

SARDA RATNĀKARAM

A DICTIONARY OF THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY

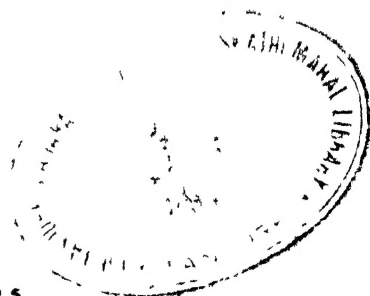
102

B. SITARĀMACHĀRYULU

Late Telugu Pandit, Government Normal School, Madras

AT THE COST OF THE SOCIETY UNDER THE DIRECTION OF

The Madras School Book and Vernacular Literature Society

Madras

THE MADRAS SCHOOL BOOK AND VERNACULAR
LITERATURE SOCIETY

1912

Registered Copyright

All Rights Reserved

శబ్దరత్నాకరము

అనునీయకౌరవ్యంశ్రీనిఘంటువు

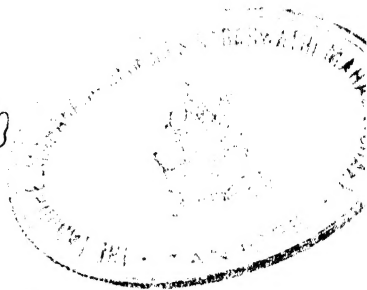
చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యసన మాత్రానిధుండు ఆంధ్రపండితులుగపండిన

బ. సీతారామాచార్యులచే

వ్రాయబడి

దేశభాషాస్మగ్రంథకరణసభవారి

ఆంధ్రభాషాభ్యుత్థులచే సరిచూడబడి ప్రచురముచేయబడియె

చెన్నపట్టణము:

చెన్నపట్టణపు దేశభాషాస్మగ్రంథకరణసభ

జనులు తమతమభావములను సంపూర్ణజ్ఞానము సంపాదించుకొనుట యత్యవశ్యకము. ఆజ్ఞానము ఆయాభావగ్రంథములను దలస్వర్కముగఁ జదువక కాని కలుగ నేరదు. అట్లుచదివి పదార్థపరిజ్ఞానముఁబడయుటకు ముఖ్యసాధనములు నిమిత్తులు. ఆనిఘంటువులో యీ దేశభాషలయందు దిగ్గజులవందులై పదనరూపములుగాక సంస్కృతమునందుఁబలెఁ బద్యరూపములుగానున్నయవి. అట్లుండుటచే విద్యార్థుల కవి సుబోధములుకావు. ఆహేతువుఁబడి ముందు సంస్కృతమునందుఁ బద్యరూపములుగానుండిన నిఘంటువులన్నియు నిష్పేడు ఆకారాదిక్రమమున పదనరూపములుగా నేర్పఱుపబడియున్నవి. ఇంకను గొన్ని యేర్పఱుపబడుచున్నవి. అట్లే యాంధ్రద్రవిడాది భాషలయందును గొన్ని యేర్పఱుపబడియున్నవి. అందు ద్రవిడాది భాషల కేర్పఱుపబడినవేమో విద్యార్థుల యుపయోగమునకుఁ జాలునంతటివిగాను లక్ష్యవిరుద్ధములుగాను నున్నవి. ఈ యాంధ్రమున కేర్పఱుపబడియుండు నొకటి రెండు నిఘంటువు లన్ని నూయట్లుకావు.

కావున నీలోపంబుంబాఁడు గొంతకాలము నకుండు సంస్కృతాంధ్రములయందు పితృకాండీత్యుల గలిగి యాసేతుహిమాచలము చాలఁబ్రసిద్ధి పొందియుండిన పరవస్తు చిన్నయమారి గారు జీవితలైయుండిన కాలంబున దీర్ఘనాత్రతతో నేక గ్రంథపరిశోధనంబుగావించి మిగులవివిగాఁ బ్రయోగసహితంబుగ ఆకారాది తెనుఁగునిఘంటు నొకటి వ్రాయఁబ్రారంభించినవచ్చుచుండెడిర. ఆయవో ప్రారంభముఁజూచి యది పరిపూర్తయగుటకు బహుకాలము చెల్లిననియుఁ బరిపూర్తయయినను అందుఁ జెనుఁగు పదములనూత్రమే చేర్చబడియుండుటంబున యదివిద్యార్థుల కంతగాఁ బ్రయోజనకాంకకాలదనియుఁ బ్రదికాక బర్లయందుఁ జదివెడువిద్యార్థులంత పెద్దపుస్తకముఁ గొని యుంచుకొనుట కష్టముగానుండుననియు నూహించి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ గొంత పరిశ్రమముగల నే నీ యాంధ్రభాషఁ జదువ దొరంకొను విద్యార్థుల సహాయార్థము నాశ్రయపయోగమునకుఁ జాలునంతటిదిగాను లక్ష్యవిరుద్ధముగాను నుండునట్లు తెనుఁగుపదములతోఁగూడఁ దదివేక్షితములైన సంస్కృతపదములను జేర్చిచిన్నదిగ ఆకారాదినిఘంటు నొకటి వ్రాసి నీ ఘంటముననే పూర్తచేసెదగాక యని మిక్కిలి పూనికతో దీని వ్రాయు నుద్యమించితిని.

అట్లుద్యమించి మునుమున్ను తెనుఁగునిఘంటువులయందుండి పరిములనూత్రమెత్తి వ్రాసికొని యర్థము లందలివి తఱిమిగఁ లక్ష్యవిరుద్ధములుగానుండుటచే లక్ష్యశోధనంబుగావించియే తదనుసారంబుగ నర్థములను వ్రాయు నిశ్చయించివాస్తవాభిప్రాయానిదికిని పితృపదప్రాప్తికిని మూలకారణంబగు నాంధ్రభారతాది గ్రంథపరిశోధనంబుఁ బండిత్యం తనముత్సుకుండవై తదనాధారణ గ్రంథసముపార్జింపబుననుం గడిగి తదుపార్జనవిషయ మై శరీరకష్టమును విత్తనష్టమును నింపుకనియుం బాటి పుకనాకుఁ దీక్షియైన కాలములయందు నేతనములేర్పఱిచి యుంచుకొనియుండిన యిట్లము ముగ్గురు వ్రాయసకాండత్రోడఁ బదిగంటలకుఁ గలేజికింజని నాయంకాలమయిదుగంటలపర్యంత మెచ్చటనయుండి యనేక గ్రంథములను వ్రాయించికొని పచ్చితిని. కొన్ని దేశాంతరంబులనుండి తెప్పించితిని. కొన్ని పండితులనుద్దిగ గడించితిని. కొన్ని హనరెబిల్ లక్ష్యనిరసంపానుపద్యేగార యొద్ద వ్రాయించితిని. ఆ గ్రంథసంపాదన కాలమునందుఁ బచ్చయప్పమొదలంగారి పాఠశాలలోఁ బండిత తాగ్రగణ్యులై ప్రఖ్యాతికెక్కియుండిన ఉ. వ్రయారకరణ శ్రీనివాసాచార్యులవారు తాము ప్రాణపదముగా సంగ్రహించి యుంచికొనియుండిన యపూర్వగ్రంథ ప్రయోగసారసంగ్రహములైన కొన్ని సంచితలను లోకోపకారార్థము నాచేతికొసంగిరి. అని నా గ్రంథకరణ

కార్యమునకు మిక్కిలి సహకారులయ్యెను. ఈతరున గ్రంథములను సేకరించుటకే యయిదాటు సంవత్సరంబులు కావచ్చెను. ఇన్ని పాట్లుపడియు నింతద్రవ్య న్యాయముచేసియు సాధారణగ్రంథములే విశేషము దొరకినవిగాని తదితరములు విశేషముగ దొరకినవి కావు. సాధారణగ్రంథములయందును బెక్కులు చిక్కవయ్యె. చిక్కిన గ్రంథము లివియని వెనుకజేర్చిబడియుండు గ్రంథసంకేతాది వివేచనపట్టికయందు విశదములు కాగలవు. అక్కడనే గ్రంథభారశోధనచే నాకుఁదోచి యేర్పడిచిన తద్గ్రంథకర్తలగు కవుల తొరతివ్యయము నెఱుకపడగలదు. ఈ ప్రకారముగ్రంథములను సేకరించుచేసి యందువెదకి యెత్తినపదములను ముందటి తెనుఁగుపదములతోడఁ గూర్చి తెనుఁగు సంస్కృతానుసారి కనుక అమరిము, అమరపదపాఠజాతిము, మేదిని, విశ్వప్రకాశికలోనగు సంస్కృతనిఘంటువులను బరిశీలించి యుండుండే నలయునన్ని సంస్కృతపదముల నెత్తి చేర్చితిని. నా గ్రంథకర్తలకార్యములు చంటిమూటికిఁ జాలసహాయభూతముగా నుండినకతన అమరపదపాఠజాతిము నాపాలిటికిఁ బరిజాతముగానే యుండెను.

సంస్కృతాంధ్రపదముల నకారాదిగా నిట్లే ర్చిపూర్వ మగుట మనఃక్షేపపడి దేశ్య వైకృత సంస్కృత గ్రామ్యాదు సూచకంబులుగ నక్కడక్కడ నాయాయి సంకేతాక్షరంబులిడి యంతసెంతయు విచారణచేసి యా తెనుఁగుపదములకు లక్ష్యోపలోకనముచే లక్ష్యంపఁబడిన యర్థములను వ్రాసి సంస్కృతపదంబులకు నాయానిఘంటువులయందు వ్రాయఁబడియుండు నర్థములను వ్రాసితిని. వాడుకపదములు సైఘంటిక పదములును దక్కఁదక్కిన తెనుఁగుపదముల కర్థములు వ్రాయఁబడి ప్రయోగములు చూపఁబడియున్నవి. కొన్నిచోట్ల గ్రాత్రగానిర్ధారణచేయఁబడిన యర్థము సరియని విశ్వాసము వుట్టుటకుఁగాఁ దనిఁగింపఁబడిన గ్రంథములయందలి పదములకుఁ దత్త్వసంస్కృతమాత్ర గ్రంథములనుండి యాయాఘట్టముల ప్రయోగములను నెత్తి వ్రాయఁబడియున్నవి. సంస్కృత నిఘంటువులన్నియుఁ బ్రామాణికములగు పండితులచేతనే వ్రాయఁబడినవి కాన వానికిఁ బ్రయోగములు చూపఁబడవు. ఇందుఁ దెనుఁగుపదములు కొన్నిటికి యథాశక్తిని వ్యుత్ప

త్తియు వ్రాయఁబడియున్నది. తెనుఁగునం ద్రవ్యముయినయది యట్లు వ్రాయఁబడుట స్వపాండిప్రకటనమునకుఁ గాదు. తెనుఁగుపండితులును దీనితఃపరము దానిని వాడుకలోనికిఁ దేవలయ నుటకు సూచకంబని గ్రహింపవలయును. సంకేతీరక్రమమును వానియర్థములు దీని వెనుకను సంజ్ఞావివరణ పట్టికయందుఁ బ్రకాశితములు గలవు. సంకేతము లేర్పఱుచుచోఁ గొన్నియనిది సంస్కృత మిది తెనుఁగని కనిపట్టుట దుఃసముగా నుండెను. కొన్నికడల దేశ్యమిది వైమిదియని తెలిసికొనుట దుస్సాధ్యముగా నుండె. కొన్నిచోట్ల దేశ్యవైకృత మిశ్రపద మిదియని యుండుట దుర్లభముగా నుండెను. కొన్నిపట్ల సంస్కృతాంధ్ర మిశ్రపదమనియు గ్రామ్యమనియు గ్రహించుట దురూహముగా నుండె. అది యట్టిదముని బుద్ధిమంతులు తలంతురు. “నేపవిజానాతి విద్యజ్ఞనపరిశ్రమమ్, నహివన్ధ్యానాతి గుర్వీష్ట సవేదనామ్.” అని పెద్దలు వాఁచింతురుకాద.

ఈ నిఘంటువును వ్రాయఁబ్రారంభింపఁజొత్తలో, రా-రా-పో-రామానజాలునాడు కొంతకాలము లేఖరిగానుండి యీ గ్రంథముగావలసిన కుదురుపాటులన్నియుఁ గలగఁ జేసి ఆపివుట నొక రిద్దఱు కొన్ని కొన్నిదినములు యా వ్రాతపని చూచిపోయిరి. అటుతర సంస్కృతాంధ్ర పండితులైన ఉ-కొ-ఆచార్యులు వ్రాసునమునకుఁ గుదిరి యత్సంఘో నిర్భరప్రయాసము వుచ్చుకొని నిర్విఘ్న నీ గ్రంథముఁ బరిసమాప్తిఁ బొందించిరి. స్థిరముననే ఈనిఘంటువు వ్రాసి సంపూర్ణిగావించి గాకయని యుద్దమించియు నిది పరిసమాప్తిఁగరమరమి యిరుపదియైదు సంవత్సరములకు మీకాలము పట్టెను.

ఎటువంటి బుద్ధికాలంకమున నిట్టి కార్యయందుఁ బాఠపాట్లు కలుగుననఁగా నావంటి బుద్ధికా యిట్టి మహాకార్యమునందుఁ బాఠకలుగకమానున! కావున బుద్ధిమంతు లట్టిపట్టుదలపి దిద్దించి నన్ను గృతార్థుం జేయు ప్రార్థించెద.

ఈయకారాది సిఘంటువును నేను శ్రమపడి ప్రాసినను నాశ్రమము విఫలంబుగాక రెండువిధంబులను సఫలంబగునట్లు దానింగొని ముద్రితంబొనర్పించి ప్రసీధికిని ప్రచారమునకును దెచ్చినట్టి ఘను

లగు దేశభాషాగ్రంథకరణ సభాధ్యక్షులను గృతజ్ఞతతో దలంచుచు నిష్ప డీ పుత్రాంతంబుం బరిప్రేక్షి యొనరించెద.*

ఇట్లు. బ. సీతారామాచార్యులు.

బాషా ప్రశంస.

1. భాషయనగా శబ్దరూపమై భాషించుటకు పాధనమైనది. ఆశబ్దము ధ్వనిరూపముగాను పర్ణరూపముగాను నుండును. అది యుచ్చరించునపుడు మొదట ధ్వనిరూపమై యాధ్వంతర ప్రయత్నములచే నుద్గమించి కంతతాలావధి స్థానములయంబుదగిలి కకారాది వర్ణరూపముగా బరిగమించుచున్నది. అవర్ణములు కొన్ని స్వతంత్రించియుం గొన్ని యనేకములు చేరియు నాయాయి యర్థములను బోధించుచున్నవి. భాషణము పరస్పరాభిప్రాయమాచరికంబయి లోకప్రసర్తనమునకు మూలకారణముగా నున్నది.

2. ఆభాష సంస్కృతాదిభేదంబులచే బహుధిగులం బ్రవర్తిల్లెడు.

• సంస్కృతము దేవతలు భాషించెడు భాషగావున దేవభాషనాబడు. అపభ్రంశాది దోషంబులులేక సంస్కరింపబడిన దగుటంజేసి సంస్కృతమని దానికభిధానంబుగలిగె. అది యనాదియగు వేదంబునకాధారమై భాషలన్నింటి కాది యగుటంబట్టి యాదిభాషయనబడు. అద్యామహాద్వాపాతాలాసర్వస్వేతిని గద్దోశే* అని విశ్చితివివేకంబునబడు. సంస్కృతభాష యిహస్వదు కావ్యనాటకాదులయం దుపయోగపడుచున్నది.

3. ఇట్టిభాషయే వివేకవర్ధనములగు విద్యలుగాను కళలుగాను తంత్రములుగాను మఱియు శాస్త్రములుగాను నేర్పడియున్నది.

విద్యలు.—ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వవేదము, శిక్షా, వ్యాకరణము, ఛందము, నిర్ణయము, త్యోతిపము, కల్పము, మీమాంసాశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము అని ఇవి పదునాలుగు.

కళలు.—ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యాలుకారనాటకములు, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషావివేక్షానము, లిపికర్తవ్యము, వాచనము, అనిధానము, స్వరశాస్త్రము, శాకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకాశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్తవ్యము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, జలస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, వాచస్తంభము, వయస్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్యేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాస్థి, వాక్స్థి, ఘటికాస్థి, వింద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టిసంచనము, స్వరవంచనము, మణిస్థి, మంత్రస్థి, జౌహగస్థి, చోరకర్తవ్యము, చిత్రకర్తవ్యము, బోహకర్తవ్యము, ఆశ్రికర్తవ్యము, మృత్యుకర్తవ్యము, దారుకర్తవ్యము, వేణుకర్తవ్యము, చంద్రకర్తవ్యము, లావకుక్కులమేషాదియుద్ధికారకకాశలము, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయావిధి, నాణిస్థము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసక్తియు అని ఇవి మఱుపది నాలుగు.

* ఈనిమితి కట్ట వ్రాయబడి చెప్పకట్టమునందలి దేశభాషాగ్రంథకరణపదివారి ఆంధ్రభాషాధ్యక్షులచే పరిశోధింపబడి తిరిగిపంపిడియన. ఈ గ్రంథసృజితశ్రీమణిల వైదివారు నాశ్రమమునకు దువేలరూపాయలను సహాయముగా నిచ్చిరి.

తంత్రములు. — ఆవ్యాజపాలినీతంత్రము, రాజ్యలక్ష్మీప్రసాదకతంత్రము, సర్వసామ్రాజ్యతంత్రము, అంగారగమనతంత్రము, రాజ్యోపాంగతంత్రము, స్త్రీబాలరాజతంత్రము, చామరద్యుద్వతంత్రము, ప్రహర్షరాజతంత్రము, ధీరతంత్రము, గ్రామపాలనతంత్రము, మిత్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, దుర్గపాలనతంత్రము, ప్రాణలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ప్రభాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, లోయలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, గంధలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, పుష్పలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, కామరూపతంత్రము, కలాజీవనీకాతంత్రము, కుంజకంబళితంత్రము, కనకప్రయోగతంత్రము, బోధినీతంత్రము, సత్యలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, పాదుకాతంత్రము, ప్రజ్ఞలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ఫేటకతంత్రము, చాపతంత్రము, లేపతంత్రము, శల్యతంత్రము, భీమలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, మణిస్థానప్రయోగతంత్రము, పాతాళగమనతంత్రము, మర్దినీతంత్రము, మృగలింగలక్ష్మీతంత్రము, శంఖమర్దళితంత్రము, చక్రాయుధప్రయోగతంత్రము, ఛైరవాదిప్రయోగతంత్రము, సూపతంత్రము, లేఖతంత్రము, పృథ్వీతంత్రము, అశ్వతంత్రము, గజతంత్రము, గోరక్షతంత్రము, విశ్వరూపతంత్రము, శుభ్రతంత్రము, మిత్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, జీవనీతంత్రము, గిరితంత్రము, వనతంత్రము, సానాపతంత్రము, స్త్రీసర్వదండినీతంత్రము, విఘ్నవిచ్ఛేదతంత్రము, భరతతంత్రము, శృంగవాద్యప్రయోగతంత్రము, నరనాహనతంత్రము, స్తంభినీతంత్రము, దాహినీతంత్రము, మాణిజీతంత్రము, జ్యేష్ఠిజీతంత్రము, ఆకర్షణతంత్రము, ఉచ్చాటనతంత్రము, తోషిజీతంత్రము, మృతసంజీవనీతంత్రము, హరమేఖలికాతంత్రము అని ఇవి యునుదినాలగు. ఇవి చతుష్టయైకశీలకను విద్యలను మూలసూత్రములయినవి.

4. సంస్కృతము తక్కువైన భాషలు స్వస్వజనదేశనామపూర్వకములగు ఆంధ్రభాష, ద్రవిడభాష, కర్ణాటభాష, మూర్ఖరభాష, మహారాష్ట్రభాష, తురుష్కభాష అని యిట్లు పెక్కులు పేర్కొనబడుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని ఆంధ్రము, ద్రావిడము, కన్నడము, తురకము, మహారాష్ట్రము అని యీరూపములుగాను పేర్కొనబడియెడి. కనుకనే యాం

ధ్రములోనగు భాషలు దేశభాషలనంటె. అని సాధారణములు అసాధారణములు అని ద్వివిధములుగా నేర్పడుచున్నవి. సాధారణములు జనులు కృతవహారమునం దుపయోగించునవి. అసాధారణములు కవులు గ్రంథములయందుఁ దలచుగఁ బ్రయోగించునవి. సాధారణము లశుద్ధములుగానుండును. అసాధారణములు శుద్ధములుగానుండును. సాధారణభాషలు అనేక నీచజాతుల నోళ్లబడి యశుద్ధములైనవి. వానినే గ్రామ్యముందురు. ఒక్కొక్క కారణములొకంబుగాని వానికన్నింటికైనతె రాజ్యవిభేదకారణమున భాషలకును వృద్ధిక్షయములు సహజములని యూహింపవలయును.

5. భాషలు ప్రపంచసృష్టికి వెంబడిన నానావిధజనసమాజ సంకేతములై యేర్పడినవి. అని తొలుదొల్లఁ గేవలము దోషయుక్తములై యల్పములై వ్యవహారమాత్రోపయుక్తములైయుండి యపుల గ్రహక్రమంబున నృద్ధిబొంది, ఋషిప్రభృతులచేఁ బుష్కరితంబులై కావ్యరచనలకును నుపయుక్తములయినట్లు తెలియఁబడుచున్నది. మొదట నేదేనియొకటి సామాన్యరూపముగా నేర్పడి మీఁదమీదనది యుక్తివిశేషముచేఁ జక్కఁబడుచు వచ్చునగాని మొట్టమొదటనే యేదియు నిర్దుష్టముగా నేర్పడదు. అది యనుభవవేద్యము.

6. ఆభాషలు లక్ష్యలక్షణరూపములుగానుండును. లక్ష్యములు కావ్యనాటకాదులు. లక్షణములు ఛందోవాగ్యరచనాదులు. అన్ని భాషలయందును లక్ష్యములు ముందుగలిగి లక్షణములు వెనుకఁగలిగినవి. లక్ష్యమునఁగా లక్షణమునకు విషయమైనది. లక్ష్యముభవముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానము లక్షణాభ్యాసముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానముకంటె దృఢముగానుండును. భాష బాల్యముదొట్టి జనులచే భాషింపఁబడునదిగాన భాషామఖ్యమగు లక్ష్యము ముందు పుట్టినదనుటయు నట్లుకాని లక్షణము తదనంతరం యగుటచే వెనుకఁబుట్టిన దనుటయు నిష్పవాదము. ఇప్పటికిని గొన్ని భాషలు లక్షణముల లేకయే ప్రవర్తించున్నవి. లక్షణాభ్యాసము లక్ష్యపరిజ్ఞానమునకు సాధనముగాని స్వతంత్రయోజనముకాదు. అయిన నొక్కవిశేషము కేవల లక్ష్యమునభ్యసించి పదిసంవత్సరములకు గట్టెక్కఁగలవాడు

కనురూపముగాఁ బ్రయోగములు మాపబైదు. పాత్రములనఁగా నేషములు. నాటకాదులయందు స్త్రీపాత్రములకును హాస్యకారులు మొదలగువారికిని ప్రాకృతభాష యుపయోగింపబడును. అధమపాత్రములకు శౌరసేని యుపయోగింపబడును. అత్యధమపాత్రములకు మాగధి వినియోగింపబడును. రాక్షసపిశాచాది నీచపాత్రములకుఁ బైశాచియుఁ జూలికాపైశాచియు వినియోగింపబడును. చండాలయవనాది పాత్రములకు పుంశసుగును. ఈపాత్రములకల్ల నొక్కొక్క కారణమునుబట్టి భాషావ్యత్యాసంబును గలదు. ఇట్టి యీభాషను నాల్గికివరరచి మొదలగునాగు న్యాకరణములు చేసి యున్నారు. ప్రాకృతభాషయందుఁ గాలివాసుఁడు సేతుబంధమని యొక కావ్యము నొనర్చియున్నాఁడు. శాలివాహనుఁ డీభాషయందే సుప్రకృతియని యొక గ్రంథమును, వరుచి ప్రెశాచియందు బృహత్పర్థయను నొక గొప్పగ్రంథమును జేసియున్నారనుట వీనులకుమాత్రము విషయమగుచున్నది. జైనులచే దంబులు పురాణంబులు మొదలగునవి ప్రాకృత భాషయందేయున్నట్లును దెలియవచ్చుచున్నది.

ఈభాషయిప్పటికిఁ బ్రస్తానార్హమైయుండినను సంస్కృతంబట్ల యిదియు నాంధ్రభాషకు మూలముగా నుండుటబట్టి యింత చెప్పవలసివచ్చెను. “అద్యప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాక్షర్యే” అని శబ్దశాసనుఁడు. కాబట్టి యాంధ్రభాషా పరిజ్ఞానము కొను వారికి సంస్కృత ప్రాకృతభాషాపరిజ్ఞానము నవశ్యము కావలయు. తుదకు సంస్కృతభాషాపరిజ్ఞానమేని పరిపాటిలేకున్నఁ గలమాంధ్రభాషాపరిజ్ఞాన మంత జ్ఞాప్యముగ నుండనేరదు. ఆంధ్రభాషక కాదు. అన్నిభాషలకును దత్తావహ్య మత్యావశ్యకము.

9. ఇప్పటికిఁ బ్రస్తానార్హమైనది యాంధ్రభాష.

ఆంధ్రము గొప్పదిగాని కొలదిది కాదు.

“భాషాయమమితాత్మితే దేశ్యాచిత్తస్వభావయన్, తచ్చిత్తతాకు రప్రవ్యా పూజ్యపాద మభాషితే” అని వికృతి వివేకకారుఁడు. ఇది ఆంధ్రదేశ వ్యవహారసిద్ధమగుటంజేసి ఆంధ్రమనియు, త్రిలింగక్షేత్ర మధ్యవర్తియగుటఁజేసి తెలంగు తెనుగు అనియు, తఱచుగ సంస్కృతప్రాకృతముల వికారమగుటం

జేసి వికృతియనియుఁ జెప్పబడును. “ఏషతయో గ్వికృతిః” అని శబ్దశాసనుఁడు. శ్రీశైల దాక్షారామ కాలేశ్వరములనెడ త్రిలింగక్షేత్రముల మధ్యదేశము ఆంధ్రము. “క. శ్రీక్షేత్రక కాలేశ్వర, దాక్షారామః బులనఁగఁ దనరా రెడ నీ, త్రిక్షేత్రంబులలింగము. నీక్షేతిని ద్రిలింగసంజ్ఞ నెన్నికకక్కుఁ” అని అప్పకవి. “శ్రీశైల దాక్షారామ కాలేశ్వర మధ్యవర్తిశ్చే నాంధ్రదేశస్య త్రిలింగదేశ ఇతి ప్రసిద్ధిః” అని అహూబలసతపతిమఁడు. దాక్షారామమును దాక్షారామమందురు. అది ప్రాశస్త్యే, “దక్షిణార్ధరామభూమిత్యా దాక్షారామఇతిస్థితే” అని స్థానాంధ్రుని భీమేశ్వరభండమునందు. శ్రీశైలము కర్నూలుజిల్లా ఆర్ధకూరు తాలూకా ఆర్ధకూరు హెడ్కొన్నర్లకు నీశాన్యపుదిక్కున నిరువిదివాసగు మైశ్వరూరుమనున్నది. దాక్షారామము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురము తాలూకా రామచంద్రపురము హెడ్కొన్నర్లకు దక్షిణమున నాటగు మైశ్వరూరుమనున్నది. కాలేశ్వరము (అనగా కాలిహస్తి.) చిత్తూరుజిల్లా కాలిహస్తి జమీనులోఁ దిరుమలకు నీశాన్యపుదిక్కునఁ బరుచేను మైశ్వరూరుమనున్నది.) ఈభాషకును మొదట లక్షణము లేకయుండి పిదప సేమచంద్రుఁడు మొదలగు మునులచే లక్షణము కల్పింపబడినట్లు చెప్పబడియున్నది. “స్థో. సేమచంద్రామనిభిః కథిత్యాస్థలక్షణమ్” అని త్రిలింగశబ్దానుశాసనమనందు.

ఈయాంధ్రభాష తత్త్వము, తత్త్వము, దేశ్యము, గ్రామ్యము అని నాలుగు భేదములు గలది. ప్రకృతికి విశేషవికారములు లేక ప్రత్యయాది వికారములుగలిగి ప్రయోగింపబడునది తత్త్వము. ప్రకృతియందు వర్ణిలోపాగమాది వికారములను బొంది వ్యవహరింపబడునది తద్భవము. దేశ్యవహారసిద్ధమయినది దేశ్యము. దేశ్యవహారసిద్ధమయి లక్షణవిరుద్ధమయినది గ్రామ్యము. అందు తత్త్వము సంస్కృతసమము ప్రాకృతసమము అని ద్వివిధము. సంస్కృతసమము.—రాముఁడు, హరి, హాపించు, రంజించులోనగునది. ప్రాకృతసమము.—జముఁడు, రాణిలోనగునది. పద్వీధంబగు ప్రాకృతము ప్రత్యేకము తత్త్వము తద్భవదేశ్య భేదములచే ద్రివిధమగుటవలనఁ బ్రాకృతసమము పదునెనిది

భేదంబులు గలదియగును. ఎట్లనిన: - సంస్కృత ప్రాకృతసమము, సంస్కృతభివ ప్రాకృత సమము, ప్రాకృత దేశ్యసమము; సంస్కృతసమ కౌరసేనసమము, సంస్కృతభివ కౌరసేనసమము, కౌరసేనదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ మాగధసమము, సంస్కృతభివ మాగధసమము, మాగధదేశ్య సమము; సంస్కృతసమ వైశాచసమము, సంస్కృతభివ వైశాచసమము, వైశాచదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ చూళికావైశాచసమము, సంస్కృతభివ చూళికావైశాచసమము, చూళికావైశాచ దేశ్యసమము; సంస్కృతసమ పుండ్రకసమము, సంస్కృతభివ పుండ్రకసమము, పుండ్రకదేశ్యసమము అని. తద్దలమును సంస్కృతభివము, ప్రాకృతభివమని ద్వివిధము. సంస్కృతభివము, - చంద్రుడు, తామరలోనగునది. ప్రాకృతభివము, - వెన్నుడు, లచ్చిలోనగునది. ప్రాకృతభివము ప్రాకృత సమములై పదునెనిమిది భేదంబులు గలదియగును. ప్రాకృతసమంబులను సంస్కృతప్రాకృతభివంబులను పదులులను తేడ్కకేసంబులతోడ సప్రపంచముగ వైకృతదిపికయందుఁ దలయును. దేశ్యము ఆంధ్రదేశ్యము, అన్యదేశ్యమని ద్వివిధము. ఆంధ్రదేశ్యము. - తల్లి, తండ్రీలోనగునది. అన్యదేశ్యము. - తావి, మోవిలోనగునది. గ్రామ్యము నిండ్య గ్రామ్యము, అనిండ్య గ్రామ్యమని ద్వివిధము. నిండ్య గ్రామ్యము లక్షణవినిర్ధయింపఁపామరజన వ్యవహారము. - నిస్తాడు, తెస్తాడులోనగునది. అనిండ్య గ్రామ్యము లక్షణవినిర్ధయింపఁపండితజన వ్యవహారము. - కఱక తుడు, జేగిట్టులోనగునది. లక్షణము లక్ష్యసంసారగానుండి లక్షణవినిర్ధయను లక్ష్యము నిండ్యమనునది యట్లని శలక నుపసలేదు. లక్ష్యములు పండితజన వ్యవహారములు గాని సామరజన వ్యవహారములు కావు. ఎక్కడచే నొక్కచో ననాధారలక్షణవినిర్ధయనపండితజనవ్యవహారము ప్రయోగయాధంబై యనిండ్యంబగు.

10. ఈభాష ప్రయోగ మే శరణముగాఁగలది. ఆప్రయోగంబులకెల్ల గవి ప్రయమువారి శ్రమతియుండవలయును. నామనన్నయభట్టుతిక్కనసామయాజి, ఎత్తాప్రెగడ అను పేరు మువ్వరు. వీరివ్వు దాంధ్రలక్ష్యములకెల్ల ముఖ్యముగానుండు

భారతమును తెనిగించినవారు. వ్యాకిరణముల యందుఁ గనబడని లక్షణము లందుఁ బెక్కులు గనబడుటండేసి యది ముఖ్యలక్ష్యమునగుటయేగాక లక్షణముగాను బరిగ్రహించబడుచున్నది. అందు, నన్నయభట్టారకుడు అను ప్రాథమికవి రాజరాజనరేంద్రుడు రాజ్యమేలుకాలంబున రాజమహేంద్రపురమునందు సర్వజనస్తుత్యముగ భారతమునఁ గొంతకొంతగా మొదటి మూడు పర్వములను తెనిగించి నన్నయభట్టారకుండనియు, సంస్కృతమునం దార్యావృత్తిస్థాకములతో నాంధ్రశబ్దచింతామణిమీను నొక తెనుగు వ్యాకిరణమును వ్రాసి శబ్దశాస్త్రము డనియు బిరుదుపొందెను. ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి ప్రకృత్యాకామని యని నామా తిరు. దీనిని నన్నయభట్టు రచించెఁగావున నిది నన్నయభట్టియము శబ్దశాస్త్రముయను అను పేర్లం బ్రయోగమున్నది. ఈ దాంధ్రశబ్దచింతామణికి బాలసంస్కృతమును పండితుడు టీకయొకటి వ్రాసెను. అది బాలసంస్కృతముననుపేరి బరిగెడును. తునాతి నానుదేవుడను పండితుడు దానికి వృత్తియొకటివ్రాసెను. దానిని నానుదేవుత్తియందురు. లెదనంకెను అప్పకవి దానిం దనింగించెను. అది యప్పకవియను పేర మెచ్చుచున్నది. ఇటీవల ఆహూబలపతి పండితుడును, వృనింపాపండితుడును పావీగా దానికి వ్యాఖ్యానములు వ్రాసెరి. అవి క్రమంబుగ ఆహూబలపతిపండితమును, వృనింపాపండితమును అను నామంబులం బ్రసిద్ధిజేందియున్నవి. ఆహూబలపతిపండితునకు అభినవనన్నయభట్టు అని ము. శ్రీధర్ధమునకుఁ గవిశిరోభూషణుని నను నామా తిరులు గలవు. పాటియు నన్నయభట్టు తెనుగునంద్యములతో నొకభండమును వ్రాసి నట్లు తెలుసుబడుచున్నది. ఇట్లు నన్నయభట్టారకుని కాలము మొదటి తేతెను గభివృద్ధికి పచ్చుటండేసి తిక్కనాదులను వారికి నేనుకటి కవులందఱు నాతిని నే యాడకవిగా స్తుతించుచువచ్చెదరు. అయిన నింతమాత్రముచేతనే యతినికముదగాని యతిని కాలమందుఁగాని యితోకవులను నెరిగ్రంథములను లేవఁగూడదు. నన్నయభట్టారకుడే 'బూది విధకొనిరై త్రేక' నామప్రణేషదేశ్యశ్రేయ, డుజతౌ తునవుతపాత్రిమృబ్ధావిత్యతాంవిదుగ్ధకవితో, కవి

భట్టప్రగ్గియాణాం నామ్నాఞ్చోష్ణోప ఇవ్యతే” అని యాంధ్రశబ్దచింతామణియందు నూత్రించె గాఢ. అంతయుకాదు. కాఁఖండంబున “నీ వచియింతుమేమునాడభీమనభంగి నుద్బంధశీలమెక్కిక్కమాటు, భాషింతునన్నయభట్టనూర్గంబున నుభయవాక్రాధీనోక్కిక్కమాటు, వాస్తవ్యుతిక్కయజ్ఞప్రకారమురసాభ్యుచితబంధముగ మెక్కిక్కమాటు, పరిధమింతుప్రబంధపరమేశ్వరునిశేన నూక్షివైచిత్రి నోక్కిక్కమాటు” అని కృతిపతియగు వీరభద్ర భూపాలుడు శ్రీ నాథునిజూచి చెప్పినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. అట్లు చెప్పఁబడిన క్రమముబట్టి యాలోచింప భీమన నన్నయభట్టను ముందటివాడని తోచుచున్నది. అట్లుగాక “భీమన రాఘవ పాండవీయమున కావ్యమును నొకచందస్సును వ్రాయ నన్నయభట్టు స్వగ్రంథప్రాశస్త్యముకై యాకావ్యమును నాధందస్సునందలి న్యాకరణాంశమును మూలనడఁగఁద్రొక్కెను. అట్లడఁగఁద్రొక్క నన్నయభట్టువ్రాసిన యాంధ్రశబ్దచింతామణిని భీమన గోదావరిలోఁగలిపివేసెననియు, అది యట్లు గోదావరిలోఁగలిపివేసెననియు డావ్యాకృతిని వ్రాయుతఱి నాతనితోడం దానిం బఠించిన సారంగధరుడు తాను సిద్ధుడయినపిమ్మట నాపాశమును బాలసరస్వతి కుపదేశింప నావ్రాహ్మణోత్తమునిచే నది భూమియందు వెలయుఁగలదనియు నారాయణమూర్తి చెప్పినట్లు కలగఁటినీ” అని అప్పకవి వ్రాసినది కలయేగాక నిజమయినపక్షమున భీమన నన్నయభట్టుకు సమకాలికుండయి కొంతయందు ప్రసిద్ధి కెక్కినవాడుగానైన నుండవచ్చును. అది యునుగాక తిక్కనచే నిర్వచనోత్తరరామాయణంబునఁ గవిస్తుతియందు “ఆదకవీంద్రులను” అనియు, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడచే హంపిశమునందు నన్నయ తిక్కనలను స్తుతించి, మరల “క. వె. డియుఁ దొల్లి టియప్పటి. పండితుల మహాకవిత్వ పదవీగర్వమాఖండితుల నతులతేజో, మండితులందలంతు నిండు మనమున నెప్పుడుకా” అనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

తిక్కనసోమయాజి అను కవివంశుడుతొలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును వ్రాసి పిమ్మట భారతమున విరాటపర్వము మొదలు కడకుఁ బదునైనపర్వములను బొందుపడఁ దెనిగించి మిక్కిలి పేర్కొ

నఁబడెను. నిర్వచనోత్తరరామాయణము, శోఱితగా వ్రాయఁబడినదగుటచేత నది భారతమున దెనిగించిన పిమ్మట వ్రాయఁబడినట్లు కొందఱు తలఁతురు. ఉత్తరరామాయణమునఁ గొంతవడినకథ రామనిర్యాణకథగావున నాతఁ డాకథను వ్రాయ సన్నతలేనివాడయ్యెనని కొందఱు చెప్పెదరు. గ్రంథతైలినీబట్టియు, భారతము దేవతాంకితముగాను ఉత్తరరామాయణమునరాంకితముగాను నుండుటబట్టియుఁ దొలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును రచియించి పిమ్మట సోమయాజియై భారతమును దెనిగించెననటయే సరియని తోచుచున్నది.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.-ఇతఁడు ప్రబంధపరమేశ్వరుడను బిరుగు నహించిన దొడ్డకవి. ఈతఁడు భారతార్ణవపర్వశేషమును దెనిగించి, భారతశేషమును హరిహంశమును దెనిగించినపిమ్మట లక్ష్మీనృసింహాతారమును నొక కావ్యమును వ్రాసెను. దీనికి అహోబలమాహాత్మ్యమని నామాంతరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుడను బిరుదనామముతో నీతఁ డార్ణవపర్వశేషమును వ్రాసిన ట్లక్కడక్కడఁ జెప్పబడి యున్నది. అది యిప్పుడట్లు కనబడునదికాదు.

భారతమునందు నన్నయభట్టారసుని కవిత్వమునాంధ్రపదంబులు గొన్ని సంస్కృత పదంబులు మొందు. తిక్కనసోమయాజి కవిత్వమున సంస్కృతపదంబులు గొన్ని యాంధ్రపదంబులు మొందు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కవిత్వమున సంస్కృతాంధ్రపదంబుల రెండును మిళిసరింబు గ్రుచ్చినట్లు సమముగా నుండును. ఈ మూటికిని బాకభేదంబును గలదు. వీరి కవిత్వములు సర్వవిధంబులచేతను మిక్కిలి స్థాభిసీయములనుట విశేషముకాదు.

అధర్వణాచార్యుడు అని కవిత్రియువారికాలమునందొకగొప్పపండితుఁడుండెను. అతఁడు త్రిలింగశబ్దానుశాసనమును న్యాకరణమును వికృతివేకమును న్యాకరణకారికలను వ్రాసినవాడు. ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందు లేనియనేక లక్షణములు వికృతివేకమందుఁ జెప్పఁబడియున్నవి. అతఁడు వ్రాసిన విరాటపర్వంబును మెక్కుండు గానంబయ్యెడి. కొందఱు ఇతఁ డాంధ్రభారతముకటివ్రాయుట మొదలుగా నెంతయు శోచ్యమైన పుత్రాంతమును గొంత చెప్పుచున్నారు. అవృత్తాంకిత

నేత స్వయంభట్టారకునియందు గొప్పనోపమేర్పడుచున్నది. దాని వాస్తవార్థ మెట్టిదో తెలిసినదికాదు. ఇతనిని ద్వితీయాచార్యుడని పేర్కొందురు. ఇతఁ డట్లు పేర్కొనబడుటచే నన్నసాచార్యుడు ప్రథమాచార్యుడనట స్పష్టమగుచున్నది. వారి అనుమాన పండితుఁడుండి కొన్ని కాలకలన వ్రాసినట్లు అధర్వణాచార్యునిచే జెప్పబడియున్నది. “అప్రయత్నత్వోపస్తు నవిరుద్ధోవాచ్యతే” అని. వీరికి తనకు కవిరాక్షసుడను నొక యుద్ధంధకనియండి కవిరాక్షసీయమని యొక లక్షణగ్రంథమను వ్రాసినట్లు క్లృప్తో జెప్పబడియున్నది. అదిదృగ్గోచరము కాదు.

నాచనసోమన అనియొక పాహాకిపి కలఁడు అతఁడు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ వారివంశమున వ్రాసినపదపదానొక పారివంశమున వ్రాసెను దానజేసి యాకవి కవిత్రియనువారికి వసుకటివాడనియు వాగ్రంధ ముత్తరిహావంశమని పేర్కొనబడినయు తెలుగఁబడుచున్నది. ఆగ్రంథ మిక్కడ సమగ్రముగాఁ జిక్కకపోయినను జిక్కినంతమట్లు పరికించినాడఁగా నది మిక్కిలి ప్రాధమ్యము భారతమునకంటె నెల్లవిధముల విశేషించినదిగాను గానంబడుచున్నది. ఇతనిని సర్వజ్ఞుడఁదురు. అట్లనుటకు సందేహంబునలేదు. కనుగొనండు. ఉత్తర హరివంశమునందలి పద్యము. — “సీ. వంకరాక్షుఁడేనాకిటిదప్పడంచాలనెచ్చి కొప్పులమోకునైచి, ప్రాణిలోపలఁజొచ్చి పలుగాఁడఁదెఱచిన పంతకాన్లును నున్న బద్ధపరుల, తోననిచ్చనల్కి, దోనికొత్తిశములో బురజేచి చొచ్చిన పోలుమగల, వాడె మిచ్చుకయాడు నమూఁదబాశెలనాఁ దాఁకి చినవాసిబిరుదు. లచ్చెరువులాఁదమేడల సొచ్చియార్పు, దొడ్లకొద్దచేబడిపోయె మార్పునొక్క, తాలనాలులనేలుల అంతుమిగిలి. తితిమిరచ్చటిబలముఁ గొందఱుగడంగి.”

11. వసుకటికవులు ప్రశస్తులయిరమారమి నాదికవులతోఁబోల్చఁగి వర్ణనాస్కంధముగా నుండువారనెనులున్నారు. వారు. — రంగనాథుఁడు, భాస్కరుఁడు, అమరేశ్వరుఁడు. బమ్మెరపోతన. శ్రీవాణుఁడు, ప్రాథకవిమల్లన, పిల్లలమఱ్ఱి వీనవీరభద్రుఁడు, మారిన, జక్కన, కేతన, అనంతమాత్యుఁడు,

తాతంభట్టు, ముద్దరాజురామన, వెన్నెలగంటి నూరన, పింగళిమారన, అలసానిపెద్దన, ముక్కతీపున, తేనాలరామకృష్ణుఁడు, రామభద్రుఁడు, బట్టుమూర్తి, కాకమానిమూర్తి, అడివిమునారన, పున్నగిరితీపున, తెలగవార్యుఁడులో నగువారు. క్రిందజెప్పబడినకవులు మూడుతెగలుగ నేర్పడుచున్నారు. అందు మొదటి తెగవారు నన్నయభట్టారకాదులు. వీరారికివులు. రెండవ తెగవారు రంగనాథాదులు. వీరు మధ్యకవులు. (కేతనయు, తాతంభట్టును నన్నయభట్టుకు ముందటివారని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.) మూడవ తెగవారు పెద్దనాదులు. వీరి రంత్యకవులు. వీరికి ననుకటికాలమునందును పెక్కుఁద్రుకవులుగలరు. వా రాధునికులని చెప్పబడుదురు. వారిలు లింగముగుంటతీపున, కూచిమంచితీపున, చేఱుకుమారిరామయి, అప్పకవి, అప్పయవేంకటాచల మొదలగువారు. కవితాశైలినిబట్టి వీరిలో మూడుతిరగకులేర్పడుచున్నవి

రంగనాథుఁడు ద్విపదరామాయణమును సలక్షణముగ వ్రాసినవాఁడు. ఇతఁడు దానిని బుద్ధరాజురచించినట్లు వ్రాసెను అది యితనిపేరనే ప్రసిద్ధికక్కెను. ఇతఁడు లాక్షణికుడైన దొడ్డకవి గావున ప్రశస్తిములయిన నాకవ్యములలోపము లితనివిగా నెన్నబడఁగూడదు.

భాస్కరుఁడు. — ఇతఁడెప్పుడు కెనబడు రామాయణమునందు ముద్దకాండమున ముదటి భాగమును వ్రాసినవాఁడు. ఇతనిని హుళిక్కి భాస్కరుఁడనిదురు. బాలకాండమున కిక్కిలగ్ధాకాండమున నుందరకాండమున నితనిపుత్రుఁడగు మల్లికార్జునభట్టు వ్రాసెను. “అమోఘాధ్యకాండమును కుమారగుద్రిదేవుడను కవి వ్రాసెను. యుద్ధకాండశేషమునీ భాస్కరుని మిత్రుఁడగు నమ్మలార్యుఁడు వ్రాసెను. ఆరణ్యకాండ మిందెనఁచెతను వ్రాయఁబడినదికాదు. అది తిక్కనసోమయాజి తాతయగు మంత్రి భాస్కరమహాకవిచే వ్రాయఁబడినది. మంత్రి భాస్కరుఁడు తిక్కనసోమయాజి తాతయపుటయు మహాకవియపుటయు నిర్వచనముత్తరరామాయణమునందలి “తే. సారకవితాభిరాము గుంటూరివిభుని. మంత్రి భాస్కరు మత్తితామహునిదలఁచి, యైనమన్నన మొయలోక మాదరించు, వేఱవాక్యతి

గుణములు వేయునేల" అను నీపద్యముచేతను దెల్లమగును. ముత్రి భాస్కరుడు భారతము తెనిగించబడుటకుముందే రామానుజముకటి వ్రాసివట్టినాడునున్నది. దానిచేతనే భాస్కరరామాయణమును పేరును గలిగియుండవచ్చును. అది యాదికావ్యముగుటచేత అట్లు ముట్టమొదట తెనిగించబడియే యుండును. కనుక నే నన్నయభట్టారకుడు దానివదలి భారతమును దెనిగించకొరకొనుటయు, రామానుజమును దెనిగించబూనుకొన్న తిక్కన సోమయాజి యందలి పూర్వకాండములను నదలియుత్తరకాండమును దెనిగించుటయునని యెఱుంగునది. అట్లు ముత్రి భాస్కరునిచే రచియింపబడిన రామానుజమునకు వారణ్యకాండముతక్కినదక్కిన కాండములు కొంతకాలమునకుబీదప నున్నను మైపోగా ఆయావారణ్యకాండముతోడ నీమాళికి భాస్కరుడుగోనగునని తక్కిన కాండములను వ్రాసిచ్చే ప్రాచీనేనిని తెలియవలయు. మఱియు వారణ్యకాండము ముత్రి భాస్కరునిచే వ్రాయబడినదనుటను, అది తక్కిన కాండములవలెనే కావ్యాసముకలదిగాఁ జెప్పబడక రెండవశ్వాసములకలదిగాఁ జెప్పబడియుండుటచేతను, ఆయాశ్వాసములయందలి యాద్యంతిపద్యముల వైలక్షణ్యముచేతను, ఆశ్వాసాంత్య గద్యభేదములచేతను, వైలక్షణ్యముచేతను నిశ్చయింపవచ్చును.

అమరేశ్వరుడు.—ఇతఁడొక వాడ్డకవిగా గ్రంథముల నుండు జెప్పబడియున్నాడు గాని యితఁడు రచించిన గ్రంథమేదియుఁ గానబడదు.

బమ్మెరపోతన.—ఇతఁడు గొప్పకవి. భాగవతమును దెనిగించినవాడు. అది నాతఁకింతై తిలమగ శబ్దాలంకారసహితమై మిక్కిలి శ్రావ్యమై కొంతయేనియు వినియభేదములేక సంస్కృతమున కొక టికవలె మిగులశ్లాఘనీయమై యున్నది. ఇతఁడు భాగవతమును దెనిగించినప్పటికి వీరభద్ర విజయమును నొక కావ్యమును వ్రాసెను. చురుని యందుఁ గళంకమువలె నీతని కవిత్యమునందు లభ్యులఘురేఫములను మైత్రిలగఁగఁజెప్పటయును నొక యొచ్చెలు గానబడియెడి. ఈయొచ్చెయు మఱి కొందఱుకవుల కవిత్యములయందును జూపట్టెడి. లభ్యులఘురేఫములను మైత్రికలగఁజెప్పట తెలియ

కకాదు. అది యొకమతియుగా వారుగ్రహించినారు. వ్రావిడియునందువలె నాంధ్రమునందును లభ్యులఘురేఫములను రేఫంబు ద్వివిధంబు. అవి పండితసంహితసంకేతము లయినవి. నానికి యతిప్రాసములయందు మైత్రికలగఁజెప్పట యాదికవి సప్తతముకాదు. "నా శ్రేష్ఠాంజైగర్వలభ్యులఘురేఫాంజైగర్వ నిశ్చింసాత్" అని శబ్దానుశాసనము. "అనయోస్యంగతింజున్తుకకోతికవిత్వాకృతౌ, అస్యా అత్యంతదోషత్వా ద్దుష్కవిస్సహి కథ్యతే" అని విక్రమివివేకకారుడు. మఱియు నిం దధాను స్వారంబొక్కండు విశేషంబుగఁ గలదు. అదియుఁబండితప్రయోగ సంకేతమే. అది ఈభాషకు సహజమయిన లక్షణమునకు యాంధ్రదేశీయుల న్యవహరములందుఁ దెల్లంబుగఁ దెలియఁబడు. ఈ రెంటిచేతనే యాంధ్రభాష మిగుల మహిమ బొందియున్నది. నానిభేదంబులను గుర్తెఱుంగుట పండితులకత్యావశ్యకము.

శ్రీనాథుడు.—ఇతఁడొక ప్రశస్తకవి. ఇతఁడు బాల్యమునమరణమైనదిరీతియును. పండితారాధ్యనిరీతియును, ప్రథమయావనమున శాలివాహనసప్తశతాబ్ది, పూర్ణయావనమున వైవిధ్యమును, కామరూపిశయందు భీమేశ్వరపురాణమును, కామరూపిశయందు గడపట కాశీఖండమును రచియించెను. ఇతఁడు వ్రాసిన కావ్యములయందు వైవిధ్యము శృంగారప్రధానమై యుండుటగాక యీతని యితరకావ్యములకంటె నీది సంస్కృతపద భూయిష్ఠమై ప్రౌఢమై యున్నది. మఱియు నితఁడు వీధినాటకమును నొక గ్రంథమును వ్రాసివట్లు చెప్పవచ్చును.

పిల్లలమఱ్ఱి వినవీరభద్రుడు.—ఇతఁడు గొప్పకవి. ఇతని కవిత్యము మిక్కిలి శ్లాఘ్యముగానే యున్నది. అయిన నితఁడు బమ్మెరపోతన మతియు నవలంబించినవాడు.

కేతన.—ఇతనికి అభినవదండియని బిరుదు పేరు. ఇతఁడు విజ్ఞానేశ్వరీయమును ధర్మశాస్త్రమును దెనిగించి, ఆంధ్రభాషాభూషణమును నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాడు.

అనంతామాత్యుడు.—ఇతఁడొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాడు. భోజరాజీయమును

కావ్యమును ప్రాసితాదు నితడని తోచుచున్నది. అది మంచికావ్యము అందు వింతివితకథలుగలవు.

తాతంభట్టు.—ఇతడు కవిచింతామణియను సోదర లక్షణగ్రంథమును ప్రాసినాడు.

మువ్వరాజురామన.—ఇతడు కవిగోళ సంజీవినియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను. రాఘవపాండవీయముగో ననువాని న్యాఖ్యానము లచే నా సృష్టించితామణి బాలసరస్వతీచలన బయటికిరాకమంగు కేతిపాదికపురు ప్రాసిన యాంధ్ర భాషాభూషణాది లక్షణగ్రంథములే యుపయోగ పడుచున్నట్లు తెల్లమగుచున్నది.

పింగళిసూరిన.—ఇతడు మిక్కిలి గొప్పకవి వెన్నెలగిరిసూరిన యాయనకు ముగిసినాడు గనుక ఈయనకు పింగళిసూరియని పేరువచ్చినది. ఇతడు క్రమముగా గరుడపురాణమును, రాఘవసాహిత్యమును కళ్యాణాద్వైతమును ప్రభావతీప్రగల్భమును, మణికోన్ని కావ్యములను రచించినాడు ఇంగు రెడనగ రాఘవసాంధ్యపుల చిత్రములను శ్లేషభింగిం దూపుచు సులభ శైలిచే తోల్పిల్లుదున్నది మూడవగ తి నిచ్చి మనునొకానొక కల్పితకథచే గొని యాడెడిగి మృదు శైలియుఁ జక్క స్వభావోక్త్యలనుగలిగి గుహార పీఠలకుఁ దేనియ లూలుకుచున్నది. రామశ్లేషగా కావ్యము చెప్ప విధమును ఇతడు సాగ్ధిదీప్తిగా నున్నాడు వసుకటికవులతోఁబల నితఁడు సర్వతో ముఖచాతుర్యుడని చెప్పకొప్పను.

అలసానిపెద్దన. కృష్ణదేవరాయల కాలము డలి పండకులతో ముఖ్యుడగువాడను. ఇతడు స్వాగోచిమమనున భవనాను సొక కావ్యమును వ్రాసెను. దానిని మనుచుత్రిమనియుఁ జెప్పగును. అది మృగుశైలియ “అలసానిసాని మల్లికబిగియను” అన్నట్లు కపిత్థ గాంధీర్యమున గలిగి శృంగారన ప్రధానమై యున్నయది అందు నాలప యాశ్వాసము కేలొంద్ర పదభూయిష్టమై యుండును. పూర్వ కవితాభోజి ననుసరించుచుండుటంజేసి కొన్నియేతల ప్రసిద్ధవార్తం దేవుపురాణములయందలి నాక్యములకును నిందలి నాక్యములకును సుంతయేనియు

భేదమగపడక యుండును ఇతడే విష్ణుచిట్రియ మని ప్రసిద్ధిబొందిన అముక్తమాల్యదయను కావ్యమును ప్రాసినవాడని చెప్పగును. శైలిభేదాన్ని న్యాకరణబోపయక్తమయి యు డుఁ జేసి యాడుఁ జెప్పబడినయట్లు యద కృష్ణదేవరాయని చేసెనూ మఱి యేకపితేసూ ప్రాయఃబడినదిగాని పెద్దనచే వాయుబడినదికానిగి తోచుచున్నది. స్వాగోచిమమనుఁ భవన మనిపద్యములు కొన్నియగుండు చేతనేయట్టిదానిఁ దిద్దినరచితముగాఁ జెప్పబయకముగ గ. పెద్దన తదాస్థాన ముఖ్యునండి తుఁ డగుట తేసి న్యాగోచిమమనుఁ భూషణుడని పోయి నీ గుఁటలకుఁ గావలసి యుండెన గాని తాంతర్యులను పలననన్న కన్న చుకొనినవిచ్చును

ముక్కుటిమ్మన.—ఇతనికి సంగతిమ్మనయని నామా తిరుము కలగు. ఇతడు పాపాపాతాపహరిణ మనునొక కావ్యమును రచించుచును అది “ముక్కుటిమ్మనార్య మద్దలగారు” అన్న గి నిజముగా మృగునిన దిద్దియు గలిగి పాధరము గా నున్నయది

తెనాలిరామకృష్ణుడు.—ఇతనిని మహా కవీయల చెప్పబడెను ఇతడు పాడుఁ గవిజయ పామ నొక కావ్యమును రచించుచును. దానిని పాడుఁగల పాపహర్తృవనియు జెప్పగును. ఇతనికిఁ బెద్ద రెడ్డియ మది నట్లు లేకపక గుంపదకారు ఇంగు సాధికమయ మఁగునైన సెక్కండు దొరకగు. పాడుఁగనుకపద్య బుహువును” అన్నది సాధకముగావర్తనాశ్రిత్యణ్యము గలిగి శ్లాఘితమైన కవిత్వశైలిగలదై యున్న ఇతడు నిగోష్ఠ్యర ముదాద చిత్ర కావ్యములను గొన్ని చెప్పినట్లు పాడుటలూకాని యని కలబడవు.

రామభద్రుడు.—ఇతడొక దిట్టకవి. ఈ తాని రామకృష్ణకవిక రెండవవానిగా నుగడింపచెచ్చును ఇతని కవిత్వమునందు యమకములను ప్రాసములను మెదుకొని పండితులకు హృది మంగమయిలయ యున్నయది

బట్టుమూర్తి.—ఇతనికి రామరాజ భూషణుడని నామా తిరుము. రామభూషణుడనియే గ్రంథ నిబద్ధనము ఇతడు వసుచరిత్రమును పారిశ్చంద్ర నతోపాఖ్యానమును ప్రాసినవాడు వసు

చరిత్రముతోఁ దులదూఁగదగిన క్లేషకాన్యము తె
నుఁగున మఱియొందు లేదు. అయిన నిందు వాదక
వుల ననుసరింపని ఁదప్రయోగములు కొన్నిగలవు.
ఈతఁడే కావ్యాలంకారసంగ్రహమును రచించినట్లు
నానుడి కలదుగాని ననుచరిత్ర ముక్కొంద్ర నతో
పాఖ్యానముల యాశ్వాసాంతగద్య ప్రస్ఫుత్తియు
ను, కావ్యాలంకారసంగ్రహముయొక్క యాశ్వా
సాంతగద్య ప్రస్ఫుత్తియును భీన్న ప్రకారముగా
నుండులంటేని యది సందిగ్ధముగా నున్న యది.

అడిదము సూరన.—ఇతఁడొక సునుహర
కవి. ఈతఁడు శుద్ధాంధ్ర రామాయణమును, కవిజన
రంజనమును నొకచిన్న కావ్యమును రచియించినవాఁ
డు. ఇంగు మొనటిని వెనుకటికవులచే మూలపాదగఁ
ద్రొక్కబడిన పాదపదములను కనబడుచున్నది.
దానిని పిల్లననుచరిత్రముని చెప్పుదురు. అది తన
పడసిన నానుము నన్యర్థముచేయుచున్నది మఱియు
నితఁడు కవిసంశయవిచ్ఛేదముని యొక చిన్న లక్ష
ణగ్రంథమును వ్రాసినాడు. అది తద్భవ పదములు
కలిగిన విధమును గొంత యుఱిగించుచున్నది.

పుష్పగిరి తిమ్మన.—ఇతఁడు సమీరకుమార
విజయమును నొక కావ్యమును వ్రాసెను. మఱియు
నితఁడు కంకటిపాపరాజు వ్రాసినట్లు ఉత్తరరా
మాయణ మొకటియు, కంకంటి వారసంహారాజు
వ్రాసినట్లు విష్ణునారాయణలీలాన ద్విపద కావ్య మొక
టియు రచించినవాడని చెప్పుచున్నారు. దశావతార
చరిత్రంబును నితనిచే వ్రాయబడినదియుఁ గొం
దఱు చెప్పెదరు. ఇతని కవిత్వమునందు లక్షణవిగు
ర్థములగు ప్రయోగములు కొన్ని కానబడుచున్నవి.

తెలగనార్యుఁడు.— ఇతఁడు యయాతిచరి
త్రమును నొక కావ్యమును అచ్చ తెనుఁగుతో వ్రాసి
నాడు. అది శ్రుతికటువుగాక మృదువుగాను బొం
దికగాను నున్నయది. ఇది యచ్చ తెనుఁగుగ్రంథము
లలో మేలైనదిని తోచెడిది.

లింగముగుంటతిమ్మన సులక్షణ సారమును
నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను.

కూచిమంచితిమ్మన రసికజనమనోభిరామ
మును, రాజశేఖరలీలాసమును, రుక్మిణీపరిణయమును,

అచ్చ తెనుఁగురామాయణమును, అచ్చ శైవగు
నీలాసుందరీపరిణయమును, లక్షణసారసంగ్రహమును
నొక శబ్దలక్షణమును విరచించెను. ఈతని కవి
తాఢోరణి యందర్శనప్రవాహమునందీదని తెలియ
నచ్చెడిది.

చెఱుకునూరి రామయ కువలయానందమును
నలంకారగ్రంథమును రచియించినవాఁడు.

అప్పకవి. — ఇతఁడు మిక్కిలి యాపికతో
ననేక గ్రంథములను శోధించి యుష్మకవీయమును
గ్రంథమును వ్రాసినాడు. అంతటిశోధనను మఱి
యొక్కరి కుండవల తోచెడిది. ఇతఁడు కవికల్పక
మనులక్షణగ్రంథములలోనుగాఁ గొన్నికృతులు చేసి
నట్లు చెప్పుబడియున్నది అవి గానబడవు.

అప్పయవేంకటపతి.—ఇతఁడు ప్రబంధరా
జవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసమును నొక పెద్దలక్షణ
గ్రంథమును వ్రాసినవాఁడు.

ప్రాథకవిమల్లన, మారన, జక్కన,
వెన్నెలగంటి సూరన, కాకమానిమూర్తి,
వీరు లాక్షణికులయిన గొప్పకవులు వీరు రచిం
చిన గ్రంథములు తొల్లింటికవుల గ్రంథములనె
మిక్కిలి కొనియాడఁదగినవిగా నుండును. అగ్రంథ
ముల నామములును, తదితర గ్రంథముల నామము
లును, నానిరచించినవారి నామములును నిందు గ్రం
థసంకేతాదవివేచనపట్రిక జూడ విశదములు కా
గలవు. ఇందుఁ బురాతనకృతులు పెక్కులు స్వకీ
ర్తలు తప్పుపాసి మేనుదొఱంగినం దాము పఠి
హీనలనయి పరిపంథి పంథన పరిపీడినంబున మూల
నడంగిపోయె. “బోధాశోమత్సరస్తా” అన్ని
భిర్భూహి సుభాషితం జేల పొల్లపోవు

12. మఱియుఁ జూలుప్రబంధకవులు లెక్కన
మొఱియున్నారు. వారు.—బడబాసలభట్టు. మేధా
విభట్టు, రెడ్లూరి తిరుమలయ్య. ఎడవల్లి పర్యవస్థు.
పెద్దిరాజు రామరాజు, పింగళిరామరాజు, రంగం
జు లింగయ, రావిపాటి తిప్పరాజు, మైలము భీమన,
పొట్టూరి గోపన, పలకలూరి గోపన, రాచపూడి
వెంకయ్యలొ నగువారు.

అందు, మేధావిభట్టు చాటుధార.

సాకువ పెదతిప్పుమహీ, పాలనరుడువీడె
నచ్చె బద్యము వ్రాయక, కేలనులేదాకొకటియుఁ
దాశముముత్తునియలగును ధరవైబడుమా."

13. ఇంకను లక్ష్యలక్షణ గ్రంథముల నామం
బులకేకంబులుగనబడుచున్నవికాని యాగ్రంథము
లను, అందుఁ గొన్ని గ్రంథములు వ్రాసినవారి నా
మంబులును గనబడవు.

అందు, లక్ష్యగ్రంథములు.

అప్రమహిషీకల్యాణము, కూర్మపురాణము, సం
క్రితాపరిణయము చమత్కారరాయణము, చా
రుధేష్టచరిత్రము చిత్రభారతిము, త్రై శంఖ్యోపా
ఖ్యానము దేవీవిజయము మధుసేననము, రాజశే
ఖరచరిత్రము, వసంతివిలాసము విజయసేనము, శశి
బిందుచరిత్రము శృ గారపట్టము, సాంబోపాఖ్యా
నము, సుదక్షిణాపరిణయములోనగునవి.

లక్షణగ్రంథములు.

కవిభట్టభక్తి, అధోక్షజభక్తి కవికంఠపా
శము, కవిమూషక వార్తాలము, కవిగజాంకుశము,
కవిజనాశ్రయము కవికంఠాధరణము, కావ్యచిం
తామణి కావ్యాలంకార చూడామణి అధర్వణాచ్చం
దము గోకర్ణాచ్చందము శ్రీధరచ్చందము, ఛందో
విధానము, అలంకారసంగ్రహము, అలంకారరత్నా
వళి, లక్షణవిలాసము, లక్షణదీపిక శారదాదీపిక,
శారదామకుటము, శారదాతీలకము, శారదాదర్పణ
ము, వాగీంద్రచూడామణి వైకృతచంద్రిక (ఈ
గ్రంథము కొంతమట్టుకు దొరకినదిగాని అందు
నాని వ్రాసినవాని పేరు గనబడదు.) సర్వలక్షణ
పారసంగ్రహము మొదలగునవి.

14. ఈకవులు భావవిస్ఫూర్తిగ రసంబులుచిప్పి
నట్లును, తత్తద్రసానుకూలాలుగఁ బదంబులు పాం
శవడునట్లును అకలంకమార్గంబుగ నలంకారంబులు
విలసిల్లునట్లును ఏవిధమయిన లక్షణలోపంబులులే
కుండఁ గవితలాసర్వ నసదృశులైయున్నారు. సం
స్కృతభాషయం దపారజ్ఞానములేక వీరి కింతటివై
రుష్యము కలుగఁజోదు. అయినను వీరు కవిత్వంబుఁ
జెప్పఁ బ్రారంభి చుచో "గతానుగతికోలోకః"
అన్న ట్లందలు మొక్కమార్గంబవలంబించియున్నా

రు. ఆయ్యది హాస్యాస్పదంబుగనున్నయది. అదియ
నఁగా స్వప్నంబుం గాంచుటలోనగునది. వారిభక్తితా
త్పర్యమెట్టిదో యది యటుండనిండు. మఱియొక్క
విశేషంబు వినండు. వీరు వర్ణనలు నేయమొదలు
పెట్టిరా మీరు నమ్ముదురోనమ్మరో తల్లివేసి కేశాది
నఖపర్యంత మొక్క యంగమైనఁజిక్కక నీవమెత్తి
నట్లు వర్ణంపక నూనరు అది యెట్టి పారవశ్యమో
యెఱుంగరాదు. మతస్థాపకులయిన యాచార్యులలో
యిందులకును నాచార్యులే. ఇది యిప్పుడు వచ్చి
నదికాదు. పారంపర్యముగ సంస్కృతభాషా మహా
షండితుల నన్నిధానమునుండి వచ్చిన సంప్రదాయ
ముగానున్నయది.

వీరు మహానియులుగావున నిర్మలచిత్తులై స్తోత్రప
రాయత్తులై యభేదబుద్ధితో నిట్లువర్ణించుట "తెల్లని
దంతయుఁ బాలు నల్లనిదిదంతయు నీర్లు" అని యెంచి
యున్న యాకాలమునందు శ్లాగునియందైయుండెం
గాని యిప్పుటికాలమునందే యట్లుండునని తోచి
నదికాదు.

15 ముత్తైగలకవులవైలికిని ఆధునికకవులవైలికిని
జాల నంతరముగలదు. అదిగాక వారికవిత్వములయం
దు లేనియన్యదేశ్యములును, వైకృతములును వీరి కవి
త్వములయందు మొఁడుగాఁ గానబడుచున్నవి.

ఆదికవికవిత్వము.

నీ. లలితంబులగుమట్టియలచప్పడింపార నంచ
వైపడినడనల్లచ్చి, యెడమేని నెత్తెవి నుడియంగఁబ
య్యుది సగముదూలించిపై మగుడఁదిగించి, సోలేడునె
లదీగఁ లీలఁగ్రాలును వింతచెంబంబు దలకొనఁజేరి
నిలిచి తెలిగన్నుఁగవకు నెచ్చెలియైనలేతన వొల
యంగసరసంపుఁ బలుకునాలికి, మెఱయురాగంపుఁజె
య్యులుమేకొనఁగ, నెడఁదసాగయించు మాటలనె
లమిమిగుల నిమ్మననరక్తిఁగొలుచున న్నైలతలందఁ,
నీరసాకారమైరింద్రిగోరఁదగునె "

మధ్యకవికవిత్వము.

"సర్ధర. నేపించెఁరంగధాముఁజి తనివహపయ
స్సింధుసంపూర్ణసోముఁ, గాతేరీమధ్యనీముఁకున
కలుపమహాకాలకూటోగ్ర భీముఁ, జేవారశ్రీవిరా
ముఁదివిజవిమతసందీప్తితానంతిరాముఁ, ధీవిజ్ఞానా
భిరాముఁ ద్రిభువనవిలసద్దేవతాసార్వభౌముఁ."

అంత్యకవికవిత్వము.

“కా. తండ్రి నాకుననుగ్రహింపఁగ దెవ్వఁబం
చుఁ బ్రార్థించినఁ, గండ్రొనటులాడికక్కలు
లఁబోకాల్పంటివో హూమడిక, దీండ్రుల్లినవార
కేకరణి సేనిక విద్యరాకుండునే, గుండ్రాడాచిన
బెండ్లియేమిటికఁ జిక్కుంగప్పచుట్టించా.”

ఆధునికకవికవిత్వము.

“మ. తలిరుంతొంపవుదాలు పూరిజపునిద్దా
లు బల్లెటిగం, టలచాలు నిర్విరతేసేమేలు తిరులంటం
గ్రాలులేదీదంచే, ర్మలబారీలు జగాచోకాయలరు
జాగామావటీ లొప్పఁగా, వలరాదంతులకైవడిక వన
ముత్రోపందిస్తురుందెవ్వరల్.”

ఇవి దిక్పదిర్చనముగఁ జూపబడినవి.

16. “మ. మహిమకావగనకాసనుండు సృజ
యింపంగుండలీంద్రుండుద, న్ననానీయస్థితిమాలమై

నిలంపశ్రీనాధుండుపోవక మహా, మహులైసోము
డుభాస్కరుండు వెలయింపక సొంపువాటింతునీ,
బహుశాంధ్రోక్తిమమప్రపంచమునద్రుత్వాగల్గి
మాహింఛెదక” అన్న పద్యార్థముచొప్పున నన్న
యభట్టారకునికాలముదొట్టి క్రమక్రమంబున నృ
ద్ధిబొంది సొంపుఁజెందియున్న యయ్యాంధ్రవాణి
కృష్ణదేవరాయలవారకాలంబున రేయుంబవల సర
సగోష్ఠివిమోదక్రీడలం బ్రొద్దువుచ్చి తదంతరంబా
శ్రమంబు పరిహారంబుగాఁ గొంతకాలంబు నుఖిని
ద్రంజెందియుండి యిప్పుడుమహా పథవులగు నిగ్గి
పువారిదొరితినంబున శ్రద్ధాశువులయిన విద్యార్థుల
విద్యాపరసభివృద్ధివంబుల మేల్కొంచి శుచిర్భూతి
యయి యుత్సాహంబుతో మరల నలంకరణంబుచే
సికొను నవసరంబున నున్నయది.

నియమవిధానక్రమము.

1. నన్నయభట్టారకుఁ డాంధ్రవాక్యకరణంబునఁ
బఠించిన వర్ణసమామ్నాయముందలి వర్ణక్రమము నను
సరించుటంజేసి యానిఘంటువునందు శకారయంత్ర
పదములు కడపట వ్రాయఁబడెను.

2. ఇందు గ్రియాపదములకు ధాతురూపము
లుమాత్రమును, నామపదములకుఁ బ్రథమైకపదన
రూపములుమాత్రమును వ్రాయఁబడును.

3. ఇందు సామాన్యములైన సమాపపదములు
ప్రత్యేకముగా నెత్తి వ్రాయఁబడవు. అవి.—కట్టలంక,
కట్టెండ, కంగేలు, కష్టావి, క్రొంజాయ, క్రొమ్మ
డి, నెత్తెవి, నెత్తిము, పూడోట, పూరమ్మ,
ప్రాంగెంపు, ప్రాయ్లు, లేగొమ్మ, లేమాడ, మొ.
(మా. కడు, కె, క్రొ, నె, పూ, ప్రా, లే. మొ.)

4. సంస్కృతము, కైకృతము, దేశ్యము, గ్రా
మ్యము వీని కాయాసంజ్ఞ లిడఁబడును. ఆన్యదే
శ్యము దేశ్యముతోఁ జేర్చబడినదిగాన దానికిఁ
ప్రత్యేకముగా సంజ్ఞ యుడఁబడదు.

5. ద్వయమునకు అవయవములైన పదములయొ
క్క సంజ్ఞలను అన్యయి శబ్దముకడఁ జూచునది.
అనఁగా “ఇంచుబోడి” అనుచో ఇంచుశబ్దము
యొక్క సంజ్ఞను ఇంచుకడను, బోడిశబ్దముయొక్క
సంజ్ఞను బోడికడను జూడవలయునని యర్థము.
ఇట్లు తక్కినచోట్లను దెలియవలయును. (మా. ద్వ
సంజ్ఞావివరణపట్టికయందు.)

6. ఇందు సంస్కృతశబ్దమొకటి యర్థభేదముచే
మూడు లింగములయందును వర్తించుపుడు ముందు
స్త్రీలింగరూపార్థమును వెనక నపుంసకలింగరూపా
ర్థమును నా వెనక పుంలింగరూపార్థమును వ్రాయఁ
బడును. పుంలింగమయ్యైన స్త్రీలింగతుల్యరూప
మయ్యైన నీ యా పుంలింగరూపార్థము నపుంసక
లింగరూపార్థమునకుముందు వ్రాయఁబడును. (మా.
నందన, బ్రహ్మ. మొ.)

7. “మువర్ణాంతము” అనుచో నాపదమునకు
మువర్ణమును జేర్చవలెనని యర్థము. చేర్చుచో నా

దేవుడు దుష్టకాంతముగా నుండెనేని యా దుష్టకాంతమునా ముందటియుత్తమును దొలగింపవలయును. (చూ. అంగజ, మనునాదనుడు. మొ.) (చూ. ము. సంఖ్య... పట్టికయందు.)

8. “దుష్టకాంతము” అనుచో నా పదమునకు దుష్టమును శీర్షవలయునని యర్థము. చేర్చుచో నా పదమును ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. అది యితర ప్రత్యయంతముగా నుండెనేని యాప్రత్యయమును దొలగించి పిమ్మట ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. (చూ. ఎంద, అంగరము. మొ.) (చూ. దు. సంఖ్య... పట్టికయందు.)

9. ఒక్కొక్కచో నించుక రూపభేదముగల శబ్దము దాని మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయబడును. (చూ. అకటవికటము. మొ.)

10. ఒక్కొక్కయెడ మవర్ణాంతరూపము ముగియునని శబ్దరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయబడును. (చూ. అర్థలిక. మొ.)

11. కొన్నిచోట్ల తెనుగుపదమునకు ఇయాంతరూపము ఏదంతరూపము రెండును వ్రాయబడును. కొన్నియెడల ఇయాంతరూపముకడ ఏదంతరూపమును, ఏదంతరూపముకడ ఇయాంతరూపమును వ్రాయబడును. (చూ. అదిగిత్తియ, మొట్ట. మొ.)

12. తేనుగన అయి అవులు మొదటగల పదములు వేలు వేలుగా వ్రాయబడువు. వానిని వికారావికారాది పదములకడఁ జూచునది. (చూ. అయి తిది వితికడ, అవుగను బొంగుకడ. మొ.)

13. ఉకారలోపముగల అల్లలోనగు నాడుకలోని పదములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయబడువు. ఆ మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయబడును. (చూ. అలుగు. మొ.)

14. తన ప్రత్యయంతశబ్దములు వేలుగా నెత్తబడివు. కాబట్టి మొదటిపదముగొని యాయర్థమును దెలిసికొనవలెను. అనగా అల్లడనుములోనగు వానికి అల్లశబ్దములోనగువానిగొని అర్థము నెఱుంగవలెనుట.

15. దేశ్యక్రియలయందు ఇంచుక్కువచ్చెడు మాన్య ప్రేరణరూపములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయబడువు. (అడగించు, ఇప్పించు. మొ.)

16. తేలుగాఁ దెలియదగుచోట్ల తఱచుగాఁ దెనుగుపదములకు సంస్కృతిపదములతోడను సంస్కృతిపదములకుఁ దెనుగు పదములతోడను అర్థము వ్రాయబడును.

17. ఒకపదమున కర్థము స్పష్టముగాఁ దెలియనిచో అర్థముగా వ్రాయబడిన పదమునుజూచి అయర్థమును చక్కగాఁ దెలిసికొనవలయును. అక్కడ. చూ. అని వ్రాయబడి యుండును.

18. ఒకపదము దేశ్యముగాను వైకృతముగాను సంస్కృతిముగాను నున్నయెడ ముందు దేశ్యార్థమును వెనుక వైకృతార్థమును నా వెనుక సంస్కృతార్థమును గ్రమముగా వ్రాయబడును. (చూ. కలము, వారి. మొ.)

19. ఒకపదము క్రియాద్విధిభేదములచే ననేక విధార్థక మగుటవలన అర్థములు వ్రాయబడుచో ముందు క్రియార్థమును, వెనుక అవదార్థమును. అటు వెనుక విశేషార్థమును, ఆ వెనుక విశేషజార్థమును, దాని వెనుక సర్వసామర్థమును, కడపట అన్వయార్థమును వ్రాయబడును. ముందు మొదటి యర్థము లేని నేని వెనుక వెనుకటియర్థములు మొదటచేసి యావలియర్థములన్నియుఁ గ్రమముగా వ్రాయబడును. (చూ. ఎత్తు, ఒత్తు, అందు, కయి, అలతి, ఈరు, అంతి, కోరి. మొ.) (చూ. అప. సంఖ్య... పట్టికయందు.) ఈనియమ మొకానొకచో దీనికి ముందటినియమముచే బాధింపబడును. (చూ. నీగు, సే, కిరము. మొ.) క్రియార్థము ముందు వ్రాయబడునని నియమాంశముమాత్రము బాధింపబడదు. (చూ. మెలవు.)

20. ఒకక్రియ అకర్తకముగాను సకర్తకముగాను నున్నచో ముందు అకర్తకార్థమును వెనుక సకర్తకార్థమును వ్రాయబడును. (చూ. అగు. మొ.)

21. వైకృతపదముల కర్థము వ్రాయబడుచో సత్త్వైక విహృములేనియర్థము ముందును అదిగలయర్థము వెనుకను వ్రాయబడును. (చూ. అంగియ. మొ.) ఈనియమ మొకానొకచో పందొమ్మిది ఇరుపదిని నియమములచేతి బాధింపబడును. (చూ. బంటు. మొ.)

22. పదము లేక పదనాంతములైనప్పటి యర్థములు ముందు వ్రాయబడి బహుపదనాంతములైనప్పటియర్థములు వెనుక వ్రాయబడును. ఈనియ

మము పదునెనిమిదవ నియమమును బాధించు చున్నది. (చూ. మల్లే. మొ.)

23. ఇందుఁ గొన్నిటికి గ్రంథవిస్తరభీతిచే ప్రయోగములు సంగ్రహముగా వ్రాయఁబడియుండుటవలన అర్థములు విశదములుకానియెడ ఆయు దాహరణములకు ముందువెనుకలను ఆగ్రంథముల యందు విశదములుగాఁ జూచుకొనవలయును. కొన్నియెడల ముందువెనుకలను జూడుమని వ్రాయఁబడియు నున్నది.

24. ప్రయోగములుదొరికియు తప్పులుగానుండుటవలన అవి కొన్నిపదముల కెత్తివ్రాయఁబడవు. కొన్ని కొంతమట్టుకు వ్రాయఁబడును.

25. ఇందు వ్యాకరణవిషయములయిన విధులు కొన్ని అక్కడక్కడ వ్రాయఁబడియుండును. మఱియు నొక్కొక్కపదముకడ నొక్కొక్కవిధి

వ్రాయఁబడి ఆవిధికి విషయములయిన తక్కినపదములకడ విధివ్రాయఁబడిన పదమునుజూచునట్లు తెలుపఁబడియుండును. (చూ. అఱువుల్లు, అలరుబోడి, అరగింపు. మొ.)

26. చదివెడివారికిఁ జక్కఁగాఁ దెలియుటకై యిందు అర్థములోనిగునది తఱచుగ సంగ్రహ వ్రాయఁబడియుండును.

నియమబాహుళ్యముచే నీక్రమము కొన్నియెడలఁ దప్పినను దప్పియుండును.

27. తెనుఁగున వాడుకలోనికి వచ్చిన యన్యదేశీయ శబ్దములు కొన్ని యీ క్రొత్త కూర్పునందుఁ జేర్పఁబడినవి. ప్రాణ్యనిఘంటువులోనుండి యిట్టి శబ్దములు కొన్ని చేర్పఁబడినవి. ఇట్టి శబ్దములకు గ్రంథదృష్టాంతములు దొఱకుట దుస్సాధ్యముగాన నట్టివాని నిందుఁ జేర్పలేదు.

నంజావివరణపట్రిక.

సంకేతములు వాని స్వరూపార్థములు

సంకేతములు వాని స్వరూపార్థములు.

అక్షర. అకారాంతము. (ఇట్లు ఆ ఇ, ఈ, ఉ దే. ఈ, ఋ, ఌ, ఔ చ, జ్, ళ్, వ్, థ్, ప్ర. వ్, వ్, భ్, ర్, వ్, శ్, వ్, వ్, హ్ అను ద్వ. వర్ణములుకలచో ఆయా అంతములు గా చెప్పకొనవలెను. ఉదా. అకారాంతము, ఇకారాంతము, ఈకారాంతము, ఉకారాంతము, ఊకారాంతము, ఐకారాంతము, ఔకారాంతము అని)

(అ.అ.ఈ.అ.) (వుంలింగపి శేషమైనప్పుడు) అకారాంతము. (స్త్రీలింగపి శేషమైనప్పుడు) అకారాంతము. లేక-ఈకారాంతము. (నవుంసకిలింగపి శేషమైనప్పుడు) అకారాంతము.

అం. ప్రే. అంతర్భావితప్రేరణము.
అ. క్రి. అకర్షకక్రియ.
అవ. అవదము (ప్రత్యయములోనగునది.)
అప్ర. అప్రసిద్ధము.
ఆర. ఆరవము.
అవ్య. అవ్యయము.
అం. అంగేయభావ.
ఉప. (తెనుగుపదములకు ముందున్నచో) ఉపపదము. (ఉద్ధ, ఎగి. ము) (సంస్కృతపదములకు ముందున్నచో) ఉపసర్గము. (ప్ర. ము.)

ఉదా. ఉదాహరణము.
ఉభ. ఉభయము. (కొన్ని యర్థములయందు అచ్చేతెనుగున కొన్ని యర్థములయందు సంస్కృతమునైనపదము)
ఏ. ఏకవచనాంతము.
కన్న. కన్నడము.
క్రి. క్రియ.
క్రి. విణ. క్రియావిశేషము.
గ్రా. గ్రామ్యము. (అనింద్యము.)
చూ. చూడుము.
దు. దుష్టకాంతము.
త్రి. మూడులింగములయందును వచ్చెడు విశేష్యపదము.

దేశ్యము.
దు. దుతాంతవ్యయము.
ద్వ. ద్వయము. (వైకృతిమును దేశ్యమును మిశ్రమైనపదము.)

ద్వి. ద్వివచనాంతము.
నవుంసకిలింగము.
ని. నిపాతిము.
పు. పుంలింగము.

పు. న. పుంసపుంసకిలింగము.
పు. స్త్రీ. పుంస్త్రీలింగము.
వై. వైయట్లు.
ప్రా. ప్రాకృతిము.
ప్రే. ప్రేరణము.

బ. బహువచనాంతము.
మి. మిశ్రము. (సంస్కృతాంధ్రములుకలిసినశబ్దము.)

ము. ముష్టకాంతము.
ము. ముదలనవి.
యు. యుగళము. (కొన్ని యర్థములయందు దేశ్యమును కొన్ని యర్థములయందు వైకృతిమునైనపదము.)

వి. విశేష్యము.
విణ. విశేషణము
వు. వుష్టకాంతము.
వై. వైకృతిము. (ప్రాకృతసమమును సంస్కృతప్రాకృతభివమునైనపదము.)

సం. సంస్కృతసమము.
స. సంస్కృతము.
స. క్రి. సకర్షకక్రియ.
క్రి. క్రి. క్రి. లింగము.
హిం. హిందుప్రాసభావ

*. ఇది ప్రకృతిశబ్దార్థముకంటె భిన్నమగు సర్థమును దెలుపునది.

1. ఇది వృత్తలతాదివాచకమగుటన తెలియజేయునది.
... ఈగుఱుట నడుమ కొన్ని యక్షరములుండుటను దెలుపును.

గ్రంథసంకేతాదివివచనపట్టిక.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి అక్షరపాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అ.రి. ఓ.)
1. అ. పా.	అనురపదపారిజాతము. (తెనుగర్థముగల సంస్కృత నిఘంటు టీక.)	కాం. 3.	మల్లినాథుడు.....	0
2. అచ్చ.	అచ్చ తెనుగురామాయణము. ౧. బాల. బాలకాండము. ౨. అ. అయోధ్యాకాండము. 3. ఆర. ఆరణ్యకాండము. ౪. కిష్కిం. కిష్కింధాకాండము. ౫. నుం. నుందరకాండము. ౬. యు. యుద్ధకాండము.	కాం. ౬.	తిమ్మయ.....	౪.
3. ఆధ్యా.	ఆధ్యాత్మరామాయణము. ఉ. ఉత్తర కాండము. (బాలకాండములు ఆఱుతోడ ఉత్తరకాండమునుజేరి ఏడు కాండములు.)	కాం. 2.	నాగయామాత్యుడు.....	౫.
4. అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము.	అ. ౫.	అబ్బయ.....	౪.
5. అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	అ. ౫.	అప్పకవి.....	0
6. అభి.	అభిధానరత్నమాల. (తెనుగర్థముగల సంస్కృత నిఘంటువు. దీనికి పడ్రస నిఘంటువనియు పేరు.)	స్కం. ౬.	(ఇందుగ్రంథకర్త పేరులేదు)	0
7. ఆం. సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము. (నిఘంటువు.) ౧. దేవ. దేవవర్ణ. ౨. మాన. మానవవర్ణ. 3. స్థా. స్థావరవర్ణ. ౪. తి. తిర్యగవర్ణ. ౫. నా. నానార్థవర్ణ.	వర్ణలు. ౫.	వైడిపాటిలక్ష్మణకవి.....	0

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి అక్షరములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథముల తరగతులు. (అవి. E.)
8.	అం. భా. ఆంధ్రభాషాగ్రంథము. (నిఘంటువు.) ౧. ప్ర. స్రుధమకాండము. ౨. ద్వి. ద్వితీయకాండము. 3. త్వి. త్వితీయకాండము. (ఇందలి పద్యములను అక్కడక్కడ తెలిసికొనునది.)	కాం. 3	వేంకనార్యుడు.....	౦
9.	అం. శే. ఆంధ్రనామశేషము. (నిఘంటువు)	౦	అడిదముసూరన్న.....	౦
10.	ఆము. ఆముక్తమాల్యద. (విష్ణుచిత్రియము.)	ఆ. ౬.	కృష్ణరాయలు.....	౪.
11.	ఉ. రా. ఉత్తరరామాయణము.	ఆ. ౮.	పాపరాజు.....	౪.
12.	ఉ. హరి. ఉత్తరహరివంశము.	ఆ. ౫. (దొరకినవి.)	సోమనాథుడు..... (నాచనసోమన.)	౧.
13.	ఉ. హరిశ్చ. ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	తక్కెళ్లపాటిలింగన.....	౬.
14.	కవి. కవిజనరంజనము.	ఆ. 3.	అడిదముసూరన్న.....	3.
15.	కవిక. కవికర్ణరసాయనము. (మాంధాత చరిత్రము.)	ఆ. ౬.	సృసింహకవి	3.
16.	కవిస. కవిసర్వగారుడము. (లక్ష్మణగ్రంథము.)	అధికారములు. ౨. (దొరకినవి)	బసవన	౦
17.	కళా. కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. ౮.	పింగళిసూరన్న.....	౨.
18.	కా. కావ్యాలంకారసంగ్రహము. (నరసరాజీయము.)	ఆ. ౫.	మూర్తి.	3.
19.	కాశీ. కాశీఖండము.	ఆ. ౭.	శ్రీనాథుడు.....	౨.
20.	కాళ. కాళహస్తిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	ధూర్జటి.....	3.
21.	కుచే. కుచేలోపాఖ్యానము.	ఆ. 3.	గట్టుప్రభు.....	౫.
22.	కృష్ణ. కృష్ణరాజవిజయము.	ఆ. ౪.	కుమారధూర్జటి.....	౫.
23.	కృష్ణ. కృష్ణభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గోశేటిసూరన్న.....	౫.
24.	చంద్ర. చంద్రభానుచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మల్లన.....	౪.
25.	చంద్రా. చంద్రాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౬.	వేంకటపతి.	౪.
26.	చమ. చమత్కారమంజరి.	ఆ. 3.	వేంకటకవి.	౪.
27.	చెన్న. చెన్నబసవపురాణము.	ఆ. ౫.	పాపయ్యామాత్యుడు.....	౫.
28.	జైమి. జైమిని భారతము. ఆశ్వమేధ పర్వము.	ఆ. ౮.	పినవీరభద్రుడు.....	3.
29.	దశా. దశావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణిదేవులనాగయ.....	౪.
30.	దాస్. దాస్త్రింశత్సాలభంజికాకథలు.	ఆ. ౧౨.	కొండమీద గోపురాజు ..	౪.

గ్రంథాంశము.	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథముల శరణులు. (అం. ల.)
31.	నవ.	నవనాథోపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౫.	గౌరన..... ౫.
32.	నల్.	నల్చరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౫.	రాఘవాక్షుడు..... ౬.
33.	నర్వ.	నర్వచరిత్రగ్రామము.	ఆ. ౧౦.	తిక్కనసోమయాజి..... ౧.
34.	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	ఆ. 3.	కూచిమంచితిమ్మయ..... ౪.
35.	నై.	నైషధము. (శృంగార్ధనైషధము.)	ఆ. ౮.	శ్రీనాథుడు..... ౨.
36.	పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	నారాయణకవి..... ౪.
37.	పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	వేంకటనాథుడు..... ౫.
38.	పండి.	పండితాగ్రాధ్యక్షత్రము. ద్విపద.	ప్రకరణములు. ౫.	పాలకురికిసోమన..... ౫.
39.	పద్మ.	పద్మపురాణము. ఉత్తరఖండము.	ఆ. ౧౧.	సింగనార్యుడు..... ౫.
40.	పరి.	పరిమళాగినిలాసము.	ఆ. ౫.	తిమ్మభూపాలుడు..... ౪.
41.	పా.	పారిజాతాపహరణము.	ఆ. ౫.	ముక్కుతిమ్మన..... 3.
42.	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	ఆ. ౫.	కాకమానిమూర్తి..... ౪.
43.	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	రామకృష్ణకవి..... ౨.
44.	పు.	పురూరవశ్యత్రము. (కవీరాజమనోరంజనము.)	ఆ. ౫.	అబ్బయ..... ౪.
45.	ప్రభా.	ప్రభావతీపురుషము.	ఆ. ౫.	సింగలిసారన్న..... ౨.
46.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల.	ఆ. ౫.	బసవప్ప..... ౫.
47.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల. ద్విపద.	ఆ. ౨౫.	పిడుపురసోమన..... ౫.
48.	బస.	బసవపురాణము. ద్విపద.	ఆ. 2.	పాలకురికిసోమన..... ౫.
49.	బహు.	బహులాశ్వచరిత్రము.	ఆ. ౫.	వేంకటనాథుడు..... ౫.
50.	బ్ర.	బ్రహ్మాత్మరఖండము.	ఆ. ౫.	వేంకటరామార్యుడు..... ౫.
51.	భి.	భిర్దిహం. (సుభాషితగీతానలి.) శతకములు.	3.	వీనులయ్యకవి..... ౪.
52.	భిద్రా.	భిద్రాపరిణయము. (ముసుందవీలాసము.)	ఆ. 3.	పద్దన..... ౫.
53.	భిల్లా.	భిల్లాణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	నాథేశ్వరుడు..... ౪.
54.	భాగ.	భాగవతము.	స్కం. ౧౨. ప్రథమాద్యలు.	బమ్మెరపోతన..... ౨.
55.	భాగ.	భాగవతము. ద్విపద.	స్కం. ౧౨. ప్రథమాద్యలు.	కోనేరునాథుడు..... ౫.
56.	భాను.	భానుమతిపరిణయము.	ఆ. ౪.	రెట్టూరిరంగరాజు..... ౪.
57.	భార.	భారతము. ౧. ఆది. ఆదిపర్వము. ఆ. ౮. ౨. సభా. సభాపర్వము. ఆ. ౨. 3. ఆర. ఆరణ్యపర్వము. ఆ. 2. ౪. విరా. విరాటపర్వము. ఆ. ౫.	పర్వములు. ౧౮.	నన్నయభట్టార్యులు..... ౧.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి అక్షాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల కరగతులు. (అది. ల.)
	<p>౫. ఉద్యో. ఉద్యోగపర్వము. ఆ. ౪.</p> <p>౬. భీష్మ. భీష్మపర్వము. ఆ. 3.</p> <p>౭. ద్రో. ద్రోణపర్వము. ఆ. ౫.</p> <p>౮. కర్ణ. కర్ణపర్వము. ఆ. 3.</p> <p>౯. శల్య. శల్యపర్వము. ఆ. ౨.</p> <p>౧౦. సా. సౌప్తికపర్వము. ఆ. ౨.</p> <p>౧౧. స్త్రీ. స్త్రీపర్వము. ఆ. ౨.</p> <p>౧౨. శాం. శాంతిపర్వము. ఆ. ౬.</p> <p>౧౩. ఆను. ఆనుశాసనపర్వము. ఆ. ౫.</p> <p>౧౪. ఆశ్వ. ఆశ్వమేధపర్వము. ఆ. ౪.</p> <p>౧౫. ఆశ్ర. ఆశ్రమవాసపర్వము. ఆ. ౨.</p> <p>౧౬. మా. మాసలపర్వము. ఆ. ౧.</p> <p>౧౭. మహా. మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ. ౧.</p> <p>౧౮. స్వ. స్వర్గారోహణపర్వము. ఆ. ౧.</p>			
58.	భీ. భీమేశ్వరపురాణము. (భీమఖండము.)	ఆ. ౬.	శ్రీనాథుడు	౨.
59.	భో. భోజరాజీయము.	ఆ. 2.	అనంతుడు	3.
60.	మార్క. మార్కండేయపురాణము.	ఆ. ౮.	మారన	౨.
61.	మై. మైరావణచరిత్రము.	ఆ. 3.	మాదయ	౫.
62.	య. యయాతిచరిత్రము.	ఆ. ౫.	తెలగవార్యుడు	౪.
63.	రత్న. రత్నపరీక్ష. (లక్షణగ్రంథము.)	౦	భైరవుడు	౦
64.	రస. రసమంజరి.	గుచ్ఛములు. 3.	కోదండపతి	౫.
65.	రసి. రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. 2.	తిమ్మయ	౪.
66.	రా. రామాయణము. (అచ్చతెనుగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లేఁబగునది.)	కాం. ౬.	భాస్కరుడులోనగువారు.	3.
67.	రా. రామాయణము. ద్విపద. (అచ్చతెనుగు రామాయణము)	కాం. ౬.	రంగనాథుడు	3.

గ్రంథపంక్తి ములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి అక్షరసంఖ్యలు	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల కాలములు. (అ. డి.)
	కడనున్నట్లు దీనికిని కాండము లేకుండునది.)			
68.	రా. వి. రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమానిమూర్తి.....	ర.
69.	రాఘ. రాఘవపాండవీయము.	ఆ. ర.	పింగళిసూరన్న.....	౨.
70.	రాజ. రాజ శేఖరవిలాసము.	ఆ. 3.	తిమ్మయ.....	ర.
71.	రామా. రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౮.	అయ్యలరాజరామభద్రులు.	3.
72.	రుక్మాం. రుక్మాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మల్లన..... [దు.	ర.
73.	రుక్మి. రుక్మిణీపరిణయము.	ఆ. ౫.	తిమ్మయ.....	ర.
74.	లక్ష్మ. లక్ష్మణపారసంగ్రహము.	ఆ. ౫	కూచిమంచి తిమ్మయ.....	ర.
75.	లక్ష్మీ. లక్ష్మీసృనింహానతారము. (నృసింహపురాణము.)	ఆ. ౫	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడి.....	౧.
76.	వసు. వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	రామరాజభూషణుడు... (బట్టమూర్తి.)	3.
77.	వా. వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	సింగనార్యుడు.....	౫.
78.	వి. పు. విష్ణుపురాణము	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటిసూరన్న.....	3.
79.	విక్ర. విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౮.	శిక్కన.....	3.
80.	విజ. విజయవిలాసము. (సుభద్రాపరిణయము.)	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటనాథుడు.	ర.
81.	విజ్ఞా. విజ్ఞానేశ్వరీయము. ౧. ఆ. ఆచారకాండము. ౨. ప్రా. ప్రాయశ్చిత్తికాం డము. 3. వ్య. వ్యవహారకాండము.	కాం. 3.	కేతన. (అభినవదండి.)...	3.
82.	విష్ణు. విష్ణుమాయావిలాసము. ద్విపద. ౧. పూ. పూర్వభాగము. ఆ. 3. ౨. ఉ. ఉత్తరభాగము. ఆ. ౫.	భా. ౨.	కంకంటి. నారసింహరాజు...	౫.
83.	వీర. వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ర.	బమ్మెరపోతన.....	౨.
84.	వేం. వేంకటేశనిఘంటువు.	౦	(ఇందుగ్రంథకర్తపేరులేదు.)	౦
85.	వై. వైజయంతీవిలాసము. (విప్రనా రాయణచరిత్రము.)	౦	తిమ్మయ.....	౫.
86.	శకాం. శకాంకవిజయము. (తారాశకాంకము.)	ఆ. ౫.	శేషమువేంకటపతి.....	౫.
87.	శివ. శివయోగసారము. ఉత్తరార్థము.	ఆ. ర.	గణపతిదేవుడు.....	ర.
88.	కుక. కుకసప్తతి.	ఆ. ౨. (దొరకేసవి.)	కదిరిపతి.....	౫.
89.	కృం. కృంగారరసాలవాలము.	ఆ. 3.	బుడ్డికవి.....	౫.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసములు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు (అది, ఓ.)
90. శేష.	శేషధర్మము.	ఆ. ౬.	శ్రీనివాసకవి.....	౪.
91. షో.	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౮.	ఎల్లన.....	౪.
92. సకల.	సకలకథాసారసంగ్రహము.	ఆ. ౯.	రామభద్రుడు.....	౫.
93. సత్య.	సత్యభామాసాంత్యనము.	ఆ. ౪.	కామేశ్వరుడు.....	౫.
94. సమీ.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౭.	పుష్పగిరితిమ్మన.	౪.
95. సా.	సారంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౩.	*చేమకూరవేంకటనాథుడు	౪.
96. సా.	సారంగధరచరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౭.	శంభుకవి.....	౬.
97. సాం.	సాంబనిఘంటువు. (నానార్థవర్ణ గాకవర్ణలు. ౪.)	వర్ణలు. ౪.	రంగకవి.....	౦
98. సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ. ౧.	గట్టుప్రభు.....	౫.
99. స్వా.	స్వామిచివమనుసంభవము. (మనుచరిత్రము.)	ఆ. ౬.	అల్లసాని పెద్దన.....	౩.
100. హంస.	హంసవింశతి.	ఆ. ౫.	అయ్యలురాజు, నారా } యడామాత్యుడు.... }	౫.
101. హ. న.	హరిశ్చంద్రనళింపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	రామరాజభూషణుడు... (బట్టుమూర్తి.)	౩.
102. హరి.	హరివింశతి. పూర్వభాగము. ఆ. ౯. ఉత్తరభాగము. ఆ. ౧౦.	భా. ౨.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.....	౧.
103. హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శంకరకవి.....	౪.
104. హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౨.	గౌరన.....	౫.

*చేమకూరవేంకటనాథుడు విజయవిలాసరచనావైపురాగములబట్టి నాటవతరగతియందుఁజేర్చబడినను పారంగధరచరిత్రకవనములట్టి అయిదవతరగతియందుఁజేర్చబడవలసిన వాడుగానున్నాడు.

(ఆ. ఆశ్వాసము. కాం. కాండము. భా. భాగము. స్కం. స్కంధము.)

నిఘంటువులయందును. లక్షణగ్రంథములయందును శైలిని కనిపట్ట ననువుగాదు గాన వాని తరగతులు ఏర్పఱపఁబడలేదు.

శబ్దరత్నాకరము.

అ

అంకా

అ. ఒక యక్షరము. ఉభ. వై. అవ్య. 1. మహాయో
కదాని లేమిని తెలిపెడిని; “కులప్రయుక్తము
గుమన్న సనాతనధర్మమైతి అం, గ.” భార. విరా.
౧, ఆ. (“గీ. ఎవ్వరికిఁగఁగ ధరణియు నెల్ల
నుఖము, గోరెడమువారలందఱు వీరవచ్చి,”
ఇక్కడ వీరవచ్చి అనియుండుట యుక్తమని
కోచెడి. చూ. ఎ. భార. భీష్మ. ౧, ఆ.)—2.
తనంతట అనునర్థమును చలిపెడి*; “ఉ. ఇప్పుగ
సర్వస్వములు నీవయెఱుంగును.” కళా. ౪,
ఆ. — 3. ాత్రికా అనునర్థమును చలిపెడి*.
“ఎ. గీ. కులముపాడినడపడలఁడపతి.” (త
లఁడ=తలఁగునేతలఁడు.) భార. ఉద్యో.
3, ఆ.—సం. వి. పుం. 1. విస్తృత; 2. బ్రహ్మ;
3. కిపుడు. (అ. ఇత్యాద్యకాత్మరశబ్దములు
తెనుఁగున న్యస్తములుగాఁ బ్రయోగింపఁబడువు.
అధ్యము, అనన్యము, ఇత్యాదులయందుండెడి
అకారము అభావార్థకమైన నజ్ఞులందు నకా
రములోపింపఁగా శేషించినది.) 4. కాలవిశం
బములేమిని చలిపెడి. “నీ. వజ్జిట్టి దిరిగి
మ్రొక్కుదు మదాపశములుఁ దోన రూపతిన
యాశోరణులును.” జై. ౫, ఆ.
క. దే. వి. 1. ప్రక్క, పార్శ్వము. “నీ. అంతం
తఁ బసిబిడ్డ లడ్డంబు నుడిసిన జంకించి మిన్నంకఁ
జొకలింపు.” భో. ౬, ఆ.—2. అణకయొక్క
రూపాంతరము.
క కాడు. దే. వి. (అంకము+కాడు.) చలము
పట్టువాడు, చలపాది. “గీ. ఎలసియేప్రాద్దుఁగ
నువొంద నీకమరుడు, కలహమునకంకాడ
యికాలుర్రవ్య.” ఆము. ౫, ఆ. (అంకశబ్దము
నకు వృత్తియందు చలమగ్ధమనియెఱుంగవలెను.
ఇదియొకానుక కవిచేతనముందు గుఱుతుగల

వాడనునర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది.
“చ. హిమకరుడంక కాడు మధువెప్పుదుబాతి
విరోధ.” కవిక. 3, ఆ.)
అంకణము. వై. వి. 1. నలఁచిదరపువోటు*; 2.
తొట్టికట్టు, కత్త్య. (అది యెన్నియంకణముల
యిల్లు?)
అంకపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కవుగిలి; 2. తిన్నె;
3. దాది.
అంకపాంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పాంకము
లు.) 1. కోపము; 2. విరోధము. వి. ఉగ్రము.
(చూ. అంకాపాంకములు.)
అంకము. ఉభ. దే. వి. ఆశేషము. “ఉ. పాంకపుఁ
గావ్యలక్షణముపాక డెఱుంగక దిట్టకూళిలై.
కొంకక వంకరధములు గూర్చినభాస్థలైఁబ్రాధు
లట్లుని, త్వంకఁజరించుచుకొనుకవి సంఘము
పల్కలమెచ్చుకూరకే, యంకమునేయవచ్చునల
యయ్యలమున్నగఁబ్రస్తుతించెడికా.” మై. ౧,
ఆ.—సం. అ. పుం. 1. అంక; 2. బిడి; 3. గుఱు
తు; 4. చోటు; 5. తప్ప; 6. నాటకపరిచ్ఛేద
ము; 7. నాటకభేదము; 8. భూషణము; 9. యు
ద్ధము; 10. సమాపము.
అంకవృ. ద్వ. వి. (అంకు+అవృ.) ఒక గ్రామదేవత.
అంకవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గణితము.
అంకాపాంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పాంక
ములు.) 1. కోపము; “క. కింకరులచేతనంతకా,
లంకతువేగందెనందికొనినియంకా, పాంకా
లదరికొనంగని, రంకుశపాపసమర్థుడగుదశ
ముఖుఁడుకా.” రామా. 2, ఆ.—2. విరోధ
ము. “నీ. బెడిదమాశృంగార బీభత్సములకునం
కాపాంకములు.” కవిస. ౧, ఆ.—వి. ఉగ్ర

ము. (బిడ్డకు జ్వరము అంకాపాంకములుగా కాయమున్నది.)

అంకారించు. హిం. క్రి. ఓడచాప యెత్తిపోవుట.

అంకించు. ఉభ. దే. ఆ క్రి. ఉల్లిసిట్టి. “వ. పంక

జగ్ధవాండమండపంబు సంకుచేసినపాంకంబున నంకించుచు.” వసు. ౪. ఆ. — స. క్రి. 1. ఆడించు,

జలిపించు; “ఎ. గీ. ఖడ్గమంకింపవైష్ణవికరముఁ

బట్టి, వాంఛితంబెద్దివేడుము వరముననిన.” శై.

౧. ఆ. — 2. త్రిప్ప; “నెమ్మెగమడ్డమంకించి.”

నిర్వ. ౧. ఆ. “ఘనగదాదండమంకించి.” శై.

౨. ఆ. — 3. అవహించు. “క. సంకెలలబడ్డ

వారే, యంకింతును నీరురాజ్యమర్థము ననువు

ల్.” కృష్ణ. ౨. ఆ. — సం. స్తుతించు. “వ. అని

మతియు సముచితసంభాషణంబుల నంకించు

చున్న పరమవైష్ణవీరత్నంబును.” భాగ. ౧. స్కం.

అంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎంచబడినది;

2. గుఱుతిడబడినది. (పులింగమై అకారాంతమైనప్పుడు

మహదర్థమందు అంకితుఁడు అని

యు అకారాంతమైనప్పుడు అంకిత అనియు

రూపములు. ఇట్లుతెక్కినచోట్లను తెలియునది.)

అంకియ. వై. వి. 1. ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను

దెలుపురేఖ; 2. వశము*. (చూ. అంకె.)

అంకియము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగువానిపై యొక

పార్శ్వపుభారము.

అంకిలి. దే. వి. 1. కలత; “క. అనియూఱడిలఁ

గఁబలికిన, వినియంకిలిచేఱుచిత్తవృత్తిగలుగునం,

గనయెడ్చుడిగఁ.” భార. ఉద్యో. 3. ఆ. —

2. అడ్డగింత, అడ్డి; “ఎ. గీ. మహిధరమునేయు

నంకిలిమానుటయును.” కాశీ. 3. ఆ. — 3. ఆపద.

“క. ఇంకనిజలములుగలిగిన, యింకొక్కయగా

ధసరసి నిడినంజూల, సంకోచింపక మమునీ,

యంకిలిబాపుటకునీవయర్హుడవనినక.” పంచ.

నా. ౧. ఆ.

అంకిలిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అడ్డిపడు. “క. దైవికమై,

యంకిలిపడియెడి పనులకు, సంకటపడుటదియు

నొకవిచారమెచెపుఁదా.” భో. ౬. ఆ.

అంకిలిపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. “వాఁ, దాయ

త శక్తి నన్ను నిట నంకిలిపెట్టినయివు.” రా.

సుం. కాం.

అంకిల్లు. దే. వి. ౨. (అంగిలి+కీల్లు.) దవుడక్రిందికీల్లు.

అంకు. దే. వి. అంకప్ప, గ్రామదేవత.

అంకుటము. సం. వి. ఆ. పుం. గడియమ్రానుదీసె;

వంకరయినపకమ్మి, కుంచెకోల.

అంకుఁడు. దే. వి. దేవుఁడు. (చూ. వియ్య

కుఁడు.)

అంకురము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మొలక; 2. నీళ్లు

3. నెత్తురు; 4. వెండ్రుక.

అంకురించు. సం. ఆ. క్రి. మొలచు, మొలకెత్తు.

అంకురితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొలకెత్తినది

అంకుశము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వీనుఁగుకుంభస్థ

మునందుఁ బొడిచెడియాయుధము, అంకుశము

అంకుసంబుమాది. ద్వ. వి. మూలానక్షత్రము.

అంకుసము. వై. వి. అంకుశము.

అంకురము. సం. వి. ఆ. పుం. అంకురము, మొలక

అంకె. వై. 1. ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను దెలుపు

నట్టిరేఖ, అంకము; 2. వశము*. “ఉ. అంగ;

నవ్వారాదు తనయంకెకురానివిహాబలధ్యునే

భంగులమాయలొడ్డిచెఱుపం దలపెట్టు.” భాగ్య

శతకము.

అంకెగొను. ద్వ. స. క్రి. (అంకె+గొను.) కప్పగొను

“గీ. మబ్బు, లదరిపూత్కృతిరవిమధ్యమంకెగ

నంగఁ, జిక్కుపడకచరించు నం దొక్కకరటి!”

రా. వి. 3. ఆ.

అంకెన. దే. వి. ఒకాసెక ఫలపుష్పము.

అంకెము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగువానిపై యొకపా

ర్శ్వపుభారము.

అంకెవన్నియ. ద్వ. వి. (అంకెము+వన్నియ.) గుడ్డ

ము నెక్కుట కిరుప్రక్కలనమర్చిన యినుపపె

ట్టు. (అంకెశబ్దమున కిక్కడపార్శ్వముమాత్ర

మర్థము.) “నీ. గోమేధికంబులఁ గామరొందు

కల్లెంబు వజ్రాల మేలంకెవన్నియలను.” ఉ.

రా. 2. ఆ. (చూ. అంకవన్నె.)

అంకోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊడుగు? (చూ. అం

కోడము.)

అంక్యము. సం. వి. ఆ. పుం. కరక్కాయవంటి వృ

దంగము, విణ. ఎంచబడినది.

అంగ. దే. వి. కాలుచాచిపెట్టిన యడుగు.

అంగజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూతురు. అ. న. మ

నెత్తురు. పుం. 1. మదము; 2. వెండ్రుక. విణ

దేహమునఁబుట్టినది. (మునగ్ధకాలమైనప్పుడ

అంగజము అని రూపము. ఇట్లంతలనెఱుంగ

నది.)

అంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. మనసు.

అంగజోల. దే. వి. రాజీవాసపుకావలివాడు, సౌమిదల్లుడు. "ప. పాదపాదముని సౌమిదల్లులు హస్తపల్లవంబులు పట్టితివిన నప్పంకవాక్షికంకణ ఝణఝణత్కారంబుగాఁ గంగలుగుదిలిచితివి వికొని వికట కుటిల భ్రుకుటి నటన భీషణ సౌల ఫలకయై కంకలం గటికినగవునగి కన్నులనివ్వలురుల హంకారంబునీనిన... అంగజాలలు కాలుకాలం దెనఁచుకొని చాఁచకట్టునడంఁగొనిన." కాశీ ౬, ఆ.

అంగడి. దే. వి. 1. మలసరికులుంచుకొనియమ్మెడు చోటు, ఆహారము; 2. అగసాలలోనగువారు పనిచేయుచోటు; "మ. జెతసాన్నారీ తెలుగునందనరన్న నేమిన్నంగడిక." చంద్రా. ౪ ఆ - 3. కొలువుకూటము, సభ; క. పవనజగదయనునీగాం, డివమును నెటబోయెనంగడికిఁ బాంచాలిం, దివికొనివచ్చునెడ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ - 4. గ్రామస్థులచేరి వ్యవహారముచేయుచోటు రచ్చ; "గీ గ్రామకార్యంబుదీర్చునంగడికివచ్చి" పాండు. 3 ఆ. - 5. న్యాయాధిపతి న్యాయమువిచారించుచోటు దివారము. "ఉ. అంగడి మామమాడలను నడ్డుగిలండుగి వానిపైబడుక." విష్ణు. ప్రా. కాం.

అంగోము. సం. వి. అ. న. ఆజరము, ముగిలి.

అంగుడు. ఉభ. దే. వి. 1. ఆంకటి, "చ. అలుగు నెయ్యకుంగుడుకడునంగుడు ప్రంగుని." రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ. - 2 ఆపద, "ద్వ. అంగదు యౌపరాజ్యమునందునునిచి, యంగదలేని సౌఖ్యముబొందుమిపు." రా. కిష్కిం. కాం. - 3. ఉల్సేసము; "ఉ అంగదదత్తేయంబుమహామహావైభవకేలిహూతికి, గంగనగంబుపైఁగొడుపుర్రాలుటయెన్నడువాఁటనుండియుక, సంగరముగరంబుగమనంబు భావనసేయరై యామంగళకార్యస్థాయి మధ్యమలోకమునకమహీపతుల్." వై. 3, ఆ. - 4. ఉపద్రవము, "గీ. ఆకుదోటలు సుగ్రాడి యనటితోట, లెల్లమల్లడిగొనఁక్రిక్కి యెల్లికంద, పసుపుదోటలు జంగిలికసపురీళ్లు, చెఱకుదోటలు పండినచేలుదీర్చి. క. ఓరాయడయూయంగద, కోరువలేటికువచ్చె నూళ్లన్నియు." నీలా.

౨, ఆ. - 5. కోపము; "చ. అయ్యనిమిషమాధుఁబట్టుకొని యంగదవృత్తుఁడుమింగె." సం. "అపాకృష్టాక్షిపద్యక్తే శక్రంకోపసమన్వితః." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. - 6. దుఃఖము. "చ. పాలకవలంపు తేనినికల బూనఁగఁజాల నటంచు నేలతో, య్యలికటివేల్పుపాజ్జబడి యంగదతోఁదినచందమంతయుక, బొలుపుగ విన్నవించుకొనఁ బోయె నొకోయన మబ్బుత్రోవకుం, బలువుగఁగ్రున్నుదుమ్మెసి పాతెవడిక సురగాడ్చు పెంపునక." ఆచ్చ కిష్కిం. కాం. - సం. ఆ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కునందలి యాడేనుగు. అ. న. ము. బాహుపురి.

అంగదట్టము. దే. వి. (అంగము + దట్టము.) పావడ. "నీ. తత నితంబాభాగ ధవంశంకుములోని యంగదట్టపుకావి రంగువలన, శశికాంతిమణి పరిజాజనాలగ." స్వా. ౨ ఆ. (దీనికి అందిమైనపావడయని అర్థము చెప్పవలసియుండినవాడుకపావడయందే రూఢిముగానున్నది.)

అంగదుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకకోరి. అంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. ఉత్తరదిక్కునందలి యాడేనుగు. అ. న. ము. 1. పోకడ; 2. ముంగిలి.

అంగబిల్లి. దే. వి. (అంగము + బిల్లి.) ఆడుపడుచుల ములనుగి బ్రేడి వెండిబంగారములబిల్లి.

అంగగుచ్చము. దే. వి. (అంగము + మచ్చము.) అడియాలము, అభిజ్ఞానము.

అంగమర్దుడు. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లుపిసికడువాఁడు, సంవాహకుడు

అంగము. ఉభ. దే. వి. 1. అందుము; (చూ, అంగు.) 2. విగమము. "అంగము జాళువాపసిఁడి యంగము" విజ. ౧, ఆ. (దీనికి వృత్తియందు అంత్యవగ్యలోపము. అంగదట్టము ఇత్యాదులు.) - సం. ఆ. న. 1. అవయవము; 2. ఉపాయము; 3. దేహము; 4. ఏ. అప్రధానము. పుం. ఒకానొకదేశము. విజ. 1. అవయవముగలది; 2. సమీపించినది. (చతురంగములు = రథము, గజము, తురగము, పదాతి. - అంగపంచకము = ఉపాయము, సహాయము, దేశకాలవిభజనము, అపదకుల్య, తిక్రియ, కార్యసిద్ధి. - పంచాంగములు = తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణము. - షడంగములు = శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు,

నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. — సప్తాంగములు = సాష్టమి, అమాత్యుడు, సుహృత్తు, శోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము. (ఇవి ప్రకృతులనియుఁ జెప్పబడును.) — అష్టాంగములు = యమము, నియమము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము, ధారణ, మననము, సమాధి.)

అంగ మొల. దే. వి. (అంగము + మొల.) సప్తహినమైన మొల. (ఇక్కడ అంగశబ్దమునకు వ్యతిరేకలక్షణయని యెఱుఁగవలెను.)

అంగ మొలవేల్పు. దే. వి. ముక్కుంటి, శివుడు.

అంగరకా. హిం. వి. వైన ధరించు చొక్కాయి.

అంగరాగము. సం. వి. అ. పుం. చందనాదులపూత.

అంగరహము. సం. వి. అ. న. రోమును, వెండుక.

అంగరేకు. వై. వి. చొక్కాయ. “హేటకహర్త్యంబులంగరేకులవారు.” యో. 3, ఆ.

అంగరొల్లెలు. దే. వి. బ. భక్త్యవిశేషము. హంస. ఆ.

అంగలారుచే. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. భీతిచేనటము. (రూ. అంగలార్పు. “చ. ఆ. కళేవున నాడువాలభుజింగం గని గొండ్రనియంగలార్పుచుకొ.” అము. 3, ఆ.)

అంగలారుపు. దే. వి. దుఃఖము. (రూ. అంగలార్పు.)

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరీయము.

అంగవింఛే. దే. అ. క్రి. ఉత్తరీయించు. “ఎ, గీ. నింగి నేలయందాటింపనంగవించు, పగిది.” వై. 2, ఆ. — స. క్రి. అతిక్రమించు. “నీ. ఈక్షణజితపద్మనితనేత్రమమున విమలపద్మములంగ వింపఁజాలు.” వై. ౫, ఆ. (అంగలించు అని కొన్ని ప్రతులయందున్నది. అపారము యతికి విరుద్ధము. లకారవకారములకు మైత్రి ప్రశస్తిముకారు, చింతనీయము.)

అంగహరిము. సం. వి. అ. పుం. ఆవయవములకదలిక.

అంగారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగలము; 2. గుంటగలగరీ.

అంగారకవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము.

అంగారకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గ్రహము.

అంగారధానిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. హసంతి, కుంపటి.

అంగారము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నిప్పు; 2. బొగ్గు.

పుం. దు. అంగారకుడు. (దుష్కర్తాకాంతమైనప్పుడు అంగారుడు అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుంగునది.)

అంగారవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిష్పవన్నెగుత్తుల కానుగు.

అంగారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బారంగి.

అంగారశకటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హసంతి, కుంపటి.

అంగారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చెఱుకుగడ; 2. మోదుగుమొగ్గ.

అంగారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి; 2. సూర్యుడప్పుడెడబాసినదిక్కు.

అంగి. ఉభ. వై. వి. మీఁగాళ్లదాఁక బాటుగల చొక్కాయ. — సం. విణ. (కొ. ఈ. న్.) 1. అపము ఎములుగలది; 2. ముఖ్యము. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అంగినీ అనిరూపము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను గ్రహించునది.)

అంగిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చోలము, అవిక; 2. చొక్కాయ.

అంగిటిముల్లు. దే. వి. కుత్తుకలోపలగలిగెడు రోగవిశేషము, గళాంకురము.

అంగిలి. దే. వి. లోకుత్తుక, అంతర్గళము.

అంగిలిగుంట. ద్వ. వి. గళగర్తము, వావిక. “క. మింటికినిమ్మగ నంగిలి, గుంట దనరినోడెఱచి కొని యున్నట్లుండై.” (ఈ పద్యము మొదటి సగమునకు చూ. కుంటుపడు మూడవయర్థము కడ.) రామా. ౮, ఆ.

అంగీ. వై. వి. మీఁగాళ్లదాఁక బాటుగలచొక్కాయ. అంగీకరించే. సం. స. క్రి. సమృతించు, ఇయ్యకొను. అంగీకారము. సం. వి. అ. పుం. సమృతి, ఇయ్యకొలు. అంగీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపబడినది, ఇయ్యకొనబడినది.

అంగు. దే. వి. 1. అందము; “క. బంగారుడే నయంబరి, నంగునదగుపొలతిమేన.” య. ౪, ఆ. — 2. విధము. “అయెకిమినోడనే, యంగునమాటాడితి.” రసి. ౫, ఆ.

అంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుఠము. “వ. తనయంగుటంబు వ్రేలంగిటీన.” సం. “అంగు శ్రోత్రోరాతేంద్ర సాస్వగుప్తస్తాడితోభవత్.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

అంగుడుదుడిపి. దే. విణ. అక్కడిమూటలు ఇక్కడ ఇక్కడిమూటలు అక్కడ చెప్పుదువాడు, తింటుమారి.

అంగుళము. సం. వి. అ. పుం. 1. అణుయవబీజముల ప్రమాణము, వ్రేలు; 2. బొటనవ్రేలు.

అంజలి సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రేలు; 2. తొండముచివర.

అంజలిత్రము. సం. వి. అ. న. హస్తకవచము, అత్రెము.

అంజలిత్రాణము. సం. వి. అ. న. —వై.—

అంజలిమూర్తి. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము.

అంజలిమానము. సం. వి. అ. న. జేస మూర మొద

లగు కొలత.

అంజలియకము. సం. వి. అ. న. ఊర్జిక, ఉంగరము.

అంజన్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొటనవ్రేలు;

2. అంగుళిము.

అంజురు. దే. వి. ద్రాక్షావిశేషము.

అంజ్య. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కాలు; 2. నేను.

అంజ్యశక్తి. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోలపాన్న.

అంజలము. సం. వి. అ. పుం. పల్లనము, కొంగు.

అంజించు. దే. అ. క్రి. ఫలపరిమితి నూహించు.

“క. నంచత్కానీగరీ, పంచక్రొశాపనీ విభా

గ్యలివై, బంచత్వేమొందు జనునకు, నంచించి

యనుగ్రహించునట యప్పునపుట” భట్టా.

2, అ.

అంజిరము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) పూజించబడునది.

అంజియ. దే. వి. పత్రికలులోనగునాని మోచు

కొనిపోయేడుజనులను బండ్లులోనగునవియును

మార్గమున నక్కడక్కడ నిలిచెడు ఘట్టము.

అంజె. దే. వి. 1. అంజియ. “వ. అంచె అంచెలం

బంచతాపతిత చమర సృమం కి హాణ దురు

తుహిష, పృషదంత గోధికా శశ పితృభాదంబు

లాండోడయ్యవైపుగా నాకు బొత్తరలంగట్టి

ము.” స్వా. ౪, అ.—2. బ. వరుస. “ఉ.

అంచెలుగట్టికాళ్లతోడువై చిననీవుగదిమ్మప్రో

దిరా. యంచలు.” స్వా. ౫, అ.

అంజె. వై. వి. తూడుదిండి. తెలిపిట్టి, హంస

అంజన. దే. వి. ఫలపరిమితి నూహించుట.

అంజనదారుడు. ద్వ. వి. ఫలపరిమితి నూహించు

వాడు.

అంజపదము. వై. వి. వ్రాత్రయందుతెప్పగలచో

నుంచెడు హంసపాదాకార మైనగులుతు, హం

సపాదము. “క. తెలియుటకందంచపదము తిరి

ముగనిలిపెకా.” ఆము. ౫, అ.

అంజయాన. వై. వి. హంసపాద నడగల అడుది

“మత్తె అంచయానవరించువేళ.” రుక్మా. ౪, అ.

అంచేవుతు. వై. వి. తప్పిచూలి, నలున, బ్రహ్మ.

అంచేల. దే. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము. “ద్వి. బాకువా

గిండిమంచలదాల్చిశుకుడు.” విష్ణు. ఉ. ౪, అ.

అంచేలము. దే. వి. అచ్చలము, ఆగ్రహము. “ద్వి.

పంచేదామెత్తుక పట్టుబదివికి, నంచలంబున

నేగియందుండిపలికె.” నళ. 3, భా. (ఇది బిం

దుయ్యక్తముగా నీ గ్రంథమునందుమాత్రమే కన

బడుచున్నది.)

అంచే. యు. దే. వ్రే. 1. పుచ్చు. (చూ. అను

చు.) 2. ఆజ్ఞాపించు. (అనుచుయొక్క రూ.

పాఠంతరము.) “పార్థసనం దిగనంచిపుచ్చవే.”

భార. ఆశ్వ. ౧, అ. “ఇత్రైః అంగుచే, ప్పిననిను

గర్భనందనుడు స్త్రీతిగనందులకంచిపుచ్చు.” భా

ర. ఆశ్వ. 3, అ.—వి. విగమ. “క. అంచుమరు

త్తునికభవిని, పించినమునితోడజనన భీరువుల

కునే, యంచుననిహపరులుని, ద్విచుననుచు

నడుగనయ్యుధ్విరుతోడకె.” జై. 3, అ.—

వై. 1. ఓరక; 2. తుడక; “ఈయంచుము, ట్టని

సింగరములేమి.” పాంచా. ౪, అ.—3. బండి

కంటియాకు; “వ. పండ్రెండంచులు నాటు

కమ్ములు మూడుతోలులుంగలిగి.” సం. “యస్యై

కంచక్రంద్యాదకారంబున్నమిత్రినాభి.” భాగ.

౫. స్కం.—4. చూచుకము. “అంచులజ్జిత

నప్పించి.” తేత్రయ.

అంచేలవాడు. దే. వి. చిత్తరువువ్రాయువాడు,

చిత్రకారుడు.

అంజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. హనుమంతునితల్లి;

2. ఉత్తరపుదిక్కునందలి యాడేనుగు. అ. న.

ము. 1. కాటుక; 2. రసాంజనము; 3. సావీర

ము. పుం. 1. పడమటిదిక్కునందలి యేనుగు;

2. బల్లి.

అంజనకేళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నళియను గంధద్ర

వ్యము.

అంజనావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈశాన్యపుదిక్కు

నందలి యాడేనుగు.

అంజలి. సం. వి. అ. పుం. 1. చేమాడుపు; 2. దో

సిలి; 3. అభినయపాస్త్రవిశేషము. (బొటనవ్రేలు

పంచి చూపుడువ్రేలి మొదలుగూర్చి తక్కిన

వ్రేళ్లుచూచిన రెండుచేతులను గూర్చిపట్టినది.)

అంజలికారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. లేవ్యమయస్త్రీ.

అంతఃపురము. సం. వి. అ. న. రాణివాసపు స్త్రీలుం
డెడువోటు, అంతిపురము.

అంతఃపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతఃపురము, అంతిపురి.

అంతకము. వై. వి. అంతు, మొత్తము.

అంతకుడు. సం. వి. అ. పుం. యముడు, జముడు.

అంతట. వై. ద్ర. అంత, అనంతరము.

అంతము. సం. వి. అ. న. స్వభావము. పుం, న.

1. తుద; 2. నిశ్చయము. పుం. చాపు. విణ.

1. రమ్యము; 2. సమీపము.

అంతరంగము. సం. వి. అ. న. హృదయము, ఉల్లము.

అంతరదామరు. మి. గ్రా. వి. (అంతరము+తామరు.)

నాంచునగ, జలవల్లి.

అంతరపల్లవీ. మి. గ్రా. వి. (అంతరము+పల్లవీ.)

2. కడినను పావురాయి.

అంతరము. సం. వి. అ. న. 1. భేదము; 2. తెలిపి;

3. నడిమివోటు; 4. మటుగు; 5. మేర; 6. వెలు

పల; 7. సందు; 8. సమయము. పుం. 1. కట్టు

గోక; 2. పరమాత్మ. విణ. 1. తనది; 2. అన్యము;

3. వెలుపలిది; 4. సమానము.

అంతరాయము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము, పని
చెలుపు.

అంతరాశము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు
నడిమివోటు; 2. నడిమివోటు.

అంతరంచే. సం. అ. క్రీ. 1. చచ్చు; “ఎ, గీ. స్నా
నమర్దనవేళలమేనిచర్చ, మదరువాడైదునెలలకు
నంతరించు.” వై. ౧౦, ఆ. — 2. చెడు. “కన్య

కాప్రతమంతరించిననెట్లుమ, జ్ఞనకునింటికిజోవ

నేర్చు.” భార. ఆది. 3, ఆ. — ౩. క్రీ. కడదు.

“బహుదేశములంతరించుచుకా.” వై. ౫, ఆ.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము, మిన్న.

(రూ. అంతరిక్షము.)

అంతరిపము. సం. వి. అ. న. నీటినడిమిదిబ్బ, ద్వీ
పము.

అంతరియము. సం. వి. అ. న. పరిధానము, కట్టు
గోక.

అంతరువు. వై. వి. 1. తారతమ్యము; “వెద్దపిన్న

యం, తరువులెరింగి.” విజ. ౧, ఆ.—2. మటు

గువోటు. “క. అరుగునడనంతిపురమున, నర

విరిపాన్యుపయినొఱగి యాపలధరణీ, శ్వరుం

డును నీవలనొకయం, తరువున జిత్రాంగిచెలు

లుదానుండంగ.” సా. 3, ఆ.

అంతర్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నడుము;
బొందఁబడినది; 2. మఱవఁబడినది.

అంతర్గ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిక్కాధానము, మటుగు.

అంతర్గానము. సం. వి. అ. న. మటుగుపాలు.

అంతర్గ. సం. వి. ఇ. పుం. పిదానము, మటుగు.

అంతర్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపల
నడఁగినది, అడకము.

అంతర్గతుడు. సం. విణ. న. దుఃఖమునొందిన మన
స్సుగలవాడు, విమనుడు.

అంతర్గుణుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బయటికి
సంసారివలె గనఁబడుచుండియు లోపల బ్రహ్మ
జ్ఞానపరిపూర్ణుడైనవాడు. (ఈకారాంతమైన
పూడు రూపము అంతర్భూత, ఇట్లంతట తెలియు
నది.)

అంతర్భాగము. సం. వి. అ. పుం. మానసికపూజ.

అంతర్భావి. సం. వి. న్. పుం. 1. జీవాత్మ; 2. పర

మాత్మ. విణ. లోపలనుండువాడు.

అంతర్లాపి. సం. వి. న్. పుం. ఉత్తరములోపల నఱగి
యుండునట్లు అడుగునట్టి విషమసమన్య. “క.
స్త్రీకాంతుని దినమెన్నడు, రాకొమరునికెద్ది
ప్రియమరథతిథియెన్నం, డేకొలదిన్నమటు
గును, ఏకాదశినాడు సప్తమేడేగడియన్.” ఇ
త్యాది.

అంతర్వంశికుడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురమున
కన్యకారి.

అంతర్వృత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

అంతర్వాణి. సం. విణ. ఇ. శాస్త్రము నెఱిగినవాడు.

అంతర్వాసు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మటుగుప
డినది.

అంతలపాంతలవాడు. ద్వ. వి. దూరపుచుట్టు.

“నీ. చనును బరంపరా సంబంధియంతట పాంత
లవాఁడందిపొందినట్టి, వాడనంగను.” ఆం,

భా. ద్వి. మ.

అంతవట్టు. ద్వ. న. (అంత+పట్టు.) 1. అంతయు;

“గీ. పుట్టియంతవెన్నప్రాపుగఁబెట్టితి, గడఁగి

కడఁగి యొక్క గనపచేర, నంతవట్టుమ్రొంగ.”

హరి. పూ. ౫, ఆ. (అంతవట్టువారు=అందఱు.

“ధాత్రీపతులదోడు, తెచ్చితి పలువురం జచ్చి

రింత, వట్టువారును.” భార. శల్య. ౨, ఆ.)—

2. అంతమాత్రము. “నీ. ధృతరాష్ట్ర పాండు

భూపతులకుమారులు తమలోననీసునసమరము

నకు, దొడగిననీపడ్డ పడవైతిగజాలు మాను
సుగ్గలిగియు మాననీయ, వాక్యండ్వయ్యను
శక్యసమస్తకాయ్యండ్వనఁజేర్కొనియును నుపే
క్ష, నేనీతిమరురాజుఁజెనుపనతిగితి, నిఖిలరా
జులదనీకములను, నామమడచి తెల్లభూము
లఁబాడయ్యె, నంతపట్టుఫలము ననుభవించు.”
భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

అంతశయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చాపు; 2. భూశ
య్య; 3. శైశానము.

అంతస్తు. వై. వి. 1. మఱుగుచోటు; “ఎ. గీ. ఎఱు
గవలినయంతస్తుల్లెఱుఁచె. వ. ఇవ్వెఱుఱు
సందుగొందు లొక్కొక్క నెఱుఱునం బరామ
ర్చించుచును” పర. ౫, ఆ.-2. తొట్టికట్టు*;
“ద్వి. అంతపురమువానియల్లననివలి, యంతస్తు
నకువచ్చునంతటిలోన” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.-3.
నిలువు* (రెండఁతెస్తులయల్లు.) 4. పరువు*.

అంతస్థ. మ. వి. రహస్యముగానిచ్చు లంచము.

అంతావసాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. మంగలవా
డు; 2. మాలవాడు.

అంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వాట్యపరిభాషయందు
అక్క; 2. కాతలనునెడియోషగి; 3. ప్రాయ్య.
విణ. సమీపము.

అంతికలు. దే. వి. బ. చాఁపవలెనల్లిన కసవుతడికలు.

అంతిపురము. వై. వి. రాజీనానము, అంతఃపురము.

అంతిపురి. వై. వి. అంతిపురము, అంతఃపురి.

అంతియము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కడపటిది;

2. సమీపించిది.

అంతియ. వై. స. అంతమాత్రము. “వ. పదునొకం
డువేల మోజనంబుల తనర్పును నంతియపా
తునుంగల మందరనగంబు.” భార. ఆది. ౨, ఆ.

అంత. వై. వి. అంతకుము, మొత్తము*.

అంతే. వై. స. అంతియ* (రూ.) అంతే.

అంతేనాని. సం. వి. న్. పుం. 1. శిష్యుడు; 2. మా
లవాడు. విణ. సమీపముననున్నవాడు.

అంత్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చందాలుడు, మాల.

అంత్యము. సం. వి. ఆ. పుం. తుంగి. విణ. 1. అధ
ము; 2. కడపటిది.

అంత్రము. సం. వి. ఆ. న. అంత్రము, ప్రేగు.

అందంద. వై. అవ్య. మఱిమఱి. “వ. ముకుందునకు
నందందమొక్కచు.” లక్ష్మీ. ౧, ఆ. “గీ. అందం
ద, పొదలుకోకవమ్మిఁబొగిలిపొగిలి.” వై. 2, ఆ.

అందంబుగూడుకొను. దే. అ. క్రి. (అందంబు+కూ
డుకొను.) కలసికొను. “వ. మీఁదఁగార్వంబుగ
లచూచు వినఁగాదనం బనిలేదని యందంబుగూ
డుకొని ధండోనువర్తనపరుండై.” ఆము. ౬, ఆ.
అందకత్తియ. వై. విణ. (అందుము+కత్తియ.) సౌంద
ర్యవతి, (రూ.) అందకత్తె.

అందగాడు. ద్వ. విణ. (అందుము+కాడు.) సౌం
దర్యవంతుడు.

అందగించే. వై. అ. క్రి. అందపడు, రమ్యమగు.
అందదుకు. దే. విణ. (అదుకు+అందుకు.) 1. మిక్కిలి
యగుకులరి. “మ. రాక్షసాం, గనచేనందదు
వైనియ్యెడల ప్రక్కల్యాపెందగ్రవృక్ష.”
పారి. ఉ. ౧, ఆ.-2. సంపూర్ణముకానిది. “క.
అందదుకుపాటపాడుచు.” చంద్రి.

అందమక. ద్వ. ద్ర. (అంత+దమక.) అందాక.

అందపడు. వై. అ. క్రి. (అందుము+పడు.) రమ్య
మగు. (ప్రే. అందపఱు.)

అందము. వై. వి. చక్కఁడనము, సౌందర్యము.

అందలు. వై. స. (అంత+వారు.) 1. అంతశబ్దము
నకు మహావహత్యర్థక బహువచనరూపము, ఎల్ల
వారు. (సమస్తపురుషులు. సమస్త స్త్రీలు. సమస్త
స్త్రీపురుషులు.) 2. అంతసంఖ్యగలవారు.

అందలము. వై. వి. 1. పార్శ్వములమఱుగలేనిపల్లకి,
ఆంవోళము. “నీ. పొందుగానందలంబులు పల్ల
కిలదక్షతనాయితమునేయు వైవిధ్యము.” కళా.
౧, ఆ.-2. బ. బాలక్రీడావిశేషము*. “నీ.
కోలక్రోతులు విల్లగోళ్లు దూరనగోల లంద
లంబులు మఱి కుందికాల్లు.” వి. పు. 2, ఆ.

అందాక. ద్వ. ద్ర. (అంత+దాక.) అంతపర్వం
తము.

అందిక. దే. విణ. సమీపము. “చ. నిల్చిరొ, యగ్గన
మిథిలాపురంబునకు నందికయా మని పల్లెనా
నికె.” అధ్యా. బాల, కాం.

అందిపొందినవాడు. దే. వి. దూరపుచుట్టుము. “నీ.
చనునుబరంపరాసంబధి యంతలపొంతలవా
డందిపొందినట్టి, వాడనంగను.” అంభా. ద్వ. మ.
అందియ. వై. వి. స్త్రీలు కాళ్లనుధరించెడు భూష
విశేషము, అండుకము.

అందు. దే. స. క్రి. 1. కైకొను, గ్రహించు;
“క. స్త్రీలి వినోదించుచున, బుద్ధితలపతిమధుర
నీరపూర్ణచపకము, వ్వాతికినిచ్చిననందక, యాత

నిద్రాసంజాడకుండునదలుజూడక." మార్క.
 ౫. ఆ.—2. పాండు. "గీ. నీవును, నేనుజనివి
 దర్శనిష్టలీల, నుండుదముమృగాకులొగ్రవనంబు
 ల, కరుగ నేల యిడుము లంద నేల." భార. ఆరి.
 ౨, ఆ.—ద్ర. అన్వీట. "అందులేడు." "అం
 దుబోదము." మొ.—అప. ఒక ప్రత్యయము.
 అందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అంద; 2. ఏనుఁ
 గుసంకెల; 3. సంకెల.
 అందుకొను. దే. స. క్రి. వైకొను, గ్రహించు.
 అందుకోలు. దే. వి. అందుకొనుట. విణ. అతిసమీ
 పము.
 అందుకు. దే. వి. అందువు, సల్లకి.
 అందుపాటు. దే. విణ. సమీపము. "ద్వి. రఫము.
 నందుపాటుగఁదోలుమునుదోలించి." పారి
 శ్వు. ౧, భా.
 అందుబడి. దే. విణ. 1. ప్రాప్తము; (అసామ్య నీకు
 అందుబడియైనదా?) 2. సమీపము.
 అందులకు. దే. ద్ర. 1. అన్వీటికి; "అందులకుం
 బోదము." భార. ఆది. 2, ఆ.—2. దానికి. "నీ
 వందులకేలపోయెడు ముందటనివుల్లంబయ్యె." భార.
 ఆరి. ౨, ఆ.
 అందువు. ఉభ. దే. వి. అందును. సం. ఉ. స్త్రీ. 1.
 అందియ; 2. ఏనుఁగుకాలుక కైదుగొలును, బారీ.
 అంద. వై. వి. అందియ.
 అందొలు. వై. స. అందలుయొక్క రూపాంతరము.
 "క. భీమునకునం, దొలుగీడ్పడఁదొడఁగిరుద్ధతు
 లు రాజనుతుల్." భార. ఆది. ౫, ఆ.
 అంధకరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. శివుఁడు, ముక్కుంటి.
 అంధకారము. సం. వి. ఆ. పుం. ధ్యాంతము, చీకటి.
 అంధకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) గ్రుడ్డివాఁడు.
 అంధకూపము. సం. వి. ఆ. పుం. పాడునుయ్యి.
 అంధతమసము. సం. వి. ఆ. న. గాఢాంధకారము,
 చిచ్చుచీకటి, (రూ.) అంధాతమసము.
 అంధము. సం. వి. ఆ. న. చీకటి. విణ. గ్రుడ్డిది.
 అంధస్సు. సం. వి. న. అన్యము, వంటకము.
 అంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చీకటి; 2. ఒక జూ
 దము.
 అంధుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) అంధకుఁడు.
 అంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. కూపము, నుయ్యి.
 అంధ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. తెలుగుదేశము.
 అంపకము. దే. వి. అంపుట, ప్రేమము.

అంపకాడు. ద్వ. విణ. (అమృ+కాడు.) 1. విల్లు
 చేతబట్టినవాఁడు, ధానుమృడు; (అశ్రీశబ్దము
 వంటిది.) 2. గుళితప్పక అమృవేయువాఁడు, కృ
 తపామృడు. "గీ. హదనువచ్చుదాక నపరాధి
 వైకోప, మాఁగిహదనుగన్ననడఁపలయు, లత్య
 సిద్ధిదాకలావునశరమాఁగి, కాడవిడుచునంప
 కాడునోరె." ఆము. ౪, ఆ.
 అంపకోల. ద్వ. వి. (అమృ+కోల.) అమృ. బాణము.
 అంపట. ద్వ. వి. (అమృ+పట.) బాణసమూహము.
 "క. తటచుగఁబట పెఁగడిదియం, పట." పారి.
 ఉ. ౧, ఆ. (చూ. పట.)
 అంపాచారము. వై. వి. జలప్రవాహము. "క. సు
 పాదితశంపావలి. చెంపారినమేఘచయమున్న
 ధివియునభముం, గంపింపఁగఁబెట్టులుముచు, నం
 పాచారంపువాన లప్పడుకురిసెన్." వి. పు.
 2, ఆ.
 అంపియ. దే. వి. అంపిగుడ్డ, పటచ్చరము. (చూ.
 అంపె.)
 అంపు. దే. స. క్రి. 1. అజ్ఞాపించు; 2. పుచ్చు. (చూ.
 అంచు.) వి. ఉత్సాహికిషము. "ఎ. గీ. తద్విశే
 పంబులూర్పఁడే, తంతునాకనంపుభాతరకొ
 లునన." అం, భా. ప్ర. నా.
 అంపుదోడు. దే. విణ. (అంపు+దోడు.) ప్రయాణ
 మైపోవునారికి తోడుగా అంపబడువాడు.
 అంపె. దే. వి. అంపియ. "అంపెనుగట్టి కేలమొక
 చుట్టెరచి." దాన్. ౧౦, ఆ.
 అంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమృ; 2. కాశిరాజు
 కూతురు; 3. చేతిసారకీ; 4. పులిచింగీ.
 (అంబామ్రయము=జ్ఞానాంబ, భ్రమరాంబ, మూ
 కాంబ.)
 అంబకము. సం. వి. ఆ. న. 1. కన్య; 2. బాణము.
 అంబకశము. దే. వి. 1. ఒకదినుసజాప; "అంబ
 కశంబులతోడ రసావలలతోడ." కాశి. 2, ఆ.
 2. అంబలి.
 అంబటిజోరిగాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "కాకి
 యంబటిజోరిగాడు మూఁగ." హంస. 3, ఆ.
 అంబరము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆకాశము; 2. వస్త్ర
 ము; 3. వ్యవసము; 4. సుగంధద్రవ్యము.
 అంబరీషము. సం. వి. ఆ. న. 1. యుద్ధము; 2. వేపు
 డుచిట్టి. పుం. 1. అంబాళము; 2. గుట్టుపిల్ల;
 3. సరికివిశేషము; 4. పశ్చాత్తాపము.

అంబరీషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకామెకరాజు;

2. శివుడు; 3. సూర్యుడు.

అంబర. వై. వి. సుగంధద్రవ్యము. "గీ. చారుశ్రీ, గంధ మగరు కేసరి కదంబ, మంబరు పుమంగు జవాద్రి హరిణమదము, బుక్కు యత్తగు గోనగం బూరబోలు, చట్టకలపంబుపన్నీటఁ జాడిపూసి." హంస. ౫, ఆ.

అంబలి. దే. వి. 1. పిండియునూకలుచేర్చి ఆనుకు గావండినది; 2. అంబకశము. "న. తెలినులి వెచ్చయోగిరముఁ దీయని చేరులుఁ దిప్పునంబు లుఁ", బలుననియంబునో చెలునబూరెడనీర్లు రసామనోభలం, బులును సుగంధనీతజలముఁ నడపిం చెలునీరుచల్లంబుఁ, వెలుంగఁబ్రెట్టుభో జనము వేసవిజందన పర్చిమున్నగఁ." ఆము. ౧, ఆ.

అంబు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవి మొల్ల; 2. చిలు బాద్దీ; 3. పులిచింతి. ఆ. పుం. ము. ఒకానొక దేశము. 4. బరునడ్డనరము.

అంబుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంగలవాడు.

అంబారుము. దే. వి. భాగ్యరాశి, అంబారు.

అంబారు. దే. వి. ఏనుగుమీడినీకము, నపుడోలు.

అంబారు. దే. వి. అంబారుము.

అంబారుపిడుజో. దే. వి. పశువులమేనంటికొని రక్తమునల్పైడి జంతుపక్షిము.

అంబాశమ్మ. వై. వి. ఆమ్రాతకము.

అంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. గృత రాష్ట్రునితల్లి; 3. తల్లి; 4. మేనత్తి.

అంబు. వై. వి. 1. అమ్మ, బాణము. (మా. బు. ప.)

2. మేదరవాని అమ్మనంటి యొక యినుపకొల మట్టు.

అంబుజము. సం. వి. ఆ. న. తామర. పుం. 1. ఎఱ్ఱ గన్నేరు; 2. వానకోయల.

అంబుదము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము, మబ్బు.

అంబుగృత్తు. సం. వి. త. పుం. —వై. —

అంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎత్తుడునీరుపోయిట కైతొలివికాయమొదలు నుంచెడు తాటి మ్రానులోనగునది, నోనె.

అంబువు. సం. వి. ఈ. న. ఉడకము, నీరు.

అంబువేతనము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుప్రబ్బ.

అంబూక్రమము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. తుంపరి కలది. (మాట.)

అంబే. వై. వి. ఆవులమాడలకూత. "అఱ్ఱులైతి యంబేయని యాచుచు." వి. పు. 2, ఆ. "ఈ. ఆయ తీరితదధ్యని రసాయనమైచెవిసోకనప్పడం. బేయనుచుఁ బ్రతిష్ఠనము పెల్లుగఁజూపుయఁ బాటిగేనువుఁ, డాయగఁబోయి వేడుక సుడలో కదలించుచునాలమార్పుచుఁ, బాయకగుప్పు చుంగుడిచె బాల్యాపంబునిజాంశదుగ్ధముల్." భో. ౬, ఆ.

అంబేవ. దే. వి. (అంబే+వేద.) దట్టతనములేని వాడు. అభిప్రాయము. "ఈ. వేదులుపల్లెనన్న దిరి వ్రేయుగఁజూచెన విందు నంతయుం, బేదలులేరు." పద్మ. 3, ఆ.

అంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవుకూత, అంబే. "ఈ. గోవులైలనం, భాయనిచీరిహుమ్మనుచు బ్రేపడి మూగ్గనిపించితిలై." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

అంభస్సు. సం. వి. న. న. జలము, నీరు.

అంభోజము. సం. వి. ఆ. న. కమలము, తామర.

అంభోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అంభోరుహము. సం. వి. ఆ. న. పద్మము, తామర.

అంశకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాలికాపు, రాయ.

అంశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాలు; 2. వంతు.

అంశుకము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉత్తరీయము;

2. నన్ననెత్తము; 3. వస్త్రము.

అంశునుతుడు. సం. వి. త. పుం. 1. సూర్యుడు;

2. ఒకామెకరాజు. వి. ధనవంతుడు.

అంశుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముర్యానుహము.

అంశుమత్సర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కడలి, అరటి.

అంశుమాలి. సం. వి. న. పుం. సూర్యుడు, వెలుగు

మేడు.

అంశువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. కాంతి; 2. కిరణము.

అంశూటము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎద్దుమూపురము,

కరుదము.

అంసము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. భుజశిరస్సు, మూపు;

2. అశము.

అంసలుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. అ. బలిసినవాడు,

మాంసలుడు.

అంపతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఈవి; 2. తెవులు;

3. విడుపు.

అంపాస్సు. సం. వి. న. న. పాపము, దోషము.

అంట. దే. అవ్య. 1. వృత్తాంతముచెప్పటను తెలుపును. “క. తామంట తలఁపఁగఁ దలఁట.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—2. మామత్వమును తెలుపును. “క. వినునరావణుడంట రిపుఁ, డానెలకువఁడొచ్చినాదివితఱు కయ్యమునం, జేసెత్తురుగాకుండఁగ, వానింజంపితఱు తగఁదె వర్ణనసేయక.” నిర్వ. ౨, ఆ.

అక. వై. వి. 1. అక్క; 2. పూజ్యస్త్రీ*.

అకట. దే. అవ్య. అయ్యో. (రూ.) అకటా.

అకటవికటము. దే. విణ. తాటుమాటు. (రూ. అకటావికటము. “క. అకటా మరుఁ డిప్పు డుల్లం, బకటావికటముగఁజేసి యడలాన్పెను.” రసి. 3, ఆ.)

అకము. సం. వి. ఆ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము.

అకరణి. సం. వి. ఇ. పుం. శాపము, తిట్టు.

అకరు. దే. వి. తామరదుద్దులోనగువానిచుట్టునుండునది, కింజల్కము. “నీ. బ్రహ్మసంవేద్యాదిబహుత్వములు తేటకు లకరులవారయి వృక్షలములు.” భీ. 3, ఆ. (రూ. అకరువు. “నీ. ఆకాశమండలంబనునల్లగులవకు నకరువాదుర్బంధులో లార్కమూర్తి.” కాశీ. ౧, ఆ.)

అకర్తకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కర్తలేనిది. (క్రియ.)

అకస్తాత్తగా. సం. క్రి. విణ. అవ్య. ఉన్నట్టుండి. (వాడుకలోనిది.)

అకారణము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. కారణములేక. విణ. కారణములేనిది.

అకారతుగా. క్రి. విణ. కారణములేక.

అకాలము. సం. వి. ఆ. పుం. సరికానికాలము.

అకించనఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దరిద్రుఁడు.

అనుతోభయఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దేనివలనను నెఱుపులేనివాడు.

అనూపారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సముద్రము; 2. ఆదికూర్తము.

అకృష్టకర్తఁడు. సం. విణ. న్. మంచినడవడికగలవాడు.

అక్క. ఉభ. వై. వి. 1. పెద్దదియగుతోడఁబుట్టినది;

2. పూజ్యస్త్రీ*;

“క. ఎక్కడికిఁ బాఠిపోయెడఁ, జన్మపడకయేనువీనిశ్రీఘ్రగతికినో, యక్క.”

కళా. 3, ఆ.— 3. వంటలక్క*.

“ఎ. గీ. దర్బపోటులదినిలేని రిణులమైతి, నంటిపిత్తుశేష

ముభుజించియిదియు నెడల, నక్కవాడలఁరకూర్చు మెక్కిమీఁద. వీనిశేఖరముకతులార్చిజ్యముగొని.” అము. ౬, ఆ.—అవ్య. జౌర*.

“అక్కయిదియేమిచోద్యమో.” శుక. ౧, ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. తల్లి. (సంస్కృతమున నీ యర్థము కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

అక్కజేపడు. వై. ఆ. క్రి. (అక్కజేము+పడు.)

అక్కర్పడు.

అక్కజము. వై. విణ. 1. అధికము*;

“గీ. అక్కరు ముఖ్యులయ్యుత్రశస్త్ర, శాశలంబులునూడనక్కజ

ములైన, నచ్చెరువునొందిసేనలు పిచ్చులింఁచె.”

భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. అశక్యము*;

“నీ. ఇవి ఘనబృందంబులివిగజయూధంబు లని విచారం

పంగ నక్కజంబు, లై.” భార. ఆర. 3, ఆ.—

3. అశ్చర్యము*.

అక్కజోడు. వై. విణ. అధికుఁడు*.

“నీ. చంపెనా గాయతనత్వజరాసంధు నెక్కటియొచ్చిన య

క్కజండు.” భార. ఆర. ౧, ఆ.

అక్కజోరాలు. వై. విణ. (అక్కజే+ఆలు.) అధికురాలు*.

అక్కట. దే. అవ్య. అయ్యో, (రూ.) అక్కటా.

అక్కటిక. దే. వి. కనికరము. “నీ. ఆదివరాహంబ

వగుచు రసాతలగతవైన నన్ను నక్కటికతోడ,

నుద్ధరించితివి.” భాగ. ౪, స్కం. (రూ. అక్కటికము.)

అక్కడ. దే. వి. ఏ. (ఆ+కడ.) 1. ఆచోటు; 2. ఆవల.

“వ. ఇక్కడలిగడవి చక్కనుత్తరాభి ముఖుండ

వైచనంజన హిమవంతంబు, అగ్నిండకక్కడ

బహుకూటశోభితంబగు హేమకూటంబు, అ

న్నగుంబునకవల ఋషభాచలంబు.” ర్క. యు,

కాం. (అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడశబ్దములకిడ

పట వృత్తియందు ఇకారమువచ్చుటచేత అవి

వేఱు వేఱుశబ్దములుగా వ్రాయఁబడియెను. ఆ

క్కడివార్త. మొ.)

అక్కరము. వై. వి. అకారాదివర్ణము.

అక్కఱ. దే. వి. 1. అపేక్ష; “అ. కక్కఱదిఱబోరిన

క్కునం గరమువేడ్కందేర్పనీక.” భార. ఆర.

2, ఆ.—2. అవశ్యకకార్యము; “వ. నీకువైన

యక్కఱదిర్బటవారికర్పకృత్యంబు.” భార. ఆర.

౬, ఆ.—3. శ్రద్ధ.

క్కుఁజాఁడు. దే. విఱ. అక్కఱగలవాఁడు. “అక్కఱకాడవైయందంద్రేరేచి.” శ్రేత్రయ.
క్కుఁగండఁడు. దే. విఱ. శ్రద్ధకలవాఁడు. “ద్వి.
అక్కఱగండఁడైయప్పటప్పటికి, వెక్కసంబుగ
నూర్లువలునప్పిచ్చి.” హరిశ్చ. ౨, భా.
క్కుఁజపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అక్కఱగొను. “నన్నున,
క్కుఁజపడి నీవువేడుటిదికర్ణమె.” భార. ఆర.
౭, ఆ.

క్కుఁజపాటు. ద్వ. వి. అక్కఱపడుట.
క్కులకర. దే. వి. జ్వరదోషదులను పోగొట్టు
నట్టి మాలికావిశేషము.

క్కులి. దే. వి. అల, తరంగము. “వి. కడలిమొగ
యక్కలిందగులువడిన జోగునుఁబోలె.” కాశీ.
౨, ఆ.

క్కుళింఁ. దే. స. క్రి. సగ్గించు. “అక్కుళించిన
పాట్ల మక్కుళించి.” సావ. ౧, ఆ.

క్కుసము. దే. వి. సంతాపము. “ఉ. అక్కుమలా
క్షీణాచి యలకాధిపన దనుఁ డోపడఁతి నీ,
వెక్కడనుండివచ్చి తిది యేటికినున్నరునుంటి
నీకునీ, యక్కసమేలవచ్చెను.” కళా. 3, ఆ.
క్కుసి. దే. విఱ. అక్కసుగలవాఁడు, ఆగ్రహవం
తుఁడు.

క్కుసు. దే. వి. ఆగ్రహము, కోపము.

క్కుసుకాఁడు. దే. విఱ. అక్కుసి, ఆగ్రహవంతుఁడు.

క్కు. దే. వి. టోగవిశేషము.

క్కుబిక్కిందండ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. “పి
ల్లమెఱుమలక్కుబిక్కిందండ.” హంస. 3, ఆ.

క్కులి. దే. వి. అంకిలి, కలత. “మాపుగనన్నియు
పచ్చెనేనినే, నక్కులిదేతితత్కుశల మారయు
చుండుడు.” మార్క. ౮, ఆ.

క్కులిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. కలతపడు. “ద్వి.
అక్కులిపడి తెప్ప లల్ల మొచ్చుచును.” భాగ.
౭, స్కం.

అక్కు. దే. వి. అొమ్మ, వత్తుము.

అక్కుల్లు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, అట్రగ
డలు.

అక్తము. సం. విఱ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పో
యినది; 3. స్పృష్టమయినది.

అక్రముము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రముముత్యము.

అక్షరము. సం. వి. ఆ. న. పేడి. విఱ. నొప్పింపఁ
బడనిది.

అక్షరలు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. సేనఁబ్రాలు. (దీ
నిని కొందఱు నపుంసకముగాను ఏకవిచనాం
తముగాను చెప్పుచున్నారు.)

అక్షదర్శకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. దివ్యానునందలి
న్యాయవిచారణకర్త.

అక్షదేవి. సం. వి. స్. పుం. కితవుఁడు, జూదరి.

అక్షద్యూతికము. సం. వి. ఆ. న. జూదమునందలి
జగడము.

అక్షధూర్తిము. సం. వి. ఆ. పుం. పృషభము, ఎద్దు.

అక్షధూర్తుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కితవుఁడు, జూ
దరి.

అక్షమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆరుంధరి; 2. రుద్రా
క్షమాల; 3. జపమాల.

అక్షము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇంద్రియము; 2. సౌవ
ర్ణము నెడియంపు; 3. తుత్తము. పుం. 1. తాం
డ్రకి; 2. పాచిక; 3. బండి; 4. బండికన్ను;
5. రుద్రాక్షము; 6. ఇంద్రాక్షము; 7. పదు
నాలు ముములయెత్తు; 8. న్యవహరము; 9.
తెలియఁబడినయర్థము. డు. రావణునికొడుకు.
అక్షయ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక సంవత్సరము.
(చూ. సంవత్సరము.)

అక్షరచణుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. లిపికారుఁడు,
వ్రాతకాఁడు.

అక్షరచుంచువు. సం. వి. ఉ. పుం. అక్షరచణుఁడు.

అక్షరము. సం. వి. ఆ. న. 1. అకారాద్యక్షరము,
అక్షరము; 2. బ్రహ్మము; 3. ముక్తి.

అక్షరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. కివుఁ
డు. విఱ. చెడనివాఁడు.

అక్షవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కైతవము, జూదము.

అక్షవాటము. సం. వి. ఆ. పుం. జెట్లుసాదనచేయు
చోటు.

అక్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము, ఈరస
ము.

అక్షి. సం. వి. ఇ. న. నేత్రము, కన్ను.

అక్షింతలు. వై. గ్రా. వి. బ. అక్షరలు, సేనఁబ్రా
లు. “మ. పరదేశంబు విధుండుచున్న పిదపం బ్రా
హ్మకురాకొనిరం, తరముంగోరుచు మేనుమానిచె
వులకొలకానులంజేతులకొ సారదం గాజులు
నల్లపూసలుమెడకొ జూపట్టుచుండంగ నుం, దరి
యక్షింతల బొట్టునుం బనుపు మోదంబుండఁ
దాల్పందగుకొ.” రుక్మాం. ౮, ఆ.

అక్షిగతుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పగగొనడ
గినవాడు.

అక్షిబము. సం. వి. ఆ. పుం. మునగి.

అక్షిబము. సం. వి. ఆ. న. తనకుదాన కలిగెడు
సముద్రపు ఉప్పు. పుం. మునగి. వి. కొవ్వ
నిది.

అక్షోటము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండగొనుగి.

అక్షోభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏనుగుతుట్టు
కంబము; 2. కలతలేమి.

అక్షోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (ఇరువదియొక్కవేల
నెనున్నట్లు దెబ్బదిభములు, అన్నియేనుగు
లు, అటువలయుదువేలు నార్కట్టుపదిగుట్టు
లు, లక్షయే దొప్పిదివేలమున్నట్లు బండ్లు
కాలురునుగల) సేనావిశేషము.

అఖండము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. సమస్తము;
2. ఖండముకానిది.

అఖండుకము. సం. వి. ఆ. పుం. పొట్టిపెంకాయ
చెట్టు, చెన్నంగి.

అఖాతము. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్యులచేత త్రవ్వ
బడని కోనేలుమొదలగు నీటితెంకి.

అఖిలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అశేషము, అం
తయు.

అగండ్రపాకు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

అగచరము. సం. వి. ఆ. పుం. వానరము, కోతి.

అగచోట్టపోతు. దే. వి. అపదలపొరులయే స్వ
భావముగాగలవాడు.

అగచోట్టపారి. దే. వి. అగచోట్టపోతు.

అగచోట్లు. దే. వి. బ. (అగము+చోటులు.) ఇడు
మ, ఆపద.

అగబాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్టచూలి.

అగడిత. వై. వి. కోటచుట్టు త్రవ్వబడన జలాధా
రము, పరిఖ.

అగడు. దే. వి. చూలు, నింబ. వి. నింద్యము.

“ఎ, గీ. మగువాపుననిపుడునన్నగడుచేసె.”
పంచ. నా. ౪, ఆ.

అగడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. చూలుపడు; 2.

తొట్టుపడు. “క. యెగవలదనుచుచెట్టిద, మగు
నెవ్వని నగడుపడును నాడుపడుచులే, పగ
వాంకెవలదన నా, పగవారికి నేలయెడగెం బడ్డ
జాడనుచు.” వసు. ౬, ఆ.

అగడ్త. వై. వి. (చూ.) అగడిత.

అగత్యము. వై. క్రి. వి. అవశ్యము. (వాడుకలో
నిది.)

అగదంకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైద్యుడు,
వైజ్ఞ.

అగదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఔషధము, మందు.

అగప. దే. వి. కొయ్యకు పెంకాయచిప్పనుగ్రచ్చి
గరిపెలతచేసినది, అబక.

అగపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అగము+పడు.) 1. కన
బడు, గోచరమగు; “నీ. బంధులకగపడ్డచా
యనవ్యయమును కలకమై జెనుటలు గ్రమ్ము
దేఱు.” భార. విరా. ౨, ఆ.—2. అధనమగు.

“క. ముంగికిగూబకునగపడి, యంగంబులువడకు
చున్నయవి.” భార. శాం. 3, ఆ.

అగపాటు. ద్వ. వి. అగపడుట.

అగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు.

అగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు;
3. పాము.

అగరుపు. సం. వి. ఈ. న. చందనవిశేషము, అగలు.

అగలు. యు. దే. ఆ. క్రి. 1. భేదిల్లు; 2. పెల్లగిల్లు.
(చూ. అగలు.) వై. వి. అగరుపు.

అగలుచే. దే. ప్రే. 1. భేదిండు; 2. పెల్లగిండు.
(చూ. అగల్పు. (1.) “గర్విమెలర్చుబేరురమగ
ల్పిన.” జై. ౬, ఆ.—(2.) “అం, గదగొనిమెద
గులగల్పిగొనుచు.” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.)

అగలుసపు. వై. వి. గంధద్రవ్యవిశేషము.

అగలుసాంటి. వై. వి. పాకీ.

అగవాళ్లు. దే. వి. బ. (అగము+వాలులు.) తేలిక
యైన ఓరట్టచెప్పలు.

అగపు. దే. వి. కార్యము, పని. “తే. అల్లుడని యా
డుబిడ్డని యగపుత్రగపు. లంపకము శుభ శోభన
మని.” దశా. ౯, ఆ.

అగసాలె. ద్వ. వి. (అగము+సాలె.) అగసాలెవా
డు, స్వర్ణకారుడు. “గీ. బాప్తయనుపేరి యగ
సాలె పూటచెలిని, గోరయలరంచుటకుజడల్లు
రుటగించి, నీటముంచినమేటినియవనిండి,
పూదెనుంగ్రంకుంగడలిలో బ్రొద్దువాలె.”

నీలా. 3, ఆ. (వీడు గ్రామములయందు కాలె
లకు స్వాధీనుడు.)

అగస్త. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగిసే; 2. అగస్త్యుడు.

అగస్త్యము. సం. వి. ఆ. పుం. అగిసే.

అగస్త్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకముని.

9 గాడీ. హిం. క్రి. విరా. ముందర. వి. నుజ్జము ముందు కాల్గిత కట్టు లాడు.

9 గాదు. దే. వి. తుపాకిపిరంగిలో నగువానియందు నివ్వందగిలించుట. “చ. తేజీయనులోహకార నుడువ గ్రతబుచ్చునైలశృంగముం. నుటిగొని కేలుపుండరుపు గొప్పపిరంగిని జాయమందు తోఁ. గొలెడువిన్ను నానికపు నుండు ఘటించి యగాదుచేసికొ. దలముగఁగ్రమ్ముకొంబొ గలనంగజగంబునబచ్చెఁజేకలుల్.” రసి. ర. ఆ. 9 గాధము. సం. వి. ఆ. పుం. బొక్క. విరా. మిక్కిలి లో. తుగలది.

9 గానిము. సం. వి. అ. న. గృహము. ఇల్లు.

9 గావు. దే. వి. కుదన, అధి.

9 గివి. వై. వి. అగ్ని. “ద్వి. దిగ నిలభానునాధీపులు నల్వీనులు, నగినియింద్రుడుపేంద్రుఁ డమ్మిత కిధులు.” భాగ. ౨. స్కం.

9 గిసిను. వై. వి. అగిసె, అగ్నికే.

9 గిసె. వై. వి. అగిసియ.

9 గు. దే. అ. క్రి. అవు. స. క్రి. కలుగు. “క. అలుపుడుఁగావిముసుంగిడి, బిజీగిదండంబుఁడునిసి త్రేలిడుగోచిక, బజీయలయినకరకమునయి, చుటచుటఁజూడెడు తెలంగు మాపులతోడక.” ఉ. హరి. ర. ఆ.-ప్ర. అంగీకారమున తెలుపు న, అవును. “అనునదియట్టిను.” భార. విరా. ౧. ఆ.

9 గుదే. దే. అవ్య. (అగును+కదే.) ఆశ్చర్యమున తెలుపును, (చూ.) డొంగదే.

9 గుగాక. దే. అవ్య. (అగును+కాక.) అంగీకారమున తెలుపును.

9 గులొమ్మ. దే. అవ్య. (అగును+లొమ్మ.) సరే. “క. అనిచెప్పిన వినియనుబొ, మునికైకొని.” భార. విరా. ౧. ఆ.

9 గుదెందు. దే. అ. క్రి. (అగు+తెంచు.) అగు. “అంతనోహోహోవుడుద, యంబగు దెంచె.” నిర్వ. ౭, ఆ.

9 గు. దే. అవ్య. (అగును+ర.) అవుర. (అమ్రేడిత ముందు అనురగుర. “క. అనురగుర ముఖరము ఖండై. జగము వినం దనబలంబు చాలె సముద్రుం, డొగి బిరుదు దక్కడయ్యెక, నగర కుమారులగదా ప్రశంసార్పితముల్.” రామా. 2. ఆ.) (చూ. అనురా.)

అగురు. దే. వి. అవురుగడ్డి, పిరణము.

అగురువు. సం. వి. ఉ. న. ఇగురుడు. పుం, న.

అగలు. విరా. చిన్నది.

అగులు. దే. అ. క్రి. డోడు. “వ శిరంబులనొగిలించి యు నీనకంబులనగిలించియు” భాగ. ౬, స్కం.

అగౌకము. సం. వి. న. పుం. 1. పక్షి; 2. సింహము; 3. శరభము.

అగ్గపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము+పడు.) అగపడు.

అగ్గపాటు. ద్వ. వి. అగ్గపడుట.

అగ్గము. దే. విరా. 1. అధికము; 2. కనబడినది. దృష్టము. “నీ. ఇదిదుశ్చరిత్ర నానెవ్వితచరియించు నట్టిబ్రాహ్మణిమీకునగుమైన.” భా. 3, ఆ.

అగ్గలము. దే. విరా. వెగలము, అధికము. “క. విలువిచ్చ నొరులనీక, గ్గలముగ లేకుండనిన్నుఁగఱపును.” భార. ఆని. ౫. ఆ.

అగ్గలిచే. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. పూను. ఉత్సహించు. “ఉ. అ. క్షీణబలంబునంగవియు నేనకు మార్కొ ననగ్గలిచితే.” భార. విరా. ౫. ఆ.

అగ్గలిక. దే. వి. 1. అధికము; “అచ్చెరువైనవిక్రమమునగ్గలిక.” భార. విరా. ర. ఆ.-2. పూనిక, ఉత్సాహము; “గీ. అనిననట్లకాక యనిన ర్వసేనాధ, పత్తిభారపట్టబంధమునకు. నియ్యకొనియే భీష్మడయ్యగ్గలికఁగొని, యాడెవిధుఁడు ప్రముదితాత్మఁడగును.” భార. ఉద్యో. ర. ఆ.-3. శత్రువు. (చూ. ఇలువడి.) (చూ. అగ్గలికము. “పేర్చినయగ్గలికఁబున.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)

అగ్గి. వై. వి. నిప్పు, అగ్ని. “క. అగ్గలికజముఁడు దరికొను, నగ్గి తెలుంగవర.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అగ్గిచే. వై. స. క్రి. పొగడు, నుతింను*.

అగ్గికటి. ద్వ. వి. ముక్కంటి, కివుడు.

అగ్గిచోలి. ద్వ. వి. కుమారస్వామి, కుండడు.

అగ్గన. వై. వి. వెలతక్కువ, చేవుక*.

అగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నిప్పు; 2. చిత్రమాలము. (త్రేతాగ్నులు=అహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్వాత్యము. ఇవి క్రమముగావేదికఁబూర్వవక్షిణ పశ్చిమదిక్కులయందుండును. పంచాగ్నులు = వైమాదు, సభ్యము, అపసభ్యము. సభ్యాపసభ్యములు ఈతాస్యదిక్కునందుండును. సామాన్యాగ్ని భేదములు=అనలము, కుశాలము,

ఛగలము, వత్సలము. ఆనలము మొదలగువాని కర్థములను ఆయాపదములకడఁజూచి తెలిసికొనవలెను. అగ్నిచటాత్కారము సంకారము.)

అగ్నికణము. సం. వి. అ. పుం. విన్యూలింగము, మిడుగులులు.

అగ్నిచిత్త. సం. వి. త్. పుం. అగ్నిచయనముచేసినవాడు.

అగ్నిజ్వాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆరె?; 2. నివ్వనుట.

అగ్నిభువు. సం. వి. ఊ. పుం. కుమారస్వామి, అగ్నిమాలి.

అగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీపర్ణము, నెల్లి?.

అగ్నిముఖము. సం. వి. అ. పుం. న. జీడి?.

అగ్నిముఖుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుడు; 2. వేలుపు.

అగ్నిశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తరిగొట్టి; 2. వెన్న వెదురుకూర; 3. నివ్వనుట. అ. న. ము.

1. కుంకుమపువ్వు; 2. కుసుమపువ్వు.

అగ్నిప్రోమము. సం. వి. ఆ. పుం. వసంతకాలమందు విడుదినములలో చేసేముగించెడి యాగవిశేషము.

అగ్నిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఆహితాగ్నులు ప్రాతస్సాయంకాలముల

యందు జేసెడి హోమము; 3. హవిస్సు.

అగ్రజన్మడు. సం. వి. త్. పుం. 1. బ్రాహ్మణుడు; 2. అన్న; 3. బ్రహ్మ.

అగ్రజుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్రజన్మడు, అన్న.

అగ్రణి. సం. వి. ఈ. ముఖ్యము, గామిడి.

అగ్రతస్పరుడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. 1. ముందు నడచువాడు; 2. మొదటివాడు.

అగ్రభీషము. సం. వి. అ. పుం. ముంతమామిడి?.

అగ్రము. సం. వి. అ. న. 1. చివర; 2. ఎదురు;

3. సమాపము; 4. సమాహము; 5. నాలుగు

కళ్ళకొలదిగలబిత్త. వి. 1. మొదటిది; 2. ముఖ్యము; 3. మిక్కిలము.

అగ్రసరుడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. 1. ముందు నడచువాడు; 2. మొదటివాడు.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణులయిందల సరుస, నల్లిండ్లు.

అగ్రిముడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. మొదటివాడు.

అగ్రియము. సం. వి. ఆ. అ. అ. ముఖ్యము, గామిడి.

అగ్రియము. సం. వి. ఆ. అ. అ. అగ్రియము. అగ్నేదిధిభువు. సం. వి. ఊ. పుం. నూలునువుదాని మొదటిమగఁడు.

అగ్రేసరుడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. 1. ముందు నడచువాడు; 2. మొదటివాడు.

అగ్ర్యము. సం. వి. ఆ. అ. అ. అగ్రియము. అఘమర్షణము. సం. వి. అ. న. సర్వసాపములను పోగొట్టెడుమంత్రము.

అఘము. సం. వి. అ. న. 1. సాపము; 2. వ్యసనము; 3. దుఃఖము.

అఘోరము. సం. వి. ఆ. అ. అ. అంతకంటె ఘోరములేనిది.

అఘ్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సారభేయి, ఆవు.

అచల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల. అ. పుం. ము. 1. కొండ; 2. మేకు. వి. కదలనిది.

అచిరద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విద్యుత్తు, మెఱపు.

అచేతనము. సం. వి. అ. పుం. అప్రాణి.

అచ్చారము. అర. వి. సంచకరువు.

అచ్చి. దే. వి. దేశవిశేషము. (అచ్చిమట్టము.)

అచ్చిక. దే. వి. కొఱత. “ఉ. అక్కటసికొకందులకు నచ్చిక లేక నెలంగపెట్టుదా, నెక్కడిభర్త గాగ న్నజియించెనజుండు.” హంస. ౧. ఆ. (రూ. అచ్చికము. “చ. అచె ఘృతతండులప్రకర మల్ల వెచ్చెరులు భూషణాదిం, పదలవెరాజారక కుల పాయెనగ్రాగ్ని యల్లమీఁతెడఁ, ముదితలకేమియచ్చికము.” కళా. ౬. ఆ.)

అచ్చికబుచ్చిక. దే. వి. కలుపుకోలుతనము, అభేదము. “ఉ. అక్కఱజూడవేటి కల యచ్చికబుచ్చిక నేయనచలక.” విజ. 3. ఆ.

అచ్చినచ్చే. దే. ఆ. క్రి. ఆయినచ్చు. (నాకాయెల్లు అచ్చినచ్చినది.)

అచ్చు. సం. వి. ప్రాణాక్షరములు. (అకారాలులు.)

అచ్చెరుపడు. వై. ఆ. క్రి. (అచ్చెరువు+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరుపాటు. వై. వి. అచ్చెరుపడుట.

అచ్చెరువు. వై. వి. వెఱగు, ఆశ్చర్యము.

అచ్చెరువుపడు. వై. ఆ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరువుపాటు. వై. వి. అచ్చెరువుపడుట.

అచ్యుతుడు. సం. వి. అ. పుం. పిష్టపు. వి. స్థిరుడు.

అచేటు. దే. వి. ఏ. అచోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచోటు. దే. వి. ఏ. (అ+చోటు.) ఆ స్థానము.

అచ్చే. (చూ. అచ్చేము.)

అచ్చగుండ్లపేరు. దే. వి. 1. ముత్యాలవారము; 2. స్ఫటికమాల.

అచ్చేటు. దే. వి. ఏ. అచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచ్చనగండ్లు. దే. వి. బ. 1. బాలికాశ్రీదావిశేషము; “మ. దినములో కొన్ని చనంగనంతగడు నర్థిబొమ్మ పెండిండ్లుగు, జైనగూళ్ళచ్చనగండ్లుపింపి బొలుకుచ్చెల్ గీరనంగిజలో, మనగుంటలో కను మానిగంతనలు కంబాలట లోనైనభే, లన ములో మూలగ బోట్లతోనలరె బాలరత్న మెల్లప్పుడుకొ.” కళా. ౬, ఆ.-2. అచ్చన గండ్లాడెడు చిన్న చిన్న గుండుతాళ్లు, గిరియక ములు. “ఎ, గీ. కొండలచ్చనగండ్లయిందు చెలువు, లెల్లనద్దంపు బిల్లలైయేరుముత్తి, యంపు సరులైయరగ్గంపు గుంపులెల్ల, నారులైతోచుచ బొడవున నారులార.” నను. ౪, ఆ.

అచ్చనగాయలు. దే. వి. బ. (అచ్చన+కాయలు.) బాలికాశ్రీదావిశేషము, అచ్చనగండ్లు. “సీ. కరకంకణధ్వనుల్ గలుగల్లుమని యింపు గావింప నచ్చనగాయలాడు.” రుక్మి. ౧, ఆ.

అచ్చనగుండ్లు. దే. వి. బ. 1. అచ్చనలాడుగుండ్లు, గిరియకములు; “సీ. ముదురువెన్నెలగాయు ముత్యాలడిన్నె వైబ్రైడి యచ్చనగుండ్లు పాణ వైచి.” య. 3, ఆ.-2. అచ్చనగుండ్లాట.

అచ్చనలు. దే. వి. బ. బాలికాశ్రీదావిశేషము. “క. దీర్ఘతరంతై, హేచ్చినకోకముమదిలో, నచ్చ నలాడంగ.” శై. ౧ ఆ.

అచ్చేము. శై. విణ. 1. స్వచ్ఛము; “సీ. ఒండువిధంబుల, బడయంగరానియొక్క డుపదంబు, లచ్చ మైనతపంబునవచ్చుబడయ.” భార. ఆశ్వా. ౨, ఆ.-2. కేవలము*; “సీ. అచ్చ తెల్పనగడునభి రామమగుశౌక్త యశ్యంబుఁగాంచితి మవ్యధూటి, కేవలధవళింబునావని యొడ్డారమునకు నేనదె నల్లదనుమఁగంటె, వెనుకదెసన్న వాదయ్యె.” భార. ఆను. ౧, ఆ.-3. తెల్లనిది*; “ఈమచ్చ గురిజపేరందుఁగలిగె.” య. ౧, ఆ.-4. దట్టము*. “సీ. అచ్చ వెన్నెలచాయ నవళులింపఁగఁజాలుని ద్దంపువెలిపట్టు సెటికగట్టి.” వై. ౬, ఆ. (వృత్తి యందు అంక్యవర్ణలోపము వైకల్పికముగనగు.)

అచ్చేర. శై. వి. అప్పరస్తీ.

అచ్చేలము. దే. వి. 1. ఆగ్రహము; “వ. డెందంబు నం గ్రందుకొనునచ్చలంబును మచ్చరంబునంబె చ్చువెరుగ.” శై. ౫, ఆ.-2. పూనిక, ఉత్సాహము. “క. ఆందలునన్ని ముఖంబుల, నందంద గిరిద్రుమాదులచ్చలముననీ, నందుకొనునలునియ రుదుం, జందముగనిమఱియు వృక్షచరులు గడంకకొ.” రా. యు, కాం.

అచ్చేలిండు. దే. ఆ. క్రి. ఆగ్రహింపు.

అచ్చేరు. దే. విణ. (అచ్చేము+అరు.) జంజాటము లేనివాడు. “ద్వి. చారుశీలాముఖ్యజలజలో చనలర, శేరికాబంధులఁజెలులనీక్షణమె, పగఱకుఁ జొరరాక బహుదుగ్ధమార్గ, మగుకోహళ మహర్షి యాశ్రమస్థులని, శేరిచి మనము నిశ్చింతనేతెంచి, యారూఢ బలయుక్తవచ్చాగుకాగ, ననిశిషన్న ధులపై యుండమవల.” పతివ్రతాహావత్త్యము. (ఆట అన్యదేశ్యము.)

అచ్చే. యు. దే. ఆ. క్రి. అప్సవడు. “ద్వి. అచ్చి నాయెదుర బ్రహ్మబోవరాదు.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.-౩. క్రి. 1. ఇచ్చే; “గీ. కలనబడినవారిఁ గయికొనిపోట్లపుం, ధ్లోమమగుడలుచ్చు టొప్పుబంత, మడుగమగుడవరమచ్చుటయొప్పుఁ గా, కించుకేనిదానయేటొప్పు.” ఉ. హ. ౫, ఆ.-2. దండుగిచ్చు. “క. ప్రీతిగులశ్రేష్ఠునిపై, నాతరముగలేని బ్రహ్మ హత్యాదిమహా, పాతకము వెట్టితిట్టిన, నాతఁడేమాటనాలుగచ్చుఁబఱంబుల్.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.-వై. వి. 1. ముద్ర*; 2. విధము*; “ఉ. మీ మెచ్చనకెంతవాఁ డనమూపదభక్తులలోనఁగూర్చియ, యచ్చున నానతిచ్చు భవదాదరణంబిదికోటిసేయదే.” భా. 2, ఆ.-3. సాలెవానిసాధనవిశేషము*. విణ 1. శుద్ధము. “క. ముచ్చునుబట్టినమూత్రన, చెచ్చె రద. డింపకనిచేఁచెలిగొనివాఁ, డచ్చెనవిడుపు నిక్కంపు, మ్రుచ్చెనందగినదండమునుగొనవల యుకొ.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. “వ. వీరలకందఱు కుం డేటతెల్లంబుగా భాగవతులయచ్చుందనచే ర్పరించి పిమ్మట నెట్లుగావలయునట్లుచేనద.” పర. 3, ఆ.

అచ్చేగుంటము. ద్వ. వి. (అచ్చు+గుంటము.) ము ద్రాక్షరకాల.

అచ్చేకట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఏర్పడుచు; “గీ. అట్లు
లనగిరులన దీవులనఁగ నేలు, లనఁగ నడవులనఁగ
నూరులనఁగ వరుస, నచ్చుకట్టి.” లక్ష్మీ. ౫, ఆ.
—2. మడిమడిగాగనిమఱియు. “తే. ఆది మఱి
యు మెత్తగారున్ని యచ్చుకట్టి.” వై. ౧, ఆ.
అచ్చుకుప్ప. దే. విణ. ధనవంతుడు. “నీ. ఆధ్యుడు
విలసిల్లినాక్షికాడు, నాఁగఁగలవాఁడనఁగను
నచ్చుకుప్ప, యనఁగిడిముడికలవాఁడటన్న.”

ఆం. భా. తృ. వి.

అచ్చుకొను. దే. స. క్రి. తానియ్యవలవని ధనాధిక
మును ఒప్పుకొనియచ్చు.

అచ్చుపెద్దు. ద్వ. వి. (అచ్చు+పెద్దు.) అచ్చుపోసి
నేచ్చుగాఁ దిరుగవడిచిన పుష్పభము. ఆభోతు.

అచ్చుపల. దే. వి. 1. అప్పు; 2. అచ్చివచ్చుట.

అచ్చుపడు. వై. ఆ. క్రి. ఏర్పడు. “క. నెచ్చెలులు
దన్నఁగొలువఁగఁ, బచ్చువిలుతుకలిమియెల్లఁబ
ద్దానయై, యచ్చుపడినట్లు మెఱయుచు, నచ్చ
టికేతెంచె భూవారైజనెమ్మి.” భార. ఆర.

2, ఆ.

అచ్చుపాటు. వై. వి. అచ్చుపడుట, ఏర్పాటు.

అచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (అ+చోటు.) 1. ఆస్థానము;
2. ఆడుగుఱి. “క. చేడియలమ్మదురచ్చోటు.”

హరి. ఉ. ౯, ఆ. (రూ. అచ్చోటు.)

అచ్చొత్తు. ద్వ. స. క్రి. (అచ్చు+ఒత్తు.) అచ్చువే
యు, ముద్రించు.

అచ్చభల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎలుగుగొడ్డు.

అచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎలుగుగొడ్డు;

2. పటికపుతాయి. విణ. స్వచ్ఛము.

అజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రకృతి; 2. ఆడుమేక.

ఆ. పుం. ము. మేకపోతు.

అజగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింటి.

అజగరము. సం. వి. ఆ. పుం. పెనుబొము.

అజగర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుపాము.

అజగవము. సం. వి. ఆ. న. శివునిపిల్ల.

అజన్యము. సం. వి. ఆ. న. తోఁక చుక్కలోనగు
ఉత్పాతము. విణ. జన్యముకానిది.

అజప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సగము మగపోలిక సగ
ము ఆడుపోలికయఁగల ఆకృతి; 2. మంత్ర
విశేషము.

అజపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైదికములుకానిగ్రంథ
ములను చదువువాడు.

అజభక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. బొబ్బలి.

అజమోద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకదినను ఓనుము.

అజశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోట్టుపు.

అజస్రము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. అనవరతము, ఎల్ల
ప్పుడు.

అజహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూలగొండి.

అజాగ్రత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాగ్రత్తలేమి.

అజాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలకట్టు.

అజాజీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మేకలమేపువాడు.

అజాతశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ధర్మరాజు. విణ.

శత్రువులులేనివాడు.

అజితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు;

3. శివుడు. విణ. గెలువఁబడనివాడు.

అజినపత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, జివుకపిట్ట.

అజినము. సం. వి. ఆ. న. చర్మము, తోలు.

అజిరము. సం. వి. ఆ. న. 1. ముంగిలి; 2. కప్ప;

3. గాలి; 4. శరీరము; 5. శబ్దాదివిషయము.

అజిహ్వాగము. సం. వి. ఆ. పుం. బాగాము, అమ్మ.

అజిహ్వాము. సం. వి. ఆ. పుం. కప్ప. విణ. సరియైనది.

అజిహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. కప్ప. విణ. నాలుక
లేనిది.

అజీగవము. సం. వి. ఆ. న. అజగవము, (రూ.) అజీ
గావము.

అజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు;

3. శివుడు; 4. మన్మథుడు; 5. ఒకానొకరాజు.

అజ్ఞుట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలయునీరిక.

అజ్ఞత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజ్ఞతేయము, తెలివితేనితనము,

అజ్ఞానము. సం. వి. ఆ. న. తెలివితేమి.

అజ్ఞాడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) 1. జడుడు;

2. మూర్ఖుడు.

అజ్ఞాయిషీ. హిం. వి. శోధన, పరీక్ష.

అజ్ఞారము. దే. వి. 1. మొగసాల; 2. ఆస్థానమండ

వము. “లయగ్రాహి. నృప, పుంగవుఁ డజార

మున కుం గదలివచ్చెన్.” రా. వి. ౨, ఆ.

అజ్ఞేయు. దే. వి. 1. అడుగు, పాదము; 2. సవ

యము. “గీ. అజ్ఞపాటించి మదివెఱ పుష్పగించి.”

భార. శల్క. ౧, ఆ.—వై. అన్య. బలి. “ద్వి. అజ్ఞ

గాఁదిలకంబుపావణించుదుట.” (అజ్ఞగా—

అజ్ఞేయను శబ్దముపుట్టగా బలియనఁగానుట)

భద్రరాజపుత్రచరిత్రము. (రూ. అజ్ఞో.)

అష్టము. వై. వి. కొన్ని పనల గల వేదభాగము, అనునాకము. “ఉ. ఈ, యష్టములోన నాపన సయన్న వసిష్ఠులు మీరు శ్రోతమందు.” పాంచా. ౪, ఆ.

అష్టరే. ద్వ. అవ్య. (అష్ట+ర.) బలిర. “ఉ. అష్టర యంచుబందుకొనిరందలు వ్రేల్చుచు ద్రవ్యదక్షిణాత్.” పాంచా. ౪, ఆ. (యా. అష్టరే.)

అష్టవారు. ద్వ. వి. కోడి, చరణాయుధము. “ఉ. ఇంక నీ, యాటలుడించి వేజరగుంచును వెన్నెల తీసికేర్పడం, జాతెననంగఁగూతలిడిజాగెడు టారపుటజ్వాలముల్.” అచ్చే. ఆ, కాం.

అష్టోర. ద్వ. అవ్య. (అష్టో+ర.) అష్టరే. (యా. అష్టోరే. “శా. ఆహానిలాసంబుల, జ్వారేజవ్యసమద్ది రావలెను మజ్జారేతనూపిద్రమంబు.” శశాం. ౨, ఆ.)

అట. దే. వి. ఏ. అక్కడ. “క. అంతనట నక్కుమారుం, దేంతయుగరుణ్ముదోప నేడ్చుచునుండె.” నిర్వ. ౨, ఆ. (అట ఇట శబ్దములకు పృత్తియందు అంతే ఇంత అనునర్థము కలుగుచున్నది. అటుమున్ను అంతకుముందు. ఇటుమున్ను ఇంతకుముందు.) — ద్ర. అవుల. “హిమాచలమును నావల హేమకూ, టంబును నట నిషగంబు సెప్ప.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

అటకలి. దే. వి. నూనెజిడ్డునుపోగొట్టెడివస్తువు, ఉత్పాదనము.

అటకాయించు. హిం. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అటకావు. హిం. వి. అటకము.

అటతాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (౧౪ అక్షరకాలము.)

అటని. సం. వి. ఇ. ఈ. క్రి. వింటికొప్పు.

అటమట. దే. వి. 1. వంచన; (చూ. అటమటించు.)

2. దుఃఖము. “చ. కలకట రాజ చంద్రయిలు కర్ణమెనిర్దర కన్యకామణి, దలుకునఘోరమారనిశిత ప్రదర్బులపాలుచేసియు, చ్చటికిటుచేరినీవును విశంకటతాపభరాలనుండవై, యటమటజెంచెదల.” రసి. ౫, ఆ.—విణ. 1. అపత్యము; 2. వ్యర్థము. (చూ. అటమటము. అనత్యమునకు—“క. ఇటుచూచినచెలిపైద, ప్పటుచూచినకుతుని నేరమవుంగాదనగా, నెటువలె ఎచ్చునొమిడట, నటమటమోలేక నిజమెయ దియెలుగముగా.” సా. ౨, ఆ. — వ్యర్థమున

కు — “క. ఇటువలె వెదకియుండుమీ, ప్పటగురువిరహితులమంత్ర పఠనంబెటల, టటమటమైపోఁజూచిన.” రామా. ౬, ఆ.)

అటమటకాడు. దే. విణ. అటమటీడు, వంచకుడు.

అటమటించు. దే. అ. క్రి. చలించు. “వ. మెలుగుతు మైదవన్నె వెన్నెలుల నటమటించు నెన్నడుమలపిన్ను వెన్నదన్ని.” స్వా. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. వంచించు; “గీ. యతిననుచువేషభావల నటమటించి, పాంచిత్రీవేచికన్నియఁ గొంచునరిగె.” విజ. 3, ఆ.—2. అపహరించు. “క. తన్నుడవనినిన్నేగతి, నమ్మకావచ్చునిట్లునా కొసగకరత్న మటమటించుకొంటివి, పామ్మిక నీలోడిపాత్తుపూరపాచ్చెమగున్.” వి. పు. ౬, ఆ. అటమటీడు, దే. విణ. (అటమట+ఈడు.) మోసకాడు. (చూ. వాట్టీడు.)

అటరూపము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డనరము.

అటవి. సం. వి. ఈ. క్రి. అరణ్యము, అడవి.

అటాట్య. సం. వి. ఆ. క్రి. భిక్షులోనగువాని కొఱకు తిరుగుట, పర్యటనము.

అటి. దే. విణ. అట్టి. “రగడ. ఏకాంతమనితొలగ దిందునీనటివేరు, చేకొనవెమున్నాడి చెలవ యీనటివేరు.” స్వా. 3, ఆ. (ప్రయోగమిదియొక్కటియకానంబడియొడిగావున నింకను విచారించదగినది.)

అటిక. దే. వి. ఒకదినుసుమంటిపాత్రము, అట్టిక.

అటికమామిడి. దే. వి. మండలచ్ఛదము.

అటు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. “క. ఊరకయటు మిముబోటుల, చేరువజరియింపగనిన సిద్ధింప వెయ్యె, కోరికలైన.” కళా. ౧, ఆ. (చూ. అట్లు.)

అటుక. దే. వి. ఇంటిలోపల గోడలమీద నడ్డముగా పలకలు కొమ్ములలోనగువానిచే మంచెవలె నమర్చినది, (చూ. అట్టుక.)

అటులు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. “ఎట్లునెప్పె నటులు భక్తిమైనడువు.” భార. విరా. ౧, ఆ. (చూ. అట్లు.)

అటునంటి. దే. విణ. అట్టి. “అటునంటినీపురా, తనమగుదివ్యమూర్తి విదితంబుగ జూపితివి.” వి. పు. ౭, ఆ.

అటువలె. దే. వి. అట్లు. “అటువలెనటుకాడు.” శశాం. ౪, ఆ.

అటె. దే. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలిపెడి; “క. నహుంపుండుపనుచువాడటె, విహితానుష్ఠానపరులవీరఁబోలొ, కహితంబుఁబయిదిమనకుఁ, మహనీయము కాకయెట్లు మానగవచ్చుక.” భార. ఉచ్ఛో. ౧, ఆ.—2. దుఃఖమును తెలిపెడి. “నీ. ధర్మసుతుఁడు, భీమసేనుండును బీభత్సుఁడును దనకడుపునలుబట్టినకొడులట్టె. యెగ్గతంబు నదానుగార్గికారె, నటెయ నాధయై.” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.

అట్ట. దే. వి. 1. తఱతెగినశరీరము, కబంధము; 2. చెప్పలకొఱకుఁ జక్కఁబఱపఁబడిన చర్మఖండము. అట్టచెప్ప. ద్వ. వి. నాలుగుగవలతో నాడెడు దాయమువంటి యొకానొక అట.

అట్టడి. వై. వి. యుద్ధార్థము వాకిటిమండపముమీఁదఁ గాని కొత్తలముమీఁదఁగాని యేర్పఱచిన గది, అట్టము. “కొత్తలంబులకెల్ల, నట్టళ్లు వెట్టించి.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

అట్టము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకము; 2. వంటచెఱుగు. పుం. 1. అట్టడి; మేడవెనుకటియిల్లు. (అని కొందఱు.) 2. ఆతిథ్యము.

అట్టహాసము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దనవ్య.

అట్టాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోలుబురుజు; 2. నగరు.

అట్టి. దే. విణ. అటువంటి.

అట్టిడు. దే. విణ. (అట్టి+వాడు.) అటువంటివాడు. “ఉ. ఈవసుధాధి నాధులజయించినయట్టిడ.” భార. ఆది. ౪, ఆ.

అట్టిక. దే. వి. అటిక.

అట్టియ. దే. వి. గుంపు, సమాహము. “క. అట్టియెడఁ జెలిమికత్తియ, లట్టియలుగఁగూడి చేడియంగని యనిరి.” నీలా. ౨, ఆ.

అట్టు. దే. వి. అపూవవిశేషము. అవ్య. ఆప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అట్టుక. దే. వి. అటుక, “క. తలవరి గడగడ వడఁకి నఁ, గలఁగకుమని పిఁపుఁజఱచి ఘనరాలతనికొ, నిలిపి యొకమూల నట్టుక, నెలమిని వాకిలిసడల్పి హిరమలరారకొ.” హంస. 3, ఆ.

అట్టువ్వు. దే. వి. (అట్టు+ఉవ్వు.) లవణవిశేషము, పాక్యము.

అట్టులు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అట్టువ. దే. వి. అటుక.

అట్టువోలె. దే. ద్ర. (అట్టు+పోలె.) అట్లు. “నీ. ఏనుంగునంజలోన్జెల్లనత్తేంబుల యంజలునడఁగినయట్టువోలె.” భార. కాం. ౨, ఆ.

అట్టె. దే. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలిపెడి; “గీ. నలునకాని నలినదళసేత్ర వరియింప, దట్టెమాతమనుచు నమరవరులు.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. దుఃఖమును తెలిపెడి, (చూ. అటె.)

అట్టెడ. దే. వి. 1. పూడికయెత్తుటకు ఈత్రబద్ధులలోనగువానితో అల్లినతట్టె; 2. నెరసులు పోగొట్టుటకై కూర్చినజల్లెడవంటి తడిక; 3. కాయధాన్యములయందలి మట్టిగడ్డలు మొదలగు వాని వెలువరించుటకుఁ గట్టిన గోగ్రుకట్టెలులో నగువాని మోపు; 4. వంటెన.

అట్టము. వై. గ్రా. వి. వేదభాగము, అష్టకము.

అట్లు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. “క. అమరవరులం దుఁబురుష, త్రముఁడెట్లువిశేషమట్లు ధరణిం గలతీ, ర్థములందునుబుష్కరతీ, ర్థముఁగరముని శేషమభిముతాధ్రప్రదమై.” భార. ఆర. ౨, ఆ. (దీనికి పుత్తియందు ప్రకారముమాత్రమర్థము. చెప్పినట్లు చేయుము. మొ.)

అడ. దే. వి. 1. ముద్ద; “నీ. అడలవెన్నెలఁజక్కెరిడి చొక్కువెన్నెలఁబూనిక నాలీలుగానుగూర్చి.” య. ౨, ఆ.—2. ఆకృతి. “ధూర్జటికంటి కడింది మంటలో, నడ పాడగానరాక తెగఁబాటియు.” స్వా. 3, ఆ.

అడఁకువ. దే. వి. అణఁకువ, నన్నుత.

అడఁగారు. దే. ఆ. క్రి. అడఁగు, ఉపశమిల్లు.

అడఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నన్నునుగు; 4. నశించు; 5. లోపడు.

అడఁగు. హిం. వి. మొదటివోటు. విణ. తగులుబడి యైన.

అడఁచే. దే. ప్రే. అడఁగఁజేయు. (అనుప్రయుక్తమైన అడఁగుధాతువునకును రూపమిట్లేఱుంగు నది.)

అడకము. దే. విణ. లోపలనఱగినది, అంతర్భూతము. “ద్వి. నానామరేంద్రబృందము మామలెల్ల, హరిమాయలోపల నడకముల్.” విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.

అడకించు. దే. స. క్రి. 1. అపహసించు; “చ. పలికిన నట్లయిన్నదియొ పత్రికలో నడకించెదోన నుకొ, జెలియిటుచూపుమాయనుమఁ జేరఁగ

బోవుచుండేయిసాచెనా, యలివిభవేణి తత్సఖి
యు నట్టిటుపాటుచుదేవునానయే, గలదియే
యింతయుంజదువఁ గావినచూచెను గానినాపు
డుకొ." ప్రభా. 3, ఆ. --2. వంచించు. "గీ. ఆక
టనివునన్ను నడకించిపోతాచె, దేనుమోసపో
నుగానిగోవ, యడవిలోననున్న యంతనెపులి
యింత, యెటుకలేనిదయ్యెనే తలంప." భో. ౬, ఆ.

అడకొత్తు. దే. వి. (అడకాయ+ఒత్తు.) పోకొత్తు,
శంకుల. "ఓర్వదుబంధుజాల మడకొత్తుననొత్తును
మామగారు." శకాం. 3, ఆ.

అడగుబొద్దు. దే. వి. బేలదారిలోపల నణగియుం
డునట్లు గోడయంచులయందు గీటి యేర్పఱచెను
బొద్దు.

అడగొను. దే. ఆ. క్రి. (అడ+కొను.) అడకట్టు,
ముద్దకట్టు.

అడగోలుకొను. దే. స. క్రి. (అడ+కొలుకొను.)
అపహరించు. "ఉ. ఆవేశంకరార్థదే, హంబడగో
లుకొన్న సతియడ్చుతరూపవిలాసశేయముల్." పారి. ఉ. ౬, ఆ. "ఇల్లడసామ్మ, నడగోలుకొని
త్రోచునతనిగతికి." భో. ౬, ఆ.

అడజేడి. దే. వి. అలజడి, దుఃఖము. (మా. అడ
జేడిపెట్టు.)

అడజేడిపెట్టు. దే. స. క్రి. దుఃఖపఱచు. "చ. న,
న్నడజేడిపెట్టుమాట యిటు లాడఁగఁగూడునె
యీయకార్యముల్; విడువులతాంగి." మార్క. ౧, ఆ.

అడదడి. దే. వి. ప్రభుత్వము. (అప్ర.)

అడప. దే. వి. అడపముంచుకొనియుండు అడుది.
"చ. కలికివరాలరాజుడప కప్పరపిడేమువెట్టె
వంఛనకొ, నలనడపంబువానికి ఘటాధరవల్లి
దళాంతరంబునకొ, బలితివుండేలుమైనమునఁబ
న్ని." వై. 2, ఆ.

అడపకత్తి. ద్వ. వి. (అడపము+కత్తి.) అడపమునుం
చుకొనియుండునది, (రూ.) అడపకత్తియ.

అడపకాడు. దే. స. అడపమునుంచుకొనియుండు
వాడు.

అడపట్టె. ద్వ. వి. పాలములో విత్తనమువిట్టి మిట్టప
ల్లము సమమగుటకై యెడ్లనుకట్టి త్రోరెడు
ప్రాను, దిండు.

అడపము. దే. వి. 1. వక్కలాకులత్తి. 2. మంగలత్తి.

అడపాడ. దే. వి. జోడ. "అతండు...వారియీసుచే
నడపాడలేకపోయె." కళా. 2, ఆ.

అడబాల. వై. విణ. వంటబాడు, వంటలక్క. "ద్వి.
అడబాలకొనిపోయియమ్మనుజించి, కడుపులో
సొకబాఁగని వెఱగంది." భాగ. ౧౦. స్కం.

అడరు. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. ఆపాద
మస్తకముత, ద్రూపమువీక్షించుచు గురూహ
లముడరకొ." భార. విరా. ౧, ఆ. --2. పూను;
"ఎ, గీ. ఇట్టిగోరత్తు మొక్కనాడేకతంబ, పో
కుమేయనుండబెట్టులియొకండు, దానిఁగని
పొంచియొడలెల్లదాచినాల, మవనిఁవాటించుచు
నువ్రేయనడవటయును." భో. ౪, ఆ. --3. కలు
గు; "క. కడులజ్జయు దైన్యంబును, నడరి." భార.

ఆర. ౬, ఆ. --4. త్వరపడు; "క. మీరాఁకలిపె
ల్లననా, హరంబుగశంకముఁగొనుటకడరితిరి."
భార. ఆను. 3, ఆ. --5. వర్ణిల్లు; "క. తురితినాబశేశ
మ, హీరముణునివంశముడరె." రామా. ౧, ఆ. --
6. విభ్రంభించు; "వ. కాలరుద్రులంబోలెనడ
రుచు." వీర. ౪, ఆ. --7. వ్యాపించు. "క. పఱ
కులు మనచేరువఁదె, ల్లఱచుటబెట్టెదురుగాలి
యడరుట." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. --8. అధిక్యము.
"క. గొనములసంద్రమయిత్రణ, గునఁజాలువుఁ
దేర్లతేఱుడుకొదయొడవనిపెం, పుననడకొందు
చు." అచ్చ. ఆ, కాం.

అడరించే. దే. ప్రే. బాణమును ప్రయోగించే. "సీ.
అతఁడడరించునానాస్త్రశస్త్రముల హంకార
రసమ్మనఁగొనెదేవి." మార్క. ౬, ఆ.

అడరుచు. దే. ప్రే. అడరించు. (రూ. అడప్పు. "వెం
డియునాగ్రహంబున నువేగునిమధ్యములైవ్వ
నొక్కబల్." కాండముడర్చు." వై. 2, ఆ.)

అడరుదెంచు. దే. ఆ. క్రి. (అడరు+తెంచు.) అడరు,
అతిశయించు. "గీ. రెండుదురులుముంచి యొం
డొండవెల్లున, యగ్గలింప నరువులడరుదేర, సతి
రయమునఁ బఱచునయ్యేటివెట్టొడ్డి, పోయెద
వ్రుఁగాఁగఁగూవిభుండు." మార్క. ౫, ఆ. (అడ
రుధాతువునవలదే దీనికిని సందర్భానుసారము
గా అర్థములన్ని చెప్పకొనవలెను.)

అడలు. దే. ఆ. క్రి. 1. వీడ్చు; "క. అనుచుందొరఁ
గెడునశ్రుల, మునిఁగినమోముతనవక్షమునఁజే
రిచియ, వ్యనితయవస్థయతొల్పుచు, ననిలగు
తుండడరదేవామలమటఁబొందక." సం. "మః

ఖమానీయవైపత్నాద్వర్యోదపవీరహః." భార. విరా. ౨, ఆ. — 2 విలపించు; "నీ. అనివిలాపించునూర్చియేటికిక్రేపుచు బాసిగొడ్డొలలేడి పగిదిసడలేదు." శై. ౬, ఆ. — 3. శోకించు. "క. కొడుకుల దన నెవ్వగఁజే, డ్పడిపందురియు న్నయా న్నపాలనడుగులం, బడిభీష్టుపాటుసె వ్వుచు, నడలికడున్నాదమెనఁగ నాక్రందించె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. — 4. భయపడు. "నీ. పల్లెరింబిడులోనె పాటుపత్తెమునేయు నతివకాయించి కడలుకుడువు." పాంచా. 3, ఆ. — 5. 1. శోకము. "ఎ. ధర్మనందముండు వెడవెడఁచెలిసియు మగుడనిగుడునడలన." సం. "తత్తస్త్తమహాశోకః ప్రాదురాన్విహతేనః." భార. సౌ. ౨, ఆ. — 2. భయము. (అండటికి వానియడలు పెద్దదిగానున్నది.)

అడలుకొను. దే. అ. శ్రీ. అడలు. శోకించు. "గీ. అత్తెఱంగెల్లనాలించియుపుడుచాల్పు, లురదముల దొరతద్దయు నడలుకొనుచు." అచ్చ. ఆ. కాం. అడవి. వై. వి. కాన. అరణ్యము. [అడవిశబ్దము ముందుగల సంజ్ఞాపాదకశబ్దములు—అడవికంద (సర్పనాళము?), అడవికాకర (వనకారవేల్లము?), అడవికిక్కన (దేవనాళము?), అడవికోడి (వనకుక్కుటము), అడవిగెనగు (పిండాంకుకము?), అడవిచెఱుగు (కాంతారము?), అడవిచేమ (శకుటము?), అడవిలోగరి (తుపరికి?), అడవిలోలసి (క్షునకము?). అడవిదున్న (వనమహిషము), అడవిదోమ (దంశి), అడవిమవ్వులు (జులిము), అడవిపండి (వనమాకరము), అడవిపెనలు (వనముద్గము), అడవిప్రత్తి (భారద్వాజి?), అడవిబచ్చలి (వనోపాదకి?), అడవిబీట (కోశఫల?), అడవిమల్లె (అస్సోట?), అడవిమామిడి (ప్రియాలము?), అడవిమామెన (కారిబాధేదము?), అడవిమనగ (వనశిగ్రువు?), అడవిమేక (ఇడిక్కిము), అడవిమొల్ల (యూధికి?), అడవియలవలు (వనకుశుత్తము), అడవిసదాప (శాలేయును?), అడవిఁగ (దంశము). మొ.]

అడవికుక్క. వై. వి. తోఁడేలు, అరణ్యకునకము. అడవితిరుగుడు. ద్వ. వి. కోఁతి, వానరము. అడవిసట్టు. ద్వ. వి. అడవితిరుగుడు. (ఇట్లు అడవి నెలవు, అడవిమనికి. మొ.)

అడసాల. వై. వి. వెంటయుల్లు, మహానసము. అడావుడి. హిం. వి. అల్లరి, దడబిడలు.

అడి. వై. ఉప. 1. అధికము; "క. అడిసిగ్గులుతమ కంబులు, నుడివోవఁగ." మార్క. ౨, ఆ. — 2. వ్యర్థము. "క. అడివీరపుండులువగలుచున టెపాండవులఁ." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

అడిగండ్లు. దే. వి. బ. (అడుగు+కండ్లు.) మలుపఁగా అడుగున నిలిచిన తాళ్లు. "ఆ. అడిగండ్లు మలిగండ్లు, తిరిపమి డెడుకటికి దేదెల్లె." వేమన. అడిగము. దే. వి. భారవిశేషము. "చ. తణగములా గుకంట్లములు తిండిగముల్ సలకల్ దడలేతు కూ, గణములు చెక్కుగుంపు లడిగంబులు." హంస. ౫, ఆ.

అడిగట్టు. దే. వి. (అడుగు+కట్టు.) పావ, పాదుక. "దీప్తి. పరగణంబులకెల్ల నడిగట్టుననిన." ప్రభు. ౪, ఆ. (అడుగు, కట్టు ఈ రెండుపదములు చేరునపుడు గ కారముమీఁది ఉకారమునకు ఇకారము వచ్చినది. ఇట్లు అడిగొట్టు అడియాలముమొదలగువానికి నెఱుంగునది. పదములు ఒకటితోను కటి చేరునపుడు వర్ణలోపవర్ణాగమవర్ణాదేశములు పెక్కులు పెక్కువిధములుగా వచ్చుచున్నవి. ఉదా. అక, నూనె, తామరపాకు, ఇనుమడి. మొ.)

అడిగొట్టు. దే. విణ. (అడుగు+కొట్టు.) కుట్టుతుండు. "ఎ. గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ రేతర గరాసు, లండు కూళ చెనఁటి కుచ్చితుండు మొండి, కట్టె నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁజెలంగు." ఆం. భా. తృ. వి.

అడిచిపడు. ద్వ. అ. శ్రీ. 1. తమకించు, త్వరితము; "క. జడనిధిచందంబుననిచ్చుదావొప్పఁగ నివ్వడేమి మాఁడెనునివ్వె, నడిచిపడత్రే నెవ్వగ; లడుగుడుమతిచూచికొంద మొయ్యనతటితోఁ." భార. కాం. 3, ఆ. — 2. మండిపడు. "గీ. అడిచి పడునాజ్య హూమ మంత్రాహుతులకు." వై. ౪, ఆ. "గీ. పాలు నెయ్యి నేలపాలైనఁజడిముడి, పడుచుఁబడుచుమీఁద నడిచిపడుచు." వి. పు. ౭, ఆ.

అడిచిపాటు. ద్వ. వి. త్వర. "సమరముపేక్షించి కాంతిమైనందెడ నడిచిపాటేటికి." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

అడితి. దే. వి. ఒకవర్తకుడు మఱియొకడంపెడు సరకులన్ని మరల వానికి సరకులుగొనిపంపుటకై వానివద్ద నూటికింతయని వుమ్మకొనెడతలుగు. అడిత్రాగుడు. దే. వి. (అడిగి+త్రాగుడు.) కఱపు దుర్బిక్షము. “క. అడిత్రాగుడనకయిప్పటి, కడిదికి నేమాంసమైన గ్రక్కునఁగొనిరం, డెడనేయ కనుచుననిపినఁ, గడువడినఱపురునుబోయిగహ నములొనెక.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

అడిదపుమెకము. ద్వ. వి. (అడిదము+మెకము.) మీఁగడ్డమెకము, ఖడ్గముగము.

అడిదము. దే. వి. కత్తి, కరవాలు, ఖడ్గము.

అడియఁడు. దే. విణ. (అడుగు+అడు.) పాదనేప కుడు. “నీ. దండంబుదర్శితో దండరక్షివార్త కడియండిజాతరూపాంబరునకు.” గుక్టాం. ౧, ఆ.

అడియరి. దే. వి. (అడుగు+అరి.) కింకరుడు. “ఇంక, నడియరితనమునన ప్పాండవులనాశ్రయింపఁగఁ జాల.” సం. “కథమస్యభరిష్యామి ప్రేవ్యభూతోరురంతకృత్.” భార. సా. ౧, ఆ.-విణ. లోభి. “క. యాగార్థమడిగినర్థము, యాగమునకుఁదెట్లెవలయు నడియరియైతా, భోగార్థముగా దాచిన, యాగమబాహ్యుండు కాకియైజన్మించుకొ.” పిష్టా. ఆచా. కాం.

అడియాలము. దే. వి. (అడ+అలము.) గులుతు, చిహ్నము. (అలశబ్దమునకిక్కడ స్థానమర్థము.) అడియాసః. వై. వి. (అడి+అస.) కలుగుననెడియాశ, ప్రత్యాశ*. “సామ్యములఁగోరిక పావుడి యానయేటికికొ.” భార. ఆర. ౪, ఆ. (చూ. దొడ్డ.)

అడియెత్తు. దే. వి. (అడుగు+అత్తు.) అడిగట్టు. “ద్వి. జన్నిదంబులుచిక్కుజడలునుదెట్టి, యడియెత్తు నుంచి.” భాగ. ౫, స్కం.

అడిసాటా. దే. వి. (అడితి+సాటా.) తలుగుచేరము. అడుకు. దే. స. క్రి. దొంతిగనిడు. వి. 1. దొంతి; 2. బ. వడ్లివానఁదోనివేచికొట్టినవి, చిపిటము. “క. అడుకులుదిన్నెట్లగు నే, కడుపునగుట్టెత్తి నపుడు.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.

అడుగంటు. దే. అ. క్రి. (అడుగు+అంటు.) వట్టు. విణ. బ. అడుగుననిలిచినవి. “ర. త్నాకరరత్న రానులడుగంటు.” కళిక. ౧, ఆ.

అడుగు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు; 2. యాచించు. వి. 1. క్రిందు; 2. పాదము; 3. పాద

ప్రమాణము. విణ. అధమము. “గీ. కొమ్మ, యడుగులకునుజగురులడుగులయ్యె.” అని. ౧, ఆ.

అడుగుకొను. దే. స. క్రి. 1. ప్రార్థించు; 2. యాచించు.

అడుగుకోలు. దే. వి. 1. ప్రార్థన; 2. యాచన.

అడుగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అధమమగు. “క. లలిఁగొప్పెక్కించితమధు, పులకుకులనుడుగుపఱచిపుష్పస్త్రామా, లలకునుమంచంబులుదాఁ, పలకునువీటలనుమాటబనిజనుయ్యెకొ.” చంద్రి.

అడుచు. దే. స. క్రి. కొట్టు, తాడించు. “క. మదమునపెలుచన యొకగా, డిదకొదముంగోలఁగొనియడిచె.” భార. అను. ౧, ఆ.

అడుజో. దే. వి. ఒకజాతిదేగ, అణజు.

అడుప. దే. వి. (అడుగు+పట్టినది.) పశువులకార్ల యందుఁగలిగెడు వ్యాధిపశేషము. “నీ. పశుపాదశఁగంబు పరఁగు నడుపయన.” ఆం, భా. ద్వ. మ.

అడుపు. దే. వి. అటు, కొట్టు, తాడనము.

అడువ. దే. విణ. (అడుగు+పట్టినది.) ప్రాతః పురాణము. (అడువనరకులు.)

అడువు. దే. స. క్రి. అడుగు. “ఎ. గీ. అనుయమున్యతేగంబుననడువ.” (నలకథయందు అడుగఁగాననియు, హరిశ్చంద్రకథయందు కొట్టఁగాననియు అర్థములు.) వాన. ౫, ఆ.-వి. పాదము. అడువుఁబుట్టువు. దే. వి. (అడువు+పుట్టువు.) కాఁపువాఁడు.

అడుగు. దే. వి. బురద, పంకము.

అడ్డు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు; 2. యాచించు. వి. 1. క్రిందు; 2. పాదము; 3. పాదప్రమాణము. విణ. అధమము.

అడ్డ. యు. దే. వి. గుంటకలోనగునానిదిండు. వై. కుంచములోనగము*.

అడ్డంకి. దే. వి. అడ్డి, నిరోధము.

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డము+కట్ట.) ఏలు నీననాని నీళ్లు వెలికిబోక కట్టెడు కట్ట, అనకట్ట.

అడ్డకట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు. “గీ. ఆపరకాలఁడెడ్డ, కట్టుకొని యున్నవివినమార్గమున.” పర. ౪, ఆ.

అడ్డకత్తి. దే. వి. (అడ్డము+కత్తి.) ఆయుధవిశేషము, పట్టినము,

అడ్డకమ్మి. ద్వ. వి. (అడ్డము+కమ్మి.) గడపయందు త్రొక్కుడుకమ్మికి సరిమీఁదగా నడ్డముగ నేర్పవలసిన దారుని కేటము, నాన.

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డము+కట్ట.) అడ్డి విఘ్నము. (నీవు నామాటకు అడ్డకట్టవేయకుము.)

అడ్డకొడము. దే. వి. (అడ్డము+కొడము.) మత్స్యము లబట్టు నొకానొకసాధనము. “గీ. కొడము తిట్టడకొడము ద్రొబ్బుడువటంబు.” హంస. ౪, ఆ.

అడ్డగాలు. దే. వి. (అడ్డము+కాలు.) అడ్డకట్ట. “క. తలగలిగఁగల్గెయలు, గలవేవగ నైననీవు గలిగినదాపు, క్కలరపములెన్నియైనం, గలిగెడుఁ బోకుమనియడ్డగాల్ వేయంగఁ.” సా. ౨, ఆ.

అడ్డగించు. దే. స. క్రి. అడ్డకట్టు, నిరోధించు.

అడ్డచాపు. దే. వి. (అడ్డము+చాపు.) అడ్డవాసపు దూలము.

అడ్డనము. వై. వి. 1. బెత్తములోనగువాని చేతఁ జేయఁబడినకేడము; (చూ. ఒడ్డనము.) 2. కేడము. “వ. అంతఃగ్రోధనుండు గరవాలంబునడ్డనంబు నుగిని.” రా. యు. కాం.

అడ్డపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పట్టు.) అడ్డముగా పట్టు. “ద్వి. అడ్డపట్టెడు బాలుఁ డటవెయ్యాయవు.” సా.

అడ్డపట్టె. ద్వ. వి. (అడ్డము+పట్టె.) మడి చదునుప అచెడి పలక. (రూ.) అడ్డపట్టియ.

అడ్డపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అడ్డము+పడు.) అడ్డము పచ్చు.

అడ్డపాలు. ద్వ. వి. అడ్డపడుట, నిరోధము.

అడ్డపాప. దే. వి. 1 (అడ్డము+పాప.) అడ్డముగా పట్టఁదగిన శిశువు; 2. దూరదృష్టి లేనివాని కన్ను లలోనిపాప.

అడ్డపెట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పెట్టు.) 1. అడ్డకట్టు, నిరోధించు; “గీ. అడ్డపెట్టెడఁగాక తి త్రాంతురధము.” కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఈడుపెట్టు. వి. అడ్డగింత, నిరోధము. “అడ్డపెట్టెలిసారి కాంగనలకు.” చంద్ర.

అడ్డబాస. దే. వి. నాసాభూషణవిశేషము. (దీనిని బులాకి అందురు.)

అడ్డమాను. దే. వి. (అడ్డము+మాను.) అడ్డపట్టె.

అడ్డము. దే. వి. 1. నిరోధము. 2. చోటు. 3. తా కట్టు. 4. పూట. విణ. నిరోధకము, (ప్ర)త్తి

యందు అంత్యవర్ణలోపము, అడ్డకట్ట, అడ్డగాలు, అడ్డవేడెము. మొ.)

అడ్డరక. సం. వి. ఆ. క్రి. ఒకదినము పోలి.

అడ్డవాట్లు. దే. వి. బ. (అడ్డము+వాట్లు.) అడ్డకట్ట. (నీవేల దానికి అడ్డవాట్లువేసెదవు?)

అడ్డవాతియుచ్చు. ద్వ. వి. (అడ్డము+వాయి+అచ్చు.) ఒకదినముబాగుము.

అడ్డవేడెము. ద్వ. వి. (అడ్డము+వేడెము.) పాము నడకవంటి గుట్టుపునడ. “రవగాలునుజోడనయ డ్డవేడెముల్, దొక్కుదువాల్జిల్లు నడలుంగని పించుచు.” సా. ౧, ఆ.

అడ్డనరము. వై. వి. అటరూపము.

అడ్డసాగులు. ద్వ. వి. బ. (అడ్డము+సాగులు.) పాచికలు. “గీ. అతఁడుగాండివముననడ్డసాగులు వైవ, దురులసంపవాన నురియుఁగాని.” సం. “నాత్మకేపతి గాండివమ్” భార. విరా. ౪, ఆ. (రూ. అడ్డసాగు.)

అడ్డాదిడ్డి. దే. విణ. (అడ్డము+దిడ్డి.) ఆక్రమము. (వాడు అడ్డాదిడ్డిమాటలాడుచున్నాడు.)

అడ్డి. దే. వి. అడ్డంకి, అభ్యంతరము, నిరోధము.

అడ్డిగలు. దే. వి. బ. ఆడువారు మెడనుంచుకొనెడు ఒకదినము సాచ్చు, కైవేయకము.

అడ్డిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అభ్యంతరమగు.

అడ్డి. దే. వి. అనుకనెవస్తువుయొక్కపూత. (ఆప్ర.)

అడ్డు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. “జగమడ్డదగుదొడ్డసత్తియై.” నీలా. ౧, ఆ.—వి. అడ్డగింత. “పార నేత్రములకడ్డచొరకమున్న.” కాశీ. 3, ఆ.

అడ్డుగ. వై. వి. రూకలోనగము, అర్ధపణము.

అడ్డుగట్ట. దే. వి (అడ్డు+కట్ట.) 1. అడ్డకట్ట; 2. గడియవ్రాసు. విణ. ఫిహితము. “క. నీయడ్డుగట్టమాటల, కీయడబనియేమి.” రుక్మాం. ౫, ఆ.

అడ్డుగొను. దే. ఆ. క్రి. (అడ్డు+కొను.) అడ్డపడు. “గీ. అడ్డుగొనిసోకుదొరకుఁబ్రహస్తంఁడనియే.” అచ్చే. యు. కాం.

అడ్వాన్ను. ఆం. వి. ముందుగానిచ్చు రూకలు.

అణఁకువ. దే. వి. అడఁకువ, నమ్రత.

అణఁగారు. దే. ఆ. క్రి. అడఁగారు, ఉపశమిల్లు.

అణఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు;

3. నమ్రమగు; 4. నశించు; 5. లోపడు.

అణఁచు. దే. ప్రే. అడఁచు, అణఁగించు.

శక. దే. వి. మెడమీదనున్న కాండమొదలగువానిని మెడక్రిందికి తెచ్చుకొనుట. "నీ, వెగడొందరవితేరే సెగగలగట్టినయట్టి వాహంబులకలు వైదొనియె." విక్ర. ౪, ఆ.

శకించు. దే. స. క్రి. అడకించు. "ద్వి. అణకించు నొకటి రెండడుగులవాని, బ్రణులవిభాగితి సంపదపెంపుగలిగి." భాగ. ౧, స్కం.

శకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్రముడు, కుత్తిరుడు.

శావనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అణువులుపండునది. (పాలము.)

శాన్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అణవనము.

శాః, హిం. వి. రూపాయలో పదియాణవంతం.

శణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. ఇలుసుతుదిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్లు.

శణిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. ఒకయైశ్వర్యము; (మా. విశ్వర్యము.) 2. అణుత్వము.

శణియము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అల్పిష్ఠము, మిక్కిలియణువు. (ఈకారాంతమైనపుడు అణియనీ అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుంగునది.)

శణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అల్పడు; 2. నేర్పరి.

శాణుడో. దే. వి. అడుజో. "గీ. సాశునముగిద్దుడు జావేనడముకునుజు, బాఞ్జనెలకట్టై బాలియ ప్రరియణుజు, నోరణుబునునాదిగాఁ బేరువడిన, వేటదేగలగిణికొనవిడిచికడిమి." వారిశ్చ. ౨, ఆ.

శాణువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. చిలువెడ్డు; 2. లేశము.

శిణ. అల్పము.

అతడు. దే. స. ఆశబ్దమునకు మహదర్థకపూజైత్రికవచనము, అతగాడు.

అతకరించు. వై. స. క్రి. క్రిందుపఱచు, అధఃకరించు; "గీ. అధికులగుతాపనుల నెల్లనతకరించి, తానయభిలలోకాధిపత్యంబునొండె." వారి. పూ. ౪, ఆ. - 2. అతిక్రమించు*. "నీ. ఆచార్యులను మిమ్మునతకరించుట దోషమైనను నొకమాటయూడవలనె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

అతగుడు. దే. విణ. దుర్బలుడు. "క. అతగులచే ద్రుపదుడుబల, హృతుడైపట్టువడవంత యల్పుడె." కవిక. ౬, ఆ. "ద్వి. అతివీరుతోగలవాము పెట్టుకొన్న, యతగునీరితి." ప్రభు. ౫, ఆ.

అతనుడు. సం. వి. ఈ. పుం. ముగ్గుడు. విణ. గొప్పవాడు.

అతర్కణము. వై. వి. మట్టుమీసినతార్కణము*. (వాడుకలోనిది.)

అతలపు. హిం. వి. వస్త్రవిశేషము.

అతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూనెయగినీ.

అతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. అతిపాతము, మీఱుట.

అతిక్రమించు. సం. స. క్రి. మీఱు.

అతిక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతీతము, మీసినది.

అతిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిక్రమము.

అతిగండము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయోగము, (మా. యోగము.) విణ. దొడ్డచెంపగలది.

అతిచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టరామరీ.

అతిచ్చత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాపి. అ. పుం. ము. గుడ్డికామంచి.

అతిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. విందు. పుం. కుతుని కొడుకు.

అతిదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటకెప్పుడబడినదానిని సామ్యముబట్టి మఱియొకచోట నుపయోగపఱచుట; 2. బరులు.

అతిధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకఛందస్సు. విణ. అత్యంతధృతిగలవాడు.

అతినువు. సం. విణ. ఈ. ఒడగడచినది.

అతిపథము. సం. వి. న్. పుం. సత్పథము, మంచి ప్రోవ.

అతిపాతము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము.

అతిబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముత్తపపులగముదినసు; 2. (విశ్వామిత్రుడుపదేశించిన) ఒకవిద్య. విణ. మిక్కిలి బలముగలది.

అతిధూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిశయము.

అతిమాత్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అతిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. తినాసము; 2. పువ్వులగురిపిందీ. విణ. కూడికలేనిది.

అతిరఘుడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కుమిలుకాండ్రతో పోరడియోధుడు.

అతిరసము. సం. వి. అ. పుం. భక్త్యవిశేషము. "నీ. అలివేణి నీచేయితిరస రుచి రసజ్ఞానందమయ్య నేమనగవచ్చు." అని. ౧, ఆ.

అతిరిక్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సమధికము, హెచ్చినది.

అతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. అధిక్యము, హెచ్చు.

అతిన. దే. వి. అడుది, ఇంతి, వంత.

అతివస. వై. వి. ఒకమడుదినము, అతివిషి.

అతివాదము. సం. వి. అ. పుం. పరుషముగా మాటాడుట.

అతివాసము. వై. వి. శ్రాద్ధదినమునకుముందుదినము.

అతివిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస.

అతివృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికరమైన మిక్కిలివాన.

అతివేలము. సం. క్రి. వి. ఆ. న. పెల్లు, వి. అధికము.

అతిశయము. సం. వి. అ. పుం. అధిక్యము, అగ్రణిక.

అతిశయిల్లు. సం. అ. క్రి. అగ్రలించు.

అతిశాయి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) అతిశయించినది.

అతిసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి; 2. కొల.

అతిసారక. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) అతిసార రోగముగలవాడు.

అతిసారము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము.

అతిహాసితము. సం. వి. అ. న. శరీరకంపముతో గూడిననవ్వు (చూ. హాసము.) (ఇది అధము.)

అతీంద్రియము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముకానిది.

అతీతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రాంతము, కడచినది.

అతుకు. దే. అ. క్రి. అంటుకొను. అం. ప్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట; 2. అతికినతావు. (చూ. అడుకు.)

అతులము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సరిలేనిది.

అతులితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.)—వై.—

అత్త. ఉభ. దే. వి. 1. మగనియొక్కతల్లి; 2. భార్య యొక్కతల్లి.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. అక్క; 2. తల్లి. (సంస్కృతముననీయర్థములు కొన్ని పుస్తకములందు వ్రాయబడియున్నవి.)

అత్తడి. దే. వి. గోడిగబూతువు. (గోడిగ=అడుగుజుట్టు.)

అత్తపత్తి. దే. వి. ఒకవిశేషము, సోకుడుముడుగు.

అత్తమిల్లు. వై. అ. క్రి. 1. అస్తమించు. “నీ. ప్రాతేయ కిరణబింబంబు వెల్వలబాటి యస్తాచలంబువైనత్తమిల్లు.” కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఒకగు* “కాయలత్తుంగ కుచపాలినత్తమిల్లు.” స్వా. ౨, ఆ.—3. వ్యాపించు* “అంగళ్ళముంగిళ్ళ నత్తమిల్లిన ముత్తయింపురంగవల్లుల మీడ.” కై. ౨, ఆ.—4. శయనించు*. “నీ. పెనుబాఁపనున బానుపునడమియింటి తోయ్యలియజ్జెగొత్తంగ నత్తమిల్లిన వెన్నునకు.” అచ్చే. బాల, కాం.

అత్తము. దే. వి. అరటిపండ్లగల.

అత్తరము. దే. వి. త్వర. “వ. అప్పుడమితేడురెడువెడందవాతితూపుల నతనికాళ్ళ గుత్తించియ్యత్తరమునొత్తరముకలువపఱచిన.” రామా. ౮, ఆ. (చూ. ఆత్తము.)

అత్తరు. దే. వి. సుగంధతైలము, ప్రబోధనము. (చూ. అత్తరుపు. “ఎ.గీ. తిమ్మపడిగముంచి గందంపుగోర, తబుకుదిన్నారి యడపమత్తరువుకుప్పె మొదలుగాగల నస్తుసంపదలుబాదలు, నమలవణిమయపటకుటీరాంతరమున.” రసి. ౫, అ.)

అత్తలము. దే. వి. 1. ఈటె, కుంతము. “క. పెనుగడలేదొడ్డయత్తల మునవైనది.” స. “ప్రాసేన సహదేవస్య శిరిసి ప్రాసారద్భృశమ్.” భార. శల్య. ౧, ఆ. (చూ. అత్తశము.) 2. బల్లము. “ఈటెల డొంకెనలకొ గట్టార్ల బల్లత్తుల నత్తలంబులను.” కళా. ౮, ఆ.

అత్తి. దే. వి. మేడి, ఉరుబరము.

అత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాట్యపరిభాషయందు) అక్క. (తలుచుగా నిఘంటువులయందు అంతి కయనియున్నది.)

అత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; “క. ఉత్తరమున బొడమునుబ్ర, త్యుత్తరముత్తరములేకయత్తరమగునే, యత్తిననువృష్టివలన, విత్తులకుంబొడ మినట్టివిత్తులపోలె.” పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. కూడు. “క. ఉత్తమసుగుద్రవ్యంబును, విత్తుబునుగ్రజానకు వింశాంశంబుకొ, బొత్తుననిచ్చి సహూదరు, లత్తిసమాంశంబుగోనులు యర్థులెందుకొ.” విజ్ఞా. పృ. కాం.

అత్తెము. వై. వి. హస్తకవచము. “గీ. డేగ, తెగల దగ నేర్పరించియత్తెములనుంచి, కడలెన్నపుసే బడినయూడిగములగములు.” ఉ. రా. 2. ఆ

కీసరు. దే. వి. (అత్తు+ఎసరు.) గంజివారకుండ
సన్నముతోనిమిడిపోవునట్లు పెట్టెడియెసరు.

గ్రంతము. సం. క్రి. పిణ. అ. న. పెల్లు. పిణ.
అధికము.

గ్రంతీనుడు. సం. పిణ. (అ. ఆ. అ.) పిచ్చల
పిడి గడు నడచువాడు.

గ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిక్రమము;
2. చేటు; 3. దండము; 4. దుఃఖము; 5. దో
షము.

గ్రాళము. సం. వి. అ. పుం. అరాళమనెడియే
నుగునకంటే మిక్కిలి ప్రమాణముగలయేనుగు.

(ఇది నింద్యము.) పిణ మిక్కిలివక్రము.

గ్రీష్మము. సం. క్రి. పిణ. అ. న. పెల్లు. పిణ.
అధికము.

గ్రాకారము. సం. పి. అ. పుం. తీరస్కారము.
తెగడిక.

గ్రాహితము. సం. పి. అ. న. 1. మిక్కిలివేఱపు;
2. బ్రదుకుగోరనివని. పిణ. కూడబడినది.

గ్రాత్రము. వై. పిణ. స్వాతంత్ర్యము తప్పినది.

“ఉ. మా. తామహాయాగతంత్రమునదంత్రము
చేసి.” కాశీ. 2. ఆ. (దీనిని అతంత్రమని సం.

స్కృతముగానే చెప్పవచ్చునని తోచుచున్నది.

“యినను ప్రతులయందట్లులేదు.)

గం. దే. వి. ప్రాతచెప్ప.

గంటు. దే. వి. 1. గర్వము. “ఎ. అనిగర్వి. చివలికిన

కాళరాత్రిజూచి కనలి రాత్రిం నెరళ్యరుం
డు. నీ. అట్టహాసముచేసియారా ప్రతాపోస్తు

లాటదానికి నింతయదలువలదు.” కాశీ. 1.

ఆ. 2. మదము. “ఎ. గీ. అనిచాలనచలామైన
యదలుగలిగె.” స్వా. ౫. ఆ.

దనుము. వై. పిణ. అగ్గలము, అధికము.

దను. దే. వి. సమయము. (యా.) హదను.

దపు. హిం. వి. గద్దింపు. హెచ్చరిక, భయము.

దయుడు. సం. పిణ. (అ. ఆ. అ.) దయలేని
వాడు.

దరు. దే. అ. క్రి. చలించు. వి. 1. చలనము;
“ద్వి. అదరునుదెదరు నెయ్యంబుతీయ్యంబు.”

భాగ. ౮, స్కం.—2. బ. మిడుగులులు. “గీ.

సురపీఠానాక మహాచలశృంగంబు. విఠిచివైచె

సుమరశిఖనిమీద, గోత్రవైభూరకులికాభి

హతిప్రయ్య, నడిచెదానిజడనదరులెగయ.”

భార. ఆర. ౫. ఆ. (వృత్తియందు ఏకవచనాం
తమగు. అదరులగ్ని. మొ.)

అదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. కల; 2. చూడమి.

అదలు. దే. అ. క్రి. దెదరు. (చూ. అదలుచు.)

అదలుచే. దే. వై. అదలించు. (చూ. అదల్పు.

“గీ. అతండురాజ, ధర్మమూడిచలింపకదల్చెనధి

ప.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.) కోపమున గద్దించు,

తల్లించు. (చూ. గద్దించు.)

అదలుపు. దే. వి. అదలించుట. (యా.) అదల్పు.

తర్జనము.

అదవద. దే. వి. కలత. “గీ. కీలింగబలించి యాత

మిచాలిమించి, శూలింగదలించుయ్యగ్రహ

లిసించి, యెందునున్న నదెత్తునీయిందువదన, న

దన ననుజూడు మదవదల్ వదలియధిప.” రా

మా. ౫, ఆ.—పిణ. వ్యత్యస్తము. “చ. అదవద

లైనపయ్యెదలునందముతప్పిన హాపల్లులు.”

విక్ర. ౫, ఆ.

అదవదపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలతపడు. “క. పదప

దరాఘననిలునిలు, మదవదపడవలదు దశరథా

ధిప.” రామా. ౪, ఆ.

అదాటు. వై. అవ్య. ఉన్నట్టుండి. (ఇది వాడుక

లానిది.)

అది. దే. స. ఆశ్చర్యమునకు అమహదర్శకప్రభుమైక

వచనము. (అయాడుది. ఆహ్వాది. ఆజడపట్టు

పు.) (చూ. ఆ.)

అదిగొ. దే. ద్ర. చూపుటను తెలుపునది. “గీ.

పూనికర్ణాత్మజుడువృషసేనుడెత్తు. హయము

దాటించినట్టివాగల్గయదిగొ.” కళా. ౮, ఆ.

(యా. అదిగొ. “నీ. రామానుజుడదిగొ మహా

యతిరాజనాయకుండనగున్నాడునెలసి.”

పరి. ౫, అ.)

అదితినందనుడు. సం. వి. అ. పు. అమరుడు,

వేలుపు.

అదిర. దే. అవ్య. (అది+ర.) బేర. (యా. అది

రా. “క. మదిరాక్షికి నేగురుమగ, లదిరా.”

పాంచా. ౫, ఆ.)

అదిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉలికిపడు.

అదిరిపాటు. ద్వ. అవ్య. ఉన్నట్టుండి, కస్తాత్తుగా.

“గీ. అదిరిపాటెవ్వడొక్షింపెనాకసమున, హాటక

పుగ్యష్టమింగుండైనపురుషు, నాలినికి పత్తరి

ద్వయంబవధిసావె, ప్రాణధారణమునకిల్వలా

సురారి." సం. "అకస్మాద్యీత్యతేయస్తుపురుషం
కృష్ణసింగళమ్, తస్మిన్నేవక్షణేనూపం సజీవేద్య
త్సరద్యయమ్." కాశీ. ౫, ఆ.

అదుకు. దే. ఆ. క్రి. అతుకు. "మహాపలంబులో,
నదికినరితినున్న సపనాశ్యము." జై. ౪, ఆ.—

అం. ప్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట;

2. అతికినతావు.

అదుము. దే. స. క్రి. అణచు.

అదుముడు. దే. వి. అదుముట.

అదురు. దే. ఆ. క్రి. చలించు. "క. అదురురురేప
గదాయకుఁ, జెదురురురేదైర్యమెడలిజీవితవాం
ఛక, ముదురురురేమాలలనరి, కెదురురురేకా
కశూరులెచ్చినయిన్క." చంద్ర.—వి. చలన
ము. (చూ. అదరు.)

అదురుఁగ్రోవి. దే. వి. (అదురు+గ్రో.వి.) అదురువేటు.

అదురుఁద్రక్క. దే. వి. (అదురు+త్రక్క.) పశురో
గవిశేషము. "గీ. నరిడిపుప్పు కచ్చనాపురుకడు
పూద, యదురుఁద్రక్కయనగనడరిమఱియుం
దెపురు లెన్నియేని తలలియెంతయు మహూ,
గ్రంబులయ్యెఁ బశుగణంబునందు." హరి. పూ.
౬, ఆ.

అదురుగడ. దే. వి. అదిరిపాటు. "౨. అదురుగడక
సురారిభటు లాశయశంఖరంబువీనులక, గది
సిన గుండియల్పులఁ గంపముతోడలలెత్తి." ఉ.
రా. ౨, ఆ.

అదురుగుండియ. దే. విణ. భయపడుస్వభావముగల
వాడు, భీరువు.

అదురుచు. దే. ఆ. క్రి. అదురుయొక్క రూపాంత
రము. (రూ. అదుర్పు. "మ. ధరణీచక్రము దిద్ది
రకాదిగ మార్తాండుండు కుంఠిభవ, త్తిరలంబం
డయ్యెదిశానితానమ వడంకె" మిన్నదిచ్చక
మహి, ధరసంతానము క్రక్తనగదలె నుదాహ్రి
తంబులైయంబుధుఁ, పారలెక గట్టలమీఁద
టిట్టుపిడుగులో ప్రాసెక్ మహాదగ్రతెక." భార. ద్రో. ౫, ఆ.)

అదురువేటు. దే. వి. ప్రానియందు ఇనుపగొట్టము
లునాటించి వానియందు మందుగట్టించి అదురు
నట్లు వేసెడువేటు

అదున. దే. విణ. అస్థిరము. "ప. సచనంబులువిడిచి
యదువలై యదువులు పదువులువదలి." భాగ.

౧౦, స్కం. పూ. "అదునగాఁపురము." ఆము.
౬, ఆ.

అదృక్కు. సం. విణ. క్. గుడ్డివాడు.

అదృశ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దృశ్యము
కానది. (దృశ్యము=చూడఁదగినది.)

అదృష్టము. సం. వి. అ. న. 1. అగ్నిజలాదుల
వలనఁబుట్టెడికీడు; 2. భాగ్యము. విణ. చూడఁ
బడనిది.

అదృష్టి. సం. వి. అ. న. రోషముచేఁగ్రూరమైన
మాపు.

అద్ద. వై. వి. 1. సగము; 2. అరసోల*; "నీ. అద్ద
యంచనఁగఁదద్దమొప్పు." ఆం. భా. ద్వి. వై. -
౩. నూర్చక వేసినకుప్పయొక్క క్రిందిసగముభా
గము*. (దీనికి సగము అర్థమునందు వ్యస్తమ
గాఁ బ్రయోగము కనఁబడలేదు.)

అద్దకము. దే. వి. వస్త్రమునకువేయురంగు.

అద్దగోడ. వై. వి. మఱుంగుగోడ.

అద్దమచ్చయి. వై. వి. (అద్ద+చ్చయి.) అపరాధి
అర్ధరాత్రము.

అద్దము. వై. వి. ముఖముచూచుకొనెడు గాఢాబ్జి
దర్పణము.

అద్ది. దే. స. (చూ.) అది. (రూ. అయ్యది, ఆయది

అద్దికము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "ఎ. గీ. వా

వాటిలోనింత తాటోలుచేసి, యటమఱించ
యండఁబైయద్దికముగ, నేనఁదిరుగాడువిశ్వా
లెపుడుమాకు. బాగిలంబులునుమ్మచూసా
కాన." సా. ౧, ఆ. (ఈయుదాహరణమునం
వాటివాటిలో అనునది గ్రామ్యము.)

అద్దియ. దే. వి. బాడుగ, భాటకము.

అద్దిర. దే. అవ్య. (అద్ది+ర.) అదిర. "తాయి
ద్దిరస్ఫురితంబుమమ్మయన." ఉ. రా. ౬, ఆ. (
నికీ అన్నయ్యలు అను ప్రయుక్తంబులగు. "
రన్న. "అద్దిరయ్య.") (రూ. అద్దిరా. "అద్ది
వగలు." శకం. 3, ఆ.)

అద్దిరపాటు. ద్వి. వి. అద్దిరపడుట. "అద్దిరపాట
వానిఁజూచి." సా. 3, ఆ.

అద్దు. దే. స. క్రి. 1. తోచు; 2. రంగువేయు.

అద్దువ. దే. విణ. (రూ.) అదువ. (చూ.)

అద్ది. దే. వి. అద్దియయొక్క రూపాంతరము.

అద్దుతము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. విణ.

శ్చర్యకరము.

అద్దరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షకుడు, తిండిపోతు.

అద్ద్యత్వము. సం. వి. అ. న. ఇష్టము.

అద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. సూర్యుడు.

అద్రికాకము. సం. వి. అ. పుం. కాకిదినుసు, కొండకాకి.

అద్రుచ్చే. దే. అ. క్రి. అదురు, కంపించు. (అదురుచు యొక్క మాటరూపము.)

అద్వయవాది. సం. వి. న్. పుం. జైనులదేవత.

అద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. అభేదము; 2. జీవేశ్వరులకైకృత్యముచెప్పబడినతము.

అధికరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందుపటచుట; 2. తక్కువపటచుట.

అధికరించు. సం. స. క్రి. 1. క్రిందుపటచు, అతకరించు; 2. తక్కువపటచు.

అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందుపటచుట; 2. తక్కువపటచుట.

అధికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపటపబడినది; 2. తక్కువపటపబడినది.

అధమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపద్యము, తక్కువైనది.

అధమర్లుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపమలకాపు.

అధరము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి, పిణ. 1. క్రిందిది; 2. తక్కువైనది.

అధరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపటపబడినది; 2. తక్కువపటపబడినది.

అధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మముకానిది.

అధర్మముడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధర్మవేదము చెలిసిన బ్రాహ్మణుడు; 2. పురోహితుడు.

(అధర్మజీవుని ఇకాంతముగా గొండలు.)

అధర్మము. సం. వి. న్. న. ఒకవేదము.

అధర్మముడు. సం. వి. న్. పుం. బ్రాహ్మణుడు.

అధికిము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయర్థాలకారము.

(చూ. అలంకారము.) విణ. అదనము.

అధికిరణము. సం. వి. అ. న. ఆధారము.

అధికిరించు. సం. స. క్రి. చదువు.

అధికాంగము. సం. వి. అ. న. సారసము, నడికట్టు.

అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రక్రియ; 2. చెల్లుబాది.

అధికారి. సం. వి. న్. పుం. అధికారముకలవాడు, అధ్యక్షుడు.

అధికృతుడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి.

అధిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అధికారము.

అధిక్షేప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచబడినది; 2. దూఱబడినది; 3. బెదరింపబడినది.

అధిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱుట; 2. బెదరించుట.

అధిక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. దూఱు; 2. బెదరించు.

అధిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చదువబడినది; 2. పొందబడినది.

అధిగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చదువుట; 2. పొందుట; 3. లాభము.

అధిగమించు. సం. స. క్రి. 1. చదువు; 2. తెలియు; 3. పొందు.

అధిజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కువెట్టినది.

అధిజ్యక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొండమీదనేల.

అధిపతి. సం. విణ. ఇ. ప్రభువు, ఏలిక.

అధిపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై.—

అధిభువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఉ.)—పై.—

అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. ఆరోహణము, ఎక్కుట.

అధిరోహించు. సం. స. క్రి. ఆరోహించు, ఎక్కు.

అధిరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిశ్రేణి, నిచ్చెన.

అధివసి. సం. అ. క్రి. నివసించు, ఉండు.

అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనికి; 2. వాసనకట్టుట.

అధివాసరము. సం. వి. అ. పుం. న. అధివాసము.

అధివిన్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. మొదటి పెండ్లాము.

సవతితనముచేతదూఱించునది. (అనికొండలు.)

అధివేదనము. సం. వి. అ. న. భార్యయింద మరలబెండ్లియాడుట.

అధిశ్రయిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతిక, ప్రయ్యి.

అధిష్ఠాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) అధిష్ఠించువాడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అధిష్ఠాత్ర అని రూపము ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. 1. ఆక్రమించుట; 2. బండికన్ను; 3. ప్రభావము; 4. ఒకానొకపట్టణము.

అధిష్ఠించు. సం. స. క్రి. ఆక్రమించుచుండు.

అనంతుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శేషుడు; 2. విష్ణువు.

అనంగు. దే. అ. క్రి. కలయు. "ఉ. మనో, మోక్షము సేయుపద్యలకుమువ్యవహరించునంగియున్నచోక." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

అనటి. దే. వి. అరటి, కదలి.

అనక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁ గూడనిది. (తిట్టు.) పైఁగఁగాజెప్పవది. (మాట) (అనికొందలు.)

అనఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్దోషము; 2. నిర్మలము; 3. మనోజ్ఞము.

అనద్వాహము. సం. వి. హ. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అనద. పై. విణ. 1. అనాధ; 2. అల్పాడు*. "గీ. సలుపురొకనికోడిపాలుటబల్లిద, లనదచేతఁ జెడుటయునుఘటిల్లు." సం. "హరఁకాపురుషోహంతి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

అనన్యజాడు. సం. వి. అ. పుం. మృగము. మరుడు.

అనన్యవృత్తి. సం. విణ. ఇ. ఒకటమనను చెల్లినవాడు. ఏకాగ్రుడు.

అనన్యార్థశ్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మఱి యొకటితో సమానముకానిది.

అనన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక యర్థాలకార్థము. (చూ. అలకార్థము.) విణ. అన్యాయము లేనిది.

అనపశ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బిడ్డలులేనివాడు.

అనపరాధి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపరాధికానివాడు.

అనపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపాయము లేనిది.

అనపాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపాయము లేనిది.

అనయము. ఉభ. దే. ద్ర. 1. అత్యంతము. "క. అనినవినియనుచింతింబున, కనయముశక్తిచియును." భార. విరా. ౨, ఆ. "క. మనమునఁగలిగినపిషేకమహిమకుననయం, బునుమెచ్చి." పర. ౪, ఆ.-2. అవశ్యము. "చ. కనకపుంసృజకొమణినికాయములకొఱునధాన్యరానులకొ. విశుతజాశ్వసంఘములు విశ్రుతగోమహిషాదికం

బులుకొ, దనకధికంబుగాఁగలిగిచాతయుభోక్తియువైనవాఁడువా, కనయముధర్మగావలయునం చొకభామినికోరివేడుకొ." భో. ౧, ఆ.-3. మఱిమఱి; "నీ. అదియేమి యెఱింగింపుమని యాలతొగితన్ననయంబు నడుగ నిట్లునియెనతఁడు." కళా. 3, ఆ.-4 సతతము. "నీ. ననయమువానిగన్ననయముగలయంతి ననయముదాల్చువానన్నజెనకి." కా. ౪, ఆ. (కవిత్రయము వారిపుర్యోగములయందీపదమున కత్యంతమున నర్థముతప్ప వేటొందుగానబడదు. కడపటి యర్థము ఆధునిక గ్రంథములయందే తలచుగాఁగనబడుచున్నది.)—సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభము; 2. అపద; 3. గురదృష్టము; 4. దూతాదివ్యసనము; 5. నీతికానిది.

అనరు. దే. వి. 1. సంతకుడు. "గీ. శరనిధులమాఖ్యములుదీఁతురునక్కిట్టి, యనరునజయింతమని." ఆము. ౫, ఆ.-2. బ. జీవస్థానము, మర్తము. "క. తొడిగిన, యనలాస్త్రంబేననరులఁటఁగ నతఁడుకొ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

అనర్గళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డంకిలేనిది.

అనర్ఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అనర్ఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అర్ఘ్యము కానిది. అర్ఘ్యము=వెలపెట్టదగినది; పూజకొఱకైనది.)

అనర్థకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరాన్వయములేనిది. (దశవాడిముములు పడపూపములులోనగు పదనముదాయము.)

అనర్థము. సం. వి. అ. పుం. కీడు, విణ. అర్థము లేనిది.

అనర్హము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్హముకానిది.

అనలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. జతరాగ్ని.

అనలాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిదేవుడు; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనవట్టిలు. దే. అ. క్రి. అన్నముపకన్యమై చిల్లారు. అనవరతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అనవరార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము. గామిడి.

అనవస్కరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగుటలోనగువానిచేత గరగరికైనది, శోధితము.

అనన్య. సం. వి. న్. న. శకటము, బండి.

అనాకారము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) రూపము లేనిది.

అనాచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచారములేమి. వి. ఆచారములేనిది.

అనాదరము. సం. వి. అ. పుం. ఆదరములేమి.

అనాది. సం. వి. ఇ. ఆదిలేనిది. (ఆది=మొదలు.)

అనాదీయము. సం. వి. మరి పురాతనపుది.

అనాథ. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నాథుడులేనిది.

అనామకు. హిం. వి. 1. నమ్రకముమీద అల్పకాల

మొకవస్తువు నిచ్చుట. 2. ఒక వస్తువును వాడు కొనక యూరకయించుట.

అనామధేయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పేరు లేనిది.

అనామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉంగరపువ్రేలు.

అనాయకము. సం. వి. అరాజకము.

అనాయాసము. సం. వి. అ. పుం. ఆయాసము లేమి. వి. ఆయాసములేనిది.

అనారతము. సం. క్రి. వి. అ. న. (చూ.) అన వరతము.

అనార్యత్వము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేము?

అనావుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికలు గునట్లు బొత్తిగా వానలేకపోవుట, వలపు.

అనాస. దే. వి. మొగలిపనస?

అనాహతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చలనము లేనిది, (క్రి. తైలప్రస్రము) కారికము.

అని. దే. వి. 1. యుద్ధము. 2. అల్లిక మొదలు. స.

ఏ. అన్నియుక్కరూపాంతరము. (చూ.) “పు రాణంబులనియును నొకవిద్య.” భార. శాం.

3. ఆ.—అవ్య. 1. ఈప్రకారము అను నర్థమును తెలుపును; “అంధుండవగుమని శాపంబిచ్చిన.”—2. ప్రకారమును తెలుపును; “బ్రహ్మక్షయవైశ్యశూద్రులని నాలుగువర్ణములవారు కలరు.”—3. తలచుటను తెలుపును; “ఇవ్వహాత్మనకీగాంచితి, కృతార్థుండనైనని మనంబున సంతసిల్లి.”—4. కారణమును తెలుపును; “అకుచిభావంబునగాకేమియప్పురమపతివ్రత మదీయదృష్టిగోచరకాకున్నదయ్యెనని పూర్వాభిముఖుండై.”—5. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. “ఉజ్జయిని అని యొక పట్టణముకలదు.” (ఇకనుబ్రయోగములు పిచారంపవలెను.)

అనికి. దే. వి. అల్లిక.

అనిత్యపు. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లచెఱకు?

అనిత్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నిత్యముకానిది. (నిత్యము=శాశ్వతము.)

అనిదంపూర్వము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అపూర్వము, అబ్బురము.

అనిమిషము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేప.

అనిమిషుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

అనిరుద్ధుడు. సం. వి. అ. పుం. మనస్సునికొడుకు. వి. అడ్డగించబడనివాడు.

అనిలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనివార్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నివార్యము కానిది. (నివార్యము=నివారించదగినది.)

అనిశము. సం. క్రి. వి. అ. న. (చూ.) అనవరతము.

అనిష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టముకానిది. అనీకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. యుద్ధము; 2. సేన.

అనీకస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱుకు; 2. వీర మర్దళము.

అనీకస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమునందు నిలిచినవాడు; 2. ఏనుగులశిక్షించుటయందు నేర్పరియైనవాడు. 3. రాజ భక్షకుడు.

అనీకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సేన; 2. (రెండువేల నూటయొనుబదియేడురథములు. అన్నియొనుగులు, ఆఱు వేల సేనాట యలునదియొకటి గుఱ్ఱములు, పదివేలందొమ్మిదొమ్మిదియొక్కరూ కాల్వరునుగల) సేనావిశేషము.

అను. దే. స. క్రి. 1. చెప్ప; “ఇట్లనియె.” 2. అని చెప్ప; “న. ఇంద్రులకల బ్రయంబునేయుమనిన.” 3. అనియడుగు. “ఏనుమిక్ష్మబుగా దూతనైయేమిసేయుదుననిన.” భార. ఆర. ౨. ఆ.

అనుగు. దే. వి. 1. ముఖ్యుడు. “క. తనకుంగా శిమహిపతి. యనుగుంజెలియగుటజేసి.” హరి.

ఉ. ౨. ఆ.—2. మొదటిది; “క. చనుడెంచి సర్వజనములు, దనుగౌతూహలతరంగతరళ తరవిలీ, చనులైకనుగొనగ నగరి, యనుగు మొగనాలగవనికపత్తిర్పడె.” హరి. ఉ. 3. ఆ.—

3. ఇంపు, మనూజ్ఞము. “నీ. వనవిహంగము ములయనుగుపెలుంగు లాహ్వనముచేయుకైవ

ల్యభిగము.” లక్ష్మీ. ౫. ఆ.

అనుగు. దే. వి. 1. ముఖ్యుడు. “క. తనకుంగా శిమహిపతి. యనుగుంజెలియగుటజేసి.” హరి.

ఉ. ౨. ఆ.—2. మొదటిది; “క. చనుడెంచి సర్వజనములు, దనుగౌతూహలతరంగతరళ తరవిలీ, చనులైకనుగొనగ నగరి, యనుగు మొగనాలగవనికపత్తిర్పడె.” హరి. ఉ. 3. ఆ.—

3. ఇంపు, మనూజ్ఞము. “నీ. వనవిహంగము ములయనుగుపెలుంగు లాహ్వనముచేయుకైవ

ల్యభిగము.” లక్ష్మీ. ౫. ఆ.

అనుగుగ్రతియ. ద్వ. విణ. (అనుగు+కత్తియ.) చె
లికత్తె. "క. అత్తజీబుత్తడిగీయన, బిత్తరిగానక
కరంబు పేర్తననుంగుం, గత్తియలంబులు నొకనో,
మొత్తము లైతత్తెటిలుచు మురి సడలంగఁ." రసి.
ర. ఆ. (ఈమధ్యముకనిత్రయమువారిసమ్మతము
కాదనితోచెడి)

అనుకంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరుణ, కనికరము.
అనుకరణము. సం. వి. ఆ. న. అనుకృతి, అనుకరిం
చుట.

అనుకరించే. సం. స. క్రి. అనుకరణముచేయు.
అనుకర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నొగచివరహూ
మిని ఆనక. క్రిందనెత్తుగా సంపదపఱచియుండు
ప్రానితుండు, కోడిపీలు; 2. ఆకర్షణము.

అనుకల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. ముఖ్యకల్పమునకంటె
నధమమైనవేదవిధానము.

అనుకామినుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెచ్చల
పడినడచువాడు.

అనుకారము. సం. వి. ఆ. పుం. అనుకారము, పోలిక.

అనుకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పోలునది. (ఈ
కారాంతస్త్రీలింగమైనప్పుడు అనుకారిణీ అని
రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అనుకు. దే. విణ. ముద్దగాక పలుచవైనది. "అనుకుం
బాసెను." భీ. ౨, ఆ.

అనుకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్చేగలవాడు.
కాముకుడు.

అనుకూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుకూల్య
ముగలది.

అనుకూలించే. సం. ఆ. క్రి. అనుకూలముగు. ఒదవు.

అనుకూలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక నాయకుడు.

(మా. నాయకుడు.) విణ. అనుకూల్యముగల
వాడు.

అనుకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుకారము, పోలిక.

అనుక్రమణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమయసూచిక.

అనుక్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకటివెంబడి
ఒకటి, సారిది.

అనుక్రోశము. సం. వి. ఆ. పుం. దయ, కనికరము.

అనుక్షణము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ప్రతిక్షణము.

అనుగంత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) వెంబడించు
వాడు.

అనుగతియు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందు
బడినది; 2. వెంబడింపబడినది.

అనుగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వెంబడించుట.

అనుగమనము. సం. వి. ఆ. న. అనుగతి.

అనుగమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక లక్షణము
పెక్కింజిక సరిదాచుట.

అనుగమించే. సం. స. క్రి. వెంబడించు.

అనుగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెంబడించునది.

అనుగలము. వై. విణ. 1. అనుకూలము. "ఎ. గీ.

అభిలజగదీశ్వరునకింతయనుగలముగ, నేమి
తప మొనరించెనోయిప్పుయోధి." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

2. సమానము. "క. వైనిగుడుమంచుదువ్వర,
వానలచేదడిసి కమలవనలక్షిహరి, ధ్యాననిమి
లితలోచన, యానల రాధాపథాటికనుగలమ
య్యెన్." పాండు. ౪, ఆ.

అనుగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తగినది, అర్హము.

అనుగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏలుకొనుట.

అనుగ్రహించే. సం. స. క్రి. ఏలుకొను.

అనుచరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సహాయం
డు, తోడు.

అనుచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచితము
కానిది. (ఉచితము=తగినది.)

అనుచే. దే. క్రి. 1. అరుగజేయు. పుచ్చు; "గీ.

అధిపుడనిచిపుచ్చనతడుపోయి." నిర్వ. ౯,

ఆ.—2. అజ్ఞాపించు. "చ. నే. బనిచెదవజ్ర

మున్ జమునిపాలికి నన్నర పాలువేగి మే. యను

చుటను." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.—(అనుచు అను

దానికి అజ్ఞాపించు అనియు. పనుచు అనుదానికి

పుచ్చు అనియు బోపచారముగా అర్థములు

వాడెబడుచున్నవి. ఇది పెరుగుధాతువున

టిది.)

అనుజీవి. సం. వి. న్. పుం. నేవకుడు. కొలువుడు

కాడు.

అనుజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. కపటము, తిమ్మడు.

అనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ, మదల.

అనుజ్ఞాతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపించు

బడినవాడు.

అనుజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అనుజ్ఞ. భార. సభా.

౨, ఆ.

అనుతర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆశ; 2. కోరిక;

3. కల్లమీదయూత; 4. కల్లత్రాగుడుగిన్నె;

5. కల్లత్రాగుట; 6. కల్లవడ్డించుట.

అనుతాపము. సం. వి. ఆ. పుం. పశ్చాత్తాపము, విగ్రహ.

అనుక్రమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, గామిడి.

అనుక్రమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉత్తరదేశముకానిది; 2. మాటుమాటలేనిది; 3. మీఁదుకానిది; 4. శ్రేష్ఠముకానిది; 5. శ్రేష్ఠము.

అనుదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. వేదమునందలి స్వరవిశేషము. (మా. స్వరము.)

అనుదినము. సం. వి. అ. న. వానాడు.

అనునయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రశ్నయము. ఊట.

అనునయింఁచే. సం. స. క్రి. ఊటడించు.

అనునీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊటడించబడినవాడు.

అనుపదము. సం. విణ. అ. న. వెంబడించునది.

అవ్య. ఎడప దడప.

అనుపదిన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలికింగొలదియైన చెవ్వులు.

అనుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపపత్తిలేమి. (ఉపపత్తి=కలిమి.)

అనుపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మైర్పతిమూలయందలి యాడేనుగు. విణ. 1. చక్క. నిది; 2. మేలైనది.

అనుపయ్యుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపయ్యుక్తముకానిది. (ఉపయ్యుక్తము = ఉపయోగమైనది.)

అనుపరి. దే. వి. సుంకముతీయువాడు; సుంకరి.

అనుపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవివెంబడిచరణము.

అనుపసూది. ద్వ్య. వి. (అనుము+సూది.) గుండుసూది.

అనుపానము. సం. వి. అ. న. 1. మందుతోగూడఁ జేర్చిపుచ్చుకొనెడు వస్తువు; 2. అన్నముతోగూడ భుజింపఁదగిన కూర మొదలుగుసాధనము.

అనుపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; “ముఖప్రార్థనమువేళకనిశ్చింపుదము.” జై. ౨, ఆ.—

2. పుచ్చు. (మా. అంచు.)—వి. 1. ప్రయాణమై పోవువారికితోడుపంపుట; “నీ. తస్మిన్ బాధనాందకయోగినైడరైనయటపిస్థలంబున ననుపుఁదెట్లు.” సం. “అనుప్రజ్ఞికాంతారే ప్రాంతరేపథికాన్నిధి.” కాశీ. ౪, ఆ.—2. సుం

కము. “ఎ. గీ. తెఱవలటునీరువోయవందరియచేరి, యనలగొఱగాక పిచ్చుకుంటయియనంగు, డనువుగొనఁజొచ్చెగల్గుటమరవారి, కద్వగులులాసియిడు విశియములపేర.” అము. ౨, ఆ.

అనుప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దసామ్యముగలిగియుండునట్లు చెప్పిన యొకశబ్దాలంకారము. అనుప్రవృత్తు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుచరఁడు. ధోడు.

అనుబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. జరగుచున్నాని ననువర్తించుట; 2. కట్టు; 3. తేవ్వబయులపఱచుట; 4. (వ్యాకరణమున) ప్రకృతిప్రత్యయాదులచేఁజెడియియ్యరము; 5. ప్రకృత్యాది.

అనుబంధించే. సం. స. క్రి. అనువర్తించు.

అనుబంధుడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లిదండ్రులులోనగు పెద్దల ననుసరించినదను కొడుకులోనువాడు.

అనుబోధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబోధనము. అత్తరు.

అనుభవము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవించుట, కుడుపు.

అనుభవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అనుభవముకలవాడు.

అనుభవించే. సం. స. క్రి. అనుభవముచేయు. కుడుచు.

అనుభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ప్రభావము; 3. భావమునుదెలిపెడిముఖపికాసాది.

అనుభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవించఁదగినది.

అనుభుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవించబడినది.

అనుభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభవము. కుడుపు.

అనుభూతిము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవించబడినది.

అనుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభుక్తి. కుడుపు.

అనుభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభూతి. కుడుపు.

అనుమఁడు. వై. వి. హనుమంతుడు. “క. వినుమానుమడ వినుమానుమడ, వనదనరననీకునెందు నడ్డుముగలదే.” అచ్చే. యు. కాం.

అనుమతిగాఁడు. వై. వి. హనుమంతుని సామర్థ్యమువంటి సామర్థ్యము కలుగుటచేత కుక్కకియ్యబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

అనుమతిము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సప్తతింపఁబడినది.

అనుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సప్తతి; 2. ఒక కళ తక్కువైన చంద్రుడుగల పున్నమ.

అనుమతియే. సం. స. క్రి. సప్తతించు. ఒడఁబడు.

అనుమరణము. సం. వి. అ. న. ఒకరిచావుననుసరించి చచ్చెదనావు.

అనుమానము. సం. పి. అ. న. 1. ఊహించుట;

2. ఒక యథాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. సందేహము. "మ. అనుమానాకులతంబడబువ్వుదశయ్య గూర్పఁగాలేక." కవిక. ర. ఆ. (దీని నీయర్థమునఁ గొందఱు దేశ్యమని చెప్పియున్నారు.)

అనుమానియే. సం. అ. క్రి. 1. ఊహించు; 2. సందేహించు. (చూ. అనుమానము.)

అనుమ. దే. వి. 1. ఒప్ప; "క. అమ్మానేనిన్నే లిన, యమ్మదియగాను బుడమిననుమదలిర్పెన్, ద్రిమ్మరుయయాతియడిగవుఁ గొమ్మెన్." య. ౫. ఆ. — 2. సస్యనిశేషము; 3. బ. ధాన్యనిశేషము.

అనుమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊహించఁదగినది.

అనుమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. సప్తతి.

అనుమోదియే. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. సప్తతించు.

అనుయాయి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) వెంబడించువాఁడు.

అనుయక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడుగఁబడినది, పుష్టము.

అనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. అడుగుట, ప్రశ్నము.

అనురక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనురాగముగలది.

అనురక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, కూరిమి.

అనురాగము. సం. వి. అ. పుం. అనురక్తి, కూరిమి.

అనురాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. (దీనినే అనురాధ అందురు.)

అనురూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుగుణము.

అనురోధము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరించినచుట, అనువర్తనము.

అనులాపము. సం. పి. అ. పుం. మాటిమాటికిఁ జెప్పెడుమాట.

అనులేపనము. సం. వి. అ. న. పూత.

అనులోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరోహణక్రమముగలది.

అనువదియే. సం. స. క్రి. ఒకరుచెప్పినదానిని మరలఁజెప్ప.

అనువయియే. సం. స. క్రి. (గుడ్డలులోనగువాని) నేయు.

అనువిరి. దే. విణ. (అనువు+విరి.) ఉపాయశాలి. "చ. ఆ. య్యనువరియాపుఁగైవడియు నన్వయముం జరితంబుఁజెప్పమా." ఉ. హరి. ౫. ఆ.

అనువర్తనము. సం. వి. అ. న. అనురోధము.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. అనుసరించినడచు.

అనువాకము. సం. వి. అ. పుం. అజ్ఞెము.

అనువాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరుచెప్పినదాని మరలఁజెప్పట.

అనువిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంబంధించినది, కూడినది.

అనువు. దే. వి. 1. ఉపాయము; "క. తనువునవిఱిగినయమ్ముల. ననువునఁబుచ్చంగవచ్చునతినిఘరి

తెన్, మనమున నాటిన మాటలు, వినుమెన్నియుపాయములను వెడలునెయధిపా." భార.

ఉద్యో. ౨. ఆ.—2. విధము; "క. మనపనిదనపనిదనపని, మనపనిగానడతుమతఁడుమనము

నొకఁడుమో, చినమోపిదలలు మోచిన, యనువున నీలోడువడుట యతనికిగీడే." ఉ. హరి.

౫. ఆ.—3. అవకాశము. "ప. కలభాషిణి కంఠంబునకుఁ దినకంఠంబునడ్డంబుచేర్చి వ్రేటున

కనువీకదాని నిరుగేలంబాదుఁగఁబట్టుకొని." కళా. 3. ఆ.—విణ. యుక్తము. "క. విను చది

వించినయతఁడొన్, దనతండ్రియునొక్కరూపుతలఁచగనదిగా, వుననీవునాకుఁజెల్లెల, వనువగు

నాయిక్కిమాటలాడఁగనీకున్." య. 3. ఆ.

అనువుచేయు. ద్వ. స. క్రి. సిద్ధపఱచు. "క. కురుపతిపడవాల్సందగు, దొరలకడకు సత్కర్మముగ

దురమునకుభటో, త్కరము ననువుచేయుటకై.

బరవసముదిలిర్వబనిచెబాధివముఖ్యా.” సం.
“అబ్రవీతావకాన్సర్వాన్ సన్నహ్యన్తా మహా
రథా.” భార. శల్య. ౧, ఆ.

అనువుపడు. ద్వ. అ. క్రి. సరిపడు. యుక్తమగు.
అను ప్రతుండు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఒకగిన్నె.
తముననుసరించేయు వ్రతముగలవాడు.

అనుశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుబంధము;
2. ద్వేషము; 3. వశ్యాత్వాపము.

అనుశాయి. సం. వి. న్. పుం. పుణ్యసాపరూపక
ర్తములకు ఫలభూతములైన స్వర్గనరకాదులనను
భవించినపిమ్మట శేషించిన పుణ్యపాపములవాస
నగలవాడు.

అనుశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ, ఆనతి.

అనుశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తావనయును
ననుసరించిన యితరజనసంభాషణయులవినికి.

అనుపంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేరిక;
2. తగులు.

అనుష్ఠాపన. సం. వి. భ్. స్త్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు;
(చూ. ఛందస్సు.) 2. సరస్వతి.

అనుష్ఠానము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడవడి.

అనుష్ఠించే. సం. స. క్రి. ఆచరించు, నడపు.

అనుష్ఠేయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అనుష్ఠించ
దగినది, నడవదగినది.

అనుష్ఠాడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. వేడిమి
లేనివాడు; 2. సోమరి.

అనుసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్పు;
2. భక్తిగ్రంథములపఠనము.

అనుసంధించే. సం. స. క్రి. 1. కూర్పు; 2. భక్తి
గ్రంథములబఠించు.

అనుసరణము. సం. వి. అ. న. అనుసరించుట,
తోడరిక.

అనుసరించే. సం. స. క్రి. అనువర్తనముచేయు,
తోడరు.

అనుసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండవసారణి.

అనుసారము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరణము,
తోడరిక.

అనుసారి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) అనుసరించు
వాడు.

అనుసు. దే. వి. గదాదండములలోనగువానికి వేసె
డి యినుములలోనగువానికిడియము, “ఎ, గీ.

తశుకుబుత్తడియనునుబెత్తంపుంగట్టె. బట్టిసే
వాధిపతి బరాబరులసేయు.” చంద్రా. ౧, ఆ.

అనుస్థరణము. సం. వి. అ. న. తలపు.

అనుస్మృతియు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఎడతెగ
నిది.

అనుస్వారము. సం. వి. అ. పుం. బిందువు, మన్న.

అనుహారము. సం. వి. అ. పుం. అనుకారము,
పోలిక.

అనుకము. సం. వి. అ. న. 1. కులము; 2. శీలము.

పుం. పూర్వజన్మము.

అనూచానుడు. సం. వి. అ. పుం. అంగములతోడ
వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణుడు, వి. వి
యముగలవాడు.

అనూనము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతయు;
2. వెలితిలేనిది. (రూ. అనూనకము.)

అనూపము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుబోతు. వి. వి.
జవుకుగలది. (నేల.)

అనూరుడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుని
యన్న, ఆరుణుడు.

అన్యజాడు. సం. వి. ఈ. శతుడు, మోసకాడు.

అన్యతము. సం. వి. అ. న. కృషి. వి. అసత్వము.

అనేకపము. సం. వి. అ. పుం. గజము, ఏనుగు.

అనేకము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) పెక్కు.

అనేడమాకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. చె
వికిమాగు; 2. మోసకాడు.

అనేహస్సు. సం. వి. న్. పుం. సమయము, తటి.

అనోకహము. సం. వి. అ. పుం. తరువు, చెట్టు.

అన్న. దే. వి. అగ్రజాడు. (ఇది వాత్సల్యసంబో
ధనమునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకు మాటగా

బ్రయోగించబడును. “క. అన్నయిదిధర్మప
నిమి, యన్నను నన్నను నతిప్రియంబున నెద

లో, మన్నించియేమిపనిచిన, గన్నననాపను
పునేయగడగుముబుద్ధి.” భార. ఆది. ౬.

ఆ. -- ప్రార్థనముందు వ్యతిరేక క్రియమిద ఆగ
ముముగావచ్చును. “ఈ వెన్నుడు ప్రీతికెప్పిన్

సవిస్తరవాక్కుచయంబులోవబోవన్న.” భార.
ఉద్యో. 3, ఆ.)

అన్నగళ. దే. వి. నపుంశుడు. (అప్ర.)

అన్నన్న. దే. అవ్య. (అన్న+అన్న.) ఆశ్చర్యమును
బెల్లపునది. “క. అన్నన్న మొగము వెన్నుని, య

న్నన్న జయించుగన్నులన్నన్నలినా, సన్నములు
నడుము మిక్కిలి, సన్నముమాటలునుధాప్రస
న్నములెన్నకొ." విజ. ౧, ఆ.

న్నప్రాశనము. సం. వి. ఆ. న. బిడ్డలకు మొట్ట
మొదట అన్నము తినిపించెడి యొక కుభకర్తము.
(చూ. కర్తము.)

న్నము. సం. వి. ఆ. న. వంటకము. విణ. తిన
బడ్డది.

న్నా. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. (చూ. నాడిక.)
న్ని. ద్వ. స. ఏ. (అంత శబ్దమునకు అనుపాదర్థక
బహువచనాదేశము.) 1. సమస్తము; 2. అంత
సంఖ్యగలవి.

న్ని. దే. ప్రే. అనుచుయొక్క రూపాంతరము.
"వైబడిన తమ్ములంతకు ప్రాల్లికన్ని." భార.
ద్రో. ౧, ఆ. (చూ. అనుచు.)

న్ని. దే. వి. 1. ఒక్కఁజూగమి, పారవశ్యము; "ఉ.
కన్నులనిద్రదేఱఁగ నకంపితుడైయతఁడెంతచే
సిన్క, దన్ను నెఱుంగకొక్క మొగిదత్కపిసైన్య
చయంబుఁబోరఁజే. రన్ను నమ్మింగఁజొచ్చె." భార.
ఆర. 2, ఆ.-2. ఆడుది.

న్నుకొను. దే. అ. క్రి. పరవశమును. "క. సన్న
పుఁ దలయేరునమై, యన్నుకొనుచునామదిన్న
యట్లైరాఁగా." స్వా. ౫, ఆ. (ప్రే. అన్న
కొలుపు.)

న్నువి. దే. విణ. అలఁతి, అల్పము. "క. వెడద
యరంబునునన్నువి, కడుపును దృఢకఠినతను
పుఁగలయాతనికొ." భార. ఆది. 2, ఆ.

న్నువు. దే. వి. అన్ను, పారవశ్యము. "నీ. నలువ
చెందోవల తేకులకునన్నువు వెట్టఁగోరికావించి
సగుళికయనఁగ." భార. ద్రో. ౫, ఆ.

న్నెకాడు. ద్వ. విణ. (అన్నము + కాడు.)
అన్యాయకారి. "అన్నెకాడైనాడు నావల
పెల్లనారుదూలు చేసెనే." తే. త్రయ.

న్నెకారి. వై. విణ. అన్యాయకాణి. "అన్నెకా
రిచాడివిన్నాడు." తే. త్రయ.

న్నము. వై. వి. అన్యాయము. "ఉ. మున్నొక
నాడునంగనలముద్దుల సుద్దులెఱుంగనట్టిచో, న
న్నెమిఁకేల." శకం. ౨, ఆ.-స. ఇతిరము.
"నన్నుగూడిన నాటనుండి యన్నె మెఱుం
గఁడు." తే. త్రయ.

అన్యతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. రెంటిలో
నేదేనియొకటి; 2. మఱియొకటి.

అన్యధాకరించే. సం. స. క్రి. వేఱునేయు. "గీ.
గురులలోనఁబరమ గురువుతల్లియయట్టి, తల్లివచన
మునువిధాతకృతియు, నన్యధాకరించనలవియె
యనిన." భార. ఆది. 2, ఆ.

అన్యము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) వేఱైనది; 2. సరి
లేనిది.

అన్యదృశ్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మఱియొ
కటితో సరియైనది.

అన్యాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయము
లేనిది.

అన్యోన్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. పరస్పరము;
2. ఒక యథాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

అన్యకు. సం. విణ. (చ. ఈ. చ.) వెంబడించు
వాడు.

అన్యకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్యకు.
అన్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కులము; 2. పాం
దిక.

అన్యయించే. సం. స. క్రి. పొందికపఱచు.
అన్యర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొసఁగిన
యర్థముగలది.

అన్యవాయము. సం. వి. ఆ. పుం. వెంశము, కొలము.
అన్యవార్యము. సం. వి. ఆ. న. నెలనెలకు చేయఁ
దగిన విండపితృయజ్ఞాదికము.

అన్వితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.
అన్విష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వేషితము,
వెదకబడినది.

అన్వీతకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తర్కవిన్య.
అన్వీతీణము. సం. వి. ఆ. న. మార్గము, వెదకుట.
అన్వీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వితము.
అన్వేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆమంత్రశార్థము
వెదకుట; 2. వెదకుట.

అన్వేషించే. సం. స. క్రి. వెదకు.
అన్వేషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్విష్టము.

అప, ఉభ. వై. వి. 1. అప్పు; "గీ. అనిశశివనాపమైన
పుణ్యపురమణివ, ఘాపహస్తృతివనునాయ
పకలంక, మానసోత్కర్షయ్యులనాననుతుల,
నేసియందలుదత్తురస్థితినిబరఁగ." రాఘ. ౨,
ఆ.-2. తండ్రి; (చూ. అప్పు.) 3. అక్క. సం

ఉపసర్గము. విరుద్ధార్థమునిచ్చునది. (ఉదా. అపక్వీర్తి, అపజయము: మొ.)

అపకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షణము; 2. తక్కువపాటు.

అపకారము. సం. వి. అ. పుం. అపకృతి, కీడు.

అపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపకారముచేయువాడు.

అపక్షిర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెడుపేరు, దుర్మతము.

అపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకారము, కీడు.

అపకృతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపకారముచేయబడినవాడు.

అపకృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధమము.

అపకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకర్షము, ఆకర్షణము.

అపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనబాటుట, ఈడబోక.

అపక్రమించు. సం. అ. క్రి. యుద్ధమువలనబాటు. ఈడబోవు.

అపఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకీర్తి.

అపగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పోయినది.

అపగమము. సం. వి. అ. పుం. గమనము, పోక.

అపఘనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవయవము; 2. శరీరము.

అపవయము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగ్గదల; 2. పూజ.

అపవయించు. సం. స. క్రి. పువ్వులుగోయు, చిదుము.

అపవాయుతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపబడినవాడు, అపచితుడు.

అపవారము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దలయెడలేసిన తప్పు.

అపచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రాయశ్చిత్తము; 3. వ్యయము; 4. హాని.

అపచితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపబడినవాడు, అర్చితుడు.

అపజయము. సం. వి. అ. పుం. పరాజయము, ఓటమి.

అపటువు. సం. వి. ఉ. పుం. బాలుడు. విణ. తెవులుగొంటు.

అపహోక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈయకపోయినయావు.

అపత్నీకుడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యపోయినవాడు.

అపత్యము. సం. వి. అ. న. బిడ్డ. (కొడుకుగాని మాతరుగాని.)

అపత్రవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పర్వలవలనగలిగినసిగ్గు.

అపత్రపిష్టువు. సం. విణ. ఉ. లజ్జయే స్వభావముగాగలవాడు, సిగ్గు.

అపథము. సం. వి. అ. న. న్. పుం. తప్పుత్రోవ

అపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పథ్యముకానిది.

అపదాంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదసినది.

అపదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని; 2. ఖండనము.

అపదిశము. సం. వి. అ. న. రెండుదిక్కులకు మధ్య

భాగము. అయిమూల.

అపదూలు. మి. గ్రా. వి. ఊరకమోపినదూలు,

అభిశాపము.

అపదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కవటము; 2. ని

మిత్తము; 3. ప్రసిద్ధి; 4. స్థానము.

అపద్యస్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపబడినవాడు. నిర్భర్తనముచేత బహిష్కారముచేయబడినవాడు. (అనికొందలు.)

అపనమ్మిక. మి. గ్రా. వి. అవిశ్వాసము. "క. సామ్యైకచోనుండగనప, నమ్మికయొకచోటనుండ నరులకు నెపుడుకొ." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

అపనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కీడు; 2. తొలగించుట.

అపనయించు. సం. స. క్రి. తొలగించు.

అపనింద. సం. వి. అ. స్త్రీ. అపదూలు.

అపనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించబడినది.

అపనుదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించ

నది. "జయజయకీర్తిహాపనుద," ఉ. హరి. ౬, ఆ

అపనెపము. మి. గ్రా. వి. అపదూలు. "ద్వీ అటబోయినంతలోనపనెపమాను." సా

౨, భా.

అపనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించదగినది.

అపనోదము. సం. వి. అ. పుం. తొలగించుట.

అపనోది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) తొలగించున

అపపాడి. మి. గ్రా. వి. అన్యాయము. "గీ. అప

పతులుపలుపురపపాడినొక్కని, దమ్మబొదిమికొనిన చరలకెదిరి, పోటులాడినా

పుత్రుండుపడుటజ్ఞా. గీర్తికరముగానికీడు
గాదు." మార్క. ౮, ఆ.

సప్తధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడ్డపేరు.

పథంశము. సో. వి. ఆ. పుం. 1. అపశబ్దము;
2. పడుట; 3. భాషావిశేషము.

పమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. బాధ. నొగులు.

పమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. తటాలన
కలిగినచావు.

పయశము. సం. వి. న. న. ఆపఖ్యాతి.

పయానము. సం. వి. ఆ. న. అపక్రమము.

పర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మావి. అ. న. ము. ఏనుగు
వెనుకటిపిక్కలోనగుకాలు. స. 1. ఇతరము;
2. క్రిందిది; 3. మీదిది.

పరంజి. దే. వి. పదివన్నెబంగారు. ఉదిరి.

పరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చచ్చినవానిగుతించి
వెనుకచేయుకర్తము.

పరభాగము. సం. వి. ఆ. పుం. వెనుకటిభాగము.

పరస్పరము. సం. వి. ఆ. న. ఏ. ఎడతెగని
క్రియ, విణ. ఎడతెగనిక్రియగలది.

పరాజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి;
2. తక్కిలి; 3. విష్ణుక్రాంతము; 4. సోమ
దము.

పరాజితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నిష్ఠువు;
2. శివుడు. విణ. గెలువబడనివాడు.

ఆపరాతిరి. మి. గ్రా. వి. అద్దమరేయి, అద్దరా
త్రము.

ఆపరాధము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆగము, తప్పు.

ఆపరాధి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) తప్పుగల
వాడు.

ఆపరాధ్యపృత్యుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)
గుతపిన్నబాణముగలవాడు.

ఆపరాధ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తప్పినది.

ఆపరాలు. దే. వి. బ. పయరధాన్యము.

ఆపరాష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. దినము మూడు
భాగములైనప్పుడు కడపటిభాగము. అయిదు
భాగములైనప్పుడు నాలుగవభాగము. (మా.
కాలము.)

ఆపరిమితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పరిమితము
కానిది. (పరిమితము=మితము.)

ఆపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్టచూలి.

ఆపలపించే. సం. స. క్రి. నిహ్నించు. మఱుగు
పుచ్చు.

ఆపలభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధివిశేషము, మేధ.

ఆపలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మఱుగుమాట;
2. ప్రేమము.

ఆపవనము. సం. వి. ఆ. న. ఉపవనము, తోట.

ఆపవరకము. సం. వి. ఆ. న. గర్భాగారము, లోగడి.

ఆపవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మోక్షము; 2. ముగి
యిక; 3. ఈవి; 4. ఈడేలులు.

ఆపవర్తనము. సం. వి. ఆ. న. 1. విడుపు;

2. మోక్షము; 3. ఈవి.

ఆపవర్తనము. సం. వి. ఆ. న. మిక్కిలి తక్కువ
పనులనుండిమురలుట.

ఆపవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దూలు;

2. అడ్డు; 3. నష్టకము.

ఆపవారణము. సం. వి. ఆ. న. తిరోధానము.
మఱుగు.

ఆపనిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆతివసన.

ఆపశదుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తక్కువ
పడినవాడు, నీచుడు, (రూ.) అపసదాడు.

ఆపశబ్దము. సం. వి. ఆ. పుం. తొచ్చెపుమాట.
అపథంశము.

ఆపస్తువు. సం. వి. ఆ. పుం. కాలము, విణ. ప్రతి
కూలము.

ఆపసద్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఔపాససాన్ని.

ఆపసరము. సం. వి. ఆ. పుం. తొలగుట.

ఆపసరిల్లు. సం. ఆ. క్రి. తొలగు.

ఆపసర్జనము. సం. వి. ఆ. న. 1. విడుపు; 2. ఈవి;
3. ఎగ్గు.

ఆపసర్పిడు. సం. వి. ఆ. పుం. అక్కడక్కడ
తిరిగి సమాచారము తెలిసికొనినచ్చి రాజునకు
చెప్పవాడు, వేగరి.

ఆపసవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. దక్షి
ణము; 2. ప్రతికూలము.

ఆపసారము. సం. వి. ఆ. పుం. అపసరిము.

అపస్మరము. సం. వి. ఆ. పుం. నొగ కాడి
బండికన్న మొదలయినరథానయనము.

అపస్మాతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చావు
నిమిత్తము స్నానముచేసినవాడు.

అపస్మానము. సం. వి. ఆ. న. చావునిమిత్తపు
స్నానము.

పోహము. సం. వి. ౧. పుం. లేనిది ఊహించుట.
పు. ద్వ. వి. ౧. యొక్కరూపాంతరము.
(చూ. అష్టా)

పు. వై. వి. తల్లి; 2. తండ్రి; "రగ. అష్ట
యానతిబూనికానల కరిగితపనుల వెఱపుదీటి
చి. చుప్పనాకను ముక్కుజెవులునుసారిదిగోసి
కొఱంతజేరిచి." అచ్చ. యు. కాం. - 3. అక్క.*
"క. అప్పుయుఁబరిజనములుండను, దప్పకకను
గొనుచుండ." భార. విరా. ౨. ఆ. - అవ్య.
అశ్వర్యమును దెలుపునది.* (అమైజితమందు అ
పుష్ప. "ఉ. అ. పుష్పభవత్ప్రభావశిభవాఢ్యత
యేనునినస్తుతింపగన్." సా. ౧. ఆ. రూ.
అప్పా. "ఉ. అప్పానుపురిజెప్ప నొప్పదురు
రూపా జీవికారత్నముల్." రా. వి. ౧. ఆ.)

పుష్పించు. వై. స. క్రి. 1. ఒప్పుగించు; 2. పదిల
ముగా రక్షింపుమనియొప్పుగించు.* "గీ. నీవుచ
తుగమతివీనీసునిక్కన్నియ, నప్పగింపనేలదైన
నాదు. హృదయమలరుదీనియెడగడునాద్రమై.
యందుగానజెప్పకుండరాదు." భార. విరా.
౧. ఆ.

పుష్పింత. వై. వి. ఒప్పుగింత, అర్పణము.
పుష్పిచి. దే. వి. 1. అపూపము; 2. బ. బాలక్రీడా
విశేషము. "ఉ. అప్పుచులాడుచున్ గవులా
డుచు." చంద్రా. ౨. ఆ. (రూ. అప్పచ్చి.)
అప్పటము. దే. విరా. కలపడములేనిది, అచ్చము.
అప్పటి. దే. అవ్య. మరల. "న. అట్లకా, కనియలభీ
మనాధునకునప్పటియొంబ్రణమిల్లి వేడుకన్." రుక్మా.
౧. ఆ.

అప్పడము. వై. వి. భక్త్యవిశేషము, అర్పటము.
అప్పటి. సం. వి. ఇ. పుం. వరుణుడు, నీటితొడు.
అప్పన. వై. వి. అనుమతి, అజ్ఞ.* "క. ధనములజా
లేలరతనపుఁ, బనిదగునొకవరుససామ్యుఁబని
చినగణనా, భునకీపచ్చుగదాయివి, యనిశో
మటికొమిరెవాని యప్పనగొనుచున్." శుక.
౧. ఆ.

అప్పనము. వై. వి. 1. అర్పణము; 2. రాజసూయ
దిమహూతృవములయందు రాజానకర్పించెడి
యువహారము, కానుక; "ద్వి. దొరలుసామం
తులదుర్గాధిపతులు, నరియప్పనము లీయరని
నిశ్చయించి." రా. అ. కాం. - 3. అరి, కరము*.

అప్పననేయు. వై. సం. క్రి. (అప్పనము + చేయు.)
ఒప్పుగించు. "పుత్రులకును, దనరాజ్యమెల్ల
నప్పననేసి." భాగ. ౫, స్కం.

అప్పుము. వై. వి. భక్త్యవిశేషము. గుడాపూపము*.
అప్పళము. వై. వి. 1. అప్పడము; "చ. వలపులుగ్ర
వ్వుగాఁజూచివండనకారపుఁగాయగూరల. ప్పళ
ములు." ఉ. రా. ౫, ఆ. - 2. ఆస్థాలనము;
3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అల్లి.)

అప్పళించు. వై. అ. క్రి. యత్నించు* "ఎ. గీ.
అనుచుఁజూచుడేరునమ్మగ్గవలకులు, వినగఁగా
రుఁగేలుతనచుకేలఁ, గీలుకొలుపఁదలఁచుఁగీచకా
ధముఁడుని. జానుక్రీడెలుపనప్పళించు." భార.
విరా. ౨. ఆ. - స. క్రి. 1. ఆస్థాలనముచేయు,
చఱచు; 2. ఆత్మమించు* "న. కడల్లప్పళించి
నెరవీరినినంబాలుచుకలకట్టలుంబోనిదిక్టటం
బులును." భార. విరా. ౨. ఆ. - 3. కప్ప* "శే
నగవుఁబొల్లకఁకొప్పలనప్పళించుచున్." స్వా.
౫, ఆ. - 4. గ్రహించు* "చ. పసినికురంగి
కాపలలపాళి నిజాధరపల్లవంబువైఁ, బసిగొని
చేరఁబట్టిమునిపండులనొయ్యననప్పళింపఁగా." వై.
౬. ఆ. - 5. తుడుచు* "గీ. చేరఁజేసి,
కన్నులనుగ్రమ్మకన్నీరుకరతలమున, నప్పళించు
చు." ఉ. రా. ౬. ఆ. - 6. మెత్తు* "గీ. అ
ప్పళింపు మందారికయడుగులందుఁ, జల్లఁగా
బుండోకకొంజల్లఁధూలి." వై. ౨. ఆ. - 7. స్పృ
శించు* "నీ. తోరంపుటూరులదొడరియుద్ధతి
నితంబములపై నాదటఁబ్రాకినాభు, లప్ప
ళించి." హరి. పూ. ౮, ఆ.

అప్పళింత. వై. వి. చఱపు, ఆస్థాలనము. "ఉ.
కించుడనంబులేక వలకేలనొకించుక యప్పళింత
కా, వించినబండ్లువీడు." రామా. 2, ఆ.

అప్పసము. దే. అవ్య. 1. నిచ్చేలు, సతతము. "చ.
పసిరికపామువంటిదని పల్కుదురియలి వేణి
వేణిన, వ్పసము." శుక. ౧. ఆ. - 2. వి. చిన్న
నీటికాలువ.

అప్పిత్రము. సం. వి. అ. న. పహ్ని, నిప్పు.
అప్పీలు. ఆం. వి. వై న్యాయశధారి విచారణకై
విన్నపము.

అప్పా. ఉభ. దే. వి. ఋణము. సం. ౧. క్రి. బ.
నీళ్లు.

అపస్తంబము. సం. వి. అ. పు. 1. మోహదుఃఖా
దులచేగలిగెడి యావేశము; 2. రోగవిశేషము.

అపస్తాగి సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపస్తాగముకల
వాడు.

అప్పస్తాతి. సం. వి. ఐ. జ్యే. శవశరము.

అపస్వరము. సం. వి. అ. పుం. స్వరస్థానముతప్ప
జెప్పినస్వరము. "

అపహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెఱుచునది.

అపహరణము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చి తీసికొని పోవుట.

అపహరించే. సం. స. క్రి. మోసపుచ్చి తీసికొని పోవు.

అపహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) మోసపుచ్చి
తీసికొనిపోవువాఁడు.

అపహాసింఁచే. సం. అ. క్రి. దేహమదురగా కన్న
భుకాఁగఁనవు. — స. క్రి. గేలిచేయు.

అపహాసితము. సం. వి. అ. న. అపహాసము. (ఇది అధమము.)

అపహరణము, సం. వి. ఆ. పుం. 1, అపహరించుట;
2. తగుదల.

అపహాసము. సం. వి. అ. పుం. దేహమదురగా క
న్నీళ్లుకాఁజగనవ్వెడునవ్వు. (రూ.) అపహా
స్యము. (ఇది అధమము.)

అపహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అపహరిం
పఁబడినది.

అపహృతి. సం. పే. ఇ. స్త్రీ. అపహరణము.

అపన్నాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుగుమా
ట; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలం
కారము.) 3. స్నేహము.

అపొంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను;
2. తిలకము. విణ. అంగహీనము.

అపాంపతి. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపాదానము. సం. వి. (4) న. ఎందుండిపాయు
నో అది.

అపాననము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి లోనికిఁదీయుట, నిశ్వాసము.

అపానము. సం. వి. అ. న. మూడి. పుం. మూడి గాలి.

అసామార్దము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేనుః.

అపాయము, సం. వి. అ. పుం. వాన్తి, చేటుపు.

అపారపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము,
కడలి.

అపారము. సం. వి. ఆ. ఈవలిదరి. విణ. దరి
లేనిది.

అపార్థము. సం. వి. అ. పుం. ర్థము.

అపొక్రిఫము. సం. విణ. (అ. 1. 1. 1.) 1. కప్ప
బడినది; 2. విచలవిడియైనది.

అపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకగుడిండు.
నిగ. ప్రాపుపోయినది.

ఆపాసనము, సం. వి, ఆ. న. పద్ధము, కొల.

అపొస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివర్తింపబడినది.

అపిధానము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము,
మఱుగు.

అపివనము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. కట్టబడి
నది. (వస్త్రము); 2. తొడుగబడినది. (కవ
చము.)

అవుడు. ద్వ. వి. ఏ. అప్పడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. అప్పడు.)

అపునర్భవము. సం. వి. అ. పుం. మోక్షము.

పురూపము. వై. విణ. అపూర్వము. “ఉ. వీణి
యముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడుజిల్క
బోదతో, రాణదలిర్పబల్కుట కరంబపురూ
ప మపూర్వమెంతయొక, బ్రాణసఖీరహస్య
ముల ప్రాతియుగ్రీడలుకానివానియా, యేణ
విలోలలోచనకు హెచ్చినమృగ్య చేట్టనయ్యె
డొక.” కల్పా. ౬, ఆ.

అపూపము, సంచ. వి. అ. పుం. పిండివంట.

అపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపురూ
పము.

అపూర్వవాది. సం. వి. న్. పుం. మీమాంసకుఁడు.

అపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాంక్ష, కోరిక.

అపేక్షించు. సం. స. క్రి. కాంతీంచు; కోరు.

అపేక్షితము. సం. విదా. (అ. ఆ. అ.) కోరబడినది.

^౨పేక్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది.

ప్రశ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగినది.

అపోగండు(డు, సం. పి. ౧), పుం. శిశువు, విణ

1. చొట్టపోయిన శరీరముకలవాడు; 2. వఖలుగలవాడు.

అపోసానము. వై. వి. అపోశనము. “క. కానీయా
దివసంబును, నీనీన్నటియెల్లకాకయేమనఁగఁ
పో, సానంబులబండ్లింబిరి, మానవతీజనులాలి.
మహిదివిజులకన్.” ఖీ. ౨, ఆ,

అపోహము. సం. వి. ౧. తేనిది ఊహించుట.
అప్పు. ద్వ. వి. ౧. యొక్కరూపాంతరము.
(చూ. అ. ౧.)

అప్పు. వై. వి. ౧. తల్లి; ౨. తండ్రి; "రగ. అప్పు
యానతిబూనికానల కరిగితపనుల వెఱపుదీటి
చి, చుప్పనాకను ముక్కుజెవులనుసారిదిగోసి
కొఱంతజేరిచి." అచ్చ. యు. కాం. - ౩. అక్క*.
"క. అప్పుయుబరిజనములుదను, దప్పకకను
గొనుచుండ." భార. విరా. ౨. ఆ. - అవ్య.
ఆశ్చర్యమును దెలుపునది* (అ. ప్రేమితమందు అ
ప్పు. "ఉ. అ. పుష్పభవత్రాపవభవాధ్యత
యేమనినన్నుతింపగన్" సా. ౧. ఆ. రూ.
అప్పా. "ఉ. అప్పావువ్వరిజెప్ప నొప్పుదురు
రూపా జీవికారత్నముల్." రా. వి. ౧. ఆ.)

అప్పగించే. వై. స. క్రి. 1. ఒప్పుగించు; 2. పదిల
ముగా రక్షింపుమనియొప్పుగించు*. "గీ. నీవుచ
తురమతినినీకునిక్కన్నియ, నప్పగింపనేలయైన
నాదు, హృదయమలరుదీనియెడగడునార్రమై,
యుండుగానజెప్పుకుండరాదు." భార. విరా.
౧. ఆ.

అప్పగింత. వై. వి. ఒప్పుగింత, అర్పణము.

అప్పచి. దే. వి. 1. అప్రాపము; 2. బ. బాలక్రీడా
విశేషము. "ఉ. అప్పుచులాడుచుకన్గవులా
డుచు." చంద్రా. ౨. ఆ. (రూ. అప్పచ్చి.)

అప్పటము. దే. వి. కలపడములేనిది, అచ్చము.

అప్పటి. దే. అవ్య. మరల. "చ. అట్లకా, కనియలభీ
మనాధుననుపప్పటియుంబ్రణమిల్లి వేడుకన్." రుక్మా.
౧. ఆ.

అప్పుడము. వై. వి. భక్త్యవిశేషము, అర్పణము.

అప్పటి. సం. వి. ఇ. పుం. వరుణుడు, నీటితీరండు.

అప్పన. వై. వి. అనుమతి, ఆజ్ఞ*. "క. ధనములజా
లెలరతనవు, బనిదగునొకవరుససామ్యుబని
చినగణనా, ధునికపచ్చుగదాయివి, యనికో
మటిగొమిరెనాని యప్పునగొనుచున్." శుక.
౧. ఆ.

అప్పునము. వై. వి. 1. అర్పణము; 2. రాజనాయకా
దిమహాత్మ్యములయందు రాజానకర్పించెడి
యుపహారము, కానుక*; "ద్వి. దొరలుసామం
తులుదుర్గాధిపతులు, నరియప్పునము లీయరని
నిశ్చయించి." రా. అ. కాం. - ౩. అరి, కరము*.

అప్పుననేయు. వై. స. క్రి. (అప్పునము + చేయు.)
ఒప్పుగించు. "పుత్రులకును, దనరాజ్యమెల్ల
నప్పుననేసి." భాగ. ౫, స్కం.

అప్పుము. వై. వి. భక్త్యవిశేషము, గుడాపూజము*.

అప్పుళము. వై. వి. 1. అప్పుడము; "చ. వలపులుగ్ర
మ్మగాబొగిచివండినకారవుగాయగూరల. పుళ
ములు." ఉ. రా. ౫, ఆ. - 2. ఆస్థాలనము;
3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అల్లి.)

అప్పళించే. వై. అ. క్రి. యత్నించు*. "ఎ. గీ.
అనుచుఁబాచుజేరునమ్మగ్గవలకులు, వినగఁగో
రుఁగేలతనమకేల, గీలుకొలుపదలఁచుగచకా
ధముఁడుని. జానురక్షిఁదెలుపనప్పళించు." భార.
విరా. ౨, ఆ. - ౩. క్రి. 1. ఆస్థాలనముచేయు,
చఱచు; 2. ఆక్రమించు*; "వ. కడళ్ళప్పళించి
నెరసేపిరిసినబాలుచుకలకట్టలంబోనిదిక్టటం
బులును." భార. విరా. ౨, ఆ. - 3. కప్పు*; "శే
నగవుఁబొత్తుకఁతెప్పలనప్పళించుచున్." స్వా.
౫, ఆ. - 4. గ్రహించు*; "చ. పసినిమరంగి
కాపలపాళి నిజాధరపల్లవంబువై, బసిగొని
చేరఁబట్టిమునిపండులనొయ్యననప్పళించగా." వై.
౬, ఆ. - 5. తుడుచు*; "గీ. చేరఁడేసి,
కన్నులనుగ్రమ్మకన్నీరుకరతలమున, నప్పళించు
చు." ఉ. రా. ౬, ఆ. - 6. మెత్తు*; "గీ. అ
ప్పళింపు మందారికయడుగులందు, జల్లగాఁ
బుండరికంజల్కధూలి." వై. ౨, ఆ. - 7. స్పృ
శించు*. "నీ. తోరంపుటూరులదొడరియుద్ధతి
నితంబములవై నాదటఁబ్రాకినాభు, లప్ప
ళించి." హరి. పూ. ౮, ఆ.

అప్పలింత. వై. వి. చఱపు. ఆస్థాలనము. "ఉ.
కించుదనంబులేక వలకేలనొకించుక యప్పలింత
కా, వించినబండ్లువీడు." రామా. 2. ఆ.

అప్పుసము. దే. అవ్య. 1. నీచ్యేలు, సతతము. "చ.
పసిరికపామువంటిదని పల్కుదురీయలి వేణి
వేణి, పుసము." శుక. ౧. ఆ. - 2. వి. చిన్న
నీటికాలువ.

అప్పీతము. సం. వి. అ. న. వహ్ని, నిష్క.

అప్పీలు. ఆం. వి. వై న్యాయసభవారి విచారణకై
విన్నపము.

అప్పు. ఉభ. దే. వి. ఋణము. సం. క్. స్త్రీ. బ.
నీళ్లు.

అష్టాదు. ద్వ. వి. ఏ. (ఆ+ప్రాప్త.) ఆకాలము.
(వృత్తియందు కేవలకాలవాచకమగును. ఎల్లప్పుడు. మొ.)

అష్టలకావు. దే. వి. అష్టపుచ్చుకొన్నవాడు.
అధమర్థుడు.

అష్టలపోతు. దే. వి. అష్టలకావు.

అష్టలవాడు. దే. వి. అప్పిచ్చినవాడు, ఉత్తమర్థుడు.

అష్టపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అష్ట+పడు.) ఋణపడు.

అప్రగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకులము.
చెదిరినది.

అప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. క్రి. ప్రతిష్ఠకామి, అగౌరవము.

అప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. ఎడమప్రక్కగా
చుట్టినచుట్ట.

అప్రమాణము. సం. వి. అ. న. తప్పుప్రమాణము.

అప్రమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మితియిడ
గనిది.

అప్రయోజకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రయో
జకుడు కానివాడు.

అప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము
లేదు.

అప్రశస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రశస్తము
కానిది.

అప్రసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధము
కానిది.

అప్రహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఖలము,
దున్నది. (నేల.)

అప్రామాణికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రా
మాణికుడుకానివాడు.

అప్రాశస్త్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పక్షి
యందు భుజింపదగనివాడు.

ఆప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రియముకా
నిది.

అపురస. సం. వి. ఏ. క్రి. అపురస్త్రీ. అచ్చేర.
అబందర. వై. విణ. చక్కనచెడినది. (ఆయిల్లు మి
క్కిలి అబందరగానున్నది.)

అబక. దే. వి. అగవ.

అబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనర్థకము.

అబల. సం. వి. ఆ. క్రి. అడుది, అతిప, ఇంతి.

అబాధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు

లేనిది, నిరర్థకము. (అ. ఆ. అ.)

అబినీలు. దే. వి. బ. సికారు, అబినీలు. (నీ. ఇది

గాడ్డుబాబాలనెక్కి కొమ్మిరికొనియిబినీల

దువాలించునట్టిబయలు." చంద్ర.

అబ్బాడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ. తమ్మిమాలి.

అబ్బాపాంధవుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు.

తామరచెలి.

అబ్బము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. ఉష్ణ.

పుం. న. శంఖము. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరు.

అబ్బయోని. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ. నలువ.

అబ్బారి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుడు, చందమామ.

అబ్బాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుడు; 2. ధ

న్వంతరి.

అబ్బము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏడు; 2. అడ్డము;

3. ఒకానొకకొండ; 4. తుంగి; 5. మబ్బు.

అబ్బి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. సరస్సు.

అబ్బికిఘము. సం. వి. అ. పుం. శేనము, నూరుగు.

అబ్బిమేఖల. సం. వి. ఆ. క్రి. భూమి, నేల.

అబ్బ. వై. వి. తండ్రి, జనకుడు. అవ్య. బాధను

దెలుపునది. (ఆమ్రేడితమందు అబ్బబ్బ. "ఉ.

అ. బుబ్బునితొంకంతు విశిఖాన్ని శిఖాపరితాప

మాలునే." రసి. 3. ఆ.)

అబ్బకాడు. ద్వ. విణ. మూడుడు. "క. అనిచిం

దరేగినట్ల, చెప్పగట్టిధరానుగుడుచెంతలేపడినని

ధృక్. మునిగాలదన్నిచనుగతి, ఘనజఘనకాబా

సిమబ్బకాడుగబోయె." పంచ. వేం. ర. ఆ.

అబ్బరము. వై. విణ. అపారము. "చ. మెలుంగు

టమ్మల, బ్బరముగబూన్చియయ్యుజియబంట్లు

లనిద్రపుమేనులెల్లవా. వినలియంగనేసి." అచ్చ.

యం, కాం.

అబ్బాటు. దే. వి. జనసమృద్ధమువలనగలిగెడుకాక.

"వ. ఇంపారుకలపంబులబ్బాటునంబేటులెత్తి

యొండొరులయొత్తడింబొడిపాడియె." నాన్.

గ. ఆ.

అబ్బాలాడు. దే. అ. క్రి. (అబ్బాలు+అడు.) తడ

బడు, సంధిమంచు.

అబ్బు. వై. అ. క్రి. దొరకు, ప్రాప్తించు.

అబ్బరపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్బరము+పడు.) వె

అగుపడు, ఆశ్చర్యపడు.

అబ్బరపాటు. వై. వి. అబ్బరపడుట,

అభినివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చొరప; 2. వట్టు.
అభినితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. న్యాయ
ముతోఁగూడినది; 2. సంస్కరింపబడినది;

3. కోపముగలది.

అభినుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్తుతింపబడి
నది, పొగడబడినది.

అభినుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తుతి, పొగడ్డ.

అభినుతింఁచే. సం. స. క్రి. స్తుతింపు, పొగడు.

అభిపన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీ
కరింపబడినవాఁడు; 2. ఆపదపొందినవాఁడు;
3. తప్పుచేసినవాఁడు; 4. దాక్షిణ్యముగలవాఁడు;
5. శత్రువుచేనాక్రమింపబడినవాఁడు; 6. శర
ణుఁడొచ్చినవాఁడు.

అభిప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశయము.
తలఁపు.

అభిప్రేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిప్రాయ
ముకొనబడినది. తలఁపబడినది.

అభిభవము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము. తెగడిక.

అభిభవించే. సం. స. క్రి. తిరస్కరించు. తెగడు.

అభిభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింప
బడినది, తెగడబడినది.

అభిమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు;
2. మంత్రముచేసంస్కరించుట.

అభిమంత్రించే. సం. స. క్రి. 1. పిలుచు; 2. మం
త్రముచేసంస్కరించు.

అభిమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిమం
త్రింపబడినది.

అభిమతము. సం. వి. అ. న. సమ్యుతి. విణ. సమ్యుతము.

అభిమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట; 2. యు
ద్ధము; 3. కట్టుట.

అభిమర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము;
2. రాయిడి.

అభిమర్షనము. సం. వి. అ. న. నిమరుట.

అభిమర్షించే. సం. స. క్రి. నిమరు.

అభిమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధనాదులచే
గలిగిగడుగర్వము; 2. అజ్ఞానము; 3. ప్రేమము;

4. వధము.

అభిమాని. సం. విణ. (న్. ఈ. ణ్.) అభిమానము
గలవాఁడు.

అభిమానించే. సం. స. క్రి. గొప్పపఱచు. గౌర
వించు.

అభిముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుమొగ
మైనది.

అభియూతి. సం. వి. ఇ. పుం. మైరి. పగతుఁడు.

అభియానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొనిపోవుట.

అభియుక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశగల
వాఁడు; 2. పగకెదిరించినవాఁడు.

అభియోక్త. సం. వి. ఋ. పుం. పగకెడించువాఁడు.

అభియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొని
పోయి యాక్రమించుట; 2. పగకెదిరించుట;

3. పూనక.

అభియోగి. సం. వి. ణ్. పుం. అభియోక్త.

అభియోగించే. సం. స. క్రి. పగకెదిరించు.

అభిరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష. ఇచ్చే.

అభిరామము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనోజ్ఞము,
ఓప్పిదమైనది.

అభిరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆత్మసక్తి; 2. జిగి.

అభిరూపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఓప్పిద
ముగలవాఁడు; 2. తెలివిగలవాఁడు.

అభిలషించే. సం. స. క్రి. వాంఛించు. కోరు.

అభిలాషము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దము.

అభిలాషము. సం. వి. అ. పుం. లవనము, కోరిత.

అభిలాష. సం. వి. అ. పుం. వాంఛ, కోరిక.

అభిలాషి. సం. విణ. (న్. ఈ. ణ్.) అభిలాషకల
వాఁడు.

అభిలాషకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్భిణుఁడు,
కోరికగలవాఁడు.

అభివందనము. సం. వి. అ. న. నమస్కారము. మ్రొ
క్కు.

అభివాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వందారువు,
మ్రొక్కువాఁడు.

అభివాదనము. సం. వి. అ. న. గోత్రనామములు
చెప్పి పాదములుసోక మ్రొక్కుట, ఏటికోర్లు.

అభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెంపు.

అభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిబింబము.

అభిశంసనము. సం. వి. అ. న. నింద, దూఱు.

అభిశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దూఱుట; 2. వేడుట.

అభిశస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రిగను
నాదిదోషములచే దూఱబడినవాఁడు, ఆక్షరి

తుఁడు.

అభిశాపము. సం. వి. అ. పుం. ఆపదూఱు.

బంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవమానము;

2. ఒట్టు; 3. తిట్టు.

పవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతేట;

2. యజ్ఞము; 3. సోమపానము; 4. స్నానము.

పిష్టండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిషేకింపఁ
బడినవాడు.

పుష్పతము. సం. వి. అ. పుం. పులియబెట్టిన కడు
గునీరు. (కుల్పసాధిపుతమని యేకపదముగాఁ
గొందఱు.)

భిషేకము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.

భిషేకించు. సం. స. క్రి. మునిగించు.

భిషేకము. సం. వి. అ. న. సేనతో శత్రువు
నెదుర్కొనిపోవుట.

భిష్పతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శస్త్రము,
పొగడబడినది.

భిష్పందము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంటితేవులు;

2. మిక్కిలికాఱుట; 3. మిక్కిలివృద్ధి.

భిష్పంగము. సం. వి. అ. పుం. అభిరుచి, అత్యాసక్తి.

భిసంధము. సం. వి. అ. పుం. కంటితేవులు.

భిసంధానము. సం. వి. అ. న. వ్యభిచము, మోస

పుచ్చుట.

శిషిసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

శిషిసరించు. సం. స. క్రి. ప్రయులకాకాకరి

నుద్దేశించు. “గీ. రేయనిజనాధులనభిసరించి

పోయి” కవిక. ర, ఆ.

అభిసారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఒకటి నుద్దే

శించిపోవువాడు.

అభిసారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియునిగూర్చి

సంకేతస్థలమునకుఁబోయెడి నాయక. (చూ.

నాయక.)

అభిహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగ కెదిరించుట;

2. దొంగిలించుట; 3. ఆయుర్తపడుట.

అభిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉక్తము,

చెప్పబడినది.

అభికుండు. సం. వి. అ. పుం. కపి. విణ. 1. నిర్భ

యండు; 2. ఇచ్చగలవాడు; 3. క్రూరుడు.

అభిషేకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిష్టుము,

కోరబడినది.

అభిరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీచర 1.

అభిరువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీచర 1. విణ.

భిరువుకానిది.

అభిషంగము. సం. వి. అ. పుం. ఆ. కోశము, తిట్టు.

అభిషువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. కిరణము; 2. వగ్గము.

అభిష్టుము. సం. వి. అ. న. కోరిక. విణ. కోరబడినది.

అభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జరగనిది.

అభేదము. సం. వి. అ. పుం. భేదములేమి.

అభేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదింపఁదగనిది.

అభ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. తలంటు.

అభ్యంగజనము. సం. వి. అ. న. అభ్యంగము.

అభ్యంతరము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు

నడిమిచోటు; 2. నడిమిచోటు; 3. ఆటంకము.

అభ్యక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది;

2. పోయినది; 3. స్పష్టమయినది.

అభ్యగ్రము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

అభ్యవసజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనుజ్ఞ, ముదల.

అభ్యమితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆతురుండు,

తేవులుగొంటు.

అభ్యమిత్రీణుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శత్రు

వునెదుర్కొనిపోవువాడు.

అభ్యమిత్రయుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై—

అభ్యమిత్రుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై—

అభ్యర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్చన, పూజ.

అభ్యర్పించు. సం. స. క్రి. పూజించు.

అభ్యర్పితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁ

బడినవాడు.

అభ్యర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు; 2. వేడు.

అభ్యర్థితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరు

బడినవాడు; 2. వేడబడినవాడు.

అభ్యర్థము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

అభ్యర్థితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తగినవాడు.

అభ్యవకర్తము. సం. వి. అ. న. నాటినముల్లులో

నగువనినూడడియుట, నిర్హారము. పైరునకు

విఘాతమైన గాదము మొదలయినవనిని బెలు

కుట. (అనికొందఱు.)

అభ్యవస్కందనము. సం. వి. అ. న. దోచుట. ము

ట్టడి. (అనికొందఱు.)

అభ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. ఆహారము, తిండి.

అభ్యవహరించు. సం. స. క్రి. ఆహరించు, తిను.

అభ్యవహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షి

తము, తినబడినది.

అభ్యవసము. సం. వి. అ. న. అభ్యాసము, అల

వాటు.

అభ్యసనీయు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసనీయు.
సంపదగినది.

అభ్యసించే. సం. స. క్రి. అలవాటుచేయు.

అభ్యస్తము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసించు
బడినది.

అభ్యాంతుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) అమయాన,
తెవులుగొంటు.

అభ్యాభ్యానము. సం. వి. అ. న. మిథ్యాభిమోగ
ము, కల్లజగడము

అభ్యాగతుడు. సం. వి. అ. పుం. భోజనముప్పుడు
వచ్చినయతిథి.

అభ్యాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొని
లేచుట; 2. కొట్టు; 3. దాపు; 4. పగ;
5. పోరు.

అభ్యాగారితుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) కుటుం
బమునందు మిక్కిలి యానగలవాడు.

అభ్యాదానము. సం. వి. అ. న. ప్రారంభము, నొ
రకొలు.

అభ్యామద్దము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

అభ్యాశము. సం. వి. అ. న. దాపు. విరా. దాపైనది.

అభ్యాసము. సం. వి. ఆ. న. దాపు. పుం. అల
వాటు. విరా. దాపైనది.

అభ్యాసాదనము. సం. వి. అ. న. దోచుడు. ము
ట్టడి. (అనికొందఱు.)

అభ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొని లేచుట.

అభ్యుదయము. సం. వి. అ. పుం. శుభోదయము,
మేలుకాన్పు.

అభ్యుదితుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు ఉద
యించెడువేళ నిద్రించువాడు.

అభ్యుద్ధరించే. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీడి
కెత్తు.

అభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము,
ఇయ్యకొలు.

అభ్యుపగమించే. సం. స. క్రి. అంగీకరించు, ఇయ్య
కొను.

అభ్యుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుగ్రహము, సా
కతము.

అభ్యాపము. సం. వి. అ. పుం. పొలి, గుగ్గిళ్లు.

అభ్రకము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, బేగడ.

అభ్రగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పులంగు.

అభ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రభు.

అభ్రమాతంగము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లయేనుగు,
విరావతము.

అభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. మబ్బు,
3. బంగారు; 4. బేగడ.

అభ్రముపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. తూర్పుదిక్కున
దుండెడి అడేనుగు.

అభ్ర. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొయ్యగుద్దలి.

అభ్రయము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) మబ్బునలుట్టినది.

అభ్రేషము. సం. వి. అ. పుం. న్యాయము, పాడి.

అమ. ఉభ. వై. వి. 1. అవ్వు; 2. పూజ్యస్త్రీ* (అవ్వు
యొక్కరూపాంతరము.) సం. ఆ. స్త్రీ. అమా
వాస్య.

అమంగళము. సం. వి. అ. న. అశుభము. విరా.
అశుభమైనది.

అమండము. సం. వి. అ. పుం. అమడపువ్వు.

అమడలు. వై. వి. బ. 1. కవచిడ్డలు*; 2. తృణ
ధాన్యవిశేషము*.

అమత్రము. సం. వి. అ. న. కంచుపాత్రము;
2. పాత్రము.

అమయు. దే. ఆ. క్రి. శివయుక్తముగు. "న. సమ
రసమయంబునకమయందగు." ఉ. హరి. ౪. ఆ.

అమర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమరావతి; 2. కంబ
ము; 3. గజిక; 4. తిప్పతీగ; 5. మా. అ.
పుం. ము. 1. పాదరసము; 2. పొగడ.

అమరకము. దే. వి. అమరమునకు ధూషాంతరము.

అమరము. దే. వి. 1. పాశేపట్టుదొరకెయ్యగుబడుకొ
లదినీమ. "గీ. భటులువేయిటికెన్న నిర్దవియు

నాల్గు. వేలుగాలక్షయర్పదివేలప్రజకు. జెల్లు
నల్పదిలక్షలుజీతమనఁను. యమరమేలడుదొరల

క్రమమెనున్పు." కృష్ణ. ౨. ఆ. 2. ఒకనీళ్లుంటువు.

అమరావతి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఇంద్రునిపట్టణము.

అమరిక. దే. వి. 1. అందము; 2. నిధము.

అమరు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఒప్పు. "క. పురికొనిన
రులక్ష్మిర్నం, బరవాహినిభుజగపురికిబలువిడిచె

నియం. దిరవుకొననెడముచాలమి, మరలిసరి
బుగ్గలననమరుసౌధంబుల్." పాండు. ౧. ఆ. -

2. కుదురు; 3. పొందికపడు; 4. సిద్ధముగు;

"వ. సమరంబునకునమరుండను నవసరంబున."
ఉ. హరి. ౬. ఆ. - 5. సిద్ధించు. "క. నిక్య
ముగనివుడెల్లకొర్కలు, నమరెగద మిప్పు

జూచినంతనెమాకు." అచ్చ. బాల. కాం.

అమరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేల్పు. విణ. చాపని వాడు.

అమరుడే. దే. ప్రే. అమరఁడేయు.

అమర్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నిర్జరుడు. వేల్పు. అమర్యాద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మర్యాదలేమి. విణ. మర్యాదలేనిది.

అమర్షణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమర్షము గలవాడు.

అమర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోపము, కిహక; 2. ఓర్వలేనితనము.

అమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. బొడ్డుకాడ; 3. నేలయునిరిక. ఆ. న. ము. అభ్రకము. విణ. నిర్మలము.

అమలు. హిం. వి. అధికారము. ప్రభుత్వము.

అమలువారు. హిం. పి. తహసీలుదారు.

అమవస. వై. వి. అమాస. అమావాస్య.

అమాంతగాడు. దే. వి. (అమాంతము+కాడు.) చిల్లరబేరగాడు.

అమాంతము. దే. వి. 1. చిల్లరబేరము; 2. అకన్నాత్తు.

అమాంసుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బలములేని వాడు. దుర్బలుడు.

అమాత్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంత్రి. ప్రెగ్గడు.

అమానస్యము. సం. వి. ఆ. న. దుఃఖము, సెగులు.

అమాని. దే. విణ. దొరతనమువారి స్వతంత్రస్వీచారణకలది.

అమానుషస్తా. హిం. పి. తాంబూలముదంచుకోలు రోకలి.

అమానుషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనుష్యకృతిముకానిది.

అమరు. దే. వి. ఓడలంగరుమోన.

అమావసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అమావాస్య. (రూ.) అమావాసి.

అమావాస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. -వై.-(రూ.) అమావస్య.

అమాస. వై. వి. అమావసయొక్కరూపాంతము.

అమిజి. దే. వి. కూలిలేమి, వెట్టి.

అమిక్. హిం. వి. చిన్నప్రదేశముమీద నాగ్తయాధిపతి.

అమూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అమృణాళిము. సం. వి. ఆ. న. 1. నీటివట్టివేరు; 2. ఎట్టివేరు.

అమృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక; 2. కరక; 3. తిప్పతీగ; 4. పిప్పలితీగ. ఆ. న. ము.

1. సుధ; 2. నీళ్లు; 3. నెయ్యి; 4. అయాచిత వృత్తి; 5. ముక్తి; 6. యజ్ఞశేషము. విణ. అందమైనది. (పంచామృతములు=ఉదకము, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, తేనె.)

అమృతకలశము. సం. వి. ఆ. న. 1. అమృతపు కుండ; 2. భక్త్యుపశేషము. "వ. అతిరసములు సుకియలమృతకలశములు." హంస. ౧. ఆ.

అమృతాంధనుడు. సం. పి. న్. పుం. దేవుడు, వేల్పు.

అమృతాంశువు. సం. పి. ఉ. పుం. చంద్రుడు.

అమృతుడు. సం. పి. ఆ. పుం. 1. గర్వంతరి; 2. వేలుపు.

అమేగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పవిత్రము కానిది.

అమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మితియిడతగనిది.

అమేష. అమేష. హిం. క్రి. విణ. ఎల్లప్పుడు.

అమాభు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక; 2. వాయు పీడంగము. విణ. వ్యర్థముకానిది.

అమృ. వై. వి. 1. తల్లి; 2. పూజ్యస్త్రీ*. అవ్య. ఔర. "స్ఫురితంబులవృత్తనఁ దేనియలొక్కడి జిల్లుపాటలో." ఉ. రా. ౬. ఆ. (అమృడిత మందు అమృష్ట.)

అమృకచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమృ+అక+చెల్లెలు.) ఔర. "ఉ. అమృకచెల్లవాళ్ళుదయ మమృక చెల్లదువీనికియ్యెడ." నిజ. ౧. ఆ.

అమృకము. దే. వి. విక్రయము.

అమృక్క. వై. అవ్య. (అమృ+అక్క.) ఔర. "ద్వి. అమృక్కయని సతులక్కజంబంద." రా. బా. కాం.

అమృచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమృ+చెల్లెలు.) ఔర. "అమృచెల్లయిట్లులననుము." భార. కాం. 3. ఆ.

అమృనలు. దే. వి. బ. 1. బాలికాస్త్రీదాపశేషము; 2. అమృనలాడుసాధనములు. (రూ. అమృనములు.)

అమృయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలమయము.

అమృరో. ద్వ. అవ్య. (అమృ+రో.) ఔర. "ఉ. అమృరోధరరాజుగొనియాడఁగఁజెల్లెద యెల్ల దేశములో." హంచా. ౫. ఆ. (రూ. అమృరో.) (అమృన పిలుచుటయందును ఈ రూపములు వచ్చును.)

అష్టవారు. ద్వ. వి. బ. 1. స్త్రీ దేవత; 2. పూజ్య
రాలగు బ్రాహ్మణస్త్రీ.

అమ్మాయి. వై. వి. పడుచు, బాలిక.

అమ్మి. వై. వి. అమ్మాయి.

అమ్మిక. వై. వి. పార్వతి. “గీ. గట్ల తేనిపట్టికటకం
కునిల్లాలు, కొదమసింగమెక్కుకొన్నజంత, స
త్రిసామితల్లిచండియమ్మికడుగ్గ. యనగనీసెలం
తయలరునభవ.” ఆం. భా. ప్ర. స్వ.

అమ్మ, య. దే. స. క్రి. విక్రయించు. — వై. వి.
బాణము. (దీనికి నీవునుదలి నఖిత్తియు అర్థ
మని కొందఱనియెదరు. అప్పుడు బహువచ
నాంతము.)

అమ్మడు. దే. వి. వెలకు ఒక వస్తువునిచ్చుట, విక్ర
యము.

అమ్మడువోవు. దే. అ. క్రి. (అమ్మడు+పోవు.) వెల
పోవు.

అమ్మవేలుసేల. ద్వ. వి. బాణము పోయిపడునంత
దూరముగలభూమి. “వ. గ్రామంబునకు నిర్వృతి
భాగంబున నమ్మవేలు సేలకంటెదూరంబుగా
జని.” వి. పు. ౪. ఆ.

అల్లుము. సం. వి. ఆ. పుం. పులుసు.

అల్లునము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దతేకులుగల చే
మంతి; పెద్దగోరంట (అనికొందఱు.) విణ.

1. వాడనిది; 2. మాయనిది.

అమ్మిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింతి; 2. పులిచిం
త; 3. పులుసు; 4. శ్రేపు.

అయ. వై. వి. తండ్రి*. విణ. పూజ్యాడు. (అయ్య
యొక్కరూపాంతరము.)

అయగారు. ద్వ. వి. అయ్యగారుయొక్కరూపాంత
రము. (ఆచార్యునకు—చూ. నుడుగుతేడు.)

అయత్తుము. సం. వి. ఆ. పుం. యత్తుములేమి.

అయథార్థవర్ణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చారుడు, వే
గులవాడు.

అయనము. సం. వి. ఆ. న. 1. సూర్యునిదక్షిణో
త్తరదిశలపోక; 2. త్రోవ.

అయము. సం. వి. ఆ. పుం. మేలుగలుగజేసెడి
కర్తము. మేలుగలుగజేసెడి దైవము (అనికొం
దఱు.)

అయస్కాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. సూదంటు
తాయి.

అయస్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏనుగుపిక్క-
ముందటిచోటు.

అయస్కారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇనుముపని
చేయువాడు, కమ్మరి.

అయస్సు. సం. వి. న. లోహము, ఇనుము.

అయారె. ద్వ. అవ్య. (అయా+రె.) బౌర, (రూ.
అయారే.)

అయిమాయిషీ, అజమాయిషీ. హిం. వి. అంచనా.

అయివజా. హిం. వి. బదులు, మూలధనము, రాబడి.

అయ్యుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యుక్తము
కానిది. (యుక్తము=తగినది.)

అయ్యతము. సం. వి. ఆ. న. పదివేలు. విణ. కూడు
కొననిది.

అయో. ద్వ. అవ్య. (అయ+ఓ.) అయ్యో. (అమ్రే
డితమందు అయయో.)

అయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎడబాటు;
2. కూడికలేమి; 3. మానసిప్రయత్నము.

అయోగ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అయోగ్యత్వము.

అయోగ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యోగ్యు
డుకానివాడు.

అయోగ్రము. సం. వి. ఆ. న. ముసలము, రోకలి.

అయోనిజుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్భము
నందుబుట్టనివాడు.

అయోమయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇను
ముది; 2. కఠినము.

అయ్య. వై. వి. తండ్రి*. (ఇది వాత్సల్యసంబోధన
మునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకుమాటగా అ
యోగించబడును. “వ. ఆరాజ్యముఖ్యుండ
య్యాయిల్లేలతడనితనియడిగిన.” భార. ఆర.

2. ఆ.—మఱియు క్రియలమీదను విశేషణము
లమీదను వచ్చునపుడు వ్యతిరేకమును దెలు
పును. “గీ. ఆ కొనగముసిడిదిననగ్రోవు
లావు, కలుగునయ్య.” భార. ఉద్యో. ఆ. 3. “గీ.

ఎఱిగియెఱిగినన్న నేకార్థసమవేరు, బాడి
యయ్యయిట్టిపనికెబనువ.” భార. ఆర. ౨.

ఆ.)—విణ. పూజ్యాడు. “అద్దిరా అయ్యకుపా
స్తథాభ్యుదయము.” కళా. 3. ఆ.

అయ్యగారు. ద్వ. వి. 1. ఆచార్యుడు; 2. పూ
జ్యాడగు బ్రాహ్మణుడు. (చూ. అయగారు.)

అయ్యది. దే. స. (ఆ+అది.) అది,

అయ్యర. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+ర.) జౌర. (రూ. అయ్యరే.)

అయ్యలు. వై. అవ్య సంతాపమును దెలుపును*.

“అయ్యలుతాళలేనయ్యముకొన్న ప్రేమతోడ, నియ్యనయికడమి నిలుపలేనగాను.”

శ్రీ శ్రయ.

అయ్యవారు. ద్వ. వి. బ. పూజ్యుడగు బ్రాహ్మణుడు.

అయ్యర. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+ర.) జౌర. (రూ. అయ్యరే. “క. అయ్యరేచెలువెక్కడ.

నయ్యరే గెలువజాలు సంగజూరారే.” విజ. ౧, ఆ.)

అయ్య. దే. ద్ర. (అయి+య.) మీదసరుద్దర్దముకలుగుటను తెలుపును. “గీ. ఉత్తమజ్ఞానపుద్గు నానుండునేని, బొలుడయ్యున బూజ్యుడు బ్రాహ్మణుడు.” భార. సభా. ౨, ఆ.

అయ్య. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+ఓ.) అయ్య. “ఎ. గీ. కటికి నేలగండ్లులాత్తనిద్రపోయెడునయ్య.”

భార. ఆది. ౬, ఆ.-(రూ. అయ్య. ఆమ్రేడి తమండు అయ్యయ్య. అయ్యయ్య.)

అర. వై. వి. సగము, అర్థము.

అరగు. దే. వి. తిన్నె, వేదిక. “ఉ. నీడనున్న పుక, రంగుటరంగుపచ్చలయరంగయిపో.” అము. ౫, ఆ.

అరటి. దే. వి. అనటి. కదలిక.

అరక. “దే. వి. ఎద్దులగట్టిరున్నటువ సిద్ధపఱచిన నాగలి. ఏరు.

అరకాడు. దే. వి. (అరక+కాడు.) పైరుపెట్టు వాడు, కర్షకుడు.

అరఖు. హిం. వి. ద్రవరూపమైన జౌషధము

అరగడము. దే. వి. వి. ఎరునుచెల్లినది. పుద్గు.

అరగడి. దే. వి. పఱచగోడ.

అరగన్న. ద్వ. వి. (అర+కన్న.) సగముమూయబడినకన్న.

అరగలి. ద్వ. వి. (అర+కలిమి.) సందేహము. “నరునకుబూనిపల్కితి వినం జవిమాలినయట్టి పల్కులే, నరగలిలేక బెట్టడతనప్పడునూడుము నన్ను నాతనికొ.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

అరగలిగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (అరగలి+కొను.) సందేహించు. “ద్వి. హరుడుగర్భకుమనంబరయంగదలచి, యరుదైనవస్తువులరుదించివేడ, నరగలిగొనకీర్తులగర్భకును.” బస ౪, ఆ.

అరగూడు. ద్వ. వి. గోడయందేర్పఱచినగూడు.

అరడ. దే. వి. ఏఱుదాటదగినసాధనవిశేషము.

“గీ. ఈదుకొయ్యలుతెప్పలునీడుకాయ. లరడలరిగోళ్లుపడవలుదరులుపుట్టు, చేపడవలోడలాడిగాజెలగునట్టి, యంబుతరణంబులకునెల్ల సధిపుడతడు.” హంస. ౪, ఆ.

అరణము. వై. వి. వినాహకాలమునందు అల్లనకును అడుబిడ్డకును ఇయ్యబడుధనము, హరణము.

అరణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. శ్రచ్చినివ్వబుట్టిం చెడుకొయ్య.

అరణ్యము. సం. వి. అ. న. కాననము, వనము, అడవి.

అరణ్యకునకము. సం. వి. అ. పుం. పుకము, తోడేలు.

అరణ్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయడవి, పేరడవి.

అరత. వై. ద్ర. సమీపమునందు. “గీ. అనుజగెలు

పు. గాంచిమోదించెనరతనటించుచక్రి.” (రా

మాయకార్థమున నరతననియు. భారతార్థమున

అరతననియగ్నేదము.) రాఘ. ౪, ఆ. (కొంద

లు ఉపకంఠము అను సంస్కృతశబ్దముయొక్క

అర్థమునుబట్టి తెనుగునను సమీపమునందు

అనునర్థమున అఱుతనని ప్రయోగించినారు. చూ.

అఱుత.)

అరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విరామము; 2. ఒక మున్న థావస్థ.

అరత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చిటికెనచాచిన మూర; 2. మోచెయి.

అరదండ. దే. వి. రెండుచేతులకుదగిలించెడు సంచల.

అరదము. వై. వి. తేరు, రథము.

అరప. దే. వి. మీదగగూర్చుండుటకైయేర్పఱచిన చిన్నచప్పురము, మంచము.

అరపది. వై. స. పదిటసగము, అయిదు.

అరమర. ద్వ. వి. (అర+మరలుట.) 1. సందేహము;

2. భేదము. (రూ. అరమరము “ఉ. తామదిన

మృకున్నది విదర్భనరేంద్రతనూజ నిన్నును, త్రా

ముడవంచునీయరమరంబునజోమనసీదు నీకు.”

వై. ౮, ఆ.)

అరమరిక. ద్వ. వి. (అరమరియొక్కరూపాంతరము.)

1. సందేహము; 2. భేదము. “అరమరికలేనిచు

ట్టులు.” శ్రీ శ్రయ.

అరమిలుమొన. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

అరము. సం. వి. అ. న. బండికంటియాకు. క్రి.

వి. న. త్వరితము, వి. న. వడిగలిది.

అరముడి. దే. క్రి. విరా. మాటిమాటికి.
 అరయిక. దే. వి. అరయుట, విచారణ,
 అరయు. దే. స. క్రి. 1. విచారించు; 2. వెదకు.
 అరరము. సం. వి. అ. న. 1. తలుపు; 2. ఆకు.
 అరరి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. కవాటము, తలుపు.
 అరవరలు. దే. విరా. బ. శుష్కము. “క. విరహాగ్ని
 వలనదేహము, అరవర లైహస్తభూషణావళులై
 ల్లక్, హరిగోరిజాతీపడఁగా, నరుదుగ నెకచో
 టఁగూడియందలుఁదములోక.” వి. పు. 2. ఆ.
 అరవాయి. వై. వి. 1. అరైర్యము; 2. సంకోచము.
 అరవాయిగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (అరవాయి+కొను.)
 1. అరైర్యపడు; 2. సంకోచించు. “న. చుట్టం
 బనియరవాయిగొనుటకర్ణంబుగాదు.” భార.
 కర్ణ. 3, ఆ.
 అరవిదము. సం. వి. అ. న. పద్దము, తామర.
 అరవిరి. ద్వ. వి. సగమువిరిసినమొగ్గ, ముకుళము.
 అరసాపు. ద్వ. వి. (అర+సాపు.) మార్పు. “చ.
 అతండు నీమఱం, దికిరసావొనర్చె.” భార.
 స్త్రీ. ౫. ఆ.
 అరళము. సం. వి. అ. న. తలుపు. “అరళంబులు
 విరళంబులైన.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.
 అరళువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుండిగము.
 అరాజకము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) రాజలేనిది.
 అరాతి. సం. వి. ఇ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.
 అరాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మదపుటేనుగు;
 (ఇదినింద్యము.) 2. సజ్జరసము; 3. అభినయ
 హస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలినివంచి చూపుడు
 వ్రేలి మొడుటఁగూర్చి చూపుడువ్రేలిని వంచి
 తక్కిన వ్రేళ్లను జక్కఁగాఁ జూచిపట్టినది.) విరా.
 వంకరైనది.
 అరి. ఉభ. దే. వి. 1. కప్పుము; 2. శరసంధానస్థాన
 మైనయల్లెనడుము. “క. సరిసాధానమునేయుట,
 యరిఁబోయుటతివియుటేయుటద్దుతెకర మై, తి
 రుణీశరములుభానని, కరములగతిరపులనేకకా
 లమకప్పెక్.” విక్ర. ౬. ఆ. “నీ. బలితంపుఁ
 గ్రొవ్వాడిములుకుల సింగాడిఁగూరిచియరిసె;
 కొనకులాగి.” అచ్చ. యు. కాం. (దీనికి పు
 త్రితుండు నిర్బంధములోనగు అర్థములు కలుగు
 చున్నవి. చూ. అరికట్టు. మొ.)—సం. ఇ. పుం.
 1. చక్రము; 2. శత్రువు. (అరిపడ్డవర్ణము.—కా

మము, శ్రోధము, లోధము, మోహము, మద
 ము, మాత్సర్యము.)
 అరిందముఁడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) శత్రువు
 నడచువాఁడు.
 అరికట్టు. దే. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; “నీ. తెరువు
 లనరుగంగ నరికట్టించుపె నాబాలపుద్గంబుగా
 బహుజనముల.” నిర్వ. 3, ఆ.—2. పరిశీలించు.
 “నీ. అనుశీల్యించునరికట్టుకొనియుండు నెనిమి
 దిలక్షులఘనఘృతాబ్ధి.” భాగ. ౫, స్కం. ౨.
 ఆ.—వి. బ. దుప్పటిమెలిపెట్టి రెండుబుజముల
 యందును జందెవునాటుగావైచికట్టినకట్టు.
 అరిగ. దే. వి. 1. కడము; “నీ. బెడిదంపుటరిగలు
 బిణబిణఁది వ్పచు వడిబిల్లిమెఱములవైచునా
 రు.” కళా. ౮, ఆ.—2. ఒకరిరుదు. “నీ. కడువే
 గమునఁదెండ్లికొడుకు నెచ్చెగమున కరిగ యడ్డ
 మునట్టెగురువిభుండు.” కళా. 2. ఆ.
 అరిగాపు. దే. వి. (అరి+కాపు.) కట్టుకావలి. (అరి
 గాపుఁదోట=కట్టుకావలిగలతోట, మఱియు
 అరిగాపు అనఁగా కప్పుముకట్టువాఁడు.)
 అరిగాట్టు. దే. వి. బ. (అరి+కాట్టు.) ద్వారీపుగుట్ట
 పుషిఁటలకు వెనుకటిభాగమున ఊతగానుంచె
 డుకమ్ములు.
 అరిగొను. దే. అ. క్రి. (అరి+కొను.) అడ్డపడు.
 “ద్వి. ఆటలబెబ్బలియరిగొన్నయట్లు.” వీరిచరి
 త్రము.
 అరిగోలు. దే. వి. (అరి+కోలు.) ఏఱుదాటఁదగిన
 సాధనవిశేషము. (చూ. అరడ.)
 అరిరా. దే. వి. ఎత్తుడునీరుపోయుటకై తొలిచి కా
 లువ మొదలునుంచెడు తాటిమ్రానులోనగునది,
 దోనె.
 అంతి. దే. వి. కూరిమి, ప్రేమము. “ఎ. గీ. అంతి,
 బాలిప్రేముడి మచ్చికమక్కువయనఁ, ప్రేమ
 దోచును.” ఆం. భా. ప్ర. నా.
 అరిత్రము. సం. వి. అ. న. ఓడగడపెడుతెడ్డు,
 కడపుఁజేయు, చుక్కాను.
 అరిదళము. వై. వి. హరిదళము, హరితాళము.
 అరిది. దే. విరా. 1. అశక్యము. “క. అరిగరముననే
 దాల్చిన, నరిగరమునగేంద్రధీరుడైనంజడఁడే,
 యరిదిర మైనన్నడుగుట, యరిదిర మైకాభిలాషుల
 గున్మపరులకున్.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. దుర్ల
 భము. “నీ. హిమాద్రికన్య వరమునఁబుట్టిన యరిది

కూతురు." హరి. ఉ. 2, ఆ. 3. దుస్సహము.
"చ. అరిదినికృంతనాఖ్యనిరయందిది." మార్క.
2, ఆ.

అరిపడు ద్వ. అ. క్రి. అడ్డపడు "చ. తిద్దజనాం
తరాయత. త్వరమతిమాకునిప్పుడరిపడ్డదురాత్మ
లనేడుగంటిరే." భాగ. 3, స్కం.

అరిమి. దే. వి. బిడ్డలకుగొంతునడుగలిగెడు వ్యా
ధివిశేషము. "దివి. ఏలవల్కవు చెప్పవేయన్న
నీను. నరిమియోకోవయోయ గిటినుల్లా." భ
ల్లా. 3, భా.

అరిమేదము. సం. వి. అ. పు. వెలితున్న. (అని
కొందలు.)

అరివాణము. వై. వి. గిన్నె*. "క. సతనాల్కలజే
జేయపు. డతనికిబాడకట్టిపనిడియరివాణము
తో, దుతఁడచ్చిపాలయోర, బతివలుమువ్వు
రకుఁడెట్టుమనియిడిచనుడు." అచ్చ. బాల.
కాం (హరివాణశబ్దముసంస్కృతమనియు దాని
కర్థము గుండిగయనియుఁ జెలియునది.)

అరిష్టతాతి. సం. వి. ఇ. తేమంకరుడు. మేలుచే
యువాడు.

అరిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. కీడు; 2. పురిటిల్లు;
3. మడ్డగ; 4. చోవునులుతు; 5. కల్లు;
6. మేలు. పుం. 1. కాకి; 2. రావులుగు;
3. వెల్లుల్లి; 4. ముకుడు; 5. వేము.

అరుంతుదము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మర్దమును
దాతునది.

అరుంధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసిమినిభార్య. ఆం
జోతి.

అరుగు. దే. వి. తిన్నె. "అరుంగుమెలుంగుమెట్టి
కల్. మసలిక నెక్కుడు." పాంచా. ౪, ఆ
(అరుంగనియే తలుచుగా వాడుక. అరుంగని
యొకానొకచో గానబడుచున్నది.)

అరుగు. దే. అ. క్రి. పోవు. గమించు.

అరుగుదెంచే. దే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.)

1. ఎచ్చు; "కాంచెరుగుదెంచుమహత్తుక." భార. ఆది. 2, ఆ. 2. పోవు "ఎ. గీ. పాంసకే
తనుపాలికినరుగుదేర." జై. ౪, ఆ. (ఇక్కడ
తెంచుధాతువుస్వార్థమందు అనుప్రయుక్తమైన
దనియెలుంగవలయును. ఇట్లే ఏను చను క్రియ
లకును. ఇట్టిప్రయోగము ఇతిగ్రంథములయం

దుఃగానబడదు. స్వార్థమందు తెంచు అనుప్ర
యుక్తమునటకు పోవుటకు పోవుదెంచు అని
ప్రయోగించిన ఆచార్యప్రయోగమే ప్రమా
ణము. చూ. పోవుదెంచు.)

అరువి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రుచిలేమి.

అరుజే. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. కాలము. "నీ.
అరుజునిల్లెపుడేపయామకెల్ల." హంస ౪, ఆ.
(దీనిభేదములు. -కల్లరుజు. పుల్లరుజు.)

అరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అతిపస; 2. తెల్లతె
గడ; 3. మంజిడి; 4. చూమెన; 5. పుం.
ము. 1. ఇంచుకయెలుపు; 2. కపిలవర్ణము;
3. కుష్మభేదము; 4. సంధ్యారాగము. వి. 1. ఇం
చుకయెలుపుగలది; 2. కపిలవర్ణముగలది.

అరుణిము. సం. వి. వ. పుం. శోణిముము, ఎలుపు.

అరుణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనూరుడు;
2. నూరుడు.

అరుదు. దే. వి. వి. ఆశ్చర్యము. వి. ఆశ్చ
ర్యము.

అరుదుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అరుదెంచే. దే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.)

1. ఎచ్చు; 2. పోవు. "ఎ. చంపకాపురంబునకరు
దెంచువారు." జై. ౪, ఆ. (చూ. అరుగుదెంచు.)

అరులు. దే. వి. వాత్సల్యము. "నీ అర్చియించనన
రులు నానర్లనవాత్సల్యసంజ్ఞయైవంగుచుండు."
ఆం. భా. ప్ర. నా.

అరులుమరులు. దే. వి. ముదిమియందుగలిగెడు మ
దితబ్బిల్లు. (రూ.) అర్లుమర్లు.

అరుగుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గుండిగము.

అరుపు. దే. వి. ధన్యాదులబుణము.

అరువుఁదిక్కు. దే. వి. (అరువు+త్రిక్కు.) పశు
రోగవిశేషము.

అరువుబూట. దే. వి. (అరువు+పూట.) రొ
క్కపుపూట. (అచ్చెనకు అరువాదేశము.)

అరుప్పెంము. సం. వి. ఆ. పుం. జీడి. వి. ప్ర
ణమునుకలుగజేయునది.

అరుసము. వై. వి. హర్షము. "చ. అరుసముజెంది
ఎచ్చిరంటయందలుముందటిలిలగుంపులై." ఉ.
రా. 2, ఆ.

అరును. వై. వి. రాజు. "క. చేపట్టిన గ్రువులగుదు
రు, శోపించిన రంధ్రగూడుకొందురుజగతిక."

స్థాపింపజూడునజాలని, యాపందలుసాల్వకో నమరునునకనయే." అప్పు. 3. ఆ.

అరుక్కు. సం. వి. న. న. వ్రణము. పుండు.

అరుమాడు. వై. విణ. అర్దుడు.

అర. డే. అన్య. ప్రశంసనుదలపును. (రూ. అరే. అమైడితమందు అరర, అరరే. "చ. వెం. బడి బళిరే పురే యరర బాపురయంచువచింపవేట రుల్." చంద్రా. ౨. ఆ. "అరరేదాంతి." చంద్రా. 3, ఆ.)

అర్కపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపాలి.

అర్కబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాక్యసింహుఁ డనుబుద్ధుడు.

అర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జల్లేడు?; 2. పటి కము; 3. రాగి.

అర్కారా. హిం. వి. దూత, పనివాడు. (రూ. హ ర్కారా.)

అర్కుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుడు; 2. అన్న; 3. ఇంద్రుడు.

అర్గళము. సం. వి. ఆ. శ. ఆ. స్త్రీ. 1. గడియప్రా ను; 2. పెద్దయల. (ఇదిమాడులింగములయం దని మేదిని.)

అర్గ. డే. అ. క్రీ. అరుగుయొక్క రూపాంతరము. "మత్తే. ఎన్నడుకొమటియిట్టబర్గియెఱుంగవు." కళా. 3, ఆ.

అర్గము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెల; (రూ. అర్గపు.) 2. పూజించుట.

అర్గము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పూజకుదగి నది; 2. పూజకొఱకైనది. (అష్టార్గములు. — పె రుగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గజీక, సువ్వులు దర్శ, పుష్పము.)

అర్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రతిమ.

అర్పకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పూజచేయువాడు. నంచివాడు.

అర్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ. (మృగ, మగం ధము, అక్షతలు. పుష్పము, ధూపము, దీపము, ఉపవారము, తొంబాలము అని యెనిమిదివిధ ములుగలది.)

అర్పి. సం. వి. న. స్త్రీ. న. 1. మంట; 2. వెలుగు.

అర్పించే. సం. స. క్రీ. పూజించు. (సమర్పించు అనియు.)

అర్పితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అపచితుడు.

అర్జకము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లగడ్డ?.

అర్జి. హిం. వి. వ్రాతపూర్వకమైన మనవి.

అర్జక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు వేశ్య.

అర్జనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కసపు; 2. బంగారు; 3. కంటితెవులు. పుం. 1. ఏలుదుది?; 2. సెలు పు; 3. నెమలి. విణ. తెల్లనిది.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. బాణాసు రునికూతురు; 3. బాహుదయనునది; 4. (ఒకా నొకనో) కుంఠెనకత్తె.

అర్జునుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కృతవీర్యుని కొ డుకు; 2. పాండురాజుకొడుకు; 3. ఒకతల్లి కొక్కకొడుకు.

అర్జము. సం. వి. న. న. ఉపకము, నీరు.

అర్జవము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అర్జారాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీరుకుప్ప.

అర్జనము. సం. వి. ఆ. న. రోయుట, రోత.

అర్జి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. వింటికొప్ప.

అర్జజుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెలివది.

అర్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాచన, వేడికొలు.

అర్జనీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వేడవడినది.

అర్జపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుబేరుడు, పైడి క్కుడు.

అర్గప్రయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. మసీదము, పడ్డి చేతిబ్రదుకు.

అర్గము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శబ్దార్థము; 2. ఇంద్రి యార్థము; 3. కారణము; 4. ధనము; 5. నివృత్తి; 6. న్యాయము; 7. ప్రయోజనము; 8. పన్ను.

అర్గవంతుడు. సం. విణ. (త. ఈ. త్.) అర్గముకల వాడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అర్గ. అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుగునది.)

అర్గవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ముతి.

అర్గశాస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. నీతిశాస్త్రము.

అర్గావర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక అలంకారము. (మా. అలంకారము.)

అర్గి. సం. వి. న. పుం. 1. వేడువాడు; 2. వాది; 3. కొలుపుడుకాడు; 1. (తెనుగున) కోరిక.

అర్గించే. సం. స. క్రీ. 1. కోరు, 2. వేడు.

అర్గితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కోరబడినది; 2. వేడబడినది.

అర్చ్యము. సం. వి. అ. న. నిలాజిత్తు. విరా. 1. తెలివిగలది; 2. న్యాయముతోఁగూడినది; 3. వేడఁదగినది; 4. అర్థమువలన తొలగనిది.

అర్ధన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్ధన, వేడికోలు.

అర్ధము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగఁబడినది; 2. సెప్పింపఁబడినది.

అర్ధచంద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లతెగడ? అ. పుం. ము. 1. తురప్రమనెడి అమ్మ; 2. మెడపట్టి త్రోచుట కమర్చిన అర్ధచంద్రాకారపుచేయి; 3. గోటిసెలవంక; 4. అభినయహస్తవిశేషము. (చూపుడు ప్రేలుమొదలయిన నాలుగు ప్రేల్లనొక ప్రక్క సరిగాఁజేర్చి బొటన ప్రేలినెడముగాఁ జూచిపట్టినది.)

అర్ధతూరము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధాలంభి వాద్యస్థిని.

అర్ధము. సం. వి. అ. న. ఆర్. పుం. తునుక.

అర్ధగఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కటెలుకానితో సరిగా నిలిచి పోరలేని యోధుడు.

అర్ధహారము. సం. వి. అ. పుం. అటువది నాలుగు పేటలుగల హారము. ఏబది నాలుగు పేటలుగల హారము. (అనికొందఱుదురు.)

అర్ధేంద్రపు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. అర్ధేంద్రుడు; 2. కలయికవగ; 3. మెడపట్టిత్రోచుటకమర్చిన చేయి; 4. గోటిసెలవంక.

అర్ధోరుకము. సం. వి. అ. న. చ. దాతకము. చల్లడము.

అర్పటము. సం. వి. అ. పుం. అప్పడము.

అర్పణము. సం. వి. అ. న. అర్పణచట, అప్పనము.

అర్పించే. సం. స. క్రి. అప్పగించు.

అర్పితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) అర్పింపఁబడినది.

అర్పితము. సం. వి. అ. పుం. 1. చకోటి; (కోటి అనికొందఱు.) 2. నేత్రరోగవిశేషము; 3. ఒకానొకకొండ.

అర్పకుడు. సం. వి. అ. పుం. బొలుడు. విరా. 1. కృతుడు; 2. మూర్ఖుడు.

అర్పము. సం. వి. క్. న. నేత్రపక్షమధ్యకేశము, కొరి. నేత్రరోగము (అనికొందఱు.)

అర్పి. దే. వి. 1. అపేక్ష; “చ. చూచుటఁగాని క్రీడిక, ర్పి మఱిలేదు భోజనముమీది యపేక్ష యొకించుకనియు.” విజ. ౨, ఆ.—2. ప్రేమము.

అర్చ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోమటిది.

అర్చ్యముఁడు. సం. వి. క్. పుం. 1. మూర్ఖుఁడు; 2. పితృదేవతలలోనొకఁడు.

అర్చ్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అర్చ్య, కోమటిది.

అర్చ్య. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోమటివాని పెండ్లాము. అర్చ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటివాఁడు; 2. ఒడయఁడు.

అర్లు. దే. వి. అరులుయొక్క రూపాంతరము. (చూ.) అరులు.

అర్వము. సం. వి. త్. క్. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. తులవగుఱ్ఱము. విరా. అధమము, కీడ్వడినది. అర్వాచీనము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) క్రిందనుండునది.

అర్వము. సం. వి. క్. న. మూలరోగము.

అర్వసుఁడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) మూలరోగముగలవాఁడు.

అరోఘ్యము. సం. వి. అ. న. మిఁగడపెరుగు. (మిఁగడదీసినపెరుగు దదిబుసము.) పుం. కంద?.

అరోఘ్యే. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సేలరాడి?.

అర్హ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్చ, పూజ.

అర్హత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యోగ్యత.

అర్హము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) అనురూపము, తగినది.

అర్హుఁడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) అర్హుఁడు.

అజ. యు. దే. వి. 1. గది; 2. పెట్టెలోనగువాని లోపలి అజ; 3. హస్తాది తలము. “మిఁజేయి యజచేయి.” సం. “పాణిపృష్ఠంపాణితలమ్.” కాసే. గ. ఆ.—వై. 1. నగము; “అజచందురునిక్రొత్త మెఱుంగులు.” హరి. ఉ. 2. ఆ.—

2. కొఱత?; “క. ఘోరంబగునీ. జలభివధి యించినతో, నజలేనిమనోజకళినలచనెల మిఁ.” రా. ఆర్. గ. ఆ.—3. ఘేదము?; “నీ. పికభాషలకువిపంచిక ప్రాంతలకుభావ మజలేక తోడ్పడిమెఱసేనీని.” హరి. ఉ. 2, ఆ.—

4. నంచన?; “చ. అనినతండు నెప్పునమునం దొగిమొదము ఘేదముంబెనం, గొనగఁబురోహి తుంబిలిచికోమలిజ్జఫలంబుమికుఁదో, చినతె

జగంతయుం దెలియఁ జెప్పుమువీరికి నీరుసప్పు తిం, చిననెలులైనలెస్స యజచేసినదోషము ఏ చ్చునాపుడు.” భో. ర. ఆ.—5. కీడు?; “ఎ.

గీ. దుర్భయమున శకుని కర్మదుశ్శాసనలో, గజ

పరబాండవులకు నటయచేయఁ, గడఁగెఁబాం
డవులును గడుద్దాకిలుగానఁ, బొరయరైవారి
దురితవిధుల." భార. ఆది. 3, ఆ.—6. చింపి*.

"ద్వి. అటదోపతిమొలంబుఁగాబిగిచి, కుటు
చగాశిఖముడికొనియాడుకఱచి." రా. అ. కాం.
అటక. దే. వి. మూఁపు, స్కంధము. "క. మోపుట
ఱకసేపారెడునీ, లాపరిపులుఁగెక్కడియది." హరి. ఉ. ౪, ఆ.

అటకడ. దే. వి. (అటక+కడ.) స్కంధప్రదేశము.
"గీ. కడునిద్రగానమిదోడరుచుపడిగొని నడు
వంగ సేరకతడుపుచున్న, నెఱిగెచ్చెరదల్లిసఱ
కడనిడి." భార. ఆది. ౬, ఆ. (రూ. అటకడ
ము. "గీ. హయంబుసేన, గొఱియబలెఁ బెట్టు
కొనినత్తునఱకడమున." జై. ౧, ఆ.) (కడకబ్బ
ము స్త్రీసమమైనను పోరాటముమాటాటము
లోనగువానికివలె వృత్తియందు ము వర్ణకము
వచ్చినదని తోచెడిని.)

అటకము. దే. వి. అటుకువ, అట్టికి.

అటగొండెతనము. ద్వ. వి. గుండెగ్రస్తము. "ద్వి.
అద్విరభక్తునియటగొండెతనము." భల్లా. ౫, భా.
(ఈ పదము ఇంకను విచారింపఁదగినది.)

అటగొడ్డియము. దే. వి. అకార్యము, గుండగము.
(చూ. అటగొడ్డెము.)

అటగొడ్డెము. దే. వి. అటగొడ్డియముయొక్క రూ
పాంతరము. "క. ఎఱిగియెఱిగినిముందట, నట
గొడ్డెముచేసిపోయి." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

అటగొఱ. ద్వ. వి. న్యూనత. "చ. భీమనాయకుం.
డఱగొఱలేనివేల్పు నిఖిలాభ్యుదయంబులనీకు
నయ్యెడుకొ." భీ. ౨, ఆ.—విరా. న్యూనము.

అటమే. దే. అ. క్రి. 1. కూయు. "క. పసిగొనుచు
మేయవచ్చిన, పసిగొనుచుంగోలుపులుబలి
సెన్సపసి, యసియాడు సేనియచ్చేట, నసియా
డుందఱచు వెఱచునఱచుంబఱచుకొ." రామా.

౨, ఆ.—2. విలపించు. "క. సెఱిదవ్వంబడిపె
ల్లగ, నొఱలెడినరాజకరులయలివభిమన్యం.
డఱిముఱిబడుటకు వగమది, బఱిగొన నిలపె
లుచనఱచుభంగిఁజెలగెకొ." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

అటబాతి. మి. విరా. దుష్టుడు. "క. వఱునాతలేచి
నీదగు, కొఱగాములుచక్కద్రోచి కొనబో
యెదినం, బఱుగువడిచనియెనీపఱ, లఱబాతివి
నిన్ను నేమియనలేర్తునుతా." హరి. పూ. ౫, ఆ.

అటదా. దే. వి. 1. జడకుచ్చుమీఁదిపూస. "అట
రంజిబంగారుటఱదాలు." భాను. ౪, ఆ.—2.
కర్నాటకపుష్పగ్రీ బొంగుకొనకువేసెడు సింహ
లలాటపుతగడు.

అటడు. దే. వి. అటదాయొక్కరూపాంతరము.

అటపు. దే. వి. కూత. (చూ. అటము.)

అటమర. ద్వ. వి. (అట+మరులుట.) 1. సందేహము;

"క. మఱియు నొకమాటయెవ్వరు, నెఱుంగని
యదిదశరథునకు నేకాంతమనం, దఱమరలేక
దృఢంబుగ, నెఱుకవడంజెప్పనింటి నేనొకరుం
డకొ." నిర్వ. ౯, ఆ.—2. భేదము. "క. వె
వకు నెవ్వనిదుండుము, వెఱవారలబుద్ధినాత్తఁబెట్టు
నెయనఘం, డొఱివిడిచాడ్పుననామది. నఱమ
రలేదొండునమ్ముచనియెనరేంద్రా." విక్ర. 3, ఆ.

అటమరిక. ద్వ. వి. (అటమరయొక్కరూపాంత
రము.) 1. సందేహము; 2. భేదము.

అటవ. దే. వి. సాధువుకానియావు. ఒట్టియ. "గీ.

అటవలవైననునలవున వెరవునముట్టియంటఁగఁ
బట్టి కట్టివిడునఁ బిడుక." భార. విరా. ౧, ఆ.

(ఇది యిట్లు వ్రాతప్రతులపాఠము ననుసరించి

వ్రాయఁబడినది. అచ్చువుస్తకములయందు నఱ

వయనిపాఠము గనఁబడుచున్నది.) విరా. దుష్ట

ము, దుష్టుడు. "ఆ. పంగులఱవలైకాలుచే.

పిఱిచి సాధుజనులఁబఱచినారు." (ఇది వ్రాత

ప్రతులయందలిపాఠము.) భార. ఆను. ౫, ఆ.

అటవడు. దే. వి. సస్యవిశేషము. "క. అటవడుగం

తెతవిందయు, నఱువదిదినములకుఁబండునని

బ్రదుకాసక. దఱుచగ నేతాలెత్తెగఁ. బఱివఱ

యైయవియువ లైవడిచెడిపోయెకొ." కాళి.

3, ఆ.

అటవత. ద్వ. వి. ద్రావిడస్త్రీ. "ఎ. గీ. కంచి యఱ

వత లసమాస్త్రభిద్యలతలు." కాళి. 3, ఆ.

అటవము. వై. వి. (అట+వాయు.) ద్రావిడభాష.

అటవఱు. దే. వి. బ. నూత్నఖండములు. "క. ఆ

ఱవఱలైనరథంబులు, సెఱిదవ్వంబడినయశ్వని

కరంబులుండెం, దఱుచగఁగూలినకరులుకొ.

గిఱికొనియెకొ సమరమేదినీతల మెల్లకొ." భార.

భీష్మ. ౨, ఆ.

అటవఱ నేయు. ద్వ. స. క్రి. (అటవఱు+చేయు.)

1. ఖండించు; 2. ధ్వంసించు. "అరిగిదఱుగ్ధ

రంబఱవఱ నేయుగ," హరి. ఉ. ౬, ఆ.

అటనలు. దే. వి. బ. అటవవారు. ద్రావిడులు.

అటముటి. దే. వి. 1. సంభ్రమము. "చ. యుద్ధస్థిరం
డటిముటిఁజం పెసారథిఁదడత్వములంబటు బాణ

పాణియే." సం. "తతోయుద్ధస్థిరోరాజాత్వరమా
ణోమహారథః." భార. విరా. 3, ఆ.-2. కలఁత.

"క. విటిగిభవత్పుతనివహం. బటిముటిఁగనుక
నిఁజనంగననిలసుతుండే. దైత్యులెగచినగచెవారం.
దఱుదనచేజచ్చుటవుడు తప్పటకుఁగడుక."

భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అటముటిపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు. (చూ.
అటముటి.)

అటమెనకుండలు. ద్వ. పి. బ. బచ్చెనపనిచేసిన
పండ్లికుండలు.

అటసియ. దే. వి. అటసె. అతిరసము.

అటసె. దే. వి. అటసియయొక్క రూపాంతరము.

అటు. దే. అ. క్రి. 1. త్తయించు; 2. నశించు. పి.

1. అట్టు. కంఠము; "నీ. ఇంద్రులించుముఁడొచ్చి
చెందప్పఁగలసావి యటులెత్తివాకఁగ నానప
డిన." కాశీ. 3, ఆ.-2. సమాపము.

అటుఁదెవులు. దే. పి. (అటుఁతెవులు.) త్తయఁగోగ
ము. "అటుఁదెవుల్లాన్నాతడు." భార. ఆను.
3, ఆ.

అటుకువ. దే. వి. అటకము. "అటుకువయొకతో."

(ఇక్కడ అటుకువ అనగా అపకృష్టమనియర్థ
ము.) ఉ. హరి. ౪, ఆ.

అటుక్రమ్ము. దే. అ. క్రి. కపము. "ద్వ. పఱుమ
నెత్తురులేర్లు బహుమాంసములకు. నటుక్రమ్ము
భూతమ్ములైఁగంభాష్టే." రా. సం. కా.

అటుగు. దే. అ. క్రి. 1. జీర్ణించు; 2. త్తయించు.

అటుగుఁదెవులు. దే. పి. (అటుగుఁతెవులు.) అ
టుఁదెవులు.

అటుగుట్ల. దే. పి. బ. శిథిలము. "నీ. కుడికిరం
బున నటుగుడువేఁబదండంబు." శై. ౭, ఆ. (పు
త్రియందు ఏకవచనాంతమైనది. చూ. అటు
పుట్ల.)

అటుగుడు. ద్వ. అ. క్రి. (అటుగుఁపడు.)

1. త్తయించు; 2. నశించు; 3. హీనమగు. "క.
అటుగువడిచనియొనీపములు." హరి. పూ. ౫
ఆ. (చూ. అటజాతి.)

అటుత. దే. ద్ర. సమాపమునందు. "గీ. మహితకు

చిజీవనావాసమంగళగుణ, మరసియటుతఁదల్పి

నఁగుందియ్యవలెంది." (హరిశ్చంద్రునికథయందు
కంతమందనియు, నలునికథయందు సమాపమం
దనియు అర్థము.) హ. న. ౫, ఆ. (చూ. అరత.)

అటుపు. దే. స. క్రి. దక్కించు.

అటుము. దే. స. క్రి. 1. ఆక్రమించు; 2. ప్రతీ
క్షించు. "క. ఎఱుగుదు నేనునుయోధను. కొఱ
గామియు నతనితోడఁగూడినప్పులం. దఱుఁ

బగమనముననిడికొని, యటుముటయునుసంధి
పాసఁగదనియునుమాత్రా." భార. ఉద్యో. 3,
ఆ.-వి. అలము, ఆక్రమణము. "క. ఆతం
డఱుమెడలకముటియునే నె నధికరయునునక."

భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అటువండు. ద్వ. స. అటువదిమంది. (అటువదికి
మహ్నహత్యార్థకరూపము.)

అటువది. ద్వ. స. (అటుఁపది.) అటుపదులు.

అటువు. దే. అ. క్రి. అటుగుయొక్క రూపాంతరము.

అటువుఁదెవులు. దే. పి. (అటువుఁతెవులు.) అటు
గుఁదెవులు. "ఉ. ఏను హితంబుచెప్ప నటు లేచి

దురా చరణంబులిష్టయొక, మానవురొగిచంద
యిన మం దఱువుందెవులంటఁదాకినం, గాని
యెటుంగఁడవు ప్రతికారముగల్గు నెయట్లువోలె

నీ, దైవనికృప్తపుత్రిఫల మంది తలంచెడుగాకపి
మ్మటక." నిర్వ. ౪, ఆ.

అటువుట్ల. దే. పి. బ. శిథిలము. "క. ఆమెయిన

వివిధవర్త. స్తోమంబటువుట్లనేసి." భార. విరా.

౫, ఆ. (అటువుట్ల ఇత్యాదిబహువచనాంతము

లు పుత్రియందు ఏకవచనాంతములగును. "అ

టువుడుగావి." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "అటువు

డుఁగుప్పసంపుఁబారలై." లక్ష్మీ. ౧, ఆ. ఇత్యాది.)

అట్ట. దే. వి. 1. గడి; 2. పెట్టెలోనగునాని లోపలి

అట; 3. ప్రయాసమునఁ బిండఁదగినయావు.

కరట.

అట్టము. దే. పి. ముండ్లమాపులోనగునది.

అట్టాక. దే. వి. (ఆకఁఆక.) 1. మిక్కిలినిర్బల

ధము; "క. ఆకలిగాదోధకం, దేఱుమిలనాఁ

డఁగానొ తినవేలకృపక, సాఁగఁగదెన్నువుడ,

ట్టాకలబెట్టకపలాశనామ్రుఁడవై." కాశీ. 3,

ఆ.-2. మటుఁగు. "క. ఉఁకోఁజెప్పఁగెంతె

యేనిదడవొసూవిప్రశార్థులనీ, వాఁకొన్నాఁ

డవు భోజనాత్మరమున దాస్థానమైయుండిన,

జ్ఞానంబైట్టక చెప్పెదన్ సకలవృత్తాంతంబునుండే
టగా, వీరకొనేరయత్రి కమించె గుడువన్
విచ్చేయును గ్రమ్మనన్." కాశీ. 2, ఆ.

అష్టాంశలి. దే. వి. (అంశలి+అంశలి.) మిక్కిలి తు
త్తు. "క. సాలయకయన్నంబిడుమీ, జలజభవా
స్వయులకనుట చాల దెయ్జ్ఞా, కలిసేయకును
నియేలా, పలికితిరియడుగ పలికిబలియిట్లని
యెన్." "కా. ఆహారాధిక మైనమండునిలలో
నయ్యగ్ని దేవుండు స్వ. ల్నాహారంబునమండువి
ప్రుండు." భో. ౬, ఆ.

అష్టాంశు. దే. ఆ. క్రి. (అష్ట+అంశు.) చేరువ చుట్టి
చుట్టితిరుగు. "సీ. చిగురజ్ఞంపములందుగలి
యట్టాడుమఁగెరులొయిలనుస్వరములకును."
మార్క. ౫, ఆ.—"వ. అనుమఁదలంపొక యి
ట్టునట్టుంజుట్టుమెట్టెడు చిట్టివడుగుల నానట్టువ
నగవునుంగోపంబుఁ గడురనదలిచుచుండనమే
ళగాండ్ర నాలొకించి యిబ్బాలకులు మనవాల
కపుసొమ్ములందు నేమేనియు నపహరించుటకు
నట్టాడుచున్నవారు. మీరలీ మ్రుచ్చులనెచ్చరి
కం గనుపెట్టుకొనియుండుడనుటయు." ప్ర
భా. ౧, ఆ.

అష్టియము. దే. వి. అఱకము. "సీ. అఱకమట్టెమన
నజ్జీరుగు." ఆం. భా. ద్వి. మ.

అష్టు. దే. వి. 1. అఱు, కంతము; 2. సమీపము.

అష్టైసు. దే. వి. అష్టియముయొక్క రూపాంతరము.

అల. యు. దే. వి. తరంగము. విణ. ప్రసిద్ధినితెలు
పును. "అలపర్వస్యండు." వై. అవ్య సంబోధ
నమునుదెలుపును. "ఉ. అక్కలకన్యకాత్వమి
టులాఱడివోవ నకారణంబనీ. కెక్కడిమాల
వచ్చె." నిర్వ. ౨, ఆ (రూ. అలా. "క. నెల
వుల లాలలులొరంగం నన్నలా యనియెఱ
లన్." ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

అలంకరించే. సం. స. క్రి. కైనేయు, సింగారిండు.

అలంకరిష్టువు. సం. విణ. ఉ. 1. కైనేయువాడు;

2. కైనేయుస్వభావముకలవాడు.

అలంకర్త. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) కైనేయు
వాడు.

అలంకర్తృణుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పనియందు
నేర్పరియైనవాడు, కర్తృత్వముండు.

అలంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కైనేత; 2. భూ
పణము; 3. ఉపమాది. (ఉపమాదులు.—ఉపమ,

అనన్వయము, ఉపమేయోపమ, స్ఫురి. రూప
కము, పరిణామము, సందేహము, భ్రాంతి, అస
హ్యవము, ఉల్లేఖము, ఉత్పేక్ష. అతిశయోక్తి,
సహాక్తి. వినోక్తి. సమాసోక్తి. వక్రోక్తి. భా
వోక్తి. వ్యాజ్యోక్తి. మీలనము, సామాన్యము.
తద్గుణము, అతిద్గుణము, నిరోధము, విశేషము.
అధికము, నిభావన, విశేషోక్తి, అసంగతి, విచి
త్రము, అన్యోన్యము, విషమము, సమము, తు
ల్యయోగిత, దీపకము, ప్రతివస్తూపమ, దృష్టా
తము, నిదర్శనము, వ్యతిరేకము, క్లేపము, పరికి
రము, ఆక్షేపము. వ్యాజ్యస్మృతి. అప్రస్తుతప్రశం
స, పర్యాయోక్తము, ప్రతిపము, అనుమానము.
కావ్యలింగము, అర్థాంతరన్యాసము, యథాసం
ఖ్యము, అర్థావృత్తి, పరిసంఖ్య, ఉత్తరము, వికల్ప
ము, సముచ్చయము, సమాధి. భావికము, ప్రత్యే
సికము, వ్యాపారము, పర్యాయము, సూక్ష్మము.
ఉదాత్తము, పరిపృత్తి. కారణమాల. ఏకావలి
మాలాదీపకము. సారము.)

అలంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అలంకారము. కైనేత.
అలంకృతుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అలంకరిం
పబడినవాడు.

అలంక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలంకృతి. కైనేత.
అలంగము. దే. వి. కోట ప్రాకారపుగోడను ఆధా
రముగా మట్టిచేతఁగాని జాళ్లచేతఁగాని యేర్ప
ఱపబడినకొఱండు. పఠ్యము. "సీ. అలంగంబున
నలవరినావప్రమగును." ఆం. భా. ద్వి. పు.

అలంఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లంఘ్యము
కానిది. (లంఘ్యము=దాటఁదగినది.)

అలంజరము. సం. వి. అ. పుం. మణికము. కారు
ముంఠ (అనికొండలు.)

అలంజాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధకజన్మము
గలవాడు.

అలంగు. దే. ఆ. క్రి. 1. వెనుదీయు; ౨. పలికిన నే
నునీతలంపుపద్ధతిగాకపుడేమిమిఱివ, ర్తితికొ
డింబడకొనిను పధింపఁగవచ్చెదనోయటంచునా.
కలంగుచురాకమానుమనియానలువెట్లంగ." కళి.

౬, ఆ.—2. శోకించు; "ఉ. బాలరచాపు
కర్ణముల బడ్డంగలంకియలంగియొరువం. జాల
బాష్పత్రోయకగా జాలము చెక్కులరాలనేడ్చి."

భాగ. ౧. స్కం.—3. శ్రమపడు; "మ. మల

గుణమెల్లనిగాలికిం బలునట్లన్ త్రవ్వితేఘాటికొక,
దలగుణగోయలప్రాత్రక్షయలగు." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.—1. సంశోచించు. "ద్వి. జల శ్చ సలుపునిర్దర్శనమహామృతమను. కలగకూరక యుండి యటుతరునాత్." భాగ. ౧. స్కం. అలఁచే. దే. ప్రే. అలఁగఁజేయు. శ్రమపఱచు. "అలఁగఁడుడానియేమిటికల చెదరి మ్రేయినన్ను నీవు." మార్క. ౫. ఆ.

అలఁత. దే. వి. 1. బాధ; "క. వడినదివీలవున వెడలివలె, బడియెబుడమినన్లునుండు పదపడిత్రెల్లై. గొడుగుమున్ను తఁదేసిన. తెడిదవుచేటులయల. తిట్టెన్దనాథా." భాగ. ఆశ్వు. ౪. ఆ.—2. శోకము; "నీ. అప్పునియాశిఘ్నోచ్చుని చేర గఁబలివిని చేటికి నలఁతఁబొందె, దనిననలఁడుశిఘ్నల దఱపైగల. కగుఱమిఁకుఁబెద్దగలమేని మునివఱగొనావలన లేదుదానికి. ముప్పలిఁపకట్టులండువచ్చు." భాగ. ఆశ్వు. 3. ఆ.—3. శ్రమము. "వేళటియలఁత" అని. 3. ఆ.

అలఁతి. దే. వి. తేలిక. ఆపాతము. "నీ. మున్నపమానపాటు. దుఃఖిపాటుగలిగితోడఁగవచ్చిన. వారుగాన నలఁతిబోరు." భాగ. ఉద్యో. ౪. ఆ.—విణ. 1. అల్పము; 2. నూత్నము. "ఎ. గీ. అలఁతియలఁగుననిట్లనునాలతా గి." భాగ. ఆను. ౧. ఆ.

అలఁదు. తే. స. క్రి. పూయ.

అలఁదురు. దే. ఆ. క్రి. ఉప్పలిచు. దుఃఖించు. "క. కొలఁదికిమీఁతిన నెవ్వగ, నలఁదురు." నిర్వి. ౫. ఆ.—చ. దీ నినినొకమ్రానగట్టిచినశిశ్చయముందగఁజేసెదవమే. మనగలదట్లకాకయని యాత్మనలందురుమందచేప్పుడై." భాగ. విరా. ౧. ఆ.

అలక. ఉభ. దే. విణ. నూత్నము. సం. వి. ఆ. క్రి. కుదేరునిపట్టణము. అ. పుం. ము. నెఱికురుల.

అలకన. దే. వి. నూత్నత. విణ. నూత్నము. "అలకని తెల్వ." హరి. ఉ. 2. ఆ. "అలకనిజేము." స్వా. ౬. ఆ. (విశేషమైనపప్పుడు సమాసమునందు కడపటి ఆకారమునకు ఇకారమువచ్చెడి.)

అలకి. వై. వి. కుండ*. "నాలుగే నలకులదొంతి డించి." హరి. పూ. ౫. ఆ.

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; "తెలుపనలకువదినన్." భట్ట. ౪. ఆ.—2. క్షేమఖ్యము. "అలకువలేనినిష్టలను." మై. ౧. ఆ.

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; "తెలుపనలకువదినన్." భట్ట. ౪. ఆ.—2. క్షేమఖ్యము. "అలకువలేనినిష్టలను." మై. ౧. ఆ.

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; "తెలుపనలకువదినన్." భట్ట. ౪. ఆ.—2. క్షేమఖ్యము. "అలకువలేనినిష్టలను." మై. ౧. ఆ.

అలక్రము. సం. వి. ఆ. పుం. యావము, లక్ష్మక. అలక్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) లక్రముకానిది. అలక్రముచేయు. వి. స. క్రి. ఆనాదరించు. అలగర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుపాము, (రూ. అలగర్దము, అరగర్దము.) అలఘువు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. ఉ.) లఘువుకానిది. (లఘువు=చుఱకన.) అలజము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్కుఁదము, గంపపుఱఁగు.

అలఁజేడి. దే. వి. 1. ఆపద; "క. అలఁజడివచ్చుటకు మూలమదియొద్దియో." సం. "నాపదామస్త్రీమర్యాదా." భాగ. ఆర. 2. ఆ.—2. క్లేశము. "చ. అలఁజడిలేదుచిత్రమునకంగములందుబ్రయత్నమేమియుకొ. వలనదు." లక్ష్మీ. ౪. ఆ.

అలఁజడిదరి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.) అలపద్దము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదువ్రేళ్లనుగొనలుకూడకుండునట్లు విల్లువలె ఎంచి చిటికనవ్రేలివెంచి వ్రేళ్లన్నియెడముగలుగఁదిప్పబడినది.)

అలపు. దే. వి. అలయక, శ్రమము.

అలబలము. దే. వి. కలకలము. "క. అలబలములసంఖ్యయలై, యలబలములునేయుచుండ." విజ. 3. ఆ.

అలభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) లభ్యముకానిది. (లభ్యము=పొందఁదగినది.)

అలమట. దే. వి. చింత. "గీ. ధర్మశుకుమాటనొప్పెప్పిధంబాయెఱుంగ. కునికఁజేసిచింతిల్లితినోపుదీవు. తెలియఁజెప్పినాయలమటములుగఁజేయ." భాగ. ఉద్యో. ౨. ఆ.

అలమటపకు. ద్వ. ఆ. క్రి. చింతపడు.

అలమటించే. దే. ఆ. క్రి. చింతించు. "ద్వి. నాహోయ్యమునకు. నందునెవ్వరిగానకలమటించుచును." నిష్ఠ. ఉ. ౫. ఆ.

అలమరు. దే. ఆ. క్రి. చింతించు. "ద్వి. ఈవిధనలమరియేగుచుండఁగను." హంశ్య. ౧. ఆ.

అలమారుచే. దే. స. క్రి. బండియెడ్లనుమార్చికట్టు.

అలము. ఉభ. దే. ఆ. క్రి. కవీయు. "చ. సులభమొదుర్లభోభాయనిచూడనెఱుంగవు కన్నదానిపై. నలముదుకామమా." భాగ. శాం. ౪. ఆ.—స. క్రి. 1. ఆకమించు; "గీ. రక్కసులునుగంతఖడ్గ, కార్తకప్రముఖాయుధకలిత భుజాలు.

కవచ ధారులునయ కోటగలయనలమ.” రా.
యు. కాం.—2. కాగిలిండు; “ఎ. గీ. అతివయ
త్యంతవివశయైయలమగ్రోవి. తేటతేనియతేలి
నీటచెలివిదెచ్చు.” హన. 3. ఆ.—3. పరిగ్ర
హించు. “గీ. అతడుమనుమనినందదప్రీతియ
డర, నలమియాలింగనముచేసి.” మార్క. ౮.
ఆ.—వి. 1. అణుము. ఆక్రమణము; “చ. అలము
నదునివెచ్చుడు.” భార. ఆర. ౫. ఆ.—2. కాక
విశేషము. “క. అలములుదుంపలనమలచు.”
అచ్చ. సుం. కాం.—సం. అ. న. 1. తేలుకొం
డి; 2. తేలుకొండిముల్లు.

అలముకొను. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; “అలము
కొనిన మూర్ఖులపర్యాయమునదేటి.” శై. 2.
ఆ.—2. వైకొను; “విచ్చనిచ్చలాలించినే
నలముకొనుటేగాని. గ్రుచ్చిరాడుకాగిలిండు
కొనుటెన్నడులేదుగా.” తే. త్రయ.—3. వ్యా
పించు. “గీ. రూపాదుల. నలముకొనవుచుర్థురా
దికములు.” భార. కాం. ౪. ఆ.

అలయిక. దే. వి. అలపు. అలనట. శ్రమము.
అలయు. దే. అ. క్రి. 1. శ్రమపడు; 2. వినుగు;
“క. అలయునెడ డయ్యునెడనా. కలియు
ద్యయ్యునైన యెడలగడుకొనిధరణి. తలనాధ
పురుషునకుని. మ్ములభార్యయపాచుజ్జితమునదుః
ఖంబుల్.” భార. ఆర. ౨. ఆ.—3. ఆలస్యము
చేయు. “క. కనుగొనినాతలచినపని. యనువు
పట్టచినుటచియైనయలయక వేగం. బునపత్తు.”
ఉ. హరి. ౨. ఆ.

అలరారు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు; 2. ప్రకాశించు.
అలరు. దే. అ. క్రి. 1. వికసించు; 2. సంతోషిం
చు. వి. 1. పుష్పము; 2. సంతోషము. “మిగు
లనలరొంది” అచ్చ. సుం. కాం.

అలరుబోడి. దే. వి. (అలరు+పోడి.) 1. పుష్ప
ముపలె మసాక్షారాలైన యింతి; 2. ఇంతి. (ఇట్టి
తావులయందుబోడికబ్బము పరమగునపుడు ఎల్ల
చో నుగాగమంబగునని యెఱుంగునది.)

అలరుచే. దే. ప్రే. అలరజేయు. “క. ఇలావంతుం
డని. యాచతురుడు నామకరణములరిచి యం
తకా.” (అలరిచి అనగా ఇక్కడచేసియనియ
ర్థము.) విజ. ౧. ఆ.

అలరువిలుకాడు. దే. వి. పుష్పధన్యుడు, మున్నగుడు.

అలరువిలుకుడు. దే. వి. అలరువిలుకాడు. “ఎ.
గీ. అలరువిలుకుపూవుటముబోలె.” భార. విరా.
౧. ఆ. (రూ. అలరువిల్లుడు.)

అలర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లజల్లేడుగీ;
2. ముండ్లయచ్చితేగీ; 3. ముంచేవెట్టెత్తి
కుక్క.

అలవ. దే. వి. గుంజలునాటికమ్ములులోనగువాని న
డ్డముగాజొప్పించినవెలుగు. “నీ. గండపుగ్గూ
చముల్ పొందించితురువేళ్లనలవగాగట్టినయట్టి
మహిమ.” రా. వి. 3. ఆ. “నీ. నీటిలోఁడవ
సినపాతీనములగతివెలుగులుసాచ్చియావలికిఁబో
వు. గోడలపలువెనదాటుగ్రేడ్వోలె.” హరి.
పూ. ౬. ఆ.

అలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలవు+పడు.) 1. అభ్య
సపడు. వాడుకపడు; (చూ. మర్యాద.)
2. తగు; “క. తలవగఁబువ్వలకతనం. చిల
కెక్కినారయనవిధ బునహరివారలమగుట
నిట్టి పేర్లకి. నలవడితిమి ధన్యతములమైతిమి
ధరణి.” హరి. ఉ. ౮. ఆ.—3. సిద్ధించు; “వి.
అందుమీరెవ్వరెవ్వ రెక్కడెక్కడనెయ్యె రూ
పంబులం జరియింపం గోరిననయ్యెరూప బుల
నడియెడు.” భార. ఆర. 2. ఆ.—4. స్వాధీన
పడు. “క. పురికొనుచుండెలచునో. హరిసా
హరి నొక్కచోటనలవడునొకచో. విరియునొక
చోటఁదిరుగుక. దిరుగక యొకచోట రెండు
దెలుగులు నొప్పుకా.” భార. భీష్మ. ౨. ఆ.

అలవరి. దే. వి. అలంగము. వప్రము. “నీ. అలం
గంబన నలవరినావప్రమగును.” ఆం. భా. ద్వ.
పు. (ప్రయోగములయందు ఆరుపరియని కన
బడుచున్నది.)

అలవరించే. ద్వ. ప్రే. 1. అధ్యసించు; “గీ. కా
ప్రములనెల్లదగినధంగి నలవరించి.” భార. ఆ
ను. ౪. ఆ.—2. అలంకరించు; “స్త్రీవలెనెయల
వరించి.” తే. త్రయ. 3. ఎపించు; “నీ. జప
హేమదాన సంస్కారభూర్వకముగా నన్యధా
ప్రతీదిత్యలవరించి.” శై. 3. ఆ.—4. సవరిం
చు; “నీ. ఒక్కింతనడలినయత్తంసదామకంబు
నవంబుగమాలినలవరించి.” హరి. పూ. ౫. ఆ.—
5. సిద్ధపఱచు; “గీ. అలవరించిచురుద్ధాహరి
ములను. దుష్టిచేసి.” ఉ. హరి. ౪. ఆ.—
6. స్వాధీనపఱచు. “వ. అదివీరలు దిగ్విజయంబు

చేసియలవరించికొన్న పదంబగుటయు.” భార.

ఉద్యో. ౧. ఆ. (అలవడుధాతువు.)

అలవఱుచు. ద్వ. ప్రే. అలవడఁజేయు, ఆభ్యాస పఱుచు. (రూపాంతరము అలవరించు.) (ఒకా నొకవో అలవర్చు అని రూపము కనబడు చున్నది.)

అలవాటు. ద్వ. వి. 1. ఆభ్యాసము; 2. సిద్ధి. “ఎ.

గీ. ఆత్మ నిష్ఠయలవాటుగాఁజేంచి.” కాం. ౬.

ఆ.—విణ. సిద్ధము. “తేరలవాటుగఁదేర నెక్కి.”

ఉ. హరి. 3. ఆ. (రూ. అలవడుట.)

అలని. దే. వి. కొలది. “క. పృథ్వుసువభామబ

లంబలవికిమీఱెను.” భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.—

విణ. శక్యము. “క. బలహీనుడైనవానికి నలవి

యెమోపెట్టి తివియనక్కర్చుకమున్.” భార.

ఆది. 2. ఆ.

అలవు. దే. వి. 1. పశ్యముము; “గీ. మావట్లడల్లనల్ల

నమదగజులు నిచ్చులోగూడ నోజకుడచచ్చ

నట్లు. యోగవిద్యాపరుండును నొయ్యనొయ్య

నలవులోగూడఁబలవనునాగవలయు.” మార్క.

3. ఆ.—2. బలము; “క. బలభద్రునిధరి

యంపగ నలవుచెడి పులంబదైత్యుఁ డయ్యెడ

ధరణీ. తలమునకువచ్చె” వి. పు. 2. ఆ.—3. శ్ర

మము. “క. తురగమునునీరుజలజా. కరమునఁ

ద్రావించితొవక చవుప్పనలో. త్కరభరవిసమ్ర

చూతాం. తరిమరకతేదినలవునంబవలెంపన్.”

(అలవునన్ ఇక్కడ అలవునన్ అనియే యుం

డవచ్చును. అయినను పుతలయందంతిలపాతము

అలవునన్ అనియున్నది. ఈరూపమును సాధు

నే. జై. ౮. ఆ.

అలవోక. ద్వ. వి. (అల్ల+పోక.) 1. స్వేచ్ఛ. య

దృచ్ఛ. “సీ. అంతలనొకఁడుమదాశ్చయండను

జగతీనాయకుండురూపానుభూతి. యనుభౌర్య

యునుదానుదనమృత్తిధరభావాఖ్యుఁడువోడ

రానట యదృచ్ఛ. సుక్కింతపాలయంబయి

ను.” (ఇది మఱియొకవో చెప్పబడినప్పుడు.)

“వ. మదాశ్చయండనువాఁడు రూపానుభూతి

యను భార్యయందానుధీరభావుండనుమంత్రి

వోడ నలవోకనటుపాలినమాత్ర.” కళా.

గ. ఆ.—2. లీల. “సీ. నీకఠంబునఁగాచికాకోల

విషవహ్నినలవోకయునుబోలెనార్పగలిగె.”

కాశీ. ౬. ఆ.

అలస. సం. వి. ఆ. ప్రీ. అల్లుడుతీగ. ఆ. పుం.

ము. 1. వృక్షవిశేషము; 2. పాదరోగవిశేషము.

విణ. సోమరి.

అలసందియలు. వై. వి. బ. కాయధాన్యవిశేషము.

“అనుగమింగువలసందియలు.” మార్క. 3. ఆ.

అలసందెలు. వై. వి. బ. అలసందియలయొక్క రూ

పాంతరము.

అలసట. దే. వి. అలపు. ఆయాసము.

అలసత. సం. వి. ఆ. ప్రీ. అలసభావము. అలస్యము.

అలసాంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. అలసందెలు.

అలాతము. సం. వి. ఆ. న. ఉల్బకము. కొఱపి.

అలాబువు. సం. వి. ఉ. డో. ప్రీ. సారీ.

అలాయిదా. హిం. వి. ప్రత్యేకము.

అలీకము. సం. వి. ఆ. న. లలాటము. నొసలు.

అలీకిడి. దే. వి. చప్పడు, ద్వని.

అలీపిరి. వై. వి. అల్పశరీరముగలవాఁడు*.

అలీవేణి. సం. వి. ఈ. ప్రీ. 1. తుమ్మెదవంటి వెండ్రు

కలకలయీతి; 2. ఇ. తి.

అలుగు. దే. వి. 1. ఖడ్గము; 2. చెఱువునిండినపు

డు నీళ్లుపోవుట కేవలమిదనదారి, పరివాహము;

3. బాణాదుల యగ్రపుటుక్కుతునక, ఫలము.

(రూ. అల్లు.)

అలక. దే. వి. 1. కోపము; 2. ద్రోహచింత. “అ

టునేయద్విజాన్యుడల్కా.” ఆము. ౮. ఆ.

అలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. స. క్రి. ఇల్లులో

నగువానినలుకు. వి. భయము.

అలుకుఁజుట్ట. దే. వి. (అలుకు+జుట్ట.) అలీకెడు

ప్రాంతగుడ్డలోనగునది.

అలుకుడు. దే. వి. అలీకిడి, రొద, ద్వని.

అలుకువ. దే. వి. అలక. కోపము. “అలుకువతెగ్గె.”

సంద్రి.

అలుగు. దే. అ. క్రి. 1. కోపముచేయు; 2. ద్రో

హముతలచు. “క. తనయునికంటెను నను న,

మృనుజేంద్రుఁడుకరము నెమ్మనున్నించుమనం, బు

ననట్టియగ్రజన్మని, యనుపమరాజ్యమన కలుగ

నగునేనాకున్.” మార్క. ౮. ఆ. (రూ. అల్లు.)

అలుగుల. దే. వి. (చూ. అలుగులము.)

అలుగులపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలుగులము+పడు.)

1. నలగుడుపడు; “వ. ఒండొరుల యలుగు

లలుగులపడవేసియు.” ఉ. హరి. 3. ఆ.—

2. బాధపడు. “క. తలకంటగించుచుండగ, బలి

మినినాపధరసంబు పానమునేయక, దలకొను
రోగార్తునిక్రియ, నలమటతోబెరయుతెగున
నలుగులపడుచుకొనె" నిర్వ. ౧౦, ఆ.

అలుగులము. దే. వి. 1. నలుగుడు; 2. బాధ.

అలుచే. వై. విణ. ముందుడు. "క. అలుచైననుబగ
తునిదెన, దలపుగలుగవలయుననిదర్శింజ్జి
లదో, ధ్వలగుకాంతేయులమన, మెలమికలిమి
నచ్చియిట్టులేమట నగునే." సం. "నావజ్ఞేయో
రిపుస్తాత ప్రాకృతోపి బుధూపతా, కింపునః
పాండవాస్తాత సర్వాప్రతుకలారణే." భార.
విరా. 3, ఆ.

అలుపము. వై. విణ. అల్పము. "నీ. ఈవెండ్లుకలు
పట్టియాడ్చినయాచేయి తొలుతగా బోలె
దున్నసేను, తనువంతెలింతలుతునియలెనెదరి రూ
పతీయున్నగనియుడు కాలుగక, యలుపా
లబానుపడునట్టిచిచ్చేయిని." (అలుపాలె =
అల్పకార్యములచేత.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

అలుపు. దే. ఆ. క్రి. అలుగు. "వినుమునరేంద్రుని
ప్రండలివె." భార. కాం. ౧, ఆ.—వి. ఆ
లుగు, పరిపాహము.

అలేఖము. సం. వి. ఆ. న. వ్రాయనిపుస్తకము.

అల్క. దే. వి. అలకయొక్క రూపాంతరము.

అల్కా. హిం. విణ. తేలికైన, నీచమైన.

అల్కోజా. హిం. వి. పిల్లనంగ్రోపి.

అల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నూత్నము, అలతి.

అల్పిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడునల్పము.
అనీయము.

అల్పీయము. సం. విణ. (స. ఈ. న.) అల్పిష్ఠము.

అల్పారా. హిం. వి. సారుగులుగల యెల్లయిన కట్ట
పెట్టె. (రూ. అల్పారు.)

అల్ల. యు. దే. విణ. ప్రసిద్ధినితెలుపును. "అల్ల
నాడు." వై. మందము. "అల్లనగును."

అల్లకము. దే. వి. అల్లుట, అల్లిక.

అల్లకల్లాలము. దే. విణ. తామరాలు. వ్యత్యస్తము.

అల్లుటపెట్టు. దే. స. క్రి. (అల్లుటము+పెట్టు.) శ్ర
మపఱచు. "ద్వి. అల్లనమూడేడులయ్యునన్నెం
త, యల్లుటపెట్టెదోయ్యనెనెలుగ." భల్లా
౧, భా.

అల్లన. వై. వి. 1. తిన్నన; "అల్లనినగవు." (చూ.
అలకన.) 2. మెల్లన. "చ. అనిలజాడోయి

రావణుడయల్లననేటికిబెట్టుచెప్పెదకొ." రామా. ౬, ఆ.

అల్లము. వై. వి. ఆర్తకము.

అల్లరి. దే. విణ. దోషముయొక్క ప్రకటనము.
విణ. దోషమువలన ప్రకటనమైనది.

అల్లలనాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అల్లన+అల్లన+అడు.)
చలించు. "లేనడుమల్లలనాడె." స్వా. ౨, ఆ.
అల్లలాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అల్ల+అల్ల+అడు.)చలించు,
(రూ. అల్లలాడు.)

అల్లాటము. ద్వ. వి. అల్లాడుట. తిప్పట.

అల్లాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అల్ల+అడు.) 1. చలించు.
"అపనీచక్రము పాదపూతముననల్లాడంగ." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. తిరుగు.

అల్లారుచే. ద్వ. శ్రీ. అల్లాడలేయు.

అల్లారుపు. ద్వ. వి. అల్లారుట. నిత్యపాము. "వా
లంబునల్లారుపుగొడ్డులరేచె." రామా. ౬, ఆ.

అల్లారుదెల్లము. ద్వ. విణ. (అల్ల+అరు+దెల్లము.)
మిక్కిలిప్రియము. "గీ. ఎల్లబంధువులను నల్లారు
దెల్లమై." కళా. ౬, ఆ.

అల్లారుముద్దు. ద్వ. విణ. (అల్ల+అరు+ముద్దు.) వి
క్కిలి మనోభ్రము. "మ. అనుగుండ్రిడలనెల్ల
వారలను నిట్లల్లారుముద్దెనకూతునకుకొ." నను.
3, ఆ.

అల్లి. దే. వి. 1. కలువంటి యొకానొక గు
పుష్పము; 2. పచ్చిగానుండునపుడే మంబు
వేయుటకుపయుక్తమైన యొకానొకచెట్టు;
3. బాలక్రిడావిశేషము. "నీ. చిడుగుడువ్వల
పోటి చెండుకట్టినబోదిమల్లియంపునెట్టి
యప్పూలు." కాళి. 3, ఆ.

అల్లిక. దే. వి. అల్లుట. అనిక.

అల్లికబిల్లక. దే. వి. అల్లిబిల్లియొక్క రూపాంతరము.
అల్లితెమ్మెర. దే. వి. ఎల్లగాలి.

అల్లిబిల్లి. దే. వి. 1. పెనయను; 2. ఒడ్దిక. "గీ. ఆ
గితనకూర్చుచెలవతోనల్లిబిల్లి, యగుచునెప్పటి
యల్లనెయ్యముననుండె." పరి. 3, ఆ.

అల్లిబిల్లికొను. దే. ఆ. క్రి. పెనగొను. "నాపు
క్రొవులు నల్లిబిల్లికొనుకాంతారంబునందు." స్వా. ౨, ఆ.

అల్లియ. దే. వి. వింటిసారి, మార్వ.

అల్లియము. దే. వి. (చూ. అల్లెము.)

అల్లు. దే. అ. క్రి. (తీగ) ప్రాచు. స. క్రి. అల్లిక వేయు.

అల్లుడు. దే. వి. (అల్లు+వాడు.) కూతురుగడు, బామాతి.

అల్లుడుకొమ్మల్లు. ద్వ. వి. బ. (అల్లుడు+కొమ్మ రుడు.) కొంచెము ఇంచుమించు దొరతో సమమైన వేషమును భోజనమునుగలిగి దొరకు అంగరక్షకుడుగా నుండువాడు.

అల్లుడు. దే. వి. అల్లిక.

అల్లుబచ్చేలి. దే. వి. తీగబచ్చేలి.

అల్లువాడు. దే. వి. అల్లుడు. "క. అనఁచనము రామభద్రుని. మునివరమేశ్వరునకిచ్చె మోహముతోన. జ్ఞానాధునిబాటిల్లె. వెనదివలి గట్టునల్లు వానికిబోలె." రామా. ర. ఆ.

అల్లి. దే. వి. అల్లెయొక్క రూపా తిరుము.

అల్లెబుట్టు. దే. వి. మత్స్య శేషము. "వి. వి. అల్లె బుట్టువృక్షేపయ్యొల్లదొను." పాంచ. ర. ఆ. అల్లెము. దే. వి. "పెడ్డెయినతోడనే యల్లునిబిలిచి యల్లవారింబెట్టెడిందు. (ఇది అల్లెయము యొక్క రూపాంతరము.)

అల్లానేరడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు; 2. జంబువు; "నీ. హాలాహాలంబమునల్లానేరడు బండుమిసిమింతుడునుగాక మ్రొంగినాడు." ప. ౧, ఆ. 3. బ. సంగీత శేషము. (చూ. అల్లానేరడు. సంగీత శేషమును. "హ. నికేనమ్మ సువాలయ్య ధవళిమింత్రముల్లానేరట్లగొనక లాగములంచు." పాంచా. ర. ఆ.)

అల్లానేరడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు; 2. జంబువు; "నీ. హాలాహాలంబమునల్లానేరడు బండుమిసిమింతుడునుగాక మ్రొంగినాడు." ప. ౧, ఆ. 3. బ. సంగీత శేషము. (చూ. అల్లానేరడు. సంగీత శేషమును. "హ. నికేనమ్మ సువాలయ్య ధవళిమింత్రముల్లానేరట్లగొనక లాగములంచు." పాంచా. ర. ఆ.)

అల్లరించు. ద్వ. ప్రే. అలవరించుయొక్కరూపాంతరము. "నీ. వేళుబగిఅవంగ వెరి వెల్వరించోరనోరడేతుగుక్కినొల్లునాడు." నిర్వి. ౧, ఆ.

అవ. ఉభ. వై. వి. అవ్యయొక్కరూపాంతరము.

సం. (ఉపసర్గము.) చెడ్డ అనుసర్గమును తెలుపునది. (ఉదా. అవగుణము, అవమానము, మొ.)

అవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పట్టణమశేషము;

2. ఆక్క.

అవంతీసోమము. సం. వి. అ. న. ధాన్యాష్టము. కలి.

అవకటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పేరుధము.

అవకరము. సం. వి. అ. పుం. పాఠకతో జమ్మిచేర్చిన కసపుకుప్ప.

అవకర్షణము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.

అవకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడము; 2. తెఱపి.

అవకీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చల్లబడినది.

అవకీర్ణ. సం. వి. (న. ఈ. న.) నశించిన బ్రహ్మచర్యాదివ్రతముగలవాడు.

అవకుంఠము. సం. వి. అ. న. చుట్టుట.

అవకుంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టుబడినది.

అవకృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిష్కాసితము.

వెడలించబడినది.

అవకేతి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) గొడ్డుపోయినది.

(చెట్టు.)

అవక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాడిగ; 2. వెల.

అవక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తప్పుపెట్టి త్రోయబడినది.

అవత్సము. సం. వి. అ. పుం. తప్పుపెట్టి త్రోయబడు.

అవగంఢము. సం. వి. అ. పుం. బోటిమ.

అవగంఢము. వై. వి. అగంఢము, అకార్యము.

అవగణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిరస్కారము, తెగడిక.

అవగణితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపబడినవాడు, పురూషుడు.

అవగతిము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలియబడినది; 2. పొందబడినది.

అవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బోధము, తెలివి.

అవగాధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతిస్థానము.

అవగాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకళించ;

2. మునుక.

అవగాహించు. సం. అ. క్రి. మునుగు. స. క్రి.

ఆకళించు.

అవగతిము. సం. వి. అ. న. మాటు. విణ. 1. చూ

అబడినది; 2. చెప్పబడినది.

అవగీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రణవతము, పాగడబడినది.

అవగుణము. సం. వి. ఆ. న. మునుగు.

అవగుణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మునుగిడబడినది.

అవగుణము. సం. వి. ఆ. పుం. దుర్గుణము.

అవగ్రహణము. సం. వి. ఆ. న. 1. అడ్డపాటు; 2. అనాదరిము.

అవగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెలపు; 2. అడ్డపాటు; 3. ఏనుగునొసలు.

అవఘోషము. దే. వి. 1. వ్యాపనము; “ఎ. గీ. బౌరకరవాడిచూపులయవఘోషంబు.” పాండు. ౧, ఆ.—2. సామర్థ్యము. “క. ఆరీతి నేర్పుగలిగిన, భూరమణునిజేరుమనుచుబులుగులదొరతెకొ, జీరగ హేమావతివిని, యారాచెలియవఘోషంబులుంగడించెకొ.” హంస. 3, ఆ.—విణ. హేమ్యే. “ద్వి. వనబాక్షినిననాడువనహింసగూల, ననుమతించిననాకునవఘోషబెద్ది.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

అవఘోషియే. దే. ఆ. క్రి. 1. వ్యాపించు; “నీ. కలయంగనలదివకస్తూరినెత్తావి యబ్బదిక్కులయనవఘోషించు.” కాశీ. ౧, ఆ.—2. సరియగు. “నీ. అవిముక్తదేశస్థుడయ్యెనేబతిటుండునశ్వమేధాధ్వరాపార్తదొరయు, వారణాశిసంధివంబైనమౌళింబు నైరావణముతోడనవఘోషించు.” కాశీ. ౨, ఆ.—స. క్రి. మీలు. “నీ. తాపి యిటవికాంతార సంవృతయైనయంజనాచలరేఖనవఘోషించి.” స్వా. 3, ఆ.

అవఘోషుడు. దే. విణ. వ్యాపకుడు. “నీ. వేడిపురందరువేయిమాలుబుదాకనాజిలోడతమియవఘోషుండు.” మై. 3, ఆ.

అవచాడము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. టెక్కపుగుడ్డయొక్క క్రిందికొనకుచ్చు; 2. సిగ.

అవచార్జనము. సం. వి. ఆ. న. పాడిచేయుట, అవధ్వంసము.

అవచార్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడిచేయబడినది.

అవచ్చిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఛేదించబడినది; 2. వేలుపఱచబడినది.

అవచ్చేదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భాగము; 2. వేలుపాటు.

అవచోటము. వై. క్రి. విణ. ఆకస్తాత్తు. “క. ఖరుడగుకంఠునివంపున, నరిగిత్పజావర్తుడవనికవచాటముగా, సురకరువలీయైవిసవిస, నరుదరుదనముసరివిసరిహరిగొనిపోయెకొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఇది యికను విచారించదగినది.)

అవజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవగణన, తెగడిక.

అవజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిభూతము, తిరస్కరింపబడినది.

అనటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బొక్క; 2. పల్లము; 3. నూయి; 4. పక్షిపిల్ల. విణ. మోసమునబ్రదుకునది.

అనటీట, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేపుటముక్కు. ఆ. న. ము. ముక్కుచప్పట. విణ. చప్పటముక్కుగలది. అనటువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెడతల. పెడతలయందలి ముచ్చలిగుంట. (అనికొండలు.) పుం. 1. నూయి; 2. పల్లము.

అనడు. దే. వి. అగడుయొక్క రూపాంతరము, “పనిపనిబాయక అమ్మనందవడుబాములమోసను” (ఇది వ్రాతప్రతులయందలిపాఠము.) భార. ఆది. ౨, ఆ. (చూ. పని. అయిదవ యర్థము.)

అవతంసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పూగవ్వు; 2. సిగబాతి.

అవతంసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవతంసముగాజేయబడినది.

అవతనుసము. సం. వి. ఆ. న. తగ్గినచీకటి, మసకన.

అవతరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. దిగుట; 2. దాటుట.

అవతరించే. సం. ఆ. క్రి. 1. దిగు; 2. పుట్టు.

అవతరిల్లు. సం. ఆ. క్రి. పుట్టు.

అవతల. ద్వ. వి. (అవల+తల.) 1. అవలిప్రదేశము; 2. పిమ్మట.

అవతారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దిగుట; 2. రేపు; 3. కోనేలులోనగునది.

అవతారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రంథముఖమున వ్రాయబడు తదుత్పత్తికముము.

అవతీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దిగినది; 2. దాటుబడినది.

అవదంశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊరుగాయ; 2. కల్లత్రాగునపుడు సంజాకొనెడువస్తువు.

అవదగాకి. దే. విణ. పలుగాకి. "ఎ. గీ. కూర్చిచెట్ట
బట్టుకొని తెచ్చెలోపలి, కవదగాకి నారియత్తలా
" వంచ. నా. ౧. ఆ.

అవదాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లన; 2. పచ్చన.
విణ. 1. తెల్లనిది; 2. పచ్చనిది; 3. స్వచ్ఛము;
4. శ్రేష్ఠము; 5. ఖండింపబడినది.

అవదానము. సం. పి. అ. న. 1. కడచినవని; 2. నజ
కుట.

అవదాయము. మి. గ్రా. పి. తక్కువదాయము.
అవదారణము. సం. పి. అ. న. చీల్చుట. పుం. గుడ్డలి.
అవదాహము. సం. పి. అ. న. నీటివట్టివేరు.

అవదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్చబడినది.

అవద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధము.

అవధాంచే. సం. అ. క్రి. ఎచ్చరికపడు. (విననవ
ధరింపుము. మొ.)—స. క్రి. ధరించు.

అవధానము. సం. వి. అ. న. ఎచ్చరిక.

అవధాని. సం. విణ. (న. ఈ. న.) అవధానముకల
వాడు.

అవధాయకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధాన
ముచేయువాడు.

అవధారణము. సం. పి. అ. న. నిశ్చయము.

అవధారు. వై. గ్రా. ని. వినుము. (దీనిని వర్ణత్వతీ
యమధ్యముగాఁజెప్పవచ్చునుగాని ప్రయోగము
లయందంతట నిశ్లేయముగ్ని.)

అవధి. సం. పి. ఇ. పుం. 1. మేర; 2. ఎడము;
3. వేళ్ళ; 4. బొక్క.

అవధీరణము. సం. పి. అ. న. తిరస్కరించుట.

అవధీరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపబడినది.

అవధూతుడు. సం. వి. అ. పుం. దిగంబరసన్న్యాసి.
విణ. కడలింపబడినవాడు.

అవధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వధ్యముకానిది.
(వధ్యము=చంపదగినది.)

అవధ్యంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడిచేయుట;
2. విడుపు; 3. దూఱు.

అవధ్యప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడిచేయబడినది;
2. విడువబడినది; 3. దూఱబడినది.

అవనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనతము, వంగినది.

అవనము. సం. వి. అ. న. 1. కాపాడుట; 2. తనివి
పఱచుట.

అవనాట. సం. (చూ.) అవటీట.

అవనాయము. ఉభ. వై. విణ. న్యాయములేనిది.

సం. పి. అ. పుం. పడఁద్రోయుట.

అవని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భూమి. నేల.

అవపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపథ్యము.

అవపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగులొనగువాని

పట్టునపుడు అవి పడుటకై త్రవ్వ మిఁదలేలికైన
కట్టలనుకంపలను పలుచనగాకప్పి ఆపైనికొడ్డిగా
మట్టిపఱచి నేలమట్టుగాచేసినపల్లము, ఓడము.

అవబోధము. సం. పి. అ. పుం. 1. మేలుకొనియుండుట.
ఉపపదము; 2. బోధించుట.

అవభృథము. సం. పి. అ. పుం. యజ్ఞముకడపట
నూనాతిర్క్తబోపపరహారార్థము చేయుకర్తము.

అవభ్రట. సం. (చూ.) అవటీట.

అవమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవజ్ఞాతము.
అనమానింపబడినది.

అవమతీ. సం. పి. ఇ. స్త్రీ. అవమానము, బస్నము.

అవమము. సం. పి. అ. పుం. మూడుతిగులుగూడిన
వారము. విణ. అధమము.

అవమర్దము. సం. పి. అ. పుం. పరులచేకలుగురా
యిడి.

అవమర్యాద. సం. పి. ఆ. స్త్రీ. అమర్యాద.

అవమానన. సం. పి. ఆ. స్త్రీ. అవజ్ఞ. తెగడిక.

అవమానపడు. మి. అ. క్రి. భంగపడు.

అవమానపెట్టు. మి. స. క్రి. భంగపఱచు.

అవమానము. సం. పి. అ. న. అవమత. భంగము.

అవమానించే. సం. స. క్రి. అవమానపెట్టు.

అవమానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవమ
తము.

అవయవము. సం. పి. అ. పుం. కరచరణాది.

అవయవీ. సం. విణ. (న. ఈ. న.) అవయవములు
గలది.

అవరిజుడు. సం. పి. అ. పుం. అనుజుడు, తమ్ముడు.

అవరితి. సం. పి. ఇ. స్త్రీ. విశ్రాంతి. ఉడుకున.

అవరము. సం. పి. అ. న. ఏనుగువెనుకటికిక్కలా
నగుకాలు. స. వెనుకటిది.

అవరవర్ణుడు. సం. పి. అ. పుం. శూద్రుడు.

అవరీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధిక్కరింపబడినది.

అవరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపరుద్ధము,
అడ్డగింపబడినది.

అవరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము;

2. అంతఃపురకాంత; 3. అడ్డగింత; 4. మలుగు.

అవరోధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు. అడ్డగించు.

అవరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మట్టిలోనగు

వానియూడ; 2. చెట్టుమొదలనుండి కొనకొగ

వ్రాకెడితీగ; 3. దిగుట; 4. ఇంద్రునిపట్ట

ణము.

అవర్ణము. సం. వి. అ. పుం. అపవాదము, దూలు.

అవల. దే. వి. అవ్వలయొక్కరూపాంతరము.

అవలంబము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, ఊత.

అవలంబించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు. ఊగు.

అవలంబితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయం

పబడినది.

అవలక్షణము. సం. వి. అ. న. దుర్లక్షణము.

అవలగ్నము. సం. వి. అ. పుం. న. నడుము. విణ.

తగులుబడినది.

అవలీపుము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయ

బడినది; 2. గర్వమునొందినది.

అవలీభము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నాకబడినది.

అవలీల. సం. వి. అ. స్త్రీ. చులుకన.

అవలంఠనము. సం. వి. అ. న. పారలిక.

అవలంఠితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పొగ్గాడి

నది.

అవలేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూత; 2. గర్వ

ము; 3. భూపణము.

అవలేపనము. సం. వి. అ. న. నాకుట.

అవలోకనము. సం. వి. అ. న. చూచుట, చూపు.

అవలోకించు. సం. స. క్రి. పీక్షించు. చూచు.

అవలోకితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చూడబడి

నది.

అవలోదనము. సం. వి. అ. న. పరామర్శము.

అవల్లజము. సం. వి. అ. పుం. కారుగచ్చి.

అవశకునము. సం. వి. అ. న. దుశ్శకునము.

అవశము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వశముకానిది.

అవశిష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మిగిలినది.

అవశేషము. సం. వి. అ. పుం. మిగులు. మిగత.

అవశేషించు. సం. అ. క్రి. మిగులు.

అవశ్యము. సం. క్రి. వి. అ. న. నిశ్చయముగ.

నెట్టన.

అవశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు;

2. గర్వము.

అవస్థంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవలంబము;

2. గర్వము; 3. ప్రయత్నము; 4. బంగారు;

5. మ్రాసుపాలు.

అవస్థబ్ధము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్రమిం

పబడినది; 2. ఆశ్రయంపబడినది; 3. కట్ట

బడినది; 4. సమీపించినది.

అవసడి. మి. గ్రా. వి. అపవాదము.

అవసధము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

అవసన్నము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. కడముట్టి

నది; 2. నశించినది.

అవసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేళ; 2. కు

యుట; 3. మంత్రపీఠము.

అవసాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము;

2. కడ.

అవసానము. సం. వి. అ. న. 1. కడ; 2. ముగి

యిక.

అవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము;

2. ముగియక; 3. శేషము.

అవసితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడ్డచేసులు

పబడినది; 2. తెలియబడినది; 3. ముగిసినది.

అవస్కందము. సం. వి. అ. పుం. నిద్రించుటలో

నగుసమయములందు శత్రువులపైబడుట.

అవస్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడవయదుగం

టు; 2. రథావయము; 3. గుహ్యవయము;

4. విష్ణు.

అవస్థ్యము. సం. వి. అ. న. అవసధము, ఇల్లు.

అవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాలకృతమైన స్థితివిశేషము.

(త్ర్యవస్థలు.—జాగ్రత్త, స్వప్నము, సుషుప్తి.—

చతురవస్థలు.—బాల్యము, యౌవనము, కౌమార

ము, వార్ధకము.—దశావస్థలు.—దర్శనము, మన

స్సంగము, సంకల్పము, జాగరము, క్షార్యము.

ఆరతి, అలజ్జ, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మరణోద్య

మము, కొందఱు జ్వరము, సంతాపము ఈ

రంటినిజేర్చి ద్వాదశావస్థలందురు. మఱికొం

ఱు దశావస్థలను వేటొకవిధముగా పఠింతురు.)

అవస్థానము. సం. వి. అ. న. ఉనికి.

అవహానము. సం. వి. అ. న. దంచుట.

అవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జూదము యుద్ధ

ములోనగువానియందలియూట; 2. గ్రాహ

ము; 3. నిమగ్తముచెప్పటకు కొనిపోదగిన

వస్తువు.

అవహారుడు. సం. వి. అ. పుం. తస్మారుడు, దొంగ.

అవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధానము నొందినది.

అవహిత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. గౌరవకాటిల్యాదులచేతయుహవ్యాధ్యాకారములమఱుగుపాటు. అ. పుం. ము. అభినయహస్తపేశము.

అవహేలనము. సం. వి. అ. న. అవమానన. తెగడిక.

అవాంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపలిది.

అవాన్మష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సదాపః.

అవాగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము, వంగినది.

అవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కు.

అవాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణ

దిక్కునందుఁ బుట్టినది; 2. వ్యత్యస్తమయినది.

అవాచ్యము. సం. వి. అ. న. దూఱుమాట. విణ. చెప్పదగినది.

అవాజా. హిం. వి. శబ్దము, వదంతి.

అవానము. సం. వి. అ. పుం. నిశ్వాసము.

అవాపము. సం. వి. అ. పుం. ఆలవాలము. పాగు.

అవాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము. పొందఁబడినది.

అవాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి. పొందు.

అవాయి. దే. వి. ఆకాశబాణము.

అవారణము. సం. వి. అ. న. అడ్డులేమి.

అవారము. సం. వి. అ. న. ఈవలిదరి.

అవారి. వై. విణ. అపరిమితము. (రూ. అవ్యాధి.)

అవారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపు. బడసినది.

అవాసన్మారుడు. సం. వి. న్. పుం. జనిదేవత. విణ. దివమొలవాడు.

అవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ముట్టుది. పుం. 1. ఎలక; 2. కంబలి; 3. కొండ; 4. గొట్టె; 5. సూర్యుడు.

అవికలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికలముకానిది. (వికలము=తొలుమాటునది.)

అవిగ్నము. సం. వి. అ. పుం. కలిపి.

అవిచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్ఛిన్నము కానిది. (విచ్ఛిన్నము=విచ్ఛేదమునొందినది.)

అవిటి. దే. విణ. అంగహీనుడు, పోగొండుడు.

అవిత. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కావఁబడినది. (ఋ. ఈ. ఋ.) కావవాడు.

అవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహమృతి, అజ్ఞానము.

అవిధ. సం. వి. ఇ. పుం. దుఃఖము, సంతకము.

అవిహీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమర్థుడు. అడఁకువలేనివాడు.

అవిభక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభక్తముకానిది. (విభక్తము=భాగింపఁబడినది.)

అవిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. కాశి. విణ. విడువఁబడినది.

అవియు. దే. అ. క్రి. 1. చెడు; (కన్నవిసెనిత్యాదులు.) 2. పగులు. (గుండీయలవిసెనిత్యాదులు.)

అవినతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అవిరళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరళముకానిది. (విరళము=విడవిడనుండునది.)

అవిరి. దే. వి. 1. నీలి; 2. శేత్రోగవిశేషము.

అవిలంబితము. సం. క్రి. విణ. అ. న. త్వరితము. విణ. వడిగలది.

అవివేకము. సం. వి. అ. పుం. తెలివితేమి.

అవినేకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) తెలివితేనివాడు.

అవినీయ. వై. వి. అగస్త్యము.

అవిసె. వై. వి. అవినీయయొక్కరూపాంతరము.

అవిసోధము. సం. వి. అ. న. గొట్టెపాలు.

అవీచి. సం. వి. ఇ. పుం. నరకవిశేషము. విణ. అలలులేనది.

అవీరి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడును బిడ్డలునులేనది. విణ. బలిమిలేనది.

అవు. దే. అ. క్రి. అగు. ద్ర. అంగీకారమునుదెలుపునది.

అవుతుఁగానా. హిం. వి. స్నానముచేయుటొట్టి. అవేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హేచ్చరిక. కామలు. (అనికొందలు.)

అవ్యంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

అవ్యక్తము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ; 2. మహాదాదితత్త్వము. విణ. తెల్లముకానిది.

అవ్యక్తరాగము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుకయెలుపు. ఆరుణము.

అవ్యవధుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు.

అవ్యస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరకళి; 2. మెట్టతామర¹. ఆ. పుం. ము. పాము. విణ. దుఃఖము లేనిది.

అవ్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. న. చాదిశబ్దవిశేషము. పుం. శుభము. విణ. వెచ్చములేనిది.

అవ్యయండు. సం. వి. ఆ. పుం. పిష్టపు.

అవ్యవహితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) వ్యవహితముకానిది. (వ్యవహితము=వ్యవధానమైనది.) కదినీనది.

అవ్యాజము. సం. వి. ఆ. పుం. కపటములేమి. విణ. కపటములేనిది.

అవ్య. వై. వి. 1. తల్లి; 2. తల్లితల్లి²; 3. పూజ్యరాజు³.

అవ్యల. దే. వి. (ఆ+వలను.) 1. ఆప్రక్క; 2. పిమ్మట.

అవ్యల్. హిం. విణ. మొదటి, శ్రేష్ఠమైన.

అవ్యారి. వై. విణ. అవారియొక్కరూపాంతరము.

అశక్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) శక్తముకానిది. (శక్తము=ఓపినది.)

అశక్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) శక్యముకానిది. (శక్యము=తరము.)

అశనము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము; 2. భోజనము.

అశనాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుభుక్ష, ఆకలి.

అశనాయతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ఆకలిగొన్నవాడు, బుభుక్షతుడు.

అశని. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పిడుగు; 2. మెఱపు; 3. వజ్రాయుధము.

అశబ్దవాది. సం. వి. న్. పుం. సాంఖ్యుడు.

అశితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) భీషితము, తినబడినది.

అశిశ్చ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బిడ్డలలేనిది. గొర్రాలు.

అశీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఎనుబది.

అశుచి. సం. విణ. ఇ. పరిశుద్ధముకానిది.

అశుద్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) అశుచి.

అశుద్ధము. సం. వి. అ. న. కీడు.

అశేషము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) అఖిలము, అంతయు.

అశోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటురోహిణి¹. ఆ. న. ము. పాదరసము. పుం. కంకేళి². (దీనికీదోహదక్రియపాదరూపము.) విణ. శోకములేనిది.

అశోకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దశరథుని మంత్రి లలోనుకడు. విణ. శోకములేనివాడు.

అశ్శంతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రాయస్; 2. చాపు; 3. కీడు. విణ. మేరలేనిది.

అశ్శకుటకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తాతపనివాడు. అశ్శగ్నిము. సం. వి. ఆ. పుం. మౌకళిము, పెచ్చే.

అశ్శజము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, నీలాజిత్తు.

అశ్శపుష్పము. సం. వి. అ. న. తావుప్రస్థి¹.

అశ్శము. సం. వి. న్. పుం. ఉపలము, తాయి.

అశ్శర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుకట్టురోగము.

అశ్శసారము. సం. వి. ఆ. పుం. లోహము, ఇనుము.

అశ్శధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రద్ధలేమి, అసడ్డ.

అశ్శపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నిర్మతి, మాలతీండు.

అశ్శము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రువు, కన్నీరు.

అశ్శాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అశ్శి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శోటి. అంచు.

అశ్శువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రము, కన్నీరు.

అశ్శలము. సం. వి. అ. న. 1. అర్థదోషవిశేషము; 2. శబ్దదోషవిశేషము. విణ. అసభ్యము. (మాట.)

అశ్శకర్ణకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇనుబడి¹.

అశ్శ్వఖుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లపింజెన².

అశ్శ్వగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నేరు³.

అశ్శ్వతరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కంచరగాడిద; 2. ఒకానుకపాము.

అశ్శ్వత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పున్నము. అ. పుం. ము. రావి¹.

అశ్శ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. తురగము, గుట్టము. (అశ్శ్యవిశేషములు.—ఇంద్రాయుధము, మల్లికార్జును, శోణము, శ్రీవృత్తికి, హరితము, హలహలము, హేమము ఇత్యాయం లనేకములు. దీని ఉత్పత్తి సప్తవిధము. దీని బొమ్మనుడి శ్రీవృత్తి కము. మెడనుడి రోచమానము. నిలువునుడి పురుషకము. దీని యగ్రభాగము వంకము. ఖురము పుటము. గతి విక్రాంతి. కవచము ప్రఖురము. మునిశోల ప్రతోదము. పగ్గము రక్తి. పార్శ్వ లుతనము.)

అశ్శ్యయుక్కు. సం. వి. త్. స్త్రీ. అశ్శినీనత్వత్రము.

అశ్శ్వచాలము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లు¹.

అశ్శ్వరోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నేరు².

అశ్వాగోహుడు. సం. వి. అ. పుం. రౌతు.
అశ్వీని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నత్తత్రవిశేషము.
అశ్వీయము. సం. వి. ఆ. న. గుట్టపుసమాహము.
విం. గుట్టమునకు హితమైనది.

అశ్వండు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వజాతిపురుషుడు.
అశ్వల. సం. వి. వ్. పుం. ద్వి. అశ్వగీనుతులు.
అశ్వినీదేవతలు.

అషడక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇద్దజకంఠే
నన్యలెఱుంగనిది. (మంత్రము. ము.)
అప్తక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రాద్ధవిశేషము. అ. న.
ము. 1. అటము; 2. ఎనిమిది.

అప్తపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగమల్లె.
అప్తవము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) ఎనిమిదవది.
అప్తమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనిమిదవతిళ్ళ.
అప్తమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుడు. ముక్కంటి.
(అప్తమూర్తులు=పంచభూతములు, సూర్యచంద్రులు, పురుషుడు.)

అప్తాదశము. సం. స. వ్. పురుషెనిమిదవది.
అప్తాపదము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నైత్యపలక;
2. బంగారు. పుం. 1. మీంగండ్లమేకము;
2. వెండికొండ; 3. సాలెపురుగు.

అష్టినత్తు. సం. వి. త్. పుం. నానువు, మోకాలు.
అసంగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడనిది;
2. పాసంగనిది.

అసంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాల కాలము;
(చూ. అలంకారము.) 2. కూడిక లేమి.

అసందర్భము. సం. వి. అ. పుం. సందర్భములేమి.
అసంభవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలుగనిది.

అసంహతము. సం. వి. అ. పుం. బలములువేఱు
వేఱుగాడిర్చిన పూర్వహనిశేషము.

అసడ్డ. వై. వి. అశ్రద్ధ.
అసతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట. అనుటాలు.

అసత్వము. సం. వి. అ. న. బొంకుమాట. విణ.
బొంకు.

అసరు. వై. విణ. 1. అల్పము; "అసరుంగోను."
పా. ౨, ఆ.—2. నికృష్టము. "నీ. గాంగేయ
కుంభజకర్ణులమిగిలెడుగాదేనిసముడగుగాని
యనదు, గాదలంపంగారు." భార. శిల్ప.
౧, ఆ.

అసదృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సముకా
నిది.

అసనపల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిదము.
అసనము. సం. వి. అ. న. చిమ్ముట. పుం. వేగిసన.
అసభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సభకుయోగ్య
ముకానిది.

అసమంజసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాగుకా
నిది.

అసమగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణము
కానిది.

అసమనేత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు. ము
క్కంటి.

అసమర్థము. సం. వి. అ. పుం. కావ్యదోషములలో
నొకటి. విణ. సమర్థముకానిది.

అసమశరుడు. సం. వి. అ. పుం. మృగముడు, బేసి
తూపులతోడు.

అసమాధానము. సం. వి. అ. న. అసమృతి.

అసమిత్యకారి. సం. విణ. (వ్. ఈ. వ్.) చక్కగా
యోచింపక ఏపనిసేని చేయువాడు.

అసము. య. దే. వి. 1. చనవు; 2. దర్శము. "చ.
అసమునమోదెఱుంగకముహూర్తహృత్తిగడంగి
చెచ్చెరెన్, బసులకుఁ గూయగాఁ జనియెఁబాఁ
పడు." భార. విరా. ౫, ఆ.—వై. యశము.
"చెన్నగుమానికంబులను జెల్వగుగట్టము
లేనుగుల్ పదా, ర్విన్నియవైడికోర్కెగడంగ
నుబొలులకిచ్చియెన్నియే. జన్మములెన్నఁజేయు
చునంబునమీఁకుడు వారునాటియే, కన్నియ
యల్క లేకయెడిక బుగనుఁడెడు ప్రోడకయ్య
డెన్." య. 3, ఆ

అసరవేయు. దే. స. క్రి. అలస్యముచేయు.

అసరు. దే. వి. అనుపసరు. "నీ. ఒక్కనాడెత్తపన్ని
త్రేల్పాటిదిర్చి, గంటిగూరుయసరుగాఁజిన్నవర్తిం
చె." సం. "తి. తేకిలక రేరాజన్ స్తనృతాకర
సోస్తనన్." భార. శిల్ప. ౨, ఆ.

అసలారు. దే. అ. క్రి. అతిశయిల్లు. "ప్రియమన
లారెని." భార. అను. ౨, ఆ.

అసలు. దే. వి. 1. అడుగు; 2. మూలభవము.

అసలుయట్టువు. దే. వి. (అసలు+పుట్టువు.) తామర,
పంకజము.

అసలుకొను. దే. అ. క్రి. పంకిలముగు.

అసహనుడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు. విణ.
ఓర్వనివాడు.

అసహాయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తోడు లేనివాడు.

అసహిష్ణుడు. సం. విణ. ఉ. ఓర్వనివాడు.

అసహ్యపడు. మి. అ. క్రి. రోతపడు.

అసహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సహించగూడనిది.

అసహ్యించు. సం. అ. క్రి. అసహ్యపడు.

అసాదు. దే. అన్య. బల్. "క. బుధుల్, సాదన శాస్త్రపుల్లన, సాదనశేగజెల్లదాడిరి సాదననే యుల్." రామా. 3, ఆ.

అసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధారణముకానిది.

అసాధువు. సం. విణ. ఉ. సాధువుకానిది.

అసాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యముకానిది.

అసి. ఉధ. దే. ఉప. అల్పార్థకము. (అసికోత, అసిగాయము, "మొ. మఱియునిదియొకానొకచో ఇత్యర్థకముగా గానబడియెడి.) చూ. అసాసనము. సం. వి. ఇ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

అసిబోవు. దే. అ. క్రి. (అసి+పోవు) తిప్పిపోవు. "నీ. అసిబోవు పెట్టునాయసిబోవు మెకముల జింపునాచేయుచుచిలకుటన్టు." రామా. 2, ఆ.

అసిక్ష్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శరీరాయాసముచే జీవనముచేయుచు అంతఃపురమునందు మెలగఁడిప్రాయపు ఆడబడి; 2. ఒకానొకయేలు.

అసితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపు. విణ. నల్లనిది.

అసితాంగము. సం. వి. అ. పుం. కత్తి. విణ. నల్లనిదేహముగలది.

అసితుడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము. విణ. నల్లనివాడు.

అసిధావకుడు. సం. వి. అ. పుం. సానపెట్టువాడు.

అసిధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, చురకత్తి.

అసిపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తియొలు; 2. చెఱకు; 3. నరకవిశేషము.

అసిపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసిధేనుక.

అసిమి. దే. వి. ఎద్దుమీదచేసెడు గోనెవలె కుట్టినసంచి.

అసిమిగొల్లన. దే. వి. ఇరువుక్కులవంపుగాకాలవలె నేర్పఱచినచిన్నగుదారము. "గీ. మునుపుగానే గియసిమిగొల్లనలుపన్ని." కళా. ౮, ఆ.

అసియాడు. దే. అ. క్రి. (అసి+అడు) చలించు.

అసిలేరు. వై. వి. ఆశ్లేషనక్షత్రము.

అసివాలు. దే. వి. (అసి+పాలు.) ఈరువాలు, విహారము. "నీ. ఎవ్వడు నలువలేరక్కయిష్టాదశ ద్వీపాళినివాలుదిరిగెలీల." కాశీ. ౪, ఆ.

అసుత్సణము. సం. వి. అ. న. అపహేలనము, (రూ. అసుర్జణము.)

అసుధారణము. సం. వి. అ. న. జీవము, బ్రతుకు.

అసుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. వేశ్య. అ. పుం. 1. అసురుడు; 2. అసురకృత్త్యముచే కుక్కకీయ్యబడినపేరు. (చూ. గచ్చి.) మ. 1. ఏనుగు; 2. మాలకాకి.

అసుర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లనలు; 2. అసురనిభార్య.

అసురుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దైత్యుడు; 2. సూర్యుడు.

అసురుసురు. దే. వి. శ్రమమునందగుధ్వనకురణము. "క. ముసురుకొనుజరిభరంబున, నసురుసురైయున్నమమ్మనడకించితివి." న్యా. ౪, ఆ.

అసువులు. సం. వి. ఉ. పుం. బ. ప్రాణములు. ఉసులు.

అసుత్సణము. సం. వి. అ. న. అసుత్సణము, (రూ. అసుర్జణము.)

అసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుణములయందు దోషమునారోపించుట, ఇసుగడ.

అసూర్యంపశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొరసాని. విణ. ఎడకన్నెలుగనిది.

అస్పృక్కు. సం. వి. జ్. న. రక్తము, నెత్తురు.

అస్పృగ్ధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్వక్కు, తోలు.

అస్పృగ్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —వై.—

అస్తమయము. సం. వి. అ. పుం. అస్తమించుట.

అస్తమించు. సం. అ. క్రి. 1. ఆడగు; 2. కనబడకపోవు.

అస్తమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అస్తమించినది.

అస్తము. సం. వి. అ. పుం. (సూర్యుడు) అస్తమించుకొండ. విణ. 1. త్రోయబడినది; 2. ముగిసినది. గ్రా. వి. గెలలో నొకభాగము.

అస్తరు. హిం. వి. ఒక గుడ్డకాశ్రయముగా లోప్రక్క జేర్చుకుట్టెడు మఱియొకగుడ్డ.

అస్తుంకారము. సం. వి. అ. పుం. అంగికారము. ఇయ్యకోలు.

అస్తాకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) స్తాకముకానిది.
(స్తాకము=అల్పము.)

అస్తజీవుడు. సం. వి. అ. పుం. యోధుడు, జోడు.

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము; 2. కత్తి; 3. విల్లు.

అస్త్రీ. సం. విణ. న్. ధానుస్సుడు, విలుకాడు.

అస్థి. సం. వి. అ. న. కీకము, ఎముక.

అస్థిరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) స్థిరముకానిది.

అస్త్రప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. జేలగ; 2. పికాచి.

అస్త్రపుడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు.

పుం. 1. మాల; 2. వెండుక.

అస్తువు. సం. వి. ఉ. న. అస్తువు, కన్నీరు.

అస్వపుడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్దుడు, శేల్వు.

అస్వరుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చెవికింపుగాని

కంఠస్వరముకలవాడు.

అహంకరాచే. సం. అ. క్రి. గర్వము.

అహంకారము. సం. వి. అ. పుం. గర్వము, అమిక.

అహంకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అహంకారము

గలవాడు, అహంకారు.

అహంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అహంకారము.

అహంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. అహంభావము.

అహంపూర్వక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయం

దు నేనుముందు నేనుముందని యొకరొకం

మీలుట.

అహంభావము. సం. వి. అ. పుం. నేననుట, గర్వము.

అహంయువు. సం. విణ. ఉ. అహంకారి.

అహతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చిలునచేయు

క్రి. త్రిది (నస్త్రము). కారకము

అహమహమిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయం

దు ఒకరొకరికిగల అహంకారము.

అహమించే. సం. అ. క్రి. గర్వము. "రెక్కతుక్"

మిగిలిననేనొక్కడహమించింపుచుటయెట్లు."

జై. అ, ఆ.

అహము. సం. వి. న్. న. దనము. పగలు.

అహమృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవిద్య. అజ్ఞానము.

అహరహము. సం. అన్య. ప్రతిదినము.

అహర్దానము. సం. వి. అ. న. మృతులకొఱకుజేయ

బడు పిండజలానిదానము.

అహర్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. నూరుడు, పగలింటి

దొర.

అహహ. ఉభ. అన్య. దొర, (హ. అహహ.)

అహ. జై. అన్య. అహహ. "భూతివిభవపంచాస్య

లహ." పాంచా. ౧, ఆ.

అహర. ద్వ. అన్య. (అహ+ర.) అహ. (హ.

అహరే.)

అహర్యము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. విణ. దో

చడగనిది.

అహి. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. శృంగ్రాసు

రుడు.

అహిచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. న. భూస్థాటము, పు

ట్టగొడుగు.

అహితుండితుడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాడు.

అహితుడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు. పగ

తుడు.

అహిష్వసము. సం. వి. మ్. పుం. 1. నెమలి;

2. ముంగిస.

అహిష్వపుడు. సం. వి. మ్. పుం. 1. గుత్త. తుడు;

2. ఇంద్రుడు.

అహిఫనము. సం. వి. అ. న. 1. అభిని; 2. విషము.

అహిభయము. సం. వి. అ. న. రాజానకు పుత్రిదా

యాదప్రభృతి స్వపక్షజనకృతిమైన భయము.

(స్వపక్షమువారెద్దరు. —మూలబలము, మిత్ర

బలము. సమాప్తి. తుడు. సంబంధజాడు, కార్య

సముద్భవుడు. భృత్యుడు, ఉపచారగృహీ

తుడు.)

అహిభుక్కు. సం. వి. జో. పుం. 1. గర్భితుడు;

2. నెమలి.

అహిచ్ఛుర్భుక్కుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ము

క్తి-ంటి.

అహియపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీచురి.

అహహ. సం. అన్య. అహహ.

అహహాపురషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గర్భముచే

గలిగెడి ఆత్మగారము. (ఇట్లు ప్రావృదిగాను

పాతము కలదు.)

అహహారాత్రము. సం. వి. అ. పుం. ముప్పది

ముహూర్తములకాలము, శేషగలు.

అహిద. జై. వి. విణ. హరిద్రాన్యము.

అహిము. జే. వి. ఉప్పపంట పెట్టెడియేలునపాదుల

కొలదె నేల. ఉప్పమైదునాటు. (అనకొందలు.)

అహి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. తుమ్మెద; 2. తేలు;

3. మద్దము.

అశ్రిందము. సం. వి. అ. పుం. తలవాకిటి ప్రక్కనుం
డెడు చిన్నగది. (కొన్నిచోట్ల నడవగదియని
యర్థమగుచున్నది.)

అశ్రిగర్దము. సం. వి. అ. పుం. అలగర్దము, నీరుపాము.

అశ్రిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుతున్నెద; 2. ఆ
డుతేలు.

అశ్రికము. సం. వి. అ. న. 1. ఆప్రియము; 2. నొ
సలు; 3. బొంకు.

అశ్రికరి. దే. విణ. భయశీలుడు. "నీ. భయశీలుఁ
డౌ వెఱవరియశ్రికరి." ఆం. భా. త్ప. వి.

అశ్రికు. దే. వి. వెఱపు, భయము.

ఆ.

ఆ. ఒకయత్నము. ఉభ. దే. స. 1. ముందుచెప్పు
బడినదానిఁ దెలుపును; "ఆ నరము."—2. ఎదు
టలేనిదానిఁ దెలుపును; (వానికృపలేక యేది
యుఁగలుగుదు.)—3. ఉద్దేశింపబడినదానిఁ దె
లుపును. "క. ఏకథలయందుఁబుణ్య, స్థానముడు
హరిచెప్పబడునుసూరిజనులచే, నాకథలు పు
ణ్యకథలని, యాకథలుపుదురు పెద్ద లతిహర్షము
నక." భాగ. ౮. స్కం.—అన్య. 1. అంగీకా
రమును దెలుపును; "మ. అరయకౌశూరుడు బ
ఘ్రువాహనుడుకాఁడాపెట్టుముక్తావణుల్." జై.
2, ఆ.—2. ఆశ్చర్యమును దెలుపును; "చ.
మదగజ వైరివంటినడుమాకమలంబులవంటికన్న
లా, యదనుశశాంకువంటి మొగమాముకురుంబు
లవంటిచెక్కులా, మదనునివంటిచెక్కుదనమా
మధురాధరవాని రూపునా, హృదయపటంబు
నందులిఖియించినకైపడిగానయ్యెడిక." అని.
అ. ఆ.—3. ప్రశ్నమును దెలుపును; "అస్త్ర
శస్త్ర విద్యానిపుణుండు ప్రీడినుభిరా." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ.—4. ప్రార్థనమును దెలుపును;
"అనఘావినలతుఁడైవ్యమా." ఉ. హరి. ౨,
ఆ.—5. వ్యతిరేకమును దెలుపును. "ఇన్ని
లో యానసుదేవమానుసరియాయితఁడు." ఉ.
హరి. 3, ఆ.—సం. ఉప. ఇది ఒక పదమునకు
ముందువచ్చునపుడు విజు అనునర్థము నిచ్చు
చున్నది. (ఆచంద్రతారకము = చంద్రతారక
లన్నవిజు. ఆబాలగోపాలము=బాలగోపాల
రవిజు. ఇట్లు ఆకంఠము, ఆచందాలము. ము.)

ఆంగారము. సం. వి. అ. న. అంగారముల సమా
హము. (అంగారము=బొగ్గు.)

ఆంగీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగముచేతఁ
గలిగినది. (కనుబొమలెగర వేయుటలోనుగా
గలది.)

ఆంగిరసుడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పు
టొడ్డే.

ఆంగీరస. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకసంవత్సరము;
(చూ. సంవత్సరము.) 2. పుష్కమీనక్షత్రము.
డు. బృహస్పతి.

ఆంతరిక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతరిక్షము
నలనఁగలిగినది. (అంతరిక్షము=ఆకాశము.)

ఆంతర్యము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము, తలఁపు.

ఆంత్రము. సం. వి. అ. న. ఆంత్రము, ప్రేగు.

ఆందోళనము. సం. వి. అ. న. ఊగుట. ఉరియాట.

ఆందోళము. సం. వి. అ. పుం. అందలము.

ఆందోళించే. సం. అ. క్రి. ఊగు, ఉరియాడు.

ఆందోళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆందోళము.

ఆందోళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊచెబడి
నది.

ఆంధనీకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎంటవా
డు, బాసనీడు.

ఆంధ్యము. సం. వి. అ. న. ఆంధ్రత్వము, గ్రుడ్డి
తనము.

ఆంధ్రుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంధ్రదేశమువా
డు, తెనుగువాడు.

ఆంత్. వై. వి. వెలివేయుట.

ఆంక. దే. వి. 1. అడ్డగింత; "నీ. కిమరించిరిచ్చి
పుచ్చికొనుచోటులవారొకకులోనుగాకప్ప
ద్రోచి." స్వా. 3, ఆ.—2. చెఱ; "హృదయం
బున లోపముపట్టితేని నధ్యతికునిధింపనేల యి
తఁడాకకుఁబాత్రము." ఉ. హరి. ౫, ఆ.
3. నిషేధము. (చూ. ఆంక.)

ఆంకట్టు. దే. స. క్రి. (ఆంక+కట్టు.) అడ్డగించు,
నిరోధించు. "దం. మూడంజలక ముట్టిం
బులోకరంబబ్బురంబొప్పనాకట్టి." నీలా. ౨, ఆ.

ఆంకత్రాళ్లు. దే. వి. బ. కవ్యమునుదగిలించుటకై
తిరిగఁబమునందుఁగట్టెడుత్రాళ్లు. "నీ. ఆహ
ప్రహోదులగుమారుతింబులు తగులగట్టినయాక
త్రాళ్లుగాఁగ." భీ. ౪, ఆ.

అడపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డపడు. "క. ఇలరా
 తాళముననభ, స్థలినంబుధివాకపడక చరి
 యింపగళ, క్షులగలవానరవీరులు, గలరెన్న
 న నేకు లేనుగలనీపనికొ." రా. కిష్కిం. కాం.
 అడ పెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "క. మృగ
 లుతొ, రెద్దియునుబల్కకుండేరి, పెద్దతడవు విం
 జనాక పెట్టినభంగి." రా. యు. కాం.
 అడగము. వై. వి. అగ్రహము. "క. వీరబలతెం
 చినల్లడ, వాకినగడునల్లిపూరతరశరసాతిన
 మూకలవిరియగనన్దును, దాకరమున నేసె
 నుగ్రుడయిరిణభూమి." భార. ఆది. ౨. ఆ.
 (నుతిమా. రా. యు. కాం.)
 అడలి. దే. వి. అంగడ, డుత్తు.
 అకొను. దే. అ. క్రి. (అడలి+కొను.) అకలిం
 జెందు.
 అకాకర. ద్వ. వి. (అకు+కాకర.) అడవికాకర,
 కక్కటకి? (దినికివిశేషముగా అకులకల్పపు.)
 అగు. దే. అ. క్రి. అగాగు. స. క్రి. 1. అడ్డగించు;
 "క. ప్రాగుచుడూపులుమాపుల, నాగుచు." రా.
 మా. ౨. ఆ.—2. నిషేధించు; "గీ. అగ
 బడినవానిలోగలగజేయుట, యధుగతికి నా
 ర్గమనిరి బుధులు" భార. ఆది. 3. ఆ.—3. మో
 చు; "భారమాగజాలక." భాగ. ౧౦ స్కం.
 పూ.—4. కాపాడు.
 అచికినొను. దే. స. క్రి. అపహరించుకొను. "నీ.
 పురిలోనజొచ్చివినుగరితేగేహంబులయర్థించ
 యముననాచికినొనుడు." పారి. ఉ. ౬. ఆ.
 అచే. దే. ప్రే. అగాగించు. "నీ. అదిత్యుపననాచి
 హలహలంబునుజొచి హుతపహగర్వముజ్ఞు
 తిలించి." కథా. ౧. ఆ.
 అడుది. దే. వి. అడది. "క. ఏటికినీరాచటికం,
 బాటదిమొల వెట్టబతువులాతురపడనో, యా
 టదనిలేచిదొంగల, గీలుపు వెడలంగళవముక్తియ
 నుండెదీ." భాగ. ౯, స్కం.
 అటు. దే. అ. క్రి. 1. చాలు; "నీరాటనిరాట
 పుంజెలువులారయనబృగము." య. ౧, ఆ.—
 2. తాకు. "ప్రగ్ధర. నాచేతికాటం గ్రూర
 ప్పాసంబులేదొక్కొడు." రాఘ. ౨, ఆ.—
 3. అడుతనము.
 అడంగి. దే. వి. అడుదాని స్వభావముగలపురు
 షుడు, బ. అడువారు.

అడది. దే. వి. అడుది, ఇంతి.
 అడి. దే. అప. కల అను నర్థమునందు వచ్చెడి యొక
 స్త్రీ ప్రత్యయము. (కులకులాడి, నగలాడి. మొ.)
 అడు. దే. అప. కల అను నర్థమున దువచ్చెడి యొక
 పుం ప్రత్యయము (మడులాడు. మొ.)—వి
 అడుతనము.
 అడుకట్టు. దే. వి. అడుదానికోరికట్టు. "కాళ్ల
 యొప్పిడుమాడుకట్టునుజ్వలముచేయుంగ." భార.
 విరా. ౧, ఆ. (ఇక్కడ అడుకట్టునగా అడు
 దానికోరికట్టువంటిట్లుని అర్థము.)
 అడుకూతురు. దే. వి. అడుది, ఇంతి.
 అడుతోడు. దే. వి. తోడబుట్టినది. సహూదరి.
 "బోయ నె యాడుతోడునబుట్టవె." స్వా.
 ౪, ఆ.
 అడుది. దే. వి. అడది, ఇంతి.
 అడుపడుచే. దే. వి. కూతురు. "నీ. కొడుకు
 మృణు డాడుపడుచుభాగిని యిల్లాలుభూ
 కాంత యిల్లకొండ." రా. వి. ౨. ఆ.
 అడుపాప. దే. వి. పడుచు, కన్యక.
 అడుపుట్టువు. దే. వి. అడుది. "గీ. చనునెయివ్వా
 టలాడనజ్జనులకాడు, పుట్టువులతోడనీవును
 బుట్టినాడి. వు." భార. విరా. ౨, ఆ.
 అడుబిడ్డ. దే. వి. 1. కూతురు; "నీ. క్రొత్తిగా
 జేయించుకొనిన ముక్కరకుగానవలచుర్యార్థ
 యెయాడుబిడ్డ." పాడు. 3, ఆ.—2. మగని
 తోడబుట్టినది. (తయర్థము వాడుకలోనిది.)
 అవోకి. దే. వి. (అవు+తోకి.) అవుతోకవలె
 మొదల లాచన అవల క్రమక్రమముగా సన్న
 మువైనయాకృతి. (ఇక్కడ అవు అన్నది ఇతర
 మనకును ఉపలక్షణము.)
 అవోకిపాలు. ద్వ. వి. అవుతోకవలెనగుట,
 అవోకిపడుట. "గీ. కదలితినియించెనగ్రాం
 ఘ్రుకింపుదోడల, పెనుపు నెట్లన్నబొరిలతోధ
 ననిడచు, కొన్నయాదోకిపాలునుగొప్పవి
 ప్పు, మెలయుగోర్ ముచ్చులును గొప్పునులు
 గావె." అము. ౫, ఆ.
 అవు. దే. ప్రే. అగజేయు అచు. వి. అడ్డగి. త.
 "గీ. పట్టుకొనియాపు నేయించెబాణుడతని." అని.
 3, ఆ. (అవుప్రేరణగూఢమునకు తగిన
 ప్రయోగము కానబడలేదు.)

అబసె. దే. వి. (అప్ర+పసి.) గోవు. "నీ. బలాదా
గులగుచు బెబ్బులబిడ్డలనిచ్చు వినువక పెంచు
నాబసులకదుపు." య. ౨, ఆ.

అబోతు. దే. వి. (అప్ర+సోతు.) 1. అచ్చుకేడ్డు;
2. ఎద్దు. "అంకవేసె సెకవో నాబోతుకాల్
ద్రవుచున్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

అబోతురవు. ద్వ. వి. ముక్కంటి. శివుడు.

అబోతుసారము. ద్వ. వి. సప్తస్వరములలో సెకటి,
ఋశుభము.

అకంపి. సం. అ. క్రి. మిక్కిలికంపించు, విణుడు.

అకంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా
గదలించబడినది.

అకట. దే. అన్య. (రూ.) అక్కట. "క. ఆకొంటి
రిన్నిదినములు. పోకంతయుభిక్షవీటబుట్టక
యునికిన్, ఆకటమాకటనలగితి. కేకటచా
యంగ భిక్షలిడియెదరండీ." భీ. ౨, ఆ.

అకతాయ. వై. విణ. తుంటి. "నీ. ఆకతాయలు
మూకలై దేశమంతయుజెలవి పుణ్యస్థలం
జెలుగొనిరి." వి. పు. ౨, ఆ.

అకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రత్నములులోనగు
నని పుట్టునట్టివోలు. గని; 2. అమాహము.

అకర్ణ. సం. వి. అ. న. శ్రావణము. వినికి.

అకర్ణి. సం. స. క్రి. ఆకర్ణముచేయు. విను.

అకర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్ణింపబడి
నది.

అకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షించుట;
2. ఇంద్రియము; 3. జూదము; 4. జూదమా
డెడువలక; 5. పాదిక; 6. వింటినధ్యసించెడు
నస్తువు.

అకర్షణ. సం. స. క్రి. ఆకర్షణముచేయు, తిగుచు.

అకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్షింపబడి
నది, తిగునబడినది.

అకలనము. సం. వి. అ. న. 1. అవగాహనము;
2. ఎన్నిక; 3. కోరిక; 4. బంధనము; 5. సమా
హము.

అకల్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. సప్రాద్యలంకర
ణము; 2. కల్పనము, పన్నుగడ.

అకసము. వై. వి. మిన్న, విన్న, ఆకాశము.

అకస్మికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అకస్మాత్తుగా
గలిగినది.

అకలిం. వై. స. క్రి. అవగాహనముచేసికొను,
"ప్రధానపురుషాంతరవైన నాకలించున్." రాఘ. ౧, ఆ.

అకలింత. వై. వి. అవగాహనము.

అకాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరిక; 2. అన్య
యముకొఱకు ఒక పదము మఱియొక పదమును
కోరుట. క్రియాపదమునుబట్టి కర్తృకర్తృదూల
కును నాని విశేషణములకును చేసిడు ప్రశ్నము.
(అని వాడుకయందు.)

అకాంక్షించే. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.

అకాంక్షిము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అకాలము
నందుగలిగినది.

అకారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహ్యోనము, పిలుపు.

అకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూపము;

2. బొమ్ముడిపాటులోనగు వికారము.

అకారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విలసనబడినది.

అకాశము. సం. వి. అ. న. సభము, అకసము.

అకీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకటితోనొకటి
కలసినది, సంకీర్ణము.

అకు. దే. వి. 1. చెట్టునందలియాకు, పత్తము;

2. తమలపాకు; 3. తాటాకు; "ఇందునీవిపుడు

వ్రాలిడుమనియాకుగంటముజేతికిచ్చె." వి. ౧.

౫. ఆ.—4. విస్తరాకు; 5. చెవికమ్మ; "చ. వె

చుడాపలక" ననున నాలుగనుంగొనచూపుట

ర్వచున్, దిలకమత్తుచున్ గురులు దీటు

వీలులనానికంపుట. మలబోరద్రవ్యచున్.

లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—6. ఇచ్చిపుచ్చుకోలు పత్తిము;

"క. అప్పిచ్చినతనియాకును. నప్పునుడదెట్టి

నతనియాకునుగలవో, నప్పిచ్చినాకు బొంగిన

నప్పునుడదెట్టి నతనియాకునిజనుగన్." వి

భా. వ్య. కాం.—7. చీటి; "నీ. ఛావుశ్రేణి

నాజముచేతనాకుఁ దెచ్చినవాగుగలర యిచ్చు

యందు." భా. ర, ఆ.—8. శాబు; "నన్ను

జనువేసికతానొడిసి యాయకుబలిమిబుచ్చి

కొని." ప్రభా. ర, ఆ.—9. బండికంటియాకు

10. మిడ్డెటిండ్లులోనగువానితలపుల కమచ్చ

అకు; 11. నాలు.

అకుంచనము. సం. వి. అ. న. ముడుచుట.

అకుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముడుచి
బడినది.

అకుచిలుత. ద్వ. వి. ఒకదినము చిలుతపులి.

ఆకుచిలుక. ద్వ. వి. తెల్లబొట్టుగల పెద్ద తెక్కల పురుగుదినుసు.

ఆకుజెముడు. ద్వ. వి. పల్లెన్నుహి.

ఆకుజెల్ల. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. “అరుణనిల్లెపుఁ జేపయాకుజెల్ల.” హంస. ౪. ఆ.

ఆకుటిల్లు. దే. వి. (ఆకు+ఇల్లు.) ఆకులతో ఏర్పఱచినగుడిసె, పర్ణశాల.

ఆకుతేలు. దే. వి. ఒకదినుసుతేలు.

ఆకుపచ్చే. దే. వి. విణ. హరితపర్ణము.

ఆకుపత్రి. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఆకుపాచి. దే. వి. ఒకదినుసుపాచి, కుంభిక.

ఆకుసేకలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. హంస. 3. ఆ.

ఆకుపురుగు. ద్వ. వి. ఆకులయంగుండెడి ఒకదినుసు పచ్చపురుగు.

ఆకుపోయు. దే. స. క్రి. నాలుపోయు.

ఆకువ్వ. దే. వి. (ఆకు+ఉవ్వ.) ఒకదినుసు ఉవ్వ.

ఆకుమిడుత. దే. వి. పచ్చతెక్కలమిడుత.

ఆకుతాయి. దే. వి. ఇనుములోనగువానిని తెగరాచెడి కొఱుముట్టు, పల్లెపొకపు.

ఆకులపడు. మి. ఆ. క్రి. (ఆకులము+పడు.) ఆకులతొంద, చెదరు.

ఆకులపాలు. మి. వి. ఆకులపడుట.

ఆకులము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వ్యస్తము, చెదరినది.

ఆకుల్యము. సం. వి. ఆ. న. నేలతంగేడు?

ఆకునన్నములు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఆకుతెము. సం. వి. ఆ. న. అభిప్రాయము, తెలంపు.

ఆకుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. —పై. —

ఆకుత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. రూపము; 2. దేహము; 3. ఒకఘంధస్సు; (చూ. ఘంధస్సు.) 4. భావము.

నెఱిగించెడిసంజ్ఞ; 5. సామాన్యము.

ఆకుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆకర్షణము, తెగ.

ఆకె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+ఆక.) ఆమె. “క. నాకం టెయకటయత్తను, యాకెయగుటచెప్పవలయు నా.” ప్రభా. ౫. ఆ. (ఆకె, ఈకె, ఏకె, ఎవతె. ఒకతె ఇత్యాదులయందు ఏకారము ఆదేశముగా వచ్చెనని యెఱుంగునది.)

ఆకేర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దృష్టివిశేషము.

ఆకొత్తు. దే. వి. అడవికొత్తయొక్క రూపాంతరము. అట్ట. ఆం. వి. చేట్టు.

ఆక్రందము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏడ్పు; 2. పిలుపు; 3. భయంకరయుద్ధము.

ఆక్రందించే. సం. ఆ. క్రి. ఏడ్పు.

ఆక్రందితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పిలువబడినది.

ఆక్రందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెలీకాడు; 2. ఘోషబుట్టినవాడు.

ఆక్రమణము. సం. వి. ఆ. న. ఆక్రమించుట.

ఆక్రమించే. సం. స. క్రి. అణుము.

ఆక్రాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆక్రమింపబడినది, అణుముబడినది.

ఆక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆక్రమణము.

ఆక్రీడము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉద్యానవనము.

ఆక్రోశము. సం. వి. ఆ. పుం. టిట్టు, (చూ. ఆక్రోశము.)

ఆక్రోశించే. సం. స. క్రి. టిట్టు.

ఆక్రోశణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పుకునాటికిదిట్టుట, ఆక్రోశించుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పరస్పరము

నాదిదోషములచే దూఱబడినవాడు.

ఆక్షేప్తుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆక్షేపింపబడినవాడు.

ఆక్షేబము. సం. వి. ఆ. పుం. మునగి.

ఆక్షేపకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నత్తిగలవాడు; 2. బోయవాడు. విణ. ఆక్షేపించువాడు.

ఆక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అడ్డంకి; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.)

3. దూఱు; 4. ఆకర్షణము.

ఆక్షేపించే. సం. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; 2. దూఱు; 3. ఆకర్షించు.

ఆక్షేటము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండగొనుంగి.

ఆఖండలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పు శేఠుడు.

ఆఖరు. హిం. విణ. చివరి, అంత్యము.

ఆఖభుక్కు. సం. వి. జో. పుం. వార్తాలము, పిల్లి.

ఆఖపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పంది కొమ్మ.

ఆఖేటము. సం. వి. ఆ. పుం. మృగయుడు, వేటకాడు.

ఆఖేటము. సం. వి. ఆ. పుం. మృగము, వేట.

ఆఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహ్వాయము, వేరు.

ఆఖ్యాత. సం. విణ. (ము. ఈ. ము.) చెప్పెడు వాడు.

అభ్యాసము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) చెప్పబడినది.
(వ్యాకరణమునందు ధాతువులమీద విధింపబడినతిట్లు.)

అభ్యాసము. సం. వి. అ. న. చెప్పట.

అభ్యాసము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) ఏదేనొక విషయమును వివరించి చెప్పెడువాడు. (అకారాంతమైనప్పుడు అభ్యాసము అని రూపము. ఇట్లంతట ఎఱుగునది.)

అభ్యాసము. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాస్తవార్థముగల హర్షచరితాదిగ్రంథము.

అభ్యేయము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) చెప్పబడినది.

అగంతుకము. సం. విరా. (అ. ఈ. అ.) కాలనియమును లేకవచ్చునది.

అగంతువు. సం. విరా. ఈ. అతిథి, విందు.

అగడకాడు. ద్వ. విరా. (అగడము+కాడు.) అకార్యముచేయువాడు.

అగడపలు. దే. వి. బ. దొంతిగా నేర్పడిన మేఘుపట్టి. “వ. అగడపలంగదియవైచి వీచీరేఖలఁ బోఁద్రోచి కుసుమనారాయణేశాకూళింగల జాహసాసోపనంబులు బ్రతిమలించు త్రివలీవిభాగంబులును.” పాండు. 3, ఆ.

అగడము. వై. వి. అవగడముయొక్కరూపాంతరము.

అగడీడు. ద్వ. విరా. (అగడము+ఈడు.) అకార్యముచేయువాడు. “నీ. అగడీలెగఁద్రోయ నగ్రజాలను హాస్యభావంబు నెఱపి దుర్భాషలాడు.” భల్లా. 3, ఆ.

అగతము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) 1. వచ్చినది; 2. పొందబడినది.

అగమనము. సం. వి. అ. న. వచ్చుట, రాక.

అగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాక; 2. దేవపూజావిధానమును తత్సంబంధవిషయములను తెలుపునట్టిశాస్త్రము; 3. (వ్యాకరణమున) అధికముగావచ్చెడు పర్ణము.

అగము. సం. వి. న. న. 1. తపస్సు; 2. పాపము.

అగాడి. దే. వి. తేలికైన ధాన్యము.

అగాత్యము. వై. వి. కొంచెమును గొప్పగా చేసికావించెడు అతిపు ఏడ్వలొనగునది*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

అగామి. సం. విరా. (క. ఈ. క.) రాగలది.

అగుబ్బతిలు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. “మదిలోని కోర్కెల గుబ్బతిలంగ.” స్వా. 1, ఆ.

అగుబ్బ. దే. వి. అతిశయము, అధికము. “ఈ గొబ్బరితిమ్మభూవిభుని భూతరాసిని కైర్లినరులా గుబ్బననేగి.” రామా. 9, ఆ. — విరా. అధికము.

అగుబ్బకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. “నీ. ఒక ఎంకజాలసముద్ధారణముజాత్యముఘమామోక్షమాగుబ్బకొనంగ.” శేష. 1, ఆ.

అగువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకొలు.

అగ్నేయము. సం. వి. అ. న. దశాహర్షాధ్యమ, (చూ. శ్రాధ్యమ.) విరా. అగ్ని దేవతాకము.

అగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము; 2. అనుగ్రహము; 3. ఆక్రమము; 4. ఆసక్తి; 5. గ్రహణము.

అగ్రహాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మృగశిరోనక్షత్రము.

అగ్రహాయణికము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్షమాసము.

అగ్రహించే. సం. స. క్రి. 1. కోపించు; 2. చిలపట్టు.

అఘాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలది; 2. మేల.

అఘాతము. సం. వి. అ. పుం. వధస్థానము, చంపుడుగట్టు.

అఘాతించే. సం. స. క్రి. వధించు, చంపు.

అఘార్జనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.

అఘార్జితము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) తిరుగుడు పడినది.

అఘోషించే. సం. అ. క్రి. 1. అణచు; 2. మ్రోయు.

అఘ్రాణము. సం. వి. అ. పుం. మూచూచుట, మూర్ఛింపట.

అఘ్రాణించే. సం. స. క్రి. మూచూచు, మూర్ఛింప.

అఘ్రాతము. సం. వి. అ. న. భూషణధ్వని. విరా. మూర్ఛింపబడినది.

అచమనము. సం. వి. అ. న. ఉపస్పర్శము, వార్చు.

అచమించే. సం. స. క్రి. చూపుడుత్రేలుపాడవుగా నిలిపినపుడినీట జలముగ్రహించి మూడుమార్లు పుచ్చుకొను, వార్చు.

అచరణము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడత.

అచరణీయము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) నడవదగినది.

ఆచరించు. సం. స. క్రి. నడవు.
 ఆచరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడవబడినది.
 ఆచారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచరించబడినది.
 ఆచారీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆచరణము.
 ఆచారుము. సం. వి. అ. పుం. ముసరము, గంజి.
 ఆచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచరణము, నడత.
 ఆచార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదవ్యాఖ్యానముచేసే
 డు ఆడుది.
 ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. ఉపాధ్యాయత్వము,
 బిజ్జెదనము.
 ఆచార్యుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆచార్యునిపెం
 డ్దాము.
 ఆచార్యుడు. సం. వి. అ. పుం. వేదవ్యాఖ్యానము
 చేయువాడు.
 ఆచితము. సం. వి. అ. న. పదివారువులకొలది
 పుం. బండిబరువు. విణ. 1. కప్పబడినది;
 2. గ్రహింపబడినది; 3. పటపబడినది.
 ఆచార్యదనము. సం. వి. అ. న. 1. కప్పట; 2. దోష
 మునుగప్పట; 3. వస్త్రము.
 ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. 1. నఖతీతవిశేషము;
 2. పరిహాసపుమాటతోగూడినవస్తువు.
 ఆచార్యదనము. సం. వి. అ. న. ఆశేటము, వేట.
 ఆచార్య. దే. వి. (అ+చూడికి.) పొబడి, జూడ.
 ఆజకము. సం. వి. అ. న. అజసమాహము (అజ
 సము=మేడపోగు.)
 ఆజగవము. సం. వి. అ. న. అజగవముయొక్కరూ
 పాంతరము.
 ఆజవంజనము. సం. వి. అ. పుం. సంసారము.
 ఆజానేయము. సం. వి. అ. పుం. మేలజాతిగుఱ్ఱము.
 ఆజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యుద్ధము; 2. సమర్థా
 మి; 3. క్షణకాలము.
 ఆజినము. సం. వి. అ. పుం. జీవిక, బ్రదుకుత్రోవ
 ఆజపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అమిజి, వెట్టి.
 ఆజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇది యిట్లు చేయవలసిన
 దనడి ఉత్తరువు.
 ఆజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ.
 ఆజ్ఞాకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపించ
 బడినవాడు.
 ఆజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞాపించుట, ఆనతి.

ఆజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపనముచేయు, ఆన
 తిచ్చు.
 ఆజ్ఞాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపించ
 బడినది.
 ఆజ్యము. సం. వి. అ. న. పుత్రము, నెయ్యి.
 ఆట. దే. వి. 1. క్రీడ; 2. నర్తనము; 3. నింద. "నీ.
 ఆటలుపసిబిడ్డయాటలై పెంపటి యెరులయాట
 లబడనోగితముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ-4. నవ్వులు
 లోనగువాని గానుగలోవేసితిప్పుట. "చ.
 వరేక్షువస్త్రీనడుమంత్రనుసంపదచేతగ్రిం
 దుమీ, దెలుగన సాటివత్తునని పాచ్చిననా
 టమరెట్టుగుండదే." భాను. ౨, ఆ.
 ఆటంకము. దే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము.
 ఆటకత్తియ. ద్వ. వి. ఆటకడునది, నర్తకి, (రూ.
 ఆటకత్తె.)
 ఆటకాడు. దే. వి. నర్తకుడు. "గీ. అలరితొలకరి
 పేరిటియాటకాడు. మీటువాటిలెలరాజామె
 చ్చువడసి, పథికజనమానధనము లపారలీల, గొ
 ల్లలాడెనుభువనంబులల్లసిల్లు." రామా. ౬, ఆ.
 (ఇతరములైన ఆటలాడువానికిని ఈపేరుచెల్లు
 ను. "గీ. ఓరియాటకాడ యాశీతియజపులా,
 పొగడులనగమెచ్చు పుట్టినిండు." (ఇక్కడ
 ఆటకానికి దొప్పరివాడధ్యము.) ప్రభా. ౧, ఆ.
 ఇత్యాదులు.)
 ఆటగొట్టు. దే. వి. చూడుకట్టుబంగల గొట్టు.
 ఆటడిగియ. ద్వ. వి. క్రీడాధ్యము ఏర్పాటుపబడిన
 నడబాసి.
 ఆటతిప్ప. దే. వి. క్రీడాధ్యమేర్పరచిన కొండ, కృత
 కార్తి.
 ఆటతోట. దే. వి. 1. ఉద్యానవనము. "నీ. నీవును
 వారియు నేడునునాడును నయముతోబాటిం
 చునాటతోట, మధువనంబు." భా. ఆ. ఆ. ౭,
 ఆ-2 ప్రమదావనము. "ఉ. పూనికనాటతో
 టనలభుతలక ప్రభుగమృదూతిభా. దేనియ
 యేటికాలనలు తిర్పంగనోపిక లేనిదొప్పాద,
 స్త్రీనిధియాధరాధిపతిచేడియ." రామా. 3, ఆ.
 ఆటపట్టు. దే. వి. 1. క్రీడాస్థానము; 2. నాట్య
 స్థానము; 3. నానస్థానము.
 ఆటపాక. దే. వి. నాట్యస్థానము, నర్తనశాల.
 ఆటసిడుపు. దే. వి. ఆడుకొనుటకై విద్యార్థులను
 వదిలిపెట్టుట.

ఆటనలది. దే. వి. 1. నర్తకి; 2. పద్యభేదము;

3. వేశ్య.

ఆటాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఆట+ఆడు.) క్రీడించు.

ఆటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక దినసుబాతు, ఆడేలు.

ఆటు. దే. వి. అడుపు, హతి.

ఆటోపము. సం. వి. ఆ. పుం. సంభ్రమము, వేగిర పాటు.

ఆటోపించు. సం. ఆ. క్రి. సంభ్రమించు, వేగిర పడు.

ఆట్రగడలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. అక్కుల్లు.

ఆడ. దే. వి. ఏ. అక్కుడయొక్కరూపాంతరము.

“రగడ. అమినను జిగురునకునగు నెకంటకమా డె, జాతుకును నె వేటొక్కచోటగంటకమా డ.” స్వా. 3. ఆ.

ఆడంబరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యుద్ధవాద్య ధ్వని; 2. వేగిరపాటు; 3. వీనునయొక్కగీత.

ఆడాలు. దే. వి. ఒకామెక చెట్టు.

ఆడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆటి, ఆడేలు. “క. ఆడిబక సాంపరాయము. వేడుకజెప్పినను వినినవిప్పు ములడంగు.” మార్క. ౨. ఆ.

ఆడిక. దే. వి. దూలు, నింద.

ఆడికపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. దూలుపడు. “ప్రజలచే నాడికపడుదును.” జై. ౮. ఆ.

ఆడికోలు. దే. వి. దూలు, నింద. “క. కులమెంచ రాడికోళ్లకు, చలకరుసడివావివరుసదలచరు నీతిక, చలకొనరుసప్యహదరు, కలకయలువారి నమ్మగానెలుచుచ్చు.” సాంస. ౫. ఆ.

ఆడిపోకినాను. దే. స. క్రి. దూలు, నిందించు.

ఆడు. దే. ఆ. క్రి. 1. క్రీడించు; 2. నర్తించు; 3. చలించు; (చిహ్నాలవినవ దిమెదల నాకు చేయకాలా డలేదు) — 4. మునుగు; “సకలతీర్థంబులను నాడి.” కాశీ. 2. ఆ. — 5. నాలు; “క. తోడన హయమాతులనో. నాడెం నేనుటయునతె డునలిగి.” భార. కర్ణ. ౨. ఆ. — 6. విహరించు; “నీ. వాహ్యోభిధామి కేవలతనైషధులట్లు హయ రత్నములనెక్కియాడ నేర్పు.” భీ. ౧. ఆ — 7. సంచరించు. “గీ. ఆడరికురుసేనైగ్రద్దలాడె జొచ్చె.” భార. భీష్మ. 3. ఆ. — 8. క్రి. 1. నిందించు; “నీ. సత్కీర్తనచేసుధాకర దేవసరసులనాడి యు సరసులనాడకుండు.” కా. ౧. ఆ. — 2. చవిచు; 3. నడపు; “జూదము నీతో నాడెగ

డగెదను.” భార. ఆర. ౨. ఆ. — 4; నువ్వు

లులోనగునాని గానుగలోనేసితివ్వు.

ఆడుకొను. దే. స. క్రి. దూలు, నిందించు.

ఆడువరి. దే. వి. అలంగము, వస్త్రము.

ఆడె. దే. వి. కడితెనునందు ఏకదేశము.

ఆడెలు. వై. వి. పక్షివిశేషము, శరారి.

ఆడెలు. వై. వి. ఆడెలుయొక్కరూపాంతరము.

ఆడకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. తూము.

ఆడక. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కంది; 2. అడవికంది

తీగ; 3. ఒక దినసుమున్ను; 4. తూము.

ఆడకము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ.) తూమెడు విత్తులు విత్తెదగినది. (నెల.)

ఆధ్యుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ.) సంపన్నుడు.

ఆణి. ఉభ. దే. వి. 1. ముత్యపుగుండ్రందనము;

2. మర్రిము. — సం. ఇ. పు. స్త్రీ. 1. ఇగుసు

తుదిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్ల.

ఆణికాడు. దే. వి. మర్రిజ్జాడు.

ఆణిపూస. దే. వి. మత్స్యము. “నీ. వేణుజాతముల్లయ యాణిపూసలనెంతి రూడుగపండ్లనునీడుగా గ.” కాల. ౧. ఆ.

ఆణిపోటు. దే. వి. జీవస్థానమునందు పొడిచి పోటు.

ఆణియ. దే. వి. పురురోగము, (చూ. ఆణె.)

ఆణియము. దే. వి. దేశము, (చూ. ఆణియ.)

ఆణె. దే. వి. ఆణియయొక్కరూపాంతరము. “నీ.

ఆణెయంచనగన నాణెయంచనగనుదద్దరం నగనుదద్దనంగ, పురువువెలయు.” ఆం. భా. ద్వ. మ.

ఆణెము. దే. వి. ఆణియయొక్కరూపాంతరము.

“నీ. ఆణెయంచనగదేశాహ్వానము.” ఆం. భా. ద్వ. భూ.

ఆరింకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆరాలము; 2. చే

మిరి; 3. మద్దెలమ్రాతె; 4. వెలుపు; 5. వ్యాఘ్ర.

ఆరించనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చేమిరి; నిశేషము. (అనికొందలు.) 2. తనుపుట; 3. చడి.

ఆరిండు. దే. స. ఏ. (ఆ+డు.) (రూ. అరిండు.)

(ఇక్కడ తవర్ణము ఆగమము ఇల్లు ఈతడు ఏతడు వీనకిని.)

ఆరిగాడు. దే. స. ఏ. (ఆరిండు+కాడు.) ఆరిండు.

(ఇక్కడ స్వార్థమునకాడు.)

ఆరితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విరివియైనది.

ఆత్రతాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. వ్.) చంపనుద్యు
క్షుడైనవాడు. (వీరాణుగురు—ఇంట నిష్పిడు
వాడు, విషము పెట్టువాడు, కత్తిగొని నలుకువా
డు, ధనము దోచుకొనువాడు, నేలనపహరిం
చువాడు, ఒకని భార్యను జేబుపట్టువాడు.)
ఆత్రపత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. గొడుగు; 2. గుడ్డి
కామంచీ.

ఆత్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రకాశము. ఎండ.
ఆత్రవవారణము. సం. వి. ఆ. న. ఆత్రపత్రము,
గొడుగు.

ఆత్రరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడకిచ్చెడుకూలి. కేవు.
ఆత్రరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. తనపి; 2. మంగ
ళార్థమైన పూత.

ఆత్రల. దే. వి. ఆత్రప్రదేశము.

ఆత్రాపి. సం. వి. వ్. పుం. 1. చీపరిపిట్ట; 2. చెను
రుగాకి.

ఆత్ర. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పక్షిసేతము. ఆడెలు.
ఆతిథియము. సం. వి. ఆ. న. ఆతిథిసత్కారము.
విణ. ఆతిథికియొగ్గుమైనది.

ఆతిథ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆతిథిసత్కారము. విణ.
ఆతిథికోటనైనది.

ఆతిథ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆతిథి పండు.

ఆతునిపడు. మి. ఆ. క్రి. (ఆతురము+పడు.) బాధ
పడు.

ఆతురుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వ్యాధిగ్రస్తుడు,
తెవులుగొంటు.

ఆతోద్యము. సం. వి. ఆ. న. తితిము అనన్దము ను
మీరము ఘనము అనెడు వాద్యవతుట్టయము,
వాదిత్రము.

ఆత్తిగంగము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తిరస్కరించు
బడినది. (పాశాంతరము ఆత్తిగంగము.)

ఆత్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొందబడినది;
2. అపహరింపబడినది.

ఆత్త. సం. వి. వ్. పుం. 1. జీవుడు; 2. బుద్ధి;
3. బ్రహ్మము; 4. మనస్సు; 5. శరీరము; 6. స్వభా
వము; 7. ధ్యాయము; 8. ప్రయత్నము.

ఆత్తభరి. సం. విణ. ఇ. తన పొట్టపోసికొనువాడు,
కుశీంధరి.

ఆత్తగ్రస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

ఆత్తఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. కరటము, కాకి.

ఆత్తజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుత్రిక, కూతురు.

ఆత్తజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రుడు, కొడుకు.
ఆత్తదర్శము. సం. వి. ఆ. పుం. దర్శనము, అద్దము.
ఆత్తసేవదము. సం. వి. ఆ. న. క్రియాపదముయొ
క్కభేదము.

ఆత్తభువు. సం. వి. దే. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. మన్వ
భుడు.

ఆత్తాశి. సం. వి. వ్. పుం. మత్స్యము చేప.
ఆత్తీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తనది.

ఆత్రిగాడు. దే. విణ. (ఆత్రిము+కాడు.) త్రి
పడువాడు.

ఆత్రిము. దే. వి. ఆత్తరముయొక్కరూపాంతరము.
ఆత్రియ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మట్టుది; 2. ఒకా
మొక నది.

ఆత్రియుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు. విణ.
ఆత్రినిశయునబుట్టినవాడు.

ఆద. దే. వి. విచారము. ఆద. లేదింక బగయనిధను,
రానుల దెసవాహనములయందును సంత్య. కాద
రులైపగతుడునే, డాదమఅచిన్ద్రవోదురదతటి
పాడువక." భార. సౌ. ౧, ఆ. "క. వినియ
తడెయ్యదియు నెఱుంగ నినున్దడువలెలు
ల్కఁగఁగొడఁగెనునె. బుననింతయాదగల్గిన
ననుమునుబాసగొనఁగారణ బేమయ్యెకో." భా.
౪, ఆ.

ఆదట. దే. వి. స్త్రీయము. "క. ఆదటయునువానిని
భి. న్నోదరులను సోదరులును నొక్కటియై
నక." సం. "విధిక్రియఃపనుషిత్రభ్రాత్ర
వైకత్రిసంస్థితః, పితృవ్యేతాగవాస్తీత్యాసతు
సంస్కృప్తి ఉచ్యతే." విజ్ఞా. న్య. కాం.

ఆదటవోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఆదట+వోవు.) తనయు.
"అ య్యనఘుడుదానిజియిననాడటవోవక
మాచె." భార. ఆద. ౪, ఆ.

ఆదరణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆదరింపఁ
దగినది.

ఆదరబాదర. దే. క్రి. విణ. ఆతిత్వరతిముగా.

ఆదరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాటించు; 2. మన్నన.
ఆదరించు. సం. స. క్రి. 1. పాటించు; 2. మన్నించు.

ఆదరువు. వై. వి. 1. ఆధారము; 2. ఆశ్రయము.
ఆదర్శము. సం. వి. ఆ. న. 1. చూపుట; 2. అద్దము.

ఆదర్శము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అద్దము; 2. టీక;
3. ప్రతియైన పుస్తకము.

ఆదర్శితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చూపబడినది.

అదా. హిం. వి. లాభము, అదాయము.

అదానము. సం. వి. అ. న. 1. పుచ్చుకొనుట;

2. గుఱ్ఱముయొక్క అలంకారము; 3. రోగకారణము. (చూ. స్కంధము.)

అదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. లాభము; 2. ధనము; "గీ. ఇవిధంబుననాదాయమెల్లకెల్ల, నిచ్చులును వెలయాండ్రకునిచ్చిచ్చి." శేష. ౪, ఆ.—(ఇది సంస్కృతముగాఁబంచాంగములయందువాడబడుచున్నది. మఱియు నానార్థరత్నమాలయందీయధ్యమ చెప్పబడియున్నదని శబ్దార్థకల్పతరువునందు వ్రాయబడియున్నది.)

అది. ఉభ. దే. సి. గుటి. సం. వి. ఇ. పుం. మొదలు.

"ఆదిశ్రీసతికావ్యమై." భాగ. ౮, స్కం.

విణ. మొదటిది. "లోకాది త్రిలోకపూజ్యుడు." భార. సభా. ౨, ఆ.

అదికొను. దే. అ. క్రి. కన్య వేయు. "వ. వృషభంబునకాదికొనుబెబ్బలియుంబోలె." భాన. విరా. ౫, ఆ.

అదితాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (ఎనిమిది అక్షరములకాలము.)

అదితేయుడు. సం. వి. అ. పుం. అదిత్యుడు, తేల్పు.

అదిత్యవారము. సం. వి. అ. పుం. అదివారము. (ఇట్లు భావవారము. మొ.)

అదిత్యుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేలుపు; 2. సూర్యుడు. (ద్వాదశాదిత్యులు. — ఇంద్రుడు, ధాత, వర్జన్యుడు, త్వష్ట, పూషుడు, అర్యముడు, భగుడు, వివాస్వతుడు, విష్ణువు, అంశుమతుడు, వరుణుడు, మిత్రుడు.)

అదిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రహింపనిచ్చ.

అదిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొదటిది.

అదివారము. సం. వి. అ. పుం. తొలివారము, అదిత్యవారము.

అదివెలమలు. మి. వి. బ. వెలమలలో ఒకతెగవారు.

అదిట్టము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి. విణ. 1. ఆనతియ్యబడినది; 2. ఉపదేశింపబడినది; 3. ఏర్పఱపబడినది.

అదీనవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.

అదుకొను. దే. అ. క్రి. ఆనీకయగు. "అదుకొన్నకారమున." రాఘ. ౪, ఆ.—స. క్రి. ఆదరించు. "క. దాదులుపెనువగనిటుజగ, దాదుల

కాదియగుమగువ యనిశముసిరులం, బాదుకొని నృపతితిలకం, బాదుకరాఁబెరుగుచుండెనంబు గడంకక." రుక్మి. ౧, ఆ.

అదుద్దా. అన్యదే. వి. భయము, తొందర.

అదృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అదరింపబడినది; 2. మన్నింపబడినది.

అదృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అదగ్గము, పాటింపు.

అదేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.

అదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. ఉపదేశము; 3. (న్యాయకరామున) ఒకటినిబోగొట్టి ఎచ్చు మఱియొకవర్ణములోనగునది.

అదేశించే. సం. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; 2. ఉపదేశించు.

అదేష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. 1. ఆజ్ఞాపించువాడు; 2. అగ్రవరత త్రమునుపదేశించువాడు.

అద్యనావకము. సం. వి. అ. పుం. అయిదు గురింజలయెత్తు.

అద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రథమము. మొదటిది.

అద్యూనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకరిచేత కూటికి కనిపెట్టుకొనియుండువాడు, బొడవకుడు.

అధర్వణము. సం. వి. అ. న. అధర్వణములసమాఖ్యము. (అధర్వణుడను ఋషిచే జెప్పబడిన వేదము అభేదోపచారమువలన అధర్వణమనబడును.)

అధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. కన్యబు; 3. భరించుట.

అధారకుండము. సం. వి. అ. న. కుండలులోన నవియుంచెడు కుదురు.

అధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అదరువు; 2. ఆఱువు; 3. పాదు.

అధారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెట్టి.

అధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోవ్యక్తి; 2. కుదురు; 3. ప్రత్యూక్తి; 4. వ్యవసము; 5. ఉనికివట్టు.

అధిక్యము. సం. వి. అ. న. అధికత్వము, గొప్పతనము.

అధిదైవికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దైవమువలన గలిగినది.

అధిపత్యము. సం. వి. అ. న. అధిపతిత్వము, మోతనము.

అధితము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) భూతము
వలనఁ గలిగినది. (భూతము=పుణివ్యాది.)
అధివేదనికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధివేదన
నిమిత్తమైనది. (స్త్రీధనము.)
అధివ్యము. సం. వి. అ. న. అధీనత్వము, అగ్గపాలు.
అధునికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇప్పటిది;
2. క్రొత్తది.
అధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపితము. కద
లించబడినది.
అధీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁదగినది.
అధోరణుడు. సం. వి. అ. పుం. హస్తీపతుడు, మా
వటివాడు.
అధ్యాత్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆత్మవలనఁ
గలిగినది.
అధ్యానము. సం. వి. అ. న. స్మృతి, తలఁపు.
అన. వై. వి. 1. అనతి. అజ్ఞ; అన్యదే. 2. క్రీస్తు
శక సూచన.
అనంద. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (మా.
సంవత్సరము.)
అనందధపు. సం. వి. ఉ. పుం. అనందము. సంత
సము.
అనందనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములుమొదలగు
వారి నాలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట.
అనందము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంత
సము.
అనందించు. సం. అ. క్రీ. సంతోషించు, సంత
సించు.
అనందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతో
షము సొందినది; 2. సంతోషపెట్టబడినది.
అనకట్ట. అర. వి. ఏటియడ్డకట్ట.
అనకదుండుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణనితండ్రి,
వసుదేవుడు.
అనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పట; 2. భేరి;
3. మద్దెల; 4. ఉడిమెడిమబ్బు.
అనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము.
అనతి. ఉభ. వై. వి. అజ్ఞ. సం. ఇ. స్త్రీ. మొక్కు.
అనతిచ్చే. ద్వ. స. క్రీ. (అనతి+ఇచ్చు.) సెలవిచ్చు.
“ఎంతమెల్లఁబూ తమ్మగుడిచర్యనని ధాతపడం
తయెయనతిచ్చె.” కళా. ౪, అ. (రూ. అనతి
యిచ్చు. “మోక్షము తెరువానతియిచ్చే.” భార.
శాం. ౪, అ.)

అనద్దము. సం. వి. అ. న. మద్దెలలోనగు చర్మవాద్య
ము. విణ. కట్టబడినది.
అననము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము; 2. నోరు.
అనమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంపబడినది.
అనము. సం. వి. అ. పుం. ఉచ్చాస్యము.
అనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొందించుట;
2. తెచ్చుట.
అనయించు. సం. స. క్రీ. తెచ్చు.
అనర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాటకశాల; 2. నీరు;
3. పోరు; 4. దేశవిశేషము. (ఇది పశ్చిమసము
ద్రతీరమున ద్వారకకు సమీపముననున్నది.)
అనవాలు. దే. వి. 1. అడియాలము; 2. (ఆన+
పాలు.) ఇవురఁగాఁచినపాలు. కూర్చిక. “నీ.
పాలబోల్ వియసునీ పాలు సేయుటకి దెయన
వాలన్నట్టులానవాలు.” శశాం. 3, ఆ.
అనాయము. సం. వి. అ. పుం. జాలము, చేపవల.
అనాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గార్వప్రతిష్ఠనుండి
యెత్తి దక్షిణాగ్నియందుంచబడిన అగ్ని.
అనాలు. దే. వి. అనవాలుయొక్కరూపాంతరము.
“మ. కలమాన్నంబుఘృతంబుఁబాయసము శాక
వ్రాతముల్ పిండివం, టలఁబాల్ తేనియ జున్ను
వెన్నెయిడి యానాలుక్కరల్ చక్కరల్, ఫల
ముల్ పానకముల్ రసాయనము లంబట్టారుఁ
బిడ్డూరుఁగా, యలుబజ్జుల్ దగిపిండిఘండములు
నందావిర్భవించెన్ వెనక.” రాజశేఖరచరిత్ర
ము.
అనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిడుపు; 2. మల
మూత్రబంధము.
అనిక. దే. వి. 1. ఉపాశ్రయము; 2. దార్ధ్యము.
అనియ. దే. వి. అణియ, (మా. అణె)
అనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందించ
బడినది; 2. తేబడినది.
అను. దే. అ. క్రీ. 1. అనికయగు; “ఇంపుసాంపా
నఁగనానియాని.” భార. అర. ౬, ఆ.—2. ఒ
అగు.—స. క్రీ. 1. అదుము; “మౌక్తావ్యవత్
స్థులంబుననాని.” కళా. 3, ఆ.—2. అణెయ;
“అనఁగరానికోపమున.” కా. ౨, ఆ.—3. ధరిం
చు; “మోహప్రకటనమనీతన్ననిచిన” (హరి
శ్చంద్రకథయందుమోహప్రకటనము అని అని
యు నలకథయందుమోహప్రకటనమనీతన్ నని
చిన అనియుఁ ఛేదము.) పాన. ౨, ఆ.—4. తిను;

“ఉ. తేనెలుగ్రోలిత్రోలి కడుదియ్యని కమ్మని పండు లింపుసాం, పానగనానియాని.” భార. ఆర. ౬, ఆ. ౧. త్రాగు. “భాషణామృతం బానగజేసనాచెవుల.” భార. ఆన. ౧, ఆ.

ఆనుకట్ట. దే. వి. ఊతెకోల.

ఆనుకూల్యము. సం. వి. అ. న. అనుకూలభాషము, ఒడ్దిక.

ఆనుగము. దే. వి. సార, అలాబువు.

ఆనుగు. దే. వి. ఆనుగముయొక్క రూపాంతరము.

ఆనుగుల్యము. సం. వి. అ. న. అనుగులభాషము, ఇమ్ము.

ఆనుడుల్లి. దే. వి. ఒలుగుదిండు, గభోళి.

ఆనుపూర్వ. సం. వి. ఇ. న. ఈ. స్త్రీ. అనుక్రమము, సాదిది.

ఆనుపూర్వము. సం. వి. అ. న. —వై.—

ఆనువు. దే. వి. ఆనిక. “వ. జానువు నానువునదిమి యుంగదిమియు.” ఉ. వార. ౬, ఆ.

ఆనృశంస్యము. సం. వి. అ. న. అనూరభాషము.

ఆనె. దే. వి. ఆనియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఆణె.)

ఆనేత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. పొందించు వాడు; 2. తెచ్చువాడు.

ఆనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందించ దగినది; 2. తేదగినది.

ఆసీర్వతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైశేషికాదితర్క విద్య; 2. రాజవిద్యలనాలగింటిలో నొకటి. (చూ. విద్య.)

ఆపకవ్యము. సం. వి. అ. న. ఆభ్యాసము, గుగ్గిళ్లు.

ఆపగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నది. ఏలు.

ఆపణము. సం. వి. అ. పుం. నివద్య, అంగడి.

ఆపణికుడు. సం. వి. అ. పుం. విణిజుడు, బేహరి.

ఆపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇడుము; 2. పొందించుట.

ఆపద. సం. వి. ద్. స్త్రీ. విపత్తు, ఇడుము.

ఆపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇడుముగలది; 2. పొందబడినది.

ఆపన్నసత్త్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలము.

ఆపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. ఒకవస్తువునుచ్చి చూలుగావుచ్చుకొన్న మతీయకవస్తువు.

ఆపము. ఆర. వి. అప్పుము.

ఆపసోపాలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉన్నరన్నరన్న. (వీడు అలసి ఆపసోపాలుపడుచున్నాడు. మొ.)

ఆపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడుట; 2. తేలిక; 3. అప్పుడు.

ఆపాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది. ఆపాదనము. సం. వి. అ. న. ఉత్పాదనము, కలిగించుట.

ఆపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించబడినది.

ఆపాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (స్త్రీ. ఆపాదించు.) ఆపానము. సం. వి. అ. న. అనేకులకూడి కల్లు త్రాగెడిచోటు.

ఆపీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందబడినది. ఆపీడము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలపుట; 2. సిగిడినపూలదండ; 3. గోడబయటికివచ్చినగృహ దారుని శేషము.

ఆపీడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నలపబడినది.

ఆపీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాగబడినది.

ఆపీనము. సం. వి. అ. న. పొడుగు. విణ. మిక్కిలి బలిసినది.

ఆపుచేయుట. దే. క్రి. నిలుపుదలచేయుట.

ఆపూపికము. సం. వి. అ. న. ఆపూపముల సమూహము.

ఆపూపికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండివంట వాడు.

ఆపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలినింపు.

ఆపృచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుములలోనగు వారిని అలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందుబంధువులులోనగువారియ నుజ్జ్వలపఱచుట. (అనికొండలు.)

ఆపె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+అప.) ఆమె. (చూ. ఆకె.)

ఆపాసనము. వై. వి. ఆహారము. ‘చ. అనియఁ చేతనాతడెటు లాపాసనంబును బట్టుకొన్నాఁ య్యిసుకఁ టెచేటలంజెరిగియించగుబియ్యము చేసి వేడ్కలో, నెనరులు వోసివండి వెరవేర్పడఁ య్యశనంబుభూదివో, కనుకుఁబెట్టెగఁగఁబది సిగ్గమ్మనాకఁలితీసునట్లుగఁగఁ’ భో. ౬, ఆ.

ఆపోక. దే. వి. ఆపోపుట, తనివి, తృప్తి.

ఆపోవు. దే. అ. క్రి. (అడట+పోవు.) తనివి. తృప్తిపడు.

అహోశనము. సం. వి. అ. న. భోజనమువ్వడు వుడి
సిట జలముపోసికొని మంత్రపూర్వకముగా
పుచ్చుకొనుట.

అహోశనించే. సం. స. క్రి. అహోశనముచేయు.

అప్రము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందబడినది;
2. అప్రమేనది; 3. సత్యమైనది.

అప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. పొందు.

అప్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) జలముయము.

అప్యాయము. సం. వి. అ. పుం. తృప్తి, తనివి.
(నూ. అప్యాయము. అ. న.)

అప్యాయిత. సం. వి. (ము ఈ. ఋ.) తనియు
వాడు.

అప్యాయితడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తనిసిన
వాడు.

అప్రపదీనము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మీఁగాళ్లవాడ
జాటుగలది. (అంగి. అడుగనిపాపడ. ము.)

అప్లనము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.

అప్లానము. సం. వి. అ. పుం. —వై. —

అప్లుతుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. వేదము
జదివినపిచ్చట ఆశ్రమాంతరమునుపొందనిస్నాన
శీలుడు; 2. మునిగినవాడు.

అప్సీసు. సం. వి. కచ్చేరి.

అబ. దే. వి. కంటికిప (వానియాబలాడును.)

అబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. గట్టికట్టు; 2. పలు
పు; 3. ప్రేమము; 4. అధిగము.

అబాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱుము. నొగులు.

అబిడ. దే. స. (అ+బిడ్డ.) అమె.

అబూతి. వై. వి. పెనుతిండి. (వీనికాబూతి యెను
వేయుదురు.)

అబూతికాడు. వై. వి. తిండిపోతు, భక్షకుడు.

అబ్దికము. సం. వి. అ. న. మృతిబొందినవారికి సం
వత్సరాంతమున చేసెడికర్తము. ఎడుడి

అభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలిదీప్తి. ప్రభ.

అభిరణము. సం. వి. అ. న. భూషణము, తొడవు.

అభాషణము. సం. వి. అ. న. అలాపము, నిండు
మాట.

అభాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము;
2. ప్రతిఫలనము.

అభిజాత్యము. సం. వి. అ. న. అభిజాతభానము.

అభిముఖ్యము. సం. వి. అ. న. అభిముఖభానము.

అభీరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

అభీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది; 2. గొల్లవాని
పెండ్లాము.

అభీరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాడు;
2. చెంబడివాడు.

అభీలము. సం. వి. అ. న. బాధ. వి. భయం
కరము.

అభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెనుతిండి, అబూతి.

అభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిపూర్ణత;
2. ప్రయత్నము; 3. వరుణునిగొడుగు.

అమండము. సం. వి. అ. పుం. అముదవుతట్టు.

అమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు;
2. మట్టములులోనగువారినిఅతిగనాదులచేసం

తోపవచుట యాత్రాదులయందు బంధువు
లులోనగువారి యనుజ్ఞపడెనుట, ఏడుకోలు.

(అనికొందలు.)

అమంత్రించే. సం. స. క్రి. అమతించు, పిలుచు.

అమంత్రితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పిలువబడి
నది

అమడ. దే. వి. నాలుగుకోసులదూరము, యోజ
నము.

అమతి. వై. స. క్రి. 1. పిలుచు, “రాజులది
ల్యబంధుముధరాసురసంఘమునామతింపును.”

భార. అర. ఒ. ఆ. —2. పూజించు*. (నూ.
జంకపాక్కిలి.)

అమతింపు. వై. వి. అమతించుట. (నూ. అరిగింపు.)

అమతిల్లు. వై. ఆ. క్రి. పుట్టు*. “ఇంపామతిలంగ
నిల్పు.” య. ౧. ౧.

అమనస్యము. సం. వి. అ. న. ప్రసవవేదన, బిడ్డ
కుట్టు.

అమని. దే. వి. 1. నగంతియకుపు; 2. ఫలసమృద్ధి;
3. సమృద్ధి.

అమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోగము; 2. రోగ
విశేషము. వి. అపకవ్యము.

అమయము. సం. వి. అ. పుం. రోగము, తెవులు.

అమయావి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) అతురుడు,
తెవులుగొంటు.

అమలకము. సం. వి. అ. న. ఉసిరికకాయ. పుం,
న. ఉసిరిక.

అమలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరిక.

అమవడ. వై. వి. మట్టిగుప్పలునులోనగువానియందు
నాన వేసినవడ.

అమిక. వై. వి. అము, మదము*.

అమిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలవిలుగుడు, కూను.

అమిషము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. మాంసము;

2. లంచము; 3. లాభము; 4. భోగము; 5. భోగింపఁదగినవస్తువు.

అమిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జటామాంసిక.

అము. వై. వి. అమిక, మదము*.

అముకవియు. దే. ఆ. క్రి. (అలము+కవియు.)

మిక్కిలిక్రముకొను. (చూ. పెంజిశబ్దమునర్థము రెండవ యుదాహరణము.)

అముకొను. దే. ఆ. క్రి. (అలము+కొను.) పైకొను.

“అముకొన్న ప్రేమచే నసురుసురనుచు” డే. శ్రయ.

అముక్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కట్టబడినది.

(వస్త్రము.) తొడుగఁబడినది. (కించము.) (అని కొందఱు.)

అముత్రికము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) పరలోక సంబంధమైనది.

అముదపుఁజెట్టు. ద్వ. వి. ఏరండము*.

అముదము. వై. వి. ఏరండతైలము*. బ. ఏరండనీ

జములు. (ఈయర్థమందు తఱుచుగా అముదాలు అనియె వాడబడుచున్నది.)

అముష్టికము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) పరలోక సంబంధమైనది.

అముష్యాయణుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధులందైన తండ్రివలనఁబుట్టిన వాడు.

అమూలము. సం. క్రి. వి. అన్య. కడవెళ్ల, మూలముట్టుగ.

అమె. ద్వ. స. ఏ. (అ+అమ.) అపూజ్యురాలు. (చూ. ఆకె.)

అమెత. వై. వి. విందు*. “ఎ. గీ. మేటికుమైదగ ములకామెతలు పెట్టు.” రసి. ౪, ఆ.

అమోదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దూరముగా వ్యాపించెడు పరిమళము; 2. వాసన; 3. సంకోషము.

అమోదించే. సం. ఆ. క్రి. సంకోషించు, సంతసించు.

అమ్నాయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేదము; 2. ఉపదేశము; 3. సంప్రదాయము

అమ్మము. సం. వి. ఆ. పుం. మాతము, నామిడి*.

అమ్మతకము. సం. వి. ఆ. పుం. అంతాళము*.

అమ్మేడించే. సం. ఆ. క్రి. ద్విత్యకమును. “వ. సంయమిశ్వరతలకంబులవికస్వరస్వరంబులనామ్మేడించువేదమంత్రపఠనంబులవలన.” పా. ౫, ఆ.

అమ్మేడితము. సం. వి. ఆ. న. 1. రెండుమాడు మాఱులు చెప్పబడినమాట; 2. (వ్యాకరణముండు) ద్విత్యక్తుయొక్క పరరూపము.

అమ్మము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరసము, పులును.

అమ్మలోణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిచింత*.

అమ్మవేతనము. సం. వి. ఆ. పుం. పుల్లప్రబ్బ*.

అమ్మిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చింత*.

అయక. ద్వ. స. (అ+అక.) ఆకె. “క. అనారదుఁ డెట్లయగుదుననియాయకతోక్త.” కళా.

౧, ఆ.

అయకట్టు. మి. గ్రా. వి. (అయము+కట్టు.) ధనము నెచ్చుబడియొక్క నిర్ణయము.

అయకము. దే. వి. కుదువ, తొకట్టు, ఆధి.

అయకాడు. మి. గ్రా. వి. (అయము+కాడు.)

కిరణములోనైన ఊరియందొగ్గఘడు.

అయతనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇల్లు; 2. గుడి.

అయతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) దీర్ఘము, నిడువైనది.

అయతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిడుపు; 2. ప్రభావము; 3. రాగలకాలము; 4. వచ్చుబడి.

అయతికాడు. మి. వి. ధనార్జనముచేయువాడు.

“క. అయతికాడు వలయునర నాయకుడు.”

భార. శాం. ౨, ఆ.

అయత్తియు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అధీనము, అగ్గము.

అయత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లోతున; 2. ఎల్ల;

3 చెలిమి; 4. దినము.

అయది. దే. స. (అ+అది.) అది.

అయన. దే. స. (అ+అన.) అతడు

అయవ. ద్వ. స. (అ+అవ.) అవె.

అయవఱుచు. దే. ప్రే. సాగుబడియు.

అయవ. ద్వ. స. (అ+అమ.) అమె.

అయము. ఉభ. వై. వి. కీపస్థానము, మర్దము.—సం.

ఆ. పుం. వచ్చుబడి, పన్ను.

అయలె. దే. అన్య. (అ+అ+లెమ్ము.) అనాదరము

నుతెలిపెడిది. “చ. అలరెల్లియాళువోర్తుప్రే

యమాటనసంతముఁబాడనప్పుడ, వైలందిసం

త్తిధికికినివేల్పులుమెత్తునగానరాగమకా, ఛ

మునదన్నుఁబాడఁగవసంతుఁడుతాదయసేసె

గాకయా, యలెనిజశక్తి నాయమనాపసకుం
గొడవెట్టెనీనునా." ఆము. ౫, ఆ.

ఆయల్లము. సం. వి. అ. న. విరహము, ఎడబాటు.

ఆయవారము. వై. వి. ధాన్యయాచన, యాయా
వరము.

ఆయసము. సం. వి. అ. న. ఇనుము. పిణ. ఇను
పది.

ఆయస్థము. సం. పిణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టబడ్డది;
2. కోపమునొందినది; 3. త్రోయబడ్డది; 4. దుః
ఖమునొందినది; 5. వాడిచేయబడినది.

ఆయా. హిం. వి. సేవకురాలు.

ఆయానుము. సం. వి. అ. పు. ధైర్యము, నిడుపు.

ఆయాసపడు. మి. అ. క్రి. (ఆయాసము+పడు.)

శ్రమపడు.

ఆయాసపాటు. మి. వి. ఆయాసపడుట.

ఆయాసపట్టు. మి. స. క్రి. (ఆయాసము+పట్టు.)

శ్రమపడు.

ఆయాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రమము;

2. ఉత్సాహము.

ఆయటి. దే. వి. బూరుగు? "గీ. ఊతనీరుచెల

దినేతమాటాయిటి, మాదియెడపనుపు తొ

ట్టియక్క. రంబుమేనుదీనిరహియ్యమమ్ముట,

కప్పురంబువెట్టియుప్పుగొనుట." ఆము. ౬, ఆ.

ఆయతిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఆయతిము+పడు.)

సిద్ధముగు.

ఆయతిపాటు. ద్వ. వి. ఆయతిపడుట. సిద్ధముగుట.

ఆయితపట్టు. దే. స. క్రి. (ఆయతిము+పట్టు.)

సిద్ధముచేయు. "సర్వము నాయితపట్టి." విజ.

౨, ఆ.

ఆయతిము. దే. పిణ. సిద్ధము. "గీ. వికచహృద

యుడై తలచీరి యాయతిముచేసె." భా.

విరా. ౨, ఆ.

ఆయత్తిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆయత్తిము+పడు.)

ఆయతిపడు.

ఆయత్తిపాటు. ద్వ. వి. ఆయత్తిపడుట. "ఎ. గీ. సేవ

కులకు, విష్ణుసారూప్యసౌభాగ్యవిలసనము, లె

ప్పుడపుడెన్నజంపనాయత్తిపాటు, వేలయనున్న

ది." పర. ౨, ఆ.

ఆయత్తిము. దే. పిణ. ఆయతిము, సిద్ధము.

ఆయుధము. సం. వి. ధ. స్త్రీ. అ. న. శస్త్రము.

పాటుముట్టు.

ఆయుధముడు. సం. పిణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధము

చేత బ్రదుకువాడు, శస్త్రాశీవుడు.

ఆయుధీయుడు. సం. పిణ. (అ. ఆ. అ.)—పై.—

ఆయుర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రము.

ఆయువు. సం. వి. న. న. జీవితకాలము, ఉగము,

(రూ. ఆయుస్సు.)

ఆయుష్కరము. సం. పిణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయు

స్సును వృద్ధిచేయునది.

ఆయుష్కర్తము. సం. వి. న. న. తొరము.

ఆయుష్కలము. సం. వి. త. పుం. ఒక గ్రహయో

గము. పిణ. చిరకాలము బ్రదుకునది.

ఆయుష్కము. సం. వి. అ. న. ఆయువు, పిణ.

ఆయువుగలది.

ఆయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. గంధమాల్యముల

కానుక; 2. తెలివి; 3. వ్యాపారము.

ఆయోధనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము;

2. విధము.

ఆర. ఉభ. దే. అప. సుబోధనమునందువచ్చుచి

ఆగముము.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాదిగవానిసూది,

ఆర.

ఆరంగపువక్క. దే. స. మేలగు ఒకవిధమయిన

వక్క.

ఆరంజోతి. వై. వి. ఆరంజతి. "క. చీరచేతంగులు

ముడియొడి, కూరిమిచిటికనలువట్టికొనగూరిచి

తా, రారంజోతినిగడువొ, పారంగమ్రుక్తిం

చిరప్పుడాలింపగనికొ." నీలా. 3, ఆ.

ఆరంభము. సం. వి. అ. పు. 1. ప్రయత్నము;

2. గర్భము; 3. త్వరి; 4. విధము.

ఆరంభించే. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడగు.

ఆరకాటి. దే. స. ఓడనడపువాడు, నావికుడు.

ఆరకూటము. సం. వి. అ. పుం. న. ఇత్తిడి.

ఆరత్తిము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగుకుంభములక్రి

దిపోటు. కుంభములసంధి. (అనికొందలు.)

ఆరత్తిడు. సం. వి. అ. పుం. తిలారివాడు.

ఆరగి. దే. వై. స. క్రి. 1. భుజించు; 2. త్రాగు.

"నీ. ఎవ్వరజలదాతలలమీదనాభును తీర

పూరములారగింతురచట." శేష. 3, ఆ.

ఆరిగింపు. వై. వి. ఆహారము. "గీ. ఇతడుచెక్కెం

డ్లుబట్టియో యిందుదా. వైష్ణవసహస్రమన

సంవృత్తియొనార, గింపుసేయించికానిభుజంప

నొల్ల, డాత్రసతియునుదాసు సేమనినుతింతు."

పర. ర. ఆ. (ఇంప్యంతము ప్రాచీనకవిసమ్మతము కాదు.)

ఆరగ్యధము. సం. వి. ఆ. పుం. తేలశి, (రూ. ఆర్యధము.)

ఆరఘట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. నూతనండి నీర్ణవేలపలికేదెచ్చటకేర్పఱచిన యంత్రనిశేషము, ఏకము.

ఆరజము. సం. వి. ఆ. పుం. నాద్యవిశేషము. “చ. కొలదికిమీఱగానమగుగోముఖడిండిను మడ్డు శంఖకా. హళేమురళీమృదంగపరావానకదుందు భిక్షకా. కాంస్యము, ర్దళేమురబారజాదివిధ్యవ్య సులేపభూనభోంతిర, బులశైలంకా.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (ఈ పదప్రయోగమపూర్వము. ఇంకను విచారించదగినది.)

ఆరజము. దే. వి. 1. ఇ. పు. “ఎ. గీ. పుణ్యవిహ్నా బులపఘనంబునఘటింప, సిద్ధపడుగానికరనఖశి ఖరలసిత, జాతిసూక్ష్మక్షితాంకముల్ సమృత్తియ, నారజముమీటియాదుర్విహరహరి.” పాండు. 3, ఆ. - 2. కలద్యని. “ఎ. గీ. పాపురములారజంబులవలకుచోట.” స్వా. 3, ఆ. - విణ. 1. కలము; “రగడి. ఇంతిపాపురపురాదయలపిసే దారజము.” స్వా. 3, ఆ. - 2. మనోజ్ఞము. “సీ. తైకసడల్పియారజపుడైట ఘటించి యదిమే లాయిదిమేలాయనుచునడుగు.” శకా. ౨, ఆ.

ఆరటపడు. ద్య. ఆ. క్రి. (ఆరటము + పడు.) పడు, పరితపించు.

ఆరటపాటు. ద్య. వి. ఆరటపడుట.

ఆరటపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆరటము + పెట్టు.) పరితపింపజేయు.

ఆరటము. దే. వి. వంత. పరితాపము. “క. పటునఖ రక్షైత్యముననా. రటముడిపినారా నేలరసికన్య సింహుకా.” పాండు. ౫, ఆ.

ఆరటించే. దే. అ. క్రి. ఆరటపడు, పరితపించు. “అపద్రాగినవానికరణి నారటించుచు.” సా. 3, ఆ.

ఆరట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. హిందూదేశముయొక్క పశ్చిమోత్తరముననుండు దేశవిశేషము.

ఆరడము. దే. వి. పూనిక, శత్రుహము. “క. వెలి వాఱును గాలరులును, వెలలుఁదెరలుదీనుములు నువడిందీరినకు, క్కలునారగోలునునం, డల

క్రోవులువేటకారడంబులు పెనుపకా.” ఉ. హరి. ర. ఆ.

ఆరతి. ఉభ. వై. వి. హరితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిరతి, ఉడుకువ.

ఆరనాళికము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగునీర్ణ, కలి.

ఆరబము. వై. వి. మైరు^{శి}. “ఆడిదునకా వానల్ కల్గక మానెనారబములెండొచ్చె.” ని. పు. ౨, ఆ.

ఆరబ్బము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరంభింపబడినది.

ఆరభటము. సం. వి. ఆ. పుం. మ్రోత.

ఆరభటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక కావ్యవృత్తి; 2. ప్రాధిమ్య; 3. మ్రోత.

ఆరభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక రాగము.

ఆరయు. దే. స. క్రి. ఆరయుయొక్కరూపాంతరము.

ఆరవము. సం. వి. ఆ. పుం. నివదము, మ్రోత.

ఆరటము. దే. వి. ఆరటము, పరితాపము. “ఆరాటముంబోరటంబునుంబులైన.” కాళ. ర, ఆ. ఆరటించే. దే. అ. క్రి. పరితపించు. “బాష్పపూ రములొక్కప్పుడికన్నుల దొరంగ నారాటించుచుకా.” వి. పు. ౧, ఆ.

ఆరాత్రికము. సం. వి. అ. న. నీరాజనము, ఆరతి. ఆరాధనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధించువాడు.

ఆరాధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరాధించుట;

2. ప్రార్థి; 3. పంట.

ఆరాధనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపదగినది.

ఆరాధించే. సం. స. క్రి. సంతోషపఱచు.

ఆరాధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపబడినది.

ఆరాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపదగినది.

ఆరాము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపవనము, తోట.

(గృహరాముము నిష్కృటము.)

ఆరాముఖము. సం. వి. అ. న. బాణవిశేషము, ఆరగోల.

ఆరాళికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎంటవాడు, బాసనీడు.

ఆరావము. సం. వి. అ. పుం. ద్యని, మ్రోత.

ఆర. దా. హిం. వి. మూటలుమోయువాడు, అడితి నారుడు.

ఆరవేరపుడపసి. వై. వ. (ఆరవేరము+తపసి.) నార దుడు. “ఎ. గీ. దేహకాంతు లకాలచంద్రికల నిన, జడలుమోతు, దుష్టలశంక నేయ, గగనము ననుండివచ్చెనాకస్మికముగ, నారవేరపుడపసిడై త్యాగికడకు.” పా. ౧, ఆ.

ఆరవేరము. వై. వి. 1. కలహము; 2. ద్వేషము; (చూ. ఆరవేరము.) 3. కలత*. “ఎ. గీ. తల్లి యునులకోకమూట, పానకర్తుడుచెంచర్థభా మును, ఎంచనాపాటనుబునగొనుచోయి యాంవేరింబుచేసినకారిణమున.” కాశీ. ౫, ఆ.

ఆరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; “ఉ. కర్ణుడా, భూవరుణులవడికగదిసిభూరిక బులు మేన నింపనొ. వ్యాయులును దొలంగెనతిడు.” భార. కర్ణి. 3, ఆ.—2. నిండు. “వి. పులకునాహారం బపూపాజ్య పూర్వకమైతద్దయుఁడృష్టిగాగమ నసారంబెట్టి.” (మనసారిక— మనఃపూర్తగా ననుట.) భో. 3. ఆ. (అడగారు, ఒప్పారు. ఇత్యాదులయందిదివ్యాపారచాత్రబోధకమగు ను.)—పి. రోమావళి.

ఆరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అంగరముడు; 2. శని.

ఆరుగ. దే. వి. సన్యసిశేషము. “ఆరుగిన్ననుజ్జి ములకడు.” (ఆరుకన్నక అని. ఆరుగ అన్నక అనియు వేదము.) రసి. ౧, ఆ.—బ. భావ్యుశే షము, ఆర్థు. (ఆరుక అనికొనుట.)

ఆరుచే. దే. ప్రే. 1. అడిచు; (అడుభాతువు అను పుయుక్తమైనపుడును రూపముల్లెలు గునది.) 2. పినుగు. (చూ. రూ. ఆర్పు.)

ఆరుదూలు. దే. వి. అల్లు. “ఆరుదూలు చేసినన్నల యించినమంచిదీ.” తే. త్రయ.

ఆరుదొండ. ద్వ. పి. తుజాలకము.

ఆరుప్రపురుగు. వై. వి. నానసిసే నేల రడిగా నుడువపుడు కలుగునట్టి పల్లుల బి దేహము గల ఒకానుకపురుగు. (ఆర్ద్రము అనుపదము ఆ

రుప్ర అని అయినట్లు తోచుచున్నది.)

ఆరుపోరు. దే. పి. ఎడతెగకలహము.

ఆరుపొత్తువు. సం. విణ. ఉ. 1. ఎక్కినిచ్చగల వాడు; 2. మోక్షముందిచ్చగలవాడు.

ఆరూఢము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎక్కినది.

ఆరె. యు. దే. పి. ధాతకీ. వై. 1. చెప్పలు వుట్టెనుమాది; 2. బాణవిశేషము. “వ. పేగల మిందలపడినవిరుల నారలం డితి నాటులువోసి నట్లుచేసియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—ర. విణ. మహారాష్ట్రదేశపు.

ఆరెకుడు. వై. వి. తలారి, ఆరెకుడు.

ఆరబొట్టె. ద్వ. వి. కోడికాల్చివేళ్లకు వెనుకత్వము నూదినలె మిక్కిలి వాడియైయుండెను ఒంటి గోరు*. “సీ. ఆరబొట్టెయనదంఘ్రిజన్య కంటకాతనిశితాగమైష్ణు.” ఆం. భా. ద్వ. సిం.

ఆరము. యు. దే. పి. భాషావిశేషము. “ఎ. గీ. ఆరబిసారసినజరాతియారమచ్చ, తెనుగు కన్నోజమొదలుగాఁ దెలిసివ్రాయ, దారగన్నట్టి వాడు” య. ౧, ఆ.—వై. ఆరము. “ఆ రముజొచ్చిక దువననర్థడుంతుమున్న.” య. ౪, ఆ.

ఆరెనట్లు. ద్వ. పి. బ. నూదులవంటి తోకలుగల ఒకదినుసువట్లు.

ఆరేవతము. సం. పి. ఆ. పుం. తేలీ.

ఆరోగిణము. వై. పి. భోజనము. “క. ఈశితశిరుసు మజ్జన. మారోగిణమైన.” పా. ౨, ఆ.

ఆరోగ్యము. సం. పి. ఆ. న. ఆరోగభావము.

ఆరోము. సం. పి. ఆ. పుం. ఆరోపించుట. (చూ. ఆరోమాము.)

ఆరోపించు. సం. పి. క్రి. తేనిడమోపు.

ఆరోపితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆరో పించబడినది; 2. ఎక్కించబడినది.

ఆరోహకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎక్కిడు నాడు

ఆరోహణము. సం. పి. ఆ. న. 1. ఎక్కుట; 2. నిచ్చెన; 3. ములక.

ఆరోహము. సం. పి. ఆ. పుం. 1. ఎక్కుట; 2. చెట్ల మొదలునుండి కొనకెగబ్రావెడితీగ; 3. నిడు పు; 4. ఉత్తమప్రేమియుడు; 5. పాడవు.

ఆరోహడు. సం. పి. ఆ. పుం. 1. వాటివాడు; 2. గుట్టుపురాతు.

ఆర్ష్య. దే. అ. క్రి. (అజయియెక్కిరూపా తరము.)

1. కూయు; “ఆర్ష్యజనంబఖిలబునుబ్బునక.”

భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. యోధులు బొబ్బరించు;

“గీ. ఆర్ష్య నెత్తురుట్టనచ్చునకములుట్టి, కొనియరిం

దుదాత్తహారభంగి, బ్రహ్మపాతీకురుస్థపాలకు
నరదంబు, నందువైచియిట్టులనియెనధిప." భార.
ద్రో. ౫. ఆ.-3. (ఆడుధాతువునకు) ప్రే.
ఆడిమి; ౪. క. నేర్పరిపెక్కువిధంబుల, వార్షి.
గబోష్టులగడంగియాడడుచందం, వేర్పడిగా
స్వముకాలన. మృత్యుకార్యకరులైనమానవుల
దెసకొ." భార. కాం. ౧, ఆ. "పిటుబుచ్చును
శీరపుదాళిస్థితము." ఆము. ౨, ఆ. "నీను
తులమునైపులసౌబలుజూచిమార్చి." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ. "నీ. కంగళుగలితోగీలించి
నెయ్యంపు మాటలదెనుములుమాటలార్చి."
భార. నిరా. ౨, ఆ. (ఇక్కడ ఒక్కొక్క
అర్థమునకు ఒక్కొక్క యుదాహరణముగా వ్రా
యబడినది.) 4. (అణుయొక్కరూపాంతర
ము.) ఆణజీయు.

ఆర్జకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంపాదించు
వాడు, గడించువాడు

ఆర్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఆర్జవము. సం. వి. అ. న. ఋజుభావము, చక్కన.

ఆర్జియే. సం. స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఆర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపాదించు
బడినది, గడించబడినది.

ఆర్జరు. ఆం. వి. క్రమము, ఆజ్ఞ.

ఆర్జరీ. ఆం. వి. త్రేనాతిబంధ్రైతు.

ఆర్జగళము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగోరంటి.

ఆర్జము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖము నొంది
నది.

ఆర్జవము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీబుతువు; 2. పు
ష్పము. విణ. బుతుసంబంధమైనది.

ఆర్జి. ఉభ. వై. ప. హరతి. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. దుః
ఖము; 2. వింటికొప్ప.

ఆర్జిజ్యము. సం. వి. అ. న. ఋర్జిజానిభావము.

ఆర్థి. సం. పి. ఈ. స్త్రీ. సదృశాదిశబ్దప్రయోగము
గల పూర్ణోపమాభేదము.

ఆర్ద్రము. ద్వ. వి. (అణు + త్రాము.) అణుశూ
ములు.

ఆర్ద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. విణ. తడ
సినది.

ఆర్ద్రకము. సం. వి. అ. న. శృంగవేరము, అల్లము?

ఆర్ప. దే. ప్రే. అణువుయొక్కరూపాంతరము.

ఆర్పటము. సం. వి. ఆ. పుం. మోరే.
ఆర్పటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రే. —
ఆర్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పరువాతేంద్రప్రాయ
ముగల యాడుది; 2. పార్వతి.

ఆర్పకము. సం. వి. అ. న. పితృకార్యము.

ఆర్పపుత్రుడు. సం. పి. అ. పుం. (నాట్యపరి
భాషయందు) పెనిమిటి.

ఆర్యనర్తము. సం. పి. ఆ. పుం. సింధ్యమునను
హిమవంతమునకును మధ్యదేశము.

ఆర్యుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాట్యపరిభా
షయందు) పెనిమిటి; 2. సౌవిద్యుడు. విణ.
1. పూజ్యుడు; 2. మంచినాడు.

ఆర్యేరిము. వై. పి. ఆరవేరిముయొక్కరూపాంతర
ము. (కలహమునకు. అగ్ని. పథునితిమికింబునో
నిట్లు వేలదీసిగ్గు. హోమశైల్లనుపట్టి యావ్యవ
య్య." అని. ౧. ఆ.-దేవునును. అని. 2. పట్టి
యార్యేరిమునబలవంతుతోడి. నాటికలదె
నుపెల్లనిప్పలముగాద." అని. ౧. ఆ.-కల
తను.—చూ. ఆరవేరిము.)

ఆర్షభ్యము. సం. పి. అ. పుం. అబోతుగావిడు
దగి కోడెమాడ.

ఆర్షము. సం. పి. ఆ. పుం. ధర్మము మునుల
గోమధునము ముచ్చకొని కన్యకనిచ్చి మగ
శాస్త్రముగాజేయు వివాహము (చూ. వివా
హము.) విణ. ఋషిది.

ఆఱడి. దే. వి. ని. ద. "నీ. నిక్రాంతి మోక్షకాంత
మూర్ఖాబ్ధిరకాలి నాఱడి రిక్త చంపకాంతి."
వై. ౭. ఆ.-విణ. షష్ఠము.

ఆఱడిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. చూలుపడు; 2. స్పృ
హను. ద్వ. మాటువేరే ధ్లుసన్నుతిగిరికి.
యాఱడిపడిభస్మమైయున్నార." రా. బాల
కాం.

ఆఱడిపోవు. దే. ఆ. క్రి. 1. చూలుపడు; 2. అ
అక్కలకన్యకాత్వమిటులాఱడిపోవనకొర
బనీ. కెక్కడేమాలనచ్చె." నిర్వ. ౨. ఆ.-
2. షష్ఠమును. "ఆఱడిపోకయున్ ధులు
దుటయున్ గని." భార. ఉద్యో. 3.

ఆఱు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉపశమిల్లు; 2. పడి
తీయు; 3. నశించు. స. ఐదు సుకటి.

ఆఱుగురు. దే. స. అణుమంది. (అణునకు ముచ్చ
హాస్యార్థకరూపము.)

అటుచే. దే. ప్రే. 1. ఉపశమింపజేయు; 2. తడి
తీయజేయు; 3. నశింపజేయు.

అటువు. దే. ప్రే. అటుచు, వి. (అటపుయొక్క
రూపాంతరము.) 1. కూత; 2. యోధుల
సౌభ్యరింత. “క. పొడిచిరి కడుఁజేంచులూపు
లఁజదలదరక.” య. అ. ఆ. (చూ. ఉటును.)
అటుమోములవేలువు. ద్వ. పి. కుమారస్వామి. వణ్ణు
ఖండు.

అటువాళ్లు. దే. పి. బ. (అటు+వాడులు.) కొంచెము
ఎందుట.

అటువును. దే. స. అటుగురుయొక్కరూపా. తిరుము
అటును. ద్వ. వి. (అటు+కుంచము.) అటుకుంచము
లు. “నీ. పట్టునీ పేరాటుసయన వెలయు.” ఆ.
భా. ద్వ. వై.

అలంకి. దే. వి. 1. కురిచిప బిసల్లకి; 2. ఆల కిగుడి.
(చూ. పిల్లదీవి.)

అలంకిగుడి. ద్వ. పి. బాలక్రీడాసూత్రము. “నీ.
సాలములోరపుణ్ణాటి సాధితుననుల సాలంకి
గుడిడింభకాళిదిగును.” రా. పి. అ. ఆ.

అలంకులు. దే. పి. బ. అలంకిగుడి. “నీ. పుట్టచెం
డ్లుప్పనబల్లెలాలంకులు గుడిగుడిగుంచాలు గు
టచాళ్లు.” పి. పు. 2. ఆ.

అలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. అవలంబము, ఉత్త.
అలంబించే. సం. స. క్రి. అలంబించు, ఉత్త.
అలంభము. సం. పి. ఆ. పు. వధము, కొల.

అలకాపరి. దే. వి. 1. కృష్ణుడు; 2. గోపాలండు
అలకించే. వై. స. క్రి. 1. ఆదరించు*; “గీ. అంచ
లారయాలకించివెనుడు.” చంద్ర. — 2. విను*.

అలకించు. సం. స. క్రి. కనుగొను, చూచు.
అలగోడుబాలగోడు. దే. పి. పెడబొబ్బలు.

అలతి. వై. పి. రాగాలాపము. “చ. అలరులుకోసి
కోసినవయస్యలబ్రలుఁగొంగిలిచికో. యిల
యెలుంగులొలిగొనియింపుగఁ జిల్లలతోడ
నెప్పమై, నలవడిమటలాడియురులాలతినయఁ
గఁబాడిదాగురిం. తలుపారితోడ నాడుగురుత
ర్వనవిధులయందుగోపికత్.” వారి. పూ. రా. ఆ.

అలపించే. వై. స. క్రి. రాగమునాలపించు. “ఉ.
ఉద్యన్నభక్తప్రభూతములదండ్రులుమీటుచు
నాలపించునా, తిన్ననియిల్లునా నెవులదేనియ
లొల్కచవులదలంచెదక.” పాండు. 3, ఆ.

అలపారు. దే. వి. అబోతు, వృషధము.

అలప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగాలాపము, అలతి.

అలము. ఉభ. దే. వి. ఉపేక్ష. “అలమునేనీనాత
గులమాడివుచ్చుగ నేలజేల.” భార. విరా. అ.
ఆ.—వై. యుద్ధము. “క. కాలంబగులయున్న
పులకు, నాలమునమకూకె.” భార. భీష్మ. గ.
ఆ.—సం. అ. న. 1. తేలుకొండి; 2. హరిదళము.

అలయము. సం. పి. ఆ. పుం. గృహము, ఇల్లు.

అలరి. దే. విరా. దుశ్శీలుడు. “ఉ. చాలబురసరో
జభవసత్పథపుత్రిదోఁఁగి కూతుని, ట్లాలవైర
మింపపుదయంబునఁగోరుటధర్మరీతియే.” భాగ.
3, స్కం.

అలతీడు. దే. వి. బసవండు, వృషధము.

అలవట్టము. వై. పి. వస్త్రముతో గుండ్రముగాజేసిన
విసనకట్టు.

అలవాలము. సం. వి. అ. న. అవాలము, పాదు.

అలసించే. వై. ఆ. క్రి. అలస్యముచేయు, తడయు.

అలస్యము. సం. పి. అ. న. 1. సోమరితనము;

2. జాగు. విరా. సోమరి. సం. వి. ఆ. పుం.
నీరుపంది.

అలాశ్యము. సం. పి. అ. న. ఇంధనము, వంట
చెఱుకు.

అలానము. సం. పి. ఆ. పుం. న. 1. ఏనుగుకుట్టు
కంబము; 2. త్రాడు.

అలాపము. సం. పి. ఆ. పుం. 1. నిండుమాట; 2. రా
గాలాపము.

అలాపించే. సం. స. క్రి. రాగముఁ దిన్నఁగానీడ్చు.

అలాబువు. సం. పి. ఉ. స్త్రీ. అలాబువు, సారీ.

అలాయము. వై. విరా. పాత్రము*.

అలావర్తము. సం. పి. అ. న. అలవట్టము.

అలి. ఉభ. దే. విరా. (నాలియొక్కరూపాంతరము.)

హీనము. “మ. మగఁడానీవుజగంబుచొప్పుమి
గులక మానంబునాటింతువా, లిగ నెగ్గుబగు
మాటవాటిలెనె.” నిర్వ. గీ. ఆ. “ఉ. ఇయ్యాలి
తనంబునా పెదఁ బ్రియంబొ నరించెదనీకుఁడండ్రీ
కిక.” భార. శల్య. అ. ఆ.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ.
1. పట్టి; 2. చెలికత్తె.

అలింగనము. సం. పి. అ. న. ఉపగూహనము, కవుఁ
గిలింత.

అలింగితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) కవుఁగిలింపఁ
బడినది.

ఆలింగ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గోవుచ్చమునంటి
ఆకారముగల మృదంగము. విణ. కవుగిలింపఁ
దగినది.

ఆలింఁ. వై. స. క్రి. ఆలకించుకొనుపాఠ
రము. (ఆదరించుటకు. — “గీ. ఇంక నైననన్న నేల
యూలింపవు, నాకుశరణమగునునాథ.” భార.
ఆర. ౨. ఆ. “ఎ, గీ. లిఖితుఁడిట్లునశంఖుఁడా
లించివినఁగ.” జై. ౪. ఆ.)

ఆలిగొను. దే. స. క్రి. (ఆలి+కొను.) 1. ఆపహసిం
చు; “గీ. అట్టివిక్రృతాననుగాంచియట్టులనియె.
నోనీశాటియాయెప్పురోనున్ననిన్ను, గిన్న
నార్చినదూలరేకాముచేత, బేలనీకింతవలసినదాని
యేల. ఎ, అని. క. ఈశీలసుమిత్రాసుతుఁడా
లిగొనఁగ.” రా. ఆర. కాం. — 2. తక్కువపఱచు.
“అమరుత్తగు భోజ్యములై మృగిమోపుగొను
చుమిమ్మనాలిగొనిపోయి.” నిర్వ. ౫. ఆ.

ఆలిచిప్పు. దే. వి. కప్పచిప్పు, శంబూక.
ఆలిఁడుము. సం. వి. ఆ. న. నిలుకాఁడు కుడికాలు
ముందటికిఁచాచి నిలుచుట. (మా. స్థానము)
విణ. నాకబడినది.

ఆలు. దే. వి. భార్య. (దీనికి పృథ్వియందు ఆడుది
యని మాత్రమర్థము. జవరాలు, ధీరురాలు.
మొ.)

ఆలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిండిచెయి.
ఆలుకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గెనుసు? చేమ?.
(అనికొండలు.)

ఆలుగడ్డ. హిం. వి. ఉరలగడ్డ బంగారదుంప.
ఆలుడి. దే. వి. మంచినడత, శీలము.
ఆలుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గిండి. న. 1. గెనుసుగడ్డ;
2. పడవ.

ఆలెగాడు. దే. వి. క్రిందికొలుపుగాడు.
ఆలెప్రాయి. దే. వి. ఒకసారిగా నాలుగైదు పా
త్రములు వేలువేలుగాఁబెట్టి పెండునల్లెర్పలచిన
పాయి.

ఆలెఱనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వ్రాయుట; 2. చి
త్తరువువ్రాయుట.

ఆలెఱ్ఱము. సం. వి. ఆ. న. 1. చిత్తరువు; 2. వ్రాత.

ఆలొకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చూపు. (రూ.
ఆలొకనము); 2. ఎండ; 3. బట్టువాడుచేయు
స్తోత్రము.

ఆలొకింఁ. సం. స. క్రి. నీక్షించు, చూచు.
ఆలొకితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చూడఁబడి
నది.

ఆలొచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. న. యోచన.
ఆలొచింఁ. సం. స. క్రి. యోచించు, ఏకశమాను.
ఆలొడనము. సం. వి. ఆ. న. కలత.
ఆలొడింఁ. సం. స. క్రి. కలఁచు.
ఆలొడితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కలఁచఁబడి
నది.

ఆను. దే. వి. సర్వపము? 2. సర్వపవీజములు. (ఈ
యర్థమందు తలచుగాఁజూచుట అని వాడెదము.)
ఆవజేము. వై. పి. వాద్యవిశేషము. “చ. ఆ. య్యవ
మతిగాంచి దండిము యుపాంగము మద్దెలతా
మానెన, బునుగొని.” రామా. ౨. ఆ.

ఆవటము. దే. వి. పొందిక. విణ. పొందికైనది. “చ.
గీ. నలఁముసంపదలందనాటముటము.” భాగ.
౪. స్కం.

ఆవటముచేయు. దే. స. క్రి. పొందికపఱచు. “చ.
మోచేతివలఁగాముడిచిపట్టినకేల వరదాభయ
బులావటముచేసి.” పాంధు. ౨. ఆ.

ఆవట్టిలు. దే. ఆ. క్రి. పొందుపడు. “గీ. అతఁడు
గొఱప్రాణములనుండివారుపుచెరువు, లావట్టిల
చెల్ప.” రామా. ౪. ఆ. — (స్త్రీ. ఆవటించు.)

ఆవడి. దే. వి. చేదుగలవీణ.
ఆవడి. దే. పి. మావడి. ఉపద్రవము. “క. మానుగ
జగములయావడి. మానునఁగాఁగోర.” అప్ప.
సం. కాం.

ఆవపనము. సం. వి. ఆ. న. (కాఁగుగంపమొద్దల)
పాత్రము.

ఆవపాటు. దే. ఆ. క్రి. 1. జ్ఞప్తికివచ్చు; 2. తోచు.
ఆవము. వై. వి. (కుమ్మరి కుండలులోనగునవి కాలుట
కేర్పఱచిన) కాపు. ఆవాపము.

ఆవరణము. సం. వి. ఆ. న. ఆచ్ఛాదనము, మూతి.
(సప్తావరణములు. — పుష్కర్యప్తేజోవాయ్నానా
శాపాంకారపహతైత్యములు. ప్రకృతితోడఁ
గూడ అప్తావరణములగు.)

ఆవరింఁ. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను.

ఆవర్జనము. సం. వి. ఆ. న. ఆకర్జణము.

ఆవర్జా. హిం. వి. దినవర్జ, ప్రతిదినపులెక్క.

ఆవర్తనము. సం. వి. ఆ. న. 1. మరలుట; 2. పాము
యొక్కవల్లె.

అవధానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరల
దగినది; 2. వల్లంపడగినది.

అవధము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుట్టపునుడి; 2. నీటి
నుడి; 3. మరలట; 4. పాకముయొక్కవల్లె.

అవధించు. సం. స. క్రి. పాకమును వల్లించు.

అవధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలినది;
2. వల్లంపడగినది.

అవల. దే. వి. (అ+వలను.) 1. అప్పక్క; 2. పిప్పట.

అవలి. ఉభ. దే. వి. ఉపద్రవము. "నీ మురపాయ
గ్రీవాంత్రమాలసేనావలి నావలిదలగఁడీ కాకు
పలిచె." ఉ. హరి. ౪. ఆ.—సం. ఇ. స్త్రీ. వస్త్రీ.

అవశ్యకము. సం. వి. అ. న. అక్కఱ. విణ. అక్క
టైనది.

అవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నుజీచినది.
(ధాన్యము.)

అవహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

అవహిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. అహించు.)

అవలి. దే. వి. అవిడియొక్కరూపాంతరము. "అత్య
లఘుతరంగసంపదలకావళులావళులు." చు. ౧, ఆ.

అవాపకము. సం. వి. అ. పుం. అడుదానిచేతి
మట్టిగాజు, నూడిగము.

అవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదు; 2. పిట్టట;
3. అవము; 4. పరిరాష్ట్రచింతన. (స్వరాష్ట్రచి
తన లంఠ్రమనబడును.)

అవాయకము. సం. వి. అ. పుం. అవాపకము.

అవాలము. సం. వి. అ. న. అలనాలము, పాదు.

అవాసము. సం. వి. అ. పుం. నదనము, ఇల్లు.

అవాహనము. సం. ని. అ. న. అవాసము, పిలుపు.

అవాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువబడి
నది.

అవి. దే. వి. 1. శ్వాసము; "గీ. అనుయోధను
ముక్తుననావిగలుగఁ బుడమనీకీడు." భార.

ఉద్యో. 3, ఆ.—2. తాపము. మ. "విహరించు
మలయానిలంబచటదానింజిల్లినెత్తేనియా.

విహరించుచిక నాదముల్ చెవికిఁగానించు
జవుల్ పొదమా." విజ. ౨, ఆ.

అవింఁ. దే. స. క్రి. వాసనమీడఁబెట్టి అవీరితో
బక్యముచేయు. "వ. కీచకతండులుంబులందిడి
గొట్టికొట్టఁబోసియుప్పిగొప్పలుగాఁడేసి యా
నించిన కుడుములబాసలు." కాళ. 3, ఆ.

అవిగ్నము. సం. వి. అ. పుం. కలిపి. విణ. అవే
గముకొందినది.

అవిధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిచెడుసాధనము.

అవిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కఁగా
తొలువబడినది; 2. వంకరయినది.

అవిరి. దే. వి. ఊషము.

అవిరిల్లు. దే. అ. క్రి. చెమర్చు.

అవిర్భవించు. సం. అ. క్రి. ప్రభవించు, పుట్టు.

అవిర్భవము. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవము, పుట్టుక.

అవిర్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రభూ
తము, పుట్టినది.

అవలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁకఁబాటినది,
కలుపము.

అవలి. దే. వి. మాంత్రికుఁడు ఉపయోగించెడు కాచ
పాత్రవిశేషము.

అవిష్కరణము. సం. వి. అ. న. ప్రకటనము, వెల్లడి.

అవిష్కరించు. సం. స. క్రి. ప్రకటించు, వెలయించు.

అవిష్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకటించఁ
బడినది, వెలయింపబడినది.

అవిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవిష్కరణము.

అవిష్టయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. —వై.—

అవిష్టుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అవేశము
కొన్నది; 2. చొచ్చినది.

అవు. దే. వి. గోవు. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోప
ము వికల్పముగనగు. అఁగదుపు; అబడ్డ; అఁదె
య్య; అమాడ. ము.)

అవుకుడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాష
యందు) తండ్రి.

అవుత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాష
యందు) బావ.

అవురు. దే. వి. రోదనార్తధ్వనులయందగు ధ్వన్యను
కరణము. "ఉ. దేవుఁడొహనియోయనిమనింద
లపోతెలునాకకానినీక, వేపురువేయించిము
లనిందయొనర్చదరిపుమూఁగయక, పావులనో
రునియెడనుపాదతెలుబునదన్నినట్లుగా, నీవొ
కయితయావురిని యేడ్వఁగదన్న కుమారరత్న
మా." పర. ౨, ఆ.

అవులించు. దే. అ. క్రి. అవులించుచు, బృం
భించు.

అవులంత. దే. వి. అవులించుట, బృంభము.

ఆవృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎలయితము, చుట్టుకొనబడినది.

ఆవృత్తిము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడు పడినది.

ఆవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తడన; 2. తిరుగుడు; 3. ఎల్లె.

ఆవృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. న. అనుక్రమము, సారిది. ఆవేగము. సం. వి. అ. పుం. (ఇష్టానిష్టప్రాప్తిచే గలుగు) తొట్టుపాటు.

ఆవేగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొడ్డికూరకీ.

ఆవేదనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిపేడు వాడు.

ఆవేదనము. సం. వి. అ. న. తెలుపుట.

ఆవేదించే. సం. స. క్రి. తెలుపు.

ఆవేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపబడినది.

ఆవేశనము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టడ; 2. ప్రవేశము; 3. ఒడ్డులుగమి.

ఆవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒడ్డులుగమి. నుమాళము; 2. వేగిరపాటు.

ఆవేశించే. సం. అ. క్రి. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

ఆవేశితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిశయిండు.

ఆవేష్టకము. సం. వి. అ. పుం. ముండ్లకంచె.

ఆశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆస; 2. దిక్కు. అ. పుం. మ. 1. అగ్ని; 2. వ్యాప్తి.

ఆశంసనము. సం. వి. అ. న. కోరుట.

ఆశంసిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) కోరువాడు.

ఆశంసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరిబడినది.

ఆశంకువు. సం. విణ. ఈ. ఆశంసిత.

ఆశపడు. వి. అ. క్రి. ఆపేక్షపడు.

ఆశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. ఆధారము; 3. మనస్సు.

ఆశయిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) తినిపించు వాడు.

ఆశరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. రాత్రి నుడు.

ఆశాబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊటలు; 2. సారెపట్టు.

ఆశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆశీర్వాదము.

ఆశాసించే. సం. స. క్రి. ఆశీర్వదించు.

ఆశాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వదించుచున్నది; 2. ప్రార్థింపబడుచున్నది.

ఆశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముయొక్కకోట. ఆశించే. సం. స. క్రి. ఆపేక్షించు, ఆసించు.

ఆశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తినబడినది; 2. అంతకుముందు ఆవులను మేపినది. (పాలము.)

ఆశీర్వదించే. సం. స. క్రి. దీపించు.

ఆశీర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. దీపన.

ఆశీవిషము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఆశీస్సు. సం. వి. న్. స్త్రీ. 1. హితముకోరుట; 2. పాముయొక్కకోట.

ఆశుగము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. గాఢ.

ఆశువు. సం. వి. ఈ. పుం. ఎల్లజలముపట్టు. క్రి. విణ. న. వేగ. విణ. వేగముగలది.

ఆశుకుటీణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, ఎవ్వి, నిష్క.

ఆశించు. సం. వి. అ. న. అశుచిత్వము, అంతు.

ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యపు. విణ. ఆశ్చర్యమైనది.

ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. పర్ణశాల;

2. బ్రహ్మచర్యాది; (ఇవి నాలుగు. — బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వాసిష్ఠస్థము, సన్యాసము.) 3. మతము; 4. అడవి.

ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. పు. 1. అడవి; 2. బలవంతునాశ్చర్యమందుట; (చూ. గుణము.) 3. ఇల్లు.

ఆశ్చర్యాశుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విణ. ప్రాపుచెబువాడు.

ఆశ్చర్యించే. సం. స. క్రి. ఆశ్చర్యముచేయు, అడగను.

ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. క్షణము.

ఆశ్చర్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాటదాటించువాడు. వినుచుముగిలవాడు. (అనికొంచులు.)

ఆశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కత్తివాదరి.

ఆశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయించబడినది.

ఆశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరించబడినది, సమాహితము.

ఆశ్రిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అలింగితము, కవుగిరించబడినది.

ఆశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలింగము; 2. నక్షత్రవిశేషము.

ఆశ్లేషించే. సం. స. క్రి. కవుగిరించు.

ఆశ్లేషము. సం. వి. అ. న. రావిపండు.

ఆశ్వము. సం. వి. ఆ. న. గుఱ్ఱములగుంపు, ఆశ్వీయము.

ఆశ్వీయుజము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకమాసము.

ఆశ్వీనించే. సం. స. క్రి. ఆశ్వీనించు, ఊఱడించు.

ఆశ్వీనితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడించబడినది.

ఆశ్వీసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊఱట; 2. ఆఖ్యా యికపరిచ్ఛేదము; 3. పరిచ్ఛేదము.

ఆశ్వీనించే. సం. స. క్రి. ఆశ్వీనించు.

ఆశ్వీనితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్వీనితము.

ఆశ్వీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱపుర్రోతు.

ఆశ్వీనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వీయుజమాసము.

ఆశ్వీనేయులు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వి. ఆశ్వీనులు.

ఆశ్వీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱ్ఱము ఒక దినము నడవదగినది. (త్రోవ.)

ఆశ్వీయము. సం. వి. ఆ. న. ఆశ్వము.

ఆషాఢము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకమాసము; 2. బ్రహ్మచారిపట్టుకొనెడుమోడుగుకోల; 3. మలయపర్వతము.

ఆషాఢావా. హిం. వి. సత్రము

ఆష. వై. వి. ఇచ్చ, ఆపేక్ష.

ఆసంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆశ్రయము; 2. ఆసక్తి.

ఆసక్తి పురిగాడు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

ఆసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆపేక్ష, ఆస.

ఆసక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆసగొన్నవాడు.

ఆసచేయు. వై. స. క్రి. ఆశించు. "ఇంద్రపదంబు కోరఁడుగోకులరాజ్యములాసచేయుడు." వి. పు.

అ, ఆ.

ఆస్తతి. ఉభ. వై. వి. ఆశ. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము; 2. సంగమము.

ఆసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చుండుట, అ. న. ము.

1. పీఠము; 2. స్వప్తికాని; (స్వప్తికానము, గోమఖాసనము, బద్ధాసనము, పద్మాసనము, వీరాసనము, సింహాసనము, భద్రాసనము, ముక్తాసనము, దీవికి సిద్ధాసనము, వైశ్రాసనము, గుప్తాసనము, ముననియు నామాంతరములు గలవు.) మయూరాసనము. మొ.) 3. బలాద్యపేక్షచేదండ్రితిహాక నిలుచుట; (చూ. గుణము.) (ఇది పంచవిధము. —సంధాయాసనము, ప్రసంగాసనము విగృ

హ్యసనము, సంధాయాసనము, ఉపేక్ష్యాసనము. వీనికర్థము యానశబ్దముకడప్రాసినట్లెఱుంగునది.) 4. ఏనుగుమూపు. పుం. వేగిస?

ఆనన్నము. సం. వి. ఆ. న. దాపు. విణ. దావైనది.

ఆనపడు. వై. అ. క్రి. ఆపేక్షపడు.

ఆనపాటు. వై. వి. ఆపేక్షపడుట.

ఆసరా. వై. వి. ప్రాపు, ఆశ్రయము.

ఆసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వక్త్రముకాని చెఱి కుడసమునఁజేసినకల్లు; చెఱికుడసమునఁజేసినకల్లు.

(అనికొందఱు.) 2. కల్లుతేట; 3. పూదేన.

ఆసాదినము. సం. వి. ఆ. న. ప్రాప్తి, పొందు.

ఆసాద. దే. వి. మాడగ. "సీ. ఆసాదగోపంగిమాడగ గూబరియన మారెంగుడగు." ఆం. భా. ద్వ. శూ.

ఆసాదించే. సం. స. క్రి. ప్రాపించు, పొందు.

ఆసాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందబడినది.

ఆసాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందదగినది.

ఆసాను. హిం. వి. ఆధారము.

ఆసారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జడివాన; వడిగల వాన. (అనికొందఱు.) 2. మిత్రబలము; 3. అంతట సేన వ్యాపించుట.

ఆసించే. వై. స. క్రి. ఆపేక్షించు.

ఆసీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇల్లాయుధుడు.

ఆసీతము. సం. వి. ఆ. న. ఉనిగోపట్టు. విణ. కూర్చుండినది.

ఆసీధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపబడినది; 2. కట్టాయితమయినది.

ఆసీనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చున్నవాడు.

ఆసుగ్రోవి. దే. వి. (ఆను+గ్రోవి.) (సాలెవాడు ఆసుపోయినపుడు) నూలుచొప్పించెడుగ్రోవి.

ఆసుమ్రాను. దే. వి. సాలెవాని ఒకకొఱముట్టు. (నూలుచొప్పించుటకు మూడుంతునగాని అయిదుంతునగాని నూలుగైదుంతునగా మొలలుగూర్చిన కొయ్యనట్లము.)

ఆసురిము. సం. వి. ఆ. పుం. ధనమిచ్చికన్యకుదీసి చేసికొనిదియొకవివాహము. (చూ. వివాహము.)

ఆసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణిక, నల్లనలు.

ఆసురీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నల్లనలుపండునది. (పాలము.)

అనురుడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్వృతి, మూలతీడు.
అనువోయు. దే. స. క్రి. (అను+పోయు.) (అను
ప్రావిమెలకునూలు) పోగువాటించు.

అనకము. సం. వి. అ. పుం. చల్లుట.

అనకచనము. సం. వి. అ. పుం. ఎంతమాచి
నను తనివితీరినది.

అనకచనము. సం. వి. అ. న. చల్లుట. వి. కోర
బడినది.

అనకము. సం. వి. అ. పుం. నిరోధము, అడ్డగింత.

అనకము. సం. స. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అనకము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డగింపదగినది.

అస్కందనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము;

2. ఇంకుట; 3. తిరస్కారము.

అస్కందితము. సం. వి. అ. న. అతివేగమును అతి

మందమునగాక నడితరముగాఁబాటడి యొక

యశ్వధార, (చూ. ధార.) రహాలు.

అస్తరము. సం. వి. అ. న. 1. ఆసనము; 2. ఎఱ్ఱ

కంబళి; 3. ఏనుగుమీదపఱచెడి యెఱ్ఱకంబళి;

4. పఱపు.

అస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పఱపు; 2. ఆస

నము; 3. ఎఱ్ఱకంబళి.

అస్తి. దే. వి. కూడఁబెట్టినధనము.

అస్తికాడు. దే. వి. ధనవంతుడు. (చూ. అచ్చ
కుప్ప.)

అస్తికుడు. సం. వి. అ. పుం. భగవంతుడున్నా

డని నమ్మువాడు. వి. శ్రద్ధలవాడు.

అస్తికము. సం. వి. అ. న. అస్తికునిభావము.

అస్తిర్లు. సం. వి. అ. పుం. పఱచబడినది.

అస్థ. సం. వి. అ. పుం. 1. అస్థానము; 2. ప్రయ

త్నము.

అస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. సభ; 2. రాజసభ.

అస్థాని. సం. వి. అ. పుం. —పై—

అస్థుక్రి. అం. వి. వైద్యశాల, (రూ. ఆస్పిటాలు.)

అస్థుదము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. పని.

అస్థాలనము. సం. వి. అ. న. చఱపు. (రూ. ఆ

స్థాలము. పుం.)

అస్థాలించు. సం. స. క్రి. అస్థాటించు, చఱచు.

అస్థాలితము. సం. వి. అ. పుం. (అ. ఆ. అ.) చఱచ

బడినది.

అస్థాట. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవిమల్లె; 2. దిం

టెనీ. అ. పుం. మ. జల్లేడు.

అస్థాటనము. సం. వి. అ. న. 1. చఱపు;

2. పోటు; 3. చీలిక.

అస్థాటని. సం. వి. అ. పుం. రత్నములకు బెజ్జము

వేసెడునూది, వీడిసాన.

అస్థాటించు. సం. స. క్రి. 1. చఱచు; “క. మా

టికిమనపైఱుములు, చాటుచువేగొంటుంది”

యలుగొలుపనా, స్థాటించివేలఁగాలం, చాటిం

చుచున్నవాడుదంభుడుకంటే.” రా. యు,

కాం.—2. పొడుచు; 3. చీల్చు.

అస్థాటితము. సం. వి. అ. పుం. (అ. ఆ. అ.) 1. చఱచ

బడినది; 2. పొడువబడినది; 3. చీల్చబడినది.

అస్థు. సం. వి. అ. పుం. 1. అస్థి. కూర్చుండుట.

(అనికొందలు.) అ. న. మ. 1. ముఖము;

2. నోరు.

అస్థుము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. పెద్దరు.

పుం. వెండ్రుక.

అస్థువము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.

అస్థుదనము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవించుట;

2. చవిచూచుట.

అస్థుదించు. సం. స. క్రి. 1. అనుభవించు; 2. చవి

చూచు. “అహావిశేటనీరాస్థుదించిన.” కాశీ.

౬, ఆ.

అస్థుదనము. సం. వి. అ. న. అస్థుదనము.

అస్థుదించు. సం. స. క్రి. అస్థుదించు.

అస్థుదితము. సం. వి. అ. పుం. (అ. ఆ. అ.) 1. అను

భవించబడినది; 2. చవిచూడబడినది.

అహకము. అ. పుం. దే. వి. కుదుచు, “ద్వి. అహకంబు

లువెట్టియవిదక్కుమితులు, సాహసంబునబట్టి

సాక్షులఁబెట్టి.” హరిశ్చ. ౨, భా. (అయకము

అనునది హకారమధ్యకముగా నిట్టిగ్రంథము

నందు కనబడుచున్నది.) — సం. అ. పుం.

ముక్కునగలుగు రోగము.

అహతము. సం. వి. అ. పుం. తప్పెట. వి. 1. కలగ

వేరినది; (గొడ్రావికొడుకుచూచుచున్నాడు.

లోనగుమాట.) 2. కొట్టబడినది; 3. కొట్టి

(వస్త్రము.) 4. ప్రాణి; (వస్త్రము.) 5. కట్టి

పఱచినది.

అహతలక్షణుడు. సం. వి. అ. పుం. (అ. ఆ. అ.) గుఱము

లచేతఁ బ్రసిద్ధిచెందినవాడు, కృతలక్షణుడు.

అహరించు. సం. స. క్రి. 1. అహరించు; “నే

దల్లడమందఱునుగవిశాసమునగ్రమునాహరించి”

పో. ౪, అ.-2. ఆకర్షించు; “విజ్ఞానమునజేసి విషయాదివలన నెప్పునమాహరించి.” (ఇక్కడ ఆహరించి=మరలించియునుట.) ఆము. 3, అ.-

౪. ఆరగించు. “ఎ, గీ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁబర మాయపుపవాస, మలకుఁజిత్తుకుద్ధిఫలజలంబు, లాహరించియునికాధిరాజ్యముపత్ర, భక్షతకు దివంబుఫలములధిప.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఆహార్య. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఆహరించువాడు.

ఆహవనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞము, వ్రేలిమి.

ఆహవనీయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక శ్రాతాగ్ని.

(చూ. అగ్ని) విణ. యజ్ఞమునబలియయ్యయో గ్యమైనది.

ఆహవము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము;

2. పిలుపు; 3. యజ్ఞము.

ఆహా. వై. అవ్య. ఔరా. “ఆహాపుట్టెడులాఠిమా పఱకు.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఆహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. భోజనము;

2. వంటకము; 3. ఆహారాణము.

ఆహరించే. సం. స. క్రి. ఆరగించు. “నీ. గ్రహణవేళలయందు రాహువాహరించిత్వమైగట్టు నఁద్రోచెనేని.” వై. ౨, ఆ.

ఆహార్యము. సం. వి. అ. పుం. హారాధిభూషణములచేగలిగెడి అభినయవిశేషము. (చూ. అభినయము.) విణ. తెచ్చుకొందగినది.

ఆహవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులు నీరు ద్రావుటకై నూతియొద్ద ఏర్పడిన తొట్టి; 2. యుద్ధము.

ఆహికము. సం. వి. అ. పుం. 1. విడిచివిడిచి వంతు ప్రకారమువచ్చేడు జ్వరము; 2. సుషిరవాద్య విశేషము.

ఆహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది; 2. చేయఁబడినది.

ఆహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని హూత్రము నుంచుకొనియుండువాడు.

ఆహుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేల్చఁబడినది.

ఆహుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అగ్నియందువేల్పుట.

ఆహాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాలుది.

(ఎముక, విషము. మొ.)

ఆహారువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లవీచర?

ఆహూపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహూపురుషిక.

అహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1. పగలుచేయఁదగిన కర్తము; 2. ఆహారము; 3. ప్రకరణసమూహము. విణ. పగలుచేయఁదగినది.

ఆహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, ఎలమి.

ఆహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు; 2. పిలుపు.

ఆహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. అభిధానము, పేరు.

ఆహ్వనము. సం. వి. అ. న. హూతి, పిలుపు.

ఆలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పశ్చిమ; 2. చెలికత్తె;

3. అడ్డకట్ట. వ. పుం. తేలు. విణ. ఇ. నిర్దలమయిన మనసుగలది.

ఆలించు. సం. వి. అ. పుం. ఆలించు.

ఆకుగ. దే. వి. (చూ.) (రూ.) ఆకువ.

ఆకువ. దే. వి. ముతైపుఁజిమ్మలవంటి ముడ్లచేతఁ గప్పుబడిన యెల్లయంగములుగల యొకవిధమైన పంది. శల్యకము. “ద్వి. కుండేలునుదుమునుగూర్చుబునేదు, బందియూరువయునుభక్ష్యములగాని. పంచనఖంబనిష్టవగంబుఁదినరు.” సం. “శల్యకశ్వావిధోగోధాశశకుర్తశ్చపంచమః.” రా. కిష్కిం, కాం. (కొందలు దీనిని నఖుస్యగమందురు.)

ఆకువరి. దే. వి. అలంగము, (రూ. ఆకువరి.)

ఆకువారు. దే. వి. హరిభక్తుడు. “గీ. అవినమాలు పలుకనలకియయ్యాళువా, రియ్యకొనియొబోవ.” ఆము. ౨, ఆ.

ఆర్థకోస. దే. వి. ఒకదినుసుకాకి.

ఆర్థు. దే. వి. బ. (ఆరుగ+లు.) ధాన్యవిశేషము, కోద్రవము.

ఆశ్వారు. దే. వి. ఆకువారుయొక్కరూపాంతరము.

“శా. అంచత్రేమవశంబుండగును నాయాశ్వా రిజేరంగర, మ్మంచుంబిల్పమురారి.” పర. ౪, ఆ.

ఇ.

ఇ. ఒకయత్తరము.

ఇకాస్పెక్టరు. ఆం. వి. వైవిచారణచేయువాడు.

ఇంకు. దే. అ. క్రి. వట్టు, శోపిల్లు.

ఇంకుడు. దే. వి. ఇంకుట. విణ. 1. ఇంకినది; 2. ఎండినది. “నీ. ఇంకుడుచన్నులుంకచేతులుగడు

పలమైనగానుగవంటినదుము.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ఇంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము;

2. ఆశ్చర్యము; 3. తెలివి, విణ. తిరుగునది.

ఇంగలము. వై. వి. నివృ. “క. వంగడవు వెదురుగ
గోపపు, టింగలమున నేర్పికనినయ్యాసిరి.” పాం
డు. ౫, ఆ.

ఇంగాలము. ప్రా. వి. ఆ. పుం. బాన్ద.

ఇంగితము. సం. వి. అ. న. 1. అభిప్రాయము;
2. బామముడిలోనిగువికారము.

ఇంగిలము. వై. వి. ఇంగలము. “గీ. కెరలునా శ్రేని
తూపుటింగిలమునందు.” అన్య. సం. కాం.

ఇంగిలాయి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇంగిలికము. వై. వి. రాగద్రవ్యవిశేషము, హింగు
శము. “గీ. ప్రాధికాకాంతనిండుగర్భంబునందు.
సూర్యుఁ డుదయింపఁబ్రొద్దులుచొచ్చియుండ,
మొదలుఁగిండ్రించుశేత్రక్రమైలకయొండ, నింగి
యింగిలికానభక్తిగమార్చు.” కాశీ. ౧, ఆ.

ఇంగిలికము. వై. వి. ఇంగిలికముయొక్కరూపాంత
రము. “నీ. తమణాంగుళిచ్చాయ దంతపుసర
కట్టు లింగిలికపువితరంగులీన.” స్వా. ౧, ఆ.

ఇంగుది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గారీ.

ఇంగువ. వై. వి. కూరలు మొదలగువానికుపయోగ
పడునస్తువు, హింగువు.

ఇంచించి. దే. వి. ఏ. రుచిగలభక్ష్యము. “గీ. తనకు
ననుకూలముగనొక్కదానీతోడ, మాలిమియొన
ర్పికొనియించించిపెట్టి.” తుక. 3, ఆ.

ఇంచే. య. దే. అ. క్రి. 1. ఇంపగు; “క. నీ కర్ణ
ములకునించు నెట్లుకార్యవచనముల్.” భార.
ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. మసాజ్జమగు. “ఎ, గీ. మెఱసితామేటివెన్నెలమిన్నయించె.” (హరిశ్చం
ద్రకథయందు—ఎలమిన్ నయించెననియు, నల
కథయందు—మేటివెన్నెలమిన్న ఇంచెననియు
చేదము.) హస. 3, ఆ.—స. క్రి. శోరు. “క. పల్వలలక్ష్యైర్జ్యైల్యముగను, బులివమ్మలనించెలీల
భూవరుడచట.” (హరిశ్చంద్రకథయందు—
నించెననియు, నలకథయందు—ఇంచెననియు
చేదము.) హస. ౨, ఆ.—వై. వి. చెఱుకు?

ఇంచేబోడి ద్వ. వి. (ఇంచు+పోడి.) 1. చెఱుకు
నల మసాజ్జాలగు ఆడుది; 2. ఆడుది;
(మా. అలరుబోడి.)

ఇంచేక. దే. అన్య. కించిత్తు. (ఆమ్రేడితమునందు
ఇంచించుక.)

ఇంచేపాలకదలి. ద్వ. వి. ఇత్తుసముద్రము.

ఇంచేమించే. ద్వ. వి. న్యూనాధిక్యము. “గీ. నలిన
లీలసంచునలినలిగావించు, నించుమించులాడు
నించుమిచు, లేమనగవుచూపులు.” విజ. ౧, ఆ.
ఇంచేవిలుతుడు. ద్వ. వి. మన్యకుడు, ఇత్తుసముద్ర
డు, (యా. ఇంచువిల్లుడు.) (ఇంచువిలుకాండ
నియు.)

ఇంజేటి. దే. వి. ఒకదినముకంద? (ఈజేటియొక్క
రూపాంతరము.)

ఇంటరము. దే. వి. ఇలుకు, సంకటము. “ఒంట
మింటరములువలుకుటుచితమే.” భార. ఉద్యో.
౪, ఆ.

ఇంటికాపు. దే. వి. (ఇల్లు+కాపు.) గృహస్థుడు,
ఇంటిపట్టు. దే. వి. (ఇల్లు+పట్టు.) గృహస్థధర్మము.
“నీ. పనుపునిగ్గులుదేలుపాప జన్మిదమొప్పు
బ్రమభాధిపతియింటిపట్టెటింగె.” స్వా. ౧, ఆ.

ఇంటిపాప. దే. వి. (ఇల్లు+పాప.) నెలకుగొన్న
దానీ.

ఇంటియాతడు. దే. వి. (ఇల్లు+ఆతడు.) పెని
మిటి, భర్త, (యా. ఇంటాతడు.)

ఇంటిల్లిపాది. దే. అన్య. (ఇల్లు+ఇల్లు+పాది.)
కుటుంబమువారందఱు.

ఇంట్రపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇంట్రము+పడు.)
సంకటపడు. “గీ. కడగికిల్పాదగ్రమ్మఱుగలు
గఁజేయఁ, దనకపనిగాననట్లునొచ్చినజగముల,
నోలిగఁజోదరుడుని జోదరమున, నింట్రపడు
కుండగానిలై నెడములిచ్చి.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఇంట్రము. దే. వి. ఇంటరముయొక్కరూపాంత
రము. “గీ. ఎదురుగానేగుదెంచుచో నింట్ర
మయ్యఁ, పెండ్లియరులక చుట్టంపులెద్దల
కును.” వై. ౬, ఆ.

ఇండ. దే. వి. 1. చీలిక, ఆస్ఫోటనము; 2. ఎము
కకీలు.

ఇండవాయ. దే. అ. క్రి. చీలు, ఆస్ఫోటికమగు.

ఇంత. ద్వ. సం. (ఈ+అంత.) 1. ఈశోలన; “ఎ.
గీ. నీయోగవిభవమింతయంతని హగడనేనెలి
దాన.” కళా. ౨, ఆ.—2. ఇదయంతయ.

“క. ఏనూరకయందుడుదోడ, వ్యాధికిదో
నింతనిక్కువలెబ్బంగి.” భార. ఉద్యో. ౧,
ఆ. (శబ్దముకంఠైఁ బరమైన ఆ శబ్దముయొక్క
అకారమునకులై ఈలోనగు శబ్దములకులై
బరమైన అంతలోనగు శబ్దములయొక్క అకారమునకులై)

మునకు లోపముని యెఱుంగునది. ఈకారము మొదలగునాని దీర్ఘమునకు ప్రాప్త్యమును.) ("వ. సర్వలోకాభిగమ్యుండగునమృతానుభావునకుమన మభిగమ్యులమైతిమి. మనకింతకంటెను బెంపె యర్థిని." ఇత్యాది ధృలములయందు ఇంతశబ్దము ఈయనుశబ్దముయొక్క అర్థము నిచ్చుచున్నది. "చ. కుంతియింతకున్ బడుగయిపాలలో బడినబల్లినిధంబుననుండకుండునే." ఇక్కడ ఇంతకు అనగా ఇంతకాలమునకు అని యర్థము. చూ. అంత.)

ఇంతపట్టు. ద్వ. స. (ఇంత+పట్టు.) 1. ఇదియంతయు; "మ. జనకుండున్ గురుభీష్ములన్ దగినకర్ణంబావులైసికన్బ్ర. తినెఱిగించుతెఱంగుగాదు తమబుద్ధిబోయిసంధానమి, ట్టానంజేయక యున్నగృష్టునకునిన్నొప్పించువారి తప, ట్టునిజయు." భా. ఉద్యో. 3, ఆ.— 2. ఇంతమాత్రము. "చ. అతులితవిష్టశక్తిసముపాహితమూర్తివికమ్మలెప్పుసం. తతభుజశక్తినిట్టి యవధానమునర్పగ నీవకానియా, క్షీతినికరుండులేడధికకీర్తియుఁ బుణ్యముఁజేరునిన్నునూ. ర్జితగుణయంతపట్టుతగఁజేయుము కావుములోక మంతయున్." భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఇంతి. వై. వి. అడుది, మనువ, వనిత. ఇంతియ. ద్వ. స. (ఈ+అంతియ.) ఇంతమాత్రము. "మ. పెక్కుండకిం, తియకాలంబయియుండ నీమనముకాంతింబొందంగా నేర్చునే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (చూ. ఇంత.)

ఇంతె. ద్వ. స. ఇంతియయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఇంతె.)

ఇందనుక. ద్వ. ద్ర. (ఇంత+దనుక.) ఇందాక. ఇందము. దే. స. క్రి. ని. ఇనిగోతినీకొనుము. "జడ లోంత్తుమిందమనుచునిచ్చి." రామా. ౬, ఆ. (దీనికి బహువచనము ఇందండి. మొ.)

ఇందలు. ద్వ. స. (ఇంత+వారు.) ఇంతశబ్దమునకు మహావ్రాత్యర్థకబహువచనరూపము. వీరందలు. (ఈపురుషులందలు. ఈస్త్రీలందలు. ఈస్త్రీపురుషులందలు.) 2. ఇంతసంఖ్యగలవారు.

ఇందాక. ద్వ. ద్ర. (ఇంత+దాక.) ఇంతపర్యంతము.

10ది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇందిర, రమ, లక్ష్మి.

10దిందిరము. సం. వి. అ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద.

ఇందిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. రమ, లక్ష్మి.

ఇందీవరము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగలవ; 2. రామర.

ఇందీవరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీచెర?.

ఇందు. దే. అ. క్రి. 1. అడంగు; "ఇందనియాము చేబాదలునేనుగులు." య. ౪, ఆ.—2. ఇముడు. ద్ర. ఇన్నోట.

ఇందుడు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుడు, చందమామ.

ఇందుగు. దే. వి. చిల్ల. కతకము? "ఎ, గీ. అందుగులుగేదగులుమట్టులింగుగులును." అచ్చ. సుం, కాం. (దీనిగింజచేత నీట్లుతేలును.)

ఇందుప్పు. ద్వ. వి. (ఇందు+ఉప్పు.) వైధవలవణము.

ఇందులకు. దే. ద్ర. 1. ఇన్నోటికి; "ఇందులకిష్టైయిన్మనుజులెన్నడువత్తుర." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. దీనికి. "వ. ఇందులకుఁబొంగువడుప్రత్యుత్తరముల వీనింగెలఁగిన బుద్ధి తోభంబుగా నింతకంటెనే మేమియబద్ధంబులునినబడును." ఆము. ౬, ఆ.

ఇందువారము. సం. వి. అ. పుం. సోమవారము.

ఇందువు. ఉభ. దే. వి. 1. చిల్లచెట్టు; "ఉ. ఇందువుగింజచేసదక మెంతయు శీఘ్రముగంబ్రసన్నతన్, జెందువిధంబునన్." శివ. ఉ. ౨, ఆ.— 2. చిల్లగింజ. "నీ. రాగహీనతమమోగ్రంధిఁద్రంపగనీర్లకలక నిందువుడాచితెలుచుభంగి." వాసి. 3, ఆ.—సం. ఉ. పుం. పలమెత్తువెండి.

ఇంద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. మరునము? అ. పుం. ము. ఒక గ్రహయోగము.

ఇంద్రకీలము. సం. వి. అ. పుం. మందరవర్షతము.

ఇంద్రకోశము. సం. వి. అ. పుం. మంచె.

ఇంద్రగోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆద్రపురుగు.

ఇంద్రజాలము. సం. వి. అ. పుం. కనుకట్టువిద్య.

ఇంద్రజాతికుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలము చేయవాడు.

ఇంద్రతూలము. సం. వి. అ. న. దూదిప్రాపు.

ఇంద్రుపు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏలుమద్ది?.

ఇంద్రనీలము. సం. వి. అ. పుం. నీలమణి, నల్లతాయి

ఇంద్రయవము. సం. వి. అ. న. కొడిసెకాయ.

ఇంద్రలుపుకము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

ఇంద్రలుపుకుడు. సం. వి. అ. ఈ. అ. బట్టతల వాడు.

ఇంద్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇల్లింద?.

ఇంద్ర వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాపరక్షి.
ఇంద్ర సురసము. సం. వి. ఆ. పుం. వావిలి.

ఇంద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునిభార్య;
2. ఒక మాతృక; (మా. మాతృక.) 3. వావిలి.

ఇంద్రాయుధము. సం. వి. అ. న. మేఘములందు నా
నావర్ణమై ప్రతిఫలించుచు ధనురాకారముగా
గానబడెడి సూర్యకిరణము, రతనపువిల్లు.

ఇంద్రారి. సం. వి. ఇ. పుం. అనురుడు, వేల్పు
దాయ.

ఇంద్రాపరజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు.

ఇంద్రియము. సం. వి. అ. న. 1. త్వగ్దాది; (ఇవి పది. —
త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము;
(ఇవి ఖ్వానేంద్రియములు.) వాక్కు, పాణి, పా
దము, పాయువు. ఉపస్థము. (ఇవి కర్మేంద్రియ
ములు.) మనస్సుతోడంగూడ ఏకాదశేంద్రియ
ములనబడు.) 2. రేతస్సు.

ఇంద్రియాధము. సం. వి. ఆ. పుం. శబ్దాదివిషయ
ము. (ఇవి యైదు. — శబ్దము, స్పర్శము, రూపము,
రసము, గంధము.)

ఇంద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేల్పుతీడు;
2. ఒక ఆదిత్యుడు; (మా. ఆదిత్యుడు.)
3. అంతరాత్మ.

ఇంద్రసము. సం. వి. అ. న. 1. చిరుగు; 2. వంట
చెఱుకు.

ఇంద్రపితము. దే. విణ. (ఇంపు+ఇతము.) ఇంద్రపై నది.
(ఇది పోలితమువంటిది.)

ఇంపు. దే. వి. 1. ఆనందము; “ఆయింపే పరబ్ర
హ్మను.” సా. 1. ఆ. 2. ఇచ్చు. “ఉ. ఓ
నితంబినినుగంధి పటాభరణాదికంబునీ, నెప్పుది
కించెనోయనుడు నేడయినం బరికించి తోరనా,
నెప్పుదియింపుగింపునని నీరజలొచనవల్కి వెం
డియు.” పర. 3, ఆ. — విణ. ఇప్తము. “క.
అనిందితచరితములెనుమ్మునీమదికింపుల్.” కళా.
2. ఆ.

ఇంబు. దే. వి. ఇంపుయొక్కరూపాంతరము. “ఉ.
ఇంబడరంగనియ్యకొనియొక్కరజనీచరుడ డేమి
భాగ్యమో, యంబుజనాథ.” ప్రభా. ౧, ఆ.

ఇత. దే. ద్ర. 1. ఇతఃపరము; 2. మిత్రము.
“ఇమ్మనీళ్ళిరుసామర్థ్యమునింకజెప్పెద.” రా.
ఆర. ౧, ఆ.

ఇత. దే. ద్ర. ఇతయొక్కరూపాంతరము.

ఇక్క. దే. వి. 1. స్థానము; “క. ఎయ్యదినుఖము
లకు నిక్కయేర్పడజెపుము.” భార. ఆర. 2
ఆ. — 2. ఇల్లు.

ఇక్కట్టు. దే. వి. (ఇక్క+కట్టు.) ఇక్కపాటు
సంకటము. (ఇక్క ఇలుకుయొక్కమాటురూప
మని తెలియవలెను.)

ఇక్కడ. దే. వి. ఏ. (ఈ+కడ.) ఈచోటు.
(మా. అక్కడ.)

ఇక్కము. దే. వి. ఇలుకుటముయొక్కరూపాంత
రము. “ఉ. ఎక్కడివాడెనన్నకడునిక్కపు
గాజడవింజరించెను.” ఉ. హరి. 2, ఆ.

ఇక్కపాటు. దే. వి. (ఇలుకు+పాటు.) ఇక్కట్టు.
“ద్వి. అక్కటాపుణ్యాత్మదైవనీకిట్టి, యిక్క
పాటునుగల్గెనేతండ్రియనుచు.” రా. సుం. కాం.

ఇక్కస. దే. వి. 1. ఉనికి; “ఎచ్చటంగంటిరోవిజ
యనిక్కువనిక్కువమానె.” విజ. 2, ఆ.

“క. చక్కరమిలుకాడొకడే, నొక్కడొద్ది
దైరులము వియోగవ్యధచే, నక్కడనెపాల
యొబోలియక, యిక్కువనిటవచ్చెనేనియి
క్కడజూలియు.” (ఇక్కనా — ఇక్కడజే
ముతోనేయర్థము.) రామా. 2, ఆ. — 2. జా
డ; “ద్వి. ఇటుచెల్లుమాటలయిక్కువలెతిగి.”

రా. యం. కాం. — 3. కళాస్థానము; “ఇక్కన
లంటి.” నీలా. 3, ఆ. — 4. స్థానము. “క.
దిక్కులనెల్లబొగడ్డకు, నెక్కినయక్కజపుగ
డిమి నేపారెడుమీ, రిక్కడనుడియమీ,
యిక్కువలకుజనుడుదాన వేళ్ళరులారా.” రా.
యం. కాం.

ఇక్షుగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొలిమిడి; 2. తెల్ల
నేలగుమ్మడి; 3. పల్లెరు; 4. తెల్ల.

ఇక్షుధన్వండు. సం. వి. న్. పుం. మన్వండు.
ఇంచువిల్వండు.

ఇక్షునాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లచెఱుకు.

ఇక్షురము. సం. వి. ఆ. పుం. ములుగొలిమిడి.

ఇక్షునాము. సం. వి. అ. న. చెఱుకుతోలు.

ఇక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఇంచు, చెఱుకు. (దీని
భేదములు. — పుండ్రము, కాంతారము, శతపర్వ
ము, బంగాళము, నేపాలము. ము.)

ఇక్షుకాకటము. సం. వి. అ. న. చెఱుకుపండి
పాలము.

ఇక్షుదము. సం. వి. అ. పుం. చెఱుకుసముద్రము.

ఇత్యుకుపు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. చేదుసారీ. పుం.
సూర్యనశపురాజులలోనొకడు.

ఇగము. వై. వి. ఇవము, శైత్యము*.

ఇగిరించు. దే. అ. శ్రీ. 1. చిగిరించు; 2. ఎత్తినగు.

“అనుమడలిగి మొగమిగింపక.” య. 3, ఆ.

ఇగిరిక. దే. వి. హవిగు.

ఇగిరించు. దే. స. శ్రీ. పండ్లను వెలిపఱచు.

ఇగిరింత. దే. వి. ఇగిరించుట.

ఇగురుబోడి. దే. వి. శ్రీ. 1. చిగురుపలెమనోజ్ఞురాలగు
అడుది; 2. అడుది. (చూ. అలరుబోడి.)

ఇగురు. దే. అ. శ్రీ. ఇంతు. వి. 1. చిగురు; 2. పం
డ్లచుట్టునుండుకండ.

ఇగురుకొను. దే. అ. శ్రీ. చిగిరించు, పల్లించు.

ఇగురుచే. దే. అ. శ్రీ. చిగిరించు, (రూ. ఇగురు.)

ఇగురొత్తు. దే. అ. శ్రీ. 1. చిగిరించు; 2. అనురక్తమును. “వె
డవవునవ్వియుచిత్తబిగురొత్తు.” భార. ఆర. 2, ఆ.

ఇగురుచే. దే. స. శ్రీ. ఇగిరించు, (రూ. ఇగురు.)

ఇగో. దే. ద్ర. ఇదిగోయొక్కరూపాంతరము. “వి
డిగో గుట్టపుదొంగవచ్చు.” శై. 3, ఆ.

ఇగ్గు. దే. అ. శ్రీ. వెనుకకొను. (ఈగుయొక్క
రూపాంతరము.) (ఇగ్గుయొద్దనీ డైన.) “ఉ.
ఇగ్గుడు వెన్నకుంబయికినీ డైనవై యెం దొలంగ
జేయకే, లొగ్గుడు.” (ఇగ్గుడు ఒకగుటమాత్ర
ము అర్థము.) విజ. 2, ఆ.

ఇగ్గులాట. దే. వి. ఇగ్గులాడుట.

ఇగ్గులాడు. దే. స. శ్రీ. వెనుకకీడ్చు. “చిరగతినిగ్గు
లాడుకు వెసిగ్గు.” రస. 3, గుచ్చుము.

ఇగ్గుచే. దే. అ. శ్రీ. ఇగురుయొక్కరూపాంత
రము. “ఎ, గీ. ఇగురుగోర్గులదనడెందమి
వతలింప.” కవిక. 3, ఆ.

ఇచ్చిపుచ్చుకోలు. దే. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట.

ఇచ్చేటు. దే. వి. ఏ. ఇచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము.

ఇచ్చోటు. దే. వి. ఏ. — వె. —

ఇచ్చే. వై. వి. 1. ఇచ్చు; 2. చిత్తము* “అనితన
మాటకీయ్యకొనునన్నరుపల్లులకిచ్చమెచ్చి.”

భార. మహా. ౧, ఆ. — 3. యచ్చువు*.

ఎచ్చోటనున్నవాడతం, డిచ్చోటికిసేలరాడో
యిప్పుడనుడుదా, నచ్చటనంతెత్తుడై, యిచ్చు
జనియెందోచు సేటియెల్లిటిలొనక.” భార.

విరా. ౫, ఆ. — విణ. అభీప్రము*.

“క. సన్నిధి
బన్నగహరుడు, పెన్నిధిగనిపొంగుచున్న పే

దలక్రియన, య్యన్నాదమ్మలగనిమి, కెన్నగ
వేవగములిచ్చయిచ్చెదవానిక.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

ఇచ్చేకము. వై. వి. ప్రియవచనము*. విణ. ప్రియ
ము*.

“ఎట్టిచ్చకమయ్యెనీకునివి.” కాళ. ౨, ఆ.

ఇచ్చేకుడు. వై. విణ. ఇచ్చకములాడువాడు*.

“గీ. అప్పుడిచ్చకులగుచు బ్రాహ్మణులుకొంద
లు.” ఆము. ౪, ఆ.

ఇచ్చేగించు. వై. స. శ్రీ. 1. ఇచ్చుయించు; 2. అంగీక
రించు*.

“ఉ. నాతలసిచ్చిగింపుమనినక బ్రభు
డించుకయియ్యకోలునక.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

ఇచ్చేగింత. వై. వి. ఇయ్యకోలు, అంగీకారము.

ఇచ్చేగొండి. వై. విణ. ఇచ్చకములాడువాడు. “నీ.

ఇచ్చగొండులకిచ్చియచ్చుముల్లులకిచ్చివారక
యబ్బించువారికిచ్చి.” విక్ర. 2, ఆ.

ఇచ్చేటు. దే. వి. ఏ. ఇచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము.

ఇచ్చు. దే. స. శ్రీ. ఇడు, ఒసగు, దాముచేయు.

ఇచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఈ+చోటు.) ఈస్థానము.

(రూ. ఇచ్చోటు.)

ఇచ్చు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కాంతి, వాంఛ, ఇచ్చే.

ఇచ్చావతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. సంభోగము తక్కు
తక్కినవిషయములందు ఇచ్చగలశ్రీ, కాముక.

ఇజ్జాపా. హిం. వి. పుద్గి, ఎక్కువ.

ఇజ్జారా. హిం. వి. గుత్తె.

ఇజ్జారు. హిం. వి. కాళ్లకు తొడిగికొను లాగు.

ఇజ్జకు. దే. వి. 1. శ్రమము; 2. సంతకము.

ఇజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. ఎత్తగన్నేరు*.

ఇజ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. పూజ; 2. ఈవి;

3. యజ్ఞము; 4. సంగమము; 5. కుంఠనకత్తె.

ఇజ్యాడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి. విణ. గురువు.

ఇట. దే. వి. ఏ. ఇక్కడ. “వాడిటవచ్చువాడొ

యేందులకేగుదాననొ.” భార. ఆర. ౨, ఆ.

(చూ. అట.) — ద్ర. ఈవల.

ఇటబట్టి. దే. అవ్య. ఇది మొదలుకొని. “క. దివమకాని
యిక భువనంబులందిట, బట్టిరాత్రిలేనియట్టు

గాగంజేనొక్కొవిధి.” భార. విరా. ౨, ఆ.

ఇటిక. వై. వి. బంకుమట్టితోడేసి కాలవేసినతాయి.

ఇటికపగడము. వై. వి. మట్టిపగడము, తిక్కణిక.

ఇటు. దే. అవ్య. ఇట్లు. “ఉ. ఊహయొనర్పరోయ

తిశయోక్తులవర్తనలందునిట్టియ, వ్యాపాతిస్థలు

నంచుసెయిటాడితిరి.” కళా. ౧, ఆ.

ఇటులు. దే. అవ్య. — వై. —

ఇటువంటి. దే. వి. ఇట్టి. “కాగాదిటువంటిపల్ల-
నక.” కళా. 3, ఆ.

ఇటువలె. దే. ద్ర. ఇట్లు. “ఇటువలె వెదకియు.”
రామ. ౬, ఆ. (చూ. అటువలె.)

ఇట్లరము. సం. వి. అ. పుం. వండము, ఆబోతు.

ఇట్టలము. దే. వి. అగ్గలము, అధికము. “ఇట్టలపు
రయంబునంబొదిపిదాసె.” భార. విరా. 3, ఆ.

“క. ఇట్టలముగఁదగిలినట్టి యొట్టులువోలె.”

స్వా. ౪, ఆ.

ఇట్టి. దే. వి. ఇటువంటి.

ఇట్టిడు. దే. వి. (ఇట్టి+వాడు.) ఇటువంటివా-
డు. “గీ. ఎలుగమేమేవురము నతండ్రిట్టిడుగు
ట.” భార. కాం. ౧, ఆ. (బ-ఇట్టిరు.)

ఇట్టిక. వై. వి. ఇటికతాయి.

ఇట్టు. దే. అన్య. ఇట్టు.

ఇట్టులు. దే. అన్య. —పై.—

ఇట్టువోలె. దే. ద్ర. —పై.— “న. ననుగనియెండు
సత్యముమనంబునబెగ్గిలిదాయనప్పడి, మునివ
రుణ్ణివోలెగృహమొక్కలమై శరభంబుగా
గఁజేయునొ.” భార. కాం. 3, ఆ.

ఇట్లు. దే. అన్య. 1. ఈప్రకారము; 2. ఇంకమీదఁ
జెప్పుబోవు ప్రకారము. “ధర్మజానన రోమశం
డిట్లనియె.”

ఇడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనాడి; (చూ. నాడి.)
2. నేల; 3. యజ్ఞమునందలి భక్షణపాత్రము;
4. బుధగ్రహముపెండ్లాము; 5. మాట; 6.
ఆవు.

ఇడి. దే. వి. ఒకతూరియావిరిని ఒకతూరియెసటను
వండినపిండిని తామరనూలిపోగంత సన్న
ముగా యంత్రమునఁబిండిడు భక్ష్యవిశేషము,
నేమియు. “న. బుడుకులనడుకులు నిడియఁ
జలిమిడియును.” కాశీ. 2, ఆ.

ఇడికుడక. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. “న. ఏలకి
కాయలువెన్న మెఱుంగులునిడికుడకలుసడికుడ
కలు.” పాంస. ౧, ఆ.

ఇడిక్కిము. సం. వి. అ. పుం. ఏడకము, పొక్తేలు.

ఇడియు. దే. అ. క్రీ. చీలు. ధేని, “నీ. మారుతా
హతిరాబువారికేళఫలాని నిడిసిజల్లించువుండ్రై
తురసము.” పాండు. ౧, ఆ. “నీ. ఇదిచిల్క-
పోటులనిడియుడాడిమి ఫలంబులజాణురసము
చాల్ పొరలువాడ.” చంద్ర.

ఇడు. దే. స. క్రీ. 1. ఇచ్చు; 2. ఉనుచు.

ఇడుగడ. దే. వి. 1. అమాయ; “చ. తడయక మ్రొ-
క్కియున్న వినతామకునప్పడునూచియాత్తలొ,
నిడుగడనేయుచుకొ గడుసహింపక.” భార.
ఆది. ౨, ఆ.—2. హీనత్వము. “చ. వెడ-
లఁగనీకగొందినిడి నేయివిధంబుల భంగపెట్టు
చుకొ, జడకలుకట్టనిచ్చినిజసంపదకుంజొరనీక
నిచ్చలుం, గడియెడుకూడువెట్టుచును గాసి
యెనర్చుచు నేలతెంకిమై, నిడుగడనేయఁగావ
లయు నీలువుమాలినఱుకుటాండ్రుకొ.” విజ్ఞ.
ఆచా. కాం. (ఇది విచారంపదగినది.)

ఇడుపు. దే. వి. 1. చీలిక; “ఇడిసిన యిడుపుల
యెడల.” ఆము. ౬, ఆ. — 2. గోడయరు
పార్శ్వముల మీఁదివోటు. “గీ. దారువనవిధ
శీతాంశుధరునిరంత, శౌరిగోపాలకామినిచాన్య
కేలి, కామరసభావములుమించి కానఁబడఁగఁ
దీర్చియిడుపులయందుజేల్చించివారు.” వై. 2, ఆ.

ఇడుమ. దే. వి. 1. ఆపద; “గీ. మగువఁగోల్పోయి
కడునిడుమలఁగలంగు.” అచ్చ. సుం, కాం.—
2. అలసట, క్షేణము. “గీ. విప్రులభోగి
ములకువేడ్కనేయ, రిడుమలిహామనఁబడికా
తురెలమిఁబరము, నందునుఖము.” మార్క. ౪, ఆ.

ఇడుమపాటు. దే. వి. ఇడుమకుడుట.

ఇడ్డెన. దే. వి. వాసనకుడుము.

ఇతడు. దే. స. ఏ. ఈపూజ్యాడు. (ఈతడు
యొక్కరూపాంతరము.)

ఇతఁపరము. సం. క్రీ. వి. అ. న. ఇంకమీద.

ఇతకరి. వై. వి. హితమైనది. “న. ఇతకరిమాటల
మొత్తంబులవారలచిత్తంబులను గలంచె.” భార.
ఆను. ౧, ఆ.

ఇతము. ఉభ. వై. వి. హితము. “ఎ. గీ. పట
పలుకులేలయింక నాచెలులగిలులు, నేగుదొలి
విఘ్న మొనర్చు రితమెఱుగక.” (ఇతము—ఇ-
మైనకార్యమని యర్థము.) కళా. 3, ఆ.—సం.
(అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపఁబడినది; 2. పాఠ-
బడినది.

ఇతరుడు. సం. స. (అ. ఆ. అ.) అన్యడు. వి.
అధముడు.

ఇతరేతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరము.
ఒండొకటి.

ఇతవరి. వై. వి. (ఇతవు+వరి.) హితముచెప్పవాడు.

ఇతవు. వై. విరా. హీతుము. “క. పితృపూజనమని యెవ్వరి, కితవుగఁజేయుదురుదీని నెఱిగింపు శివా.” భార. అను. ౫, ఆ.
 ఇతవుడు. వై. విరా. హీతుడు. “చ. ఇట్టివారిఠ పులుతండ్రికిఁ సుతుల కేమన నేర్తుము పెద్ద రాజులకొ.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.
 ఇతికర్తవ్యత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఇట్లు చేయఁదగినదనుట.
 ఇతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. తొల్లిటికథ.
 ఇత్తడి. వై. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) (చూ. ఇత్తలి.)
 ఇత్తిగ. ద్వ. వి. (ఇరు + తిగ.) పాచికలమీఁదిమూడుబొట్లజత, దుందుభి.
 ఇత్తెలము. సం. వి. అ. న. కరబుజము.
 ఇత్తెరము. సం. వి. అ. పుం. ఇట్టెరము, అఁబోతు.
 ఇత్తెరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. అసతి, అంతుటాలు.
 ఇత్తెరుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. దరిదురుడు; 2. నీరుడు; 3. క్రూరకర్ముడు; 4. బాటసారి.
 ఇను. దే. స. ఈ శబ్దమునకు అనుపాదర్థక ప్రథమైక నవనము, ఈయని. (ఈ యాడుని. ఈ పశ్వాది. ఈ జడపస్తువు.) (చూ. ఈ.)
 ఇనిగొ. దే. ద్ర. (ఇది + కొమ్ము.) చూపుటను తెలిపెడిని. (చూ. ఇనిగో. “క. పూఁబోడియెరనిఁజొనిచ నఁ గాఁబయ్యెదయెడిసిపట్టె గఱఁగొంబెనెలీ, లేఁబొన్ననుబలిరాయిని, గోయిరుపాహ్వాయము నిలుపుకొను సమయములొ.” కళా. ౧, ఆ.)
 ఇద్దలు. దే. స. రెండుశబ్దమునకు మహస్తహత్వర్థక బహువచనాదేశము, ఇరువురు.
 ఇద్ది. దే. స. ఇదియొక్కరూపాంతరము.
 ఇద్దగ. ద్వ. వి. (ఇరు + రుగ.) పాచికమీఁది రెండు బొట్లజత. “క. అత్తివంచిత్రగుగ, సత్రాదిచాక నంచచాపంచీరై, దిత్తిగయద్దగుబద్దలు, చిత్తంబు నందలచినట్లు చేతికిఁజెచ్చుకొ.” ఉ. హరి. 3, ఆ.
 ఇద్దుము. దే. వి. (ఇరు + తుము.) రెండుతూములు.
 ఇద్దము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము. విరా. 1. పరిశుద్ధము; 2. ప్రకాశితుము.
 ఇద్దము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱుకు.
 ఇనాం. ఈనాం. హిం. వి. బహువచి, మాన్యము.
 ఇని. ద్వ. స. ఏ. ఇన్నియొక్కరూపాంతరము.
 ఇను. దే. స. వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో రెంటికాదేశముగావచ్చునది. (ఇనుమడి, ఇనుమాలు. ము.)

ఇనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నూర్మఁడు; 2. రాజు; 3. మగఁడు.
 ఇనుకు. దే. వి. బొంతుచేతగప్పబడినయల్పధాన్యము. “ఎ. గీ. తుషయ్యక్తములగునల్పధాన్యములు చింకయినుకనఁదగునుపేళ.” ఆం. భా. ద్వ. వై.
 ఇనుమడి. దే. వి. (ఇను + మడుఁగు.) రెట్టి, ద్వీగుణము.
 ఇనుమడించే. దే. స. క్రి. రెట్టింపు, ద్వీగుణించు.
 ఇనుమద్ది. దే. వి. (ఇనుము + మద్ది.) నల్లమద్ది. అశ్వకర్ణకము.
 ఇనుమనుమడు. దే. వి. మనుమనికొడుకు. ప్రపాత్రుడు.
 ఇనుమిక్కిలి. దే. విరా. అత్యధికము.
 ఇనుము. దే. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) కాలాయనము.
 ఇన్ని. ద్వ. స. ఏ. (ఇతశబ్దమునకు అనుపాదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. ఈసమస్తము; 2. ఇంత సంఖ్యకలవి.
 ఇన్నాలు. దే. స. (ఇరు + నూలు.) రెండునూలులు.
 ఇన్నడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.
 ఇన్నడించే. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.
 ఇన్నాలెంటు. ఆం. వి. దివాలాతీయుట.
 ఇపుడు. ద్వ. వి. ఏ. ఇప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.
 ఇపు. ద్వ. వి. ఏ. ఇపుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఇప్పుడు.)
 ఇప్పు. దే. వి. మధుకము.
 ఇప్పుపూరాజేనములు. దే. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము.
 ఇప్పుడు. దే. వి. ఏ. (ఈ + ప్రాద్దు.) ఈకాలము.
 ఇబ్బంది. ద్వ. వి. (ఇను + బంది.) మిక్కిలి నిర్బంధము.
 ఇబ్బంది. దే. వి. (ఇరు + పంది.) అడవిపందికిని ఊరఁబందికిని పుట్టినపంది. (సంధిని పకారమునకు బకారము. ఇది దెబ్బదిలోనగునానివంటిది.)
 ఇబ్బందిగాఁడు. దే. వి. (ఇబ్బంది + గాఁడు.) బెబ్బులికిని చిఱుతపులికిని పుట్టినపులి.
 ఇబ్బడి. ద్వ. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.
 ఇబ్బడించు. దే. స. క్రి. ఇన్నడించుయొక్కరూపాంతరము.
 ఇబ్బెడ. దే. వి. వృత్తివిశేషము. (హంస. ౪, ఆ.)
 ఇధినిమిలిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. చాతుర్యము, నేర్పు.
 ఇధిము. సం. వి. అ. పుం. ద్వీపము, ఏనుఁగు.

ఇభ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందును?; 2. ఆడే నుగు. విణ. 2. బియురాలు.

ఇబుడిక. దే. వి. 1. అడకము; 2. పొందిక.

ఇముడు. దే. అ. క్రి. 1. అడగు; 2. పొందుపడు.

ఇముడుకొను. దే. అం. ప్రే. ఇముడుకొను. "గీ.

గర్భమందుకమలగర్భాండశతముల, నిముడుకొనినటించునీశ్వరేశ." భాగ. ౧, స్కం. "క.

అభయార్థముగాజీక, దావెనుక నిముడుకొనుమక, గావుముకావునునివాని కరములుపట్టె." కథా. 3, ఆ.

ఇముడుమే. దే. ప్రే. ఇముడుజేయు. (రూ. ఇముడు.)

ఇముడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇముడించు. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇము. దే. వి. 1. స్థానము; "ఎ, గీ. అతులధైర్యంబునకు నీమహాత్ముడిప్పు." ఉ. రా. ౫, ఆ.-

2. విరివి; "చ. వినమిటులున్న యాజనల విప్పు

గనుంగొనవచ్చినంబురం, బునకిచటిప్పుచాలదను బుద్ధిజనించెగణించిచూడుమా." హరి. ఉ. ౨,

ఆ.-3. ఆసుకూలము; "క. తనకిమ్మగునంతకుదు, ర్జనుడిప్పుడెహోలెనుండి సర్పమువోలె,"

దనకిమ్మగుడునుగలుచును, ఘనదారుణకర్తగరళఘనదంష్ట్రలచేక." భార. ఆది. ౬, ఆ.-4. ఇంపు;

"క. విదతంత్రయోద్యోగము, మొదలుగఁబడు నొక్కపర్వముల సేంతయునో, పీడమైయేనవ

పర్వం, బిది నా నుద్యోగపర్వమిమ్మగుసభలక." భార. ఆది. ౧, ఆ.-5. ఉపాయము; "క. నెమ్మి

గలవారి మెల్లరు, తమ్మెల్లనివారి వెనుక దగులు దురధిక, త్వమ్మెఱియెఱిగి తొడరుదు, రిమ్మెఱు

గనియట్టివారిభిభురనాథా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.-6. సుఖము. "ఇప్పులనున్న వాడెహరి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఈ యర్థమందు ఇది

తఱచుగా ద్వితీయా బహువచనాంతముగానే ప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది.)—

విణ. 1. ఆసుకూలము; "గీ. ఎత్తికొనిచనంగని మ్మగునట్లుగా, మెదలుచున్న ప్రయ్యలదిమిరెంటి,

గూడఁబెట్టె." భార. సభా. ౧, ఆ.-2. ఆములము; "చ. విచారపూర్వార్థకార్యంబునకుదై

వంబునుననుకూలంబగుగావుననిమ్మగావిచారింప నలయు." భార. ఆర. ౧, ఆ.-3. మనోజ్ఞము;

"చ. నూపకారుండు వధ్యస్థానంబునకుంజని మనుష్యమాంసంబుఁ దెచ్చియిమ్మగావండిపెట్టెన."

భార. ఆది. 2, ఆ.-4. యుక్తము; "చ. ఇమ్మగు నవసరంబునఁదద్ధువాద్వారంబునందు ఘోరా

నలంబుదరికొల్పి." భార. ఆది. ౬, ఆ.-5. స్పష్టము. "గీ. వృక్షకాభాగముననున్నపక్షి

శిరము, తెల్లముగఁజూచితేమివల్లభుండ, యని ననిమ్మగఁ జూచితిననినవెండి, యనుగురుండు

ధర్మజానకిట్టులనియెల్లీతి." భార. ఆది. ౫, ఆ. ఇమ్మకొను. దే. అ. క్రి. ఇనించు. "నీ. అవ్వీర్యకలి

తుఁడాశత్రులయమ్మనాకులన్నతి నిమ్మకొనఁగఁ జేసె." రాఘ. ౨, ఆ.

ఇమ్మదప్పు. దే. వి. (ఇమ్మ+తప్పు.) ఇక్కట్టు, సంకలము.

ఇయత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలది.

ఇయ్య. వై. వి. ఈయయొక్కరూపాంతరము. (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కనబడదు. చూ.

ఇయ్యకొను, ఇయ్యసేయు. మొ.)

ఇయ్యకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్కరూపాంతరము.

ఇయ్యకొలు. ద్వ. వి. అంగీకారము. "విచారవిమా ఘనవైన నీవుపల్కినపలుకీయ్యకొలగునె." భా.

ర, ఆ. (ఈయకొలుయొక్కరూపాంతరము.)

ఇయ్యది. దే. స. ఈయదియొక్కరూపాంతరము.

ఇయ్యసేయు. వై. అ. క్రి. (ఇయ్య+చేయు.) సప్త తించు. (రాజ. 3, ఆ.)

ఇర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. నీళ్లు; 3. నేల; 4. మాట; 5. మేర.

ఇరమ్మదము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘమునందలియగ్ని.

ఇరవారు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+ఆరు.) స్థిరపడు.

ఇరవు. దే. వి. స్థానము. విణ. స్థిరము. "క. ఇరవుగ నిద్దించుననఘయిహావనసుఖముల్." భార. ఆర.

ర, ఆ. (ఇది అకారమధ్యముగాఁజెప్పటకు సరియైన ప్రయోగముకనఁబడలేదు. అయినను తఱ

చువాడుకనుబట్టి యిట్లు వ్రాయఁబడియెను. చూ. ఇరువు.)

ఇరవుకొను. దే. అ. క్రి. 1. నెలకొను; 2. స్థిరపడు. ఇరవుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఇరవుకొను.

ఇరసాలు, ఇరుసాలు. హిం. వి. ప్రభుత్వమువారి సామ్మ పంపుట.

ఇరసాలునామా. హిం. వి. పంపఁబడిన రూకలపట్టి.

ఇరాలు. దే. స. ఈరాలుయొక్కరూపాంతరము.
“ఉ. ఆనగరంబులోనను దినాధిపుడేగుచు
దాఁకడ్డమై పూనికనున్న కోటగనిపోవగలేక
యిరాలుమేనులకొ, దానటుదిద్దురూఁతీ చనెడ
భ్యసుగాదనియంటిరేనియా, భానునిద్వాదశా
త్తుడని పల్లగగారణమేమినిచ్చులకొ.” రుక్మి.
౧, ఆ. (వీనికి ఇతరగ్రంథములందు బ్రయోగ
ము గానఁబడలేదు.)

ఇరింగణము. సం. వి. అ. పుం. పడిగాలి.

ఇరిణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చవుటిది
(నేల); 2. పాడైనది. (రూ. ఈరిణము.)

ఇరివిలి. దే. వి. పోగరతోడేయఁబడిన రంధ్రము.

ఇరు. దే. స. పృథ్వియందు హల్లుపరమగుచో రెంటి
కాదేశముగావచ్చునది. (ఉదా. ఇరుగడ. మొ.)

ఇరుడలపాము. దే. వి. (ఇరు+తలపాము.) రెండు
ప్రక్కల తలలగుల సర్పవిశేషము, దుండుభము.

ఇరుడలపులుగు. దే. వి. (ఇరు+తలపులుగు.) రెం
డుతలలుగల పక్షివిశేషము, గండభేరుండము.

ఇరుబుట్టువు. దే. వి. (ఇరు+పుట్టువు.) 1. పక్షి;
2. బ్రాహ్మణుడు. “నీ. అరిది లేజనఁబడగలెత్తి
యునిరుబుట్టువు దొరలగఁగ్గొనిమూలఁదూలు
కొనుచు.” అచ్చ. బాల, కాం.

ఇరుగు. దే. వి. 1. ప్రక్కయిల్లు; 2. ప్రక్క.
(చూ. ఇరువు.) (పృథ్వియందు అంత్యవర్ణలో
పము. “క. ఇరుచెవియొలుగకయుండకొ.” ఉ.
హరి. ౫, ఆ.)

ఇరుగుడు. దే. వి. శింశపి.

ఇరుగురు. దే. స. రెంటికి మహ్నహత్యర్థక బహువచ
నాదేశము, ఇద్దఱు.

ఇరులు. దే. వి. చీడటి, అంధకారము. (ఇరులునకొ
అని ప్రయోగములు.)

ఇరులుకొను. దే. అ. క్రి. చీడటిపడు.

ఇరులుంగ. దే. వి. మెలగుఁజేడు, నూర్చుడు.

ఇరుపండ్లు. ద్వ. స. (ఇరు+పండ్లు.) ఇరువదికి
మహ్నహత్యర్థకరూపము, ఇరువదిమంది.

ఇరువది. ద్వ. స. (ఇరు+పది.) రెండుపదులు, వింశతి.

ఇరువయి. ద్వ. స. ఇరువదియొక్కరూపాంతరము.

“ఇరువైనాలుగుమూళ్లమీర.” కాశీ. ౧, ఆ.

ఇరువాయకట్టు. ద్వ. వి. మలమూత్రబంధరొగము.

ఇరువు. దే. వి. 1. పక్కయిల్లు; 2. పక్క; “క.

అనియతిచేయుటయును, మునిపలుకులు కన్ప

కాసమూహంబెల్లకొ, వినియట్టిరువులజేరక,
చననందొక్కర్తువిధివశంబునవినిమిల.” నిర్వ.

౨, ఆ.—౩. స్థానము. “రగడ. మావులుదగు
మరుమావులకిరువులు, దావులకును గడుదావుల
విరువులు.” య. ౪, ఆ. “నీ. నెఱుగిటుకిరువు
పన్నీటిచెలుపు.” శకాం. ౪, ఆ. (ఇట్లు.
ఇరువుకొను, ఇరువుపడు. మొ.)

ఇరువుడు. దే. వి. ఇరుగుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఇరువురు. దే. స. ఇరుగురుయొక్కరూపాంతరము.

ఇరుస. దే. వి. (ఇరు+కుంచము.) రెండు కుంచ
ములు, అరతూము. “ఎ, గీ. ప్రస్థయుగశాఖ్య
యిరుసనాఁబలుకఁబడును.” ఆం. భా. ద్వి. వై.

ఇరుసు. దే. వి. 1. బండియత్నము; 2. ఏతపు
ప్రానినడిమియడ్డుకొయ్య.

ఇర్వది. ద్వ. స. ఇరువదియొక్కరూపాంతరము.

ఇఱి. దే. విణ. ఇఱినీనది. (ఇఱిగొంగిలి, ఇఱిగాను.)
(ఇట్లును చెప్పవచ్చును. అప్పడది నలిలోనుగు
వానివంటిది. అయినను దీనికి వ్యస్తముగాఁ
బ్రయోగము గానఁబడదు.)

ఇఱికి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

ఇఱియు. దే. అ. క్రి. నలగు. (చూ. నలియు.)

ఇఱుకటము. దే. వి. ఇఱుకుచోటు. “క. తఱు
చగుపెనుసందడిలో, నిఱుకటమునఁబడ్డనృపతి.”
వై. ౪, ఆ. (ఇఱుకాటముయొక్కరూపాంతరము.)

ఇఱుకాటము. దే. వి. (ఇఱుకు+ఆట.) ఇఱుక
టము. (చూ. అఱకడము.)

ఇఱుకు. దే. అ. క్రి. 1. కొంచెపుతావుననడగు;

“గీ. ప్రాకియమైటియిరుగుడుప్రాశుఁజేవురు,
జొంపములలోననిఱికియట్టోటిసారె, సారెకు
నురామరామయకొపేరునుడువ, నొనరనాలించి
నీతయంచునుజెలంగి.” అచ్చ. కుం. కాం.—

2. రెంటిసందునఁజెక్కియరుముడుపడు. “క.
బిగువెడలిచీలయూడిన, నగచరుబీజంబులిఱుక
నానొప్పిగడకొ, వగడొందిమొఱుగువెట్టుచుఁ,
దెగియెకొమర్చటముదాని త్రిమృటవించే.” పంచ.
నా. ౧, ఆ.—అం. ప్రే. 1. కొంచెపుతావున
నడచు; “క. నిఖిలలోక భీకరుడగున, ద్దను
జేందుననాయాసం, బునఁజుంకిటనిఱికియంద్ర
పుత్రుడవలఁడై.” నిర్వ. ౭, ఆ.—౩. రెంటి
సందునఁజెక్కిఁబట్టియరుము. “ఎ, గీ. ఊఱికి
కొక్కెరకంతంబునిఱికిచంపె.” పంచ. నా. ౧,

ఆ.-వి. 1. ఇలుకటము; 2. గొంది. “పాతాళ భవనకోటికెల్ల నుగ్రంధైసయిలుకుననున్న మీ తండ్రి.” వారి. ఉ. 2, ఆ.

ఇలుకుమ్రాను. దే. వి. వెలుగులోపలికిందోవుదావ రమునందు ఒక్కొక్కమనుష్యుడుగా సంకటపడి పోయినట్లు నాటిసంకటగుంజలోనగునది. ఇలుము. దే. వి. మఱుగు. “న. ఎడలిలుములు సందులారంధ్రంబులు లేకుండనిండి.” భాగ. ౮, స్కం.

ఇలుముకొను. దే. ఆ. క్రి. మఱుగుపడు. “ఇలు ముకొనందొడంగె దెసలేచినచీకటిని.” రా. యు. కాం.

ఇట్టి. దే. వి. జంక, హరిణము. “క. మనసిజరా గంబునదెస, గినయిట్టినిలేడిఁజూచి.” భార. ఆది. ౫, ఆ.

ఇట్టింకులు. దే. వి. బ. (ఇంకులు+ఇంకులు.) మిక్కిలి యింకుటలు. “సీ. భామవారపువీరభద్ర పల్లెమిడుగృహదైవతంబులిట్టింకులింక.” ఆము. ౪, ఆ. (ఇక్కడ ఇట్టింకులింక ననగా నిష్పత్తు పడఁగాననియర్థము.) (“ఎవ్వఁడుమిథ్యాద్రి నిట్టింకులింకించె.” భీ. ౨, ఆ. “ఉ. కన్నుఁ గోనలం, దంకురితంబులైనదరహాసలంబులువద్ద నేత్రయి, ట్టింకులుచేసెఁబత్తుముల యీఱమిగా టుక చిమ్మచీకటిఁ.” వై. 2, ఆ. ఇత్యాది ఫలములయందు ఇట్టింకులింకించె, ఇట్టింకులుచేసె అనఁగా అఱచెననియర్థము.)

ఇట్టిగోఱజేము. ద్వ. వి. కన్తూరి. “గీ. ఒక్కయెలుకు తోడునక్కొమ్ములునిట్టి, గోఱజంబుజాన్నుఁ జూపప్పు, బీలిగలులయంపకోలలుసెలవిండ్లు, గానుకీచ్చికరయుగంబుమొగిచి.” స్వా. ౪, ఆ.

ఇట్టియలు. దే. వి. బ. ప్రక్క, పార్వయి.

ఇల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సేల; 2. బుధునిపెండ్లాము; 3. ఆవు; 4. మాట.

ఇలకఱచు. దే. స. క్రి. (ప్రాణము) బిగఁబట్టు. “గీ. కడిదివిలుచేదిగుటికిలకఱచినిలుపు, మరు నికువలయశరముకంపములఁబోలు, దార కడ కంటికైసార చేరిచేరి, వేగమగుడుసలజ్జుగ్ని ధ్రువుములు.” ఆము. ౫, ఆ. “గీ. అట్లుదూలసే యనాతండుమనసెల, కఱచిదైర్యమూతగాఁగని లిచి.” (ఇక్కడ బిగఁబట్టుటమాత్ర మర్థము.) రా. యు. కాం. (ఈలకఱచుయొక్కరూపాంతరము.)

ఇలకోడి. దే. వి. ఈలపురుగు, ఝిల్లిక.

ఇలాకా. హిం. వి. సంబంధము.

ఇలాయి. దే. వి. చుట్టవత్తులువేసెడు దివ్యటి. “తగ నూర్యప్రభలాఱిలాయలును జంద్రజ్యోతు లున్.” హంస. 3, ఆ.

ఇలారము. దే. వి. ఇలువరముయొక్క మాటురూపము.

ఇలి. దే. వి. మెతుకు. (అనితొంచుచున్నది.) (ఈ గతు ఇలి పాముకు బలిదొరకదు ఇత్యాది వ్యస హరము నూహించునది.)

ఇలికము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుక.

ఇలు. దే. వి. ఇల్లుయొక్కరూపాంతరము. “క.

లక్కయలుగాలినదిమొదలు.” భార. ఉద్యో.

3, ఆ. (హల్లుపరమగుచో ఉత్పలలోపము విక

ల్పముగానగు. “లక్కయల్గాలిచి.” భార.

ఉద్యో. 3, ఆ. మఱియు ఇది పృథ్వియందు

కులవాచకమగు. ఇలువేలుపు. “క. మనయింటి

చేలుచూచితె.” నిర్వ. ౯, ఆ.)

ఇలుకు. దే. వి. కీళ్లనరముదెడఁకుట. (నాచెయి

యలుకుపట్టినది.)

ఇలుగు. దే. ఆ. క్రి. (ఈలుగుయొక్కరూపాంత

రము.) చచ్చు. “క. బలవిక్రమఘనులగువా.

రిలిగినమనసేనమేదినీశ్వరవినుక, న్నులుచెడినట్లు

న్నది.” భార. శల్య. ౧, ఆ.

ఇలునింపడము. దే. వి. ఎధూపరుల నూతనగృహ

ప్రవేశము.

ఇలుకొండ. దే. వి. (మా.) గృహస్థుఁడు.

ఇలువడి. దే. వి. 1. కులీనత; “చ. వలనుగులంబు

లేనిపరివారముకొటియు సేల సేర్పన, గల్గికయు

భక్తిపెంపుమదిఁ గల్గినుపృజ్జనమిశ్రమాబలం.

విలువడిగల్గె నేనియిలయెల్లను సేలఁగఁ జాలువే

యర, జ్ఞానవినురాజునేర్పరియు హురుఁడుఁ

గావలయుంజామిసృపా.” “సం. ఏకమేతన్నను

వ్యేంద్రహారైః ప్రాక్షేప్తమాశ్రుతైః, కులీనైః

హశక్యేతకృత్వాన్నంజేతుంపనుంధరామ్.” భార.

కాం. 3, ఆ.-2. మంచినడత. “ఇలువడినున్న

జేసి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఇలువరము. దే. వి. 1. గోడలులేని యెత్తుడుగుడిసె;

2. తృణముచే నేర్పఱపఁబడిన పుట్టిపంటిగుహ.

“గీ. భూమిఁ శ్రుతస్సత్యతదృప్తపూర్వమైన, బహు

శసంపత్సరంపరపాదుకొనిన, గరిసెయనఁగోట

యటమించగణకక్క, నందువైసుంచు నిలు
వరమనదినంబు.” (ఇలువారమనిపాఠాంతరము.)

చంద్రా. ౧, ఆ.

ఇలువరుగు. దే. వి. వంశానుక్రమము.

ఇలువారము. దే. వి. ఇలువరముయొక్కరూపాంతరము.

ఇలువేలుపు. దే. వి. కులదేవత.

ఇల్లుఅచ్చే. దే. స. క్రి. ఇలకాచయొక్క రూ
పాంతరము. “పడివడియానమిల్లుఅచ్చిపట్టుచు.”

రా. యు, కాం.

ఇల్లంట్రము. దే. వి. అల్లుడుమామగారియింటనే
వాసముగానుండుట. (ఇది యిల్లటముయొక్క

రూపాంతరము.) “ఇల్లంట్రమనగనునిల్లట మన
శ్వశురునిగృహాధిపానంబుచనును.” ఆం. భా.

ద్వి. మ.

ఇల్లంట్రము. దే. వి. (ఇల్లు+అట.) ఇల్లంట్రము. “నీ.
దానివరుండు శాలీనాహ్వయిండ్లిటపుటల్లుడ

త్తయింటనునెంచు.” కళా. ౪, ఆ.

ఇల్లడ. దే. వి. (ఇల్లు+అడకము.) పదిలపఱచిపెట్టి
అడిగినప్పుడు ఇచ్చుని యేదేనియొకవస్తువును

ఒకరివద్దదాచుట, న్యాసము. “చ. నన్నెద
నమ్ముదేనియి, లడ్డయిడుభీమనర్దునలంఘ్యబలా

ధుర్బలనానశంబునకొ.” సం. “భీమసేనార్జునా
శీఘ్రం న్యాసభూతౌప్రయచ్ఛమే.” భార. స

భా. ౧, ఆ.

ఇల్లము. మి. గ్రా. వి. (ఇరు+పలము.) రెండుపల
ములు. “ఇల్లమనంగన నెనగద్రవలి.” ఆం.

భా. ద్వ. వై.

ఇల్లరి. దే. వి. (ఇల్లు+అరి.) ఇంటికప్పుము.

ఇల్లతికము. దే. వి. (ఇల్లు+అతికము.) ఇల్లటము.

ఇల్లన. దే. వి. ఒకదినముచేవ.

ఇల్లమల్లి. దే. వి. కొండెగాడు, పిళునుడు.

ఇల్లాల. దే. వి. (ఇల్లు+అల.) గృహిణి, భార్య.

ఇల్లి. దే. వి. ఉపవాసము. “నీ. పన్నెల్లినుంకునివ్వు
స్తునిట్రనగను నుపవాససంజ్ఞయైయొప్పుచుం

డు.” ఆం. భా. ద్వ. బ్ర.

ఇల్లింద. వై. వి. ఇంద్రనల్లి.

ఇల్లింగులు. దే. వి. బ. (ఇగ్గులు+ఇగ్గులు.) మిక్కిలి
మెనుకొఱగుంటలు. “క. లొల్లియగువగలప్రో

త్తున, నిల్లింగులుగానవచ్చుపాదయములొనక,
మల్లమడియగువదనుడు, మెల్లనగూర్చుండె

దచ్చిమినుమినుకనగకొ.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఇల్లిముక్కు. దే. వి. పగిలి నెత్తురుకాటెడి ముక్కు
లోపలిభాగము.

ఇల్లు. దే. వి. ఉనికిపట్టు, ఇక్క, గృహము.

ఇల్లెము. వై. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. ఆకుజెల్ల.)

ఇల్వడి. దే. వి. 1. ఇలువడియొక్కరూపాంతరము;
(చూ. ఇలువడి.) 2. మంచినడత. “రాసుకుల

కెక్కడియిల్వడియంచు దుర్జనస్తోమమునిందసే
య.” పద్మ. ౯, ఆ.

ఇల్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నత్తుత్రవిశేషము. అ. పుం. ము.

మత్స్యవిశేషము. డు. ఒకానొకరాత్తునుడు.

ఇవక. వై. వి. శైత్యము*. “గీ. జలుబునీతివతా
ళింపుచిలవయివక, యనగనీతంబు.” ఆం. భా.

ప్ర. ది.

ఇవతల. ద్వ. వి. (ఇవల+తల.) 1. ఈవలిప్రదేశము;

2. ఈపిమ్మట.

ఇవతళించే. ద్వ. అ. క్రి. చల్లనగు. “ఎ. గీ. ఇన్రు
చుకోర్కులడన డెంచువతళింప.” కవిక. 3.

ఆ. (ఇవతాళించుయొక్కరూపాంతరము.)

ఇవతాళించే. ద్వ. అ. క్రి. (ఇవక+తాళించు.) ఇవత
ళించు. “నీ. కడునివతాళించుక ప్రంపులరఱు

లయిరవులబూవుజప్పురమవన్ని.” కళా. ౬, ఆ.

ఇవతాళింపు. ద్వ. వి. శైత్యము. (చూ. ఇవక.)
(చూ. ఆరగింపు.)

ఇవము. వై. వి. 1. మంచు, హిమము; 2. శైత్యము*.

ఇవముకొను. ద్వ. అ. క్రి. తడియు. “గీ. ఎండనెం
డితిమంచుననివముకొండి.” కాశీ. 3, ఆ.

ఇవముమేపరి. ద్వ. వి. వెలుగుతేడు, సూర్యుడు.

“ఎ. గీ. వార, లివముమేపరికొలపుజక్కవలనూ
డు, మఱువునేరి.” అచ్చ. యు, కాం.

ఇవమునూడు. ద్వ. వి. ఇవముమేపరి. “ఎ. గీ. ఇవ
మునూడుకొలపుటెకిమీనిబంటులు.” అచ్చ.

యు, కాం.

ఇవల. దే. వి. ఈవలయొక్కరూపాంతరము.

ఇవిరించే. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. ఎఱ్ఱనగు.
(ఇగిరించుయొక్కరూపాంతరము.)

ఇవురు. దే. అ. క్రి. ఇంకు. (హల్లుపరమగుచో వృత్తి
యందు కడపటి ఉకారమునకు లోపము వికల్ప

ముగానగు. ఇవుయింటకము.) వి. చిగురు. (ఇగు
రుయొక్కరూపాంతరము.)

ఇవురుచే. దే. అ. క్రి. ఇగురుయొక్కరూపాంత
రము, (చూ. ఇవుర్పు.)

ఇవులుచే. దే. స. క్రి. ఇగులుచుయొక్కరూపాంతరము, (రూ. ఇవుల్లు.)

ఇవ్వల. దే. వి. ఈనలయొక్కరూపాంతరము.

ఇమణము. సం. వి. అ. న. ఇచ్చ. (ఇమణత్రయము. — విత్తేషణము, పుత్తేషణము, దాతేషణము.)

ఇసము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము.

ఇషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముండ్లదుబ్బు.

ఇషీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిత్తరువు వ్రాసెడికుంచె;

2. ఏనుగు కనుగుడ్డు; ఏనుగు ధూభంగము (అనికొందలు). 3. ముండ్లదుబ్బు.

ఇషుధి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. తూటీరము, అమ్మలపాది.

ఇషువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. బాణము, అమ్మ.

ఇప్తక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇటికెఱు.

ఇప్తకాపథము. సం. వి. అ. న. నీటివట్టివేరు.

ఇప్తగంధము. సం. వి. అ. న. నూగుగోసీ. విణ. మంచివాసనగలది.

ఇప్తము. సం. వి. అ. న. 1. యజ్ఞకర్తము; 2. సంస్కారము. పుం. యజ్ఞము. విణ. 1. కోరబడినది;

2. ప్రియమైనది; 3. పూజింపబడినది.

ఇప్తీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞము; 2. కత్తి; 3. కోరిక; 4. సంగ్రహణీకము.

ఇష్యాసము. సం. వి. అ. పుం, న. ధనుస్సు, విల్లు.

ఇష్యాసుడు. సం. వి. అ. పుం. విలుకాడు.

ఇసడిలు. దే. అ. క్రి. వినుగు. “క. ఇసడిలకమఱియుఁజనియ, వ్యసుధేశుడుండకమునవర్తింపఁగదా, పసహింపాపరులగురా, త్సునులిరువురు నేనుఁగూడికపటాకృతుల౯.” రా. ఆర. ౨, ఆ. (ప్రాత్రపతులయందీపాలము కానబడుచున్నది.)

ఇసిరో. దే. అవ్య. (ఇసీ+రో.) ఇసీ. “ఇసిరోయిది పోరిపాడియే.” భార. మా. ౧, ఆ.

ఇసిఱింతలు. దే. వి. బ. చలనము. “క. భూపాలమెఱుఁగుఁజోడుల, చూపులమందాయునీదుసాబగట్లగుట౯, మాపిన్నదియిసిఱింతల, చూపులనరగంట వెఱుచుచున్నుఁజూచుట౯.” వై. ౮, ఆ.

ఇసిఱింతలువాఱు. దే. అ. క్రి. (ఇసిఱింతలు+పాఱు.) చలించు, అదరు. “క. అంతటనిద్దఱుమనసులు, కంఠనిపసఁగలసె వింతకసమసలాలయ౯, మంతనములఁదెదపులునిసె, ఱింతలువాఱుగనగవుఁజెప్పులఁగోర౯.” విక్ర. ౮, ఆ.

ఇసీ. దే. అవ్య. నిందించుటను తెలిపెడి. “ఇసీ యటునాపనినీవచేసితి.” భార. కాం. 3, ఆ.

ఇసుక. దే. వి. ఏ. ఒకటితోనొకటియంటని పాడినూకలవంటి మట్టిదనుసు, నీకర.

ఇసుకదాసరి. దే. వి. ఒకదనుసుకూర, సైకతకాకము.

ఇసుకదిన్నియ. దే. వి. (ఇసుక+తిన్నియ.) ఇసుకదిబ్బు, సైకతము, (రూ. ఇసుకదిన్నె.)

ఇసుకదొందు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇసుకపులకండము. దే. వి. కండచక్కిర, మత్స్యందిక.

ఇసుకబేలు. దే. వి. ఒకానొకతీగ.

ఇసుకమ్రాను. దే. వి. ఉలిమిరి, వరుణము.

ఇసుము. దే. వి. ఏ. ఇసుక, వాలుక.

ఇసుట్లు. దే. వి. బ. తెక్కచెదలు, పక్షివల్లికి.

ఇస్త్రా. అం. వి. మరమేకు.

ఇస్తిరి. హిం. వి. చిన్నయినుపపెట్టెలో నివ్వలువేసిబట్టలమీద రాచి నునుపుచేయుట.

ఇస్తిహారు. హిం. వి. ప్రకటన.

ఇస్తిహారునామా. హిం. వి. ప్రకటనపత్రిక.

ఇస్తువు. దే. వి. సాత్తు, స్వామ్యము.

ఇస్వేటు. అం. వి. చీట్లాటయందలి యొక కాకితముపేరు. [స్వేడు.]

ఇస్సీరో. దే. అవ్య. ఇసిరోయొక్కరూపాంతరము.

“కా. అంభోగర్భముచొచ్చిపాండుసుతబాహుగర్భదుర్వారసం, రంభంబోర్వకడాగియుండెనలురారాజిస్సీరో.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఇస్సీ. దే. అవ్య. ఇసియొక్కరూపాంతరము. “క. అందఱురథికులుపఱుఁగ, నిందేటికిమున్నువచ్చిరిస్సీయని.” భార. విరా. ౫, ఆ.

ఇహము. సం. అవ్య. ఇహలోకము. “గీ. కుడిచి కట్టిననున్నిగాకిడుమపడుచు, నింటనున్ననుబురుషార్థమేమికలదు, కడఁగియిహమైనబరమైనఁగాకదాన, యూరకుండుట నరునకుఁబొరుషంబె.” భో. ౨, ఆ.

ఇహిహీ. దే. వి. నవ్వుటయందగువ్యవస్థనుకరణము. “ఇహిహీయనినవ్వేమదంబు పెంపున౯.” రుక్. 3, ఆ. — అవ్య. ఇసీ. “క. తగవామగవారికినిటు, మగువలయందెనుఁజూపమాద్యశివీరుల్, జగతింగఱవాదొరవా, మగఁటిమిగలరాచచందమాయిదియిహిహీ.” రామా. ౫, ఆ.

ఇళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బుధునిభార్య 2. అపు; 3. మాట.

ఈ.

ఈ. ఒకయత్తురము. దే. స. ఎదుటనుండుదానిఁ
జెలపును. “ఈ తపము.”
ఈండ్ర. దే. వి. తాటిచెట్టులోనగువానిగీచి జీవిం
చెడుజాతి. (ఈండ్రవాడు, ఈండ్రది.)
ఈండ్రము. దే. వి. వీడనము. “గీ. ఎన్నడునినుఁజెట్టు
మనుచు నీండ్రముసేయక.” భాగ. ౮, స్తం.
ఈండ్రవాడు. దే. వి. ఈండ్రజాతివాడు. (ఈం
డ్రజాతిని ఈండ్రది.)
ఈండించే. దే. స. క్రి. వీడించు. “శా. ఈరీతిం
గుమతోత్పలంజనని తప్పిండించవారాటముం,
బోరాటంబుఘనంబులైన.” కాళ. ౮, ఆ.
ఈత. దే. వి. పక్షియొక.
ఈకు. దే. ఆ. క్రి. (రూ.) ఇంకు.
ఈగ. దే. వి. మక్షిక.
ఈగపులి. దే. వి. సాలెపురుగు.
ఈగు. దే. ఆ. క్రి. చొచ్చు, ప్రవేశించు. “క.
ఈగంగాదికీర్తనము, లీగంగానీవుదమ సమిధాం
బువులకా, దొంగెడువారలగనగన, గ్రాంగెడు
నంగారసింధుకల్లోలములకా.” పాండు. ౧, ఆ.—
స. క్రి. తొలగించు, నివర్తించు. “గీ. ఎల్లభంగు
లమాభంగమీఁగునుభవ.” భాగ. ౬, స్తం. (ఈ
యర్థముగు ఇది నీలయొక్కరూపాంతరము.)
ఈజేటి. దే. వి. ఇంజేటి. “తే. గునుకులూదర్లుబరి
పటలోగోళ్లగొండు, లల్లిబియ్యము వెనురుబి
య్యంబుగొట్టి, చెట్లునీజేట్టుదుంగముస్త్రీయలు
నీతగుంజుమొదలుగఁదినదొరకొనియెజనము.”
కాళ. 3, ఆ.
ఈటియ. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము.
ఈటె. దే. వి. ఈటియయొక్కరూపాంతరము.
ఈటెకాడు. దే. వి. ఈటె ఆయుధముగాఁగల
వాడు, కొంతకుండు.
ఈడు. దే. ఆప. కల ఆన అర్థమునందువచ్చేడి ఒక
పుంప్రత్యయము (ఆగడీడు, కమ్మతీడు, మొ.)
ఈత. దే. వి. 1. ఈడుట. 2. (పశ్వాదులు) ఈనుట.
ఈతకాడు. దే. వి. ఈతెడువాడు.
ఈతకొట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఈడు.
ఈడ. దే. వి. ఈడర, చలిగాలి.
ఈడర. దే. వి. —పై.—
ఈడాడు. దే. వి. (ఈడు+తాడు.) గిరికతాటిచెట్టు.

ఈదు. దే. ఆ. క్రి. ఈతకొట్టు. స. క్రి. దాటు.
వి. 1. ఈతచెట్టు; (ఇది ద్వివిధము.— చిట్టిదు,
పేరీదు.) 2. వాయువు. “క. ఈదునకుంగాదిలి
కొమరుడ.” అచ్చ. నుం, కాం.
ఈదులాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఈదులు+అడు.)
1. ఈతకొట్టు; 2. త్రేలాడు. “ఎ, గీ. ఈతఁ
పోటులబడి త్రేవులీదులాడ.” స్వా. ౮, ఆ.
ఈకువ. దే. వి. తడి, అర్ధత.
ఈక. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అక.) ఈమె. (చూ. ఆక.)
ఈకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్కరూపాం
తరము.
ఈకొలు. ద్వ. వి. ఈయకొలుయొక్కరూపాంతరము.
ఈక్షణము. సం. వి. ఆ. న. 1. కన్ను; 2. చూపు.
ఈక్షణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దైవజ్ఞ, వేల్పుసాని.
ఈగడ. దే. వి. బాడ, పోబడి. “చ. ఏమిమాయ
యో, యిదియనివీరికైననొక యీగడ పట్టనొ
యంచునేగిరిక.” కళా. 3, ఆ. “క. కడు
మేటియైనదొరచే, బడినదివిసామ్యు వెచ్చపడనో
పిననీ, గడకొంతదివచ్చుకా, బడిదపురొదచే
ఘటింపనేరదొకటియుకా.” పర. ౫, ఆ.
ఈగి. దే. వి. ఈవి, త్యాగము.
ఈగికాడు. దే. వి. ఈవికాడు, త్యాగశీలుడు.
ఈగిప్రాను. దే. వి. ఈవిప్రాను, కల్పవృక్షము.
ఈగు. దే. ఆ. క్రి. ఇగు. “ద్వి. ఈగిదిక్కురులు
ఘీంకృతులొనరించే, గ్రాగినయనురులగతింబు
లింక.” రా. యం, కాం.
ఈచే. దే. వి. (కాలుసేతుల) వంకర. “ద్వి. కాల
కాశికుండనఁగాఁచేరుపడనీ, కాలీచఁజనుచు.” హ
రిశ్చ. ౨, భా.
ఈచేపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (కాలుసేతులు) వంకరగు.
“గీ. అధిపకాలీచపడఁగుగ్రాటపులకు నరిగి.”
పంచ. నా. ౧, ఆ.
ఈచేబోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఈచ+పోవు.) ఈచపడు.
“ఈచబోయినచేతులు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. “ద్వి.
కాలీచబోయినకట్టిడిమాల.” హరిశ్చ. ౨, భా.
ఈచే. దే. ఆ. క్రి. (పాడిపములపాలు) పట్టు.
ఈచేకపోవు. దే. ఆ. క్రి. (అవు) చావుమాడనేయం.
ఈటు. దే. వి. 1. వర్ణము; 2. కూనగ్రము.
ఈటువోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఈటు+పోవు.) 1. వర్ణ
ముగు; 2. కూనగ్రముగు.

ఈడ. ఉభ. దే. వి. (ఈ+కడు.) 1. ఈవోటు; 2. ఒక దినము ఎట్టికీతలి, పాచేవతము. "రగడ. ఈడకుజెలిరాకీడకుగోయగ." య. ర, ఆ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రోత్రము.

ఈడబోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఈడ+బోవు.) వెను దీయు, అపక్రమించు. "ఈడబోవకవీకమై బాడువగా." భార. ఆది. ౧, ఆ. (చూ. ఈడు.)

ఈడాడు. దే. స. క్రి. (ఈడు+అడు.) మార్గము. "ద్వి. ఓడకోడుకుదేయిగురాక్షసుని, నీడాడి నీచెటనేవిడిపింతు." రా. ఆర. కాం.

ఈడిక. దే. వి. 1. గడ్డిలోనగువానిదెచ్చెడి బండి పరమువంటి సాధనవిశేషము; "నీ. అలరుద్రుణాద్యానయన సాధనవిశేషసంజ్ఞయాడికయన సరపడియన." ఆం. భా. ద్వి. త్. -2. కంపతొడుగు. "తొడుగజ్ఞయాడికనుడుముకంప, యనదనర్చునుగంటకాదిభారము." ఆం. భా. ద్వి. న.

ఈడిగ. దే. వి. ఈండ. ఈడిగవాడు. దే. వి. ఈడిగజాతివాడు. (ఈడిగ జాతిది ఈడిగది.)

ఈడిగిలబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఈడిగిల+పడు.) భయారులచేరానని మొండివేసికొనికూర్చుండు. "వ. అన్నిలింపారాతీయునునుడవచ్చి తన్నుంగని భయంబుజొంది యద్దేవిహారామహారామ యనుచు నెక్కువృత్తింబిరుగేలంబట్టికొని యాడిగిలబడియున్న బెట్టడల్లితరువువిడిపించియెత్తుకొనివియత్రలబునకెగిసి పటనందొడంగిన." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఈడిగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఈడిగిలబడు. "వ. అని జనయిత్రిపల్కెడు దురాగతభావలు యావనాశ్వపా, వసులకుజెప్పికొంతపడివారికిహాస్యము పుట్టజేసియా, వెనపరివక్త్రాలు మొటపెట్టుచునీడిగిలంగనందలం, బున వడిగట్టివైచుకొని పొండని చెప్పినదేవుడంతటక." జై. ౨, ఆ.

ఈడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడబడినది. ఈడు. దే. ఆ. క్రి. 1. చాగు; 2. జాటు. "గీ. శ్రద్ధగలిగిలోకసంగ్రహసంగంబు, నీడవిడిచియెవ్వడియోమాయ, ములభజించువాడు మోక్షలక్ష్యపతి, యగునొకొకసందియంబువలదు." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. -స. క్రి. పిదుకు. "వ. గోవులకుంగ్రేవులవిడువకయు, విడిచివిడిచియూడకయు, ఈడియూడియూడినపాలుకాచకయు."

భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.-వి. ప్రాయము. విణ. సమానము.

ఈడుచే. దే. ప్రే. తిగుచు, ఆకర్షించు. ఈడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సమానమును.

ఈడువు. దే. వి. 1. ఆకర్షణము; 2. విలంబము; 3. బ. బుగడలగొలును.

ఈడుముంత. దే. వి. పాలుపిరుకుపాత్రము.

ఈడె. దే. వి. ఎట్టికీతలియను నర్థమునందు ఈడె యొక్కరూపాంతరము. "ఎ. గీ. ఈడెఱుంగని భుజాపుడీడెలార." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ఈడెలు. దే. ఆ. క్రి. (ఈడు+ఏలు.) 1. వర్ణిల్లు. "ను. నా తనయుండెంతయుబూటపూటకు సముద్యత్కృంతినీడెఱగా." మై. ౨, ఆ. -

2. నెటనేలు, సిద్ధించు. ఈడిలబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఈడిగిలబడుయొక్క రూపాంతరము.

ఈడ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడదగినది. ఈతడు. దే. స. ఏ. (ఈ+అడు.) ఇతడు. ఈతగాడు. దే. స. (ఈతడు+కాడు.) ఈతడు (స్వార్థమునకాడు.)

ఈతల. దే. వి. ఈవలిప్రదేశము.

ఈతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతివృష్ట్యాది; (ఇయాలు.-వాన, వలపు, ఎలక, చిలక, మిడత, చేరువరాజు.) 2. ఉపద్రవము; 3. ఊరవిడిచిపోవుట.

ఈద్యశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇల్లువంటిది. ఈన. దే. వి. చీపురుపుల్ల. (ఇది ఈనపుడక, ఈనపుల్ల అనియు చెప్పబడును.)

ఈనిక. దే. వి. పశువులీనుట, ఈత.

ఈనియ. దే. వి. ఈనె.

ఈను. దే. స. క్రి. 1. (హక్వాదులు) ప్రసవించు; 2. కలిగించు. "ఉ. అనకశంఖుందుభిమహరవముల్ దశదిక్కులంబ్రతి, ధావనములీనగా." జై. ౨, ఆ.

ఈనె. దే. వి. ఆకులనరము, పర్వరీణము. (ఈనియొక్కరూపాంతరము.)

ఈనెగాజెలు. ద్వ. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఈపి. దే. వి. (తలయందుండెడు) ఈరు, లిక్ష.

ఈపె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అప.) ఈమె. (చూ. ఆక.)

ఈప్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చ, కోరిక.

ఈప్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరబడినది.

ఈబరి. దే. విణ. నివృద్ధ్యాజనుడు.

ఈబరిగొట్టు. దే. విణ. —వై. —

ఈబిడ. దే. స. ఈమె.

ఈమిరి. దే. వి. తడి, ఆర్త్రైత్వము.

ఈము. వై. వి. ఇవముయొక్కరూపాంతరము.

ఈమె. ద్వ్య. స. ఏ. (ఈ+అమ.) ఈపూజ్యస్త్రీ.

(చూ. ఆక.)

ఈయ. వై. వి. అపేక్ష. (దీనికి ప్రత్యేక ప్రయోగము కనబడదు. చూ. ఈయకొను. మొ.)

ఈయకొను. ద్వ్య. స. క్రి. ఇయ్యకొను. అంగీకరించు.

ఈయకోలు. ద్వ్య. వి. ఈయకొనుట. అంగీకారము.

ఈయది. దే. స. (ఈ+అది.) (చూ.) ఇది.

ఈయన. దే. స. ఏ. (ఈ+అన.) ఈతఁడు.

ఈరము. దే. వి. పొదరిల్లు. నికుంజము. "ద్వ్య. బీరముగ మెచ్చుచు భేదంపరాని, యీనముల నొచ్చుచు." రా. ఆర. కాం.

ఈరస. వై. వి. 1. ఈర్ష్య; "మ. వెసఖండించునదల్పుండుచుఁ జఱచుకొనేయొక వెసంజీలు నీరసతోనొంచు." రా. యం. కాం.—2. కోపము*; 3. ద్వేషము*. (చూ. ఈరసము. కోపమునకు.—"క. భీరుడులత్పలుండుగృహ, ద్వా రంబుననుండఁగనియెం దారాసుతుఁడా, తారా సుతునికొలత్పలుం, డీరసమెనఁగఁగ జూచి యిట్లనిపలికె." క. రామునియనజన్మండనే సౌమిత్రినిరామునాజ్ఞఁ జను దెంచితిసౌ. త్రా మిజవేచెప్పుమురు, గ్రామజుతోననిన నతఁడుఁ దరణిజుతోడె." ఉ. అచ్చుగరామభూవిభుని యానతిలక్షణుండుగ్రతేజుడై, వచ్చినవాడు వాకిటికవారితోపముతోడ." రా. కిష్కిం. కాం—ద్వేషమునకు.—"క. పెక్కిండ్రతోడనీరస, మొక్కతఱిఁగొనకతఱిఁగియున్న పగతుతో, నుక్కాడిబంధుభావము, తక్కిటిపగలు యెడవలయుఁదా నెలపంగె." భార. కాం. 3. ఆ.

ఈరసింజే. వై. ఆ. క్రి. 1. ఈర్ష్యపడు; 2. కోపించు*; 3. ద్వేషించు*.

ఈరాణు. దే. స. (ఈరు+ఆణు.) పండ్రెండు.

ఈరిక. దే. వి. మొలక, అంకురము.

ఈరిణము. సం. విణ. ఇరిణముయొక్కరూపాంతరము.

ఈరితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) త్రోయబడినది.

ఈరు. దే. వి. పేనుగ్రుడ్డు, లీక్ష. విణ. అల్పము, హీనము.

(ఈరెండ, ఈరెలుంగు. మొ.) (దీనికివ్యస్తముగా ప్రయోగములేదు.) స. నీశబ్దమునకు బహువచనరూపము. సృత్తియందు అచ్చపరమునో

రంటికాదేశము. (ఈరాణు, ఈరేడు. మొ.)

ఈరుజే. దే. స. క్రి (ఈర్ష్యతో ఈర్లను) ఈర్డు.

(చూ.) ఈర్డు.

ఈరుపెన. దే. వి. ఈర్లనీర్చెడునువ్వెన.

ఈరువాణు. దే. వి. (ఈరు+వాణు.) అనివాణు.

ఈరువు. దే. వి. ఎఱచి, మాంసము.

ఈర. దే. వి. పంపెనుజాట్టిలిసినమాలు.

ఈరెండ. దే. వి. (ఈరు+ఎండ.) కొంచెపాటియెండ.

ఈరెలుంగు. దే. వి. (ఈరు+ఎలుంగు.) హీనస్వరము.

ఈరేడు. దే. స. (ఈరు+ఏడు.) పరునాలుగు.

ఈరేను. దే. స. (ఈరు+ఏను.) పది.

ఈర్షన. దే. వి. ఈరుపెనయొక్కరూపాంతరము.

ఈర్షము. సం. వి. అ. న. ప్రణము. పుండు.

ఈర్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధ్యానమానాదివ్రతముల యందు చాంచల్యములేక స్థిరుడైయుండుట. నడచుట నిలుచుట కూర్చుండుట పండుకొనుట మొదలైనవనియందు యతులు సమాధానముగల వారైయుండుట. (అనికొందలు.)

ఈర్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము. ఈరసము.

ఈర్ష్యాస్థు. సం. విణ. ఉ. ఈర్ష్యపడు స్వభావముగలవాఁడు. ఉడుకుబోతు.

ఈఱతొఱలు. దే. విణ. బ. 1. వక్రము; "గీ. పంక యైనతలంపెల్లవసుమతీశ, యరయమృత్యుపదంబగునార్జవాన్వి, తంబుబ్రహ్మపదంబింత తధ్యమేల, యాఱతొఱతలంపులబీటువాఱ." భార. అశ్వ. ౧. ఆ.—2. పరుషము. "ఎ. గీ. మరలెదుర్నలండుతోనతెరలసేన, యవుడు సమైట కొలలనంకుశములఁ, జేటుకొలల వ్రేటుల నీఱతొఱ, యదలుపులవాహనంబులుచెదరిపఱతె." భార. త్రో. 3. ఆ. (చూ. అఱువుళ్లు.)

ఈఱమి. దే. వి. తీగలులోనగునానితఱచు, జొంపము. "న. పూబొదరిండ్లయీఱమిమఱుంగన." కళా. ౧. ఆ.—విణ. తఱచెనది. (చూ. ఇట్టింతులు.)

ఈఱము. దే. విణ. తఱచు, సాంద్రము. "ఎ. గీ.

ఈఱమగువెన్నెలలోనఁదూతీతూటి." విక్ర.

౬. ఆ. "గీ. పొదలుచేడ్చులనీలంపుఁ బొదలు

చొచ్చి." పో. ౮. ఆ.

కాల. దే. వి. 1. ఒకదినుసుకూరాకు; 2. చివ్వుట కూత; 3. గోవుకులులోనగువారి సంకేతద్వవి; "వ. కాల వెట్టుచుగోగణంబులజేదరందోలి." వి, పు. 2, ఆ. — 4. నీగు. "విడువుమీలయటంచు నుడివెహేను." స్వా. 3, ఆ.

కాలకఱు. దే. స. క్రీ. ఇలకఱు. "క. పాడువు నకు నెగసియెప్పుటి, పడమటి దెసనిగిడి పెలుచుబ అచినగుడం, గడరయమునజనియంచకొ, గ డమగలేకీలకఱుచికాముపాటుకొ." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

కాలకూతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. ఏలపాటలుసరిదేనులీలకూతలు." వి, పు. 2, ఆ.

కాలగర్జ. ద్వ. వి. ఒకదినుసుడేగ. విణ. లోభి. "గీ. ఏమునలుపురందు నెవ్వోడుగాజాలు, నిచ్చిపు చ్చుకొన్నయాలగర్జ, మాకునిపు గావుమాను మీనుద్దులు, కలహముల మొగంబకలియుగంబ." వై. 2, ఆ.

కాలపురుగు. దే. వి. ఇలకోడి, చివ్వుట, ఝిల్లి.

కాలగు. దే. అ. క్రీ. చచ్చు, మరణించు. "క. పవ నసుకుచేతనాథూ, ధవుడేలికేసేని." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (నీలుగుయొక్కరూపాంతరము.)

కాలపు. దే. వి. పాతివ్రత్యము. "ద్వి. కాలదేశాం తరక్రమమునజేడని, యీలంబొక్కడనులుపిం తియకాక, యెనసిగోటలునిండ్లును దెరలు, వని తలకెందునావరణముల్ కావు." రా. యు. కాం. "ఇలబతివ్రతలలో నీలుపుగలయట్టితల్లివి." కళా. ౪, ఆ.

కాల. దే. అ. క్రీ. కాలగుయొక్కరూపాంతరము.

కాల. దే. వి. కాలగుయొక్కరూపాంతరము.

కాలి. దే. విణ. (కాలి+అరి.) కాలికాడు. "క. సిరిరా చవేల్కుడునీ, వరితనముననీటితాల్ప." య. ౫, ఆ.

కాలల. దే. వి. (కాల+లను.) 1. కాలప్రక్ర; 2. ఇలుపివ్వుట.

కాలి. దే. వి. కాలియొక్కరూపాంతరము.

కాలికాడు. దే. విణ. కాలికాడు, త్యాగిలండు.

కాల. దే. స. నీవునకురూపాంతరము.

కాలమొదవు. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కా మధేనువు.

కాలమ్రాసు. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కల్ప వృక్షము.

కాలవలతనము. ద్వ. వి. (దేవలోకమునందలి) చిం తామణి.

కాల. సం. వి. ఆ. క్రీ. కాలయొక్కరూపాంతరము. కాలానము. సం. వి. అ. స. ప్రకాశము, వెలుగురు. కాలానండు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ముక్కుంటి. కాలిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ప్రభువు, ఒడ యండు.

కాలండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రాజు; 2. శివుడు. కాల్యర. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

కాల్యర. సం. వి. ఈ. క్రీ. పార్వతి, గల్తూచారి. కాల్యరుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు; 2. మన్మథుడు. విణ. 1. ఒడయండు; 2. ధనంతుడు.

కాల. సం. వి. ఆ. క్రీ. నాగటియేడికోల.

కాలిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. ఏనుగుకన్నుగ్రుడ్డు.

కాలడము. దే. వి. దూలు, నింద.

కాలడించే. దే. అ. క్రీ. 1. రోతపడు; "గీ. అంత నొక నాడు నిర్మలస్వాంతమాని, మూళిభుజియిం పబాత్రలోత్రేలుదునిసి, పడినముదిసీసడిచక కడకుడిగిచి, వైచిభుజియించెనప్పటివ్రతలతల్లి." పాంచా. 3, ఆ.—2. కోపించు. "కా. ఆసుదతిం గనుంగొనితదంగనయప్పడుపెచ్చినట్టిపే, రీసు ననీసడించుచు." కళా. 3, ఆ.—స. క్రీ. నిం దించు. "నీ. చండాలడనిసారెసాకనున్నునీ వీసడించుటపాటియేతలంప." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

కాలపిట్ట. ద్వ. వి. ఒకదినుసుచేపు.

కాల. వై. వి. 1. కాల్య; 2. కోపము*. "వి. అంతబుచ్చి వదనుండు నిబిడజ్యాలకారాశంబగు శూలంబురాఘవుమీడంబయోగించిన నతండు ను నడమనదానిదునియాలసేసిన నీనునంబెటిగి సురవైరి మఱియునుందరతరంబ శతసహస్రసం ఖ్యలంగలశూలంబులు ఛిందివాలంబులుఁ దోమ రంబులుశరంబులంబరఁగించి." సం. "తత్కత్తుర్ధ స్ససర్జాశుదశగ్రీవాశితాశరాకొ." భార. ఆర. 2, ఆ.—3. వైరము*. "నాకుపద్రవముఁబెక్కు విధంబులఁజేసెనీనునకొ." భార. సభా. ౧, ఆ. కాలకాడు. వై. విణ. ఉడుకుఁబోతు, కల్పాశువు. కాల. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. కోరిక; 2. కడక. కాలమృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడేలు; 2. నాటకవిశేషము. కాలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోరబడినది.

ఈసీ. దే. అవ్య. ఇనీ. "తక్కినబలాధీశాఖ్యకీటం బులిం, దవ్యం దెవ్యండామేరచేటెటుంగరిసీ." కవిక. ౨, ఆ.

ఈళిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. కత్తిసీటు; 2. చురకత్తి.

ఈళిమము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) పొగడబడినది.

ఉ.

ఉ. ఒకయత్తరము.

ఉంకించే. దే. అ. క్రీ. కడంగు, యత్నించు. "గీ. రక్తసంసిక్తమైన ధరాతలమున, నార్దించారలుచు నూర్చులందందసంద, డింపజీవంబు వేడలనుంకిం పడేప్టు. లూయ్యనొయ్యనయడంగంగనన్నయ ధపు." భార. సా. ౧, ఆ.

ఉంకు. దే. అ. క్రీ. ఎగురు. "గీ. నీరముంచిన సార కాయయొగ నీనట్లు, పేరుకొనినైచు తెల్లటిచీరహో లె, నుంకుచెండువిధంబుననుత్తరించు, తములపాకు నిక్కెడుక్రియదాఁటెనిట్టి." ఉ. హరి. ౪, ఆ.— వి. సప్తతి. "క. ఎక్కువకులంబునతనికీ, నిక్కపు టాలైనదానినీచకులుండుం, కెక్కుకబలిమింగవి సిం, దక్కొనిచంపుటయారాభర్తంబెందుకొ." విజ్ఞా. ప్రా. కాం. (చూ. ఉంకుటుంగరము.)

ఉంకుటుంగరము. దే. వి. (ఉంకు+ఉంగరము.) ఐహావరులు వివాహముచేసికొనుటకు పరస్పర ము సమ్మతించి మార్పుకొనెడియుంగరము.

ఉంకువి. దే. వి. అల్లుడు కన్యకార్థముమామకిచ్చెడి ద్రవ్యము, కుల్కము. "భవదీయకేరీప్రేమయుం కువచేసికృష్ణపురుషోత్తమచేకొనిపొమ్ము." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఉంగ. దే. వి. బిడ్డలకుఁబోసెడియుగ్గ. "క. అంగ ములుమిగులనలియంగ, నుంగేయుంగేయటంచు నొకనిపాపమునో, రంగాయజేయకేడ్చుచు, సం గీకృతబాల్యచేష్టనతడెల్లుండెక." పర. ౧, ఆ.

ఉంగరపు వ్రేలు. దే. వి. (ఉంగరము+వ్రేలు.) చేతి చిటికెనవ్రేలికిముందువ్రేలు, అనామిక.

ఉంగరము. దే. వి. చేతివ్రేలియాభరణము, అంగుళీ యకము.

ఉంగిడి. దే. వి. నామును ఆముదపాకులునుమేయు టచే గలుగు పకులోగవిశేషము.

ఉంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

"గీ. మ్రొక్కినిలిచియతనిముందటమేదిని, నుం గుటమున సెరియంచున్పజ్జాచి." నిర్వ. 3, ఆ.

ఉంగ్రము. దే. వి. ఉంగరముయొక్క రూపాంతరము.

ఉంచే. దే. వ్రే. ఉండకజేయు, ఉంచు.

ఉంచుకొను. దే. వ్రే. పెట్టుకొను.

ఉంఛము. సం. వి. ఆ. న. ధాన్యమేటుకొనిబ్రదు కుట, లేకిబ్రదుకు.

ఉంట. దే. వి. 1. ఉండ; "నీ. కలశవారిధిబయల్ నెలసికొమ్మనగొట్టనంటివచ్చిననాఁచుటుంటపు డమి." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. ఉండుట. విణ. గుండ్రము.

ఉంటగాలము. దే. వి. సీపపుగుండుకట్టిన యొక దినుసుగాలము.

ఉండ. దే. వి. మమ్మలొనగువానిచేతఁ జేయబడిన గుళిక. "నీ. కవజక్కవలవాయంగరనాళములఁ జందురుంధూఁడుపటికంపుటుండయనఁగ." పా. ౨, ఆ.—విణ. గుండ్రము.

ఉండ్రోవి. దే. వి. చేతికట్టు, లాతము.

ఉండసురియ. ద్వ. వి. ఆయుధవిశేషము. "ఇ. కొండగొట్టియల నుండసురియలఁ జెండు బెం డాడుచుండ." రా. వి. 3, ఆ.

ఉండి. దే. ఆప. ఒకప్రత్యయము. అవ్య. మొదలు కొని అనునర్థమును తెలుపునది. "క. ఏనొకటి విన్నవించెద,దానవకులమధనపెద్దడవుననుండిం, బూనివినిపింపగలపని, యానోకాదో విచార మదితెలియఁదగుకొ." (ఉండిక—యువర్థలో పము.) ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఉండు. దే. అ. క్రీ. 1. వనించు; 2. వర్తించు; 3. శేషించు. "గీ. ఇందుబింబాస్యనారాకక దురుమాచు. నయనములుజేయువెరియించినాక భర్త, యుదిలకొనుచున్నవారైనున్నముగురు, కాలయాపనసేయఁగాఁగాదునీకు." వై. ౪, ఆ.

ఉండ్ర. దే. వి. వెలిచండ్ర, కదరము.

ఉండ్రము. దే. విణ. గుండ్రము, వర్ధలము.

ఉండ్రములు. దే. వి. బ. ఉండ్రాలు, మోదకములు.

ఉండ్రస. దే. వి. ఉండ్ర.

ఉందురము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పంది కొక్కు.

ఉందురువు. సం. వి. ఉ. పుం.—వై.—

ఉంపడము. దే. వి. గుత్తగావేశ్యనుంచుకొనుట.

ఉంబ. వై. వి. గోవులయంభారము.

ఉంబలి. దే. విణ. పక్షు లేనిది. (ఉంబలిగ్రామము, మొ.)

ఉంధనము. సం. వి. అ. న. నించుట.

ఉంధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నింపబడినది.

ఉక్కు. దే. వి. ఉప్పు, ఉష్ణము.

ఉక్కుబట్టు. దే. స. క్రి. పదలు. "క. నీకిష్టం బివికానీ, నాకాపాపాత్తుఁజెప్పినంబదిలత్తల్, లేకున్నవిదురుఁబ్రాణము, నీకైకూడుక్కుబట్టి నీలగ్నివా." కాళ. 3, ఆ.

ఉక్కుడంగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు; "ఉక్కు డంగె మగధేనువైశ్యముల్." భార. సభా. ౧, ఆ.—2. చచ్చు. (ప్రే. ఉక్కుడంగు.)

ఉక్కుడము. వై. విణ. గొప్ప. "ఉ. ఉక్కుడమైన మంచినామోపైదునాహాయరత్న మెక్కినన్." సా. ౧, ఆ.

ఉక్కుడేడు. వై. విణ. (ఉక్కుడము+ఈడు.) బంటు, శూరుడు.

ఉక్కుణము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "చ. కడిం దిమగల్ దగునుక్కుణంబుగా, భయమనుపేరులేక నిరపాయముగావిడియించుచున్ మనః, ప్రియ మగుభంగి నేన నడపించె." నిర్వ. ౫, ఆ.

ఉక్కురి. దే. విణ. (ఉక్కు+అరి.) శౌర్యవంతుడు. "నీ. ఉక్కురివై పొంచినక్కుచు నెకకోలగూ లనేయగ నల్లవారిగాడు." అచ్చ. యు. కాం.

ఉక్కులు. దే. అ. క్రి. ఉక్కుడంగు. "చ. చిటు నగవొప్పుగాండివము చెచ్చెరసజ్యము చేసి నేనలు, క్షణరథసంబు మైనడరంగవృడిద్రాణి యునీడఁ బోకయ, త్తఱిదలుమంగ" భార. విరా. ౫, ఆ.

ఉక్కులుడు. వై. విణ. ధరుంధరుడు. "మ. విల సచ్చక్రచతుష్కమైఘనతరద్వీపిత్వగావేష్టనో, జ్వలి మైకిష్కుచతుశ్శతే త్రితయవిస్తారాధ్యమై రెండువే. లెలుగుల్ పూనినకాంచనోన్నతరథం బే పెక్కఁగా నెక్కియు, క్కులుడైయేగెను యుండువైశ్యమునకేక స్వామియైతండన్." హరి. పూ. ౪, ఆ.

ఉక్కుళము. యు. దే. వి. శత్రువులెత్తినచుట్టును జలినీకొనుటకై యంచు కావలి, కోపురము. "వ. ఆపృథ్వీపుర్యతే ప్రదేశంబుననుక్కుళంబున్న యక్షకిన్నరులు." ఉ. రా. 3, ఆ.—వై. పురాధి ముఖమైనరాజమార్గము, ఉ పనిమ్మరము. "ఉపనిమ్మరంబగునుక్కుళమన." ఆం. భా.

ద్వి. భూ.

ఉక్కిరిచిక్కిరి. దే. విణ. ఉపరితిరుగనిది.

ఉక్కివము. దే. వి. కపటము. "నీ. గాండివము దిగాఁగలయుధంబుల నుక్కివంబున నప్పు డొడిచికొనఁగ, మఱచినవాడయ్యు." భార. ఆర. ౧, ఆ.

ఉక్కివుడు. దే. విణ. కపటముగలవాడు. "నీ కడుఁగ్రొవ్వివొల్లి యెప్పుడునాకు నేఁటేటఁగె యుపూజలు నేడు నేయనొల్ల, కుక్కివుడైనదా మోదరుకలుపులు విని యొక్కచిడిపిగట్టునకుఁగె నెరి." హరి. పూ. 2, ఆ.

ఉక్కిస. దే. వి. పొడిదగ్గు. "గీ. ఉక్కిసయున దగ్గుబిక్కిటిల్లె." భాగ. ౬, స్కం.

ఉక్కిడు. దే. విణ. (ఉక్కు+ఈడు.) మూర్ఖుడు "ఉక్కిలయ నేర్పులేక తమకించి పయంబడినా చువారు." నిర్వ. 3, ఆ.

ఉక్కు. దే. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "ద్వి. ఘోరాహ వంబునఁగుంభకణ్డాది, వీరులు పెక్కండు విష మవిక్రములు. ఉక్కిరందలువిభండొక్కఁడ చిక్కి, నెక్కిటి రఘురామునితఁడేమి గెలుచు." రా. యు. కాం.—2. నలంగు. "ద్వి. కరముఁ రామలక్ష్మణులనిద్దఱును, గరముక్కుఁబట్టిరాత నుడుక్కుమోటి." రా. ఆర. కాం.—వి. 1. అ యస్సారము; 2. శౌర్యము; "చ. అనివినిపిఁ చినన్ బలమురాంతకులుక్కునఁబేర్చియన్వనం బునఁగలదైత్యకోటిఁబోరపుచ్చక లోకముబాడ మానదం, చూరిగి." వి. పు. 2, ఆ.—3. శ్రేర్థము.

"క. ఎఱకలుగలకులశైలము, లెఱంగుపె ఱయరయము నెఱయనివిక నెగసిబి. ట్టులుముజల ధరము క్రియను, క్కుటితదనమెల్ల నర్దుఁ నార్చుచుఁ గడిమిన్." భార. ఆర. ౬, ఆ. (ఈ పదమునకర్థము పరాక్రమము బలము అని చెప్పుచున్నారగాని ("క. చక్కునగునునిన రక్కును, డక్కుజముగఁబెట్టినచచ్చి యయ్యని లజానీ, యుక్కునువీరముఁజూచెదఁ, జిక్కుఁగ నిల్వనునికడు విజృంభించివడిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ. "గీ. ఇవిధంబునఁబోరకునింద్రతనయు. నుక్కులాపునునంతకెక్కుడయ్యె." భార. విరా. ౫, ఆ.) ఇత్యాది ప్రయోగములనుజూపఁ ఆది సరిగా తోచలేదు.)

ఉక్కుతీగ. దే. వి. (వీణలోనగువానికీతేనెడు) ఉక్కుతంతరి.

ఉత్క. తునియ. దే. వి. ఉత్క. తునుక. విణ. శూరుఁ
డు. “గీ. ద్రాపదేయులు నానుభ ద్రానుతుండు,
నుత్క. తునియలుగార.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.
ఉత్క. మడగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉత్క. చెడు;
“చ. ఉఱకవిరోధి సైన్యముల నుత్క. మడంగఁగు
నల్లసద్గతిం. బఱవ.” భార. విరా. ౫, ఆ. —
2. చచ్చు. (ప్రే. ఉత్క. మడచు. “ఎ, గీ.
అనినివారకవమలనుదానవులనాతఁ, డొక్కరుం
డకాచెయ్యుత్క. మడచె.” భార. విరా. ౪, ఆ.)
ఉత్క. అ. వై. వి. చక్కరఁజేల్చిపారఁటినపిండి.
ఉత్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకఁబదస్సు. (చూ. ఛం
దస్సు.) విణ. చెప్పబడినది.
ఉత్క. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మాట; 2. సరస్వతి.
ఉత్క. సం. వి. అ. న. సామవేదము.
ఉత్క. సం. వి. న్. పుం. ఋషభము, ఎద్దు.
ఉత్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంటకుండ, లోవి.
ఉత్క. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉత్క. యంగు
వండబడినది, పైతరము.
ఉత్క. సం. దే. వి. ఆయువు. “క. ఏనుంగనికరమర
యక, పూనితఁగాకీటియడలబొసగునెయ్యెం,
గానమెకాలనియమగతి, తోనావేటమునియు
గముఁద్రుంగించెడుదొక.” రాఘ. ౧, ఆ.
ఉత్క. ది. దే. వి. చాంద్రాయణసంవత్సరది.
ఉత్క. ది. దే. వై. ఆ. క్రి. మ్రోగు, శబ్దించు*.
“బంగరుటండ్రియలుగ్గడింపఁగొక.” పాండు. ౨,
ఆ. — స. క్రి. వచించు* ; “గీ. ఆదియునుంగాక
జనియించుటాదిగాఁగఁ, బసులలోనన పెరిగినపా
లనుండు, వావిమాలినపశుమార్గవర్తనంబు, నూను
టరిదియైదియేలయుగ్గడింప.” హరి. ఉ. 3, ఆ.
“హరినామాంకములుగ్గడించుచు.” లక్ష్మీ. ౫, ఆ.
ఉత్క. దువు. వై. వి. మిక్కిలి. అధికము. “చ.
ఏటుగంటియు, గ్గుదవగు నెత్తుటన్పుడిసిక్రక్తెడు
నెత్తుటఁగుండుమచ్చవిం, బడసె.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
ఉత్క. సం. వై. వి. చేతఁబట్టుకొనిపోవుటకు అనుకూ
లముగా కలకాదుల ముఖమునఁ గట్టుల్రాడు.
ఉత్క. లించే. వై. ఆ. క్రి. నట్టువుడుకొలిపించు.
ఉత్క. లించే. దే. స. క్రి. (పడుగు పేకలపోగులను) చేర్చు.
ఉత్క. దే. వి. 1. బిడ్డలకుఁ గలిపిపోనెడి చనుబాలా
ముదము; “చ. అతనికిభూతనామమిడియాదర
ణంబునఁబ్రోచెనిదిరా, పతికృప నేగుదంచయ
లవ్దనివాసయుఁబాంచనన్యమొక, చతురపుఁ

బాలదొకవిమలసత్యము పేరిటిపాలతోడన, చ్యు
తపదభక్తి పేరిచమురుగ్గుగఁబెట్టుచుఁ బెంచెన్
లిక.” పర. ౧, ఆ. — 2. ముడుత. “నీ. మేని
యున్గులుమాన్చి మెదలకచిత్రరూపముభంగిఁ
బర్వతభాతినుండె.” వా. ౪, ఆ.
ఉత్క. దు. దే. వి. మేర, మర్యాద. “ఎ, గీ. గడు
వనగ మేరయనగ నుగ్గుడటనగ, నడరుమ
ర్యాద.” ఆం. భా. ద్వి. తు.
ఉత్క. పడు. ద్య. ఆ. క్రి. ముడుతపడు. “వ. జగిదగి
బిగివదిలి స్రగ్గియున్గుపడి తరంగితాయమానలైన
సర్వాంగిణాచర్చంబును.” కవిక. ౫, ఆ.
ఉత్క. లువాలు. దే. ఆ. క్రి. (నూలిపోగు.) మెలిపడు.
ఉత్క. లి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంది, మగువ. వనిత.
ఉత్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వస1. విణ. భయంకరురాలు.
ఉత్క. సం. పశ్యుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. త్రూ
రుడు; 2. భయంకరుడు.
ఉత్క. సం. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకదినును ఓమ
ము; 2. వస1.
ఉత్క. త్రూడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, వేడి
కంటివేలువు.
ఉత్క. గ్రాణము. దే. వి. సామగ్గులుంచెడుగది, శోష్ణము.
ఉత్క. గ్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు; 2. శూ
ద్రదానియందు త్తీయనికిఁబుట్టి శోశరక్షణా
దులచేబ్రదుకువాఁడు. విణ. భయంకరుడు.
ఉత్క. చిత. దే. వి. ఉత్తై. శుండీ, (చూ.) ఉచ్చిత.
ఉత్క. చితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తగినది;
2. ఉంచబడినది; 3. ఎఱుంగబడినది; 4. శొ
లదియిడబడినది.
ఉత్క. చ్చండము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆగ్ర
హముగలది; 2. వడిగలది.
ఉత్క. చ్చంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆపరరాత్రము.
ఉత్క. చ్చట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వట్టువమునై1.
ఉత్క. చ్చము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉన్నతము, పొడవు.
ఉత్క. చ్చయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సమూహము;
2. పోకముడి.
ఉత్క. చ్చరణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చారణము.
ఉత్క. చ్చరించే. సం. స. క్రి. వాక్రుచ్చు, చెప్పు.
ఉత్క. చ్చరితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉచ్చరింపఁబడినది.
ఉత్క. చ్చటనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఒకవిద్య; (చూ.
విద్య.) 2. వేళ్లతోఁబెఱుకుట.
ఉత్క. చ్చారణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చరించుట.

ఉచ్చారము. సం. వి. అ. పుం. పురీషము, విష్ణు.
ఉచ్చావచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహు
ప్రకారములుగలది.

ఉచ్చి. డే. వి. సోడు, బ్రహ్మరంధ్రము.

ఉచ్చిత. డే. వి. ఉచితః. "నీ. చెవులకి తెల్లయు
చ్చితకాయలెంతేనీ." య. ౧. ఆ.

ఉచ్చిచ్చిర. డే. వి. కుక్కనుపిలుచుటయందగు
ధ్వన్యనుకరణము.

ఉచ్చైశ్చవము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునిగుఱ్ఱము,
నిక్కువీనులజక్కి.

ఉచ్చేకరించే. డే. అ. క్రి. (అనాదరముచే) ఉచ
క్కుమును.

ఉచ్చేక్కు. డే. వి. ఉచుకరించుటయందగు ధ్వన్యను
కరణము.

ఉచ్చే. వై. వి. కాలుగుడి, మాత్రము*.

ఉచ్చేబుడ్డ. ద్వ. వి. నీరుతిత్తి, క్లోమము.

ఉచ్చేమల్లి. డే. వి. దిసమొల అడవి, నగ్నిక. "వ.
అయ్యవసరంబున గోటవియనంగ సొక్కయు
చ్చుమల్లివచ్చి యడ్డవడిన నానగ్ని కంజూచి." ఉ.
హరి. ౬. ఆ.

ఉచ్చే. డే. అ. క్రి. నాటివెడలు. "ఎ. గీ. ఉరము
వడిదాకిపీపుననుచ్చిపోయె." భార. భీష్మ. 3.
ఆ. - వి. ఉరి, వాగుర.

ఉచ్చిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁగా
మిగిలినది, ఎంగిలి.

ఉచ్చృంఖలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు
లేనిది.

ఉచ్చానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దట్టము.

ఉచ్చాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్పేధము, పొడవు.

ఉచ్చాయము. సం. వి. అ. పుం. — వై. —

ఉచ్చితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెరిగినది;
2. పొడవైనది; 3. పుట్టినది.

ఉచ్చసీతము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి వెలికింబు
చ్చుట. విణ. ఊపిరి వెలికింబుచ్చినది.

ఉచ్చాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరి వెలికిం
బుచ్చుట; 2. ఊజట; 3. కలుఁజూ; 4. ఆఖ్యా
యికపరిచ్ఛేదము.

ఉజాడు. హిం. విణ. పొడయిన.

ఉజ్జయిని. సం. వి. ఈ. క్రి. ఒకానొకపట్టణము.

ఉజ్జాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, లొల.

ఉజ్జ. డే. విణ. ఉద్దియొక్కరూపాంతరము.

ఉజ్జీవనము. సం. వి. అ. న. జీవనము, బ్రదుకు.

ఉజ్జీవించే. సం. అ. క్రి. జీవించు, బ్రదుకు.

ఉజ్జృంభితము. సం. వి. అ. న. చేష్ట. విణ. విరిసినది.

ఉజ్జ్వలము. సం. వి. అ. పుం. సింగారము. విణ.

1. వెలుగునది; 2. తెల్లనిది; 3. విరియునది.

ఉజ్జ. డే. వి. ఊహ.

ఉజ్జగిల్లు. వై. అ. క్రి. లొలగు. "ముక్ ద్వాపరముజ్జ
గిల్లుతటి." పాండు. 3. ఆ. (ప్రే. ఉజ్జగించు.)

ఉజ్జగోను. డే. స. క్రి. (ఉజ్జ+గోను.) ఊహించు.

"నీ. అపక్తికొడబడు నా గాములెలుగఁడు

లజ్జాభిమానంబులజ్జగొనఁడు." రుక్మా. ౫. ఆ.

ఉజ్జనము. వై. వి. విడుపు. "గీ. అనినవాసకా

రంబునుజ్జనమొనర్చి, యక్కుచూరుఁడునేమిరా

యనుచునుండె." విక్ర. 3. ఆ.

ఉజ్జనసేయు. వై. స. క్రి. (ఉజ్జనము+సేయు.)

విడుచు. "సంధ్యాభివందన శ్రద్ధయుజ్జనసేయు."

కాశీ. ౪. ఆ.

ఉజ్జని. వై. వి. ఉజ్జయిని. "మ. తానేగను, జ్జని
కిన్ సమృతిచాదుకంబువలనకొసంతోషితస్వాం

తుడై." విక్ర. ౨. ఆ.

ఉజ్జోయించే. డే. స. క్రి. ఊహించు.

ఉజ్జీవకల్లు. ద్వ. వి. అగ్ని వర్షితమునుండివెడలఁగ
క్కులబడినతాయి.

ఉజ్జనము. సం. వి. అ. న. విడుపు, ఉజ్జనము.

ఉజ్జీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉటంకము. డే. వి. టూకి, సంగ్రహము.

ఉటంకి. డే. విణ. 1. చొరవగలవాఁడు; 2. ధైర్య

ముగలవాఁడు.

ఉటంకించే. డే. స. క్రి. సంగ్రహించు.

ఉటంకు. డే. విణ. ఉటంకియొక్కరూపాంతరము.

ఉటంజము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. ఆకుటిల్లు; 2. ఇల్లు.

ఉట్టుంకణము. సం. వి. అ. న. స్థావనము.

ఉట్టుంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థావనంబడినది.

ఉట్టి. డే. వి. విడతలులోనగునయించుటకై దారము

లతోనల్లివేలఁగట్టెడియంత్రవిశేషము, శిక్యము.

ఉట్టివీల. డే. వి. ఇరుప్రక్కల తలయేర్పడినచీల.

ఉట్టివడు. డే. అ. క్రి. 1. ఉన్నట్టుండి కలుగు;

2. అతిశయించు. "అయితంబుధరలంబునోర్థ

తిక సూర్చినవేగముట్టినద." శేష. ౨. ఆ.

ఉట్టు. దే. అ. క్రి. కాలు, స్రవించు. “గీ. ఆర్పి నెత్తురుట్టనమ్మ ప్రకముపట్టి, కొనియతండుదాట్ల ఘోరభంగి, బ్రమరిపాటికురున్న పాలకునరదంబు, నందువైచియిట్టులనియెనధిప.” భార. ద్రో. ౫, ఆ. —వి. ఉప్పుపండదగిన నేల.

ఉట్టవడియము. ద్వ. వి. ఒకదిన నువడియము.

ఉట్టబొద్ది. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

ఉతాణి. దే. విణ. గొప్ప, ఉన్నతము.

ఉదాయంచే. హిం. క్రి. పాటిపోవుట, హరించుట.

ఉడికిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉడుకు, తపించు.

ఉడిగము. దే. వి. ఉడిగముయొక్కరూపాంతరము.

“మహా సద్గర. అయ్యర్థలకుంబుత్తెంచెదూనా ఘనతియిడిగవుందో మజాతాక్షి చేతకొ.” నై. ౮, ఆ.

ఉ. ఆ.

ఉడివోవు. దే. అ. క్రి. (ఉడిగి + పోవు.) తొలగు.

“క. అడిసిగ్గులుతముకంబులు, నుడివోవగగగే లికడకలాదవగ.” మార్క. ౮, ఆ.

ఉడుబోతు. దే. విణ. (ఉడుగు + పోతు.) ఉడుగు వాడు, విరతికీలుడు.

ఉడుబోతుపించె. దే. వి. కాపు ఉడిగిపిమ్మట చెట్లయందు కలిగెనుపించె.

ఉడుక. వై. వి. వాద్యవిశేషము, హుడుక్కుము.

ఉడుకాటము. దే. వి. ఉడుకాడుట.

ఉడుకాడు. దే. అ. క్రి. ఉడికిల్లు.

ఉడుకు. దే. అ. క్రి. తపించు. వి. తాపము.

ఉడుకుబోతు. దే. విణ. (ఉడుకు + పోతు.) ఈ ర్వాభివు.

ఉడుకువ. దే. వి. ఉట్టు, విరితి. “నీ, వావిరిపాద రెడివగవునందడిబడియురియుచునునికికినుడు కువయును.” భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుక్కు. వై. వి. ఉడుకయొక్కరూపాంతరము.

ఉడుగర. దే. వి. 1. కానక; “గీ. కడకరాసింగ మునకుడుగరలాసంగె.” అచ్చ. యు. కాం. —

2. బహుమానము. “వ. ఇట్లు గావించియక్కురు వరిపట్టి కప్తుటియక్కొమ్మ చేతిగులుతుగొనివచ్చి ముద్దియు సుద్దియుద్దవిడి నెటింగించినబొంగిరా మండతనిగొంగిటంజేర్చి గారవించియుడుగరలి చ్చియనిచిన.” య. 3, ఆ.

ఉడుగు. దే. అ. క్రి. కృశించు. స. క్రి. మాను. “ఉత్పలగంధినన్ను డిగియొడ్లనుబంపుము.” భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుత. దే. వి. వీపున మూడునిడుపుగీలుగల జంతువిశేషము, చిక్రోడము.

ఉడుపకుక్క. ద్వ. వి. (ఉడుము + కుక్క.) ఉడు ములోనగువాని వేటా డెడుట్టు స్రవనము, మొ అనడము. “క. బాగిలములు మొఅనడములు, సా గెగలసి చాపముక్కరగతినందా, బాగిలములె దిరెబండుల, కైగోధాదికముగాలికడెర నితర ముల్.” (ఇదిమలీయొకచో చెప్పబడినప్పుడు.) “గీ. మున్ను బాగిలములగూడిచన్నయట్టి, యు డుపకుక్కలు కుందేళ్లనుండుగువుల, నుడుముల గ్రహింపబుట్టలకడలబొదల, గిరులసరియల బసివట్టితిరుగువోట.” స్వా. ౪, ఆ.

ఉడుపము. సం. వి. అ. న. ప్లవము, తేప్పవ్రాసు.

ఉడుపు. దే. ప్రే. ఉడుగజేయు, ఉడిగించు.

ఉడుపుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు, చు క్కలతేడు.

ఉడుపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. అశోకము; 2. తామర; 3. దాసనము.

ఉడుము. దే. వి. బల్లివంటిరూపముగల ఒకపెద్దజం తువు, గోధ.

ఉడువు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఉడుగు. “ఉ. వింతయొ కాముశక్తి నడివింపగ శక్యమె యెట్టివారికొ.”

భార. అది. 2, ఆ. — సం. వి. ఉ. ప్రీ. న. నక్షత్రము.

ఉడుసర. దే. వి. కాచి, వాయునీ.

ఉడ్డువ. దే. వి. ఉడుకువయొక్కరూపాంతరము.

“చ. వలవదురోయబొండవులవారికాయుడ్లు వలేని త్రిమృతక, బలమలీనస్యసత్వములపాల్ప డిచచ్చినవోటబూరియుకొ, మొలవకె.” భార. విరా. 3, ఆ.

ఉడ్డ. దే. వి. 1. నాలుగు; 2. రాశి.

ఉడ్డకేలువేలుపు. ద్వ. వి. విష్ణువు, సుతుర్ముఖుడు.

ఉడ్డమోమువేలుపు. ద్వ. వి. బ్రహ్మ, సుతుర్ముఖుడు.

ఉడ్డా. దే. వి. ఉడ్డయొక్కరూపాంతరము.

ఉడ్డాడు. దే. అ. క్రి. కలగు. “ద్వి. వేగనందుని పల్లె వెలుచియుడ్డాడ, నలయకవడ్లుండునిపల్కి యనుప.” భాగ. ౧౦, స్కం. (ప్రే. ఉడ్డాడించు.)

ఉడ్డీనము. సం. వి. అ. న. వైకగరుట, వెగవు.

ఉడ్డుగుడువు. దే. అ. క్రి. ఉపిరితిప్పలేక బాధపడు, తికమకలాడు. “వ. ఉదవాసక్లేశంబును నుడ్డుగుడి చివెలువలికీలుట మెగయుచు.” పాండు. 3, ఆ.

ఉడ్డపల్లించి. దే. వి. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఉణుజ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (అప్ర.)
 ఉతక. దే. వి. ఉత్తరాసితిగెడుకొయ్య.
 ఉతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఉతము, నేనినది.
 ఉతుకు. దే. స. క్రి. ఉదుకు, గుంజా.
 ఉత్కంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇష్టమస్తుప్రాప్తయందలి
 కేగిరపాటు, తహతహ.
 ఉత్కంపించు. సం. ఆ. క్రి. ఆకంపించు, వణకు.
 ఉత్కటము. సం. వి. ఆ. న. లవంగపువట్టు. వి. వి.
 1. అధిక మైనది; 2. మదించినది.
 ఉత్కము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఉత్కంతకలది.
 ఉత్కరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సమాహము; 2. రాశి.
 ఉత్కర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రైవ్యము, మేలు.
 ఉత్కలము. సం. వి. ఆ. పుం. దేశవిశేషము.
 ఉత్కలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్కంత; 2. పెద్ద
 అల; 3. హేల.
 ఉత్కలుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ధురీణుడు,
 నిర్వాహకుడు.
 ఉత్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధాన్యము తూ
 ర్పెత్తుట; 2. ప్రోగుచేయుట.
 ఉత్కృష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము,
 మేలుచేయు.
 ఉత్కృచము. సం. వి. ఆ. పుం. లంచము.
 ఉత్కమము. సం. వి. ఆ. న. మీడికిబోవుట.
 ఉత్కశము. సం. వి. ఆ. పుం. లకుముకిపిట్ట; గోరు
 వంక. (అనికొందఱు.) పెన్నడవులుగు. (అని
 కొందఱు.)
 ఉత్కృష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఎగజిమ్మబడినది.
 ఉత్కృషము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎగజిమ్మట.
 ఉత్కృతము. సం. వి. ఆ. న. 1. గజక్రీడ; 2. విష
 మస్థలము. వి. వి. పెల్లగింపబడినది.
 ఉత్త. దే. వి. రిక్తము, శూన్యము.
 ఉత్తండములు. దే. వి. బ. ఆడువారికంతభూషావి
 శేషము.
 ఉత్తంభనము. సం. వి. ఆ. న. 1. నిలుపుట; 2. పొడి
 గించుట.
 ఉత్తంభించు. సం. స. క్రి. 1. నిలుపు; 2. పొడిగించు.
 ఉత్తంభితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలుపబడి
 నది; 2. పొడిగింపబడినది.
 ఉత్తంసము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. పూగము;
 2. సిగబంతి.

ఉత్తృష్టము. సం. వి. ఆ. న. ఎండినమాంసము. వి. వి.
 1. కడలినది; 2. కాంచబడినది.
 ఉత్తము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమురాలు; 2. చిలు
 పాలి. వి. వి. 1. ముఖ్యము; 2. (వ్యాకరణము
 నందు) కడపటిది.
 ఉత్తమర్షుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అప్పిచ్చినవాడు
 ఉత్తమాంగము. సం. వి. ఆ. న. శిరము, తల.
 ఉత్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.
 ఉత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నక్షత్రవిశేషము; 2. ఉత్తర
 పుదిక్కు; 3. విరాటునికూతురు. అ. న. ము. 1. 2. క
 అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. మా
 జుమాట. వి. వి. 1. ఉత్తరపుదిక్కుది; 2. మీడిది.
 ఉత్తరంగము. సం. వి. ఆ. న. కడపకుసరిమీడికమ్మ.
 వి. వి. లేచునట్టి అలుగలది.
 ఉత్తరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (మృతులకుజే
 నెడి) అపరకర్తము.
 ఉత్తరడొక్కరము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము.
 ఉత్తరణము. సం. వి. ఆ. న. దాటుట.
 ఉత్తరదోకరము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్తరడొక్కరము.
 “స్థో. గ్రీయాభ్యుభూజాయాభ్యపాదేనాక్రమ
 జేసతి, అన్యజాన్వవబంధేనకుర్యాదుత్తరదోకర
 మ్.” అని శివతత్త్వరత్నాకరము.
 ఉత్తరపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. సిద్ధాంతము.
 ఉత్తరఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
 ఉత్తరభద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
 ఉత్తరవాసము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్తరీయము. “నీ.
 చంద్రాశ్రవముతోడ సరియైన వెలిపట్టువుట్టము
 త్తరవాసముగధరించి.” వై. ౮, ఆ.
 ఉత్తరసాక్షి. సం. వి. ఆ. పుం. సాక్షులగుటకుసాక్షి.
 ఉత్తరాషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
 ఉత్తరాసంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉత్తరీయము.
 ఉత్తరాసి. దే. వి. తలుపుక్రిందతిరిగెడుకుబుసము.
 ఉత్తరించు. ఉత్త. దే. స. క్రి. ఖండించు. “ఉత్తరిం
 చు తమలపాకునిక్కెడుక్రియ.” ఉ. హరి. ౪
 ఆ. “ద్వి. తలుపుత్తరించు.” రా. ఆర, కాం.—సం
 దాటు.
 ఉత్తరీయము. సం. వి. ఆ. న. బయిరవాసము.
 ఉత్తరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సామంతునిచేరువను
 రాజు; 2. విరాటునికొడుకు. వి. వి. ఉత్తముడు.
 ఉత్తరువు. వై. వి. సెలవు, అడ్డు.

ఉత్తరేను. దే. వి. అపామార్గము. (దీనినే ఉత్తరేణి యని వాడుదురు.)

ఉత్తరోత్తరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. వైవై.

ఉత్తలపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉత్తలము+పడు.) 1. త్వరపడు; “వీచీభుజానలి యాలింగనకలి కుత్తలపడె.” వారి. పూ. 2, ఆ.—2. పరితాపపడు; “అనువినుచుం గలంకుహృదయంబునదాపముని న్నటిల్ల.” (అమీద.) “అనుచునుత్తలపడునయ్య వసరంబున.” భార. విరా. ౫, ఆ.—3. వ్యత్యస్తముగు; “చ. కలఁగెఱయెనిధుల్ గిరులుకంప మునుంచెఱలిం చెభూమిది, కుల్లునడకకై వియత్తలముగుబ్బటిలై గ్రహతారకంబులు, త్తల పడఁజొచ్చె.” భో. ౪, ఆ.—4. కలఁతపడు.

ఉత్తలపాటు. దే. వి. (ఉత్తలపడుట.) 1. త్వరపడుట; 2. పరితాపపడుట; 3. వ్యత్యస్తముగుట; 4. కలఁతపడుట.

ఉత్తలపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఉత్తలము+పెట్టు.) 1. త్వరపఱచు; 2. పరితాపపడఁజేయు; 3. వ్యత్యస్తముకావించు; 4. కలఁతపఱచు.

ఉత్తలము. దే. వి. 1. త్వర; 2. పరితాపము; “క. చిత్తంబునఁదైకొనియెడు, నుత్తలమునడంచుముఖపయోరహమునఁద, భ్రాతృడు వెడనవునఁబ్రియు, చిత్తం బిగుత్తఁజనియెఁజెలుచునుడవికి.” సం. “సహభర్తాహసంతీన హృదయేన విదూయతా.” భార. ఆర. 2, ఆ.—3. వ్యత్యస్తము; 4. కలఁత. “ఉ. అత్తలఁగెంపుమీతినఘనానియాకసమెల్లఁగప్పిక్రొ, న్నైత్తురు నెప్పులఁగ నురిసేరిధియెంతయుఘూర్ణమానమై, యుత్తలమండఁబర్వతములొక్క మొగిఁగదలెఁ మ హేలూల్కముల్, మొత్తము గట్టిరారెవలముల్ వెఱఁగందఁగఁజేటు తెల్పుచున్.” నిర్వి. ౨, ఆ.

ఉత్తానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోఁతులేనిది; 2. వెలికిలినది.

ఉత్తానశయ్యఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెలికిలి పరుండుబిడ్డ, డింభుఁడు.

ఉత్తారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటించువాఁడు.

ఉత్తార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁదగినది.

ఉత్తాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. తొట్టుపాటుగలది; 3. మేలైనది; 4. విరివియైనది.

ఉత్తి. దే. వి. ఈడు, ప్రతినిధి. “చ. శమునతనూజ మాద్రిజాలపాత్యులుగాఁజనియోపనాశ్వదు, గ్గమువడిఁజొచ్చి యధ్వరతురంగముఁబాపనికిచ్చి తొడ్రిపా, పములనడంచినగ్గతికిఁ బంపినక్రీడి ఋణంబు సేనత, త్వమరతలంబునకా వినుతకార్యమునుత్తిగఁదెట్టితీర్చెడక.” కై. ౧, ఆ. (ఇది యింకను విచార్యము.)

ఉత్తిర్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁబడినది. ఉత్తుంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది. ఉత్తుండి. సం. వి. ఈ. క్రీ. గురుజే.

ఉత్తుండు. వై. విణ. తగినవాఁడు. “గీ. ఎన్నియేండులు మనుజుని యెప్పుగంగ, వారిలోనుండునన్నివేల్ వత్సరములు, నాకలోకమహాసుఖశ్రీకానాథఁ, డుత్తుడైయుండు నిర్బలబిత్తవృత్తి.” భార. ఆను. ౨, ఆ.

ఉత్తేజనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేరేచుట; 2. వాడిచేయుట; 3. నడపుట; 4. పుచ్చుట. ఉత్తేజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రేరేచఁబడినది; 2. వాడిచేయుఁబడినది; 3. నడపఁబడినది; 4. పుచ్చఁబడినది.

ఉత్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలిచినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్చుండిలేచుట; 2. పురుషప్రమాణము 5. యుద్ధము; 6. మలముబాఁతెడి రోగవిశేషము; 7. సంతోషము; 8. సమాప్తి; 9. సైన్యము.

ఉత్థాపకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లేపునది.

ఉత్థాపనము. సం. వి. అ. న. లేపుట.

ఉత్థాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లేపఁబడినది.

ఉత్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లేచినది; 2. పుట్టినది; 3. పెరిగినది; 4. యత్నించినది.

ఉత్తృతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎగయుట; 2. పుట్టుక. ఉత్తృతిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఎగిరెడుస్వభావముకలవాఁడు.

ఉత్తృతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎగినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్తృతిష్టువు. సం. విణ. ఉ. ఎగిరెడు స్వభావముగలవాఁడు.

ఉత్తుత్తి. సం. వి. ఇ. క్రీ. జననము, పుట్టుక. ఉత్తుథము. సం. వి. అ. పుం. న. కానిత్రోవ. ఉత్తున్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్థితము, పుట్టినది.

ఉత్పలపత్రము. సం. వి. అ. న. కలవతేకు. బ. పిఱుండులమొదినఖత్తములు. “చ. ఒనరగఁ జూడనిం పెనఁగనత్పలపత్రములొప్పుచున్నవీ, ఘనతరపైకతంబుపయ్యుంఁటిరకేన్నరకంతులారయం, చనుసమలీలనీడునొకయంబుజపాణికటి నఖాంకముల్, గనుఁగొనినర్దగర్భములుగానొకయంగనపల్నెనవునుకొ.” భా. ౨, ఆ.

ఉత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. కలవ; 2. చెంగల్వ కోట్టు.

ఉత్పలకారంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మామెన.

ఉత్పక్వ్యండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదుమాచు వాడు.

ఉత్పాటనము. సం. వి. అ. న. పెఱుకుట.

ఉత్పాటించే. సం. స. క్రి. పెఱుకు.

ఉత్పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెఱుకబడినది.

ఉత్పాతము. సం. వి. అ. పుం. అవశనము. (అనఁగా ఆజాలవిద్యజ్ఞప్రసిద్ధమైన వస్తురూపమున కంటెభిన్నమైనవస్తురూపము. ఇది త్రివిధము.— దివ్యము, అంతరిక్షము, భౌమము అని. దివ్యము—అపూర్వగ్రహసత్త్వములుపుట్టుట. అంతరిక్షము—పరివేషము ఇంద్రధనుస్సునుకలుగుట, కొఱవీయుపిడుగునుపడుట. భౌమము—అపూర్వములైనచరాచరవస్తువులుకలుగుట. ఇవి దుఃఖ రోగప్రదములు.)

ఉత్పాదకము. సం. వి. అ. పుం. శరభము. విణ. కలిగించునది.

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. అపాదనము, కలిగించుట.

ఉత్పాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపాదితము, కలిగింపబడినది.

ఉత్పాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఉత్పాదించు.)

ఉత్పాసము. సం. వి. అ. పుం. మర్దము దూటిపాఱ నాడెడు పరిహాసము.

ఉత్ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (మా. అలంకారము.) 2. హెచ్చరికలేమి.

ఉత్ప్రేక్షించే. సం. స. క్రి. ఉత్ప్రేక్షకలుగఁజెప్పు.

ఉత్పల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వికసించినది; 2. బలిసినది.

ఉత్పంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒడి; 2. తొడ; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (త్రేల్లచాచిపట్టిన

రెండుచేతులనుమనికట్లయందుఁగూర్చితొమ్మనఁబట్టినది.)

ఉత్పన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెల్లగింపఁబడినది; 2. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రసవము, ఉట. ఉత్పర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము; 2. దానము; 3. న్యాయము; 4. విడుపు; 5. సామాన్యము.

ఉత్పర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. త్యాగము; 2. విడుపు. ఉత్పర్జించే. సం. స. క్రి. విసర్జించు, విడుచు.

ఉత్పర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువబడినది.

ఉత్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. కోరికల కొనసాగుట; 3. గర్వము; 4. కోపము.

ఉత్పహించే. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. 1. నలుఁగు; 2. పెల్లగించుట; 3. పైకెత్తుట.

ఉత్పాదించే. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. పైకెత్తు.

ఉత్పాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నలుఁగు పెట్టబడినది; 2. పెల్లగింపబడినది; 3. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్పాఠణము. సం. వి. అ. న. కదలించుట.

ఉత్పాఠించే. సం. స. క్రి. కదలించు.

ఉత్పాఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలించబడినది.

ఉత్పాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. సూత్రము.

ఉత్పాహవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. పీఠరసము.

ఉత్పాహించే. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు.

“కా. మరుద్వైత్రింబొల్పుచూతాశులీలగుతుండు తాపిం చెనోదర్యతోకొ.” శై. ౬, ఆ.

ఉత్పిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అతిశయించినది; 2. గర్వించినది; 3. పొంగినది; 4. ప్రోక్షింపబడినది.

ఉత్పిక్తుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టమైనకార్యమునందు ఉద్యోగించినవాడు.

ఉత్పిప్రుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇయ్యబడినది; 2. విడువబడినది.

ఉత్ప్రేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము; 2. గర్వము; 3. పొంగు; 4. ప్రోక్షణము.

ఉత్ప్రేకించే. సం. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. గర్వించు; 3. పొంగు, స. క్రి. ప్రోక్షించు.

ఉత్పన్నము. సం. వి. అ. న. శరీరము. పుం, న. పాడవు.
ఉదంచనము. సం. వి. అ. న. 1. మూకుడు; 2. విజృంభించుట; 3. పైకివైచుట.
ఉదంచితము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) 1. విజృంభించినది; 2. పైకివైచబడినది.
ఉదంతము. సం. వి. అ. పుం. వృత్తాంతము, సుద్ది.
ఉదంతుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచునుఘ్యుడు; 2. వర్తకుడు.
ఉదకము. సం. వి. అ. న. జలము, నీరు.
ఉదక్తిము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) చేదబడినది.
ఉదక్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. రజస్వల, ముట్టుది.
ఉదగ్రము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) 1. పాడవైనది; 2. భయంకరమైనది.
ఉదజము. సం. వి. అ. పుం. పసులద్రోలుట. వి. అ. నీటుబుట్టినది.
ఉదధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదన్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీళ్లుత్రాగనిచ్చు, నీరువట్టు.
ఉదన్యంతము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదపానము. సం. వి. అ. పుం, న. కూపము, నుయ్యి.
ఉదయనీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సమాప్తేష్టి.
ఉదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. ఉన్నతి; 3. తూర్పుకొండ; 4. పాడవు.
ఉదరంభరి. సం. వి. ఇ. తనపొట్టపోసికొనువాడు.
ఉదరము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. యుద్ధము.
ఉదరపడు. ద్వ. అ. క్రి. అదరపడు. “గీ. ఉదరపడిమేలుకనికన్నులువిడచి, చూచికనదయట్టియాసాబగునచట.” హరి. ఉ. 2, ఆ.
ఉదిరిపాటు. ద్వ. వి. 1. అదరిపాటు; “ద్వి. ఉదిరిపాటునదదంతోపనినుండి.” విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.—2. ఉలికిపాటు. “ఎ, గీ. అతనియాకారమునుజూచియదరిదెదరి, చెదరిపదములుతడబడనదరిపాటు, గదురు.” ఉ. రా. 3, ఆ.
ఉదరు. దే. అ. క్రి. అదరు, చలించు. “నీ. ఉదరిత్రేళ్లుతీకెడునుగ్రకేసరులతోలిలగతాహులకింకవెలికినెగయ.” హరి. పూ. 2, ఆ.
ఉదగ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాగలకాలము; 2. రాగలఫలము; 3. ఉత్పైత్తముట్లు.
ఉదగ్ని. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. వి. అ. పైకగయుమంటలుగలది.
ఉదవనితము. సం. వి. అ. పుం, న. గృహము, ఇల్లు.
ఉదశ్చిత్తు. సం. వి. అ. న. సగమునీళ్లుచేర్చిననుజ్జగ.

ఉదస్తుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) తొలగించబడినవాడు.
ఉదాకరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. శేదమునందలిస్వరవిశేషము; (చూ. స్వరము.) 2. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)
ఉదాత్తుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) 1. గొప్పవాడు; 2. దయగలవాడు; 3. ఇచ్చువాడు; 4. ఒప్పదముగలవాడు.
ఉదానము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంతమునందలిగాలి; 2. పాము; 3. బొడ్డు.
ఉదారము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము, ఊడరలు. “శ్లో. ప్రియంగవోమ్యూదారాశ్చకోరదూషాస్సతీనకాః.” విష్ణుపురాణము. ప్రథమాంశము. ౬, అధ్యాయము.
ఉదారుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) 1. ఇచ్చువాడు; 2. గొప్పవాడు; 3. తిన్నదనుగలవాడు.
ఉదాసము. సం. వి. అ. పుం. తగులని.
ఉదానించే. సం. స. క్రి. తిరస్కరించు.
ఉదాసీనుడు. సం. వి. అ. పుం. దండెత్తిపోవువానికి మిత్రుడగువానిదేశమునకు నావలిదేశపురాజు. వి. అ. తగులనివాడు. ఉదాసీనపుమాటలు, దుర్భాషలు.
ఉదాస్థితుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వాకిటికావలివాడు; 2. స్వక్రమమునువదలినముని; 3. వేగులవాడు.
ఉదాహరణము. సం. వి. అ. న. చెప్పెడియర్థమునకు సరితానునట్లు ఎత్తిచూపెడు అర్థాంతరము, తెలివిడి.
ఉదాహరించే. సం. స. క్రి. ఉదాహరణపటము.
ఉదాహరణము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.
ఉదాహృతము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) ఉదాహరింపబడినది.
ఉదితము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) 1. చెప్పబడినది; 2. పుట్టినది.
ఉదియ. వై. వి. (ఉద్దియయొక్కరూపాంతరము.) యత్నము. “మ. వడిఁజుట్టుంజనియార్పుచేర్పుగదియకొవచ్చుకొవెనకప్రయతే, డృఢసాంచుంగబలించుఁజించుదొలంగుకడాయకదగవ్రేయమి, డృఢసాత్తుడివికెత్తుగిట్టియదియకబట్టుకబడంద్రోచుట, ల్విడిదోచుక

రుద్ధిరబుఁబిల్లుఁబెలుచకొప్పిఁనుఁగ్రంథంబు నకా” రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఉదియగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఉదియఁగొను.) య త్నించు. “నీ బండోరునొప్పింపనుడుగకపెనఁ గంగనొదవునదల్పులను దియగొనుచు.” రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఉదిరి. దే. వి. అవరంజి. “ఉదిరియంబరమువాఁడు.” చంద్రా. ౧, ఆ.—విణ. తప్తము. “నీ, ఇదికోల మెఱుంగుగాదుదిరింబగారంపుబనిమిగ్రమైదు వచ్చుపట్టుగాని.” పాండు. ౪, ఆ.

ఉదిరిగొను. దే. అ. క్రి. (ఉదిరిఁగొను.) వందు; తపించు. “వ. ఇట్లుహృదయంబునంగదిరినమద నానలలు చేనుదిరిగొనియునుదతిచిత్ర రేఖకిట్లని యె.” (ఇక్కడ ఉదిరిగొనియనియుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయందు పాఠము ఇట్లున్నది.) ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఉదిల. దే. వి. పరితాపము.

ఉదిలకొను. దే. అ. క్రి. ఉత్తలపడు, పరితపించు. “ఎ, గీ. మరుఁడుదోడ్తోడఁదేకునమాలికదిసి, తూపుగముల వ్రావ్యాడెమిమావనంత, కంతకు నునగ్గలంబగువంతఁదూలి, పోయెఁబావనుఁడెమి చెప్పదునరేంద్ర, వ. ఇట్లుమదనాన్నినుదిలకొని యన్ని దేవుండకాంతతోనేకాంతంబుననిట్లని యె.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఉదిచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరపుదిక్కు.

ఉదిచ్యము. సం. వి. అ. న. కురువేరు. పుం. శరావతీ నదియెల్లగాఁగలపళ్ళి మోత్తరముల మధ్యదేశము. విణ. ఉత్తరపుదిక్కుది.

ఉదిర్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదారము, గొప్పది. ఉదుంబరపర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దంతి? ఉదుంబరము. సం. వి. అ. న. రాగి. పుం. !. మేడి? 2. గడప; 3. కుష్ఠభేదము.

ఉదుంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుఁడు, పేడి. ఉదుకు. దే. స. క్రి. ఉతుకు, గుంజు.

ఉదుటు. దే. వి. ఉద్ధతి. “మూర్ఖలింగినఁగన్ము విచ్చిపేరుదుటునలేచెలత్తననహూదరుఁడు.” ఉ. రా. 2, ఆ.—విణ. ఉద్ధతము.

ఉదురు. దే. వి. ఉదుటు. “చ. చెదరకయత్తులద్దను జశేఖరుబిట్టెదిరించిభీకర, ప్రదరపరంపరల్ గు రిసిపైవయిన్లకవిధాయుధచ్చటల్, గుదిగొననిం చీరమునఁగోయనియాల్చినవోమ హూదరుం,

డుదురునొక్కఘోరగదయూనికృతాంతునిరీ లనుగ్రుఁడై.” ఉ. రా. 3, ఆ. (ఉదురుమిడుకు ఇత్యాదిపదప్రయోగమువలన నిది ప్రయోగవిర శముగానుండినను వ్రాయఁబడియెను.)

ఉదురుమిడుకు. దే. విణ. 1. ఉద్ధతుఁడు; 2. దుష్ట నీతుఁడు.

ఉదూఖలము. సం. వి. అ. న. 1. అోలు; 2. గుగ్గిల పుచ్చెట్టు.

ఉదూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెండ్లియ యినది; 2. బలిసినది; 3. వహింపఁబడినది.

ఉద్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదించుకొని వెలికుటికినది.

ఉద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎగపు; 2. పుట్టుక. “జగదుద్గతికినిబీజము.” అము. 3, ఆ.

ఉద్గమనీయము. సం. వి. అ. న. ఉదికినదోవతితో ఁడు. (కొండఁబడితిరింగమనియుదినీకర్మము ఉది కినదోవతి అనియు సహేతుకముగఁ జెప్పవ న్నారు.) విణ. ఎగయఁదగినది.

ఉద్గమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగపు; 2. పుట్టుక. ఉద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎగయు.

ఉద్గరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రక్కుఁడు; 2. శ్రేఘ. ఉద్గాఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము. ఉద్గాత. సం. వి. ఋ. పుం. యజ్ఞమునందుసామవేద తంత్రమునడపువాఁడు.

ఉద్గారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రక్కుఁడు; 2. శ్రేఘ. (చూ. అభిఘారము.)

ఉద్గారించు. సం. అ. క్రి. శ్రేఘ.

ఉద్గీఢము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదము. (సామ వేదముయొక్కభాగమని ఒకఁడు.)

ఉద్గీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రక్కఁబడినది. ఉద్గూర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వైకత్తఁబడినది.

ఉద్గ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉగ్రము. ఎగఁబట్టుట. (అనికొందఱు.)

ఉద్గ్రీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వైకత్తఁబడిన మెడగలవాఁడు; 2. గర్భముగలవాఁడు.

ఉద్గ్రసము. సం. వి. అ. పుం. చెక్కఁడుమ్రానికి ఊతగా క్రిందనుంచుకొనెడి బల్లలోనగునది, దాయి.

ఉద్గ్రము. సం. విణ. అ. పుం. ఇది వృత్తియందు ఉత్త రపదమై శ్రేష్ఠతను తెలుపును. (ఉదా. గవోష్ఠ ము. మొ.)

ఉద్ధాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతము; 2. ఉగ్గడించుట; 3. భేదించుట.

ఉద్ధాటించే. సం. స. క్రి. భేదించు, ప్రచ్ఛ. ఉద్ధాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉగ్గడించబడినది; 2. భేదించబడినది.

ఉద్ధాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుపగుదియ; 2. కాల్విత్రాటుపాటు; 3. చెబ్బ; 4. ప్రారంభము.

ఉద్ధుప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధోషించబడినది.

ఉద్ధోషము. సం. వి. అ. పుం. మొఱు.

ఉద్ధోషించే. సం. అ. క్రి. మొఱుపెట్టు.

ఉద్ధ. దే. ఉప. మిక్కిలి. (ఉద్ధవడి, ఉద్ధవిడి ఇత్యాదులు. ఉద్ధవడికి.—“ఉ. ఓనుమకేంద్రనీ వెనుక నుద్ధవడింబఱుతెంచుదాననీ, వామహనీయవేగమునకంకిలీనేయకతూగనూపినకొ, గామితసిద్ధి నొందు.” భా. 2, అ.—ఉద్ధవిడికి.—“క. విడు విడుతురగముఱుట్టక, విడువకమార్గొన్ననుద్ధవిడిబ్రాణంబుల్, విడిపించుచినిపాఱగ, విడువఁడకర్ణసుతుడనబ్రవీరుండునగుచు.” శై. ర. అ.

ఉద్ధండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. ఎక్కువైనది.

ఉద్ధండించే. సం. అ. క్రి. 1. ఎక్కువగు; 2. పొడవగు.

ఉద్ధంశము. సం. వి. అ. పుం. మత్కుణము, నల్లి.

ఉద్ధరి. ద్వ. వి. (ఉద్ధ+ధరి.) వాటమైమిక్కిలిపొడవైనట్లు.

ఉద్ధరుపు. వై. వి. నేలలోనగునవి యుంచి తీసికొనడివడ్డలేనియప్పు.

ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. మరుపుట.

ఉద్ధానుండు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుండు. విణ.

1. కట్టులేనివాడు; 2. స్వతంత్రుండు.

ఉద్ధాలము. సం. వి. అ. పుం. విరిగి.

ఉద్ధాలు. దే. వి. బ. చెప్పలు. “ఎ, గీ. పాదములగిట్టుకిట్టనిపలుకుమండు, కుచ్చుటుద్ధాలుఁజేపట్టుఁగోలయమర.” హంస. 3, ఆ.

ఉద్ధి. దే. వి. 1. జెత; 2. గూడలులోనగువానితో జల్లనీళ్లుపాటుకుకాలవ మొదట పచ్చిక పెళ్లులు మొదలగువానిచే నేర్పఱపబడినమిట్టు; 3. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. విణ. ఏ. సమానము.

ఉద్ధించే. దే. స. క్రి. 1. జతపఱచు; “వ. మనమిద్దఱమునుద్దించుకొని కటార్లనక్కటికయ్యింబు

గావించుచుకొర్యంబుకొలదిగొలుపుదము.” క. ౯. ౮, ఆ.—2. పోలు. “నీ. ఉదయాద్ధిరటము నునుద్దించుమరమునగొన్నభంబనుదివాకరుండు దోచు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

ఉద్ధికాండు. దే. వి. 1. జతయైనవాడు; “భాస్వంతు నియుద్ధికాండు.” భట్ట. ౫, ఆ.—2. చెలికాండు.

“ఎద్దుతల్లిడిజోదునుద్ధికాండు.” అచ్చ. ఆర. కాం.

ఉద్ధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బద్ధము, కట్టబడినది.

ఉద్ధినము. సం. వి. అ. న. పట్టపగలు.

ఉద్ధియ. వై. వి. యత్నము.

ఉద్ధియనేయు. వై. అ. క్రి. (ఉద్ధియ+చేయు.) య

త్నించు. “ఉ. నిద్దరమేలుకొమ్మరజనీచరవంశ

వతంసకుంకుమం, బద్ధినభంగిమింటనరెయిమిని

చెల్లెలుకాల్వసంధ్యరా, నుద్ధియనేయుచున్నయ

దియుష్టమయూఖనుతప్రసూతికొ, బ్రౌద్ధులు

చొచ్చియున్నయవి పూర్వదికాసరసీరుహాక్షి

కొ.” వై. ౮, ఆ.

ఉద్ధిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధేశించబడినది.

ఉద్ధిండు. దే. వి. ఉద్ధికాండు. “నీ. పిల్లదిపాడుమఁ

దెనఁగునుద్ధిలచే గ్రుద్దులబడికదికుందికుంది.”

శేష. 3, ఆ.

ఉద్ధీపకము. సం. వి. అ. పుం. కొండచీమ. విణ.

వెలిగించునది.

ఉద్ధీపనము. సం. వి. అ. న. 1. వెలుగుట; 2. విభా

వభేదము. (ఆలంబనగుణాదికము.)

ఉద్ధీపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలిగింపబడి

నది.

ఉద్ధేశము. సం. వి. అ. పుం. గుఱి.

ఉద్ధేశించే. సం. స. క్రి. గుఱించు.

ఉద్ధేశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱించదగినది.

ఉద్ధ్యోతింజే. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు, వెలుగు.

ఉద్ధ్రావము. సం. వి. అ. పుం. ఈడబోక.

ఉద్ధ్రావము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈడబోయినది.

ఉద్ధ్రతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్జించినది.

ఉద్ధతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్వృత్తి, గర్వము.

ఉద్ధరణము. సం. వి. అ. న. 1. వెకలించుట; 2. మీ

దికత్తుట; 3. వాంతియొత్తినయన్నము.

ఉద్ధరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీళ్లొత్తచేతబోసికొన

డు లోహసాధనవిశేషము.

ఉద్ధరించే. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీదికత్తు.

ఉద్ధర్. సం. వి. (బు. ఈ. బు.) ఉద్ధరించువాడు.
ఉద్ధర్ము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సవము, పండుగ.
ఉద్ధవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. యజ్ఞ
పహ్ని; 3. డు. ఒక యాదవుడు.

ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. పాయ్యి.

ఉద్ధారకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధరించు
వాడు.

ఉద్ధారణము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధరించుట.

ఉద్ధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉద్ధరువు; “తద
పుద్ధికముద్ధారః” అనివైజయంతి. అప్ప. (అని
కొందఱు.) 2. వైకత్తుట; 3. లేవనెత్తుట.

ఉద్ధరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. బరువైనది;
2. దట్టమైనది; 3. నిలుకడైనది.

ఉద్ధాతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) హింసికకద
లింపఁబడినది.

ఉద్ధృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పయికత్తఁబడి
నది; 2. చేదఁబడినది; 3. అనుభవించి విడువఁ
బడినది.

ఉద్ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గర్భము; 2. వైకత్తుట.

ఉద్ధృతుడు. సం. వి. అ. పుం. పాలిమేరవిధమును
సామంతులవలన విని దాని యనుభవాదులెఱిగి
యాపాలిమేరనేర్పాటుచేసినవాడు. వి. పై
కెత్తఁబడినవాడు.

ఉద్ధృష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకు
వచ్చినది; 2. మేలుకొన్నది; 3. వికసించినది.

ఉద్ధృభకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపు
నకుఁదెచ్చువాడు; 2. మేలుకొలుపువాడు.

ఉద్ధృభనము. సం. వి. అ. న. తలఁపునకుఁదెచ్చుట.

ఉద్ధృభము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలఁపు; 2. మేలు
కొలు; 3. వికాసము.

ఉద్ధృటము. సం. వి. అ. పుం. తాఁతలు. వి. అధికము.

ఉద్ధృటుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్చుడు. వి. అధికుడు.

ఉద్ధవము. సం. వి. అ. పుం. జననము, పుట్టుక.

ఉద్ధవించే. సం. అ. క్రి. జనించు, పుట్టు.

ఉద్ధృశితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము,
వెలిగింపఁబడినది.

ఉద్ధృష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) భూమినిభేదించు
కొనిపుట్టునది. (తరుగుల్లాది.)

ఉద్ధృదము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.)—పై—

(ఇది దకారాంతముగాను కలదు.)

ఉద్ధృన్నము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉద్ధృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పుట్టినది;
2. పొడవైనది.

ఉద్ధృదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగవ్రచ్చుట;
2. పుట్టుక.

ఉద్ధృమము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్బించుట, ఉద్ధృ
భామునుకదలించుట. (అనికొందఱు.) అన్యవ
స్థితచిత్త. (అనికొందఱు.) చమత్కారము.
(అనికొందఱు.)

ఉద్ధృంతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడుపడి
నది.

ఉద్ధృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. యత్నించి
నది; 2. వైకత్తఁబడినది.

ఉద్ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యత్నము, కడఁక.

ఉద్ధృమము. సం. వి. అ. పుం. —పై—

ఉద్ధృమించే. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఉద్ధృనము. సం. వి. అ. న. 1. రాజయొక్క సాధా
రణపుతోట; 2. ప్రయోజనము; 3. వెడఁబుట.

ఉద్ధృపనము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.

ఉద్ధృక్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధృగించినది.

ఉద్ధృగము. సం. వి. అ. పుం. యత్నము, కడఁక.

ఉద్ధృగి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) ఉద్ధృగముకల
వాడు.

ఉద్ధృగించే. సం. అ. క్రి. ఉద్ధృమించు, కడఁగు.

ఉద్ధృతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

ఉద్ధృతితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.

ఉద్ధృగము. సం. వి. అ. పుం. అంతరముననిలుచు

వస్తువు.

ఉద్ధృము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపిల్లి.

ఉద్ధృక్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధృగించినది.

ఉద్ధృకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విజృంభణము;
2. అతిశయము.

ఉద్ధృకించే. సం. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; 2. అ
తిశయించు.

ఉద్ధృర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎగయుట; 2. నలు
గు; 3. రాయిడి. వి. అతిక్రమించినవడతగలది.

ఉద్ధృహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కూతురు.

ఉద్ధృహనము. సం. వి. అ. న. ఎగబట్టుట.

ఉద్ధృహించే. సం. స. క్రి. 1. ఎగబట్టు; 2. మోచు

ఉద్వహుడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. విణ. వైక
త్తువాడు.

ఉద్వాతము. సం. వి. అ. పుం. మదములేనియేనుఁ
గు. విణ. 1. క్రక్కబడినది; 2. భేదించుకొని
వెలికుటికినది.

ఉద్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. తొలగించుట;
2. వధించుట.

ఉద్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లాడుట;
2. ఉత్సంత.

ఉద్వాహము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి.

ఉద్వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజ్జువు, త్రాడు.

ఉద్వగ్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వ్యవస్థపెప్ప
నది; 2. వెలుపుకొందినది.

ఉద్వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మీఁడుచూచుట.

ఉద్వృత్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గర్వించినది.

ఉద్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్ధతి, గర్వము.

ఉద్వేగము. సం. వి. అ. న. పోక. పుం. 1. ఉచ్చిం
చుట; ఉద్ధర్షభాగమునకుదలించుట. (అని
కొందఱు.) అవ్యవస్థిచిత్తత. (అనికొందఱు.)

చమత్కారము. (అనికొందఱు.) 2. వెలుపు.

ఉద్వేగిల్లు. సం. అ. క్రి. భీతిల్లు, వెలుచు.

ఉద్వేజనము. సం. వి. అ. న. 1. వెలుపు; 2. కలత.

ఉద్వేజితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వెలుపించు
బడినది; 2. కలతపెట్టుబడినది.

ఉద్వేలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అగ్గలము.

ఉద్వేష్టనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుకొనుట.

ఉద్వేష్టితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చుట్టుకొ
బడినది.

ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. అధిశ్రయణి, పొయ్యి.

ఉనికి. దే. వి. 1. ఉండుట; “క. వేటొక రేఱుగున
నొరులకు, మాటాడకయునికితెన్న.” భార. వి

రా. ౧, ఆ.—2. స్థితి; “నిర్వికారవృత్తినున్న
యునికికి.” భార. ఆది. 3, ఆ.—3. స్థానము.

ఉనుకువ. దే. వి. ఉనికి, వాసము.

ఉనుకే. దే. ప్రే. ఉండలేయు, ఉంచు.

ఉన్నతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పొడవైనది.

ఉన్నతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఔన్నత్యము, పొడుపు.

ఉన్నమనము. సం. వి. అ. న. వైకత్తుట.

ఉన్నమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వైకత్తబడినది.

ఉన్నయము. సం. వి. అ. పుం. వైకత్తుట.

ఉన్నరూపు. ద్వ. వి. యధార్థము.

ఉన్నవాడు. దే. విణ. 1. ఆనుడు; “మ. అతివా
సిద్ధమునాటిబాలకునకీయాకారమివ్వమి, గతి
యాహాసవిలోకనస్వరము లీగాంభీర్యమికాం
తివీ, డతఁడేకాదగునున్న వారలకునాయత్తేకు
సారూప్యసం, గతిసిద్ధింపదువీనియందుమిగులం
గౌతూహలంబయ్యెడిక.” భాగ. ౧౦, స్కం.
ఉ.—2. ఉన్నట్టివాడు.

ఉన్నాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నయము.

ఉన్నాహము. సం. వి. అ. న. పుల్లనీర్లు.

ఉన్ని. దే. వి. గొట్టెబాచ్చు.

ఉన్నిద్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. మేలుకొ
న్నది; 2. వికసించినది.

ఉన్నె. దే. వి. ఉండునె, (యా.) ఉన్నె.

ఉన్నంధనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలించుట; 2. చం
పుట.

ఉన్నంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట; 2. చిలుకుట.

ఉన్నంధితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కదలించబడినది.

ఉన్నత్యము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నత్యి. విణ.
వెట్టెత్తినది.

ఉన్నదితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉన్నదము
పట్టినవాడు.

ఉన్నదిస్తువు. సం. విణ. ఉ.—పై.—

ఉన్నుడు. సం. విణ. న. ఉత్కంఠకలవాడు.

ఉన్నాధము. సం. వి. అ. పుం. 1. బోను; గాలము.
(అనికొందఱు.) 2. వధము.

ఉన్నాధుడు. సం. వి. అ. పుం. వధించువాడు.

ఉన్నాదనుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉన్నదితుడు.

ఉన్నాదనము. సం. వి. అ. పుం. మున్నగునియొక్క
యొకబాణము. (చూ. మున్నగుడు.)

ఉన్నాదము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నాదము. (ప్రియ
వియోగవిభవభ్రంశాదులచే చేతనా చేతనముల

యందు సమానముగా బ్రవర్తించుట.)

ఉన్నానము. సం. వి. అ. న. తులామానము, తూనిక.

ఉన్నార్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడ్డనడత; 2. తప్పు
ప్రేవ.

ఉన్నితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కొలువబడినది.

ఉన్నితీతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విరిసినది.

ఉన్నిలనము. సం. వి. అ. న. వికసించుట, విరియుట.

ఉన్నిలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విరిసినది.

ఉన్నుఖము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మీఁడుచూచునది.

ఉన్నద్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విరిసినది.

ఉన్నాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరు తెగినది;

2. అడుగుతోఁజెడినది.

ఉన్నాలించే. సం. స. క్రి. పెల్లగించు.

ఉన్నాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరు తెంపబడినది; 2. అడుగుతోఁ జెలుపబడినది.

ఉన్నేపము. సం. వి. అ. పుం. వికాసము, గలివి.

ఉపకంఠము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైన.

ఉపకరణము. సం. వి. అ. న. సాధనము, కొఱముట్టు.

ఉపకరించే. సం. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు, ఒడవు.

ఉపకర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపకరించువాడు, మేలుచేయువాడు.

ఉపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలు; 2. చెదరినపుప్పులోనగునది.

ఉపకారి. సం. విణ. (క. ఈ. క్.) ఉపకర్త.

ఉపకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉపకారముచేసేదుస్త్రీ; 2. ఉప్పురిగ; 3. ఉక్కిల.

ఉపకార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉప్పురిగ. విణ. ఉపకరింపఁదగినది.

ఉపకుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిట్టేలకిరీ; 2. నల్లజిలకజ్జి.

ఉపకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలికీ.

ఉపకృతము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము. విణ. ఉపకరింపఁబడినది.

ఉపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపకారము, మేలు.

ఉపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపాయము నెఱింగి ప్రారంభించుట; 2. చికిత్స; 3. మంత్రులులోనగువారిఁ బఠింపించుట; 4. విక్రమము.

ఉపక్రమించే. సం. అ. క్రి. స. క్రి. ప్రారంభించు. (పౌరాణికుఁడుకథచెప్పనుపక్రమించెను.)

“అధ్వరకర్తముపక్రమించె.” రామా. ౪, ఆ.

ఉపక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. నింద, దూఱు.

ఉపగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది.

ఉపగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

ఉపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. సమీపించుట.

ఉపగూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కాఁగిలింపఁబడినది; 2. దాచఁబడినది.

ఉపగూహనము. సం. వి. అ. న. 1. కాఁగిలింత; 2. దాచుట.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుకూలించుట;

2. ఉపయోగము; 3. చెఱఁబడ్డది; 4. చెఱ; 5. నూర్యాదిగ్రహము.

ఉపగ్రాహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక. ఉపఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. సమీపాశ్రయము, ప్రాశు.

ఉపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడవు; 2. వృద్ధి.

ఉపచరము. సం. వి. అ. పుం. గోమహిష్యాదిగర్భగ్రహణము, వేద. గోమహిష్యాదిప్రథమగర్భము.

(అనిశించు.)

ఉపచరించే. సం. స. క్రి. 1. సమ్మానించు; 2. నేవించు.

ఉపచరితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేవించఁబడినవాఁడు, ఉపాసితుఁడు.

ఉపచాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందు ఉపయోగింపఁదగినపేరు.

ఉపచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్మానము; 2. ఉడిగము; 3. అంచము; 4. వాడుక. (పంచోపచారములు.—స్నానము, పూజ, నైవేద్యము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము. పోడకోపచారములు.—ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము, అర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, అభిషేకము, పస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, గంధము, పుష్పము, ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తాంబూలము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము.)

ఉపచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కాలినది;

2. కూడఁబెట్టినది; 3. వర్ణిల్లినది.

ఉపచిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎలకజీడికీ.

ఉపబాహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదము పుట్టించువాఁడు.

ఉపబాహము. సం. వి. అ. పుం. భేదోపాయము.

ఉపబహ్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలక.

ఉపజీవి. సం. విణ. (క. ఈ. క్.) ఒకరిననుసరించి జీవించువాఁడు.

ఉపజీవించే. సం. స. క్రి. ఒకరిననుసరించి జీవించు.

ఉపజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవనోపాయము.

ఉపజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపదేశములేక తనంతట మొట్టమొదట పుట్టెడుజ్ఞానము. (వాల్మీకియొక్క శ్లోకవిర్మాణజ్ఞానమునంటిది.)

ఉపతప్త. సం. వి. ఋ. పుం. రోగము, తెల్లలు.

ఉపతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము;

2. రోగము; 3. తొందర.

ఉపతాయ. దే. వి. మల్లవిజ్ఞానము. “ఉపతాయితోఁ
దనకొడవెదులొరపాత్రిముమాపి.” భార. విరా.

అ. ఆ. (ప్రయోగములు విశేషముగాదొరకవి
చేతన దొరకైన రెండు ప్రయోగములును సంది
గ్ధములుగానుండుటచేతను ఈయర్థనిర్ణయము మ
నస్సునకంత ప్రశస్తముగాఁ దోచలేదు.)

ఉపత్యక్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండచేరువనేల.

ఉపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపగ్రాహ్యము, కానుక.

ఉపదంశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊరుఁగాయ;

2. కొలుకురోగము.

ఉపదర్శకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. తత్వనడవకయా
చుకొనువాఁడు.

ఉపదానము. సం. వి. ఆ. న. 1. అరణ్యము; 2. కానుక.

ఉపదీప్తము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉపదేశింపఁ
బడినది.

ఉపదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. హితవచనము.

ఉపదేశియే. సం. న. క్రి. ఉపదేశముచేయు, పన్ను.

ఉపదేష్ట. సం. వి. ఆ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపదేశించు
వాఁడు, ఉపదేశకుఁడు.

ఉపదేశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడపురుగు.

ఉపద్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. విప్లవము, హాడి.

ఉపద్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. కార్యములవిచారించు
చుకొనువాఁడు.

ఉపధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధర్మార్థకామములచేత
మంత్రిలోనగువారిచిత్తమును పరీక్షించుట; 2.
(వ్యాకరణమున) ఉపపదీయక్షరమునకు ముందటి
యక్షరము.

ఉపధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. పాపండ్లధర్మము.

ఉపధానము. సం. వి. ఆ. న. 1. తలగడ; 2. విషము;
3. స్నేహము.

ఉపధావియే. సం. ఆ. క్రి. ప్రధావించు, పాటు.

ఉపధ. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కపటము; 2. బండికల్లు.

ఉపధూపితము. సం. వి. ఆ. పుం. సమీపించినయస్త
మయము, విరా. 1. చావుసమీపించినది; 2. పొగ
వేయబడినది.

ఉపనతము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కదిసినది.

ఉపనయనము. సం. వి. ఆ. న. వడుగు, (రూ.) ఉప
నయము, ఉపనాయము.

ఉపనాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తంతువుట్టెడు
బిరడ; 2. తుంటిమీదప్రాసెడుముందు.

ఉపనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చెప్పకమాపకయుంచిన
యిల్లడ, వాడిక.

ఉపనిషత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. వేదాంతము;

2. ధర్మము; 3. ఏకాంతము.

ఉపనిష్కరము. సం. వి. ఆ. న. ఉక్కుశము, (రూ.)
ఉపనిష్కరము.

ఉపనీతుఁడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పెడునైన
వాఁడు; 2. సమీపమునకు తేబడినవాఁడు.

ఉపన్యసియే. సం. న. క్రి. 1. ఉనుచు; “వ. పురు
షోత్తమునందుఁజిత్తించుపన్యసించి.” భాగ. అ.
స్కం.—2. ఉపన్యాసముచేయు.

ఉపన్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏదేనియొకవిష
యమునైత్తి విస్తరించిచెప్పట.

ఉపపతి. సం. వి. ఇ. పుం. బారుడు, అంకుమగఁడు.

ఉపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. అంతము;

3. అర్హత్; 4. కారణము; 5. దృష్టాంతము; 6. పు
ట్టుక; 7. వృత్తాంతము.

ఉపపన్నము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఉపపత్తి
కలది; 2. పుట్టినది.

ఉపపాదకము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కలిగించునది.

ఉపపాదనము. సం. వి. ఆ. న. కలిగించుట.

ఉపపాదితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కలిగింపఁ
బడినది.

ఉపప్లవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉత్పాతము; 2. ఉ
పద్రవము; 3. రాహువు.

ఉపబర్హము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపధానము, తలగడ.

ఉపబృంహణము. సం. వి. ఆ. న. చక్కఁగా పెరు
గుట, సంస్కృతి.

ఉపబృంహితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చక్కఁగా
పెరిగినది, సంస్కృతము.

ఉపభుక్తము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అనుభవించఁ
బడినది.

ఉపభృత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. స్రుగ్భదము.

ఉపభోగము. సం. వి. ఆ. పుం. అనుభవము.

ఉపభోగ్యము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అనుభవించఁ
దగినది.

ఉపమ. ఉభ. వై. వి. ఉపాయము. “గీ. నృపన
ధూటినివెధియింపనుపమయొకటి. యాత్మలోపల
యోచించియద్భుతముగ.” “గీ. తల్లిణుంబయొ
క్కతెన్నగుఁగల్పించి, యార్యమిత శీలయైన
యట్టి, జనవరేణ్యుడేవిసమయింపఁడగునపా,

యంబుగఁజేయరునుననవాడు." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. పోలిక; 3. పోల్పడగినచంద్రాది. విణ. ఉత్తరపదమైనచో సమానము.

ఉపమరి. వై. విణ. వెరవరి, ఉపాయకాలి.

ఉపమాత. సం. వి. బు. స్త్రీ. దాది. విణ. ఉపమానముచేపెడువాడు.

ఉపమానము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక; 2. పోల్పడగినచంద్రాది.

ఉపమించే. సం. స. క్రి. పోల్పు.

ఉపమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపమింపబడినది, పోల్పబడినది.

ఉపమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపమానము, పోలిక.

ఉపమేయము. సం. వి. అ. న. పోలికయందలివిషయము. విణ. పోల్పడగినది.

ఉపయము. సం. వి. అ. పుం. ఉపాహము, పెండ్లి.

ఉపయాచితకము. సం. వి. అ. న. అభిప్రసిద్ధికై దేవతలకీబడుద్రవ్యము, మ్రొక్కుబడి.

ఉపయామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపయము.

ఉపయక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒదవుబడియైనది.

ఉపయోగము. సం. వి. అ. పుం. ఒదవుబడి.

ఉపయోగించే. సం. అ. క్రి. ఒదవు.

ఉపరంధ్రము. సం. వి. అ. న. తొలకు.

ఉపరక్షుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రాహువుచే పట్టబడినవాడు; (చంద్రుడు లేక సూర్యుడు.) 2. వ్యసనార్థుడు.

ఉపరక్షణము. సం. వి. అ. న. దైత్యములవారు సందడిలేక తొలగించుట. శివరక్షణముకొనుట.

ఉపరక్షణము. సం. వి. అ. న. దైత్యములవారు సందడిలేక తొలగించుట. శివరక్షణముకొనుట.

ఉపరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉడిగినది.

ఉపరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉడుకున; 2. పురుషులము.

ఉపరధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పసులులోనగువానిరాక పోకచేత నేర్పడిన ఉరిముందటిదారి, పుం. త.

ఉపరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాహువు నూర్యచంద్రులనుబట్టుట; 2. అన్యాయము; 3. గ్రహకల్లాలము; 4. వ్యసనము.

ఉపరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుకున.

ఉపరధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపబడినది.

ఉపరోధము. సం. వి. అ. పుం. అపరోధము, అడ్డగిం. ఉపరోధించే. సం. స. క్రి. అపరోధించు, అడ్డగించు.

ఉపల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కల్పపుగుండు; 2. పాత్రము; 3. మొరపతాయి. అ. పుం. మ. 1. తాయి; 2. రత్నము.

ఉపలంభము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము.

ఉపలక్షణము. సం. వి. అ. న. ఒకటినుద్దేశించి చెప్పినది సామాన్యధర్మముచే తదితరస్థలములయందును ప్రవర్తించుట.

ఉపలబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందబడినది; 2. తెలియబడినది.

ఉపలబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలివి; 2. పాండు.

ఉపలాలనము. సం. వి. అ. న. బుజ్జగము.

ఉపలాలించే. సం. స. క్రి. బుజ్జగించు.

ఉపలాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బుజ్జగింపబడినది.

ఉపలింగము. సం. వి. అ. న. ఉపద్రవము.

ఉపలిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అలంకరించినది.

ఉపలేపనము. సం. వి. అ. న. గోముఖము, అలంకర.

ఉపపడము. దే. వి. మేలుకొనుట, అపబోధము.

(ఉపపడముయొక్కరూపాంతరము.)

ఉపపనము. సం. వి. అ. న. ఆరాము, తోట.

ఉపపర్వము. సం. వి. అ. న. దేశము, విలాతి.

ఉపపసధము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

ఉపపసించే. సం. అ. క్రి. భుజింపకుండు, పన్నుండు.

ఉపపస్తము. సం. వి. అ. పుం. న. ఉపవాసము.

ఉపవాసము. సం. వి. అ. పుం. న. పన్ను.

ఉపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజకైక్యమైనది, యెనుగు, బౌపవాహ్యము.

ఉపవిష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అతిపన.

ఉపవిష్టుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చుండినవాడు.

ఉపవితము. సం. వి. అ. న. ఎడమభుజముమీదుగా కుడిపార్శ్వమునవ్రేలెడు జంఘము.

ఉపవేశము. సం. వి. అ. పుం. ఆసన, కూర్చుండుట.

ఉపశమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడగుట; 2. ఓర్పు.

ఉపశమించే. సం. అ. క్రి. 1. అడగు; 2. ఓర్పు.

(రూ. ఉపశమిల్లు.)

ఉపశయము. సం. వి. అ. పుం. నలయొడ్డియాచెంత

తానుదాగియుండుటకై త్రవ్వినపల్లము, మాటు.

ఉపశల్యము. సం. వి. అ. న. గ్రామముచేరువనేల.
 ఉపశాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అడగుట; 2. ఓర్పు.
 ఉపశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు
 వరుసక్రమమున పండుకొనుట; 2. వరుస.
 ఉపశోభితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించినది.
 ఉపశ్రుతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సప్తతింపఁ
 బడినది, ఒడఁబడినది.
 ఉపశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తమభాషణమువ్వు
 డు డబ్బాటునఁగలిగిడితిభాశుభనాచకమగు
 అన్యసంభాషణశ్రవణము; 2. ఒడఁబాటు.
 ఉపసంపన్నము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. యజ్ఞా
 ర్థము చంపఁబడినది; (పశ్యాది.) 2. నీళ్లుపోసి
 నందినది.
 ఉపసంవ్యాసము. సం. వి. అ. న. పరిధానము, దోవతి.
 ఉపసంహరించే. సం. స. క్రి. 1. మరలించు; 2. సం
 హరించు.
 ఉపసంహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరలించుట;
 2. సంహరము.
 ఉపసరము. సం. వి. అ. పుం. (మా.) ఉపచరము.
 ఉపసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. (క్రియాయోగ
 మున.) ప్రాది; 2. ఉత్పాతము; 3. ఒకానొక
 రోగము.
 ఉపసర్జనము. సం. వి. అ. న. ఆప్రధానము.
 ఉపసర్పణము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయము, ప్రాప్తి.
 ఉపసర్పించే. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు. ప్రాప్తుగొను.
 ఉపసర్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తొలిచూలావు.
 ఉపసూర్యకము. సం. వి. అ. న. సూర్యపరివేషము.
 ఉపస్మరము. సం. వి. అ. పుం. సంహరము.
 ఉపస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. చేరిక; 2. నేల.
 ఉపస్థితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చేరినది.
 ఉపస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక; 2. తోచుట.
 ఉపస్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆచమనము;
 2. స్పర్శము; 3. స్నానము.
 ఉపహతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపద్రవము
 నొందినది; 2. నాశమునొందినది.
 ఉపహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉపద్రవము; 2. నాశము.
 ఉపహరము. సం. వి. అ. పుం. ఉపాయనము, కానుక.
 ఉపహితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁబడినది.
 ఉపహ్వరము. సం. వి. అ. న. 1. ఏకాంతము;
 2. సమీపము.

ఉపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుతిపోనడి
 తిత్తి; 2. మీమాంసాది. (అవి. ర.—మీమాంస,
 న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము.)
 ఉపాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమీపము;
 2. మూల. వి. సమీపించినది.
 ఉపాంశు. సం. అవ్య. ఏకాంతము. “గంజాహాలలు
 పాంశునభుజించునధముల.” అము. ర, ఆ.—వి.
 ఉ. పుం. పు. జపభేదము.
 ఉపాకిరణము. సం. వి. అ. న. సంస్కారపూర్వక
 ముగా వేదమును గ్రహించుట.
 ఉపాకర్తము. సం. వి. న్. న.—వై.—
 ఉపాకృతము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు అభి
 మంత్రించి చంపఁబడినపశువు. వి. కుదియింపఁ
 బడినది.
 ఉపాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. ఇతిహాసము.
 ఉపాగతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁ
 బడినది; 2. వచ్చినది.
 ఉపాత్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది;
 2. ఆపహరింపఁబడినది.
 ఉపాత్యయము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమణము,
 తుటారము.
 ఉపాదానము. సం. వి. అ. న. 1. కారణము; 2. విష
 యములవలనపాటెడు ఇంద్రియములను మరలించు
 చుట.
 ఉపాదేయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ్రహించు
 దగినది.
 ఉపాధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. ధరిం
 చుట; 3. కప్పట.
 ఉపాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ధర్మచింత; 2. కప
 టము; 3. కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగల
 వాడు; 4. విశేషణము.
 ఉపాధ్యాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయత్వ
 ముచేసెడు అడుది.
 ఉపాధ్యాయాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయుని
 పెండ్లాము.
 ఉపాధ్యాయ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉపాధ్యాయ
 త్వముచేసెడి అడుది; 2. ఉపాధ్యాయుని పెం
 డ్లాము.
 ఉపాధ్యాయుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమును
 చదివించువాడు; 2. చదువుచేప్పవాడు.
 ఉపానహము. సం. వి. హ్. స్త్రీ. చెప్పట.

ఉపాయనము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక.

ఉపాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెరపు; 2. పొం

దు. (చతురుపాయములు.—సామము, భేదము,

దానము, దండము. మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజ్ఞా

లము. ఈమూటినిగూడజేర్చి సప్తోపాయములని

కొందఱు నీతికోవిదులు చెప్పుదురు. మఱియు

నాయకుడునాయకయొక్క కోపమును పోగొ

ట్టినపుడు ఉపయోగించెడు ఉపాయములు ఆ

లు.—సామము, భేదము, దానము, నతి, ఉపేక్ష,

రసాంతరము.)

ఉపార్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఉపార్జించే. సం. స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఉపార్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గడింపబడినది.

ఉపాలంభము. సం. వి. అ. పుం. మర్చముదూటిపా

అనాదుట.

ఉపాలంభించే. సం. స. క్రి. మర్చముదూటిపాఅ

నాదు.

ఉపాలభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మర్చముదూటి

పాఅనాడబడినది.

ఉపావృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పలుమాలు

నేలబొర్లాడినది. (గుఱ్ఱము.)

ఉపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాపు; 2. ఆనిక.

ఉపాశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింప

బడినది.

ఉపాసంగము. సం. వి. అ. పుం. అమృలపాది.

ఉపాసకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవకుడు.

ఉపాసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. సేవ. అ. న. ము.

1. శరాభ్యాసము; 2. పీఠ.

ఉపాసము. వై. వి. ఉపవాసము. “క. దినమొక్కొ

క్కటియొక్కొగ, వనజాత్మండుపవనించితర్సర

మెల్లం, జనంగానొక్కొకయదియొ, క్కనుపాసం

బుండియశనకర్తమునడపుకొ.” ఉ. హరి. ౨. ఆ.

ఉపాసించే. సం. స. క్రి. సేవించు, కొలుచు.

ఉపాసిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఉపాసించు

వాడు.

ఉపాసితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపాసించ

బడినవాడు. సేవకుడు.

ఉపాసీనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమీపముందు

గూర్చున్నవాడు.

ఉపాస్త. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపాసనము, సేవ.

ఉపాన్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపాసింప

దగినవాడు, నేర్పుడు.

ఉపాహితము. సం. వి. అ. పుం. తోకచిచ్చు. పిణ

ఆరోపితము.

ఉపాహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గ్రహ

పబడినది; 2. పట్టుపడినది.

ఉపేంద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. హరి, వెన్నుడు.

ఉపేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆశ్రద్ధ, ఒప్పురకము.

ఉపేక్షకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపేక్షించు

వాడు, ఒప్పురికించువాడు.

ఉపేక్షించే. సం. స. క్రి. ఆశ్రద్ధచేయు, ఒప్పురికించు.

ఉపేక్షితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపేక్షించు

బడినవాడు, ఒప్పురికింపబడినవాడు.

ఉపేత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) 1. ఉపాయ

లపన్నవాడు; 2. సమీపించువాడు.

ఉపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

ఉపొదక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దుంపబచ్చలి? (హ.

ఉపొదక. ఈ. స్త్రీ.)

ఉపొద్ధాతము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.

ఉపొషణము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పన్ను.

ఉపొషితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పన్నున్నవాడు.

ఉపొష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పన్నుండదగినది.

ఉప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విత్తబడినది (నేల.)

ఉప్రీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విత్తుట, వెద.

ఉప్పత. దే. వి. ఓర్వలేనితనముచేత అడిపోసికొనుట.

ఉప్పతించే. దే. స. క్రి. ఓర్వలేనితనముచేత అడి

పోసికొను. “ఉప్పతించివాడు సురసురసే

మో.” తే. త్రయ.

ఉప్పతిల్లు. వై. అ. క్రి. పుట్టు. ఉత్పత్తియగు.

ఉప్పన. దే. వి. ఒకరసము. (చూ. రసము.)

ఉప్పనబట్టెలు. దే. వి. బ. బాలక్రిడావిశేషము.

“నీ. పడతినీచూపులుప్పనబట్టెలాడించెయిల

నక్రములుబూజింతుంగాక.” ఉ. హరి. ౫. ఆ.

ఉప్పర. దే. వి. త్రవ్వయు గోడలుపెట్టియు బ్రది

కదుజాతి. (ఉప్పరవాడు, ఉప్పరది.)

ఉప్పరము. వై. వి. 1. ఆకాశము; 2. మీను?

“దోమతెలుపురమెత్తిరి.” అము. ౫. ఆ. “నక్షం

చరిమింటికుప్పరముగావెసదాటి.” జై. ౫. ఆ.

(పుత్తియందంత్యవర్ణలోపము. “ఉ. రథం, బుప్పు

రపిదిదోలుకొని యుగగతింబులకెంచితో

నకొ.” భార. విరా. 3, అ.)

ఉప్పరి. దే. వి. ఉప్పరవాడు, ఖనకుడు.

ఉప్పరించే. దే. స. క్రి. మల్లయుద్ధక్రియాలేశము. “వ. మడమలమెడమలంచియునలంచియు, బిక్కులమొక్కలబునజప్పరించియునుప్పరించియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

ఉప్పరిగ. వై. వి. మిదెహిడికట్టడము, మేడ.

ఉప్పలవాయి. దే. వి. బొట్టనజుట్టనవ్రేళ్లనడుము.

“గీ. అంగుళాగ్రముల్ చిటికెనలందు మొదలు, లనకు దేవోత్తీర్ణములనగలబరగను, ఎరుసవలకేలి యుప్పులనాయిమైపు, కంపుతీర్థంబురేర్పణకార్యమునకు.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

ఉప్పలి. దే. వి. కీడు, ఆపద.

ఉప్పనడము. దే. వి. (చూ.) ఉపనడము. “నీ. భూనాయకుండునుభోజసౌత్తరమునబవళించియంత నుప్పనడమగుచు.” పర. 3, ఆ.

ఉప్పళము. దే. వి. (ఉప్ప+అళము.) ఉప్పపంట పెట్టెడునేల. ఉప్పరాసులుండెడుచోటు. (అని కొందఱు.)

ఉప్పళించే. దే. వి. ఉప్పరించు. “ఎ. గీ. కాలిదెసఁ జొరవచ్చుటగానిపించు, నడుగునీసానబట్టియు నుప్పళించి, పోవనిచ్చుమగుడనేచిపొరఁజేరు, నెడలసరినేయనగుతడవికహత్తు.” భార. విరా. ౨, ఆ. (ఉప్పరించు ఉప్పళించు ఈరెండును సమానార్థకములుగా కనబడుచున్నవి.)

ఉప్పి. దే. వి. కుండలి. (ఇది ద్వీవిధము—తెల్లయుప్పి, నల్లయుప్పి.)

ఉప్పిడి. దే. వి. లా. (ఉప్ప+ఇడి.) ఉప్పలేనిది, అలవాటు.

ఉప్పిరింత. దే. వి. జ్యోతిష్పత్తి.

ఉప్ప. దే. స. క్రి. ఆవిరిపోకయుడికించు. (చూ. ఆవించు.) వి. లవాణము.

ఉప్పగండ. ద్వ. వి. (ఉప్ప+కండ.) ఉప్పచమియెండఁబెట్టిన మాంసఖండము.

ఉప్పగడలి. దే. వి. (ఉప్ప+కడలి.) లవాణసమద్రము.

ఉప్పగాయ. దే. వి. (ఉప్ప+కాయ.) ఉప్పుగాయ. ఉపదంశము. “మ. కప్పరపుందోయముమీఁగడల్ పెరుగులుప్పగాయలకొమున్నుగాఁ, బసపూర్ణంబుగనారగించిరి.” అని. ౧, ఆ.

ఉప్పగొండము. దే. వి. (ఉప్ప+గొండము.) బాలక్రీడావిశేషము.

ఉప్పఁజేఁప. దే. వి. (ఉప్ప+చేఁప.) ఉప్పచమియెండఁబెట్టిన మత్స్యము.

ఉప్పబట్ట. దే. వి. (ఉప్ప+బట్ట.) తనంతట ఉప్పపండెడునేల.

ఉప్పడు. దే. వి. ఉప్పట. (ఉప్పడులియ్యము.)

ఉప్పవాము. దే. వి. ఉప్పపంట పెట్టెడుచోటు.

ఉప్పెన. వై. వి. 1. సముద్రోల్పణము; 2. విజృంభణము; “ఉ. తప్పక సర్వభాంధవవితానములు త్రులునివృత్తుక్రూరక, జెప్పగనున్నవారలని చిత్రములోనలరుంజనుండువా, రుప్పెనమోహరజ్జాలసముద్ధతిగట్టుచుద్దుమ్రొలద, నొప్పననేయనున్నగడునుగ్రవుదాయలుగారె యారయక.” శివ. ఉ. ౨, ఆ.

ఉప్పొంగు. దే. ఆ. క్రి. (ఉప్పి+పొంగు.) 1. మిక్కిలి యుబుకు; 2. మిక్కిలి సంతోషించు; 3. విజృంభించు.

ఉబలాటము. దే. వి. జోలి. మిక్కిలి అభిలాషము. (అని కొందఱు.)

ఉబు. దే. ఆ. క్రి. పొంగు. వి. పొంగట.

ఉబుసు. దే. వి. 1. పనిలేనికాలము; “క. కావునవి పంచైకొని, నీవించుకగానవటిముసెలపగవలయుక, నావుడునట్టులకాకని, యావిద్యంబ్రొద్దువుచ్చెనతనికిమిగులక. వ. ఇవ్వెంబునంగల భాషిణిగాన విద్యాకాశలంబునననియుబుసులుచ్చె.” కళా. 3, ఆ.—2. వుత్తాంతము. “ఉ. ఇంచినప్రాద్దు పోకడకు నెవ్వరితోనుబునేమిచెప్పరుక.” విక్ర. ౬, ఆ.

ఉబ్బ. వై. వి. ఉక్కు, ఉప్పుము.

ఉబ్బకము. వై. వి. 1. ఆధిక్యము; 2. ఉల్లాసము. “చ. నలబడిచిక్కుటొండ వలపుచుకపోవుట యెండఁగాక ప, త్తులువలఁగొంచుభారమునకుం దనుకింపక యుబ్బకంబులక, వలగొనిపాలు టెల్లు.” పంచ. నా. ౨, ఆ.

ఉబ్బలిల్లు. వై. ఆ. క్రి. ఉబ్బు, పొంగు.

ఉబ్బనీరు. వై. వి. ఉప్పనీరు.

ఉబ్బరపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉబ్బరము+పోవు.) చేష్టలుడిగి యేమితోచక అట్టేనిలుచు, నివృత్తిపడు. “చ. ఇరువురుసీలనీరజనిధేక్షణాలించినవేడ్కతోఁబర, స్వరమెదిరించికాంచనపుంతుల దచ్చనవాలులాడగా, ధరణివుడడ్డమెచనుడుఁ

దమ్మజడండుముదాకిమిట్టిది, ట్టరపడిండుక్ర
మృతిననుబ్బరపోయిభామినజనుల్.” వై. 3, ఆ.

ఉబ్బరము. వై. వి. 1. కడుపుబ్బట; 2. అతిశయ
ము. “ప్రత్తిసంప్రతియుబొబ్బరయుబ్బరంబును.”
భీ. 3, ఆ.

ఉబ్బరించే. వై. అ. క్రి. 1. కడుపుబ్బ; 2. అతిశ
యించు. “ద్వి. ఉబ్బునూర్పులతోడనొకకొం
తనేపు, ఉబ్బరింపకపట్టియూరకుండుచును.”
రా. యు. కాం. (ఇక్కడ ఉబ్బరింపక అనగా
మీఱక అని యర్థము.)

ఉబ్బలి. దే. వి. బురద. “నీ. అలికిగేకులపాలాహ
లికిగద్దటిపికావలికిమందపుంగవలికిగసరు, చి
లికిసారకుజేరి కులికియార్పుపిసాలికి రాచి
లుకతెక్కిలికిదొగల, చెలికిగప్రపుబాదివలికి
మారునిపూపుములికి మొత్తములయికిలికినంచ.
కలికిమిన్నలబల్లరవలికికారికలరవలికినానుని పె
ద్దపులికిమ్మదుల, వలికిబన్నటివాకయుబ్బలికి
గంధ, ఫలికివికసితసుమవనస్థలికిగూర్చి, వెలికి
గ్రస్తుగజిలుకలలికియెంత, యలికియులిక
నొముముదూలబలికినేడు.” రసి. ౬, ఆ. (చూ.
ఉమ్మలి.)

ఉబ్బసము. వై. వి. ఉర్ధ్వశ్వాసశోగము.

ఉబ్బు. వై. అ. క్రి. 1. ఉబ్బరించు; 2. పొంగు;
3. లేచు; “ద్వి. ఇదియేమిముని నాధయాతట్రాకము
న, నుదకంబులో ఘోషముబ్బుచున్నదియు.”
రా. ఆర. కాం. — 4. సంతోషించు; 5. స్థూలించు.
వి. సంతోషము.

ఉభయము. సం. స. ద్వి. 1. రెండవయనములుగలది;
2. గుడియుత్సవపుగట్టడు. (గుడిపారుపత్తెకా
డును లోకులునుజేరిచేయునుత్సవముగ నుక దీనికి
ఉభయమని పేరుకలిగెను.)

ఉసు. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. పార్వతి; 2. నూనెయు
గిసె; 3. కాంతి; 4. పసుపు; 5. యశము.

ఉహదము. వై. వి. ఉమ్మదయుయొక్కరూపాంత
రము.

ఉహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుడు, ముక్కుంటి.

ఉమి. వై. వి. ఉమ్మియొక్కరూపాంతరము.

ఉమియు. వై. స. క్రి. (ఎంగిలిలోనగునాని) ఉమ్మి
వేయు, తూపాడుచు.

ఉముక. దే. వి. పొట్టు, తుపము.

ఉమేజువారు. హిం. వి. ఉద్యోగమునకై కనిపెట్టి
యుండువాడు.

ఉమ్మ. వై. వి. ఉబ్బు, ఉమ్మము.

ఉమ్మగిల్లు. వై. అ. క్రి. ఆవిరిచే నుడుకు.

ఉమ్మడి. దే. వి. 1. పొత్తు; “ఉ. ఉమ్మడిసొమ్ముగాన
దనయోపినయంతయునన్ని వంకలకొ, నెమ్మది
బాఱజల్లుచును నీల్లెడుదాన ప్రదాతనంచుని,
క్రమ్ముగ నేలుపడ్డతుడిగానగరాజు.” భా. ౬.
ఆ.—2. నిత్యపుంగట్టడు. “నీ. శ్రీరంగవిభుబ్ర
తిష్ఠించి యర్పదివేల మాదలద్దేవునుమ్మడికినొన
గె.” వై. ౧, ఆ.—ద్ర. ఏకకాలమున. “గీ. లేమ
వీక్షణమాలాశిలీముఖములు, శంబరాచారి శివకు
మసాయకములు, గాటముగఁబరిగియుమ్మడిగాఁ
డుటయును, నసుమతీజానిపరవశనాస్తితుండ
య్యె.” రసి. 3, ఆ. (ఇక్కడవిదిపూర్వకవిప్ర
యోగములమందొక్క శబ్దపూర్వకముగానే కా
నఁబడుచున్నది. “పెక్కుబలంబులప్పుడొక్కప్పు
డిఁద్రోచియుద్ధతమహూదభిఁజలగ.” భార.
ద్రో. ౨, ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఉమ్మదము. వై. వి. ఉమ్మ, ఉమ్మము.

ఉమ్మనీరు. వై. వి. ప్రసవజలము

ఉమ్మలము. దే. వి. 1. దుఃఖము; 2. శోకము. (చూ.
ఉమ్మలించు.)

ఉమ్మలి. దే. వి. ఉబ్బలి. “వ. కమ్మకమ్మరియుమ్మలి
బడికదలమెదలలేనిలాలకజాలంబులు.” కర్ణా.
౬, ఆ.

ఉమ్మలించే. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; “గీ. ఒక్క
రేయినీపాలనాయునికిగాగఁగ, బలికికొన్నా
మదిచెల్లెనలఘుచరిత, పోయివచ్చెదననిదినయి
కుబోవ, నుత్పసించెనమ్మనిదినుమ్మలించ.” సం.
“దుఃఖితోభరతశ్రేష్ఠతస్మాద్రూపబలాత్ప్రత్యు.
భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. శోకించు. “చ. నీకు
నైవగపుపుటదుబ్బులురాజుదేవులకొ, దిండు
దురికవారిదగుదీనతతోర్వక యుమ్మలించెనకొ.”
సం. “దుర్బోధనశోచామిత్యామహాపురు
ర్బధ, హతపుత్రాశోచామిగాంధారింపితరం
తే, భిక్షుకాచివరిష్యేతేశోచంతాపృథివిహ
మ.” భార. సా. ౧, ఆ.

ఉమ్మలిక. దే. వి. 1. దుఃఖము; “క. ఇమ్మహియెట్ల
నీమది, యుమ్మలికకుఁజాలనొచ్చె.” సం. “ద
ఖివైశిశస్య మహతో ధార్తరాష్ట్రకృతస్యవై.”

భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. శోకము. (రూ. ఉమ్మలికము. “ఉ. సమృద్ధమారగమనుపజాలెడు మిత్రుడడంగిపోవనీ, తమ్ములకుంజనించెవగదెన్యముమానగ నెప్పువేగునం, చుమ్మలికంబుతోనరసు లొక్కటంగన్నుల నీరునించెనాఁ, గ్రమ్మదొడంగెదేనియలకైరపవజ్జులలోన నెల్లెడక.” పో. ౮, ఆ.)

ఉమ్మలికించే. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. శోకించు. “చ. మేనిలో నునిచినవాడఁబ్రాణముల నుమ్మలికింపకుడించుకేనియుక.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.

ఉమ్మదము. వై. వి. చిత్తవిభ్రమము. (చూ.) ఉమ్మదము.

ఉమ్మాయముత్తియము. ద్వ. వి. తుద్రహక్తికము.

ఉమ్మ. వై. వి. ఉమిసెడు ఎంగిలి, ఉమ్మి.

ఉమ్మత. వై. వి. ఉమ్మెత్తయొక్కరూపాంతరము.

ఉమ్మత్త. వై. వి. ఉమ్మత్తము?

ఉమ్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉమ్ములుపండునది. (పాలము.)

ఉయ్యల. ద్వ. వి. ఉయ్యల. “నీ. నిలుపుటద్దములు గంటలయుయ్యలలుహంసతూలికపాన్పులు దోమతెరలు.” పో. 3, ఆ. (ఉయ్యలయొక్కరూపాంతరము.)

ఉయ్యల. ద్వ. వి. —వై. —

ఉయ్యల. ద్వ. వి. —వై. — “క. ఉయ్యలనూపుయ్యలెనుపదొడఁగెనావరశికువుక.” కళా. ౬, ఆ.

ఉయ్యల. ద్వ. వి. బిడ్డలను పండఁబెట్టి ఉయ్యలెడల. “నీ. బొదలఁచదలేటిలేదరంగలుబొలఁదగుచందమామయ్యలలూఁప.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. (ఉయ్యలయొక్కరూపాంతరము.)

ఉయ్యలతోట్టి. ద్వ. వి. తోట్ట. “నీ. ఉయ్యలతోట్టిలోనునిచి చేతులపట్టి యూచియూడెడుపాటనుబ్బనేర్చె.” వి. పు. 2, ఆ.

ఉయ్యలపులుగు. ద్వ. వి. సారసపక్షి, (రూ.) ఉయ్యలచేఱులులుగు.

ఉయ్యలమంచేము. ద్వ. వి. డోలామంచము. “ఎ. గీ. మించుదంతపుటుయ్యలమంచమునను.” (ఉయ్యలమంచమునిపాఠాంతరము.) కళా. ౨, ఆ.

ఉయ్యల. ద్వ. వి. ఉయ్యల. “చ. గతాగతకారియైనయ, య్యలయనుబోలెనూఱకయెంతయుఁ

బ్రదువినిభృతాత్మడై.” భార. ఆర. ౨, ఆ. (ఉయ్యలయొక్కరూపాంతరము.)

ఉయ్యల. దే. వి. —వై. —

ఉరక. దే. అవ్య. ఉరక. “గీ. పెక్కుశోభనురక పెక్కుఁజెలంగుల, నెఱచెదిట్టిపట్టికఱకులేల, మగతనంబు నెఱపిజగవంబొనర్చుము, సోఁకుతొడయెందుఁబ్రక్కించనక.” (ఇత్యాదిస్థలములయందు దినికియర్థముచెప్పటయే పాసగియున్నది గానియిట్టిప్రయోగమిగ్రంథకర్తకుఁకులయందు మాత్రముకానబడుచున్నది.) అన్నయ. కాం. ఉరగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఉరడించే. దే. అ. క్రి. ఉరపడించుయొక్కరూపాంతరము. “క. జ్వరవరయేనుండగనీ, కొరుదొడరంగదగు నెరమ్మయరడించునీ, పరువెల్లెఱాపునాచే, బొరిబోయెడు తెఱఱునొయ్యబొందెరుపిదవక.” హరి. ఉ. ౮, ఆ. (రూ. ఉరజించు.)

ఉరణము. సం. వి. అ. పుం. మేషము, పాట్టెలు.

ఉరణాత్ము. సం. వి. అ. పుం. తగిరినీ.

ఉరణాభ్యము. సం. వి. అ. పుం. —వై. —

ఉరభ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఉరణము, పాట్టెలు.

ఉరమరిక. దే. వి. రమారమి.

ఉరము. సం. వి. న. తోమ్మ. విణ. శ్రేష్ఠము.

ఉరరికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరించబడినది, ఇయ్యకొనబడినది.

ఉరరికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకొలు.

ఉరలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరలక+పడు.) దొడ్డు. (స్వాధీనమునపడు.) (చూ. ఉరలబడు.)

ఉరలబాటు. దే. అ. క్రి. (ఉరలక+పాటు.) చలించు. “మ. నీబలం, బురలంబాఱగభీమువైగ విపెరొద్రోద్రేకముంజూచిఫే, చరలమును సంఘింపహరించం ద్వాహుఘోరాకృతిక.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. (చూ. పాటు.)

ఉరలు. దే. అ. క్రి. 1. దొడ్డు; “ఉరలంద్రోయును నుబోవు.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. కాటు; “నీ. తోయబదళములతుదిమంచుతోరంగడుగతిగ న్నుగవంశ్రుకణములరల.” భార. విరా. ౨, ఆ.—3. రాలు; “పాస్తీకులమస్తకంబులనురలింపియుఁ బొరలింపియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—4. విడు. “క. నటసూర్యుఁడైనమహా, నటునిజటాఱుటము రలిసందోరంగునురు, త్కటకనదియిదియనుమఱ

ని, యటకనియెందుంగభద్రనఖముఖముద్రకా.”
పాండు. ౧, ఆ.

ఉరలుకొను. దే. అ. క్రి. ఏడు. (సాన్ధ్యమునకొను.)

“ఉన్నతలేజంబులరులకొనగ.” భాగ. ౨, స్థం.
ఉరవడి. ద్వ. వి. (ఉరవు+వడి.) అతివేగము. “గీ.
రాఘవునిదండుపైవాడురవడినవ, వానగురిసి
న.” అచ్చ. యు. కాం. (ఈ గ్రంథమునందేయొకా
సొకచోనిదియలఘురేఫయుక్తముగాబ్రయో
గింపబడియున్నది. వ్యుత్పత్తివిచారముచేసినయె
డనదిదృష్టముగాదు. “ఎ, గీ. ఉఱవడిగ్రావ్రావిరా
మునిమఱువుసేరి.” అచ్చ. యు. కాం.)

ఉరవడించే. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఉరవడిగొను; 2. వేగి
రపడు. “ద్వి. ఉరవడింపకుడు హూ హూ
మానుమాను, డరసికార్యముమాతమని విభీష
ణుడు.” రా. యు. కాం. (రూ. ఉరవడించే.
“గీ. సారవంతమైకర్ణునినైనయమరవ, జించుగా
కేమిదీనికీన్యపవరేణ్య.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)
ఉరవు. వై. వి. డౌచిత్యము*. “వ. ఉరవుననూడి
యువెరవునదాడియు.” ఉ. హరి. ౭, ఆ.—
విణ. 1. ఆధికము; (చూ. ఉఱవు.) 2. ఉచితము*.
“క. దురమునకుఁ మధురయులు, మృదువు
యాగంబుడగినకలఁతులుమీకే, దురవగునదిగొ
నుమ నెవారి, యిరవగుగోవర్ధనంబు నేనయెసఁగె
డకా.” ఉ. హరి. ౮, ఆ.

ఉరళ్ళదము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.
ఉరసిలుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విశాలమైనచో
ప్పుగలవాడు. శత్రువులకుఁబ్రొచ్చి తనబలము
ను రక్షించుకొనువాడు. (అనికొందలు.)

ఉరనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.)—పై.—
ఉరస్తాణము. సం. వి. అ. న. ఉరళ్ళదము, బొందలము.
ఉరన్యూడు. సం. వి. అ. పుం. ధర్మపత్ని యందుఁ
దనకుఁబుట్టినకొడుకు.

ఉరస్సంతుడు. సం. విణ. (తే. ఈ. తే.) ఉరసిలుడు.
ఉరన్నాత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొమ్మనవ్రేలెడు
మత్యాలహారము.

ఉరలింఁచే. దే. అ. క్రి. వెలుగు, ప్రకాశించు.

ఉరి. దే. వి. ఉచ్చు, వాగుర. “గీ. యోగబలములేని
యొకభంగియోగిబో, త్రోపులేనిమీను నేపులే
ని, మృగము పలయుమరియుఁ దెగిపోవనులుకం
గ, లేనియట్టభవములొనడగు.” భార. కాం.
౫, ఆ. (దీనిభేదముకాలరి.)

ఉరిగోల. దే. వి. (ఉరి+గోల.) ఉడుములొనగు
వానిబట్టుటకై చివరనుఁజెట్టికట్టినగోల.

ఉరిడె. దే. వి. కుమ్మరపురుగు. “గీ. ఉరిడెపురుగ్గల్గ
వేళలబురదలొనఁ, బొరలుచుండియుఁబంకంబు
బొందనట్లు, జ్ఞానియగువాడు సంసారసంగుడ
గుచు, నెందు నేనియుఁబంకంబుబొందఁడధిప.”
రుక్మి. ౮, ఆ.

ఉరియాట. దే. వి. 1. ఉరియాడుట, ఉఱగులాట;
2. సందేహము. “ఇట్లుమీరుసెప్పంగనరియాట
మేలే” సం. “నతేభిశంకేవచనంబుద్భవీషితహా
ధన.” భార. కాం. ౧, ఆ.

ఉరియాడు. దే. అ. క్రి. (ఉరిసి+అడు.) 1. ఉఱగు
లాడు; 2. చలించు. “క. సతితనపతివచనంబుల,
మతిజొనుపుండెంపుమానుమానవెలమన, య్య
తిథిపనుపు నేయక త్రో, చుతలంపలవలచుఁడే
యఁజూచుందలరుకా.” “గీ. ఇట్టుబరియాడుచి
త్తెంబునెట్లకేని, వాగుచెప్పినధర్మంబునకుఁజొం
గ, నూలుకొల్పి.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఉరియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; “ఎ, గీ. కొనులరి
యంగఁబిలుఁదులకదలిమేళు, లావళులఁగదలిం
పనేత్రాంకులలరఁ, బెరువుఁద్రచ్చుచు.” హరి.
పూ. ౮, ఆ.—2. నెరయు; “ఉరిసినపల్లవెండు
కలునూడినదంతములుకా.” హంస. ౨, ఆ.—
3. పక్ష్యముగు; “వ. వెండియుఁదనసవరించినకా
న్యంబులుగ్రమంబుననిడియనలంబుఁబ్రబలంబు
నేయంగాఢంబులు సమనెఁగాని యారెగుఁబం
డ్లరియవయ్యెన్.” సం. “నచ్చస్తానవ్యవచ్చంతి.”
భార. శల్య. ౨, ఆ.—4. పరితపించు. “గీ. ఉద
నహీ చేతనురియుచుండియు నేను, జూడఁగడఁ
గియిట్టికూడుగుడుచు, నెల్లననిన.” భో. 3, ఆ.

ఉరివోయు. దే. స. క్రి. (ఉరి+పోయు.) ఉరిదీయు.
ఉరికృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉరిరీకృతము.
ఉరు. వై. అ. క్రి. 1. శ్రేష్ఠముగు; 2. తగు*. “నప్తు
మియ్యరుకా.” (ఉరవుఅనుకృదంతపదప్ర
యోగమునుబట్టి ఈధాతువుప్రత్యేకముగాప్రా
యఁబడెను.)

ఉరుజే. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.
ఉరుబూకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.
ఉరుమ. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

ఉరుముంజి. దే. వి. దేశవిశేషము. “అగోచరంబా
యురుముంజిముత్తియపుటన్ను వసోరణగండ్లయం
దము.” సా. ౨, ఆ. (చూ. హరుముంజి.)

ఉరుముడు. దే. వి. వృత్తవిశేషము.

ఉరువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉరువు+పడు.) నెఱవేరు. “క.
నీపట్టురువడనొక్కతె, జూపియొక తెగర్వము
డచుచుకొనలయుగతిక, బ్రాపించవచ్చుభో
గము, నీపుణ్యంబినుమడించినేడుఫలిం చెకె.”
కళా. 3, ఆ.

ఉరువిడి. ద్వ. వి. (ఉరువు+విడి.) వస్తుసమూహము.
“చ. హరునిగుఱించినత్పర సహస్రముఘోరత
పంబుచేసిత, త్పరుణదుఘాలకంధయును దండ
ముఁబావలు రత్న పాత్రయుక, నరమునఁగాంచె
మధురుండవారగుమైబ్రబలాభిధానుడే. యు
రువిడిచేతనయ్యెడి ప్రయోజన మెల్లను జిత్రింపుఁ
డా.” విక్ర. ౨, ఆ.

ఉరువు. ఉభ. దే. స. క్రి. పరిహరించు. “నీ. నా
రూపుఁజూచినకొరియు నహితల్లుమరివిపల్లవశ
య్యఁబొరలుననిన.” లక్ష్మి. ౨, ఆ. “చ. లతాం
గులారయే, నురువుదునీక్షణంబయనుకుఱోర్వఁ
జుడియనునింతిబోటులక.” హరి. ఉ. 3, ఆ.—
వై. వి. రూపము. “ద్వి. అరిగినబిచ్చుటనయ్యెభి
కన్య, యురువేదితేజంబునుబ్బునుదక్కి.” విష్ణు.
పూ. ౨, ఆ.—సం. విణ. ఉ. విరివియైనది.

ఉరోజము. సం. వి. ఆ. పుం. కుచము.

ఉర్లువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఉరలవడు. (పార్వర్తమునపడు.)
“తరులుర్లువడిపెల్లగిల్లిపడు.” చంద్రా. ౧, ఆ.

ఉర్లు. దే. ఆ. క్రి. ఉరలుయొక్కరూపాంతరము. “బ్ర
హ్మాండక్రోడకటాహముర్లిపడె.” శై. ౪, ఆ.

ఉర్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎల్లపైరులచేసింపిన నేల;
2. నేల.

ఉర్వారువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దోసగి.

ఉర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

ఉఱువు. వై. వి. బౌచిత్ర్యము*. “ద్వి. నెఱచికోరము
లకునెలనెలపంట, యుఱువేదివిరహులనుడికిం
చుమంట,” రా. యు. కాం.—విణ. 1. అధిక
ము; “క. ఉఱువగునారుగవంటలు, గొఱియల
పొడియునుదఱుచగుకొబురుఘలకుకొ, దెఱ
వలుమట్టునులయ్యెద, రెఱచియభుజియింతురర్థి
నెల్లజనంబుల్.” భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. ఉచిత

ము*. “ఇతైఱుగుమాడమీకునుఱుకాదె.” భార.
ఉద్యో. 3, ఆ.

ఉఱిది. దే. వి. 1. దార్ధ్యము; “క. వలమురిజిగినగు
మెడకలు, వలమురిపముఁజూపుచూపు వనజాత
మునా, వలమురియించుమొగముతై, వలముఱిది
హసించువేణి వనితకుండనరుకె.” చంద్ర.—
2. స్థైర్యము, విణ. 1. దృఢము; 2. స్థిరము.

ఉఱియ. దే. విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు, దృఢుఁడు.
“గీ. ఒఱులదగునయ్యనీవంటియుఱియదొరకు,”
అచ్చ. ఆర. కాం.

ఉఱియు. దే. ఆ. క్రి. ఇల్లులోనగునానివైకప్పుచెడి
యాద్యారమున నీట్లుపడు.

ఉఱు. యు. వై. ఆ. క్రి. 1. శ్రేష్ఠమును; 2. తగు*.
“నీయుఱుకడకేగితిోడుపడు మొట్టకు నెప్పరికే
ని.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—దే. స. క్రి. లక్ష్య
పెట్టు. “ఉఱుడునురేంద్రునైన,” భార. ఆది. ౭,
ఆ. (దీనికి వ్యతిరేకమునందే ప్రయోగము కానఁ
బడుచున్నది.)

ఉఱుద్రాళ్లు. దే. వి. బ. (ఉఱు+ద్రాళ్లు.) ఉఱుఁ
ద్రాళ్లు, పాలుపిరుకునప్పుడు అవుకాళ్లుగట్టు
ద్రాళ్లు. “గీ. ష్రీరకలశంబునుఱుద్రాళ్లుడేతఁ
బట్టి, యమరుగోపాలకృష్ణనల్లంఠఁగాంచె,” వి,
పు. 2, ఆ. (ఉఱుద్రాళ్లుయొక్కరూపాంతరము.)
ఉఱుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. దాఱు; “క. విఱిగినదో
నిలువక వెఱ, నుఱికక దనరధముమీఁదికి.” భార.
లో. ౧, ఆ.—2. దుముకు. “మ. చిచ్చుఱుకం
తేరమదాల్చిభంగిమహానీయోత్సాహసఁదీవుడై.”
భార. సా. ౧, ఆ. (ఇది అచ్చ తెనుగు రామా
యణమునందొకచోట లఘురేఫయుక్తముగాఁ
బ్రయోగింపఁబడియున్నది. అది పొరపాటు.)
ఉఱుకుడుగప్పు. దే. వి. (ఉఱుకుడు+కప్పు.) ఒక
దినుసుకప్పు.

ఉఱుకుడుబొడ్డు. దే. వి. రోగముచేఁబెరిగినబొడ్డు,
తుండి.

ఉఱుగొట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఉఱు+గొట్టు.) కోఱి
ఉఱుమను.

ఉఱుత. దే. వి. ఉడుత, చిక్రోడము.

ఉఱుపు. దే. వి. ఉఱియుంట.

ఉఱుము. దే. ఆ. క్రి. గర్జించు, వి. 1. గర్జనము; “క.
మెఱుముధనుర్దండముగూ, ముఱుముగవిశిఖరతి

గుణియ." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. వీరహం
కారము. "గీ. ఉలుములునార్కులునుబొబ్బలు
రవడినగడక." కాశ. ౨, ఆ.—3. ఉడుము.
"వ. తొలుద్రొక్కనంగుక్కలచే బటిపటియైన
యులుములును." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

ఉలుపు. దే. వి. ఉలుగొట్టుట. "నీ. ఇందొరు
గడచుచునులుపులునుపుచుబాతరలాడుచు
బరువుగొనుచు." అచ్చ. యు, కాం.

ఉట్టుటలూగు. దే. అ. క్రి. (ఉంగు+ఉంగు.) 1. మిక్కి
లియూగు; (వై. ఉట్టుటలూచు. "నీ. బలిమి
గానవరంపరలనుట్టుటలూచితీవ పందిళ్లలోది
రిగితిరిగి." పంచ. వేం. ౪, ఆ.)—2. చలించు.

ఉట్టుటలూగు. దే. అ. క్రి. ఉట్టుటలూగుయొక్క
రూపాంతరము. (చలించుటకు. "క. ఎక్కటి
బోరిరి, యుక్కున బప్రోండభొండ ముట్టుటలూ
గక." శకాం. ౫, ఆ.)

ఉట్టు. దే. వి. కోతియొక్క వికృతధ్వని.

ఉట్టుద్రాళ్లు. దే. వి. బ. ఉలుద్రాళ్లు.

ఉట్టుకట్టు. దే. స. క్రి. పాలుపిండునపుడు ఆవుకా
ళ్లనుకట్టు.

ఉట్టుతలూగు. దే. అ. క్రి. (ఉంగు+ఉంగు.)

1. మిక్కిలియూగు; "నీ. ఉట్టుతలూగెడును
దయాస్తగిరులచే నాకాశలక్ష్మి కోలాటమాడ." ఉ.
హరి. ౪, ఆ.—2. చలించు. "నీ. యుగవిరామ
మున నుట్టుతలూగచుగజాలుగాలి కొండద
మింపజాలదెట్లు." సం. "కియంతోవ్యావల
వైలాలహూదావాగ్ని నాపియే." కాశీ. ౨, ఆ.

ఉలంగవము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దనల్లవీను, కండ్ర.

ఉలక. దే. విణ. చులుక, లఘువు.

ఉలకన. దే. వి. చులుకన, లాఘవము.

ఉలగరము. దే. వి. ఉలవరమునకు మొదటిరూపము.

ఉలపము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఒకటితోనొకటిపె

నగొన్నద్రాక్షలోనగునది. పుం. దర్శనవిశేషము.

ఉలవ. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఉలవరము. దే. వి. ఉలవరించుట.

ఉలవరించు. దే. అ. క్రి. తడిచేత నేలయుబుకు.

ఉసల. దే. వి. తృణవిశేషము.

ఉలి. దే. వి. వడ్లంగిసాధనవిశేషము, పృథ్విదనము.

విణ. అల్పము. "క. గురుడనుజలనిధిగడచితి,

సెరుబదలంపంగనాకు నులికాలువలు." భార.

ద్రో. ౪, ఆ. (ఇది నులియొక్కరూపాంతరము.)

ఉలింద. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉలికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆకస్మికముగాఁగలిగినభయ
దులచేఁగఁపించు.

ఉలికిపాటు. ద్వ. వి. ఉలికిపడుట. "నీ. ఎడనెడ
మిట్టించిపడుమీల బెగుకులకులికిపాటొదవంగ
నోసరిలుచు." కళా. ౬, ఆ.

ఉలిపి. దే. విణ. తులుప, దుర్బుధుడు.

ఉలిపిగొట్టు. దే. విణ. —పై. —

ఉలిమిడి. దే. వి. వరుణము?

ఉలిమిరి. దే. వి. ఉలిమిడియొక్కరూపాంతరము.

ఉలిమ్రాను. దే. వి. ఖదిరము?

ఉలియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "వెలదికొండ
గయెంతయునులియు." రా. యు, కాం. (ఈయ
ర్థమునందు ఇది ఉలియుయొక్కరూపాంతరము.)
—2. మ్రోయు. "బోయననులిసెభేరులు." భాగ.

అది. ౬, ఆ.

ఉలివాడు. దే. అ. క్రి. (ఉలివు+అడు.) చలించు.
"నీ. కొమకొందునవవిలాసములకన్మృదులులివా
డుచోపుడుగోలగుచుదనర." కళా. ౨, ఆ.

ఉలివు. దే. వి. 1. మ్రోత; 2. చలనము. (చూ. ఉ

లివాడు.)

ఉలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. వి. భయము.

ఉలుక్కు. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. "నీ. చనును
లుక్కునఁగనీచగతిపేరు." ఆం. భా. ద్వి. త్.

ఉలుచే. వై. వి. మిక్కిలిచాపల్యముగలచుత్సవము.

ఉలుచు. దే. స. క్రి. ఉడచియు. "సత్కవులత్రు

ప్పడుల్లువసంతకేళ." (ఇక్కడశ్లేష.) జై. ౧, ఆ.

ఉలుప. వై. వి. 1. కానుక. "నీ. వలరాచముత్రైమాపు

లపండ్లుగననిమాపుల పండ్లనేకము లులుపవెట్టి."

చంద్ర. (చూ. ఉలుపా. చూ. అచ్చికకడ.)

2. పలుచగానూతిన పుల్లకూరబండి.

ఉలుపడు. దే. విణ. (ఉలువు+అడు.) శోభలో

గముగలవాడు. "ఎ. గీ. వానియననులుపియ

ననుల్లుడనశోభి, శోభిలు." ఆం. భా. ద్వి. మ.

ఉలుపి. దే. విణ. (ఉలువు+ఇ.) ఉలుపడు.

ఉలుపు. దే. స. క్రి. ఉలుచు. "ఎ. గీ. మెకముల

మీదగొలుగు, లులిపిజాగిలములనుశీకొలిపిరపు

డు." సా. ౧, ఆ.—వి. శోభలోగము.

ఉలుము. దే. వి. కృష్ణము. (పులుముయొక్కరూపాం

తరము.)

ఉలూకము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడ్డగూబ.

ఉల్లాకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రుడు; 2. భరత
వంశమునందలి యొకానొకయోగుడు.

ఉల్లాఖలకము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

ఉల్లాఖలము. సం. వి. అ. న. ఉదాఖలము, తోలు.

ఉల్లాపి. సం. వి. న్. పుం. ఉలుచమిను. ఈ. స్త్రీ.
ఒక నాగకన్యక.

ఉల్ల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంటలేనికట్టెనిప్పు.
భస్మము. (అనికొందలు.)

ఉల్లా. హిం. వి. లోతట్టు, అడుగుతట్టు.

ఉల్లాణము. సం. వి. అ. న. 1. పొంగు; 2. అతిశయ
ము. విణ. 1. అతిశయించినది; 2. స్పష్టమైనది.

ఉల్లము. సం. వి. అ. న. గర్భపిండము. మావి. (అని
కొందలు.)

ఉల్లకము. సం. వి. అ. న. అలాతము, కొఱవి.

ఉల్లంకి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లంగి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఉల్లంఘనము. సం. వి. అ. న. అతిక్రమణము.

ఉల్లంఘించే. సం. స. క్రి. అతిక్రమించు, తుటారించు.

ఉల్లంఘితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁ
బడినది.

ఉల్లంఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁ
దగినది.

ఉల్లకుట్టు. దే. వి. (ఉల్లము+కుట్టు.) (చూ.) ఉత్తా
సము.

ఉల్లడ. వై. వి. పందిరిలోనగువానిలోపల మీదఁ
గట్టెడుమేలుకట్టు, ఉల్లాభము.

ఉల్లము. దే. వి. ఎద, హృదయము.

ఉల్లఱము. దే. విణ. (ఉల్లము+అఱ.) మనస్సునకు
సహింపఁగూడనిది. “నాలవవాడునిశరఁడుల్ల
ఱపుబిరుదు.” ఉ. హరి. ౪. ఆ.

ఉల్లల. దే. వి. ఉడుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము.
“క. ధనముగలవాడుమృత్యువ, దనముననున్న
ట్లుభయముదనచిత్తమునం, దనుకఁగనుల్లలనుడుకు
ను, వినుశిఖివోరాదిముఖ్యవిషయాపదకుఁ.”
భార. కాం. ౪. ఆ.

ఉల్లలము. సం. వి. అ. పుం. చలనము, కదలిక.

ఉల్లలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలినది.

ఉల్లసమాడు. దే. స. క్రి. (ఉల్లసము+అడు.)
1. మర్తముదూతపాఱబరిహసించు; “క. పసులని

యార్చుచుమును, ల్లసమాడినధర్మహీనులనుపు
షధర్మం, బెసఁగఁగనేమిచ్చటనిచె, పసులనియా
ర్చెదమునుగడబంధుద్రోహి.” సం. “గొడ్డారి
తిపురామందద్రోపదిమేకవాససమ్, యత్యభా
యాంహసన్నస్తాంస్తదావదనిదుర్వలే, తస్యాపహ
సస్యఫలమద్యత్వేంసమనాపుహి, యేస్తాఁపు
రాహ్యన్యత్వేంతమాఘాగౌరితిగౌరితి, తాఁవ
యంప్రతిన్యత్వామఃపునర్గౌరితిగౌరితి.” భార.
శల్య. ౨. ఆ. — 2. ఉపాలంభించు. “మ. అడుగఁ
నిన్ను నరంబునేగమయహల్యాజారవిచ్చేయునా,
కుడురాజాధిపభూషణుండు వరమినున్నాడు
యుష్టద్యుతుఁ, బడుగుల్ వాంఛితమినుమధుర
పుథాలాపప్రబంధంబులఁ, జడివెట్టంబనిలేదు
మిన్నకతపశ్యర్థావిరోధంబుగాఁ. వ. అనియు
ల్లసంబాడినంగటకటంబడి.” కాశీ. ౪. ఆ.

ఉల్లసము. ఉభ. దే. వి. 1. (చూ.) ఉత్సాసము; “ఉ.

గాడిదరూపువాల్చియుముకందినుండఁగఁజూ
చియుల్లసం, బాడెను శక్రకాంత సమయంబగు
టఁ వినుమింకఁగొన్నినీ, వాడిననాడుచిత్తమున
నల్కయొకింతయుఁబుట్టదిట్లనీ, వాడితెమున్ను
నిన్నెఱుంగ నాలదాననునీ వెఱుంగఁగఁ.” భా
ర. కాం. ౪. ఆ. “క. ఏమైననయ్యెనికనే, లా
మిఱినపనికినిట్టియంతిపురములో, నోముద్దరా
లయ్యెఁగితి. నీమహిమగడించుకొంటివిదివెఱుగు
గడుఁ. నీ. అనియుల్లసముదోచనాడుమాటల
కు.” ప్రభా. ౫. ఆ. — 2. (చూ.) ఉపాలంభము.
(చూ. ఉల్లసమాడు.) సం. ఆ. పుం. 1. సంతోష
ము; 2. ప్రకాశము.

ఉల్లసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.
ఉల్లసిల్లు. సం. ఆ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. ప్రకా
శించు; 3. వికసించు.

ఉల్లాకు. దే. వి. (ఉలి+అకు.) చీటి, ఖండపత్రిక.
ఉల్లాకుఁజేఱ. దే. వి. (ఉల్లాకు+చేఱ.) మత్స్య
విశేషము.

ఉల్లాకుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రోగముదీర్తి
నవాడు, నిరామయుడు.

ఉల్లాపము. సం. వి. అ. పుం. శోకభీత్వాదులచేత
గలిగినధ్వనివికారముతోఁ జెప్పబడినమాట.

ఉల్లాభము. సం. వి. అ. పుం. వితానము, మేలుకట్టు.
ఉల్లాము. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లారు. దే. వి. గుట్టపువల్లముమీఁదిపఱపు. “వ. ఆవిరళదళశీలయవిలసితలతావతానంబులుమర కతకురువిందనిచయఖచితంబులగుసగతులపగిదిఁ జూపట్టనమకట్టుజల్లులమొల్లమినుల్లినిల్లుచునిరు గడలప్రేలునిడుసోకపువ్వు గెలుపాలుపొంద నగ్రభాగవల్లంబు లింద్రగోపంపుటుల్లారుల యోజరాజిల్లఁదేజీలపోలికభాసెల్లువాసంతికాకు డుంగంబులును.” కళా. ౬, ఆ.

ఉల్లాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సంతోషము;

2. ప్రకాశము.

ఉల్లి. దే. వి. 1. వెల్లుల్లి; 2. నీరుల్లి. “గీ. మునగకాయ యుల్లి ముల్లంగి గుప్పడి, కాయ నేతిబీజకాయ పుచ్చ, కాయ నక్కదోసకాయ వట్టువసార, కాయ గారు శ్రాద్ధకర్తమునకు.” వి. పు. ర, ఆ.

ఉల్లికుచ్చేడము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లిపాషాణము. మి. వి. సౌపీరము,

ఉల్లుంతనము. సం. వి. ఆ. న. ఉపాలంభము.

ఉల్లూనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదినసుదర్శ, ఉలపము.

ఉల్లేఖము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకయర్థాలంకారము;

(చూ. అలంకారము.) 2. ఉచ్చారణము.

ఉల్లోచము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉల్లాభము, మేలకట్టు.

ఉల్లోలము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దయల, కడలు.

ఉవిద. వై. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, మగువ.

ఉవ్య. దే. వి. పృక్షవిశేషము.

ఉవ్యపిట్ట. ద్య. వి. పక్షివిశేషము, గోలత్తిక.

ఉవ్యలపోటి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. “నీ. చి డుగుడువ్వలపోటిచెడుగట్టినబోదియల్లియుప్ప నలుటైలప్పులాలి.” కళా. 3, ఆ.

ఉవ్వాయి. దే. వి. వికాసము. “క. ఇవ్విధమునరుక్తి జేమదిఁబువ్వంబరిమళముఁబోలె బొలుపుగనె త్తం, బువ్వాయిగలిగెశౌరికి మవ్వముముడుగం దొడంగెమట్టంబయ్యెన్.” ఉ. హరి. 3, ఆ. (ఇది యింకను విచార్యము.)

ఉవ్విశులూరు. దే. ఆ. క్రి. (ఉవ్విశులు+ఉశరు.) త్వరపడు. “మనములువ్విశులూరఁగయజ్ఞవర్తనం బులుగనుగొంటకై.” భార. ఆశ్వ. ర, ఆ. “నీ. మీమొగంబులు నాల్గునీమాడ్చినువ్విశులూరిన నేకాస్యనొకతెనేను, బాలుదునే.” (ఈక్రిం దట. “తనమొగంబులునాలుగునొక్కమాటెయ త్వంతముదత్తతిల్లఁగ.” కళా. ౫, ఆ.) (రూ. ఉ వ్విశూరు. “క. నవ్వెడువారలనెఱుఁగవు, క్రి

వ్వననిటుపలికడేలగోవిందునీ, వెవ్వనిఁగాఁద లచితివరే, డువ్విశూరెడు భవవదోధతయడఁ పన్.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.) (ప్రే. ఉవ్విశులు ర్పు. “చ. పడఁతులులేచుసంభ్రమముభర్తలకువ్వి శులూర్చె.” కవిక. ౫, ఆ.)

ఉవ్విశ్టుగొను. దే. ఆ. క్రి. (ఉవ్విశ్టు+కొను.) త్వర పడు. “కలహాశనమానిచూడులువ్విశ్టుగొనఁ గఁజొచ్చె.” కవిక. ౨, ఆ. (ప్రే. ఉవ్విశ్టుగొలు పు. “వి. గీ. ఉవ్విశ్టుగొలుపునీదు, సంగతియొకిం తగనియెట్లుబాఱవిడుతు.” ప్రభా. 3, ఆ.)

ఉవ్వ. దే. వి. పూనిక. “అంతలోనువ్వననజేపవైకొ నిస హూదరిపాడిదొఱంగి.” వి. పు. 2, ఆ. “ఉ. ఉవ్వననుపృథిల్లెననుకోద్వహమూర్ధవయ్యు గ్రమ్మన్.” రా. యు. కాం. (ఇదియింకను విచార్యము.)

ఉవ్వెత్తు. వై. అవ్య. అడుగుతో, నిశ్చేషముగా*. “గీ. కలవారుగోడుకుగమియుఁబొంచాలవ, గ్గయు నృష్టివారులుగఁదఱిరేని. నొక్కమాత్రలోననువ్వె త్తుగొనరెడు, రోగ్యధనాదిశతమునుద్దవిడిని.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఉశతి. సం. విణ. (త. ఈ. త.) అశుభమైనది (వా క్కు.) (రూ. ఉపతి.)

ఉశనుడు. సం. వి. న. పుం. భార్యపుడు, శుక్రుడు.

ఉశీరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నలదము, వట్టివేరు.

ఉష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బాణునికూతురు; 2. చేరు గలసారీ; 3. రేయి. ఆ. పుం. ము. గుగిలపు చెట్టు.

ఉషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి. ఆ. న. ము 1. మిరియము; 2. సొంటి.

ఉషర్బుధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైశ్యానరుడు, అగ్ని. ఉషస్సు. స. వి. న. న. తెల్లవాణుటకుముందు వా లుగుగడియలకాలము. విదుగడియలకాలము. (అనిశొందఱు.)

ఉషాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. అనిరుద్ధుడు.

ఉషితము. సం. వి. ఆ. న. చలిది. విణ. కాల్యబడినది.

ఉష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రమేలకము, ఒంటె.

ఉష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడు ఒంటె; 2. ఒక దినుసుకుండ.

ఉష్ణకము. సం. వి. ఆ. పుం. వేసంగికాలము.

ఉష్ణకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. చొరవకల వాడు; 2. వ్యాధిగ్రస్తుడు.

ఉష్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎండ; 2. వేసంగికాలము.
విణ. 1. వేడియైనది; 2. నేర్పులది.

స్వర్ణ. సం. వి. ఇ. పుం. నూర్పుడు, వేడివెలుగు.
స్వర్ణవారణము. సం. వి. ఆ. న. ఆతపత్రము, గొడుగు.
ఉష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యవనపు, కాపుడుగంజి.
ఉష్ణివము. సం. వి. ఆ. న. 1. తలపాగ; 2. కిరీటము;
3. తల.

ఉష్ణోపగమము. సం. వి. ఆ. పుం. వేసంగికాలము.

ఉష్ణి. దే. వి. 1. (కుక్క) కవియుట; 2. పొడి.
“ద్వి. ఒరిగినగొడుగునునుసిరాలతోల.” హరిశ్చ.

అ. ఆ. (తయర్థమున నిది నునియొక్కరూపాంతరము.)

ఉస్థికాను. దే. ఆ. క్రి. (కుక్క) కవియు. (ప్రే. ఉస్థికొలుపు.)

ఉస్థిక. దే. వి. ఆమలకి. (దీని భేదము నేలయుస్థిక.)

ఉసుక. దే. వి. ఇసుక. “ద్వి. ఉసుకవంటకముగా నుడికింపవచ్చు.” హరిశ్చ. అ, భా.

ఉసుము. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉడుకు; 2. తుడుచు. “క. వి సరుహరజమునలైకం, దుసిమినదగదగ వెలుంగు నుడురాజక్రియకొ, గిసలయపాణిముఖాంబు జ, మసమాయుధసౌధ కుంభ మైజ్యంభించుకొ.” పాండు, 3, ఆ.

ఉసురసురు. దే. వి. ఉస్సురస్సురుయొక్కరూపాంతరము. “ఉసురసురుం వేసటిలునుర్బలగా డ్బులించు.” రుక్మి. అ, ఆ.

ఉసురు. దే. వి. ఉస్సురుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. సంపెంగపొదరింటి చక్కిగోరలుఁగాంచి యుసురుంచుమగుడసోరూరునవియు.” పా. 3, ఆ.

ఉసులు. వై. వి. ప్రాణము.

ఉసులు. దే. వి. సౌఖ్యము. విణ. నుఖము.

ఉసుళ్లు. దే. వి. బ. ఇసుళ్లు.

ఉసూరు. దే. వి. ఉస్సురుయొక్కరూపాంతరము. “చ. సుదతియువిన్నవైకడు సుసూరినిమోమది నాంచియుండగా.” రస. అ. గుచ్చము.

ఉప్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆపు; 2. ఎలుకజీడి. అ. పుం. ము. 1. ఎద్దు; 2. కిరణము.

ఉస్సు. దే. వి. ఉస్సురు. “నాపుడున స్సని.” నవ.

ఉస్సురస్సురు. దే. వి. (ఉస్సురు+అస్సురు.) తాప మునందగుధ్వన్యనుకరణము. “గీ. అంతనంతకం తకెంతయుసంతాప, మతిశయిల్లును స్సురస్సురును చు.” పర. 3, ఆ.

ఉస్సురు. దే. వి. అ. వై. “సంతాపమునెందునుస్సు రుగాడ్పుల్.” అని. ౧, ఆ.

ఉహుహూ. దే. వి. (ఉహూ+ఉహూ.) శిశుభా ధయందగుధ్వన్యనుకరణము. “క. అహములుస న్నములయ్యెను, దహనముహితమయ్యెదీర్దగళల య్యెనిశల్, బహుశీతోపేతంబై, యుహుహూ యనివడకెల్లొకముర్చీనాథా.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఉహ్హూ. దే. వి. 1. అగ్ని నూడుటయందగుధ్వన్యను కరణము. “నీ. ఉహ్హూని హూమాగ్ని నూడనొల్ల డుగానివిరహజ్యరైతోవెచ్చనూర్పు.” పాండు. 3, ఆ. — 2. ఉహ్హుపుచ్చుటయందగుధ్వన్యనుకరణ ము. “నీ. అడుగులబుహ్హిదులంటిచుట్టినెడివో నుహ్హానికడువెచ్చనూర్చియుూర్చి.” కవిక. 3, ఆ.

ఉః

ఉః. ఒకయక్షరము.

ఉః. వై. అన్య. ప్రశ్న మను తెలిపెడిని. (కథలుము దలైనవి వినునప్పుడు ఉః ఉః అని విందురు.)

ఉఃక. దే. వి. 1. ఉఃగులూట; “చ. మొకరిసిసాశితు మ్మెదలమూకకుగందపుగాలిరాకకుకొ, మకరప తాకుడాకకును మామిడి మోకకుఁజంద్రుకాక కుకొ, బికములపికకుకొసిరులఁబేర్చినయామని యూచునూకకుకొ, జకితమ్మ గాక్షియోర్యనిక కఁబాలగృపామతినాదరింపుమా.” రుక్మాం. 3, ఆ. — 2. ఉముక.

ఉఃకర. వై. వి. ఉఃకొట్టుట. “నీ. ఉఃకరలిచ్చు నాయుయ్యలఁజేరినడు మెత్తివైచుముందలయు నెత్తు.” ద్వా. 3, ఆ.

ఉఃకేంఁ. దే. ఆ. క్రి. పూను. (నిర్బంధపుచోటదీనికి ప్రయోగము చిక్కలేదు.) (ఉంకించు దీనిరూ పాంతరము.)

ఉఃకు. దే. ఆ. క్రి. — వై. — “చ. ఉరవడినుప్పురంబె గయనూకుమదీయపదో గ్రున్నట్టిన, స్సురణము నైఁపలేకవడిభూమిదిగంబడు.” రా. నుం. కాం. — వి. పూనిక. “ఉ. తాకిభుజావిజృంభణముద ర్పమునేర్పును నేర్పడంగనొ, మ్మాకునవేయు చేతులను హేమగ్రశరావళిపింజపింజతో, దా కఁగనేసికొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

ఉఃకువ. దే. వి. పూనిక. “వ. రథంబుఁగూడనరిగె దంగాకయనుచునొమ్మాకువంగదల.” రామా. ౫, ఆ.

ఉండును. దే. అ. క్రి. (ఉండు+అగు.) పూను.

“ఒక్కని మేషమాత్రముం బుడుగహారణ్యనాథత
గనూతువగన్ము.” రా. సుం, కాం.

ఉంకొట్టు. ద్వ. స. క్రి. ఉంకొట్టె అని పుత్రాంతము
విను.

ఉంకొను. ద్వ. స. క్రి. ఉంకొట్టు. “క. ఆకొన్న
పుత్రునోయన, బ్రాహ్మణులయకాలరుద్ర పా
లానలమో, యూకొనడవయ్యెడునది, సోకి
ననోట్లెల్లగాలుజొరనిచ్చెదమే.” ఉ.హరి. 3, ఆ.

ఉంకాడు. దే. అ. క్రి. (ఉంక+అడు.) ఉంకలూడు.

“వన్నెలాడిబన్న సరులునాయురముపై నూఁగా
డఁగా.” తే. త్రియ. (దోఁగియాడు దోఁగాడు,

పాటియాడు పాటాడు, వ్రేలియాడు వ్రేలాడు
అని మహాకవి ప్రయోగములుగాఁబడుచున్నవి.

ఇట్టి క్రియలందు స్వాగ్రమున అడు.)

ఉంగు. దే. అ. క్రి. ఉంకాడు, అందోలించు.

ఉంగులాట. దే. వి. ఉంకలూడుట, అందోళనము.

ఉంగులాడు. దే. అ. క్రి. (ఉంకలూ+అడు.) ఉం
కాడు.

ఉండే. దే. వి. 1. జొన్నలోనగువానికంకికాండ;
2. అరటిబొందె; 3. ముండ్లదుబ్బు. “గీ. విసరియొక
యూచుగొనివేయ వెంట వెంట, నదియయొక్క
మహాప్రమేకదియ.” రామా. ౫, ఆ.

ఉండేపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఉండచపట్టు; 2. కృశిం
చు. “చ. సరసిజగంధిపందొడలసాటికొనెదిరిం
చిపోరునీ. కరభములెల్లజేపడఁగగన్గొనియుం

డియుడజ్జయార్థమై, పొరలఁదెనంగియూచప
డిపోవుటలంతియకాకధాత్రివై, సరలులపిల్ల

పిల్లతరమైననూమమ్ముమఁబొందనేర్పునే.” భా
ను. ౨, ఆ. (ఇది రెండవధర్మములకుఁబాహరణము.)

ఉండేపోవు. దే. అ. క్రి. కృశించు. “ఉండేపోయిన
పిఱుఁదురుటుండొట్టు” భల్ల. ౪, ఆ. (పిఱుఁదు
రు ఉండుట అనిచ్చెదము.)

ఉండేబియ్యము. దే. వి. చక్కఁగానుదురనిజొన్న
లోనగువానిధాన్యము.

ఉండేముట్టు. దే. క్రి. విరా. నిశ్శేషము. “గీ. కొడుక
తమ్ములదోష్పడఁగడఁగిత్రు, పరులగలిచెదనం
టివొక్కరుఁడుదక్క, కుండనీతమ్ముగజ్జలనూచము
ట్టుగొనియెనేవిధియేగతిజనుడజేవును.” భార.
శల్య. ౧, ఆ. “గీ. ఉద్దవిడినపసులనూచము
ట్టుగఁదెత్తు.” భార. విరా. 3, ఆ.

ఉంఁ. దే. క్రే. ఉంఁగఁజేయు.

ఉంఁటు. దే. స. క్రి. దూటు, పొడుచు. “సీ. వే
స మైటలనుజేఱుకొలల వ్రేసియంకుశంబులనూ
టియతిరయనున.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. “సీ. పు
లిపులిగాఁగ బెబ్బులిపిండునొక నాడుచెదరఁగా
నూఁటెనాచేతియూఁటె.” రామా. ౨, ఆ. (ఇ
ట్లబాదిగా బ్రయోగములందుఁ గానఁబడుచు
న్నదిగాని యిట్టిదయని నిర్ధారణచేయుటకుఁ
దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

ఉంఁత. దే. వి. 1. అవలంబము; “ఉ. లేతలలోనై
ల్లఁగడులేతకృతాంతునిసమ్ముఖుబాదా, రోఁతల
కెల్లబుట్టినిలురోషముకందువపుత్రుమూర్తిపె,
న్నూఁతసముస్తదోషములనుండెడు నీక్కడఁగి
యెప్పుడుం, జేఁతికిజేఁదురుప్తమిదిచిత్తజామాయ
తలంచిమాడఁగె.” శివ. ఉ. ౨, ఆ.—2. వై
క్రిందులు బయలుగావిడిచి యడుగునుండి మీ
దికి వాటుముగా గంపవలె చువ్వలతోనల్లిన
మత్స్యగ్రహార సాధనవిశేషము. “ఉంఁతనిరు
చెలదినేఁత.” ఆము. ౬, ఆ.

ఉంఁతకొను. దే. స. క్రి. ఉంఁడు, అవలంబించు. “ఉ.
కాననివానినూఁతకొని కాననివాఁడువిశ్చివము
వుల్, కాననిధంగి.” భాగ. 2, స్కం.

ఉంఁతకొల. ద్వ. వి. ఉంఁకుకొనెడుకట్ట.

ఉంఁతము. దే. వి. పట్టు, అవలంబము. “సీ. తనచేతి
నిడుదయూఁతపుఁ గోలయందిచ్చి మెల్లమెల్లనై
కొంతమెలఁగఁజేయు.” సా. 3, ఆ.

ఉంఁద. దే. వి. 1. వాఁపు; 2. తుర్బి.

ఉంఁదబొడ్డు. దే. వి. ఉంఁకుబొడ్డు. (చూ. తెట్టు.)

ఉంఁదర. దే. వి. (కాయలుపండుటకును ఎలకులులో
నగునవి చచ్చుటకును వేసెడు) పొగ.

ఉంఁదర పెట్టు. దే. స. క్రి. (పొగ వేసి జంతువులను)
తపింపఁజేయు.

ఉంఁదు. దే. అ. క్రి. వాఁచు. స. క్రి. 1. శంఖములో
నగువానినూఁదు; 2. నిప్పు మొదలగువానినూఁదు;
3. పట్టు. “క. ఉరగపతితలవలనుదు, తరజవము
ననసురులూఁదితత్తుచ్చముని, ర్జరవరులూఁదిమ
హామ, తగ్రమునవడిఁద్రచ్చిత్రచ్చిజవమతీయ
న్నె.” భార. ఆది. ౨, ఆ.—4. ఉంచు, “పీ
నులఁగప్పురమాఁది.” కళా. ౬, ఆ.—5. అదుము;
“గీ. దనుజుచందమెల్లఁదనదుచిత్రంబున, నెఱిగి
శంకరుండుచిఱునగవున, గాంతిమూముచెన్ను

వింతగావింపంగ, నుంగుటముననల్లనూడుటయు ను.” నిర్వ. ౪, ఆ.—౪. కొక్క; “అనియూడి చెప్పి.” భార. ఆను. ౧, ఆ.—7. (చేపలను) ఊతతోబట్టు.—వి. 1. చేపలనుపట్టెడియూత; “క. వెరవుననూడులనెత్తెల, గరములమత్స్యములబట్టి.” భార. శాం. 3, ఆ.—2. వాచు. ఉండుగ్రోవి. దే. వి. (ఉండు+గ్రోవి.) అగసాలె వాడు కుంపటియూడెడుగొట్టము. “ను. ప్రతి సూర్యుండను కప్పుటంబు మఘవద్వాణాసమకాణురో, హితమౌపేటియూడుగ్రోవించ పలోపేతాంతరాంభోదసం, తతిమౌమచ్చుల సంచికావరనునిద్దాటికముకొగన్నడక, జతసాస్సారితేజంగనడనరెవనూ వేళవిన్నుంగడిక.” చంద్రా. ౪, ఆ.

ఉండువత్తి. ద్వ. వి. సాంబ్రాణివత్తి. వైదికపము. ఉండువెండి. దే. వి. శుద్ధమైనవెండి. ఉండు. దే. ప్రే. ఉండుజేయు. “కా. భూమిచక్రము పూనియెట్లుతలలూపుకొక బన్నగవస్తివి.” వై. ౫, ఆ.—వి. ఉండుట.

ఉంపురము. దే. వి. మూపురము. (ఇట్లు అజాదిగా కొన్ని పుస్తకములందు వ్రాయబడియున్నది. దీనికి బ్రయోగము చిక్కినదికాదు.)

ఉంకనబొడ్డు. దే. వి. ఒకానొక మందాకుచెట్టు. ఉంక. దే. ఆ. క్రి. (వాగ్ధిచేతతలవెండుకలు) రాలు. ఉంట. దే. వి. 1. ఉంకరకునీరు; 2. ఉంకరుగాయరసము; 3. మూలగ; “ఎముకయూటచవిగనియానుచు.” భార. శ్రీ. ౨, ఆ.—4. చేన.

ఉంటకల్లు. దే. వి. ధాన్యవిశేషము. (అప్ర.) ఉంటబుడ్డిచెక్క. దే. వి. కట్టడమునకుడగిన యొక దినుసుమాను.

ఉంటాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఉంట+అడు.) 1. చలించు; “ను. కలగెందోయధిసప్తకంబుగిరిగర్గంబెల్లనూటాడెను, చలతంబొండవనుంధరావలయమాకాచక్రమల్లాడెగొం, దలమందెంద్రదశేంద్రుపట్టణముపాతాళంబుఘూర్ణిల్లెనా, కలమయ్యెగ్రహతారకాకులముసంఘభించెనవ్యేధయుక.” (ఈపద్యము విరాటపర్వము నాలవయాశ్వాస మందునున్నది.) నిర్వ. ౫, ఆ.—2. సంభ్రమించు. “జ. వేటపైగలతిపుటనూటాడుచు.” పాండు. 3, ఆ.

ఉంటి. దే. వి. అడవియందలి యొకానొక పుట్టుము.

ఉంటిండ్. దే. స. క్రి. వంచించు. ఉంటు. దే. వి. వానచినుకులచేతకలిగినచెయ్య. ఉండ. దే. వి. మట్టిలోనగువానికొమునుండి క్రిందికి దిగడువేరు, అవరోహము.

ఉండనిబాడు. దే. ఆ. క్రి. 1. తొలగు; “క. అశ్వాంతామణినెచ్చెలు, లాక్కొకపనిపేరుచెప్పియూడనిబాడక.” కవి. 3, ఆ.—2. పాటు. “క. ఒకనాడురాత్రిపడుపడు, కకులజెప్పకయిల్లువెడలిగాధతరతమో, నికరమతనతగుతోడుగ, నొకరుడుదెరడవిత్రొన నూడనిబాడక.” పాండు. 3, ఆ.

ఉండి. దే. వి. ఒకదినముకూరాకు. ఉండిగము. దే. వి. ఉండిగము, పరిచర్య, నేవ.

ఉండిగీడు. దే. వి. (ఉండిగము+ఈడు.) పరిచారకుడు. “గీ. దొరలు, ప్రెగడలుమనీలులీరుదులొజ్జ, లూడిగీలునుబోగవుజేడియలును, బట్టుజెట్టును నెజజెప్పగట్టుబలసి, కొలువకొలుపుండిపెద్దలగూర్చుపలిక.” అచ్చ. అ, కాం.

ఉండిత. దే. వి. (సాలెవాడు పడుగుచేయునపుడు అది వ్రాలకుండగ్గింద నూతగానిలువుననిలిపెడు) కొయ్య. “సీ. పరిపరియచ్చులుచటికుండయూడితచీడుదబ్బలుదండనాడెక్రోవి.” హంస. ౨, ఆ.

ఉండియము. దే. వి. ఉండిగము.

ఉండు. దే. ఆ. క్రి. 1. రాలు; “ఉ. వీడెంట బ్రహ్మచారియటవినమలబెట్టెగ రానిమాటలే, లాడుచునున్నవాడతిమదాంధుడుబిడు నమశ్శివాయయ్యె, డాడగవల్లవీని గవటాత్తకునిచ్చట నుండనికపం. ధ్మాడగ వేసిద్రొబ్బుండని యుగ్రతఃబల్కినగాంతలదలుక.” వీర. ౨, ఆ.—2. వలదు; “క. పెరిగినత్రివిక్రమేశ్వరు, చరణకులాకోటియతడుసంపూర్ణదేహ, స్ఫురణుడగునప్పుడూడిన, కరణింబునకొలయొప్పుగనకమయందై.” పాండు. ౧, ఆ.—3. జాలు; “గీ. తెల్లమచ్చతోనొకపోతుపిల్లయూడివడ.” భో. ౪, ఆ.—4. కాలు; “చక్కెరలపానకమూడెడుకావిమోవి.” రసి. ౪, ఆ.—5. తెగు; “అప్పిసాళిపై నుటికి చలంబుమీఁదలయూడగమొత్తెను.” అచ్చ. నుం, కాం.—6. పాటు. “ఎ, గీ. చాలనుడివడిదనుజాడాభీలరాద్ర, భంగి బదిమండ్లుకెత్తియప్పజీవిధుని, నూడుకొననేసితిగివేటొక్క

దిక్కు, తెరువుగానూడజూచినసురుగ్గనీక.”
రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఉడుకొను. దే. అ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను. “ఉడుకొ
నగవైపుదుర్బిద్రముల.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ. (చూ.
ఉడుకడపట.)

ఉడుగు. దే. వి. అంశోలము.

ఉడుచే. దే. స. క్రి. 1. చిమ్ము. సమ్మర్జించు; 2. నా
లునాటు. (ప్రే. ఉడుజేయు.) (రూ. ఉడుపు.)

ఉడుపు. దే. వి. 1. ఉడుపుట; 2. నాలునాటుట.

ఉడెము. దే. వి. ఉడియుముయొక్కరూపాంతరము.

ఉడభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెండ్లాము. విణ. పెండ్లాడినది.

ఉడతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుట్టబడినది.

(పస్త్రాది.)

ఉడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కుట్టు; 2. రక్షణము.

ఉడద. వై. వి. తృణవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఉడా. హిం. వి. వర్ణవిశేషము.

ఉడము. సం. వి. న్. న. (ఆవు మొదలగువాని) పాలు
పారుగు.

ఉడసగము. సం. వి. అ. న. తీరము, పాలు.

ఉడనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువైనది.

ఉడిక. దే. వి. 1. ఆడిక; 2. దిటపు.

ఉను. దే. స. క్రి. 1. అంలంబించు; “తే. అదియునుం
గాక జనియించుటాదిగాగ, బసులలోననపెరి

గినపాలనుండు, వావిమాలినపకుమూర్తవర్తనంబు,
నూనుటరిదియొదియేలయుగ్గడింప.” హరి. ఉ.

3, ఆ.—2. పొందు; “క. హీనప్రజ్ఞుడకార్యము,
లైసవిచేసితుదిగచునతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూ

ఘుడువెగ, నూనడుదురితమనువటితి శోడకయు
నికిక.” భార. కాం. 3, ఆ.—3. ఎహించు; “సి.

నవరత్న కలితభూపలయ మొప్పించువైఖరి మణి
చత్రంబుభరతుడొన.” హన. ౧, ఆ.—4.

(తొలును) మెత్తపటము.

ఉప. దే. వి. అడవిలోనిచెట్టుంపు. (అప్ర.)

ఉపిరి. దే. వి. ఉర్పు, శ్యాసము.

ఉపిరికుట్టు. దే. వి. ఉపిరిపుచ్చనీకనొప్పించెడివ్యా
ధివిశేషము, యాకము.

ఉపి. దే. వి. కేడి, నపుంసకుడు.

ఉపి. దే. వి. బురద, పంకము.

ఉయల. ద్వ. వి. ఉయేలయొక్కరూపాంతరము.

ఉయాల. ద్వ. వి. —వై. —

ఉయిల. ద్వ. వి. —వై. —

ఉయేల. ద్వ. వి. (ఉయ+ఏల.) ఉయ్యల.

ఉరిగండ. ద్వ. వి. (ఉరిగ్+కండ.) ఉరియంగు
పైరుచేసెడుకండ.

ఉరిబంది. దే. వి. (ఉరిగ్+పంది.) ఉరియందుతిరు
గుపంది, గ్రామనూకరము.

ఉరిబిచ్చిక. దే. వి. (ఉరిగ్+పిచ్చిక.) ఇండ్లపట్టు
నదిరిగెడు ఒకదినసుపిట్ట, చటకము.

ఉరిబోవు. దే. అ. క్రి. (ఉరిగ్+బోవు.) తగ్గు.
“నీ. తలపోతతలకువెగ్గలమయ్యభావంబునూట

టబారికబారిమూరబోవ.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (దీని
యొకచోటనేప్రయోగము కానబడుచున్నది.)

ఉరిక. దే. అవ్య. ఏదేనియొకటిలేకయునునర్థమును
దెలిపెడి. “రిత్రబవరంబుననాటిచావునాని

ట్లారకయుంటమేలి.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
(ఇక్కడ ఉరికయనగాఽబ్రయత్నములేకయని

యర్థము.) “ద్వి. రాముడునన్ను నూరకయేలచం
పు.” రా. కిష్కిం. కాం. (ఇక్కడ ఉరికయ

నగాఽగారణములేకయనియర్థము. ఇట్లుకెక్కిన
చోట్లను సందర్భానుసారముగా అర్థమునూహిం

పవలయును.)

ఉరిగోగు. దే. వి. (ఉరిగ్+గోగు.) తీర్ణవృత్తము.

ఉరిజోగి. ద్వ. వి. (ఉరిగ్+జోగి.) బిచ్చపుజోగి.
“ద్వి. ఉరిగకంకణతోడనూరజోగులను, సరిచే

సియెన్నిచందాన.” హరిశ్చ. ౧, భా.
ఉరిబీట. దే. వి. (ఉరిగ్+బీట.) అడవ, ఘోషకము.

ఉరిపుడ. సం. వి. అ. పుం. వైష్ణవడు, శోమటి.

ఉరిరాటు. ద్వ. స. క్రి. (ఉరిపు+అటు.) ఉరి
బడించు. (రూ. ఉరిరార్పు. “క. ఉరిరార్పుయొం

కుచితా, చారంబులడపుటయొచటగృత్త
ము.” భార. మా. ౧, ఆ.)

ఉరికరించే. సం. స. క్రి. అంగీకరించు. “ద్వి. నిర్వా
ణతత్వంబు, నూరికరించివేటికొకప్రదేశమున.

సారినిష్ఠదపంబుసల్పించుడెదను.” విష్ణు. పూ.
3, ఆ.

ఉరికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింప
బడినది, ఒప్పుకొనబడినది.

ఉరు. దే. అ. క్రి. 1. లోపలనుండి జలాదికమువెలి
కిదోచు; (నీటూరును.)—2. నాను; (నిమ్మకా

య ఉరిను.)—3. తడిగలదియగు; (నోరూరుచు
న్నది.)—4. పుట్టు, “అసలారగా.” తే. త్రయ.

—(ప్రే. ఉరించు.)—వి. 1. ఏడికొలలేనినా

గలి; 2. గ్రామము; 3. దేశము; "రాజ్‌కోడూ రలేడు." సా. ౨, ఆ. 4. దేశాంతరము. "ఊరికిబందివచ్చివోయెజ్జను." శకాం. ౨, ఆ.

ఊరుగాయ. దే. వి. (ఊరు+కాయ.) ఉపదంశము. ఊరుబిండి. ద్వ. వి. (ఊరు+పిండి.) వ్యంజనవిశేషము.

ఊరుకొను. దే. శ. క్రి. (మూరుకొనుయొక్క రూపాంతరము.) ఆ. పూ. జించు. "క. ఈరీతిబొదలమెదలచు, నారీతిలకంబుమేనినచ్చియుచ్చుకొ, గోరకనవసహకారక, కోరకమూరుకొనివడినిగుడగముకించెక." వసు. 3, ఆ.

ఊరుచే. యు. దే. స. క్రి. తాతనంటినగండములోనగుదానినిచేతరాదీయు. వై. ఊపిరివిడుచు. (రూ. ఊర్పు.)

ఊరుజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైశ్యుడు, కోమటి. ఊరుపర్వము. సం. వి. న్. న. జనువు, మోకాలు. ఊరుపు. యు. దే. వి. వ్యంజనవిశేషము. వై. శ్వాసము. (రూ. ఊర్పు.)

ఊరుపు. సం. వి. ఉ. పుం. సక్తి, తొడ.

ఊరేగు. దే. ఆ. క్రి. (ఊరు+ఏగు.) మెరవడివోవు. ఊర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కార్తికమాసము; 2. పూనిక; 3. బలము; 4. ఊపిరి వెలికిలుచ్చుట.

ఊర్జస్యుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. మిక్కిలి యుత్సాహముగలవాడు; 2. మిక్కిలి బలముగలవాడు.

ఊర్జస్వి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.)—వై.—

ఊర్జితము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. దృఢము, గట్టి

ఊర్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొట్టెలోనగువానిబొచ్చు, త్రుప్పడు; 2. నూలు; 3. కనుబొమ్మలనడిమినుడి. (ఇది మహాపురుషలక్షణము.)

ఊర్జనాభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సారెపురుగు; 2. అభినయహస్తవిశేషము. (అందు ప్రేక్షకుగొంచెమువంది కొనలుకూడకపట్టినది.)

ఊర్జనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. సారెపురుగు.

ఊర్జాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పొట్టేలు; 2. గొట్టెత్తుప్పటికంబలి; 3. సారెపురుగు.

ఊర్ధ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. యవమధ్యమువంటి మధ్యముగలమృదంగము.

ఊర్ధ్వస్థు. సం. వి. ఉ. 1. కొంగకాళ్లవాడు; 2. లేచినవాడు.

ఊర్ధ్వము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. పొడవైనది; 2. మీదికెత్తబడినది; 3. మీదిది.

ఊర్ధ్వరేతనుడు. సం. వి. న్. పుం. 1. బుడి; 2. శివుడు.

ఊర్ధ్వలోచనము. సం. వి. ఆ. పు. శరభము, మీంగండ్లమేకము.

ఊర్శ్వక. ద్వ. వి. (ఊర్పు+పోక.) ఉబుసుపోక. "నీ. ఘననొద్దగుండియుంచనకానపడియేనే బాలకుకదియునుగోష్ఠికూర్చి." కవిక. ర. ఆ.

ఊర్శ్వపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఊర్పు+పోపు.) ఊపిరివెడులు. "కా. స్పారాతిసయ్యుకొనిజంగములవై జంచుచ్చుబాభిలతక, దగ్గుంచేర్పడనొక్కపెట్ట నటులావైలేయవీరుల్దికా, సర్వద్రీప్తజటాసటాలపటుకస్త్రవ్రాతముల్సాంద్రమై, యూర్శ్వకుండగనించినక మురనారుండుదాను కోపాగ్నియై." నిర్వ. 3, ఆ. (ప్రే. ఊర్పుచ్చు. "కా. కంపంబొందె సురేంద్రుడగ్ని వెలచెక గాలుండుశంకించెజం. తింపంబూనెనికాచరప్రభుడు నాభిస్సామియూర్పుచ్చెదా, బెంపెల్లకొదిగిసోలిగాలివడకకాభీతిగులేగుండువ. త్రింపంబొచ్చెగవర్ధయుక బెడరెదద్రీప్తత్రహీవృత్తికొ." శేష. ౫, ఆ.)

ఊర్శ్వి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. ఆల; 2. పెద్దఆల; 3. ఉమ్మి; 1. తపతప; 5. నీపి; 6. పరంపర; 7. వస్త్రపునుదుత; 8. ప్రకాశము; 9. ప్రవాహము; 10. వంకర. (పదూర్పులు.—తుత్ తృష్టా శోక మోహ జరా మరణములు.)

ఊర్శ్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆల; 2. ఉంగరము; 3. వస్త్రపునుదుత.

ఊర్శ్విమార్. సం. వి. న్. పుం. సమర్థము, కడలి.

ఊర్శ్విశి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జనకముహూర్తముగలగురు; 2. మగనినెడరెచాసిన స్త్రీ.

ఊట. దే. వి. 1. ఊటడించుట, ఆశ్వాసము; "ఉ. అంతఃసేనీహానడిచి యక్కటంబునయంచేతజెప్పిపు. తైంతురెయిట్టియూటలమదిం బ్రియమందయుద్ధిష్టుండు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2 తెలివి, విరామము. "నీ. కోమలసంగడికోర్పుల వెను వెంటబాటుచుననికి నూటలుయును." భార. విరా. ౨, ఆ.—విరా. సహాయము. "ఎ. గీ. మందడిల కల్లనూటలుయగుచున్నట్ల నేర్తు." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఊటడిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఉపశమిల్లు. (ప్రే. ఊటడించు.)
ఊటడు. దే. ఆ. క్రి. —వై. —క. కాటడవింబటచు
మృగముల, నూటడక వధించి. భార. ఆది. ర. ఆ.
ఊటు. దే. స. క్రి. సరిపోలు. “ఉ. వేటొకవంక
గొండగుహ వేళ్ళము గాఁగనులూక భర్తత, న్నుతీ
నయంతలేసి బలియొర్గలవాఁ డుపమర్దనాముఁ
డా, యీటమునందు రేలుతమయిచ్చల మేసిదివం
బులగుహకా, దూటినసించుచుండి.” పంచ. నా.
3, ఆ.

ఊటమాలగుడుచే. దే. ఆ. క్రి. (ఊటమాల+కుడుచు.)
తహతహపడు. “ద్వి. విడిముడిబొందుచునెగ
మిట్టిమిట్టి, వడఁగఁబల్కులు తొట్టుపడనూల
మాల, గుడుచుచు.” నవ. 3, భా.

ఊవాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఊవి+అడు.) ఊఁగాడు.
“క. అలరుంబోడులలోపల, నలరుంబోడుము
లనికునగ్గలమగుచుకొ, దలఁపూవాడకయుండు
ము, తలపూవుధరించివిక చతామరసాక్షి.” పా.
౧, ఆ.

ఊవు. దే. ఆ. క్రి. ఊఁగుయొక్కరూపాంతరము.
ఊవణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలికి. ఆ. న. ము. మిరి
యము.

ఊపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చవుడు; 2. వేకువ.

ఊపరము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) చవుటిది (నేల.)

ఊప్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. నిదాళుము, వేసంగి.

ఊప్తము. సం. వి. న్. పుం. 1. ఉప్తము; 2. వేసంగి;
3. (వ్యాకరణమున) శకపహలు.

ఊప్తలము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) ఉప్తగలది.

ఊప్తగముము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రీప్తము, వేసంగి.

ఊసరము. యు. దే. వి. కృశించినది. వై. చవుటిది.
(నేల.)

ఊసరవెల్లి. దే. వి. మూడువన్నెలుగలతొండ, బింబక
ము. “ఎ, గి. వేగ నేతెంచియూసరవెల్లితొండ,
పాదములనుండితలదాఁకబ్రాఁక నేని, నతఁడు
షడ్జాసములజూచు యమునిమొగము.” సం.
“ద్రుతమారువ్యాసరట స్రవణ్ణోయస్యమస్తకమ్,
త్రయాతి యాతి తస్యాయు ష్షణ్ణానే పరిసంక్ష
యమ్.” కాశీ. ౫, ఆ.

ఊసరిల్లు. దే. ఆ. క్రి. చిక్క, కృశించు.

ఊసివాసము. వై. వి. ఈర్ష్య*.

ఊగు. దే. వి. ఊబుగుయొక్కరూపాంతరము. “క.
జగపతికినింక నేనే, మనిచెప్పిన నేమియగునునది

గడచ నెన్నె, ననునూగుపోక వెండియు, ననియె
నొకమాటరఘువరానుజనితోక.” నిర్వ. ౯, ఆ.
ఊహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆపూర్వాగ్రమున
త్రేప్త్యించుట; 2. లేనిమాటలుకొన్నిటిని చెప్పు
కొనుట.

ఊశ. దే. వి. నక్కకూత.

ము.

ము. ఒకయత్నరము.
ముక్కు. సం. వి. న్. స్త్రీ. 1. ఒకవేదము; 2. వేద
భాగవిశేషము.

ముక్తము. సం. వి. ఆ. న. ధనము, విడిముడి.

ముత్తగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బొద్దికూర.

ముత్తగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్ల నేలగుమ్మడు.
పాలగుమ్మడు. (అనికొందలు.)

ముత్తము. సం. వి. ఆ. న. నత్తత్రము. పుం. 1. ఎలు
గుగొడ్డు; 2. ఒకానొకకొండ; 3. దుండీగము.
వి. స్రువ్యబడినది.

ముతేషము. సం. వి. ఆ. న. పిండిపంటచేసెడు పాత్ర
ము. బూరెలమూకుడు. (అనికొందలు.)

ముజావు. సం. వి. ఆ. ప్రగుణము, చక్కనైనది.

ముణము. సం. వి. ఆ. న. పర్వదంచనము, అప్పు.
(ముణాత్రయము.—దేవముణము, ముషిముణము,
పితృముణము.)

ముణార్జము. సం. వి. ఆ. న. అప్పుతీర్చుటకైతీసిన అప్పు.
ముణి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.) అధమర్దఁడు, అప్పు
లకాఁపు.

ముణికుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.)—వై.—

ముతము. సం. వి. ఆ. న. 1. శిలోంఛవృత్తి; 2. నీళ్లు.
వి. 1. సత్యమైనది; (మాట.) 2. పూజింప
బడినది; 3. ప్రకాశమొందినది.

ముతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ; 2. పోటి;
3. రోత; 4. కుభము.

ముతీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జగుప్పు, రోత.

ముతుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్పవతి, ముట్టుది.
ముతువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. వసంతములోన
నది; (అవి ఆటలు.—వసంతము, గ్రీష్మము, వర్షము,
శరత్తు, హేమంతము, శిశిరము.) 2. అర్ధవము;
3. వెలుగు.

ముత్తిజూడు. సం. వి. జ్. పుం. యజ్ఞకర్తచేత ధా
ములుచ్చుకొని యజ్ఞముచేయించువాడు, ఒక్క.

(వీరు పదియాయుగురు.—బ్రహ్మ, ఉద్ధాత, హవా
త, అధ్యక్షుడు, బ్రాహ్మణాచ్చంసి, ప్రస్తోత,
మైత్రావరుణుడు, ప్రతిప్రస్తోత, పోత, ప్రతి
హర్, అచ్చావాకుడు, నేప్త, అగ్నిధ్రుడు, సు
ప్రహ్మణ్యుడు, గ్రానస్తుతుడు, ఉన్నేత.)
బుధ్. సు. వి. ఇ. ఆ. ఆ. ఆ. 1. నుతీచినది (ధా
స్యము); 2. పెరిగినది.

బుధ్. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమృద్ధి; 2. గంధద్రవ్య
విశేషము.

బుధ్. సు. వి. న్. పుం. ఇంద్రుడు.

బుధ్. సు. వి. ఉ. పుం. నిర్జరుడు, వేల్పు.

బుధ్. సు. వి. ఉ. పుం. మృగము, మరుడు.

బుధ్. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి; 2. పిల్లపీచర; 3. ముడ.

బుధ్. సు. వి. ఆ. పుం. మనుబోతు, (యా.)
బుధ్. సు.

బుధ్. సు. వి. ఆ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఓషధివిశే
షము; 3. తిరుమల; 4. కర్ణరంధ్రము; 5. ఒకస్వ
రము; 6. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుడు.

బుధ్. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి; 2. మా
చకమ్మ; 3. ముడ.

బుధ్. సు. వి. ఇ. పుం. 1. వసిష్ఠుడు; 2. వేదము;
3. వెలుగు. (సప్తర్షులు.—మరిచి, ఆత్రి, ఆంగి
రుడు, పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు,
వసిష్ఠుడు. (మతీయొక క్రమమున.) కశ్యపుడు,
ఆత్రి, భరద్వాజుడు, విశ్వమిత్రుడు, గౌత
ముడు, జమదగ్ని, వసిష్ఠుడు.)

బుధ్. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి; 2. పిల్లపీచర; 3. ఒకదినుసుచిట్టాముదపుచెట్టు.

ఎ.

ఎ. ఒకయక్షరము. యు. దే. అవ్య. 1. ప్రశ్నము
నుదలిపెడి; “మాతామహుండైనమనశూరుడు
న్నాడే.” భాగ. ౧, స్కం.—2. వ్యతిరేకము
నుదలిపెడి; “ఉ. నీమగడంతయొక్క వెనునీపు
లభూసురులింతతక్కువే.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—
3. మెచ్చుకొనుటనుదలిపెడి; “సతీజనమిట్టిదె
యేజగంబులకొ.” భార. విరా. ౧, ఆ.—4. ఆ
డుదగుటనుదలిపెడి. “రావేసుందరియేమెబోటి
వినవే.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. “నీ. కునీగుంపులిడ
కేగుకొన్న యంగడిలోనమాలుచేరములేలమం

జావాణి.” చంద్ర.—వై. 1. మతీయొకదానిలే
మినిదలిపెడి; “నన్నెదమజాణేనీతేముగుడు.” క
భా. 3, ఆ.—2. మతీయొకదానికలిమినిదలిపెడి*;
“క. దుర్యోధననీ, వోర్బలమెపాండవేయుల,
దోర్బల్యమువాయు.” ఇక్కడ నీదోర్బలమె—
నీదోర్బలమొకటిమాత్రమ అనియర్థము. ఇట్టితర
ఫలములయందు నెఱుంగునది. భార. ఉద్యో. 3,
ఆ.—3. చూపుటనుదలిపెడి*; “హరుడచవి
క్కె..” భార. ఆర. ౫, ఆ. “అల్లదెయ్యనధ్వజవి
హరముగానగనయ్యెడుకొ.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
“చ. ఇదయొకపిన్నవాడడరియొక్కడుమూక
లగ్రందడోలెడుకొ.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. “ఇ
దెయిద్యాహినియదెమణికల్లక.” కాశీ. ౫, ఆ.
“అయెవెకొబొగల్లెగసె.” రా. సుం. కాం.
“వాడెభంగీకుడు.” కాశీ. ౫, ఆ. “వెడకృ
ష్ణుడు.” హరి. ఉ. ౨, ఆ. “క. పీఠవసువులు.”
భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—4. తనంతల అనునర్థమును
దలిపెడి*; “నేనడుగలేదునాడెచ్చియిచ్చిపో
యెను.”—5. ఎక్కువతక్కువలనుదలిపెడి* “ఉ.
వంశమెల్లెబూ, తమగునీదుచర్యననిధాతపడం
తియెయానతిచ్చెన్యపుమనవచ్చి.” కళా. ౪, ఆ.
(వాడెచేయకపోయెనే నేనుచేయుదునా.)

ఎంగిలి. దే. వి. ఉచ్చిష్టము.

ఎంగెన. దే. వి. ఒకదినుసు అడవిచెట్టు.

ఎంచే. దే. స. క్రి. 1. గణించు; 2. తలచు; 3. ఆ
క్షేపించు; “ఉ. వింతాభూమి నేమయినవెంటివె
పారులున్నగుల్పిని, దింతురొయెంతురో.”
ఉ. రా. ౬, ఆ.—4. ప్రశంసించు. “మ. ఫలభు
క్కుల్పహతశేషులెల్లజనిచెప్పక జచ్చెనేలంక
కుకొ, గలనేనాధిపుడెంద్రపాహ్నిముఖుడికొల
ప్రధావారిక్రొ, తులచేనంచులహస్తునెంచి.”
రామా. ౮, ఆ.

ఎండ. దే. వి. సూర్యప్రకాశము, ఆలసము.

ఎండగట్టు. దే. స. క్రి. (ఎండకొకట్టు.) అఱగట్టు.
(ముంగిలుగడ్డను ఎండగట్టుము.)

ఎండగొట్టు. దే. స. క్రి. (ఎండకొకొట్టు.) ఎండజే
యు. (నీళ్లుచల్లక ఆపైరును ఎండగొట్టినాడు.)
ఎండబెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎండకొకొట్టు.) ఎండవే
యు. (వరుగులెండబెట్టుము.)

ఎండదొర. దే. వి. సూర్యుడు. “గీ. విపులఖరకర
భీతినివ్వెనీమ, యండగొనియెండదొరబోరి

కరయఁబిలుచు, వీరకఘాక మహర్షిటుల్ నెల
యూఁజింపు, కైవలదూఱంగరానియక్కాననధిప.”

శేష. ౨, ఆ. (ఇట్లు ఎండతోఁడులోనగునవి.)
ఎండమాపులు. దే. వి. బ. మిట్టమధ్యాహ్న వేళబయల్ల
యందు నీటివలెఁగోచెడిసూర్యకిరణములు, మృ
గత్వము.

ఎండు. దే. అ. క్రి. 1. తడియాలు; (గుడ్డయెండె
ను, చెట్టు ఎండెను.)—2. నీరింకు; (చెఱువు ఎం
డిపోయెను.)—3. తపించు; (వాఁడు ఎండలో
ఎండుచున్నాఁడు.)—4. శుష్కించు. (ఆది ఆ
న్నములేక ఎండుచున్నది.)

ఎండుగులు. దే. వి. బ. ఎండబోసినధాన్యము “చ.
కలమపుటెందుగుల్ ద్రవిడకన్యలు ముంగిటఁగా
చుకుండి.” ఆము. ౧, ఆ.

ఎండుతెవులు. దే. వి. దేహముశుష్కించెడువ్యాధి
విశేషము.

ఎండుపుండ్రు. దే. వి. (ఎండు+తల్ల) ఏదేనియెండ
పెట్టుటకు వెదుగుబద్దలుఁగొనగువానిచేతనల్లిన
తల్ల, దాఁగర, ప్రసేవకము.

ఎండువులు. దే. వి. బ. ఎండుగులుయొక్కరూపాం
తరము.

ఎండ్రకాయ. వై. వి. కర్కటకము. (చూ. ఎండ్రిక.)

ఎండ్రీ. వై. వి.—వై.—(చూ. ఎండ్రిక.)

ఎండ్రిక. వై. వి.—వై.—“ఎ, గీ. ఎండ్రీయనెండ్రీ
క యనంగనెండ్రకాయ, యనంగకర్కటకాభి
ధయలరుచుండు.” ఆం. భా. ప్ర. వారి.

ఎంత. ద్వ. స. (ఏ+అంత.) 1. ఏకొలది; “ఎంత
కాలము.”—2. ఏయుద్దేశ్యపుకొలది. “గీ. ఇతనిఁ
జూచిమీకు నెంతమోహముగల, దంతకంఠెమా
కునధికమైన, మోహరసముమూరిమోచియున్న
ది.” వి. పు. 2, ఆ. (చూ. ఇంత.) (యను, ఏని,
ఓ అనునవి వెనుకజేరునపుడు దీనికి అత్యంతము
అనునర్థము కలుగుచున్నది. యవర్థమునకు విక
ల్పముగలోపమగు. “నీ. ఎంతయునందుమనం
తుండు సహదేవుడధ్యాత్మనిద్రనాగాధ్యుడెంత
ననఘుండుఁడొమృదు.” భార. సభా. ౨, ఆ.
ము. “నీకెంతేనితఁడాత్మఁడో.” కళా. 3, ఆ. “ఎం
తోసంతోసంబున.”)

ఎందనుక. ద్వ. ద్ర. (ఎంత+దనుక.) ఎందాక.

ఎందలు. ద్వ. స. (ఎంత+వారు.) ఎంతశబ్దమునకు
ముహస్తహత్యర్థకబహువచనరూపము.) ఎంతసం

ఖ్యగలవారు. (దీనికి ఏనిశబ్దము వెనుకజేరునపు
డు అనేకులనెడియర్థముకలుగుచున్నది. “క. క్ష
కంటఁగరుణవొడనుగఁ, బడఁతులతన్నెండవే
నిఁబరివేష్టింపన్.” వీర. ౨, ఆ. ఇకారములోఁ
పఁగా ఎండతోఁ “పొగ్గడికత్తెలెండతోఁగో
భజింప,” కళా. ౨, ఆ.

ఎందాక. ద్వ. ద్ర. (ఎంత+దాక.) ఎంతపర్యంతము.
ఎందు. దే. ద్ర. ఎచ్చోట.

ఎందులకు. దే. ద్ర. 1. ఎచ్చోటికి. “క. ఎందుండి
యేమిపనికై, యెందులకేగదవు.” భార. శాం. 3,
ఆ.—2. చేసికి. “వ. ఇదియేమి యెందులకుఁబో
యెదవు.” భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎంబన్న. దే. వి. (ఎంబె+అన్న.) చేతకానివాడు.
ఎడు. దే. ఆప. పరిమాణార్థకము. “క. నీనుడువుల
కేనడుగెం, డైననుదాఁటననినతల్లిమాడెను.” య
క్తాం. ౫, ఆ.

ఎకదొట్టు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. “నిట్టూర్చెక
దొట్టెన్.” ఆము. ౫, ఆ.

ఎకరము. ఆం. వి. 4840 గజములనెల.

ఎకరా. దే. వి. ఏనుగునుగట్టుమొగసాల. “మహా
స్రగ్ధర. ఎకరాలకొమండువాసాసాహిణములఁగల
భద్రదేభసంగోపావాహ, ప్రకరంబుంగొంచు.”
స్వా. ౧, ఆ

ఎకరారు. హిం. వి. ఒప్పుకొనుట.

ఎకసకియము. దే. వి. ఎక్కనక్కీయముయొక్కరూ
పాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎకసకెము. దే. వి.—వై.—(చూ. ఎకసక్కెము.)
(వికటమునకు. —“నీ. జడలల్లిచొల్లియెంబడియె
కసకెముగా బాలేందుకలంబుపదిలపఱు.”
కాశీ. ౨, ఆ.)

ఎకసక్కీయము. దే. వి.—వై.—(చూ. ఎకసక్కెము.)
ఎకసక్కెము. దే. వి.—వై.—1. వికటపుమాట; “గీ.
జమునినాలికతోనెకసక్కెమాడఁ, దమకపడు
క్రొత్తపైడిమోగముకటారి.” వై. ౬, ఆ.—2.
అపమానము; “చ. మునిపతివచ్చిపూవొసఁగిపో
దముతోడభవత్ప్రియాంగనన్, వినుతియొనర్పఁ

గావినినవీనుల మాచవిగానిమాటలన్, వినవల
నెకగదా యిపుడునీవిటపచ్చుటపారిజాతవా,
సనఁబ్రకటించినాకు నెకసక్తముచేయనకాదెచె
ప్పుమా. క. మానంచెలొడవునకులకు, మాన

మొస్తాకాధికంబు మానమఖిలస, న్ననములకు
 మూలంబగు, మానరహితమయ్య బ్రదుకుమానిని
 క్షా." పా. ౧, ఆ. — ౪. సంపన. "ద్వి. అకటచేతి
 కిజక్కినటులమాటాడి, యొక్క మెయ్యెనర్పి
 యచటనిలవకయే, యిపుడొగిజనియెనయ్యిందీ
 నరాక్షి." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. — విణ. వికటము. "ఉ.
 చక్కనివారిలోమిగులజక్కనివాడవు గాననీ
 కనా, చక్కనివారిజంద్రునివ సతునిగూరు
 చు కొంటయందమా, జక్కరవింటిరాజయెక
 సక్కమదేమనికూర్చుకొంటివ, మృక్కయరాప
 కంబయిన యాయెలతెప్పెరనాటిబూతుమి."
 విజ. 3. ఆ. (దీనికిని దీనిరూపాంతరములకును
 పరహాసమర్థమని కొందఱుచెప్పుచున్నారగాని
 కవులప్రయోగసరణినిబట్టి అది నిర్ధారణచేయఁ
 గూడలేదు.)

ఎక సెక్కియము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎక సెక్కియము.)

ఎక సెక్కిము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎక సెక్కియము.)

ఎక సెక్కియము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎక సెక్కియము.)

ఎక సెక్కియము. దే. వి. — పై. — (వికటపుమాటకు. —

"చ. బొమరెగవైచికన్దొనుచుబొందుగగన్దొని
 పేరు స్రుచ్చికొం, చెముగహసింబయెక్కియెక
 సెక్కిమటాడియూరినిసగం, చముకడునంద
 మానిముదంబునజెక్కిలిగింటియిట్లునె, య్య
 మెసగఁబల్కరించెనలివాత్తులనందఱునన్నిధంకు
 ల్కొ." చము. ౧, ఆ.)

ఎకామక్కి. హిం. క్రి. విణ. అకస్తాత్తు, అతివేగ
 ముగా.

ఎకిమిఁడు. దే. వి. అధిపతి, ఒడయఁడు, గాజు.

ఎకిరింత. దే. వి. ఎక్కిరింతయొక్కరూపాంతరము.

"నీ. కేవలంకునుదాల్చుదీవేరియగుదుర్గకకిరిం
 తయైమించుమెకముదక్క." రామా. ౨, ఆ.

ఎక్కిటి. వై. స. ఏ. ఒక్కటి. "నీ. కనలుచింకపుంగిం
 కఁగలగువేడిమియెల్ల సెక్కిటియైయెలలెత్తెన
 నఁగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. — విణ. అసహాయఁడు; "ఉ.
 భీమునా, సెక్కిటిదాకెదిక్కిరిసహింపకసింహ
 ముదాకునట్టల." భార. ఆర. ౪, ఆ. — అసహా
 యము. (ఎక్కిటికయ్యము. మొ.)

ఎక్కిటిఁడు. వై. వి. అసహాయుడైనబంటు. "నీ.
 ఇగురుకైతీపులెక్కిటిలగుగుజ్జుపత్రమామిడిక
 ట్టుబడిగఁజేసి." చంద్ర. (నావర్థమున ఈఁడు.)

ఎక్కిడ. దే. వి. ఏ. ఏ. (ఏకడ.) ఏచోటు. (చూ. అక్కడ.)

ఎక్కము. యు. దే. వి. గనిము. వై. స. ఏ. ఒకటి. బ.
 గుణకహరిపథకము, ఎక్కాలు.

ఎక్కలి. దే. వి. ప్రవాహముచేకొట్టుకొనివచ్చి కమ్ము
 కొనినయ్యునుక.

ఎక్కసక్కియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్క
 రూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎక్కసకము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎక్కసక్కియము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎక
 సక్కెము.)

ఎక్కసక్కెము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎకసక్కెము.)

(వికటపుమాటకు. — "నీ. నిక్కివీనులతోడనెక్కి
 సక్కియలూడుకరణినున్నవి వీనిఘనభుజములు."
 నాస్య. ౨, ఆ.)

ఎక్కసెక్కియము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎకసక్కెము,
 ఎక సెక్కియము.)

ఎక్కసెక్కిము. దే. వి. — పై. — (చూ. ఎకసక్కెము,
 ఎక సెక్కియము.)

ఎక్కసెక్కియము. దే. వి. (చూ. ఎకసక్కెము, ఎక
 సెక్కియము.)

ఎక్కిసెక్కియము. దే. వి. ఎక్కిసెక్కియముయొక్క
 రూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము, ఎక సెక్కియము.)

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు + అడు.) పురికొలుపు.
 "ఎ. గీ. పులివేదిపడినబసులవారిడ్రెయెక్కిడి
 రనుకతవచ్చెనాకు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి. నాగలదానిగాఁజేయు, మో
 పెట్టు. "అన్యచాపమెక్కిడుటయు." భార.
 శల్య. ౧, ఆ.

ఎక్కిరింత. దే. వి. వాహనము. "నీ. వేదావిద్యలుబి
 హరణస్థలములుచక్క నిరాయంచయెక్కిరింత."
 వై. ౧, ఆ.

ఎక్కిలి. వై. వి. దప్పి మొదలగువానిచేఁగలిగిడివ్యా
 ధివీశేషము, హిక్క.

ఎక్కు. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; "కం పెక్కికం
 టి కేవలెనెక్కుడునయఁగ." భార. భీష్మ. ౨,
 ఆ. — 2. ఇష్టమగు; "అధ్వరకర్తములెన్నిదను నెవ్వన
 మునకెక్కఁజేయుదుము." భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. —
 3. సిద్ధించు. (చూ. ఉపాసము.) స. క్రి. ఆశో
 హించు. వి. 1. వింటిసారి; "అత్తలనందురమంద
 చేయఁడై. ఎక్కుడించిన." సం. "అపజ్యమకశో
 తాపిథోగాఁడిమంకుభయంకరమ్." భార. విరా.
 ౧, ఆ. — 2. బ. త్రేరేణా.

ఎక్కుడించే. దే. స. క్రి. చెప్పించు. “గీ. పర్ణములు నాశ్రమంబులవసుమతీశ. కలియుగంబునఁ గత్తరంగలసిహావుఁ, గానధర్మంబురూపయి కానరాదొ, కింతకలిగినదిధలంబెక్కుడించు.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఎక్కుడు. దే. వి. 1. ఆరోహణము; “ద్వి. మెలతకు నెక్కుడల్లన నేర్పుచు.” రా. ఆర, కాం.—2. వాహనము; “ఎక్కుడివారొక్కొగరుడుండెక్కుడుగాఁగలవారు.” ఉ.హరి. ౬, ఆ.—3. వింటివారి. (చూ. ఎక్కుడుపెట్టు.) విణ. 1. అధికము; “రూపెక్కుడు.” “ఎక్కుడువేగము.”—2. ఉత్తేజము. “వీరపోయెక్కుడువారులొకటకు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

ఎక్కుడుదీక్ష. దే. వి. మానేరు. జ్యోతిష్మతి.

ఎక్కుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. ఎక్కుడుపెట్టు, మోపెట్టు. “అతఁడొండొక బాణాసనమెక్కుడుపెట్టి.” విక్ర. ౬, ఆ.

ఎక్కుడుమెకము. ద్వ. వి. ఎనుగు, మహామృగము.

ఎక్కుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. ఎక్కుడు, మోపెట్టు. “ఒక్క విల్లెక్కుడుపెట్టంగ.” భార. భిష్ట. 3. ఆ. “న. గాండీవం బులుబుచ్చికొనియెక్కుడుపెట్టి.” భార. విరా. ౪, ఆ. (రూ. ఎక్కుడుపెట్టు.)

ఎక్కులుపెట్టు. దే. స. క్రి. పురికొలుపు, ప్రేరేపించు.

ఎక్కు. దే. వి. అధికము. “క. అనుపమతత్పుర నారీ, జనులకునచ్చరలకంగ సౌందర్యమునం, గనఁబడఁజెక్కువతత్పు. కనుతొప్పులయందకానిగఁబుతంపంగ.” కవి. ౧, ఆ.—విణ. అధికము. “ఉ. నీమగఁడంతయెక్కు. వెనునీపులుభూసురులింత తక్కువే.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

ఎగ. దే. అప. ఎగువజలమునకు వృత్తియందు ఆదేశము గావచ్చినరూపము. (చూ. దిగ.) (వృత్తియందిది అర్థవిశేషములనిచ్చుచున్నది.—ఎగఁగొట్టు. స. క్రి. ఎగురఁజేయు. “నీ. వీచితన్నెగఁగొట్టువెక్తసంబగుసుడిగాలికక్కనుమీఁదలొలియుంగి.” చమ. ౧, ఆ.—ఎగఁగ్రోలు. స. క్రి. పీల్చు. “క. బలమీనొక్కటిసోరక, సలిలంబెగఁగ్రోలుచుండఁజనిరాచెలులొ, నలుపురుదదన్వదనములొ, పలికానలిలంబు వెంటబద్ధులతికా.” కళా. ౬, ఆ.—ఎగఁజల్లు. స. క్రి. పైకిఁజల్లు. “చ. నెలఁతలుబంతిగట్టుకొని నీరగఁజల్లుదదీయమంజులాం, జలికలితోడఁపఁబెగయు జాడనుతంపఁగ

నయ్యె.” పను. 3, ఆ.—ఎగఁజేఱు. అ. క్రి. వాదుగునందలిపాలుపైకితెచ్చు. (అవు ఎగఁజేఱిది.)—ఎగఁదన్ను. అ. క్రి. ఎగువకుదన్ను. (పాడియావు ఎగఁదన్నినది.)—ఎగఁబట్టు. స. క్రి. ఎత్తిపట్టు. “చ. కరముల నెత్తరాక యధికంబుగ వ్రేఁగయి యున్నదేవుఁగ, మ్మఱుదెనుగొగిటం దెనఁచి మాటికిమాటికి బట్టియెత్తినె, బరువయితోచె నంతనెగఁబట్టి సమర్థుఁడుగాక యద్యుత, స్ఫురితగతిఁ విభీషణుండు బుద్ధిగల గిదురంతచింతతో.” శేష. ౫, ఆ.—ఎగఁబాటు. దే. అ. క్రి. ఎగువకుఁబాటు. ఎగఁబోఁత. వి. 1. ఎగువకువ్యాపించుట; (వానికి చెమట ఎగఁబోతదిగఁబోతలుగానున్నది.) 2. దుశ్శీధనచేయుట.—ఎగఁబోయు. అ. క్రి. 1. దుశ్శీధనచేయు; “చ. దయపుష్పవర్షపు త్రియెడదద్దయునుంచియయాతిభార్గవ, ప్రియసుతనాదరింపక చరింపయదుండెచింతల్లికెం, తయనెగఁబోసిరిసమదదార్కొనఁజేసిన.” ఉ. రా. ౬, ఆ. స. క్రి. నూచించు. “నీ. మధునదంబెగఁబోమాకందమాలికా క్రిడానుపంగిభృంగీరవంబు.” స్వా. ౬, ఆ.—ఎగఁబ్రాతు. అ. క్రి. మీడికిఁబ్రాతు. “ద్వి. అచలంబుపైకినుండనచెట్టనక, కిచకిచధన్యనులతోఁగిచిట్టొకొనుచు. నెగఁబ్రాతియెక్కువో.” రా. కిష్కిం. కాం.—ఎగఁచువు. స. క్రి. మీడికిచువు. “నీ. డిగజాటుముంగురు లెగఁచువుకైతంబున నెమ్మింబుపై మోముఁజేర్చి.” కవి. 3, ఆ.—ఎగనూడు. స. క్రి. 1. పైకినూడు; 2. తిరస్కరించు. “నీ. వానికి వంకితావైభవంబెగనూఁడదాలికాధరకరతాళగరిమ.” పను. ౫, ఆ.—ఎగనెత్తు. స. క్రి. మీడికెత్తు. “మగుడఁద నేవీడుచు నెగ నెత్తిపట్టఁగా.” కళా. ౭, ఆ.—ఎగఁజోఁజ్జో. వి. నిట్టూర్పు. (పాడు ఎగఁజోఁజుగఁజోలుగాపరుగెత్తుచున్నాడు.) (ఇట్లు ఎగఁజొప్పు.)—ఎగవిడుచు. స. క్రి. ఊరకవిడుచు. “తెకతేరగనీకవిడిచిపోయెనె.” కళా. 3, ఆ.—ఎగవేయు. స. క్రి. 1. అపహరించు; 2. చేసినదిలేదనిసాధించు. “ద్వి. ఎంతైనఁజేసితానెగవేయఁబును.” సా. ౭, భా.—ఎగవైచు. స. క్రి. ఎగురవైచు. “తెలుమెల్లికిదుకముచందముగానెగవైచి.” రామా. ౫, ఆ. ఇత్యాదులు.)

గమ. దే. ప్రే. 1. ఎగయజేయు. “ఆ. వీరసేనను
తుడు పీరుండుహంసల, నడబెడంగుజూచినగు
చువాని, నెగచియెగచి యందు నెగయకుండంగ
నొక్క సాంసబట్టుకొనియెనతీరయమున.” భార. ఆర. ౨. ఆ. (ఈ ప్రయోగమునుబట్టియు తగిన
యాధారము లేకుండుటబట్టియు ఎగమ అనునది
వేటొక పదమని గ్రహింపక యిట్లు ఎగయుధా
తు ప్రేరణరూపమని గ్రహించుటయే యుక్తము.
(చూ. ఎగయు.) (ఇది పొగచుంపటిది.) —
2. తలుము. “క. ఆమైయినోడితానుం, దమ్మడు
హతశేషమయిన దానవబలముకొ, గ్రమ్మటితనవ
చ్చినమా, ర్దమ్మనబాతెను విహంగ గమనుండె
గనకొ.” నిర్వ. 3. ఆ. (కొన్ని యెడల ధాతువునకు
ప్రేరణమనందర్థ భేదమునకలుగుచున్నది. (చూ.
కానించు.)
గతాలి. దే. వి. శేలి, పరిహాసము.
గదిగ. దే. ద్ర. ఎగువదిగువగా. “ఎ. గీ. ఏగితన
కూతునింగార మెల్లబెక్కు, మాలులెగదిగక్రే
గంటఁబాఱఁజూచి.” కళా. 2. ఆ.
గవు. దే. వి. 1. గర్వము; 2. మండిపడుట. “ద్వీ.
బాగుమీతిన నాగబంధపు మొగవు, తీగదానికిఁ
గల్గిఁజిబ్బెయెగవు.” భాగ. ౧౦. స్కం.
గయు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎగురు; 2. పైకిలేచు. “క.
మనమనకనయ్యెదిక్కులు, పసిక్రేపుదలంచితి
రుగఁబడెగూళ్లశకుం, తపమాజముకలకలములె,
గనవెడవెడకన్న మొగిచెగమలవనంబుల్.” జై.
౨. ఆ.
గవు. దే. వి. ఎగురుట, ఉడ్డీనము.
గసన. దే. ద్ర. ఎగువగా. “నీ. తుద్దివేలనెగసనఁ
ద్రోచిన పుదియబొట్టురుఫాలపట్టిక నుల్లసిల్లి.”
రా. ఆర. ౨. ఆ.
గసిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; 2. గర్వించు;
3. మండిపడు.
గసిపాలు. ద్వ. వి. 1. ఎగసిపడుట; 2. గర్వించు
ట; “క. భసలమనీకింతయెగసిపాపేమిటికికొ.”
రిసి. ర. ఆ. (ఇది మీఁది రెండర్థములకునుదాహ
రణము.)—3. మండిపడుట.
గసిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఎగయు. (అప్ర.)
గాదిగ. దే. ద్ర. ఎగదిగయొక్కరూపాంతరము.
“కాంచినూలివెండియునెగాదిగజూచి.” ఉ.
రా. ౨. ఆ.

ఎగు. దే. విణ. పృథ్వియందు ఎగువశబ్దమునకును ఎగు
రుశబ్దమునకును అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగి
లినరూపము. (ఎగుబుజములు, ఎగుబోద. మొ.)
ఎగుచే. దే. స. క్రి. తలుము. “క. అమైయినోడి
తానుం, దమ్మడుహతశేషమైనదానవబలముకొ,
గ్రమ్మటితనవచ్చినమా ర్దమ్మనబాతెనువిహంగ
గమనుండెగనకొ.” నిర్వ. 3. ఆ.
ఎగుడు. దే. విణ. ఉన్నతము.
ఎగుడుదిగుడు. దే. విణ. 1. సుముఖానిది, విషమము;
(ఎగుడుదిగుడు నేల.)—2. అసంగతము. (ఎగుడు
దిగుడుమాటలం.)
ఎగుదల. ద్వ. వి. (ఎగువ+తల.) 1. ప్రభాగము; 2. వృద్ధి.
ఎగుబుజము. ద్వ. వి. ఉన్నతభుజము. “ఎ. గీ. పా
లుపుమీలుచు నెగుబుజంబులునుదారు, జమలి
మూపురుములతోడ నమరుమ్మల, రంపుటాఁబో
తులునుబోలెదెంపుమీలు, జెట్లుచను దెంచిరా
స్సపునేనకొఱకు.” పర. 3. ఆ.
ఎగుబోద. ద్వ. వి. తెక్కులుమొలచి యెగిరడు
వయసువచ్చిన పక్షిపిల్ల.
ఎగుమతి. దే. వి. ఓడకు సరకులెక్కించుట.
ఎగుమతిచేయు. దే. స. క్రి. ఓడకు సరకులెక్కించు.
ఎగురు. దే. ఆ. క్రి. ఎగురుట.
ఎగురులాడు. దే. ఆ. క్రి. దుముకులాడు.
ఎగువ. దే. వి. 1. మీఁదు; 2. అధికము. “క. తగ
వామగవారికినిలు, మగువలయం దెగువజూప.”
రామా. ౫. ఆ.—విణ. ఉన్నతము. (పృథ్వియందు
అంత్యవర్ణలోపము.)
ఎగ్గతము. వై. వి. ఏకాంతస్థలము. “ఎ. గీ. ఎగ్గతంబు
నఁదానుగారగ్గిఁగాలెనట.” భార. ఆశ్ర. ౨. ఆ.
“ఎ. గీ. అమ్యువ్యయతఁడెగ్గతంపుఁజోట, నరయ
దిక్కెవ్వరును లేనియట్టితెగుట, సొందఁగలవాఁ
డుగాఁబల్కు.” భార. మా. ౧. ఆ.
ఎగ్గాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గ+ఆడు.) చూపించు.
“శా.లోడంబుట్టినవానిభంగమునకుకడుఁబిచ్చి
మాకృష్ణునె, గ్గాడంజూడకు మన్ను.” భాగ. ౧౦.
స్కం. ఉ.
ఎగ్గించే. దే. స. క్రి. అపాదించు. “శా. ఏలాపట్టు
దయ్యెగుమావలననీకెగ్గింపఁగానేటికికొ.” భాగ.
౧౦. స్కం. పూ.
ఎగ్గ. దే. వి. 1. కీడు; “ఉ. అగ్గిసారందలంచునలు
లబ్బునునెక్కటిదాఁకఁగోరనీ, కెగ్గిది.” భార. కర్ణ.

౨, ఆ.—౨. అపకారము; “బ్రాహ్మణసీమలకెగ్గు నేయ.” భో. ౩, ఆ.—౩. కీడుచూట; “ఎగ్గునారుశ తివేశసగుచుండు.” ఆం. భా. ప్ర. వాగ్వ.— 4. అపరాధము; “శా. ఏలాయింతప్పధాభిమానము క్రియాపీనుడవైనావిధం, బాలోకింపకయెగ్గు చేసితివి.” భో. ౩, ఆ.—5. దోషము; “ననునెగ్గులుపట్టుకుండినక బొందొనరుక.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—6. అనాదరము. “శా. ఏలాపట్టుదయె గ్గుమావలననీకగ్గింపగా నేటికిక.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—7. బ. దూషణము. “చ. ఇతినికినన్ను నిట్లుఱకయెగ్గులు పల్కంగఁబోలఁగాక.” భార. సభా. ౨, ఆ.

ఎగ్గుఱుకు. దే. వి. (ఎగున+గుఱుకు.) విషయసం గ్రహము. (ఎగ్గుఱుకులెక్క.) (రూ. ఎగ్గుర్లు.) ఎగ్గులాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గులు+అడు.) నిందించు. ఎచ్చిరిలు. దే. ఆ. క్రి. వర్ధిల్లు. “గీ. ఏయుపాయం బుచేనైనెచ్చిరిలఁగ, నీక రాక్షసగులమురమేల్వ రుండు, తునుమునను శంకయొక్కటి మనమునం దు, నున్నయదిదీనికెద్దియోయొక్కియింక.” కళా. ౬, ఆ. (రూ. ఎచ్చిర్లు. “గీ. నృపులకపుల సమరసింధురత్వంబుల, నొచ్చిచరమదశకువచ్చి దనుజ, లెపుడుప్రాప్తుగుంతునెపుడుమాకెచ్చి ర్ల, గలుగుననుచుబోరుసలుపుచుండ.” రామ. ౮, ఆ.)

ఎచ్చిఱు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎచ్చిరిలు. “చ. మఱుస టినాటివేకువ నమాతుఁడుమేల్కనివంశమంత యొక, జెఱచిరికూతురుంగొడుకుజేకొనిముం దఱుఁజంద్రహానుఁడె, చ్చిట్టినబ్రహ్మదమానను చుఁజెత్తమునందలపోసిపీనినె, తెఱఁగున నైనఁజం పెనయతిప్రవోక్తులబొంతుచేసెదక.” జై. ౮, ఆ.—2. భాగపడు. “చ. నెఱయఁగ సంపరాని ధరిటీపముపంగడంగ నేనియే, దైఱబలుఖడ్గ భారజగతిధరశృంగము వేసె నేనిమీఁ, దెఱుఁగక బుద్ధిపీనునకు నెంతయుబుధులు చెప్పె నేనియె, చ్చిఱుఁడొక వానరింబునకుఁ జెప్పిన సూచియుఖం బుచాడునక.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఎచ్చేటు. దే. వి. ఏ. ఎచ్చొటుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఎచ్చొటు.

ఎచ్చేరించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుయొక్కరూపాం తరము. “ద్వి. పచ్చరించుయలుపన్నిభూపాలు, నెవరించికోయింప నెట్లాడెమనను.” నవ. ౩, భా.

(దీనికి ఈ ప్రయోగమొక్కటి కనబడుటకు ఇది యొకమ విచారింపఁదగినది.)

ఎచ్చోటు. దే. వి. ఏ. ఎచ్చొటుయొక్కరూపాం తరము. (చూ.) ఎచ్చొటు.

ఎచ్చేటు. దే. వి. ఏ. —పై.—

ఎచ్చేరము. దే. వి. ఎచ్చరిక. “వ. మఱియునయ్యచ్చ రలెచ్చరంబులఁగచ్చువదలి.” కవిక. ౬, ఆ.

ఎచ్చేరించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరికచేయు.

ఎచ్చేరింత. దే. వి. ఎచ్చరిక. “ఉ. వింతకపుంజరింతు నవినగళధ్వనియెచ్చరింతలక.” పాంపా. ౩, ఆ.

ఎచ్చేరిక. దే. వి. 1. అపధానము; “చ. మరలఁగఁబట్ట గట్టఁగనుమస్తమరుద్ధవినన్నుఁగూర్చియె, చ్చక్క ధరింపఁబోలునన.” పాండు. ౨, ఆ.—2. నూచన.

ఎచ్చేరికించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుయొక్కరూ పాంతరము. “ఉ. కన్నిచ్చలువచ్చుచేడియ నెచ్చరికించుచుధూర్తకోటితో, మచ్చరికించు చుక.” విక్ర. ౮, ఆ.

ఎచ్చే. దే. ఆ. క్రి. అధికమగు. అధికము. వి. అధికము.

ఎచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఏ+చోటు.) ఏస్థానము. (రూ.) ఎచ్చొటు.

ఎట. దే. వి. ఏ. ఎక్కడ. “ఇచ్చనపయెటఁబోగు డు.” భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎటవారె. దే. వి. కుందురుకీ.

ఎటు. దే. అవ్య. ఎట్లు. “ఎటాడుకొన్ననంజెల్లు గదమ్మనీకు.” కళా. ౧, ఆ.

ఎటులు. దే. అవ్య. —పై.— “ఏనెటులట్లనీవరియి చ్చమెయింబనిగొమ్ము.” భార. విరా. ౧, ఆ.

ఎటునంటి. దే. విణ. ఎట్టి. “మీరెటువంటిపెద్దదా రు.” కళా. ౩, ఆ.

ఎటువలె. దే. ద్ర. ఎట్లు. “ఎటువలెభీతినికొదవె.” సకల. ౯, ఆ.

ఎట్టకు నేని. దే. అవ్య. ఎట్టకేని. “కొంతసేపుశేర్వ క్కినభంగినుండిధృతి నెట్టకు నేనియఁబూని.” రా. అ. కాం.

ఎట్టకేని. దే. అవ్య. అతిప్రయాసమున. “గీ. ఇట్ట లరియాడుచిత్తంబునెట్టకేని, నాథుచెప్పినదట్టం బునకుఁజొరంగ, నూలుకొల్పి.” భార. ఆన. ౧, ఆ.

ఎట్టకేలకు. దే. ద్ర. —పై.— “ఎట్టకేలకుననుఁదేర్పు ప్పడుబలంబులతోఁగురురాజునాడ.” భార. విరా. ౫, ఆ.

“క. పెన్నిధిఁగనిపోవఁగఁ, కన్న

కృపణమాడ్కిత్రమాటాడగా, కన్నెవ
రాధీనతనతి. భిన్నయగుచునింటి కట్టకేలకుజని
యెక్." జై. ౮, ఆ.

ఎట్టు. దే. అవ్య. (ఎట్టు+అటు+అ.) ఎట్టయిన. "క
ముడముదవగసుతుండెట్టుట, బ్రదికినజాలునని
చనియె." పర. ౨, ఆ. (యా. తాలిమి.)

ఎట్టుపోగు. ద్వ. వి. దండు. "చ. హరునకు వెట్టెజాట్టిన
యమాలయవాటికజేరియచ్చటెక్, మరుడుతదీ
యశాసనమునకవిరహిప్రకిరంబునొంపదు. పుర
గతివెట్టుపోగునగైకొనివచ్చినరీతివచ్చెగ్రొ
వ్వివినదువ్వపాల్గొని దివికమలయానిలవాత
పోతముల్." చంద్ర.

ఎట్టుయెదురు. దే. వి. ఏ. (ఎదురు+ఎదురు.) చక్కని
యెదురు.

ఎట్టి. దే. విణ. ఎటువంటి.

ఎట్టిడు. దే. విణ. (ఎట్టి+వాడు.) ఎటువంటివాడు.

"ఎట్టిడునానిజేతుడు." రా. సుం. కాం. (బ.
ఎట్టిరు.)

ఎట్టు. దే. అవ్య. ఎట్టు.

ఎట్టులు. దే. అవ్య. —పై.—

ఎట్టువోలె. దే. ద్ర. —పై.—

ఎట్టూ. దే. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపును. "ఎట్టూ
యిట్టగునయ్యపల్లదయలేక." ఆము. ౬, ఆ.
(ఆమ్రేడితమందు ఎట్టెటూ, ఎట్టెట్టూ. "అనుట
యునెట్టెటూ తెలుపునయ్యవహితక." కళా.
౭, ఆ. "కా. ఎట్టెట్టూవినమైతిమింకనొకమాటే
ర్పూలుగాజెప్పమా." కాశీ. ౭, ఆ.)

ఎట్టు. దే. అవ్య. ఏ ప్రకారము. "క. అమరపరులం
దుబురుహో, త్రముండెట్టువిశేషమట్టుధరణింగల
తీ, ర్థములందునుబుష్కరతీ, ర్థముకరమువిశేషమ
భిమతార్థప్రదమై." భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎడ. య. దే. వి. 1. స్థానము; "పార్థులరుగునెడకు
మనమునరిగి." భార. ఆది. ౬, ఆ. —2. అనకాశ
ము; "ఉ. నిచ్చలునిచ్చలోబాదలునీపిత్తుభక్తికి
జ్ఞానశక్తికి, మెచ్చినచ్చితిగ్గరమునియ్యెడ
నియ్యెడయేలవేడుకొ, మిచ్చెడజెచ్చరక వల
యనీపిత్తుముల్ కతమేనిదీననే, పాచ్చెమునొ
చ్చెముంజొరదుభూసురకేసరినమ్మనావుడుక్."
పాండు. ౨, ఆ. —3. దూరము; "క. కడునెడగా
వుననదియి, క్కడవినబడదేము." కళా. ర, ఆ. —
4. గడువు; "ఇప్పుడెడయిచ్చుటయొక్కమునాకు."

భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. —5. భేదము; "క. ఎడయె
ఱిగియుడమలోపల, నెడయెఱుగకధర్మపథస
మేతసితికిక్, నడిమింటివారలైరా, నడిమింటిర
విక్పాసింపునవ్యప్రభలక్." రామా. 3, ఆ. —
6. విఘ్నము; "క. నాకంతయ్యుబ్బియశిష్యుం, డీ
కపివరుడితనిపనికి నెడకాకుండక్, బోకయ్యవి
తమనుకరణివి, భాకరుడపుడపరశిఖరిపైకరుగు
టయొక్." రా. సుం. కాం. —7. వ్యవహారము;
"క. ఎనిమిదియేడులుశికువగు, నెనిమిదియేడుల
టబాలుండెడయెఱుగఁడుగా, వునబాలుండెన్ని
భంగుల, జనకునిబులుమరువజనదుచననటమిం
దక్." సం. "గర్భస్థైస్సద్భవోక్షేయ ఆప్తమాద్యత్స

రాచ్చికుః, బాలఆహడశాద్యర్థాత్సగండశ్చేతి
శబ్ద్యతే, పరతోవ్యవహారజ్ఞఃస్వతంత్రఃపితురా
వృతః." విజ్ఞా. వ్య. కాం. —౮. సంద్భి; "ద్వి. ఎడమా
టలాడియాయినవంతుండేర, గడుహనుమంతుం
డుగలిగెనేనీకు." రా. కిష్కిం. కాం. —9. దేవ
తా వైవేద్యవస్తువు. (ఇది విచార్యము.) —విణ.
ఎలప్రాయముగలది. (ఎడమాడ, ఎడవడ్డ.) —
ద్ర. నడుమ. "ఎ. గీ. అంతనాభీష్టుండెడనుమా
డెనధిమ." భార. భీష్మ. 3, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు
ఎడనెడ.) —పై. వి. హృదయము. "ఎడబాలివో
నివేడుకలయేడ్డెఱుసాంపున." నిరవ్య. ౮, ఆ.

ఎడద. పై. వి. ఎడ, హృదయము. "భీష్ముడర్థరథుఁ
జేసియెడందగలంచె." (కొన్ని ప్రతులయందు
పాఠమిట్లున్నది. ఇదియ పాండిక గాఢోచెడి.)
భార. కాం. ౧, ఆ.

ఎడబాటు. దే. వి. ఎడబాయుట, వియోగము.
"నీ. సాదరంబుగ రఘునాథునివెంటనెల్లక్షణం
డెడబాటులేకుండునేవ్య, నేవకభావంబుచె
న్నొంద." అధ్యా. బాల. కాం.

ఎడబాపు. దే. ప్రే. ఎడబాయుజేయు.
ఎడబాయు. దే. స. క్రి. (ఎడ+పాయు.) పీడు,
పదలు.

ఎడకట్ట. దే. అ. క్రి. ఆతీనవుండు మరలచీముపట్టు.
స. క్రి. చేర్పు. "నీ. ఇంద్రునిములతోనెడకట్టి
స్రుచ్చినరమణీయతారహరముధరించి." కాశీ
౭, ఆ.

ఎడకత్తియ. ద్వ. వి. దూతిక, (యా. ఎడకత్తె.)
ఎడకాడు. దే. వి. తార్చనాడు, దూత.

ఎడకారు. ద్వ. వి. మాఘమాసము మొదలు జ్యేష్ఠ మాసములలోపల పండించెడువంట.

ఎడగడ్డ. ద్వ. వి. ఒడ్డు, గట్టు, దరి, తీరము.

ఎడగిట్టు. దే. ఆ. క్రి. తొలగెను, అపసరిల్లు.

ఎడతాకు. దే. ఆ. క్రి. చేరు, సందించు. “ప.అంతట వారలు ద్రవ్యంబునకుం బ్రతిదినంబు నెడతాకంగ డంగినం దనమునంబున.” పర. ౫, ఆ. “నీ. తన భూమివనలక ధనవంతులగువారియిండ్లకు నెడ తాకుచెల్ల ప్రాద్దుర, జేరిమిథ్యానమస్కారముల్ సేయుచుఁ బ్రియములనయములు పెక్కుచూపి.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ఎడతెయు. దే. ఆ. క్రి. ఎడతెగు.

ఎడతెగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎడవడు; 2. విడివడు. “క. ఒ క్కరసాధుఁడెడతెగిచిక్కె.” భాగ. ౮, స్కం.

ఎడతెలిపి. దే. వి. వ్యవధానము. (తిరుణాళ్లకు జనులు ఎడతెలిపితేక పోవుచున్నారు.) (చూ. ఎడతెప్పి.)

ఎడతెప్పి. దే. వి. ఎడతెలిపియొక్కరూపాంతరము. “చ. ఇద్దెసవచ్చెనేనియ, త్రేణగయిపోయెయం చు నెడతెప్పిగఁగొందఱు పాయనాటగఁ.” భార. విరా. ౫, ఆ.

ఎడతెచ్చే. దే. ఆ. క్రి. ఎడతెగు. “క. వెనకువ యెడతెచ్చకపడు, నెనిమిదిదివసములు నెల్ల.” భార. శల్య. ౧, ఆ.

ఎడదత్తు. దే. వి. అతిహారము. “ఎ. గీ. విశ్వభర్త, యానతిచ్చినయట్టులయధివనీంచె, గాళికాపురి కడదత్తుగలగునడవి.” కాశీ. 2, ఆ.

ఎడనీరు. ద్వ. వి. 1. లేతలెంకాయలలోనితియ్యనీరు; “నీ. ఎడనీటిబొండ్లాలవడువున మెదడెల్లజా ట్టివేచినడొల్లువు ట్టెగములు.” ఆము. ౬, ఆ.— 2. ఎడనీటికాయ. “నీ. ఎడనీరులంచనగుడచ్చు లాటువు.” ఆం. భా. ద్వ. వ.

ఎడవడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. ఎడతెగు; “క. ఎడవడక యహారాత్రము, వడిగొనివదివింప.” భార. ఆర. 3, ఆ.—2. పూలుపడు. “క. కుడిచినతడ రవకుండిన, నెడపడినయతండయచ్చుటెఱిగి నృపతియూ, కుడిచినతగినవచ్చుడు, ఎడపడి నాతనికిరెట్టియిప్పింపదగుఁ” సం. “ప్రతి భూర్దాపితోయత్తుపకాళంధనినాంధనమ్, ద్వి గుణంప్రతిదాతవ్యమృణిక్రస్తస్యతద్భవేత్.” వి ఙ్గా. ష్య. కాం.

ఎడవడడవ. దే. అవ్య. అవ్యవధవ్యడు. “గీ. ఎడవ డడవతనుభవుఁడెవటనుండుఁ, గానరాడన్వ్య హభర్తకాంతనడుగ.” కాశీ. ౪, ఆ.

ఎడవు. దే. ప్రి. ఎడయఁజేయు. “క. జనవినుతకు గ్నిహారం, బునుసంతానమును వేదమునె డవంగాఁ, జనదు.” భార. ఆది. ౪, ఆ.

ఎడపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. తొలగించు; “గీ. ఎఱు గుమతఁడునిన్ను నెడపెట్టివలికినవాడు.” భాగ. ౧, ఆ.—2. మాటువడ్డించుకొనుటయన్న మునుదగ్గఱుత్తియుంచు.

ఎడపోవు. దే. ఆ. క్రి. దొత్తుముచేయు. (అప్ర.) ఎడవు. దే. విణ. సవ్యము. (ఎడవుకాలు, ఎడవుచే యి. మొ.—స్మృతియందు అంత్యవర్ణలోపము. ఎడకన్ను, ఎడవంక. మొ.)

ఎడమడుగు. దే. వి. 1. వ్యత్యాసము; (చూ. ఎడమ డువు.) 2. వైషమ్యము. “క. ఉడుగుడుగుపా హనాస్త్రము, విడువకుమును నెలంగుతోడనేగ బునన, యొడకేగుదెంచినారదుఁ, డెడమడుగి చుకయులేకయిట్లుననాతో.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—విణ. వ్యత్యస్తము. “ఎ. గీ. వడుగుచందః బుతనకెడమడుగుగాక, కొమరుగానేగనెలకట్ట గుఱ్ఱువేల్పు.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

ఎడమడువు. దే. వి. 1. వ్యత్యాసము; “క. నడిమిప గఁబొడిపింపగ, నెడమడువైకలగినప్పడ్యేక పగనే, గడు నేర్పుఁదేర్పునాదగు, కడిమియన సైన్యమునకుగవుసెనకాచీ.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. వైషమ్యము. “క. అడలడఁచి నెవునప్పున, వెడతెలివొడఁగూర్చిటాట వేర్పడకుండఁ, బడి ముడిపడకనయంబున, నెడమడు వొక్కింతేక యిట్లునసతితో.” నిర్వ. ౮, ఆ.—విణ. వ్య త్యస్తము. (చూ. ఎడమడుగు.)

ఎడమడువుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. ఎడము. దే. వి. 1. చోటు; “అతిథులకునెడమిచ్చి.” భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—2. అవకాశము. “నాశ నావరనిద్రలకెడములేడు.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

ఎడయిక. దే. వి. ఎడఁబాలు, వియోగము.

ఎడయు. దే. ఆ. క్రి. తొలగెను. “క. ఏవురుపకుం దుగర్భువెడయకయుండుఁ.” భార. ఆది. 2, ఆ.— స. క్రి. ఎడఁబాయు. (ఇటీవలికవులుకొందఱు దీనినిసకర్తకముగాప్రయోగించుచున్నారు. పో

ర్యగ్రంథములయందు బ్రయోగము కనబడలేదు. విచార్యము.)

ఎడరు. డే. ఆ. క్రి. భగ్నమగు. “చ. తడయకఘోరదర్శనసుదర్శనపావకుచేదహింసఘటాఘటమేళ్యోగ్రశరపావకదగ్ధపుర్రయాభమై. యెడరిధి త్రిమిదఘడియెక్ జెడసాంభకమంతిసాల్వఃడుక్, బడియెమదీయచక్రపటుపాతరయంబునరెండువ్రయ్యలై.” భార. ఆర. ౧, ఆ. — వి. 1. ఆపద; “గీ. వలదుశంకింపనింద్రునివలనఘట్టు, నెడరువొందకయుండంగ గొడుగునోపి, నంతగావుము కావంగనైనచావు. నపుడునన్నుడలంపుమేనదిమరల్లు.” భార. కాం. ౧, ఆ. — 2. భంగము; “చ. ఇదితగదంచునడ్డపడునింతకునేరకసభ్యులందఱుక్, మదిమదిన్నయట్టియెడమానినికిందనుదానకాచికో, లాదవినదానజేసిసభసెచ్చెమదక్కినబాంధునందనుల్, బ్రదికిరిగాకయయ్యెడరు రాచకొమారులకోర్పునట్టిడే.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. — 3. సందు; “గీ. అప్పాటుడనతి, నెత్తుకొనిపోవనిందదునెడరువేచె.” పాండు. 3, ఆ. — 4. ఎడారి. “చ. ఎడరునంజలిపందిరియెడమనియు.” (కొన్నిపుత్రులందు ఎడవున అని పాఠమున్నది.) ఆము. ౪, ఆ.

ఎడలు. డే. ఆ. క్రి. 1 వికలమగు; “చ. అనవినిమేటిధర్మమగునట్టిదియెయ్యది యెద్దియెప్పుడుం. గనియగఁబండియుండునెసకంబుగ నెయ్యదినిగ్రహించినక్, దనరుబ్రహ్మదేవస్థినియతంబుగ నెవ్వరితోడిసంధియెం, దునువికలంబుగాదు పరితోపమెల్లనుపన్యసింపవే. వి. అనిదివృండుపలికిన నాదివ్యబోధనుండిట్లనియె. గీ. వినుమహింసమేటియనజనధర్మంబు, యొగకర్తమేపుడునొరఁబండి, యుండుమనకుక్రొవ్వుఖండింపఁగామోద, మెనఁగునజనసంధి యెడలఁబెందు.” భార. ఆర. 2, ఆ. — 2. విచ్ఛిన్నమగు. “కురువంశమెడలవచ్చిన.” భార. క్రి. ౨, ఆ. — 3. క్రి. విసర్జించు. “క. వందరివగలక్ దేహము, పాంచడలఁజూచునన్ను బాడగనిదివిదా, నెందులకేగుచుమోగిరి, నందనదిగిచ్చకరుణనాకిట్లనియెక్. మ. అతిసాందర్యనిశాంతమితనవలభ్యంబిట్లుకోకాతురా, నివృత్తవైదీనిఁడొఱంగఁగఁదగునె.” స్యా. ౬, ఆ.

ఎడనాడు. డే. స. కడవాడు, అన్యఃకుడు.

ఎడవు. డే. విణ. దభ్య దూరము. “ఎ. గీ. తెరువు, నెడవనుచుబాలిఁగొని సంశయించువేళ.” ఆము. ౬, ఆ.

ఎడనాల. ద్వ. వి. ప్రత్యేకమయినగది.

ఎడాటము. డే. వి. విషయము. “నీ. నెపమేమియునులేక నీయెడాటమున బాడిఁదప్పుడుగదాఁతెరవుండు,” భీ. ౨, ఆ. (దీనికి ఆట అని కొందఱు అర్థము చెప్పవచ్చును.)

ఎడారి. డే. వి. చెల్లుచేమలులేనివికాలపునిర్బలభూమి.

ఎడార. ద్వ. వి. (ఎడ+ఆర.) చెప్పలకుట్టెడు చిన్ననూది.

ఎడ్డ. వై. వి. ఎడఁదయొక్కరూపాంతరము. “క. చెడిపోకుండుసంపారము, కడలేర్పుడుకొఁచురణకమలములెడ్డం. దిడికొనుఁడూరకకాలము, కడపకుఁడువివేకవిధిగఁడగుఁడునడఁక్.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

ఎడ్డమి. డే. వి. ఆపద. “ఉ. ఎడ్డమయ్యెయప్పటికి నెవ్వరులేరరు లోకులేమియెక్, సడ్డలసేయనొల్ల రవసాపువేళల దండధారచే, జడ్డలకానిమేలుకొనసాగ దయో తలపోసిచూచినక్.” వి. పు. ౫, ఆ.

ఎడ్డము. డే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము. “ఉ. ఏడుదినంబులన్నమున కెడ్డముపుట్టియంతమాత్రలో, నేడుచుచున్నవాడెవుమునీశ్వర.” భీ. ౨, ఆ.

ఎడ్డియ. వై. విణ. మూఁడుఁడు.

ఎడ్డె. వై. విణ. ఎడ్డియొక్కరూపాంతరము.

ఎడ్డెడు. వై. విణ. ఎడ్డయొక్కరూపాంతరము. “విసానియునంటిగరాసుఁగూడునీ, యెడ్డెడు.” కు (క. ౧, ఆ.)

ఎడ్డెన. డే. వి. భోజనపాత్రమునుంచుకొనెడిఉన్నతవీరము. “నీ. వెండియెడ్డెనలపైవలచితెచ్చినపైఁడివల్లెంబులాయతఁజలచువారు.” వై. ౬, ఆ. “గీ. పసిఁడియెడ్డెనలమించుపద్రరాగ, భాజనంబులనడ్డెంచుబహుపదార్థ, వితితులమరెనుమేరుసంగతసహస్ర, కరునిఁబొదివిన చిత్రమేఘములకరణి.” జై. ౮, ఆ.

ఎడ్లు. డే. వి. బ. (ఎడ్లు+లు.) పుష్పములు.

ఎత్తడు. డే. స. ఏ. ఏపూజ్యఁడు. (ఏత్తడుయొక్కరూపాంతరము.)

ఎత్తుబరికాడు. డే. వి. ఎత్తుబరికాడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎత్తనగోల. డే. వి. 1. గోనలెత్తి యెడ్డమిదనేయుటకు సాధనమైనకట్ట; “నీ. తనరుగోబుద్ధధారి

దండాభ్యయైతనగోలనాబట్టిన గోలయనగ.

అం, భా. ద్వి. వై. -2. ఉత్తరానానించినకోల. ఎత్తనగోల. దే. వి. 1. మొదలు; 2. ప్రారంభము. ఎత్తరము. దే. వి. ఉన్నతము. "నీ. ఇలఁజొట్టువడు తుండములమించుచురాంగ మెత్తరంబైమిలుందత్త మిల్ల." సా. ౫, ఆ.

ఎత్తరపు. దే. వి. ఎత్తరము, ఉన్నతము.

ఎత్తలి. దే. వి. కొఱుముట్టు, సాధనము.

ఎత్తికొను. దే. అ. క్రి. కడఁగ, యెత్తింను. "గీ. ఎట్టి కప్పుడైననీటిపాపమునేయ, నెత్తికొనునెగరణి నీవుదక్క." భార. అర. ౬, ఆ. -స. క్రి. 1. అపహరించు; "భూసురకాంతనెత్తికొని పోవుటదోస ముయామినీశ." వి. పు. ౬, ఆ. -2. వహించు; ౪. ఉద్ధరించు. "క. ఇపుడానన్నెత్తికొనన్ గృ పపుట్టుటనీకుజూనీపుత్రాంతం. బెత్తుకుకొనివచ్చితిచ్చటి, కపుడేనునెత్తికొంటి వనిలకుమారా." (ఇది రెండర్థములకును ఉదాహరణము.) రామా. 2, ఆ.

ఎత్తికొలు. దే. వి. 1. కడఁక, ప్రయత్నము; "క. తర తరమప్రజలందునిమెడు. నరునపుటియెత్తికొలు నకుమరవిద్యా, ధరభేదరులునుభీతిన్, బారసిరి." భార. విరా. ౫, ఆ. -2. సంకల్పము. "క. పది వేలఁజంపగానో, పురుసేననునెత్తికొలు పుట్టి నయది." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. "వ. ఎప్పుడేని మీరలడ్డమాడుదు రప్పడకపింతునిట్టిదనాయెత్తి కొలు." భార. ఆను. ౨, ఆ.

ఎత్తిపాడుచే. దే. స. క్రి. దోషమురెత్తిచెప్పి మర్తము దూఱువాడు.

ఎత్తిలి. దే. అన్య. గట్టిగా. "ఉ. ఎత్తిలికాపుకాపురని యెడ్డిరదియపయోధరాగ్రముల్, కుత్తుకదాఁ కబిల్బికొనికొలె." హం. పూ. ౫, ఆ.

ఎత్తితేయు. దే. స. క్రి. 1. తీసివేయు; (వానిపేరెత్తి వేయుము.) -2. అలక్ష్యముచేయు. (నన్నెత్తి వేసిమాటాడెను.)

ఎత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు, పుట్టు; "క. కారపులుసే యునవమతి, కారణముగఁగోపమెత్తు." భార. కాం. ౧, ఆ. -2. బయలుదేలు. "వ. ఎత్తెడు చోట్లనువిడిదలయందునులోనుగానిస్సాదాదు లైనయుద్ధటచిహ్నాబులప్రకటింపక." భార. విరా. 3, ఆ. -స. క్రి. 1. అపహరించు; (ఆసా మ్మవాడేయెత్తివాడు.) -2. దండెత్తు; "గీ. అని

కవ్వరిఁగొనియతండు, కారపులమీఁదనెత్తిరాఁ డఁగువాడు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. -3. పై కెత్తు; "చెలిప్రాణమెత్తుటనదె." హరి. ఉ. 2, ఆ. -4. గ్రహించు; (నీవాపునకమునెత్తితివా.) -5. తీయు; (ఈబండిని నేను వీలములో నెత్తితిని.) -6. (చల్లుడునీరు) పాటించు; "నీ. నీరెత్తువే శలనీరెత్తుబాదుపాదునకుఁ గాలువలుపొందుగన మర్చి." కళా. ౪, ఆ. -7. ప్రస్తావించు; (అ క్కడయీమాటయెత్తకుము.) -8. వహించు; (వాడుమంచిపేరెత్తెను.) -9. సంగ్రహించు. (ఇది మఱియొక గ్రంథమునుండి యెత్తివ్రాసినది.) (నూరెత్తు, పరుగెత్తు, భిక్షుసెత్తు. ఇత్యాదులను వేఱువేఱుక్రియలుగాఁజెప్పట యుక్తము.) -వి. 1. చదరంగపు ఎత్తు; 2. ఉన్నతి; "ఉ. తిమ్మలకొల్లఁబెద్దయగు తామరసోదరానాభి కాసతో, జమ్మదివిశ్వమున్ విభవశ్చమునఁగానిసృ జంపజాలదీ, తిమ్మలయెత్తుచిత్తచరిత్రమ్మ." వసు. ౫, ఆ. -3. ఉపాయము; "గీ. ఇతివట్టునునా పాలనిచటఁగూడె, నేమిసేయుదుఁబనికీఁబైయె త్తుదోచ, దనుచుఁజింతాపరంపరాత్యంఠదంతు. రాంతరంగంబుతోనుం డెనవిష్టుండు." రామా. 2, ఆ. -4. రెండువీసలకొలది; 5. తూరిక; "నీ. తొలునాడుకోధ్యునిఁదులఁదూచియాతని యె త్తెనయెద్దికల్లఁదాచి." విజ్ఞా. వ్య. కాం. -6. ప్రయత్నము; "చ. విలసితమోహదాహాపరివే దనపావ్వుని యెత్తుపెట్టఁగా." హంస. ౧, ఆ. -7. పుష్పసరము; 8. వలపుకత్తెవలచినవానికిచ్చు ధనము. "నీ. పద్మాస్యపురిననుభవమునకీయెత్తులు నెట్టుదనఁగరావలసెనటకు. (ఇది వైయర్థము నకును ఉదాహరణము.) ఆము. ౨, ఆ. -వి. ఉన్నతము. "నీ. బొదలకుపథానమగుసాంపుదీ పింపఁగుడికరంబెత్తుగానిదీచెలంగి." శేష. ౪, ఆ.

ఎత్తుగడ. దే. వి. (ఎత్తు+కడ.) 1. ఉపాయము; 2. యత్నము.

ఎత్తుగడ్డలు. ద్వ్య. వి. బ. ఎత్తుడుప్రాయ్యిగగడ్డలు. ఎత్తుగున్న. ద్వ్య. వి. లేతయేనుఁగుపిల్లి. "ఎ. గీ. ఆచటి మదపుటేనుగులకమరకరటి, యెత్తుగున్న." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఎత్తుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తు+తెంచు.) దండెత్తి వచ్చు. "ఆ. కాలయవనుడనఁగఁగాల కల్పఁడు

శక్తు, డేచినుధురమీడనెత్తుదేర." హరి. ఉ. ౨, ఆ.

ఎత్తుపెట్టు. డే. స. క్రి. పుకొలుపు. "చ. విలసి తమాహాహాపరివేదనపామునియెత్తు పెట్టెగా."

హంస. ౧, ఆ.

ఎత్తుబరికాడు. డే. వి. దొంగ, చోరుడు.

ఎత్తుభారము. మి. విణ. హడు.

ఎత్తుపచ్చే. డే. అ. క్రి. సరిపోలు. "వ. అత్తవిద్యా వైపుణ్యముగలభూపకుమారులతో బసులకాప రులెత్తుపత్తురేయని క్రొవ్వున నవ్వుచుంబలికిన." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

ఎత్తుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎత్తు+పడు.) 1. చెడు; (వా నిపేరు ఎత్తుపడిపోయినది).—2. లేవలేకపడు. "సీ. ఎత్తుపడ్డమహాకృష్ణులనతులితధృతిఃశీరికి గొననిధీరభటులు." పను. ౨, ఆ.

ఎత్తువేయు. డే. స. క్రి. తూచు.

ఎత్తువోపు. డే. అ. క్రి. (ఎత్తు+పోపు.) 1. చెడు; "గీ. శిలచిగురుఁబోడియైయుల్లనీలమెనర్చి, యె త్తువోయినగోతమునిల్లనిలిపె." రామ. ౪, ఆ.— 2. తగ్గు. "క. అవియునునొకటికొకటిక, త్తువో కపెనగిననుగనిమధుత్రిపురహరుల్, సవరణతో మగుడంగాఁ, దివిచిరిభేచరగణంబు దివింనుతిం పక." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

ఎత్తెల. డే. వి. చేవలబట్టెడి అడ్డువల. "క. వెర వుననూఁడులనెత్తెల, గరములమత్స్యములబట్టి కడుసంతసముం, భారయుఁడ్రాళ్ళింగ్రవ్వె గఁగరమాహించియద్రాప్తకాలజ్ఞాడనుక." భార. ౯౦, 3, ఆ.

ఎద. యు. డే. వి. పశుబుతువు. "వ. ఎదపదనునం బొడలు పెట్టలకుంజాట్టంబురై." న్యా. ౪, ఆ.— వై. 1. పౌడయును; 2. భయము. "సీ. ఎదిడిం దిమడముండిగదనొందిరిగడజెందిపొదసందిపెద పందిమెదుపునొక్కడు." చంద్రా. ౨, ఆ.

ఎదపడు. వై. అ. క్రి. (ఎద+పడు.) భయపడు. "క. అవ్వేగదివ్యబాణము, లెవ్వయుఁబనిసేయ కున్న నెదపడిమదిలోఁ, గవ్వడికవ్వడిదూలగఁ, నవ్వుచుఁజెల్లంగదాతనయఁజెట్టనియెక." శై. 2, ఆ.

ఎదాపు. డే. వి. (ఎద+అపు.) అఁబోతుచేర సమయ మైనయాపు.

ఎది. డే. స. ఏశబ్దమునకు అమహదర్శక ప్రథమైకవ చనము. (ఎయాఁడుది. ఏపశ్యాది. ఏజడవస్తువు.) (ఎదియొక్కరూపాంతరము.)

ఎదిరి. డే. వి. విరోధి.

ఎదిరించే. డే. స. క్రి. ఎదురు.

ఎదుగు. వై. అ. క్రి. పెరుగు, పద్ధిల్లు.

ఎదురాడు. డే. అ. క్రి. (ఎదురు+అడు.) మాతాడు.

ఎదురు. డే. స. క్రి. ఎదిరించు.—వి. ప. 1. పురోభా గము; "క. ఒకమంకిరిటికట్టెది, రికినటిముఱిబో యిలెనిరెండపమాటి, య్యకొనుటకొర్వగ లేరి యి, రొకట్లుగురురాజసేనయోధులలోనక." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. ఎదుటివాడు. "ఎదు రొర్వవలయు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. వలపు కత్తెవలచినవానికిచ్చుధనము. "గీ. ఇంటిలో నున్నవస్తువులెదురువెట్టి." హంస. ౨, ఆ.— విణ. అన్యఁడు. "పదపడిదుస్తరమగునీ, పదుమూ డవయ్యెడుగడవబడుటయరిదిత, మైదురెఱుంగ మిక్తయాపద, లొదవినమైందిరిట్టియునికియుఁ గలదే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఎదురుకట్టుల. డే. ద్ర. ఎదుట. "క. అల్లంతనెదురు కట్టుల, నుల్లమలరఁగాంచి." భో. ౫, ఆ. (రూ. ఎదురుకట్లు. "గీ. గొల్లపడుచులుచనిగుంపుగూ డిచూడ, తోలుదామెనత్రాడునులితోడ, నీ డ్వికొనివచ్చితమయింటియెదురుకట్లు, దనరుగ వశొడ్డునంబులదగులఁబెట్టి." వి. పు. 2, ఆ.) ఎదురుకుత్తుక. డే. వి. అంకిష్టపట్టుకొనెడువ్యాధి విశేషము.

ఎదురుకొను. డే. అ. క్రి. ఎదురగు, అభిముఖమగు.— స. క్రి. ఎదిరించు. (వాఁడునన్నెదురుకొనినిలు వనేరఁడు.) (రూ. ఎదుర్కొను.)

ఎదురుకొలు. డే. వి. 1. వివాహమునందుఁబడుచిం టివారు వరునికదురుగాఁబోవుట; 2. పూజ్యా లులచ్చునపుడుఎదురుగాఁబోవుట. (రూ. ఎదు రొక్కలు. "సీ. తనచక్రమునకుతానదివిస్మయేజం బు గురుభావముననెదుర్కొలుసేయ." కళా. ౨, ఆ.)

ఎదురుగడ. డే. వి. (ఎదురు+గడ.) మాఱుత్రాసిన యొడంబడికలోనగునది. (ఎదురుగడయొడంబ డిక, ఎదురుగడలెక్క. ము.)

ఎదురుచే. డే. అ. క్రి. ప్రతికూలమగు. (మా. ఎ ద్రుచు)—స. క్రి. ఎదిరించు, "ఉ. తమ్ములువిఁ

గినబరియుదగ్రభీమనెదిర్చియార్చును.”
 భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (రూ. ఎదుర్చు.)
 ఎదురుచేక్క. ద్వ. విణ. కానిది. (చుక్క అనగా
 శుక్రుడు. శుక్రుడెదురుగుట యనిష్టప్రదము
 కనుక లక్షణచే నీయర్థము కలుగుచున్నది.)
 ఎదురుచూచే. దే. స. క్రి. వేచు, ప్రతీక్షించు.
 ఎదురుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఎదురుగావచ్చు; (దా
 రిలో నాకునాడెదురుపడెను.)—2. ఎదురుతిరు
 గు. (రూ. ఎదుర్చు. “చ. యవనజరానుతాదు
 లకు నాజనెదుర్వడలేక.” భాగ. 3, స్కం.)
 ఎదురుపాటు. ద్వ. వి. ఎదురుపడుట. (రూ. ఎదు
 ర్పాటు.)
 ఎదురుమోయు. ద్వ. అ. క్రి. మాటు చెలంగు.
 ఎదురుతొమ్ము. ద్వ. వి. తొమ్మునడిమిభాగము.
 ఎదురేగు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఏగు.) ఎదురుగా
 బోవు.
 ఎదురొత్తు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఒత్తు.) ముతొత్తు.
 —వి. బ. ముతొత్తులు.
 ఎద్దడి. దే. వి. దారిద్ర్యము. విణ. 1. దరిద్రము;
 2. కూనస్యము. “క. పసులకుమే పెద్దడియై.” హరి.
 పూ. 2, ఆ.
 ఎద్దడినేల. దే. వి. నిర్బలభూమి, మరుభూమి.
 ఎద్దము. దే. వి. పట్టెతిరయంచు. (ఎద్దపుచీర.)
 ఎద్ది. దే. స. ఏదియొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఎది.
 ఎద్దు. దే. వి. పుషభము. (బ. ఎడ్డు.)
 ఎద్దునాలుక. దే. వి. గోజిహ్వ. 1.
 ఎద్దుపట్టు. దే. స. క్రి. ఎద్దునుముష్కహీనముచేయు.
 “వ. వానింట్టికట్టింపుము. ఒండెనెద్దుపట్టింపు
 ము.” హరి. పూ. ౬, ఆ.
 ఎద్దుముట్టె. దే. వి. ఒకదినుగుడ్డ. 1.
 ఎద్దురాసి. ద్వ. వి. పుషభరాశి.
 ఎదుచే. దే. అ. క్రి. (ఎదురుచుయొక్కరూపాం
 తరము.) ప్రతికూలముగు. “చ. ఎద్రిచినకాల
 పాకమునగిరినీమదిగ్రోధనల్లిక, బద్రిచిన
 వారు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
 ఎన. దే. విణ. ఏ. సమానము. “నీకెనయెమానవివా
 థులు.” భార. సభా. ౧, ఆ. “క. దీనికి, నెన
 కాపునుడితలంప నేదర్థములు.” భార. ఆను.
 ౨, ఆ.
 ఎనమండ్రు. దే. స. ఎనిమిదిమంది. (ఎనిమిదికి మహ
 న్నకార్యర్థకరూపము.)

ఎనమండ్రుము. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+తూము.) ఎనిమిది
 తూములు.
 ఎనమనూలు. దే. స. (ఎనిమిది+నూలు.) ఎనిమిది
 నూలులు. (రూ.) ఎనమన్నూలు.
 ఎనయిక. దే. వి. 1. పొందిక. “క. వినుడితగుసం
 బంధపు, టెనయికగనిమోచితెచ్చియిచ్చెననరె
 చుల్లనినరులు.” ఆము. ౬, ఆ.—2. సామ్యము.
 ఎనయు. దే. అ. క్రి. సరిపోలు. “ఉత్సుల్లలోచనుఁ
 డావిష్టునిముద్దితో నెనయునీసన్మార్గి.” హరి. ఉ.
 ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. పొందు; “చ. గనగననె
 ల్లప్రాప్తుగొనికాలెడువేడిమిఁబేర్చుభర్తమే, నె
 నయునుడగజ్జఁసయిపక.” హరి. పూ. ౧, ఆ.
 —2. పోలు. “చ. ఎనయుదెనీవుపొరుపవిహీనుఁ
 డెనవిజేంద్రనందను.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
 ఎని. ద్వ. స. ఏ. ఎన్నియొక్కరూపాంతరము. (చూ.
 ఎన్ని.) (హల్లుపరమగుచో నెత్తిలోచమువికల్ప
 ముగనగు. “వానికకతలలోగలవు.”)
 ఎనిక. దే. వి. 1. గణనము. “క. తనకంఠెనధికుఁబ
 రసతి, నెనికమిగులఁదిట్టెనేనినేబదిపరాముల్,
 తనకంఠెహీనుఁదిట్టినఁ, దనరంగఁ బండ్రెండున
 రయుదండువుగలుగున్.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. (ఈ
 యర్థమునందిదియెన్నికయొక్కరూపాంతరము.)
 —2. నాలుగుపోగులనూలుదారము.
 ఎనిమిది. దే. స. ఏడునొకటి, (రూ.) ఎన్నిది.
 ఎనిమిదికాళ్లచేక్క. ద్వ. వి. పూర్వభద్రపదానక్ష
 త్రము.
 ఎనిమిదికాళ్లరిక్కనేల. ద్వ. వి. భాద్రపదమాసము.
 ఎనియు. దే. అ. క్రి. కలిసికాను.
 ఎనుచే. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనువు.
 ఎనుపతేలు. ద్వ. వి. (ఎనుము+తేలు.) నల్లతేలు.
 ఎనుపమోకాలు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.
 ఎనుపసరము. ద్వ. వి. (ఎనుము+పసరము.) బట్టి.
 ఎనుపు. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనుచు.
 ఎనువుడు. దే. వి. ఎనుచుట.
 ఎనుపెంటి. ద్వ. వి. (ఎనుము+పెంటి.) బట్టి.
 ఎనుపోతు. ద్వ. వి. (ఎనుము+పోతు.) దున్న, మ
 హిమము.
 ఎనుబండ్రు. ద్వ. స. ఎనుబదిమంది. (ఎనుబదికి మ
 హాన్తహత్యర్థకరూపము.)
 ఎనుబది. ద్వ. స. (ఎనిమిది+పది.) ఎనిమిదిపదులు;
 అశీతి,

ఎనుము. వై. వి. బట్టె. మహిషి. (స్మృతియందు అం
త్యవర్ణలోపము. ఎనుపెంటి. ఎనుపోతు. ము.)
ఎన్నడు. దే. వి. ఏ. (ఏ+నాడు.) 1. ఏకాలము;
2. ఎప్పుడు; 'ఎ, గీ. భూతములు గాల్గు నెన్నఁడే
ఎట్టినిండ్ల, నపుడువారాణసీతే త్రమైదుకోను,
లంతమేరయువద్ర నంబందకుండు.' కాశీ. ౨, ౮.
(ఎన్నఁడేనియనుచో ఏనిశబ్దమునాకార్యలంకా
రార్థము.)-3. ఎల్లప్పుడు. (ఇది యీ యర్థ
మందు ద్రుతాంతమునగు.)
ఎన్నట్లు. దే. వి. బ. (ఎన్ని+నాట్లు.) ఎన్ని దినములు.
ఎన్ని. ద్వ. స. ఏ. (ఎంతశబ్దమునకు అనునాదర్థక
బహువచనాదేశము.) 1. ఎంతసంఖ్యకలవి;
2. అన్ని. "ఉ. ఏక పుణ్యోకయైవ శ్రుతులెన్ని
యు నేర్పున నేర్పించి." (ఇదియునర్థాంతమై
నప్పుడే ఈయర్థముకలదిగాఁ గానఁబడియేడిసి.)
భో. ౧, ౮. - (చూ. ఎవ్వఁడు.) (దీనికి ఏనిశబ్దము
వెనుకఁ జేరనపుడు అనేకము అనేడియర్థముకలు
గుచున్నది. "ఏనుగయ్య పుశకునంబులెన్నియేని
గంటిని." భాగ. ఉద్యో. 3, ౮.) (చూ. ఇన్ని.)
ఎన్నిక. దే. వి. ఎనిక, గణము.
ఎన్నిక చేయు. ద్వ. స. క్రి. ఎంచు, గణించు.
ఎన్నిక పెట్టు. దే. స. క్రి. — పై. —
ఎన్ను. దే. స. క్రి. 1. ఆక్షేపించు; "నీ. చంద్రచంద్ర
ద్రాతవచందనకాచదాకారవాంభోదకసరుల
నెన్ని." రసి. ౧, ౮. — 2. గణించు. వి. సస్యాది
మంజరి. (నరియెన్ను. ము.)
ఎన్నుచి. దే. వి. ఆడువా చేడ్చునప్పుడు అనుభవము
నెంచియెంచి పాటగాఁ బాడెడు చచ్చినవారిచా
రిత్రము.
ఎన్నెమ. దే. వి. పురిటిపురుగు. (అప్ర.)
ఎప్పది. ద్వ. స. ఎనుబదియొక్కరూపాంతరము.
ఎపుడు. ద్వ. వి. ఏ. ఎప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.
ఎత్తు. ద్వ. వి. ఏ. ఎపుడుయొక్కరూపాంతరము.
ఎప్పటి. దే. అన్య. అప్పటి, మరల. "క. ఇవ్విధమునఁ
బురమంతయు, నిన్వలనవలెను లేగియెప్పటితా
లకొ, అున్వంగదెగడిరయమున, నవ్వనచరమేగ
దట్టముగ కానలకుకొ." భో. ౫, ౮.
ఎప్పుడు. ద్వ. వి. ఏ. (ఏ+ప్రొద్దు.) 1. ఏకాలము;
2. ఎల్లప్పుడు. "రేయివగలునిద్రయునెప్పుడె
ఱుగక." భార. ఆర. ౨, ౮. (ఇది యీయర్థము
నందు ఎన్నఁడు శబ్దమువలె ద్రుతాంతముగాను

గానంబడియెడి. "ఏమఱకుండు నెనిబక్యత్యము
ల నెప్పుడును." భార. సభా. ౧, ౮.)
ఎట్టె. దే. ని. కోతపడుటయందుపయోగింపఁబడు
మాట.
ఎట్టెర. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)
ఎట్టెరాసి. ద్వ. నిణ. కోతకలనాడు (లేక) కోతి
కలది. (ఎట్టెటికపునస్తురాశిలోఁ జేరనది అని వుత్త
త్యుత్త్యర్థము.)
ఎట్టెటికము. దే. వి. కోత. "నీ. తొడమీఁదనిడు
కొనిదోమన రాగ్రణియెత్తుక చనిలంక నేడుగా
ల, మంచినయిల్లాలినించుకొంచక మరలఁదాఁ
గొనివచ్చి మరుల హెచ్చి. యెట్టెటికములేకయే
లుచునున్నాడు." ఉ. రా. ౬, ౮.
ఎమిడిక. దే. వి. కడుపులోఁ గలుగు పామునంటి తె
ల్లనిపురుగు. ఎమిడిక పాము.
ఎముక. దే. వి. ఎముకయొక్కరూపాంతరము.
ఎముకలపట్టు. దే. విణ. వ్యాధిచే బక్కటిల్లినవాఁడు
(లేక) బక్కటిల్లినది.
ఎమ్ము. దే. వి. ఎముక, అగ్గి.
ఎమ్ముక. దే. వి. — పై. —
ఎమ్మాట. దే. వి. (ఎమ్ము+టాట.) మూలగ. "నెఱవైన
యమ్మాట నెయ్యిగాఁగ." కవిక. ౨, ౮.
ఎమ్మె. దే. వి. 1. మనోహరత్యము; "బాల్లియెమ్మె
విడంబించు నెమ్మెగంబు." చంద్రా. 3, ౮. —
2. విలాసము. "ఒక నాడు వేలుపుటాడయఁడె
మ్మెననుగోర." అచ్చ. బాల. కాం.
ఎమ్మెకాడు. దే. విణ. విలాసనతుడు.
ఎమ్మెలాడి. దే. వి. (ఎమ్మెలు+ఆడి.) విలాసముగల
ఆడబది, విలాసిని.
ఎయ్యదు. దే. స. క్రి. 1. వెంబడించు, అనుగమించు;
"గీ. ఇల్లుపఱచుటయును నెంతయురయమున న
వ్వుగంబు వెనుక నరిగియరిగి, యెయిదలేక." భా
ర. ఆర. ౪, ౮. — 2. పొందు. "నీదుపూన్కిపా
రలయెందొ." భార. విరా. ౨, ౮.
ఎయ్యు. దే. స. క్రి. ఎయ్యదుయొక్కరూపాంతరము.
(వెంబడించుటకు. — "సచివులఁజూచియిప్పుడ
వెసకొ మన మెయ్యకతక్కినకొ." భార. విరా. 3, ౮.)
ఎయ్యది. దే. స. (ఏ+అది.) ఎది. "చ. ఏమిటికింగ
డంగియె, య్యదిదొరఁగొంటి మేలనుచునబ్బజాడె
ద్దఱఁజంచలాత్తులకొ, నద్యకులలెస్సగుర్బజక
నంబుననంచు." కళా. ౫, ౮.

ఎర. డే. వి. 1. ఆహారము; “చ. ఫలముదళంబునం దొడిమఁబాముటరాలినవానిఁగించునాఁ, కలి కెరఁజేసి.” భార. ఆను. ౫. ఆ.—2. బలి; “క. ఆ ప్సాంచాలి, త్తరు సెక వార సమునకును, నెరనే సె.” భార. శల్య. ౧, ఆ.—3. వ్యసనము. “ఎరసొకడుండుభంబనునహింగని.” భార. ఆది. ౧, ఆ.

ఎరగు. డే. ఆ. క్రి. 1. దిగు; “గీ. అనికెరఁగిపోయి యతనివ్రేసె.” సం. “తతోవిరాటఁప్రస్కంద్య రభాదధనుశర్మణః.” భార. విరా. 3, ఆ.—2. నమ స్కరించు. “గీ. ఎట్టిరాజులునుమహీసురోత్తము లెదు, రరుగుచెంచునప్పడధికభక్తి, నెరఁగిప్రియ మువలికితెరువిత్తురు.” భార. ఆది. 2, ఆ.

ఎరగుడు. డే. వి. నమస్కారము. “నీ. మొక్కుదం డముకేలుమోడ్యెరగుడు, నాఁగఁజెన్నొందును నతి.” ఆం. భా. ద్వి. బ్ర.

ఎరగలి. డే. వి. మ్రాసు ఒకటితోనొకటి ఒరసికొ నఁకాపుట్టి అడవినిదహించెడి అగ్ని, కాల్చిచ్చు, దావము.

ఎరగొను. డే. ఆ. క్రి. (ఎర+కొను.) పరవశము. “చ. మృణాళంబులాహారంబులుగ మెసంగి యెరగొని సుఖించురాజుపాంసంబులుంగల పులిసఫలంబుల వలనను.” మై. ౨, ఆ.—స. క్రి. మ్రింగు. “క. ఊర గమునెరగొనుగరుడుని, వెరవునపుడతఁడుగగన విధికిదాఁటె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఎరవలి. డే. వి. ఎరగలియొక్కరూపాంతరము.

ఎరవు. డే. వి. 1. ఒకటిచెందుదినములువాడుకొనుటకైయడిగితెచ్చుకొనెడిసాము, యాచితకము; “క. లోభముననుసొండ్లసాములు, రమ్మన్ననువచ్చునేయెరువుసతమగునె.” భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. భేదము. “క. గురుభీష్మదులమనములు, దుర మునకుంజీరకయుండదుర్వోధనుఁడా, తురుఁ డైయడఁబఱవఁగని, పురుగున నెరవైనఱిచ్చుడు బలమెల్లె.” సం. “భీష్మద్రోణకృపాచీనాంభే దంసంజనయ్యుతి.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—విణ. అన్యము. “చ. ఎరవుగఁ జూడసాగెహరి ణేక్షణపిన్నటనాటనుండియుఁ, బరిచితిఁబూ నిమంజాగరిహాధురియుఁ మృదవాగ్నిభూతి యుఁ, వరుసనెతల్లి తల్లికడవారును దండ్రీభ జించవారునై, గరిమునుగన్న సద్విజశిఖామ ణులఁపగులుబ్బదిత్తియై.” వసు. 3, ఆ.

ఎరియు. డే. ఆ. క్రి. 1. కాలు, మండు; “క. గురు కర్ణులయస్రాగ్నుల, నెరిసినయది.” భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. పరితపించు. “క. సుకుమారుఁడతఁ డుగోపా, లకప్పత్తివిహించియడవులంగ్రున్నరు చు, నిక్కినాక కాదుపగవా, రికివైననునకటమ నమెరియదేవగలఁ.” సం. “దూయామిభరత శ్రేష్ఠదృష్టావేత్రాతరంప్రియమ్.” భార. విరా. ౨, ఆ.

ఎరువంటి. డే. వి. పంజెచెట్టు.

ఎరువాటు. డే. వి. (ఎరువు+వాటు.) ఎరువువైచుట. “నీ. సిరముకప్రపుడుమురువంపుబాదులకెరు వాటువైచియుంపునాంపు.” రా. వి. 3, ఆ.

ఎరువు. డే. వి. పైరుకైవెక్కునాల్గుచేర్చి పెట్టినపే డ, పాంశువు. (ఎండచే పరితపించునదియని వ్యు త్పత్త్యర్థము.)

ఎరుసు. వై. వి. ఈర్ష్య. “గీ. వారిలోననగ్ననా షీచల్లాంబ, మఱియుఁజిన్న పాలతిమ్మల్లికాంబ, సవతులెరుసులేక సతతంబు మెలఁగుచు, సవతులే కయుండు సమృద్ధమున.” రాజ. ౧, ఆ.

ఎర్కు. డే. వి. ఎఱుకుయొక్కరూపాంతరము. “కా రెర్కుచందంబునఁ.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

ఎఱ. వై. వి. వానపాము*. “ఎరువుపెఱలకు.” ఆము. ౨, ఆ.—విణ. ఎఱునెనది. “నెత్తుటఁదోగినేల యెఱునింగి తెఱంగుననుండె.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. (ఎఱుయొక్కరూపాంతరము.)

ఎఱగు. డే. ఆ. క్రి. 1. దిగు; “క. ఎఱఁగినయప్ప నువ్రేగున, విఱుగుటయును.” భార. ఆను. ౧, ఆ.—2. నమస్కరించు. “నీ. తండ్రికిరేపుమొ క్కియాచార్యవిప్రులకువరుస, మఱిమొక్కు నదివీరికెఱఁగుటతక్కుడే వార్చనంబునకుమున్న న్యకడకుఁ, జనఁగాదు.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

ఎఱక. డే. వి. 1. అెక్క, పక్షము; “క. ఎఱకలుగల కులశైలము, తెఱఁగు మెఱయ.” భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. భుజము. “ద్వి. చంద్రహాసంబెత్తిజానకి వ్రేయ, నింద్రాగమకింపనెఱకలువట్టి.” రా. సుం. కాం.

ఎఱగందు. ద్వ. వి. (ఎఱ+కందు.) లేతబిడ్డ, శిశువు. ఎఱగన్న. ద్వ. వి. (ఎఱ+కన్న.) శివునియొక్క అగ్ని నేత్రము. ద్వా. 2, ఆ.

ఎఱగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎఱ+కొను.) కోపగించు. “ద్వి. ఎఱిఁగియువిమమిట్టులేల, శ్రోలెదవు, ఎఱ

గొన్న పెనుబాము నేలల్లో క్రిందవు." రా. ఆర, కాం. "ఏపటియుండుటే యెఱుగొంటగఁగఁ."

య, కాం. (చూ. ఎట్టనాటు.)

ఎఱచి. దే. వి. పాల, మాంసము. "క. ఉఱవగునా యగుపంటలు, దోటియలపాఁడియునుదఱవగుకొ యురుపులకుకొ, దెఱవలుచుట్టుములయ్యెద, రెఱ చియభుజియింతురర్థి నెల్లజనంబుల్." భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఎఱచిదిండి. దే. వి. (ఎఱచి+తిండి.) అనురుఁడు. "నీ. బలివి మైపోవుఁడుపట్టుఁడుకొట్టఁడంచేడ్డె ఱఁదొడరియయ్యెఱచిదిండ్లు." అచ్చయ, కాం.

ఎఱచిపిడుక. దే. వి. చోరపుష్పి.

ఎఱబఱికము. దే. వి. తోత. "చ. అఱమరయేలనే నిలుచునాశ్రమదేశమునీ దెకా దెనీ, కెఱబఱికం బులేకయికనిచ్చటనున్నతపస్వికాంతలం, దఱు నుచితోవచారములూనర్పఁగలారువివేకశాలిను ల్, మఱుతురె తెల్విదైవగతిమాన్పఁగ నెప్పరికైనశ క్యమే." ఉ. రా. ౬, ఆ.

ఎఱసంజె. వై. వి. 1. సాయంసంధ్య; 2. ప్రాతస్సంధ్య. "నీ. ఎఱసంజెకెంజాయకెదురు మొగ్గరములైకను పట్టునల్లలాగ్రములుదూల." రామా. ౫, ఆ. "నీ. చిగురాకుటెఱసంజజిగిబొండురకొరక ములుభాసురతారకములుగాఁగ." కవి. ౨, ఆ.

ఎఱుగు. దే. స. క్రి. తెలియు.

ఎఱుక. దే. వి. 1. తెలివి; "క. చదివినయెఱుకలకు సరియెచదువనియెఱుకల్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. ప రించయు; "ఎఱుకపెఱిగఁడుధనము." కు. ౧, ఆ.—3. సోద; "గీ. భూతిదాచిపనుపుఁబూసి త్రిశూలహ, స్తంబుదాచిచేతసజ్జయమర, వేఱఁ దిమేనగల్గువీరుండువెలదియై, యెఱుకయెఱు కయనుచునేగుదంచె." వీర. ౨, ఆ.—4. గుఱు తు; "నీ. ఇటునేలజేజేలకెఱుకైనచెంగావి నుద సంజదగుకొండఁజూచినాడ." కా. ౫, ఆ.— 5. జోస్యము. "గీ. రాజునకుగోడువుట్టెదురా జ్యుమడఁగు, ననుచునెఱుకచెప్పెదుజోతీపాధ ములను, గుడువుకొఱకువిప్రాకృతిగొన్నకూ య్రు, బణసహస్రదండముగొనబాడిగలదు." ఎఱ్ఱ. ప్రా. కాం

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక+త.) సోదచెప్పనదియై వడ్డ. "క. కడకంటఁగరుణవోడమఁగఁ, బడఁతు లుతన్నెదఁతొనివరివేట్టింకొ, మృదునతియా

యెఱుకతతో, నడిగినకృత్యంబుఁజెప్పనగుమతి గలవే." వీర. ౨, ఆ.

ఎఱుకచేయు. ద్వ. స. క్రి. తెలియఁజేయు, తెలుపు. "అనికెఱుకచేసి." భార. కాం. ౬, ఆ.

ఎఱుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. విదితమగు. "క. కడునలు కయుఁగూర్చియునే, ర్వుడనెఱిగించునదివానిఫ లకాలమునకొ, బిడుగునుగాడ్పునుజనులకుఁ, బ డుటయువీచుటయునెఱుకపడెయెదుభంగికొ." భార. ఆది. ౬, ఆ.

ఎఱుకసాని. ద్వ. వి. ఎఱుకత. "చ. అనవుడునెంద టేనికమలాత్తులవేగమపాటిపిదిగికొ, జనిగిరి జాతయోయెఱుకసానినినుంబిలువంగఁబంచె." వీర. ౨, ఆ.

ఎఱుకు. దే. వి. 1. కిరాతుఁడు; "క. ఎఱుకనియెఱుఁ గకమిమ్మకొ, మఱుకుమమార్గొన్నతపస్సుమఱువుఁ డు." (ఇది కిరాతార్జునసంవాదఘట్టము.) భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. వ్యాధుఁడు. "చ. ఎఱుకుకులం బునందుజనియించియుధర్మపుల్లెనిమ్ముగా, నెఱిఁ గెదు." (ఇది ధర్మవ్యాధికొకసంవాదఘట్టము.) భార. ఆర. ౫, ఆ. "గీ. సాశువంబులు డేగలు జాగిలములు, వలలుజగురులునురులబోనులవ హించి, బోయదొరలునునెఱుకులుబోడికలును, నడచిదిరువకఁజేటసన్నాహముమర." భట్టా. 3, ఆ. (ఎఱుకు అనఁగా వ్యతిరేకలక్షణచే ఎఱుఁ గనివాఁడు మూఁడుండు అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎఱుకువ. దే. వి. ఎఱుక, తెలివి, జ్ఞానము.

ఎఱుపు. వై. వి. ఎట్టన, రక్తవర్ణము.

ఎట్ట. వై. వి. 1. వానపాము, గండ్మాపదము; 2. ఎ ఱుపు. "ద్వి. కొనకనులనునెట్టఘోరమైపర్వ." రా. సుం. కాం. "ఎట్టకన్నులకుఁదెచ్చి" (ఇక్కడ ఎట్టకర్తము.) రా. య. కాం.—వి. ఎట్టనైనది. "క డునెట్టలయ్యెదిశల." భార. ఆర. 3, ఆ.—[ఎట్ట అనువిశేషణముముందుగలసంజ్ఞావాచక శబ్దము లు.—ఎట్టగండము (కుచందనము.), ఎట్టగడ్డ (నీ రుల్లి.), ఎట్టగన్నేరు (చండకము.), ఎట్టగలి జేరు (వర్షకేతువు.), ఎట్టగిసె (లాలసి.), ఎట్ట గురిజ (కృష్ణల.), ఎట్టగోరంబ (కురకము.), ఎట్టచీమ (తైలపీఠిక.), ఎట్టచేమంతి (రక్తనే వంతిక.), ఎట్టకుమ్మెద (గండో.), ఎట్టతెగ డ(కాకనాసిక.), ఎట్టపులము (కృష్ణభేదము.), ఎట్టప్రత్తి. (రక్తకారాసము.) ఎట్టమున్న (గో

మృత్తిక.), ఎట్టమల్లె (ముచండీ.), ఎట్టమీన (హాతము.), ఎట్టమునగ (మనుశిశ్రువు?). ఎట్టబాధుగు (పట్టికీ.), ఎట్టాముదపుడెట్టు (హస్తీపురి.), ఇత్యాదులు.]

ఎట్టగొల్ల. దే. వి. ఒకానొకజాతి. బ. ఆజాతివారు. ఎట్టని. వై. వి. ఎటువు, ఆరుణిమ, విణ. ఎట్టనిది. “క. పుష్ప, నీకమ్మలయ నెట్టన.” రా. యు. కాం. (చూ. అలకన.)

ఎట్టవిజేలుపు. ద్వ. వి. జ్వలనుడు, అగ్ని. ఎట్టపోతపు. ద్వ. వి. (ఎట్టపోతు+అపు.) ఒకానొక గ్రామజీవత.

ఎట్టరాణు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎట్ట+పాణు.) 1. ఎట్టనిగు. “గీ. మొగముగన్నులునెట్ట, వాటెమిగులశౌక వైకములకు.” (ఇది రెండ్రములకు మదాహరణము.) ఆము. ౫, ఆ.—2. కోపగిల్లు. “గీ. కుటిలమగునీకటాక్షంబుకువలయాక్షి, యించుకిందుకనా మీడనెట్టవాటి, నిగిడిమరలినభావంబు నిజము దెలిసె, శ్రమగాకుననిపావైకశంకజూపె.” వై. ౮, ఆ.

ఎల. దే. విణ. 1. యావనముగలది; “క. ఎలప్రాయ మిచ్చినినీ, కలఘుమతియచ్చెదనుమదాత్తజనుల్లం, బలరంగబెండిలికమ్మని, పలికిమతియునాత పన్నీపతియిట్లనియెత్.” (దీని వెంబడిని.) “క. సజ్జనమతనీ, పనమాన సుదగ్గయయా, పనము నుగ్గొనుముకన్యగిరియి: పుత్తగ్గ.” భార. అ. శ్వ. 3, ఆ.—2. స్వల్పము. “ఎలనగవు.” (చిలునగవు.)—3. సాక్షి. “గీ. ఎమ్మెకాడయగ్గియెల గాగడబెండిలి, యెనచెలినిడించయకటయొంటి, నేగడగునె.” అచ్చ. అ. కాం.—క్రి. విణ. స్వల్పముగా.—“ఎలనగుచుత్.” “ఎలచూచుత్.”

ఎలగోలు. దే. వి. 1. కలకలము; 2. ముందునడచుట; “చ. కులగిరిరాజనందనుడుగూరిమినాభువనా భినందిత, దలచదలంపులోపలనె దర్పకశేత నవల్లంబులం, చలయెలగోలునంబుజవికాలశరీ ముఖతాండంబులం, త్వలదశమండలాగ్రముల వైకానునెట్టివొత్తెత్త భావముల్.” (ఇదిరెండ్రములకుమదాహరణము.) పను. ౨, ఆ.—3. మొదటి ప్రసరణము; “గీ. దవులజల్లనితూటనంతకము నువటి, జల్లనీరూనినచ్చునజ్జల్లు మొదలి, గాలియెలగోలుచేగొమ్మకదలిజల్లు, తలపడకమున్నెం

గుళ్లదడిపెదరులు.” ఆము. ౪, ఆ. (ఇక్కడ మొదలుక బ్రహ్మనకుపూర్వమర్థము)—4. మొట్ట పటపటనునిచ్చునాన. “నీ. పుష్కలావర్తికా, భోగర వ్రాతంబులెలగోలునర్చించు నెన్నడేని.” కాగీ. ౨, ఆ.—విణ. 1. ముందునడచునది; “అ మ్మరునెలగోలుపాజులు.” పా. 3, ఆ.—2. మొదటిది. “ఎ. ఒండొరువులమునెట్టిమామనెల గోలుమాపులనితేరతర్హర్హరంబులు గంజిడ.” పా. ౨, ఆ.

ఎలదోట. దే. వి. ఆరామము. “ఎ. అంతనవ్వుగము నీంద్రునియాజ్ఞానుసారంబునఁ దద్విమానంబుక లభాపిణివిహించుచున్న యెలదోటలూనికీడిగియె.” (క్రిందట) “ఉ. వసంతోరువిలాసభాగు రపుగోపవంబునకేగియచ్చటత్.” క. కా. ౧, ఆ. ఎలనాగ. దే. వి. 1. యావనముగల ఆడుది; 2. ఆడుది. ఎలనీరు. ద్వ. వి. లేతపెంకాయలలోనితీయ్యనినీరు. “ద్వి. ఎలనీటిగోట్రపహించెనందొకటి.” రా. ఆ, కాం.

ఎలమి. దే. వి. 1. వికాసము; “నీ. మదముననెలమి సాంపాదవినెమ్మెమువైదోవంగనచ్చినద్రోచి త్రోచి.” భార. విరా. 3, ఆ. “పేరలమియొల్పుంజెంచెనంభోజముల్” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. సంతోషము.

ఎలమికాడు. దే. విణ. వికాసనంతుడు. ఎలయు. దే. అ. క్రి. 1. చేరు; “నీ. వినుగుమదము నకలయు లేటలు మొత్తముల నీలిగొడుగులుచెలుపుమిగుల.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. ప్రవేశించు; “నీ. వినుల్లివద్దవర్తములసహ్యాంబులైన దానవులమహాగ్రహమున, నరరుయం దెలసిన.” భార. శాం. ౫, ఆ.—3. కలుగు; “అద్భుతంబెల యగ్రయప్పపృష్ఠిగిరియించిరి.” భార. ఆర. 4, ఆ.—4. ఆసక్తిపడు. “ఇంద్రియార్థములకు నెలసినపురుషుండు.” ఆర. ౫, ఆ.—౫. క్రి. పొందు. “క. కడుమే, తెలసిపరమగుఖముపొందుమిచ్చాపుత్తిక.” భార. శాం. ౪, ఆ.

ఎలరారు. దే. అ. క్రి. (ఎలరు+ఆరు.) అతిశయించు. ఎలరు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. వికాసము. ఎలరుచే. దే. అ. క్రి. (రూ. ఎలర్చు. 1. అతిశయించు; “గీ. బలునకప్పటికంబెనుబలమెలర్చు.” పా. 8, ఉ. ౮, ఆ.—2. వికసించు; “వేగుజామిప్పలే

లన్నగాడువులను." ఆము. ౫, ఆ. - ౩. సంతోషం
చు. "క. గురుడునుగృపుడునులోనగు, గురుల
నుమోదింపబాహిమండు మొదలుగా, గురుజా
తయొల్పగన, స్మరపతిభిష్టాభిషేచనంబొనరిం
చెడ." భార. ఉద్యో. ౮, ఆ.)

ఎలగుపు. దే. వి. సంతోషము. (రూ. ఎలర్పు. "న
చ్చిసంభ్రమంబుగరువపు తెలర్పునుల్లసిల్లు."
భార. ౮౦. ౬, ఆ.)

ఎలగించు. దే. ఆ. క్రి. కూయు. "నీ. ఇనుడున్న
గుసనుండియెలుగింపదొడగెలుతులు మృగం
బులునతిహారరుతుల." భార. ఆర. ౬, ఆ. (లత్త
పుకారము. ఎలిగించు అనియుండవలసియున్న
నుప్రతులయందంతటా పాత మిట్టెయున్నది. కా
వున ఆలక్షణమిక్కడ ప్రవర్తింపదని యెలుగన
లెను.)

ఎలగు. దే. వి. 1. కంతస్వరము; 2. ఎలుగుగొడ్డు.
(రూ. ఎల్లు.)

ఎలుగుగొడ్డు. దే. వి. ఎలుగు, భల్లూకము.

ఎలుగుబంటి. దే. వి. — పై. —

ఎలక. దే. వి. మామకము. (దీనిభేదములు - కల్లెలుక,
చిట్టెలుక, చుంచెలుక.)

ఎలకచెని. ద్వ. వి. మామకపర్తి.

ఎలకజీడి. ద్వ. వి. — పై. —

ఎలకమొక్క. దే. ప. ఒకానొక చెట్టు.

ఎలపు. దే. వి. ఎలుగుయొక్క రూపాంతరము.

ఎల్ల. దే. వి. పాలిమేర. ద్ర. సమస్తము. (ఇదియీ
యర్థమునందు ద్రుతాంతమైన అవ్యయముగానుం
డియు ఎప్పుడును శబ్దమువలె ఎల్లయందుకా అని
విభక్త్యంతముగాను, ఎల్లబోటిబాలుడు ఇత్యా
దివిధమున సమస్త పదముగాను బ్రయోగింపబ
డుచున్నది. మఱియు ఎల్లవిసగ్గ, ఎల్లక
మ్యలను ఇత్యాది ప్రయోగంబులును గావంబడి
యెడి.)

ఎల్లప్పు. ద్వ. వి. (ఎల్ల+అప్పు.) ఎల్లయందుండెడు
నొక గ్రామదేవత.

ఎల్లరు. దే. స. బ. (ఎల్ల+నారు.) అందఱు. (దీనికేక
వచనము ఎల్లవాడు.)

ఎల్లవాడు. దే. స. ఎవ్వడును. "నీ. వెరవిట్టి తెలుగ
ని వెంగలితనమని యెల్లవాడును దనయెఱిగినట్టి
తెలుగునని జకార్యదృష్టిగనుంగొనును." భార.
సా. ౧, ఆ.

ఎల్లా. పి. దే. వి. (ఎల్ల+ఆ. పి.) 1. అడవియందు
జోటుచేసికొని యెల్లయందుండి కొట్టికొనెడు
దొంగ; 2. దొంగ.

ఎల్లాపికత్తియ. ద్వ. వి. దొంగతనముగల స్త్రీ. (రూ.
ఎల్లాపికత్తె.)

ఎల్లి. దే. వి. 1. గొడుగు; 2. ప. కేపు.

ఎల్లిదము. దే. వి. చులుకదనము. (చూ. ఏలిదము.)

— విణ. చులుకనిది. "ఇంతయెల్లిదమెయాతనికీక
మనయాజ్ఞ." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. (ఇది ఏలిదము
యొక్క రూపాంతరము.)

ఎల్లిగుడు. దే. విణ. చులుకనివాడు. "చ. ఎల్లిగుల
గువారికేటికి సలివిహారము వేడ్క సేయగ్గ." నిర్వ.
౮, ఆ.

ఎల్లుండి. దే. వి. రేపటికి ఆవలిదినము.

ఎవడు. దే. స. ఏవాడుయొక్క రూపాంతరము.

ఎవత. దే. స. ఏ. ఎవరితయొక్క రూపాంతరము.

ఎవతి. దే. స. ఏ. ఎవరితియొక్క రూపాంతరము.

ఎవతుక. దే. స. ఏ. (ఎవత+క.) ఏ. స్త్రీ. (ఇక్కడ వ్యా
ర్థమునక ప్రత్యయము. క ప్రత్యయము పరమగున
పుడు ఉకారమువచ్చును. ఇట్లు ఇతర స్థలముల
యందును తెలియునది.)

ఎవతె. దే. స. ఏ. ఎవరితెయొక్క రూపాంతరము.

ఎవయు. దే. ఆ. క్రి. ఎగయుయొక్క రూపాంతరము.

ఎవరిత. దే. స. ఏ. (ఎవరి+త.) ఏ. స్త్రీ. (రూ. ఎవర్తి.)

ఎవరితి. దే. స. ఏ. (ఎవరి+తి.) — పై. — (రూ. ఎవర్తి.)

ఎవరితె. దే. స. ఏ. (ఎవరి+తె.) — పై. — (రూ. ఎవర్తి.)

ఎవర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవర్త+క.) — పై. — (చూ.

ఎవతుక.)

ఎవుచే. దే. స. క్రి. ఎగుచుయొక్క రూపాంతరము.

"మ. వైరిమనుజేంద్రశ్రేణికి గొంగనా, నవని
దేర్కొని యున్న యట్టివిజయత్వధీశ్వరుకాసి
గా, నెవిచెకజోళనమన్నీర్ధియని పార్యేటక
బ్రాహ్మోద్ధత." నిర్వ. ౧, ఆ.

ఎవ్వడు. దే. స. ఏవాడుయొక్క రూపాంతరము.

(ఎల్లవాడనుటకు. — "క. ఇప్పుహిధనవంతుడ
తడయెవ్వరికంకెక." భార. ఆర. ౨, ఆ.)

ఎవ్వరిత. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితయొక్క రూపాంతరము.

ఎవ్వరితి. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితియొక్క రూపాంతరము.

ఎవ్వరుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరిత+క.) ఏ. స్త్రీ. (చూ. ఎ
వతుక.)

ఎవ్వతె. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితెయొక్క రూపాంతరము.

ఎవ్వరిత. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+త.) ఏ ప్రీ. (యా. ఎవ్వర్త.)
ఎవ్వరితి. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+తి) --వై-- (యా. ఎవ్వర్తి.)
ఎవ్వరితే. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+తే.) --వై-- (యా.

ఎవ్వర్తె.)

ఎవ్వర్తక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వర్త+క.) --వై-- (యా.
ఎవర్తక.)

ఎవ్వల. దే. వి. ఏవలయొక్కరూపాంతరము. "క.
ఇప్పగమున నేవల్లము, నెవ్వలబాడలేకపోవ." హరి. ఉ. ౯. ఆ.

ఎవ్వోడు. దే. స. (ఏ+వాడు.) 1. ఏపురుపుడు;
2. ఎల్లవాడు. (యా. ఎవ్వోడు.)

ఎస. దే. వి. ఆధక్యము. "చ. వసరుహపత్రనేత్ర
యిటువాగెవదల్చినకోర్కూమనో, జానకెస
యిచ్చిడిల్లపడజూచినజూచిన వారుమెత్తురే." కవిక. ౨. ఆ. --క్రి. విణ. అత్యంతము. "మ. అ
సమాన్ధిరవాననైభవకళాహంకార నిఁహసనా,
గ్రసమానీమగువీడికొండుకలుగంగానర్థియా
చ్చూరస, వ్యసనాభావబహూభవత్ఫలభరవ్యా
జంబునకొనప్రమైయెససంక్రందనకాళిడెంద
మునయం దెక్కించుమందాత్ముకొ." వై. ౫. ఆ.

ఎసగు. దే. అ. క్రి. తనరు, అతిశయించు. "మన
సుకొన్వృషిండింపగామోదమెసగు." భార. ఆర. 2. ఆ. (యా. ఎడలు.) 2. విజృంభించు.
"క. అప్పలుమలకలకలుమది, నుప్పరమెగయంగ
నెసగెనల్లనముమై, నెప్పార్గదబగోలల, నె
ప్పించినభద్రగజమునూల్కొన్నగతికొ." ఉ. హరి. ౫. ఆ.

ఎసకము. దే. వి. 1. అతిశయము; "క. అపల్లెలోన
నెప్పడు, గోపతరుణులెల్లదనదుకోర్కిసలుపు
లీ, లాపాత్రములుగజేయుట, కేపారగనుత్ప
హించియెసకపువేడ్కొ." హరి. పూ. 2. ఆ. --
2. విజృంభణము; "గీ. అంతఃదలివీరాముడతిమ
పితాత్మడై, యెటుపాటుతెంచునెసకమెసగ,
నప్రమేయశరములడరింపనతిసత్వ, రముననెను
బ్రతిహతములచేసి." భార. ఉద్యో. ౪. ఆ. --
3. విధము. "వెండికొండపైగంధంభంధుడనున్న
యెసకంబున." కాశీ. ౬. ఆ.

ఎసకొను. దే. అ. క్రి. పురికొను. (ప్రే. ఎసకొలు
పు. "తనవారణేంద్రమక్కురకులవీరుమీదనె
సకొత్తిన." భార. ఆర. ౬. ఆ.) దీనికి ప్రేరణ
ముందే ప్రయోగములు కనబడుచున్నవి.

ఎసటిపోతలు. దే. వి. బ. (ఎసరు+పోతలు.) ఎ
సటవేయఁదగినవిద్యము. "నీ. ఇనుమాలున
చినయెసటిపోతలటంచునానట్లయ్యడికెగుగాని
యంచు." కళా. ౬. ఆ.

ఎసరు. దే. అ. క్రి. మీటు. "క. ఇనుమంతకానిరే
డీ, పసిబాలుడుకుడువఁగూటిప్రాయమువాడి,
ల్లెసరిబహుభక్త్యరాములు, మెసవెడువినుచు
ప్రతుష్టిమేకొనఁడుగదే." పాండు. ౪. ఆ. (యా.
రూ. ఏసరు.) --వి. వంటక కాంగఁదెట్టినీరు.

ఎసరేగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "గీ. ఎవవకె
రేగినుతయించెదిచటనతి." హరిశ్చ. ౧. ఆ.

ఎసలారు. దే. అ. క్రి. (ఎసలు+ఆరు.) అతిశయిం
చు. "నీ. అనిక్రమంబునవారలందఱువిందులపె
నెసలారవేర్వేఱబొగడి." భార. విరా. ౧. ఆ.

ఎసలిక. దే. వి. తీటిక, అవకాశము.

ఎసలు. దే. వి. దొప్పయ్యుద్ధము. (ఇట్లు ఒకఁడు వ్రాసి
యన్నాడు.)

ఎసపు. దే. అ. క్రి. ఎసగుయొక్కరూపాంతరము.
"చ. ఆర్పులదల్పులబొగడుటలందగడుటలనె
సపునులిపుతూర్వరవంబులంగెలవ." భార. కర్ణ.
౨. ఆ. (కొన్నియచ్చుప్రస్తకములయందును ప్రా
తేప్రస్తకములయందును ఈపాతమున్నది.)

ఎసవెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎస+వెట్టు.) పురికొలుపు,
ప్రేరించు. "లయగ్రాహికయ్యలకెసవెట్టును
నుహళిజలపట్టును సుహాళిములగిట్టునునువా
లికలువేడ్కొ." కళా. ౬. ఆ.

ఎశీరు. ద్వ. వి. ఎడనీరుయొక్కరూపాంతరము.

ఎళ్లము. మి. గ్రా. వి. (ఎడు+పలము.) ఏడుపలము
లు. "ఎ. గీ. ఉల్లసీలునప్రపలినామమెళ్లమనగ." ఆం.
భా. ద్వ. వై.

ఎట్ల. దే. వి. బ. ఎడ్లుయొక్కమాలురూపము. "నీ.
బండ్లుమెట్టింపునై బరువులెక్కింపుమీఁదెళ్ళిన
బూన్సుకావళ్ళనునుపు." హరి. పూ. ౬. ఆ.

వ.

ఏ. ఒకయత్నరము. య. దే. స. 1. ప్రశ్నమును దె
లిపెడి; "ఏతలపు." --2. ఉద్దేశ్యమును దెలిపె
డి; "ఏకథలయందు." (యా. ఆ.) --అన్య.
1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "మఁగగమేనునమాట
లనకు." భాగ. ౧, స్కం. --2. మెచ్చుకొనటను
దెలిపెడి; "వ. నాయాడివమాటలకునయ్యోగ్యి

రుండుపలికినవచనంబులింతయొప్పు నేయని య
గ్గించిన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. - ౩. వ్యతిరేకము
నుచలిపెడి; "ఎ, గీ. కాశ్యపుడుయ్యె నేనృపాల
య్యుపాశ్యరుండు." భార. ద్రో. ౨, ఆ. - 4. ఎ
వ్వును చిలుపుటకు. (చూ. మదిమది.) 5. దుఃఖ
మునుచలిపెడి; "ఎ, గీ. కందమూలంబులూహార
ములుగఁ బొదలబుట్టలబడియుండి పులుగుమె
కము. లఱవ మేల్లనుమండిరేయక్కటకట." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ. - 6. విచారమునుచలిపెడి;
"ఈదూర్యోధనుడింత గవ్యయగు నే." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ. - 7. ప్రార్థించుటనుచలిపెడి;
"క. ఉంగేయుంగేయటంచునొకనిమిషమునో,
రింగాయవేయకేడ్చుచు." పర. ౧, ఆ. - 8. ఆఁ
డుదగుటనుచలిపెడి. (అవునో, ఏమే. మొ.) -
వై. 1. మఱియొక దానిలేమినిచలిపెడి; "నిన్నే
యేబొందితిరుదక." కళా. ౪, ఆ. - 2. చూ
పుటనుచలిపెడి; "ఈక్షితిపాలఁడే దశరథేం
ద్రకుమారుడు." రామా. ౪, ఆ. - 3. తనంతట
అనునర్థమునుచలిపెడి; "మ. దానినినీ వేసృజి
యించితోయదియతానీలోడగ్రిడింపఁగాఁ, ద
నమేనొక్కటిచాలదందుఁ గడకకొవ్వెయూపు
ముందాల్చెనో." కళా. 3, ఆ.
ఏకట. దే. వి. 1. మిక్కిలియపేక్ష; 2. అపేక్ష. "ఏ
కటచ్చి." న్యా. 3, ఆ. "క. ఏకటచాయంగభి
క్షులిడియెదరండీ." భీ. ౨, ఆ.
ఏకర. దే. వి. కిరాతభేదము. "ఎ, గీ. కోయచెంచు,
పరికియేనాదియేకరిపట్రయొలుకు, వేళరియనం
గఁజెల్లితేచ్చేదములుగఁ బొల్చును." ఆం. భా.
ద్య. హ.
ఏకరు. దే. ఆ. క్రి. వాచిపోవు. "క. ఆఁకటఁజి
క్కించులు, కేళరిపెనుదప్పిందెదవులెండఁగ
నెడి, ట్రికలములూననూరక, యాకటితోనేల
సవయనిమనమురుకొ." రుక్మాం. ౪, ఆ.
ఏకారు. దే. ఆ. క్రి. ఏకరుయొక్కరూపాంతరము.
"నీ. పాలనుకేకారక్రేగులుమాడియున్నప్రే
తప్రాత్రములవీదతనమువాసె." ఉ. రా. ౨, ఆ.
ఏచే. దే. స. క్రి. కాటించు, బాధించు. "ఉ. ఈ
కంతిక్పావిహీనమతి నాతెడు నేచునెయన్న
దమ్ములకొ." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
ఏజెల్ల. దే. అన్య. (ఏను+చెల్ల.) సంతాపమునుచ
లిపెడిని. "ద్వి. ఏజెల్లయొయవ్వుయొచక్క

నన్న, రాశలేజముగలరత్నాలపెట్టె." హరిశ్చ.
౨, భా.
ఏడాది. దే. వి. (ఏడు+అది.) ఏడు, సంవత్సర
ము. "ఏడాదిచటకొనిలువుము." ఉ. రా. ౭, ఆ.
(ఏడాది అనుచో ఆదిశబ్దమునిరర్థకము. ఇట్టిశ
బ్దములు మహాకవిప్రయోగములయందు ఇంకను
కొన్నికలవు. వంచాది, పాతాది. మొ.)
ఏడి. దే. వి. ఎక్కడనున్నాడు. (వాఁడేడి.) (చూ.
ఏడి. "ఏడినాబలుమానికంబులకొటారు." ఆ
చ్చ. ఆ. కాం. బ. ఏరి, ఏరి. (వారేరి.) "వారేరిసి
రిమాటకట్టుకొనిపోంబాలిరే." భాగ. ౨, స్థం.)
ఏడికోల దే. వి. నాగటికొయ్యి. ఈవ.
ఏడు. దే. వి. సంవత్సరము. స. 1. ఏపురుపుడు;
2. ఎల్లవాడు.
ఏడుడి. దే. వి. (ఏడు+ఉడి.) ఆట్టికము.
ఏడర. దే. వి. కుటుంబముతోఁజేరనిస్వతంత్రపుసా
త్తు. (వాడుకొంతయేదరికట్టుకొన్నాడు.) -
విణ. కుటుంబముతోఁజేరక స్వతంత్రమైనది. (నా
కాయూరిలో ఏడరకమతముకలదు.)
ఏడుము. దే. వి. (ఏను+తూము.) అయిదుతూములు.
ఏపు. దే. వి. కాటెయ, బాధ. "కుసుమాయుధు నే
పులకింతయోధ్యగా లేక." మార్క. ౪, ఆ.
ఏబండ్రు. ద్వ. స. ఏబదిమంది. (ఏబదికిమాన్వ
హత్యర్థకరూపము.)
ఏబది. ద్వ. స. (ఏను+పది.) అయిదుపదులు.
ఏబలము. మి. వి. (ఏను+పలము.) అయిదుపలము
లు. "నీ. పంచపలీసంజ్ఞపరగు నేబలమన." ఆం.
భా. ద్వ. వై. (ఇప్పటివాడుకలోపదిపలములు.)
ఏకకుండలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బలరాముడు;
2. కుచేరుడు.
ఏకకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అనవాయుడు,
ఎక్కటి.
ఏకగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. సహపాతి, సతీర్థ్యుడు.
ఏకచరము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిపంది, ఒంటిగాఁ
డు. విణ. ఏకాంతమైనది.
ఏకతమాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అలోచించు. "కూరిమిమం
త్రిలోడనలకూబరుడేకతమాడి." న్యా. ౫, ఆ.
ఏకతము. వై. వి. 1. అలోచనకుడగినచోటు;
2. ఆలోచన*.
ఏకతానుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఒకటమనము
చెల్లినవాడు, ఏకాగ్రుడు.

ఏకతాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. అయ్యోడికూడిక;

2. తాళభేదము. (నాలుగక్షరములకాలము.)

ఏకదంతుడు. సం. వి. అ. పుం. వివాహముడు, ఒం
టికొమ్మవేలుపు.

ఏకద్యుష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకి. విరా. ఒకచూపుకలది.

ఏకదేశము. సం. వి. అ. పుం. అంశము, భాగము.

ఏకధరుము. సం. వి. అ. పుం. నాగటివైనను బండి
వైనను మఱిదేనివైనను ఒక్కటిని లాగడియెద్దు
లోనగునది.

ఏకధురావహము. సం. వి. అ. పుం. —పై. —

ఏకధురీణము. సం. వి. అ. పుం. —పై. —

ఏకన. దే. వి. అంచు. (బద్ధకంచము ఏకననుంచుము.)

ఏకపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతివ్రత, క్రొత్తడి.

ఏకపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మార్గము, త్రోవ.

ఏకపింగళుడు. సం. వి. అ. పుం. కువేరుడు.

ఏకము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. అన్యము; 2. అసహ
యము; 3. ముఖ్యము; 4. ఏ. ఒక్కటి.

ఏకలము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది. (ఇదిదేశ్యపదము

గా వాడబడుచున్నదిగాని పూర్వకవిప్రయో
గములందట్లుగానబడలేదు.) “ఉ. చేకొనియా

కువీటివిభుశ్రీపెదవేంకటుఁడెందియాత్తలో, నే
కలసద్గుణంబుమహియెన్నదనేకలసద్గుణాప్తీచే,

నైకొని శేషభోగములకల్పిడలంపదశేషభోగలీ,
లాకలనంబుచేతగరులకొగిరులకొ మఱిచెప్పనే

టికికొ.” రాఘ. ౧, ఆ. —విరా. అసహాయము.

ఏకలీడు. వై. వి. అడవిపంది, వరాహము. “మ. అం
చన్నత్రసారంగరాట్, సహకారంబులనేకలీలస

మయించకొనాగె.” (నలకథయందు అనేకలీ
లకొని, హరిశ్చంద్రకథయందు ఏకలీలకొని

యు ఛేదము.) హన. ౨, ఆ.

ఏకసర్పడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఏకతానుడు.

ఏకహాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకయేడు ఈడుగల
ఆవుపెయ్యి. (ఏకాబ్బ అనియు.)

ఏకాంగి. సం. వి. న్. పుం. విరక్తఁడైనవిష్ణుభక్తుడు.

“క్రైవలనేకాంగులరా.” అము. ౨, ఆ. —విరా.
ఒంటినాడు.

ఏకాండము. వై. విరా. అఖండము. “గీ. మలిచియే
కాండముగ సుక్కమానికమున. వేడ్కనెద్దానిని

ర్తించెవిశ్వక్ర, యట్టిదేవేంద్రనద్రమహర్షనూత్న,
వీటికా పేటిమామధువిధునానొనెగె.” వై. ౬,

ఆ. “ఏకాండపుఁడెరచీరులు.” కవిక. 3, ఆ.

ఏకాంతము. సం. క్రి. విరా. అ. న. ఆత్మసంతము. విరా.

1. మిక్కిలి; 2. ఇద్దఱకంటె నెక్కువజన్మక
నిది. (చోటు.)

ఏకాకి. సం. విరా. (న్. ఈ. న్.) ఏకకుడు.

ఏకాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కాకి. విరా. ఒకకన్నుగలది.

ఏకాగ్రుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒకటమును
చెల్లినవాడు; 2. కలఁగఁబోయినవాడు.

ఏకాదశము. సం. స. న్. పదునొకండు. విరా. (అ.
ఈ. ఆ.) పదునొకండవది.

ఏకాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పదునొకండవతీర్థి;

2. పదునొకండుతొమ్మిదిగలపరవాదిన యను
విరా.

ఏకాయనగుతుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఏకతా
నుడు.

ఏకాయనుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) —పై. —

ఏకావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకయర్థాలంకార
ము; (చూ. అలంకారము.) 2. ఒంటిపేటహారము.

ఏకాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱుబొద్ది. అ. పుం.
ము. ఒకవున్నము. 1.

ఏకాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకదినము; 2. మృ
తిబొందినవారికిపదునొకండవనాడుచేయుశ్రా
ద్ధము.

ఏకీభవింఁచే. సం. అ. క్రి. ఒక్కటియుగు.

ఏకీభానము. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కటియుగుట. వి
కృష్ణము.

ఏకు. దే. స. క్రి. 1. దూసనిచక్కఁడేయు; 2. దూఱు.
(కానీనిన్ను ఏకీకామలకువేసెద.) —వి. ఏకినదూ

దిచుట్ట. “గీ. ఏకువాడిచేసియపుడేలపల్కెను”
చంద్ర.

ఏకుడు. దే. వి. దూదయేకుట. “నీ. తూలపుదూ
కృతితోఁచు నేకుడెనంగ.” ఆం. భా. ద్వి. శూ.

ఏక. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అక.) ఏమె. (చూ. ఆక.)
ఏకొద్దిప్తుము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఒకఁడుఁడొకే

పఁబడినవాడుగాఁగలది. (శ్రాద్ధము.)

ఏకొను. దే. వి. సవష్టి. (ఏకొనుకు మొత్తమెంత? యు.)
ఏగాని. దే. వి. దుగ్ధాని.

ఏగు. దే. అ. క్రి. చను. పోవు. గమించు.

ఏగుదెంచే. దే. అ. క్రి. (ఏగు+తెంచు.) 1. ఎప్పు
“పరాశరనందినఁడగుదెంచె.” భార. ఆది. ౬.

ఆ.—2. పోవు. “చ. ఈయహితుల నెల్లడించినది
నాశ్యముతోఁబురికేగుదెంచియ, మృహిపతిగా

చి యీతని క్రమంబు వుడేమని విన్నవించెదఁకా.”

శ్లో. ౨, ఆ. (చూ. ఆరుగుడెంచు.)

ఏగు పెండ్లి. దే. వి. పెండ్లికడపలు పధూమరులను ఊ
శగించునట్టివేడుక. “చ. జలనిధిసార్వభౌమత

నుజాదనుజారులయెగు పెండ్లివాడు.” పను. 3, ఆ.
ఏగురు. దే. స. (ఏను+గురు.) విదుగురు. (ఏనునకు
మహన్నహత్యర్థకరూపము.)

ఏగున. ద్వ్య. వి. (ఏను+కుంచము.) అయిదుకుంచము
లు. “నీ. ప్రసవంచకసంజ్ఞపరంగు నేగునయను.”

ఆం. భా. ద్వ్య. వై.

ఏవే. దే. విణ. 1. గ్రామ్యము; “గీ. ఏవమాటలు జ
డగొన్నపీఠమగురులు.” య. ౧, ఆ. “వ. సరక

ట్టకిన్నెరలమెఱయ మొరయించు నేవపాటలతా
నమానంబులును.” కాళ. 3, ఆ.—2. వక్రము.

(ఏచకంకటిచుక్కు.)

ఏచేకంకటిచుక్కు. ద్వ్య. వి. ఉత్తరాపాధానత్వక్రము.

ఏచు. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; “క. అది, యేచిన
కృపనాకునానతిమ్ముమహత్త్వా.” విక్. ౨, ఆ.—

2. పెరుగు; ఏచితనర్పితలిప్సిత్రోవులు.” భార.
ఆది. 3, ఆ.—3. విజృంభించు. “మహేంద్రు

గోనేచిపూరుబంబుడువోత.” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.
ఏట. దే. వి. పక్షము. (రూ. ఏటము. “క. మాటలు

నేరకపలికిన, నోటమిగాఁగొనక కార్యమున్న నిజ
ముఁదాఁ, బాటించివృపతిధర్మం, చేటముగాఁబాడి

నిర్ణయింపఁగవలయుఁకా.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.)
ఏటానాలు. దే. వి. 1. వంపు; “ఏటవాలైనయదియీ

యరఁటిబాలెంత.” (ఏటవాలైనయది ఒఱగినది
యనియర్థము.) స్వా. 3, ఆ.—2. పక్షపాతము.

ఏటికపాము. దే. వి. (చూ.) ఎమిడిక.

ఏటికోట్లు. దే. వి. బ. 1. ప్రసవ చెప్పిచేయునమస్తా
రము; 2. నమస్తారము. “వ. కైలాసనిలయామీ

కుఁగోవులు. పశ్యల్లలాటామికు నేటికోట్లు. గౌ
రీమనోహరా మీకునమస్తారము.” “గీ. నలువ

నేమించియందిరా మాఁగుఁగాంచి, యితరపరివార
దేవతావితతికల్ల, నేటికోల్లిచ్చియెక్కిర మ్మేటిము

నులు, మృదునిహలక శైలంబుమీఁదినిలువు.”
భీ. 3, ఆ.

ఏటిరింత. దే. వి. ఏటిరింత.

ఏటితేఱు. దే. వి. (ఏఱు+తేఱు.) సమద్రుఁడు,
సరిత్పతి. “ఉ. ఏటితేఱ, డ మ్మెయిల్లోవయ్యామిను

దినల్లుచుదానిలుకేలబూనుడుకా.” య. 3, ఆ.

ఏటు. దే. వి. 1. బాణప్రయోగము; 2. బాణాతి.
ఏటులాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఏటులు+అడు.) ఆయు

ధపాణులై పోట్లాడు. “వ. అభిన్నకైరువులచే
నేటులాడిరి.” శశాం. ౫, ఆ.

ఏట్రింత. దే. వి. భారద్వాజపక్షి. (ఏటిరింతయొక్క
రూపాంతరము.)

ఏడ. దే. వి. ఏ. ఎక్కడయొక్కరూపాంతరము. “ఏ
నేడనింద్రాదులేడ.” భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఏడక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గొట్టె. అ. వుం. ము. పాట్టేలు.
ఏడగజము. సం. వి. అ. వుం. తగిరినీ.

ఏడమాకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెవిటిమూఁ
గ; 2. మోసకాడు.

ఏడాకుపాన్న. ద్వ్య. వి. (ఏడు+అకుపాన్న.) ఒక
దినసుపాన్న. సప్తపర్ణము.

ఏడాకులరఁటి. దే. వి. (ఏడు+అకుల+అరఁటి.) ఒక
దినసు అరఁటి, సప్తపర్ణము.

ఏడాగోడము. దే. విణ. విరుద్ధము. (ఏడాగోడపు
మాట. మొ.)

ఏడాటలాడించే. దే. స. క్రి. (ఏడు+అటలు+అడిం
చు.) మిక్కిలిశ్రమపఱచు. (వాఁడు నన్ను ఏడాట

లాడించివాడు.) (ఏడాటలాడించుట=సప్తవ్య
సనములను గలుగఁజేయుట. అనగా సప్తవ్యస

నములుగలిగినప్పుడు ఎంత శ్రమము కలుగునో
అంత శ్రమమును గలిగించుట అని యర్థము

ఉండవచ్చును.) ఏడిక. వై. వి. పాట్టేలు, ఏడకము.

ఏడు. దే. స. అఱుసొకటి.

ఏడుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిటివాఁడు.

ఏడుగడ. దే. విణ. (ఏడు+కడ.) (గురువు, తల్లి, తం

డ్రి, పురుషుఁడు, విద్య, దైవము, దాత అని సప్త
ప్రకారములుగల) రక్షకము. “క. గురుఁడును

దల్లియుఁ దండ్రీయుఁ, బురుషుఁడు విద్యయును
దైవమును దాతయునాఁ, బోరినేడు గడయుఁ

దానై, హరినమరక్షించుఁగాత నవవరతంబుకా.”
వాసి. ౧, ఆ.

ఏడుగురు. దే. స. ఏడుమంది. (ఏడునకుమహన్నహత్య
ర్థకరూపము.)

ఏడుచే. దే. ఆ. క్రి. రోదనముచేయు, (రూ. ఏడ్చు.)
ఏడువు. దే. వి. రోదనము, (రూ. ఏడ్చు.)

ఏడూకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) మైతినగోడ.
(రూ. ఏడుకము.)

పద్య. దే. వి. ఏడుగడయొక్కరూపాంతరము.
పద్య. దే. వి. 1. అతిశయము; “దీవియలయేడై
సోయగనుచె.” భార. విరా. ౨, ఆ. — 2. పరా
క్రమము; “పద్యదనపూన్నిమై.” భార. ఉ
ద్యో. ౨, ఆ. “క. అతడెక్కుడుమదమొలయ
జేరియేడైటనూపె.” భార. ద్లో. 3, ఆ. —
3. విశృంభణము; “ప. పద్యగలయపుశత్రునఁగి
రితుజేయుటయొప్పుగాకయే, పఠినఁబరాభవి
చిన జనావళివచ్చె.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

పద్యము. ద్య. వి. (పడు+తూము.) పడుతూములు.
ఏణము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దకన్నులుగల నల్లయిట్టి.
ఏటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకన్నులుగల నల్లలేడి.
ఏతఁడు. దే. స. ఏ. (ఏ+ఁడు.) ఎతఁడు. (చూ.
ఆతఁడు.)

ఏతము. ఉభ. వై. వి. నీళ్లెత్తెడు యంత్రవిశేషము.
ఆరణ్యట్టము*. — సం. వి. ఆ. పుం. చిత్రనర్లము, విణ.
1. చిత్రనర్లముగలది; 2. నచ్చినది.

ఏతరి. దే. వి. దుర్మయపరుఁడు. “క. మీతరమునా
రలేతరి, కేతరితనమునఁదపన్వీగృహకన్యకలకా,
వీతరయపుత్రివేడిరి, కోతముఁదర్శింపకార
క్రొవ్వులటంచుకా.” స్వా. ౬, ఆ.

ఏతాము. వై. వి. ఏతముయొక్కరూపాంతరము.

ఏతు. దే. వి. ఉద్ధతి. “గీ. తనకనిష్టంబులగుకలిద్యా
పరముల, కేతునూపియుఁబోలెధాత్రిశ్యరుండు,
నిత్యసత్రేకబుత్తికృణీతమైన, త్రేతసేవించె
విజితమిత్రేతరుండు.” వై. ౮, ఆ. (ఈయర్థమిం
కను విచారణీయము.)

ఏతుల. దే. వి. చాలవల్లదుమునపృథ్విజాతివిశేషము.
“ఏతులకొములు.” అము. ౪, ఆ.

ఏతెంచే. దే. ఆ. క్రి. (ఏగుడంచయొక్కరూపాం
తరము.) 1. చెప్పు; 2. పోవు. “మ. అరదంబె
క్కిప్రమాదమేర్పడఁగఁయ్యత్పూరుండేతెంచు
చుకా.” (మెనుకమఱియొకచో.) “అరిగియరిగి.”
వి. పు. 2, ఆ.

ఏద. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఏదడి. దే. వి. ఒకదినను ఎలుగుగొడ్డు. (ఆప్ర.)

ఏది. దే. స. ఎది. అవ్య. ఎట్లు. “ఏదియేదీయదిచా
లఁగొత్త బలి” కళా. ౧, ఆ.

ఏదీ. దే. ని. ఎక్కడనున్నది. “నీకుఁబొరువమేదీ.”
భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. — అవ్య. ఎట్లు. (చూ. ఏది.)

ఏదు. యు. దే. అ. క్రి. నశించు. “పెంపేదంగ్రు
రతకోర్వరాదు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. “గీ. అజ
శివాదికముగు నీసమస్తజగము, నెందులభవించు
వచ్చించు నేను.” అము. ౬, ఆ. (“పారంబేదనిలజ్జ
దోప.” “పారంబేదనివంతయింకలిగినే.” ఇ
త్యాదిస్థలములయందు పారంబేదిన అనియుండు
ననితోచెడి.) — వి. ముండ్లపంది. శల్యము. — వై.
స. క్రి. పెంచు*. “రఘుకుమారు నేదిరిదాగుల్.”
రామా. 3, ఆ.

ఏదుడు. దే. వి. విడుపు. (ఇట్లు ఒకానొక నిఘం
టుకారుండు వ్రాసియున్నాఁడు. అది విచా
రింపఁ దగినది.)

ఏదువేలు. దే. వి. వేలులొభేదము. “గీ. హెచ్చరి
కమించి తెరవేలుయేదువేలు, గంటవేలుయ
మొదలుగాఁగలుగువేలు, లెన్నిగలవన్నియును
టించి యన్న తేంద్రుఁడుగ్రమ్మగ భంజనక్రి
యోద్యుత్తుడయ్యె” రామా. ౨, ఆ.

ఏధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధనాదినమృద్ధి, నింపు. అ. పుం.
ము. 1. చిరుగు; 2. వంటచెఱుకు. (ఇది మెనుకటి
రెండర్థములయందు సకారాంతకీబంబునగు.)

ఏధితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పృథ్విహందినది.
ఏనన్గు. సం. వి. న. న. 1. అపరాధము; 2. పాపము.
ఏనాదము. దే. వి. సముద్రతీరము.
ఏనాది. దే. వి. అడవియందు వాసముచేసెడి యొక
హీనజాతివాడు.

ఏనాట్లు. దే. వి. బ. (ఏను+నాట్లు.) 1. అయిదుదిన
ములు; 2. వివాహాంతరము వియ్యంకులొకరి
కొకరు పంపెడు సార.

ఏని. దే. అవ్య. 1. పతనాంతరమును దెలిపెడిని; “అట్లు
యేని” (ఆపత్తముననియర్థము.) “ఇట్లుయేని”
(ఈపత్తముననియర్థము.) “వినకావలలే విను
ము.” (వినకావలలేకావినలలమపత్తముననియర్థ
ము.) — 2. వికల్పమును దెలిపెడిని; “హరి నేనట్టి
జానేని.” — 3. బొత్తిగా అనునర్థమును దెలిపెడిని.
“ఓటయొకింతయేనియు సుయోధనుచిత్రమునం
దులేదు.” “ఏనునిక్కమల్లినచటంగలంఁడెరణక
లికిమార్గననొక్కఁడేనియుకా.” భార. ఉద్యో.
3, ఆ. (ఏనియునని ప్రయోగింపబడుటచే దీని
నిద్రుతిప్రకృతికముగా గ్రహింపఁగూడదు. ఏ
నికాపె అనురూపములు యువర్ణమును నివర్ణ
మునులొపింపఁగా నైనవనియెఱుంగునది. ఎందేని,

ఎన్నఁడేని ఇత్యదులయందలి యేనిశబ్దము వా
కాల్గలంకారనిబద్ధమని యెఱుంగునది.)
ఏనిక. వై. వి. ఏనుగు. “చ. ఏనికగములోయనంగఁ
దరుణీమణులల్లుములల్ల నీల్లగఁ.” రుక్మి. 3, ఆ.
ఏనికతిండి. ద్వ. వి. సింహము. “ఎ, గీ. పలులు నేనిక
తిండివార్చుమునదొలత. గాగఁదానెక్కి.” క
శా. 3, ఆ.
ఏనికదోమ. ద్వ. వి. తొండపుదోమ, ఘోణిక.
ఏను. దే. స. 1. అయిదు; (ఇందలి ఉకారము వికల్ప
ముగ లోపించును. ఉదా. ఎన్నర్వంబులు.)—
2. నేనుయొక్కరూపాంతరము.
ఏనుగు. వై. వి. ఏనిక. విణ. పెద్దది*. (ఏనుగుకల
బంద, ఏనుగుకాలు, ఏనుగుతుమ్మి, ఏనుగుప
ల్లేరు, ఏనుగుజలగ, ఏనుగువీట. మొ.)
ఏనుగుకలబంద. ద్వ. వి. నారకుపయోగించెడి పెద్ద
కలబందః.
ఏనుగుకొమ్ములు. ద్వ. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.
“నీ. ఇప్పుపూరాజనాలేనుంగుకొమ్ములమల్లెశ్రీ
గంధులమదనగంధులు.” హంస. ౪, ఆ.
ఏనుగుడుగులు. దే. వి. బ. (ఏనుగు+అడుగులు.)
చిత్రవర్ణప్రవిశేషము.
ఏనుగుగొంగ. ద్వ. వి. ఏనికతిండి, సింహము. (ఏనుఁ
గుబగఱ అనియు.)
ఏనుగుబల్లెరు. ద్వ. వి. పెద్దపల్లెరు.
ఏనుగుమోముసామి. వై. వి. విఘ్నేశ్వరుడు, గజా
ననుడు.
ఏనుగురకాసిగొంగ. ద్వ. వి. శివుడు, గజాసురవై.
ఏనుగుసారము. వై. వి. సప్తస్వరములలోనొకటి,
నిపాదము.
ఏనుఱు. దే. స. (ఏను+నూఱు.) అయిదునూఱులు.
ఏపరించే. దే. స. క్రి. దూఖపఱచు. “ద్వి. ఏపరిం
పుదురె నన్నిట్లుమాయయ్య.” వాకిళ్ళ. ౨, భా.
ఏపారు. దే. ఆ. క్రి. (ఏపు+ఆరు.) 1. అతిశయిం
చు; 2. విజృంభించు. “క. తలవ్రయ్యలైననిమ్మ
ర. కులిశగతింబగిలికూలుకులపర్వతిముం. దలపిం
చుచుగురువృద్ధుం. డిలగులెంబ్రతిబలంబులే
పారంగా.” భార. ద్రో. ౫, ఆ.
ఏపు. దే. వి. 1. ఆధిక్యము; “ఉ. ఉమావల్లభుఁ
దాదినాయకుడువాసవపంద్యుఁడు వెండికొండ
వై. నెల్లగణంబులంగిలవనెపునఁబర్వతరాజ
పుత్రితో, సల్లలితాక్షుడైనకలసంపదలంగిలు

వుండె.” పీఠ. ౧, ఆ.—2. విజృంభణము. (చూ.
ఏపారు.) (ఈపదమును ఆధునికులు కొందఱు
ప్రకారార్థమందుప్రయోగించియున్నారు.)
ఏపె. దే. వి. సాలము. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అప.) ఏమె.
(చూ. ఆక.)
ఏబిడ. దే. స. ఏ. (ఏ+బిడ్డ.) ఏపె.
ఏమటిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఏమఱు, ప్రమాదపడు. “నీ. ప
దబంధశిథిలతపాటిల్లఁగానీక యేచందములయం
దు నేమటిలక.” కశా. ౧, ఆ. (ప్రే. ఏమటింను.
“చ. లవణాసురుమాతులఁడేమటించితీ, వ్రతఁ
గొనిపోయెనాలవకరస్థరాసనమర్థ విధికిఁ.”
శై. ౭, ఆ.)
ఏమఱు. దే. ఆ. క్రి. ఏమటిల్లు. స. క్రి. “మంత్ర
గోపనము నేమఱుబయ్యు.” కశా. 2, ఆ.
ఏమఱుచే. దే. ప్రే. ఏమఱఁజేయు.
ఏమఱుపాటు. ద్వ. వి. 1. ఆకస్మాత్తుగా. “గీ. అం
తినొకనాఁడుపూదోటకాత్మగురుని, వెంటఱ
నియందునట్లకావించినూతి, నీటిలోనీడఁజూడం
గ నెలఁతఁజూచె, విష్ణుచిత్తుఁడేమఱిపాటువెను
కఁగదినీ.” పర. ౪, ఆ.—2. వంచనగా. “ఇట్టిగు
రుబోధులనేమఱిపాటుచంపినం, బేరునబెం
పునుంగలదె.” భో. ౫, ఆ.
ఏమి. దే. స. ఏ. ఏది. “ఏమికులంబుననాఁడొకా.”
విరా. ౧, ఆ.—అవ్య. ప్రశ్నమునుదలిపెడిని.
(వాల్మపరమగునపుడును కడపలునుమివర్ణకమున
కు వికల్పముగాలోపము. “కా. ఏలాయందును
నందుఁబాఁతెదవునీకే బ్రాతియేవెన్నలుకా, బా
లుకాబాలక.” వారి. పూ. భా. ౫, ఆ. “క. శవ
ముక్తియనుండెదిదే.” భాగ. ౯, స్కం.) (చూ.
ఏమి.)
ఏమె. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అను.) ఏపూజ్యురాలు. (చూ.
ఆక.)
ఏయది. దే. స. (ఏ+అది.) ఎది.
ఏయు. దే. స. క్రి. (బాణము) ప్రయోగించు. “గీ. వలు
దనారసంబువెత్తుంబుదూఱగ, నేయలుబయ్యను.”
భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
ఏరండము. సం. వి. అ. వుం. ఆముదపుఁజెట్టు.
ఏరవకడ. దే. వి. డానరడంగి, దేవతాశము.
ఏరాది. దే. వి. (ఎరవు+అది.) ఒకదానిసంతతియైన
గుఱ్ఱము. “ఎ, గీ. అచటనున్నయత్తమాశ్వములకు
నేరాదితేభర్షణునితురంగము.” చంద్రా. ౧, ఆ.

వరాలు. దే. వి. (ఎరవు+అలు.) తోడికోడలు. "నీ. వరాలిపట్టిలిట్టెత్తివెక్కిలి నోవ్వగఱచివాడేడ్చిన గాఁగిలించు." పాండు. 3, ఆ.

వరాళము. వై. వి. 1. అధికము; 2. అసంఖ్యము*. "క. ఓరాజవదనయచటన, నీరాజనమజ్జనాభునిక నీనున్నారెరాళముపారివల్లభలు." (వరాళము = వరాళముగాననియర్థము.) పాండు. 2, ఆ. (చూ. హేరాళము.)

వరు. దే. వి. 1. ఎద్దులను గట్టి దున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి; "నేడేరుమోపిన నీకుఁజోళిన రేంద్రు నానసుమీ." పర. ౫, ఆ. — 2. తలసెప్పి. "హార నురొదదలయేరువోడమ." చంద్ర.

వరుగు. దే. ఆ. క్రి. విష్టించు. వి. విష్ట.

వరుసేల. దే. వి. భూపరిమాణవిశేషము. "గీ. వరు సేలకొలది నెడనెడవిడియుచు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

వరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేటపడు; 2. నిర్ణయించబడు; 3. బయలుపడు; 4. రూపుపడు; 5. వేటు పడు; "ఎ, గీ. వరుపడినాల్గుపాఁజాలెయెప్పు డెప్పుడురుదురంబనుచున్న వానరులఁజూచి." రామా. ౮, ఆ. — 6. సిద్ధపడు. (చూ. వర్పడు.)

వరుపాటు. ద్వ. వి. వర్పాటునకు మొదటిరూపము.

వరువొక. దే. వి. దుక్కియొక్క ప్రారంభము.

వర్పు. దే. అ. క్రి. తలనొచ్చు. "గీ. తపముగావించువారిఁ గనినఁదలయేర్పుఁగా దెయాఖండలనకు." పాండు. ౫, ఆ. — స. క్రి. 1. వర్పఱచు; "నీ. ఆఁలగొనునప్పడబ్బవారములలోనూటికొక్కటియేర్చినోటికొసఁగు." కుక. ౧, ఆ. — 2. చక్కఁబఱచు; "క. కయ్యమునకాయితమై మొనరేర్చివేగనిచటికిఁ జనుదెమ్ము." భార. ఉద్యో. ౮, ఆ. — 3. దహించు. "గీ. ఇందయుండితి మేనిదానేర్చునగ్ని." భార. ఆది. ౮, ఆ.

వర్పడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేటపడు; "అతని నేర్పడ నాకుఁజెప్పవలయు." భార. ద్రో. ౫, ఆ. — 2. బయలుపడు; "వ. తనవంచనఁజేర్పడకుండఁగృత ప్రకాశముండైతదాగమన ప్రయోజనం బడిగిన." భార. ఆర. ౨, ఆ. — 3. రూపగు; (దానికి అంగ ములేర్పడవి.) — 4. నిర్ణయించబడు. (క్షత్రియుఁడు రాజుగా నేర్పడును.) గీ. వేటుపడు. "ఎ, గీ. ఇమ్మాదు నొకచోట మేళవించి, యుండునో కాక యేర్పడి యుండునొక్కొ." పాండు. ౧,

ఆ. (ఏరుపడుయొక్కరూపాంతరము.) (క్ర. వర్పరించు, వర్పఱచు. "మత్త. ఈ వికర్ణుడు బాలుఁడయ్యును నేర్పరించి యథావిధిగా, దేవ మంత్రియుఁడోలేధర్మపుఁదెచ్చె." భార. సభా. ౨, ఆ.)

వర్పాటు. ద్వ. వి. 1. నిర్ణయము. ("వందిబృందముల కేర్పాటొప్పుగా." పాంచా. ౧, ఆ. — 2. నియమము; 3. వివరణము. "శా. ఎట్టేట్టా వినమైతి మింకనొకమాతృర్పాటుగాఁజెప్పమా." కాశీ. 2, ఆ.) (ఏరుపాటుయొక్కరూపాంతరము.)

వర్పు. దే. వి. మంట.

ఏటు. దే. స. క్రి. క్రిందనుండువస్తువులనొకటొకటిగా ఎత్తు. "ఎ, గీ. తృణధాన్యముల్లు, మేటికొని నత్తురాఁకలితీఱకుండు." భార. అశ్వ. ౮, ఆ. — వి. నది.

ఏటుజోజ. ద్వ. వి. ధాతకి.

ఏటుపిడక. దే. వి. నేలబడి యెండి యేఱబడెడి పేడకడి, కరీషము. (దీనిని ఏటునుగ్గులనియుఁ జెప్పుదురు.)

ఏటుపుచ్చే. దే. వి. కలింగపత్రము.

ఏటుమద్ది. దే. వి. నదీసర్పము.

ఏటుమల్లియ. ద్వ. వి. వాసంతికి, (రూ. ఏటుమల్లె.)

ఏటువ. దే. వి. విలాతి, దేశము.

ఏటుసంగ. ద్వ. వి. గండిరము.

ఏటువావిలి. దే. వి. సప్తలి.

ఏల. ఉభ. దే. అచ్చ. ఎందుకు, (రూ.) ఏలా. వై. వి. 1. ఒకయేఱు; (దీనినే ఏలేఱుదురు. ఇది పీఠా పురముసమీపమునఁ బాఱునట్టిది.) 2. బ. శృంగారపుఁబాట*. "ఏలఱపాడుచు." అచ్చ. యా. కాం. — సం. ఆ. స్త్రీ. పేరెలికి.

ఏలకి. వై. వి. ఏలకి. (దీనిభేదము చిత్రేలికి.)

ఏలకికాయ. ద్వ. వి. 1. భక్ష్యవిశేషము; "వ. ఇద్దెనలు తేనెలొలలుబుడుకులు నేలకికాయలు." హంస. ౧, ఆ. — 2. ఏలాఫలము.

ఏలపాటలు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ. గీ.

ఏలపాటలు సరిచేసులీలకూఁతలు." వి. పు. 2, ఆ.

ఏలము, వేలము, హిం. వి. అమ్మలలో నొకవిధము.

ఏలము. వై. వి. కల్లుగిచ్చువాఁడు అత్యోపునందు వేసికొనెడు గుడిసె.

ఏలముపట్టు. ద్వ. వి. అలంబనము. (చూ. నానగండ.)

ఏలాపర్ణ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారెలికి.

వలాము. వై. వి. వలముయొక్కరూపాంతరము.
వలావాలకము. సం.వి.అ.న. నూగుదోసగి (రూ.)
వలవాలకము.

వలి. దే. విణ. కృత్రిమము. “వలిమాట.” భార. ఉ.
ద్యో. 3, ఆ. “వలిసింగము.” చంద్రా. ౨, ఆ.
వలిక. దే. వి. 1. రాజు; 2. ఒడయఁడు.

వలికసాని. ద్వ. వి. దొరసాని, రాజ్ఞి.
వలిదము. దే. వి. చులుకడనము. “క. బాండ్లనిత
లచిరుపుతో, నేలిదమునగలనియునికియిదికా
న్యమే.” భార. ఆది. ౬, ఆ.—విణ. చులుకనిది.
(చూ. ఎల్లదము.)

వలివవాడు. దే. వి. వలిక, రాజు.

వల. దే. స. క్రి. 1. పరిగ్రహించు; “క. అని హ
న్తోత్పన్నంబున, మనమలరగఁబలికిమత్స్యమను
బాధీశం, డనిలనుతు నేలనాతఁడు, తనమనమున
నూఱిడిల్లెదదవసరమున.” భార. విరా. ౧, ఆ.
“చ. ఇతనికులంబుఁచేరునియేలదలంచిననేలు
మోసనీ, కతిబలుండైనబంటుపృథయంబునరోప
మువట్టితేనివ, ధృతకువిధింపనేలయితఁడాకకుఁ
బాత్రిము.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.—2. పాలించు.

వలంకొను. దే. స. క్రి. వలు, పరిగ్రహించు.

వలంకోటి. వి.వి.వలుబడికిలోపడినజనము, ప్రకృతి
జనము.

వలుబడి. దే. వి. వలుట, పాలనము.

వల. దే. వి. రోత. “మున్నుగొంటి నేవన్ననదండ
యొక్కమగవాడిడ.” ఆము. ౧, ఆ. — విణ.
రోతయైనది. (రూ. ఏవము. “సిగ్గేపంబేమియు
రేక.” ఉ. హరి. 3, ఆ. “ఏనంబిచ్చరిత్రంబు.”
నిర్వ. ౬, ఆ.)

ఏవకాడు. దే. విణ. 1. రోతగలవాడు; 2. ఓర్వ
లేనితనముకలవాడు. “గీ. ఎడరుగాచిచెఱచు
నేవకాడగువాని, కంటెమేలుచూవెకాలయ
ముడు.” రా. యు. కాం.

ఏసింఁచు. దే. ఆ. క్రి. రోతపడు. “గీ. అన్యవర్ణుఁ
డుదీనుఁడీయనకఁగూఱు, నెట్టులీవచ్చుననిమది
నేనగించి, యాడ.” భార. ఆను. ౧, ఆ.—స.
క్రి. 1. నిందించు; “గీ. బొర మెచ్చితిసోబాఁస
య్యనిన్ను, దిరుగకిమాటనీనుదిదిరమునేయు,
హీనకుండనియితఁడనన్నేవగించి, పలికనా
యాత్మకదియంపములికియయ్యె.” హంశ్చ. ౪, ఆ.

2. విడుచు. “అరిగాఁబంచముమేనగించినవలాల
వ్వేళహిందోళవై, ఖరినూపణ.” వసు. ౧, ఆ.
ఏవపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. రోతపడు. “గీ. కిల్చింబు
గోళకృష్ణుల్రములకేవపడుట.” భార. ఆను. 3, ఆ.
ఏవల. దే. వి. (ఏ+వలను.) ఏవక్ర. (చూ. ఎవ్వల.)
ఏవాడు. దే. స. 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాడు.
(చూ. ఎవ్వఁడు.)

ఏపురు. దే. స. ఏగురుయొక్కరూపాంతరము.
ఏమణి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. నారాచాకృతియైన
యగసాలెవానిత్రాసు; 2. పుంటికంటఁజొప్పిం
చెడుశలాక.

ఏవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఁగలది.

ఏస. దే. వి. విజృంభణము. (చూ. ఏసరేగు.) విణ.

1. గ్రామ్యము; “ఏసమాట.”—2. వంకర. “వ.
తేసి యేసగాఁ దీసి తడవిండ్లనేసి క్రొవ్వునం
గుసి దాసి.” వసు. ౨, ఆ.

ఏసరు. దే. ఆ. క్రి. మోటు. “అలపోతేసరరేగె.”
రుక్మాం. ౪, ఆ.

ఏసరేగు. దే. ఆ. క్రి. విజృంభించు. “గీ. ఇష్టఁడమి
తాగ్రహంబుననేసరేగి, యిష్టఁడమివేల్పుఁగొ
లమువారిదిరేళ, వెలియుగిలియంచునున్నారు.”
పర. ౨, ఆ.

ఏసి. దే. అవ్య. 1. వంతున. (రెండేసి, మూడేసి. మొ.)

2. కొలఁదినిదెలుపును. “ఇంతలేసిదొరలు.”

వి.

వి. ఒకయత్తరము.

వింగుదము. సం. వి. అ. న. గారపండు.

విందవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇందుసంబంధమై
నది. (ఇందుఁడు=చంద్రుఁడు.)

విందజాతికుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలవిద్య
నేర్చినవాడు.

వింద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకగ్రహయోగము;
2. మాలకాకి.

వింద్రియకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్షురాదీం
ద్రియగోచరమైనది, ప్రత్యక్షము.

వికకంఠ్యము. సం. వి. అ. న. ఏకకంఠ్యము, ఒడ్దిక.

వికమత్త్యము. సం. వి. అ. న. ఏకమతిత్త్యము, ఒడ్దిక.

వికాగారికుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుఁడు, దొంగ.

వికాగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏకతానుఁడు.

విక్యము. సం. వి. అ. న. ఏకిభాషము, ఒరిసు.

విణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏణముయొక్క చర్త
ము మొదలైనది. (ఏణము-ఇట్టి.)

విశేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏణియొక్క చర్త
ము మొదలైనది. (ఏణి=లేడి.)

వితి. దే. విణ. వల్ల, శక్యము. (అయితీయొక్కరూ
పాంతరము.)

వితిహాసీకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతిహాసము తెలిసిన
వాడు. విణ. ఇతిహాససంబంధముగలవాడు.

వితిహ్యము. సం. అవ్య. పారంపర్యముచేసగు ఉపదేశ
ము. (ఇది అకారాంతనపుంసకమనికొందఱు.)

విదు. దే. స. వాలుగుశాకటి. (అయిదుయొక్కరూ
పాంతరము.)

విదుగురు. దే. స. (విదుఃకు మహానామత్యర్థకరూ
పము.) విదుమంది. (అయిదుగురుయొక్కరూ
పాంతరము.)

విదుపదిచేయు. దే. అ. క్రి. 1. నమస్కరించు; 2. ఓ.
డిపోవు. "నుష్ఠిరభుజశక్తి నైదుపదిచేయదత్తినై

తక్కు." (ఓడిపోవువారును చేతులుకూర్చిమ్రొ

క్కుదురు కనుక దీనికి ఓడిపోవుటయనునర్థము

కలిగెను.) ఆము. ౨, ఆ. (అయిదుపదిచేయు
యొక్కరూపాంతరము.)

విదుమౌములవేల్పు. ద్వ. వి. శివుడు, పంచము
భుండు.

విదున. ద్వ. వి. (విదు+వస్మైలుగలిది.) మాంగల్యము

గలస్త్రీ (వస్మైయనగా ఇక్కడ సుమంగలియొ

క్క ఆలంకారము. విదేవనగా. -మంగళసూత్ర

ము, పసుపు, కంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు.)

(అయిదువయొక్కరూపాంతరము.)

విదువరాలు. ద్వ. వి. (విదువ+ఆలు.) విదువ, (ఇ

క్కడ విదువశబ్దము విశేషణము. చూ. ఆలు.)

(అయిదువరాలుయొక్కరూపాంతరము.)

విద్యాయులు. దే. వి. బ. (విదు+దాయులు.) వడ్ల

వాడు కవురవాడు కంచరవాడు అగపాలె

వడముతోచేపచ్చినపుడు అనేకార్థములనిచ్చు

చున్నది. "అలుక నైనఁ జెలిమి నైన." ఇత్యాది

స్థలములయందు వికల్పమున దెలుపుచున్నది.

"అక్కటయిట్లు వేడికొనిననైనను బోయెదనో."

ఇత్యాదిస్థలములయందు మిక్కిలితక్కువను దెలు

పుచున్నది. "ఇంక నైననన్ను నేలయాలింపవు."

ఇత్యాదిస్థలములయందు సమయమగుటను దెలు

పుచున్నది. ఇట్లు ఇంకను ఊహ్యంబులు.) (అయి

నయొక్కరూపాంతరము.)

వినిల్లు. దే. వి. నట్టిల్లు, అంతర్దృశము. (అయిన్లు

యొక్కరూపాంతరము.)

విపు. దే. వి. తప్ప, దోషము. (అయిపుయొక్కరూ

పాంతరము.)

విపోవు. దే. అ. క్రి. 1. వెచ్చిమైతీలు; (సంభా

ములన్ని అయిపోయినవి.)-2. మిగియు. (వా

డు ఉద్యోగముచేసిఅయిపోయినది.) (అయిపో

వుయొక్కరూపాంతరము.)

విమూల. దే. విణ. మూలవాటు. (అయిల్లు విమూల

గానున్నది.) (అయిమూలయొక్కరూపాంతర

ము.)

విర. దే. వి. నేత్రరోగవిశేషము. "అక్షిరోగవిశేష

మైరయనగ." ఆం. భా. ద్వి. మ. (అయిరయొ

వరకొను. దే. అ. క్రి. చక్కబడు. "క. భీషణుని

ముననాయు. శ్లేషవిశేషమునగుల్లిచివుకకయ

చ్చోనీపద్రుజలేకమహాభూషణ్యపంబునవస్త్రై

రకొనికాల్చెచ్చెక్." పంచ. వేం. ౧, ఆ. (అయి

రకొనుయొక్కరూపాంతరము.)

విరావణము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునియేనుగు.

విరావతిము.

విరావతిము. సం. వి. అ. న. వంపులేనిదుపాటియొ

ర్రధనున్ను. పుం. 1. ఇంద్రునియేనుగు; 2.

ఒకానొకపాము; 3. మబ్బుమీదవచ్చెడిమబ్బు;

(దీనిని రాజమేఘమందురు.) 4. నారదబట్టి;

5. నిమ్మి.

విరాంతి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. మెఱపు; 2. కోలమె

ఱపు.

విరేని. దే. వి. ఏ. బచ్చెనపని చేసిన పెండ్లికుండలు. "వే.

విరేనిగొనివచ్చిరైదవల్ పాటలుపాడుదు శుభ

వేళవేడుకలర." విజ. 3, ఆ. (అయిరేనియొక్క

రూపాంతరము.)

విలలిండు. సం. వి. అ. పుం. కుచేరుడు, వైడి
తేడు.

విలాము. దే. వి. మూలకావిశేషము. (అయిలార
యొక్కరూపాంతరము.)

విలేయము. సం. వి. అ. న. నూగుదోసశి.

విలచ్చు. దే. అ. క్రి. అచ్చినచ్చు. (అయివచ్చుయొ
క్కరూపాంతరము.)

విశ్వోన్ము. సం. వి. అ. న. 1. అణిమాది; (అపి. ౮.
అణిమ మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రా
కామ్యము, ఈశశక్తిము, వశిష్టము.) 2. సంపద.
విహింసు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇహలోక సంబంధ
మయినది.

బి.

బి. ఒక యక్షరము. దే. అన్య. సందేహమును దెలుపు
ను. “పద్మహితుడొహిమకరుడొశచీ. గృహ
మేధియే.” భార. విరా. ౧, ఆ.

బింకియ. వై. వి. బింకె.

బింకె. వై. వి. పాగమొదలైనవి తగిలించెడు చిలుక
కొయ్య. (బింకియయొక్కరూపాంతరము.)

బింజిలి. దే. వి. దుఃఖము. విణ. దుఃఖముకలవాడు
(లేక) దుఃఖముకలది. (చూ. బిందిలి.)

బింబరము. దే. వి. విరోధము. “క. బింబమిలేనివి
యొంబర, మింబరములుపలుకుటచితమే.” భార.
ఉద్యో. ౮. ఆ.

బింటరి. ద్వ. వి. (బింటి+అరి.) అసహాయుడైనబం
టు. “మ. పూవుండే, నెగుడెం దానలరావయ్యెం
టరికడుంగేరించుచుంజిమ్మిన్.” య. ౫. ఆ. —
విణ. ఏకాకి.

బింటరికాడు. ద్వ. వి. 1. పంది, ఏకచరము; “నీ.
క్రమియొంటరికానిదొమ్మిసొంచుమశంబుబయ
టిపల్లెలుగూల్చబల్లికల్లి.” చంద్రా. ౧, ఆ. —
2. అసహాయుడయినబంటు. “బింటరికాండ్ర
నేకనూ, కరములగుప్పడెప్పుమనంగాబడగ్గు
మ్మి.” ఉ. రా. 2, ఆ. — విణ. ఏకాకి. (స్వార్థ
మున కాడు.)

బింటరిపాటు. ద్వ. వి. బింటి, ఏకాకిత్వము.

బింటరిండు. ద్వ. వి. (బింటరి+ఈడు.) అసహాయు
డైనబంటు. “నీ. బింటరియొక్కటిడొంటరి
డొంట్రింపునానేకభటునికీనామములగు.” ఆం,
భా. ద్వ. ౫. (స్వార్థమున ఈడు.)

బింటి. వై. వి. ఏకాకిత్వము. “క. బింటిమెయినం
డగాము, క్కంటికినాకచ్చపంబుగొరుంబట్టం,
గంటయరిది.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

బింటింపు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము; 2. వీడు
వీడియాపనినిజేయవలయునని యేర్పఱచునే
ర్పాటు. (చూ. ఆరిగింపు.)

బింటికంటిగాము. ద్వ. వి. చుక్క, శుక్రుడు.

బింటికాడు. ద్వ. వి. పంది, ఏకచరము. విణ.

1. ప్రియురాలి నెడఁబాసినవాడు. వియోగి; “నీ.
అనురక్తిలేదు నూతనసారపాటోపమొంటికాం
ద్రకుఁడెంపులూసగునెచట.” (హంశ్చంద్రక
థయందు పండులకనియ, నలకథయందు వియో
గులకనియు అర్థము.) చాన. ౨, ఆ. — 2. ఏకాకి.

బింటికిమ్మనేలపు. ద్వ. వి. వినాయకుడు, ఏకదం
తుడు.

బింటిపాటు. వై. వి. ఏకాంతము. “బింటిపాటుచే
కూతినది.”

బింటిపోగు. ద్వ. వి. బలరాముడు, ఏకమండలం
డు. (చూ. విటావిత్.)

బింటియ. వై. వి. బింటి, లొటిపిట్ట.

బింటియడుగుగత్తె. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

బింటు. దే. అ. క్రి. ఇముడు, అనుకూలించు. స. క్రి.
చేరు. “నగడ కమలమలంతుమగలువలసొం
టుచు.” శశాం. ౨, ఆ. — వి. 1. గ్రామసమూ
హము; 2. బ. పురుషులకర్ణభూషణము.

బంటుకొను. దే. స. క్రి. చేరు. “ఏ.గీ. బింటిపాటు
ననవ్యాటఁగంటినంటి, యొంటుకొనఁజూచియో
మోయయుక్తమనుచు.”

బంటె. వై. వి. ఉష్ణము. (బింటియయొక్కరూపాం
తరము.)

బంటెపులి. ద్వ. వి. మృగవిశేషము. (అప్ర.)

బింటింపు. ద్వ. వి. అసహాయుడైనబంటు. (చూ.
బింటరిండు.)

బింటు. య. దే. వి. బ. (బంటు+లు.) పురుషుల
కర్ణభూషణము. వై. అంకెలు.

బిండు. వై. స. 1. అన్యము; 2. ఏ. ఏకము.

బిండె. దే. ద్ర. 1. అటుకానిపక్షమున. “చ. అప్స
రువసేంపాలుభూరితపోధనుల్ మనం, బునగలు
పించిరేనియుఁ దపోమహిమకొమును నిర్దహిం
తులొం, డెనతులితాస్త్రక్షిన్ వడిందునుమాడు
దురాజనిందఱక.” భార. ఆర. ౫, ఆ. (మీద

ఏనిశబ్దముకదిసియు ప్రయోగించబడును. “గీ. అష్టయోవాసరంబునయందునొండె, నొండెనేని చతుర్దశినిండుభక్తై, బూజగావించి యెవ్వఁడు భూమినున్న దుర్గనేవింప దురతంబుతోలగునం ద్రు.” థీ. ౬. ఆ. 2. కాని. “నీ. సమకట్టి వైస్యంబు వైస్యంబుతో నొండెదొడరిమీమువ్వు రతోడనొండె, నిద్రఱతో నొండె నెక్కటియొ క్కనితో నొండెబాడిచెదనోర్చుమున.” భార. సభా. ౧. ఆ.

ఒండేని. దే. అవ్య. (ఒండె+ఏని.) ఒండె. “మ. అనుషంగంబుననొండె నొండెను విహారాపేక్ష మొండేని ఖు. ద్విరాసంబుననొండెదీప్రభయ సంక్రాంతిసార్థమొండేనియ, న్యనియోగంబుననె వ్వండేమునుగు గంగాంభోజప్రవాహంబునక, జ నుండారంతునుబుండరికనయ నాకానించుపాపా ఘముల్.” కాశీ. ౫. ఆ.

ఒండొండ. దే. అవ్య. (ఒండు+ఒండు+అ.) క్రమక్ర మముగా. “ఇవ్వడొండొండపొంగి కలయఁబా ఱు బయోధులుగ్రముగ.” భార. ఆర. ౪. ఆ. ఒందిక. దే. వి. ఒదిక. “నీ. కలకపాథోరాశికన్య కారత్నంబు నొందికతోగూడి యున్నవాని.”

వి. పు. ౫. ఆ. (ఒదికయొక్కరూపాంతరము.) ఒందిలి. దే. వి. దుఃఖము. విణ. దుఃఖముకలవాడు (లేక) దుఃఖముకలది. “వాండగునహీనుడగుచు సంతాపమొంద విడుతురుబంధులవిప్రముననొం దిలియొచ్చేయునదిలేక.” భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ.

ఒందు. దే. అ. క్రి. కలగు. “పౌరచిత్రములకత్యా నందమొనంగ.” భార. ఆది. ౨. ఆ.—స. క్రి. పొందు.

ఒక. వై. స. (పు) త్రియందు ప్రత్యయములోపించిన రూపము. 1. ఒక్క; 2. ఒకానొక. (ఒకించుక, ఒకింత ఇత్యాదులయందు ఇది యల్పార్థకమని యెఱుంగునది.)

ఒకడు. వై. స. 1. అన్యఁడు; 2. ఏ. ఏకఁడు. (లేక) అన్యము; ఏకము.

ఒకట. వై. ద్ర. 1. ఏకకాలమున; (చూ. ఒక్కొట.) 2. కూడ. (చూ. ఒక్కట.)

ఒకటి. వై. స. ఏ. 1. ఏకము; 2. అన్యము.

ఒకత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకతి. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకతుక. వై. స. ఏ. (ఒకత+క.) (చూ.) ఒకరిత. (చూ. ఎవతుక.)

ఒకతె. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము. ఒకరిత. వై. స. ఏ. (ఒకరి+త.) 1. ఏకస్త్రీ; 2. అన్యస్త్రీ. (చూ.) ఒకర్త.

ఒకరితి. వై. స. ఏ. (ఒకరి+తి)——వై.——(చూ.) ఒకర్తి.

ఒకరితె. వై. స. ఏ. (ఒకరి+తె.)——వై.——(చూ.) ఒకర్తె.

ఒకరుండు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకరువుండు. వై. స.——వై.——

ఒకర్దు. వై. స. ఏ. (ఒకర్దు+ఉ.) (చూ.) ఒకరిత.

ఒకర్దుక. వై. స. ఏ. (ఒకర్దు+క.)——వై.——(చూ. ఎవతుక.)

ఒకానొక. వై. విణ. (పు) త్రియందు ప్రత్యయము లోపించినరూపము. (ఉద్దేశించబడని. (ఒకా నొకపురుషుండు, ఒకానొకస్త్రీ, ఒకానొకమృ గము. మొ.) (దీనిని ప్రత్యయముతో చేర్చి చెప్పిన పుడు మహదర్థమున ఒకానొకఁడనియు, మహ త్యర్థమున ఒకానొకతయనియు అనువాదర్థమున ఒకానొకటియనియు రూపములు.)

ఒకొ. దే. అవ్య. సందేహమును దెలపును. (చూ.) ఒకో. “క. ఈమేలుప్రజకొనర్చిన, యామహి మకు నెలపుగొంటియగ్రతనయుడో, భీముడో కొతమ్మునట్టలా, కోమటియెవ్వరొకొతలపుకొ లదికిమీఁకొ.” భార. ద్రో. ౨. ఆ.

ఒకొండు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు. (చూ. ఒక్కొండు.)

ఒకొట. వై. ద్ర. (చూ.) ఒకట.

ఒకొటి. వై. స. ఏ. (చూ.) ఒకటి.

ఒకొత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొతి. వై. స. ఏ. ఒకరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒకొతుక. వై. స. ఏ. (ఒకొత+క.) (చూ.) ఒకరిత. (చూ. ఎవతుక.)

ఒకొతె. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొరితి. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+త.) (చూ.) ఒకరితి. (చూ.) ఒకర్తి.

ఒకొరితి. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+తి.)——వై.—— (చూ.) ఒకర్తి.

ఒకొరితె. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+తె.)——వై.—— (చూ.) ఒకర్తె.

ఒకొరుండు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకొరువుడు. వై. స. — వై. —

ఒకొర్త. వై. స. ఏ. (ఒకొర్త+ఉ.) (చూ. ఒకరిత.)

ఒకొర్తక. వై. స. ఏ. (ఒకొర్త+క.) — వై. —
(చూ. ఎవరుక.)

ఒక్క. వై. స. ఒకయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఒక.)

ఒక్కడు. వై. స. ఒకడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కట. వై. ద్ర. ఒకటయొక్కరూపాంతరము.

(కూడ అనుటకు. — “అతనితోడనొక్కటబుట్టె ననొకనన్యకృష్ణనా.” భార. ఆది. 2, ఆ. “నలుం డుడుమయతి నాశ్వాసిండుమనొక్కటఁజని.”

భార. ఆర. ౨, ఆ.)

ఒక్కటి. వై. స. ఏ. ఒకటియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కత. వై. స. ఏ. ఒక్కరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతి. వై. స. ఏ. ఒక్కరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతుక. వై. స. ఏ. ఒకతుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతె. వై. స. ఏ. ఒక్కరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కప్రాద్దు. వై. వి. ప్రతాదులచేనియముతోఁ జేయునట్టి యొక్కపూటభోజనము.

ఒక్కరిత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.
(రూ. ఒక్కర్త.)

ఒక్కరితి. వై. స. ఏ. ఒకరితియొక్కరూపాంతరము.
(రూ. ఒక్కర్తి.)

ఒక్కరితె. వై. స. ఏ. ఒకరితెయొక్కరూపాంతరము.
(రూ. ఒక్కర్తె.)

ఒక్కరుడు. వై. స. ఒకరుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కరువుడు. వై. స. ఒకరువుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కర్త. వై. స. ఏ. ఒకర్తయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కర్తక. వై. స. ఏ. ఒకర్తకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కఱ. వై. వి. ఉగ్రభావము*. చ. “నఱలఁగరాముఁ డంతనవద్యుడువచ్చిమహాప్రలాపియై, యఱ చుచున్నట్టినిగృహంతనకృతుడైన తండ్రి నె, క్కఱఁగనితీవ్రతోకపరిభేదహతుండయి.”

భార. ఆర. 3, ఆ. — విణ. ఉగ్రము. “క. వెఱచఱ వనిరిలోనా, క్కఱగానొక మొసలియాడ్కి న గోచరమై, పఱతెంచుకుంభసంభవు, చిఱుదొడ వడిఁబట్టుకొనియెకిఘ్నులబెదరక.” భార. ఆది. ౫, ఆ.

ఒక్కొ. దే. అవ్య. ఒకొ, (రూ. ఒక్కొ.)

ఒక్కొడు. వై. స. ఒకొడుయొక్కరూపాంతరము. “సగ్గర. క్రూరేష్యసంబులేదొక్కొడు.” రాఘ. ౨, ఆ.

ఒక్కొట. వై. ద్ర. ఒకొటయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఒకట. (ఏక కాలమునననుటకు. — “క. ఇ టఁబాండవకారవులూ, క్కొటనందఱుగురునను జ్ఞఁగొని.” భార. ఆది. ౫, ఆ.)

ఒక్కొటి. వై. స. ఏ. ఒకొటియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొత. వై. స. ఏ. ఒక్కొరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొతి. వై. స. ఏ. ఒక్కొరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొతుక. వై. స. ఏ. ఒకొతుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొతె. వై. స. ఏ. ఒక్కొరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొరిత. వై. స. ఏ. ఒకొరితయొక్కరూపాంతరము.

(రూ. ఒక్కొర్త.)

ఒక్కొరితి. వై. స. ఏ. ఒకొరితియొక్కరూపాంతరము.

(రూ. ఒక్కొర్తి.)

ఒక్కొరితె. వై. స. ఏ. ఒకొరితెయొక్కరూపాంతరము.

(రూ. ఒక్కొర్తె.)

ఒక్కొరుడు. వై. స. ఒకొరుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొరువుడు. వై. స. ఒకొరువుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొర్త. వై. స. ఏ. ఒకొర్తయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొర్తక. వై. స. ఏ. ఒకొర్తకయొక్కరూపాంతరము.

ఒగరు. వై. వి. చక్కఁగాఁబండని దానిమలలోనగువా నిరుచి, తువరము. (చూ. రసము.) “నీ. బిగిం దకుండలేఁజిగురాకు గొనివచ్చియొక రెల్లబుచ్చితీ పాసఁగకున్న.” విక్ర. ౫, ఆ.

ఒగరుమే. వై. ఆ. క్రి. ఒగరుగు. “నీ. నులివాడునాఁ చున్నప్పగింతొగర్చిలేఁబాలవల్చు గాలివేఁబో క నెఱిగి.” ఆము. ౨, ఆ.

ఒగి. దే. ద్ర. క్రి. విణ. క్రమముగా. “ఉభయపక్ష ములవారి, సుద్ధరింతురందయొగిఁబిండమిడినవారు.” (ఇక్కడ ఒగి అనగా విధి క్రమముగా ననియర్థము.) భార. ఆర. ౨, ఆ. (ఇట్లక్కడక్కడ సందర్భానుసారముగా అర్థము నెఱుంగునది.)

ఒగిదిగ. దే. వి. జడెబ్బి. “నీ. కన్నెగేదగిఁతేకునున్న గిలగఁజీఁయొగిదిగఁగాఁబెట్టెనొక్కచెలికి.” చము. ౧, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

ఒగుడు. దే. వి. జొన్నలోనగువానియెండినయాకు. ఒగుడుకలమే. దే. అ. క్రి. కృశించు.

ఒగ్గము. దే. వి. (చూ.) అవపాతము. “క. ఒగ్గములు త్రవ్వి పడుమని, యొగ్గెడు పెనుచెరల వలలను గ్రమ్మగములకొ. దగ్గతినజంపువేడుక, వెగల మైచిత్తెమందువేటూడింపకొ.” భాగ. ౧, స్కం. ఒగ్గ. దే. అ. క్రి. మొనయు. “ఉ. వీయుక్కునులేక యిట్టిపనికొగ్గనెయించొక కొండకొడగకొ.” పాంచా. ౨, ఆ. —స. క్రి. 1. (వల) పలమ, ఒడ్డు; (చూ. ఒగ్గము.) 2. చాచు. “ఎ, గీ. ఆనంత మెడకునడ్డంబుగామెడ, యొగ్గెప్పగ్గసతీయనూన కృపను.” కళా. 3, ఆ.

ఒగ్గబల్ల. దే. వి. తంమెనపట్టెడు కొయ్యకాధార మైనబల్ల.

ఒచ్చెము. దే. వి. 1. కొఱతె, నూనె; “గీ. అధ్వరా రంభమింతొప్పనయ్యదత్తు, శివునిదోడైనయొ క్కయొచ్చెంబకాని.” కాశీ. 2, ఆ. —2. అనమా నము. “చ. మానినికిందనుదానకాచికో, లూద వినదానజేసి సభనొచ్చెముదక్కిన బాండునంద నుల్, బ్రదికిరిగక.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఒచ్చెల. దే. అవ్య. ఓ చెల్లయొక్కరూపాంతరము. “ఒచ్చెలనిన్నుజూచి వగనొందెడుజెత్తము.” భో. ౫, ఆ. (రూ. ఒచ్చెల్ల. “క. అచ్చుగఁబ్రయాగ లోపల, విచ్చలవిడిదనమమేనువిడిచినమనుజుం, దొచ్చెలయేమిచెప్పదు, జెచ్చెరగను నిష్టకా మ్యసిద్ధిధరిత్రికొ.” భో. ౧, ఆ.)

ఒజ్జే. వై. వి. 1. ఉపాధ్యాయుడు; “క. వరుసనుదాత్త ప్రముఖ, స్వరములకనుబొమ్మసంజ్ఞజాణకయుం డకొ, బోరిబొరగఱపుచుపలుపుల, నురుదృతిఁ జదివించుచున్నయొజ్జయుగఁడకొ.” పర. ౨, ఆ. —2. పురోహితుడు; “నీ. రాజనాజ్ఞలమం త్రరత్నబలంబునరా బాండుగాదయ్యెరాత్తును నకు.” వై. ౪, ఆ. —3. యాజకుడు; “గీ. భక్త్య భోజ్యలేహ్యపానీయములమీద, సదముఖాని విప్రజనులమీద, వెగడుపడఁగఁబాటి వెఱపింత మొజ్జలు, తత్ప్రయోగవిధులుదప్పిపలవ.” భార. ఆది. ౨, ఆ.

ఒజ్జేసము. వై. వి. ఒజ్జేదనము, ఉపాధ్యాయత్వము. ఒజ్జబంతి. వై. వి. ఉపాధ్యాయుడు చూపినపద్ధతి, మేలుబంతి. “నీ. తనకులచారవర్తన వైష్ణవచార పర్యాయములకొజ్జబంతియనగ.” పాండు. ౧, ఆ.

ఒజ్జేసాని. వై. వి. ఉపాధ్యాయునిభార్య. “ద్వి. కృ టమేర్పడఁగనాగాకనిపోయి, చపలాత్మదా యొజ్జసానికిట్లనియె.” హరిశ్చ. ౨, భా.

ఒట్టు. దే. అ. క్రి. కలుగు. “ఉ. అట్టిన్నపాలకీటము లనాజినెదున్నగలేనివానియ, ట్టాట్టినభీతిమైని టుపయోధికరణ్యుడవైతివి.” భాగ. ౧, స్కం. ఉ. —స. క్రి. 1. ఉంచు; “ఉ. ఇట్టిదిక్కురక్క త్యమని యించుకొంకలక్కయింటఁజి, వొట్టి ట్టితి.” భార. శల్య. ౨, ఆ. —2. రగుల్పు. “ఒట్టి ననుటవోలెఁడునుగ్రతఁబేర్చిన.” నిర్య. ౪, ఆ. “క. వట్టుదుగుకొఱపులనువడి, బెట్టుదురసి పుత్రికలను బెనుమంటలయం, దొట్టుదురొడ్డన్లు నలియకొ, మట్టుదు రప్పాపచిత్తు మత్తుంబు చకొ.” (ఇక్కడ ఒట్టుటయనగా కాల్యట యని యర్థము.) భాగ. 3, స్కం. —వి. శవభము.

ఒడఁగూడు. దే. అ. క్రి. 1. సిద్ధించు; 2. చేరు. “క. అనుపసగావున నేడ, కృమలజాగొలవఁగను హర్షిగణములుబిత్తునం, ఘములనుబోదురుప్ర వ్దం, డనునంగలవారలందొడంగూడంగకొ.” భార. ఆది. ౫, ఆ. (వై. ఒడఁగూర్పు.)

ఒడఁబడిక. ద్వ. వి. 1. సమృతి; “ఎ, గీ. ఒడఁబడికా నబడనీక యెడలునులియు, సెపముమైఁగొరి టికెగుర్చునీరజాతీ, యుపమయను భూమివల్ల భునుల్లమునకు, గ్రొత్తనవిగొల్పెమఱివేఱ కొన్నినాల్లీ.” కవిక. 3, ఆ. —2. సమృతిచి వ్రాసి యిచ్చిన వ్రాత.

ఒడఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. సమృతించు; 2. ఆనుకు లించు; “చ. కడుఁజనువాడునైపురుషకార్య దక్షుడనునైనమంత్రిపెం, పడఁగరాజపుత్రుల మహాధనవంతులఁ జేసివారితో, నొడఁబడిపక్ష మేర్పడఁగనుండఁడుగా.” భార. సభా. ౧, ఆ. —3. సంతోషించు. “సమున్నతశీతమృననుంచిత థావిధిపూజలాడంబడఁజేసి.” భార. ఆది. ౧, ఆ. (వై. ఒడఁబలుచు.)

ఒడఁబాటు. ద్వ. వి. సమృతి. విణ. సమృతము. “క. ఆ పురయముఁడిప్పులుకుల, కొప్పితిమీపుత్రిమలో ననుకచిటికెనవేల్, తప్పకయుండఁగనిపగడ. యొప్పించెదనొప్పజెప్పమొడఁబాటనియెకొ.” (ఇక్కడ ఒడఁబాటనగా ఒడఁబడ్డద్రవ్యమి తెలియపలెను.) పర. ౫, ఆ.

ఒడగోలుకొను. దే. స. క్రి. అడగోలుకొనుయొక్క
రూపాంతరము. “వ. మనుష్యుండుపుట్టినకోలెని
డుమలబడిగడించినయొడమి పుడమి తేలె డలిగి
గడియతడవులొన నొడగోలుకొనశక్తుండగునట్లు
గృహగతుండగునతిథి తీరస్కృతుండై యతని
పూర్వార్థత సుకృతంబులన్నియు నపహరింపం
జాలు.” భో. 3, ఆ. (ఇక్కడ అడగోలుకొన
ననియే యుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయం
దిట్లు ఒకారాదిగాఁ గానఁబడుచున్నది.)
ఒడపి. దే. వి. గండి, రంధ్రము. “క. జాటుజాటుకని
నెత్తురువెలి, నుటుకుచు రొదనేయ నతితీయొడపి
నెయ్యార్పుల్, పటనమిడిగ్రుడ్ల వడఁకుమఁ, గొ
అప్రాణముతోడఁ దన్నుకొను నమ్మదవుకొ.”
ఆము. ౨, ఆ.
ఒడమి. దే. వి. ధనము. “స. మాతరుండు కఠోరవన
నంబులాడినఁ బింగళుండంగలాల్సిన దండుండు
దండించినం జక్రంబడమిఁ దనయొడమిఁ దానడి
మి కడిమి నిజంబుగారవి గారవించి.” ఉ. హరి.
౬, ఆ. (దీనిని ఎదంతముగా వాడెదరుగాని ప్రతు
లయందని యికారాంతముగానే కానఁబడియెడి.
ప్రయోగశైలినిజూడ నిట్లుండుపే యుక్తమని
తోచుచున్నది. చూ. ఒడగోలుకొను.)
ఒడయుడు. దే. వి. మగఁడు. “అడిగియాతండొడ
యండగుమాన్మపాత్రజని.” భో. 3, ఆ.—విరా.
స్వామి.
ఒడయుడు. దే. వి. మగఁడు. “గీ. యువతిమండ
లములకొడయుడవుగమ్ము.” శై. ౫, ఆ.—విరా.
స్వామి.
ఒడయురాలు. దే. విరా. (ఒడయుడు+అలు.) స్వా
మిని.
ఒడలిచోపాడయుడు. దే. వి. ఇంద్రుడు. అచ్చ.
కిష్కిం, కాం.
ఒడలు. దే. వి. మే, మేను, దేహము.
ఒడి. దే. వి. 1. తొడవైభాగము, ఉత్పంగము;
2. ఒడుపు; “ఒడిదప్పినపాముఁబోలెనుండఁగ.”
ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. పశుయోని.
ఒడిలైలు. దే. వి. బ. గర్భాధానాదికాలములయం
దు స్త్రీలకు ఒడియందుఁబోసెడు బియ్యము.
ఒడికట్టు. దే. ఆ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. “లో
కనిందకొడిగట్టితివి.” రామా. ౫, ఆ.—వి. ఒడ్డా
ణము.

ఒడికము. దే. వి. ఉపాయము. “చ. ఒడికముతోఁ
బ్రయత్నమున సెక్కుమహాశీలఁ గొండమిడి
కికొ, గడవఁగ భారముచ్చటిది గ్రస్తున భూమికి
డిగ్గఁద్రోవఁగాఁ, గడు సుకరంబ.” పంచ. నా.
౧, ఆ.—విరా. 1. మనోజ్ఞము; “కుడిచినపిమ్మ
టం గుఱుముకోమలి విస్తృతసంస్థరంబుగా, నొడి
కపుశయ్యచేసి.” భార. ఆర. ౫, ఆ.—2. యుక్త
ము. “తంత్రులొ క్కనరుసదీటి మెట్టులాడికం
బుగనొత్తి.” ఉ. రా. ౬, ఆ.
ఒడికారము. దే. వి. ఉద్రేకము. “రగడ. కారనకే
యొడికారపుఁగింకను.” య. ౪, ఆ. (ఇదియం
కను విచార్యము.)
ఒడిత్రాడు. దే. వి. వేటాడుటకు తగిన సాధన విశే
షము. కాళ. 3, ఆ. (చూ. తీపుద్రాడు.)
ఒడిదామర. ద్వ. వి. (ఒడి+తామర.) వృక్షవిశేషము.
ఒడిదారము. దే. పి. స్త్రీలమొలనూలు. “ద్వీ. మొన
సిసాన్నాటంకములయొడిదార, మునకుఁగాఁగదగ
డయమ్మదొయఁడీర.” భాగ. ౧౦, స్కం.
ఒడిపిలి. దే. వి. ఆహారవిశేషము. (అప్ర.)
ఒడియు. దే. ఆ. క్రి. కొంచెముపైకెగురు. “ఎ, గీ.
ఒడిసి తలపట్టితిగిచి మహోగ్రవృత్తిఁ, గొంకు
కొసరించుకయులేకకూలఁదాచె.” భార. విరా.
౨, ఆ. “ఎ, గీ. పడకతఁడువానిముఁదలయొడి
సితిగిచి, పుడమిబడఁద్రోచిబలిమినుక్కుడఁగఁ
బట్టి.” శై. 3, ఆ.—స. క్రి. తిగియు, ఆకర్షించు.
“నీ. అపవర్గఫలసిద్ధిపాదవైసఁజేపట్టుకైవడిపహు
ఫలార్థరములాడిసి.” పాండు. ౨, ఆ.
ఒడినియ. దే. వి. ఒడిసెగడ్డ.
ఒడిసె. దే. వి. ఒడిసెయొక్కరూపాంతరము.
ఒడిసెల. ద్వ. వి. తాలువిసరివేయుటకై యేర్పఱవఁ
బడిన యొకవిధపుత్రాడు, తే.పణి. “ఒనరుదం
చనముల సెడిసెలలను జాలంగ నెందునసవరిం
చుట.” హరి. ఉ. ౨, ఆ.
ఒడిసెలకాడు. ద్వ. వి. ఒడిసెలవేయువాడు. “ఒడి
సెలకాండ్రను నొడ్డుఁడెందు.” హరి. ఉ. ౧, ఆ.
ఒడుచే. దే. ప్రే. ఒడించు. “పారిజాతంబుగొను
నెడఁదొడబుత్త్ర భేదినోడిచితి.” హరి. ఉ. ౧, ఆ.
ఒడుదొడుకు. దే. వి. 1. సమముకామి, వైషమ్యము;
“క. తరుణీమణిజఘనమునకు, దొరగాక తృణం
బుబూని తుదిలేకవనం, ధరయొడుదొడుకులఁ
బడుమహి, ధరములుచట్టువడితొపుతలకయుం

దుకా." రసి. ౨, ఆ.-2. సంకటము. "వ. ఆడ వికటకొత్తికొనినడవియొడుదొడుకగుడు." స్వా. ౪, ఆ.-విరా. సముముకానిది, విషమము.

ఒడుపు. డే. వి. 1. లక్ష్యము పెట్టిదాటినదాటు; "ద్వి. ఒడుపుదప్పినయట్టియొకంబుఁబోతె." హరిశ్చ. ౧, ఆ.-2. పూనిక; "వ. పెద్దయుంబ్రొద్దునకు నతండు దైవాధీన్యంబునం జైతన్యంబునొందిక మ్మఱ నాతోఁ బరిచర్య సేయందలంచిన నప్పుడ యొగ్గుపుదప్పింప నెందు వెరవు దొరక మిఁదాన ట్లాడంబడి యెడపల్కినవిధంబునుంజెప్పి." భో. ౪, ఆ.-3. లాభము.

ఒడ్డగ. డే. వి. రెండిట్టికొమ్మలు జతచేసియేర్పఱచిన ఆయుధవిశేషము.

ఒడ్డగిల్లు. డే. ఆ. క్రి. 1. ఒఱుగు; "క. నావుడువిభీషణుండో, హూపీరాలాపములనె యొడించి తిరే, వైవచ్చినబలవంతుల, నావనధియునొడ్డగిల్లినట్లనేయుండెకా. క. మిఁరేలవంచవలయును." రామా. 2, ఆ.-2. అతిశయించు; "క. అపుడ, పులభుక్కులకన్యవన్యపులభుక్కులకుకా, గలన యొగ్గునందుఁబ్రెగిని, గెలుపునఁగిపీరులొడ్డగిల దొరకొనినకా." రామా. ౨, ఆ.-3. చిప్పిల్లు, ఉప్పొంగు. "క. బిడ్డఁడు మ్రొక్కినదల్లులు, జడ్డన నంకములనునిచిచన్ము లతుడిచి, లొడ్డగిలఁబ్రే మభరమున, జడ్డవడందడిపిరక్షిజములననఘా." భాగ. ౧, స్కం.

ఒడ్డగడపు. డే. వి. ఒక ప్రక్క క్రిందికొఱగిమఱియొక ప్రక్క పైకిలేచుట, వాటుపడుట. "గీ. కెడ నెవాయములొడ్డగడవయ్యెరథములు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. "క. మునుహరగౌరీపరిణయ, మునకభిలామరులసంయములుగూడినప్రే, గునను త్తరభూస్థలిగ్రం, గెనుడక్షిణభూమియొడ్డగడ వైయుండెకా." పర. ౧, ఆ.

ఒడ్డనము. యు. డే. వి. 1. పంచెము; "గీ. వాహనంబులుసారెలువాఁడిశరము, లూర్జితాక్షము లనువులునొడ్డనములు, గాఁగఁబోరడునిదూర్జితకర్త మందు, నెసఁగజయమునునపజయమెవ్వఁడెఱుంగు." భాగ. ౬, స్కం.-2. పూహము; "క. అపురూపములగుమాతొ, డ్డనములు ప్రస్తుతములు దృఢంబులుగాడి, ర్పినగాక తెఱంగగునే, యని మొనరేర్పఱచె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.-2. 1. తైత్తిమలోనగువానిచేతఁజేయఁబడినకేడము;

"చ. పలకలునొడ్డనంబులును బారణసేయఁగఁగ త్రికొంతముల, బలుసబరంబులుకా వెనుకబన్నఁగ." ఉ. హరి. ౬, ఆ.-2. కేడము*. "చ. అనువు ననద్యుతంబులగు నాక్రమణంబుల వానినెల్ల నె, డ్డనమున నాగియాగిదుదృఢంబగు ఖడ్గముచేత గొన్నితు, త్తనియులు సేయుచుకాగినిసి దుర్దమప్రచపేటమైకడం, గినహరిలిలఁ గూల్చి దొడిగెకగరిసన్నిభ దైత్యపక్షులకా." హరి. ఉ. 2, ఆ. ఒడ్డాణము. వై. వి. 1. యోగపక్షి*; "నీ. విశేషమైనయొడ్డాణంబులవణిచేనక్కలింపచివాట్ల మక్కలించి." స్వా. ౧, ఆ.-2. స్త్రీలనడుమున బిగిక్షధరించుకొనెడు బంగారులోనగువానిపక్షి డ*. "నీ. మొలనూలునొడ్డాణమును నేవళంబులుంజూలదండయు బన్నరము మొగవుఁ, దీగయు." కథా. 2, ఆ.

ఒడ్డాది. వై. వి. ఒడ్డ దేశము. ఒడ్డారము. డే. వి. 1. ద్వేషము; "వ. మనకు నక్కచెలియలిబిడ్డలకు నొడ్డారంబులేమిటికి నేకకార్య పరత్వంబున నడ్డంబులేక బ్రదుకుదము. తొల్లియన్యోన్యవిరోధంబులనలంగితిమి." భాగ. ౨, స్కం.-2. మాటొడ్డుట, ప్రతిఘటించుట. "వ. చుఱుకుమినుకుతేని కొడుకుకడకుంజనిభయ సంబులొలుకంబలుకులు పలికినంగనలివికరాక యొడ్డారంబులొడ్డనేని." రామా. ౬, ఆ. ఒడ్డారింఁచే. డే. ఆ. క్రి. 1. ద్వేషించు; "ద్వి. ఎడియొడ్డారింపనెవ్వరివశము." హరిశ్చ. ౧, ఆ.-2. మాటొడ్డు. "క. ఒడ్డారించివిషంబున, కడ్డముచను దెంచికావనధిపులులేమికా." భాగ. ౨, స్కం. ఒడ్డిమి. డే. వి. ఒడ్డు, పంచెము. "వ. అశకునియాడి యుద్ధిగిరుండొడ్డిన యొడ్డిమియెల్లఁగలుచును చెచ్చె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ఒడ్డియ. వై. వి. ఒడ్డివాడు. ఒడ్డిడు. వై. వి. 1. ఒడ్డ దేశపురాజు; 2. ఉడ్డిసగిగలవాపురాయి*. "నీ. ఘనమైనకండకొవ్వునఁ బాటు తెంచినయొడ్డిని పెనులావులాడఁదన్ని." (ఇక్కడ క్లేష.) జై. ౧, ఆ. ఒడ్డు. యు. డే. స. క్రి. 1. పంచెమిడు; "వివిధవిస్తువాహనవిహంబులొడ్డి." భార. ఆర. ౨, ఆ.-2. (వల)పఱచు, ఒడ్డు; "గీ. దాయలొడ్డినమాయ జూదంపుటురులబడి." భార. విరా. ౨, ఆ.-3. చాచు; "గీ. అనిననాతఁడుభయమందియ

త్తన, నొరులయ్యగికినకటచేయొడ్డకుండు, నట్టివానికివలెనే యనుచుగరము, సాచెనవ్వి ప్రదనకునిశ్చయముతోడ." భార. శాం. ౪, ఆ.-4. మొనయించు; "గీ. ఇత్తెఱంగు, పాడి గాగఁబూనిపలుకంగఁజెవియొడ్డి, యాదరించు వారినుండుగాక." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.-5. అడ్డగించు; "దుర్ద్రక్షిడఁ జరించురాజు హరకే శవులాడ్డినఁగావ." భాగ. ౧, స్కం.-6. దాఁటు. "వేగఁజెట్టియొడ్డులనవెడలి." భార. శాం. 3, ఆ.-వి. 1. తీరము; 2. పంచెము; "వ. తనకొడుకు నిగోచనుండునంగిర సుండునువిపుకొడుకుసుధ న్యుండునుదమతమప్రాణంబులాడ్డు గానొడ్డి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.-3. పూసము; "పెరుక్కునఁగ్రోచచంచదునుగునెడ్డుగలంగఁగఁజేసి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.-4. పూనికి; "మ. ఒక్కయొడ్డున బాపొంబురుంబులుపుతరె బోటుంబాటుగానెలయుక." స్వా. 3, ఆ.-5. అడ్డపాటు. "క. బిడ్డనిగరములతోమృన, నడ్డంబుగఁబట్టిపదములన నిడుచుక, జడ్డనఁగావలివారల, యెడ్డుగఁజివి పురిటి సాలయ్యున వెడలెక." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.-వి. 1. నూలము; (వాఁడొడ్డుపాడుగుగాఁబెరిగినాడు.)-2. పెద్ద; "ఒడ్డోలగము."-3. అధికము; "ఒడ్డుగానిట్టూర్పులాలయఁబొగులు." స్వా. 3, ఆ.-4. విశాలము. "వ. పయోధికన్న బిడ్డలంబోనియొడ్డుచెఱువుల చేతను." భీ. ౧, ఆ.-వై. స. అన్యండు. "ఏమొసఁగినట్టిపుత్తుల చెల్లునే. ఒత్తొరవొడ్డులవల నెలుట్టదుగదా." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.-వి. ఏకకుండు.

బడ్డ వై. వి. ఒడ్డియయొక్కరూపాంతరము. బడ్డోటకము. దే. వి. (బడ్డు+ఒటకము.) ఎగుడు దిగుడైనది. (భూమి.) ఒత్తిగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రక్కకొఱగు; "గీ. ఒత్తిగిలియాయ" కవిక. ౪, ఆ.-2. ఒటగు; "చ. చెలిభుజపీఠినొత్తిగిలివిల్కనుదువుచువాలగఁన్ను, క్రే. ఎలకుదధారచేరనొక వారవిలాసినినూచెరాసుతుక." స్వా. ౫, ఆ.-3. అంటుకొను. "సీ. పూణంబునిచమైకన్నులువెల్లవైయుదరంబువీచుతోనొత్తిగిల్లు." కాశీ. ౬, ఆ. ఒత్తడము. దే. వి. ఒత్తుట. వి. తఱుచు.

ఒత్తడి. దే. వి. 1. రావు, సమర్థము; "ఒండొరులయొత్తడింబాడిపాడియొ." స్వా. ౫, ఆ.-2. తఱుచుచదనము; "సీ. ఒడికంపుసరిగయొత్తడిసరంబునమించుమినిమికల్లెపుఁగంపుమేలివాగ." చంద్రా. ౨, ఆ.-3. బాధ. (అనికొండలు.) ఒత్తరము. దే. వి. ముప్పుము, ఉద్రేకము. (చూ. ఆత్తరము. ఒత్తరించే. వై. స. క్రి. 1. మించు; "సీ. విరతపీరాగ్రహవేశాతిదర్శిత చిత్తులెయిందొరనొత్తరించు, నుగ్రమహాధర్మి." భార. శల్య. ౨, ఆ.-2. ఆక్రమించు. "గీ. యువనసోజాంగలత్తేత్రమొత్తరించి, గరుసువడనున్నుమదనలాంగలికువాలము, కామినీమణిముక్కు." పాండు. 3, ఆ. ఒత్తియాడు. దే. స. క్రి. (ఒత్తి+అడు.) ఒత్తు. (చూ. లంగొను, ఊఁగాడు.) ఒత్తిలి. దే. అవ్య. 1. గట్టిగా; "ఉ. చిత్రజరాభ్యసంపదయశేషముగైకొనినీఖ్యమందఁగా, నుత్తులుదారనాఁ బురవనోపవనంబులుచొచ్చియిచ్చుబూ, గుత్తులవ్రాలి తేనియలు కుత్తుకబంటిగఁగ్రోలిలీలమై; నొత్తిలిమ్రాయుచింపుదళుకొత్తుచునుండుమదాలిదంపతుల." విక్ర. ౧, ఆ.-2. పట్టుగా. "క. ఏనిదియంతయునెఱుంగుదు, గానవృధాశోకవహ్నిఁగలమికిని నీ, మానసమునఁగృపకలిమికి, గానొత్తిలిదేవమహ్యగతియఁజలిపిత్." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ఒత్తిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు, ఒత్తిగిల్లు. (చూ. ఒత్తిలు. "ఒత్తిలిరెత్తెకొనుచు.") ఒత్తు. దే. ఆ. క్రి. 1. పాడుచుకొను; "ఎ. గీ. కటికి నేలఁగఁడ్లులాత్తనిరెప్పోయెడునయ్యె." భార. ఆది. ౬, ఆ.-2. ఒటగు; "చ. గరువునకొత్తఁజెంగలుచుచుకుటింబిమాఁజెట్టెజెం, ధిరికతెఱుగునంబనిఁడితీగలునించినబిల్లుపాగ." స్వా. ౫, ఆ.-3. ఘనము. "ఉ. ఉల్లము ప్రక్కలైకలగఁసెత్తినమూర్చపహించిధారణిం, ద్రెల్లిన." జై. 2, ఆ. (చిగురొత్తు ఇత్యాదులయందలి ఒత్తు ఇంచుక్కువంటిదని తెలియఁది.)-స. క్రి. 1. అదుము; "రథ ముద్దండాగ్రతుండంబునం బట్టుంగిందికినొత్తునెత్తు." రా. ఆర. ౨, ఆ.-2. (కాట్లు) పిసుకు; "గీ. కుడుపునిద్రయువర్ణించియడుగులాత్తు, చుండిరి." భార. ఆను. ౨, ఆ.-3. (శిఖమును) ఊదు; "చ. పిడుగులపిండులిట్టు

లియ పెట్టిన బాధకు శంఖమొత్తినె." భార. విరా. ౪, ఆ.—4. బలాత్కరించు; "ఇష్టమైన న్ను నొత్తియడిగిన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—5. (వంట) నొక్క; "మోవిదంతశిఖినొత్తె." కళా. ౧, ఆ.—6. తుడుచు; "క. అశ్రులుముతీ, యున్న గుర్తలమున సెత్తుచుజూచున్." భార. మా. ౧, ఆ.—7. త్రోయు; "చ. ఒడవెడి జన్మనంబు వెలిగొత్తగఁబయ్యెదసిగ్గుగూడిచి, ట్ట దుమగ." ఆము. ౫, ఆ.—8. చేర్చు; "క. అత్తటి గంధర్వనిభం, డత్తామరసాక్షివదనమున్నగ్గు పతో, నొత్తి." స్వా. 3, ఆ.—9. తీర్చు; "ప. త మైఱుగనిదుష్టాత్మలనుడుమంగూర్చుండుటయు నవ్వెంబరవిత్తులఱచువీటిఁడియఱపులకువంక లొ త్తిమాఱు సెప్పఱయనొప్పక యుండు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—10. ఆక్రమించు; "క. అనద తనంబునులెడిదవుఁ, దనమునులేకుండఁబరఁగిద రియొత్తెడు నే. ఱునుబోలెనొత్తివలయును, మను జేంద్రుఁడుమార్తరంగమంబుననధిపా." భార. శాం. 3, ఆ.—11. (అంట్లు) త్రొక్కు. "సీ. అంట్లొ త్తువేళల నంట్లొత్తు సెలమిగా న్నించులేగొమ్మల వంచివంచి." కళా. ౪, ఆ.—వి. 1. ఆదుముడు; "సీ. చేదోయియొత్తునఁజేసి నెత్తురులైనయవయ వంబులునోరసనరచేయు." వై. ౨, ఆ.—2. తఱు చుదనము; "ప. మట్టలెత్తుకొనియొత్తుగలపాద రుటడవులువారంబాఱుపిడికడితి కదుపునురవ డికి." స్వా. ౪, ఆ.—3. మెత్త; "సీ. పసిఁడికుం దయనలోపలఁ బట్టుపాత్తులయొత్తునొఱగి కూ ర్చుండనేచ్చ." వి. పు. 2, ఆ.—4. ఆక్రమణము; "ప. పరులయొత్తులేనిరాజ్యంబుపూజ్యమహిమంబరఁ గు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—5. బిడ్డలచేతయొ కధినుసుబంగారునొచ్చు.—విణ. తఱుచు. "ఉ. ఒ త్తుగమాంసుమౌ మడుంగుటోగిరమున్ ఘృతశ ర్పరాదులున్, గుత్తుకబంటిమేసి." హరిశ్చ. ౧, ఆ. ఒత్తుకమ్మ. ద్వ. వి. బొద్దులకు ప్రక్కలకమ్మవలె నేర్ప ఱచెడు తదవయవనిశేషము.

ఒత్తుకాడు. దే. వి. సుతిపోయువాడు. "ప. అతం డునుగుణధ్వనితంత్రీనాదంబుగా నావిండ్లవారొ త్తుకాఱుగా గాండింబు వీణగావినోదంబు స లిపె." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఒత్తుకొను. దే. అ. క్రి. పాడుచుకొను. స. క్రి. ఆ క్రమించుకొను. "క. వారుదెసలొత్తుకొనియు

ధ, రారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరో." భార. ఉ ద్యో. ౨, ఆ.

ఒత్తుడు. దే. వి. 1. ఆదుముడు, పీడనము; "ఉ. నిన్వ తేం, బెట్టినవాడనోహృదయ పీఠికదానికి సె త్తుడొఱుమా." కవిక. ౪, ఆ.—2. కాకితములా నగునది వ్రాయునపుడు మెత్తనకై దాని క్రిందనుంచుకొనఁబడు కాకితములానగునది.

ఒత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒత్తు+పడు.) ఆదుముడువ డు. "ఎ. గీ. ఒత్తువడికాంచనాదిధాతూచ్చయ ముల, రసముజొచ్చిల." హరి. పూ. 2, ఆ.

ఒత్తిరవు. దే. వి. (ఒత్తు+రవు.) మిక్కిలియుదుము డు, సంపీడనము. "సీ. ప్రజఁదల్లిదండ్రులపగిడి బాలింపు చేపరులొత్తిరవులేక బ్రదుకునట్లు." విక్ర. ౪, ఆ.

ఒదరు. దే. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; "సీ. వలతు లైనిగిడెడుముదతొండములచే నొదరిచేసాఁడు మృత్యువులఁబోలె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. సుస్థ మించు. "ద్వి. అనపుడుకోపత మాత్మండ్రుమా చి, కనలుచుగఱములుత్కటములైయదర, నొ డలెల్లగంపింపనొదరుచుబలికె." రా. బాల. కాం.—స. క్రి. నిందించు. "క. దుర్యోధనుండుని దురుంధూలనొదరి." సం. "ధిగస్తుత్యైర్తారమితి బ్రువాణః." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఒదరుచు. దే. స. క్రి. ఊడఁదీయు, (యా. ఒదర్చు.) (యా. అంబ.)

ఒదలు. దే. అ. క్రి. వర్ధిల్లు. "గీ. అనిననాచంద్ర చూళివాక్యములభంగి, భూరినియమముతోనభి చార హేళును, మొదలఁగావింపనగ్నియధోవి తముగఁ, జెలఁగి దక్షిణవలమానశిఖల వెలిగె." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (పాదలయొక్కరూపాం రము.)

ఒదవు. వై. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. పార్థనపమా. ర్ధకశీబర మెదురఁగనిరాదవుతోకమునన్." జై. 2, ఆ.—2. ఉపయోగించు; "సీ. సఫలమాతుర గంబుజన్మంబుగర్భజాండోనరించు క్రతువునొక పఁగాన." జై. 3, ఆ.—3. యుక్తముగు. "క. ఇది యంతయుఁదగఁగనినిని, మదినిస్సార్పపుసిద్ధి మరగకబంధ, చ్చిడఁజేయునాత్మేవిద్యకు, నొడఁ దొడఁగినాడనుడుగనుద్యమ మెట్లున్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

ఒదవుబడి. ద్వ. వి. ఉపయోగము, విణ. ఉపయోక్తము.

బడిగిలు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు, బట్టిల్లు. “చ. బడికిలిపామ్మపైబడికి సెయ్యనగలతలూపు చేసి.” ఉ, హరి. ౫, ఆ.

బడిగిల్లు. దే. వి. బ. బడిగిలుటలు.

బడివిర్రాటు. దే. వి. బ. భాన్యవిశేషము. “నీ. త్రొత్తగోనియల బియ్యమునట్లు నెమిలినట్లు, నొదివిర్రాటును సెనరంగబోసి చాపలు మం చములుమీదబలియంగట్లు.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

బిరుగబాటు. దే. అ. క్రి. (బిరుగబాటు + పాటు.) బిరుగు. “బ్రాహ్మణుండొడుగబాటుకనిల్చి.” భార. ఆను. 3, ఆ.

బిరుగు. దే. అ. క్రి. తొలగు. “గొరిజల త్రొక్కునం బ్రదికినట్లుండలిభర్తయొడుంగ.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.

బిరుగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (బిరుగు + వడు.) తొలగు. “క. బిరుగువడయజనత్రయ, ముదలం బగువిమత సైన్యములనీరితిక, మదమడచి.” జై. ౫, ఆ.

బిరుగువాటు. ద్వ. వి. బిరుగువడుట, తొలగుట.

బిరుగు. దే. అ. క్రి. సమృద్ధమగు. (చూ. బిరువు.) వి. సమృద్ధి. విగ. సమృద్ధము. “క. మల్లదలకొ నని నవకపుల, బల్లములతోడముక్తిభామచెవుల కుం, బల్లెరువుపులగుపువు, లల్లసీలునలర్కశా క మొదుగుగొనుచుక.” ఆము. ౪, ఆ.

బిరుగుబడి. దే. వి. సమృద్ధి.

బిరువు. దే. అ. క్రి. 1. క్రమ్య; “గీ. అతనిముంద ఁబొర్పంబులందుఁబిలువ, సొక్కయుమ్మడిఁ బెక్కండురుక్మమిగిలి, యురవిడించినదేవిపై సుగదివిజ, లూదుఁబేరల్కఁబెదవులొండొం డుదర.” మార్క. ౬, ఆ. (పొదువుయొక్క రూపాంతరము.)—2. సమృద్ధమగు. “ధనమొ దువంగబుచ్చుకొని.” మార్క. ౨, ఆ. — వి. సమృద్ధి. విగ. సమృద్ధము. (బిరుగుయొక్కరూ పాంతరము.)

బిడ్డ. దే. వి. దాపు, సమాపము. “క. వచ్చెనుభృగు నం, దనుడునిజనందనకుఁబ్రియ, మొనరింపఁగఁ దలచిదానియొద్దకుఁబ్రీతిక.” భార. ఆది. 3, ఆ.

బిడ్డి. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

బిడ్డిక. దే. వి. 1. ఆనుకూల్యము; 2. ఒకపక్షువునకు సరియెత్తుగానుంచితూచెడు తాయిలోనగునది, ప్రతిమానము. “నీ. తొలునాడుకోధ్యనిందుల

మాచియాతని యెత్తుగు సెద్దికల్లదాచి.” విజ్ఞా. ప్య. కాం.

బిడ్డియ. దే. వి. సమృద్ధి. (అప్ర.)

బిడ్డె. దే. వి. — వై. —

బిసగూడు. దే. అ. క్రి. సిద్ధించు. (బిడగూడుయొ క్కరూపాంతరము.) (ప్రే. బిసగూర్పు.)

బిసరించే. దే. ప్రే. బిసర్పు. చేయు.

బిసరిక. దే. వి. పొందిక, పొంకము.

బిసరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; “నీ. భూతగణంబుల చేతనీసారి సత్తమునకు నెగ్గొనరనీననిశివుండు.” నిర్వ. 2, ఆ. — 2. పొసగు, సరిపడు. “ఇదియు నదియునొసరు పెట్టొకొ.” కళా. ౪, ఆ. — 3. బిప్పు. “సమాప్తి సెనరకొధరదీధర యామఖం బు.” (సమాప్తి సమాప్తి చేతననియర్థము.) భార. సభా. ౨, ఆ. — వి. 1. పొందిక; 2. ఇంపు. “నీ. రామ భద్రుండుగరంబుదూరంబు గానరియంతటను దామరలుదృష్టి కొనరుగైకొని.” రాఘ. 3, ఆ.

బిసరుచే. దే. ప్రే. బిసరించు, చేయు.

బిసరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. పొందుపడు.

బిసవెట్టుకొను. దే. అ. క్రి. (బిసరు + వెట్టుకొను.) పొం చుచేయు. “నీ. ఓగిరంబుహరింప సెనవెట్టుకొని యైనవేగునంతకంత సేపాగరంబు.” కాళి. ౪, ఆ. బిప్పందము. దే. వి. అమ్మెడువాఁడును తొనెడువాఁ డును ఈవెలకు ఈసరకు నింతమాత్రము ఇచ్చెద ననికాని తీసికొనియెదననికాని చేసికొనెడు ఏర్పాటు.

బిప్పగించే. వై. స. క్రి. అప్పగించుయొక్కరూపాం తరము.

బిప్పగింత. వై. వి. అప్పగింతయొక్కరూపాంతరము.

బిప్పనము. వై. వి. అర్పణము. “నీ. బిఁగట్టిపెటికినీ కొప్పునమిదెయంచునట్టికిఁ గత్తిచెయ్యెత్తియొ క్కి.” కళా. 3, ఆ. (అప్పనయొక్కరూపాం తరము.)

బిప్పననేయు. వై. స. క్రి. అప్పననేయుయొక్కరూ పాంతరము. (చూ. ఉప్పన.)

బిప్పమి. దే. వి. 1. కీడు; “క. మున్నుగలగోపవర్గ ము,నిన్నుంగనికొలిచిభక్తినిపనిచేయక, మన్నన మానినీవైసి, పున్నంగడుమేలకాయొప్పమిగల దే.” భార. విరా. ౧, ఆ. — 2. తప్పు. “నాయొ ప్పమియేమిసంఘటిలెనొక్కొయటంచు.” కళా. ౪, ఆ.

ఒప్పురము. దే. వి. జలదారి. “సీ. తూపరాణపుటమ్మ
తూ మొప్పురముజలదారియంచన గనుదనరునుజ
ల, నిర్గమము.” అం. భా. ప్ర. వారి.

ఒప్పురికము. వై. వి. ఉపేక్ష.

ఒప్పురికించే. వై. స. క్రి. ఉపేక్షించు. “శౌలో
న్నకుడైననందనునినొప్పురికించితి.” నిర్వ. ౬, ఆ.
“నన్ను నిటులాప్పురికించుట నీకుబాడియే.”
“క. నీవొకయవక్రతి నాకుం, గావించపు నిన్ను
పేక్షగొనివిడువక.” రా. బాల. కాం. “ఉ.
తనుక భరించినబుధోత్తము సెప్పరికించునవుహా,
పాపికి సెప్పి జన్మములఁ బాయు సెకోక్రి మికిట
జన్మలుల్.” విక్ర. ౫, ఆ.

ఒప్పారు. దే. ఆ. క్రి. (ఒప్ప+ఆరు.) ఒప్పు. “శా.
ఆరూఢస్థితిస్థైర్యదేశములునొప్పారుక బ్రకాశం
బుక.” భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఒప్పించే. వై. స. క్రి. ఒప్పగించు.

ఒప్పిదము. దే. వి. (ఒప్ప+ఇదము.) 1. అందము;
“కాళ్ళయొప్పిదమాడుకట్టనజ్వలము నేయంగ.”
భార. విరా. ౧, ఆ.—2. అలంకారము; “చ.
ఒప్పిదము లానర్పబంచరిగభీరవిభూతి యెలర్ప
వీటికిక.” హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. విధము. “క.
మంత్రంబున బెట్టిదముగబడవైచినయొ, ప్పిదము
ననప్రమునఁగూల్చె భీష్మనినూతుక.” భార.
భీష్మ. ౨, ఆ.—విరా. మ సౌజ్ఞము.

ఒప్పు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఒప్పిదముగ; 2. తగు;
3. సప్రతించు. వి. 1. అందము; “అకామినియొ
వ్వనఁజూడ్చితగుఱమీఱిన.” భార. ఆర. ౬,
ఆ.—2. తప్పు కామి; “క. ఒప్పుగునోతప్పుగు
నో, యిప్పటికిందోచుకార్యమిది.” ఉ. హరి.
౪, ఆ.—3. సప్రతి. “గీ. గంధమాల్యాది నాసనల్
గ్రస్తుడేర, దోడుకొనివచ్చిరప్పుడాతోయజా
క్షి, సరకుఁడున్నట్టికేలికానదనమునకు, బలిమి
చేసొప్పుచేతనబద్ధములు.” అని. ౧, ఆ.

ఒప్పుకొను. దే. స. క్రి. సప్రతించు, అంగీకరించు.

ఒప్పుకొలు. దే. వి. ఒప్పుకొనుట.

ఒప్పులాడి. దే. వి. (ఒప్పులు+అడి.) 1. చక్కఁ
దనముగల అడుది; 2. అడుది.

ఒప్పుట్టు. దే. వి. బ. (ఒప్పు+అట్టు.) భక్త్యవిశేషము,
పాఠి.

ఒప్పిడి. దే. వి. 1. పంటనుతీసిడి; 2. నాశము. (ఇం
టనున్న పట్టగంజలన్నియు నొప్పిడియైనవి.)

ఒప్పుచ్చు. ద్వ. వి. (ఒప్పు+అచ్చు.) మణులను పొదు
గుటకు బంగారుతోచేసెడు పీఠస్థానము.

ఒప్పుక. దే. వి. ఇమిడిక, పొందిక. “ద్వి. సప్రదంబు
నఁబర్ణశాలగావించి, యొప్పుకగురులనందునిచ్చి
వాడ.” రా. ఆ, కాం.

ఒప్పు. దే. ఆ. క్రి. ఒప్పు. సరిపడు. (ఈనీళ్లు నాకు ఒప్పుకే
దు.)—వి. బలుపు, స్థాల్పము. విరా. పెద్ద. స్థూలము.

ఒయారము. దే. వి. 1. విలాసము; “చ. పుట్టుగ్రు
కుగ, ట్లనుదనరెండుచేతులనొయారము మీఱగ
నేలకొప్పుదాల్చిన.” య. ౫, ఆ.—2. సౌందర్య
ము. “ఎ, గీ. రతివిధంబునఁగడునొయారమునఁ
బొదలి.” చంద్ర. (ఒయ్యారముయొక్క రూ
పాంతరము.)

ఒయారి. దే. వి. 1. విలాసముగలస్త్రీ; 2. సౌందర్య
ముగలస్త్రీ. విరా. సౌందర్యముగలది. “ఉ. స్త్రీ
లు సెయ్యాకొమ్మడులువెన్ను కలంకులవోము
హుర్దుహుర్లినటంప.” రామా. ౧, ఆ. (ఒయ్య
రియొక్కరూపాంతరము.)

ఒయ్య. దే. క్రి. విరా. 1. తిన్నగా; “సీ. అంతఁబు
లోముఁడనింతకన్ననుడగ్ని హోత్రగృహం
బునకొయ్యవచ్చి.” భార. ఆది. ౧, ఆ.—2. మె
ల్లగా. “మ. నిజం, బడుగంజూచెదనంతయుం
దెలియనొయ్యంజెప్పరానావుడుక.” రామా.

౬, ఆ. (అప్రేడితమందు ఒయ్యొయ్య.)

ఒయ్యన. దే. వి. 1. తిన్నన; “ఒకనాడునారదుఁ
డొయ్యనఁగంసునియింటికిఁజను దెంచి.” భాగ.
౧౦, స్కం. పూ.—2. మెల్లన. (చూ. ఒయ్య.)

ఒయ్యారము. దే. వి. 1. విలాసము; 2. అందము. “సీ.
హారముల్ మెఱయ సెయ్యారంబులంగ్రుచ్చి
యందందవితగానలవరింతు.” భార. విరా. ౧, ఆ.

ఒయ్యారి. దే. వి. (చూ.) ఒయారి.

ఒర. దే. వి. 1. ఒరపెట్టుట; “మ. చరమాశానికహా
పలాంచలములకొసంధ్యాప్రకాశోదయం, బొ
రగావించి విరించి చేశానిన నూర్యుండవదార్ప
న్నెబం, గరపుంబూదియై.” వై. ౮, ఆ.—
2. సామ్యము. “క. అప్పుడుమధ్యందినమున, సె
ప్పారినభానుతోడనొరవచ్చిగురం, డప్పాండో
బలములవై, దెప్పుడరలగురశెకరతందివ్రము
గాక.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

ఒరగట్టు. దే. వి. (ఒర+కట్టు.) చుట్టగాఁజట్టికట్టి
పస్త్రపుకట్టు. “సీ. ఒరగట్టుపంచెలుదెరకుపచ్చి

డములుకాల్చిన్నలోవంకకటియొడగ్గు." నీలా.

3. ఆ.

ఒరగడుగు. దే. వి. (ఒర+కడుగు.) రెండవసారి వి
య్యముకడిగిన నీరు.

ఒరగట్టు. దే. వి. (ఒర+కట్టు.) బంగారులోనగువాని
సెర పెట్టెడుతొయి, నికషము.

ఒరగాలు. దే. వి. (ఒరగు+కాలు.) 1. ఒరగినకాలు;
"కప్పకు సెరగాలైనను."—2. మఱియొకకాళి
మీఁదనొరగఁబెట్టినకాలు. "చ. కమలవనంబు
లోననొరగాలనెనిల్పుచునిద్రవోవఁగా, విమ
లమరాళముంగని నవీనసీతాంబుజమంచువేడ్క
తో, రమణియొకర్తుముట్టినఁగరంబదివద్దనుటం
చునంటఁగాఁ, గమలముఖుల్ కికాకికనగ్గ" భ
యమంగుచువ్రాలెవెక్కుకొ." భాను. ౨, ఆ.
(చూ. టిక్క.)

ఒరగు. దే. ఆ. క్రి. 1. వెంగు; 2. వ్రాలు. "చ. ధర
ణిజనాత్మలోడలచిత్తద్దయికోకముఁబొందిబా
ష్టుమలో, తొరఁగఁగ వెచ్చనూర్చుచునుదుఖప
రంపరనిద్రలేకతానొరగుచులేచుచుకొ." రా.
కిష్కిం. కాం.—వి. 1. ఒరగుదొండు; (చూ. ఒ
లగు.) 2. వెంపు. విణ. వంపైనది.

ఒరగొను. దే. స. క్రి. (ఒర+గొను.) ఒరపెట్టు.
ఒరచోలుదుక్కి. దే. వి. చాలాతేలికగాఁబాటినదుక్కి.
ఒరచేబద్ద. ద్వ. వి. పలకలోనగునవినునుపుపలచెడు
నట్లెవాని కొఱముట్టు. (ఆప్ర.)

ఒరపడు. దే. వి. కొంచెపుతడి.

ఒరపిడి. దే. వి. రాయిడి. "క. అన్నలుఁదప్పలుఁగలు
గుట, యున్నతుఁజేయున్నపు నెంతయొరపిట్లయి
నకొ, మన్నినయునీగియునుసంపన్నంబులుగాఁ
గవారిఁబాటించుటగొ." భార. శాం. ౨, ఆ.

ఒరపెట్టు. దే. స. క్రి. బంగారులోనగువానిఒరయు.

ఒరయిక. దే. వి. రాపిడి, ఘర్జనము.

ఒరయు. దే. స. క్రి. 1. ఒరపెట్టు, రాము; 2. పరీ
క్షించు; "సీ. అనుడుమహాత్మమిమ్మంతేనేనెరయం
గనర్పమేమీపాల్కులందుఁగలదె, యనునానమను
టయు." కళా. ౨, ఆ.—3. విచారించు; "క. నర
పతిభృత్యులదొడవుల, సెరసితిగిన నెలవులందు
నునుపకయున్నకొ, జరణంబునఁజూడామణి,
శిరముననందియయఁబెట్టుచెలవెముగాదే." పం
చ. నా. ౧, ఆ.—4. వెదకు. "సీ. గవులలో నూ

నిపుంగవులలోఁబరికించిహృదనదజనపదపదవు
లొరసి." రామా. ౫, ఆ.

ఒరవడి. దే. వి. విద్యార్థులు ఆత్మరములు కుదురుటకై
మేలుబంతిఁజూచి వ్రాసుడువ్రాత.

ఒరసికొనిపోవు. దే. ఆ. క్రి. దోఁగిపోవు. (క్రిందఁ
బడి మోకాలు ఒరసికొనిపోయినది.)

ఒరిగ. దే. వి. మ్రొక్కు, నమస్కృతి. "ఒరిగ బ్ర
హ్మాండభాండోదరునకు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

ఒరిజే. దే. వి. ఏనుఁగు మెడగొలుసు, కలాపకము.
"సీ. గళవిప్లవస్తూరికారేఖలారిజలు నునుఁజెక్కు
లజవాదిమొనవుమదము." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఒరిమ. వై. వి. 1. ఒద్దిక; "చ. కనితనరాజులెన్నికొ
నఁగాఁబెనుఁబోజాలతోసిరంగరా, యనికడకే
గిమటల నెయాయనఁదేటిచి తెచ్చిమల్గులకొ,
మనుకువనంటు చేసి యొరమంగడుమెచ్చులు గొ
న్నమేటిసీ, మనిపొగడంగవచ్చు." య. ౧, ఆ.—
2. వికమత్తము. (చూ. అంతరువు.)

ఒరిమిక. దే. వి. ఒరిమ.

ఒరుఁడు. వై. స. ఒకరుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒరుదల. దే. వి. (ఒరు+తల.) కొండకానితనము, పై
శున్యము. "ఉ. ఒరుండొరుదలకొనిపించినమా
టఁదెదముకొ, జెదర ముదంబుదక్కిచెడఁజేయఁ
దొరుకొ." ఆము. ౨, ఆ.

ఒరుదలకాఁడు. దే. విణ. కొండకాఁడు, పిశునుఁడు.
"క. మొదల నెయొరుదలకానికొ, జెదరంగానాడ
కాత్తఁజింతించిపదిం, బదిగమృషయేనిమటివిడు,
ముదస్తుగాఁగాక యుండనొక్కమతమునకొ." ఆ
ము. ౪, ఆ.

ఒరుము. దే. ఆ. క్రి. కలయు. "క. శరనిధిమునుగ్రో
లిసని, ర్భిరజలములుగురిసేమేఘభావంబటియా,
కరములుకరములెకాజిగి, సెరిమెననకొరవియు
మెఱసె నుడిగెకొ మొయిలకొ." ఆము. ౪, ఆ.

ఒరువుఁడు. వై. స. ఒకరువుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒల. దే. వి. 1. గవునెన, నిచోళము; 2. ఖడ్గాదికో
శము, ప్రత్యాకారము; "క. ఒలలందునాయు
ధంబుల, విఠిగిపడందొడఁగె." జై. ౬, ఆ.—
3. బావియొల.

ఒలకటము. ద్వ. వి. (ఒలగడ్డముయొక్కరూపాంత
రము.) సంతటము. "ద్వి. మెఱయునీతేఁడువో
నమీఁదటఁజాల, నొలకటంబున సెత్తురొగిఁబ్ర
జలెల్ల." భాగ. ౧, స్కం.—విణ. విమమము.

బిఱకము. దే. వి. 1. పల్లము; “క. నెఱవైదట్టంబై క్కొ
చెఱచినఁగనుమునీకొనిన తెఱఁగై తిమిరంబొఱ
కందిది మెఱకిదియని, యెఱుఁగఁ రాకుండఁజేసె
నెల్లదరిత్రి.” సురా. -2. సంకటము. “గీ. అతి
భిఱుతికిరాకున్న నారగింపఁ. డొంటినొక నాడుఁ
బతియెట్టియొఱక మైన.” కా. 2, ఆ.

బిఱకాటము. ద్వ. వి. బిఱకటముయొక్కరూపాం
తరము.

బిఱగబడు. ద్వ. అ. (క్రి. బిఱగ్ + పడు.) (స్వా
ర్థమునపను.) బిఱగు. (రూ. బిరగబడు.)

బిఱగడ్డము. ద్వ. వి. (బిఱవ + గడ్డ.) సంకటము. వి. వి.
నినము.

బిఱగు. దే. ఆ. క్రి. 1. నంగు; 2. వ్రాలు. “క. అఱ
కటనిడిప్రాజ్ఞుఁడై, పఱచిజలధిలోనఁజదలఁ
బాటు నెడంజె, యట్టిదప్పినింపఁజాలక. యెఱ
గినగాలవుని డించెనొకగిరిమీఁదఁ.” భార. ఉ
ద్యో. 3, ఆ. -వి. 1. బిఱగుదిండు; “బిఱగుమీఁ
దటఁజేరి.” కళా. ౨, ఆ. -2. వంపు. వి. వంపైనది.

బిఱగుబిల్ల. దే. వి. బిఱగుదిండు, ప్రగీనము. (రూ.
బిరగుబిల్ల.)

బిఱగువోపు. దే. అ. క్రి. (బిఱగు + వోపు.) బిఱగఁ
బడు. “నీ. కొంగమెడమునిడుగునివీచునొ
ఱగువోయినరొండియొబక్కిఁఱిమ్ము.” హరిశ్చ.
౪, ఆ. (రూ. బిరగువోపు.)

బిఱగొడ్డము. ద్వ. వి. (బిఱగొడ్డముయొక్కరూపాం
తరము.) మనసు నెప్పించెడువంకరమాట. “ఁ.
బిడ్డలకుబుద్ధి నెప్పని, గ్రుడ్డికిఁబిండంబువండీకొని
పొండి దెవై, బడ్డాడనిభీముండొఱ, గొడ్డము
బాడంగఁగూడుకుడిచెదవధివా.” భా. ౧, స్కం.

బిఱటు. దే. వి. దుప్పీఁడు. “గీ. ఉ. నుఱుసిరియు
నునొల్లకిట్లొఱటువాకి, యాదిదేవుని దనవినయం
బుదక్కి, యిహపరంబులులేకయిట్లేగభిన్న, కం
కుడై నేలపైఁగూలికాఁగూడ.” హరి. పూ.
౯, ఆ.

బిఱపరి. దే. వి. (బిఱపు + పరి.) సౌందర్యనంతుఁ
డు. “బిఱపరిఁగన్నఁగూడఁజను.” కై. 3, ఆ.

బిఱపిడి. దే. వి. (బిఱపు + ఇడి.) ఆయాగ్యుఁడు.
“క. వెఱవకు నెమ్మదినుండుము, వెఱవారలబుద్ధి
నాత్మఁబెట్టు నెమనఁఘం, డొఱపిడివాడ్పుననా
మది, నఱమరలేదొండునమ్మనునియనఁద్రా.”
విక్ర. 3, ఆ.

బిఱపు. దే. వి. 1. సౌందర్యము; 2. ఉపాయము; “గీ.
శత్రుతేరైనదడపంగఁజాలువాడ, నెఱపుచెప్ప
దురథికు నేమఁగనిను.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. -

3. తాపము; “గీ. బాలతనుకాంతివోసాటిఁజో
లఁగోరి, పృథివినలప్రవేశంబుఁబెక్కుమాన్యు,
చేసియొఱపులబడఁగానివీసమైనఁ, బోలఁగా
జాలదయ్యెఱాంబూనదంబు.” రసి. ౨, ఆ. -

4. ప్రతాపము; “ఎ. గీ. మరుగుగోడలమెఱపు
వార మగలయొఱపు.” రసి. ౧, ఆ. -5. యోగ్యుఁడు,
(చూ. ఇందు యోగ్యునుదూహరణము.) -

6. స్థైర్యము. “నీ. బిఱపుచేదొలుకారు మెఱపు
చేనదల్పుఁగలకంతకలికిమాపులబెడంగు.” పు.
3, ఆ. -వి. 1. దృఢము; “చ. బిఱపుగదెట్లై
బరమునొందినయ్యగ్రపుభూతము.” దో. ౪, ఆ.
- యోగ్యము. “చ. ఎఱుఁగరుగాకఁజోకమున
నెన్నరికైనను మేలునేయఁగా, నొఱవగునాన్రి
మంబున సమున్నతమైనగృహస్థధర్మముఁ, బఱగ
డవైచి నెట్టిగొనిపాఁతడిగొల్లనుముక్తికల్గునే, పఱ
గరయేతినంగులుచుప్రాతఱికింగలదేతలంపఁ
గఁ.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

బిఱపులాడి. దే. వి. (బిఱపులు + ఆడి.) సౌందర్య
వతియైన స్త్రీ.

బిఱవెంకు. దే. వి. బావియొఱ.

బిఱలు. దే. అ. క్రి. 1. తోలు, విలపించు; “ఎ. గీ.
అతిప్రబలపవన, భూరిరయమునఁ గూలు మహీ
రుహంబు, తెఱఁగుదోఁప సుదక్షిణుఁ డొఱలికె
డనె.” భార. ద్యో. 3, ఆ. -2. ప్రాగు. “చ. తిలే
గొనియంతలోన మధుదైత్యహరుండు మహీ
ద్రుసింజిని, గొఱనెలతూపునం దునిమిక్రూ
తిరంబగుభల్లమొక్కటఁ, నఱకినఁగూలెదధ్ధ
ఘనాఘనకల్పితమైన పెక్కియం, బొఱలుచు
నోరుగాలి మొదలూడఁగూలెడుమ్రాను కై
డిఁ.” పా. ౫, ఆ.

బిఱన. దే. వి. 1. వక్రము; “క. అఱపొఱడుకుఱుచె
చేతులు. నొరవశరీరంబు.” భార. ఆర. ౨, ఆ. -

2. వ్యత్యస్తము. “క. తెప్పించితొడుగుమిని.
యొప్పించిన సిట్టునట్టునొఱవలగామై, గిప్పి
కొనియాబుహన్నల, యప్పుడునగిపించెనచటి
యబలాజనముఁ.” భార. విరా. ౪, ఆ. 3. పక్వ
తము.

బలబడు. ద్వ. అ. క్రి. బలగబడు. "చ. ప్రాణ
మర్త్యమల్, వదలితాంగయస్త్వి నో బంబం." జై.

౬. ఆ.

బలపు. దే. అ. క్రి. బలగుయొక్కరూపాంతరము.

(చూ. బలవబడు.)

బలవీజము. మి. వి. (బల్లు+వీజము.) ఒక ప్రక్క-
వీజమువారిన వ్యాధివిశేషము.

బల్లు. దే. వి. కార మైనది, కలుపు. "నీ. ఒకకొన్ని
ప్రబ్బెడలాకకొన్ని తాలింపులాకకొన్ని విధము
లయ్యుచేరులు." పాండు. ౪. ఆ.

బల్లుకింది. ద్వ. వి. క మ్మరి?

బల్లున. దే. వి. బల్లుదనము, కారుము.

బల్టీము. దే. వి. సాధువుకానియావు. సుకత. వి. వి.
వక్రము.

బల్లు. దే. వి. గొప్పది, పెద్దది.

బల్టి. దే. వి. బల్టీయయొక్కరూపాంతరము.

బలియు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "శుభానిలము
లాలసె." జై. ౬. ఆ.—2. ప్రవేశించు; "సలిల
కేలికి సెలసియునొలయక." నిర్వ. ౧. ఆ. —

3. కలుగు. "గీ. పార్థమసీయార్వపక్షాప్తమినిజతు,
రక్తిని నుభయపక్షవశతనచ్చు, పక్షిబంచమిని ను
నిట్ల మైనుపవాస, మున్న వివిధభుభములాలయు
నందు." భార. ఆము. ౪. ఆ. 4. కలయు, చేరు.

"ఆ. బలసినిపు తు లెల్లనొండొరులతోడ నెట్లా
వంబడియుండుదురట్లచేయ, వలయు." భార.
సభా. ౨. ఆ.—స. క్రి. 1. చుట్టుకొను; "గీ. నుర
సిద్ధి, సాధ్యకన్యలట్టిసఖులునూర్చు, రొలసిత
న్నుగొలుచుచుండంగ." భార. ఆర. ౨. ఆ.—

2. కదియు. "చ. తప్పదారెవె, న్నొలసినమాలు
వెన్నెలుంగ కుండుటయొచ్చెముసాదికోటి
కంను." ఆము. ౨. ఆ.

బలి. దే. వి. బలపు, దోచుడు, అపహరణము. "క.
మొలకలురాజకుమారులు, తలిదండ్రులలేనివారు
దయకర్షణభూ, తలమునగల ప్రజలందఱు,
నొలిచిననొలివాడెదరు సుయోధనుబాధక." జై. ౧. ఆ.

బలిక. దే. వి. సాదపేర్చడునోటు. "ఎ, గీ. ఊర
నుండనొల్లండొలుకులలోగాని." వీర. ౨. ఆ.

బలుకులమిట్ట. దే. వి. (బలుకుల+మిట్ట.) కాడు,
శ్చకానము.

బలిమార. ద్వ. వి. (బలి+తామర.) ఒకానొక చెట్టు.

బలియు. దే. అ. క్రి. తోలుదోగు. "క. వదలకపె
నగివదుండక, బదియేవురనొక్క- పెట్టుబట్టి
ధరిత్రిక, జెడరబడవైచివనజా, డడయుండై
వీచులాలియనందఱనీడ్చుక." భార. ఆది. ౧. ఆ.

బలివడు. ద్వ. అ. క్రి. (బలి+వడు.) దోచుడునో
పు. "నీ. బలివడ్డ నెమునగలలేనిసిరి చెప్పిచుట్ట
లపైదాడేపట్టువారు." ఆము. ౬. ఆ.

బలుకు. దే. అ. క్రి. 1. చిందు, "చ. కలశతనూజయ
చ్చెరువుకాశికయందొకశంభులింగముక, దిలల
నునక్షత్రంబులనధీనిధయొక్కండ్రు పూజచేసిపో,
నొలికివనానిమేయుటకునోలిం బ్రదక్షిణమాచ
రించిచి, టైలుకపేరిరముందొకగక్కునబోర
జతాద్రికూటముక." కాశీ. ౬. ఆ.—2. కా
లు. అం. పై. కార్పు. (చూ. మొక్కలము మాడ
వయర్థము నుదాహరణము.) స. క్రి. 1. చల్లు;

"గీ. తానుజనివిప్రులును వనితాజనంబు, సేస
లూలుకినింహసనాసీనుడయ్యె." భార. విరా.
౫. ఆ.—2. పోయు. "నీ. నెయ్యిరబన్నీట
నింపలూపలునొక్కనెలతేలివలకెల్లనీర మొలుకు."

కవిక. ౬. ఆ.

బలుచే. దే. ప్రి. 1. బలియజేయు, తోలుడుపు;

2. అపహరించు. (చూ. బలి.)

బలుపు. దే. వి. బలుచుట. (బలుపు+వత్స. ము.)

బలి. దే. వి. (చూ.) బలియు. "నీ. పైడిపాసముచె
ట్టబడవైచిదుడ్డు పెట్టుకుతాటుచు నెయ్యిలెల్
వైచువారు." ఆము. ౬. ఆ. (బల్లెయొక్కరూ
పాంతరము.)

బల్ల. వై. క్రి. వి. అల్లయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. బల్లన.)

బల్లబాటు. ద్వ. వి. (బల్లమి+పాటు.) అపేక్షలేమి,
బల్లమి. వి. అపేక్షలేవబడనిది. "గీ. ప్రాణము
లనర్థములనొల్లబాటునెసి." భార. పీష్మ. ౧. ఆ.

బల్లబోక. దే. వి. (బల్లమి+బోక.) అనాదరము.
"ద్వ. మెల్లనదొవచ్చి మెచ్చినాకీక, యెల్లబో
కలుసేసె నెల్లబోనీన్ను." రా. ఆర. ౩. ఆ.

బల్లబోపు. దే. అ. క్రి. (బల్లమి+బోపు.) 1. మార్చి
ల్లు; "గీ. అడ్డపడిగురుందొడ్డ నారసమువత్తుం
బుమాట నేయసవ్వసాచి, యెల్లబోయితెలిసిపె
ట్లే సెనక్కుంధ, జన్మమీదనిశితపాయకములు." భార. ద్రో. 3. ఆ.—2. వాడు; "గీ. మెండుమీటి
నవగటివీతండదాకి, యెల్లబోయినలేబొండు

మల్లెపాదల, తుదలఁజప్పటలైకడుదొడ్డలగుచు, బాడమెముగ్గలగుముగ్గిబొబ్బలట్లు." ఆము. ౨, ఆ.—3. ఆదరింపబడనిదగు. (చూ. ఒల్లబోక.)

ఒల్లగిల్ల. దే. ఆ. క్రి. ఆదరింపబడనిదగు. "మ. పతిమాపుకొనతిమాడ్చియుక్కొనముగతికొనస్సీ తరాగంబులై, ధృతివాయంబులుబొటయొల్లగిల నుద్వేగంబులకొనపరి, మృతివాటిల్ల బరస్సు రాంగములవైసొండొండప్రాకంకడ, చ్చుకు రానధ్యకృతార్థదంపతులయొజ్జకొనలైనిరావ్య జతికొ." హరి. ఉ. 3, ఆ.

ఒల్లన. వై. వి. తిన్నదినము, అల్లన. "క. నల్లవకాం తలలతనకథ, లెల్లనబాడంగనీరజేతులుఁడంతకొ, వల్లనబలసంయుతుడై, యెల్లనగోష్ఠంబుచేరెను ర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఒల్లమి. దే. వి. వలవమి. (వలచుధాతువుయొక్క ప్య తిరేక భావార్థకరూపము.)

ఒల్లియ. దే. వి. 1. పప్రము; "వెల్లతలయొల్లియమా శిద్రుఁబుగానమచ్చకొ." భార. కర్ణ. 3, ఆ.— 2. ఉత్తిరీయము. "నీ. శంపాలతికొకోడిజలదం బుకొవడి మెఱుగుటొల్లియతోడి మేనివాని." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఒల్లె. దే. వి. ఒల్లియయొక్కరూపాంతరము. "ఒక్క పరిశుద్ధపునైకపుటొల్లెగట్టి." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒల్లెంక. దే. వి. మత్స్యనిశేషము.

ఒల్లెనాటు. దే. వి. అంగవస్త్రము కుచ్చెపెట్టి మెడచు ట్టిరాభుజములమీద వైచుకొనుట.

ఒవ్వు. దే. ఆ. క్రి. గిట్టు, సరిపడు. "క. ఒవ్వునివారల యెదురను నివిధమున భంగపడితి నేను." భార. ఆర. ౬, ఆ.

ఒసగు. దే. స. క్రి. ఇచ్చు. వి. 1. ఈని, తొగ్గము; "మేయొసగుఁడప్పింపకొ." ఆము. ౬, ఆ.— 2. బహుమానము. "ఎ, గీ. చూచిసామాజికులుతమ సాములెల్ల, నొసగులగవైన." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒసవరి. దే. వి. 1. సుందరుడు; "ఒసవరిగన్న." —2. ఉత్సేష్టు. "ఒసవరిబాగులాడి." ఒసవు. దే. స. క్రి. ఒసంగుయొక్కరూపాంతరము. (ఇచ్చుటకు.—"పిన్నబిడ్డలకొ వన్నుడుమెచ్చి యెన్నఁదొనవెకవలముల్." వి. పు. ౨, ఆ.)

ఒహె. దే. అవ్య. సంబోధనమునందు వచ్చును. "ఒహెకుమారయనుచుకొ వ్యాసుండుచీరం గ." భాగ. ౧, స్కం.

ఒశవరి. దే. వి. (ఒశవు+అరి.) మర్జ్జాడు. (చూ. ఒశవు.)

ఒశవు. దే. వి. 1. మర్జము; "వ. ఇయ్యొశవునకీయల కుంజెప్పకుమనిరాచిల్లకుఁబ్రియంబునెప్పుచు." విజ. ౨, ఆ.—2. లోకును; 3. వీణాదండము; ప్రవాళము. "ఎ, గీ. చారుమార్పిలేనిచాపదండ మునోజ, లలితతంత్రితేనియొశవుబోలే." రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ.

ఒట్లు. దే. వి. ఒడలయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఒట్లొరకమున్నవచ్చి యొకయంగన చూచెనెం ద్రచంద్రునికొ." కవిక. 3, ఆ. (ఇది వెట్లుపట్లు లవంటిది.)

ఒట్లుపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. బలియు.

ఒ.

ఒ. ఒకయత్నము. దే. అవ్య. 1. పిలిచినప్పుడు ఎచ్చరించుకొనుటను తెలుపును; "కా. ఓనావేధిని బంధముల్ చెఱవ వేయొదేవకీనందనా." ఉ. హరి. ౨, ఆ.—2. సందేహమును తెలుపును; "ఈవ్వ రుండనుకూలింపఁదలంచునోతలఁపఁడో." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — 3. ఊహను తెలుపును; "మేలుదొరకొనువిధమెట్లొ." భార. శాం. 3, ఆ.—4. ప్రార్థనాగులను దెలుపును; "ఉ. రుండోపనానులారావినోమునులార యనాధవా క్యముల్." వీర. ౨, ఆ. "కుటుంబసహితంధైర్య రుండోనాకముకొ." (ఇక్కడ విధిని తెలిపెడి.) కాశీ. ౫, ఆ.—5. ఆర్థని తెలుపును; "గీ. ఒక్కదనుబాధముండుమొట్టోయనంగ, నన్నుఁడె గొనిపోయెడునన్నలార." భార. ఆర. ౫, ఆ.— 6. అప్పుటను తెలుపును; (పల్లొ+పల్ల.)—7. ప్రశ్నమును తెలుపును "క. వాగుదెసలాత్తుకొని యుధ, రాకాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోకో." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఒంకారము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రణవము.

ఒండ. దే. వి. గాడిదయొక్కకూత.

ఒండ్రంచే. దే. ఆ. క్రి. ఒండ్రుపెట్టు.

ఒంక. దే. వి. పుల్లకలివే.

ఒంకలివె. దే. వి. (ఒంక+కలివె.)—పై.

ఒకరి. వై. వి. 1. పితృవ్యాధి మొదలగువానివలన ధ్వని పూర్వకముగా కడుపులోనిది నోటికివచ్చుట*;

2. రోతి*.

ఓకరించే. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరవచ్చి ఉమియు*; 2. రోతపడు*.

ఓకరింత. వై. వి. 1. ఓకరించుట*; 2. రోత*.

ఓకస్సు. సం. వి. న. 1. ఇల్లు; 2. స్థానము. (ఈ శబ్దము అకారాంతపులింగమునగును.)

ఓకిలి. వై. వి. (చూ.) ఓకర*.

ఓకిలిఁ. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరించు*; 2. రోతపడు*.

“చ. మనముననోకిలించులుమాటకుఁగింకిరపాటుతోడుగా.” (మీదమఱియొకచోట.)

“ఎ. అనుటయునమ్మునీర్దుండు నెన్నునంబునందనికనయేనంబునుభావంబునంబొడిమినతోవంబునుమేలంబునందెలుపుచు,” ఉ. హరి. 3, ఆ.

ఓకిలింత. వై. వి. 1. ఓకరించు*; 2. రోత*.

ఓకు. గ్రా. దుర్భిణిపద్యము.

ఓకాత్సము. వై. వి. అమంగళము*. (ఇది నాడుకలోనిది.)

ఓగిరిము. వై. వి. యోగ్యము. “నీ. ఆటలుపనివిడ్డయాటలైపెంపఱియొరులయాటలబడనోగితముగ.” లక్ష్మి. ౨, ఆ. “ఉ. చోజగ దేకపిరభవదీయకరాజ్యములెందుఁబోయే, రాజులనోర్వలేనిబురక్కసునోర్చినయట్టినిపుని, ప్రేజమునొందియల్పుని గతింగొఱమాలినప్రక్రిమీదని, యోజననాథుపాటువడనోగిత మైతెమదియనెల్లభా.” భో. ౫, ఆ.

ఓగిరము. వై. వి. ఓరము, అన్నము.

ఓగు. దే. వి. కీడు “ఓగుదానవచ్చు.”—వి. 1. కీడెనది; (అది ఓగోబాగో.)—2. మూర్ఖుడు. “ఓగునోగుమెచ్చు.”

ఓగులాడుచే. దే. అ. క్రి. దేవురించు.

ఓగుము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాహము; 2. ప్రవాహము; 3. పరంపర; 4. నృత్యాదిద్రుతమానము; 5. ఉపదేశము.

ఓచెల. దే. అన్య. ఓచెల్లయొక్కరూపాంతము. “మ. కలుచంగోళబిలులు వెల్లిడియదాఖ్యదాహివోచ్చుచో, జలనంచించుకలేకయీతనిపుట్టెపాలసంఘాతమో, చెలహస్తాంబురుహంగుళీమయమహాస్థిదోషధీపల్లవాం, చలముల్మేసిభజించుజొంగలికతక సంగ్రామరంగంబులక.” వై. ౫, ఆ. (కొన్ని ప్రతులయందొక్కడ ఓచ్చెలయనియు పాతము కనబడుచున్నది.)

ఓచెల్ల. దే. అన్య. (ఓ+చెల్లె.) సంతాపమును తెలిపెడి. “క. ఓచెల్లపిరిహిణీవధ, మేచతురతనీకు.” స్వా. 3, ఆ.

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు) బేసి.

ఓజస్సు. సం. వి. న. 1. లేజము; 2. బలము; 3. ఉత్సాహము; 4. వెలుగు; 5. ఎండ.

ఓజో. య. దే. వి. 1. క్రమము; “గీ. మావటోడల్లనల్లనమదగజంబు, నిచ్చుతోగూడనోజకుఁదెచ్చునట్లు.” మార్గ. 3, ఆ.—2. విధము; “శా. ఏచాయంజూచినదోచుక్రొవైలుఁగునోజక నచ్చికిన్నిచ్చరా, మేయక.” రామ. ౫, ఆ.—3. స్వభావము; “ఎక్కుళ్లనోజలుఁగైదువలునుగొలుపుగమి.” అచ్చే. య. కాం.—4. ఆజ్ఞ. “గీ. వానరేంద్రులబంపుమువలనుగాగ, నుదయవేళకుజనుదేరనోజచేసి.” రా. య. కాం.—5. ఉత్సాహము; “మ. నాలికుండెంతయునూజదున్న నెడనీరాగ్రంబునంబొందిపా, ణలనేకంబులుచచ్చు” భార. ఆర. ౫, ఆ.—2. ఉపాధ్యాయుడు; (ఓజ్ఞయొక్క రూపాంతము.) “ఇతిఁడుమాయాజాలములకునాడోజ.” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. భయము*. “చ. ఇన్దిభిభుజశాఖలకబదిశరంబులునోజయెనర్పజూడ్చి. కిక.” రా. ఆర. కాం.

ఓజోపడు. ద్య. అ. క్రి. క్రమపడు.

ఓజోబంతి. వై. వి. ఓజబంతియొక్కరూపాంతము. “ఎ. గీ. అనుపమత్త్రధర్త, పరత సృపపత్తికితఁడోజబంతియనగ.” కా. ౧, ఆ.

ఓట. దే. వి. 1. భయము; “ఉ. ఎవ్వతెవిపులిహరితేక్షణయొంటిజరించెదోటలే. కివ్వనభూమి.” స్వా. ౨, ఆ.—2. సంకోచము. “ఓటయొకింతయేనియునుయోగధనుచిత్తమునందులేదు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఓటమి. దే. వి. 1. భయము; “క. ఓటమిలోనెల్లప్పుడు, పాటమునునబనులుచేసిబాఁచితోనే, యాటలకుఁబోకయొకజం, జాటంబునులేకభక్తిసలుపుదుననభూ.” భాగ. ౧, స్కం.—2. భంగము. “క. కాపుననీరొటమిసి, కేవిధమునఁబాయు.” కళా. 2, ఆ.

ఓటము. దే. వి. అపజయము. “ఎ. దురోదరపరాయణుడైన యన్నారాయణుండు గెలుపునూ

టంబును సరిగాన ద్వేషి ద్వయంబుతో వినోదించుచు.” ఉ. హరి. 3, ఆ. “నా యికలంగందర్పణతో టంబెఱుంగదటిమి.” ఆము. ౫, ఆ.

ఓటలు. దే. అ. క్రి. నిస్సత్వమును. “గీ. పల్లియలు వైనియోదముల్ పెల్లుద్రవ్వి, తాన్ని వేసటి యురులాగ్ని తనిసిడయ్యె, దోలి యోటటిపోసిక దొడ్డినాగి, పొడువ నడునను నలుడెసబొంచి యోడి.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఓటలు. దే. అ. క్రి. ఓటలు యొక్క రూపాంతరము. “క. వేటొక విలుగొని యుప్పుల గీటి మెఱుగునార సములుగిటికొలిపిననో, టాటి మెయింగ్రొన్నె త్తురు, పాటనతడు తేరిమీడబడి మార్చిలైక.” భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ప్రే. ఓటలుచు.)

ఓటిల్లు. దే. అ. క్రి. ఓడు, సంకోచించు. “ద్వి. తన్ని యంతటబోక తనపిటిలోన, నున్న జంపుదునని యోటిలకాడె.” రా. యు. కాం.

ఓటిల్లుచిందట. దే. వి. బాలక్రీడా విశేషము. “ఎ. గీ. చిక్కనా బిల్లులో టిల్లుచిందటాది, యైన శైశవక్రీడా విహార సరణి.” కాశీ. 3, ఆ.

ఓటు. దే. వి. 1. అపజయము; 2. భంగము. అన్య. ప్రశ్నమును దెలుపునది. “గీ. నీటబుట్టినవాడు కాడోటువహ్ని.” స్వా. 3, ఆ.

ఓటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; “వ. వినోటుపడితి నేనినఖిలమహీరాజ్యంబునీయదియ. నీ వోటుపడితేనిదమయంతి నాయది.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. మోసపోవు. “వ. మఱియును బ్రియాలాపంబులు పలుకుగో మాయువ్యదుమధుర భాషంబులకు నోటుపడి గార్థభంబిల్లనియె.” పంచ. నా.ర.ఆ.—౩. క్రి. కోలుపోవు. “గీ. మున్ను నన్నీటుపడి మఱి తన్ను నోటుపడియెనో.” భార. సభా. ౨, ఆ.

ఓటుపాటు. ద్వ. వి. ఓటుపడుట. “గీ. మొనరిని శిశువులు వానిముఖమునిండ, దీటుకొలిపిన వాడోటుపాటులేక.” అధ్యా. యు. కాం.

ఓటువోవు. దే. స. క్రి. (ఓటు+పోవు.) ఓటుపడు.

యె.” భార. క్రీ. ౨, ఆ. (లేఖన గంధములయం దోటువోయెనని పాఠము.) (ప్రే. ఓటువుచ్చు.) ఓటునాయు. ద్వ. స. క్రి. (ఓటు+చేయు.) భంగ పఱచు. “క. పొన్నుపువుతోడబోల్చులోకుల మాట, నోటుచేసి వెల్పుబోటి నాభి, విస్తరిలైనపు

డు వెడదబావినబోల్చు, నేర్పుకాండ్రుమాట నేటుచేసె.” రసి. ౬, ఆ.

ఓడ. వై. వి. కలము, నాన.

ఓడంగి. వై. వి. 1. ఓడవాడు; 2. పడవవాడు; 3. గానెకు లోతట్టు వేసెడు దూలము.

ఓడిక. దే. వి. తనయిచ్చుబాటెడు నీరు, ప్రవాహము. “క. ఏడాకుపొన్న కొమ్మలు, క్రోడాడమున డవిగొరుగొదములు మోద, క్రీడదనరుచాడ్పు నదై, నోడికలయ పువ్వుడే నె లురలగ నొప్పెక.” హరి. పూ. 2, ఆ. “చ. అనవిని మేము పగ్గుడనిలాత్తెబాతో ననునీకుబుట్టిమ, జ్ఞనకుడు ముజ్జగంబులద్రుశస్తినిహించెనల్యరామనం ద్రునిచరణాబ్జరేణువునదోగి శిలాకృతి పిన్న కొన్నలా, గున గురవేంధుతో యములగూడెన యోడికవాగుకైవడిక.” (ఇక్కడ ఓడికకు ప్రసహించునట్టిదియని అర్థము.) కై. ౧, ఆ.

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రసహించు; “గీ. ఉదకమున్న తథామిమై నుండలేక, పల్లమునకోడిగిల్లిన పగిదినతండు, కదలేదే ధ్రాంతరములకుఁ గాశి నుండి.” కాశీ. 3, ఆ.—2. పరుగెత్తు; “క. వెన్నెల పడమటిదిక్కునకుక, బలపలనైయోడిలిగఁ బలపలవేగెక.” కై. ౧, ఆ.—3. కాటు. “వ. బ్రహ్మార్థము మోసం బాటి యయ్యింద్రియ ద్రివమోడిగిల్లెనేత్రములలోన.” సం. “నైత్ర భ్యాంతరస్యము స్రావశతథాద్యంతయుకదిశి.” కాశీ. ౪, ఆ.

ఓడినక్క. ద్వ. వి. పొట్టినక్క. (అచ్చు.)

ఓడు. దే. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; “క. పినుకన్గి నికేనోడితి.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. పాటు. “చ. వెలవి నిమిలితాక్షులయ వెన్నుకొదింగిడి పువ్వుబోడులక, వెలవనుడోడకుండను.” హరి. పూ. ౧౫, ఆ.—3. భయపడు; “చ. నీకన్య త్వంబుదూషితంబు గాదోడకుమనిదానికె నొచ్చి.” భార. ఆది. 3, ఆ.—4. సంకోచించు. “అని ప్రార్థించిన జంపనోడికృపతో నావేళకుంబోయె.” మై. ౨, ఆ.—వి. కుండలోనగునానెతూలు, ధార. (ఓటికుండ. మొ.)

ఓడుబిల్ల. దే. వి. ఇంటివైగెప్పడి పెంకు. “కె. బిటోడుబిల్లగడిఱు.” వసు. ౪, ఆ.

ఓధ్యాసు. సం. వి. అ. న. 1. భూమి విశేషము; “విచిత్రోధ్యాసుబంధనకటికోభావిధాయం.

హల్యాస్యమహాత్మ్యము. ౨౬, వ. అధ్యాయము.

2. ఆసనవిశేషము.

ఓం శ్రువుము. సం. వి. అ. పుం. దాసనము?

ఓం శ్రువుము. సం. వి. అ. పుం. 1. దాసనము? 2. ఒకానొక దేశము.

ఓం శ్రువుము. సం. వి. అ. పుం. ఓం శ్రుదేశశ్రువుము, ఒకదేశము.

ఓం శ్రువుము. సం. వి. ఉ. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

ఓం శ్రువుము. సం. వి. అ. పుం. న. అన్నము, వెంటకము.

ఓం శ్రువుము. వై. వి. (యా.) అసపాతము. "క. వలయుయో

దముగాలము, కలిగికదామ్యగములబడిగదముర్పు

ముడు, తుల్యపట్టుదుర్బలయితే, జ్ఞానవిజ్ఞానం

బుకలిమిజ్ఞాతురుపురుషుడు." భార. ౩. ౧. ౪. ఆ.

"గీ. నల్లియలువైచియోదముల్ పెల్లుద్రవి." (ఇ

క్కడ పుష్పములను పట్టునట్టి ఘట్టము.) హరి.

పూ. ౬. ఆ. "స. ఇవ్వలవ్వలనుండియెడత్రెవ్వ

మండ్రెవ్వనయోదంబులబడి త్రాన్వలుగక

మెప్పంబునివ్వటిల్లంబట్టువడిన చివ్వంగులును."

ఉ. హరి. ౪. ఆ. "ద్వి. అనుకేతుడనులలామును

బట్టితేర, నెఱపుగాద్రవిన్యయోదంబులనగ,

నెఱసినపరిఘలనెలకొన్నదాని." రా. యు. కాం.

ఓం దారుడు. దే. స. క్రి. ఉరారు, ఆవాసించు.

ఓం దారు. దే. వి. ఓ. ఉ.

ఓం దారు. దే. వి. కొంతకొని చేసెయం దక్కడక్కడనుంచె

డు వెన్నుపోచలపోగు. (ఓం దారుయొక్కరూ

పా తరము.)

ఓం దారు. ద్వ. వి. ఒకదిననుకొంగ.

ఓం దారు. దే. వి. ఓం దారు. (అప్ర.)

ఓం దారు. దే. వి. కొండలనడిమి గొందిదారు.

ఓం దారు. దే. వి. 1. శక్తి; "ఓం దారువాణిసంగలయోపిక

వాణిలేదు." హరిశ్చ. ౫. ఆ. — 2. త్నము. "ఉ.

ఓం దారులేకచచ్చిన మహారాగముంగొనివచ్చికో

పిన్నై, తాపముఘోషైనిదినదారుణవిస్త్రుడ." భార. ౧. స్కం.

ఓం దారు. దే. అ. క్రి. చాలు. (వాడిపనిచేయనోపు

ను. ము.)—వి. ఓం దారు. "ఉ. నీవునొకతాలిమిగ

ల్లినవాడనైనవం, బొప్పినెఱ్ఱెల్ల నీనిలుపునోపు

నుకాతముగాకయిచ్చుట." భార. విరా. ౫. ఆ.

ఓం దారు. దే. వి. అన్నము. "స. అన్నంబువెలయుచుం

డు, బువ్వయోమటికూడుబోసమువంటకంబోర

మోగిరమన." అం. భా. ద్వ. వై.

ఓం దారు. దే. వి. బ. (ఓం దారు + కాయలు.)

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. ద్వ. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

(యా. అచ్చనగండ్లు.)

ఓం దారు. ద్వ. వి. ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. స. క్రి. కామ, రక్షించు. "గీ. ధర్మసాధ

నంబుతనవుధర్మమరి, జ్ఞానదాయుట్టుకానడ

నుపు, నోమవలయుమర్మదేమిట నేమట, కాత్త

హితముగోరియనపుచరిత." భార. అశ్వ. ౧. ఆ.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓం దారు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఓర. యు. దే. వి. 1. అంచు; 2. ప్రక్క. విణ.

1. ఒరగినది; (ఒరచూపు, ఒరగచ్చు. మొ.)

2. వంగినది. “ఉ. విశ్వధరాతలేశ్వరుం, డోరయొనర్చి బాపధయ మొందిని జాననచంద్ర బింబము.” వై. 3, ఆ. — వై. అహారాత్రము. (ఉదా. ఓరంతప్రాద్దు.)

ఓరంతప్రాద్దు. వై. వి. (ఓర+అంతప్రాద్దు.) 1. దినమంతయు; “నీ. ఆశనమబ్బకయున్న నైవసశివరాత్రియోరంతప్రాద్దునునుపనసించె.” కాశీ. ౪, ఆ. — 2. ఎల్లకాలము. “ఎ.గీ. వెలవకోడకయొకరుండు త్రేలజూప, నెంతవాడక్కూరునోరంతప్రాద్దు, గలసిపాసిపోజాలనికతనమనకు, నేలదలకాళ్ళనిలువమనిజముగాక.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (ఇది ప్రయోగములందంతట ఏకవచనాంతముగా నుండినను ఒక్కచోటమాత్రము బహువచనాంతముగాఁ గానఁబడియెడి. “మ. బ్రహ్మమిత్రుడుశిష్యులకుఁ గంటనవత్తిఁదెట్టుకొని యాయురేద్రదమారంతప్రా, ద్దులఁ జెప్పె.” స్వా. ౫, ఆ.)

ఓరగచ్చు. దే. వి. (ఒర+గచ్చు.) ప్రక్కకొదిగించినకాపీనము. “నీ. చనిచనియోరగచ్చుగఁజేసినిలుచుండికాల్చివిడుచుదక్కఁచెలంగి.” భల్లా. 3, ఆ.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరగు; 2. ఒరుగు. “నీ. మందాకీనీతనయుడేచి, చేదిపాంచాలకేకయులాదిగాఁగఁగల్గుభూపాలకోటి మొగ్గరముల్లెఁగ, గలఁగఁ దిరుగుడువడనోరగిలఁగఁదెల్లె, గిలఁగఁదల్లడవడ రణక్రీడసర్వై.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ఓరచ్చెలు. ద్వ. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) గుడికాలుంచెడుచోట ఎత్తుగా అట్టువేసికట్టైన ఓరట్టచెప్పలు. “క. మొలనీలికానెయునుబద, ములనోరచ్చెలుధరించి ముదముదలిర్పె, నెలగోలయుములుబంతియు, బలపముఁగ్గియునుబూనిపలుసాహసియై.” హంశ్య. ౫, ఆ.

ఓరణము. దే. వి. ఒకదినముడేగ. “నీ. కాఁజాఁజాలఁబోవఁగానీకవానినోరణముల బజపిశీఘ్రుబతునిమి.” రసి. ౧, ఆ.

ఓరపాక. దే. వి. పంచన దూలములలేక వెలిప్రక్కవంచికట్టినకాల.

ఓరపాటు. ద్వ. వి. ఒరగుడు. “ఉ. అందుననొచ్చి పక్షిముఖుడల్లిగదాపతిమాణిగ్గద్రుమా, లిందెలకించి కొట్టినజెలిందియతండలమాలి యోర

సా, టొండదదాదిగారఘుకులోత్తమయాయన పార్వమాలినాఁ, టెండనభిఖ్య.” ఉ. రా. 3, ఆ.

ఓరవలి. దే. వి. వన్నెకోక. (అప్ర.)

ఓరవోపు. దే. అ. క్రి. (ఓర+వోపు.) 1. ఒరగు; “గీ. అతనిగాంచితితడత్రులడరనడలు, చూడ్కినామోము చక్కఁగాఁజూడకోర, వోవఁజూచుచుదీనతవొందియునికి, గనిమనంబునకోకంబుగదురనేను.” భార. శల్య. ౨, ఆ. — 2. నంగు. “పాలతికస్మైమలారవోనివిండ్లు.” చంద్రి.

ఓరసింపు. వై. వి. ఓరసిల్లుట. “నీ. విడిచియుఁజాలకడతాఁకునిన్మమారోరసింపులయింపుతాసింపు.” అని. 3, ఆ. (చూ. ఆరసింపు.)

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి. ఓరసిల్లు, తోలగు. (చూ. ఓరసిలు. “చేయిసాచిననోరసిలుపయోనన.”) కవి. 3, ఆ.

ఓరిమి. దే. వి. ఓర్పు, త్తము.

ఓరు. యు. దే. వి. ఇంటితన్నెగోడలయడుగున మూలనుత్తీర్చుడు ఎత్తుమట్టిపట్టె. — వై. ఉప. పెద్ద. (ఓరుగాలి. మొ.)

ఓరుగాలి. ద్వ. వి. మిక్కిలి బలిమిగలవాయువు, ప్రకంపనము. (చూ. బజలు.)

ఓరుచే. దే. అ. క్రి. 1. త్తమించు; 2. సహించు.

ఓరుధాతుప్రేరణము, ఓడించు. (చూ. ఓర్పు.) ఓరుతీయు. దే. అ. క్రి. ఇంటితన్నెగోడలయడుగున మూలను ఎత్తుమట్టితో పట్టెలుట్టిచ్చు.

ఓరుపరి. దే. వి. (ఓరుపు+అరి.) 1. త్తమించువాడు; 2. సహించువాడు. (చూ. ఓర్వరి.)

ఓరుపు. దే. వి. 1. త్తము; 2. జయము; 3 సహము. (చూ. ఓర్పు. త్తమాజయములకు. — “గీ. ఓర్పులవారిలామాదదర్పితారి, యోర్పుగలవారు.” పాంచా. ౪, ఆ.)

ఓరెము. వై. వి. ఓయిరముయొక్క రూపాంతరము.

“నీ. నీతల్లిలచ్చును నేసంతిసెలసూరములు నెట్లుబుడమివేల్పులకునెల్ల.” అచ్చ. బాల. కాం.

ఓర్త. వై. స. ఏ. ఒకర్తయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తి. వై. స. ఏ. ఒకర్తియొక్కరూపాంతరము.

ఓర్పు. వై. స. ఏ. ఒకర్పుయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఓల. దే. వి. జలక్రీడాసమయమునందు ప్రేరేపించుటకై యుపయోగించునట్టిశబ్దము. “అయ్యహి. ఓలయనుచుఁవలదుగేలియనుచు.” కశీ.

౬. ఆ. “గీ. ఓలలిడిపట్టనరిగిననొయ్యనీట, ముని
గిదప్పలలేతురముదితలు.” య. 3, ఆ.

ఓలగండము. ద్వ. వి. పూతపనుపు. “నీ. అనుదినం
బునుబ్రాతరారంభవేళలనోలగండంబుతోను
దకమాడి.” కాశీ. 3, ఆ.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలుపు; “ఉత్సాహ. కానలో
న్యగంబులోలగంబునేయుచుండున, మౌనిముం
డలేళ్ళరుండు మనలగూడబాడలేడు.” రామా.

౨. ఆ.—2. కొలుపుకూటము. “క. భ్రాజితమ
ణిభూషాంబర, రాజవలనసమనిభావిరాజితుల
గుటక, భోజానియోలగమునగవి, రాజులరా
జులనుదెలియరాదవర్ణికి.” భో. ౨, ఆ.

ఓలగించే. దే. స. క్రి. కొలుచు, నేవించు. “నీ. యో
గింద్రవంద్యుడయ్యును సుగ్రనేనుని నోలగిం
చినవాటియొచ్చెమొకటి.” జై. ౧, ఆ.

ఓలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అపజయము. “నీ. అప
జయసంజయైయలరుబన్న మవిజుగోటమియో
డుటయోలచెంగ, నాలువిజుగుడునోటునా.”
ఆం. భా. ద్వి. ౫.

ఓలమాసగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఓలము+ఆసు+కొను.)
మలుగుపడు. “క. అతిథినినుగోరనేనియు, మ
తిగింకిరిపడకయోలమాసగొనకనీ, వతినిక్రి
యంబుసల్పుము, సతికింబతిపనుపునేయజనునె
ల్లడలక.” భార. ఆను. ౧, ఆ. “గీ. అనివిచారిం
చుచుండెనయ్యననినాథుడ, డంతకయమున్నన
నినిగానతనినెట్టిగి, యెదురుగద్దియడిగిపుగ్గి
శతనయ, యవనికాంతరమున నోలమాసగొని
యె.” వై. ౪, ఆ.

ఓలము. దే. వి. 1. పృథ్వుములలోనగువానిచే మలుం
గగుచోటు; “క. పెనుమిట్టిదిపల్లంబిది, యనకుం
డగనోలమునుబయలునొక్కటిగా, గనువిచ్చు
టయునుపెద్దట్ట, యనునరిగాదముమపర్వె
నుర్విందోడ్డోక.” భార. విరా. ౨, ఆ.—

2. దేహము. “ఓలముతోడినక బ్రియోద్వృత్తి
విశాలవత్సమునవై, లేడునట్లుగవ్రాసిచూపి.”
కవిక. 3, ఆ. “ఉ. ఓలమువందియొయ్యనరఘూ
ద్వహుడమృతోనిశబ్దవి, మ్రాలముదాకవిల్ ది
విచి.” మొల్లారామాయణము. బాలకాండము.

ఓలరాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఓలలు+ఆడు.) 1. మునుగు;
2. తేలు. (ప్రే. ఓలరాద్దు.)

ఓలకు. దే. వి. ఆలయిక, శ్రమము.

ఓలకుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఆలయు, శ్రమపడు. “వ.
వేగిరంపుబయనంబులయ్యునుబ్రజలనొలకు
పడనీక.” భార. విరా. 3, ఆ.

ఓలాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఓల+ఆడు.) 1. మునుగు;
“వ. కణ్ణివాహినినవగాహింతుము. కాంతేయం
బుననొలాడుదుము.” భీ. ౬, ఆ.—2. తేలు. “గీ.
అమృహత్తుడునిత్యదయార్ద్రహృదయు, డతులి
తానందజలధినోలాడుగాత.” లక్ష్మీ. ౧, ఆ.

ఓలి. యు. దే. వి. ఉంకువ. వై. వరుస.

ఓలిమి. దే. వి. ఓలము, మలుగుచోటు. ఆం. భా.
ప్ర. ది.

ఓల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆల్లము? 2. కండ? 1.
ఓవరి. వై. వి. 1. లోవలిగది, అపవరకము; “ఉ. ఓవరి
లోనగొందిదెసనున్నవియెన్నియొన్నెదెద్ద
భాండావలి.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. చంద్ర
శాల. “ఉ. ఆపురిమించుటోవరులనాడుమెలం
తలగానమాధురిక, బ్రాపితజీవలయ్యునుదగ
మణిప్రతిమల్ నిమేషము, ద్రాపలితాదివైకృత
ముదాలపుప్రాంతపరిభ్రమత్రియా, మాపతి
బింబనిర్గళదమందసుధారసధారదోగుటక.”
హన. ౧, ఆ.

ఓపు. దే. ఆ. క్రి. ఒప్పు, సరిపడు. “ఉ. ఓవరవై
శ్యసంశకలశోదధిచారుహిమాంకురేఖనీ, వోవ
నివారిముందటనయోమగనింగడకాలండ్రోచి.”
కుక. ౧, ఆ.

ఓపధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఫలించినతోడనే
నశించెడి యరణిలోనుగునది; 2. మందుచెట్టు.
ఓపధికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు.
ఓషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాలట; 2. కాల్యట.
ఓష్ఠము. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్రము, పెదవి.
ఓసరింత. వై. వి. ఓసరిల్లుట. “ఓసరింతలేకలరదు
కాగిలింతలు.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

ఓసరిల్లు. వై. ఆ. క్రి. తొలగు, అపసరిల్లు. “క. ఓ
సరిలిపణమమృగముల, నేనియు.” భార. ఆది.
౪, ఆ. (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. వై. ఆ. క్రి. ఓసరిల్లు. “వ. కుక్షింభరిత్వంబు
నత్తుత్తామలైతిరిగితిరిగి వేసరియోసరిదాసరి
గుంపు.” ఆము, ౪, ఆ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట.

ఓహటిల్లు. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. "గీ. కంతుడు నునీవిందుడు సొక్కంతవారు, సఖ్యమియిద్దఱు సుసేవ్యసదృశులగుట, ముదితయొక్కండు హరుని నెన్నుదుటికంట, సొక్కండుకంటానికికంట నోహటిలిరి." వై. ౧, ఆ. (రూ. ఓహటింహ.)
ఓహరిసాహరి. దే. క్రి. విణ. ప్ర. తండ్రి పతండుముగా. "ఓహరిసాహరిబ్రథమమొక్కెడుధారల." ఆము. ౪, ఆ.
ఓహూ. యు. అవ్య. సంబోధనమునందువచ్చును. "ఓహూతత్క క్రమ్యము." భా. ౧. ఆ. ౨, ఆ. (ఓహూయొక్కరూపాంతరము.)—2. ఏమి. "నీ. పిలువకుండగ నైనబలుకునోహూయనిబయలాతగొనజూచుబారసాచి." కవిక. ౪, ఆ.—వై. బల్లి. "సుధీవర్ణంబులోహూయనక." క. ౧, ఆ. (అమ్రేడితమునందుఓహూహూ.)
ఓహూరి. వై. అవ్య. (ఓహూ+రి.) బల్లి. "మత్తకోకిల. ధారతప్పక చెప్ప నేర్చుదారవాక్యతురత్వమో, హూరినాగబ్రబంధమొక్కటియొక్కనాటె." సమీ. ౧, ఆ. (రూ. ఓహూరి.)
ఓలిగ; హూలిగ. కపోలి.

బౌ.

బౌ. ఒకయత్నము. దే. 1. అగు. ప్ర. అంగీకారమునుచెలుపును. 2. ప్రశంసనుచెలుపును. (అమ్రేడితమునందు బౌనా.) (చూ. లివ.)
బౌగదే. దే. అవ్య. (బౌను+కదే.) బౌరా. నీ. బౌగదేలావగ్యమాగదేమాధుర్యమాగదేసతివనయావనంబు." సం. "అహూరూపమహూధామహ్య హూ అస్యాననంబయ్య." భా. ౧, స్కం. (అమ్రేడితమునందు బౌనాగదే. "మ. అమరేంద్రాదులుమాళికంపములతో నానాగదేబాపురే, కమలాక్షశరణంచభూదిశలనాకాశంబునకప్రాయగక." భా. ౧, స్కం.) (అవుగదేయొక్కరూపాంతరము.)
బౌగాక. దే. అవ్య. (బౌను+కాక.) అట్లేకాని. "క. అనినేడికొనియుతీంద్రుల, దనగృహముననారగింపదామోదరుడిం, పునబ్రార్థించిననేమియు, నమమానములేకవారునాగాకనినక." ఉ. హరి. ౪, ఆ. (అవుగాకయొక్కరూపాంతరము.)
బౌగు. దే. వి. భక్తివికేమము. "మ. ఇదిరమ్మానికుపాయనమృలునునోభిష్టంబుగాబూరియల్,

వడలుంజక్కరకర్జకాయలనులడాల్లుక్కరగ పూర్ణపుం, గుడుములే గారెలుబెల్లమండెగలు నాగులే కవుచాచట్లునూ, టిడులుకదోసెలు నప్పుములే నుకీయలుక హేరాళ మొకన్నడక." రామా. ౨, ఆ. (అవుగుయొక్కరూపాంతరము.)
బౌకాపు. దే. వి. అద్వైతాపురము. (అవుకాపుయొక్కరూపాంతరము.)
బౌక్షకము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్తములసమాహము. (ఉత్తము=ఎద్దు.)
బౌగాములు. దే. వి. బ. (బౌట+కామి.) 1. కలిమిలేములు; "క. అనయ్యంగననాకే, మనసోమిన్నయదీమిలనినంతయుఁజే, ల్లనమికాగాములుచే, ల్లునుపాయంబొకటికానఁబడునందాకక." క. భా. 3, ఆ.—2. యుక్తాయుక్తలు; "గీ. దీనియకాములన్నియుఁదెలిసితిక్ష, నేయదేమేలేడుమహిమాయకునకుఁ, గానియతరులనువితంబుకాదు." పర. 3, ఆ.—3. మేలుగిట్లు. "క. చనునేవగవగ సొక్కయొడ, ననయమునగునలంకైననాగాములొగి." య. 3, ఆ. (ఇదియొకాసొక్కచో నేకవచనాంతముగాను గానఁబడియొడి.) (అవుగాములయొక్కరూపాంతరము.)
బౌచితి. సం. వి. ఈ. క్రి. ఉచితత్వము, యోగ్యత. బౌచిత్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. బౌచితి; 2. సత్యము. బౌజ్జ్వల్యము. సం. వి. ఆ. న. ఉజ్జ్వలత్వము.
బౌజ్ఞ. దే. వి. 1. కాలవ; 2. పనివాడు. "పనివానిపేరుగాభాసిలనాజన." అం. భా. ద్వి. కూ. (అవుజ్ఞయొక్కరూపాంతరము.)
బౌటుగుండు. ద్వ. వి. చట్టిపిరింగిగుండు.
బౌడవము. సం. వి. ఆ. పుం. విదుస్సరములతోగూడిన రాగము.
బౌడు. వై. వి. పెదవిక్రిందిచోటు. (అవుడుయొక్కరూపాంతరము.)
బౌత్సంత్యము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్సంత, తపతపా. బౌత్సప్త్యము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్సర్పము, మేలు. బౌత్సనపాది. సం. వి. ఇ. పుం. ద్రువుడు.
బౌత్సక్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రియస్పరణాదులచే గాలవిశంబము నోర్వలేమి, ఉత్సక్యము.
బౌదనికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) వంటవాడు.
బౌదరికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) పొట్టపోసీకొనువాడు.

బౌదల. దే. వి. (బౌ+తల.) 1. నడితల; “నీ. బౌదలజడతటిలేదరంగలుబాలుడగుచందమామను య్యాలలావ.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. — 2. తల. “అడుగుపగతునియపుడలనిడితి.” సం. “మూర్ఖులై హంకృతఃపాదః.” భార. శల్య. ౨, ఆ. (అపుడలయొక్కరూపాంతరము.)

బౌదార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదారత్వము; 2. ఒక శబ్దగుణము. (మా. గుణము.)

బౌదు. దే. వి. బౌజయొక్కరూపాంతరము. “వ. వలిమించుక్రిమ్మించుబెదరులీడియూడి.” స్వా.

3. ఆ. (మొదటిరూపము అవును.)

బౌదుంబరము. సం. వి. అ. న. ఒక లోహము, రాగి.

బౌద్ధాలకము. సం. వి. ఆ. న. పుట్టలో పెట్టినతేనె.

బౌద్ధత్వము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, ఏవు.

బౌపగవకము. సం. వి. ఆ. న. బౌపగవములసమూహము. (బౌపగవములు=ఉపగవునవత్వములు.)

బౌపచారము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) ఉపచారము విలనం గలిగినది. (ఇక్కడ ఉపచారమనగా ఒక దానియందుండు ధర్మమును మఱియొక దాని యందాశోపించుట.)

బౌపధర్మము. సం. వి. అ. న. పాపండుధర్మము.

బౌపనిషదుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) ఉపనిషత్తు తెలిసినవాడు.

బౌపయికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయముతోఁ గూడినది, యుక్తము.

బౌపవస్త్రము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పన్ను.

బౌపవాహ్యము. సం. వి. అ. న. రాక్షసియేనుగు.

బౌపాసనము. సం. వి. అ. న. గృహస్థుడగు బ్రాహ్మణుడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్నియంపాసన. విణ. ఉపాసనావిషయమునది.

బౌమినము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉమలంపండు నది. (పాలము.)

బౌర. దే. అన్య. (బౌను+ర.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. (ఆమ్రేడితమందు బౌరార.) (రూ. బౌరా.) (అవురయొక్కరూపాంతరము.)

బౌరభ్రుకము. సం. వి. అ. న. ఉరభ్రుములసమూహము. (ఉరభ్రుము=గొట్టె.)

బౌరనుడు. సం. వి. అ. న. తనకుధర్మపత్నియందుఁ బుట్టినకొడుకు.

బౌరన్యడు. సం. వి. అ. న. — వై. —

బౌరు. దే. వి. వీరణము? (అవురయొక్కరూపాంతరము.)

బౌర్వదైహికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అహర్దానము.

బౌర్వము. సం. వి. అ. న. బడబాగ్ని, వార్వపుటగ్ని.

బౌర్వప్రతి. సం. వి. న్. పుం. జలాహరణియము గలవాడు.

బౌర్వశేయుడు. సం. వి. అ. న. అగస్త్యముని.

బౌల. దే. వి. అవలయొక్కరూపాంతరము. “ద్వి.

సారథిరథమాలంజనద్రోలనదియు.” రా. యు.

కాం. (మొదటిరూపము అవును.)

బౌలు. దే. అ. క్రి. అగులయొక్కరూపాంతరము.

(మొదటిరూపము అవును.)

బౌలెమ్మ. దే. అన్య. (బౌను + లెమ్మ.) బౌనాను.

“మ. ఇదిభోజాత్మజకీర్షినింగినుకతోనేమంచు నూహించునో, మదిసాత్రాజితి దానికేనిపుడు ప్రేమంబంపినకాదీనినె, ల్లదముంజేసినజాడతోఁచునొకొయారలెమ్మిందు నేనున్కిఁజె, ల్లదువోయే రికిఁబంపఁగాననుచులీలకొరుక్కిణీకాంతకుఁ.”

పా. ౧. ఆ. (అవులెమ్మయొక్కరూపాంతరము.)

బౌలే. దే. అన్య. బౌలెమ్మయొక్కరూపాంతరము.

(మొదటిరూపము అవులే.)

బౌశీరము. సం. వి. అ. న. 1. చామరదండము; 2. శ

యనము; 3. ఆసనము. విణ. నట్టివేరులనలంబు ట్టినది.

బౌషధము. సం. వి. అ. న. అగదము, మందు.

బౌష్ఠికము. సం. వి. అ. న. ఉష్ణములసమూహము. ఉష్ణము=బంటె.)

బౌసు. దే. వి. హాసుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవును.)

క.

క. ఒకయత్తరము.

కంకటము. సం. వి. అ. న. కంచము, బొందలము.

కంకటి. వై. వి. మంచెము*. “నీ. కప్పుగుత్తుకవెట్టు కన్ను మైనవాలుకంకటికొడుచేజంకపిల్ల.” అచ్చ. యు. కాం.

కంకణము. ఉభ. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. “చ. తలరిగరిత్రిసాఁచుగరుదాల్చినకేలనంగంకణంపు మ్రోఁ, తలంబులుదేలవండుపయఁదాల్చినదుల్ వడిఁజొచ్చెవారిధి.” ఆము. ౪, ఆ. — సం. వి. అ. న. 1. మత్తెముల పగడములలోనగువానిఁ

శ్రీమద్రామాయణము 2. చేతగట్టుకొనెడు కోరము; 3. నీటిబాట్టు.

కంకణాయి. దే. వి. జలపక్షివిశేషము, కంకణము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం. న. దువ్వెన.

కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. — వై. —

కంకపత్రము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్మ.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. రావులుగు.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం. కాంచినలోహము నైత్రేడు సాధనము, పటుకాణు.

కంకర. వై. వి. శిలావిశేషము. విణ. పరుషము. (కంకరగాడిద.)

కంకరగాడిద. వై. వి. కంచేరగాడిద, అశ్వతరము.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహితమయిన యొడలియెముకలగుడు, డొక్క.

కంకి. దే. వి. (జొన్నలోనగువాని) వెన్ను.

కంకు. దే. స. స్త్రీ. 1. గడ్డించు; 2. తిట్టు.

కంకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటబ్రాహ్మణుడు; 2. రావులుగులను జంపితిన్నెడుబోయ; 3. కిరాతహూణాండ్రపుభీందపులసా ఆభరకంకాయనాకపాదయః, యే న్యేచపాపాయదు పాత్రయాత్రయాశ్చుద్ధ్యంతితస్తైప్రభవిష్టతేన మః." భాగ. ద్వి. స్కం. — 3. యముడు; 4. యుద్ధిరుడు.

కంగటి. వై. వి. కంకటియొక్కరూపాంతరము, "ఉ. భృంగితలంపకాబరమభృత్యుడునర్తనఖులేపి శాచముల్, కంగటికాలునమ్మదగుకైదుపు." వై. ౫, ఆ.

కంగాణము. దే. వి. కళ్లమునందలి కానలి.

కంగారు. దే. వి. యుద్ధము. "నీ. పోరాటపోట్లాట పోరుకయ్యముచ్చి కంగారు కంగినకలను దురము." ఆం. భా. ద్వి. ఆ.

కంగాళి. హిం. విణ. నీచమైన, అతల్పమైన.

కంగిన. దే. వి. యుద్ధము.

కంగు. దే. వి. నూలిహోగుతో కంకగా నేర్పబడిన కన్ను. "ద్వి. బంగారుసరిగగన్నుడు కుట్టులమరు, కంగులబికలుగనుపట్టుదొడిగి." రా. బాల, కాం.

కంగునీపత్రము. సం. వి. అ. పుం. తుత్తిరి.

కంగుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగుపు, కొఱ్ఱలు.

కంగేలి. వై. వి. ఆశోకము. "నీ. పొగడనుగంగే

లిడగవిరుల్ గలిగించె నెమ్మిగల్లుమిసిరన్నయ నొకర్లు. య. ౪, ఆ.

కంగోరు. దే. వి. నిడుపుకానె.

కంచి. వై. వి. కాంచీపురము. "గీ. కాపుగోడకు కంచంతకాపురంబు, బాలవంటికులంబుగీడ్చు అచియుటికె." పాండు. 3, ఆ. — విణ. పెద్దో, కంచిమేక. ద్వ. వి. పెద్దపొదుగుగల యొకదినను మేక.

కంచీయ. దే. వి. 1. పసులు మేయటకై రున్నకని లిపినపాలము, వివీతము; 2. జెముడుబలుసులొనగువానిచే నేర్పబడబడిన వెలుగు, పుత్తి.

కంచుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవిక; 2. పిలుగుము; 3. పాముయొక్కకుటుము; 4. కనము.

కంచుకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. న్. పుం. 1. అంతఃపురపుకానలివాడు; 2. విటుడు; 3. పాము; 4. అగరువ్రాసు.

కంచులిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంచుకము, అవిక.

కంచె. దే. వి. కంచీయొక్కరూపాంతరము.

కంచెకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములోనగు వానిచే గోటకుజాట్టు నేర్పబడబడిన ఆవరణము, ప్రాచీనము.

కంచెగోడ. ద్వ. వి. కంపపాతినగోడ.

కంచెల. వై. వి. అవిక. "కంచెల తెగిపడ్డ" న్నా. ౫, ఆ.

కంచేము. వై. వి. 1. బంగారు వెండిలోనగువానిచే జేయబడినపాత్రము. "ఘనగతశంపగించి మిడికాటుక దిద్ది." ఆము. ౨, ఆ. — 2. బంగారు వెండిలోనగువానిచే జేయబడిన భోజనపాత్రము. కంచేర. వై. వి. కంచుపనిచేసి బ్రతికెడుబాతి. (కంచరవాడు.)

కంచేరగాడిద. వై. వి. (కంచేరము + గాడిద.) కంచరమునకు బూనెడు ఒకదినసుగాడిద, అశ్వ తరము.

కంచేరము. వై. వి. రథవిశేషము, గాడి.*

కంచేర. వై. వి. కంచుపనిచేయువాడు, కాంస్యకారుడు.

కంచే. వై. వి. ఒకలోహము, కాంస్యము.

కంచేకుటు. దే. వి. బాణలి. "కంచుపుబాణలికం చుకుంటనదగు." ఆం. భా. ద్వి. వై.

కంచేమింఛే. దే. విణ. అగోచరము. "గీ. కాక మించులవినుమానికంపుజోడు, మంచుగమిం

మమింశుగావించుకరణి.” “న. పటుభుజాస్సా
లనంబుల ఖగంబులు మృగంబులఁ గంచుమిం
చులైపఱవ.” రామా. ౫, ఆ.

కంజఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, తమిషునాలి.

కంజము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర; 2. ఆమృతము.

పుం. వెండుక.

కంజాతము. సం. వి. ఆ. న. పద్మము, నీటిపుట్టుగు.

కంజఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, నలున.

కంజ్జ. వై. వి. పక్షివిశేషము. (కాఁజాయొక్కరూ
పాంతరము.)

కంట. దే. వి. 1. కనుట; “క. ఇంటండవులనఁ

జచ్చుట, కంటెంబాపంబులొందుగలవెన్నపుల

కుఁ, బంతుకలనంబొలియుట, కంటనిధానంబు

కంటకాదేమనకుఁ.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

2. నాట్యబంధము. “నీ. కంటయంచనఁగనుగట్టర

మనఁగనునాట్యబంధంబొప్పు.” ఆం. భా. ప్ర.

నాట్య.

కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. కడుఁ
దురీఁగ.

కంటకపుంఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలి.

కంటకఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. పనస.

కంటకము. ఉభ. దే. వి. విరోధాక్షి. “రగడ. అతిమిన

నుజిగురునకునగు నెకంటకమాడ.” న్యా. 3, ఆ.—

విణ. విరుద్ధము. “తగల. కడఁగిబుద్ధిబలంబుఁడద

యఁగంటకంబుగఁజేసి.” భార. ఆర. ౬, ఆ.—

సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ముల్లు; 2. చేపలోనగు

వానియెముక; 3. కాకి; 4. రోమాంచము; 5. వె

దురు; 6. సూదిమొన.

కంటకారక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాకుడు.

కంటకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తుద్రకత్తుపు.

కంటగిండ్. దే. అ. క్రి. 1. విరోధిండు. “గీ. కంట

గించునుసాంఖ్యయొగంబునన్.” కాశీ. ౫, ఆ.

“గీ. ఒంటికురువేరుపోచేకుఁగంటగింపవైరి.” ఆ

ము. ౫, ఆ.—2. నొచ్చు. (చూ. అలగులపడు.)

కంటగిల్లు. దే. అ. క్రి. నొచ్చు. “నీ. నలలొందొ

డనుయొత్తినఁగంటగిలుమస్తకంబెట్టు మోచె నొ

కఱకుజడలు.” పాండు. ౮, ఆ.

కంటలము. దే. వి. 1. చిల్లరసరికులంచెయిద్దు మొదలగు

వానిమీఁదవేసేడుసంచులజత; “ఎ. గీ. వలయు

ముట్టెల్లఁదెప్పుకంటలపుటెడ్ల, నాయితముచేయు

ము.” హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. దూనిమాట.

కంటసము. దే. వి. విరోధాక్షి, విప్రలాపము. “ఎ,

గీ. కంటసమ్మనాఁగనువిప్రలాపమ్మచెలగు.”

ఆం. భా. ప్ర. వాగ్య.

కంటసరి. వై. వి. మెడనుధరించెడియొకానొకసాము.

కంటియ. వై. వి. కంటె.

కంటివారు. ద్వ. వి. (కల్లు+వారు.) చక్రాయుధ

ము. “నీ. ఇవిగదాదుక్కికైదువసంకురవతమ్మికం

టివాల్లెరలబొక్కసములయ్యె.” భద్రా. ౧, ఆ.

కంటు. దే. వి. పగ, విరోధము.

కంటె. యు. దే. అప. ఒకానొకవిభక్తి—వై. వి. మె

డనుధరించెడి చక్రకారపు స్వర్ణాభరణవిశేష

ము. “గీ. నలుదవనమాలకంటెయుమలినతనువు,”

ఆము. ౬, ఆ. (కంటియొక్కరూపాంతరము.)

కంటము. దే. వి. కంటలముయొక్కరూపాంతరము.

కంతగుణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎల్లకి, వీణ.

కంతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. కుత్తుకయొ

క్క ధ్వని; 3. సమీపము; 4. మంగి.

కంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటె; “ఉ. కంతిక కంతి

కాకటక కాంచి ముఖాభరణవ్రజంబుతో.” వై.

౭, ఆ.—2. మెఱపు.

కంతీరథము. సం. వి. ఆ. పుం. బాలకాదులక్రీడాశక

టుము, డయనము.

కంతీరవము. సం. వి. ఆ. పుం. సింహము, సింగము.

కంతేకాలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుఁడు, కఱకం

కుఁడు.

కంతేరుఁడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) దరిద్రుఁడు,

బీద.

కండ. వై. వి. 1. పులకండము; “నీ. చింపివల్లము

లేమిచేసెడివనఁగావునెఱవైకండమండఁగలు

గాని.” వై. ౮, ఆ.—2. మాంసఖండము; “గీ.

ఖండాన్వితాని కండతుండెములుగాఁఖండించి.”

రామా. ౧, ఆ.—3. మాంసము; “క. ఇండు

భవత్తనువులగల, కండలునెత్తురును వేగఁగము

వంగానీ, యండజవతికానందము, ఖండంబగు

చుండుతుత్తుకలకలడింపక.” మార్క. ౧, ఆ.

కండచక్కెర. వై. వి. పులకండము.

కండచక్క. వై. వి. కడుపులో కుడిప్రక్కనల్లవై

యందుడెడుమాంసవిశేషము, కాలఖండము. “స.

కండచక్కయనఁగఁగాలఖండమలరును.” ఆం

భా. ద్వీ. మ.

కండనము. సం. వి. ఆ. న. కంబూకము, తివుడు.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉల్లాఖలము. అోలు.
కండియ. వై. వి. నూలికండ*.

కండువా. దే. వి. 1. వెడల్పుగలయంగవస్త్రము;

2. అడ్డమాలము.

కండువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖర్జువు, తీట.

కండ్మాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. —వై. —

కండ్మాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —వై. —

కండ్మార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి. ఆ. పుం.
ము. కంద. 1.

కండె. వై. వి. 1. జొన్నకంకి*; 2. వేనిననూలిచు
ట్ట*; 3. నామచే మిక్కిలిగట్టిపడిన భుజముఖ
ము*. “నీ. గుండెలుగండెలుగోళ్లునుగీళ్లునుదొ
డలునుమెడలునుదుత్తుమురుగాగ.” అచ్చ. యా,
కాం.

కండెము. వై. వి. నామచేమిక్కిలిగట్టిపడినభుజము
ఖము. “కండెపుణెసాలియురంబున.” విజ. గ. ఆ.

కండోలము. సం. వి. ఆ. పుం. పిటము, గంప.

కండోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాటవీణ, కిన్నెర.

కంతి. వై. వి. 1. గడ్డవలెబుట్టెడురోగవిశేషము;

2. దద్దు*. “ద్వి. దుడ్డునవీపుకంతులుగట్ట

మాది.” పాశ్చ. ౨, భా. (ఇక్కడదద్దులనియే
చెప్పువచ్చును. అయినను పాతమిట్లున్నది.)

కంతు. దే. వి. గడువు.

కంతుడు. సం. వి. ఈ. పుం. మన్నడుడు, మరుడు.

కంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. గాదె.

కంత్రావ్వు. ఆం. వి. పనిచేయుటకు ఒడంబడిక.

కంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చికుట్టిన
బొంత; 2. చింపిగుడ్డ; 3. మట్టిగోడ.

కంఠటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠ, బొంత.

కంఠావాలము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాకారము.

కంద. సం. వి. ఆ. పుం. కందగడ్డ. (దీనిని గొండలు
వైకృతముగా వాడియున్నారు.)

కందకము. దే. వి. అగడిత, పరిఖ.

కందణము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. “నీ. కన్నా
తచాంగకందణంబుతీసింగి.” ఆం, భా. ద్వి. త్.

కందనగాయ. దే. వి. గుండియ. “మ. మునుముక
దెల్పునుదూఱదూఱమతికెంపుక వెండియం
దూఱగం, దనగాయంగలనల్పుడొకపనఖ
కోణశ్రేణిచేవిక్రమం, బునవాడుగ్రతగొన్న
యట్టివలసన్నుక్తిత్రయాలేజముక, గొనులీలక

విదళింపవేయనురవతోభిత్తిమథ్యాహరీ.” ఆము,
ర, ఆ.

కందము. ఉభ. వై. వి. పశుజాతిమూఁపు*. “ఉ.

కందముతీరున్నత్రముల గౌరవముం బదసౌష్ఠ్యం
బుసాం, పుందగిలత్తణాభితుల బొల్చియలంక్రి
యనందమొందిపెం, పొందగనత్తపీండ్రకృతి
యంబలెసాదులుసంస్తుతింపమిం. చెందరగం
బుశబ్దవివశీకృతతోవిదరాజలోకమై.” రామా.
౨, ఆ.—సం. వి. ఆ. పుం. 1. గడ్డ; 2. ముట్టు;
3. పద్ధతివశేషము; 4. కందగడ్డ; 5. తామరలో
నగునాని దంప.

కందరము. సం. వి. ఆ. పుం. !. గుహ; (ఇది యీ
యర్థమునందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

2. అంతుశము.

కందరాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండగొనునగి;

2. కలజావ్వి.

కందర్పడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్నడుడు, మరుడు.

కందశము. ఉభ. దే. వి. ఎద్దువీపువైవేసెడుగంతి.

సం. ఆ. త్రి. 1. క్రొత్తమొలక; 2. అవ్యక్తవా
ధురధ్వని; 3. ఉపరాగము; 4. కవాలము.

కందళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెక్కెము; 2. ఒకవిధ
మయినపొద; 3. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల
లేడి. క్. పుం. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల
యిట్టి. (అనికొండలు.)

కందలింపే. సం. ఆ. క్రి. అంతురించు, మొలచు.

కందలికము. దే. వి. ఎద్దువీపువైవేసెడుగంతి. “నీ
గుటపుండిరుగుట్లగొలికిదామెనత్రాట్లగం
లికముగోలెకరురుకోల.” మాంస. గ, ఆ.

కందాయము. సం. వి. ఆ. పుం. సంవత్సరమునంద
మూడవభాగము.

కందారి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, తీక్షణకంటక.

కంది. దే. వి. సస్యవిశేషము, తువర. బ. ధాన్యవిశే
షము. (దీనిభేదములు—కొండకందులు. పొట్ట
కందులు.)

కందు. దే. ఆ. క్రి. 1. తపించు; “క. కందుగలపసిడి
గాఁచిన, గందివివర్ణమయినట్లు.” భార. సభా.

౨, ఆ.—2. నలువగు. “ఎ, గీ. ఆతనికరతలవ్వి
యావృతమ్మలై, కందియునుమహానుగంధకు
మ, తకులుదొంటియట్లతమకంపువిడువక, యం
డు.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—వి. 1. తాపము; “న.
కలాపూర్ణండు నిద్రింబున నవ్వనిత డెంబు

కందువాసి."కథా.2,ఆ.—2. నలుపు; "వ. ఇందు బింబబునందు గందునుంబోలె వాలధియందు నాలుబులకకొన్ని నీలంబులై యున్నయవి." కాశీ. ౬ ఆ.—3. బిడ్డ. "నీ. చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాభిబోధమినచెలవతోబుట్టు మాకు." సావ్య. ౨, ఆ.

కందుడు. వై. వి. కుమారసావ్యము.

కందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆ డెడుచెండు. (రూ. కందుకము.)

కందురు. వై. వి. కందురీగ.

కందువ. దే. వి. 1. జాడ; "వ. అన్నోటిపెద్దలవల నంగందువయెటింగిచని తత్పుణ్య శ్రమంబుప్ర వేశించిరి." కాశీ. ౨, ఆ.—2. సంకేతస్థలము; "క. కందువచోటికిగొనిపో, వందారగుటయు." భార. మా. ౧, ఆ.—3. బుతువు; "నీ. వానకందులవలదివారాశ్రమలుజలధారల బయలులడడియుచుండి." నిర్వ. 3, ఆ.—4. ఏకాంతము; "గీ. సకియలత్తెలుగుసకలంబునూహించి, కార్కగతిదలంచికడుజలించి, యిందువదనయున్న కందువకేతెంచి, పొంచినిలిచియాలకించినపుడు." విక్ర. ౧, ఆ. (మఱియుకందువమట్టము, కందువమందిరము ఇత్యాదులెఱుంగునది).—5. చువత్కరము; "చ. నెలయుదయించునప్పుడలనీరజముల్ కుముదంబులొనురేల్, కలవలదాయరాకకుబగల్ కుముదంబులు నీరజంబులొ, దలపగనింతవంతగలదాయని కందువ మాటలాడుచుం, దనరె గిరిటిసారెదనప్రాధివిశారదుడెన్నుచుండగల్." విజ. ౧, ఆ.—6. ప్రదేశము; "క. నీకదురుచూచుచుండితి, గావత్కన్వయవరేణ్యకడునడ్పుతెమి, లోకముననిట్టిచరితం, దేకందువనైగలదెయ్యవొకైన." నిర్వ. ౧౦, ఆ.—7. సామర్థ్యము. "వ. సారథ్యంబుసేయువాడు తేమికివిహంబుసెందిననీకందువనైరంధ్రి చెప్పి నంత్రియంబంది నిన్నుదోడ్చేరనన్నుంబనిచిన." సం. "ఆచచక్షువాయజ్ఞానేనైరంధ్రికాశలంకవ." భార. విరా. ౪, ఆ.—8. తెగ; "లయగ్రాహి. దితిసందనులతోడగ, బొందుపడసంధియొకచందమునజేసి రిరుకందువలవారు సరవిందభవునాజ్ఞగ." వి. పు. ౧, ఆ.

కందువాలు. దే. ఆ. క్రి. (కందు+పాలు.) మలివమగు.

"అరవిందవిరోధియుగండునాటె." కా. ౨, ఆ.

కందువు. ఉభ. దే. వి. బిడ్డ. (ఇది ప్రాచీనకవిప్రయోగములందు పు వర్ణాంతముగా గనబడలేదు. సం. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెనము.

కందన. దే. వి. బండియిరుగునకు బూసెడుమసి.

కందెఱ. ద్వ. వి. (కన్ను+తెఱ.) తెన్ను. "మ.మఱు నాడంధక వృష్టిభోజయదుసామంతాగ్రణీసేవగం, దెఱగాసాత్యకిరాముడుద్ధవుడుహార్దిక్యండులోనైనకొం, దఱమాత్మ్యత్ దనుజాట్టిరానమరెనాస్థానంబునంగృష్టుడా, కఱకంతుండుపరితపారిషదరేఖంబూచుచందంబునగ్." ఉ. హరి. ౨, ఆ.

కందర. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. మెడ. (రూ. కందరము.) అ. పుం. ము. మబ్బు.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

కంప. దే. వి. ముండ్లమండ.

కంపకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములో నగువానిచే గోటకు జుట్టు నేర్పఱపబడిన యావరణము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ. ద్వ. వి. కంపపాతినగోడ.

కంపణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆయుధవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

కంపనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట; 2. వణకుట. విణ. 1. కదలునది; 2. వణకునది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వేపధువు, వణకు.

కంపరము. దే. వి. పాడె, ఖాటి.

కంపించే. సం. అ. క్రి. వణకు.

కంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వణకెత్తినది.

కంపిల్లము. వై. వి. కాంపిల్లము.

కంపు. దే. వి. గంధము. "చనదిలులంటకంపెఱుగఁ జాలదువాసిక." భార. అశ్వ. ౨, ఆ. (వాడుక యందు దుర్గంధమని చెప్పుదురు.)

కంపుఁడుమ్మ. దే. వి. (కంపు+తుమ్మ.) విట్టదిరమ్మ. కంపుటిరుగుడు. దే. వి. (కంపు+ఇరుగుడు.) భస్మగర్భ.

కంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. "నీ. తాంబూలపాత్రంబు తబుకటంచినగను గంపెయంచనగను గుంపెయనగ, జాలవల్లికయనగను." అం, భా. ద్వ. మ.

కంపెలక. దే. వి. (కంపు+పెలక.) చుంచు, గంధ
మూపిక.

కంప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడలునది;
2. వూతునది.

కంబడి. వై. వి. కంబలి, కంబళము.

కంబమయ్య. వై. వి. (కంబము+అయ్య.) స్తంభో
ద్భవస్థానింహస్వామి. “నీ. కంబమయ్యగొమ్మ
లుకలిగిన నీకొక్కగరుటాలమంతునిఁ గానుకీ
త్తు.” య. అ. ఆ.

కంబము. వై. వి. 1. స్తంభము; 2. మల్లవరికరవిశేష
ము*. “నీ.తత్సాధనంబులైతెనకంబముకొణత.”

ఆం. భా. ద్వి. క్ష.

కంబమురాయడు. వై. వి. కంబమయ్య. “రాజుగాఁ
డమ్మకంబమురాయడు.” య. గ. ఆ.

కంబరత్రాడు. గ్రా. వి. కొబ్బరిపీచుతోనల్లిన
త్రాడు.

కంబవల్లి. వై. వి. ఉపనయనమునందుఁ గడపటిదినము
చేయుస్తంభపూజతోనగునది.

కంబళము. సం. వి. ఆ. న. నీరు. పుం. 1. కంబళి;
2. ఉత్తరీయము; 3. కంబళిపురుగు; 4. గంగడోలు;
5. ఏనుగుపక్కర. డు. ఒక సర్పరాజు.

కంబళి. ఉభ. వై. వి. కంబళము. సం. న్. పుం. ఎద్దు.

కంబళిపండు. ద్వ. వి. పట్టుపురుగుచెట్టుపండు.

కంబళిపురుగు. వై. వి. శూకకీటము.

కంబాలాట. ద్వ. వి. (కంబాలు+ఆట.) బాలికా
క్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

కంబి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెదురుకప్ప; 2. గరిటె.

కంబు. ఉభ. దే. వి. సజ్జపైరు. బ. సజ్జలు. సం. అ. న.

1. నీరు; 2. తల; 3. నఖము. పుం. 1. గాలి;

2. నెమలి. (ఇట్టియేకాత్మరశబ్దములకు అమాపదర్థ

మందుమాత్రము ఆధునిక ప్రయోగములయందు
రూపమట్లు కానబడుచున్నది.)

కంబుగీస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూడు మడుతలుగల
మెడ.

కంబుపు. సం. వి. ఉ. పుం. న. శంఖము. పుం. 1. ఏ
నుగు; 2. కడియము; 3. నత్తగుల్ల.

కంబూకము. సం. వి. ఆ. పుం. కంఠనము, తవుడు.

కంపము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. కంచు; 2. కంచు
గిన్నె; 3. మానవిశేషము. పుం. డు. ఒక రాక్ష
సుడు.

కంపారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణుడు, వెన్నుడు.

కకపాల. వై. వి. సన్యాసులు తమచుగాఁజంకనువై
ట్టుకొనెడి యొకదినముసంచి. “నీ. కకపాలక్
దారకటకము ద్రితపాణిగుఱుచలాతాముతోఁ
గూర్చిపట్టి.” స్వా. గ. ఆ. (కకపాలయొక్క
రూపాంతరము.)

కకవికలు. వై. వి. బ. యథాయథలు*. “క. కకవిక
లుగఁబోట్లాడుచు, వికనీలైడునాకడించివీరుల
యందుఁ.” కళా. ౮, ఆ.

కకవికలు. వై. వి. బ. కకవికలుయొక్కరూపాం
తరము. “ఉ. ఈడితశక్తి నంగజగతీశ్వరుడైనను
లట్లు చెందుటె, డాడఁగ నాత్మనెనికచయంబు
కకావికలై కలంగియ, ప్రీడతఁబాఱఁజొచ్చుట
యను.” కళా. ౮, ఆ.

కకుత్తు. సం. వి. ద్. నీ. 1. ఎద్దుమూపురము;
2. రాజచిహ్నము. విణ. శ్రేష్ఠము.

కకునము. సం. వి. అ. పుం. న. —వై. —

కకుద్దంతము. సం. వి. త్. పుం. ఎద్దు. విణ. గొప్ప
మూపురముగలది.

కకుద్దతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రోణి, పిఱుడు.

కకువ్వు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. 1. దిక్కు; 2. శోభ;
3. సంపెగదండ; 4. అల్లినబడ.

కకుభము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిఱుమద్ది; 2. నీసె
కరివె; 3. రాగభేదము.

కక్కపాల. వై. వి. కకపాల. “ఎ, గీ. కక్కపాలయఁ
గక్షభాగమునబూని.” విక్ర. అ. ఆ.

కక్కరము. వై. విణ. కణకు. “ద్వి. ఎక్కుడుముడిగి
బ్బయెమ్ములుసొమ్ము, కక్కరంబగుతోలుకట్టెడు
వలువ.” భాగ. ౪, స్కం.

కక్కసపడు. వై. అ. క్రి. (కక్కసము+పడు.)

1. బాధపడు; 2. సంకటపడు. (చూ. కక్క

సించు. కక్కసము.)

కక్కసపెట్టు. (కక్కసము+పెట్టు.) ద్వ. స. క్రి.

1. బాధపఱచు. “వ. ఇక్కరణిరక్కసులంగి

క్కసపెట్టి.” రామా. ౮, ఆ.—2. సంకటపఱచు.

(చూ. కక్కసము.)

కక్కసము. వై. వి. 1. కళ. “కక్కసంబులకొనద

సదగాఁగవ్రేనీయును.” వై. 4, ఆ.—2. బాధ*;

(చూ. కక్కసించు.)—3. సంకటము*. “క. చే

రినఁగాసారాఖ్యుడు, రారమ్మనిమిగులనాదవిష్టు

నజోటిం, పారనొసఁగెఁగక్కసమని, గోరిపడ

కయిమినునాత్మికులచరితంబుల్.” పర. గ. ఆ.

—విణ. 1. కతివము; “ఉ. ఈ కక్కసపుందనంబు
కొలుగదనిసారెకుబుద్ధిచెప్పినన్.” ఉ. రా. 2,
ఆ.—2. కష్టము*. “క. ఒక్కనివిరివికి నెదొరల్,
పెక్కుండ్రై మెక్కనొకని వెంబడిననుల్, పె
క్కండ్రునిలువంబనులగు, గక్కసముకుడింపం
దెంపంగాఁగాకుండున్.” ఆము. ౪, ఆ.

కక్కనించే. వై. స. క్రి. 1. బాధించు*; “ఉ. పో
యినప్పటింజనక పుత్రివదల్బుల గక్కనింపం
గా, బోయెడురాత్నసీనిచయముంగని.” రా
మా. ౬, ఆ.—2. సంకటపరము*. (చూ. కక్క
సము.)

కక్కిరికిక్కిరి. దే. విణ. తాఱుమాఱు.

కక్కు. దే. స. క్రి. 1. కడుపులోనిది వెలిపుచ్చు;
2. వెడలించు. “నీ. సరకునేయమియునుసభ
లోనులాకుని బంచియాడించినపరుసదనము,
గక్కించి.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—వి. అంపముతా
యిలోనగునానికిఁగలుగజేసిడుగఱుకు. (ఈ
యర్థమందిది కఱకుయొక్కమాఱురూపము.)

కక్కుఁదెవులు. దే. వి. (కక్క+తెవులు.) వ్యాధి
విశేషము.

కక్కుడు. దే. వి. కక్కుట.

కక్కుటితి. దే. వి. 1. ఆశ్రద్ధ; 2. లోభము. “చ.
కొలుకులఁబెట్టిపీరినడకించితోలంగెద మన్నవట్టి
క. క్కుటితియకాని వైవమనుకూలముగాదు.”
జై. ౬, ఆ.

కక్కుటితికాడు. దే. విణ. 1. ఆశ్రద్ధగలవాడు;
2. లోభి. “ద్వి. కడగిపీనుఁగుమోడఁగంచంబు
పెట్టి. కుడువఁగాఱాచు కక్కుటితికాడీతఁ
డు.” హరిశ్చ. ౨, భా.

కక్కువాయి. ద్వ. వి. కాసురోగవిశేషము.

కక్కిర. వై. వి. పక్షివిశేషము. “గీ. గద్దయునుగాకి
కముఁజానుగక్కిరయును.” హరిశ్చ. ౨, ఆ. (క్ర
క్కిరయొక్కరూపాంతరము.)

కక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కచ్చే; 2. పోటి. అ. పుం.
ము. 1. చంక; 2. కసము; 3. గడ్డి; 4. పొద;
5. ఎండినయడవి.

కక్షపాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కకపాల. “ఎ. గీ. అక్ష
మాలనుపక్షులకక్షపాల.” సా. 3, ఆ.

కక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తొట్టికట్టు; 2. మొలనూ
లు; 3. ఏనుఁగునడుమునఁజేడుమోకు; 4. వాఁ
కుడు.

కగ్గము. వై. వి. కత్తి, ఖడ్గము.

కచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు. అ. పుం. ము.

1. వెండ్రుక; 2. కట్టు; 3. ఎండినపుండు. దు.
బృహస్పతికొడుకు.

కచంకనము. సం. వి. అ. న. నిర్ణయింపఁబడినదినము
నందుంచెడి యంగళ్లవరుస. సంత.

కచంగల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జంతువులు మిక్కిలి తఱ
చుగాఁగలనేల.

కచిక్కు. దే. వి. పొడుచుటయందగు ద్వ్యన్యనుకరణ
ము. “ద్వి. చికటారిఁగొందికచిక్కునఁబొడిచె.”

విష్టు. ఉ. ౪, ఆ.

కచేలము. సం. వి. అ. న. జాబుమడుపు.

కచేరి. కచ్చేరి. హిం. వి. కొలుపుకూటము, ఉద్యో
గశాల.

కచోలము. సం. వి. అ. పుం. మానవిశేషము.

కచ్చరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మయిలది.

కచ్చా. హిం. విణ. పచ్చి, తక్కువ, నీచమైన.

కచ్చి. దే. వి. (సాలెవాడు) లేక కొయ్యలను పడు
గునందుఁ జొప్పించెడు సందు.

కచ్చించే. యు. దే. స. క్రి. సారెలలోనగునాని
నడపు. వై. అ. క్రి. కచ్చంగట్టు. “క. కచ్చించిమ
ల్లులిద్దఱు, మచ్చరమునలాపు మెఱయమత్తకరు
లురెం, డిచ్చజను దెంచుచాడున్, నచ్చటికేతెం
చినిలిచిరధిపతియెదురన్.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

కచ్చిక. దే. వి. కాలిన పిడకతునుక.

కచ్చితము. వై. విణ. ఎచ్చితక్కువలలేక సరిగానుం
డునది*.

కచ్చియ. వై. వి. కలహము*

కచ్చ. వై. వి. కచ్చియయొక్కరూపాంతరము.

కచ్చపోతు. ద్వ. విణ. కలహకీలుడు.

కచ్చేరి. వై. వి. 1. న్యాయవిచారణస్థలము; 2. వినో
దగోష్ఠి*.

కచ్చోరము. వై. వి. కచ్చారము*. (దీనినే గంద
కచ్చోరమందురు.)

కచ్చే. వై. వి. 1. వెనుకఁజెక్కుకొనెడు దోపతికొం
గు; 2. కాసె*; “గీ. కచ్చయమరంబట్టికాళ్లును
జేతులు, వ్రేలమత్తగజములీల మెఱయ, ముష్టిబ
లువు నెఱయముక్కునవారేను, నెత్తురొలక మ
ల్లునెట్టివెచ్చె.” భార. విరా. ౨, ఆ.—3. గోచి*.
“నీ. మొలకచ్చకట్టుపైమెలగినపచ్చనినునుఁగొం
గుదిండుగానులిచికట్టి.” హరి. పూ. 2, ఆ.

కచ్చేడము. యు. దే. వి. దూదిజీలకఱ్ఱలోనగువానిఁ దెచ్చెడుబండి. వై. కావీనము. “ఎ, గీ. ఇనుప కచ్చడాల్ కట్టుకొనుమునిచ్చులెల్ల.” సాన్వి. ౨, ఆ.

కచ్చే. యు. దే. స. క్రి. సారలులోనగువానినడపు. వి. 1. గర్వము; “నీ. పరుసతోనోపధీనల్ల మత్తులుకాంతివైభవలక్ష్మీకచ్చువదల.” కాశీ. ౧, ఆ.—2. తేను; “ఉ. పంచశీలముఖుండుతుదబాణమునజగమెల్లగెల్పియ, భగించితపుష్పపుష్టి మరుదావళినింపగనిప్పుడల్లము, ద్రించినజాడఁ దెల్పెనుదతీమధుపంబుపరిచ్చదచ్చటా, కంచుకి తోత్తులంబుతుదకచ్చునఁజక్కియ చంచలాకృతిఁ.” వసు. ౪, ఆ.—౩. సిగబంతి. “ఎ, గీ. భానుబింబుపాడిచెఁబ్రభాతలక్ష్మీ, కబరిభారంబు మీడిచెంగలవకచ్చు.” కాశీ. 3, ఆ.—4. పెద్దవాసాము. వై. ఆన. “నీ. క్షీరోదమధ్యస్థనీరత్న నగనహాగర్భనివాసంబుకచ్చువదలి.” పాండు. ౨, ఆ.

కచ్చేకొను. దే. స. క్రి. ఆశించు. “వారలీమేలంబుల్ పచరించికచ్చుకొనిరే.” రసి. ౫, ఆ.

కచ్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చివుట; 2. ఒకమాతృక. (చూ. మాతృక.) అ. పుం. ము. 1. వెనుకచెక్కుకొనెడుదోవతికొంగు; 2. గోచి; 3. కసెము; 4. ఓడయంగము; 5. దరి; 6. పూదోల; 7. ప్రక్క; 8. నందివృక్షము.

కచ్చటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావీనము, గోచి.

కచ్చపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తాచేలు; 2. ఒకనిధి; 3. మల్లబంధవిశేషము.

కచ్చపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుతాచేలు; 2. సరస్వతియొక్కపీఠే; 3. మొటిము.

కచ్చర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గంట్లకచోరము; 2. రెగడిదూల; 3. వాకుడు.

కచ్చరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జారుడు. విణ. గజ్జిగలవాడు.

కచ్చపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విచర్చిక, గజ్జి.

కచ్చార్కము. సం. వి. ఆ. పుం. గండకచోరము.

కచ్చారము. సం. వి. ఆ. పుం. గంట్లకచోరము.

కజ్జలము. సం. వి. ఆ. న. 1. కాటక; 2. చీకటి. పుం. మబ్బు.

కజ్యా, ఖజ్యా. హిం. వి. పొరు, జేగడము.

కజ్జాయము. వై. వి. కజ్జాయము, భక్ష్యము. “కజాయంబులిందెన్నేనున్నవిక్రొత్తయట్టికల.” పాండు. ౪, ఆ. (కజ్జాయయొక్కరూపాంతరము.)

కజ్జము. వై. వి. —వై. — “కజ్జంబులునుబండ్లు గంధమాల్యంబులు ధృతరాష్ట్రసుతులుపుత్రేర.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కజ్జాయము. వై. వి. (కజ్జాయయొక్కరూపాంతరము.) కజ్జారము. వై. వి. ఖజ్జారము. “మ. సురపాన్మల్కలిగొట్టు చందుగులు కజ్జారంబులబ్ధిందలఁ.” య. ౫, ఆ.

కట. దే. అన్య. సంతాపమునుదెలుపును. “గీ. కటవియోగిలోకంబులకటకటబడ.” సా. ౨, ఆ. (రూ. కటా. ఆ. ప్రేడితముండుకటకట, కటకటా.) కటంబగుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) తూరణంబెడువాడు.

కటంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడేనుగు; 2. కటుకరోహిణి; 3. గొంతెనుగోరు.

కటకట. దే. వి. కొలుకుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (పండ్లు కటకటకొలకెను.) (చూ. గోండ్రించు.)

కటకటబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కటకట+పడు.) 1. కోపించు; “గీ. అనినగటకటబడియట్లులాడులెల్ల, నతనివిజయమునందియమనుటగాదె.” సం. “ఇత్యుక్తః కువీరోరాజా మత్స్యః పాండవ మబ్రవీత్.” భార. విరా. ౫, ఆ.—2. బాధపడు. “క. పందిజనంబులుమాగధ, బృందంబులు సంస్తులింపఁబెంపొందుచుమ్రో, లందిరిగెడు క్రవ్యాదుల, క్రందున నీవీను లిపుడు గటకటబడవే.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

కటకటాలు. దే. వి. బ. ఇనుపకమ్ములులోనగువానిచే నేర్పఱచెడియడ్లు, (రూ.) కటకటాకమ్ములు. కటకము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. కడియము; 2. కొండనడుము; 3. ఏనుగుకొమ్మనకువేసెడు పొన్ను; 4. రాజధాని; 5. సముద్రమునందుగలిగెడి యుప్పు.

కటకరము. వై. వి. గంధర్వమృగము. “నీ. గంధర్వమానుగడంతికటకరమంచనగాను.” ఆం. భే. ద్వి. సిం.

కటకాముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (జోట్లన నడిమిత్తేళ్లసందునఁ బొటన త్రేలుపొప్పించి యటచేతినాయవ్రాల్చి యం

గరపువ్రేలిని జటికెనవ్రేలిని నిండుకంఠపంచి
పాడవుగాబట్టినది.)

కటకారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చాచలల్లువాఁ
డు; 2. మేదరవాడు.

కటపెట. దే. వి. ఒరయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణ
ము. “ద్వీ. కఠినోరుదంప్రలుకటపెటమెరయ.”

భాగ. 2, స్కం.

కటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానేరుతీగ; 2. ఒకా
నొక మ్రాను.

కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుగుచెక్కిలి;
2. చాచ; 3. అతిశయము; 4. పీనుగు; 5. ప్రతి
జ్ఞ; 6. మొల; 7. శ్మశానము.

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను; 2. కడ
కంటిమాపు.

కటాక్షిండ్. సం. స. క్రి. కడకంటింజూచు.

కటాదము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.

కటారి. వై. వి. 1. కత్తి. “చ. కలకలనవ్వుచుకొన్న
పశిఖామణిహెనున్న గనిబులోనియి, ట్టలపుమె
లుంగుచాయల బెడంగుకటారి జరినదూసిమం,
త్రులుగనశూరునున్నుక అటుక్కునద్రుంచె.”
ఉ. రా. 2. ఆ.—2. బాతు. “కలికిమిటారియం
గజుకటారి.” శశాం. ౪, ఆ.

కటారికత్తియ. వై. వి. కటారిగలది. (ఆడుది.)

“ఒక్కొకటింబువుఁబోండ్లుకటారికత్తియిల్.”

కళా. ౧, ఆ. (రూ. కటారికత్తె.)

కటారికాడు. వై. వి. కటారిగలవాడు. “బిరు
దుకటారికాంధ్రు.” కళా. ౨, ఆ.

కటారు. వై. వి. కత్తి. “చ. భర్తయొక్క శరమొక
టేసిత్తెల్లకవెనన్నిగుడకొనజుకెంగటారునక.”

“గీ. చొచ్చెగొలుతునెలకు. మారుపై మారుడ
నుచు కటారుబోలి.” ఉ. రా. 2. ఆ. (ఈ గం
భకర్త ప్రయోగములయందుమాత్రమిది యొకా
రాంతముగాఁ గానబడుచున్నది.)—2. బాతు.

కటాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మానెలోనగున
వికాచెడి కడవ; 2. కప్పెర; 3. తాచేటివెన్ను
చిప్ప; 4. ఒకామెక దీవి; 5. అప్పుడే కొమ్ములు
తలచూపెడి యెనుపదూడ.

కటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొల. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలి.

కటిక. వై. వి. మాంసమమ్మువాడు. “గీ. కటికవాని
లునాటికిగన్నుపెట్ట.” భల్లా. ౧, ఆ.—2. వెండి
బెత్తెనువాడు. “వ. బంగారుజలపోతబెత్తెంబు

లనటనఘటియిల్లగటికవారుసాచకు బరాబరిసే
యించునేగుడేర.” కళా. 2, ఆ. (కట్టికయొక్క
రూపాంతరము.) (మా. కట్టిక.)

కటికమెకము. వై. వి. ఖడ్గమృగము.

కటికి. దే. వి. అ. పుం. 1. అధికము. “కటికినవ్వు.”—2. క
ఠినము. “కటికినేల.”—3. సాంద్రము. “కటికి
నీరకటి.”

కటినము. సం. వి. అ. న. పత్రఫలాదులుంచెడుబుట్ట.
కటిల్లకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కన్ను; 2. కాయకఠి;
3. నల్లగడ్డెరి.

కటిరము. సం. వి. అ. పుం. మొల. “నీ. పట్టనూ
త్రమయంబుపసిడియొడ్డాఁమేయిగురుబోడి
కటిరమెక్కెనొక్కొ.” కాశీ. ౪, ఆ.

కటుంభర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

కటుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి. ఆ. న.
ము. సొంటి పిప్పలి మిరియములు.

కటాక్షు. దే. వి. కొలుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము.

కటుతుంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేదుగల సార.

కటుమరలు. దే. వి. బ. చెక్కిళ్ల మీదిభాగములు,
నానువు. “నీ. తరుకుఁజెప్పులువెల్లదనముమెల్ల
నందాల్చె గనరానికటుమరల్పెనుపునొంద.”
చంద్రా. ౧, ఆ.

కటురోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

కటువు. ఉభ. వై. వి. పాడె. సం. వి. ఉ. స్త్రీ.

1. కటుకరోహిణి; 2. నల్లంబ; 3. ప్రేంకణము.

న. కానిపని. పుం. 1. కారము; 2. వాసన. వి. ౧.

1. ఇంపుకానిది; 2. కారముగలది; 3. మచ్చరము
గలది; 4. వాడిమిగలది; 5. వాసనగలది.

కటోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాటవీణ, కిన్నెర.

కట్ట. దే. వి. 1. మాపు; 2. చెఱువులోనగునానికట్ట.

అవ్య. సంతాపమునుదెలుపునది, (రూ.) కట్టా.

కట్టకడ. దే. వి. (కడ+కడ.) అన్నిటికిగడ.

కట్టడ. దే. వి. 1. నియమము; “క. ఏయేకట్టడలె
స్సరి, కాయకట్టడలతప్పుకధితతిప్రజలక, నా
యమునఁబ్రోవవలయుగృ, పారయతుండైతస్క
రాదిబాధబడుపుచుక.” కళా. 2, ఆ.—2. తీరు.

“క. వీరలమునివేపంబుల. కారణమునఁగాకయొ
డలికట్టడయుముఖ, శ్రీరామణీయకంబును, మీ
రమణునియట్లకాదెయిరువురకరయొక.” నిర్వ.
౧౦, ఆ.

కట్టచేయు. దే. స. క్రి. అజ్ఞాపించు. “మ. జననీ భూపతిధర్మసందనునియజ్ఞంబర్చిలింజాడగో, రిన సుంగట్టడచేసెబట్టణము వారింగించుబొమ్మంచు.” కై. ౨, ఆ.

కట్టనము. దే. వి. 1. కామక; “నీ. గాండీవికినిమేలు కట్టనంబులమర్చిస్వర్గపేటికలందుసంఘటించి.”

కై. 2, ఆ.—2. బంధనము. “ఉక్కుటులులరాకట్టనపుటెడలోగైకొనినఱకుట.” హరి. ఉ. ౨, ఆ.

కట్టరము. వై. వి. నాట్యబంధము, (చూ. కంట.)

కట్టిడి. దే. విణ. (కట్టు+ఇడి.) క్రూరుడు. “తా. అనిచుండొకనాడువాడిమిఁజతుర్యాధిధాన్వితుండైపెను, గానందెవ్వలుగట్టియేగుప్రజలంగట్టిండియెదోచినీ, గానకార్యుచునుండెడప్పిగొనిమధ్యాహ్నతపాపాతజ, గ్లానిందత్సమయారకాసరముబోలంజాలినల్లిక్కులక.” పాం. దు. ౫, ఆ.

కట్టిక. వై. వి. వెండిబెత్తమువాడు*. “ద్వి. కోఁతి కట్టికలుసాగుబళాయనంగ, నేతామువలెదారుండేతెంచియొక్కె.” రా. కిష్కిం, కాం.

కట్టియ. వై. వి. 1. కామము; 2. దండము; “క. కట్టియఁజేకొనిఁడేగం, బట్టియుబుసుపొకఁబాలముఁబట్టినజాలుక, దొట్టినక్రొవ్వులుగలయవి, చెట్టిడిచినఁజేపెడెమిచెప్పంబులుగలల్.” స్వా. ర, ఆ.—3. బాణము*. “ఉ. కట్టియవెచెనెన్నుదురుగాడభవత్తనయుండుమాదిలే, బట్టిని.”

భార. శల్య. ౧, ఆ.

కట్టు. దే. అ. క్రి. 1. (అవులొనగునది) గర్భముధరించు; 2. నిబద్ధమగు. “కట్టువిజ్ఞాత్రములు.”

మార్క. ౨, ఆ. (అంచెలుగట్టు, అంటలుగట్టు, అట్టుకట్టు, కరుడుకట్టు, కాలవలుగట్టు, గెలుగుగట్టు, ఇత్యాదులయందది అగుభాత్యేకర్థకమనియెఱుంగవలయు.)—స. క్రి. 1. బంధించు; 2. ఆ

లోపించు; “క. దోమరిపీఠకన్యకపై, దోపంబులుగట్టిరిత్తదూపించిన.” విజ్ఞా. అపా, కాం.—3. కూడఁబెట్టు; “క.ముకకట్టినకర్తృఫలబులు, నెట్టినభోగింపకుండనేర్తురమునజల్.” భార. ఆఁ.

౫, ఆ.—4. నిర్మించు; (ఇల్లుకట్టు లోనగునది.)—

5. (ఇప్రము)ధరించు; “నీ. కట్టంగదోడబుయ్యఁబెట్టఁగొఱతలేకానందిమంచెడునర్థలందు.” ని

ర్వ. ౧, ఆ.—వి. 1. బంధము; 2. తొట్టికట్టు;

3. వృద్ధధారణము; “కాళ్లయొప్పిదమాడుకట్ట

నుజ్జ్వలముచేయంగ.” భార. విరా. ౧, ఆ.—

4. నిబంధనము; 5. నిర్బంధము; 6. ప్రదేశము; “ఉ.

ఓర్తలతొంగిఁతెచెడు, ర్కట్టునముంగిటంగఁపు

గాండ్రయులుచ్చుచుఁజేతివీఁపురం, గట్టయుఁ

దాను జొచ్చెగఱకంతుని నోంకృతివాదదేవు

నిక.” కాశీ. ౬, ఆ. (ఇట్లు చనుకట్టులోనగున

వి.)—7. మితి; “క. ఏడకొమికొలమింటఁ

జాడము ముంగురులఁగూడుచుం గొనబునని, స్త్రీ

దేటికట్టుతప్పిన, చేడియ నికవైనఁబెడ్డినేయం

దగదే.” య. 3, ఆ.—8. ఉడికినకందిపప్పులొ

నగువానిరసము, యూషము; 9. (పొల్లయొక్క)

సమూహము. “గీ. సామరదిదృక్పథుఖసృక్షశిశి

చ, పుంజమహిభుకృతత్రప్రభంజనములు, నోక

వెఱుబాఁతొగల్గొనఁగూర్పవౌత, ఘట్టనలఁబాటు

పెనుబొల్లకట్టువోలె.” ఆము. ర, ఆ.

కట్టుగంటము. ద్వ. వి. (కట్టు+కంటము.) ఏనుగులోనగువానిఁ గట్టునట్టిస్తంభము. “గీ. కట్టుగంటంబువిలుచునుగంపుగజము.” హరి. పూ. ౯, ఆ. “వ. పసపార్శ్వకట్టుగంటంబులుకుందార్పబంధించిన.” (ఇక్కడకుక్కనుగట్టు నట్టిస్తంభము.) స్వా. ర, ఆ.

కట్టుగొంగు. దే. వి. (కట్టు+గొంగు.) కోకయొక్కకట్టుకొనుచెఱుగు.

కట్టుగొమ్మ. దే. వి. (కట్టు+గొమ్మ.) అనకట్టు.

కట్టుగొయ్య. దే. వి. (కట్టు+గొయ్య.) నాఁగటిమేడి.

కట్టుగోక. దే. వి. (కట్టు+గోక.) మొలనుధరించెడు

వస్త్రము, అంతరీయము. (ఇట్లు కట్టుబట్ట లోన

గునది.)

కట్టుక. దే. వి. గర్భస్థావము.

కట్టుగడ. దే. విణ. చేర్చిపెట్టినది. (ధాన్యము.)

కట్టుగొట్టు. దే. వి. (కట్టు+గొట్టు.) పనులను గట్టు

టకు కళ్లమునఁ బాఁచినగుంజ, మేధి.

కట్టుదొన. ద్వ. వి. కోఁతెలు. “నీ. నెనచరిత్రామృత

మునకుముజ్జగములజనులవీనులుకట్టుదొనలుగాఁ

గ.” చంద్రా. ౫, ఆ.

కట్టుపకాసి. ద్వ. వి. రణోద్యుక్తులైన శూరుడు.

“ఉ. కట్టుపకాసి దీర్ఘధృతకాయుడు తత్ప్రతి

హరపాలకుడు.” నిర్వ. ర, ఆ.

కట్టుపకాసు. దే. విణ. అచలఁడు. “చ. కనుగో

నిపార్షదుండవుడు కట్టుపకాసు వీఁకదాఁకే

నక.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కట్టుపడు. ద్వ. అ. క్రి. బద్ధమగు.

కట్టుపాటు. ద్వ. వి. 1. కట్టుపడుట; 2. నిబంధనము.

కట్టుబండి. దే. వి. సకలపరికరసహితమైన శకటము.

“ఉ. మొన్న మేరుగిరిపాటినికాచరినంతచేసెనే, డేవునగట్టుబండి నిద్రయిందలుఁజూడఁగనింత చేసె.” వి. పు. 2, ఆ.

కట్టుబడి. దే. వి. బంటునకిచ్చెడుమాన్యము. “నీ. ఇగురుతేతపుటెక్కటిలకు గుఱ్ఱపటపుమామిడి కట్టుబడిగఁజేసి.” చంద్ర.

కట్టుమట్టు. దే. వి. 1. పసులనకట్టువోటు; (దీని నీ యర్థమందు కట్టుమట్టుని వాడుచున్నారు.)

2. ఉనికితావు; “నీ. పాకారిముఖ్య దిక్పాలక నిలయంబుగ్రహతారకంబులకట్టుమట్టు.” భట్ట.

3. ఆ.-3. ఏర్పాటు. “వ. దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిగ్రహంబుగానప్పట్టణంబునుగ్రామజ్ఞనడవంగట్టు మట్టుచేసి.” రామా. ౫, ఆ.

కట్టుమామిడి. దే. వి. చిలుకలులోనగునవి కొఱకకుండు పండ్లుమాసికట్టబడిన మామిడికి.

కట్టుప్రాసు. దే. వి. తెప్ప, వలము.

కట్టుప. దే. వి. వెలుగు, వృత్తి. “నీ. ఆటతిప్పలుచచ్చిపాటండులుగూర్చికట్టువలన్నియుఁగాడు చేసి.” అచ్చ. సుం. కాం.

కట్టె. వై. వి. కట్టియయొక్కరూపాంతరము.

కట్టెడ. దే. వి. ఎడనెడ కట్టుగల సర్పవిశేషము.

కట్టెపాచర. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కట్టెవిలుపుమాట. ద్వ. వి. పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

కట్టుము. దే. వి. కానుక. “క. నానాదేశంబులధర, డేనాథులుగట్టుమిచ్చినెఱిబుత్తేరంగా.” హరి.

పూ. ౮, ఆ. (కట్టనముయొక్కరూపాంతరము.)

కట్టులము. సం. వి. అ. పుం. పినగుమ్మడుకి.

కట్టె. వై. వి. ఒకానొకరిగ, ఖట్టికి.

కట్టంక. దే. వి. పరుషడ్డలవైనంచెడి యొంటిగుడ్డ.

కట్టగుదియ. ద్వ. వి. ఆయుధవిశేషము, మునుడి.

కట్టజెట్టి. దే. వి. కట్టుగల పెద్దజెట్టి.

కట్టదండ. దే. వి. ఎడనెడ బంగారుకట్టుగుచ్చిన

నల్లపూసల సరము.

కట్టపురుగు. ద్వ. వి. సర్పవిశేషము.

కట్టబల్ల. ద్వ. వి. (కట్టు+బల్ల.) కత్తెరకాళ్లమడుపు బల్ల.

కట్లమారి. దే. విణ. కట్లుగలది. “నీ. కిన్నెరకాయలువన్నెవాసివియంచుఁ గట్లమారుల నుద్దిగట్టెదగునె.” చంద్ర.

కట్లసంచి. దే. వి. (కట్లు+సంచి.) చుట్టు అరలేర్పఱచి కుట్టిన నిడుపాటి గుండుసంచి.

కట్టి. వై. వి. మంచేపుడోలికి.

కట్టియ. దే. వి. బంగారు తూనికగుండు.

కట్టె. దే. వి. కట్టియొక్కరూపాంతరము.

కట్టంగము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము.

కతము. సం. వి. అ. పుం. కఠస్వరము. 1. ఒకానొక

ముసి; 2. ఆ ముసిచెప్పిన ముక్కలను జదువు

వాడు; 3. ఆ ముక్కలను దెలిసినవాడు.

కతారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; “క. ప్రతిఘ

టియింపఁగవచ్చునె, ప్రతిభటులకు ననుసమర

ఫల్లునుతోడఁ, శత్రోటిప్రధానకతార, త్తతకా

త్రపుతోడ లింగసచిపునితోడఁ.” భీ. ౧, ఆ.

“క. ఘోరక్రోధంబునన, వీర్రోత్తిమనాజ్ఞనొ

క్కపెనవన్నక్తం, చారిణినప్పడపట్టిక, తారిం

బునముక్కుఁజెవులుడగఁగోయఁ.” సం. “ఉ

ద్ధృతిశిఖింబిచ్చేదకర్ణనాసంఘహలిః.” రా.

ఆర. ౧, ఆ.-2. బాఁడు. “వ. కతార కుతారగ

దాదండ భిండివాల కరవాల కూలము సలముద్గర

తోమరచక్రాదినానాయకపరిపురబాహుదం

డుండును.” వీర. ౮, ఆ. “వ. కతారంబులబాడిచి

యొక గుతారంబులనఱికియు.” రా. యు. కాం.

కఠింజరము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగడ్డరకి.

కఠిన. సం. వి. అ. స్త్రీ. బెల్లపుచక్కెర. అ. న.ము.వంట

కుండ. విణ. గట్టి.

కఠిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖటిక, బలపము.

కఠిలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. కాఁకరకి.

3. నల్లగడ్డరకి.

కఠిల్లు. దే. వి. హత్యయందగుద్రవ్యనకరణము. “వ.

పరిహసితసిలేతరపాపాపాపాపంబులగు వివణ

పరిఘంబులొండొంటిందాకి కఠిల్లు పెఠిల్లు మ

నంబోరు కారుబోతుల కోలాహలంబులం బ్రతి

శబ్దంబులనుకోసలును.” స్వా. ౮, ఆ.

కఠోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము, గట్టి.

కడ. వై. వి. 1. దిక్కు; “గీ. రిక్కురాయఁడుతమి

మిఱఱకేలందెఱి, బెండ్లియగున నికడయనుపేరఁ

టాలు, మొనసియొరేనీటికైముంచుపిండి, కుం

డయనఁబ్రొద్దుమున్నీటఁగ్రంకెనంత.” అచ్చ.

ఆర, కాం.—2. అంతము* ; “నీ. నిడువునయా
రువుబడమరయై రెండు కడలనంబోనిధిగదిసి
యుండు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—3. దూరము* ; “వ.
ప్రాణవల్లభుండున్నవనంబునకరిగి కడనయుండి
పరికించి.” కళా. ౪, ఆ.—4. పార్శ్వము* ; “నీ.
హయము క్రేస్తులుకుగోయని రెండుకడలందు
వాగవట్టిరిమత్స్యవత్సపతులు.” కళా. 2, ఆ.—
5. సమీపము* ; “క. కడుననురక్తియు నేర్పును,
గడఁక యుగలవారినుఱకగడనగ నెస్తల్, నొ
డివెడువివేకశూన్యుల. కడనుండునుంతకంటె
గట్టముగదే.” ఆము. 3, ఆ.—6. స్థానము* ; విణ.
అంత్యము* ; “వ. ఎయ్యదికడగానిమ్మల్మండ
నగుదు.” భార. కాం. ౧, ఆ.

కడంగరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్లు; 2. పొల్లు
కసపు.

కడంగరీయము. సం. వి. అ. పుం. పొల్లుకసపుమేసెడి
యెద్దు.

కడంబము. సం. వి. అ. పుం. కలంబము, కూరనార.
కడఁ. డే. వి. యత్నము. “ఉ. దాననం, టందటి
మో వరాహము కడంక నదృశిత మయ్యె న
య్యెడఁ.” విక్ర. 3, ఆ.

కడకొఱవి. డే. వి. కాలిమిగిలిపొగసెడికట్టె. “క. జ్ఞా
తులుతమలోఁబొందిన, జేఱోమోదమునఁజేరి
చెలువొందుదుర, న్నితంబానిసగతివి, భూతిం
గడకొఱవులట్ల పొగయుదురధిపా.” భార.
ఉద్యో. ౨, ఆ.

కడఁగ. డే. అ. క్రి. యత్నించు. “క. మునినాథుని
పుమునుము, ట్రనె చెప్పినజూలుమఱికడఁగఁడు.”
ఉ. హరి. ౫, ఆ.

కడఁజ. డే. వి. గోకర్ణవృగము. “నీ. గోకర్ణనామం
బగునుగడఁజకడఁజనా.” ఆం. భా. ద్వి. సిం.

కడఁత. డే. వి. కంటికడ ప్రక్కవోటు, కణఁత. “ఎ,
గీ. కడఁతయనగళిరపార్శ్వమంతకారి.” ఆం,
భా. ద్వి. మ.

కడఁతి. డే. వి. గంధర్వవృగము. “పులలంద్రుం
చికడఁతులందునిమి,” శుక. ౧, ఆ.

కడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కడము + పడు.) తగ్గు.
“క. హరినూకరరూపంబున, హరిజాదిమృగా
కృతుల మహర్షులజంతై, హరసుతుడు పూజ్య
లైయుం, డర వారలగౌరవము కడంబడియెనొ
గో.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

కడకుఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి. (కడకుఁ + పోవు.) బ
హిష్టయగు.

కడకొఱవి. డే. వి. కాలఁగామిగిలినకట్టె. “ద్వి. పాం
తయొల్కలలోఁబొడవడికాలి, కొంతచిక్కిన
కడకొఱవులఁదెచ్చి.” హరిశ్చ. ౨, భా.

కడగండ్లమారి. డే. విణ. కష్టశీలఁడు.

కడగండ్లు. డే. వి. బ. (కడ + కండ్లు.) కష్టము.

కడగట్టు. ద్వ. స. క్రి. (కడ + కట్టు.) నిర్ణయించు.

“క. మునుమున్న కాదెయ్యర్యలు, వినుతనిజ్ఞా
నదృష్టివిధిఁదరముగగ, న్నొనికడగట్టినవారి, తని
యీదృశభావచేష్టితములభిలములఁ.” హరి.
పూ. ౨, ఆ.

కడగన్ను. ద్వ. వి. (కడ + కన్ను.) కటాక్షము.

కడగొట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (కడ + కొట్టు.) చచ్చు.

“మ. కడసెక్కురుప్పలుడింక వేసెనెఱఁగల్గి
టైక్కుబులలోసింగముల్, కడగొట్టెఁ.” సా. ౧,
ఆ.—విణ. కడపటి. (కడగొట్టుకొడుకు, కడగొ
ట్టుచెల్లెలు. మొ.)

కడచేను. ద్వ. అ. క్రి. 1. చచ్చు; “నీ. జననాథశ
ల్కండుసమనె సౌబలఁడు గీటడఁగ నులూకుం
డునుడిసెనకల, సంశప్తకులుగడచనిరి.” భార.

శల్య. ౧, ఆ.—2. నశించు; “గీ. ఇట్లుచేశిక్తి
యెల్లనుగడచన్న, నతఁడు నేలవ్రాసెనతరయును
న.” భార. ఆను. ౧, ఆ.—3. ముగియు. “క. ఆ

నఘాయాయజ్ఞమువిధి, సనాథముత్పక్రయో
గసంపూర్ణంబు, య్యనుగడచననేరదునడు. మన
యుడుగునుభూసుగోత్తమనిమిత్తమునఁ.” భార.

ఆది. ౨, ఆ.—౪. క్రి. దాటు. “క. వననిధిని
లిలంగడ, చనువానిప్రసాదమొంది నతులు గృ

హంబుల్, ధనములుఁభిలనుఖంబులు, మనమా
రంగాంతురోలిమర్కటులెల్లఁ.” రా. కిష్కిం. ౧౦.

కాం.

కడచే. డే. అ. క్రి. 1. గతించు; “క. చింతింపకు
కడచినపనికి.”—2. చచ్చు; “క. మహాహను
ననె, వ్యనిచేజటాయువీలైన, ఘనఁడాదశరఫ

సఖుండుకడచెనెయకటా.” రా. కిష్కిం. ౧౦.

—3. నశించు; “నీ. అలివేణివదనచంద్రామృతం
బునఁగానికడచునేమోహంధకారభరము.” భా

ను. ౪, ఆ.—4. మేరమీఱు; “ఎ. గీ. ధరణిధర
ములుగూలంగధరణివడక, జలధు లహంపొగ

డవగ." మార్క. ౨, ఆ.-5. హెచ్చు. "క. వడిగల్గిహంసగతికిం, గడవబలుచు వారును." భో. ౫, ఆ.-౧౮. క్రి. దాటు. "గీ. ఆలనుమం తునివీడ్చినియర్కవంశ, ఘనులుగంగాతరం గడిగడవి." రామ. ౫, ఆ.

కడచేక్క. వై. వి. రేపటిసత్త్రము.

కడతెగు. ద్వ. అ. క్రి. సమాప్తమగు. "క. ఉడుమం డలంబుదాకను, వడినేగితిగోటదాటు వచ్చు నొయంతుక, గడతెగకయంతకంతకు, బొడవ యొను నాకుదాటిపోరాదయ్యె." మై. ౨, ఆ. కడతేలు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "నీ. శార్దూల ముఖుడేల్లెస్తనితహస్తుడుసెల్లెదీర్ఘజహ్వండు గడతేటిపోయె." అచ్చ. సుం, కాం.-2. తీలు; "అల్లకాదే విరహజ్వరంబుకడతేలునె." భో. 3, ఆ.-3. సమాప్తమగు. "నీ. ధ్రువమండలంబు నరుంధతిగనుశక్తికంటికిగలుగంగ గానకున్న, ముక్తునలపలకైక్కవాసినయట్టుదోచినబూర్ణచంద్రుండుమలిను, డైకానవచ్చిననాయువు సంవత్సరంబున గడతేలురాజముఖ్య." భార. కాం. ౬, ఆ.

కడప. య. దే. వి. ఇంటిగడప, దేహలి. (కొన్ని దేశములయందెట్లు పరుషాదిగా వాడుచున్నారు.) -వై. కదంబము?

కడపల. వై. వి. అంతము. "ఎ, గీ. ఏది మొదలేదికడ పలయేది మగ్ధము." భీ. ౬, ఆ.

కడపు. దే. ప్రే. 1. ఇయ్యకపావున; "ఏపట్టునన ర్థులంగడప." భో. 3, ఆ.-2. చంపు; "నీ. ప్రక్కనిదితుండైన రాకొమారునిజేరి బిగియార గుత్తుకపిసికకడపి." హరిశ్చ. ౫, ఆ.-3. త్రోలు; "అరదంబుదారకుండుగడప." ఉ. హరి. ౪, ఆ.-4. వదలు. "చ. నీయనుజాలనల్పురంగడపు ముగ్ధునచేతకుసమృతించితిక." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

కడపుడేయ. దే. వి. (కడపు+చేయి.) చుక్కాను, అరిత్రము. "నీ. వైరినైనాగిల్లిలోవచ్చు గెల్పుల నావగడజేర్చుప్రాకుడుగడపుడేయి." పా. ౧, ఆ.

కడమ. దే. వి. 1. కొఱత; "క. కడమయొకింతయు వలదని." హరి. ఉ. 3, ఆ.-2. శేషము. "క. మొదలనాకుంగలిగిన, యదిశంఖసుదర్శనాం కనాదినహితమై, పాదలెడిప్రవ్రత్యియెకనడ, పె

దగడమయుబడుచునిమ్మప్రేమదలిర్పక." ప. ర. ౪, ఆ.

కడమపడు. ద్వ. అ. క్రి. కొఱతపడు.

కడముంత. ద్వ. వి. కొయ్యముంతపంటి చిన్నమట్టి పాత్రము.

కడముట్టు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సమాప్తమగు; "నీ. తన నేవగాయరందరుడు గట్టింతుకంపులహజారము | కడముట్టెనొక్కొ." కభా 3, ఆ.-2. సిద్ధించు. "క. నీవలన కడముట్టిన, దైవతమహిమయును." పాండు. ౧, ఆ.

కడయెత్తు. ద్వ. వి. (కడ+యెత్తు.) గృహవిశేషము యొక్క చుట్టుగోడయందలి కంబములమీది దూలము.

కడలి. దే. వి. మున్నీరు, సముద్రము.

కడలికూతురు. దే. వి. సిరి, లక్ష్మి.

కడలితేడు. దే. వి. నీటిరాయండు, వరుణుడు.

కడలివెన్న. దే. వి. చంద్రుడు. "రగడ. కడలివెన్న యువేడివేలుపుగాడుప్పనగ్గియు నెల్లగాములు." అచ్చ. యు. కాం.

కడలు. దే. వి. అల. "నీ. తూలెడుపయ్యెదదుఃఖాం బునిధిలోనగడలుచందంబునగడలుకొనగ." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కడలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క.వి డువకకావేనియిం, పడరకొన్నానంబునేయున నఘులకు సిరుల్, గడలుకొను." శేష. ౪, ఆ.-2. ఉప్పొంగు; "గీ. ఇవిధమునగృహ్లాడేగినపి దపటి, కథవినంగనాకుగొతుకంబు, మనమునిం డిగడలుకొనుచున్నయదివివ, రించిచెప్ప ముని వరేణ్యయనుడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.-3. వ్యాపించు. (రూ. కడల్కొను. "వీకంగేన రంబుల్లడల్కొన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.)

కడలాత్తు. ద్వ. అ. క్రి. (కడలు+అత్తు.) వ్యాపించు. "నీ. కరమాలములజిగి కడలాత్తి." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కడవ. వై. వి. పెద్దకుండ?

కడవబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కడవ+పడు.) గతిం చు. "గీ. కడవబడిమున్ను పమ్మిం, గడుకొనివ డినవియకానికర్రాసుతులం, బడనీనింక." భార. ఆది. ౨, ఆ. (స్వాధ్యమునపడు.)

కడవటిలు. ద్వ. వి. వాడ్యవిశేషము, తుడుము.

కడవసము. దే. వి. ౧. ౧. “క. కడవసములుగోల
లుగ, పుడములువీరలధనంబు.” భార. ఆది. ౨, ఆ.

కడవాడు. ద్వ. వి. ౧. ౧. అనుభవం; ౨. కనిపించు.
“నీ. గారావు మాతల్లికడవాడగానియేగఁబుతం
పగడవాడగాఁజూచుయ్య.” స్వా. ౫, ఆ.

కడవెల్లు. ద్వ. అ. క్రి. సమాప్తముగ. స. క్రి. దా.
టు. “ఎ. గీ. విరహవారిధి నేగడవెల్లులెపుడు.”
ప్రభా. ౩, ఆ.

కడవరము. దే. వి. శ్యావశేషము. “నీ. కన్న లేడుల
మీదగాటంపువీరంపుఁగడవరంబులుఁజోఁచిగం
డడంచు.” రసి. ౧, ఆ.

కడాని. దే. వి. అపరంజి, తప్తకాంచనము.

కడారము. సం. వి. ఆ. పుం. గోరోజేనమువంటి
వర్ణము. వి. గోరోజేనమువంటి వర్ణముగలది.

కడాసము. దే. వి. కడవసముయొక్కరూపాంతరము.
“నీ. చర్చనామముకడాసముకడవసమన.” ఆం.
భా. ద్వి. ౨.

కడి. దే. వి. ౧. కబళము, ౨. వాసన. “నీ. కడివోడు
నాకిప్పు పడఁతి యాగేదంగి నన గడివోమిముం
దఱికిఁజూడు.” ఆము. ౨, ఆ.

కడిది. దే. వి. ఆపద. “క. ఆదిద్రాగుడనకయిపు
టి, కడిదికి నేమాంసమైన గ్రక్కనఁగొనిరం, డె
డనేయకనుచుననిసిన, గడువడినలపురుసుబో
యిగపానములోనక.” పంచ. నా. ౧, ఆ.—
వి. ౧. అధికము; “చ. ఆత్మశరీరకర్తనం, బసఘుఁ
డు చేసిచేసి తనయంగమునం గలమాంసమెల్లఁజె,
ట్టిననుగపోతభాగము కడిందిగ డించుచునుండెన
త్తులక.” భార. ఆర. ౩, ఆ.—౨. అశక్యము;
“ఎ, గీ. నవనీపావని యనుదినముఁ బరప్రేక్ష్య
లై, యునికిదలఁచనర్థమునకచూచె, యట్టిదుఃఖుల
బ్రమైనట్టియర్థంబు, విడుచుటెప్పిగమనఁగడిది
కాదె.” భార. ఆర. ౬, ఆ.—౩. కఠినము. “చ.
అనుపమముల్ రత్నిపురులుంటుట నర్హములంచుఁ
గప్పిపె, ట్టినపుపుబంతులీసతికడిందిచనుంగవ.”
కళా. ౨, ఆ.

కడికండలు. ద్వ. వి. బ. ఖండఖండములు. “ఖడ్గో
మునిమేనుకడికండలుగఁజేసి.” య. ౩, ఆ.

కడిగొను. దే. అ. క్రి. (కడి+కొను.) కబళించు.
“క. మెచ్చినమచ్చికగలిగిన, నిచ్చిననీవచ్చుఁగాక
యచ్చుశోరులకుక, జిచ్చుగడిగొనఁగవచ్చునె,

చిచ్చుఁజూపచ్చుపడిన శివునకుఁదక్కక.” భా.
గ. ౨, స్కం.

కడితము. వై. వి. ఖట్టించిన నీలపటపురెక్కపున్న
ము. “ఉ. డక్కఁగవ్రాసితొమునుపటమునయం
దునుశర్తపాపముల్, రెక్కయెఱుంగరాదులవశే
శమువానికినట్టివ్రాతయం, దక్కజమిప్పుడొ
క్కటియునత్తరరూపములేదుదేవనే, డక్కడితం
బుగట్టియిడినట్టులయున్నది కప్పదేలుచుక.”
పాండు. ౫, ఆ.

కడితి. దే. వి. గోకర్ణమృగము. “వ. వీడికడితికడు
పు నురవడికి విఱిగిపడిన విటపి విటపంబుల.”
స్వా. ౪, ఆ.

కడిమి. యు. దే. వి. ౧. అతిశయము; “ఎ, గీ. కిసిసి
యాడఁటికడిమినయ్య నిలనుతుఁడు.” ఉ. రా.
౫, ఆ. “క. కేలికమనీయకానన, పాలికెఱుప
డిమరంగపాలికళాబిం, బాలికలబాలికడిమిక,
బాలికఁదెచ్చిరివిహారభవనంబునకుక.” వసు. ౩,
ఆ. — ౨. ఆర్థికము; “చ. వెరవునలావునంగడి
మివీరమునంబాలుపొందురాచదేవర.” య. ౨,
ఆ. — ౩. పరాక్రమము. “గీ. నీలఁడంతకఱు
దేలువెండ్రుకలరా, కానీబంటుఁబొదివికడిమి
మెక్క, కడిమిఁదెలికివైచెగడిమిజేతేలమి, న్ను
నఁజెలంగికన్గొనుచుఁబొగడఁగ.” అచ్చ. యు.
కాం. (ఈ యర్థము ప్రశస్తముగాఁ వోఁచలేదు.)
—వై. కడపి. (దీనిభేదములు—నీరుకడిమి, బట్ట
కడిమి.)

కడిమిడి. దే. వి. పచ్చికగలది (నేల). “వ. పచ్చ
నికడిమిడిపట్టునం జటాయువుదలంచినర్థపూ
తంబుగాఁ బిండంబువెట్టి.” సం. “శకునాయ ప
దోరామీరమ్యోహరితకాద్యరే.” రా. ఆర. ౨, ఆ.

కడియపుటట్టు. ద్వ. వి. (కడియము+అట్టు.) భక్త్య
విశేషము. “నీ. బుడుకులనుకియలఁగడియం
పుటట్టువెన్నప్పాలువడియంబులపుడాల.”
కళా. ౨, ఆ.

కడియము. వై. వి. హస్తభూషావిశేషము, కటకము.

కడిలము. వై. వి. ౨. కాసుకచెట్టు.

కడివోవు. దే. అ. క్రి. (కడి+వోవు.) చెడు. “శ
ర్తికడివోయిననించుకలజ్జలావునక.” ఉ. హ. ౧,
౫, ఆ. “ద్వి. ఎలనవ్వుకడివోవదనఁగడుదప్పి,
హరిశ్చ. ౧, ఆ.

కడు. దే. ద్ర. అత్యంతము. (వృత్తియందచ్చుపరము నువోడకారమునకు టకారద్వయమాదేశంబగు. ఉదా. కట్టనగు, కట్టనపు, కట్టలుక, కట్టాణి, కట్టాయితము, కట్టావి, కట్టెండ, కట్టెదురు, కట్టెట్ట. మొ. (మా. ముడియ.)

కడుదురు. వై. వి. కందురీగ, గండోలి.

కడుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; “క. వెల యాలివలపుకడుకో, వెలకుక వగలేకవాడు వెనక జీకటలక, గలవారియిండ్లచెలలకు, గలవారపుసాము వెరజిగొనునజొచ్చెక.” శేష. ౪, ఆ.-2. ఉత్సహించు. “క. కడగిపుకొదరుండ మరక, బడగవడిక వైవి వామపాదంబునడే, దృఢవానిటొమ్మదొంచెక, గడుకొనియనుర యునులేచికడునుడ్డుకడై.” భార. ఆది. ౬, ఆ.

కడుగు. దే. అ. క్రి. ప్రత్యుళించు. వి. వియ్యములో నగునవి కడిగిననీరు, తండురీగును.

కడుజు. దే. వి. శ్రేయవిశేషము. (మా. అబుజు.)

కడుపు. వై. వి. 1. కుక్షి; 2. గర్భము.

కడుపుమంట. ద్వ. వి. ఓరువలేనీతనము, ఈర్ష్య.

కడుపూడ. ద్వ. వి. (కడుపు+పూడ.) 1. జలముల ములకట్టికడుపుబ్బరించెడిపకుగోగము; “గీ. నరి డిపువ్వుకప్పనాపురుగడుపూడ, యడరుచ్చి క్రియనగనడరి.” హరి. పూ. ౬, ఆ.-2. ఈర్ష్య.

కడుపేడు. దే. వి. (కడుక+పేడు.) మేదరవాడు కట్టుకట్టెడు సన్నని పెదురుపేడు.

కడుపు. దే. అ. క్రి. కడుగుయొక్కరూపాంతరము.

కడెము. వై. వి. కడియముయొక్కరూపాంతరము.

కడ్డు. దే. అ. క్రి. ప్రత్యుళించు. “అడుగులకడ్డి.”

భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ.-వి. వియ్యములోనగునవి కడిగిననీరు. (కడుగుయొక్కరూపాంతరము.)

కడ్డాయము. దే. వి. గోము, బలాత్కారము.

కడ్డి. వై. వి. 1. బలపపుగోపు; 2. పాశము*.

3. పుడక. (రూ. కడ్డి.)

కడ్డు. వై. వి. 1. కుక్షి; “భూతములున్నవిగాక కడ్డు నక.” హరి. పూ. ౫, ఆ.-2. గర్భము. (కడుపు

యొక్కరూపాంతరము.)

కడ్డి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. ఆధిక్యము;

3. పరాక్రమము. “సురేశ్వరునిగడ్డింబట్టితు

న్నడనొకతా ముందగనిత్తు.” రా. బాల, కా.

—వై. వి. కడియముయొక్కరూపాంతరము.)

కణ. సం. వి. క్రి. 1. ఒకానొకముగ; 2. జల

కట్టు; 3. వివర్తి. ఆ. పుం. ము. 1. నీటిబాట్టు;

2. నూక; 3. శేశము.

కణక. దే. వి. కడకయొక్కరూపాంతరము. “నీ. కణకనిచ్చలుండబడినముగాడిరుగుమండెల; గియుండునుగల్పజివిగును.” భాగ. ౫, స్కం.

అ. ఆ.

కణకు. దే. వి. ఇంగలము. “ఎ. గీ. సారిదివివారిండు కవులొక్కనొకట, గూడి, కడిదివలిచేతమేను లుకడునడంక, క్రిమెలుగాగుభద్రోత్తరా జిజ్ఞాసి, కణకకాబోలుననిసీతుగాయుంచుం డ.” పంచ. వా. ౧, ఆ.

కణగు. దే. అ. క్రి. కడగుయొక్కరూపాంతరము.

కణజము. వై. వి. 1. ధాన్యమంచెడుపాతల; “చ. అలవివిధాలసాహసలయ్యలసెప్పుడుతోడఁ బుట్టపుల్, సలకొనియుండఁగాగరిసెలంగణజ మ్మలనెత్తిరావి చే, నిలిచినపుకావలికి నిబ్బదు రప్పరిగొంబబడైపుం, గొలుపునకియ్యకొల్పిసా లికుల్ విక్రమపాసంగువేలుపుక.” పంచ. ౧, ఆ.-2. ధాన్యమంచెడుగరిసె*.

“నీ. కడలి రాయునున్న గలమిన్నగమిదాచపుటియిం చుబంగాకణజమనగ.” ఉ. రా. ౧, ఆ. (ఇ క్కడ కొటనుత్పేక్షించినాడు.)

కణజు. దే. వి. కడకయొక్కరూపాంతరము.

కణకె. దే. వి. కడకయొక్కరూపాంతరము.

కణకె. దే. వి. కడకయొక్కరూపాంతరము. “చ.

పులులకురుంగమల్ కరటిపాతము లేదులు మ పులులకణకెల్లదు, పులుకణకెల్లకెటుల్ చెవులపో న్నుకొర్లు వగండ్లుభల్లుక, బులచమరీమృగం తులుకొర్లు బోతులుకస్తురిపిల్లలాదిగా, గలమృగ బులెను బోతులుకస్తురిపిల్లలాదిగా, గలమృగ రాజుల బెత్తుచిహగంబులగానుకలంపెదండ్రి కికె.” కాళ. 3, ఆ.

కణయము. సం. వి. అ. పుం. కుంతవిశేషము. “వ. కణ

య కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధ కర

నాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు.”

ఉ. హరి. ౪, ఆ.—శరవిశేషము. (అనిశొండలు.)

కణిశ. సం. వి. అ. క్రి. 1. నీటిబాట్టు; 2. గోడ

మరన; 3. అత్యంతనూత్నవస్తువు; 4. నెల్లి.

కణితి. వై. వి. రోగవిశేషము; కంఠి. (కడితియొక్క

రూపాంతరము.)

కణిశము. సం. వి. అ. న. సస్యమంజరి, ఎను

కణిష్ఠము. సం. వి. (౧, అ. అ.) కడుగొందెను.
కణియన్లు. సం. వి. (౧, ఈ. న.)—వై.—
కణుడు. వై. వి. కడుగురిగ.

కణుజ. దే. వి. కడుగుక్కురూపాంతరము.
కణ్ణము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. దు. ఒకా
నొక ఋషి.

కర. వై. వి. 1. కర; “క. కరలగమానంసార, స్థిరు
లెల్లమజెప్పె.” సా. 3. 4. --2. వృత్తాంతము*.

“ను. అక్కరలెక్కడివిని పుట్టి కరుణ డడలల్లు
లెంచె నుద్యులడై.” రా. ౧. ౧, అ.

కరకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్ల 1.

కరన. వై. ద్ర. కారణముచే

కరము. వై. వి. 1. కారణము “క. కమమననీచే
నీనపు, శ్చములకులెత్తుకొంటున్నతనకు,
త్రముడై వడియ్యనతనిక, తమనను శాపాంతమ
గుబుధమైతనకు.” భార. ౧. ౪, అ. --2. గు
ఱుకు. “క. రతిపతిహాళాపాదన యతిధర్మ
ధనంబుగొల్లలాడెటంచుక, గతిమిచ్చుకరణి
నిచ్చెం, బతియొకతెలవానులపుల బ్రాణేశ్వ
రిక.” (కరమిచ్చుకరణి - తెలుపువిధమున
నవి యర్థము.) రా. ౧. ౪, అ.

కగుక్కు. దే. వి. కొఱుకుటయందు, అధ్యయనకరణ
ము. “గీ. ఒక్కనక్కవలగతుక్కునగొట్టికా,
నవలజనగ వెంటదవిలెబలము.” కు. ౧, అ.

కత్తిరి. దే. వి. 1. నానావర్ణములుగలది, శబలము;
(కత్తిరియావు, కత్తిరియెద్దు. మొ.)--2. వర్ణనాం
కర్యముగలది. “క. ఉత్తమసతికూర్పునితో, జ
త్తమఖకేలివాంఛజేసినబ్రాయ, బ్బిత్తమున
కుద్ధింబందును, గత్తిరిపురుషునకు బాయుగర్భం
లైనక.” విజ్ఞా. అచా, కాం

కత్తిరిగలయు. దే. అ. క్రి. (కత్తిరి+కలయు.) సంక
రమగు. “క. తెరుగునువద్దనుగలిపిన, కరణి
సర్వాశ్రమములకత్తిరిగలయుక.” వై. ౧, అ.

కత్తిరిల్లు. దే. అ. క్రి. చలిం. “ఎ, గీ. కటములద
రంగమిసాలగత్తిరిల్లు.” వై. 2, అ.

కటాని. వై. వి. తెల్లనిగోజయు దోకయువెం
డుకలముగల నల్లగుల్లము. “అందలికత్తిరిగ
లము.” అచ్చ. బాల, కాం. (చూ. కర్తలాని.)

కట్ట. వై. వి. —వై.—

కట్ట. దే. వి. బొందలము, కవచము. “ఉ. బొం
దలమునకట్టకలములంబొలియె

కట్ట, పాలకపుచ్చగత్తము.” సం. “నానా
భావస్వపాంచాలా విమోక్షకవచవిభో.”
భా. శబ్ద. ౨, అ.

కత్తిరిడు. దే. వి. (కత్తిరము+ఈడు.) కవచము
దొడిగినవాడు, వర్తితుడు.

కత్తి. వై. వి. 1. ఖడ్గము; 2. మంగలికత్తి, తురిక,
3. మల్లబంధవిశేషము*. “నీ. కల్లంబు రాటంబు
కత్తికొక్కిన లొట్టి రూణింపు బరిబోటు రొండి
వ్రేలు.” అం. భా. ద్వి. త్త.

కత్తికాను. వై. వి. వడ్డవాని అయుధవిశేషము.

కత్తిపిడిక. వై. వి. ఈండ్రవాని కత్తులబుట్టి.

కత్తిపీట. వై. వి. మాగుణతలుగుటకు చీటయంద
మర్చిన కత్తి, ఈలిక.

కత్తిమందు. ద్వి. వి. 1. కత్తియొకట పూయువర్ణము,
2. గడ్డలకు పూయుమందు.

కత్తియ. వై. అచ. ఒకానొక స్త్రీ ప్రత్యయము. (అ
టుకత్తియ, చెలికత్తియ. మొ.)

కత్తియము. దే. వి. అంకయడ్డవంటి.

కత్తిరించు. వై. ప్రే. సత్తములొనగునానిచేదిం.

“ఎ, గీ. హతిమిత్తిచందంబునహతివెడద, కత్తి
గుత్తికనుబిటానగత్తిరించి. సత్తిమత్తిలబలిసేన
త్తినుక్క. డవనిపతియచ్చ మేలుమేలనుచుమె
చ్చ.” చంద్రా. ౨, అ.

కత్తిరిల్లు. వై. అ. క్రి. భిన్నమగు. “గీ. అతినిరెండు
తొడలను వెనగత్తిరిలగనలక.” కు. ౧, అ.

కత్తివాయుచ్చు. వై. వి (కత్తివాయి+అచ్చు.) అర్ధ
చంద్రబాణము. “గీ వాడియైనకత్తివాయ
చ్చునుగొని, పగతుళిరచుచెక్కలెగయగొట్టిగి.”

సం. “ఏవముక్తానసతాస్సస్యపంచచక్రేవృకో
దరః, అర్ధచంద్రేణబాణేన.” భార. ఆర. ౬, అ
కత్తువ. దే. వి. 1. మున్ను కల్లగించెడు గసిక; 2. గనిమ
కత్తుణము. సం. వి. అ. న. 1. కామంచిగడ్డి; 2. నాచు.

కత్తి. వై. అచ. కత్తియయొక్కరూపాంతరము.

కత్తియ. దే. వి. కత్తియముయొక్కరూపాంతరము.

కత్తిర. వై. వి. 1. కత్తిరించెడు అయుధము; 2. భరిణి
మాడు నాలుగుపాదములందును కృత్రిక
యందునుకొనిజి మొదటిపాదమందును నూ
రుగొడుగుకాలము; 3. కృత్రికానక్షత్రము.

“నీ. పూచినకొబవిపూబొదరిందెసందానగత్తి
రయొక్కచోగడలకుండే.” కా. ౧, అ. కత్తి

రవలె మృగములను ఖండించుటచే కుక్క-
కియ్యబడిన పేరు. (చూ. గట్టి.)

కత్తెరకాలు. ద్వ. వి. అందలపుకాళ్లకు అడుగున
పోటిగానమర్చుడు మార్పుకాలు.

కత్తెరగాయము. ద్వ. వి. గవాక్షవిశేషము. “ను.
కత్తెరగాయంబులగండ్లముంగడలసందిం గొమ్మ
కొమ్మకొనిరం, తరముకొసాదనదీవెలెత్తి.” ఉ.
హరి. ౨, ఆ.

కత్తెరచీల. ద్వ. వి. మీటమునసలచీలవదలిరాకుండ
దాని చివర రంగ్రమున నడ్లముగా వేసెడు చీల.

కత్తెరబావిలీ. ద్వ. వి. స్త్రీకర్ణభూపావిశేషము.
కత్తెరవంగ. వై. వి. పెద్దవంగి.

కత్తెరవాసము. ద్వ. వి. ఎగురెదురుగాఁ గత్తెరవలె
నుంచెడు వాసము.

కత్తి. దే. వి. జక్కిణియును అలయొక్క 2. కయంగ
ము. “నీ. లాగు మైసిరి యుంబల్లటియుంకత్తియు
పెట్టెవలసిల్లజక్కిణివిధ మొకర్దు.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

కత్తియ. వై. స. క్రి. కత్తియయొక్కరూపాం
తరము. “ద్వి. కత్తియింనుయొక్కరూపాం
తరము.” రా. యు. కాం.

కథ. సం. వి. ఆ. క్రి. ఇందుక సత్యమైన కల్పిత
ప్రబంధము. (కాదంబర్యాది.)

కథకుడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. 1. కథచెప్పెడు
వాడు; 2. చెప్పెడువాడు.

కథనము. సం. వి. ఆ. న. చెప్పట.

కథించే. సం. స. క్రి. చెప్ప. “క. అనుటయువైశం
పాయను, డనఘా లెన్నకథనుడిగి తయ్యతికు
భలాం, ఘననామధామ మార్తం, గొనియాడి క
థింతు నీరుకొరికయలరక.” హరి. ఉ. ౫, ఆ.

కథితము. సం. వి. ఆ. అ. అ. చెప్పబడినది.

కద. యు. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిదలిపెడి. “ఎ. గీ.
అతివచిలునవ్వువీక్షించునవ్వుడుకద, యీశర
చ్చంద్రచంద్రిక యింపొనర్చు.” ఉ. రా. ౪,
ఆ. (చూ. కదా. చూ. కాదా.)—వై. వి. 1. కథ;

2. వృత్తాంతము. “క. మొదలనొకవేసువానిం,
గదలరయంగఁబనివి పిదపఁగార్చుమునేనుం, బది
లమనిపలికెగరభుండు.” రా. యు. కాం.

కదంబకము. ఉధ. వై. వి. మిశ్రము. “చ. వినీల
కేళముల్, ముడిపడకుండఁదీర్చివినిలంబురువే
రుగదంబకంబుగాఁ, బొడవుగఁగొమ్మపెట్టి.”

వంచ. నా. ౨. కా. —సం. వి. ఆ. న. గుంపు. పుం.
తెల్లంబు.

కదంబము. ఉధ. వై. వి. మిశ్రము. “నీ. పన్నీటి
తోగదంబముచేసిపూసినమృగనాభిససరాచన
గరుడెఱచ.” అము. ౨, ఆ. (వృత్తియందంత్య
వర్ణలోపంబు వికల్పంబుగానగు. కదంబకావి.)
—సం. వి. ఆ. న. గుంపు. పుం. 1. కడపకీ; 2. తె
ల్లంబు.

కదంగింజే. వై. ఆ. క్రి. మిళితముగు. “నీ. సాం
బ్రాణిహావనాసనగదంబించు వీధుల మంగళ
ద్రవ్యములఁజుటించి.” వై. 2, ఆ.—అం, వై.
మిళితముచేయు. “నీ. గంబురామించగదంబిం
చి కొందఱుకలికెకన్నియలు బాగా లొసంగ.”
భాను. ౨, ఆ.

కపధ్యము. సం. వి. వే. పుం. కాపథము, చెడుత్రోవ.
కదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాపము; 2. యుద్ధము;
3. హింస.

కదను. హిం. వి. అశ్వగతివిశేషము.

కదన్నము. సం. వి. ఆ. న. చెడ్డకూడు.

కదము. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము, అస్పృందతము.

కదరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెలిచంద్రకీ; 2. శో
గవిశేషము; 3. అంపము.

కదర. దే. అవ్య. (కద+ర.) సంతాపమునుదలిపె
డి. “గీ. రాతిరెల్ల, గడిఁదివలనంతసెకలయగ్గలపు
టూర్తి, నెంతబడలెనొకదరయయ్యె మైకాడు.”
రసి. ౪, ఆ. (చూ. కదరే. “ఈ వ్యాజస్వాం
తుండు రుక్మయువ్యుగదరే.” రుక్మ. ౨, ఆ.)

కదక్కము. సం. వి. ఆ. అ. అ. పినిగిగట్టు.
కదలా. ఉ. దే. ఆ. క్రి. (కదలి+అడు.) చలించు.

కదలకా. ఉ. దే. ఆ. అ. అ. ముద్దుగాలు
కదలకా. ఉ. దే. ఆ. అ. అ. ముద్దుగాలు
కదలకా. ఉ. దే. ఆ. అ. అ. ముద్దుగాలు

కదలక. దే. వి. 1. చలనము; “ఎ. గీ. కదలికలజాటు
జలగుంబయ్యెదలతోడ.” పర. ౪, ఆ.—
2. యుక్తిము. “క. ఇదివేళగాదువారబడి, వెద
కఁగవనియున్నయతివెరవుత్రొలకా, భ్యద
యాంకురార్పణంబీ, కదలికయాడేర్తునన్నగతిని
గ్రుంకె.” రామా. ౬, ఆ.

కదలు. దే. ఆ. క్రి. 1. చలించు; 2. ప్రయాణముగు;
3. యుక్తియ. “గీ. నరుడుగాండీమునకొండు
నారిగూర్చి, యతివదెగటార్చునమంగట్టులక

తోడఁ, దీప్తతరబాణమొకటిసంధించియేయఁ
గదలఁగన్గొనిపల్కెనాకాశవాణి." శై. ౫, ఆ.
—వి. 1. చలనము; "నీ. తలఁపులసందడిదండడిం
చినతాటికదలుశిరఃకంఠగులు మెలుకు." భార.
ఆర. 2, ఆ.—2. యత్నము. "చ. పాదిశనభోవి
హారమునలుపునుబోలేనలంగకుండన, పుదనస
మానుఁబట్టికొనిమానవవానవదేవకోటికిఁ, గద
లెఱుంగంగనీకచని కాంచె నుమానతిఁ జిశ్రరేఖ
యా, ముదితకురాకపోకలొకమాఁడుముసూ
ర్తములయ్యెనయ్యెడఁ." ఉ. హరి. ౫, ఆ.
కదలుచే. దే. ప్రే. కదలించు, (రూ. కదల్చు)
కదలుడు. దే. వి. ప్రయాణము. "మీరలిప్పుడేకద
లుచుచాటిచెప్పఁడెఱుంగఁ." శశాం. ౪, ఆ.
కదళి. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. కోలపాన్న 1; 2. దొం
డ 1; 3. బూరుగు 1. అ. పుం. ము. 1. అరటి 1;
2. కోలపాన్న 1.
కదలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. అరటి 1; (దీనిపుష్పము కి
లింధ్రము.) 2. ఏనుగునంబారిమీఁదిపెక్కిము;
3. ఇరువదియంగుళములనిడివిగలలేడి.న్. పుం. ఇరు
వదియంగుళములనిడివిగలయత్తి. (అనికొందఱు.)
కదింఁచే. దే. ప్రే. కదియించుయొక్కరూపాంతర
ము. "చ. తలుపుగదించినూత్రములుత్రాసునఁ
గూర్చుచున్నవాడినీ." హంస. ౨, ఆ. (కదిం
చియనఁగా నిక్కడ మూసియని యర్థము.)
కదియఁబడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (కదియఁ+పడు.) కది
యు. "క. పఱతెంచికదియఁబడియే, డైఱప్రేసి
నమోముదాఁడి తిరిగె గుడియ, త్తటిహరిచక్రం
బునఁబెడ, మఱివైచెనుదనుజాననుజామస్తకముతె
గఁ." నిర్వ. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)
కదియించు. దే. ప్రే. కదియఁజేయు.
కదియు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. దగ్గఱవచ్చు; "క. ఆకలకల
మునమేల్చిని, యాకలకుల యిండ్లరాజులదియే
మనుచుక, వేకదియఁగని." భార. సా. ౧, ఆ.—
2. సమానముగ. "మధ్యాగ్నర. పదుగురఁబోలె
డుగుతులనూర్పురబడయంగవలలొ, పదుగుర
నూర్పురకెనయగు గుతులబడయంగవలలొ, వద
లకవేపురుగుతులబడయంగవలలొ వేపురకుఁ,
గదియంగనుత్తము సెక్కిరుఁబడయంగ మల్లాషీ
వలలొ." భార. ఆర. ౨, ఆ.—స. శ్రీ. చేరు. "క.
కృతనిశ్చయుఁడగుశేషుని, కృతరాష్ట్రుఁడగుడు
ఫణికదసియిట్లను." శై. 2, ఆ.

కదుకొను. దే. అ. శ్రీ. (కదుము + కొను.) అతిశ
యించు. "చ. కదుకొనివేడిబాష్పములుగ్రస్తి
పయింబయిబరిన్." రా. యు. కాం. (కొం
టు కదుకొని అని వ్రాసి అప్రశస్తప్రాసముని
చెప్పియున్నారు. ఆదియుక్తముగాఁ దోచు
లేదు.)
కదుపు. వై. వి. 1. సజాతీయపశుపక్ష్యాదిసమూహ
ము, కులము*; (ఎనుపకదుపు, జక్కికదుపు, పం
దికదుపు, లేటికదుపు; గూబకదుపు, చిల్కకదు
పు, తేటికదుపు. మొ.)—2. గోసమూహము*.
"క. కరులందోలెనుభీముఁడు, వెరవునగోపకుఁడు
కదుపువెలివినమాడ్కి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.
కదుము. దే. స. శ్రీ. అక్రమించు. "క. బహువిధో
గ్రాస్త్రములక, జియరుపలుగనొసరించిరి, కది
మి నునాభాదిననుజగఱ దేహంబుల్." ప్రభా.
౫, ఆ.—వి. దెబ్బకలిగినచోటనెత్తురుకట్టుకొని
వారువారు.
కదురు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. అతిశయించు; "మోమువెల్ల
దనమునగదురక." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—
2. కలుగు; "నీ. ఇచ్చటదిక్కులేరెవ్వరునాకనుభ
యమునమేనగంపంబువుట్ట, జేయంగ నేమియో
పాయంబులేమీనానమునవెల్లధనంబుగదు." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. విభ్రంభించు. "చ. శ్రీ
గులనిశౌర్యసంపదలఁ బెట్టినదండలురైన్వకే
డుం, గదురుచుచుంకరించుచునుగైదువుఁబాపు
చునట్లునట్లుయం, చదెయిచెయించు దవ్యగను
మంచుఁదగుక బలియంచు నెందుగఁక, జెదరు
టలేకయైదుపదిమేళకపోరివేరువాలుముక." కళా. ౨, ఆ.—వి. నూలుపడికెడుకదురు, తర్లపు.
కదుష్టము. సం. వి. ఆ. న. ఇంచుకవేడి. విణ. ఇంచు
కవేడిగలది.
కడ. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిజెలుపునది. (రూ. కడే.
"చ. తెలియఁగఁజూచిచెప్పనుగదే యని డెంద
మునందలంచె." వై. ౫, ఆ.) "చ. గాండీపంబుది
వ్యాస్త్రసం, తెలియుంబెట్టినయట్లయుండముఁ
జింతెబాపరాదోకడే." (ఇక్కడఁగదే యనునది
యనుప్రయోగమునందువచ్చినదియని తెలియ
వలయును.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
కద్దుము. దే. విణ. దట్టము. "క. ఎద్దులుపలుగు
లుగాఁజని, కద్దుములెచేరుపెద్దకంబులకాలో,

బాటు దాకకుండగ గొడుగులపెట్టుఖచరదృ
క్కిటినాగు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కనుకబ్రాము. దే. స. క్రి. (కను+ప్రాము.) వంచించు. "క. అనుజ్ఞనభూగమనం, బాసరించినలో
హివగుటనోర్వకనిన్నుక, గనుకబ్రామునంహ
రించిన, ననుకెందునె దుష్కృతంబు నగోచరతిల
కా." రామా. ౫, ఆ.

కనుక. దే. ద్ర. 1. హేతువునదెలుపును; 2. వాక్య
లంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "ఉ. భూ
సుతగోసమేగనుక బొంకితి నేనియుఁబెద్దకాల
ముం, జేసిననాతపంబురహి జెందకనిప్పలమా."
ఉ. రా. ౮, ఆ.

కనుకట్టు. దే. వి. జాలవిద్యావిశేషము.

కనుకని. దే. వి. సంభ్రమము. "క. దినదినమునకుఁగ్గ
శించెను, గనుకనియును ద్రవయు నిరవకాశతే
బోలెఁ." కళా. ౭, ఆ.

కనుకలి. దే. వి. చూపు. "చ. కనుకలి నిట్లుచిత్రఫల
కంబునఁగాంచిన యింతినెవ్వనొ బునఁగడునిం
తకంతపరిపూర్ణవహించెను." ప్రభా. 3, ఆ.

గనుకట్టు. దే. వి. బాధపడు. "విరాళికిల్లిప్రా
గులకనుకట్టు." రా. వి. 3, ఆ.

కనుకట్టుదనము. ద్వ్య. వి. (కనుకట్టు+తనము.) ఈ
ర్వ్య. "వ. కనుకట్టుదనంబున నతనిధర్మంబునకు
విష్ణుంబుగావించు దలంచి." భో. ౬, ఆ.

కనుకూలి. దే. వి. ధాన్యరూపమయిన కూలి.

కనుగుఁజేచ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కనుచీకటి. దే. వి. సంద్యాకాలమందలి లేఁడికటి.

కనుపట్టు. దే. ఆ. క్రి. చూపట్టు, గోచరముగు.

కనుపాప. దే. వి. కంటిలోని ప్రతివ.

కనుపాలవిత్తులు. దే. వి. బ. కుబ్జత్థాంజనము.

కనుపు. దే. వి. వెదురుచెట్టులోనగుగానియందెడ
నెడ నేర్పడియుండుమడి, పర్వము. (ఇట్లు పరు
షాదిగాఁ గొన్ని దేశములందు వ్యవహారము.)

కనుపుగొట్టు. దే. స. క్రి. (కనుపు+గొట్టు.) 1. ఖం
డించు; "వ. కాలుబలుంబులం గనుపుగొట్టినం
గాలు చెయి తల డొక్కయని యేలుపాటులేక
వండందటిగినయట్లున్నయెడలను." భార. భీష్మ.
3, ఆ.—2. భంగపఱచు. "వ. అందుమందాకినీ
నందనుండమందపరాక్రమక్రీడం గొంతేయబ
లంబులం గనుపుగొట్టె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కనుపులగుండ్లు. దే. వి. బ. (కనుపులు+గుండ్లు.)
మణిమయమైన హస్తభూషావిశేషము.

కనుపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రత్యక్షించు.
"పెట్టుకూ పెట్టుచునిట్లుపోరఁ గను పెట్టుకయొ
క్కరుండుండి." ఆము. ౬, ఆ. (ఇది వాడుక
యందు కనిపెట్టు అని యున్నది.)

కనుపొట్టులు. దే. వి. బ. కంటిపైక్రిందఁబెట్టు.
కనుబంటి. దే. వి. జీలుగుపట్టి. "న. కాశికంబుపట్టి
గబ్బులులగు గౌలి కనుబంటివైడికంటి లోన
గుతిర్వస్సులు." ఆము. ౬, ఆ.

కనుబడి. దే. వి. ఉత్పత్తి.

కనుమ. దే. వి. 1. సందు; "న. ప్రవాహంబు నిజప్ర
వహాణగుణంబువిడువక ప్రవహాద్యాద్యంబువెద
కుమంజీరకాలంబునిలిచియేనియుంగనుమ గలి
గినఁబ్రసవించుచందంబును." కవిక. ౪. ఆ.—
2. కొండలసందుతోన. "న. మునుములంగను
మలానరించుకొనబంచి." స్వా. ౪, ఆ.

కనుము. దే. వి. 1. మకరసంక్రమణమునకు అవలి
దినము; 2. తృణవిశేషము, శరము.

కనుమూయు. దే. స. క్రి. వంచించు. "దీ. కవుని
పుంబలుకంచుఁగనుమూసియక్కటాబూనగప్పి
ననివ్వ పాదుకొల్పి." చంద్ర. (దీనికి కర్తవ్యము
క్రిందిపాదముననున్నది.)

కనుమూసిగంతలు. దే. వి. బ. కన్నులుగప్పియాడెడి
యాట. "ను. ఓ మనగుంటలో కనుమూసిగంతలు
ను గంబాలాటలో నైనఖేలనము." కళా. ౬, ఆ.

కనుమొఱగు. దే. స. క్రి. వంచించు. "మ. సిని
క్కప్పడుకన్నొంకిగారితొజీరకొబ్రహ్మంబు
నుర్వరకుకొ." ఆము. ౧, ఆ.

కనువినికి. దే. వి. పాము, చతుశ్రపము. "న. ఇది

కనువినుకుల నెలపువట్టిచే విరివిగాఁజెప్పబడి
గంబులెఱిగినదగుటంజేసి." య. 3, ఆ.

కనువెచ్చ. దే. వి. నులివెచ్చు, కదుప్లుచు.

కన్నని. దే. వి. కనుకనియొక్క రూపాంతరము.
(చూ. సగ్గినమొగ్గిన.)

కన్గంట. దే. ద్ర. (కంటక+కంటక.) ప్రత్యక్షము
గా. "తాఁజూచికన్గంటనయుగ్మప్రాణేవ్యు
నెట్లుమింగుమనె." భాగ. ౮, స్కం.

కన్గొను. దే. స. క్రి. కనుకొనుయొక్కరూపాం
తరము.

కన్న. దే. అప. ఒకానొక ప్రత్యయము. “అహిత వాక్యము మున్ను విన్నయన్నినదముకన్నడిన్న నయి” పను. ౨, ఆ.

కన్న గాడు. వై. వి. (కన్నము+కాడు.) కన్నము పెట్టి దొంగిలించెడు దొంగ, ఖనకుడు.

కన్నడ. దే. వి. ఆలము, ఉపేక్ష. “నీ. ఒకనిమాటన వైరినక్కడగించిననర శౌర్యమెన్నగన్నడయొ నర్పి.” చంద్రా. ౧, ఆ.

కన్నడము. వై. వి. భాషావిశేషము*.

కన్నడి. వై. వి. ఒకానొక కర్ణాలదేశస్థుడు*.

కన్నడించే. దే. స. క్రి. ఉపేక్షించు.

కన్నడిడు. దే. విణ. (కన్నడ+ఈడు.) ఉపేక్షచే యువాడు.

కన్న పెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (కన్నము+పెట్టు.) కన్నము వేయు. “ఉ. నానాధనసంపదాధ్యసదనంబులు నిత్యముగన్న పెట్టగన్.” పర. ౪, ఆ.

కన్న పోవు. ద్వ. అ. క్రి. (కన్నము+పోవు.) కన్నము వేయబడు. “వ. నాగపట్టణపునీధబుద్ధాయత నంబుగన్న పోయె.” పర. ౫, ఆ.

కన్నము. వై. వి. దొంగ లోపలికి బోవుటకై గోడ యందుఁజేసెడి సారంగము.

కన్నయ్య. వై. వి. (కన్నడు+అయ్య.) కృష్ణుడు, ద్వ. (కన్న+అయ్య.) కన్నతండ్రి.

కన్నఱ. దే. వి. దుఃఖము. “ఉ. తలిదండులువారెట్లు నున్నవారొయీ, కన్నఱజూడఁబాలయతిఁగా విధి నేమనిదూఱ సేరుతున్.” రామా. ౨, ౯౩.

కన్నఱి. దే. విణ. (కన్నఱ+ఇ.) దుఃఖితుడు. “వ. నిర్జరులజర్జరులుగా మేఘంబులుమోఘంబులు గాగిన్నరులుగన్నఱులుగా భూతంబులుభీతంబు లుగా.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

కన్న శేవు. దే. వి. కన్నడ, ఉపేక్ష. “ఎ. గీ. కన్న శేవునేయగచ్చుపాకారగరిమక, గరిమరాఁగి కయా ననీచరణమహిమ.” పను. ౪, ఆ.

కన్నఱిటి. దే. విణ. (కన్న+అవిటి.) చీకు, అంధుఁ డు. “క. చెవిటికిశంఖధ్వని కన్నఱిటికిడివంబు పండుడగుపురుషునకున్, యువతియ, ఖలునకు నుపకృతి, శవమునకిదుభూషణములు జగతివృధ యగున్.” భల్లా. ౪, ఆ.

కన్నాకు. దే. వి. (కన్న+అకు.) తములపాకు కట్ట యందు మొదలునుండెడియాకు. విణ. 1. అక్రే సరుడు; “గవికిఁగన్నా కయిగాలి నురయు.”

స్వా. ౪, ఆ.—2. ముఖ్యుడు. “క. కన్నాకుమన కుభిష్టుడు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కన్నాత. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. బ. మల్లవిద్యా విశేషము.

కన్నియ. వై. వి. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. కూఁ తురు; (చూ. కన్నె.) 3. ఒకానొకరాశి; 4. అఁ డుది. “రాత్రియొక కన్నియఁగూర్చిఁజక్కఁదన కాఁగిలఁజేర్చి.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.—విణ. 1. క్రి. త్తీ* ; (కన్నియగదఁగిపూఁజేకు, కన్నియమెఱుంగు. మొ.)—2. చిన్న. (చూ. కన్నె.)

కన్నియలేడి. ద్వ. వి. కారండవము. “ద్వి. కొక్కెర బెగ్గురు కొంగ రాపులుగు, కక్కెర యాడెలు కన్నియలేడి.” హరిశ్చ. ౧, భా.

కన్నీరు. ద్వ. వి. (కన్ను+నీరు.) వార్షికములవలన కన్నులఁగాఁతుడు నీరు, అశ్రువు.

కన్ను. దే. వి. 1. నేత్రము; 2. చూపు; “గీ. వచ్చి రెండకన్ను వానకన్నును నెఱుంగ, గనిపురంధ్రు లు.” భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. (మఱియు వాడు నాయుంగరముమీఁద కన్ను వేసివాడు. చూ. నీరి మాడవయర్థము.)—3. జాడ; “వ. అనిపలుకు చున్నయంగదుపరుషభాషణంబులకురోపించిన యప్పటికన్నెటింగి నలుపురురక్కనులు గ్రక్కు ననవ్యానినదనం బొదివిపట్టిన.” సం. “ఇంగితి జ్ఞాస్తతోభిర్భు శ్చత్వారోరజనీచరాః చతుర్న్వం గేషుజస్పహూః.” భార. ఆర. 2, ఆ.—4. వెదురు లోనగువానిగనుపు క్రిందిగుంట; (కన్నులవిలు కాడు. మొ.)—5. బండిచక్రము; “గీ. కన్ను తలమానికము బండికన్ను జగిరె, కాడునై.” అచ్చ. అ, కాం.—6. వంటెనద్వారము; 7. నెమ లిపురికన్ను; 8. వృషదంగాది వాద్యభాండముఖ మునందేర్పఱపఁబడినవృత్తినీలనుండలము; “వ. ఎందేనియఁగన్ను వేయుట మృదంగాదివాద్యత్రం బులయంద.” ఆము. ౪, ఆ.—9. వలయందలి రంధ్రము; “వ. ప్రాంతవలయునుంబోలెఁగ న్నులంచెదన్.” కవిక. ౪, ఆ.—10. ప్రణాదిరం ద్రము.

కన్ను నీరు. ద్వ. వి. కన్నీరు. (దీనికి పెక్కులు మహా కవి ప్రయోగములు కనబడుచున్నవి.)

కన్ను మొఱుగు. దే. స. క్రి. కను మొఱుగు, వంచించు. కన్నులమ్రాను దే. వి. చెఱుకు, ఇభువు.

కన్నులవిలుకాడు. దే. వి. మనసుడు. ద్వ. కన్నులవిలుకాడు గానైవైర్యంబు." విష్ణు పూ. 3, ఆ. (ఇట్లు కన్నులవిలుకుడు. మొ.)

కన్నె వై. వి. కన్నెయియొక్క రూపాంతరము. (కూతునకు. - "ద్వ. కన్నెలమూర్త్యుగడుగూపవతుల, గనియె." రా. బాల, కాం. - క్రొత్తకు. - కన్నె నెయ్యము, కన్నె కలుపు, కన్నె కరిమి, కన్నె చెంగల్య, కన్నె తప్పి, కన్నె తావి. కన్నె యెండ. మొ. - చిన్నకు. - కన్నె మాచి, కన్నె నురపాన్న.)

కన్నె గోయకోత. ద్వ. వి. కన్యకల గోష్ఠితీయవిధి. కన్నె బావి. దే. వి. నీధులనిబావి, కోనేటిపంటి పెద్దబావి. (అని కొందఱు.)

కన్నెము. దే. వి. కోడి గుండెకాయ.

కన్నెటికము. ద్వ. వి. 1. కన్యాత్వము; 2. వారకన్యా ప్రథమసంగమము. "నీకన్నెటికయనకుగంటునరియచ్చినది మొన్న కాదంటే." తే. త్రయ.

కన్నెలేడి. ద్వ. వి. కన్నెయిలేడియొక్క రూపాంతరము. "నీ. కొక్కె. పూ. కేడుగోర్వంకలావుక పొన్నంగికోవెల కన్నెలేడి." య. ౨, ఆ.

కన్నీటు. దే. వి. (కన్ను + ఓటు.) దెదగు, భయము.

కన్నట్టు. దే. అ. క్రి. కనుపట్టుయొక్క రూపాంతరము.

కన్నెఱుగు. దే. స. క్రి. కనుమొఱుగుయొక్క రూపాంతరము.

కన్య. ఉభ. వై. వి. క్రొత్త. "నెయ్యపుగన్యకలననవాలందూపులజనియించి." (రామాయణార్థమందు నెయ్యపుగన్యకలనన వాలందూపులననిచూ. భౌతార్థమందు నెయ్యపుగన్యకలకొననవాలందూపులనియున్నదము.) రాఘ. ౧, ఆ. (ఇక్కడ రామాయణార్థమందు సహితము కన్యయను శబ్దమును తత్ప్రముగా నేచెప్పి యర్థమును సరిపఱపవచ్చునని కొందఱు చెప్పదురు.

కన్యాశబ్దము వికృతినిబడినప్పుడే క్రొత్తయను నర్థముకలిగి తెనుగు ప్రయోగములందు సాధారణముగా వాడబడుచున్నది. సంస్కృతము నందానర్థముకలిగి వాడబడునట్లుకానము. సంస్కృతమునందు లేనియర్థములు వికృతియందు (గలుగుట సహజము.) - సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. కూతురు; 3. ఒకరాశి; 4. అడుది; 5. కలబంద; 6. పాట్ల.

కన్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. చెల్లెలు; 3. పెద్ద యెరికి.

కన్యాశబ్దము. సం. వి. అభి. పురవిశేషము. సం. కొమ్మపాట్ల.

కపటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కైతము, కవుడు. కపటించే. సం. ఆ. క్రి. కపటమెంచు. "ద్వ. కపటించెదైవంబుకతలేయింక." రా. ఆర, కాం. కపర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గవ్వ; 2. శివునిజడము. కపర్తి. సం. వి. న్. పుం. శివుడు, ముక్కంటి. కపాటము. సం. వి. కపాటముయొక్క రూపాంతరము.

కపాలభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. శివుడు, ముక్కంటి. కపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. తలపుట్టె. 2. మండలీనగువానిపెంచిక; 3. గుంపు.

కపాలి. సం. వి. న్. పుం. శివుడు, పునుకతాలపు. కపి. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోతి; 2. చిల్లమడ్డి; 3. విష్ణువు.

కపింజలము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షివిశేషము, కపటము. కపికచ్చువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. ఎలుకజడి; 2. దూలగొండి.

కపిచూతము. సం. వి. ఆ. పుం. అంబాశము.

కపిత్థము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కెలగి; 2. అభియమాస్తవిశేషము. (నడిమిలేలు మొదలగు మాచిని ముడిచి బాటనవ్రేలిని చూపుచునేరని కొనులుకూర్చి వట్టినది.)

కపిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అగ్నేయదిగయందలి యాదేనుగు; 2. పల్నాపు; 3. ఇరుగుడు; 4. కంఠటిరుగుడు; 5. రేణుకయను గంధర్వవ్యము. ఆ. పుం. మ. గోశోజనమువంటినర్థము. మ. గోశోజనమువంటినర్థముగలది.

కపిలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకానొకముని; 2. విష్ణువు; 3. అగ్ని.

కపిలే. దే. వి. ఎడ్లనుగట్టితోలి నీరత్నైడి యుక్తిని శేషము, మోట.

కపిలోపము. సం. వి. ఆ. న. ఆరకూటము, ఇల్లి.

కపివల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కపిశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయెఱ్ఱచీమ. ఆ. పుం. 1. చిల్లమడ్డి; 2. పనుపుమీసిన యెఱ్ఱు. వి. పనుమీసినయెఱ్ఱుపుగలది.

కపిశర్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. కోటకొమ్మ; 2. శివనైది.

కవీతనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంబాళము? 2. కలు
జాబ్బి? 3. దిరిసెనము? 4. రావి?

కపురము. వై. వి. కర్పూరము. “కపురపుంగవుతా
వి.” పను. ౨, ఆ.

కపోణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. కూర్పరము, మోచేయి.
కపోతపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొణిగయందేర్పట
చిన పావురపుగూడు.

కపోతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గువ్వ; 2. పావురము, 3. అ
భినయపాస్తవిశేషము. (వేల్డువాచపబడిన రెం
డుచేతులను ప్రక్షలకూర్చి బోలుగాఁ జెట్టినది.)

కపోతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గువ్వగుత్తి.

కపోలము. సం. వి. అ. పుం. గండము, చెక్కిలి.

కప్ప. దే. వి. జలజంతువిశేషము, మండ్రాకము.

కప్పకులుపు. దే. వి. కారకముచే అఱకాల్చిండు
లేఖకుగల్గు.

కప్పచిప్ప. దే. వి. నీటియందలిగల్లు, శంబూక.

కప్పడము. వై. వి. 1. చినిగినవస్త్రము; “క. కడవన
ములు కోలలుక, పప్పడములు వీరలగనంబు.” భార.

ఆది. 2, ఆ.—2. వస్త్రము. “నీ. కప్పగిప్ప
డమునుగన్వారియునుగాటుకయుని వేదింతులు
కాళినీకు.” పా. ౨, ఆ.

కప్పతాళము. మి. వి. ముద్దలిగము.

కప్పనాపురు. దే. వి. చీలుకప్పకాటుచేత పనుల
కుఁగలిగిండు పాననపురోగము. “గీ. నరిడిపువ్వు
కప్పనాపురు కడుపూడ, యదరంద్రక్రయనఁ
గనడరి.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

కప్పము. దే. వి. ప్రజలురాజునకిచ్చెడిధనము, కరము.

కప్పరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కప్పరము+పడు.) సంధ్ర
మపడు. “క. అప్పకుమారులఁగ నెనని, చెప్పినవా
త్రికివచ్చినతానుతులం, గప్పరపడిచూచిమనం,
బుప్పాంగి పురస్కృతాగ్ని హూత్రం డగు
యన్.” జై. ౬, ఆ.

కప్పరపాటు. ద్వ. వి. కప్పరపడుట. “గీ. తెల్లతమ్మ
విరులఁదెగడుకన్నులవాని, నవసుధాద్రవంబున
పువ్వాని, గనియెఱిప్పిండుకప్పరపాటుతో,
గన్నులందునున్నకలపుదీల.” భాగ. ౬, స్కం.

కప్పరము. దే. వి. తొట్టుపాటు, సంధ్రమము.

కప్పలి. వై. వి. ఓడ, నావ. “నీ. విరహంబురాళి
దాటిరథాంగములు బోరగిలినడ్డ పసిడికప్పలి
యనంగ.” పర. 3, ఆ. “క. చెప్పెడిదేమిఁకనా

కవో, దెప్పరమగునుక్కుడినుడిగవైచినదె, న్నె
ప్పనఁగదలకయుండెడి, కప్పలివిధముననుచేరు
కదలకనిలిచెన్.” కుక. ౨, ఆ.

కప్పిరి. దే. వి. (కప్ప+ఇరులు.) కొంచెపాటిచీఁకడి.

కప్ప. దే. అ. క్రి. క్రము. “విషముద్భవిల్లినల్లడల
నువిన్నులింగములకప్పగబడ్డన.” భార. ఆది.

౨, ఆ.—స. క్రి. అచ్చాదించు. వి. 1. అచ్చాదన
ము; 2. ఇంటిపైకప్ప; 3. నలుపు; 4. చీఁకటి;

“ఎ. తనపయిరాజురావెగబతంగుడుకాలపరా
త్తిసేగువో, మనుకొని కప్పమూఁకయునును
ట్ట.” హన. ర. ఆ.—5. దంతక్షతము. “చ. తా
మరకొమరాలు మాటెనలిమండలిపేరిటికప్పల
న్నియున్.” హన. ర, ఆ.

కప్పగుత్తుకపుల్ల. దే. వి. (కప్ప+గుత్తుకపుల్ల.)
నెమలి. “నీ. కప్పగుత్తుకపుల్లగములపెట్టదొ
లంగఁగెలిమొగుల్చదలనేడైఱఁజెలంగె.” అచ్చ.

కప్పి, కాం.

కప్పఁదెరువరి. దే. వి. (కప్ప+తెరువు+అరి.) అగ్ని,
కృష్ణవర్ణ.

కప్పడు. దే. వి. అచ్చాదనము.

కప్పదెంచు. దే. అ. క్రి. (కప్ప+తెంచు.) క్రము.

“చ. ఊటుముచునెల్లడెంచిడుగులుగ్రగఁగింబడ
ఘోరమూర్తియై, యతిముఠిఁగప్పదెంచు విల
యాభ్రముచాడ్చిన.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.

కప్పబల్ల. దే. వి. ద్వారముమీద గొడుగుబల్లతన్న
బల్లలకు నడుమనుండెడి పలక.

కప్పమల. దే. వి. కాటుకకొండ, అంజనవర్ణతము

కప్పమేనిగాము. ద్వ. వి. (కప్పమేను+గాము.
శనిగ్రహము.

కప్పరగంధి. వై. గ్రా. వి. కర్పూరగంధమువంటి గం
ధముగలస్త్రీ. “ఉ. వేలుపుం, గప్పరగంధులెక్కి

రిధగద్దగిత్తోన్నతహర్షరేఖలన్.” పా. 3, ఆ.
(దీనిని కప్పరగండియని శుద్ధవైకృతతఁ
చెప్పవచ్చును.)

కప్పరపుటనంటి. ద్వ. వి. (కప్పరము+పుటనంటి.
కర్పూరకదలి.

కప్పరపుటెండ. ద్వ. వి. (కప్పరము+పుటెండ.
కర్పూరపుటెండ, గంధమూలము.

కప్పరపుటంగ. వై. వి. (కప్పరము+పుటంగ.)

వీ. వై. వి. సన్యసికేషము. "వ్యి. పాలు
పుష్కరానకకన్యకబోగిశేన." విష్ణు. పూ. 3,
ఉ. 1-బ. ధాన్యవికేషము. (పుత్రియండకవచ
నాంతము.) "ఉ. కన్యకబోగిమంటకముఁ గన్పని
తాలింపునా పండితో, నొప్పలుగాఢజించిరి."
భీ. 2, అ.

కన్యకము. వై. వి. కన్యకము. (పుత్రియందు సా
జ్ఞనపమగుచో అంత్యవర్గమునకు వికల్పముగ లో
పరబగు. కన్యకవికేషము.)

కన్యకాయ. దే. వి. నీ.
కన్యక. వై. వి. 1. కపాలము. (అపినపీనుగ్రుత్
వెడడ కన్యకాయుక్ మొలబుచ్చితోట్లనుం, బు
తీయలపేరులుక్ మెడడ మూతకుజాప్తునిమూఁ
గునీగలుం, బెడికినవాలు తొమ్మిప్పయిం చేరిన
నెత్తురు, తేవుడుక్ గడుక్, బిలుములయాపు
లుక్ దళమబీణనరంబులుగల్గురూపమై." ఉ,
హరి. 2, అ. 2. భిక్షాపాత్రము. "నీ. కడునబ్బు
రంబైనపాడుపుగుబ్బలితోగి శిరముపై కెంపుఁగ
పైరయనంగ." పర. 3, ఆ. (దీనికి గొందలు
కటాహమనియు నర్థము చెప్పచున్నారు. ఆ
యర్థమును కొప్పెరశబ్దమునకుఁ జెప్పట సాధు
నని తోచుచున్నది.)

కన్యకము. వై. వి. కన్యకముయొక్కరూపాంతరము.
(పుత్రియందుఁ గన్యకశబ్దమువలె నెఱుంగునది.
"గీ. అన్యరలనందంబునఁ చెప్పుకొనును, రా
గముములుపార్వతాతాయనముల, చెంతఁగా
లూదితత్పురస్తీలకొనగి, వేడికొనిపోవుదు
రుకప్రవీడియములు." చారుడేశ్వరచరిత్రము.)

కన్యకములక. ద్వ. వి. (కన్యకము+ములక.) కన్యకపు
వంగి.

కన్యకము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్లేష్మము, తెవడ.
1. సం. వి. (క. ఈ. క.) కన్యకాగములవాడు.
2. సం. వి. ఆ. న. నీరు. పుం. న. తల తెగి
కన్యకా శిరము. పుం. సమద్రము.
3. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కన్యకా రాత్రి.
2. కన్యక.
4. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ.) మిత్రము, కలసి
5. సం. వి. శ్రీ. 1. కొవ్వ; 2. వాయింపు;
3. ఇంగువమీను.
6. సం. వి. ఆ. న. మింగుట.

కన్యకము. సం. స. శ్రీ. మింగు.
కన్యకము. దే. వి. ఎడ్డమీదనేనితెచ్చుచు కన్యక
నగువారి జంబుమాపు.

కన్యక. దే. వి. అంగీ. "నీ. నవపుష్పవనమునానా
బుల్ గ్రుచ్చినవచ్చుట్టుకబాయి బాగునెప్పు"
కళా. 4, ఆ. (రూ. కన్యకాయ. "రగడ. చూడరి
వైతిఁబురుగుక్కనికబొడూలు." హంస. 4, ఆ.)
కబురు. హిం. వి. సమాచారము.

కన్యకపుగూరుపరి. ద్వ. వి. (కన్యకము + గూరుపరి.)
కన్యకమరచించువాడు. కవి. "క. అనియొల్లక
లగలనబే, గొన్నికన్యకపుగూరుపరులగునీ
గడంకం, గొనియాడి." అచ్చ. బాల. 10.

కన్యక. వై. వి. 1. కన్యకము; 2. ప్రబంధము. "క.
దీనివార్ధదీపకముమా, దవకన్యకమన్వేషము
చించితరసభా, వనిశేషధూపితరై, భువి నెనబ
నియేడుపుత్తములశోభిల్లా." పర. 2, ఆ.

కన్యక. దే. వి. కల్పమువాడు, కొండికుడు.
కన్యక. హిం. వి. ఇంటిపత్రము.

కన్యకండులుపు. సం. వి. ఉ. పుం. న. సన్యాసులయఁ
నెడు గిండివంటి మట్టిపాత్రము. పుం. హేక్ష్య.
కన్యకము. దే. వి. అగసారెనానికుంపటి. "చ. కమట
మా ట్టెసంచి యొరగల్గున గత్తెర నుత్తె
ముక్, ధమనియు స్రావణంబు మొలత్రాన
బట్టెడ నీలుకాటుసా, నము పలుకాటు మా
బలునాతెవీక్షలమచ్చలాదిగా, నమరగన్ద
కారక సమాహ్వయఁ దొక్కరుడుండు నమ
రిక్." హంస. 2, ఆ.

కన్యకము. సం. వి. ఆ. న. భిక్షాపాత్రము. పుం. శా
చేలు.

కన్యక. సం. వి. ఈ. శ్రీ. అడుతాచేలు, దులి.
కన్యకవాడు. దే. వి. (కన్యకము + కాడు.) కన్యక
చేయువాడు.

కన్యకము. దే. వి. కన్యకముయొక్కరూపాంతరము.
కన్యక. దే. వి. (కన్యకము + ఈడు.) కన్యక
డు. "నీ. వెదురుచేలే కలుపుదీనినంబుగాహ
దుకమతీలుమాకేకలములునుచ్చు." సా. 10.

కన్యకయము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మనోహరము
ఇంతనది.

కన్యకము. దే. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఇచ్చేగలవాడు.

కమరు. దే. ఆ. క్రి. కాలు. “కమరనాకైక్కలుక
మరయ్యెననుజుపత్తులు.” సం. “తలొద్దగా
వివాహమే నదధాతు జటాయువ.” భార. ఆర.
2, ఆ.-వి. 1. కాలినకంపు; “క. అన్నంబుకమ
రువలచుచు, నున్నది.” హా. ౫, ఆ.-2. కమ్మరు
యొక్కరూపాంతరము. “ఎ, గీ. కటిభరంబునవ
జ్రాలకమరుదాల్చి.” కాశీ. 2, ఆ.

కమరుచే. దే. ప్రే. కమరజేయు, కాల్యు. “ద్వి. రమ
ణీయగజవాజిరథకాలలోలి, గమరిచి.” రా. సుం,
కాం. (రూ. కమర్చు.)

కమల. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. లక్ష్మీ; 2. ఉత్తమురాలు.
అ. న. ము. 1. తామర; 2. ఎఱ్ఱతామర; 3. నీరు;
4. మందు; 5. కడుపులో నొక ప్రక్కనుండెడి
యెఱ్ఱనిహంసము; 6. రాగి. పుం. శివునిచేతి
యిట్టి. డు. బ్రహ్మ.

కమలచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షివి శేషము, రా
వులగు.

కమలవల్లభ. సం. వి. ఆ. క్రి. పిన్నవరగోగునీ.

కమలాత్మడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుడు;
2. విష్ణువు.

కమలాఫలము. సం. వి. ఫలవిశేషము, కిచ్చలిపండు.

కమలాగనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

కమలినీ. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. తామరకొలను; 2. తా
మరతీగ.

కమలు. దే. ఆ. క్రి. 1. కందు; “చ. కమలెనశేషకోకన
దక్షైవపశ్చులుశైవలంబులకొ.” భార. ఆది. ౮,
ఆ.-2. కాలు. “మ. ఇనచండంకులబత్తుముల్
కమలి యేనెచ్చటికిం బోవ లేకునికొ.” రా.
కిష్కిం, కాం.

కమలార్తరము. సం. వి. ఆ. న. కుసుమపువ్వు.

కమసాలవాడు. వై. వి. లోహకారుడు.

కమాను. అన్యదే. వి. ప్రయాణము, విల్లు.

కమి. దే. వి. కమికిలి. “నీ. కాంతానంబులు కమి
యారనిదురుకే పురములోదత్తాల పుణ్యభిక్ష.”
భీ. 3, ఆ. (ఇది పిడిశబ్దమునంటిదని తొలచెడి.
ప్రయోగాంతరము గనబడలేదు.)

కమికిలి. దే. వి. పంపబడిన వ్రేల్లగల పుడిసిలి.

కమిచీ. హిం. వి. చేబుకు.

కమిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కమనుడు.

కమియు. దే. ఆ. క్రి. 1. కమియు; “నీ. కమియునుద్ధ
రవారణముద్రిష్ట నేనదాచారధారేయుచుం

కారరవము.” భాను. ౧, ఆ.-2. నలగు; “క.
కనలినీశాచరీకేలు, క్షున్నం గమియగఁ బట్టిభీతి
గొనఁదిగిచివడికె.” రా. సుం, కాం.-3. మా
గు. “చ. క్రమమునఁబింబెలుంబసరఁగాయలుం
గాయలువోరపండులుం, గమిసినపండులుం గల
లుగట్టితడున్న తకాఖిలన్నియుం, దమమయమైత
లిర్పగ.” వారి. పూ. ౬, ఆ.

కమిషకొ. ఆం. వి. బేరముచేసినందు కిచ్చు పెచ్చు
ద్రవ్యము.

కమిజా. ఆం. లోన ధరించుకొక్కా.

కముణ్ణే. వై. వి. కపింజలపక్షి. “ద్వి. కముణాలంజి
లుకలఁగ్రొంచపత్తులను, బ్రమయించుపూరేళ్లఁ
బావురంబులను.” నళ. 3, భా.

కముచే. దే. స. క్రి. 1. గపించు; “నడిమిచేక్కిగ
మిచివిధికరంబునదూంచె.” వై. ౫, ఆ.-2. మ్రిం
గు. “నీ. అమృతాపహరణార్థమగుపక్షిసామి
గతిఁబులింద శ్రేణిగమిచికమిచి.” స్వా. ౮, ఆ.

కమ్మ. దే. వి. 1. క్రి. కర్ణభూషణము; 2. పత్రిక; “గీ.
వలఁతిబంటులనిరువురఁబిలిచిమేలి, కమ్మయొనఁ
గిన.” అచ్చ. బాల. కాం.-బ. 3. శూద్రవిశేషము.
“వ. వెలమలనగమ్మలన.” భీ. ౧, ఆ.-విణ.
1. పులుసులేనిది; (కమ్మగూర. మొ.)-2. మధుర
ము; (కమ్మనీరు. మొ.)-3. వాసనగలది. (కమ్మ
నూనియ. మొ.)

కమ్మగాడ్డు. దే. వి. మలయమూరతుము. “ఎ, గీ. ఆ
ఖిలభువనైక మోహకుండైనమాధ, పునకునీవనవా
సిరంజన మయత్ని, కార్యరేశశమ్మసుమ్మంచుగమ్మ
గాడ్డుగడిమి మ్రొయించెగలకంతకంతఘంట.”
హన. ౨, ఆ.

కమ్మచ్చే. వై. వి. (కమ్మి+అచ్చు.) అగసాలెవాడు
కమ్మిశీనడి కొలుముట్టు. “ఉ. హెచ్చినమైత్రి
బద్ధినుకెల్లఘనాత్మ్యయ కారకుండునా, మ్మచ్చు
పడంగఁజేయుటకునైయలకొంచనగంబుపేరిక,
మ్మచ్చున నీడ్చుకర్పగిరి యగదలి వెండిసలాకపిం
డునా, వచ్చిమరాళమాలికలువ్రాలెగొలంకుల
వక్త్రచుంకృతికె.” ఆము. ౮, ఆ.

కమ్మటము. దే. వి. అగసాలెవానికుంపటి. “మ. ప్ర
తిసూర్యుండనుకమ్మటంబు మఖువచ్చాణాసమకొ
కాటు రో, హితమకొపేరియూరుగ్గోవచ
పలోపేతాంతరాంభోదనం, తియిలకొమచ్చుల
సంచి కావిననునిద్దాటికముకొగన్నడక, జరసా

“నూరితెలుగునందనరెనదూవేళమిన్నంగడిక.”
చంద్రా. ౪, ఆ.

కవ్వటిడు. దే. వి. (కవ్వటము + ఈడు.) అగసాలె
వాడు, స్వర్ణకారుడు.

కవ్వతము. దే. వి. ఆ నేకులుచేరేయునేద్యము, కృషి.
కవ్వతీడు. దే. వి. (కవ్వతము + ఈడు.) కమతకా
డు, కృషీవలండు. “కల్పకంబులపంటకవ్వతీ
డు.” స్వా. ౫, ఆ.

కవ్వన. దే. వి. 1. కవ్వదనము; (చూ. కవ్వ.) 2. మా
ధుర్యము; 3. సౌరభము. (ఇది విశేషణమునవో
ఇకారాంతమునను.) “కడుఁదియ్యనికవ్వని పం
డులింపు సాంపారఁగవానియాని.” భార. ఆర.
౬, ఆ.

కవ్వనివ్వు. దే. వి. నివ్వపండువంటివర్ణముగలశిల్పి.
తియ్యనివ్వు, శర్కరారంకము.

కవ్వనీరు. ద్వ. వి. మకరందము. “మ. ఉరుశక్తికామ
ధుమాసదోగ్ధపిడుకకా జ్యోత్స్నీగపి చంద్రమ,
స్ఫురదూధాప్రవిమక్తమైన నిలిదజ్యోతాన్ని
పయాపూరముకొనియంబాతినగొట్టెఁగల్గి నురి
యమున్నీరైనయక్కవ్వనీ, రురహింఁగూడిననేర్ప
రించుగమై రోలంబకాదంబముల్.” ఆము.
౫, ఆ.

కవ్వనూనియ. ద్వ. వి. సంపెఁగ మొదలగువానిఁజేర్చి
చేసినతైలము. “నీ. ఆతఁడుతైలాభ్యంగమడిగినఁ
బతికవ్వనూనియఁదెప్పించుమెళిరము, నభ్యక్త
ములునేయ.” భార. ఆను. ౨, ఆ. (చూ. కవ్వ
నూనె.)

కవ్వపంజాలు. దే. వి. బ. పంజాలకవ్వలు. “వ. కవ్వ
పంజాలవజ్రపుజకచకల నకనకలవీడుకొని.”
స్వా. 3, ఆ.

కవ్వపిల్లి. ద్వ. వి. పునుగుపిల్లి, మూర్ఛారిక.

కవ్వర. వై. వి. ఇనుముపనిచేసిన బ్రతికడుజాతి. (కవ్వ
రవాడు, కవ్వరది.)

కవ్వరి. వై. వి. (కవ్వర + ఇ.) 1. కవ్వరవాడు; 2. బాణ
కారుడు*. “గీ. నెలయురేజవరాలంబెండిలికి నె
దురు, నెడలఁదలియనుకవ్వరికడయనంగఁ, గ్రా
లువిరుగులు నెఱపినఁబూలుఁబొగయు, నెగసెన
నమింటరిక్కలునిరులుఁబల్క.” అచ్చ. అ, కాం.

కవ్వరీడు. వై. వి. (కవ్వర + ఈడు.) 1. కవ్వరవా
డు; 2. బాణకారుడు*. “వ. తెరువరులగలువం
దరులుమరునకుం దలియనుకవ్వరీడు నెరవునంతే

సియునిచిన కఱకుటమ్మలగుంపులసాంపునందెం
పారుకలువక్రన్విరులును.” నీలా. 3, ఆ.

కవ్వరు. దే. వి. కమరు, మొలనూలు.

కవ్వరుబొందు. దే. వి. రెండుగాడికమ్మలపడిమిగిల్చ
కవ్వరేను. దే. వి. కశేరుకము.

కవ్వవిలుకాడు. దే. వి. మన్మథుడు, సురభిసాయకు
డు. “ఎ, గీ. కవ్వవిలుకాడు మెఱయుశృంగార
వనము, లోనిగురివెందపొడక్రిందవానినునిచ్చి,”
విక్ర. ౮, ఆ. (ఇట్లు కవ్వవిలుతుఁడు. మొ.)

కవ్వి. వై. వి. 1. వెదురులోనగువానికవ్వ; 2. బంగా
రులోనగువానికవ్వ; 3. వస్త్రపుగవ్వ; “గీ.
గజచర్మమెన్నఁడోకానినిచ్చలుగట్టుపనీఁడికవ్వ
లపట్టుపచ్చడంబు.” భీ. ౧, ఆ.—4. బండికంటి
కడకవ్వ*. “వ. పండ్రిండంచులువాణుకమ్మలు
నుమాడుతొలులంగలిగి.” సం. “యన్యైకంప
క్రందాదకారంపజ్జేమిత్రినాభి సంవత్సరాత్త
కంసమామనంతి.” భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ.
5. పేనుబొద్దు.

కవ్వబండి. ద్వ. వి. కవ్వవేసిన చూనిచక్రపుబండి.
కవ్వరించు. దే. స. క్రి. మాయు. “క. ఇలుసాచ్చి
సకలభాండం, బులుశోధింపంగ మెక్కుమాలఁ
ననుదొం, తులసంధిఁగవ్వరించిన, సలసల మను
వేడిపాయనమ్మఁగనుఁగొనెక.” భో. 3, ఆ.

కవ్వ. వై. స. క్రి. కవ్వగాచ్చఁగఁగొట్టు*. “గీ. పే
టిజమ్మేటియనలుఁగొప్పించుమించు, బొడిమి
దనప్రతాపాగ్నిఁ బుటమువెట్టి, తప్పగద్దియదా
గటఁగవ్వయట్టి, కొమ్మగావంపబోలు నెట్టి
చూలి.” వసు. ౨, ఆ.

కవ్వెరాకు. దే. వి. (కవ్వెర + ఆకు.) కారపు నల్లతీసు
లపాకు.

కవ్వము. సం. విణ. 1. ఇంచినది; 2. ఇచ్చకలది.
కయాహము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎనుపదూడ.

కయపు. హిం. వి. మత్తు.

కయవారము. యు. దే. వి. గనిమయంచు. వై. వి.
స్తోత్రము*. “లయగ్రాహి. రసాలములవేద్య
గయవారములునేయంచునధీరముకురాస్యం.”
భాను. ౨, ఆ.

కయ్య. దే. వి. మడి. (చూ. క్రయ్య.)
కయ్యపుడిండి. దే. వి. (కయ్యము + టిండి.) కలి
నాకనుడు, నారదుడు. “గీ. మూర్తికయ్యపుఁ

దిండి, తపసి కన్నాకు కతవినుతపసిజూచి, యిట్టులనియె." అచ్చ, సం, కాం.

కయ్యము. దే. వి. జగడము, యుద్ధము.

కయ్యర. దే. వి. హీనజాతి మాక్తికము.

కయ్యలకచ్చే. దే. వి. కలహశీలుడు. "నీ. కయ్యలకచ్చయైకాలుద్రవ్యము సదా మండు నాడతిశాంతమహితుడయ్యె." పాండు. ర, ఆ.

కర. యు. దే. వి. తీరము. "క. హరిభక్తితేపగాదు, స్తరసంసారార్థిగడనుసాధుజనులకుం, గరయై." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.—వై. వి. తీర్థము. (కరసాన.)

కరంజము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోపల నేమియు లేని బొండ్లపుడెప్పు. 2. దొక్క; 3. తల.

కరంజము. సం. వి. అ. న. పులిగోరు? పుం. కానుగు?

కరండుము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. తేనెపెర; 3. కరాటము. (ఇది యీ యర్థమున మూడుటింగ ములందునగు.)

కరంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంపిల్లము? 2. మేళనము. కరంభము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుతోగలిపిన పేలపిండి.

కరంగ. దే. ఆ. క్రి. ద్రవింతు. "రమణభుజా నివీడనగరంగినకాంతల." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—అం. ప్రే.

కరంగించు. "ఎ, గీ. మనుమబాణుని బాణము లోగూడనెదుర, గరంగి నేరిమివాటించికరువుగట్టి, ప్రొదిచేసి వైతన్య సంపుటము తగ్గు, టించిగో కాకయిట్టిచేడియలగలరె." భార. విరా. ౨,

ఆ.—వి. కరంగుల. (చూ. కరంగవడు.) కరంగువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (కరంగు+వడు.) కరంగు.

"వ. కాతుకాంకురంబు కరంగువడవెఱుగుపడి." న్యా. ౭, ఆ.

కరయే. దే. ప్రే. కరంగజేయు.

కరక. ఉభ. దే. వి. హరితక? సం. వి. ఆ. క్రి. అ. పుం. వడగల్లు. ఆ. న. ము. పుట్టగొడుగు. పుం. న.

1. గిండివంటిపాత్రము; 2. లోపల నేమియు లేని బొండ్లపుడెప్పు. పుం. 1. దాల్చి? 2. పక్షి విశేషము.

కరకండు. దే. వి. (కరక+అంచు.) కరక్కాయనీ టిలో వ్రాసినయంచు.

కరకణి. దే. వి. వేటాడుటకు ఉపయోక్తముగు సాధువిశేషము. "గారక లత్రేళములు కరకణిలు." రుక్మాం. 3, ఆ.

కరకర. దే. వి. వ్రాయుటయందుగు ధ్వన్యనుకరణము.

కరకరి. దే. వి. 1. పూర్ణభావము; "కరకరిగూటగజ్జయిడంగా." న్యా. 3, ఆ.—2. ద్వేషము.

"కలింగజంబులగుంధగజంబులకుంధరాజితోగరకరిపుట్టగాగలదు." వై. ౫, ఆ.

కరకసా. వై. వి. కలకు. (కరకసాసేల.)

కరక్కాయ. దే. వి. (కరక+కాయ.) కరకచెట్టుకాయ.

కరగసము. వై. వి. అంపము, క్రకవము.

కరగోడ. ద్వ. వి. (వెలుగునాటుటకై.) పొడిమట్టితో నేర్పబచినగోడ.

కరజము. సం. వి. అ. న. పులిగోరు? పుం. 1. గోరు; 2. కానుగు?

కరట. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. ప్రయాసముచేత బిరుకదగిన యాపు, అట్ట 2. కాంచీ. అ. పుం. ము.

1. కాకి; 2. కుసుమపువ్వు; 3. గోదూరుగప్ప; 4. ఏనుగుచెక్కిలి; 5. నింద్యజీవనము; 6. వాద్య విశేషము; 7. ఏకాదశాహిద్వాధ్యము.

కరటి. సం. వి. న్. పుం. గజము, ఏనుగు.

కరడము. దే. వి. అల. "నీ. కాంతాదినుఖమునైకత వేదికాస్థలి కందర్పవికృతులు కరడములును." భీ. ౫, ఆ.

కరడు. దే. వి. 1. అల; "నీ. గగనంబుతోరాయుకరడులుగలబం బివిరి పాడతినయర్థవము కరణి." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. పక్షివిశేషము.

కరణకప్పులు. దే. వి. బ్రాహ్మణజాతివిశేషము.

కరణము. సం. వి. అ. న. 1. లెక్కవ్రాయువాడు;

2. బవాది; (ఇవి. ౧౧.—బస, బాలవ, కాలవ, వైతిల, గరజి, వణిక్కు, భద్ర, శకుని, చతుష్పత్తి, నాగవము, కింస్తుప్పుము.) 3. కొఱముట్టు;

4. ఇంద్రియము; 5. కారణము; 6. క్రియాభేదము; 7. పని; 8. తేత్రము; 9. గీతభేదము;

10. నృత్యభేదము; 11. పూత; 12. రతిబంధము; 13. శరీరము. పుం. డు. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునకును బుట్టినవాడు. (శ్రీకరణములు.—మనస్సు, వాక్కు, కర్మము.)

కరణి. దే. వి. విధము. "క. ఒక్కడ సర్వగతుండై, యెక్కుడు క్రియవాసుడేవుడితడని పెద్దల్, మ్రొక్కగనుండుజనార్దనుడ, డక్కరణియనన్య మెఱుగవైతిదురాత్మా." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

కరణికము. వై. వి. కరణమువానిపని.

కరణీయము. సం. వి. అ. ఆ. అ.) చేయదగినది.

కరతిత్తి. వై. వి. వట్టపుసంచి. “ద్వి. కుదియకకర
తిత్తిగొనిదానిత్రేయ.” హరిశ్చ. ౨. భా.

కరతోయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గౌరీవివాహకాలమందు
ఈశ్వరుని హస్తమవలన బుట్టిన యేలు.

కరదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపహారము, కానుక.
కరదివియ. వై. వి. దివ్యటీ.

కరదివియ. వై. వి. —వై. —

కరదివ్యై. వై. వి. కరదివియయొక్క రూపాంతరము.

“ది. కరమునఁబూనినఖడ్గప్రకాశ, మరుదుగాఁ
గరదివ్యైయైవఁజూప.” హరిశ్చ. ౧. భా.

కరదీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దివ్యటీ.

కరవక్త. దే. వి. వర్ణహీనమైన కంపుతాయి.

కరవత్తము. సం. వి. ఆ. న. క్రకచము, అంపము.

కరపుచ్చే. దే. వి. సోమకర్మటి.

కరఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱమును దోమెడు
గొలపము.

కరభుజము. దే. వి. ఇత్రాలము.

కరబూజా. హిం. వి. ఒకపండు.

కరభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మనికట్టుమొదలు
చిటికెనవ్రేలి మొదలుదాకఁగల చేతివెలుపలి
చోటు; 2. ఒంటెపిల్ల.

కరమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. కలివే.

కరము. ఉభ. దే. అవ్య. అత్యంతము. (వృత్తియం
దు దీనికి వాడిశబ్దము పరమగుచో మువర్ణలోప
ము మహాకవిప్రయోగములయందుఁ గానఁబడు
చున్నది. “కరవాడిచూపులు.” కరవాడిసఖ
ములు.)—సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేయి; 2. కిరణ
ము; 3. తొండము; 4. కప్పము; 5. వడగల్లు.

కరరుహము. సం. వి. ఆ. పుం. సఖము, గోరు.

కరవటము. వై. వి. బరణి*. “గీ. పొదలియ్యుండొం
డదివియునుభవియుచిశలు, బొదివికొనియొడి
చీకటిప్రాపువలన, మిక్కిటంబుగఁగాటుకగు
క్కినట్టి, కరవటంబన జగదండఖండ మమర.”
లక్ష్మీ. 3, ఆ.

కరవాణ. దే. వి. సముద్రపుంగట్టు నోరనుండెడి
బురదనీల.

కరవాయి. దే. వి. లోహకారుడు సుత్రేతోఁ బాత్ర
ములను చాగఁగొట్టునప్పుడు ఒత్తడుగా వాని
లోపలఁ జొప్పించెడి మొనవంపు దివ్యమొగపు
యనునకచ్చి.

కరకాలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కరవాలు. వై. వి. —వై. — “క. తివీకరవాలు
నేకొని, అనఱువలెనఁగంగనత్రైలవపైఁజనుచో,”
అచ్చ. సుం, కాం.

కరవాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కత్తివీట; 2. చేరకత్తి.
కరవీరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కత్తి; 2. గన్నేరు.
3. డు. ఒకానొక రాక్షసుడు.

కరకాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగుళి, వ్రేలు.

కరసాన. వై. వి. రత్నములు మొదలగువాని సానఁబ
ట్టెడుచక్రాకారమైనసాన. “నీ. కలువలెన్నటికి
కోభిలకుండఁజేసినభానునిఁగరసానఁబట్టవలచె.”
భాను. 3, ఆ.

కరహాటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తామరదుంప,
2. మంగి.

కరా. వై. వి. తీర్థము. (కరామరి. మొ.) కరయొ
క్కరూపాంతరము.

కరాచేరకత్తి. వై. వి. ఖడ్గము. “దాకలంకునసిం
జీకరామరకత్తి.” స్వా. ౪, ఆ. (మరకత్తి, మరి.
చారి ఈ శబ్దములు కరాశబ్దపూర్వకమైనప్పుడు
ఖడ్గవాచకములుగాఁ బ్రయోగములం గానఁబడు
చున్నవి.)

కరాచేరి. వై. వి. (చూ.) —వై. — “వ. కటి
కనకమేఖలా ఘటితంబగు చేలు కరాచేరి
మరకతంపుఁబిడిమెలుంగులు.” స్వా. ౫, ఆ.
కరాచోరి. వై. వి. (చూ.) —వై. — “క. రాచూ
రితివృషిభునిక, రాచూరిఁదెగినిరంతరము నమఁ
మృగీ, లోచనలమదన శాస్త్ర, లోచనలందివీ
వ్రైలు దురభియౌతుల్.” రామా. ౧, ఆ.

కరాటము. వై. వి. బరణి*. “నీ. పముకాటుకకరా
టముఘోరారిదుష్కర్తిసంభృతకోదనీతలము.”
చంద్రా. ౧, ఆ. (కరవటముయొక్క రూపాం
తరము.)

కరాపుపు. వై. వి. లవంగము.

కరారు. హిం. వి. ఏర్పాటు, నిర్ణయము.

కరారువామా. హిం. వి. ఒడంబడికపత్రము.

కరాళము. సం. వి. ఆ. న. 1. నల్లగగ్గెరళి; 2. వెన్నె
ముక. పుం. సజ్జరసమునూనె. వి. 1. ఒడ్డుపి
ట్టయినది; 2. పొడవైనది; 3. వెలుపుఁబట్టించునది.

కరాళించే. దే. ఆ. క్రి. 1. బాబ్బరించు; “వ. గిరిగ
వ్వారకానంబులందవులంబడిదరికొనియెరగలి
గొనికాలుకాలానలంబుకయివడింగదిసికరాళిం
చి.” పీఠ. ౪, ఆ.—2. సకిలించు. “ద్వి. ఎక్కిన

జైతేయులిటునటుపడంగ, లెక్కనేయకకరాళిం
చుగుఱ్ఱములు." రా. యు. కాం.-స. క్రి. నిం
దిను. "ద్వి. వక్కనేయనిలేకివాడనినన్ను, లె
క్కనేయకకరాళించెనీరాజు." హరిశ్చ. ౨, భా.
కరి. ఉభ. దే. వి. 1. నిదర్శనము; "చ. తదీయతత్వ
లతకుప్రాస్వమాటెకరి." ఆము. ౪, ఆ.-2. మే
ర. "క. భాండీరవటముకరిగా." హరి. పూ. 2,
ఆ.-విణ. సాక్షి. "దినకరపవనాగ్నితుహినదిపు
లుకరిగా." భార. ఆది. ౨, ఆ.-సం. వి. ౯.
పుం. 1. ఏనుగు; 2. కోతి.
కరిఖలము. సం. వి. ఆ. పుం. వేడుకగానాడెడు
జూదము.
కరిణులు. దే. వి. బ. సాలెవారిలో నొకతెగవారు.
కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధేనుక, ఆండేనుగు.
కరిది. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. "ఎ. గి. కవడ యన
నురుమ యనగను గరిది యనగ, దప్పెట య
నంగవాద్యభేదములుచెలగు." ఆం. భా. ప్ర. నా.
కరిపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.
కరిమాచలము. సం. వి. ఆ. పుం. సింహము.
కరివె. దే. వి. ఇత్తడిలోనగువానితోడేని ఏణాదండ
మును బొదివికొనియుండునట్లు సారకాయప
యినమచ్చెడు తదంగము, కకుభము.
కరివెర. దే. వి. నేల దున్ని విత్తుటకు వాన నెదురు
చూచుట.
కరినయ్య. వై. వి. కృషి. "క. అరులుమిగులగొని
రాజులు, నరులకునెంతయును భయమొనర్చురు
ధరణీ, సురులుగడగివాణిజ్యము, గరిననమును
జేయగలరుకలికాలమున." భార. ఆర. ౪, ఆ.
(చూ. కర్ననము.)
కరిసింపు. వై. స. క్రి. ఘృసింపు. "నీ. కంతిరవము
వైసంగిసింపుటయకాని యొరసి వెన్న నిభటో
చ్చుంబు." బహులాశ్వచరిత్రము.
కరిసె. వై. వి. కాలవలము*. "కరిసెనునంగనుగా
లుపలంబొప్ప." ఆం. భా. ద్వి. వై.
కరిరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వెదురుమొలక. పుం.
1. మండ; 2. వెణుతురుగి.
కరిరక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏనుగుకొమ్మమొద
లు; 2. చివ్వుట.
కరిమము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ఎరువు; 2. ఏలు
పిడక; 3. పిడక.

కరుగు. దే. వి. 1. పోతపోనెడియమ్మ; "చ. కరుగు
నబోయుమాడ్కి నొడికంబుగజాతములందుకై
వడిక." చంద్రా. ౨, ఆ.-2. వరిపొట్టకట్ట
కరుడు. దే. వి. 1. గట్టిపడిన ముద్ద; "గి. కలసిశుక్ల
శోణితములు కరుడుగట్టి, వినుమమేధ్యమధ్య
మునబ్రవృద్ధిబొంది, కాలవశతనప్పిండమంగం
బులెల్ల, గలిగి శిశువయిమారుత గతియెలర్చు."
భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.-2. దినదినము వ్రాసెమనం
కిర్ణపులెక్క.
కరుడుగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (కరుడు+కట్టు.) గట్టి,
ముద్దయగు. (చూ. చేలచేలన.)
కరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనికరము. ఆ. పుం. ము.
1. ఒకానొక చెట్టు; 2. ఒకరసము. (చూ. రసము.)
కరుణించే. సం. ఆ. క్రి. కనికరించు.
కరుమల. వై. వి. (చూ.) కమ్మ*. (కరుమలవాడు,
కరుమలది.)
కరువ. వై. వి. కొండ. "క. గట్టనగుబ్బలియనంగ
గరువయనంగా." ఆం. భా. ద్వి. కై.
కరువలి. దే. వి. గాలి, వాయువు.
కరువలిపట్టి. దే. వి. 1. భీముడు; 2. హనుమంతుడు.
(ఇట్లు గాడుపుంబట్టి. గాలిమాలి. మొ.)
కరువలిరిక్క. ద్వి. వి. స్వాతీనక్షత్రము.
కరువలివిందు. దే. వి. అగ్ని, వాయుసఖుడు. "నీ.
వచ్చెబోమనరాజువారితోఁ గరువలివిందునన్ని
ధి నెంతపొందువట్టె." రామా. ౬, ఆ.
కరువు. యు. దే. వి. కరుగుయొక్కరాపాంతరము. "చ.
సరియగునిట్టివెట్టనివిసర్వము నంచటమిడిసృష్టి
కై, శరధిపదిజ్వరజ్వలితపండరారతపవన్ని నా
జుగార, గరువులజాండువీనిపయిగట్టెననం గను
వట్టెవెచ్చలకొ, గరికికాసరాంగములకగిప్పిన
రొంపులునందయాజుగార." ఆము. ౨, ఆ.-
వై. గర్భము. "క. చరువులనమ్మనిచెప్పిన, తరు
వులువీడ్పడియె సుతకుఁ దల్లికి నట్టి, య్యిరువురు
నుపయోగింపంగ, గరువులంద్రత్వకారకలిత
ములయ్యెకొ." భార. ఆను. ౧, ఆ.
కరుసు. వై. వి. పరుషాక్షి*. "నీ. కఱకుకరుసుకా
లుకాటొడ్డెముపరుసుపరుసనయనంగనిష్ఠరము
వెలయు." ఆం. భా. ప్ర. వాగ్య.
కరూశము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.
కరేకరము. సం. వి. ఆ. స. పిడికిటిపాటు.

కరేలువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెద్దకక్కర.
కరేలువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. అడేనుగు. పుం.

1. ఏనుగు; 2. కొండగోగు.

కర్రోటకము. సం. వి. అ. న. వస్త్రములుపెట్టెడు
పెట్టె, బొక్కిన.

కర్రోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలయొముక, పుట్టె.

కర్పంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. 1. రేగు; 2. గంగరేగు.

కర్పటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొడ్డుకాకర.

కర్పటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ్రీ; 2. కక్కర;

3. చెఱు; 4. నూగుదోస; 5. బూరుగుకా

య; 6. ఒకరాశి; (చూ. రాశి.) 7. అభినయ

హస్తవిశేషము. (రెండుచేతులవేళ్లను నొకటా

కటిసంధున నడికినట్లుగా గూర్చివట్టినది.)

కర్పటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దోస.

కర్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందము; 2. అద్దము;

3. ఎండ్రీ; 4. కుండ; 5. తెల్లగుట్టము; 6. నివ్వు.

విణ. 1. తెల్లనిది; 2. మంచిది.

కర్పరము. సం. వి. అ. న. కంకరతాయి. పుం.

అద్దము. విణ. కఱకైనది.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దోస; “ఘృతపిండ

నిభకర్పరీఖండములతోడ.” అము. ౨, అ. —

2. గిండివంటి మట్టిపాత్రము.

కర్పరేలువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెద్దకక్కర.

కర్పశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంపిల్లము; 2.

కసింద; 3. చెఱు; విణ. 1. కనికరములేనిది;

2. కఱకైనది; 3. గట్టిది; 4. తెగువగలది;

5. సెప్పించునది.

కర్పారువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుప్తుడి.

కర్పొటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకపాము;

2. మారేడు.

కర్పొటము. సం. వి. అ. పుం. మట్టుకాకర.

కర్పొలకము. సం. వి. అ. న. తక్కినపు చెట్టు.

(చూ. కర్పొలకము.)

కర్పూరము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. గంట్లక

చోరము.

కర్పకాయ. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.

కర్పము. వై. వి. పని, కార్యము.

కర్పజలక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెవిజొరుపాము.

కర్పజలకము. సం. వి. న. పుం. — వై. —

కర్ణధారుడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాడు,
ఆరకాటి.

కర్ణవత్తము. సం. వి. అ. న. కర్ణిక, చెవికన్ను.

కర్ణపూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంగేలి; 2. క

వ; 3. పుష్పదులచే జేయబడిన చెవికన్ను;

4. దిరిసెము; 5. నల్లగులువ.

కర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెవి; 2. కన్నము;

3. చుక్కాను. 4. కుంతి మొదటికొడుగు.

కర్ణలత. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెవిలత్తె.

కర్ణవేష్టనము. సం. వి. అ. న. కుండలము, పోగులు.

కర్ణాకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వినికివరుస.

కర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కర్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చెవికన్ను; 2. తొండము

చివర; 3. తామరదుద్దు; 4. చేతనడిమివేలు;

5. బాణవిశేషము.

కర్ణికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోగు;

దీనికి, దోహదక్రియ సల్లాపము. 2. తేలి.

కర్ణీరధము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదస్త్రీ ధాశకటము.

కర్ణేజపుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నూచకుడు.

కొండకాడు.

కర్త. సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మ. విణ. చేయువాడు.

కర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తరించుట; 2. స్త్రీలు

రాట్నమువడుకుట; 3. కయివడిముద్ద.

కర్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తెర; 2. క

నాలుగు పాదములయందును కృత్రికయందును

రోహిణి మొదటిపాదమునందును సూర్యుడు

దుకాలము.

కర్తరీముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశే

ము. (బొటన వ్రేలినివంచిచూపుడు వ్రేలిమొద

టగూర్చియుంగరపు వ్రేలినివంచి చూపుడుదీ

మివ్రేళ్లను గత్తెరవలెబట్టినది.

కర్తలాణము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనిగొరిజతోడ

వెండుకలుగలనల్లగుట్టము, కత్తలాని. “స్థో. పా

ర్వవత్సర్యకుక్తాంగస్తవాకృష్టభవేద్యది. ష్టో.

నామూనవవిజ్ఞేయఃకర్తలాణస్తురంగమః.” అని

శివభక్త్యర్థాత్కరము. “క. అల్లనికినిచ్చెదాస్త్రీ

వల్లభుడనురక్తి నమరవల్లభువారితో, నల్లసహ

డంబారెడు, తెల్లనియొక కర్తలాణ తేజోహయ

ము.” వై. ౭, అ. (ఉచ్చైశ్చ) వముతోడి

సరిబోల్చి తెల్లని యని విశేషణమిచ్చియుండుట చేత నిక్కడ నిదియశ్వమాత్రపరమని యెఱుంగునది.)

కర్తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయఁదగినది.

కర్తారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కత్తెరవంగి.

కర్తము. సం. వి. అ. పుం. పంకము, అడుగు.

కర్నటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రము; 2. చినిగినవస్త్రము, మానవస్త్రము. (అని కొందఱు.)

కర్నరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలపుట్టె; 2. కొప్పెర; 3. శస్త్రభేదము.

కర్నరాలము. సం. వి. అ. పుం. కొండగొనుగు.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మ్రనిపసువునవండిన అంజనవిశేషము.

కర్పూరగంధి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కప్పరగంది.

కర్పూరభోగి. సం. వి. న్. న. (మా. కప్పరబోగి.)

కర్పూరము. సం. వి. అ. పుం. న. ఘనసారము, కప్పరము.

కర్పూర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలిగొట్టు. అ. న. ము.

1. నీరు; 2. బంగారు. పుం. 1. పాపము; 2. చిత్ర

పర్ణము. విణ. చిత్రపర్ణముగలది.

కర్పూరుడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

కర్పింది. సం. వి. న్. పుం. పారాశరి, సన్నానిని.

కర్పకరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పనివాడు.

కర్పకారుడు. సం. వి. అ. పుం. కత్తెరవాడు. విణ.

వెట్టికీపనిచేయువాడు.

కర్పఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెలవేరుదాక

సొక పనిచేయువాడు.

కర్పణ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూలి; 2. జీతము.

కర్పము. సం. వి. న్. న. 1. కారకవిశేషము; 2. పని.

(యా. కర్పపు.) (తర్కశాస్త్రమునందలి పంచవిధ

కర్పములు:—ఉత్తేషణము, అపత్తేషణము, ఆకుం

చనము, ప్రసారణము, గమనము.) (పట్కర్ప

ములు.—యజనము, యాజనము, అధ్యయనము,

ఆధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము. పోడశ

కర్పములు.—గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమం

తము, జాతకర్పము, నామకరణము, అన్నప్రా

శనము, చౌలము, ఉపనయనము, ప్రాజాపత్య

ము, సౌమ్యము, ఆగ్నేయము, వైశ్యదేవము,

గోదానము, సమావర్తనము, వివాహము, అంత్య

కర్పము.)

కర్తయుగము. సం. వి. అ. న. కలియుగము.

కర్తసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుడు, చెయ్యపులసాక్షి.

కర్తారము. సం. వి. అ. న. వెదురు.

కర్తారుడు. సం. వి. అ. పుం. కత్తెరవాడు.

కర్తేంద్రియము. సం. వి. అ. న. పాయూపస్థపాణిపాదవాక్కులలో నేడేనుకటి.

కర్వలి. దే. వి. కరువలియొక్కరూపాంతరము.

కర్వకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఈడ్చువాడు, 2. దున్నుకొని బ్రదుకువాడు.

కర్వణము. సం. వి. అ. న. 1. ఈడ్చుట; 2. దున్నుట; 3. బరయుట.

కర్వణలము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్ర.

కర్వము. సం. వి. అ. పుం. న. పరునాలుమాషములయెత్తు. పుం. బరయిక.

కర్వితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఈడువబడినది; 2. దున్నబడినది; 3. బరయబడినది.

కర్వు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. కాలవ; 2. యజ్ఞార్థమైన దుక్కి. సం. గ. (అనికొందఱు.) పుం. పిడకనివ్వు.

కర్వనము. వై. వి. కరిసనముయొక్కరూపాంతరము.

“గీ. కాంపులావు వెరవుకలిగి కర్వనమునేయంగ.”

భార. సౌ. ౧, ఆ. “ద్వి. కడగి కేదారాదికంబుల

నెవుడు, సడలనిశక్తిగిర్వనమొనరించు.” భాగ.

౫, స్కం.

కణ. వై. వి. 1. నలుపు; “చ. వెడ కణపద్మమోముబటువేదన గందినయంతరింగముఁ, బడుగయి

యున్న మేనునయి.” హరి. పూ. ౮, ఆ. —

2. మణక. “మ. కణయుఁ మాఁగునులేక పుట్టిన

శుభాంగంబుద్భుతపాదియై, నెలయొక.” హరి.

పూ. ౫, ఆ.

కణకంఠుడు. వై. గ్రా. వి. శివుడు, గరళకంఠుడు.

కణకరి. వై. విణ. (కణకు+అరి.) కఠినుడు. “వివి

ధాయాధంబులంగణకరియై.” (కణకరి అనగా

ఇక్కడ సమర్థుడని యర్థము.) స్వా. ౮, ఆ.

కణకణ. దే. వి. కందుట, ప్రార్థనపాడుముట, బర

యుట, తణుగుటలోనగుననియందగు ధ్వన్య

నుకరణము. (కణకణగండె, కణకణబొడిచె,

కణకణసెరయు, కణకణదలుగు.)

కణకటి. దే. వి. భాద. “చ. ఎఱుగరుగాయొక్కదృ

తమునీచెలిదిగ్గిరిదీర్ఘమాడనా, యణుతఁ దగిల్చి

పోవుడనవలయుననినెనుబోవుడుఁ, మ

ణవక వెంటబోవ జలమగ్నతనొనదినున్నమైన

నకా, గజకలీఁదెట్టిసామ్యుడుగ గానినిబ్రాహ్మి
లుంగదేమియుకా." అను. ౫, ఆ.

కలుకు. వై. వి. 1. కర్మశత్రుము, కారిత్రము. "నీ. కో
కంబులకుఁదైఁడకుఁడలకలుకు మోపంతయు సర
సతనబ్బేనేని." హరి. ఉ. ౭, ఆ. — 2. బ. పరుషవచ
నము. "ద్వి. కలుకులాదేడుమాడ్కిగాదుమీఁ
దటను." రా. యు. కాం. — విణ. 1. కతిసము;
2. పరుషము. (కలుకునేల, కలుకుమాట. మొ.)

కలుకుగిలు. వై. అ. క్రి. బిరుసగు. "న. పుంజుకొని
వెడలినిడుదలయుండుకలుకుగిలునాసాకేశం
బులును." కవిక. ౫, ఆ.

కలుకుట్లు. దే. వి. బ. కలుకుట్లుయొక్కరూపాంతర
ము. (దీనిని కలుకుట్లు అనియు, కలుకుట్లు అని
యు ఉభయవిధముగా వాడుచున్నారు.)

కలుకుదుమ్ము. ద్వ. వి. ఇనుక. "నీ. మలయానిలము
చేదుమరంబులేగుసాగంధికంబురజంబుకలుకు
దుమ్ము." స్వా. ౫, ఆ.

కలుచు. దే. స. క్రి. 1. అభ్యసించు; 2. కాటుచే
యు. "ప. మునికోలనడిచియుంబొడిచియు, రజ్జు
పుచేనేత్తియు మొత్తియు, కరంబులంజలచియుఁ
గలచియు, పదాహతుల మెట్టియుఁగిట్టియు." శేష. ౪, ఆ.

కలుటి. దే. విణ. వంచకుడు. "క. మఱచినదలపింపంగ
నగు, నెఱుంగనినాఁడెల్లపాట్ల నెఱింగింపనగుకా,
మఱియెఱిగియెఱుంగనెల్లని, కలుటిం దెలుపం
గఁగమలగర్భునివశమే." భార. ఆది. ౪, ఆ. "నీ. మా
నంబువీటిఁబోమనగి వేతలఁజిక్కువలచినయది
యొకకలుటిచూపు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కలుత. వై. వి. 1. చేష్ట; 2. దుశ్చేష్ట*. "చ. కలుతలు
నెద్దవీనికిటుకాఱియఁదెట్టెడుమానకేమిటకా, నె
ఱుకులుమీటుచుండుదననీచపుమాటలువీనిఁబ
ట్టిక, చ్చుఱుబరిమార్పఁజేసిన యుపాయములన్ని
యుగొడ్డువోయెనీ, పుఱుకపధింపఁగావలయును
గ్రపుమాయలనిద్దురాత్తునికా." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

కలుతలాడు. వై. విణ. (కలుతలు + అడు.) దుశ్చేష్టఁ
డు. "క. కదలిస మొత్తుదు నెక్కడఁ, గదలేదప
టు కలుతలాడ కదలుమయెఱా, చెదననుచుఁ
బోయియిమ్ముల, ముదితనీజకుటుంబకార్యములఁ
దత్తరయై." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కలుద. వై. వి. బుద్ధి*. "గీ. గోలయిట్టికాఱుఁగోనలో
నిస్సొంటి, డించినఁగనగు నెయింతుకైన, నిడు

మకులుగ నేరదిపుడుమాయన్నకు, వింతకలుదెల్ల
విడుపుమింక." అచ్చ. ఆర. కాం. "క. పిఱుగిని
యకనాముందఱఁ, దెఱవాయిప్పగిదినాడఁ దెఱ
వామేల్లెల్, కొఱుమాలినయిప్పిఱిఁడి, కలుదలునీ
కవ్వరిపుడుకలువీరచెవుమా." అచ్చ. అ. కాం.
కలుదూపము. వై. వి. గృహసూమము, ధుంధుమార్
ము. "గీ. విరహపరితాపవేదనజేగుచున్న, చక్ర
వాకాంగనలకటాక్షములయగ్గి, నావిహిల్లినకలు
దూపమునఁగనొప్ప, నుడుంగఁబాధిశబింబుబునడి
మిచుచ్చ." భీ. ౨, ఆ.

కలునూనె. ద్వ. వి. (కలు + నూనె.) ప్రాని
తైలము.

కలుపు. దే. ప్రే. బోధించు. వి. దుర్బోధన. "గీ. శకు
నికలుపువీనియనన్దార్దవృత్తికి, జొచ్చియిట్టిదు
డరుతెచ్చుకొనియె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కలుప. దే. వి. ఒకానొక మూలిక.

కలువాడు. దే. వి. ఎండినచేచ.

కలువు. దే. వి. 1. క్షేమము; "కలుపుపయిఁగలుపుపా
యుచు, వెఱపుపయికా వెఱపుదోఁచవిడువని
యిడుమం, దొఱుగమిపైఁబురుషుఁడెడుమఁ, దొ
ఱుగమిఁజేడ్పడుచునడచుదుష్కర్తములకా." భార. కాం. ౪, ఆ. "క. తగవామగవారికినిలు, మగు
వలయం దెగువఱాపమాద్యశమిరుల్, జగతింగఱ
వాదొరచా, మగఁటిమిగలరాచచందమా యిది
యిహిహి." రామా. ౫, ఆ. — 2. పూరియిండ్లు
కప్పనపుడు ఏర్పఱచుకొనుమితి. "నీ. కలువుగే
స్తులయిండ్లఁగప్పు నేతలయంద నుడివడికలగు
టల్ మడుగులంద." అచ్చ. బా. కాం.

కటి. వై. వి. పశుయోని*. విణ. నల్లనిది.

కటిపక్కము. వై. వి. కృష్ణపక్షము.

కటియ. వై. విణ. కృష్ణనర్తము. "నీ. కటియనెచ్చేనఁ
జీఁకటిప్రాఁకుఁబ్రాఁకుబంగరుదీఁగక్రియదూ
లఁగద్రుకాటి." పాండు. ౫, ఆ.

కటినేము. ద్వ. వి. కటివేపాకుచెట్టు, కాలకాకము.

కటివేలుపు. ద్వ. వి. వెన్నుఁడు, కృష్ణుఁడు.

కటివేల్పరిక్క. ద్వ. వి. శ్రవణనక్షత్రము.

కలుకు. దే. స. క్రి. రాచు. "ఎ. గీ. కలుకుటఁఘ్రుల
నిటికించిగజ్జెగదలఁ, గటికి నెఱి నెఱిఁగోరెచ్చుక
యునువిలుగ, విఱిచెనడిఁగైకానొకపెద్దవేదం
బు." స్వా. ౪, ఆ. — ౩. మందాకుమాడ్చిరాచిన
పొడి.

కలుకుట్టు. దే. వి. బ. కలుకుట్టుయొక్క రూపాంతరము. “నీ. కలుకుట్టగతిరతులుటికికాల్పముల గ్రచ్చిరి నేజాలగుదులుగాఁగ.” చంద్ర.

కలుక్కు. దే. వి. నలుకుయందగుధ్వస్యనుకరణము. “శూద్రునుస్తముకలుక్కునఁద్రుంచె.” ఉ. రా. 2, ఆ.

కలుగోల. దే. వి. (కలు+గోల.) వాతవేసెడు ఇనుపకప్పి, మాఁడుగొడుపు.

కలుదు. వై. వి. నేర్పు*. “వ. బిరుదులంబాపురుంగలుదులంజూపును.” ఉ. రా. 2, ఆ. “వ. దీని కలుదులెంతయరుదులుమాచితే.” ప్రభా. 3, ఆ. “క. కలుదులమాటలమమ్ము, గుఱుచనడుగయేల యింతిగోసెక్కింపఁక.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

కలుదులాడు. వై. వి. (కలుదులు+అడు.) నేర్పు. “కలుదులాడగుచక్రి కపటంపుటనుపు నఁదనుమోసపుచ్చిన.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

కలు. య. దే. వి. కొయ్య. వై. 1. నలుపు; “గీ. కిలుంజెప్పలుదొడినున్న కలుతడుపు, లెమితోగట్టి.” హరి. పూ. ౫, ఆ. 2. మఱక*.

కలుకుట్టు. దే. వి. బ. ఇనుపసలాకయందు గ్రచ్చికాల్పేడు మాంసఖండము, శూల్యము.

కలుముడ. దే. వి. పెల్లగింప నుపయుక్తమైన ఆయుధ విశేషము. “గీ. గడ్డపాఱల బాఱల గలుముడల, వెడఁదగుద్దండ్ల నావుట్ల విరియఁద్రవ్వ, నందు నిద్రించుచున్న కాలాహిరెలి, తూలిపాఱంగఁ గొదఱఁదోలితోలి.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

కట్టి. వై. వి. అర్థునుడు*. వి. నల్లనివాడు. “ఎ. గీ. తెల్లదామర కేసులట్లులసిల్లు, కన్నుదోయినొప్పారెడుకట్టియాతఁడు.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

కలు. దే. వి. నాగటిదుంపయందనుచ్చెడి యినుప పాళము, కృషకము.

కలుకుట్టు. దే. వి. బ. (చూ.) కలుకుట్టు. “నీ. నీరు వెళ్లఁగొన్నాత్రివిప్పులనందందకమ్మగాఁగాల్చినకలుకుట్టు.” రుక్మా. 3, ఆ.

కలుగుద్దలి. ద్వ. వి. తొల్లిక. “నీ. తప్రవంటులతెలిఁ ద్రవ్వటంబులువెట్టఁ దగినట్టికలుగుద్దలిగడించి.” కళా. ౪, ఆ.

కల. ఉభ. దే. వి. స్వప్నము. సం. ఆ. క్రీ. 1. ముప్పదికాష్ఠలకాలము; 2. చంద్రునిలోబడు నాఱవభాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీరజస్సు; 5. మొదలిసామునడ్డి; 6. శిల్పము అ.న.ము. రేతస్సు. వి. గ.

1. ఆవ్యక్తమధురము; (ధ్వని) 2. అశీర్లము. (కలలు అలువదిపాలుగు. - ఇతివోసము, అగము, కావ్యము, అలంకారము, నాటకము, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్తము, వాచకము, అవధానము, స్వరశాస్త్రము, శాకునము, సామద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకాశలము, మల్లశాస్త్రము, నూదకర్తము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, జలస్తంభము, వాక్స్తంభము, నయస్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్యేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘటికాసిద్ధి, వింద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిమంత్రోపధాదిసిద్ధి, చోరకర్తము, చిత్రక్రియ, లోహక్రియ, అశక్రియ, మృత్త్రియ, దారుక్రియ, వేణుక్రియ, చర్మక్రియ, అంబరక్రియ, ఆదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయ, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసపకర్తము, ప్రాణిదూర్తకాళలము.)

కలంకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుఱుతు; 2. ఇనుపచిట్టెము; 3. దూఱు.

కలంకారి. దే. వి. వ్రాతపనివస్త్రము.

కలంజము. సం. వి. ఆ. పుం. గంజాయి.

కలందాను. హిం. వి. కలములుంచు పెట్టె.

కలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తూరనార; 2. బాణము.

కలంబి. సం. వి. ఈ. క్రీ. తీగబచ్చలికి.

కలక. దే. వి. 1. కలఁగుట; 2. కంటితెవులు.

కలఁకఁబాటు. దే. ఆ. క్రీ. (కలక+పాటు.) కలఁతపడు. “కలఁకఁబాటి మఱుంగిజెల్లెలినుదగ్రక్రొందుడైపట్టి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కలకపాటు. ద్వ. వి. కలఁతపడుట. “వ. ఇక్కలంకపాటుతక్కినభయంబునకుంఁగాదునుండు.” కళా. ౪, ఆ.

కలకు. వై. వి. 1. కళ్లము; 2. స్థానము; 3. యుద్ధము*. (కలముయొక్క రూపాంతరము. చూ. కలను.)

కలకువ. దే. వి. కలఁత. “పెక్కుకలంకువల మదింగూరినదైన.” వాసి. ౫, ఆ.

కలెత్తరు. ఆం. వి. జిల్లాను అధికారి.

కలఁగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలఁగఁ+పడు.) కలఁగు, సంక్షోభించు. “క. సాత్యకికో, బ్రలకోర్వక నీబలముగలంబడియెఁ.” భార. ద్రో. ర. ఆ. (స్వాస్థ్యమునపడు.)

కలఁగఁబాటు. దే. అ. క్రి. (కలఁగఁ+పాటు.)—పై.—“కలఁగఁబాటితొలంగెవారుణబలౌ ఘంబుల్.” హరి. ఉ. ౮, ఆ.

కలఁగు. దే. అ. క్రి. కలఁగఁబాటు, కలఁతపడు. కలఁచియాడు. దే. స. క్రి. (కలఁచి+ఆడు.) కలఁచు. “గీ. ఇట్లుకారవానీకంబునెల్లఁగలఁచి, యాడిభీష్టునిదెసఁబోవ.” భార. విరా. ౫, ఆ.

కలఁచు. దే. ప్రే. కలఁగఁజేయు.

కలఁత. దే. వి. షోభము.

కలఁతపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁగు, సంక్షోభించు.

కలఁకంఠము. సం. వి. అ. పు. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. పావురము; 4. హంస.

కలకల. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

కలకలము. సం. వి. అ. పు. 1. గుంపునబుట్టిన పెద్ద మ్రోత, అలబలము; 2. సజ్జరసము.

కలకాలము. మి. వి. ఎల్లప్పుడు.

కలగలపు. దే. వి. (కలపు+కలపు.) 1. కలుపుగోలుతనము; 2. కలుసుగూర. (రూ. కలగల్పు, కలుసుకగూరకు. — “నీ. ఒకకొన్ని కలగల్పులొకకొన్ని బజ్జలొకొకకొన్ని రీతుల యూర్పువగలు.” పాండు. ర. ఆ.)

కలగుండు. దే. వి. కలఁత, షోభము.

కలగుండుగొను. దే. అ. క్రి. (కలగుండు+గొను.) కలఁగు. “ఎ. గీ. చేదిమగదకేకయాదిసేన, తెల్లఁజెడరఁదరలదల్లడవడఁగల, గుండుగొనఁగఁజేసెఁగుంభజండు.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.

కలగుండువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలగుండు+పడు.) కలఁగు.

కలగుండుపెట్టు. దే. స. క్రి. (కలగుండు+పెట్టు.) కలఁచు. “నీ. సాత్యకిరేచి ధృష్టద్యుమ్నుడు నుదానుగురువైన్యములఁగలగుండుపెట్టె.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.

కలగుర. దే. వి. (కలపు+గుర.) పెక్కుదినుసులు కలసిన కూరాకు.

కలగొను. దే. అ. క్రి. (కలపు+గొను.) 1. కలఁగు; “గీ. పక్షిమృగజాతులెల్లను బ్రహ్మసియిట్లు, నట్లుఁగలగొనిచెడరె.” భార. విరా. ర. ఆ.—2. వ్యా

పించు. “ఎక్కువపర్ణతతోనలొపలంకలగొన నారటంబు.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

కలజువ్వి. దే. వి. కంఠరాలము.

కలతెఱఁగు. దే. వి. యాభార్యము.

కలఁదాతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. బంగారు; 3. అవ్యక్తమధురధ్వని.

కలధ్వని. సం. వి. ఇ. పు. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. నెమలి; 4. పావురము.

కలన. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. ఎఱుంగుట; 2. పొందుట. కలను. వై. వి. 1. కల్లము; “క. పాలవిల్లుతోఁబ్రా

మము, కలనువసులుమేయకొఱునుకాల్చినవృష కాం, తలతోఁసంగముచేసినఁ, గలయందెరివట్టి

వానిఁకాల్పఁగవలయుఁ.” సం. “క్షేత్రవేషన నగ్రామవివీతఖలదాహకాః, రాజపత్నీభిగా

మీచదగ్ధవ్యాఘ్రకటాగ్నినా.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.— 2. స్థానము; “ఎ. గీ. ఏబలంబుదనకు నెక్కుడు

గలిగెన, బృలము నేలపోరుకలనుగాఁగ, నినుడు నీతుకాలి వెనుకగామొననడ, వించినడవ సంభ

వించుజయము.” భార. కాం. ౨, ఆ.—3. యుద్ధము. “క. అప్పుడ, పులభుక్కులకన్యవృష్ట

లభుక్కులకుం, గలనయ్యె.” రామా. ౮, ఆ.

కలప. దే. వి. 1. నాఁగటిదుంప; 2. ఇల్లుకట్టుట ఉపయోగించెడు మ్రును.

కలపకట్టియ. వై. వి. (కలము+కట్టియ.) వ్రాసెడు కలము.

కలపడము. దే. వి. ఒకటితో నొకటికలయుట. “గ. గడ.

కలపడంబులుగలయపిచొక్కుంపుఁగనగురింపు పీఠెలు.” శుక. ౧, ఆ.

కలపతాల్పు. దే. వి. 1. బలరాముడు; 2. శూద్రుడు.

కలపనగంప. దే. వి. కలపాశీలుఁడు. “చ. కలప నగంపయీతపనీకాలును సొరసుబాదుకానకె.

వ్వలనుఁబరిభ్రమించుచు నుపాయపుఁద్రైలిహటలాడినీ, దులమదికెనమారకవిరోధమొనర్చునుండు.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

కలపనఁబిండి. దే. వి. (కలపడము+పిండి.) షోభము. “క. కలసెదఁబరినతఁడిపట్టు, మెలగుట

మాతఁడివిన్నమేలగునీప్రే, పులహానసురియొద్రిప్పిన, కలపనఁబిండినఁజెలిమికత్తెలునగరె.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

కలపము. దే. వి. 1. కలపుట; “క. తలయంపెనుక

తఁతీనికిఁ, గలపంబునఁజేసిథావిగల్గిననూనె.”

య. ౪, ఆ.—2. పరిమళ ద్రవ్యములను తేల్చికల
పినచందనము. “నీ. కలపంబులభినవగంధంబులు
గఁగూర్చితనువునలందుననువు గాఁగ.” భార.

విరా. ౧, ఆ.

కలపు. దే. ప్రే. కలయఁజేయు. “మగలయిలువరుసఁ
గలపెను.” రాఘ. ౨, ఆ. వి. కలయుట. “ఇరు
పురమనములకలపు.” మార్క. ౫, ఆ.

కలబంద. దే. వి. ఒకానొక మందుచెట్టు, కన్య. (దీని
భేదము ఏనుఁగుగలబంద.) (ఒక నిఘంటువు
నందు ఇది కలుబంద అని వ్రాయఁబడియున్నది.)
కలభము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుగున్న. ముప్పది
యేండ్లయేనుఁగు. (అని కొందఱు.) (తద్వి శేష
ములు.—బాలము, పోతము, విక్రము.)

కలమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్రాసెడు కలము;
2. పరిపైరు; 3. లత్తుక.

కలమరి. దే. విణ. (కలము+అరి.) ఓడయొక్క పోవు
వాడు. “గీ. రథికునకుఁగలమరికి సారథియుఁగర్ల,
ధారుడునుదోలనాత్మకుఁదానుసుపథ, వర్తనకవి
ధాయిగావలయుయోగ, ధారణానిశ్చయుండగు
ధీరుడధిప.” భార. కాం. ౫, ఆ.

కలము. ఉధ. దే. వి. 1. ఓడ; “గీ. బ్రదుకుమిఁది
యాసపాయంగఁబెట్టితి, జిచ్చునంటి వేడివచ్చి
నపుడ, జలధివట్టనడుమసాయాత్రికుఁడుకలం,
బవిసినపుడుధనము నానవోలె.” కాశీ. 3, ఆ.—
2. పం. ద్రెండుతూములకొలదిగలపరిమాణవిశే
షము. “గీ. అంతరా రాజగోవిందుడధిక భక్తి,
నల్లనకు నాఁడుబిడ్డకు నరణమిచ్చె, ముదముతోడ
మున్నుటలువదిగలముల, హేమతండులములు
జనులెల్లఁబొగడ.” పర. 3, ఆ.—వై. లేఖిని.
సం. అ. న. రేతస్సు.

కలముఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోడుడు, దొంగ.

కలయ. దే. ద్ర. అంతట. “ప. కొలుపుకలయంగ
నుంగొని.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (రూ. కలయఁగ.)

కలయంపి. దే. వి. దుష్టుఁడుటకై కష్టరించదనము
లోనుగాఁగల సుగంధవస్తువులఁగలపిపల్లెడనీరు.
(కలాపియొక్కరూపాంతరము.)

కలయఁబడు. ద్య. అ. క్రి. (కలము+పడు.) కల
యు. “ప. గీ. కలయఁబడిమూఁపుమూఁపునఁద
లఁగఁద్రోయ, రానిసందడినడమపార ప్రజంబు,
నరయునును.” శై. 3, ఆ. (సాస్థ్యమునపడు.)
కలయక. దే. వి. సంగమము.

కలయు. దే. స. క్రి. కూడు. “కంటినిగలయంగనా
మనము.” (నలకథయందు కంటిని కలయంగఁగా
అనియు హరిశ్చంద్రకథయందు కంటిని కల అం
గనా అనియు ఛేదము.) వాన. ౨, ఆ.

కలరపము. సం. వి. అ. పుం. పారాపరము, పావురము.
కలరూపు. ద్య. వి. యాథార్థము.

కలలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. గర్భసింహము;
2. మావి.

కలవ. దే. వి. 1. కలయుట; 2. కలసిన యిసుకయు
సున్నమును. విణ. కలసినది.

కలవంటకము. దే. వి. (కలపు+వంటకము.) మాపు
పాడిలోనగునానితోఁగలపినవంటకము. దీక్షా
న్నము.

కలవడు. ద్య. అ. క్రి. (కలపు+పడు.) కలయు.
“క. కలవడిమాటల బ్రియముల.” రుక్మాం. ౧, ఆ.
కలవరపడు. ద్య. అ. క్రి. (కలవరము+పడు.) కలఁ
తపడు.

కలవరపోవు. దే. అ. క్రి. (కలవరము+పోవు.) కల
వరపడు.

కలవరము. దే. వి. 1. కలఁత; 2. చింత.

కలవరించే. దే. అ. క్రి. మైముఱచిమాటాడు. “నీ.
చెలరేగిరాయంచ చేరువ మెలగుచోఁగలికి నెన్న
డలంచుఁగలవరించు.” అచ్చ. ఆర, కాం.

కలవరింత. దే. వి. మైముఱచినమాట. “ప. ఇదియేమ
య్యో వేండియుమదాళయుండును మధురలాల
సయునుగలాపూర్ణండునుంచ బలుకుచున్నవార
ు. దేవరకు నెప్పుడు నవియు కలవరింతలైయున్న
యవి.” కళా. ౫, ఆ.

కలవాడు. దే. విణ. 1. ఆప్రదు; “ఉ. కాంతనవుం
డుసర్వకురుసంతతికిఁగలవాఁడుకాడె.” భార.
ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. ధనవంతుడు; “నీ. ఆర
కూటకలాపమర్హమేకలవాని కేనర్హనేనిర్హరేశ్వరు
నకు.” వై. ౪, ఆ.—3. శక్తుడు. “వినుమాపని
కల్లబాండుపుత్రులైకలవారు.” భార. ఉద్యో.
3, ఆ.

కలవింకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉరఁబిచ్చిక;
2. కూఁటిమూఁగ అనుపక్షి.

కలశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. ఘటము, కుండ.
కలశాట్టి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.
కలశి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. కోలపొన్న; 2. పెరు
గుఁజిలికెడుకుండ.

కలహంస. సం. వి. అ. పుం. 1. ధూన్రువర్ణములైన
ముక్కుకాట్టుతెక్కలుగలహంస; 2. రాజహం
స; 3. రాజశ్రేష్ఠుడు. (రూ. కలహంసము.)

కలహము. సం. వి. అ. పుం. న. జగడము. పుం.

1. యుద్ధము; 2. కత్తిముఱు.

కలహంతరిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముందు కోపముచే
బ్రియుని విడనాడి వెనుక పరితాపమునుండిడు
నాయిక. (చూ. నాయిక.)

కలహశనుడు. సం. వి. అ. పుం. నారదుడు, ఆరి
శ్రువుడవని.

కలహిణుడే. సం. అ. క్రి. జగడమాడు.

కలాది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తప్పవడిగము.

కలాడడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆగనాలెవాడు;

2. చంద్రుడు.

కలాపకము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగుమెడసంకెల.

కలాపన. దే. వి. కలత.

కలాపము. ఉభ. దే. వి. కలత. సం. అ. పుం.

1. ఇరువదియైదు పేటలుగల స్త్రీల యొడ్డాణము;

2. నెమలిపురి; 3. ఆమ్మలపాది; 4. భూపణము;

5. సమాహము.

కలాపి. దే. వి. (కలత+అ+పు.) కలయింపి. (సం

ధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు. “నీ. కలాపికల

యింపిచానపి, యనగోముఖాఖ్యలై యలరుచుం

డు.” అంభా. ద్వి. పు. సం. వి. న్. పుం. 1. నె

మలి; 2. జాబ్బి.

కలాయము. సం. వి. అ. పుం. గుండ్రనిసెనగలు.

కలాయి. హిం. పాత్రలకు తగరము పూయుట.

కలాలి. హిం. వి. కల్లుసారాయలమ్మవాడు.

కలాలుఖానా. హిం. వి. కల్లుసారాయలమ్మ దుకా

ణము.

కలావరు. ఆం. వి. చీట్లాబలో నొక కాకితముపేరు.

కలానీ. హిం. వి. ఓడమోడి పనివాడు.

కలి. ఉభ. దే. వి. పులియఁబెట్టినకడుగునీరు. సం.

ఇ. స్త్రీ. కల్లము. పుం. 1. జగడము; 2. ఒక యు

గము; 3. యుద్ధము; 4. శూరుడు.

కలింగలు. ఆర. వి. అలుగు.

కలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మొగ్గ; 2. కల్లము.

కలికము. దే. వి. శైత్యనివారణార్థము కంటికివేసెడు

మందు.

కలికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూడటిమూఁగ

యనుపక్షి; 2. పచ్చపిట్ట; 3. నెమలియడుగుచెట్టు.

కలికి. దే. వి. 1. మనోజ్ఞురాలగు ఆడుది; 2. ఆ
డుది. విణ. మనోజ్ఞము. “నీ. దనుజశుద్ధాంభ
కాంతాకటాక్షములతోఁగలికికాటుకలకుఁగాని
వావి.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

కలిగొట్టు. దే. వి. పాటలకి.

కలితనము. దే. వి. సామర్థ్యము. “గీ. అరులగుణము
లైననగ్నితురెప్పడుఁ, గలయ బెరసినపుడుకలిత
నంబు, మెఱయుదురుమహాత్ములు.” భార. విరా.
౪, ఆ.

కలితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎఱుంగబడినది;

2. పొందబడినది.

కలితి, కల్తి. హిం. వి. మిశ్రితము; స్వచ్ఛముకానిది.

కలిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్రకి.

కలిమము. దే. వి. మాంసము. “వ. అవ్వడనింపితి
వ్తొలిచిగాలిగొనవైచిన కుక్క కలిమంబు గనుం
గొని.” భార. శాం. 3, ఆ.

కలిమారకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలియడుగుకి.

కలిమి. దే. వి. 1. కలుగుట; “ఇట్టిమహిమకలిమిఁ

గతమెయ్యది.” భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. సంపద.

“క. కలిమియమట్టలజేర్చును.” భార. శాం. ౧,

ఆ. (రూ. కల్మి.)

కలిమిచెలి. దే. వి. లక్ష్మి.

కలిమిదండుగ. ద్వ. వి. నేరములేకున్నను ధనవంతు

నియ్యెడు రాజు పుచ్చుకొనెడు ధనము.

కలియు. దే. స. క్రి. పొందు. (కలుపు, కలుపు

గోలు ఇత్యాది సాధారణ ప్రయోగంబులంబట్టి

ఇట్లు ఇకారమధ్యముగాను వ్రాయఁబడియె.)

కలిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎఱుంగరానిది;

2. చొరరానిది.

కలివె. దే. వి. కరమర్దముకి.

కలియము. సం. వి. అ. పుం, న. కల్లము.

కలు. యు. దే. వి. 1. బండిచక్రము; “నీ. ఆదిమనో

మయంబగు సుక్కచక్రంబుఁగల్పించె బ్రహ్మజగ

ద్ధితముగఁ, గల్పించియాబండికలుడొల్పె సత్యలో

కంబుననుండి యాకమలగర్భుఁడు.” కాశీ. ౧,

ఆ. — 2. తాయి. “నీ. ఏనుక్రేగంబునొక్కిం

చుకమాచినఁ గలుడెందమైనను గరగుననిన.”

లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—వై. 1. మధ్యము; “కలుద్రాసం

బనిపూనియాదపులు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—

2. మధ్యవిశేషము. (చూ. కల్లు.)

కలుఁగానుగు దే వి (కలు+కానుగు.) క్రాయంతి.

కలుగు. దే. వి. 1. బొక్క; 2. గుహ. “క. కడువడి నక్కలుగు మొగ్గ, బడుకొక్కటి త్రోచి వెను కపనులాతనికే, ర్పడజేసిపిడుసేరినఁగడఁకంబజ లెల్లనన్న గనుఁగొనియెలమిన్.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

కలుజా. దే. వి. చెఱువులోనగువాని నీర్లుపోవుటకు తాతితోఁగట్టిన మార్గము.

కలుక్కు. దే. వి. మనసు నొచ్చుటయందగు అనుకరణము. “ఇత్రైఱుఁగనివంగలుక్కుమనదే పగవారి మనంబును.” సా. 3, ఆ.

కలుక్రాంత. దే. వి. కలుఁగానుగు.

కలుగచ్చే. దే. వి. ఒక దినుసుగచ్చే.

కలుగానుగ. దే. వి. తాతిగానుగ. “క. చెఱుకొకటి కలుగఁగామరు, చెఱుకులోలొనైతిమనుచుఁజెఱుకులగమినే, తఱిఁగలుగానుగలాడుదు, రఱిఁగి ప్రజలోనుగులున్న కేంద్రునివీటన్.” రామా. ౧, ఆ.

కలుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. అగు; “చ. మునుమనచేతభంగపడిముచ్చిరియుండుటఁజేసిపొందునం, దనులు నైతివత్తురుచితంబుగసంగర మెట్లుఁగల్గు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. ఉండు; “గీ. ఇట్టి విక్రమంబునిట్టిసామర్థ్యంబుఁ, గలచెయ్యురులకిజ్ఞగంబునందు.” భార. ఆది. ౨, ఆ.—3. ఓపు; “గీ. సింహకవచంబుదొడిగినఁజెనఁటికుక్క, గంధగజగంధమునకునుగలచెనిలవ.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.—4. పుట్టు; “వ. గర్భనకుశినిజన్మించె. శినికిగార్థ్యండుగలిగె.” భాగ. ౯, స్కం. 5. కూడు. “మ. కలికి మాటలునేరేయనేటి కిక్కియీకాయంబుతోవానితో, గలుగఁభాగ్యము కల్గకున్న విభునింగాఁజేయుమీపీనిరాఁగలజన్మంబున.” అని. ౨, ఆ.—6. క్రి. పొందు. “కరుణగలుగుమమ్మకుమలనేత్ర.” భార. ఆది. ౮, ఆ. “అంతయెఱుకలేనె.” భార. ఆర. ౧, ఆ. (రూ. కల్లు.)

కలుచే. వై. వి. 1. దోషము; “క. కలుగుదోషమియమపనఁ, గలుగు నెయంతల నెయమృతకరునకువాళం, బలఘుపరపశువునకుం, గల చెయభావంబుమనగుగాననికలుచన్.” భార. కాం. ౪, ఆ.—2. కలఁత; (రూ. కలుచపడు.) 3. క్రోధము; “మ. కలుచన్ గోశచిలంబు వెల్పడియడః శిష్టాహివైవచ్చుచో, జలసంబిందుకలేకయీతనిపుట్టుపాలసంఘాతమా, చెలపాస్త్రంబురు

హంగులీమయమహాసిద్ధాపధీవల్లవాం, చలమూఠ మేసిభజింబు బాంగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్.” వై. ౫, ఆ.

కలుచపడు. వై. ఆ. క్రి. కలఁతపడు. “వ. తద్వధోపాయంబునకుపాయంబూహించియెద్దియంగానకకలుచపడిపెలుచనంతిపురంబువెలువడికొలువుకూటంబునకువచ్చిసింహసనాసీనుడై.” లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

కలుపు. దే. ప్రే. కలియఁజేయు. వి. 1. పెరులోనికసవులోనగునది; 2. పెరుగు. “ఒల్పుఁబవ్వులు పొడిమారగుంపు కలుపున్ పడియంబులు.” శకాం. 3, ఆ.

కలుపుఁగోలు. దే. వి. (కలుపు+గోలు.) అభేదము. (రూ. కల్పుఁగోలు. “మ. ననువుంజాట్టములెందఁతేనిగలరింటన్ వారుమాకైచలం, బునబోరాడుదుర్దృష్టవారలకుఁగల్పుఁగోలువుట్టింపనిం, పునమన్నింపవెనిత్యవైరముమృగంబులో మానిమేల్పాండును, న్నునగావించిన మంత్రమైనమణియైనన్ మూలికైనన్ మునీ.” చంద్రా. 3, ఆ.)

కలుపుఁగోలుతనము. ద్వ. వి. అభిన్నత్వము. “వ. నటద్వల్లీమతల్లియంబోలెనుల్లసిల్లియల్లిబిల్లిఁదచ్చికోలువలపుఁదెలుపుకలుపుఁగోలుతనంబులు సలుపుచునిట్లనియె.” రామా. ౫, ఆ.

కలుము. దే. వి. కలువగంధము. “ఎ. గీ. కలుమునాఁగఁగలువగంధమభవ.” ఆం. భా. ప్ర. ధీ. కలువ. వై. వి. ఒకానొకజలపుష్పము, ఉత్పలము*. “చెలువలూనరించు బలుచలువలకుఁదైవలముకలువలకు.” య. ౫, ఆ.

కలువకంటి. ద్వ. వి. (కలువ+కన్ను.) 1. కలువతోకులవంటి కన్నులుగల యాఁడుది; 2. ఆఁడుది. కలువడము. వై. వి. (కలువ+వడము.) ఉత్పాదకాలములలో ధ్వజస్తంభములోనగువానియందు ప్రేలఁగట్టెడు బంగారు కలువపూదండ. “వ. బహిర్విరద్ధికానికాయవిరచిత కురంగవాళిగోముఖోపరితరంగితరంగపల్లీ మతల్లికామనోజ్ఞమౌక్తికమండలీపాండిత్యంబు లత్యంతకాంతంబులగును నుత్తుంగవార్త శిఖరకేతుసంఘసంఘర్షణ శకలితపతితాంతరిక్షఖండలత్వమాణ నక్షత్ర సముత్పేక్షాసంధుక్షణవిచక్షణంబులైవీక్షణపర్వంబునిర్వహింపఁ బెంపుమీఱుచుం దడవలంబునలంబున

వివిధాంబుద కదంబకంబుడంబుమాపు కలువడంబులును,” కళా. ౨, ఆ. “వ. కమనీయహేమదండంబుల రామనీయకంబులం దొంగలికొను కాంచన కల్పారంబులు నెలకొల్పి కలయనెత్తినభోభాగంబునం దెడంగడరుకలువడంబులును.” రా. ఆ, కాం.

కలువము. దే. వి. మందునూతెడు తాయి.

కలువరాయడు. వై. వి. చంద్రుడు. (ఇట్లుకలువతేడులోనగునవి.)

కలువతేకు. ద్వ. వి. 1. కలువపూతేకు; 2. పిఱుగులమీడి నఖిత్తములు.

కలువలదాయ. వై. వి. నూర్పుడు. “కలువలదాయవంగడపుదొడవ.” అచ్చ. యు. కాం.

కలువవిందు. ద్వ. వి. చంద్రుడు. మనుదబాంధవుడు. “గీ. కరము తోబుట్టువగుటనూ కలువవిందు, కందుదనుదుందాల్పెల్లక్షణమూర.” రామా. ౬, ఆ. (ఇట్లు కలువచెలి. మొ.)

కలుపు. దే. ఆ. క్రి. కలుగుయొక్కరూపాంతరము. (పుట్టుటకు. — “ఉ. ఓయన్నుపపట్టినికొనినయన్నుపసుంధరసింధుభాతిలో, వన్నియకైసీపుగలుపెన్ నియతోన్నతించెదండ్రెయ్యె.” పసు. ౫, ఆ. — పొందుటకు. — “క. రారాపుతెలచేసెడు, రారాననుగలువగలువరారామేడకె.”)

కలుషము. సం. వి. ఆ. న. పాపము. పుం. దున్నపోతు. విణ. కలఁకఁబాటినది.

కలుషించే. సం. ఆ. క్రి. కలఁకఁబాటు.

కలుసుగూర. ద్వ. గ్రా. వి. (కలుసు+కూర.) అనుకుగావండినకూర. “సీ. కలుసుగూరలునుబజ్జాలుదియ్యచేరులుబంచదారలు నానవాలుజాన్ను.” కై. 3, ఆ. (వ్యవహారమునందు కనబడుటకాక గ్రంథములయందును నీ పదమిట్లు కనబడుచున్నది.)

కల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. కవటము; 2. పాపము; 3. నెయ్యనూ నెలొనగువానియందు అడుగుననిలిచినమడ్డి; 4. మలము; 5. మలసామాన్యము; 6. తాండ్ర. విణ. డు. పాపాత్ముడు. కల్పి. ఉభ. దే. వి. విణ. కలికియొక్కరూపాంతరము. (చూ. కలికి.) సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణ్వవతారవిశేషము.

కల్పన. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆయుర్ముసేయుటకైయేనునకుఁజేసినదుప్రాదు. అ. న. ము. 1. కృత్తి; 2. రచన.

కల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మదినము; 2. న్యాయము; 3. ప్రశయము; 4. వేదాంగమైనవిధి; 5. కాస్త్రము.

కల్పవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోరినవస్తువులిచ్చెడు దేవవృక్షసామాన్యము, వేల్పువృక్షము; 2. తద్విశేషము. (ఇవి ౫. — మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరిచందనము.) కల్పాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రశయము, త్రుగుడు.

కల్పించే. సం. స. క్రి. 1. కలిగించు; 2. రచించు. కల్పము. సం. వి. ఆ. న. పాపము. పుం. 1. నలకవిశేషము; 2. నలుపు. విణ. నల్లనిది.

కల్పాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము; 2. నలుపు. డు. రాక్షసుడు. విణ. 1. చిత్రవర్ణము కలది; 2. నల్లనిది.

కల్య. సం. వి. ఆ. క్రి. మద్యము. అ. న. ము. వేకువ. విణ. 1. చెవిటియొక్క; 2. నేర్పరి; 3. ఉపాయముకలది; (చూట.) 4. శుభమైనది; (చూట.) 5. కోగములేనిది; 6. సందాహించబడినది.

కల్యవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాతర్భోజనము.

కల్యాణము. సం. వి. ఆ. న. 1. శుభము; 2. చొక్కపుబంగారు.

కల్ల. దే. వి. 1. అసత్యవచనము; “కా. ఓయబ్బాకీయేమంచువి, భ్రాంతింబల్పెడుకల్లయొకనిజమువీడ్చాటొందఁగా.” కళా. 3, ఆ. — 2. తప్ప; “క. తనకల్లఁదెలుపదేకద, మన కల్లతొంగిబుద్ధిమంతునొకని నేర్పున మెల్ల నెరాకొమరుని, మన మెల్లను దెలిసిరాగమనమంపదగుకె.” పా. ౨, ఆ. — 3. మోసము; “గీ. పునుకతొల్పువిల్లుదని మెదాటకఁజంపె, ఖరునిఁదేర్చెపాలిఁగడవలనిచె, గల్లజింకద్రుంచెగండగిడ్డలితొల్పు, గరువమడచెనతనికడిమియనదె.” అచ్చ. యు. కాం. — 4. పరుషవచనము; “సీ. తనకల్లివినివినిన్నునుగొన్నికల్లలాడుటయునే నెల్లిపోవుటయుగలదు.” పర. 3, ఆ. — 5. తోటలోనగువానివెలుగు. “నెలికల్లవైకురావేల్పులకుడుపువో.” ఉ. వారి. ౪, ఆ. — విణ. 1. అసత్యము; 2. పరుషము. కల్లతనము. దే. వి. 1. చెడ్డపడత; “గీ. అన్నహితం ద్రికోపగాఁడొకాఁడొ, యీవుహరించుదుర్వృత్తమెఱిఁగెనేని, గల్లతనములు పలుహఱుగిచ్చిపుచ్చు నట్టిసామిఁడు జంపంగలనగ

కున్నె." సం. "అచ్చాదయామి తేనిత్యంపత్యు
రగ్రకుచేష్టితమ్." కాశీ. ౪, ఆ. — 2. వంచన.
"ఉ. కల్లతనంబుగాకపాడకట్టినపూర్వపురీతి నే
డునా, యల్లమునందునుండుము సమున్నతతేజ
ముతోడభక్తిరం, జిల్లినచూపుగూడవిధిఁజెందిన
ప్రాడబుధానినీడమా, తల్లిదయామతిల్లి ప్రణత
ద్రుమకల్పకవల్లిభారతీ." భాగ. ౬, స్కం.

కల్లము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కత్తి.)
కల్లరి. దే. విణ. (కల్ల + అరి.) 1. అసత్యముపలుకు
వాడు; 2. తప్పుచేసినవాడు; "గీ. తల్లిసామి
దనలులేనితప్పుమోపె, నటమదిసనుంగుతండ్రి
తానదియెనిశ్చ, యంబుచేసెనెల యింకఁగాద
న్నబోపె, యేరినన నేలకల్లరియేనయగుడు." సా.
౨, ఆ.—౩. దుష్టుడు (లేక) దుష్టురాలు; "క.
అల్లదెఱాటకయనియెడు, కల్లరిరాకాసిపాగరుగ
దురగెవచ్చెన్." అచ్చ. బా. కాం.—4. వంచ
కుడు. "క. కల్లరిలోలువేలుపుతేఁ, డల్లనఁజెఱ
వట్టుకొనుచునరుగుచునున్నాడు." అచ్చ. ఆర.
కాం.

కల్లరీడు. దే. విణ. (కల్లరి + ఈడు.) కల్లరి. (స్వార్థ
మున ఈడు.)

కల్లరుజ్జ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "మిసికల్లరుజ్జ
తేలుమీను." హంస. ౪, ఆ. (చూ. అరుజ్జ.)

కల్ల. య. దే. వి. 1. కన్ను; "నీ. ఏవేల్పుతలవంగ
నినచంద్రులను బండికండ్లు గాఁగండ్లుగాఘనతఁ
జేసె." భీల్లా. ౧, ఆ. (ఈమర్థముననీప్రయో
గమొక్కండకానబడియెడి.)—2. బండికన్ను;
"ప. దాపటికల్లుపుంగినందేరుఘూర్ణిలై." భార.
కర్ణ. 3, ఆ.—౩. తాయి. "గీ. గగనహరినీలతైల
శృంగముననుండి, డొల్లిపడెఁబ్రొద్దుజేగులుగ
ల్లువోలె." వై. ౨, ఆ.—వై. 1. మద్యము; "ఉ.
ఉత్పలగంధినన్ను డిగియెడ్డను బంపుము కల్లుతే
ర." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. మద్యవిశేషము*.
"ద్వి. సారాయయొకయేలుసరివినిబాతెఁ, బా
రెగల్లునునొక్కపావనతటిని." రా. అ, కాం.

కల్లుపెంట. ద్వ. వి. కల్లమైదుచోటు, కుండ.
కల్లువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కల్లు + వడు.) స్తంభించు.
"ప. గుండెజల్లుముని కల్లువడి మునితల్లకా పదపల్ల
వంబులం ద్రెల్లియట్లంటి." స్వా. ౫, ఆ. "క.
భీల్లంబొక్కటివింటను, మెల్లనసంధించినిలిచిమే
వెంచిటిం, బెల్లులికిపడఁగనేసినఁ, గల్లుపడెన్"

లేచియంతఁగడువడితోడెన్." (ఇందు కల్లు
పడెన్—దీనికి కర్తతన్నే సినబోయ.) భీల్లా.
౨, ఆ.

కల్లెలక. దే. వి. (కల్ల + ఎలక.) పాలములలోఁగల
గులయందుండెడి యెలక. "గీ. ఉడుముగరిమిడి
కొక్కుదొందడియొప్పెల్ల, యెలకకల్లెల్లతలుచు
నునేమిచెప్ప." స్వా. ౪, ఆ.

కల్లేడు. దే. వి. వజ్జివిశేషము. "నీ. తెక్కతాఁకున
స్రుక్కనిక్కిప్రక్కలనొక్కనుఱకల్లేటి నొ
క్కోరణంబు." స్వా. ౪, ఆ.

కల్లేలు. దే. వి. (కల్లు + ఎలు.) వీరభద్రపర్వతపా
దమూలమునఁబాతెడియొకనది. "నీ. పాతెనే
వైలఁబాదమూలంబునఁ గల్లేటితోపుద్గంగఁ
వాసి." కాశీ. 3, ఆ.

కల్లాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెద్దయల; 2. సం
తోషము. డు. శత్రువు.

కల్లాలిని. సం. వి. ఈ. క్రి. నది, ఏలు.

కల్వి. వై. వి. కలవయొక్కరూపాంతరము.

కల్విము. దే. వి. కలవముయొక్కరూపాంతరము.

కల్లారము. సం. వి. ఆ. న. ఇంచుక యెలుపునుదెలు
పునుగలిగి మిక్కిలిపరిమళముగలకలవ, సౌగం
ధికము.

కవ. దే. వి. 1. జెత; (జక్కవకవ. మొ.)—2. యుగళ
ము; (కన్నుగవ. మొ.) — బ. 3. కుశలపులు;
"ఎ. గీ. కవలకవవిజెలూని ద్రాక్షఫలోప, మా
నమానితవాల్కి మానిరచిత, చారు రామాయణ
స్తోకసమితిగాన, లీలబలియింప." ఉ. రా. 2,
ఆ.—4. నకులసహదేవులు. "మ. కవలేతెంచిరవే
ద్దనొండొరులకుంఁగయ్యంపుమైఁ జెప్పుచున్." భార.
భీష్మ. ౧, ఆ.

కవకవ. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము;
"చ. కవకవనవ్వియజ్జతురంగంబు మెడెన్ దనయొ
త్తరీయమున్, లవుఁడుతవిల్చి." వై. ౬, ఆ.—
2. పలుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము; "కవక
వబలికెడుకరణి." ఉ. రా. 2, ఆ. (ఈయర్థమున
కీప్రయోగమొక్కటియకానబడియెడి.) —
3. వ్రాలుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. కవ
టంపుఁబఱులకవకవమునుచు, విపులేశుముంద
ఱవెఱవకవాలె." నళ. 3, భా. (ఈ కృతికర్త
కేవలము ఆధునికుఁడుగాఁ గానబడియెడి. కాన
నీప్రయోగము విచారంపదగినది.)

కవచము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొందలము; 2. తప్పెట; 3. కలజావ్వికి.

కవట. దే. వి. పెద్దకొమ్మ, స్కంధశాఖ. "నీ. కవట లాండ్లోంటిలో గదియను నెడములు మ్రింగి ప్రబ్బగసాంపుమిగులుదాని." భార. విరా. ౧, ఆ. విరా. లేత. (కవటాకు.)

కవడె. దే. వి. వాద్యవిశేషము. "ఎ. గీ. కవడెయన సురుమయనగను గరిదియనగఁ, దప్పెటయనం గవాద్యభేదములుచెలగు." ఆం. భా. ప్ర. వాట్య. కవణకాడు. దే. విరా. మల్లగమనమును దెలిసినవాడు.

"కవణకాడనమిటుగమనచేడి." ఆం. భా. ద్వి. త్.

కవణము. వై. వి. గుట్టుము మొదలగువానియొక్క ఉల వలులోను గాఁగలభక్త్యము. "చ. ఇంటనకట్టిగ డ్డియాక, గవణముగీరుచూపఁబతికట్టడచేయఁ గఁబోలుఁబాననీ." వై. అ. ఆ. "చేరుదులియ్యాలక వణంపులేనుఁగగములకదల." ఉ. హరిశ్చ. 3, ఆ. కవను. దే. వి. కనవు. "నీ. గడ్డిగాదముగవలెముకన వుకవను, పుల్లుపూరియనంగఁ జెల్లునుదృణసం జ్ఞ." ఆం. భా. ద్వి. వ.

కవరు. ఆం. వి. కాగితపునంచి, వైకప్ప.

కవణలు. దే. వి. బ. పాచికలు. "ఎ. గీ. కవణలుం కించివైనఁగొప్పవియనవలి, కరముననమర్చు." ఆ ము. ౧, ఆ.

కవట. దే. వి. వేదాదిపఠనమునందుఁగొంతసామ్యము చేసొకటివిడఁబడి మఱియొకటివచ్చి కలయుట. "నీ. ఎడ నెడనుగవల్గఁదడఁబడకుండంగనులురు లుమదిఁబాదుకొలిపినలిపి." కళా. ౪, ఆ.

కవలకొను. దే. అ. క్రి. వేదాదిపఠనమునందుఁ గొంత సామ్యముచే సొకటి విడఁబడి మఱియొకటివచ్చి కలయు. "ఎ. గీ. కమలజాని వేదపఠనంబుకవలకొ నియె." విక్ర. ౪, ఆ.

కవలవోవు. దే. అ. క్రి. (కవల+పోవు.) కవలకొ ను. "గీ. పాఠ మొనరించుతేఱిఁదోడుపడుగురున కుఁ, గవలవోకుండఁబుత్రుఁడోకలువకంటి." పాండు. ౨, ఆ.

కవాటము. సం. వి. అ. పుం. న. ఈ. క్రీ. తలుపు.

కవాడము. అర. వి. ఎద్దులుమోయు బరువు.

కవారు. హిం. వి. దండువారుచేయు సాధకము.

కవి. సం. వి. ఇ. క్రీ. కల్లము. పుం. 1. కవిత్యము చెప్పవారు; 2. పండితుడు; 3. శుక్రఁడు;

4. వాల్మీకి.

కవియే. దే. క్రీ. కవియింపుయొక్కరూపాంతరము. "చ. కృత్యనాయకో, త్కటవనమాలసాస్థయు నుగానొనరించికవించెరాజావై." భాగ. ౯, స్కం.

కవిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. ఖలీనము, కల్లము.

కవితేయు. దే. అ. క్రి. కవియు. "గీ. తోడఁగవ చేయుదురువానితోరమించు, కాంతలందఱు." (ఇక్కడ కవితేయుదురు అనగా సహగమనము చేయుదురని యర్థము. రెండుమూడు ప్రతుల యందును ఈ పాఠమేయున్నది. ఉండినను ప్రయోగాంతరము దొరకమిచే ఈ పదమిట్లే యుండవచ్చునను నిశ్చయము పుట్టినదికాదు.) వై. ౫, ఆ.

కవియు. దే. అ. క్రి. పద్య. "క. యవనశకవైస్యము లుపైఁ, గవిసిన." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

కవియందెయే. దే. అ. క్రి. (కవియు+తెంచు.) కవి యు. "గీ. హస్తీపురిపేరుగలమదహస్తీనెక్కి, క్రా లుకావలిమూఁకలుకవియుదేర, నభ్యగజముపైఁ బర్జన్యుడనగనంప, వానపరగవికర్ణండువచ్చి తాఁకె." భార. విరా. ౫, ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.) కవిరి. వై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నుపయోగిం చుకొనుటకుఁ గాఁచులోనగు వస్తువులుచేర్చి చేసినయుండ.

కవిల. వై. వి. కపిలపర్వము. "అక్కర. అవసరజ్ఞుండయి వ్యానుడేతెంచెనంతనత్తపసి, కవిలగడ్డంబునుగవి లజడలునుగవిలకన్నులును, దవినయన్ను వనల్లవై నదీర్చుపుడనువునుజూచి, యువిదకన్నుంగవమె గిచి తెఱవకయుండెభయమున." భార. ఆది. ౪, ఆ. (ఇక్కడనకారప్రాసముగనుక కవిలగడ్డమనియే చెప్పవలయును. అప్పుడు కవిల అనునది వైకృత మగుచున్నది.)

కవిలియ. దే. వి. కవిర. "క. అనిచలుకునమ్మనమఱి, గవిజముడిట్లనియెనీదుకవిలియనీవ్రా, సినలిపి యున్నదొలేదో, కనుఁగొను మీసారలెస్సగా గణకవరా." పాండు. ౫, ఆ.

కవిర. దే. వి. ఘట్టించిన నీలపటపువర్ణరెక్కలపై కము. "నీ. కవిరెలోనున్న క్రూరంబుప్రజపాప పుణ్యములొ చిత్రగుప్తుడుతెలప." ఉ. రా. 3, ఆ. (కవిలియొక్కరూపాంతరము.) (ఇప్పుడు దీనిని తాటాకుల రెక్కపుస్తకముగా వాడుచు న్నారు.)

కవోష్టము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక వేడి. విణ. ఇంచుక వేడిగలది.

కవ్యము. సం. వి. అ. న. పిత్తదేవతల కియ్యదగిన యన్నము.

కవ్యదీ. దే. వి. (కవ + వడి.) రెండుచేతుల వడిగల వాడు, అష్టమడు. “క. కడగిద్రువదానుజుడునె, వ్యడిగవ్యదీనేసెనూలువాడిశరంబుల్, కడునలిగివానినన్నియు, నడుమనతునియంగనే సెనరుడప్రములకొ.” భార. ఆది. ౬, ఆ.

కవ్యపుగొండ. ద్వ. వి. (కవ్యము + కొండ.) మంత్రాది. “చ. కమతమవిలాసమున గవ్యపుగొండధరించిదేవనీ, వమృతముఁ దెచ్చియార్చితజవావలికిచ్చితి.” లక్ష్మీ. 3, ఆ. (ఇట్లు కవ్యపుమలలోనగునవి.)

కవ్యము. దే. వి. పెరుగుచిలికడు సాధనము, మంత్రానము.

కవ్య. దే. స. క్రి. 1. కబళించు; 2. అపహరించు.

కళ. సం. వి. ఆ. క్రి. గుట్టుములోనగువానిఁ గొట్టునట్టి చురుకు. అ. పుం. ము. పూతిమార్జాలము.

కళిపుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అన్నము; 2. వస్త్రము; 3. అన్నవస్త్రములు; 4. పలపు. “శ్లో. సత్యాంక్షితేకింకళిపూప్రయావైరాచాస్సనిద్యేహ్యుపబర్హవైకిమ.” భాగ. ౨, స్కం.

కళేరుక. సం. వి. ఆ. క్రి. వెన్నెముక. అ. న. ము. 1. కవులేగుక; 2. కొట్టిగడ్డ.

కల్లము. సం. వి. అ. న. మూర్ఛ. విణ. మలినము.

కశ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గుట్టుమునడుము; 2. మద్యము. విణ. కళకుడగినది.

కష. సం. వి. ఆ. క్రి. దత్తునికూతులలో నొకతె. అ. పుం. ము. 1. ఒరగల్లు; 2. సాన. డు. సాన పెట్టులమొదలగుపనుల చేజీవించెడు నొకనికృష్టపుజాతివాడు. “శ్లో. కిరాతపూజాంధ్రపులిందపులసాఆభీరకంకాయవనాఃకషదయః, యేనేరచ పాపాయదుపాశ్రయాశ్రయాశ్చుధ్ధంతితస్తైప్రభవిష్టవేనమః.” భాగ. ౨, స్కం.

కషణము. సం. వి. అ. న. ఒరయిక.

కషాయము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. ఒగరు; 2. ఔషధరసము; 3. పూడికొనెడుచందనాది; 4. చందనాదులపూత. విణ. 1. ఎఱ్ఱనిది; 2. వాసనగలది. కషాయిక. సం. వి. ఆ. క్రి. నీరుదోమ.

కష్టపడు. మి. అ. క్రి. (కష్టము + పడు.) దుఃఖపడు. కష్టపాటు. మి. వి. కష్టపడుట.

కష్టము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము. విణ.

1. దుఃఖముగలది; 2. పాపముగలది; 3. చొరరానిది; (అప్రకష్టములు — దేశాంతరగమనము, భార్యావియోగము, ఆపత్కాలమందు బంధుదర్శనము, ఉచ్చిష్టభీక్షణము, శత్రుస్నేహము, పరాన్నప్రతీక్షణము, భంగము, దారిద్ర్యము.)

కసటు. వై. వి. 1. పాపము; “నీ. దురింతలులెన్నఁడుదొలయక వెలుగొందుకములాప్రకులమునఁగ సటుకలిసి.” భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. మాలిన్యము*. “నీ. కసటువోబితొండఁగఁగికజ్జలనంటిగమగమచుచొక్కపుజవాజి.” స్వా. ౨, ఆ.

కసమన. దే. వి. తొట్టుపాటు. “క. అంతటనిద్దఱమనములు, కంతునివసఁగల సెవితక సమసలాలయకొ, మంతనములఁదెదవులనిసి, జీంతలువాణంగనగవుతెప్పలుఁగోరకొ.” విక్ర. ౨, ఆ.

కసరతు. హిం. వి. సాధకము.

కసరు. దే. అ. క్రి. చలించు. “ద్వి. పసిడిసలాకసుపాణిముత్తయము, కసరకనిలచుక్రొక్కారుమెఱుంగు.” భాగ. ౭, స్కం.—స. క్రి. కోపించు. “క. అంచడగువారిఁగనరుచునపి.” స్వా. ౫, ఆ.—వి. 1. కోపము; “ఎ. గి. అలతఁబానుపువైబారలాటతెలుపఁ దగువలోలోననేనవునగవుతెలుపఁ, గలక మామిఁదపిలేనికసరుతెలుపఁ, బాలతిరేలనీయునికీయపులుగుగాదె.” ఆము. ౫, ఆ.—2. వానగాలి, ఝంఝు. “వ. పెల్లడరు నిట్టూర్పుగాడ్పుల విసరులం గసరెత్తి.” స్వా. 3, ఆ. 3. పెచ్చు, లాభము.

కసపు. వై. వి. 1. గడ్డి; 2. ఇంటిపెంట*. “నీ. గల్లుగల్లునరెత్త కంకణంబులమ్రోయగంధవాహునియాలకసపునూడ్చు.” భీ. 3, ఆ.

కసపుఁగుప్ప. ద్వ. వి. (కసపు + గుప్ప.) 1. పారకతోనూడ్చిచేర్చిన పెంట, అవకరము; 2. గడ్డివామి.

కసాయి. దే. వి. కటికవాడు, సానకుడు.

కసి. దే. వి. 1. కోపము; (వానినికనీతఁగొట్టితిని.) 2. దురద; “క. చేతులకనీచోఁగయ్యము, నేతవిరెడునట్టి విధముచింతింపునశం, వ్రీతునిఁగాఁగరుణించుట, యీతటి నెనకొల్పరానియొగిమపేళా.” హరి. ఉ. ౭, ఆ.—3. కోరిక. “ద్వి. గోచిగట్టిననాటఁగోరెదీనుఁగుల, మోచిగడించినమూ

లభనంబు, కనిబెండవువలగతిరాసిపొసి, పాసఁ గనావాతనపొక్కులెన్నితివి.” హరిశ్చ. ౨, భా.
—విణ. పృత్తియందుఁ గనిడిశబ్దమునకు మీఁదిపర్జము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కసికాటు. మొ.)

కసింద. వై. వి. కాసమర్దము. (దీనిభేదము తీట కసింద.)

కసిడి. దే. విణ. అల్పము. “ఎ, గీ. అగునయేనియునటువంటిమగనితోడఁ, గాపురమునేయునతిదొడ్డ గతియును, గనిడికోఁతకు మోర్చిలోవిసి వికొనక, ధాతమాఱక తండ్రిచేతకువగవక.” పాండు. ౪, ఆ.

కసిమసఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. “సీ. కసిమసంగినమారికడఁగిజీవుల మీఁదనుగ్రతఁగవియు నట్లురవడించి.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఖండించు; “క. నావుడుగల్పాంతఫణి, క్రేవేయక జాగ్రదుగ్రతిగదిదిదశ, గ్రీవుఁడనిఁ గసిమసంగిన, లావరియగుపులుగుఁడేడులావఱిపడియె.” రామా. ౫, ఆ.—2. చంపు. “క. అసురులమాయోపాయలఁ, గసిమసఁగఁగనట మఖంబుగావఁగనటతా, పసుఁడొకఁడటసనువులఁగ్రొ, నిమిషపులనడిగెనటమును నిర్హళులుకా.” రామా. ౪, ఆ.

కసిమసి. దే. వి. తొట్టుపాటు. “క. పశువులబారిగొనిమఖములు, విశదములఁగఁజేయునరునిపిఱిచితముక, విశసనముచేయుమోయని, కసిమసిదెగఁడుభూతగణమునరేంద్రా.” భాగ. 2, స్కం.

కసిమిరి. దే. వి. తీట. “దానవుండైననాకీవేచేతులుచేసితికసిమిరికెట్లొర్తె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. కసిదా, కసిదు. హిం. వి. వస్త్రముమీఁద పూలుబుట్టలువట్టుట.

కసిసము. వై. విణ. నల్లనిది. “ఉ. ఇంగిలికంబునందడిమియెత్తుకసిసపురంపెమోయనక, నింగిగరుత్సరంపరలనిగ్గునలేదొగరక్క.” ఆము. ౪, ఆ.

కసు. దే. విణ. పృత్తియందుఁ గనురశబ్దమునకు మీఁదిపర్జము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కసుగాయ. మొ.)

కసుగందు. దే. వి. (కసురు+కందు.) 1. లేతబిడ్డ; “దండకము. కావుకానంచునేడ్కుల్లిలింపంగనుండవై.” పా. 3, ఆ.—2. నలుపు. “ఉ. కసు

గందొకయించుకలేకతిన్నవై, పున్నమచంద్రునొప్పిదముఁబోలెడుమోముననవృద్ధిఁగఁక.” (ఇందుఁ గనురశబ్దమునిరర్థకము.) మై. ౧, ఆ.

కసుగందు. దే. అ. క్రి. (కందు+కందు.) మిక్కిలివాడు. “క. కుసుమాయుబుబాణంబులఁ, గనుగందిభవద్వియోగకలుషతనర్ప, వసరంబులనర్పకులిడు, కుసుములుకువెలచుపిమ్మికువలయునేత్రా.” వై. ౪, ఆ. “మ. అనురాధీశసమర్పితంబులగులిలారామకల్పద్రుమ, ప్రసవంబుకసుగందవయ్యె.” (ఇక్కడవాడుటమాత్రమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది.) భీ. ౪, ఆ.—వి. బ. మిక్కిలివాడుటలు. “క. వసివాళ్లువాడియప్పడు, వసంతసమయంపుటెండవలనకానెటివో, గనుగందులుకందిననవ, కుసుమలతికవోలెమిగులఁగోమలియొప్పెక.” కళా. ౪, ఆ.

కసుగు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. “ద్వి. విసిగినఁగిసిగవెడనిద్రనొంది, నుసలిసమసలి.” హరిశ్చ. ౨, భా.—అం. ప్రే. 1. నలఁచు; 2. పులుము; 3. బాధించు. “ద్వి. వేడుకొనుమాటమఱిబెట్టుచెవులు, గనలకూలమునాటికసిగిన్లైస, నల్లంబుగలఁగిట్టులికి.” నవ. ౨, భా.

కసుబా. హిం. విణ. అధికారులుండుగొప్పగ్రామము.

కసుమాలము. వై. విణ. మలినము. “మ. మునుపుకముచ్చటుయొకరహస్యముననున్బ్రించినానాదివో, కసులాస్థానముకూడియాడుదురుశ్రీకాశీపుదేశంబునక, గసవైపుట్టుభాగ్యమైనమనకుంగల్పింపదాదైవమీ, కసుమాలంబునాకమేలయనియుత్సంతాతిరేకంబునక.” కాశీ. 2, ఆ. (ఇక్కడ మలినమనఁగా పాపిష్టమనియర్థము.)

కసురు. దే. వి. లేతకాయ. “పెంపెనసినపండుకాయకసురేమయునైననునేరితించు.” రా. యు. కాం. (దీనికప్పత్తియందంత్యవర్ణలోపమునలేతయనునర్థమునుగలుగును. కసుగందు, కసుగాయ, కసుగాఁపుపూపయనుమిటారి. మొ.)

కసెము. వై. వి. కసెముయొక్కరూపాంతరము. కస్తి. దే. వి. దుఃఖము. “ఉ. మానసికవ్యధల్రుజులమాన్యఁగనోపినపుణ్యరాశిగం, గానదిఁజేరియొడియునుగన్దెవడందగునయ్యె.” ఉ. రా. ౬, ఆ. కస్తురి. వై. వి. కస్తురి. “చ. కస్తురికలయంపులేలేమచొక్కపుఁజూపులయింపుకల్ల.” కళా. ౨, ఆ.

కస్తుపట్టియలు. వై. వి. బ. 1. పుష్పవిశేషము; 2. ధాన్యవిశేషము. “గీ. పచ్చగన్నెరుకస్తురిపట్టియలును, గుత్తిమల్లెలుఁబ్రాణిగాఁగూర్చుమఱియు, సకలజాతులఁబోషింపశక్తికలిగి, హలికులు చైత్రుఁడెగడుదురప్పరమున.” భాను. ౧, ఆ. (రూ. కస్తురిపట్టెలు.)

కస్తురిపసుపు. ద్వ. వి. గంధహరిత్ర.

కస్తురిపిల్లి. వై. వి. గంధమృగము.

కస్తురిపిణియ. వై. వి. కస్తూరియుండెడి జింకబొడ్డు, మృగనాభి. “వ. కస్తురిపిణియలును బిల్లిగడ్డలును.” భల్లా. 3, ఆ.

కస్తూరి. ఉభ. దే. వి. కుక్కపేరు. “నీ. కడుదురిఁగయుఁబోలెనడిదోలికఁబి యీకస్తూరిదుప్పులగావుపట్టు.” సా. ౧, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. మృగమదము, కస్తురి.

కస్టుము. వై. వి. నీళ్లు చిదచిదయనెడు నేల.

కహకహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాక్షసహసమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. “మహాసగ్ధర. గళరక్తక్రోడ నిర్భ్రత్యహకహనిన దోద్గాధహసంబు భూభృ. స్థలములో మ్రోయింప.” స్వా. ౪, ఆ.

కహరము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహవిశేషముయొక్క నడిమికంబము, నిట్రాడు.

కహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. బకము, వక్కుకొంగ. కళ. ఉభ. దే. వి. 1. మూర్ఖ; “గీ. ధరనుసీమిద నిడివార్చెదరుచునపుడు, హరుని మెడకండెహరియురంబండెగెంపు, నమరసంఘముకళసొందె నహహతెలిసె, ఘనజగత్కుక్షివగుటకాకమతవర్య.” చంద్రా. ౧, ఆ.—2. చెప్ప. “నీ. దక్షిణ హస్తపద్మంబులఁదాల్చినలితంపుఁ బువ్వారుకళలతోడ.” పర. 3, ఆ. (దీనికీయర్థమిగ్గంధము నందే కనబడుచున్నది.)—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ముప్పదికాష్ఠలకాలము; 2. చంద్రునిలోపదునా అవభాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీరసస్స; 5. మొదలిసామునడి; 6. శిల్పము.

కళత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. పెండ్లాము; 2. పిఱుదు; 3. కోట.

కళపెళ. దే. వి. ఉడుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. “నీ. వెలకాఁకలకుఁదోడు కళపెళనుడుకు నూనియలుచల్లకురవ్వు నెలతలార.” రసి. ౪, ఆ.

కళవరము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. “గీ. కళవరా నకుఁజొచ్చిదొక్కరనుమాత్రి.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

కళవసము. దే. వి. తోలు. “చర్చనామముకళాసము కళవసమున.” ఆం. భా. ద్వ. బ్ర.

కళవళపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (కళవళము + పడు.)

1. కలఁతపడు; “క. నావుడుదేవానీపద, నేపకులకు నెందుఁగడుచెందు నెనకొం, బీవిన్న పమునరామ, త్తైవల్లభుఁడొత్తెలోనగళవళపడుచున్.” జై. ౬, ఆ.—2. తొట్టుపడు. “క. వరబలుఁడగుమ నుమనుమని, శరసంఘస్నాంగులగుచునమరవిముఖులై, హరిరాజముఁగనిపఱచెడు, కరిబృందముఁ బోలెఁజనికళవళపడుచున్.” భాగ. ౪, స్కం.

కళవళపాటు. ద్వ. వి. (కళవళపడుట.) 1. కలఁత పాటు; “చ. వెలపులవెచ్చు హెచ్చుఁజెలువంబగు నెమ్మెయిక్రాఁగసోలుచున్, గళవళపాటుతోఁ జెలిమికత్తెలదూలుచుండి వెండియున్.” నీలా. 3, ఆ.—2. తొట్టుపాటు. “నేడుచుఁబోయిరెంతయుంగళవళపాటుతో.” ఉ. రా. ౫, ఆ.

కళవళము. దే. వి. 1. కలఁత; “చ. నిలిచినభీతియున్

పడకునివ్వెఱపాటునుభూరిలజ్జయున్, గళవళమున్జనింప.” హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. తొట్టుపాటు. “క. పీలిచిత్రతివచనమొదవమిఁ, గళవళముననిల్లుసొచ్చికానక.” సం. “త్యరావాన్ సంభృతింపత్వే.” కాశీ. ౫, ఆ.

కళవళించే. దే. ఆ. క్రి. 1. కలఁతపడు; “ప. కళవళించుడెదమ్ములతో నందఱుఁడరతరమ్మలెకాడి

గోవిందుపిఱుందందగిలితమలోన.” హరి. పూ. ౮, ఆ.—2. తొట్టుపడు. “ఎ. గీ. మద్దుమోములల్లార్పునోమూఁపులందుఁ, గర్భభూషణజాలంబుకళవళింప.” (ఇక్కడ కళవళించుట అనఁగా చలించుట అని యర్థము.) ఉ. హరి. ౫, ఆ.

కళానిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

కళాయి. దే. వి. 1. నీలిమందుకాఁచెడుగంగాళము; 2. ఇత్తడిపాత్రలులోనగువానికేబూనెడు నీసపువూత.

కళానతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కళలనుదెలిసినయఁడుది; 2. తుంబురునివీణ.

కళాసము. దే. వి. కళవసముయొక్క రూపాంతరము. “ఉ. లాలసఁగ్రొత్తదెబ్బలికళాసముఁబెట్టిరియాసనంబుగా.” వై. ౬, ఆ.

కళాసింఁచే. దే. ఆ. క్రి. అలయు. “ఎ. గీ. రతిగళాసింఁచివచ్చినరమణమెఱయఁ, గిలనువెలునడివచ్చిరాజలజముఖులు.” విక్ర. ౫, ఆ.

కళింగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అడవి. అ. న. ము. కొడి
నెకాయ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. కూ
కటిమాంగయనెడపక్షి; 3. నెమలియగునీ.
కరుకు. దే. వి. 1. కాంతి; “ఎ, గి. గడితపడునట్టి నెన్నెల
కరుకులమర.” య. ౫, అ. — 2. పొడి; “తక్కుం
గలమణులకుంబసిడికరుకులకునీడగుచు నెలయ
గలబరాగములు.” కళా. ౧, అ. — 3. పక్షివిశేషము.
కళేబరము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.
కళ్ళము. వై. వి. కల్లము. “నీ. కళ్ళాలబడిలంబు
గానినజ్జుంబుల గ్రాత్రముట్టునకీయ్య కొలుపు
నెరవు.” భార. విరా. ౧, అ.
కళ్ళ. దే. వి. వైత్యముచేగట్టిపడినయుమ్మి. “కొమరొం
దు తెలియదు లుమియుకళ్ళలుగాగ.” అచ్చ.
కీష్కిం. కాం. (ఇట్లు పరుషాదిగాకొన్ని దేశ
ములయందు వ్యవహరము.)
కళ్ళము. వై. వి. ధాన్యమునుతీచెడుచోటు, ఖలము.
కల్లాము. వై. వి. కళ్ళముయొక్కరూపాంతరము.
కల్లియము. వై. వి. కల్లము. “కత్తులకల్లియంబారయ
గా.” కవిక. ౨, అ.
కల్లము. వై. వి. గుఱ్ఱమునోటఁ దగిలించునది, ఖలీ
నము. (కల్లియముయొక్కరూపాంతరము.)

కా.

కా. ఉభ. దే. అన్య. కదా. “న. ఉడుపతిసంశక్త
మహిమోన్నతికొయ్యది మేర నాడుపాల్, కడలి
జనించినప్పుడు దళింబుగనంటిన మేనిజిడ్డువో,
గడుగుకొనంగన బైననికాశివునాదలయెటఁబా
దముల్, తడఁబడ నూలలాడుచుపాళిపాళిగావ
డినీడులాడెడిక.” (నాడుపాల్కడలిజనించి
నప్పుడనువానికీకర్త ఉడుపతి. అది అధ్యాహార్య
ము.) జై. ౧, అ. దే. ద్ర. ఇది అపధారజార్థకా
న్యాయముమీఁద వచ్చినపుడు ఇత్యర్థకమగును.
“వ. అదియునుదనకమ్మనుజేత్యరుండపాయంబు
సేయునకాదలంచి.” భార. ఆర. ౨, అ. — సం.
వి. అ. స్త్రీ. కాకియనుటకుందగుధ్వస్యకుర
ణము. “క. ఆకులతఁబొందిపలుకుచు, గాకా
యనిచంచుతెలిచికడునఱచుచునీ, రాకరమున
మునిఁగెడున, క్షాకింగనిసంసపరముకారుణ్యము
నక.” భార. కర్ణ. ౨, అ. — విణ. కుత్తితశబ్దము
నకు పుత్తియందు నచ్చెడి అదేశము. (కాపురు
పుడు. ము.)

కాంక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్చ, కోరిక.
కాంతింఁచే. సం. స. స్త్రీ. ఇచ్చించు, కోరు.
కాంతీతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోరఁబడినది.
కాంచనము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. అకరు
పు. పుం. 1. ఉమ్మెత్త; 2. సంపెంగ; (మా.
కనకము.) 3. కాంచనము; 4. నాగకేసరము;
5. పొన్న; 6. మట్టి.
కాంచనారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనము;
కాంచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హరిద్ర, పసుపు.
కాంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒంటిపేటలఁబడు
దానిమొలనూలు; 2. ఒకానొకపట్టణము.
కాంచనము. వై. వి. కోవిదారము.
కాంచే. దే. స. స్త్రీ. 1. చూచు; 2. పొందు; 3. విష్ట
నుకను; 4. భాగ్యముఁబొందు. “క. నలినాయ
తాక్షికతియ, దినముల జూడంగఁగాంతుతివి
నలని.” భార. ఆర. ౨, అ.
కాంజకము. సం. వి. అ. న. ఆరనాళము, కలి. (మా.
కాంచకము.)
కాండపటము. సం. వి. అ. పుం. తిరప్పరిణి, తె.
కాండపుష్పండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆయుధ
ములచేత బ్రదుకువాడు, శస్త్రాజీవుడు.
కాండము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కాన్యపరిచ్ఛేద
ము; సమాహము. (అనికొందఱు.) 2. బాణము;
3. జలము; 4. ఆకులలోనగువానియొనె; 5. తా
మరలోనగువానికాండ; 6. వరిలోనగువానిపో
చ; 7. ముండ్లులోనగువానిదుబ్బు; 8. మోడు
లోనగువానికట్ట; 9. చెట్టుబోదె; 10. గుఱ్ఱము;
కుత్తితము. (అనికొందఱు.) 11. ఏకాంతము;
12. సమయము.
కాండీరుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బాణము
ధరించినవాడు. దండమును ధరించినవాడు.
(అని కొందఱు.)
కాండేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. ములుగొలిపిడి.
కాండ్ర. దే. వి. తృణవిశేషము. “నీ. అన్నెట
సపుగాండ్రంతయుఁబుచ్చియత్తుంబునదివనశ్రే
యంబునెదకీ.” వాసి. ౫, అ.
కాండ్రు. దే. వి. పులికూముటయందగుధ్వస్యకు
రణము. “వ. పాణముటొమ్మకెలంకులం గాండ్ర
గాండ్రుకాండ్రుమనిరొప్పి.” స్వా. ౪, అ.
కాంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోరదగిన అడువి
2. అడువి; 3. ప్రేంకణము; అ. పుం. ము.

1. ఇనుము; 2. (చంద్రనూర్యాశ్శబ్దముల నుత్పన్నర్యాశ్శబ్దములకును వేనుకవచ్చునపుడు)త్రాయ. (చంద్రకాంతము, నూర్యకాంతము, అయస్థాంతము. మొ. వీని యర్థములు ఆయాయి శబ్దము కడజూచునది.)

కాంతలక్ము. సం. వి. అ. పుం. నందిపుత్తము.

కాంతారము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. పేరడవి; 2. పోరానిత్రోవ. పుం. తెలుపుకలసినపచ్చ చెఱును.

కాంతాళపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాంతాళము+పడు.) ఈర్ష్యపడు. "రగడ. తాలమెక్కిచెతాలకిటు కాంతాళపడువంతాలదానవు." చంద్ర.

కాంతాళము. దే. వి. 1. ఈర్ష్య. "రగడ. ఇంతి దివి తోనారయు నిదిగోహింతాళంబు, లింతవిరవాది విరికేల కాంతాళంబు." ఉ. గా. ౭. ఆ. "ద్వి. అంతటనిలవకపారిదిక్కుఁజూచి, కాంతాళము నబద్ధైగ్రమ్మఁగనలి." విష్ణు. పూ. ౨. ఆ. —2. తాలిమిలేమి. "క. అనియువ్విట్లారుచును ది, ననయుడులపోయు నున్నరనుఁగాంతాళం, బునబొరలు నిట్లువిరహం, బున కోర్వక యవ్వ ధూటి బోటింబలికె." ప్రభా. 3. ఆ.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జగి; 2. కోరిక.

కాంతుడు. సం. వి. అ. పుం. మగడు. విరా. ఒప్పి దముగలవాడు.

కాందవికుడు. సం. విరా. (అ. ఈ. అ.) పిండివంటులు చేయువాడు.

కాందిశీకుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) వెఱపుచే బాతుడువాడు.

కాంపిల్యము. సం. వి. అ. పుం. కంపిల్లము.

కాంబవికుడు. సం. వి. అ. పుం. సంకుపూసలులో నగునవి చేసియమ్మేడువాడు.

కాంబళము. సం. విరా. (అ. ఈ. అ.) కంబళిచేతఁ గప్పుబడినది. (రథము.)

కాంబోది. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. వీరగఁగాంబోదివావివంకడొంకె." విష్ణు. పూ. 3. ఆ.

కాంభోజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. కాంభోజదేశపునజ్జము; 3. వెలిచంద్రు; 4. పాన్న.

కాంభోజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకరాగము; 2. వెలిచంద్రు; 3. కారుమినుము; 4. బండి గురివెంద.

కాంస్యకారుడు. సం. వి. అ. పుం. కంచరవాడు. కాంస్యము. సం. వి. అ. న. 1. కంచు; 2. బంగారు వెండిలోనగువానిచేజేయఁబడినపానసాత్రము. కాక. దే. వి. 1. జ్వరము; 2. తాపము; 3. తపము;

"ఉ. ఇంతిమృదుక్షమాధురికినిత్తురసంబెనవోలఁజాలకా, ద్వంతమునోడిమధ్యము గుణాశ్రయమైనెఱకాక నెన్నిజ, స్థాంతరముల్వహించియు." పను. ౨. ఆ. —1. కోపము; "ఉ. కాకనెదిర్చిసంగరముఖంబున హెచ్చినరాజవంశముకొ, గూఁటికిజేల్గితోఁబెరికి." శై. ౧. ఆ. —విరా. ఉష్ణము. (కాక వెంగు. మొ.)

కాకర. వై. వి. కారతేల్లము. (దీనిభేదములు. —ఆడవికాకర, కొమ్మకాకర, గొడ్డుగాకర, పొట్టికాకర.)

కాకరవత్తి. వై. వి. బాణసంచువిశేషము.

కాక వెంగు. దే. వి. నూర్యుడు, ఉష్ణరశ్మి. "క. చుక్కలరాజొక్కడెక్కా, డక్కాడ వెంగునప్పొదయుమందుజనించెకొ, నిక్కమని తెల్పుక్రియ నెద, చక్కింగొస్తుభముదాల్చికొరితలిర్పుకొ." రామా. 3. ఆ.

కాగు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు. 2. కోపపడు. "ద్వి. కాంగిస్తములేనికవిపుత్రులబట్టి, లోఁగకయొకనూతిలోఁబడద్రొట్టి." భాగ. ౯. స్కం. —వి. చెద్దబాన.

కాగుడు. దే. వి. తపించుట, తపనము.

కాచర. వై. వి. కాసర. "ఎ. గీ. కాసరయఁగాంచరయఁగాకాదనిసమాప్తయము లగుభవ." ఆం. భా. ద్వ. వ.

కాచి. వై. వి. కాకమాచి.

కాంచే. దే. ప్రే. కాంగజేయు. 1. ఒకానొకయంగడిదనును.

కాంచేపడియుము. ద్వ. వి. కివిరియుండ. (చూ. కైరవడి.)

కాడ. వై. వి. 1. కూరాకులోనగువానికాము; 2. తొడిము.

కాడి. దే. వి. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు; 2. ఎద్దుమొదలగువాని మెడమీదనుంచెడుబండిలోనగువానియంగము. "క. పలుపులుఁగాడులు పగ్గం, బులుఁడనయస్తంబులడరిపాడిచేసినవి, చ్చులవిడిబాతుడిరధ్యం, బులనేయుడుదివిజరాజపుత్రుడుకృపతోకొ." భార. విరా. ౫. ఆ.

కాడిగట్టు. ద్వ. వి. ఒక్కొక్కరి నేలలకు మాడ్డుగా నేర్పబచిన కట్టు.

కాడు. దే. అప. ఒకానొకపుంపుత్ర్యము. (సాగనకాడు. మొ.)—అ. క్రి. నాటు. “నీ. కాడినవిపకంటకములు మెల్లనలుచుచితవివెచ్చుబాదపద్మములుగాంచి.” జై. ౬, ఆ. “ఉ. భానుడుశీతభానుడుగాడినమేఘకాళిమవికారముదూరముసేయ.” పాండు. ౮, ఆ.

కాదారి. దే. వి. అర్ధరాత్రము. “మ. అంతఃపురాం, గనలం గన్న మొఱంగి యవ్వరమునం గన్నేలు కాదారిప్రా, ద్దనభీమేతుడుసానివాడకరుగుకధార్తప్రకారంబున.” భీ. ౧, ఆ.

కాదారిమాదారి. దే. వి. —పై. —“గీ. వడివడింజనిపట్టియోవాలుగంటి, నీకుచేరేయియెప్పుడు నీదుమగఁడు, పూనికాదారిమాదారిప్రాద్దుకాడ, నెందుఁబోయెదుతలిదండ్రులెవ్వరనుడు.” య. ౨, ఆ.

కాపడము. దే. వి. నొప్పిగలిగినచోట వేడివస్తువుతో నొత్తుట.

కాపు. దే. వి. 1. కాపురము; “మ. అలపన్నిద్రలు సూరలందునుసముద్యల్లీలగాఁపునవె, గ్గలపుం దాపమువాపనా.” ఆము. ౧, ఆ. —2. గృహస్థుఁడు; “దొడ్డిఁబెట్టినవేల్పుగిడ్డికాపు.” స్వా. ౧, ఆ. —3. పంటపెట్టువాడు. “గీ. కాపులావువెరపుగల్గిగర్వనముచే, యంగవృష్టితగినయట్లుకలుగ, ఫలముకల్లు.” భార. సా. ౧, ఆ. —4. కూర్చుండు. “క. ఓకాపయిందురవ్వుని, సాకతమునఁజేరఁబిలిచిశకునవిధిజ్ఞం, డాకసపుకట్టడించియ, నాకులమతివిచ్చిమాడనప్పడునడుముక.” భో. ౮, ఆ.

కాపుడు. దే. వి. కాచుట.

కాపురము. దే. వి. 1. నివాసము; 2. సంసారము. “నీ. ఏమేటియడుగుఁగెందామరబల్లఁపురపుటేర్లతేనికబ్రంపుఁదెప్ప.” అచ్చ. బాల. కాం. కాపురించే. దే. అ. క్రి. కాపురముచేయు, వసించు. కాబట్టి. దే. అవ్య. (కాక+పట్టి.) హేతువును దెలుపును, కనుక.

కాబట్టు. దే. అ. క్రి. (కాక+పట్టు.) కావలసియుండు. (అది నాకు కాబట్టుడు.)

కాబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాక+పడు.) అగు. “చెలిమికాబడుఁగాకిటుమాటలాడినకా.” జై. ౨, ఆ. (సార్వమునవడు.)

కాబోలు. దే. ద్ర. (కాక+పోలు.) బోనేమో. కాక. ఉభ. దే. అవ్య. 1. ఆశీరాదర్శమును దెలుపును. (అట్టులకాక, ఉండెడుగాక. మొ.)—

2. తక్కువనునర్థమును దెలుపును. “గీ. నీవు నలునకుఁబ్రేవుతోదేవివైనగాక.” భార. ఆర. ౨, ఆ. —సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కాచి; 2. కాకిదొండ; 3. కారుకొల్లి; 4. కుక్కమేడి; 5. వెలను సంది. అ. న. ము. కాకులసముహము. పుం.

1. కాకి; 2. ఒకానొకచెట్టు.

కాకచించ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గురిజో.

కాకచించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —పై. —

కాకజంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకిదొండ; 2. వెలనుసంది.

కాకజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకినేరెడు.

కాకతాళీయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కాకిప్ర

లగా తాటిపండువడిన విధమువంటిది.

కాకతీందుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమ్మి.

కాకతుండఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ.

కాకతుండము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగరుపు; 2. కా

హళిమనువాద్యవిశేషము; 3. బావిశేషము.

కాకనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ.

కాకపక్షము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లజాట్టు, కూటి.

కాకపీలుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమ్మి.

కాకపుష్టము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల.

కాకమల్ల. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమల్లె.

కాకమాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాచి.

కాకము. సం. వి. (అ.) అల్పము.

కాకముద్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిపెర.

కాకరుహము. సం. వి. అ. పుం. నవ్వులు.

కాకలము. సం. వి. అ. పుం. కాగితము.

కాకలీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూత్నమైన యవ్వక

మధురద్యని.

కాకాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకిదొండ.

కాకాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకాచి.

కాకాక్షిన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. కాకిచూపు

వలె నేదే నొకప్రక్క కొలుగుట.

కాకి. ఉభ. వై. వి. కాకము. వి. అల్పము. (కాకికలు

మొ.)—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడుకాకి; 2. కాచి.

కాకికలం. వై. వి. అల్లిపువ్వు, కాకోత్పలము.

కాకిచిప్ప. ద్వ. వి. నీటియందలిగుల్ల, శంబూక. “క.

అక్కడలిగాకిచిప్పలు.” య. 3, ఆ.

కాకిచెలకు. ద్వ. వి. చెలకువంటి తృణవిశేషము, తేజనకము.

కాకిచావు. ద్వ. వి. అకస్మికపు మృతి.

కాకిగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కర్మమునందు నాలవ పాలు; 2. కొలిచెడుకోరి; 3. ఒకగవ్వ; 4. తూ నికభాగము; 5. ఎఱ్ఱగురిజి.

కాకితము. కాగితము. హిం. వి. వ్రాయుపత్రవిశేషము.

కాకితీపు. ద్వ. వి. మూర్ఖావిశేషము.

కాకితుమ్మి. ద్వ. వి. నల్లతుమికి, కాకతీందుకము.

కాకిదొండ. వై. వి. అడవిదొండ, కాకతుండఫలి.

కాకినేరడు. ద్వ. వి. నేలనేరడు, కాకజంబువు.

కాకిపెసర. ద్వ. వి. పిల్లపెసర, కాకముద్గి.

కాకిబంగారు. ద్వ. వి. పీతాశ్రకము.

కాకిబాతు. ద్వ. వి. ఒకవిధమైన అడవిబాతు.

కాకిమేడి. ద్వ. వి. బప్పుమేడి, కాకోదుంబరికి.

కాకితెక్కలు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

కాకితెల్లు. ద్వ. వి. తృణవిశేషము. (దీని పుల్లలను చిప్పి వ్రాయుదురు.)

కాకిమెరు. ద్వ. వి. గుండ్రము.

కాకిసాచ్చ. వై. వి. కాకితీపు.

కాకు. దే. వి. 1. గాని; “క. పాకారిదురాలొక,

ప్రాకారాకారపురపరాధవపరిపా, కాకులులై కాకులవలె, గాకైచనజొచ్చిచెల్ల కడలకుననురుల్.” రామా. ౭, ఆ. — 2. తిరస్కారము. “క. పరతత్వమెఱుగకూరక, పరమర్థులతోడనేనపరముడననుచుకా, సురలెల్లగానునేయగ, దురహంకృతిబలుకడగునె తోయజగరాప్.” కాశీ. గ, ఆ. — విణ. 1. వర్ధిల్లు; “నినువేడుకార్యముఁ గాకుచేయకచేయుమి.” మై. ౧, ఆ. — 2. శూన్యము. “ద్వి. వైకుంఠనగరంబువనజారికరము, సోకనికుముదంబుజోకగాకయ్యె.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

కాకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పిచ్చకకుంటు.

కాకుడము. సం. వి. ఆ. న. తాలుపు, దవుడ.

కాకున్నె. దే. అవ్య. (కాక+ఉన్నె.) నిశ్చయము నుదెలుపును. “గీ. అడవిఁ దన్నుఁబొసి యరిగిన నలిగికా, కున్నెయిట్లుచేయనువిదగడఁగె.” (అలిగికాకున్నె—అలిగినది నిశ్చయమునట.) భార. ఆర. ౨, ఆ.

కాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శోకభయాదులచే గలిగెడు ధ్వనివికారము.

కాకృత్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. అకార్యము; 2. పశ్చాత్తాపము.

కాకేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకితుమ్మికి.

కాకేమి. దే. అవ్య. (కాక+ఏమి.) మఱియొకదాని లేమినిదెలుపును. “వ. అశుచిభావంబునం గాకేమియప్పరమపతివ్రత మదీయద్వైగోచరగాకున్నదయ్యె.” (అశుచిభావంబునం గాకేమి—అశుచిభావముననేయనుట.) భార. ఆది. ౧, ఆ.

కాకోత్పలము. సం. వి. ఆ. న. కాకికలువ.

కాకోదరము. సం. వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

కాకోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిమేడికి.

కాకోలము. సం. వి. ఆ. న. నరకవిశేషము. పుం. న. విషభేదము. పుం. మాలకాకి. డు. కుమ్మరి.

కాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుకొల్లి.

కాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవితొగరితీగ;

2. తొగరికి; 3. తొగరిమున్ను.

కాగడా. దే. వి. (కాంగు+గడ.) కొయ్య లేక గుడ్డతోనే యేర్పబచిన చేతిదవ్వుటి. “జగతీశ్వోతులుకాగడాలు.” హంస. 3, ఆ.

కాగిన. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కాచకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గాజుపనివాడు.

కాచము. సం. వి. ఆ. న. గాజువ్వ. పుం. 1. గాజు పూస; 2. గాజుమున్ను; 3. కావడియట్టి; 4. నేత్రరొగవిశేషము; 5. కాను. “శ్లో. కాచాయ నీచంకమనీయవాచా, మోచాఫలస్యాదుముచా నయాచే, దయాకుచేరేధనదత్తుచేరే, స్థితేకుచే శ్రేష్ఠిరమాకుచేరే.”

కాచఫాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు.

కాచితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కావడియట్టి యందుంచబడినది. (కుండలోనగునది.)

కామే. దే. ఆ. క్రి. 1. (కాయ) కామ; 2. (ఎండ) కాయ. (“గీ. నిడుదత్రాహ్లానిబయలనెప్పుడుఁ దిరుగుచు, బొసంగము పొద్దుమువ్వేసములకై లగుచు, వెలుంగులెల్లడఁగాచుచునలరునిర్లు, వేటకాడవ్వ డెంతయుఁదేటమిఁటె.” ఈ యర్థమందు కామచునన్నది సాధువుకాదు. అచ్చ. ఆ. కాం.)—స. క్రి. 1. బాధలుతొలగించిరక్షించు;

“మముంగావుముపోవుము.” హరి. పూ. 2, ఆ.

2. ఎదురుచూచు; 3. సహించు. “మనంబునఁ బొంగువిషాదరోషముల గావంగలేక.” భార.

ఉద్యో. 3, ఆ.

కాశ. దే. వి. 1. ఒకానొక చెట్టు. “వెలితప్పికాజీపు వ్వులుముడుంగ.” పా. 2, ఆ. 2. మహమ్మదీయుల ఆచార.

కాటకము. దే. వి. కఱపు, తామము.

కాటా. హిం. వి. పెద్దత్రాసు.

కాటిగాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కాటిపాపడు. దే. వి. (కాడు+పాపడు.) గొల్లవాఁడు. “ద్వి. కాటిపాపడు పనికిగాచుచునుండ.” భాగ. ౪, స్కం.

కాటిపాపలవాండ్లు. దే. వి. బ. జాలవిద్యచేసెడి ఆటవికజనవిశేషము.

కాటితేడు. దే. వి. (కాడు+తేడు.) ముక్కంటి, శివుడు. “గీ. మునుపుపడినమెకముఁగొనివచ్చిమిడిగుడ్లు, పొడిచినీటశిరముఁదడిపితోకఁ, గోనీధూపమిచ్చిమీసంబుపెకలించి, కానుకిచ్చికాటితేనిఁగొలిచి.” కాళ. 3, ఆ.

కాటు. దే. వి. 1. కఱచుట; 2. కఱచినగాయము; “మాకఱచినకాట్టుక శిశువుకాయముతోలును నుగ్గదయ్యె.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—3. మాడి యడుగంటుట.

కాటుక. దే. వి. అంజనము.

కాటుకకొండ. ద్వ. వి. అంజనపర్వతము. (ఇట్లు కాటుకగుబ్బలిలోనగునవి.)

కాటుకపట్టు. దే. ఆ. క్రి. నలుపుపాటు. “క. బహుశలప్లవమాన, ద్రుహిణాండము చెప్పయుఁజికిరూఁకర్కవిభా, రహితతఁగాటుకపట్టెను, రహిచెడియనంధతమసరాసులుబెరనెన్.” స్వా. 3, ఆ.

కాటుకపీట్ట. ద్వ. వి. ఖంజరీటుము.

కాటుకతాయి. దే. వి. సోపిరాంజనము.

కాటుకతేకులపాము. దే. వి. పులిపెంజెర.

కాటులాడు. దే. ఆ. క్రి. (కాటులు+అడు.) కలహించు. “నీ. అనుభందంబైనరాజ్యమివమునకుఁ గుక్కలభంగిఁదమలోనఁ గాటులాడి.” భార. శాం. ౧, ఆ.

కాటువోపు. దే. ఆ. క్రి. (కాటు+పోపు.) మాడియడుగంటు.

కాట్రగడ. దే. వి. కంపకోట.

కాట్రేడు. దే. వి. కాటితేడుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. కాట్రేడమెకములకదువురాశియమీజింకనొక్కటినినీచేతికిత్తు.” య. 2, ఆ.

కాడు. వై. వి. 1. శ్రకానము; “నీ. దివ్యమందిరములఁదిరిగెడునరుఁడైన నొగిఁగాడుకావకయుండలేడు.” భల్లా. ౧, ఆ.—2. అడవి*. 3. నాశము*.

కాడుచేయు. వై. స. క్రి. నాశముచేయు. “గీ. 2. క్కనదిపొంతగార్వప్థయుక్తమైన, పుణ్యతపమాచరించుచుబుణ్యజనులు, తారుబంధుఁడామరతఁపరగుచు, గూడియుండంగెంతయుఁగాడుచేసె.” భీ. ౪, ఆ.

కాడుపడు. వై. ఆ. క్రి. 1. కలఁతపడు; “క. కూడమిక్కిలొండుజనములు, బాడబులగముమలవ్విబురుకుదురెందుక, జేడియలప్పుదురచ్చొట్టు, కాడుపడినకలియుగమునఁగౌరవముఖ్యా.” హరి. ఉ. ౯, ఆ. “నీ. కాలుకొన్నంతయుఁగడువేగమునఁబాటికనుకని దెసలందుఁగాడుపడియు.” నిర్వ. ౪, ఆ.—2. కనబడకపోవు, నష్టమగు. “చ. తనయుఁడొకండువాఁడు గుణధాముఁడుక్రీడనవాంఛసాంద్రకా, ననమునకేగికాడుపడినందడవంజను దెంచియెందుఁగానను.” సం. “భూరిద్యమ్మంసుతనష్ట మన్నేప్టుంవనమాగతి.” భార. శాం. 3, ఆ. “గీ. కుడిచిహూర్పుండిమిరేలకొఱతయైన, కుమ్మలాడెదరొయన్నదమ్మలార, గొట్టెక్రొవ్వియుసెలగనుగొఱికినట్లు, కటకటామివివేకంబుకాడుపడఁగ.” భీ. ౪, ఆ. (వై. కాడుపఱచు.)

కాడ్పడు. వై. ఆ. క్రి. కాడుపడుయొక్కరూపాంతరము. (కలఁతపడుటకు.—ఉ. పుత్రునిజంపినప్పుడెనురేంద్రునిమేకొనెల్లప్రాహత్యత, భౌత్రముకంపమొందెనుదికాడ్పడియొక.” ఉ. రా. 2, ఆ.—నష్టమగుటకు.—“కరులహరుల్ రథంబులునుగాడ్పడె.” (ఇక్కడ కాడ్పడెనఁగానశించినయర్థము.) ఉ. రా. 2, ఆ.)

కాణము. ఉభ. వై. వి. గుట్టుముమొదలగువానియొక్కయులవలలోనుగాఁగలభక్త్యము. “ఎ. గీ. 2. య్యములును నేయిపెరుగునుగూరగా, యలుపంట్కట్టియలునుగడ్డి, కాణములునుబెల్లగాను

డఁగూర్చిని, గూఢపుత్రిదాసుఁ గూడనడచె.”
భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—సం. ఆ. పుం. కాకి.
కాణయాచి. దే. వి. చిరకాలవాసస్థానము. “క. తె
రువునజఘనపయోధర, భరముననడుగలసియిడఁ
గఁబెరియూఁతెగవై, కరమిచ్చునాకునవ్వలి, కర
మదిసికాణయాచిగార్యుంగరమా.” రామా. ౬,
ఆ.—విణ. చిరకాలానుభవముగలది. (చూ. కా
ణాచి.)

కాణాచి. దే. వి. కాణయాచియొక్కరూపాంత
రము. (చిరకాలవాసస్థానమునకు.—“కా. దేవ
బ్రాహ్మణభక్తిప్రోవుపీయవక్తృత్వంబు కాణా
చివి, ద్యావైశ్చద్యముదిక్కుధర్మమునకుందార్పా
ణమర్పాదకుఁ, రావౌచిత్యముదేవగజ్జహితశిష్ట
వ్రాతసంతోషణ, శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁ
డుమహీభృష్టాత్రుఁడేచూడఁగఁ.” విజ. ౧,
ఆ.—చిరకాలానుభవముకలది అనుటకు.—“క.
మగఁడాపట్టెంబునఁడలఁ, దెగఁగొట్టినఁగొట్టుఁ
గాకతెకతేరగనీ, కెగవిడిచియోదనెప్రావ
గనాకాణాచియైనవలపులపంటఁ.” కథా. 3,
ఆ.)

కాణాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కణాదముపిప్రోక్ష
న్యాయశాస్త్రము.

కాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒంటికంటివాఁడు.

కాత. దే. ద్ర. ఆశిరధ్ధమునందు తద్రధ్ధాధ్ధక్రియల
కను ప్రయుక్తమగుశబ్దము. “అఖిలభూతములకు
నానందమగుఁగాత.” మొ. మార్క. ౮, ఆ.

కాతరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అధిరుఁడు. భయ
కీలుడు. (అని కొందఱు.)

కాతా, భాతా. హిం. వి. వ్యాపారములో సంబం
ధము, లెక్క.

కాతాళము. దే. వి. కోపము. “క. మాతంగరధధ
టాళ్యప, రీతుడగుచుఁద్రోవపుండరీకుఁడుచూ
పఁ, గాతాళంబుననిలువక, పాతాళంబునకునే
గిపాఁజులుచేయఁ.” శై. 2, ఆ.

కాత్యాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. సగము
వెయసుచెల్లి కాచిచీరఁగట్టినవిధన.

కాదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధూమ్రవర్ణములైన
ముక్కుకాళ్లుతొక్కులగలహంస; 2. బాణము.

కాదంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకకావ్య
ము; 2. అఁడుకోయిల; 3. గోరుపంక; 4. మద్భ
ము; 5. సరస్వతి.

కాదంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఘోషప్రశ్ని.

కాదా. దే. అవ్య. (కాదు+ఆ.) కదా. (దీనియొక్క
మాటురూపములు.—కద, కదా.)

కాదాచిత్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఒకానొక
ప్పుడు కలుగునది.

కాదే. దే. అవ్య. (కాదు+ఎ.) కదా. “వర్ణతతివా
శ్రమకోటినివాఁడుకాదనేనె.” భార. శాం. ౧, ఆ.
(రూ. కాదే. క. ఏ నేమితప్పుచేసితి, నోనలిసదశా
క్షునీనియోగంబునఁగా, దేవాఁడుజలధిమండుట,
మాని యిటకు వచ్చినాడ మగువలఁదానుఁ.”
వి. పు. 2, ఆ.) (దీనియొక్కమాటురూపములు.
కద, కదే.)

కాద్రవేయుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కద్రువకోడుకు,
పాము.

కాన. యు. దే. అవ్య. తెనుగుసంబోధనంబున అను
ప్రయుక్తమగు శబ్దము. (తల్లికాన, సామికాన.
మొ.)—ద్ర. కనుక. వై. వి. అడవి.

కానఁబట్టు. దే. ఆ. క్రి. (కానఁ+పట్టు.) కనఁబడు.

“ఏకొఱంతయునుగానంబట్టదెప్పట్టినఁ.” రా.
యు. కాం.

కాననము. సం. వి. ఆ. న. 1. అడవి; 2. ఇల్లు;
3. బ్రహ్మముఖము.

కాననివాడు. దే. విణ. అంగుఁడు. “ఉ. కాననివా
నినూతెగొనికాననివాఁడువిశిష్టవస్తువుల్, కాన
నిభంగి.” భాగ. 2, స్కం.

కానరానిచేక్క. ద్వ. వి. అభిజన్మక్షత్రము.

కాసి. యు. దే. అవ్య. 1. వికల్పమునుదెలుపును;
(నేడుకాని రేపుకాని వచ్చును. చూ. కాసి.)

— 2. తక్కుననునర్థమునుదెలుపును. “ఉ. కో
పానలమేచియున్న నిదిదాటవిప్రైబ్రసరించుతీ
వ్రదా, వానలుఁబోలితాత్రవచయంబుపయింగ
వియించినిల్చినంగాని.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—
వై. వి. వీసముననాలనభాగము. “క. కానివ్యయం
బెన్నఁడుసెక, కానియుఁడేయంగదగదుకార్య
ముగలవో, మానకధనంబుద్యుగముగ, మానవప
తిచేయునదిసమగ్రవిభూతిఁ.” రుక్మాం. 3, ఆ.
(“క. ఏనుగలిగియుండఁగనె, వ్యానికినినుముద్దు.
నేయవాలయమగుఁ, గానియిలమీఁదనెన్నఁ
డుఁ, గానికేఁగెకొనక చుక్కఁగాఁ జూచుఁజా
మి.” ఇత్యాది స్థలములయందు కానికేఁగెకొనక
అనఁగా లక్ష్యపెట్టక అని యర్థము.)

కానిక. దే. వి. కానుక, ఉపహారము. “పుష్పముఁ గానికయిచ్చకరుణజనింపబలికి.” భార. ఆను. ౫, ఆ.

కానిపించు. దే. ఆ. క్రి. ప్రత్యక్షమగు. “గీ.కాని పించియేమకాలయనునవరం, బడుగుమనిన.” కళా. ౨, ఆ. (కనిపించు అనుదానికి నైతము ఈయర్థము కలదు.) ప్రే. కనఁజేయు.

కానీ. దే. అన్య. 1. అంగీకారమును దెలుపును; “కా. మానిత్రోగవిధూతపత్రములమా మాతోనపత్ర లోకదా, కానీరండని.” ఆము. ౨, ఆ.—2. కానియొక్కరూపాంతరము. “మ. నిరవద్యస్థిరభక్తి తోడనుఁగానీకంఠంఁగానీరమే, శ్వరుఁగానీగుఱి యించి.” కాశీ. ౨, ఆ.

కానీనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కన్యకకొడుకు; 2. వ్యాసుఁడు; 3. కర్ణుఁడు.

కాను. దే. వి. నీళ్లుకలియనిమజ్జిక, మధితము.

కానుక. దే. వి. కానిక. “క. సకలావనీశులిచ్చిన, య కలంకసునర్ణరత్నహయధనవస్త్ర, ప్రకరంబులు మొదలగుకా, నుకలండుకొనక నుయోధనుని నియమించెకొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

కానుగు. దే. వి. కరంజము. (దీని భేదములు—గంట్లకానుగు, తీగెకానుగు, నివృణపైగుత్తులకానుగు.)

కానుపు. దే. వి. 1. ప్రసనము; 2. వీక్షణము. “అది కలలోనికానుపయి.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

కాన్క. దే. వి. కానుకయొక్కరూపాంతరము. “నీ. గుములుగాఁబొలుచుపూగములఁజెన్నొందుపూ గములఁగొన్నింటిఁగైకాన్కచేసి.” చంద్ర.

కాన్పించే. దే. కానిపించుయొక్కరూపాంతరము.

కాపంతము. దే. వి. కుక్కనుగట్టెడికొయ్య. “ఎగీ. శ్వగళకాష్టంబు వెలయుఁగాపంతమనఁగ.” ఆం. భా. ద్వి. శూ.

కాపథము. సం. వి. ఆ. న. నీటిఁజెట్టివేరు. (నామలిం గానుశాసనమునందిది ఇప్తకాపథమని యిప్తశబ్ద పూర్వకముగాఁ బఠింపఁబడియున్న ను నిఘం ట్వంతరముల నుండిట్లు తద్విరహితముగాఁ జెప్పఁ బడియున్నది.) పుం. కుత్సితపుత్రుఁడు.

కాపరి. దే. వి. (కాపు+అరి.) రక్షకుఁడు. “ఉ. కా పరిలేనిగొట్టియలకెవడిఁగంటకచోరశోటిచే, నే పతియున్నదీభవనమీకుఁడు కృష్ణుఁడులేమి.” భాగ. ౧, స్కం.

కాపాడు. దే. ఆ. క్రి. (కాపు+అడు.) బాధలు నొ లఁగించి రక్షించు.

కాపి. ఆం. వి. వ్రాతనీరుట్టుపైపెట్టు వజ్రవడ్డి; నకలు.

కాపిలము. సం. వి. ఆ. న. సాంఖ్యశాస్త్రము.

కాపికాయనము. సం. వి. ఆ. న. మద్యము, కల్లు.

కాపిశేయము. సం. వి. ఆ. పుం. పిశాచము.

కాపు. దే. వి. 1. కాయలుకామట; 2. బాధలునొ లఁగించిరక్షించుట.

కాపుగడ. దే. వి. రక్షణము. “ద్వి. అన్యాయము లుచేసేయర్థముగొనక, మాన్యతఁబ్రోతువేమట కాపుగడల.” రా. ఆ. కాం.

కాపురుషుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుత్సితపురు షుఁడు.

కాపేయము. ఉభ. దే. వి. కృపణత. (అప్ర.) సం. ఆ. న. కపిస్వభావము.

కాపోతము. సం. వి. ఆ. న. 1. కపోతముల సమూహ ము; 2. అంజనవిశేషము.

కావ్యకారము. సం. వి. ఆ. పుం. మనసున పాపమంచి మాటాడుట.

కాఫి. ఆం. వి. ఒక విత్తనము.

కామ. దే. వి. 1. తామరలోనగువానికాడ; “గీ. కఱకుఁటెండతాఁకినతొగకామధంగి, బాఁపతే నిమేనేంతయుబలముతటిఁగిన్రుక్కె.” హరి. పూ. 2, ఆ.—2. గొడుగులోనగువానిదండము; “చ. గొ డుగుఁజేసిగోవులకు గోపకుమారులకుకొనగం బుని, ట్టాడఁబడవచ్చుఁబొమ్మనఁగనొప్పెదుప్రే శులునంజమాడ్కియై, యడరినమీఁదిమేఘతరీ యాన్పులియైశిఖరంబుగుబ్బయైకడుబెడఁగొండె హస్తమును కామతిరంబుగఁదాల్చిపొల్పుటొక.” హరి. పూ. 2, ఆ. (కనకపుకామతోమరము. ప

డగకామ, బంగరుకామకుంచె ఇత్యాదు లెఱుం గునది.)—3. మగగుఱి; 4. చూచుకము. (చూ. మిచ్చటము.)

కామంచి. వై. వి. కర్మణము.

కామంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కామంచిగడ్డి.

కామకూలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేశ్యాప్రణయ ము; 2. వేశ్యానిశ్రమము.

కామకేళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. సురతము.

కామధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శోరినవస్తువులిచ్చేదీ వేల్పుటాపు.

కామన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చే. ఆ. పుం. ము. ఆశో
కము. వి. వి. 1. ఇచ్చగలది; 2. చక్కనిది.

కామనడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఇచ్చగల
వాడు; 2. చక్కనివాడు.

కామపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాలి, బలరాముడు.

కామము. సం. వి. ఆ. న. 1. కామ్యము; 2. రేతస్సు.

పుం. ఇచ్చే. క్రి. వి. ఆ. న. ఇచ్చవచ్చినట్లు.

కామయిత. సం. వి. (ము. ఈ. ము.) కామకుడు.

కామల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. ము. కామల. ఆ.

పుం. ము. 1. మరుఘూమి; 2. వసంతముతువు.

వి. డు. కామకుడు.

కామాంశము. సం. వి. ఆ. పుం. నఖము, గోరు.

కామాటము. వై. వి. మోటపని*. “ను. అనినక

మంత్రిలు నావులందొరలు దేవాప్రాంతములక

టాబుడీ, రనయెం తెనల వడ్డయాని మితకాం

ప్రకృభానువుత్రాదులక, వినుమిచంపకపట్టి

తెచ్చిదినముకొనియింటి కామాటపుం, బనికిం

తొచ్చెదమన్న దాకనిదె చెంపల్ ప్రేతుమత్య

ర్థతిక.” రామా. ౮, ఆ.

కామాటి. వై. వి. (కామాటము+ఇ.) మోటపని

చేయవాడు.

కామల. వై. వి. రోగవిశేషము.

కామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్చే. పుం. 1. కామకు

డు; 2. జక్కవ; 3. పావురము. వి. కామ

కుడు.

కామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియసంగమమునం

దు మిక్కిలి యాసగలయాడుది; 2. ఆడుది;

3. ఆడుజక్కవ; 4. ఆడుపావురము; 5. బదనిక.

కామడు. సం. వి. ఆ. పుం. ము. ము. ము. ము.

కామకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇరుగుడు; 2.

తినానము. వి. ఇచ్చగలది.

కామకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంభోగమునందిచ్చగల

ఆడుది.

కామకుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఇచ్చగలవాడు.

కామ్యము. సం. వి. ఆ. న. అగ్ని హోత్రాది. “శ్లో.

ఇష్టాత్పూర్వకామ్యానాం త్రివర్గస్యచయోవి

ధా.” భాగ. ౨, స్కం.—వి. కోరదగినది.

కాయ. దే. వి. 1. చెట్టునగాచెడుకాయ; 2. కఠిన

పిష్టసంస్కరము చేపాస్త్రులయందు కాచెడుకా

య, కిణు; “ఉ. మున్నటులున్న పాణితలముల్

బలుకాయలు కాచెడొదితే.” సం. “ఇత్థిస్య

దర్శయామాసకిణవంతోకరావుభా.” భార. విరా.

౨, ఆ.—3. నేత్రరోగవిశేషము; 4. పెసలులాస

గువానిపైతోలు, శింబ, (ఇట్లు పూర్వపు కొన్ని

నిఘంటువులయందు వ్రాయబడియున్నది.) “స్త్రీ.

సెనగలుగోరుమల్ మినుములుతిలముద్గములు

మున్నగలకాయధాన్యములు.” ఉ. రా. ౮,

ఆ.—5. జూదమునందలిసారణానగునది; 6. వీ

జెసారకాయ. “స్త్రీ. వీజెలగవుసెనల్ వెడలిందిచె

అంగుల మెఱుగు రాగాయల మీడదుడిచి.”

హరిశ్చ. ౨, ఆ.

కాయకంటి. దే. వి. (కాయ+కన్ను.) కుచేరుడు.

కాయకన్ను. దే. వి. కాయకాచిన కన్ను.

కాయకము. దే. వి. జీవనము.

కాయజలము. సం. వి. ఆ. న. మూత్రము.

కాయజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. ము. ము. ము.

కాయపెండలము. దే. వి. పెండలుమినును.

కాయమానము. సం. వి. ఆ. న. పందిరి.

కాయము. ఉభ. దే. వి. బాలెంతకెచ్చెడుమందు,

సర్వ. సం. ఆ. పుం. 1. శరీరము; 2. సమూహము;

3. నృభావము; 4. గుటి. వి. ముప్పిదేవతాకము.

కాయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక; 2. కరక.

కాయస్థుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కరణమువాడు;

2. పరమాత్ముడు.

కాయక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నానాటివడ్డి. “శ్లో.

కాయావిరోధినీశశ్వత్పాపాదాదికాయకా.”

విజ్ఞా. వ్య. కాం.—వి. శరీరసంబంధమయినది.

కాయదా, ఖాయదా. హిం. వి. విధి, నిర్ణయము.

కాయలా, ఖాయలా. హిం. వి. ఆరోగ్యములేని.

కాయ. వై. ఆ. క్రి. ఎండవెన్నెలలోనగునది ప్రకా

శించు. “గీ. వెల్లుముడుగులోక విచ్చినరీతిచా,

లాజబోసినట్టియందమునను, బిండిచల్లినట్లుపం

డువెన్నెలలుకా, యంగడొడగెఱ జలవలమర

నంత.” కళా. ౮, ఆ.

కాయపు. దే. వి. అనురాగము. (చూ. కాయ్య.)

కాయ్య. దే. వి. కాయ్యయొక్కరూపాంతరము.

“చ. కరమనురాగములునుగ్రవ్యగనమ్మగివు

చ్చమాలముం, గరమున నంటుచుకొనృపతికా

మవికారముబొందివీకడ, త్వరమతియైతిసుంది

వియబాధివుచిత్తమెటింగియేలనీ, కరమునలుచ్చ

మాలమిటుకాయ్యనబట్టెడు మేదినీశ్వరా.”

మార్క. ౫, ఆ.

కార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱ; 2. చెఱసాల; 3. దూ
తిక; 4. వీణకరివే; 5. నువర్ణకారిక. ఆ. పుం. ము.

1. కప్పుము; 2. నిశ్చయము; 3. మంచుకొండ;
4. యత్నము; 5. పథము.

కారండవము. సం. వి. ఆ. పుం. కన్న లేడి.

కారంధమి. సం. వి. న్. పుం. 1. కంచుపనివాడు;
2. రసవాది.

కారంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రేంకణము.

కారకము. సం. వి. ఆ. న. కర్మాదిపట్కము. విణ.
చేయునది.

కారగ్ని. ద్వ. వి. (కారు+అగ్ని.) దావానలము. “ఎ,
గీ. ఎగ్గతంబునదానుగార్గిగాతనటె.” భార.
ఆశ్ర. ౨, ఆ.

కారడుగు. ద్వ. వి. (కారు+అడుగు.) 1. చెండవ
కారు; 2. అబ్బధాన్యము.

కారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాతన. ఆ. న. ము.
1. హేతువు; 2. కొఱముట్టు; 3. పథము.

కారణికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) పరిశుక్తుడు.

కారపుణెక్కి. వై. వి. (కారము+చెక్కి.) ద్రాక్ష
తృప్క.

కారపుబడుగు. ద్వ. వి. (కారము+పడుగు.) గట్టి
నూలిపడుగు. “కారపుబడుగులుకండెలకప్పె
ర.” హంస. ౨, ఆ.

కారము. వై. వి. 1. పడ్రసములలోనొకటి, కటు
వు; (చూ. రసము.) 2. చవుడు*; “చ. అంబరము
నలుట్టినట్టివలపంకముకారములోననర్దగా, విరి
సినయట్లు.” భార. శాం. 3, ఆ.—3. నూలుతడి
పెడి యొకానొక ప్రవర్తనవిశేషము*; 4. బిడ్డ
లకుబోసెడిమందు*. “నీ. పనిదహతహపెట్ట
మనలెడికార్చిచ్చు కారంపుమందుగా నారగిం
చి.” చమ. ౧, ఆ.

కారయత. సం. విణ. (ము. ఈ. ము.) చేయించు
వాడు.

కారవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంగువప్రాసు;
2. ఓమము; 3. నల్ల జీలకఱ్ఱ; 4. సదాపి.

కారవేల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకరగి.

కారాకు. దే. వి. (కారు+అకు.) పండుటాకు. “క,
భారముననుచితింపక, కారాకులుదల్లినట్లుక
ర్తములెల్లక, దారపెడవాయవలయుట, సారకృ
పంచరియఁజెప్పెకొరియతనికిక.” భార. భీష్మ.
౧, ఆ.

కారాకూరము. దే. విణ. కలగినది. “కారాకూరంబు
లై రాక్షసులహృదయముల్ కాడ్చడక.” ఉ.
రా. ౧, ఆ.

కారాట. దే. వి. వ్యాపనము.

కారింఛే. సం. స. క్రీ. బాధించు. “క. వైరముగొ
నిదైత్యుఁడు, ర్యారభుజారంభకోవరభిసాకు
లుండై, కారింఛఁబొడఁగెనమరుల, బోరులుతన
కుకొనినోదములుగాఁగడిమి.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సూత్రాదివివరణ్యోక్త
ము; 2. యాతన; 3. చేయుట; 4. మంగలిలా
నగువానిపని; 5. నట్టువునిపెండ్లాము.

కారికము. దే. విణ. చలువచేయనికొత్తది. (వస్త్ర
ము.) అనాహతము.

కారిజము. వై. వి. కడుపులో నీరుతిక్కించునందె
డు మాంసఖండవిశేషము, కాలఖండము. “గీ. పె
ల్లుముడునువంటిపిండితొలింపులు, సన్నగూర
కారిజంబుకొప్పు, పొదలుమారిపములువాడ
గుకజ్జంబులు, నంబజాతగంధులనువుపఱచి.”
రుక్మాం. 3, ఆ.

కారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పటినికొన్నవాడు తన
యక్కఱకొలదిని తానుగా నేర్పఱచుకొన్న
వడ్డి, ఒడఁబాటువడ్డి. “శ్లో. వృద్ధిస్సాకారితో
యాధమర్కకేనస్వయంకృతా.” విజ్ఞా. వ్య. శాం.

కారీషము. సం. వి. ఆ. న. కరిషములసమాహము.
(కరిషము=విలుపిడక.)

కారు. యు. దే. వి. 1. అడవి; “కారుచిచ్చు.”—

2. ఎండకాలముచల్లెడు పరిధాన్యము; (కారు
వడ్డు.) — 3. ముదిమి; “కారుకు.”—4. న;
“కారుపిండ.”—5. చాడు; “వానకారుపాలం
బునగల్గెనేనియుఁగొల్పుగావింపనేర్పునే.”

భార. సౌ. ౧, ఆ.—వై. 1. కాలము; “నన
కారు.”—2. వర్షకాలము*; “కొక్కారుపె
ఱుంగు.” (చూ. కైపు.)—3. శ్రేష్ఠమనము
మొదలు నాలుగేసి నెలకాలము*; “ముక్కా
రు.”—4. నలుపు. “కారుమొగులు.”

కారుకొను. ద్వ. ఆ. క్రీ. నల్లఁబాటు. “క. కారుకొని
మేఘజాలా, కారుంబునఁజాల సుప్పెఁగారినై
న్యం, బారూఢివరసవి, స్సార్పంబైయంతదో
చెఁబొండవలముక.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కారుకొప్పుమెకము. ద్వ. వి. దుప్పి.

కారుకొట్టి. వై. వి. కాళిలి.

కారుఖానా. హిం. వి. పనిచేయు స్థలము.
కారుఖొల్లి. వై. వి. కాఖొలి.
కారుఖోడి. ద్వ. వి. అడవిఖోడి.
కారుగచ్చే. ద్వ. వి. వాగుజీ.
కారుచిచ్చు. ద్వ. వి. ఎరగలి, దావానలము.
కారుచే. దే. ప్రే. కాడించు. (రూ. కార్చు, “చ.
కవటటుడించియేగునుకకగా నురె గొంతులఁ
గార్చి.” ఆము. ౬, ఆ.)

కారుజనము. ద్వ. వి. శోణపుష్పిక.
కారుజీనుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కనికరము
గలవాడు, కృపాశువు.
కారుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. దయ, కనికరము.
కారునూపు. దే. వి. జర్జిలము.
కారుపెసర. దే. వి. ముద్దపర్తి.
కారుపోక. ద్వ. వి. శైలపూగము.
కారుపోతు. దే. వి. అడవిదున్న, కాసరము.
కారుబుడవ. దే. వి. తీవ్రగంధము.
కారుమినుము. దే. వి. మాచపర్తి.
కారుమునగ. ద్వ. వి. వనశిశ్రువు.
కారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. విశ్వకర్త. విణ. 1. శిల్పి;
2. చేయువాడు.

కారురు. దే. వి. (కారు+ఊరు.) అడవిపర్తి. “వ.
వల్లియులువైచికోడెలంబట్టి పెనచికారుల్లజట్టి
కాణులకు వసంబుచేయుబరవసంబెసంగున్
వ్వురువారును.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

కారె. వై. వి. ఊరత్పణము. “ఊరత్పణంబగుకా
రనా.” ఆం. భా. ద్వి. వ.

కారెము. దే. వి. మల్లకు నీళ్లెత్తెడు తాటిదోనె.
కారేలకి. ద్వ. వి. (కారు+ఏలకి.) ఏలాపర్తి.
కారోత్తమము. సం. వి. ఆ. పుం. కల్లుతేట.
కార్కరకము. సం. వి. ఆ. పుం. పాలనరుగు.
కార్కశ్యము. సం. వి. ఆ. న. కఠకుడనము.

కార్కొను. దే. ఆ. క్రి. 1. నల్లఁబాటు; (కారు
కొనుయొక్కరూపాంతరము.) 2. సందడించు.
“కార్కొన్నకొయ్యల్.” య. ౫, ఆ. (కాటు
కొనుయొక్కరూపాంతరము.)

కార్చిచ్చే. దే. వి. కారుచిచ్చుయొక్కరూపాంతరము.
కార్చు. దే. ప్రే. 1. కారుచుయొక్కరూపాంతరము.
(రూ. కారుచు.) 2. కాటుచుయొక్కరూపాం
తరము. (రూ. గలఁచి.)

కార్జము. వై. వి. శారీరముయొక్కరూపాంతరము.

కార్జస్వరము. సం. వి. ఆ. న. స్వర్ణము, బంగారు.
(రూ. కనకము.)

కార్జాంతికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. బోయ్యనుడు.
కార్జికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక నెల.
కార్జికము. సం. వి. ఆ. పుం. కార్జికము.
కార్జికేయుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి,
కందుడు.

కార్జె. వై. వి. 1. కృత్తికానక్షత్రము; “కార్జెబా
యసమబ్జగర్భునితారమాపములు.” భార. ఆను.
౨, ఆ.—2. నూర్యుండుండునక్షత్రము*. (చిత్త
కార్జె, స్వాతికార్జె. మొ.)

కార్జటికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోమటి; “ద్వి
ప్రియహానిసంభ్రామ్యసకార్జటికనత్తమః.” కా
శీ. 3౦. అధ్యాయ.—2. తీర్థముమోసికొనిపోయెడు
బాటసారి.

కార్జణ్యము. సం. వి. ఆ. న. కృపాత్పము.
కార్జాసము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ప్ర. త్రి. విణ.
(ఆ. ఈ. ఆ.) నూలిచేత నేయబడినది. (చీర.)

కార్జాసి. సం. వి. ఈ. క్రి. ప్ర. త్తి. త్తి.
కార్జణము. సం. వి. ఆ. న. మూలిక చేతనేడియు
చ్చాటనాదిక్రియ, చిల్లింగి. విణ. నెలవేలుదా
కఁ బనిచేయునది.

కార్జుండు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కర్తశిలుండు.
కార్జుకము. సం. వి. ఆ. న. విల్లు. పుం. వెదురు.
పనియందు నేర్పరి.

కార్జదర్శి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పని నిర్వహిం
చువాడు.

కార్జము. సం. వి. ఆ. న. 1. పని; 2. హేతువు.
కార్జాహము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. పదియాలు
పణములయెత్తు; 2. కర్ణమెత్తు వెండిటంకము.
కార్జికము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణమెత్తు వెండిటంకము.
కార్జుండు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) దున్నుకొని
బ్రదుకువాడు, కాఁపువాడు.

కార్జ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. మద్ది.
కాటియ. వై. వి. యాతన. “క. వేటొకవిలుగొనివిమరుం
డు, తూఱఁగవారిమేననాటెదొప్పిదియమ్మల్,
మాటెనుబదింబుఁబొదివెక, గాటియగా మఱి
యుఁబల పెగమిగొనఁదూపుల్.” హరి. ఉ. ౧, ఆ.
కాటియపడు. వై. ఆ. క్రి. యాతనపడు. “క. మను
జుపరిపకమనుజుం, గననునుజుశనవరించికా
టియపడునే,” రా. నుం, కాం.

కాళియపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. యాతనపఱచు. “క. పాతినవాతని వెనుకన, పాతీతిసంప్రార్థనాప్రభాషణములతో, దేవీమరలియమ్మనిమిము, గాతీయపెట్టిగగదేయకటయనుచుదయక్.” భార. ఆను. ౫, ఆ.

కాళు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవించు; 2. రాలు. “ఉ. కోఱుడిటుచుక్ నయనకోణములక్ దహనస్సులింగముల్, కాళుగ.” హరి. పూ. ౪, ఆ.—వి. 1. అజ్ఞానము; “క. వేలుగగనినంబ్రక్రృతికి, జూఱువిడిచినట్లనదునుజ్ఞానమున, క్కాళువిడిచితనకంఠెను, మీఱునొకటిలేమిగాన్పుమెయి కొనవలయుక్.” భార. ఆను. ౪, ఆ.—2. కణ్ణు; 3. నీలుకాళు; (చూ. ఊడదుగ్రోవి.) 4. బ. అన్యతనచనము; “గీ. ఇవమునూడు కొలపుపేలికల్మున్నెందు, గాళులాడిరనినకతయెలుంగము.” అచ్చే. అ, కాం.—5. పరుషవచనము; “క. తడవులబట్టియునాతో, విడువకవర్తించుగానుపీసములీత, డెడయకయితడిట్టుండంగ, గడునుడికిమదంబకొన్ని కాళులుపలికక్.” పర. 3, ఆ.—6. వ్యర్థవచనము. “ఉ. అఱిడిపోకయొక ఫలములుందుటయుంగనిపల్కనీరమిక్, మాఱుటసొరిదానయి మాటలుచిత్తమునందునిల్పకే, గాళులుప్రేరేదిక్.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—విణ. సాంద్రము. “క. కాళుడవిఱుచుమ్మగముల, నూఱుడకయతిగిచి.” భార. ఆది. ౪, ఆ. కాళుకొను. దే. అ. క్రి. సందడించు. (చూ. కార్కొను.)

కాళుచు. దే. ప్రే. కాళుజేయు.

కాళొడ్డెము. దే. వి. పరుషక్రి. “నీ. కళకుకరుసు కాళుకాళొడ్డెము పరుసుపరుసనయనగనిష్ఠురమువెలయు.” ఆం. భా. ప్ర. వాగ్య.

కాల. సం. వి. అ. క్రి. 1. కలిగొట్టు; 2. నల్ల జలకణ్ణు; 3. నల్ల తెగడ; 4. నీలి; 5. మంజడి. అ. పుం. ము. 1. సమయము; 2. నలుపు; 3. చావు. విణ. నల్లనిది. (కాలత్రయము — భూతభవిష్యద్వర్తమానములు. కాలపంచకము — ప్రాతస్సంగమమధ్యాహ్నపరాహ్ణసాయంకాలములు.)

కాలకంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరచిచ్చుక; 2. కాటుకపీట్టు; 3. మాకురుగుండెంగ; 4. నెమలి; 5. వేగిసగి.

కాలకంఠక. సం. వి. అ. క్రి. అలక్ష్మి, పెద్దమ్మ.

కాలకంఠుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుడు; 2. యముడు.

కాలకము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుముచ్చే.

కాలకూటము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

కాలఖండము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కారిశము.

కాలజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. కోయిల.

కాలజ్ఞాడు. సం. వి. అ. పుం. జ్యోతిస్సుగడు.

కాలటక. దే. వి. (కాలు+అటుక.) కుండలునుటకై చెండుమొనలు ఇరుప్రక్కల గోడలయందుబొదిగి యూతగా గాళ్లునుచి యడ్డముగా నమర్చిన మ్రాసు.

కాలధర్మము. సం. వి. అ. పుం. మరణము, చావు.

కాలపత్రి. సం. వి. ఈ. క్రి. గచ్చే.

కాలపృష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. కర్ణనివిల్లు; 2. విల్లు.

పుం. 1. ఒకదిను ను ఇట్టి; 2. రావులంగువషీ.

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. క్రి. కారుగచ్చే.

కాలమేషిక. సం. వి. అ. క్రి. 1. నల్ల తెగడ; 2. మంజడి.

కాలరి. దే. వి. (కాలు+అరి.) 1. పదాతి; “కాలరి

పౌజులనేలజమిరి.” అచ్చే. సం, కాం.—

2. నడచువాడిచ్చెడు పన్ను; 3. సమాచారమును

దెలిసికొనిపోయి చెప్పవాడు, దూత. “వ. మనము వెనగలకాలరలవేగంబుచ్చి శల్యకేకయజరా

సంధతనయద్భుష్టకేతుప్రభృతులయిన భూవతులకును వారివారిబంధుమిత్రజనంబులకు నెఱిగించుటకార్యంబు.” సం. “దూతాగచ్ఛంతుశీఘ్ర

గాః.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

కాలరు. ఆం. వి. చొక్కామెడపట్టి.

కాలశాకము. సం. వి. అ. పుం. కటివేము.

కాలశేయము. సం. వి. అ. న. గోరసము, చల్ల.

కాలనూత్రము. సం. వి. అ. న. ఇనుపతంతులుగల నరకవిశేషము.

కాలస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీకటిమ్రాసు;

2. తుమ్మిక. 3. వేగిసగి.

కాలస్థాలి. సం. వి. ఈ. క్రి. కలిగొట్టు.

కాలానసార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఇరుగుడు.

2. నల్ల అగలు. 3. తాతిపువ్వు.

కాలాయసము. సం. వి. అ. న. అయస్సు, ఇనుము.

కాలిక. సం. వి. అ. క్రి. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభేదము; 3. ద్రౌపది; 4. బొడ్డు; 5. నలుపు; 6. చీకటి; 7. అడుకాకి; 8. నూగారు; 9. పొగ

గుమి; 10. బంగారునందలి దోషము; 11. మద్యము; 12. క్రొత్తమబ్బు; 13. మబ్బుగుంపు; 14. వెనర్లము; 15. నెలపడ్డి; 16. జటామాంసి; 17. తేలుకొండి; 18. పొట్టి.

కాలిత్త్రోవ. దే. వి. (కాలు+త్త్రోవ.) ఒకడు నడచిపోదగినమార్గము, ఏకపది.

కాలినడ. దే. వి. (కాలు+నడ.) పాదచారము.

కాలిపుట్టువు. దే. వి. (కాలు+పుట్టువు.) శూద్రుడు.

కాలిబంటు. ద్వ. వి. (కాలు+బంటు.) పదాతి.

కాలిబోను. దే. వి. (కాలు+బోను.) మృగములకాశ్వుతగులకొనసెడ్డియుండెడియురితోసంతసపఱచినప్రాస. “న. బిసయ్యుడ్డిసంఘటించినకాలిబోనులంబడి.” స్వా. ౮, ఆ.

కాలియ. కై. వి. పికాచము*. “ఉ. కాలియపట్టినట్టుకడుగందికృతుండయివీడివెండుకల్, తూలగలాంఛనధ్వజమతోలగుండంబుదగ్గఁగఁగిరించి ప్రే, తాలయమెల్లగున్నపురుచు నాయతులన్నియుఁగొంచురాజుపెక్, మాతనంబునొందెగొఱమాలినదైవము చెద్దునక్కటా.” మార్క. ౧, ఆ.

కాలీవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న్యాయవిచారణస్థలము.

కాలీయము. సం. వి. అ. న. నల్ల అగలు. విణ. కాలసంబంధి.

కాలు. దే. అ. క్రి. దగ్ధమగు. వి. 1. పాదము; 2. పాతిక; 3. మంచపుగోడులోనగునది. “కంగటికాలునమ్మదగుకైదువు.” కై. ౫, ఆ.

కాలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముడు; 2. శవైశ్వరుడు; 3. శివుడు.

కాలుకొను. దే. స. క్రి. కాలాడు. (ప్రే. కాలుకొలుపు. చూ. కాల్యాను.)

కాలుచే. దే. ప్రే. కాలజేయు, దహించు. (రూ. కాల్య.)

కాలుదివియ. ద్వ. వి. కాగడా.

కాలుద్రవ్య. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రవ్య.) కారణమలేకయ యుద్ధమునకు యత్నించు. (చూ. కాల్యవ్య.)

కాలుద్రొక్క. దే. అ. క్రి. (కాలు+ద్రొక్క.) కదియు.

కాలుబలము. మి. వి. పదాతిసేన.

కాలుమడి. దే. వి. మాత్రము. (చూ. కాల్యడి.)

కాలుమడుచు. దే. అ. క్రి. మాత్ర విసర్జనముచేయు.

కాలుమానిసి. ద్వ. వి. పదాతి. “మ్రొగ్గునేనుంగుబడుకాలుమానిసియును.” భార. ద్రి. 3, ఆ.

కాలువ. దే. వి. 1. నీళ్లుపాటుటకుద్రవ్యసమార్గము, కుల్య. “గీ. లోనితాతొట్టి నిండికాలువగఁబాగి.” ఆము. ౬, ఆ.—2. పరంపర. “అలిగియల్లునుడు వాలంప కాలువలోలి నడరించుటయు.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.

కాలువ్యము. సం. వి. అ. న. కలక.

కాలేయకము. సం. వి. అ. న. గంధకాష్ఠవిశేషము పుం. ప్రాసిపముపు.

కాలేయము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కారిజము.

కాలేయులు. సం. వి. అ. పుం. బ. కాలకేయుల సెడు రాక్షసులు.

కాల్యాను. దే. స. క్రి. కాలుకొనుయొక్కరూపాంతరము. “క. జనపతిపంచినరూతను, జననాథునిపంపుగాకతక్కారముకై, కొనగభుజింపగనిటఁగా, లొన్నినిలవగఁగనుచితమానెకుమతి నాకున్.” రా. కిష్కిం. కాం.

కాల్యవ్య. దే. అ. క్రి. కాలద్రవ్యయొక్కరూపాంతరము. “క. ముట్టినచగఱసొంపునడచుటయొప్పుక, వినుకయ్యమునకుఁగాల్చి, వీసనఁబొటిలుదురితమెట్టివిభునకునైనన్.” భార. కాం. 3, ఆ.

కాల్పడ. దే. వి. కాలినడయొక్కరూపాంతరము. “నీ. ఏమెల్లనుండనీవిట్లాంటిఁగాల్పడ నేగుచున్నికేగతమెద్దియొక్కో.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కాల్పడి. దే. వి. కాలమడియొక్కరూపాంతరము. “నీ. చనిచనియొరగచ్చగజేసినీలుచుండికాల్పడివిడుచుడక్కచెలంగి.” భల్లా. 3, ఆ. “నుడువులుపనులకాల్పడిఁబ్రుచ్చె.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

కాల్పడుచు. దే. అ. క్రి. కాలమడుచుయొక్కరూపాంతరము.

కాల్యకము. సం. వి. అ. పుం. కచోరము.

కాల్యము. సం. వి. అ. న. కేకుప. పుం. కచోరము. విణ. కాలమునందు యోగ్యమయినది.

కాల్వ. దే. వి. కాలమయొక్కరూపాంతరము.

కాల్వరు. దే. వి. బ. పదాతి.

కావచికము. సం. వి. అ. న. కవచము దొడిగినవారి సమాహము.

కావటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కావడి.

కావడి. వై. వి. నీళ్లు మొదలైనవి మోసికొనివచ్చుటకై
రెండుకొనలయందును ఉట్లమర్చినవెదురుబద్ద.

కావడించే. వై. స. క్రి. కావడియంచెట్టు. “వ. నం
బాడులుచేపడింబ్రావడించక కావడించిప్రాద్ద
స్తమించునంతకునిజనికాంతంబునకుంబఱతెంచు
నవ్వడు.” పాండు. 3, ఆ.

కావరము. దే. వి. క్రొవ్వ, మదము.

కావరించే. దే. ఆ. క్రి. క్రొవ్వ, మదించు.

కావరుడు. దే. విగ. దుర్బడుడు. “ఈకావరుగవ్వ
చిత్తునధికంబుగవమ్మడునీవు.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

కావలము. దే. వి. పాపము. “ఎ, గీ. దేవపూజలఁ
బోలివోనికావలంబు, బ్రాహ్మణోపాస్థిఁబోలి
వోనిపాపచయము, నయ్యతానంతగోవిందహరి
మురారి, యనితలంచినయవ్వడయడగిపోవు.”
వి. పు. 3, ఆ.

కావలయు. దే. ఆ. క్రి. (కాక + వలయు.)

1. అగుట యావశ్యమగు; (ఆ పని యిప్పుడ
కావలయును.) 2. అపేక్ష్యమగు; (1. నాకా
సొమ్ము కావలయును. 2. ఆ యిల్లు కట్టుటకింక
నూఱురూపాయలు కావలయును.) 3. అగు.
(వాడు నీకేమికావలయును.) (ఇక్కడ ఏమి
యనఁగా ఏవిధమైన బంధువు అని యర్థము.)
(రూ. కావలెను.)

కావలి. దే. వి. రక్షణము. “క. వెలినుండుఁడిచ్చటి
కిఁగా, వలిసేనుండంగఁ జొచ్చువారంగలరే.”

ఉ. హరి. ౨, ఆ.

కావలికాడు. దే. విగ. రక్షకుడు.

కావలిబొట్టు. ద్వీ. వి. బిడ్డలకురక్షగానుంచెడు నల్లని
తీలకము. (చూ. కావలిబొట్టు.)

కావా. దే. వి. అశ్వమండలగతి. “క. అవనములగి
రావలి, యావలితగతికై భ్రమించు నందంబుల
రెడ, గావాతిరిగెడుమారుని, మావులునానపు
డునికటమండలగతులకై.” భద్రా. ౪, ఆ.

కావారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మొగలకులోనగువాని
తో నేర్పఱపఁబడిన గొడుగు.

కావి. దే. వి. ఎఱుపు. బ. కాషాయవస్త్రము.

కావిచే. దే. ప్రే. కాశీయము.

కావిగొను. దే. ఆ. క్రి. (కావి+కొను.) ఎఱువగు.

“కన్నుగవధవళరుచుల్ కావిగొన.” స్వా. ౨, ఆ.
కావికాలుపు. దే. వి. సన్నాసి, కాషాయధారి.

కావిరి. దే. వి. నలుపు. “ఉ. నావుదురోవవ్వివ
లనంబొగరేగినభంగిమోమునం, గావిరివర్ష.”
ఉ. హరి. ౫, ఆ. “ద్వీ. కావిరిచీకటుల్ గవిసె
లోకముల.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

కావిరిబొట్టు. ద్వీ. వి. కావలిబొట్టు. “నీ. ఫాలభాగం
బుపైబరంగుకావిరిబొట్టుకాముని గెల్చినకన్న
గాఁగ.” (పాతాంతరము కావలిబొట్టు.) భాగ
ం. స్కం. పూ.

కావిటాయి. దే. వి. ఎఱుని సుద్దటాయి.

కాపు. దే. వి. 1. అఱుచుటయేడ్చుటలోనగువానియం
దగుద్వస్యనుకరణము. “నీ. కాపుకావనటరక్క
నులమూఁకనెకాని ననిచెనియెడ సింహనాదవి
వృత్తి.” పాండు. ౧, ఆ. — 2. పాఠశాలలోనగు
వానిపైకప్పు; (కాపుపాఠశాల.) “వ. ఎనరుగా
దేటలగులేడినల్లలు గ్రుమ్మరించి లవణకణసంచ
యంబునించి లావుగాఁగావుఁగప్పి.” స్వా. ౪,
ఆ. — 3. కావలిబొట్టు. “నీ. కనుదోయిదిన్న
గాఁగాటుకతీరించి నుదుటివైనుఁగాపు కుదురు
కొల్పి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

కాపుట. దే. వి. అగుట. “ఇది సిద్ధముకాపు టెఱింగి.”
భార. ఆది. ౧, ఆ.

కాపుత. దే. ద్ర. (చూ.) కాత.

కాపున. దే. ద్ర. హేతువును దెలుపునది.

కావేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యేలు;
2. పనుపు; 3. వెలయాలు.

కావేమము. గ్రా. వి. ద్వేషము, పగ.

కావ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. కబ్బము. (పంచకావ్య
ములు.—రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘ
సందేశము, మాఘము, భారవి.)

కావ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుత్తుడు.

కాశము. సం. వి. ఆ. పుం. న. తెల్లు. పుం. ఒక
నొకదేశము.

కాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకపట్టణము;

2. శ్రమము. “అవశ్యత్కృషివైన్యంతత జితకాశ్య
గ్రతాస్థితమ్.” ఇత్యాది. భార. ఆర.

కాశ్చరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మడు.

కాశ్చర్యము. సం. వి. ఆ. పుం.—వై.—

కాశ్చరజన్మము. సం. వి. న. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్చరము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. పె
ట్టరామరదుంప. పుం. ఒకానొకదేశము.

కాశ్యపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. ఇ. పుం. అనూరుడు.

కాషాయము. సం. వి. ఆ. పుం. కామీచీర.

కాష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదునెనిమిది తెల్లపాట్ల కాలము; 2. దిక్కు; 3. మేర; 4. చూనిపనుపు.

5. ఆతిశయము. ఆ. న. ము. కట్ట.

కాష్ఠతేషుడు. సం. వి. మ్. పుం. వడ్డవాడు.

కాష్ఠపాటలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు.

కాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదలి, అరటి.

కాస. వై. వి. కాసె. "చల్లాడంబులమీదటకొనిన పుకాసల కట్టి." అని. ర. ఆ. (ఇది తలచుగా ఎదంతముగానే వాడబడుచున్నది.)

కాసమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. కనీంద.

కాసము. సం. వి. ఆ. పుం. క్షవధపు, దగ్గ.

కాసర. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు.

కాసరము. సం. వి. ఆ. పుం. మహిషము, ఎనుపొతు.

కాసరపద్మ. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

కాసా. దే. వి. దాసీపుత్రుడు.

కాసారము. సం. వి. ఆ. పుం. సరస్సు, కొలను.

కాసించే. వై. స. క్రీ. కాసెగాగట్టు. "ద్వి. కడుమైల పేలిక గాసించి." హరిశ్చ. ౨, భా.

కాసీయ. వై. వి. కాసె. "కట్టెబిగియందనకాసీయ."

రామా. ౬, ఆ.

కాసీడు. దే. వి. (కాసె+ఈడు.) తాతిపనివాడు, శిలాకుట్టుకుడు. "ఎ, గీ. ఒక్కనాడుకాసీల కిట్లనయముమీఱ." పర. ౫, ఆ.

కాసీసము. సం. వి. ఆ. న. మయిలుతుత్తము.

కాసు. వై. వి. 1. దుగ్గానిలో నాలవభాగము*; దుగ్గానిలో పదియవభాగము. (అనికొందఱు.) 2. ధనము*. "గీ. తీర్థయాత్రలు చేయుగడివిరిచ్చి, సానివారిండ్లకరుగగ సమయమగునె, యంతయునుగాక కాంచనావ్లాదపరలు, కాంతలకునియ్యమాచేతగానులేదు." భల్లా. ౫, ఆ.

కాసె. య. దే. వి. తాయిలొలుచుపని. వై. దట్టి. (కాసీయొక్క రూపాంతరము.) "మ. జగి మైసాంపునుదమ్మి మైముఱుగుడాచేగల్వచేకత్తి యొక, సిగపూమొగ్గల తాయెతుల్ బిగువుకా సెంతిక్కినంజాలబొ, ల్లుగును నేడగితోకువం కియునుజాయల్ మీఱగలబూవుడే, గెగు రెందాలరాచయొంటరికడుంగేరించుచుంజమ్మినక." య. ౫, ఆ.

కాసెనిల్లుడి. ద్వ. వి. మల్లంబువిశేషము. "నీ. కా సెనిల్లుడగళకత్తెరజోడింపు నరసింగముసరిత్ర రముకిర్తి." ఆం. భా. ద్వి. క్ష.

కాసెయులి. దే. వి. (కాసె+ఉలి.) తాయిలొలి చెడి ఉలి, టంకము.

కాసెవోయు. దే. ఆ. క్రీ. (కాసె+పోయు.) (వస్త్రమును) గోవివలె వెనుకచెక్కు.

కాహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. ఒకానొక అప్పురస్త్రీ. ఆ. పుం. ము. 1. కోడి; 2. సద్దు. వి. 1. అసభ్యము; (మాట); 2. ఎండినది; 3. చెడ్డది; 4. పెల్లయినది. (తెనుగుకావ్యములందు వాద్యమును నర్థమందును తఱుచుగ ఇది పుం లింగముగాఁ గానబడుచున్నది. "నీ. పణవమర్దళ శంఖపటహకాహళ వేణుభేరిద్వనులమిన్ను పిక్కిటిలగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ము.)

కాహళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. యావనస్త్రీ.

కాహళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము.

కాహళికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాహళియ్యాడు వాడు. "క. త్రికపులకుజకుమ్మపులకు, బ్రక టంబుగనెందునీపరాజవనుచుగో, తుకమునఁ గాహళికునిపో, లికదాదెద్దిరుదకాహళికపూరించెక." పర. ౫, ఆ.

కాళంజి. వై. వి. తప్తుపడిగము, పతద్రహము. "నీ. తమ్మిక్రిచ్చిరిగిండికొప్పుయొక్కతె తాల్పగలువ కాళంజియొక్కతెర." చంద్ర.

కాళయ్యక్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

కాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభేదము; 3. బొగ్గు.

కాళింగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏనుగు; 2. నేల గుప్పడి. డు. ఒకానొకపాము.

కాళింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుచ్చే.

కాళింది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు, యమున.

కాళిందీభేదనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరాముడు.

కాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) కాళిక.

కాళియ. వై. వి. వాద్యవిశేషము, కాహళిక. "మత్త. హెళ, గాలియల్ బహువస్త్రభూషణ గంధ ముల్ హరికర్పూం, బోలిఁజేసినవారు." రుక్మాం. ౨, ఆ.

కాలియుండు. సం. వి. అ. పుం. సర్వవిశేషము.
కాలి. వై. వి. కాలియొక్కరూపాంతరము.

కి.

కి. దే. అప. వశ్యీవిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము.
(హరికి, గిరికి, శ్రీకి, ప్రీకి. మొ.)

కింక. దే. వి. 1. కోపము. “ఉ. వంకజనాభమాపడిన
పాటులు రాజ్యముకోలుపోకయున్, గింకకు
మూలమై.” భార. ద్రో. 3, ఆ. (కినుకయొక్క
రూపాంతరము.) — 2. పసులను మేకలను చం
పెడు వ్యాధివిశేషము.

కింకరుండు. సం. వి. అ. పుం. పరిచారకుండు.

కింకిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. గజ్జె; 2. చిలుగంట.

కింకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల; 2. చిలు
క; 3. వన్నె చెట్టు. (రూ. కింకిరాటము.)

కింకిరాతుండు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుండు. (రూ.
కింకిరాటుండు.)

కింకిరి. దే. వి. 1. కోపము; “మిముదుర్వ్యాపారలం
జూచి కొంకక మాకింకిరికిం జెలంగిన.” ఉ.
హరి. ౪, ఆ.—2. కోత. (చూ. కింకిరిపడు.)

కింకిరిపడు. ద్వ. అ. క్రీ. 1. కోపగిల్లు; “క. అతఁ
డెంతరేగితిట్టిన, మతింగింకిరిపడకయపుడుమా
టాడకయా, నతయగుచునప్పటివ్రత, యతనినతి
శ్రేష్ఠుఁగాఁగనాత్మదలఁచుచున్.” మార్క. ౨,
ఆ.—2. కోతపడు. “ద్వి. అడరుదుర్గంధంబుకలు
మాత్రమైన, గింకిరిపడక.” హరిశ్చ. ౨, భా.

కింకిరిపాటు. ద్వ. వి. 1. కోపపడుట; “చ. మనము
ననోకిలించిమఱు మాటకుగింకిరిపాటుతోడు
గా, మునిపతియల్లనవ్వి.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—

2. కోతపడుట. (చూ. కింకిరిపడు.)

కింగిరి. దే. విణ. అల్పము.

కించిత్తు. సం. అవ్య. ఇంచుక.

కించులికము. సం. వి. అ. పుం. మహీలత, ఎఱ్ఱ.

కించులుకము. సం. వి. అ. పుం. మీదిగాలి.

కించే. వై. విణ. అల్పండు. “చ. మీరలాజ్ఞాభంగం
బుగావించునక్కించునొక్కించుకంతయువించా
రింపకపట్టుకొనిపోయి మత్పురోహతులముద
అంబెట్టిరండు.” జై. ౪, ఆ.

కింజల్కము. సం. వి. అ. పుం. కేసరము, ఆకరువు.

కింజాండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరర్థక జన్మముకల
వాడు.

కింపచానుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోభి, పిసి
గొట్టు.

కింపాకము. సం. వి. అ. పుం. కాంజీరము? విణ.
మూఁడుండు.

కింపురుపము. సం. వి. అ. పుం. భారతాదివర్షములలో
నొకటి. (చూ. వర్షము.)

కింపురుపుండు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖమును
నరశరీరమునుగల దేవయోనివిశేషము.

కింపదంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. జనులాడుకొనుమాట,
నానుడి.

కింకారువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బాణము; 2. పరి
ముల్లు; 3. రావులుగు.

కింశుక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మానేరు? అ. పుం. మ.
మోదుగు? (దీని మొగ్గ అంగారితము.)

కింస్తున్నుము. సం. వి. అ. పుం. బనాదికరణములలో
నొకటి. (చూ. కరణము.)

కికకిక. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వనముకరణము.

“చ. లుకలుకముస్తకంబు చెవులంగ్రిమిలోల్వఁ
గఁబుట్టెఁడాడలన్, నకనకమేనుసోలిభవనంబు
లవెంటనునెవ్వరెవ్వరే, గికకికనవ్విరిస్సనుచుఁ
గేల్లనుఱువ్వఁగమారతీపుతో, జకచకపాటు
తెంచునృపసత్తమయేమనివిన్నవించెదన్.”
భల్లా. ౨, ఆ.

కికాకిక. దే. వి. కికకికయొక్కరూపాంతరము. “మి
గులగొదగాఁగికాకికనగుచు.” కళా. ౧, ఆ.

కికి. సం. వి. న్. పుం. చాపము, పాలపిట్ట.

కికీదివి. సం. వి. ఇ. పుం. —పై.—

కికురించే. దే. స. క్రీ. వంచించు. “సీ. కికురించి
రిచ్చిపుచ్చికొనుచోలులవారలాడకలోనుగా
కప్పుద్రోచి.” స్వా. 3, ఆ.

కికురింత. దే. వి. మోసము, వంచన.

కికురు. దే. వి. —పై.—

కికురువెట్టు. దే. స. క్రీ. (కికురు+వెట్టు.) వంచించు.
“గీ. దశరథకుమారసీవిదురీపుటడుగు, ల
ల్లముననప్పఁగాజాలమొందురెండు, తప్పటడు
గులమునుజగత్రయముఁగొంటి, బలిగికురువెట్టి
యనిబుధులపలికిరపుడు.” రామా. 3, ఆ.

కికురువొడుచే. దే. స. క్రీ. (కికురు+వొడుచు.) వంచించు.
“క. పోరుదురుకికురువొడుచుచు, మా
ఱుదురుభయంబులేక తోరపుటిరపుల్, బాణు

దురుఘనశిలాతటి, మీఱుదురెన్నంగరాని మెలక
మలనృపా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కిక్క. డే. వి. త్రోవపంటిత్పావిశేషము, నలము.
కిక్క. రిం. డే. స. క్రి. కిక్కురించుయొక్కరూపాం
తరము. "గీ. చేతికొండయొకనిచేనిచ్చితలనున్న,
కొండదొంతికుదురుకొననమర్చి, మగుడనడుగ
వాడునగచరుల్ నగవాని, కిక్కురించిపోయివె
క్కిరించు." రా. యు, కాం.

కిక్కురింత. డే. వి. కిక్కురించుయొక్కరూపాంతరము.
కిక్కురు. డే. వి. కిక్కురుయొక్కరూపాంతరము.
కిక్కురువెట్టు. డే. స. క్రి. కిక్కురువెట్టుయొక్కరూ
పాంతరము. "నన్నిటల్ కిక్కురువెట్ట జూచె
దు." రసి. 3, ఆ.

కిక్క. డే. వి. మిక్కిలి కదియక. "దండకము. భ
యభ్రాంతుడై పాటనుంకించు నక్కించుగం
సుంద్రిలొకన్మృతంబుకొనియుద్ధక్రియపథతిం
గిక్కెనక గొంతుత్రొల్పొక్కి." పా. 3, ఆ.

కిభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చిన్ననక్క. కొంచనక్క.
కిగ్గాడి. వై. విణ. అంబేద. "నీ. తనవిడిదికిరంభన
నువ్వేతనితిట్టుకిగ్గాడియ నురుకుగేలు మొగిచి."
ప్రభా. ౧, ఆ. "గీ. పూనికర్ణాక్షజాడున్నుపనే
నుడాత్త, హయముదాటించినట్టివాగల్లయది
గొ, నాటికదియబ్బరముగానిపిటిలోని, నేటికి
గ్గాడిగుట్టాలదాటుచుండు." కళా. ౧, ఆ.

కిచకిచ. డే. వి. పక్షులులోనగువాని కూతయందగు
ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కిచేకొట్టు.)

కిచేకొట్టు. డే. ఆ. క్రి. కూయు. "ద్వి. కిచకిచధ్వ
నులతోగించకొట్టుకొనుచు." రా. కిప్పిం, కాం.
కిచ్చేడి. కిచిడి. డే. వి. నానావస్తువులుచేర్చివండిన
చిత్రాన్నవిశేషము. "నీ. సద్యోస్తుతంబులుచ
క్కెరలుక్కెరల్ పచ్చర్లుకిచ్చుట్లుపాయసములు."
ఉ. రా. ౬, ఆ.

కిటకిట. డే. వి. వీణ మొదలగువాని బిరడతి ప్పట
యందగు ధ్వన్యనుకరణము. "నీ శ్రుతులువిజ్ఞో
దైవచోదంత్రివిగిరివార బిడించి కిటకిట బిరడ
తిప్పు." వై. ౧, ఆ.

కిటి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.
కిటికి. డే. వి. గవాక్షము.

కిటుకు. డే. వి. 1. కవలము, "చ. కటకటమిమ్మవం
టిగుణగణ్యలపుణ్యలంజెప్పరానిసం, కటము
లంబెట్టియిట్టిజామములుచేసితిం బెక్కునాకు

నీ, కిటుకుననేమి మేలుకలిగె." వి. పు. 2, ఆ.—
2. మర్కము. "కామినీయందిపుడేమిగాంచియూ
కిటుకుగడించినట్లెదు." కళా. ౫, ఆ.

కిట్టము. సం. వి. ఆ. న. మలసామాన్యము.
కిట్టికోల. డే. వి. ఇటికించుటకుగా నొకతట్టు కొన
లంజెర్చికట్టి చిన్నకోలలతో నేర్పబడనిసాధ
నము.

కిట్టిముము. సం. వి. ఆ. న. ఉప్పనీళ్లు.
కిట్టు. డే. ఆ. క్రి. స. క్రి. సమిపించు. "భీమాగ్రజం
దాజిగిట్టినబట్టె." భార. ద్రో. ౧, ఆ. "గీ.
వీరుగిమ్మారుడనును, రారినీళ్లులభీకరాకారు
గిట్టి." భార. ఆర. ౧, ఆ.

కిణము. సం. వి. ఆ. పుం. కఠినపట్టు సంస్పర్శముచే
హస్తాదులయందు గాచెడికాయ.

కిణిపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేను? తెల్లనియి?.
కిణ్విము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాపము; 2. సురాబీషము.
కిత. డే. వి. దేవతార్పణమునకై కళ్లమున మొక దెస
బోనెడు మూడుదోసిళ్లరాశి.

కితవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉమ్మెత్తే.

కితవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జూదరి. విణ. మోస
కాడు.

కితాబు. హిం. వి. బిరుదు.

కిత్తనార. డే. వి. చాగనార, మోటుగుడ్డ.

కిత్తలి. డే. వి. నారంగజాతీయము, నాడేయి?

కిత్తి. వై. వి. అగ్ని*. "గీ. అగ్నియనగిత్తనంగడిచ్చన
గవెలయుఁజేతనాచేతనాగ్ని." అం. భా. ప్ర. స్వ.

కిదుకు. డే. ఆ. క్రి. 1. బిడ్డలనిద్రలేచునపుడాలస్య
ముచే నొకవిధముగామూలుగు. "నీ. మేల్కొ
న్న తెఱఁగున మెల్లనగనుచిచ్చిక్రేంగంటజూచు
చుగిదికినీల్లి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. బిడ్డ
లు తల్లిదండ్రులులోనగువారి నేడిసి కావలసివడిం
చునపుడొకవిధముగామూలుగు. "ద్వి. వత్తునే
నునునన్నువదలకతిగిచి, యెత్తుకొమ్మనుచుబెల్లె
సగుడైనయనున, గిదుకుచు." హరిశ్చ. ౧, భా.

కినియు. డే. ఆ. క్రి. 1. కోపించు; 2. సమిపించు.
"గీ. కినిసిపాణినాళికంబునానుపుటయును, నం
తలోబడకదియుమోహప్రకటన, మానితన్నని
చినయతిమానతుంగ, తరుసెనతితోనెగ్రహణగో
చరతందోఱగె." హస. ౨, ఆ.

కినుక. డే. వి. అలక, కోపము.

కినుకకాడు. డే. విణ. కోపముగలవాడు.

కినుపు. దే. వి. కోపము. “ఎ, గీ. అనుచుగ్రోగం
టనీరసంబుకుంపఁ, గినుపుకిలికించితమునాత్తఁ
గీలుకొనఁగ.” కాశీ. ౪, ఆ.

కినువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కినుపు+వడు.) కోపవడు.
(చూ. కిన్వడు.)

కిన్కు. దే. వి. కినుకయొక్కరూపాంతరము.

కిన్నర. సం. వి. ఆ. క్రి. వీణావిశేషము, కిన్నెర.

కిన్నరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వముఖుంబును నరశ
రీరమునుగలదేవయోనివిశేషము. “గ. కినునేన
గృహీతేనవాకిన్నరయుగశేన ప్రయోజనమిద
ముపశ్రుతమశ్వముఖద్యయమ్.” కాదంబరి.—
నరముఖమునశ్వశరీరమునుగల దేవయోనివిశేష
మనికొందఱు. “స్థో. బింబోష్ఠంబహుమనులేతు
రంగవక్త్రశృంబంతముఖమిహకిన్నరంప్రియా
యా, శ్రిష్ఠ్యంతముహరితకోపితం నిజస్త్రీము
త్తుంగస్తనభరభంగభీరుమధ్యామ్.” మాఘము.

కిన్నరేశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుదేరుడు, పైడితేరుడు.

కిన్నెర. వై. వి. వీణావిశేషము. “నీ. శృంగారకును
మంబు చిన్ని చుక్కలరాజుపసిడికిన్నెరవీణెప
లుకుదోడు.” వై. ౧, ఆ.

కిన్వడు. ద్వ. ఆ. క్రి. కినువడుయొక్కరూపాంతర
ము. “చ. జనకునిగన్నెగిన్నడుదునభ్యులబంధు
లఁగాంచినగండు, గనలడు.” హా. పూ. ౯, ఆ.

కిఫాయతు. హిం. వి. లాభము.

కిముడు. దే. విణ. అల్పము. “నీ. వైకంబుకొంచెము
సన్నంబుతోడెముచిలుకిముడసదులేచిలుతలే
త, కొద్దియన్నువనంగనుగొలులనల్పము.” ఆం,
భా. తృ. వి.

కిమ్మతు. హిం. వి. వెల.

కిమ్మరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చిత్తనర్లము; 2. నా
రదబ్బి. విణ. చిత్తనర్లముగలది.

కిమ్మరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక రాక్షసుడు.

కియ్య. దే. వి. (క్రిందు+య.) ఒక యత్నముక్రింది
యకారము.

కియ్యవడి. దే. వి. ఒకయత్నము క్రిందియత్నము.

కిరణము. సం. వి. ఆ. పుం. మయూఖము, వెలుగు.

కిరము. సం. వి. ఆ. పుం. పంది.

కిరాటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైశ్యుడు, కోమటి.

కిరాతకము. సం. వి. ఆ. పుం. నేలవేము.

కిరాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అల్పతనవు; 2. నేల
వేము.

కిరాతి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. కిరాతస్త్రీ; 2. పార్వ
తి; 3. గంగ; 4. కుంఠెనకత్తె.

కిరాతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నెమలిసంఘము ధరించి
అడవియందు తిరిగెడు బోయ.

కిరానా. హిం. వి. చిల్లరదినుసులు.

కిరాయి. హిం. వి. బాడుగ, కూలి.

కిరి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిరీటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఒకవిధమైన రాజుల
తలపాగ, బొమిడికము.

కిరీటి. సం. వి. క్. పుం. 1. అర్జునుడు; 2. కోడి.

కిరీటిపచ్చ. వై. వి. మరకతము. “చ. మొలక మెలుం
గుకొప్పు మొనముక్కులనిక్కుకిరీటిపచ్చతా, చి
లుకలకోళ్లతోఁజికిలిచెందెకవన్నియపట్టుపట్టె
తో, దొలకుపసిండివ్రాతెరతో నెఱతొపు
లమేలుకట్టుతో, జలువలుచిందుముత్తయపుజ
ప్పరమంచమువైమహాన్నతి.” వసు. ౪,
ఆ. “క. చెలులు ప్రసంగవశమ్మన, నలరంగడు
విజయభవనమనినక నవలా, తెలియవినుకొ
గలయగముక, బలుములు బాగాకిరీటిపచ్చల
టన్నక.” విజ. 3, ఆ.

కిరుడెన. వై. వి. రొండిలోనివాతరోగము. “నీ. గృ
ధనీపేగుకీరుడెనయగ.” ఆం. భా. ద్వి. మ.

కిరుసు. దే. వి. ఇరుప్రక్కల వాదరగలిగి వాటమైన
కత్తి. “చ. అపగతద్వైర్యుడేన నను నత్తటి నా
శుకవాణివేణివో, క్కపుంబునకాముబల్లిరును
కత్తియుఁబోలెన రాశిపార్వ్యమై, యుపరీకృత
ప్రనూనరచనోజ్జ్వలతావిభవంబుచేతదం, తపు
బిడికైవడిక మొదలు తద్యము నింపుజనింపఁ
జేయగక.” కళా. 2, ఆ.

కిర్లి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కాసెనిల్లడ.)
కిఱకిఱ. దే. వి. రథ నేమిధ్వని.

కిఱుఁజెప్ప. దే. వి. కిఱుఁజెప్పయొక్కరూపాంత
రము. “చ. గుఱుగుఱుంచెడసందిబిట్టొఱులనిన్
రారినీయంఘ్రికిం, కిఱుఁజెప్పైనవిధంబునామి
ములోగిలించినట్లయ్యెడుక.” వై. ౮, ఆ.

కిఱుకు. దే. వి. త్రిప్ప. “చ. కిఱుకులఁబెట్టివీరినె
కించితొలంగుడమన్నునట్టిక, క్కుఱితీయకానీరై
వమునుకూలముకాదు.” వై. 2, ఆ.

కిఱుకుపాడు. దే. ఆ. క్రి. తిరుగు. “ప. ఉఱుముల
కులికపడక కిఱుకు పాడుచుమఁ బింఞంబు
కొంచెంబులుసేయకవిప్పి దప్పరంబుగొప్పుమ

స్తనంబులు నేయు మయూరంబులును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కీలుదు. దే. విణ. హీనము. (కీలుదు నేల. మొ.)

కీటు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము.

కీటుఁజెప్ప. దే. వి. (కీటు + చెప్ప.) కీటుముచెప్ప. (ఇటు కీటు మొట్ట.)

కీలకీల. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగుధ్వన్యనుకరణము.

“చ. సకీలకూకలం గిలకీలన్న గుమోహనశయ్య నున్నెడకో.” వసు. ౬, ఆ. — 2. ధ్వన్యనుకరణ విశేషము. “నీ. పలుకుపల్కనకు నింగిలపు జేడిమి రాఁగల కిలకీలల్ గుల్కుచిల్కలకుదోడు.” య. ౫, ఆ.

కీలకీలాడు. దే. ఆ. క్రి. (కీలకీలు + ఆడు.) కీలకీల ధ్వనిచేయు. “సారసారెకుం గిలకీలాడుచుకో మిగులఁగేకలుకొట్టుదురు.” నీలా. ౨, ఆ.

కీలకొట్టు. దే. ఆ. క్రి. మ్రోగు, చెలగు. “నీ. గిల కొట్టియట్టెచక్కిలిగిలియని పెట్టి కీలకొట్టినవ్విస వ్వియఁజేసి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

కీలాతము. దే. వి. గుట్టుము. “ఉ. విన్నుననేగుతా మరలవిందుకీలాతపునీడతెప్పడుకో, వెన్నెలరా చురాలఁగని వెళ్లకనీళ్లమునింగియున్నవి, మృన్నుల టంచుఁజెంచితిలుమాటికి నమ్ములనేసిసాటుమికో, మిన్నక సిగ్గునంగదలి మెల్లనఁబోవుదురిండ్లపట్టు కుకో.” య. ౨, ఆ.

కీలరము. దే. వి. పసులమంద, ఘోషము.

కీలరి. దే. వి. (కీలరము + ఇ.) గొల్లవాడు.

కీలరించే. దే. ఆ. క్రి. కీలకీలమని మ్రోగు.

కీలరుచే. దే. ఆ. క్రి. 1. కీలకీలమని మ్రోగు; 2. బొబ్బరించు. (రూ. కీలార్పు. బొబ్బరించుటకు. — “ఉ. సింగముగాలివెంబడినచేరుంగఁముఁబట్టు నట్లుచం, ద్రాంగదుజీవముల్ గొనికీలార్చుదదెట్టుగనిన్నుఁదీర్చుడకో.” చంద్రా. ౬, ఆ.

కీలాసము. సం. వి. ఆ. న. సిబ్బెము. విణ. సిబ్బెము గలది.

కీలాసి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) సిబ్బెముగలవాడు, సిద్ధులుడు.

కీలంజము. సం. వి. ఆ. పుం. కటము, ఛోఁడు.

కీలికించితము. సం. వి. ఆ. న. రోహిణిపూర్వభీత్యాదు లనంకరరూపమగుస్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము.

కీల్పిషము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాపము; 2. తప్పు; 3. రోగము; 4. చెడ్డవిషము.

కీల్లాకు. ద్వ. వి. (కీల్ల + ఆకు.) చీటి. “గీ. ఇదియు నూరకయంటిఁగాకేలనీకు, మాకతల్ విసబంటు కీల్లాకుపోవఁ, దొత్తుకొడుకులువోలెదోద్దోది గంతఃభూమిపతులంపుచున్నారకామితములు.” కళా. 2, ఆ.

కివకివ. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. “నీ. చెవి గూఁటలకొన్న కపటిట్టకివకివల్ మొనసి నాద బ్రహ్మమినుమడింప.” చంద్రా. 3, ఆ.

కిప్పు. దే. ఆ. క్రి. మడియు.

కిశోరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుట్టపుపీల్ల; 2. తెల పర్తి.

కిశోరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుడు. విణ. యావనావస్థకలవాడు.

కిప్పుపు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. 1. తేన; 2. ముంజేయి; 3. మూర.

కిసమన. దే. వి. వ్యధ. “క. గుసగుసలువోయివలపుల, కిసమసలని తెలిసిరిసికకిసలయపాణుల్, బిస కిసల కునుమరసములు, వెస మసలక తెచ్చిశిర విధిలాలనలై.” విజ. 3, ఆ.

కిసరు. దే. వి. 1. అంటుసోఁకుటలన పసిబిడ్డలకుఁ గలిగెడుదోషము; 2. శోపవికారము. “క. ఒసఁగి రగవ్రాధ్వియులం, గొసరిజనుల్ వార్ధిని రుక్రో లితివీనికో, ససిక్తమాకిప్పునిక, వ్విసరుడుగంగా వనప్పుగించెడుకరణికో.” ఆము. ౪, ఆ.

కిసలము. సం. వి. ఆ. న. కిసలయముయొక్కరూపాంతరము.

కిసలయము. సం. వి. ఆ. న. పల్లనము, చిగురు.

కినుమీను. దే. వి. లఘుద్రాక్ష.

కిస్త్రీ. హిం. వి. వంతుచొప్పున చెల్లించు ద్రవ్యము, వాయిదా.

కిస్త్రీబంది. హిం. వి. వాయిదాల యేర్పాటు.

కిస్తసుపండుగ. ఆం. వి. క్రీస్తుజన్మదినోత్సవము.

కీ.

కీఁచే. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. “చ. నిజాస్త్రతే దనకోపనచర కాంతబ్జులికి నాధునికొఁగిలివా సికీఁచుకీఁ, చనికడుబుచ్చరించుచు.” భో. ౫, ఆ.

కీచేబిల్ల. దే. వి. అదిమినపుడు కీచుకీచనునట్లు లోపల విల్లుపెట్టికుట్టిన బటువులలగడ.

కీచేబుట్టు. దే. వి. కీచుబిల్ల.

కీకటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుట్టము; 2. ఒకానొక దేశము. విణ. 1. పినినివాడు; 2. పేదవాడు.

కీకసము. సం. వి. అ. న. ఎముక. పుం. నులిపురుగు.

కీచకము. సం. వి. అ. పుం. గాలితాకున మ్రోగడివెరుగు. దు. ఒకానొక రాక్షసుడు.

కీచట్లాడు. దే. అ. క్రి. (కీచు + ఆటలు + ఆడు.) కలహించు.

కీటకము. సం. వి. అ. పుం. సామాన్యమగుపురుగు. విణ. కతిసము.

కీటమణి. సం. వి. ఇ. పుం. మిడుగులుబురుగు.

కీటు. దే. వి. గోడపెట్టునపుడు ఒకతడవయంచెడు మట్టిపాడవు.

కీడు. వై. వి. 1. అశుభము*; "తరువోజ. మీందుపరికింపకున్నగోడ్వాటిల్లకున్నె." భార. స్త్రీ. అ. —

2. తప్పు*; "గీ. కృష్ణకృష్ణయనంతయేకీడులేడు, వీరిదనపెట్టులైవీరుతారతముకు, దీర్పరాని యీ పెనుజిచ్చుడెచ్చుకొనిరి, కరుణనీవిప్రసర్యలగావలయు." లక్ష్మీ. ర. అ. — 3. దోషము*;

"గీ. తామ్రమాదిగగలయట్టిధాతుచయము, కొలిమినిడియూడగోడెల్లబోలియునట్లు, ప్రాణవననిగ్రహమునగ్రాగిపోవు, ననఘయింది, యజనితదోషాలియెల్ల." మార్క. 3, ఆ. —

4. పాపము*. "క. అదిపాపముదానికీనా, మది నెప్పుడువగతువిమలమానసయక్ష్మి, డుదొలంగునట్లుగాన, తృదార్థదానములుచేయుతాత్పర్యమునకొ." భార. ఆశ్చ. ౧, ఆ. — 5. అపకారము.

విణ. 1. అధమము; "నీవేమిటనిప్పుచోధ్వరంబుకీడంటి." భార. అశ్వ. ర. ఆ. — 2. అశుభకరము*; "క. కీడేకురువంశమునకతినిరాక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — 3. దుష్టము*.

"వ. వారలతలంపులుకీడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీనియంత్యమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. చూ. అశుభము అను నర్థము నుదాహరణము.)

కీడుపడు. వై. అ. క్రి. తక్కువపడు. (చూ. కీడ్చుడు.)

కీడుపాటు. వై. వి. తక్కువపాటు. "చ. ఇదికడుముద్దరాలుపనులెవ్వియుండేయగ నేర దంతయుకొ,

మృదువొకకీడుపాటునకు మేళొనజాలదు." భార. విరా. ౧, ఆ.

కీడ్చుడు. వై. అ. క్రి. కీడుపడుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. అస్త్రసంతాడనశక్తికీడ్చడియెఁ దభ్యము బ్రాహ్మణశక్తియొక్కడు." భార. ఆర. ర. ఆ.

కీడ్చాటు. వై. వి. కీడుపాటుయొక్కరూపాంతరము. కీత. దే. విణ. తక్కువ, నికృష్టము. (కీతనేల. మొ.)

కీడ్చుళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎటునంటిది. కీనాశుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముడు; 2. రాక్షసుడు. విణ. 1. బంటినున్నచోఁజంపెడువాడు; 2. దున్నెడువాడు; 3. పినినివాడు; 4. పేదవాడు.

కీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిలుక; 2. ఒకానొక దేశము.

కీరితి. వై. వి. యశము. "నీ. ఎవనికీరితికుభృద్ధవ భృద్ధనబుధమాయసద్ధవన మిద్ధహరిణుచిరము." హంస. ౧, ఆ.

కీర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పబడినది; 2. చెదరినది; 3. నొప్పింపబడినది.

కీర్తనము. సం. వి. అ. న. స్తుతి, పొగడిక.

కీర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడదగినది.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యశము; 2. విరివి; 3. తేట; 4. అడుగు.

కీర్తింజే. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

కీర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడబడినది.

కీలక. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకసంవత్సరము. మ. 2. పనులగట్టెడుగూటుము.

కీలకము. దే. వి. మర్దము.

కీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేకు; 2. చిల్లికోల; 3. మంట; 4. మోఁకెయి; 5. లేశము. (ఇదికపేపటి యర్థము తక్కితక్కిన యర్థములయందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

కీలరి. వై. విణ. (కీలు+అరి.) కీలెరిగినవాడు.

కీలారము. దే. వి. కీలారముయొక్కరూపాంతరము. "క. ఆరాజొకనాఁడాకీ, లారముపనిజూప చ్చిలపణ్యతను, శ్రీరుచులనొప్పినింహాకీ, కోరము క్రియనున్నకేపుఁ జూచిముదమునకొ." భా. ౭, ఆ.

కీలారి. దే. వి. కీలారియొక్కరూపాంతరము. "క. కీలారితనమునకు నేజాలదును." సం. "గోసం

భాగ్యతాభవిష్యమివిరాటస్థమసీపతే."భార.

విరా. ౧, ఆ.

కీలాము. సం. వి. ఆ. న. 1. నెత్తురు; 2. నీళ్లు.

కీలి. సం. వి. ౯. పుం. అగ్ని. నిష్ప.

కీలింఁ. సం. స. క్రి. తగుల్పు.

కీలితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కట్టబడినది, బద్ధము.

కీలు. వై. వి. 1. సులభముగా ఇటునటువంగుటతిరుగు

టలోనగునాని కనుకూలముగా నేర్పఱచినమఱ

(లేక) నూత్రము* ; "మ. ఒకమాణికృతపుబా

మ్యయెట్టివగకీలోజాశువాజాలవ, బ్లికబాగాల్

కపురంపుటాకుమడుపుల్ వేతెచ్చిరాజన్నచా,

యకునందియ్యనతండులేనగవుతోనవ్వేళనవ్యా

ళక, న్యకకెంగేలమెసంగగైకొనియెసయ్యటం

బువాటిల్లగఁ." విజ. ౧, ఆ.—2. చూసులోన

గునానిమైపూనెడి యొకానొకద్రవద్రవ్యము* ;

(తాటిపత్తెలకుటపూసిరా?)—3. మర్దము* ; "క.

లోకంబుననాకీటం, బాకైటభవైయెల్లయాత్తల

కునీ, ప్లాకాంక్షయొక్కచందము, యాకీలెఱుఁ

గంగవలదెహ్యదయములోన." వై. 3, ఆ.—

4. ఉపాయము* ; "క.వినిపుకన్యారత్నము,తన

మదిదలపోసిమాచిదానికీనొకకీల్, గనియెను

బుద్ధిపతుర్గణ, మనుటసతులయందునిచ్చితార్థము

నంగ." భో. ౭, ఆ. (హల్లుపరమగుచోదీని

యత్నమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును.

కీల్పాపు. మొ.)

కీలుకాడు. వై. వి. సూత్రధారి. "నీ. కీలుకాడె

డలింపగడసిన బావులకైవడి బటుతురంగప్ర

జంబు." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కీలుకొను. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. తగులు; "ప్రేమంబాత్త

లోగీలుకొ." వై. 3, ఆ.—2. నాటు. "గీ. శో

కవారిధిపాంబునాకుబాంద, నేలవచ్చుజెత్తిం

బునగీలుకొనియ, సహ్యమైకర్ణమరణోపజనిత

మైన, పరిభవంబునశల్యమాతురతఁజేయ." భార.

కర్ణ. ౧, ఆ. (ప్రే. కీలుకొలుపు.)

కీలుగంటు. ద్వ. వి. జాణుగాముడిచిన వెండ్రుకల

మాముడి, ధమ్మిల్లుము.

కీలుపడు. వై. ఆ. క్రి. తగులు. (ప్రే. కీలుపఱచు.

"ఎ. గీ. యావనలీలావికాసహస, హేలనాదు

లజెత్తెంబుగీలుపఱచి." భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ.)

కీశపర్తి. సం. వి. ఈ. క్రి. ఉత్తరేణి.

కీశము. సం. వి. ఆ. పుం. కోటి. విణ. దిసములది.

కీశవల్లి. సం. వి. ఈ. క్రి. ఉత్తరేణి.

కీస. దే. అవ్య. కొంచెము. "గీ. సంధ్యవార్వనిబ్రా

మ్యణుండు, కీసతక్కువకూర్చుండుకేవలంబు."

కాశీ. ౫, ఆ.

కీసర. దే. వి. తిల్లిలోనగునానిలోపలిపార. "చ. ము

రుక రుమాలుగడ్డ భుజమూలమునం గడితంబు

మీడఁ బ్రా, తదియగు, దుప్పటంబుమొలత్రా

నును గీసరయుండుతిత్తిస, న్నదిసెలవంకనామ

ము వినాయకునుంగర మంగళంబునక, బాదు

వగ రత్నగుత్తుడు సమున్నతి నింటికిరాఁ బ్రి

యంబునక." హంస. ౪, ఆ.—విణ. అల్పము.

(కీసరపాలు. మొ.)

కు.

కు. ఉభ. దే. అప. పశ్చివిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్య

యము. (రామునకు, సోమునకు. మొ.)—సం.

వి. ఉ. క్రి. భూమి. (ఇది తెనుగున వ్యస్తము

గాఁ బ్రయోగింపఁబడదు. కుతలము, కుధరము

ఇత్యాదిసమస్తపదములుప్రయోగింపఁబడును.)

విణ. వృత్తియందుఁ గుత్తిత శబ్దమునకువచ్చు

నాదేశము. (కుజనుడు, కుతర్కము. మొ.)

కుంక. దే. వి. బాలవిధవ, రంధ.

కుంకటి. వై. వి. (కూకటియొక్కరాహంతరము.)

1. జోట్టు* ; 2. పిల్లజాట్టు*. విణ. ప్రధానము*.

(కుంకటివేరు)

కుంకుడు. దే. వి. ఛేనిలము*.

కుంకుడుఁబురుగు. దే. వి. ఒకానొక యెఱ్ఱపురుగు.

కుంకుమపువ్వు. మి. గ్రా. వి. (కుంకుమము+పువ్వు.)

ఒకానొక అంగడిదనుసు, అగ్నిశిఖము.

కుంకుమము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు.

కుంకుము. వై. వి. మదుటఁబెట్టికొను రాగద్రవ్యవిశే

షము, చెందిరము* ; "మ. పురసోధోన్నతకేతు

ఘట్టనలనంభోజారిపద్మావలం, దిరజైకహితలి

ర్పబద్ధవదనలీహేలాగతికమిత్రుడం, చుర

వింగుంకుమునింపఁగా నరుణుడైమాపట్టెఁగా

దేనిభా, స్ఫురచింబంబునఁ గందుచెందునకదా

జాబిల్లియందుంబలెక." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచము. సం. వి. ఆ. పుం. మానవిశేషము,కుంచము.

కుంచిక. సం. వి. ఆ. క్రి. లీగముతీనెడువంకర ఇనుప

కమ్మి, కుంచెకోల. "నీ. దంష్ట్రికార్గలితావీరతథ

జోగ్రకవాటకుంచికాయితకాతపంచుకంబు.”

చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వక్రము, వంకరైనది.

కుంచియ. వై. వి. 1. కుచ్చు; 2. చిత్రమువ్రాసెడు తూలిక; 3. చామరము*; “చ. అతులితభక్తిబూర్వదికయందు ననుగ్రహయన్వధూటితాఁ, గుతుకముమీఱఁగాఁబసిఁడికుంచియవైచుచుఁగొల్పునేయ.” కళా. ౧, ఆ. — 4. కుచ్చెయిడినవస్త్రము*; 5. సాలెవాడు పడుగుసరిచేసెడుసాధనము*. (చూ. కుంచె.)

కుంచె. వై. వి. 1. కుచ్చు; “నీ. శత్రురాజులకునచ్చరలవాకర్షించుసమరేంద్రజాలపింఛంపుఁగుంచె.” పా. ౧, ఆ. — 2. చిత్రమువ్రాసెడుతూలిక; 3. చామరము*; “నీ. బాలపాదముసంస్థిగిలితంబగునీతాబ్జముభూతిగుంచెపాస్తమున వ్రేల.” పాం. ౨, ఆ. — 4. కుచ్చెయిడినవస్త్రము*; “ద్వి. స్థిరచిదానందపీచికబోలుకుంచె, మఱియొకభుజమునమార్చలయంగ.” విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ. — 5. సాలెవాడుపడుగుసరిచేసెడుసాధనము*. “నీ. కుంచెమగ్గవుగుంత గూటంబుపగ్గంబు పరఁజెల్త్రక్కుడుపట్టెవలకదోసె.” హంస. ౨, ఆ. — 6. గోడకు నున్నముకొట్టెడుమట్ట*. (కుంచియొక్కరూపాంతరము.)

కుంచెకోల. ద్వ. వి. కుంచిక.

కుంచేము. వై. వి. నాలుగుమంతలం.

కుంచే. దే. ప్రే. క్రంగఁజేయు. “కొంచెముగాని జాంగకముఁగుంచి.” కవిక. ౨, ఆ.

కుంజము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. పొదరిల్లు; 2. ఏనుగుకటుమరలు; 3. ఏనుగుకొమ్మ.

కుంజర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏఱుజాజీ; 2. కలిగొట్టు; 3. అ. పుం. ము. 1. ఏనుగు; 2. వెండ్రుక; 3. ఉత్తరపడమైనచో శ్రేష్ఠము.

కుంజరాశనము. సం. వి. అ. పుం. పిప్పలము, రావి.

కుంజలము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టినకడుగునీరు.

కుంట. వై. వి. 1. కొలను; 2. పల్లము; 3. చెఱువు*; 4. భూపరిమాణవిశేషము*.

కుంటదూలము. దే. వి. కడదూలమునకునుగోడకును నడ్డముగానుంచుచిన్నదూలము. (దీనిని గుంటదూలమనియు వాడెదరు.)

కుంటమక్కు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కుంటి. దే. వి. 1. కాలువితీగినవాడు, ఖంజాడు;

“చ. అలుగులమృందియందులమృగావలియై విహంగంబులకొదూరు, కులగతిఁబొందిమృగాలునుగుంటులుఁజేసులనైనయట్టులై.” భార. ఆర. ౧, ఆ. — 2. స్వభావమునఁగాలులేనివాడు, పంగువు. “ఎ, గీ. నీప్రతాపంబుతనవలెనిభిలతము, నడఁచఁగాలేదొతానేలయరుగుదెంచుఁ, గుంటినారథిగోనల్లకుముదవైరి.” కా. ౫, ఆ.

కుంటిగాము. ద్వ. వి. శనిగ్రహము.

కుంటు. దే. అ. క్రి. కాలుసేలఁజక్కఁగామోపకనడచు. వి. ౧. కాలులేనివాడు. “క. వింటికదానీతనయుని, కొంటెతనమువీరిమానికుంటిలకన, క్కుంటునకునిత్తురఁటయిటు, పంటివిపోవెక్కునోళ్లవారలమాటల్.” భా. ౫, ఆ.

కుంటుగించు. దే. అ. క్రి. కుంటు.

కుంటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. కుంటియగు; “క. ఆరయఁగనాలుగువిధములఁ, బరఁగుఁజతుష్పదస్యత్రిబరఁగినగోవుక, దొరయుచునందొకఁడెలిస, నరవరసద్ధర్మననముకుంటుపడుక.” భా. ఆను. ౪, ఆ. — 2. చెడు; “మ. అవుడుద్దాలకుడాగ్రహించినిజభారంజూచినిర్భాగ్యుర. లపవిత్రంబగుపార్వతంబు నవలీలం బెంటపైచికుం, టుపడంజేసితిత్తాధికర్తమనికన్గోనల్ చిగుర్పంగవే, శపియించెఁ ఘనవింధ్యశైలవనిఁబాపఁ గాత్పముంజెందఁకఁ.” జై. ౪, ఆ. — 3. తగ్గ; “క. తొంటినడకుంటుపడినం, బంటుడనముకుంటుపడకపరుషధ్వనితో.” రామా. ౧, ఆ. — 4. తెగు. “గీ. అనుచుదానన్నమాటచేకొనితడయక, ఘనభుజుండునుమిత్రనందనుఁడుజిష్టుఁ, డరిగరముగుంటుపడనేయననుజాగిలువు, గాంచిమోదించెనరతనటించుచక్రి.” రాఘ. ౪, ఆ.

కుంటుపిచ్చేక. దే. వి. ౧. కాలులేనివాడు, పిచ్చుక

కుంటు. “నీ. తాపననెద్దియాధారమాదివైత్రోకుపితృవద్యులకుఁ గుంటుపిచ్చుకలకు.” పాడు. ౫, ఆ.

కుంటువాణు. దే. అ. క్రి. (కుంటు+పాణు.) బలహీనమగు. “నీ. గుదియఁజేకొనెదద్దకుంటువాటిజముండుకుదిరెక్క, గుండుసోఁకుడుదనమున.” అచ్చ. బాల. కాం.

కుంటెన. వై. వి. తార్పడువాడు*. “నీ. కుంటెననిన్నంపెగోర్పిసుకఁడు.” రాజ. ౨, ఆ.

కుంటెనకత్తె. వై. వి. తార్చనట్టి స్త్రీ.

కుంటెనకాడు. వై. వి. తార్చనాడు. “క. మనసిజాఁ
డిద్దటకును గుం, టెనకానితనంబుచేసెడిం గనుఁ
గొనఁగఁ.” విక్ర. ౧, ఆ. (సార్వధమునకాడు.)

కుంటెనకుచ్చేలు. వై. వి. బ. ఈడ్చులనెడు కర్ణభూ
షువిశేషము.

కుంటెనముడి. ద్వ. వి. తాటాకులపుస్తకము దారము
నడుమనుండెడు ముడి.

కుంటెనిడు. వై. వి. (కుంటెన+ఈడు.) కుంటెన
కాడు. “నీ. కుంటెనిలకునిచ్చికోడిగీలకునిచ్చి
మిన్నకవారకామినులకిచ్చి.” విక్ర. 2, ఆ. (సార్వ
ధమున ఈడు.)

కుంతనము. సం. వి. అ. న. మొక్కపోవుట.

కుంతితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మొక్కపోయినది.

కుంతుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. మూఁడుండు;
2. సోమరి.

కుండ. వై. వి. 1. మట్టిపాత్రము*; 2. మేడమీఁదిక
లశము*; “మ. మేడలతుడదొక్కొన్నబంగా
రుకుం, డలుమిన్నేటనుగానుమిచుచునువిన్నా
ణపుఁదెలియగఁడుకొ, విలసిల్లకొ.” య. ౧, ఆ.
—3. ఇరుసుతగిలించెడుబండికంటినడిమిగుబ్బు*;
“వ. మున్నుకొండొక్కొక్కొంగినచక్రంబు కుండ
మునుంగందిగఁబడిన.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.—4. బ. ఏ
నుగుకుంభస్థలము*. “నీ. కుండలుదాల్చికన్గొనల
నీరొలక చేతులుసాఁపుకదయేనుగులనుగోసి.”
అచ్చ. బాల. కాం. (పుత్రియంబుపాత్రమాత్ర
పరము. కంచుకుండ. మొ.) (సంస్కృతము
నందుఁజెప్పబడినయర్థము లనేకములు తెనుగు
గ్రంథములయందుఁ జెప్పబడియుండుటండేసి
దీనిని వైకృతముగానే గ్రహింపవలయును.)

కుండకీలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడిపోయినబా
ప్తాస్త్రీకొడుకు; 2. దానినికామించినవాడు;
3. చార్వాకపవనదక్షుండగువాడు.

కుండగోఁకరి. ద్వ. వి. (కుండగోఁకు+అరి.) వం
టవాడు, బౌదనికుడు. “ద్వి. కుండగోఁకరిఁజే
సికునలయేకులకుపండిపెట్టగఁజేసే.” నల్. ౨, భా.

కుండపోగులు. ద్వ. వి. బ. కుండవిశేషము. “నీ.
కుండపోగులుచిప్ప గొడ్డండ్లు పెలగోలరాపా
రుపలువంకయుంగరములు.” నీలా. 3, ఆ.

కుండమార్చే. ద్వ. స. క్రీ. ఒకటినిచ్చి మఱియొకటిని
బుచ్చుకొను.

కుండమార్పు. ద్వ. వి. ఒకటినిచ్చి మఱియొకటినిబు
చ్చుకొనుట, వినిమాయము. “చండాంశుసుతు
పోల్కిఁగుండమార్పులుగాక.” కా. ౫, ఆ.

కుండము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకుండ; (ఈ యర్థ
మునందిది ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగు.) 2. గుడి
లోనిగుంట; 3. నివ్వలగుండము; 4. తూనిక
గుండు. పుం. కొండ.

కుండలము. సం. వి. అ. న. 1. పోగులు; 2. గుండ్రన;
3. త్రాడు.

కుండలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉప్పి; 2. తిప్పతీగ;
3. కుండలాకారవృత్తము, గొండ్లి. “ఎ. గీ. దం
డలాసకవిధమునుగుండలియును.” భార. విరా.
౧, ఆ.—నీ. పుం. 1. పాము; 2. నెమలి; 3. ఎరు
ణాడు. వి. పోగులుగలవాడు.

కుండలింఁజే. సం. స. క్రీ. సున్నచుట్టు. “క. పుర
కాంతలకానులకుకొ, సరిపడదనిబ్రహ్మయాకస
మునారసివే, సరిదానిఁగుండలించిన, సరణికోది
విముట్టియచటిసాలంబలరుకొ.” చంద్రా. ౧, ఆ.

కుండలికరణము. సం. వి. అ. న. సున్నచుట్టుట.

కుండానుగు. ద్వ. వి. (కుండ+అనుగు.) గోరత్నీ.

కుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమండలుపు, గిండి.

కుండుండు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడుండఱుకుమగ
నికీబుట్టినకొడుకు.

కుండ్రుణాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లబల్లి.

కుంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈఁటె; బల్లెము.

(అని కొండఱు.) 2. అడవిగోదమలు.

కుంతిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెండ్రుక; 2. నాఁ
గలి; 3. యవలు; 4. ఒకానొక దేశము.

కుంతాలము. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీతాళము.

కుంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాండురాజుపెండ్లా
ము; 2. రేబకయను గ్రంథద్రవ్యము; 3. గుగ్గిల
పుఁజెట్టు.

కుంధనము. సం. వి. అ. న. మూలుగు.

కుంద. వై. వి. స్తంభము*.

కుందకము. దే. వి. 1. అభ్యంతరము; 2. లోపము.

కుందనము. దే. వి. అపరంజి.

కుందము. సం. వి. అ. పుం. న. మొల్ల. పుం. 1. ఒక
నిధి; 2. బండికంటి తిరుగుడు.

కుందారము. సం. వి. అ. పుం. పరాఱాము, పంది.

కుంది. దే. వి. తాములోనగువానిచేఁ జేయబడిన
కుదురు.

కుందికాళ్లు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.)

కుందియన. దే. వి. కుంది. "నీ. పసిడికుందియనలో పలఁబట్టు పాత్రల యొత్తున సెఱిగికూర్చుండనేచ్చె." వి. పు. 2, ఆ.

కుందు. దే. ఆ. క్రి. 1. పుంసు; "దిగ్గజముల్ మద మేదిమందె." భార. ఆర. ౪, ఆ. — 2. తన్దు; "ప. వెసకుందక వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యును బ్రజల సొలాకుపడనీక." భార. విరా. 3, ఆ. — 3. దుఃఖించు; 4. కాలుచక్కఁగా నేలనానించక నడచు; 5. శోకించు. "గీ. బ్రహ్మచర్యమునదపంబులనుత్తమ, దానములనుబడయఁదలచునట్టి గతులకంటె సౌఖ్యకారణి యగుగతిఁ బొందెనీసు తుండుకుంద నేల." భార. శ్రీ. ౨, ఆ. — వి. 1. తక్కువ; "పాచ్చుకుందాడియు." వై. 2, ఆ. — 2. దుఃఖము; 3. శోకము.

కుందుడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు.
కుందురుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందుగునీ. (రూ. కుందరుకి.)

కుందురువు. సం. వి. ఈ. పుం. కుందురుమ్మమనెడు గంధద్రవ్యము. (రూ. కుందరువు.)

కుందుఁజెల్లు. దే. వి. ఇత్సావిరికి.

కుందువు. సం. వి. ఈ. పుం. కుందురుమ్మమను గంధ ద్రవ్యము.

కుందన. దే. వి. 1. కుంది; 2. తోలగుంట. "చ. నురుచి రకామినీమణులుశోభితలీలలరత్న మండలీ. ఖచితముకాంచనోజ్జ్వల విక స్వరరూపమునైనకుందన, బ్రచరవిశేషధాన్యమిడిపాడుచుదంచి రికంకణధ్వనల్, రుచిరమైత జనానలికిలోలత మిక్కిలిచేయుచుండఁగన్." భా.ర. ఆ. 3. 2. కానుక చెట్టు. (కుందియనయొక్క రూపాంతరము.)

కుందనగిలీ. దే. వి. కుందనగిడి అను బాలక్రీడా విశేషము.

కుందనగుడి. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "నీ. చిట్టపాట్లకాయ సిరిసింగణావత్తి గుడుగుడు గుంచాలుకుందనగుడి." కార్. 3, ఆ.

కుందలు. దే. వి. కుందలుయొక్క రూపాంతరము. "వంటయిల్ కుందలుచొచ్చె." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కుందెటికొమ్మ. దే. వి. (కుందెలు + కొమ్మ.) గడ్డదినును, శశకృంగము. విరా. శూన్యము.

కుందెలు. దే. వి. చెవులపొక, శశము.

కుంపటి. దే. వి. చలికాంచుకొనుటలోనువనికై నివృత్తకులంచెడు పాత్రవిశేషము, హసంతి.

కుంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. (చూ. కంపె.)
కుంపెరుగు. దే. వి. (కుండ + పెరుగు.) అడుగుపెరుగు, ద్రవ్యము. "పి. గీ. కుంపెరుగునాగద్రవ్య మగును." అం. భా. ద్వి. వై.

కుంఫీణి. ఆం. వి. అంగ్గయ ప్రభుత్వమువారు.

కుంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యూపముచెట్టుమిక్కిలి దుర్లభముగానిడిన వెలుగు. యజ్ఞశాలకుఁజెట్టు నిడిన వెలుగు. (అని కొందఱు.)

కుంభకము. సం. వి. అ. పుం. ఊపిరి బిగఁబట్టుట.

కుంభకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కులాలఁడు, కుమ్మరి.

కుంభము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు. పుం.

1. కుండ; 2. ఏనుగుకుంభస్థలము; 3. ఒకరాశి.

కుంభసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు;

2. ద్రోణుఁడు.

కుంభాండము. సం. వి. అ. పుం. గుమ్మడికీ. దు. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

కుంభాభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగా గుడి కట్టించి అందు ప్రతిష్ఠ చేసిన విగ్రహమునకు కుంభ మునం దుదకమునించి మంత్ర పూతమైన ఆ యొదకముచేత చేయించెడు స్నానము.

కుంభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టుకీ; 2. పిసగుమ్మడుకీ; 3. తీగపాచి; 4. వంటకుండ. వ. పుం.

1. ఏనుగు; 2. కుమ్మరవాడు; 3. మొసలి.

కుంభించే. సం. స. క్రి. (ఊపిరి.) బిగఁబట్టు.

కుంభిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీగపాచి.

కుంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

కుంభినసము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషజ్వాలలు క్రొక్కెడు పాము; 2. పాము.

కుంభీరము. సం. వి. అ. పుం. నక్కము, మొసలి.

కుంభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశికుఁడు; 2. కుంభకర్ణునికొడుకు.

కుకరుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఈచఱియిన చేయగలవాడు.

కుకుందరము. సం. వి. అ. న. పిటిఁదిమీఁదిగుంత.

కుకులము. సం. వి. అ. న. వనినాటివగుంట, పుం.

కుమ్ము. (చూ. అగ్ని.)

కుక్క. వై. వి. వేపి, కునకము. విరా. కుత్తితము.

కుక్కగొడుగు. ద్వ. వి. పుట్టగొడుగు, ఛత్రాకము.

కుక్కతొగిసి. వై. వి. ఫణిర్దకముకీ.

కుక్కసాల. ద్వ. వి. వటపత్రికీ.

కుక్కబూరుగు. ద్వ. వి. బూరుగుదినుసు.

కుక్కముల్లు. ద్వ. వి. వ్యాధివిశేషము.

కుక్కమూతిపిండ. ద్వ. వి. కాపుడిగినప్పుడు గలిగెడు కుక్కమూతివంటి మూతిగలపిండ.

కుక్కమేడి. ద్వ. వి. కాకోదుంబరికీ.

కుక్కవాయింట. ద్వ. వి. శ్యానబర్బరీ.

కుక్క. దే. వి. 1. పల్లము; 2. త్రాళ్లువదలి పల్లము పడినమంచము. “ఉ. కొఱుమాలినకుక్కమీదనీ, యోజ ననాథుపాలుపడనోగితమై తెమదీయవల్లభా.” భో. ౫. ఆ. — విణ. లోతు. “ద్వి. ఆకుక్కినూతిలోనారీతినున్న, యాకవిసుతఁగాంచి యద్యుతంబంది.” భాగ. ౯, స్కం.

కుక్కినడు. ద్వ. అ. క్రి. (కుక్కి + పడు.) పల్లముపడు. “గీ. కుక్కివడినమిగులఁగొంగోడువోయినఁ, గులుచయైనమిగులఁగొంచెమైన, మలినమైననశేత పలుచనైననునల్లు, లున్ననుల్లుమంచమొప్పుదం ద్రు.” వి. పు. ౪, ఆ.

కుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. కపటము; 3. కుక్క; 4. మిఠుగులులు.

కుక్కుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుకోడి; 2. అసత్యపునడక.

కుక్కుభము. సం. వి. అ. పుం. అలజము, గంపపులఁగు.

కుక్కురము. సం. వి. అ. న. 1. గండిననము;

2. మాచిపత్రికీ. పుం. కుక్క.

కుక్కి. సం. వి. ఇ. పుం. జతరము, కడుపు.

కుక్కిర. సం. విణ. ఇ. పొట్టపోసికొనువాడు.

కుప్పదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱగండము; 2. కుప్పము; 3. బుజ్జపత్రి.

కుప్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్తనము.

కుప్పరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరులదోషమును చెప్పెడువాడు. నిక్కష్టపుమాటలాడువాడు. (అని కొందఱు.)

కుపానము. సం. వి. అ. న. చూచుకము.

కుప్పితము. వై. విణ. నాలి, కుత్తితము.

కుప్పిరుడు. వై. విణ. చెనటి, కుత్తిరుడు.

కుచ్చె. వై. వి. వస్త్రధంగము, నెత్తి*.

కుచ్చెతీయు. ద్వ. సం. క్రి. (రత్నములను) సానబట్టు.

కుచ్చెల. దే. వి. 1. ఎనిమిదిగొట్టులకొలది; “ఉ. పాంథకొలులకొ, గుచ్చెలపట్టునందెరువుకొట్టుదుర

వ్వరివారభామినుల్.” చంద్రా. ౧, ఆ. — 2. కంకులతోడి జొన్నచొప్పలోనగువానిప్రగు.

కుచ్చెల్లు. వై. వి. బ. (కుచ్చె + లు.) 1. ఆడుదానికోక కుచ్చె, వలిభము*; 2. బాలికాక్రీడావిశేషము*.

(చూ. అచ్చనగండ్లు.)
కుచ్చెలిగంత. వై. వి. సన్నాసులులోనగువారుగరించెడు బొంత. “ఉ. స్రుచ్చినరత్నరాజుచిగుచ్చములుంబలువన్నెపట్టునూ, లుచ్చుచ్చుగల్గియొప్పుతనకుచ్చలిగంతయు.” పర. ౧, ఆ.

కుచ్చేలిబొంత. వై. వి. — వై. — “నీ. చెలువగు కలవమొగ్గులజడలో గానాచుపాలువైనకుచ్చలి బొంతగాఁగ.” య. 3, ఆ.

కుచ్చే. వై. వి. 1. పట్టులోనగువానికుచ్చు; 2. బ. కొనచెదినంచుకొనెడి భూషణవిశేషము*; 3. స్త్రీలు జడయందుఁజేర్చియల్లుకొనెడిభూషణవిశేషము*.

కుచ్చేమీను. వై. వి. మిక్కిలి పుచ్చముగలచేప; గండోలము.

కుచ్చేలమెకము. వై. వి. (కుచ్చులు + మెకము.) చమరీమృగము.

కుజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నీత; 2. పార్వతి. అ. పుం. ము. చెట్టు.

కుజంభిరుడు. సం. వి. అ. పుం. చంపి దోచుకొను దొంగ.

కుజనుడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్తితపురుషుడు.

కుజాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుడు; 2. నరకాసురుడు.

కుటజము. సం. వి. అ. పుం. కొండమల్లె. (ఇది వర్షర్తువునఁ బూచును.)

కుటజాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుడు; 2. ద్రోణుడు.

కుటన్నటము. సం. వి. అ. న. కయినడిముస్త్రీ. పుం. దుండిగము.

కుటపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంటిలోలు; 2. థాన్యమానవిశేషము. డు. ఒకానొకముని.

కుటము. సం. వి. అ. పుం. న. కుండ. పుం. 1. గుడిసె 2. చెట్టు.

కుటరము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుచిలికెడు కంబము, తరిగంబము.

కుటాక. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బుడిపి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుడిసె;
2. నీళ్లు మోసెడు పనికత్తె; 3. మరయనెడు గంధ
ద్రవ్యము.

కుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడిసె.

కుటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేలు. విణ. పం
కనైనది.

కుటిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలవాడు వెండ్రుక
లాడెడిసెడుసాధనము, తండనము.

కుటిరము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడిసె.

కుటుంబము. సం. వి. ఆ. పుం. పెండ్లాము బిడ్డలలో
నగువారు.

కుటుంబి. సం. వి. స్. పుం. కుటుంబపోషకుడైన
వాడు.

కుటుంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుటుంబపోషకురాల
గు స్త్రీ.

కుటుండు. సం. వి. ఆ. పుం. తాతిపనివాడు.

కుట్టకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఛేదించువాడు.

కుట్టడము. దే. వి. కుట్టుపని. “నీ. అవిక కుట్టడపుదో
రపునిగ్గుజంటిలు తనులతాద్యుతికిఁ దైదండయొ
సఁగ.” శుక. ౧, ఆ.

కుట్టనము. సం. వి. ఆ. న. ఛేదనము.

కుట్టని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంఠెనకత్తె.

కుట్టమితము. సం. వి. ఆ. న. దంతపిడ వారులచే
గోపభావముభివయించినను లోపల మిక్కిలియా
నందముపొందునట్టి స్త్రీలయొక్క శృంగార
చేష్టావిశేషము.

కుట్టాకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కుట్టకుడు.

కుట్టారము. సం. వి. ఆ. పుం. పర్వతము, కొండ.

కుట్టారుగలు. దే. వి. బ. (కుటుచ+ఆరుగలు.) కో
ద్రవవిశేషము.

కుట్టావలు. దే. వి. బ. (కుటుచ+అవలు.) సర్పపవిశే
షము.

కుట్టిముము. సం. వి. ఆ. పుం. న. తాతికట్టనపు నేల,
నెలకట్టు. పుం. దానిప్పు?

కుట్టియ. దే. వి. గుడసానము.

కుట్టు. దే. స. క్రి. 1. ఆకుకుట్టు; 2. గుడ్డలుకుట్టు;
3. తేలులోనగునవికట్టు. “గీ. మధువుఁగొననుత్స
హించినమనుజుఁబట్టి, కుట్టినిద్దించుమధుకరకుల
మునట్లు.” భార. ఆర. ౧, ఆ. (ఇట్లుచీమకుట్టె
ను. మొ.) వి. 1. కుట్టుడు; 2. పొయిలోక్రి

క్రిఱిసియుండు బూడిదలోనగునది; 3. కొంచె
పు కడుపునొప్పి.

కుట్టుకాడ. ద్వ. వి. చెవికుట్టుకమ్మి, కుట్టుపోగు,
కుట్టుడాకు. దే. వి. (కుట్టుడు+అకు.) పుల్లియ, విన్న,
కుట్టుడు. దే. వి. కుట్టుట.

కుట్టుపోగులు. దే. వి. బ. ఉంగరమువంటి వట్టిపో
గులు.

కుట్టుపోయు. దే. స. క్రి. కుట్టు.

కుట్టునులు. దే. వి. (కుటుచ+ఉనులు.) కొంచెము
మిగిలియున్న ప్రాణము.

కుట్టె. దే. వి. కుట్టియయొక్కరూపాంతరము.

కుట్టలము. సం. వి. ఆ. న. నరకవిశేషము. పుం. ఆ
విరి మొగ్గ.

కుట్ట. దే. విణ. కుట్టితము. “లేంగుట్టనునుంగవుఁ
గలుగుకోమలి.” విజ. ౨, ఆ.

కుట్టపువాడు. దే. వి. కుట్టుపనిచేయువాడు, సావి
కుడు.

కుతరము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) కుటుము.

కుతారము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వధితి, గొడ్డలి.

కుతేరకము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లగగ్గరి.

కుడతా. హిం. వి. చొక్కాయి.

కుడపము. సం. వి. ఆ. పుం. ధాన్యమానవిశేషము.
మానిక.

కుడి. దే. వి. కుడుపు. “క. కడుపునకందియుం
దని, కుడి.” పంచ. నా. ౪, ఆ.—విణ. అప
సన్యము. (కుడికన్ను, కుడికాలు, కుడిచేయి, కుడి
ప్రక్క. మొ.)

కుడితి. దే. వి. బియ్యములోనగువాని కడుగునీరు.
తండురీణము.

కుడినీరు. ద్వ. వి. త్రాగదగినజలము. “కుడినీరుపే
డలు.” పసు. ౪, ఆ.

కుడిపి. వై. విణ. కురూపి. “క. గ్రక్కున వెలసెడి
తనచేఁ జాక్కలగుదివోలెనున్న మరుచిరహరిం.
బక్కుడిపిములుతనెనుచు.” భో. ౫, ఆ.

కుడిమివాడు. దే. వి. పాములవాడు, విషవైద్యుడు.
కుడియడుగుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కుడిశము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కుడుంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పొదరీట్లు; 2. బో
డతరము?

కుడుక. దే. వి. తక్కుడతట్టు. “గీ. అక్కపోతమున్న
తక్కుడకుడుకత్రేఁదైన.” శేష. ౨, ఆ.

కుడుచే. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; “క. అప్పుడ తడలులునెప్పుగఁగ, దప్పుడలంచినఫలంబుతగఁగుడువకపోఁ, జోప్పడునె.” భార. శల్క. ౧, ఆ. (దిగులుకుడిచి ఇత్యాదులయందుదిగులునుబాం దియనియర్థము.)—2. త్రాగు; (చన్ను గుడిచెను.) 3. భుజించు. “వాసవనందనుఁడు కుడువక గు డునె.” భార. ఆది. ౫, ఆ.

కుడుపరి. దే. విణ. (కుడుపు+అరి.) 1. అనుభవించు వాడు; 2. భుజించువాడు. “సీ. తెలిగడలినిగ రునిలికుడుపరిదొర పతిపువయినిదుర బెరయును తియ.” అచ్చ. ఆర, కాం.

కుడుపు. దే. ప్రే. కుడువఁజేయు. వి. 1. అనుభవ ము; “క. ఎడపడకుండంగుడిచిన, కుడుపుప్రమా ణంబుగాదుకొన్న తెఱంగుకొ, బడసిన తెఱంగును దెలుపని, యడికుడుపునబాడిగెలువ దభినవదం డీ.” విజ్ఞా. వ్య, కాం.—2. భోజనము. “గీ. కు ల్యయందుఁదిరాత్రవుకుడుపు దక్కి.” భార. ఆను. ౨, ఆ.

కుడుము. దే. వి. భక్త్యవిశేషము, మోదకము. కుడ్చే. దే. స. క్రి. కుడుముయొక్కరూపాంతరము. కుడ్చకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గోడపెట్టువాడు. కుడ్చమత్స్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బల్లి. కుడ్చము. సం. వి. ఆ. న. 1. గోడ; 2. పూత.

కుణకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిల్ల. “వ. మఱియునా భరతుండునిత్యవైమితృక క్రియాకలాపంబునిర్వ ర్తించునెడనంతనంతలేచి హరిణకుణకంబుంజూ చుచుఁగించిత్వస్థపృథయుండై దానినాశీప రంపరలనభినందించుచుంజూంబనాదులంబ్రీతిచే యుచు నతిమోహంబునం బెంచుచుండునెడ.” సం. “తస్యహవావైకుణక ఉచ్చైస్తరాంతస్థిక్ కృతనిజాభిమానస్యా హరహస్తతోష్ఠిషణ పాలన ప్రీణనలాలనానుధ్యానేనాత్మనియమా స్సహ యమాపురుషపరిచర్యాదయప్రకృతశకతివయే నాహర్గజేననియుజ్యమానాః కిలస్వప్నవోదప సక్.” భాగ. ౫. స్కం. ౧, ఆ.

కుణపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పీనుగు; 2. దుర్గం ధము.

కుణి. సం. వి. ఇ. పుం. నందివృక్షము. విణ. ఈచఁ బోయిన చేయగలవాడు.

కుణుంజము. సం. వి. ఆ. పుం. వనవాస్తుకము, చెం చలికూర.

కుతకుత. దే. వి. ఉడుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (కుతకుతకు మాటురూపము.)

కుతపము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. దినముయొక్క యెనిమిదవ భాగము; (చూ. దినము.) 2. వాద్య ము; 3. మేఁకత్రువుటి కంబలి; 4. దబ్బ. కుతపుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తోడబుట్టినదాని కొడుకు; 2. సూర్యుడు.

కుతస్త్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అసభ్యము. (మాట.) కుతిక. దే. వి. కుత్తికయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. ఈయవివేక పుంబనులక్కిల్లు తోడంగితివొప్పదిం తయ, న్యాయముగాలిబోయెడుదురాగతముల్ విని పాపబుద్ధిన, యోయిటువంటిమద్దుల స హౌదరిముందల పట్టియొడ్చికో, కోయనిహ యఁగాఁగతికఁగోసినలోకమువారుతిట్టరే.” వి, పు. 2, ఆ. (చూ. కుత్తిక.)

కుతికటు. దే. వి. (కుతిక+అటు.) బంగారుతేకు తోబట్టెగామెడకంటియుండునట్లు చేసియుం చుకొనెడు స్త్రీభూషణవిశేషము. “సీ. బొగడలు నానఁగ్రోవులు తీఁగె మెడనూలు కుతికంటు సరిపెణ గుండలేరు.” హంస. ౨, ఆ.

కుతినీ. దే. వి. ఒకదినముపట్టు. “సీ. కుతినీతలాడ తక్కువనిండిచందువానిలుపుటద్దములుపన్నిటి గిండ్లు.” రసి. ౫, ఆ.

కుతిల. దే. వి. బాధ. “సీ. వినన్యపాలకయూర్లవెం బడిదేనెగల్గవంచలఁజేరి కుతిలగుడిచి.” హరి శ్చ. ౪, ఆ. (చూ. కుతిలపెట్టు.)

కుతిలపడు. ద్వ. అ. క్రి. బాధపడు. “క. మితికడ చినబుణదాతలు, వెతపెట్టఁగూరువొరకవెలి వెలిదిరుగుక, దతిఁగూడులేకయాకటఁ, గతి లపడునతండుగువ్వకుత్తికతోడక.” పాండు. 3, ఆ. (ప్రే. కుతిలపలుచు.)

కుతిలపాటు. ద్వ. వి. కుతిలపడుట. “సీ. ఎఱుంగఁ డుమట్టిల్లిపరఁటిపట్టువుక్కుక్కుగొనినయప్పుడు గలకుతిలపాటు.” య. ౧, ఆ.

కుతిలపెట్టు. దే. స. క్రి. బాధించు. “ఎ, గీ. అరాజ కత్వ, దోషజాతమైనదురితబాహుశ్యంబు, కుతి లపెట్టభూమియతలమునకుఁ బోవ.” సం. “త ఠికారేనపుధివీషిడ్డ్యమానాదురాత్తభిః.” భార. కాం. ౨, ఆ.

కుతుక. దే. వి. కంఠము. “సీ. చేతము మైననాలు చిలువనూడిగములునొసలమిక్కిలికన్ను విసపుఁ

గుతుక." రాజ. 3, అ. (ఇట్లు ఉకారమధ్యముగాను బ్రతులయందు గానబడుచున్నదిగాని యట్టిదయని నిర్ధారణచేయుటకు దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

కుతుకము. సం. వి. అ. న. అనుభవింపని కోరికయందలియాస, తమి.

కుతుపము. సం. వి. అ. పుం. చేతిసిద్ధె.

కుతువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. సిద్ధె.

కుతూహలము. సం. వి. అ. న. 1. కుతుకము; 2. నాయికకు మనోజ్ఞమైన పక్షపును చూచుటయందుగల లోలత్వము. విణ. ప్రకృష్టము.

కుత్సీలము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. "ఉ. వీలక కాలజిత్రముఖపీరులనున్న కుశాశుగాహతిక, గూలిరికృధారలుబుగుల్కానలక్ష్యమై మ్రోలదాతుకు, త్రీలమునాల్గునంకలనతిత్వరమాణసమీరవర్తనో, న్నూలితసంప్రపుల్లమునోభరకింశుకవాక్తికవడిక." శై. ౬, ఆ. (కొన్ని నిఘంటువులయందు గుకీలమనియునున్నది.)

కుత్తిక. దే. వి. గొంతు, కంతము. "ఎ, గీ. హత్తిమిత్తి చందంబునహత్తివెడద, కత్తిగతుకనువిటానగత్తిరించి, సత్తిమత్తిబలిచేసెనత్తినిక్కడ, డవనిపతియచ్చుమేలుమేలనుచుమెచ్చ." చంద్రా. ౨, ఆ.

కుత్తుక. దే. వి. కుత్తిక. (చూ. కుతుక.)

కుత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. నింద, దూటు.

కుత్సనము. సం. వి. అ. న. —వై. —

కుత్సించు. సం. అ. క్రి. రోతపడు. "నీ. కుత్సించు కంటెట్టు లుత్సర్పవిజ్ఞాత్రలాలాద్రవశేషజాలమునకు." కాశీ. ౪, ఆ. —న. క్రి. దూటు.

కుత్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నికృష్టము, కీడ్వడినది.

కుభము. సం. వి. అ. పుం. 1. దర్భ; 2. ఏనుగుమీద బలహచెడి యెఱ్ఱకంబళి. చిత్రకంబళము. (అని కొందఱు.) (ఈ యర్థమునందాకారాంత స్త్రీలింగమును గలదు.)

కుదప. దే. వి. రొంపిరుక్కి.

కుదరము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. "శ్లో. కుదరస్సాన్వయ్యపకారస్తుక్థారః పాకలోజుహూరాణః." అ. పా. ద్వి. ఊ.

కుదిచు. దే. ప్రే. కుదియించు, కుదియజేయు. "జమదగ్ని నూనుగర్వముగదిచి." శై. ౬, ఆ.

కుదికిలబడు. దే. అ. క్రి. ముఖముపైకత్తుకొని ముడ్డి నేలమోవగొంతుగూర్చుండు. "ద్వి. కుదికిలబడితన్నుకొనగుండెలవియ, గదిసియన్నీలుమోకాళ్లదాటించె." రంగ. యు. (సాన్వర్థమునపడు.)

కుదికిలు. దే. అ. క్రి. —వై. — "వ. అచ్చొరనుకు వాసుదేవుండునీసకంబునంబూచిన శైవయందుకుదికిలిగదనుడాకేలదాపించిన." ఉ. హరి. 3, ఆ.

కుదియు. దే. అ. క్రి. 1. ఆడగు; "నీ. మదినిగిర్చి మాటమగువనీ పెంపున గుదిసినానాలుకతుడికీ రాదు." భార. విరా. ౨, ఆ. —2. క్రుంగు; "ఎ. గీ. కడుమచ్చెగు, గలుగునట్టిపంటకట్టియమోపట్టు, గుదియమోచితెచ్చె." భార. అశ్వ. 3, ఆ. —3. తస్స; "మొదలదెంచిపీదపగనియింప," ఆము. ౪, ఆ. —4. మరలు, నివర్తిల్లు. "లలిచు సరియనింద్రియములంగుదియించి." మార్క. 3, ఆ.

కుదిర. వై. వి. గుఱ్ఱము. "నీ. వెలిపట్టునిద్దంపుచుకులపుట్టుంబు మెలపారుపులగుభంజకులకుదిర." కవి. ౧, ఆ.

కుదిక. దే. వి. 1. అమరక; 2. నిలుకడ; 3. నెప్పది. కుదిలిక. దే. వి. కుదులుట.

కుదుకనగోలు. దే. వి. వంచన. "ద్వి. కుదుకనగోలు కైకొనక నాధనము, వదలముమున్ను విశ్వామిత్రుబుణము, మితితోడకెల్లించిమీదనెట్లయిన, ధృతిడిద్దునీబత్తెదినమలరెక్క." "ద్వి. ఆలిని బుక్రనినంగడికెట్టి, కాలకాశికుడనుకప్పునకప్పి, మాల్పినధనమెల్లగుదుకనగోలు, నేర్చునదై కొంటిసికునిద్దించె." హరిశ్చ. ౨, భా.

కుదుచు. దే. ప్రే. కుదిచు. "ఎ, గీ. కదిసినున్నోళ్ల కొనలనుగుదిచిపట్టి." య. ౨, ఆ.

కుదుప. దే. వి. 1. దుర్బాంసపిండము; 2. వంచన. "ప. ఆనురేశ్వరుడప్పుడుకాలుడేయిలు, వతిరభంబునంగుదుపనక్కడనిక్కడనూడజూచిమై, గిలువగ." నిర్వ. 2, ఆ.

కుదుపు. దే. విణ. స్వభావమునగాలులేనివాడు, పగుపు. "ఉ. దేవతల్లెడకుగలదీపులకుకేదివీకేగునట్టిచో, బోవగలేక కుంటికుదుపుంజిలు వేల్పులుదైత్యదానవుల్, నేపకులై మహీభునిచే నధికారనియోగవృత్తికై, జీవితమందనిల్పిరిత్య జింపగఁజాలక జన్మదేశముల్." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. కుంటికుదుపులకప్పులకుప్పొగోగు, లంఘును పృథులునుబాలరాదిగాగఁ, గాళికరుంగలేని

పిసానులెల్ల, మోక్షమును బొందుదురుగాకదత్తు నాటి." భీ. ౫, ఆ.

కుదురు. దే. అ. క్రి. 1. అనుకూలమును; 2. స్థిరమును; 3. స్వస్థమును. వి. 1. అమరిక; 2. అగపాలె నానికుంపటి; "గీ. బావ్యయను పేరియగ సాలె పూటచెలిని, గోరియలరించుటకుజడబుగ్గుదు టఁగాంచి, నీటముంచిన మేటివన్నియవనిండి. పూ డెయనఁగ్రంకుఁగడలిలోఁబ్రొద్దువ్రాలె." నీ లా. 3. ఆ.—3. నిలుకడ; 4. నెవ్వుది; 5. కుండ లోనగునవికుదిరిక గానిలుచుట కేర్పఱచినపీఠము;

"న. ఉపేంద్రయే ప్రకారంబుననువార్జనంబుడ గ్గఱితరువవచ్చు. దీనికిఁజేరునుగురునుగవ్వంబు ను నేమిగావలయు." పీఠ. 3. ఆ.—6. పాదు; "చ. కలికియొక్కర్తురాముని జగత్త్రయమోహనరూప దివ్యము, గళపటువిగ్రహంబునపర గాంచుత మింగటిఁబూని మేఖలా, వలయముగీలుకొల్పమ అనందిగజాతినయప్పదవ్యధూ, కలమణికోమ లాంగలతకుండుదురుంబలె నొప్పెఁ జొట్టునక." రామా. ౪. ఆ.—7. ప్రాపు. "క. కరితురగరధన మితిబొం, పిరివోయెడు నాదులత్తీ పెంపునకె ల్లక, సరసిరుహనన నీవకు, దురుగానొసరించె దకగుతూహలమెసఁగక." భార. విరా. ౨, ఆ.

కుదురుకొను. దే. అ. క్రి. కదలకనిలుచు, నెలకొను. "కుదురుకొ నెకగిరింద్రములు." విక్ర. ౨, ఆ. (ప్రే. కుదురుకొలుపు.)

కుదురుచే. దే. ప్రే. కుదురుచేయు, కుదిరించు. (రూ. కుదుర్చు.)

కుదురుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. నెలకొను; 2. స్థిరపడు. (రూ. కుదుర్చుడు. "క. అనవినికీటికర్ణము, తు నిమస్తమురథముపైఁగదుర్చుటచి." జై. 2, ఆ.) (ప్రే. కుదురుపఱచు.)

కుదురుపాటు. ద్వ. వి. కుదురుపడుట.

కుదులు. దే. అ. క్రి. అదురు, చలించు.

కుదువ. దే. వి. తాకట్టు, అగ్ని.

కుదుపెట్టు. దే. స. క్రి. తాకట్టుంచు.

కుద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రవ్వనట్టి యొకా మెకసాధనము, గుద్దలి; 2. కాంచనము.

కుద్దము. సం. వి. అ. పుం. వర్జితము, కొండ.

కునటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మణినిల. నేపాళీదేశపు మణినిల. (అని కొందఱు.)

కునాశకము. సం. వి. అ. పుం. తీటకసింద.

కునికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. తూఁగిపడు.

కునికిపాటు. ద్వ. వి. తూఁగిపడుట, ప్రమోల.

కునుకు. దే. అ. క్రి. తూఁగు.

కున్న. వై. వి. కూనయొక్కరూపాంతరము. (విడ్డ కు.—"క. నిన్నింతవానిఁజేసిన, యన్నాల్గుమో ములతఁడుహరిపొక్కిటియం, దున్న వెలితెమ్మియా నిన, కున్నయగుట తెలిసివిడుపుకోపముతోడ్రీ." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.)

కున్నఁడు. వై. వి. బాలుఁడు.

కున్ననము. సం. వి. అ. న. 1. గాజుపిప్ప; 2. పెద్దకుండ.

కుపనము. వై. వి. (కుప్పనముయొక్కరూపాంతర ము.) 1. అరచట్ట; "నీ. గురుపత్ని నాకొక్కకుప సంబుఁగుట్టుముచలి గాలియొడలిపైఁబోలయకుం డ." కాశీ. 2. ఆ.—2. నిడుచట్ట; 3. అవిక; 4. పా ముయొక్కవైతోలు*. "ద్వి. కుపసంబులాడ్చిన త్రూరసర్పముల, నుపమింపనవులై." రా. యు, కాం. (చూ. కుప్పనము.)

కుపితుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కోపించినవాఁడు,

క్రోధనుఁడు.

కుపూయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కుత్సితము.

కుప్ప. దే. వి. ధాన్యములోనగువాని రాశి.

కుప్పఁగూరి. దే. వి. కుప్పపడుట. "హేమమొసఁ గెఁగుప్పఁగూరలునుగ్రుతూహలుండై." భా ర. అశ్వ. ౧, ఆ. "మ. సముద్యద్యగుండైతోలి తొ, ప్పఱఁబెట్టెకశరజాలముక బిటుండఁ గు ప్పఁగూర నాటించుచుక." నిర్వ. ౫, ఆ.

కుప్పటిలు. దే. అ. క్రి. కుప్పనడు. "కూలినభద్రనా గములుఁగుప్పటిలంబడుతేరులుక." జై. ౫, ఆ.

కుప్పనఁగూరి. దే. వి. కుప్పనడుట. "క. అప్పడుగు రుపుత్రాద్రిం, గప్పఁగవత్రోపమానకాండము లువెనక, గుప్పనఁగూరఁవఱవనరు, డప్పురుసఁ దనమునకోర్చియతఁడుంబెనఁగక." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. అప్పడు సలియునుబలియును, మెప్పు గసమద్దప్పినుండిరుచితాసనులై, కుప్పనఁగూర లుగామరు, డవ్వపుల కోలలేయనదనయ్యెన నక." భా. 2, ఆ.

కుప్పము. దే. వి. 1. గ్రామము; 2. చెంబడిపారిపల్లె.

కుప్పవడు. ద్వ. అ. క్రి. (కుప్ప+పడు.) కుప్పగాఁజేరు.

కుప్పనము. వై. వి. 1. అరచట్ట; "చమురైనతోల్కా ప్పనంబు." ఆము. ౬, ఆ.—2. నిడుచట్ట; "ద్వి.

పన్ను గాముడు కుప్ప సములతోడిగి, చెన్నార
బ్రద్దల చేతులబట్టి." రా. యు. కాం.—3. అవి
క; "కుప్ప సములదల్లిరి." ఆము. ౫, ఆ.—
4. పాముయొక్క పైతోలు*. "క. మంగళచరిత్ర
యగునీ, తాంగననపవాదభీతుడగునాకుద్యజం,
పంగడగునేడుదుప్తభు, జంగముతోలిప్రాత
కుప్పసంబూడ్చుగతిక." శై. ౬, ఆ.

కుప్పి. దే. వి. అమాకుప్పి.

కుప్పించు. వై. అ. క్రీ. డాపిరిపట్టు*. "పయికింగ
ప్పించిలఁఘించుచోక." రామా. ౬, ఆ.

కుప్పిగంతుగొను. ద్వ. అ. క్రీ. దుముకు. "గీ. వ్యో
మకేసుజడలనుండియవ్యాహిని, కుప్పిగంతుగొని
నఁగ్రుంగధరణి." భో. 2, ఆ.

కుప్పిగంతులు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "నీ.
కుప్పిగంతులు పిడిగుద్దులాటలు పిల్ల దీపులు గొ
ల్లిట్లు గూనాలు." వి. పు. 2, ఆ.

కుప్పీలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

కుప్పే. వై. వి. 1. మెడనిడుపుగాఁగలకాచపాత్రవి
శేషము; "వ. కప్పరంపుఁగుప్పెలంగుప్పరించిన
సరసమధురసంబులు." పా. ౨, ఆ.—2. గొడు
గుమీడిగుబ్బు*; "ద్వి. పెదపెద్దపసిడికుప్పెలు
మీడనుప్పె, బ్రమిలంబగు నెనుబడివేలసం
ఖ్య, ధవళాతపత్రముతో దనుజులుపట్ట." రా.
యు. కాం.—3. ఇత్తడిలోనగువానితోజేసియె
ద్దొకొమ్మకొనఁదగిల్చెడుగుబ్బు*; 4. స్త్రీశిరోఘా
పావిశేషము*; "ఎ. గీ. అడరబెడఁనైన నిడువా
లుజడనడల్చి, కుప్పెకన్నడసవరంపుఁగొప్పఁదె
ట్టి, మురియుముంగిలునిలుచుండి మొలకనగవు, రె
సఁగవిలభాగ్యరేఖయాహేమరేఖ." హంస. ౧,
ఆ.—5. గిండిలోనగువానిమీడిమూత*. "క.
చాలఁగనమృతముబాలుడు, క్రోలులకైననిచిక
నకతుంభంబులపై, నీలపుఁగుప్పెలునిలిపిన, పోలి
కఁజను మొనలఁగప్పపాలఁతికినొప్పెక." లక్ష్మ.
3, ఆ.

కుప్పెంట. దే. వి. హరితమంజరి.

కుప్పెకొల. ద్వ. వి. బాణవిశేషము, ఘోరకము. "వ.
సాత్యకితటిమిమన మొననఱుముచేయందొడంగి
నద్రోణుండు మార్గ్నియిరుపదేనుకుప్పెకొల
లనతనిచేతనేటులువడి." సం. "సాత్యకితపంచ
వింశత్యాత్మద్రుకాణాంసమార్పయత్." భార.
ద్రో. 3, ఆ.

కుప్పము. సం. వి. అ. న. వెండి బంగారుడక్క
తక్కిన లోహము.

కుబుసము. దే. వి. తలుపునకుఁ గ్రిందుమీఁదులను
చెడు మాచము.

కుబేరకము. సం. వి. అ. పుం. నందిపుత్రము.

కుబేరాక్షము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశేష
ము. "సి. క్రీడించుమొకవేళతోడిబాలఁగఁ
డియక్షిణగతిఁగుబేరాక్షకేలి." పాండు. ౪, ఆ.

కుబేరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు.

కుబేరుడు. సం. వి. అ. పుం. ధనదుఁడు, వైడితొడు.

కుబ్బ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొట్ల. ఆ. పుం. ము. 1. గజ

విశేషము; 2. కానొకచెట్టు. విఠ, మఱుగబ్బ.

కుబ్బిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొడ్డఁగి. "కుబ్బికాభ్ర

తరణిర్బహత్వత్రాతికేసరా, మహాసహా."

ధన్వంతరినిఘంటుపు.

కుమారము. సం. వి. అ. న. చొక్కపుబంగారు. పుం.

1. గుట్టుపిల్ల; 2. చిలుక; 3. ఉలిమిరి.

కుమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కూతురు; 2. పెండ్లి

కానిపడుచు; 3. పార్వతి; 4. కానొకయేలు;

5. జంబూద్వీపము; 6. నల్లపిచ్చుక; 7. కలబందీ;

౮. చేమంతి; 9. పిన్నగోరంట. (అని కొం

దఱు.) 10. విరజౌజి.

కుమారిలు. దే. ఆ. క్రీ. కుములు. "క. మానవతియ
ట్టుమానని, మానక్రోధములచేఁగుమారిలిచింతా,
ధీనగతినుండమదిలో, నూనినప్రేమముననంబు
జోదరుడనియెక." పా. ౧, ఆ.

కుమారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. బా
లుడు; 3. స్కందుడు; 4. (నాట్యోక్తియందు)
యువరాజు.

కుమి. దే. వి. కుమాలవిశేషము. "ఎ. గీ. తద్విశేషనా
మంబులుతనరుచుండుఁగొట్టెకూటుపొడకమమి
బొట్టయనఁ." ఆం. భా. ద్వి. వై.

కుముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. పంది.

కుముటు. దే. ఆ. క్రీ. ఓకరక్త కంఠబిలమున వికార

మెత్తు. వి. ఓకరక్త కంఠబిలమున నెత్తువికారము.

కుముద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుమ్ముడు; 2. కేసరి.

ఆ. న. ము. 1. ఎఱ్ఱదామర; 2. తెల్లగలువి. పుం.

1. నిర్వతిదిక్కునందలి యేనుఁగు; 2. ఒకానొక

పాము.

కుముదబాంధవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు.

కలువవిందు.

కుముదిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. పింగుముడుగి.
కుముదిని. సం. వి. ఈ. క్రీ. తెల్లకలువతీగ.
కుముడుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కోటి;

2. ఒకానొక రాక్షసుడు.

కుముద్వంతము. సం. వి. (త. ఈ. త.) తెల్లకలు
నలు తలుచుగాగలది. (దేశము.)

కుముద్వతి. సం. వి. ఈ. క్రీ. 1. తెల్లకలువతీగ;

2. కుతునిపెండ్లాము.

కుములు. దే. ఆ. క్రీ. లోలోపలదమిండు. “క. అని
బుజ్జగించియొయ్యన, నెనరంటినమనముతోడనె
చెల్లిపలుకక, దనలోగుములుచునీమం, తిని
పైనిగనిగని వెలుగు నెలగనిపలికె.” చంద్ర.

కుమ్మకు. హిం. వి. సహాయము, లోడు.

కుమ్మ. వై. వి. కుండలుచేసి జీవించెడుజాతి. (కుమ్మ
రివాడు. కుమ్మరిది.) వి. నలుపు*. (కుమ్మరగువ్వ,
కుమ్మరపానిక. మె.)

కుమ్మరగువ్వ. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, ఖంజరీటుము.

కుమ్మరచెట్టు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కుమ్మరత. ద్వ. వి. కుమ్మరది.

కుమ్మరపురుగు. వై. వి. ఒకానొకపురుగు, యమకీ
టుము.

కుమ్మరపానిక. ద్వ. వి. కృష్ణముంజముగి.

కుమ్మరపాలకచెట్టు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కుమ్మరసారయేక్క. ద్వ. వి. విశాఖానక్షత్రము.

కుమ్మరి. వై. వి. (కుమ్మర+ఇ.) కుమ్మరవాడు.

కుమ్మరించు. దే. ప్రే. కుమ్మరిలజేయు.

కుమ్మరింపు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. “నీ. కన్నా
తచాంగణ కందణంబు తిణింగి గొంతుమాలును
జేబ కుమ్మరింపు.” ఆం. భా. ద్వ. తు.

కుమ్మరిలు. దే. ఆ. క్రీ. 1. నీళ్లులోనగునవి కుండలో
నగునానియందుండిపడు; 2. రాలు. “మిడిగ్ర
ద్దలనిప్పులు కుమ్మరిలగ.” హరి. పూ. గ. ఆ.

కుమ్మ. దే. వి. కుమికి మొదటిరూపము. “నీ. మూసి
ముల్లడిచి కుమ్మలకొల్పు వైమెత్తు లాడ్యడు
పస్తెననుడుగని.” పాండు. ర. ఆ.

కుమ్మ. దే. స. క్రీ. 1. నలియగొట్టు; 2. పాడుచు.
వి. పొట్టునిప్పు, కుకూలము.

కుమ్మగుద్ది. ద్వ. వి. సంకేతపుత్రాంతము.

కుమ్మ. దే. వి. పోటు. “క. కుమ్మలుదాతినబంగరు,
పామ్మరములయైగడకుబొమ్మను.” సా. అ. ఆ.

కుమ్మలువోవు. దే. ఆ. క్రీ. గాయమును. “ఉ. కుమ్మ
లువోవనొక్కి చెలిక్రిలినతేనియ కానిమోవి
తో.” శకాం. ర. ఆ.

కుయి. దే. వి. 1. మొల; “మ. దవహూమంపుడమం
బులోదమరసద్రవంబుపంకేశబాం, ధవభాను
ప్రతకుల్ హరింపగుయివెట్టనెట్లసూసూయరు
కూ, పవితానంబనజూడజూడబుడమింబాటి
ల్లివైవిప్పలై, యవసంబంచుల నాడగానెగనె
వాత్యోళికరజశ్చక్రముల్.” ఆము. అ. ఆ.—
2. రక్షణము. “నీ. పసులకైయువోయిపరులశ
స్త్రములచేనిలోనసమసినయట్టివారు.” రుక్మాం.
అ. ఆ. (కుయ్యియొక్కరూపాంతరము.)

కుయ్యి. దే. వి. 1. మొల; “కుయ్యిడశక్తిలేదుదరగో
ళములోపలనున్నవాడ.” భాగ. గ. స్కం. —
2. రక్షణము.

కురంగముము. సం. వి. అ. పుం. హరిణము, జింక.

కురంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక; 2. కోతి.

కురంటక. సం. వి. ఆ. క్రీ. తుమ్మి. అ. పుం. ము.

1. పచ్చగోరంటి; 2. పచ్చచేమంతి. పచ్చపు
వ్వులములుగోరంటి; పచ్చపువ్వుల పెద్దగోరంటి.
(అని కొందఱు.)

కురండము. సం. వి. అ. పుం. అండవృద్ధి, బుడ్డ.

కురపము. సం. వి. అ. పుం. గుట్టుముదోమెడు గొఱ
పము.

కురము. దే. వి. పశువులకు గట్టిగెడు శీతకోగము.

కురరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్త్రోశము, లకుముకి
పిట్ట. గోరువంక. (అని కొందఱు.) పెన్నడవులుం
గు. (అని కొందఱు.)

కురరి. సం. వి. ఈ. క్రీ. 1. గాట్టె; 2. అడులకుముకి.

కురనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎట్టగోరంటి;
దీనికి దోహదక్రియ ఆలింగనము. 2. ఎట్టచే
మంతి. ఎట్టపువ్వుల పెద్దగోరంటి; ఎట్టపువ్వుల
ములుగోరంటి. (అని కొందఱు.)

కురాళము. దే. వి. చప్పురము. “మ. గుజ్జరి నిద్దా తగ
టీ కురాళములలో సంపెంగ పూబాన్పలె.”
చంద్ర.

కురాసాని. దే. వి. ఒకానొకదేశము.

కురచీ. దే. వి. కూర్చుండునట్టి యున్నతపీఠము. “నట్టి
వేళ్లకురచీలుమేల్పొడికురచీలు.” రసి. గ. ఆ.

కురిడి. దే. వి. లోపలి నీరింకొకాబ్బెర.

కురిమిడి. దే. వి. మడిచుట్టువేసినకట్టి. గనిమ.

కురియు. దే. స. క్రి. వర్షింపు. అం. ప్రే. కురియిం
చు. “ఎ, గీ. అనురకామినీ నేత్రతోయములుకు
రినీ, యంబుడద్యుతిఁ దదశసస్యంబుఁబ్రోచు.
నెవ్వడవిష్ణుఁడు.” నారి. పూ. ౪, ఆ.

కురుంబము. సం. వి. అ. పుం. సమాహము, గుంపు.
కురుజా. దే. వి. 1. దూలముమీఁదిగుజ్జా; 2. మంచె.

“ఉ. ఆవృడవారుదీర్వరుల నందులకుఁ సమకూ
ర్పజాళువా, యొప్పులకుప్పలై మెలయుచుండె
డుమేరువులుం గురుంజులుం, జప్పరములే వితాన
ములు సర్వమునాయితపెట్టి.” విజ. ౨, ఆ.

కురుజీ. దే. వి. చిన్నకంట్లము.

కురుజా. దే. వి. 1. జాన్ము; “ఎ, గీ. కురుజాతేనీయకాది
దికుసుమరసము.” శకాం. ౩, ఆ.—2. శ్యేనవిశే
షము; 3. బాగాపుసంచువగ. “వ. కురుజులుకుం
డవిలుసులుసంపెంగపూలవిలుసులు.” హంస.
3, ఆ.—4. ఈకలురాల్చినపక్షి.

కురుప. దే. వి. గొట్టెత్తుప్పలకంబలి నేయు గొల్ల.
కురుపగొట్టె. ద్వ. వి. దేహమునందు నిడుపుబొచ్చు
గలగొట్టె.

కురుమ. దే. వి. గొట్టెత్తుప్పలకంబలి నేయు గొల్ల
జాతి. (కురుమవాడు.)

కురువిస్తము. సం. వి. అ. పుం. బంగారముయొక్క
పలము. (రూ. కురువిస్తము.)

కురులు. వై. వి. 1. ముంగురులు. “నీ. ప్రస్థేదమునఁ
దోగిఁఫాలంబుతోనంటి యుల్లినినీకురు లూపు
గండె.” భార. విరా. ౨, ఆ. “కూడకటివేణితోఁ
గురులుకూడకమున్న.” కళా. ౧, ఆ.—2. వెం
డ్రుక*. “నీ. కొప్ప మెల్లనవిచ్చికురులుచిక్కెడ
లించితలయంటె నేర్పుతోబోలఁతియొకతె.”
య. ౪, ఆ.

కురువ. దే. వి. కొండమీది కాలిల్లోవ.

కురువిందము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాణిక్యవిశేషము.
(ఇది కాలపురమునంగు పుట్టినది, పసుపుదాగు
కలది, మధ్యమజాతిరత్నము.) (చూ. మాణిక్య
ము.) 2. అద్దము; 3. ఇంగిలీకము; 4. నిడుము; 5.
ప్రీహివిశేషము.

కురువు. సం. వి. ఉ. న. ఒక వర్షము. (చూ. వర్షము.)
పుం. 1. ఒకానొకరాజు; 2. ఒకానొకదేశము;
3. అన్నము.

కురువేరు. ద్వ. వి. (కురులు+వేరు.) ఒకానొకవేరు.
ప్రీచేరము.

కురుళము. సం. వి. అ. పుం. ముంగురులు. “తేల్చా
ప్రేభమరకా కురుళాశ్రమరాలకా.” వైజ
యంతినిఘంటువు.

కుర్కురము. సం. వి. అ. న. గండివనము. పుం.
కుక్క.

కుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ. (రూ. కూర్దనము.)
కుర్పరము. సం. వి. అ. పుం. కూర్పరము, మోచెయి,
కుర్వాణుడు. సం. వి. అ. పుం. పనివాడు. విణ.
చేయువాడు.

కుఱగలి. దే. వి. సమీపము. “చ. తఱుచుగభానునం
దను నిధానమునందు నభీష్టవస్తువులే, గుఱుతులు
మీఱఁగొంచరుగు కోవిడకోటుల సమృద్ధాశ్రు
లే, వఱుదలువాఱుఁబ్రస్తు తరనంబులుమిమ్ము
రాయంచుండున, కుఱగఁగటశోకజాశ్రువులు
గోయను నేడ్పులు నుప్పతిల్లెడలె.” జై. ౧, ౨.

కుఱుకుఱ. దే. విణ. అల్పము. “క. ఎఱుసంజనెఱిసివి
రిసెం, జఱుచిఁకటులెగని గగనసీమకొబలనెక,
గుఱుకుఱతెగల్లెకనఁబడి, తఱునైవెనువెనుక పెక్కు
తారలుదోచెక.” రామా. 2, ఆ.

కుఱీనువ్వులు. దే. వి. బ. తిలవిశేషము.

కుఱు. దే. విణ. వృత్తియందుఁగుఱుచశబ్దమునకుమీఁ
దివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (ఉ
దా. కుఱుగద్దియ, కుఱుగనపు, కుఱుగఱీ, కుఱు
గేలు, కుఱుమాపు. మొ. అచ్చుపరమగుచోఱ
కారమునకు టకారద్వయ మాదేశంబగు. కుట్టా
రుగ, కుట్టుముక, కుట్టుసుఱు, కుట్టూపిరి, కుట్టూ
రువు, మొ.)

కుఱుకు. దే. వి. ప్రోవు, రాశి. “మ. కుఱుకుల్ గట్టే
టాంగకంబులరణిఁజొంబహంబులై. పఱ
చెక నెత్తురు.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.

కుఱుగడ. ద్వ. వి. (కుఱుచ+గడ.) దండము. “విశే
గిపడినకుఱుగడలను.” జై. ౫, ఆ.

కుఱుచే. దే. వి. 1. ప్రాస్వస్వరము. 2. బ. నాట్యవిశే
షము. “హరముల్ కుఱుచలుద్రొక్క.” వసు. ౫.
ఆ.—విణ. ప్రాస్వము. (కొన్ని యెడలవృత్తియం
దంత్యవర్ణలలోపము. చూ. కుఱు.)

కుఱుచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. తగ్గు.

కుఱువు. దే. వి. ప్రణము.

కుటుమట్టము. దే. విణ. వినతము, వినమ్రము. “క. నెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు, నటిమఱిగుబురు లనుజనుచు హరిహరియనుచున్, మఱుంగుచు ను లకుచు దీరదీర, గుఱుమట్టపుబొట్టివడుగుకొం తనటించెన్.” భాగ. ౮, స్కం.

కుటుమాడు. దే. వి. ఇంటిమూలకప్పు.

కుటువు. దే. వి. తోడ, ఉత్సంగము. “ఎ, గీ. కుటు వువెనున్న కిన్నరయుఁజక్త్రోచి.” పాండు. ౫, ఆ.

కుట్ట. దే. వి. 1. కోడెయనపోతు; 2. కొడుకు; “గీ. ఎన్నఁగొమరులకల్గయున్నవారి, కిందునందు నున్నెదిపొందదునుచు, బుడమివేలుపుఁబెద్దలు నుడువుచుందు, రట్లగుటఁగుట్టిక నాకునబ్బవల యు.” అచ్చే. బాల, కాం.-౩. బాలుడు; “గీ. కోరుమెద్దియైనఁగుట్టినీవు.” భాగ. ౭, స్కం.- 4. బిడ్డడు.

కుట్టడు. దే. వి. 1. కొడుకు; 2. బాలుడు; 3. బిడ్డడు. “సీ. కొడుకుఁగుట్టడుచున్న గుడువకట్లం దవిచారించిమేదరసానియవుడు.” పర. ౧, ఆ.

కుట్టి. దే. వి. పాడియావు, ధేనువు. “అంతధనంబు నునట్టిరాజ్యమున్, గొననగునయ్యయిచ్చిడిపికు ట్టికి.” భార. ఆది. ౭, ఆ.

కుట్టు. దే. ఆ. క్రి. కూయు.

కులకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకక్రియతో ముగిసె డు పద్యముల సమూహము; 2. చేదుపాట్ల. పుం. 1. కాకితుమ్మికి; 2. పుట్ట.

కులకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుడు.

కులట. సం. వి. ఆ. క్రి. అసతి, అంకుటాలు.

కులపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రధానపర్వతము. (ఇవి. 2. “మహేంద్రోమలయస్సహ్యాక్కుక్తి మాన్గంధమాదనక, వింధ్యశృపారియాత్రశృప పైతేకులపర్వతాః.” త్రికాండశేషము.)

కులపాలిక. సం. వి. ఆ. క్రి. తెల్లదండ్రులచేనిచ్చి పెండ్లిచేయబడిన స్త్రీ.

కులము. సం. వి. అ. న. 1. వంశము; 2. తెగ; 3. ఇల్లు; 4. ఊరు; 5. శరీరము; 6. చేదుపాట్ల.

కులసంభవుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచివంశ మునందుఁ బుట్టినవాడు.

కులస్త్రీ. సం. వి. ఈ. క్రి. కులపాలిక.

కులాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షిగూడు; 2. చోటు.

కులాలము. సం. వి. అ. పుం. వక్షివిశేషము, గంపపు లంగు.

కుళాయి. హిం. వి. తలమీఁదనుంచు టోపి.

కులాలి. సం. వి. ఈ. క్రి. కనుపాలవిత్తులు.

కులాలుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరవాడు.

కులి. సం. వి. ఈ. క్రి. వాడుడు. ఇ. పుం. చేయి.

“కులిర్నస్తోభజాదళః.” త్రికాండశేషము.

కులికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక చెట్టు;

2. ఒకానొక పాము.

కులికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుడు.

కులిశము. సం. వి. అ. పుం. న. వజ్రయుగము. పుం.

మత్స్యవిశేషము.

కులీనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచివలమునఁ బుట్టినవాడు.

కులుకము. సం. వి. అ. న. నాలుక ముటికి.

కులుకు. దే. ఆ. క్రి. శృంగారముగ కుదులు. స. క్రి.

1. పూయు; “చ. అలఘుతదీయఁభేలననాడెడున

న్నులగుబ్బుచన్నులన్, గులికనయోనాభినవకుం

కుమసంకుమదాంకపంకసం, కలితవలేపముల్

కరంగిగమ్మనికమ్మనితావులీనద, జ్వలములఁదేలిభో

గులనజాలిరిచెల్వపుఁజల్పిపెందొరల్.” హన.

౧, ఆ.-2. పోయు; “సీ. గొజ్జంగపూనీరుకులికి

మేదించినకమ్మకమ్మ మేనఁగలయినవడు.” కాశీ.

౩, ఆ.-౩. వెదచల్లు; “నాగరదధింగంధముల్ కులుకు

కట్టువునాదపుమూటతోడుతన్.” పర. ౪, ఆ.-

4. వేయు. “క. గంబూరకులికియనురా, గంబూ

రమనంబుచిల్లఁగాబన్నీలన్, బింబోష్ఠియతని

పాదా, బ్బుంబుంగడిగించెఁగూర్చిసకియలచేతన్.”

సా. ౨, ఆ.-ఆం. ప్రే. కుదిరించు. “ఎ, గీ.

పులుసుదేఁటిచ్చిన్ని పాపకుఁగులికి, పువ్వుఁదే

నియయుగ్గులుపాసిపోసి.” య. ౪, ఆ. - వి.

1. శృంగారపుకుదిలిక; (కులుకులాడి. ము.)

2. నాఁకుట. “సీ. వసివాళ్లువాడెడునదనాబ్బముల

తోడ నలపుఁదెప్పడుకుల్లుటెలుగుతోడ.” పర.

౪, ఆ.

కులుకులాడి. దే. వి. (కులుకులు+ఆడి.) కులుకు

గల క్రి.

కులుప. దే. వి. శోభ.

కుల్లాపము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగు

నీరు. (కుల్లాపాభిఘతమని యేకపదముగాఁగొం

దఱు.) పుం. 1. గుగ్గిళ్లు; 2. గోధూమవిశేషము. యవవిశేషము. (అని కొందఱు.)

కుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాలవ; 2. నీళ్లుపోయేడు త్రోవి; 3. తిప్పతీగ. అ. న. ము. 1. ఎముక; 2. తొలిచినకొండదోన; 3. మాంసము; 4. మానవి శేషము. విణ. 1. మంచుకులమునబుట్టినది; 2. కులమునకు హితమైనది.

కుల్యండు. సం. వి. ఆ. పుం. గౌరవించదగిన మన ఘ్యండు.

కువ. దే. వి. కువ్యయొక్కరూపాంతరము. “క. వివిధాస్త్రశోబిండువా, సవివానిరథంబురథ్యనారథులమహిం, గుంబువడ నేసెనుగ్రా, హవమునకునువాడువిముఖుడై వడింబటవన్.” భార. ఆది. ౬, ఆ.

కువలము. సం. వి. ఆ. న. 1. కలువ; 2. ముత్యము; 3. రేగుబండు. త్రి. రేగుగి.

కువలయము. సం. వి. ఆ. న. ఊత్సలము, కలువ.

కువలాయికము. సం. వి. ఆ. పుం. హంసజాతివిశేషము.

కువాడము. వై. వి. కువాడముయొక్కరూపాంతరము.

కువారుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పగులదోపమును పలుకువాడు. నికృష్టపుమాటలాడువాడు. (అని కొందఱు.)

కువాలము. యు. దే. వి. వాహనములోనగువానిగవు నెన. “నీ. వాహనాద్యాచ్ఛాద్యవస్త్రసంజ్ఞ, తన రంగువాలమంచనగ.” ఆం. భా. ద్వి. మ. — వై. కపటము*. (ఈ యర్థమునందిది కువాడముయొక్కరూపాంతరము.)

కువిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తంతువాయుడు, సాలెవాడు.

కువేళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేవలబట్టివేయుబుట్ట.

కువేలము. సం. వి. ఆ. న. కువలము, కలువ.

కువ్య. దే. వి. కుప్ప, రాశి.

కువ్యాడము. వై. వి. కపటము*.

కుళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రాడు. అ. న. ము. నీళ్లు. పుం.

న. దర్భ. పుం. 1. ఒక దీప్తము; 2. పలుపు.

కుళలము. సం. వి. ఆ. న. 1. డేముము; 2. తృప్తి;

3. పుణ్యము. విణ. నేర్పరి.

కుళాలు. హిం. వి. సంతోషము.

కుళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కట్టు. ఇనుముతోజేసిన వస్త్రపు. (అని కొందఱు.)

కుళికము. సం. వి. ఆ. పుం. అయోవికారము.

కుళికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విశ్వామిత్రునితండ్రి.

కుళిలపుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నానాదేశసంచారుడైన నట్టుపుండు; 2. నానాదేశసంచారుడైన బట్టువాడు; 3. వాల్మీకి.

కుళుండు. సం. వి. ఆ. పుం. రామునిపెద్దకొడుకు. విణ.

1. పాపముచేసినవాడు; 2. ముదించినవాడు.

కుళేశయము. సం. వి. ఆ. న. వద్దము, తామర.

కుషీ, ఖుషీ. హిం. వి. సంతోషము.

కుష్టుము. సం. వి. ఆ. న. 1. వ్యాధివిశేషము, పులుము;

2. చెంగల్యోక్తు. పుం. వివశేదము.

కుసి. దే. వి. గండియందు జొప్పించుటకుగాను

సన్నగాఢెక్కిన మంచపుపట్టెలోనగువానిని

వర. “గీ. కూలినప్పడరయంగు నుల్లెవిలుగును.”

కుసిగుంపులు. దే. వి. బ. శ్రమము, బాధ. “నీ. కుసి

గుంపులిడకేగు కొన్నయంగడిలోన మాలుచేరి

ములేరెముజావాణి.” చంద్ర.

కుసిలింఛే. దే. అ. క్రి. అత్తప్తిచే దుఃఖించు.

కుసిలింత. దే. వి. అత్తప్తిచే దుఃఖించుట.

కుసిని. అన్య. దే. వి. వంటయిల్లు.

కుసీదము. సం. వి. ఆ. న. వడ్డికిచ్చి జీవనముచేయు

ట. విణ. డు. వడ్డికిచ్చి జీవనముచేయువాడు.

కుసీదికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వడ్డికిచ్చి జీవనము

చేయువాడు.

కుసుంభము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుసుమపువ్వు; 2. బ.

గారు. పుం. కమండలపు.

కుసుంభరాగము. సం. వి. ఆ. పుం. బయటికిమాత్రి

ము విశేషముగాఢనబడి లోపల బొత్తిగాలేని

అనురాగము. (చూ. పూర్వరాగము.)

కుసుమ. యు. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. వన్య

విశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. “మ. సాంధిఁదే

ర్చినతీగమల్లియలు ఖర్జూరంబులుం బుష్పహం

జరులుకొమామిడిగుత్తులుకొ గుసుములకొ నె

పెంగలుకొబచ్చగ, న్నెరుపూఁబాళలుగల్గిలొ

జనముకాంతిందారుముల్ నూపిచే, లరుదాకొన

గుఱూపుదోటల బలకానీకదంభంబునకొ.”

ఆము. ౧, ఆ. — వై. 1. కుసుంభపుష్పము;

“నీ. పసిడికమ్మలతోడి కుసుమపూసన్నియ ని

ద్దంపుఱుట్టంబు నెఱయగట్టి.” కాశీ. 2, ఆ.

2. కుసుంభవర్ణము*. “ఎ. గీ. కుసుదాకరమున

నుండిక్రొత్తవిరియు, కమలపంధంబులకు వేడ్క

గాపువచ్చు, కొదమతుమైదకడక్కెగుసుమ
వెట్టె, నభివవందెనప్రథమ సంద్యాగమంబు.”
వై. ౮, ఆ.

కుసుమము. ఉభ. వై. వి. కుసుంభవర్ణము*. “క. కుసు
మంబుదినవిధమున, బసుపునహత్తించినట్లుబంగా
రమునక, బసనిచ్చినగతిసంద్యా, వసరంబుననిం
గియరుణవర్ణంబయ్యెన్.” వై. ౮, ఆ.—దే. బ.
ధాన్యనిశేషము. “నీ. బలతిగమల్లెలుపాల్జించి
తిమి చాల గుసుమములే చేలుకగా గూర్చలే
మె.” కవి. ౧, ఆ.—సం. వి. ఆ. న. 1. పువ్వు;
2. కంటితెవులు; 3. స్త్రీరజస్సు; 4. పండు.

గుసుమాంజనము. సం. వి. ఆ. న. పుష్పాంజనము.
కుసుమ. దే. వి. పుండునందలి మొలక.

కుసుమేషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మృగ్గుడు, మరుడు.
కుసుమ. దే. ఆ. క్రి. కునీలియ.

కుసులము. సం. వి. ఆ. పుం. ధాన్యముంచెడుగరిసె,
కున్నతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నికృతి, కుట్టిరభావము.

కుస్తరించే. దే. స. క్రి. 1. ఊటడించు; “గీ. స్వాగ
తముచేయునేనాకుఁజంద్రమాళి, కాంక్షితంబి
చ్చునేనాకుఁ గాళగతుడు, కాశిలోబడ్డహన
భంగంబుమాయ, గుస్తరించు నెననుశాలి కుంభ
జన్మ.” భీ. 3, ఆ.—2. సమాధానపఱచు; “పం
చభరవిధగౌడలకుభాసమునేగతిఁ గుస్తరింతు.”

విక్ర. ౬, ఆ.—3. సహించు; “నీ. సీమంతపథ
మునఁజేర్చుక్కసమించి కురులవైఁజన్ని పూగు
స్తరించి.” కాశీ. 2, ఆ.—4. చఱచు. “చ. కనఁ
దగుతెల్లమానికపుఁ గవ్వలనొప్పెడు చప్పరాల
లోఁ, దనపాడవైననీడఁగని తాళకయేనుఁగటం
చుఁగొమ్మలక, జెనకఁగవచ్చికోటపయిఁ జేసిన
ముత్తెపు సింగపుంగుమిక్, గనుఁగొని తాటువే
ల్చువొరగొరతఁ డొదలఁగుస్తరింపఁగన్.” య.
౧, ఆ.

కుస్తుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాన్యాకము, కొత్తిమిరి.

కుస్తుంబురువు. సం. వి. ఉ. న. —వై.—

కుస్తుండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు. సముద్రుఁ
డు. (ఆని కొందఱు.)

కుహకము. సం. వి. ఆ. పుం. వంచన, మోసము.

కుహలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జూరుడు, అంకుమగడు.

కుహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆర్థాపేక్షచేతనగు కపట
చర్య. ఆ. పుం. ము. 1. ఎలక; 2. పాము. విగ.

కున్నగలది.

కుహరము. సం. వి. ఆ. న. 1. గుహ; 2. బెజ్జెము. పుం.
ఒకానొకపాము.

కుహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలే. “దిక్పథవాటికుహ
ళంబ్రతిధ్వనులుసంపాదించ.” వై. ౫, ఆ.

కుహళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పోకపాత్తి. (చూ. పాత్తి
మాడవయర్థము.)

కుహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుహళయొక్కరూపాం
తరము. “కాహళీతుకుహళాన్యాత్.” ఆ. పా.

ప్ర. నాట్య.

కుహపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ కానరాని
యమావాస్య; 2. కోకిలధ్వని.

కుహేళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమిక, మాడమంచు.

కుళాయ. వై. వి. కుళాయయొక్కరూపాంతరము. “క.
ఉరములమణిహారంబులు, కరములఁగటకాంగుళి
యక ప్రముఖములక, శిరములమిసిమికుళాయ
లు, ధరియించెలంగిరిభిలతరుచరముఖ్యల్.”

ఉ. రా. ౫, ఆ.

కులింగము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిపిచ్చుక.

కులీరము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్పటకము, ఎండ్రకాయ.

కుళుత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉలపలు.

కుళుత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనుపాలవిత్తులు.

కుళువు. దే. వి. ఉంగరమునకుఁబొదిగెడు విశాలమ
గుమణివిశేషము. “చ. సరిజనంభవుండుపురసా
రసగేహినికికారించుచు, చెయ్యగునీలపుంగుళు
పుచెక్కినమేలిపసిండిముద్దులుం, గరమనమింటి
తోనొరయికకొగనపట్టెడుగోపురముగ్గర, ద్దు
రుతరికాతకుంభ రుచి గుంభిత సాలము పీట మీ
టగున్.” చంద్రా. ౧, ఆ.

కుళ్లా. వై. వి. కుళ్లాయయొక్కరూపాంతరము. “జి
గిపాంగుబురుసాపని బెడంగుగలకుళ్లా నింగికిఁద
శత్రులసంగ.” రా. వి. ౨, ఆ.

కుళ్లాయ. వై. వి. చటరచిత్రముకుటము. “క. తలగలి
గిన కుళ్లాయలు, కలవు.” సా. ౨, ఆ.

కుళ్లు. దే. ఆ. క్రి. కుళ్లుయొక్కరూపాంతరము.

కుళ్లుపోతు. దే. విగ. కుళ్లుపోతుయొక్కరూపాం
తరము.

కూ.

కూ. దే. అవ్య. పిలువఁగాఢపామరజనులెచ్చరించు
కొనుటయందు వచ్చును.

కూక. దే. వి. అజపు. “క. ఆచట మలమల మాడు
చు, గూడలు వెట్టుచును బయట గువలయను
రుల, త్తాకల నుండగ నీకీ, వీకక భుజియిం
ప దగునె విప్రవరణ్య.” శేష. ౧, ఆ.

కూకటి. వై. వి. 1. జాట్లు*; “గీ. వాడియైనకత్తి
వాటియమ్మనుగొని, పగతుళిరముచెక్కలెగయ
గొటిగి, నరులకెల్లజూడనవ్వగునట్లుగాఁ, గలయ
నైదుకూకటులనొనర్చె.” భార. ఆర. ౬, ఆ.
—2. పిల్లజాట్లు*; “నీ. ఉదకబిందుకలాపముట్టి
యుట్టిపడంగగర మొప్పుమద్దుకూకట్లతోడ.”
సం. “తోయార్తకాకపత్తగ్రమ్.” కాశీ. ౪,
ఆ.—విణ. ప్రధానము. “కూకటివేణితోగరు
లుకూడకమున్న.” కళా. ౧, ఆ. (ఇట్లు కూక
టివేరు. మొ.)

కూకటికుప్పె. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.
కూకటిమూగ. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, కళింగము.
కూకరించే. దే. అ. క్రి. కూకలువేయు. “రేచి
వారినిగూడరించిపోవు.” సత్య. ౪, ఆ.

కూత. దే. వి. కూయుట.
కూతకైదుపు. దే. వి. శంఖము.
కూతనేల. దే. వి. కొనునేల, క్రొశము.
కూతపట్టు. దే. వి. —పై.—
కూతవేటు. దే. వి. —పై.— “నీ. వినుమిచ్చటికిఁ
గూతవేటుదూరంబునఁ గలదొక్కప్రాదమునిర్ద
లజలంబు.” హరిశ్చ. 3, ఆ.

కూతురు. దే. వి. కొమార్త, పుత్రిక.
కూతురుబుడమ. దే. వి. ఏలావాలకము.
కూకీ. దే. వి. పారానతివిశేషము. (కొందఱు పా
స్వాంతముగాను వ్రాసియున్నారు.)
కూకు. దే. వి. పాలవిలుగుడు, ఆమిత. “నీ. ఆమి
త్తసంజయైయలరుగూకు.” ఆం. భా. ద్వ. బ.
కూకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వరుని సత్క
రించి యలంకృతురాలగు కూతునిచ్చువాడు.
కూకురుగుండగి. దే. వి. పక్షివిశేషము, దాత్య
హము.

కూచి. దే. విణ. 1. (యుద్ధయాత్రకు సైనికులు పా
చ్చికపడుటకై) యుద్ధవాద్యములను వాయిం
చుట; “వ. ఆప్యదుభయపార్వ్యవర్తలైబలసికల
నిశాలిలియున్న చంద్రాదులవిలోకించివయనం
బయిరండు పొండనిపంచి కూచినేయ నియమిం

చి.” చంద్రా. 3, ఆ.—2. వాడి. “ఉ. చూచక
టిక మనూభవుడుచొచ్చి పరస్పరవీక్షణంబు
ల, న్నూచి మెఱుంగుబల్ చిలుకుగోలపాలు
మెచ్చియెందునా, హాచనలేనియానరపరాత్తజాలం
జిగురాకుగత్తిచే, గాచుటలేక యవునటకొడా
డగక వడినజ్జునజ్జుగక.” చంద్రా. ౨, ఆ.
కూచిమారుడు. సం. వి. అ. పుం. పురుషబాకుల
నాల్గింటిలో నొక వాతివాడు.

కూచేము. దే. వి. 1. గూటము; 2. స్తంభము.
కూజో. హిం. వి. పాత్రవిశేషము.
కూటకము. సం. వి. అ. న. ఏడికొలలేని నాగలి,
గొడగ. పుం. వెండుకలకొప్ప.

కూటమి. దే. వి. 1. కూడిక; 2. మురతము.
కూటము. ఉభ. దే. వి. 1. కొలుపుకూటము; “క.
అలుకుడుమృగమదమనము, గ్గులువెట్టుడుక
ప్పరమునఁగుంకుమమునగో, డలుపూయుడుమ
ణిదామక, ములుగట్టుడు పెద్దకూటమునసాం
పారక.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. చోడి.
సం. వి. అ. పుం, న. 1. అమ్మ; 2. ఆకాశములో
నగునది; 3. కపటము; 4. కట్టు; 5. కొండకొమ్మ;
6. గవన; 7. గారడము; 8. దుఃఖము; 9. ప్రో
గు; 10. బొంకు; 11. బోను; 12. సంపెట. పుం.
1. ఇల్లు; 2. విలగిన కొమ్మగల యెద్దు.

కూటకాల్పలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొండమూరుగి.
కూటస్థు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎల్లకాలము నొ
క్కరూపయియుండెడునది. (ఆకాశాదికము.)
కూటాగారము. సం. వి. అ. న. మేడమీడి యిల్లు.
కూటాము. దే. వి. కూటముయొక్కరూపాంతరము.
కూటిసీట్లు. దే. వి. బ. పుల్లసీట్లు, ఆరవాళము.
కూటిముత్త్యము. ద్వ. వి. మనుష్యులచే జేయబడు
నట్టి ఒకదినను ముత్త్యము.

కూటు. దే. వి. ధాన్యముంచుటకు వెంటితోనేర్పక
చెడు గరిపె.

కూటుడు. సం. వి. అ. పుం. తాయిలొలుచువా
డు, కాసీడు.

కూటున. దే. వి. 1. గుంపు; “క. తొవలారకొదమ
జక్కన, కవలారకడిందిసోయగవుడు మైదకా
టువలారమిరిపుడుమా, నవలారతనంబుజూచి
నారేచెపుడా.” అచ్చే. ఆర. కాం.—2. ప్రోగ.
“క. పిటిపాటిరాగరు, హటకతాటంకుమేమే

యాభరణంబుల్, కూటువలంగనిడియెదనిక, జో
టీకూటాడిముద్దుచూపంగదజే." రసి. 3, ఆ.
కూటువమూక. దే. వి. ప్రోత్సహపఱచి యక్క
డక్కడవెదకి తెచ్చిన పిటికిబలము. "చ. అడవు
లగొండలంబడి మహాపదరూపటి చన్నవారిని,
ప్పుడుకొనివచ్చి కృష్ణుడొక ప్రోవుగఁగూటువ
మూకఁగూర్చినకా." భార. ఉద్యో. 2, ఆ.
కూటువు. దే. వి. 1. గుంపు; "నీ. చవులతోఁజెందొ
వపువులతోనసలుబుట్టువులతోఁ జీలుకకూటు
వులతోడ." అచ్చ. ఆర. కాం. — 2. ప్రోగు. (చూ.
కూటువ.)
కూడ. దే. ద్ర. సహితమనునర్థమును దెలుపునది. "వ.
కృష్ణుండుపూతనచన్నబాలతోడంగూడఁబ్రా
ణంబులుక్రోలుటయను." వి. పు. 2, ఆ.
కూడబుడు. ద్వ. అ. క్రి. (కూడక + పడు.) చేరు.
"క. ఇత్రైజుఁగునసభలోపలఁ, దత్తమునఁగూడఁ
బడినదర్శితసామం, తోత్తములలోనవివదుఁడు,
మత్తెద్దిపలీలమునకుమండనిటులనుకా." ఉ. హ
రి. ౫. ఆ. (స్వార్థమున పడు.)
కూడఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (కూడక + పెట్టు.) 1. చేర్పు;
"క. కట్టకమడువకయెరులకుఁ, బెట్టకతమతండ్రి
కూడఁబెట్టినసిరిదాఁ, గట్టియుఁగుడివియు సెరు
లకుఁ, బెట్టియుఁదనయిచ్చ వెచ్చపెట్టఁదలంచకా." విక్ర. ౨, ఆ. — 2. తార్పు.
కూడముట్టు. దే. స. క్రి. తలుముకొనిపోవు.
కూడలి. దే. వి. రెంటిమూటికూడిక. (కూడలిత్రోవ.)
కూడలితాయి. దే. వి. ఎల్లతాయి.
కూడలివాయి. ద్వ. వి. రెండు పంచలుచేరెడు మూల
నేర్పఱచిన నీటిదారి.
కూడిక. దే. వి. చేరిక, సంయోగము.
కూడు. దే. అ. క్రి. తగు. "కూడునెసమయంబుద
ప్పగ." భార. కాం. ౧, ఆ. — స. క్రి. పొందు.
అం, ప్రే. కూర్పు. (తెక్కఁగూడు, మతిఁగూ
డు.) — వి. అన్నము.
కూడుదల. దే. వి. లాభము.
కూణి. సం. విరా. ఇ. కుణియొక్కరూపాంతరము.
కూన. వై. వి. 1. పిల్ల; 2. బిడ్డ. "క. కూనలఁగానలకుఁ
బనువుకొననెరుతునే." అచ్చ. బాల. కాం.
కూనగుంత. వై. వి. మీటమొదలు ఆనెడు పల్లము.
"గీ. మానుమీటుగ నెగయ గోమాయపప్పు, డేక
కాళప్రమామట్టెగనికూన, గుంతలోబడిగుడ్డు

వెల్పుఁజూక నాలుగిదిమడిసె." పం.
కూని, ఖాని. పిం.
కూపకము. సం. వి. అ. పుం. 2. వి
టీదిమిగి.
కూపము. స.
3. ఓడ.
కూపారము.
రహరహము.
యనిఁడుంటువు.
కూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుప్పె; 2. గాజుకుప్పె.
కూపెట్టు. దే. అ. క్రి. (కూయి + పెట్టు.) 1. అఱ
చు; "క. తాఁపించెధనదునధనముఁ, గూపెట్టఁగఁ
గాలకంబుకొడును." కాశీ. 2, ఆ. — 2. మొఱ
యిడు. "క. విషముతో కూపెట్టినవినితీర్చుము." ఆము. ౪, ఆ.
కూరము. సం. వి. అ. పుం. బండికొగ. విరా. మ
నోజ్జము.
కూయి. దే. వి. 1. మొఱ; "గీ. అకటయాఁడుకూయి
నాలకూయినిలాఁతి, వారికైననరయవలయునని
న." భార. విరా. ౨, ఆ. — 2. రక్షణము. "చ. అసము
నమోఁదెలుంగక మహాగ్రహవృత్తిఁగడంగిచెచ్చె
రకా, బనులకుఁగూయిగాఁజనియెఁబాపడు." భార. విరా. ౫, ఆ.
కూయు. దే. అ. క్రి. 1. అఱచు; 2. మొఱపెట్టు.
కూర. వై. వి. 1. వ్యంజనము; 2. తోటకూరవంకా
యలోనగునది.*
కూరట. దే. వి. పారలట.
కూరపసుపు. దే. వి. కూరలలోచేర్చెడు పసుపు.
కూరము. సం. వి. అ. న. అన్నము, వంటకము.
కూరాడు. దే. వి. కాచిన కలి.
కూరిచి. దే. అవ్య. ఉద్దేశార్థమునందు ద్వితియావిభక్తి
తో చేరివచ్చునది. (రామునిగూరిచి, సోమునిఁ
గూరిచి.) (రూ. కూర్చి.)
కూరిమి. దే. వి. చెలిమి, స్నేహము, (రూ.) కూర్చి.
కూరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. శోకము, గూ
రకగద్గదిక నెలుఁగుకుత్తుకడగులకా." భార. భీ
ష్మ. ౨, ఆ. — 2. దుస్సహివు. "వాడికైదువులో
కూరఁగ నాటివకా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. —
స. క్రి. పొందు. "కుజులుబుద్ధిఁగూరుదురు." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

దటగఁగిట మేలుకొల్పఁగా, జాలకయ్యత్తడ
క్లిప్త విచారములొందఁగనూరకుండునా, కూశుఁ
డుకామరాజ్యమునకుఁ వెలిగాఁడె తలంచుమా
డఁగఁ." యో. అ, ఆ.

కృ.

కృకగాము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కక్తైర.
కృకము. సం. వి. అ. పుం. కంఠనాళము, బొండుగు.
కృకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యువవాయు
పు; (చూ. వాయుపు.) 2. కక్తైర.
కృకలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊసర వెల్లి;
2. తొండ.
కృకవాకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కోడి; 2. మయి
లచాయలొడ; 3. నెమలి.
కృకాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెడతల. పెడతలయం
దలి ముచ్చిలిగుంట. (అని కొందఱు.)
కృప్రము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. బాధ;
3. సాంతపనాదివ్రతము.
కృతకము. సం. వి. అ. అ. అ. మనుష్యులచే
జేయబడినది, కృత్రిమము.
కృతకర్షుడు. సం. వి. అ. (న. ఈ. న.) నేర్పరి.
కృతకాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. క్రిడించుటకొఱకు
నేర్పఱపబడిన పర్వతము. చేతకట్టు.
కృతకృత్తుడు. సం. వి. అ. అ. అ. కృతార్థుడు.
కృతక్షుడు. సం. వి. అ. అ. అ. చేసినమేలు
ముఱచినవాడు.
కృతజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసము, కుక్క.
కృతజ్ఞుడు. సం. వి. అ. అ. అ. చేసినమేలు తల
చువాడు.
కృతపడు. వి. అ. క్రి. (కృతము+పడు.) 1. కడచు;
"వ. దేవావగచినం గృతపడినకార్యంబు క్రమ
బంబాడమునే." భార. కర్ణ. ౧. ఆ.—2. విడబ
డు. "నీ. సురకరులొద్ది ద్రుఢియించు నేనికొ
దమలగృతపడ్డకొదమలొక్కొ." మార్క. ౧. ఆ.
కృతపుంజుడు. సం. వి. అ. అ. అ. గుఱితప్పుక
యేయువాడు, కృతహస్తుడు.
కృతమాలకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగూబ.
కృతమాలము. సం. వి. అ. పుం. తేలీ.
కృతము. సం. వి. అ. న. ఒక యుగము, క్రి. వి. అ.
చెల్లు. వి. అ. చేయబడినది; 2. నొప్పింపబడినది.
కృతములు. సం. వి. అ. అ. అ. నేర్పరి.

కృతలక్షణుడు. సం. వి. అ. అ. అ. గుఱములచే
తఁ బ్రసిద్ధిజేసినవాడు.
కృతసాపత్నిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అధ్యాపక, మొద
టి పెండ్లాము.
కృతహస్తుడు. సం. వి. అ. అ. అ. 1. గుఱితప్పుక
యేయువాడు; 2. నేర్పరి.
కృతాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభకర్తము;
2. భాగ్యము; 3. సిద్ధాంతము.
కృతాంతుడు. సం. వి. అ. పుం. యముడు, జోనుడు.
కృతార్థుడు. సం. వి. అ. అ. అ. నెఱవేరినపని
గలవాడు, ధన్యుడు.
కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ప్రబంధము;
3. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 4. నెప్పిం
చుట. న. పుం. చదువరి. వి. 1. నెఱవేరినపని
గలవాడు; 2. నేర్పరి.
కృతుడు. సం. వి. అ. పుం. కడుపుకూటివాడు.
కృత్రము. సం. వి. అ. అ. అ. చేదంపబడినది.
కృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తోలు; 2. ఒకానొక
దేవత; 3. చెట్టుపైపట్ట; 4. బుడేపత్తి.
కృత్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ.
నక్షత్రము.)
కృత్తివాసుడు. సం. వి. న. పుం. శివుడు, ముక్తంటి.
కృత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ఒకానొక
దేవత. అ. న. మ. పని. వి. ధనాదులచే చేదిం
పడగినది. (శత్రుగృహాది.)
కృత్రిమధూపకము. సం. వి. అ. పుం. అనేక పరిమళ
వస్తువులు కూర్చిచేసిన ధూపము.
కృత్రిమము. సం. వి. అ. న. ఉప్పుదినుసు. పుం. చిల్ల
మడ్డి. వి. మనుష్యులచే జేయబడినది.
కృత్స్నము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. నీళ్లు.
వి. అంతయు.
కృవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. దయ, కనికరము.
కృవణము. సం. వి. అ. పుం. పురుగు.
కృవణుడు. సం. వి. అ. అ. అ. 1. లోభి; 2. కు
ల్లితుడు.
కృపాణము. సం. వి. అ. పుం. కరవాలము, కత్తి.
కృపాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తి; 2. కక్తైర.
కృపాకుపు. సం. వి. అ. కనికరముగలవాడు.
కృపీటము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. నీళ్లు.
కృపీటయాని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.
కృపుడు. సం. వి. అ. పుం. ద్రోణుని మఱది.

కృమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు; 2. చెట్టుమీడి నల్లపురుగు; 3. లక్క.

కృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బక్క; 2. సన్నము.

కృశానువు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కృశానులేతనుడు. సం. వి. న. పుం. శివుడు.

కృశాశ్వ. సం. వి. న్. పుం. నటుడు, నట్టువుడు.

కృశింజీ. సం. ఆ. క్రి. 1. బక్కటిల్లు; 2. సన్న గిల్లు.

కృషకము. సం. వి. అ. పుం. కట్టు, (యా.) కృషికము.

కృషాణుడు. సం. వి. అ. పుం. నేద్యకాడు.

కృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేద్యము, కరిసనము.

కృషికుడు. సం. వి. అ. పుం. నేద్యకాడు, (యా.) కృషకుడు.

కృషీవలుడు. సం. వి. అ. పుం. — పై. —

కృష్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒకపారిదున్నబడినది; (నేల.) 2. ఈడువబడినది.

కృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దుక్కి. పుం. చగువరి.

కృష్ణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయేలు; 2. ద్రౌపది; 3. ద్రాక్షి; 4. నీలి; 5. పిప్పలి; అ. న. ము. 1. ఇనుము; 2. మిరియము. పుం. 1. నలుపు; 2. కాకి; 3. కోకిలము; 4. దున్న; 5. కృష్ణపక్షము; 6. నల్లనికడుపుగలమందపిచ్చక, విణ. నల్లనిది.

కృష్ణకర్షుడు. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) దురాచారుడు.

కృష్ణపాకఫలము. సం. వి. అ. పుం. కలివే.

కృష్ణపాక. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లగురింజ.

కృష్ణఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. కారుగచ్చి.

కృష్ణభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలుకకోహిణి.

కృష్ణల. సం. వి. అ. స్త్రీ. గురిజి.

కృష్ణలోహితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపుమించగలనినయెలుపు. విణ. నలుపుమించగలనినయెలుపుగలది.

కృష్ణవర్ణ. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని; 2. దురాచారుడు; 3. రాహువు.

కృష్ణవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమైరాకుతీగ, నల్లతీగ.

కృష్ణవృంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కలిగిట్టు; 2. కారుమినుము.

కృష్ణపారకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లవెదురు.

కృష్ణపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లయిట్టి; 2. ఇరుగుడు; 3. జెముడు. (యా. కృష్ణకారము.)

కృష్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తదిడులు; 2. నల్లనలు; 3. నల్లపిచ్చక.

కృష్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. అర్జునుడు; 3. వ్యాసుడు.

కృశరము. సం. వి. అ. న. 1. పులగము; 2. శ్రాద్ధమున నిమంత్రితులకు అభ్యంజనకాలమందు కలిపియిచ్చేడు నువ్వులు బెల్లము.

కృష్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏర్పాటుచేయబడినది.

కృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏర్పాటు.

కె.

కె. దే. విణ. వృత్తియందు కెంపుశబ్దమునకు మీడినద్యములు లోపింపగా మిగిలినరూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరమగునపుడు నుమాగమును తదితరములు పరమగునపుడు మీడిదానికి ద్వితీయమునవచ్చును. కెంగేలు, కెంజేడ, కెంజోయ, కెంజిగి, కెంజిగురు, కెండలిరు, కెండగుతు, కెందామర, కెందోవ, కెంబట్టు, కెంబువ్వు, కెంబెదవి, కెన్నురువు, కెమ్మక్క, కెమ్మి. మొ.)

కెందమ్మి. ద్వ. వి. (కెంపు+తమ్మి.) ఎట్టదామర.

కెంపు. దే. వి. 1. పుద్గరాగమణి; 2. ఎలుపు, “క. ఇనుడుతనకడకునేతెం, చినరాగముబొందుట దియుచితమనగాకెం, పునమెఱసిపశ్చిమాశా, గనజనసంభావనములగౌరవమందె.” భార. వి.

రా. ౨, ఆ. — విణ. ఎట్టనిది. “చ. కనుగొని కుంకుమంపుఁ దిలకంబుగదిదిరికెంపుబుప్పాడు.”

చమ. ౧, ఆ. (ఈ యర్థమున వృత్తియందు గొన్నియెడల నంత్యవిష్ణులోపము. చూ. కెం.)

కెంపుకంటి. దే. వి. (కెంపు+కన్ను.) కోయిల.

కెంపుగాము. ద్వ. వి. గ్రహవిశేషము, అంగారకుడు.

కెంపునవతు. ద్వ. వి. నత్తత్రవిశేషము, స్వాతి.

కడ. దే. వి. పార్శ్వము. “గీ. కృపుడువృషసేనుడునువారికడనకూడి, పార్థుతనువునదూపులఱుపిరి.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.

కడపు. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; “చ. మిడుకమదగ్రజవృణకమీడికిగట్టుకపోయి బావిలోఁ గడపితివి.” జై. 3, ఆ. — 2. ద్రోయు; “క. ఒకతూపునఘుపీరుడు, మకరాకరమధ్యసీమబారిమగురాం, తకుబడఁగడపి.” రామా. ౪, ఆ.

— 3. చంపు. “నిర్దూలంబుగ శత్రులం గడపి.” ద్వా. ౮, ఆ.

కడయిక. దే. వి. 1. పడుట; 2. చాపు.

కడయు. దే. అ. క్రి. 1. పడు; “నీ. వరములువడయం గల్గరములకడయంగబుట్టికంతుడువీరపాలఁ గనియె.” ఉ. హరి. ౨. ఆ. — 2. చచ్చు.

కడవు. దే. వి. పాలు, పతనము.

కలకొట్టు. దే. అ. క్రి. (కరలు + కొట్టు) కలకలకూయు.

కరలియాడు. దే. అ. క్రి. (కరలి + అడు) చెలరేగు.

“గీ. బాణాసురుండు, దనుజనుందరీసహితుడై మనసులోనఁ, గెరలియాడుచుమధుపానకేళికే లి. యాహవముగోరుచుండె.” ఉ. హరి. ౫. ఆ.

కరలు. దే. అ. క్రి. 1. ఆతిశయించు; “కరలుకో ర్గుల.” స్వా. ౬. ఆ. — 2. ఆగ్రహించు; “క.

వసుధేశమక్కుడుస్సిన, పసరముక్రియఁగెరలి

తిట్టెబక్కుబుడి.” స్వా. ౬. ఆ. — 3. కూయు;

“ఎ, గీ. ప్రమదమునఁదేటులెలుగెత్తిపాడుచో

ట, కారికలనంగకాస్త్రముల్ చదువుచోటఁ, గీరక

లకంకములుక్రివికరలుచోటఁ, బావురముల

రిజంబులుపలుకుచోట.” స్వా. 3. ఆ. — 4. వి

బృంభించు; “మహాసగ్ధర. హరిద్రగ్రలీలంగె

రలెనతడసంక్లిప్తదోర్దండకందూ, యనఘోర

స్ఫారవీరాహవముతనకునభ్యగ్రమైతోచెనం

చున్.” హరి. ఉ. ౭. ఆ. — 5. సంభ్రమించు. “ద్వి.

వరకపీంధ్రులుమహావంశవర్ధనులు, కెరలిపాటు

దురప్రాకృతులచందమున.” రా. యు. కాం.

కరలుచు. దే. ప్రే. కరలఁజేయు.

కరలువొడుచు. దే. అ. క్రి. (కరలు + పాడుచు.)

1. చదిట్లు; “గీ. గరిమనీరీతిమెల్లఁగెరలువొడిచి,

చెలగియాడంగ.” భాగ. ౫. స్కం. ౧. ఆ. —

2. విబృంభించు. “గీ. అతనిచేతనున్నయమృత

కుంభముఁజూచి, కరలువొడిచిసురలగికురువెట్టి,

పుచ్చుకొనిరియసురపుంగవులెల్లను, మాలులేక

బలిమిమానవేంద్ర.” భాగ. ౮. స్కం.

కెలను. దే. స. క్రి. 1. కలపెట్టు; “వ. ఇందులకుం

బొందుపడుప్రత్యుత్తరంబుల పినింగెలంకినబుద్ధి

భంబుగానింతకంటె నేమేమియబద్ధంబులువి

నెంబడునొ.” ఆము. ౬. ఆ. — 2. పెల్లగింఁ.

“ధనుకన్నులుకలకె.” కాశీ. ౭. ఆ. — 3. 1. ది

క్కు; “వ. కురిసెఁబ్రచండవృష్టి ఘనఘోషము

లెల్లకలకులకాభయం, కరములుగా.” భార. ఆర.

3. ఆ. — 2. పార్శ్వము.

కెలను. దే. వి. 1. దిక్కు; 2. పార్శ్వము. (రూ.)

కెలను.

కెలయు. దే. అ. క్రి. విబృంభించు. “ద్వి. కెలయు చునినునీవేర్తింఁచుకొనెడు, కులజుండుతనుదా నకొనియాడుకొనునె.” రా. ఆర. కాం.

కెలవు. దే. వి. అనురాగము. “క. పలుపురకొకభా

మినివై, దలపునునొకవారసతికిఁదగఁబలుపు

రవై, వలపునుమ్మగవిహగాదుల, కెలవురసాభాస

మయ్యెఱితిన్లెట్లన్నన్.” కా. 3. ఆ.

కెలసము. దే. వి. అక్కఱ, పని. “వ. ఇంతటికెలసం

బుఁదీర్చునైననువలదే.” భార. ఆర. ౬. ఆ. “ఉ.

ఏనునీ, చుట్టువైభుజాబలుసుంపుననీకెలసం

బుఁదీర్చుదన్.” భార. ఆర. ౫. ఆ.

కెల్లగింఁ. దే. స. క్రి. 1. పెల్లగింఁ; 2. రేఁ.

కెళ్ళకులి. వై. వి. కేశాకూళియొక్కరూపాంతరము.

“నీ. ఈకేశకులిలోననెలనాగప్రాదిరాయంచల

కవలనిందించియాడె.” ఘ. ౭. ఆ.

కెళ్ళవు. దే. వి. దూరము. “క. అనఘుఁడుసత్యమె

రూపై, జనియించినవాఁడువీఁ డసాధ్యుండినే,

శనుబ్రద్యున్నాదులనిట, నునిచి మనము కెళ్ళవు

తోలగి యుండుదమనున్.” శై. ౫. ఆ.

(“క. అంగననిచినబాహువులుంగొనును నేర్ప

రించు లోకములకుర. త్నంగదకాంచీభేదము,

లుంగెళ్ళవులనడిమియునుకులన్ నూగారున్.”

ఆము. ౫. ఆ. ఇందుకెళ్ళవులఅనుపాతముతప్ఫ.

కెలకుల అని యుండునని తోచెడి.)

కేశాకులి. వై. వి. కేశాకూళియొక్కరూపాంతరము.

“నీ. ఈకేశాకుళిచెంతరాకెందుబింబాన్య తివిరి

యంచకునడలే దిద్దుచుండె.” రసి. 3. ఆ.

కేశాకూలి. వై. వి. — వై. —

కే.

కే. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణము. “క. నాయంటంబదికడ

వల. నేయిపెరుగుపాలుఁద్రావినీ ప్రియతనయుం,

డోయమ్మకడవలన్నియుం, గేయనిబోగిలెద్రో

చికేరుచువచ్చెన్.” హరి. పూ. ౫. ఆ.

కేక. ఉభ. దే. వి. పెద్దకూత. సం. అ. స్త్రీ. నెమలికూత.

కేకయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కేకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను; 2. పెల్లకన్ను.

కేకరింఁ. ఉభ. దే. అ. క్రి. 1. కేకలువేయు; “ద్వి.

క్రీడించిములయుఁగేకరించుచును.” నవ. 3,

భా. — 2. సకిలించునట్లు కట్టించు. — సం. స. క్రి.

కటాక్షించు. “గీ. ఇంద్రునిదిక్కు, గేకరించి

యుజ్జాడకృష్ణుడవలి, తాననుండయియుం
డెనాదరమున." హరి. పూ. 2, ఆ.

కేకరిత. దే. వి. 1. కేకలువేయుట; 2. గొంతడుపు
తీటుటకు సకిలించునట్లు శబ్దించుట. "నీ. ఒదవె
డుగాద్దద్యమదటాటునబల్కరింపబుట్టెడుకే
కరితచెలుప." ఆము. ౫, ఆ.

కేకరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) మెల్లకంటివాడు.

కేకి. సం. వి. క్. పుం. మయూరము, నెమలి.

కేకిసలు. దే. వి. బ. 1. చప్పట్లు; "ఎ. గీ. అనుచున
వ్యవసరస్తాపలాడుకొనుచు, కేకిసలుకొట్టు
చునువడిగేకలిడుచు, ననిమిషంగనలత్రిపోవన
ముఁగొచ్చి, వచ్చియచ్చట భూదేవవరునిఁగాం
చి." కేష. ౧, ఆ. - 2. అంజలులు. "రగడ. శ్వే
తాద్రిస్థలిసింహలోచనున, కెలమినిగేకిసలిచ్చు
చుభక్తిని," హంస. ౪, ఆ. "గీ. కిసలములకేలయిం
తకేకిసలముసల." బహు. ౨, ఆ.

కేటత్రాడు. దే. వి. యమపాశము. "క. పితరదొరకే
టత్రాటక, జతనంబునఁదివియ." నీలా. ౧, ఆ.

కేటాయించు, ఖేటాయించు. గ్రా. క్రి. వేటు
పలుచు.

కేడ. దే. విణ. ధూర్జడు.

కేడించు. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. క్రేడించుయొక్క
రూపాంతరము.

కేడము. వై. వి. డాలువాలు, ఖేటకము.

కేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చేపూమొగలి, గేదగిళి.

కేతనము. సం. వి. ఆ. న. 1. టెక్కిము; 2. గులుతు;
3. ఇల్లు; 4. నిమంత్రణము.

కేతుమాలము. సం. వి. ఆ. న. ఒకపర్వము. (చూ. పర్వము.)

కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకగ్రహము; (చూ.
గ్రహము.) 2. టెక్కిము; 3. గులుతు; 4. అగ్ని;

5. కాంతి; 6. ధూమకేతువు.

కేదరము. సం. వి. ఆ. పుం. కేదారముయొక్కరూ
పాంతరము.

కేదారము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పరిమడి. పుం.

1. కొండ; 2. పాదు; 3. ఒకానొక పుణ్య
క్షేత్రము.

కేదారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కివుడు, ముక్కంటి.

కేనిపాతకము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) అరిత్రము.

కేసుము. సం. వి. ఆ. న. పులిపిరికాయ.

కేయూరము. సం. వి. ఆ. న. అంగదము, బాహుపురి.

కేరజేము. వై. వి. ఒకానొకపక్షి. "నీ. మూలసంధు
లనుండి మూల్గుదాబలక్రందు గుంపు కేరజేవుక
య్యపురొదలు." చంద్రా. ౨, ఆ. (దీని నా
కానొక యాధునికకవి కేర్జమని ప్రయోగిం
నాడు.)

కేరడము. దే. వి. 1. ఉపేక్ష; "నీ. అయ్యింతిశనపా
వలందు మిక్కిలికూర్చి బెరయసంజ్ఞాదేవిబిడ్డలైన
మువ్వరను గేరడమునేయ." హరి. పూ. ౧, ఆ.

- 2. తిరస్కారము; "నీ. అద్వైతమునునునినద్విరా
యెటుచూతుననక కేరడ మెవ్వడెలవరించు." ఉ.

హరి. ౫, ఆ. - 3. తిరస్కారపుమాట; "ఉ. బాడబ
శూరునింజెనకుపార్శివ్రతెవ్వరలంచుఁగేరడం, బా
డబలాయిదేటివడమంచు భృగుూద్వహగర్భవా

ర్షికి, బాడబమాప్రతాపముగనంబడఁజేసి." ఉ.

రా. ౧, ఆ. - 4. వంకరమాట. "గీ. తప్పగల
భర్తప్రాలసోత్రాపనఫణితి, గేరడములాడునతి

మధ్యధర." కా. ౨, ఆ.

కేరడించు. దే. స. క్రి. వక్రముచేయు. "నీ. భ్రమ
రకంబులచిక్కు వాపవేయననింక శ్రమరకంబుల

చిక్కువాయుననుచు, బృథులకుచంబులబ్ధించ
కేయనబృథులకుచ ప్రకాశకాలంబటంచు, గ

రఁగెఁబోవరతిలకంబననున్న హకలనగరఁగునర
తిలకమునుచు, గడు మొరయింపకేటకంబులన

ప్రాయుఁగటకముల్ శుభయత్న గరిమననుచు,
జెలిపలుకుఁగేరడించుచు." వసు. ౫, ఆ.

కేరళము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.

కేరించు. దే. ఆ. క్రి. విశృంభించు. "మ. పూవుఁదే
గెగుడెందావలరాచయొంటరికడుంగేరించుచుః

జిమ్మినక." య. ౫, ఆ.

కేరు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; "క. భృత్యులదే
ర్పరులైనయ, మాత్యులకన్యని ప్రమోదమతింక

లజన, స్తుత్యముగమంగళోచిత, కృత్యములొన
రింపుడనినఁగేరుచువారుక." రుక్మి. ౨, ఆ. -

2. కుతూహలపడు; "హరిగనవచ్చెఁగేరుచుక." రుక్మి. ౫, ఆ. - 3. విశృంభించు. "కువలయాభిళి

పాటలువాడినంగరంబలరుచుఁగేరికేరెనను." కి

రా. ౬, ఆ. - ౪. క్రి. 1. తిరస్కరించు; "క. రఁగు
గనెన్నడుమునని, న్నుంగేరెనటంచుఁగినుకనా

ల్కానగరితక, మ్రింగితివొనిక్కంబుగ, నీంగ
మకలచంద మెల్లజెపుమాసరకక." అచ్చే. ఆ.

కాం.—2. పరిహసించు. “వ. సంగడిలరజీరువారును సంగరభీరులంగేరువారును.” పా. ౪, ఆ.

కేరువు. దే. వి. విజృంభణము. “క. గారాబునఁబెరిగినతృం, గారాంబుధిగానిగడునుగా దొకనాఁడుకా, శేరువులగానిఁబెట్టెడు, నూరానుతమాడనూననుకుమారనుమీ.” పాంచా. ౫, ఆ.

కేలు. వై. వి. ఏ. 1. చేయు; 2. తొండము. “కరినాథుకేల్నిడుదకొమ్మలతో బెరయంగఁద్రుంప.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

కేలుమొగ్గ. వై. వి. చేమాడ్పు, అంజలిబంధము. కేవడము. వై. వి. కేడెముయొక్కరూపాంతరము.

“నీ. మిహిపసిండిపంబుజా మొహదాకలంకునరావుగుజ్జరివన్నె కేవడంబు.” న్యా. ౪, ఆ.

కేవరి. దే. వి. (కేవు+అరి) కేవువుచ్చుకొనువాఁడు. కేవలము. సం. వి. అ. న. నిర్ణయింపఁబడినది. విణ.

1. అంత; 2. ఒకటి. కేవలఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమాత్మ.

కేవు. దే. వి. ఓడకీచెచ్చుకుూలి. కేశకారము. సం. వి. అ. పుం. కరఫలము, గొఱపము.

కేశము. సం. వి. అ. న. బట్టతల. కేశపాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూడ, సిగ.

కేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్డుక; 2. కురువేరుకీ. కేశముట్టి. సం. వి. ఇ. పుం. తేనెమూను.

కేశవము. సం. వి. అ. పుం. పొన్నకీ. కేశపుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. విణ. మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశవేశము. సం. వి. అ. పుం. కబరి, కొప్పు. కేశాంబునామము. సం. వి. అ. న. కురువేరుకీ.

కేశి. సం. వి. క్. పుం. ఒకానొకరాత్ననుఁడు. విణ. మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్టతీగ; 2. వర్షపుతీగ. విణ. మంచివెండ్రుకలుగలది. (అడుది.)

కేకుడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు. కేసరము. సం. వి. అ. న. ఇంసువ. పుం. న. అకరువు. పుం. 1. సింహములోనగువాని మెడమీది వెండ్రుక; బాలు; 2. నాగకేసరముకీ; 3. పొగడకీ; 4. పొన్నకీ.

కేసరి. ఉభ. వై. వి. 1. ఒకానొకమ్మగము; “కేసరియనభేదరమగు.” అం, భా. ద్వి. సిం.—2. ఒక

దినుసువరిపైరు. బ. ఆ ధాన్యము. సం. వి. క్. పుం.

1. సింహము; 2. గుఱ్ఱము; 3. నాగకేసరముకీ; 4. పొన్నకీ.

కేశకూలి. వై. వి. కేశకూలియొక్కరూపాంతరము.

“ఎ, గీ. అంబుధులు కేశకూలులు కులాచలములు, మేడలలచక్రగిరి చుట్టుగోడగాఁగ, నవనిఁబాలించెకుద్ధాంతభవనమట్ల, క్షీలక్ష్యకేశత్రుండిక్షీతివరుండు.” కవిక. ౨, ఆ.

కేశకూలి. వై. వి. —వై. — “ఎ, గీ. సంతసంబునఁ

బూఁదేనెజాలువాఁఁ, గవ్వగందపుముద్దలగట్టువెట్టి, కాలువలుదీర్చినవసిండికేశకూలి, నిండితొలకాడుచున్న దేనీలవేణి.” విక్ర. ౫, ఆ.

కేశకూలి. వై. వి. క్షీడాసరస్సు. “క. లోకాలో

కనుహీధర, మేకోటకులాచలములకృతకారులుకే, శాకూలుజలరాసులు, శ్రీకరధృతిసాంధ్రుడౌహరిశ్చంద్రఁసుకా.” కవి. ౧, ఆ.

కేళి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పురుషులు స్నేహమున

స్త్రీలులోనగువారిని గడ్డించుట కొట్టుట పరిహాసించుట మొదలుగాఁగలది; 2. ఆట; 3. ప్రియునితోడి విహారమునందలి నాయకయొక్కక్రీడ.

కేళిక. వై. వి. సృత్యము*. “జక్కిణీకొరవంజివేసములఁగేళికసల్పిరి.” రామా. ౨, ఆ.

కేళికిఁఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నవ్వించువాఁడు.

కై.

కై. దే. అప. చతుర్థివిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. వి. 1. చేయు; “చిలుకంగైనుంచకేచిల్లపల్కులానీపల్కులాకాంచలేము.” ఉ, రా.

౬, ఆ.—2. తొండము. (కయియొక్కరూపాంతరము.)

కైంకర్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఊడిగము; 2. భగవంతునికిని భగవద్భక్తులకును జేసెడి యుండిగము.

కైక. వై. వి. కైకేయి “క. కైకానీపూనినపని, కైకాకైకందినట్టియనుఁగొనుకీ, కైకానలకేగడు.”

అచ్చ. ఆ. కాం. (కయికయొక్కరూపాంతరము.)

కైకట్టు. ద్వ. వి. సందర్భము. (కయికట్టుయొక్కరూపాంతరము.)

కైకానుక. దే. వి. రాజులులోనగువారిని జూడఁబోవునపుడు కొనిపోయెడి యుపహారము. “మ. పులిగోరులో పెరతేనకస్తురిమెకంబులో పుష్పజవ్వా

దివి, బలగోరోజనమిట్టులంబికిలిపూలంజల్లు
లుకొమోవిపం, దులుంగుండేల్లనుజాణపప్పుసెల
విండ్లుంబాణవాతంపక, కైలుంగైకానుకలిచ్చిబో
యదొరబిడ్డల్ గాంచిరాధూవిభుకొ." రామా.

౨, ఆ. (కయికానుకయొక్కరూపాంతరము.)

కైకేయి. సం. వి. ఈ. క్రీ. కేకయరాజుకూతురు.

కైకొను. దే. అ. క్రీ. పూను. "క. మాకుంబుణ్యము
సాలమి, గాకేమిజగత్త్రయంబుగావంబ్రోవం,
గ్రోగొన్న నీవుసకలవి, కేకవిమారుఃఖమెఱుంగవే
మధుమధనా." ఉ. హరి. ౪, ఆ. — స. క్రీ. 1. గ
హించు; 2. లక్ష్య పెట్టు. "క. తనకొలదినుపా
యంబులు, పానరిచిధనవంతుడగుటభూపగుణ
ముని, ర్థనునిజప్రజయునునై, కొనదువిరోధు
లునుసరకుగొనరుకుమారా." భార. కాం. 3, ఆ.

(కయికొనుయొక్కరూపాంతరము.)

కైకోలుపు. దే. ప్రే. కైకొనలేయు. "క. నావుడు
మానవనాథుడు, కేవలపురుషుండెవాడుకీడ్డొం
దుపనుల్, గావించు నెమదిబెడరం, గావలదని
చెప్పిదొరలకైకోలుపుటయుకొ." భో. ౪, ఆ.
(కయికొలుపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైకోల. దే. వి. గుడ్డలుచేసిబ్రదికెడు ఒకానొకజాతి.
(కైకోలవాడు, కైకోలది.) (కయికొలయొక్క
రూపాంతరము.)

కైకోలు. దే. వి. 1. అంగీకారము; "నీ. నీవకాకెవ్వ
రు నేర్తురీపనికియ్యకొమ్మనియతనికైకోలుపడసి."
భాగ. ౮, స్కం. — 2. గ్రహణము. "కా. గంగం
దాల్చితివుత్తమాంగముననకొకైకోలుగావించిత,
ర్థాంగీకారము." కా. ౧, ఆ. (కయికొలుయొ
క్కరూపాంతరము.)

కైచేపులు. ద్వ. వి. బ. నమస్కృతి. "మం, రగడ.
నిబిడస్థలిలోనిదిదాకార, స్వామికిమతింగైచా
పులాసంగుచు" హంస. ౪ ఆ. (కయిచాపులు
యొక్కరూపాంతరము.)

కైజీతము. ద్వ. వి. బత్తెము. (కయిజీతముయొక్క
రూపాంతరము.)

కైజో. దే. వి. వాగను వెనుకకీడ్చికట్టుట. "క. అశో
లాహలమరుదని, యాకట్టిండుచువిభండుహయ
ము డిగిహుసా, రైకైజాచేసిమహా, నోకహతల
ముననిలిచికనుంగొనుచుండకొ." చంద్రా. ౨, ఆ.
(కయిజాయొక్కరూపాంతరము.)

కైజోలు. దే. అ. క్రీ. బజగు. (కయిజాయొక్క
రూపాంతరము. "సడలిననీవియొరకయిజాజీ
ముత్తైపుణ్ణెఱుచుక్క." భాను. 3, ఆ.)

కైజో. దే. వి. పక్షివిశేషము. "ఎ, గీ. కటికినెట్టి
గోలెమ్మకయునువిలుగ, విట్టిచెప్పడిగైజానొక
పెద్దజేసడంబు." స్వా. ౪, ఆ. (కయిజాయొక్క
రూపాంతరము.)

కైటభారి. సం. వి. ఇ. పుం. హరి, వెన్నుడు.

కైడర్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. కటిజేము? 2. పి
గుప్పుడు?

కైత. వై. వి. కవిత్వము. "ఉ. పూతలమెఱుంగులం
బలెనుబూపబెడంగులచూపునట్టివా, కైతలు."
పెద్దన చెప్పినమాలికాపుత్రము. (కయితయొక్క
రూపాంతరము.)

కైతవము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము; 2. జూపము.

కైదండ. దే. వి. హస్తావలంబము. (కయిదండయొక్క
రూపాంతరము.)

కైదారకము. సం. వి. అ. న. కేదారములనమూహము.
(కేదారము=వరిమడి.)

కైదారికము. సం. వి. అ. న. — పై. —

కైదార్లము. సం. వి. అ. న. — పై. —

కైదు. దే. వి. కైజోయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. దు
రముగాగ నేగుకయిదుంగనిడేగటమిడుండి
యుకొ, దారునదారి." చంద్రా. ౨, ఆ. (మె
దటిరూపము కయిదు.)

కైదుపు. దే. వి. ఆయుధము. "క. పారిమిడుంగులు
లగసికైదువులపొడిరాలెకొ." భార. ద్రో. ౪.
ఆ. (అధునికకవులదినిని అకారాంతముగాల్ప
యొగించెదరు. "చ. కరమునకైలభేదియగుకైదు
వయున్నశచికళిత్రుడొ." హరిశ్చ. ౪, ఆ. ఇ
త్యాదులు.) (కయిదుపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైపదము. వై. వి. కవిపరిజ్ఞానపరిష్కారముపూరిత
నిచ్చెడిపద్యాంశము, సమస్య. "ఉ. కైపదమిచ్చి
వారలును గ్రమ్మనబద్ధముజెప్పవారలకొ." భో.
౨, ఆ. (కయిపదముయొక్కరూపాంతరము.)

కైపు. దే. వి. 1. లాహిరి; (ఈరూపము వాడుకయే
దులగనబడుచున్నది. చూ. కైపు.) 2. అందము.
"ఉ. ఎల్లరునంతమేలుకొనియిందునుఖిలము
మజ్జనాదికం, బల్లనదీర్చికైపుగరులాంబరము
మణిభూషణాపగుల్, మల్లెసరంబులంబరివే

బులుదాలించి.” రామా. ౨, ఆ. — ౩. విజృంభణము; “క. దీపమండగఁజేఁకటియును, గోపమండగశాంతిగుణముఁ గోల్కొనుక్రియనా, టోపాదృఢముగువేసవి, కైపుసడిల దోచెఁగారు కాలముదళమై.” పాండు. ౪, ఆ. — 4. విధము. “గీ. రావణునిఁజెట్టపట్టినరాజ్యలక్ష్మీ, కైపుతోఁపించులంకపాంకంబుగాంచి.” రామా. ౬, ఆ. (కయిపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైఫీయతు. హిం. వి. ఒకసంగతి వివరము.

కైముడి. ద్వ. వి. వాద్యవిశేషము. (కయిముడియొక్కరూపాంతరము.)

కైమోడుపు. ద్వ. వి. సమస్కృతి. “మం. రగడ. మాహారముం దసమానత విడిచిన, కాలమేఘునకుఁగైమోడుపులని.” హంస. ౪, ఆ. (కయిమోడుపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైరడు. దే. వి. ఈ పేరుగల గుఱ్ఱము. (కయిరడుయొక్కరూపాంతరము.)

కైరవడి. వై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నుపయోగించుకొనుటకుఁ గాంచులోనగు వస్తువులుచేర్చిచేసినయుండ, ఖాదిరము. (కయిరవడియొక్కరూపాంతరము.)

కైరవము. సం. వి. ఆ. న. తెల్లగలవ.

కైరవిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లగలవల సమాహము; 2. తెల్లగలవలండుకొలను.

కైరపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జూదరి; 2. పగవాడు.

కైలాగు. దే. వి. కైండడ. (కయిలాగుయొక్కరూపాంతరము.)

కైలాటకాడు. దే. విణ. (కైలాటము + కాడు.) మాయోపాయముగలవాడు. (కయిలాటకాడుయొక్కరూపాంతరము.)

కైలాటము. దే. వి. మాయోపాయము. “తానునుగదాన్యుడులక్ష్మీయుఁడేసినట్టికైలాటమునకాఘటిల్లెనకలార్చము.” కాశీ. ౬, ఆ. (కయిలాటముయొక్కరూపాంతరము.)

కైలాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కువేరుని యునికిపట్టు, వెండికొండ.

కైలు. హిం. వి. పండిన ధాన్యపు కొలత.

కైవడి. దే. వి. 1. ప్రకారము. “నీ. కరులఁద్రుంచెడువేళగిరులఁద్రున్నాడుకుంఠందనుకైవడిగానవచ్చు.” భార. శల్య. ౧, ఆ. — 2. పోలిక. “గీ. అతనిమేను

కుంతియట్టులకైవడియరయ.” భార. శాం. ౧, ఆ. (కయివడియొక్కరూపాంతరము.)

కైవడిమున్నె. వై. వి. కుంగమున్నె. (కయివడిమున్నెయొక్కరూపాంతరము.)

కైవర్లము. సం. వి. ఆ. న. కైవడిమున్నె.

కైవర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. — వై. —

కైవర్లుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చేవలఁబట్టువాడు, జాలరి.

కైవల్యము. సం. వి. ఆ. న. అవర్లము, మోక్షము. కైవారము. ఉభ. దే. వి. గనిమయంచు. వై. స్తోత్రము*. (చూ. కయివారము.) — సం. ఆ. న. వంది స్తోత్రము. “ఈకైవారమర్భావణంబులకుంగానియతండుమెచ్చఁడు.” వై. 2, ఆ.

కైవారి. సం. వి. న్. పుం. వంది. “మ. కమలాక్షస్రఘస్సరాజ్ఞభవులకైవారులు.” హరి. పూ. ౧, ఆ. కైప్ర. దే. వి. (కైప్రయొక్కరూపాంతరము.) ఉన్మాదము. “క. కైవెక్కినవానిమేనుగరముననిమిరక.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. (మొదటిరూపముకయిపు.)

కైవ్రాలు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఒఱగు; “బలుగుఁబండులచాయఁదనర్చిపండికైవ్రాల్సినరాజనంబులకు.” విక్ర. ౪, ఆ. — 2. పట్టులులోనగునవిక్రిందికిదిగు; “నీ. నఖపాళిదెడఁగుమాన్మతుమంచునుడులు కైవ్రాలెనాస్పటికాక్షమాలికదగ.” ఉ. రా. 3, ఆ. — 3. పడు. “వ. వియత్తలంబునబాటికైవ్రాలుధారలవాద్యంబులుదడిచిన.” ఆము. ౪, ఆ. (కయివ్రాలుయొక్కరూపాంతరము.)

కైవ్రాలుచే. దే. ప్రే. కైవ్రాలచేయు. (కయివ్రాలుచుయొక్కరూపాంతరము.)

కైశికము. సం. వి. ఆ. న. వెండుకలసమూహము.

కైశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక కావ్యవృత్తి. (చూ. వృత్తి.)

కైశోరము. సం. వి. ఆ. న. వయోవిశేషము. “వ. బాల్యకామారకైశోరవయో విశేషంబులవింశతిహయనంబులకడచు.” భాగ. 2, స్కం.

కైశ్రము. సం. వి. ఆ. న. కైశికము.

కైసాటిచుక్క. ద్వ. వి. హస్తసత్త్రము. (కయిసాటిచుక్కయొక్కరూపాంతరము.)

కైసేత. ద్వ. వి. అలంకారము. (కయిసేతయొక్కరూపాంతరము.)

కైసేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. అలంకరించు; “క. ఆసమయమునగుమారిం, కైసేసి.” విక్ర. ౪, ఆ.—2. పూజించు. “మ. తనకుందానప్రతిష్ఠితుండయినయాదత్తధ్వరధ్వంసినే, మునుపూజించితివిన్నటక హరియనంభోబాతగర్భండునుం, గవికైసేసిరియంతమీద సురలక్ గంధర్వులకైజేరియ, ర్మనముల్చేసిరి మీరుజేయుడుతగ్గోసమ్యక్మహారాధనల్.” భీ. ౪, ఆ. (కయసేయు యొక్కరూపాంతరము.)

కొ.

కొంకనక్క. ద్వ. వి. చిన్నజాతినక్క. కిఖి. “ఉ. చీమలుగొంకలంగ్రిములుజింకలక్కలుగొంకనక్కలుక్.” భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ.

కొంకర. దే. వి. వంపు. (అక్షరములువంకరకొంకరగా ఉన్నవి.)

కొంకరలువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకరలు+పోవు.) తైత్తియదులచేతగొంకరజేతులులోనగునవినిగిడికొను. “చ. నినుదనచంకవైచికొనినీరనిధానచతుష్టయంబునకొ, జనిచనిసాంధ్యకృత్యములుసల్పెడునంతకుఁద్రిప్పి తెచ్చితెం, పుననటువైచికొంకరలువోయినసీమెయిచక్కనొత్తిపో, ననిచినవానినందనుడనంగనుడకొ దశకంత వింటివే.” రామా. 2, ఆ.

కొంకి. దే. వి. 1. వంపుచీల; 2. దోటి; 3. బ. ముచ్చిలిగుంతకుఁబార్వములనుండెడి యెముకలు; 4. మోఁకాలిచిప్పగులోట్టురెండుప్రక్కలనుండెడియెముకలు. (కొంకిచేళ్లనుచోఁ గొంకివలెనుండు చేళ్లని తెలియవలెను.)

కొంకు. దే. అ. క్రి. 1. భయపడు; “క. శంకింపవలదుపోలగ, బొంకితిమునుకాననాంతమునమ్రచ్చులకుం, గొంకి.” విక్ర. 2, ఆ.—2. వెనుదీయు; 3. సంకోచించు. వి. 1. భయము; 2. వెనుదీయులు; “గీ. తొడలవైనిద్రవోయెడు దుష్టముగముఁ, గొంకుకొసరితయునలేకకూలద్రొవు.” విక్ర. 3, ఆ.—3. సంకోచము.

కొంకుపాటు. ద్వ. వి. 1. భయపడుట; “నీ. పరులుతిట్టినచోలం బ్రత్యుత్తరములేక ప్రాణహానికొంకుపాటులేక.” కవిక. ౪, ఆ.—2. సంకోచపడుట. “శకుంగనికొమలికొంకుపాటుతో.” హంస. 3, ఆ.

కొంకువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకు+పోవు.) కొంకరలువోవు. “చ. ఆపదం, బొరయకయుండజేయుముపుభూతపునీతునఁగొంకువోయెడుక్.” (ఈతఁడుఅనుకర్తృపదమధ్యావర్త్యము.) భా. కాం. 3, ఆ.

కొంగ. వై. వి. బకము*.

కొంగకాల్లవాడు. ద్వ. వి. నిడుపుమోకాల్లవాడు, ఊర్ధ్వజ్ఞువు.

కొంగవారు. వై. వి. మాదిగకత్తి. “ఉ. కుక్కలమొపఁజూచి మఱికొండలు కొన్నిటిఁ గొంగవారులక్, బక్కలునించినక్.” య. ౨, ఆ.

కొంగు. దే. వి. వస్త్రపుచెఱుగు.

కొంగుమాయ. దే. అ. క్రి. బహిష్ఠయగు.

కొంగోడువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొంగోడు+పడు.) ఒడ్డిగిల్లు, ఒలుగు. “నీ. కలగివారిధులపంకమనివ్వటిల్లెనుగులపర్వతములుకొంగోడుపడియే.” మై. ౨, ఆ.

కొంగోడువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంగోడు+పోవు.) —పై.—(చూ. కుక్కివడు.)

కొంచియే. దే. అ. క్రి. సంకోచించు. “క. కొంచిపకవడిఁబెన్నిది, గాంచినపేదయునుబోలెనుతరహాల్లో, దంచితమాననుడైయా, పంచానమధ్యజేరిపల్కెఁబ్రేమక్.” రసీ. ౫, ఆ.

కొంచియము. వై. వి. న్యూనత. (చూ. కొంచెము.) వి. అల్పము*. “గీ. చంద్రశేఖరునిబ్రసంగనశంబున, గాలిచినారుభక్తికొంచియంబు.” కాశీ. 3, ఆ.

కొంచెకత్తె. వై. వి. (కొంచెము+కత్తె.) 1. అల్పరాలు; 2. సామాన్యరాలు.

కొంచెకాడు. ద్వ. వి. (కొంచెము + కాడు.) 1. అల్పాడు; 2. సామాన్యాడు.

కొంచెతనము. వై. వి. (కొంచెము+తనము.) సన్నదనము, అల్పభావము. “గొనబుఁగొనుకొంచెతనము,” అచ్చే. ఆర, కాం.

కొంచెపడు. వై. అ. క్రి. (కొంచెము+పడు.) 1. తక్కువపడు; “వ. తండ్రినీప్రసాదంబుననన్నియసమకూరదుంగాకకొంచెపడియెడునె.” భీ. ౬, ఆ.—2. సన్నగిల్లు. “నీ. కడుదొడ్డకటిలేకడుగొంచెపడియుండె.” చంద్రా. ౨, ఆ.

కొంచెము. వై. వి. న్యూనత. “ఉ. నీకునీ, కొంచెమువచ్చుపెల్ల హరిగోరినుతింపము నార్యత్రాజీ

తా." భాగ. ౧, స్కం.-విరా. అల్పము* (కొంచెముయొక్కరూపాంతరము.)

కొంచే. వై. వి. 1. ఒకానొకకొండ; 2. ఒకానొక పక్షి. "ఉ. తెక్కలుచించికంతమున తెకులువా పిరింబు ప్రచ్చిచే, రుక్మనగించచంద మగు నొడ్డుగలంగఁజేసి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కొంచేదివి. వై. వి. క్రొంచదీపము.

కొంచేమల. వై. వి. క్రొంచపర్వతము.

కొంచేమగ్గరము. ద్వ. వి. క్రొంచపూహము.

కొంచేసారము. వై. వి. మధ్యమస్వరము.

కొంచే. యు. దే. వి. ముటికిచేమట. "పరంగుఁగొంచనఁగనుముటికిచేమట." ఆం. భా. ప్ర. నా.-

వై. ఆ. క్రి. సంతోచించు. "సీ. కొంచకనీరిలముంచునెత్తుచుఁగారింబితీరంబునేరఁబెట్టు."

భార. ఆది. ౫, ఆ.

కొంజే. వై. ఆ. క్రి. సంతోచించు. "క. అంజకబాలకుఁడనియును, గొంజకదయమాలిరాజకుంజరయంతిక, గుంజరమునుడికొలిపెను, గుంజరపాలకుఁడుగోపకుంజరమీఁదక."

భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

(కొంచుయొక్కరూపాంతరము)

కొంట. దే. వి. కొనుట. (అనుప్రయుక్తమైన కొను

ధాతువునకును రూపమిట్లెఱుంగునది. కనుఁ

గొంట. కయికొంట, పయికొంట. మొ.)

కొంటే. దే. విరా. ఆకార్యశీలుఁడు. "క. వింటికదా

నీతరయుని, కొంటెతనమువీరిమానికుటిలాలకన,

క్కుంటునకునిత్తురఁబయిలు, వంటివిపాఁమక్కు

నోళ్లవారలమాలి." భా. ౫, ఆ.

కొండ. వై. వి. మల, పర్వతము.

కొండకంది. ద్వ. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము.

కొండకాకి. వై. వి. ఒకదినును కాకి, అద్రికాకము.

కొండకాలువ. వై. వి. నెలయేలు, ధ్వరము.

కొండగులుతు. ద్వ. వి. సామాన్యలక్షణము.

కొండగొనుగు. ద్వ. వి. అక్షోటము.

కొండగొట్టె. వై. వి. గాడిదవంటి మృగవిశేషము, శాపిషము.

కొండగోగు. ద్వ. వి. కర్ణికారము.

కొండచిలువ. ద్వ. వి. కొండపాము, అజగరము.

కొండచీమ. ద్వ. వి. ఒకదినునుచీమ, ఉద్దీపకము.

కొండచేలి. ద్వ. వి. పార్వతి. "గీ. నందినెక్కిమా

రిందుకోచులుపర్వ, శూలివచ్చెఁగొండచేలి

తోడ." భాగ. ౯, స్కం. (ఇట్లుకొండరూపాలి)

కొండతోన్న. వై. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము.

కొండతంగేడు. ద్వ. వి. ఒకదినును తంగేడు.

కొండత్రిమూరి. ద్వ. వి. కోతి. (ఇట్లు తిప్పత్రిమూరి,

మలత్రిమూరి. మొ.)

కొండనాలుక. ద్వ. వి. చిలునాలుక, గళకుండిక.

కొండపగతుఁడు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు, గోత్రారి.

"సీ. కొండపగతుపట్టికొడలిందువేకటిఁగాది

నట్టిచేకత్తివాఁడు." రా. వి. ౨, ఆ.

కొండపలుకు. ద్వ. వి. పర్వతబలమునందలిప్రతిధ్వ

ని. "ఎ, గీ. కొమరుఁబిల్వనియలపల్కుకొండప

ల్కు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కొండపిండి. వై. వి. పృథ్వివిశేషము. "సీ. కొండపిం

డియనంగఁబిండికొండయనంగనగభేదసంజ్ఞగా

నలరుచుండు." ఆం. భా. ద్వ. వ.

కొండప్రత్తి. వై. వి. ఒకదినునుప్రత్తి.

కొండబూరుగు. ద్వ. వి. కూటశాలి.

కొండబెండ. ద్వ. వి. కచ్చారకము.

కొండమల్లె. వై. వి. గిరిమల్లికి.

కొండమామిడి. ద్వ. వి. కోశామ్రము.

కొండమారేడు. ద్వ. వి. గంధగర్భము.

కొండము. వై. వి. గుండము. "ఎ, గీ. కుండాఖ్యనెల

యు, చుండుగుండమనంగనుగొండమనఁగ." ఆం,

భా. ద్వ. వై.

కొండముచ్చే. ద్వ. వి. నల్లనిమూతిగలకోతి.

కొండమునువ. ద్వ. వి. —వై. —

కొండయల్లుఁడు. ద్వ. వి. (కొండ+అల్లుఁడు.) ము

క్కంటి, శివుఁడు.

కొండతేఁడు. ద్వ. వి. హిమవంతుఁడు. "ఆ. కొండ

తేనికూతుకునుమాపకేలిచే, బోవుఁబ్రతిదిసం

బు పువ్వులెల్ల." భా. ౫, ఆ.

కొండల్లము. వై. వి. (కొండ+అల్లము.) ఒకదినునుఅల్ల

ము, తల్పాపుష్పికి.

కొండవారు. ద్వ. వి. బ. కొండయందుండుబోయలు.

కొండాటము. దే. వి. సంతోషము. "గీ. హరునితో

డిదకొండాటమైలతొంగి, యుగ్రతాపంబువైరిం

పకున్నజూచి." వీర. ౧, ఆ.

కొండాడు. దే. స. క్రి. బాగధు, స్తుతిండు.

కొండి. దే. వి. 1. తేలుతోక; 2. తెక్కతలుపునం

చులయందుఁగొట్టెడు తేలుతోకవంటి యిసుప

గొట్టెము.

కొండిక. వై. వి. 1. చిన్న* ; “క. అనిపలికిహరి కిరీటిం, గనుగొనికొండికవునీవు గావుననీకుక, మునుగోరఁబాడియనవుడు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. “క. ఒండుఁగొదలేదుతూరుపుఁ, గొండప యిబ్రాద్దువొడిచెగొవ్వుయికనే, డెండబడ కుండఁగూఁతురు, కొండికయనకంపవలయుఁగూ రిమిననుడుక.” య. ౪, ఆ. “క. దండితబలివై జగములు, నిండఁబెరుగుచున్న వేళనీయడుగున భూ, మండలమతిసూత్యైకృతి, గొండికమచ్చ యునుబోలెగొమకొందుహరీ.” పాండు. ౨, ఆ.—2. బాలుడు*. (ఇది యికారముగ్ధ్యమనుట ఁదగినప్రయోగము దొరకినదికాదు. చూ. కొం డొక.)

కొండియ. దే. వి. కొండె.

కొండియము. దే. వి. కొండెము. “కొండియముసం ధిభేదనమనన్యకర్తృపజీవనము.” భార. ఆను. ౨, ఆ.

కొండియుండు. దే. వి. కొండెముచెప్పవాడు, పి తునుడు. “ఉ. త్రూగుఁడులోభియుకొశతుఁడుఁ గొండియుఁడుకొజడుఁడుకొత్తమ్ముఁడుకొ, నే రనివాఁడుబొంకరియునిందకుసోర్పునతండుపం దయుకొ, ధీరతలేనిదుర్మయుఁడతివ్యసనత్వము గల్గఁభృత్యుఁడుకొ, జేరువమన్నిభూపతికెఱ్ఱెట్ట యొనర్చునరేశ్వరోత్తమా.” భార. శాం. 3, ఆ.

కొండీడు. దే. వి. (కొండియము+ఈడు.)— వై.—“నీ. కొండీనినాలుక రెండుగాఁజేఁతెడు నలభిగుంబులఁబాడుమవనినాథ.” మార్క. ౨, ఆ. కొండె. దే. వి. రాజులులోనగువారు మొగముతట్టుచే నీకొనిడువెండ్రుకలముడి. (కొండియయొక్క రూపాంతరము.)

కొండెంగ. వై. వి. కొండెయందుండెడునల్లకోతి. “ద్వి. బడుగు, కొండెంగవని వెక్కురుతలదఱుం గ.” హరిశ్చ. ౨, భా.

కొండెకత్తె. ద్వ. వి. (కొండెము+కత్తె.) కొండె ముచెప్పనది. (ఆడుది.)

కొండెకాడు. దే. వి. (కొండెము+కాడు.) కొం డెముచెప్పేడువాడు.

కొండెము. దే. వి. చాడి. “నీ. కొట్టుచేహరులగొన బుటంగడులంద తలచుగాఁగొండెములోతలపు లంద.” అచ్చే. బాల, కాం. (కొండియము యొక్కరూపాంతరము.)

కొండెవల. దే. వి. చేఁవలఁబట్టుటకు ఒకఁడువేసెడు వల.

కొండొక. వై. వి. 1. కొంచెము* ; (కొండొకన వు.) 2. చిన్న* ; “కొండొకసవతియు.” రాఘ. ౧, ఆ.—3. బాలుడు*. “క. అకటకటయుత్తరు డుకొం, దొకకాంభోజుండునుంగడుకొబాలు డు.” భార. శ్రీ. ౨, ఆ.

కొండ్ర. దే. వి. మల్లించిదున్ననచాలు. “క. గ్ధఁ గొండ్రవేలుపండుకొ.” కాశీ. ౪, ఆ.

కొండ్రకైదువు. దే. వి. నాగలి. “ఎ, గీ. కొండ్రకై దువుబల్లదుహర్నితోడు.” రా. వి. ౧, ఆ.

కొంత. వై. స. (కొంచెము+అంత.) ఇంచుకొల ది. “కొంతదవ్వు.” (చూ. ఇంత.)

కొంతము. వై. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము. “క. గొంతానకొకఁడుబెబ్బలిక, గొంతానంజిదిమిమె చ్చికొనఁజేసినచో.” శుక. ౧, ఆ.

కొందఱు. వై. స. (కొంత+వారు.) కొంతశబ్దము నకు మహావహత్యర్థక బహువచనరూపము.

కొందలపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (కొందలము+పడు.) కలఁతపడు, సంక్షోభించు.

కొందలపాటు. ద్వ. వి. కొందలపడుట.

కొందలము. దే. వి. కలఁత, త్నోభము. “మ. కలఁగె దోయధిసప్తకంబుగిరివర్గంబెల్లనులూడెనం, నల తంబొండెనసంధరావలయమాశాచక్రమిల్లా డెగొం, దలమందెడద్రుద్రవేంపుట్రణమహా తాళంబుఘ్నాగ్ధైవా, కులమయ్యొక్కగ్రహతా కాకులము సంక్షోభించెనవ్వేదయుకొ.” భార. విరా. ౪, ఆ.

కొందలింఁచే. దే. ఆ. క్రి. కలఁతపడు. “వ. ఆప్యభి పందికదుపుల వెను వెంటందవలి కొందలింపఁటి దఱవందఱగాఁజేసి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

కొందు. దే. స. క్రి. నజ్జోగనఱుకు.

కొంప. దే. వి. ఇల్లు. (నింద మొదలగు సమయముల యందే యిది ప్రయోగింపఁబడును.)

కొంపోవు. దే. స. క్రి. (కొని+పోవు.) తీసికొనిపోవు “క. చంపినఁజంపుమునన్నటు, కొంపోకుండినఁ జాలు.” ప్రభా. 3, ఆ.

కొకిలికి. దే. వి. చక్కనతప్పినది. “నీ. కొకిలికే సంచుగూనివీఁపులమీఁద మూడుపంగలయ్యాలె మోపినాడు.” స్వా. ౪, ఆ.

కొక్కరాయి. వై. వి. బకము*.

కొక్కరించే. దే. అ. క్రి. 1. (కోరి) వెక్కిరించు;
“వ్వ. కొనచెవుల్ జిక్కించికొక్కరించుచును.”
రా. నుం, కాం. - 2. పట్టులుకాళ్లతో కెల్లగించు.
“గీ. కుప్పలైయున్నయెరువెల్లగొక్కరించి.” పం
చ. నా. 3, ఆ.

కొక్కరింత. దే. వి. కొక్కరించుట.

కొక్కిస. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కొక్కు. దే. వి. పందికొక్కు.

కొక్కురవుతు. ద్వ. వి. వివాయకుడు.

కొక్కర. వై. వి. బకము*. “ప. ఒక్కమహాబకంబు
వచ్చె. అదిపద్ధవునకుంబ్రసాదపాత్రంబగుచు
నాళీజంఘుండురాజధర్మండుననుపేల్లంబరంగు.
అకొక్కరకునవృత్తినివాసంబైయుండు.” భార.
శాం. 3, ఆ.

కొక్కస. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

కొక్కిరాకో. దే. వి. కొక్కిరాకోయొక్కరూ
పాంతరము. “కొక్కిరాకోయనికుక్కటంబు
లుకూసె.” కాశీ. 3, ఆ.

కొక్కిరాకో. దే. వి. కోడికూయుటయందగుద్వ
న్యనుకరణము. “కొక్కిరాకోయనికూయడే
యతడు.” వై. ౮, ఆ.

కొజ్జో. దే. వి. రాణివాసపు కావలివాడు. “వీధుల
దిరుగంగ వెనడలారులుపట్టి కొజ్జానుజేసిరో.”
భో. ౪, ఆ.

కొటారము. దే. వి. ధాన్యాదిరాసులుండెడుచోటు.
“ఎ. గీ. తోటచేనుకొటారంబుదొడ్డియనెడు,
నాసలన్నియునినుమంతలయ్యె.” పను. ౨, ఆ.

కొటారి. దే. వి. ఉగ్రాణపువాడు.

కొటారు. దే. వి. 1. ధాన్యాదిరాసులుండెడిచోటు;
“ఎ. గీ. తేరులాకొమ్మపేనుగుబారులాప, సారు
లాచొక్కటపురాచదారులాకొ, టారులాతీరు
లాగొనబారునార, ప్రోలియొయ్యారమేరికొబొ
గడనరిది.” అచ్చె. బాల. కాం. 2. ఉప్పుకొరారు.

కొటిక. వై. వి. కొట్టిక, గ్రామము. “నిటలాత్తుగు
డిలేనికొటికనున్నయతండు.” జై. ౧, ఆ.

కొటికాడు. దే. వి. కొట్టికాడుయొక్కరూపాంత
రము. “ఉ. అత్తకొటికాంధ్రుకృపకవలకాలి
పిల్లలేరో, ముట్టగగోసి మంత్రినరుముందట
బెట్టికృతప్రణామలై.” జై. ౮, ఆ.

కొట్టకొన. దే. వి. (కొన+కొన.) అన్నిటికిగొన.

కొట్టిడి. వై. వి. సామగ్రులుంచెడుగది, కొవ్వము.

కొట్టము. యు. దే. వి. నృత్యవిశేషము. “సీ. ఆట
యంచనగనాట్యంబొప్పెనగుగొట్టమనగనవా
ల్లినకంబలరుచుండు.” ఆం. భా. ప్ర. నా. - వై.
పసులులోనగువానిగట్టెడుచోటు*.

కొట్టరువు. దే. వి. కొటారుయొక్కరూపాంతరము.
కొట్టాడు. దే. అ. క్రి. (కొట్టు+ఆడు.) 1. జగడమా
డు; 2. బాధపడు. “క. కట్టాత్రికరణమెఱుంగ
క, పుట్టినదుఃఖములనపుడపాలియింపనియా, క
ట్టిడిదేహంబుడిగిన, గొట్టాడునుబిట్టునరకకూ
పంబులలోకా.” భాగ. ౬, స్కం.

కొట్టాయ. యు. దే. వి. ఒకానొక దేశము. “కొన
బిట్టెచ్చగొట్టానదగిలె.” స్వా. ౧, ఆ. - వై.
పసులులోనగువానిగట్టెడుచోటు* (ఈ యర్థ
మునంది కొట్టముయొక్కరూపాంతరము.)

కొట్టి. దే. వి. వేగు. (కోటియొక్కరూపాంతము.
చూ. కొట్టికాడు.)

కొట్టిక. వై. వి. కొటికయొక్కరూపాంతరము.

కొట్టికాడు. దే. వి. వేగరి. “క. హరిజాజినోత్తరీ
యుండు, నిరాయుధుండునగుచునతని నెలనగున
డవికా, జీరగొట్టికాంధ్రులెక్కిము, పరికిం
చియెఱింగికలయబడికూతలిడకా.” ఆము. 3,
ఆ. (పాతాంతరము కొటికాడు.)

కొట్టు. యు. దే. స. క్రి. ప్రహరించే. వి. ప్రహ
రము. వై. సామగ్రులుంచెడుగది. “కొట్టుదేహ
రులగొనబుంబంగడులంద.” అచ్చె. బాల. కాం.

కొట్టుపడు. ద్వ. అ. క్రి. వ్యయమగు.

కొట్టులాడు. దే. అ. క్రి. (కొట్టు+ఆడు.) పో
ట్టాడు.

కొట్టులాట. దే. వి. కొట్టులాడుట.

కొట్టె. దే. వి. మట్టియొలలయంతటిదళముగలకా
గు. “ఎ. గీ. తద్విశేషనమాఖ్యలతనరుచుండు,
కొట్టెకూటుపాడకకుమిబొట్టయనగ.” ఆం. భా.
ద్వ. వై.

కొట్టుము. దే. వి. 1. వడ్లదంపకము; 2. వివాహతం
త్రవిశేషము; 3. ఊడిగము. “శా. ఇట్టెట్టెందును
బోవరాకవగతోనెల్లప్పుడుకావేలుపుల్, వెట్టిం
గొట్టుముడేయ.” య. ౨, ఆ.

కొట్ట. దే. వి. పిండిలోనగువానినుడుకబెట్టుటకు
బెట్టెడియెసరు. “ప. కీచకండులంబులంబిండి
గొట్టికొట్టబోసియుప్పి గొప్పలుగాకజేసియా
వించినకుడుములబాసలు.” కాళి. 3, ఆ.

కొట్లమారి. దే. విణ. (కొట్లు+మారి.) కొట్లుపడువ్వ భావముగలవాడు. “సీ. తాళముల్ చూడగిర్తన పాత్రములటంచు గొట్లమారులతోడుకూర్చుడు గునె.” చంద్ర.

కొట్లాట. దే. వి. కొట్టులాటయొక్క రూపాంతరము. “ఎ, గీ. తానగోసిడికొట్లాటతగులుపఱచు.” భల్ల. 3, ఆ.

కొడను. దే. వి. ముఖభాగమున గట్టులేక నడుమవల వలెనల్లికలయూతవంటియొక మత్స్యగ్రహణ సాధనవిశేషము. (చూ. అడ్డకొడను.)

కొడవలి. దే. వి. కొనెడుసాధనము, లవిత్రము.

కొడి. వై. వి. దీపశిఖా*. “సీ. కొడిచెట్టుకాలిమాంకురపుమేఘములకు మెఱుగులై చూపుఁగొమ్మించులర.” పాండు. ౨, ఆ.

కొడిది. దే. వి. ౧. కానొకచెట్టు. “కొడిదిపూసలనంటుకొలిపినమొలత్రాడు.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

కొడిదిలి. దే. వి. 1. వంచినచేర; 2. పుడిసిలి.

కొడిమె. దే. వి. 1. అపదూణు; “ఎ, గీ. మదికివలసినయట్లచేయదురుగాని, వట్టికొడిమెలునాకును గట్టఁజనదు.” కళా. ౫, ఆ.—2. పాపము; “చ. జడముడి జావ్వావీరట నిశాకర పోతముఁజూచి యెవ్వరి, కొడిమెలుగట్టిపెండ్లికొడుకుగడియారముమోనజేసిరి.” శై. ౧, ఆ.—3. చేపలబుట్ట. “సీ. కువేణిచెలంగుగొడిమెయంచనగను,” ఆం. భా. ప్ర. వారి.

కొడిమెలాడు. దే. విణ. (కొడిమెలు+లాడు.) పాపాత్తుడు.

కొడిసె. వై. వి. కొండమల్లె, కుటజము¹. (దీనికాయ ఇంద్రయవము.)

కొడిసెపాల. దే. వి. కొడిసెపిత్తు.

కొడుంగురు. దే. వి. దీపముయొక్క చిత్తము.

కొడుకడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుఁడు*.

కొడుకు. వై. వి. —వై. —

కొడుపు. దే. వి. 1. గంటలోనగువనివాయించెడు సన్నకొవ్వ, కోణము. “ఉ. క్రంగనగంటవైగొడుపువ్రాలుబయెన్నడునాఁనుండియుఁ.” వై. 3, ఆ. “గీ. క్రొవైఱుగుండిగతరుకుల కప్పుచునేడి, కొడుపుతాఁకులఘోర్లైఘోరభంగి, దర్పకొద్దండదండయాత్రకునుబోతె, భూరితర మేఘమాలిక పేరధేరి.” రామా. ౬, ఆ.—2. బల

పములోనగువనికొప్పు; 3. తిరిమిటుటకుబు గారులోనగువనితోఁజేసి వ్రేలికి వేసికొనెడుగోరు; 4. వెదురుకనుపులనడిమిభాగము.

కొడుము. దే. వి. విండవంటికుండ.

కొడ్డు. వై. వి. కొడుకుయొక్క రూపాంతరము.

కొడ్డి. దే. వి. కొడిదియొక్క రూపాంతరము. “సీ. నివురగవ్వనిచంద్రనిప్పుకైపడినున్నదీకొడ్డిపూకిచ్చె.” శై. 3, ఆ.

కొణ. వి. వాకిటి కావలియిల్లు.

కొణత. దే. వి. 1. కుక్కనుగట్టెడుకొయ్య; 2. మల్ల పరికరవిశేషము. “సీ. తత్సాధనంబులైతగుఁలు ముకొణత.” ఆం. భా. ద్వి. త్. (రూ. కొణతము. కుక్కనుగట్టెడుకొయ్యకు. — “సీ. బిరుదుగల్గిన యింటఁదెరిగినకొణతంబువిప్పినంతనకుక్క వెదకుఁజెప్పు.” వేణుగోపాలశతకము. — మల్లపరికర విశేషమునకు. — “అమరంగ్రావ్విరితే నెచాలుకొణత” లండందలాగించి.” శకం. ౨, ఆ.)

కొణిగె. దే. వి. కుప్ప, దిబ్బ. “వ. మగరాలగోడల నీడలందుఁగలింపుచు దావులిసంపుఁగొణిగె లంజెలంగు.” కృష్ణ. ౧, ఆ.

కొణిగ. దే. వి. ముంజూరు. “సీ. నెలపులైచెలవా రునిలువులవినిల్లి కొణిగఁబారావత కులముపదర.” స్వా. ౬, ఆ.

కొణిద. దే. వి. జాతిభేదము.

కొణిదిలి. దే. వి. కొడిదిలియొక్క రూపాంతరము.

కొణుంగురు. దే. వి. కొడుంగురుయొక్క రూపాంతరము.

కొణుజ. దే. వి. పిడుజ.

కొతిమిరి. వై. వి. కొత్తిమిరియొక్క రూపాంతరము.

కొతుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. వర్ణలోపముగామాటాడు; 2. సంకోచించు. “చ. అతితరమరఘోరవిశిఖా గ్నిశిఖాపరితాపభీతిఁ, య్యతివలమున్ననిన్నిచటి కంపెడినోమటియేమిపల్కెనీ, మతిగొతుకుం నేలచెపుమా.” రసి. ౫, ఆ.—వి. 1. వర్ణలోపము గలమాట; “గ్రచ్చుకొతుకునాగగ్రస్తాఖ్యల నిల్లు.” ఆం. భా. ప్ర. వాగ్వ. —2. సంకోచము.

కొతుకుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. (మాట) లుప్తస్థమగు; 2. సంకుచితమగు. “క. కొతుకుపడురతిక జతురత.” వాంస. ౨, ఆ.

కొత్తిమిరి. వై. వి. దనియాలపైరు. బ. దనియాల.

కొత్తెము. దే. వి. తాటిపండ్లయందువిత్తులేనికండ.

కొత్వాలు. హిం. వి. పోలిను అధికారి.

కొద. దే. వి. కొదవయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. నాశమునిముద్దుమాటలకొదల్పడబెత్తుడుచిల్లబోదని, త్యమ్మునబాత్తునంగుడునున్నలిచేడ్డుడు.” నిర్వ. ౫, ఆ.

కొదమ. దే. వి. 1. పశువుత్వములపిల్ల; (నింగవుఁగొదమ, అంచుకొదమ, తేటికొదమ. మొ.)—

2. ఆడుతల్లి. వి. 1. యా:—కొదమ పినది; (పశుపత్నృదికము.) (కొదమ కొదమతుమైద. మొ.)—2. దృఢము. (కొదమ పిడుగు. మొ.)

కొదరు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఆతిథియించు; “నీ. కొర్కల తమకంబు కొదరియఁదాలిమి పొందుననందం దక్కిందువడఁగ.” హరి. ఉ. 2, ఆ.—2. చెదరు; 3. రేగు.

కొదవ. దే. వి. కొఱత. “గీ. నీప్రాపుగలిగి, యుం డఁగానిటికొదవమాకొదవనేల.” రామా. 3, ఆ.

కొదుక. దే. వి. తక్కువ. “ఎ, గీ. తక్కువకొఱం తయొచ్చెముతగ్గుకుండు, కొదవలాచ్చుకొదుక యనబొదలనున్యనము.” ఆం. భా. తృ. వి.

కొదుకు. దే. ఆ. క్రి. కొతుకుయొక్కరూపాంతరము. (సంకోచించుటకు.—“క. ఒదుగుచులక్షణమె ఱుగక, కొదుకుచుఁబ్రాసంబువడియఁగూడ కమిదుల్, వెదకుచుఁబదసంధులుచెడ, నదుకు చువెడకవితచెప్పనతఁడుంగవియే.” కవిగజాం కుళము.)

కొదుపు. దే. స. క్రి. ఏదేనిసోటవేసికొనిమింగక డొకనమలు.

కొద్ది. దే. వి. కొలదియొక్కమాఱురూపము. “ద్వి. కొద్దిగాముత్తైపుకొనలప్రాఁగెంపు, మద్దికాయ లడాలుమలయఁజెక్కిల్ల.” రా. బాల, కాం. (ఈ రూపము ప్రాచీనకవులప్రయోగములందుకనఁ బడలేదు.)

కొన. వై. వి. 1. చివర; 2. చెట్టుకొవ్వుచివర*. “చ. తాదలపోసిహరించెనాకులం, గొనలునుజొంప ముల్ నిడుద కొవ్వులురేయగుడుం గ్రమంబు నన్.” భార. కాం. 3, ఆ.

కొనకొన. ద్వ. ఆ. క్రి. యత్నించు. “వ. అమైయింబ లితుండు కొనకొనకొఱుకకుండుట యెఱింగికో మకుండిట్లనియె. క. తగునేయిట్లుకృతార్థుడ, పగునీ కురి కొఱుకెట్టులాలస్యమచే, తగటా

త్వృత్యుత్తుతమనెల, పగుటుఱునే కొఱుకుకడఁక నద్రోమాడవై.” భార. కాం. 3, ఆ. (ఇది గ్రం థములయందుఁ గొన్నిచోట్లసరకాదిగాఁగనఁబ డుచున్నది.)

కొనటి. వై. వి. అంగహీనుఁడు. “గీ. రూపవిహీ నులుదారురూపు, గలిగిలోలుమేనఁగొంటులబ లికినారు.” భార. ఆను. ౫, ఆ.

కొనరిక్క. వై. వి. రేఁతినత్తుతము. “క. కొనరిక్క పేరపాలతుక, పెనిమిటివైనాఁగలియునుబెను తాటిసిడం, బునబూనికవికాండ్రక్, దునిమి పుడమిపడతిత్రేగుద్రోయదువుగదా.” అచ్చే. బాల, కాం.

కొనలిడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (కొనలు + ఇడు.) వర్ణిం. “క. త్రయ్యదోకయించుకైన్, డయ్యదకొన లిడియెద్యున్.” భాగ. ౯, స్కం.

కొనలాత్తు. ద్వ. ఆ. క్రి. (కొనలు + లాత్తు.)—వై. —“ద్వి. కొనిపోయిచేడ్పులుకొనలాత్తనపు డు, వినుతార్థ్యపాద్యాదివిధులఁబూజించి.” రా. బాల, కాం.

కొనసాగు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. వర్ణిం. “క. అనవుడు సాత్యకిమోమునఁ, గొనసాగనితెలివిదోచుగుళ లమునీచె, ప్పినవారికెల్లననులయు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. సిద్ధించు.

కొని. ద్వ. స. వి. కొన్నియొక్కరూపాంతరము. “క. మనుజుపతి యివ్విధంబునఁ, దనచెఱి యింటికిని మ్రుచ్చుదప్పనసెప్పిం, చినయట్టులమదినిసర కు, గొనకమఱచియున్నయెడను గొనిదినముల కున్.” నిర్వ. 2, ఆ. (పాల్లపరమగుచో ఇకార లోపము. “కొన్నిగొడంగికొన్లునినీ.” పాండు. ౪, ఆ.) (చూ. కొన్ని.)

కొనిపోవు. దే. స. క్రి. తీసికొనిపోవు.

కొనియాట. దే. వి. (కొనియాడుట.) 1. నుతిం చుట; “మిరు విజయాళ ననుం గొనియాటఁజేసి యాఁగాదనకియ్యకొంటి.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. —2. ఆదరించుట; 3. కాపాడుట; “నీ. తలఁసం గనాద్యమైతనరుధర్మముకృత్తఁ గొనియాటనాన్తి కగోష్ఠిఁజనమి.” భార. ఆర. ౫, ఆ.—4. కొలు చుట. “క. కడుఁగ్రోత్తలనీవిలునను, బడుగుం బాటించిమిన్నప్రాఁకించెడునీ, యడుగులుగొ నియాటకుఁబని, పడుపనియాతనికిమున్నుపాడి యెఱాగడఁక.” హరి. ఉ. ౮, ఆ.

కొనియాడు. దే. స. శ్రీ. (కొనియాడు.) 1. అనుచు; 2. ఆదరించు; “క. అనినయి దేవతలుమా, కనునీకునునరకగతియగుంజువిష్ణుననునమావచనంబులు, కొనియాడకవిడిచి తేనీకులజలధిశశి.” మార్క. 2, ఆ. — 3. కాపాడు. “ఎ, గీ. ఆతనిపుత్రకులుదాని, నెంగిళులు పెట్టికొనియాడ నెలమిచెరిగి.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

కొనివచ్చు. దే. స. శ్రీ. తెచ్చు.

కొను. దే. అ. శ్రీ. 1. నాలుగు; “అనలాస్త్రంబట్టువత్సంబయియగొనిన.” మార్క. 2, ఆ. — 2. సరిపడు. “కుటిలబుద్ధులవటంగొనవు.” భార. విరా. ౪, ఆ. — 3. శ్రీ. 1. ఆపహరించు; “ప. పాత్రిచీరగొనివసిరికపురుగును.” మార్క. ౨, ఆ. — 2. వెలకుండియు; 3. గ్రహించు; “గుడియలకోడండ్లు కొనిపికమోదియు.” రా. యు. కాం. — 4. తీసికొను; “ఎ, గీ. ఆతివపిండు, గరులగరుగములనునరదంబులనుగొని, యరుగుచెంచె.” భార. మా. ౧, ఆ. — 5. పట్టుకొను; “ఇందుగ్రోల్తూసకుల్ గొనుకొవడితొచ్చినకొ.” భార. ఆది. ౮, ఆ. — 6. సరిగ్రహించు; “క. వినుమిచ్చెదననియిమియు, గొనియెదననిపలికి పిదపగొనకునికియున, త్యన్మతంబులు.” భార. కాం. ౪, ఆ. — 7. లక్ష్యపెట్టు; “క. మిమునెల్లమిగులుభుగ, రప్రముమదముంగలదుకొనడరాకులనధిపా.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. — 8. తేయు. “భీమపార్థులునుగోకొమ్మంచునొక్కప్పడికగవియకొ.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. “క. మునునడినమెకముగొనిచని, కనుగ్రుడ్డుపెకల్పికత్తిగడిగికటారిం, గొనితోకవడిచియొకడొ, ననగనురానించెనయ్యయాతికిగడకకొ.” య. ౨, ఆ.

కొనుగోలు. దే. వి. 1. క్రయము; 2. నట్టువుడుకొలిపించుట.

కొనుజా. దే. వి. పిడుజా. “నీ. ఎరువుతిప్పలుగొనియెల్లమందలగొను జెక్కిమేవులవోటుతోక్కబడియె.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

కొనుబడి. దే. వి. కొనుగోలు, క్రయము.

కొనుమొదలు. దే. వి. కొనుటకొనినధనము.

కొన్నాళ్లు. ద్వ. వి. బ. (కొన్ని + నాళ్లు.) కొన్నిదినములు.

కొన్ని. ద్వ. స. ఏ. (కొంతకల్పమునకు అనుపాదకకబహువచనాదేశము.) కొంతసంఖ్యగలవి. (చూ. ఇన్ని.)

కొప్పురు. దే. వి. 1. శిఖరము; “క. దాంటుటయగొండకొప్పురుల, పింటునానెను.” అచ్చ. కిష్కిం. కాం. — 2. ఉన్నతి. “గీ. గొనబుగొను, కొంచెనముచిఱియగొప్పురుగొక్కిలి, లోతునెన్నెనగలుగుటయరిది.” భార. కాం. (కొప్పురముయొక్కరూపాంతరము.)

కొప్పరము. వై. వి. 1. శిఖరము; 2. మూపు; “ఎ, గీ. కొప్పరముమూచటంచన నెప్పనంసము.” ఆం. భా. ద్వీ. మ. — 3. విజృంభణము. “వ. కొప్పరంబులచెప్పరంబులం దెలిపియు నిలిపియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. విణ. విజృంభితము. “రోగముల్కొప్పరమైనవో.” దాశరథిశతకము.

కొప్పరించే. వై. అ. శ్రీ. 1. అతిశయించు; “ప. శ. వెలుంగుతొచిప్పలంగప్పరంపుగొప్పెలంగొప్పరించినసరసమధురసంబులు నించి.” పా. ౨, ఆ. — 2. విజృంభించు. “వ. రుణరూపంకారంబులం దదియపరస్పర ఘర్షణక్రీంకారంబులం దమచుంకారంబులును ముప్పరింగొప్పరించియు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. “నీ. కొప్పరింపగమింటగ్రావాడితోమమూల్ చొచ్చిన్లేనతోలుల్చుక్కంపు.” చంద్రా. ౧, ఆ.

కొప్పరింత. వై. వి. 1. అతిశయించుట; 2. విజృంభణము.

కొప్పు. దే. వి. 1. తలయందుదోపినవెండుకలముడి; 2. వింటికొన; “క. లలిగొప్పెక్కించితమధు, పులకులనునడుగుపఱచి పుష్పస్తామా, లకునుమంచంబులుబా, పలకునుపింటలనుకూటబనిజమయ్యెకొ.” చంద్ర. — 3. ఇంటి నెక్కిమొగుడు.

కొప్పెర. వై. వి. వెడల్పుముఖముగల స్త్రీపూత్రము, కటాహము. “గీ. రానివారలనువైపు, దరిసికొనినచమరుకొప్పెరలలోన.” జై. ౪, ఆ.

కొప్రము. వై. వి. శిఖరము. “ఉ. పున్నమచంద్రుడెగడుపొంకపుమోములరాచకన్నియల్, శ్రీస్తైలతాలమేలిపనికొప్రపుమేడలనాలలాడ.” నీలా. ౧, ఆ. (కొప్పరముయొక్క రూపాంతరము.)

కొబ్బెర. దే. వి. చిప్పెతీసినటెంకాయ.

కొబ్బెరకాయ. దే. వి. తెంకాయ.

కొబ్బెరపండు. దే. వి. కొబ్బెరకాయ. “చక్కెరకొబ్బెరపండు లండ్రములే మెక్కెడుపాచజం చెయలమేటికి.” నీలా. ౧, ఆ.

కొబ్బెరయుండ. దే. వి. (కొబ్బెర+ఉండ.) భక్ష్య విశేషము, మాండము.

కొమ. దే. వి. 1. కొమర+2. ఆడుది. (కొమ్మయొక్క రూపాంతరము.)

కొమరసామి. వై. వి. కుమరసామి. “నీ. కొక్కొకోకోయనికొమరసామిరథంబు కంఠంబునాచి క్రొక్కారమిచ్చె.” భీ. ౨, ఆ.

కొమరాలు. ద్వ. వి. (కొమ్ము+ఆలు.) 1. యావన పతి; 2. సౌందర్యపతి. “గీ. చాలముద్దరాలుజన రాలుకొమరాలు.” భాగ. ౯, స్కం. (చూ. కొమరు.)

కొమరిత. వై. వి. కూతురు. “ఎ. గీ. ఆతనునారాచ మైన రాచకొమరితబాంచాలిజూచునపుడు.” పాచా. ౨, ఆ.

కొమ్ము. వై. వి. 1. పుత్రియందుకొమిరెశబ్దమునక గుఱచేశము; (కొమరాలు. మొ.) 2. మనోజ్ఞత*. “నీ. ఇదనంబు కొమరుభావన చేసి వేటుగనదుటి సాంపలకల సెదుగలబడగ.” భార. విరా. ౧, ఆ.—విరా. మనోజ్ఞము.

కొమరుడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుడు.

కొమరుడనము. వై. వి. (కొమరు+తనము.) యావనము. “తోచుకలేనికొమరుడనములేనిచెలు పలు.” కళా. ౪, ఆ. (చూ. కొమరు.)

కొమరుబాయము. వై. వి. (కొమరు+పాయము.) యావనము. “క. నీకొమరుంబాయముమిక్కిలి, కొమరొండెడు.” కళా. ౪, ఆ. (చూ. కొమరు.)

కొమరులు. దే. వి. బ. మేలుదూలముమీదిగుజ్జలు. కొమరేలు. ద్వ. వి. (కొమర+ఏలు.) స్వామిపు త్రుణి. “గీ. దివ్యవాహినీగొమరేలుదీర్ఘమాడి.” భీ. ౨, ఆ.

కొమరి. వై. వి. కూతురు. “గీ. ఈకొమరుబాయ పుమటారిరాకొమరి.” చంద్ర.

కొమరిత. వై. వి. —వై. —“పల్లకియొక్కయా దొర కొమరిత.” పాచా. ౨, ఆ.

కొమరుడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుడు. (బ. కొమరులు, కొమాళ్లు.)

కొమ్మ. వై. వి. కొమ్మరితయొక్క రూపాంతరము.

“నీ. మునునన్నెలుగుడువిన్నా తిన్నపపర్వఁ డనుతొలుపురాయనికొమ్మ.” య. ౪, ఆ.

కొమిరె. వై. వి. యావనముగలస్త్రీ*. “కొమిరెలు లేరెనీకుబదికోటులు.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

కొమ్మ. దే. వి. 1. కాళి; 2. ఆడుది; 3. కోబకొమ్మ. కపిశిర్షము; “చ. కడగిరసాతలంబుభుజగంబులు వెల్వడినచ్చికొమ్మలక, బడగలవిచ్చియాడునె డబంకజమిత్రుడురామశంకరె, ల్లడరడు భీతితోనెదవట్టునునిట్లునుదోలనిమ్మమక, బాడవును నేమిచెప్పననబొల్పనగడ్డయ్యగోట యులవరిక.” భీ. ౨, ఆ.

కొమ్మత్రిప్ప. దే. ప. కోటి. “కొమ్మత్రిప్పరినాడు.” ఆచ్చ. యు. కాం.

కొమ్మనటి. దే. వి. (కొమ్ము+అనటి.) కరవీవిశేష ము. “ఎ. గీ. పనపండ్లీడపండ్లుకొమ్మనటిపం డు.” రసి. ౧, ఆ.

కొమ్మనగొట్టెపిండిచెట్టు. ద్వ. వి. పూతిక.

కొమ్మనగొలిమిడి. దే. వి. మూలఫల.

కొమ్మనగోర. దే. వి. పుత్రునిశేషము.

కొమ్మమెకము. ద్వ. వి. కోటి. కాళామృగము. “కొమ్మమెకంపు వెల్లువలు.” య. 3, ఆ.

కొమ్మి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొమ్మ. దే. వి. 1. ఉకారముయొక్కరూపాంతరనామ ము; 2. ఎద్దులోనగువానికొమ్ము; 3. మాదిగవాడు కొవ్వొంచుకొనెడుపాత్రము; 4. పసుపులోన గువానియొడిసినడుపాటిగడ్డ; 5. విన్ననగ్రోవి, “చ. తొడవులతీసికొమ్మెలుగుడువ్వలవల్ కడవేసిజల్లుపా, నడలూగిగట్టిమేలిదువాలికొమ్ములువట్టియుద్ధలే, ర్పడగలపగూడియల్లవలరాయనికొవ్వొంబోడికేసిప్రా, ఇదనియెయారి దాకనుపట్టగొలంకునడేరిరెంతయక.” చంద్ర. 6. పల్లకిబొంగు; “నీ. —మొగలికేకల్లికొగ కాడచట్టముకులుగన్ముచెలుకుకొమ్మెలుగుగొమ్మ.” (ఇక్కడ అందలముయొక్క నర్తనము.) చంద్ర. 3, ఆ. —7. ఏనుగుయొక్కదంతము; “ఉ. కొన్నిటిహస్తములే చదియగొన్నిటిగొమ్ములుదుమ్ము ధూలిగా.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. —8. పండితా; “నీ. నీటిలోనునిగిన నేలచేడియగొమ్మకొనను బ్బునెత్తినఘోషినివ.” పా. ౧, ఆ. —9. ఊడెడి యొకానొక వాద్యము; “ప. గుమ్మెటలచలులగ

వస్తువుగొమ్మలనినదమ్మనజెలగె." కాళ్ళ. 3, ఆ.—
10. కాళ్ళ; "నీ. కలఁచువున్నాగంబులరుగొమ్మ
లనుచూచున్నతిగలయనభీకమకులనైన." హస.
అ, ఆ.—11. శిఖరము; "క. గుబ్బలికొమ్మకట్టిగ
డు, నిబ్బరముగఁబెట్టికియాతనికొమ్మచినవాఁడు
బుప్పనడకమలత్రిపురి. బెబ్బలిపై మొనలవాలుపే
ర్తికొమ్మకొమ్మ." అచ్చ. యు. కాం.—12. కొన;
"నీ. ధనువుక్రిందటి కొమ్మధరణిపై మోపిమిఁ
దటికొమ్మనామహస్త్వమునబట్టి." భా. ౫, ఆ.—
13. ఉత్సాహము; "గీ. అంతగోపసింహుడను
రకొమ్మలునట్టి, ధరణిలోబిల్లిత్రిక్రిందెత్తెభలు
ల, కొమ్మవీడసురలకొమ్మనర్థిలవాని, కొమ్మకెటికీ
మొత్తికూర్చినధిప." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—
14. బలము; "క. కొమ్మవాననాధుని, కొమ్మహవ
మునకుఁదొలగె గురువిజయముగై, కొమ్మమెచ్చి
తనిచ్చెదఁ, గొమ్మధరణములనివుకొరినవెల్లెకొమ్మ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. 15. గవుఁడవఁడు బందము
తగిలించెడు కత్తిపిడికలొని నంకరకొమ్మయ్య.

కొమ్మకాళర. ద్వ. వి. కారవేల్చివేశము.

కొమ్మకాఁడు. దే. వి. 1. వరాహము; 2. అగస్త్యు
వాఁడు. "నీ. నరకహేతుహరణ్యహరణ్యత్రి
జరించుకొమ్మకాని భజించుకొదనలెల్ల." వసు.
౧, ఆ.—3. కొమ్మకాఁడు మాదిగవాఁడు. "నీ. మా
తంగనద్యకుఁడొమచుబుడు తగుబోయఁచనఁగ
నుకొమ్మకాఁడుగ." ఆం. భా. ద్వ. పూ.

కొమ్మచేచు. దే. వి. 2. కానొక అడుగుత్త్యయి, శృంగి.
కొమ్మచేనుగ. దే. వి. (కొమ్మ+చేనుగ.) మగయే
నుగ. "కొమ్మచేనుగనిభీషణతంజను దెంచుకై
పడికొదనుజవరుండువచ్చె." విక్ర. ౫, ఆ.

కొమ్మపెసర. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధ్యాము.
కొమ్మపాచకమ్మ. దే. వి. అొమ్మలుగల పాచకమ్మ.
కొమ్మవాఁడు. దే. వి. కొమ్మకాఁడు మాదిగవాఁడు.
కొయుగూర. ద్వ. వి. (కొయు+గూర.) కొయఁదగిన
నల్లతోటగూర.

కొయ్య. దే. వి. 1. కట్ట; 2. మ్రాను.

కొయ్యగాలు. దే. వి. (కొయు+కాలు.) కొఁతకొ
సినమోను.

కొయ్యగూర. ద్వ. వి. కొయుగూరయొక్కరూపాం
తరము.

కొరదా. హిం. వి. చేబుకు, బాటి.

కొరడు. యు. దే. వి. వంకరగాక సరిగానుండెడి యొ
ర్రధనున్ను. వై. గుడ్లనూబ.

కొరద. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "నీ. కొరద దాస
కొయ్య కొమ్మమీ నులచే ముచ్చగి బేడిస క్లె
చాటమీను." హంస. ౪, ఆ.

కొరవంజి. దే. వి. 1. ఎఱుకువాఁడు. "క. ఒడయని
పేరిటియించిలు, బుడుతునికెనగానఁగానఁబురు
డింపఁగని, కృడిబోయలలోమఱియె, కృడు
చాయలమలల మెలఁగకొరవంజాలకో." చం
ద్రా. అ, ఆ.—2. ఎఱుకుది. "ఏయేమూములు
చూచినావెకొరవంజి." శుక. ౧, ఆ.

కొరవి. వై. వి. ఎఱుగోరంటి. "చ. కనఁదిలకంబు
కేసరముగల్లుమియకొరహిఁబాడఁబ్రేకణంబు
నిమరమావినవ్వసుర పొన్నముఖంబుజ మెత్తె
జంపకం, బునెఱకవుంగిటంగొరవిమూర్ఛనవా
విలిత్తువంజాళం, బునుడువంగోగునైతెరుణిపూ
చుసురద్రునుమన్నిపువ్వలకొమ్మ." పా. ౪, ఆ.

కొరనానిగండు. ద్వ. వి. మారమ్మగవిశేషము.

కొరి. దే. వి. తెప్పనడిమి వెండుక, అర్జును. "నీ.
కలివోసినానినగచ్చకాయలభంగికొరిదా
నట్టిదృగ్గోళకములు." కాశీ. 3, ఆ.

కొర్నవగండు. ద్వ. వి. కొరనానిగండు. (చూ. కొణి.)

కొఱ. దే. వి. 1. కొఱత; "క. మఱియొచ్చిచీకటిలో
నందలురాజులనుమరముడితిగ నెల్లిటికొ, గొ
ఱగలకలనగునడువుఁడు, నెఱవగుగోవర్ధనాద్రి
నేలకుననుచుకొ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. ప్రయో
జనము; "ద్వ. తఱిచనుదేర నాతినికుటీవలనఁగొ
ఱగలయొకమంచికొడుకుజనించె." భాగ. ౮.
స్కం.—3. మత్స్యవిశేషము; (కొమ్మయొక్కరూ
పాంతరము.)—4. శిల్పము. "నీ. కొఱమిచు
గడంపుగుండ్రకంబంబులు వలుదతామరకొఱ
దలుపుగములు." అచ్చ. అ, కాం.—వి. ప్ర
యోజకము. "క. మఱిచితిరేయదువిభుఁడొ, ది
ఱకును బురియొప్పుగించి తగ నేగులయి, త్తఱిచి
మాఱువోవఁగఁ, గొఱయగునేమగతనంబును
మునుమనకుకొమ్మ." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

కొఱకు. దే. వి. 1. పనులుమేయుకంచె, వివరిము
2. పక్షులెరయేటిమిచునొటు. "ద్వ. కొఱకు
మానిపక్షులగుండ్లునేర." హరిశ్చ. ౧, భా.
(కొఱయొక్కరూపాంతరము.)

కొఱు. దే. వి. తక్కువ. “క. అంతటగడలం దెల్ల
గ, అంతయొకింతయునలేక అంపిల్లెనిరుల్.” అ
చ్చ. సుం. కాం.

కొఱుతనులుకు. దే. స. క్రి. (కొఱుతకొ + కొఱుకు.)
అకార్యముచేయు. “గీ. కొఱుతనులుకుగాని
కొడుకన్నడును గార్య, తంత్రమునకుఁబోర
డు.” భార. స్త్రీ. ౧. ఆ. “వ. కృష్ణుఁడెప్పుడుం
గొఱుతనులుకుఁబిన్న నాడునుంబిన్న కొలందులం
బోయిడువాడుకాడనువారును.” హరి. పూ.

2. ఆ. - విగ. అకార్యముచేయువాడు. “న. వా
రుగనామిఁ దెలుంగక కొఱుతనులుకులైచెడుతె
రువునబోయెడువారు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొఱుకచ్చే. దే. వి. కొఱువి, అలతము. “చ. అలమరు
నాజ్ఞాతకరునపులరమ్మనిచెప్పిగుంపులై, యేబ
లముల్ వియోగి పృథమంబులు మాఁడగవచ్చి
నట్టివె. నైలకొఱుకచ్చులోయనగనిండినచీక
టిమిఁదనింగిఁజా, క్కలగనుపట్టెవచ్చి పాడక
పైకళాంకుఁడునంతఁదూర్పునకొ.” రామా. ౨, ఆ.

కొఱుకు. దే. ఆప. చతుర్విధక్రియందువచ్చుడు ఒక
ప్రత్యయము. “నీ. పవనేరితములైన పాదపాం
సువులనిం దఱగృతార్థలక్షేయ కొఱుకొయని
యు.” కళా. ౨, ఆ.

కొఱుకొఱు. దే. వి. కొఱుపరికారము. “క. తెఱవలక
డుపులలోనే, డైఱుదెఱిగడుప్రాడరేయిత్రిమ్మ
రిదొరమై, గొఱుకొఱునూర్పులునిగుడుచు, తెఱ
గునగాటంపుటూర్పుఁడెమైరలడరెకొ.” అచ్చ.
బాల. కాం.

కొఱుకొఱులాడు. దే. అ. క్రి. (కొఱుకొఱులు + అడు.)
కొఱుగించు.

కొఱుగామి. దే. వి. (కొఱు + కామి.) 1. అకార్యము;
“క. వెఱవకలలోఁజేసిన, కొఱుగామికివగుచో
టగుఁబర్తుముచే, కుఁటినీకునలిగితిన్నినఁ, బఱపు
పయింబడినయట్లుపద్దదౌక్షి.” ఉ. హరి. ౫,
ఆ. - 2. దుర్లక్షణము; “క. ఆకొఱుగాములగనుఁ
గొని.” స్వా. ౪, ఆ. - 3. దోషము. “క. ఇక్కొ
ఱుగాములలోపల, నొక్కటినిచ్చిత్రపుత్రినొదవె
సె.” సం. “కచ్చిదేతైర్లహదోషైవస్పృహసీ
నరాధిప.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొఱుడు. దే. వి. 1. ఆయుధవిశేషము; “ఉ. భూరి
ధృతింబండిజలపోతకటార్లుగొఱుగ్లుఁబూని.”

కళా. ౮, ఆ. - 2. మ్రనిమోడు, స్థానపు. “గీ.
కొఱుడుగనిమర్త్యుఁడనుశంకఁగూరినట్లు.” వా.
౨, ఆ.

కొఱుడుకొల. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. “చ. కొన
లుమొనల్పడకొఱుడుకొలవిధంబునదూయఁజె
క్కుచ, క్కనికులుమట్టపుంజఱుతకట్టియసూరి
కొసంగి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

కొఱుడుపాలు. దే. అ. క్రి. తిమురుపట్టు.
కొఱును. దే. వి. 1. పనులుమేయుకంచె; “క. కొఱు
నుగనాగినపాలమును, నెఱయంగరిసనముగల్గు
నేలయుసరి.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. (చూ. కలను.) -
2. పక్షులెరయేటినుచోటు. (చూ. కొఱుకు.)

కొఱుపము. వై. వి. గుఱుమునుదోమెడు గొఱుపము.
(ఇట్లు పరుమాదిగాఁగొన్ని దేశములయందు వ్యవ
హరము.)

కొఱుప్రాణము. మి. వి. కుట్టునులు. “క. జాఱుజా
ఱుకని నెత్తురువెలి, కుఱుకుచు రొడనేయనఁతీతి
యెడపి నెయూర్పులో, పఱవమిడిగుడ్డవడకు
చుఁ, గొఱుప్రాణముతోడఁదన్ని కొనునమ్మెద
వుకొ.” ఆము. 3, ఆ.

కొఱుముట్టు. దే. వి. పనిముట్టు, ఉపకరణము.

కొఱులు. దే. అ. క్రి. 1. ఉండు; “క. పిఱుఁడంగురు
ధరణీపతి, యఱచేతంబ్రాణములుగనభియాతి
బలం, బుఱని తెగుపముందటఁదెక, గొఱులటచిత్ర
మునఁదెట్టికొనివిహరించెకొ.” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. -
2. ప్రకాశించు. “చ. కొఱులెడితేజాచేబనిఁడి
గుబ్బలియుకొమటివెండికొండయుకొ, గరగున
టంచుసంద్రములుకాఁకలనింకునటంచు.” య. 3,
ఆ. - 3. క్రి. పొందు. “ఎ, గీ. కాంతిగొఱులివిప్ర,
కులముదైవస్వరూపం బగుటనునంబు, నందుదృ
ఢముగనిల్పి.” భార. ఆను. ౫, ఆ. (అదికవుల
ప్రయోగములు మొదటి యర్థమునందును ఈ
యర్థమునందునీ కానఁబడుచున్నవి.)

కొఱువ. దే. వి. ఒకానొక తక్కువజాతి. (కొఱువవాఁ
డు, కొఱువది.)

కొఱువన. దే. వి. కొఱువది.

కొఱువి. దే. వి. కొఱుకచ్చు. “ఎ, గీ. కొఱువిఁద్రుప్పిన
యొప్పన మెఱసెఁబార్పు, గాండివము.” భార.
ఆర. ౬, ఆ.

కొఱువిచీను. దే. వి. పెద్ద యెఱ్ఱచీను.

కొలువిదయ్యము. ద్వ. వి. పితాచభేదము. “ఎ, గీ. గగ నమనరుద్రభూమి నేకతమతిరుగు, నదరులుమి నెడుకొలువిదయ్యంబువీడె.” వై. ౨, ఆ.

కొలువోవు. దే. ఆ. క్రి. (కొలు+వోవు.) మూర్ఖిల్లు. “క. వినుమమైయనిదైశం, బుననవ్యాగ్దేవిమూర్ఖు వోయినయట్లే, మినిబలుకకుండిపదపడి, విన యంబుననజునిశరణువేడెలతంగీ. వ. అనిన బ్రాహ్మణిపతిలో బ్రహ్మమాటకుంగొలువోయిన వాణియేమిటందేతె.” భార. అశ్వ. ౨, ఆ.

కొలుసంది. ద్వ. వి. ఆయము, జీవస్థానము. “క. ప అతెంచికరిమదము నే, డైజుదొండందెత్తివేయ దెప్పటికమునకా, గొలుసందితాణి నేలకు, నొలు గినసింగంపులగొదమయొప్పమరంగకా.” నిర్వ. ౧౦, ఆ.

కొలు. దే. వి. కొట్టుయొక్కరూపాంతరము. “క. నె అమాల్బబందెవట్టి, నటిమటుజంపిననుగజము న శ్వయమువై, పటిగొనిననట్టివారలక, గొలులక దిగిచిచంపుటొప్పక గునలయపటికె.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

కొలుకు. దే. స. క్రి. కలయ. వి. మేహరోగవిశేషము.

కొట్టు. దే. వి. 1. మత్స్యవిశేషము, పాతీనము; 2. స స్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము, ప్రీయంగువు.

కొట్టు. దే. వి. మేకు, శూలము.

కొల. దే. వి. 1. పాపము; 2. హింస.

కొలకు. వై. వి. కొలనుయొక్కరూపాంతరము.

కొలకువు. వై. వి. —వై. — “కొలంతువుకలం కంబొందగఁజొచ్చి.” భాగ. ౮, స్కం.

కొలది. దే. వి. పరిమితి. విగ. శక్యము. “వ. ఇప్పు డు రాజకులంబులు కొలందికిమిగిలి నాకు భరి యింపంగొలందిగాకయున్నయవి.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

కొలకొల. వై. వి. కలకలము. “చ. కొలకొలమంచు నుండునీతికొకనెరప్రభవప్రమాతనా, కొలునిది తొంటినాడతిథికొలుకుసందడి.” వై. 3, ఆ.

కొలగాడు. దే. వి. (కొలత+కాడు.) ధాన్యము కొలుచువాడు.

కొలగారు. దే. వి. ధాన్యము కొలతకెచ్చెడు కూలి.

కొలత. దే. వి. 1. పరిణామము; 2. ధాన్యములోన గునానిని కొలుచుట.

కొలను. వై. వి. గుంట, సరస్సు, (రూ. కొలకు.)

కొలము. వై. వి. 1. వశము; 2. సజాతీయప్రాణి సమాహము. “నీ. కలకలపల్కుచిల్గుల కొలం బులజాల నలరుపాన్నలుమాంగియలరులాంగి.” య. ౪, ఆ.

కొలారకము. దే. వి. ధాన్యమును కొలుచుట. “ఎ, గీ. కొలుపడికొలారకంబనఁగొలుచుటకగు.” వేం.

కొలారము. దే. వి. కొల్లారముయొక్కరూపాంతరము.

కొలారు. దే. వి. —వై. —

కొలారుబండి. దే. వి. కొల్లారుబండియొక్కరూపాంతరము. “నీ. తండోపతండమెగండోపలములుండు పథములందుఁగొలారుబడ్డనాంగి.” శుక. ౧, ఆ.

కొలి. దే. వి. బిల్లగోడాడునపుడుబిల్లదెట్టికొట్టుట కుద్రవైనచిన్నపల్లము. “గీ. కూడిగిరులుఁడుం లుఁగొల్లంబుఁబల్లంబు, నరసిమిట్టపుట్టలదేవెడవి, యోపితోలులుఁగొలులునోలంబుసాలంబు, నూచిక్రంతెనుకంతచ్చిపచ్చి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

కొలికి. దే. వి. 1. ముక్కనంటినకంటిమాల; 2. హ రములోనగునానితెగిల్చెడువంకరకమ్మి; 3. పరిపా కము. “ఎ. కార్యంబునుగొలికిపచ్చియున్నయ ది.” వీర. 3, ఆ. “ద్వి. నిను నేడుముఖమునె నెత్తురుప్రామి, కొనిగుల్లపఱవక కొలికికిరావు.” నారిశ్చ. ౨, భా.

కొలికిపూస. దే. వి. కొలికికిదగిలించెడుపూస. “ఎ. పాలుపారకా శరదంగనాతిలకమంభోజాకరిం పుంజొకా, కొలికిందామరకొల్కిపూసలెఁగె లొకజేసిక్రాంచాద్రిదా, రలలిలందగురండు దార్లజెలువారకావచ్చురాయంచబోదలపేకా ధరియించెచ్చతరమక్తాదామమెంతేరిహికా.” చంద్ర.

కొలికియడి. దే. వి. పెదలముడి.

కొలిపించే. దే. ఆ. క్రి. నట్టువుఁడు కొనుగోలుచే యు. వై. ధాన్యాదికము కొలువజేయు.

కొలిమి. దే. వి. కమ్మరినివ్వంచెడుపల్లము. “గీ. త మ్రునూదిగఁగలయట్టిధాతుచయముఁ, గొలిమి డియూఁదఁగి డెల్లఁబోలియున్నట్లు, ప్రాణపప నిగ్రహమునఁగ్రాంగిపోవు, ననఘయిద్రియద వితదోషాలయెల్ల.” మార్క. 3, ఆ.

కొలిమిత్తి. ద్వ. వి. కొలిమియూఁదెడుత్తి, భిత్త. కొలుచే. దే. స. క్రి. 1. ఉపాసించు; “క. ధండేభే రుడెమ్మనివరం. బురతనమునిప్రకాశుఁబొన్య త్తునిరం, తరకృతభక్తిసపర్యా, విరవన్యంఁడనచు

భక్తివదలకొలిచె.” భార. సభా. ౧, ఆ.—

2. సేవిచు; 3. ధాన్యాదికము కొలతచేయు.

వి. 1. ధాన్యము; “నీ. వాన, కారుపాలంబున గల్గెనేనియుగొల్పుగావింపనేర్పునేకలవిధము న. వలసేర్పడగదున్నబొలములోవైనవర్షంబులే కున్నధాన్యంబులగునె.” భార. సా. ౧, ఆ.—

2. పరిధాన్యము. “క. కొలుచుయవలుసెనగలుమి న్ములుతిలవలకుభుక్తములుచ్చుచిలిసె.” మార్క. ౨, ఆ.

కొలుపు. దే. ఆ. క్రి. 1. నట్టువుడుకొలిపించు;

2. సమతించు; “క. మనసుకొలుపదనికినిపుడు.”

భార. భీష్మ. 3, ఆ.—3. సరిపడు; “క. ఈవేదమా

టరెల్లను, గోపవివశుడైననాకుఁ గొలువపుము

ద్దా.” భార. ఆను. ౧, ఆ. “గీ. హీనమతికిబుద్ధు

లేలకొలుపు.” పంచ. నా. ౧, ఆ. “సాముమెండి

భేదముకొ దానముఁగొల్పుకుండిన గదామటిదం

డనము.” భో. ౪, ఆ.—4. చెల్లు. “ద్వి. మలఁగక

నాపన్ను మాయలన్నియును, గొలుపవుపినిపై.”

హరిశ్చ. ౧, భా.—ఆం. ప్రే. 1. పురికొలుపు; “క.

అలిగిదశార్థాధీశుడు, కొలిచెనుభగదత్తుమీదఁ

గ్రూరగజము.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.—2. పుట్టించు;

“నీ. తపనమండలముశస్త్రపరం పరలఁగిష్టికదన

మంతయునుజీతఁజ్ఞుకొలుప.” జై. 3, ఆ. —

3. (కనుగొని, వైఁగ చేయు. “క. అనియితైఱుగు

నఁరౌలుడు, వినిపించినగొల్లఁజేరువేడ్కలును

దిశోననలెత్తఁగదనప్రాలక, గనుపట్టుననుం

గుబట్టిఁగనుకొల్పుటయుకొ.” నీలా. ౧, ఆ. —

4. అనుప్రయుక్తమైనకొనుధాతువునకుప్రేరణ

మునందువచ్చెడిరూపము. (అడలకొలుపు, పురి

కొలుపు. మొ.)—వి. గ్రామశక్తికిచేసెడి యుత్స

వము.

కొలుపడి. దే. వి. (కొలుచు+పడి.) కొలత. (చూ.

కొలారకము.)

కొలునానములు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము, రాజీవము.

కొలుపు. దే. వి. 1. ఆస్థానము; “గీ. వచ్చికొలుపుచొ

చ్చినెచ్చెలిపిండునం, తంతనిలువలబనిచియల్లన

లగ, గడిసిప్రాధవనితవెడిముద్దియ, ముద్దుపుట్ట

దనకుఁమొక్కుటయును.” భార. విరా. ౧, ఆ.—

2. సేవ; 3. ఉత్సవవిశేషము. “ఎ, గీ. తద్విశేషం

బులాప్పుడేవ, తంతు సాకన నంపు జాతర కొ

లువన.” ఆం. భా. ప్ర. నా.

కొలుపుకాడు. దే. వి. సేవకుడు.

కొలుపుకూటము. దే. వి. ఆస్థానమండపము.

కొలుపుగొను. దే. స. క్రి. (కొలుపు+కొను.) సేవకు

నిగాపరిగ్రహించు. “క. కొలుపుగొనుమొల్లుకుం

డుట, కలిగినజొప్పునుటయంతకంఠెనుమేలు.”

భార. విరా. ౧, ఆ.

కొలుపుడుకాడు. దే. వి. కొలుపుకాడు, సేవకుడు.

కొలె. దే. ద్ర. మొదలకొని యనునర్థమునుదెలుపు

నది. “భూపాలఁ డారాముక్షోణికిఁ జన్ననా

టఁగొలె.” ఎను. ౪, ఆ. (కొలెయొక్కరూపాం

తరము.)

కొల్లి. దే. వి. విగ. కొలదియొక్కరూపాంతరము.

“నెవ్వడిజేకొల్లిగడిసి.” నీలా. 3, ఆ.

కొల్లు. దే. వి. కొలనుయొక్కరూపాంతరము. “ఉ.

అంతటఁబ్రార్థుగుంతుటయునాశశకంబుగజేం

ద్రహోహిణీ, కాంతునిఁగొల్పుచూచుటకుఁగాఁ

దొడితెచ్చితి.” పంచ. నా. 3, ఆ.

కొల్ల. దే. వి. దోపుడు, అభ్యవస్కందనము.

కొల్లకత్తె. ద్వ. విగ. కొల్లపెట్టునది. (అడుది.)

కొల్లకాడు. దే. విగ. కొల్లపెట్టువాడు.

కొల్లకొట్టు. దే. స. క్రి. 1. కొల్లపెట్టు; 2. (అధికలా

భముగ) సంపాదించు.

కొల్లగొను. దే. స. క్రి. (కొల్ల+కొను.) కొల్లపెట్టు.

కొల్లపెట్టు. దే. స. క్రి. అవహరించు.

కొల్లలాడు. దే. స. క్రి. (కొల్లు+అడు.) దోచుకొ

ను, అవహరించు.

కొల్లవోవు. దే. ఆ. క్రి. (కొల్ల+పోవు.) చూపవోవు.

కొల్లాడు. దే. స. క్రి. (కొల్ల+అడు.) కొల్లపెట్టు.

“క. కొల్లాడిరికైవల్యలక్ష్యనమరులుమునులకొ.”

కాశీ. ౨, ఆ.

కొల్లాబండి. దే. వి. గాడీ.

కొల్లాయపంచె. దే. వి. చిన్న అంగవస్త్రము.

కొల్లారము. దే. వి. నడుమ బయలును నాలుగుప్ర

క్కలఁ గట్టడమునుగల యిల్లు.

కొల్లారు. దే. వి. —పై. —

కొల్లారుబండి. దే. వి. కొల్లాబండి. (చూ. కొలారు

బండి.)

కొల్లి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొన. దే. వి. 1. కొన; "నీ.ముసముననునజాట్టికొన వెద్రుకలువట్టిహుప్పనియందియలులయదాచి." కవిక. ర, ఆ.—2. ఉపయుక్తముకాని తృణాదులయ గ్రాంశము.

కొనరు. దే. ఆ. క్రి. 1. విశృంభించు; "చ. కొనరి వసంతకాలమునగోయిలక్రోల్చినభంగినేడైన, బ్బిసరుహనేట్టి." కాశీ. ౫, ఆ.—2. సంకోచించు. "క. ఏమియిపుడొకవిన్నప, మేమైనంజెప్పు కొననపేక్షించినయ, టైమముతోచుచున్నది, యోమునివర కొనర నేల యొగింజెప్పుమనకొ." పర. ౫, ఆ.—స. క్రి. ప్రార్థించు. "నీ. జోగిణి గొనరిబైనుక వెట్టిపలక పైపారెలువోయించినరముచాచి." ఉ, హరి. 3, ఆ.—వి. 1. కోరిక; "చ. కిసలయపత్రిక మకరకేతననూతన వార్తలన్నియుకొ, బొసగలిఖించియందుడల పూవులందమ్మయునానసేయునా, కొనరు తెలుం గెటింగి కుచకుంభములంబడిదాల్చినన్ను సం, తనమున వ్రాసియిచ్చిన గదాచెలికత్తెలకేను మొక్కుడుకొ." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. ఏదేనొకపస్తువు నుదీసికొన్నదానికిచ్చెడుపెచ్చు; 3. ప్రార్థనము; "ఉ. మొక్కులుపలక మోడివిసరులకసరుల కొనరులచెలంగ." శకాం. 3, ఆ.—4. సంకోచము. "ఎ, గ్రీ. సింహబలుడత్వదగ్రతజగురుఁ బోడి, పజ్జగడువడిదగలికొంబుగదుర, నాడినీతలపట్టిగిచిమ హొగ్రప్పత్రి, గొంకుకొనరించుకయులేకకూలదాచె." భార. వి. రా. ౨, ఆ.

కొ.

కొ. దే. వి. ఆటపునందగుధ్వనయకరణము. కొంకణము. సం. వి. ఆ. న. ఆయుధవిశేషము. పుం. ౧. కానొకదేశము. (చూ. దేశము.) కొగిరి, ఖోగిరి. హిం. వి. గుఱ్ఱపుత్రుడు. కొంగు. దే. స. క్రి. గొలుగు. "నీ. ముండనంజ్ఞయలరుచునుండును, గోంగులబోడింపుగొలుగుటనున." ఆం. భా. ద్వి. బ్ర. కొచే. దే. వి. పిఠికి, భీరువు. కొచేవాలు. దే. ఆ. క్రి. (కొంచ+పాలు.) భయపడు. "చ. భీరురధరుండుఁజక్రియనుబెట్టుగ దీర్ఘచారమెంతనీ, యదురులుదైత్యుఁడెంతబ

లియుండొకదాయనికోచవాళికి. ట్టుదుటున వానిఁద్రుంతుననుకొనినంపిననంటిచాలనే." ప్రభా. ౨, ఆ.

కొండు. దే. స. క్రి. బియ్యములోనగువానిని చేటలోబోసికొనిప్రక్కవాటుగానిటునటుద్రప్ప. కొంత. దే. వి. కొయుట, లవనము. కొంతపట్టు. దే. ఆ. క్రి. కొంతకొయవారంభించు. కొంతపడు. ద్వి. ఆ. క్రి. ఖండితము. "క. ఏయంగముగొనికూర్చుండు, పాయక విప్రశుంధానుబాధకుడగువా, దాయంగముకొంతపడక, పోయెదననరాదుతనకు భూపతిచేతకొ." విజ్ఞ. ప్రా. కాం.

కొంతి. దే. వి. మల్లు, వానరము. కొంతిపుల్లులు. దే. వి. బ. మగ్గపుపలకదారములను మీడికిదగిల్చెడు పుల్లులు. కొంతిమామిడి. దే. వి. అంబాళము. కొందాడు. వై. వి. తాళివృక్షవిశేషము. "ముక్కుదాడిమరీచ మొగలింగకొందాడు." హంస. ర. ఆ. కొక. దే. వి. వలువ, వస్త్రము. "ఉ. కొకయునానంబుగొడుగుకొ శయనాదులుదానయెజయొ, తేకముతోడనాగకులశేఖరుడొకొ ధ్వజవాహనాదికా, ప్రాకవపుర్విశేషములతో గరుడుండుబురంబుసర్వముకొ, దాకొనికాచుచున్నకుమరప్రముఖుల సతతంబుగొల్వంగకొ." పర. ౧. ఆ. కొకనదము. సం. వి. ఆ. న. 1. చెంగలన; 2. చెందప్పి. కొకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జక్క-వ; 2. తోడేలు; 3. బట్టి; 4. కప్ప; 5. తోడు. కొకిలము. సం. వి. ఆ. పుం. పికము, కొయిల. కొకిలాక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ములుగొలిమిదీ. కొగల. వై. వి. కొవెల, కొకిలము. కొట. వై. వి. 1. దుర్గపురము; "నీ. కొటయేమలకెల్లంబాటించిగడ్డియు ఖాణంబుగొల్చునగిట్టియలును, నేయినునెయునునానాయుధములనాపధములునాభీలయంత్రములగూప, ములలోనుగానందు వలయువానిసమగ్రములగంపాదించి." భార. కాం. ౨, ఆ.—2. పట్టణముచుట్టుగలప్రహరి.

కొటండు. వై. వి. సుష్టగూబ. కొటము. సం. వి. ఆ. పుం. కొటండు, సుష్టగూబ. "ఘూకాకోటోదివాభితి." త్రి. కాండశేషము.

కోటరము. ఉభ. దే. వి. కోడంట్రము. “చ. ఆరయ
మి. తేసికోడలకపృథుదాసీగజేసెనమ్మహా, పు
రుషుని పాలికింబలుల పోవంగిరలతోనయెను
జే. చెక్కజనికోటరంబుదగజేయుదు సెయ
టుగాకపాడిమై, వరపుడమోపిచేయుదు సెవా
కిమాధవనిశ్చయింపుమా.” భార. ఉద్యో. 3.
ఆ.—సం. అ. పుం. న. కెట్టుతోట్టి.

కోటటికము. దే. వి. కోడటికముయొక్కరూపాం
తరము. “చ. వలకుపడంతియేయువిదపజ్జలగో
టటికంబునేయు.” రామా. ౧, ఆ.

కోటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దిస మొలది, ఉచ్చేవుల్లి.
కోటానగోటులు. మి. వి. బ. (కోటులు + కోటులు.)
అసంఖ్యములు. “క. హాటకములుదక్షిణగాఁ, గో
టానగోటులొసంగికుంభినియొక్క, బాటించి
ధారవోసెను, హాటకగర్భప్రభావడగువరరుచి
కిక.” విక్ర. ౫, ఆ.

కోటి. ఉభ. దే. వి. వేగు. “క. చెడవిజిగియడవిబ
డియెడ, నెడగట్టులకుదలగోటియడిలోగడ
కుక, దడుకుకొడిపించియాకుల, గుడిసెలవని
యించెమంత్రిగురుభటయుతుడై.” ఆము. 3.
ఆ.—సం. ఇ. స్త్రీ. 1. అంచు; 2. అతిశయము;
3. వింటికొప్పు; 4. చివర; 5. సంఖ్యావిశేషము.
కోటికాడు. దే. వి. వేగువాడు. “క. హరిజాజినో
త్తరీయుడు, నిరాయుధుడునగుమనతనిసెలవ
గునడవిక, జొరగోటికాండ్రుకెక్కెము, పరి
కించియెటింగికలయబడికూతలిడక.” ఆము.
3, ఆ. (పాతాంతరము కొట్టికాడు.)

కోటివర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్కచెట్టు.
కోటిశము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిగడ్డలుకొట్టెడు
కొయ్య, (రూ. కోటిశము.)

కోటిరము. సం. వి. అ. పుం. కిరీటము, బొమడికము.
కోటు. ఆం. వి. చొక్కాయి.

కోటరు. దే. వి. దుక్కికిఁజోవునపుడుగాని దుక్కి
యెమరలివచ్చునపుడుగాని దుంపమీఁడుగాకా
డికి తగిలించిన నాగలి. “గీ. అడుగుదుక్కియై
యామడికరుగుదంచె, హరికుడొక్కఁడుతన్న
గరాశ్రయుండు, చేతియగ్గంపుఁగుండతోడే
ర్లకోల, తోడనాగంటికోటెరుహొసొనుచు.”
పర. ౫, ఆ.

కోట్రము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గపురము.

కోట్రము. సం. వి. అ. పుం. నీటివల్లము.

కోట్రము. దే. వి. కోటరముయొక్కరూపాంతరము.

“నీ. వైవాహిక క్రియవ్యసనంబుకొన్నాళ్లు కొ
న్నాళ్లుకోడండకోట్రములును.” వి. పు. ౫, ఆ.
కోతము. సం. వి. అ. పుం. మండలాకారమైనవృత్తము.
కోర్పు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోడంట్రము. దే. వి. కోటటికము. “క. ఓరమణీ
మణినీకోడం, ట్రమునెఱుంగరువారుయోగరస
నిశ్చలతక.” కళా. 2, ఆ.

కోడంట్రకము. దే. వి. —వై. — “క. కకపకనగిద
శకంతుండు, సకినాతమజనకునీవుసత్వైకోడం,
టిక మెపుడుచేసితివినీ, మొకమేనేనెఱుంగఁదె
ల్యమునిజంబనినక.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

కోడటికము. దే. వి. (కోడలు + టికము.) కోడం
ట్రము.

కోడలు. దే. వి. (కొడుకు + అలు.) కొడుకుయొక్క
పెండ్లాము, స్నుప. (పాల్లపరమగుచో వికల్పము
గానుత్పల్లోపంబగు. “క. కలదాశూద్రవసతిశశి,
కలదాననఁజూలునొకవికారపుగోడల్, వలదా
లోలకటామెం, చలదామనిబద్ధతరుణజనఖంజన
యై.” పాండు. 3, ఆ.) (సంధిని వర్ణలోప వర్ణ
వికారములు.)

కోడాడు. దే. ఆ. క్రి. బాధపడు. “కోడాడగఁ
బట్టిచంపెవడి.” భాగ. ౯, స్కం.

కోడి. వై. వి. అజ్జవాలు, కుక్కుటము.

కోడిగ. దే. వి. రత్నముల యిరువదింటి సంఖ్య.

కోడిగము. దే. వి. విశాసచేష్ట. “నీ. కడకఁజేసిన
కోడిగములకల్లను బ్రతిచెనకుటలొకకొన్నిదిస
ములందు.” అని. ౧, ఆ. “ఉ. ఈ కోఠివిలుం
డుచేయువెడకోడిగములోగనిమాటెత్తురే.” భ
ల్లా. ౫, ఆ.

కోడిగీడు. దే. వి. (కోడిగము + ఈడు.) కోడి
గముచేయువాడు. “నీ. కుంఠెనీలకునిచ్చికోడి
గీలకునిచ్చిమిన్నకవారకామినులకిచ్చి.” విక్ర.
2, ఆ.

కోడిపీట. వై. వి. నొక చివరక్రింద నెత్తుగానం
చెడు మెపుడుకొయ్య, అనుకర్షము.

కోడిబడి. దే. వి. పసిబాలరకుజేసియిచ్చెడుభక్తి
విశేషము. “లద్వాలుకోడిబట్ట.” హంస. ౧, ఆ.

కోడియ. దే. వి. కోడెమాడ, వత్సతరము.

కోడీ. దే. వి. కోడిగ.

కోడు. దే. వి. 1. మంచములోనగువానికంటెము;

2. ఊరిదరి నీటిపల్లము.

కోడుతాటు. దే. అ. క్రి. పండినపైనుమిక్కిలియెందు.

కోడె. దే. వి. 1. కాడెమరపదగినదూడ; 2. విటుడు.

“ఎ.గీ. అడిగినంతయుకోయిచ్చినట్టికొత్త,

కోడెతేకొనితనువెల్లగొట్టుటయును, బ్రాంతిత

నమునలంజియబ్రాయలేక, ప్రియముంచలేక

చేబోడిబాజును.” కవిక. ౪, ఆ.—విరా. తగుణ

ము. “కోడెనాగముంబులుగులతోడుతన్నికొ

నిపోవుతెలుగు.” రామా. ౬, ఆ. (కోడియయొ

క్కరూపాంతరము.)

కోడెకాడు. దే. వి. విటుడు. “ధనులగుకోడెకాం

ద్రునుదంగెటిజున్ను.” రామా. ౧, ఆ.

కోడెరవుతు. ద్వ. వి. శివుడు, వృషభవాహనుడు.

కోణంగి. వై. వి. అంగములనువికారముగాఁజూపివి

చ్చమెత్తెడువాసరి. “నీ. ఆశించునెపుడునత్వా

సక్తిసమృహనటుడు నేనగరిగోణంగియగుట.”

వైజ. ౧, ఆ.

కోణపుడు. సం. వి. అ. పుం. వైర్యతుడు, మూల

తోడు.

కోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లులోనగువానిమూల;

2. అంచు; 3. గంటలోనగువాని వాయించెడు

కోడుపు; 4. దుడ్డుగోల; 5. వాద్యవిశేషము.

కోణుడు. సం. వి. అ. పుం. శస్త్రేచ్ఛరుడు.

కోదండము. ఉభ. దే. వి. బాలరనుదండించుటకై

పట్టుకొనివేలాడునట్లుమీదఁగట్టెడుత్రాడు.

సం. ఆ. న. 1. విల్లు; 2. నాలుగుమూలవిల్లు; 3. నెదు

రువిల్లు. పుం. 1. కనుబొమ; 2. బకానొకదేశము.

కోద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె. “కోద్రం

గస్తుతమంగపాన్యత్.” అ. పా. ద్వ. పు.

కోద్రవము. దే. వి. అ. పుం. కోరదూషము, ఆర్ణు.

కోన. యు. దే. వి. గోసమూహము. వై. 1. అడవి;

“గీ. గోలయిట్టికారుగోనలోనిమ్మెంటి, డించి

చనఁగఁజనునె.” అచ్చ. ఆర. కాం.—2. కొన;

“కన్యోనలందంద్రయెక్కుడుదోచెన్.” హరి.

ఉ. 3, ఆ.—3. మూల; “నీ. క్రాంతిఁగట్టులుగ

మ్మకోనలఁగోనల ఘనమైనయొగిపుంగవులగవు

ల.” సా. 3, ఆ.—4. కొండలయందలిముఠుఁగుచో

టు* ; “మానికవుఁగోనలలోనెలమావికోనలో.”

వసు. 3, ఆ.—5. దేశవిశేషము*. “కోనబిట్టేచ్చెఁ

గొట్టినదగిలె.” అము. ౧, ఆ.

కోనత్రిపురి. ద్వ. వి. కోఠి, వనచరము. “కోనత్రి

పురిబిరుదులు.” అచ్చ. యు. కాం..

కోనమనికీ. ద్వ. వి. కోఠి, వనాకము. “కోనమనికీ

బంటుకలికి.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం. (ఇల్లుకో

నటెంకి. ము.)

కోనతోడు. ద్వ. వి. వైర్యతుడు, కోణపుడు.

కోనెలు. ద్వ. వి. కోనెలుయొక్కరూపాంతరము.

కోనేలు. ద్వ. వి. (కోన+ఏలు.) చుట్టుమెట్లుగల

నలుచదరపుగుంట, పుష్కరిణి.

కోపకత్తె. మి. గ్రా. విరా. (కోపము+కత్తె.) కోప

ముగలది. (ఆడుది.)

కోపకాడు. మి. గ్రా. విరా. (కోపము+కాడు.)

కోపముగలవాడు.

కోపగించే. వై. స. క్రి. కోపించు.

కోపగిల్లు. వై. అ. క్రి. కోపపడు.

కోపన. సం. వి. ఆ. క్రి. కోపముగల ఆడుది. విరా.

కోపముగలది.

కోపము. సం. వి. అ. పుం. క్రోధము, కిమక.

కోపి. సం. విరా. (న్. ఈ. వ్.) కోపముగలవాడు.

కోపించే. సం. స. క్రి. కోపగించు.

కోపు. దే. వి. 1. బలపములోనగువానికడ్డి; 2. క

డ్డి; 3. అందము; “గీ. కత్తలనులయేపుమేల్కట్ట

కోపు, మదురుగోడలమెఱపువార్లగయెఱపు.”

రిసి. ౧, ఆ.—4. వింటికొప్ప; “చ. మృతస్సము

నొక్కటివింటికొపునకా, బనినడితెచ్చివైచెఱు

బ్రహ్మనుసీంద్రునియంపవేదికకా.” భాగ. ౧,

స్థం.—5. బనమస్తారము; “వ. కైలాసనిలయామీ

కుఁగోపులు. పశ్యిల్లలాటామీకునేటికోళ్లు. గౌరీ

మనోహరామీకునమస్తారము.” భీ. 3, ఆ.—6. నా

ట్యముతీర్పు; “మ. నాలిగా, డులపేరంగలనట్టు

పుల్గఁజువఁగోపులూపులేదీపపా, త్రలస.”

య. ౪, ఆ.—7. నిమిత్తము; “చ. వేటకో, పున

సవరించినకాదెరులుబోనులుగైకొనకొక్కయిచ్చే

వ, చ్చినఁజనుదెంచివాడ.” య. 3, ఆ.—8. పా

ర్శ్యము; “నీ. కరకంకఁగంబులుగల్గవఁజెలుబిరు

కోపులఁజేరిపిచోపులిడఁగ.” శశాం. ౪, ఆ.—

9. విధము; “వ. కోపంబుహంబుగైకొన్నకో

పుననహంకరించి.” ఉ. రా. ౧, ఆ.—10. సమ

యము; 11. చేఁచలగుదిగ్రుచ్చునట్టిసూది;

12. మద్యము; “మద్యముపేర్చు, తనరుసారాయికో

పన.” వేం.

పుదారుడు. దే. వి. సరకులను బైటనుండి తెచ్చి యమ్మెడువాడు.

పువాణు. దే. ఆ. క్రి. (కోపు + పాణు.) అంద గించు.

మ. దే. వి. 1. గోపురమువలె పెరిగిన పుట్టచివ ర్; “ద్వి. మెఱుంగుగోఱలనువల్లికముల్ వెడలి, యులుపుట్టకోమలనుజీకి.” హరిశ్చ. ౧, భా.— 2. ఆడుది. “గద్దరికారుజింకకోమా.” అచ్చ. ఆర, కాం.

మటి. వై. వి. వైశ్యుడు. “భృత్య మాత్రవర్తిం చుపేదకోమలులము.” మార్క. 2, ఆ.

మలము. సం. వి. ఆ. న. నీళ్లు, విణ. మృదువు. మలి. వై. వి. 1. చక్కదనముగల ఆడుది*; 2. ఆడుది*.

మలికము. వై. వి. చక్కదనము. “క. ఈముక్తి చెవులీ మొగ, మీమేలిమిపాలుపుగలదయేచెలు వకునీ, కోమలిక మెఱుంగుటకువై, రాముడుమె లగించిచూచెరమణీనిన్నుకా.” రా. ఆర, కాం. ౧, ఆ.

ము. దే. వి. ఒకజాతిబోయ. “రగడ. కోయలరులి పెకోయకికకజెలికోయననవిలుకోయగనలును.” చంద్రి.

ముష్టికము. సం. వి. ఆ. పుం. చీకుగొక్కర.

యిల. యు. దే. వి. 1. గుడి; 2. ఒకానొకదివ్య స్థలము. “క. కోయిలదిరుమలఁబెరుమా, కోయి లదిరుపతులఁగుంభకోజాదికపు, త్యామతనం బులమామం, బ్రెయిక్కడఁబోయెనొకొమురాం బిక్షుప్రతిమల్.” కాశీ. ౫, ఆ.—వై. కోకిలము. “చ. కోయిలయెలుంగులొలిగొనియింపుగఁజి ల్కలతోడనెప్పిమై, నలపడమాటలాడి.” హరి. పూ. ౮, ఆ.

య. దే. స. క్రి. 1. తీగలులోనగువానిచేదించు, లవించు; 2. పువ్వులులోనగువాని గిల్లు.

౩. దే. వి. 1. గిన్నె; “ఎ, గీ. నాకుమిప్పువంటిలో కోత్తరులకీయ్యె, గలిగెనంతకం పెఘనతగలదె, యనుచుగోరలోనిఘనసారగంధంబు, వలసినట్ల యొగఁగవారలకును.” వి. పు. 2, ఆ.—2. కల్లుత్రా గెడుగిన్నె, చపకము; “ఉ. అందఱిగైకొనంబ నిచియాదటఁగాంతయుదానుసొక్కకో, రంద నుపారదివ్యమదిరామధురామృతపానకేలియం, దందయొన్నొగఁగొడఁగె.” లక్ష్మీ. 3, ఆ. —

3. తట్ట. “ఉ. కూమిమంత్రితోడనలకబరుడేక తమాడేపెద్దబం, గారపుగోరఁగల్ప వనికాజని కాంతములైనచీరలుకా, హరివిభూషణావలియు నమ్మిధనుంబునకుంబ్రియంబుతో, సారదమానిచే త నదనంజదివించెఁగుబేరుగాకా.” స్వా. ౫, ఆ.—విణ. పెద్ద. (కోరమీసము, ముచ్చుగోర.) కోరంగి. సం. వి. ఈ. క్రి. చిట్టెలకి? కోరకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. మొగ్గ; 2. ఆరవిరి మొగ్గ; 3. తామరతూఁడు; 4. తక్కిలము? కోరకొండ. దే. వి. బిడ్డలులోనగువారికి ముఖపా ర్శ్వమునవేసెడు కొండ.

కోరగింఁచే. వై. ఆ. క్రి. 1. ముకుళించు*; “ఆ. కొమ్మకన్నుగఁచు కోరగింపఁగఁబూచి, తఱచు జొత్తుగల్గదాసనంబు.” (గవఁశ—కర్త.) స్వా. 3, ఆ.—2. మొలకెత్తు. “నీ. జలదానిలంబునఁబుల కించెనొయనఁగుటజభూజంబులుకోరగించె.” విక్ర. ౪, ఆ.

కోరటు, కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ. కోరడి. దే. వి. ఆవరణముగావేసినపొడి మట్టిగోడ, కరగోడ. కోరదూపము. సం. వి. ఆ. పుం. కోరదము, ఆర్ణు. కోరవాయి. ద్వ. వి. కోపశీర్షస్థనుగువాయువు. “ఎ, గీ. కోరవాయునఁగోపశీర్షస్థనవాయువొప్పు.” ఆం. భా. ద్వ. మ.

కోరవోపు. దే. ఆ. క్రి. (కోర+వోపు.) కొంకరలు వోపు. “శరీరముకోరవోవఁగా.” విక్ర. ౧, ఆ. కోరసిగ. ద్వ. వి. కోరకొండ. “గీ. కోరసిగవేయు చోటనెకొమ్మపుట్టి, చెటిచెననికానియెంతైనజే యనచ్చు.” రామా. ౨, ఆ.

కోరా. దే. విణ. కారికము, అనాహతము. (వస్త్రము.) కోరాడు. దే. స. క్రి. (కోరి+అడు.) 1. ఏనుఁగులోన గునవిొమ్మలతో నేలఁబొడిచిదు మైత్రివైకిజల్లు; “ఎ, గీ. ఘనరజోపుష్టికైమిఁదికన్న మొగుడె, గటిదెసలనిక్కబరితోలకదలఁగిలు, మదముతి క్తతనదులకీదదనుకృద్యు. మెలితోఁదేంట్లుపఱ వఁగోరాడెగరులు.” ఆము. ౪, ఆ. “నీ. ఈ కొండసెలయెఱుఱిశిర్షదవృషభంబుకోరాడుకూ లముల్ గూడియొప్పు.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.— 2. పందిముట్టెతో నేలకెల్లగించు; (చూ. కోడా డు.) 3. దుమ్ములోనగువాని నెత్తివైకిజల్లు. “తెలి దమ్ముధూలిగోరాడిరికంతుదంతులన.” రామా.

౧, ఆ. (ఇది క్రొదాడు అను క్రియకు మాటు రూపముగా దోచుచున్నది.)

కోరాబంగారు. దే. వి. మట్టపుబంగారు.

కోరింద. దే. వి. లక్కగలిగెడి యొకానొకతీగ, జతూక.

కోరిక. దే. వి. 1. ఇచ్చు; "క. ఈకథయెవ్వరుచదివిన, గైకొన్ననువిన్నగోరికను వ్రాసినవా, రేకాలముశంభునికృప, నాకల్పముగండ్లురైహికాముష్టికముల్." భల్లా. ౫, ఆ.—2. కోరుట; "కోరికయునొల్లమియులేక." భార. కాం. ౬, ఆ.—3. వరము. "నలువకోరిక లొసగగడి నాడు." అచ్చ. యు. కాం.—విణ. అభిప్రము. "తగుకోరిక లిచ్చు బులిందకోటికికొ." ఉ. రా. 2, ఆ.

కోరికి. దే. వి. ఇచ్చు. "చ. ఇత్తెలుగుకో, క్కిడిగత మేమిపాండవులగల్గిధర్మ సగమీదలంచితే." భార. ద్రో. ౧, ఆ. (రూ. కోర్కె.)

కోరు. యు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్చించు; 2. కోరాడు. (దీనికి గ్రంథములయందు కోరాడు అని యే ప్రయోగము.) వై. వి. ధనేతరవస్తురూపమైనకప్పుము*. "అరులకుగోరువెట్టితిగదానినుండప్పుడ." రామా. ౮, ఆ.

కోర్కె. అం. వి. న్యాసుసభ.

కోఱ. వై. వి. దంష్ట్ర*. "ఉ. కోఱుదీటుచుకొన యనకోణములకొడవనన్నులింగముల్, కాఱగ." హరి. పూ. ౪, ఆ.

కోఱడము. దే. వి. 1. అపహాస్యము; "చ. వడిగొని కాలకేయభటవర్ణము ద్రోచినదాసుసేనలకొగ డగనికాచరేశ్వరుడు క్రందుగదాఁకిరణంబు సందడికొ, దొడిబడతే నెదీ ప్రతరదోరశనికొ దనునడఁబోకకో, ఱడమునబిట్టగిట్టినమఱుందినె ఱుంగకదుర్దదాంధుడై." నిర్వ. ౫, ఆ.—2. బ. అపహాస్యవచనము. "చ. ధనదునియొద్దకేగియు చింతబుగబల్లిపురంబుఁబాసీపా, మృనిమునుచెప్పకోఱడములాడినమద్దుడశక్తియంబుజా, సనవరశక్తి మూలబలశక్తియెఱుంగగఁ జాటిచెప్పెర, మృనివతురాతి భావఁబుల హస్తునిబుచ్చెనురారిలంకకుకొ." నిర్వ. 3, ఆ.

కోల. ఉభ. దే. వి. 1. దండము; "ఎ, గీ. గొయ్యి, కోలద్రవ్యనమత్రచాతాశయాన, మేలసిద్ధింపవచ్చు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. బాణము; "నీ. కోలదివెట్టగరానికోలలుహరిమీదనే నదిగప్ప

గంబులెల్లగప్ప." హరి. ఉ. ౪, ఆ.—3. పెంట్ల కట్టె; "నీ. బెడిదంపుఁగోలలు బెడఁగొండబహు గ్గచి త్రితాజనముపైచీరకాగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—4. మగనుటి. "గీ. గుడమునందేనుమాటుఁ గోలనొక్క, మాటుదాపలిచే బదిమార్లు రెండు, చేతులను నేడుమాటులుఁబ్రీతిమన్న, చమగ్గిచంబుచేయుటచదురుదనము." విజ్ఞా. ఆచా. కాం.—విణ. దీర్ఘము. (కోలనిమ్మ. మొ.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చవ్వచునుగంధవ్రవ్యము; 2. పిప్పి. కోలంబకము. సం. వి. అ. పుం. వి. జెయ్యెక్తనర్వాంగము. కోలకము. సం. వి. అ. న. 1. తక్కిలపుచెట్టు; 2. మిరియము.

కోలక్రోతులు. దే. వి. బ. కోటికొమ్మంచయినతాలక్రిడావిశేషము. (మా. అందలము.)

కోలగడ్గర. దే. వి. కాళ్లకుదారమును పెనఁచియెద్దలను మూటకట్టుగాకట్టెడుకట్టు. ("గీ. అసియఁదా త్రయఁదేఁబంపియాంత్తవల్లి, గోలగడ్గరద్రోయఁదత్తుజముతోడ, నొఱగిరక్కసుతోవెన్య విరహితముగ, ధర్మమెఱిగించునూక్తి నాతిండులిక." ఇక్కడ కోలగడ్గరయనఁగాకాళ్లకుదారమును పెనఁచి యెద్దలను మూటకట్టుగాకట్టెడుకట్టువంటికట్టని తెలియునది.) ఆము. ౬, ఆ.)

కోలజాన్ను. దే. వి. ఒకదినునుజాన్ను, జొడ్డాలకము.

కోలదబ్బు. దే. వి. ఒకదినును దబ్బు.

కోలదశము. సం. వి. అ. పుం. నలియనెడు గంధర్వవ్యము.

కోలదివియ. ద్వ. వి. వెలుతురుకట్టెలదింటి. "గీ. వరుసంభ్రమించిపడిఁగోలదివియలు, గొనువలివుమిగుల గూడఁబాటి, నృత్తకాలజొచ్చి." "సం. సహనైవసనుబజ్జురాదాయోల్కాస్సహస్రశః." భార. విరా. ౨, ఆ. (రూ. కోలదిప్పె.)

కోలనిమ్మ. దే. వి. నిడుపుదినుసునిమ్మ.

కోలపాల. దే. వి. అర్కపుష్పికి.

కోలపొన్న. ద్వ. వి. అంఘ్రిపర్జిక.

కోలము. ఉభ. దే. వి. కేషము. "గీ. గగనంధిగల్గ బునమిగులఁజ్రొడ్డి, మమునఁగాలికనీలికోలము నటించ, బాఠిమొగంబునరాలునిప్పుకలన." అయ. గుంపురైరాలెనుమీనింద్రగోపతతులు." అయ. ౪, ఆ.—సం. అ. న. రేగుఁబండు. పుం. 1. పండు; 2. తెప్ప; 3. ఒడి; 4. కాగిలి.

మొలుగు. దే. వి. నిలుపుమొలుగు, విరావతి.
..శివుడిక్కనందు వేకువగోలమొలుగులుమొలు
సె." హరి. పూ. 2, ఆ.

లవారు. దే. వి. బ. చేత్రధరులు. "వ. పైనికులం
శేరుకొనివానియొక్కించిపురికోలుపుకోలలవారి
యెలుంగులను." ఉ. హరి. 3, ఆ.

లనల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపీఠలికి.

లనన. ద్వ. వి. జటిలకి.

లటకమ్మ. దే. వి. ఒకదినసుకమ్మ. "నీ. కడియా
లుచెక్కుజోకలయంగరములుచంగరయును
గోలాటకమ్మజోడు." (పాతాంతరము. మంగ
రయంగోలాటంపుగమ్మజోడు.) కళా. 2, ఆ.

లటము. దే. వి. (కోల+అట.) చేతులగోలలం
చుకొని యాడెడియాట. (చూ. అటకడ.)

లహలము. సం. వి. ఆ. పుం. కలకలము, అలబలము.

లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేగుకి; 2. గంగరేగుకి.

లు. దే. వి. 1. అనుప్రయుక్తమైనకొనుధాతువునకు
భావార్థకరూపము; (ఇచ్చుకోలు, పుచ్చుకోలు.
మొ.)—2. కొల్ల. "క. చున్నుగనేకారణముగ,
నన్నియిడుమలనుభవించిరుజాలవీరికొ, గన్నా
రతాకుగనిజ, గన్నుతభీష్టునకుగోలు గానీ
బాలకొ." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—విరా. పెద్ద. (కోలు
పులి, కోలుమొసలి, కోలుమూపులు. మొ.)—
క్రి. విరా. మిక్కిలి. (కోలునుసగు.)

లుకాడు. దే. వి. 1. నియమించెడియధికారి; "క.
పులికోలుకాడుగావున, నలయుకవరునెఱిగివాని
ననుకొనకవాడ, డొలనియొకచెవులపోతుకు,
గలయగనీవరుసయనుచుగన్నునకజెప్పెకొ." పంచ. వా. ౧, ఆ.—2. కావలినాడు; 3. సుం
కరి క్రిందిబంటు.

లుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; 2. తేజు
కొను; 3. వర్ధిల్లు. (రూ. కోల్మాను. ఉత్సహించుట
కు.—"బంధువర్తముకొ, ఘోరముగావధించుట
కుగోల్మానుకున్నదిబుద్ధి." భార. ఉద్యో. ౪,
ఆ.—తేజుకొనుటకు.—"క. నరనూనునపుడుకర్ణ
జా, డిరుముడుశిలిముఖులు లేదనించిననొ,
చ్చిరయంబునగోల్మానివా, నరదముడునిమెకొ
సకేతుహయనూతముకొ." జై. 2, ఆ.—వర్ధిల్లు
టకు.—"క. దీపముడగఁజేరటియెను, గోపము
డగఁగఁతిగుణముగోల్మానుక్రియ." పాండు.
౪, ఆ.)

కోలుతల. దే. వి. 1. ఎదుటనిలిచియుద్దముచేయుట;

2. (యుద్ధ)సన్నాహము. (రూ. కోల్లల. ఎదుటని
లిచియుద్దముచేయుటకు. — "వ. శకునికడంగి
యోగవరులతోమీరు కోల్లలసేయుండెను బెడ
ముట్టునదాడి ధర్మసందాదులసమయించెదనం
చుసముద్ధతింగడిసె." సం. "యుద్ధ్యధ్వస్తగ్ర
తోయోధాః పృష్ఠతోహస్తి పాండవాకొ." భా
ర. శల్య. ౧, ఆ.— యుద్ధసన్నాహమునకు.—
"వ. సుశర్వతమ్ముండు సంగతంబుగాగోల్లలసేసి
రథసమూహంబుతో విరాటపూర్వహంబు నెదు
రుకొని." భార. విరా. 3, ఆ. "అనికింగోల్లలసే
య." అచ్చ. యు. కాం.)

కోలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. చెడు, నశించు; 2. అగ
పడు. స. క్రి. పోగొట్టుకొను. (రూ. కోల్పడు.
చెడుటకు. — "క. ద్రోణాచార్యునియుగ్రపు,
బాణంబులకోర్చియతఁడుపడునంతకున, ఊగధృ
తినసమసమర, ఊడినిలిచికర్ణుచేతగోల్పడియె
గజే." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—అగపడుటకు.—"మ.
అడవింగోల్పడుప్రాణియెయ్యదియు లేకాహ్
పమేపారన, చెడుగండుగ్రతడద్రవ్యజంబుదన
కుకొల్మింబయెతెంచె." హరి. పూ. ౮, ఆ.—
పోగొట్టుకొనుటకు.—"క. తన, లలనంగోల్పడి
యెనతఁడులంకేశ్వరుచే." భార. అర. 3, ఆ.
"ఉ. భవదాత్రేజుగోల్పడెఘోషయత్రలోకొ." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.) (ప్రే. కోలుపఱుచు.)

కోలుపాటు. ద్వ. వి. 1. చేటు; 2. పోగొట్టుకొనుట.
(రూ. కోల్పాటు. చేటునకు. — "కా. కుంతీనూ
నునిచేతగర్హనికవింగోల్పాటుపాటిల్లునె." భా
ర. కర్ణ. 3, ఆ.—పోగొట్టుకొనుటకు.—"గీ. ధర
ణిరాజ్యముకోల్పాటుదండ్రీచాపు, నిష్టబంధువి
యోగంబు దుష్టయాతు, నిష్ఠరారణ్యవాసంబు
నెడునాదు, దేహకాహంబుసేనవైదేహీకతన." రా.
అర. కాం. ౨, ఆ.)

కోలుపోక. దే. వి. పోగొట్టుకొనుట. "ఉ. పంకజనాభ
మాపడినపాటులరాజ్యము కోలుపోకయొకొ." భార.
ద్రో. 3, ఆ. (చూ. కోలుపోవు.)

కోలుపోవు. దే. ఆ. క్రి. చెడు. "గీ. ఇట్టులగుటయె
ఱిగియెల్లభంగులరహ, స్వంబుకోలుపోనియట్లు
గాగ, నడరుసీదుకోర్కెకనురూపమెట్టిది, యట్టి
భోగభంగిననుభవంపు." (ఇక్కడ చెడుటయన
గా బయలుపడుట.) భార. విరా. ౨, ఆ.—స.

క్రి. పోగొట్టుకొను. “నీ. తాతలచేబాలితంబై ననుట్పరంబిటుకోలుపోదునేహీనవృత్తి.” మార్క. ౬, ఆ. (ప్రే. కోలుపువృత్తి.)

కోలె. దే. వి. వెన్నుకోసినకాడ. ద్ర. కోలె. “దాని వత్సంబునిన్నుటగోలెనుడుగకయలుచునున్నయదియు.” భార. ఆది. ౮, ఆ. “ఎగ్గి. ఇతఁడు పుట్టినకోలెను నెనకమెనగ, దర్పముననవర్తిల్లె.” భార. విరా. ౧, ఆ.

కోలెమ్మ. దే. వి. (కోల+ఎమ్మ.) వీలవునడుము బూసపూసగాగొలుసువలెనెనఁచుకొనియుండెడియెముక, కశేరుక. (ఇట్లుకోలెముక, కోలెమ్మక.)

కోవ. దే. వి. 1. బిడ్డలకు గొంతునందుగలిగెడు వ్యాధి విశేషము. (చూ. ఆరిమి.) 2. పుట్టకోమ.

కోవిదారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనము?.

కోవిదుడు. సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుడు, చదువరి.

కోవు. దే. వి. ఆర్యునందగు ధన్యనకురణము. “కోవుననాల్పినకొడనలకుంజరముల్ బెడరకొ.” కాలి. ౨, ఆ.

కోపురము. దే. వి. శత్రువునుబట్టుటకైపొంచెడుపొంచు. “గీ. ఉదయగిరిమీదగోపురంబుండినిగుడు, నహితరవిరక్తిచేబద్ధుడగుచుండొడి, బలగమైనట్టిదుక్కులవలసత్తోవఁ, జూపనేతెంచెననవేగుజుక్కవొడిచె.” స్వా. 3, ఆ.

కోవెల. యు. దే. వి. గుడి. “కోవెలపారుపత్తెమునకుంబనిపూనియు.” ఉ. రా. 2, ఆ.—వై. కోకిలము. “నీ. తులకించుమూడవతోలిపల్కూరవలి కోవెలకూతలకునొక్కవింతనెఱప.” య. ౨, ఆ.

కోశకారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదిననుచెఱకు.

కోశఫలము. సం. వి. అ. న. తక్కినపుచ్చెట్టు.

కోశము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కత్తియెలు; 2. గుడ్డు; 3. జాబికాయబెరుడు; 4. ఒకదినము; (చూ. దివ్యము.) 5. పుస్తకము; 6. బొక్కసము; 7. కరగిపోసినవెండిబంగారములముద్ద; 8. ముప్పము; 9. మొగ్గ. (తత్త్వవిషయమున పంచకోశములు. — తన్నము, యము, ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము.) (రూ. కోషము.)

కోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆనడ?; 2. ఉత్తరేను?; 3. పొట్టి?.

కోశామ్రము. సం. వి. అ. పుం. కొండమామిడి?.

కోష్ఠ. వై. గ్రా. వి. మందుదినును, చెంగల్యకోష్ఠ.

కోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోకదుపు; 2. సామగ్రిలుంచెడు కొట్టు; 3. గాఢ.

కోష్ఠము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకనేడి. విణ. ఇంచుకనేడిగలది.

కోసము. దే. అవ్య. నిమిత్తమును దెలుపునది. “ఉ. భూసుతకోస మేగనుక బొంకితినేనియ్యఁబెట్టకాలముం, జేసిననాతపంబురహిఁ జెందకనిచ్చుమా.” ఉ. రా. ౮, ఆ.

కోసలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కోసు. వై. వి. రెండువేలవిండ్లపట్టుకొలది, కోశము.

కోస్తా. ఆం. వి. సముద్రతీరము.

కోహకము. సం. వి. అ. పుం. దేహమణుచుకొన్నప్పి.

కోహళము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాహళమునాద్యము; 2. బజారుమాట.

కోహళుడు. సం. వి. అ. పుం. నాట్యకాస్త్రప్రవృత్తుడైన యొక ముని.

కోహళా. దే. వి. పరిహాసమునందగు ధన్యనకురణము. “వ. కేలుచఱచికోహళాయనిగేలివేయుగిడి కాకదంబంబులచప్పలులు.” ఆము. ౮, ఆ.

కోశే. దే. విణ. ఆశ్చర్యమునొందినవాడు, విలక్షణుడు. “నీ. కోశేనాగను వెఱుగుపడువాడనగి నువ్వుయాన్వితసంజ్ఞవెలయుచుండు.” ఆం. భా. త్మ. వి.

కా.

కా. దే. వి. వృత్తియందు కానుశబ్దమునకు మీడిస్సము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కాడిగ. మొ.) (కవుయొక్కరూపాంతరము.)

కాంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేణుకయనుగంధద్రవ్యము?.

కాంతికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఈశైకాడు.

కాగిలి. వై. వి. భుజాంతరము, క్రోడము. (కవుగిలియొక్కరూపాంతరము.)

కాగిలింజే. వై. స. క్రి. ఆలింగనముచేయు. (కవుగిలింజేయొక్కరూపాంతరము.)

కాగిలింత. వై. వి. ఆలింగనము. (కవుగిలింతయొక్కరూపాంతరము.)

కాగిలింపు. వై. వి. కాగిలింత. (కవుగిలింపుయొక్కరూపాంతరము.) “నీ. తరితీపెఱుంగనితలిరులేదిమాపుకరంగింపనెఱుంగనికాగిలింపు.” చంద్ర. (చూ. ఆరగింపు.)

కాంజు. వై. వి. కపింజలము. “నీ. కాంజుపాంజు.
బోవగానీకవానినో రణములఁబఱపిశీఘ్రంబ
నునిమి.” రసి. ౧, ఆ. (కవుఁడయొక్కరూపాం
తరము.)

కాకృత్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆకార్యముచేయు
ట; 2. పశ్చాత్తాపపడుట.

కాక్కుటికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కపటముకల
వాడు; 2. చేరువమాచుచుబోయెడివాడు.

కాక్షింభర్యము. సం. వి. ఆ. న. పొట్టపోసికొనువాని
తనము.

కాక్షేయకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.
కాశే. దే. వి. చేపమీది పొలను. (కవుఁడయొక్క
రూపాంతరము.)

కాటతేతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. స్వతంత్రముగా
పనిచేయు వడ్లంగి.

కాటికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను
జంపి విక్రయించి జీవింపవాడు.

కాటిల్యము. సం. వి. ఆ. న. వంకరతనము.

కాడు. వై. వి. కపటము. “క. అనుటయునతిమత్స
రతక, బెనఁగెడువారలనుగొడుఁబెట్టిపఱచితై,
కొనియెదనివస్తువులని, మనముననూహించిచతు
రమతియేపారక.” మో. ౨, ఆ. (కవుఁడయొక్క
రూపాంతరము.)

కాఁపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నైర్భతుడు, మూల
తేడు.

కాకుకము. సం. వి. ఆ. న. 1. అనుభవింపని కోరిక
యందలి యాశ; 2. కోరిక; 3. పెండ్లియందుచే
తఁగట్టుకొనెడు తోరము; 4. పండుగ; 5. స్త్రీ
పురుషపరిహాసము; 6. పైపైవచ్చిన మేలు; 7. సం
తోషము; 8. పాటలోనగు సుఖము.

కాకుహలము. సం. వి. ఆ. న. అనుభవింపనికోరిక
యందలి యాశ, తమి.

కాక్రమణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆస్థలపండునది.
(పాలము.)

కాను. దే. వి. 1. నడుము; 2. వింటినడుము. “చ. పిడి
కెడుకానుఁ గొప్పుఁగని ప్రేమఁద్రివక్రసమాం
గితేనీతే, విడికెడుకానుఁగొప్పుఁబయిఁజేర్చున
ణంబునుగంటినను.” ఆము. ౧, ఆ. (నృత్తియం
దిదిపూర్వపదంబగునపుడునవర్ణంబునకువికల్పం
బుగలోపంబగు. “అసదుకాడిఁగయల్లాడుచుం
డ.” భార. విరా. ౪, ఆ. నూదిజగాకవుక, లేఁ

నపు.

కొందఱు.

రూపాంతరము.

కాపము. సం. వి. ఆ.

కాపినము. సం. వి. ఆ. న.

3. గుహ్యప్రదేశము.

కాబేరము. సం. వి. ఆ. న. 1. చె.

దినుసు పిండివంట.

కామారము. సం. వి. ఆ. న. బాల్యము

వయోవస్థ.

కామారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక మాతృక.

కాముదము. సం. వి. ఆ. పుం. కార్తికమాసము.

కాముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చంద్రిక, వెన్నెల.

కామెదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విష్ణువుయొక్క గడ.

కారు. దే. వి. వర్ణాధికర్యము. (కవుఁడయొక్కరూపాం

తరము. “క. చివురావాతెఱ నల్లని, కవురానును

సోగ వెండ్రుకలు.” హంస, 3, ఆ.)

కాలటి నేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భిక్షుకియైన పతి
వ్రతకొడుగు.

కాలతేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భిక్షుకియైన

పతివ్రతకొడుగు; 2. అంకుటాలికొడుగు.

కాలతేరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంకుటాలికొడుగు.

కాలవ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకకరణము. (మా. కర

ణము.)

కాలీనము. సం. వి. ఆ. న. 1. గొప్పవంశమునందలి

పుట్టుక; 2. గుహ్యము; 3. పశుపక్ష్యాదుల జగ

డము; 4. జగడము; 5. నిందింపఁదగినపని.

కాలు. దే. వి. రాజులోనగువారు ప్రజలులోనగువా

రికిచ్చునట్టి యొడంబడిక. “క. ఈశయనిశింద

యనుబం, గాలియు మొదలైన కేరుగలదీవులలో,

మేలైనసరకులాలేని, కాలను దిగు మాటనిజముగల

వాడగుటక.” శుక. ౧, ఆ. (కవుఁడయొక్క

రూపాంతరము.) కాలఖత్తులు.

కాలేయకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్క. విణ. మం

చికులమునఁ బుట్టినది.

కాశలము. సం. వి. ఆ. న. నేర్పరితనము.

కాశలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుశలప్రశ్నము.

కాశల్యము. సం. వి. ఆ. న. కాశలము.

కాశికము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుగ్గిలపు చెట్టు;

2. గుడ్లగుబ; 3. ముంగిస.

ప్రతిపక్షము,
తెలిసినవాడు;

. ఆ. అ.) పట్టుది. (చీర.)

. న. 1. కునీదభావము; 2. ఆల

. కపాటు.

. వి. ఆ. పుం. విష్ణునక్షత్రమునం

. 3.

ము సుం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ఉలవలు పం
మనది. (పాలము.)

క్ర.

క్రంగు. దే. వి. మ్రోగరులయందగు న్యవ్యయకరణము.
(చూ. కొడుపు.)

క్రంత. యు. దే. వి. 1. పెండ్లికొడుకువారు పెండ్లి
మాటునకు దీసికొనిపోయెడి ప్రధాన ద్రవ్య
ము; “వ. ప్రకృతికాంతక్రంత సురకాంతల
గూడుకొనిసంతరింప.” ఆము. ౬, ఆ. — 2. రచ్చ.
“ద్వి. తనజాడఁదలిసి క్రంతకుఁదీసిలేని.” హరి
శ్చ. ౨, భా. — 2. సందుత్రోవ* “సీ. రచ్చ
లుక్రంతలురాజుమార్గంబులువిపణిదేశంబులువి
శదములుగఁ జేసిరి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. —
2. రంధ్రము* “నృపాలుడేహముం గ్రంతలుచే
సిచొచ్చెవిశిఖంబులు.” జై. ౨, ఆ.

క్రందనము. సుం. వి. ఆ. న. 1. ఆరు; 2. ఏడు;
3. పిలుపు.

క్రందితము. సుం. వి. ఆ. న. 1. ఏడు; 2. పిలుపు.

క్రందిల్లు. వై. అ. క్రి. మ్రోగరు. “క. అందముగ
వీరకావళ, దుందుభినిస్సహజంఖతార్యంబు
లాగిత, గ్రందిల్లె.” వీర. ౪, ఆ.

క్రందు. వై. అ. క్రి. 1. మ్రోగరు; 2. విలపించు* “ఎ,
గీ. కృతమును గ్రకుంటకసముదయముమీఁదఁ,
గ్రందనదిమియు.” భార. ఆను. ౪, ఆ. — వి.
1. మ్రోగరు; “సీ. నీలిఁబాసియునునొక్కచింతయు
లేకవీరులక్రందదంగిజలధిసోలె.” భార. కాం.
౪, ఆ. — 2. సందడి* “3. ఉపద్రవము* “గీ. ఏల
వ్రేపల్లెపెద్దవారిట్లు వెట్టి, గొనిరికృష్ణుఁబోనిచ్చి
నఁగ్రూరులైన, రక్తములులోనుగాఁజేయు క్రం
దులెల్ల, నుడుపఁదము దిక్కినవాఁడొరుఁడుగ

లఁడె.” హరి. పూ. ౮, ఆ. — 4. తఱచు* “క.
ప్రస్పందితపాతకరణముల, క్రందునగర్భజాడు
మొలకనియె.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

క్రందుకయ్యము. ద్వ. వి. చొమ్మియొద్దము. “గీ. క్రం
దుకయ్యంబులోన నరాతిభయద, బాహువిక్ర
మనీవిట్లుపాడచారి, వగుటవలదని.” భార. భీష్మ.
౨, ఆ.

క్రందుకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; “కని
వినయంబుక్రందుకొనఁగాఁబ్రణమిల్లి.” జై. 2.
ఆ. — 2. తఱచగు. “క. గగనమున సురవిమానము,
లగణితముగఁగ్రందుకొనియె.” భార. ఆర. ౪,
ఆ. (శ్రే. క్రందుకొలుపు.)

క్రంప. దే. వి. కంపకు మొదటిరూపము.

క్రకచపత్రము. సుం. వి. అ. పుం. తేకు?.

క్రకచము. సుం. వి. అ. పుం. 1. అంపము; 2. వెణు
తురు?.

క్రకరము. సుం. వి. అ. పుం. 1. కక్కిర; 2. అంపము;
3. వెణుతురు? విణ. బీదవాఁడు.

క్రక్కస. వై. విణ. కఠినము. “ఉ. ఆక్రక్కసజన్య
నింగరముగారవ మొప్పగఁ జూచియిట్లనె.”
వై. ౫, ఆ.

క్రక్కు. దే. స. క్రి. కడుపునవికార మెత్తిత్నిదివె
డలనుమియు. వి. 1. కడుపునవికార మెత్తిత్ని
దివెడలనుమియుట; 2. వ్యాధివిశేషము.

క్రక్కిర. వై. వి. కక్కిరకు మొదటిరూపము, క్రక
రము.

క్రచ్చుట. దే. ద్ర. క్రి. విణ. (క్రచ్చు+అజ్ఞ.) 1. ని
ష్కల్తముగా; “చ. జగత్త్రయంబుగఁ, చ్చుట
భవదీయరక్షణమునందివెలంగుచునుండు.” భార.
ఆర. 2, ఆ. — 2. శీఘ్రముగా. “చ. క్రచ్చుట
మునివర్ధవాహనుడవైచను దెచ్చునుము.” భార.
ఉద్యో. ౧, ఆ. “క్రచ్చుటదన క్రేవనన్నఘ
చాపముదాల్చి.” రా. యు. కాం.

క్రచ్చే. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. “వ. మచ్చరంఁ
చ్చుంబెచ్చుపెరుగంజెచ్చెరంజొచ్చిక్రచ్చి.” రా
మా. ౫, ఆ. — వి. పేనినత్రాడులోనగువానియం
దు ఉపయుక్తముకాని తృణాదులయంశము.

క్రచ్చుకొను. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. “క. వచ్చి
సురాజశేఖరుఁ, డిచ్చినముదికలతొంగియెడుట
నిడిచెలల్, క్రచ్చుకొనియడుగునిట్లను, నచ్చే
యతనియుండతమాద్యంతంబు.” నను. ౪, ఆ.

క్రతుధ్యంసి. సం. వి. క్. పుం. శివుడు, జన్మ పుగొంగ.
క్రతుభూడు. సం. వి. జ్. పుం. దేవత, జన్మ పు
దిండి.

క్రతుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. యజ్ఞము; 2. ఒకా
నాక ఋషి.

క్రధనము. సం. వి. అ. న. వధ, కొల.

క్రన్తు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. 1. శీఘ్రముగా. “తరల,
తరుణి ద్రౌపదియట్లు పాండవధార్తరాష్ట్రులదైన
భీ, కరవరస్పరకొపవేగము కన్నబాచి.” భార.
సభా. ౨, ఆ.—2. పిచ్చుట; “గీ. మున్ను నన్నోటు
పడిమతితన్నునోటు, పడియెనోతన్నుమున్నో
టుపడివిభుండు, కన్ననన్నోటుపడియెనో
యన్ననాకు, నెఱుంగఁజెప్పముదీనినీ వెఱుంగుదే
ని.” భార. సభా. ౨, ఆ.—3. మరల. “గీ. ఇన్న
రేంద్రుచేతమున్నగృహీతమై, యున్ననాకరం
బు కన్ననింక, మెరులకర్పమగునె.” భార. ఆది.
3, ఆ.

క్రమణము. సం. వి. అ. న. అడుగిడుట.

క్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. సారది; 2. అడుగిడుట;
3. అఱుముట; 4. బలిమి; 5. వడకు.

క్రమించే. సం. స. క్రి. 1. అతిక్రమించు; “మం
దాతొంచలముల్ క్రమించి కులధర్మ పొద్దతుల్
దాటి.” అని. 3, ఆ.—2. ఆక్రమించు. “అచ
క్రగరుని జరయనరాక్షసి వెరవునబట్టిక్రమిం
చుబొందని.” భార. మా. ౧, ఆ.

క్రముకము. సం. వి. అ. న. 1. పోక; 2. తప్పులము.
పుం. 1. పోక చెట్టు; 2. ఎఱ్ఱలాద్దుగు; 3. గం
గరావి; 4. నాగముపైకి; 5. ప్రత్తిచెట్టు.

క్రమేలకము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్మము, ఒంటె.

క్రమణబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రమణ + పడు.)
క్రమణ. “పోవుచువచ్చుచుగండు క్రమణం
బడుటయు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (స్వార్థమున
పడు.)

క్రమిల్లు. దే. అ. క్రి. —పై. —“పఱచినదేవకి
గుతుడుపక్కననవ్వినగ్రమిల్లి.” పాండు. ౪,
ఆ. (యా. క్రమిల్లు.)

క్రమణ. దే. అ. క్రి. మరల. “క్రమణిచూచుం
జెవివార్చినిల్పుమలయున్.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

క్రమణచే. దే. ప్రే. క్రమణజేయు. “ఉ. ద్రోణ
భీష్మరులసన్నిధానముననమైయిబల్కినపల్క

తప్పుగా, గాదనిధర్మనందనుడుగ్రమణిచే
యదువరకొపయుల్.” భార. ఆర. 3, ఆ.

క్రమ్య. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; “తదంగదేశమునం
దు మేఘుల్లు లెల్లకలంకులంగడుగ్రమ్య.” భార.
ఆర. 3, ఆ.—2. వైకుంఠము; “ఎ. గీ. రమణిపారి
బారిగన్నీరు క్రమ్యజాట్లు, మెలగికాకులగ్రద్ద
లదొలగనడుచు, చున్నయది.” భార. ప్రీ. ౨,
ఆ.—3. వ్యాపించు. “రక్తజలంబువైపముగ్ర
మ్యగ.” రా. ఆర. ౨, ఆ.

క్రమ్యదల. దే. వి. క్రమ్యట.

క్రమ్యచెంచే. దే. అ. క్రి. (క్రమ్య+తెంచు.) పై
కుబుకు. “నీ. బంధులకగపడ్డబాయనన్వయమ
నుకలక మెఱెమటలుక్రమ్యదేర.” భార. విరా.
౨, ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

క్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల; 2. (వెలయిచ్చి)
కొనుట.

క్రయవిక్రయకుడు. సం. వి. అ. పుం. (సరకును)
కొని యమ్మెడువాడు, బేవారి.

క్రయించే. సం. స. క్రి. (సరకును వెలయిచ్చి) కొ
ను, విలుచు.

క్రయకుడు. సం. వి. అ. పుం. (సరకును వెలయిచ్చి)
కొనువాడు, విలుచుకాడు.

క్రయ్య. దే. వి. కాలవ. “క్రయ్యలుగట్టియున్న
రుధిరస్థలలున్.” రా. యు. కాం.

క్రయ్యబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రయ్య + పడు.)
కలయు. “క. వెయ్యెండ్లయిననునీతో, గ్రయ్యం
బడియున్నవాడెగామసుఖములన్.” భాగ.
౯, స్కం. (స్వార్థమున పడు.)

క్రయ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కొనుటకు అంగ
డియందు పఱపబడినది. (సరకు.)

క్రయ్య. దే. అ. క్రి. కలయు. (మా. క్రయ్యబడు.)
క్రల్లబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఎండు. “క. తిరుల్లెగ్రల్ల
పడగా, విరళములైనడలన్న విధ మొప్పెనహ,
స్మరరుచులతోడదలపడి, యరవరలైతుమురు
తుమురులైపడినక్రియన్.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

క్రవ్యము. సం. వి. అ. న. మాంసము, పొల.

క్రవ్యాత్తు. సం. వి. ద్. పుం. రాక్షసుడు, విణ. మాం
సము తినువాడు.

క్రవ్యాదుడు. సం. వి. అ. పుం. —పై. —

క్రవ్యాశి. సం. వి. క్. పుం. —పై. —

క్రా.

క్రాంతి. సం. వి. ఇ. క్రి. (మా.) క్రమము.
క్రా.క.దే.వి. కా.కయొక్కరూపాంతరము. (మా.
క్రా.గ.)

క్రా.గ.దే.ఆ. క్రి. కా.గయొక్కరూపాంతరము.
(తక్షింతుటకు. — “దుర్వారభవత్ప్రకోపమునఁ
గ్రా.గె.” భార. కాం. ౧, ఆ.)

క్రా.గ.దు.దే.వి. కా.గదుయొక్కరూపాంతరము.

క్రా.చే.దే.ప్రే. కా.చయొక్కరూపాంతరము.

క్రా.యతు.దు.దే.వి. ఆ. పుం. (మా.) క్రయతు.దు.

క్రా.య.దే.స. క్రి. 1. ద్వనిపురస్కముగా కళ్ళ

లోనగువానినికంతమునుండినోటికిఁ దెచ్చుకొను;

“ని. ధవళలాంగూలపల్లవచాలనంబులుకొముదీ

చ్చాయలఁ గ్రాసీయుమిను.” కాశీ. ౪, ఆ.—

2. క్రళ్ళ; “మింగియుఁ గ్రాయు.” వై.౮, ఆ.—

౩. ఉమియు, “కడలివీర భ్రకలభముల్ క్రాసె,”

అము. ౪, ఆ.

క్రా.ర.దే.వి. (క్రయ్యు+ర.) (జడ్డయై యొకయ

క్షీరముతో) కలయురేఫము.

క్రా.ర.దే.వి.—వై.—(స్వార్థమున వడి.)

క్రా.లు.దే.ఆ. క్రి. 1. (తెక్కిము) అల్లలాడు;

“వ. ఈరాజు నీరాజనకరణంబులకు రండనుచు

నమరకాంతలబిలుచు సొజం గ్రాలు నూతనకే

తనంబులును.” రా.ఆ.కాం.—2. గిరగిరఁదిరుగు;

“క. నేలకునల్లెఁడుపాదపునఁ, గ్రాలుచుమును మె

అయ్యగురునిరథప క్రములు.” భార. ద్రో. ౫,

ఆ.—3. చెదరు; “ఉ. కాలమునాటిప్పృథ్వుపు

ముఖంబునఁబోలుచువిన్నులింగముల్, క్రాలఁగ

దేవసంఘములకంపము నెందఁగ.” భాగ. ౬,

స్కం.—4. సంపరించు; “ఎ.గీ. గాలిపడగయా

కసమునఁ గ్రాలుత్రోవ.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.—

5. సంపరించు; “ద్వి. ఏలేపథామణియెన్ని చంద

ములఁ, గ్రాలుచునున్నాడఁగటకటాయనవు.”

రా. ఆర. కాం.—6. సంభ్రమించు; “క. ఆలో

నన భోజపతిని, వాలమ్మలబోదివి రెల్లవారలుదా

నకొ, దూలకతఁడు బలువిలుగొని, క్రాలుచు

నాభీమముఖ్య రథికుముంచెకొ.” భార. ద్రో.

౪, ఆ.—7. చుట్టు; “క. కైలాసగమనందును,

గ్రాలెడు ప్రాప్తుయోధరము చందమునకొ,

లాలితకటిభాగంబున, నీలాంబరమమరురాము

నింబాడగాంచెకొ.” వి. పు. 2, ఆ.—8. ప్రవృత్తి.

“వ. గుణమిదిదోషమిట్టిదనికొంతయెఱింగినగా

కయిట్లుని, ధృణతయపట్టి క్రాలుతమకుందగువా

రలుచెప్పు సౌమ్యభావమునునిరర్థకంబు.” నిర్వ.

౬, ఆ.

క్రా.లుగంటి.దే.వి. (క్రా.లు+కన్ను.) 1. చలింపు

నట్టికన్నులుగలఁడుది; 2. అఁడుది. (తరలేక్షణ.)

క్రి.

క్రి.దే.విణ. పృత్తియందుఁ గ్రిందుశబ్దమునకు మీ

దివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (దీనికి

పరుషసరళములు పరములగునపుడు నుమాగను

మును తదితరములు పరములగునపుడు పరవర్ణము

నకు ద్విత్వమును వచ్చును. ఉదా. క్రిందల, క్రి

యూట. మొ.) (ఇది దీర్ఘాంతమునగు. మా. క్రి.)

క్రించ. వై. విణ. అల్పఁడు³. “ఉ. నీప్రేమకుప

చ్చదాసునకుఁ గ్రించుడనంబున నెగ్గుచేసితికొ.”

భాగ.౯, స్కం.—(క్రించుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రించుడు. వై. విణ. —వై. —“మ. జననిందంబ

డలేకనిన్ను గతిన స్వాంతంబుతోఁగాననంబునఁ

ద్రోయించినతప్పుచాలక జగంబుల్ మాచి శోకిం

పఁగ్రిం, చునిచందంబునరచ్చ పెట్టితనటంచుం

డాఁగిపో నేలసాం, పున నేఁడింకొక సారివీనగు

మొగంబుంజూపవేజానకీ.” ఉ. రా. ౮, ఆ.

క్రిందల.దే.వి. (క్రిందు+తల.) క్రిందగుతల. “నీ.

మోముఁదప్పికేదేఁటి మొత్తమైపొగవర్షిక్రేలు

గ్రిందలగాఁగవుక్షణాఘ.” పాండు. ౨, ఆ.

క్రిందు.దే.వి. 1. అభోభాగము; “గీ. వృష్టితలినీ

డ్డజనఁద్రావఁగ్రిందనుండి.” అము. 2, ఆ. —

2. గతకాలము. (క్రింద జరగినవన్ని పోనీ ఇక

జరగవలసినది యోచింపుము.) (పృత్తియందు

అంత్యవర్ణలోపము. మా. క్రి. క్రి.)

క్రిందుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అడుగుపడు. “క. తనవా

మపదాంగుప్థం, బున నదిమె దశాన్యుహస్తములు

క్రిందుపడకొ.” ఉ. రా. 3, ఆ. (ప్రే. క్రిందు

పఱుచు.)

క్రిక్కి.దే.వి. బట్టువాడు, వంది. “ఎ. గీ. బట్టు

క్రిక్కిలనఁబాతకులరుకొగిల్లు.” వేం.

క్రిక్కిఁచే.దే.ఆ. క్రి. క్రిక్కిఁచియు. “క. పలు

కు నెడఁబాధుసేనా, కలకలములునిజపురోపకంఠ

సరణిది, క్కులఁగ్రిక్కిఁచింప.” వై. ౮, ఆ.

క్రిక్రియు, దే. అ. క్రి. (క్రిక్రి + ఇతియు.) ఎడములేక వ్యాపించు. “చ. వాఁడుఱక నికాతసాయ కములొక్క మొగింబడి మేనియందుఁగి, క్రిక్రి యుఁగజేసి.” భార. విరా. 3, ఆ. (కొన్నిచోట్ల పుత్తియందంత్యి వర్ణలోపము. క్రిక్రిఁచిన్ను చోయి. మొ.)

క్రిక్రి. దే. వి. క్రిణకుయొక్క రూపాంతరము.

క్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు; 2. చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు; 3. లక్ష్మ.

క్రిమిఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. వాయువిశంగము?

క్రిమిజను. సం. వి. అ. న. అగునపు, అగలు.

క్రిమినల్. ఆం. విరా. నేరములసంబంధమైన.

క్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ధాత్వర్థము; 2. చేయుట; 3. చేప్ప; 4. పని; 5. ఆరంభము; 6. పూజ;

7. ఉపాయము; 8. చికిత్స; 9. ప్రాయశ్చిత్తము;

10. వ్యవహారమునందు నిశ్చయమును బుట్టించు నట్టి లిఖితము సాక్ష్యములొనగునది; 11. శిక్ష;

12. విధము. “నీ. అంకిలిమేల్కనునతనిదృష్టదృశ్య మ్నుబట్టిన క్రియఁదలపట్టియాడ్చి.” భార. సా.

౧, ఆ. (కడపటి యర్థమునకు తెనుఁగునమాత్రము ప్రయోగము.)

క్రియాకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిజ్ఞ.

క్రియాకారుడు. సం. వి. అ. పుం. క్రిత్త శిష్యుఁడు.

క్రియావంతుడు. సం. విరా. (త. ఈ. త.) పనియం

దు పూనిగలవాఁడు.

క్రియ్య. వై. అ. క్రి. కృశించు. “ఉన్నమీనము

లెల్లభిన్నంబులెవఁగఁగిస్పీయున్న.” భాగ. ౧౦,

సం. పూ.

క్రి

క్రి. దే. విరా. పుత్తియందుఁ గ్రిందుశబ్దమునకు మీఁ

దివర్తము లొపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా.

క్రిగడుపు, క్రిఁదొడ, క్రినీడ, క్రియూట. మొ.

ఇక్కడ దీర్ఘాంతముగాన నిండునున్న యును పర

వర్తమునకు ద్విత్యమునురాదయ్యె. చూ. క్రి.)

క్రిగడుపు. ద్వ. వి. (క్రిందు + కడుపు.) పాత్రికడుపు.

క్రిఁదొడ. దే. వి. (క్రిందు + తొడ.) తొడకులోపలి

భాగము.

క్రినాడ. ద్వ. వి. (క్రిందు + నాడ.) పాటిపాలము.

క్రిడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆట్లాట; 2. పరిహాసము;

3. దూఱు.

క్రిడి. వై. వి. కవ్వడి, అర్జునుడు.

క్రిడించే. సం. అ. క్రి. ఆట్లాడు.

క్ర

క్రంకు. దే. అ. క్రి. 1. మునుగు; 2. అస్తమించు;

3. చచ్చు. “కా. శంకాక్లిర్ణమనస్సదానవరిపుల్

చక్రాయుధుండింతలోఁ, గ్రంకంబోయనిభీతు

లైరి.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. - వి. మునుక.

క్రంకుడు. దే. వి. అస్తమయము. (చూ. క్రంకుడు

గట్టు.)

క్రంకుడుగట్టు. ద్వ. వి. అస్తపర్వతము. “నీ. నలి

రేయుఁబగలునునడక కానఁగరాదు పుట్టుగ్రం

కుడుగట్టు పెట్టిరండు.” య. 3, ఆ.

క్రంకుమల. ద్వ. వి. — వై. — (ఇట్లు క్రంకుమె

ట్టు. మొ.)

క్రంగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రంగఁ + పడు.)

క్రంగు. “నీ. బలభరంబునఁగ్రంగఁబడునుర్వి

మ్రోతకు ఫలులొదికూర్తంబుఁబడకుమాట.”

రా. యు. కాం. (స్వాధ్యమున పడు.)

క్రంగిలు. దే. అ. క్రి. — వై. — “రెప్పిపోఁకి

ముడియూడ్చిన గ్రంగిలిరెండుకొంగులుంబిగ్గన

డంచుచుకొవిడిచిపెట్టుడు.” విజ. ౨, ఆ.

క్రంగు. దే. అ. క్రి. 1. క్రిందికి అడగు; 2. దిగఁబడు.

క్రంచము. సం. వి. చ. పుం. క్రాంచపక్షి, కొంచ.

క్రక్కు. దే. స. క్రి. 1. పేలులోనగునానిజేతిబాట

న క్రేలిగొటిలోచేడుపు; 2. అడఁచు; “నీ. పా

డమరసా కేశమునవచ్చు నర్జోక్షులొదవిసాలంక

కురాకుండఁగక్రిక్రి.” స్యా. 3, ఆ. - 3. తుణుగు.

“ఉ. అక్కమలాయతాక్షుఁడుభయంకరబాహు

పువైత్యుకుక్షిలోఁ, గ్రక్రినఁదద్దయుంబలిసిరో

గము పేక్షలచేతమేనికికా, వెక్తనమైనచందమున

విహ్వలభావముచేసి.” వి. పు. 2, ఆ.

క్రక్కుడు. దే. వి. క్రక్కుట.

క్రగధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోపము, కినుక. (ఇది ధకా

రాంతమునగు.)

క్రగ్ధుడు. సం. విరా. (అ. అ. అ.) కోపము నెంది

నవాడు.

క్రమృరిల్లు. దే. అ. క్రి. (క్రమృరు, రూ. క్రమృరిలు.)

క్రమృరు. దే. అ. క్రి. సంచరించు, తిరుగు.

క్రమ్ము. దే. స. క్రి. పొడుచు. “ఈటియలగ్రమ్మి

య. ౨, ఆ. - వి. (కొమ్మల) పొడుచు.

క్రమ్ముడు. దే. వి. (కొమ్ముల) పాడువు.

క్రమ్ముడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (క్రమ్ముడు + పడు.) పోటుపడు.

క్రమ్ములాడు. దే. ఆ. క్రి. (క్రమ్ములు + అడు.) క్రమ్ముకొనిపోట్లాడు. "గీ. కొనరకాబోతునాబోతుగ్రమ్ములాడ, నడిమిలేబెయ్యదెసవచ్చేనాకునివుడు." కాశీ. ౨, ఆ.

క్రయ్యబాటు. ద్వ. ఆ. క్రి. (క్రయ్యక + పాటు.) క్రయ్యు. "నీ పలుక నెంతయుగ్రయ్యబాట ననునుఁజెక్కులందంద తడిపెడునశ్రువారి." హరి. ఉ. 3, ఆ. (స్వార్థమున పాటు.)

క్రయ్య. వై. ఆ. క్రి. 1. కృశించు; "చ. పడకుచు రోమకొటినిలువంబడి మేనులుదూలగన్నలం, దుడుగకబాష్పముల్ వడియుచుండడలల్ దిగవైవిమోరఁద్రే, గుడుదొరగంగ నెంతయును గ్రున్పి ఖురంబులు వన్పి పురువులు, గ్గడువుగఁగా అఁ దద్దయును గాఢియబొందె వ్రజంబునంబు నుల్." హరి. పూ. ఆ. ౬, ఆ. — 2. వెనుదీయు. "ఉ. ఎయ్యడగయ్యముల్ గలవొయ్యెవ్వరుచివ్వలకుత్స హింతుకో. క్రయ్యకయంచుగోరి వెనఁగ్రమ్మురుచుండుదునెందు నేను." హరి. పూ. ౮, ఆ.

క్రష్టము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఏడుపు; 2. సద్దు.

క్రష్టగింజే. దే. ఆ. క్రి. (మనసులో) దుఃఖించు.

క్రష్టగింత. దే. వి. (మనసులో) దుఃఖించుట.

క్రష్ట. దే. ఆ. క్రి. 1. క్రష్టగించు; "నీ. కొవళోకంబులగ్రష్టచుండనలోనమండుచు దితిచాలమలుగఁదొడఁగె." భాగ. ౬, స్కం. — 2. అవియు; "గీ. పిన్నయయ్యనుగుణములఁబెద్దగాన, వానిజీవనమేమియుహీనపడక, యుండెనయ్య నిగఁగనుగొనిగుండెల్లఁ, క్రష్టచుండంగవది నెలుకుందికుంది." భో. ౬, ఆ. — 3. (కాలమతి క్రమించుటచే ఫలదులు) నలుపుపాటిచేడు.

క్రష్టపోతు. దే. విణ. క్రష్టగించుస్వభావముగలవాఁడు.

క్రూ.

క్రూరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మెప్పించునది; 2. భయంకరమైనది; 3. గట్టిది.

క్రూరు. దే. విణ. వాడి. "గీ. క్రూరుమొన వెట్టినట్టులకొందఱుజ్జ్వ, లాయుధములుగంకటము

లనమరనున్నఁ, జూచిచావనివారనిచూడఁజేర, నరుగతున్నవికంకగృధ్రులలికి." భార. క్రి. ౨, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము దొరకినదికాదు.)

క్రే.

క్రే. దే. విణ. పృథ్వియందు క్రేవశబ్దమునకు మీడి వర్ణములోపింపఁగామిగిలినరూపము. (ఉదా. క్రేగన్ను, క్రేగయి. మొ.)

క్రేటు. దే. ఆ. క్రి. 1. గొంతడుపుతీటుటకుసక్తి. చునట్లు శబ్దించు; "ప. ఉప్పలికయింతయెట్టికనుటయునబోట్టిక్రేటుచునిట్లనియె." స్వా. ౬, ఆ. — 2. తొట్టుపడు. "ఉ. అమాసచీకటిం, క్రేటుచునేగుదెంచెనడురేయినిజోరుఁడుకన్న పెట్టఁగఁ." భట్టా. ౧, ఆ.

క్రేటుకొను. దే. ఆ. క్రి. గొంతడుపుతీటుటకుసక్తి లించునట్లు శబ్దించు. "క. పాటితెకరందంత్యుత, పాటచ్చరగండఫలకభాగంబులపైఁ, గాటుకకన్నీరొలుకఁగ, మాటవెడలక్రేటుకొనుచుమానినిపలికె." స్వా. 3, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

క్రేగన్ను. దే. వి. (క్రేవ + కన్ను.) కడకన్ను, కటాక్షము.

క్రేగయి. ద్వ. వి. (క్రేవ + కయి.) హస్తాగ్రము. "చ. మంచవుగోడుతాలపరిమన్నిదారిభిమెట్టుఁక్రేగయిం, గొంచకయెత్తినట్టినిను." అచ్చయ, కాం.

క్రేడి. దే. వి. సంభావుతోఁ గలసిన కాథలోనను ఎఱువడ్డు.

క్రేడింజే. దే. ఆ. క్రి. తొలఁగు. "క. ఓడితిమేమే మురణమునఁ, గ్రేడికిఁక్రేడించిరాక గెలుపేమతఁడె, చ్చోదాగిపోయెనొకమా, తోడిబనిమిట్లుతానుదొలగినఁదెగునే." భార. క్రి. ౧, ఆ. — ౨. క్రి. అలత్యముచేయు. "ఎ, గీ. ఉఱకయాతఁడుకురుసేనడటియఁజొచ్చె. వి. ఇట్లుక్రేడించి గాంగేయుండించిగాండీవితనయరదంబుయంబున. క. పఱపిరథికులనునూతుల, నఱకిన." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (దీనికి గ్రామ్యరూపము కేడించు.)

క్రేడినేయు. దే. స. క్రి. (క్రేడి + చేయు.) పరిహాసముచేయు. "ప. విలయమార్తాండమండలమేడిమింక్రేడినేయుమూడవ బాణంబు కూణంబు నందిగుచునప్పుడు." వై. ౫, ఆ.

క్రీడి. దే. వి. 1. ఉన్నతపదము. “క. మించిధనమానఁ బ్రజనరి, యించుదురాత్తులకుఁ గ్రేణియిచ్చుటప తియూ, హించిననిండినచేఱుపవి, యించిశకుల కలమునంగఁ హించుటకాదే.” కవిక. ౨, ఆ. —2. పరిహాసము. “ఉ. నారియొక్కర్చుచొక్క పుననగలచక్కనిచిన్న పొన్నకుం, జేరివునూ నగుచ్చముల కేషముగోసియుఁ గ్రేణినోర్చునీ. భూ రుహ మెక్కుమన్ననగిపూయఁగఁజేయుదు నాకి యెంతయొక, మేరువుగాదు నానదినమేరువనం దగిపూచెఁగవ్వుటా.” చమ. ౧, ఆ.

క్రీడించు. దే. స. క్రి. అలక్ష్యముచేయు. “సీ. క మలమొక్కటి నేను గాన్పఁగానిచ్చినగఁగునన్నఁ గ్రేణింపఁజనునెనకియ.” రామా. ౧, ఆ. (క్రే డించుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రీడినేయు. దే. స. (క్రి. క్రేడి+చేయు.) పరిహా సముచేయు. “ఉ. ఆయతబాహులక వెడఁచి యైన సమున్నతమక్షముక సరో, బాయితలోచ నంబులుఁ బ్రసన్నముఖంబు నుదాత్తరేఖయుం, గాయజుఁగ్రేణినేయు ననఁ గౌశమమీటు ననంగ విభ్రమ. శ్రీయును బెంపునుం గలుగఁజేసి విధా త్పుడుపేడిజేసేనే.” భార. విరా. ౧, ఆ. (క్రే డిసేయుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రీటోట్టు. దే. ఆ. క్రి. (క్రేవ+తొట్టు.) గట్టార యు. “వ. క్రేటొట్టుకడక్రేవడిఁగలయబెర యు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

క్రీపు. దే. వి. 1. దూడ; “క. క్రీపులరూపములనేఁ జరించెదననుచుకొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.— 2. (పర్వత) శిఖరము. “గిరిక్రీపులు మూఁపులు.” న్యా. 3, ఆ.

క్రీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (వేలయిచ్చి) కొ నఁదగినది. (సరకు.)

క్రీయో. దే. వి. వెడలఁగొట్టుటయందగుద్యవ్యనుకరణము. “కా. ఈయోషిద్వాదబులకాధనంబుగొని క్రీయోయంచు మద్రాళిరు, రృపవల్పల్కంబు రంబులో వెడలఁబంపఁబాడి.” భల్లా. 3, ఆ.

క్రీవ. దే. వి. పార్శ్వము. “శ్రీవిబుధదునుద్యుతు లుక్రేవలఁదోచఁగ.” కవిస. ౧, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రే.)

క్రీపు. దే. వి. సింహనాదమునందగుద్యవ్యనుకరణము. “ఎగ్గి. శంకరుఁడునందిపై నెక్కి చూంకరించి, య రిశయార్థటిక్రీపునసార్పి పేర్చి.” అని. ౪, ఆ.

క్రీస్తు. దే. వి. 2. ఉన్నతి. “సీ. రోమీబాద్రియ పెక్కురూపులైయున్నట్లు క్రీడాచలంబులక్రీస్తు గలిగి.” రా. యు. కాం.

క్రీస్తుదాటు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; “ద్వి. మీ లు, క్రీస్తుదాటుచుమాటికినెముల్లోల, కల్లోల ములఁదేలుకమముఁగన్దొంపె.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—2. గంతులిడు. “సీ. అడ్డంపునిడుపుటాఁబ డ్డలగతిమన్నుఁబిట్లదొంకలనండి క్రీస్తుదాటె.” న్యా. ౨, ఆ.

క్రీస్తుబ్బు. దే. ఆ. క్రి. (క్రీస్తు+ఉబ్బు.) అరిగియిం చు. “సీ. అలజలంబులుధాత్రినవపులింపకమున్న క్రీస్తుబ్బువారియక్తివంకము.” కా. గ. ఆ.

క్రీస్తువాటు. దే. ఆ. క్రి. (క్రీస్తు+పాటు.) గంతు లిడు. “తే. మలఁగిగజకంధరముఁద్రుంచి తొలఁ గనుటికి, కెంపుదగుశీర్తువాలుతోఁగ్రీస్తువాటు, నాపుకొదరుపైఁ గవియంగఁజేయి, వీచెనేనకుఁ గాలింగవిభుఁడుగడఁగి.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

క్రీస్తులుకు. దే. ఆ. క్రి. (క్రీస్తు+ఉలుకు.) 1. ఎ గిరిపడు; “సీ. కేలిమైమొక్కలలిఁగ్రీస్తుటికెడు వాలుగసోగలమేలుడించి.” భార. విరా. ౨, ఆ. —2. గంతులిడు; “సీ. హయముక్రీస్తులుకునో యని రెండుకడలందు వాగవట్టిరిమత్స్యవత్స పతులు.” కళా. ౨, ఆ.—3. దూఁకు. “క. క్రీ స్తుటికెందొలఁగంబగతుని, యుఱకడనండిభ్రువి మీఁదికబ్బలియుండుకొ.” హరి. పూ. 2, ఆ.

క్రై.

క్రైలు. దే. వి. ధాన్యమునుతీచికొలుచుట, ఒప్పిడి. (“వ. క్రైలుగనఱకిపగఱంజిల్లుముట్టాడుసహజ సాహసులును.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ఇక్కడక్రైలు గనఁగాసర్వనాశముగననియర్థము. గ్రంథము లయందెట్లు కేఫసహితముగానిది కానఁబడుచు న్నది.)

క్రైలుదారి. దే. వి. క్రైలుచేయించెడి యధికారి.

క్రో.

క్రో. దే. విణ. వృత్తియందుఁగ్రొత్తజ్జనునకుమీఁ దివర్ణము లోపింపఁగామిగిలినరూపము. (దీనికం టెఁబరములైనపరుషసరళిస్థిరవర్ణములకుద్విత్వము కలుగును. క్రొక్కన్ను, క్రొక్కారు, క్రొగ్గండి, క్రొచ్చెలిక, క్రొత్తరగ, క్రొత్తిరు, క్రొత్తవి,

క్రొన్నన, క్రొన్నలపు, క్రొన్నరుపు, క్రొన్నె
త్తురు, క్రొన్నెల, క్రొన్నెయి, క్రొమ్మంచు, క్రొ
మ్మడుగు, క్రొమ్మవి, క్రొమ్మించు, క్రొమ్మిడు
గులు, క్రొమ్మడి, క్రొమ్మెడు, క్రొమ్మెలుగు,
క్రొమ్మెగడ, క్రొమ్మెన, క్రొమ్మెలక, క్రొమ్మె
డి, క్రొమ్మిరి, క్రొమ్మెద, క్రొమ్మెడి. మొ. కొన్ని
చోట్ల దత్తమపదము పరమగునపుడును ద్విత్వ
ముకానబడుచున్నది. “నీ. పుష్కలావర్తకంబు
లులోను గాంగల క్రొమ్మేఘములు పుష్టిపరియకుం
డ.” భి. 3, ఆ. కొన్ని యెడల పరమముల పరములగు
నపుడు దీనికి సమాగమము వచ్చును. క్రొంజాయ,
క్రొంజెమట, క్రొందమ్మి, క్రొందలిరు, క్రొం
బంట, క్రొంబదను, క్రొంబసిడి, క్రొంబసిమి,
క్రొంబుట్టుము, క్రొంబువున్, క్రొంబొగ, క్రొం
బొగడ. మొ.) (కొన్ని చోట్ల దత్తమపదములు
పరమగునపుడును సమాగమము కానంబడి
యెడి. ఉదా. క్రొంబులకలు. మొ.)

క్రొంకి. డే. వి. కొంకియొక్కరూపాంతరము.

క్రొంచే. వై. వి. కొంచయొక్కరూపాంతరము.

క్రొక్కారము. డే. వి. కోడికూత. “కాక్కోడిగ
ముల క్రొక్కారంపునందడి.” చంద్రా. 2, ఆ.

క్రొత్త. డే. వి. 1. నూతనము; “నీ. క్రొత్తముత్య
ములతో రుద్రాక్షమాలిక లష్టోత్తరశతంబులు
తెదాల్చి.” కాశీ. 9, ఆ.—2. అపూర్వము. “క.
తద్దా, రూశలలిపుష్టిమగుల క్రొత్తయగుచునీ,
క్షణములకత్తదృశకా, రణమైతనరార.” కళా.
2, ఆ. (పుత్రియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ.
క్రొ.)

క్రొత్తడము. డే. వి. కోటబురుజు. “నీ. క్రొత్తడం
బులకొంపుగ్రొత్తడంబులరంగు నింగికిదోపు
వన్నియలునింప.” య. 9, ఆ.

క్రొత్తడి. డే. వి. మగనాలు. “చ. అదిపుణ్యచరిత్ర
కులాగగణ్యక్రొత్తడిసకలంబుజూడనభద్రై
నన్యమరబొందుటఁజూచిపొక్కిలిక.” భార.
ఉద్యో. 3, ఆ.—పతివ్రత. (అని కొందఱు.)

క్రొత్తమాట్టు. డే. వి. పడుక నారంభించినవ్యుడు ఏడు
ననుండి పురిలేకచాగఁదీసి కదురునకంటించెడు
నూలు. “నీ. కళ్యాణలబదిలంబుగానిగుఱ్ఱంబుల
క్రొత్తమాట్టునకియ్యగొలుపువెరపు.” భార. విరా.
4, ఆ.

క్రొత్తశము. డే. వి. క్రొత్తడముయొక్కరూపాంత
రము.

క్రొన్నెలలు. డే. వి. బ. కపోలోరుకటోపరిప్రశ్న
శములయందలి నఖిత్తములు.

క్రొమ్మి. వై. వి. ఎఱ్ఱగోరంబి. “నీ. కొరవి నాగ్రో
వి నాగ్రొమ్మినాగఁగ, గురవక నామమా.” ఆం.
భా. ద్వి. వ.

క్రొవ్విదము. డే. వి. (క్రొవ్వు + ఇదము.) 1. దుష్కా
ర్యము; “గీ. అలుబిష్టలేనియట్టి త్రిమూరియగు. కొ
య్యగాక కూడుకుడుటఁ బెట్టి, కుడుచువారట్టి
క్రొవ్విదంబులుచేయఁ, జొచ్చుట్టిచిచ్చియ
తురయ్య.” భార. ఉద్యో. 2, ఆ.—2. పరుషము.
“నీ. విరియనూకించు క్రొవ్విదపుమల్లయ మొగ్గ
లెలతావిఁజొక్కించునక్కలందు.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.

క్రొవ్వు. డే. ఆ. క్రి. మదించు. వి. 1. మదము;
2. మెదడు.

క్రొవ్వుగొను. డే. ఆ. క్రి. (క్రొవ్వు + కొను.)
మదించు. “నీ. పరుషంపుఁజనుకులపన్ద్రొవ్వు
గొనితేలిగలబడునానకొయిలయొప్ప.” వా.
పూ. 7, ఆ.

క్రో

క్రోతి. డే. వి. కోటియొక్కరూపాంతరము. “ద్వి.
ఆశ్రురతకుఁగాక యగచరుల్ పఱచి, నోక్రో
తులారమీసులక నేమిటికి.” రా. యు. 30.
క్రోడము. సం. వి. ఆ. న. ఆ. క్రీ. 1. ఒడి; 2. లో
ప్పు. ఆ. పుం. పంది.

క్రోడాడు. డే. న. క్రి. 1. (ఏనుగులోనగునవి) కొ
మ్ములతోబాడుచు; “క. ఏదాకుపాన్ద్రొక్రోమఱ.
గ్రోడాడెడునడవిగోరుకొదముమోద, క్రీడ
దనరుచాడ్పునఁబై, నోడికలయపువ్వుచేసె
రలఁగనొప్పెక్.” హరి. పూ. 2, ఆ. “నీ. గోడ
లు. క్రోడాడికోవెలల్ నుగ్గాడి పందిట్లుపడఁద్రో
చిబండ్లువిఱచి.” (ఇందు కర్త యెద్దులు. నీలా.
3, ఆ.—2. (పంది) ముట్టెతోసేలకల్లగించు; “పి
మహాదేహంబులగు పరాహంబులచొచ్చి పో
వంబున సెల్లచోట్టుంగ్రోడాడందోడంగ.” హ.
పూ. 2, ఆ.—3. (ఏనుగులోనగునవి) కొమ్ము
తోబాడిచిదు మైత్రివైకిఁజల్లు; 4. (దుమ్ముతో
నగునవి) ఎత్తివైకిఁజల్లు. (చూ. కోరాడు.)

క్రొడీకరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలింగనము;

..ఆలింగనంతథాక్రొడీకరణంచాంకపాల్యపి."

అ. పా. త్య. సం.—2. క్రొడీకరించుట.

క్రొడీకరించే. సం. స. క్రి. ఒకటిగాచేర్చు.

క్రొడుడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము.

క్రొధన. సం. వి. అ. స్త్రీ. బెండః. అ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. కోపముగలది.

క్రొధము. సం. వి. అ. పుం. కోపము, కిఱక.

క్రొధి. సం. వి. న్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. కోపముగలవాడు.

క్రొధించే. సం. అ. క్రి. కోపగిల్లు.

క్రొయు. దే. స. క్రి. విషమముగాచాచు. "క. నాలుకలుగ్రోయవహ్నులు, నాలుగుదిక్కులనమర్చినుడుమనిలిచినూ, ర్యాలోకనపర్యవై మును, గాలాక్రటిమాపినిలిచెఘర్షపువేళె." లక్ష్మీ.

అ. అ. "నాలుకలుగ్రోయును హారగరాజయుగముజేరి." భార. ఆర. ౭, అ.

క్రోలు. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; "ఎ, గీ. ప్రియుండు, బ్రియయుగ్రోలిరి నూతనప్రేమరసము." హరి. ఉ. 2, అ.—2. తిను; "క. నాలుకలు రెండునిన్నుం, గ్రోలనెకల్పించెనలువఘోరాహికిన, న్నాలిగ్రహమపుడ తెగఁదిన, జాలదుప్పుదుపవనవరహిజనదురితమున." స్వా. 3, అ.—3. త్రాగు; "క. చాలగనిచ్చలువెన్నయు, బాలుంగుడగొనితల్లిపట్టికి నెలవిక, వేలిడియంతితియకా, గ్రోలించునువెరవుతోడ రుచిగొలుపుక్రియ." హరి. పూ. ౫, అ.—4. గ్రహించు; "చ. పాలకుక కాంఠియంతపాలివోవగనికెసలారుతారని, శృలతగడంగి క్రోలికొనజాలుటగచకముఖ్యలోచనం, బులునయనం ప్రధానమనుపూర్వవచస్త్రితితప్పకుండగా, నెలమివహించెదక్కుగలయింద్రియవర్గముధిక్కరించుచుక." భార. విరా. ౨, అ. (కొఱలుయొక్కరూపాంతరము.)—

వి. క్రోవి. "బెబ్బలిగొంతుక్రోగఱవిపెట్లనమాచెడద్రెళ్లదాటుచుక." ఆము. 3, అ.

క్రోలకసపు. ద్వ. వి. తృణవిశేషము, నడము.

క్రోలుచే. దే. అ. క్రి. కూయు, శబ్దించు. ప్రే. క్రోలజేయు. (చూ. క్రొల్పు. శబ్దించుటకు.—"చ. కొసరివసంతకాలమునగోయిలక్రోల్చినభంగినేచ్చెన, బ్రిసరుహశ్రేత్ర." కాశీ. ౫, అ.—క్రోల

జేయుటకు. — "వినులతేనెయైకురియవంతగగావ్వరసంబుగ్రోల్చి." లక్ష్మీ. ౧, అ.)

క్రోవ. దే. వి. సరము. "నురాంతకు భాగ్యరత్నపుంగ్రోవ." రామా. 2, అ.

క్రోవి. యు. దే. వి. 1. గొట్టుము; 2. అనుపాసెడుగొట్టుము; "నీ. పరిపరియచ్చులు చిరికుండ యూడితచిడుదబ్బలుదండనాడెక్రోవి." హంస. ౨, అ.—3. తుపాకి; "నీ. చేతిక్రోవులువైచిబితుచెయువలబాతె బగ్గముపాడె తుపాకిమూఁక." రా. వి. ౫, అ.—4. బుడ్డి; "నీ. కపురంపుబరణిచిల్లలదివెక్కంబంబునిల్లుబద్దంబునన్నీటిక్రోవి." నీలా. 3, అ.—5. భూమిలోపలనీళ్లువచ్చుటకేర్పఱచినమార్గము; "చ. కొలఁతులవాగులకొనదుల గ్రోవులబావులనిర్ధరంబులకొ, గలయగఠోసికొనె." భార. ఆర. ౪, అ.—6. మూస.

"ఉ. కాలకళాదుఁడెండయను కాంచనరేణువు ప్రత్యగశనా, గ్రాలెడు క్రోవిగూర్చికరంగంగ." కళా. ౨, అ.—వై. కురపకము? "ఏచితనర్పితలిన్ క్రోవుల." భార. ఆది. ౪, అ. క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. రెండువేల విండ్లపట్టుకొలఁది, కోను.

క్రోప్తము. సం. వి. అ. పుం. న. గనును? క్రోప్తువుచ్చిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోలపొన్న, పొద్దుగాడి?

క్రోప్తువిన్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. నక్కతోడ పొన్న? క్రోప్తువు. సం. వి. ఉ. పుం. జంబుకము, నక్క. క్రోష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడునక్క; 2. తెల్లనెలగుమ్మడి? 3. లాంగలి? (లాంగలి శబ్దమునకు తరిగొట్టయు నీరుపిచ్చలియు నర్థములు.)

క్రా.

క్రాంచదారబుడు. సం. వి. అ. పుం. గుహుడు, సుమారస్వామి.

క్రాంచము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కొండ; 2. ఒకానొక ద్వీపము; (చూ. ద్వీపము.) 3. ఒకానొక పక్షి.

క్రాఠ్యము. సం. వి. అ. న. కూరభావము.

క్ల.

క్లమథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రమము, బడలిక. క్లమము. సం. వి. అ. పుం.—వై.—

కౌ.

కౌంతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బడలినది.
కౌంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్షమము, బడలిక.

క్తి.

క్తిన్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అర్తము, తడిసినది.
క్తితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దారిద్ర్యగులచేత
క్షేమమునొందినది.
క్తిప్తము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక శబ్దబోషము.
విణ. 1. దారిద్ర్యగులచేత క్షేమమునొందినది;
2. పూర్వోత్తర విరుద్ధమయినది. (వాక్కు.)

క్తి.

క్తితకము. సం. వి. అ. న. అతిమధురము.
క్తితకక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.
క్తిబము. సం. వి. అ. న. నపుంసకము, విణ. విక్రమ
ములేనిది.

క్తి.

క్తిదము. సం. వి. అ. న. ఆర్తత, తడి.
క్తిము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుఃఖము; 2. కోపము;
3. వ్యవసాయము.

క్తి.

క్తిము. సం. వి. క్. న. కడుపులో సెక్కుప్రక్కనుం
డడియెట్టనిమాంసము, నీరుతిత్తి. (అని కొందఱు.)

క్తి.

క్తిణము. సం. వి. అ. పుం. వీణలోనగువాని మ్రోత.
క్తిణము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—
క్తిధితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగాకాగినది.
క్తిణునా. అం. వి. శీతజ్వరముల కాషధము.

క్తి.

క్తిణము. సం. వి. అ. పుం. క్తిణముయొక్కరూపాం
తరము.
క్తిధము. సం. వి. అ. పుం. బాధ.
క్తిధోద్భవము. సం. వి. అ. న. ప్రానిపశుపునవం
దిన అంజనవిశేషము.

క్తి.

క్తిప్రేంటు. అం. వి. మాన్యములమీద నీయబడు
అల్పమైన పన్ను.

క్ష.

క్షుంత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) క్షమిత, ఓర్పు.
క్షణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాత్రి. అ. న. ము. నీర్ణ
క్షణదుడు. సం. వి. అ. పుం. జోష్యుడు.
క్షణనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.
క్షణప్రభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తటిత్తు, మెఱపు.
క్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఘటికయందాఱుపా
లు; 2. తిరునాళ్ళ; 3. పండుగ; 4. వ్యాపారము
లేమి; 5. సమయము.
క్షణియించే. సం. స. క్రి. భోజనార్థమువరించు.
“న. అయ్యా నీవతిథివిమాయించుం గృతభోజనం
డవైపొమ్మనిక్షణియించిన.” భార. ఆది. ౧. ఆ.
(రూ. క్షణించు.)

క్షతజము. సం. వి. అ. న. రక్తము, నెత్తురు.
క్షతము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. గాయమునొందినది;
2. నాశమునొందినది.
క్షతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గాయము; 2. నాశము.
క్షత్ర. సం. వి. బు. పుం. 1. శూద్రస్త్రీయందుక్షత్ర
యనుకీలుబుట్టినవాడు; (క్షత్రీయస్త్రీయందు
శూద్రునికీలుబుట్టినవాడని పాఠాంతరము.)
2. దాసీపుత్రుడు; 3. ద్వారపాలకుడు; 4. ప్ర
హ్లా; 5. సారథి.
క్షత్రబంధువు. సం. వి. అ. న. స్వధర్మములేక క్షత్ర
యనకు బంధుమాత్మకడైనవాడు. (ఇది నింద
యందువచ్చును.)

క్షత్రము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.
క్షత్రీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాచడి.
క్షత్రీయాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —వై.—
క్షత్రీయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాచవాని పెండ్లాము.
క్షత్రీయుడు. సం. వి. అ. పుం. రాచవాడు.
క్షత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. —వై.—
క్షప. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాత్రి, రేయి.
క్షపణకుడు. సం. వి. అ. పుం. జాడమతస్థుడు.
క్షపణము. సం. వి. అ. న. అశుచిభాషము, విణ. నీటి
లేనిది.

క్షపాకరుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు.
క్షమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఓర్పు; 2. నేల. అ. న.
ము. యుక్తము. విణ. చాలునది.
క్షమి. సం. వి. అ. (న. ఈ. న.) సహిష్ణువు, ఓర్పు.
క్షమించే. సం. స. క్రి. ఓర్పు. (క్షమించు అనియు.)

తుమిర. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) సహస్రపు, ఓర్వరి.
తుముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శక్తుడు; 2. హి
తుడు.

తుయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అణురదెవులు;
2. తగ్గుదల; (ఇది త్రివర్గమునందొక్కటి. చూ.
వర్గము.) 3. ప్రశయము; 4. ఇల్లు.
తుయింఁచే. సం. అ. క్రి. తీడించు, తగ్గు.
తుయ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తుయింపదగినది.
తురము. సం. వి. అ. న. నీర్లు, పుం. మబ్బు.
తువధువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. తుమ్ము; 2. దగ్గు.
తువము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్ము; 2. నల్లపలు.

తు.

తుంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఓర్వబడినది.
తుంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తుమ, ఓర్పు.
తుత్రిము. సం. వి. అ. న. తుత్తర్దము.
తుమము. సం. వి. అ. పుం. కలపు, విణ. కృశము.
తురకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కనుగాయ; 2. (పత్తు
లుమత్స్యములులోనగువానిఁ బట్టివేసెడు) బుట్టి;
3. పసరు మొగ్గ. మొగ్గులగును. (అని కొందఱు.)
తురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పు; 2. కారము;
“త్రిరాత్రముభయారథశయ్యా బ్రహ్మచర్యమ్
తురలవణవర్ణనంచ.” అని ఆపస్తంబసూత్రవాక్య
ము. - 3. గాఢో; 4. బూడిద; 5. ఉష్ణత్వే.
తురాల్లి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉప్పుసముద్రము.
తురతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాటినది.
తురతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరమనాది
దోషములచే దూఱబడినవాడు.
తురనము. సం. వి. అ. న. కడుగుట.
తురతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగబడినది.

తు.

తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ఉనికి; 3. చిటిక
వేయనంతకాలము; 4. నాశము.
తుతిధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, నేలతాలుపు.
తుతిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు, నేలతాడు.
తుప. సం. వి. అ. స్త్రీ. తేవణము, ప్రేరేపించుట.
తుప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రోయబడినది;
2. వైవబడినది.

తుప్పుపు. సం. విణ. ఈ. తిరస్కరించువాడు.

తుప్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. శీఘ్రము, విణ. పడి
గలది.

తుప్రశ్యేనము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము,
ఏటింత.

తుయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తుయము, తగ్గుదల.

తు.

తుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తుయించినది.
తుణింఁచే. సం. అ. క్రి. తుణముగు.
తుణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రొవ్విసవాడు.
తురకాకొలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిన్నపాలి.
తురము. సం. వి. అ. న. 1. పాలు; 2. నీర్లు. (శునక
తురము శూనారము.)

తురమారట. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేకొండ.

తురవిదారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్మడు?

తురశుక్ల. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లనేలగుమ్మడు?

తురాల్లి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.

తురావి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిలుపాలి.

తురాళము. సం. వి. అ. పుం. హంస.

తురిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాలచెట్టు.

తురోదకన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నీర్లుపాలు

గులసినట్లొక్కటిగాఁ గలసియుండు ధర్మము.

తురోదము. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.

తు.

తుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడిచేయబడినది.

తుల్లుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యర్థమైనది.

తులము. సం. వి. అ. న. త్. స్త్రీ. తుమ్ము.

తులభిజననము. సం. వి. అ. పుం. నల్లపలు. (తు
ధాభిజననమని కొందఱు.)

తుత్తు. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. అరకి, బుభుక్ష.

తుద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఈఁగ; 2. తేనెటీగ;

3. వేళ్ళ; 4. అంగహిసయగు అడుది; 5. శబ్ద

మాడెడు అడుది; 6. హింసించెడు అడుది;

7. పులిచింతి; 8. వాడుడు.

తుద్రకము. సం. వి. అ. పుం. బాణవిశేషము, కుప్పె

కోల. “శ్లో. అధైనం పంచవింశత్యా తుద్రకా

ణాం సమాచినోత్.” భార. భీష్మ. “శ్లో. సాత్యకిః

పంచవింశత్యా తుద్రకాణాం సమర్పయత్.”

భార. ద్రో.

తుద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూ. తుద్రుడు.)

తుద్రమూలకము. సం. వి. అ. న. పిన్నముల్లంగి.

తుద్రశంఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.

తూర్పుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. అధముడు; 2. అల్పుడు; 3. లోభి; 4. హింసకుడు.

తూర్పు. సం. వి. అ. స్త్రీ. తూర్పు, ఆకలి.

తూర్పుతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఆకలిగొన్నది.

తూర్పుము. సం. వి. అ. పుం. కుటుంబములను ఊడలునుగల చెట్టు.

తూర్పుము. సం. వి. (అ. అ. అ.) కలతపెట్టుబడినది.

తూర్పుతము. సం. వి. (అ. అ. అ.)—పై.—

తూర్పు. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నీలిచెట్టు; 2. నూనెయగిసే.

తూర్పుము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొలిమిడి; 2. పల్లెరు; 3. బొట్టుగు.

తూర్పుము. సం. వి. అ. పుం. అర్థచంద్రబాణము.

“అర్థచంద్రతూర్పుస్సాన్యత్.” అని హలారుడు నిఘంటువు.

తూర్పుము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగలికత్తి; 2. గొలిమిడి; 3. పల్లెరు.

తూర్పు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

తూర్పు. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంగలికత్తి.

తూర్పుము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగుల్ల. వి. 1. అల్పుము; 2. నీచము; 3. పేద.

తూ.

తూత్తము. సం. వి. అ. పుం. జీవుడు. వి. నేర్పరి.

తూత్తము. సం. వి. అ. న. 1. పరిమడి; 2. గణితకాప్రవేశము; 3. పెండ్లాము; 4. శరీరము; 5. సిద్ధస్థానము. (ఏనుగుయొక్క హస్త, పదన, దంత, శిరో, నయన, కర్ణ, గ్రీవా, గాత్రో, రక్ష, కాయ, మేధ, పదములు పండ్రెండు తూత్తములనెఱుఁగును.)

తూత్తము. సం. వి. (అ. అ. అ.) దున్నుకొని బ్రదుకువాడు.

తూత్తియము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మడియందు బుట్టినది. (తృణము.)

తూత్తియము. సం. వి. అ. పరదారతము.

తూత్తము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపించుట.

తూత్తము. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఓడనడపుగడ; 2. ఒకానొక వల.

తూత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిముట్ట; 2. త్రుట్టు; 3. దూలు; 4. పూత; 5. ప్రేరణము.

తూత్తిము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి తీవ్రము. (తీవ్రము=తీవ్రము.)

తూత్తియము. సం. వి. (న. ఈ. న.)—పై.—

తూత్తి. సం. వి. అ. స్త్రీ. పార్వతి.

తూత్తిమంగళము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మేలుచేయువాడు.

తూత్తిమంగళము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయాణము మందు పట్టిచేతబోక యింటనుండి కొలదిగా గట్టికొనిపోయేడు బియ్యము.

తూత్తిము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కలిగినది చెడకుండుట; 2. శుభము. పుం. బలరక్త. స.

తూత్తిము. సం. వి. అ. న. తూత్తిముల సమాహము. (తూత్తిము=పరిమడి.)

తూ.

తూ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ముంజుగొలుముచే నల్లిన బ్రహ్మచారి మొలక.

తూ. సం. వి. అ. పుం. 1. నూలుట; 2. పాడి.

తూ. సం. వి. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి తూర్పుము. (తూర్పుము=అల్పుము.)

తూ. సం. వి. (న. ఈ. న.)—పై.—

తూ. సం. వి. అ. పుం. 1. కలత; 2. దోచుట.

తూ. సం. అ. క్రి. కలతపడు.

తూ. సం. వి. (అ. అ. అ.) కలతపెట్టుబడినది.

తూ.

తూ. సం. వి. అ. న. 1. తేనె; 2. నీళ్లు.

తూ. సం. వి. అ. న. 1. నారచీర; 2. నూనెయగిసె నారచీర; 3. కుండెటిత్రుప్పటిచీర. పుం. న. 1. తేల్లచీర; 2. యుద్ధార్థమునాకిటిమండపముమీద గాని కొత్తముమీదగాని యేర్పరిచినగది.

తూ. సం. వి. అ. న. మంగలిపని.

తూ. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

తూ.

తూ. సం. వి. (అ. అ. అ.) వాడిచేయబడినది.

తూ.

తూ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. నిద్ర. అ. న. మ. 1. స్థానము; 2. రాక్షసుడు.

తూ. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

తూ. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. రాజు.

ష్యో.

ష్యోంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱవి మొగముగల ఆడడు
కోతి. అ. పుం. ము. ఎఱ్ఱవి మొగముగల మగ
కోతి.

ష్యో.

ష్యోడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సింహనాదము; 2. వెదు
రుసలాక. అ. న. ము. 1. ఆవడపువ్వు; 2. ఎఱ్ఱ
జలైడుకాయ. పుం. 1. చెవుడు; 2. మ్రోతె;

3. విషము. విణ. 1. పొందరానిది; 2. వంకరైనది.

ష్యోడితము. సం. వి. ఆ. న. సింహనాదము.

ష్యోళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింహనాదము. అ. పుం.
ము. విషము.

ష్యోళితము. సం. వి. ఆ. న. సింహనాదము.

ఖ.

ఖ. ఒక యక్షరము.

ఖంగుఖంగు. దే. వి. ఆయుధము లాకటితో నొకటి
తాకునప్పుడు కలిగేడు ధ్వన్యనుకరణము.
“ఉత్సాహ. నిబ్బరంపుటార్చటినీ జనించె నంత
నెల్లనో, డబ్బుడుబ్బు ఖంగుఖంగుతంగుతంగు
మఁధ్వనుల్.” కళా. ౮, ఆ.

ఖంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము. విణ. మంటిది.

ఖంజనము. సం. వి. ఆ. పుం. మండపిచ్చుక. కాటుక
పిట్ట. (అని కొందఱు.)

ఖంజపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. బాలక్రీడావిశేష
ము, గంజనగాలు.

ఖంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. “నీ. కా
హళదుండుభి ఖంజరీమర్దళ భేరిరవంబులుబోరు
కలఁగ.” భాను. ౪, ఆ.

ఖంజరీటము. సం. వి. ఆ. పుం. మండపిచ్చుక. కాటు
కపిట్ట. (అని కొందఱు.)

ఖండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భాధానాది విధిప్రతిపా
దకగ్రంథము. “శ్రాత్రులదప్పువట్టుదుకొ ఖండ
లముప్పేడ్వఁగనినవ్వదు.” ఆము. ౬, ఆ.

ఖండకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గోచి.

ఖండనము. సం. వి. ఆ. న. నఱుకుడు.

ఖండవరువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. శివుడు; 2. వర
కురాముడు; 3. రావలపు; 4. నున్నమువూయు
వాడు; 5. ఖండామలకమనెడు మందు.

ఖండము. సం. వి. ఆ. పుం. న. తునుక. పుం. 1. పుల
కండము; 2. రత్నదోషము.

ఖండశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులకండము.

ఖండా. వై. గ్రా. వి. పెద్దకత్తి. “నీ. ఒండొంటిగొ
ట్టువో ఖండాలుక్రంగుక్రంగునదాఁకి పెనుమి
డుంగులులుగ్రక్క.” కళా. ౮, ఆ.

ఖండించే. సం. స. క్రి. ఖండముచేయు, నఱుకు.

ఖండిక, ఖండిక. గ్రా. చిన్నపల్లె.

ఖండికము. సం. వి. ఆ. పుం. ధాన్యవిశేషము.

ఖండిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాయకుడు రాత్రి మఱి
యొకదాని యింటికిపోయి యా చిన్నములతో
రాగాచూచి కోపమునొందిన నాయక. (చూ.
నాయక.)

ఖండితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నఱుకబడినది.

ఖండీ. హిం. వి. పుట్టి.

ఖండీరము. సం. వి. ఆ. పుం. పచ్చపెసలు.

ఖండువా. గ్రా. వి. వైష్ణవము.

ఖంబు. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆకాళము; 2. స్వర్ణము;

3. అభావము; 4. ఇంద్రియము; 5. తెలివి;

6. పట్టణము; 7. వరిమడి; 8. నుఖము; 9. నున్న.

(చూ. కంబు.)

ఖగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పక్షి; 2. బాణము;

3. గ్రహము.

ఖగండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూర్యుడు; 2. వేలపు.

ఖగేశ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గరుత్మంతుడు.

ఖచరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పక్షి; 2. మేఘము;

3. గాలి.

ఖచరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేవుడు; 2. నూ

ర్యుడు.

ఖచించే. సం. స. క్రి. చెక్కు, పాదుగు. (ఖచియిం
చు అనియు. “క. ఖచియించినవజ్రంబుల, రుచు
లనుబొలుపారునీపురులబెరయంగక.” భార.
ఉద్యో. ౪, ఆ.)

ఖచితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెక్కుబడినది.

ఖజపము. సం. వి. ఆ. పుం. మిల్లి.

ఖజాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గరిఁబె.

ఖజానా. హిం. వి. ధనాగారము.

ఖటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలపము.

ఖటినీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —వై.—

ఖట్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె.

ఖట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గద్దియ; 2. పాడె.

ఖట్టికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేటకాడు.

ఖట్వి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పర్యంకము, మంచము.

ఖడ్గము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కత్తి; 2. ఖడ్గమనెడు మృగము; 3. ఖడ్గమృగముకొప్పు.

ఖడ్గి. సం. వి. స్త్రీ. పుం. ఖడ్గమృగము. విణ. కత్తిగలవాడు.

ఖరమాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పొగ; 2. మబ్బు.

ఖలిలకము. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్యుడు.

ఖత్తు. హిం. వి. రీతి, ఉత్తరము.

ఖదిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముడుగుడామర. అ. పుం. ము. చంద్రుడు.

ఖదిరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.

ఖద్ది. దే. వి. బలము. “ప్రధర. ఖద్దింజెండాదుప్రధకుల్ కవుగిటికొలదుల్ కత్తిసొక్కొక్కగా తణ్ణ.” స్వా. ర. ఆ.

ఖద్యోతము. సం. వి. ఆ. పుం. మిడుగులుబురువు.

ఖద్యోతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుడు.

ఖనకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎలక; 2. పందికొక్క.

(రూ. ఖానకము.)

ఖనకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉప్పురవాడు;

2. కన్నపుదొంగ. విణ. త్రవ్వెడువాడు.

ఖని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రత్నములుపుట్టెడుచోటు. గని.

(రూ. ఖాని.)

ఖనిత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. గడ్డపాత; 2. గుద్దిలి.

ఖనిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాత.

ఖపులుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అన్నమాకులోబెట్టుకొనకచేతబెట్టుకొనిభుజించువ్రతముగలవాడు.

ఖపురము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పోతజబర; 2. పోతకమాను; 3. మ్రానిబంక; 4. నాగముపై.

ఖర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దానరదంగిచెట్టు. అ. పుం.

ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) న. ము.

1. ఎండుపోత; 2. వాడిమి; 3. వేడిమి. విణ.

1. వాడిమిగలది; 2. వేడిమిగలది.

ఖరకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్యుడు.

ఖరకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలియిల్లు.

ఖరణుడు. సం. వి. ఆ. (న. ఆ. ఆ. ఆ.) వాడియైన ముక్కగలవాడు, గడ్డముక్కవాడు.

ఖరపుప్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింటి.

ఖరమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణి.

ఖరము. సం. వి. ఆ. పుం. గాడిద.

ఖరాగా, హిం. స్త్రీ. విణ. సరిగా, స్థిరముగా.

ఖరాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓముము.

ఖరీదు. హిం. వి. వెల.

ఖరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరాత్రి నుడు. విణ.

1. వాడిమిగలవాడు; 2. వేడిమిగలవాడు.

ఖరువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. గర్వము; 2. గుట్టుము;

3. పల్లు; 4. శివుడు. విణ. తెల్లనిది.

ఖర్యే. హిం. వి. వ్రయము.

ఖర్దువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తీటు; 2. ఒకానొక పురుగు; 3. చిట్టిదొంగ.

ఖర్జూరము. సం. వి. అ. న. వెండి. పుం. 1. తేలు;

2. కేరీదు; 3. బ. ధాన్యశివము.

ఖర్జూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టిదొంగ.

ఖర్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బిచ్చమెత్తెడుకప్పెగ;

2. తలపుట్టు.

ఖర్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలతుత్తము.

ఖర్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దొంగ.

ఖర్వటము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండదొననాశ్రయం

చియ్యంబెడుపల్లె. కమ్మరిపడ్లంగిలోనగువాయంబె

డుపల్లె. (అని కొండలు.) నన్నూలు గ్రామము

లుగల పరగణాకు ముఖ్య గ్రామము. (అని కొండ

లు.) (ఖర్వటమని కొన్ని ప్రస్తకములయందు

గానబడుచున్నది.)

ఖర్వము. సం. వి. ఆ. న. సంఖ్యావిశేషము. విణ.

1. అధమము; 2. పొట్టి.

ఖలతి. సం. వి. ఇ. బట్టతలవాడు.

ఖలపువు. సం. వి. ఈ. ఈ. ఈ. కల్లమునూడ్చు

వాడు.

ఖలము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. నేల; 3. పా

పము. పుం. కల్లము. విణ. 1. అధమము; 2. పూ

రము; 3. నీచము.

ఖలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కల్లముల సమాహము;

2. ఖలల సమాహము; 3. మరయనెడు గంధర్వ

వ్యము.

ఖలీనము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గుట్టుపుకల్లము. (రూ.

ఖలీనము.)

ఖల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లముల సమాహము;

2. ఖలల సమాహము.

ఖల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తోలు; 2. పల్లము;

3. వస్త్రవిశేషము; 4. వానకొయిల.

ఖలాటిడు. సం. వి. ఆ. ఈ. ఆ. బట్టతలవాడు.

ఖనూచి. సం. వి. ఇ. ప్రతిభలేనివాడు.

భస్మము. సం. వి. అ. పుం. గసగసాఁగి.
భగూరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాముకూటము, గరిడీ.

భా.

భాండము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రునియొక్క ఒకానొక వనము.

భాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె, (రూ. భాటిక.)

భాణము. వై. గ్రా. వి. గుట్టము మొదలగువానియొక్కయులవలలనుగాఁగలభక్ష్యము. “క. ఏణాక్షినపుడువెడసిం, గాణింగొనియలరుదూపుగ మిజక్కెరయే, భాణముగాఁగలిగినభేం, భాణముదొరపింజపింజగాఁడగ నేనెక్క.” విజ. ౧, ఆ.

భాతకము. సం. వి. అ. న. అగడ్త, (రూ. భాతిక.)

భారము. సం. వి. అ. న. పుష్కరిణి, శోనేలు.

భారకుడు. సం. వి. అ. ఈ. అ. 1. త్రవ్వెడువాడు; 2. అప్పుతీసెడువాడు.

భారకుడు. సం. వి. అ. ఈ. అ. 1. తినువాడు; 2. అప్పతీసెడువాడు.

భారము. సం. వి. అ. న. 1. తినుట; 2. తిండి; 3. పల్ల.

భారము. సం. వి. అ. ఆ. అ. తినఁబడినది.

భారము. సం. వి. అ. పుం. కవిరియుండ.

భార్యము. సం. వి. అ. న. తినఁదగినబండము. వి. తినఁదగినది.

భామందు. హిం. వి. యజమాని, స్వంతగాడు.

భాముఖ. హిం. క్రీ. వి. అగత్యముగా, గట్టిగా.

భాయము. హిం. వి. స్థిరము, కాశ్వతము, రూఢి.

భారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టి, ఇద్దము. (అని కొందఱు.)

భారీకము. సం. వి. అ. ఆ. అ. పుట్టెడు విత్తులు విత్తదగినది. (హలము.)

భారీ, భారీ. హిం. వి. అక్రమింపఁబడిన, ఉత్త.

భాసా. హిం. వి. స్వంత.

భి.

భిన్నము. సం. వి. అ. ఆ. అ. భేదమునొందినది.

భిలము. సం. వి. అ. ఆ. అ. 1. దున్ననిది (నేల);

2. చెడినది. (దున్నని నేలయను నర్థమునందు నపుంసకముని కొందఱు.)

భిరీభవించు. సం. అ. క్రీ. చెడు. “వ. ఉభయలోక మార్గంబును భిరీభవించుంగావున.” కాశీ. ౫, ఆ.

భు.

భుద్దన. హిం. క్రీ. వి. స్వంతముగా.

భురణనుడు. సం. వి. అ. ఆ. అ. బుట్టుముక్కవాడు.

భురము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొరిజ; 2. నఖమనెడు గంధద్రవ్యము.

భురముఖము. సం. వి. అ. న. బూరగొమ్ము.

భురలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాము, (రూ. భురలిక.)

భురాకము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.

భురాలకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము.

భుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ, ఆట.

భులాసా. హిం. వి. సౌఖ్యము, నెమ్మది.

భుల్లకము. సం. వి. అ. ఆ. అ. తుల్లకము, అల్పము.

భుల్లసు. హిం. వి. వివరము.

భే.

భేంఖాణము. సం. వి. అ. పుం. గుట్టము.

భేచరము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.

భేచరుడు. సం. వి. అ. పుం. నేలపు. వి. అకాశమున సంచరించువాడు.

భేటకము. సం. వి. అ. న. 1. చాలువాలు; 2. గామవిశేషము.

భేటము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. పంటకాపులం దెడుపల్లె; వర్తకులుండెడుచేట. (అని కొందఱు.)

2. చాలువాలు; 3. కఘము. వి. అధము.

భేదము. సం. వి. అ. పుం. శోకము.

భేయము. సం. వి. అ. న. అగడ్త. పుం. నీళ్లుపాలు

టకుగట్టిన అనకట్ట. “స్లో. నేతుశ్చద్వివిధోక్తే

యఃభేయోబద్ధస్తథైవచ, తోయప్రవ్రవాన్తే

యోబద్ధస్తస్యోత్తన్నీవ్రవనాత్.” అని నారదుడు.

సం. విజ్ఞా. వ్య. కాం. వ్యాఖ్యానము.

భేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట.

భై.

భైదీ, కైది. హిం. వి. చెఱలో నుంచఁబడినవాడు.

భైదు, కైదు. హిం. వి. చెఱ, కారాగృహము.

భో.

భోడుడు. సం. వి. అ. ఆ. అ. కుంటివాడు.

భోలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుట్టాడు; 2. భో

కచిప్ప; 3. పుట్ట.

భాగ్యం.

భాగ్యతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వాసికెక్కినది.

భాగ్యత. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి, వాసి.

గ.

గ. ఒక యక్షరము.

గంగ. ఉభ. దే. వి. 1. పూజ్యము; (గంగగోవు.

మొ.) 2. పెద్ద. (గంగరావి. మొ.)—సం. వి. ఆ.

స్త్రీ. ఒకానొకయేలు. (పంచగంగలు.—కావేరి,

తుంగభద్ర, కృష్ణవేణి, గౌతమి, భాగీరథి.

అకాశగంగమందాకిని, పాతాళగంగభోగవతి.)

గంగదోలు. దే. వి. ఆవులకును ఎడ్డుకును మెడక్రింద

వ్రేలాడెడుతోలు, సాన్న.

గంగమయిలావు. ద్వ. వి. (గంగమయిల+అవు.) నలు

పును పసుపునుగలసిన వర్ణముగల అవు.

గంగవ్వు. ద్వ. వి. (గంగ+అవ్వు.) ఒకానొక గ్రామ

దేవత, (రూ. గంగవవ్వు.)

గంగరావి. దే. వి. బ్రహ్మదారువు.

గంగరేను. దే. వి. పెద్దరేను, లికుచము.

గంగాజలములు. సం. వి. ఆ. న. బ. ధాన్యవిశేషము.

“నీ. అర్ధిబ్రయాగంబులార్జ్జింపనార్జ్జింపగానో

పమెట్టుగంగాజలంబులు.” కవి. ౧, ఆ.

గంగాధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, మిన్ను

వాడతాలుపు.

గంగాళము. దే. వి. ఇద్దడి రాగిలోనగువానితోడేసిన

నీళ్ళకొప్పెర.

గంగి. దే. వి. 1. పూజ్యము; (గంగద్దు.) 2. య

జ్ఞయము. “కా. అన్నాచెల్లెలయ్యెడకోవిడుపు

నీకన్నంబువెట్టింతునా, పృన్నాధుడొద్దిజగం

గికుట్టనకటాపింపనలయ్య.” భాగ. ౯, పుం.

“గంగిగోవువంటి సాదుబాచనకొనినకొజనునె

పలువయనగ.” కళా. 2, ఆ.

గంగద్దు. దే. వి. (గంగి+ఎద్దు.) బిచ్చపుదాసరులు

శృంగారించి తీసికొనివచ్చెడి యెద్దు, (రూ.

గంగిరెద్దు.)

గంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లమెడియెట్లు; 2. గని.

(ఒకానొకకవి గంజాహాలలుపాంతునభుజించి

యని ప్రయోగించియున్నాడు. అక్కడ గం

జాళిబునునకు గంజాయి యర్థమగుచున్నది. అది

విచారణయము.) ఆ. పుం. న. ము. బండారము.

పుం. తిరస్కారము.

గంజ. వై. వి. అన్నరసము*.

గంజగుట్ట. వై. వి. నీటిబుగ్గవలె లేచెడి బొట్టు.

గంజిరొక. ద్వ. వి. గంజిమీడి మీగడ.

గంజే. దే. వి. కృషికి యోగ్యమైన భూమి.

గంజేనగాలు. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. “గంజ

నగాలనఖంబపాదక్రీడగాజెలంగు.” ఆం. భా.

ద్వి. శూ.

గంజోయి. వై. వి. కైపుపుట్టించునట్టి యొక వస్తువు.

కళంజము. “ద్వి. గంజాయితిసేనీమికలురా

వె నేమి, యంజకధనమచ్చునతడెనామెచ్చు.”

పారిశ్ర. ౨, భా.

గంజో. దే. వి. బజాటు. (అ. పు.)

గంట. యు. దే. వి. గడ్డిదుబ్బు, తృణస్థంబము

1. వాద్యవిశేషము; 2. కాలవిశేషము.

గంటకట్టు. దే. ఆ. స్త్రీ. గంటయేర్పడినదియగు.

గంటము. దే. వి. రాటాకు వ్రాయుటకు నుపయుక్త

మైన యుక్కుసాధనము.

గంటలవ్వు. వై. వి. (గంటల+అవ్వు.) ఒకానొక

గ్రామదేవత.

గంటవేలు. ద్వ. వి. వేలులో ధేదము. (చూ. ఏడు

వేలు.)

గంటి. దే. వి. 1. గాయము, తులి; “నీ. వినుమొక్క

నాడత్రపన్విత్రేల్పూటిదర్ప. గంటిగూరయరు

గాతినవర్తింపె, నతెడుతపమునీధికాత్తబొంగి.”

సం. “శ్రీతేకిలకరేరాజు ప్రస్థాకారసోద్ర

వత్.” భార. శల్య. ౨, ఆ. — 2. దుఃఖము.

“తరల. చిలువటెంకి మెకంబు చెట్టనిచెప్పుకొం

దురుకల్లయీ, పొలతిసెమ్మెగముం గడంకకు

బోలజాలక నెప్పదిక, గలగిచుక్కలరాయ

డెంతయుగంటివెల్లెలబాతెంగా, కలరులబ్బని

మేనమానుగునయ్యకాదగల్గునే.” య. ౪, ఆ.

గంటు. దే. స. స్త్రీ. గాయముచేయు. “ఉ. వేరులు

గొన్న మానవుని వేముగంటియు బిట్టుకాల్చి

యొక, మోడియునీట్రొక్కి యునుముగొగ్గ

నితీర్చగడంగువెజ్జనట్లు.” లక్ష్మీ. ౫, ఆ. — 3.

1. గనుపు; “నీ. కన్నుకనుపు గంటు గను పంప

నగల బర్హమమరు.” ఆం. భా. ద్వ. ౪, —

2. ముడి; 3. రూకలముడి; 4. వేండుకలముడి.

గంటుబారంగి. ద్వ. వి. ఒకానొక మందుచెట్టు.

గంటువెట్టు. దే. స. స్త్రీ. (గంటు+వెట్టు.) (కోట

ముచే మొగము) ముడుచు. “ప. అనియాడిమె

గంబుగంటు పెట్టుకొనియున్న సురనదీనందనుడి
క్కుమొగంబై." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

గంట. దే. వి. 1. గరిటె; 2. సజ్జపెరు. బ. సజ్జలు.

గంటకామ. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

గంటకచోరము. ద్వ. వి. పద్ధంధిక?

గంటకానుగు. దే. వి. పద్ధంధము?

గంటము. దే. వి. గర్భిణులకోరిక, దోహదము. "సీ.
పూలతేనెలయందుజూలాలిగోర్యంకపిండుగం
ట్టుంబులు పెట్టిపెట్టి." య. ౪, ఆ.

గండ. దే. వి. మ్రొక్కుబడి. (గండదల, గండదీపము.
మొ.)

గండడు. వై. వి. శూరుడు. "గండడుశంభుడు." య. ౪, ఆ.

గండకత్తె. వై. వి. మెడ కత్తిరించుకొనెడి యొక
దినుసు కత్తె. "ద్వి. దండిపెద్దలమనోధైర్యం
పులతకు, గండకత్తెర దీనికలికివాలూపు." విష్ణు.
ఉ. ౪, ఆ.

గండకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఖడ్గముగము;
2. కోస్యము; 3. భేదము; 4. విఘ్నము; 5. సం
ఖ్యావిశేషము.

గండగొడ్డలి. వై. వి. పరశువు. "సీ. పులులమొత్తం
బుల బోనులజొరం దోలిగండగొడ్డండ్లచేతెండి
చెండి." రసి. ౧, ఆ.

గండగొడ్డలితాలుపు. ద్వ. వి. పరశురాముడు.

గండడగు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గండు+అడగు.) 1. పరా
క్రమహీనుడగు; "చ. పగతుండుగండడగికా
తరభావమునెచ్చునంబునక, దనికినసర్వయత్ను
ములుదక్కిన పాలసముత్కరంబుతోక. వ. సే
వాసముదయంబులనెల్ల దివియించుకొనినిస్త్రీజాం
డైతనవచ్చినత్రోవనమగిడె." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—
2. చచ్చు. "చ. సమధికకాల సేమిగుణకాలివినిపు
దర్శనలోకసం, ఘములకుగిడొనర్చుననితైటభద్రదా
నబభేదియంతరం, గమువెడలించెకానినినుగండ
డగించకపోయెనిందిరా, రమణిదలంచిత్ర
చరిరాగనిమగ్నుల కేడధర్మమల్." వసు. ౪, ఆ.

గండదల. దే. వి. "మునుబావములుదులిమ్మలనంబికకు
గండదలలియ్య." భో. ౫, ఆ. (చూ. గండ.)

గండపెండరము. ద్వ. వి. గండపెండరముయొక్క
యాపాంతరము. "సీ. పాసగనాదలబహుస్వామి

డికమ్ములుపూని డాకాలగండపెండరముమర్చి." ఆచ్య. య. కాం.

గండపెండరము. ద్వ. వి. (గండడు+పెండరము.)

శూరులు బిరుదుగా కాలనుధరించెడి యందియ.

"సీ. కడుమించుడాకాలిగండపెండరంబుమెల్ల
నవదలించెమెలతయొక తె." య. ౪, ఆ.

గండభేరుండము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షివిశేషము.

(పక్షివిశేషమని చెప్పుచున్నారగాని ప్రయోగ
ములయందు మృగపర్యాయములతోడఁ జేర్చి
చెప్పబడియున్నది.)

గండమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడమట్టు గడ్డలలే
చెడు వ్యాధివిశేషము.

గండము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏనుగు చెక్కిలి;

2. చెక్కిలి; 3. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగ

ము.) 4. ఖడ్గముగము; 5. గుండ్రాయి; 6. గు

లుతు; 7. నుజ్జపునామ్మ; 8. పుండు; 9. పొక్కు;

10. నీటిమీడి బుగ్గ.

గండరగండడు. వై. వి. శూరులకల్ల శూరుడు.

గండరింజే. దే. ఆ. క్రి. పుట్టు. "ఎ, గీ. ప్రళయకా

లానలమున, గండరించిన రూపంబు కరణిభీము,

డతిభయంకరాకారతనతిశయిల్లె." భార. విరా.

౨, ఆ.—ఆం. ప్రే. పుట్టించు. "సీ. నవకల్పల

తికలనవకంబునాతిగా శ్రీనందనుడు గండరించి

నట్లు." మార్క. 3, ఆ.

గండరులు. వై. వి. బ. తునుకలు.

గండరువు. దే. వి. పడియచ్చు. "చ. కరువునబోసి

రో విధునికాంతి సుధాభిరంగంచెచ్చిగం, డరు

వొనరించిరో." భార. ఆను. ౧, ఆ.

గండవడము. వై. వి. తెర. "క. ఉండిరికాంతయుఁ

బలియును, గండవడముమాటునందుఁగడునింపు

లతో, నిండినవేడ్కలుతనరగ. నొండొరులం

జూడగన్నులువిప్పికులారక." హే. ౮, ఆ.

గండలైలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండనుండి జాటి

వడిన పెద్దతాయి; 2. కోయిల; 3. నొసలు.

గండాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గండు+అడు.) రమించు.

"క. చుండాలితోద్విజాండోగి, గండాడినవత్తుము

నభగము వ్రాసితగక, దండువుగొని చేకంబున,

నుండకయుండంగనడుచు టుచితము పతికె." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

గండాదు. దే. వి. చెఱసాల. "పచ్చగండాల్లలో." య. ౪, ఆ.

గండాలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తీర్థగతిక.

గండి. వై. వి. 1. బలము*; “ఉ. సన్నపుగండియొక్క
తీరపాతలమార్గముబోలెనిమ్మ మై, యున్ననతం
డుకుంభివెలినుండగదానసహాయశూరుడై, మి
న్నకయందుజొచ్చిచనిమేడలబారునికేతనంబు
లక, జెన్నగునొక్కప్రాలుగనిచేరగబోవగ
నందులోపలక.” భో. గ. ఆ. - 2. రంగము*;
“చ. భుజంగులవృద్ధులఫలవోడివికొంచక
తోడనపోటుగండ్లదూ, తెలులనయారయొక్కొ
కతలెంబువుబోండ్లుకటారికత్తియల్.” కళా.
౧, ఆ. - 3. సందు*; “గండిగాంచినరతేరిపథం
బునబోయిరేవునక.” భార. ద్రో. 3, ఆ. -
4. నీళ్లధికముగావచ్చుటచేత దెగిన చెలువుకట్ట
సందు*.

గండిక. వై. వి. గండియొక్కరూపాంతరము.

గండిదొంగ. ద్వ. వి. కన్నపుదొంగ, ఖనకుడు.

గండివనము. వై. వి. గ్రంథిపర్వము 1.

గండిరము. సం. వి. ఆ. న. చిట్టికూర. పుం. 1. ఏలు
వంగి; 2. తురుజకూర.

గండిరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. చిట్టికూర; 2. ములు
జెముడు 1.

గండు. వై. వి. 1. పారువము*; 2. బలము*; 3. పశు
జాతియందు మగడి*. “క. ఒడలుబునిక్కిముంద
టి, యడుగులుధరనూడిచిందునలబలమునకుకొ,
జడియకొకగబ్బిగండె, క్కుడుకడిమిం దివిచె
క్కుంగికొమ్మలయడుముకొ.” స్వా. ౪, ఆ.

గండుడ్డు. సం. వి. ఆ. పుం. శూరుడు.

గండుపదము. సం. వి. ఆ. పుం. కించులికము, ఎఱ్ఱ.

గండుపది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. శిలి, ఆడుఎఱ్ఱ.

గండ్లూపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పుక్కిలింత;
2. పుడిసిలి; 3. తొండముచికర.

గండ్లూపించే. సం. స. శ్రీ. పుక్కిలించు.

గండ్లూ. వై. వి. చేప. “గీ. తానుగుమరవానివృపతనుల్
జూల్చియకట, కామిసీతతనడికంచుకంటెనట్టె.
గండెయను నల్లదాసరిగాడుఁగిరియు, హరియు
నైపోవుటయెమంచదనుయగుంబు.” ఆము. గ. ఆ.

గండ్లొలము. సం. వి. ఆ. పుం. కుమ్మలమీను.

గండ్లొలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. క
బుడురీగ. (రూ. గంధొలి.)

గండ్ర. యు. దే. విరా. 1. దృష్టించు; 2. పెద్దది. (గం
డ్రచీమ. మొ.) బ. పశుము. “కా. తండ్రీవా

కుననుగ్రహింపగదెవైద్యంబంచుబ్రాహ్మి
నక, గండ్రలోగానటులాడిధిక్కుకులబోక
ల్లంబివి.” స్వా. గ. ఆ. - 2. వి. ఖండములు. “ఉ.
అత్తతీనమ్మకుందుడు తదక్తసహస్రశరానంబు
లక, గత్తిమొగంపుటమ్మలను గండ్రలనేము
చు.” అని. ౪, ఆ.

గండ్రచీమ. దే. వి. పెద్ద నల్లచీమ, ఉలంగపము.
గండ్రించే. వై. స. శ్రీ. ఖండించు. “వ. గండ్ర
డ్డగండ్రించినగీతెడిసినశంత్రంబులక్రియ.”
కవిక. ౨, ఆ.

గండ్రీకలు. వై. వి. బ. ఖండములు. “గండ్రీక
చేసిసేలకనిండించెద్రువలక.” య. ౨, ఆ.

గంత. ఉభ. వై. వి. 1. మెట్టగాఁ బలుచుకొనుటకై
ప్రాతగుడ్డలనుజేర్చి నట్టముగాగుట్టిన బొంతి;
“ఉ. స్రుచ్చినరత్నరాజురచిగుచ్చములుంబలు
న్నెట్టునూల్, కుమ్మలుగల్గియువృతనకుచ్చ
గంతయు.” పర. ౧, ఆ. - 2. ఎద్దులోనగువా
మీదదేసెడుగంత*. - సం. విరా. (ము. ఈ. ము.)
పోవువాడు.

గంతవృంద. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) పోదగినవాడు.

గంతు. దే. వి. దుముకు. “2. రిసీగంతులడంగిపోన.”
రా. యు. కాం.

గంతుకొను. దే. ఆ. శ్రీ. 1. దుముకు; “వ. ఇక్కడ
చ్చియేమేమి దురుక్తులడెడినూ చూచెదంగా
యనుచునొక్కకాఖకుగంతుకొని.” రా. మం.
కాం. - 2. నచ్చు. “మ. కడసెకదపులుడికి
వేసెసెలంగుల్ గిట్టెంబులల్ సింగముల్, కడిగొ
ట్టెకమనుబిట్టగంతుకొను.” సా. ౧, ఆ.

గంత్ర. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గాడిబండి.

గందపట్టె. వై. వి. తలుపుమీదనున్నట్టి యట్టి
య్య. “మ. శమగాంభీర్యదృతితుమార్పెదహా
శౌర్యప్రమోదాదితో, త్రమనానాగుణత్తితో
నిలయోద్యత్కాంచనద్వారబం, ధమహస్తా
నూనబాహుడగునాధాత్రిశునతుణివా, టమ
వైసెష్టాకొగందపట్టెగతుండక నాదుకేరే
ర్పుటల్.” కళా. 2, ఆ.

గందపుగొండ. వై. వి. (గందము + కొండ.) మలయ
పర్వతము. (ఇట్లు గందపుమల. మొ.)

గందపుమాను. ద్వ. వి. (గందము + మాను.) వి.
దవృత్తుము.

గందపాడి. ద్వ. వి. (గందము + పాడి.) కొన్ని గం
ధ్రస్యములజేర్చి చేసిన పాడి, చూర్ణము.
గందము. వై. వి. చందనము*.
గంధకము. సం. వి. అ. పుం. అంగడి మందుదినసు.
గంధకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముడుగుదామరి*.
గంధకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడు గంధద్ర
వ్యము*.
గంధగజము. సం. వి. అ. పుం. మదపులేనుగు.
గంధగర్భము. సం. వి. అ. పుం. కొండమారెడు*.
గంధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱిగించుట; 2. నలు
గిడుట; 3. నొప్పించుట; 4. వెలిగించుట.
గంధనామలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్వాక్షి*.
గంధపిండితకము. సం. వి. అ. పుం. వెలికి*.
గంధఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రేంకణము*;
2. సంపెంగమొగ్గ. (రూ. గంధఫలి.)
గంధమాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక
కొండ; 2. ఒకానొక కోఠి; 3. మగతువైద; 4. మదపులేనుగు.
గంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాసన; 2. గంధకము;
3. గర్వము; 4. లేకము; 5. సంబంధము.
గంధమాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవికచోర
ము*;
2. కొండబెండ*.
గంధమాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరము*.
గంధమాషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు, చుచుందరి.
గంధమృగము. సం. వి. అ. పుం. పునుగునెట్టి.
గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. బోళము, గోపము.
గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గంధద్ర
వ్యము*.
గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. మృగవిశేషము;
2. గుఱ్ఱము; 3. అంతరసికాచము; 4. మగకోయిల.
గంధర్వహస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.
గంధర్వకెడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవయోనివిశే
షము; 2. పాలుపాడువాడు.
గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. వ్యాసుని
తల్లి; 3. నేల; 4. ఒకానొక వట్టణము.
గంధపా. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాసిక, ముక్కు.
గంధపాడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి,
(రూ. గంధపావాడు.)
గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. చందనము, గందము.
గంధాఖువు. సం. వి. ఈ. పుం. గంధమాషి, చుంచు.
గంధాశ్రయ. సం. వి. న్. పుం. గంధకము.

గంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. —వై. —
గంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడు గంధద్రవ్యము*.
గంధిలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దజాతినక్క, నెఱుడు.
విణ. వాసనగలది.
గంధోత్తమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మద్యము, కల్లు.
గంప. దే. వి. వెదురుబద్దలులో నగు వానితో నెల్లినది,
కండోలము.
గంపపులుగు. దే. వి. కుక్కుభము.
గంబుర. వై. వి. కర్పూరము. “ఉ. కారుమెఱుంగు
రాచిలకకమ్మరిపిణవాణువాణువన్నెబం, గారముర
స్తుకుప్పెతెలిగంబుర వెన్నెలమేటితేలయ్యె, య్యా
రపుటెంకియందములకన్నిటికిం దగుపట్టుగొప్ప
సిం, గారపుదొంతియైనకులకాంతనయోయెడ
బాయనేరునే.” కుక. ౧. ఆ. (రూ. గంబురము.)
గంబుర. వై. వి. —వై. — “న. గంబురమించ
గదంబించి కొందఱుకలికికన్నియలుబాగాలా
సంగ.” భాను. ౨. ఆ.
గంబూర. వై. వి. —వై. — “క. గంబూరకులికి
యనురా, గంబూరమనంబువల్లగాబన్నీటక,
బింబోష్టియతనిపాదా, బ్జంబంగడిగించెగూర్చి
సకియలచేతక.” సా. ౨. ఆ. (రూ. గంబూర
ము. “నీ. తావిగంబూరంపుదీవినీమొగమొక్క
పలుకింతనావయ్యెజిలుకరాదె.” వసు. ౬. ఆ.)
గంభారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మడు*.
గంభీరము. సం. వి. అ. పుం. లోఁతుగలది.
గంభీరవేది. సం. వి. న్. పుం. తోలుదోగునట్లును
నెత్తురుకాటునట్లును కండయూడునట్లును బరి
గోలలతోడను అంకుశములతోడను పాడిచి
యెంతబాధపెట్టినను ఒల్లెఱుంగకుండునట్టి మద
పులేనుగు.
గంభీరము. సం. వి. న్. పుం. గంభీరభావము.
గగనము. ఉభ. వై. వి. దుర్లభము*. “నీ. గగన
ఘంటాపథక్రమణిలినకెంత గగన మయ్యెల
తొంగికానుచదలు.” వసు. 3. ఆ. — సం. వి.
అ. న. ఆకాశము.
గగురు. దే. వి. భయహర్షాదులచేత మేనివెండ్రుకలు
నిక్కపాడుచుట, రోమాంచము.
గగురుపాలు. ద్వ. వి. రోమాంచముకలగుట.
గగురుపు. దే. వి. రోమాంచము. (రూ. గగుర్పు.
“గగుర్పుకూర్పు.” చంద్ర.)
గగురుపాడుచే. దే. అ. క్రి. రోమాంచితమగు.

గనురుపాడుపు. డే. వి. గనురుపాటు. (రూ. గను
ర్పాడుపు. "నీ. మొగలితూబాదలమోమున
జేర్చుచీర గాబూరిమోములుగనుర్పాడుపు గా
గ." అచ్చ. కిప్పిం, కాం.)

గన్న. యు. డే. ఆ. క్రి. సంజోచించు. వై. వి. సంతో
షాదులచేతగలిగెడుగొంతడుపు, గద్దదిక. "నీ. గ
న్ననా వెలయుగద్దదిక." ఆం. భా. ప్ర. శ.

గన్నరు. డే. వి. గనురుయొక్కరూపాంతరము.

గన్నలకాడు. డే. వి. ధాన్యమూర్తిన కంకులసము
హము. "క. సిగ్గుపడివెరియుబాతీరి, బగ్గనబొరి
పుచ్చువీరభద్రునిధాటిక; నున్నలయియువురుస
పురయి, గన్నలకాడైవికావికలయియుమర్త్యుల్." కాశీ. 2, ఆ. (ఇత్యాది ప్రయోగములయందు
గన్నలకాడై అనగా గన్నలకాటివంటిదైయనటం,
నిస్సారమై అని యర్థము.)

గన్నలు. డే. వి. బ. గంజలుకాల్చిన కంకులు. (గన్న
లు జల్లలోపానీ తీసికొనిరా.)

గన్నర. డే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (ఇది తెల్లగన్నర, నల్ల
గన్నర అని ద్వివిధము.)

గన్నోలు. డే. వి. కలత, ఖోభము. "గీ. అవుడుకొం
దలుమ్మగయులయ్యడవెదూతీ, ఘోరముగనె
ల్లకడలుగన్నోలుగాగఁగ, గూతలిడిమెంపుటయం
మ్మగకులముకలగి. బయలువెడలినఁగాంచయ
ప్పార్పివుండు." రసీ. ౧, ఆ.

గన్నోలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గన్నోలు+పడు.) కలఁ
గు, ఖోభించు. "ద్వి. ఏమొక్కరుండనన్నీటఁదో
డొకరిఁ, గానకదెగడినల్లడలుచూచుచును, బడ
లుచుగన్నోలుపడిమారటిలుచు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

గచ్చ. డే. వి. గచ్చకు మొదటిరూపము.

గచ్చే. యు. డే. వి. 1. కాంతి; "కాలిడు పచ్చ
పట్టు నునుగచ్చలకొమ్మెఱుగైచలింప." హరి.
పూ. ౬, ఆ. - 2. పూత; "చ. ఇలఁగలవస్తుసం
తతులకెల్లను గచ్చిడుమత్స్యభావపా, టలరుచి
యింక వేఱయొకదాలికవచ్చు నెలక్కనీటమచ్చ
లమిస." ఆము. ౫, ఆ. - 3. గారపూత. "పసిఁ
డిగచ్చరగు." ఆము. ౪, ఆ. - వై. వి. వర్ణలో
పముగాని పడలోపముగాని కలిగినది. (మాట.)
"నీ. గచ్చుకొడుకునాగగ్రస్తాఖ్యవిలసిల్లు." ఆం,
భా. ప్ర. వాగ్య.

గచ్చుకొను. డే. స. క్రి. పట్టుకొను. "క. ఉచ్చైశ్ర
వసుగు తనవై, చిచ్చలవిడినెక్కురొతు పుద్ధశ్ర

వుడై, హచ్చెనని వేల్పుతేజం, గచ్చుకొనిహనిం
చులిలఁగల్గుహయంబుల్." చమ. ౧, ఆ.

గచ్చేలాడి. డే. వి. (గచ్చులు + అడి.) బయటికి
యోగుగ్రూరాలివరి నటించునట్టి అడుది.

గచ్చేవిచ్చేగు. డే. ఆ. క్రి. (గచ్చువిచ్చు+అగు.)
(కార్య) వైకల్యముగు. "గీ. అఱుమాడయ్యె
చ్చువిచ్చయ్యెననఁగ, బెడసె బుసివోయెనఁగ
నుజెడియెననఁగ, నాఖ్యలగుకార్యవైకల్యమయ్యె
ననుటకు." ఆం, శే.

గజకర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుఁగు చెవివంటి మొ
కదినను విసనకట్టి.

గజత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గజసముహము.

గజదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయపాస్త్రవిశేషము.

గజనిమిలనము. సం. వి. ఆ. న. కపటము.

గజభక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అందుగు.

గజము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏనుఁగు; (గజబాగు
లుమాడు. భద్రము, మందము, మృగము అని.
త్రివిధగజములకును మానభేదముచే అరాళము,
అత్తరాళము, మధ్యము, కనిష్ఠము, వామనము
అని నామములుగలవు. మఱియు పిష్టకము, వ్యా
ళము, పూతనము, మాతృకము, మాయకము
పంచమంశము అని గజభేదములనేకములు కి-
చ్చు. గజముయొక్క శిరఃపిండములు కుంభములు.
కుంభములక్రిందిచోటు ఆరత్నము. వానినడిమి
చోటు విరువు. చెక్కిలి కటము. నొసలు అన్ని
హము. కనుగుడ్డు ఈషిక. కడగంటిచోటు ని
ర్యాణము. కర్ణమాలము చూలిక. దంతమాలము
కరీరిక. దంతమధ్యము శంఖము. అడ్డముగా వి
రచబడిన కొమ్మ దెబ్బ పరిణామము. నొసటిబుడి
వారకుంభము. వారకుంభముక్రిందిచోటు వాహి
ణము. వాహిణ్యముక్రిందిశిష్టులలో పరిచోటు
ప్రతిహాసము. తొండము కుండ. తొండముచి
వరకర్ణిక. తొండమున వచ్చు కుంపురులు వెనుక
పు. ముఖమునందలి బొట్టగుంపు పద్మకము. మో
పు ఆసనము. మోకాలు ప్రోహము. మోకాలి
క్రిందిచోటు సందానము. పిక్కుకుముందటిచో
టు అయస్థారము. ప్రక్కచోటు పక్షభాగము.
ముందటిచోటు దంతభాగము. ముందటికాళ్ల
పిక్కులు మొదలుగాఁగలచోటు గాత్రము. వెను
కటికాళ్లపిక్కులు మొదలుగాఁగలచోటు అన
ము. మొదలగట్టెడు గొలుసు కలాపకము.

కాళ్ళగట్టెడుగొలుసు త్రిపది. నడుమున గట్టెడు
పాకువరకు. దీనిని ఆయితమునేయునపుడు మె
డనుగట్టెడుత్రాడు సజ్జన. వీరపుమీడబలుచు
కంబళము విధానము. గంత కారి. ఇది నీళ్ళమును
గుట్టిని ర్యాణము. దీని ఆలంకారము శృంగారము.
దీనిక బట్టుటకు త్రవ్వెడు పుల్లము అవపాతము.
దీనికే గలిగెడు పీఠిజ్వరము పాకలము. మదము
దానాది. దానాదులు. ౮. మా. మదము.)-2.
మూడడుగులకొలది; 3. వాస్తుస్థానవిశేషము.
గజయాన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. ఏనుగునడవంటినడగల
ఆడుది; 2. ఆడుది. (ఇట్లు ఇభయాన. మొ.)
గజరపుపు. సం. వి. ఉ. పుం. సింహము. ఏనుగుగొంగ.
గజాననుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వి నాయకుడు, ఏను
గు మోముసామి.

గజబిజి. దీ. వి. 1. కలకత్త; "క. గజదైత్యుడివ్వధం
బున. గజబిజి నేయంగ గాకాన గరమనక, బ్ర
జనితి భయకంపమునక, బ్రజతామర సాకుగిల్ల
భగిలంకక." కాశీ. ౭, ఆ. -2. నలగుడు;
"నీ. రాజతిలహువిధనధసమాహముఁజొచ్చి గజ
బిజియగుట్టుకలచికలచి." భార. విరా. ౫, ఆ.
-3. సుందే. "వ. అయ్యవనరంబునగలా పూ
ర్ణుండుతదాగమనంబునకెరుదుమాచుచుండివారి
గజబిజికొంత చేరువనువనంబడిన." కళా. 2, ఆ.
-విరా. 1. కలగినది; 2. నలగినది.

గజబిజింజ. దీ. ఆ. శ్రీ. కలకగు. "వ. అట్టియొడ
చదియనైనయంబు గజబిజించిన." ఉ. హరి. 3, ఆ.

గజ్జ. వై. వి. తీలకులుపు, కచ్చుపు.

గజ్జయ. దీ. వి. గజ్జ.

గజ్జ. దీ. వి. కింకిణి. (గజ్జయయొక్క రూపాంతరము.)

గజ్జగొలుసు. ద్వ. వి. శ్రీ పాదాభరణవిశేషము,
పాకజీబులు.

గజ్జ. వై. విరా. పెద్ద*. (ఉదా. గజనివ్వు.)

గజగజ. దీ. వి. విడకుటయందగుననుకరణము. "గీ.
వానదడియుచు గజగజవడకుచున్న, సుతసతీ
మానిపుత్రులఁజూచిపగచి." హరిశ్చ. 3, ఆ.

గజనివ్వు. ద్వ. వి. లకుచము?

గజేము. దీ. వి. కుపాకికి మందుగట్టించెడి యినుప
సలాక.

గజ్జ. దీ. వి. తొడసందు, వంతుణము.

గజ్జ. వై. వి. మదము*. "ఎ. గీ. కాలకంధరవాహం
బుగజ్జరేగ." పాండు. ౪, ఆ.

గజ్జారము. వై. వి. ఖడ్గారము?

గటక. దీ. వి. పిండితో చేసినబావ.

గట్టు. వై. వి. నీ దై నూటికి చేసిగట్టించెడు బిరడ.

గట్టన. వై. వి. గట్టించుట. (గులకపానీ గట్టనచేసి
నాడు.)

గట్టి. దీ. విరా. 1. కఠినము; 2. దృఢము; 3. ఉచ్చై
ర్వాదముకలది. (వాడు గట్టిమాటాడెడు.)

గట్టించు. వై. స. శ్రీ. గట్టనచేయు.

గట్టినబోది. దీ. వి. బాలశ్రీదావిశేషము. "నీ. చిడు
గుడువ్వలపోటిచెండుగట్టినబోదియల్లియుప్పన
బట్టెయప్పలాలు." కాళ. 3, ఆ.

గట్టివ. ద్వ. విరా. (గట్టి + వా.) ధూర్తుడు. "ఉ.
గట్టివచేతలుం బసలుగల్గదనంబులు నీవుపుట్టె
గాఁ, బుట్టినవెందులేని పలుఁబోకల మాయలునీ
కు వెన్నతో, బెట్టినవో తెలింగియును బేలకనం
బుననిన్ను నచ్చినా, గట్టును దేబళామిగులగో
ల్పడిపోయితి నేమిసేయుదుక." పా. ౧, ఆ.

గట్టివా. ద్వ. విరా. 1. గట్టిగ మాటలాడువాఁడు,
గట్టిగ మాటలాడునది; "తే. తలిలిపలుమఱుఁజె
వులంచీడఁగొనంగ, బిట్టు మొరపెరు పసత్రాగి
నట్టులిట్టు, గట్టివాజొడలెట్టుగాఁ బట్టువడియె,
బెట్టుగానిన్ను వెనకెఱుఁబట్టియొడను." నీలా. 3,
ఆ.-2. ధూర్తుడు, ధూర్తురాలు. "గట్టివాయొక్క
తే." ఉ. రా. 3, ఆ. (గట్టివకు మొదటిరూపము.)

గట్టివాఁడు. దీ. విరా. సమర్థుడు. (మహత్వమువాద
ర్థకరూపము గట్టిది.)

గట్టివాయి. ద్వ. విరా. గయ్యగి, ధూర్తురాలు.

గట్టు. వై. వి. 1. తీరము; 2. కొండ.*

గట్టుఁదివ్వురి. ద్వ. వి. (గట్టు + దివ్వురి.) కోరి,
అగచరము. "అగట్టుఁదివ్వురిమొనకానిబట్టితె
చ్చెద." అచ్చ. నుం. కాం. (ఇట్లు తిప్పేదివ్వురి,
మలదివ్వురి. మొ.)

గట్టుతాలుపు. ద్వ. వి. నిష్ఠువు, నగధరుడు.

గట్టుదాయ. వై. వి. ఇంద్రుడు, నగవేరి.

గట్టువాలు. ద్వ. వి. వైరం. ది. (పర్వతమువలె బ్రవ
ర్తించునది-అనగా పురుషసాంగత్యముగోరక
ధైర్యముతో నుండునదియని పుష్కరతీర్థము.)

గట్టురామోలి. ద్వ. వి. పార్వతి, గిరిజ.

గట్టులతీఁడు. ద్వ. వి. హిమవంతుడు, నగాధిపుడు.
(ఇట్లు గట్టులరాయఁడు, గట్టురాయఁడు. మొ.)

గట్టువాలు. దే. వి. విచ్చలవిడియై యొకరియిండ్ల మండి శృంగారిండులలోనగు పనులుచేయునట్టి ఆడుది. “మ. రాజెలమిఁ బచ్చిన గట్టువాలిది యనఁ హృద్యక్రియావిద్యచే, శలవైయుండుదు.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

గట్టువిలుకాడు. ద్వ. వి. శివుడు, శైలధన్వండు. (ఇట్లు గుబ్బలివిలుకాడు. మొ.)

గట్టువిలుతుడు. ద్వ. వి. — వై. — (ఇట్లు మల విలుతుడు. మొ.)

గట్ట్రమాలి. ద్వ. వి. గట్ట్రారమాలియొక్కరూపాంతరము. “కా. ఎట్టాశేమడుపాతరించినభలొ నెగ్గాదెసారత్నమీఁ, డట్ట్రావాసుకీతక్షకాది ధృతరాష్ట్రమాత్యక్తకోటకుల్, మట్ట్రానిల్లు రుగాక నన్ను సమరతోటిక విజృంభించియా. గట్ట్రమాలి విభుండెదిర్చిన నహంకారంబు వారిం చెదఁ.” శై. 2, ఆ.

గడ. వై. వి. 1. నిడుపాటితోల; (ఏతపుగడ, చెఱకు గడ, వెదురుగడ, దొప్పరిగడ. మొ)—2. సమూహము; “నీ. మత్తుపడేతువదక్కిలోఁడవిలియాడెడుచక్రవాకపుగడలతోడ.” నిర్వ. ౨, ఆ. —3. ఓడకంబము; “క. గడకట్టినయోడపగిది, నడయాడుఁగ్రియాభియొత్తుడలనిష్ఠియుండై, యొడిసెలఱాయిపడెనకయి, పడిదత్తయఁ గల యుబంధునర్గముతోడఁ.” శివ. ౨, ఆ. —4. కంబము; “నీ. పరిభూతదిసపద్ధభాతులుచేతులు కదలికాయగళంబుగడలతోడలు.” (ఇక్కడ గడయనఁగా అరటిచెట్టుయొక్క ఆడుగుభాగము.) రా. నుం, కాం.

గడగడ. దే. వి. పడఁతులయందగునమకరణము. గడగడలాడు. దే. ఆ. క్రి. (గడగడలు+అడు.) పడఁడు. (వాడు నన్ను చూచిన గడగడలాడును.)

గడచీల. ద్వ. వి. ఏతపుచానయందమర్చియుండెడుదండెపుఁటలలతుగుల్లుటకు గడతలనుండెడు చీల.

గడన. వై. వి. 1. ఎన్నిక; “నీ. దట్టించిగంధకూదన ముండెడనికానిభునసారపాలికిగడనలేదు.” (కడమలేదుఅనిపాకాంతరము.) శై. ౫, ఆ. —2. స్తోత్రము; “గీ. అనిసరాద్రరసము మనమున నడరంగ, బడగయెత్తునరగ పాలురేఖ, నెనయఁజేరి సారెగినిత్రెనెఱిపేడి, గడనయుడుగుమన్న నుడుగవనును.” భార. విరా. ౫, ఆ. —3. సంపా

దనము*. “క. గడనగలమగనిఁజూచిన, నడగడుగుకుమడుఁగులిడుదురతివలరమలొ.”

గడనకత్తె. వై. వి. బోగముది, వేశ్య.

గడనపడఁతి. ద్వ. వి. — వై. —

గడప. దే. వి. వాకిటి క్రిందిభాగము, దేహలి. (మా. కడప.)

గడబడ, గడిలిడి. గ్రా. వి. అల్లరి, అతివొంద.

గడము. ఉభ. దే. వి. కుండలోనగునాని మూతి.

“ఎ, గీ. గడియనగడంబు, నాఁగనుఘటానికిఁ ధానమాగిరిక.” ఆం. భా. ప్ర. ది. — సం. ఆ. పుం.

1. గండేచేప; 2. విఘ్నము.

గడపంచె, గడమంచె. హిం. వి. మూటలక్రిందనుచునది.

గడపాదన. వై. వి. సాము, వ్యాయాము.

గడసె. దే. వి. అలుక. (అప్ర.)

గడి. దే. వి. ఎల్ల. సీమము. “క. పరఁగునసీమవా హిని, విరజయనఁగనచటనొకటివిమలామృతని. ర్భరపూర్ణయగుచునదిగడి, పరమపదమునకుఁబ్రపంచంబునకుఁ.” పర. ౧, ఆ.

గడించే. వై. స. క్రి. 1. సంపాదించు; (గడియించు అనియు.) 2. కల్పించు. “కామినియందెఱుఁడేమిగాంచియీకిటుకుగడించువెల్పుడు.” కరా. ౫, ఆ.

గడికాళ్లు వేయు. దే. స. క్రి. (రెండు రెండు పశువులను) ఒక్కొక్కకాలుచేర్చి లంకావేయు. (అవులను పొలములో గడికాళ్లు వేసిరా.)

గడితపడు. వై. ఆ. క్రి. (గడితము+పడు.) గట్టిపడు. “ఎ, గీ. వలరాచమేపుడుకంటివేల్పు. జడలలోనుండిపడియునుగడితపడిన, తేటవేంపుచేటిపన్నీటిబొట్టు, లనఁగఁజొక్కలుకనుపట్టెనలరుఁదలివి.” య. ౨, ఆ.

గడితము. వై. వి. 1. తఱము; “క. మిడుతలగడితముదొలుకరి, పిడుగులబెడిదంబుఁజిలునపిడులపడియొక, జడివానపెల్లునడరఁగ, గడుపెరఁగఁజేనెఁగ్రోతిగమినత్తూపుల్.” అప్ర. య. కాం. —2. మడుగు. విరా. 1. తఱవైనది; 2. మడుగైనది. “నీ. గడితంపుఁబెఱఁగుతోఁకప్పినసెప్పారు బలుతేరువేయుమాపులుపహింప.” హా. ఉ. 2, ఆ.

గడిరెండు. దే. వి. (రెండు రెండు పశువులను) ఒక్కొక్కకాలుచేర్చి లంకావేసిధుపలుపు.

గడినీలు. దే. అ. క్రి. (గడి + తేలు.) సమర్థుడగు.
(వాడు అన్నిట గడిచేతినాడు.)

గడినా గ. దే. వి. ఒళ్ళ వెఱిగినదొంగ.

గడిపోతు. దే. విణ. ఆచోతు.

గడియ. వై. వి. 1. ఇరువది నాలుగు నిమిషములకాలము; 2. గడెయ్యను.

గడియారము. వై. వి. కాలపరిమాణమును దెలుపునట్టి యొక యంత్రము. "ఆనలినాచుతాక్షుగడియారమునందు." పా. ౨, ఆ.

గడు. దే. వి. దారుణశేషము. "నీ. ఖండంబు వెలయుఁ జెక్కినగడుదారుణేదంబు." ఆం. భా. ద్వి. వ.

గడులుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కుబ్జుడు, మఱుగుజ్జు.

గడుపు. ఉభ. దే. వి. నిర్ణయకాలము. సం. ఉ. పుం. కణీతి.

గడువరి. దే. విణ. (గడుసు + అరి.) 1. అసాధ్యుడు; 2. కఠినుడు; (స్వార్థమున అరి.) 3. ధైర్యముగలవాడు. "క. గడుసరియగుశశక మొయ్యగడియఁగఱివే." పంచ. నా. ౧, ఆ.

గడుసు. దే. వి. 1. కఠినస్వము; 2. ధైర్యము. (చూ. గడుసువడు.) విణ. 1. అసాధ్యము; 2. కఠినము.

గడుసువడు. ద్వ. అ. క్రి. (గడుసు + వడు.) దీర్ఘుడుగు. "క. వెడవెడదుర్వ్యవహారపు, నడవడిగడిచేతీ గురుజనముశిక్షింపక, గడుసువడివిప్రతనయుడు, సడికొరివివంగపరక చాటుక మానె." పాండు. 3, ఆ.

గడె. వై. వి. గడియయొక్కరూపాంతరము.

గడెకారి. అర. వి. బల్లెముగలవాడు; పోకిరి.

గడ్డ. వై. వి. 1. గుంపు; 2. వ్రణము; 3. మంటిపెల్ల*;
"క. ఘనతరమగుప్రీతగౌరవ, మునమునిగినపాపమభిలమునురూపునెడుక, బెనుపునగల్గికబొగడు, గవినపయోరాశి బడ్డ గడ్డయుఁబోరె." భార. అను. ౨, ఆ. - 4. ద్వి. పము*. "ఘనసాగరభీకరవీచికా సముత్కరపరిఖాంత మైనను గుగడ్డవచ్చి." భా. ౫, ఆ.

గడ్డలుగు. ద్వ. వి. గుంటకపలుగు. (చూ. గుంటక, పలుగు.)

గడ్డపాలు. ద్వ. వి. నేలపెల్లగించెడుసాధనవిశేషము, ఖనిత్రము. "గీ. వాడుకల్యాసురుండననుధుఁబరయ, శల్భయాపత నునికెదచ్చలలచయును,

గడ్డపాలులకైవడిగానుపించి, పేర్పుటఖనిత్రలఁడనుపేరుగలరు." కళా. ౬, ఆ.

గడ్డప్రాయి్య. ద్వ. వి. గడ్డలుగా ఏర్పడినప్రాయి్య. (చూ. ప్రాయి్య.)

గడ్డము. వై. వి. 1. చిలుకము*; 2. శ్రుశ్రువు*. "ప. అర్ధనారికాపునంబురుపుండుగాడు. గడ్డంబుకలిగినకఠంబున యోషగాడు." కాశీ. 2, ఆ.

గడ్డి. దే. వి. కసపు, తృణము.

గడ్డిపాము. దే. వి. ఒకవిధమైన పాము.

గడ్డిపిట్ట. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. "నీ. పికిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు గోరలు బంగరుపిచ్చికల్ పసుపుముద్దలు." రసీ. ౧, ఆ.

గడ్డిబొద్దు. దే. వి. చుట్టుకుదురు.

గడ్డు. దే. విణ. 1. అసాధ్యము; 2. మిక్కిలి. (గడ్డుపనులు, గడ్డుఱుకు. మొ.)

గడ్డుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "ప. యాదాపతిమేరురామృతంబుజడ్డున గడ్డుకొనిన పూషాదిత్యునిదనంబున నుప్పతిల్లు శ్రుక్లుమెఱుంగుల." భీ. ౫, ఆ.

గణకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జోన్యుడు; 2. కరణమువాడు. (మేడిన్యాదినిఘంటువులయందెదిది ఇకారమధ్యముగానున్నది.)

గణగణ. దే. వి. ఘంటాధ్వనియందగుననుకరణము. (గంట గణగణమ్రాగునున్నది.)

గణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. ఎన్నిక.

గణనీయు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎంచదగినది.

గణపతి. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుడు.

గణము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాహము; 2. ప్రమథులసమాహము; 3. సేనావిశేషము. (ఇరువదియేడురథములు అన్నియేనుగులు ఎనుబదియొక్కగుట్టము నూటముప్పదియేపురుకాల్వరును గలది.)

గణరాత్రము. సం. వి. అ. న. పెక్కురాత్రులసమాహము.

గణరూపము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేము.

గణహాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లకచోరము; 2. బలరక్కెన.

గణాధిపుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వినాయకుడు; 2. శివుడు.

గణి. సం. వి. ఇ. పుం. సాంగముగా వేదాధ్యయనము చేసినవాడు.

గణించే. సం. స. క్రి. 1. ఎంచు; 2. లక్ష్య పెట్టు.
గణిక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. వేశ్య; 2. ఆడమగలు;
3. అడవి మొల్లకి; 4. నెల్లి.

గణితారిక. సం. వి. ఆ. క్రి. నెల్లి.
గణితము. సం. వి. ఆ. న. గణితశాస్త్రము, అంక
విద్య. విణ. ఎంచబడినది.

గణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంచదగినది.

గణిల్లు. దే. వి. ఎద్దు అంకవేయుటలో నగువానియం
దగు ద్వవ్యనుకరణము. “ఎ, గీ. గంధలోభాను
బంధిపువ్వుంధయుల, ఝంకృతులచేగణిల్లన
అంకెలిడుచు, విషమశకురేగణిల్లయివిడిచిననఁ
గఁ, గ్రొవ్విచరియించునవీటఁగోడెగాడ్చు.”
కవిక. ౧, ఆ. (గంటలుగణిల్లని మ్రోగుచున్నవి.
వాడు గణిల్లని మాటలాడుచున్నాడు.)

గణుతి. వై. వి. 1. ఎన్నిక; 2. స్తోత్రము; 3. ల
క్ష్యము. (చూ. గణుతిండు.)

గణుతింఁ. వై. స. క్రి. 1. ఎంచు; “మీతెచ్చినవస్తు
తోటిగణుతింపగృతార్థతబాంఁ.” నిర్వ. 2,
ఆ.—2. స్తోత్రముచేయు; 3. లక్ష్యముచేయు.
“దిగ్గనలేచిపోయె గణుతింపక.” నిర్వ. 3, ఆ.

గణెము. దే. వి. వేషధారులు ధరించెడి లక్కసాము.

గణేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంచదగినది.

గణ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంచదగినవాడు.

గతపడు. మి. అ. క్రి. (గతము+పడు.) 1. కడచు;
2. చచ్చు. “ద్వి. హతేశేఫులగురాక్షసావలిచెప్ప,
గతపడ్డయమ్మహాకాయునిదలచి.” రా. యు,
కాం.

గతము. సం. వి. ఆ. న. పోక. విణ. 1. పోయినది;
2. తెలియబడినది.

గతి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. పోక; (ధనగతులుమా
డు—దానము, భోగము, నాశము.) 2. ప్రోవ;
3. నారిపుంటికంటిప్రోవ; 4. తెలివి; 5. ఉపా
యము; 6. బాల్యములోనగుదశ; 7. విధము.
(ఈ యర్థమునకు తెనుగున వాడుక.)

గతింఁ. సం. ఆ. క్రి. 1. కడచు; 2. చచ్చు.

గతుకు. దే. స. క్రి. ఎంగిలితను. “క. ప్రతిగృహమునె
పుడుదిరుగుచు, నతిశయజనభుక్తశేషసూతురమ
తివై, గతుకుచు.” బ్ర. ౨, ఆ.—వి. ఎంగిలితనుట.

గత్త. దే. వి. ఎరువు. (చూ. గత్తము.)

గత్తర. దే. వి. ఉపద్రవము. (వాడు చాల గత్తరప
డ్డాడు.)

గత్తు. దే. వి. మూత్రగంధము.

గడ. సం. వి. ఆ. క్రి. గుదియ. అ. పుం. మ. తెచ్చ
లు. డు. కృష్ణుని తమ్ముడు.

గడమాయించు. గ్రా. క్రి. గడ్డించు.

గదాగ్రజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. గదునియన్న, విష్ణువు.

గదాధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. —వై. —

గది. ఉభ. దే. వి. ఇంటిలోపలియఱ. సం. వి. క.
పుం. గదనుధరించినవాడు, విష్ణువు. విణ. తెచ్చ
లుగలవాడు.

గదుకు. దే. స. క్రి. ఎంగిలితను. “చ. కడిసినిమోయి
వోయి యొరుకబృపుదొంతులసత్పదార్థముల్.
గదుకుచు నెట్టివారిబొడగన్న నగుజ్జనిస్తేహసా
ఖ్యముల్, మదికినసహ్యపైశునక మార్గమునజం
యించుచున్నదు, పృథక్ పుల్లెమల్క వితేడవ్వ
లుపట్టకవిండుకాపురక.” వాసి. ౧, ఆ.—వి.
ఎంగిలితనుట. (గతుకుయొక్క రూపాంతరము.)

గదుము. దే. స. క్రి. గడ్డించు. “క. అని బహువి
ములమకరాం, కునినిరసించుచు వహుటితోపమ
గుర్వక, ఘనభీకరకరములచే, ఘనవేణింగదుము
తుహినకరుగనుగొనుచుక.” భాను. 3, ఆ.

గదుముకొను. దే. స. క్రి. —వై. — “క. ముఁదా
చ్చిపోకుపోకని, విరితూపులగదుముకొనుచుక
దలఱుంఁగా.” య. ౫, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

గదురు. దే. వి. చెడుకంపు, దుర్గంధము. “చ. మ
దమునసోమకాసురుడు మ్రచ్చిలి యచ్చలహ
రఁగొన్నప్రాఁ, జరువులు తెచ్చితజ్జరసాంద్రత
రాంత్రిములంజికట్టుబ, ల్లదురుదొరంగఁగిరియ
నుగంగఁదొలంచివిధాతృవిస్ఫుర, ద్వదనసరోజ
గంధలలితంబులు చేసితిగాజగన్నిధి.” పాండు.
౨, ఆ.

గడ్గదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) డగ్గరికపడినది.
(మాట.)

గడ్గదస్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎనుపోతు;
2. డగ్గరికపడిన యెలుగు.

గడ్గదిక. సం. వి. ఆ. క్రి. డగ్గరిక.

గడ్డ. వై. వి. పక్షివిశేషము, గృధ్రము.

గడ్డగోరు. వై. వి. చోరసాధనవిశేషము. “క. బలప
ముగన్నపుఁగిరియఁ, దలముల్లునుకొక్కునీలి
ట్టియిసుముఁజీ, మలకొలుగడ్డగోరును, ముల
బంతియఁగత్తెరయును మొదలగువానిక.” పర.
౪, ఆ.

గడ్డమక్కనాడు. ద్వ. వి. (చూ.) ఖరణముందు. గడ్డతీ. దే. వి. దిట్టతనముకలది. "తద్వృహసీమవ సింహనియ్యదీగద్దతిగడ్డ." ఉ. రా. ౭, ఆ.

గడ్డతీ కాడు. దే. వి. దిట్టతనముకలవాడు. "ఉ. అద్భిరవీనీవీయ నోయారము దిట్టతనముబుజేప ముక, దద్దయనబుర్రంబెదకుదాల్చొనజేయఁ దాడంగెనిట్టిబల్, గడ్డతీకాడువాడినిజగంబు బుగెల్పుటదేమివంత." అచ్చ. సుం, కాం. (స్వా స్థిమన కాడు.)

గడ్డియ. దే. అ. క్రి. కోపమున అదలించు. "మ. వని తాచూచితెకొన్ని భూరుహములీవామేక్షణల్ వింతగాఁ గనినకొనవిన్ ధన్వజైనుపినికొగ ద్వింపిఁగూర్చిపా, డిన మార్కొన్న ముట్టి నకొసరిసగోష్ఠింబల్లినకొగొగిలిం, చిన నంతం తెదనర్చుకేవలతపస్విశ్రేణిచందంబునకొ." రా మా. ౧, ఆ.

గడ్డియ. వై. వి. 1. ఉన్నతపీఠము; 2. సింహాసనము*. (చూ. గడ్డె.)

గడ్డె. దే. వి. గడ్డము. "నీ. వెడలిగడ్డనమోసవీడి యుంబులచేసి కాంతఁ జెంపలు మోసగందము లది." కవిక. ౪, ఆ.

గడ్డె. వై. వి. 1. ఉన్నతపీఠము; 2. సింహాసనము*; "నీ. ఉచితంబులగు హడకోపచారంబుల నాగడ్డె కలిభక్తి నాచరించి." విక్ర. ౨, ఆ. (గడ్డియ యొక్క రూపాంతరము.)—3. వరహ; "నీ. పది వేలమొదవులుపదివేలగడ్డలపనిఁడియు నిచ్చువీ పతులకిప్పు." భార. ఆర. 3, ఆ.—4. సోద*. గడ్డెపాంకము. ద్వ. వి. పరువునకుదగినగౌరవంపు మాట. "నీ. కలవిలేనివికొన్ని కొలువునగూర్చుండగడ్డెపాంకము చెప్పులరుగాక." చంద్రా. 3, ఆ.

గడ్డము. సం. వి. అ. న. వచనము. వి. చెప్పుదగినది.

గడ్డము. సం. వి. అ. న. ఒక బంగారు నాణెము, వరహ.

గడ్డన. దే. వి. 1. తపించుటయందగుధ్వస్యనుకరణము; "నీ. వేసవిగనగనవేలచుట్రాతినైన్గిన్లడ మండనర్చుఁజూచి." నిర్వ. 3, ఆ.—2. మండుటయందగుధ్వస్యనుకరణము. "క. అనుటయుహం బుడుగనగనగనలలి." ఉ. హరి. ౪, ఆ. (కర్త భార్య సమాసమునందు దీనికి నిగాగమంబు వచ్చును. "గవగననివ్వలు.")

గనప. దే. వి. పెద్ద. "గీ. నెత్తురొండొండవెల్లువై నేలబెడ్డ, కాలవలుగట్టిపాటంగగడుదనర్చి. కావిపెలయేలులరలెడుగనపకొండ, కరణిసొం దెబాణుండుబాహుకర్తనమున." హరి. ఉ. ౮, ఆ.

గనయము. దే. వి. 1. పోకముడి; "నీ. అనయంబుఁ దిన్నని యనువునగనయంబు ప్రిదులంగమెలగి చొక్కొదనజేయు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—2. వింటికొప్ప. "క. గొనయంబు నెక్కడ్రోచినగన యంబునకెక్కుకున్నగ్రప్పినతమకం, బునవిల్లు విడిచివేటొక, యనిమిషభటుడనికెడలెనడిద ముగొనుచుకొ." పా. ౪, ఆ.

గని. వై. వి. 1. బంగారులోనగునవి పుట్టుచోటు; 2. బిలము*. "చ. అనవుడునిష్కరోత్తమమనందు మహాబిలమొప్పుచుండుదా, నను గుహయొక్క తెప్పడునునవ్యముగాఁ గనుపట్టునందులో, నను పమమైనగుండుగలదందును నేడుబిలంబులుండు న, గ్గనులజలంచుఁ గుప్పెడుకలవడి నెప్పుడు వానిప్రాణముల్." మై. 3, ఆ.

గనిమ. దే. వి. మడికిఁజాట్లు నేర్పబడిన చిన్నకట్ట. గనియ. వై. వి. ఖండము*. "గీ. మేనగనియలన్నియు సంధానకరణినదికి." రా. యు. కాం.

గనీబు. దే. వి. ఒల. "చ. కలకలనవునకొన్నపతి ఖామణిహొన్నుగనీబులోనియిట్టలపుమెలం గుచాయలబెడంగుకటారిజరినదూసీమం, త్రులు గనశూద్రుమస్తము కలుక్కనఁద్రుంచె." ఉ. రా. 2, ఆ.

గనుపు. దే. వి. వెదురుచెఱుకులోనగువానియందెడనే డనేర్పడియుండుముడి, పర్వము. (చూ. కనుపు.)

గనె. వై. వి. గనియొక్క రూపాంతరము. "నీ. సమధురస్థులదాడిమల్లీజములతోడఁ దనుపారు రనదాడిగనెలతోడ." ఆము. ౨, ఆ.

గన్నెరాకమ్మ. ద్వ. వి. (గన్నెరు+ఆకు+అమ్మ.) గన్నెరాకువంటి యలుంగుల బాణవిశేషము. "ఎ. అట్లుతాఁకిననతండుదొరలగన్నెరాకమ్మలఁ జికాకుపలచె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

గన్నెరు. దే. వి. గన్నెరుయొక్క రూపాంతరము.

గన్నెరు. దే. వి. కరవీరము 1. (ఎఱ్ఱగన్నెరు, తెల్ల గన్నెరు, పచ్చగన్నెరు అని ఇది త్రివిధము.) గపటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వరిగపెరు.

గప్పాలు. హిం. వి. జంభాల, అతిశయపుమాటలు.

గనీలు. దే. వి. మంటయందగు ధ్వన్యకరణము.
(ఆ యదవి గనీలన మంచుకొన్నది, కడుపులో
గనీలునుచున్నది.)

గబ్బిలు. దే. వి. కలత, విణ, వెలతక్కువైనది. (చనువు,
కంద, చేమ, గనను. పెండలము మొదలగువస్తువు.)

గబ్బి. వై. వి. గాంధీర్యమునుబట్టి కుక్కిరియ్యబడి
నవేరు. “చ. పులియఁడు బూచిగాఁడనురహా
తులరా జనుమతిగాఁడు చెం, గలువ సివంగి
తైరవుఁడు కతైర సంపెగ పెండిగుండు మ, తైల
గుది నాయువేగి చిటిలింగఁడు సాశ్వఁడు నత్స
నాభియే, కలములమిత్తి గబ్బి యనగాఁగలవాని
గ్రహించి యుద్ధతి.” స్వా. ర, ఆ. — విణ, గర్వ
ముగలవాఁడు. “రాచబిడ్డయైయుండి గబ్బితనం
బెఱుంగఁడు.” ఉ, పాఠ. గ, ఆ.

గబ్బిదాయి. దే. వి. గబ్బిలము, తైలపాయిక.

గబ్బిలము. దే. వి. — వై. —

గబ్బిలాయి. దే. వి. గబ్బిదాయియొక్కరూపాంతరము.

గబ్బిలి. దే. వి. పిడికిలి. (గబ్బెడుకూర తే.)

గబ్బిస. దే. వి. ఒకానొక మూలిక.

గబ్బు. యు. దే. వి. దుర్గంధము. “నీ. పాలసినగబ్బు
కంపులుసోడుముట్టెడు నీనల్లతిరునామ మెచట
దొరకె.” తై. 3, ఆ. — వై. 1. గర్వము; “నీ. పచ్చి
బంగారుకుప్పులు చేయఁగారాద గబ్బుమీఱిననీ
రిగుబ్బులందు.” పాండు. ౧, ఆ. — 2. మదము*.

గబ్బుచీకటి. దే. వి. గాఢాంధకారము.

గబ్బుచెంక మెకము. ద్వ. వి. ఏనుగు.

గబ్బులుంగు. దే. వి. ఒకానొక కకునపువడి. భాసం
తము. “వ. కాశికంబు డబ్బు గబ్బులుంగు గౌళి
కమఁబెంటి వైడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు భా
విప్రయోజననూచికంబులైయున్నయవి.” ఆము.
౬, ఆ.

గభ్రీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అగ్ని పెండ్లాము. పుం.
1. నూర్వకిరణము; 2. నూర్వడు.

గభీరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గంభీరముయొక్క
రూపాంతరము.

గభీరము. సం. వి. క. పుం. గంభీరముయొక్కరూపాం
తరము.

గభోలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒలుగుదిండు, ప్రగ్రినము.

గమకము. ఉభ. దే. వి. యత్నిము. “గమకముననె
దుర.” య. ౧, ఆ. — విణ. 1. అధికము; “వ. ఆ
తనిమీఁదితమకంబు గమకంబైనద్య.” య. గ,

ఆ. — 2. మనోజ్ఞము. “ద్వి. అందులగుడుపని
హరువుచిత్తరువు, లందంబుగాఁదిర్చిహసనీలక
ల, గమిగమించినపటికంపునీంగముల, గమకమా
సోపానగతుల నేర్పటవి.” రా. బాల, కాం.
సం. వి. ఆ. పుం. సంగీతశాస్త్రమునందు స్వర
నాన్యసభేదము. విణ. తోషణేయునది.

గమకించే. దే. ఆ. క్రి. యత్నించు. “ద్వి. చంద్ర
హాసంబైతిజానకిప్రేయ, నింద్రాగిగమకింప.”
గా. సం. కాం.

గమగమ. దే. వి. వాసనకొట్టుటయందగు ననుకం
ము. “గమగమవలచు చొక్కపుజవాజి.” స్వా.
౨, ఆ.

గమగమించే. దే. ఆ. క్రి. గమగమయని వాసనకొట్టు.
“ఎ. గీ. కప్పరపువీడియపుతావి గమగమింప.”
తేమ. ర, ఆ.

గమనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పోక; 2. ప్రయాణము;
3. తలఁపు. “ఉ. సంగరముంగరంబుగమనంబున
భావనసేయరై.” వై. 3, ఆ.

గమనించే. సం. ఆ. క్రి. 1. పోవు; 2. తలఁచు. “నింతు
పు నాదుకొర్పి గమనింతువు కేళికహర్షి శిబు.”
శకాం. ర, ఆ.

గమనిక. ఉభ. దే. వి. విధము. “వ. ముఖ్యవిరాహ
బుగమనికమన్న తత్వమందై.” భాగ. ౯, స్కం.
— సం. ఆ. స్త్రీ. నడపు. “నీ. మంత్రవర్తనముదం
త్ర, గమనికయునువివిధములైనదానవిధులుబహు
ళిత్యాగములునులోక, సంస్తుతములయ్యె.” భా.
ఆశ్వ. ర, ఆ.

గమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పోక; 2. ప్రయాణము;
3. ప్రోవ.

గమాయించే. దే. ఆ. క్రి. గమగమించు. “మ. పం
న్నంబులులంబిండివంటలునుపంబులగనా
యించుపం, ధ్వరసంబుల.” అని. ౧, ఆ.

గమి. దే. వి. సమాహము. విణ. తలఁచు. “గమిమె
ఱుంగులడరునారసమున.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.

గమించే. సం. ఆ. క్రి. పోవు. (గమియించు అనియు.)

గమికతై. ద్వ. వి. అంతఃపురమునందు కావలియొ
డెడు ఆడుది. “క. గమికతైలతోనపుడా. క్రి
మెఱిగింపంగవారుగక్కునడత, ప్రమది
దమైయొప్పెడు, ప్రమదవనముచేయపుడు ప్ర
మదంబెసగ్గ.” శకాం. ర, ఆ.

గమకాదు. దే. వి. 1. అధిపతి; "నీ. కయ్యానజ
క్కులగమికానిముక్కుంటిగుతిల పెట్టుటలునీక
సెలగాదె." య. 3, ఆ. -2. సేనాధిపతి; "క.
అక్కునిబోరుటక్కరి. రక్కసిగమికాండ్రము
వ్వుకొమానినీతే. డొక్కొక్కకటకుటమునఁ,
జక్కుం గానీకతలలునీదిమెకొగినుకొ." అచ్చ.
అ. కాం. -3. ముఖ్యజనుడు. "గీ. అనుండునం
దులొగమికాండ్రురతినిజూచి, దేవరకునిట్టియ
క్కుడిదిర్చగాక, యెన్నటికి మేమునీసాముదిన్న
వారముందటముననితమమూకలెల్లజూపి." పర.
గ. ఆ.

గమికాను. దే. ఆ. క్రి. ప్రోగునడు. "క. వేటొకవిలు
గొనినిమితుడు, తూటంగహరమేన నాపెదొమ్మి
యిప్పుల్, మాతెనుబదింటబొదివెకొ, గాతీ
యగామతీయుఁబట పెగమిగొనఁదూపుల్."''
వారి. శ. ౧. ఆ.

గమ్యతు. హిం. వి. వేడుక.

గమ్య. దే. వి. వాసనకొట్టుటయందగుననుకరణము.
"ఎ. గీ. గప్పునబిసాళివలపులుకుప్పరించు, కప్పుజ
వ్యాదిదలయందెగలికియొకతె." పసు. గ. ఆ.

గమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందదగినది.

గయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీర్థవిశేషము. అ. పుం. ము.
పశువు. దు. ఒక చక్కవర్తి.

గయాళము. దే. వి. గయ్యాళముయొక్కరూపాంత
రము.

గయాలి. దే. విణ. గయ్యాళియొక్కరూపాంతరము.

గయాలించు. దే. ఆ. క్రి. గయ్యాళించుయొక్కరూ
పాంతరము.

గయాను. దే. వి. సేద్యముచేయుటకుఁ దగనిపాలము.

గయ్యాళము. దే. వి. ధిక్కారపుమాట.

గయ్యాళి. దే. విణ. (గయ్యాళము+ఇ.) ధిక్కరించి
మాటాడునది.

గయ్యాళించే. దే. ఆ. క్రి. ధిక్కరించి మాటాడు.
"క. నీవిచ్చోమెలీయితవయి, కావరమునవలసి
నట్లుగయ్యాళింపం, గావెఱచిపెద్దమొఱగా, నే
పీరినివారిదగిలియేలవచింతుకొ." కళా. 3. ఆ.

గర. దే. వి. గడ్డ, ముద్ద.

గరకట్టు. దే. ఆ. క్రి. గడ్డకట్టు. "కమ్మెడుశోణి
తంబుగరకట్టగ." జై. ౭, ఆ.

గరకొను. దే. ఆ. క్రి. గరకట్టు, గడ్డకట్టు.

గరగ. వై. వి. 1. చిన్నకుండీ; "ద్వి. పరుణుండుత
నబల్లివర్ణించివచ్చి, గరగకాపడిమీఱఁగాఁగాచి
యొండు." రా. సం. కాం. -2. నీళ్లుత్రాగుట
లోనగువాని కుపయోగించెడు చిన్నపాత్రము.
"గీ. గరగలాసఁగిన నరుండుభూసురులొనర్చు.
నాచమనముఖకర్తంబులందుపెట్టి, భాగఫలమొం
డు." భార. ఆను. ౨, ఆ.

గరగడ. దే. వి. (గరగ + గడ.) నూనె మొదలయినవి
చిన్ననోరుగల పాత్రములలో బోయుటకు
అడుగున అదోకవలె క్రోవియమర్చి చేసిన
వికాలముఖపాత్రవిశేషము.

గరగర. దే. విణ. నిర్దోషము, నిర్లభము. "గీ. ఏనువం
టలవాడతైయనరేంద్రుఁ, గొలిచిగరగరగాఁ
గూడుగూరచిత్త, మునకువచ్చినయాచందమున
నొనర్చి, నేర్పిమెలఁగుదుఁగరమునినీతిమొఱయి."
భార. విరా. ౧, ఆ. (కర్తృభారయ సమాసమునం
దు దీనికి నిగాగమంబువచ్చును. గరగరనినెలీకు
రులు. మొ.)

గరగరిక. దే. వి. 1. వైర్లల్యము; "నీ. రతిరయచ్చి
న్ననూత్రమునఁజిక్కకముతైములురాలగరగరి
కలువపొంప." ఆము. ౧, ఆ. -2. అందము. "గీ.
చెలువమెడతుంటవిల్లనిచిందవరయ, నందునిరు
గడవైనకుందనంపు, సరులుపూఁబోడితేరులు
చాలనరయఁ, గాకయొండిన నీగరగరికగలదె."
య. ౪, ఆ.

గరజి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కరణము.)

గరదుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషముపెట్టువాడు.

గరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకకరణము; (చూ. కర
ణము.) 2. కృత్రిమవిషము. "గరస్తుకృతకంవి
షమ్." ఆ. పా. ప్ర. భో.

గరవడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గర+పడు.) గడ్డకట్టు. "నీ. కరఁ
గులెన్నడులేకగరవడ్డయామంచుచెచ్చియున్న
తముగాఁదీర్చిరోక్కొ." భో. 2, ఆ.

గరళము. సం. వి. అ. న. 1. విషము; 2. కసవుప్రోగు;
3. కొలది.

గరాగరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దావరడంగిళి, (రూ.
ఖరాగరి.)

గరాసు. వై. విణ. దుప్పుడు.

గరిఁటె. దే. వి. ఇనుముతోఁగాని యిత్తడితోఁగాని
చేసిన తెడ్డు, (రూ. గంటె.)

గరిడి. వై. వి. 1. సాము; “గరిడిసాదనలవేడ్కలఁ గొంతదవ్వు.” కళా. 2, అ. — 2. సాముకూటము*; “మన మొక్కగరిడిజేసినసామెకద.” చంద్ర. (రూ. గరిడి. “కంపుటోడుబిల్లలగరిడిలు.” ఐసు. ౪, అ.)—3. చోటు*; “ఎ.గీ. దత్తువాటి కసకలతీర్థములకిరవు, దత్తువాటికసకలవిద్యలకు గరిడి, దత్తువాటికవిభవంబుతానకంబు, దత్తువాటికశివునియంతఃపురంబు.” భీ. ౬, అ. — 4. సమీపము*. “నీ ఆసవనతోడియందును సరసుల గరిడి నిష్ఠపురాణ పరితిరి బ్రయ, మందెడుసమయంబునఁ.” రాఘ. ౨, అ.

గరిడిముచ్చ. ద్వ. వి. మంచివానివలె దగ్గఱఁజేరియుండి సమయముచూచి దొంగిలించెడుదొంగ. “ఎ.గీ. సంయమియు నాయకంజూచిజాంబపతియు, సత్యభామయుభోజాత్మజమునుసారియు, గురువులుగగానకలెల్లగరిడిముచ్చదనముతో నేర్పితివిగదయనుచుబలికి.” కళా. ౨, అ.

గరిడియ. వై. వి. బుట్టి. “క. ఫలభారము దుర్భరమని, వెలఁదియచటకొక్కపుట్టువిటపంబునని, మృలగరిడియఁదగిలిచియు, జ్వలిపరకుపుగొనుచు మృదులసంభ్రమలకొ.” భార. ఆర. 2, అ.

గరిత. వై. వి. 1. ఇల్లాల; 2. పతివ్రత*. “అతనిదేవేరి నీతిప్రకడిఁదిగరితయయేని.” అచ్చ. యు. కాం. గరిమ. సు. వి. న్. పుం. గొప్పతనము, (రూ. గరిమును.) గఁమిడికొమ్మ. దే. వి. పందికొమ్మ, మూషిక. “గీ. ఉడుముగరిమిడికొమ్మదండదియు.” స్వా. ౪, అ.

గరివడియము. వై. వి. పటకవిశేషము.

గరివింఁచే. వై. అ. క్రి. గర్వపడు. “నేర్చగరివింప మెప్పింపనేర్చు.” కవిక. 3, అ.

గరివ్వుము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి గురువు.

గరిమ. వై. వి. 1. ధాన్యముచెడుకొట్టు*. “గీ. భూమి నశుభ్రస్థులదృష్టపూర్వమైన, బహుళసంపత్తు రంపరపాదుకొనిన, గరిమెయనఁగోటయటమించగలనకెక్క, నందుపయనుంచునిలవారమనది పంబు.” చంద్రా. ౧, అ. — 2. మానవిశేషము*.

గరినెఱావి. వై. వి. మెల్లలతో గరినెఱలెన్ల భూమి లోపలికి కుంచియెత్తెడు నూము.

గరింబు. హిం. వి. బీదవాడు.

గరు. దే. వి. రోమాంచము. “గీ. మేనుగరువాల్వఁ జరిపచ్చెమెడలునుచ్చె.” కాశీ. 3, అ.

గరుఱో. హిం. వి. అక్కర, అగర్భము.

గరుటామంతుడు. వై. వి. గరుత్తంతుడు.

గరుటాలమంతుడు. వై. వి. గరుటామంతుడుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. కంబయ్యరొమొకలిగిననీకొక్కగరుటాలమంతునిఁగానకెత్తు.” య. ౨, అ.

గరుడకంబము. వై. వి. (గుడియందలి) గరుడస్తంభము. “నీ. గరుడుల గరుడకంబముల నెక్కటిగంధర్వల గంధర్వతతుల నడిచి.” ఉ. రా. ౨, అ. గరుడధ్వజాడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుడు. గరుడపచ్చే. వై. వి. మరకతము. “నీ గరుడపచ్చల చాయగలపచ్చి గందనికూరలువైపలాంకురములయ్యె.” వై. 2, అ.

గరుడసరులు. వై. వి. బ. మేలును శాలిధాన్యవిశేషము.

గరుడాగజాడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్తతునియన్న, అనూరుడు.

గరుడి. వై. వి. గరుత్తంతుడు. “క. పటకె. వికటయఁబడిఁచే, డైటవేసినమోమువాకెలిగెగరుడియ, త్రిటిహరిచక్రంబునఁదెడ, మటివైచెమనుజాననుజామస్తకముదెగె.” నిర్వ. 3, అ.

గరుడిరపుతు. వై. వి. విష్ణువు, గరుడవాహనుడు.

గరుడుడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్తంతుడు, గరుడి.

గరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. పక్షము, తెక్క.

గరుత్తంతము. సం. వి. త్. పుం. పక్షి.

గరుత్తంతుడు. సం. వి. త్. పుం. గరుడుడు, గరుడి.

గరుపాలు. ద్వ. వి. గగురుపాడువు. “చ. అనవినిగు

డెజల్లనఁగనచ్చెరుపాలునులీచ్చపాలునె, కొగనగరుపాలునుంగరురి గొండొకసేపలు లూకుండి.” శళాం. 3, అ.

గరుపాలుమొన. ద్వ. వి. పందిమూతిముట్టె.

గరుపాటు. దే. అ. క్రి. రోమాంచితమగు. “క. గరు

పాతినమేనునుదలఁతుమనములీచ్చపడినమాపు నునై.” భార. విరా. ౪, అ.

గరుము. వై. వి. గులకతాలచేత గట్టియైనది. (గరు పనేల.)

గరువము. వై. వి. 1. గర్వము; “గీ. పునుకతొల్ప విల్లుదుని మెదొలకఁడంపె, ఖరునిదేర్చనాటి గడపఁబనిచె, గల్లజంకఁద్రుంచెగండగొడ్డలితొల్ప, గరువముడఁచెనతనికడిమియనరె.” అచ్చ. యు. కాం.—2. గౌరవము; “చ. ఇంతయొక, వినియెఱుంగవైతి గరువంపు విచారయలేదు

యెడఁ." భార. అర. అ. 3. విరివి*. "మ.
గరువంబారఁగనీకునన్నియునువక్కాణింపఁగా
నేటికిఁ." వి. పు. ౧, అ.

యపు. యు. దే. వి. చెంప. "చ. గరువునకొత్తఁజెం
గలునకచ్చుఁజుటించినమాలిఁజొత్తఁజెం, దిరికతె
ఁగునంబసిఁడితఁగలునించినజిల్లుపాగ." స్వా.
౫. ౩. — 2. విణ. గులకఱాలచేగట్టియైనది. (నేల.)
"న. గరువు నేలగుంటలూనరించి." స్వా. ౪, అ.

గరును. యు. దే. వి. 1. మర్యాద, మేర; "క. దురము
న జాట్టికంబను, గరుసిడికొనుటేల కలుగుఁగొ
ననవాదా." భార. ద్రో. ౫, అ. "గీ. ఏకభోగం
బుగాఁగ నేలేఱుగరును, కపిలినీమంబుగౌతమి
గండునది, కప్పరపుఁగ్రోవికాశ్చరఖండమునది,
యేలేమశ్వగుటుంబిభీమేశ్వరుండు." భీ. ౫, అ. —
2. లోలు. "నీ. దొనదొనమునునీగతుట్టెలయా
మేరుపడక క్రంపలను వ్రేలేడుగరునుల." అము.
౬. అ. — 2. విణ. గులకఱాలచేత గట్టియైనది.
(నేల.) "నీ. గరువు గరును నాఁగ ఖరభూమి విల
సిల్లు." ఆ, భా. ద్వి. భూ.

గర్వ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెరుగుచిలికడుకుండ, తరి
గడన.

గర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (మేఘములోనగువాని)
ధ్వని; 2. సింహనాదము.

గర్వము. సం. వి. అ. న. 1. (మేఘములోనగువాని)
ధ్వని; 2. కోపము.

గర్వచే. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. (మేఘములోనగునవి) ధ్వ
నించు; 2. కోపించు.

గర్వతము. సం. వి. అ. న. (మేఘములోనగువాని)
ధ్వని. పుం. మదపుటేనుఁగు.

గర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. పల్లము; 2. పిఱుఁదుల
మీఁది గుంతలు; 3. త్రిగర్వదేశవిశేషము.

గర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొళ్ళ.

గర్వము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువ. పుం. 1. గాడిద;
2. గంధవిశేషము.

గర్వభాండము. సం. వి. అ. పుం. కలజావ్వి?

గర్వము. సం. వి. అ. అ. ఇచ్చగది, గృహ్నువు.

గర్వకము. సం. వి. అ. న. వెండ్రుకలలోపల ముడు
చుకొన్న పూదండ.

గర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు; 2. కడుపు
లోనిపిండము; (గర్భసంస్కారములుమూడు. ఆ

ధానికము, పుంసవనము, సీమంతోన్నయనము.)

3. బిడ్డ; 4. ఒక నాటకసంధి. (మా. సంధి.)

గర్భాగారము. సం. వి. అ. న. లోపలిగది, ఓవరి.

గర్భాశయము. సం. వి. అ. పుం. గర్భమును జాట్టుకొ
నియుండెడు సంచి, మావి.

గర్భిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూలూలు, అంతర్వర్తి.

గర్భుత్తు. సం. వి. త్. న. తృణసస్యవిశేషము, గంటె.

గర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. అహంకారము; 2. మ
దము.

గర్వి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) గర్వముగలవాడు.

గర్వింజే. సం. ఆ. స్త్రీ. గర్వపడు.

గర్వితుండు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గర్వించినవాడు.

గర్వణము. సం. వి. అ. న. నింద, దూఱు.

గర్వింజే. సం. స. స్త్రీ. నిందించు, దూఱు.

గర్వితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిందింపబడినది.

గర్వ్యాది. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) (మా.) కర్వ
దుండు.

గర్వ్యాడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. అధముఁడు;

2. నిందింపఁదగినవాడు.

గఱగఱ. దే. వి. భిక్షములునమలుటయందగుధ్వన్యన

. కరణము. (పరుగులుగఱగఱ నమలుచున్నాడు.)

గఱగఱలాడు. దే. అ. స్త్రీ. (గఱగఱలు+అడు.)

గఱగఱయనిచ్రొగను.

గఱగొఱ. దే. వి. తక్కువ. "చ. తఱిమినుశర్తరమ్ములను

దానును నాజకి నన్నుచిల్వినే, నెఱుఁగనియట్టు

లుండు టిదియే పురుషార్థము వారి నెల్లనే, డైఱను

ఱుమాడబంపుము కడిదిగఱఱాడకు నీకు నేమి

యం, గఱగొఱ గాదుపోమికడుఁగట్టమునాకును

దాత్రమాననా." భార. ద్రో. ౧, అ.

గఱి. వై. వి. 1. తెక్క; 2. బాణము తెక్క.

"మ. విచక్రండున, త్రటి నేనెక్క దెగిండ్లనారసము

నకొద్రొత్తొరవెఱ్ఱంబునక, గఱివోపక." ఉ.

వారి. ౪, అ.

గఱిక. దే. వి. ఒకదినను కసపు, దూర్వ.

గఱికచెక్క. ద్వ. వి. పచ్చికతోడిమట్టిపెల్ల, పచ్చిక

పెల్ల. (గఱికమోడిచెక్క అనియు.)

గఱికమ్మి. ద్వ. వి. (గఱుకు+కమ్మి.) గఱిబద్ద. (సం

ధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు.)

గఱికనూలులు. ద్వ. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము.

గఱిచిప్ప. ద్వ. వి. ముత్యపుఁజిప్ప.

గతిబద్ధ. ద్వ. వి. (గణకు+బద్ధ.) గణకుతోడి తా
టాకుబద్ధ. (సంధిని వర్ణలోన వర్ణవికాగములు.)
గణకు. దే. వి. కొడవలితోనగువాని కక్క. "గణు
కులకల్లెలు గాడ్డకల."

గణుగు. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

గణువ. వై. వి. ౧. పెద్ద; "గీ. చిలుతనానికింతగ
ణువతనంబిదిసన్నె." భార. సభా. ౨. ఆ.—
2. గొప్పవాడు. "గణువలో చవిగానికథలో వచిం
తులే." ప్రభా. 3. ఆ.

గణ్ణు. దే. వి. త్రేచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.
"ఎ. గీ. విషముమ్రంగిన పెన్నుద్ది పేల్చుతేడు,
మనసిజారాతిమ్రంగిగణ్ణునగఁద్రేచు." కాశీ.
౪, ఆ.

గణ్ణె. దే. వి. మత్స్యములబట్టెడు సాధనవిశేషము.
(దీని ఆకారము తిట్టిపంటిదిగాని యిది మిక్కిలి
పెద్దది.)

గలతయ. వై. వి. గిండిచెయి. "చ. అలికులవేణి
నోర్తఁగనిహస్తములకొముఖుజ్జనాంబువులో, గ
లతయయెత్తిపోయనవి గార్చుచునుండెనతండు
దోయిటకె." వై. ౭, ఆ.

గలగల. దే. వి. 1. కదలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణ
ము; "గీ. గలగల కటక కాననములుగ్రక్కదలఁ
గ." రానా. 2, ఆ.—2. భూషణములు మ్రోయు
టయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "గలగల మ్రోయు
నందెలును." కళా. ౬, ఆ.

గలతరింకే. దే. ఆ. క్రి. (మేను) జల్లుమును. (నాకు
ఒళ్లంతయు గలతరించుచున్నది.)

గలబ. దే. వి. కలత. "ద్వి. క్రతుకర్తములకువిఘ్న
ములుగావించి, క్షీలిమిఁదగలబలుచేయుఁడెల్ల
డల." భాగ. ౭, స్కం.

గలబరింకే. దే. ఆ. క్రి. కలఁగు. (నాకు బుద్ధి గలబ
రించిపోయెను.)

గలబా, గల్బా. హిం. వి. కలత, తాణుమాలు.

గలితెరు. దే. వి. గలిజేరుయొక్కరూపాంతరము.

గలితేరు. దే. వి. పునర్నవనీ.

గలిలిలి. దే. వి. సందడి. (అక్కడ మిక్కిలి గలిలిలి
గానున్నది.)

గలిలు. హిం. వి. తలఁగడ యొజ్జ.

గల్ల. దే. వి. 1. చాల్ల; 2. మాదిగావాడుతోలునాననే
పెడు చట్టి.

గల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. చెక్కిలి.

గల్లు. దే. వి. భూషణములు మ్రోయుటయందగు ధ్వ
న్యనుకరణము. "గల్లుననందియల్ గడలఁగ." ౩
శా. 3. ఆ. (ఆ మ్రోడితమునందు గల్లు గల్లు, గల
గల్లు. "అందియ లంఘులు గల్లుగల్లునకె." క్రి.
౫, ఆ. "గాజులుగలగల్లునకె." నీలా. ౧. ఆ.)

గవఁకు. దే. వి. గవనయొక్కరూపాంతరము.

గవతము. దే. వి. కసపు. (చూ. కవసు.)

గవను. దే. వి. దుర్గపురద్వారము, గోపురము.

గవయము. సం. వి. ఆ. పుం. గురుపోతు.

గవరన. వై. వి. ఎఱుపు. "నీ. కడుపుమండిమనా
కటిచిచ్చునకతాఁగిగవరనైయున్న కెగవలనా
రు." వై. 2. ఆ.

గవరనైటు. ఆం. వి. ప్రభుత్వసంబంధమైన.

గవరరు. ఆం. వి. దేశ ప్రభువు.

గవలము. సం. వి. ఆ. న. ఎనుపకొమ్మ. పుం. నల్లయ
నుబోతు.

గవాత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కిటికీ. పుం. ద.
ఒకానొక కోతి.

గవాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిన్న పాపరి; 2. ప
డమనీ.

గవాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పసులు మేయుకొని
కొఱను; 2. పెద్దపాపరి.

గవి. ఉభ. దే. వి. 1. గుహ; "మ. గవిలోబెట్టు
డాగిగుడ్డు మెఱవంగఁగాంచిరాజేసె." నాగ.
౪, ఆ.—2. పల్లము. "గాతముగవియనఖాళిలు."

ఆం. భా. ప్ర. పా.—సం. ఈ. స్త్రీ. ఆపు.

గవలెము. దే. వి. గండుములోతాచికలిపెడు విత్తి.

గవినము. సం. వి. ఆ. అ. అ.) అంతకుముందు ఆపు
లు మేసినది, ఉండినది. (చోటు.)

గవుండ్లవాడు. వై. వి. సారాయమ్మవాడు. కిల్ల
గిమవాడు. (అని కొందఱు.)

గవేధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. అడవిగోదమున,
వట్టిపడ్లు.

గవేధువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. —వై. —

గవేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆమంత్రిచార్థము పి
కుట; 2. వెదకుట.

గవేపింకే. సం. స. క్రి. వెదకు, ఆరయు.

గవేషితము. సం. వి. ఆ. అ. అ.) అన్వేషితము.
వెదకబడినది.

గవ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవులమంద. అ. న. మ.
1. ఆల్లెత్రాడు; 2. రాగద్రవ్యము. వి. 1. ఆవు

పాలులోనగునది; 2. ఆవునకు హితవైనది. (పంచగవ్యములు. పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, పంచితము, పేడ.)

గత్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రెండుకోసులకొలది.

గవ్య. దే. వి. శంఖముదినును, కపర్దకము.

గవ్యచోకము. ద్వ. వి. వెలిగారము. “మ. చరమాశానికసోపలాంచలములకొ సంద్యాప్రకాశోదయంబొగవింపిరించేకొనినసూర్యుండకొ చంద్రున్నై బం. గరపుంబూదియకైయిద్విపటి వేడ్కొ గాలములొ బయ్యచే. చెర్రజల్లించినగవ్య హామినిమించెదారకాచక్రముల్.” నై.రా. ఆ.

గకిము. సం. వి. అ. పుం. గసి.

గ. దే. వి. ఉబ్బసము.

గగనలు. వై. వి. బ. ఒకదినును విత్తులు*.

గసి. యు. దే. వి. మేకు. “నీ. పనులుగనులు ప్రోగువాలు వెండ్లుక త్రాళ్లు బలువిండ్లునమ్ములుబల్లములును.” హరిశ్చ. ౨. ఆ.—వై. నేయిలోనగు వానియందడుగునలిచిన ముటికి.

గసికి. దే. వి. 1. త్రవ్వకనువుగా కొనచెక్కినకొయ్య; 2. శలాక; 3. ద్వ. మండపల్కులజేరి మానవమాంస, ఖండంబులొండొండగసికలగ్రుచ్చి.” హరిశ్చ. ౨, భా.—3. బాణము. “ద్వి. అని పిడుకొలిపిన నమ్మటవృద్ధయ, మనవాడిగసి కియై మనుమిడిగాడ.” విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.

గసిబిసి. దే. వి. విణ. గజబిజియొక్కరూపాంతరము. (కలగినదియనుటకు—“నీ. ముసలపాతంబులగసిబిసిగా మొత్తినునికొద్యత పుశువులనఱుకి.” రా. యు. కాం.)

గస్తీలు. దే. వి. బ. (గస్తు+ఈలు.) కావలివారు. (వైగస్తీలు ఎచ్చినారు.)

గస్తు. దే. వి. (రాత్రి వేళ్ల దొంగతనములోనగునవి జరగకుండుటకై కావలివారు) ఉరుతిరిగి కాచుకావలి. “ద్వి. ఆలీలగొఱవిడయ్యంబులదవ్వై, కోలలవారెగొనిగిగస్తుతిరిగి.” హరిశ్చ. ౨, భా.

గహనము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి; 2. గుహ; 3. దుఃఖము. విణ. 1. ఎఱుగరానిది; 2. చొరరానిది.

గహరము. సం. వి. అ. న. పొయికిఁజెట్టెడుకట్టె.

గహ్వరము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి; 2. గుహ; 3. నెవము. పుం. పాదరల్లు.

గహ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

గళంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిండిచెంబు.

గళకంబళము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) గంగడోలు. గళకతైర. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కాపె నిల్పడ.)

గళగండము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) గండమాల.

గళగళ. దే. వి. చెప్పటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

“గీ. అతడుతోలువాడుచదివినయంతవట్టు, గళగళనిచెప్పెడండ్రియక్క జమునెంద.” పర. గ. ఆ.

గళనము. సం. వి. అ. న. జాటుబ.

గళము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. సజ్జరసము.

గళకుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండవాలక.

గళాంతురము. సం. వి. అ. పుం. అంగిటిముల్లు, కొండవాలక. (అని కొండఅందురు.)

గళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. జాటెనది; 2. తినబడినది.

గళ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంతముల సమూహము;

2. పోటగళముల సమూహము.

గళ్ల. దే. వి. (చూ.) కళ్ల.

గళ్లము. దే. వి. పాలమీగడవంటి లేతకొబ్బెర.

గా.

గాంగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గంగది.

గాంగుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భీష్ముడు; 2. కుమారస్వామి.

గాంగేయుము. సం. కి. అ. న. బంగారు. పుం. ఒకానొక చేచు.

గాంగేయుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భీష్ముడు; 2. కుమారస్వామి.

గాంగేరుకము. సం. వి. అ. పుం. బలుముఠి.

గాంగేరుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బీలికి.

గాండీము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. అర్జునని విల్లు; 2. విల్లు. (చూ. గాండీము.)

గాండ్రొచ్చే. దే. ఆ. క్రి. (ముఖము) ఉబ్బు.

గాండ్ర. దే. వి. నూనె అమ్మి జీవించెడుజాతి. (గాండ్రవాడు, గాండ్రది.)

గాంధర్వము. సం. వి. అ. న. పాట. పుం. 1. కనాగపరులు పరస్పరచ్ఛేదిత శ్రేణికొను వివాహము. (చూ. వివాహము.) 2. దినముయొక్క ఏడవభాగము. (చూ. దినము.)

గాంధర్వుడు. సం. వి. అ. పుం. గంధర్వుడు.

గాంధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక స్వరము; (చూ. స్వరము.) 2. సిందూరము; 3. ఒకానొక దేశము.

గాంధారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంజాయి; 2. ధృత రాష్ట్రనిభార్య.

గాంధీర్యము. సం. వి. అ. న. గంధీరభానము. గాఢర. దే. వి. ఒకానొక దుంప. “ఎ. గీ. అల్లముల్లి పనువుముల్లంగి నెల్లెల్లి, గాఢరయును మొదలు గాఢగలవు.” హంస. ౪. ఆ.

గాడి. దే. వి. 1. తొలిచికాని త్రవ్వికాని నిడుపు గా నేర్పఱచిన పల్లము; (గాడిపలక. మొ.)— 2. పసులునీరుత్రగులుకుగాడియేర్పడతాతితో గట్టిన తొట్టి, నిపానము; 3. పసులుగట్టుచోట గనువు వేయుటకు బలకలులోనగువానితో గాడిగానేర్పఱచిన స్థానము. “ఎ. గీ. కామగవిగట్టనిదికదాగాడిపట్టు.” ఉ. రా. ౪. ఆ.

గాడిప్రాయి. దే. వి. గాడిత్రవ్వ యేర్పఱచిన ప్రాయి. (చూ. ప్రాయి.)

గాడి. హిం. వి. బండి.

గాడు. దే. వి. కామముదము.

గాగర. దే. వి. (స్త్రీలుకట్టుకొను) పావడ.

గాజె. వై. వి. ధాన్యముపోయుటకు మట్టియొత్తలచే నేర్పఱచిన బొట్ట, కుసాలము*.

గాజోపరుణ. ద్వ. వి. పరుణయొక్కరూపాంతరము. “నీ. ఖడ్గాదిముష్టిసంగ్రహ్యతలముజర పరుణాననంగనుబరగునదియొచనున నెప్పలిపరుణగాజాపరుణ.” అం. భా. ద్వ. త్.

గాజో. వై. వి. 1. ఒకదినము మన్ను. “గాజాకాగు.” భట్ట. 3, ఆ.—2. బ. గాజామట్టితోజేసిన వలయములు.

గాజోప్ప. ద్వ. వి. (గాజా+ఉప్ప.) ఒకానొక ఉప్ప, కాచము.

గాజోలవాండ్రు. ద్వ. వి. బ. గాజాలమైదు బలికెలు.

గాజావాలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గాజా+పాలు.) కాంతి హీనముగు. “గీ. నెలయన్నరినెనయునీ నెమ్మెగంబు, కునభుజంగవిషవ్యాప్తిగాజావాతీ, రామకబితోహితీరమణుమాడ్కి, నుండగనుగొనియే నెట్టులుంటుట్టు.” మార్క. ౧, ఆ. “ఉ. కందపుగాజావాతపువికారమునొందపుపూతిగంధముం, కెందపువాడపప్పురమునీమలనెల్లెడవామకల్గముల్, క్రిందుగదీర్చినద్రలధరిశ్రీయించిన

జంతుజీహముల్.” కాశీ. 3, ఆ. “గీ. గాజా అదుచరణపంకజయంగంబు, హస్తతలములకెంబయలణిపోవు, కాదువేటొక్కరూపంబుకన్నుదోయి, యొడలిలోబ్రాణములుదాగియుండబోలు.” హరిశ్చ. ౫, ఆ.

గాటము. వై. విణ. అధికము. “గాటముగాడనన్ను కురుకుంబుల.” కళా. ౧, ఆ.

గాటు. వై. వి. కారము. (పొగాకుపొడి మిక్కిలగాటుగానున్నది.)

గాడిగడుగు. దే. స. క్రి. (గాడి+కడుగు.) సయనముచేయు.

గాడి. దే. వి. రథవిశేషము. (రూ. గాడి. “చిత్రలలితా తినొప్పునేనూలుగాడిలు.” భార. ఆది. ౧, ఆ.)

గాడిద. వై. వి. గార్దభము, గాలిగాడు. (రూ. గాడ్.) గాడిదకాళ్లవాడు. ద్వ. విణ. మట్టుమోకాళ్లవాడు, సంజ్ఞపు.

గాడిదగడపర. ద్వ. వి. పుష్కరింధిక.

గాడిదపులి. ద్వ. వి. దుమ్ములగొండి, కొర్కెగండు.

గాడుపు. దే. వి. గాలి, వాయువు. (రూ. గాడ్.)

గాడుపుమాలి. దే. వి. 1. భీముడు; 2. వాసుతుడు.

గాడుపుపట్టి. దే. వి. —వై. —

గాడుపుమేపరి. దే. వి. సర్పము, పవనాశనము.

గాడుపుసంగడిడు. దే. వి. అగ్ని. వాయుసంఘట.

గాడము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పల్లె. విణ. అధికము.

గాణ. వై. వి. 1. పాటకాడు; “నీ. పోయెలోన నుచిల్వజేయకతానొక నెఱగాణయైవిద్యనెపులెట్టు.” కళా. ౨, ఆ.—2. పాటకత్తె. “న. మధురకిన్నరీని క్యాణంబులరాణంద్రాచెఱువిన్నాణంబులుగొలుపుటెలుంగులవేల్పుగాణుపాడు లక్ష్మీనారాయణుల కల్యాణంబుపాటలదీటుకొనుతిన్న నిరంబులంగలనీ.” స్వా. ౫, ఆ.

గాణాపత్యము. సం. వి. అ. న. ఒకమతము. (చూ. మతము.)

గాణీక్యము. సం. వి. అ. న. గణికల సమాహమ.

గాణీ. వై. వి. పాటకత్తె. “వ. వేల్పుగాణీలపాడితమాణీశ్యవీణామధురరాణామృతంబుల గణిగి.” వసు. ౨, ఆ.

గాణుడు. వై. వి. పాటకాడు. “కా. పశుంబుల్ లిందాల్పుకీరనిభదీవ్యద్వాణులుంగాణులొ.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

గాణేయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గణనీయము.
గాత. ఉభ. వై. వి. దెబ్బ. (చూ. ఖద్వి.) సం. ఋ. పుం.
పాటపాడువాడు.

గాతము. వై. వి. పల్లము*. “ఉ. ఆతడుసంబడించు
కొనియాకరిచొప్పున నేగియేగితా, నాతతగుల్లము
గ్వయన వారసికన్దొనిదానిజాట్టిరా, గాతముఁ
ప్రస్థియాకలము గప్పినగానక కూలెవారణం,
బాతతపక్షముల్ తునుమనంబుధిగూలిన కొండ
కైండే.” వాసి. ౫, ఆ.

గాతి. వై. వి. తిండి. గ్రాసము. “ఎ. గీ. చెఱకులను
తెల్లమునుజూపించినవాండ్రు, జంపితొడవులు
గొనించుసాహసమున, బాపములకెల్లమెడికట్టి
సాయకెపుడు, శ్వేతుఁడేరీతిలంజయ గాతికొఱ
కు.” భల్లా. 3, ఆ.

గాతుకలగు. దే. అ. క్రి. భేదిల్లు. “గీ. కణతెల్లె
నుగాతుకలగి దిక్కురలకుఁబొలుపాటగన్మీటి
బొట్టుపడియె.” రామా. ౮, ఆ.

గాత్రిము. ఉభ. దే. విణ. పూలము. సం. వి. అ. న.
1. శరీరము; 2. అవయవము; 3. వీనుగుయొక్క
ముందటిపిక్కలులోనగునీటు. (ఈ యర్థము
నందిది ఆకారాంత్రే స్త్రీలంగమునగును.)

గాభ. సా. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చరిత్రము; 2. పద్యము;
3. పాట; 4. చక్కఁబఱపబడనిభాష.

గాభకుడు. సం. వి. అ. పుం. పాటకాడు.

గాబి. దే. వి. చెమటకాయలతలము.

గాదిము. దే. వి. 1. వైగులోని కనపు; 2. ఆకు; “ఎ.
గీ. జగతిసేరాజుమారాజుచరణయుగముఁ, గాం
చికొలువనివానిసేగాననెందు, గాదమునమాటు
పడియున్న కాయబోలె, నుజ్జయినిదాగియు
న్ననీవొకఁడుదక్క.” విక్ర. ౪, ఆ.

గాదిలి. దే. వి. ప్రేమము. “గాదిలితనయుడు.”
భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

గాఁ. వై. వి. గాజెయొక్కరూపాంతరము.

గాఁము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిట్ట; 2. కోరిక.

గాఁయుడు. సం. వి. అ. పుం. గాఁగిడుకు, విశ్వా
మిత్రుడు.

గాఁము. సం. వి. అ. న. గీతము, పాట.

గాఁగ. దే. వి. నూనెదీనెడియంత్రము, పరంజము.

గాఁగిపిండి. ద్వ. వి. తెలికపిండి.

గాబ. దే. వి. తృణవిశేషము. (ఇక్కడ గాబనిండఁపె
రి ఉన్నది.)

గాబము. (గాబయొక్కరూపాంతరము.)

గాబరా. హిం. వి. భయము, తొందర, కలనరము.

గాబు. దే. వి. కొప్పెర. “ఎ. గీ. గాబుకొప్పెరయ
నగనుగర్వరమగు.” ఆం. భా. ద్వ. వై.

గామ. దే. వి. పిపీలికావిశేషము. “ద్వ. కలగొనిచీ
మలగామలవలెను, జెలగుచుముందఱశిశువులా
డఁగను.” హరిశ్చ. ౨, భా.

గామిడి. వై. విణ. శ్రేష్ఠుడు. “మ. ఊరిగామిడి
బాఁవల్చను చెంచిరద్దుపదభూమిభర్తయిల్
చేరగఁ.” పాంచా. ౪, ఆ.

గాము. వై. వి. 1. సూర్యాదిగ్రహము; “క. గాము
బుధుండరుణిమరుచి, యామయనాశకములబ్ధము
గ్రజముకులం, బామహితత్వముదేవత. హైమవ
తిజకారమునకునాగమసరణి.” కవిస. ౧, ఆ.

—2. పికాచము. “గీ. అనుచుఁబెలుచనొంపనచ్చ
టిజనములు, కలగియపుడుమేలుకాంచిచూచి,
భయముతోఁపఁగడిదబలుగాముగాదము, యు
ల్లములఁదలంచియొదిగియుండ.” భార. సా. ౧, ఆ.

గామలతేడు. ద్వ. వి. సూర్యుడు, గ్రహపతి.

గాయకము. దే. వి. మర్తము. “ఆగాయకపుజంత.”
సా. ౨, ఆ.—విణ. గూఢము. “గాయకపుసుద్దు
లు.” సా. 3, ఆ.

గాయకుడు. ఉభ. వై. విణ. గ్రహశక్తిగలవాడు.
సం. వి. అ. పుం. పాటపాడువాడు.

గాయత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మంత్రవిశేషము;
2. ఒక ఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.) ఈ. స్త్రీ.
క. పుం. చండ్రీ.

గాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటపాడునది.

గాయనుడు. సం. వి. అ. పుం. పాటపాడువాడు.

గాయమానము. దే. వి. శస్త్రవిద్యావిశేషము. “ఎ,
గీ. నఱకువరువడిగాయమానంబువిసరు, మొనల
నంగనుదద్దేదములుచెలగు.” ఆం. భా. ద్వ. త్రి.

గాయము. దే. వి. కత్తిలోనగువాని తాఁతుడు, త్పతి.

గార. దే. వి. 1. గోడలోనగువాని పూత్రైక్యముక
జేర్చిదంచిన సున్నము; 2. మణిదోపవిశేషము;
3. ఇంగుడి.

గారడము. వై. వి. 1. విషమంత్రము; 2. మాయ.
“గీ. గారడపురక్కనునినెందుఁగానకుండి.”
అచ్చ. యు. కాం.

గారడి. వై. వి. (గారడము+ఇ.) పాములవాడు, అహికుండికుడు. “ఎ, గీ. వ్యాశసంగ్రహీనా మమైవలలుగార, డీడనంగనుబాములవాడనంగ, గారడియనంగపాస్తసంగతకురంగ.” ఆం. భా.

ప్ర. పా.

గారడిడు. వై. వి. (గారడము+ఈడు.)—
వై.—

గారము. వై. వి. గారముయొక్కరూపాంతరము. (గొప్పతనమునకు.—“గీ.బోగీబొబ్బ మెకమయీ గారపుంగుట్టలెప్పర.” అచ్చ. బాల. కాం.— ప్రేమమునకు.—“ఇలసెంగుదల్లిదండ్రులగార మారగాఁదెరిగి.” భో. బి. ఆ.

గారపము. వై. వి. 1. గొప్పతనము; 2. ప్రేమము*. “క. ఆరాజ్యయుదానికిఁ గారణమున్ననియకా బ్రకాశజ్ఞానో, దారమతిసేటిగిగిన్నియ, గార పమునగొనిపులస్త్రికడకుంజనియెన్.” నిర్వ. ౨, ఆ.

గారవింఁచే. వై. స. క్రి. 1. గౌరవపఱచు; 2. ఆ దరించు. “నీ. కార్తికేయునితూలిగారవించి, ముద్దాడునెడఁ జూచిమోదంబు భేదంబుఁ బొడమ నె మ్మనములొగొడుకునిట్లు, పాటింపఁడేదండ్రీప నియేమి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

గారవిల్లు. వై. అ. క్రి. గౌరవపడు. (రూ. గారవి లు. “నీ. తననంశకర్తనత్వలబ్ధాంధపునిబోలఁ గరములర్పిఁజూచిగారవిలట.” విజ. ౨, ఆ.)

గారాబము. వై. వి. 1. గొప్పతనము; “క. వారలలోఁ గౌసల్యా, వారీమణియఖిలపానసక్రిమద్ద, రాభి రూఢలక్షణంబుల, గారాబముజెం దెవిభుండు క డురంజిల్లన్.” రామ. 3, ఆ.—2. ప్రేమము*. “కా. మావారందఱునన్ను భాగ్యవతిగామన్నించి గారాబమున్, గావింపందగుదాన.” శృం. 3, ఆ.

గారాబు. వై. వి. గారాబముయొక్కరూపాంతరము. (ఈ పదము కలదని నిర్ణయించుటకుదగిన గ్రాం థికప్రయోగము దొరికినదికాదు.)

గారాము. వై. వి. గారముయొక్కరూపాంతరము. (గొప్పతనమునకు.—“క. ఈరముణి క్రియానతియ ను, పేరనుబరంగుననిపల్లి ప్రేమముతోడన్, గారామరంగఁదెనిచిన.” రామ. 2, ఆ.—ప్రే మమునకు.—“నీదుగారాపుఁబట్టి.” భార. క్రి. ౨, ఆ.)

గారు. దే. అప. పూజ్యత్వమును దెలుపునది. (అయ్య గారు, అమ్మగారు.)

గారుడము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గరుడపచ్చ; 2. విషమంత్రము. విజ. గరుడునిది.

గారుడికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాములవాడు.

గారుత్తము. సం. వి. అ. న. పచ్చ, మరకతము.

గారె. వై. వి. ఆచ్చముమినుపపప్పువడ. (మా. దొ. గ.)

గార్దభము. సం. వి. ఆ. పుం. గాడిద, రాసభిము.

గార్పిణము. సం. వి. అ. న. గర్పిణులసమాసము. (గర్పిణి=చూలాలు.)

గార్పత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక శ్రేణిగా.

గార్పత్తము. సం. వి. అ. న. గృహపత్తము.

గాలకాడు. దే. వి. (గాలము+కాడు.) చేలన

పట్టువాడు, కైవర్తుడు. “ఆమిషముగాలకా కెట్లు.” భార. ఆను. ౫, ఆ.

గాలము. దే. వి. చేపలనుబట్టుటకు ఉక్కుకిన్నెతో నంకరగాఁజేసినసాధనము, బడిశము. (దీనితో ములు ఉంటగాలము, గోరుగాలము అని. ఇదియ గోరుగాలము.)

గాలవము. సం. వి. అ. పుం. లాద్దగు. డు. ఒకా నొకముని.

గాలాము. దే. వి. గాలముయొక్కరూపాంతరము. “నీ. వాలారుగోరుపెఁ గాలాముచేసెనేజేహి రణ్యాత్తిశకుకమునకు.” పాండు. ౨, ఆ.

గాలి. దే. వి. 1. వాయువు; 2. మృగములచేవానన.

“నీ. ఎగుచుకూఁతలముట్టెయొత్తిబిట్టాల్చించిమి కిఁగన్నాకయిగాలియరయు.” న్యా. ౪, ఆ.—

3. పిశాచము. (దీనికి గాలిపోఁకెనట్లున్నది.)

గాలింఁచే. దే. స. క్రి. 1. బియ్యములోనగునానినిస్సి లోపోసి త్రాళ్ళలేకకోధించు; 2. వెదకు. “కోలొ నకులారసిబలితంపుఁదేరులు గాలించి.” అచ్చ. నుం, కాం.

గాలికుంటు. దే. వి. పశువులకు గొరిజలయందు పు డి పడెడు వ్యాధి.

గాలిగాడు. దే. వి. గాడిద, “తేవుగ్రుట్టుముగాఁ గా డుగాడిదయనంగనుఖరమురాగిలుచుండు.” కేం.

గాలిగుడి. ద్వ. వి. సూర్యచంద్రులకుఁ జాట్టుచేప డెడు మండలము, పరివేషము.

గాలిగొను. దే. ఆ. క్రి. (గాలి+కొను.) గాలిపాలు. (మా. కలిమము.)

గాలిగుడ్డు. దే. విజ. పేద. (అప్ర.)

గాలిమోలి. దే. వి. 1. అగ్ని; 2. భీమడు; 3. హను
మ. తుడు. (ఇట్లు గాలిపట్టి, గాలిబిడ్డడు. మొ.)

గాలిపండి. దే. వి. (గాలి+తిండి.) సర్పము. పవనా
శము. “గీ. మీలుకప్పలుతాడెట్లుగాలిదిండ్లు,
ముసళ్లు రెండులు నెగడులు మొదలుగలుగు, నీ
మత్తిమ్రపదువులు.” అచ్చ. య. కాం.

గాలిపెచ్చలి. దే. వి. అగ్ని, వాయుసముడు.

గాలిపంట. దే. వి. నిర్ణయములేనిపంట.

గాలిపలుము. ద్వ. వి. బాలక్రీడాసాధనవిశేషము.

గాలిపడగ. ద్వ. వి. గాలిపటము. “గీ. ఆలజాలంబు
నీరసాడుజాడ, గాలిపడగయొకసమునగ్రా
మిచ్చి, నిదురిలోపలగలదోమనీడబిడిపల,
గానెచ్చు నెయ్యపుడ గన్నెంకాక.” ఉ. హరి.

గ. ఆ.

గాలిపాట. దే. వి. లోకప్రవాదము, జనశ్రుతి.

గాలిమేతరి. దే. వి. సర్పము. (ఇట్లు గాలిమేతరి
మొ. మా. గాలిదిండి.)

గాలివాన. దే. వి. గాలితోడివాన, ఝంఝ.

గాలివేత. దే. వి. 1. గాలికొట్టుట; 2. జ్వరభేదము.

గావు. దే. వి. బలి. “గీ. గొప్పచింబోతుకడుపుల
గూర్చినకు, గావు వెట్టింతుఁజొమ్మియొగంగనమ్మ.”
నీలా. ౧. ఆ.

గావుకోడి. ద్వ. వి. మూలికావిశేషము.

గావుపట్టు. దే. స. క్రి. 1. చంపు; “నీ. కడుదురీ
గయ్యబోలెడిదోలికఱచి యొకమూరిదుప్పు
లగావుపట్టు.” సా. ౧. ఆ.—2. నాశముచేయు.
“ద్వి. పొదలెడుపురుషార్థములగావుపట్టి, మద
ముమాత్సర్యంబుమట్టిమల్లాడి.” విష్ణు. పూ. 3,
ఆ.—వి. గట్టిపట్టు.

గాసుబీసట. దే. వి. సలక్షణముగానిచదువు. “ఉ.
భాసురభారతార్థములభంసలనిక్క మెఱుంగనే
రిమిఁ, గాసుబీసటేచదివిగాధులత్రవుతెనుం
గువాకిఁ, న్యాసమునిప్రణీతపరమార్థముతెల్ల
గఁజేసినట్టియ, జ్ఞాననకల్పలందలఁతువాద్యులన
స్మయతిక్కనార్యులఁ.” లక్ష్మీ. ౧. ఆ.

గాసము. వై. వి. ఆహారము. “ఎ. ఏసరేగిబేసం
బులుగాసంబులుగొని.” భాగ. ౮, స్కం.

గాసి. దే. వి. శ్రమము. (నాకిప్పుడు మిగుల గాసిగా
మన్నది.)

గాసిబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గాసికా+పడు.) బాధప
డు. “క. స్త్రీసంతోషించుతెఱం, గాసపడనిమ

నముగలుగునట్టియధముడి, చోప్పసడిగనుజని
యచోప్ప, గాసింబడు జమునిభటులుగాఱియవె
ట్టక.” భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

గాసిబెట్టు. దే. స. క్రి. (గాసికా+పెట్టు.) బాధం
చు. “క. ఆసభసమైయినగు, శ్యాసనుండపాం
డుపుత్రసతిఁగ్రూరాత్తుం, డైశంకలేకపెద్దయన,
గాసింబెట్టంగనేటిగెకలగినమదితోక.” భార.
స్త్రీ. ౨, ఆ.

గాసిచేయు. ద్వ. స. క్రి. నాశముచేయు. “చ. అ
నవుడుసన్నుదంబుతోలకాడఁగనిక్కమునట్లకా
కయ, వ్విసనిధిదాటిలంకయునువానినంబును
గాసిచేసెనం, దనుఁదగఁజూచినచ్చినవిధిబదియ
ల్పలచేతఁదీరునే.” నిర్వి. 2, ఆ.

గాసియగు. దే. ఆ. క్రి. (గాసి+అగు.) నాశమగు.
“ఎ. గీ. భూపతిలేకున్న మండ్రజనము, లధపక్వ
షిసేయుటయనుభవహరమాడు, టయనుగోరత్తు
కావించుటయను మొదలు, గాఁగబ్రదికడితెరు
వులుగాసిగావె.” భార. శాం. ౨, ఆ.

గాసిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. బాధపడు; 2. శ్రమపడు;
3. కోపపడు. (మా. గాసిలు. బాధపడుటకు.—
“క. మునియిట్లు నెప్పిఁగాంచినఁ, గనియతఁడా
కొనుటఁజేసిగాసిలియచోప్ప, గనువాడనొతగు
భక్త్యం, బనుచుండఁగవచ్చితివిప్రియంబుగనను
డుక.” భార. అశ్వ. 3, ఆ.—కోపపడుటకు.—
“క. నానవుడునందగోవుడు, చేసినయపరాధ
మునకుఁజెల్లములోనక, గాసిలిమేఘగణంబుల,
లోసంవర్తాఖ్యజలదలోకముఁబెలుచక.” వి. పు.
2, ఆ.) (మొదటి రెండర్థములకును ప్రేరణమందు
రూపము గానించు.)

గాహనము. సం. వి. ఆ. న. స్నానము, మునక.

గాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనిగినది.

గాళకుడు. దే. విణ. 1. ధీరుడు; “ఉ. గాళకులా
పురీభటశఖామణులెక్కటియుక్తుత్సలా, భీల
తరాశనుల్ చిదిమిపెట్టినబంబులువైంకల్లదే, తా
ళుడుంచుచిడగ్గఱిన దబ్బణగా దొకదబ్బణియ
గా, జూలురురేమిచెప్పమఱిసాదనమేలున సా
హసంబునక.” విజ. ౧, ఆ.—2. ప్రాధుడు.
“గీ. అనుచునెల్ల వేల్పులనుగొల్పిమునుకబ్బ, ముల
మగన్న గాళకులనుదలచి.” నీలా. ౧, ఆ. “గీ.
గోలగానిమిగులగాళకురాలుగా దింతి” నీలా,
3, ఆ.

గి.

గి. దే. అప. నిందయందు ప్రస్తావించినట్లు ఆ ప్రేక్షిత శబ్దముయొక్క యాద్యక్షరమునకు వచ్చెడి యాదేశము. (చంద్రుడుగింద్రుడు. చిలుకగిలుక, వరులుగిరుములు. మొ.)

గింగురు. దే. వి. వింటివారినుండి బాణము వెడలుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము. “ద్య. తెగగింగురనఁ బాపిద్రుష్టిసంధించి, తెగ నేయుటయు.” హరిశ్చ. ౧, భా.

గింజే. దే. వి. 1. విత్తు. 2. బ. ధాన్యము.

గింజోకొను. దే. వి. విడ్డులు వెలికిలబండుకొని యేడ్చునప్పుడు కాళ్లు విదిలించు. “శ్రీరమ్యాంఘ్రియం గంబుగింజొనుమక.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

గింజెన. దే. వి. దింజెన.

గింజెము. దే. వి. జంటనేతనప్రము. “గీ. మడఁతపనిమిడిగింజెముల్ మంజిడిగి, దోమతెరమంచములు హసంతులుజనాది, యగలునిరులుచిన్నెలు గాగనతఁడుకడ పెఁ జలిసెలు.” కళా. 2, ఆ.

గిండి. దే. వి. సన్నపు మెడగలచెంబు, భృంగారము.

గిచ్చే. దే. స. క్రి. గీచుయొక్క రూపాంతరము.

గిజిగాఁడు. దే. వి. పచ్చపీట్ట.

గిజిగాఁడు. దే. వి. గిజిగాఁడుయొక్క రూపాంతరము.

గిజిగిజే. దే. వి. తన్నుకొనుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

గిజిగిజేగొను. దే. ఆ. క్రి. (గిజిగిజ+కొను.) తత్తలపడు. “క. తలచగుచుఁబింజపింజయఁ, గఱచుచుమిడుఁగులులు సెదరఁగడుమిడుతలచార, తెఱఁగున నడ పెడుచిలుకులు, గిజిగొనఁ బఱపుటయు వాడుగిజిగిజగొనుమక.” అచ్చ. యు. కాం.

గిజిగిజేలాడు. దే. ఆ. క్రి. (గిజిగిజలు + అను.)

—వై.—

గిజోరు. దే. వి. మామిడిపండులో నగు నానియందుండు చేసము.

గిటక. దే. విరా. పొట్టి. వామనుడు.

గిటగిట. దే. వి. పండ్లుకొలుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. “వ. జటిలుండుగిటగిటంబండ్లుకొటికి.” సా. ౫, ఆ.

గిటగిటన. దే. విరా. 1. అల్పము; “వ. హేమకూటంబు గిటగిటన.” కాశీ. ౧, ఆ. —2. కృశము; “వ. నానాటికనగుచున్న యట్లు గిటగిటనగుచున్నది.”

అము. ౫, ఆ. —3. మాత్సర్యము. “వ. అందులకు నా మగ్నిగిటగిటన.” అము. ౧, ఆ. (విశేషణమున) “గిటగిటనినడుము.” చూ. అలకన.)

గిటగిటమను. దే. ఆ. క్రి. (గిటగిట+అను.) వడఁకు. “క.... వేఁగునగిటగిట, మనునెన్నడుమేమి యగునో యనియెడుశంకక, గనక పుంజిడి నాడో, వనజాసనుడనఁగ వనితవధులింపెను గుక.” ప్రభా. ౨, ఆ.

గిట్ట. దే. వి. 1. పశువులకాలిగోరు, ఖురము; 2. బాణము. “పనను నేడుతూపుల వృషభునిచొప్పిగిట్టల.” అచ్చ. యు. కాం.

గిట్టించు. దే. ఆ. క్రి. గిట్టుబడియగు. ప్రే. చా. జేయు.

గిట్టింపు. దే. వి. 1. గిట్టుబడి; 2. చాపు. (చూ. ఆ రగింపు.)

గిట్టు. దే. ఆ. క్రి. 1. అనుకూలించు; 2. చచ్చు; 3. నశించు.

గిట్టుబడి. దే. వి. అమృతమునందలి లాభము.

గిడస. దే. విరా. పొట్టి, గిటక, వామనుము.

గిడిగిట్లు. దే. వి. బ. నమస్కారము. “రగడ. భక్తిపారమనద్రజలుజగత్పతి, కినిసంధించిన గిడిగిట్లొయని.” హంస. ౪, ఆ.

గిడియ. దే. వి. పటహవిశేషము. “ఎ. గీ. శుభును నంగనుదముకునాగిడియయనఁగ, నరగజంబుల దృఢనామములగు.” (ఇక్కడ తచ్చుబ్రహ్మను తప్పటమర్థము.) ఆం. భా. ప్ర. నా.

గిడుగు. దే. వి. కామలేనిగొడుగు.

గిడ్డ. దే. విరా. పొట్టి, వామనుడు.

గిడ్డంగి. అన్య. దే. వి. 1. సరకులించియమైడి యిల్ల; 2. చెఱసాల.

గిడ్డి. వై. వి. అవు, భేనువు*. “వేల్పులగిడ్డికానినాడే నునెమాత్రతర్లకము.” కాశీ. ౬, ఆ.

గిడ్డు. దే. వి. శ్వేతవిశేషము.

గిత్త. దే. వి. 1. ఎద్దుపట్టనికోడె; 2. వృషభము

గిద్ద. దే. వి. సోలయందు నాలపభాగము.

గిద్దు. దే. వి. గిడ్డుయొక్క రూపాంతరము.

గినియ. వై. వి. కటభి*.

గినుమాడు. దే. స. క్రి. (గినుము+అడు.) వంచించు “మ. తనునాపార్యయితుఁడేని రేవుగృహకృత్రింబుల్ పొనర్పందొడం, గినతల్లింగినుమాడి.” హరి పూ. ౫, ఆ.

గినుము. దే. వి. కంచన.

గిన్నియ. దే. వి. గిన్నె.

గిన్నె. దే. వి. త్రాగెడుగిన్నె, చపకము. (గిన్నియ యొక్కరూపాంతరము.)

గిబ్బ. దే. వి. 1. అచ్చుకెడ్డు; 2. పుష్పభము. “వ. ఆకొనినతెబ్బులికినగిబ్బలవిధంబునం బడిన బలుమానుసులును.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

గిబ్బరాతు. ద్వ. వి. శివుడు, వృషభవాహనుడు.

గి. సం. వి. ఆ. శ్రీ. వాక్కు.

గిరి. దే. వి. నూతిరాట్నము, ఘటయంత్రము.

గిరిగిరి. దే. వి. తిరుగుటయందగు ద్వ్యస్యనకరణము.

“చ. ప్రచండమండలా, గ్రముజలిపించుచుకొని రగిరిందిరుగకొనెగవైచిపట్టుచుకొనె.” కళా. ౬, ఆ.

గిరిము. సం. వి. అ. న. మ్రొంగుట.

గిరిదా. హిం. విరా. గుండ్రని, జాటును చుట్టియుండు వెండ్రుకలు.

గిరిపు. దే. వి. కుదున. “నీకనుదోయిమెఱుంగులుకం తుతూపులకడగిరిపుగాఁదెట్టితేహరిణయన.”

విక్ర. 2, ఆ.

గిరిస. దే. విరా. పండు, పాణుఁబోతు, పిటికి, సమర భీరువు.

గిరాకి. హిం. విరా. వెల యధికమైన, ప్రియమైన.

గిరాటువేయు. దే. స. క్రి. (కాయి) ఱువు.

గిరి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. మ్రొంగుట. పుం. 1. కొండ;

2. అచ్చనగాయలు; 3. నేత్రరోగవిశేషము. విరా. పూజ్యము.

గిరిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. చిట్టెలుక; 2. జేలగ;

3. వసురాజభార్య; 4. పార్వతి; 5. విధవ; 6. అడవిమల్లె. పుం. ము. బొంగరము.

గిరికర్ణ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దింటెన?

గిరిగిలు. దే. వి. బ. ఆడునప్పుడు వాయించెడు కంచుతాళము. “ద్వ. పసిడిపానంబు, గిరిగిలల్ గాఁబట్టికేలికల్ సేయు.” భట్టా. ౨, భా.

గిరిలు. దే. వి. బ. గిరిగిలుయొక్కరూపాంతరము. “ద్వ. గడగూడిపసిడిగిరిగిలలగేలికలు.”

భట్టా. ౨, భా.

గిరి. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. పార్వతి; 2. మాదిపలము. అ. న. ము. 1. అర్థకము; 2. లోహము;

3. సిలాశత్రు. విరా. కొండయందుఁబుట్టినది.

గిరిధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, గట్టుతాలుపు.

గిరిమల్లి. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కొండమల్లె.

గిరియకము. సం. వి. ఆ. పుం. అచ్చనగాయలు.

గిరికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, కొండయల్లుడు.

గిరిసెము. వై. వి. శిరిషము?

గిరిస్తని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. భూమి, నేల.

గిరికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు; 2. హిమవంతుడు; 3. బృహస్పతి.

గిరిక. దే. విరా. గిరిక, పొట్టి.

గిరికతాడు. ద్వ. వి. హింతాలము?

గిరి. దే. వి. వలయాకారపురేఖ. (వాడు గీచినగిరి దాటుడు.)

గిరికొను. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. “క. ఉఱకమదీయాంగంబులు, గిరికొనునట్లేయుటయును.” భార. ఉద్యో. ర, ఆ.

గిరిపిల్లాడి. దే. వి. శ్రీలు కాలధరించెడి మూడవ త్రేలి పిల్లాడి.

గిరికు. దే. స. క్రి. 1. అక్షరములు బలువుగానేర్పడవ్రాయక పంకరకొంకరగాగీను; 2. తప్పువ్రాతను తుడుచు. వి. తుడుపు.

గిరిక్కు. దే. వి. మరలంబయందగు ననుకరణము. “గిరిక్కునొమరలివేసెనుకండొకజాలెడగ.”

చంద్రా. ౨, ఆ.

గిరిపు. దే. స. క్రి. 1. (కన్ను) త్రిప్పు; “నీ. అనిపల్కిత్రప్పఱజనఁ జూచుచోదీపితేడు బోదులగిల్లిపియదల్పులయు.” అచ్చ. యు. కాం.—

2. కదిలించు. “ఇక్కడనక్కడనుడఱాచిమేగిఱువగ.” నిర్మ. 2, ఆ.

గిరి. దే. వి. తిరుగుటయందగు ననుకరణము. (గిరి నందిగ.) (ఇదిమఱిగొన్ని యర్థములందునువచ్చును. “ద్వ. దుడిదుడినచ్చిత్రోయంబుతోడికి, నడికిగిరినుచుదొండములువేవేగ, ముడిచిపాఠిడిని” రా. ఆర, కాం. ఆమ్రేడితమునందు గిరి

గిరి. “ద్వ. గిరిగిరినగులగిరిలనూఁగించు, నొట్టెయాయపులుబిట్టలయంచు విసర.” భాగ. ౧౦, స్కం.)

గిరిపురుగు. ద్వ. వి. చెట్లయందుండి యెల్లప్పుడు గిరిమని కూయునట్టి యొక పురుగు.

గిరిక. దే. వి. 1. గిరిగిలమ్రోగులాలక్రీడాపాదము;

2. గిరిగిలమనిమ్రోగడియనుపరిగిటిల్లి. “గిరికలున్న వెదురుగోలబట్టి.” పంచ. వా. ౨, ఆ.

గిరికచెట్టు. దే. వి. ఘంటారవి.

గిరికబండి. దే. వి. చిన్నచక్రములబండి.

గిలకరించే. దే. స. క్రి. 1. గిలకొట్టు; 2. చిలుకు; "నీ. దుగ్ధాగ్నిగిలకరింతురనిలింపులుతోల్లి యీ యాసముచవియెఱిగిరేని." రుక్మాం. 3, ఆ.— 3. మ్రోగు. "ఎ, గీ. మొలకనగవులు మొగమున గులకరింపఁ, దళుకుఁదేనియనుడువులదొలకరిం పఁ, గలికిచూపులుపీనులబలకరింప, సౌలపునడి పులనందియల్ గిలకరింప." చంద్రా. 3, ఆ.

గిలకొట్టు. దే. స. క్రి. 1. ప్రేక్షతోకలము; "నీ. కెరలింపియమృతంబు గిలకొట్టఁగా రాదెముద్దుఁ జూపెడి వీరిమోపులందు." పాండు. 9, ఆ.— 2. కుడిలింపు; "ఉ. పాలడలొనబోసిచనుచా లు సెయింగిలకొట్టి." పావ. 9, ఆ.— 3. ప్రేక్షతో పుణుకు. (చూ. కిలకొట్టు.)

గిలగిలచెట్టు. దే. వి. గిలకచెట్టు.

గిలాబ, హిం. వి. గచ్చుచేయుట.

గిలి. దే. వి. భయము. (పులిపోయిననుగిలిపోలేదు.)

గిలిగించే. దే. స. క్రి. గిలిగింతపెట్టు. "చ. వెలికిలి పెట్టమీదఁగడువిప్పుగుకన్నులచాయలొప్పఁజె, క్కిలిగిలిగించి ప్రేతలునగింపఁగ." హరి. పూ. ౮, ఆ.

గిలిగింత. దే. వి. చక్కలిగింత.

గిలిగింతచెట్టు. దే. వి. గిలకచెట్టు, గిలగిలచెట్టు.

గిలిగిచ్చే. దే. వి.—వై.—

గిలిగిలి. దే. వి. గిలిగింత. "చ. కళవులవారిచూపుగిలి గిట్టు మొఱంగఁగ వేళగోరుచుఁ." వై. ౩, ఆ.

గిలిగిలించే. దే. స. క్రి. (చూ.) గిలిగించు.

గిలిగిలింత. దే. వి. గిలిగింత. "నీ. లలింగపాలంబులుగిలి గిలింతలుపుచ్చినవ్వింపఁగలకలనవ్వివన్వి." హరి. పూ. ౫, ఆ.

గిలుకు. దే. వి. మెట్టెలులోనగువానియందగుద్రవస్య నుకరణము. "ఎ, గీ. గిలుకు మెట్టెలపవ్వట్లగుల కరింప." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

గిలుపు. దే. స. క్రి. (కన్ను) గిలుపు. "వ. అచ్చెలులువి భునకుంఁగన్ను గిలిపి." రామా. ౪, ఆ. (గిలుపు యొక్కరూపాంతరము.)

గిలుబాడు. దే. స. క్రి. (గిలుబు+అడు.) అపహరించు.

"గిలుబాడుదల్లిపైఁగలపనిండి." పాండు. 3, ఆ.

గిలుబు. దే. వి. అపహరణము.

గిలుబుకొను. దే. స. క్రి. గిలుబాడు. "రగడ. గురువిందన

దగిలుబుకొనియెబయ్యరదొంగ." పావ. 3, ఆ.

గిలుబునేయు. ద్రవ. స. క్రి. (గిలుబు+నేయు.) —వై.— "కృతపీర్వనర్థంబుగిలుబునేసిగా నిదాచియున్నవారని భాగ్యపులనెల్లబలికిన." భార. ఆది. 2, ఆ.

గిల్లకన్ను. దే. వి. మెల్లకన్ను. "నీ. వింతవానిగల్గు త్నీతుణంబునజూచుకిసలయొప్పవహించు గిల్ల కన్ను." సం. "కటాక్షయతివాన్యంవైకకరాక్ష తుసాభవేత్." కాశీ. ౨, ఆ.

గిల్లచూపు. దే. వి. మెల్లచూపు. "ద్రవ. పిల్లకన్నులు బల్లపెరిగినకడుపు, గిల్లచూపులుజాలగిల్లికొన్న బూచ్చు." నవ. 3, భా.

గిల్లు. దే. స. క్రి. 1. నఖత్తతముచేయు; 2. అకుల లోనగువానిలోయు. వి. నఖత్తతము.

గిల్లుడు. దే. వి. నఖత్తతము.

గివుణు. దే. స. క్రి. గిణుయొక్కరూపాంతరము "ఎ, గీ. వెడలుబీతుండనుశరద్రవ్యత్తునుడిగి వార్షికమెయొక్కిత్రోటినిర్వృంకపత్తి, తులనుగివు ణుచు వెట్టిచూపులనురంబు, కలకులుగనుంగొను చుఁగానఁగేకులుండె." అము. ౪, ఆ.

గిశనము. సం. వి. అ. న. తినుట.

గిలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) తినబడినది.

గీ.

గీ. దే. అప. నిందయందుద్దిష్టాదియైన ఆప్రేడితశ్చ ముయొక్కఅద్యత్తరమునకుపచ్చెడియాదేశము.

(దేవుఁడుగీవుఁడు, వాటిగీలి, సాత్యగీశీత్యక్తి. మే.)

గీక. వై. వి. ఏనుఁగుకూత, బృంహేతము.

గీడు. దే. స. క్రి. కత్తిలోనగువానితోగీచు.

గీటు. దే. స. క్రి. 1. (పండ్లు) కొలుకు; "మ. లగ్నమిం గోదావెమహోస్త్రిండురాజునయొనిన్ను నె

ఱుంగరాకదలుఁడంచుఁబండ్లుగీటుకొవెడ." పాంచా. ౪, ఆ.— 2. (కన్ను) గిలుపు; "క. ముత

దత్తుఁడభవుబలుకఁగఁ, గనుగీటిసభగునిఁట్టి

కన్నులుపెకలిం, చెనునందీశ్వరుడవృటి, జను

లహారపంబుసం దడిగొలువఁ." భాగ. ౪.

సృ.— 3. చిమ్ము. "క. తూలుచుడగ్గిటిగీటు.

గీలింపుచుఁగన్ను నీరుగీటియతనిపై, ధూరివెస

దుడిచినెమ్మెగ, మాలోకించుచునుబుభూడమ

జానికనియెఁ." వాసి. ౪, ఆ. (చూ. గీటు)

రెండవయర్థము నుదాహరణము.)

గీత. దే. వి. గీటు, రేఖ.

గీతకట్టియ. ద్వ. వి. పద్మవాడు గీతలుగీయుట కుపయోగించెడుపలక; (రూ. గీతకట్టె.)

గీమ. దే. స. క్రి. గీటుగీచు.

గీటడగు. దే. అ. క్రి. చచ్చు. “నీ. జననాథశల్యుఁడునుమనసాబలుఁడు గీటడఁగెనులూకుండుమడి నెనకల, సంశయకులుఁడచనిరి.” భార. శల్య.

౧. ఆ. (ప్రే. గీటడచు.)

గీటు. దే. వి. గీత, రేఖ.

గీటునలుచు. దే. స. క్రి. అనాదరించు. “క. విని విననివానిచందం, బునగీటునలుచుచ్చి.” జై. ౮. ఆ.

“న. వీఁడుసంయమివరుమాటగీటునలుచుచ్చితన వలసినట్లుచేయువాడయ్యె.” భార. సా. ౨, ఆ.

గీట్లుబద్ధ. ద్వ. వి. కాకితములులోనిగువానియందు గీటువేయుటకుపయోగించెడు కోల.

గీతము. సం. వి. ఆ. న. పాట. విడ. పలుకఁబడినది.

గీతి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. పద్యభేదము; 2. పాట.

గీపెట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గీతఁపెట్టు.) 1. ఏనుగుకూయు;

“నీ. కేలలమెకములగీపెట్టుటలునుమాపులసకిలిం

తలగలపుడేర్లలోదలుకాలరులయూర్పులవాయి దమ్ములమ్రాతలునొక్కటై.” అచ్చ. యు. కాం.—

2. మొఱపెట్టు; “నీ. అలమిగి పెట్టింతుమలుకఁగో అలునూటివైవచ్చుభూదారపతులనైన.” హన.

౨, ఆ.—3. శబ్దించు. “క. మదిరాక్షీజంఘలంగ

జ, గదలగునూహింపఁగావు కాపాగులవియే, నడుగునడకగీపెట్టక, పదనుదివిసిరాగిదేలిపలుకక

యున్నే.” పాండు. 3, ఆ. (గీఁపెట్టు ఇదియిట్లుండుట యుక్తము.)

గీము. వై. వి. ఇట్లు “నీ. సాకేతనిలయయున్నతూజునలుపనిజాముమృత్యువునిల్చగీముగాదె.” ఉ. రా. ౫, ఆ.

గీము. దే. స. క్రి. గీతగీయు.

గీరసంగింజేలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

(రూ. అచ్చనగండ్లు.) (రూ. గీరసంగింజేలు. “ఉ.

చారుచిరత్నరత్నముయసౌదములఁ బురవైశ్యకన్యకార్, గీరసంగింజూడుతల్లిం దననుజిందినదివ్య

రత్నముల్, పౌరులుతొమ్మిఁచుంజనఁగఁబాడు కొనఁగధరణీపురంద్రక్రిక, వారకరత్నగర్భయను

నామముపెట్టిరిసత్వవీశ్వరుల్.” శకాం. ౨, ఆ

గీర్ణ. సం. వి. ఇ. క్రి. మ్రొంగుట.

గీర్వాణము. సం. వి. ఆ. పుం. దేవభాష.

గీర్వాణుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవుఁడు, వేల్పు, బాసవాలు.

గీఱ. దే. వి. గీత, రేఖ.

గీఱు. దే. స. క్రి. 1. గోతు; 2. భేదించు. “క. గీఱు

నెసాత్మికలబుద్ధిఁగిల్పిషచయముల్.” అత్మీ. ౧, ఆ.

గీఱుగాజాలు. ద్వ. వి. బ. ఒకవిధమైన గాజాలు.

గీఱుడు. దే. వి. 1. గోతుడు; 2. భేదనము.

గీఱునామము. దే. వి. గీఱగలిగిననామము. “నీ. కిఱ్ఱుఁ

జెప్పలుగొప్పగీఱు నామంబులు మొలఁజెక్కుఁగ

త్తులునిలపునీగలు.” నీలా. 3, ఆ.

గీలు. దే. అ. క్రి. స్రవించు. “ఎ. గీ. ఘనరజోన్మస్తి

క్రమిఁదికన్న మొనుడఁ గటిదెసలనిక్కఁబరితో

లుగదలగీలు, మదముతిక్రతనదులకీదదనుకృద్వృ

షాఠితోఁదేంట్లుపఱవఁగోరా డెఁగరులు.” ఆము.

౪, ఆ.

గీవు. దే. వి. గిరవుయొక్కనూపాంతరము. (ఆప్ర.)

గీష్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. బృహస్పతి, (రూ. గీర్పతి.)

గు.

గుంజ. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. గురిజి; 2. అవ్యక్తమ

ధురధ్వని; 3. ఉప్పుళము; 4. తప్పెట.

గుంజాటన. గ్రా. వి. వ్యసనము.

గుంజలిపెట్టు. దే. స. క్రి. గోపనముచేయు. “నీచే

నయెఱింగికాదెమునచెప్పక గుంజలిపెట్టియు

న్ని.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

గుంజల్లు. దే. వి. బ. చేతులకట్టుకొని రెండుకాళ్లు

చేర్చిపెట్టి కూర్చుండిరేచుట.

గుంజే. వై. వి. స్తంభము*.

గుంజెనునుగు. దే. స. క్రి. పరిహాసముచేయు. వి.

ఎలుగుగొడ్డాట.

గుంజో. దే. స. క్రి. 1. ఈడ్పు; “నీ. కరముప్పిందడ

మొక్కఁడుతనీపోవైచెనంజకొక్కఁడుశిఖగుంజ

యడిచె.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. (“నీ. ఆనిచిన్నికూఁగ

టిఁదెనఁచినజడఁబట్టిగుంజ యాడిచిచెంపఁగొట్టి

తట్టి.” హరిశ్చ. ౫, ఆ. ఇత్యాదిస్థలములయందు

ఈడిచిగొట్టియనఁగాచేయచక్కఁగాజూచి కొ

ట్టియనియర్థము.)—2. ఈడుకు. “నీ. పాదంబు

లిరుచేతఁబట్టిగుంజాండు జర్జరింబుగావీనిజట్టు

జాత.” కాశీ. 3, ఆ.—వి. 1. తాడు ఈడులో

నగువానిమోపుమొదలు; “గీ. ఈతగుంజామొ

దలుగదినదొరకొనియెఱవను.” కాశీ. 3, ఆ.—

2. తాటిలేగ మొనయందు బుట్టిలోనుండెడు గిజురు. (కొన్ని చోట్ల పుట్టిలోని మెదటికిని అర్థమగుచున్నది.)

గుంజోలాడు. దే. స. క్రి. (గుంజలు+అడు.) లాగులాడు.

గుంట. వై. వి. 1. కొలను; 2. పల్లము; 3. భూపరిమణవిశేషము; 4. చెఱుపు; "గీ. దేశవైకాల్యమర్థసిద్ధికినిమూలమిలయొకింతైనగుంటకాల్యలరచించి, నయముచేదమనరిగోరుననుకొనంగి.

ప్రబలజేసిననర్థధర్మములపెరుగు." అను. ర. ఆ. గుంటక. దే. వి. దున్ని విత్తులుచల్లిన వెనుక నేల సవరచేయుపాధనము.

గుంటకొన. ద్వ. వి. ఒకదినును పిరంగి.

గుంటగలగర. ద్వ. వి. భృంగరాజము.

గుంటగలిజేరు. ద్వ. వి. — పై. —

గుంటచోళ్లు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము (మా. ఆలంకులు.)

గుంటదూలము. వై. వి. గృహవిశేషములయందు కడయొత్తులమీదనుండి గుజ్జలనడిమికిఁ జొప్పించెడి చిన్నదూలము.

గుంటనక్క. వై. వి. చిన్నజాతినక్క. కిభి.

గుంటప్రాయ్య. ద్వ. వి. గుంటత్రవి యేర్పఱచినప్రాయ్య. (మా. ప్రాయ్య.)

గుంటి. దే. వి. 1. చేనిభాగము; 2. దున్నుట మొదలగువాని కేర్పఱచుకొన్న భాగము.

గుంతిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ధూళి మొదలగువానిచే) కప్పబడినది.

గుండ. యు. దే. వి. గుడ్డయొక్కరూపాంతరము. "గీ. ఎండగట్టినకావిగుండలకంజాయచిగురుజొంపంబులచెన్నుచెంప." య. అ. ఆ. — వై. పొడి.

గుండగి. దే. వి. నీరుకొడి.

గుండెడు. దే. వి. నాకుడు. "గుండెనికింబసిండిపనిగోర." హంస. ౫. ఆ.

గుండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుమ్ము; 2. నూనెపాత్రము; 3. అన్యక్రమధురధ్వని.

గుండగొయ్య. ద్వ. విణ. (గుండ+కొయ్య.) దుష్టుడు. గుండము. వై. వి. నిప్పుగుంట. "ద్వి. ఈగుండములుసాచ్చియెలమిజాట్టియను, జాగిలిపడియుండుసర్పములొక్క." రా. యు. కాం.

గుండా. దే. విణ. ధీరుడు.

గుండిగ. వై. వి. పెడలపై నూరుగల లోహపాత్రము.

గుండియ. దే. వి. హృదయము. "గీ. పాంచజన్యస్సనిపత్నినగుండియలవసిచెట్టింపలేకలనీయలసి." హరి. ఉ. 2. ఆ.

గుండిలము. సం. వి. అ. పుం. మద్దలమ్రాత.

గుండి. వై. వి. బరణి, బొత్తాను.

గుండు. వై. వి. 1. గుండ్రపుటాయ; 2. తూనిక

గుండు; 3. పిరంగిగుండు; "చ. వేలుపుండెపు

గొప్పపిరంగినిజాయముందుతోఁ, గొఱలెడువిన్న

మానికపుగుండుపుటించీయగాదుచేసిన." గీ.

ర. ఆ. — 4. కపిలెగుండు; 5. పెద్దటాయ; "గీ.

ఎదురఘనమైనయొకశిలగఁదియబోయి, బరిల

కందూతివాయబిట్టారసికొనఁగ, ఎంటుకొనె

ధ్వరాశ్వమగ్గుంటితోడ, జిగురుగడతాడిపహుం

బుతిగిలినట్లు." జై. ర. ఆ. — 6. కొండ. "గీ. నిడు

దవెన్నె గయాలొడవుల దొరయుండుగుండు

గండెనఁగఁగైచెండుచేసి." అచ్చ. గుం. కాం.

గుండుకొను. ద్వ. స. క్రి. చుట్టుకొను. "క. గుం

డుకొనియాయమానిసి, తండముఁదొలఁగఁగఁ

చిత్రక్రీరవెననా, చందాలుదెచ్చిభూజన, మండ

లికభిషిక్తుజేసెమంత్రులుమాడ." వాసి. ర. ఆ.

గుండుగిలు. వై. అ. క్రి. చుట్టువడు. "చ. జము

నబొంగి పెల్లగనికాచరవల్లభుండారసేన." బ్ర

యమున మెక్క పెట్టనలిలేగిరవెంబు చెలఁగ

నార్చిన." భయమునదండుగుండుగిలుతొలుప

నాసమవ్వియెంతయున్, రయమునదద్దటారు

తుంగంసమూహరథాధిరూఢుడై." నిర్వి. ౫. ఆ.

గుండుగుత్త. వై. వి. సమస్తస్వాతంత్ర్యమతోడ

నిచ్చెడుగుత్త.

గుండుజిల్ల. ద్వ. వి. పెద్దగంప.

గుండుపులుగు. ద్వ. వి. చక్రవాకము.

గుండుములుపుగాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

గుండె. దే. వి. 1. హృదయము; 2. మనసు. "గీ. తల్ల

చనుబాలుగుక్కెడుతక్కినయవి, పుట్టెడుహ

మెకరూపనుభూమిబరగు, నుడుపుబొంకయ్యె

జన్నిత్తుబొడలమీద, గుండెపట్టియంచుకరి

పుండవన్న." హరి. పూ. ౫. ఆ. (గుండియయొ

క్కరూపాంతరము.)

గుండెకాయ. దే. వి. హృదయము. "గీ. కపటధ్వ

కంమకంబునవెలసిరి, గానిసత్యపురుషకారప

లు, కారుపాండుగుతులువారలనన్ముంగ. గారు

చేరిగుండెకాయయిడిన." భార. శబ్ద. ౨. ఆ.

గుండ్ర. వై. విణ. వృత్తియందు గుండ్రమునకు మీడి
నల్లము లోపింపగా మిగిలిన రూపము. (ఉదా.
గుండ్రకంబము, గుండ్రకడుపు. మొ.)

గుండ్రతుంగ. ద్వ. వి. (గుండ్రము+తుంగ.) ఒక
దనుసు ముస్తా.

గుండ్రన. వై. వి. వర్తలత*.

గుండ్రము. వై. విణ. వర్తలము*. (కొన్నియెడల వృ
త్తియందు అంత్యవర్గలోపము. చూ. గుండ్ర.)

గుండ్రలు. దే. వి. బ. 1. పిండికొట్టిచెరుగగా వెనుక
నిలిచిన ఉండలు; 2. చెఱకురాట్టు పుకంబములు.
“చు. ఇలకుక్ వేగగఁబండుతీరవనపుండ్రేక్షు
చ్చుటలేతీపుల, గ్గలమైవ్రాల నురుస్సనంబులెసఁ
గిగాఁదిప్పరాట్టుంపునం, ద్రలునాఁడేనెకొ
లంకులంబొరలిపారక విచ్చుపంకేరుహం, బుల
నాడెందొలుసంజఁడేఁటివలయంబుల్ తారయుం
కారముల్.” ఆము. ౪, ఆ.

గుండ్రలుకొలుపు. దే. ఆ. క్రి. గుడ్డగూబకూయు.
“క. కాకంబులునాపోయెడి, ఘూకంబులుసగరఁ
బగలుగుండ్రలుకొలిపెకె.” భాగ. ౧, స్కం.

గుండ్రాయి. ద్వ. వి. (గుండు+తాయి.) పొత్తరము.

గుండ్రంఁ. దే. ఆ. క్రి. కడుపు త్రిప్ప.

గుండ్రంపు. దే. వి. గుండ్రించుట. (చూ. ఆరగింపు.)

గుంత. వై. వి. 1. పల్లము; (చూ. కొలి.) 2. పిఱిది
మీడిగుంట* (గుంటయొక్కరూపాంతరము.)

గుండ్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాగముస్తా; 2. ప్రేం
కణము; 3. పుం. ము. కాకిచెఱకు.

గుండ్రిము. సం. వి. ఆ. పుం. గుంజే.

గుంపిం. దే. స. క్రి. 1. కుప్ప వేయు; “క. ఘూ
కంబులున్న సహకును, వాకిటఁగాఢములుదృఢ
ముపడిగుంపింపక, వేకదినిచిరంజీవియు, దాకొ
నితనముక్కుకొఱువిడిగిలించెపడికె.” పంచ. నా.
3, ఆ.—2. అతిక్రమించు. “క. చంపినఁజచ్చెదన
నుయను, గంపింపకయొరిపడుచకతిసోక్తులనక,
గుంపించెరుచావునకుం, చెంపరియెవదరువానితె
ఱుగునఁగుమతీ.” భాగ. 2, స్కం.

గుంపు. దే. వి. ప్రాచీనమునామము.

గుంపెన. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు; “ఎ, గీ. పూగ
ములనవ్యకునుమపూగ మెసఁగె, నిచ్చలందును
లేతపూరెచ్చలమర, ననలఁదెనఁగొనెఁజిన్నిఁగం
పెనలగుంపు, లభినంబగునావసంతాగమునన.”

కవి. 1, ఆ.—2. విభింభణము.

గుంఫనము. సం. వి. ఆ. న. మాటలులోనగునానికూ
ర్పుట.

గుంఫము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మాటలులోనగునాని
కూర్పు; 2. బాహుభూషణము.

గుంఫించే. సం. ఆ. క్రి. గుంఫితము. “మ. అను
రాధీశసమర్థింబులగు లీలారామ కల్పద్రుమ,
ప్రసవంబుల్ కనుగందవయ్యె విలసత్పాతీరగో
రోచనా, ఘుస్సుకారేపనపంకితాకలనమైగుం
ఫించె.” భీ. ౪, ఆ.

గుంఫితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కూర్పఁబడినది.

గుంబము. దే. వి. గుమ్మముయొక్కరూపాంతరము.

గుగ్గిలపుఁజెట్టు. ద్వ. వి. గుగ్గలువృక్షము.

గుగ్గిలము. వై. వి. గుగ్గలువృక్షపుబంక*.

గుగ్గిళ్లు. దే. వి. బ. ఉడుక వేసిన సెనగలులోనగునవి,
అభూషణము.

గుగ్గలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

గుచ్చకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పూగుత్తి; 2. నెమలి
పురి; 3. పొద; 4. ముప్పదిరెండు మణులుగు
చ్చినహారము.

గుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. —వై. —

గుజరీ, గుజరీ. గ్రా. వి. సంతవోటు.

గుజస్తా. హిం. విణ. గడవిపోయిన.

గుజారతు. హిం. వి. వశము.

గుజేగుజే. దే. విణ. పీడితము. “క. గజముమదముడి
గితిరుగుచు, గుజగుజయ్యెగికి చెట్టఁగులితము విడి
చెకె, భజబలముచెడఁగనిండ్రుఁడుగ జలిజితోఁ
బొగఁదెనసురకడిమిజగంబుల్.” భాగ. ౬, స్కం.
గుజేగుజేతీతులు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేష
ము. “గుజగుజతీతులుగొట్టిల్లు.” హంస. ౫, ఆ.
గుజేగుజేలాడు. దే. ఆ. క్రి. (గుజగుజలు+అడు.)
త్రొక్కటవడు. “ద్వి. ఈవిధిసత్తరంబీకయొం
డోరులు, నీవునీవనిమాపినిభిలసన్తునులు, గుజగు
జలాడఁగన్గొని.” హరిశ్చ. ౧, ఆ.

గుజేగుజేవోపు. దే. ఆ. క్రి. (గుజగుజ+వోపు.) త్రొ
క్కటవడు. “క. కాచినకావలివారలు, చూచి
భయాకులతనొందిన్తుక్కుమఁదమలో, నోచె
ల్లయిట్లుదానవ, రాచూలికీజూలునిలిచెరాయె
బ్బంగిక. క. అనిగుజగుజవోపు.” భాగ. ౧౦,
స్కం. ఉ. (రూ. గుజేగుజేవోపు. “క. గుజ
గుజలువోపువారును, గజలిజయగువారు.” భాగ.
౮, స్కం.)

గుడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుళిగ; 2. తెముడు; 3. రాక్ష. ఆ. పుం. ము. 1. బెల్లము; 2. గోలి; 3. ఏనుగుకపవము.

గుడక. వై. వి. 1. బెంకాయబుట్టలోనగునది*; 2. పాలడ*. “క. చాలగనిచ్చలు వెన్నయు, బాలుగుడకగొనితల్లిపట్టికిపెలవికా, వ్రేలిడియింతిం తిముకా, గ్రోలించును వెరవుతోడరుచిగొలుపు క్రియకా,” హరి. పూ. ౫, ఆ.

గుడత్తిక్క. సం. వి. చీ. ని. లవంగపుబట్ట.

గుడత్తివము. సం. వి. అ. న. —వై. —

గుడపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇష్ప. 1.

గుడఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. గొనుగు. 1.

గుడాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిర్ద.

గుడాకు. మి. వి. గ్రా. (గుడము+అకు.) బెల్లము తోడేర్చి మర్చించిన పాగాకు.

గుడాకేళుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అర్జునుడు; 2. కివుడు.

గుడారము. వై. వి. పుష్పముచేత నేర్పబడిన యిల్లు, చూపుము.

గుడారు. వై. వి. గుడారము. “క్రిందకుకుజుండు రు కావిగుడారులో,” భాను. ౨, ఆ.

గుడి. యు. దే. వి. 1. ఇకారరూపాంతరనామము; 2. పరివేషము; “నీ. పరివేషనామంబుభాసిల్లు

చుండుగుడియనబరిది నాగుడునునాగ,” ఆం. భా. ప్ర. ది.—౩. వలయాకారపురేఖ. “గీ. పరిఖ గుడిపోలెదనచుట్టుదిరిగియుండ,” వై. ౨, ఆ.

—వై. దేవాలయము*.

గుడిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుళిగ.

గుడికట్టు. దే. వి. గ్రామము నాలుగుదిక్కుల యెల్లల యేర్పాటు.

గుడికొను. దే. ఆ. క్రి. క్రస్తు. “క. పడముడికల్వ నిఁ దొడిబెడ, బుడిసిటిపట్టుగను బట్టి పుడ మివడంకకా, బడవైచినయెడకొడలకా, గుడికొ

నురువుతెడుతుడిచికొనుచుంజనియెకా,” పాం. చా. ౨, ఆ. “క. అడలుచు బెడవులతెడుపురు, గుడికొనుకన్నీరు గ్రుక్కికొనుచుకామదిలో, ను

దుగని నెంతలి నేమియు. నుడువనియత్తనధనుఁ గనుగొనివేగకా,” స్వా. 3, ఆ.

గుడిగి. దే. వి. మోకాలిపలకుఁదొడిగి కొను వస్త్రక పచము.

గుడిగుడి. దే. విణ. అల్పము. “ద్వి. గుడిగుడికన్నీ రుగ్రుక్కును,” హరిశ్చ. ౨, భా.

గుడిమట్టు. దే. వి. చంద్రసూర్యులకుఁ జాట్టు నేర్చుడు మండలాకారము, పరివేషము.

గుడిబెల్ల. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

గుడిదిరుగు. దే. ఆ. క్రి. (గుడి + తిరుగు.) గుండ్ర ముగాతిరుగు. “క. కుమ్మరిసాచగుడిదిరుగుకొనె డువిధమునకా,” వై. ౫, ఆ.

గుడిసె. యు. దే. వి. ఒకవిత్తు చింతపండు. వై. స్తం భములగోడలునుంచక మెల్లెలునాటితిత్తిడాదుల తో నేర్పబడిన చిన్నయిల్లు.

గుడుక్కు. దే. వి. గుటుక్కుయొక్కరూపాంతరము. (అమ్రేడితమునందు గుడుగుడుక్కు. “ద్వి. ఉడు గక వెడలు నిట్టార్పులతోడ, గుడుగుడుక్కున మ్రింగుగ్రుక్కిశ్చతోడ,” నల్. ౫, భా.)

గుడుగుడు. గ్రా. వి. 1. చిన్నపాకా; దే. వి. 2. పరుగెత్తుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (గుడు గుడుమని పరుగెత్తిపెచ్చెను.)

గుడుగుడుగుంచేములు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశే షము. (చూ. కుందెనగుడి.)

గుడుగురావిలము. దే. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. కా త్కొడిగములక్రిక్కారంపు సందడిగుడుగురా విలములబెడగుసారము,” చంద్రా. ౨, ఆ.

గుడుసరి. దే. విణ. (గుడును+అరి.) కపటముగల వాడు.

గుడును. దే. వి. పరివేషము. (చూ. గుడి)—విణ. గుండ్రము. “నీ. గుడునైనపూవింటగూడికప్పు నితూపుకటకాముఖపుఁగేలగఁగముమెలయ,”

వై. 2, ఆ.

గుడుసుకయిదుపు. దే. వి. విష్ణుచక్రము. (ఇట్లు గు డునువారు. మొ.)

గుడుసువెడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గుడును+పడు.) గుం డ్రమగు. “క. మార్వీటంకృతిదిక్కులఁ, బర్వగ కాళ్లంబుగుడునుపడఁదిరుచును,” హరి. ఉ. ౩, ఆ.

గుడూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతెగ.

గుడ్డ. దే. వి. పుష్పము.

గుడ్డము. దే. వి. చేను. “క. ఎడ్డతనపుఁగైసేతల, ర డ్దులునడచిరిపురస్పరదృగ్యముగా, గుడ్డంబుచ క్కిగట్టం, బడ్డమహాశక్తిదివ్యభవనంబునకుకా,” పాండు. 3, ఆ.

గుడ్డము. దే. వి. గుడ్డముయొక్క రూపాంతరము.
గుడ్డి. దే. వి. అట్టచెప్ప అటలో వెలికిలబడ్డ ఒంటి
కాయ.

గుణకము. సం. వి. ఆ. పుం. పెంచెడులెక్క.
గుణపడు. మి. అ. క్రి. (గుణము + పడు.) చక్కబడు.
గుణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విశ్వరూది; (విశ్వ
ర్యము, వీర్యము, యశము, శ్రీ, జ్ఞానము, వైరా
గ్యము, ఇవి భగవంతుని పద్మగుణములు.) 2. త్యాగ
శౌర్యుది; 3. త్రాడు; 4. వడము; 5. అల్లెత్రా
డు; 6. మడుగు; (ఇనుమడుగు, ముప్పుడుగు.
మొ.) 7. శబ్దాది; (శబ్దము, స్పర్శము, రూపము,
రసము, గంధము. ఇవి యైదు భూతగుణములు.)
8. కుట్టాది; 9. సంధ్యాది; (ఇవి యాఱు—సంధి,
విగ్రహము, యానము, ఆసనము, ద్వైధము, ఆ
శ్రయము.) 10. సత్త్వాది; (ఇవి మూడు—సత్త్వ
ము, రజస్సు, తమస్సు. వీనికి శక్తులనియు నామాం
తరము కలదు.) 11. ఇంద్రియము; 12. అప్రధా
నము; 13. అలవాటు. (కావ్యగుణములు—శ్లేష
ము, ప్రసాదము, మాధుర్యము, సౌకుమార్యము,
సమత, అర్థదీపనము, ఔచిత్యము, కాంతి, ఓజ
స్సు, సమాధి, అని పది.)

గుణపుత్రకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడకంబము.
గుణాలయము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడారము.
గుణి. సం. వి. న్. పుం. విల్లు, విణ, గుణముగలవాడు.
గుణించే. సం. స. క్రి. గుణకముచేయు.
గుణితము. సం. వి. అ. న. హల్లులతో అచ్చులను హ
ల్లులను తీర్చి చెప్పుట. విణ. గుణించబడినది.
గుణుడు. సం. వి. అ. పుం. భీముడు. విణ. వంటవాడు.
గుణ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గుణించదగినది.
గుత్త. వై. వి. ఫలప్రదమైన యొక సాత్తును ఆ సాత్తుగ
లవానికి తత్పూర్ణము తగిన ధనమిచ్చి తన యను
భవమున నుంచుకొనుట.

గుత్తకాడు. ద్వ. విణ. గుత్తయ్యెత్తినవాడు.
గుత్తగొను. ద్వ. స. క్రి. (గుత్త + కొను.) గుత్తయ్యెత్తు.
“క. ఇక్కలికిగుత్తగొనుటో, తక్కకదివినిమిషము
న్న దైవతవిటుల.” కళా. 3, ఆ.
గుత్తము. వై. వి. 1. కచ్చితము*; (గుత్తపుకంచెల.)
2. విగుప్త*. కా. 3, ఆ.
గుత్తి. వై. వి. 1. పూవులోనగునానిగుచ్చము; 2. చీల
మండ. “నీ గుత్తులకొలదికి గుత్తులై పడియు
న్న పాదంబులొక్కొక్కచోట.” నిర్వ. ౪, ఆ.

గుత్తికగుచ్చ. ద్వ. వి. గుచ్చగుత్తిక.
గుత్తికవ్యము. ద్వ. వి. వెనుగుకొయ్యి చివరనున్న పా
రముతో గట్టి యేర్పరిచిన కవ్యము.
గుత్తిపండ్లు. ద్వ. వి. బ. గుత్తులుగుత్తులుగా పండి
ఒక విధమైన పండ్లు.
గుత్తిమల్లెలు. వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. “గీ. పచ్చ
గన్నెరుక మ్మరపట్టియలును, గుత్తిమల్లెలు (త్రా
గాగూర్చిమటియు, సకలజాతులబోషింపజే
గలిగి, హరిపులచైత్రుడెగడుదురవ్వరమున.”
భాను. ౧, ఆ.
గుత్తిపడు. వై. అ. క్రి. (గుత్తి + పడు.) మడుగు. “వి
గీ. కొన్ని దేశంబులవముచేగుత్తిపడియె.” కా.
౧, ఆ.

గుత్తికము. సం. వి. అ. పుం. పూగుత్తి, గుచ్చకము.
గుత్తిము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిలోనగునానిగంట;
2. పూగుత్తి; 3. ముప్పది రెండు మణులు గ్రుచ్చి
హారము; 4. గండివనము*.

గుదగుదలాడు. దే. అ. క్రి. (గుదగుదలు + అడు.)
డగ్గుత్తికతోనేడ్చు.
గుదము. సం. వి. అ. న. పాయువు, మూడి.

గుది. దే. వి. 1. ఆకులులోనగునాని గ్రుచ్చిన సరము;
“క. అనియొక గుదిమీలనడుము, నెనయంగాదూ
టికటియిరుదొడలెడ్రా, దొనరంగబట్టికొ
గ్రుచ్చినచందము దోచ మూర్ఖుడెదిన భ
గిణ్.” భార. కాం. 3, ఆ.—2. గుత్తి. “క. పడె
టిగిచికిలిచేసిన, మదనునినునుదూపుడెగలు
ధుడెగురులమేల్, పాదులని దెసనగ మొగ్గల. గు
దులుతలిరుగొమ్మలందుగుదిగొని పొడలెల్.” ఉ.
రా. ౬, ఆ.

గుదికాలు. దే. వి. చీలమండకుదిగువనుండు పాదము
వెనుకటిభాగము, పార్శ్వ.

గుదికూర్పు. దే. వి. (చూ.) గుంఫనము.
గుదికజ్జ. దే. వి. (గుది + కజ్జ.) దుప్తముగోవుము
లుగాగలవానికి మెడనుగట్టెడు కొయ్య.
గుదిగుంజెలు. ద్వ. వి. బ. పసులొడ్డిలోనగునాని
ద్వారమందు నిలుపుగా బాటిన కంబములు.
గుదిగొను. దే. అ. క్రి. (గుది + కొను.) 1. అతిశయి
చు; “ద్వి. మదివికారముగాంచె నైచెప్పరించె, గు
దిగొనెవలపుతోర్పులందడిచె.” విష్ణు. పూ. 3.
ఆ.—2. దట్టముగు; “క. మొగ్గల, గుదులుతలిరు

గొప్పలందు గుదిగొని పొడలెడ.” ఉ, రా. ౬, ఆ. 3. మాటకట్టుగాఁ గూలబడు. “మ. మది రాపానవి కారచేష్టలగఁడు మత్తిల్లిరక్తాతుండై. యెదురుదన్ను నెఱుంగలేక మిగులఁజూపాయంబునాటిల్లఁగాఁ, బదముల తొట్టుపడంగఁజూపుచుమతిభ్రాంతిఁబడఁబాటుచుఁ, గుదిగొంచుఁ వెడపాటలబాడుచు దురుప్తుల ప్రేలుచుఁ సోలుచుఁ.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

గుదిత్రాడు. దే. వి. దూడకాలిగేగట్టుత్రాడు.

గుదిత్రోయు. దే. స. క్రి. కాళ్లకట్టిత్రోయు. “క. ఇదెయిచ్చెదనదెయిచ్చెదఁ, బదపదఁడని యాసఁజూపిపలు దెఱుగులనా, మృదయుమునొప్పించి తివిక, గుదిత్రో నెదనెడునిన్నఁగొంకకయిచటఁ.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. “ద్వి. ఆటఁజనుచుండమిథ్యాపరిత్రాంతి, నటియించినోలుచునత్తుత్రకుండు. గుదిత్రోసినట్లుమగురునాథయుచుఁ, జదికిలబడిపారిశ్చంద్రత్రోసనియె.” హరిశ్చ. ౨, భా.

గుదియ. వై. వి. 1. నాలుగుమూరలనిడివిగలదండము;

“క. ఇదెప్రేమయడవిప్రమథులు, మదమునశతకోటిసంఖ్యముసరికొనిపీయం, బుదలిర్పదీనఁగోలలు, గుదియలఁగైకొండ్రుతమకుఁగోరిధరింపఁ.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. - 2. గుదిగట్టు.

గుదియకట్టలు. ద్వ. వి. బ. గుదిగుంజలకడ్డమగాఁజొప్పించెడు కట్టలు.

గుదియతాలుపు. ద్వ. వి. యముఁడు, దండధరుఁడు.

“క. కొండలుపిండియొనర్చునొ, గండసఁగఁగనలపగుడ్లుగాలింతునొవే, చెందుదునొగుదియతాలుపు. కండలుగుండియలువేల్పుగమిసొంపుదునొ.” ఆచ్చ. సుం, కాం.

గుదిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గుది+పడు.) కట్టుపడు. “నిశ్చేష్టం బదద్యంద్వయోగుదిపడ్డఁలగఁడొందియుఁ.” భార. విరా. 3, ఆ.

గుది. వై. వి. గుదియయొక్కరూపాంతరము.

గుద్దలి. వై. వి. వేళ్లు మొదలగునవి చెల్లగించెడు సాధనము, కుద్దాలము.

గుద్దలింఁజే. వై. స. క్రి. 1. గుద్దలితోఁ దెల్లగించు; 2. వెదకు. “నీ. దండపాత్యాసవభాండేశ్వరంబు

లఁగుక్కుటస్థానంబుగుద్దలించి.” కాశీ. ౨, ఆ.

గునగున. దే. వి. వేగముగానడచుటయందగుననుకరణము.

గునవనోడి. ద్వ. వి. వనకుక్కుటము.

గునపము. దే. వి. గడ్డపాట, ఖనిత్రము. “ఎ. గి. బలితంపుటినువకట్టుమరనొప్ప, వెండిగునపంబులోకాక వెండికట్టు, యినుపగునపంబులో యనఁడనరికురిసె, నెంతయును శీత్రజల్లుగ నేగుముండ్లు.” కళా. ౬, ఆ.

గునామొలనూలు. దే. వి. బిడ్డలకట్టుకొనెడు కటి నూత్రవిశేషము. “ఉ. కెంపులరావిలేకజామి కీలేపులిగోరును జందమామ సా, న్నంపుసరాలుగాజులు గునామొలనూలేరవగట్టె లందియల్.” భానుమద్విజయము. ౧, ఆ.

గునియు. దే. ఆ. క్రి. 1. నర్తించు; “వ. కావళ్లుమాచికొని యొండొరులతోడం బంతంబులాడుచు గునిసిగునిసినడుచువారును.” (ఇక్కడగునిసీయనఁగా ఇలునటుప్రక్కకు మేనువాల్చియునుట.) వి, పు. 2, ఆ. - 2. కులకు. “నీ. నేలజీరాడక కేలఁగుచ్చెలుపూను కొనియూడిగవుఁజేలల్ గునిసినడవ.” శుక. ౧, ఆ.

గునిసాడు. దే. ఆ. క్రి. (గునిసి+ఆడు.) 1. నర్తించు; “ఉ. కొన్నెలపంటి నెన్నుదుటఁగుంతలమల్ గునిసాడుచున్నయా, చిన్నికుమారుఁగాంచి.” బ్ర. ౫, ఆ. - 2. కులకు. (చూ. గునియు.) (దీని మొదటిరూపముగునిసియాడు. “ద్వి. కొండలుతలనెత్తి గునిసియాడుచును.” రా. యు, కాం.) (చూ. ఊఁగాడు.)

గునుకు. దే. ఆ. క్రి. కొద్దిపరువుగా పరువెత్తు. వి. తృణవిశేషము. బ. తృణధాన్యవిశేషము.

గునుపు. దే. వి. విలాసవిశేషము.

గున్న. వై. వి. పిల్ల. (ఏనుగుగున్న, పందిగున్న, మామిడిగున్న. మొ.)

గున్నంగి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

గుప్తకేలి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. బాలక్రీడావిశేషము, దాఁచిలిమూఁతలు.

గుప్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. కాచబడినది; 2. దాచబడినది.

గుప్తరాగము. సం. వి. అ. పుం. కేతకి, మొగలి?

గుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాపాడుట; 2. దాచుట; 3. చెఱువ; 4. పాఠశాల.

గుప్తులింఁజే. దే. స. క్రి. 1. వ్రస్తము మొదలగునాని ఉనుము; 2. పుక్కిలించు; “నీ. ననసిటగుప్తులించెనగకొవతియొర్తజగిమోవిబీటికలగయకుండ.” భాను. ౨, ఆ. - 3. ఉంచు. “గీ. ఆవ్య

దోష్యులకుప్పకమప్పవిభుల, దప్పకందఱు
భులందర్పనిభుల. గొప్పకన్నులతెప్పలువిప్ప
కనుచు, నిప్పపూదండగొనినడల్ గుప్పలించె.”
పాంచా. ౨, ఆ.

గుప్తించే. దే. స. క్రి. 1. (బాణాదులను) ప్రయోగించు; “మ. కల్పాంతభై, రవభీమాకృతిసేచిభీష్మ
డుశరవ్రాతంబుగుప్తించినా.” భార. భీష్మ. 3.
ఆ.—2. కురియు. “క. గప్తించియధికసంభ్రమ.
ముప్పొంగగనందగోపుడున్న నిజముపై, దెప్ప
రపుటాలనద్దము, గుప్తించుడు గోగణములు గో
పులు మడియి.” వి. పు. 2, ఆ.

గుప్తిలి. దే. వి. పిడికిలి. “వ. గొప్పకన్నులవంగప్ప
రంపురజంబొప్పగగుప్పగుప్పనగుప్పల్లకొలంది
గగుప్పచు.” రసి. 3, ఆ.

గుప్ప. దే. స. క్రి. 1. ఉంచు; “ఉ. చెప్పినట్లీ శుభ్రయ
తనికెచ్చెరదోఁకొనిపోయిబూరెలం, బప్ప
నునెయ్యంబాయసముల బక్తపులాదులునేత్రతృ
ప్తిగా, గుప్తింముకొపభక్తముముగూరినమేనికిద
ప్పిడిం.” భో. 2, ఆ.—2. చల్లు; “నీ. పుయ్యరే
కమ్మవిబూఁదేసెనతులార గుప్పరేకపురంబు
కొప్పలార.” చంద్ర.—3. (మాడపాలుత్రాగున
ప్పకుతలతో) పాదుగునుపాడుచు; (మా. అం
దే.)—4. (బాణాదులను) ప్రయోగించు; “మా
రుతూపులంగుప్తిలిపివు.” ఉ. రా. ౬, ఆ.—
5. విసరివైచు. “గుదియలగుండ్లను జదియగుప్పియ
దరంటగడియలో నాగిపట్టుదుననువాడును.”
హరి. పూ. ౬, ఆ. — వి. ఎగయుటయందును
మ్రోయుటయందును వాసనకొట్టుటయందును
వైచుటయందునునగునకురిణము. (పొగగుప్ప
ననెగయుచున్నది.) “దేవదుందుభులుగక్కున
ధింధిమివాదవైఖరిక గుప్పనమ్రానె.” శకాం.
౨, ఆ. “వ. కప్పరంపుటనంటిగుప్పనంగప్పతా
పుల.” ఉ. రా. ౬, ఆ. “నీ. గుప్పగుప్పనమోచి
కొనియున్ననలలతోఁ బలంపుఁబొత్తరల్ పాట
వైచి.” స్వా. ౪, ఆ.

గుప్పన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శ్రీమ్రముగా. “ఉ. అప్ప
డుకేళగాఁదెలిసియచ్చెరువారఁగ మెద్దుకేఱ
తో, గుప్పనమ్రాలవారి.” రామా. ౬, ఆ.

గుబక. వై. వి. తలుపుగందపట్టెమీడిగుబ్బ.

గుబగుబ. దే. వి. కోకిలధ్వనియందగుధ్వనకుక్క
ము. “నీ. గుబగుబమనిపల్కుకొవెలపల్కుబడి
నియవి నేర్పువాయనుచునవు.” శకాం. ౨, ఆ.

గుబాలు. దే. వి. 1. గుఠేలయొక్క రూపాంతరము,
“గుబాలునకొలకుముకుల్ క్రందెపడుకొలేను.”
ఆము. ౧, ఆ. — 2. పగులుటయందగుధ్వనకు
కరణము. “దరులుగుబాలునంబగుల.” శేష. ౧.
ఆ. (ఇది యాకారమధ్యమనుటకుఁ దగినప్ర
యోగము దొరకినదికాదు.) (మా. గుఠేల.)
గుబాలించే. దే. ఆ. క్రి. వాసనకొట్టు. “వ. మించుపూ
వుతాపులగుబాలించుతనపర్యకాలప్రవేశించె.”
ఉ. రా. 2, ఆ.

గుబిలి. దే. వి. 1. ఒకానొక కనుపుపక్షి, కనకాక్షి;
“ఎ, గీ. వెలయుంగనకాక్షిసకినాలపులుగునకి
లి, మైఁడికంటినా.” అంభా. ద్వి. సిం.—2. గులిమి.
గుబుకు. దే. స. 1. క్రి. గుముకుయొక్కరూపాంతరము.
గుబురు. దే. వి. 1. దట్టము; 2. సయాహము. “ద్వి.
సరసమందారమంజరులుగోయుచును, గుఠిం
పందిళ్లగుబురుడాయుచును.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.
గుబులు. దే. వి. 1. గుప్పనికొట్టువాసన. “క. చొక్కి
పునడతోఁదళుసం, బుక్కాగుమగుమలెట్టుబ
నుఁగుగుబులునల్, దిక్కులనిండఁగనెరియఁ
క్తనికాళిందియనెడుజన్మనిపచ్చెక.” చమ. ౧, ఆ.
2. భయము, గుండెకొనుట.

గుబులుకొను. దే. ఆ. క్రి. గుప్పనివాసనకొట్టు. “క.
మేనకొ, గొనబగు జవాది తావి గుబులుకొనఁ
గక.” శకాం. 3, ఆ.

గుబుసు. దే. వి. కిటుకు, కపటము.

గుఠేలు. దే. వి. పడుటయందగుధ్వనకురణము.
“క. మఘవాహితుఁడుకొ, దనపాటునఁదేరొక
గకొ, బెనుగుబ్బలిపడినగతిగుఠేలునబడియొక.”
రామా. ౨, ఆ.

గుబ్బ. వై. వి. 1. కుచము; 2. గొడుగుమీడిగుబ్బ;
“నీ. ముండువేసవిపాటిమాస్తాండబింబుగోడి
గించువనెండిగుబ్బతోడ.” కాశీ. ౪, ఆ.—3. తల
పుగందపట్టెమీడిగుబ్బ; “గీ. ఉడుకుగుబ్బుల
గలతల్లులురముఱాచి.” ఆము. ౨, ఆ.—4. బా
ణమునలఁగుక్రిందిగుబ్బ. “వ. ఒకటి రెండు
మూడుగొరకలనెఱకలుగాడగుబ్బకొలందికింద
గవైచి.” స్వా. ౪, ఆ.—విణ. గుండ్రమైనదీ.
“గుబ్బచుంగవ.”

గుబ్బిల్ల వై. ఆ. క్రి. తిరుగుడుపడు*. (రూ. గుబ్బిల్లు. "చ. కలగఁగలయొనిధుల్ గిరులుకంపము సెందఁజరించెభూమిది. క్షుల్లవడకెక్ వియ త్తలముగుబ్బిల్లెక్ గహతారకంబులు, త్తలపడక జచ్చె." భో. ౪, ఆ.)

గుబ్బిల్ల. వై. ఆ. క్రి. !. అతిశయించు*; "ఉ. నుట్టడి. మాలికదోచునబ్బరపుమబ్బులయుబ్బులుగుబ్బిల్లెక్." వసు, ౧, ఆ. — 2. ఉప్పొంగు*. (రూ. గుబ్బిల్లు. ఉప్పొంగుటకు. — "క. బాలహరిములజూచిన, క్రోలుపులిగతిక్ మఁబుగుబ్బిల్లెక్." జై. ౮, ఆ.)

గుబ్బన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా. "చ. గుబ్బనబలిచిత్రప్పత్తిగనిభట్టి విదమ్మడుదాను నేడు క్క." విక్ర. ౪, ఆ.

గుబ్బలాడి. ద్వ. వి. (గుబ్బ + అడి.) యావనముగల అడుది, యునతి.

గుబ్బలి. దే. వి. కొండి. పర్వతము.

గుబ్బిలీలుకాడు. దే. వి. శీవుడు, శైలధన్వండు. "క. అబ్బిలుపువారువారును, గుబ్బిలీలుకాడునంచినట్టపుజోడుక్. గొబ్బుననడ్డమువచ్చిన, నిబ్బరముగఁబోర నేడునినుఁడెగటార్తుక్." అచ్చ. యు. కాం.

గుబ్బసరుమ. వై. వి. పెక్కుదినునుమణులగుచ్చినసము. "సీ. సరివాటుగాఁగఁగెనరములగుచ్చిన గురివెందవీగుబ్బసరుమతోడ." కళా. 3, ఆ.

గుబ్బిక. దే. వి. పక్షులులోనగువానికిఁబ్రెట్టెడియురి. "గీ. బారకిరిపబ్బిల్లకుమోటుసరసశశిక, ములకుగట్టువయుపకాంతముఖుచటక, సంఘములకునుగుబ్బిక." హంస. ౨, ఆ.

గుబ్బి. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

గుబ్బిలాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము, (చూ.) గుబ్బి.

గుబ్బ. దే. వి. గుండెయదురులుయందగుననకరణము.

"క. నిబ్బరపుదప్పిమంటలు, ప్రబ్బినవృత్తిలేక నేత్రపదహస్తంబుల్, గొబ్బుననివృత్తిములగుమను, గుబ్బనుచున్నట్టికూతఁగూలెన్నెలక్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (చూ. గుబ్బుమను.)

గుబ్బుమను. దే. ఆ. క్రి. (గుబ్బు + అను.) గుండెగుబ్బియదరు, "దాననుగుండెగుబ్బుమను." కళా. ౪, ఆ.

గుబ్బరను. దే. ఆ. క్రి. (గుబ్బు + అను.) — పై. — "గీ. దుడుగులధంబెపురువ వేదంబులకును,

గూచికావింపగుండియల్ గుబ్బరనగ." రా. వి. ౨. ఆ. (ఆమ్రేడితమనందుగుబ్బుగుబ్బరను. "చ. గుబ్బుగుబ్బరను నాదంబుల బ్రహ్మాండంబులన్నియు నదిరి." వీర. 3, ఆ.)

గుబ్బెత్త. వై. వి. (గుబ్బ + ఎత్తి.) గుబ్బలాడి. యునతి. గుమగుమ. దే. వి. 1. గుమగుమయనువాసన; (చూ. గుబ్బు.) 2. వాసనకొట్టుటయందిగుననుకరణము. "గుమగుమవలచు."

గుమాను. హిం. వి. అనుమానము.

గుమాస్తా. హిం. వి. క్రింది యుద్యోగస్థుడు.

గుమి. దే. వి. గుంపు, సమూహము.

గుమికాడు. దే. వి. కాకి, వాయుసము.

గుమితి. దే. వి. గుమ్మియొక్కరూపాంతరము. "శా. బాహుంకిటిఁబెద్దకత్తిగుమితి బాహుసన్నప్రాథిమక్, ద్రోణాచార్యులకైనబెల్కుదురు నేర్పుల్." శకాం. ౨, ఆ.

గుమిలి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (గుబ్బియొక్కరూపాంతరము.)

గుముకు. దే. స. క్రి. పిడికిటితోపాడుచు.

గుముడు. వై. వి. గుమ్మడుయొక్కరూపాంతరము.

గుమురు. దే. వి. గుబ్బుయొక్కరూపాంతరము. (సమూహమునకు. — "ద్వి. తమతమపీఠులందమరులోగిళ్ల, గుమురులుగాఁగూడికొనిపల్లిరిపుడు." రా. యు. కాం.)

గుమ్మ. దే. వి. పాలుపిండునప్పుడువచ్చెడుధార. "గుమ్మెడుపాలనామకునకుంబరితృప్తిబనించుగాని." భో. ౪, ఆ.

గుమ్మడు. దే. విణ. ఆలంకరించుకొనువాడు.

గుమ్మటము. దే. వి. దీపముంచెడు కాకితపుగుండు.

గుమ్మడి. వై. వి. కూత్తాండము.

గుమ్మతీలు. దే. వి. బ. చెలితమ్మెలనుంచెడుసొమ్ము.

గుమ్మము. దే. వి. వాకిలి, ద్వారము.

గుమ్మితి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "తప్పగుమ్మితి శ్రీకొనివీరక మై మునలుచిమ్మదొడంగను." శకాం. 3, ఆ.

గుమ్మ. దే. స. క్రి. పిడికిటితోపాడుచు. వి. 1. పిడికిటిపోటు; 2. వాసనకొట్టుటయందగుద్యవ్యనకరణము. "ద్వి. నెమ్మనబోదలలోనిండినవిరుల, గుమ్మనజడివాన గురియించుదాని." అభీమన్యు ద్వపద.

గుమ్మడు. వై. వి. శ్రీపర్ణి. (ఇది ద్వివిధము—పెద గుమ్మడు, పినగుమ్మడు అని. ఇదే పెదగుమ్మడు.)

గుమ్మెట. దే. వి. వాద్యవిశేషము, తుడుము.

గుమ్మెర. దే. వి. —వై. —

గుమ్మెరకాడు. దే. వి. గుమ్మెరవాయించువాడు.

“గుమ్మెరకానికందలుక.” హంస. ౫, ఆ.

గురగుర. వై. వి. పండితాత. “నీ. గురగురధ్వనులుని ర్భరముగఁబర్చినవెలసిబ్రహ్మాండంబు నెదురుమోయ.” హరి. పూ. ౪, ఆ.

గురణము. సం. వి. ఆ. న. యత్నము, (రూ. గూరణము.)

గురిగి. దే. వి. ఆడుపడుచును ఆడుకొనుచిన్నపిడత.

గురిగింజ. ద్వ. వి. (గురిజ+గింజ.) గురిజపూస, శిలాపాకి.

గురిజే. వై. వి. గుంజి. (ఇది త్రివిధము—ఎఱ్ఱగురిజ, తెల్లగురిజ, నల్లగురిజ అని. ఇదే యెఱ్ఱగురిజ.)

గురివెండ. ద్వ. వి. (గురిజ+వెండ.) గుంజి.

గురు. దే. వి. మృగవిశేషము, గవయము. “ఎ, గి. గురులదారిన్ నీవెక్రవాగురులదార్చి.” భట్టా. 3, ఆ.

గురుగు. దే. వి. ఒకదినము కూరాకుచెట్టు, భూరుండి.

గురుజే. దే. వి. ఒకదినము కూరాకుచెట్టు, ఉత్తుండి.

గురువు. ఉభ. దే. వి. వేగపువరుగు. (చూ. గురువుదేలు, గురువులునాణు.) సం. ఉ. పుం. 1. ఉపాధ్యాయుడు; 2. బృహస్పతి; 3. కులము పెద్ద; 4. తండ్రి; 5. తండ్రితోడఁబుట్టినవాడు; 6. తాత; 7. అన్న; 8. మామ; 9. మేనమామ; 10. రాజు; 11. కాపాడువాడు. విణ. 1. అలఘువు; 2. గొప్పది; 3. భరింపఁగూడనిది.

గురువుదేలు. దే. ఆ. క్రి. (గురువు+దేలు.) జిఱ్ఱునచిప్పిలు. “త్రెవ్వెడుగంటులక గురువుదేలుచు నెత్తురురాకమున్ను.” రా. యు. కాం.

గురువులునాణు. దే. ఆ. క్రి. (గురువులు+నాణు.)

1. వేగపువరువుగానాణు; “నీ. విరులగుత్తుల మీద గురువులునాణుచుముద్దిచ్చుతేలులమొరచమలకు.” మార్క. ౫, ఆ.—2. ఆతిథియించు.

“క. ఒండొరువులతోడెనగువేడ్కలుల్లంబులలో, గురువులునాణుక.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.

గురుగు. దే. వి. 1. తపస్థానము; “క. తురగములనూతుణువినఁ, గురుపతిపాలివోకయతనిగురును ననేయక, గరుమరిగిధనువుఁడునుముడు, బరవసముతయొనునితేరివైకింకోయక.” భార. ద్రో.

౫, ఆ.—2. మేర. “చ. దంతకాండముల్, గురుసులఁగూడిరాఁదిగిచిఘోరనిశాచరణోడిమోడుచుక.” రా. యు. కాం.

గుర్తించు. దే. స. క్రి. గుఱుతుపట్టు.

గుర్తిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి. చూలాలు.

గుర్వ. వై. విణ. అధికము. “ఉ. మాలియడ్డమై, బోరనవచ్చియివ్వినాగ పుంగవకేతనునే నెవెండయుక, సూరములైనయమ్మలనుగుర్వగదావలత్సహింపఁగక.” నిర్వ. 3, ఆ.

గుర్వెట్టు. దే. ఆ. క్రి. గుఱు వెట్టుయొక్కరూపాకరము. “కా. కాలంగేలునెఱుంగున్నకండెండ్లిన్తోడెగుర్వెట్టుచుక.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

గుఱక. దే. వి. నిద్రయందలిద్వని.

గుఱగుఱ. దే. వి. ఒకవిధమైన దురద.

గుటి. దే. వి. 1. లక్ష్యము; “అప్పుహాసురుక గుటియు గఁజేసికాతశరణోటికి.” భార. ద్రో. 3, ఆ.—

2. గుఱుతు; “గి. వసుధలో నెట్టిశ్రీగలవారివేనికరభములుదాస్యములెనేయునరసిజాతీ. యూగువులకెట్లటన్నఁబ్రెఁదారుమోచు, గొడుగులనునల్లకలశముల్ గుఱులుగావె.” ఆము. ౫, ఆ.—

3. దృష్టాంతము; “గి. గాలపుండగుటియుఁగాఁడెమనకు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—4. నిర్ణయము;

“క. నా నెచ్చనమునఁగలయును, మానము పరితిగిబోధమహిమ నుడువుప్ర, జ్ఞానధియామెల్లమునిం, పూనఁగఁగొనుటయునుచునుక గుటివేనెక.” పర. ౪, ఆ.—5. మితి. “నీ. ఏదేవుఁడింతకునింతయై యంతకునంతయై గుటిలేకయతియిల్లు.” పాండు. ౫, ఆ.

గుటించు. దే. స. క్రి. 1. ఉద్దేశించు; “గి. ఇట్టిమముగుటించిహీనకార్యంబైన, మాకుఁబ్రశయగుచుమగులార, భయమొనర్చె.” కవిక. ౬, ఆ.—

2. నిర్ణయించు. “నీ. ఓడముల్ త్రవ్వించియులొడ్డనియమించి యివ్వలవ్వలవలది గుటించి.” రామా. ౨, ఆ.

గుటికట్టు. దే. వి. 1. అంచు; 2. మితి.

గుటికాడు. దే. విణ. లక్ష్యముతప్పక యేయవాడు, కృతహస్తుడు.

గుటికొండి. దే. వి. ఆయము, తపస్థానము.

గుటికొను. దే. స. క్రి. లక్షించు. “చ. తటియమలో హాకారకుఁడుదగ్గరఁ బశ్చిమతైలశృంగముక గుటికొని.” రసి. ౪, ఆ.

గుటివి. దే. అప. కూర్చి ప్రత్యయమునకు పర్యాయము.

..సీ. అబ్బాసనుడు తన్ను నర్థితో గుటిచియజించుట గోరి సృజించెనురల." హరి. పూ. ౨, ఆ.

గుఱుగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. యల్పించు. "క. గుఱుగొని కార్యాకార్యము, లెఱుగక దుశ్చరితుడయి మహితుడగు నేనికొ, మఱువక గురు నైననుజను, లెఱుగఁగఱానించునది మహితుడుబుద్ధికొ." భా. ఆది. ౬, ఆ.

గుఱుగుఱు. దే. వి. ఒఱుగుటయందగుధ్వస్యనుకరణము. "గుఱుగుఱుంచెడసందిట్టిఱుఱునగ్గోరాహి." వై. ౨, ఆ.

గుఱుతు. దే. వి. 1. చిహ్నము; "క. వినుమేఱగొఱిములుమొదవు, లెనుములు తురగములు గజములెందొకటియురం, డునుమూడును నేను నా, ఱును నేడును నుండునది గుఱుతునీకుండకొ." మార్క. ౪, ఆ. — 2. మేర. "సీ. దిక్కెవ్వరును లేని దీనులనురలఁగైకొన్న నీకరుణకు గుఱుతుగలదె." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

గుఱుపాడుచు. దే. ఆ. క్రి. గుఱక పెట్టు. "సీ. వీచుల రాఁకున నేనునర్థనరవ మడఁగి పోవఁగ గుఱుపాడుచువారు." రా. యు. కాం.

గుఱుములు. దే. వి. బ. గింజలు.

గుఱు పెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (గుఱు + పెట్టు.) గుఱక యిడు. "క. అతిముఠివారలుచనిమే, నెఱుగక నిద్దురలనూర్పుటిఁదలుగొఱలకొ, గుఱు పెట్టుచుఁగొండవలెకొ, వెఱుగొప్పఁగున్న కుండవీను లజ్జోదుకొ." అచ్చ. యు. కాం.

గుఱుపుఁజొక్క. వై. వి. (గుఱు + చుక్క.) అల్పినీ సత్త్వము.

గుఱుపుఁగీట. వై. వి. (గుఱు + పీట.) ద్వారబంధముమీఁదనుంచెడు గుఱుపుమాతికొయ్య.

గుఱుపుమోమువేల్పు. ద్వ. వి. (గుఱు + మోమువేల్పు.) కింపురుఘుడు.

గుఱుపుసారము. వై. వి. (గుఱు + సారము.) సప్తస్వరములలో నొకటి, ద్వైవతము.

గుఱుము. వై. వి. అశ్వము. (దీనికి బహువచనమునందుగుఱాలనియురూపముగలదు. "క. లలితనిజవామకరతల, కలితకనక్రంబుకాంతికలకలవపుకొ, గలువలచెలిగిరిగింతల, నలువగుఱాలినిపాలినలు ఎగుఱాలకొ." పాండు. ౨, ఆ.)

గుఱు. దే. వి. 1. కోపమునందగుననుకరణము; "ఎట్టివారిఁబొడగన్న నుగుఱుని." వాసి. ౧, ఆ. — 2. నిద్రయందగుధ్వస్యనుకరణము. (గుఱుత్తెను.) (ఆప్రేడితమునందు గుఱుగుఱు.)

గులక. వై. వి. ఒకదినసుతాయి.

గులకరింఁజే. దే. ఆ. క్రి. రమ్యమగు. "ఎ. గీ. మొలకనగవులు మొగమునగులకరింప." చంద్రా. 3, ఆ.

గులగుల. దే. వి. 1. పుట్టలనుకోరాడుటయందగుననుకరణము; "వ. ఎలుంగులు గులగులబుట్టలనిశితనిజనఖరకులిశకోటులంగోరాడ." స్వా. ౪, ఆ. — 2. బ. చూర్ణము; "చ. కలితనిరూఢిరేఖఁదిరుగంబడిగర్జిలు శంఖకోటులకొ, గులగులలైతముంగదుముకొన్న తదాత్మజరత్న వర్ణముల్, తలఁచిగుఱావళుల్ గలిగి దండలఁబాయకయుండెనోయనకొ, సలలితతారహరములఁజందనగంధిగళంబురాజిలెకొ." భాను. ౨, ఆ. — 3. నలఁగుడు; "క. వాఁడునుగులగులలైలావగ, లిన మైవిదిలించికొనుచులేచెఁగిడుకుచుకొ." పాండు. ౪, ఆ. — 4. దురద. (గుఠగుఱయొక్కరూపాంతరము.)

గులప. దే. వి. గుఱుపువాడు.

గులాము. వై. వి. దానుడు*, దాసురాలు*.

గులాబి. హిం. వి. పుష్పవిశేషము.

గులి. సం. వి. ఈ. క్రీ. 1. గోరీ; 2. తీటగుల్ల.

గులిబి. దే. వి. గులిమియొక్కరూపాంతరము. (ఇట్లు బకారోపధముగాఁ గొన్ని దేశములందు వ్యవహరము.)

గులిమి. దే. వి. కర్ణమలము, పింజూపము.

గులిమికదురు. దే. వి. గులిమి తీసికొనెడి వెండిలో నగువానిపుల్ల.

గుల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. చీలమండ.

గుల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. బోదలేనిచెట్టు; 2. వ్యాధివిశేషము; 3. నేనావిశేషము; (లొమ్మిదిరథములఁబిన్నయయేనుగులు ఇరువదేడుగుఱుములు నలువదేవురు కాల్యురుగుగలది.) 4. వైస్యరత్నము; 5. పురాణముఖమైన రాజమార్గము.

గుల్లిని. సం. వి. ఈ. క్రీ. ఉలపము, పొదరు.

గుల్ల. వై. వి. 1. కప్పచిప్ప; 2. బొబ్బ. విగా. 1. అల్పము; (గుల్లకాబి, గుల్లపుటిక. మొ.) — 2. బోలె*. (గుల్లకట్ట. మొ.)

గుల్లకాడు. ద్వ. వి. ఏమిలేనివాడు, అకించనుడు. “గుల్లకాడైమనయింటిగుఱుతులడుగవచ్చిని.” తే. త్రయ.

గుల్లపడు. వై. ఆ. క్రి. ఆపమానపడు. (దీనికిఁ బ్రయోగము ప్రేరణమందేకానబడుచున్నది. “ద్వ. నిను నేడుముఖమున నెత్తురుప్రామి, కొనిగుల్లప అపకకొలికికొరావు.” హరిశ్చ. ౨, భా.)

గుల్లము. వై. వి. గులాముయొక్కరూపాంతరము.

గువాకము. సం. వి. ఆ. పుం. పోకచెట్టు, (రూ. గువాకము.)

గువ్య. దే. వి. అడవిపావురము, కపోతము.

గువ్వకరిగొను. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. “క. అ చోటితీర్థవాసులు, వచ్చితగు నెనీకుఁ బూజ్యవాహినినిలువా, త్రుచ్చితివనివడినందఱు, గచ్చకదలినట్లుగువ్వకరిగొనితిట్టక.” తై. ౪, ఆ.

గువ్వపత్తుక. దే. వి. (ఆకటిచేతఁగలుగు) పీనస్వరము. (చూ. కుతిలపడు.)

గువ్వపత్తుకపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఆకటిచేత) పీనస్వరమును. “ద్వ. నెవ్వగఁగందుచునీరసాన్నముల, గ్రొవ్విబల్లురెగువ్వపత్తుకపడక.” హరిశ్చ. ౨, భా.

గువ్వకొలుకొను. దే. స. క్రి. గువ్వకరిగొను. (రూ. గువ్వకొల్కొను. “గీ. మతీయునమ్మయలాడికొమటి నెలంతి, నందఱును గువ్వకొల్కొనియగడుసేయ.” కుక. ౧, ఆ.)

గువ్వగుత్తి. ద్వ. వి. కపోతాంఘ్రి.

గువ్వగుత్తుక. దే. వి. —పై. —

గుసగుస. దే. వి. రహస్యపుమాటలచప్పుడు.

గుసగుసలువోవు. దే. ఆ. క్రి. గుసగుసయనిమాటలాడు. “క. మెత్తుముగదె మనమెపుడుది, లోత్తనుచక్కదన మితలోదరియెదుటక, మెత్తబడె దానిచెలవని, యత్తిటి గుసగుసలువోయిరచ్చరల్లెక.” విజ. 3, ఆ.

గుహ. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. కొండయందు తోలువలబడి గొప్పచిలము; 2. పల్లము; 3. నక్కతోకపొన్న.

గుహశయము. సం. వి. ఆ. పుం. వ్యాఘ్రము, పులి.

గుహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి, కందుడు.

గుహ్యకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవయోనివిశేషము.

గుహ్యకేవ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుశేరుడు.

గుహ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఏకాంతము; 2. క్షుధులుగలతీ; 3. తాచేలు; 4. నెపము. వి. దాచదగినది.

గుళిక. సం. వి. ఆ. క్రి. రసమణిలానగునది.

గుళిగ. వై. వి. —పై. —

గుళుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. పువ్వులోనగువాగుత్తి, గుచ్చము.

గుళ్లు. దే. వి. బ. కుందెనగుడియునుబాలక్రీడాశయము. “సీ. మప్పిగంటలుపిడిగుడ్డులాటలట్లదీపులుగొట్టిల్లుగూననాలు, గుడ్డుదాగిలిమ్ములుగోడిపట్టెలు.” వి. పు. 2, ఆ.

గూ.

గూండ. దే. వి. గుడ్లగూబమాత.

గూండించే. దే. ఆ. క్రి. (గుడ్లగూబ) కూము.

గూటి. వై. వి. పంది, నూకరము.

గూటిగువ్వ. దే. వి. (గూడు+గువ్వ.) ఈకలురల్లిన పక్షి.

గూడు. దే. వి. 1. పక్షిగృహము; 2. గోడయందు దీపముంచుటకర్పణచినచోటు; 3. (పెంపుడు చిలుకలులోనగునవియుండు) పంజరము; 4. ఆకుగుడినె.

గూడుకానుపు. దే. వి. పక్షి. నీడోద్భవము. “సీ. తెలిగూడుకానుపుతేజీవతరుచే విప్పగాఁగొలెనిమెప్పలంది.” అచ్చ. సుం. కాం.

గూడుబండి. దే. వి. చాచకట్టినబండి.

గూటము. వై. వి. 1. వడ్లవానియొకానొక కొఱుముట్టు; 2. గుంజ; 3. మేకు; 4. మాదగవాని ఒక కొఱుముట్టు.

గూటము. వై. వి. గూటముయొక్కరూపాంతరము.

గూడ. దే. వి. 1. వానకు తలమీదవేసికొనుటకైయల్లిన జమ్మగూడ; 2. తిరువగూడ; 3. నీళ్లువల్లపవెదురుబుట్ట; 4. పూవులలోనగునవియు. చెడిబుట్ట; 5. మత్స్యములనుబట్టెడి నాధనవిశేషము. 6. దొప్ప. “తొలుగూడచేడిచిన వేడిపాయసము.” భా. 3, ఆ.

గూడకట్టు. దే. వి. కచ్చములేకకట్టినదోపతియడ్డకట్టు.

గూడపాల. దే. వి. మామెన, కారిబి.

గూడబాతు. దే. వి. బకవిశేషము.

గూడారము. వై. వి. గూడారముయొక్క రూపాంతరము.

గూడారు. వై. వి. గూడారముయొక్కరూపాంతరము.

గూడెము. దే. వి. కొండదొనవాక్రయించియుండే దుబోయపల్లె. “నీ. విన్నుక్రొమ్మడివాడువెండి గుబ్బలిగూడెమేలువాడుడివోనిమేలువాడు.” అచ్చ. బాల, కాం.

గూడపాత్తు. సం. వి. త్. పుం. కానరానికాళ్లది, పాము. గూడపురుషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చారుడు, వేగువాడు.

గూడపాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బాలికాక్రీడావిశేషము. గూడము. సం. వి. ఆ. న. 1. రహస్యము; 2. స్త్రీ పురుషులగుటి. విణ. దాచుచుబడినది.

గూడపాక్షి. సం. విణ. (కొ. ఈ. కొ.) (చూ.) గుట్టు సాకిరి. (వీడు కృతసాక్షులేపురిలోమొకడు. చూ. సాక్షి.)

గూడము. సం. వి. ఆ. న. పురీషము, విష్ణు. గూన. దే. వి. పెద్దగుండ. గూనివాడు. దే. విణ. (గూను+వాడు.) కుబ్జుడు. గూను. దే. వి. నడుముమీదివంపు. గూనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విష్టించినవాడు. గూనుగిల్లు. దే. అ. క్రీ. గూనుకలుగు. “వ. కపట కిటి జరతకమత భుజగపరివృథులు గూనుగిల్లు బడ.” కాశీ. ౭. ఆ.

గూబ. యు. దే. వి. కర్ణమూలము. “గీ. ఆతనిచెవులు గూబలంటచెటికి.” రామా. ౮, ఆ.—వై. గుడ్డ గూబ.

గూబరీడ. దే. వి. మహాబలికి.

గూబరి. దే. వి. మాదిగవాడు. “నీ. ఆసాదిగోసంగి మాదిగ గూబరియన మాతంగుండగు.” ఆం. భా. ద్వీ. కూ.

గూబనాలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. కుప్పిగంటలు.)

గూహనము. సం. వి. ఆ. న. గోపనము, దాచుట.

గృ.

గృజనము. సం. వి. ఆ. న. విషముతన్నపశువుయొక్కమాంసము. పుం. వెల్లుల్లికి.

గృహ్నువు. సం. విణ. ఉ. ఇచ్చగలవాడు, గర్భనుడు.

గృహ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భ. విణ. పిసినవాడు.

గృహ్రసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) కిరుతసికి.

గృహ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒకతూరియీగిన యావు; 2. పాచితీగ.

గృహకచ్చపము. సం. వి. ఆ. పుం. (నూతెడు) సన్నె కల్లు.

గృహగోధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముసలి, బల్లి.

గృహద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. పాలతేకుకి.

గృహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గృహస్థుడు; 2. మంత్రి; 3. విధువకయిచ్చువాడు.

గృహమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దీపము, దివ్య.

గృహము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇల్లు; 2. పెండ్లాము. “జాయచగృహిణీగృహమ్.” అనిపాలాయుధ నిఘంటువు. (ఇది యీ రెండర్థములయందును పులింగమునగును. అప్పుడుబహువచనాంతము.)

గృహమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్యావము, కుక్క.

గృహమేధి. సం. వి. కొ. పుం. (చూ.) గృహస్థుడు.

గృహస్థుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భార్యను పరిగ్రహించిధర్మార్థకామములనడపును వేదపాఠమువైశ్వదేవాది హోమము అతిథిపూజపితృతర్కముభూతిబలియుననెడుపంచయజ్ఞములను జేయుచుప్రప్తించువాడు, ఇలుతెడు, (చూ. గృహస్థు.) గృహస్థాణము. సం. వి. ఆ. న. ఇంటినడిమికంబము, నిల్పాడు.

గృహవగ్రహణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేహలి, గడప.

గృహి. సం. వి. కొ. పుం. (చూ.) గృహస్థుడు.

గృహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇల్లాల; 2. ఎజ్జితు మైద; 3. కణుదురీగ.

గృహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపబడినది.

గృహితీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ్రహింపజాలినబుద్ధి. “ఉహహహాతీమాచార్య గృహితీర్తహాతీమా.” ఆ. పా. ప్ర. ధీ.

గృహ్యకము. సం. వి. ఆ. పుం. పెంపుడుమృగము లోనగునది, దీపము. విణ. పరాధీనము.

గృహ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శాఖానగరము. ఆ. న. ము. కర్తబోధక గ్రంథము. పుం. పెంపుడుమృగము లోనగునది, విణ. 1. స్వాధీనము; 2. పరాధీనము.

గె.

గెంటసము. దే. వి. పరుషవచనము. “గీ. అనుచుననవించి టి పెనుదంటనాడరాని, గెంటసములాడి.” వసు. ౪, ఆ.

గంటింజు. దే. ఆ. క్రి. చలిం. “వ. నిత్యప్రసాదయనయశోదతయ్యనొయ్యనజనిన నల్లనయ్య నునిచిచయ్యనయ్యవ్వకూతు నెత్తుకొని మరల నింటికిగంటింజుకవచ్చి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

గంటు. దే. ఆ. క్రి. 1. చలిం; “గాంగేయవసుంధరాధరముగంటినగంటడు.” హరిశ్చ. 3, ఆ. —

2. తొలగు. “మాసిరుల్ గంటకయండ గావు.” య. ౨, ఆ. — స. క్రి. 1. త్రోయు; (వీడువానిని మెడపట్టి గంటివాడు.) — 2. ప్రయోగించు. “చంచాస్త్రంబులం గంటి భాస్కరపాత్రుండరించి.” శై. ౫, ఆ. — వి. చలనము.

“గీ. అనుదురేపువాకునాశంకరెవ్వియు, నెన్ని ముల్లుమాడుమన్నజాతుక, బడతికలదెజాతిపతిమకుజక్కిలి, గింతనాదుధృతికి గంటులేదు.” కళా. 3, ఆ.

గంటువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గంటు+వడు.) తప్ప.

“క. వెంటనెరిపుసేనలనద, రంబందటిమిపవనజాడుగదాహతి నెకడుక, గంటువడకుండ నీ నుంగు, బెంటలుగావించె దివిజబృందముపొగడక.” శై. 3, ఆ.

గంటెము. దే. వి. జంట నేతవస్త్రము. విణ. దట్టము. “మదికొంగంటెవుంజలముప్పతిల్ల.” స్వా. ౫, ఆ.

గగ్గలు. దే. వి. గేలి, పరిహాసము. (ఆప్ర.)

గడ. దే. వి. 1. జత; “క. కడుజేడ్చతోడ నీకుం, గొడుకయ్యెడు నంతకంటె గొల్పియుగలదే, జడుడనకనన్ను గయికొని, గడ నేయుమున న్నుగార్తికేయునితోడక.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

— 2. సమీపము; (చూ. గంటు.) “ఉ. దిగ్గియనంచతుడుగొనితీరవనే తువువంకమీడుగా, నగ్గడపుల్లకేసరమునందువనింపగ.” ఆము. ౫, ఆ. — 3. వేటకుడగనియొకానొకసాధనము.

“క. వడదోట్లనుముప్పిల్లను, నడిదంబులు వెడదవాతియలుగులపొదులుక, దడవిండ్లుబంది గోట్లను, గడలుకధరియించి భటులుకలకుల గొల్వక.” భల్ల. 3, ఆ.

గనయు. దే. ఆ. క్రి. పుష్టియగు. “రసాసతిభేదపురజేసిలోకముల్ గనయగ నెట్లుపాలుపీడికక.”

వి. పు. ౨, ఆ.

గనగు. దే. వి. ఒకానొకగడ్డ. ఆలపు.

గబ్బు. దే. స. క్రి. 1. ఆపహరించు; “గీ. నువ్వుబువ్వునవ్వుజవ్వని నానీక, చివురుసవురుజవునువిడమవి, మబ్బునుబ్బుగబ్బు బిబ్బిక పెరికేటి, మెఱపునొఱపు నెఱపురెఱవమేను.” విణ. ౧, ఆ. — 2. గమించు. “గీ. వానకందువమలవైవ్రాలుమొగులు, చాలునరికట్టబాల్చెంచుజవ్వనులకు, నిబ్బరపుర దూపుతిడవింటబుబ్బికేసి, మబ్బువైబాఱుమెకములగబ్బుకెంత.” ఉ. రా. 2, ఆ.

గఱ. దే. వి. రేఖ. “నీ. గఱవ్రానిమాయనగీరిచినభంగివసనంబుగట్టకవచ్చువాని.” భాగ. ౧, స్కం.

గల. దే. వి. పండ్లయొక్కయు కాయలయొక్కయు గాల.

గలివి. దే. వి. సంతోషము. (వాడు మిక్కిలి గలవోనన్నాడు.)

గలివిడి. దే. వి. గలివియొక్కరూపాంతరము.

గలుచే. దే. ఆ. క్రి. పోవు. “ఎ. గీ. జడలొగ్గి మిందయనుచు, నిచ్చితెలతెలవాఱగనిచ్చగెలుపు, మనిలజాయంచుదీవించియునుపుటయును.” రామా. ౬, ఆ. — ఆం. శ్రీ. పుచ్చ. “క. కంకుడయిధర్మజాడువల, లంకుండైవాయజాడుబృహన్నలయైన, శృంకుడుపార్థుడుహయగో. కి. కరులైకవలుడొల్లి గలువరదినముల్.” భో. 2, ఆ. — స. క్రి. జయించు.

గలుపు. దే. వి. 1. జయించుట; “గీ. పలువురికినిగలుపు గలుపుగాదోడిన, వాడుగాడితడు వారికాజి.” మార్క. ౮, ఆ. — 2. జయము.

గలుపుకాడు. దే. విణ. జయశీలుడు.

గలుపుకొను. దే. స. క్రి. జయించు. (రూ. గెల్పుకొను. “నీ. నినుగెల్పుకొనివాడిననరడివేయచేతుల తేనిగడవినబలియుగలిచె.” ఆప్ర. సు. కాం.)

గెలువము. దే. వి. గెలుపు, జయము.

గల్గి. దే. వి. ఉప్పుకుప్ప.

గల్లు. వై. వి. కలకల ద్వని.

గీ.

గేందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. బాలురు ఆడుకొనెడు చెండు, కందుకము.

గేడకాళ్లవాడు. దే. విణ. కొంగకాళ్లవాడు.

శేషి. వై. వి. పచ్చపూమొగలి*. “రగడ. ఈ ప
ముఖాడుగేదగికిరాగిల్లకుము.” ఉ, రా. ౬, ఆ.

(ఇది శివపూజకనర్తము.)

శేషి. దే. వి. 1. పాట్టిబట్టె; 2. బట్టె.

శేషి. వై. దే. వి. మూడేండ్ల యెనుపమాడ.

శేషి. స. వి. అ. న. పాట. విణ. 1. పాడద
గిరి; 2. పాడునది.

శేషి. స. వి. అ. పుం. (యా.) శేరజేము.

శేషి. వై. వి. పరిహాసము*.

శేషి. ద్య. స. క్రి. పరిహాసించు. “రాజులగ
జింపకత్తిట్టుచుగేలికొట్టుచు.” పాంచా. 3, ఆ.

శేషి. ద్య. స. క్రి. పరిహాసించు. “నీ. ఇంద్రుడు
చనుడెందయెలుచట, దునియెడవనిననమ్మునా

జింపతితనకోర్కె చెప్పిన గేలికొనుచుజనియె.”

సం. “అపహాస్యతశ్శక్రొజగామత్రిడినంపు
నా.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

శేషి. వై. వి. (యా.) గృహస్థుడు.

శేషి. వై. వి. —వై. — “ఎ, గీ. మమ్మగే
త్తుడునగ్గియుమిమ్మనీరు, ప్రాద్దునెలగాడ్పులె

వ్యానిరూపులయ్యె.” నీలా. ౧, ఆ.

శేషి. ద్య. వి. (గేస్తు+అలు.) ఇల్లాలు.

శేషి. స. వి. అ. పుం. న. గృహము, ఇల్లు.

శేషి. స. వి. ఈ. స్త్రీ. (దీనిని దేహశీపర్యాయ
ముగా వాడుచున్నారు.)

శేషి. స. వి. న్. పుం. గృహస్థుడు.

శేషి. స. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇల్లాలు.

గే.

గైరికము. సం. వి. అ. న. 1. పర్వత ధాతువిశేషము;
2. బంగారు.

గైరేయకము. సం. వి. అ. పుం. కారుపోక.

గైరేయము. సం. వి. అ. న. నిలాజిత్తు.

గొ.

గొ. దే. అవ్య. చూపుటయందువచ్చును. (అదిగొ,
ఇదిగొ. మొ.)

గొంగ. దే. వి. పగతుడు, శత్రువు.

గొంగడి. దే. వి. కంబలి. “క. గొంగడులెగరగ వై
చుమఁ, జంగునదాటుచునుజెలగిచప్పట లిడు

చుక, బొంగుచుగృష్ణనిబొంగుచుమఁ, ద్రుం

గినరక్కనునిజూచిత్తుల్లికొమరుల.” భాగ.
౧౦, స్కం. పూ.

గొంగడికాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. “వ. నేలన
మలిదాబగొంగడికాడు.” చంద్రా. ౨, ఆ.

గొంగలి. దే. వి. గొంగడియొక్క రూపాంతరము.

గొంగలిపురుగు. ద్య. వి. (యా.) కంబలిపురుగు.

గొంజే. దే. వి. గొండ్రాలు. “నీ. గొడ్డనవంజనగొంజ
నావంధ్యయా.” ఆం. భా. ద్వీ. వై.

గొంటరి. దే. విణ. (గొంటు+అరి.) 1. కుత్తితుడు;
“ఉ. తోయిలపేరిగారడవుగొంటరితాబుతురా

జాముండటక, మాయవహించిలేజగురుమారుని
కత్తులుమ్మింగ.” శశాం. ౨, ఆ.—2. కఠినడు.

“నీ. గొంటరిధాతేకీసునుమగోమలియంగమలయం
గజేయనేచలమటంచు.” హన. ర, ఆ. (స్వార్థ

మున అరి.)

గొంటి. దే. విణ. దుష్టురాలు. “తా. ఆలోకేవ్యరుడా
చరాచరవిభుండాబాలగోపాలుడా, బాలధ్వం

సినిగొంటిగంటిడివెనకబాలెంతచందంబునక,
బాలిడ్డకవిమహానివచ్చుటమదికభావించి.”

భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఇక్కడ ఇకారము
స్త్రీవిషయకమైన ప్రత్యయమని యెఱుంగునది.)

గొంటు. యు. దే. విణ. దుష్టుడు. “తా. కవటాంతే
వాసివైశాంబరిక, గొంటుంజందముబాణిఘ్రి

లగెడెగూర్పుండిచర్పారతిక.” స్వా. ౫, ఆ.—
వై. వి. బందనలేనివక్క*.

గొంటుకాడు. ద్య. విణ. కఠినడు. “గొంటుకాడు
మువ్వగోపాలరాయడు.” త్రేత్రయ. (స్వార్థ

మున కాడు.)

గొండిలి. వై. వి. 1. కుండలాకారస్పృత్యము*; “నీ.
తెరలెత్తిస్తప్తసాగరములుపారలంగవరుణుడు

గొండిలిపరిధవింప.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. స్ప
త్యము*; 3. నర్తకి*.

గొండ్లి. వై. వి. 1. కుండలాకారస్పృత్యము*; “నీ. జల
దేవతాహస్తచూరానిలములు కుటిలాలకములకు

గొండ్లిగజప.” కాశీ. ౫, ఆ.—2. స్పృత్యము*; “ఉ.
చందనగంధులిందుమణిసాధతలంబుల గొండ్లి

సల్పగా.” వసు. ౧, ఆ.—3. నర్తకి*. “క. లలిత
గగనరంగంబున, నలయకత్రామైఱుగుగొండ్లి

యెయ్యాడెడిచో, నలవడియెమొగులుతెరలున,
బొలుపగువడగండ్లగములపుష్పాంజలులుక.”

హరి. పూ. ౬, ఆ. (గొండిలియొక్కరూపాంతరము.)

గొండెము. దే. వి. గొండెము. (చూ. కొండెము.)

గొండెము. దే. వి. తలుపుచిలకు.

గొంతి. వై. వి. పాండురాజభార్య.

గొంతు. దే. వి. 1. కంఠము; 2. కంఠధ్వని; (నీగొంతువినిసేనిక్కడికివచ్చితిని.) 3. కుక్కుటాసనము.

(వాడు గొంతుగూర్చున్నాడు.)

గొంతుక. దే. వి. కంఠము. “ఉ. దానవుక, గొంతుక క్రొంచికైకొనియెగొంకకత్తుపి. తార్కచాపముక.” జై. ౬, ఆ. (సార్వర్థమునక ప్రత్యయము.)

గొంతుకపోక. ద్వ. వి. గొంతుముందజీప్రక్కపోకవలెనుండెడియెముక, గొంతుముడి.

గొంతుమాటు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

గొంతుముడి. దే. వి. గొంతుకపోక.

గొంతెనుకోరిక. దే. వి. కోరికదగని కోరికలనుగోరుట.

గొంతెనుగోరు. దే. వి. (గొంతెను+గోరు.) ప్రసారణి.

గొంవి. దే. వి. మూల. “ఉ. ఉదయార్చునిరాకనడంగెజీకటుల్, గొందులసందులకొగుహలగుట్టలచెట్టలచాటుమాటునక.” అని. 3, ఆ.

గొగ్గి. దే. వి. ఎచ్చుతక్కువైనది. “గొగ్గిపండ్లు.” (మొ.)

గొజ్జెగ. వై. వి. గొజ్జెగయొక్కరూపాంతరము. “రగడ. చిలుదేంట్లకొసగెగుజ్జెనగుభుగొజ్జెంగయెలుగకదిపూవందసేలయిలురజ్జెంగ.” స్వా. 3, ఆ.

గొజ్జెగ. వై. వి. ఒకానొకపూజెట్టు. “ఎ, గీ. చిలుకుచేనియతోడిగొజ్జెంగపూవు, దలగడయవచ్చియందునాచెలువనుచి.” కళా. ౬, ఆ.

గొబగొట. దే. వి. గొండించుటలోనగువానియందగుధ్వన్యనుకరణము. “ద్వి. గొబగొటగొండించితోజలాండొంటి, గటగటదాడింపగర్భంబుగలగి.” నవ. 3, భా. “నీ. త్రొల్లులల్ మత్తిల్లి గొబగొటమనిరొప్పి బలుసంగములవైనబట్టజాచు.” సా. ౧, ఆ. “ద్వి. ఊరుపులునిడుదలైగొబగొటనిగుడ.” హరిశ్చ. ౨ భా.

గొట్టము. దే. వి. త్రోవి.

గొట్టి. దే. వి. ఒకదినుగుడ్డ కళేరుకము.

గొట్టు. దే. వి. 1. దాహ్యము; “ద్వి. గొట్టుసేయగదొరకొంటిసేయనము, బట్టనీకదిపాణిపద్మం

బుదట్టె.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. — 2. విరోధి. “జక్కవలగొట్టు.” రా. వి. 3, ఆ. (చూ. తడకట్టు.) ని.

1. కఠినము; “వ. నట్టడవులలోమీపట్టంపుదే. విడిచిపెట్టినచ్చితినిని యీగొట్టుమాట దిట్టతంబుతోనధిపతింజేరియింక నెట్టువిన్నపంబునెయ్యదు.” ఉ. రా. ౬, ఆ. — 2. దుర్లభము; “రగడ. గోరగోరటనించితివో కలిగొట్టు గొట్టుగయబొసంగవు.” (గొట్టుగ = దుర్లభముగా—పూర్వముగాననుట.) పను. 3, ఆ. — 3. దుష్టము. “ఉ. గొట్టుతననడక వెడలగొట్టినదిట్టమట్టడంచుతో, బుట్టుపనాలిసొండనహయిత.” ఉ. రా. ౨, ఆ.

గొట్టె. వై. వి. ఘోటజటి.

గొట్టె. వై. వి. తేగుచెట్టు.

గొడగు. దే. స. క్రి. గొడగు. “ఉ. కొన్నిగొడగు కొన్లునిసికొన్ని తుటారములాడిమనరా, కల్లికినిన్ని నాల్గకివియిన్ని నికూటికిబిచ్చపాటిగి. వృన్నమహాప్రసాదమనిహర్షరసోల్లసదానాన్యయై, యన్నలిసాక్షిభర్తయడి నన్నియకైకొనుముక్కధాన్యముల్.” పాండు. ౪, ఆ.

గొడగ. వై. వి. ఏడికోలలేనినాగలి.

గొడగర. దే. వి. చెప్పులుకుట్టిలేవించెడుజాతి. (గొడగరవాడు, గొడగరది.)

గొడగరి. దే. వి. (గొడగర+రి.) మాదిగవాడు. “చాకిబోయవాడుజలగరిగొడగరి, కుక్కనాగెడుకోడిపంది, బొడ్డుక్రిందియంగములు విప్రుజోడిననచులంగడుగవలయునంద్రుబుధులు.” విజ్ఞా. ఆచా. కాం.

గొడప. దే. వి. 1. ఆపద; “క. తఱచుగమెకములబారిగొను, మఱపునవచ్చితిమిదవ్వు మనపాలమటకి, త్రతినగునిమిత్తములున్నపు, కొఱగాపిదెమకుబెడ్డగొడవగుననక.” స్వా. ౪, ఆ. — 2. తిప్ప; “చ. ఆడుగక కానిదాచిన పదార్థములిచ్చుటనీతికాదునీ, పెడిగీతికాననివ్వదు సమర్థుడచేసినొంకనాయడక, గొడపలులేవు.” వి. పు. ౬, ఆ. — 3. దుఃఖము; “గీ. నీవుచదివింతువనుమన్నియునువిడిచి, బిచ్చమెత్తంగరాదుగావెలెను. కడవనాడకుచాలునీగొడవయేల, వెజ్జెదనమేయనిమదిలజ్జవేడమి.” స్వా. ౫, ఆ. — 4. తడి; 5. కలత.

గొడ. దే. వి. గొడగయొక్క రూపాంతరము. “ద్వి. మాత్రమంసంబుమతీగొడారికిని, దోలనునన్నులు.” భా. ౪, స్కం.

గొడిగ. వై. వి. గులకతాయి.

గొడిమ. దే. వి. అందలముయొక్క ఒకానొక అవయవము. “నీ. మొగలిరేకల్లికతోగకాడచట్టమునులుగన్నుచెఱకుక్రిమైలుంగుకొమ్మ, జిగిగుల్మలేపాచిగురుటాకుపడమ్మతోగరునెత్తామరేకాడుగొడియ, లలరారుకురువేరుతేకుకుబల్మనసాబువరువంపుబోగడపూటటువుదిండ్లు, పాన్నామేల్పుచ్చవన్నీయవన్నాగమనటిక్రిన్విలనత్తిగొనబుంగుచ్చు; బొండుమల్లియవఱపుకప్పురపుటోలుగు, వెలపువరవాదిబటువుబిల్లులునుగలుగు, నందలమువేల్పు దొయ్యలలనుసరింప, నెక్కియొకకొన్నిపయనంబులేగియంత.” చంద్రా. 3, ఆ.

గొడుగు. దే. వి. ఆశవుత్రము, ఛత్రము.

గొడుగుగడ్డి. దే. వి. గుడ్డికామంచి, అతిచ్చత్రము.

గొడుగుబల్ల. దే. వి. తలపుమీది కుటుసముతిరిగెడు పట్టె.

గొడుగుమెట్టెలు. దే. వి. బ. వాటముపెట్టి ఓరలున్న గాడిల్లిన వెడలుపుమెట్టెలు.

గొడ. దే. వి. గొడియయొక్క రూపాంతరము. “నీ. ఆపరంజి మొసలివాయనుగులకెరకుతోగనువులు తొమ్మిదిగల్గకొమ్మనలసూర్యపుటపుబన్నాగంబునరగమేల్పుట్టవనుల పొచ్చువట్టునుచ్చు, లుదింకంకములింపానగు దంతపు గొడలోనయమమించినముసనాబువటము.” రా. వి. ౨, ఆ.

గొడ్డ. దే. వి. 1. బిలును. 2. బ. బిలునుమాట. “ఎ, గీ. నాడునేడునుదమయ్యాడులేడటంచు, గొడ్డలాడుదురొండొరలాడ్డలేక.” రా. వి. ౧, ఆ.—విణ. బిలునైనవాడు. “ద్వి. ఘటికసిద్ధిడుతాయి కొట్టినగొడ్డ, యటమటాడుమహామాయలాడు.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

గొడ్డగము. వై. విణ. బాధకము. “క. గొడ్డగపుజరావ్యాధుల, కడ్డమగుకమ్మత్తురుఖభారమైమిగులక, గొడ్డగునుఖదమువెండియు, నొడ్డాణపుబంధమెలమియోగింద్రులకు.” శివ. ఉ. ౨, ఆ.

గొడ్డలి. వై. వి. చెట్టునఱకకూసాధనము, కుతారము.

గొడ్డు. దే. వి. 1. గొడ్డాలితనము; “గొడ్డువీటికినియొగొడుకునెంతయుమార్చి, మఱునెలతలందును

పితభాగ్య, యొక్కతియయశోదయుర్వివైననుచువ్రే, పల్లెబాగడిరెల్లడతుకలును.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. ఈననిపకువు; “గీ. గొడ్డుబడుగుడెవులుగొంట్టిగ్రేపెడలిన, దాని నెచ్చటేని నూనమైన, యట్టిదానినొకటనాయాసపడియున్న, దానినీరుగోప్రదానవిరులు.” భార. ఆను. ౨, ఆ.—3. గొడ్డాలు; “ఉ. నాయెడదెప్పువట్టదుమనంబుననానతిగొడ్డుగావునక.” వి. పు. ౬, ఆ.—4. పకువు. “నీ. అనివిలాపింపనూరార్పియేటికికేత్రపుబాసిగొడ్డొలరెడివగిది నడరెదు.” వై. ౬, ఆ.—విణ. శూన్యము. (గొడ్డుంబలి=నూకలులేనియంబలి అని యర్థము. (ఇట్లు గొడ్డుబావ, గొడ్డుసంకటి.) గొడ్డేలు=నీళ్లులేనియెలు అని యర్థము. గొడ్డుచెట్టు=ఫలములేనిచెట్టు అని యర్థము.

గొడ్డుగాకర. ద్వ. వి. (గొడ్డు+కాకర.) కర్కటకీ.

గొడ్డుబోతు. దే. విణ. (గొడ్డు+బోతు.) నిప్పురూజకుడు.

గొడ్డురాలు. దే. వి. (గొడ్డు+రాలు.) బిడ్డలుకనని అడుది, వంధ్య.

గొడ్డువోవు. దే. ఆ. క్రి. (గొడ్డు+వోవు.) వర్ధమగు. “వీనింబట్టికచ్చుటబరిహూరజేసినయుపాయములన్నియుగొడ్డువోయె.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ. (“చ. మనుచుముగొడ్డువోయిరమిమ్మరతంజెడవాడినట్టిదుడ్డమల.” భార. శల్వ. ౨, ఆ. ఇత్యాదిస్థలములయందుగొడ్డువోవుటయనగా పారుపమీనముగుట అర్థము.) (“క. అనిచదివెలపుడురూపువ, మనుజేశునితల్లివరమాతలునీతా, జననికుశలపులనిరువుర, గనియునకటగొడ్డువోయెడపటననుచుక.” వై. ౬, ఆ. ఇత్యాదిస్థలములయందు గొడ్డువోవుటయనగా గొడ్డాలగుట అర్థము.)

గొడ్డేలు. దే. స. క్రి. (గొడ్డు+ఏలు.) గుత్తయెత్తు.

“గీ. బొడ్డువల్లెనుగొడ్డేటిమోసపాతి, నెట్లుచెల్లింతుడంకంబులేడునూర్పు.” వి. (చూ. గొడ్డు.)

గొడ్డాలు. దే. వి. గొడ్డురాలుయొక్క రూపాంతరము. “కననీగొడ్డాలబిడ్డక.” పాండు. 3, ఆ.

గొణగు. దే. ఆ. క్రి. మాట వెడలనీకనోటనెగొణ

గొణయను. (గొడగుయొక్క రూపాంతరము.)

గొణగ. వై. వి. గొడగయొక్క రూపాంతరము,

గోణగోణ. దే. వి. గోణగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

గోణగోణాడు. దే. అ. క్రి. (గోణగోణలు+అడు.) గోణగోణయను.

గోణిజే. దే. వి. గోణిదయొక్కరూపాంతరము.

గోణిడ. దే. వి. తలుపు గ్రంథతగిలించెడి యినుపచీల.

గోతుపు. దే. వి. నీలమణివిశేషము. “నీ. కప్పురా లనఁగనుగనుపట్టునీలముల్ గోతుపు నాచుదబ్బేద మతిశయిల్లు.” ఆం. భా. ద్వి. వై.

గొత్తు. దే. వి. వెన్న మొదలగునవి పానీపోయినకంపు.

గొద. దే. వి. ఆకలి, తుత్తు.

గొదకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; “ఉ. ఆగ తినున్గొదకొనుచులులందఱు నేమిటువచ్చు మేమి నీ, లాగిదియేమియింతికిదిలక్షణమేచను దెప్పులె మ్మనక, ప్రీతిగంపంబునాచుచునొకించుకలేవఁ గఁబూనుమాననా, లోగొదకొన్న సిగ్గునఁజెలుల్ బలిమిందనుదిన్వొంగిరుచున్.” కళా. 2, ఆ. — 2. త్యరపడు; “వ. రెయింటియాఁటిపెల్లనగొద కొనికవినిచంచువులందిగిచిత్తుంచియాను.” భార. విరా. 2, ఆ. — 3. విజృంభించు. “క. కది నినబలుములువిచ్చినఁ గడుపులఁజెదరంగనీకగాం డీవివెనక, బొదివియుటుగడవెనవియును, గొద కొనితమపాలముసాచ్చెగోపాలురతో.” భార. విరా. ౪, ఆ.

గొదగొద. దే. వి. పగ, విరోధము. “క. నావినివివా గములనయ, కొవిదయాఁటికేలగొదగొదపా డమెక.” పంచ. వేం. 3, ఆ.

గొనకొను. దే. అ. క్రి. యత్నించు. “సగర్వపుత్తి కిక గొనకొనఁడేని విన్నిమునికుంజర యేల.” భార. కాం. 2, ఆ. — ప్రే. గొనకొలుపు. “క. విక్రమమునకుం, గొనకొల్పితిట్లుపిరల.” భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. (చూ. కొనకొను.)

గొనప. దే. వి. అతిగిననాఁగేలు. విణ. పొట్టి. (గొ నవకొడి. ము.)

గొనబు. దే. వి. మనోజ్ఞత. విణ. మనోజ్ఞము.

గొనబుకాడు. దే. విణ. అందగాడు, నుందరుడు.

గొనమ. దే. వి. గొనపయొక్కరూపాంతరము. (ఇది యిట్లుమకాలోపథముగాఁ గొన్ని గ్రంథముల యందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

గొనము. వై. వి. కొర్యాదిగుణము.

గొనయము. వై. వి. వింటినారి, మార్పి.

గొనుగు. దే. వి. గుడఫలము.

గొప్ప. దే. విణ. పెద్ద, అధికము.

గొప్పలు. యు. దే. వి. బ. పరిమడిలోనగునానియందు కొంచెముపొడవుగానుండెడువోట్లు. (గొప్పలు త్రవ్వుచున్నారు.) వై. చూరుపట్టె. గోపానీ. గొబ. వై. వి. 1. గుహ; “ఎ. గీ. పలుచునరవడిబా డయునిబ్బరపుమ్రోత, కొండగొబలెల్లజొచ్చి యొండొండఁబెరుగ.” హరి. ఉ. ౫, ఆ. — 2. గొండు. “క. మాజ్ఞాలంబులుపెలగుచు, గర్జించెను గొబలనడఁగి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

గొబడి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

గొబ్బందు. దే. వి. (గొప్ప+పండు.) పెద్దపండు. “క. పాకవేగారంభపరిపాటిఁడమయగతఁబుగిరిన సగొబ్బండ్లవేసము.” పాండు. ౧, ఆ.

గొబ్బరము. దే. వి. ఎరుపు.

గొబ్బి. దే. వి. 1. ధనుర్మాసదినములసాయంకాలము లయందు గడపలకుముందు బాలికలు పాటలుపా డి చేతులుతెట్టుచుఁ జాట్టివచ్చి జరపించెడు నొక వేడుక; 2. సమర్థుడైనప్పుడు బాలికలు పాటలుపా డి చేతులుతెట్టుచుఁ జాట్టివచ్చి జరపించెడి యొక వేడుక; 3. ఇతరకము.

గొబ్బిళ్లు. దే. వి. బ. 1. బాలక్రీడావిశేషము; (చూ. కుప్పిగంతులు.) 2. బాలికాక్రీడావిశేషము; “గీ. గుజగుజతేకులుగొబ్బిళ్లు.” హంస. ౫, ఆ. (గీ. లపైగొబ్బిళ్లుగోరాడుచున్ అనుచోబగొబ్బిళ్లు లెగోరాడుటయని తోచుచున్నది.) — 3. నమ స్కారము. “రగడ. వజ్రపురిస్థానర మైచిక్కిన గోపప్రియునకుగొబ్బిళ్లుచును.” హంస. ౪, ఆ.

గొబ్బున. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా.

గొయ్యి. దే. వి. పల్లము, గర్జము.

గొరక. వై. వి. 1. ఇనుపబాణము; “గీ. కొవ్వొదిల గొండకైవడి గునుకునుక్క, యొంటిగానిమహీ నాథుఁడొదిగియేయ, గొరకమేనుచ్చి ధరఁగాఁ డశరమువివర, లేదస్మత్కావనమనుచుఁడెల్లడు నంగ.” స్వా. ౪, ఆ. — 2. మృగవిశేషము.

గొరకకట్టె. వై. వి. అలుగుగల చేతికట్టె.

గొరగ. దే. వి. మైలారునుగొలిచెడి యొకానుక తప్పుడు. “నీ. గొరగయైమైలారుఁగొనియాడు నొకవేళ సుసటిపైబండారుపనుపురాల్చి.” కాశీ. 2, ఆ.

గొరగొర. డి. వి. వేగము. “క. ఇరువంకలదన్నుఁ బూదివి. గొరువంకలుండు మైదలును గొయలుండ, క్కరివిలకలుబురిపులుఁగులు, గొరగొరరామ బుడువెడలెగొమ్మఁగలవత్.” నీలా. 3, ఆ.
 గొరగొర. వై. వి. గొరియొక్కరూపాంతరము.
 గొరగొర. వై. వి. పశువులకాలిగట్టి, ఖురము.
 గొరగొర. ద్వ. వి. పశువుల గొరిసెలనడుమ వుండే పురుగులువడెడి వ్యాధి.
 గొరువంక. వై. వి. గొరువంకయొక్కరూపాంతరము.
 “క. గొరువంకయన్న మాటల, మరువంకదలంకు గలిగిమగునవకుదమలో, వెరువింక నేమికలదని, యువంకలవగలబొగిలిరెంతయువంతక.” వి. క్ర. 2, ఆ.
 గొఱు. వై. వి. నీచుడు. “గీ. తానుజెనుట గాక తిక్కినవారిని, జెఱుపజూ చెవారగొఱుకుపడుచు.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.
 గొఱుము. వై. వి. గుఱ్ఱమునుదోమెడు సాధనము, కేశకారము. (ఇట్లు సరళాదిగాఁ గొన్ని దేశముల యందు వ్యవహారము.)
 గొఱియ. వై. వి. గొఱ్ఱయొక్కరూపాంతరము.
 “క. ఈతవగు నారుగపంటలు, గొఱియలపాడియునుజెఱుచును.” భార. ఆర. ౪, ఆ.
 గొఱుగు. డి. స. క్రీ. ట్టెరముచేయు.
 గొఱె. వై. వి. గొఱ్ఱయొక్కరూపాంతరము. “గొఱెతోళ్లు.” పాంచా. ౨, ఆ.
 గొఱ్ఱియ. వై. వి. గొఱ్ఱ.
 గొఱ్ఱు. డి. వి. 1. ముప్పదిరెండు కుంటలకొలది; 2. దున్నినపాలముమీదదున్నెడుయంత్రము.
 గొఱ్ఱె. వై. వి. మేషి. (గొఱ్ఱియొక్కరూపాంతరము.)
 గొల. వై. వి. పండ్లులోనగు వానియొక్కగల. “చ. తొలినబ్బలిగొండగోగునూ, గొలయలరించె నాబొడిచెగోకనదావుడు పాటలద్యుతిక.” పా. ౨, ఆ.
 గొలక. య. వై. వి. కలకలధ్వని. డి. బ. తాళిచన్నులు.
 గొలగొల. వై. వి. 1. కలకలధ్వని; “నీ. జమిలిము క్కాలి పిసాల్ బల్ మ్రాతకు గొదమకొయిలచా లుగొలగొలకు.” నీలా. 3, ఆ.—2. ధ్వన్యనుకరణము. “వ. రంభాదిమరుద్రంభోరువులకలికిను నుసోగపలుకులకలంబున గొలగొలమనుకాతు కాగరంబుసాతైంచి.” సా. ౫, ఆ.

గొలిమిడి. డి. వి. ఇథురకము.
 గొలివె. డి. వి. తృణవిశేషము. బ. తృణాభ్యాసవిశేషము.
 గొలుగు. డి. వి. గొనుగుయొక్కరూపాంతరము.
 గొలును. డి. వి. 1. చేతధరించెడియొకసాము; 2. ఏనుగుకాలుగట్టెడునిగళము; 3. సంకల. “నీ. శుకకదంబము గొలునులచేనిబద్ధమైవారాంగనా గారకారబడఁగ.” ఆము. ౨, ఆ.
 గొలునుమోడి. డి. వి. విడివిడిగాలేక గొలునువలె సుకటితోనొకటి పెనగొన్నవ్రాలు.
 గొల్ల. య. డి. వి. 1. ద్వారపాలకుడు; “క. ఇదియేమించుకవారిం, చెదమనుచుఁగడంగ నీదుచిత్రమునకు రా. దదిరిపడి మొన్న గొల్లల, నదటఁజూడిపించు వాడవైతినరేంద్రా.” పర. 3, ఆ.—2. ధనపాలుడు. “ద్వి. తొలుతముత్రిపురోహితులుయు వరాజు, దశవాయిగొల్లలంతఃపురీకర్త, లాజ్ఞాధికుఁడొదేర్చునతఁడు నెచ్చెలియఁ, దజ్ఞుడైసెలపు లేతటిజేయునతఁడు, నగరంబుపాలించునరవా యకుండు, తగవరిధర్తశాస్త్రముఁబిల్పవాడు, చ నవరియుఁడలారిసారెదుర్గముల, దనకలిగించు నాతఁడుననంబరఁగు, వారలతెఱంగునర్యంబునా నాట, నేరుపాటుగవిందయోకతంబునను.” రా. ఆ, కాం. — 3. పశువులను మేపియు పాలుపెరుగు అమ్మియు జీవించెడుజాతి. (గొల్లవాడు, గొల్లది.)
 గొల్లడు. వై. వి. గోపాలకుడు.
 గొల్లజిడ్డు. ద్వ. వి. శూలిని.
 గొల్లత. వై. వి. గోపిక. “గీ. అనఁగజేఱొక్కగొల్ల తయవ్వవినుము, బాసలోపలయవపిండిపంచదార, యొరువగలిపిమూలనాఁచియుండ వచ్చి, తినియెంతయుఁగృహ్యండుదేవరాస.” హరి. పూ. ౫, ఆ.
 గొల్లదొందు. డి. వి. మత్స్యవిశేషము. “ఎ, గీ. అల్లె దమ్ముప్పజేఁపయుగొల్లదొందు.” హంస. ౪, ఆ.
 గొల్లము. వై. వి. లోఁతుగలపల్లము. (చూ. కొలి.)
 గొల్లియన. డి. వి. గొల్లెన. “క. పసిడిజలపోసనంబు లననమరుచింబాలుచుగొల్లియనలున్నతీరెం, పె సఁగెంబసిండిగుబ్బలి, పసినిసుఁగులగతిదడంక భాగస్థములై.” కవిక. ౨, ఆ.
 గొల్లు. వై. వి. కలకలధ్వని.

గొల్లెన. దే. వి. గుడారము. “మ. ఎల్లిగొల్లెనలెత్తింతు విశోధలంబునిధి వెల్లిండొల్లజల్లింపఁగఁ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. (గొల్లియనయొక్కరూపాంతరము.)

గొల్లెనబండి. దే. వి. గాడీ. “ఉ. పల్లకులకొమ హేమాస్త్రి ములభద్రగజంబుల నందలంబులకొ, గొల్లెనబం డులకొనడక గుట్టుపు మోటుల చేసడంబులకొ, బెల్లుగ సెక్కిపారజన బృందమువోబురి నైదునాళ్లు భూ, వల్లభుఁడుండెఁతొగదలెయ్యజముఖ్యుల తోడవేడుకొ.” శై. ౨, ఆ.

గోవరు. దే. వి. తాపము. (చూ. గోవరువోవు.) గోవరువోవు. దే. ఆ. క్రి. తపించు. “ఎ, గీ. తొన్ని చేశంబులెడచేగోవరువోయె.” కాశీ. ౧, ఆ.

గోహరు. దే. వి. ఉపద్రవము. “పంచచామరము. తొ హరుమీకుఁజల్లుగాఁగఁజూడుఁడో సమీరకం, జ హరులారమంటమాశంబరాఁగూడినకొ, గో హరుసేయ నేలసారకుంజలంబునకొభుజం, గహ రుపాదమానమీరుకాఁకలింకఁ జేసినకొ.” సా. ౨, ఆ.

గో.

గో. దే. అవ్య. చూపుటయందువచ్చును. (అదిగో, ఇదిగో. మొ.)

గోండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పామరజాతివాడు. విణ. ఉలుకుబాడ్డువాడు.

గోండ్రించు. దే. ఆ. క్రి. 1. (పులి) కూయు; (చూ. గోండ్రిల్లు.) 2. (ఎలుగు) కూయు. “ద్వి. గొటగొటగోండ్రించికోఱలాండొంటి, గటగటఁ దాఱింపగర్భంబుగలగి.” నవ. 3, భా.

గోండ్రిల్లు. దే. ఆ. క్రి. (పులి) కూయు. (చూ. గోండ్రిలు. “ద్వి. బిలములగుహలందు బెబ్బులుల్ చిలుత, పులులుగోండ్రిలుచుండు.” నవ. 3, భా.)

గోండ్రు. దే. వి. అంగలార్పుయందగుధ్వస్యనుక రణము. “చ. ఆకళవుననాడువాలభుజగింగని గోండ్రునియంగలార్పుకొ.” ఆము. 3, ఆ.

గోకు. దే. స. క్రి. 1. గీరు; 2. గీలు. గోకుడుపాతి. దే. వి. దోకుడుపాతి.

గోగు. దే. వి. గోనయొక్కరూపాంతరము. (ఇది ద్వివిధము. తొరగోగు, తొండగోగు, అని. ఇది యె తొరగోగు.)

గోచి. దే. వి. కచ్చడము, కాపీనము.

గోచికట్టు. దే. వి. బ్రహ్మచారి. “ఎ, గీ. ఆసలన్ని యుమొదలంటఁగోసియున్న, గోచికట్టునకటు వంటిగొడవగడప, రాక మెడఁజాట్టుతొనియెనూ రకయకార్య, కరణశీలరకెప్పటఁగలకె నుభ ము.” పాండు. ౫, ఆ.

గోచికాండు. దే. వి. బ్రహ్మచారి. విణ. నిర్ధనుడు. భల్లా. ౫, ఆ.

గోచితాఁచుడు. ద్వ. వి. బ్రహ్మచారి. “ద్వి. ఓనా పంచినయుడిగ మేమెనఁ, గోరిసేయుచుమెఱిగొ డైలులేక, తొలిచెడవేనియాగోచితాఁచుడికి వలచినధనమంతపట్టునునిచ్చి, బంటుగానేలుదు; బరఁగనిన్ననిన.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

గోజోట. దే. వి. గోజాడుట. (ఇదేమి యెప్పుడు; చూచినను ఈగోజాట.)

గోజోడు. దే. స. క్రి. (గోజూ+అడు.) వీడించి యడుగు. (సాన్దిగమునఅడు.) (ఏలఁజొకగోజా డుచున్నావు.)

గోజో. దే. స. క్రి. గోజాడు. (వీడుఁజొక నన్ను గోజూచున్నాడు.) వి. గోజాట. (ఇదేమి పెద్ద గోజాగా ఉన్నది.)

గోటు. దే. వి. 1. తోకయంచునచేర్చుకట్టెడు పు నిసగపట్టె; 2. బయ్యారము; 3. తేల్లి; 4. బ. చేతనుంచుకొనెడు స్వర్ణకటకవిశేషము.

గోటుకత్తె. ద్వ. విణ. బయ్యారముగలది.

గోటుకాడు. దే. విణ. బయ్యారముగలవాడు.

గోదు. దే. వి. బందన.

గోదురు. దే. వి. పెద్దకప్ప.

గోకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పల్లెరు; 2. గోళు లగొరిసె.

గోకర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కడితిమ్మగము; 2. జాత్తి; 3. కంచరగాడిద; 4. పాము; 5. ప్రమద గణవిశేషము.

గోకర్ణి. సం. వి. ఈ. క్రి. చాఁగి.

గోకిలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తోకలి; 2. నాగి.

గోకులము. సం. వి. ఆ. న. ఆప్రలమంద.

గోకులికము. సం. వి. ఆ. పుం. అడుగునబడిన యెద్దు. (తొన్ని పుష్పములయందు గోగుణి మని పాఠము కానబడుచున్నది.)

గోతురకము. సం. వి. ఆ. పుం. పల్లెరు.

గోగంధనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎదురుగాలి.

గోగ్రం. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పసులకొట్టము; 2. విలుపిడక; 3. బెండ్రీ.

గోచరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇంద్రియార్థము. (మా. వివయము.) 2. వివయము.

గోచరము. సం. ఆ. క్రి. అగపడు. అం. ప్రే. అగపడు. “ఎ, గీ. కాంతంగండువపెట్టినికడకుమేలు. చెప్పనచ్చినవన్ను శిక్షింపదగునె, మొనసి హితమాచరించినముండుముక్కు, కోతపడుననుమాటనగోచరించె.” కాశీ. ౬. ఆ.

గోచరము. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యగోగ్రహములయొక్క మేషాదిరాసులసంచారము.

గోజువా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎద్దునాలుక చెట్టు, బెండ.

గోటాపన. వై. వి. పక్షియాక. “క. నేటుకొనిపండ్లుకొనుమరు, బీటికిమాటికినిగసరుచిలుకొజలుకా, బోటులనలయించెడునీ, గోటాపనయెన్నిడింగూటంబును.” నీలా. 3. ఆ.

గోడ. వై. వి. కుడ్యము.

గోడకాలు. ద్వ. వి. కరగోడ. “నీ. కవుడేనియనీళ్లుగట్టిపుప్పాడిమట్టిగోడకాల్ దీర్చిన ప్రోడతనము.” రా. వి. 3. ఆ.

గోడగించు. దే. ఆ. క్రి. 1. మాటాడు; “నీ. గొల్లయిల్లాండ్రునో గోడగించుటందేని పరకామినీసహుదరతజాప.” పా. ౧. ఆ.—2. శబ్దించు.

“ఉ. మగతుమైద ప్రోడలుగోడగించుర్పుం, కారముకారమయ్యె.” కవిక. 3. ఆ.—౩. క్రి. తిరిగిస్తుండు. “నీ. మండువేసవిమాటిమార్తాండబింబుగోడగించుపసిండిగుబ్బతోడ.” కాశీ. ౪. ఆ.

గోడచేర్పు. ద్వ. వి. జడుడు. “ద్వి. మొండరిచల్లవప్పుడుగోడచేర్పు.” హరిశ్చ. ౨. భా.

గోడా. వై. వి. నుట్టుము. “క. జోడనలునిబ్బరంబులు, వేదెంబులు మెఱయరాజావేడుక తోడగోడాదుమికింపగజత, గూడిరిదొరల్లె భటులగుమివెనుకొనియె.” ఉ. రా. 2. ఆ.

గోడాడు. దే. ఆ. క్రి. (గోడు+అడు.) దుఃఖించు. “ద్వి. కూడెఱుంగకదగగొంటివివాలు, గోడాడకిచ్చొటంగూర్చుండుమును.” అభిమన్యుద్విపద.

గోడి. దే. వి. 1. అణగుడు; 2. వంపు. “నీ. గూనిపేపులమీదగోడియెబోలెత్తితఱివడ్డకంకాళిరెండములును.” కాశీ. 3. ఆ.

గోడిగ. వై. వి. అణగుట్టము.

గోడిపట్టెలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. “ఎ, గీ. గుట్టుచాణిముచ్చులుగోడిపట్టె, లేలపాటలు సరిచేసులీలకూత, లాదిగాత్రేశవక్రీడలాడిరచట, రామకృష్ణులుగోవదారకులగూడి.” వి. పు. 2. ఆ.

గోడిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (గోడి+పడు.) 1. అణగు; “తద్విరిగోడిపడంగలేచి.” రామా. ౬. ఆ.—

2. నంపగు. “వ. ఝాంకారితపత్రత్రధారావిహారంబుగోడిపడిద్దినప్పుడు.” వై. ౨. ఆ.

గోడిపెట్టు. దే. స. క్రి. (గోడి+పెట్టు.) వంపు.

గోడు. దే. వి. దుఃఖము. “క. పరమమునీంద్రసమరపుత్రమరువీరులమామనులుగోడుగుగభవ, త్కరుణవెలయలోకంబ, చెరువందంగజూపవేవిచిత్రపుమహిమన్.” భార. ఆశ్ర. ౨. ఆ.

గోడెము. దే. వి. కొండదొననాశ్రయించియుండెడుబోయపల్లె.

గోణము. వై. వి. గోవణముయొక్కరూపాంతరము.

“ఉతానీహ. కావిగో, ణములుగట్టువారివైననగుచుఁజ్జిజుండుచి, త్రిములుగలచెఱెఱుచు.” శివ. ఉ. ౨. ఆ.

గోణము. వై. వి. గోణముయొక్కరూపాంతరము.

గోణి. ఉభ. దే. వి. ఎద్దు. సం. ఈ. స్త్రీ. గోన.

గోతము. దే. వి. 1. జనుపసారసంచి; 2. మల్లులుసాదనకొఱకుతాళ్లు నించియుండుకొనెడు గోన.

“సగ్ధర. గ్రుద్దుగోత్రాచలంబులగులగులయిపోగోతములగ్రుద్దులీలన్.” న్యా. ౪. ఆ.

గోతము. దే. వి. గోతముయొక్కరూపాంతరము.

గోతి. దే. వి. అణుడు. “క. జ్ఞాతులయెడగోవులయెడ, గోతులయెడభర్తమెడలిక్పూరుడగుటకా, ర్యాతురవిప్రోపేక్ష, నీతిలినములపహరించునిపుణతయరయన్.” భార. ఆను. 3. ఆ.

గోతుంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పిన్నపాపరీ; 2. పుచ్చరీ; 3. బుడమరీ.

గోత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. గోవులగుంపు.

గోత్రభిరుడు. సం. వి. ద్. పుం. ఇంద్రుడు.

గోత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. వశము; 2. పేరు; 3. గోడుగు; 4. అడవి; 5. బలిమి; 6. పరిమడి. పుం. కొండ.

గోత్రుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గోవులగాచువాడు.

గోద. దే. వి. ఎద్దు.

గోదరి. దే. వి. ముచ్చివాడు.

గోదారణము. సం. వి. అ. న. హలము, నాగలి.

గోదారి. దే. వి. వెన్న కాచినమడ్డి.

గోదావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదీవిశేషము.

గోడు, గోండు. హిం. వి. తుమ్మడిగురు.

గోడుమ. వై. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

గోడుమపూసలు. ద్వ. వి. బ. స్త్రీకంఠభూషణవిశేషము.

గోధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉడుము. ఆ. స్త్రీ. అ. న. అల్లెత్రాటిచెట్టితొడిగిదోడిగిగొన్నకవచము.

గోధనము. సం. వి. అ. న. గోకులము.

గోధాపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెప్పుతట్టి.

గోధి. సం. వి. ఇ. పుం. నొసలు, అలికము.

గోధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉడుము; 2. నీరుడుము.

గోధుమారుడు. సం. వి. హి. పుం. గొల్లవాడు.

గోధూమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గోడుచులు;

2. నారదము.

గోనర్దము. సం. వి. అ. న. కయివడిముప్పై. పుం. బెగ్గురుపక్షి.

గోనసము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండచిలువ, (రూ. గోనాసము.)

గోనియ. వై. వి. గోన*.

గోను. దే. వి. గోగు, తీక్ష్ణపుక్షము.

గోన. వై. వి. అడ్డముగానడుచునట్టుపోసిధాన్యమునించి యొడ్డుమీదవేసెడు జనుపనారపట్టలసంచి* (గోనియయొక్కరూపాంతరము.)

గోనెసంచి. ద్వ. వి. గోతము.

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అబోతు; 2. ఇంద్రుడు; 3. రాజు; 4. శివుడు; 5. మూర్ఖుడు.

గోపనము. సం. వి. అ. న. 1. దాచుట; 2. కాపాడుట.

గోపము. సం. వి. ఆ. పుం. బోళము.

గోపానసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మారుపట్టె, గొప్పలు.

గోపాయితము. సం. వి. అ. ఆ. అ. కావబడినది.

గోపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గొల్లవాడు;

2. రాజు.

గోపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది; 2. మామెన.

గోపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొల్లది, శ్రేత.

గోపించదనము. సం. వి. అ. న. ఒకదినమునుద్దమన్ను, (రూ. గోపించదనము.)

గోపీతము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రభాతము, శేషము.

గోపీధము. సం. వి. ఆ. పుం. నీటిదొన.

గోపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గొల్లవాడు; 2. రాజు; 3. గోవులకధిపతి; 4. అనేక గ్రామములకధిపతి.

గోపుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. కొఱి.

గోపురము. సం. వి. అ. న. 1. గవన; 2. వాకి; 3. కైవడిముప్పై.

గోపుర్యుడు. సం. వి. అ. పుం. ఊడిగపువాడు. వి. కావదగినవాడు.

గోమంతుడు. సం. వి. త. పు. గోవులకొడయడు.

గోమయచ్చత్రము. సం. వి. అ. న. కుక్కగొడుగు.

గోమయము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పేడ.

గోమాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. నక్క, జంబుకము.

గోమారి. మి. వి. (గోవు+మారి.) పసులకుబుట్టెచెక్కపిడుజు.

గోమి. సం. వి. త. పు. 1. గోవులకొడయడు;

2. నక్క. వి. గోవులుగలవాడు.

గోమింఁ. దే. స. క్రి. గోముచేయు. "క. ఈమాడ్చినమితభోగ, శ్రీమెజయుచునొక్కనాడున్ముననిజ, స్వామియొడలిదండ్రులుడను. గోమించిననడతడలచిగోనియతడలమిక్." కు.

గ. ఆ.

గోము. దే. వి. శ్రమమెఱుంగనితనము, సౌకుమార్యము.

గోముఖము. సం. వి. అ. న. 1. అలుకుట; 2. కొంకివంకరగాకట్టినయిల్లు; 3. వాడ్యవిశేషము. పుం.

1. మొసలి; 2. సురంగవిశేషము.

గోమేధికము. సం. వి. అ. న. పసుపువన్నెగలర్పివిశేషము. (అచ్చపుస్తకములయందు గోమేధికమను పాతము కావబడుచున్నది.)

గోర. వై. వి. గోరువంకపక్షి. "నీ. పికిలిపిట్టలుగిడ్డిపిట్టలుగోరులుబంగరుపిచ్చికల్ పసుపుముద్దలు."

రనీ. గ. ఆ.

గోరంక. వై. వి. — వై. — (ఇది ప్రయోగమునందు మృగ్యమైనను వ్యవహారమునందు రూఢము.)

గోరంకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గోరువంకపక్షి;

2. దిసమొలవాడు; 3. బట్టువాడు.

గోరలు. వై. వి. కురంటకము. "రగడ. కొప్పువేసి మేటితే కొనగోరగోరలువిరులుగిల్లుము." పా.

ర. ఆ.

గోరగింత. వై. వి. భయంకరత్వము.

గోరము. దే. వి. దౌష్ట్యము. “ఎ, గీ. గోరకనము
మునురాకొడుకునట్లు.” కాశీ. ౪, ఆ.

గోరము. దే. వి. గట్టిమోత.

గోరము. ద్వ. ఆ. క్రి. (గోరము+పడు.) రోతప
డు. “క. చేసినగాపారాఖ్యండు, రారపునిమి
గులనాదరమునజోటిం, పారవొసగెగక్కున
మరి, గోరపడకయివినుసాత్వికులచరితంబు.”
పరి. ౧, ఆ.

గోరము. దే. వి. 1. దేహముయొక్క అస్వస్థ్యము;
2. ఆపద; “క. జగములుచెడిపోవుతఱిగ, మొ
గులు తెగల్ మింటదట్టముగఁగ్రమ్ముకనా, నగురి
యుచంద్రమునజే, నుగముల్ గురిపెడినిదేమిగో
రముచెప్పనా,” అచ్చ. యు. కాం.—3. రోత.
విగ. రోతగలది. “ఉ. పాపపురాచబాతిగుణభం
గులెఱుంగుదువేమిచెప్పన, యొకపెనుగోరము
ల్.” కళా. 2, ఆ.

గోరము. సం. వి. ఆ. పుం. కాలశేయము, మజ్జగ.

గోరీ. హిం. వి. కట్టినసమాధి.

గోరించే. దే. ఆ. క్రి. ఎగయు. శకాం. 3, ఆ.

గోరిపు. దే. వి. ఎగపు. శకాం. ౪, ఆ.

గోరు. వై. వి. 1. నఖము*;
2. తంఠిమీటుటకుబం
గారులొనగువానితోఁజేసి వ్రేలికివేసికొనెడు
ప్రతిసఖము*;
“ఉ. హస్తమువైడిగోళ్లుహిం,
సారతినేయుదర్శకునిసంపెగముల్గులువోరె
మిందగఁగ.” స్వా. ౫, ఆ.—3. అరటిపువ్వులొ
పలనుండేదపస్తువిశేషము*.
“గీ. కొప్పవిప్ప, మె
ఱయుగోళ్లు మ్రుచ్చులుఁగెంపుఁగుఱులుగావె.”
ఆము. ౫, ఆ.—విగ. అల్పము*.
(గోరువెచ్చ. మొ.)

గోరుగల్లు. ద్వ. వి. (మంగలిగోళ్లుతీసెడి) ఇనుపస
లక, సఖోత్పటని. “దురపితృధియోగోరుగం
టపృతాత్తుండయ్యు.” కళా. 3, ఆ.

గోరుగాలము. ద్వ. వి. చేపలనుబట్టుటకు ఉక్కుకమ్మి
తో వెంకరగాఁజేసినగాలము, బడిశము.

గోరుగొండి. ద్వ. వి. గోరుగల్లు. (రూ. గోర్గొండి.
“గీ. వాడిగోర్గొండిగమ్ములదోడియైన, నడు
గులడిదంబుచేతఁజక్కడిచియైన, మెండుకడకే
గుటలుమానియుండవలయు, డక్కుమాటలుదత్తు
వాటంబునందు.” భీ. ౬, ఆ.

గోరుచిక్కుడు. ద్వ. వి. చిన్నదినుచుచిక్కుడు.

గోరుచీరము. ద్వ. వి. గోటివలె కొనయందువంపు
గలయులి.

గోరుచేట్టు. ద్వ. వి. 1. గోటిచుట్టులేచెడుపుండు;
2. ఒకదినుకుగడ్డ.

గోరుపడము. వై. వి. కంబళి. “ఉ. భూరినదీప్రవా
హమునబోయెడునల్లనియచ్చభల్లముక, గోరు
పడంబుగాఁదలంచి.” చెన్న. 3, ఆ.

గోరుపులాడు. దే. స. క్రి. (గోరుపులు+ఆడు.)
1. పుట్టించెల్లాడు; 2. ఎగురవేయ. “గురుకుచ
గుబ్బచన్నుగవ గోరుపులాడును బుట్టచెండ్ల.”
చంద్రా. ౨, ఆ. (ఈవోటఒకపాఠమిట్లున్నది.
మఱియొకవోటగోర్విగులాడును అనియున్నది.
విచార్యము.) (రూ. లంగగొను, గోర్విల్లాడు.)

గోరువంక. వై. వి. కారికపక్షి.

గోరొత్తు. ద్వ. వి. (గోరు+ఒత్తు.) నఖత్తము. “నీ.
ఒఱవైన మెఱుంగుగోరొత్తు సందులతోడరాలు
చుండెడు గంధరసముతోడ.” భాను. ౨, ఆ.

గోరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోరోజనము.

గోరోజనము. వై. వి. ఆవులకడుపులోనుండియొత్తెడి
యొకనస్తుపు.

గోర్దము. సం. వి. ఆ. న. తలమెదడు, మస్తిష్కము.
గోర్దడము. వై. వి. గోరుపడముయొక్కరూపాంత
రము. “నీ. కోరగిం చెడికొండగోఁగుఱువులచా
యదినన్నెగోర్దడంబెల్లుగలిగె.” జై. 3, ఆ.

గోర్విల్లాడు. దే. స. క్రి. (గోరు+విల్లు+ఆడు.) 1. పు
ట్టించెల్లాడు; “రథరథ్యవ్రాతముండేతులకగో
ర్విల్లాడుచు.” రామా. ౬, ఆ.—2. ఎగురవేయు.
చంద్రా. ౨, ఆ. (రూ. గోర్విగులాడు.)

గోర్వంక. వై. వి. గోరువంకయొక్కరూపాంతరము.
గోఱజేము. వై. వి. గోరోజనము. “గీ. గోఱజంబుజా
న్నుచాఱవప్ప.” స్వా. ౪, ఆ.

గోల. ఉభ. దే. విగ. ముద్దుడు, ముగ్ధ. సం. వి. ఆ.
స్త్రీ. 1. కాగు; 2. గోదావరి; 3. మణిసిల. నేపా
శబ్దశమునబుట్టినమణిసిల. (అని కొందఱు.)

గోలకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాగు; 2. గోరీ.
గోలతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడుమందపిచ్చుక.
గోలాంగూలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండముచ్చ;
2. కోఠి.

గోలింజే. దే. స. క్రి. చమురుపోసివేయ.

గోలిహము. సం. వి. హొ. పుం. మొక్కపుఁజెట్టు.

గోలీ. వై. వి. బాలురాడుకొను చిన్నతాతియుండ.
గోలీధము. సం. వి. ఆ. పుం. మొక్కపుఁజెట్టు.

గోలు. దే. వి. పేయబాద్ధునకు ప్రక్క నేర్పబడెడు
సన్నని పేయబాద్ధు.

గోలుగోలు. దే. వి. ఏడుపుటయందగుగర్వనగ్రహకరణ
ము. “వ. దృగ్గోళకంబులతేడికన్నీరు వెడ” గో
లుగోలున నేడిన.” వై. ౧, ఆ.

గోలురించే. దే. ఆ. క్రి. (పులి) కూయ.

గోలెము. వై. వి. కాగు. “గీ. మగనిరాకయెఱిగిమగు
వయెయ్యనలుంకు, మగనిఁదెచ్చియింటిమఱుగు
నందుఁ గల్గుగోలెమునగదియింటియూమిఁద,
గంపదబ్బువెట్టెఁగదలకుండ.” భల్ల. ౧, ఆ.

గోలొమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లగజికీ; 2. మరు
లుబడీ; 3. వసీ; 4. నేలగొలిమిడి.

గోల్లొలు. దే. వి. గోలుగోలుయొక్కరూపాంతరము.
“గోల్లొలున నేడ్చెక.” పర. ౪, ఆ.

గోప. దే. వి. యావనము. (చూ. గోవాల్లు.) విణ. మ
నోజ్జము. (గోవనని. ము.)

గోవందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము.

గోవణము. వై. వి. కొపీనము. “గీ. వృక్షకాఖాంచలం
బువైవేలుచున్న, కోటిసంఖ్యలనీర్కావిగోవణ
ములు.” కాశీ. ౨, ఆ.

గోవమొలత్రాడు. దే. వి. మగవానిమొలనూలు, శృం
ఖలము.

గోవాపు. దే. వి. (గోవ+అపు.) సాధుపుకానియాపు,
కరట. “వ. చూడలంగుడువవిడిచిదిగుగ్గదోహనంబు
నకుఁజేరవచ్చిన బెదరివనులసందనంబాటిపోవు
గోవాపులమెనుగిలిసాధువసులచాలునంబొంచి
కూడముట్టితలకోలలు పట్టియొగువారును.” వి,
పు. 2, ఆ.

గోవాల్లు. దే. వి. బ. (గోవ+వారలు.) యావనముగ
లవాడు. “నీకుఁదగినగోవాల్లుమహిణ్ నెమకెనగ
రాదె.” న్యా. ౪, ఆ.

గోవిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కృష్ణుడు; 2. గో
వులకొడయెడు; 3. బృహస్పతి.

గోవిట్టు. సం. వి. ఓ. స్త్రీ. గోమయము, పేడ.

గోవు. సం. వి. ఓ. స్త్రీ. 1. ఆవు; (దీని ధ్వని మాంధ.
కికోదేశము వైచికము.) 2. కన్న; 3. దిక్కు;
4. బాణము; 5. భూమి; 6. వాక్కు; 7. బ.
నీళ్లు. పుం. 1. ఎద్దు; 2. కిరణము; 3. స్వర్ణము;
4. చంద్రుడు; 5. వెలాయుధము.

గోవునము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆఙోతు.

గోశీర్షము. సం. వి. ఆ. న. పసుపువన్నెగలచందనము.
హరిచందనము.

గోశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తంగేడు.

గోహ, ఘోహ. హిం. వి. అంతఃపురము, రాణివాసము.
గోష్ఠము. సం. వి. ఆ. న. గోవులమందయుండువాడు.
గోష్ఠికువ్యడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) తానండెడు
చోటనుండుకొని పరులను ద్వేషించువాడు.
గోష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సభ; 2. సల్లాపము.
గోష్ఠదము. సం. వి. ఆ. న. 1. గోవుయొక్క అడుగు
కొలది; 2. గోవుగొరిసెయిడినగుంట; 3. గోవు
లతిరిగెడిచోటు.

గోసంఖ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గొల్లవాడు.
గోసగి. వై. వి. మాలవాడు. “క. ఓగోరరాచవా
డా, రారానావెంటఁదిరుగురాగోసగివై, పోరా
డిమాడలిచ్చెదఁ గోరానియవ్వఁదిరుక్కోరావె
లుచక.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

గోసమచే. దే. స. క్రి. (గోసు+అమచ.) నింది
చు. “మ. మనలకాపూర్ణటితోడగోసడిచికామ
ధ్వంసపట్టికపాం, డనిచక్రాంకునిజూపిత్రి
నసురేంద్రాదుల్ సరోజాక్షునికా, గనియెగ్గుల్
ప్రకటించినకా గినిసిలోకంబుల్ వినంగా నతిఁ
డనుమానింపక పూనెదైత్యులసంహారంబుగా
వింపఁగాక.” నిర్వ. ౨, ఆ.

గోసన. వై. వి. చోటించుట.

గోసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బోళము; 2. కేకు.
గోసర్గము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రభాతము, కేకు.
గోసు. వై. వి. 1. అపదూలు; “క. కలుదులమట
లముష్టుక, గుఱుచపడుగయేలయింతిగోసెక్కిం
పక.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.—2. దూలు; “ఈ
గోసేలచుట్టాలలోక.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—
3. దోషము. “ఉ. అక్కట నేను వేడ్కపడియా
నెడునానసమర్థిఁదేరెనుం, డొక్కనికృష్టిల
బనుపనొపక చెప్పినదీనివుగో, నెక్కఁగఁజేసి
నిమ్మనతీహినవిధాననియక్తజేతగా, నిక్కప
య్యపులించి తిది నెయ్యముతియ్యముకల్గియే
భీ.” భార. విరా. ౨, ఆ.

గోస్తనము. సం. వి. ఆ. పుం. నలువదిపూసలసనము.

గోస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష.

గోస్వామి. సం. వి. క్. పుం. 1. గోవులకొడయె
డు; 2. (నాట్యపరిభాషయందు) ఇతరరాజుయొ
క్క కొడుకు,

గోవా. దే. వి. పరాక్రమము. “సీ. హరికిశోరము లగోహరికి శోపిలని దుర్వారగర్వాటోప వీరభ లులు.” తై. ౬, ఆ.

గోభకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విధవకు అంకుమగని యందు పుట్టినకొడుకు.

గోభము. సం. వి. ఆ. న. మండలము.

గోభి. తై. వి. కూరాకుడినను.

గోభకుతకంటు. ద్వ. వి. స్త్రీకంఠభూషావిశేషము.

గోభగొంపి. ద్వ. వి. తృణవిశేషము. బ. తృణధాన్యవిశేషము. “గీ. గునుకులూదర్లుబరపటల్ గోభగొండు, లల్లిలియ్యంబు వెదురులియ్యంబుగొట్టి, చెట్టునీశేట్లుండుంగముస్త్రీయలను సేత, గుంజము చలుగండిదొరఁగొనియెజనము.” కాళ. 3, ఆ.

గో.

గోష్ఠివాడు. తై. వి. గవుండ్లవాడుయొక్కరూపాంతరము.

గోడు. తై. వి. 1. సారాయమ్మవాడు; 2. కావువారి పట్టపు పేరు. (గవుండుయొక్కరూపాంతరము.)

గోడము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.

గోడసరము. ద్వ. వి. భూషావిశేషము, చెంపసరము.

“సీ. మొగపుర, దీఁగయునాణిముతైపుఁజేర్లుసం విచిఁడలనూడిగములుగోడసరములును.” కళా.

౭. ఆ. (గవుడసరముయొక్కరూపాంతరము.)

గోడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పద్యములయొక్క యొకరీతి. (మా. రీతి.)

గోణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అముఖ్యము.

గోరిమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదీవిశేషము.

గోరిముడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకానొకముని; 2. జనుడు.

గోడి దే. వి. చెంప. (గవుడయొక్కరూపాంతరము.)

గోగారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉడుముయొక్క పిల్ల.

గోగేయము. సం. వి. ఆ. పుం. —తై. —

గోగరము. సం. వి. ఆ. పుం. —తై. —

గో. దే. వి. బేహరి, వర్తకుడు. “క. ఈనీతిసకల పర్వవి. కారదుండగునతనిమాటజవదాటకయ గ్గోరిమునున్నదన్నగ, రీరత్నంబేలునట్టిసృపవరుఁడెలమిన్.” కుక. ౧, ఆ. (గవురయొక్కరూపాంతరము.)

గోరము. సం. వి. ఆ. న. అకరువు. పుం. తెల్లము.

విణ. 1. ఎఱ్ఱనిది; 2. తెల్లనిది; 3. పసుపుపచ్చనిది; 4. స్వచ్ఛమయినది.

గోరవము. సం. వి. ఆ. న. గొప్పతనము.

గోరవింఁచే. సం. స. క్రి. గొప్పపఱు.

గోరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. సమర్థాడనికన్యక.

గోరు. దే. వి. 1. ఏనుగు; 2. పెద్దకాళే. “వ. గోరు గుప్పెలి తెప్పటంబు.” ఆము. ౪, ఆ. (గవురు యొక్కరూపాంతరము.)

గోరుండు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుండు, చందమామ.

గోలు. దే. వి. 1. దుర్బంధము; “గీ. మూడువేళలఁ బురువులఁదోడివేసి, నీళ్లచేగోలువోవంగనమ్మి గడిగి.” భట్టా. ౨, ఆ. —2. గంధము. “ద్వ. ఆ యర్ధరాత్రంబునప్పడామట్టి, బాహుకవసయిం చుబహుపీఠాచములు, మానసిగోలుపల్లలుఁబసి గొనుచు.” హరిశ్చ. ౧, భా. (గవులుయొక్కరూపాంతరము.)

గోలేయకము. సం. వి. ఆ. పుం. కారుపోక.

గోస్థీనము. సం. వి. ఆ. న. అంతకుముందు గోవుల మందయున్నచోటు.

గోసెన. తై. వి. వీణె మొదలగునానిమీఁదియెఱు. “విండ్లగోసెనల్.” న్యా. ౪, ఆ. (గవుసెనయొక్కరూపాంతరము.)

గోలి. దే. వి. శకునములు చెప్పడుబల్లి. (గవులియు క్కరూపాంతరము.)

గ్ర.

గ్రంథకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రాసెడిగది.

గ్రంథనము. సం. వి. ఆ. న. రచన, కూర్పు.

గ్రంథము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కావ్యము; 2. ముప్పదిరెండక్షరములశ్లోకము; 3. ధనము.

గ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కంతి; 2. గనుపు; 3. మడి; 4. గండివనము.

గ్రంథిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కట్టతీగ. అ. న. ము.

1. పిప్పలివేరు; 2. గండివనము. పుం. 1. నుగ్గిలపుఁజెట్టు; 2. వెలుతురు.

గ్రంథికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోసుగిడు; 2. యుక్తిగిరుని కడగట్టుతమ్ముడు.

గ్రంథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్పఁబడినది, గ్రంథితము.

గ్రంథిపర్ణము. సం. వి. ఆ. న. 1. గండివనము; 2. పచ్చాకు; 3. మాచిపత్రి.

గ్రంథిలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ములువెలగి; 2. వెలుతురు; విణ. గనుపులుగలది.

గ్రంధ. వై. వి. దారబండులలోనగువాని నిలువుల యందు బిగగొట్టిన చీలలకు తగిలించెడు తలుపులయందలి యినుపపట్టె.

గ్రక్క-తిల్లు. దే. ఆ. క్రి. బెడరు. “క. మొక్కేము పామినీదయ, నెక్కడనుంబ్రద్దుపాడుచుటెఱుగకనీవే, దిక్కనియుండుముదాయలు, గ్రక్కతిలంగడుపుచెల్లకదలకయుండుకొ.” రామా. ౨, ఆ.

గ్రక్కదలు. దే. ఆ. క్రి. (కదలు+కదలు.) మిక్కిలి కదలు.

గ్రక్కన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగ. “నీ. కినుకమీఱనంతగిరిగిందుపడడజేసెగంబంబుమెట్టగక్కనగదలె.” పా. ౧, ఆ.

గ్రక్కన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. —వై.— “క. ఆచార్యుడుతీవ్రతనా, రాచములేయంగద్రుంచెగ్రక్కన.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. “క. రామడుగ్రక్కనలత్తుణచేతివిల్లుగొని.” య. 3, ఆ.

గ్రచ్చే. దే. వి. కాలపత్రి. (వాడుకయందుగచ్చే.) గ్రచ్చేకాయలు. దే. వి. బ. బాలక్రిడావిశేషము. “నీ. దాగిలిముచ్చులాటలుగ్రచ్చుకాయలువెన్నెలకుప్పలుతన్నుల్లి.” కాల. 3, ఆ.

గ్రచ్చే. వై. విణ. పర్ణలోపముగాని పదలోపముగాని కలిగినది. (మాట.)

గ్రధనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కూర్పు; 2. గ్రుచ్చుట.

గ్రధితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కూర్చబడినది; 2. గ్రుచ్చబడినది.

గ్రద్ద. వై. వి. గద్ద, గృధ్రము.

గ్రద్దగోరు. వై. వి. చోరసాధనవిశేషము. (మా. గద్దగోరు.)

గ్రద్దన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగ.

గ్రమ్మన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. —వై.— “క. తముల తోనపుడాస్తా, నమ్మనగొలుపుండిధర్మనందనుచుప్రమా, దమ్మనడమ్మడరమ్మని, గ్రమ్మనగదియంగభీముగొగిటజేర్చుకొ.” జై. 3, ఆ.

గ్రనీండు. సం. స. క్రి. 1. కవు; “సుందరహరినీలజాలముర్మణంబుగ్రనీంచె.” కవి. ౧, ఆ.— 2. తిను; 3. మ్రంగు.

గ్రసిష్ఠువు. సం. విణ. ఉ. 1. తినువాడు; 2. మ్రగువాడు.

గ్రస్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తినబడినది; 2. మ్రుంగబడినది; 3. పర్ణలోపముగాని పదలోపముగాని కలిగినది. (మాట.)

గ్రహము. సం. వి. ఆ. న. 1. రాహువు సూర్యుని ద్రులను బట్టుట; 2. గ్రహించుట; 3. ఆదరించుట; 4. చెఱిసినప్రాణి; 5. చేయి; 6. బుద్ధి.

గ్రహణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆతిసారరోగము, ప్రవాహిక.

గ్రహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుడు.

గ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యాది; 2. గ్రహించుట; 3. అనుగ్రహము; 4. చెఱి; 5. రాహువు సూర్యచంద్రులను బట్టుట; 6. పూతవాది; 7. ఉద్ధౌకారమైన యజ్ఞపాత్రవిశేషము; 8. యుద్ధప్రయత్నము; 9. రాహువు.

గ్రహయాశువు. సం. విణ. ఉ. గ్రహించువాడు.

గ్రహరాజ్ఞే. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుడు; 2. చంద్రుడు.

గ్రహించే. సం. స. క్రి. 1. కైకొను; 2. తీసికొను; 3. తెలిసికొను. (గ్రహించు అనియు.)

గ్రహితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ్రహించువాడు.

గ్రహీత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) —వై.—

గ్రహీతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గాలిసోకినవాడు.

గ్రా.

గ్రాంధికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) గ్రంథముది.

గ్రాజే. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. “ఎ, గీ. కడిమిదిగిరించె గ్రాజువంగడముననిచె.” పాండు. ౪, ఆ.

గ్రాద. దే. వి. కనుము. “మేనుపెనె గ్రాదలకట్టగిమోడుకొంచు.” వాసి. ౨, ఆ.

గ్రామటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లె.

గ్రామణి. సం. వి. ఈ. పుం. మంగలి. విణ. 1. గ్రామాధిపతి; 2. ముఖ్యుడు.

గ్రామత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రామములసమాహారము.

గ్రామతక్షుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామమునకిడువడైన వడ్డంగి.

గ్రామము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరు; 2. పడ్డాది స్వర్ణము; 3. (శబ్దాదిపూర్వక మైనపుడు) సమా హము. (ఉదా. శబ్దగ్రామము, గుణగ్రామము.)
గ్రామనిహము. సం. వి. అ. పుం. కునకము, కుక్క. గ్రామిణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీలిచెట్టు; 2. వేశ్య. విణ. ఊరిది.

గ్రామ్యధర్మము. సం. వి. అ. పుం. సురతము.
గ్రామ్యము. సం. వి. అ. న. 1. అర్థదోషములతో నొ కటి; 2. శబ్దదోషములలో మొకటి; 3. రతబంధ విశేషము. విణ. 1. అసభ్య మైనది; (మాట.)
2. పామరము.

గ్రామము. సం. వి. న్. పుం. 1. కొండ; 2. తాయు.
గ్రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కబళము.
గ్రాహకము. సం. వి. అ. పుం. డేగ. విణ. గ్రహించునది.

గ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రహించుట;
2. చేత; 3. ఒకానొక నీరుపాము, మొసలి. (అని కొందఱు.)

గ్రాహి. సం. వి. న్. పుం. వెలగి.

గ్రాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁ దగినది.

గ్రీ.

గ్రీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మెడ; 2. మెడనరము.
గ్రీష్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేడియి; 2. వేసంగి.

గు.

గుక్క. దే. వి. 1. మ్రింగుట, గ్రసనము; 2. ఊ పి. (వాడు గుక్కపట్టలేడు.)

గుక్కగోను. దే. స. క్రి. మ్రింగు.

గుక్కలుమ్రొంగు. దే. ఆ. క్రి. 1. అపేక్షపడు; "చ. మునుజొనిమాడుమూలలను మువ్వురుగు క్కలుమ్రొంగ." హంస. 3, ఆ.— 2. సంజో చించు. (ఏల గుక్కలు మ్రొంగెదవు చెప్పము.)

గుక్కిలి. దే. వి. గుక్క.

గుక్కిళ్లుమ్రొంగు. దే. ఆ. క్రి. 1. అపేక్షపడు; "గీ. చందమామచెలల, కంపుమోములనుగకు గుక్కిళ్లుమ్రొంగ." శకం. ౫, ఆ.— 2. సంజో చించు. (మా. గుక్కలుమ్రొంగు.)

గుక్కుమిక్కును. దే. ఆ. క్రి. (గుక్కుమిక్కు+ అను.) మాటాడ సూరత్తు. "క. ఒక్కతనెగు క్కుమిక్కున, దిక్కుడనీనరీతినుంటి." హంస. ౪, ఆ.
గుక్కుమిక్కుమను. దే. ఆ. క్రి. —వై.— "చ. బలిమిదదియలప్పుడు సభామునిముఖులరట్టఁ బట్టియా; తలబడవైచుచుందముకుదామెయవా రణదత్తదాసనం, బులుగొనికూరుచుండిరితపోధ నులకొసురలకొ వెడంగుసా, టాలయంగగు క్కుమిక్కుమనకుండిరొదుంగుచునక్కడక్కడకొ." ప్రభా. ౧, ఆ.

గుచ్చు. దే. ఆ. క్రి. నాటు. "చ. మూడుమాడుశి తకాండములందగగువ్వనెనీనకొ." భాగ. ౪, స్కం.—అం, ప్రే. 1. నాటించు; "గీ. ఏడుబాణ ములవి, రోధిసర్వమర్చుబులగుచ్చుటయును." పారి. ఉ. ౧౦, ఆ.—2. తూర్పు. (నూదిని దార ము గ్రువ్వము.)

గుడ్డి. దే. విణ. అంధకుడు.

గుడ్డింగిలాయి. దే. వి. (గుడ్డి+ఇంగిలాయి.) ఇంగి లాయిధేదము.

గుడ్డికామంచి. దే. వి. గొడుగుగడ్డి అతిచ్ఛత్రము. గుడ్డికొక్కరాయి. ద్వ. వి. కోయట్టికము. గుడ్డినాటు. దే. విణ. (గుడ్డి+నాటు.) దైవికము. (వానికీపని గుడ్డినాటుగా కలిగినది.)

గుడ్డు. దే. వి. 1. గుడ్డితనము; "క. కనిగుడ్డుకొ వినియొడెపుడుకాడతలంపకొ." శేష. ౪, ఆ.— 2. కనుగుడ్డు; "నీ. మెడమెట్టిగొడ్డిమెటి కిచ్చుచుడువీనిగుడ్డుచెక్కులనెత్తురులుప్రవిం ప." కాశీ. 3, ఆ.—3. పక్షిలోనగువాని అండము. "నీ. అడుగులతాకునబుడమి గుక్కదలనార్పు లదచ్చికానుపుగుడ్డువగుల." అచ్చ. య. కాం.

గుడ్డుకానుపు. దే. వి. 1. పక్షి; 2. సర్పము. "నీ. గుడ్డుకానుపు తేడుగుడ్డుకానుపు తేడు గు ఱ్జుంబుంబాన్మనెకొమరుమగుల." అచ్చ. బాల. కాం. (దీనికి సరియైన సంస్కృతశబ్దము అండ జము.)

గుడ్డుగూబ. ద్వ. వి. ఘూకము.

గుడ్డు. స. క్రి. పిడికిటితోపాడుచు. వి. పిడికిటి పోటు.

గుడ్డులాట. దే. వి. గుడ్డులాడుట.

గుడ్డులాడు. దే. ఆ. క్రి. (గుడ్డులు+అడు.) ఒకరి మొకరు గుడ్డును పోట్లాడు.

గ్రె.

గ్రెవము. సం. వి. అ. న. మెడనుగట్టెడుత్రాడు.
గ్రెవేయకము. సం. వి. అ. న. మెడనుబెట్టెడుసొమ్ము.
గ్రెవేయము. సం. వి. అ. న. మెడనుగట్టెడుత్రాడు.

గ్రో.

గ్రోచ్చే. దే. ప్రే. గుడ్డలిలోనగువానితో పల్లముచేయు. “గీ. గ్రోచ్చికోరాడిత్రవ్విరికుతలమెల్ల.” భాగ. ౯, స్కం. (వ్రాతయందిది పరుమది గాను గానబడుచున్నది.)

గ్రోయ్య. దే. అ. క్రి. పల్లముపడు. “గీ. అమ్మహత్తుండుబహువిధయజ్ఞదక్షి, జార్ధముగవిపునరులకు నర్థనిచ్చు, గోగణాబులగోరిజలగ్రోస్థియయ్యె, గాదె యీసరోవరముజగిన్నుతముగ.” భార. అర. ౪, ఆ.

గ్గ.

గ్గహము. సం. వి. అ. పుం. జూదమునందలి పంజము.

గ్గా.

గ్గానీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శ్రమముచేతఁగలిగిన దొర్బల్యము.

గ్గానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెవులుగొంటు.

గ్గాను, ఆం. వి. అద్దము, అద్దపుపాత్ర.

గ్గాన్నువు. సం. విణ. ఈ. తెవులుగొంటు.

గ్గా.

గ్గా. సం. వి. డౌ. పుం. చంద్రుడు, చందమామ.

ఘ.

ఘ. ౨. కయత్తరము.

ఘంట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాలపరిమాణవిశేషము;

2. రాగవిశేషము; 3. వాద్యవిశేషము; 4. మొక్కపుంజెట్టు.

ఘంటావిధము. సం. వి. అ. పుం. పనిబాంబు వెడల్పుగల రాజమార్గము, బాట.

ఘంటారవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిలగిచ్చి.

ఘట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సమాహము; 2. ఏనుగుల సమాహము; 3. ఘటనము. అ. న. ము. ఎగిన రుకాయ. పుం. 1. కుండ; 2. ఏనుగుకుంభస్థల

ము; 3. శిఖరము; 4. పాడునుయ్య; 5. ఊటలోనికిఁదీసి నిలుపుట.

ఘటకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఘట్టిల్లఁజేయువాడు.

ఘటరాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విటీవిటులను తాల్చి డియింతి.

ఘటన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్పు.

ఘటయంత్రము. సం. వి. అ. న. నూతిగిక్. 1. పొంతిఘటయంత్ర సరముఁ ద్రిష్టమజపించు, మగువధృతిదూలమధ్యాన్నమంత్రవాద, ముది వితానదంభకాసుంభధారి, తుహినధారాగృహగిబిందువులుసెదర.” ఆము. గ, ఆ.

ఘటశాసి. సం. వి. క్. పుం. తార్కికుడు.

ఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇరువం నాలుగు నిమిషములకాలము; 2. గడ్డెమును; 3. బలపము.

ఘటిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు.

ఘటికారము. సం. వి. అ. పుం. గడియారు.

ఘటికారుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరవాడు.

ఘటియంత్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతియు; 2. నీళ్లు చేడెడు రాట్నము.

ఘట్టన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గట్టించుట.

ఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. తీరము; 2. నుంకిమునులయినవీతియచోటు; 3. పనగిరిప్రాయదేశము.

ఘట్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టింపబడినది.

ఘనము. సం. వి. అ. న. 1. నృత్యాదిమధ్యవానము;

2. కంచుతాళములోనగువాద్యము; 3. నడిమిపరుగు. (ఈ యర్థము నామలించువాని వ్యాఖ్యానమునందుమాత్రము కనబడుచున్నదిగాని యితర నిఘంటువులయందుఁ గనబడదు.) పుం.

1. తుంగముపై; 2. దిట్టపు; 3. మబ్బు; 4. విడివి;

5. సమ్మెలు. విణ. 1. దట్టమైనది; 2. దిట్టపుగల

ఘనరసము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీళ్లు; 2. కన్నారము; 3. నులిగ; 4. చెట్టుబక; 5. మట్టి;

6. చాఁగి. విణ. దట్టమయినది.

ఘనశ్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

ఘనసారితరువు. సం. వి. ఈ. పుం. కర్పూరముఁటి.

ఘనసారము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము.

ఘనాఘనము. సం. వి. అ. పుం. 1. కురియునట్టిమే

ఘము, తొలుముగులు; 2. హింసించునట్టిమే

పుటేనుగు.

సూక్ష్మమడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.
సంకల్పించే. సం. ఆ. క్రి. ముద్దకట్టు.
సూక్ష్మ. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గొప్పవాడు.
మోసాలము. సం. వి. ఆ. పుం. పడగల్లు.
పూట్లము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరుగలి.
పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నుష్టకూబ; 2. కొండ
వారి; 3. గర్భము ప్రాతే; 4. వాకిలి. ఒకవిధ
మైన తిలుపు. (అవి కొండలు.)
పూర్వ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిలుగంట; 2. వీణా
విశేషము; 3. స్వరభేదము.
పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎండ; 2. చెవల; 3.
వీనుగుచ్చాదయమునందలి మదము; 4. వేడి
మి; 5. వేనగికాలము.
పూర్వము. సం. వి. ఆ. స. బిరయిక, రాయిడి.
పూర్వాలము. సం. వి. ఆ. పుం. నూకెడుగుండు.
పాత్రము.
పూర్వ. సం. స. క్రి. రాయిడిచేయు.
పూర్వగుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తిండిపోతు.
పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. దినము. వి. నొప్పించునది.

పూ.

పూ. జీకుడు. సం. వి. అ. పుం. వేకువను రాజుల
 విక్ర. మేల్కూర్చి పెడువాడు, బోధకరుడు.
 పూట. సం. వి. ఆ. క్రి. పెడతల, పెడతలయందలి
 ముచ్చిలిగుంట. (అని కొందఱు.)
 పూట. ఆం. వి. సంతక భటాలననుదానము.
 పూట. సం. వి. అ. పుం. 1. చెట్టి; 2. బాణము.
 పూతించే. సం. స. క్రి. చంపు.
 పూతని. సం. విణ. (ఈ.) చంపునట్టిది.
 పూతుకుడు. సం. విణ (అ ఆ. అ.) 1. చంపువా
 డు; 2. నొప్పించువాడు.
 పూకక. సం. వి. ఆ. క్రి. భక్త్యనిశేషము, గార.
 పూసుము. సం. వి. అ. పుం. లేతవచ్చిక.

၆၂၂.

ము. కారము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగుగీత.
కృతి. సం. వి. ఇ. స్రీ. — పై. —

ము.

ముఖ్య. సం. వి. ఆ. పుం. ఘటిక, చీలమండ.
ముటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలిగుత్తి, చీలమండ.

ఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాసలోలుచువురుగు.
ఘోషాక్షరీ న్యాయము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాసి
యందునునీపురుగునీలునగా నేర్పడిన యక్షర
మయొక్క న్యాయము.
ఘుర్గురము. సం. వి. ఆ. పుం. పండికాక్షర.
ఘుర్గురించే. సం. ఆ. క్రి. (పండి) కూయు.
ఘుర్గురము. సం. వి. ఆ. పుం. కుమ్రార్ పురుగు.
ఘుప్తము. సం. విం. (ఆ. ఆ. ఆ.) చాటింబుబుడ్డనె.
ఘుస్పము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు.

శుక్ర.

ఘోషాకము. సం. వి. అ. పుం. గ్రుడ్లగూబ.
 ఘూర్జరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకచేళము.
 ఘూర్జానము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.
 ఘూర్జితము. సం. విం. (అ.అ.అ.) 1. తిరుగుడుపడి
 నది; 2. కూరుకుపాటుపడినది.
 ఘూర్ణిల్లు. సం. అ. క్రి. తిరుగుడుపడు. (అధునికతపు
 లు కొందఱు దీని మ్రోగుటయును నర్థమునందుఁ
 బయోగించియున్నారు.)

మ.

ఘృణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కనికరము; 2. రోత.
 ఘృణి. సం. వి. ఇ. పుం. కిరణము, వెలుగు.
 ఘృతకోశాతకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేటిలి.
 ఘృతము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి; 2. నీరు. విశా.
 వెలిగినది.
 ఘృతేళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱచీము.
 ఘృతోదము. సం. వి. ఆ. పుం. నేలిసముద్రము.
 ఘృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పాచెలింగ; 2. పోటి;
 3. రాయడి. పుం. 1. కిరణము; 2. పంది.

మూలం.

ఘోరింట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోక చెట్టు; 2. తేల
 గు చెట్టు.
 ఘోరికము. సం. వి. ఆ. పుం. తురగము, గుట్టము.
 ఘోరిబట్టి. సం. వి. స్త్రీ. పుం. గొట్టె చెట్టు.
 ఘోరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడుగుట్టము, గోడిగ.
 ఘోరికము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుట్టము; 2. బి
 కానాకదోకము.
 ఘోరి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాసిక, ముక్కు.
 ఘోరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనికదోమ. స్త్రీ. పంది.

ఘోరదర్శనము. సం. వి. అ. పుం. వ్యాఘ్రము, పులి.
ఘోరము. సం. వి. అ. పుం. నక్క. విణ. భయంకరము.
ఘోరుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు. విణ. భయం
కరుడు.

ఘోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకదినుసుకూరాకు, గోళి.
ఘోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాపః. అ. పుం. ము.
1. గొల్లవల్లె; 2. ఆవులమంద; 3. ఉణుము;
4. కంఠే; 5. చేతిబీజి.

ఘోషకము. సం. వి. అ. పుం. చేతిబీజి.
ఘోషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చాటిండుట.
ఘోషవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణ.
ఘోషించు. సం. అ. క్రి. ప్రాయము.
ఘోషుడు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాడు.

ఘ్రా.

ఘ్రాతర్పణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచివా
సనగలది.

ఘ్రాణము. సం. వి. అ. న. ముక్కు. విణ. మూర్క్క
నబడినది.

ఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. ఆఘ్రాణించు, మూ
ర్క్కను.

ఘ్రాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూర్క్కన
బడినది.

చ.

చ. ఒకయత్నము.

చంకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరు; 2. చెట్టు.
చంక్రమణము. సం. వి. అ. న. దాటుట.

చంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నేర్పరి; 2. చ
క్కనిది.

చంచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చాచ; 2. కసవుతోజే
సినబొప్ప.

చంచరీకము. సం. వి. అ. పుం. భృంగము, తుమ్మెద.
చంచల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మెజపు; 2. లక్ష్మీ. అ.

పుం. ము. 1. గాలి; 2. మందపిచ్చుక. విణ.
చలించునది.

చంచలించు. సం. అ. క్రి. చలించు.

చంచలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాము
కుడు.

చంచుడు. సం. వి. అ. పుం. చెంచువాడు.

చంచువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షిముక్కు. పుం.
అమడపుచెట్టు.

చండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నల్లకవ్వము; 2. బ
లురక్కె. స. అ. పుం. ము. చింతచెట్టు.

చండకము. సం. వి. అ. పుం. వ్యాఘ్రము, పు.
చందాంశువు. సం. వి. ఈ. పుం. సూర్యుడు, వేడి

వెలుగు.

చందాతకము. సం. వి. అ. పుం. న. వేశ్యలచెల్లము.
చందాతము. సం. వి. అ. పుం. గన్నేరు.

చందాలుడు. సం. వి. అ. పుం. మాలవాడు. (నూ.
చాందాలుడు.)

చండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. కోపము.
ఆడుది; 3. మిక్కిలి ప్రేమగల ఆడుది; 4. నం
నట్టి ఆడుది.

చండించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి కోపించు.

చండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్టాచూ.
చండిము. సం. వి. న. పుం. వాడిమి.

చండిలము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవర్తమునుకూరాకు.

చండిలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగలి; 2. శివుడు.

చండుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకరాక్ష
సుడు; 2. యమకింకరుడు. విణ. 1. మిక్కి

కోపముగలవాడు; 2. వాడిమిగలవాడు.

చందన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మామెన. అ. న. ము.

కుంకుమపువ్వు. పుం. న. గంధము.

చందిరుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు. "నీ. సు

కాదిసంయమిశ్వర లోచన చకోరచందిరుడు

సుధాధిమందిరుడు." వై. ౧, ఆ.

చంద్రకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలిపురికన్ను.

చంద్రకాంతము. సం. వి. అ. న. కపటము. పుం

చలువతాయి.

చంద్రకి. సం. వి. న. పుం. 1. నెమలి; 2. కవు

చంద్రచ్చందము. సం. వి. అ. పుం. వేయిపేట

గల హారము.

చంద్రజ్యోతి. సం. వి. న. పుం. బాణపుసంయమి

పగలువత్తి. "నీ. బిలుసులుచివ్వలుబెడంగుడు

ద్రజ్యోతులునునభంతెల్ల వెలుంగజేయ." పి

౭, ఆ.

చంద్రబాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దయేలకి.

చంద్రబీజము. సం. వి. అ. న. రజతము, వెండి.

చంద్రభాగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేలు.

చంద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కర్పూరము; 2. నీళ్లు

3. బంగారు; 4. కంపిల్లము.

చంద్రముడు. సం. వి. న. పుం. చంద్రుడు.

చంద్రశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వైషేడ; 2. వెన్నెల.
చంద్రశేఖరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, నెల
తాల్పు.

చంద్రసంజ్ఞము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్పూరము.
చంద్రహాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కత్తి; 2. రావ
ణునికత్తి.

చంద్రాతపము. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రిక, వెన్నెల.
చంద్రాపీఠుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రశేఖరుడు.
చంద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెన్నెల; 2. కుసుమ
పువ్వు.

చంద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చేదమామ, నెల.
చంద్రోదయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉల్లేడ; 2. బౌ
షధవిశేషము.

చంపకము. సం. వి. ఆ. పుం. సంపెంగి. (దీనికి దో
హదక్రియముఖరంగము. కర్ణికారమునకు సల్లా
పమును, కురవకమునకు ఆలింగనమును దోహదక్రి
యలని యెఱుంగునది. తక్కినవి ఆయా యిశ్చ
ముకడ వ్రాయబడియున్నవి.)

చక్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. భయము; 2. నాయ
కకు చేసేతనైనను ప్రియునియెదుట కలిగెడు
భయసంధ్రమము.

చక్రుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భయపడినవాడు.
చక్రీకము. సం. వి. ఆ. పుం. వెన్నెలపులుగు, (రూ.
చక్రీరము.)

చక్రకారకము. సం. వి. ఆ. పుం. పులిగోరు.
చక్రదోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఊకులరాట్నము.
చక్రధరము. సం. వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.
చక్రధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు. వి. గ్రా
మపువకుకాడు.

చక్రపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. హంస.
చక్రపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, చుట్టుకైదు
పుత్రాల్పు.

చక్రవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరిగిసగి.
చక్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆయుధవిశేషము;
2. బండికల్ల; 3. గుంపు; 4. దండు; 5. రాష్ట్రము;
6. గ్రామపువకుకు; 7. కుమ్మరిసారె; 8. నీటిగు
డి; 9. చిన్ననాణెము. పుం. జక్కన. (దీని పర్యా
యములన్నియు జక్కనకగు.)

చక్రల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పట్టునమున్నె.

చక్రస్త్ర. సం. వి. న. పుం. సార్యభౌముడు, రారాజు.

చక్రవర్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సార్యభౌమురాలు;
2. కోరిందగి.

చక్రవాకము. సం. వి. ఆ. పుం. జక్కనపక్షి.
చక్రవాళము. సం. వి. ఆ. న. 1. గుంపు; 2. మండ
లము. పుం. చుట్టుగొండ.

చక్రవృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పక్షిపక్షి. "స్లో. వృద్ధే
రపిపునర్యపిద్ధిశ్చక్రవృద్ధిరుదాహృతా." విజ్ఞా.
వ్య. కాం.

చక్రాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జక్కన; 2. హంస.
చక్రాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుహంస; 2. క
టుకరోహిణిగి.

చక్రీ. సం. వి. న. పుం. 1. విష్ణువు; 2. జక్కన;
3. పాము; 4. రారాజు; 5. కుమ్మరి.

చక్రీవంతము. సం. వి. త్. పుం. గార్వధము, గాడిద,
చక్షుశృవము. సం. వి. న. పుం. పాము, కనువినికి.

చక్షువ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కనుపాల; 2. అంద
కత్తెయగు ఆడుది. ఆ. పుం. ము. 1. ముగలి;
2. పుండరీకమనుచెట్టు. వి. కండికిపాతనైనది.

చక్షువు. సం. వి. న. న. నేత్రము, కన్ను.
చటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడుపిచ్చుక; 2. ఆడుపి
చ్చుకపిల్లి; 3. పిప్పలివేరు. ఆ. పుం. ము. పిచ్చుక.
చటకారి. అర. వి. ఈ దేశమునఁబుట్టిన అంగ్లేయసం
తతివాడు.

చటకాశీరము. సం. వి. న. న. పిప్పలివేరు.
చటాకు. హి. వి. నేరులో పడునాణపమంతు.
చటులము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చలించునది.

చణకము. సం. వి. ఆ. త్రి. నెనగలు.

చతురంగము. సం. వి. ఆ. న. చదరంగము.

చతురంగుగము. సం. వి. ఆ. పుం. తేలిగి.

చతురంతయానము. సం. వి. ఆ. న. పల్లకి.

చతురము. సం. వి. ఆ. న. గజశాల. పుం. అభినయ

పాస్తవిశేషము. వి. నేర్పరి.

చతురస్రము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చదరము.

చతురశ్రికము. సం. వి. ఆ. పుం. ములువెలగి.

చతురాననుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

చతురము. సం. వి. న. పుం. నేర్పరితనము.

చతురుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నేర్పరి.

చతుర్గతి. సం. వి. ఇ. పుం. తాతలు.

చతుర్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చవుతి. వి. నాలుగవది,

చతుర్దంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రునియేనుగు,
చవుదంతి.

చతుర్దశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు పశు నా
లవతిధి; 2. పదునాలుగుతంతులుగల పశువాదిన
యనుపిణ. విణ. పదునాలుగువది.

చతుర్థద్రుము. సం. వి. ఆ. న. బలయుక్తములైన
ధర్మార్థకామమోక్షములు.

చతుర్భుజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, ఉడ్డకేలు
వేలువు.

చతుర్విధము. సం. వి. ఆ. పుం. ధర్మార్థకామమోక్ష
ములు.

చతుర్వాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాలుగేండ్ల ఆవు.

చతుర్వాలము. సం. వి. ఆ. న. నాలుగిండ్లబంధి.

చతుష్కము. సం. వి. ఆ. న. 1. చదుకము; 2. చవిక;
3. నాలుగు.

చతుష్కి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చెద్దకో నీలు; 2. దో
మతెర; 3. నాలుగుపేటలుగలహారము.

చతుష్టయము. సం. వి. ఆ. న. నాలుగు.

చతుష్పథము. సం. వి. ఆ. న. చదుకము, పుం. మం
చవిశేషము.

చతుష్పథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రాహ్మణుడు.

చతుష్పదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకకరణము; (చూ.
కరణము.) (రూ. చతుష్పాత్తు.) 2. నాలుగుకాళ్ల
జంతువు. (రూ. చతుష్పాదము.)

చతుష్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అణువది నాలుగు;
2. అణువది నాలుగుకలలు; (చూ. కల.) 3. ఋగ్వే
దము.

చత్వరము. సం. వి. ఆ. న. 1. యుగిలి; 2. వ్రతముపూ
నినవానికి పండుకొనుటకు చక్కబఱచినభూ
మి. అగ్ని హోత్రము నుంచుటకై సంస్కరిం
చినస్థానము. (అని కొందఱు.)

చత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రవణముమైనబుద్ధి.

చత్వరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలవిధన.

చపల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మెలుపు; 2. లక్ష్మీ; 3. అం
కుటాలు; 4. పిప్పలి. పుం. ము. 1. కోటి;
2. చేప; 3. చేలుపటాయి; 4. పాదరసము. క్రి.
విణ. ఆ. న. త్వరితము. విణ. 1. కదలునది; 2. నిలు
కడలేనిది; 3. వడిగలది.

చపలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాగభ్యేషములచే పనుల
యందుగలుగు తిట్టిబుబ్బు.

చపేటము. సం. వి. ఆ. పుం. చాచినవ్రేళ్లుగల అత్త
చేయి, (రూ. చపటము.)

చమత్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. నేర్పు. హాస్య.

చమత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. —చై. —

చమరము. సం. వి. ఆ. న. 1. వింజామరము; 2. రు
రము. పుం. సవరపుమెకము.

చమరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుసవరపుమెకము,
2. చిగురుకొమ్మ.

చమరికము. సం. వి. ఆ. పుం. కాంచేము?

చమసము. సం. వి. ఆ. పుం. న. చమరమునైన నా
జ్ఞపాత్రము. పుం. పక్షిపిల్ల.

చమనీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోపుపిండి.

చమువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏళ్లూటయిముడిగొ
ప్పిదిగధములు అన్నియేనుగులురెండువేలనొం
యేనుబదియేడుగుజ్జములు మూడువేలనార్కూ
టనలువదియేపురుకాల్పయినగులనన; 2. నేన.
చమూరువు. సం. వి. ఈ. పుం. కలదులేదనుతోడి
కలిగితెల్లంగానైనను నల్లంగానైనను నానాస్థి
లుకలదిగానైననునుండెడు మృగవిశేషము. (దీని
తోలు జనులుపయోగపఱచుకొందురు.)

చయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సమూహము; 2. కో
టకొలుడు; 3. సంగ్రహము.

చరకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వైద్యశాస్త్రము, కూ
ర్చిన రెండువృక్షములు. (అని కొందఱు.)

చరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. తినుట; 2. తినుగు.

3. నడవడిక. పుం. న. 1. పాదము; 2. వేరు.

3. ఋగ్వేదాది; 4. కులము.

చరణాయుధము. సం. వి. ఆ. పుం. కోడి, అజ్జవాలు.

చరమక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంత్యకర్తము.

చరమము. సం. వి. ఆ. 1. కడపటిది; 2. పడపటిది.

చరమాది. సం. వి. ఇ. పుం. ఆస్థపర్యంతము.

చరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానుక బాదము.

విణ. 1. కదలునది; 2. తిరుగునది.

చరాచరము. సం. వి. ఆ. న. జగత్తు. విణ. 1. తిరుగు
నది; 2. తిరుగునదియుం దిరుగునదియునైనది.

చరింజే. సం. ఆ. క్రి. తిరుగు. స. క్రి. చేయు. చై
తములే చరించెనధికేచ్ఛకొగుంధికర్ణండు. భా.
ఆర. ల, ఆ.

చరితము. సం. వి. ఆ. న. నడవడి, (రూ. చరిత.)

చరిత్రము. సం. వి. ఆ. న. —చై. — (రూ. చరిత్ర.)

చరిష్టువు. సం. వి. ఈ. తిరుగునది, జంగమము.

చాటుకారము. సం. వి. ఆ. పుం. బంగారుపూసలు
గ్రుచ్చిన యెంటి పేటహారము.

చాటుపు. సం. వి. ఉ. పుం. న. ప్రియమైనమాట.

చారకము. సం. వి. ఆ. పుం. వానకోయిల.

చాకురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చితురత్వము, నేర్పు.

చాకుర్మాస్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రతిసంవత్సరము
ఆషాఢశుద్ధము మొదలు కార్తికశుద్ధమువఱకు నా
లుగు నెలలు చేపడి యొకానొక యజ్ఞము.

చాకుర్యము. సం. వి. ఆ. న. చాకురి, నేర్పు.

చాకుర్వర్ణము. సం. వి. ఆ. న. బ్రాహ్మణాదిచతు
ర్వర్ణములు.

చాదస్తము. గ్రా. వి. వెట్టితనము.

చాదస్తుడు. గ్రా. వి. వెట్టివాడు.

చావము. సం. వి. ఆ. పుం. ధనుస్సు, విల్లు.

చావలము. సం. వి. ఆ. న. చాంచల్యము.

చావల్యము. సం. వి. ఆ. న. — వై. —

చామరపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పోక చెట్టు;
2. మామిడి?; 3. మొగలి?; 4. తెల్లు?.

చామరము. సం. వి. ఆ. న. వింజామరము. (దీనికి
ముక్కల్లోపమును కానబడియెడి, “చామరల్
కవలిడన్.” భార. కాం. ౧, ఆ.)

చామికరము. సం. వి. ఆ. న. బంగారు, కనకము.

చాముండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక మాతృక. (చూ.
మాతృక.)

చారటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టరామర?.

చారణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నానాదేశసం

చారకుడైన నట్టువుడు; 2. నానాదేశసంచార
కుడైన బట్టువాడు; 3. ఒకజాతిఫలచరుడు.

చారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెఱ; 2. నడ;
3. చోఱ?.

చారవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. పడమటిగాలి.

చారిత్రము. సం. వి. ఆ. న. చరిత్రము.

చాముము. సం. వి. న్. పుం. ఒప్పిదము.

చారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నేగువాడు.

చారువు. సం. వి. ఉ. పుం. బృహస్పతి. విణ.
ఒప్పిదమైనది.

చార్మకము. సం. వి. ఆ. న. చేతనిడిన కుంకుమము
లోనగునది. కుంకుమములోనగువానిపూత.

(అని కొందఱు.)

చార్మము. సం. వి. ఆ. న. చర్మముల సమూహము.

చార్మకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకానొకమఠము
వాడు; 2. ఒకానొకరాత్రినుడు.

చార్మి. ఆం. వి. నేరస్థాపన, ఒప్పగింపు, ఆధీనము.

చార్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఊహాపాత్రమమెబుద్ధి.

చాలనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చలింపజేయుట;
2. జల్లెడ.

చాలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జల్లించెడు జల్లెడ.

చావము. సం. వి. ఆ. పుం. పాలపిట్ట. కీడివి.

చి.

చింక. దే. వి. 1. చిన్న కాలవ; 2. రెల్లలలోనుండు
జొన్నలు.

చింకలిక్క. వై. వి. ఎట్టిని మొగముగల కోడి.

చింగోటి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము.

చించ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చింత?.

చించే. దే. వై. చినుగఁజేయు.

చింత. ఉభ. వై. వి. చింతచెట్టు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.

1. తలఁపు; 2. వగపు.

చింతకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) చింతింప
వాడు.

చింతగుల్ల. వై. వి. బరుడుతోనుండు చింతపండు.

చింతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పలుమాఱు తలఁచుట.

చింతనీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చింతింపఁ
దగినది.

చింతపండు. ద్వ. వి. ఏ. బరడూడ్చిన తింతిణిఫల
ములముద్ద.

చింతామణి. సం. వి. ఇ. పుం. కోరినకోరికలనిచ్చే
డు దేవమణి.

చింతించే. సం. ఆ. క్రీ. వగచు, (రూ. చింతిల్లు.)

చింతితము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) చింతింపబడినది.

చింత్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చింతింపఁదగి
నది.

చింద. వై. వి. చీవకపిట్ట. “గీ. పాదివేలుఁజూడఁ
దరెడురాఁతీని, మది నెఱింగితదవుమని నెరేచే
కాఁజకారుఁడొడి కక్కురత్నాచేడు. చిందలన్న
గుండ్లుచేరఁదచ్చి.” య. ౨, ఆ.

చిందము. దే. వి. శంఖము. “ఎ. దేవసంఘముకే
ఖంబిచ్చె. అదికారణంబుగా నాచిందలను దేవ
త్తంబనంబరఁగె.” భార. విరా. ౪, ఆ.

చిందఱు. యు. దే. వి. విజృంభణము. “ఉ. అంఠి
నొక్కచేచు కడు నగ్గలికం జని మదిపోటుపై

చెంతకుబోవ జూచుటయుఁ జిందఱగొమ్ముల
వెత్తిపట్టి." య. ౨, ఆ. - వై. 1. కూటు; "ద్వ.
చెవులుసిందలువోఁజెలఁగఁజిమ్ములు." హరి
శ్చ. ౧. భా. - 2. ఖండము*. "నీ. తనదేహమిటు
ను చిందఱలొన నెదురీతిఁ గులుకుగుబ్బలువాడి
గోర్లవచ్చి." సా. ౨, ఆ.

చిందఱగును. దే. ఆ. క్రి. (చిందఱ+కొను.) విజృం
భించు. "నీ. అడవంగవచ్చిననడలునఁజిందఱ
గొనియెట్టిబలియొరఁగొనకకవియు." హరి. పూ.
౬. ఆ.

చిందఱరేగు. దే. ఆ. క్రి. ఆతేశమెత్తు. "వ. నంది
నితనవత్సంబుఁబట్టుకొనవచ్చినజనులకలిగిచిందఱ
రేగి." భార. ఆది. 2, ఆ. (చూ. చీందఱరేగు.)

చిందఱవందఱ. దే. వి. 1. కునుక; "వ. ఉదంచితంబుల
గుబాఁపరంపరలచేతనరాతిసైన్యంబులందుఁజిం
దఱవందఱలగునరదంబులును." కళా. ౮. ఆ. -
2. కలగుండు. (చూ. చిట్టాడు.) విణ. కలగుండు
వడినది. "క. వెఱవకుండు వెఱవకుండుసిం, దఱవం
దఱగాకుండేలరైర్వముదూలక." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

చిందఱవందఱచేయు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "నీ.
మదభరభీషణమాతంగములముట్టిచిందఱవందఱ
చేసిచేసి." భార. విరా. ౫, ఆ.

చిందఱవోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చిందఱ+వోవు.) కూటు
వోవు. "నీ. చెవులుచిందఱవోవఁజెలఁగుకపిం
ద్రులపోరంటిమాళనివారపుజడి." కళా. 2, ఆ.

చిందఱసేయు. ద్వ. స. క్రి. (చిందఱ+చేయు.) భే
దించు. "చ. ఒడిసెలతాతచందముననుర్వడిసింగి
ణికోలపాటుకై, వడిలగుడాఁకబంబఱమవైఖరి
విసుససాగువంబుదూ, తెడుక్రియఁదూఱఁబా
టికిటిబృందముఁజిందఱసేసెఁజెంచులా, యెడరు
నబాపురేకునినరేకునిమచ్చెఁగఁ జేసితొనక." సా.
౧, ఆ. (చూ. చిందఱలుసేయు.)

చిందాడు. దే. ఆ. క్రి. (చిందు+అడు.) చిందులు
ద్రొక్క.

చిందియ. దే. వి. (చూ.) చింద.

చిందిలి. దే. విణ. చలించినది. "ఉ. మిరిటబూని
యాక్రమముమేకొనిచేసినదివ్యరాజ్యలక్ష్మీరమ
లేయవైభవము చిందిలిమందిలిగాక తిక్కుఁబెం,
పారఁగవాకు." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

చిందిలిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సంభ్రమించు. "వ. ఇందుం
డుచిందిలిపడనాగ." కాశీ. ౨, ఆ.

చిందిలిపాటు. ద్వ. వి. చిందిలిపడుట, తేగిరపాటు.

"ద్వ. తిన్నఁగా నతనిచిందిలిపాటు మాన్చి."
విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.

చిందిలు. దే. ఆ. క్రి. చలించు. "మదీయకాంతువైఁజేసి
నభక్తయొన్నఁడునుజిందిలదేసి." పంచ. నా. ౧, ఆ.

చిందు. దే. ఆ. క్రి. 1. నీళ్లుపాత్రమునందుండి తొ
నఁకిపడు; 2. రాలు; "విరులుచిందక." స్వా.
౨, ఆ. - 3. వ్యాపించు. "క. ఒడలుబ్బనిక్కిముం

దటి, యడుగులుధరనూది చిందు నలబలమున
కుక, జడియకొకగట్టిగండె, క్కుడుకడిమిం
దివిచ్చెఁగ్రంగిొమ్ములయుడుముక." స్వా. ౪,

ఆ. - స. క్రి. వెచ్చుముసేయు. "గీ. చంపిధార్తికుం
డుసతిఁబొందిమట్టిబ్రహ్మ, చారిబొంకిసత్కళారి

యార, గించినదుపవాసికేడించితూరుండు, చిం
దిధనియునగువిత్తసరణి." ఆము. ౪, ఆ. - వి.

1. గీతప్రబంధవిశేషము. "నీ. గీతంబుదరువుజ
క్కిణి చిందుమొదలుగా నెక్కింకల్వర్ణంబును

గ్గడించి." వి. పు. 2, ఆ. - విణ. చెదరినది. "నీక
తాసేతువునిమ్ము గారయముచేఁజిందైనచిదాన."

ఉ. హరి. ౪, ఆ.

చిందుగ. దే. వి. వృక్షవిశేషము. "నీ. తాండ్రచం
దనమేపెదాసానమొట్టదాసానము చిందుగచాఱ

జొన్న." హంస. ౪, ఆ.

చిందుద్రొక్క. దే. ఆ. క్రి. (చిందు+ద్రొక్క.) నర్త
నముచేయు. "ఉ. బంగరుదశ్శుకైశ్శుకలనుబం

జాలకమ్మలదాలుచిందుద్రొక్కంగ." ఉ. రా. 3,
ఆ. (చూ. చిందులుద్రొక్క. "నీ. వేడెపోనం

దుని విరిఁబోడిముందఱమొనసి చిందులుద్రొక్క
మద్దులఁడు." నీలా. 3, ఆ.)

చిందుపరువు. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "నీ. వె
న్నెలకప్పులవ్రేలుబొట్టన సిరిసింగన్నవత్తియుఁ

జిందుపరువు." హంస. 3, ఆ.

చిందువ. దే. వి. చిన్నపెట్టె. "నీ. చిటిచాఁపధూఁం
బు చిందువ బకదారిపంజరంబులు సొప్పుబరణి

మంచి, నీళ్లిండియు." సురా. - 2. వృక్షవిశేష
ము. (చూ. చిందుగ.)

చిందువందు. దే. విణ. చెదరినది. "వ. తాలిమిచిం
దువందై." స్వా. 3, ఆ.

చిందువందుచేయు. దే. స. క్రి. చెదరఁగొట్టు. "వ.
అందందముందటంగ్రందుకొను మణిమయస్యం

దనంబులంజిందువందుచేసియును." వై. 3, ఆ.

చింద. దే. వి. కెట్లకుల్లాయ. (చిందియయొక్కరూ పాంతరము.)

చింపి. దే. విరా. చినిగినది. “వ. చింపులైన మైములు పులును.” జై. ౫, ఆ.

చింపిటి. దే. వి. నిప్పుసోకినట్లుండు కొనలుగలిగి బిరు నెక్కిన చిన్న వంకర వెండ్రుకలు. “పల్లచింపిటి తల.” హరిశ్చ. ౮, ఆ.

చింపు. దే. ప్రే. చిందుయొక్కరూపాంతరము.

చింబు. దే. వి. మేక, అజ.

చింబోతు. దే. వి. (చింబు+పోతు.) మేకపోతు.

చిక్టూరి. దే. వి. చిక్టూరియొక్కరూపాంతరము.

“నీ. వికటూరి వీరుల ప్రకటాహవము మాన్పు చిక్టూరి పొదలికల్ చెన్న మిగుల.” శశాం. ౨, ఆ.

చిక్మక. దే. వి. చిక్కు. “క. పికమాయభివవమణి దీ, పికమాడ్చి వెలుంగునిందుబింబానయో, పిక మాలియొందుగుండెనొ, చిక్మకలంబెట్టి పుడు చెపుమామాకు.” రసి. ౬, ఆ.

చికిచికి. దే. విరా. చిన్న. “వ. చెదరినచికిచికి వెండ్రు కలుపాదుపుటంజిలు మొగులు మొలకలుబలసిన కొఱ నెలకుం బాటియగు నెన్నురురులనున్న చెమ రులుతులుగలింప.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

చికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (రోగమునకుఁజేయు) పత్రికీయ చికిత్సకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైద్యుడు, వైజ్ఞ. చికిత్సించే. సం. ఆ. క్రి. చికిత్సచేయు.

చికినము. వై. వి. చికినివక్క.

చికిని. వై. వి. చేయవక్క.

చికిలి. దే. వి. తుడిచి చక్కచేయుట.

చికిలికాడు. దే. వి. (కత్తులొమొదలైనవానిని) చికిలి చేయువాడు.

చికిలిచేయు. దే. స. క్రి. తుడిచి చక్కచేయు. “నీ. శృంగారరసమునఁజికిలిచేయించినకంఠమోహ నసాయకంబులనగ.” రుక్మాం. ౧, ఆ.

చికిలు. దే. ఆ. క్రి. చనవుచే నేడ్పు. “నీ. కల్లరితనమునకై తల్లికొనించియెత్తికొట్టినఁజికిలిచికిలి.” శేష. 3, ఆ.

చికిర్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేయనిచ్చు.

చికిర్నితము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) చేయనిచ్చిం పఁబడినది.

చికిర్నిపు. సం. విరా. (ఉ.) చేయనిచ్చుగలవాడు.

చికురము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెండ్రుక; 2. కొండ; 3. పక్షినిశేషము; 4. పాము; 5. ముంగిస; 6. వృక్షనిశేషము. విరా. కదలనది.

చిక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోక. ఆ. న. ము. చి నపువక్క. పుం. మంచెలక.

చిక్కుంపె. దే. వి. తలచిక్కుదీసికొనెడి నిడుపుదువ్వన. చిక్కుటూరి. ద్వ. వి. (చికి+కటూరి.) చిన్నకటూరి. చికిలిచేసినమరుచేతిచిక్కుటూరి.” కవి. 3, ఆ.

చిక్కుణము. సం. వి. ఆ. న. 1. చికినివక్క; 2. నుగుమ్మదయమదము. పుం. న. పోక. విరా. 1. తలచైనది; 2. నునువైనది.

చిక్కున. వై. వి. 1. తలమే; (చిక్కునిపాలు.) 2. బలము; “ఉ. చిక్కునిపోటుమానిసివిసివివనా రలునవ్వినేమిగా, నెక్కుడు మాటలాడెదవు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. - 3. దార్ధ్యము. “క. చిక్కు నిదండముగొనిపాముల, గనినవృషదయముడొ డగె.” భార. ఆది. ౧, ఆ. (చూ. అలకన.)

చిక్కునాబిల్లు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. ఓటిల్లుచిందఱు.)

చిక్కుపట్టు. దే. వి. (చిక్కుని+పట్టు.) నిర్ణయము. చిక్కుము. వై. వి. 1. ఉట్టి; 2. తీగలులోనగునాని తోనల్లి పగులముతికిఁదగిలించెడుబుట్ట; 3. దా రముతోనల్లినసంచీ.

చిక్కుసము. సం. వి. ఆ. న. యవలపిండి.

చిక్కు. దే. ఆ. క్రి. 1. కృశించు; 2. తక్కు; 3. తిగులు; 4. దొరకు; 5. మిగులు. వి. 1. పెరి; 2. సంకటము.

చిక్కుడు. దే. వి. ఒకానొకతీగ.

చిక్కుతాళము. మి. వి. ఒకదినునులిగము.

చిక్కుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. చిక్కగు; 2. సంకట పడు.

చిక్కుపాటు. ద్వ. వి. చిక్కుపడుట, సంకటపాటు. “చ. చిక్కుపాటునం, దలరుమనంబులొనవృధి దర్పకవీరునియేయుపువ్వుడూ, పులఁబోవో యినన్.” మార్క. ౨, ఆ.

చిక్కుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చిక్కు+పడు.) 1. చిక్కగు; 2. సంకటపడు. “మ. కవలద్దావపరా క్రమస్ఫురణమైగౌరవ్యసన్ధ్యంబుఁజి, క్షుంభిం జేయఁ.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.

చిక్కిట్టు. దే. స. క్రి. (చీ+కొట్టు.) చీచీయు. “క. ఇక్కన్యకుమగఁడేయితఁ, డక్కలయూప గనికేటియాలిదియనుచుం, జిక్కిట్టువలచుం లకుఁ, బెక్కిటికిసూరుమచ్చబెండిలికలిగె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

చిక్కోల. డే. వి. (చిక్కు+కోల.) చిక్కుంటే.

చిక్కోడము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉడుత.

చికిండు. డే. ఆ. క్రి. చిగురుచు, పల్లవించు.

చికింత. డే. వి. తృణవిశేషము.

చిగురాకుదిండి. డే. వి. (చిగురు+అకు+తిండి.) పిక్కు, “నీ. చిగురాకుదిండపల్లవమంటకసగుసల్లవమంటపమునలింగమనిచి.” చంద్ర.

చిగురాకువిలుకాడు. డే. వి. (చిగురు+అకువిలుకాడు.) మన్నుండు. “చిగురాకువిలుకానిచేతిచక్రయరీతి.” శకం. 3, ఆ.

చిగురు. డే. వి. పల్లవము. విణ. లేత. (చిగురు+గొచ్చు.) (హల్లుపరమగుచోదీనికడపటియుకరమువికల్పముగ లోపించెడి. “చిగుర్నగుమోవి.”)

చిగురుగొచ్చు. డే. వి. (చిగురు+గొచ్చు.) చిగిరించినలేతగొచ్చు. పూచినలేతగొచ్చు. (అని కొందఱు.)

చిగురుబోడి. డే. వి. (చిగురు+బోడి.) 1. చిగురులె మనోజ్ఞురాలగు ఆడుది; 2. ఆడుది. (మా. అలరుబోడి.)

చిగురుకొను. డే. ఆ. క్రి. చిగిరించు. “గీ. సాగసునగువులమొగమునజిగురుకొనంగ.” (ఇక్కడచిగురుకొనంగ అనగా పుట్టగాననియర్థము.) చంద్ర. 3, ఆ.

చిగురుచే. డే. ఆ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. ఎఱువగు. (మా. చిగుర్చు. “కర్ణోన్చిచిగుర్నంగ.” జై. ౪, ఆ.)

చిగురువిలుకాడు. డే. వి. మన్నుండు. (ఇట్లు చిగురువిలుతుడు. మొ.)

చిగురొత్తు. డే. ఆ. క్రి. (చిగురు+ఒత్తు.) 1. చిగురుచు; “క. మనమునగయ్యపువేడుక, చిగురొత్తు.” (ఇక్కడ చిగురొత్తు అనగా పుట్టగాననియర్థము.) భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. అనురక్తమును. “చిత్రముచిగురొత్తు.” (మా. ఒత్తు.)

చిచ్చు. వై. విణ. (చిచ్చు+అఱు.) అగ్నిమయును. “చ. చిఱునగవోపుగాండవముచెచ్చెరసజ్యముచేసేనలు, క్షణరథసంబుమైనవరెగవ్వడిద్రాణియునీడబోకయ, పైటిదఱుమంగ వస్త్రములుచందడిదాగ్నినిమండుమండెడి, చ్చుఱిపిడుగుల్వడిందొరగుచాడునంబరవిధిగుగ్రమై.” భార. విరా. ౫, ఆ.

చిచ్చుకంటి. ద్వ. వి. (చిచ్చు+కన్ను.) కివుడు. చిచ్చి. డే. అవి. చిట్టలకుజోలువాడుచువుడుపీడాపరిహారార్థము చెప్పబడుచుట. (మా. చిచ్చి.)

చిచ్చు. వై. వి. 1. అగ్ని; 2. తాపము. “నీ. ఈ పెండ్రికలునట్టియాడినయ్యచేయిలోలుతగాబోరిలో దుస్సనేను, తను వింతలింతలుతునియలైచెదరి మాపటియున్నచినియుడుకాఱుగాక, యలుపాఱు బానుపడునట్టిచిచ్చి యిది.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

చిచ్చెబుడ్డు. ద్వ. వి. బాణముసంచువగ.

చిచ్చెఱ. వై. విణ. (చిచ్చు+ఱు.) అగ్నిమయును. “చ. వెఱవకుమున్నపాటకురువీరులతోడనకక్యమేనిన, వైఱంగదయేలనీవుడుగ తేరికేసారథిగమ్మనాకుఱి. చ్చుఱిపిడుగెట్లులట్టిదరిశూరుల మొత్తమునుగ్గునేనెడక, బఱుపెదనేనరాజాధ్యతిబాపెదగోవులగ్రమ్మఱించెడక.” భార. విరా. ౪, ఆ.

చిటచిట. డే. వి. 1. కాఠినినూసెయంగునీటిపొట్టుపడగాగలుగునట్టివ్యవస్థనుకరణము; “నీ. నఖముఖోజ్ఞిత పరావృథుముక్తబాహ్మంబుపటిమదీపపుఱిజటజటలుదలుప.” ఆము. ౫, ఆ.—2. మిదుగులులుచెదరుట లోనగువానియందగుధ్వన్యనుకరణము; “క. కటతటములదరగన్నులఱిజటచిటనిప్పుకలుచెదర.” ఉ. రా. 2, ఆ. “ఇరుగంటనిప్పుకలోచిటచిటరాల.” రా. వి. ౫, ఆ.—3. మంటయందగుధ్వన్యనుకరణము.

చిటచిటము. డే. ఆ. క్రి. (చిటచిట+అఱు.) మండిపడు.

చిటచిటలాడు. డే. ఆ. క్రి. (చిటచిటలు+అడు.)

—వై.— “చ. సటలిటమానురోహరిసర్వమయందెయంచుబట్టితో, జటజటలాడియిందుగనజేయుమునీవనిదైత్యుడాడినక, బటపటతాతికంబమిరువాయలుగానరిసింహమూర్తివై, కుటిలసఖాగ్రకుంచికలగుచ్చేవెవనియురకగాటముక.” పా. 3, ఆ.

చిటపాట. డే. వి. 1. ఈర్ష్యచేగలిగిడు స్త్రీయుక్కతోపము; “చ. కుటిలకటాక్షవీక్షణముగోమలనూత్తుకపోలరాగముక, జటులసమంచితభ్రుకుటిసంవలసంబుకాజూమచేడుకక. జటపాటరేచెరాజసరసీరుహనేత్రకుగామకేళిక, గటువులుకానిమానములకావెప్రదీపనసిద్ధిపాతువుల్.” వై. రా. ఆ.—2. అకులతినుటయందగుధ్వన్యనుకరణము; “క. నటనసరకేకీపాత్ర, స్ఫుటయవనీకలన మొగిల్లుపాడివెకభూభృ, త్రిటులనియకుడినుచిట, పొటరిసములుచెలగకాగ్రములప

వస్త్రై." అను. ౪, ఆ.—3. చినుకులుపడుటయం దగువ్యవస్థకురణము; "క. అటమున్ను మొగులు బలియుచు, జటపాటమనిపాటపాటజనుకులు వడజొ, చుట్టయూదిగాగడనపెని, మిటితడి యునొయనిసుగాత్రిమిగులవగవుతో." కృ. ౪, ఆ.—4. కాయలురాలుటయందగువ్యవస్థకురణము. "ద్వి. చిమిడికాయలు నేలజటపాటరాల." హరిశ్చ. ౧, భా.

చిత్రాలు. డి. వి. వ్యవస్థకురణము. "వ. మితారం పుగటారంబులజటాలుచిత్రాలునడటారంబడరమటామటంబటాపంచలుగడలుముచు."

అచ్చ. య, కాం.

చిటి. డి. వి. చిన్న; "చిటిపాప." 2. సన్నము. "చిటిచాప." (చిట్టియొక్కరూపాంతరము.)

చిటిక. వై. వి. 1. నడిమివేలిని పెద్దవేలితోగూర్చి వ్యసంపజేయునంతకాలము; 2. నడిమివేలిని పెద్దవేలితోగూర్చి వ్యసంపజేయుట*.

చిటికరించు. వై. ఆ. క్రి. చిటికవేయు.

చిటికరింత. వై. వి. చిటిక.

చిటికాడు. డి. వి. పొట్టిగానుండుటచేత కుక్కకి య్యబడినపేరు. (ఇది చిటిలింగడు అనుదానికి పర్యాయము.) వి. చిన్నవాడు.

చిటికెన. డి. వి. చిన్నవ్రేలు, కనిష్ఠిక. "చ. ఇటుతగునయ్యవిప్రుడవహినగుణ్యుడవపునీకు నే, మిటికిటువంటి దౌష్ట్యము శమించు నెమజ్జనకుండుచిన్నద, క్కటిజనులేమియంద్రుమనిగాంత్తయొకల్గినగ్నిపాక్షిగా, జటికెనవట్టికాకప్పుగచేయుటధర్మమొకవ్యకాత్యయి." భో. ౪, ఆ.

చిటికెనబొద్దులు. డి. వి. బ. కాలిచిటికెనవ్రేలయందుచుకొనడు భూపావశేషము.

చిటిగొట్టె. ద్వ. వి. చిన్నబొరిగొట్టెచెట్టు.

చిటితాళము. మి. వి. ప్రానితోజేసినతాళవిశేషము.

"నీ. చిటితాళములుచరిత పుటికనుక్తికమాలు గతిరయమునదాణికలనీ మొరయ." అను. ౬, ఆ.

చిటిపాటి. డి. వి. అబ్బము. "క. చిటిపాటినవులుకనుగవన, బొటమరిలకా." సా. 3, ఆ. (పొట్టిపాటయొక్కరూపాంతరము పాటి. చిటిపాట్లములురెండుచేయుండుటవలన అత్యల్పమునర్థము చెప్పవచ్చును.)

చిటి. డి. వి. బ. చిటికెనబొద్దులు.

చిటిముతైములు. ద్వ. వి. బ. భావ్యవిశేషము.

చిటిలింగడు. ద్వ. వి. చిన్నలింగమువలెనుండుటచే కుక్కకియ్యబడినపేరు. (మా. గట్టి.)

చిటివ్రేలు. డి. వి. చిటికెనవ్రేలు.

చిటుకను. డి. ఆ. క్రి. చిటుక్కునయొక్కరూపాంతరము. "నీ. చెవిదార్చివినచీమచిటుక్కునట బాటిసెలవివెంపరలాడుజెట్టులెల్ల." స్వా. ౪, ఆ. చిటుకుపాటుకు. డి. వి. వానవెలిసినపిమ్మట చెట్టు మీదనుండి బొట్టుపడునపుడు కలుగు వ్యవస్థకురణము.

చిటుకుపాటుకుమను. డి. ఆ. క్రి. (చిటుకుపాటుకు+అను.) పలుకు. (వాడు చిటుకుపాటుకుమనక ఉన్నాడు.)

చిటుకురను. ద్వ. ఆ. క్రి. (చిటుకు+అను.) చిటుక్కునిమ్రోగు. "గీ. చీమచిటుకురన్నజమ్మటజ్జొన్న, నెదురమాపకములు మెదలుకొనిన, నిరురలేకభూమినిర్జరుడాలించు, నప్పడవలకాలిచ్చడనుచు." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

చిటుక్కును. డి. ఆ. క్రి. (చిటుక్కు+అను.)—వై.—

చిటులు. డి. ఆ. క్రి. చిట్టు. "చిటులుగండపుబూరె."

చిట్ట. డి. వి. 1. ఆశ్చర్యము. "ఉ. నీదుమహత్వమెంతయు, జిట్టలుగాడె." భార. ఆర. ౫, ఆ. "నానివర్తనముచెప్పంజిట్టలు." నిర్వ. 2, ఆ. "క. మనినాధచెప్పజిట్టలు, మనయనిరుద్ధుండునిన్నమగువలగొలుకె, దనయింబరాత్రి నెప్పుది, నునిగిలిగెలిదపన్నయొనికినయడగె." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—2. చిన్నపొడ. "వ కరివరకరేణవులువెంపగుంపుచేడి యిట్టట్టువడి తిట్టగు చిట్టల సకటంబులగుడొంకలును." స్వా. ౪, ఆ. "వగడపుజిట్టలకా." వసు. ౧, ఆ. వి. వి. కల్పితము. (ఇది చిట్టగాననబడి.)

చిట్టంటుచేరలు. డి. వి. బ. (చిట్టి+అంటుచేరలు.) విలాసము. "ద్వి. కైకేయి, వరపుడామధరవడి నేగుడంచి, చిట్టంటుచేరలజెండుబట్టుటయూ." రా. బాల, కాం.

చిట్టంటులు. డి. వి. బ. (చిట్టి+అంటులు.) సఖిపంతులతాది. "ఎ, గీ. అంతకంతకుజిట్టంటులయింటి, చెలవలకుయావనముచిందునీయన్నమానగుణబద్ధమన్నధమంత్రి సిద్ధి, రుచిరవన్నధివాయనిరుద్ధుడొచ్చి." (ఇక్కడ అంటియనగా

చేసియుని యర్థము.) ఉ. హరి. ౫, ఆ. “నీ. చిట్టంబు చేరెలనిగ్గకిరెడవిం చిపలికింపనల్లనబలుకుటయును.” (ఇక్కడ వృత్తియందేకవచనాంతము.)

భో. ర. ఆ.

చిట్టము. వై. వి. 1. శృంగారచేష్ట* ; “ఉ. ఇంతులు కూడిచిట్టకములిట్టానరింపగనించు కేనియుక్. చింతతెఱంగులేకధరణీధరముంబలెనున్న యాదృశ. స్వాంతునిఁ జూచితాపతిమ చక్కిలిగింతలు వారెగంటిరే, యెంతయుఁజెన్నోయే మనయుం దజ చేష్టులునంచునవుచుక్.” పర. 3, ఆ.—2. గీల* ; “క. నీశాడుకునీకయిచ్చితఁ, కైకొనును విరించిచిట్టకాలకులొనై, నాకుఁబగయగుటనంగము. లేకున్నాడతఁడుఁజూఱతలేదనిపయిక్.”

ఉ. హరి. ౨, ఆ.—3. కపటము* ; చిట్టకంపుఁ ద్రాగుడుగనిసన్నలన్నగిరి.” ఆము. ౨, ఆ.

చిట్టచివర. దే. వి. (చివర+చివర.) అన్నిటికిచివర.

చిట్టకుమికి. దే. వి. రావణపుత్రము.

చిట్టమడు. దే. ఆ. క్రీ. చిటికవేయు. “నీ. సకలాంగకంబులుజూదొక్కొంబులకించెయ్యొకించు కయెత్తిచిట్టమడిచి.” వై. ౫, ఆ.

చిట్టా. హిం. వి. దినపులెక్క

చిట్టాడు. దే. ఆ. క్రీ. (చిట్టి+ఆడు.) 1. సంచరించు ;

“మ. రణక్షితియుంబినుఁగుపెంటచేసెఁజెనయం జిట్టాడఁగాశక్యమే.” భార. ద్రో. 3, ఆ. “సర్వసేవాంగంబులమీద గాలియును జిట్టాడంగనీక.” (ఇక్కడ చిట్టాడుటయనఁగా సోఁగుటయనియర్థము.) భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. ప్రసరించు ; “నీ. సిగ్గులేఁడెరవానీచిట్టాడుమావులునవలినాసమునకునవక మిసఁగ.” యో. ౮, ఆ.—3. తప్పుటడుగులిడు ; “నీ. చిట్టాడునాడునాచిటికెనవ్రేల్ పట్టుచేతులాయిమియ్యదనిన్నికూన.”

సా. 3, ఆ.—4. చలించు. “క. కందోయిచల్లఁగానిటు, గందోయి సృపాల తెన్నగానిఁకనొకమా, అందఱముందఱనీవని, చిందఱందఱలగుట్టుచిట్టాడంగక్.” సా. 3, ఆ.—5. క్రీడించు.

“నీ. పాన్పుత్రావ్విరిపంటిపాక్కిలిగిరింతలరఁజిట్టాడెనునట్టితే.” శుక. ౧, ఆ.

చిట్టాముదపుఁజెట్టు. ద్వ. వి. (చిట్టాముదము+చెట్టు.)

బల.

చిట్టాముదము. ద్వ. వి. (చిట్టి+ఆముదము.) 1. చిట్టాముదాలనూనె ; 2. బ. చిట్టాముదపువిత్తులు.

చిట్టి. దే. వి. సోఁతుండునాలుగవ భాగమయిన మానవిశేషము. వి. వి. చిన్న “ఎ, గీ. మలయపవ నుండుపలుచూఱుమలయకుండ, నలరుచిట్టిగనాక్షంబులరిసియరసి, యెందుఁగందర్పతాపంబుడింగునుడక, చెలువరిరాకమదివఁజేక్షించునంత.” వి. క్ర. ర. ఆ. (ఇత్యాది ప్రయోగములంబట్టి చిట్టడ వి. చిట్టాన, చిట్టేఁగు, చిట్టుడుకు, చిట్టెండ, చిట్టేలకి ఇత్యాదులయందుఁ బూర్వమునందుండు నది చిట్టిశబ్దముగాని చిలుతిశబ్దముకాదని తోచుచున్నది.)

చిట్టియ. దే. వి. (చూ.) చిట్టె.

చిట్టియము. దే. వి. (చూ.) చిట్టెము.

చిట్టిఁగు. దే. వి. (చిట్టి+ఈఁగు.) ఖడ్గూరి?

చిట్టిడ. దే. వి. (చిట్టి+ఈడ.) తుండ్రకవారంగము?

చిట్టు. దే. వి. తపుడుకలిసిని సన్ననూక.

చిట్టుడుకునీళ్లు. ద్వ. వి. బ. (చిట్టి+ఉడుకునీళ్లు.)

పొంగునీళ్లు.

చిట్టుములు. దే. వి. బ. (చిట్టి+ఉములు.) గగ్గిణికి

గలిగెడి యొకానొక లక్షణము.

చిట్టె. దే. వి. 1. వస్త్రములయంచులయందు సేసేడు

చిన్నకమ్మి ; 2. వెదురుగనువు. (చిట్టియయొక్క

రూపాంతరము.)

చిట్టెయ. దే. వి. ఇనుముకాంచునప్పుడు వచ్చేడుము

టికి, శింఘాణము. (చిట్టియముయొక్క రూపాం

తరము.)

చిట్టెలక. దే. వి. (చిట్టి+ఎలక.) చిన్న జాతియెలక,

గిరిక.

చిట్టేలకి. ద్వ. వి. (చిట్టి+ఎలకి.) ఉపకుంచిక?

చిట్టపొట్టాకాయ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

(చూ. కుండెనడి.)

చిట్టు. దే. ఆ. క్రీ. 1. వగుళ్లు వాలు ; 2. మిక్కిలితో

పించు. వి. వృత్తాంతము. “క. ఇట్లయ్యెరువురు

దమనో, జట్టువడనీకోర్కులకజంబుగసఖురీ,

చిట్టేటిగిఁగార్యముతుది, నెట్లగునోయనుచు

నుండనింతటిహానక్.” భో. 3, ఆ. (చిటులు

యొక్క రూపాంతరము.)

చిట్టుకట్టియ. ద్వ. వి. మిక్కిలితోపముగలవాడు.

చిట్టుకట్టె. ద్వ. వి. చిట్టుకట్టియయొక్క రూపాం

తరము.

చిడివి. దే. వి. 1. అల్పము ; “అంతధనంబునను

ట్టిరాజ్యముగొననగునయ్యయిచ్చిడివికట్టి.”

భార. ఆది. 2, ఆ. -2. పరుషము. "గీ. కొన్ని జీవులు చిడిపిటాల్లాటికి బ్రగుతుక, గొన్ని నునుపోగవె స్వల్పశ్రోలిపాదలు." నై. 3, ఆ. "గీ. వికారూప భవదూర్ణివిభవమహిమ. సౌతపర్ణింపజాలుమాయీ మనంబు, ప్రాత్ర వైచీర్య చౌటగునబడుగునాడు, హేమశైలంబు చిడిపిటాల్లెన్ని ముడుచు." నై. ౮, ఆ.

చిడిముడి. దే. వి. తొట్టు. "ద్య. చిడిముడిదనమై టచేడడియ్యెత్తి." నా. 3, భా.

చిడిముడిపడు. ద్య. ఆ. క్రి. తొట్టుపడు. "న. ఆ యొన్నయందమ్ముండు ను వెఱుగుపడియునుంజిడిముడిపడక." భార. ఆర. 2, ఆ.

చిడిముడిపాలు. ద్య. వి. చిడిముడిపడుట, తొట్టుపాలు. "చిడిముడిపాలుపాదములకెందంగ." ఉ. హరి. 2, ఆ.

చిడుగు. దే. విగా. అల్లుము. "క. వెడబడుగుంజడదారుల, చిడుగుంబోడుములదిరుగకజేయుటయరుదే." చంద్రా. 3, ఆ.

చిడుగుడు. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. ఉప్పలపోటి.)

చిడుము. దే. వి. తీటుకులుపు.

చిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సాద; 2. ప్రోగు. విగా. 1. కప్పబడినది; 2. చేర్చబడినది.

చిత్ర. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సాద; 2. ప్రోగు.

చితుకు. దే. ఆ. క్రి. కులుపులూనగునవి నలగు.

చిత్ర. వై. వి. చిత్రానక్షత్రము; ఒకకార్తపేరు.

చిత్రగింజు. వై. ఆ. క్రి. మనస్సురించు. "గీ. ఓకు మారనీకుసుకకథచెప్పెద, సర్వతత్త్వశాస్త్రప్రప్నతంబు, నఖిలలోకసేవ్యమైనయర్థంబిది, వినుము చిత్రగించియనఘచరిత." వాసి. 3, ఆ. -స. క్రి. 1. తలచు; "గీ. తండ్రినీవు నాకుడయతోడనిచ్చిన, పరముచిత్రగించివలయుతెఱుగు, సమయసముచితముగ సమకట్టుమయ్యయి, రాకుమారులవిధిబోకయుండ." భార. విరా. ౧, ఆ. -2. యోచించు. "గీ. తల్లియైన నేలతన్ను నునుకుండైన, నేలననుకపించునీవు గాఢీ, యేనుగానుకుండనీ యమకల్లియుం, గాదుచిత్రగింపుకర్తసాక్షి." వి. పు. 3, ఆ.

చిత్రడి. ద్య. వి. (చిత్ర+తడి.) మిక్కిలితడి. "క్రాంతిమటచిత్రడినంటి." భాను. ౪, ఆ.

చిత్రము. సం. వి. ఆ. న. మనసు, మానసము, మది.

చిత్ర. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

చిత్రరుపు. వై. వి. 1. ఆశ్చర్యము; "తనకుకాంతయితేజ జీవుక్కునదాటించి గుదించిచిత్రరుపునాగ్రీతనాడించె." కళా. ౫, ఆ. -2. పటముండు రూపమువ్రాయుట; "క. కరువునగండరువునలె, త్రువునననచంద్రుమలదారలగుచులక, హః హరవిధాత్యలకునీ, హరిగాముసరిరూపునవహనలవియెయింక." రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ. -3. మునందువ్రాసినరూపము. "ఉ. జగతీనిచిత్తమహంగద్వస్తిచే, దప్పకమాచిరాజమతిభావనుజిత్రరుపయ్యెనత్తేజి." కవిక. 3, ఆ. (చిత్రయందుగడపటివర్ణమువికల్పముగా లోపించున, చిత్రరుబొమ్మ. మొ.)

చిత్రటి. ద్య. వి. (చిత్ర+తిటి.) వర్ణయుతువు.

చిత్రిని. వై. వి. స్త్రీజాతివిశేషము.

చిత్రు ఉభ. దే. వి. 1. దద్దివక్ర-పటపని మొదటవ్రాసినవ్రాత్ర; 2. మొదట గుణించుకొనులెక్క. సం. త. స్త్రీ. జ్ఞానము.

చిత్ర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాద. అ. న. ము. గో.

చిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. మాయ; 3. ఎలుకజీడి; 4. నమ్మడి; 5. పిన్నపాపం; 6. బుడమి. ఆ. న. ము. 1. ఆశ్చర్యము; 2. చిత్రరుపు; 3. నానార్థము; 4. బొట్టు. విగా. 1. ఆశ్చర్యకరమైనది; 2. నానార్థములుగలది.

చిత్రకంఠము. సం. వి. ఆ. పుం. కపోతము, నవ్వు. చిత్రకము. సం. వి. ఆ. న. బొట్టు. పుం. 1. చిలుకపులి; 2. ఆముదపుచెట్టు; 3. గుమ్మడి; 4. చిత్రమాలము.

చిత్రకాయము. సం. వి. ఆ. పుం. చిలుకపులి.

చిత్రకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చిత్రరుపువ్రాయువాడు, ముచ్చి.

చిత్రకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. -వై. -

చిత్రకృత్తు. సం. వి. త. పుం. తివాసము.

చిత్రగుత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యమనిష్ఠలెక్క వ్రాయువాడు; 2. యముడు.

చిత్రగుండుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయువిడంగము.

చిత్రదండము. సం. వి. ఆ. పుం. కందీ.

చిత్రపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కవులు; 2. నమలి.

చిత్రపల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపాన్న.

చిత్ర బింబము. సం. వి. ఆ. పుం. కామరూపముగల
తొండ, ఊసర వెల్లి.

చిత్ర బాను. సం. వి. ఉ. పుం. ఒక సంవత్సరము.
(మా. సంవత్సరము.)

చిత్ర భానువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అగ్ని;
2. నారద్యుడు.

చిత్ర గుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక గం
ధర్యుడు; 2. ఒకానొక విద్యాగరుడు; 3. నూ
ర్యుడు.

చిత్ర నాలము. సం. వి. ఆ. పుం. పాలపిట్ట.

చిత్ర క్షిణిడిజాడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి.

చిత్ర క్షిణిడులు. సం. వి. క్. పుం. మంచ్యాదిస్తప్త
మహర్షులు.

చిత్రంచే. సం. స. క్రి. చిత్రము వ్రాయు.

చిత్రక. దే. వి. మ్రాను నునుపునఱచెడు సెట్లవాని
కొఱముట్టు, త్రోవుడు.

చిత్రణి. సం. వి. ఈ. క్రి. (మా.) చిత్రిని.

చిత్ర తము. సం. వి. ఆ. (అ.ఆ.అ.) చిత్రంపఱచినది.

చిదక. దే. వి. చప్పట. (చిదకముక్కువాడు. మొ.)

చిదగిది. దే. వి. భేదము, వ్యత్యాసము. “క. మొ
దలనపాయంబెన్నుట, పిదపనుపాయ బులెక్క
పెట్టుటతగునీ, చిదగొదలఁగాదెమున్నొక, ముది
కొక్కెరయనుఁగునుతులముంగిసిక్కిచ్చెక్.” పం
చ. పే. ౧. ఆ.

చినియు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. “చిదియవుకొండ
వైబడిన.” హరి. ఉ. ౫. ఆ. “వ. ముక్కులుచ
దసియుఁజెక్కులుచిదిసియు.” ఉ. హరి. 3. ఆ.

చిదుకు. దే. అ. క్రి. చిప్పిలు. “చ. పదములుకొం
కువోచిసికిపక్కులమ్రక్కెడలించిదంశవం, శ
దిమనవుత్తినంపాసఁగిసాస్త్రసఖులు దువ్వినె
త్తురుల్, చిదకెడుగంట్లఘోరజముచిత్రిముఖు
త్పాణంబు త్రోచియ, మొదవుప్పుదుక్రియకొన
డిపిముగిటబందిటిరాటగట్టుచుక్.” పాండు.
౫. ఆ.

చిదుగు. దే. వి. ఎండిన చిన్నపుల్ల, సమిధ.

చిదుపు. దే. ప్రే. చిదియఁజేయు.

చిదుము. దే. స. క్రి. 1. గిల్లు; “అదటనుఁజిదిమిన
నెఱుంగక.” పావ్య. ౨. ఆ. — 2. పువ్వులులోనగు
నానిగోయు; “వ. నాసికాతిలప్రసూనంబునఖ
ఖిరాగ్రంబున మొదలంటఁజిదిమితి.” భీ. 3. ఆ.

— ౪. క్రుంచు; “చ. కొన్నికంతముల్, చిదుము

దు నేలరక్తపరిషిక్తముగాఁగరనాలిలలెక్.” భార.
సా. ౧. ఆ. “నీ. అధిపు మైముద్రింపవలయునే
టొకరామతుదగోళ్లగుళములు చిదిమితెచ్చు.”

కవిక. ౬. ఆ. — 4. వైపు. “క. మందూకమకర
కచ్చప, గంధూపదతులకుశీరకలహంసకకా, రం
డవబక్కులవెండిబ, సిండిని గావించిగంఁజిదు
ముదుగువ్రతుల్.” సం. “అభ్యర్థ్యగంధకును
మైగంగాయాంప్రక్షి చేద్రుతి.” కాశీ. ౫. ఆ.

— 5. చిగురు. “నీ. చిదుముఁడిచిదుములుమదకొ
కిలాబలాప్రభునకుఁబల్లవపాణులార.” చంద్ర.
చిదురలు. దే. వి. బ. 1. నూత్తిఖండములు; “నీ. జం
భాందోస్థంభదంభోశీహతిఁదూలిచెదరినతారా

ద్రిచిదురలఁగ.” (ఇందువిషయము తారకామం
డిలము.) భాను. 3. ఆ. — 2. నూత్తిభాగములు. “క.
కశీలంఁగాష్టలులూనుగఁ, గలచిదురలఁగూర్పుకొ
నుదుఁగాలంబుజనం, బులనడ్డికిచ్చునాతని, వలె
నలవడఁబొదివెతనకుమక్కులఁజేయుక్.” భార.
శాం. ౪. ఆ. “గీ. అయ్యుధిష్ఠిరురాజనాయం
బుచిదుర, పాలుపోలదీనుఖము.” (ఇక్కడ వృ
త్తియందేకవచనాంతము.) భార. ఆర. ౬. ఆ.

చిదురుపలు. దే. వి. బ. — వై. — “క. మదము
నక్రుతాయువొక్కట. బదునాలుగుతోమర
ములుపొగించిన నే, ర్విదవఁగబవనజాడన్ని
టిఁ, జిగురుపలుగఁజేసెఖడ్గచిత్రనిహతులక్.”
భార. భీష్మ. ౨. ఆ. (రూ. చిదురులు. “చ.
కొనకొనిరాజాతేయుశరకొటిపరంపరఘట్టనం
బులక్, దునుకలువక్కులున్నగిఁజిదుర్వలఁ
దుత్తుమురైపడంగ.” భో. ౫. ఆ.)

చిదురుపలు. దే. వి. బ. చిదురుపలుయొక్కరూపాం
తరము. “చ. శరీరపుం, జిదురుపలుసేరుదత్తుతు
లచేతులఁగాకపలంబునాతులక్.” ఉ. హరి. ౪.
ఆ. (మా. చిదురుపలు.)

చిన. దే. వి. చిన్నయొక్కరూపాంతరము. “చినక
త్తి.” అచ్చ. యు. కాం.

చిని. దే. వి. 1. చిన్న; 2. మనోజ్ఞము. (చిన్నియొ
క్కరూపాంతరము.)

చినుఁగు. దే. అ. క్రి. వస్త్రాదికముభిన్నమగు. “చ. అ
నివనజాతుఁడేకరణినానతియచ్చినదత్తిపార
సం, బనుపెనువాననుభిన్నక్రియకారయమారగఁ
దత్తుదేశమక్, ధనువునసారియై నిగిడివాని శర

ముకరమ్మదాకినా, దునుగుజనుగు వీలుగు
దునుగుజగజ్జనజ్వలత్వముల్." పాండు. ౫, ఆ.
చినుకు. దే. అ. క్రి. కాటు. "ఎ. గీ. పృష్టివీరుడు
డిభకునివిల్లుదునిమె, నర్థచంద్రబాణంబునతం
డుతేలి, వింటనిశితక్షురప్రబువెలయదొడిగి,
సినివరునినోరనెత్తుచినుకనేనె." ఉ. హరి. ౪,
ఆ.—అం, ప్రే. కార్పు, కురియు. "లలాటఫల
కంబందంధపుర్యాంబులలోచినుకన్." స్వా. ౫,
ఆ. "న. మేఘంబులనెత్తురుసినికెడు." రా. యు.
కాం.—వి. వర్ణబిందువు, (రూ. చిన్ను.)

చినుకుబూస. దే. వి. (చినుకు+పూస.) ముత్యము.
చిన్న. దే. విణ. 1. అల్పము; 2. కనిష్ఠము.
చిన్నటనాడు. దే. వి. (చిన్న+నాడు.) బాల్యసమ
యము.

చిన్నది. దే. వి. (చిన్న+అది.) బాలిక. విణ. చిన్నయైనది.
చిన్ననాడు. దే. వి. బాల్యసమయము.

చిన్నము. దే. వి. 1. నాలుగు గురిగింజలయెత్తు; "ఎ.
గీ. చిన్ననాడునుబ్రయుమెకచిన్నమంత, మాట
యాడినవినితాపమగ్నమగుదు." కళా. ౪, ఆ.—
2. నాలుగుగురిగింజలయెత్తుగలబం గారునాణెము.
"చ. మునిబుణమేగతికొమొదలముట్టగఁదీర్చె
దవొక్కచిన్నముకొజనపతిచేతలేగుజలజాతదళే
క్షణవిత్తమెన్నిధం, బునసమకూరడికొమితికిబాం
కంగనెరఁడొకింతయైననీ, పెనిమిటియట్టిశిలమనఁ
బృథ్విజరింపఁగఁబోలదేరికొక." హరిశ్చ. 3, ఆ.

చిన్నరిహన్నరి. దే. విణ. చిన్నారిహన్నారియొక్క
రూపాంతరము.

చిన్నటికము. దే. వి. చిన్నతనము.

చిన్నవాడు. దే. వి. బాలుడు. విణ. చిన్నియైనవాడు.

చిన్నవోవు. దే. అ. క్రి. (చిన్న+వోవు.) భిన్ను
డగు. (ప్రే. చిన్నవువు.)

చిన్నారి. దే. విణ. మనోజ్ఞము. (చిన్నారిచిగురు,
చిన్నారిబాల్లి, చిన్నారిహూఁగారు, చిన్నారిమొ
గము. మొ.)

చిన్నారిహన్నారి. దే. విణ. మనోజ్ఞము. "నీ. చిన్న
రిహన్నారిచెక్కుటద్దములపైఁజిలునవుమొలక
లచెంగలంప." విక్ర. 2, ఆ.

చిన్ని. దే. విణ. 1. చిన్న; 2. మనోజ్ఞము. "చిన్ని
రామచంద్రునినగుమొముదామరసిరులోకమపం
డువుగాఁజెలంగ." రాఘ. ౨, ఆ.

చిన్నిదము. దే. వి. 1. చిన్నపువ్వు; 2. బంగారు.

చిన్నిపువు. ద్వ. వి. 1. భూపావితేషము; "రగడ. పు
టిలాలకములమీదఁజిన్నిపువుగనుసరించునపు
గమణికర్ణిక." కాశీ. ౬, ఆ.—2. బ. నమస్కృతి.
(రూ. చిన్నిపువు. నమస్కృతిక. "రగడ. అష్ట
భుజస్థలిసప్తభుజానకును, జిత్రమరంజలఁజిన్నిపు
వులని." హంస. ౪, ఆ.)

చిన్నిపూతేకు. ద్వ. వి. —వై.—

చిన్నియ. వై. వి. 1. గుఱుకు; (చూ. చిన్నె.) 2. పిలా
సము. "చిలుకలకొల్పినవెడగుఁ జిన్నియఁ
న్నగఁగ్రొత్తలు." నీలా. ౨, ఆ.

చిన్నె. వై. వి. చిన్నియయొక్కరూపాంతరము. (గు
ఱుకునకు. — "గీ. నలువకైవఁగన్గొనఁగరాకట
క్కర, వగుచుజోగితెగలయంచెడాగి. కొలము
గొనమురూపుగలగకయుండునీ, కిట్టిరాచచిన్నె
లేలయపుడు." అచ్చ. యు. కాం.—విలాసము
నకు.—"క. నెలబాలుఁజూపినునుగి, న్నెలబా
లును నెయ్యివోనీ నెలఁతుకలాచి, న్నెలబాటుఁ
ద్రావించుచు, నెలమిం గ్రీడింపఁజేసీ సంపలా
రన్." రుక్మి. ౧, ఆ.)

చిన్నెలాడి. ద్వ. విణ. (చిన్నెలు+ఆడి.) పిలా
సవతి.

చిన్నెలాడు. ద్వ. విణ. (చిన్నెలు+ఆడు.) పిలా
సవంతుడు.

చిపిటము. సం. వి. ఆ. పుం. అడుకులు. విణ. చిప్ప
టముక్కునాడు.

చిప్ప. దే. వి. 1. కప్పచిప్ప; "ద్వ. చిప్పలునల్లఁ
జిక్కంగఁదన్ను, నిప్పుడధూళిగానింకించువా
డ." రా. యు. కాం.—2. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె.
"క. కనకపుర, జిప్పులనిండించి మదము చిప్పలు
చుండన్. ఉ. అందఱుగైకొనంబనిచియాడఁ
గాంతయుఁదాను నొక్కతో, రందమపారదప్పి
దిరామధురామగుతపానకేలియం, దందయొన్చు
గాఁదొడఁగె." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—౩. తెంకాయచి
ప్ప; 4. తామేటినిపుచిప్ప; "నీ. తలచూపకే
చిప్పలుపూని నంతలమెలఁగెడు తామేటిమేటి
వ్వి." అచ్చ. బాల. కాం.—5. భూగోళమునం
ర్ధభాగము; "ద్వ. కనకమయాండముక్కటిచే
దానిఁ, బనిపూనియన్నీటిపైనిదేలించె. తైచి
ప్పక్రిందిచిప్పయునొప్పుమీఱ." విష్ణు. పూ. 3,
ఆ.—6. ముత్రైపురచిప్ప; "నీ. ఏటిసతులపాలిం
డవైగంబూరనవవరములచిప్పకవుచుమాన్చు."

అము. ౨, ఆ.—7. మోకాటిచివ్వు; 8. తునుక;
..ద్వి. అప్పుడాకపినేనయంగంబులెల్ల, జిప్పలు
చివ్వులైచెదరంగజూచి.” రా. యు. కాం.—
9. తలపుత్తె; 10. చేపమీడిపాలను. “గీ. అ
మగుడుగునబాడముచివ్వుంపుమీల. మేనిచి
ప్పలవోలెనానానిలింపు, కనకకోటీరమీరాగ్ర
ఘర్షణమున, మెఱుగునచ్చిననఖపజ్జీమించునా
ని.” పాండు. 3, ఆ.—విణ. అల్పము.

చివ్వుకత్తి. దే. వి. చెట్లు మొదలైనవివఱకెడు మోట
కత్తి.

చివ్వుకపు. ద్వ. వి. భూస్థలము. (ఇట్లు చివ్వుగడ్డి.)
చివ్వుకాకటి. ద్వ. వి. పిల్లజాట్లు.

చివ్వుగొడ్డలి. ద్వ. వి. చెట్టునఱకెడుగొడ్డలి. “నీ. కుం
డపాగులు చివ్వుగొడ్డండ్లు నెలగోలంపావురుప
లంకయుంగరములు.” నీలా. 3, ఆ.

చివ్వు పెడక. దే. వి. ఇంటిపార్వముల కప్ప.
చివ్వు. దే. వి. పెద్దమూట.

చివ్వుముత్తెము. ద్వ. వి. కృత్రిమమాక్రికము.
చివ్వుమాతి. దే. వి. కళాహీనమగు ముఖము.

చిప్పిల్లు. దే. ఆ. క్రి. నీటిబొట్టులోనగునవి లోపల
నుండి వైకులుకు. “క. అప్పుడుపదిపదియమ్ముల,
దిప్పకయాదవుల బ్రహ్మదత్తకుమారుల్, నొప్పింప
సగరధారులు, చిప్పిల్లనివారులేరు నేనలలోనక.”
ఉ. హరి. ౪, ఆ. (రూ. చిప్పిలు.)

చిప్పెవారెడు. దే. వి. కుట్రపువారెడు.

చిబ్బకము. సం. వి. ఆ. న. గడ్డము, (రూ. చీబుకము.)
చిబ్బకు. దే. స. క్రి. చప్పరించు. “నీ. కోమలతర
పదాంగుఘంబుచిబ్బకుచు నెడ నెడనవుచు నేడ్చు
చుండు.” జై. ౨, ఆ.

చిమచిమ. దే. వి. గాయపుముంటయందగుననుకరణ
ము. “నీ. మొనపంట మొనసి మెక్కిన నొక్కచే
గంపులధరంబు చిమచిమయనినయట్లు.” అని.
౨, ఆ.

చిమిట. దే. వి. చివ్వులయొక్కరూపాంతరము.

చిమిడిక. దే. వి. చిమిడినయన్నము.

చిమటాలు. దే. వి. బ. తైరమప్పుడు తిండసముతో
మెండుకలూడదీయుట.

చిమట. దే. స. క్రి. నెలగకు కన్నమునీలెఱుచు.

చిముడు. దే. ఆ. క్రి. 1. అన్నముపాకముమీఱుచు
డికిముద్దయగు; 2. పాకముచెడు.

చిముడుచు. దే. ప్రే. చిముడజేయు. “అజాండ

మంతయుకజమిడిచెడక.” రామా. ౨, ఆ.
(రూ. చిముడ్చు.)

చివ్వు. దే. వి. జలకణసమాహము. “మ. అనినంజిత్త
ముజల్లకసాగునయ్యుంభోజపత్రాక్షిలో, చ
నగోళంబులజేవులైచిలువలెజాలెతరంగంబులై,
చనుదోయింగొనబాకురంగమదనన్వర్త జాటిపో
నొక్కయ్యె, డ్డునబామ్మంబురుంబులుప్పతిలె
బోటుంబాటుగానెంతయుక.” స్వా. 3, ఆ.

చివ్వుచీకటి. దే. వి. గాఢాంధకారము, అంధరముస
ము. “ద్వి. వినురింపుమి దెప్రాద్దు నేగునామయ్యె,
గవిసినచివ్వుచీకటి వెల్లెదాటె.” హరిశ్చ. ౨, భా.

చివ్వుట. దే. వి. ఈలపురుగు, ఝిల్లిక.

చివ్వుదిరుగు. దే. ఆ. క్రి. గిరగిరదిరుగు. “ఎ, గీ.
చివ్వుదిరుగుచునిలువకళిరమువ్రాల.” భాగ. ౧౦,
స్కం. పూ.

చివ్వునగ్రోవి. దే. వి. (చివ్వునము+గ్రోవి.) జలక్రీ
డయందు నీళ్లుచివ్వుడుగొట్టము, శృంగము.

చివ్వునము. దే. వి. చివ్వుట. “గీ. చారుతరనాథియ
నెడుగంభీరసరసి, గడగిక్రిడించుమరునశృం
గారరసపు, జివ్వునపుగ్రోవిదారనాజెన్నుమీ
లు, బడతెనూ గారుకన్నులపండువగుచు.” ప్ర
భా. ౨, ఆ. (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము కనబడ
లేదు.)

చిమ్మి. ఆం. వి. పొగగుడు, పొగగొట్టము.

చిమ్మిరేగు. దే. ఆ. క్రి. మిక్కిలి విజృంభించు. “వ.
ఇత్రెఱుగునగుక్రిపుండు మూర్ఖిల్లిననల్లంబులభే
దక్రోధంబులుక్రమ్మజిమ్మిరేగి. క. గజగవయ
గవాతైదులు, గజబిజయదలుపులు నెలగగదిసి
గురుగిరి, ప్రజములుగురియగగనుగోని, రజనీ
చరరాజారొద్రరసవిశుండై.” రామా. ౨, ఆ.
చిమ్మిలి. దే. వి. నువ్వులును బెల్లమును కొట్టిచేసెడి
యుండ.

చిమ్మ. దే. స. క్రి. 1. మీటు; 2. వైచు. వి. 1. పొడు
చుట; “నీ. క్రొవ్వడికొమ్ములకొనలచిమ్మనవ
లాపాకసమాహమవకావకలుగాగ.” అని. ౪,
ఆ.—2. వైచుట. “మరుచేచిగురాక దిదమ్మచిమ్మ
లకదావడకెంబురూరపుడు.” భాగ. ౯, స్కం.

చిమ్మడు. దే. వి. చిమ్ముట, విత్తేవము.

చిమ్మిల్లిలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. “నీ.
చీకటి మొటికిళ్లుచిమ్మిల్లిలు నెట్లు బొట్టనగోల
లుబొమ్మరాలు.” వి. పు. 2, ఆ.

చిమ్మలాట. డే. వి. చిమ్మలాట, ఒకరిమీదనొకరు చిమ్మకొనుట.

చిమ్మలాడు. డే. స. క్రి. (చిమ్మలు + అడు.) ఒకరిమీదనొకరు చిమ్మకొను.

చిమ్మ. డే. వి. కండ.

చిరంటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విదువరాలు; 2. జెవరాలు.

చిరంతనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) బహుదినములది, ప్రాంతది.

చిరక్రియలుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) తానుసించి కార్యముచేయువాడు.

చిరజీవి. సం. వి. క్. పుం. 1. కాకి; 2. విల్లుపు. వి. చిరకాలము జీవించువాడు.

చిరత్నము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) చిరంతనము.

చిరమర. డే. వి. భేదము. "చెలిమివేర్పాటునుచిరమరలకుఁజొరక." భార. కాం. ౧, ఆ.

చిరము. సం. అవ్య. బహుకాలము.

చిరరాత్రులు. సం. వి. అ. న. 1. రాత్రులసమూహము; 2. పెక్కురాత్రులు.

చిరాకు. డే. వి. కోపము. "పంచచామరము. పరాకురాకురాకుమంచుబారసీకభూపతుల్, చిరాకుమూడట్టమైనసింగిణీలకోరులకో, జిరాగుతాలనేసిదాసిచిల్లుపాల్లుచేయుచుకో, నిరాకరించిమించివచ్చునేయ్యుచుచితేనృపా." కృష్ణ. 3, ఆ.

చిరాయువు. సం. వి. న. న. బూరుగు. పుం. వేలుపు.

చిరి. సం. వి. ఇ. పుం. చిలక.

చిరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పురాతనమలము.

చిరిపి. డే. వి. తైలమార్జకము.

చిరిబిల్వము. సం. వి. ఆ. పుం. కానుగు.

చిమిడి. డే. వి. భత్యవిశేషము. "న. పడలామపడలాబుట్టుసారసత్తులనే వెలుఁజిరిమిట్లు." హంస. ౧, ఆ.

చిరుగు. డే. అ. క్రి. చిరుగు. "గీ. నరపతులక్రీస్తులుములుచిరుగుతుండ." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "ఉ. అంధకరైవారయెడదయాగుణసంపదగలై నేనినీ, స్కంధమునందనాయెడలిచర్మముపాయకయందుఁగాకగు, ర్నంధములేకకర్మముగాకచిరుంగక వెండికొండవై, గంధభండమున్నయెసకంబుననీవరమేవరించెడకో." కాశీ. ౬, ఆ.

చిరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈలపురుగు. చిమ్మట.

చిరుగడము. డే. వి. తియ్యకండీ. (చూ. చిరుపడము.)

చిరుగుడు. డే. వి. వ్యాధివిశేషము, ఎల్లప్పులుము.

చిరుతలుకవియు. డే. అ. క్రి. మిలుమిట్లుగన. "ద్వి. కుహనావలూనిగనఁగొనిసభాసము, కనఁగనల్చిరుతలుగవియఁగఁదిరుగ." భాగ. ౨, స్కం. (ఇట్లు చిరుతలుక్రమ్మ, చిరుతలువాలు.)

చిరునామ. వై. వి. బాబులమీదను లెక్కలమీదను వ్రాయువ్రాత.

చిరుపడము. డే. వి. చిరుగడముయొక్కరూపము. "క. అరుదుగనవుడొక్కయెడ, మఱితమజిపాత్రగగనమండలమయ్యెకో. జరుపడమలపాకముశశ, ధరుడయ్యెంజుక్కలయ్యెప్రాక్షుఫలబుల్." వై. ౬, ఆ.

చిర్నవృ. ద్వ. వి. చిలునవృయొక్కరూపాంతరము.

చిర్నటము. సం. వి. ఆ. పుం. నక్కదోస.

చిలుచిలు. డే. వి. కోపవికారము.

చిలుచిలులాడు. డే. అ. క్రి. (చిలుచిలు+అడు.) మండిపడు.

చిటి. వై. వి. చిట్టియొక్కరూపాంతరము.

చిలు. వై. వి. పృథ్వియందు చిలుతశబ్దమునకుమీదెన్నము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉ. చిలుగజ్జె. చిలుగంపు. చిలుచెమట, చిలుయ్యు. చిలుచేప. చిలుదోక. చిలుపొక్కి. మొ.)

చిలుగాలి. ద్వ. వి. (చిలుత+గాలి.) మంచునంతము. "ఎ. గీ. తగఁగఁజేలుచుబూదగఁగఁదిరుగునడుచు, వచ్చుచిలుగాలిసోఁకునకిచ్చుమెచ్చి." భార. ఆను. ౧, ఆ.

చిలుగుబ. వై. వి. (చిలుత+గుబ.) పైడికడ.

చిలుత. వై. వి. 1. చిన్నపులి; 2. సాముచేపనగురు త్రిప్పెడుచిన్నకోల*. వి. చిన్న*. "క. క. భీష్మడనియెమొకి, ట్లనియానతియ్యడనియెమొయినావ, ల్గినపల్లముమఱినాతొట్టెప్రతిమునజెలువనంతచిలుతనెచ్చెవు." భా. ఆది. ౪, ఆ. "గీ. చిలుతనానికింతగలువనెది, సన్నెప్పెద్దజనములున్నచోట." సం. యుక్త. వీషసభామధ్యే బాలసవరభాషితమ్." భా. భా. ౨, ఆ. (తలుగుగా పృథ్వియందు అంశ్యర్థమునకు లోపము. చూ. చిలు.)

చిలుతనగోడు. ద్వ. వి. (చిలుత+కోడు.) బాలదావిశేషము. "నీ. చిలుతనగోడాడచిలుతునగొట్లనగజదంతమొక వ్రేలగఁగమువట్టి." చమ. 3, ఆ.

చిటతనబిల్లులు. ద్వ. వి. బ. (చిటత+బిల్లులు.) బా
కాక్రీడావిశేషము. "ఎ. గీ. ప్రియజెలరేగిచి
టతనబిల్లులాడు." రుక్మి. ౧. ఆ.

చిటతుక. వై. విగ. (చిటత+తుక.) చిన్ననయను
నలనీ. (ఆడునీ.)

చిటనేలు. ద్వ. వి. (చిటత+నేలు.) భార్గి.

చిటనిండి. ద్వ. వి. (చిటత+నిండి.) భక్ష్యము. "నీ.
చిటని డితివ నారీ మొఱంగి యాహారించు నతివ
సుకరజాతియందుఁబుట్టు." కాశీ. ౨. ఆ.

చిటనొడ. ద్వ. వి. (చిటత+నొడ.) పిక్క. బంపు.
(మా. ఒక్కఱ.)

చిటనవ్వు. ద్వ. వి. (చిటత+నవ్వు.) స్థితము.

చిటనాలుక. ద్వ. వి. (చిటత+నాలుక.) న్యాగి
విశేషము, గళకుండిక.

చిటపాల. ద్వ. వి. (చిటత+పాల.) క్షీరావి.

చిటపులి. ద్వ. వి. (చిటత+పులి.) చిత్రకము.

చిటబంతిపసుపు. వై. వి. (చిటత+బంతిపసుపు.)

భూసికొనుపసుపు. "నీ. సిద్ధవాహినీనీటజిటు
బంతిపసుపాడిక్రివికాలాక్షీకైనేయదొడగె."

క. ౨. ఆ. "క. అంతటగనుపట్టెనుభౌ. స్వం
కుడునరమాద్రిమీదెవారుదాడిక్రి, మంతినిబల
కొకజిటు, బంతిపసుపును ద్విసన్నెవైసికుభం
గె." వై. ౨. ఆ. (ఇది బంతిపసుపునయ్యుండెన

య్యనినిలోయెచున్నదిగా దొరికినయీ రెండు
ప్రయోగములయందును చిటశబ్దప్రధానము
గానే కానబడుచున్నది.)

చిటబొడ్డి. ద్వ. వి. (చిటత+బొడ్డి.) పాత.

చిటము. దే. ఆ. క్రి. విభృంభించు. "ద్వి. చిటిమివ
స్థి కాశికులకోహగ్ను, లఱకలోకంబులాహు
తగొనుననుచు." హరిశ్చ. ౧. భా. - స. క్రి. చి
ట్టు. "మందరమంగులంబునజిటునుదునే." ౧.
ఆర. కాం. ౨. ఆ.

చిటనడ్లు. ద్వ. వి. బ. (చిటత+నడ్లు.) ధాన్యవిశే
షము, అణువు.

చిటనాలు. వై. వి. (చిటత+నాలు.) ఇవురగాంచ
నాలు, అనాలు. "మ. చేయఱు, క్కుసునేయిం
జిటునాలు వెల్లువగ నాహారంబిడుకీతునకా." ౧.
ఆ. ౧. ఆ.

చిటనేరు. ద్వ. వి. (చిటత+నేరు.) ఎఱ్ఱచాయనే
యుటకు ఉపయోక్తమయిన యొకానొక నేరు.

చిటసెంగలు. ద్వ. వి. బ. (చిటత+సెంగలు.) చి
న్నజాతిసెంగలు, మనురము.

చిట్ట. దే. వి. 1. కోపము; 2. చింపిటి. (చిట్టతల.)
చిట్టచిట్ట. దే. వి. సంధ్రమము. "ఎ. చిట్టచిట్టనట్టా
డు భేనువులవేఱువేఱునిలుచువారును." వి. పు.
2. ఆ.

చిట్టలువొడుచు. దే. ఆ. క్రి. (చిట్టలు+వొడుచు.)
సంధ్రమించు. "ఎ. పసులువేసెందిగిమన్ను వి
వ్వచ్చుండువచ్చినబాడగైకొనిదక్షిణదిక్కుజిట్ట
లువొడుచుచుండెరలంబాఱిన." భార. విరా.
౪. ఆ.

చిట్టి. వై. వి. ఒకదినుసుకూరాకు, రెండులీయము.

చిట్టిపట్టె. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

చిట్టు. దే. వి. కోపము.

చిట్టుద్ది. ద్వ. వి. (చిటత+ఉద్ది.) చిన్నయ్యద్ది. "ఎ.
అనియట్లుపలికెత్తానునుబలభద్రుండునుజెన్నుద్దు
లయియితరవల్లపుల్లెనుద్దించుకొనిచిట్టుద్దులైవచ్చి
నసమయంబున." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

చిట్టుమను. దే. ఆ. క్రి. (చిట్టు+అను.) 1. కోపించు;
2. బుసకొట్టు. "నీ. పొరబునమేరాలెపులజి
ట్టుమని నెఱకొలుపుచు రెండు నాల్కలుదలిర్ప." ౧.
అచ్చ. పాల. కాం.

చిట్టుముట్టాడు. దే. ఆ. క్రి. (చిట్టుముట్టు+అడు.)
పెంగులాడు. "అడవికోర్కెలుచిట్టుముట్టాడ." ౧.
భార. విరా. ౨. ఆ. "మ. మసరుకవిసేపనలులా
యంబులపోలికంజిట్టుముట్టాడును." భో. ౫. ఆ.
- స. క్రి. భేదించు. "ఎ. వ్రేల్లిడిమొలలంగతా
రమ్ములనెఱికి క్రైలుగనఱికి పెగలు జిట్టుముట్టా
డుసహజనాహులును." ఉ. హరి. ౪. ఆ. "ద్వి.
చేకొనిశనములజిట్టుముట్టాడు, కాకఘాకానే
కకకగ్గృహములు." రా. యు. కాం.

చిలచిల. దే. వి. పెట్టుటయందగు ననుకరణము. "క.
విరులజెగుళ్లునుజొరువుగ, సిరిగదవుటసలా
కింతచిలచిలమనిచే, గిరవఱుపెట్లుగొనగడుం,
భారతెదితరలాక్షితాపముంగనికలకకా." కళా.
౬. ఆ.

చిలవ. దే. వి. నీరుకోడి.

చిలికింఁచు. దే. స. క్రి. చల్లు.

చిలిచినుము. సం. వి. ఆ. పుం. కిక్కసకసవునందుం
డెడి తేలువంటిచేన, తేలుమీను.

చిలిపి. దే. వి. 1. అల్పము; "ను. నరుడత్రాపసుఁ
జేరితల్పాగిచివితల్ సీశరీరంబునక, దిరుగంబుట్టు
లువెట్టెసర్పములువ్వింపకదవల్ జానుకూ, ర్ప
రదేశంబులబుట్టెగూండ్లశకున ప్రాతంబువర్తింప
నీ, కరయక వాసములేకయూచిలిపి మట్టాకేమి
ప్రాపయ్యెడుక." జై. ౮. ఆ. -2. నిక్కష్టము.
"నీ. కల్పన్యక్షములిందుంగలమహిరుహములుసి
ద్ధలింగములిటజలిపితాట." రుక్మాం. ౫. ఆ.
(చిడిపియొక్కరూపాంతరము.)

చిలిమిడి. దే. వి. అక్షోళము.

చిలివిలివోపు. దే. ఆ. క్రి. (చిలివిలి+పోపు.) సం
దడించు. "చిలివిలివోపుకోరికలుచిత్తములందల
తెల్లి." విక్ర. ౪. ఆ.

చిలుక. వై. వి. శుకము. (యా. తేటి.)

చిలుకకుర. వై. వి. హిలమోచిక.

చిలుకకొయ్య. ద్వ. వి. పుస్త్రములుమొదలైనవి యుం
చుటకుఁగాను గోడయందుకొట్టిన చిలుకవంటి
యాకారముగలకొయ్య. నాగదంతకము.

చిలుకడ. ద్వ. వి. (చిలుకు+కడ.) పగ్గములోనగు
వాని కొననుజేసెడి కొలికిముడి.

చిలుకతాళి. ద్వ. వి. మీఁద నిరుక్త క్కల చిలుక
రూపేర్పఱచిన పతకము.

చిలుకత్తు. ద్వ. వి. (చిలుకు+అత్తు.) కవచవిశేషము.

చిలుకముక్కు. ద్వ. వి. శుకనాస.

చిలుకయారె. వై. వి. (చిలుక+అరె) ఒకదినును
మాదిగనూది.

చిలుకరవుతు. వై. వి. మున్నగుడు.

చిలుకరించే. దే. స. క్రి. చిలికించు. (ఒకానొక
డు చిలుకరించు అని కృపంతముగా ప్రయోగించి
యున్నాడు.)

చిలుకలకొలికి. ద్వ. వి. చిలుకకొలికివంటికొలుకు
లుగల ఆడుది; 2. ఆడుది.

చిలుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. చిందు; "క. అత్రానందరసం
బాకకణ, మైనఁజలుకనీక." భార. కాం. ౬. ౩. -
2. ప్రసరించు; "నీ. చిలికినచో నెల్లెనిరెవలయిం
చు నీయవనీశుదరహాసముప్పుతనిధియొ." వాన.
3, ఆ. -౪. మీఱు. "చేదుమ్రొంగెదవంచుఁజి
లికినవైప్పుతాచి." స్వా. 3, ఆ. -౫. క్రి.
1. చల్లు; "చ. శరజ్జలహాక్షికుండముడలిసలింబు

కల్పమడుండగ మొగిల్ విరియొండగాయనో. 2
లుకునికారజపటలిచెన్నువహించె." అము. ౪.
ఆ. -2. త్రచ్చు. వి. 1. కొలికి; "నీ. శిథిలస్వ
మొందినచెంగావిజడముడిచిలు కూడినెలపువ్వు
చెంపనట్టు." పాండు. ౫, ఆ. -2. గొండ్లము;
3. బాణము; "సింగిణినొకదొడ్డచిలుకుఁగూర్చు"
అచ్చ. కిష్కిం. కాం. -4. బాణముయొక్కకు
లుఁగు. "నీ. కలికివెన్నెరులింద్రశిలయొడముఁ
జూపుజూపుకొన్న నవిల్లుతూపుచి. 5. కు.
వసు. ౪. ఆ.

చిలుకుడు. దే. వి. చిలుకుట.

చిలుగు. దే. వి. దీర్ఘబుట్టిక.

చిలువ. దే. వి. కొంచెముగఁజేరినిలిచిననట్లు. (యా.
చిన్న.) వి. అల్పము. "ద్వి. చిలువచెన్నుల
కొండెక్కులమించ." విష్ణు. పూ. ౧. ఆ. (ఇది
ద్రవమస్తువునకే విశేషముగాఁ గానబడుచున్న
ది. అప్పుడు చిలువని అని రూపము. "ఎ. గీ. వి.
పచిలువని నేతులజడ్డుదేలు." స్వా. ౪. ఆ.)

చిలుము. దే. వి. 1. రాగిలోనగు లోహములయందుఁ
గల ముఱికి; 2. వివము.

చిలుమునాలు. ద్వ. వి. తులువ, కుట్టుకుడు.

చిలువ. దే. వి. (చిలుము+వా.) పాము, విషధిని.

చిలువతాలపు. దే. వి. శివుడు. "దశవామయైశి
ల్పుఁజలువతాలపు." అచ్చ. సుం. కాం.

చిలువండే. దే. వి. 1. గరుత్మంతుడు; "ఎ. గీ. వి.
వలిండిచూముయై మెలగువాడు." ఉ. ౧.
౫, ఆ. -2. నెమలి. "చిలువలిండులకుడెచ్చె"
నాటకమిమితా. అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

చిలువత్తేడు. దే. వి. సర్పరాజు, శేషుడు.

చిలువాయనము. దే. వి. చిల్లర, తుద్రము. "నీ.
చిలువాయనపు వేల్పుఁగొలముఁగొల్పకనానుడే
వునారాధించుతెలివియొకటి." పాండు. ౨. ఆ.

చిలువాలు. దే. వి. (చిలునాలుయొక్కరూపాంత
ము.) ఇపురఁగాంచినపాలు, ఆనవాలు. "ద్వి.
ఫలవిశేషంబులుపాయసాన్నములు, చిలువాల
వెన్నులజీనిచక్కరలు." రా. బాల. కాం.

చిల్ల. యు. దే. వి. కతకము. వై. శల్యము. "సి. 2
నుచిల్లముడినయాయుధ, మునుచివలిప్రమగుస్త్ర
మునునెట్టియిది, త్రునిపైవైనెలయొగిం.
ననరపతిరకమునవసించున్పుపాలు." భార. కాం
౨, ఆ.

చిల్లకోల. ద్వ. వి. తోమరము.

చిల్లగొండి. దే. విణ. కలహకారి.

చిల్లపెంతు. దే. వి. (చిల్లర + పెంతు.) పగిలినకుండ యొక్క చిన్న పెంతు.

చిల్లపెంచే. దే. వి. (చిల్లర + పెంచు.)—వై.— చిల్లమడ్డి. ద్వ. వి. అందుగు బంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము.

చిల్లము. ఉభ. దే. వి. హుక్కాకునిప్పు పెట్టుకొనెడు పాత్రము. సం. ఆ. పుం. 1. చీపరపిట్ట; 2. తడి కన్ను. విణ. తడికంటిది. (రూ. చుల్లము.)

చిల్లర. దే. వి. 1. చింతపండుమిరపకాయలలోనగు సరకు. “నీ. మదహాత్తిగ నిగిత్త బెదరి చిల్లర గోనె బడవైచికదలనప్పంటిగోడు.” రా. వి. ౨. ఆ. — 2. కొంచెపాటి నాణెము. విణ. సామాన్యము.

(చిల్లర వేల్పులు.)

చిల్లరకాడు. దే. విణ. సామాన్యము.

చిల్లాపెము. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. (రూ. చిల్లాగము.)

చిల్లాపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బందిపోటుదొంగ.

చిల్లి. ఉభ. దే. వి. తూటు. సం. ఈ. స్త్రీ. చిట్టికూర.

చిల్లింగి. దే. వి. మూలిక చేతఁజేసిడి యుచ్చాటనాది క్రియ, కార్తణము.

చిల్ల. దే. వి. చిమ్మటలోనగు వానియందగుద్వన్యతుక రణము. “ప. చంద్రశాలాఖేలనాలోలనాళికలో

చనాలోచనంబుల మరీచివీచికలపెల్ల చిల్లనంజి మ్మనగ్రోవులఁజమ్మగంధసారకస్తూరికానీరధారా ప్రసారంబులతెఱంగెఱింప.” కళా. ౨, ఆ.

(ఆమ్రేటితమందు చిల్లచిల్ల. “వ. చిల్లుచిల్లనవెల్ల.” కళా. ౮, ఆ.)

చిల్లపాల్లు. దే. వి. సంతోభము. (చూ. చిరాకు.)

చిల్లలువోవు. దే. ఆ. క్రి. (చిల్లులు + వోవు.) తూంట్లుపడు. “పట్టురోమతాడెన్ జరిగెయజాండ కన్నరముచిల్లులువోవగ.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.

చిల్లాటి. దే. వి. ఒకదినును డాలువాటు.

చివగి. దే. వి. చివ్వగియొక్కరూపాంతరము. (చూ. చివ్వగి.)

చివక. దే. వి. సన్నని చిన్ననిదుపాటికొమ్మ.

చివచివ. దే. వి. గమనాదులయందగుననుకరణము, “వడిఁజివచివఁ రెండడుగులెదురేగి.” కళా. ౮, ఆ. “చివచివదాసివెల్లరఘు శేఖరుఁడైతికదల్చి.” రామా. ౪, ఆ.

చివర. దే. వి. కొన, ఆగ్రము.

చివికివెలము. దే. వి. కాకజంఘి.

చివుక. దే. వి. కాలురూపాయ.

చివుకపిట్ట. వై. వి. ఒకదినునుగల్గిలము, జతుక.

చివుకపిట్ట. వై. వి. ఒకదినును మార్జాలము.

చివుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. తడియుటచే సాగహీనముగు; “నీ. నీటితోఁజివుకకనిలిచివుక్కుమరుపూన్నికఠిన కర్పరముచుక్కానబిగువు.” పాండు. ౨, ఆ. — 2. సాగహీనము. “చివికినవిల్లుక్తుంచుటయుఁ జేడియనొంచుటయుఁ” అచ్చయ్య, కాం. — వి.

ఎగయుటలోనగు వానియందగుననుకరణము. (చివుక్కుయొక్క రూపాంతరము.) “ద్వి. చివుకునమింటికగయునిప్పులకుప్పలు.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ. — విణ. సారములేనిది. “గీ. తొలుపలంకువారు పంబులవలఁతిచివుకు. విల్లుతునిమితిని చాలవిట్టి పిగు, చున్నవాడవు.” అచ్చ. బాల. కాం.

చివుక్కు. దే. వి. దాటుటలోనగు వానియందగుననుకరణము. “చివుక్కునదాటించి.” కళా. ౫, ఆ. “చివుక్కుననెక్కి.” ఉ. రా. 2, ఆ. “చివుక్కుననెక్కినీ.” చంద్రా. ౨, ఆ.

చివుక్కురమును. దే. ఆ. క్రి. (చివుక్కుర + అను.) (తన్నెవరేని యొకమాటచెప్పినను మర్చుము బయలుపడినను) మనసుకలగు. (మర్చుము బయలుపడెనని మనసుకలగుటకు. — “క. అనవిమనసుచివుక్కురు, మనగఁబ్రభావతివివర్ణమగుపదనము తోఁ, గనుపట్టుదునింత నెముగి. సెనెకార్యంబేల యింత చింతిలననుచుక.” ప్రభా. 3, ఆ. చూ. చెయ్యవు.)

చివురు. దే. వి. చిగురుయొక్కరూపాంతరము. “గీ. చివురుసవురుజవురునువిడమోవి.” విజ. ౧, ఆ.

చివ్వ. దే. వి. 1. కలహము; “ఉ. ఎవ్వఁడురోరితానునొకయొక్కడువీరుడెవోలెరాత్రి మైఁ, జివ్వకువచ్చిముచ్చిమిగఁజేరినవాడు.” ఉ. హరి. 3, ఆ. — 2. సన్ననిచిన్ననిదుపాటికొమ్మ; “చిగురుంజివ్వలజివ్వలైతనర.” వర. ౨, ఆ. — 3. బ. బాణపుసంచువగ. (చూ. చంద్రజ్యోతి.)

చివ్వగి. దే. వి. సివంగి. (తలుచుగావ్రాత్రపుతలయందు ఇట్లుపరుపాదిగానే కానబడుచున్నది.)

చివ్వలాడి. దే. విణ. (చివ్వలు + అడి.) కలహాళిలరాణ. “గీ. తగవుచెప్పంగనిన్ను బ్రాధ్దనయొనర్చి, యెవ్వరిచటికిఁదెచ్చిరోచివ్వలాడి.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

చివ్వు. డే. స. క్రి. చెక్కు. “ఉ. లోరపుమోటక
త్తులవెదుల్లుసముగ్రముగాగఁగొట్టివే, ర్పారగఁ
జివ్వి.” పర. ౧, ఆ.

చివ్వున. డే. ద్ర. క్రి. విణ. శిశ్రుముగ. “చివ్వునజేరు
దము.” భార. మా. ౧, ఆ.

చిన్నము. సం. వి. ఆ. న. 1. గుఱుతు; 2. టెక్కెము.

చీ.

చీ. డే. అవ్య. ధిగర్థకము. “అవిముక్తమహిమెల్లఁజే
యనంగ.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

చీకటి. డే. వి. (చీచు+కట్టు.) అంధకారము. (నీవు
చీకటితోలేచిరమ్మ-ఇక్కడ చీకటితోననగా
తెల్లగా తెల్లవాఁకముందని యర్థము.)

చీకటిగాము. ద్వ. వి. రాహువు.

చీకటిగొంగ. డే. వి. నూర్పుడు.

చీకటిచెట్టు. డే. వి. తమాలుము.

చీకటితప్పు. డే. వి. జారత్వము. “నీ. చీకటితప్పు
చేసినసరహునానేత్ర గూఢయైననీయించుగో
టరమున.” కాశీ. ౨, ఆ.

చీకటిమొటికిట్టు. డే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.
“నీ. చీకటి మొటికిట్టుచిమ్మ బిల్లునెల్లుబొట్టిన
గోలుబొమ్మరాలు.” వి. పు. 2, ఆ.

చీకటియీగ. డే. వి. (చీకటి+ఈగ.) చిన్నదోము.

చీకెలి. డే. వి. చీపురుగట్టు, సమ్మర్దని.

చీకు. డే. స. క్రి. 1. చప్పరించు; “నీ. ఎఱచిగీతిన
జీరలేర్పడఁదుదముట్టఁజీతినమలుపచ్చికికసము
ల.” ఆము. ౭, ఆ.—2. చుంబించు. “పెదవులు
చీకుచున్.” రా. సుం. కాం.

చీకు. డే. వి. గుడ్డితనము, అంధత్వము. (ఈ యర్థము
నందిల్లు దీనిని సబిండుకముగాఁజెప్పట చీకటిక
ట్టుమనకు వుత్పత్తిని కల్పించుటకు అనుకూలము
కానున్నది. ఇట్లు చెప్పటచే ప్రయోగములకు
విరోధము కనఁబడు.) విణ. అంధుడు. (ఇట్లు
చీకుకొక్కర, చీకురెండు, చీకువాలు అను నీ
పదములకు సబిండువులుగా గ్రహింపవలెను.)

చీడు. వై. వి. చిందపక్షి. “గీ. చీడుమొదలుగాగఁ
బాదితేటకుమీఱు, పిట్టలెల్లగూండ్ల బిట్టుచెల
గు.” య. ౧, ఆ.

చీడుట. య. డే. వి. ఉపద్రవము. “ను. ఎలదేటుల్
తనువాలుగన్దలవైసిందివరభ్రాంతిచే, మెలగం
జేరలగవృత్తినలవిగామిం జీదటంజెందియి, చ్చ

లగాంక్షించిరి నిర్విమేషజలహస్యమామ
త్వంబుల, య్యలిభీతికాముకు శిక్కుతాక్షియగు
సత్యాకాంతనీక్షించుచున్.” పా. ౪, ఆ.—వై.
తూటు.

చీడఱగొను. య. డే. అ. క్రి. (చీడఱ+గొను.)

1. ఉపద్రవపడు; 2. ఆవేశమెత్తు. “నీ. చీడఱ
గొనిపాటువోదరు శ్రేణులుదుర్వాతహతీతో
లెదుమురుగాగ.” భో. ౭, ఆ.—ద్వ. తూటు
వోవు. “గీ. చెవులుచీడఱగొనంగ, బిట్టుమొ
నెదువసత్రాగివట్టు.” నీలా. 3, ఆ.

చీడఱరేగు. డే. అ. క్రి. ఆవేశమెత్తు. “ఉ. చీ
డఱరేగినట్లు రిపుసేనల నెల్లనుమట్టి కోటకొ,
మోరుచు.” హరి. ఉ. ౧, ఆ.

చీడఱలువోవు. ద్వ. అ. క్రి. (చీడఱలు+వోవు.)
తూటువోవు. “శ్రుతిపుటములుచీడఱలువో
వ.” భో. ౭, ఆ.

చీడు. డే. స. క్రి. (చీమిడిబయలుపుచు బుట్టని
ఊపిరివెలికొర) మొదటిరెండువేళ్లతోముక్కు
నదుము.

చీపురు. డే. వి. చీపురుగట్టు, సమ్మర్దని.

చీకాకు. డే. వి. (చీకు+ఆకు.) 1. చీకిన ఆకు;
2. శ్రమము, నలఁడువ. “క. వేల్పులు, చీకాకు
నలుడిరికలగి శ్రీహరిదక్కణ్.” భాగ. ౮, స్కం.
విణ. శ్రమమునొందినది, నలఁగినది. “క. ఈ
కరణింబదిమొగముల, రాకాసియైనర్చినట్టిరా
యిడితేతం, జీకాకగుచునువేలువు, లాకటిదేలకు
నొడువ నరుగుచునెరుటన్.” యయా. ౨, ఆ.

చీకాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. బలహీనమగు; 2. శ్రీ
మపడు.

చీకిరెను. డే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

చీకిలింజే. డే. అ. క్రి. మిఱుముట్టుగొను. “నీ. చీకి
లింతుకయందుఁ జగురు అప్పలలోనగును
సాయకవైసొసలికన్ను.” కాశీ. 3, ఆ.

చీకిలిమాకిలి. డే. విణ. కొక్కిరిచిక్కిరి. “క. నెల
పూదాలుపుమనపూ, జలమెచ్చు నెయినమదిక్
విచారింపకుచీ, కిలిమాకిలిగానల్లిన, చెలదితెరల్
నూచిసంతసించుటలేదే.” పా. ౧, ఆ.

చీకు. డే. విణ. 1. అంధము, అంధుడు; “కన్నుచీ
కులై.” భార. శల్య. ౧, ఆ. “చీకునకత్తనపమ
నురూపదర్శనమును.” భార. సభా. ౨, ఆ.—
2. నిస్సారము. “గీ. పార్వదీవిభండుపాటవైచి

చీకు, విల్లువిటిచివిట్టచీగడగునె." అధ్యాయ. బాల, కాం. (ఈ యర్థమునందిది చివుకుయొక్క రూపాంతరము.)

చీకుకొక్కర. ద్వ. వి. కోయప్తికము.

చీకుక. చీ. దే. ఆ. క్రి. అంధమును. "నీ. పంకేరుసాంబులుబాగుగావికసిం చెఘూకముల్గున్నులుచీకుకంచె." సురా.

చీకురునాయి. దే. వి. ఒకదినుసుగబ్బిలము, జతుక.

చీకునాలు. దే. వి. చీకటి. "క. భూపాలకపరమేశ్వరు. కోపానలకీలలంటికొనికమలినలం, కాపతిక్తియొకోయని, రూపింపగఁజీకునాలుగోదసినిండెక." రా. యు. కాం.

చీకట్టు. దే. స. క్రి. చీచీయను, ధిక్కరించు.

చీటకము. వై. వి. చిట్టకముయొక్కరూపాంతరము. (చీటకు. — గీ. హస్తములరంటనందందనదిమియదిమి. తాటిపండాగించెడుచీటకముననత్యయంబునలహోదమాస్వదించు, ధైరవుండిచ్చుగాతకోధనముమనకు." కాశీ. ౫. ఆ.)

చీటి. దే. వి. 1. ఖండపత్రిక; "నీ. కుంతలస్థలికినేగుణగరిష్ఠునిచీటికమనీయకేతిగగ్నదశము." వసు. ౧. ఆ. "నీ. చెక్కచెప్పచేలచెఱగునందుచులుచెలిమికినదితుదిచీటియేమె." ఉ. రా. ౬. ఆ.—2. పత్రిక. "ఎ. అనిననచ్చానచెచ్చెరచీటివిచ్చిపుచ్చుకొని నెచ్చెలికిచ్చిననదియిట్లనిచదువందొడంగ." రసి. ౫. ఆ.

చీటికిమాటికి. దే. ద్ర. మాటిమాటికి. "ఉ. చీటికిమాటికించెసలుచిలులువోవగఁజేసెహేషలక." కాశీ. ౪. ఆ.

చీడ. దే. వి. సన్యాసులను చెటిచెడి యొకానొకపురుగు. "ఎ. గీ. అలిత్యలతాతరునిచయంబుఁజడవట్టె." హరి. పూ. 2. ఆ.

చీడు. దే. వి. పుంజుమతక్కవయగువార. (వారి=నిమిదిపుంజములనాలు.)

చీడుబట్టు. దే. వి. నూలిచీడుతగిలించుటకు వెదురుప్రద్దలతోగుప్పటముపరె గట్టబడిన సారెవానిసాధనము. (చూ. ఊడితె.)

చీడుము. సం. వి. ఆ. న. బంగారు. పుం. 1. ముప్పదిమంగుళములపొడవుగలిగినపువస్త్రముగలిగినజంక; 2. ధాన్యవిశేషము; 3. నూలు; 4. వస్త్రవిశేషము; 5. గుడ్డపువల్లయనకుక్రిందవేసిడుమెత్త. (అని యొకడు.) 6. ఒకానొకదేశము.

చీపర. దే. వి. పక్షివిశేషము, అతాయి.

చీపు. దే. వి. అరటిగలయందలి యొకభాగము.

చీమ. దే. వి. పిపీలిక.

చీమిడి. దే. వి. నానామలము, శింఘాణము.

చీము. దే. వి. చెడితెల్లనైననెత్తురు, పూయము.

చీముంత. దే. వి. చెంబు.

చీర. వై. వి. వస్త్రము. "రజకుబారిగొనికొనియొకేరలు." హరి. ఉ. ౫. ఆ. (ఇదివాడుకయందేస్త్రీవస్త్రమాత్రపర్యాయముగాకానబడుచున్నది.)

చీరచింపు. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

చీరణము. దే. వి. చిన్నయులి.

చీరపిట్ట. వై. వి. చీరకేను.

చీరకేను ద్వ. వి. గుడ్డనంటుకొనియుండు తెల్లనికేను, ధేనుకము.

చీరపోతు. ద్వ. వి. — వై. —

చీరము. సం. వి. ఆ. న. 1. కాపీనము; నారచీర. (అని కొండలు.) వస్త్రవిశేషము. (అని కొండలు.) 2. రేఖ; 3. జిలుగువ్రాత; 4. నలువదిపూసలు గ్రుచ్చినసరము.

చీర. ఉభ. దే. వి. లక్ష్యము. "కొనండుద్రుపదాత్తజాడస్సురుబోరఁజీరిక." భార. ద్ర. 3. ఆ. "ఉ. దారుణదైత్యసాయకవితాన విజృంభణమాత్తలోపలక, జీరికినైగైకానక." హరి. ఉ. ౪. ఆ. (పశ్యంతముగానేయిది ప్రయోగములందుగానబడుచున్నది.)—సం. ఉ. స్త్రీ. ఈలపురుగు.

చీరక. దే. వి. చీలిక.

చీరు. దే. స. క్రి. 1. చీరుడు; "ఉ. ఘోరగదావిదారణవిఘ్నాత్తకాత్రవకుంభికుంభముల్, చీరుచు." భార. ఆర. ౬. ఆ.—2. పిలుచు. "కా. ఈరూపంబున సంస్కృతకొఱగిమికేచింతలంజెంతలం, శీరంగోరక." ఉ. హరి. ౪. ఆ.

చీరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈలపురుగు, ఝిల్లి.

చీరుడు. దే. వి. 1. చీల్చుట; 2. పిలుపు.

చీర్ణము. దే. వి. చీరణముయొక్కరూపాంతరము.

చీటు. దే. స. క్రి. 1. గీటు; 2. చీల్చు. (ఇట్లు అలఘురేఘముగా ఒకానొకడు వ్రాసియున్నాడుగాని దానికి ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

చీటుకు. దే. వి. చీల్చుట, విదారణము.

చీు. దే. వి. మేకు, కీలము.

చీలమండ. దే. వి. కాలిమడమల కిరుప్రక్కలనుండు కీలు, గుల్ఫము.

చీలి. దే. వి. పిల్లి, మార్జాలము.
చీలిక. దే. వి. పాయ, బ్రద్ద.
చీలు. దే. ఆ. క్రి. విదారితమును.
చీలుచే. దే. ప్రే. చీలజేయు, విదారించు. (రూ.
చీల్చు.)
చీవరము. సం. వి. అ. న. భిక్షుకునివస్త్రము.
చీవాట్లు. దే. వి. బ. గడ్డింపుమాటలు.

చు.

చుంబకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. త్రాసుముల్లు;
2. నూదంటుతాయి.
చుంబకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెక్కుగంధము
లయందు ఇంచుకించుక చదివినవాడు; 2. ముద్దు
పెట్టుకొనువాడు; 3. మోసకాడు.
చుంబనము. సం. వి. ఆ. న. ముద్దు.
చుంబించే. సం. స. క్రి. ముద్దు పెట్టుకొను.
చుక్రము. సం. వి. ఆ. న. చింతపాడు. పుం. 1. పు
లును; 2. పుల్లప్రభృతి.
చుక్రిక. సం. వి. ఆ. క్రి. పులిచింతి.
చుచందరి. సం. వి. ఈ. క్రి. మంచెలక, (రూ.
చుందరి.)
చుబుకము. సం. వి. ఆ. న. చిబుకము, గడ్డము.
చులుకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేర; 2. పుడిసిలి;
3. ముంత; 4. చిలుతపులి.
చుల్లి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. ప్రాయ్య; 2. సాద.

చూ.

చూచకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. త్రునాగ్రము,
అంచే.
చూడ. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. నెనులిజాట్టు; 2. జాట్టు;
3. చూరు; 4. బాహుపురి.
చూడారుణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అలంకారార్థము
తలయందుంచుకొనెడు రత్నము; 2. గురిగింజ.
చూడాల. సం. వి. ఆ. క్రి. పట్టువమునై.
చూడాలాడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. జాట్టుగలవాడు.
చూతము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆమ్రము, మామిడి.
చూర్ణకము. సం. వి. ఆ. పుం. శేలపిండి.
చూర్ణకుంతలము. సం. వి. ఆ. పుం. అలకము, నెటి
కురులు.
చూర్ణము. సం. వి. ఆ. న. గందవొడి. పుం. న. నున్న
ము. పుం. 1. దుప్ప; 2. పొడి.

చూర్ణక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. గడ్డభేదము; 2. గ.
భభేదము.
చూలిక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. పిల్లజట్టు; 2. ఏనుగు
చెవిమొదలు; 3. నాటకాంగము.
చూమ. సం. వి. ఆ. క్రి. ఏనుగునడుమునగట్టెడు
తోలుమోకు, దూవ్య.
చూపకము. సం. వి. ఆ. పుం. సరిగాలి.
చూపణము. సం. వి. ఆ. న. పీల్చుట.

చె.

చె. దే. వి. పుత్రియందు చెన్నుశబ్దమునకు మీది
వర్ణములోపించగామిగిలిన రూపము. (దీనికి పు
షము పరమగునపుడు నుమాగమును. ఉదా. చె
గావి. మొ.)
చెంక. దే. వి. చెంప, కపోలము.
చెంగగొట్టు. దే. స. క్రి. (చెంగకొట్టు.) 1.
డించు. "సింగంపుగుంపులజెంగగొట్టినవాడు."
చెంగనాలు. దే. వి. బ. 1. గంతులు; 2. నమస్కృతి.
చెంగలి. దే. వి. వి. సమాపము, కుఱగలి.
చెంగలించే. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; "చె.క
నుగొనియెదుర్గుతంబును వికాసము భిక్షయై
గలింప." వి. పు. 2, ఆ. -2. ప్రకాశించు; "న.
కుమదంబులునుదంబందె, లాంగలిచెంగలించె."
కాశీ. 3, ఆ. -3. విభ్రంభించు; "ఎ. గీ. ఆంధ్ర
దనియకమదిజాలనాగ్రహించి, మఱియుడుక్కి
నయోధులమదమడంచి, పగటిసూర్యునిగతి
తాపమునమించి, సింహనాదంబుగావించెదెంగ
లించి." శై. 2, ఆ. -4. హసించు. "ఉ. వి. చు
లువిందులంచుడనుకేడుకనెత్తుకొనంగఁ బిల్వ
నిం, పొందగనేగిపైఁబడుచునుల్లునగోరుచు
జెంగలించుచుకొ, సందిలిపట్టియాడుమన నాల్వ
ములాడుచుముద్దులకొమహా, నందమునై పృథో
కదినంబునుజాట్టపుబూవుఁబోండ్లకొ." కర్.
2, ఆ.
చెంగలింపు. దే. వి. చెంగలించుట. (ఇట్లు కృ
తముగా సెకాసెకడు ప్రయోగించినాడు.
చూ. ఆరగింపు.)
చెంగలుప. ద్వ. వి. (చెన్ను+కలుప.) 1. ఎఱ్ఱకలుప.
పాల్లకము; 2. ప్రియముచే కుక్కుకు ఇయ్యబడి
నపేరు. (చూ. గట్టి.)
చెంగళికోట్టు. దై. గ్రా. వి. పారిభాష్యము!

చెంగా. దే. వి. (చెన్ను + కా.వి.) మనోజ్ఞమైన యెఱువు, (అనగా) ఎఱ్ఱదాతువర్ణము. (చెంగావీర. ము.)

చె.గు. దే. అ. క్రి. 1. తొలగు; "గీ. చక్రములు పొంగెదన్యసంచయమడంగె, దముమచెంగె ద్విజప్రతాపముచెలంగె, సరసులందెల్లగమలా తిశయమెసంగె, జగమువిందగునినుడుతేజము నల్లబల." రసి. ౫, ఆ. - 2. వెనుదీయు. "క. అంగజునిగెలిచెనొక్కడ, గాంగేయుడుతమ కులవిగాదనిమహిభృ, త్పొంగవులివ్రతమోపక, చెంగిరికలవియైనజేయుమునియితో." జై. ౧, ఆ. - వి. 1. చెలగు; 2. వాద్యవిశేషము. "వ. కొఱనెలతో నెగురును దురులుగలచదురాంధ్రు కొందఱుంబుమాకరంబులం దంబుఱుపిజేసి డక్కలఁ బిల్లనఁగ్రోవులఁ గిన్నెరలఁ జెంగులు పొంగంబులుదాళంబులు మొదలగుజంత్రంబు లుగొని." ఉ. రా. ౫, ఆ.

చె చెత. వై. వి. శబరకాంత. (చూ. చెంచు.) "క. మంచిఫలంబులుహరిచే, నిచికరాలంబనముల నె గడుచునిచెక్రి, డించెదరంగనచూడుము, చెంచి తలకొల్పిపత్రచేలించితలకొ." భాగ. ౧౦, స్థం. పూ. ఈ ప్రయోగముచేత తపస్వకంబు పరం బగునపుడు ఇకారంబును వచ్చుననితోచెడి.)

చెంచుము. దే. వి. శ్వేనవిశేషము.

చె.చేలి. దే. వి. ఒకదినసుకూగాకు, కుఱుంజము.

చెంచు. వై. వి. శబరకుడు. "గీ. చెంచునింటికిఁబో యిచెంచెతఁబ్రియము, చెప్పినప్పించితలమీదఁ జెయ్యిపెట్టి, వెఱుకుమనితన్నభుంబున నెఱుకుఁజేసి, గాంచితూతనితోడనభ్యంబుచేసి." కాశీ. ౫, ఆ.

చెండాడు. దే. స. క్రి. (చెండి + అడు.) ఖండించు. "ఉ. వేడుకఁజూడుమేనుబలువిక్రమకాతుకలీ లఁబేర్చుచెండాడదవైరులకొ." భార. కర్ణ. 3, ఆ. (చూ. ఉగగాడు.)

చెండు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "క. చ డగతివీరరి ధికుల, జెండును." భార. ద్రో. ౨, ఆ. - వి. 1. కందుకము; 2. పూబంతి; 3. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. ఉప్పలపోటి.)

చెంచుదానిచ్చు. ద్వ. వి. కాయలరేక పూవులుమాత్రము చెంచువలెఱుచెడి యొకదినసుదానిచ్చు.

చెండుబెండాడు. దే. స. క్రి. (చెండుబెండు + అడు.)

ఖండించు. "గీ. సర్వదివ్యాస్త్రదుర్వారసారయు తని, వాతకవచాదిరక్షోద్ధృతాతులరణ, విహరణో త్సాహదైవతవిమతసేన, వైనడరిచెండుబెండాడె బ్రభుయంతముగ." రాఘ. 3, ఆ. (ఒకానొక కవి చెండుబెండొనరించియు ప్రయోగించియు న్నాడు.)

చెంత. దే. వి. చేరువ, సమీపము.

చెందప్పి. దే. వి. (చెన్ను + తప్పి.) ఎఱ్ఱతామర, కోక నదము.

చెందిరము. వై. వి. కుంకుమును, సిందూరము.

చెందిరిక. య. దే. వి. కన్నవైదుద్దు. "చ. గరువు నకొత్తఁజెంగలువక చ్చుఘటించినమాలిఁ జాట్టెఁ జెం, దిరిక తెఱంగునంబనిడితీగలుంచినజిల్లు పాగ." న్యా. ౫, ఆ. - వై. 1. కుసుంభపుష్పము; 2. కుసుంభవర్ణము. "చ. పడఁతియొక్కరైచెందిరిక పావడఁబైతడియొత్తివైస." వసు. ౫, ఆ. (చూ. చెంద్రిక.)

చెందు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "ఉ. మిత్రులచేతలకొ నుఖముమేకొనునంటయుఁజెందుదుఁఖముల్, శత్రులచెద్దునంటయును." భార. కాం. ౧, ఆ. - స. క్రి. పొందు.

చెందుప్ప. ద్వ. వి. (చెందు + ఉప్ప.) ఇందుప్ప, సైంధవము. "నీ. ఇందుబింబముఁజూచి చెందుప్పగ లంపావి యెఱులెత్తివాకంగనాసపడిన." కాశీ. 3, ఆ.

చెందోవ. దే. వి. (చెన్ను + తోవ.) ఎఱ్ఱగలువ, హల్లకము.

చెంద్రము. వై. వి. సిందూరము. "నీ. పాసగుచెం ద్రపుబిళ్లబొట్టువైగనవట్టుతగుకుఁ గన్పరలేఖ సాలపుచెలివె." ఉ. రా. ౬, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చెంద్రకావి. ము.)

చెంద్రవంకలు. వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

చెంద్రిక. య. చెందిరికయొక్క రూపాంతరము. (కన్నవైదుద్దునకు. - "ఉ. ఇంద్రజాతిధర్మజాన కేర్పడఁగాకుభలేఖవ్రాసివే, చెంద్రికచుట్టియం గుపయిఁజెంద్రికవన్నియనాలుచుట్టిని, స్తంద్ర తఁదానముద్రయిడిచారులచేబనిచెకొ." విజ. 3, ఆ. - కుసుంభపుష్పమునకు. - "నీ. చికిలిపసిండి వ్రాతనుఁజెంద్రికవన్నియమేలకట్టునకొ.")

వసు. ౬, ఆ.—కుసుంభవర్ణమునకు. —“చెందిక పావడ.” స్వా. ౫, ఆ.)

చెంప. దే. వి. 1. కపోలము; 2. పార్వము. “నీ. ఆబోయవాడును నా పిల్లజుట్టిగాగొనిపట్టుకొని పోయి కొండచెంప, జంపువాడై.” భో. ౪, ఆ. చెంపకల్లీ. దే. వి. స్త్రీభూషావిశేషము.

చెంపకాయ. దే. వి. చెంపచెట్టు.

చెంపకొప్ప. దే. వి. ప్రక్కకొఱగించివేసినకొప్ప.

“నీ. వలయితనుమనామవలయమధ్యంబునగుల్లు

ప్రాగ్ధికచెంపకొప్పనంగ.” భాను. 3, ఆ.

చెంపపరులు. ద్వ. వి. బ. స్త్రీభూషావిశేషము.

చెంబు. వై. వి. రాగి మొదలయినవానిలోఁజేసినచిన్న

మొరుగల స్వల్పపాత్రము*.

చెంబుతల. ద్వ. వి. బట్టగట్టినతల. “ఎ. గీ. చెంబుత

లవానినవటుకచంబువాని.” ఆము. ౬, ఆ.

చెకడా. వై. వి. సరకులుతెచ్చెడుచందెద్దులబండి*.

చెకపికలాడు. దే. స. క్రి. తొందరపెట్టు. “ఎ. గీ.

చెండిచెకపికలాడమాయుండెనని.” సా. ౧, ఆ.

చెకము. దే. వి. వస్త్రముమొదటిబద్దె.

చెకుముకి. దే. వి. నివృత్తులగుటకై యొకదినసుతా

తిలోఁ దాకించెడియుక్తునుక. “నీ. వెలుఁ

గురాచలుపకుప్పలపాలిచెకుముకి సముద్రగ్రా

ననసామిధేని.” చంద్రా. ౨, ఆ.

చెక్క. వై. వి. మ్రానులోనగువానిపలచనిఖండము.

చెక్కకొలుబో. ద్వ. వి. చెక్కపిడుఱ.

చెక్కచెట్టు. ద్వ. వి. ఎఱ్ఱచాయవేయుటకుపయో

గించెడు చెక్కగల యొకదినసుచెట్టు.

చెక్కడము. దే. వి. (రత్నములను) పొదుగుట. “నీ.

కటకంబుచేరికీకటభర్త పనిచెక్కడపుచొక్కట

పుమకుటంబువాల్చె.” పాంచా. ౧, ఆ.

చెక్కతాపి. వై. వి. బేలుదారిగోడమొదలగువానిమీఁ

దపూసినగారమతాపి మట్టపఱచెడువీచునపిడి

యమర్చినగుండ్రనిడుపు జేసెడు చిన్నవలక.

చెక్కపిడుఱతో. ద్వ. వి. పకువులమేనిరక్తములేల్పెడి

యొకదినసు పిడుఱ.

చెక్కియము. దే. వి. చెక్కము.

చెక్కిలి. దే. వి. చెక్క, కపోలము.

చెక్కు. య. దే. స. క్రి. (రత్నములను) పొదుగు.

వి. 1. చెక్కడము; “బంగరువుఁచెక్కులఁజెలంగు

చవుకట్టులమెఱుంగు.” రా. వి. ౨, ఆ.—2. చె

క్కిలి. వై. స. క్రి. చెక్కలచేయు.

చెక్కు. ఆం. వి. చుండి.

చెక్కుడుపాఱ. ద్వ. వి. గడ్డిచెక్కుడుపాఱ.

చెక్కుము. దే. వి. ఎముకలయందుండు నెయ్యి. “ఉ.

కొంచకకాఁజమీదన్వపకుంజరుఁడేసినఁద్రాట

బాణమం. టించినమాడ్చిఁజెంచడపుడేగవడింజ

నిగిట్టిపట్టిమేక, జించినఁగాలిమూలగయుఁజెక్కు

ముఁ జక్కరనద్దియిచ్చియే, తంచెనుకండు నా

లవిటిదిటుచులావులు గూడమవ్వయి.” చం

ద్రా. ౨, ఆ. (చెక్కియముయొక్కరూపాంతరము.)

చెచ్చెర. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శ్రీమునుగ. “ఎ. చె

చ్చెరఁగొనిరమ్మనీదయినశిల్పకాశుశలత్వమేర్ప

డక.” భార. సభా. ౧, ఆ.

చెట్ట. వై. వి. 1. కీడు*; “పరుమధర్మలపాంచాలికిఁ

జెట్టచేసిరి.” భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ.—2. చేయ*.

“దేవునిచెట్టబట్టికొని.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—విణ.

దుష్టుడు*.” మనమెంతచెట్టలమె.” భార. ద్రో.

౫, ఆ.

చెట్టనట్టు. ద్వ. స. క్రి. (చెట్ట+పట్టు.) పెండ్లియా

డు. వి. పెండ్లి.

చెట్టు. దే. వి. 1. గుల్మము; 2. పృథుము.

చెట్టుఁద్రిమ్మరి. దే. వి. (చెట్టు+ద్రిమ్మరి.) వానరము.

పృథుచరము. “క. అచ్చెట్టుఁద్రిమ్మరి, మొనకాం

ద్రురుతాలవాన మొగిగురియుటయుక.” అచ్చ.

య, కాం.

చెట్టుగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (చెట్టు+కట్టు.) చెట్టుగా

నేర్పడు. “తే. భక్తిసంయుక్తియనుపొత పాలనొ

య్యఁ, జెట్టుగట్టుచుమునికాఖనిట్టమాప.” పాం

డు. 3, ఆ.

చెట్టునట్టు. దే. వి. వానరము. “గీ. చెట్టునట్టుమొన

కాఁడు వెండియునిట్టులనియె.” అచ్చ. సుం. కాం.

చెట్టుప. దే. వి. తెక్క. “ఉ. కోమలతామ్రమా

లికలకొవ్వెఱసంజకుఁబ్రోదిచెట్టని, స్త్రీమకతో

రతారరుతిఁజెట్టుపలార్చుమనఱ్ఱులెత్తివి, శ్రామ

మపొలెగూసె విలసచ్చరమాచలకూటపక్కఁ.

గ్రామటికాకుటిరఖింబులగుక్కుటచక్రవా

ళముల్.” వై. ౮, ఆ.

చెట్టుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. స్తంభించు. “ప. అట్టిరట్టు

వినినప్పడ చెట్టువడిపుట్టినకోపంబుఁబట్టజాలక

పాపపుణ్యంబులు కట్టిడిపుజమీదంబెట్టిపట్ట

భద్రుండిట్టిదెట్టిదంపుంబనిచేన.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

3డగరము. దే. విణ. క్రూరము, క్రూరుడు. “మరుఁ
డుచెడగరమ్మనుమా.” భద్రా. ౨, ఆ.

3డవాడు. దే. స. క్రి. (చెడకా+అడు.) నిందించు.

“ఉ. ఆననజాతీనిట్లుచెడవాడిననక్కటమారు
న్యోవ్వదే.” నిర్వ. ౮, ఆ.

3డివ. దే. వి. (చెడిన+అవ) అంకుటాలు, అసతి.

“ఎ, గీ. చెడివతోజాలబోరామిచేయజనదు.”

సం. “నచదుర్బగయాకాప్పిసఖిత్యంకురుతేసతి.”

కాశీ. ౨, ఆ.

డు. దే. అ. క్రి. 1. కనబడకపోవు; “వాడంత

లోజచ్చెనాచెడినాయెక్కడబోయెనా.”

ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. కొల్లపోవు; “చెడినసామె

వ్వనిచేసుండువానిని.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—3. న

శించు. “కడుగ్రొప్పితేకువచెడియెనీపాటుం

డు.” భార. ఆర. ౪, ఆ.

డుగడు. దే. వి. (చెడుగు+అడు.) క్రూరుడు.

“మ. అడవింగోల్పడుప్రాణియెయ్యదియులేకా

టోపమేవారన, చెడుగుండుగ్రతడద్రజంబు

చెనకుకొశిప్రుంబయేతెంచె.” హరి. పూ. ౮, ఆ.

డుగు. దే. వి. అశుభకార్యము. (విడుమంచిచె

డుగులకు ఒదవువాడు.) విణ. 1. క్రూరము. “క

డుంజెడుగీపాడపాపపుర్వు.” భార. ఆమ. ౧,

ఆ.—2. దుష్టురాలు. “క. అనిచెనకుమనదితను

డా, నినమునికోపించియోనిచెడుగ వెఱపుమా, లి

ననుగదియగవచ్చెదు, మునుకొనియియమందె

మేలమునకోర్వజామి.” భో. ౪, ఆ.

3. వై. వి. కీడు*. (మంచిచెడ్డలు.) విణ. దుష్ట

ము*. (చెడ్డపని.)

3. దే. వి. మోకాలినఱకుఁ దొడిగికొను గుడిగి.

3. దే. స. క్రి. తొడచఱచు.

3. దే. వి. తృణము.

రణడు. ద్వ. అ. క్రి. (చెదరకా+పడు.) చెదరు.

“ఉ. రాలినభూషణాలిచెదరంబదియున్నకతాం

గకొట్టు.” రా. య. కాం.

రు. దే. అ. క్రి. నీళ్లజొట్టులోనగునవి యెగిరిప

డు. వి. 1. చెదరుట; 2. కలరట. “క. అనిచెప్ప

చునెటకేనియుఁ జననుద్యోగించురాజసత్తముఁ

గనియ, వ్యనితమదిజెగురుగదురన, తనికీట్లనుమో

మునందుదైన్యముదోసకా.” భో. 2, ఆ. (ఇది

యొకానొకచో నుకారమధ్యమము గాఁగానఁ
బడుచున్నది. చూ. అదురు.)

చెదలు. వై. వి. పుట్టుపెట్టుచీమ*.

చెదపట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (చెదలు+పట్టు.) చెదలుపట్టు.

“చెదపట్టినభార్యపుడొక్కఁగాంచి.” వా. 3, ఆ.

చెదారము. దే. వి. తృణలేశము. “ఎ, గీ. చెడ్డయింటి

చెదారమైశివునికరుణ, నివ్వటిలునిర్వదేనేండ్లని

మ్ముచలచి.” కాశీ. ౪, ఆ.

చెనగి. దే. వి. చెన్నగియొక్కరూపాంతరము. (ధా

న్యవిశేషమునకు.—“ఎ, గీ. తెల్లనల్లచెనంగులదీ

వనరులు.” హంస. ౪, ఆ.)

చెనటి. దే. విణ. 1. కుత్సితము; “గీ. హావిశ్చం

ద్రకనకపర్యంకతలము, నందుబొందునీయంగ

మేయకటచెనటి, నేలగూర్చెనేయది నేడునీచ

దైవము.” మార్క. ౧, ఆ.—2. వ్యర్థము; “విప్రా

వలిమాటలుంజెనటియయ్యెనె.” భో. 2, ఆ.—

3. శూన్యము. “క. ఏ నేయడోడగదోనలుచెనఁ

టులైయుండె.” భార. మా. ౧, ఆ.

చెనకు. దే. స. క్రి. 1. ఎదిరించు; “గీ. నర్తవిలసితస్స

ప్రిచేనలినభవుజెనకినయేనుండె.” హం. ౧, ఆ.—

2. తాఁకు. “నీ. గుజ్జునామిదిబావగోకొత్తనీవు

గాయనీచేతజెనకగయ్యాలియొకతె.” రామా.

౨, ఆ.—వి. 1. ఎదిరించుట; “క. మనసేనపేర్చి

పెల్లా, ద్వివజూనిఘటోత్తమండుచెలగిచెన

కుఁజే, కొనియిదిమానుఘటింపఁగ, ననురూపం

దైనవేళయనితలచివెనకా.” (చెనకుఁజేకొనిమా

యఘటింపఁగనిదియనురూపందైనవేళయనియ

న్యయుము. చెనకుఁజేకొని = ఎదిరించునియర్థ

ము.) భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. తాఁకుట; “గీ. దిన

దినంబునుగనీకాటుఁజెనకువలన, దప్పిడిఱుతమ

కంబు.” పాండు. 3, ఆ.—3. (గోటి) నొక్కు.

“నీ. ఏవన్నెకానికీలావణ్యవతిగోటి చెనకులకళ

లూరఁజేయునొక్కొ.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

చెనయు. దే. స. క్రి. 1. ఎదిరించు; “ఎ, గీ. నీపిటికి

నధికరత్న, చేసియేబాయకుండెదఁజెనసియొందు,

నెంతబలియుండునిమ్ముజయింపలేదు.” హరి.

ఉ. 2, ఆ. “వానినాహవమునశూలికైనయెకా

భరము.” నిర్వ. ౨, ఆ.—2. తాఁకు; 3. సోలు.

చీకటినూతులఁజెనయునేత్రంబులు.” భాగ.

౧౦, స్కం. పూ.

చెనుపరి. దే. వి. ౧. గ్రామ్యము. (మాట.) “నీ. చె
దరిన కేశముల్ చెనుపరిమాటలు వికృతస్వరంబు
ను వెలయఁగలిగి.” రా. బాల, కాం.

చెన్నగి. దే. వి. 1. పొట్టిబెంకాయచెట్టు, అఖం
డుకము; 2. బ. ధాన్యవిశేషము. “గీ. గన్నెరు
లు సేన్గుకొప్పులు చెన్నగలును.” తేం.

చెన్నటి. దే. వి. ౧. చెనఁటియొక్కరూపాంతరము.
(కుత్తితమునకు. — “ఈ చెన్నటిపాచపుర్యోక
టిచేయఁగనోపెనె.” హరి. పూ. 2, ఆ.)

చెన్నటివోపు. దే. ఆ. క్రి. (చెన్నటి+వోపు.) వ్య
ర్థమును. “రణప్రయత్న విధిచెన్నటివోపునె.”
హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

చెన్నచెల్ల. దే. వి. ౧. అంగలి.

చెన్నచెఱుకు. దే. వి. అగ్నిశిఖి.

చెన్న. దే. వి. 1. అందము; “మ. కలయంగూర్చిజె
మన్ననంగములగ్నంబైనసన్నంపుమం. జాలకా
శేయమునందుమించుకములస్తోమంబుచే జూచె
నొ, క్కలతాతెన్గిచెలంగిపొంతుమదికాంతల్
దీర మేనెల్లగ, న్నులుగావించికుమారుజవ్వనము
చెన్నంజూచుచందంబునకొ.” స్వా. ౫, ఆ.—
2. విధము. “వ. భీషణంబులువిడిచి విమలజ్ఞాన
వశంబునముత్తలగు పురుషరత్నంబులచెన్ననఁజె
న్నువదలిమిన్ను విడిచివాయువశంబులై వెలివిరిసి
చను మేఘంబులును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.
(వృత్తియందు దీనికి ఎఱుపు అర్థము. చూ. చె.)

చెన్నఁడు. దే. వి. ౧. అందకాఁడు.

చెప్ప. దే. స. క్రి. వచించు. (దీనికి బ్రాథమిక
ర్థమునందు ద్వితీయము వికల్పముగ లోపించును.
చెప్పుము, చెపుఁడులోనగునవి.) వి. పాదరత్న.

చెప్పడుమాట. దే. వి. ౧. ఒకరు చెప్పనట్టిమాట.

చెప్పతట్ట. దే. వి. గోధాపదిగి.

చెమట. దే. వి. స్వేదము.

చెమటకాయ. దే. వి. ఎండవేడిమిచేత దేహమునం
డుఁగలిగెడు చిన్నగుల్ల.

చెమటగొట్టు. దే. వి. ౧. చెమటపట్టినవాడు.

చెమటవట్టు. దే. ఆ. క్రి. చెమటపోయు.

చెమటపోయు. దే. ఆ. క్రి. చెమటగలదియగు.

చెమరించే. దే. ఆ. క్రి. చెమటపోయు. “క. కమ
లోదరారుణములై, సమగుల్పములైమృదుత్వసం
యుక్తములై, విమలారుణనిఖరములై, చెమరించ
నియడుగులొసగునీరముజలభక్త.” కాశీ. ౪,

ఆ. “కుచద్యుమంబునద్రింపలలాటరేఖచెమరింపఁ
గ.” పా. ౨, ఆ.

చెమరు. దే. వి. 1. చెమట; “క. వాడినడెందమును
మేనవడియుండెమరుకొ.” పాండు. ౫, ఆ.—

2. చెమరుఁగాకి. “చెవులపోతెరుదయ్యెఁజెమరు
డాదినజూపె.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

చెమరుఁబోతు. దే. వి. ౧. మిక్కిలి చెమటగలవాడు.

చెమరుచే. దే. ఆ. క్రి. 1. చెమటపోయు; 2. చెప్ప

గిల్లు. (రూ. చెమరుచ్చ. చెమటపోయుటకు.—

“గుండ్రయైనజెమరుచ్చనింతకటా.” ఉ. హరి.

౨, ఆ.)

చెమికలు. దే. వి. ౧. నేయునపుడు తెగిననూలు అదికె

డు నూలితునుకలు. “ఎ, గీ. గంపడ్డొల్లకళాసంబు

కదురుచెమిక, నూలు.” హంస. ౨, ఆ. (ఇక్కడ

వృత్తియందేకవచనాంతము.)

చెముడు. వై. వి. సింహండుముగి. (వాడుకయుందు

సరళాదిగానుండినను ఇట్లు పరుషాదిగా కొన్ని

పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నది.

చెప్ప. దే. వి. వి. ౧. తడి.

చెప్పగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. తడిగలదియగు.

చెప్పట. దే. వి. చెమటయొక్కరూపాంతరము. “ఒ

దవుఁజెప్పటఁజెత్తంబుచెదరి.” భార. వి. ౧. ౨, ఆ.

చెప్పయుఱుకు. దే. ఆ. క్రి. (చెప్ప+ఁజుఱుకు.) చె

ప్పగిల్లు. “క. బహుళజలప్లవమాన, ద్రుహితాం

డముచెప్పయుఱికిరూక్షార్కవిధా, రహితతఁగా

టుకవట్టెను, రహితచేడియననంధతముసరానుభ

వెరనకొ.” స్వా. 3, ఆ.

చెప్పరించే. దే. ఆ. క్రి. చెమరించుయొక్కరూపాంతర

ము. “తనువాద్యంతముఁజెప్పరింప.” ఉ. రా. 2, ఆ.

చెయి. వై. వి. 1. హస్తము; 2. తొండము; “క. శే

రులఁజేయగల మెకములు.” అచ్చ. యు. కాం. 3, ఆ.

3. చెండుమూరలకొలది. (చెయియొక్కరూ

పాంతరము.)

చెయిదము. వై. వి. పని, కృత్యము, “క. మ

నియేమి నేయురుక్షిణి, గొనగారణమేమిహస్త

గోపాలుఁడుచే, నివచెయిదమేమిచెప్పదు మ

మెరియ ది ప్రాణమైనమగఁడిట్లయినకొ.” పా.

౧, ఆ.

చెయిది. వై. వి. — వై. — (చూ. చెయి.)

చెయ్యవు. వై. వి. —వై. —“క. కళలంటికరు
చివసచెయ్య, పులజొక్కెడుతపసిమదిచివుక్కు
రుమనగా, నలకూబరవిడువిడురా, యలసితివని
పలికెనునధాతివివశతక.” కళా. 3, ఆ.

చెయ్యవులసాకిరి. వై. వి. సూర్యుడు, కర్తసాక్షి.
“క. చెయ్యవులసాకిరికుట్టెడు.” అచ్చయ్య, కాం.

చెయ్యము. వై. వి. చెయ్యదుయొక్కరూపాంతరము.
“కా. ఈరంగంబునవారుమీకు నెదన్నయేమేని
జెయ్యంబుమై, జేరంజూతురు.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

చెయ్య. వై. వి. చెయ్యదియొక్కరూపాంతరము. “ఉ.
రాజుపె, న్నాలతనంబునొం చెంగొలుమాలినదైవ
ముచెయ్యనక్కటా.” మార్క. ౧, ఆ.

చెయ్య. వై. వి. చెయ్యియొక్కరూపాంతరము. (తొం
డమునకు.) —“క. చెయ్యిగలమెకపుబాగుల.” అ
చ్చ. బాల, కాం.

చెయ్య. వై. వి. చెయ్యవుయొక్కరూపాంతరము.
“ఎలయ్యచెయ్యలంజిత్తిజాకేలేదేలే.” భార. ఉ
ర్వో. ౨, ఆ.

చెరప. దే. వి. చెంప.

చెరచెర. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగ. (చెరచెర
రమ్మ.) (చెచ్చెరకు మొదటిరూపము.)

చెరమ. దే. వి. నాసాపుటము. “ఎ. గీ. పెరుగునడ
లునడనముకుజెరమలదర.” రా. యు. కాం.

చెరలాటము. ద్వ. వి. చెరలాడుట, విహారము. “ర
గడ. అలముగొని పెంటిజెరలాటములుగూట
ములు, జలిపెనహిపక్షిమృగ ప్పూటములుగీట
ములు.” రాఘ. ౨, ఆ. (చూ. చెరలాడు.)

చెరలాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చెరల+ఆడు.) 1. విహరిం
చు; “నీ. చెక్కుటద్దములపైజెరలాడుజెరలాడి
త్రవణావతంసమంజరులుముట్టు.” భీ. ౪, ఆ.—
2. వ్యాపించు; “నీ. చెక్కుటద్దములపైజెరలా
డునప్పుడు కన్హారికాపుత్రకములుబోలే.” వై.
౬, ఆ.—3. సంచరించు. “చ. ఇటువలెజవ్వనం
పుమదమెచ్చగ నెచ్చెలలిచ్చమెచ్చగా, నటుని
టుజెంతవారుచెరలాడగ.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

చెరపము. వై. వి. వంటకుమనీళ్లుకాచుటకును ఉప
యక్తమయిన యిత్తడిపాత్రము*, (చూ. చెరప.)

చెరికి. దే. విణ. ధూర్జుడు.

చెరుగు. దే. స. క్రి. బియ్యములోనగువానికేట
లోచెరుగు.

చెరువు. దే. స. క్రి. 1. గ్రుచ్చు; “చ. గజాశ్వభట
కాయములంగుదిగ్రుచ్చినట్లుగా, జెరువును.”
భార. భీష్మ. 3, ఆ.—2. చెక్కు. “నీ. పసిడికం
జాయనింపెనలారుజడముడిజెరివినమందారు
రభికునును, మాలికపైగ్రాలులోలాళిపలంబు
పింఛాతపత్రంబుపేర్చితనకు, నొసగ.” హరి. ఉ.
3, ఆ.—వి. చెక్కుట. “ప. మలయానిలంబుమల
యుపలుచనిరావులకువలయుజెరువులుపెరివి.”
ఉ. హరి. ౫, ఆ. 3. తటాకము. (చూ. దొరువు.)

చెఱు. వై. వి. 1. కారాగృహము; “క. నఱుకుటయ
ర్థముగొనుటయొక, జెఱునునుచుటకట్టియడిచిచే
డాప్పటొందక, బఱుచుటమొదలుగలపలు, దె
ఱునులదగవుమెయినడపుధీరవిచారా.” భార.
శాం. ౨, ఆ.—2. నిర్బంధము. “చ. వేచెఱయుడి
గించితల్లికికబ్రసిద్దిగజూపవెనీదుకృత్యముల్.”
హరి. ఉ. ౮, ఆ.

చెఱుగు. వై. వి. 1. అంచు*; “చ. పుడమిచెఱుగు
లెత్తియిటుబోరగిలంబడద్రిప్పివైతుమే.” రా
మా. 2, ఆ.—2. కొంగు*; “చ. అవికయ్యంబట్టు
పుట్టముచెఱుగునులుంగయియున్గిజేసి.” వై.
2, ఆ.—3. దిక్కు*. “గీ. నేలనాలుగుచెఱుగుల
నృపులకొలుపు, లంచు నేనువర్తించితింవనినాధ.”
భార. విరా. ౨, ఆ.

చెఱుగుమాయు. ద్వ. ఆ. క్రి. బహిష్ఠయగు. “ఎ,
గీ. చెఱుగుమానసమాన్నాధ్యుస్థిస్థితోడ, బలివి
లోకనమార్గంబుపరిపాంచి.” కాశీ. ౨, ఆ.

చెఱుకడము. దే. వి. బెల్లయి. “నీ. వడిబెట్టిలోకెఱు
కడముసాచబాలాస్వజెఱుగుసంబారంపుఁ జింత
పండు.” ఆము. ౨, ఆ.

చెఱుకు. దే. వి. ఇత్తువు. “క. కఱుకంకునేయిల్లుగు, చెఱు
కుంజెఱుకైనవంటచెఱుకుంజెఱుకే.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.
చెఱుకువిలుకాడు. దే. వి. మృగధుడు, ఇత్తుధన్యు
డు. (ఇట్లు చెఱుకువిలుతుడు.)

చెఱుగొను. ద్వ. స. క్రి. చెఱుపట్టుకొను. “చ. ననఁజె
ఱుగొంచురావెఱుడు నానొకరక్కనుఁడేగుచు
స్సవాడు.” రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ.

చెఱుచే. దే. ప్రే. 1. చెడఁజేయు; 2. పోగొట్టు.
“క. కానగొనిపోయియేమటి, గోవులదెఱుజెఱు
చెనేనిగొల్లఁడువతికిక, గోవులచెలయరువంద
గు.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. (ఇట్లకారముధన్యుగా
ప్రయోగము కొందఱుమతము. చూ. తొఱుగు.)

చెఱచెఱలాడు. దే. అ. క్రి. (చెఱచెఱలు+అడు.)
కోపముననుండు. (వానిముఖము చెఱచెఱలాడు
చున్నది.)

చెఱపట్టు. దే. స. క్రి. నిర్బంధముచేసిపట్టు. “అమ
రులయూలుపుటాండ్రనుజెఱపట్టితి.” భార. ఆర.
2, ఆ.

చెఱపనచేట. దే. విణ. నాశకుండు, నాశకురాలు.

“క. అఱిమించినొచ్చినిల్లు, చెఱవితివికబుట్టి
నిల్లుచెఱచెదననియే, పఱతెంచితిరెండిండ్లకు, జె
ఱపనచేటవయితేమిచేసెడిదనుచుకొ.” జై. ర. ఆ.

చెఱపు. దే. ప్రే. (చూ.) చెఱచు. వి. కీడు.

చెఱపోవు. దే. అ. క్రి. నిర్బంధముచేత పట్టుపడు.

“వ. సైంధవుచేతం బాంచాలి చెఱపోయె.” భార.

ఆర. 2, ఆ.

చెఱచు. దే. వి. నాసావుటము. “క. పఱచునొకక
డిటిబతిముకు, జెఱమలకైయేయజిప్పచినుగ
గనదియు, కృణగడాడి డుస్సిపాటిని, నఱిము
ఱిజాబరువు వాఱి యల్లుట వడియెకొ.” స్వా.
ర. ఆ.

చెఱపడు. వై. అ. క్రి. (చెఱ+పడు.) చెఱపోవు. “క.
ఖలుచేజెఱవడితికొ, గలగగడు సీతగని.” రా.
ఆర. కాం. 2, ఆ.

చెఱి. దే. అవ్య. ఒక్కొక్కనికి. “చెఱివేయివేయిదే
నువులనిచ్చె.” భార. సభా. ౧, ఆ.

చెఱక. దే. అవ్య. చెఱి.

చెఱమే. దే. ప్రే. నశింపజేయు. “వ. పదంబులువి
ఱిచియుఁబార్వంబు లగలజెఱిచియు.” భాగ.
2, స్కం. (ఇట్లు ఉకారమధ్యముగా ప్రయోగ
ము కొందఱమతము.)

చెఱుపరి. దే. విణ. (చెఱుపు+అరి.) నాశకుండు. “గీ.
తొలుతజగమొంటిజనిమంటగలపునీకు, గొం
పచెఱుపరిబారుగునుగూడెనివుడు.” చంద్ర.

చెఱుపు. దే. ప్రే. (చూ.) చెఱుచు. వి. కీడు.

చెఱుము. దే. స. క్రి. చూచు.

చెఱుపు. దే. వి. తటాకము. “క. చెఱుపునడుమవిసి
ననులెను, వెఱమెకములుచెదరిననువివేకనిధియు,
కృతీబహళవైస్యమఱిముఱి, బఱచిననాగం
గరాడుబలియారకైన.” భార. కాం. 3, ఆ.

చెఱగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; “ఉ. పాఱ
కి, ట్లున్నగతింజెలంగుమనియుద్ధవికారదుండైము
ఖారకా, జెన్నొదవకా గుదర్శనముఁజేతధరించె

బ్రయోగకాంతతోకా.” ఉ. హరి. 2, ఆ.—

2. శబ్దించు; “మృదంగానకదుందుభుల సెలగ.”

భార. ఆది. ౧, ఆ.—3. సంతోషించు; “చ. కలిమి

యులేమియుకొ సతముగా పవించెదినచోఁజెలం

గుచుకొ, గలగుచునున్సిగ్ధిరులప్రకారమె.” భా

ర. ఆర. 2, ఆ.—4. ఒప్పు; (చూ. చెఱకడము.)—

5. ప్రకాశించు; “చందమామకడునింగిజెలంగిమె

లంగనెంతయుకొ.” రామ. 2, ఆ.—6. బొబ్బ

రించు; “చ. కనుగొనియర్థచంద్రవిశిఖంబడరి

చినగర్జనసాతిము, త్తునియలుసేయుచుంజెలగ.”

జై. 2, ఆ.—7. వికసించు. “సీ. ఆరాజదర్శనం

బబ్బకయుండినవయనోత్పలంబులే క్రియఁజెలం

గు.” రసి. ౫, ఆ.

చెఱది. దే. వి. సాలెపురుగు. “సీ. నులిగొన్నచెఱది

పురులనూలివల్లనా నలరెడుముడుతక స్వమలవ

లన.” కళా. 3, ఆ.

చెఱదితెర. ద్వ. వి. సాలెపురుగునేసినకేత, ఆకా

బంధము. (చూ. చీకటిమాకెలి.)

చెఱగము. వై. వి. సాలెపురుగు.

చెఱగు. దే. స. క్రి. ఖండించు. (చూ. చెఱపు.)

చెఱచు. దే. వి. ఎండిపోయినయేఱులొనగునానియం

దు నీళ్లకొఱకుత్రవ్వెడుపల్లము, కూపకము.

చెఱయు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. స. క్రి. చిమ్ము.

(చూ. సెలయు.)

చెఱరేగు. దే. అ. క్రి. (చెఱగి+రేగు.) మిక్కిలి

విజృంభించు.

చెఱపు. దే. స. క్రి. చెఱగుయొక్కరూపాంతరము.

“కత్తులంజెలవియు.” అచ్చ. యు. కాం.

చెలి. దే. వి. 1. ఆడుది. విణ. స్నేహితుండు, స్నే

హితురాలు.

చెలిక. దే. వి. బీజినేల.

చెలికత్తియ. ద్వ. విణ. స్నేహితురాలు, (చూ.) చెలి

కత్తె. (స్వార్థమునకత్తె.)

చెలికసెలగు. దే. వి. కాకజంఘి.

చెలికాడు. దే. విణ. స్నేహితుండు. (స్వార్థమున

కాడు.)

చెలికారము. దే. వి. స్నేహము. “ఉ. భేదరహివోసీ

నలినఖేలనపట్టుదపట్టుచూరుత, శ్రీచెలికారమై.”

భల్లూ. ౧, ఆ.

చెలిది. దే. వి. 1. చర్మరొగము; 2. మేహరొగము.

(చూ. చెల్లి.)

చెలిమి. దే. విణ. (చెలిమి+అరి.) చెలికాడు, చెలికత్తె.

చెలిమి. దే. వి. స్నేహము.

చెలిమికత్తియ. ద్వ. విణ. చెలికత్తియ, (రూ.) చెలిమికత్తె. “క. కలనెడబరిసరిడిచ్చట, మెలగుట మాతండ్రివిన్న మేలగు నేప్రే, పులలోననురియఁ ద్రిప్పిన, కలపనఁబిందైనఁ జెలిమికత్తెలునగరే.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

చెలిమికాడు. దే. విణ. చెలికాడు. “ఎ, గీ. సృష్టికట్టెఱ్ఱొలుసంజచెలిమికాడు.” కాశీ. ౧, ఆ.

చెలిమిచుక్క. ద్వ. వి. అనూరాధాసత్త్వము.

చెలియ. దే. వి. ఆడుది, ఇంతి, మగువ, వనిత.

చెలియలికట్ట. దే. వి. సముద్రపుగట్టు, జేల. “ధర్మజవారిరాశికింజెలియలికట్టవాసె.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (రూ. చెల్లలికట్ట.)

చెలియలు. దే. వి. చెల్లెలు. “అభిషనారదుచెలియలి కొడుకప్పుర్వకుండు.” భార. శాం. ౧, ఆ. (దీని మొదటిరూపము చెల్లియలు.)

చెలువ. దే. వి. (చెలువు+ఆ.) 1. అందముగల ఆడుది; 2. ఆడుది.

చెలువము. దే. వి. అందము, సౌందర్యము.

చెలువు. దే. వి. —చై.—

చెలువుడు. దే. వి. 1. ప్రియుడు; “చ. చెలువుఁడు కైవసంబనుచుఁజెల్లుబడింబచరించిపల్కెనా, కలికి.” కళా. ౧, ఆ.—2. విటుడు; “క. వేచేతులవాడురెండుచేతుల, చెలువునిచేచిక్కి.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—3. సుందరపురుషుడు.

చెల్మ. దే. వి. చెలికయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. అంటలుగట్టిచెల్మలకు నాండ్రునుబిడ్డలుగూర కోయఁబో.” అము. 3, ఆ.

చెల్మ. దే. స. క్రి. చెలగుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. తికమక.)

చెల్మ. దే. ద్ర. సంతాపమును చెలువునది. “ఉ. ప్రితిజగంబుచిత్తములఁబెంపువహింపఁగనిట్లు చెల్లెఱ్ఱా, చేతనుడవ్వుఖంబునకుశివ్యయుతంబుగవచ్చి.” నిర్వ. ౧, ఆ.

చెల్లబో. దే. అవ్య. (చెల్లె+పో.) —చై.— “ద్వి. చెల్లబోనేనేల శ్రీరామునమ్మి, వచ్చితి.” రా. కిష్కిం. కాం. “క. ఎల్లమహారికలుదదము, వల్లభులనంత రూపవంతులగన్నుల్, చల్లఁగఁ

జూతురుదీనికిఁ, జెల్లంబోయిట్టిమగఁడునేకుఁత ననఁగఁ.” భో. ౫, ఆ.

చెల్లచెదరు. దే. విణ. (చెదరు + చెదరు.) మిక్కిలి చెదరినది. “గీ. అరయ దెసలేక నీధనంబడవిలోనఁ, జెల్లచెదరయ్యె.” హరి. పూ. 2, ఆ.

చెల్లర. దే. అవ్య. చెల్లబో. “చ. నరుడువిహీనసాధనుఁడు నాకదురైలిఁద్రుల్లియాడఁజె, ల్లరెయిటుమాడఁగాఁదగునె.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (రూ. చెల్లరే. “శా. రాజీవాత్తులనేనుపాతికివచంఁద్రా రాజవాసీవునీ, రాజత్వంబునఁజక్రముల్ మనియె నోరంజల్లిసత్సంతతుల్, తేజంబం దనొడిం దనోయహి భయోద్రేకంబు తాఁజెల్లరే, రాజైపుట్టుటరక్షిమాత్రఫలమేరాజౌటదోషార్థమే.” వసు. ౪, ఆ.)

చెల్లొచెదరు. దే. విణ. చెల్లచెదరుయొక్కరూపాంతరము. “క. అనిలాస్త్రంబుప్రయోగిం, చిననదిచొక్కామలట్లచెల్లొచెదరై, చనఁజేసెఁతెలుచశాత్రవ, జనులంబ్రాకారమస్త్రసంపుతమయ్యెన్.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.

చెల్లియలు. దే. వి. చెలియలు, చెల్లెలు.

చెల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. అయిపోవు; “గీ. చేతికానురెల్లఁజెల్లంగవచ్చిన.” భల్లా. 3, ఆ.—2. కడచు; “చ. అనుటయుశంభుఁడెట్లునదయక బలిభిక్షముచెట్టలేమిగుం, దినచెలిఁజాట్టుముంబిలిచిదీనతనాపియపావపుత్తిఁజె, ల్లిసత్తోలుబాముగల్గునరులెస్సగమన్న విధాత నిప్పుపా, త్తునినతిలోభదూపితునిదుర్గతిదుఃఖితుఁజేయుఁబార్వతీ.” భార. ఆను. ౫, ఆ.—3. కొనసాగు; “నీ. తలవంచుకొనిభవద్భర్తనీకోకచెల్లించెఁగదలివిచ్చేయవలయు.” జై. ౬, ఆ.—4. చచ్చు; “క. వినుముధృతరాష్ట్రనందను, లనిలతనయుచేతఁబాలిసేరందలునింకొ, క్కనుజాండునితండునునిల్చినవారయ్యరువురిపుడుచెల్లెదరెట్లున్.” భార. శల్య. ౧, ఆ.—5. తగు; “నీ. చేరియన్యులుప్రవేశింపఁజెల్లనిరాజకుఁధాంతమేలిఁజొరఁగఁగలడు.” రుక్మ. ౨, ఆ.—6. శక్యమగు; “ఉ. వాడుతనయుగ్రతఁజూపెదనన్న మిమహీ, వల్లభువారికేలయనువహ్నులకైననురూపుతోడఁబో, జెల్లు.” కర్ణ. ౧, ఆ.—7. సాగు; “శా. తల్లినిన్నుఁగనుంగొనంబడయుటకాధనుండఁజెల్లజగం, బెల్లొవిన్నునుంచి మొక్కినధనాధీశ్వనితోనిత్యమై, చె

ల్లం.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.-8. చేరు. (వాకు రూ కలుచెల్లెను.) విణ. చేరినది. (చెల్లురూపాయలు ముప్పది.)

చెల్లుబడి. దే. వి. అధికారము. (చూ. చెలువుడు.)

విణ. సిద్ధిబొందినది. “మ. హిమశైలాత్తజ తావ కీనకృపచే నేనింతపర్యంతమీ, త్నమపైసాడిన మాటచెల్లుబడిగా సత్యప్రతిజ్ఞాభిధా, నముసార్థంబగునట్లుగున్నాతి.” చంద్రా. 3, ఆ.

చెల్లెలు. దే. వి. చెల్లియలయొక్కరూపాంతరము.

చెల్వ. దే. వి. చెలువయొక్కరూపాంతరము.

చెవి. వై. వి. 1. శ్రవణము; 2. రాట్నములొనగు యంత్రములయందుగల తదవయవవిశేషము;

3. తాళపుచెవి.

చెవికొణక. ద్వ. వి. కొనచెవి.

చెవివొరుపాము. ద్వ. వి. కర్ణజలాక.

చెవిటి. ద్వ. విణ. (చెవి+అవిటి.) చెవిటివాడు, బధిరుడు. (చూ. కన్నవిటి.)

చెవిటిమూగ. ద్వ. విణ. చెవుడును మూగతనమును గలవాడు, ఏడమూగుడు.

చెవియాకు. ద్వ. వి. (చెవి+అకు.) 1. లక్కాకు;

2. కమ్మ. “మ. పనువుగుంతుమకజ్జలంబునును గూర్పాసంబుతొంబాలముకొ, గునుమంబుల్ కబరిభరంబుచెవియాకుల్ మంగళాలంకృతుల్.” సం. “కూర్పాసకంచతొంబాల మంగుళ్యాభరణంబుధీమ్, కేససంస్కారకబరి కరకర్ణవిభూషణమ్.” కాశీ. ౨, ఆ.

చెవుడు. వై. వి. చెవులవిననిరోగము, బాధిర్యము.

చెవుడువడు. వై. ఆ. క్రి. చెవుడుగలదియగు. (చే. చెవుడుపలుచు.)

చెవుడుపాలు. వై. వి. చెవుడుపడుట, చెవిటితనము.

చెవుడ్చుడు. వై. ఆ. క్రి. చెవుడుపడుయొక్కరూపాంతరము. “వాస్తోష్పతికర్ణముల్ మనసిజుండు చెవుడ్చడజేసెనక్కటా.” వై. ౪, ఆ.

చెవుడ్పాలు. వై. వి. చెవుడుపాలుయొక్కరూపాంతరము. “తత్పటాఘాపంబులదిక్రటంబులుచెవుడ్పాలుండ.” రుక్. ౫, ఆ.

చెవులపిల్లి. వై. వి. చెవులపోతు.

చెవులపూవులు. వై. వి. బ. కర్ణధూపావిశేషము.

“ఎ. గి. చెవులపూవులుబవిరెలచేరుచక్క, కొప్పువలయునునవరించిరొప్పుమీఱు.” కళా. 2, ఆ.

చెవులపోతు. ద్వ. వి. కుండేలు, శశకము.

చెవ్వ. దే. వి. శిశువులకు పుట్టినతోడనేకలుగు వ్యాధివిశేషము.

చెవ్వాకు. ద్వ. వి. చెవియాకుయొక్కరూపాంతరము.

చే.

చే. వై. ఆప. తృతీయావిభక్తియందుపచ్చపుత్ర్యము. వి. 1. హస్తము; “క. చేసలుచినవ్యయంబు, హాసోక్తులు మెలయుచుండ.” హరి. ఉ. 2, ఆ.-

2. తొండము*. “వ. అతనిరాజ్యంబునంగనవుక బళించిచేయొత్తి మొల వెట్టుటకరులయంద.” ఆ

ము. ౪, ఆ.

చేత. వై. వి. 1. చేయుట*; “క. వారొకయొగ్గు హవుత్తిం, గూరియధర్మంబునేతకుం జాలరు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.-2. కృత్యము*. “ఉ. పూతంబనెండివంటివల పుంబచరించుకుంబనీతి

కీక, లేతెగడవ్వుయైతెలుగులేమగురాంగనల్లె

నిట్టిని, చేతకు మెత్తురవ్వుడయ నేయకతిన్ననిమే

ను నెన్నెల్, వేతెరుటవ్వుయింతకనువేడులుసె

ల్లనటవ్వుయింతికికొ.” స్వా. 3, ఆ.-విణ. కృత్ర

ముము*. (చేతెగట్టు. ము.)

చేతెకాడు. ద్వ. విణ. క్రియావంతుడు. “నీ. చలియిక్కనిండియంచెలతేనిజిగిచేగనింగాణిజే

అచినచేతెకాడ.” అచ్చ. ఆ, కాం.

చేతెగట్టు. వై. వి. కృతకాద్రి. “నీ. వైడేమెట్టుక లేక్కివైకేగిచేతెగట్టుండుడాగురు మూతెలాడి

యాడి.” య. 3, ఆ.

చేతెరాసి. వై. వి. ఒకానొకకూరాకుచెట్టు, ఝరిసి. (చూ. చేతెలాసి.)

చేతెతికము. దే. వి. కీడు. “క. ప్రాతయగుమత్రి తనకుం, జేతెతికముచేసెననుచుశిక్షించియుర్ల,

లాతెంబెట్టిననీతెలు, బోతెలువైరాజువిడుచు

బొందకమాకల్.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

చేతిదొండ. ద్వ. వి. చేదుగలదొండత్రితుండకేరి.

చేతిదోస. దే. వి. చేదుగలదోస, త్రికర్పటి.

చేతిపుచ్చే. దే. వి. చేదుగలపుచ్చ, త్రికకాళింగి.

చేతిపొట్ల. ద్వ. వి. చేదుగల పొట్ల, పల్లారిక.

చేతిబీట. దే. వి. చేదుగలబీట, కటుకోకాళి.

చేతిసార. దే. వి. చేదుగలసార, కలుకుంబి.

చేత్రాడు. దే. వి. (చేదు+త్రాడు.) నీళ్లుచేదు

నట్టిత్రాడు.

చేద. దే. వి. (చేడు+అ.) నీళ్లు చేదెడుపాత్రము.
“క. అంతటనొకనాడిరువుర, యింతులునుంగూ
డినుతికేగిజలంబ, తల్లింతముఁదమిఁజేఁదెడితేటి,
సంతయునొండొంటిఁదాఁకెనిర్లఱచేదల్.” ప
ర. ౫, ఆ.

చేద. దే. అ. క్రి. ఆకర్షించు. “ద్రోణముల్ దివియు
దోర్లండంబులంజేదియేసిరి.” స్వా. ౪. ఆ.—వి.
వక్షసములలోనొకటి, తిక్తము.

చేద. దే. వి. మత్స్యము.

చేపు. దే. అ. క్రి. పాలుద్రవించు. వి. పాలద్రవము.
(చూ. సెమరుచు.)

చేపుడు. దే. వి. చేపుట. “పాలచేపుడుఁజనుదో
యిహంగు.” హంస. ౨. ఆ.

చేట్లు. ద్వ. వి. బ. హస్తభూమివిశేషము. “నీ. కొ
మ్మవాలెత్తోగుణమునైకొనవచ్చి కఠినవిద్రుమ
ముచేట్లఁబడియె.” (ఇక్కడ మఱియొక యర్థము
చేతికట్టు.) వసు. ౨, ఆ.

చేక్క. ద్వ. వి. చిన్నకత్తి, కరవాలిక. “ను. వలలుకొ
బోనులుఁజిక్కముల్ చలుదులుకొ వాకట్టుమం
దుల్ తెరల్, నెలక పైల్ తడవిండ్లు నములహ
దుల్ చేకట్టులుంబట్టియఁ, బులుపందీఁటెలు నీలి
దట్లుపిడియమ్మల్ పూనిలీలకొ విశ్వం,ఖలనృత్తి
చెరవేలుకాండ్రు కొలువంగానచ్చ రాజాన్ని
తికొ.” రామా. ౨, ఆ.

చేకానుక. ద్వ. వి. రాజులులోనగువారినిఁ జూడఁ
బోవునపుడు కొనిపోయెడి యుపహరము.

చేతులు. దే. అ. క్రి. 1. బింబించు; “క. వెలునకలలోఁ
జేసిన, కొఱగామికివగచువోటగుణరత్నముచే,
కుటెనీకునలిగితిన్నినఁ, బలపుపయింబడినయట్లు
పద్దదళాక్షి.” ఉ. హా. ౫, ఆ.—2. సిద్ధించు.
(చేకారుయొక్కరూపాంతరము.)

చేకాడు. ద్వ. అ. క్రి. హస్తగతమగు. (ప్రే. చేకూ
రుచు.)

చేకారు. దే. అ. క్రి. చేకూడుయొక్కరూపాంతరము.

చేకొఱ. దే. వి. తీరమెరలుగి.

చేకొలుజ్జ. దే. వి. చచ్చనర్థముగలచెదలు, శిథిలి.

చేకొలుచు. దే. వి. —వై. — “చేకొలుచులువే
శ్రీసీమలందు.” కాశీ. —

చేకొను. ద్వ. స. క్రి. 1. గ్రహించు; “క. నీకతమున
నాదాస్యము, ప్రాకటముగఁబాయుననినపలుకె
దలొనకొ, జేకొనియూఱడినిర్లత, శోకస్థితిను

న్నదానఁజూఁజెప్పగొంద్రు.” భార. ఆది. ౨, ఆ.—

2. ఆదరించు; “క. తనయుండుతల్లిదండ్రులు,
పనిచినపనిచేయఁడేనిపలుకెదలొకే, కొనఁడేని
వాఁడుతనయుం, డనఁబడు నేపితృధనమునకర్హుం
డగునే.” భార. ఆది. 3, ఆ.—3. జయించు. “క.
మాయాదాస్యమువాయును. పాయమునేయుం
డునన్నుఁబనుపుండిప్తం, బేయదిదానిని దత్తన,
జేయుండనైయమరవరులజేకొనియైనకొ.” భార.
ఆది. ౨, ఆ. (ప్రే. చేకొలుపు.)

చేగ. దే. వి. చేవ. “క. ఈగొనములగఁగుమీఱుచుఁ,
జాగపు మెఱవడినివేల్పు జన్మియనుసెలకొ, వేగ
న్నులదొరప్రాఁకుల, చేగంగయిగొననియొగిచె
లువపుశిబికికొ.” య. ౧, ఆ.

చేగలమెకము. ద్వ. వి. (చే+కలమెకము.) ఏనుగు,
కర.

చేగలవాఁడు. ద్వ. వి. (చే+కలవాఁడు.) ఈవిగలవాఁ
డు, పదాన్యుఁడు.

చేగోడి. దే. వి. (చే+గోడి.) భక్ష్యవిశేషము, గోడి
పడ.

చేట. దే. వి. చెరిగెడుసాధనము, శూర్పము.

చేటకొల్లారు. దే. వి. మూడుపక్కలను చేరికట్టడము
గల యిల్లు

చేటగోళ్లబోటి. ద్వ. వి. (చేటగోరు+బోటి.) శూ
ర్పణఖ. “ఆ. సంతసించియతని చెంతకట్టులువో
వఁ, జేటగోళ్లబోటి బూటకంబు, దెలిసియివ్వ
లంతిదిట ముప్పఁగాదాని, ముక్కుఁజేవులునొక
టఁజెక్కివైచె.” అచ్చ. ఆర, కాం.

చేటచేటు. దే. వి. అఁడువారియొక్క యొకవిధమైన
శోకకట్టు.

చేటరిక్క. ద్వ. వి. విశాఖానక్షత్రము.

చేటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పనికత్తె, (రూ. చేటిక.)

చేటు. దే. వి. నాశము.

చేటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పనివాఁడు; 2. శృం
గారనాయకునియొక్క యొకానొకసచివుఁడు.
విరా. నికృష్టుఁడు.

చేట్లకొఱవి. దే. విరా. నిర్భాగ్యుఁడు.

చేడియ. వై. వి. అఁడుది, తొయ్యలి, పనిత*.

చేడె. వై. వి. చేడియయొక్కరూపాంతరము.

చేడ్చు. ద్వ. అ. క్రి. 1. బాధపడు; “క. కడగిచ్చు
కోదరుడనుకొ, బడగవడికొ వైవివామ పా
దంబునజే, డ్చదవానిఱొమ్మఁదాఁచెకొ.” భార.

అది. 2, ఆం-2. చలించు. “క. కడుభయమున
మాతలిచే, డృఢిరథవోదనమునంద పాటవుండై
నకా.” భార. ఆర. ౪, ఆ.

చేడ్చాటు. ద్వ. వి. చేడ్చుట, బాధ. “సింగంబాడ
టిగోనహంతరమునంజేడ్చాటుమైనది.” భార.
విరా. ౪, ఆ.

చేత. వై. అప. తృతీయావిభక్తియందువచ్చు ప్రత్య
యము.

చేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరకః.

చేతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తేలివి. విరా. ప్రాణముగలది.

చేతముకు. ద్వ. వి. చిన్నతముకు.

చేతపులు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. లభించు; “క. చేతులకసి
వోగయ్యము, సేతవిలెడునట్టివిధముచింతింపు.”

హరి. ఉ. 2, ఆ.-2. నట్టివచ్చు.

చేతస్సు. సం. వి. స. న. మానసము, మనసు, మది.

చేతాడు. ద్వ. వి. సాహసము. “క. నాతోడలపో

యకరో, హతురతక్రైతనవట్టితపనీసాధ, వ్రా

తంబువనగనిట్టులు, చేతాకునచెప్పరంబుసేసితి

కంటే.” సం. “వైదధంబోస్తిహంతేతి తత్సా

హసమిదంకృతమ్, అసంమంత్త్ర్య మయాసార్థ

మతిభాసోయుమద్యతః.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

చేతిబిడ్డ. ద్వ. వి. (చేయి+బిడ్డ.) పసిబిడ్డ.

చేతివ్రాలు. ద్వ. వి. బ. (చేయి+వ్రాలు.) హస్తరేఖలు.

చేతోభవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మనస్సుడు.

చేదండ. ద్వ. వి. హస్తాలంబము.

చేదర్చనము. వై. వి. చేకానుక. “ఎ, గీ. నెమ్మినీరీతిఁ

జేదర్చనమ్మలాసగి, ప్రియులసన్నిధిమర్తగర్భిత

ముగాగఁ, బ్రాధగోపాంగనలుతమప్రాతపల

పు, వెల్లివిండేసిరిందిరావల్లభునకు.” శై. 3, ఆ.

చేదివియ. వై. వి. దివ్యతీ.

చేదోడు. ద్వ. విరా. (చే+తోడు.) కార్యసహాయు

డు, కార్యసహాయురాలు. “క. ఆదేవదేవతనకుఁ,

జేదోడుగఁదోటపనులుచేయుచునుండెఁ, బైద

లికిభుక్తిమాధుక, రోదనకేమంబుగరుణాసంగుచు

నరెడుకొ.” పర. 3, ఆ.

చేను. చే. వి. 1. పంటశేల; “గీ. నింగియనియొడిప్ర

త్రిచేసికినిరక్త, బలియడిరనంగనెఱుపంజరొలుత

నమర.” కళా. ౨, ఆ. “మ. సారిదింజేర్చినతీగమ

ల్లియలుఖడ్గారంబులుంబువ్వుమం, జరులుకొమా

మిడిగుత్తులుకొగునుమలకొసంపెంగలుకొబచ్చ

గ, స్మైరుతూబాళెలుగర్పిరాజనముకాంతింబా

రుముల్సాపిచే, లరువారకొనగుబూవుండోట

లబలాకాసీకదంభంబునకొ.” ఆము. ౧, ఆ.-

2. అడవి. “నీ. అలకంబమయ్యతానెదేమాకాని

సింగమొక్కటియైనఁజేలఁదెలు.” య. ౧, ఆ. (దీని

యుత్పంబునకు 2. కానొకవో లోపంబు గానం

బడియెడి. “ఆ. వెలుగుచేన్నేసినఁ, గామవార

లెందుగలఁచెజగతి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.)

చేపట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. అవలంబించు; 2. గ్రహిం

చు; 3. పెండ్లియాడు. “క. నాపలుకుల్లంఘింప

క, భూపాలకవారిఁబ్రీతిభోగినులనుగాఁ, జేప

ట్టిమమతనీలినఁ, గాపట్యములేకనిన్నుఁగానెద

నెపుడుకొ.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.-వి. 1. అవలంబ

ము; “క. ఆపర్వతశిఖరస్థలి, ప్రాపుననొకయెఱు

కుపల్లెపటుతరలోకై, కాపాదితసౌఖ్యస్థి, చేప

ట్టియివెలయుబుధపకీకరమగునుకొ.” భల్లా. 3.

ఆ.-2. అనుగ్రహము; “క. నీచేపట్టాకయింపు

క, గోచరముగఁగంటిగానఁగొంకకయింకే, నా

చరితకుభవచూపూ, జాపతురతమెఱునెదనుబస

మ్ముడవగుమీ.” హరి. ఉ. 3 ఆ.-3. స్థానము. “కా.

రారయ్యాయనికుద్దిమచ్చరణుగోత్రాదేవతాపు

త్రువి, స్నేరాగ్నిప్రభుగూరుచుండనిడిమోల్

చేపట్టుగావించినీ, రారంబండినప్రాతరాజనపు

దివ్యాన్నంబు నొక్కింతవా, ధారాధారముగం

డయూర్చియొసఁగెకొ రంభోపలాశంబునకొ.”

పాండు. ౪, ఆ.

చేపట్టుకుంచేము. ద్వ. విరా. ఎవ్వరెదిగోరినను దాని

నెఱువేర్చువాడు. “నీ. చేపట్టుకుంచమక్షీణరంగ

దభంగశృంగారకాస్త్రపుసంగలోబుఁ, డప్పహో

రాజదేవేంద్రుడు.” తుక. ౧, ఆ.

చేపడు. వై. ఆ. క్రి. 1. చిక్కు; “కొగిలంజేపడ

బట్టి.” ఉ. హరి. 3, ఆ.-2. లభించు. “అటైనని

చ్చలుకొజేపడుఁగాద యీనుభగుఁజెందెదభో

గ్యము.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

చేపెట్టె. వై. వి. చిన్నపెట్టె, మంజూష.

చేబ. చే. వి. మల్లంబధికివేషము.

చేబదులు. చే. వి. చేతి అప్పు, అల్పకాలమునకుడిసిన

యప్పు.

చేబాడిన. ద్వ. వి. చిన్నబాడిన.

చేబోడి. ద్వ. విరా. నిర్దుషుడు. “ఎ, గీ. బాతితనము

నలంజయఁబాములేక, ప్రిడయించుకలేకచేబో

డిబాజుగు.” కవిక. ౪, ఆ.

చేమ. దే. వి. కాకభేదము, అలంకము.
 చేమం. వై. వి. ఒకానొకపూజెట్టు.
 చేమంతిపువ్వు. వై. వి. భూమివిశేషము.
 చేమటియపు. దే. వి. చిత్రస్థలముగల గోవు.
 చేమపూరాజేనములు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.
 చేమిరి. దే. వి. పేరుటకై పాలలోమజ్జిగమిడుచుట.
 చేమోడుచే. ద్వ. అ. శ్రీ. మ్రొక్క, సమస్కరిం
 చు, (రూ. చేమోడువు.)
 చేమోడువు. ద్వ. వి. సమస్తారము, (రూ. చేమోడువు.)
 చేయి. వై. వి. (చేయి+అయి.) చేతితో ప్రయో
 గించెడుబాణము. (చూ. అనీబోవు.)
 చేయలతి. ద్వ. వి. విణ. (చే+అలతి.) సమీపము.
 “చేయలతికిజేరినంజిదిమిసట్టులుదూరముదా
 టు.” రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ. “పతియొకదవ్వు
 గఁజేయలంతినిలుచుకొ.” భార. ఆర. ౬, ఆ.
 చేయి. వై. వి. 1. హస్తము; 2. కిరణము*; “మ. తొ
 గమాడల్లినతమ్మముద్దియమఁజేతుల్ సాపినిద్దంపు
 మేల్, జిగిగన్నట్టుమడుంగుదువ్వలవలిచ్చెం
 గుర్తినానంచచాల్, దిగియొకొ.” అచ్చ. ఆ,
 కాం.—3. తొండము*; “ఉ. భీముడుదగ్గతం
 గదియఁబెల్లగునాకరిచేతికిర, ప్రోమమునం దు
 రంగములతోగి.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.—4. ప
 ట్టుము*; (ఈ వ్యవహారమునందువాడు ఎదుటి
 చేయిగా ఉన్నాడు.) 5. పట్టు*; “చేయొకకు
 ప్పించిచివునదాటుచు.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.—
 6. రెండుమూలలకొలుది*.
 చేయోడు. ద్వ. విణ. (చేయి+తోడు.) చేదోడు.
 “నీ. ఆదికల్పంబునాడఖిలప్రపంచంబు సృజి
 యయిబ్రహ్మకుఁజేయిదోడు.” భీ. ౧, ఆ.
 చేయు. వై. స. శ్రీ. 1. జనర్పు, కావించు; 2. నిర్వ
 హించు. “తే. పసికిమేపు గల్లినజాలు ననుర
 లేమి, నేనెదరుపోవనిండనిచేయఁగలుగు, గొల్ల
 లకునెల్లజెప్పగ.” హరి. పూ. 2, ఆ.
 చేరు. దే. వి. ఇంచుకవంచబడినచేయి, ప్రసృతి.
 “ఉ. తీరిచినట్టులున్న విగ దేకనుబొమ్మలకన్నులం
 డిమా, చేరలఁగొల్పఁగావలయు.” విజ. ౧, ఆ.
 చేరిక. దే. వి. 1. కూడిక; 2. సమీపము.
 చేరు. య. దే. అ. శ్రీ. 1. అలగు; 2. సమీపించు.
 “అశ్రీతుల్ పల్కినపాతకంబునకుఁజేరంగాలమి
 వేర.” వై. 2, ఆ.—స. శ్రీ. పొందు. వి. 1. మిరి
 యములోనగుసంభారములుచేర్చికాచిన చింత

పండురసము; 2. సమీపము. “వ. వడివడివీ
 దికడనడరుచువీరపుంగుప్పలై తిప్పలకుంగొప్పల
 గుదుప్పలకుంగాక బెగ్గడిలి నేలకుడిగ్గు పెంజిలు
 నలంబోలె మారులచేరులమలఁకలైజాటునెలయే
 టుఁజను.” య. ౨, ఆ.—వై. 1. సరము*; “ఉ.
 మటిపాపటముత్తియంపుఁజే, రుందులకింతుకన్తు
 రియురూఢిగబాచులలిలనొప్పగకొ.” కళా.
 2, ఆ.—2. త్రాడు*; “గీ. అమరులమృతాంబు
 నిధిలోని యమృతరసము, వెండిచేరులఁబటికం
 పుఁగుండకట్టి, చేరుగొనియెడలోనాఁగితో
 చి, మెఱుగుమెయిలోనయల్లనమిన్నవ్రాకె.”
 పా. ౨, ఆ.—3. గొలుసు*. (ఉయ్యాలచేరు
 లు. మొ.)

చేరుగడ. దే. వి. 1. సమీపము; 2. దిక్కు, శరణము.
 “క. వారలకయేలమాధవ, కారపులకుమలియునీ
 జగంబులకెల్లొక, జేరుగడనీవనీపలు, కారయనే
 దంబుగాదెయ్యలంబునకుకొ.” భార. ఉద్యో. 3,
 ఆ. “క. ఆదియుమధ్యమునంతము, నాదేవేకున
 కులేమినవ్యయుడతఁడీ, వేదములకు నానావిధ,
 వాదములకుఁజేరుగడభవజేమిన్నపా.” భార.
 కాం. ౪, ఆ.—విణ. సమీపమైనది.

చేరుగొండి. దే. వి. చేరివచ్చినపెండ్లాము. విణ. 1. చే
 రివచ్చినది; 2. దుష్టము. (ఇది చేరుగొండి అవు.)
 చేరుచే. దే. ప్రే. చేరఁజేయు.

చేరుచేక్క. వై. వి. పాపటబొట్టు. “మ. పగలుకొ
 రేయుసమప్రకాశతమజీవంజీవభంధుండుసాం,
 పగుముత్యంబులచేరుచుక్కగమిపై వ్యాజంబునం
 జేరుచు, కృగమింగూడియనేకరూపములతో
 గప్పట్టినానొప్పగుకొ, నగరీహేమశిరోగృహ
 గ్రవిహరన్నారీమఖాంభోజమల్.” అని. ౧, ఆ.
 చేరుదులు. దే. వి. బ. తెల్లగాదంచనివియ్యములో
 నగునది, (రూ.) చేరుళ్లు. (పుత్తియండకవచ
 నాంతము. చేరుడువియ్యము, చేరుడునువ్వులు.
 మొ.)

చేరువు. దే. వి. సమీపము, (రూ. చేర్పు.)

చేరుబడి. దే. వి. —పై. —

చేరువ. దే. వి. 1. సమీపము; 2. సమాహము; “నీ.
 చల్లనితలఁపురాచట్టమిదట నల్ల జీర్ణులాడెడు
 నేల్పుఁజేరుపలును.” య. ౨, ఆ.—3. నేన. విణ.
 సమీపమైనది.

చేరువకాడు. దే. వి. 1. ఒకసమాహమునకధిపతి;
“ఎ, గీ. చెంచు చేరువకాడొకండు, వచ్చివృపతి
కింగానుకలిచ్చినిలిచె.” చంద్రా. ౨, ఆ. —
౩. నేనాధిపతి; “గీ. కలరునాకిట్టిచేరువకాండ్రు
దేవ.” రామా. ౭, ఆ. — ౩. కానలివాడు. (ఇ
వాడుకయందలి యర్థము.)

చేర్లొల. ద్వ. వి. చేలుకొలయొక్కరూపాంతరము.
“ఎ, గీ. పసిడిగిలకలచేర్లొల బరిడనించి.”
కాశీ. 3, ఆ.

చేర్చుక్క. వై. వి. చేరుచుక్కయొక్కరూపాంతర
ము. “నీ. చేర్చుక్కగానిడ్డచిన్నిజాబిల్లిచేసిందూ
రతిలకంబుచెప్పగిల్ల.” స్వా. ౧, ఆ.

చేర్లొల. ద్వ. వి. చేలుకొలయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. కొలేరు.)

చేర్వ. దే. వి. చేరువయొక్కరూపాంతరము. (సమీ
పమునకు. — “మ. చేర్వసమీపరాగనివనింపక
యిచ్చటికొండల్లెనీ, యుర్విసడంగెనన్నదగు.”
ఉ. రా. ౭, ఆ.

చేలు. వై. వి. చేరుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
చేలుకొల.)

చేలుకొల. ద్వ. వి. బండిగుట్టములుదుక్కియెద్దులు
లోనగువానిగొట్టెడుజోటి. “ఎ, గీ. అవుడున
మైటొకొలయంకుశముల, చేలుకొలలవ్రేటుల
నీటతాట, యదలుపులవాహనంబులుసిదరపటి
చె.” భార. ౧౯. 3, ఆ. “వ. రాజన్యలంద
లునమైటలువెట్టిగుట్టంబులందోలియు నంకుశం
బులూనియేనుంగులందటిమియుండేలుకొలలనడి
చిరభ్యంబులంబటిపియు.” హరి. ఉ. ౧, ఆ. (రూ.
చేరుకొల.)

చేలుబొందు. ద్వ. వి. కొట్టెడుతోలుపట్టెడ.

చేలుకొల. ద్వ. వి. చేలుకొల. (చూ. చేర్లొల.)

చేలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జూదమునందలిసారె.

చేలము. సం. వి. అ. న. వస్త్రము, (రూ.) చేల. (దీని
వైకృతము. సేల.) విగ. అధముము.

చేవ. దే. వి. 1. సారము; 2. ధైర్యము. “వ. ఆప్పడు
నృపాలుండు హేమమరాళిసాత్వ నాలాపబ
లంబునసెట్టకేలకు మనంబునం జేవదచ్చుకొని.”
వై. ౪, ఆ. (చేగయొక్కరూపాంతరము.)

చేవలతి. ద్వ. విగ. అధీనము. “క. కావునవరులకు
దక్షి, త్రానానమొనర్చునైహికాముష్మికముల్,
చేవలతులగుచుదలకొను, నావుడునామృదుగు

టించిసారదుండనియెక్క.” పాండు. 3, ఆ. “నీ.
నాచిత్తమేకీడునకుండేవలతిగాకే ప్రాధునీయం
దయెలయుగాత.” హరి. ఉ. ౫, ఆ.

చేవాడికాడు. ద్వ. వి. చేరులుగులవాడు, దొంగ.
చేవాటు. వై. వి. విగ. సమీపము. “ద్వ. చెలువా
రనిచటికిజేవాటునేలం, గలదొకన్నిలకములాక
రంబు.” హరిశ్చ. ౧, భా.

చేవిచ్చే. ద్వ. అ. క్రీ. దండముపెట్టు.

చేవిప్ప. ద్వ. వి. దండము.

చేవెలుగు. ద్వ. వి. దివటీ.

చేవ్రాలు. ద్వ. వి. బ. సంతకము.

చేప్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్యాపారము.

చేప్పించే. సం. అ. క్రీ. చేప్పలుచేయు.

చేప్పితము. సం. వి. అ. న. 1. గతి; 2. చేప్ప.

చేసి. దే. అన్య. తృతీయావిభక్త్యర్థకము. (తొల్పు
టజేసి, బాహుళక్తిజేసి, సంప్రయోగమునజేసి,
దీననుజేసి, ధర్మతనూభవులనజేసి, బహువేద
ఘోషములజేసి. మొ.)

చేసేత. వై. ద్రి. (చేతక + చేతక.) 1. ఒకరొకరే
తిమిందుగా* “కా. చేసేతంబృథివీశులండుకొన
గానీసింధుతోయంబులం, జేసేకొవజ్జనముక.”
నిర్వ. ౧, ఆ. (ఈ యర్థమునందొకానొకవిచేచే
అని ప్రయోగించియున్నాడు. “చెంచుకొ
దలు హేమకుంభములతో జేచేసొంగక.”
పా. ౨, ఆ.) — 2. అప్పుడే* “క. చేసెనఘము
తత్పలముం, జేసేతంగడిచెకాని శివుఁడను
నా, చేసినకౌర్యములేదే, జేసేతిమాటొడు
కీడుచెందగునన్నుక.” సం. “ఇచ్చ
తంపాపం సద్యస్తం చోపసర్పతి.” భార. శాం.
3, ఆ.

చై.

చైతన్యము. సం. వి. అ. న. 1. తెలివి; 2. ప్రాణము.
చైత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టడము; 2. గుడి;
యజ్ఞశాల. (అని కొందఱు.) 3. ప్రాణాలయము;
4. సౌద. పుం. ఉద్యానవనమందలివ్రూన. రచ్చ
వ్రూన. (అని కొందఱు.)

చైత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గుడి; 2. గోరీ. పుం.
1. ఒకనెల; (చూ. మాసము.) 2. ఒకానొక
కొండ.

చైత్రధము. సం. వి. అ. న. కుచేరునితోట.

వైత్రసఖుడు. సం. వి. అ. పుం. మనముడు.
వైత్రసారథి. సం. వి. ఇ. పుం. — వై. —
వైత్రకము. సం. వి. అ. పుం. వైత్రమాసము.

చో.

చోత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తీర్థము;
2. పరిశుద్ధము; 3. మనోజ్ఞము; 4. సమర్థము.
చోచము. సం. వి. అ. న. 1. తెంకాయ; 2. లవంగ
పువ్వు; 3. భుజించివిడిచినయన్నములోనగునది.
చోదముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. త్రోలు
వాడు; 2. ప్రేరేపించువాడు.
చోదనము. సం. వి. అ. న. త్రోలుట.
చోదము. సం. వి. అ. న. లవంగపువ్వు.
చోద్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము; 2. ప్ర
శ్నము. విణ. త్రోలదగినది.
చోరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్టతీగ; 2. ప
ద్మపుత్ర.
చోరము. సం. వి. అ. పుం. గంధద్రవ్యవిశేషము.
చోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దొంగిలించబడినది.
చోరీ. హిం. వి. దొంగతనము.
చోరుడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ, తస్కరుడు.
చోలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుప్పనము; 2. అవిక.
చోపము. సం. వి. అ. పుం. పీల్చుట.
చోష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పీల్చదగినది.

చా.

చాళము. సం. వి. అ. పుం. చాళపుష్పి.
చాళక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చార్యము, దొంగతనము.
చాళుడు. సం. వి. అ. పుం. తస్కరుడు, దొంగ.
చార్యము. సం. వి. అ. న. దొంగతనము.
చాలము. సం. వి. అ. న. జాట్లు పెట్టితలవెండుకలు
తీయుట

చ్యు.

చ్యుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాతినది, ప్రస్తుము.
చ్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జాతుపు; 2. విడుపు.

చే.

చే. ఒకయత్తరము.
చేక. వై. వి. బాహుమూలము, కత్తుము.
చేకతాళి. ద్వ. వి. చేకను దగిలించుకొనుమాట.
చేకిలి. వై. వి. చంక, కత్తుము. (చూ. ఇలుకు.)

చేంగలింజే. దే. అ. క్రి. చలింజే. “గీ. కత్తుకత్తురి
చెక్కులగరగిజాఅ, జన్నగమూడినయ్యె
దచంగలింప.” మై. ౧, ఆ.

చేంగు. దే. వి. చాటుటయందగుననుకరణము. “చం
గునచాటుచూపులిరుచ్చుచిచేడిసలేమొ.” విజ.
౧, ఆ.

చేంటిపాన. దే. వి. (చన్ను + పాన.) స్వస్థపానముచే
నెడుబిడ్డ.

చేండి. వై. వి. పార్వతి. విణ. 1. మూర్ఖపుబట్టుగల
వాడు; “చన్నునేసిపచ్చడిగలపంగ వెండియు
నుజండితనంబున వచ్చివచ్చిపో, రెడుమొనలు.”
భార. విరా. ౫, ఆ. — 2. క్రూరుడు. “చ. చండిత
నంబుననీవుగన్ననీ, యనుపమకీర్తింకట సమాప్తి
యొనర్పగఁజూ వెనచ్చితి.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

చేండిపోతు. ద్వ. విణ. మూర్ఖపుబట్టుగలస్వభావ
ముగలవాడు.

చేండ్ర. దే. వి. ఖదిరము? (దీనిభేదము వెలిచండ్ర.
దానినే ఉండ్రయదరు.)

చేందమామ. వై. వి. చంద్రుడు.

చేందమామగ్రుక్కిళ్లు. ద్వ. వి. బ. అధరామత్తము.
“గీ. ఎలమినుముహూర్తమునఁజరయెత్తునంత,
ప్రేమమదిమీఁగాఁజందమామచెలల, కంపు
మౌవులగుధక్కుగ్రుక్కిళ్లుమ్రొంగ, క్షీతిగలిగె
జందమామగ్రుక్కిళ్లువాడు.” కళాం. ౫, ఆ.
(ఇట్లు చందమామగుటకలు, ఈ యర్థమింకను
విచార్యము.)

చేందమామపక్కా. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

చేందమామపులుగు. ద్వ. వి. చళారము.

చేందము. వై. వి. 1. చందస్సు; 2. విధము. “నీ. ప
దబంధశిథిలతపాటిల్లఁగానీక యేచందములయం
దునేమటిలక.” కళా. ౧, ఆ.

చేందా. దే. వి. ఉపహారము, కానక. “రా. అందో
లింపగఁజేనముందురజతాహార్యంబులంకేత్రం,
డెందుదుర్బయ్యుడిండువీదోరయచోనేమెం
చునోవాడుసాం, పొందంగానిక యిత్తునంచు
దొలిగట్టుక్కంతతో నెత్తుమేల్, చందాకంపు తె
అంగునందనరె భాస్వద్వింబముం చూర్చునె.”
ఉ. రా. ౪, ఆ.

చేందిరిక. వై. వి. వెన్నెల.

చేందు. వై. వి. 1. చంద్రుడు; “గీ. అంతమాగధ
కాంతాస్య మాత్సర్యక, ముండుసతినద్ర మే

ల్గున హరివరంపు, సొంపుచేమొముకళిమ్మడిం
పనగుదు, రెండుననిముండాజాతెనాఁజెందుగ్రం
కె.” రా, వి. ౧, ఆ.—2. అందము* ; “నీ. సతత
రక్షోపాయచణులై భుజముల శంఖచక్రంబు
లుచందుమిఱు.” శకం. ౧, ఆ.—3. నెల* ; విణ.
1. అందమైనది* ; 2. యోగ్యమైనది* : “ఉ. ఏనుహి
తంబుచెప్పనిటులేదురాచరణంబులిప్తయిక్, మాసపు
రోగిచందయినమం దబువుం దెపు లంటఁ
దాకినక, గానియెఱుంగఁడవుప్రతికారముగ
ల్లునెయ్యట్లువోలేనీ, దైననికృష్టవృత్తిఫలమంది
తలంచెడుగాకపిమ్మటక.” నిర్వ. ౪, ఆ.

చేందుగు. దే. వి. పృథ్విశేపము. “మ. నురపొన్నలో
కలిగిట్లుచందుగులకజ్జారంబులబ్ధేందలుక్.”
య. ౫, ఆ.

చేందుగుపెట్టె, చేందుకాపెట్టె. ద్వ. వి. సొమ్ములులో
నగువాని నుండుకొనెడు చిన్నపెట్టె.

చేందరకావి. ద్వ. వి. (చేందరము+కావి.) సిందూ
రవర్ణము.

చేందరజోతి. వై. వి. బాణపుసంక్షేపగ, పగలువత్తి.

చేందరపూవు. వై. వి. (చేందరము+పూవు.) కుసుం
భవుష్ణము.

చేందరమామ. వై. వి. చంద్రుఁడు. “ఉ. చల్లనివాఁ
డుమానెలపు చందరమామ కడంగివేడుముల్,
చల్లనివాఁడుమాయచటిచందనశైలసమీరుఁడు.”

అ, ఆ.

చేందరము. వై. వి. సిందూరము. “ద్వి. చందరంబు
లును బుష్పకమునుగోపి, చందనంబునుజూచినన
దుమానవు.” హరిశ్చ. ౨, భా. (పుత్రియందు
పాల్లుపరమగుచో అంత్యవర్ణము వికల్పముగాలో
పించును. చందరకావి. మొ.)

చేందరా. ద్వ. వి. చంద్రకాంతము. “ఎ, గీ. కవ్య
రపురేఖదగు నెమ్మొగంబునందు, రహివిలోకింప
మదిచందరాకరంగు.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

చేందరుఁడు. వై. వి. చందమామ, చంద్రుఁడు.

చేందరుకూనలు. వై. వి. బ. నఖత్తరము. (ఇట్లు చం
దుదుపిల్లలు.)

చేందరువంకలు. వై. వి. బ. 1. చందరుకూనలు;
2. సందితినఖత్తరములు. (అని కొందఱు.)

చేందున. వై. వి. చందునాయొక్కరూపాంతరము.

“నీ. పట్టుచుందువజ్రాలవల్లికబాగాలపెట్టెసంబె
ళగచ్చుదొడబరణి.” దుత్తం. ౪, ఆ.

చేందువా. వై. వి. మేలుకట్టు.

చేంద్రకావి. ద్వ. వి. చందరకావియొక్కరూపాం
తరము. “గీ. అలపసంతేధరాకాంతుడగుదుర,
రాచిలుకచాలపచ్చుతోరణముగాఁగ, సాంద్ర
గతిగట్టుమేల్కట్టుచంద్రకావి, యంతుకంబు
లునాబూచెఁగింతుకంబు.” రామ. ౧, ఆ.

చేంద్రము. వై. వి. చందరముయొక్కరూపాంతర
ము. “నీ. చక్రవాకములకుఁజల్లఁగామంద్రా
గించినచంద్రంపు గిన్నెయనఁగ.” ఉ. హరి. 3.
ఆ. (పుత్రియందు చందరమునకువలె కార్యము
నెఱుంగునది. చంద్రకావి. మొ.)

చేంపు. దే. ప్రే. చావఁజేయు.

చేంపుడుగట్టు. ద్వ. వి. వధస్థానము.

చేకచేక. దే. వి. పర్యటయందును పాటుటయందును
అగుననుకరణము. “చ. చికిలిపసిండ్లివ్రాతను
చెందికపన్నియమేలుకట్టునం, జకచకబుర్వ.”
వసు. ౬, ఆ. “మారతీపుతోజకచకబాటుతెం
చు.” భల్లా. ౨, ఆ.

చేక్క. వై. విణ. 1. నుందరము; 2. ఋజువు*. “గీ.
చక్కనాపాలికితెంచునొక్కొవీడు.” భార.
శల్య. ౨, ఆ.

చేక్కఁజేయు. వై. స. క్రి. (చక్క+చేయు.) 1. సవి
రించు; 2. పొడుచేయు; 3. ముగించు. “గంగానం
దనుఁగూల్చి ద్రోణుపని చక్కఁజేసి.” భార.
భీష్మ. ౨, ఆ.

చేక్కడనము. వై. వి. (చక్క+తనము.) 1. సౌంద
ర్యము; 2. ఋజుభావము. “నీ. కమలలోచన
కుంతలములువక్రములని తనువల్లికనుజక్కడన
ముసెసరిగి.” విక్ర. ౪, ఆ.

చేక్కబడు. వై. ఆ. క్రి. (చక్క+పడు.) సరిపడు.
“క. ఎదిరిదమయట్టులకా, మదిదలచినబో
సఁగుఁగాకమాకుంగుడుమిం, డిదమిద్దెక్కుగో
నుడని, చదురడిచినమననుపొందుచక్కంబడు
నే.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

చేక్కబెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (చక్క+పెట్టు.) 1. సరచే
యు; “అనురప్రకృతిసక్తంబెట్టెగావచ్చునే.”
హరి. ఉ. 2, ఆ.—2. నాశముచేయు. “క. చా
లనివారింగిని, యేచక్కంబెట్టువాడవేదాండ
పులక.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

చేక్కటి. యు. దే. వి. 1. కార్యము; “చ. నీకుశో
కచక్కటియొక్కటి వేడఁగల్గెనే. గీ. కలుగు

యమిరువిచ్చేయకారణమున, సందియములే
గుమియ్యట్టిసంయములకు, నేమికార్యంబుగలిగి
నోయెఱుంగరాదు, తెలుపవేనాకునిర్వలధీనిధా
న." ఉ. హరి. ర. ఆ. - 2. దిక్కు; "గీ. కంఠేగాంధే
యనతనిచక్కటిజింఁగి, బెట్టుము." భార. భీ
ష్మ. 3, ఆ. - 3. స్థానము. "నీ. గగనంబునడిమిచ
క్కటిమెప్పునరుణాంతుకరణిగొస్తుభమునత్తుము
నవెలంగ." హరి. ఉ. ర. ఆ. - 2. అర్జవము*;
"క. ఎక్కడనడచునసత్యం, బెక్కడధర్మంబున
రెగనెక్కడంగలుగుం, జక్కటినిలుచుంగృష్టం,
డక్కడనతఁడున్నకడననుజయముధిపా." సం.
"యతస్సత్యంయతోధర్మో యతోహి రాష్ట్రపం
యతః, తతోభవతిగోవిందోయతఃకృష్ణస్తతోజ
యః." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. - 2. న్యాయము*.
"చక్కటిలేనియాలమునఁజంపెనకొవలదు." భా
ర. శల్య. ౨, ఆ. - విణ. సరి*. "భీష్మండుకడం
కమైనడచుచోటికిజక్కటిగాఁగ." భార. భీష్మ.
౧, ఆ.

చేక్కడుమే. ద్వ. స. క్రి. (చక్క+అడుచు.) 1. ఖం
డించు; "గీ. అడుగులడిచుచేతజక్కడిచియ్యె
న." భీ. ౬, ఆ. - 2. నంపు. "ఇక్కడిసేనజక్క
డిచెనేనియుఁజూతునకాక." భార. భీష్మ. 3, ఆ.
చేక్కన. వై. వి. 1. అందము; 2. సరి*. "నాకుజ
క్కవైపోవకనిల్చి." భార. ఆది. ర. ఆ. (విశే
షణమగుచో చక్కనివాడు. చూ. అలకన.)
చేక్కనయ్య. వై. వి. (చక్కని+అయ్య.) మున్నగుడు.
"ఎ. గీ. పూర్ణచంద్రముఖి నేచకయ్యయోచక్క
య్య." వసు. 3, ఆ.

చేక్కాడు. ద్వ. స. క్రి. (చక్క+అడు.) 1. ఖండిం
తు; 2. చేంపు.

చేక్కి. దే. వి. 1. స్థానము; "నీ. అవ్వీటినడిచిక్కినభి
రామకుభవిభాగధగాయితమొక్క నగరుగాం
చె." పాండు. ౨, ఆ. - 2. వాద్యవిశేషము. "వ
ల్లికిచక్కికాహారయం." కాశీ. ౧, ఆ.

చేక్కియ. దే. వి. పార్శ్వము. "ఎ. గీ. అయ్యెఱుకు
రాజా, ముందఱను జక్కియలనొక్క మొగిననిలి
చి." భార. ఆర. ౧, ఆ.

చేక్కిలము. వై. వి. భక్త్యవిశేషము.

చేక్కిలి. వై. వి. చంకిలియొక్కరూపాంతరము.

చేక్కిలిగింత. ద్వ. వి. (చక్కిలి+గిలిగింత.) అన్యకర
స్పర్శముచేతఁగలిగిడు చంక మొదలైన యంగము
లసంకోచము.

చేక్కిలిగింతలువోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చక్కిలిగింతలు+
వోవు.) అన్యకర స్పర్శముచేత చంక మొదలైన
యంగముల సంకోచపడు. కళా. ౧, ఆ.

చేక్కిలిగిలి. ద్వ. వి. చక్కిలిగింత.

చేక్కి. దే. వి. పల్లకిలోనియడుగుచట్టము.

చేక్కిపంచేదార. ద్వ. వి. గడ్డకట్టిన తెల్లచేక్కర.

చేక్కు. వై. వి. 1. అఱు; 2. ఖండము.

చేక్కుచేయు. వై. స. క్రి. ఖండించు. (చూ. చేండి.)

చేక్కర. వై. వి. పంచదార, శర్కర.

చేక్కరతిండి. ద్వ. వి. చిలక. "చక్కరతిండితల్లడి
వెసందుమికించును." ఉ. రా. ర. ఆ.

చేక్కరబుగడ. ద్వ. వి. భక్త్యవిశేషము. "న. నుకి
యలమృతకలశములు నాఁగులఁ జక్కరబుగడ
లుక్కరలు." హంస. ౧, ఆ.

చేక్కరవిలుకాడు. ద్వ. వి. మున్నగుడు. (చూ.
ఇక్కవ.) (ఇట్లు చక్కరవిలుకుడు.)

చేగుడు. దే. వి. చేపుడుయొక్క మొదటిరూపము.

చేచ్చవుకము. వై. విణ. (చవుకము+చవుకము.) సరి
యైనచొకము.

చేచ్చు. దే. ఆ. క్రి. కాలముచేయు, మరచించు.

చేచ్చుడి. దే. వి. చండాలజాతిభేదము.

చేచ్చుడు. దే. విణ. చచ్చినది. (చచ్చుడుబాకి. మొ.)

చేటాలు. దే. వి. వ్రేయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణ
ము. "నీ. చండికాజానేయగండప్రకాండముల్
వీకఁజటాలున వ్రేయవచ్చు." కా. ౫, ఆ.

చేటిల్లు. దే. వి. వ్రేయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

"గీ. బాహులైచిచేటిల్లునఁబడితినిచి." ఉ. హరి.
౬, ఆ.

చేటులుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చేటులు+పడు.) మొక్క
వోవు. "నీ. సర్వభూతంబులకాసింపఁజాలెడు

జములావుగిరియందుఁజటులుపడునె." సం. "భ
వేత్తుంతిసామర్థ్యస్సకథంగిరిమాత్రకే." కా
శీ. ౨, ఆ.

చేట్ట. యు. దే. వి. 1. కొంచెముధాన్యముపోసినచిన్న
గోనె; 2. తొడకు వెలుపలిభాగము. వై. 1. కవచ
ము; "ఉ. చట్టలచీరియందొడలు చక్కలుచే
సియుఁజెండివైచియుకా, బొట్టలుచించియుకా
మెడలుబోరనఁద్రుంచియుఁజోరనర్పఁకా"

రా. యు. కాం.—2. చొక్కాయ; “సీ. పైతాణి
యరచట్టవైనిగ్గుచిప్పిలుజవాసనల్ నివ్వటి
లగ.” భాను. ౪. ఆ.—3. పూత*.” “సీ. పాడు
పుగుబ్బలి నెలపురుటింటియడుపునఁ జఱచినగం
దంపుఁజట్టలనగ.” పా. ౨, ఆ.
చేట్టన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగ. “చట్టననన్నుఁ
బంపుము.” భార. ఆర. ౫, ఆ.
చేట్టము. యు. దే. వి. పునుగుచట్టము. వై. 1. న్యా
యశాస్త్రము*; 2. మంచములోనగువానిపట్టెల
చేరిక*.
చేట్టలుచీరు. ద్వ. స. క్రి. చంపు. “ఉ. అంగదుడ
ద్దురాక్షులరయంబుననీడిచికొంచునింగికిఁ, జం
గునదాడినల్వరిని జట్టలుచీరి.” రామా. 2, ఆ.
చేట్టలువాపు. ద్వ. స. క్రి. (చట్టలు+పాపు.) నాశ
ముచేయు. “వాచపులఁజట్టలువాపి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
చేట్టి. దే. వి. నోరు వెడల్పుగల చిన్న మట్టిపాత్రము.
చేట్టు. యు. దే. వి. 1. చోపతాయి; 2. తాయి. “దం
డకము. నిక్కపుంబట్టివోయంచునిక బట్టిచ
ట్రోలితోగట్టిక.” పా. 3, ఆ.—వై. శిఖ్యుడు.
“సీ. జీర్ణైకృత్తివేష్టితశాస్త్రకబలికాసారవేటి
కలాక్కచట్టువున.” పాండు. ౫, ఆ.
చేట్టుప. దే. వి. తెక్క. “శ్రవశ్యకుంతముల్ చట్టు
పరెత్తిముందటికిసాగడలంప.” పాండు. ౫, ఆ.
(ఇది దంత్యాదిగాను తాలవ్యాదిగాను గ్రంథము
లయందు కానబడుచున్నది. చూ. చెట్టుప.)
చేట్టువము. దే. వి. 1. గరిటె; 2. త్రెడ్డు.
చేట్రాయి. దే. వి. (చట్టు+తాయి.) చోపతాయి.
చేడికి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.
చేరికిలు. దే. ఆ. క్రి. పిట్టలు నేలనాను.
చేదర. వై. వి. 1. కూర్పుండెంతడిక*; 2. చిన్న విస్త
రాక*.
చేదరంగము. వై. వి. ఒకానొకరూట.
చేదరము. వై. విణ. 1. సముమైన నాలుగుమూలలుగల
ది; 2. సమానమైనది*; “ఎ. గీ. పారెమోపును
బొరలునుజదరమైన.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. కొ
ఱతలేనిది*. “ద్వి. చదరంబుగాదిద్దుబాడగొ
నక.” హరిశ్చ. ౧, భా. బి. వి. ఇంటికురుజాల
మొడిచిగువునట్టెలు.

చేదలము. దే. వి. నైన్యము. “సీ. వాయుసూనుని
గృతవర్షాదిరౌద్రులఁ జదలంబు వెంటనేకడలం
నిచి.” వై. 3, ఆ.
చేదలు. దే. వి. ఆకాశము, మిన్ను.
చేదలుకాపు. దే. వి. వేలుపు, దివోకనుడు.
చేదలుమానికము. ద్వ. వి. సూర్యుడు, ద్యుమణి.
చేదలేఱు. దే. వి. (చదలు+ఁటెలు.) గంగ. వియన్నది.
చేదికిలు. దే. ఆ. క్రి. చిరికిలయొక్కరూపాంతరము.
“అతఁడు మూర్ఖమునింగి తేరివైఁ జదికిలబడ్డ.”
భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
చేదియ. దే. వి. నలగుడు. “ద్వి. కటములుచదియ
లుగాఁగఁబడగలాత్రియును.” హరిశ్చ. ౧, భా.
చేదియు. దే. ఆ. క్రి. నలగు. “పదఘట్టనంబులఁజది
సితాలునుఱుముగాఁగ.” భార. ఆది. ౬, ఆ.
చేదిరిక. వై. వి. కూర్పుండెంతడిక*.
చేదివింఁచే. దే. ప్రే. 1. చదువఁజేయు; 2. వివాహ
దులయందు బంధువులులోనగువారు ఉపహార
ముగానిచ్చెడు వస్త్రాదికమును తమపేరును పు
చ్చుకొనువారిపేరును లోనుగా పురోహితునిచే
చెప్పించు.
చేదుకము. వై. వి. నాలుగుమార్గములుకలయుదారి.
చేదుకు. దే. వి. బురద, పంకము.
చేదును. దే. వి. సమస్తదేశము. “వత్తువుంజదునున.”
ఆము. ౫, ఆ.—విణ. సమము. (నేల.) “సీ. సాధ
యాధము నేలచదునుచేసెడివారు వనభూజము
లుపీఠేవైవవారు.” అని. ౪, ఆ.
చేదుపు. దే. ప్రే. 1. చదియఁజేయు; 2. చంపు. “క.
బలహీనులైనచోత, త్రులఁజదుపుటనీతి.” భార.
ఆది. ౬, ఆ.
చేదుము. దే. స. క్రి. గ్రుడ్డు. “ద్వి. ముష్టిఁజదిమి
యు.” ౧, భా.
చేదుర. వై. విణ. సమర్థురాలు. “బిరుదుచదురవగు
దు.” కళా. ౧, ఆ.
చేదురడుచే. ద్వ. ఆ. క్రి. (చదురు+అడుచు.) పరి
హాసమాడు. (చూ. చక్కబడు.)
చేదురాలు. ద్వ. విణ. (చదురు+అలు.) సమర్థురాలు.
“వ. కొఱనెలతోనెదురునుదురులుగలచదురాం
ద్రుకొందఱు.” ఉ. రా. ౫, ఆ.
చేదురు. వై. వి. 1. సభ; “క. మృగయావిహారంప
టుఁ, డగుచునపుడెచదురుడిగ్గి యతిరయమునన,
జ్జగతిరమణిరోమణి, తగనంతాపురికి జనినద

త్వమునునొక." రసి. ౧, ఆ.—2. వివాహాదు
త్వములయందు జరగించు ఆటకచ్చేరి* ; 3. నే
ర్పు*. "క. మదినుఖముగోరిదుఃఖం, బోదవం
గలకార్యములకు నుత్సాహమునే, యుగురొప్పు
నిత్యులబడి, చదురేమియులేనియట్టిజనులారు
రులై." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

చేదురుడు. వై. వి. సమర్థుడు. "క. మదిగడిది
కాలమెఱుగుట, తుది నేటిగియుఁ బాదుషము
నంద్రోవగభరమే, చదురునకుబ్రహ్మవ్రాసిన, ను
గుటిలిపులు తుడువగలవెనూల్కను వెరవుల్." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

చేదురి. దే. వి. (చదువు+ఆరి.) విద్యావంతుడు.
చేదువు. దే. స. క్రి. పతిం. వి. 1. పతనము; 2. విద్యు;
3. బ. వేదము. "క. మచ్చెమయినీవుసోమకు, ము
చ్చిలివేదములగొనుచుమున్నీరుసారక, జూచ్చి
పరిమార్చిమగుడగ, నచ్చదువులు తెచ్చివాడె వ
మృతీలిక." రా. యు. కాం.

చేదువులపడతి. దే. వి. సరస్వతి.

చేదువులపులుగు. దే. వి. చిలుక, కీరము.

చేదువులముడుకడు. దే. వి. నలువ, బ్రహ్మ.

చేదువులయ్య. ద్వ. వి. (చదువుల+అయ్య.) ఉపా
ధ్యాయుడు.

చేదువులేలువు. దే. వి. బ్రహ్మ. (ఇట్లుచదువులదేవర.)

చేనరి. దే. వి. (చనవు+ఆరి.) చనవుగలవాడు.

చేనవు. దే. వి. 1. అధికారము; "క. గొట్టుడువ్యాధుఁ
డురజకుడు, కల్ల మైదువాడులోనుగాగొంద
ఱుదా, రిల్లాలపురువందగు, నిల్లునడవుచనవుదా
నికిచ్చినకతనక." విజ్ఞా. వ్య. కాం.—2. అనురాగ
ము; "క. ధనమిచ్చివుచ్చుకొన్నను, మనముననో
ర్వంగవచ్చుమగండింతులకుక, జనవిచ్చివుచ్చు
కొన్నను, మనవచ్చునెయింక నేటిమాటలు చెపు
మా." పా. ౧, ఆ.—3. కోరిక; "గీ. సమరమొన
రించినచ్చినచనవుదీర్తు." శై. ౪, ఆ. (ఈగ్రంథ
మున దీనికి రెండుపద్యములకుముందు తనకోర్కె,
తలవగ అను రెండు పద్యములను జూచునది.)

—4. చెల్లుబడి. "చ. వినమునృపాలభూగురులు
వెక్కినమైనబరిత్యజించిపో, యినకనకంబుఁజే
కొనమహిపతికింజనుగానివారికిక, జనవొకనా
డులేదు." శై. ౧, ఆ. (ఇది తగవులోనగువాని
వంటిది.)

చేనవురాలు. దే. వి. (చనవు+ఆలు.) చేనవుగలది.

"ద్వి. జనవాధుముందఱజనవురాలైన." రా. ఆ.
కాం.

చేను. యు. దే. ఆ. క్రి. 1. పోవు; 2. చెల్లు; (చూ.
చనువాడు).—3. తగు; 4. కడచు. "క. అమిత
జ్ఞానమువిజ్ఞా, నముగలిగియుఁజేదయెవనరుడు
చనినజ, స్వమునవినికెగలిగియుదా, నము తెరువు
నఁబోనివాడునలినదభాషి." భార. ఆను. ౫, ఆ.
—స. క్రి. పాండు. "క. అనుపముగజనమేజ
యుఁ, డనుజనపతిచేయుసర్వయాగనిమిత్తం, బు
నఁబాములుపంచత్వముఁ, జనియెడునునియ్యగ
ములకుకాపందిచ్చెక." భార. ఆది. ౨, ఆ.—వై.
వి. చన్నయొక్కరూపాంతరము.

చేనుగప్పు. ద్వ. వి. చన్నుగప్పుయొక్కరూపాం
తరము. "ఎ, గీ. తొలగిపోయినచనుగప్పుమలి
నపటము, మిగులవాడినచెముడెమ్మియునుగలి
గి." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

చేనుబాల. వై. వి. (చను+పాల.) ఓషధివిశేషము.

చేనుకట్టు. ద్వ. వి. అవిక. "ఎ, గీ. ప్రాణపదమైనధ
నరాజుపట్టివాడి, బాళిత్యరసేను రంభలోపలి
కిఁబోయి, కాపెచనుకట్టుబంగరుగజ్జెలది, గా
వదలిశీఘ్రమునజలకంబులాడి." ఉ. రా. ౪, ఆ.

చేనుదెంచు. దే. ఆ. క్రి. (చను+తెంచు.) 1. వచ్చే;
2. పోవు. "వ. ధర్మజవానుదేవులచేతననుజ్ఞాతుండై
పాస్తీ పురంబునిర్దిమించినరర్థశ్రయ్యాణంబులస
పుత్రపౌత్రుండైచనుదెంచితపయవాసరంబు
లకు, పావనికాంచె." శై. ౨, ఆ. (చూ. ఆరుగు
దెంచు.)

చేనుప. దే. వి. బిడారు. "ఎ. ముందటనొక్కచనుపఁ
గనిదానిం జూచునపుడందలి జనంబులు." సం.
"దదర్శాధమహాసార్థమ్." భార. ఆర. ౨, ఆ.
చేనుపకము. వై. వి. సంపెగి. "రగడ. చనుపక
ములుగొనజను నేమాటికి, ననవిల్తునిమన్ననగల
మేటికి." య. ౪, ఆ.

చేనుమఱ. ద్వ. వి. (చను+మఱక.) చనుమొనచుట్టుఁ
గలనల్లనిచోటు. "సీ. సాత్యకిడిభక్తుపైసాయకద
శకంబునిగిడింపనవివాని మొగమునందుఁ, జను
మఱమీఁదవత్తుంబుపైనాటిన." ఉ. హరి. ౪, ఆ.
(ఇది ఆవలలోనగు శబ్దమువంటిది.)

చేనుమఱువు. ద్వ. వి. అవిక, చనుకట్టు.

చేనుముక్క. ద్వ. వి. చూచుకము. కళా. ౨, ఆ.
 చేనుమొన. ద్వ. వి. —పై. —
 చేనుమొము. వై. వి. —పై. —
 చేనువాడు. దే. విరా. చెల్లుబడిగలవాడు. “చ. క
 డుజనువాడువైపురుషకారియు నడుండునైన
 మంత్రి.” భార. సభా. ౧, ఆ.
 చేన్మట్టు. ద్వ. వి. చేనుకట్టుయొక్కరూపాంతరము.
 కళా. ౪, ఆ.
 చేన్మట్టు. దే. వి. బ. (చల్ల+నీళ్లు.) శీతోదకము.
 చేన్మ. వై. వి. ౧. ప్రసము; ౨. మొగలియూడ* ; “చ.
 ముదిరిన మొగలిచెట్టునుంబోలె నేలమౌజనున్న
 లుదిగి.” కవిక. ౪, ఆ.—౩. తాటిచుండు* . (తా
 టిచన్నలు.)
 చేన్మగిచ్చపు. ద్వ. వి. (చన్ను+కప్పు.) అవిక. య.
 ౪, ఆ.
 చేన్మ. దే. (చనును+ఎ.) తగునా, (రూ. చన్నే.)
 చేన్మ. దే. వి. చేప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.
 చేన్మ. దే. విరా. రసహీనము. (నీమాటచప్పుగానున్నది.)
 చేన్మట. వై. వి. ౧. చేక్కగావోచిన ప్రేక్షతోగూ
 డినయతచేయి; ౨. చేతిపు*. “చింతిచప్పుడదిచ
 ప్పుటగాజలచెక్కగుప్పలక.” రామా. ౨, ఆ.
 చేన్మటింఁచే. వై. స. క్రి. చేతలు*. “ఉత్సాహ. లీలమ
 నుజాఁడెవ్వఁడేదిలిప్పిలాతరంగిణిం, దేలిశ్రీశ్రీ
 విప్లవేకుఁది పురమథనుశశికళా, మాళిబూజ
 నేయుఁగునుమమాల్యముల నతండు డా, కాలి
 మడమజప్పటిండుఁగాల మృత్యువక్రముక.”
 కాశీ. ౬, ఆ.
 చేన్మన. దే. వి. చేప్పడనము. (చూ. అలకన.) (విశేషణ
 మగుచో చప్పనిమాట.)
 చేన్మరముచేము. ద్వ. వి. (చప్పరము+మంచము.)
 చేన్మరకోళ్లమంచము. (చూ. చప్పరము.)
 చేన్మరము. దే. వి. ౧. మీఠవందరిబలె నేర్పఱచిన నలు
 చదరపుప్రానితేట్టుము; ౨. చాకముతీర్చి నేసినపం
 దిరి; ౩. గుఱారము. “చ. తెరయును మేలుకట్టు
 తగుదివిమలుంబాలుపొంద మేటిచ, ప్పరమునఁ
 జాలవృద్ధమగు పానునమాటడినిద్రవోపున,
 గ్గురువధకారిఁగాంచికడుఁ గ్రోధము మోదము
 సందడింపను, స్థిరతఁబడ ప్రహరమునఁజెల్వెద్య
 ఊరజాభిరాముడై.” భార. సా. ౧, ఆ. (వృత్తి

యందు మాల్గువరమగుచో అంత్యవర్ణము వికల్ప
 ముగా లోపించును. చప్పరమంచము. మొ.)
 చేన్మరించే. దే. స. క్రి. నాలికపైనిడుకొనిచవిచూడ.
 చేన్మి. దే. విరా. లోపలికి అణగినది. (చప్పిదవుడ.
 చప్పిముక్క. మొ.)
 చేన్మిడి. దే. విరా. ౧. చప్పనిది; ౨. లోపలికి అణగి
 నది. (చప్పిడిముక్క. మొ.)
 చేన్మడించే. దే. అ. క్రి. చప్పడుచేయు. “గీ. ఆ
 ప్పుటప్పటికాణోజఁజప్పడించు.” పంచ. నా.
 ౨, ఆ.
 చేన్మడు. దే. వి. అచేతనవస్తువులుకటితోనొకటి
 తాఁకుటచే కలుగునట్లు.
 చేన్మము. దే. వి. చప్పరముయొక్కరూపాంతరము;
 చేబుకు. దే. వి. జాటి, కళ, కొరడా.
 చేబుకునేయు. దే. స. క్రి. (చబుకు+చేయు.) చబు
 కుతోకొట్టు. “గీ. వైంధవంబులగోయనిచబుకు
 నేయ.” వై. ౬, ఆ.
 చేమరు. దే. స. క్రి. ౧. అతచేతకొట్టు; “చ. దుర్బతు
 లారసమీరుమికుఁడే, నలవడఁబట్టవచ్చునెమహా
 ద్రిగదల్పగఁజోలు నేదవా, నలుజమరంగళకృ
 మె.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.—౨. చంపు. “క. హి
 తులైనవారఁబ్రోచుచు, సతతంబునురిపులనెల్లఁ
 జమరుచునిఖిల, క్షీతితలమునీవయేలుము, శత
 సంవత్సరములధికజయఁకీలుండవై.” భార. ఆర.
 ౬, ఆ.
 చేమరు. దే. స. క్రి. రాచు. వి. నెయ్యిమానెలోనగు
 నది. “గీ. నందుఁడాదిగాఁగఁగొందఱుగొల్లలఁబ
 గిదిధనముదిర్బఁబాలుజమరు, నులుపగొంచుఁ
 గంనుడున్నచోటికిఁబోవు, వారిఁగాంచెనతి
 దఁరమునను.” వి. పు. ౨, ఆ. “గీ. రానివారల
 నువైపుఁ, డరసికాగినచమురుగొప్పెరలోన.”
 వై. ౪, ఆ.
 చేయ్యన. దే. ద్ర. క్రి. విరా. శిశ్నుముగ.
 చేరలాట. దే. వి. క్రీడ. (రూ.) చరలాటము. (చూ.
 చర్లాట, చర్లాటమాడు.)
 చేరలాటమాడు. దే. అ. క్రి. (చరలాటము+ఆడు.)
 క్రీడించు. (చూ. చర్లాటమాడు.)
 చేరలాడు. దే. అ. క్రి. —పై. —“నీ, కుంజమః
 టపకుటికొడమధ్యంబుననాఖుతోజరలాడు
 నడవిపిల్లి.” కాశీ. ౨, ఆ. (చూ. చర్లాటమాడు.)
 చేరచేర. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణము.

శ్రీకుండ. ద్వ. వి. సారెవానిగంజకుండ. (చూ. శ్రీ. వి.)
శ్రీకు. దే. వి. పశురోగవిశేషము.

శ్రీకు. దే. వి. ఎడ్లనుకట్టి చొప్పు మొదలైనవి తీసి
కొనిపోవునట్టి సాధనవిశేషము. (దీనిని సరవడి
యనివాడుచున్నారు. అయినను ఇట్లు ఒకానొక
నిఘంటుకారుడు వ్రాసియున్నాడు.)

శ్రీకు. దే. స. శ్రీ. 1. చమరుక్తి యయొక్కరూపాం
తరము; 2. (వాద్యమును) చేతచు. (చూ. నాగ
సరము.)

శ్రీకు. దే. వి. చేరలాటయొక్కరూపాంతరము.
“తేళ్లచర్లాలరంజితైదుహరులును.” కళా. 3, ఆ.
(రూ.) చర్లాలము. “ఉ. పోటున వేటునందరిగి
బోరగిలంబడియన్న దానవున్, గాటుక కొండ
నెత్తు వెలిగారు తెఱంగున నెత్తి తీప్పిచ, చ్చాటుము
మాపి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

శ్రీకు. దే. అ. శ్రీ. చరలాటమాడుయొక్కరూ
పాంతరము. “నీ. వాడునునుచ్చిగవచ్చియప్పి
ల్లతోఁజర్లాలమాడుచుసంచరించు.” స. “తతో
బాల్యచ్చయత్నేన తేనాక్రిడతపక్షిణా.” భార.
కాం. 3, ఆ. “క. దుర్లలితాతనువిలసన, నిర్లజ్జసాస్విం
తకాంతేనరుపు మెఱయన్, జర్లాలమాడు మోహ
ము, లేర్లయివెలైనమహాసురుతోడన్.” పాం
డు. 3, ఆ.

శ్రీకు. దే. స. శ్రీ. 1. అటచేతకొట్టు; “వ. ముని
కోలనడిచియుంబాడిచియు, రజ్జవుచే నెత్తియు
మొత్తియు, కరంబులంజఱచియుగఱచియు, ప
దాహతుల మెట్టియుగిట్టియు.” శేష. ౪, ఆ.—
2. అటచేతకట్టు; “వ. కందంబుచఱచి.” స్వా.
౪, ఆ.—3. కొట్టు; “క. ఇయ్యకొనినగరుగట్టు
చు, నయ్యెడనొక చేగదూలముదివ్రక్కలుగా,
వ్రయ్యుటకు నాడకాడకున్, జయ్యనగిలములు
గాడఁజఱచినపిదపన్.” పంచ. నా. ౧, ఆ.—
4. ఆక్రమించు. “క. చఱచియొకచేతగూర్చును,
చెఱచేతగజంబుబట్టి వెనఁచిబుగేంద్రుం, డిఱికి
కొనిగగనవీధిం, బఱచెవియచ్చరవిమానపట్టులు
దూలన్.” భార. ఆది. ౨, ఆ. “క. బలదేవుమే
నుపోడిన, వెలిమిడిచే నేడిసఱచివిలతాలము
గా, నిలుగుటతోములుగుటతో, నలమటతోనా
పులింతలంతకుగాన్.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—
5. కుడుచు. (చూ. ముచ్చట్టు.)

శ్రీకు. దే. వి. 1. అస్సాలనము; 2. అచ్చాదనము.
“నీ. బంగారుచఱపులపసమించుతములపాకుల
మావటాలుకొండలుగనైచి.” కళా. 2, ఆ.

శ్రీకు. దే. వి. చేరిపుటిడక. దే. వి.
పిడక.

శ్రీకు. దే. వి. సంచరించుటకు అశక్యమైనపర్వతశిఖర
ముక్రిందివోటు, తటము. “గీ. దీనితేనియంద్రావి
నమానవులకు, జరయురుజయునుడప్పియుఁజావు
గల్గ, వనఁగఁగొందఱుబోయలువినికడంగి, యు
అక మొఱుకులైచఱిబడనుతీకిరపుడు.” స. “మ
ధుపశ్యతిసప్తామోత్స సాతంనానుపశ్యతి,” భా
ర. ఉద్యో. ౨, ఆ.

శ్రీకు. దే. వి. — నె.—

శ్రీకు. దే. వి. చలచలము. “క. చేలచేలనై
పిదపిదనై, కలలంబైకరుడుగట్టిగళనాళముతో,
దలయేర్పడి గర్భంబై, నెలమసలంకిరచిక్కి
నెలఁతకునధిపా.” భాగ. ౮, స్కం.

శ్రీకు. దే. వి. మాత్సర్యము. “వ. అప్పుడు
దుర్వానుండుశర్యాణీపతికిదండప్రణామంబా
చరించిచలపకార మొందక ఛాందోగ్య శ్వేతాశ్వ
తరాద్యుపనిషదర్థగర్భితంబులైనబహువిధస్తోత్ర
సందర్శంబులనవ్వుచోదేవుంబ్రస్తుతించె.” కాశీ.
2, ఆ.

శ్రీకు. దే. వి. (చలపకారము+ఇ.) మాత్సర్య
శీలుడు.

శ్రీకు. దే. అ. శ్రీ. (చలము+పట్టు.) మాత్సర్య
ముగొను. “క. మనయభిమతఖేలనములు, మన
ముననైరింపకీని మాయలకటయే, దనుజాడోకో
మాత్సర్యం, బొనరఁగఁజలపట్టిపన్నుచున్నాడు
గడున్.” (ఇక్కడ మాత్సర్యశబ్దమునకు కోప
మర్థము.) కళా. 3, ఆ.

శ్రీకు. దే. వి. మాత్సర్యశీలుడు.

శ్రీకు. దే. అ. శ్రీ. (చలము+పొడుచు.)
మాత్సర్యముగొను. “చలపొడిచిఱంకె లిడుచు
ను.” నీలా. ౨, ఆ.

శ్రీకు. దే. అ. శ్రీ. (చలము+పొరు.) చేలముప
ట్టిపోరాడు. “ద్వి. వానితోఁజలపోరివాని నేబ
ట్టి” నళ. ౨, భా.

శ్రీకు. దే. వి. (చలము+అరి.) మాత్సర్యశీలు
డు. “చలమరిచల్లగాలికిని.” వసు. 3, ఆ.

చేలు. దే. వి. మాతృగ్రము. (ప్రతియందు మాతృ
పరమగుచో అంత్యవర్ణములోపించును. చలపట్టు.
మొ.)

చేలుకొను. దే. ఆ. క్రి. చేలపట్టు. “చ. చలము
కొనంగ నేలకుభంగమన బెడచేతకృత్యమే.”

భార. మహా. ౧, ఆ.

చేలవాది. దే. వి. చావుసమాచారము చెప్పువాడు.

చేలాడము. వై. వి. చేలాడముయొక్కరూపాంతరము.

చంద్రా. ౨, ఆ.

చేలి. దే. వి. 1. శీతము; 2. శీతభాగ.

చేలికారు. ద్వ. వి. శిశిరముతువు. (ఇట్లు చలితతీ.)

చేలికి. దే. వి. చేడికియొక్కరూపాంతరము. (చూ.

విన్నాగము రెండవయర్థము నుదాహరణము.)

చేలిగరువు. ద్వ. వి. మీడఇసుకగలతొలిపాటు నేల.

చేలిగొండ. ద్వ. వి. (చలి+కొండ.) హిమవత్సర్వత

ము. (ఇట్లు చలిగట్టు, చలిమల. మొ.)

చేలిచీమ. దే. వి. ఒకవిధమైన నల్లచీమ.

చేలిది. దే. వి. (చలి+అది.) చల్లి, పర్యవేతాన్నము.

చేలిదిమాట. ద్వ. వి. చిట్టాముదము.

చేలిపట్టు. దే. వి. గాలి. (ఇట్లు చేలియొక్క.)

చేలిసెల. దే. వి. మాఘమాసము (లేక) ఫాల్గుణమాస

ము. కళా. 2, ఆ.

చేలిపండిరి. దే. వి. దాహమునకు నీళ్లుపోసెడుచో

టు, ప్రప.

చేలిపని. దే. వి. శైలివ్యవహారము. “రగడ. తలిరా

కుడగ మెట్టితమ్ములనుగీలించి, పలుమాటుమూరు

కొనినైదలినిలాలించి, చలిపనులో గావింపజాలి

మానుటలేక.” య. ౫, ఆ.

చేలిపిడుగు. ద్వ. వి. కొన్ని దేశములయందు కాల

విశేషమున ఆకాశమునందుండిపడెడుచెడగలపు

మంచుగడ్డ.

చేలిమిడి. దే. వి. 1. కూరాకుదినుసు; 2. బెల్లముకలి

పినపిండి.

చేలిమిరి. దే. వి. చలవ, శైత్యము.

చేలియసుక. దే. వి. (చలి+ఇసుక.) కర్పూరము,

హిమవాలుక. “చలియసుక వెట్టు నేడాకుటన

టుల.” ఎను. ౨, ఆ.

చేలిపావు. దే. స. క్రి. (చలి+పావు.) బుజ్జగించు.

చేలిపాలు. ద్వ. వి. (చలి+పాలు.) ఆనపాలు. “చలి

పాలునవు.” వై. ౭, ఆ. (ఈయర్థమింకనువిచా

రింపబడినది.)

చేలిపెలంగు. దే. వి. చంద్రుడు, శీతకరుడు.

చేలుప. దే. వి. 1. చాపతాయి; “చ. నలుగడలంద

గంబములనందగిరైవతకాది పర్వతం, బులుబులు

కప్పుతాచలుపహాలికనింగియునందుడెత్తెనం,

గులుపచరించు సౌధమణికుటమరిమలు నొప్పు

నొప్పుమి, క్రిలిబురలక్షికొల్పచవికొంగులుపు

న్నగతికశుభస్థితీ.” కళా. ౧, ఆ.-2. తా

యి* (చూ. పులుదిండిచలుప.)

చేలుపు. దే. ప్రే. 1. చేయు; 2. కడపు. “ఎ. ఇప్పుడీ

వ్యంబునబడుమూడుమాసంబులుచలిపితిమి.”

భార. ఆర. ౧, ఆ. (చూ. చను.) (ఇది వ్యవహ

రమునందు సకారాదిగా కనబడుచున్ననువ్రా

తప్రతులయందంతట ఇట్లు పరుషాదిగానే కాన

బడుచున్నది.)

చేలువ. దే. వి. 1. శైత్యము; “ఎ. మలయంబున

లచలువకువిలువయ్యుంది.” సా. ౨, ఆ.-

2. బాడ్యమువలని శైత్యము; 3. ఉదికినవస్త్రము;

“చెలువైనచలువొకచెలువయొనగె.” సా. ౧,

ఆ.-4. బ. శైలివ్యవహారము.

చేలువగట్టు. ద్వ. వి. హిమవత్సర్వతము.

చేలువచేయు. దే. స. క్రి. చేపుటిసిగ్గలోనడికించి

యందుకు.

చేలువతోటి. ద్వ. వి. చంద్రుడు, శీతకిరణుడు.

చేలువడి. దే. వి. (చలువ+వడి.) శైత్యము. (సాగ్ధ

మున వడి.)

చేలువమిరియము. ద్వ. వి. తోడమిరియము.

చేలువతాయి. దే. వి. చంద్రకాంతము.

చేలువతేడు. దే. వి. చంద్రుడు.

చేల్లి. దే. వి. చలిదియొక్కరూపాంతరము.

చేల్లిరి. దే. వి. చేలిమిరియొక్కరూపాంతరము. లక్షీ.

3, ఆ.

చేల్ల. దే. వి. మజ్జగ. విణ. శీతము. “చెలువనెవ్వెయ

చల్లవలపుసంపెగకొమ్మ.” చంద్ర.

చేల్లకిడి. దే. వి. మెంతిమజ్జగ.

చేల్లకము. దే. వి. చేల్లట.

చేల్లగడ్డ. ద్వ. వి. శతమూలి.

చేల్లచేప్పుడు. దే. విణ. ఇడుడు. “ద్వి. మొండరిచ

ల్లచప్పుడుగోడచేర్పు.” వారిశ్చ. ౨, భా.

చేల్లజంపు. దే. విణ. భయంకరుడు. “ఎ, గీ. ప్రక

యసమయంబునందుగ్రభంగిణిప, పశుగణంబు

లసమయించుపశుపతియును, బోలెనాభిరున్న

హానీలయెసగఁ జల్లజంపయ్యెఁజంద్రుఁడుశత్రు
తరికి." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

శేల్లడు. వై. వి. సగముతోడవఱకుఁ దొడిగికొనె
డు గుడిగి.

శేల్లన. దే. వి. శైత్యము. విణ. శీతము. "గీ. అగ్నివె
చ్చనొచ్చలనోమునిమనమునఁ గరము సందితు
మందుటకాదెనిన్ను నధిపముత్తుండవోకావోయ
నితలంచుట." భార. కాం. ౬, ఆ. (విశేషణము
గువో చల్లనిగాలి. మా. అలకన.)

శేల్లపడు. ద్వ. అ. క్రి. చల్లనగు.

శేల్లపిట్ట. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

శేల్లరాడు. దే. వి. తరిగించుము.

శేల్లపడియము. ద్వ. వి. నటకవిశేషము. "ద్వి. చల్ల
పడియములుఁజక్కిలంబులును." ధర్మ. 3, భా.

శేల్లసేయు. ద్వ. స. క్రి. (చల్ల+చేయు.) చల్లపఱ
చు. "రామలక్ష్మణకపీంధ్రులకన్నులుచల్లసేయు
చుకా." గా. సుం. కాం.

శేల్లడము. వై. వి. శేల్లడముయొక్కరూపాంతరము.
(మా. కాస.)

శేల్లారు దే. అ. క్రి. (చేల్ల+అరు.) ఉపశమిల్లు.

శేల్లు. దే. స. క్రి. (నీళ్లు) చేల్లు, (విత్తనములు) చల్లు.
వి. చల్లుట.

శేల్లుపోరు. దే. వి. కొలఁకులయందు దిగి యొకరిమీఁ
దనొకరు నీళ్లుచల్లుకొనెడియాట. "ఉ. వేడుక
నొక్కరుండుశతవీరముమారులతోడఁజల్లుపో, రా
డిజయించి." భార. ఆది. ౫, ఆ.

శేల్లురాడు. దే. అ. క్రి. (చల్లులు+అడు.) కొలఁ
కులయందు దిగి యొకరిమీఁదనొకరు నీళ్లుచల్లు
కొనియాడు. "ఎ. గీ. అంబుజాకరములఁజల్లు
లాడఁజనుదురు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

శేల్వ. దే. వి. చలువయొక్కరూపాంతరము.

శేలము. దే. వి. పరహోలోనెనిమిదవభాగము.

శేవి. దే. వి. 1. రుచి; 2. రసము.

శేవిక. వై. వి. మండపము*. (మా. చలువ.)

శేవిగను. దే. స. క్రి. (చవి+కొను.) రుచిచూచు.
కళా. ౬, ఆ.

శేవిలె. దే. వి. నాలుగుడబ్బులు.

శేవ్య. దే. విణ. చప్పయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి.
మటుమాయలాఁడు, హరిమిరలాతనియాడు

రూపంబు, చవ్యసేయకన్నజగములలోన, నవ్య
గు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

శేవ్యంచే. ద్వ. స. (చవు+వంచ.) అయిదు.

శే.

శోంగణ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

శోగ. వై. వి. మోరట?.

శోగఱ. దే. వి. నాశము.

శోగఱగొట్టు. దే. స. క్రి. (చాగఱ+కొట్టు.) చం
పు. "ద్వి. జాముపోయెడుదాఁకఁజాగఱగొట్టు,
బాములఁబొందుచుఁబనులెల్లఁదీర్చి." (ఇక్కడ
చాగఱగొట్టననఁగా బాధింపఁగానని యర్థము.)
హరిశ్చ. ౨, భా.

శోగఱగొను. దే. స. క్రి. (చాగఱ+కొను.)
1. కొట్టు, "ఉ. నాగలిసాచుచుండిగుమనాగర
థాశ్వభటావలిగదక, బాఁగఱగొన్నఁజక్కగఁ
బికాచికలాచిఱునుగ్గులెక్కై, రెంగినవోట్లనుం
దెలుపురెండునుమూడును నాల్గువైదుగాఁ, గాఁ
గిటఁగొమ్ములక సొగలఁగాకులు వ్రేకులుఁబట్టి
మాపుచుకా." ఉ. హరి. ౬, ఆ. - 2. ఖండించు.
"చ. మఱకువగఁగ్గురించి మదమాసములంజఱపు
చ్చిమెచ్చుజాఁ, గఱగొని." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

శోగఱలాడు. దే. స. క్రి. (చాగఱలు+అడు.)
నాశముచేయు.

శోగిలింత. దే. వి. నమస్కృతి. "రగడ, కడక
సంగమగ్రామంబందలి సంగమస్వామికీఁజాఁగి
లింతలని." హంస. ౪, ఆ.

శోగిల్లు. దే. అ. క్రి. నేలకువ్రాలు. (రూ. చాగిలు.
"క. రంజిలియంజలిచేసిధ, రంజాగిలిమొక్కి
నిలిచిరఘువరయపరా, ధింజాడుమకృపననఁ
దలి, యంజాలగనైతీనుహామహిమనహేలా"
రామా. ౫, ఆ.)

శోగు. దే. అ. క్రి. 1. దీర్ఘముగు; 2. దండకార
ముగ నేలకువ్రాలు. "క. ధరఁజోగిమొక్కి
దశకం, ధరుఁడువినయమొప్పునిలిచితఱుగని
తలవై, వెరవునదనకరచక్రము, లిరువదియును
మొగిచియల్లనిట్లనిపలికకా." నిర్మ. 3, ఆ. (మా.
చాగిల్లు.) - అవ్య. ప్రశంసనార్థకము. "గీ.
బాపులరాజాగర్వంబుఁబాపురూపు, చాగుశే
రాజాకళమించాగుశేఖ, మేలునలరాజాపోయె

గతులుజెలువ, మమ్మయారాజాప్రతిగానమమ్మ
యెచట." విజ. ౨, ఆ.

చోగరె. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థము. "ద్వి. చా-
గురెయి ద్రియజయమికజాలు." విష్ణు. పూ.
3, ఆ. (రూ. చోగరె.)

చోమే. దే. ప్రే. చోగజేయు.

చోతాని, సాతాని. దే. వి. చోతనివాడుకురూ
పాంతరము.

చోయ. దే. స. క్రి. (గట్టిపట్టువునునీట్లుపోసి) తా-
ను. వి. 1. బొట్టుపెట్టుకొనుటకు పూయుటకు
నగు నల్లనిద్రవద్రవ్యవిశేషము; "ద్వి. పలుచని
చాడునబట్టెడిప్పి" హరిశ్చ. ౨, భా. —
2. కాలనపుడుకాపుమునందుద్రవించెడుద్రవము
"చ. తరులుకొంగిటకొ ననుచుతమ్ముపుధావిరు
లెత్తిచేసెమా. పరులుగజైత్రుడంచుదదభావ
మనోభవహిని వెచ్చిని. ర్భరమధుపావిధూమ
ములురాగపునిటునుదేనకట్టెచా, దరుడుగ
దాల్చుగాంగొలుపులైయెఱుగంబడెగొన్ని భూ-
జముల్." ఆము. ౫, ఆ.

చోప. దే. వి. 1. క్రిందబలుముకొనెడుచాప, క-
టము; 2. ఓడకుగట్టెడుచాప; "నీ. కలముపై
గీలించిగాలికత్తిసచాపబోలిమిన్నంతయుబూ-
రటిల్లె." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. — 3. ఒకదినను
వల. "ప. పచ్చనిలుతునెచ్చరించు మచ్చెకంట్లని
డువాలజూపులచాపలందగిలినట్టులిట్టుకద-
లనేరక చిట్టికంబునంబారలు నాగరికలోకంబు
ను." జై. ౨, ఆ.

చోపకట్టు. దే. వి. చోపపఱపువంటి పఱపు. "గీ.
అపుడునిశ్చేష్టితంబులెహయములవని, జాపక
ట్టుగబడియె." (చోపకట్టుగక అనగా చా-
పపఱచినట్టుగా. నేలతోనేలగాననుట.) భార.
విరా. ౪, ఆ.

చోపకట్టువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చాపకట్టు+పడు.)
చాపపఱచినట్టు. (నేలతోనేలగానగు.) "నీ.
గంధదంతావళకర్ణమారుతహతి గాంతారములు
చాపకట్టువడెగ." భార. విరా. 3, ఆ. "చ. కర-
ములుచాపకట్టువడెగాగిరియెప్పటియట్టుక్రం-
గినకా." నిర్య. ౪, ఆ.

చోపగడ్డ. ద్వ. వి. కుండేళ్లనుబట్టెడి యొక దినుసు
దేగ.

చోపట్టు. దే. వి. (చాప+అట్టు.) అప్పుడమువం-
టియొకదిననుసిండివంట. "నీ. పట్టాసనుములపై
బన్నీరుప్రాక్షించె యెఱ్ఱిచాపట్టుచేయ
వారు." వై. ౭, ఆ.

చోపటాయి. దే. వి. విశాలమైనటాయి.

చోపలు. దే. వి. బ. చిక్కులు. (అప్ర.)

చోపు. దే. ప్రే. చాగజేయు. వి. 1. చాచుట;
"ఎ. గీ. పాదలదూతిననలెచాపులవెడల్పి"
ఆము. ౭, ఆ. — 2. పడుగుకొలదిపట్టు.

చోకల. దే. వి. పస్త్రములు ఉత్తికి జీవించునట్టి యొ-
కజాతి. (చాకలవాడు, చాకలది.)

చోకలపిట్ట. ద్వ. వి. భరద్వాజము.

చోకలి. దే. వి. (చోకల+ఇ.) చోకలవాడు, రజరుడు.

చోకి. దే. వి. — పై. —

చోకిత. దే. వి. చోకలది, రజకి.

చోకిదాన. దే. వి. 1. బాలక్రీడావిశేషము; "నీ. పం-
తంబుతోజాకిదానతిర్లకునంచు బెబ్బులితిల్లి
ల్లరబ్బురముగ." చమ. 3, ఆ. — 2. పక్షివిశేషము.

చోకి. దే. వి. భోజనపాత్రము, కంచేము.

చోగకాడు. ద్వ. వి. (చాగము+కాడు.) కుపేరు-
డు. విణ. త్యాగగీటుడు.

చోగము. వై. వి. త్యాగము. "శాంతియుదాంతియు-
జాగంబుభోగంబు." భార. విరా. ౧, ఆ.

చోగరతనము. వై. వి. (చాగము+రతనము.) చింతా-
మణి.

చోగరాడి. దే. వి. గంధపిండితకము?

చోగి. వై. విణ. (చోగము+ఇ.) త్యాగగీటుడు.

చోగు. దే. ఆ. క్రి. 1. పోవు; "మ. శమితత్వత్రక-
త్రనేత్రజలవర్షావేగినీక్తిహం, సముక్రాంచను
టలెవకాంబకనుపింజాగంగ." ఆము. ౪, ఆ. —
2. ప్రవర్తిల్లు; "నీ. అంతరాయములేకహాయము
వచ్చుటయెట్లు సత్రియయాగంబుచాగు టెట్లు."
జై. ౧, ఆ. — 3. యత్నించు. "రగడ. మానుమా-
నునుబోకబోదలమఱు వెమరువేళ్లసలంబగు,
జానజానగుననలంగోయగజాగిజాగివుడేఫలం-
బగు." రుక్తి. 3, ఆ. (వ్యవహారమునంది సాధార-
ణముగా సకారాదిగా కానబడుచున్నది.)

చోగుబడిక. దే. వి. పూజ. "రగడ. భూతస్థానము
పురమునెలవగు, కార్జస్వామికిజాగుబడికలని."
హంస. ౪, ఆ.

చాచి. దే. వి. ద్వనము.

చాచింజే. దే. స. క్రి. తుడుములోనగునవి వ్రేయిం
చిడివారికందటికి విషమును తెలుపు. “శా.
చాచింజే మనునంశవద్దనుడు విశ్వతోజినం
విందఘం, టాటంకారము దుందుభి ద్వనియు
గూడకనేగ మైదేవతా, కోటుల్ మేదినినున్న
దప్పుగుజాడో కోపంబుపాపంబుపా, త్రాటో
ంబు మెయిగుటుంబసహితం బైచేరుడోనా
కముక.” సం. “పటహంఘోషయాంచక్రే ది
నందేవాప్రజంత్యితి.” కాశీ. ౫, ఆ.

చాటు. దే. స. క్రి. 1. చాటించు; “శా. వీటక వీ
ధులనెల్లనెరుగులపై విసార్గ ఘంటాధ్వనిక,
జాటంబంపుడు ప్తేనుత్తర జయాశ్చర్యంబు.”
భార. విరా. ౫, ఆ.—2. విశదపటము. “గీ. మ
నుజ, భక్షణంబుచేసితిరేఫి బతునియట్ల, చత్తరని
రక్కసులకల్లజాచిచెప్పె.” భార. ఆది. 2, ఆ.—
వి. మఱుగు.

చాటుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మఱుగుపడు. “గీ. ఆను
చుచ్చియదూతికలగూడియాడికొనగగ, బలు
కులవిచారుపడివింబుబతులులోని, తుకతుక
లుడించిక్రాంత వేడుకలుపొదల, బయలుపడివ
ల్లభిలసిగ్గపలుచిరపుడు.” కవిక. ౪, ఆ.

చాటువ. దే. వి. చాటించుట. “ఎ, గీ. చాటువకు
నెక్కునప్పటిఘోటకాలి.” భల్లా. ౧, ఆ.

చాడి. దే. వి. కొండము.

చాడి. నే. వి. చాడియొక్కరూపాంతరము.

చాడిగట్టు. దే. వి. కొండకాడు.

చాడుపు. దే. వి. విధము.

చాడ్పు. దే. వి. చాడుపుయొక్కరూపాంతరము.

చాతనివాడు. దే. వి. శిఖాయంత్రోపవీతములు ధరిం
పని వైష్ణవుడు.

చాతు. దే. స. క్రి. ధరించు. “ఎ, గీ. పేరుగువడియం
బులునుబచ్చివరుగులాలపుల, బప్తవసుధునూద
నాగ్నోపకరణ పేటి, కలునుజాతినచాతనికులము
బలసి, విధినిషేధములెఱిగిలేమధురకరగె.” ఆ
ము. ౨, ఆ.

చాన. దే. వి. ఆడుది, ఇంది.

చానపి. దే. వి. (చూ.) కలయంపి.

చావరుపు. దే. వి. (చావు+వరుపు.) చచ్చునంతటి
వరుగు. “క. అఱిముఠిజావరుపువాఱియల్లు
పడియెకా.” స్వా. ౪, ఆ.

చామ. యు. దే. వి. ఒకదినుసుపడప. వై. 1. యా
వనముగలస్త్రీ; 2. నలుపు; 3. సస్యవిశేషము;
4. బ. ధాన్యవిశేషము.

చామనము. వై. వి. నలుపు. వి. నల్లనిది. “గీ. చా
మనపు మేని మొగులుపైసంజకెంపు, లోతుపా
క్కిటితప్పికిలేతయిండి, దొరయజేయుబ్రశ
స్తకాస్తుభగధస్తి, నలరుహరిధాతుమయ కజ్జలా
ద్రిబోలె.” రామా. 3, ఆ. (పుత్రియందు హల్లు
పరమగుచో అంత్యవర్ణము వికల్పముగా లోపిం
చును. చామనచాయ.)

చాయ. వై. వి. 1. కాంతి; 2. సూర్యనిభార్య; “నీ.
కమలాపువెను వెంటగనకాది వెలగను చాయ
పూఱోడిమైచాయయనగ.” భాను. 3, ఆ.—
3. నీడ; 4. పోలిక; “మహాస్రగ్ధర. పరభూభృ
త్రాప్తిపిన్ధిక బడురవిహులకాప్రాధిక బాటిం
పవెందుక, సరిగాదధిక్కుతుల నైచకరవిహ
రియొచాయకుక రానడంచుక.” పను. ౧, ఆ.—
5. వర్ణము; 6. వైపు; “క. చనదిచ్చులనుండనిం
డుచాయకుజనుడి.” వి. పు. 2, ఆ.—7. జాడీ;
“క. నీయడిగిన ప్రశ్నలుమై, త్రేయశతాబ్దము
లవైసడిలపుచెప్పక, దోయజభవునకునైనను,
జాయలుగావినము కథలసంక్షేపంబుల్.” వి.
పు. ౨, ఆ.—8. సమీపము; 9. ఋణభావ
ము; “గీ. ఎంతసఖ్యంబుచేసిన నెంతప్రియము,
చేసితిగినదుర్జనచిత్తమేల, చక్కటివిచ్చుకునక
పుచ్చంబుకడగి, వంకయొత్తినజాయకువచ్చునె
ట్లు.” పంచ. నా. ౧, ఆ.—10. బ. కత్తియొక్క
కాంతులు.

చాయ చెక్కచెట్టు. ద్వ. వి. చాయవేయుటకు ఉప
యోక్తమైన చెక్కగల ఒకానొక చెట్టు.

చాయపట్టి. ద్వ. వి. ఛాయాదేవిపుత్రుడు, శని.
“చ. వసుమతిదేయిపాదములవానికిబుట్టినచా
యపట్టికొ.” వై. 3, ఆ.

చాయమగడు. ద్వ. వి. సూర్యుడు, వెలుగుతీరుడు.
చాయవాలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చాయ+వాలు.) పోలు.
“మ. శ్రుతపూర్వంబగువిశ్వమోహానకకాళోభా
విశేషంబున, మృతినూహించగజాయవాలుట
యు.” వై. 3, ఆ.

చారు. యు. దే. స. క్రి. పారకకట్టయడుగుతోనుడి
చినకట్లమునూడ్పు. వై. వి. 1. గున్నములెగిన

కల్లు* ; 2. మిరియములలో నగు సంభారములను చేర్చి కాంచిన చింతపంటిరసము. (ఈ యర్థమందిది యిట్లుదంత్యాదిగా నొక వోట ప్రయోగింపబడి యున్నది. అయినను వాడుకయందు తాలవ్యాదిగా కనబడుటవలన అది యుక్తముగా తోచచదు.)

చాట. యు. దే. వి. 1. రేఖ; 2. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరద.)—వై. జీడిమామిడి? "గీ. ఒక్కయెఱుప తేడునక్క కొమ్మనునిట్టి, గోఱజంబు జాన్ము చాటపప్పు, వీలిగఱుల మంపకోలలు సెల విండ్లు, గానుకీచ్చికరయుంబు మొగిచి." స్వా. ౪, ఆ.

చాటకండ. ద్వ. వి. మీదచాటలుగల యొకదినసు కంద, పిండాలపు?.

చాటపప్పు. ద్వ. వి. జీడిమామిడిగింజలోనిపప్పు.

చాటబియ్యము. ద్వ. వి. —వై. —

చాటల మెకము. ద్వ. వి. పులి, వ్యాఘ్రము.

చాటిక. దే. వి. చాట, రేఖ.

చాలమి. దే. వి. అశక్తి. "క. తమియించువారిగని చాలమి వెట్టుమరు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

చాలింజే. దే. ప్రే. 1. నిలుపుదలచేయు; "కయ్యింబుచాలించి." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. శక్తముగజేయు. "వ. మఱియునుదగినయెడలవలయు వలీముఖవీరులంజాలించుచు." రా. యు. కాం.

చాలిక. దే. వి. సామర్థ్యము.

చాలు. దే. ఆ. క్రి. 1. కావలసినంతయగు, పర్యాప్తమగు; "ఉ. ఓలిగ్నహస్తధర్మములనుండెడువానికి గ్రాసనాసములే, చాలగగల్గిపుత్రులగగల్గిత్రముసౌఖ్యమునొందంబుపుల్, మేలననార్యకోటిమది మెచ్చగనుండుటయున్ గాకయే, చాలునలేక యీచెనటిజాలిబడంబనియేమిచెప్పమా." భో. ౨, ఆ.—2. ఓపు. "వ. పాంథులకు భయంబుసంపాదించంజాలు క్రొమ్మావిమోకచాలును." వై. ౧, ఆ.—వి. 1. వరుస; (చూ. ఓపు అను అర్థమునుదాహరణము.)—2. దున్నునపుడు కట్టుచేసేర్పడినరేఖ; 3. ధార; "మ. అమరకాగ్రోవ్విరితేనెచాలుకొణతా లందిందలాగించి." శకాం. ౨, ఆ.—4. పర్యాప్తి. (చూ. పర్యాప్తమగు అను నర్థము నుదాహరణము.)

చాలుపు. దే. వి. చాలు, వరుస, (రూ. చాల్పు.)

చాలుపేరిటిపూజోడి. ద్వ. వి. నీతాదేవి. "ఎ, గీ. వీలిచిరాకాని ప్రోలువిభీషణునకు, దిరుముగాని చ్చిసెగ బాసఁదేటిసట్టి, చాలుపేరిటిపూజోడి సూలిఁగూడి, తానుఁదమ్ముఁడుఁడగనయోధ్యకును వచ్చె." య. 3, ఆ.

చాలుబడి. దే. వి. చాలిక, సామర్థ్యము.

చాలుమాసి. ద్వ. వి. పరాధీనుఁడు.

చాలువాఁడు. దే. వి. శక్తుఁడు, సమర్థుఁడు. "వి. ఇల్లెఱఁగొక చాలువానిబలతీర్పునఁగాక పాసుగ నేర్పునే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

చాలువాఱు. దే. ఆ. క్రి. (చాలు+పాఱు.) వరుస తీరు. "క. చెలువుఁడు ప్రాప్తుట్రాల్లుఁడు, పాలసినబలుకించుభూమిపులకములనఁగా, మొలచితలలెత్తినిక్కుచు, సలలితగతిజాలువాఱుసస్యములధిపా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

చావణ్ణాచే. దే. స. క్రి. (చావణ్ణ+మాచు.) చుపు. "ఎ, గీ. నినధార్తరాష్ట్రులొండె, నీవువారల నెండెనుజావణ్ణాడ, వలయుటప్పడెఱుంగవే నసుమతీశ." భార. శాం. ౧, ఆ.

చావడి. దే. వి. 1. కొలుపుకూటము; "క. అనరాదు గానితక్కిన, మనుజేంద్రులచొప్పుకాదుమనచావడిలో, ననయము నెవ్వరిఁజూచిన, జనవరలెట్లనినవినుజగతీనాథా." పర. 3, ఆ.—2. వ విక, మందపము.

చాపు. దే. వి. మృతి, మరణము.

చాలియ. దే. వి. మల్లబంధగ శేషము. ఉ. హరి. ౪, ఆ.

చాలే. దే. వి. చాలియొక్కరూపాంతరము.

చే.

చేంగుడు. దే. వి. నిలువయగుచిల్లర ద్రవ్యము.

చేంగులు. దే. వి. బ. వస్త్రముకుచ్చెకొజలు.

చేంచే. యు. దే. వి. పిల్లజాట్లు. "ఉ. అక్కటకో సలక్షితిపరాత్తజకానకకన్న మద్దులే, జక్కిని మంచరాకొమరుచందురులేక్కడ." రామా. ౪, ఆ. "క. చుంచొదివుఁబాలుద్రావును, దంచితముగిననుడుఁబాలుద్రావిజననితో, జంచొగవదనుచులిలా, చుంచుండైయతఁడు చుంచుజూపెనరేంద్రా." (ఇందుచుంచుఅనుపదమునకుబలము అర్థమనితొచుచున్నది) భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—వై. కంపెలుక.

చేంచెలుక. ద్వ. వి. (చుంచు+చెలుక.) చుంచు.

చుంచుమిదై. ద్వ. వి. గోవురమువలె పొడవుగాఁగ
నైన కట్టడము.

చుంచుతాయి. దే. వి. మేడలమీద కప్పెడుతొలిప
లకపంటి యొకదినసుతాయి.

చుండు. దే. అ. క్రి. ఆకులోనగునదిసగ చేతుప్పిం
చు. వి. తలమీద ఉప్పుపూచినట్టుపూచెడువ్యా
ధివిశేషము.

చుండెంక. దే. వి. (చుండు+ఎంక.) చుంచెంక.

చుంయి. దే. వి. నిప్పునీళ్లుచేసెనప్పుడుకలిగెడుద్వ
న్యతకరణము. "మ. పునుగుంగావినవెదనంబు
మిరియంపుంబొల్లతో జట్టిచుంయనునాదాని
హరగుంపు." అము. ౨, ఆ.

చుండీ. వై. ని. చూడుండి, (చూ. చుండీ.)

చుండు. వై. క్రి. ని. చూడుండు.

చుక్క. వై. వి. 1. కుక్కుండు; 2. కుక్కుము*;
3. మండలాకారమైనతలకము*; "నీ. ఘనసార
మార్గమొక్కలతోని తెచ్చినబొట్టలేల నేచుక్కబొ
ట్టువెట్టి." (ఇక్కడ చుక్కశబ్దమునకు మండలా
కారముమాత్రమర్థము.) స్వా. 3, ఆ.—4. నీరు
లోనగువానిబొట్టు*.

చుక్కకాడ. వై. వి. మాగాణిపాలములయందు మొ
లచెడి యొకదినసుచెట్టు.

చుక్కకార. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

చుక్కకూర. వై. వి. ఒకదినసుకూరకూ.

చుక్కచేటు. వై. వి. 1. నుదుట ప్రేలాడినచుంచుకొ
నెడు భూపావిశేషము; 2. చుక్కలచాలు. "నీ.
మగుకొప్పునభంబు దెగడనిర్దోషంపుఁజుక్క
చేటుఘటించెనుదలియార్చు." పసు. ౫, ఆ.

చుక్కపిల్ల. వై. వి. మత్స్యవిశేషము.

చుక్కపీల్చి. వై. వి. మార్జాలవిశేషము. (అప్ర.)

చుక్కయెదురు. ద్వ. వి. (చుక్క+ఎదురు.) ఎదు
రుచుక్క. "గీ. ఇరుగుపొరుగులవారికి నెల్లఁజు
క్కయెదురునాయిల్లువేయును నేలయింక." పా
రశ్శి. ౪, ఆ.

చుక్కలతెరువు. ద్వ. వి. ఆకాశము, మిన్ను.

చుక్కలచేడు. ద్వ. వి. చంద్రుండు, నక్షత్రేకుండు.
(ఇట్లు చుక్కలవార చుక్కలంయండు. మొ.)

చుక్కలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

చుక్కవాలు. ద్వ. వి. చుక్కయెదురు. "చ. అమరు
లబోనవుట్టిక సహస్రమయూఖునిజోడుతోడ
సం, తమనమువేరువిట్ట కుమదంబులచక్కిలిగిం

త పుంశ్శ్రీ, సమితిఁజుక్కవాలు నవసారసలక్ష్మీ
తోలంగుబాప కో, కములకుగుండెతల్లడము కైర
వమిత్రుఁడుతోచెడూర్చున్." పా. ౨, ఆ.

చుక్కాను. దే. వి (చుక్క+అను.) అశ్రితిము. "నీ.
నీటిలోఁజివుకనలిచిక్రుమ్మరుపూన్నిఁ గఠినక
ర్మముచుక్కానుబిగువు." పాండు. ౨, ఆ. (దీనిని
చుక్కానియని వాడుచున్నారు.)

చుచ్చు. కే. వి. 1. మేక; "నీ. పచ్చిట్టితోల బట్టెచు
చ్చామెట్లందొకదానె యూరెల్లగుత్తవట్టి." (పచ్చిటింకతోలును బట్టెలమేకలఆవుల (తో
ర్ల) పాదరత్నలును దానముగ్రహింప తానెగుత్త
యెట్టియని అర్థము.) అము. ౬, ఆ.—2. సంతాప
మునందుకలిగెడు ద్వన్వనకరణము.

చుచ్చుకొట్టు. దే. అ. క్రి. సంతాపముచేత చుచ్చు
అను.

చుచ్చులుకు. దే. వి. (చులుకు+చులుకు.) మిక్కిలి
తీక్షణము. "చుచ్చులుకుపలుకులు." రామా. ౫, ఆ.

చుట్ట. దే. వి. 1. గుండుగామట్టినచుట్ట; 2. మోపు
క్రిందతలమీదనుంచుకొనెడుచుట్ట; 3. పొగ
చుట్ట.

చుట్టకుదురు. దే. వి. కుండల కుదిరిక గానిలుచుట్టకై
వాని క్రిందనుంచెడు వెంటిలోనగువానిచుట్ట; ఆ
ధారకుండము.

చుట్టము. దే. వి. 1. బంధువు; 2. సంబంధి; "మ. శ
మితారాతిబలుండు వారలకుఁబొంచాలప్రభుం
డిపుచు, ట్టుమతానయ్యె." భార. ఆది. ౨, ఆ.—

3. స్నేహితుండు; "గీ. బాలకుండు పుద్ధు పగవాఁ
డు చుట్టంబు, బూతు సూనగాఁడు పాతకుండు,
బొంకులాడుముచ్చ ముండరి కొండీండు, కల్లు
త్రాగువాడు గాఁడునాక్షి." సం. "స్త్రీబాలవృ
ద్ధతనమత్తోన్నతాభిశస్తకాః, రంగావతారిపాపం
డికూలకృద్వికలేంద్రియాః, పతితాప్తార్థసంబం
ధసహాయరేపుతస్కరా." విజ్ఞా. వ్య. కాం.—

4. బంధుత్వము. "క. చుట్టము పగయనుభేదం,
బెట్టిజనులవలనదగుదు." భార. కాం. ౫, ఆ.
(పుత్రియందు వాల్లువరమగుచో అంత్యపర్ణము
వికల్పముగా లోపించును. చుట్టనము, చుట్ట
పక్కములు.)

చుట్టజోకము. దే. వి. (చుట్టము+జోకము.) 1. బంధు
త్వము; 2. సంబంధము. "గీ. పాండవులుధార్మ
రాష్ట్రులుపుండరిక, నేత్రచుట్టజోకంబుననీకుశా

క్కరూప." సం. "సంబంధీదయితోనిత్య ము భయోఃపక్షయోరపి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — 3. స్వేహము. "క. ఆత్మపురముచుట్టటికం, బెంతయుగిడంతకంబె నెగ్గుతదీయూ, పాంతచరకు జ్ఞవామన, కాంతాదులతోడిపాండుకలిమిభటు నకుక." సం. "వైషాంధారేభుకుర్వీత మైత్రీం ప్రాజ్ఞఃకదాచన." భార. విరా. ౧, ఆ.

చుట్టులగు. దే. వి. (చుట్టు+అలగు.) చక్రాయుధము. "చ. పెనిమిటియైన వెన్నుఁడొగిఁ బ్రేముడినిచ్చినబుట్టుగ్రంతుగ, ట్లనుతన రండుచేతుల నొయారముమీఱగ నేలకొమ్మతా, ల్పినపవడంబ్రజాట్టులఁగఁ జిందమునుంబలెఁ జూడ నెప్పె సం, తనుదగఁదూర్పునకొ వెనుకఁదమ్ములవిందును ఁదమామయుక." య. ౫, ఆ. (రూ. చుట్టలు.)

చుట్టిల్లు. దే. వి. (చుట్టు+ఇల్లు.) చుట్టునుగుండ్రముగోడ పెట్టినడుమనిట్రాడు నాటి దూలములు లేకకట్టినయిల్లు.

చుట్టివచ్చే. దే. స. క్రి. 1. ప్రదక్షిణించు; 2. పరివేష్టించు. "సాత్యకీరామఁడుధృవుఁడువారికుండులోవైనకొందఱుమాత్యుల్ తనుఁజాట్టిరానమరె." ఉ. పారి. ౨, ఆ.

చుట్టు. దే. స. క్రి. 1. చుట్టుగాఁజాట్టు; "తనదుతోయ్యలిబిడ్డముచుట్టియూ." పాండు. 3, ఆ. — 2. తిరిగిరాఁజేయు. వి. 1. చుట్టిరాఁజేయుట; "క. తలుగులపొదియొక దినఁబెయ్యలదామెనయొక్క పలనననువైయుండక, మొలమెప్పి పెక్కుచుట్టక, బలుత్రాటంజాట్టి గోపభావంబమరక." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. ఆడుదాని కాలిజాట్టినవేలియుంగరము. విణ. చక్కగాఁగాక తిరిగితిరిగిపోఁదగినది. (మార్గము.) "క. ఎంచఁగ నాగమనము నకు, నించుక చుట్టుయననయ్యె." కళా. ౨, ఆ.—ద్ర. నాలుగు ప్రక్కలను. "క. గోరభమునుఋషభము వై, హరము ఋషిగిరియొకైత్యకాద్రి యొ ననఁగా, సూరెలగిరులేనునునివి, శూరభటు లువోరెఁగాచిచుట్టునునుండుక." భార. సభా. ౧, ఆ.

చుట్టుఁగైదుపు. దే. వి. (చుట్టు+గైదుపు.) చక్రాయుధము. "చుట్టుఁగైదుపుజోదు." రామా. 3, ఆ. చుట్టుఁగొండ. ద్వ. వి. (చుట్టు+కొండ.) చక్రవాళ పర్యంతము. (ఇట్లు చుట్టుగట్టు. ము.)

చుట్టుఁబట్టు. దే. వి. (చుట్టు+పట్టు.) నలుప్రక్క. "చ. తనందొరంబుముందఱనున్న మృగేంద్రంబున కుంగ్రిందమీఁదఁజాట్టుపట్టున నెట్టి బెట్టినంపునిం గంబులుంజన వెలము." కళా. 3, ఆ.

చుట్టుఁబులుగు. దే. వి. (చుట్టు+పులుగు.) చక్రవాళ పక్షి. (రూ. చుట్టుఁబుల్లు. "చుట్టుఁబుల్లులగ మిసోముపంబు." కవి. 3, ఆ.)

చుట్టుకొను. దే. స. క్రి. పరివేష్టించు. చుట్టుకొల్లారము. దే. వి. కొల్లారము.

చుట్టుకొల్లారు. దే. వి. — పై. — "ద్వి. చూపుడుగంబాలచుట్టుకొల్లారు." సా. 3, భా.

చుట్టునల్లు. ద్వ. వి. వలయాకారపుశంఖము. చుట్టుదల. దే. వి. చుట్టుట.

చుట్టుమాలియ. ద్వ. వి. చుట్టుకొల్లారమనితోవెడి. (రూ. చుట్టుమాలె. "నీ. తిరుచుట్టుమాలెలో, దిర మైనగణపతి యేకాంత దుండివిఘ్నేశ్వరుండు." భీ. 3, ఆ.)

చుట్టువాలు. దే. స. క్రి. (చుట్టు+పాలు.) చుట్టుకొను. "చ. కొలకొలఁగూయుఁబ్రెనొఱుగుగుత్తు కగుత్తుకఁజాట్టువాలు." స్వా. 3, ఆ. (రూ. చుట్టుపాలుకొను. "ప్రత్యాలిభవాదులైతముఁజాట్టువాలుకొనుచు." రామా. ౨, ఆ.)

చుట్టువాల. ద్వ. వి. చుట్టుఁగైదుపు. (ఇట్లు చుట్టుగట్టి.)

చుట్టువాలదారి. ద్వ. వి. విష్ణువు, చక్రాయుధుఁడు. (ఇట్లు చుట్టువాలజోదు.)

చుట్టువేడము. ద్వ. వి. గుఱ్ఱముయొక్క మండలంకి. చేనాయించే. దే. స. క్రి. బట్టలునుడత పెట్టు.

చేప్పనాక. వై. వి. శూర్పణఖ.

చేప్పనాతి. ద్వ. వి. — పై. —

చేబ్బనచూఱ. వై. వి. (చూఱ+చూఱ.) మిక్కిలిచూఱ. (పెద్దకొల్లయనుట.) "నుఖములెప్పుడుఁజాబ్బిన చూఱలు." మార్క. ౪, ఆ. (ఇది యిట్లు పుషాదిగానుండుట యుక్తము. అయినను గ్రంథములందు సరళాదిగా కానఁబడుచున్నది.)

చేమి. వై. ని. చూడుమి, (రూ. చుమి.)

చేము. వై. ని. చూడుము. "జౌరనీవుకదలెడుమంచు." కళా. 3, ఆ.

చేవు. య. దే. వి. వేదను. వై. ని. చూడుమా, (రూ. చుమ్మా.)

చేవుచుట్టు. దే. వి. బ. కడుపులోఁగలుగువేదను.

మొమ్మలుచుట్టు. దే. అ. శ్రీ. వేదవసదు, కలగు. "క. అట్టులుతొంగలి తెప్పల, దొడ్డిదుబాప్పముల నడవదొడ్డిలుముద్దుం, బట్టింగనికడుపుచుమ్మలు, చుట్టంగనదిమట్టుపటచి శుభ మొనరంగఁ." విజ. 3, ఆ.

మొమ్మలునాటు. దే. అ. శ్రీ. (చుమ్మలు+నాటు.) చుమ్మలుచుట్టు. "గీ. కడుపుచుమ్మలువాఁడంగన్న కన్నె, చిలక నెడబానియేరీతినిలుచువాడ." శుక. ౧, ఆ.

మొమ్మ, వై. ని. చుమియొక్కరూపాంతరము. (రూ. చుమ్మ.)

మొమ్మ, వై. ని. చుమియొక్కరూపాంతరము.

మొమ్మంగి. దే. వి. నాద్యవిశేషము. ఆము. ౪, ఆ.

మొక్కత్తి. వై. వి. చిన్నకత్తి, సురియ.

మొక్కమోపు. దే. అ. శ్రీ. (చురచుర+మోపు.) మండు.

"క. తురగంబులతోఁగూడఁగ, నరదము సకలంబునుజ్జ్వల నలశిఖలం, జారచురవోమునఁగనియ, న్నరుడచ్చెరువందికృష్ణునకుఁభిముఖుడై." సం. "తంతభాభస్సభూతంతు దృష్టాపాండుసుతాశ్రఫో, అభవన్విస్తితా." భార. శల్య. ౨, ఆ.

మొక్క, వై. వి. చురకత్తి.

మొక్కమొక్క. దే. వి. కాలుటయందగునన్యనకరణము.

"క. చుటచుటఁజూడెడు తెలుగు చూపులతోడఁ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

మొక్కగి. దే. వి. (చుటుకు+గి.) చొరవగలవాడు.

మొక్కకు. దే. వి. 1. వాడి; "క. చుటుకుగలయొక్కగోలను." నీలా. ౧, ఆ. — 2. వాడిమి; "చుటుకుగలసేనలతోఁ." జై. ౬, ఆ. — 3. వేడిమి; "ఉ. అప్పుడుక్రీడిపన్నీకేంద్రియంబునఁజేతులుమెచ్చిదేవయీ, చొప్పునసేనకుంజుటుకుచూపుదురే." జై. ౪, ఆ. — 4. వేగము; "చుటుకుగలతురంగంబులంబటపిన." రుక్మ. ౨, ఆ. — 5. చుటుక్కు. "రగడ. అఱిమిననుజగురునకునగునెకంటకమాడఁ, జుటుకుమనెవేటొక్కచోటంగంటకమాడ." స్వా. 3, ఆ. — వి. 1. వేడిమిగలది; "చుటుకుమినుకుఁజేనికొడుకుకడకుంజని." రామా. ౬, ఆ. — 2. వాడిగలది. "పాలంతిమిన్నులలో చుటుకుబిసాల్కొంద్రకుంజూపులతోపు." రసి. ౫, ఆ.

మొటుక్కు. దే. వి. నాటుటనిప్పుసోకుటలోనగు వానియందగు అనుకరణము. "చేమొటుక్కును నేయి." ఆము. ౧, ఆ.

మొటువుచ్చే. దే. స. శ్రీ. (చుటుకు+పుచ్చు.) కాల్పు. "క. ఎటుమంటలెగయనాతని, నెటుమాపటునిలువునందనీటుగఁదరువుక, జుటువుచ్చుపిడుగు క్రియఁగను, గిటిపినయంతటనచేసెగిల్చిఘటబగతుక." హరి. ఉ. ౨, ఆ.

మొట్టు. దే. వి. కాలుటమొదలగువానియందగునన్యనకరణము. "గీ. అన్న నిన్నువంటియన్నకు, దోబుట్టి, యాడుబిడ్డపోడిమందలేక, సుతులగన్నకడుపుచుట్టునఁగాలఁగా, నలమటింపవలసెనకటనాకు." వి. పు. 2, ఆ.

మొట్టుకొను. దే. స. శ్రీ. కాల్పు. "ద్వి. ఉటకపువ్వులవిల్చినోడిఁజుట్టుకొన్న, మొటుకుఁజూపులకన్నుచోద్యమైమెలయ." హరిశ్చ. ౨, భా.

మొలక. దే. ద్ర. శ్రీ. వి. 1. లాఘవముగా; "క. ముచ్చిలిరఘునాయకుసతి, దెచ్చినయట్లుగునెయనుచుధృతిచెడిపాటక, జొచ్చితివిస్సీమగతన, మచ్చుపడియె నిప్పుడంచునలుకక జాలుకక." రా. ఆర. ౨, ఆ. — 2. సులభముగా. (చూ. చులకన.)

మొలకజేయు. ద్వ. స. శ్రీ. (చులక+చేయు.) లాఘవపలుచు. "ననుంజులకజేసితి." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

మొలకన. దే. వి. 1. లాఘవము; 2. సౌలభ్యము. "గీ. మనకుంజులకనయ్యెమనచేయుపనులంగం. ధర్మవరులుకూడితగనొనర్పి." భార. ఆర. ౫, ఆ. — వి. 1. లఘువు; "క. చులకనమతితిల్లిలేనికుతుండుకుమారా." భా. ౬, ఆ. — 2. సులభము. (విశేషణముచో చులకనిమాట.) (చూ. అలకన.

మొలకపాటు. ద్వ. వి. చులకన. "ఉ. సమయంబుతప్పినీ, పాలికవచ్చినక జులకపాటొనరించెదవేరఘాతముక." అధ్యా. కిష్కిం. కాం.

మొల్ల. దే. ద్ర. శ్రీ. వి. చులకయొక్కరూపాంతరము. (లాఘవముగా అనుటకు. — "క. కర్ణండుకొవిజయండునొండొరులజుల్కందాకిచాపంబుల, కర్ణాంతంబగుచుండఁగాఁదిగిచియుగ్రక్రోధులైయేసిరి." భార. ఆది. 2, ఆ.)

మొల్లన. దే. వి. చులకనయొక్కరూపాంతరము

చేల్లపాటు. ద్వ. వి. చులుకపాటుయొక్క రూపాంతరము. “చ. కుసుమశరాసనుండధికకోమలపుష్పమలేయునాగము, నై సగినచుల్లపాటుమది నేమియు సూర్యగలేక.” హరి. ఉ. ౮, ఆ.

చేల్ల. దే. వి. చుల్లయొక్కరూపాంతరము.

చేల్లజాండు. దే. వి. మొటిమనంటి చిన్న నెత్తురుగడ్డ.

చేల్లరము. దే. వి. కోడెవయసుగలపంది. “క. నరపతికనియరుదండగ, ధరణ్యేవులుకుప్పవడగఁదనుఁగొట్టెను, ల్లరముకుతికఱచుకతా, సరిచావుగఱచెప్పొక్కజాగిలమచటల్.” చంద్రా. ౨, ఆ.

చేల్లి. దే. వి. మగగుటి.

చేవక. దే. వి. పెత్తని సన్ననిదిపాటిచిన్న రమ్మ.

చేవ్య. దే. వి. చువక.

చేవ్య. వై. వి. (చూడవు+ఎ.) చూడుచూ, (రూ. చువ్యే)

చూ.

చూ. వై. అవ్య. చూడుము, చూడుడు. “క. నీవారనికనిగిసిపడ్డ, చూతెగియొక్క.” భార. కర్ణ. 3, ఆ. “మియినపురు నీయెఱుకమఱచెదరునూపోయినవత్తు.” ప్రభా. 3, ఆ.

చూడి. దే. వి. చూలు, గర్భము. (ఉదా. చూడియావు, చూడిపంది. మొ.)

చూడు. దే. స. క్రి. కాల్య. “క. వీడుమనలంకలోకక, జూడినమర్కటము.” జై. ౫, ఆ.—వి. వారె.

చూడుఁగొడుపు. దే. వి. (చూడు+కొడుపు.) పసరములకువారెవేసెడియునుపకోల. “గురుశ్చిసంహరక మైచూడుఁగొడుపొనిదిలంకను.” రామా. 2, ఆ.

చూకురు. వై. వి. శోకము.

చూకురుపడు. వై. ఆ. క్రి. శోకించు. “క. ఆకపటశోదనమవిని, మాఁకలుగొనియింటిపొరుగుమదితలుపడితో, నాకడకేగిననదికడు, శోకింపఁగదానిజూచిచూకురుపడుమొ.” బ్ర. (పుల్లయవిరచితము.) ౨, ఆ.

చూచాయ. వై. వి. (చూపు+చాయ.) 1. జాడ; 2. తేలిక.

చూచే. వై. స. క్రి. కనుఁగొను, వీక్షించు. వై. ఆ. క్రి. యత్నించు. “చ. పదియగువేయినిండుటయొ

బత్తిముఖుండు మనంబునకొముదం, భాద్రగనిర్వికారమున నున్న శిరంబును గోయజూచినక.” నిర్వ. 3, ఆ.

చూడికి. వై. వి. చూపు, వీక్షణము.

చూడ్కి. వై. వి. చూడికియొక్కరూపాంతరము.

చూపట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూపు+పట్టు.) కనుపట్టు.

చూపరి. ద్వ. విణ. (చూపు+అరి.) చూడఁజగినవాడు, సౌందర్యవంతుడు.

చూపఱు. ద్వ. విణ. బ. (చూపు+వారు.) చూచువారు. “చూపఱునల్లొలుతాఁడు వెఱఁగునడకేసె.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.

చూపు. వై. క్రే. చూపించు. వి. 1. చూచుట;

“నిన్నుజూపునదనుస్థానంబుగాదే.” నిర్వ. 2

ఆ.—2. దృష్టి. “చూపులుమిఱుమిట్లుగొనఁ.” భార. క్రో. 3, ఆ.

చూపుగుట్టుము. వై. విణ. పనికి ఉపయోగముకావఁడు. “ద్వి. నుకవానిపనిపందచూపుగుట్టుబు.” హరిశ్చ. ౨, భా. (రూ. చూపునుగుట్టుము.)

చూపుడుబూట. ద్వ. విణ. (చూపుడు+బూట.) చూపనొప్పకొన్న పూటకాపు. “క. చూపుడుబూటయతెడుబుఱి, జూపవలయుఁపఁడేనిన్నామరునందగుక, జూపకముందెఱచిచ్చిన, జూపంబనిలేరువాని సుతసంతతికొ.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.

చూపుడువేలు. ద్వ. వి. జుట్టున వేలు, ప్రదేశిని.

చూపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (చూపు+పెట్టు.) కనుపెట్టు, ప్రతీక్షించు.

చూపోపమి. ద్వ. వి. చూడసహించు.

చూపోపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూపు+ఓపు.) చూడసహించు. “క. భూపాలుడుధనముగలుగుపుఘలసిరిదా, జూపోపకకొనదగదు.” భా. కాం. ౨, ఆ (ఇట్లు వ్యతిరేకమునందే దీనికి ప్రయోగములు కానఁబడుచున్నవి.)

చూరకత్తి. ద్వ. వి. చురకత్తియొక్కరూపాంతరము.

చూరి. వై. వి. చురియొక్కరూపాంతరము. “క. చూరితీవ్రవిభునిక, రామారిదిగినిరంత రిమనిమరమ్మగి, లోచనలమదనశాస్త్ర, లోచనలంబిలి వల్లెదురభియాకుల్.” రామా. ౧, ఆ.

చూరియావు. దే. వి. (చూరి+అవు.) ఒకవిధమైన పన్నెగలయావు. (అప్ర.)

చూరీ వై. వి. చూరీయొక్క రూపాంతరము.

చూరు. యు. డే. ఆ. క్రి. (పాగ) తగులు. వై. వి.

1. ఇంటిమీదకప్పుచివర, పలికము; 2. ఏదేని యొకవస్తువుపాడి.

చూరుకమ్మ. వై. వి. పెండెలుజాటిరాకముంజూరు పెండెలుగానమర్చినపట్టె.

చూరుకుట్టు. ద్వ. వి. ఇంటిమీదకప్పుచేయునపుడు పూసఱచియీతమెల్లలోనగువానిని పెండెలె మీదనుంచికట్టుకునే నారతోనుట్టెడుకుట్టు.

చూరుకుట్టుదబ్బు. ద్వ. వి. చూరుకుట్టునకు నారగ్రుచ్చెపిదబ్బునమునంటికొయ్యదబ్బులోనగునది.

చూరుపట్టె. వై. వి. చూరుకమ్మ.

చూరుమొగ్గ. వై. వి. చూరుకమ్మయందు వాసము కనుసరిగా మొగ్గవలెనేర్పఱచినది. "తోరంపుము తొగలచూరుమొగ్గలచేత." జై. ౫, ఆ.

చూర. వై. వి. (చూడరు+ఎ.) చూడుడు. "నీ భూరితంబునజూరప్రజావతుల బహువిధసృష్టిని దిహివానిపుణులై." భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ. (రూ. మారే. "క. భూతంబులదర్శింపమి, భూతస్వర్గన ముభూతముయొడనంభా, హేతురతలనొందమి నా. చేతెరువునిమోక్షముఖ గర్వితవడయన్." భార. కాం. ౨, ఆ.)

చూరులక. ద్వ. వి. ఒకదిననుచున్నయెలక.

చూరు. డే. వి. ఇంటికప్పుక్రిందికప్పు.

చూట. వై. వి. కొల్ల*. "క. వేణుగఁగనినంబ్రకృతికి, జూటవిడిచినట్లతనదునుజ్ఞానమున, క్రూటువిడిచితనకంటెను, మీఱినొకటిలేమిగాను మెయిలొనవలయున్." భార. ఆను. ౮, ఆ.

చూటకారుడు. మి. గ్రా. విణ. కొల్లపెట్టినవాడు. "వి. అనవరతనుకవినకరస్తోత్రవచనరచనాసమయనిర్వోకారుండునుచెంచుమలచూటకారుండును" వి. పు. ౧, ఆ. (ఇది బిరుదుపేరు. బిరుదుపేర్లు లక్షణమునకు కట్టుపడియుండవు.)

చూటకొను. ద్వ. స. క్రి. కొల్లపెట్టు. "క. సురగరుడోరగణిన్నర, పురుసులువడిజూటకొనుచు." భార. ఆది ౮, ఆ.

చూటకొలు. ద్వ. వి. చూటకొనుట. "చ. రిపులనొంచియశంబిలనించివుక్రుడె, కృటిదివిచూటకొరప్రియమకాకిదియప్రియమేతలంపఁగాన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

చూటలాడు. ద్వ. స. క్రి. (చూటలు+అడు.) చూటకొను. "నీ. వీడటేయలయించివేరలమానంబుచూటలాడినలోకముందరుండు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

చూటవోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూట+వోవు.) కొల్లవోవు. "గీ. చోరబాధాదికములచే జూటవోవు, ధనముధనమానెయెన్నిచందములందలఁచు." కాశీ. ౮, ఆ.

చూటాడు. ద్వ. స. క్రి. (చూట+అడు.) కొల్లపెట్టు. "నీ. కమలినీకలికావికాసంబులెఱిగిపైఱ జూటాడులేటిరామాలుంబోలే." ఉ. హరి. ౫, ఆ. చూలాలు. డే. వి. (చూలు+అలు.) గర్భణీశ్రీ. చూలి. డే. వి. పట్టి, బిడ్డ. "తమ్మికిజూలిలోకములతాత." హరి. పూ. ౧, ఆ.

చూలు. డే. వి. 1. గర్భము; "క. ఏదివనంబాదిగన, ట్లాదేవతితాలైగర్భమదియె మొదలుగా, మోదముననందపత్నియ, శోదాదేవియునులీలజూలు ధరించెన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. బిడ్డ. "మాలిని. నలుమొగములచూలున్ నల్లనామేనిదాలున్." య. 3, ఆ.

చూలుకొను. డే. ఆ. క్రి. చూలుగలదియగు. "ఎ, గీ. నిద్రపోయిననుజూలుకొన్ననుబోర్లుచున్న." కాశీ. ౮, ఆ.

చూలువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూలు+వడు.) చూలుకొను.

చూవ. ద్వ. ని. (చూడవు+ఎ.) చూడుము, (రూ. చూవే.)

చో.

చోంగ. డే. వి. జొల్లు, లాల, పొగత్రాగుకొట్టము. చోకా. వై. వి. చొక్కాయ. విణ. స్వచ్ఛమయినది. "జగాచోకాయలరుజాగామావటీలు." చంద్ర. (చొక్కాయొక్క రూపాంతరము. చూ. చొక్కా.)

చోకాటము. వై. విణ. చొక్కాటముయొక్క రూపాంతరము. "కారుమెఱుంగునంపులచోకాటపుమేనిమెఱుంగు." చంద్రా. ౨, ఆ. (చూ. చొక్కాటము.)

చోకాయ. వై. వి. చొక్కాయయొక్క రూపాంతరము.

చోకారము. వై. వి. మిక్కిలి స్వచ్ఛత. "నీ. చాననాఁ డెంపునుకొమనిచోకారంబు హేమతిశయలీ లనెల్లలెన్ను." రసి. ౨, ఆ. - విణ. మిక్కిలి స్వచ్ఛమైనది. "నీ. రాకేందుముఖి చోకారంపున న్నెలకునుచేడియమరింపుఁజిన్నెలకును." రసి. 3, ఆ.

చోక్క. వై. విణ. వృత్తియందు చోక్కమునకుమీఁ దివర్ణములోపింపగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. చోక్కసగతులు. మొ.)

చోక్కటము. వై. విణ. స్వచ్ఛమైనది. "ఎ. గీ. పలు కుఁజెలిచోక్కటపుఁబాటపట్టిమాట." చంద్రా. ౧, ఆ.

చోక్కణ. డి. వి. శీతలీ.

చోక్కతరము. వై. విణ. మిక్కిలి స్వచ్ఛము. "ఎ. గీ. చోక్కతరమైనవేగురుఁజుక్కవొడిచె." చంద్ర.

చోక్కము. వై. విణ. దోషములేనిది, స్వచ్ఛము. "క. నీచోక్కపుఁ గొడుగుననీపును, నెక్కు తల్లెఁబ్రక్కమానియుండుఁడనెచ్చిన్." హరి. పూ. ౫, ఆ. (వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో అంత్యవర్ణము వికల్పముగా లోపించును.)

చోక్కా. వై. వి. చోక్కాయ. విణ. వృత్తియం దుచోక్కాటమునకుమీఁదివర్ణములు లోపింపఁ గా మిగిలినరూపము. (ఉదా. చోక్కాపాతై ము. మొ)

చోక్కాకు. డి. వి. (చోక్క+అకు.) ఎండిన అకు. శుష్కపత్రము.

చోక్కాటము. వై. విణ. మిక్కిలి స్వచ్ఛమైనది. "మ. బలుకెంపుంజిగికెంపురా మొగసంకబల్ తెక్కు డాల్పచ్చని, చులపుంబట్టు మెఱుంగుపల్లమున నెంచకొమించుబల్లన్నెక్కిం, దకుకుంగంతపు రేక వెక సరిపెన్ బాగైనచోక్కాటపుం, బ లకుందత్తిడి నెక్కిదర్పకుండుదర్పఁదేర్పడకాదాఁ కినన్." చంద్రా. 3, ఆ. (వృత్తియందుఅంత్య పాంత్యవర్ణములకు లోపము.)

చోక్కాయ. వై. వి. అంగరేకు.

చోక్కారము. వై. వి. మిక్కిలి స్వచ్ఛత. (చూ. చో కారము.) విణ. మిక్కిలి స్వచ్ఛమైనది. "చోక్కా రపునల్లపాపడలగట్టి." హే. ౨, ఆ.

చోక్కిడు. డి. స. క్రి. (చోక్క+ఇడు.) మోసపు చ్చు. "చ. ముచ్చుగతివహుడిదోడుకొనుచున్ బ్రజఁజొక్కిడిపాయఁజూచితే." విక్ర. ౬, ఆ.

చోక్కిలి. డి. వి. చొట్ట. (చూ. చొక్కిళ్లుచొవు.) చోక్కిళ్లుచొవు. డి. ఆ. క్రి. (చొక్కిళ్లు+చొవు.) చొట్టపడు. "నీ. కదిసి మైగందంగఁగొనిటదగి యింపఁజొక్కిళ్లుచొయిన సొమ్మతోడ." య. ౨, ఆ.

చోక్కు. యు. డి. ఆ. క్రి. పరవశమగు. "క. నుతి కి మధుసేవఁ దనువుచోక్కఁగఁజొచ్చెన్." కవిక. ౪, ఆ. - వి. 1. పారవశ్యము; "క. ఆనా జముఖుఁచోక్కునఁ, దను వెఱుంగకపలకుఁమో డ." రుక్మా. 3, ఆ. - 2. చోక్కుపాడి; "గీ. నొల్లనల్లలులోనున్న గొల్లవారు, చోక్కుఁ జట్టఁ కైవడి నొక్కఁడైన, మేలుకొనకనిద్రొంప." క. పు. 2, ఆ. 3. మూర్ఛ; "గీ. ఎల్లవాగునెఱుఁ తడవచొక్కెక్కిని, ద్రాతీతమును నూనెల్ల లైరి." భార. విరా. ౫, ఆ. - 4. మోహము; "ఉ. అక్కటసి దెనంబతికినాడికిమామిడుయ్యెగొ యపుం, జొక్కులునీపు నెక్కుముగఁజూచి మ నంబునమోసపోయితి." భార. ఆ. ౬, ఆ. - వై. విణ. ఎండినది. (చోక్కామ.)

చోక్కుగీరు. డి. వి. కల్లు, మద్యము. "క. అడఁకి వ్రేలిమిపరము. బడిజనరక్కసులెఱిగింట్లు కొనికచుక, పడిబూదిచేసితివకన్." వాడి. డఁగాఁజొక్కునీటితోనిచ్చిరొగిన్." య. 3, ఆ.

చోక్కుపెట్టు. డి. స. క్రి. చొక్కించు. "క. అచ్చ యలఁడియక్కమారునిచొక్కు పెట్టి తెచ్చుక లంపునంజని." వి. పు. ౨, ఆ.

చోక్కుపాడి. డి. వి. మీఁదఁజల్లినచో పువతమున జేయు భస్మవిశేషము.

చోక్కుమందు. డి. వి. చొక్కుపాడి. "గీ. చొక్కు మందులఁగ సోయగంబులగను. లఁగ నుఖమి నెక్కులఁగఁజాలి. యనుచమానమూర్తలైయున్న ల్లుదు, రంబుజాతుతాత్తులపరమున, బట్టిరిదా.

చోగా. వై. వి. చోక్కాయ.

చోచ్చిల్లు. డి. ఆ. క్రి. చొచ్చు. (చూ. చొచ్చిల్లు.) "క. ముచ్చులు తెక్కిలికాంధ్రుం, జొచ్చి నొప్పింతుకపుడు జాదవునభలందు." విజ్ఞా. పూ. కాం.)

చోచ్చు. డి. ఆ. క్రి. చొరఁబడు, ప్రవేశించు. (చూ. డితికిమధుసేవఁదనువుసొక్కఁగఁజొచ్చెన్." ప. త్యాదులయందు చొచ్చెన్ అనగా ఆరంభించె ననియర్థము.)

చోట. దే. వి. కాలుట పడియుటలోనగునాని
యందునన్వనకరణము. “చోటచోటగన్నీ
యవొందె.” భో. ౫, ఆ.

చోట్ట. దే. వి. 1. చెంబులోనగునవిక్రిందబడుటలో
నగునానిచేసగునొక్క; 2. దేహమునందు వ్యా
ధిముదలగునానిచేత గలిగినపల్లము (తేక) పం
కె. విణ. వ్యాధి మొదలగునానిచేత పంకమైనది.
“పుకొనునకుఁగేలుచోట్ట.” రసి. ౧, ఆ. (ఇది
యిట్లు పరుషాదిగానును వ్రాతయందును వాడు
కయందును కానబడుచున్నది.)

చోటాడ. దే. వి. చిప్పిలుబయందగున్వనకరణ
ము. “చ. అడిగవు ప్రేటునక బతీయలైనశరీరము
నందునెత్తుల, చోడచోడగ్రవ్వు.” హరి. ఉ.
౪, ఆ.

చోటే. దే. ఆ. క్రి. (చొచ్చు+తెంచు.) చొ
చ్చు ప్రవేశించు. (స్వార్థమున తెంచు.)
చొగు. దే. వి. చెచ్చు, తడి. “సగ్గర. హస్తీంద్ర
హస్తాంచితమమలతేజపెంద్రానలెల్లక జొ
రుగొందె.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

చొగుము. దే. వి. ఎండిన అరటిపట్ట.

చొగుపు. దే. ప్రే. చొరఁజేయు, చొప్పించు.

చొప్ప. దే. ప్రే. చొనుపుయొక్కరూపాంతరము.

చొప్ప. దే. వి. జొన్నలోనగునానిదంటు.

చొప్పకాడి. దే. వి. రండెడలకట్టితోలెడుదెండు
పటి చొప్పమెపు.

చొప్పడు. ద్వితీ. క్రి. (చొప్ప+పడు.) 1. సరిపడు;

2. కలుగు. “ఉ. పేరుక్తునబోనక సుగతియొండె

జను బునునొండెజొప్పడు.” భార. శల్య.

౧, ఆ.—౩. దొరకు. “గీ. అడలును నీరుపట్టున

నగలంపు. డప్పె బులుగును మొకచోటజొప్ప

డమిని, దొంటిపగను నెట్టనగిరాతుండువోలె,

జంకియ్యోపురక్తమాంసములు గొనియె.” హరి.

పూ. ౨, ఆ.

చొప్పరి. దే. విణ. (చొప్ప+అరి.) వ్రాసెతెలిసి

నివాడు, మార్గజ్ఞాడు.

చొప్పరించే. దే. ప్రే. చొప్పలయొక్కరూపాం

తరము.

చొప్పలచే. దే. ప్రే. చొప్పడఁజేయు. (చూ. చొ

ప్పడు.)

చొప్పించే. దే. ప్రే. చొరఁజేయు.

చొప్పిట్లు. దే. ఆ. క్రి. చొప్పడు, తగు.

చొప్ప. దే. వి. 1. బాడ; 2. మార్గము; 3. విధము.

చొబలము. దే. వి. గుట్టుముగర్భముగండుపిండము.

చొరఁబడు. ద్వితీ. క్రి. (చొర+పడు.) చొచ్చు.

(స్వార్థమున పడు.)

చొరఁబాటు. దే. ఆ. క్రి. (చొర+పాటు.) చొ

రఁబడు.

చొరఁపోత. దే. విణ. (చొర+పోత.) ఎడములే

నిది, నిరంతరము. (వానికి అచ్చువారు చొరఁపో

తగాపోసినది.)

చొరవ. దే. వి. 1. ప్రవేశము; “ప. కలియుగంబు

చొరవయొన్నంబయ్యె.” భార. శల్య. ౨, ఆ.—

2. బుద్ధికుశలత; 3. అన్నముమీడియిచ్చు. “ప.

ముట్టంబడిన రోగంబునుంబోలె చొరవలేక.”

కవిక. ౪, ఆ.

చొరవకత్తియ. ద్వితీ. విణ. చొరవగలది. (చూ. చొర

వకత్తె.)

చొరవకాడు. దే. విణ. చొరవకలవాడు.

చొరుగు. దే. వి. చొక్కాకు. “క. సురగాలింబడి

నచొప్పచొరుగునుబోలె.” జై. ౫, ఆ.

చొరుపు. దే. వి. చొరుగుయొక్కరూపాంతరము.

చోట. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. “అట్టిలెంజొలద

తీయంగఁ జొచ్చుగతి చొప్పడు వానరి సేనజొ

చ్చి.” రా. యు. కాం.—విణ. బాటుడు. “ద్వి.

చొలునీకుఁజొరరాదుచొరగనుద్వ్యత్తి, కొలు

గాడు.” రా. సుం. కాం.

చోటచోట. దే. వి. 1. పడియుటయందగున్వనక

రణము; “క. నెఱకులుదాకిననమ్ములు, చోట

చోటనెత్తురులుపడియ శోభిల్లిరి వా, రెఱసంజ

మీడఁబర్వగ, గుఱియైయెప్పారుక్రిత్తుకుధర

ములక్రియక.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.—2. జొ

ప్పిలుబయందగున్వనకరణము. “చోటచొ

టదుర్విషానలము జొప్పిలుచుండగ.” భాగ.

౧౦, స్కం. పూ.

చోటిగాడు. దే. వి. బోయ, వ్యాధుడు. “ప. పి

ఱుందఱోప్పచోటిగాఱకుఁగాక నెఱచఱచిప

ఱచునెడఁ దెఱపినుటికిన తొలుద్రొక్కనంగు

క్కలచేబతీసఱియైనయఱములును.” ఉ. హ

రి. ౪, ఆ.

చోలయు. దే. ఆ. క్రి. 1. మార్చిపోవు; 2. వెళ్లు

దీయు; 3. మైముఖ్యముశొందు; 4. వైరస్యము

నొందు. (చూ. సాలయు.) (ప్రాత్రప్రతుల
యందొట్టు పరుషాదిగా గనబడుచున్నది.)

చోట్లు. దే. వి. జొట్లు. (ఇట్లు పరుషాదిగా కొన్ని
చోట్ల వాడుక.)

చోట్లయము. దే. వి. జడతోచుట్టినచుట్ట. "నీ. జడ
లల్లిచొల్లియందీడియెక సకముగా బాశేందుశక
లంబుపదిలపఱుచు." కాశీ. ౨. ఆ.

చోట్లము. దే. వి. చొట్లయముయొక్క రూపాంతర
ము. "చ. జడలమలంచొట్లముగ సన్నపు బా
గనడంగజాట్టి." న్యా. ౪. ఆ.

చో.

చోక. దే. వి. అచ్చోటక, ఇచ్చోటక, కానిచో
టక, లేనిచోటక ఇత్యాదిసమాసపదముల
యందు. ఉత్తరపదమైనచోట శబ్దముయొక్క
సప్తమి విభక్తిరూపమునందు బవర్ణము లోపిం
పగా మిగిలినది. (ఉ.వా. అచ్చోక, ఇచ్చోక,
కానిచోక, లేనిచోక. మొ.) (ఇది కొన్ని
యెడల అప్పుడు అనునర్థమునిచ్చుచున్నది.
"ప్రాణహనిత్యించుచో." ఇత్యాదులు.)

చోటు. దే. వి. తావు, ప్రదేశము.

చోడి. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.
(చోట్లు.)

చోడు. దే. వి. సోడు, బ్రహ్మరంధ్రము. "చ. చల
మగుచచ్చకప్పరపుచావులు వైబయి జోడు
ముట్ట." విక్ర. ౧. ఆ. (ఇది తణుచుగ సకారా
దిగానే వాడబడుచున్నది.)

చోడును. దే. వి. చోడ, కట్టము.

చోడ, దే. వి. —వై.—

చోవు. వై. స. క్రీ. 1. కలచు; 2. త్రోలు*; "ఎ
మైయి జోపిన బోవక మూగడుం బక్షితరు
ల్." భార. క్రీ. ౨. ఆ. -3. తణుము*. "ద్వి.
సప్తదంబుగజోపిజయ మొందుగాక." భాగ.
౧౦, స్కం. -వి. కలత. "పోగువాటించిగొట్టు
నజోవు వెట్టించి." రామా. ౨. ఆ.

చోవుడు. వై. వి. కలత. "గీ. కలయజోవుడు వెట్టిం
పగరియుగిరియు, గా సరముగేసరియుదుప్పి
కడితియెలుగు, బులియు మొదలగు మెకములు
కలకదొలక, తెదరినలుదిక్కులకు బాటెనద
కెదరి." ఉ. రా. ౨. ఆ.

చోవుడుగోల. ద్వ. వి. (చోవుడు+గోల.) చోవు
పెట్టుకోల "చ. అత్తతొందత్తతంబున మొత్తంబైన
పుడుగోలలుగొనకెలకులపాలంబులబులుగు
లంజోవుచు." న్యా. ౪. ఆ. (ఇట్లు చోవుడు
గట్టె.)

చోవుదారుడు. హిం. వి. వేత్తధరుడు.

చోట. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "నీ. చోటనా
రాశిచూటిచోరునిజీరిమారుచారు విహరిమే
కొనుము." ఉ. రా. ౫. ఆ. -విగ. బాలుడు.
చోటబుడుత. దే. వి. 1. చోటమీనుపిల్ల; 2. చే
నంటికన్నులుగలయూడుది. "నీ. అనిమిపాక్షిమ
నుంగునాటలాడెదవేమి పడతకు నే జోటబు
డుతగానె." చంద్ర.

చోటనాడు. దే. విగ. బాలుడు. "నీ. అడవి బు
చోటనాడెదవాయ కడ నెడమడిచిన తెలవా
మడుపులొసగ." ఉ. రా. ౬. ఆ.

చోలా. వై. వి. చొక్కాయ. (అప్ర.)

చోవి. దే. వి. యారెలమీదమూతగా పెట్టెడుపిండి.

చోట్ల. దే. వి. బ. (చోడి+లు.) ఒకదినమతివిరలు.
"క. ఉలవలు కందులు కోద్రవ. ములుకంబులు
రాజవాషములు ననుములు చోట్లను తవించిలు
నూదరలును, గలవనియడజనదు వైతృకమ్మ
నధిపా." వి. పు. ౪. ఆ.

చో.

చో. వై. స. నాలుగు. (చవుయొక్కరూపా ర్థము.)

విగ. పుత్రియందుచొకమునకుమీఁదివర్ణములు
లోపింపగామిగిలినరూపము. (చాడోలు. మొ.)

చోక. దే. విగ. 1. అగ్గున; 2. తక్కువ. "ఎ. గీ. నా
టిప్రియము, చొకయైనట్టియచ్చటజనదు నిల
వ." ఆము. ౫. ఆ. (చవుకయొక్కరూపార్థము.)

చోకలులు. ద్వ. వి. బ. చొకట్టులయొక్కరూపా
ర్థము. (పోగులకు. - "నీ. బలుముత్తయపుకో
కటులడానిద్దంపుబవిగడ్డకుమీఁదజవుకిం
ప." నీలా. ౨. ఆ.) (మొదటిరూపము చవుకి
టులు.)

చోకట్టులు. ద్వ. వి. 1. నాలుగుముత్యములు చేర్చికట్టి
పోగులు; (చవుకట్టులుయొక్కరూపార్థము.)
'లయగ్రాహి. బంగరువుకెక్కులకెలగుంపె
కట్టుల మెఱంగుబలుచుక్కులపయంగినిజంగ
చెంగునగొనక." రా. వి. ౨. ఆ.) - 2. దోరణ

పురుషుని కిది బిల్లుకు ఆధారముగా ఇరుప క్కలనమచ్చదుగుజ్జులు. 3. చేట్టుము.

చోకము. వై. వి. 1. చదరము*, 2. నిరుపు వెడల్పు లుసరిగాఁగలతుండుగుడ్డ*, 3. అశ్వగతివిశేష ము*. "చ. జనమునభంజరికొమురికొకమునకొ ప్పనైదుధారలకొ." రా. బాల. కాం.-స. నా లగు. "ద్వ. అడిగినధనముఁ జయ్యునఁ జొకమె న్ని." (చొకమెన్ని అనఁగా చొకముగా ఎన్ని యనియర్థము. రూపాయలు నాలుగేసిగా ఎంచుటనాడుక.) వారిశ్చ. ౨, భా. (చవుకముయొ క్కరూపాంతరము.)

చోకనేయు. దే. స. క్రి. (చోక + చేయు.) తక్కువ యును. "గీ. పౌరసతులసరసభావామృతంబుల, సోనలితనిచెవులసోక నేని, గొల్లనతులతోడిహూ మిలిలపోసి, యిరుండుచొక సేయకేలమాను." వి పు. 2. ఆ. (చవుక సేయుయొక్కరూపాంతరము.)

చోకలి. ద్వ. వి. (చొ + కాల్చి.) అడువారిశోకల నేతె యందు నూలిపోగులచేత నేర్పడిన చచ్చాకవుటి జ్జు. "చ. సుపాణులనొకాటపుఁజొకలి కట్టువ ఁముకొ, గడుఁచియ మొప్పనిచ్చికుతుకన్ధితి న ఁగుముంతునప్పడ, య్యొడయఁడుపంప." శుక. ౧, ఆ. (చవుకలియొక్కరూపాంతరము.)

చోకించె. ద్వ. ఆ. క్రి. (చొకలి + ఇంచు.) నాలుగు కాళ్లుపైకెత్తిదాటు. "క. అనగరు వెడలియొక కే, పేనగ కూటా గ్ర మెక్కిలిలాగతిసం, ధానమునఁజొ కలించెకొ, వానరవీరుండశోకవనిలోపలికికొ." రామా. ౬, ఆ. (చవుకలించుయొక్కరూపాంత రము. "ఎ, గీ. చెవులరుద్రాత్మపోగులు చవుక లిచ." స్వా. ౧, ఆ.)

చోకలిత. ద్వ. వి. 1. చొకలించుట; 2. అశ్వగతి విశేషము, (చా.) వల్లితము. (చవుకలింతయొక్క రూపాంతరము.)

చొకాడిగుదియ. ద్వ. వి. నాలుగుపక్కలంతీన యుపపండము. "చొకాడిగుదియలమోదిన." కవిక. ౨, ఆ. (చవుకాడిగుదియయొక్కరూ పాంతరము.)

చొకారము. వై. వి. సబ్బు. (చవుకారముయొక్క రూపాంతరము.)

చొకాటిపీట. ద్వ. వి. నాలుగుకాళ్లుగల యెత్తుపీట. (చవుకాటిపీటయొక్కరూపాంతరము.)

చోకీ. వై. వి. సుంకరిమెట్టు*. (చవుకీయొక్కరూ పాంతరము.)

చోకు. దే. వి. చేఱుకోల, కళ. (చవుకుయొక్కరూ పాంతరము.)

చోకుచెట్టు. దే. వి. ఒకానొక విదేశవృక్షము.

చోగంటి. ద్వ. వి. (చొ + కంటి.) 1. అగ్ని దేవుఁడు; 2. శరభవృగము. (చవుగంటియొక్కరూపాంత రము.)

చోటుప్ప. దే. వి. (చొటి + ఉప్ప.) రొమకము. (చవుటుప్పయొక్కరూపాంతరము.)

చోడు. దే. వి. 1. చొటిసేల; 2. చొటిమన్ను. (చవు డుయొక్కరూపాంతరము.)

చోడోలు. ద్వ. వి. (చొ + డోలి.) ఏనుగువీఁపుమీఁద కూర్చుండుటకమచ్చినతోట్టి. (చవుడోలుయొక్క రూపాంతరము.)

చోతా. వై. వి. డోలి. (చవుతాయొక్కరూపాంత రము.)

చోతి. వై. వి. పక్షమందు నాలుగవతిథి. (చవుతియొ క్కరూపాంతరము.)

చోతు. దే. వి. ఒకవిధమైనకుల్లాయ. "నీ. బూది బ్రుంగిన మొగంబునగొడకట్టు మైనపుమేలప్రాఁ జొతునాకలంగ." ఆము. ౬, ఆ. (చవుతుయొ క్కరూపాంతరము.)

చోదంతి. వై. వి. ఇంద్రునియేనుగు. (చవుదంతియొ క్కరూపాంతరము.)

చోదరి. వై. వి. గ్రామమునకైనను పరగణాకైనను పెత్తినకాఁడగుకాపు*. (చవుదరియొక్కరూ పాంతరము.)

చోపదము. వై. వి. నాలుగుమూలలు*. "నీ. దంతిదం తప్తలాతముగఁదిప్పచునాడుఁజొపదములకఁ బితాచముకటి." జై. ౫, ఆ. (చవుపదముయొ క్కరూపాంతరము.) (ఈ యర్థమింకను విచా ర్యము.)

చోపుటము. వై. వి. (చొ + పుటము.) నాలుగు కాళ్లుపైకెత్తి దాఁచెడుదాటు. "నీ. శ్రేష్ఠభంగి నిజొకలింపిచొపుటములొక్కుమైడి పదునైదు నుటికియఱికి." అని. ౪, ఆ. (చొకలింపి అని యుండుటచే ఇక్కడ దాటుమాత్రమర్థము (చ వుపుటముయొక్కరూపాంతరము.)

చోరు. దే. వి. తీవుతోకలసిన యించుకఉప్ప. (చవు రుయొక్కరూపాంతరము.)

చోలు. వై. వి. బ. ముత్తెపుకాంతి*. విజ. ౧, ఆ.
(చవులుయొక్కరూపాంతరము.)

చోపిష్టి. వై. గ్రా. స. అనుబదినాలుగు. “ఎ, గీ. ఖ
గములగములు చవుపిష్టికళలుగళలు.” రుక్మాం.
౫, ఆ.) చవుపిష్టియొక్కరూపాంతరము.)

చోసాల. వై. వి. చుట్టుకొల్లారు. (చవుసాలయొక్క
రూపాంతరము.)

చోసీతి. వై. స. ఎనుబదినాలుగు. (చోసీతిబంధము
లు.) (చవుసీతియొక్కరూపాంతరము.)

ఫ.

ఫ. ఒకయక్షరము.

ఫందము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆభిప్రాయము;
2. వశము.

ఫందస్సు. సం. వి. న. న. 1. పద్యలక్షణముచెప్పేడుకా
స్త్రము; (ఫందస్సులు ఇరువదియాఱు. — ఉక్త, అ
తుక్త, మధ్య, ప్రతిష్ఠ, సుప్రతిష్ఠ, గాయత్రి,
ఉష్టిష్ఠ, అనుష్టుప్, బృహతి, పజ్జి, త్రిష్టు
ప్, జగతి, అతిజగతి, శకస్తిరి, అతిశకస్తిరి, ఆప్తి,
అత్యప్తి, ఘృతి, అతిఘృతి, కృతి, ప్రకృతి, ఆకృతి,
వికృతి, సంకృతి, అభికృతి, ఉత్కృతి.) 2. వేద
ము; 3. యథేచ్ఛ మైనడవిడిక; 4. ఇచ్చ.

ఫగల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బొద్ది. ఆ. న. ము. నీలి
కోక. పుం. 1. మేకపోతు; 2. పిడకనిప్పు.

ఫట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుంపు; 2. పరుస.

ఫదాయించుట. గ్రా. క్రి. ఎచ్చుచేయుట.

ఫడి. హిం. వి. చువ్వ, బెత్తెము.

ఫత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుడ్డికామంచి; 2. ఆ
డవిసదాప; 3. కొత్తిమిరి; 4. పుట్టగొడుగు.
ఆ. న. ము. గొడుగు. (తృణచ్చత్రము కావారి.)

ఫత్రధంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రాజ్యనాశము;
2. స్వాతంత్ర్యము; 3. ముండవాపిరసము.

ఫత్రాకము. సం. వి. ఆ. న. పుట్టగొడుగు.

ఫత్రాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షి.

ఫత్రాతిఫత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గడ్డిదుబ్బు.

ఫదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆకు; 2. ఈక; 3. తె
క్క; 4. కప్పు.

ఫదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆకు; 2. ఈక;
3. తెక్క; 4. గండివనము; 5. చీకటిమాను.

ఫది. సం. వి. న. న. ఇంటికప్పు, చటలము.

ఫద్దము. సం. వి. న. న. 1. నెవము; 2. మోసము.

ఫన్నము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఏకాంతము;
2. కప్పుబడినది.

ఫర్దపము. సం. వి. ఆ. న. వసునము. పుం. వేము;
ఫర్ద. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఫర్దపము, వసునము.

ఫలము. సం. వి. ఆ. న. 1. నెవము; 2. వెనుదీయుట;
3. ఒక యభిప్రాయముతో చెప్పినపదముకు
మతియొక యభిప్రాయముచేసికొని యుత్తరము
చెప్పట. (ఇది వాదదోషములలో నొకటి.)

ఫవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాంతి; 2. కిరణము.

ఫా.

ఫాందసుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేదముచదివినవాడు,
శ్రోత్రియుడు.

ఫాందోగ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొక ఉపనిషత్తు.

ఫాగము. సం. వి. ఆ. పుం. మేకపోతు, అజము.

ఫాగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేక, అజ.

ఫాతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నలుకబడిన
భిన్నము.

ఫాత్రము. సం. వి. ఆ. న. పెద్ద తేనెకెట్టి.

ఫాత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శిష్యుడు, పెద్ద.

ఫాదనము. సం. వి. ఆ. న. కప్పుట, ఛదనము.

ఫాదితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కప్పుబడినది
భిన్నము.

ఫాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీడ; 2. కాంతి.
3. శోభ; 4. వర్షము; 5. ప్రతిబింబము; 6. సూర్య
నిభార్య; 7. రక్షణము; 8. లంచము; 9. ముస.
10. ఇంచుక. (కాంతిశోభలకు భేదము అలం
కారగ్రంథమునందు చూచునది.)

ఫాయాకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గొడుగుపట్టు
వాడు. విణ. నీడనుగలుగజేయువాడు.

ఫాయాతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీడచేతనే విక్రి
ఉపయోగకరముగానుండే పెద్దచెట్టు.

ఫాయాపుత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శని, చాయపట్టి.

ఫి.

ఫిద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛేదము, నలుకబడు.

ఫిదురము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఛేదించునది.
2. భాగించునది.

ఫిద్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. లెజ్జము; 2. తప్పు.

ఫిద్రితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) లెజ్జమువేయ
బడినది, విధము.

ధన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిప్పతీగ. విరా. ఛేదింపఁబడినది.

ధన్యమహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిప్పతీగ.

పు.

పుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చురకత్తి. శస్త్ర.

పుల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుల్లి. ప్రాయ్య.

ఫే.

ఫేము. సం. వి. ఆ. పుం. పెంపుడుమృగము (లేక) పెంపుడుపక్షి. విరా. నాగరికము.

ఫేకానుప్రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. రెండేసిస్థంబనారత్నములుజరిజరిగాపడ నేడఁ జెప్పబడు అనుప్రాసభేదము. "పంచచామరము. స్ఫుగత్కృ" పా బల ప్రతాప భూతి ధైర్య భూభిరా. ర్చి గ నాన బుద్ధివైఖరిక హరిక హరిక సుధా, హరిక హరిక గిరిక గిరిక మహానలుక నలుక హిమా గురుక గురుక జయింతువోదగుక నృ సి హభూవరా." కా. ౪, ఆ.

ఫే. సం. విరా. (బు. ఈ. బు.) ఛేదించువాడు.

ఫేద్యము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఛేదింపఁదగినది.

ఫేద్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఛేదించుట; 2. భేదము.

ఫేము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నలుకుడు; 2. తునుక;

3. భిన్నాంకమునందు క్రిందిసంఖ్య.

ఫేమే. సం. స. స్త్రీ. 1. నలుకు; 2. త్రుంచు.

ఫేద్యము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఛేదింపఁబడినది.

ఫేద్యము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఛేదింపఁదగినది.

ఫేద్యము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) —వై.—

ఫో.

ఫోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటిక.

జ.

జ. 2. కయత్తరము.

జగము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) తిరుగునది, చరిష్టువు.

జగముడు. సం. వి. ఆ. పుం. జంగమువాడు.

జగలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. మాంసము. విరా.

జనములేనిది. (హోటు.)

జగము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నట్టికాలివెనుకటిభాగము, పిక్క.

జగము. సం. వి. ఆ. పుం. చూరముగ సమా

చూరము తీసికొనిపోయి వచ్చిచెప్పి జీవించువా

డు. పరుగెత్తువాడు. (అని కొందఱు.)

జంఘాలుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి పడిగనడచువాడు.

జండా. హిం. వి. టెక్కము, ధ్వజము.

జంతుఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. మేడి.

జంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. ప్రాణముకలది, చేతనము.

జంతె. జే. వి. కలుపుపోవునట్లు దున్ను పనిముట్టు, దంతె.

జంత్రము. సం. వి. ఆ. న. యంత్రము. "నీ. రహివు ట్టజంత్రగాత్రములతాల్ గరఁగించు విమలగాంధర్వంబువిద్యమాకు." స్వా. ౨, ఆ.

జంపతులు. సం. వి. ఇ. పుం. ద్వ. ఆలముగలు, దంపతులు.

జంబాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అడుగు; 2. పాచి.

జంబీరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నిమ్మ; 2. మరువము. (రూ. జంబీరము.)

జంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. నక్క, ఫేరవము.

జంబుతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వరుణుడు; 2. నీచుడు.

జంబువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈ. న. నేరడుపండు. డి. స్త్రీ. 1. నేరడుచెట్టు; 2. నేరడుదీవి; 3. నేరటేణు.

జంభభేది. సం. వి. వ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుతేడు.

జంభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నిమ్మ; 2. పల్లు; 3. తిండి. డు. ఒకానొకరాత్నముడు.

జంభలము. సం. వి. ఆ. పుం. నిమ్మ. డు. జనదేవుడు.

జంభారి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఇంద్రుడు; 2. ఏలాయధము.

జగచ్చుత్తువు. సం. వి. వ. పుం. నూర్పుడు, జగముకన్ను.

జగతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లోకము; 2. జనము; 3. భూమి; 4. ఒక ఛందస్సు. (మా. ఛందస్సు.)

జగత్తు. సం. వి. త. న. జగము. పుం. గాలి. విరా. తిరుగునది.

జగత్ప్రాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువు, గాలి.

జగము. సం. వి. త. న. జగత్తుయొక్క రూపాంతరము.

జగలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంగి; 2. మద్యపిష్టము. విరా. మోసకాడు.

జగ్ధము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) తినబడినది, భక్షి

రము.

జగ్గి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భోజనము, కుడుపు.
 జఘనము. సం. వి. ఆ. న. 1. మడికట్టు; 2. మొల.
 జఘనేఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బప్పుమేడి. కుక్క-
 మేడి. (అని కొందఱు.)
 జఘన్యజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. శూద్రుడు. విఠా.
 తిమ్మడు.
 జఘన్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. మగగుటి; 2. తోక;
 3. గొరిసె. విఠా. 1. వెనకటిది; 2. దూఱదగినది.
 జట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జోడ; 2. ఊడ; 3. మాంసి.
 జటాయువు. సం. వి. ఉ. న్. పుం. 1. గుగ్గిలపుచెట్టు;
 2. ఒక గృధ్రము, సంపాతితిమ్మడు.
 జటాలము. సం. విఠా. (అ. ఆ. అ.) జోడలుగలది.
 జటావల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రుద్రజేడ.
 జటి. సం. వి. న్. పుం. 1. జావ్వీ; 2. జోడలుగల
 సన్యాసి.
 జటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాంసి; 2. పిప్పలి.
 ఆ. పుం. ము. సింహము. విఠా. జోడలుగలది.
 జటులము. సం. వి. ఆ. పుం. పుట్టుమచ్చు, తిలకము.
 జతరము. సం. వి. ఆ. పుం. కడుపు. విఠా. 1. ముడిసి
 నది; 2. కఠినమైనది.
 జడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దురదగొండి. అ. న. ము. నీళ్లు.
 విఠా. 1. చల్లనిది; 2. తెల్లనిదేనిది; 3. మూగది.
 జడత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మనస్సున అంగమును చేష్ట
 లు ఉడిగియుండుట.
 జడధి. సం. వి. ఇ. పుం. జలధి, సముద్రము.
 జడిమ. సం. వి. న్. పుం. జడతము. (రూ. జడిమము.)
 జడులము. సం. వి. ఆ. పుం. పుట్టుమచ్చు, జటులము.
 జడ్డి. ఆం. వి. న్యాయాధిపతి.
 జతుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చివుకపిట్ట. అ. న. ము.
 1. లక్క; 2. ఇంగువ.
 జతుకృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. కోరింద.
 జతువు. సం. వి. ఉ. న. లాక్ష, లక్క.
 జతుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరింద; 2. చివుకపిట్ట.
 జత్తువు. సం. వి. ఉ. న. ద్వీ. మూపులయొక్క
 సంధియొక్కలు, కొంకులు.
 జనంగముడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాలవాడు.
 జనకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తండ్రి; 2. ఒకానొక
 రాజు.
 జనత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జనసమూహము.
 జననము. సం. వి. ఆ. న. 1. పుట్టుక; 2. వంశము.
 జనని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. దియ; 3. కోరింద.

జనపదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేశము; 2. గ్రా
 మము. గ్రామసమూహము. (అని కొందఱు.)
 జనపదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్యుడు.
 జనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రజ; 2. ఒకానొక
 కము. విఠా. పామరుడు.
 జనయిత. సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి, జనకుడు.
 జనయిత్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తల్లి, జనని.
 జనశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జనులు చెప్పుకొనెడు
 పుత్రాంతము, నానడి.
 జనాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. దేశము, జనపదము.
 జనాభా. హిం. వి. జనసంఖ్య.
 జనార్దనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. హరి, వెన్నుడు.
 జనాశ్రయము. సం. వి. ఆ. పుం. జనులచేయుం
 డునట్టిచోటు, మండపము.
 జని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. పెండ్లాము. ఈ. స్త్రీ.
 1. కోడలు; 2. కోరింద. ఇ. పుం. స్త్రీ. పుట్టుక
 జనువు. సం. వి. ఉ. న్. న. పుట్టుక, జనము.
 జనుహాధుడు. సం. విఠా. (అ. ఆ. అ.) పుట్టుక.
 జన్మము. సం. వి. ఆ. పుం. న. న. పుట్టుక, ఉద్భవము.
 జన్మి. సం. వి. న్. పుం. జంతువు, మేతలుపు.
 జన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తల్లి చెలికత్తె; 2. తోడి
 పెండ్లిమాతరు; 3. నుఖము. అ. న. ము. 1. యు
 ధము; 2. అంగడి; 3. మాణు.
 జన్యడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తండ్రి; 2. తోడి
 పెండ్లికొడుకు. విఠా. 1. పుట్టదగినవాడు; 2. పు
 ట్టించువాడు.
 జన్యపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జంతువు; 2. అగ్ని.
 3. బ్రహ్మ.
 జప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసనము. అ. పుం. ము.
 1. మంత్రావృత్తి; 2. వేదాధ్యయనము.
 జపింజ్. సం. స. క్రి. జపముచేయు.
 జప్యము. సం. వి. ఆ. న. గాయత్రాదిమంత్రము.
 విఠా. జపింపదగినది.
 జబరు, జబరుదస్తీ. హిం. వి. బలాత్కారము.
 జమాదారు. హిం. వి. రాకులవైయధికారి.
 జమాయిండు. గ్రా. క్రి. ఆదంబరముగానుండు.
 జయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతి
 క్క. చెలికత్తె; 3. తిథిభిక్షేపము; (చూ. తిథి.)
 4. కరక; 5. తిథిలి; 6. తల్లి. అ. పుం.
 1. ఒకసంవత్సరము; (చూ. సంవత్సరము.)
 2. గలుపు.

జయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునికూతురు; 2. పార్వతి; 3. కైకము; 4. తక్కిలికీ.
జయంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇంద్రునికొడుకు; 2. భీముడు; 3. శివుడు.
జయముంటి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘంటావిశేషము, తేగంట.
జయనము. సం. వి. ఆ. న. 1. జయించుట; 2. గుఱ్ఱములోనగువానికవచము.
జయపెట్ట. మి. ఆ. క్రి. జయజయ అని దీవించు. "క. ఉపేంద్రత్వం, బుననుండుమునకలలోకములు జయపెట్టెన్." వి. పు. 2, ఆ.
జయవారము. సం. వి. ఆ. పుం. మంగళవారము.
జయించు. సం. స. క్రి. గెలుచు.
జయండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇంద్రునికొడుకు; 2. యుద్ధిపిరుడు.
జయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గెలుపశక్త్యమైనది.
జయి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముసలితనము, యుదిమి.
జయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. ముదిసినది; 2. కఱకైనది; 3. గట్టియైనది; 4. పనువుకలిసిన తెలుపువర్ణముగలది.
జయిండు. సం. వి. ఆ. పుం. ముసలియ్యుడు.
జయభీరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ముఘుడు.
జయముజము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) మావివలనఁ బుట్టినది.
జయముపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పుం. 1. మావి; 2. జటాయువు.
జయండు. సం. విణ. (తే. ఈ. తే.) ముసలివాడు.
"క. ఉశనుడతనికికాపమిచ్చె జరుడైయుండెన్." వి. పు. 2, ఆ.
జయము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాచి; 2. ఇంద్రునికైకము. విణ. శిథిలమైనది.
జయతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) శిథిలమైనది. "క. గర్జద్దణుడైపగతుర, జర్జరతాంసులుగడేసెసాయకజాల, స్ఫూర్ణనమాపణువొగడంగ, నిర్జరనిరసండునుమిషార్థమునన్." భార. విరా. ౫, ఆ.
జయికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. పెక్కుతూంట్లుగలది; 2. శిథిలమైనది.
జయము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిమృత్యు.

జలచరము. సం. వి. ఆ. పుం. జలమునందు సంచరించెడు జంతువు.
జలజము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర; 2. శంఖము.
జలదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మబ్బు; 2. ముద్దెకీ.
జలధరము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము, నీటితాల్ము.
జలధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. నక్క.
జలనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.
జలనిర్దమము. సం. వి. ఆ. పుం. నీళ్లు వెలికిబోవుట కేర్పఱచిన తూములోనగునది, భ్రమము.
జలనీలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తైలము, పాచి.
జలము. సం. వి. ఆ. న. 1. నీళ్లు; 2. కురువేరు; 3. ఎఱ్ఱతామర. విణ. జడము.
జలముచము. సం. వి. ఆ. పుం. మబ్బు, మేఘము.
జలస్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుగొలిమిడికీ.
జలశక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కప్పచిప్ప, శంబూకము.
జలాశయము. సం. వి. ఆ. న. నీటిపట్టివేరు. పుం. నీటితెంకి.
జలాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జేలగ; 2. అంతరదామర.
జలాచ్ఛాసము. సం. వి. ఆ. పుం. అలంగ, పరివాహము.
జలౌకసము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జేలగ; 2. జలజంతువు. (జలగయను నర్థమందు సకారాంత స్త్రీలింగనిత్యబహువచనాంతమని కొందఱు.)
జల్లి. హిం. విణ. త్వరయైన.
జల్లనము. సం. వి. ఆ. న. ఉపయక్తముకాని పెక్కుమాటలాడుట.
జల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉరకమాటలాడెడి యుపయక్తముకానిమాట.
జల్లముడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ఉపయక్తముకాని పెక్కుమాటలాడువాడు, ప్రేలరి.
జల్లితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. ఉపయక్తముకాక మిక్కిలి చెప్పబడినది; 2. చెప్పబడినది.
జవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసనముకీ. ఆ. పుం. ము. వడి. విణ. వడిగలది.
జవనము. సం. వి. ఆ. న. వడి. పుం. వడిగలగుఱ్ఱము. విణ. వడిగలది.
జవనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెరచీర, కాండపటము.
జవాది. సం. వి. ఇ. పుం. సంకుమదము, జెవ్వజి.
జవాను. హిం. వి. బంకృతు, బలకాలి.

జహ్నుతనయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంగ, మిన్నేలు.
జహ్నువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకానొకరాజ్య;
2. విష్ణువు.

జా.

జాంగలము. సం. వి. అ. న. ఆవడబీజకాయ. పుం.

1. కవుజా; 2. మెరకనీల.

జాంగలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విషముబోగొట్టవిద్య.
ఈ. దూలగొండికి.

జాంగలికుడు. సం. వి. అ. పుం. విషవైద్యుడు, గా
రడీడు.

జాంఘికుడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) జంఘాకరి
కుడు.

జాంబము. సం. వి. అ. న. 1. నేరడుపండు;
2. బంగారు.

జాంబూనదము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు;
2. ఉమ్మెత్తి.

జాగర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. జోగారము.
అ. పుం. కవచము.

జాగరిత. సం. వి. వి. (ఋ. ఈ. ఋ.) మేలుకొని
యుండువాడు, జాగరూకుడు.

జాగరూకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.)—పై.

జాగర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేలుకొనియుండుట.

జాగా. హిం. వి. స్థలము, ఎడము.

జాగీరు. హిం. వి. రాజుబహుమానముగానిచ్చుభూమి.

జాగ్రత్. సం. వి. త. స్త్రీ. ఒకయవస్థ. (చూ. అ
వస్థ.) వి. మేలుకొనియుండువాడు. (దీనికి
తెనుగున వ్యస్తముగా ప్రయోగములేదు.)

జాడీ. ఆం. వి. బుడ్డివంటి చెంబు.

జాడ్యము. సం. వి. అ. న. జడత, జడ్డు.

జాతకర్తము. సం. వి. న. న. పుట్టినప్పుడుచేయుక్రి
య. (చూ. కర్తము.)

జాతకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పుట్టినవాడు.

జాతము. సం. వి. అ. న. 1. సమాహము; 2. సామా
న్యము; 3. పుట్టుక. వి. పుట్టినది.

జాతరూపము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. ఉ
మ్మెత్తి; 3. పుట్టినరూపము. వి. పుట్టినరూప
ముకలది.

జాతవేడుడు. సం. వి. న. పుం. అగ్ని, నిష్ప.

జాతావర్త్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తాతెరతరాలు.

జాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కులము; 2. పుట్టుక;
3. సామాన్యము; 4. ఒక ఆధ్యాలంకారము; (చూ.
అలంకారము.) 5. పద్యభేదము; 6. ప్రాయ్య;
7. జాతికాయ; 8. జాతికి; 9. ఉసిరికి; 10. కం
పిల్లము. (పురుషజాతులునాలుగు.—భద్రుడు,
దత్తుడు, కూచిమరుడు, పాంచాలుడు. స్త్రీ
జాతులునాలుగు.—పద్మిని, హస్తినీ, శంభినీ, చి
త్రిణి. పదునెనిమిదిజాతులు.—బ్రహ్మ, క్షత్రియ,
వైశ్య, శూద్ర, వ్యావహారిక, గోరక్షక, కల్పక,
పంచాణ, కుంభకార, తంతువాయ, తైరక, రజ
క, వస్త్రచ్ఛేదక, చర్మకార, తిలస్థూత, లబ్ధక, చం
డాల, మూలంగజాతులు.)

జాతికోశము. సం. వి. అ. న. జోశికాయ.

జాతిపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జోపత్రి.

జాతుషము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) జతువువలన
గలిగినది. (జతువు=లక్క.)

జాతోక్షము. సం. వి. అ. పుం. కాలుపట్టినయొద్దు.

జాత్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. మంచికులమందు
బుట్టినది; 2. చక్కనిది; 3. మేలైనది.

జానపదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేశము; 2. గ్రా
మము.

జానపదుడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుడు.

జాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముదిమి; 2. పుత్రియందు

జాయకబ్రహ్మనకు ఆదేశముగా వచ్చురూపము.

(“జానకీజానికధర్మ.” ము.)

జానువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. మోకాలు.

జాపకము. సం. వి. అ. న. గంధకాష్ఠవిశేషము, కా
లేయకము.

జాపకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) జపముచేయు
వాడు.

జాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. జపము; 2. వేదాధ్య
యనము.

జాప్యము. గ్రా. వి. జోగు.

జాఫరా. హిం. వి. ఒకవర్ణము.

జాబాలుడు. సం. వి. అ. పుం. మేకలమేపువా
డు, కురుపవాడు.

జాబితా. హిం. వి. పట్టి.

జామత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. అల్లుడు; 2. పెని
మిటి; 3. ప్రాధుతిరుగుడుచెట్టు.

జామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కులకాంత; 2. తోడ
బుట్టినది. ఈ. జామి. వి. సోమి.

జాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అగ్ని సాత్వముగా పెండ్లాడిన) పెండ్లాము.

జాయమానము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) కలుగుచున్నది.

జాయా. హిం. వి. నష్టము, చెలువు.

జాయాజీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నష్టముడు.

జాయువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఔషధము, మందు.

జారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు, వైరిణి.

జారీ. హిం. వి. అజ్ఞయగుట, నెరవేల్పు.

జారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంకుమగడు, ఉపపతి.

జాలకము. సం. వి. ఆ. న. 1. మొగ్గ; పసరు మొగ్గ.

(అని కొందఱు.) మొగ్గల సమాహము, (అని కొందఱు.) కనుగాయ. (అని కొందఱు.) 2. వల;

3. పక్షిగూడు; 4. కపటము; 5. మునగ కాయ.

పుం. న. కిటికి.

జాలపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బాతు; 2. హంస.

జాలము. సం. వి. ఆ. న. 1. కిటికి; 2. వల; 3. సమా

హము; 4. మొగ్గ; 5. కపటము. పుం. 1. చూయ;

2. కడపి.

జాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్ల, పటోలిక.

జాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వలవంటి నేతగలవస్త్రము;

2. ఇనుపకవచము; 3. విధన. అ. న. ము.

ఉపవళుకు. పుం. సాలెపురుగు.

జాలివడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెంబడివాడు;

2. జోయవాడు. విరా. మోసకాడు.

జాల్మడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. ఏపని నేని

చిక్కగా యోచింపక చేయువాడు; 2. చూ

రుడు; 3. పామరుడు.

జాన్తి. హిం. విరా. ఎక్కువ, అధికము.

జాహ్నవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంగ, మిన్నేలు.

జే.

జేంక. జే. వి. ఇట్టి, హరిణము.

జేంకలచేక్క. ద్వ్య. వి. మృగశిర్షనక్షత్రము.

జేంకలచేక్కనెల. ద్వ్య. వి. మార్గశిర్షమాసము.

జేంకతాలుపరి. జే. వి. (జేంకతాలుపు+అరి.) 1. చం

ద్రుడు; 2. శివుడు. “నీ. జేంకతాలుపరియు

జేంకతాలుపరియు మఱుదియును గునైయెఱ

పునాప.” అచ్చ. బాల, కాం. (సార్థమున అరి.)

జేంకతాలుపు. జే. వి. — వై. —

జేంకపాక్కిలి. జే. వి. 1. మృగనాభి; 2. కస్తూరి.

“గీ. ఓలిదగుచోట్ల వారిం గూర్చుండఁ దెట్టి, తప్పు

లప్పులు మంచిగందములు జింక, పొక్కిలియం

గవ్వరము గండపాడి మొదలగు, మంచిసరకులచే

నామతించియంత.” అచ్చ. బాల, కాం.

జింకరపుతు. ద్వ్య. వి. వాయువు, మృగవాహనాడు.

జింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిష్ఠ.

జింజిరి. జే. వి. గొలుసు.

జిగట. జే. వి. బంచన.

జిగమివ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోషనిచ్చ.

జిగమిపువు. సం. విరా. ఉ. పోషనిచ్చగలవాడు.

జిగి. జే. వి. చల్లనివెలుగు, కాంతి.

జిగిని. హిం. వి. మెడనుధరించు నొక భూషణము.

జిగిమానము. గ్రా. వి. విసినితనము.

జిగిలి. జే. విరా. చిక్కనైనది.

జిగీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గెలుపనిచ్చ; 2. ప్రయ

త్నము; 3. అతిశయము.

జిగీమపు. సం. విరా. ఉ. గెలుపనిచ్చగలవాడు.

జిగురు. జే. వి. 1. పత్తులనుబట్టుటనై కోలకుంగాని

దారమునకుంగాని చమిరెడుబందన; “జిగురుగడ.

జిగురుగండె.”—2. జిగురుపూసినదారము. “ని.

జిగురంటినటుల వెళ్తగిలిపోనీకయీ సింగాణి

మనుజోతుఁడెండివైచు.” సా. ౧. ఆ.

జిగురుకొను. జే. ఆ. క్రి. బంచనగొను. “గీ. జిగురు

కొన్నరజన్నున్నట్టిజెఱుగుమాసి.” కాశీ. 3. ఆ.

జిఘత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకలి, తృప్తి.

జిఘత్సువు. సం. విరా. ఉ. ఆకలిగొన్నవాడు, తృ

ప్తిడు.

జిఘాంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేపనిచ్చ.

జిఘాంసువు. సం. వి. ఉ. పుం. శత్రువు. విరా. చం

పనిచ్చగలవాడు.

జిఘృత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రహింపనిచ్చ.

జిఘృత్సువు. సం. విరా. ఉ. గ్రహింపనిచ్చగలవాడు.

జిఘ్రుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) మూర్ఖున

వాడు.

జిజ్ఞాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెలియనిచ్చ.

జిజ్ఞాసువు. సం. విరా. ఉ. తెలియనిచ్చగలవాడు.

జిట్ట. జే. వి. 1. వెదురుయొక్క యొమ్మ;

“చ. బలిమి

క నేమి చెప్పవినపండు వెదుళ్ళవలీల మారల్తో. పు

లబడఁజొప్పవంతుకొనుపోలికవంచితదగ్ధా

న్యమూ, నెలవుల ఫేనముట్టిపడ జిట్టలతోడన చ

ప్పరించన, ప్పొలమువరానాపోతములు భూవర

లొండములేనియెనుగల్.” స్వా. ౪. ఆ. —

2. ఒకదినను పక్షిజాతియొక్క సాధారణమైన పేరు; (ఇది యనేకభేదములు కలది.) 3. జేన. జడికిరింత. దే. వి. మోసపుమాట. హరిశ్చ. ద్వి. ౨, భా. జడ్డుడలి. దే. వి. జడ్డుకడలియొక్క రూపాంతరము. “చ. అత్తున్నతిగన్న జడ్డుడలి నుద్ధతిమై వెలిదీపి చెన్నగుణ.” పాండు. 3, ఆ.

జడ్డు. దే. వి. కలత. (అప్ర.)

జడ్డి. దే. వి. మోటునడ్డు. విణ. మోటైనది.

జడ్డు. దే. వి. 1. నేయిలోనగు వానియందలి మెలుగు; 2. పుట్టవీశేపము. హంస. ౪, ఆ.

జడ్డుకడలి. దే. వి. పాలసముద్రము. (ఇట్లు జడ్డు నీర్వాసు.)

జడ్డుకొను. దే. ఆ. క్రి. జడ్డుగు. “క. కాయద్యుతిజడ్డుకొనఁగ.” పాండు. ౪, ఆ.

జిలకాకి. సం. విణ. (నె. ఈ. నె.) యుద్ధమునందు జయించినవాడు.

జిలపడు. వై. ఆ. క్రి. (జితము+పడు.) 1. స్థిరపడు; 2. వాడుకపడు*; 3. అనుకూలపడు*.

జిలిము. ఉభ. వై. విణ. స్థిరము. సం. (అ. ఆ. అ.) జయించబడినది.

జిలిచే. వై. ఆ. క్రి. జితపడు.

జితేంద్రియుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంద్రియ నిగ్రహముగలవాడు.

జిత్తు. వై. వి. మోసము, మాయ*. “గీ. జిత్తులకులైంకియగునింజిత్తుచేత.” సా. 3, ఆ.

జిత్తులమారి. ద్వి. విణ. జిత్తులుచేయువాడు.

జిత్తిరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జయశీలుడు.

జిద్దు. దే. వి. జగడము, కలహము.

జినుగు. వై. వి. విణ. జిలుగుయొక్క రూపాంతరము.

(సూక్ష్మమనకు. “ద్వి. కనుగొనిమిముఁజెక్కుగతులఁజేరుచును, జినుగుఁబయ్యెదకొంగుఁజించిబంధించి.” రా. కీర్తి. కాం. “జినుగునవచ్చడంబు.” హంస. ౧, ఆ.

జినుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధదేవుడు; 2. విష్ణువు. విణ. 1. ముసలివాడు; 2. జయశీలుడు.

జిన్న. దే. వి. పుట్టవీశేపము.

జిల్లిక. దే. వి. ఒకదిననుబిలి, నిశాంతకాళి.

జిల్లిటి. దే. వి. గల్లిలము.

జిల్లుదాయి. దే. వి. —వై. —

జిమ్మ. దే. విణ. మిక్కిలి, అధికము.

జిమ్మ. దే. ఆ. క్రి. (ద్రవపన్నపు) జిమ్మనవెలకులుకు. “ఉ. క్రమైదుకోటితంబుకరగట్టఁగ గంటులవెంటబెట్టుగా, జిమ్మఁగ.” శై. ౬, ఆ.

జియ్య. వై. వి. 1. దేవుడు*; “ఎ. గీ. జియ్యియక నైవ్రావవేటిత్తగింది.” య. ౨, ఆ. —2. రాజు*. “అపుడప్పక్కిమంగుడురక్కనులజియ్యంబాడి.” రామా. ౫, ఆ.

జియ్యరు. వై. వి. వైష్ణవసన్మాగినీ*. “వ. అద్వైతనికోవెలకుఁరస్యంబునకుఁగర్తయగుజియ్యరుక్మివీషించిన.” పర. 3, ఆ.

జిరా. దే. వి. 1. కవచము; (జీరాయొక్క రూపాంతరము.) “సింగిణీలకొరులక జిరాగుతాలనేసి.” కృష్ణ. 3, ఆ. —2. బాణము. “తలిరుజిరానజీలు బలువాడికనోడి.” నీలా. 3, ఆ.

జిరాయతి. దే. వి. దుక్కి, కృషి.

జిఱ. దే. వి. తిరుగుట త్రిప్పటలయందగుస్వస్థము కరణము. “నీ. పడిజిఱదిరిగి మ్రొగ్గెడుమదాళములుదోనరూపజీయోధాఁరణులన.” శై. ౫, ఆ. (అమ్రేడితముఁందు జిఱజిఱ. “ద్వి. జిఱజిఱ ద్రిప్పెదశేషునివైన, వెఱచర్వణజేసెద విహగేంద్రునైన.” రా. యు. కాం.)

జిఱకొట్టు. దే. ఆ. క్రి. జిఱునఁదిరుగు. “ద్వి. చెరలాడుజిఱకొట్టుఁజెలఁగిచేరెము. దిరుగు.” హరిశ్చ. ౧, భా.

జిఱ్ఱ. దే. వి. జిఱయొక్క రూపాంతరము. “జిఱ్ఱదిరుగు.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (జిఱ్ఱనఁదిరిగి అనునపుడు జిఱ్ఱ అనునట్లుగా తిరిగి అని యర్థము.)

జిఱ్ఱత్రాడు. దే. వి. పిరియొక్కించినత్రాడు. హరిశ్చ. ద్వి. ౧, భా.

జిఱ్ఱు. దే. వి. 1. చిన్నటకూత; “గీ. చీమచిటుకున్వజిఱ్ఱుజిఱ్ఱున్. నెదురమూపకములమెదలకొనిన, నిదురలేకభూమినిర్జరుడాలించు, నప్పుడబలకాలించప్పుడనుచు.” పంచ. వేం. ౪, ఆ. —2. చీడుబిటుయందగుస్వస్థముకరణము. “విడువీడువచ్చినదలయంటగట్టుకొని జిఱ్ఱునఁజేరుచు.” భో. ౪, ఆ.

జిఱ్ఱున. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటాలన, శీఘ్రముగ. “చ. చిటికెనవ్రేలిగోరగొని జిఱ్ఱునఁదెసెలోచనంబు.” భీ. ౬, ఆ.

జల. దే. వి. నవ, దురద, కంఠూతి.

జి. జి. వ. జిలకాయొక్కరూపాంతరము.

జి. జి. వ. — వై. —

మ. దే. వి. 1. ఒక దినము సుపరివైరు. 2. బ. ఒక దినము పడు.

జి. జి. దే. వి. 1. అల్పము; “జిలిబిలిసిగ్గు.” — 2. మందము; “జిలిబిలిగాడు.” — 3. సూత్రమై అవ్యక్తమధురమైనది. “జిలిబిలిపాట.” — 4. శృంగారప్రయుక్తమైనది. “జిలిబిలిచెయ్యుట.”

జి. జి. దే. వి. చిన్న చిన్న మట్టగల సన్నని పట్టుచీర.

జి. జి. దే. వి. పాపటబొట్టు, లాలాటికము.

జి. జి. వై. వి. సూత్రవస్త్రము. వి. 1. అల్పము*; 2. మందము*; “ఎ. గీ. మొలకనగవులుమరిపంపుజులగుండలు.” అచ్చ. బాల. కాం. (ఇట్లు జలుగునవుమొ.) — 3. సూత్రము*. (జిలుగునెన్నెల. మొ.) (రూ. జిల్లు. సూత్రవస్త్రమునకు. — “జిల్లెత్తనగుయోపతమొత్తునటంచునవ్యుక్త.” అము. ౧, ఆ. — అల్పమునకు. — “ఇంతిపుజిల్లుమనియంతనేసి.” అము. ౫, ఆ. — సూత్రమునకు. — “నీ. కామినీమణిజిల్లుగొనంతమునేయుగొప్పకమైమదోయి గొటిసేయు.” అగ్గి. ౪, ఆ.)

జి. జి. య. దే. వి. నిష్కర్మపుష్పి. వై. ఆ. క్రి. గొ. — సుమోడిగా వ్రాయు. వి. 1. గొలుసుమోడి వ్రాసే; 2. చిక్కు*. “చ. జిలుగుల బెట్టెగావెదకునెడినోకుడుబిల్లిలోయనా.” య. ౨, ఆ. జి. జి. వై. వి. జిలుగుయొక్కరూపాంతరము. య. ౪, ఆ.

జి. జి. హి. వి. భక్త్యవిశేషము.

జి. జి. దే. వి. బిల్లిగోడటయందలిబిల్లి.

జి. జి. హి. వి. కలక్టరువంటి గొప్పయుద్యోగస్థుని యధీనమునందు ప్రదేశము.

జి. జి. హి. వి. మాంసముపైనుండు సన్ననిచర్మము.

జి. జి. దే. వి. 1. శైత్యాధిక్యమున తెలుపుటయందగుననుకరణము; (నీట్లు జిల్లనియున్నవి, చేతులు కొట్లజిల్లుమనియున్నవి.) — 2. కాటుటయందగునవ్యవహారణము. “క. తెల్లనిమేనునమృతము. జిల్లునజిల్లించుపాదుగులశిశ్యంగములుకా, తెల్లగవర్ణులకొర్కులు, వెల్లిగొలుపు మొదలపాలవెల్లనిబుట్టెకా.” భాగ. ౮, స్కం.

జి. జి. దే. వి. అర్కవృక్షము.

జి. జి. దే. వి. జిల్లెడుయొక్కరూపాంతరము.

జి. జి. దే. వి. 1. భక్త్యవిశేషము; 2. జిల్లెడుయొక్కరూపము.

జి. జి. దే. వి. జిగురుయొక్కరూపాంతరము.

జి. జి. దే. వి. ఎండుటలోనగువానియందగుననుకరణము. “హృదయమధ్యంబుజివ్వనియెండేనేని.” జై. ౮, ఆ.

జి. జి. దే. ద్ర. క్రి. వి. శీఘ్రముగ. “చెట్టుచెట్టునకుజివ్వనజివ్వనదాటు.” రామా. ౬, ఆ. జి. జి. దే. వి. చిమడుటయందగుననుకరణము. “ద్వి. కమరీపువ్వులు మ్రుందగాజివ్వరనుచు, జిమిడికాయలు నేలజిటపాలరాల.” హరిశ్చ. ౧, భా. జి. జి. స. వి. ఉ. పుం. 1. ఇంద్రుడు; 2. అర్జునుడు. వి. జయశీలుడు.

జి. జి. స. వి. ఆ. స్త్రీ. విడువనిచ్చు.

జి. జి. స. వి. ఆ. విడువనిచ్చగలవాడు.

జి. జి. స. వి. ఆ. స్త్రీ. వారింపనిచ్చు.

జి. జి. స. వి. ఆ. వారింపనిచ్చగలవాడు.

జి. జి. స. వి. ఆ. పుం. పాము. వి. 1. పంకిరగాబోవునది; 2. మెల్లగాబోవునది.

జి. జి. స. వి. ఆ. న. తగరవృక్షము. వి. 1. పంకచైనది; 2. చొరవలేనిది.

జి. జి. స. వి. ఆ. స్త్రీ. నాలుక. (జివ్వయందలిముటికి పులుకము.) అ. న. ము. జివ్వపుక్షుమనేరు.

జి. జి. స. వి. ఆ. పుం. కకారమునకు ముందు ఊర్ధ్వాధోముఖములుగానుంచెడు అర్ధచంద్రాకృతియగు విసర్గము.

జి.

జి. జి. దే. వి. దురవస్థ.

జి. జి. దే. వి. జిగురుయొక్కరూపాంతరము. (బందనకు. “క. మఱితెరలుజిక్కిములువం, కరబోనులుచ్రాళ్లునురులుకాలురులునుజీ, గురుగండెలుతలముట్టెక, గరిచిలుతులు విండ్లులోనుగాగొంచువెనక.” య. ౧, ఆ.

జి. జి. దే. వి. 1. భల్లారకము; (దీనిభేదము ఎలకజిడి.) 2. ముంతమామిడి మామిడిమొదలగువాని తొడిమయందలిపాలు.

జి. జి. దే. వి. మారటి. (దీని కాయలయందలి దేచాటవప్పు.)

జి. జి. దే. వి. జిడి.

జీడ. దే. వి. భక్త్యవిశేషము. (జీడియయొక్కరూపాంతరము.)

జీతగాడు. ద్వ. విణ. (జీతము+కాడు.) జీతముతీసికొని పనిచేయువాడు.

జీతము. వై. వి. సంబరము, వేతనము.

జీనపటము. దే. వి. దట్టి. “ఉ. ఆతనిం, జేరగఁబోయి మస్తమునుజీనపటంబునుగంఠహారకే, యూరములాదిగావెడకియున్.” వి. పు. ౬, ఆ.

జీనము. వై. వి. గుట్టుపువల్లమునుక్రిందవేసెడుమెత్త.

జీని. దే. విణ. నాణెమైనది. (“జీనచక్రీర, జీనిపని, జీనిపువ్వు, జీనినల, జీనివ్రాతరుప్పటము.” మొ.) వి. గుట్టుపువల్లము.

జీనిగిరివాడు. దే. వి. ముచ్చివాడు.

జీను. దే. వి. లంగరు. “క. చెప్పెడిదేమిడ నొకచో, దెప్పరమగునుక్కుజీనుదిగవైనపెన్, నెప్పునఁగదలకయుండెడు, కప్పలివిధముననుదేరుకదలక నిలిచెన్.” శుక. ౨, ఆ.

జీనుగ్రామి. దే. వి. పాములవాడుఁడొడెడుబుట్టు.

జీనుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ముసలివాడు.

జీనువ. ద్వ. వి. (జీను+వాయి.) పక్షివిశేషము. “జీనువముక్కుతోడఁబ్రతిసేయఁగవచ్చిన గోర.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

జీనువాయి. ద్వ. వి. జీనుపక్షి. శకాం. ౨, ఆ.

జీలిక. దే. వి. జిలికయొక్కరూపాంతరము.

జీబు. దే. వి. 1. ఆడుదానికట్టుంగోక; “కటింజం దురకావిజీబమర.” ఆము. ౫, ఆ.—2. ఆకులు తీగలులోనగువానితలుచు; “నీ. చివురుజొంపముమావిజీబుమాయుచేసిపసిఁడియుప్పరిగఁదాఁబ్రబలుటేమి.” విజ. ౧, ఆ.—3. తాడులోనగువానిమాపుమీఁదిపీచు. విణ. ఆకులుతీగలులోనగువానిచేతతలుచైనది.

జీబుకొను. దే. ఆ. క్రి. తఱుచగు. “రగడ. కురియుతేనెజీబుకొన్నదంతలవనము.” స్యా. 3, ఆ. జీమాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మబ్బు; 2. కొండ; 3. దావరడంగి.

జీర. వై. వి. గీఱ. రేఖ. “ఇవి సింగపుగోరిజీరలు.”

రా. వి. 3, ఆ.

జీరకము. సం. వి. ఆ. పుం. జలకట్ట.

జీరణము. సం. వి. ఆ. పుం. —వై. —

జీరా. దే. వి. కవచము. కవచవిశేషము. (ఆని కొండలు.)

జీరాడు. దే. ఆ. క్రి. (జీరి+అడు.) వస్త్రములొలోనగునది నేలబడిపారలు. “ద్వి. ఎనువైనై రాడువలెవాటుతోడ.” రా. నుం. కాం. (మొటిరూపము జీరియాడు. మా. ఊ. గాడు.)

జీరు. దే. ఆ. క్రి. నేలపరాయు. స. క్రి. గీఱ. జీరుకాడు. దే. ఆ. క్రి. (జీరుక+అడు.) జీరాడు. జీరుకు. దే. వి. 1. జరుగుడు; 2. బ. జరుగుదాట. (మాజీర్ము.) విణ. జరుగునది. “క. మీఱకకరములములు, గారములునూఁదిబాగుగామెట్లుకడుజీరుకుజతనంబనుచున్, నీరముకడడిగి నీవునీచొరగన్.” సూర్యతనయాపరిణయము. 3. ఆ. జీరుకుబండ. దే. వి. 1. జీరుకులాడెడుబండ; 2. జీరుకుబండాట. “నీ. తొగరాచలుపమేదనాతాకొడిగెలోపపలకలజీరుకుబండలాడి.” ద్రా. ౧, ఆ.

జీరులాడు. దే. ఆ. క్రి. (జీరులు+అడు.) జీరాడు. “ద్వి. పట్టుగుప్పటి నేలపైజీరులాడె.” సా. ర. ప.

జీరువాణు. దే. ఆ. క్రి. (జీరు+పాణు.) 1. జీరు. “న. చిలుపచిలుప నెత్తురులు జొత్తిల్లినేలగాలూదనేరక జీరువాటియు.” ఉ. హ. 3, ఆ.—2. తొలగెను; “జిలుగుంబయ్యెదజీరువాటి.” వై. ౬, ఆ.—3. వ్యాపించు. “నీ. మకరపండ్లలచూణిక్యదీపులు చెక్కుటద్దములపైజీరువాటికాశి. ౧, ఆ.

జీర్మ. దే. వి. జీరుకుయొక్కరూపాంతరము. (జీరుకు ఆటకు.—“నీ. చల్లనితలపుతానెల్లమోదజల్లజీర్మలాడెడువేల్పుజీరులను.” మా. ౨, ఆ. జీర్మబండ. దే. వి. జీరుకుబండయొక్కరూపాంతరము. (జీరుకుబండాటకు.—“జతనంబువహ్నములూడిజీర్మబండలదిగజాతీరి.” పా. ర. ఆ.) జీర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. జలకట్ట. విణ. 1. అజీగిరి; 2. చినిగినది; 3. ప్రాతరి.

జీర్ణవృంతము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లలాద్దగు.

జీర్ణంచే. సం. ఆ. క్రి. జీర్ణముగు, అణుగు.

జీర్ణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ముడిసేవాడు.

జీలకఱ. వై. వి. జలకట్ట, జీరకము.

జీలకట్ట. వై. వి. జీలకఱయొక్కరూపాంతరము.

జీలుగు. దే. వి. బొందుదెండు, నీరివీర్య.

జీవ. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. ఏదొమొదలగువానికిఁచక్కఁగా మ్రోగుటకుఁగాను దానిక్రియఁచెడు కంబళిపీచులోనగునది; 2. పాలకు

3. బి.టి.వారి; 4. వన; 5. భూమి; 6. భూమణధ్వని.
 ఆ. పుం. న. ము. 1. ప్రాణము; 2. తత్వము;
 3. స్వరూపము; 4. పరమాత్మ; 5. విలంబితస్వత్వము.
 పుం. 1. బ్రతుకు తెరువు; 2. వేగినీ.
 ఆ. పుం. స. వి. ఆ. పుం. 1. వెన్నెలపులుగుడు;
 2. ఎన్నెలపులుగుడు; 3. వృక్షవిశేషము.
 స. వి. ఆ. పుం. 1. జమ్మి; 2. తిప్పతీగ; 3. పాలకూర; 4. బదనిక.
 ఆ. పుం. స. వి. ఆ. పుం. వేగినీ.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. ప్రాణి. విణ. 1. జీవించువాడు; 2. వడ్డిచేత బ్రతుకువాడు; 3. కొలుపుడుకాడు; 4. వినీనివాడు; 5. పాములవాడు.
 ఆ. పుం. మి. వి. గ్రా. జీవనావధము, జీవాతువు.
 ఆ. పుం. స. వి. ఆ. పుం. న. బ్రతికియుండు శిష్యుడు, మనుషీనాగు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు జీవించియుండగా కోసియెత్తినదంతము. (దీనికి కాంతియధికము.)
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. 1. వైద్యుడు; 2. శత్రువు, విణ. జీవమునిచ్చువాడు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. న. గోవులలో నగునది.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. పాలకూర. ఆ. న. ము. 1. బ్రతుకు; 2. బ్రతుకు తెరువు; 3. నీళ్లు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. పాలకూర.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. పాలకూర. ఆ. న. ము. నీళ్లు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. న. బ్రతుకజేసిడుమందు, జీవగట్ట.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. (ఆ. ఆ. ఆ.) జీవించియుండియు జ్ఞానముగొని సమస్తబంధములను ఖండించి బ్రహ్మనిష్ఠుడై ముక్తిబొందినవాడు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. (ఆ. ఆ. ఆ.) జీవించియుండియు చచ్చినవాడు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. శ్రేష్ఠరత్నము.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. గోవులు గుఱుములు మొదలగువాని కాపాడి బ్రతికెడి బ్రతుకు.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. తోటకూర, మారిమము.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. బ్రతికియున్న విడ్డలుగల ఆడుది.
 పుం. స. వి. ఆ. పుం. 1. కొయ్యతోటకూర; 2. చిట్టికూర.

జీవాంతకుడు. స. వి. ఆ. పుం. 1. పట్టవేటకాడు; 2. ఒకానొకరాక్షసుడు.

జీవాతువు. స. వి. ఆ. పుం. న. 1. జీవగట్ట; 2. బ్రతుకు; 3. వంటకము.

జీవాత్మ. స. వి. ఆ. పుం. దేహి, జీవుడు.

జీవి. స. వి. ఆ. పుం. ప్రాణి. విణ. జీవించువాడు.

జీవింఁచు. స. ఆ. పుం. బ్రతుకు.

జీవిక. స. వి. ఆ. పుం. బ్రతుకు తెరువు.

జీవితకాలము. స. వి. ఆ. పుం. ఆయువు.

జీవితము. స. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రాణము; 2. జీతము.

జీవితేకుడు. స. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రాణనాయకుడు; 2. యముడు.

జీవుడు. స. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రాణి; 2. బృహస్పతి.

జా.

జాంగము. స. వి. ఆ. పుం. జాడీకూర, పృథ్వీదారకము.

జాగువ్వు. స. వి. ఆ. పుం. 1. రోత; 2. దూలు; 3. దయ.

జాప్తము. స. వి. ఆ. పుం. ఎంగిలి. విణ. నేవంపబడినది.

జాప్యము. స. వి. ఆ. పుం. (ఆ. ఆ. ఆ.) నేవంపబడినది.

జాహురారాము. స. వి. ఆ. పుం. గుఱుము, (రూ. జాహురారాము.)

జాహువు. స. వి. ఆ. పుం. గ్రుక్కడము.

జా.

జాటము. స. వి. ఆ. పుం. 1. శివుని బెడముడి; 2. బెడముడి.

జాటా. హిం. విణ. అబద్ధమైన.

జాతి. స. వి. ఆ. పుం. వేగము, జవనము.

జార్దము. స. వి. ఆ. పుం. జొన్నతెరు.

జార్తి. స. వి. ఆ. పుం. జ్వరము, వేడి.

జ్య.

జ్యంభ. స. వి. ఆ. పుం. న. ము. 1. ఆవులింత; 2. ఒళ్లువిణుచుకొనుట; 3. వికాసము.

జ్యంభము. స. వి. ఆ. పుం. 1. ఆవులింత; 2. ఒళ్లువిణుచుకొనుట; 3. అతిశయము; 4. వికాసము.

జ్యంభింఁచు. స. ఆ. పుం. 1. విజ్యంభించు; 2. ఆవులింతు.

జ్యంభితము. స. వి. ఆ. పుం. ఆవులింత. విణ. 1. పెరిగినది; 2. వికసించినది.

జె.

జెండా. హిం. వి. పెక్కము, ధ్వజము. “నీ. మధు భూప సైనికమండలిలాలు జెండాలనందలిరాకు దాలునిగిడె.” కవి. ౨. ఆ.

జెట్టి. దే. వి. 1. నుల్లుడు; 2. కూరుడు. “ఎ.గీ. తక్కు పెళ్ళలడల బెక్కండ్ర నేమేమి, నేనివిన మెయట్టి జెట్టినిన్ని. దినములిట్లులొడ్ర పెనగియనీచేత, నేడువినగలసెవేడిపలుకు.” భార. భీష్మ. 3. ఆ.—విణ. శ్రేష్టుడు. “యోగిశ్వరులుగాననట్టి జెట్టి.” భాగ. ౧౦, స్కం.

జెన. దే. వి. గ్రుడ్లలోనుండేడు పసుపువర్ణపునీరు. జెముడు. వై. వి. సింహుండము? (దీని భేదములు చూలుజెముడు. మొ.)

జెయిలు. ఆం. వి. కారాగృహము. జెటి. దే. వి. జెట్టియొక్కరూపాంతరము. జెటిపోతు. దే. వి. జెట్టితోయొక్కరూపాంతరము. జెట్టి. దే. వి. పెక్కుకాళ్ళగల ఒకానొకపురుగు, ఆ ధారక.

జెట్టిపోతు. దే. వి. సర్పవిశేషము. జెల. వై. వి. భూమిలోపలనుండి వైకుణ్ఠికిపడు సంత తజలధార, బుగ్గ*. జెల్ల. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరద.) జెప్త. వై. వి. గ్రా. పెద్దవ్వు. (ఇది వాడుకలోనిది.)

జే.

జే. వై. అచ్చు. 1. జయజయమునుదీవన; 2. నమస్కారము*. “క. తీతిదేవమాళియతివి స్తితుడైచే దోయిమోచ్చిజేయ నుచును, స్మృతులలరజేసి శిష్యున, హితుడైతనయా శ్రమమునకేతెంచెన్చ పా.” శేష. ౨, ఆ. (చూ. జేజే.)

జేండ్ర. దే. వి. నేతనీసి జీవించెడియొకానొకజాతి. (జేండ్రవాడు, జేండ్రది.)

జేగంట. వై. వి. గెలుపులోనగు సమయములందుకొట్టెడు పెద్దఘంట. “నీ. అరయ వెన్నుండేదేవరని జేల్లగమిచాలగానెత్తువైడిజేగంటయనగ.” య. ౨, ఆ.

జేగుఱిచే. దే. ఆ. క్రి. ఎఱ్ఱనగు. (చూ. జేగుణు.) జేగుణు. దే. వి. ఎఱుపు. విణ. ఎఱ్ఱనిది. “ద్వి. గోన బుకురులొప్పుగూడకకప్పు, కొనిననెన్నుదు బజేగుణుబొట్టువెలయ.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

జేగుణుబురువు. ద్వ. వి. ఇంద్రగోపము, (చూ. 1 వుణుబురువు.)

జేజే. వై. వి. నేలుపు. దేవుడు*. “దండకము, కిలంబ్రాతజేజేలుదేజారగాజేరి.” అచ్చు. య. కాం.

జేజే. వై. వి. 1. జయజయమునుదీవన; “క. జేజేయని మెంచగ.” ఉ. రా. ౧, ఆ.—2. నమస్కారము*. “నీ. జేజేహరాజాదిరాజేవపూజాసమాజ్ఞానినా మ్రి పంకజనీకు.” ఉ. రా. ౧, ఆ.—3. క్షే. డు*. “నీ. వాలరుగోరుపెకొగాలముచేన జేజేహరణ్యాత్మశకుకమునకు.” పాండు. ౨, ఆ.

జేజేగట్టు. వై. వి. మేరుపర్వతము.

జేజేపట్టు. ద్వ. వి. స్వర్గము, సురాలయము.

జేడియ. దే. వి. జేడె.

జేడె. దే. వి. బురదనీల. (జేడియొక్కరూపాంతరము.)

జేత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) జయింపనాడు. జేతవ్యడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జయింపనాడు వాడు.

జేన. దే. వి. పండ్రెండు అంగుళములకొలది. చిత్త. జేపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. దీవియ. “ఎ. గీ. భూమిల రకాలమేలు మాన్పామియనుచు, బ్రజుజేట్టి.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

జేబు. దే. వి. అడుదానికట్టుగోక. (జేబుయొక్క రూపాంతరము.) (కొన్ని గ్రంథములయందు పాతవిట్లు కనబడుచున్నది.)

జేబు. హిం. వి. చొక్కాయినంచి.

జేమనము. సం. వి. అ. న. భోజనము. కుడుపు.

జేయుడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జయింపదగినవాడు. జేరుబందు. హిం. వి. టంగువారు, చుబుకు.

జేవుఱిచే. దే. ఆ. క్రి. జేగుఱిచేయొక్కరూపాంతరము. “అనినంగన్నులుజేవుఱిచే.” న్యాగ. ౩.

జేవుణు. దే. విణ. జేగుణుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. జేగుణుబురువు.)

జేవుణుగండ్లు. దే. వి. బ. కొలబలోనుండి కుసాము కాల్చెడు రంధ్రములు.

జే.

జేత్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జయించువాడు. జైనము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకమతము. (చూ. ౩ తము.) పుం. డు. జైనకాన్యమును చదివినవాడు.

జ్ఞాత్వకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చంద్రుడు; 2. పంటకాపు; 3. వైద్యుడు. విణ. దీర్ఘాయువు గలవాడు.

జో.

జోగము. సం. వి. ఆ. న. అగురుచందనము. పుం. అగురుపుత్రము.

జోటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుప్పటి.

జోటింగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

జోన్నము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రక్తవర్ణాధికకృష్ణవర్ణము; 2. జొన్నవైరు. విణ. రక్తవర్ణాధికకృష్ణవర్ణముకలది.

జోన్నాళము. సం. వి. ఆ. పుం. జొన్నవైరు.

జ్ఞో.

జ్ఞోతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చంపబడినది.

జ్ఞోప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపబడినది.

జ్ఞోప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలివి; 2. తలపు.

జ్ఞా.

జ్ఞాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) తెలియువాడు.

జ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలియబడినది.

జ్ఞాతివ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలియదగినది.

జ్ఞాతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. దాయాదుడు; 2. తండ్రి.

జ్ఞాతేయము. సం. వి. ఆ. న. జ్ఞాతిత్వము.

జ్ఞానము. సం. వి. ఆ. న. మోక్షవిషయమైనబుద్ధి, తెలివి.

జ్ఞాని. సం. వి. న్. పుం. 1. జ్ఞానము; 2. జోడి.

విణ. జ్ఞానముగలవాడు.

జ్ఞానోద్రియము. సం. వి. ఆ. న. తెలిసికొనెడియిం

ద్రియము. (చూ. ఇంద్రియము.)

జ్ఞాపకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలియజేయునది.

జ్ఞాపనము. సం. వి. ఆ. న. తెలియజేయుట.

జ్ఞాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపబడినది.

జ్ఞే.

జ్ఞేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలియదగినది.

జ్యో.

జ్యో. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వింటివారి; 2. నేల; 3. తల్లి.

జ్యోని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముదిమి; 2. చూని; 3. ఏఱు.

జ్యోయుడు. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. మిక్కిలి పు

ష్టాడు; 2. మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు; 3. అగ్రజుడు.

జ్యే.

జ్యేష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనత్తత్రము; (చూ. నత్తత్రము.) 2. నాయకుడు మిక్కిలి ప్రేమయుంది

ననాయిక; 3. పెద్దమ్మ; 4. బల్లి. ఆ. పుం. ము.

1. ఒక నెల; 2. హంస.

జ్యేష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అగ్రజుడు;

2. మిక్కిలి పుష్టాడు; 3. మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు.

జ్యో.

జ్యోతి. సం. వి. న్. న. 1. వెలుగు; 2. నత్తత్రము; 3. కన్ను. పుం. 1. అగ్ని; 2. నూర్యుడు.

జ్యోతిరింగణము. సం. వి. ఆ. పుం. మిడుగులుబురువు, ఖద్యోతము.

జ్యోతిర్గత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మానేరుతీగ.

జ్యోతిశ్చక్రము. సం. వి. ఆ. న. చంద్రసూర్యాదిగ్రహనత్తత్రముండలము.

జ్యోతిషము. సం. వి. ఆ. న. జ్యోత్యము. (చూ. అంగము.)

జ్యోతిషికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జ్యోత్యుడు.

జ్యోతిషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. —వై.

జ్యోతిష్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) జ్యోతిర్గత.

జ్యోతిష్ని. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెన్నెల; 2. వెన్నెలరేయి.

జ్యోతిష్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వెన్నెలరేయి; 2. పొట్ల.

జ్యో.

జ్యోతిషికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జ్యోతిషికుడు.

జ్యోతిష్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నెలరేయి.

జ్య.

జ్యరము. సం. వి. ఆ. పుం. జూర, వేకి.

జ్యరితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జ్వరముగలవాడు, వేకిగలవాడు.

జ్యలనము. సం. వి. ఆ. న. మంట. పుం. అగ్ని.

జ్యలింశు. సం. ఆ. క్రి. 1. మండు; 2. ప్రకాశించు.

జ్యలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మండినది; 2. ప్రకాశించినది.

జ్యో.

జ్యో. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. మంట, అగ్ని.

జ్యోలాజిహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అగ్ని; 2. పావ్వితియొక్కదూత.

జె.

జెంకింజే. వై. స. క్రి. బెదరించు. కాశీ. ర. ఆ.
జెంకు. వై. ఆ. క్రి. 1. భయపడు; 2. సంకోచపడు*.

వి. 1. భయము; 2. సంకోచము*.

జెంక. వై. వి. జంకెనయొక్కరూపాంతరము. “క.
హుంకారములునదల్పులు, జంకెబుధిక్కరణము
లునుసంస్తుతులునువీ, రాంకోత్తులునిస్సహాధ,
ణంకృతులును బెరనియుద్ధటంబుగఁబెరిగె.”
భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

జెంకెన. వై. వి. బెదరింపు. “చ. జంకెననతిచూపు
చూచిపలికెంజనితాగరవల్లనాగ్రయై.” పా.
౧, ఆ.

జెంకయొనర్పు. ద్వ. స. క్రి. (జంక+ఒనర్పు.) బె
దరించు. “చప్పుడుచేయకుండుమని జంకయొన
ర్చిన.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

జెంక. వై. వి. 1. పిక్క; “నీ. లలితచందనలేపకలి
తనుందరవళిసౌపానములజంగఁజాడియెక్కు.”
పు. ౧, ఆ.—2. దాటు*. “జలధిలంఘనునందు
జంగయెఱిగి.” కా. ౫, ఆ.

జెంగగొను. ద్వ. స. క్రి. (జెంగ+కొను.) దాటు.
“XX నాంగణమహితలభుజంగనిలయంబుల్ జం
గగొను నేర్పరి.” పా. ౨, ఆ.—ద్వ. ఆ. క్రి. (జం
గ+కొను.) దుముకు. (“జెంగల్ చెంగునఁగొని.”
అని యొకచో భిన్నముగాఁ బ్రయోగము కనఁ
బడుచున్నది. చూ. చౌకట్టులు మొదటియర్థ
ము నుచాహరణము.)

జెంగనడక. ద్వ. వి. కాలచాచిపెట్టినడచునడక.
(జెంగనడపు అనియు.)

జెంగము. వై. వి. జెంగమువాడు. (జంగమువారి
లో పూజ్యుడైనవానిని జంగమయ్యజంగము
దేవర అని చెప్పుదురు.)

జెంగాళము. వై. వి. నిడువాటు*. “ఎ. పాలిసినప
చ్చియేనికతోలుపచ్చడంబుజంగాళంబుగావైచు
కొని.” భీ. ౨, ఆ.

జెంగి. దే. వి. అగ్నిప్రసారణము.

జెంగియ. దే. వి. జెంగ.

జెంగిలి. దే. వి. 1. గోసమూహము; “వ. మంగలియై
జంగిలివెలుచుగోపాలుపోలిక.” ఉ. హరి. ౬,
ఆ.—2. పశుసమూహము. “ఏనుగుజంగిలి.”
య. ౧, ఆ. “నింగంపుజంగిలి.” య. ౨, ఆ.

(జంగిలి అనగా స్వల్పనేనాధిపతి అని ఒక నిఘం
టుకారుడు వ్రాసియున్నాడు.)

జెంగుపిల్లి. వై. వి. అడవిపిల్లి.

జెంగ. దే. వి. ఒకదినుసుగజ్జె. “నీ. గండచెండము
లుగంటలుజంగెలిలింక పావాలుచెల్వలఁదొడి
గి.” రాజ. ౨, ఆ. (జంగియొక్కరూపాంత
రము.)

జెంజెడ. దే. వి. చీల.

జెంజో. దే. వి. గుంపు, సమూహము.

జెంజోటము. దే. వి. తగులము. “క. ఓటమిలో
ల్లప్పుడు, పాటమమునబనులునేనిబాల్వతోనే
యాటలకుఁబోకయొకజం, జాటంబును లేకల్ల
లుపురుననఘా.” భాగ. ౧, స్కం.

జెంజోడి. వై. వి. జముదాడియొక్కరూపాంతరము.
(దీనిని జంజాలియనియు చెప్పుచున్నారు.)

జెంట. వై. వి. జత. ద్ర. 1. వెంట*; “శా. జంటానెచ్చి
నసారమేయములు నీసైన్యంబులొక మాయవే.”
ఉ. హరి. ౨, ఆ.—2. సమీపమునకు*. “క. వె
ంటఁబడిపాడుచుగోవుల, జంటఁజనకు.” భోజ.
౬, ఆ. (జెంటయొక్కరూపాంతరము.)

జెంటముక్కాలి. ద్వ. వి. (జంటముడు+కాలు.) గు
మైద, పట్టదము. “శా. కాలికిగేలుసాడియొడి
గంబునుఁమ్రొక్కమురాచమిన్నయి, ల్లాలికి నా
డెమైనజనరానికి దోసపునీరుతాల్పపెక్. గా
కి జోగిగూటువని గారపు డెదపుఁదప్పజంటము.
క్కాలికి మేరమీఁతెడు జంగంబులమేలికి నేలమా
లికిక్.” అచ్చ. యు. కాం.

జెంటమమువేలుపు. ద్వ. వి. అగ్ని దేవుడు.

జెంటి. దే. వి. సరిగవట్టె.

జెంటి. దే. వి. జంటియొక్కరూపాంతరము. “నీ.
అవికనుట్టడపుఁదోరపునిగ్గజంటిలతనులతాద్య
లికిఁగైదండయొసంగ.” శుక. ౧, ఆ.

జెంటు. వై. ఆ. క్రి. జంటపడు. (అప్ర.)

జెంత. దే. వి. ధూర్తరాలు. “సతులెంతజెంతో.
శశాం. ర, ఆ.

జెంతపట్టు. దే. ఆ. క్రి. కలుపుతెగి చక్కగా పండు
టక్తైరునడుమడున్ను.

జెంతిక. వై. వి. 1. భక్త్యవిశేషము; 2. అభక్త్యము
నుచేసెడుయంత్రవిశేషము*. “మ. పాలెట్రా
చితేతేఱిఁతెక్కరవగాడ్పుం బోదలేదాఁబో,
కలచేఱుమెఱుంగుపుప్పాడులచేకర్ మోత

గుర్తువులై, యలరుంబెజ్జపుమావిజంతికలఁజెన్నా
న్జేపనీదేవతా, కలకంఠీ మణులొత్తునాన్వెలగ
తొగనిన్విందుగావించుచున్." చంద్ర.

జేతికపుండు. ద్వ. వి. ఆ నేకరంధ్రములగుల ప్రణము.
జేతికాడు. వై. వి. (జేంత్రిము+కాడు.) సూ
త్రిధారుడు. (చూ. జేంత్రిము.)

జేత్రిము. వై. వి. 1. సూత్రిము*; "వ. వినముదేహ
భాస్వత్యంతుండుగాడు. జంత్రికానిచేతిజం
త్రిపుహుకైవడినీళ్వరతంత్రిపరాధీనుండైనుఖ
దుఖంబులందునర్తనంబులసలుపు." భాగ. ౧౦,
స్కం. పూ.—2. సూత్రిపుహుత్తు*. (చూ. గం
డించు.)

జేతుము. వై. వి. జన్నిదముయొక్కరూపాంతరము.
జేదము. వై. వి. జందియముయొక్కరూపాంతరము.
జేంపము. దే. వి. అంకెవన్నె తగిలించెడుదారములొ
నగునది. "ముత్రియంపుజంపములు చొక్కంపుఁ
గెంపుటంకెవన్నెలు." రసి. ౧, ఆ.

జేపాడు. దే. ఆ. క్రి. (జంపు+ఆడు.) కదలు.
జేపారు. దే. ఆ. క్రి. (జంపు+ఆరు.) మందముగు.
జేంపాలు. దే. వి. జోలపాలు.

జేంపు. దే. వి. 1. ఆలస్యము; "క. మీవారెఱుగుట
యన్నడు, కావించుటయెన్నడింకఁగల్యాణం
బుకొ, నీవేలజంపునడపెడు." విజ. ౨, ఆ.—
2. మత్స్యములులోనగువానికుచ్చు (లేక) జాలరు;
"ఎ. తారకలగుంపుజగంపుగాశతపత్రశత్రుం
దాతపత్రత్రయంగీకరింప." (జగంపు అనుచో
జగిఅనునది విశేషము.) ఆము. ౬, ఆ. "ఎ. గీ.
అమ్మజేరిచిచన్నిచ్చిచొక్కటంపు, కంపువిడి
కంపుజంపునసాంపునింపు, బాతిమగఱాతితోట్ల
పార్షమునఁబెట్టి, రమణదారులుపెనువ నారాచ
పట్టి." చంద్రా. ౨, ఆ.—3. సన్నడనము. "క.
కె. పారెడు నధరంబును, జంపారెడు నడుము."
భాగ. ౮, స్కం.—విణ. నిడివైనది. "జంపుకురు
లతోడ." ఇలాదేవీయము.

జేంపులు. ద్వ. వి. బ. (జేంపు+పూలు.) చెంప
సము.

జేంచె. వై. వి. తాళభేదము. (వదయక్షరములకా
లము.)

జేంబు. యు. కే. వి. తృణవిశేషము, జమ్మ. వై. జం
బుపు. (చూ. జేంబేలు.)

జేంబుగూడ. దే. వి. జేమ్మతో గూడవలెనల్లినది.

జేంబేలు. ద్వ. వి. (జేంబు+ఏలు.) జంబూనది. "జం
బేటికాలవ." కాశీ. 2, ఆ.

జేక్కర. దే. వి. నది. "నీ. కటివేల్పుమాడ్కిజక్క
రలుబ్బిపాఱక బలుగ్రచ్చుఁబైరులుపండఁగ
లవె." నీలా. ౧, ఆ.

జేక్కరయఁడు. ద్వ. వి. సముద్రుఁడు, సరిత్వతి.
జేక్కలింఁచే. దే. స. క్రి. గేలిచేయు. (అప్ర.)

జేక్కవ. వై. వి. చక్రవాకపక్షి. "కలువలవిందుజ
క్కవలగొంగ." వై. ౮, ఆ.

జేక్కవగొంగ. ద్వ. వి. చంద్రుఁడు. (చూ. జక్కవ.)
జేక్కవలఁజేడు. ద్వ. వి. సూర్యుఁడు.

జేక్కి. దే. వి. 1. గుట్టము; 2. తిరుగలి. "ఎ. గీ. కడప
మీఁదనుమఱిసన్నె కంటిమీఁద, జక్కిమీఁదను
గూర్చుండబాడగాడు." సం. "నయంత్రికేనదే
హాశ్వాంసతీచోపవిశేత్తన్వీత్." కాశీ. ౨, ఆ.

జేక్కించే. దే. ఆ. క్రి. కట్టుపడు. (అప్పుడు చేయ
నన్నాడు ఇప్పుడు జక్కించుచు చేసిపోయి
నాడు.)

జేక్కిణి. యు. దే. వి. ఒకదినసు ఆట. (చూ. కత్తి.)
వై. బాతివిశేషము*.

జేక్కిని. వై. వి. 1. కుచేరునిభాద్య; 2. లోకాంతర
ముపొంది దేవత్వముపడసిన ముత్తయిదువ*.

జేక్కినీడు. ద్వ. వి. (జక్కిని+ఈడు.) కుచేరుడు.
జేక్కిమోరవేలుపు. దే. వి. కింపురుపుడు.

జేక్కులఁజేడు. ద్వ. వి. కుచేరుడు, యక్షేశుడు.
జేక్కులు. వై. వి. బ. 1. దేవతలలో సౌకబాతివారు;

2. కామేశ్వరునిగొలిచెడి యొకబాతివారు*.

జేక్కువ. వై. వి. జక్కవయొక్కరూపాంతరము. "క.
ఎక్కువలగుమక్కువలను, జక్కువలను బోలియ
ట్లునరసతనెలనా, ల్లిక్కువలఁగలియుండఁగ, న
క్కువలయగంధిగర్భమయ్యెడఁదొల్పెన్." అని.
3, ఆ.

జేగ. వై. విణ. వృత్తియందు జేగముశబ్దమునకు మీఁది
వర్ణములోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (ఉదా.
జేగజేంపు, జేగజేల్లి, జేగజెట్టి, జేగజేలుపు,
జేగపాజోరము. మొ.)

జేగడగొండి. ద్వ. విణ. (జేగడము+గొండి.) కలహా
శీలురాలు, కలహాశీలుడు.

జేగడమాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (జేగడము+ఆడు.) కల
హించు.

జేగడము. వై. వి. 1. కలహము; 2. యుద్ధము.

జేగడాలుమారి. ద్వ. విణ. (జేగడాలు+మారి.) జగడ గొండి.

జేగడించే. వై. ఆ. క్రి. 1. కలహముచేయు; "కాంతియుడిగిమగుడవారుజగడించ." కై. ౮, ఆ.—

2. యుద్ధముచేయు.

జేగతి. దే. వి. తిన్నె. "క. చనుదెంచియివముగ్రమ్మెడు, చనుపకములలోనిమాచిచక్కిందగుక్రొన్నె నచప్పరంబులోపల, చనచెడుకప్పరపుజగతియ మినున్నయెడక." య. ౮, ఆ.

జేగము. వై. వి. లోకము, విణ. గొప్ప, పెద్ద*. (ప) త్రి యందు వికల్పముగా అంత్యవర్ణలోపము. చూ. జేగ.)

జేగముకన్ను. ద్వ. వి. సూర్యుడు, జగచ్ఛక్తువు. "గీ. ఇరులుగొంగతెప్ప వింజబోడివెగకాడు, చదలు మానికంటుజగముకన్ను, నేడివేలుపివమువేటాడుబొటర, ప్రాద్దు తూర్పుమలను బొడమెనపుడు." నీలా. 3, ఆ.

జేగముచేట్టు. ద్వ. వి. సూర్యుడు, లోకబాంధవుడు. "అజగముచేట్టుముడాయగవచ్చె." అచ్చ. ఆ, కాం.

జేగముతల్లి. ద్వ. వి. 1. లక్ష్మీ, లోకమాత; 2. పార్వతి.

జేగా. వై. విణ. జేగయొక్కరూపాంతరము. (ఉదా. జేగాచెంగల్య, జేగాచోకా, జేగాజిగి, జేగాడంబు, జేగానలవపట్టి, జేగానిగరము, జేగాపాజోరము. ము.)

జేగిరె. దే. వి. తిన్నె. "నీ. వాడనీరులుతియ్యలినా నకములయ్యె బిగువునేలలుపైడి జగిరెలయ్యె." అచ్చ. ఆర, కాం.

జేగిరెడు. దే. వి. లోడియల్లుడు.

జేగిరెకాడు. దే. వి. (జేగిరెడు+కాడు.) లోడియల్లుడు. "గీ. కన్నుడలమానికముబండికన్నుజగిరె కాడువై." అచ్చ. ఆ, కాం, (స్వార్థమునకాడు.)

జేగిరె. దే. వి. జేగిరెయొక్కరూపాంతరము. "క. అంతలుసుకనాడింతులు, సంతునమునగొలువలై డిజగిరెపైజే, మంతులమాడుపులోవిరి, కొంతపు వేల్చనగరాజాకొల్పియెడక." య. ౫, ఆ.

జేగ్గు. దే. వి. 1. తగ్గతగ్; "జగ్గుజిగి." హంస. ౧, ఆ.—

2. ప్రకాశించుటయందగుననుకరణము. (జగ్గు మని తెలిగను.)

జేజోయి. దే. వి. ఒకదినుగు పిరింగి.

జేజ్జెర. దే. వి. వంచన. "ద్వి. వలదువనిష్ఠయావట్టిజ్జెరల, కలగునేకాకికుండల్పనిరితి." హరిశ్చ. ౧, భా. (జోజెరయొక్కరూపాంతరము.)

జేజ్జెరకత్తియ. ద్వ. విణ. వంచకురాలు, (రూ. జేజ్జెరకత్తి, జోజెరకత్తి.)

జేజ్జెరకాడు. దే. విణ. వంచుడు. "ద్వి. జజ్జెరకాడు నీచనుత్రోవజనుము." హరిశ్చ. ౨, భా. (రూ. జోజెరకాడు.)

జేజ్జె. యు. దే. వి. మిక్కిలి చింపి. విణ. మిక్కిలి చినిగినది. వై. వి. మణిదోషవిశేషము.

జేజ్జెగొను. దే. ఆ. క్రి. బలహీనతపొందు.

జేట్టి. దే. వి. 1. వెల; "ఎ. గీ. మెలతెగొనెడల, లితివయేని హేమనిమ్మములుకోటి, జట్టిగానిచ్చి మన్నస్తాపమెల్ల, బాపిగొనిపొమ్మ." హరిశ్చ. ౪, ఆ.—2. అమ్మకము. "క. ఇల్లయ్యిరువురుబా లో, జట్టువడసి." భా. 3, ఆ.—3. ఒకనెను పావురాయి.

జేట్టింగ. దే. వి. దొంగభేదము.

జేట్టికత్తియ. ద్వ. విణ. 1. కొనియమ్మనది; 2. కొను నది. (రూ. జట్టికత్తి.)

జేట్టికాడు. దే. విణ. 1. కొనియమ్మకాడు; భా. ఆను. ౫, ఆ.—2. కొనువాడు. "ఎ. గీ. జట్టికా డ్రదమచునరసనుందరవిలా, సములచేటేవాజ ట్టికొనుచు." కవిక. ౧, ఆ.

జేట్టికొను. దే. వి. వెలకుతీయు, క్రియించు.

జేట్టియచ్చు. దే. స. క్రి. (జేట్టి+ఇచ్చు.) అమ్మ విక్రియించు. "యజ్ఞముకొదపంబు ననఘజట్టియచ్చురు." హరి. ఉ. ౯, ఆ. (జట్టియిడు అనియు.)

జేట్టు. దే. వి. జనసమూహము. (ఇది విచార్యము.)

జేడ. వై. వి. 1. ఒకటిలోనొకటి యెంటుకొన్న వెండుకులచట్ట; 2. సింహము మొదలైనవానిమేది మీదివెండుకు; "నీ. పలికినవినిజడలోగలక్రొ తిమున్న మేపుట్టుచిచ్చటికిపుప్రాద్దుకొముర. దే టికివచ్చునంచెడనెంచి." అచ్చ. యు, కాం. 3. వెండుకులయల్లిక*.

జేడక. దే. వి. బొంత. "మ. జడకలోగట్టినికట్టి కరుండైచందాలవేమంబుతోక." మార్క. ౧, ఆ.

జేడకట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. జడయగు.

జేడగాకజే. వై. వి. గంటాయిచ్చెట్టు.

జేడగను. ద్వ. ఆ. క్రి. (జేడ+గను.) జేడకట్టు.

జడవారి. వై. వి. జటలుధరించినముసి. “ఎ, గీ. దా
నడచుచునలజడదారికినుక, దారిలోత్సాహాలై
తప్పిదారియతనిం, జూచితిమెయంచు.” ఉ, రా.
౧, ఆ.

జడను. వై. వి. జాడ్యము, ఆలస్యము. “జడనొక
యంతిలేక.” స్వా. 3, ఆ.

జడనుపడు. వై. ఆ. క్రి. మందమగు. “నడజడనుప
డియె.” స్వా. 3, ఆ.

జడప్రత్తి. ద్వ. వి. కార్పాసభేదము.

జడబిల్లి. ద్వ. వి. ఆడువారి శిరోభూషణవిశేషము.

జడముడి. ద్వ. వి. గుండ్రముగాముడిచిన జడలముడి,
కప్పము. “చ. జడముడిజాన్నా పీతటనిశాకరపా
తిముజూచియెవ్వరి, కొడిమలుగట్టి పెండ్లికొడు
కుఁగడియారము మోవఁజేసిరం, చడుగ.” జై.
౧, ఆ.

జడముడిజంగము. ద్వ. వి. శివుడు, కప్పరి.

జడమెకము. వై. వి. సింహము, కేసరి.

జడి. యు. దే. వి. బాధ. (చూ. ఉల్లసమాధుశబ్దము
కడ ఉపాలంభించు అనునర్థము నుదాహరణము.)
1. నానా*. “నీ. చెవులుచిందటవివఁ జెలగుక
పిండ్రుల పొరంటిమాశనివారపుజడి.” కళా. 2,
ఆ. - విలా. నిరంతరము*. “ద్వి. క్రి. విరిజడివా
నకుంభినిగురిసె.” రా. బాల, కాం. “జడిగాఁజూ
క్కులతూపులేయ.” పా. ౨, ఆ. (జడిపట్టికురిసె
ఇత్యాదిస్థలములయందు జడిపట్టియనఁగా జడిగా
పట్టియని యర్థము.)

జడిగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (జడి+కొను.) 1. నిరంతర
ముగు; “ద్వి. జడిగొన్నదాని శాఖలలోఁదాగి.”
రా. నుం, కాం. - 2. అతిశయించు. “ద్వి. జడిగొ
న్నవగలదూలయ.” రా. ఆ, కాం. - (ప్రే. జడి
గొలుపు. “శరములే జడిగొలిపి.” జై. ౫, ఆ.)

జడిపించు. దే. ప్రే. జడియఁజేయు.

జడియు. దే. ఆ. క్రి. 1. భయపడు; 2. చలించు;
“నీ. పవనవేగవిక్రీర్ణపాదపాగ్రంబులజడియకుం
డఁగబట్టుసామజములు.” ఉ, హరి. ౨, ఆ. -
3. తొలగెను; “క. కుక్కుపడువు వెనుకకుఁ జడిసె
గబరింపనొల్లక.” భార. కాం. 3, ఆ. - 4. మ్రో
గు. “హంసకంబులుజడియకొ.” వసు. 3, ఆ. (దీ
నికి ఆర్థము వ్దించు అని శబ్దార్థకల్పతరువునందు
ప్రాయఁబడియున్నదిగాని ప్రయోగము కనఁబ
డలేదు.) - 5. క్రి. 1. త్రోయు; “క. కారపవ

తియనుజన్మల, దూరమునక విశిఖనిమాతిదొ
లగజడియుచుకొ.” భార. విరా. ౫, ఆ. “చిక్కు
లగురినచూర్ణకుంతలాపరి సరళంబుగాజడిసి.”
పాండు. ౧, ఆ. - 2. నివారించు. “కుంతిభోజా
డేయు తూపులఁబెనుగదఁదొలగంగ జడియు
చు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

జేడుపు. దే. వి. భయము.

జేడ్డ. వై. వి. సంకటము*. “అపనానపు నేలేదండ
ధారుచేజడ్డలెకానిమేలుకొనసాగదు.” వి. పు. ౫,
ఆ. - విలా. ఒకటితోనొకటికూడినది*. (హల్లు.)

జేడ్డన. దే. ప్ర. తటాలన. (చూ. ఒడ్డగిలు.)

జేడ్డ. వై. వి. ఏదేనియొక మోపు మోసికొనిపోయెడు
కట్ట*.

జేడ్డిగము. వై. వి. పిడతకు మూడుగొట్టములమర్పఁ
బడి విత్తుటకుపయోగించెడు యంత్రవిశేషము;
2. మదము. “క. అడ్డమువోయినమంత్రుల, జడ్డి
గములుత్రుంచె.” ఉ, రా. 3, ఆ.

జేడ్డు. వై. వి. 1. జాడ్యము; (ఈయర్థమునందిది జడ
నుయొక్కరూపాంతరము.) “ద్వి. దుడ్డునవీవు
కంతులకట్టమోది, జడ్డువాపిన.” హరిశ్చ. ౨,
భా. - 2. తగులము*; “ఉ. ఏవర మేకుపాదయంగ
మెప్పుడుకొంభజించి నేర్చురల్, లోపలిబుద్ధిలో
నుభయలోకములఁదలజడ్డుఁబానియే, తాపము
లేక బ్రహ్మగతిఁదారుగతెక్రములైచరింతురే, నా
వరమేకుముక్తైద నఘాఘనిపుత్రిదుభద్రక్రీ
రుకొ.” భాగ. ౨, స్కం. - 3. జోలి*. “గీ. బిడ్డ
పాపలఁగనిపెంచుజడ్డులేక.” హంస. ౧, ఆ.

జేడ్డుదనము. వై. వి. (జేడ్డు+తనము.) తగులము.
“గీ. సుతులహితులవిడిచిచుట్టాలవిడిచియి, ల్లా
లివిడిచిబహు బలాలివిడిచి, గాజాపూదయమిడి
యెరాజీవనయనువై, ధనమువిడిచిజడ్డుదనమువి
డిచి.” (ఇక్కడ జడ్డుదనముననఁగా మఱియు
తెక్కినవస్తువులమీది తగులమును అని యర్థము.)
భాగ. ౨, స్కం. (నాస్తికమున తనము.)

జేడ్డుపడు. వై. ఆ. క్రి. (జేడ్డు+పడు.) జడతనొందు.
(చూ. ఒడ్డగిలు.)

జెత. వై. వి. 1. జుట*; 2. సామ్యము*. “క. జతలేని
లావుగల్లుట, కతివలవైఁబెల్లు లేగియలజడిమీ
లక, వెతపెట్టుదురేయికనీ, బ్రతుకుబయల్
గానునాలిపయ్యరకట్టా.” నీలా. 3, ఆ.

శక్తి. జపు. హిం. వి. సాత్తును బలవంతముగా పట్టు కొనుట.

జేమ. వై. వి. పోకమీడి నార, ఖపురము.

జేమనజేరి. దే. వి. ఒకదిననుచిన్నపిరింగి. “వ. దంపనంబులు పిరంగులు జబురుజంగులు తుపాకులు మొదలైనసాధనములు.” కళా. ౮, ఆ.

జేమి. వై. వి. 1. భుజము; “రగడ. హెచ్చుమీతిన మ చి జబ్బలయెఱచిబో నవుబంటుండేటిచి.” ఆచ్చి. యు. కాం.—2. తొడవెలిమీడిభాగము*.

జేమి. దే. వి. అలసము, మందము.

జేమి. ద్య. ఆ. క్రి. (జేబ్బు+పడు.) మందమును.

జేమ. జేమా. హిం. వి. మొత్తము, రాబడి.

జేమి. వై. వి. జంటయొక్క మొదటిరూపము.

జేమి. పాత. వై. వి. దేగను చేతనుంచుకొనునపుడు దానిగోళ్లు గ్రుచ్చుకొనుండవేసికొనెడు ముత్యగుడ్డ.

జేమి. వై. వి. జంట. (ఇందలి ఇకారమునకు లోపమునుగానబడుచున్నది.) “పసిండిగిండియుకొబపుగోళ్లనుంచము జమల్లుటవు.” య. ౫, ఆ.

జేమి. వై. స. క్రి. రెట్టిండు.

జేమి. వై. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. (చూ. జేమలి.)

జేమి. మి. క్కాలి. ద్య. వి. (జమలిమాడు+కాలు.) చుమైచ. పట్టడము. “గడ్డతిజమలిమి. క్కాలిమా ముఁద్రాయ.” రసి. 3, ఆ. (చూ. జేమలి.)

జేమి. వి. జేమలికయొక్క రూపాంతరము.

జేమి. బండి. హిం. వి. సిట్టు ఏర్పాటుచేయుట.

జేమి. హిం. వి. భూమి.

జేమి. దారి. హిం. వి. జమి. దారుక్రిందనుండు భూమి.

జేమి. దారు. హిం. వి. రాజును సిట్టుకట్టు నొక యుక్కారి.

జేమి. వై. వి. యముడు, శముడు.

జేమి. కాము. దే. వి. క్రిందవేసికూర్చుండెడిముత్యముతోనేసినపట్ట. “నీ. ప్రథమాద్రిసభయం దుఁబఱచినకొబట్టు జముకామునగ రాగముజసింపె.” స్వా. ౫, ఆ.

జేమి. దళము. వై. వి. జముదాడి. “గీ. జముదళంబులు పెక్కిబల్లెములుపుని.” పు. ౨, ఆ.

జేమి. దాడి. వై. వి. నిడుపువరుఁజుగలకత్తి. “నీ. జముదాడిగల్పనాజముదాడియల్పమే సింగంపుమిత్తిచేతికత్తి. రామా. ౨, ఆ.

జేమున. వై. వి. ఒకానొక నది, యమున.

జేమునతోఁబట్టు. ద్య. వి. యముడు, యమునాభ్రాత.

జేమునయ్య. వై. వి. (జముని+అయ్య.) నూర్యుడు. జేమునెక్కిరింత. ద్య. వి. (జముని+ఎక్కిరింత.) దున్న, మహిషము.

జేమి. వై. వి. శమి.

జేమి. యు. దే. వి. తృణవిశేషము. (దీనితో గూడలుకట్టుదురు.) వై. జంబువు. (చూ. జేమేలు.) జేమేలు. ద్య. వి. (జము+ఏలు.) జంబూనది. “గీ. మేటిజమేటియనటఁగ్రొప్పించుమించు, బొదివి.” వసు. ౨, ఆ.

జేర. వై. వి. కత్తిపరఁజు.

జేరగు. దే. ఆ. క్రి. 1. తొప్పుతోప్రాచు; 2. జాఱు; 3. జీవనమునడచు; “నినుఁజదివింపకున్న జరగదె ముకొ.” స్వా. ౫, ఆ.—4. ప్రసిద్ధి; “క. సజ్జననుతదమయంతియనఁగజరిగినదానకొ.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—5. కడచు; “వ. కల్పంబులతిక్రమించిమన్వంతరంబులు జరిగియుగంబులుసరికడచినతనరంబులుచనికాలచక్రంబు లతిక్రమించుచుండ.” భీ. ౧, ఆ.—6. ఉఱుకు; 7. పోవు.

“ఎ. గీ. మెలత మొగులుపిఱిడి మెఱుగుఁడీగె యుఁబోలె, జలదనన్లు మొకబరగుఁపుడు.” భాగ. ౮, స్కం.—వి. ప్రాచుడు. “నీ. విరులదండలతోడివేణికాభారంబుపాంకంబుజరగునఁబోరలియాడ.” భీ. ౧, ఆ. (క. కరములు శిరములుదరములు, సరములుగాగ్రుచ్చుమెచ్చుజరగుకొబరగుకొ.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. ఇత్యాదిప్రయోగములనుబట్టి యిది అకారముధ్యకముగా వ్రాయఁబడియును.)

జేరత. ద్య. వి. జేలతారుయొక్క రూపాంతరము. “జరతపావడ.” తే. త్రయ.

జేరపు. దే. ప్రే. జేరగజేయు. (చూ. జేరగు, తరపు.) జేరబాజే. దే. వి. వెండిసరిగతోనేసినది. “ద్య. జరబాజీరయ్యజాలిలవిక.” సా. ౨, భా.

జేరబు. దే. వి. పేలపిండి.

జేరి. వై. వి. 1. వెండిబంగారములతో మొలముచేసిననూలిపోక; 2. వెండిబంగారముల మొలము*. “నీ. వెన్నెలజరియడ్డవెండితీగలబోలు యజ్ఞోపవీతంబులఱుతనమర.” విక్ర. 2, ఆ.

జల్లు. డి. వి. 1. మూతబండిమీడిగూడ; (బండి జల్లు.) 2. పెద్దగంప. (దీనిని గుండుజల్లునునియు చెప్పుదురు.)

జల్లు. డి. ఆ. క్రి. (జల్లు+అను.) భయదులచేత మనసుజల్లునును. "జల్లువి డెందంబు సెదర." భార. ప్ర. ౨, ఆ.

జల్లు. డి. వి. 1. సవరము, "నీ. ఇల్లుక మ్మడిచోట జల్లుకు సప్రపంజలసమానంబులున్నోడిరమణ." రా. వి. 3, ఆ.—2. చామరము; "నీ. పడగలు మత్యాలగొడుగులజల్లులు నాలవట్టుములు సాం పాపిమెలు." అచ్చ. యు. కాం.—3. కుచ్చు; "నీ. జల్లులతోడి పెళ్ళ బల్లెంబులెగవైచిపట్టుమఁ దేరముల్ పాటువాడు." కళా. ౮, ఆ.—4. జాలము; "మ. అత్తెజల్లులుఁ గెంగుచ్చులనయ్యెధారలునుదల్తోలేంద్రగోపంబులుకా." ఆము. ౪, ఆ.

(ఈ మర్మమునందిబారీయొక్కరూపాంతరము.)

—5. కొవ్వపల; "గీ. భాగవతులారభాగ్యసంపన్నులార, యింతయొప్పు సెయ్యుచులోక మెట్టయెదుర. గగనలక్ష్యలతాతన్నికబరిమీద, సంతరించి నముత్యాలజల్లివోరె." కాశీ. ౪, ఆ.—6. ఆసత్య విచనము. విణ. ఆసత్యము. "ద్వి. చాలుజాలు నుట్టిజగజల్లిమాట." రా. ఆ, కాం.

జల్లు. డి. ఆ. క్రి. కాలు. "నీ. మూతపాతిఁ దాలువారికేళఫూలినిడిసి జల్లించువుండ్రేతుర సము." పాండు. ౧, ఆ.—౭. క్రి. 1. ధాన్యమును జల్లెడలోపాసి గుండ్రముగాల్లివ్వ; 2. శోధించు. "గీ. కడుపు వ్రచ్చియొడలుకలయంగజల్లిం చి." భార. ప్ర. ౨, ఆ.

జల్లికాడు. డి. వి. ఆసత్యమంతుడు, కల్లరి.

జల్లిపెడెము. డి. వి. పాదభూపావిశేషము. "ద్వి. జల్లిపెడెమువంతచాయలగుండు, దల్లిశోనీకిం కడిగునవ్వుమురియ." భాగ. ౧౦, స్కం.

జల్లిమాకుడు. డి. వి. సగమునకు చిల్లులుగలమాకుడు.

జల్లిమెకము. ద్వ. వి. చమరీమృగము. "వ. జల్లిమెకంబులవెల్లజల్లులతోనల్లిల్లియై." ఉ. రా. ౪, ఆ.

జల్లివేరు. డి. వి. వేళ్ళకొననుకుచ్చునలెనుండెడువేరు.

జల్లు. యు. డి. వి. ఉమియుటరాలుటలోనగువానినుందగు ధ్వన్యనుకరణము. "జల్లునఁబాఱగా నుమియు." కవిక. ౪, ఆ.—౭. 1. వాన; "మ. రవిదీప్తరేదివృగంగానము, త్పిరతోయంబుల

పీల్చి తెచ్చిధరమీడక జల్లుగాఁజల్లినకా." వి. శు. 3, ఆ.—2. వానకురియునపుడు చెదరిపడునీర్లు.

"వ. ఆట్లుకురియువానజల్లు పెల్లన." భాగ. ౨, స్కం. జల్లునును. డి. ఆ. క్రి. (మనసు) జల్లును.

జల్లెడ. వై. వి. జల్లించెడుసాధనము, చాలని. జల్లెడ. డి. వి. చామరము. "ఎ. గీ. తెక్కములుఁ గొంతములుజల్లెడలుమలంగఁ, బ్రమధదైత్యులై న్యంబుబయలుమెఱసి." ఉ. హరి. ౭, ఆ.

జేవ. డి. వి. జేవల్లిలోనగువానికి చుట్టునేర్పఱచెడి అండు.

జేవజేవ. డి. వి. వడఁకుటయందగుననుకరణము. "పేదకాడిఁగజవజవకంపముంద." కాశీ. ౫, ఆ.

జేవట. డి. వి. తాటిచుట్టుకుఅడుగుననుండెడివంగ. జేవదాటు. డి. స. క్రి. మీటు, అతిక్రమించు.

"అన్నమాటజవదాటక." రామ. ౧, ఆ. జేవనిక. వై. వి. తెరచీర.

జేవర. డి. వి. 1. మృదువు. (చూ. జేవరన.) 2. ఋజువు; "ద్వి. దివిజలోకమునకీడేహంబుతోడ, జవరగాఁజునెక్కు సవనంబుమీర, లనురక్తిఁగావింపుడనఘనాచేత." రా. బాల. కాం.

జేవరన. డి. వి. 1. మృదుత్వము; "క. కుందనపుంగ మ్మిదిగిచిన, యందంబున జవరదనమునలరండేసెల్, చిందినగతిమాధుర్యము, పొందువడకొవ్వె ముట్టిపాలఁతుకపాడెకా." కళా. ౨, ఆ.—2. ఋజుభావము. (చూ. జేవర.)

జేవరము. డి. వి. తలముదనము. "జవరంపుఁజీఁకటి కవియు." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

జేవరాలు. ద్వ. వి. (జేవన+ఆలు.) యావనస్త్రీ. జేవలు. వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

జేవలి. డి. వి. అచ్చుదగిన క్రొత్తవస్త్రము. జేవాజి. వై. వి. జేవ్యాజి.

జేవాది. వై. వి. జేవాజియొక్కరూపాంతరము. జేవాలు. హిం. వి. ప్రత్యుత్తరము.

జేవాబుదారి. హిం. వి. ఉత్తరవాదము. జేవిరె. డి. వి. జేగిలెయొక్కరూపాంతరము.

జేవనము. వై. వి. పదునాఁటొడ్డకుమీడిప్రాయము, యావనము.

జేవనీ. వై. వి. (జేవనము+ఇ.) జేవరాలు. జేవ్యాజి. వై. వి. నుకునుదము. (జేవాజియొక్క రూపాంతరము.)

జెవ్యాజిక్కి. వై. వి. సంకుపు.

జెవ్యాడు. దే. ఆ. క్రి. (జేవ+అడు.) చలిండు. "సన్నపునడుములుజెవ్యాడ." భాగ. ౯, స్కం.

జెవ్యాది. వై. వి. జవాదియొక్కరూపాంతరము.

జెవ్యాదు. వై. వి. జెవ్యాదియొక్కరూపాంతరము.

జెవ్య. దే. వి. దుర్బజలము.

జెలిపిండు. దే. ప్రే. జడియంతేయు, ఆడిండు. "ప్రచండమండలాగ్రముజలిపించుకొ." కళా. ౬, ఆ.

జెళును. దే. వి. చెదరు. ("నీ. జళుకులువాతలెస్సగదంచినెరుదవిద్యుమునుబువ్వులవనలతిలోవి, వార్చి." ఇక్కడ జళుకులు అనగా పొట్టు అని తోచెడి. పాండు. 3, ఆ.)

జో.

జోగా. వై. విణ. గొప్ప*. "మ. తలిరుంజొంపపుదాలు పూరజపునిద్దాజాలు బల్లేటికిం, టలచాలకవిరేనేమేలు తరులంటంగ్రాలులేదీవచే, స్తలబారీలు జగాచొకాయలరుజాగామావటిలొప్పగా, వలరాదంతులవైవడికవనము త్రోవం ద్రిపురకాదెమైల." చంద్ర. (జెగయొక్కరూపాంతరము.)

జోగారము. వై. వి. రాత్రిమేలుకొనియుండుట.

జోగిలము. దే. వి. పందిలోనగువానిబుట్టెడువేటకుక్క.

జోగు. దే. వి. ఆలస్యము, జెంపు.

జోజేము. దే. వి. పాలికలయందుబోసిన నవధాన్యములనాటు. (చూ. జోజేము.)

జోజెర. దే. వి. జజ్జర, పంచన. (చూ. జెజ్జరకాడు. జెజ్జరకత్తె.)

జోజేము. దే. వి. జోజేముయొక్కరూపాంతరము. "గీ. శరస్వరీచంద్రవేణయనముచితాంతు, రాత్రికాయలందు వియద్విభాగ, పాలికలదోచు త్రొత్తబాబాలమొలక, లనగదారకలాండొండముకురించె." కవిక. ౪, ఆ.

జోటి. వై. వి. జాటి.

జోజికాయ. ద్వ. వి. జాదిఫలము.

జోజే. వై. వి. ఎటువు*. "నిదురులులేమిగడ్డొనల నిండినజాజాలెరుచుండ." య. ౫, ఆ.

జోజేవాలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (జోజ+పాటు.) ఎట్టనగు. "అంగట్టపుకావరంగునలన శశికాంతమణిపీజాజవాలుగ." స్వా. ౨, ఆ.

జోటి. దే. వి. బండిగుట్టులుదుక్కియెద్దులలోనగు వానిగొట్టెడుచేటుకొల. (కొన్ని ప్రాతప్రతులయందు పాటియని కనబడుచున్నది.)

జోడ. దే. వి. 1. అడుగులగులుకు; 2. నెల; 3. పాబడి; 4. త్రోవ; "ద్వి. పారువంబులుడేగచువునమ్మిడ, దేరినాలవజాడెద్రిపురుచుండు, వానిపైత్రోవగ్రస్తములేగనేర్పు." రా. కిష్కిం. కాం.-5. విధము. "క. చూడగగిగానిగమ, క్రిడాపరతంత్ర, గరిమగిరికునితోడక, జోడెయున్నాడితడే, జాడంజమ్మపడుననివిదాచివెనక." రామా. ౬, ఆ.

జోడకాడు. దే. వి. త్రోవగురైజింగినవాడు

జోడా. దే. క్రి. విణ. సమూలము.

జోడాచేయు. ద్వ. స. క్రి. నాశముచేయు.

జోడి. దే. వి. ఒకదినుకునుట్టిపాత్రము.

జోడిండు. దే. స. క్రి. 1. కంపమొండలేయు; "నీ.

ఒడలుబాడించినబడమిపైరాలినకొమాలలులురువిరహతి, వగ్గమై." భాగ. 3, స్కం.-

2. గుడ్డలు నీళ్లలోవేసి అటునిటు పొల్లించియెడు.

జోడీ. దే. వి. జాడియొక్కరూపాంతరము.

జోడు. దే. వి. గింజపట్టిని తొన్నకట్టి.

జోణ. వై. విణ. నేస్పరి*.

జోణడు. వై. విణ. జాణయగువాడు*. (జాణడు

నీభర్త." వై. ౮, ఆ. "పనివడియొక్కడియలబట్టగలజా, యినికిచ్చెదనీకన్నియ." నీలా. ౨, ఆ.

జోణెత. వై. విణ. (జాణ+ఎత.) ధూర్జురాలు*. "క.

ఇరుసెవియెలుగకయుండక, దరుణీసుఖునభవింపదలచినబడివే, పురకన్నులెదుటబడిని, సరివారెల్లదమునేయజాణెతనైతిక." ఉ. హ. ౫, ఆ. (స్వార్థమున ఎత.)

జోతర. వై. వి. 1. శక్తియుత్సవము*; "క. ఆతపోన్నగరిపతి, జాతరచాటింజె బళువిసర మురిసా, ధ్యాతతపతాపాయని, ధౌతాహరియగాలిగంగలక్లృక." పాండు. 3, ఆ.-2. ఉన్నివము*. "ఉ. జాతరనేయగవలయనర్వజనంబునంబురాశికిక." భార. మా. ౧, ఆ.

జోది. వై. వి. జోజియొక్కరూపాంతరము. "జాతలనెటికొప్పనకాదుటిమి త్రోవనసోయిమేని." పా. ౨, ఆ.

జోదిలి. దే. వి. బుడుబుడుక్కులవాడు.

హాడు. వై. వి. హోమయొక్కరూపాంతరము.
 హాడుకొను. దే. అ. క్రి. తలుచుకొను. "గీ. అనినఁబు
 లుకొనఁబులుకొనఁగనపుడు." లక్ష్మీ. ౧, అ. "నక
 లుకొనఁబులుకొనఁగనకించి." వై. ౫, అ.
 హాడుహాడురంబు. వై. అవ్య. (బాదురంబు + బాడు
 రంబు.) మిక్కిలిచాతుర్యము. "ఉ. బాదురబాదు
 రంబుమృదుచర్చగీదులువారుణీరసా, స్వాదవ
 చాతరేకములఁబ్రకగాయఁగదత్తువాటికా, వే
 దులమిఁదటఁగనకవీణలుమీటుచుఁబాడిరచ్చ
 లి, మోదమెల్లవాఁగువనమోహనవిగ్రహ
 భీమనాథునిక." భీ. ౫, అ. (ఇది యింకను
 విచార్యము.)
 హాడుక. దే. వి. కల్లాటకపు తుపాసుల చెవియందుఁ
 చెడు నిప్పుముట్టించు త్రాడు.
 హాడుము. దే. వి. గుట్టుపుపల్లముమీఁది మెత్త. "ఎ, గీ.
 క్రొత్తముత్తైపుతెరలఁదగ్గొత్తుబానుము." ఉ,
 రా. 2, అ.
 హాను. దే. వి. అందము, సౌందర్యము.
 హానుగు. దే. వి. చెవి, కర్ణము.
 హానువు. దే. వి. హానుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ.
 నన్నీనలినాపుఁడియ్యనలుఁడే మృగలాంఛనుఁడే
 నుగర్త్రముతో, బానువడంగనీక్షణమునంపరెవో
 పవతీతపిత్తులై." (ఇక్కడ బానువడంగక అని
 పుష్కపీఠిచెప్పటంబుకాదు.) భార. అర. ౨, అ.
 హాపు. వై. వి. (హోతి + పుత్తి.) బాతిపత్రిక.
 హాపిము. దే. వి. హోగు, అలస్యము. "క. బాపిరము
 లేకయిప్పుడు, క్రేపులతోగొల్లనుతులఁగృష్ణుని
 దొరలక, గీఁపెట్టఁగమ్రొంగవనని, పాపపురక్క
 నుఁడు నేల బడియుండెనుపా." భాగ. ౧౦,
 స్కం. పూ.
 హోవ్యము. దే. వి. — వై. — (ఇది వాడుక
 లోనిది.)
 హోలి. దే. వి. హోలియొక్కరూపాంతరము.
 హోలితాలపు. దే. వి. శివుఁడు, చంద్రుఁడు.
 (రూ. హోలితాల్పు. "నీ. ఇనుమునఁగావించి
 యుగఁగిబావిలితాల్పుఁడగొల్పుకజ్జడదారితు
 లుము." య. ౨, అ.)
 హోలిమేవరి. దే. వి. రాచులు, విధుంతుఁడు.
 "తల. పలుకెలుగులఁబోవుచందురుఁబట్టనన్ని
 టికన్నియై, యరిగివేసెను వెంటనేగడుఁటిబావి
 లిమేవరి, బరెవరిగనునీటఁజేలుచుఁదైవ

యింజనుదేరఁగా, నిలుపుటేతలవచ్చుకొమ్మలసె
 మ్మెగఁబలులపాల్పుగక." య. 3, అ.
 హోలిలితాయి. దే. వి. చంద్రకాంతము.
 హోలిలిక్కు. ద్వ. వి. మృగశీర్షపక్షిత్రిము.
 హోలిల్లి. దే. వి. (బాను + బిల్లిక.) చంద్రుఁడు.
 హోలిల్లు. దే. వి. బ. బావికాక్రీడావిశేషము. హంస.
 ౫, అ.
 హోలు. దే. వి. లేఖ, పత్రిక.
 హోలుర. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు, (రూ. హోలురా.)
 (దీని విత్తులు నవ్వుములకు రంగువేయ నుపయో
 గించును. దీనికి అర్థము గందవోడి అని కొందఱు
 వ్రాసియున్నారు.)
 హోము. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు. (దీని పండ్లను హోము
 పండ్లందురు. అవి తినుటకు ఉపయోగించును.)
 హోమారు. దే. వి. నెల్లా.
 హోమీను. హిం. వి. పూట.
 హోమీనుదారుఁడు. హిం. వి. పూటపడువాఁడు.
 హోము. వై. వి. ఏనుషరగడియకాలము.
 హోరి. దే. వి. 1. గిండి; "నీ. తాల్పంగనీడుకుండ
 నపుబారీవిన్వఁడెనకవచ్చిన తేనిచేతఁగాని." య.
 ౧, అ.—2. కముండలపు. "క. తనయరువుఁదే
 రునరగెడు, పనియును నెఱిగించిడప్పివాయఁగ
 నీర్యే, డిననక్కల్లిభోగియుఁ, దనబారీలోనినీ
 ఖ్లుత్రాపుమటన్నక." అచ్చ. యు, కాం.
 హోర్పు. దే. వై. హోలుచేయొక్కరూపాంతరము.
 హోలు. దే. అ. క్రి. 1. హెరగు; (కాలుబాటిపడ్డాఁ
 డు.)—2. ఉలుకు; "నీ. మనబాలవల్లికముఱచిన
 చ్చిత్రిఁగొంచుఁజనుచెంతుననియంచుబా తెనెక
 తె." కళా. 2, అ.—3. నదలు; "ఎ, గీ. బాటివి
 డిచిమితుఁబాఱంగనగునయ్య." ఉ, హరి. ౬,
 అ.—4. స్రవించు; (కన్నులనీళ్లుబాటుచున్నవి.)
 —వి. హోలుడు. (అనునికులు కొందఱు దీనిని
 లఘురేఫముగా వ్రాసియున్నారు. అది అదర
 జీయముకాదు.)
 హోలుచే. దే. వై. హోలుచేయు, హోలింపే, (రూ.
 హోర్పు.)
 హోలుడు. దే. వి. హోలుట, గళనము. "ద్వి. చలి
 యించుమదిచోప్పుబాటుఁడుగొప్ప." సా. 3, భా.
 హోలుపాటు. ద్వ. వి. 1. ఫలము; 2. ఫలిత్యము.
 "ఉ. ఎయ్యెడమేరెమాతురుగ్రహించుబాబులు

జోలుపాటులకా." విజ. ౧, ఆ. (ఇది రెండవ
ములకును ఉదాహరణము.)

జోలుపు. దే. వి. 1. జోలుడు; 2. కొండచేటి.

జోలువాలు. దే. ఆ. క్రి. (జోలు+పాటు.) జోలు.

"నీ. నాతోడునీడలెనుచున్న పెద్దగానవరించు
మిమాపుజోలువాటె." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

జోల. వై. వి. 1. చేపలనుబట్టువల; 2. కిటికీ. (చూ.
జోలకట్టి.)

జోలకట్టి. ద్వ. వి. నల్లతాతియందు బెజ్జెములేర్పఱచి
యంచిన కిటికీ. "ద్వి. సారిడికేసినపాలసున్నం
పుమిదై, బాళువాబంగారుజాలకట్టులును." నిజ
లింగచిక్కియచరిత్రము.

జోలకాడు. యు. దే. వి. (జోలము+కాడు.)
అలస్యముచేయువాడు. వై. వి. చేపలబట్టు
వాడు.

జోలము. దే. వి. జాగు, అలస్యము. "ఎ, గీ. కలికి
రాయంచబోదలకలికియలికి, యులికిపలమానప
వమానగలిమాన, దళితమానసలీలనేదాళబా
ల, జాలమిదియేలలోలవికాలనయన." శకాం.
౪, ఆ.

జోలరి. వై. వి. (జోల+అరి.) చేపలబట్టువాడు,
ధీవరుడు. (దీనికి జెలగడుగువాడును అర్థమని
కొండలు చెప్పెదరు.)

జోలరు. వై. వి. గొడుగులోనగువాని కొననుచేట్టు
త్రేలెడు జెల్లిలోనగునది. "ద్వి. వైకొప్పవందు
వాపుమునల్లడల, జానలునవరించుజాలరులో
మెలయ." సా. 3, భా.

జోలవల్లిక. ద్వ. (జోల+వల్లిక.) చిత్తపువనిచేసిన
తములకాకులత్తె. "క. అప్పుకాతాంబూలంబు
లు, గవ్వరమునబాలవల్లికలబడతులుదే, ని
ప్పించెబంధుకోటికి, నప్పవృద్ధకాయతాక్షుడు." సా.
౨, ఆ.

జోలరి. దే. వి. హింస.

జోలి. దే. వి. 1. మహాభేదము; "క. చేదప్పినకార్య
ములకు, తేదనబొందుదుర జాలివిడుపుమికమ
నః, భేదముదిదిప్పించం, గాదరమేనీకువాకుఁ
గామినెచెపును." ఉ. రా. ౪, ఆ.—2. భేదము;
3. విచారము. "క. ఆజాలియేలనిర్దల, బీజవావి
స్త్రుతమేను త్రినిసర్పం, గాజగలివలపునం
తెడు, గేజన్నముదిప్పునకునుచేటికివగనకా." భార.
అగ్ని. ౪, ఆ.

జోలిబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (జోలి+పడు.) 1. దుఃఖ
పడు; 2. విచారపడు. "క. మేలర్థింపమగీడును,
జాలింబడితొలగఁద్రోవసరితూట్టింభా, వాం
బిమనఘ్నఁడనై, యాలంబుగఁజేసినడతునయ్య
రుదెఱుగనకా." భార. శాం. ౪, ఆ. (చూ. జో
లింబెట్టు.)

జోలింబెట్టు. దే. స. క్రి. (జోలి+పెట్టు.) దుఃఖపె
ట్టు. "నిన్నతండుజాలింబెట్టెడుంజాదుమీ." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ.

జోలిగాను. దే. ఆ. క్రి. (జోలి+కొను.) (చూ.)
జోలిబడు.

జోలియ. దే. వి. 1. జోలెడేగ; (చూ. అణుజో.)—2.
జోలెనంది; 3. బొంగరపు త్రాడు. (చూ. జోలె.)
జోలియము. దే. వి. జోలెనంది. (చూ. జోలెయ.)
జోలీ. దే. వి. గొడుగులోనగువాని కొననుత్రేలెడు
జోలరు. "చందువాముత్యాలబాలీలు." రి. సి. ౧, ఆ.

జోలు. వై. వి. 1. ఏము; "సరసిజప్పత్తము. కప్ప
గుతోలకొగొప్పనబాలుకొగనవినుకులనాడిః
ములగుసరులకా." య. ౨, ఆ.—2. అల్పప్రవా
హము. (చూ. చివ్వు.)

జోలుకొను. ద్వ. ఆ. క్రి. ప్రసహించు.

జోలువా. దే. వి. జోలువాయొక్కరూపాంతరము.

"నీ. కఱకుదుండగవురక్కసులద్రెంపగఁజాలు
జాలువాపిడివాలవాలవని." చంద్ర. ౧, ఆ.

జోలువాలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (జోలు+పాటు.) ప్రస
హించు. "నీ. కరుణారసము పొంగిపోఁగఁడి
చాడ్పునశశిరేఖనమృతంబుజాలువాటె." భార.
విరా. ౧, ఆ.

జోలుపు. వై. వి. జోలుయొక్కరూపాంతరము. "చి.
అన్నహామహాసందర్భ నాహోదంబునబాలపులకు
బాప్పజలంబులందడియను." అగ్ని. ఆర. కాం.

జోలె. దే. వి. 1. 2. కజాతిడేగ; 2. విరాలపోనడియొక
దినమునంది; "క. జాలెలబట్టింపునుపది, కలు
నయిదువేలు రెండువేలునరయనా, న్నాలికుఁ
తలనకు మన, యేలక తన్నంత్రియతనియింటికి
నపకా." వై. ౧౨, ఆ.—3. బొమ్మరపు త్రాడు. "చి.
కనకగంబుబొమ్మరముగాభుజగేంద్రుడుబారె
గానమ, ర్విసగిరపుత్రి గాంచియిరిందునుదేధ
నంబులన్నన, జ్ఞానవిహితోవతకమనస్తకరహ
మునప్రతిష్ఠచే, సీగగవాయకు. దుక్కరనయను

తగ్గిననుం త్రికోరకల్." విక్ర. ౧, ఆ. (జోలి యొక్క రూపాంతరము.)

జోలెత్తు. దే. వి. కెట్టియొక్కయుపకరణవిశేషము. "రాలయంగరములు జాలెత్తుడుగాఁగ." పాంచా. ౫, ఆ.

జోలెము. దే. వి. జోలియముయొక్క రూపాంతరము.

గీ. తానునిల్లాలకొమ్మయందనయయుగము, ములలదీవారముల జాలెములుపహించి, సాతుఁ గూడిచనంగదస్మరులుతాఁకి, నలుగురనుబట్టి గనమెల్లవొలిచికొందు." కాశీ. 2, ఆ.

జో. వై. వి. నూకలులోనగువానిఁజేర్చి పలుచగాఁ గాచిన గంజి.

జోవడము. దే. వి. 1. అపారపము; "ఉ. నావుడు నవ్వుటాలకనినక బవనాత్రిజయింత యేటికిక, గనులయోగవేపరులకిబ్బిషముల్ తలపోయకమ్మె యింక, జావడమైనఁజూచియిదిచందముగాదని యుడిఁగానీ, చేయలాలావునీవుమునుచేసినభంగులు నేనెఱుంగనే." సం. "అహోనాశంస నేకించిత్తుంప్రక్షిబుధవాత్సని, గదతఃక్షిబుయా వాచా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. పిటికితనము; "బ్రాహ్మణజాతిజావడమునమఱియుఁగొంతురు." కళా. 2, ఆ.—3. గుట్టపుత్తెట్టు; "క. లావు గలను దైగుట్టపు, జావడములమీఁదమాత్రసంచులుచూలక, గ్రేవలనేకాంగులురా, వీవధముల నజీ నెలవనివిధునకుఁగొనుచుక." ఆము. ౨, ఆ.—4. ఒకజాతిదేగ. "ద్వి. జాలెదేగలమంచి జావడంబులను, సాగుమంబులమేలిజలక్రియలను." హరిశ్చ. ౧, భా.

జోవడి. దే. వి. (జోవడము+ఇ.) చోకలవాడు. "ద్వి. పునుంటనుండియెప్పటియునునింటి, కరుగుదంచయింతినిలుగకయేల, నేవెట్టిరాముడనెయనియొక్క, జావడియనుమాటచారులుచెప్ప." భా. ౫, స్కం.

జోవళము. దే. వి. గుట్టపుత్తెట్టు. (జోవడముయొక్క రూపాంతరము.)

జోవళి. దే. వి. గీతవిశేషము.

జోవాహిరి. దే. వి. రత్నపుసాము. (రూ. జవాహిరి.)

జోవంచే. దే. స. క్రి. జోడించుయొక్క రూపాంతరము. "వ. ఒడలుజాలించిరూలించినజాలించక." రామా. ౮, ఆ.

జోలియ. దే. వి. (చూ.) జోలెము. (చూ. జోలె.)

జోలియము. దే. వి. (చూ.) జోలెము.

జోళువా. దే. వి. అవరంజి.

జోలె. దే. వి. జోలియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. పారిఁబారింతుకుంబుననియమించి, కరిజాలె నేయింపఁగడఁగెడువాఁడు." రా. యు, కాం. (చూ. జోలెము.)

జోలెము. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము, (చూ.) కంచి తము. "వ. అపసవ్యగతింజాలెంబునహయంబుఁ బోనిచ్చుచు." స్వా. ౪, ఆ. "నీ. అట్లుఖండిత బాహుఁడయ్యెను శైర్యంబువదలకడాకేలగదయమర్చి, తెగువజాలెంబులు త్రిప్పుచుఁబఱతెంచి." (బాలెంబులు త్రిప్పుచు అనఁగా జాలెములుగాత్రిప్పుచు అని యర్థము.) కై. ౫, ఆ.

జోల్వా. దే. వి. జోళువాయొక్క రూపాంతరము.

జో.

జోం. దే. వి. 1. తావిపీచుట మొదలగువానియందగుద్యవ్యవసకరణము; "నీ. తరళాక్షిసీమేనితావిజాప్తన నాదుమనసుజాప్తునిరేగిమరులఁజెందు." లావణ్యశతకము.—2. తుమ్మెదలలోనగునవిమ్రాయుటయందగు ద్యవ్యవసకరణము. "ద్వి. పాలసుకు జాప్తునిపాలయుమక్షికల." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఈ యర్థమునందు ఆప్తేడితమున జాంజాం. "క. మద గజదానామోదముఁ, గదలనితమకములఁద్రావికడుపులనిండక, బొడలుచురుమ్మెదకొదమల, కదుపులుజాంజామటంచుగానముచేసెక." భాగ. ౮, స్కం.) (అనుశబ్దమువరమైనప్పడుజాంజబ్దముయొక్క అనుస్వారమునకు మకారాదేశము వచ్చెడి.)

జోంజము. దే. వి. దీపావళిపండుగ నాటిరాత్రి బాలరు కాల్చిత్రిమ్మెదు తెల్లువిడవలిలోనగువాని నిడుపాటి సన్నకట్ట, పంజో. ద్వివీటి. (అని కొందఱు.)

జోంజోము. దే. వి. జోంజముయొక్క రూపాంతరము.

జోంజోలు. దే. వి. 1. చింపిటి; "నీ. కఱకులైనట్టిజాంజాలు వెండుకలునిర్లుకవియుమేనులఁ గంపుఁగన్నఁగవయు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.—2. జోంజోలు కట్ట.

జోంజోలుకట్ట. దే. వి. కలుతురుపుల్లులలోనగువా విధో నేర్పబడిన దింటి.

జంటిలేన. దే. వి. (జన్ము + లేన.) జంటిగలు
కుచ్చినలేన, టైద్రము.

జంటిగ. దే. వి. (జన్ము + ఈగ.) తేనెటిగ,
సరళు.

జోజోలు. దే. వి. గుబురు. (చూ. జోజోలుకొను.)
జోజోలుకొను. దే. ఆ. క్రి. గుబురుకొను. “ఎ, గీ.

అస్థిచర్మానశేషానమువయులందు, జాజాలుకొన్న
తనూరురాస్తాములును.” కాశీ. ౬, ఆ.

జోట్టనలేలు. దే. వి. తగ్గవి.

జోట్టలేలు. దే. వి. (జోట్టన + లేలు.)—వై.—

“జోట్టలేలి మొదలుపెత్తుతీర్థమునజెల్లు.” విజ్ఞా.
అచా, కాం.

జోట్టిలి. దే. వి. చాచబడిన బొట్టనలేలి చూపుడు
లేలి నడిమికొలత, ప్రాదేశము.

జోట్టు. వై. వి. సిగ, శిఖ.

జోట్టులులుగు. ద్వ. వి. (జోట్టు + పులుగు.) నెమ
లి, శిఖావళము. (జోట్టుపిట్ట అనియు.)

జోట్టుపిట్టాలుపు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి. “గీ.బొ
మ్మగారిడిపాఠనమ్మల నేసిన, సామవోయిచే
టిజామ్మమెకపు, చిరుదులోగిజాట్టుపిట్టతాలుపు
వాలగు, గోలగొంచగట్టుబోలివ్రాలె.” అచ్చ.
య, కాం.

జోట్టుపు. దే. వి. అజగ్రంగి.

జోడుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. భయాదులచేబడుగు; “ఎ,

గీ. బాహునాశాధరోష్ఠిబింబరకిసల, వదనజల
జమ్ముకుముంగువరమరాళ్, శుకపికశిలీముఖాశి
కిజాడిగిజాడిగి, సఖులుపుమ్మ పవయకేళిసలిపి
రపుడు.” చంద్ర. “నీ. లోడికిక్రమ్మజుగాలువి
డివిప్రక్కజాడుంగుజాడిగియామమపట్టిసు
క్కజేయు.” చంద్రా. ౨, ఆ.—2. డాగు;
(చూ. జోలుగు.)—3. నెమదీయు. “క. కాదే
వినుడొక్కటియిం, కాదేవినిగలదికలిగినట్టుతె
లుపున, పైదేనేరముజాడిగిగ, గాదనియడుగు
మనుడామెగట్టిగఁదెలుపుఁ.” సా. ౨, ఆ.

జోలుగు. దే. ఆ. క్రి. జోడుగుయొక్కరూపాంత
రము. (భయాదులచేబడుగులకు.—“ద్వి. జాణి
గియేలోకంబుచొచ్చినవైన, దృగముగాఁబట్టి
పథింతునిన్ననిన.” రా. ఆర, కాం.—డాగుల
కు.—“ద. వాడుమం, జాణిగిజాణింగి తూపడ
రుచోటుజుగంబడకమాయలక.” రామా.
౧, ఆ.)

జోత్త. దే. వి. చాచబడిన బొట్టనలేలి ఉంగు
లేలి నడిమికొలత, గోకగ్గము.

జోత్తనలేలు. దే. వి. జోట్టనలేలుయొక్క రూపా
ంతరము.

జోట్టిలి. దే. వి. జోట్టిలియొక్కరూపాంతరము.

జోన్న. దే. వి. 1. జోన్నుఁబాలు; 2. జోన్నుగడ్డ;

3. తేనెతెట్టె. “నీ. ఉన్నతతరువెక్కిజాన్ను నేక
గొనిలేనియయాననివానిభంగి.” భార. కాం. ౧, ఆ.

జోన్నుఁబాలు. ద్వ. వి. (జోన్ను + పాలు.) ఈ
అయిదాటాదినములలోనిపాలు, పియ్యానము.

జోన్నుగడ్డ. ద్వ. వి. కాంగి గడ్డకట్టిన యాని

అయిదాటాదినములలోని పాలు.

జోబ్బ. వై. వి. బాహుపుక*. (అప్ర.)

జోమాయిచే. దే. స. క్రి. (వాగను) ఈడ్చివేయు.

“ఉ. ఇంచుకేలవాగెగుదియించిన సంద్రము
దాటునుఁజామా, యించినసేలగక్కుదలసిట్ట
టుగావడెద్రొక్కనుకొదమా, కించినగట్టును
ట్టకలెక్కకుమిక్కిలిదప్పువాలునుక, మించి
నవారునంబులయిమిటాచుఁద్రెప్పురునెన్నియె
యొక.” య. ౧, ఆ.

జోమికిలు. దే. వి. బ. 1. స్త్రీకర్ణభూషావిశేషము;

(చూ. గునామొలనూలు.) 2. పుష్పవిశేషము.

జోపు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

జోపుడు. దే. వి. విలుడు. (చూ. జోపుకాడు.)

జోపుకాడు. దే. వి. (జోపుడు + కాడు.)—వై.

—“జాదరులకునిచ్చిజాపుకాండ్రకు నిచ్చి.”

విక్ర. 2, ఆ. (సావ్యరమున కాడు.)

జోటుకు. దే. వి. నెత్తురులోనగునవిలోపలనుండి

నేగమునవచ్చుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. (ఆ

ప్రేడితమునందు జాటుజాటుకు. “క. జాటుజాటు
కనినెత్తురువెలి, కుటుకును.” ఆము. 3, ఆ.)

జోట్టు. దే. స. క్రి. పీల్చు. వి. 1. పీల్చుట; 2. పీల్చుట

యందగుధ్వన్యనుకరణము. “జోట్టునన్నుకొ
డుక్కుక్కఁడెచుపుగ్రోలును.” కళా. ౬, ఆ.

జోలుము. దే. వి. దుండగము. “ద్వి. జాలుములేకెనిం

డునుద్దులుచూని, లొలగుము.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

జోల్చన. హిం. వి. అపరాధము.

జోవ్వ. దే. వి. ఉచ్చు. (అప్ర.)

జోవ్వరించే. దే. ఆ. క్రి. విజృంభించు. “ఉ. చిప్పే

కుజావ్వరించుననుక తెంతలగడ్డానుడెండు
గక,” సాంచా. ౨, ఆ.

జాబ్బి. దే. వి. పక్షము?.

చంద్ర. ద్వ. వి. పక్షద్వీపము.

చంద్ర. దే. వి. 1. వైపులయందగుధ్వజస్థంకరణము; మహాపాదీలతో జాప్యననమహాంబునిధిలోపలవైచి." వి. పు. ౨. ఆ.—2. ఇంకులయందగుధ్వజస్థంకరణము. "ఒకపాటివాహినుల్ జాప్యననింక." పర. ౪. ఆ.

జాబ్బి.

జాబ్బి. దే. వి. తత్వపాటు. "వ. వీరలుడాంకలు...కలుమాకలు." భీ. ౪. ఆ.

జాబ్బి. దే. ఆ. క్రి. తత్వపాటు. "వ. విసివి విసి మాని వేసజ్జి యలసి యారటంబొంది సొలసి జాకించి తూలి దూపటిలి యల్లంబునఁ గ్రోధంబుచ్చించిన." భీ. ౨. ఆ.

జాబ్బి. దే. వి. 1. జోదము; 2. మోసము*. "సో మనవనశేపునామంచుగడకుజాజమేచేసితివి." క్షే. త్రయ. (మా. జోదకత్తియ, జోదకాడు, జోదరి.) (జోదయయొక్కరూపాంతరము.)

జాబ్బి. దే. వి. దూతక.

జాబ్బి. ద్వ. స. క్రి. (జోటు+ఆడు) మోసముచేయు. "క. వేటాడవొరలసన్నిధి, మాటాడమనించుచునున్నలకరం, బూటాడజేయునన్నిట, జాటాడనెయుండునతడుదూచెదరెకవా." రా. వి. 3. ఆ.

జాబ్బి. దే. వి. మోసము*.

జాబ్బి. దే. వి. మోసము. "గీ. జూటుచునునభిక్తకృచొరవకాండ్రు." ఆము. ౪. ఆ. (సావధానమున తనము.)

జాబ్బి. దే. వి. (జోదము+కత్తియ.) జోదమాదేశి యాడుచి. (మా. జోదకత్తి, జోదకత్తియ.)

జాబ్బి. దే. వి. (జోదము+కాడు.) జోదమాదేశువాడు, (మా. జోదకాడు.)

జాబ్బి. దే. వి. దూతము.

జాబ్బి. దే. వి. (జోదము+ఆరి.) జోదకాడు, (మా. జోదరి.)

జాబ్బి. దే. వి. 1. సింహములోనగువాని మెడమీది మెడ్రుకలు; 2. ఏనుగుమీదఁబఱచెడి యెట్టక బరి. "నీ పరితః ప్రక్లిష్టమైపఱచినట్లున్నవైవాలలమునీలిజాలుగాఁగ." రామా. 2. ఆ.

జాబ్బి. దే. వి. సంతాపము*.

జాబ్బి.

జాబ్బి. దే. వి. 1. ఆకులు కొమ్మలలోనగువాని గుంపు, గుబురు; "క. పెనుబొడవుపఱపుజొంప, మృనుగలయది." భార. విరా. ౧. ఆ.—2. రెన్న; "వ. తాడలపోసి హరించెనాకులం, గొనలును జొంపములో నిడుదకొమ్మలుచేయగుడుంగ్రమంబునక." భార. కాం. 3. ఆ.—3. నిరంతరభార. "క. ముంపుగొనివిరులవానల, జొంపంబులుగురియ." భాగ. ౮. స్కం.—విరా. నిరంతరము. "జొంపంబైనలేబచ్చిక." ఉ. రా. ౫. ఆ.

జాబ్బి. దే. వి. కొండయందలి యూటనీరు.

జాబ్బి. దే. వి. భిక్షము. (జోగుయొక్కరూపాంతరము.) జాబ్బి. దే. వి. వడియుట కురియుటలోనగు వానియందగు ధ్వజస్థంకరణము. "జాబ్బిజాబ్బి భారగావడియునుక." పాండు. ౪. ఆ. (గ్రంథములయందు కొన్నియెడల చొటచొట అనియు కానబడుచున్నది. ఇట్టిదియని నిర్ధారణచేయుటకు అనువుపడలేదు.)

జాబ్బి. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎట్టపాలు; 2. రంజిల్లు. (మా. జొత్తిల. ఎట్టపాలుటకు. — "నెత్తుటంబొత్తిలమేనబాణములసొన్ని." భార. ద్రో. ౪. ఆ.—రంజిల్లుటకు. —"క. చిత్తమాశ్చర్యగ్రహమున జొత్తిలంగఁ, జేయునీప్రశ్నము. పాండు. ౧. ఆ. దీనివలె రెండధ్యములకును సయ్యెన తత్వమక్రియ రాగిల్లు.)

జాబ్బి. దే. వి. ఎల్లుపు. "పవడంపుజొత్తులజెవులయాపడంగంక." భార. విరా. ౧. ఆ. కృత్రిమ రత్నము. (అని యొకఁడు.)

జాబ్బి. దే. వి. మేననెత్తురుదేలుచున్న లేతబిడ్డ. "వ. తత్వటంబుననెత్తుటందడిసిజొత్తుపావలవిధంబుల నెత్తిత్తులనలసి యమ్మలత్తిత్తులయిన రాహుత్తులును." జై. ౨. ఆ.

జాబ్బి. దే. వి. వృక్షవిశేషము. జై. 1. సస్య విశేషము; 2. బ. ధాన్యవిశేషము.

జాబ్బి. దే. ఆ. క్రి. 1. స్రవించు; 2. నిండారు; 3. ఉప్పటిల్లు. (మా. జొబ్బిలు. స్రవించుటకు. — "జొబ్బిరరామనామమున జొబ్బిలుచున్నసుధారసంబు." దాశరథిశతకము.—నిండారుటకు. — "జొబ్బిలకల్పి." హంస. ౧. ఆ.—ఉప్పటిల్లుటకు. —

“చొచ్చుచొచ్చు దుప్పిపానము జొచ్చులుచుం
డగ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.)

జాతీయ. దే. వి. జాతీయయొక్కరూపాంతరము.

జాతీయ. దే. వి. చిన్నయేలు.

జాతీయ. దే. వి. చొంగ, లాల.

జాతీయ. దే. వి. నమస్కారము. “కానికల్ నొవ
తిముందటనుంచిజాతీయనర్పనకా.” ఉ. రా.
2, ఆ.

జాతీయ. దే. వి. — పై. —

జాతీయ.

జాతీయ. దే. వి. 1. సామ్యము; “మున్నటిజాతీయముం
గజాలుచెలుపుగట్టిచె.” య. ౧, ఆ. — 2. బా
గు; “నీ. తప్పితేమలజాతీయతలగజేయుచిలోక
నములుస్వనాసికాగ్రముననుంచి.” ఉ. రా. ౨,
ఆ. — 3. జాతీయ; “జాతీయపుష్పధుకామాననిచక్ర
వాకములు.” ఆ. ౧, ఆ. — 4. విధము; “పాం
డవులజాతీయ సాత్వికాన్తంబులత్యంతాభివృత్త
సారగించి.” జై. ౨, ఆ. — 5. ఉత్సాహము; “ప
యనంబుజాతీయనిలిప సామ్యులీకాన ముఖ్యుని
కానాయకులేగి.” చంద్ర. 3, ఆ. — 6. మొత్తము;
“ఉ. కూరకులంబునర్ప మొకజాతీయవచ్చి యె
దిచ్చినేని.” విజ. 3, ఆ. — 7. స్వరూపము; “గీ.
అన్యపాలునియనమసాయకతజూచి, వానిను
మహితకాన్తకత్వంబుం జూచి, మనుజులవిప్రు
జాతీయమారులదోల్చి, రతని సాందర్యమునుకౌర్య
మట్టివగుట.” పు. ౧, ఆ. — 8. 1. సమానము;
“క. పెక్కువకుసాటియునుగా, కెక్కువకుం
కజాతీయనీతికంబెకా, దక్కువయురానికన
ను, మక్కువనీదొలుపునుసమగ్రవిసీతికా.”
ఉ. రా. ౨, ఆ. — 2. అసేనము; “క. జాతీయం
దులుబాధము, చేతులుండకాధనికుజేరిమహా
త్మా.” ౫, ఆ. — 3. యుక్తము; “క. ఆకుర్చురము
నుజేటకు, జాతీయ. ౨, ఆ.

జాతీయ. ద్వ. స. క్రి. 1. సంపాదించు; “నీత
విధంబునమావత్తెనుజాతీయచేసదపు.” హరిశ్చ. 3,
ఆ. — 2. నిర్దవము; “నీ. శ్వేతకేతుడుజాతీయచే
నీతెచ్చినపదార్థస్నేయంచహమయివడిగ నె
క్కి.” ఉ. రా. ౨, ఆ. (ఇట్లు జాతీయకావించు.)

జాతీయ. ద్వ. ఆ. క్రి. జాతీయ. (పై. జాతీయ
అను. “ఎ, గీ. ఆమహాభాగుడచుక్కకుడాదర

మున, మీకుననఘాఖ్యవిఖ్యాతిజాతీయపట.
భాగ. 2, స్కం.

జాతీయ. దే. స. క్రి. తిట్టు. వి. తిట్టుట.

జాతీయ. దే. స. క్రి. 1. విడ్డలునిద్రాప్రభువుగా
ను జాతీయనిచేతవీపునమెల్లగాతెట్టు; “క.
లోకములునిదురవోవను, జాతీయము నిదు
వోనిసుధగుడురములుల్, జాతీయపాదనిదు
రకా, నైకాను క్రి. మనూరకుండెగను దెలు
యకా.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — 2. చును.
“ఉ. పట్టియలుంగుడెట్టియనువనిలేదిదియె
జేరిజాతీయ, కొట్టుటకాక.” ప్రభా. 3, ఆ.

జాతీయ. దే. వి. యోగపట్టు, (యా.) క్షా
గవట్టె. “గీ. పులికానానుకపాలబూదిపూ
త, జడలపాత్రంబుగుదురక్కనరులుకాచి, పట్ట
ములులాతమును జాతీయట్టియయును, దుర
య్యంతిలేరీదీపనిడులయు.” అచ్చ. ఆర, కా.
జాతీయ. దే. వి. యోగము. “నీ. దురుకానుపు
దిండిచలువపాన్యనబండిజాతీయనిదురలజా
క్కుతేడ.” అచ్చ. బాల, కాం.

జాతీయ. దే. వి. (జాతీయ+ఇ.) భిక్షుకుడు. దే.
యోగి. “క. ఎక్కడవొరకనొకొయి, ఎక్క
పుగుట్టెనెడంగుజాతీయినిహహ.” కథా. 3, ఆ.

జాతీయి. దే. వి. 1. ఒకానొక స్త్రీ దేవత; “నీ. జా
గిణిగొనరిలైనుక వెట్టిపలకపైసారలు వోయి
చిసరముచాచి.” ఉ. హరి. 3, ఆ. — 2. సాదక
త్వ. “వ. భర్తకాంతియగుటనున్నకజాతీయి
చేవింటి.” య. ౨, ఆ.

జాతీయ. దే. వి. 1. భిక్షు; 2. జనులెక్కిపోయేదీయో
డ. “మ. నునుగ్రస్తంపుటనంటివిప్పబొరకుకా
జాతీయమాధ్యమహా, వనధింబుపూడిదివికా
మధుకరవాప్తపారులేతేరద, ద్ధనకర్మాపలు
బులందుకొనివేడ్చుకొంగరవూహమా, నా
ముక్తావలిదార్ప నీతలుగుగాడ్చబ్బాక్షివీక్షిచి
లే.” వసు. 3, ఆ. “వ. మార్తాండుండుకొండెచ్చ
క్కింజిక్కికవలి మొగయక్కిలిం దగులవడి
జాతీయనుబోలెనెదురునడవమరలంబులలేక చీ
కాకుపడియున్నవాడు.” కాశీ. ౨, ఆ.

జాతీయ. దే. వి. (జాతీయ+అలు.) భిక్షుకురాలు.

జాతీయ. దే. అన్య. సుఖముగానుండునునెడ
న. “క. జాతీయమలదక్షతేక్షు, జాతీయగ

రాజమధ్యజోజోకృష్ణ, జోజోవల్లవకరపద,
జోజోపూర్ణేందువనజోజోయనుము." భా
౫. ౧౦, స్కం. పూ.

జోటి. వై. వి. ఆడుది, ఇంతి. "ఉ. చూడకమా
యమాడ్చినజోటిదిశల్ పరికింపనొక్కచో." స్వా. 3, ఆ.

జోటిక. వై. వి. — వై. — "ఉ. కూడిచరించు
చునున్నచనవుల్, జోటికలైతాను సొకనుండ
రియయ్యెనుహద్దుభేరిబుగ్గ." పు. ౨, ఆ.
(స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

జోటికత్తియ. వై. వి. చెలికత్తియ. (రూ. జోటి
కత్తి.)

జోటిపని. ద్వ. వి. (జోడు+పని.) మిథునకృత్యము.
జోడగి. దే. వి. మిట్టి వేగముగా పరుగెత్తెడు వేట
కుక్క. "క. దాడిమెయిదీనివెంబడి, గూడకొక
అజాగిలములకుందర మేయా, జోడంగివేసిము
చట, లేడియుగిడియుజనంగలేదడుగైనక." పు.
౨, ఆ.

జోడించు. దే. స. క్రి. తోడనడతలో నడపించు.
గీ. ఎనయగడుజోడగించిత్తులినహాయంబు
శుభువత్తుంబు నేలపైదాడినటుల, సూరిలో
గాళ్లువెల్లెడునోయనంగ, గంచమించుగధర
తీగక్కుదలగడల." సా. ౧, ఆ.

జోడన. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. (చూ.) ధారితక
ము. "నీ. జోడనలొకింతజోడుగా నేరకవేల్పు
రాయనిలేజెల్లెనయ్యె." ఉ. రా. ౧, ఆ.

జోడప్పు. వై. వి. (జోడు+అప్పు.) చేయప్పు. "నీ. ది
విదారకొప్పుతోల్ తిత్తియుజోడప్పుమెడమి
దిమొగలాకుగొడుగుడనర." ఆము. ౬, ఆ.

జోడలు. వై. వి. బ. నతివిశేషము*.

జోడించు. వై. స. క్రి. జేతచేయు, చేర్చు. "శా.
దక్షుండెవ్వఁడెలరామభారతకథల్ జోడింప
భాషకృతిక." రాఘ. ౧, ఆ.

జోడించు. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము*. (చూ. ఆర
గింపు.)

జోడు. యు. దే. వి. కవచము. "క. ఓడవునురా
సురారుల, జోడవుభవలధిగడపనొండెవ్వఁ
డునీ, జోడుజగంబులమాకుం, జోడుభవత్కరు
ణమునుపజూడుమహత్తా." రామా. 3, ఆ. (ఇది
యె సమానమునుటకు నుదాహరణము.) — వై.
దేశి* "ఎ. గీ. వారిరువురుబాల్యభావమునజే

సి, శయనపానాన్న భోజనసమయములను, కా
స్త్రపతనాదివిద్యాప్రసంగములను, జోడునాయ
కయుండురువేడుకలర." బ్ర. ౫, ఆ. "కన్ను
గవతామరజోడుతెలుంగుదాల్చె." ఉ. హరి. ౫.
ఆ. — చెప్పలాజిత. విణ. సమానము*.

జోడుకోడియ. ద్వ. విణ. 1. సమానుడు, సమాన
ము. "ఎ. గీ. జాకువాగట్టుతోడి, జోడుకోడియ
లప్పిటిమేడగములు." రామా. ౧, ఆ.—2. సేత.
(రూ. జోడుకోడె. సమానుడనుటకు. — "అ
తెడునీజోడుకోడె." వై. 3, ఆ. — జేతయనుట
కు. — "సహస్రమయూఖునిజోడుకోడె." పా.
౨, ఆ.)

జోడువేల్పురిక్కు. ద్వ. వి. వికాఖనత్వత్రయము.
జోణగి. దే. వి. జోడిగియొక్క. రూపాంతరము.
జోత. దే. వి. ననుస్కారము. "జోతలుకైలభాను
రగిదృహనకు." రుక్మా. ౧, ఆ. (రూ. జో
తము.)

జోతాము. దే. వి. — వై. — (జోతముయొక్క
రూపాంతరము.)

జోతి. వై. వి. 1. కాంతి; "రాతిరియొకిమిడుజో
తియుండెడునాడు." శశాం. ౨, ఆ.—2. దీప
ము*. "చ. ధనశాంబుజభాజనరాజినాటిం, చి
నకుసుమాన్న రాశిపయజక్కినిచెందొవజోతిని
ల్పియ, వ్యనితకజాట్టిరాబడినీవైచి." వసు. 3, ఆ.
జోరు. వై. వి. యుద్ధముచేయుబుటు, యోధుడు.
జోనంగి, జోణంగి. దే. వి. ఒకజాతుకుక్క.
జోనడ. దే. వి. తోడనయొక్క. రూపాంతరము.
(ఇందు స్వస్వత్యయము.)

జోబిడ్డ. దే. వి. బ. ననుస్కారము. "రగడ. ఘనత
న మోబలగయడాద్రిహార, ద్యాసురవధునకున
తిజోబిడ్డని." (ఇక్కడ నతీశబ్దము నకు నమ్రత
యర్థము.) సాంస. ౪, ఆ
జోరానరి. దే. వి. బలాత్కారము. (ఇది తెనుగు
దేశములయందును వాడబడుచున్నది.)

జోరు. దే. వి. 1. కురియుటయందగుదృష్టానుకరణ
ము. "ఉ. బోరునగుండుభుల్ మొరసెబుప్పము
యంబగునన్నుంతలకొ, జోరునవెల్లిగాగురిసె."
చమ. 3, ఆ.—2. బలము, బలాత్కారము.

జోటీగ. దే. వి. (జోటు + ఈగ.) ఒకదినుగు
ఈగ. పశుమక్షిక.

జోటు. దే. వి. దృష్టానుకరణము. (చూ. జోటీగ.)

శౌల. దే. వి. బిడ్డల నిద్దరపుచ్చునప్పుడు పాడెడు పాట. “నీ. వేదాంతవేద్యుడవీశ్వంభరాధీశుకు ధ్వాంతకాంతలజోలఁజొక్కె.” రామ. 3, ఆ.

శౌలి. దే. వి. 1. సంగతి, సంబంధము; (నాజోలి కిరాకుము. జోలిమాలినపని.)—2. పృథ్వాంతము. “గీ. అటులుజంబుమూలిదిటమంతయునుదూలి, స రగజోరంగూలిజమునిప్రోలి, కేగినట్టిజోలియె అదిమేపరులోలి, దెలుపనాడుగఱచిదీవితేఱుడు.” అచ్చ. సుం, కాం.

శౌలియ. దే. వి. శౌలి.

శౌలి. దే. వి. చేకపునడ్డ నాలుగంచేలును జేరి జేరిగాజేర్చి ముడివేసిపట్టిచేకను వ్రేలవేసికొ నెడుసంచి. (శౌలియయొక్కరూపాంతరము.)

శౌల. దే. వి. శౌలయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. కాచమలో, జోవలువాడజల్లదరుచుకొవడింద ర్విజిరజ్జుపాణియె,” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

శౌని. వై. వి. శౌన్యుడు.

శౌన్యు. వై. వి. శౌన్యశిశ్వాస్త్రము.

శౌన్యుడు. వై. వి. శౌన్యును నెఱిగినవాడు, శౌన్య తిపికుడు. “గీ. వలయుఁబ్రాజ్ఞుభోదబ్రాహ్మణ్య ములకొకటి, తారకంబులతిథులునువారములు ను, జౌన్యులెఱింగించినవిమేలునువ్రతైక, శీల మంగలిపనికినిదైలమునకు.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

శౌహరు. దే. వి. శౌహరుయొక్కరూపాంతరము.

శౌహరువు. దే. వి. శౌహరువుయొక్కరూపాంతర ము. “ఎ, గీ. అతఁడుసురలకుశౌహరువనుచు మ్రొక్కె.” వై. 2, ఆ.)

శౌ.

శౌకు. దే. ఆ. క్రి. మిక్కిలి మెత్తగిల్లు. (కట్టుకట్టి గడ్డకొకినది.)—వి. బురద. (జెవురుయొక్కరూ పాంతరము.)

శౌజెవు. దే. వి. 1. పాటుటయందగుదృశ్యమకరణము. “శరసంధానముతో నెగొన్నియడుగుల శౌజెవునబాటి.” స్వా. ౪, ఆ.—2. క్రుంగుట యందగుననుకరణము. “ఉ. ఇవిధిఁబూనినైనక సమృద్ధినహేంద్రఫణాగణంబుజౌ, జవునగ్రం గ.” పర. ౪, ఆ. (జెవుజెవుయొక్కరూపాంతరము.)

శౌరు. దే. స. క్రి. 1. కొట్టు; “నీ. వాల్మీకికిఁ బుత్రులవచ్చినచెల్వజడయల్లుకొనునాటి పురు శౌరు.” విజ. 3, ఆ.—2. చేతులతో కుప్పచేసి యెత్తు. (జెవురుయొక్కరూపాంతరము.)

రూ.

రూ. ఒకయక్షరము.

రూంకరించు. సం. అ. క్రి. రూంకారముచేయు.

రూంకారము. సం. వి. అ. పుం. రూమైదొడ.

రూంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రూంకారము.

రూంరూ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వానగాలి; 2. స్వ: విశేషము.

రూంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జంపెతాళము; 2. దూకుడు.

రూకటము. సం. వి. అ. పుం. జగడము.

రూట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలయునిరికి.

రూరము. సం. వి. అ. పుం. నెలయేలు, నిర్దమ. (ఇది ఆకారాంతస్త్రీలింగమునగును.)

రూరసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేతరాసి.

రూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నెలయేలు, (రూ.) రూరి; 2. తేళ్లపుట్ట.

రూర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. కయముడియనువాద్యవిశేషము; 2. మణిదోమవిశేషము; 3. నె విశేషము; 4. కలియంగము.

రూర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూర్ణము, కయముడి.

రూల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉడుక; పెద్దదొంగ వంటి వాద్యవిశేషము. (అని కొండలు.) 2. జోలరు; 3. నీటినుడి. (రూ. రూల్లరి.)

రూమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లీజి. అ. పుం. ము. 1. చేప; 2. మొసలి; 3. అడవి.

రూమకేతుడు. సం. వి. ఈ. పుం. ముద్దకుడు. ము నుసిడముమేటి.

రూ.

రూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాహము; 2. కా అడవి; 3. పొదరిల్లు; 4. వీరపురుకట్ట.

రూటలము. సం. వి. అ. పుం. మొక్కపుచేట్ట.

రూటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మొక్కపుచేట్ట; 2. పొదరిల్లు.

రూబుకము. సం. వి. అ. పుం. సన్నపు అకులపక్కె.

ద్వి.

ద్వి. స. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లగోరంటి; 2. తెల్లగోరంటి. ములగోరంటి. (అని కొందఱు.)
ద్వి. స. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఈలపురుగు; 2. ఈలపురుగుమాత; 3. ఎండజిగి; 4. తుడిచెడుగుడ్డ.
ద్వి. స. వి. ఆ. స్త్రీ. — వై. —

ద్వి.

ద్వి. స. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈలపురుగు, ద్వి.

ట.

ట. ఒక ముక్కరము.
ట. ఒక కుము. స. వి. ఆ. పుం. వెండి నాణెము.
ట. ఒక నాణెము. స. వి. ఆ. న. వెలిగారము.
ట. ఒక ము. ఉభ. వై. వి. పదియాలుడబ్బులబంగారు నాణెము, దీనారము*. “మేలుగాకేమిటంకా నాణెములెవ్వీ.” కాశీ. 2, ఆ. — స. ఆ. పుం, న.
1. వెలిగారము; 2. గడ్డపాణి; 3. నల్ల వెలగ.
పుం. 1. కాసెయులి; 2. కత్తి; 3. కత్తియెఱు;
4. కోపము. (ఇది ఆకారాంత స్త్రీలింగమైనప్పుడు పిక్క అర్థము.)
ట. ఒక రి. స. వి. ఆ. స్త్రీ. టం అని నారిని మ్రొయి. “ఏ. హుంకరించుచును హుంకరించుచున న్నొంబులటంకరించుచు.” భాగ. ౮, స్కం.
ట. ఒక వాటు. ద్వ. వి. (టంకము + వాటు.) ఒకానొక బంగారు నాణెము. “ద్వి. పీటలుతలగడల్ విరుదులుటంక, వాటులకొప్పెరల్ వాద్యహోమములు.” రా. కిష్కిం, కాం.
ట. ఒక సాల. వై. వి. (టంకము + సాల.) నాణెముల ముద్రించెడుచోటు.
ట. ఒక సాలవాటు. ద్వ. వి. టంకవాటు. “గీ. వాఁ మొనరించిగలిచితత్వంబుఁడెలపు, వానికనివీటపువ్వులుబోనిటంక, సాలవాటులునించియాస్థానిగట్టఁ గాలసర్పముగతి వ్రేలుబాలెఱాచి.” ఆము. ౨, ఆ.

ట. ఒకారము. స. వి. ఆ. పుం. 1. వింటినారియొక్క ధ్వని; 2. ఆశ్చర్యము; 3. ప్రసిద్ధి.
ట. ఒక. దే. వి. 1. నాగరికతకలవాడు; 2. డాంబీకుడు. (చూ. సిరంగడు.)
ట. ఒకొకరి. స. వి. ఇ. స్త్రీ. వింటినారియొక్క ధ్వని. టంకారము.
ట. ఒక. దే. వి. టంగువాటు.

టంగువాటు. దే. వి. గుఱ్ఱములమీఁదిగంత బాణక బిగగఁజేడువాటు.

ట. ఒకటొంకు. దే. వి. కుత్సితము. (చూ. సిరంగడు.)
ట. ఒక్కరి. వై. వి. (టక్కు + అరి.) మోసకాడు, మోసకత్తె.
ట. ఒక్కరికాడు. వై. వి. మోసకాడు. “గీ. ఓరి టక్కురికాడయియ్యోజలేని, కఱదలేటికివిమరనిక్కుముగనిపుడు.” అచ్చ. కుం, కాం. (సాస్థమునకాడు.)

ట. ఒక్కయము. దే. వి. ధ్వజము, టక్కుము. (ఇట్లు కొందఱు వ్రాసియున్నారు. దీనికి తగిన ప్రయోగము కనబడలేదు.)

ట. ఒక్క. వై. వి. మోసము*.
ట. ఒక్క-బాతీతనము. వై. వి. టక్కురితనము.
ట. ఒక్క-లాడి. ద్వ. వి. (టక్కులు + అడి.) టక్కులుచేయునది. (అడుదది.)

ట. ఒక్క-లాడు. ద్వ. వి. (టక్కులు + అడు.) టక్కులుచేయువాడు.

ట. ఒక్కెము. దే. వి. టక్కియముయొక్కరూపాంతరము.

ట. ఒక, టపాలు. హిం. వి. అంచె.
ట. ఒకాకాయ. దే. వి. బాణసంచావిశేషము.

ట. ఒకాయించు. దే. క్రి. అటనిటు తిరుగు. (చూ. తస్సా.)
ట. ఒకా. హిం. వి. రీతి, అచ్చు.

టా.

టా. ఒక నా, టంగనా. హిం. వి. మట్టసపుగుఱ్ఱము.

టా. దే. వి. 1. ఉంగరము మొదలగునది జాటిరాకుండ బంగారులోనగువానితో చేసివేసికొనెడు సన్నని సాదాఉంగరము; 2. ఓర. “ఉదిరి బంగరు బట్టిటాతులపచ్చలడంబుమీఱుతిన్నెలు.” శకాం. ౪, ఆ.

టా. టా. దే. వి. మోసము, కపటము.

టా. టా. కాడు. దే. వి. మోసకాడు.

టా. పు. ఆం. వి. వైభాగము.

టా. టా. లిరికము. గ్రా. వి. టక్కురితనము.

టి.

టి. ఒకము. వై. వి. వెన్నెముక క్రిందిచోటు, ముడ్డి పూస.
టి. ఒకట్టు. ఆం. వి. రైలు అధికారులు ప్రయాణికుల కిచ్చు కేవుచీటి.

టిట్టిభకము. సం. వి. ఆ. పుం. లకుముకిపిట్ట.
టిష్ణణము. సం. వి. ఆ. పుం. టీకకు టీక.
టిట్టి. దే. వి. మోసెడు జంతువు.

టీ.

టీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థవివరణము.
టీకము. దే. వి. ఒకగట్టు. (చూ. ఊడుగ్రోవి.)
టీకా. దే. వి. 1. ఒకదినుసు పతకము; 2. స్పోటక
ము పొడిపించుట.

టీకు. దే. వి. నడచుటయందలి నిక్కు.

టీచరు. ఆం. వి. ఉపాధ్యాయుడు.

టీపు. దే. వి. తుంచినడవడికకు పూటగాగట్టిన
ధనము

టూ.

టూకి. దే. వి. సంగ్రహము.

టూకించే. దే. స. క్రి. సంగ్రహించు.

టె.

టెంక. దే. వి. ఎండినమామిడియూరు గాయలోని
విత్తు; 2. మామిడికాయలోని విత్తు.

టెంకణము. దే. వి. నమస్కృతి. "రగడ. ధానుష్క-
స్థలిదలకొనుజగతి, శ్వరునకుఁబెట్టెదసరిటెంక
ణములు." హంస. ౪, ఆ.

టెంకాయ. దే. వి. (టెంక + కాయ.) నారికేళఫలము.

టెంకాయచెట్టు. దే. వి. నారికేళము.

టెంకి. దే. వి. 1. స్థానము; 2. తాటకులకు బెజ్జెము
వేసెడు సాధనము.

టెంకియ. దే. వి. టెంక.

టెంకె. దే. వి. మాదిగవాఁడు బెజ్జెము వేసెడు నూది.
(టెంకియయొక్క రూపాంతరము.)

టెక్కి. దే. వి. దాసుకుట్టాయ. "గొడకట్టుకసేచే
రులటెక్కియ." ఆము. ౬, ఆ.

టెక్కియము. దే. వి. టెక్కిము.

టెక్కు. దే. వి. యావనాదులవలనఁగలుగు గర్వచే
ప్ర. "ఎ.గీ. జక్కివలుగేరఁగలువలటెక్కుజార." చంద్ర.

టెక్కులాడి. దే. విణ. (టెక్కులు + ఆడి.) టె
క్కులుగలది. (ఆడుది.) ఉ, రా. ౪, ఆ.

టెక్కులాడు. దే. విణ. (టెక్కులు + ఆడు.) టె
క్కులుగలవాడు.

టెక్కువ. దే. వి. టెక్కు. "ఎ.గీ. అభిలకళలందుఁ
దోడునిడగుచుమెలగు, నధిపునకుఁబాలమున్నీ

టియాడుబిడ్డ, యరిదినుక్కువడెక్కువనవిక.
బు, నురముడింపకయతఁడుతన్ను పచరింప." క
భా. ౮, ఆ.

టెక్కెపుగాము. ద్వ. వి. (టెక్కిము + గాము.)
కేతుగ్రహము.

టెక్కిము. దే. వి. ధ్వజము. (టెక్కియముయొక్క
రూపాంతరము.)

టే.

టేంకణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకదేశము.

టేంకి. దే. వి. మత్స్యనికేపము.

టేకు. దే. వి. తేఱు, క్రకచపత్రము.

టేకుదీవి. ద్వ. వి. కాకద్వీపము.

టేపు. ఆం. వి. నాడా.

టేపు. దే. వి. మండుటయందగు ద్వస్యనుకరము.

"ఉ. లావునవైందర్పము వెలార్చక యాకిల్గిన్న
చేతులకా, భావభవారిసాదములబట్టిపరాక్రి
మకేలిగోరితికా, టేపునమండియన్న మిట్టెక్కి
ముకూలినయపు సంగరం, బేనలవైనెగ్గిరిని
యొక హరుడొండొకమోదమేటికికా." ఉ
హరి. ౫, ఆ.

టై.

టైము. ఆం. వి. కాలము.

టైలరు. ఆం. వి. కుట్టుపనివాడు, దర్జీ.

టో.

టోకు. దే. వి. 1. మొత్తము; 2. జిట్టుభుజముతో
జముతాఁకించుట. "మ. లేగాడ్పునా. దనబో
దులో తగసాముచేయుటకుఁగాంతాకంఠెటోకి
య్యెఁగకా." చంద్ర.

టోపి. దే. వి. పట్టులోనగువానితోనేర్పబడిన
టము. "చ. జిలఁగుమ్మకాళితంతుకృతచేలము
తోఁజగురాకుటోపివో." రా. వి. ౫, ఆ.

టోలా. హిం. వి. గుంపు.

టోలి. హిం. వి. వైసలో ఎనిమిదవ భాగము.

త.

త. ఒకయత్తరము.

తంగురింగు. దే. వి. ఆయుధము లొకటితోనొకటి
తాకునచ్చడు కలిగెడు ద్వస్యనుకరణము. (చూ.
ఖంగుభంగు.)

క్కుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మోసకాడు.

క్కుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవత, వేలుపు.

క్కుయి. హిం. క్రి. అటునిటు తిలుగు.

క్కు. దే. వి. శ్రమము. “క. దివిబిసరుహబాంధవ
పై, ధవసంఘంబెంతదప్పుడగ లేకరుగుకొ, భు
వనంతదప్పునేమును, తవతలేకరుగుదుముహు
టాహుటినడలకొ.” స్వా. ౧, ఆ. — ఆడ్డంకి.
(అని కొందఱు.)

క్కు. దే. క్రీ. తవణిల్లజేయు, కావించు. “క.
వెణింతు సుక్కశ్రీభా, గవతచరిత్రంబుపరమ
కల్యాణము, ద్భవధవనంబుజతుర్దశ, భువనమ
హరిత్తు సూత్రముగదగు సరణికొ.” పాండు.
౧, ఆ.

క్కు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రవర్తిల్లు; “నీ. ఎవ్వడుత
వణిల్లునెల్లజీవులయందుబూసలలోనున్న బొం
రువోరె.” కాశీ. ౫, ఆ.—2. ఒప్పు. “నీ. శ్రీ
పాదమలఁబ్రెడిచిలుగజ్జియలతోడతవణిల్లుగం
డపెందారమమర.” కాశీ. 3, ఆ.

క్కు. దే. విణ. నేర్పరి. “క. కొప్పువయింబత్తపాత
ము, నెప్పెయినెఱపురువిదేలయేచెడకటా, క
ప్పుగనవాతుచక్కెర, కప్పుగమాటాడుతవరకల
నంతరా.” విజ. 3, ఆ.

క్కు. దే. వి. మోసము, కపటము. “క. బంతి మొగం
యలరక్కసు, డెంతమువైశంబవణియేలుపడ
గకొ.” అచ్చ. ఆగ, కాం.

క్కు. దే. విణ. మోసకాడు. “క. అటులున్న
వేళికానికొ, దటుకునఁబాడఁగాంచి.” అచ్చ.
ము, కాం.

క్కు. దే. వి. డవిగయొక్కరూపాంతరము. “నీ. గ
హరాజారథముముంగల జయంకంబుగా డాకొ
ప్పనెత్తుతవిణయనగ.” భాను. 3, ఆ.

తా.

తాము. వై. వి. గ్రా. 1. దేవత; 2. అధిపతి*;
3. రిండ్రి*;
4. గురువు* (ఇది వాడుకలోనిది.)

తానా. హిం. వి. కావలిదండు, కావలిస్థలము.

తాయు. వై. వి. గ్రా. తాయయొక్కరూపాంత
రము. “చ. ప్రమదయొక్కమాధువునిఁబాడవిపం
చిధరించికేలసం, శ్రమమునఁదంఱిమీటుచు
దింబుగతాయముచేసియొక్కరా, గమతగనా
లపించిసుధగస్వరపాతులువేలువేలుకా, నమర

గఁబాడె దక్షరమణుడొసనదారువులకురింపఁ
గకొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

తాయి. వై. వి. గ్రా. స్వరస్థాయి. “చ. తాయియ,
ద్విరస్ఫురితంబుమన్నయనఁదేనియ లొక్కడిజిల్లు
పాటతో, దరుణివిపంచిమీటె.” ఉ, రా.
౬, ఆ.

తాపు. వై. వి. గ్రా. స్థానము*. “క. ఈవిధముననా
ఘోషము, గోవిందుడుగాచికరుణకొనసాగం
గా, గోవర్ధనాద్రిదొల్లిటి, తాపున నిడి మహి
మతో విడంబించుటయుకొ.” వి, పు. 2, ఆ.

తి.

తింగణా. దే. విణ. 1. బాలుడు; “గీ. సంగతియెయో
యినుమంతరింగణాపు, తత్సనిర్ణయవాదంబుతర
మెనీకు.” ఆము. ౪, ఆ.—2. పొట్టివాడు.

తికానా. హిం. వి. ఆశ్రయము, గతి.

తీ.

తీవి. దే. వి. వైభవము. “నీ. తీవియుఁదేజుఁబాడియు
మగఁటిమిద్రాల్పవిడిగల్గినుడి వోనికడిఁదేమిట.”
అచ్చ. యు, కాం.

తే.

తేప. దే. వి. 1. ఒప్పిదము; “మ. తనదుర్వారతరప్ర
తాపఖిచేతంబుట్టువీరామితా, వనిరాట్పట్టణ
భస్మపాలిఁ గొనిరేపకొవన్నెగావించునా, రనిజ
శ్రీకరకీర్తిదర్శణముశ్రీరంగక్షమానాధనం, దన
రత్నంబగువేంకటాద్రి, జయపద్మాదర్శనార్థంబు
గకొ.” రామా. ౧, ఆ.—2. విధము. “మన్నగ
రయొప్పుబలభిన్నగరిరేపకొ.” స్వా. ౫, ఆ.

తో.

తోలా. దే. వి. తెగ, సమూహము.

డ.

డ. ఒకయత్తరము.

డంక. దే. విణ. దిట్ట. “గీ. కొంకులేనివెతలగుండడి
ముగుదల, డంకతనముమీఱజంకులేక, చింకము
నఁగలంచెడికనెన్నఁడునీకు, వంకగల్గిదోటుజం
కతాల్ప.” నీలా. 3, ఆ.

డంకా. వై. వి. డక్కయొక్కరూపాంతరము.

డంగు. దే. ఆ. క్రి. దంగయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. డంఘ.)

డంగురము. దే. వి. చర్రనాద్యవిశేషము.

డంచే. దే. ప్రే. డంచేయొక్కరూపాంతరము.

“డంపుడు మేకుభృత్సరివృథంబుల.” కాశీ. 2, ఆ.

డంబము. వై. వి. 1. స్థితికిమించినవేషము*; 2. ప్రతిష్ఠ*. (చూ. డంబు.)

డంబరము. సం. వి. అ. పుం. విజృంభణము. “సీ. వాద్దంబరమునఁగైవారంబు చేసితితగురువాచన్న తిత్త్యునకీవు.” కాశీ. ౪, ఆ.

డంబు. వై. వి. 1. కపటము; “పంచచామరము. న రాదుడేముగంబు డంబునకొ వనంబులొనఁగాన రా.” ఉ. రా. ౧, ఆ.—2. స్థితికిమించినవేషము*;

“ద్వి. తనడంబుతప్పకధనికులయిండ్ల కనువునఁ జనివారికనుగాగ మొదన, రిత్తమొక్కులు మొక్కి.” హంశ్య. ౨, భా.—3. కాంతి*; (చూ. క్రొత్తడము.)—4. గర్వము*;

“మ. శ్రీతిసాత్యుడు నేను దిగ్విజయముకొ జేయంగఁదాయకొ గడికొ, బ్రతివీర ప్రకరంబు డంబు మొయగప్పుం బొప్పనంబికయే, కతమాడంగలరే నరేశ్వరశిరో గర్వంబు సర్వంబులబా, పితిమిఠానవర ప్రసాద మున మీమె పెల్లెడకొ జెల్లగొ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—5. ప్రతిష్ఠ*;

“ద్వి. నరుడుడంబునకుజన్న ముచేసి నేని, నరనాథవైశ సనమునదుఱియి.” భాగ. ౬, స్కం.—6. విధము*.

“సీ. తనదివ్యమ కులంబు తనడంబుననంత మణిసంతతద్యోతమ హిమఁగాంచ.” ఉ. రా. ౧, ఆ.—విణ. అధికము*.

“క. డంబుగఁబంచమహాశ, బ్రంబులు మ్రోయంగ.” రా. ఆ, కాం.

డక్క. వై. వి. వాద్యవిశేషము, డక్క.

డక్కి. వై. వి. డక్క, డమరువు. (అని కొందఱు.)

డక్కు. దే. అ. క్రి. దక్కుయొక్కరూపాంతరము.

“ఉ. అక్కటమందభాగ్యనమనట్టితమాధవరత్న మెవ్వరికొ, డక్కునె.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

డక్కినము. దే. అ. క్రి. డక్కినయొక్కరూపాంతరము.

డగర. దే. వి. పితాచము. “గీ. మగువగాదురయిది పెనుడగరాని.” కథా. 3, ఆ.—విణ. గండు “ఎ, గీ. చొక్కనుగఁబాటపాడు మెక్కిక్క చొట, డగరకొయిలెల్లజాట్టటికమరయ.” ఉ. రా. 2, ఆ.

డగరము. దే. వి. కీడు. “గీ. కెలనివారికి నంతటికీడు వచ్చె, నేనిదొలగించుహరితనకెల్ల నేయు, నెడఁ

గుఁజెలుపఁదెయిదిరికిమడంచువాడు, తనకు గరంబుచెలుచుటెంతటిభరింబు.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (చూ. డగరము.)

డగర. దే. వి. డగరయొక్కరూపాంతరము.

డగ్గఱ. దే. వి. విణ. దగ్గఱయొక్కరూపాంతరము. “చ. అతినిష్ఠురఘోర విశాల దండతా, ములుచేయుచుకొ జమునిడగ్గఱమంగొనిపొయ చూప.” భల్లా. 3, ఆ.

డగ్గఱిచే. దే. అ. క్రి. దగ్గఱియొక్కరూపాంతరము. “వానికింగాలముడగ్గఱిచే.” ఉ. రా. 3, ఆ.

డగ్గఱు. దే. అ. క్రి. దగ్గఱయొక్కరూపాంతరము. “క. వెఱవఱచివెగడుపడిని, వైజుఁగందురుగు రుబలంబువీరులతనిడ, గ్గఱకంతనంతజూడని, నుఱకనదీమతుఁడుదాకెనుద్ధటభంగి.” భా. భీష్మ. ౨, ఆ.

“సీ. యజ్ఞంబుఁజూడరవ్వునీవేడు కొనివారిగడలింప నేడుడగ్గఱుటచలిసి.” శై. ౮, ఆ. (చూ. డగ్గఱ.)

డగ్గ. దే. అ. క్రి. వి. దగ్గయొక్కరూపాంతరము. డగ్గత్తిక. దే. వి. (డక్కు+త్తిక.) గద్దదిస్వరముగా గ్గద్యము. “మ. అనిడగ్గత్తికతో మహాభయము తోనాకంపితంబుతో.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

డజకొ. ఆం. వి. పండ్రొండు, డజకొబాజీ. చూ. డెబ్బలు.

డప్పి. దే. వి. డప్పియొక్కరూపాంతరము. (క్రి) మునకు. — “ఎ. నీవుకడుదూరంబువచ్చిడప్పితి, ఇంకమరలుటలెస్స, అనిచలికిననప్పతినితయిట్ల నియె. గీ. నాకుడప్పియొక్కడిదిమనంబుభక్తి చరణపంకజాస్తక్తమైకరముభక్తి, నలరుచున్న సతులకునన్యమెట్టి, దియుమగ్గురమెభక్తులై యమెకాక.” భార. ఆర. 2, ఆ.)

డప్ప. దే. వి. తప్పెట, తప్పటము.

డబడబ. దే. వి. ఉద్ధతి. “సీ. పాలనాదురాముడై బూతంపుఁజెల్లఁ గొట్టినడబడబల్ గట్టినె యె.” చమ. ౨, ఆ.

డబ్బఱ. దే. వి. దబ్బఱయొక్కరూపాంతరము. “గీ. డబ్బఱుపల్లుచారికడ్డ బుకలరె.” కాశీ. ౪, ఆ.

డబ్బా. దే. వి. తుపాకిమందులోనగునది యుఁచుకొ నెడు తోలుపెట్టె.

డబ్బాటు. దే. క్రి. విణ. అవ్య. అకస్తాత్తగా. “క. ఒకనాడబాండునీనీ, పడుడబ్బాటరుగుదెంచుట

య." భార. కాం. 3, ఆ. (ఒకానొకడు దర్శనమును) ప్రయోగించియున్నాడు. అది విచారము.)

దర్శనమునాటికి. ద్వ. విరా. ప్రసంగవశమునవచ్చి యెల్లకార్యములు తెలిసికొనినసాక్షి, యదృచ్ఛాభిప్రాయము.

దర్శి. దే. వి. బరణి.

దర్శనము. దే. స. క్రి. బొంకాడు. (వాడొకడబుడబుడు.) వి. 1. బొంకు; 2. చెండుదుగ్గానుల రాగినాణెము; 3. ధనము; 4. ఒకానొకశకునపుఁ బక్షి. (చూ. గబ్బులుంగు.) విరా. బొంకైనది. "ఇవి మిక్కిలిదబ్బులునిలవుముచాలు." పర. ౫, ఆ. - ౩. దంబము*.

దర్శనబు. దే. వి. ఆయుధము లొకటితోనొకటి తాఁకునప్పుడు కలిగెడు ధ్వనినికరణము. (చూ. ఖంగుభంగు.)

దర్శనము. దే. వి. 1. వెడలుపాటి సూరుగల లోహపాత్రవిశేషము; 2. గిన్నె. (చూ. దబ్బుర.)

దర్శనము. సం. వి. ఆ. పుం. కొల్ల మొదలగు చేతితోఁబ్రేవము. హావడి.

దర్శనము. సం. వి. ఆ. పుం. డమరువుయొక్కరూపాంతరము.

దర్శనము. వై. వి. చరవాద్యవిశేషము.

దర్శనపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. డమరుగము; 2. చమత్కారము.

దర్శనము. వై. వి. చరవాద్యవిశేషము.

దర్శనము. వై. వి. డమారు.

దర్శనము. హిం. వి. తెలుచాప.

దర్శనము. దే. ఆ. క్రి. (డం+అను) చేచ్చు.

దర్శనము. వై. వి. డమరుముయొక్కరూపాంతరము.

దర్శనము. సం. వి. ఆ. న. 1. బాలకాదులక్రీడాశకులు; 2. పక్షిగతి.

దర్శనము. దే. ఆ. క్రి. 1. బలహీనమగు, బడలు. "ఇంతుక సేపుపోరులకడయుటతప్పె" భార. భీష్మ. 3, ఆ. - 2. కృశించు. "ఎ. గి. ఏమిగిరితయయ్యె నిట్లుడయ్యెనుదను, చ్చాయదటిగియుండ." సం. "అయఁ తొం శకునిఁ ప్రాహవివర్ణం హరిణమ్ కృశమ్." భార. సభా. ౨, ఆ.

దర్శనము. హిం. వి. బిళ్లబంబ్రోతు.

దర్శి. హిం. వి. ముద్ద.

దర్శనము. హిం. వి. బంబ్రోతు బిళ్లతగిలించుపట్ట.

దర్శనము. దే. వి. డంకా.

దర్శనపు. సం. వి. ఉ. పుం. గజేనిమ్మి.

దా.

దా. దే. విరా. ఎడమ, సవ్యము. (దాకడ, దాకన్న, దామూపు. మొ.)

దాంబికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రబాలాదిమాయలుచేయువాడు.

దాఁకొను. దే. ఆ. క్రి. దాఁకొనుయొక్కరూపాంతరము. (ప్రే. దాఁకొలుపు.)

దాఁగనముచ్చెలు. దే. వి. బ. దాఁగురుమూఁతలు.

"నీ. తనదాడికరిదాఁగునననీతిఁజెలికాండ్రకదనదాఁగనముచ్చెలాడనేర్పు." రా. వి. ౨, ఆ.

(చూ. దాఁగనముచ్చెల్లు. "క. ఆచ్చిన్నిచెలవదాఁగన, ముచ్చెల్లునునాల్గుంబములయాటలుమేల్, ముచ్చెలునుగచ్చకాయలు, నచ్చనగ్గడ్డాడుసరిదయ్యెస్థలతోడె." పాంచా. ౧, ఆ.)

(దాఁగనముచ్చెలుయొక్కరూపాంతరము.)

దాఁగిలిమూఁతలు. దే. వి. బ. - - - - - వై. - - - - - (దాఁగిలిమూఁతలుయొక్కరూపాంతరము.)

దాఁగిలిముచ్చెలు. దే. వి. బ. - - - - - వై. - - - - - "నీ.

దాఁగిలిముచ్చెలుటలు గచ్చకాయలువెన్నెలకుప్పలు తిన్నబిల్ల." కాళ. 3, ఆ. (దాఁగిలిముచ్చెలుయొక్కరూపాంతరము.)

దాఁగు. దే. ఆ. క్రి. దాఁగుయొక్కరూపాంతరము.

(చూ. దాఁచు.)

దాఁగుడుమూఁతలు. దే. వి. బ. (చూ. దాఁగురుమూఁతలు.) చమ. ౧, ఆ.

దాఁగురించే. దే. ప్రే. 1. దాఁచు; "ఉ. ఏమటుపోక

శౌరముదినేర్పడముఁగని దాఁగురించెనో, యేమిటి కెందుఁబోయిరొ నరేంద్రయెఱుంగను." భార. సా. ౧, ఆ. - 2. వంచిం. "గీ. అతివమొఱగి, మగఁడుఁబతిదాఁగురించిభామయుఁదెరుగుదురు." హరి. ఉ. ౯, ఆ. (దాఁగురించుయొక్కరూపాంతరము.)

దాఁగురింత. దే. వి. 1. దాఁగురించులు; 2. బ. దాఁగురుమూఁతలు. "చ. దాఁగురి, తలహరితోడనాడుదురుతద్వననీధులయందుగోపికల్." హరి. పూ. ౨, ఆ. (దాఁగురింతయొక్కరూపాంతరము.)

దాఁగురుమూఁతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

"నీ. వైడిమెట్టికలక్కివైకెగిచెతగట్లుండుదాఁ

గురుమూఁతలాడియాడి." య. 3, ఆ. (దాగు
రుమూఁతలుయొక్కరూపాంతరము.)

దాచే. దే. ప్రే. దాచేయొక్కరూపాంతరము.
"పుణ్ణోదరుండొకండతటికిఁజొచ్చి దోర్బలము
దాచకపోరెడు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

దాచు. దే. ప్రే. దాచుయొక్కరూపాంతరము.

దాక. దే. వి. 1. విజృంభణము; "అత్తోలితొలిదా
కకేవెఱచి." ఆము. ౪, ఆ.—2. శౌర్యము. "క.
లగ్నలకునట్లుకోటకు, డగ్నలకునె మొనల నెల్లదాక
దఱిమి." ప్రభా. ౫, ఆ.

దాకడ. ద్వ. వి. 1. ఎడమపార్శ్వము; 2. ఉత్తరపు
దిక్కు.

దాకలి. దే. వి. దాకలియొక్కరూపాంతరము.

దాకల్లు. దే. వి. దాకల్లుయొక్కరూపాంతరము.

దాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పితామహస్త్రీ.

దాకుగు. దే. స. క్రి. (కాట్లు) తేలగిలవేయు.

దాకొను. దే. ఆ. క్రి. దాకొనుయొక్కరూపాంత
రము. "ఎ, గీ. దాకొనుచుబుద్ధజాండభాండం
బునిండి." భాను. 3, ఆ. (ప్రే. దాకొలుపు.)

దాక్తరు. ఆం. వి. పెద్ద వైద్యుడు, పండితుడు.

దాగు. దే. వి. 1. గుఱుతు; "నీ. గాథనాల్కసం
గ్రహుడైనెడునునీదాగువాడువాణివీలాని." పను. 3, ఆ.—2. వాత; "చ. విరహిజనమ్ముల
మరుఁడువీఁపులదాగులువేయబూనిని, మృదు
ణనిజప్రతాపశిఖిఁగ్రాచఁగఁగ్రాగు సలాక
లోయనఁ, ధరపము నెల్లడకొదరులదట్టములై
చిగురాకుతోంపముల్, నిరుపమలీలబొల్పెదరు
ఠీకనుగొంపెమిటారిమాపులఁ." చంద్ర.—
3. మఱక.

దాత్తుటము. సం. వి. ఆ. పుం. చేదుగలచేప

దాపల. దే. వి. ఎడమభాగము. "క. పలుకరముల
మీఁదికిదా, పటికికొవలపటికినపరభాగమునక
ముం, దటికిఁజదలంపెనము, త్తుటరయమునక
రమఁగందుకక్రీడగతిఁ." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

దాపలిచే. దే. ఆ. క్రి. ప్రదక్షిణమును. "క. అం
యుదముగానియిచ్చా, హరమునకునుదాపలిం
యరదముబోని, మురవడి." భార. విరా. ౪, ఆ.

దాపు. దే. వి. విణ. దాపుయొక్కరూపాంతరము.
"కర్ణకుండలరుచిధాళధశ్యములదాపుననల్లన
బొంచి." పను. 3, ఆ.

దాపురము. దే. వి. విణ. దాపురముయొక్కరూపా
ంతరము.

దాబ. దే. వి. 1. పక్షివిశేషము; "మూలసండులకు
డిమూల్లదాబలక్రందు." చంద్ర. ౨, ఆ.—

2. బేందెమువలె వేసికొనెడు తోలుపట్టె.

దాబా. దే. వి. బోడిమిద్దె.

దాబు. యు. దే. వి. దినుసులపట్టిక. వై. డంబు.
అతిశయపుమాటలు.

దామరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. డమరముయొక్క
రూపాంతరము; "చ. తదియదేశముల్, తలఁ
యుండుకోగభయతస్కరదామరవర్జితబుల్లె." భార. ఆది. ౨, ఆ. (గ్రంథములయందు దా
బరమని కనబడుచున్నదిగాని దానికి ఆక
మేమియుఁ గానఁబడలేదు.)—2. శివోక్తతం
విశేషము.

దాయి. దే. వి. దాయియొక్కరూపాంతరము.
దాయు. దే. ఆ. క్రి. దాయయొక్కరూపాంతరము.
దాలిచే. వై. స. క్రి. దాలువాలుపూను.
దాలు. యు. దే. వి. 1. కాంతి; 2. తెచ్చెము. వై.
దాలువాలు.

దాలుకాడు. ద్వ. విణ. దాలువాలుచేత బట్టె
వాడు.

దాలువాలు ద్వ. వి. దాలు, కేడెము.

దావరడంగి. దే. వి. దేవతాళము.

డి.

డింకవేయు. దే. ఆ. క్రి. చేచ్చు. "కడసెఁగురువ
లుడికవేసెనెలుఁగుల్గిట్టెకొబులుల్." పా.
౧, ఆ.—డింకాకొట్టురూపాంతరము.

డింకీలు. దే. వి. బ. మల్లవిద్యావిశేషము.

డింకు. దే. ఆ. క్రి. చేచ్చు.

డింగరీడు. వై. వి. 1. నేవకుడు; 2. భక్తుడు.

కటకటాకైటభారికనుగులగు డింగరీలు దయా
శువులుకావలవదే." ఆము. ౬, ఆ.

డింగరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నేవకుడు.

డింగిల్లు. దే. వి. బ. నమస్కారవిశేషము.

డించే. దే. ప్రే. దించుయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. డిగు.)

డిండిముము. సం. వి. ఆ. పుం. రాయడిగిడిగిడియన
వాద్యవిశేషము.

డిండిరము. సం. వి. ఆ. పుం. షేనము, మరుగు.

1. దు. శ్రీ. అ. క్రి. 1. అడగు; "అసాసలంబిలు
వోవుకబాదలందుడిందుబాడముక." భార.
అ. 2. అ. 2. ఇంకు; "క. తొలునానలుకురి
యగడ, జలనివహముచైత్రవిభుని సంతప్తాం
గం. బులయందుడిందెనార్వ, జ్వలనశిఖలడింగు
జలధిసలిలముబోలెక." అక్షి. 2. అ. 3. కుం
గు; "సీ. ఆతిరభసాంఘ్రివిన్యాసనిర్భరభరంబు
నశలసాతాళముననుడింద." మార్క. 2. అ. 4.
మ్రొగ్గు; "చ. తనయంగముంగలమంసమెల్ల
జై. ట్రిన గపాతభాగముకడిందిగ డిందునును
డెనులెక." భార. అ. 3. అ. 1. అడగును.
2. దు. శ్రీ. అ. క్రి. 1. అడగు, శమించు; "క.
అనుమారకుతనచిత్తం, బునదోచినవిధము ధ
న్తపునుతిలోని, ల్లుచిచెప్పెనాతనికిలు, ట్రిన
ముత్తలపాటుకొంతిడిందుపడంగక." భార. వి
రా. 1. అ. 2. సమాధానపడు. "గీ. తొడిగిన
ట్రినాపునాలోనవైచిన, దనుకడింపడదును
ననునాడు." రామ. 2. అ. (శ్రీ. డిందుపడు.)
3. దు. శ్రీ. వి. ఉపశాంతి. "వ. అయ్యవస్తా
నబున... ఏమిటనుడిందుపాటులేకుండిన."
4. క్రి. 3. అ.
5. దు. శ్రీ. వి. దింపుయొక్కరూపాంతరము. "దివ్య.
పెద్దలబాలరదెలయునానతుల, దద్దయుడింపు
నదులించుకొనుచు." (ఇక్కడ డింపునక అన
గా దీనత్వముతోనని యర్థము.) భాగ. 100,
స్కం.
6. దు. శ్రీ. వి. అ. పుం. 1. కొల్లమొదలగు దేశో
పప్రవము; 2. భయము; 3. పక్షి గుడ్డు; 4. తొ
మ్మిందెడవుపుక్కనుండెడు మాంసగోళము;
5. కడుపు నెడవుపుక్కనుండెడు మలాశయ
ము.
7. దు. శ్రీ. వి. అ. పుం. 1. పిల్ల; 2. గుడ్డు.
8. దు. శ్రీ. వి. అ. పుం. 1. వెలికిలదరిగి
యుండినవాడు; (బిడ్డ) 2. మార్పుడు.
9. దు. శ్రీ. అ. క్రి. దిగు. (మా. దిగద్రావు.)
10. స. క్రి. విడుచు. (మా. దిగద్రావు.) (దిగ
ద్రావుయొక్కరూపాంతరము.)
11. దు. శ్రీ. అ. క్రి. దిగబడుయొక్కరూపాం
తరము.
12. దు. శ్రీ. స. క్రి. దిగనాడుయొక్కరూపాం
తరము.

డిగనులుకు. దే. అ. క్రి. (డిగ్+ఉలుకు.) దిగు
వకు దుముకు.
డిగియ. వై. వి. దిగియొక్కరూపాంతరము. "క.
తిగుళమునూయిటయ్య, తెలుపునుడువు
లాండుకుంటచెలమపడియతో, నెలుబుగ్గవా
గుదొనల, పరిగుండముకాల్పడిగియదొరు
వులక." మాంస. 3. అ.
డిగు. దే. అ. క్రి. 1. దిగు; "డిగుకుడునాహనంబు
లుకడిందిమగంటిమికోలుపాప." భార. ద్రో.
గ. అ. 2. తల్గు. "ఎ. గీ. బలంబునజలంబు, డి
గకనలవుమైబోచెనాడియుబకంబు." మార్క.
2. అ. (దిగుయొక్కరూపాంతరము.)
డిగుడు. దే. వి. దిగుడుయొక్కరూపాంతరము.
డిగున. దే. వి. విరా. దిగువయొక్కరూపాంతరము.
(క్రిందును. — "దివ్య. దిగువనున్నాడు." రా.
య. కాం.)
డిగద్రావు. దే. అ. క్రి. దిగు. (మా. దిగద్రావు.)—
స. క్రి. విడుచు. "గీ. మర్త్యేనలైనమార్గంబుల
కోహ,టించినీర్ణజలముడిగద్రావి." భార. కర్ణ.
1. అ. (డిగద్రావుయొక్కరూపాంతరము.)
డిగదాటు. దే. అ. క్రి. దిగనులుకు. "క. ఆతం,
డదిడిగదాటి ధైర్య, స్పదమతి నభిమన్యతేరి
వైకింజనియెక." భార. భిష్మ. 2. అ. (అది—
దానినుండియనియర్థము.)
డిగన. దే. ద్ర. క్రి. విరా. దిగనయొక్కరూపాంతర
ము. "దివ్య. గద్దియమిడదిగనడిగనటికి." రా.
య. కాం.
డిగనాడు. దే. స. క్రి. దిగనాడుయొక్కరూపాం
తరము.
డిగనులుకు. దే. అ. క్రి. దిగనులుకుయొక్కరూ
పాంతరము.
డిగి. దే. వి. అగ్ని. (అప్ర.)
డిగియ. వై. వి. నడబావి. "సీ. ఆలరునెత్తములకలి
మిఁజెల్వగుడిగియలతీరభూములనల్లవొంది." భా
ర. కాం. 3. అ.
డిగు. దే. అ. క్రి. దిగు. "తిమ్మోదప్రపూరంబు
జాలెడిగుక." పు. 1. అ. 2. తిక్కు. "ఎ,
గీ. ఒక్కరూపకానియొక్కడుడిగున, గానరా
దుముఖికాసమునకు." నిర్వ. 1. అ. (దిగుయొ
క్కరూపాంతరము.)
డిగుడు. దే. వి. దిగుడుయొక్కరూపాంతరము.

డిగ్గుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (డిగ్గు+పడు.) తక్కువపడు.

“ఉ. నీయసంబుచే, గాలిమెసంగుటేనియొడి కంబునుజుక్కలనోయగంబుము, తొలలదెడంగు డిగ్గుపడునట్లుగఁజేసినచాగవుంబలి.” య. ర, అ.

డిమము. సం. వి. అ. పుం. నాటకభేదము. (చూ. నాటకము.)

డిమ్మరి. దే. వి. దిమ్మరియొక్కరూపాంతరము. “క. పనితలపురుషులయెడలు, ట్టినయదితొ నెల్లవిసె డిమ్మరితనము.” భార. కాం. ౬. ఆ.

డిమ్మి ఆం. వి. ఒకవిధమైన దట్టపుకాగితము.

డిల్లపడు. ద్వ. అ. క్రి. (డిల్లుము+పడు.) (భయదులచే) సత్వహీనమగు. “తనువృత్తిపురుషలంబుఁ దాల్చుచుఁ డిల్లపడె గ.” భార. విరా. ౨. ఆ.

డిల్లపాటు. ద్వ. వి. డిల్లపడుట.

డిల్లపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (డిల్లుము+పోవు.) డిల్ల పడు. “ద్వి. అనిపల్కెనుండెబల్లనిడిల్లపాయి.” సా. ర, భా.

డిల్లము. దే. వి. (భయదులచే) సత్వహీనమైనది. “గీ. భీమనందనుచావునఁ బ్రేముడించి, భర్తలిన యుండు బాహ్మంబుధార లదర, మేనుడిల్లంబు గాఁచేరి మీఁదివివకు, డగుచుఁ జదికిలబడుట యునచ్యుతుండు.” భార. ద్రో. ౫. ఆ. “న. అత్త లోదరియుల్లంబుడిల్లంబు గాఁదొడంగిన.” (ఇక్కడ డిల్లమునకు ఉత్సాహహీనమైనదని యర్థము.) ఉ. హరి ౫. ఆ. (సృష్టియందు అంత్యస్థిలో పము. ఉగా. డిల్లపడు. ము.)

డిస్త్రిప్టు ఆం. వి. జిల్లా; కలెక్టరు క్రిందనుండు దేశము.

డీ.

డీ. దే. అన్య. కలతో పాడుచుట.

డీకు. దే. వి. ప్రేరేపణ. (చూ. దీకు.)

డీకొను. దే. అ. క్రి. 1. పురికొను; 2. కవియు. స. క్రి. ఎదిరించు. “ద్వి. నన్ను డీకొనక వేచుగుడిపా వ్వు.” రా. సుం. కాం. — (ప్రే. డీకొలుపు. — పురికొలుపుటకు. — “ద్వి. కరులడీకొలిపినఁ గరులపైఁగివసి.” రా. య. కాం. — కవియించుటకు. — “క. ఆయనమదికొలుపలేక వ్యాకులమ తియ్యె.” సా. ౨. ఆ.)

డీకొలు. దే. వి. డీకొనుట.

డీనము. సం. వి. అ. న. మీఁదికగురుట.

డీలించే. దే. ప్రే. డీలఁజేయు, సడలించు. “గీ. నా ముడీలింఁ బాపములదిగివికొనఁగ.” నిర్వ. ర. ఆ. డీలు. దే. అ. క్రి. డిల్లపడు. (చూ. దీలు.) వి. డిల్లుము. (వాని పని డీలైపోయినది.)

డీలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. డిల్లపడు.

డీలుపాటు. ద్వ. వి. డీలుపడుట. “డీలుపాటు కట్టెఁ దైన్యంబుదోచు.” వై. 2. ఆ.

డు.

డు. దే. ఆన. బిందుపూర్వకమై ప్రథమైకవచన నందునచ్చు ఒకానొక ప్రత్యయము. (ఉగా. రాముడు, భీముడు ము.) మతీయుని కి యలయుండునువచ్చును. (ఉగా. మొక్కపిన్నాడు. మొక్కడు. మొక్కడు. ము. ద్ర. ఇరి అంతరితార్థమునందునచ్చును. (ఉగా. కొట్టుడును, తిట్టుడును. ము.)

డుంకు. దే. ఆ. క్రి. తగ్గు.

డుండుకము. సం. వి. అ. పుం. గుండెగము?.

డు. 1. అల్పండు; 2. క్రూరుడు.

డుండుభయ. సం. వి. అ. పుం. ఇరుడిలపాము.

డుక్కు. దే. అ. క్రి. నాలుగుపడు. “ఉ. అక్కట దిక్కులేమి రజతాచల మొక్కడుపెల్లగింఁచే తిక్కెడువంచెమేరు మతీయొక్కడుపిన్దుము నేలతాచె నొం, డొక్కఁడుతూపుకొనె పెనుక్కువఁగ్రొంచము నంచునప్పుడ. డుక్కుట్లయోజనెగడుకొనవత్తువిమాత్తు సోదములే చంద్రా. ౧. ఆ. “న. కాలువలనుతిప్పికాటునుడుక్కుకాలుబలంబులును.” చంద్రా. ౬. ఆ.

డుబుడక్క. ద్వ. వి. డుబుడక్కవానివాద్యము “ఉ. డాకఁదలిర్చునుబ్బు డుబుడక్క వెలుగు నెలుంగుపట్టుసం, జోకబలాకికావలితల క్కులనానువు రేకనవ్వులల్, కేకనలోజ్జ్వలము కీడును మేలును దెల్పుకూకగా, జోకఘనామంబుఁ హింజోచ్చెనుహింజుడుబుడక్కవాదోక” చంద్రా. ౪. ఆ.

డుబుడక్కవాడు. ద్వ. వి. కేవలమువేడికొన దిబ్బ డక్కను వాయించుచు మేలుకీర్లను జరిపి యొక జాతివిచ్చువుజోగి. “ఎ. గీ. నచ్చెఁచెడి డుబుడక్కవాదోకండు.” హంస. ౨. ఆ.

దుయ్య. దే. అ. క్రి. స. క్రి. 1. దుయ్యయొక్క రూపాంతరము. (బాణాధికము నాడి విడిచు)

మ. — “క. ఆదియొక్కఁగఁగఁడిదున్నపాతిన.”
స్వా. ర. ఆ.)
పల్లవి. దే. అవ్య. యుద్ధమునకు పిలుచుటయందు
పయోగించబడునది.
పదము. దే. వి. దుల్లుటయందగువ్యవస్థనుకరణము.
అవ్య. దులదులచుక్కలదుల్చుకైవడిని.” రా.
య. కాం.

అ. దే. ప్రే. దుల్లఁజేయు, (రూ. ఉల్చు.)
స్వా. దే. అ. క్రి. 1. పడు; “గీ. రత్న కేతనములు
గాఢి శేఖరం, బులునురుచిరఘంటికలనుబాధు,
భాణఁహతిఁదూనినవడెగొరవులచేటు, తెలుప
దుల్లునుల్ములునుబోలే.” భార. విరా. ౫, ఆ.
— 2. ఉడు. “ఎ. శాండిలియనునొక్కతిపన్నీ
శాపంబునబుట్టుంబునఁడల్లియతని యనుగ్రహం
బుంఁగిస్తులునచ్చిన.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

దూ.

పూము. దే. అ. క్రి. స. క్రి. నూయుయొక్కరూ
పాంతరము.

డె.

పదము. దే. వి. ఉల్లము, పూనము.
పల్లవి. దే. వి. పశువుల కాలిగిట్ట, ఖరము. “నీ. కతి
పశుద్వాలక్రమలయ్యెనీజన్మమునడక్కలక్కం
పిమాలములకు.” పాండు. ౫, ఆ.

పల్లవి. దే. స. క్రి. అడ్డగించే, నివారించే.
పల్లవి. దే. అ. క్రి. (డక్క+కొను.) నెలకొను.
పల్లవి. దే. వి. కొండమీదినుమమైనచోటు, నెత్తము.
పల్లవి. దే. వి. అపద. “క. ముందటియుత్పాతి
ములకు, డెందంబులనోర్చియిప్పటికిఁబాముగ
లే. కిందుండఁగమునకిమ్మా, డ్కిందనుకఁగరాని
కడిదిడెప్పర మెండెక.” హగి. పూ. ౬, ఆ.
“డెంపముమీదిచెందొనకు డెప్పరమేమియులే
ను.” (ఇక్కడ అపద అనఁగా చలనము అని యర్థ
ము.) ఉ. హరి. ౫, ఆ.—విరా. 1. అశక్యము; “అ
శనించెగఁజూచుటగోరకాజిఁబట్టికొనుటగోరితి
ప్పిమ్మడెప్పరమెంతయు.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.—
2. దుస్సహము. “ఎ. గీ. డెప్పరంబుగాఁడెబ్బది
శతములు, నినిచెరామచంద్రుననుజుమేన.” రా.
య. కాం. (దీనికి సందర్భానుసారముగా
అపార్థము దుర్లభము మొదలగు అర్థములను
గలుగును.) (డెప్పరముయొక్కరూపాంతరము.)

డెప్పరించే. దే. అ. క్రి. అశక్యమును.
డెప్ప. దే. స. క్రి. దెప్పయొక్కరూపాంతరము.
డెబ్బండు. ద్వ. స. డెబ్బదిమంది. (డెబ్బదికి మహద్ద
పాతిర్ధకరూపము.)
డెబ్బది ద్వ. స. (ఏడు+పది.) ఏడుపదులు, స్పృతి.

డే.

డేగర. సం. వి. ఆ. క్రి. జయఘంటిక, కేగంట.
డేక్కా. హిం. వి. పెద్ద పంటపాత్ర.
డేగ. దే. వి. సాధారణపు పక్షులను కుండలులోనగు
స్వల్పమృగములను వేటాడెడు ఒకటినునుపక్షి,
శ్యేనము. (దీని భేదములు అనేకములు. చూ.
అడవి.)

డేగాట. దే. వి. (డేగ+ఆట.) పెండ్లి ఆయిదవనా
డు సమీపబంధువులు పెండ్లికొడుకును పెండ్లి
మాతను మూఁపులమీద నెత్తుకొని వారిచే
నూలులు మార్చిప డేగలవలె ఎగిరియాడెడు ఆట.
డేరా. దే. వి. నుడారము. “ఎ. గీ. అభినవశృంగ
రగౌరవమునఁ, జాలదనరాచ డేరాహజారమున
ను.” రసి. 3, ఆ.

డై.

డైరి డైలి. ఆం. వి. దినచర్య.

డొ.

డొంక. దే. వి. 1. నడిచి పల్లముగా నేర్పడిన కాలి
దాక; 2. పొద; “నీ. పాలచేరులవట్టితూలింప
బలిమినిద్రుకొని డొంకలదూటి మట్టఁదెట్టు.”
స్వా. ర. ఆ.—3. కొన. “ఎ. కరివరక రేణువులు
నంపగుంపుచెడి యిట్టట్టువడిటిట్టలగుచిట్టల సక
టంబులగుడొంకలును.” స్వా. ర. ఆ.

డొంకు. దే. అ. క్రి. 1. ఇంకు; “క. వెల్లువముంచి
పిదపనీ, రల్లనువెనడొంకలనెసఁగెడుచుం
చు, త్కుల్లారవిందులక్రియ, నల్లనవదనములు
తోచెనాశ్చర్యముగాక.” నిర్వ. 3, ఆ.—
2. ఎండు; “క. ధరిణి పంకంబులింకఁడటినలుడొం
కక.” రా. కిష్కిం. కాం.—3. అడగు. “దరస్తి
తెవిలాసపుంబుద్రుకడొంకి.” స్వా. 3, ఆ.—వి.
వంకర. “ద్వి. గూనుడొంకులుదీట.” రా. ఆ. కాం.

డొంకెన. దే. వి. వంకర అలుగుగల యీకలె. “వ.
అయ్యాద్యుగ్ధుగాంధారకుమారులు నయ్యిలావళ
తుంబొదివి నెలకట్టెలవాట్ల డొంకెనలపొట్లసొ

ప్పించిన." భార. భీష్మ. 3. ఆ. "ఈఁజెలదొంగెన
లంగటార్లబల్ కత్తులనత్తలంబులను." కళా. ౧. ఆ.
దొంగ. దే. వి. దొంగయొక్కరూపాంతరము. "గీ.
దొంగవలెవచ్చియిక్కడదొంగినానదేమయ్య."
వైజయంతీవిలాసము.

దొంగ. దే. ఆ. క్రి. దాంగ. (దొంగయొక్కరూ
పాంతరము.) వి. చెట్టులోనితొట్టె.

దొకారము. దే. వి. లోను, అంతరాళము. (చూ.
దొకారముసాచ్చు.)

దొకారముసాచ్చు. దే. ఆ. క్రి. (దొకారము+చొ
చ్చు.) లోనగు, లోపడు. "చ. పరబలభీకరంబ
గునపారసముద్ధతిగాంచినజియై, పురవరణం
బుమాడుజగముల్ గయిగొన్న మహాభయంబు
నక, గరకరిమానియొక్కట దొకారముసాచ్చు
కులాద్రులొయనక, నిరుపమలీలసాధములకేక
ములల్లసిలుకబురంబునక." చంద్రా. ౧, ఆ.

దొక్క. దే. వి. 1. ఒడలియొక్కలగుఁడు, కంకా
ళము; కడుపు. (అని కొందఱు.) 2. టెంకాయ
బొండ్లపుచెక్క.

దొక్కబుట్ట. దే. వి. తేగపాటివిడిసెతాటివిట్ట.

దొక్కరము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము. "గీ. కళ
వరానకుఁజొచ్చిదొక్కరముమాత్తి." ఉ. వారి.
3, ఆ.

దొక్కు. దే. ఆ. క్రి. ముదియు. విణ. ముదిసినది.
దొంగరు. దే. వి. 1. అపరాధము; 2. నింద.

దొప్ప. దే. వి. దొప్పయొక్కరూపాంతరము. "ఎ,
గీ. దొప్పచెవులునుగొంగిపండులునుగలిగి." వై.
2, ఆ.

దొలుచు. దే. ప్రే. దొల్లఁజేయు. (రూ. దొల్చే.
"నీ. కల్పించియబండి కలుదొల్చేసత్తలోకం
బుననుండియాకములగర్భుఁడదొల్లిగిరిపిప్పసాం
తరంబులుదాటి క్రమముతో భూమిచక్రమున
వ్రాలె." కాశీ. ౧, ఆ.)

దొల్ల. దే. వి. చేలవరి మాడుపులనుండు అడ్డు
పలకగల బల్లలోనగునది. బుట్ట. (అని కొందఱు.)

దొల్ల. దే. ఆ. క్రి. 1. పొద్దు; (దొడ్లయొక్కరూ
పాంతరము.) (చూ. దొలుచు.)—2. పడు. "క.
విందునిలలయిల, వైదొల్లగ నేనెదీవెభల్లప
హతిక." భార. ద్రో. 3, ఆ.

దో.

దో. దే. ఆ. క్రి. ఒకీలిండు. స. క్రి. గడ్డిబా;
గుదావి నెరుగుగాఁజెక్కు. (ఈ యర్థమందు
దో.యొక్కరూపాంతరము.) వి. ఒకీలి. ౩.
దోగియాడు. దే. ఆ. క్రి. (దోగి+అడు.) దోగా
డు. "నీ. కొమరొప్పుడనుదానకూర్పుంజెగా
నేచ్చెనాడకాడకుదోగియాడనేచ్చ." చంద్రా.
౨, ఆ. (రూ. దోగాడు.)

దోగు. దే. ఆ. క్రి. దోగుయొక్కరూపాంతరము.
దోకదా. దే. వి. నూతనపాల.

దోరము. సం. వి. ఆ. న. చేతఁగట్టుకొనెడు ప్రతి
మూత్రము, తోరము.

దోరములు. దే. వి. బ. కత్తిమీఁదిచాఱు.

దోరియా. హిం. వి. చోర.

దోల. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. దోలి; 2. తొల్ల; ౩. నీ
చెట్టు. ఆ. పుం. ము. అభివయహస్తవిశేషము

దోలనము. సం. వి. ఆ. న. ఊచుట. ఊపు
దోలాజ్జము. సం. వి. ఆ. న. కలవపువ్వు.

దోలి. వై. వి. ఉయ్యాలనంటి అందలము, దోల.

దోలిక. సం. వి. ఆ. క్రి. —వై. —

దోలు. వై. వి. చర్మనాద్యవిశేషము. "నీ. జెను
దోళ్లతప్పెటలుకాశెలపిల్లఁగోవులుతుమి
లుతీవిమెఱుము." ఆచ్చ. యా. కాం.

దోసు. ఆం. వి. జొప్పగుపరిమాణము, మిక్కిలి
నము.

దోసుగాడు. ఆం. వి. ప్రాగుబోతు.

డో.

డోలు, డవులు. దే. వి. మదింపు. రీతి.

డ్రో.

డ్రోస్సురు. ఆం. వి. సహాయద్రోగుడు.

ధ.

ధ. ఒకయత్తురము.

ధక్క. సం. వి. ఆ. క్రి. యశోపటహము. పంకా

ధక్కామక్కి. హిం. వి. సంకటము, ఇబ్బంది.

ధమామిక. సం. వి. ఆ. క్రి. డమాయి.

ధా.

ధాలము. సం. వి. ఆ. న. డాలువాలు, ఫలకము

ధం.

ధండి. సం. వి. ఇ. పుం. గణేశుడు.
సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఆడుతాడెలు, కమలి,
(రూ. దులి.)

ధో.

ధోలము. సం. వి. అ. పుం. డోలం.

ణ.

ణ. ఒకయత్తరము.

త.

౮. ఒకయత్తరము. దే. అప. కులవాచకమగుస్త్రీ
ప్రత్యయము. (చాకిత, వ్రేత. ముం.)

తం. దే. వి. తుచ్చధాన్యము.

తం. దే. వి. టంగుయొక్కరూపాంతరము.

తం. దే. వి. టంగువాలుయొక్కరూపాం
తము.

తంగడు. దే. వి. తంగడుయొక్కరూపాంతరము.

తంగడు. దే. వి. గోశ్రేణికి.

తంట. దే. వి. 1. కలహము; 2. చాడీ; 3. శ్రమము;
4. అవ్య; 5. మోసము. “ఉ. ఒంటిగబూదిపూ
నజడలుట్టిపడక బులితోలుపూనిము. క్కంటి
మునీవలెకదపమునైగొనిచేయండే చేతికబ్బి
నక, గంటికివచ్చునొక్క కలకంతికి మేనుసగం
బొసంగడే, తంటలకేమి ముచ్చజడదారులదా
మలక గొంతెలుంగుడుక.” చంద్రా. 3, ఆ.

తంట. దే. వి. తంటయొక్కరూపాంతరము.

తంటియు. దే. వి. తంటెము?

తంటెము. దే. వి. ప్రపున్నాటము? (తంటియు
యొక్కరూపాంతరము.)

తండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిర్జాటింటికి అడ్డ
యగావేసెడు దంతె; 2. వృత్తివేషము.

తండకము. ఉభ. దే. వి. మంగలవాడు వెండ్రుక
ఉండబెట్టికడు సాధనము, కుటిలిక. (ఒకానొక
నిఘంటువునందు తంటమని వ్రాయబడియు
న్నది.)—సం. వి. అ. పుం. కమ్మరకొలిమి.

తండా. వై. వి. 1. లంబాడీలసమూహము; 2. సర
కునింపిన గోనెలసమూహము.

తండి. దే. వి. తండికి మొదటిరూపము. “ఎ, గీ.
ఆనెనవారలిట్టులనితండించావు, వినియు వెనుక
చేసి చనగనగునె.” భో. ౬, ఆ.

తండు. దే. స. క్రి. (ఇత్యవలసిన ధనమును) పోయి
అడుగు.

తండుగోల. దే. వి. (తండు+గోల.) చేపలబొడి
చెడు చిల్లగోల, మండము. “నీ. మంగులెల్లాడు
గోమలుతండుగోలల నెట్టుకొల్పినమీలపుట్టిక
లును.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

తండునీణము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుగునీరు;
2. పురుగు; 3. బొప్పరలు.

తండులము. సం. వి. అ. పుం. 1. బియ్యము; 2. వా
యవిడంగము.

తండులీయుము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధాన్యము;
2. చిట్టికూర.

తండువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఉ. స్త్రీ. త్రెడ్డుకొయ్య.
ఉ. పుం. నందికేశ్వరుడు.

తండెలు. దే. వి. ఒడవెత్తనాడు.

తండెలు. దే. వి. తండెలుయొక్కరూపాంతరము.

తండ్రీ. దే. వి. అబ్బ, జనుడు. (మా. తిలియమకడ.)

తండ్రీతండ్రీ. దే. వి. తాత, పితామహుడు.

తంతి. వై. వి. పిత్తానగువానికి వేసెడు ఉమ్మకమ్మ.

తంతియలు. దే. వి. బ. మెట్లు. “చ. అనిమిషకొటి
దైత్యవధమృతమమర్చకయొండచెల్వగా, మెను
కొనికొటంతియల వెంబడిగాడిగివచ్చినందనం,
దనుగనున్నచోటిద పదానిసమున్నతి జెప్ప
నేటికిక.” భద్రా. ౧, ఆ.

తంతు. యం. దే. వి. ఉత్సవవిశేషము. వై. ఉభయ
ర్థసాధకమైన ఉపాయము.

తంతుకాష్టము. సం. వి. అ. న. 1. సారెనాని నాడె;
2. నూలునడికెడు కదురు.

తంతుకీటము. సం. వి. అ. పుం. పట్టుపురుగు.

తంతునాగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పాకారమైన
జలజంతువిశేషము, నెగడు.

తంతునాభము. సం. వి. అ. పుం. సారెపురుగు.

తంతుభము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, ఆవాలు.

తంతునాయము. సం. వి. అ. పుం. తంతునాభము.

తంతునాయుడు. సం. వి. అ. పుం. సారెవాడు.

తంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నూలిపోగు; 2. తం
తునాగము.

తంతులు. దే. వి. బ. తంతియలుయొక్కరూపాంత
రము.

తంత్రకము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) త్రాత్రది.
(వస్త్రము.)

తంత్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఉభయార్థసాధకమైన ఉపాయము; 2. స్వరాష్ట్రచింత; 3. న్యాకరణ శాస్త్రము; 4. కుటుంబవ్యాపారము; 5. ఉత్తమమైన ఔషధము; 6. సిద్ధాంతము; 7. ప్రధానము; 8. మగ్గము, నూలిపడుగు, (అని కొందఱు.) 9. పంచరము; 10. ఒకానొక వేదశాఖ; 11. హేతువు; 12. ఇట్లు చేయఁదగినదనుట.

తంత్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తంత్రీ; 2. తిష్ఠతీగ; 3. నరము.

తందనము. వై. వి. మాటిమాటికి తానశబ్దపూర్వకముగాచేసెడు రాగాలాలపము. "చ. జగదపుగూటిసత్తరువుసారణగోరునువీరసారిక, దగిలెడుతందనాలజడదారి." కళా. 3, ఆ.

తందర. వై. వి. తూగ, కునికిపాలు, తంద్ర.

తంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —వై. —

తంద్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —వై. —

తంపర. దే. వి. తామరగుంపు, పండము. "తామర తంపర."

తంపి. దే. వి. 1. దాలిగుంట; 2. కలహము.

తంబ. దే. వి. ఒకానొకతీగ, శింబి.

తంబళ. దే. వి. శివార్చనచేసి బ్రతికెడుబాటి. (తంబళవాడు, తంబళది.)

తంబళి. దే. వి. (తంబళ+ఇ.) తంబళవాడు. "ఎ, గీ. పెట్టెమూకుడులో మొగబీటపత్రి, మట్టిదూపార్చిదీపములెట్టుచముగ, బొందుపఱచుకము నిమాపుపూజనేయ, గ్రొత్తకాణాచితంబలిహత్తుకొనియె." హంస. ౧, ఆ.

తంబు. దే. వి. తమ్మడు. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు వాడబడును.)

తంబుగ. దే. వి. మెడ నిడుపుగానుండెడు చెంబు.

తంబుజ. ద్వ. వి. (తంత్ర + బుజ్జి) పాటపాడువారు శ్రుతికైయుంచుకొనెడు తంత్రీవాద్యవిశేషము. "ఉ. తంబుజమీటివేటొకతెతానములెంతయువిప్రరించిరా, గంబునరక్తితాలగరగజలమెడులుపల్లవింపన, యల్లంబజనీమనూపారకులాగ్రణిమీఁదిపదంబుపాడినక, గ్రంబులకల్జనించెసభకుఁ దలవంచినైజికాగ్రణుల్." ఉ. రా. ౭, ఆ. (రూ. తంబుజా.)

తకరారు, హిం. వి. వివాదము.

తకతక. దే. వి. తాళమునందగుద్వంద్వనకరణము.

తకపికలాడు. దే. అ. క్రి. (తకపికలు+అడు.) పట్టుచులింప. "నవరత్నపురబాపటవాట్టెమొనుండకపికలాడ." శకాం. ౪, ఆ.

తకావి. హిం. వి. నేద్యముచేయుటకై సహాయముగా నియ్యబడుసామ్య.

తక్కటి. దే. వి. మూడుముఖములుగల దీపారాత్రికపుతిట్ట.

తక్కురి. వై. వి. (తక్కు+అరి.) టక్కురి. "న. క. వళంబుతక్కితక్కురిప్రియంబునల్లునియల్లులు పల్లవింపజేసియనిపి." శై. ౨, ఆ.

తక్కిడి. వై. వి. మోసము*. (చూ. తక్కిడికాడు.)

తక్కిడికాడు. వై. వి. మోసకాడు. "క. ఉక్కదనెలతేడుల, డక్కనగనులబ్రామి నన్నిటకుఁ దచ్చినబల్, తక్కిడికాడవునీకీ, చిక్కునిమగతనముఁ దెల్పిసిబ్బికాదే." అచ్చ. సం. కా.

తక్కిలి. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు.

తక్కు. యు. దే. అ. క్రి. తప్ప. "న. ఉత్తరకుండక్కుబాండేమేయంశవధూజనంబులకు గర్భంబులేకయుండె." భార. సా. ౨, ఆ.—స. క్రి. విమమ.

"ధర్మమందక్కుటకోర్వజాలుదునె." భార. భీష్మ.

3, ఆ.—వి. మిగులు. వి. ఇతరము. "గీ. అట్టిగర్భంబునిలుపుతక్కున్నిగర్భ, ములునధనస్థమునదగ్ధములుగఁజేయుము." భార. సా. ౨, ఆ.—

వై. అ. క్రి. టక్కుచేయు. (చూ. టక్కు+న నర్థము నూపారణము.) ("ద్వి. వెన్నుడయ్యరయన్ని తక్కులుతక్కు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

ఇక్కడ ఇది సకర్తకము.)—వి. టక్కు. "ద్వి. నక్క, తక్కులునీవెట్టితానకంబులును, గొలుపవుమాయెడ." హరిశ్చ. ౧, భా. (ఈ యర్థమందు ఇది టక్కుయొక్కరూపాంతరము.)

తక్కుడు. దే. వి. తక్కుట. "వినయంబుతక్కుడై

ర్యముఁదేకయున్నె." నిర్వ. ౪, ఆ. (ఇక్కడ

తక్కుట అనియే యుండవచ్చును. అయినను

ప్రతులయందెట్లు కానబడుచున్నది.

తక్కులాడి. ద్వ. వి. (తక్కులు+అడి.) టక్కు

లాడి.

తక్కులాడు. ద్వ. వి. (తక్కులు+అడు.) టక్కు

లాడు.

తక్కువపడు. ద్వ. అ. క్రి. కొఱతపడు.

తక్కునపాటు. ద్వ. వి. కొఱతపాటు. “ఉ. అట్లు
దైవనీ, తక్కువపాటులేక ప్రమదంబునదేవపదం
బునొందుకొ.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

తక్కు. యు. దే. వి. రెండుపీసలయెత్తు. వై. తక్కిలి.

తక్కుడ. వై. వి. 1. పేములతల్లులుగ్రచ్చి త్రేలవేసి-
త్రాను; (యా. కుడక.) 2. తక్కిలి.

తక్కుఁ. దే. వి. అల్లుడు.

తక్కుల. వై. వి. తక్కిలి.

తక్కుడ. వై. వి. — వై. — (తక్కుడయొక్కరూ
పా తరము.)

తక్కుల. వై. వి. — వై. — (తక్కులయొక్కరూ
పా తరము.)

తక్కు. దే. అ. క్రి. (తల+కొను.) పూనుకొను.
“నరుడుతక్కిననేర్పున తన్ను ముచ్చిలకొ.”

భార. ఆది. ౪, ఆ. (యా. ఉంకు.)

తక్కిలకము. సం. వి. అ. న. తక్కిలపుచ్చెట్టు.
తక్కిలఫలము. (అని కొండలు.)

తక్కు. హిం. వి. సింహాసనము.

తక్కు. సం. వి. అ. న. పాతక పాలునీళ్లు చేర్చినమజ్జిక.

తక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుచిలికడుకవ్వము.

తక్కుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక సర్పరాజు; 2. వడ్ల
వాడు.

తక్కుడు. సం. వి. అ. న. (మాను) చెక్కుట.

తక్కుడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మానుచెక్కుడుసాగనము,
బాడిన.

తక్కుడు. సం. వి. న్. పుం. తక్కుడుడు, వడ్లవాడు.

తగటి. దే. వి. (తగటు+ఇ.) సరిగది. (యా. తగటి.

“మ. తలిరుండ్రువురాయడగ్గనలవైదండెత్తి
లేగాలె, స్తలచే బంపినపండుటానుతగటి బా
యిలోకనుగొందువిం, తలు గావారికిఁజై మ్రొడి
చ్చురుసాదట్టియ ముత్యాలతా, నలులవో
లె దగుం జిగుర్లు గలికావారములీరమ్మలకొ.”
చ. ద్ర. (యా. కురళము.)

తగటు. దే. వి. సరిగ. “గీ. తగటుఁజీరలరతనంపుఁ

దిక్కుఁదొడవులు.” అచ్చ. బాల. కాం.

తగడు. దే. వి. బంగారులోనగువాని తేకు. “క. లలి

తాగి వెన్ను పట్టియ, తళితళిమనుకుందనంపుదగ

డుంబకదొక్కొ.” పాండు. 3, ఆ.

తగరు. ఉభ. వై. వి. లోపావీశేషము. సం. అ. పుం.

1. పాట్టెలు; 2. నందవర్ణనము.

తగరు. వై. వి. పాట్టెలు.

తగరువుతు. వై. వి. అగ్ని.

తగవరి. దే. వి. (తగవు+అరి.) న్యాయాధిపతి. “క.

భగవంతుఁడుగోవిందుఁడు, జగతిందెడవాసిచని

నశానింపంగా, దగవరులు లేమిగుడ్డను, లెగనిమ

హాసాధుజనుల నేఁచెదిరకటా.” భాగ. ౧, స్కం.

తగవు. దే. వి. 1. తగుట; “క. కడునమ్మియునికియు

ను నె. మృదునమ్మమియునునుశీల కుశలతకాదె,

య్యెడనెననుబుద్ధిసానిపి, తడవికనుగొనంగవల

యుఁదగ ప్రతిగమియుకొ.” భార. కాం. ౨, ఆ.—

2. న్యాయము; “గీ. చేటుగాలమైనఁ జెట్టమాట

లు నెటి, గాని తెలువునట్టికర్ణములును, దగవులట్లు

తోఁచుఁదగయెడునవియవి, నీతులనిమిముని

శ్చయింపు.” సం. “అనియోనియ సంకాశక.”

భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. భవాదినిమిత్తు మైనదేగ

డము; 4. పెండ్లప్పుడు పెండ్లికూతునకు తల్లిదండ్రు

లచెచ్చుడు బహుమానము. వి. తగినది, యుక్త

ము. “క. తగుబగదీర్చుటయిమ్మొర, దగవగు నే

నెత్తురతిత్రావుట.” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (యా.

ఇహిహి.)

తగవుగోరి. దే. వి. (తగవు+గోరి.) సంధిచేయు

వాడు. “వ తగవుగోరియంబోలె గూడలె

ట్టుచు.” కవిక. ౪, ఆ.

తగాదా. హిం. వి. హ్యజ్యము, తగవు.

తగిరిస. దే. వి. తంబెము, ప్రపున్నాటము.

తగు. దే. అ. క్రి. యుక్తము.

తగుకత్తి. ద్వ. వి. సాదనకు ఉపయుక్తమైన ఆయుధ

విశేషము.

తగులగట్టు. దే. స. క్రి. (తగులకొ+కట్టు) తగిలించు.

తగులబడు. ద్వ. అ. క్రి. (తగులకొ+పడు) తగులు.

చిక్కు. (సావధానము పడు.)

తగులబెట్టు. దే. స. క్రి. (తగులకొ+పెట్టు.) 1. తగి

లించు; 2. కాల్య.

తగులము. దే. వి. 1. ఆసక్తి; “క. మగడడకుమండ

కతమ, తగులమపాటింతు రెట్టితగులంబైనకొ, మ

గువలయెడదలనడగకొ, దగవువిడిచియడిచిప

డరుధైర్యముచేర్చికొ.” భార. విరా. ౨, ఆ.—

2. అడ్డపాటు. “చ. ఎడపకమున్ను మిండిపయి

నేతగులంబును లేమిముకతకొ, వెడలెడుచోగ

తోరళునబృందములడ్డమువడ్డనానిమై, యిడియ

జవోవుఁబాఁతురపిందులదట్టపుబండికండ్లచ

ప్పుడుగతిమ్రాసేవగలు భూరిభయంకరగర్జ
లర్రేటె." అను. ౪, ఆ.

తగులాటకత్తె. ద్వ. వి. (తగులాటము+కత్తె.) తగు
లాటముగల అడుది.

తగులాటము. దే. వి. (తగులు+అట.) తగులు, బంధ
ము (ఇది పోరాటము మాత్రాటమువంటిది.)

తగులు. దే. అ. క్రి. 1. చిక్కు; (పుస్తకమంతయు పెద
కిది ఆ పదమొక్కడ నాకు తగులలేదు.)—2. ప
ట్టు; (ఆ యిల్లుకట్టుటకు కప్పు ఏమి తగినెను?)

—3. తాకు; (గడపతిగిరి తల బాష్పికట్టినది.)—

4. సక్తమగు; (అందు నాబుద్ధి తగులదు.)—5. అం
టు; (నా కాలమున్ను తగిలినది.)—6. పాసగు.

(ఒకపనితగిలిపోక వెలితివి.) అం, ప్రే. తగుల్పు.

(చూ. తిందనము.) — స. క్రి. వెంబడించు.

(నాడు నన్ను తగిలివాడు విడువలేదు.)—వి.

1. ఆసక్తి; 'గీ. ఎంతయోటుపడిన నలయిజూడం

బు, ఎందుగులజలమునతిశయిల్లు." సం. "య

ధాయధావీనృపతిపుష్కరేణైవతీమతే, తథా

తథాస్యవైద్యుతేరాగోభూయోభివర్ధతే." భా

ర. ఆర. ౨, ఆ.—2. అభిలాష; "సిగ్గెఱుగని

తిగులు." వి. పు. ౨, ఆ.—3. తగులాటము; "తల్లి

తగులాడి." కథా. ౪, ఆ.

తగులుకొను. దే. అ. క్రి. తగులుకొను. (ఆ గుడిసె
తగులుకొన్నది.)—స. క్రి. వెలచు.

తగులుకొనుట. దే. వి. తగులుకొనుట.

తగులుగొండి. దే. విణ. (వి+గు) తగులుకొనుటట్టిది.

తగులుచు. దే. ప్రే. తగులుకీయు, (రూ. తగుల్పు)

తగులుచు. దే. వి. తగులుట. "క. పానముజూదము

వేటయు, మానినియునుభూపతులకుమధురవి

నోద, స్థానములగువైనదగ, వైనవిధముదక్క

దగులుగావెదెచ్చు." (తగులము అని అచ్చు

పుస్తకములయందున్నది) భార. కాం. 3, ఆ.

తగులుదల. దే. వి. తగులుడు.

తగులుబడి. దే. వి. పట్టుబడి.

తగులుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (తగులు+పడు.) పట్టుప

డు, చిక్కు. "గీ. దశరిధమహనరేంద్రనందనుని

చేత, ఎతనువిక్రమధరుచేతమదిదలంకి, యామ

హీనాధనాగకన్యాలామ, తగులుపడెనప్పుడే

మించిద్యంబొకలె." రామా. ౪, ఆ.

తగులుపాటు. ద్వ. వి. తగులుపడుట.

తగ్గు. దే. అ. క్రి. 1. తక్కువగు; 2. వెనుకకుండియు;

3. తెగిపడు. "క. తగ్గుడుగారణములేకపడెబడి

పడగల్." భార. విరా. ౪, ఆ.—వి. 1. తక్కువ;

2. త్రివర్ణమునందొకటియగు త్రియము. (చూ.

త్రివర్ణము.)

తగ్గుదల. దే. వి. తక్కువ.

తచ్చేన. దే. వి. 1. కపటము; "ద్వ. తచ్చనచదుయి

టదెద్దికంబనుచు, మునులనునియమించియెడ మె

ప్పడెచ్చి." రా. ఆర. కాం.—2. పరిహాసము.

(చూ. ఉబ్బరపోవు.)

తచ్చేనలాడు. దే. అ. క్రి. (తచ్చేనలు+అడు.) ప

హాసముచేయు. "ద్వ. పరివ్రజకుండలోజ్జ్వల

ల్లరుమల్లు, దరహసలక్ష్మితోడెచ్చనలాడు." పట్టు

పూ. 3, ఆ.

తచ్చేనసేయు. ద్వ. స. క్రి. (తచ్చేన+చేయు.) ప

సింపు. "ఉ. ఎచ్చిపయోజపత్రములనానెడు

తుమైదవొప్పిమూడలకొ, దచ్చనసేయుమ." పాండు. ౧, ఆ.

తటకా. దే. వి. నిశ్శేష్టత.

తటకాపడు. ద్వ. అ. క్రి. చేష్టలుతక్కు. "ఉ. విష్ణ

యాక్రాంతమనంబుతోడబులకల్ దొలకొ

గనుతొప్పవేయక, క్కాంతమహాభిలాషించె

కాపడిమాచెగునూరశేఖుక." సా. ౨, ఆ.

తటకాపాటు. ద్వ. వి. తటకాపడుట.

తటతట. దే. వి. గుండెలదరులలోనగునానియం

గునెనకరణము. "క. తటతటగుండియలదర." విక్ర. 2, ఆ. (మతీయు. "తొక్కలతటతట

కొట్టుకొనుచు." ప్రభా. 3, ఆ. "తటతటపెను

గాలివిసరి." శేష. ౧, ఆ. తక్కినచోట్లను ఆ

విశేషములయందెట్లెఱుంగునది.)

తటమట. దే. వి. మోసము. "క. తప్పకకనుచి

వారితటమటలంతె." ఇలాడీమయము. ౨, ఆ. విణ. 1. మోసముగలది; (చూ. తటమట.)—

2. కలతనొందినది. "క. ఇటుసేయకున్నెట

మీ, దటమనయసురాన్వయంబు దక్కి. ౨, ఆ.

మీ, గుటిలడగువీనిమాలల దటమటని

నంబులూనితప్పగనడమ." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

తటమటింఁ. దే. స. క్రి. 1. మోసపుచ్చు; "ద్వ. పచ్చపైకముకూడబడినదిలేదు, తచ్చనరేప

రించితిమటించెదవొ." హరిశ్చ. ౨, భా. 1

2. కలను. "నీ. తమ్మి తేకులసిరిదటమటంపంగ
జాలుమెలంగుకమ్మలుతలదిరిగిరాగ." భాగ.
౪, పుం.

శబ్దము. సం. వి. అ. న. వరిమడి. పుం. న. 1. ఏటి
పడ్డు; 2. ప్రదేశము. పుం. కొండవటియ.
శబ్దము. దే. వి. మోసము. (చూ. తటమట.)—విణ.

1. మోసముగలది; "ద్వి. తటవటమాటలు." సా.
౫. భా.—2. కలతెనొందినది. (చూ. తటమట.)
(తటమటయొక్కరూపాంతరము.)

శబ్దముచేయు. ద్వ. స. క్రి. మోసపువ్వు. "ద్వి.
శబ్దము మ్రులదాపితటవటచేసి." గర్భా. ౧. భా.
శబ్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమాపమునం
గున్నది; 2. జనగూడినది.

శబ్దము. దే. సం. అ. క్రి. 1. సమాపించు; 2. జనం
గూడు.

శబ్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయముడు.
శాకము. సం. వి. అ. పుం. న. చేటువు. (చూ.
తటగము.)

శబ్దము. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటాలనయొక్కరూ
పాంతరము. "అనిలజాతటాలననేతెంచి." రా
మా. ౮. ఆ.

శబ్దముచే. దే. స. క్రి. అడ్డగించు, నివారించు.
శబ్దము. దే. వి. గుండెనుదరుటయందగుననుకరణ
య. "గుండెనుతటాలనగ." జై. ౬. ఆ.

శబ్దము. దే. ద్ర. క్రి. విణ. అప్రేమముగ. "ముని
మురారెటాలనసమున్నతపీఠముడిగి." యను.
౨. ఆ.

శబ్దము. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏటి ఒడ్డు; 2. ప్రదేశము.
తటస్థ. సం. వి. త్. స్త్రీ. మెలపు, విద్యుత్తు.

శబ్దస్థితము. సం. వి. త్. పుం. మేఘము, మబ్బు.
శబ్దము. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పది, ఏలు.

శబ్దము. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటమున్నయొక్కరూ
పాంతరము. "ఏనుగుదత్తురంగముకదటకున
బట్టెక." జై. ౪. ఆ.

శబ్దము. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటాలున. "విల్లు
తటమున్నధారణవైచి." రామా. ౨. ఆ.

తట్ట. దే. వి. 1. వెదురుబద్దలతోనగువానితోనల్లిన
పట్లక; (పొడుపుతట్ట, తక్కుడతట్ట. మొ.) "ప
నోతోగూడదట్టెండవలసివచ్చె."—2. ఇత్తిడి
తోనగు లోహముతోచేసిన తలుకు; (సిబ్బితట్ట
కొనుతట్ట. మొ.)—3. చిన్న గంప.

తట్టగిల్లు. దే. అ. క్రి. తట్టయగు.
తట్టము. దే. వి. టంగునాటు. "పాట్టపట్టెడగాగ
గట్టినపెనుదాపతట్టెంబుతోడ." కథా. 3. ఆ.

తట్టను. వై. వి. ధైర్యము*. "ప. అత్తరుణికకాశలంబు
నుండట్టనయ్యుంబుచ్చిపెట్టువెరవును." ఉ. వారి.
3. ఆ.

తట్టాడు. దే. స. క్రి. (తట్టు+అడు.) (అడుగుల)
ఇట్టట్టు ఇడు. "నీ. రెండుమాడిడుగు లాండోం
డెట్టాడునప్పడుత్రివిక్రమలీలబుద్ధిచూచు." అశ్వి.
౩. ఆ.

తట్టి. దే. వి. 1. కంచము; 2. వేటలెర. "నీ. తట్టికివి
చ్చియిట్టట్టువోవేరినిలేళ్ళవిధంబునలీలయెడిది." నిర్వ.
౫. ఆ.

తట్టు. హి. వి. పట్టిగూర్చుము.

తట్టు. యు. దే. అ. క్రి. 1. కలగు; "ఒకప్పుడకా
గటుతట్టనినిండునునెలునాడు." భీమా. ౧.
ఆ.—2. తోడు. "క. అట్టియుపామునునీనుం,
దట్టివన్నపుపాండుమాట దలపుము." హంస.

౨. ఆ.—స. క్రి. 1. చలదు. "నీ. కలదట్టినప
ట్టగోలగొట్టినయట్టకరికానరాదులు కలగిప
టన." రామా. ౬. ఆ.—వి. శబ్దవోములలోనొ
కటి. "చ. జనదండంబుగల్గినుటల్లెనిబొల్లంబు
దట్టుప్రొననుం, కలలక." భల్లా. ౧. ఆ.—వై.
1. చరి; 2. పార్వసు*.

తట్టుచేయి. ద్వ. వి. కొటకొవుమీది అపకాపవిశేష
ము. (చూ. ద్వ. ర. యు. కాం.)

తట్టుపునుగు. ద్వ. వి. తట్టియెత్తిన మేలైనపునుగు.
"నీ. అలరకన్దురతీ నెలలికివాకిండ్లచెంతలవైచిపో
యింతట్టుపునుగు." య. ౧. ఆ.

తట్టుముట్టాడు. ద్వ. స. క్రి. (తట్టుముట్టి+అడు.)
(దారిద్ర్యము) చుట్టుకొను. "తట్టుముట్టాడునిట్టి
పేదటికము." భాగ. ౧౦. పుం. ఉ.

తట్టువ. వై. వి. 1. ఆశ్రయము; "నీ. కనలూనుకీనాశకా
సరమ్మనుబోడ గవిసిత్తువనుంపు జవిరిజవిరి." స్వా.
౪. ఆ.—2. కుత్తితాశ్రయము*. (చూ. తట్టు
చము. కుత్తితాశ్రయమునకు.—ఉ. అందలికత్తలా
నిగము లందగగాడుపుతట్టువాలతో, బంచెము
వైచి." అచ్చ. బాల, కాం.)

తట్టువడు. ద్వ. అ. క్రి. (తట్టు+వడు.) బాధపడు.
"ప. బిట్టెసంగునాకటందట్టువడి." స్వా. ౪. ఆ.

తల్ల. వై. వి. బంగారుపనిచేసి బ్రతికెడుబాతి*.

(తల్లవాడు, తల్లది.)

తడ. దే. వి. 1. అడ్డి; 2. కడ. “అల్లిపోవనాతడనొక
నేరమైనగలదాయను.” య. ౫, ఆ. — 3. ధన్య
ము? (దీని భేదము గూఠతడ.)

తడబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తడ+పడు.) 1. తొట్టుప
డు; 2. వ్యత్యాసపడు; “చ. అఖిలరచయి
లకొలతలు నంగములకొప్పుగుత్తులకొగుచం,
బులునుజగుర్లుబాణులును బువ్వవికాసమునుం
దహాసముకొగలసితడంబడక.” కళా. 3, ఆ. —
3. చలించు. “చ. అధికవిభీతినుహృదయంబి
టుమీడటభీమధామదం, దగరునికోధశంకకు
దడంబడుచేసి.” హాన. ౨, ఆ. (తడబడు.)

తడబాటు. ద్వ. వి. (తడబడుట.) 1. న్యత్యాసము;
“చ. బరవస మొప్పు గాలితడబాటు మొయిగగది
దూటియొక్కను, ద్విగ్రహ తమంబులో వెరజిల్లో
అలచేగబల్గించిపొట్ట పెం, జెరనుడుమందుండ
చ్చికనిచేబొంగక త్రుంచివైచె.” స్వా. ౪, ఆ.
— 2. చలనము. (చూ. తడబడు.)

తడక. దే. వి. 1. ఈతల్ల బద్ధులలోనగువానితోనల్లిగు
డినెలకునమచ్చడు తొలుపు; 2. పత్తులజేటాడు
వాడు మఱుగుగానుంచుకొనుసాధనము. “క.
కట్టలకడడకచాటునం, బిట్టలనురిగోలదగిచిబి
టుసునతొక్కలో, పట్టబిడిచిచిక్కుముల్లో, పట్
టుచువిహించె లోకభిక్తులకొ.” భాగ. 2,
స్కం. (ప్రయోగములయందు తడకయనియు
వ్యవహరిమునందు తడకయనియు కానంబడుచు
న్నది. తడకయని యుండుటయే సాధువనితో
చెడి.)

తడకట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. వి. అడ్డగింత. “చ.
చలువలరచ్చపట్టు జలంబులతుట్టువిరాలికల్కి
ప్రో, గులకనుకుట్టు జక్కలగట్టు చకోరులమే
లియట్టురే, పాలతుకతాలిపాట్టు తమపుండక
ట్టు సహజసాధముగ, గలచెలితోడబుట్టు తొ
లుగట్టుపయంగనుపట్టెనంతలకొ.” రా. వి. 3, ఆ.

తడకాలు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

తడగము. దే. వి. తొగముయొక్క మొదటిరూపము.
“ద్వి. ఒడలిచీర నెఱుంగకుదరంబు చెద్ద, తడగం
బుగతిదోచు.” హరిశ్చ. ౨, భా.

తడప. దే. వి. పట్టగానుండునార.

తడపెట్టు. దే. స. క్రి. తడబఱచు. “కోర్కూలక
దుచేష్టితంబులదడపెట్టు.” హరి. ఉ. ౨, ఆ.

తడయు. దే. ఆ. క్రి. ఆలస్యముచేయు.

తడవ. దే. వి. తేప, మాటు, అప్యత్తి.

తడవాడు. దే. ఆ. క్రి. (తడవి+ఆడు.) 1. కోగా
డు; 2. తడబడు. “క. తడవాడిరిబలక్కప్పు
తడవాడిరివారిజూచితగరంభాదులో, తడవాడి
రులుభయమునం, దడవాడిరిమంతనములదగ్గు
లువేడ్కొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (మొదటి
రూపము. తడవియాడు. దోగాడుటను, తే
తడవియాడెనుంధరాస్తలమునందు, విశ్వవ్యా
త్యమునుమఱివెడకురితి.” కాళి. 3, ఆ.)

తడవిల్లు. దే. వి. తడ బద్ధులతో జేసినవిల్లు. (చూ. పిల్లు.)

తడవు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేతులతో అట్టిట్టుప్రార్థన;

“నీ. కడుచిప్రగానవిదోడరుమడిగోడదన,
గ నేరకతడవుచున్న.” భార. ఆది. ౬, ఆ. — 2. నో

గాడు. “నీ. ముద్దుబొలకొడమ్రోకాల
లనుదడవుచు నెందునదారతారి.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

— 3. క్రి. 1. నిమురు; “ఎ. గీ. వీనినీవివ్వవెట్టు
విడిచిదెడవుమనుడు.” భార. ద్రో. 3, ఆ. — 2.

దను; “క. ఎడయిమ్మునాకొకించుక, తడవనా
బుధుంబం.” హరి. ఉ. 2, ఆ. — 3. ప్రస్తావించు.

“చ. ద్వారకానగచిబురంగలభాషిణిగానం
నుచున్నసిద్ధుని తల్లితంసా ప్రసంగించి
ణికంధరునిమాటలెడవులయు.” కళి. ౨, ఆ.

4. విచారించు; “గీ. అతనిగుణములెన్నగలగె
రాసుగడయిన, నచరురాసుగడపుడుగుణు
లఱుండు, ధరనహీనుండుహీనుండుదక్కఱుభా
దక్షముఖులనమఱివేతొరడవనెల.” కళి. ౩, ఆ.

— 5. రక్షించు. “ఎ. గీ. తల్లిగనుచున్న సాహ
లోతన్నుదడవ.” మార్క. ౨, ఆ. — 6. 1. తాన్వ

ము; “క. ఈవాయువుత్రుడాజొ. ద్రావు
నేరున్ననేరుకరంబుయెక, ద్రావలెకొక
నికొ, ద్రావునునంగాడయికడడజేమిటికొ.”

భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. — 2. చిరకాలము. (తే

మొదలగు శబ్దములు ముందుచున్నపుడు తే

కేవలము కావనాచకమగును. ఉదా. అంతిమ

ఇంతతడవు, ఎంతతడవు, కొంతతడవు. మొ.)

తడవుడు. దే. వి. వెదకుట, అన్వేషణము.

చివులనిడువడు. దే. వి. తేనుడు. అనంతుడు.

“క. నుడువులపడఁతుకైన్, దడవులనిడువని కైన్, యెమేయెన్నె.” అచ్చ. యు. కాం.

గీ. దే. వి. 1. తేను; 2. నీరు. “తడితలడిగ్గియుంప.”

అ. య. ౪, ఆ. - విరా. తేనుగలది. ఆద్రము.

గీ. దే. వి. తడకయొక్క-రూపాంతరము.

గీ. దే. వి. (తడిక+త్రోవ.) తడికత్రోవీనేసి లోనలయొకడు దొంగ.

గీ. పాడి. దే. విరా. కొంచెము తడిగలిగి పాడిగానుండుది.

గీ. యు. దే. అ. క్రి. ఆద్రమగు.

గీ. యు. దే. వి. (తడి+బిత్తు.) తడితుడుదుకొను నుట్ట. “నీ. వినుము పైనిలుపుట వెనపు గాదనుచు.

నోతడియొత్తులను మేలితల్లితుడిచి.” చంద్ర.

గీ. దే. వి. తోటలోనగునాని చుట్టు నేర్పుటచే

నుండును. “వ. మట్టలెత్తుకొని యొత్తుగలపాద

గలదడవులచొరంబాటు పడికడితికదుపునరవ

డికినిగివడినవిటపివిటపంబులు దడుకుపొడిచి

నగతినొంగునెడలును.” స్వా. ౪, ఆ.

గీ. దే. ద్ర. క్రి. విరా. తలుకునయొక్క-రూ

పాంతరము. “చ. ముడిగి ముసుగుతో వెనుక

మురునుజాడకనచ్చి లోనికిం, దడుకునఁబో

యి.” కవిక. ౪, ఆ.

గీ. దే. ప్రే. తడియండేయు. వి. 1. గోచి;

“గీ. కట్టుచెప్పలతోడినున్నగట్టతిడుపు. తలమి

తోగట్టి.” హర. పూ. ౫, ఆ. - 2. చిన్నపెత్త

ము. “ఎ. గీ. తడుపుగట్టకనీళ్లాడఁదగవు గాదు.”

సం. “ననగ్నాస్మాతిచక్రవిత్.” కాశీ. ౨, ఆ.

“ఎ. గీ. దనునొకపథాటి మొలపన్నెతడుపు

జట్టు.” జై. ౮, ఆ. - విరా. తడిసినది. (వస్త్రము.)

“గీ. పడఁతులయ్యెడదడుపుపానడలువిడిచి.”

భావ. 3, ఆ.

గీ. దువలలుపు. దే. వి. (తడుపు+తాలపు.) బ్రహ్మ

చారి.

గీ. యు. దే. అ. క్రి. ఆలోచించు. “క. అడిగిన

స్వపసుతిగానని, నొడివెడినొక దే మనంబునొ

ప్పొనవిధుం, దుడురూజవదననడుగంగ, దడు

మనయొకకొంతప్రాద్దుతడఁబడఁ జొచ్చెన్.”

భాగ. ౯, స్కం.-స. క్రి. నిమరు. “వృథుభీ

మణబాసులసానుసానుబులన్ విడిమికరల్పుమం జనిరి.” స్వా. ౪, ఆ.

తణగము. దే. వి. ఎద్దుమాచనీళ్లు తెచ్చెదతోలుసంచి.

తణగాము. దే. వి. తణగముయొక్క-రూపాంతరము.

తతిము. సం. వి. ఆ. న. నీలబొనగునాద్యము. పుం.

గాలి. విరా. 1. వినివియైనది; 2. వ్యాపించినది.

తతి. ఉభ. దే. వి. సమయము. (చూ. కుతిలపడు.)-

సం. ఇ. క్రి. సమానము.

తతిన్న. పిం. విరా. మిగిలిన.

తత్తడి. దే. వి. గుట్టము. ఆత్మము. వాహనము.

తత్తబడు. దే. వి. పరివారము. “క. చిత్తంబూరకలఁ

చెడ, నెత్తుమునాతోడనాడ నేనుపుగలదే. బా

త్తుగలపీనిపురుని. తత్తబడులకుండుగెలిచెదంబరు

విడితోన్.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

తత్తె. దే. వి. (తెల+తెల) సంభ్రమము. “ద్వి. దరిద్రే

రుకరడుతత్తెమునల్లిరారు.” రా. ఆ, కాం. (రూ.

తత్తెము. “న. తత్తెమును నేగుదెంచి ప్రమదంబు

నికొంగునఁగొటినియ్యెడన్.” రుక్మా. ౫, ఆ.)

తత్తెనుడు. ద్వ. అ. క్రి. సంభ్రమించు.

తత్తెనుపాటు. ద్వ. వి. తత్తెనుపాటు.

తత్తెనుపెట్టు. దే. సం. క్రి. తత్తెనుపెట్టు. “క. మనసి

జుడిద్దటినుకుగు, తెనకానితనంబు చేనడింగ

సుగొనఁగన్, జనవులుకుటలననువులు, దను

వునంబులుకునుగులగఁదెట్టపెట్టెన్.” విక్ర.

౮, ఆ.

తత్తెనీ. దే. అ. క్రి. 1. సంభ్రమించు; 2. చలించు.

(చూ. తత్తెనీలు.)

తత్తెనీలు. దే. అ. క్రి. 1. సంభ్రమించు; 2. చలించు.

(రూ. తత్తెనీలు. చలించుటకు. - “నీ. కడుదీగ

సాగుచుబడుగు నెన్నడునుమిక్కిలికృతంబుగఁ

దత్తెనీలుచునిక్కి.” కళా. 2, ఆ.)

తత్తెర. దే. వి. సారాయిపోనెడుతత్తి.

తత్తరుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) (ఒకట) ఆసగల

వాడు.

తత్తత్తము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) అక్కడకలిగినది.

తత్తెట్టాడు. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) తత్తెము తెలిసిన

వాడు.

తత్తము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ; 2. స్వభావము;

3. స్వత్వాది విలంబితమానము. (పంచవింశతి తత్త

తేధాగతుడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుడు.

తేభ్యము. సం. వి. అ. న. సత్యము. వి. సత్యమైనది.

తేదాత్యము. సం. వి. అ. న. ఆకాలము.

తేదియ. వై. వి. పక్షమునందు మూడవతిథి.

తేదీయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తత్సంబంధమైనది.

తేర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యర్థాలంకారము;

2. ఆగుణము.

తద్ద. దే. అన్య. అత్యంతము. "తద్దతగదు, తద్దనెమ్మి."

భార. ఆది. ర. ఆ. (ఇదియు నున్మాంతమునగును.

"తద్దయనవ్యము." భార. ఆది. ర. ఆ.)

తద్దినము. సం. వి. అ. న. ఆదినము. (వాడుకయందు

మృతిపొందినదినము.)

తద్దే. దే. వి. పండుగ. (అట్లతద్దే, ఉట్లతద్దే. మొ.)

తనకలి. దే. వి. చిక్క. (చూ. గొల్ల. దే. కడపటి

ఉదా.) వి. 1. చిక్కగలిగి; "చ. పెనిమిటిదం

డుదాడిచని పెంపున గ్రమ్మబు దాడిపీడియం, బు

నుసిగిందము కొవిరులు ముట్టకయిండంగుకొ

బొలంతితే, జానగడునొప్ప మట్టసపుసొమ్ముల

తోగులుమాపుచీరతో, దనకలికొప్పతోమి

గులదొర్లముముత్రైసేసబొట్టుతో." య.

ర. ఆ. - 2. చిక్కలబెట్టువాడు. "క. జూద

రివి సుమాళివిసెట, వాదివి తనకలివిగెలుపెవచ్చున

లేదా, మోదర నిను మాకనుటయు. వాదెనగ

నుగొనకపిలుపునునెంబనతి." ఉ. హరి.

3, ఆ.

తనఖా. హిం. వి. తాకట్టు. ద్విత్వత్రయము.

తనభీ, తనిభీ. హిం. వి. విమర్శ.

తనము. ఉభ. వై. అప. భావార్థమునందునచ్చెడు

సౌక ప్రత్యయము. (గొప్పతనము, చిన్నతనము.

మొ.) - సం. వి. అ. పుం. 1. దండము; 2. చిత్రము.

తనయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పుత్రిక, కూతురు.

తనయుడు. సం. వి. అ. పుం. పుత్రుడు, కొడుకు.

తనరారు. ద్వ. అ. క్రి. (తనరి+ఆరు.) 1. ఉన్నత

మగు; "నీ. నెగవినకొనలేచి నింగియంతంతకు

నవులద్రోయగలదెరారుదాని." భార. విరా.

౧, ఆ. - 2. అతిశయించు.

తనరు. వై. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. ఆనువా

రునందుగొందలు, ఘనఁడేతఁడువీరికంటెగా

ర్దుకవిద్య, దనరినవాడయదినీ, మొనసెం

గాకన్యఁడిట్లు మొనయంగలఁడే." భార. ఆది.

౩, ఆ. - 2. విజృంభించు; "చ. కనుగొనికొప

నేగమునగన్నులనిష్ఠులరాలనంగముల్, తనా

గసాంద్రపుర్తసలిలంబులగ్రమ్మ." భార. విరా.

౨, ఆ. - 3. విష్ణు; "క. నలునగలలోగ్గు

క్కిలి, నలునగలభుజంబులుండనరుసికన్బుక

గలిమిదొరనీకుమారుడు. కలిమిపాకామిహి

మూర్తిగాకన్యఁడే." రామా. ర. ఆ.

తనరుచే. వై. అ. క్రి. తనరుయొక్క రూపాంతరము.

(చూ. తనర్పు. - అతిశయించుటకు. - "ఉన్న

తనర్పు." అచ్చి. య. కాం. - విజృంభించుటకు.

"తనర్వుభూజగ్రమ్ము." భార. ఉద్యా. ౨.

ఆ. - అం. ప్రే. తనరజేయు. "చ. ఆనవిగ

బ్బునబొడమునల్గునునెచ్చెలులైకనుగంజ

నలెడుదట్టకెంపును మొగంబునబొడైదుమ్ము

లకం, బునునీటలంబునందనగుభూమిటియై

భయముకొదర్పు." లక్ష్మీ. ర. ఆ.

తనరుపు. వై. వి. 1. పొడవు; 2. అతిశయము. (చూ.

తనర్పు. పొడవునకు. - "చ. అదియునునూలు

యొడనంబులవెడల్పును నూలుయేబదియొ

బులనిడుపునైనయొజనంబులతెగర్పునుగడిసి

సం. "పంచయోజనముచ్చిత." భార. శభా.

౧, ఆ. - అతిశయమునకు. - "భుజంగపుగా

తము. వినీతుండవైస్తరదేవత్యబుద్ధి. దనర్పించ

నీపు." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.) (దీనికి గొప్పము

వెడలుపు అని అర్థము వ్రాసియున్నది.)

తనావి. దే. వి. స్త్ర. భములమీఁదగోడకుక్రిందవేరిన

వెద్దపలక.

తని. వై. వి. 1. అల్పము; "నీ. కాడినవిమిరి

కములుమెల్లనబుచ్చితనివెచ్చబొడవచ్చు

గాంచి." జై. ౩, ఆ. - 2. నూత్నము. "నీ. ప్రా

ల్కాలిమగుల వార్షవికత్తుక్రొమ్మడిదనిమొగి

రవాదండవీరియ." అము. ౨, ఆ.

తనిమము. సం. వి. న్. పుం. 1. కార్యము; 2. విస్త

రము; 3. శరీరత.

తనియ. దే. అ. క్రి. ఆపోవు, తృప్తిపడు.

తనివి. దే. వి. ఆపోక, తృప్తి.

తనిపు. దే. వి. తనివి. (కొన్ని ప్రాతపుస్తకములయం

దునుఅచ్చపుస్తకములయందును ఈపాఠముక

బడుచున్నది. దీనిని సాధువుగానే గ్రహిం

వచ్చును. అప్పుడు ఇది ఉలివులోననువానింటి

దని తెలియవలెను.)

అనిచే. దే. ఆ. క్రి. (తనివి + పోవు.) తనియు.
 ఉ. మహారాష్ట్రమునిల్పినీయభాం. భోరుహవి
 ముంబుతనినోనగగ్రోలిమదీయలోచనా.
 -చనువుప్రతాలియుదమందెడునట్టులగానొన
 న్ననే." మార్క. ౧, ఆ.

అనిచే. దే. ఆ. క్రి. (తనివి + చను.) —పై. —“క.
 తనిననితేదెనమానుని, యను.” రా. యు. కాం.
 ఉ. దే. విరా. పృత్తియాదు తనపుశబ్దయనకుమీ
 యన్యులలోపింపగామిగిలినరూపము. “క. అచ
 నుచులయునల్లని. తనగాలిందేటి లజ్జితస్వాం
 కుండే.” విర్వి. ౪, ఆ.

అనిచే. దే. ఆ. క్రి. 1. కలగు; “క. ధరణికపగ్గ
 లోనిను మునుకకముంక.” భార. సభా.
 ౨. ఆ. —2. జన్మించు; “క. కొని వ్రచ్చుడులో
 కలన. జ్ఞనిక్రమియయతోచి మణియలత్తుకన
 ధ్మ. బునరామైరిమహ్యులు. తనకగంగురు
 కుగఁజదితకుడుడొకఁగ.” భార. ఆది ౨.
 ఆ. —3. ప్రకాశించు; “క. మొగమునదనికెనకెం
 పునోడమనినతియుండె.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. —

1. తపించు. “ద్వి. అనుటయు నెట్లతండోబుధు
 డిచ్చె. దనుకకము దరధర మెట్లుమాచె.” భా
 గ. ౮, స్కం. —వి. తాపము. “గీ. కులనగములై
 వ్రచ్చుతెకూలకట్టు. గానొనచ్చెడికడువాకి
 కుగిచ్చి. భావమొందెక్రమ్యులనచ్చి పాకశాస్త్ర
 నాకిరమునేరెనే. తయండనుకునచ్చి.” హరి.
 పూ. ౪, ఆ. (రూ. తన్ను.)

అనిచే. సం. వి. ఆ. న. కవచము, బొందలము.
 అత్తాత్రాణము. సం. వి. ఆ. న. —పై. —(శిర
 స్త్రాణము శిరస్కము, ముఖత్రాణము దలపము.
 ఉదరత్రాణము నాగోదము, జంఘాత్రాణము
 మంఖణము, బాహుత్రాణము బాహులము, అం
 గుళిత్రాణము గోగ్గ.)

అనిచే. దే. ఆ. క్రి. (తనవు + అరు.) 1. తనియు;
 “ప్రనునములల్లనిల్ల. దనుపారగ నిద్రలువో
 యి.” హరి. పూ. ౮, ఆ. —2. చల్లనయగు. “క.
 కనియూపద్మాకరమున, దనుపారెడునీరుద్రావి
 తనునెలుచా. రునువిశ్రమించిరానీ, చనకము
 లుతరలనీడవైకములవై.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
 అనిచే. దే. ప్రి. తనియడేయు. వి. 1. తనివి; “చ.
 కనుగొనిగారవంబును మొగంబునగేలుల బుర
 ప్రసారముక, దనువునువ్రుభావమునుదంత

మరీచులసామినిర్దమం. బునదమోగడల్లా
 నగ.” భార. విరా. ౧, ఆ. —2. తైత్తియము; “గీ.
 మహితనర్పదానమహిమనాలుగునెల, లిలకడను
 పానర్పునిండుకరణి.” మార్క. 3, ఆ. —3. తై
 త్యోపచారిము; “చ. కనుగొనినత్యభామమద
 గంపమునొందక నాటియున్నయా. సునిశితబా
 ణముకదెటికికోణితముగరెట్లనప్రమా, ద్దన
 ముననొయ్యలబాపుచును జామరమాగుతెసంప్ర
 యుక్తిచే, దనుపానరంచెట్లభగతవ్యధుడేసము
 హూర్తమాత్రలొక.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. —

4. పితృముజ్ఞము; 5. తడి. సా. ౨. ఆ. (రూ. తన్ను)
 తనుమధ్య. సం. వి. ఆ. ప్రి. 1. సన్ననినడుముగల
 ఆడుది; 2. ఆడుది.

తనుమడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తనవు + పడు.) చల్లబడు.
 “క. కనుగొనియించుకనేపున. దనుపడుననిప
 లికెబిదపదననుదలుటయునక.” భార. కాం,
 ౬, ఆ.

తనువు. సం. వి. ఉ. ప్రి. 1. దేహము; 2. తోలు.
 విరా. 1. చిన్న; 2. బక్క; 3. సన్నము.

అనూజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. తనయుడు, కొడుకు.
 తనూనపాత్తు. సం. వి. త్. పుం. అగ్ని.

తనూభవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తనూజాడు, కొడుకు.
 అనూరుహము. సం. వి. ఆ. న. 1. నెండుకు; 2. తెక్కు.
 (రూ. తనురుహము.)

తన్ను. దే. స. క్రి. 1. పాదముతో తాడనము చేయు;
 2. ఒరయు. “చ. మెలతలుమిన్నుదన్ను వెలిమే
 డలగ్రీడలనల్పునుండి.” రామా. ౧, ఆ. — వి.
 పాదతాడనము.

తన్నుగోల. దే. పి. (తన్ను + కోల.) ఏటవాలుగా
 పోటిపెట్టినకోల.

తన్నుబల్ల. దే. వి. ద్వారముయొక్క అరిగాళ్లమీద
 వేసెడుపలక.

తన్నుబిల్ల. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. డా
 గిలిముచ్చులు.)

తన్నులాడు. దే. ఆ. క్రి. (తన్నులు + అడు.) ఒకరి
 కొకరు తన్నుకొను.

తన్నము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) తత్సవరూపమైనది.
 తన్నాత్రము. సం. వి. ఆ. న. శబ్దాది. (పంచతన్నాత్ర
 ములు. — శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము,
 గంధము.)

తస్మి. ఉభ. దే. వి. తస్మి యొక్క రూపాంతరము. విజ.

౧, ఆ. — సం. ఈ. స్త్రీ. 1. కృశించినదేహముగల ఆడుది, 2. ఆడుది.

తపత. దే. వి. తెక్కలుకొట్టుకొనుటయందగునస్వస్యముకరణము. “గీ. కోడి తపతః తెక్కలుకొట్టుకొనుచు, గూయుక్రమమొప్పుమీతె.” కళా. ౮, ఆ.

తపనము. సం. వి. అ. న. 1. తాపము. (ఈ యర్థమున నిది తెనుగు ప్రయోగములయందు స్త్రీసమము గాఁ గానబడియెడి. “అక్రూర. వనమునబదియు రండేడులజ్జాతపానమొక్కేడు, జనపదంబున నుండితపనయ్యేండ్లునలిపి.” భార. ఆది. 3, ఆ.) 2. నాయకకు ప్రియవియోగకాలమందు మనస్థావేశముచేకలిగిగడుచేపు. పుం. 1. వేసంగికాలము; 2. వరకవిశేషము; 3. జీడికి.

తపనీయుము. సం. వి. ఆ. న. స్వర్గము, బంగారు.

తపనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుడు.

తపము. సం. వి. ఆ. పుం. వేసంగికాలము. న. న.

1. తపస్సు; 2. ఒక లోకము; (చూ. లోకము.)

4. చాంద్రాయణాది పుణ్యకర్తము. పుం. 1. శిశిర ఋతువు; 2. మాఘమాసము.

తపసి. వై. వి. 1. తపస్వి; 2. గారచెట్టు. “చ. ఆపరి మితామరాగమునోలనయై చిగురాకుచేతులం, దపసిని గొంగిలిచె ననితా యిద రంభ తలంప రంభానవరిమితామరాగము మోలసయైచిగు రాకుచేతులక,” దపసినిగొంగిలియ టుచితంబె కదాయనినవైరంభయుక.” స్వా. 3, ఆ.

తపస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్రతచర్య. ఆ. పుం. ము. ఘోలునమాసము.

తపస్వి. సం. వి. న. పుం. తపముచేయువాఁడు. విణ. కనికరింపఁదగినవాఁడు.

తపస్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తాపసురాలు; 2. కటుకరోహిణికి; 3. జటామాంసికి.

తపారము. దే. వి. ఒకదినము కుల్లాయ. “నీ. పాట లానిలములార్చగఁడపారపుమంగు లలరుదావి కిమూఁగునలులఁజొవ.” ఆము. ౨, ఆ.

తపారు. దే. వి. తపారముయొక్క రూపాంతరము.

తపింజ్. సం. ఆ. క్రి. 1. తాపమునొందు; 2. తప న్ముచేయు.

తపాధనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తపస్సేదనముగాఁగల వాఁడు, తపస్వి.

తప్తము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) తపింజ్ చేయఁబడినది. కాఁచఁబడినది.

తప్తకాయ. దే. వి. విత్తుపట్టనికాయ.

తప్త. దే. వి. గింజపట్టని ధాన్యము.

తప్తదము. ద్వ. వి. (తప్త+ఇదము.) దోషము. (తప్త యొక్క రూపాంతరము.)

తప్త. యు. దే. ఆ. క్రి. తక్కు. “బలిమింజ్ తేనూసామమునఁదప్పక,” వై. 2, ఆ. — వై. తప్త. యు. “పాపబుద్ధులన్న దెసఁదప్పి.” భా. ఉ ద్యో. 3, ఆ. — సం. క్రి. అతిక్రమించు*. “ధన్వ నుచితంబుదప్పనివారల,” భార. ఆది. 3, ఆ. — వి. తప్తదము.

తప్తడు. వై. వి. తప్తట.

తప్తడువడు. వై. ఆ. క్రి. (తప్తడు+వడు.) 1. తప్త వడు; 2. సరితప్త.

తప్తదల. ద్వ. వి. తప్తట.

తప్తదారి. వై. వి. తప్త త్రోసి, ఆపథము.

తప్తదెబ్బలు. ద్వ. వి. బల్లయందు వ్రాద్దపాము వచ్చినందులకై వచ్చిన క్రమముబట్టి బాటాన ఉపాధ్యాయులుకొట్టేడు ఒకటి రెండు ములగు దెబ్బలు.

తప్పెట. వై. వి. 1. చర్మవాద్యవిశేషము; (చూ. తే. 2. వనకుశుత్తిము* 9.

తపావతు. హిం. వి. భేదము, లోపము, తక్కువ.

తపనీలు. హిం. వి. వివర్ణము.

తబుము. వై. వి. తపస్సు. “నీ. గాలియోగిరముగా గనునీటిలోనఁడబములానర్చెదనిరాబొగిములు.” య. ౨, ఆ.

తబుకు. దే. వి. తమలపాకుతట్ట.

తబేలా. హిం. వి. గుట్టెలాయము.

తబ్బిబ్బు. దే. వి. తడఁబాటు, వివర్ణయము. “వి. మః తనపు జేగలమాటలతబ్బిబ్బునబుట్టుపాలయఁజి లందలబంచు.” స్వా. 3, ఆ.

తద్దీలు. హిం. వి. మార్పు.

తమంగము. సం. వి. ఆ. పుం. మంచె, తమగము.

తమకపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తమకము+పడు.) 1. త్తపడు; “క. ఈకరణివచ్చుతురగము, బ్రెగినిపట్టగఁడమకపడుపుక్రునినా, లోకించిలరుజేగము. నీకనివారిందినుమనింగనుగొన్న.” వై. ౨, ఆ. — 2. మోహపడు. (చూ. తమకము.)

తమకము. దే. వి. 1. త్వర; "క. ఎత్తెడువేగమువిందు
య, తత్తమమునవిలుగ నేయుతమకమునయినం, జ
త్తములుకృపాణరణా, యత్తములుగనిలకునుటికి
రావీరవరుల్." ఉ. హరి. ర. ఆ. — 2. మోహము.
"ద్వ. తమవిలాసంబులదమయుపాయముల, ద
మకంబుపుట్టించి." రా. బాల, కాం.

తమకి. దే. వి. (తమకము+ఇ.) 1. త్వరగలవాడు;
"క. వినుగన్నీటిప్రజబ్రదుకున, కనురూపములైన
యట్టియాహారంబుల్, గొనుగతివతిగరణీప్రజ,
మనికికేదగనడమనదితమకి గాకపుడు." భార.
కా. ౨. ఆ. — 2. మోహముగలవాడు. (చూ.
తమకము.)

తమకించే. దే. అ. క్రి. 1. త్వరపడు; "ఉక్కిలయి
యిల్లునప్పటివీనికిం దమకింపగజన్మై." హరి.
పూ. ౧. ఆ. — 2. చలించు. "చ. వలచబడిచిక్కు
లా దివలప్రయ్యకపోవుటయెండెగాకప, త్మ
లవలగొంచుభారమునకుం దమకింపక యుబ్బు
కలునక, గలగొనిపాటుటెట్లు." పంచ. నా.
౨. ఆ.

తమకు. దే. అ. క్రి. చలించు. "నీ. తమకున్నులకువీ
గితమను చందంబునఁ బెల్లుగాగల్గెల తల్లడిల్ల." మ.
3. ఆ. — 1. విధము. "వ. వలరాజునైత్తపలకత
మకునంగనుపట్టువీపుననేపారి." పాండు. 3. ఆ.

తమగుము. వై. వి. మంచె. "క. తమగుమునకెదురు
యదున, త్రుగణ్యునిజూచిఖడ్గదనఁడైయెది
రక, తమగువివారలువీరో, త్రుగణవిభుడనఁ
గఁగందగరణీపతియు." భాగ. ౧౦. స్థం. పూ.

తమటము. సం. వి. అ. పుం. తప్పెట. "నీ. తమటని
స్సాణమృదంగభేరిశంఖరవములు బోరనరహి
కెలగ." రుక్మా. ౧. ఆ. (చూ. తప్పటము.)

తమము. సం. వి. ప్. న. 1. చీకటి; 2. ఒకగుణము;
(చూ. గుణము.) 3. శోకము. పుం. న. రాహు
గ్రహము.

తమరము. సం. వి. అ. న. లోహవిశేషము, తగరము.

తమనీసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రియామ, రాతిరి.

తమాము. హిం. వి. అంత.

తమాయింఁ. దే. అ. క్రి. స్త్రీమితమగు, శమించు.

తమాలత్రము. సం. వి. అ. న. 1. బొట్టు; 2. మకరి

కాపత్రము; 3. చీకటిప్రాస.

తమాలము. సం. వి. అ. న. బొట్టు. పుం. 1. కత్తి;
2. ఉలివిరి; 3. చీకటిప్రాస.

తమామ. హిం. వి. వేడుక.

తమి. ఉభ. దే. వి. 1. త్వర; "గీ. తమయభీష్టకేరిత
మినొతిర్యజ్ఞంతు, వనియె నశుగణింపకవిధము
నఁ, జెప్పుకొనఁగవంటి నప్పల్కలేనునా, నడు
మగదలిపోవజడిసియుంటి." కళా. ౫. ఆ. —
2. కుతూహలము; "క. తనివిననకయవలికతయఁ
దమినడుగులయన్." అచ్చ. అ. కాం. —
3. అపేక్ష; "ద్వి. అందఁతెప్పుడుపోయరని వెచ్చ
నూర్పు, నెందుపైదమిలేక యేకాంతమరయు." విష్ణు.
ఉ. ర. ఆ. — 4. వలపు. (చూ. తమి
ను.) — సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. రాతిరి; 2. చీకటి.

తమిద. దే. వి. రాగిపెరు. బ. రాగులు. (చూ.
తమిద.)

తమికును. దే. అ. క్రి. 1. త్వరపడు; 2. కుతూహ
లపడు; 3. అపేక్షపడు; 4. మోహపడు. (ప్రే.
తమికుల్పు. మోహపటమటకు. — "నీ. వేల్పురా
యని ప్రోలవెలయునాడెపుటచ్చలనెల్లదమి
కొల్పికలినాడ." అచ్చ. ఆర. కాం.)

తమిర. దే. వి. కాడినడిమిచీల, శమ్య.

తమిస్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చీకటిరేయి; 2. చి
వ్వుచీకటి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. చీకటి. న.
కోపము.

తమకు. దే. వి. చర్మనాద్యవిశేషము, తుడుము. "నీ.
తరలిరవ్వునఁజెతముకొక్కటియకాని కేర్పొ
న వెలుతురుపెడదమాయి." చంద్రా. ౧. ఆ.

తములపాకు. ద్వ. వి. (తములము+అకు) నాగ
వల్లిదళము, (చూ. తములపుటాకు.)

తములము. వై. వి. తమ్ములముయొక్కరూపాంతరము.

తమ్మ. దే. వి. 1. చర్మితతాంబూలము; 2. తంబి.

తమ్మంటు. దే. వి. (తమ్మె+అంటు.) కుండలము.
"నీ. పునుకతమ్మంటులఁబొలుచువీనలవారుకొ
సలమిక్కిలిచూపులెనగువారు." పాండు. ౧. ఆ.

తమ్మటము. సం. వి. అ. పుం. తమటము, తప్పెట.

"వ. శంఖ కాహళభేరి పటహ ఝల్లరి పటవ మర్ద
శతమ్మటప్రముఖనిఖలవాద్యనిర్ణోపంబులును."

కళా. 2. ఆ. "తమ్మటభేరిముఖస్వనములునెల
గె." రుక్మా. ర. ఆ. "వ. అతితుములతమ ధమా
మికా తమ్మట భేరికా పటహ తుత్తుంధికాదివా
దిత్రగంభీరఘోషసంరంభంబు." పట. ౩. ఆ.

“శ్లో. రాజకన్యావివాహకేవలం తస్తుటన్యసి.” అని చాటువు. (ప్రయోగములిట్లున్నవి. కొందఱు తమట తస్తుట శబ్దములను దేశ్యములుగా వ్రాసియున్నారు.)

తస్తుతము. డే. వి. తస్తుపడిగము.

తస్తుశ. డే. వి. తంబళియొక్కరూపాంతరము. “క. అగ్రహారములొకట, దస్తుశబ్దోన్యములున్నవి గవును.” రుక్మాం. ౫. ఆ.

తస్తులి. డే. వి. తంబళియొక్కరూపాంతరము.

తమ్మి. యు. డే. వి. వృత్తివిశేషము. వై. 1. పదము; 2. పదప్రయోగము. “నీ. తమ్మిదాల్చినవానిదమ్మిదాల్చినవానిదమ్మిమొల్చినవానిదాదాసింపు.” కా. ౧, ఆ.

తమ్మికంటి. ద్వ. వి. (తమ్మి+కన్ను.) 1. కమలముల వెంటికన్నులుగల ఆడుది, కమలాక్షి; 2. ఆడుది; 3. విష్ణువు, కమలాక్షుడు. (ఇట్లు తామరకంటి. మొ.)

తమ్మికంపు. ద్వ. వి. పద్రాగమణి. “నీ. మగమాని కములక్రొన్నిగనికల్దులకొంపబలుతమ్మికంపు మేగపసలునింపు.” నీలా. ౨, ఆ. (ఇట్లు తామరకంపు. మొ.)

తమ్మిచోలి. ద్వ. వి. బ్రహ్మ, పద్రయోని. “గీ. భాగవతము తెలిసిపలుకుటచిత్రంబు, హరికైవలదమ్మిచూలికైన.” భాగ. ౧, స్కం. (ఇట్లు తామరచోలి. మొ.)

తమ్మిదీవి. వై. వి. పుష్కరిద్వీపము.

తమ్మిదొర. ద్వ. వి. సూర్యుడు, పద్మినీవల్లభుడు. “గీ. అట్లకాకనిమునివేషమధగమించి, పంపకడదమ్మిదొరచూలిపంపచ్చి, గాడ్పుకొమరుండు రామలక్ష్మణులగాంచి, పలికభయభక్తియుక్తులేర్పడగనిట్లు.” రామా. ౫, ఆ.

తమ్మిపగతుడు. ద్వ. వి. చంద్రుడు, అబ్బారి.

తమ్మిపుట్టు. ద్వ. వి. బ్రహ్మ, అబ్బయోని. “నీ. పుట్టుమాగనుదమ్మిపుట్టుగాఁగైసేసి పరంగప్రసాదవైభవమువాడు.” భామ. ౧, ఆ.

తమ్మి. డే. వి. 1. చెవితమ్మె; 2. పలుపుతమ్మె.

తమ్మియింటిగరిత. ద్వ. వి. లక్ష్మీ, పద్మాంబు.

తమ్మడు. డే. వి. వెనుకబుట్టినవాడు, అనుజుడు. (పృథ్వియందు తమ్మగమి, తమ్మగుట్టి, తమ్మదోయి, తమ్మచోవు. మొ.)

తమ్మలము. వై. వి. తాంబూలము. “వ. ఆకండచి చూచిభీతిఁద, మ్మలమిలవైచినకొ నగిరిమూగిన రాజకుమారులందఱుకొ.” (ఈ యుదాహరణమునందలి తక్కినముందటిభాగమును అడపకడజూచునది.) వై. 2, ఆ.

తమ్మలవిందు. ద్వ. వి. సూర్యుడు, పద్మబాంధవుడు (చూ. వేట్టలుగు.)

తమ్మవాడు. డే. వి. తమ్మడు. (చూ. తమ్మడు.)

తమ్మె. డే. వి. 1. కవియొక్క అడుగుభాగము; 2. పసు; మెడనుదగిలించెడు పలుపుయొక్క ముందుభాగము. (తమ్మియయొక్కరూపాంతరము.)

తయారు. హిం. వి. సిద్ధమైన.

తయనాలి. హిం. వి. కాచికొనియుండుట.

తరంగము. సం. వి. ఆ. పుం. డొర్రి, అల.

తరంగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తటిని. నది, ఏలు.

తరండము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ఓడ; 2. గాలపుదారముకట్టిన కొయ్యలోనగునది; 3. పట్టి.

తరగ. వై. వి. అల. “నీ. కుంభజమీదమార్గనవచ్చునంభోధితరగలగమిల బోలుతురగచమము.” భాస్క. ఆర, కాం.

తరకటింజే. వై. అ. క్రి. తర్కంబు.

తరకటింపు. వై. వి. తర్కము. (చూ. ఆరగింపు.)

తరకసము. డే. వి. అమ్మలపాది, తూనీరము. “నీ. రాణనొప్పారువైతానంబునింగిణితగుకులకోరింప రకసంబు.” స్వా. ౪, ఆ.

తరకసా. డే. వి. తరకసముయొక్కరూపాంతరము.

తరక్షువు. సం. వి. ఈ. పుం. సివంగి, మృగాదనము.

తరగంపియ. డే. వి. తరగంపె.

తరగంపె. డే. వి. ఒకదినును అంపము. (తరగంపియయొక్కరూపాంతరము.)

తరగతి. మి. గ్రా. వి. (తరము+గతి.) తరమును రేపెడుభాగము.

తరగతిగుండ్లు. మి. గ్రా. వి. బ. స్త్రీలకంభూపావిశేషము.

తరణము. సం. వి. ఆ. న. దాటుట. పుం. ఓడ.

తరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఓడ; 2. దాటుట;

3. పిన్నగోరంటి. చేపంతి. (అని కొందఱు.)

పుం. 1. సూర్యుడు; 2. సముద్రము.

తరతరము. డే. అన్య. క్రి. వి. (తరము+తరము.)

1. క్రమముగా; “వ. కద్రూగర్పాండంబులెరి

తరంబవిన." భార. ఆది. ౧, ఆ.—2. పరంపరగా. "మేముతరతరంబయ్యా క్రితులము." భార. మా. ౧, ఆ.

రసజ్ఞము. సం. వి. ఆ. న. ఓడనడవువానికిచ్చెడు కూలి, కేవు.

రసపు. దే. స. క్రి. పోగొట్టు, హరించు. "గీ. సత్య భావణనియమంబుజరపినాడు, నిత్యమైమిత్తికాదుల నెరపినాడు, దండిలోభాదిగుణములందరపినాడు, మంచిగుణములతనయందుమరపినాడు." భాగ. ౬, స్కం.

రసపు. హిం. వి. పక్షము, దేశము.

రసబడి. దే. వి. (తరము+బడి.) తరము.

రసబియ్యకు. హిం. వి. నేర్పు.

రసము. ఉభ. దే. వి. 1. పురుషాంతరము; "క. నిరతింబు బ్రహ్మమెదిలగ, వరుసననుడ తెగకయిట్లువచ్చినవంశం, బురుభుజనీపుండరగనీ, తరమునవిచ్చిన్న మగుటధర్మ మెయిననె." భార. ఆది. ౪, ఆ.—2. మానము; "క. నీయెఱుంగనియవియులేవునిక్కపుండరములే." (మా. దీనివెనకటిపద్యము.) భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. సామ్యము, "నీ. నరపుంగవులుగానినరపుంగవులుగారు తరమెన్న పరధర్మధర్మకులు." పసు. ౧, ఆ.—4. పరుస; "ఉ. ఆతెరవేలకాంధ్రయమునాంబుతరంగపరంపరాకృతిక, ముత్తరమైననూకరసముత్తరముంగని." స్వా. ౪, ఆ.—5. దినుసు. 'బాలముద్దుం దెలిచూపులంగజానితూపులలోపలమేల్ తరంబులు." విజ. ౧, ఆ.—విణ. 1. శక్త్యము, 2. శక్తము; "మూరుమద్దనభుజశక్తికొదరముగారు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—3. సమానము. 'గీ. సాటిజంఠేటిజంఠాలజాలమునకుఁ, బాటినూత్తుపారిప్రావిభంగమునకుఁ, దరమసాదామినీదామధామమునకుఁ, గరమపాలుపొందు దీనియంగములకాంతి." వై. 3, ఆ.—సం. వి. ఆ. పుం. దాటుట.

తరలు. దే. ఆ క్రి. ప్రయాణమును. (మా. తముకు.)

తరివి. వై. వి. పట్టాకత్తి "వ. తరవరులవెరవరులకిచ్చియుమెచ్చియు." ఉ. హరి. ౬, ఆ. (రూ. తరవరి. "వ. తరవరికత్తులందుత్తుమురుగామొత్తి." ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

తరవాడి. దే. వి. పుష్పవీధి.

తరవాయి. దే. వి. 1. సమయము; "ద్వీ. దనుజేశనాకురాదరవాయిగాన,వచ్చితి." రా. యు. కాం.—

2. ఉపక్రమము; "లాఠులమా తరవాయుడుగ." ఆము. 3, ఆ.—3. అనుక్రమము; "ఎ. గీ. పగఱలోన నెకనిపాల్వెట్టుమెట్టివాఁ, దైనసమయజూచియరుగువాడ, నట్టిభంగిచాలదంటే నితరవాయి, గొనివెధింతు శత్రుకోటిన్లు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—4. తడవ. "గీ. ఒక్కతరవాయిదొరకొనియొకటిసొకటిఁ, బృథుభుజాండమునఁ బెట్టిపెలుచనూఁచె." హరి. పూ. 2, ఆ.—5. మిగిలినది.

తరవారి. సం. వి. ఇ. పుం. కత్తి. పట్టాకత్తి. (అని కొందఱు.)

తరసము. సం. వి. ఆ. న. మాంసము, పాలు.

తరస్వీ. సం. వి. వ్. పుం. పులి. విణ. 1. బలిమిగలవాఁడు; 2. వడిగలవాఁడు.

తరస్సు. సం. వి. న. న. 1. బలిమి; 2. వడి.

తరవో. హిం. వి. విధము, రీతి.

తరళము. సం. వి. ఆ. పుం. హారమధ్యరత్నము. విణ. 1. చలించునది; 2. అనురాగముగలది; 3. ప్రకాశించునది.

తరళితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చలించినది.

తరళేశణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చలించుకన్నులుగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (దీనికి తెనుఁగున సరియైన పదము క్రాలుగంటి.)

తరాజో. దే. వి. త్రాసు. (రాజోలుతరాజోలు.)

తరాసు. దే. వి. తరాజాయొక్కరూపాంతరము.

తరి. ఉభ. వై. వి. త్రచ్చుట, మధనము*. "క. తరతరమ తరువడరువక, దరియందుదయంబుకొందెధన్యంతరినా, గరమునఁగడుగరగరవై, కరమునఁగరమమరునమృతకలశముఁదానె." భీ. ౪, ఆ.—సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓడ; 2. పొగ; 3. మబ్బు; 4. మాగాని.

తరింజే. సం. స. క్రి. (సమద్రములోనగువానిని ఓడలోనగు సాధనములచే) దాటు.

తరికాడు. వై. విణ. త్రచ్చువాడు. "క. తరికాండ్రలోన నెకఁడఁట, తరిగడవకుఁగుడుడుకాఁడత్రాడఁటచేతుర, తరిగవ్వంబునుదానఁట, హరిహరిహరిత్రలిహరియెయెఱుగుక." భాగ. ౮, స్కం.

తరిగంబము. వై. వి. (తరి + కంబము.) పెరుగుత్ర
చృడు స్తంభము, కులరము.

తరిగడవ. వై. వి. (తరి+కడవ.) పెరుగుత్రచృడు
కుండ, మంధని.

తరిగొండ. వై. వి. (తరి+గొండ.) మంతాద్రి. “నీ.
తరిగొండక మృత్యాద్ధైర్యము చోగుడునైనను
దుకకచ్చపములుమాడుపదులు.” కాశీ. ౬, ఆ.

తరిగొట్ట. ద్వ. వి. ఒకదినును తూరాకు, లాంగలి.

తరిగోల. ద్వ. వి. (తరి+గోల.) కవ్వము, మంతానము.

తరిగొట్టు. ద్వ. స. క్రి. (పెరుగుదేవతాదులకు)
నిశేదనముచేయు.

తరిటి. దే. వి. రెండు పెండెలు బిగించెడు గోనెపట్టు,
(రూ. తరిటి.)

తరితీపు. ద్వ. వి. 1. ఉపేక్ష; “మ. సరసాలపనుధా
రసంబయినగాంక్షంగ్రోలగానియ్యనే, తరితీ
పేల.” ఉ. రా. ౬, ఆ.—2. ఉద్భుతి. “కులము
లోదరితీపుకలిగిమించినమేటి.” (ఇక్కడ మథ
నమాధుర్యమథాంతరము.) స్వా. ౫, ఆ.—3. అ
పేక్ష. “క. తన, దండను వేదండయానతరితీపున
గల్, మెండుకొననుండ.” శకాం. ౨, ఆ.

తరితీపునీయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తరితీపు+చేయు.)
గర్వించు. స. క్రి. ఉపేక్షించు. “క. నిన్నునిటు
తగిలినని, ల్లాలితనమెల్లబోయెనా, యేలాతరితీ
పునేసేయిట్లుడికింపకా.” భో. ౪, ఆ.

తరిత్రాడు. ద్వ. వి. పెరుగుత్రచృడుత్రాడు, మం
థరజ్ఞాపు.

తరిదాలుపు. ద్వ. వి. (తరి+తాలుపు.) మంథపర్వత
మునుధరియించినవాడు, విష్ణుపు. (రూ. తరి
దాల్పు. “నీ. తరిదాల్పుపొక్కిటితమిళకమ్మనితా
వియల్లనలైనలనుజల్లిచల్లి.” లక్ష్మి. ౧, ఆ.)

తరిపట్టు. దే. స. క్రి. (తరి+పట్టు.) (దేవతలనుదే
శించి పెరుగును) త్రచ్చకనిలుపు. “జన్నెలదరి
వట్టుకాడగలదె.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

తరుమ్. వై. స. క్రి. చిలుకు, మథించు*. “క. తరు
ములుడునల్లిక్రియనేనతిరుగబడియె.” భార. భీష్మ.
3, ఆ.

తరుణము. ఉభ. దే. వి. సమయము. సం. ఆ. న. కుట్టు
పువ్వుము. పుం. ఆముదపుండెట్టు. విణ. 1. యా
వనముగలది; 2. త్రొక్రది. (రూ. తరుణము.)

తరుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. యౌవనముగల ఆడు
ది; 2. ఆడుది. (రూ. తరుని.)

తరుణిము. సం. వి. క్. పుం. యౌవనము, జెప్పనము.
తరుణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) యౌవనము
గలవాడు.

తరువడి. దే. వి. తటిమైన. “నీ. బంగారుగొలుగు
లుబువడంపుడెరువడికొట్టునువంతాగులబాగ
డలు.” కళా. ౨, ఆ.

తరువాయి. దే. వి. అనంతరము. “గీ. వినుముతరు
వాతికథలుసవిస్తరముగ.” నిర్వ. ౪, ఆ.

తరువు. ఉభ. దే. వి. ఇయ్యవలసినధనాదికమునిచ్చు
నిచేయునిర్బంధము. “గీ. తరువుపనిచెనుదనది
కింకరులవారు, నేగిధనముమచ్చుటకునై యట్లు
నట్టుక, బరుసదనములుమాపితద్విరచితాపి, మా
నులైకప్రప్రణగవచ్చిమనుజుపతికి.” పర. ౪, ఆ.
—సం. ఉ. పుం. చెట్టు.

తరువుకత్తె. ద్వ. విణ. తరువువచ్చినది.

తరువుకాడు. దే. విణ. తరువువచ్చినవాడు. “ఎ.
గీ. వెరచునొందుచుదనమీతితరువుకాండ్ర
జూచి.” పర. ౪, ఆ.

తర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊహ; 2. ఆధ్యాహ
రము; 3. కారణము; 4. కోరిక; 5. ఒకకాస్త్ర
ము. (చూ. కాస్త్రము.)

తర్కారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తక్కిలికి.

తర్కించే. సం. ఆ. క్రి. తర్కముచేయు.

తర్కుటము. సం. వి. ఆ. న. (నూలు) వడుకుట.

తర్కులాసకము. సం. వి. ఆ. పుం. నూలువడుకు
నపుడు కదురుక్రిందనుచుకొనెడు చిప్పు.

తర్కుపు. సం. వి. ఉ. పుం. (నూలుపడికడు)
కదురు.

తర్క్య. వై. స. క్రి. తరుచుయొక్కరూపాంతరము.
“మ. దేవానురల్, ఖరకార్యోన్మతితేర్చిల్లి
నుధాకల్లోలివెల్లభుకా.” విర. 3, ఆ. (అనేక
గ్రంథములయందుపాఠమిట్లుకనబడుచున్నది.)

తర్జనము. సం. వి. ఆ. న. అడలుపు.

తర్జని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రదేశిని, తోట్టనలైలు.

తర్జింజే. సం. స. క్రి. అడలించు.

తర్జుమ. హిం. వి. భాషాంతరము.

తర్జుపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మ్రనిగరింప, త్రెడ్డి.

తర్జకము. సం. వి. ఆ. పుం. అవ్వడు పుట్టినదాడ.

తర్జనికము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకినూడు.

తర్జునము. సం. వి. ఆ. న. తృప్తి, తనివి.

తర్జము. సం. వి. క్. న. యౌవస్తంభపుకొన.

తర్క. దే. ఆ. క్రి. ప్రయోగమును. “ఇటుదర్శిపోగ
దే.” భాగ. ౯, స్కం. (తరులయొక్కరూపాం
తరుము.)

తర్కము. సం. వి. ఆ. న. దప్పిగొనుట.

తర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దప్పి; 2. ఇచ్చు.

తర్కముడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) దప్పిగొన్నవాడు.

తత్తక. దే. వి. గింజెపట్టిని ధాన్యము. “క. తత్తకల
హృష్యయచాలుకా, మఱచియుండలపాలముది
క్కుమనరెడిచనికికా, మొతుననిపిటికితనమున,
నెటివిలుగుడుగాకసత్త్య నిష్ఠుడలపుదే.” భా.
౪, ఆ.

తత్తయే. దే. వి. బాహుశ్యము. “క. అతిముతినడరి
నరథికుల, తత్తయనకు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—
వి. 1. బహుళము; 2. అధికము. “క. పసిగొ
నుచుమేయవచ్చిన, పసిగొనుచుంగ్రోలుపులు
లుబలికొన్నపునీ, యనియాడునేనియచ్చట, న
సియాడుం దఱచువెఱచు నఱచుకొబఱచుకొ.”
రామ. ౨, ఆ. “రగడ. కలుగొట్టుప్రాచువే
డ్కలెసికుడఱచెదను, నలివాక్షికడిమిగండమున
కేవెఱచెదను.” స్వా. 3, ఆ. (ఈ ప్రయోగముల
విధమునుజూడగా ఇది యిట్లు ఆకారమధ్యమ
ముగానే యుండవలెనని యేర్పడుచున్నది. కొం
డఱచు ఆకారమధ్యమముగా వ్రానియున్నారు.
అది యట్లుండవలెననుటకుఁ దగిన ప్రయోగము
చిక్కినదికాదు.)

తఱటు. దే. స. క్రి. కళతోకొట్టు. వి. 1. కళ; “క.
ఏమొకవికల్, మొటిగడుకుకవులబద్ధపుఁదఱ
టులగొనివ్రేయవలదెతఱ్ఱలుసభలకా.” నన్న
యభట్టియభందస్య.—2. మార్గము. “నీ. కుఱు
చచేతులుమిడిగ్రుడ్లునుగడుకొన్న తఱటులును
టిచెంచుదనములమర.” భార. ఆర. ౧, ఆ.—
వి. మార్గము. (తఱటువెట్టి.)

తఱటుగొను. దే. స. క్రి. (తఱటు+కొను.) కళతో
కొట్టు.

తఱటునేయు. ద్వ. స. క్రి. (తఱటు + చేయు.)

—నై—“క. కితికంతనుకుండుభుచర,
పురుండై యాచుపురుగుకినివాస్తం, దిత
ధారికత్తుకరే, చితవర్తికగులందఱుసేసినన
దియుకా.” పాండు. ౧, ఆ.

తఱఱ. దే. వి. తత్తఱ. (వానికి తఱఱయైత్తినది.)

తఱఱలలాడు. దే. ఆ. క్రి. (తఱఱలలు + అడు.)
తత్తఱవడు. (వాడు ఆ మాట విని తఱఱలలాడు
చున్నాడు.)

తఱపి. దే. వి. 1. అఱునెలలదూడ, బమ్మయము;
2. తారుణ్యము. “నీ. మొఱులలోవజ్రంపుటా
అపులోకశిరేఖతఱపులో యావటాత్తమునితో
ఱలు.” పాండు. ౪, ఆ.—వి. తరుణము. “నీ.
తఱపివెన్నెలలోనిధావర్త్యమొకకొంతనవనుధా
కర్తమద్రవముగాగ.” కాశీ. ౧, ఆ.

తఱపియాపు. దే. వి. (తఱపి+అపు.) బహుకాలము
నకు ముందినినయాపు, బమ్మయచి.

తఱలు. దే. ఆ. క్రి. 1. చలింపు; “చ. ఒఱగవనుం
ధరాస్థలి మహారగవాధుడుకుం గెం గుర్త
ముం, దఱలె.” రా. యు. కాం. — 2. సంభ్ర
మించు. “నీ. వ్యాదకాదికులతఱలికాసిననై
నగల్పకతంబులగ్రాగడు.” వా. ౨, ఆ.—
స. క్రి. విడుచు. “ద్వి. తఱలకుదైర్ఘ్యంబుదఱ
గకుముప్పు, మఱవకునీసత్త్యమీమంబుననుచు.”
హరిశ్చ. ౨, భా.

తఱలుచే. దే. ప్రే. తఱలఁజేయు. (రూ. తఱల్లు.)—
విడిపించుటకు. — “నీ. కల్పకాభినిగల్పిక్కుత్తి
మరల్పిభుచరువ్రాదఱల్పిఘనునదల్పి.” కళా.
౧, ఆ.)

తఱి. దే. వి. 1. సమయము; “క. వినుముతఱివేచిరి
పుమూ, పునమొనగవలయుసమయముంగనుఁ
గొనిగ్ర, క్కునగడవెళిలాస్థలివై, చినచాడ్చున
నేర్పుమొఱయఁజెఱచుట యొప్పుకా.” భార.
కాం. 3, ఆ.— 2. సమీపము; “నీ. ననుగోరి
పుంజూరూపునఁజేరినడురేయితఱినింటితఱిఁజొం
చియఱచుటయును.” అచ్చ. బాల. కాం. —
3. త్రాడులోనగువాని యొత్తుడురేఖ; “చ. దీ.
గచుట్టునె, త్తఱలుయయిన్నపాఁసరిత్రాటి
మలంకల.” కాశీ. ౫, ఆ.— 4. పుత్రియందు
తఱి మెనకబ్బమునకు మీఁదివర్ణములలోపింపగా
మిగిలినరూపము. (తఱిగోడు.)—5. బ. వలి. “త
రగలనిరసింపుతఱలువారి.” భాను. ౪, ఆ.

తఱిగొను. దే. ఆ. క్రి. (తఱి+కొను.) యత్నించు.
“క. అఱువదికొలులుంకపినరు, లఱకజగత్తయ
ముఁదెలుచ నువ్వెత్తుగొనకా, దఱిగొన్నయట్లు
నడువగ, నెఱిసికుముడుఁదరుగుదెంచినపువమరుఁ
గనియెకా.” భార. ఆర. 2, ఆ.

తటిమెన. డే. వి. మ్రానుచిలుకుట. (దీనికి వృత్తి యందంత్యవర్ణములులోపించును. చూ. తటి.) తటిమెనఁబెట్టు. డే. స. క్రి. (తటిమెనకొ+పెట్టు.) మ్రానుచిలుకు.

తటియబడు. వై. ఆ. క్రి. (తటియకొ+పడు.) తటియు. “ఉ. అట్టిదియైననాడ తటియంబడిమూ ఘృతనంబునేయకే.” భార. విరా. ర. ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

తటియు. యు. డే. ఆ. క్రి. సమీపించు. “గీ. మెఱుగుమెఱిసినచాడ్పునఁ దటియఁజోరుము.” భార. విరా. ౫, ఆ.—వై. స. క్రి. 1. అతిక్రమించు; “చ. అమృతానదినుచక్షువునావిలసిల్లఁదద్వనం, బునుగొలుకొవడిందటిసిపోయి నగంబులతిక్రమించి.” మార్క. ర. ఆ.—2. దాటు. “నీ. ఉగ్రంబులైన యాయుధముల మొనలపైనులుకుటయంభోధఁదటిసించుట.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

తటిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తటి+పడు.) ఒత్తుడుపడు. (చూ. గోడి.)

తఱుగు. డే. ఆ. క్రి. తగ్గు, త్తయించు. “క. వెఱుగుపడిపార్వరాగము, తఱిగినఁగడు వెల్లవైవదనము బువాలకొ, డెఱుగేదితిచ్చువడిర, త్రిటిఁదత్పరిజనములెల్లఁదద్వయంబతక.” భార. ఆర. ౭, ఆ. “ఉ. మవ్వమెక్కియొళ్లువ్వుడినంకురించులతయొప్పడలుంగఁద నీరుగానమికొ.” నిర్వ. ౫, ఆ. “నీ. మఱుగుఁబూఁబొదలఁగ్రవులుగుళుచ్చుచు చాలితఱుగుగైకొనుజల్లతఱుగుగాలి.” చంద్ర. తఱుగరి. డే. వి. (తఱుగు+అరి.) తఱుగుబేరకాడు. తఱుగాకు. డే. వి. (తఱుగు+అకు.) కొయ్యగుర. తఱుగు. డే. స. క్రి. 1. ఖండించు; 2. చించు. “దానివస్త్రార్థంబుతటిగి.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—వి. అమృతవానికిని గొనెడువానికిని నొక సరకును వెలకుదిర్చి తీసియిచ్చి వారివద్ద నూటికింతయని దీసికొనుద్రవ్యము. (చూ. తఱుగు.)

తఱుమే. డే. వి. (చూ.) తఱుమ.

తఱువు. డే. వి. 1. ఏడాది వయసుచెల్లిన ఆడుదూడ; 2. మణివిశేషము.

తఱుము. డే. ఆ. క్రి. 1. కవియు; “క. తఱుమరు నామీఁదనత్తుడగ్రతవారుకొ.” భార. ఉద్యో. ర. ఆ.—2. త్వరితపడు. “వ. విరాటునగరంబున కనతిదూరంబగు కాంతారంబునదటిమిసోవున

మయంబున.” భార. విరా. ౧, ఆ.—స. క్రి. 1. వెంబడించిపరుగెత్తించు; “క. మనయోధానతి, తీచ్చునడియెవారి మొనదటిమి కొనివచ్చెకొ.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. బలత్కరించు; “ఎ. గీ. ఇయ్యకొనుమనితటిమె నిల్లెంతదమినను.” భార. ఆను. ౧, ఆ.—3. తటిమెనఁబెట్టు.

తఱులమెకము. ద్వ. వి. తఱులమారమెకముయొక్కరూపాంతరము. “ఎ. గీ. తఱుల, మెకముబుటులవైపూచ్చరికలవెడలె.” అచ్చ. యు. కా. తఱులమారమెకము. ద్వ. వి. కోటి, నల్లముఖము. “గీ. అంతఃప్రాద్దుమాలియానతిగడలకుఁదఱులమారమెకపుదాటులేగి.” అచ్చ. యు. కా.

తఱువు. డే. ఆ. క్రి. తగ్గు. స. క్రి. ఖండించు.

తఱుపలి. డే. విణ. ఉద్భటుఁడు.

తఱ్ఱ. డే. విణ. నీచుఁడు.

తఱ్ఱు. డే. విణ. —పై. — “తఱ్ఱులతోడిపొత్తడక.” దాశరథికళకము.

తల. యు. డే. వి. 1. శిరసు; 2. శిరసువెండ్రుకలు; “తలయంజీరయునీడ.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—

3. కొన; “వ. పొంతవల్లియకురయంబునంజనిపుల్లతలసంగతంబైనయింగలంబు. క. కొనివచ్చిపుల్లప్రావునఁ, దనుకంగాణేసి.” భార. శాం. 3, ఆ.—4. పూనిక; “క. తలచెడిపాఱకభాహా, బలమొప్పుగనాదుదృష్టిపథమునధృతితో, నిలిచినిష్ఠురవిశిఖా, ర్చులముంచి మదియనఖనిమిడిటఁదీర్చకొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—5. ఎత్తు; “క. వారొకతలయేనొకతల.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—

6. ముందుభాగము; “గీ. నాఁడుసభవాడిసంతయ నేడునేయు, నట్టులున్నాడు మొనతలనెలగుతుఁడు.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.—7. ముత్తము;

“క. ఒకఁడొకఁడుపాండవులదాఁ, కకైవోగేవేతగాఢగతిసండులుసె, కొక్కతలగాఢులపడివా, రికడంకయుడుపగవలయుఁ గ్రీడయపోలెకొ.” కల్య. ౧, ఆ.—8. ఎడ; “చ. దోర్లలపరాక్రమభీకరులైనవారిను, ధ్వరగతి నెట్లుహొగ్గి నియె దోకడువింతలుత్పన్నీతలకొ.” మార్క. ౬, ఆ.—9. సమయము. “క. మెలగుడెసమెలగిక్రమఱు, తలనొకమరియేమటించదాడిమెయిందో, ర్చలము మెఱిపైఁబడినా, చలము నెఱిపివోదుమికుఁజూటికొండీ.” నిర్వ. 3, ఆ.—విణ. మొదలు. “గీ. అతిరథులకల్లదలతో

క్రియబ్రహ్మం, అనురవిభుడుభుటోత్కమం
దు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—వై. వి. 1. చో
లు; “ఉ. అతఃప్రత్యలదాటియేంతయుభయతు
రుఃప్రత్యలంకంకంబాటిసక.” హరి. ఉ. 3,
ఆ.—2. రంగము; “చ. అనితలనిపుపాండుతన
యావలికప్పుడుమేలుచేయనా, తనయులకుంబ
రాక్రమముతక్కువయుంబ్రకటింపవిందు.” భా
ర. భీష్మ. ౨, ఆ.—3. పక్షము*. “క. ఒకతలస
మస్తజగములు, నొకటజనార్దనుడునిలిచియొక
తలయైనక, సకలమునసారమతం, దొకరుడ
సారంబుచాలనత్కృష్టముగ.” భార. ఉద్యో.
౨, ఆ. (ఇది శిరసు, శిరసు వెండుకలు, కొన,
పూనిక, అనునర్థములు తక్కు—తక్కిన యర్థముల
యందు సమస్తపదముగానే ప్రయోగములయం
దు కానబడుచున్నది.)

తలంటు. దే. ఆ. క్రి. వి. తలయంటుయొక్కరూపాం
తరము.

తలకించే. దే. ఆ. క్రి. చలించు. “ఉ. ఆమదవతీ
రమణీయతనీమరుండుదా, నప్పరమేశపద్మనయ
నాంబుజగర్భులవైనప్రేల్లిడిక, ద్రిప్పులఁబెట్టు
నంచువినుతించి మదిం దలకించివెండియుక.”
విక్ర. ౫, ఆ.—ప్రే. తలకింకజేయు.

తలకు. దే. ఆ. క్రి. 1. చలించు; “క. అప్పురుసు
నబాణాసురుఁ, డప్పటికప్పటికిదలకెనధికభ
యమునక.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—2. భయపడు.
“చ. జేవతా, దులవలనకాభయంబుద్రుపగుండె
ఱుగండుతదీయజేతముల, తలకకయండురో
గభయతగ్గురామరపరితంబులై.” భార. ఆది.
౮, ఆ.—వి. 1. చలనము; 2. భయము.

తలగు. దే. ఆ. క్రి. తొలగు. “క. నలఁడునుధర
నేరాజ్యము, తలఁగఁగనర్థంబునపహృతంబైనఁ
గడుక, దలరి.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—అం,
ప్రే. తొలగించు. “నీ. ఉత్తమత్వత్రయండా
రులదుఃఖంబులు తలఁగంగబుట్టినధర్మశిలఁడు.”

భార. ఆది. ౬, ఆ.

తలగుడు. దే. వి. తొలగుడు.

తలఁచే. దే. స. క్రి. 1. ఎంచు; 2. ధ్యానించు;
3. స్మరించు.

తలఁపు. దే. వి. 1. తలంచుట; “మ. విపిసావాస
ముగూఢచర్యయునుగావింపం దలంపొప్పజే.”
భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. అభిప్రాయము;

“బాల్యమునఁ దలంచుతలఁపుఁ గీడుచేసి.” భార.
సా. ౧, ఆ.—3. కోరిక; “క. మనకడకునే
మిటికివ, చ్చెనొకోయేనివున్నత్తుచెప్పినవనులె,
ల్లనుజేయువాడఁగోరిన, కనకాంబరమణులత
లఁపుగడవఁగనిత్తుక.” భార. విరా. ౧, ఆ.—
4. చింత; “నీ. తలఁపులసందడిదందడించినదా
ల్లికదలుశిరఃకంపగతులమెఱయ.” భార. ఆర.
2, ఆ.—5. జ్ఞప్తి; “నీ. మునునీవనుగ్రహించిన
మాటదలఁపునేనీనఁజాలు బొంకవీవనుచుదలఁ
తు.” కళా. 2, ఆ.—6. హృదయము. “క. తలఁ
పునఁజూచినచూపును, వెలిజూచినచూపునొ
క్కవిధమయియున్నక, నెలకొనిఘంటాకర్ణుఁ
డు, నలివాడునినామక్రీడనఁబొనరించెక.” ఉ.
హరి. ౨, ఆ.

తలఁపుచేయు. దే. ఆ. క్రి. ఎంచు, భావించు. “గీ.
చెలువవనజవైరి శృంగారభావంబు, కన్నలారఁ
జూచికాంతిగోడ, మదనబాణాభిన్నహృదయ
యైయాలని, తలఁపుతెలిసితగులఁదలఁపుచేసె.”
వి. పు. ౫, ఆ.

తలఁపుచోలి. దే. వి. వున్నభుడు, భావజుడు.
తలఁపుమిన్న. ద్వ. వి. చింతామణి. “ద్వి. తలఁపు
మిన్నయుఁగామితములిచ్చుమొదపు, వెలిగారు
నలనిక్కువీనులజేక్కి.” విష్ణు. ౪, ఆ. (ఇట్లు
తలఁపురతనము, తలఁపుటాయు.)

తలఁపుటాయు. దే. వి. చింతామణి. “ఉ. చానతలం
పుటాచలుపడట్టులు వేల్పుఁపుఁ జెట్టుగమృతూ,
దేనియకాలవట్టులు మదీయనితాంతమునందన
ర్పు.” రామా. ౫, ఆ. (ఇట్లు తలఁపురతనము
మొ.)

తలఁపుసాకిరి. ద్వ. విరా. ఈ కార్యము నీవెఱిగియొ
డుమని పలుమాఱు వాదించె తెలిపింపఁబడినసా
క్షి, స్థాపితుడు.

తలఁబ్రాలు. దే. వి. (తలక + ప్రాలు.) వినాపకాల
మందు దోస్తిగతొ తలమీఁదఁబోయు నక్షిరలు.

తలకట్టు. దే. వి. 1. ఆకారముయొక్కరూపాంతర
నామము; 2. పాగకట్టుట; 3. పాగ. విరా.
కన్నాకు, ముఖ్యము. “గీ. నన్నుబ్రదికించుటయ
నీదునైపుణముల, కల్లదలకట్టు.” హరి. ఉ. 2, ఆ.
తలకడచే. దే. స. క్రి. తలమీఱు, అతిక్రమించు.

“క. శలకడచినడచుద్రోణుని, యలఁపుఁజలంబు
నుసహింపక,” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

తలకాడి. దే. వి. బరువు అధికమై రెండేడులకంటె
పాచ్చెగాకట్టవలసినప్పుడు సంతచేసి మొదటి
కాడికి ముందుకట్టెడు మఱియొకకాడి, ప్రా
సంగము.

తలకాయ. దే. వి. తల, శిరము. “నీ. ప్రేవులవర
ములఁబెనఁచినతలకాయ పేరులుగళమునఁబెనఁ
గొనంగ.” హరిశ్చ. 3, ఆ.

తలకూడు. దే. ఆ. క్రి. సిద్ధించు. “నాకొరినకొర్కి
నేడుతలకూడెనతేశ్వర.” భార. ఆర. 2, ఆ.
(ప్రే. తలకూర్పు. “నీ. తగినసహాయంబుతల
కూర్పుకొనిపగసాధింపవలయు నుత్సాహలీల.”
పంచ. నా. ౧, ఆ.)

తలకెడవు. దే. విరా. తలక్రిందు. “నీ. మునుమించి
నిడుమారముంచిదూఁటినమహాజడధీపూరముత
లకెడవుగాగ.” హరి. పూ. ౪, ఆ.

తలకొట్టమారి. దే. విరా. (తలకొట్టు+మారి.) 1. శిర
శ్చేదనముపొందినవాడు; 2. అవీరితుడు.

తలకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు; “చ. నెలకొనిసం
గమంబున జనించునుగామము కామవృద్ధిచేఁ
దలకొనుఁగ్రోధ మట్టిబెడిదంబగుక్రోధమునం
దనర్పుమో, హలతిక మోహవృత్తినుదయంబగు
విస్మృతి విస్మృతిజనుకొ, దలఁపఁగబుద్ధి బుద్ధిచ
నినకొమఱితొఁజెడుమానవుండెలకొ.” శేష. ౧,
ఆ. — 2. యత్నించు. “సంతతిబడయదలకొ
నుము.” హరి. పూ. ౪, ఆ.—స. క్రి. తాల్పు,
వహించు. “క. ఇలనీకైకొన్న తెలఁగు, తలఁపఁగ
ధర్మంబొకాదొదెవ మెఱుంగుకొ, వలవనిచింత
యుడిగిధృతి, దలకొనిపాలింపుయజ్ఞదత్తుఁడవ
గుచుకొ.” భార. కాం. ౧, ఆ.—(ప్రే. తలకొ
ల్పు. “చ. నుకృతములందునుంబరమతోధనమై
నమదర్శనాదిసి, ద్విధరణీజనంబులమదికొదలకొ
ల్పనకాదయేగృహ, ధికతదకావతారసముదీ
ర్ఘవిహరముపూనుటోదురా, త్తలకలుడననమ
హిమదర్శనముకొవృధయేమి నీయుదుకొ.” కళా.
౨, ఆ.)

తలకొనుదెంచే. దే. ఆ. క్రి. (తలకొను+తెంచు.)
తలకొను, కలుగు. “క. వగరును, దలయేరునును
క్లిసయునుదలకొనుదెంచెకొ.” భార. ఆది. 3,
ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

తలకొనివి. దే. వి. అపరకర్తముచేయువాడు శవము
తొమ్మననుంచెదనివ్వు. “ద్వి. కొంతవిక్లినక

డకొనివులఁదెచ్చి, కుఱుప్రాగుగానిడికొడు
నందునిచి, కొఱువిసొక్కుటదలకొనివిడఁబూని,
హరిశ్చ. ౨, భా.

తలకొల. దే. వి. సాధువుకానియావును పిడుగున
డుకొనను త్రాడుకట్టిదాని కొమ్ములకు తగిలిం
వట్టుకొనెడుకొల. “గీ. ఆవుఁదిమకఁబోయియల
వేటియొక్కతె, దూడవెనుకకాళ్ళతోడనావు
నడఁగఁగట్టియొద్ది యాఁబోతుఁడలకొలఁ, బ్రి
యఱ్ఱుగట్టిబయలుబడికె.” వి. పు. 2, ఆ.

తలకొలు. దే. వి. తలకొనుట.

తలక్రిందు. దే. విరా. 1. అధోముఖము; 2. విలోమము.

తలగడ. ద్వ. వి. (తల+కడ.) 1. (పండుకొనునపు
డు) తలయుంచుకొనెడుదిక్కు; “గీ. తూర్పుఁ
క్షీణములలోనదొరకినట్టి, దిక్కుతలగడగాఁగని
ద్రించెనేని, మేలుతక్కినదిక్కులుమేలనీశ, య
ధికరోగంబుగావించుననిరిబుధులు.” వి. పు. ౪,
ఆ. — 2. తలక్రింద ఎత్తుగానుంచుకొనెడు నిడు
పాటిదిందు, ఉపధానము.

తలగడుగు. దే. వి. (తల+కడుగు.) తలంటు, అర్థిం
గము. “చ. తలగడు గంగమర్దనము ధౌతపటాం
రణంబు సంస్కృతో, జ్వలికలమాన్మభోజనము
చందనచర్మ ప్రసూనదామకం, బులుగపురంపు
విద్యములు భూమణపజ్ఞులు గల్గి నిచ్చలుం, బు
లుకడుగంగఁబడ్డనును ముత్యముఁ బోలుచువా
లుచుంబురికొ.” పాండు. 3, ఆ.

తలగాము. ద్వ. వి. రామావు. “ద్వి. తలగామును
ట్టనితరుణేందురేఖ.” భాగ. ౨, స్కం.

తలగుంజే. ద్వ. వి. నిట్రాడు.

తలచీల. దే. వి. మీటనుమునసనుజేర్చి విగించెడుచీల.

తలచేయరు. దే. వి. నూనె.

తలచోవడి. దే. వి. ఇంటిముందటిచోవడి.

తలచేట్టు. దే. వి. 1. పాకకట్టులు; 2. పాక, ఉడ్డ
పము. “నీ. రారాజుల్లోన, తనయుండుఁజొట్టి
తలచేట్టునల్లనియవి నూతపుత్తుకొకొంబరంబు
పచ్చనియది కుంభభవకృపాచార్యుల యట్లసి
ములువెల్లులు.” భార. విరా. ౫, ఆ.

తలచోవు. దే. ఆ. క్రి. పాడమావు, తోచు. “వి.
అతనితపోమహత్వమున కమృతఁడెంతయుమె
చ్చిహర్షమై, విరతపయోధిసిద్ధిఘనవీరులతోఁ
లచూపుచుకొ.” భోజ. ౧, ఆ.

బిడ్డలు. దే. ఆ. క్రి. తల్లిడిల్లుయొక్క రూపాంతరము. “విరక్తులతలడిల్లువేళలు.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (రూ. తలడించు.)

బలతల. దే. ఆవ్య. మనుష్యునికి మనుష్యునికి. “చ. తలతలపారుపత్తెములు తద్దయుమించెగిరికుచెం గట.” చంద్ర. ౧, ఆ.

బలత్రాడు. దే. వి. ఎద్దుకొమ్మలకుగట్టెడు కుచ్చుల తోలుత్రాడు.

బలవారము. ద్వ. వి. తలవాకిలి. “నీ. తలదువారంపుబొంతలనంటిదోదియలును నిండుగుండలనొనరనిలిపి.” ఆచ్చ. ఆ. కాం.

బలబట్టు. దే. వి. వేరుపురుగుకొటికిమోపులెండుట.

బలపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. ప్రారంభించు; “క. పాండవులొన చల్లమునబోరగదొమ్మికి, దలపడితివి.” శై. 2, ఆ.—2. ఏర్పడు.—స. క్రి. 1. ఎదిరించు; “చ. శలభమునప్పిమీదఁజనుచందముగాదెప్పాలుండెట్లును, దలపడఁబోక.” భార. ద్రో. ౫, ఆ.—2. తాను. “చ. నాకేతుండునముచిందాకినతెఱంగునరారాజుండలపడి.” భార. శల్య. ౨, ఆ. “ఉ. వీలినవానిగాంచిమొనలెల్లనునెంతయుదర్పమెక్కియా, భీలనికాతపేతిరుచిభీకరలీల నెదిర్చిమత్స్యభూపాలకవైస్యరాజుడలపడ్డ.” భార. విరా. 3, ఆ.

బలపాలు. ద్వ. వి. (తలపడుట.) 1. ప్రారంభము; “ఉ. నావుడునక్కుమారుడునునబుననెంతయుగోసియిట్లసం, భావితుడైన వానితలపాటరయొకసగుబాటుకాదె.” నిర్వ. ౧౦, ఆ.—2. ఎదిరించుట. “చ. ఉగ్రసేనబలదేవసాత్వకకృతవెల్లమున్నుగావెడలిప్రతివీరులందలపడిరట్టితలపాటునహయంబులమీఁదివారుహయాశోహకులందాకివెనగ.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

బలపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. ప్రారంభించు. ఆం. ప్రే. తలపడఁజేయు, ఎదిరింపఁజేయు. “క. బలమునుకొంఁముఁడేజముఁ, గలఁడనికారపులనమ్మికర్ణునిసీగో, దలపెట్టిదీనిబాణం, బులఁగూలెడునతఁడుఁగ్రొవొందెడునిన్ను.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.—స. క్రి. ప్రస్తావించు. “క. తలపెట్టుకడితనెన్నఁదుఁ, గలనైననుమత్సంగకారణమునవ, రిలింట్టియాకథాన్ధితి, నిలనిట్టివిగోరఁదివియనేజయపాటుకా.” కళా. ౫, ఆ.

తలపాలము. దే. వి. పాలిమేర వెంబడినున్న పాలము.

“క. పాదురేగనీనిక, వినుతలపాలముననకానినిలవదునుమ్మి.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (చూ. తలక.)

తలపోత. దే. వి. 1. చింత; “ఉ. దేవుఁడొమానియోయనిమదిందల పోతలునాకకానినిక, వేవురువేయించందనుల నిందయొనర్చెదరు.” పర. ౨, ఆ.—2. ఆలోచన, విచారము. “ఒండుతలపోతలులేతలు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. “నన్నునెత్తెఱుగునైనఁ బొందఁగమదిందలపోతయకలై నేని.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

తలపోయు. దే. ఆ. క్రి. (తలపు+పోయు.) 1. చింతించు; 2. ఆలోచించు, విచారించు.

తలబీకనకాయ. దే. విణ. కలతనొందినది. “క. చిలువదళివాయు లప్పడు, తలబీకనకాయలైయథానధలైకూ, మలవత్తులునైమొనతల, నిలునకశేషహికడకునెటిచెడిపాటక.” శై. 2, ఆ. (దీనిని తలబీకరకాయ అని వాడుచున్నారు.)

తలమాటు. దే. వి. చేటు, నాశము. “క. అలఘురఘువంశమునకుకా, దలమాటించుకయులేమితధ్యముగానీ, వలనసమస్తంబునుశే, దెలిసితి నామనముకలకతీతమహత్కా.” నిర్వ. ౯, ఆ.

తలమానికము. ద్వ. వి. అలంకారార్థము శిరమునందుండుకొనెడు రత్నము. విణ. శ్రేష్ఠము. “క. కన్నియతలమానికమగు, నన్నాగటిచాలువేరియతికా.” రామా. ౫, ఆ.

తలమించే. దే. ఆ. క్రి. ముందుమించు. “క. పెల్లుకొనఁగురికిరప్పుడు, తల్లుగఁడమచూడ్చులకునుదలమించేగధూ, పల్లకుపైబురభామలు, కొల్లలుగాలాజమిలిత కుసుమాంజలులకా.” కవిక. 3, ఆ.

తలమిగులు. దే. ఆ. క్రి. ముందుమిగులు. “క. తలమిగిలినచ్చుబాస్తికు, నిలుమని విభిఖమల నొంచె.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.

తలమీఱు. దే. ఆ. క్రి. ముందుమీఱు. “క. మారునగృహస్థధర్మము, మేరకుదలమీఱి చనక.” పాండు. ౪, ఆ.

తలము. ఉభ. దే. వి. ఏతము. విణ. శక్యము. “తలమేబ్రహ్మకునైన.” స్వా. ౨, ఆ. (తరముయొక్కరూపాంతరము.)—సం. వి. ఆ. న. 1. వింటి దెబ్బతగులకుండ చేతికిఁబొదుగుకొనెడి అత్తెము,

2. అడవి; 3. కారణము; 4. పాతాళలోకము. పుం, న. 1. స్వరూపము; 2. క్రిందిభాగము; 3. కాళ్లచేతుల క్రిందిభాగము. పుం. 1. తాటి చెట్టు; 2. చాచినచేట్లగల అలచేయి; 3. కత్తి యొక్క పిడి; 4. ఎడమచేతి తంతిమీటు.

తలముదవ్వు. దే. అ. క్రి. (తలము+తవ్వు.) ఆశక్య మగు. "గీ. తలముదవ్వున మెలం, కువలకల్లులియ్య కొనుటతగు నె." భార. విరా. ౧, ఆ. "నీ. తన రూపునకుదోడు తలముదవ్వునగర్వి మరగంటంబు జాడఁడేయగినపుడు." కాశీ. 2, ఆ.

తలమునుక. దే. వి. 1. కిరస్సాన్ననము; 2. కిరస్ ప్రమాణము, తలబంటి. (రూ. తలమున్న. "ఉ. అత్తరభాయతేక్షణ కటాక్షవిలాస రసప్రవాహముల్, కుత్తుకబంటితామరతకుక దలము న్మలుగండుమీలకుక." విజ. 3, ఆ.)

తలముట్టు. దే. వి. బ. 1. వేటకానిసాధనము; (చూ. జీగురు.) 2. దొంగయొక్కసాధనము. (చూ. గడ్డగోరు.)

తలముంటు. దే. ఆ. క్రి. (తల+అంటు.) తలమీఁద (నూనె పెట్టి) రాచు. "ఉ. పాధ్యాయనకుఁ బ్రియమునదలయంటుచుండ." పర. ౫, ఆ.-వి.

తలమీఁద (నూనె పెట్టి) రాచుట, అభ్యంగము.

తలముంటి. దే. వి. 1. (పండుకొనునపుడు) తలయుంచుకొనెడుదిక్కు. తలగడ. "గీ. అతఁడుపవలింపమునుగారవాధిసాధుఁ, డరిగితలయుంటిదెసనున్నతాననుమన, నుండెబడపడికాల్పడయొద్దకల్లఁ, జనివినమ్రుడైనిలుచుండెనవ్వనాచి." సం. "తచ్చీర్ణతత్కృష్ణస్యనిషపాదవరాసనే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.-2. తలక్రిందనుంచుకొనెడు నిడుపాటిదిండు. (తలాపియొక్క రూపాంతరము.)

తలయెత్తు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎరిల్లు; 2. మొలచు. "చ. తొలునావిబయోధరధారఁదోఁగున, య్యలదలయెత్తుకొల్లపులు నేపున వేపులకల్తనూలతక, మొలవంగనున్ననవ్వి." పాండు. ౨, ఆ.

తలరు. దే. ఆ. క్రి. 1. చలింపు; "ఉ. తాప. అతులకౌర్యుడనిలతినయుండమితవాహినిపదా, హతిధరిత్రదలరనిట్టులరిగి." సం. "సకంపయన్నివముహింబలేనచతురంగిణా." భార. సభా. ౧, ఆ.-2. చింతించు; "అన్నాకపతియున్గొడగదురక. తలరి." సం. "సతూక్షించితయకాచి

రోదేవరాజవ్రతాపవాక్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.-3. కలగు; "చ. లోకాపవాదభయంబునకుందలరి." భార. ఆర. 2, ఆ.-4. సంగ్రమించు; "క. మలగొంగమొదలుగలవే, బ్బలవం దఱఁబాఱుడఱిమిలోఁగని కడిమిక, దలరుకాడుకు." అచ్చ. యు. కాం.-5. ఒప్పు. "క. లలనలరుగొమ్మలనువ, ర్తిలిసద్విజరాజసంగతిఁ జిగువెల్లో, జ్జ్వలమైనును నొభినుతిక, దలరిపుఁముకొటతోటతనరుఘనశ్రీక." కవి. ౧, ఆ. (ఈ యర్థమునకు నితర గ్రంథములయందు ప్రయోగము కనబడలేదు.)

తలవంపు. దే. వి. 1. తలవంచుట; 2. మానభంగము. "నీ. తేకువలేకపుత్రైంచినయస్పాండవశ్యేషునకుదలవంపుగాఁ." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

తలవరి. వై. వి. తలారివాడు. "చ. తలవరులెఱయుం దెలిసితల్లడమందుచుఁగుందుచున్నవా, లిలపయిలేని దొంగనిపుడెప్పుల దెచ్చెదమంచు." పర. 3, ఆ.

తలవాకిలి. దే. వి. ఇల్లులోనగువాని మొటివ్యాము. "ద్వి. వాఁడెవోమనతలవాకిటనున్నవాడు." హరిశ్చ. ౨, భా.

తలవిడి. దే. వి. తలనఱకిన తాటిచెట్టులోనగు త్పాద్రుమముయొక్క తలతుండు. (తలవిడితుండు తలవిడిబద్దలు.)

తలవిడు. దే. వి. పురఃప్రదేశము, సమీపప్రదేశము. "క. కులకన్యకలకువేడుక, దలవిడులబయిలతోడితగునూటలకుక, దలకొనఁదగునేనుజనములుగాకతైఱుగవారుపురుషార్థనిధి." భార. ఆను. ౧, ఆ.

తలపు. దే. ఆ. క్రి. తొలగు. "చ. పుష్పలూరులగోయనీకతలపుండనియొప్పుగజంకనేయుమక." నిర్వ. ౨, ఆ.-అం, ప్రే. తొలగించు. (తలగుయొక్కరూపాంతరము.)

తలసాల. ద్వ. వి. ఇంటితలవాకిలి. "ద్వి. తలసాలకడలెడుదాకనాదెసకు, మలయుచూడ్కులనిలమంచినీమాయ, కన్నులగట్టినకైపడిఁదోచుచున్నది." హరిశ్చ. ౨, భా.

తలా. దే. అవ్య. క్రి. విణ. చెటి. "ఉ. అంజనుబిలాయొకటి నాన్గముగల్గుటదోచుబల్కె." ప్రభా. ౫, ఆ.

తలఁపి. డే. వి. (తల+అపి.) (చో.) తలయంపి.

(2. అర్థమునకు. — “చ. ఒదికిలిపొన్నువైబలికి సుయ్యనఁగేలు తలఁపిచేసి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.)

తలఁటము. డే. వి. (తల+అట.) పికిలిపిట్ట పెక్కలలోనగునానిచే నేర్పఱచి గుఱ్ఱమునెత్తిని నిలుపుగానమర్చుడు తురాయి. “ఎ, గీ. వీలికుంచెతలాటంబుచేరొజంబు, మణుల మొగముట్టుబున్నిసాహిణియొకండు, కర్ణయెడుటికిఁ గొనివచ్చెగంధనాపా, బాంధవంబగునవ్వుచోపైంధవంబు.” స్వా. ౪, ఆ. (చో. పోరాటము.)

తలఁడ. ద్వ. వి. తలగడయొక్కరూపాంతరము. “పట్టుతలఁడయొక్క హాళివచ్చునునుంబఱపు.” పాంచా. ౫, ఆ.

తలఁ. వై. వి. రాత్రులయందు దొంగతనముపోక కావలికాదు దొరతనపుబంటు. (తలవరియొక్కరూపాంతరము.)

తలఁంచు. డే. ఆ. క్రి. మరలు. “వ. కోమలపూస భాద్రకామకూపాలంబులంజిక్కిమక్కువలం గ్రేపుల జలంచితలారంపక.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. పరి. డే. వి. తల్లియొక్కరూపాంతరము. “క. తల్లియొక్కరూపాంతరము. (ప్రాద్దుపాడునక తలిజెనవ్వివాడు. మొ.)

తలఁము. సం. వి. ఆ. న. 1. దూదిపఱపు; 2. మేలకట్టు; 3. తాతికట్టనపు నేల; 4. కత్తి. తలఁ. వై. వి. భోజనపాత్రము. “గీ. తలియఁబెట్టిన మళనంబుదలఁగఁద్రోసి, పిదపఁగుడిచెదననువాడుతేలగాఁడె.” భో. ౪, ఆ.

తలిరు. డే. వి. చిగురు, పల్లవము. “క. కలయఁగఁగర మలఁజరణం, బులనురమునిశోణితంబుబోరనఁ దొరగఁగ, దలిరెనఁగినడమామిడి, చెలువునఁబులెంచెచ్చిమనేనుడవఁటికి.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. తలిరుఁబోడి. డే. వి. (తలిరు+పోడి.) 1. చిగురువలె మనోజ్ఞురాలైన ఆడుది; 2. ఆడుది. (చూ. ఆలరుఁబోడి.)

తలిరుచే. డే. ఆ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. సంతోషించు; 3. ఆతిశయించు. (రూ. తలిర్పు. సంతోషించుటకు. — “క. నేడున్నగుఁడైమయోధనఁడుతం, ద్రిదలిర్పఁగ నేగుఁగిపురికిఁ గొనియెలమి.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. — ఆతిశయించుటకు. — “రూపుననాశ్వినేయులసరియనఁదలిర్పు.” భార. ఆర. 2, ఆ.)

తలిరుదిండి. డే. వి. (తలిరు+తిండి.) కోయిల, పిక్కుము. “సీ. సకికండలిరుదిండులకువందనమొనర్చి చిగురుటాకులుపాదయంగఁగిశేర్చు.” విజ. 3, ఆ. తలిరువు. డే. వి. తలిరుముట. (రూ. తలిర్పు. “క. మునివరనాదగుచిత్ర, మృనఁగఁతూపాలముచాల మొలతెంచితిలి, ర్వుననలరారెడు.” భార. ఆను. ౪, ఆ.)

తలిరువిలుతుడు. డే. వి. మృగము, (రూ.) తలిరువిల్తుడు. (ఇట్లు తలిరువిలుకాడు.)

తలిసము. వై. వి. శయ్య. “క. తలిసములెక్కడివెన్నెల, పులుగులఁగనితనదుమదినిబొదలువిరాళి.” య. ౨, ఆ.

తలుకు. డే. వి. తలకుయొక్కరూపాంతరము. “సీ. మొలకనవ్వులవాడతలుకారుతొలుకారుబలుకార్చొగులఁగేరుపాలుపునాడు.” అచ్చ. నుం, కాం.

తలుగు. డే. వి. పసులఁగట్టెడుపలుపు, సందానము. “క. తలుగులపొదియొక దెసఁదె, య్యలదామెనయొక్కవలనననువైయుండె.” భార. విరా. ౧, ఆ. తలుపు. డే. వి. పనిచేసినవాకిటి మాత్రపలక, కనాటము.

తలోదరి. సం. వి. ఈ. క్రి. ఆడుది.

తల్లడ. ద్వ. వి. తలగడయొక్కరూపాంతరము.

తల్లు. డే. ఆ. క్రి. తలఁచుయొక్కరూపాంతరము. (తొలఁగించుటకు. — “ప్రభుత్వమెలర్చఁగఁదాల్చియూఁడిదుస్తరతరమానసస్వధలు తల్లము.” భార. ఆర. ౬, ఆ.) వి. తలఁచుయొక్కరూపాంతరము.

తల్పు. డే. స. క్రి. తలఁచుయొక్కరూపాంతరము. “తదాపహములుచిత్తిమునఁ దల్పుచుండుటఁజేసి.” భాగ. ౪, స్కం.

తల్పము. సం. వి. ఆ. న. 1. దూదిపఱపు; 2. అట్టడి; 3. భార్య.

తల్లఁపి. డే. వి. తలఁపియొక్కరూపాంతరము. (1. అర్థమునకు. — “కరవీరపుఞ్జాయలదట్టిఁజాట్టివేతల్లఁపిదిక్కునందునిడి.” రా. వి. 3, ఆ.)

తల్లకడపు. డే. విజ. తలకడపుయొక్కరూపాంతరము.

తల్లక్రిందు. డే. విజ. తలక్రిందుయొక్కరూపాంతరము. “సీ. విటకాటనములఁగావితీగిచక్రములతోఁదల్లక్రిందైనరథప్రజములు.” జై. ౨, ఆ.

తల్లజము. సం. వి. ఆ. పుం. పృథ్వియందు ఉత్తర
పడమై శ్రేష్ఠతను దెలుపును. (ఉదా. కుమారీతల్ల
జము. మొ.)

తల్లడపడుచే. ద్వ. అ. క్రి. (తల్లడము+కుశుచు.)
తల్లడించు.

తల్లడపడు. వై. అ. క్రి. (తల్లడము+పడు.) చలిం
చు. “క. అనిమొనసాల్వడపుద్రుగ్మ మ్మనిగా
తళరాలివిగ్ధనుర్బంధంబుపె, ల్పనమూర్ఖువోయి
పడియెన్, దనరథముపయోగధరిత్రితల్లడపడె
గన్.” భార. ఆర. ౧, ఆ.

తల్లడపాలు. వై. అ. క్రి. తల్లడపడుట, చలనము.
తల్లడపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (తల్లడము+పెట్టు.) చ
లింపజేయు; 2. బాధపెట్టు. “క. పెట్టుగడ
ళ్లుంగాకులం, దల్లడపెట్టంగనొలెదరునోరెం
డన్.” మార్క. ౨, ఆ.

తల్లడము. వై. వి. చలనము. “ఉ. తామరసాకునీగు
ఎలెదల్లడమందిరి పొరులందఱున్.” ఉ. హరి.
3, ఆ.

తల్లడిల్లు. వై. అ. క్రి. చలింపు. “ఎ. గీ. ఎచ్చెనకు
లుడమితవాహినీపడసాతి, దల్లడిల్లుమండగ
ణితలము.” సం. “ఇంద్రప్రస్థంవివేకాధికంప
యన్నివమేదినీమి.” భార. సభా. ౧, ఆ. (రూ.
తల్లడిలు. “లతాంగినేత్రముల్ చలులతలజ్జడల్ల
డితె.” స్వా. ౫, ఆ.) (తల్లడించు అనియు.)

తల్లి. ఉభ. దే. వి. జనని. విగ. 1. మొదటిది; 2. ము
ఖ్యము. (ఉదా. తల్లికొండ్ర. తల్లిగోడ. మొ.)
సం. ఈ. క్రి. జెవరాలు.

తల్లికొండ్ర. దే. వి. మొదటికొండ్ర.

తల్లిగోడ. ద్వ. వి. ఇంటికి ముఖ్యమైన ప్రక్కగోడ.

తల్లితల్లి. దే. వి. 1. తల్లినిగన్ప తల్లి; 2. లక్ష్మీ.

తల్లియొలి. దే. వి. నూతివైయొలి.

తల్లివేరు. దే. వి. ముఖ్యమైనవేరు.

తవన. దే. వి. కృత్తకాలము. “బుతువుతవనతప్పు
లెంచి.” పర. ౨, ఆ.

తవరము. వై. వి. ఒక లోహము, తగరము.

తవలి. దే. వి. తవలి, అసత్యము.

తవాయి. దే. వి. (చూ.) తల్లి, ఉపద్రవము, తప్పు
గాలి.

తవిడ. దే. వి. రాగివైరు. “క. అజవడుగంబెతవిం
రము.” (చూ. అజవడు.) బ. ఆధాన్యము.
(చూ. తవ్వడ.)

తవు. దే. అ. క్రి. తగుయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. కవిల.)

తవుటిపాము. దే. వి. (తవుడు+పాము.) మలయ
చేన.

తవుడు. దే. వి. విద్యుదుమిడి పొట్టు, కంబూకము.
తవులంబడు. ద్వ. అ. క్రి. తగులంబడుయొక్కరూ
పాంతరము. “క. తవులంబడెందునత్యుగ్గ
బలమున్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

తవులు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. తగులుయొక్కరూపాం
తరము. (చిక్కుటకు. — “క. భవదాజ్ఞాగిగళు
నడ, చవిలి.” భార. ఆర. ౧, ఆ. — సక్తమగు
కు. — “క. భవదీయబాహుపీఠ, దవితభూజీ
వి.” కా. ౫, ఆ. — తగులమునకు — “చ. ఎగు
నుందవులాకయింతలేక సతతంబుజరించును
ల్లసదృశిన్.” మార్క. ౨, ఆ.)

తవులుకొను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. తగులుకొనుయొ
క్కరూపాంతరము. (ప్రే. తవులుకొలుపు. “క
లుకొలుపుటకు. — “నీ. చతుర సకలితస్పృశి
హామనుండంబు ద్రవ్యించి పానరుద్రా
కొల్పి.” జై. ౮, ఆ.)

తవులుచే. దే. ప్రే. తగులుచుయొక్కరూపాంత
రము. (రూ. తవుల్పు.)

తవులువడు. ద్వ. అ. క్రి. తగులువడుయొక్కరూ
పాంతరము.

తవెల. దే. వి. నెరారు పెడల్పుగానుండు కుండ
లోహపాత్రము. “క. కమ్మనితావులుచల్లగ
మ్మనియాజ్యంబుచోటక పుడవెలలబొం. కమ్మ
గవంచిత.” రా. వి. 3, ఆ.

తవ్వ. దే. వి. చెండు సోలకొలదిగల మానశీపము.

తవ్వడ. దే. వి. తవ్వడయొక్కరూపాంతరము. “క
ఉలవలుచామలుకోద్రవ, ములుకందులరాజ
మాషములునిష్పావం, బులుచగకంబులదవ్వ
దలజొన్నలుగాని కూరడ దగుధాన్యంబు.”
జై. ౪, ఆ.

తవ్వము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ.) బాడిసలోనునా
నిచే చెక్కబడినది.

తవ్వి. దే. వి. దట్టమగు నాణువరుస, సడ.

తవ్విలి. హిం. వి. బహుమానము.

తనుకు. దే. అ. క్రి. ప్రేమకలిగినట్లు చేష్టింపు. వి.
1. ప్రేమకలిగినట్లుచేయు చేష్ట; 2. లుక్కు.

తనుకులాడి. దే. విణ. (తనుకులు+అడి.) తనుకు
లగలది.

తన్నుంచే. సం. స. క్రి. దొంగిలించు.

తన్నులుడు. సం. వి. ఆ. వుం. దొంగ, చోరుడు.

తన్ను. దే. వి. రుద్దాంసము.

తనాతన. దే. వి. తమకము, వ్యసనము. (యా.) కుడు
కము. "క. ఉప్పురమెగనీయజాండము, చిన్నలు
లంగమేరుకిఖిరంబులపై, గుప్పించిదాటు
కొందునో. తప్పక నామనసులోని తనాతన
తీలె." కాశీ. ౧, ఆ.

తనాతనపడు. ద్వ్య. ఆ. క్రి. తమకపడు, వ్యసనపడు,
కుతూహలపడు.

తనాతనపెట్టు. దే. స. క్రి. తమకపటము. కుతూహ
లపటము. "క. తనాతనపెట్టితొగనినడు, గుహ
నామ్యుగవాంఛ." రామా. ౧౦, ఆ.

తనాట్టు. హిం. వి. పన్ను, సిన్ను.

తనాట్టుబారు. హిం. వి. సిన్నువ్యవహారముచూచు
ఉద్యోగముడు.

తనాత్త. దే. వి. 1. మెలుమిట్టుకొలుపుకాంతి, "నీ.
అరుజాంబుజంబులయంతర్దళంబులతళితళిలగుజ
గిడకముకొల్పి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. —
2. మెలుమిట్టుయందగు అనుకరణము. "క. పా
గునిపైసగ్గరికనడరదాటినిడము, తళితళిమనిమె
అయిగురుపితామహుడధివా." భార. భీష్మ.
౨, ఆ.

తనాత్త. దే. వి. 1. భోజనపాత్రము; 2. భగవన్నివేద
నార్తమైనయన్నము*.

తనాత్త. దే. వి. తలిగయొక్కరూపాంతరము. (భో
జనపాత్రమునకు. — "ఎ. గీ. మితలియపసాదం
బుకల్లియనుజన్మ, పావనముగాదె." పర. 3, ఆ.)

తనకు. దే. వి. మిక్కిలి ప్రకాశము.

తనకుత్తు. దే. ఆ. క్రి. (తనకు+ఒత్తు.) మిక్కిలి
ప్రకాశించు. "క. చిత్రంబునదైకొనియెడు, ను
త్రలమునడంచుముఖపయోహమునడ, బొక్కి
తైడువెడవవున." భార. ఆర. 2, ఆ. (చూ.
ఒత్తు.)

తనకుక్కు. దే. వి. మెలుమిట్టుయందగు అనుకరణ
ము. (అప్రేడితమునందు తనకుతనకుక్కు. "నీ.
పాలభాగమునవస్త్రాలపాపటబొట్టుతనకుతనకు
క్కునితొండవింప." శం. 3, ఆ.) (చూ. గల్లు.)

తనకు. దే. వి. బ. చెలువులోనగువనియందు గాలి
చేత ఉలికి దరినిమోడెడు చినచిన్న అలలు.
"నీ. తమమాములకునుల్కితగవంకడునట్లుతనకు
కొట్టెడునీటితమ్ములర." య. 3, ఆ.

తా.

తా. దే. స. తాను అనుదానికి ప్రాతిపదికము.
తాండవము. సం. వి. ఆ. వుం. న. 1. ఉద్ధతమైన
స్వత్యము; 2. తృణవిశేషము.
తాండవించే. సం. ఆ. క్రి. ఉద్ధతముగా స్వత్యము
చేయు.

తాండ్ర. దే. వి. విభీతకము; 1.

తాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బడలికది.

తాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బడలిక.

తాంత్రుడు. సం. వి. ఆ. వుం. 1. సిద్ధాంతము
నటీగనినవాడు; 2. విషవైద్యుడు.

తాంత్రుము. దే. వి. తాంబూలము మొదలగునవి
ముందుకొనుటకు ఉపయోగముగ ఇత్తిడిలోన
గునానితోడేసిన పెద్దతీట్లు.

తాంబూలు. సం. వి. అ. న. 1. సక్కము; 2. పోక.

తాంబూలన్ది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తమలపాకుతీగ.

తాంబూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —పై—

తాకత్తు. హిం. వి. శక్తి, బలము.

తాకించే. దే. స. క్రి. శ్రమపటము. "క. ఆకొని
నచ్చినవిప్రుల, దాకంపకయశశమిడుముత్య
ముతి." భో. ౬, ఆ. —పై— తాకండేయు.

తాకీను. హిం. వి. ఆశ్వాపత్రిక.

తాకు. దే. ఆ. క్రి. మార్కొను. "గీ. మనబలం
బులుపాండుకుమారపైన్య, సమితితోదాకె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. — స. క్రి. 1. అంబు;
2. (యద్ధమున)ముట్టు. "చ. తాకెన్మనజవరకొ
గురుండుపటుమార్గణసంపితాంబరంబుగాక.
క. తాకెనెబొగడందగియెడు, వీకంబతిద్రోణు
బాణ్యతుణ్ణేను." భార. ద్రో. ౧, ఆ. —వి. తా.
కుట, "ఆతడుదక్కనొరులుభిష్టుతాకోర్వర." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

తాకుడు. దే. వి. తాకుట, స్పర్శము. "క. అరు
దెంచియలిగియుండెడి, యరుదెంచిపోకుతా
కుడె." సా. ౨, ఆ.

తాకుడువేళి. దే. వి. వరుసమేరకువచ్చెడు జ్వరము.

తాడుదల. దే. వి. (తాడు + తల.) యుద్ధప్రారంభము. “గీ. బంటులుత్సహించి పగఱపోయిరిపోయి, రంచుగడగిబొబ్బలూర్పులెసగ, నతిరయమునడరునట్లుగదొరసము, ధృతియొనర్చువలయుదాకుదలల.” భార. కాం. ౨, ఆ.

తాగలి. దే. వి. పల్లవుమడి.

తాఁజే. దే. స. క్రి. తన్ను. “ఎ, గీ. ఒడిసితలపట్టితిగిచిమహోగ్రవృత్తి, గొంతుకొసరించుకయులేకకూలదాచె.” సం. “అట్టైనాంపళ్ళతోరాజ్ఞాపాతయత్వాపదాపధీత్.” భార. విరా. ౨, ఆ.

తాజో. హిం. వి. క్రొత్త, చేర్చిన.

తాట. దే. వి. 1. చెట్టు పైపట్ట; 2. మోసము. “ద్వి. టక్కురి పూట తాటలుచేసిధనము, జక్కునఁగైగొనిజరగిపిదప.” హరిశ్చ. ౨, భా.

తాటకత్తె. ద్వ. వి. మోసకత్తె. (మా. లాట.)

తాటదమ్మడు. ద్వ. వి. జీవనార్థము సన్యాసివేషము ధరించినవాడు, లింగి.

తాడి. దే. వి. తాండ్ర, విభీతకము?

తాఁపు. దే. వి. తన్ను, పాదతాడనము. “చ. అనిమరలంగఁజూచుతఱిసద్దశకంఠుడు చండభానునం, దనుకడకాలిక్తె యొడియఁ దర్కపినాథుఁడుచాలదయ్యెనా, మునుపటితన్ను గొమ్మనుచు మోములపైనొకతాఁపుతాచినన్, గినిసియతండుఁడైకుటికఁగేసరికేసరిమీఁదికింబలెన్.” రామా. 2, ఆ.

తాచేలు. దే. వి. తామేలు, కూర్చు.

తాకట్టు. దే. వి. (తాకు + కట్టు.) అప్పుతీసికొన్న వానియొద్దనుంచెడి యీడు.

తాకు. దే. వి. కాలిటాకు. “నీ. కారుమొసళ్లవాకట్టుమందులుచరణాంగుళింబులదాకుటుంగరములు.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

తాగడించే. దే. స. క్రి. (తాకు + గడించు.) నిర్బంధించు. “గీ. వారికి మామనగుదు నటమీఁదక్రిదేవి, తండ్రి నూరకలతాగడించ.” భాగ. ౯, స్కం.

తాగాడి. దే. వి. (తాకు + కాడి.) జాతితోఁగాని మ్రనితోఁగాని హంసపాదాకారముగా నూతిముఖమున నేర్పఱచెడు బంధనము, పీనాహము.

తాగాడి. దే. వి. తాగాడియొక్కయాపాంతరము.

తాగు. దే. స. క్రి. (నీళ్లులోనగునవి) త్రాగు. తాగుబోతు. దే. విరా. నియతిలేక మద్యపానము చేయు స్వభావముగలవాడు.

తాఁజే. స. క్రి. 1. చెక్కు, ఖచించు; “నీ. చెక్కుచు మంచినప్పలుదెచ్చి మేలేర్చి దట్టంబుగా గూర్చితాచితాచి.” య. ౪, ఆ. — 2. తొలుచు*; “నీ. పాథోధిజలయ్యక్తిబాచిపట్టినదికరులునాఁ జనుమరకతవుగరులఁ గరులొడచుచిక్కఁగబలింపిమ్రొంగినహరులునాఁ దొడమొప్పునుదదర్శ, హరులదాచినతాపము.” ఆము. ౧, ఆ. — 3. అవలంబించు*. (మా. అలంబము.)

తాజో. దే. వి. కుట్టాయ.

తాటంకము. సం. వి. ఆ. పుం. దంతములోనగునానిచే జేయఁబడిన చెవికమ్మ.

తాటామాటము. దే. విరా. చక్కనతెప్పినది. “క. తోటలు లెన్నెయున్నవి, తాటామాటములుగావు తాపములందఁక, బేటలు.” అప్ప. ౪, ఆ. తాటించే. స. క్రి. కొట్టు (మా. అనగిటిచు.)

తాటికట్టెడ. ద్వ. వి. తాటిగిలీపాము.

తాటిగిలీపాము. ద్వ. వి. తాటిచెట్టుమీఁదనుండెడి పాము.

తాటిపడగవాడు. ద్వ. వి. 1. బలరాముడు. 2. భీష్ముడు.

తాటింక్క. వై. వి. శ్రేష్ఠమనత్తము.

తాటింక్కనెల. ద్వ. వి. శ్రేష్ఠమాసము.

తాటోటు. దే. వి. టక్కు, మోసము. “ద్వి. కాలుకకన్నీరుకరమునఁదెడిచి, తాటోటుతెలుగనిదానిచందమున.” సా. ౪, భా.

తాడఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుత్రె.

తాడనము. సం. వి. ఆ. న. కొట్టుట.

తాడించే. సం. స. క్రి. తాటించు, కొట్టు.

తాడితము. సం. విరా (ఆ. ఆ. ఆ.) కొట్టుబడినది.

తాడు. యు. దే. వి. త్రాడు. వై. తాటిచెట్టు. “గీ.

తాళ్లుతెగ రావణాదికాత్రవులయాండ్ర, తాళ్లుతెగునిట్లయనెడుచందమున.” రామా. ౫, ఆ.

తాత. ఉభ. దే. వి. తండ్రికితండ్రి. వై. ప్రహ్లా.

“క. నీతెఱగరయగఁదెచ్చెర, మేతలపంగడవుతేఱుమిమనీకవాడుక, దాతయనారినినారీయు, నేకురెయ్యుక్కించుకైననీక్కువమెదవన్.” అప్ప. యు. కాం. — స. ఆ. పుం.

తండ్రి, విరా. కనికరింపడగినవాడు. (సంస్కృ.)
తమైనపుడు దీనికి తేనుఁగనఁ బ్రయోగము కనఁ
బడదు.)

తాత్పర్యము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము.
తాత్పర్యము. సం. విరా. (అ. ఈ. అ.) అటువంటిది.
తానకము. వై. వి. 1. జేట్లు నిలుచుండుటయందలి
భేదము; "వింతతానకంబులనిలిచికదినవృద్ధు." భార.
విరా. ౨, ఆ. — 2. స్థానము*. "అంచ
కాపులకుదానకమై కడలుల్లసిల్ల." హరి. ఉ.
౭, ఆ.

తానము. ఉభ. వై. వి. 1. స్నానము; 2. స్థానము.
"క. తానంబాడిమనీషివి, తానంబునకర్ణమిచ్చి
తానంతులసం, తానంబనడగిమగసం, తానంబు
ననతఁడుముదముతానంబయ్యెన్." రా. వి. ౨,
ఆ. — సం. ఆ. పుం. తన్నుకారముతో పాడెడు
పాట.

తానము. సం. వి. అ. న. తనత్వము.
తాను. దే. స. తాశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము.
తాప. దే. వి. 1. నిచ్చెన; "కపిలునిగలపుఞ్జాపు
నెలంగలయు నాసగరుంగడముమోతొత్తం
గమణిసాధమనకుకొగడపుదాప." పా. ౨,
ఆ. — 2. మెట్టు. "వారిదేవతల్ దొలకులకేలదా
పనిడితోమఁగలంకడఁగెన్." ఆము. ౪, ఆ.
తాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము; 2. బాధ.
(తాపత్రయము. — ఆధ్యాత్మికము, ఆధిభౌతిక
ము, ఆధిదైవికము.)

తాపసతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. గారచెట్టు.
తాపముడు. సం. వి. అ. పుం. తపస్సుచేయువాఁ
డు, తపసి.
తాపి. యు. దే. వి. 1. మర్దము; 2. జోడ. వై.
1. బేలుదారి*; 2. బేలుదారి గోడపెట్టునపుడు
గారను అడుగును ఎత్తివేసి తాళ్లనుపెట్టి సరిపటి
చెదు కొయ్యపిడివేసిన మట్టాకువంటి యినుప
సాధనవిశేషము*. 3. చెక్కతాపి.

తాపిచే. వై. స. క్రి. 1. నెలకొలుపు, నిలుపు; "ద్వి.
అభ్యాసాధారంబు, నడిచిక్కి దేవతానగముదా
పించి." విష్ణు. పూ. 3, ఆ. — 2. చెక్క; "క. నురు
చిరపల్లవరుచినుం, దరతమవననీతఁగదిసిదళము
ఖుడొప్పెన్, బరగఁగఁగాంచనకాంచినె, వె
రవుగదాపించియున్న నీలముఠోరెన్." రా.

ఆర, కాం. — 3. మోడు*. "క. తాపించెధనను
వదనముఁ, గూపెట్టఁగఁగాలకంతుకొడుకు." కా
శీ. 2, ఆ.

తాపింఛము. సం. వి. అ. పుం. చీకటివ్రూను.
తాపిక్తము. ద్వీ. వి. సంధానముచేయునది. (రూ.
తాపిక్త. "చ. ఇలుగల నైన వెల్వడినియాలపు
టాండ్రకుదాపిక్తవై." ఆము. ౫, ఆ.)
తాపికాడు. దే. వి. సంధానము చేయువాడు.
"గీ. తానచోరులకునుదాపికాడైవేష, ధారిమి
న్నకేనితపమునేయు, చున్నయట్లుపలుకకున్న
వాడు." భార. ఆది. ౪, ఆ.

తాపిత. దే. వి. మేలైన పట్టువస్త్రము. "నీ. పచ్చతాపి
తదట్టిఁబసమించు సచ్చరాచిలుకక్రొందిడిపంకి
యలవరించి." చంద్రా. ౨, ఆ. (రూ. తాపితా.)
తాపితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) తిసింపఁజేయుట
డినది.

తాపీ. యు. వి. తాపియొక్కరూపాంతరము.

తాపు. వై. స. క్రి. చెక్క. "పెనుదూనికములుదా
పినవెడందవతకమును." నీలా. ౧, ఆ. — వి. అవ
లంబము*. "ఎ, గీ. ఏడుపాతాళములక్రిందియి
లుకుగొంది, కరిగితోయత్తయైయున్నధరణీః
జూచి, మొగముదాపుగనిచ్చినిర్బద్రక్షి, గరి
మగడలొత్తఁగానెత్తఁగరుణఁబ్రభుడు." హరి.
పూ. ౪, ఆ.

తాబండు. దే. వి. పావడ, గాగర.

తాచేదారు. హిం. వి. తక్కువపనివాడు.

తామర. వై. వి. తామరపువ్వు, కమలము. (చూ.
తమ్మికంటి, తమ్మికెంపు, తమ్మిచూలి.)

తామరచెలి. ద్వీ. వి. నూర్యుడు, పద్మమిత్రుడు.
"నీ. చెలిమితోదామర చెలిపట్టియనిచినచిలు
నరంజియొక్కచెలవపున." య. ౧, ఆ.

తామరతంపము. ద్వీ. వి. తామరతంపరయొక్కరూ
పాంతరము.

తామరతంపర. ద్వీ. వి. 1. తామరలసమూహము,
కమలపండువు; 2. అభివృద్ధి. "తామరతంపరైన
చెలులుఁజాట్టులంగలసి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

తామరతూపరి. ద్వీ. వి. (తామరతూపు + అరి.) మున్న
భుడు.

తామరపాకు. ద్వీ. వి. (తామర + అకు.) పద్మపత్ర
ము. (చూ. తల్లడము.)

తామరసము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. బంగారు; 3. రాగి.

తామలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలమునీరికి.

తామసము. ఉభ. దే. వి. ఆలస్యము. “ఉ. నావుడుసత్వభామనిజనాథునికీట్లను నేలతామసం, నీవిబుధాధి నాయకమహీరుహముంబెకలించిలోకసం. భావితమైననీపంకుపంతము నెల్లమదీయగేహకే, భీననవాటివేడుకదరిల్పంగనిల్పుముజీవితేశ్వర.” పా. ౪. ఆ.—సం. అ. పుం. పాము. విణ. తమోగుణముగలది.

తామసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చీకటి; 2. పార్వతి.

తామనించే. దే. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు. “గీ. చెల్లవొక్కింతయునుదామనించుట.” జై. 3. ఆ.

తామసుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. తమోగుణముగలవాడు; 2. దుష్టుడు.

తామిసము. సం. వి. అ. న. 1. చీకటి; 2. చీకటిమయమయిన నరకము.

తామేలు. దే. వి. తాచేలుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఇంచు.)

తామ్రకుట్టుకుడు. సం. వి. అ. పుం. రాగిపనివాడు, శొల్కికుడు.

తామ్రచూడము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. అభినయహస్తవిశేషము.

తామ్రపగ్గి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయేలు; 2. పడమటిదిక్కునందుండేడు ఆడమగ్గు.

తామ్రము. సం. వి. అ. న. రాగి. పుం. ఎఱుపు. విణ. ఎఱుగిది.

తామ్రాత్మము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల. విణ. ఎఱుగి కన్నులుగలది.

తామము. దే. వి. ఆరుదగులపువ్వు.

తాయి. వై. వి. తల్లి. “నీ. కన్న బిడ్డలతేవఁగాందికికులఁబ్రోవబంగారుతాయిమారంగతాయి.” పాంచా. ౧, ఆ.

తాయెతు. ద్వ. వి. తాయెత్తుయొక్కరూపాంతరము. “ఎ, గీ. ఇమ్ముగామేల్పనిండితాయెతులు మెల్లు, విరిసరులదట్టముగఁజాటివేసినట్టి, యారసిగమీఁదల్చి చెంగులునిచికట్టి నట్టిబురుసారు మోహాయల్ బిట్టదనర.” రసి. ౧, ఆ.

తాయెత్తు. ద్వ. వి. (తాయి+ఎత్తు.) తల్లి బిడ్డలకుగట్టెడు రక్షాబంధము.

తార. ఉభ. దే. వి. నువీరవాద్యవిశేషము. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. బృహస్పతిభార్య; 2. వాల్మీకి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. 1. కనుగ్రుడ్డు; 2. కత్తెము.

తారక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. 1. కండ్లి; 2. గ్రుడ్డు; 3. నక్షత్రము. అ. న. ము. కన్ను.

తారకజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. తారకామయిన జయచినవాడు, కుమారస్వామి.

తారకాణ. దే. వి. దృష్టాంతము, (రూ. తా. కాణము.)

తారకాణించే. దే. స. క్రి. 1. దృష్టాంతపరిణమి. 2. మూదలించు. “గీ. అనఘమకులారకమ్ము.

త్రాంగియెదుట, నునిచితారకాణించంగినికనిట్టి, కల్లనావల్లగోరంతగలిగెనేని, యాదృష్టమనుజుమీయనియనుదును.” సా. ౨. ఆ.

తారకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మాల్మికా; 2. ఒకానొక రాక్షసుడు. విణ. దాటించువాడు.

తారణ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. తరించజేయునది.

తారతమ్యము. సం. వి. అ. న. తరతమభావము. నూనాధిక్యము.

తారము. ఉభ. దే. వి. నాలుగుకానులనాణెము. “నీ. అమరశైలముఁజేన్చు మంతగాదలపోసియాకా.

లముదార మెత్తుచేసి.” కా. ౫. ఆ.—సం. అ. న. వెండి. పుం. 1. పులుగడిగినముత్యము; 2. ముత్యముపులుగడుగుట. విణ. గట్టి. (మ్రోత.)

తారసము. దే. వి. 1. సమీపము; 2. తలపాటు. “నీ. ఈరీతినుభయబలుములు, దారసమునఁబోసె.

డ.” జై. ౫. ఆ.—విణ. సమీపించినది. “చి. కటకరంబుబోరుకలఁగఁ రమణుల్ తెరచీరవెం.

నక, దలుకునరాజుమోమెదుటదారసమై.” స్యా. ౫, ఆ.

తారనించే. దే. అ. క్రి. తారసిల్లు.

తారసిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. సమీపించు; 2. వ్యాపించు. (రూ. తారసిలు. సమీపించుటకు. “ఉ. ఆత్రి.

జీరెండుసేనలరయంబునదారసిలెగడె. కిష్టెనుత్తరదక్షిణాద్గ్రంథములొండొకటికొవడెదా.

మోయనక.” కళా. ౮, ఆ.—వ్యాపించుటకు. “నీ. తనకరారుణరుమల్ ఘనలతాదులుదాకె.

నవ్యకిసలయావలనింప.” ఉ. రా. ౧, ఆ.)

తారాడు. దే. ఆ. క్రి. (తారి+అడు. (1. తిరుగులాడు; 2. జేరాడు. “మ. అలపర్వస్యః కేకీపాత్రి మలగుంపాడించుచో మేళుమం, డలపుక్కుమద్దలగుం లేవనమరుద్దాంగిగుండ్లిసె, త్తలలిక్ శేలకు పాలుచుక్ నెగయుమందారాడున త్తెల్ల జ. ల్లులుగెంగుచ్చులనయ్యెధారలునుదల్లలేం ప్రగోపంబులక్.” ఆము. ౪. ఆ. (చూ. ఊ. గాడు.)

తారాపథము. సం. వి. ఆ. పుం. అకాశము, మిన్ను. తారాపీఠ. ద్వ. వి. ఎద్దువెన్ను హిందవేనుపీఠ. తారి. దై. వి. అటాడించెడు సూత్రధారి.

తారీలు. హిం. వి. అండ్లయమానులలో నినము.

తారు. దే. ఆ. క్రి. 1. సంచరించు; 2. కానలొక వాడుమృగంబులకైవడికి వైకినియసమాప్తకర్త కలన.” రాఘ. ౧, ఆ. —2. పోవు; “ఆతనిజీవితే ఖసాదామనిపోలెనచ్చటికిదారడినో.” నా. ౨. ఆ. —3. కదియు. “నీ. ఏవిహంగముగన్న నెలగులిచ్చుచుసారకునువైతేంబులంగూడదాయ.” స్వా. 3, ఆ.

తారుకొను. దే. స. క్రి. కదియు. (ప్రే. తారుకొలుపు. చూ. తార్కొను.)

తారుచే. దే. ప్రే. తారణేయు, కదియించు. (రూ. తార్పు.)

తారుపు. దే. వి. 1. తారుట; 2. బరణి. (చూ. తార్పు.)

తారుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. యౌవనము, జవ్వనము.

తారేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అంగరుడు; 2. బుధుడు.

తార్కాణ. దే. వి. తారకాణయొక్క రూపాంతరము. “నీకిచ్చినదేవివాక్యమునకుక్ దార్కాణ గానామజన్మలక్ వింటగదన్న.” ప్రభా. 3, ఆ. (రూ. తార్కాణము.)

తార్కాణింఁచే. దే. స. క్రి. తారకాణించుయొక్క రూపాంతరము. (దృష్టాంతపటచుటకు. —“వ. తి నతలంపుయధార్థంబగుటతార్కాణించె.” ప్రభా. ౪, ఆ.)

తార్కొనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తర్కశాస్త్రము తెలిసి నవాడు.

తార్కొను. దే. స. క్రి. తారుకొనుయొక్క రూపాంతరము. “ధనపంతు గర్వంబు తార్కొనకేలుండు.” పంచ. నా. ౧, ఆ. (ప్రే. తార్కొలుపు.

“తదీయమూర్తివిభవధ్యానంబు గావించిచిత్తమున రాంగవిమర్శనక్రియలకుక్ దార్కొల్పి.” భా. గ. ౪, స్కం.)

తార్క్యండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గరుత్మంతుడు;

2. అనూరుడు.

తార్పు. దే. వి. తారుపుయొక్క రూపాంతరము. (బరణికి. —“గీ. కలనచెలికొంగరాయిడికలుగునిం క, ననుచునునున్న పద్మినితనవికాస, ధనము చి నీలనిడురాగితార్పుబోలె, బడియెంబడుమటి కడలిలోబద్దహితుడు.” రామా. ౨, ఆ.)

తార్పుడు. దే. ఆ. క్రి. (తార్పు+అడు.) (పెంపుడుపాట్టెలకొడిమొసగువి) బెగడమాడు. “గొట్టెపోతులక్ బెడగుగదార్పులాడెగన బెట్టు.” భట్ట. 3, ఆ.

తార్కము. సం. వి. ఆ. ఆ. తరింపదగినది.

తాటు. దే. ఆ. క్రి. 1. అడగు; “శలభిప్రకరంబు మహిరుహంబువైదాటు తెలుగునేనె.” ఉ. హ. 3, ఆ. —2. నాలుగుపడు. “నీ. నడినేర్పలే దాయెననుచురాయంచకుం డడవయ్యె ననుచు దాదాతెనుకతె.” య. ౫, ఆ.

తాటుమాలు. దే. వి. క్రమముతప్పట. వ్యత్యాసము. వి. క్రమముతిప్పినది, వ్యత్యస్తము.

తాటుమాలుడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తాటుమాలు+పడు.) వ్యత్యస్తమగు.

తాలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తాటికల్లు.

తాలగ్వజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బలరాముడు; 2. భీష్ముడు.

తాలపర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడు గంధద్రవ్యము.

తాలము. సం. వి. ఆ. న. హరిదళము. పుం. చావబడిన బొటనవ్రేలి నడిమివ్రేలి నడిమికొలత.

తాలాంకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరాముడు.

తాలి. ఉభ. దే. వి. మంగళసూత్రము. “తాలివిధండుగట్టినమొదల్.” పాండు. ౪, ఆ. —సం. ఈ. స్త్రీ. నేలయునీరికి.

తాలింఁచే. దే. స. క్రి. (కూరమొదలగువాని) తిరుగబోయు.

తాలింపు. దే. వి. 1. తిరుగబోత; “వ. తాలింపు లకమ్మనికంపు.” కాశీ. ౨, ఆ. —2. తాలించిన కూర. “మ. తిరువారాధనమిట్టానగ్నిధరణీదేహా

స్వయశ్రేష్ఠుడా, హరికర్షించుటఁబావనంబుల
గురాలన్నంబులుకొనెతులకొ, నరుగులచేరు
లుపప్పులపప్పుడములకొదాలింపులుకొబూపము
ల, పరమాన్నంబులఁబెట్టునెట్టనభుజింపకొద
ల్లికొదండ్రికొ." పాండు. ౨, ఆ. (మా. ఆ
రగింపు.)

తాలిక. దే. వి. మెలిక. "నీ. నడినెత్తిమట్టిపాలిడితా
లికలానర్పకడలకొల్పినగొప్ప జడలద్రిండు." భుక. ౨, ఆ.

తాలిబాట్టు. ద్వ. వి. మంగళసూత్రపుబొట్టు.

తాలిమి. దే. వి. 1. త్తమ; 2. ధైర్యము. "క. పడఁ
తీయట్టుటప్రాణము, పిడికిటఁబెట్టుకొనినేఁడు
ప్రియుతోనీవె, పృథుబలెఁబలుకకయింతుక,
తడవుండుము మాకుఁగాను దాలిమితోడకొ." కళా. 2, ఆ.

తాలిమికత్తె. ద్వ. వి. త్తమావంతురాలు.

తాలిమికాఁడు. దే. వి. త్తమావంతుఁడు.

తాలిశివ. స. వి. ఆ. శ్రీ. నేలయునిరికీ.

తాలిసపత్రి. స. వి. ఆ. న. 1. తాలిసపత్రి;
2. నేలయునిరికీ.

తాల. దే. వి. ఎన్నుతీసి యెండిపోయినవైరు.

తాలఁజే. దే. స. క్రి. 1. ధరించు; 2. (నూలు)పిరి
నెట్టు; 3. తిరికలుచేయు; 4. దారములోనగువా
నిపేను; 5. పిండిలోనగువానియందు మెలికలు
లోనగువానిని చేతుతోతట్టియెత్తు. (రూ. తాల్పు.
తిరికలుచేయుటకు. -- "నీ. అనుకు వెన్నెలదాల్చి
తునిచిసేవలుచేసి వెన్నెలపాలనుజూన్పి నర్చి." య. ౨, ఆ. -- దారములోనగువానిని పేనుట
కు. -- "గీ. ఎనఁగనంతావధిరమున నిట్టునట్టు,
బొరలుకయ్యతలంబునఁబువ్వుఁబోఁడి, తివురు
విరహసలంబునదివ్వెయ్యెత్తఁ, జిత్తజాతుండువత్తిఁ
దాల్చినవిధమున." ఉ. హరి. ౫, ఆ.)

తాలవు. స. వి. ఉ. న. దవుడ, కాకుదము.

తాలాకా. హి. వి. జిల్లాలో నొకభాగము.

తాల్చి. దే. వి. తాలిమియొక్కరూపాంతరము.

తావకాట్టు. దే. వి. బ. (తావలము + కాట్టు.) తలమె
త్తువాఁడు కాట్టుంచుకొనుటకు నమర్చినపట్టెలు.
(తావకొట్టు. అని కొందఱందురు.)

తావకీనము. స. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) నీది, త్వదీయము.

తావడము. దే. వి. రుద్రాక్షులలోనగునవిగ్రుచ్చిన
హరము. "ముత్తీయంబులందావడములఁబిచ్చి
నవిధంబున." వై. ౨, ఆ.

తావరము. వై. వి. స్థిరమైనది.

తావలము. దే. వి. 1. స్థానము; "నీ. తావలంబైయె
ప్పు నేపిడుకల్పపాదపకామధేనుచింతామణు
కు." పు. ౧, ఆ. "ఉ. నావినియింక నేమియ
వినకొరణకొవిదనీకొకింతయుకొ, దావలమెద్ది"
(ఇక్కడ స్థానమనఁగా అపకాశమని యర్థము.)
కళా. ౬, ఆ. -- 2. ఆధారము. "క. క్రమమున
శిష్టాచార, క్రమమెఱుంగఁగధర్మమునకుఁ గడ
వాటంబై, విమలంబగుచిత్తమున, త్యక్తుమన
హింసయును దనకుఁ దావలములగుకొ." భా. ఆర. ౫, ఆ.

తావళము. దే. వి. తావడముయొక్క రూపాంత
ము. "మ. వైత్రుఁడెచ్చుబురుసాదట్టిలముత్తా
లతా, వళములవోలెదగుంజిగుళ్లుగఁలికావా
చ్చులీరమ్మలకొ." చంద్ర.

తావి. దే. వి. పరిమళము.

తావిగట్టు. ద్వ. వి. మలయుపర్యతము. "తావిగట్టుక
డసంధ్రములోపలిదీవి." య. ౨, ఆ. (ఇల్లు తా
విగుబ్బలి. మొ.)

తావినూనె. దే. వి. తావిగలనూనె, అత్తరు.

తావిమోహరి. దే. వి. గాలి, గంధపూఁడు.

తావివిలుకాఁడు. దే. వి. మృగము.

తావు. దే. వి. తావలము, స్థానము, కాకిదము.

తావుకొను. దే. ఆ. క్రి. నెలకొను, నిలుచు. "ఉ. ఇ
ద్దెనకొ, దానుసహించియేమిగఁగిదావుకొనుకొ
మెయిఁబ్రాణమర్చునా." భార. మా. ౧, ఆ.

తావేలువేయుట. హి. క్రి. పోల్చిచూచుట, స
ప్రతించుట.

తావతు. హి. వి. శక్తి, బలము.

తాళకము. స. వి. ఆ. న. 1. యర్థభేదము; 2. హరిదళము; 3. తొగరిమన్ను; 4. చిన్న
దీగము.

తాళగింజే. వై. ఆ. క్రి. తాళమువేయు. "గీ. ఓర్చి
కరతాళమొనరింప నోర్చునమద, గీతిఁబఁచింప
జఁగిదాళగింపనోర్చు, మధురమదిరారినోర్చు.
మత్తయగుచు, నాడెనుక్క తెలితాళి వాట
తుల." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

తాళగిరి. వై. వి. తాళమువేయువాఁడు.

తాళపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. తాటాకు; 2. చెవ్వాకు. తాళము. ఉభ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. “క. పె యుత్తితాళంబీమది, దలచియనువు గాక ధర శీతలముగరపుటం, బులపప్పలిం చెవాడ, కొల్ల వార్యగవిడిచి మెఱుగెంతి నుతుడుకా.” భా. వి. ౨, ఆ. — సం. అ. న. బీగము. పుం. 1. పాడునపుడు చేతులతో చఱచెడి చఱపు; 2. తాటిచెట్టు; 3. పరుఱ; 4. పాడునపుడు జరగడు కాలపరిమాణము; 5. తాళముచేసెడు కంఠవాద్యము.

తాళమాలిక. సం. వి. అ. ప్రి. నేలతాడు.

తాళవృంతము. సం. వి. అ. న. విసనకజ్జి. వ్యజనము.

తాళి. ఉభ. దే. వి. 1. పతకము; “వ. హృదయసద నుండనుమదనుకుఁబాడముభీధత్సరసంబురుచి యక్షస్థులబునం దోచినవిభంబున నీలంపుతా

లితకుపసంఘటింప.” చంద్ర. — 2. హారవిశేష ము. “మ. రఘురామస్వామిస్వగ్రీవబా, యని వైమార్యపుఁదాళిఁగైకొనితదీయగ్రీవనుంచెకా గ్గుపకా.” ఉ. రా. ౫, ఆ. (చూ. తాళి.) — సం.

ఈ. ప్రి. శ్రీతాళము.

తాళిం. దే. స. క్రి. జ్ఞానమాడునపుడు క్రిందవే యుటకై పాచికలను చేతనుంచుకొని యిటునటు

త్రిప్త. “వ. తాళించుపాచికలపోలిక.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

తాళిక. దే. వి. ఓర్పు. త్తమ. విణ. చాలినది, త్తమము.

తాళిపత్తి. వై. వి. ఒకానొకమందుదినను, (చూ. తాళిపత్తి.)

తాళి. దే. వి. తాళియొక్కరూపాంతరము. (హారవి శేషమునకు. — “నీ. పులుఁగురాపచ్చబల్చిలక తాళియొక్కనుదతిచేరరమునగుదురుపటప.” రసి. ౧, ఆ. “ఎ. గీ. గొలుసులుగరములుమురుగు

లునుబతక, ములునుదాళిలు నేవళంబులును.” ఆ

చ్చ. మం. కాం.)

తాళికుడు. దే. విణ. కార్యమును ముగించువాఁడు.

తాళు. దే. అ. ప్రి. 1. తాళికయగు; (అది నాకంటికి

తాళియుండలేదు. ఆ సామ్యములు రూపాయలు తాగును.) 2. సహించు; “ద్వి. కరుణ, దాళి

ప్రమటమిమధర్మమైయుండు.” రా. కిష్కిం, కాం. — 3. నిదానించు. (నీవు చెందు దినములు

తాళిరా.)

తాళుకాను. దే. అ. ప్రి. తాళు. (స్వార్థమున కొను.)

తి.

తింట. దే. వి. తినుట, భుజించుట. “తరల. కులగు రుండునసేష్ఠుఁడంతరివికుక్షికుంబెలుదింటలో, ప లనెటింగి.” భాగ. ౯, స్కం.

తిండి. దే. వి. 1. భోజనము; 2. ఆహారము. “నీ. ఉ పవాసములదగ్గరయునుగ్గుళింపక మేనుతిండిచే బోషించుచుండెనేని.” తై. 3, ఆ.

తిండికత్తియ. ద్వ. విణ. మిక్కిలి తినునట్టి స్వభావము గలది, భక్షకురాలు, (చూ. తిండికత్తి.)

తిండికాడు. దే. విణ. మిక్కిలి తినునట్టి స్వభావము గలవాఁడు, భక్షకుఁడు.

తిండిపోతు. దే. విణ. తిండికాడు, తిండికత్తి.

తిండిడు. దే. విణ. (తిండి + ఁడు.) తిండికాడు.

తింతిణి. సం. వి. ఈ. ప్రి. చింతచెట్టు, (చూ. తింతిడి.)

తింతిణికము. సం. వి. అ. న. చింతపండు, (చూ. తింతిడికము.)

తిందుకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మికి.

తికమక. దే. వి. 1. కలత; “వ. తికమకగాఁగఁజేసి నలుదిక్కులనార్పటిసేయుసారమే, యకములఁ

జెల్లికొట్టినులుమాడుచునొక్కవరాహమేగ.” సా. ౧, ఆ. — 2. తొట్టుపాటు; (చూ. తికమ

కగొను.) — 3. అంగములయొక్క అస్వాధీనత.

“ఎ. గీ. ఉవిదపిండుతోడనవవిమానముతోడఁ, దనరువిద్యతోడధరణిఁదెల్లి, తిరిగిలేవలేకతిక

మకగుడుమంగ.” భాగ. ౬, స్కం.

తికమకగొను. దే. అ. ప్రి. (తికమక + కొను.) తొ

ట్టుపడు; “క. ఒకమొకముగాకదివిజాలు, తిక

మకగొనివైరులెల్లదొనితెమ్మకా, బకపకనగవక

నకలైలుకలుకబరువైత్తిరోడిలోఁగొనుభితకా.” భాగ. ౬, స్కం. — 2. (అంగములయొక్క)

అస్వాధీనతనుపొందు. (చూ. తికమక.)

తికమకాడు. దే. అ. ప్రి. (తికమకలు + అడు.)

1. తొట్టుపడు; (చూ. తికమకగొను.) —

2. (అంగములయొక్క) అస్వాధీనతను పొందు. (చూ. తికమక.)

తిక్క. దే. వి. విచ్చి, ఉన్నదము. (తిక్కయొక్క రూపాంతరము.)

తిక్కగొను. దే. అ. ప్రి. (తిక్క + కొను.) తొట్టు. తిక్కటమక్కట. దే. వి. కలత, తొధము.

తెక్కడి. దే. వి. నూలునడికడు చిప్పకదురు.

తెక్కటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇటికపగడము.

తెక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకకోహిణి. ఆ. న. ము.

చేతిపాట్ల. పుం. చేదు. విణ. చేదైనది.

తెక్తకాకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉలిమిరి; 2. చేంద్ర.

తిగ. వై. స. మాడు, త్రికము.

తిగకంటి. ద్వ. వి. (తిగ+కన్ను.) శివుడు, త్ర్యంబకుడు. "నీ. పగలిండికడవాడుతిగకంటియొకి మొనిగడితంపునిడువాలజడలనంగ." ఆచ్చ. ఆ. కాం.

తిగవండే. ద్వ. స. నాలుగు, చతుష్కము.

తిగియు. దే. స. క్రి. తివియు, ఆకర్షించు.

తిగుమే. దే. స. క్రి. —వై. —"క. స్తోలోనేగముపటుగతి, వీరబలుండుగురునట్లువిషయములీ ద్భుక్, జేతోబలసంభృతయో, గాతిశయ్యుండుగానివానినంచితచరితా." భార. కాం. ౫, ఆ.

తిగ్గుము. సం. వి. ఆ. న. వేడిమి. విణ. వేడిమికలది.

తిట్ట. దే. వి. రాశి. "మ. తలలంజేతులఁగాల్గులకడ నుపులకాధాత్రిస్థలిక బెక్కుతి, ట్టులుగావించి." భార. ద్రో. ౫, ఆ. ("గీ. అప్పుడేవడంగియన్ని సేనలుభిష్టు, రథముపాంతకాదిగెరొద్రరసవి. సొదియైనయద్ధునుఁడుధనుశ్చాలన, దీప్తమూర్తయగుచుదిట్టకుటిక." (ఇక్కడ తిట్ట అనగా బలముల తిట్ట అని యెఱుంగునది.) భార. విరా. ౫, ఆ.)

తిట్టాట. దే. వి. తిట్టాటలు. "క. తిట్టాటలంకు మ్మచ్చిమి, యిట్టివివాదములచోట నెవ్వరికైనక, నెట్టనసాక్షిగఁగొనఁజను, నట్టియెడక సాక్షిగుణములరయరు పెద్దలో." విష్ణు. వ్య. కాం.

తిట్టాడు. దే. స. క్రి. (తిట్ట+ఆడు.) తిట్టు. (స్వాధ్యమున ఆడు.) చూ. తిట్టాట.)

తిట్ట. దే. స. క్రి. 1. శపించు; "క. ఆవిధినుండునం తట సొకపూడునిన్ను మఱాచుచోమణి, గ్రీవుని పేరుదోచె మదికొక మణికంధర యొక దేశసా, మ్యావగుణుచేనతని వాతనియన్న నుమద్దిచెట్లుగా, దైవతమానితిట్టినవిధంబుమనంబునఁబాటె నంతటకా." కళా. ర. ఆ. —2. నిందించు. "మట్టుబలుంజెలులందిట్టరె." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. —వి. 1. కామము; "గీ. ఆతండు, తత్పదధ్వం ద్వమునకువందన మొనర్చి, తపసితిట్టునఁ బ్రమమ

య్యెడతల్లఁగంబ." పాండు. ౫, ఆ. —2. నింద.

"ఎ, గీ. జగము, చేతఁదిట్టులు పడునట్లుచేసిపొయి తేల." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

తిట్టువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తిట్టు+వడు.) నిందించు. బడు.

తిట్టువాటు. ద్వ. వి. (తిట్టువడుట.) నింద. "ద్వ. ఆలిగోల్పడిపోయియక్కటామగుడఁ, జేతఁడి తండనుతిట్టువాటునకు, వెలిచి తెచ్చితిగెగాని వెలి దినినొప్పి." రా. యు. కాం.

తిడిమ్మి. దే. వి. రథముపాటునప్పటి ప్రాతయంబగు ధ్వన్యనుకరణము, (చూ. తిడిమి.) "క. పాడవులకునింగిచాలని, కడమకుబలెఱుడమికిండ్లంబడు నెమ్మల్, పిడుగులు ద్రవ్యఁగ వెడలెక, దిడిమితిడిమ్ములు నెలంగఁదేరులువాణ్ణ." రామా. ౮, ఆ.

తితఉవు. సం. వి. ఉ. పుం. న. జెల్లెడ.

తితిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొంతి, ఓర్పు.

తితిక్షువు. సం. విణ. ఉ. తుయంచుట్టి స్వభావము గలవాఁడు, ఓర్పురి.

తిత్తి. వై. వి. 1. ఒలిచికొలిమియూఁడుటకు అనువుగా నేర్పఱచిన మేఁకతోలు; (కొలిమితిత్తి.) 2. మృగములతోలు*; "వ. వాండులగుకత్తులందెల్ల లాలిచి." న్యా. ర. ఆ. —3. ఒలిచిమతిపోయట కేర్పఱచినతోలు*; (తిత్తిపోయుము.) 4. ఒలిచినారాయణానిబోవుటకు అనువుగా నేర్పఱచిన మేఁకతోలు*; (సారాయతిత్తి.) 5. తోలుచి*; (కత్తులతిత్తి.) 6. సంచి*. (వక్కాకుత్తి.)

తిత్తికాడు. వై. విణ. తిత్తిపోయువాఁడు.

తిత్తిరి. సం. వి. ఇ. పుం. తీతువుపట్టి.

తిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పాడ్యమిలాసగుడి; (కుక్లపక్షము మొదలునుండి క్రమముగా విడిచి తిథులు నంద, భద్ర, జయ, రిక్త, పూర్ణమాస నామములు కలవియగును.) 2. శ్రాద్ధదివి.

తినాసము. వై. వి. నెమ్మి, తినికము.

తినశము. సం. వి. ఆ. పుం. తినాసము.

తిన. దే. స. క్రి. భుజించు.

తినకు. దే. ఆ. క్రి. ముక్కిముక్కి విప్పించు. వి. ముక్కి ముక్కి విప్పించుట.

తిన్న. దే. విణ. 1. మనోజ్ఞము; "నీ. కస్తూరికాటంబు నెన్నొనలిపై దిన్నగాఁ గొనగోట ది

ద్వి. శేష. ర, ఆ.—2. యుక్తము; “బుధరక్షతి
న్న గాబూనువారు.” పాండు. ౨, ఆ.—3. స్వ
స్థము; “ద్వి. కన్నులు తెలువకు గ్రసమాధిబూ
ని. తిన్న గాబుదివేలవ్యవస్థములు, తపముగావిం
చె.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—4. ఋజువు; (నీవు ఈ
వాని తిన్న గాపామ్మ ఊరు అగపడును.) 5. సా
మ్యము. “క. నాపలుకుచొట్టి యాగ్రహ. దీపి
కుండగుటుడిగిమడికిదిన్న దనమునీ, వాపాదిం
పుముచలమును, గోపముఁ గ్రార్థంబువిడుపుగు
ణుల్తునిధి.” భార. సా. ౧, ఆ.

తిన్న. దే. వి. 1. మనోజ్ఞత; 2. యుక్తత; 3. స్వస్థత;
4. సామ్యత; 5. ఋజుభావము. (విశేషణముగు
చో “తిన్న నియెల్ల.” పాండు. 3, ఆ. “తిన్న ని
యపాయము.” భార. విరా. ౨, ఆ. మొ.
మా. తిన్న. అలకన.)

తిన్న. దే. వి. తిన్నె. “నీ. తిన్నియలలికిముత్తయ
పుష్పగులువెట్టి పసిడిగోడలరంగుబనులు
వ్రాసి.” అచ్చ. ఆ, కాం.

తిన్న. దే. వి. అరంగు, వేదిక. (తిన్నియయొక్క
రూపాంతరము.)

తిపుకట్టు. దే. ఆ. క్రి. వ్యాపించు. “ద్వి. తాటం
కవస్త్రాంశుభాశ్చకృతములు, తేలుచెక్కులమీఁ
దఁదిపురుకట్టగను.” విష్ణు. ఉ. ర, ఆ.

తిప్ప. వై. వి. 1. చిన్న కొండ*; 2. కొండ*; “తిప్ప
బిడారుం ద్రిప్పని తేరుక.” య. ౨, ఆ.—3. ది
బ్బ*. “బలుక ప్రంపుటనంటికప్పురపుం దిప్పల్.”
వసు. ౧, ఆ.

తిప్పాయ. దే. వి. అకతాయ.

తిప్పతీగ. దే. వి. గుడూచి.

తిప్పతిమ్మరి. ద్వ. వి. కొంతి, అగచరము. “గీ.
తిప్పతిమ్మరినాడెల్ల దివిప్రోవుము.” అచ్చ.
కీర్తి. కాం.

తిప్పతిల్లు. ద్వ. వి. ఇత్తుకము?

తిలి. దే. వి. మాటుపాలు. (వాడు ఈపనిలో కొం
చెము తిలిచేసినాడు.) వి. అల్పము. “నీ. మ
ర్నాదరక్షయ మాపు పెన్నె అకగుట్టినయోటితి
లిదండెయను మెలయ.” అము. ౬, ఆ.

తిప్పి. దే. వి. ముందటికి కుట్టుపోనిచ్చును వెనుకకు
మరలించి మరలించుకొన్నది గట్టికుట్టు. (దీనికి
డిబ్బియనిపాడ వాడుకకలదు.)

తిమి. సం. వి. ఇ. పుం. నూలుయోజనముల పొడువు
గలచేప.

తిమింగిలము. సం. వి. ఆ. పుం. తిమిని మ్రొంగడు
చేప.

తిమితము. సం. వి. (ఆ.ఆ.ఆ.) అర్థము, తడిసినది.

తిమిరము. సం. వి. ఆ. న. 1. చీకటి; 2. నేత్రకోగ
విశేషము.

తిమిరి. దే. వి. తిమ్మిరియొక్క రూపాంతరము.

తిమిరిమాను. ద్వ. వి. ఒక దినము చేప.

తిమిరు. దే. ఆ. క్రి. 1. త్వరపడు; “క. రమణీజనం

బుకల్యాణమువాడఁబనిత్రేతూర్యనాదములెసఁ
గఁ, సుముహూర్తమైన నేర్పల. దిమురువధూ
వరులనడిమి తెరయొక్కటయొక.” కవిక. 3, ఆ.—

2. ఉద్రేకించు; “ద్వి. బ్రమనీయచ్చటిమని పు
నరులువడకఁ, దిమిరిదండము కేలఁది స్వయతే
చి.” హరిశ్చ. ౧, భా.—3. 2. క్లుబిలుచు; 4. గ

ర్వింశ. వి. 1. తిమ్మిరి; 2. గర్వము. “క. తిమియొ
ల్లఁదీర్చితమప్రియ, తముడగు రాజస్తమింపఁదటి
గొనినచ్చెక, దిమురునఁజండ్రపుభండని, కుము
దంబులుమోము మోడ్చి కుముదములయొక్క.”
రసి. ౫, ఆ.

తిమురుకొను. దే. ఆ. క్రి. అగ్రహముతో పెనఁగులాడి
వదిలించుకొను. (నేను పట్టితిని వాడు తిమురు
కొనిపోయినాడు.)

తిమ్మ. దే. వి. స్వస్థము. (చూ. తిమ్మపడు.)

తిమ్మడు. దే. వి. (తిరుమల+డు.) కొంతి, వానరము.

తిమ్మదియ్యము. దే. వి. (తిమ్మ+తియ్యము.) రత్నశ్రీ ప్రి.

తిమ్మన. దే. వి. స్వస్థత. (చూ. తిమ్మపడు. అలకన.)

తిమ్మనము. వై. వి. మజ్జిగపులుసు.

తిమ్మప్పడు. ద్వ. వి. (తిరుమల+అప్పడు.) వేంక
టేశ్వరస్వామి. “కొండమీఁదితిమ్మప్పనివంటికా
వ్యవతీయబ్బుటయబ్బరము.” రా. వి. ౧, ఆ.
(చూ. తిమ్మప్ప.)

తిమ్మపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తిమ్మ+పడు.) స్వస్థపడు,
సేదదేలు. “నీ. ఇనవంశముణితమ్మడునుదానుబ
డలికల్ దిటికూర్పుండెఁదిమ్మపడియొ, బలమెల్ల.”
రామా. ౮, ఆ.

తిమ్మిరి. దే. వి. స్వర్గము తెలియని వ్యాధివిశేషము.

తిమ్మ. దే. స. క్రి. దీనింతు. (నేను వానిని తిట్టనులేదు
తిమ్మనలేదు.) (దీనికి ప్రత్యేక ప్రయోగములేదు.)

తీర్థము. దే. విరా. మధురము. ("నీ. తమతీర్థములకుల ప్రమదరాగాంబుధిచనరారుమవ్వంపుచదరంగలనగ." (ఇక్కడ మధురము అనగా వినదగినది అని యర్థము.) లక్ష్మీ. ౧, ఆ. "నీ. కలికివల్కులతీర్థము కపురంపుబల్కులపాలతీర్థముపులునిల్పిపాదలు మెఱపులు." (ఇక్కడ మధురమనగా వాసనగలది అని యర్థము.) చంద్ర.)

తీర్థముబోడి. దే. వి. (తీర్థము+బోడి.) 1. చెఱుకువరె మనోజ్ఞారాలగు ఆడుది; "కా. ద్రోవదక్ష, తీర్థముబోడివరింపగావనుధక తేజాచు నాది తుల్య." పాంచా. 3, ఆ. - 2. ఆడుది. (చూ. ఆలయబోడి.)

తీర్థముకంద. మి. వి. కనరులేనికంద.

తీర్థముగూర. ద్వ. వి. (తీర్థము+గూర.) పులుసుచేరని కప్పుగూర. "ప. చేరులుఁదియ్యగూరలుఁబచ్చదులుబజ్జలు." కాశీ. 2, ఆ.

తీర్థముదానిచ్చ. ద్వ. వి. తీర్థమునివత్తులగల దానిచ్చ.

తీర్థమున. దే. వి. తీర్థముచనము, మాధుర్యము. (విశేషణమగుచో తీర్థమునిపలకులు. మొ. చూ. అలకన.)

తీర్థమునిచ్చ. దే. వి. కప్పునిచ్చ, కర్పూరాకము.

తీర్థముమామిడి. దే. వి. సహకారము.

తీర్థము. దే. వి. 1. ప్రీయవచనము, సాంత్యనము; "తీర్థములేనిచాగమును." ఉ. హరి. ౫, ఆ. -

2. ప్రీయము. "గీ. నాకునికా, దెలవ నేలపలకుఁదియ్యమేల." భార. ఆర. ౬, ఆ.

తీర్థమునగ. ద్వ. వి. ఎఱ్ఱమునగ, మధుకీగ్రువు.

తీర్థమువ్రాస. దే. వి. చెఱుకు, ఇల్లువు.

తీర్థమువిలుకాడు. దే. వి. మన్నడుడు, స్వాదుధస్యండు. "ఎ, గీ. తీర్థమువిలుకానివిడివడ్డదీమమనగ." విక్ర. ౧, ఆ. (రూ. తీర్థమువిల్కాడు. ఇట్లు తీర్థమువిలుకుడు.)

తీరపడు. వై. ఆ. క్రి. (తీరము + పడు.) స్థిరపడు, కుదురుకొను. "చ. గరుడునిడిగ్గిపిడ్డొలిపికంసవిరోధిపురంబులోవలక, దిరపడిదారకుంబనిచి తేరలవాటుగఁదేర నెక్కి." ఉ. హరి. 3, ఆ.

తీరము. వై. విరా. స్థిరము. "క. అరిగరముననేదాల్చిన, నరిగరమునగేంద్రధీరుడైనంకెడఁదే, యరిదిరమైనవ్వుడుగుట, యరిదిరమైకాళిలాఘుగున్పరకులకుకొ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

తీరస్థిరము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) అర్థముగాఁ బోవునది.

తీరస్కరించే. సం. స. క్రి. అనాదరముచేయు తెగడు.

తీరస్కరిణి. సం. వి. ఈ. క్రి. తెరచీర, ప్రతీక. తీరస్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. అనాదరము, తెగడిక.

తీరస్కృతము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) తీరస్కరించబడినది, తెగడబడినది.

తీరస్థియ. సం. వి. ఆ. క్రి. తీరస్కారము.

తీరస్థు. దే. వి. సప్తాంగములలో నొకటి. రాష్ట్రము.

తీరి. దే. వి. 1. జట; "ఉ. ఈబసుమంబుకప్పరమె యీతీరివేణియె పట్టుచీరలే, యీదిరు పైనెల్లలము లీతపమిష్టమనోజభోగమే." ఉ. రా. 3.

ఆ. - 2. నుడి. "నిమ్మ నాభులుతిరులయ్యె." క. క. ౪, ఆ.

తీరిక. దే. వి. మెలిక.

తీరిగివచ్చె. దే. ఆ. క్రి. ప్రదక్షిణమగు. "గీ. తిండిపన పుననందఱుధరణియెల్ల, దిరిగిరాఁద్రవి." హరి.

పూ. ౨, ఆ. - ౩. క్రి. పరివేష్టించే. "క. కనియత్రైలాసతలం, బుననమరులతమవిమానములుడిగ్గిజనా, ద్వనందిరిగవచ్చికోలునగఁ గనుచిచ్చెనతండునియమగతిస్థలబయ్యెకొ." ఉ. హరి.

౨, ఆ.

తీరితీపులాడు. దే. ఆ. క్రి. (తీరితీపులు+ఆడు.) పెనగులాడు. "ద్వి. తిట్టివారునుదానందితీపులాడి." హరిశ్చ. ౨, భా.

తీరిపగాడు. దే. వి. (తీరిపము+కాడు.) భిక్షుకుడు.

తీరిపగొట్టు. దే. విరా. (తీరిపము+గొట్టు.) విరిక్తుడు కాక భిక్ష మెత్తువాడు.

తీరిపము. దే. వి. భిక్షము. "క. సరిసెలతెరిన్నియేనియఁ, దెరువులధనమునుగడించి తెచ్చుకొనగ నొ, తరకాక్షియొక్కదాసరి, తిరిపపుదాపనిఁ విలచితిరుగుటతగునే." పర. 3, ఆ. - విరా. భిక్షుకుడు.

"నీ. కడఁదిరిపంబవైకాంతయునీవువదే శంబులుండ్లఁదిరిగితిరిగి." కవిక. ౫, ఆ. (పుత్రీయందు మునర్థలోపము. "ఎ, గీ. తీరిపజోగిదగు నెనేవుడనగ." వీర. ౧, ఆ. మొ.)

తీరిపరి. దే. విరా. (తీరిపము+అరి.) తిరిపగాడు. "క. ఇదిధర్మంబకురీనుల, కిదివిధిమాతాపితృప్రసానల కహహ, యిదికట్టడతిరిపరులకు, నదిరిపదనెఱుగకునికీలామాటర." కాశీ. 2, ఆ.

తీరియు. దే. స. క్రి. భిక్ష మెత్తు, భిక్షించే. "బంధులురాజాదేవులకొదిరియుదురింక." సం. "హరి

పుత్రులతోచామిగాంధారింపితరంపతే, భిక్షు
కానిచరివ్యేతేకోచంతాపుభిమిమహమ్." భా
ర. సా. ౧, ఆ.

భిషకు. ద్వ. అ. క్రి. (తిరి+పడు.) కలతపడు.
తి. పెట్టు. దే. స. క్రి. (తిరి+పెట్టు.) కలతపడు.
"వనటతిరిపెట్టక." భార. క్రి. ౨, ఆ.
తిరిటము. సం. వి. అ. న. కిరిటము. పుం. లాడ్డుగు.
తిరు. దే. వి. శ్రీ ప్రదము. (తిరునామము, తిరుమే
ను. మొ.)

తిరుడు. వై. వి. శ్రీ రుడు.
తిరుకాపు. దే. వి. భగవంతునియొక్క అలంకారము.
"వ. రంగనాయకునిసమారాధకులతదారాధనం
బునకువచ్చి తిరుకాపులుపుచ్చి క్రమంబునంబంచ
పాత్రవిమర్శనంబుసేయును." పర. 3, ఆ.

తిరుకొలను. దే. వి. పుష్కరిణి. "క. తిరుకొలనునూ
యిలొటయు, తెలుపుమడుపు." హంస. ౪, ఆ.

తిరుగబడు. ద్వ. అ. క్రి. (తిరుగ+పడు.) 1. ఎది
రించు; (నాతో వాడు తిరుగబడ్డాడు.) 2. తి
రుగు; "క. కడుసంభ్రమమునదిరుగం, బడియెద
రిదియేమి తెలుగుపండువు." పారి. పూ. 2, ఆ.—
3. మరలు; "గీ. దానివినియునునపుడురాధాను
తుండు, తిరుగబడనిమనంబుతోధీరపుత్రి, దల్లి
కిట్టను." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—4. విపరీతముగు.
"క. ఏవిధిసుఖదుఃఖదు, మైవెనదుఃఖదము
సుఖదు మైతిరుగబడుక." లక్ష్మీ. ౪, ఆ. (స్వార్థ
మున పడు.)

తిరుగబోత. దే. వి. తిరుగబోయుట, తాలింపు.
"క. క్రొంబొగపుంగూరవగతిరు, గంబోతల." ర.
వి. 3, ఆ.

తిరుగబోయు. దే. అ. క్రి. (తిరుగ+పోయు.)
తాలింపు.

తిరుగడ. ద్వ. వి. (తిరుగు+గడ.) మఱి పెట్టినగొట్టము.
తిరుగలి. దే. వి. (తిరుగు+కలు.) 1. పిండి మొదలైనవి
విసరకులెలయంత్రము, ఘరట్టము; 2. (తిరు
గు+కలి.) భ్రమము. "క. అనిగద్గదకంతంబున, విని
పించిన గుంభి తాను వికవికనగునూ, గనుతిరు
గలికాకానతి, మనపెట్టినచోటలేక మఱి యెం
దొగక." భా. ౫, ఆ. (ఈ యర్థమునందు 'కలి'
భావార్థమునందున్న ప్రత్యయము.)

తిరుగాడు. దే. అ. క్రి. (తిరుగు+అడు.) తిరుగు, సం
చరించే. "అనిమిషరాట్టుకుండుతిరుగాడెడుసే
నలతోడ." వై. ౮, ఆ. (యా. తిరుగులాడు.)

తిరుగు. దే. అ. క్రి. 1. సంచరించే; "నీ. శివగతి
సమితిలోనేనానికార్యంబుమెచ్చకతిరిగిడుమే
టులార." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—2. పరిభ్రమించే;
"నేలదిద్దిరిదిరిగె." భార. ఆర. ౪, ఆ.—3. వెను
కకుమరలు; "క. నుతులసమరమునదిరుగక, వృ
తులైసద్గతికిజనినమేలిమియస్త, స్తతిదలచివర
ముత్తత్రచ, రిశమనియప్పనిశివగవల్లితియకలు
గుక." భార. ఆ. క్ర. ౧, ఆ.—4. మరలపట్టే.
"వ. తృప్తియంతైనద్యాపరయంగంబు తిరుగునమ
యంబున." భాగ. ౧, స్కం. (వానికి వయసు
తిరిగినది.)—స. క్రి. పరివేషించే. "క. చుట్టంబు
లుండెలులందనం, జాట్టుదిరిగియుండ." వై. ౨,
ఆ.—వి. తిరుగుట. "క. తలముచ్చట్టులుదిరిగినె,
దలపోయక మోరిలోనిదయకడియన్న, ట్లిలనే
తిరుగులుతిరిగినె, గలుగదుగతివిష్ణునేవెగానించు
కయక." పాండు. ౪, ఆ.

తిరుగుబోతు. దే. వి. (తిరుగు+పోతు.) తిరుగు
నట్టి స్వభావముగలవాడు, తిరుగునట్టి స్వభా
వముగలది.

తిరుగుడు. దే. వి. 1. తిరుగుట, భ్రమణము; 2. మఱు
పాటు; (అందులో 2క తిరుగుడు ఉన్నది చూచి
నారా.) 3. మఱు; 4. చక్రము. "ఎ, గీ. సరకు
సేయదుతిరుగుళ్ళజోపమిఱుడు." వాన. ౪, ఆ.
తిరుగుడుచీల. దే. వి. తిరుగుడునొక్కలుగలచీల,
మఱు.

తిరుగుడుత్రాడు. దే. వి. పట్టులనుబట్టెడుసాధనవి
శేషము. "ద్వి. తిరుగుడుత్రాళ్లనుచెఱుగొప్పగ
ట్టి." నర. 3, భా.

తిరుగుడునొక్క. దే. వి. తిరుగుడు, మఱు.
తిరుగుడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. పరిభ్రమించే.
తిరుగుడుపాటు. ద్వ. వి. తిరుగుడుపడుట. "నాకముదె
గ్గలంబునకొదిరుగుడుపాటుచెప్పిన." నిరర్. 3, ఆ.
తిరుగుడుబిల్లి. దే. వి. స్త్రీల శిరోభూషణవిశేషము.
తిరుగుదల. దే. వి. మరలుట, నివర్తనము.

తిరుగుమొగము. ద్వ. వి. 1. అభిముఖము, (వ్యాధి
కొంచెము తిరుగుమొగముగానున్నది.) 2. విము
ఖము. "గీ. ఉచితశేషభ్యయంతలయ్యానురగన
కులు, నిక్కు నిజమాలిమడిక్కుడివిక్కులక్కినభిశ

సంకేతములకులేరిగియరిగి, తిరుగుయొగమైనచి
క్కులతెరువులివర." పాంచు. ౨, ఆ.

తిరుగువాణు. దే. స. క్రి. (తిరుగు+పాణు.) పరితే
ప్తియే. "ఎ. గీ. సరభసంబుననాపుట్టెదిరుగువా
ణి." పంచ. వా. ౧, ఆ.

తిరుచిన్నము. ద్వ. వి. సన్నగాలే.

తిరుచూర్ణము. మి. వి. పసుపుబియ్యముచేర్చి చేసివైష్ణ
వులుసొసటనుంచేకొనెడుపాడి. "ధనశోర్ధ్వ
పుండ్రములయందుగడుకొదిరుచూర్ణమొప్పు." పర. 3, ఆ.

తిరుచే. దే. వి. తిరుయ్యొక్కరూపాంతరము.

తిరునాళ్ల. దే. వి. దేవోత్సవము. "తెప్పతిరునాళ్లరా." ఆము. ౨, ఆ.

తిరునీణు. దే. వి. వైపులు సొసట నుంచేకొనెడు గో
మయసింహభస్మము.

తిరుపగూడ. దే. వి. (తిరు+గూడ.) వైష్ణవులు తిరు
మణిపెట్టె మొదలైనవి యుంచి చేకను దగిలించు
కొనెడు తాటాకులబట్టు. "ఒకచంకదిరుపగూ
డ." పాంచా. ౧, ఆ. (ఇది తామరపాకువంటిది.)

తిరుపతి. దే. వి. విష్ణుశ్రేత్రిము. "గీ. వినుముతల్లినుట
యొనిమిదితిరుపతులందునెన్న వేంకటాచలంబు,
రంగధామమునుగరంబుసన్నుతిగాంచు, గ్రహ
ములందుకళియారవియ్యబోతె." పర. ౪, ఆ.

తిరుపు. దే. వి. తిరుగుట. (చూ. తిరుపులుగట్టు. ఇది
విణువువంటిది.)

తిరుపులుగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (తిరుపులు+కట్టు.) వ్యా
పించే. "చ. మరువిరిదూపురూపుపసమాపునొ
యారపుమాపునూరెలకొ, దిరుపులుగట్టు." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

తిరుమజ్జనము. మి. వి. భగవంతుని యభిషేకము.
"తెనుఁబ్రత్యహముకొదిరుమజ్జనంపునేవనలరణే
యవని." పర. 3, ఆ.

తిరుమణి. ద్వ. వి. (తిరు+మన్ను.) వైష్ణవులు సొస
టనుంచేకొనెడుధనశ్రవ్యుత్తిక. "క. నడుముక్కు
మోపదెచ్చిన, కడుదోరపుఁదిరుమణియునుగావి
లుపుఁడొ, పుడఁగంతంబునదిరుమణి, వడము
లుధరియించివైష్ణవులు వేవముతోకొ." పర. 3, ఆ.

తిరుమణిపడము. మి. వి. తామరపూసలపడం. (చూ.
తిరుమణి.)

తిరుమన్ను. ద్వ. వి. తిరుమణి. "ఎ. గీ. పట్టెతిరుమ
న్నుఁదెదరుతంపుట్టుమాపు." ఆము. ౬, ఆ.

తిరుమల. ద్వ. వి. వేంకటాచలము. "క. ధరంగతిరు
పతులొకకడ, వరుసకొనిముకుందమున్విష్ణుడు
నరేడ, చ్చెరువుగనుతించెనెడనెడ, దిరుమలదే
వరనుదిరిగితిగిపొగడుముకొ." పర. ౨, ఆ.

తిరుమాళిగ. ద్వ. వి. వైష్ణవపరిభాషయందు) గృహ
ము. "క. జననాయకుడంతటనతి, వినియత్తెది
మాళిగలకువేంచేనెదో, యనికేల్కాగుచుచున్న
వైష్ణవ, జనులకొప్పిట్టొలిపించియెజలకంబునకుకొ." పర. 3, ఆ.

తిరుముడి. దే. వి. వైష్ణవుఁడు. "గీ. అట్టుపెండ్లియాడి
యాత్తపురికినేగి. మామకిచ్చినట్టిమాటబట్టు, తప్ప
కనుదినంబుఁ దనిపెవైష్ణవసహ, సమునభిష్టభో
జనములచేత. క. అనుదినమువేయంతిరుముడి. కిని
పృష్టాన్నముల నారగించులిడకయో, యనభల
యింపఁడుమున్నుగఁ, దనవనితయొక దానునెట్టి
తాత్పర్యంబో." పర. ౪, ఆ.

తిరువడికోల. దే. వి. దాసరినాని దీపస్తంభము. "క.
తోరంపుఁదిరువడికోలల రంధ్రగోళంబుల." ఆ
ము. ౪, ఆ.

తిరువరంగములు. దే. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము.
తిరువారాధనము. మి. వి. (తిరు+ఆరాధనము.) (వైష్ణ
వపరిభాషయందు) దేవతార్చన. (చూ. తాలింపు.)
తిరువు. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. వి. తిరుగుయొక్కరూ
పాంతరము.

తిరోధానము. సం. వి. ఆ. న. మణుఁగుపాటు.
తిరోభావము. సం. వి. ఆ. పుం. మణుఁగుపడుట.
తిరోహితుఁడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మణుఁగు
పడినవాఁడు.

తిర్లు. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. వి. తిరుగుయొక్కరూపా
ంతరము. (చూ. దిరదిర.)

తిర్లుక్కు. సం. వి. ఆ. (చ. ఈ. చ.) అడ్డముగాబోవునది.
తిటికి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

తిట్టి. దే. వి. బుట్టవలె తాటియినలతోనల్లిన మత్స్య
గ్రహణ పాదవిశేషము. (చూ. అడ్డకొడమ.)

తిట్టిగొట్టు. దే. వి. ఆ. (చూ.) తిరిగొట్టు.

తిలకము. సం. వి. ఆ. న. 1. సోవర్చలమునెడియొ
ప్పు; 2. కడుపులో కుడివ్రక్కనుండెడు పిట్ట
మాంసము. నీరుతిత్తి. (అని కొందఱు.) పుం. స.
బొట్టు. పుం. 1. నల్లగుట్టము; 2. పుట్టుమచ్చ;
3. బొట్టుగడి; (దీనికి దోహదక్రియ వీడిగను.)
4. పొట్టి. వి. క్రేష్టము.

తెలకాలము. సం. వి. ఆ. పుం. పుట్టుమచ్చే.
 తెలకించే. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించే; “చ. నురు
 చిరపానపాత్రమున నుందరియొక్కతెలకించె
 చం, దురుడుప్రకంపితంగకముతోఁ దెలకించె
 దదాననాంబుజ, స్ఫురితవికాసవైభవముసాంపు
 లడంకువచ్చుచిలంపఁడై, చైరఁజనుచెంచిపట్టు
 వడిచేడ్చడిభీతివడంకుచాడ్చునఁ.” లక్ష్మీ. 3,
 ఆ.—2. ప్రసన్నతనెందు. “క. అత్తలకుఁమొ
 క్కితక్కటి, త్రొత్తడలందఱకుఁ బ్రియముకొన
 లనిగుడఁగా, నత్తఱిఁ దెలకించె.” హరి. ఉ. ౪,
 ఆ. “తెలకించిమాడదుతెలకతరువు.” విక్ర. ౧,
 ఆ.—స. క్రి. మోచే. “క. పాసఁగఁ, బలకఁగ
 నేర్పగదాయని, చిలకందెలకించిప్రియముచిలు
 కంబలికఁ.” విక్ర. 2, ఆ. (ఈ యర్థము ఆదిక
 పుల ప్రయోగములందు కానబడదు.)

తెలఘాతుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గాండ్లవాడు.
 తెలండులనాగ్రయము. సం. వి. ఆ. పుం. నువ్వులును
 బియ్యమును గలసినవేధము.

తెలండులము. సం. వి. ఆ. న. ఆలింగనవిశేషము.
 తెలపట్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న్. పుం. రక్తచందనము.
 తెలపేజము. సం. వి. ఆ. పుం. పొల్లనువ్వులు, (రూ.
 తెలంజము.)

తెలయంఠ్రము. సం. వి. ఆ. న. గానుఁగ.
 తెలలు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. నువ్వులు. (ఇది సంస్కృ)
 తమున నిత్యవహుచవనాంతముకాదు.)

తెలిష్ఠము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండచిలువ, (రూ.
 తెలిత్తము.)

తెల్లము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. తెలలుపండునది.
 (పాలము.)

తెల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. లాద్దుగు, లోధ్రముః.
 తె. వై. స. తిగయొక్కరూపాంతరము. “క. తివి

రకరాలసేకాని, అపఱవలెనఁగంగనతైలవైఠె
 జనుచో, దివజడలరేయిదిప్తుర, పువుఁబోడి
 యొక్కరై నెయ్యముననడ్డంబై.” అచ్చ. సుం, కాం,
 తివాసి. వై. వి. మేలైనచిత్రాసనము. “చ. విరితొగ
 చందువారెగలవేడుకయానడియంకఁబంబులొఁ,
 బలచినరత్నకంబలిని బాగగునూరపుటంపుగద్ది
 యుక, మఱుమెఱుంగుబంగరపువన్నెజగాబు
 రుపాతివాసివై, ధరణిజిహ్వానించెబతిత్కుత
 లాడలజేతులూనునఁ.” ఉ. రా. ౬, ఆ.
 (రూ. తివాసి.) (రగడ. గొప్పలనూకట్లకనిచే

కొంటిమివెక్కితానిపూసలు, చెప్పఁజూపఁగరా
 దుమక్కమునీమవీగుజరితానులు.” భుక. ౧, ఆ.
 ఈ ప్రయోగముచేత ఆకారాంతముగాను నేర్ప
 డుచున్నది. “నగాసుతివానువై.” ఈ ప్రయోగ
 ముచేత ఉకారాంతముగా నేర్పడుచున్నది.)
 తివియు. దే. స. క్రి. తిగియుయొక్క రూపాంతర
 ము. (చూ. అలవి.)

తివుచే. దే. స. క్రి. తిగుచేయొక్క రూపాంతరము.
 “క. రవిస్ఫుజియించునునర్జము, రవియముగుడఁగి
 రణతతులరసమంతయఁదాఁ దివుచును.” భార.
 కాం. ౬, ఆ.

తివుట. దే. వి. కోరిక. “ఉఱుటచెయ్యలందివుట
 లూరఁగ.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

తివురు. యు. దే. స. క్రి. కోరు. “గీ. ఏమికారణ
 ముననిండుభాండవమగ్ని, దేవుడట్లుకాల్పఁది
 విరె.” సం. “కిమర్థంభగవానగ్నిభాండవందగ్ధ
 మిచ్చతి.” భార. ఆది. ౧, ఆ.—వై. ఆ. క్రి.
 1. త్వరపడు*; “క. తివిరియభోజ్యంబగుమా, నవ
 మాంసముతోడభోజనముపెట్టినవాడవు.” భా
 ర. ఆది. 2, ఆ.—2. కుతూహలపడు*; “క. తివి
 రిసుతజన్మమెన్నిం, డవునొకొదేవరునికరుణాను
 చునానవప, ల్లపకొమలూంగియంటిక, ధవళేక్షణ
 విమలశయనతలముననన్వఁ.” భార. ఆది. ౪,
 ఆ.—3. యత్నించు*; “నీ. తివిరినరస్పృహతీరంబు
 నందునిశ్చింతకుఁడైతప మొప్పఁజేయుచున్న, యా
 దధిచికడకునరిగిచేడుండు.” భార. ఆర. 3, ఆ.—
 4. మ్రోగు*; “దేవదుండుభీరాతంబుదివిరె.”
 భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—5. కోపపడు*. “తివిరి
 తీక్ష్రత్రకులభూతనివహములకు.” హరిశ్చ. 3, ఆ.
 (కడపటి యర్థమునకు ఆ ప్రయోగ మొక్కటే
 కానబడుచున్నది.)

తివ్యఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉసిరికః.
 తివ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పుష్కనత్తత్రము;
 2. పుష్కమాసము; 3. కళయగము.

తీ.

తీ. వై. స. పుత్రియందు తిగశబ్దమునకగు ఆదేశము.
 (తీవంచ.)

తీంఠ్రము. దే. వి. తీట, దురద, కంఠూయ.
 తీంఠ్ర. దే. వి. 1. ప్రకాశము; (చూ. తీంఠ్రించు.)—
 2. వేడిమి; “గీ. అతిపూర్ణేందుభితిఁదెదవ్రా

లు, పెండియతడందునినుదితీంద్రదోచ, మిం
టిపైనుంటకాదనియింటిపైకి, చెచ్చుకొంటిన
టంఱుకలెత్తిచ్చ వెడలు." అము. ౫, ఆ.—
౩. తేజము; "ఎ, గీ. అరుణిరణసహ ప్రాభుభు
గంబు, నగువిమానంబుపై నెక్కినిగమశర్మ, తీం
ద్రబుండ్రేక్షుకొదండుకెండ్రెబోలి, పరమధా
మంబునకుబోవుపథమునందు." పాండు. ౩,
ఆ.—4. చుటుకు, చొరవ. "కా. మదికొదీంద్ర
రగల్గినవారికేకరణి నేనికొదవ్యరాకుండునే."
స్వా. ౫, ఆ. "నీ. సురలుబంతులుసాంగినుధ
మిథస్సప్తపాద్రావుతీంద్రదేటులుపూవుచే
నెలాన." పాండు. ౨, ఆ.

తీంద్రము. దే. విగ. తీక్షణము, ప్రచండము. "క. తీం
ద్రమగురోపమునమీ, తండ్రీనిమిత్రమునజక్తి
దారుణమూర్తిక, నేంద్రమువిడువడు మెల్లన,
దండ్రీకిరినినేనేదయసేయగదే." భాగ. ౭,
స్కం.

తీంద్రంఱే. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించే; "వ. తీం
ద్రంఱుకళిమండలంబునవెడలు కిరికరణప్రణా
లికామిగదమృతరసగ్రాసంబునంతేనీ." స్వా.
౬, ఆ.—2. జ్వలింఱే. "నీ. చంద్రనివృణులబో
లెదీంద్రంఱుకనుమించు లెసగనొండొంటిపై
నెక్కినాము." స్వా. ౪, ఆ. (తీంద్రంఱుయొ
క్కటాపాంతరము.)

తీగ. వై. వి. 1. లత; "ఎ, గీ. కన్నకొక్కాటు
మెలుంగుదీగయునుబోలె." వై. 3, ఆ.—
2. స్త్రీలుమెడనుధరించెడుబంగారుపట్టెడ*;"ఉ.
క్షోణితలేంద్రుడొడ నొకకొప్పువడిం బఱలెం
చెనుల్లన, ద్వేణిభరంబుతోమొగవుతీగవలగ్న
మునదనుర్చియొ, ధ్వాణముతీగగానిడి మెడకా
వలగో నదిచాలమిగనొనల్, పాణులనుండ
గొను మతిబాగుగగానుకపట్టుకైనడిక." కళా.
౮, ఆ. — 3. మొలనూ*;"ఉ. కట్టిరిసన్న
పుండనుపుగామిగటితటిమేటితీగపై నొట్టిరి,"
విక్ర. ౪, ఆ.—4. వీగమొదలగునానితంతి*.

తీగఱోడి. ద్వ. వి. (తీగ+ఱోడి.) 1. తీగవలె
నునొడ్డారాగు ఆడుది; 2. ఆడుది. (రూ.
తీవఱోడి.) (చూ. అలరుఱోడి.)

తీగకానుగు. ద్వ. వి. మర్కటి.

తీగగఱి. ద్వ. వి. నిడుపుగఱిక, గంచాలి.

తీగఱోజ. వై. వి. ఒకదినునొజి.

తీగతుమడి. ద్వ. వి. దీర్ఘమాలి.

తీగపాల. ద్వ. వి. క్షీరావి.

తీగబచ్చలి. ద్వ. వి. కలంబి.

తీగమల్లియ. వై. వి. 1. మల్లికావిశేషము; 2. బ.
ధాన్యవిశేషము. (చూ. కునుమ.)

తీగమల్లె. వై. వి. తీగమల్లియయొక్కరూపాంత
రము. (ధాన్యవిశేషమునకు.—"నీ. బలుతీగమ
ల్లెలుపాణ్ణించితిమిచాల గునుముల్ మలుక
గాంగూర్పరేమె." కవి. ౧, ఆ.)

తీగ మెలుంగు. ద్వ. వి. 1. ఉలుములేని మెలుపు;
2. ప్రాస్తతిరుగుడుచెట్టు.

తీగమోడి. ద్వ. వి. వ్రాతపని.

తీగయెల్లు. ద్వ. వి. (తీగ+యెల్లు.) పొదరిల్లు, నికుః
జము.

తీగయెలుగు. ద్వ. వి. (తీగ+ఎలుగు.) హీనస్వ
ము. "ద్వి. అనితీగయెలుగుననాకొమలాంగి తన
నాథుఁడైతొనతానేడ్చుకొనుచు." నల్. ౪, భా.
తీగలువాలు. ద్వ. అ. క్రి. (తీగలు+పాలు.) వ్యా
పించే. "ఉ. తీగలువాలుపార్శ్వకపృష్ఠియ
గకొగలయంగజూచినక." కవిక. ౬, ఆ.

తీగవిలుకాడు. ద్వ. వి. మున్నభుడు. (ఇట్లు తీగ
విలుతుడు.)

తీగసరులు. వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. (రూ. తీం
సరులు."ఎ, గీ. తెల్లెల్లచెన్నంగులుదీవసరులు."
హంస. ౪, ఆ.)

తీగసార. ద్వ. వి. (తీగ+సార.) వర్ణిల్లు. "తీగ
సారగవృ." (ఇక్కడ తీగసారకొ అనగా
దీర్ఘముగాననుట.) వి, పు. ౬, ఆ.

తీగియ. వై. వి. 1. తీగయొక్కరూపాంతరము. (లత
కు.—"ఎ, గీ. అలరుదీగియతోనుద్దియయిన
ట్టి, కొప్పునెమ్రేనువలపులుగొలుపుటరె." కవి.
౧, ఆ.) (చూ. తీగ.)

తీగె. వై. వి. తీగియయొక్కరూపాంతరము.
(లతకు.—"చ. కలువలపేరుపేరుకొనగాను
దమ్ములు మున్నభాంబకం, బులుగఱుతిండుగా
మలముల్ కమలంబులపుట్టుపూర్వముల్, తెలియ
గఁబంకజాతములులేటికనుగొనగామెలుంగు
దీ, గెలుచవలపులిన్నియునభిమతికమ్ములబో
లనేర్చునే." అని. ౫, ఆ.)

తీట. దే. వి. 1. ఒకవిధమొగట్ట; 2. దురద. "చేతుల
తీటనొపమైటలుపుచ్చి." రా. యు. ౯౦.

కీటకనింద. దే. వి. తీర్థకనివెందయొక్క రూపాంశము.

కీటకనివెంద. దే. వి. తేగడిమాల, కచ్చురగి.

కీటకోవెల. దే. వి. —వై.—

కీడించే. దే. ఆ. క్రి. ప్రకాశించే. “ఏ, గి. త్రిభువనస్థానపతియైనదివనకరుని, పాక్షతీహారపాఠండుప్రాచినానతి, ఘనస్థూరలీలాలూమంబు విసరుహపు. తేరిసారథియొట్టినైతీడిరించె.” కాశీ. 3. ఆ. (చూ. తీండించే.)

కీపురియ. దే. వి. అగడము. “క. దాపురములేకనీ క్రియ, గాపురములు సేయుచున్నగరితలలోనీ, తీపురములునామ్రుత్తురె, కాపులనీవంటివారెగానవెతులువా.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

కీక్కింటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కందాకి.

కీక్కిగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఓముము; 2. నల్లపలు. ౩. పుం. ము. 1. మునగి; 2. పెద్దతుమ్మి; 3. నెరవెందగి.

కీక్కుండము. సం. వి. ఆ. పుం. ముశకము, దోమ.

కీక్కుము. సం. వి. ఆ. న. 1. వేడిమి; 2. విషము; 3. పోరు; 4. ఇందుప్పు; 5. ఇనుము. పుం. గాహాప. విరా. 1. మొట్టకైనది; 2. వాడియైనది.

కీకు. దే. స. క్రి. వాడిచేయు. “గి. బరుసుకరసానాదీడినపందిపోట్లు, భూరి భుజపీఠములయందులబొందుపఱచి.” పంచ. వేం. ౨, ఆ.

కీకుపు. వై. వి. తిత్తిరపక్షి.

కీకేరగా. హిం. క్రి. విరా. తారుమారుగా, అరుమాడు.

కీనియ. దే. వి. తిన్నియయొక్క మొదటిరూపము.

“నీ. పూనిపాఠపజగంబు బొరియ సొచ్చివెడందతీనియ యలవర్చిదానియందు.” అచ్చ. యు. కాం.

కీనే. దే. వి. తీనియొక్క రూపాంతరము.

కీపారు. దే. ఆ. క్రి. (తీపు+ఆరు.) మనోజ్ఞమగు. “తెలివవులో వెలిదమ్మిన మైగములకా దీపార.” హరి. పూ. 2, ఆ.

కీపీ. దే. వి. 1. ఒకరసము, మాధుర్యము; (చూ. రసము.) 2. ఇచ్చ. “క. మదియనివిరెండుచిక్కెను, బదికడి తీపియును విషము పక్షస్పృహయుకా.” భాగ. ౯, స్కం.—విరా. మధురము.

కీపు. దే. వి. 1. మాధుర్యము; 2. యాతన. “నీ. తెల్లగుడ్డులుతేలిగిల్లిపులుపుట్టి దోషముల్ పొందు

గఁదొట్టగిల్ల.” కవిక. గ. ఆ.—విరా. మధురము. (చూ. తీపి.)

తీపుఁద్రాడు. దే. వి. (తీపు+త్రాడు.) వేటాడుటకుఁదగినసాధనవిశేషము. “ప. ఉరులునుగిరిలబోనులఁజిక్కింబులుజగరుగఁడెలుఁదీపుఁద్రాట్లనొడిత్రాట్లఁదలముల్లునుగొని.” కాశీ. 3, ఆ.

తీయ. దే. విరా తియ్యయొక్క మొదటిరూపము.

తీయన. దే. వి. తియ్యనయొక్క మొదటిరూపము. “ఉ. ఆయనరాచలంబుగనవై విలసిల్లగ విష్ణువచ్చుగా, నేయవిధంబులంబరిభవైల్లెడుశింజినిఁ గూర్చినట్టికా, లాయుధునొక్కమాత్రమున నంగముప్రయ్యగఁమోదిమించితోఁ, దీయనివింట నేవెనుకతీయనివీరమునకా మసాధవా.” చిత్రభారతము. (చూ. తియ్యన.)

తీయము. దే. వి. తియ్యముయొక్క మొదటిరూపము. (ప్రియమునకు.—“క. వీయమువారికినిట్లుద, వీయముగానుండివచ్చువిపులశ్రమముల్, దీయముదంబొనరికడుఁ, దీయముగనుపించగాయధిష్ఠిరుడనియొక.” విజ. 3, ఆ.)

తీయు. దే. ఆ. క్రి. 1. తొలఁగు; (చూ. తీయము.) 2. కృశించే; (నెప్పిచేత వాని దేహము మిక్కిలి తీసివది.) 3. తగ్గు. (చెఱువులో నీట్లు తీసినవి.) స. క్రి. 1. ఈడ్చు; “నీ. కదిసితోమునిగాలుగఱచివెంబడిదీయుఁదీసితోడనెలేవఁదెరువుకట్టు.” చంద్రా. ౨, ఆ.—2. కొను; (వానివద్ద వీడులంచము తీసినాడు.) 3. వెలుచ్చికొను; (ఈగుట్టమును వీడు ఇన్నులురూపాయలకు తీసినాడు.) (ఇది తెనుగుదేశమునందీయర్థమునవాడఁబడదు.) 4. వేయు. “క. గాసిలియప్పులవారలు, తీసినకొట్టులునుగలవె.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. తీరము. సం. వి. ఆ. న. 1. దరి; 2. తగరము.

తీరు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేక్కఁబడు; “ఉ. తీరనతత్తడికాజవగతికాబుటముల్ దుమికించుచాడ్చునకా, దీరనితత్తడికాజవగతికాబుటముల్ దుమికించువాగఁడెం, పారబిగించెనైకుదిక్కియబ్బురమందివయాలివేళన, యార్చెబలంబుధాటిబలియాలవయంచువతీరులెంచగకా.” చంద్రా. ౨, ఆ. (“ద్వి. ఓరినీగఁజొక్తులుబ్బునుమదముఁ, దీరనీయనుడుగద్దించివాడవుడు.” (ఇందునకించు అనునర్థమునలఘురేఫము కానబడుచున్నది. ఈ గ్రంథము

నందుప్రశీప్తవాక్యములు అనేకములుండుటవలన ఇది యీ కవిప్రయుక్తమనియు సాధువనియు నప్పుటకు అవకాశములేదు.) రా. ఆర, కాం.)

2. శక్యమును. “కా. ఆ, నాకేళ ప్రియనందనుం జెనకీ మాన ప్రాణములే గావంగా, నీకుందీరు నె.” నిర్వ. 2, ఆ.—వి. 1. చక్కన; 2. విధము.

తీరుకు. దే. వి. నాట్యగతివిషయము.

తీరుచే. దే. ప్రే. 1. తిరుప్పేయ్యము; 2. చక్కబఱచుచే, దిద్దు; “తీరిచినట్టులున్నవి దేకనుబొప్పులు.” విజ. ౧, ఆ.—3. నృత్తగీతవాద్యములు సమముకావించు. (చూ. తీర్పు.)

తీరువరి. దే. వి. (తీరుపు+అరి.) 1. న్యాయాధిపతి; 2. చారుడు. విణ. 1. అధికారి; 2. కార్యనిర్వాహకుడు. (రూ. తీర్పరి. చారునకు. —“పంచినదీర్పరులే సచివుపాలికి నేగిక్కుతప్పణములై.” జై. ౮, ఆ.—అధికారికి. —“ఎ, గీ. తక్కువంబుతీర్పరిదనదుమర్నాటిపయన, మునకుదోడడిగె.” వర. ౫. ఆ.—కార్యనిర్వాహకునకు. —“నీ. రాజుగ్రసేనుడై రాజల్లదాను దీర్పరితనంబెంతయుంబ్రభుతతోడ, నడవువాడయ్యె.” హరి. ఉ. ౨, ఆ.)

తీరుపు. దే. వి. 1. న్యాయము; 2. చేక్కబఱచుట; 3. నృత్తగీతవాద్యములు సమముగుట. “నీ. ఆభినయంబులతోపులరుదైనతీరుపుల్ వెలయంగాబదచారి విధియొకర్దు.” ఉ. రా. ౬, ఆ. (రూ. తీర్పు. చక్కబఱచునకు. —“చ. ఇతైఱంగికచాలువానిబలుతీర్పునగాక పాసంగ నేర్పు నే.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.)

తీరువ. దే. వి. కావులు ధాన్యములోనగునవి పంట పెట్టి తీసికొనిపోవునపుడు నేలయొక్క స్వాతంత్ర్యమునుబట్టి రాజునకు చేరవలసిన భాగమున కిచ్చెడు ధనము.

తీర్పు. దే. ప్రే. (తీరుచేయొక్కరూపాంతరము.) 1. తీర్పుచేయు; 2. చేక్కబఱచుచే, దిద్దు. “తెవులు గొంటులనైనదీర్చి.” భార. విరా. ౧, ఆ.—3. నృత్తగీతవాద్యములు సమముకావించు. “నీ. తీరిదాశేములుగ్గడించువోదీర్పువోవింతగాఁజేరణివిధమొకర్దు.” ఉ. రా. ౬, ఆ.—(తీటుచేయొక్కరూపాంతరము.) 1. నాశముచేయు; “తీర్వలయువాని నెల్లదీర్పు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. పాపు. “ఎ, గీ. నీవునునాపద, కోర్చిభంగపాలుతీర్చికొనుము.” భార. విరా. ౧, ఆ.

తీర్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) దాటబడినది. తీర్లమాట. మి. వి. తీర్లమాటలు, స్నానము. “చ. తెలక కాశికానగరి దేవతరంగిణి దీర్లమాటకైయగుచు.” కాశీ. ౫, ఆ.

తీర్లమాడు. మి. ఆ. క్రి. (తీర్లము+అడు.) స్నానము చేయు. (తీర్లములాడు అనియు. “గోదావరింట్టములాడి.” భీ. ౪, ఆ.) (ప్రే. తీర్లమార్పు. “శంభుతభక్తిభావనఁ ద్రిసంధ్యమునందును నాకొగిణుల్, శంభుఁ ద్రివిప్రు పేర్వరుని జం ద్రకళా; రుదీర్లమార్పువి. స్రుధమునకొగరాంబురుపాఁగతమంగళశాతకుంభకుం, భోంభితగంధపాఁగయోగముగంధినవాంబుధారలక.” కాశీ. ౬, ఆ.)

తీర్లము. సం. వి. ఆ. న. 1. మహర్షులు స్నానముచేసి; పుణ్యోదకము; 2. పుణ్యనది; 3. రేవు; 4. నూరియొద్ది లోట్టి; 5. పుణ్యక్షేత్రము; 6. యజ్ఞము; 7. శాస్త్రము; 8. ఉపాయము; 9. పాత్రము; 10. ప్రరజన్ము; 11. ఉపాధ్యాయుడు; 12. మంత్ర.

తీర్లవాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) తీర్లనే చేయువాడు.

తీటుమి. దే. వి. అక్కఱ, పోరామి. “క. వేటొక నెఱుగునొరులకు, మాజాడకయునికిరెన్న మన జేంద్రునకుకొ, దీటుమిగలవోటులదా, మోకడగివచ్చి పెంపుమెయికొనవలయుకొ.” భార. విరా. ౧, ఆ.

తీటిక. దే. వి. తీటుబడి, అవకాశము.

తీటు. దే. ఆ. క్రి. 1. నశించే; “అల్పకాలంబుననరిడుదీటె.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ;—2. పాపు. “క. ఎదఁబంతాపము, తీటుగఁబ్రెవీచెనన్న దీపవంబుల్.” భార. ఆది. ౪, ఆ;—3. అవకాశము. (నాకు తేవు తీరునుగాని నేడు తీటు.)—వి. సంధి. “రాజ్యముపాలులేక తీటునకొడఁబాలుగల్గిన నెఱుంగమివెట్టరె.” భార. ఉద్యో. 3. ఆ. తీటుగడ. దే. వి. 1. ముగియక; “నేడెనుంబ్రామమునకుఁ దీటుగడయగుఁగాకని.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. తీటిక.

తీటుచే. దే. ప్రే. 1. నశింపఁజేయు; 2. పాపు. (చూ. తీర్పు.)

తీటుదల. దే. వి. ముగియక. “ఎ, గీ. మోముమోమున గదియించిముద్దుగొనుట, యదియమోపాంభునికిదీటుదలయేమొ,” ఉ. రా. ౬, ఆ.

తీలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. నశించే. "గీ. దేశకాలాంత
లంబులడిలుపడని, బుద్ధిసౌందర్య మెక్కుడగ్గు
తముగాగ." పంచ. వేం. ౧, అ. (ఈ పదపు
యోగ మిగ్గంధమునందే కానబడుచున్నది.)

తీలుపాటు. ద్వ. వి. తీటిక, అవకాశము.

తీలుపు. దే. ప్రే. తీలుచే. (యా. తీర్పు. "నీ. పిత
కులయుగముఁ దీర్చుదునూనుఁడెందనిదౌర్భాగ్య
తీలగోత్రస్సు త్రస్సు." రాఘ. ౧ అ.) (ఈ పద
ప్రయోగము విచారణీయము.)

తీలుబడి. దే. వి. తీలుపాటు. అవకాశము.

తీలుగు. దే. అ. క్రి. (తీలు + అగు.) అడగు. "ఉ.
తీలుగుకంతువెంబడినె తెన్నెలుకొరదిప్తికల్గి
పా. తాళముపట్టుచుండి." ఆము. ౨. ఆ. (యా.
తీలుపడు.)

తీలు. దే. వి. అడకము. (యా. తీలుగు.)

తీలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. తీలుగు. "గీ. ఇట్లులత్తుగ్గు
గుగ్గిప్తిమేసరేగి, కాలనశమునఁ దనగానఁజేసి
పడియె, బెచ్చువెగెట్టిదియు హెచ్చిపేర్పుటె
ల్ల, సుగ్రుటకెయనిలోకోక్తికాటుఁగాడ." పాం
డు. ౪, ఆ.

తీలువై. వి. తీగయొక్కరూపాంతరము. "గీ. ఆనతీ
వస్తుయపు డెనీయనతీవఁ, బోడిహరిమిమదిలో
నబూనివేగ, దానవారినిదెత్తు." రుక్మి. ౨, ఆ.

తీలుచే. ద్వ. స. తిగ+పంచ.) నాలుగు.

తీలుపడు. వై. అ. క్రి. (తీవరము+పడు.) త్వరితపడు.

తీలుపాటు. వై. వి. తీవరపడుట.

తీవరము. వై. వి. త్వరితము*. "క. అవనబాక్షినిడగ్గ
తీ, తీవరమునఁ గొంగుబట్టి తిగిచెంగినుకకా."
కళా. 3, ఆ.

తీవరించే. వై. స. క్రి. త్వరితపఱచు*. "చ. మేలూ
దవెదాబోయిరమ్మనుచు నొజ్జలువేములుఁదీవరిం
పఁగాక." శకాం. ౪, ఆ.

తీవరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చేపలబట్టువాఁడు,
కైవర్తుడు; 2. సముద్రుడు.

తీవియు. వై. వి. తీగియొక్కరూపాంతరము. "వి.
గీ. హరుపుమెలుయంగబాతరలాడుగడన, వెలఁ
దుకలుపవడంపుఁదీవియలుగాగ." అచ్చ. బాల.
కాం.

తీవరము. దే. వి. తీలు, కంఠూయ.

తీవె. వై. వి. తీవియొక్కరూపాంతరము.

తీవ్ర. సం. వి. అ. క్రి. 1. నల్లపలు; 2. కటుకరో
హిణి; 3. తీగగతిక.

తీవ్రగంధ. సం. వి. అ. క్రి. ఓమము. అ. పుం. ము.
కారుబుడమి.

తీవ్రము. సం. క్రి. విరా. అ. న. పెల్లు. విరా. 1. అధిక
ము; 2. మెక్కిలి వేడిమిగలది; 3. కారముగలది.
తీసివేయు. దే. స. క్రి. 1. ఖండించు; (గీవు నారల
తీసివేయుదువా.) 2. ఎత్తివేయు. (నానిని
ఉద్యోగమునుండి తీసివేసిరి.)

తు.

తుంగ. ఉభ. దే. వి. తృణవిశేషము, ముస్త. సం. అ.
క్రి. జమ్మి.

తుంగభద్ర. సం. వి. అ. క్రి. ఒకానొకయేలు. అ.
పుం. ము. మదపుతేనుగు.

తుంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. పొన్న. 1.
విరా. పొడవైనది.

తుంగి. సం. వి. ఈ. క్రి. వాయింబి.

తుంట. య. దే. వి. 1. తునుక; 2. చెలుగు. "ఉ.
గెల్లవెముజ్జగంబును, ద్దండత మెక్కుతుంటవిలు
దాలివియంటినఁగుదురూపులకా." వసు. 3, ఆ.
—వై. విరా. దుప్పుడు.

తుంటరి. ద్వ. విరా. (తుంట+అరి.) దుప్పుడు. "ద్వి.
తుంటరితోగి." హరిశ్చ. ౨, భా. (స్వార్థమున
అరి.)

తుంటవిలుతుఁడు. దే. వి. మస్తధుఁడు, ఇశ్వరధన్వఁ
డు. (యా. తుంటవిల్తుఁడు. "గీ. చెలువమెడతుం
టవిల్తునిచిందవరయ." య. ౪, ఆ.) (ఇట్లు తుం
టవిలుకాఁడు.)

తుంటి. దే. వి. కటిపార్శ్వభాగము, రొండి. "నీ. కం
దూతికైరాయుఁగర్కశంబగుతుంటిలీలవెట్టిన
మ్రానుపెల్లిగిల్ల." స్వా. ౪, ఆ.

తుంటిమార. ద్వ. వి. తూటిమారయొక్కరూపాం
తరము. "గీ. తుంటిమారపొన్నగంటిమారి." వి.
పు. ౪, ఆ.

తుండము. ఉభ. వై. వి. ఖండము. "ప. పాండవార్క
జాండనికొదండంబుతుండంబులచేసిన." భార.
ద్రో. ౨, ఆ. — సం. అ. న. 1. పక్షిముక్కు;
2. నోరు; 3. మొగము.

తుండి. సం. వి. ఇ. క్రి. ఉలుకుబొడ్డు. పుం. 1. పక్షి
ముక్కు; 2. మొగము. న. పక్షి.

తుండించే. వై. స. క్రి. ఖండించే, చేదించే.

“వ. కరంబులు ఖండించును శిరంబులు తుండించును.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

తుండికేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దొండకి; 2. ప్రత్తిచెట్టు.

తుండిభుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉఱుకుబొడ్డు నాడు.

తుండిలుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)—వై.—

తుండు. వై. వి. తుండేము, ఖండము.

తుండేము. వై. వి. —వై.—(యా.) తుండే

తుంతుర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. తుంపురు.

తుందపరిమృణాడు. సం. వి. ఆ. పుం. సోమరి.

తుందము. సం. వి. ఆ. న. కడుపు, ఉదరము, కుటీ.

తుంది. సం. వి. ఇ. న. కడుపు. పుం. ఉఱుకుబొడ్డు.

విణ. (న్. ఈ. న్.) బొజ్జకడుపువాడు.

తుందిభుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. బొజ్జకడుపు నాడు; 2. ఉఱుకుబొడ్డునాడు.

తుందిలుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)—వై.—

తుందుడుకు. దే. వి. (తుడుకు+తుడుకు.) 1. సంతా

పము; “చ. చులుకననన్ను గన్న మనసుకొలయ మందగఁ జేసినన్ను నుక, గలువంగఁ బూనియు న్నమునికీటములకొ విరవాది మొగ్గచే, రలుగుల పాలుచేసి జయమందురుఁ దుందుడుకాఱునట్లు గాఁ, గొలపగదీర్చుకొనికొడుకుం గొడుకే మది లోఁదలంపగఁకొ.” చంద్రా. 3. ఆ. —2. విచార ము; “వ. బుద్ధితేనిజనులాడుకొనుసుద్దులుకొన్ని తద్దయువగపుతో నెద్దనున్నతమ్ముల కెఱిగించి యద్దశరభుని పెద్దకొడుకుతుందుడుకు మెండుకొ న వెండియులత్తుణుంగనుంగొని.” ఉ. రా. ౬, ఆ. —3. కలఁత, షోభము. “ద్వి. ఈమునిమాట లెంతేమితలగును, దోచుచున్నవియని తుందు డుకొంది.” విష్ణు. ఉ. ౫. ఆ. —విణ. యోచింపక త్వరపడిచేయువాడు. (ఇది ద్వితీయముగానే ప్ర యోగములంబోపట్టెను.)

తుందుకుకలు. దే. వి. బ. (తునుకలు+తునుకలు.)

చిన్న చిన్న ఖండములు. “వ. ఫరిఘాఘాతంబుల బలకలతోడనవునుకలు తుందునుకలై రూపుచెడి మడిసినచోట్లును.” కవిక. ౨, ఆ.

తుందుభము. సం. వి. ఆ. పుం. సర్వము, ఆమలు.

తుంపర. వై. వి. గాలిచేతచెదరిపడు నీరులోనగునా బొట్టు, శీకరము. “ద్వి. భవ్యవీచివరంపరలడుం పరల.” విష్ణు. ఉ. ౮, ఆ.

తుంపిట్ట. దే. వి. బ. తూరవాన.

తుంపురు. వై. వి. తుంపర. “నీ. కళుకులైత్తువై గ్రమ్ముమంచునుబోలె మొగమునఁజేమటఁపు రులెల్ల.” య. 3, ఆ.

తుంపెసలాడు. దే. ఆ. క్రి. (తుంపెసలు+ఆడు.)

1. చలించే; “చ. తొకతొకమాటలకొనెల దుంపెసలాడెడునుంగరంపువె, ద్రుక్కులనమ్మ కాయలుగడుకగదలాడఁగముద్దుగారుపొంది జగిపాలబుగ్గులును.” పు. ౨, ఆ. —2. ఊగా డు; “నీ. బిసభుక్తిగ్రోవ్వితుంపెసలాడురామఁ చకొదనువెట్టిన తెలిగుడ్డనంగ.” చంద్ర. — 3. నర్తించే. “హరిలతాగుశుచ్చముల్ తుంపె సలాడ.” పా. ౨, ఆ.

తుంపెసలు. దే. వి. చలనము. (యా. తుంపెసలాడు.)

తుంపెసలుగునియు. దే. ఆ. క్రి. తుంపెసలాడు, చ లించే. “నీ. కొఱనెలపైఁదోచునిరులువాఁడొక వొందినొసటిపైఁగురులుతుంపెసలుగునియ” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

తుంబకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (యా.) చలనము.

తుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుప్పి; 2. సానీ.

తుంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బండిచక్రమునడిమి రంధ్రము, తూము; 2. సారీ.

తుకతుక. దే. వి. 1. సంతాపము; “ద్వి. తుకతుకలే కీర్తులుమిన్నముట్ట, సకలరాజ్యమునొకసంఘ మికిచ్చి.” హరిశ్చ. ౧, భా. —2. కోపము; “ద్వి. త్రోచిపోనివ్వింకఁడుకతుకమాని.” హరిశ్చ. ౧, భా. —3. ఉడుకులయందగుధ్వస్యముకరణము; “క. తనచేతనెతనబలుముల, దునిమించుటకింఁ జిత్తుతుకతుకమడికొక.” రామా. ౬, ఆ. — 4. కాగులయందగుధ్వస్యముకరణము. “తుకత కఁగాఁగనేటికి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

తుకము. దే. వి. విశ్రేణాలచక్రపు అంచన.

తుకాటము. దే. వి. మిక్కిలి ప్రాతది.

తుక్కు. దే. విణ. అల్పము. (అది చెడెదో తుక్కు.)

తుక్కుడు. దే. విణ. పనికిమాలినది.

తుక్కురము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱము, ఘోటకము.

తుచ్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిట్టేలకి.

తుచ్చము. సం. వి. ఆ. న. దుఃఖము. విణ. తూన్యము.

నూలకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆరుదొండ?

తుట్టగు. దే. విణ. త్వరపడువాడు.

తుటాయించే. దే. స. క్రి. అలత్యుపజుచే.

తుటారము. దే. వి. 1. దిట్టతనము; “ఉ. మాటికిమాటి కింజలముమానక జక్కవ పెంట్లందమిరే, బోటుల సేచెదాజగముటుట్టముదాయగ వచ్చె నింకనీ, యాటలుడించి వేజరగుమంచున వెన్నెలతేనికే ప్పడెన్, జాపెననంగరూతలిడజాంగెడుటా నపుటజ్జవాలమల్.” అచ్చ. అ. కాం.—2. పరు పనచనము. (చూ. గొడగు.)

తుటార. దే. విణ. (తుటారము+ఇ.) 1. దిట్టతనము గలది; (చూ. తుటారికత్తియ.) 2. పారుప్యము గలది. “కేవలముడుటారికారి.” చంద్ర.

తుటారించే. దే. స. క్రి. తిరస్కరించే. “మామం దేర్కొనిమాటుగంధనమాల బల్తాటుడుటారిం చు.” శుక. ౧, ఆ.

తుటారికత్తియ. ద్వ. విణ. 1. దిట్టతనముగలది; “చ. గాజులుగలుగల్గనక జాటుకుజాపులచేదెగున డెందముల్, గలపుదురుందలక బొలముకాం పరికాపుదుటారికత్తియల్.” నీలా. ౧, ఆ.— 2. పారుప్యముకలది. (రూ. తుటారికత్తి. పారు ప్యముకలదానికీ.—“ఉ. కంతురురావతాపవా రిగ్రాగుమనజ్జగవెన్నె కాండున, న్నెంతతుటా రికత్తియనియెగ్గులువల్లెనొ.” రసి. ౪, ఆ.) (స్వార్థమున కత్తియ.)

తుటారికాడు. దే. విణ. 1. దిట్టతనముగలవాడు; 2. పారుప్యముగలవాడు. (స్వార్థమున కాడు.)

తుటుక్కు. దే. వి. గుండెలు ఆరురుటయందగున్యన్యమ కరణము. (ఆమ్రేడితమనందతుటుకుతుటుక్కు. “చ. తలుకునమంచెడిగుదొరదట్టిబిగింపగజా మరాజుడు, పుటికటిగట్టుపార్థవుడు ప్రజ్ఞలు పలుగురెగార్తుకంబుచెం, గటికరుదెంచికాంచి పుట్టెగదలింపగ సాడిగుండియల్, తుటుకు తుటుక్కునక దిగులుదొట్టినభూభుజాడయ్యె నయ్యెడన్.” పాంచా. ౨, ఆ.) (చూ. గల్లు.)

తుటుము. దే. వి. సమాహము. “క. అటులేగినలొ లవేలుపుల, దులుములబొడగాంచి.” అచ్చ. ము. కాం.

తుట్టతుద. దే. వి. (తుద+తుద.) కేవలము తుద.

తుట్టమర. దే. అవ్య. క్రి. విణ. బొడ్డుగా. (పిల్లవాడె డు తుట్టమర చదువడు.)

తుట్టియ. దే. వి. తుట్టె. (తుట్టియయొక్క రూపాంతరము.)

తుట్టు. దే. వి. నస్తి. (ఈ వ్యాసారములో నాచేతిసా మ్మతుట్టుపెట్టుకొన్నాను.) విణ. నాశమడు. “జలజంబులతుట్టు.” రా. వి. 3. ఆ. (చూ. తడకట్టు.) తుట్టె. దే. వి. సమాహము. “నీ. దొనదొనమనునీ గతుట్టెలరూపేలుపడక క్రంపలననైతెడుగరు సుల.” ఆము. ౬, ఆ. (తుట్టియయొక్కరూపాంతరము.)

తుట్టెగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (తుట్టె+కట్టు.) (పురుగులు పట్టి) ఉండగట్టు.

తుట్టెపుగుగు. ద్వ. వి. సామాన్యస్వము. “క. ఈతుట్టెపురుగులేమగు, నీలేజీవచ్చినపుడు.” రామా. ౮, ఆ.

తుట్ట. దే. వి. మంచేపంటి తూరవాన, ఉడ్చినకుప్ప. (అని కొందఱు.)

తుడుచే. దే. స. క్రి. 1. తడిపోననొత్తు; 2. ఉడ్చు. “క. వెవుల్లిగలపితనయిలు. పరునడిచుడునం గిగ్గుప్టెబనుమనగకాభా, సురరాజ్యవిభనము ప్పవి, దురుల జెచ్చెరబంచెదానిఁ దోడ్కొని తేరన్.” సం. “ఏహిత్తుత్తదౌపదీమానయస్వ ప్రియాంభార్యాంసమృతాంపాండవానామ్, స మ్మర్తతాంవేశపరైశ్శత్రుంత్రాస్తుదాసీభిరపుణ్యశీలా.” భార. సభా. ౨, ఆ.

తుడుపు. దే. వి. 1. తుడుచుట, మార్చనము; 2. తప్ప వ్రాలన గిటికినగిటును.

తుడుము. దే. వి. 1. వాద్యవిశేషము, మడ్డుపు; “నీ. కైరుపుల్ విడ్డునుగత్తెంబులుఁదీర్చి బూరలుఁడు డుములుబుగ్గింగలిపి.” అచ్చ. సం. కాం.— 2. తుటుముయొక్కరూపాంతరము. “క. నడు ముండెనుదియనతనిది, కడదెన్ సగముపడయొ క సగంబిలబడనం, దడవులుఁగొండలుఁగొంతుల, తుడుములుఁదెక్కిొక్క పరయతుత్తుమర యొన్.” రామా. ౮, ఆ.

తుడ్చే. దే. స. క్రి. తుడుచేయొక్కరూపాంతరము. “ఉరముననుంచుదుడ్చు.” భో. ౫, ఆ.

తుతివాగము. దే. వి. లోనావిశేషము.

తుత్తి. దే. వి. తుత్తిరియొక్కరూపాంతరము.

తుత్తిరి. దే. వి. కంగునీపత్రము?

తుత్తుంభిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. (చూ. తిమ్మటము.)

తుత్తునియలు. దే. వి. బ. (తునియలు+తునియలు.)

చిన్న చిన్న తునుకలు.

తుత్తుమురు. దే. వి. (తుమురు+తుమురు.) మిక్కిలి తుమురు. (తుమురు=పాడి.)

తుత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిట్టెలకిరీ; 2. నీలిచెట్టు.

అ. న. ము. మ్రానిపసుపునవండిన అంజనవిశేషము. పుం. అగ్ని.

తుత్తాంజనము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము.

తుద. దే. వి. 1. చివర, అగ్రము; 2. కడ, అంతము.

తుది. దే. వి. కడ, అంతము.

తుదిముట్టు. దే. అ. క్రీ. చేచ్చు. “క. ఇదిమొదలువాటియిచటికి, బడపడిచను దెంచెనేనిభగ్గుకిరుండై.

తుదిముట్టును.” అధ్యా. కిష్కిం, కాం.

తుదిరేయి. దే. వి. కల్పాంతము.

తుదివాడు. దే. వి. కడపటివాడు, కనిష్ఠుడు.

“తుదివాడువలసి పెట్టగఁగొనువాడు.” భార.

అను. ౨, ఆ.

తునికోల. దే. వి. (తునిక+కోల.) తూచునట్టికో

ల. “క. మునువెండికొండదూచిన, తునికోలగదామదీయదోర్లండము.” రామా. ౮, ఆ.

తునికోలదడ్డు. దే. వి. గవుండవాడు కల్లుబుడ్డి తగిలిండుకొనిపోయెడు తునికోలవంటి దడ్డుకోల.

తునియ. దే. వి. తునుక, ఖండము.

తునియు. దే. అ. క్రీ. తునుగు. ఖండితముగు.

తునుగు. దే. అ. క్రీ. —వై.— “క. స్రుక్కితునింగినకాళ్లును, అక్కలువైపడ్డపక్కితేనింగని.” అచ్చ. అర, కాం.

తునుక. దే. వి. తునియ, ఖండము.

తునుమాడు. దే. స. క్రీ. (తునుము+అడు.) 1. ఖండించే; “గీ. విరభుడయ్యనుసురభుండువిపులచావ, నాస్తుడైతూణమున బాణమందుకొనగ, నలుకరట్టింపినర్థంచంద్రాతుగమునఁ, గ్రీడితునుమాడెనరిదక్షిణభుజంబు. అట్లుఖండితబాహుడయ్యెను.” జై. ౫, ఆ. — 2. చేపు. (చూ. తునుము.)

తునుము. దే. స. క్రీ. 1. ఖండించే; “క. మాధునికపాండ్రా, వనివిభునినీపునూడగఁ, దునుముదనెడెల్లలోనదుత్తునియలుగాక.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—2. చేపు. (చూ. తున్న. చేపుటకు. — “మ. వినుడీ సర్వజనంబులంగడఁగియీ విప్రుడదురాలాపుదు, ర్జనునికాదు నైదనస్థియకముహూచా

పోగనిర్దుక్తబా, ఇనిపాతచ్చిదుగాఁగర్దుజలఱోణతోజీసంసిక్తుగాఁ, గనుఁడియొడుఁపాన్తునంచునతిశీఘ్రప్రాప్తకోదండందై.” భార. ఆ. ౪, ఆ.)

తున్నకము. సం. వి. అ. పుం. నంజప్పత్తము.

తున్న వాయుడు. సం. వి. అ. పుం. కుట్రపునాడు సాచికుడు.

తున్నాడు. దే. స. క్రీ. తునుమాడుయొక్కయాపాతరము.

తుసాకి. దే. వి. (సిపాయులు మందుగుండువేసి గట్టిచికాల్చెడు) ఇనుపకోవి. (చూ. జుల. ౭, గీ.)

తుసాను. దే. వి. గాలివాన.

తుసాసి. వై. వి. ఒక భాషను మఱియొక భాషతో చెప్పెడువాడు.

తుపుక్కు. దే. వి. ఉమియుటుయందగుస్వస్యనుకణము. (తప్పు తుపుక్కుని యుమిసివాడు.)

తుప్ప దే. వి. చిన్నబాద. “క. తుప్పెదనీత్రుల్లునైదతుప్పలబట్టె.” నీలా. 3, ఆ.

తుప్పటిల్లు. వై. అ. క్రీ. తనియు. “ఎ, గీ. అన్నుప్పటికినిజిహ్వతుప్పటిల్లు, నామెతలెఱింగెనెమరాద్రికతన.” (వ్రాతప్రతులయందు జిహ్వత్రుప్పడుల్ల అని యున్నది.) స్వా. ౨, ఆ.

తుప్పర. వై. వి. తుంపర, శికరము.

తుప్పలుమాలు. దే. అ. క్రీ. (తూలు+తూలు.) మిక్కిలి చలింఁచే. “గీ. ఆతిడువెఱచిచాల. దూముగఁబోయితుప్పలుదూలియుండై.” భా. కాం. ౫, ఆ.

తుప్ప. దే. వి. ఉమియుటుయందగుస్వస్యనుకణము.

“ఎ, గీ. ఉమిసెదుప్పునమొగమువైసొక్కెనుడు.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందు తుప్పతుప్ప. “ఎ. విలూనఘ్రాణగళితంబైవాతెఱవచ్చునెత్తురు తుప్పతుప్పన నమియుమి.” మా. ౮, ఆ.)

తుభము. సం. వి. అ. పుం. మేకపోతు, ఛాగము.

తుమికి. దే. వి. తుమ్మికి, తిందుకము?

తుమురు. దే. వి. నూత్నఖండము. “ఎ. పలుదెజలెనగదాప్రహతులందునియలు పటియల దుముత్తువైసీసకంబులకత్తెళంబులు ధరాతలంబునదొరంగె.” భార. శల్వ. ౨, ఆ.

తుములము. సం. వి. అ. న. దొప్పియుడ్డును. తొరాండ్రీ.

నున్న. దే. వి. అరిమేదము?.

తున్న. వై. వి. ఒకదినను కూరాకు.

నున్న. దే. వి. తుమకియొక్కరూపాంతరము.

నున్న. దే. అ. క్రి. తులముచేయు. వి. తులము.

నున్న. దే. వి. పూదేనెద్రావెడియొకదినను నల్ల
జుక్కలపురుగు. భ్రమరము.

నున్న. దే. వి. సంగెగి. (చూ. మొగడ.)

నున్న. దే. వి. కోశామ్రము?.

నున్న. దే. వి. అ. పుం. గుట్టుము, అశ్వము.

నున్న. దే. వి. అ. పుం. —వై. —

నున్న. దే. వి. తులకవాడు, మ్లేచ్ఛుడు.

నున్న. దే. వి. ఒకదినను దొగ్గలి?.

నున్న. దే. వి. ఒకదినను పికిలిపిట్ట.

నున్న. దే. వి. బొంతతాయి.

నున్న. దే. వి. పౌణ్యంబము?.

నున్న. దే. వి. తులకజనము, తులకప్రభు
భ్యము.

నున్న. దే. వి. అ. పుం. 1. గుట్టుము; 2. హృ
దయము.

నున్న. దే. వి. తులకయొక్క రూపాంతరము.

“నిర్దామెలుగుదురాగులక.” శకాం. ౫, ఆ.

నున్న. దే. వి. 1. నిడుపుకాడపెట్టికట్టిన పూ
బంతి; 2. తలనుంచెడు భూసావిశేషము.

నున్న. దే. వి. హ. పుం. ఇంద్రుడు.

నున్న. దే. వి. ఈ. క్రి. కండెలించి నేనెడు యం

త్రము, నాడె.

నున్న. దే. వి. గుట్టుము. (చూ. తలుపునెయు.)

నున్న. దే. వి. అ. పుం. కీర్తనము.

నున్న. దే. వి. క్రి. వి. తలుపున. “తులనలేమ
నెట్టివాడవోవ.” య. 3, ఆ.

నున్న. దే. వి. అ. న. బ్రహ్మము, వి. నాలు
గవది.

నున్న. దే. వి. అ. పుం. పూలదండలు మొద
లగునవి తులమినకొప్ప.

నున్న. దే. వి. ఒకదినను కూరాకు, గండీరము.

నున్న. దే. వి. గుట్టుపుదండు.

నున్న. దే. వి. అ. పుం. 1. చిల్లమడ్డి; 2. బ
కాసెకడేకము.

నున్న. దే. వి. అ. పుం. తులకవాడు.

తులకంబి. సంగ. వి. ఈ. క్రి. పిండిదొండ?.

తులకము. సంగ. వి. అ. అ. అ. తులయము.

తులగలి. దే. వి. ప్రకాశము. “నీ. ధూమంబువొది
వినదులుగలి మెలుగులనలగిమాననదీప కలిక
భంగి.” భార. విరా. ౧, ఆ.

తులగలింజే. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; “గీ. అవని
గంపింప లలితపితాంబరంబు, చెలుగుదులజ
క్రాంతులుదులుగలింప.” భార. భీష్మ. ౨౨, ఆ. —
2. అతిశయించు. “పంచచామరము. మెలుగు
బోడికిట్లుచల్లమిదమిదండజేసినక, గులుంగ
టకానిలంగరాకమాత్రవచ్చుపాచ్చుగా, దులుం
గలింపించితోడిదూటిపల్లెరంతవే, మలుక
మరుకమరుచ్చగాంకమత్తకోకిలాదులక.” విజ.
3, ఆ.

తులగలిగను. దే. అ. క్రి. (తులగలి+గొను.)
—వై. — (ప్రకాశించుటకు. — “క. మలు
నాడయగుటలేవుగ, నెటిగెనినంపపుడువేడి
యెడలనదీపుత, తులగలిగినబల్లిమగిరి, చటి
కిననతిమారమున విశదుడై తోచెక.” భార.
మా. ౧, ఆ. — అతిశయించుటకు. — “చ. వెలువ
మోకుమారపదివేలవిధంబులనైననిన్ను నీ, మలువ
మతేదకుంజనుటమానసుఖంబునదక్షవాటికక,
దులుగలిగిన్న సమృద్ధముతో గమనింపుముభీమ
నాయకుం, డలుగొలలేనివేల్పునిభిలాభ్యుదయం
బులనీకునయ్యెడుక.” భీ. ౨, ఆ.)

తులుగు. దే. స. క్రి. (బలవంతమున లోపలవేసి)
క్రమము. “తటిగికండలు నోరెడ దుటిగెదరక.”
మార్క. ౨, ఆ.

తులుకు. వై. వి. వేగిరపాటు*. “క. పిటికితనంబును
జలమును, గొలుకొలుయాలేని గొనముగుటితప్పు
టయక, దులుకునుబిగియునుగల్గయు, నెలుం
గండరిండించుకయిన నెల్లెడలందుక.” నీలా. ౩,
ఆ. — క్రి. వి. కీర్తనము. (నీవక్కడికిపోయితు
లుతుగరము.)

తులుము. దే. స. క్రి. తులుముపేటతో పా
డిపాడిచేయు. వి. పాడి. వై. స. క్రి. 1. (కొప్ప
గా) మడుచు*; “క. వలపలిదిక్కునకించుక,
మలగంగాదుటిమి.” భార. విరా. ౧, ఆ. — 2.
(కొప్పన) చెరువు*. “రగడ. నేర్పుమైల్లందుది
నెలులదొలుపూదుటిమి.” స్వా. 3, ఆ. — వి.
కొప్ప*.

తులుముపేట. ద్వ. వి. తులుముటకనువుగాచివరను
పండేర్పలచిన పంకరయినపకమిచ్చెక్కిన పీఠ.

తుట్టు. వై. వి. వేగిరపాటు*. క్రి. విణ. శీఘ్రము.
(తులుతుయొక్కరూపాంతరము.)

తుల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. త్రాసు; 2. దూలము;
3. నూలుపలములకొలది; 4. పోలిక; 5. ఒక
రాశి. (చూ. రాశి.) (తులనూత్రము ప్రకా
శము.)

తులకించే. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించే; “ద్వి. నలిన
బంధుడుపూర్వనగళిఖరమున, దులకించెనరుణ
కాంతులుదిక్కులలమ. “విష్ణు. ఉ. ౫. ఆ. 1.
2. కుతూహలపడు. “ఉ. ఈవిరిణోడేక్షకొను
మిదేటికిసందియమచుగూరిమిన్, దేవరయాన
తిచ్చినమదిందులకించుచుండెడ్డియాడునీ, రావల
రాజునన్ను దిరంబగుసాంపునదెంపు మీఱు
గా, గావునగూతుఁగావలసి కాదనకీచనవీయఁ
గాదగున్.” య. ౪. ఆ.

తులకింపు. దే. వి. ప్రకాశము. “క. వాతెఱుకున
మృతమేతుల, మేతులకింపుల పిసాళిమిసిమికిఁ
గ్రొమ్మి, చేతులచేతులకబ్బము, లేతులలేతులవె
లందులీచెలితులయే.” విజ. ౧. ఆ. (చూ. ఆర
గింపు.)

తులము. దే. వి. పలమునందు మూడవభాగము (లేక)
రూపాయయెత్తు.

తులసి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తొలిసిక్కి.
తులాకోటి. సం. వి. ఇ. పుం. అంచె. నూపురము.
తులమానము. సం. వి. ఆ. న. త్రాసునతూచెడు
తూనక.

తులితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సరిపోల్చబడి
నది; 2. తూచబడినది.

తులుచే. దే. విణ. వేగముగలది. (చూ. తులుచేన.)
తులుచేన. దే. వి. వేగము. (విశేషణమైనచో. “ద్వి.
తులుచనిగాలిచేదోడిబులువిదిలిగలగలరమము
లఁగారాకుడుల్లె.” భాగ. ౧౦, స్కం. (చూ.
అలకన.)

తులువ. దే. విణ. కుత్తితుడు. “చెలువలొనరించు
బలుచలవలకుఁ దైలముకలువలకుఁ దేలులను
కులువలకు.” య. ౫. ఆ.

తులువకత్తి. ద్వ. వి. వంపుమరకత్తి.

తుల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమము, సరి.

తువర. దే. వి. తువ్వరయొక్కరూపాంతరము.

తువరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరసము, ఒగరు.
(చూ. రసము.) విణ. ఒగరైనది. (రూ. తూవరము.)

తువరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. తొగరి 7; 2. అడవి
తొగరితీగ; 3. తొగరిమన్ను.

తువాల. అం. వి. చేతిగుడ్డ.

తువ్వర. దే. వి. తూర. “క. మువ్వరమీదమన్న
పుఁ, దువ్వరణ్ణుచు.” జై. ౪. ఆ.

తువము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉముక; 2. తాండ్ర 1.
తువరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంచే; 2. ను
వర. విణ. చల్లనిది.

తుపితుడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతావిశ్వా
ము. (విగు ముప్పదియాలుమంది.)

తుప్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. సంతోషము.

తుట్టుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సూచన
పొందినవాడు.

తుస్సి. దే. విణ. ఒగరైనది. (నేల.)

తుస్సు. వై. విణ. నీచము. (తుస్సుపెంజెర.)

తుస్సుపెంజెర. ద్వ. వి. పెంజెరభేదము.

తుహినకరుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుని
చలివెలుగు.

తుహినము. సం. వి. ఆ. న. హిమము, మంచే.

తూ.

తూ. దే. వి. తూపాడుచుటయందగు ధ్వన్యవహ
ణము. “తూయనిపలుమాటుఁదూపాడిచి.”
క్ర. ౮. ఆ. (చూ. తూపాడుతే.)

తూఁగాడు. దే. అ. క్రి. (తూఁగి+అడు.) 1. తూ.

“నీ. తూఁగాడుహారపట్టులదిప్తివెలవెల్లెనగుడి

చులనునకరింప.” హరి. పూ. ౮. ఆ. 2. చీ.

చే. “గీ. రయము మెఱయంగ నొక్కనాచీము

ఫాల, దేశమునయందు నాటించితి ప్రశక్తి నా

మువైచినదూఁగాడియొకనూడి, పట్టియొక్క

ప్రణుడుదేర్చెఁబరిశురూము.” భార. ఉద్యోగ.

ఆ. (ముదలిరూపము తూఁగియాడు. “వి. పా

హపవనయుంపాసంపాతంబులందూఁగి యాడు

రుళ్లచప్పట్లు.” వై. ౮. ఆ.) (చూ. తూఁగాడు)

తూఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తూఁగు; (తూఁగుంచుము.)

2. కూరుకు; (వాడు తూఁగిపడుచున్నాడు.)

3. చలింపే; “నీ. తూఁగిడునుగురులవోతె

చుఘర్తాంబువులదోఁగినుడుటివైమఱుగుచుండె.”

నిర్వ. ౮. ఆ. — 1. తూనికపడు; “గీ. విమశు

లనిడియెత్తువో వేయనశ్వ, మేధములక. ౭

సత్యంబుమిగులదూగుచు, గానసత్యయుక్తుండ
వుగవృసాము. దెమ్మ మమ్మ రమ్మనకు నీ దెనకునిం
క.” మార్క. ౧, ఆ. — ౪. నడచే. “ఉ. ఓమను
తేంద్రనీ వెనుక నుద్దవడింబట తేంచుదాననీ, వామ
వానియ వేగమునకంకిలి నీయక తూగనోపిన్కా,
గామితనీధిశొందు.” భో. ౭. ఆ. “గీ. అందుకత
మున నీయింతి కెందుచగినఁ, జెలువు నెవ్వనింగూ
ర్పునో నలునయనుచు, వంతను న్నాడఁ గాక
యీవారుగంటి, పెండ్లితూఁగింబుదియెంతపె
ద్దనాకు.” భో. ౩, ఆ. — ౧. ఊగుట; (తూ
గుటుయ్యెల.) ౨. కూరుకుపాటు. (నాకు తూగు
చ్చుచున్నది.)

కూగుటుయ్యెల. ద్వ. వి. ఉయ్యాలమంచేము. “నీ.
తూగుటుయ్యెలదూగుచోఁ గొంతచేదరనయ
రివినిపై బాగట్లయుండ.” కళా. ౨, ఆ. (రూ.
తూగుటుయ్యెల.” నీ. గుజ్జువావులనల్లకొని నే
లునునుండిగతూగుటుయ్యెలలనూఁగి యూఁ
గి.” పు. ౨, ఆ.)

కూగువలక. ద్వ. వి. తాపివాడు గోడలమట్టుము
చూచుటకై తాయివ్రేలగట్టిన నిడుపాటివలక.

కూగుమంచేము. ద్వ. వి. ఉయ్యాలమంచేము. “బం
గారుకోళ్ళతూగుమంచముపై.” య. ౫, ఆ.

కూగు. దే. ప్రే. తూఁగఁజేయు, తూనికజేయు.

కూట. య. దే. వి. తుంట, ఖండము. వై. విణ.

దుష్టుడు. (చూ. తూటరి.)

తూటకట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఖండితమగు.

తూటర. వై. విణ. (తూట+అరి.) దుష్టుడు. “ఈ
తూటరిదోసకార పెనుదోసి యజామికుడు.”

భౌగ. ౬, స్కం. (స్థానమున అరి.)

తూటాడు. దే. స. క్రి. (తూట+అడు.) వేధిం
చు, జర్జరించుచేయు. “బలిమిన్ వేపురుపార్వ
రక్షకులెదుర్పడునీతూటాడి.” జై. ౭, ఆ.

తూడికూర. దే. వి. ఒకదినునుకూరాకు, నలి. (చూ.
తుండికూర.)

తూట. దే. వి. చిల్లి, రంధ్రము.

తూటకట్టు. దే. ఆ. క్రి. తూటపడు, తూటపూ
వు. “గీ. తమతమపరశంఖములెల్ల దొరలునొత్తిరిది
వియ్యోతఁదూటకట్ట.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

తూడరి. వై. విణ. తూటరియొక్కరూపాంతరము.

“క. వాఁడెల్లవారునిపూఁ, బోడివిలుదుమానును
నొంబయిబోడకతాఁ, దూడఁదొలెతీనుబడి

న, వాఁడితనికి నేడునగవలదనువారుకా.” భో.
౬, ఆ.

తూఁడు. దే. వి. తామరపువ్వులోనగువానివేరు, వి
సము. “తప్పిలేదాండ్లాబామాపులు.” విజ. ౧, ఆ.
తూఁడుంది. దే. వి. (తూఁడు+లిండి.) హంస. “గీ.
తూఁడుందిమీమావుదొరనంగడంబునంబుట్టి.”
అచ్చ. య. కాం.

తూఁతకొమ్మ. దే. వి. పిల్లింగ్రోవి, మురలి.

తూకము. దే. వి. పూనిక. “కా. తూకంబుల్ నెడితేరు
లాకసమునకొదూలంబులైతూలగా.” జై. ౭, ఆ.

తూకు. దే. వి. తూకముయొక్క రూపాంతరము.

“క. వరుణుండువిప్రచిత్రియు, దురమొనరింపం
గ నెక్కుతూకున,” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

తూకొను. దే. ఆ. క్రి. (తూకు+కొను.) పూను.

“చ. ఆహిమరుచిప్రతాపఁడగునాకుశనాథుఁడు
బ్రహ్మదత్తుకై, దుహితృశతంబునీనరఁడుతూకొని
వారిఁగ్రమంబునకొగర, గ్రహణముసేయు.” రా.
బాల. కాం. (తూటు+కొను.) చోచ్చే. “దుసి
కిలఁబాటుచీకటులుదూకొనుచుండెడుకీలుగం
టు.” హంస. ౪, ఆ.

తూణము. సం. వి. ఆ. పుం. అమృలపాది. (ఇది
అకారాంత స్త్రీలింగముగాను ఈకారాంత స్త్రీలిం
గముగాను గలదు.)

తూణీరము. సం. వి. ఆ. పుం. తూణము, అమృలపాది.

తూదము. సం. వి. ఆ. పుం. గంగరావిగి.

తూనరతుక్కుము. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

తూనిక. దే. వి. (త్రానువో) తూఁచేట, ఉచ్చా
నము.

తూనికకోల. దే. వి. త్రాసుదండె.

తూనికవేము. దే. స. క్రి. తూఁచే.

తూనిగ. దే. వి. తూనీగయొక్కరూపాంతరము.

“ఉ. తూనిగలాడెదోనునిధిదోరపుత్రాఁత
జనించెబిడ్డలై, కానబడెకబలాకములుకప్పు
యెలుంగులమించెనిర్దల, స్థానమునందుగుంజము
తుదకొగ్గుకలాసమునిల్పినింగిలై, యాననమెత్తె
భూమిరజమంగములకాఁబెరియించెనిచ్చుకల్.”
విక్ర. ౪, ఆ.

తూనీగ. దే. వి. ఒకదినును ఈగ, పతంగిక.

తూపరము. దే. వి. చిల్లి, రంధ్రము.

తూపరాణ. దే. వి. నీళ్లు బయటికివచ్చే తూము.
(చూ. ఒప్పురము.) (చూ. తూపరాణము.)

తూపరాణి. దే. వి. —పై.—“న. గుడిలాపరా
తూపరాణికడనిలిచి.” ఆము. ౬, ఆ.

తూపి. వై. వి. గుడిలో మూలవిగ్రహము ఉండెడు
చోటికి మీఁదవిమానమువలె ఎత్తుగాకట్టిన కట్ట
డము.

తూపు. దే. వి. బాణము.

తూపురిక్క. ద్వ. వి. శ్రవణసత్తత్రము.

తూపురిక్కెల. ద్వ. వి. శ్రావణమాసము.

తూపాడుచే. దే. స. క్రి. ఉమియు. (చూ. తూ.)

తూబరము. సం. వి. ఆ. పుం. కాలమున కొమ్ములు
మొలపని యొద్దు.

తూబరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రాయమున గడ్డ
ము మీసమురాని మగవాడు; 2. ఆంతఃపురపు
కావలివాడు.

తూము. వై. వి. 1. బండిచక్రము నడిమిరంధ్రము;
2. నీళ్లుబయటికివచ్చునట్లు ద్వారమేర్పఱచికట్టిన
కట్టడము; “విలసన్నకైకలాపపులంబునఁ దూ
మేర్పడఁబెట్టి.” పను. ౫, ఆ.—3. నాలుగుకుం
చేములకొలది*; 4. నూదిచెవి*. “ఉ. ఇందుధ
రుండఁజేను పరమిచ్చెదఁజేడుము మానిలోకసం,
క్రందననావుడుకొదపసి కన్నవయల్లనవిచ్చిమాచి
సి, విందుధరుండఁజేని పరమిచ్చెదఁజేనియు నూది
తూములో, నందగదారముఁజొరంగ నాకిప్పుడి
చ్చు పరమ్మ సత్సృష్టకో.” పర. ౧, ఆ. 5. నగల
మోపునందలి రంధ్రము.

తూర. దే. వి. 1. వానబొట్టు; (తువరయొక్కరూ
పాంతరము); 2. మత్స్యవిశేషము. (చూ. తూల.)

తూరనగోలలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.
(చూ. అందలము.)

తూరనతుంకములు. దే. వి. బ. —పై.—“నీ.
తూరనతుంకాలు గీరనగింజలు పిల్లదీపాలంకిచ్చి
గోడు.” కాళ. 3, ఆ.

తూరి. దే. వి. తడవ, ఆవుత్తి. (ఇది ఏకాదశర్థకశబ్ద
పూర్వకముగానే ప్రయోగింపబడును. ఉదా.
2. కతూరి, ఈతూరి. మొ.)

తూరు. దే. ఆ. క్రి. (సన్నగా) తూరపడు. (దీనిని
చొచ్చే అను అర్థమందును కొందఱు లఘురేఫ
ముగా ప్రయోగించియున్నారు. ప్రామాణిక

ప్రయోగములమందట్లు కనబడలేదు.) వి. ధా
న్యముతోకలసియున్న గల్లపాట్లు మొదలైనవి.
తూరుపాటబట్టు. దే. స. క్రి. (తూరు+పాట+
పట్టు.) గల్లపాట్లులోనగునవి యెగిరిపోవునట్లు
గా చేటలోనగువానితో ధాన్యములోనగునా
నిని పైకెత్తి క్రిందుగాఁబోయు, (చూ. తూర్పా
టబట్టు.)

తూరుపు. దే. వి. నూర్వండుదయించెడు దిక్కు.
ప్రాధిక. (చూ. తూర్పు.)

తూరుపుగొండ. ద్వ. వి. ఉదయాద్రి. పూర్వపుష్ప
తము.

తూరుపుతేడు. దే. వి. ఇంద్రుడు, పూర్వక్షత్రి.

తూరుపెత్తు. దే. స. క్రి. (తూరుపు+పెత్తు.) 1. ధాన్య
దికమును ఎత్తి తూరుపుగాలికివిడుచు; 2. ఏదని
గాలిపాటుగా ఎత్తివిడుచు; “గీ. రట్టుగానమ్మ
మగనాలిబట్టిదాసి, తొర మొట్టోయనుచు గు
మ్మతూరుపెత్తు.” తుక. ౨, ఆ.—3. వెండుకొం
పాయఁదీసి అడ్డముగా మీఁదికెత్తిపట్టు. “గీ. ఎ
యునీత్యారములతోడనీళ్లు గుక్కి. యట్లున
ట్లునుబరికించియంట్లుబొడిచి, గోరు ముక్కుల
గదువ్వితూరుపెత్తి, నెఱులంగల్గినపేలనన్నిటి
దిగిచి.” పాండు. 3, ఆ.

తూర్పు. దే. ప్రే. తూలుచేయొక్కరూపాంతరము.

“ఉ. దుర్బాచికనుచికాంతుర పరంమోదూర్పు
దుమాటిమాటికొ, నాచెవులందు.” వై. ౪, ఆ.

తూర్ణము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. త్వరితము. విణ.
వడిగలది.

తూర్పిడి. దే. వి. తూరుపాటబట్టుట.

తూర్పెత్తు. దే. స. క్రి. తూరుపెత్తుయొక్కరూ
పాంతరము.

తూర్వము. సం. వి. ఆ. న. వాద్యము. పుం. స. వా
ద్యపుమోత.

తూఱబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తూఱ+పడు.) నూ
ఱు. “నీ. పాఱజాలకమట్టుబడిబాడదప్పని
దొలగిపెట్టగొందులఁ దూఱబడియు.” నిర్వి.
౪, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

తూఱు. దే. ఆ. క్రి. చోచ్చే. “పాములుపుట్ట
నికొదూతినయట్లుగా.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

“ద్వి. నాతెల్లగరులబాణములింద్రజిత్తు, కేటా
తీచనినేడువెనలంకబడును.” రా. యు. కా.

తూఱుమే. దే. ప్రే. తూఱజేయు.

తృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తనివి, తర్వాము.

తృప్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనివిమొందినవాడు.

తృప్. సం. వి. ఆ. ఓ. స్త్రీ. 1. దప్పి; 2. ఇచ్చ.

తృప్తిరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దప్పిగొన్నవాడు; 2. ఇచ్చగొన్నవాడు.

తృప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇచ్చ; 2. దప్పి.

తృప్తక్కు. సం. విణ. జ్. 1. ఇచ్చగొన్నవాడు; 2. దప్పిగొన్నవాడు.

తె.

తెంకాయ. దే. వి. పెంకాయయొక్క రూపాంతరము.

తెంకి. దే. వి. స్థానము. (పెంకియొక్క రూపాంతరము.)

తెంఱ. దే. ప్రే. తెగజేయు. (త్రెంచుయొక్క రూపాంతరము.)

తెండు. దే. ఆ. క్రి. పరుండు, శయనించు. (చూ. తేడు.)

తెండెప్పలు. దే. విణ. బ. (తెప్పలు + తెప్పలు.) అపారము. “క. అందలమందలలేకిపు, డందలమందలయియున్నవయ్య మెకంబుల్, చెందామర కొలనువలెక, దెండెప్పలవేమిచెప్పదేవుడెఱుంగక.” సా. ౧, ఆ. (చూ. తెండేపలు. “ఎ, గీ. పోటచెఱుపు, నందుడెండేపలుగనెరుల్ క్రందు కొనగ.” య. ౧, ఆ.)

తెంపరి. దే. విణ. (తెంపు + అరి.) సాహసికుడు. “ఉ. సింహాకిశోరవృత్తిగ, స్థిపురుషున్నవాడుమదిమృత్యుభయంబిసుమంతలేకయీ, తెంపరి.” జై. ౨, ఆ.

తెంపి. దే. వి. 1. విధవ; 2. తెంపుయొక్క రూపాంతరము. “ఎడతెంపిగఁగొందఱుపాయవాఁగక.” భార. విరా. ౫, ఆ.

తెంపు. దే. ప్రే. తెంచు. వి. 1. తెనువ; 2. తెగుట.

తెకతెక. దే. వి. ఉడుకుట క్రాగుట యెగయుటలయందగు ధ్వన్యనుకరణము. “గీ. చిత్రముతెకతెకనుడికిమెత్తఁబడియె,” పర. ౧, ఆ. “తెకతెకక్రాగు తప్పివెరితేనియ.” పా. ౪, ఆ. “తెకతెకనెకతెగయ.” రామా. ౫, ఆ.

తెకతేర. దే. విణ. (తేర + తేర.) బాత్రికా సంబంధములేనిది. “తెకతేరయిదియేమియొకరినామై.” పా. ౪, ఆ.—క్రి. విణ. మిక్కిలివ్యర్థము. “ఎ, గీ.

ప్రాణమేటికి దెకతేర పాపుకొనగ.” మం. శేం. 3, ఆ. “తెకతేరగనీకగవిడివిపొయెడు,” కళా. 3, ఆ.

తెక్కరము. దే. వి. విలాసము.

తెక్కలి. వై. వి. 1. దొంగతనము; “తెక్కలిబుదియేదిక్కులందుడఱచయ్యె,” భార. కాం. ౨, ఆ.—2. వంచన; “మహాన్నతపీతమలకఁబఁచునిక, దెక్కలిదాకిధాతయిలదెల్లెడుట్లుగఁజేసె,” భార. శల్య. ౨, ఆ.—3. ప్రమాదము; “క. అక్కటవాగురుపుత్రుం. దెక్కలిగొట్టిడితిన.” భో. ౪, ఆ.—విణ. వంచకము; “తెక్కలిమృత్యుభయంబు,” భాగ. ౬, స్కం.

తెక్కలికాడు. ద్వ. వి. దొంగ. (చూ. చొచ్చిల్లు.) విణ. వంచకుడు; “క. హితమొనరించెదనుచుక, భృతరాష్ట్రతనూధవునకు దెక్కలికాడై, మృతియొనరించెదానును, మృతుడయ్యెనుభ్రాతృపుత్రమిత్రయుతముగక,” భాగ. స్త్రీ. ౨, ఆ.

తెక్కలిపాటు. వై. వి. వివక్ష. “ఉ. ఎక్కడన్నలొకముల నెవ్వరుఁ గోరనికొన్నేడుమా. తెక్కలిపాటుకై తివిరి దేహము నేడఁగవచ్చి నాము.” భాగ. ౬, స్కం.

తెక్కు. దే. వి. పెక్కుయొక్క రూపాంతరము. పా. ౫, ఆ.

తెగ. దే. వి. 1. సహిత్యసమూహము; “క. విమరక్కసులునువేల్పులు, ననియెడునీరందెగలనాకుక్రుడునీ, పునుగదనడపెడువారు.” మ. 3, ఆ.—2. సమూహము; “క. బలుకాలియాలుమబ్బుతెగలవాడ్లు,” అచ్చ. యు. కాం.—3. విధము; “ద్వ. అగలకమునినాథునవ్వకొక్క, తెగనేయవలయునోదేవియెట్లయిన,” వారిశ్వు. ౨, భా.—4. పక్షము; “ఎ, గీ. బాలసప్తపక్షమున నీతపక్షమునను, జల్లుపారాదెగుఁగొంచుసరసిందేతె. క. తనతెగమునలఱురా, మునితెగకామినులమించిమంచిన,” ఉ. రా. ౬, ఆ.—5. (ఎక్కుపెట్టె) అల్లెత్రాడు; “ఎ, గీ. అతఁడు మూర్ఖ, తెలిసి యొకకొలఁదానిండఁదిగియేసె,” ఉ. హరి. 3, ఆ.—6. (అల్లెత్రాటిని) ఎక్కుపెట్టెలు; “ద్వ. నాతెగలపివాకివిల్లనిలచు,” రా. బాల, కాం.—7. పక్షము. “క. పొగరెక్కినమూఁపురములఁ, డా

లవలములులేదేహంబులుభూ, గగనములునిం
డటంకెలు, మిగుల మెఱయువృషభగణముమెల్ల
నెడచెక్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—ద్ర.
1. నిశ్చేషముగా; "క. తెగదీర్చక తెగటార్చక."
భార. శాం. 3, ఆ.—2. ఖండితముగా. "తెగ
నాడవలదుసభలను."

తెగఁగొట్టు. దే. స. క్రి. (తెగ్+గొట్టు.) నఱకు.
(వాని తల తెగఁగొట్టెను.)

తెగఁచాచే. దే. స. క్రి. (తెగ్+చాచే.) చేం
పు. "క. మిమ్ముఁడగఁజూచినదతి, కెమ్మెయిఁబో
నంగ నేర్చునేను." భార. ఆను. 3, ఆ. (ఇందు
పూర్వాయవమైన తెగ అనునది అంత్యావయ
వమైన చాచే క్రియకు వెనుకను ప్రయోగముల
యందు కానబడియెడి. "క. నీచనుతిన్ను నె
ప్పొడు, చూచిన నారాత్రి లోనఁజూతురు తెగ
దా, రాచపలు." భార. విరా. ౧, ఆ.

తెగఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెగ్+పడు.) తెగించు.
(స్వార్థమున పడు.)

తెగఁబాటు. ద్వ. వి. (తెగ్+పాటు.) తెగఁబడు
ట. "చ. తగిన తెఱంగుచేసినను దాని నెఱుంగరు
చెట్టగాంచినక, దెగఁడురు రెల్లభంగిజగతీజనము
ల్ వినుమట్లుగాక యెక్, బగతుని నాయితంపుఁ
డెగఁ బాటునఁడైపడి గెల్వ నేర్చినక, మగఁటిమి
దూఱుఁటే దొసంగు మాలగ దానవుఁడంపు మెమ్మె
యిక్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

తెగఁబాటు. దే. ఆ. క్రి. (తెగ్+పాటు.) తెగించు.
"గీ. నీవుగల్గినదాస్యంబు నీకునేను, జేయఁగ
లదాననేను గెల్గిననునీవు, నాకుఁజేయఁగఁగల
దానీకడింది, పన్నిదముచఱుముని తెగఁబాటిప
డెక్." భార. ఆను. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పాటు.)
తెగఁచు. దే. ఆ. క్రి. కలఁగు. "ఎ, గీ. దేవయానఁ
గనుంగొని తెగచివగచి." య. 3, ఆ.

తెగటాటు. దే. ఆ. క్రి. (తెగట+టాటు.) చేచ్చు,
నఁగిచ్చు. "క. లోకంబులు తెగటాటుగ." భార.
ఆర. ౪, ఆ. "వేపురుసంకప్త కాగ్రసరులు తెగ
టారిరి." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

తెగటాటుచే. దే. ప్రే. తెగటాటుఁజేయు, (రూ.
తెగటార్చు. "ఎ. అద్దానవుం దెగటార్చి దానివరి
యించె." మార్క. 2, ఆ.)

తెగటు. దే. ఆ. క్రి. క్రుద్ధు. "ఎ. అట్లయిననందలిబం
ధుమిత్ర సహాయజనంబులుగలసి నవృషిచుం దెగ

టుచునునిశిమనమనంబులకుఁ బ్రియంబునేయు."

భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—వి. క్రుద్ధు.

తెగడ. వై. వి. త్రిపుతీ. (దీని భేదిములు తెల్లతెగడ,
నల్లతెగడ. ఇదీ తెల్లతెగడ.)

తెగడు. దే. ఆ. క్రి. ఉపేక్షింపబడు. "క. మిగు
లఁగడగండ్లఁబడియుక్, దెగడక వారెల్లనిపుడు
నీమేనల్లుం, దగుకటి వేలుపుకతమున, సుగినుగు
ఱులతోడనిల్చియుండిరికుచ్చి." నీట. ౧, ఆ.—
స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; 2. ఉపేక్షించు; "గీ. త్రె
ల్లింపుముపాలఁతయనుచు దెగడక దానిక్." ఆ
చ్చు. బాల. కాం—2. నిందించు. "చ. తగిన తె
ఱంగు చేసినను దాని నెఱుంగరు చెట్టగాంచినక,
దెగఁడురు రెల్లభంగిజగతీజనముల్." నిర్వ. ౧౦,
ఆ.—వి. నింద. "క. హితకార్యగతులఁజెప్పుఁగ
దెగడగు. బొగడగు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.

తెగవేయు. దే. స. క్రి. నఱకు. (దానితల తెగవేసెను.)

తెగించు. దే. ఆ. క్రి. సాహసించు.

తెగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఖండితమును; 2. చిన్నమును;
3. చేచ్చు. "నర నాయకులు నజచ్చిరిమూరులుఁ
గలయందఱుఁడెరిగి." భార. శల్య. ౧, ఆ.—
4. తీర్చును; "క. తెగదిప్పడుమూన్మెల్లక, దగవ
డుగఁగరండు." జై. ౮, ఆ. (త్రెగుయొక్కరూ
పాంతరము.)—5. సాహసించు. "ఉ. ఓరిరురాత్త
నీకుఁడెగ నొల్లకయుండుటనీపరాక్రమం, బార
నీకాదురా." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

తెగుడు. దే. వి. తెగుట, విచ్చేదము.

తెగుదల. దే. వి. 1. అంతము; "ఎ, గీ. ఈమహో
ద్ధానికెఁదగుదదెద్దిచెపును." నిర్వ. ౯, ఆ.—
2. త్రియము. "గీ. రాత్రి తెగుదలదినమేలగాక
యుండు." భార. ఆర. ౫, ఆ.

తెగుదారి. దే. వి. (తెగువ+దారి.) 1. సాహసికు
డు, సాహసికురాలు; "ధవు నెడఁబాసినచ్చు తె
గుదారికి నాకెడకవంతయేల." ఉ. రా. ౬, ఆ.—
2. దాత. "కడుసాంపులుగాఁబొగడించుకోఁజా
మితలఁపుననిప్పుడింతెగుదారులమైతిమి." ప్ర
భా. ౧, ఆ.

తెగుదెంపు. దే. వి. (తెగు+తెంపు.) తీర్పు. "మ. య
మనూనుండనుగృప్తుఁజూచిబక దాల్చి వ్యాసక
ణ్వాదిసం, యములుండం దెగుదెంపుచేసుకీలు
లేలావారిబొమ్మంటి." జై. ౮, ఆ.

తెగుబడి. దే. వి. 1. తెగుట; 2. దుక్కి; 3. అవ్వకము.

తెనులు. దే. వి. 1. వ్యాధి; 2. చీడ.

తెనులగొంటు. దే. వి. వ్యాధిగ్రస్తుడు, వ్యాధిగ్రస్తురాలు, వ్యాధిగ్రస్తు.

తెనులగొను. దే. అ. క్రి. (తెనుల+కొను.) వ్యాధిగ్రస్తును.

తెనువ. దే. వి. 1. సాహసము; 2. దాతృత్వము.

తెనువడు. ద్వ. అ. క్రి. (తెనుడు+పడు.) వేటుపడు. "తెనువడిక చ్చపముపోక." పంచ. నా. ౨, ఆ.

తెచ్చు. దే. స. క్రి. తీసికొనివచ్చు, ఆనయించు.

తెట్టగిలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (తెట్టగిల+పడు.) తెట్టగిల్లు. (స్వార్థమున పడు.)

తెట్టగిల్లు. దే. అ. క్రి. నిస్సారమును.

తెట్టతెరువు. దే. వి. (తెరువు+తెరువు.) నిడివీధి. (ఇట్లు తెట్టతెన్ను.)

తెట్టిము. వై. వి. 1. తెట్టిము*; 2. తేనెపెరి*; 3. తృణకాష్ఠాదిభారము*.

తెట్టు. దే. వి. పట్టణమునైనను కోటకైనను బయట ఘట్టునెర్పణచిన కంపకోట.

తెట్టువ. వై. వి. 1. సమూహము; "వ. బట్టబయలని లిచిమాచుటకు ఘట్టులికొట్టబంబగు మొగుళ్ల తెట్టువలలోమలుగునడి." ఉ. రా. 3, ఆ.—2. నీటియందు గాలికొక్కప్రక్కచేరిన తృణాదిసమూహము*. "గీ. వెల్లిదొంకిచన దోచునురువు తెట్టువలనంగ." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

తెట్టువగట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (తెట్టున+కట్టు.) నీటియందు తృణాదికము గాలికొక్కప్రక్కచేరు. "తీరిములఁ దెట్టువగట్టునతోజరేణవుల్." నిర్వ. ౧, ఆ. (రూ. తెట్టువలగట్టు. "వ. చతురింగంబుల యవమువంబులఁజామరచ్చుత్రికేతుశకలంబులఁ గోడండగదాండగదాడిపాతిభండంబులం బెరిసి పాటునెత్తురు కేటులఁ దెట్టువలగట్టె." భార. ౧, ౪, ఆ.)

తెట్టువలగొను. ద్వ. అ. క్రి. (తెట్టువల+కొను.)

తెట్టువలగట్టు. (రూ. తెట్టువగట్టు.)

తెట్టువు. దే. వి. తెట్టుయొక్కరూపాంతరము.

తెట్టె. వై. వి. తెట్టెయొక్కరూపాంతరము.

తెట్టెము. వై. వి. మొత్తము*.

తెట్టెలగట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (తెట్టెల+కట్టు.) రాశిపడు. "వ. తెట్టెవలగొన్న మాంసంబులను దెట్టెలగట్టినయినోకలంబులును." కళా. ౫, ఆ.

తెట్టెలుగొను. ద్వ. అ. క్రి. (తెట్టెలు+కొను.) తెట్టెలుగట్టు. "వ. తెట్టెలుగొనం గూరికాబులంబులును." ఉ. హరి. 3, ఆ.

తెడ్డు. వై. వి. 1. కొయ్యగరిఁపై; 2. పడవలోనెడు పలక. (త్రెడ్డుయొక్కరూపాంతరము.)

తెడ్డుమాతికొంగ. ద్వ. వి. జలపక్షివిశేషము.

తెనముణు. దే. అ. క్రి. శయనించు. "క. హస్తకా

నియొక్కకొండల, నత్తెరువుంగట్టబనిచియంబు అక్రియదాఁదిల్లికటియుఁగొని తెనముణి. యత్తరముత్తరమటంచు సెలకప్రాద్దుకడఁ. రేచి." (కొన్ని పుస్తకములయందు తెనముణి అని పాఠమున్నది.) ఆము. ౫, ఆ.

తెనుంగు. వై. వి. తెలుగుయొక్కరూపాంతరము.

తెన్ను. దే. వి. దారి, మార్గము. "తెన్నునకనుగావనను." య. 3, ఆ.

తెన్నుండు. దే. అ. క్రి. పరుండు, శయనించు.

తెప్ప. దే. వి. 1. తెప్పకొయ్య, కట్టుప్రాస; 2. ప్రావు. "నీ. తెప్పలెన్నెత్తావిమన్నలైవుట్టెల్లరులగందవొడిల్లోవఁజలకవలడు." వసు. ౧, ఆ. (తేపయొక్కరూపాంతరము.)

తెప్పదలంగ. దే. ద్ర. క్రి. విణ. ఆతివేగముగా.

"గీ. తెప్పదలంగబండులేతెంచుచున్న, యవిహాత్తతన్నేమిజాతారమములు, గడఁక నెడ్డనడిచి మిటొప్పెడునరాలి, యులివునినియుల్లమునఁ దునులుకుచుట్టి." భార. ఆము. ౪, ఆ.

తెప్పలదేలు. దే. అ. క్రి. (తెప్పల+దేలు.) పొలాడు. (ప్ర. తెప్పలదేల్పు. "క. అప్పుడు త్తముండునన్ను నట్లురసాధి, దెప్పలదేలిచి." కళా. ౭, ఆ.)

తెప్పిల్లు. దే. అ. క్రి. తెప్పిల్లుయొక్కరూపాంతరము. "దగనత్తుండంతమూర్ఖియంతినె తెప్పిల్లు." ఉ. రా. 3, ఆ.

తెప్పిల్లు. దే. అ. క్రి. అపాయమునుండి తేలు. (రూ. తెప్పిల్లు.)

తెప్పిలు. దే. అ. క్రి. తెప్పిలిలు. "క. పెత్తెలిలఁగులు మేనులు, నెటిపడ నెల్లడలఁగలుచు విరిహనులి, త్తెటినీగులు ద్రావకతె, ప్పిలునెట్లొకొకత్రువైనన్యధిపణమూర్తి." భార. ౧, 3, ఆ.

తెప్పన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. కీఘ్రముగా.

తెబక. దే. వి. మొత్తము, సమూహము.

తెనుడ. దే. వి. తెత్తము చేగలిగెడు స్థలము.

తెను. దే. ఆ. క్రి. చలిండు. “క. జనుదూతవో
లెచటికి, సచదగతికావేటకాడు చనుదేరం
గా. దెనులకపీరణ్యకుండురి. దునురులుగా
గొలికిబొక్కదూఱంబాటెక.” పంచ. నా.
౨. ఆ.

తెను. దే. ప్రే. (తెనులజేయు.) ఉనుము.
(చూ. తెనుచ్చు. “ఱంపివోవనిటదెనుచ్చి.”
భార. అను. 3, ఆ.)

తెను. దే. వి. తేమయొక్కరూపాంతరము. “క. తె
న్నెలునిచ్చుమదగం, ధమ్మలతెన్నెలకుసన్నదంబు
లజనిజం, జమ్మనకుమైదగొప్పల, నిమ్మగుకరలు
మ్మలొప్పునిభయఖంగొలుతుక.” కవిస. ౧, ఆ.

తెను. దే. వి. (తెను+ఎర.) 1. చేల్లగాలి, మలయ
మాతము; “క. తెప్పెరనికంతెప్పెర.” విజ. 3,
ఆ (ఎరశబ్దమునకు పృత్తియందు గాలియర్థమని
తెలియవలయును.) 2. గాలి. (చూ. తెను.)

తె. దే. వి. 1. మఱుంగుచీర*; చ. తెరయునుమే
లకట్లుదెగుదీయిలుక బాలుపాంద.” భార.
సా. ౧, ఆ.—2. అద్దంబల*; “క. ఇటువలెవే
టాడెనుతేలి, దలుకుననొకయట్టితెరులదాటి
పడింజెం, గటనులుక నెలుకుదోరలా, ర్పుట
యుకరాజులుదానినొప్పనజనక.” యు.
౨, ఆ.—3. ఆల*; “తెరలెత్తి సప్తపాగరములు
చాలెంగ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—4. బ. పరంపర.
“క. నరపరులయ్యదిక్కుల, కరిగిమహీపతుల
చేసరిగొనిధనముల్, దెరులగదెచ్చినమార్గము,
పరువడినెటింగింపునాకుబరమమునీంద్రా.”
భార. సభా. ౧, ఆ.

తె. తె. దే. వి. పరంపర*. (వానికి దగ్గ తెర తెరగా
వచ్చుచున్నది.)

తెల. దే. వి. కవణము, కబళము.

తెల. లా. దే. ఆ. క్రి. (తెరల+పాటు.) తొ
లుగు. “మ. తెరలంబాటెగలంగిగోవులుకడుక
దీనంబులెఱిగొలుచుక.” వారి. పూ. ౬, ఆ.
(స్వార్థమున పాటు.)

తెరిక. దే. వి. గుంపు, సమాహము.

తెరు. దే. ఆ. క్రి. 1. తెర్లు; “క. ఖరకరకరపాతి
సలసల, దెరలెడుమల్లమరందదీర్చిచుట్టుక.”
పాండు. ౧, ఆ.—2. బయలుదేలు; “క. పురజ
నములెల్లముందల, దెరలిపివుటనునాకుదేవు
డుగమన, మృగరాముతండికెతప్పగ, నరుదం

చినకురునితోడనతడిల్లనియెక,” దే. 3, ఆ.—
3. కలంగు; “క. అనిలొదెరలుటతొలగుట,
యనునివిచనుగాక.” భార. కర్ణ. 3, ఆ. “ఊ
ర్వులకాదెరలిమహాన్యవోడకముత్తివ్వికొనక.”
లక్ష్మీ. 3, ఆ.—4. తొలగు*. “పురిగొనుచందె
రలుచు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

తెరు. దే. ప్రే. తెరులజేయు. (తొలగించుట
కు.—“క. నరుదొకరధకునియనుమతి, జోర
దలంబునెమనుజసేనసురబంధులైక, దెరలిచి
నివిచ్చెలవిడి, నరుగుందనవలయునెడకు.” భార.
ద్రో. ౪, ఆ. (చూ. తెరుచ్చు.)

తెరు. దే. వి. బయలుదేలుట. ప్రయాణము.
తెరువాటు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెర+పాటు.) జిడ్డుదేటి
తెరుగట్టు. (తెర=అల.) “చ. ద్రవిడములుదినల్
పసుపురాచినరత్నపురాపక్రిందిన, బువుతెర
వాఱగా.” అము. ౧, ఆ.

తెరవేట. ద్వ. వి. తెరయొత్తి ఆడెడు వేట. (చూ.
ఏడువేట.)

తెరవేటకాడు. ద్వ. వి. తెరయొత్తివేటాడెడువే
టకాడు. “ఉ. అతెరవేటకాంధ్రుయమునాం
బుతరంగపరంపరాకృతిక, ముత్తెర మైననూకర
సముత్కరముగని వేటకాంధ్రు నిలై త్తకము
న్నరాజుమదికెక్కిడునట్లుగవనిమిత్తికిం, బుత్త
మటంచులప్రేక్షు బోరున డుయ్యధియంకరా
గ్భటిక.” (ఇక్కడవేటకాంధ్రు అనగా విలు
వేటకాంధ్రు అని అర్థము.) న్యా. ౪, ఆ.

తెరువరి. దే. వి. (తెరువు+అరి.) దారిపడచువా
డు, పథకుడు.

తెరువాటిడు. దే. వి. (తెరువాటు + ఈడు.)

తెరువాటుకాడు.

తెరువాటు. దే. వి. (తెరువు+అటు.) (దొంగలు)
దారికొట్టిటలు, అభిన్నము. “తెరువాటు
వలనదెస్కరులచేత జేటొందిధనము వాంఛిం
చునతడు.” భార. అను. ౨, ఆ. (“తెరువాటు
కొట్టి తెరువాటుకొట్టి.” ఇత్యాది స్థలములయం
దు తెరువాటుగా కొట్టుటయని తెలియవలెను.
అప్పుడు తెరువాటునకు దారికట్టుటమాత్రమ
ర్థము.)

తెరువాటుకాడు. దే. వి. దారికొట్టికొట్టి దోచుకొ
నుదొంగ, పరిపంథి.

తెరువు. దే. వి. దారి, మార్గము. “వ. ఇట్లుపన్ను గా
రినగారిపారువు తెరువునంజనునప్పుడు.” ఉ. హ
రి. ౬, ఆ.

తెల్ల. దే. వి. నీళ్లులోనగునవి కాగి సలసలపొంగు.

వి. నీళ్లులోనగునవి కాగి సలసలపొంగుట.
(తెరుయొక్కరూపాంతరము.)

తెరువ. దే. వి. తెరువుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
కట్టిడి.)

తెలు. దే. విణ. తెలుపయ్యనది. (ఉదా. తెలు
గంటి, తెలువ. ము.) (దీనికి వ్యస్తముగా ప్రయో
గము కనబడదు.)

తెలుగు. దే. వి. 1. విధము; “క. అఱిడిఁజెందుట
నీకుమేలైఱంగేతలకొ.” అచ్చ. యు. కాం.—

2. క్రమము; “పౌరజనులుబాంపదులు తెలుగు
లోనిన్నుననుసరింతుర.” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.—

౩. చక్కన; “క. వెలుగునదిపార్వరాగము, దఱిఁ
గినఁగడు వెల్లవైనదనములు వ్రాలక, దెలుఁగేది
టిచ్చవడిరి.” భార. ఆర. 2, ఆ.—4. సంధి. “ఉ.
కారవపాండవుల్ తెలుగుగైకొనిఁకాంతతఁబొం
దియున్గిమే, లారయనాకునీకుఁగులమంతకునీ
నృపకొటికుర్చికి, బోరితమైన నింతకునుబుట్టు
మహాపదకావునకొధరి, త్రీరమణాగ్రగణ్యగణు
లించి యవశ్యముఁబొందొనర్చివే.” భార. ఉ
ద్యో. 3, ఆ.

తెలుగువడు. ద్వ. క్రి. (తెలుగు+వడు.) సంధి
యగు. “గీ. మాటపాండఱింగియొటమైనట్లనఁ,
జేరికారవేంద్రుచిత్తప్పత్తి, కనుగుణంబుగాఁగనా
నతుండగుచుఁబ్రా, ర్థించియడుగకన్నఁ దెలుగు
వడుదు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (ప్రే. తెలుగు
వఱుచు.)

తెలుకువ. దే. వి. 1. వివేకము; “చ. ఎఱిఁగినవాఁడు
కర్తవ్యము మెల్లనుమాని హరిస్వరూపముకొ, నెఱ
య నెఱుంగుదాను మది నేరువుచూపు గుణాను
రత్నకై, తెలుకువలేకత్తవ్యమయచేపాధనాద్యభి
లాషయొత్తుకై, యెఱుంగనివానికిం దెలియనీశ్వ
రలిలఁజెఱుంగఁజెప్పమా.” భాగ. ౧, స్కం.—

2. ఉపాయము. “క. కనుగొనియిదిమునియూశ్ర
మ, మనితహతహవోడమియచటికిరిన నాకుకొ,
గననగుమొక తెలుకువయని.” స్వా. ౨, ఆ.

తెలుకొను. దే. ఆ. క్రి. (తెలు+కొను.) (చూ.)

తెలుం. (స్వార్థమునకొను. ప్రే. తెలుకొలుపు.)

తెలుగంటి. దే. వి. (తెలు+కన్న.) 1. అనిమిషుఁడు;
“తెలుగంటిమూఁకలఁగడిందిబలంబునదాసి.” ఉ.

రా. ౪, ఆ.—2. అనిమిషస్త్రీ. “గీ. కుటుంబా
యంపుముద్దులగుమ్మగలుగు, సాగసుకానిఁజెఱ
గంటిచిగురుఁబొండ్లు, బులుఁగురాచేడియలను
జక్కలవెలందు, కలునువీనులకంటి చెల్వలనికే
ల.” నీలా. ౨, ఆ.—3. చేప, అనిమిషము.

తెలుగంటిఁజేఱు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, శేఖర్భుఁడు.

తెలుమ. దే. స. క్రి. తెలుపచేయు. “ఎ. గీ. నీకొ
బులుద్రోవకచీకటియును, జెఱుచుటకుఁఫలకే
త్రంబు తెలువవలసె.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

తెలునోటిమెకము. ద్వ. వి. (తెలునోరు+మెకము.)

సింహము, పంచాస్రము. “గీ. పంచముఖుండ్ల
పార్వతీపతికిఁగాక, హరియనుకుభావ్యుఁడు,
శ్రీహరికిఁగాక, యిట్టి తెలునోటిమెకములకల
నుచు, గనలియ్యగ్రంబులైనసింగములఁగెడపె.
రామా. ౨, ఆ. (ఇట్లు తెలువామెకము.)

తెలుప. దే. వి. 1. తెలుపట; 2. ఉపశమనము. వి.
ముఱుగులేనిది. (తెలుపనేల.)

తెలుపి. దే. వి. సంద్రు, అపకాశము. “క. తెలుపిగి
దానవేశ్వరుఁ, డుఱకకృపాణముననాభాగ్రైము
నెఱకల్, నఱికినఁగూలెనతండిల, నెఱుఱలైప
నిహతముపద్రుమువోలె.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

తెలుపుముఱపు. ద్వ. వి. (చిత్తవాస్థ్యము తప్పినప్పుడు
కలుగు) తబ్బిబ్బు. (వాడు జెన్నితబ్బి తెలుపు
ముఱపు మాటలాడుచున్నాఁడు.)

తెలుల. దే. ఆ. క్రి. (వాసన) బయలుపెడల.

తెలువ. దే. వి. (తెలు+వా.) ఆడుది, ఇంకి. “క.
ఉఱువగునారుగపంటలు, గొఱియలపాడియను
దఱచగుకొ బురుఱులకుకొ, దెఱువలు చుట్టమల
యొద్ద, రెఱుచియభుజియంతురర్థిన్లెజనంబు
ల్.” భార. ఆర. ౪, ఆ.

తెలువు. దే. ఆ. క్రి. తెలుగుయొక్కరూపాంతరము.

“క. పిఱుతిమియక నాముందఱఁ, దెఱువాయు
గిదివాడఁదెఱువా.” అచ్చ. ఆ, కాం.

తెల్లు. దే. విణ. తెలుయొక్కరూపాంతరము. “నీ.
బొక్కిఱొమ్మనుఁడబొడ్డునుమిడిపండ్లు తెల్ల
నోరునుబాచిఁజేఱుమొగము.” భల్ల. ౪, ఆ

తెల. వై. విణ. తెలుయొక్కరూపాంతరము. (అప్రే
డితమునందు తెలతెల. “తెలతెలవగువు.” (తెల
తెల—తెలతెలగానని యర్థము.) భాం. మా. ౧)

ఆ. క. తలయుండీరయునొడలును తెల తెల గా."

పంచ. వా. ౪. ఆ.)

తెలగా. వై. వి. 1. త్రిలింగ దేశమునందలి యొక శూద్ర బ్రాత; 2. బ. ఆజాతినారు. (పుత్రియందు దీర్ఘము ప్రాప్తము. ఉదా. తెలగబలికెలు.)

తెలచ. దే. స. క్రి. తెలుచయొక్కరూపాంతరము. (ఇట్లు ఆకారమధ్యముగా గ్రంథములయందు కావలయునని ఆపత్తమున ఇది వెలచక్రియవంటిగా నుండవచ్చును.)

తెలచోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెలతెల+పోవు.) వెలచోవు.

తెలచోలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెలతెల+పాలు.) . తెలతెల చోవు; "క. తోలువేల్పుల మొగములు తెల, తెలవాలుగఁ దెల్లవాఁడఁ దెలులమోముల్." అన్న. బాల. కాం.—2. తెల్లగా తెల్లవాలు. "క. తెలతెలవాఁడీవేళను." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

తెలనా. ద్వ. వి. తెల్లనానయొక్కరూపాంతరము. "నీ. అడపంబుతోయ్యలిమడిచియచ్చిన తెలనా బలిక చేతియందయుండ." కథా. ౨, ఆ.

తెలవాలు. ద్వ. ఆ. క్రి. తెల్లవాలుయొక్కరూపాంతరము. "క. తెలవాఁడెనపుడుదీపపుఁ గలికలతో దెల్లవాఁడఁడన మోముక." వాస. ౨, ఆ.

తెలవి. ద్వ. వి. 1. తెల్లనిది. "తెలినపుష్ప."—2. నిర్మలము. "ద్వ. తెలిడెందును జలదేవత నిలిపి." రా. ము. కాం.

తెలపిండి. వై. వి. గానుగపిండి, పిఠాకము.

తెలక. వై. వి. బ. నువ్వులు. (పుత్రియందు ఏకవచనాంతము. తెలికపిండి. మొ.)

తెలకవాడు. వై. వి. గాండ్లవాడు.

తెలకటి. ద్వ. వి. (తెల+కన్ను.) ఆడుది, ధవళాక్షి. "నీ. దోహదద్రీనిల్లు ధవళాంబుజమునోర్చి దళింది నెవ్వ్రాము తెల్లనయ్యె." ఉ. రా. ౨, ఆ.

తెలగాము. వై. వి. గ్రహవిశేషము. శుక్రుడు.

తెలగాను. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెలి+కాను.) ప్రమాణము చేయుచు. "క. ముచ్చునుబట్టినమాత్రన, చెచ్చుచుండెనుకలించెదలిగాని." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

తెలదప్ప. వై. వి. (తెలి+తప్ప) తెల్లదామర, పుండకము.

తెలదప్పకంటి. ద్వ. వి. (తెలదప్ప+కన్ను.) విష్ణువు, పుండకాక్షుడు. "చ. అని తెలదప్పకంటిమది పండి వెనంగొనుకూర్చినాడినక." నీలా. ౨, ఆ.

తెలిపక్కము. వై. వి. కుక్కపక్కము.

తెలిపిట్ట. వై. వి. వాంస, శ్వేతిగరత్తు. "నీ. తెలిపిట్ట గమికేరఁదీనితద్దయుబుద్ధి దలిపి మెల్లనడలి దీర్చరాద." నీలా. ౨, ఆ. (ఇట్లు తెలిపులుగు. మొ.)

తెలిమెకము. వై. వి. సింహము.

తెలిమొంపు. ద్వ. వి. కామధేనువు.

తెలియ. వై. వి. తెలి.

తెలియు. దే. ఆ. క్రి. 1. విదితముగు; "ఎ. దేవతలనుందలిమూర్తివి యాతనికిందెలియు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. విశదముగు; "క. కులిండును డాన్వంతయును దలియవినిపించెక." శై. ౨, ఆ.—3. మేలుకొను; "తెలియక నిద్రించుమగు నఁజూచి." పంచ. వా. 3, ఆ.—4. ప్రసన్నతనొందు. "క. చలముకొనియెరులనడుపుట, బలియుండై తెలపు నేనిబనిమునకుఁదాఁ దలియుట కాదేమునికరు, మలము ఖుద్గుంపాంగియతనిగొనియాడెదగక." భార. భిష్మ. ౧, ఆ.—5. క్రి.

ఎలుగు. "సర్వముక దలిసితింనుగర్వితమతికవిహరించితి." భ. ౧, శతకము.

తెలియేలు. ద్వ. వి. ఆకాశగంగ.

తెలివి. దే. వి. 1. దేహత్వాదిభేదజ్ఞానము; 2. వివేకము; "ఇత్రేలివిమంబునకఁ జొనుపు." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—3. ప్రకాశము; "గీ. అతనిముఖవికాస మడఁగఁగాదిశలకుఁదెలివిచ్చె." రామా. ౨, ఆ.—4. కాంతి; "ఎ. గీ. తేటవేలుపు పేటిపన్నీటి బొట్టు, లనఁగఁజూకలకువట్టెనలరుదలివి." య. ౨, ఆ.—5. వికాసము; "క. అశంకరుము ఖకమలంబుతెలివిగాంచుదుమునక." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—6. ప్రసన్నత; "గీ. నీకువీరలదే రులునెఱియకాదె, సిద్ధమెవ్వఁదలివొందఁజేయనేర్చు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—7. (నీర్ణ) తేలుట; "క. కలఁగిన పెద్దమడుపువెను, తెలివిఁ బొరయునల్లదాన." భార. కాం. 3, ఆ.—8. తెలుపు. "దిబ్బుఖంబులవంతెలివిసేర." న్యా. 3, ఆ.

తెలివికత్తె. ద్వ. వి. వివేకముగలది, ప్రాజ్ఞ.

తెలివికాడు. దే. వి. వివేకముగలవాడు, ప్రాజ్ఞుడు.

తెలివిడి. దే. వి. 1. దృష్టాంతము; 2. తెలియఁజేయుట

తెలుగు. వై. వి. తెనుగు. అంధము.

తెలివిడి. దే. వి. 1. దృష్టాంతము; 2. తెలియఁజేయుట

తెలుగు. వై. వి. తెనుగు. అంధము.

తెలివిడి. దే. వి. 1. దృష్టాంతము; 2. తెలియఁజేయుట

తెలుగు. వై. వి. తెనుగు. అంధము.

తెలుచే. దే. స. క్రి. 1. మొక్క; “క. దేవానాం
ప్రియలమొక్కి తెలుతుగుకవులకా.” (కుక
వులకా—కుకవులనుగూర్చియునుట. కుకవులకున
నియు ప్రయోగము.) రాఘ. ౧, ఆ. —2. తేర్పు;
“క. ద్రోణులవిత్తముశాంతివొందజేయుట, మ
నుచుచునుట.” భార. విరా. ౪, ఆ. “నీళ్లకలం
కనిందువురావితెలుచుభంగి.” వాసి. 3, ఆ. —
3. ప్రార్థించు. “క. కోకిలములఁదెలిచినబలు,
గాకులపాదజలంబునట్టికప్పుచులుంగురో, నా
కునసహ్యములనియా, హాకూతలు మానగలవె
యవిప్రార్థనలకా.” కళా. ౬, ఆ. (రూ. తెల్పు.—
తేర్చుటకు. —“తెల్పర్ త్రిలోకంబులకా.” హరి.
ఉ. ౮, ఆ.) (చూ. తెలియు, తెలుపు.)

తెలుపారు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెలుపు+ఆరు.) తెల్లన
గు. (రూ. తెల్పారు. “నీ. గుడ్డార్థంబునందువి
శాలరమణీయమగునొక్కదీవి తెల్పారియుండు.”
భార. శాం. ౬, ఆ.)

తెలుపు. యు. దే. ప్రి. (తెలియజేయు.) 1. ఎ
ఱిగించు; “క. ఈనారీతముమా, లోవెప్పరి
కర్ణునుదెలుపజేకరుణకా.” భో. 2, ఆ. —2. మే
లుకొలుపు; “క. కడుదడవునిద్రవోయితి, బ
డఁతిననుఁదెలుపవలదె.” భార. ఆర. 2, ఆ. —
3. తేర్పు. (చూ. తియ్యము.)—వి. ఊటట.—వై.
1. ధావళ్యము; 2. పరిశుద్ధి; (చూ. తెలుపువా
లు.) 3. మేహరోగము*. విణ. ధవళము. (రూ.
తెల్పు. ఊటటకు. —“పాలయలకలనుదెల్పులు
నటించుచు.” మార్క. ౧, ఆ.)

తెలుపుడు. దే. వి. ఎఱుక. “తెలుపుడుదెల్పవప్పు
డును.” రామా. ౮, ఆ. (రూ. తెల్పుడు.)

తెలుపుడుసేయు. ద్వ. స. క్రి. (తెలుపుడు+సేయు.)
ఎఱిగించు. “రాజునెడఁదప్పకయిప్పనియొప్పు
మీఱఁగఁగ, దెలుపుడుసేసి.” రుక్మి. ౧, ఆ. (రూ.
తెల్పుడుసేయు.)

తెలుపువాలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెలుపు+పాలు.) తె
లుపారు. “నీ. కడుపులోనొప్పారుకొడుకునిర్
లబుద్ధితెలుపునాఁగనుగవతెలుపువాఁటె.” లక్ష్మీ.
3, ఆ.

తెలి. వై. వి. భోజనపాత్రము. “క. ఇనువతెలికా
మంటితెలికా, బెనుచేతులనాకు పెణకఁబీటప
యికాలో, జనుమొనరించుటకదని, మునుచెప్పి

రిజనులకాదిమునినరుతెల్లకా.” విజ్ఞ. ఆనా.
కాం. (తెలియయొక్కరూపాంతరము.)

తెల్ల. వై. విణ. 1. ధవళము; 2. స్పష్టము. (చూ. న
సటబీసట.) [తెల్లఅనువిశేషణముముందుగల
జ్ఞానాచకశబ్దములు.—తెల్లలిగొట్టు (కామ
టలి.), తెల్లకాకి (ధూంత్తము), తెల్లజ్ఞాన
(బలాక.), తెల్లగగ్గర (అర్ధకము.), తెల్ల
(లకునము), తెల్లగన్నేరు (శ్వేతకరమి.),
తెల్లగఱిక (శతపిర్వీ.), తెల్లగలిజేగు (శ్
త్రము.), తెల్లగినియ (సునాభము.), తెల్ల
(మతంగి.), తెల్లగరిజే (మధుశ్రవ.), తెల్ల
గురిగిజే (శ్వేతపాకి.), తెల్లగోరలు (వై
యకము.), తెల్లచెఱుకు (తేజనకము.), తె
జేనము (పుత్రపర్ణి.), తెల్లజలకట్ట (అశాశ్రి),
తెల్లజల్లెడు (అలర్కము.), తెల్లతెడ (శ్
పుతీ.), తెల్లనావర (పుండరీకము), తెల్ల
ఁదెన (అశ్వఖని.), తెల్లదీవి (శ్వేతదీప్తిము),
తెల్లనీలగుమ్మడు (విదూర.), తెల్లపులుసు
(శ్వేతపాతంగిని.), తెల్లములక (శ్వేతపూ
తి.), తెల్లయరుగుడు (శ్వేతపత్రము.), తె
ల్లయప్పి (మాక్తికఫల.), తెల్లలొద్దును (శ్
వృంతము.), తెల్లవట్టివేరు (లావణ్యము),
తెల్లనస (హైమవతి.), తెల్లవావలి (శ్వేతవా
.), తెల్లవాలు (సిద్ధార్థము), ఇత్యాదుల
తెల్లదాలుమెకము. ద్వ. వి. సీంహము. “క. ఓవె
యిందెల్లదాలుమె,కాలిఱులమీడుఁడరుకొనె.
అచ్చ. యు. కాం.

తెల్లన. వై. వి. తెలుపు. విణ. తెల్లనిది. “క. ఆసి
మిక్కిలితెల్లన.” రామా. యు. కాం. (మ.
విశేషణముగునో “క. తెల్లనితామసిగిట్టి
అచ్చ. బాల. కాం.) (చూ. అలకన)
తెల్లనాకు. ద్వ. వి. (తెల్లని+ఆకు.) తెల్లనిన
తములపాకు. (ఇక్కడ తెల్లన అనగా తెల్ల
అని యర్థము.)

తెల్లనార. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.
తెల్లనిదొర. ద్వ. వి. 1. శివుడు; “క. పెల్లపెరి
విసమా, తెల్లనిదొరకుతుకమోవడినిల్లదు
నీ, చల్లదనంబునఁగాదీ, కల్లాలవతీమర్త్య
తటిని.” విజ. ౧, ఆ. —2. బలరాముడు.
తెల్లమి. వై. విణ. తెల్లముయొక్కరూపాంతరము

తెల్లము వై. విణ. స్పష్టము*. “క. ఇదియేమి తెలుగునీకి, మొదలెయ్యదినాకుండెల్ల ముగజెప్పించు.” భార. ఆది. ౬, ఆ.

తెల్లయేను. ద్వ. వి. (తెల్ల+ఏనుగు.) ఇంద్రుని తెల్లయేనుగు, విరాటతము.)

తెల్లనాటు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెల్ల+నాటు.) 1. ఉదనుము; “గీ. తెల్లనాటుటగన్దొనియెల్లనారు.” స్తం. 3. ఆ.—2. తెల్లనగు; “ఎ. గీ. తెల్లనాటునున్నదివియల్లార్చుచు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. సాంహినము. (వానిపనితెల్లవాటెను.)

దే. వే. వి. సమూహము. “నీ. సాంపారు తెలియుత్తిమంపుజొంపపు తెల్లి తెనలునిద్దంపునురువులుగాగ.” అచ్చ. బాల. కాం. (తెగయొక్కరూపాంతరము.)

దే. వే. స. క్రి. తిరస్కరించు. “నవపద్మశముల దెనుడుమెలుగుగనుదోయి.” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. (తెగయొక్కరూపాంతరము.)

తెల్లలు. దే. వి. తెగులుయొక్కరూపాంతరము. “క. కనుగొనికృష్ణుడుబలదే, వునకిట్లనుహాయములనుదెవులుగడువనమై, జననిచ్చుట కావుననీ, సామూహినిరమ్మ రథమువల్లన వెనుక.” హరి. పూ. 3, ఆ.

తెల్లలుగొంటు. దే. విణ. తెగులుగొంటుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. తెల్లలుగొంటులవైనదీర్చిసంకటమునకోపిముందటియట్లరూపునేయ.” భార. విరా. ౧, ఆ.

తెల్లలుగొను. దే. ఆ. క్రి. తెగులుగొనుయొక్కరూపాంతరము.

తెల్లలువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తెల్లలు+పడు.) వ్యాధిగ్రస్తము. “ఎ. గీ. విశ్వసిచిననీరుద్రావినదనిద్ర, పోయిననుజాలుకొన్ననుబొద్దుచున్నది. దెవులువడ్డనుగుంపైనదిట్లచెడినది, జంపడనుకంపనెట్టిహింసంబునైన.” కాశీ. ౪. ఆ.

తెల్లగొంటు. దే. వి. తెల్లలుగొంటుయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. వ్రేలనిబండివానికినివిప్రునికిబతికావినాదికా, వ్రేలనిమాపువానికినిపుద్గునికికాగడుజన్మవిడ్డకుకా, వ్రేలకటియాండుమానిసికీవేదులువానికి దెల్లగొంటుకుకా, దేకువతోడొలంగునదితెల్లముగానెదురేగుదంబింకా.” విక్ట. ప్రా. కాం.

తే.

తే.కు. దే. వి. తే.కుయొక్కరూపాంతరము.

తే.కున. దే. వి. 1. దైర్యము; “క. తే.కునయలరంగనీగతి. దోకొనిచనిచదలరత్నహోరగపట్టులో, ప్రాంతెడుఘనగృహములన, పూంకలవిడియించెరాజుఘ్యండుంథింకా.” భో. ౪, ఆ.—2. భయము. “క. ఏకమెయ్యగ్రీడికొడుకుకా, దాకంగనీకొడుగుదలచిరతిమికవివేచి. రాంకటితోనున్నహరికా, దేకువచెడిచేరుకలగతింగురుముఖ్యా” భార. ద్రో. ౨, ఆ. “ఉ. అల్లసయింతియిట్లనియ నారసివాసపుకల్లిలేమయింక, దెల్లముగానెట్టిగొని తే.కువలేకిటవచ్చుటాప్పునా, యుల్లుముశంకితంబగుచునుండంగ వేగిరి పాటుమేలె.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

తే.కెట్టు. దే. వి. తెంకాయచెట్టు, నారకశస్త్రము.

తే.టి. దే. వి. తుమ్మెద, భ్రమరము. “గీ. ఏ. ప్రేలెరుతేటియింతేటికలుగ, సంశ్రితలసన్నగాటియొసన్నగాలి, చెల్లునేకోపరసమింతిలకచిలక, సారెకుందింపచందమాచందమామ.” రామా. ౬, ఆ.

తే.డు. దే. ఆ. క్రి. తెండు, శయనించే. “గీ. అతినిపూర్ణేందుభీతిడదశ్శకాల, దేడియతడందనినమడితిండ్రదోప, మింటిపైనుంట కాదనియింటిపైకి, దెచ్చుకొంటినటంచుదెహటిచ్చునెడలు.” (కొన్ని ప్రతులందు తెండ అని పాఠమున్నది.) ఆము. ౫, ఆ.

తేగ. దే. వి. తాటిమొలక.

తేగడ. దే. విణ. తేసినది. (నాజెము.)

తేగము. వై. వి. ఈవి, త్యాగము.

తేగాకత్తి. ద్వ. యేకత్తి.

తేజనకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకివెదురు?

తేజనము. సం. వి. ఆ. పుం. వెదురు, వేలుపు?

తేజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఛోగ?

తేజస్సు. సం. వి. న. న. 1. ప్రకాశము; 2. ప్రభావము;

3. పరాక్రమము; 4. శేరిత్తు. (రూ. తేజము.)

తేజస్వి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) తేజస్సుగలవాడు.

తేజ. దే. వి. 1. మేలుజాతిగుట్టము; “ఉ. కోమటులెల్లనర్థపులుగుట్టములెల్లను దేహేలప్పురికా.” విక్ర. ౧, ఆ.—2. గుట్టము.

తేజితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) వాడిచేయఁ బడినది, కాతము.

తేజీ. దే. వి. తేజయొక్క గూఢాంతరము. (మేలు జాతి నుట్టమునకు. — “క. అల్లనికినిచ్చెధాత్రీ. పల్లభుడనురక్తినమరపల్లభుపారితో, నుల్లసమాడంబాలెడు, తెల్లనియొకకత్తలని తేజీహయముఁ.”

వై. ౬, ఆ.)

తేజరెల్లు. వై. అ. క్రి. ప్రకాశించే, (రూ.) తేజరెలు.

తేజో. వై. వి. 1. ప్రకాశము; “క. జేజేరాబాజోజే. గాజిగి నెగిడగడి నెగడఁగాఁజాలెడుమేల్, తేజోనెడునుత్కుగల, జేజేక. ముగులుదారిసి గజేజేకుఁ.” అచ్చ. బాల, కాం. — 2. కాంతి; “గీ. నీలయును పేరదేజోననివ్వటిల్లు, నింతిపెండి లికతతెఱఁగెట్టాలనిన.” నీలా. ౧, ఆ. — 3. ప్రతాపము. “గీ. తేజగలవారియందు సుదియును లేక.” అచ్చ. బాల, కాం.

తేట. దే. వి. 1. వైర్వలము; 2. ప్రసన్నత; 3. తేజినముజ్జిలగానగునది. విరా. 1. వైర్వలము; (నీళ్లు మిక్కిలి తేటగా ఉన్నవి.) 2. ప్రసన్నము; (ఇప్పుడు వీని ముఖము తేటగా ఉన్నది.) 3. విశదము. (తేటగా మాటాడుము.)

తేటతెల్ల. ద్వ. విరా. 1. మిక్కిలి స్పష్టము; 2. స్పష్టము. “నీ. అనితేటతెల్లగానప్పుడవివరించివల్గుక తొడిబడఁబడఁతినతని, కమ్మిలివి.” హరిశ్చ. ర, ఆ.

తేటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. విశదమగు. “లలనాజ్ఞప్తకారంబుతేటపడఁగాంచెద.” పను. ౨, ఆ.

తేటిక. దే. వి. తెప్ప.

తేడా. వై. వి. పెచ్చు.

తేది. వై. వి. (సౌరమానమునందు) దినము*.

తేనియ. దే. వి. తేనె.

తేనియండి. దే. వి. తుప్పెద, మధుపము. “నీ. ముఖమంబురుహమని ముప్పరంబుగ నవ్వలించు తేనియండిలేకలనఁగ.” పాండు. 3, ఆ.

తేనె. దే. వి. మధువు. (పుట్టితేనె, పెరతేనె అని దీని భేదములు అనేకములుకలవు.) (తేనియయొక్క గూఢాంతరము.)

తేనెగడ్డ. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

తేనెగాజో. దే. వి. కాచవలయువిశేషము.

తేనెటిగ. దే. వి. (తేనె + టిగ.) తేనెటార్పడి యాగ, సరఘ.

తేనెతిండి. దే. వి. తేనియండియొక్క గూఢాంతరము.

తేనెతొల. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.

తేనెదానిప్పు. ద్వ. వి. తియ్యదానిప్పు.

తేనెమామిడి. దే. వి. తియ్యమామిడి.

తేనెప్రాను. దే. వి. కేశముష్టి.

తేనెయరటి. దే. వి. (తేనె + అరటి.) బూడిద; పువండ్లుగల నల్లఅరటి.

తేస. దే. వి. 1. తిడవ; 2. తెప్ప. “ఉ. కొమ్మలవారింపుయదుకుంజరపాండవకొటికల్లనుం, దేవుగావేసివు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

తేను. వై. వి. తిడి. విరా. తిడిగలది*. (నెల మిక్కిలి తేను.) (సంస్కృతమునందువలెగాక కొంచెం అర్థభేదము కలిగియుండుటవల్లను కుండములను దీనివంటి శబ్దములు కొన్ని వైకృతముగా వాడబడియుండుటవల్లను ఇదియు వైకృతముగా వ్రాయఁబడియును.)

తేమగిల్లు. వై. అ. క్రి. చెప్పగిల్లు, ఆర్ద్రమగు.

తేమనము. సం. వి. అ. న. 1. తిడియుట; 2. పులుసు.

తేమము. సం. వి. అ. పుం. స్త్రేమము, తిడిము.

తేమనము. దే. వి. వడ్డి. (కొండలు తేమనమున యర్థము వ్రానియున్నార, దానికి తేమనమున ప్రయోగము కనబడలేదు.)

తేమ్రాను. దే. వి. తెంకాయమ్రాను.

తేయాకు. దే. వి. (తే + అకు.) తే అను పరివహన అకు. (తే అనునది అన్యదేశ్యము.)

తేయు. దే. ఆ. క్రి. అఱుగు.

తేర. దే. వి. తేట; (చూ. తేరకొను.) 2. సంబంధములేమి. (చూ. తేరకాడు, తేరకత్తె.)

తేరమాట. తేరపాము. మె.

(చూ. తెకతేర.) క్రి. విరా. 1. వ్యర్థముగా; “క.

నానానుఖో, పాత్రంబైనవయోనిధామిడియ్యార్యతేరయ్యావచ్చునే.” భాగ. ౯, స్కం.

2. అనాయాసముగా. “తేరతురగతెప్పనిల

బట్టి.” వై. ౬, ఆ.

తేరకత్తియ. ద్వ. విరా. సంబంధములేనిది, అవ్యక్త

లు. (చూ. తేరకత్తె. “ఉ. మలిపాండవకత్తి

లైనదా, నెవ్వరినెల్లకొక్కటయి యింద్రుని

చంద్రుడంటున్నబోటిదా, నివ్వలదేరకత్తెయగు." అమ. ౫, ఆ.)

తేకాడు. దే. విణ. సంబంధములేనివాడు. అన్యడు. "క. ఉరుబాహుబలుగల్గియు, వెరవిడినైతేర కానివిధమున నకటా, కరుణయెడ నొనరలపక, దురమునజమువాతనిన్నుద్రోచితియిత్తా." రా. యు. కాం. (ఈపదమునకు తేరకడనుండు అర్థములనుబట్టి ఇతరములైనఅర్థముల నూహించునది.)

తేకు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. 1. వర్ధిల్లుగా; "క. తేకుమద్వీరభలులదెగటార్చినయ, వైవిరినికంజగజూచెద." ఉ. రా. 3, ఆ.—2. అనాయాసముగా. (వానికిసాత్తు తేరకువచ్చెను.)

తేకుదేర. దే. అన్య. క్రి. విణ. (తేరకు+తేర.) మిక్కిలిఅనాయాసముగా. "బలిరాతేరకుదేరచిక్కెనిటులీబంగారుకుండ." పాండు. 3, ఆ.

తేకొను. దే. అ. క్రి. తేటపడు. "ఎ. గీ. మోగున, దేరకొనజూచినపుడకన్నీరుపడినె." (తేరకొనక=తేటపడ. ఇట్లంతట గ్రహించునది.) స్వా. 3, ఆ. (దీనికి క్రియావికేషణమునందే ప్రయోగము కానబడియెడి.)

తేకు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "నీ. తనరుచొక్కపురాణమునిదంపతులదనుకంబులుదేర నెయ్యంబుమీఆ." రామ. 9, ఆ.—వి. 1. రథము; 2. బండి. "క. మిన్నునకూరక నెగయదు, తన్న సమర్థుండుగాడు తెల్వగతుండి, చిన్నికుమారుడుతేరే. విన్ననువున నెగ నెదీనివిధమెట్టిదియో." భాగ. ౧౦, స్థం. పూ.

తేకుకాడు. దే. వి. (చూ.) రథికుండు.

తేకుపూన్ది. దే. వి. (తేరుపూన్పు+అర్.) సారథి. చావులిట్లకుంగుదురుగ తేరుపూన్పరయు." అచ్చ. ౫, కాం.

తేళి. దే. వి. కాంచి తేలిననెయ్య.

తేలచూపు. దే. వి. తేరకొనజూచుట. "జంకలు తేలీచూపు తెక సక్కములక." భాగ. ౧౦, ఉ.

తేలు. దే. అ. క్రి. 1. తేటపడు; "కామికికాంతల కలకడతె." స్వా. 3, ఆ.—2. ప్రసన్నతనండు; "తేటబలదేవుడు." హరి. ఉ. ౪, ఆ.—3. ఉబడిల్లు; 4. తేలుకొను; (వాడుఇంకను తేలేలేదు.) 5. తెప్పిలు; "క. తేలుదురురవుల నిప్పుడ, మీలుదురునెగడిది మూర్ఖమొ

నిట్లున్నా, రాజనితేజంబులతో. నీలువయంగ విసియున్న నిప్పుకఱోలెక." రా. యు. కాం.—

6. కలుగు; ఉ. సోయగంబుపైదేలుగఁద్రాడ దంపతులతీరునదెంపెనలారిరిగిలుక." హరి. ఉ. 2, ఆ.—7. ముగియు; (చూ. తేలుచే.)

4. తేరకొను. "క. ఓతేడనీసుమగితే మాటును గందిగ నేలమాననికెనకక, దేటికనుంగొనుచో మఱి, మాటుపడంగలరయెట్టిమిన్నీయలుక." అచ్చ. అరి, కాం. (ఇట్లు తేలీచూచు. మొ.) (దీనికి ఈయర్థమున క్షార్ధమునందే ప్రయోగము కానబడుచున్నది.)

తేలుకొను. దే. అ. క్రి. స్వస్థతనండు. తేలుగడి. దే. వి. 1. ముగియక; 2. తెలివిడి.

తేలుచే. దే. ప్రే. (తేలుజేయు.) 1. ప్రసన్నతనమందించు. 2. చేపు. (ఈ యర్థమునందు తేలుచు అనియే ఉండవచ్చును. అయినను వ్రాతప్రతులయందు పెక్కుచోట్ల తేలుచు అని కానబడుచున్నది.) (చూ. తేయ్యే. ప్రసన్నతనమందించుటకు.—"గీ. తలకేకురుపతి తాను జాట్లలునుపాబుర, బెజుతోడగఁగొనివచ్చి తేర్చుటయను. దేటబలదేవుడు." హరి. ఉ. ౪, ఆ.—చంపుటకు.—(చూ. గరువము.)

తేలగిలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (తేలగిలక+పడు.) తేలగిల్లు. "నీ. పరుసంపుడెనుకులవనఁగ్రొవ్వుగొని తేలగిలబడువానకొయిలయొప్పు." హరి. పూ. ౯, ఆ. (స్వార్ధమున పడు.)

తేలగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. పైకేలే; (చూ. తీపు) 2. వరజమగు. (చూ. తేలగిలు. వరజమగుటకు.—ద్వ. మీతన మదమనమెయిలేలగిలక." హరి. పూ. ౨, భా.)

తేలవేయు. దే. స. క్రి. తేలగిలజేయు. (వాడు కన్నుల తేలవేసినాడు.)

తేలాడు. దే. అ. క్రి. (తేలి+అడు.) తేలు. "గీ. చురుకనివిగానదేలాడెజూపులపుడు." రస. 3, గుచ్చము. (దీని మొదటిరూపము తేలియాడు. "ఎ. గీ. అచికానాయక ధ్యానపార్వజలగి, మధ్యమనదేలియాడెదమనసుమనసు." భీ. 3, ఆ.) (చూ. ఊగాడు.)

తేలిక. దే. వి. లఘుత్వము. విణ. లఘువు. తేలిపోవు. దే. అ. క్రి. 1. హానిచేయక తొలగిపోవు; (వానికివచ్చిన అపద తేలిపోయెను.) 2. తొలగి

పోవు. “పత్తకోకిల. ఆసంఖ్యయాదవసేనకుఁ, దేలిపోవక చక్కనయ్యెడు ధీరులెవ్వరుపోరు లక.” భార. ఆది. ౮, ఆ.

తేలు. దే. అ. క్రి. 1. నీళ్లలో మునుంగకమీఁద సంచ రించు. “వ. మునుంగుచుండేలుచు.” భీ. ౫, ఆ.— 2. నీళ్లలో క్రీడించు; “తా. సంసారార్ణవసాగ మ్వధనుధాసారంబునందేలకక.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.—౩. స్నానముచేయు; “నీ మంగళస్నాన సంభ్రముచెల్పెడురీతిగెలనగెందామరకొల నఁదేలి.” విజ. ౧, ఆ.—4. తేలుగిల్గు; “తేతెడుక న్నుదోయి.” పాండు. 3, ఆ.—5. పొడచూపు. “సెలవులో వెసనాకుచుబోయె పుత్రుండదలిక యిలేలుచుక.” ఆము. 3, ఆ.—వి. పుల్కికము.

తేలుకొండి. దే. వి. పుల్కికాలి.

తేలుఁడు. దే. ప్రే. తేలుఁడేయు. (రూ. తేల్చే)

తేలుమణి. మి. వి. తేలుకొండి.

తేలుమీను. ద్వ. వి. (చూ.) చిలిచిము.

తేలుమొన. దే. వి. తేలుకొండి.

తేలురాసి. ద్వ. వి. పుల్కికరాశి.

తేలునాటు. దే. అ. క్రి. (తేలు+పాటు.) పుట్టు.

“చ. అనిబినుతించుచున్నహృదయంబునసత్కృ పతేలునాటుగాఁగ, గనుగొని.” రుక్మాం. ౧, ఆ.

తేవ. దే. వి. ఉత్సవవిశేషము.

తేవము. సం. వి. అ. న. 1. ఆటతోట; 2. ఆట.

తై.

తైజసము. సం. వి. అ. న. బంగారు వేండిలోనగు ధాతుద్రవ్యము. పుం. రాజసగుణము.

తైజనావర్తని. సం. వి. ఈ. క్రి. బంగారులోనగునవి కరంగుమాను.

తైలిలము. సం. వి. అ. న. ఒకకరణము. (చూ. కర ణము.) పుం. మండెగ.

తైత్తిరిము. సం. వి. అ. న. తిత్తిరిపక్షుల సమూహము.

తైరు. దే. వి. పెరుగు, దధి, పాంచా. ౪, ఆ. (మొదటి రూపము తయరు.)

తైర్దికుడు. సం. వి. అ. అ. అ. తీర్థసేవ చేయు వాడు.

తైలపల్లి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. చిల్లమడ్డి; (ఇది దేవ దారుబంకచే చేయబడి సరళద్రవమును పేరుగల ది.) 2. పీతచందనము.

తైలపాయిక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. గబ్బిలము; 2. ఎడ్డు తోటకుర.

తైలము. సం. వి. అ. న. నూనె. (ఇది ఏరందాదికల పూర్వక మైనప్పుడు తత్తద్ద్రవద్రవ్యమును తే యఁజేయును. ఏరండతైలము, మొ.)

తైలికుడు. సం. వి. అ. పుం. గాండ్లవాడు.

తైలీనము. సం. వి. అ. అ. అ. తిలలుగఁడునది. (పాలము.)

తైషము. సం. వి. అ. పుం. పుష్కమాసము, పాపము.

తొ.

తొంక. దే. వి. తోకయొక్కరూపాంతరము. “కీ.

తొంకతోఁజాట్టికడంక మింటికివైచినినాల్క పాలిండిబుడమిఁగడపి.” అచ్చ. కుం. కాల.

తొంగలి. దే. వి. 1. నాచునది; “తొంగలితెప్పలదొ లగఁద్రోయుచు.” స్వా. ౨, ఆ.—2. స్రవించు నది. ఉ. తొంగలివుప్పడదేనియలదొకొని

మత్తిలితుప్పెదలోపయిం, బొంగుచువ్రాల.” య. ౪, ఆ.

తొంగలిండు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; “క. కని యనురాగవికాసము, తనమనమునదొంగలిండు దగ గాఢాలిం, గనమాచరించి నెయ్యం, బునగు శలప్రశ్నచేసిముదమునఁబలికెక.” భాగ. 3, స్కం.—2. ప్రకాశించు; “అనినమురాంతకుఁడు హాసముమోమునదొంగలింప.” ఉ. హరి.

ఆ.—3. వికసించు; “గీ. నీముఖంబుజాతినిర్మితి హరికథా, మృతముఁ ద్రావిద్రావమేనువొందె

ఎంతమానెనీరువట్టునాకలియును, దూరుయ్యె మనముదొంగలించె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—

4. వర్ణిల్లు; “ఉ. ధర్మమునామనంబుసతితింబు బ్రవృద్ధముగా మనంబునక, ధర్మదొంగింప.” మార్క. 3, ఆ.—5. స్రవించు; “సప్తరా శ్రువులోకముగఁవదొంగలింప.” విక్ర. ౨, ఆ.—

6. నిక్కు. మై. ౧, ఆ.

తొంగలిగొను. దే. అ. క్రి. (తొంగలి+గొను.)

తొంగలిండు. “క. తొంగలితెప్పలమెఱుగులఁ, దొంగలిగొనుమేను.” హా. ౨, ఆ.

తొంగలిపాట్లు. ద్వ. వి. బ. నమస్కృతి. “కొని పొక్కుకొటియనుతేత్రములొనిమధుద్విభున నిద తొంగలిపాట్లని.” హంస. ౪, ఆ.

తొంగి. దే. వి. బ. నీళ్లులోనగువానిబొట్టు. “ద్వీ. తొంగిట్లుగానీ రిపోనెట్టివిడుచు.” (తొంగిట్లు = తొంగిట్లుగా = బొట్టుబొట్టుగా.) భట్ట. 3, భా. ద్వీ. అనిశంబు బెజ్జుమహాదేవి తాను, జననియై ప్రాణేశ్వరదనయ్యగావించి, తొంగిట్లుపైనిడిలింగ మూర్తికిని, యంగనగావించె నభ్యంజనంబు.” (తొంగిట్లుపైనిడి ఇక్కడ తొంగిట్లు అనగా నూ నబొట్టు.) భట్ట. 3, భా. (ఇక్కడ ప్రాసయతి గానున్నది. ఇది సంప్రదాయము కాదు.)

తొంట. దే. అ. క్రి. 1. వాలు; “క. అంగనయన్నా ధ్వునుముని, చెంగటికింబాటిపాటి సేవలుగావించి, చంగాబోదువు నేడట, తొంగియ్యజూడవ దిడేమిదోసముచేసెక.” విజ. 3, ఆ. — 2. శయనించే. “ఎ, గీ. ఇందఱకునిట్టి నీమర్దమెఱుకపడంగ, దొడబయలేలపడితివేతొంగియన్న. సుంకరేతలమూటకుసుంక మెంత, యనుటయిట్లప్పుచె నమోసమగుగదప్ప.” చమ. ౨, ఆ. (ఈ యర్థ ముందుక్తార్థకముమాత్రమే కానంబడుచు న్నది.)

తొంట. దే. వి. 1. చెట్టుపట్ట, త్వక్కు, 2. కసవు వెంటి.

తొంటచేరివాడు. ద్వ. వి. (తొంటచేయి + వాడు.)

ఈచేబోయిన చేయికలవాడు, కుకరుడు.

తొంటచేయి. ద్వ. వి. ఈచేబోయినచేయి.

తొంటి. దే. విరా. తొల్లిటి. (తొంటిపుట్టువు.)

తొండ. దే. వి. సరలుము.

తొండపుద్రాడు. ద్వ. వి. (తొండము + ద్రాడు.)

కపిలబాక్సన తోడకుకట్టెడు ద్రాడు. (దీనిని తొండాపుద్రాడందురు.)

తొండపుదోమ. ద్వ. వి. (తొండము + దోమ.)

నిడుపుముక్కల యొకదినును పెద్దదోమ, సూణి. (ఇదే యేనికదోమ.)

తొండము. వై. వి. 1. గజహస్తము; 2. కపిలబాక్సనతోడ*.

తొండరాపురిక్క. ద్వ. వి. పువ్వుమీనత్వత్రము.

తొండు. దే. స. క్రి. త్వరపఱచు.

తొండి. దే. వి. దొండియొక్కరూపాంతరము.

తొండు. దే. విరా. ప్రాలుమాల్సినవాడు, సోమర.

తొండరు. దే. విరా. — వై. —

తొడ్డి. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు. హంస. ౪, ఆ.

తొండ. వై. వి. బొజ్జ పెట్టినవాడు, కుండిలుడు.

తొందర వై. వి. (తొర + తొర.) 1. మిక్కిలి సంక్రమము; 2. సంక్రమము; 3. బాధ. (చూ. తొందరచేయు.)

తొందరచేయు. వై. స. క్రి. బాధించు. “చ. విలవిలనై రృతిక విగతవిరుద్ధనిశ్చేతివాద్వివాధునికాదొలు తజయించితిక బవనుదొందరచేసితి.” అని. ౫, ఆ.

తొందరపడు. వై. అ. క్రి. సంక్రమించు.

తొందరపాటు. వై. వి. తొందరపడుట.

తొందరము. దే. వి. చెండుమూడు దినుసుల కూరలుచేసిన దప్పశము.

తొందు. వై. విరా. (చూ.) తొంద.

తొంబ. గ్రా. వి. గుంపు, మూక.

తొంబండ్లు. ద్వ. స. బ. తొంబదిమంది. (తొంబదికి మహానూత్యర్థకరూపము.)

తొంబది. ద్వ. స. (తొమ్మిది + పది.) తొమ్మిదిపదులు.

తొంబనూలు. ద్వ. స. (తొంబది + నూలు.) తొంబది నూలులు. “గీ. తొంబనూలునుదొంబదితొమ్మిదియును, జలజములబూజచేసెను శార్లపాణి.” భీ. ౬, ఆ.

తొక్కతొక్క. దే. విరా. (చూ.) తొక్కు. (చూట.) (చూ. కుంపెసలాడు.)

తొక్క. వై. వి. చెట్టులోనగువానితోలు, పట్టు.

తొక్కట. దే. వి. సంకటము. “నీ. రిక్కరాయని బాయదొక్కటగల్గినట్లొక్కటమైకార్యము పుట్టిల్ల.” శశాం. ౫, ఆ. (చూ. తొక్కటము. “క. తామరసనేత్రవీనుల, తోమొససిజయింప లేకతొక్కటముననెం, తోమొక్కలబడి య్రుక్కుచు, వేమలుశమ్మలులక్రాగివేగుచునుండెక.” రసి. ౨, ఆ.) (తొక్కటయొక్కరూపాంతరము.)

తొక్కటపడు. ద్వ. అ. క్రి. సంకటపడు. “ఎ, గీ. దైన్యమాకార మైనచందముననున్న, వానిదమ యన్నంగనుగొనివారు వెఱగు, పడిభయంపడి తొక్కటపడికలకల, బడిదిగుల్బడిపడకుచు భక్తిశేరి.” ఉ. రా. ౬, ఆ. (తొక్కటపడు యొక్కరూపాంతరము.)

తొక్కటపాటు. ద్వ. వి. సంకటపాటు. “చ. వలు దపిలుందుభారమునవారని తొక్కటపాటుమీఱగా.” ఉ. రా. 2, ఆ. (తొక్కటపాటు యొక్కరూపాంతరము.)

తొక్కిస. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

తొక్కు. దే. స. క్రి. ఉప్పును కారమును చేర్చినా మిడికాయలలో నగునానిని తొటిలో జేసి చిదియగొట్టు. వి. ఉప్పును కారమును చేర్చి తొటిలో జేసి చిదియగొట్టిన మామిడికాయలలో నగునానియుద్ద. విణ. అవ్యక్తము. (బిడ్డలమాట.) “క. కలయనూ గార్చెదన తొక్కు పలుకులాప్పు. న. వానియన్యక్తవచనంబులు వినియందలు నేడ్చుడిగిరి.” భార. ఆది. ౬, ఆ. “నీ. ముద్దియయల తొక్కు మద్దారు పలుకులు వినిగన తల్లెల పడు చేడు కయును.” (ఇక్కడ సిగ్గు చేత తొక్కు అని యెఱుంగునది.) హరి. ఉ. 3, ఆ.

తొక్కుడు. దే. విణ. ఉప్పును కారమును చేర్చి తొటిలో జేసి తొక్కినది. (మామిడికాయలలో నగునది.)

తొగ. యు. దే. వి. 1. కలుగు; 2. సమూహము; “తరల. ఆగములెక్కుచు మిన్నముట్టుచు హంకరించు బలంబుతో, మృగమందంబుండంగ జేయుచు మేనికప్పు చెలంగగా, నగలుమీఱంగ బాంధ కోలుల బాధ పెట్టుచు నుండునీ, తొగ తొగలో వెడవింటి బోయకుండ నుచ్చిన నారలో.” విజ. 3, ఆ.—3. విధము; “ఎ. గీ. తొగలగముల బ్రదుకు తొగలు రాజిల్లంగ, గడజు మిన్ను ముట్టికడలు కొనంగ బొడిచె నీతికరుడు.” భాగ. ౧౦, స్కం.—వై. వి. కష్టము. “ద్య. తొగ బజాన కియింక దోలంగంగ వైచు.” రా. యు. కాం.—విణ. కష్టండు. (మా. సమూహమును అర్థమును దాహరణము.)

తొగకంటి. దే. వి. (తొగ+కన్ను.) 1. తొగలవంటి కన్నులగల ఆడుగు; 2. ఆడుది.

తొగచెలికాడు. దే. వి. చంద్రుడు, కుముదబాంధవుడు.

తొగట. దే. వి. గుడ్డలు నేసి బ్రదికడు ఒకానొకజాతి. (తొగ బనాడు, తొగటది.) “తొగట పెట్టి.” విణ. (తొగటరేకు. మొ.)

తొగడు. దే. వి. లోపలికణగుట. “ద్య. తొగడించు కయులేక తోరములో గాక, మిగుల బ్రువలు మైమించు పెందొడలు.” రా. యు. కాం.

తొగర. వై. వి. ఒగరు, తువరు.

తొగర. వై. వి. 1. కందిచెట్టు; 2. అడవికందితీగ; 3. సురాస్త్రదేశపు మన్ను.

తొగరు. దే. వి. 1. ఎఱ్ఱనాలు; 2. ఎఱువు. (మా. కనిసము.) విణ. ఎఱ్ఱనిది. “క. అగలుంగుంకుమ

పువ్వును, దొగరుంజేలలును నీరు ద్రోవంగలనే.” పాండు. ౪, ఆ.

తొగరుకొను. దే. ఆ. క్రి. ఎఱ్ఱనగు. (వై. తొగరుకొలుపు. ఆము. ౨, ఆ.)

తొగతేడు. దే. వి. చంద్రుడు, (మా.) తొగలతేడు. (ఇట్లు తొగదొర.)

తొగవిందు. దే. వి. చంద్రుడు, కుముదబాంధవుడు “నీ. తొగవిందురా చల్లజగతివన్నియును అసురపొన్న పుప్పొడికురియదొడగె.” భాను. ౨, ఆ. (ఇట్లు తొగచుట్టుము.)

తొగనూడు. దే. వి. నూర్పుడు. “క. తొగనూడు గ్రుంకెదట్టుం బుగజీకలులూ దవెరిక్కిచ్చు మువొడమెక్.” నీలా. 3, ఆ.

తొచ్చియుము. వై. వి. (మా.) తొచ్చెము.

తొచ్చెము. వై. వి. తుచ్చనచనము. “న. రఘునాథుని సచ్చరతోచ్చయంబులనుచ్చరించుచు దొచ్చెనా లతోచ్చ సేయుచు.” రామా. ౫, ఆ (తొచ్చియుముయొక్కరూపాంతరము.)

తొటతొట. దే. వి. 1. తొరంగుటయంచు స్వేచ్ఛనుకరణము; “క. తొటతొటపురుగుదొడగెగ.” భల్లా. ౨, ఆ.—2. పడుటయందగు స్వేచ్ఛనుకరణము. “క. తొటతొటచినుకులుండెడి, దటతట పెనుగాలివిసరిధారాళంబై, పాటపాట కురియగదొడగెగె, తెట పెటనులుచు నునానలిడుగులుండెయెక్.” శేష. ౧, ఆ. (నాడు కయందు తుటతుట అని కనబడుచున్నది.)

తొట్ట. దే. విణ. ప్థాలము. (పెదవి.) “నీ. అత్తితిగాధదంతాగ్రపీడనమున దొట్టవాలెఱవెట్టుట్టిపడగె.” వై. 2, ఆ.

తొట్టగిలబడు. ద్య. ఆ. క్రి. (తొట్టగిలక+పడు.) తొట్టుపడు. “క. పెట్టకపోననియాకటం దొట్టగిలంబడుచు బడుచుదురురురజనివే నట్టింబగురుమండిన, నెట్టుననకజాలకా మృగేతికెతికె” పాండు. ౪, ఆ.

తొట్టగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; (మా. తిపు.)—2. కలుగు. “దానినెమ్మెయిందొలగెదీయలేకవగదట్టముగామదిదొట్టగిల్లు.” భాగ. ౧౦, స్కం. (మా. తొట్టగిలు.)

తొట్టి. దే. వి. 1. నూరు వెడల్పును అడుగునన్నవైన గంపంటి మట్టిపాత్రము; 2. పగులు నీళ్ళు త్రాగుటలో నగునాని కుపయుక్తముగ జాతితో

కట్టినకట్టడము; 3. కొప్పెర. “చ. తడయకముం
దు, తైలపరితప్తకటాపాముకేలుదామరక, దొడి
కలిపట్టిరాచువు విధుం గబించినరీతిఁ జూపఁ
గ్రొప్పుదుఁగునకేగుధ్రకరిమాడ్చి సుగన్వయఁ
చొచ్చెబిట్టుగా, నుడికడునూనెతోట్టిబలియ్యుర్
వారిదాసులుసత్వసంపదక.” జై. ర, ఆ.

తొట్టికట్టు. డి. వి. లోగిలి. “నీ. దురముఖోఁచె
అగంటిదొరనుగెల్పిననాటి కదలువ్రాసినతొట్టి
కట్టుదాఁటి.” య. ర, ఆ.

తొట్టిను. డి. వి. నేయువాడు నూలుకండెనుంచు
కొనెడు నాడె.

తొట్టిల. డి. వి. తొట్ట. “క్రొందరంగల్ కదలింను
కల్పతొట్టిలలఁ గుమారుఁగూఁతును ఘటించి.”
(పాఠాంతరము తొట్టెల.) ఎను. 3, ఆ.

తొట్టు. డి. ఆ. క్రి. 1. వ్యాపించే; “ఎ. గీ. జనము
లానుదమునఁదలజగములెల్లఁ దొట్టినందారువె
న్నెల్లనిట్టివోడిచె.” నిర్వ. 2, ఆ.—2. ప్రసహిం
చు; “మహాస్థగర. శత్రువీర ప్రజంబుక, దును
మకడచ్చఁజితంబుల్ దొరఁగిమడుపులైతొట్టె
నయ్యధధభూమిక.” భార. ఆర. ౫, ఆ.—3. స
వించు; “కన్నులబాష్పముల్ దొట్టు.” భాగ. ౯,
స్కం.—4. ఎగదట్టు; “క. ధరిత్రీవిభుఁడువేయి
చేతుల, నావాహినీనీరతొట్టునట్టుగఁబట్టె.”
వి. పు. 2, ఆ.—5. నిండుకొను; “వ. విరావేశం
బునరాజదాస్వరంబునందొట్టిది.” పా. ర, ఆ.—

6. నాటు; “తొట్టినబాణముల్ తొలఁగఁద్రొచి.”
రా. యు. కాం.—7. జరగు. “పొట్టలుచీలినఁ
దొట్టువారు.” రా. యు. కాం.—8. క్రి. 1. స్పృ
శించే; “నీ. గురుమెకంబులనట్లు కూల్చినకీడు
దాఁదొలఁగు నేశిరసులఁ దొట్టుకొనక.” పు. ౨,
ఆ.—2. ఆవలంబించే; (చూ. తిన్నశబ్దముకడ
సామ్యముఆనునర్థమునదాహరణము.)—3. మొ
దలుకొను. “క. వనకేళికాతుకమునఁ, జనియెను
శరప్పఁదొట్టినఘులెల్లముదం, బునఁగొలిచిరాగ.”
భార. ఆది. 3, ఆ.—(ఈ యర్థమునకు క్షాన్ధము
నందే ప్రయోగము.) వి. 1. చెఱువులోపలిపాల
ము; 2. స్పృశు; “గీ. చాలుఁజాలువఁగాలం
బుగాదిది, లంకచేరరాజ్యలక్ష్మిగలిగె, గొఱత
లెట్టితొఁ గోర్కలుసమకూతొఁ, దొట్టువానె
నింకదొసగులేదు.” రా. యు. కాం.—3. పడు
ట, బయదగుదనమునకరణము; “క. అట్టిహరిపట్టి

కోలక, దొట్టున యంత్రంబుపడిన.” పాంచా.
౨. ఆ.—4. తెట్టున. (అని కొందఱు.)

తొట్టుకొను. డి. ఆ. క్రి. తొట్టు. (వ్యాపించుటకు.—
“క. తొట్టుకొనిసంజకెంప, పట్టునరవిఁబాసిని
తగభస్మి నెదురుకో, నట్టిసిరిపచ్చుటకునై, పట్టిన
కెంబట్టుదిడ్డిపాలకివోలెక.” రామా. ౨, ఆ.)
(స్వాస్థమున కొను.)

తొట్టున. డి. వి. తెట్టున. (దీనికియర్థము ఒకానొక
వో వ్రాయఁబడియున్నది.)

తొట్టె. డి. వి. తొట్టియయొక్కరూపాంతరము.

తొట్టెల. డి. వి. తొట్ట. (చూ. తొట్టిల.)

తొట్ట. డి. వి. తొట్ట.

తొట్టిలఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (తొట్టిలకొనపడు.)

తొట్టుపడు, సంభ్రమించు. “చ. మొగంబున
నశ్రులువెల్లిగొల్పుదొ, త్రిలఁబడుఁజల్లనంజెదరు
డెందముఁగూడఁగఁ చెచ్చునన్నుఁగే, వలమును
పట్ట నెవ్వరికెచ్చుననుక.” భార. విరా. ౨, ఆ.

తొట్టిల్లు. డి. ఆ. క్రి. 1. తడఁబడు; “ఎలుంగుగద్గది
కఁదొట్టిల్లక.” పర. ౨, ఆ.—2. భేదిల్లు. “నీ.
భగదత్తుగజముపై ఫలునుఁడేసిన పటుభల్లమునఁ
జేసిపక్షివనిత, కడుపుదొట్టిల్లిన.” మార్క. ౧, ఆ.
(చూ. తొట్టిలు. తడఁబడుటకు.—“మ. ఆతని

పజ్జకదగదాను నేగఁ బడపద్దంబుల్ పొరిందొ
ట్టిలక.” భార. ఆర. 2, ఆ. “క. ఓయమునా
నదినీయం, దాయతముగ నాకువలయునవగాహం
బుక, జేయఁగరావోజేవో, తోయములనిసిలి
చెనెలుఁగుతొట్టిలఁబెలుచక.” హరి. ఆ. ౨, ఆ.)

తొట్టు. డి. వి. సంభ్రమము.

తొట్టుకొను. డి. ఆ. క్రి. తొట్టుపడు. “గీ. తొ
ట్టుకొనునడలును నెడదొక్కపలుకు, లల్లముల
సిగ్గఱుంగమియునుఘటించి, జప్తనులకునుమరల
తైశవముఁదెచ్చి, వారుణియునెట్టిసిద్ధాపధిరసం
జా.” కవిక. ర, ఆ. (త్రై. తొట్టుకొలుపు.)

తొట్టుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. సంభ్రమించు; “తొ
ట్టుపడుచునిట్లనియె.” భార. విరా. ర, ఆ.—

2. తడఁబడు. “చరణయుగంబు తొట్టుపడ.”

భార. శల్క. ౧, ఆ.

తొట్టుపాటు. ద్వ. వి. తొట్టుపడుట, తడఁబాటు.
“నీ. దెగడంతకంతకుమిగిలినంతికిఁ బడములన
టదొట్టుపాటుబెరసె.” భార. విరా. ౨, ఆ.

తొట్ల. దే. వి. బిడ్డలుపండుకొను ఉయ్యాలతొట్టి.

“కా. జోలవాడియాడింతురా, లావణ్యాంబు నిధుల్ వధూమణులతొట్లంబెట్టిరాజాత్తజ్జ్.” పాంచా. ౧, ఆ. (తొట్టియొక్కరూపాంతరము.)

తొట్టియ. దే. వి. తొట్ల. “వ. చుట్టునున్న సభాసగుల నుగొందలను గట్టెదుర రెండవదేవేంద్రుండునుం బోలెసపూర్వవైభవంబుననున్నయొక్కరాజునున తనియగ్రభాగంబునబసిండి తొట్టియలోనున్న యొక్కచక్కనిబాలికనుంజూచి.” కళా. ౫, ఆ.

తొట్టె. దే. వి. తొట్టియొక్కరూపాంతరము.

తొడ. దే. వి. గజ్జకు మోకాలికి నడిమిభాగము, ఊరువు.

తొడకు. దే. ఆ. క్రి. తొనకు. “ఎ. గీ. నిగుడునా యువుతొడకనినిండుకుండ.” చంద్రా. ౧, ఆ.

తొడగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రారంభించే; “అతఁ డీకార్యంబునేయంగ నేలతొడంగజ్జ్.” భార. కాం. ౨, ఆ. “మేనదట్టపులులకల్ జనింపగఁగ దొడంగె.” భా. 2, ఆ.—2. మొదలుకొను. “వ. పాద్యమిదొడంగి పరునాలుగుదివసంబులొక్కొక్క గింజయకాదూమెడువడ్లు సమకూర్చి.” భార. ఆర. ౬, ఆ. (ఈ యర్థమునకు ప్రయోగ ము క్రావర్థమునందేయని యెఱుంగునది.)

తొడవుట్టువు. దే. వి. వైశ్యుడు, ఊరుజుడు.

తొడబెట్టము. దే. వి. తొడగిట్టలు.

తొడయు. దే. స. క్రి. 1. తుడుచే; “నీ. మణికుండ్ర ములుకుంకుమంబునజేలువొందదొడసిరి మెఱుఁ గులుతుఱగలింప.” హరి. ఉ. 3, ఆ.—2. కడుగు. “వ. పెండ్లిదొరలు నుగంధోదకంబులం జేతులు తొడసి.” వై. 2, ఆ.

తొడరిక. దే. వి. అనుసరణము.

తొడరు. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు; “ఒకింతయందొడ రదునొప్పి.” లక్ష్మీ. 7, ఆ.—2. యత్నించే; “క. ఊరకయుండకపలువుర, తోరవమెనగంగఁబ లుకదొడరకయుమదిగె. జేరువగలనాగరికులఁ, దారుగలసిపలుకవలయుధురజీకుకడజ్జ్.” భార. విరా. ౧, ఆ.—3. సక్తమగు; “క. అరయగవిష యమురెంతయు, దురంతములువానియందుదొ డరినజేలుం, బారయుదురుదొడరకున్నజ్జ్, బర మవదవి యప్తునానుభావులకునగుజ్జ్.” భార. కాం. ౪, ఆ.—4. తొట్టుపడు. “క. ఏచినపాదలఁ

బడల్బడఁ, ద్రోచుచుముండ్లకునునల్లఁదొలగుచు దిక్కుల్, చూచుచుదొడరుచుద్రెళ్లుచు, శేచులలితంగిసంపలించుచునరగజ్జ్.” భార. ఆ.

౨, ఆ.—స. క్రి. 1. అనుసరించే; “నీ. కడిగ జన్నపుఁదొడ్లుదొడరఁద్రెప్పురుప్రాప్తమృగము తోడఁగూడియాడు.” నీలా. ౧, ఆ.—2. ఎ రించే; “నీ. బకదైత్యుఁదొడఁయాభింగియా, అఁజేసిరక్షించెనేకనక్రాపురయి.” భార. విరా. ౧, ఆ.—3. ప్రాప్తించే; “వ. ఇప్పుగిదిసనిచి నముడు కడలేనిసిరులదొడరడలికడగాఁగలపు డమితడవేరె.” య. 3, ఆ.—4. అనుకరించే. “ద హరుచి వైభవముల్ నవమల్లికానుచిజ్జ్దొడ.” పా. ౪, ఆ.—5. ఎదిరించు. “క. కడునగ్గిమతోడఁ దొడరినఁ, బొడిచిననొడిచిననురుపుపును, గుణంబే, ర్పడుఁగాక హేనుమెడుమట్ట. కడి దియెపారుపముదానఁ గలుగునె చెవుమా.” భార. సభా. ౧, ఆ.

తొడరువు. దే. వి. యత్నించు. “గీ. వైవవిట్టుకలయ నేవీరిమదిమది, నుండిఘోర మైనయధ్ధమనని, దొడగవలయునట్టి తొడరువుకావించి, కొనింపి కురాజుకొడుకులేచి.” భార. శల్య. ౧, ఆ.—వి. మొదటి. “ద్వి. తొడలమైనన్నయాతొడిమిని కొడుకుఁ, దొడిబడఁగడబడఁద్రోసియగు న.” భాగ. 2, స్కం.

తొడవు. దే. వి. భూషణము. “తొడవులుతొడుగు తొడవుతొడవు.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఇ తొడుభాతుకృదంతము. నగవులోనిగువానిని టిది.)

తొడి. దే. వి. త్వర, సంభ్రమము. “కా. నాయి బంబుట్టెదవంచుగంసుఁడుతొడికహింసించెనియ న్నెలజ్జ్.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఆప్రేక్షి మునందు తొడిదొడి. “చ. నడచిశరావళికి నుజనాఘలమేనులుసింపికంతకుల, తొడిదొ డిద్రుంచి.” భాగ. ౯, స్కం.)

తొడిబడు. దే. ఆ. క్రి. (తొడిక+పడు.) 1. పరించు; “ఉ. లోఁబొక్కుచునేడియూర్పుడిఁ బుచ్చితొడిబడికొంతనేపువే, లైక్కినభింగి నుండిధృతిస్థికునేనియుఁబూని.” రా. ఆ. కాం. “క. నందనవనవాసముతన, డెందమఁగుఁదంబు గాదొడింబడితానుజ్జ్, నందనవనవాసమువిధు, దొందెరఘాత్రమునిఁ బాసి యుండం గలదే.”

రామా. ౫, ఆ. — 2. చెదరు; “క. వడ్డింపగ నెం గలితొడి, బడ్డవెనకొంటుకబులాయనిడద గుణ.” విజ్ఞా. అచా, కాం.—3. తొట్టుపడు. “నను నీతిలపుపద్ధతిగాకిపుడేమి మీటివైరితిఁ వొడింబడక.” కళా. ౬, ఆ.

తొడికిం. దే. స. క్రి. ఒడియు. (చూ. తొట్టికడ కొప్పర అను నర్థము నుదాహరణము.)

తొడిగెచ్చు. దే. స. క్రి. తొడితెచ్చుయొక్కరూ పాంతరము. “మహర్షులం గదియబోయినను ప్పునూచరించిభక్తింగరముల్ మొగిచ్చి తొడి తెచ్చి.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

తొడిమ. దే. వి. ఆకు పూవు మొదలగు వానితలనుండె మకాడ, పుంతము.

తొడు. దే. స. క్రి. 1. స్వామిలలోనగువాని తొడు గు. “ఉన్నీసులెల్ల నెండొరులగడవంగడువేడ్కఁ దొడిపూసికట్టి.” భార. ఆది. 2, ఆ. — 2. బాణము తొడుగు. “వెండియు నేడు బాణములు వేతొడి ప్పజినోవ్వనేయ.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. (“కుడు మగట్టుదొడుకొ దనయచ్చు నెక్కడుకొ.” “మించుతోడవులదొడె నెక మించుబోడి.” “తొడువంటివాడుచకొల్లోనబోవక.” “తొ డెంకకటముల దొడవులవిలసిల్లు, మణులప్పు యుదెసలమాగువిరియ.” “కట్టందొబుయ్యఁ బట్టఁజంతలే కానందముండెడు నర్థులందు.” ఇత్యాది ప్రయోగంబులును కానంబడుటచే తొడు అనునది యొక ప్రత్యేక క్రియయనియే గ్రహింపవలెను.)

తొడుకు. దే. స. క్రి. 1. పట్టు; “నీ బెడఁగారుకా లాహిఁదొడుక నేనూగారు తొడుసొల్లఁగాకతాఁ గొడుకుమనిన.” పాండు. ౫, ఆ. — 2. ఒడిసి పట్టు; కవిక. ౪, ఆ.—౩. ఒడియు; “గీ. పాల ముగ్ధాఁడొడికిపులిపట్టుకైవడి.” ద్వా. 2, ఆ.— 4. గ్రహించు. “నీ. అందందవత్సోరుహములు పంపులు వోవదొడుకనిచ్చుట యెట్లు దుగ్ధరస ము.” కాశీ. ౪, ఆ.—5. 1. ఆపు; “క. ఉడుకా విడకున్నదిమది, పడుకామిడుకంగనరకపణవం జను నే. కొడుకానడుకానలకిలు, దుడుకానా పాలిపుడుకుఁ దొడుకానీకుణ్.” అచ్చ. ౨, కాం.—2. దొంగ మేత. “క. తొడుకుదినబోవుపరము, బడిబోకుము.” భో. ౬, ఆ.

తొడుకొను. దే. స. క్రి. 1. తొడుకొనుయొక్కరూ పాంతరము. “చ. కడువెర వేది నేఁబ్రథమగర్భ వతికొనతిబుట్టి నింటికొ, దొడుకొని వచ్చు చో.” విక్ర. ౧, ఆ.—2. తొడుగుకొను. (చూ. పాగ.) (చూ. తొడిగొను.)

తొడుగఱు. దే. వి. తొడుగఱుయొక్కరూ పాంతరము. “క. తడికంటనెపుడుదఱుగక, కడిదిటిఁ గిననడియఁదటిఁగిగాసింబుదేమిం, బడినగనరా కమంచవు. దొడుగఱురైరై రుజులతో నేమం దుకొ.” స్వా. 3, ఆ.

తొడుగఱు. దే. వి. (తొడుగు+కఱు.) ముండ్లకంప మొపు.

తొడుగు. దే. స. క్రి. 1. (భూషణములను) ధరించు; “నీ. మదనాహితునినామమంత్రింబునుదు గువాడొడికంపుఁబాములఁ దొడుగువాఁడు.” భల్లా. ౨, ఆ.—2. (వింటబాణము) సంధించు.

“ఎ. గీ. పొడుగుమడుగును గాంచినయడుగువాఁడు, పిడుగుపడుగునరిపు నెంచునుదుగువాఁడు, చెడుగులుదుగునట్లుగ నమ్మదొడుగువాఁడు, బుడుగుపడుగురూపునబలినడుగువాఁడు.” చంద్రా. ౧, ఆ.—వి. 1. ఆధరణము; “క. ఉడురాజములు లక్ష్మణు, దొడుగయ్యెడునాకుదొడుగుదొడు గగ నేలా, తొడుగులదొడిగినఁగొలతని, యుడుగుజోత్తంసుఁజూడనొక్క తెపచ్చెకొ.” వీర. 3, ఆ.—2. కవచము; “నీ. తొడుగులపడలికు త్తుకలెడిమిక్కిల్ నడరూపులైపడ్డవీరభటులు.” జై. ౨, ఆ.—౩. బాణము; 4. గవుసె; 5. ముండ్లకంపమొపు. “గీ. కంపతొడు గీచ్చినట్లేదుకా నఁజన్న, తెరువెలుంగును.” స్వా. ౪, ఆ.

తొడుపు. దే. వి. 1. (చూ.) అనుగు; 2. కవచము; 3. చెప్పినది మరల చెప్పట.

తొడుపు. దే. స. క్రి. వి. తొడుగుయొక్కరూ పాంతరము.

తొడుసు. దే. వి. సంబంధము.

తొడ్డు. దే. స. క్రి. వి. తొడుగుయొక్క రూపాంతరము. (భూషణముధరించుటకు. — “గురుపత్ని నేడయక్కండలంబులుదొడ్లుదీపసము.” భార. ఆది. ౧, ఆ.)

తొత్తెకిము. దే. వి. (తొత్తు+అతికము.) తొత్తుఁ దనము.

తొత్తు. దే. వి. 1. బానిస, దాసి; 2. లంజయ.

తొత్తులమారి. దే. విణ. తొత్తులయిండ్లకుబోవు స్వ భావముకలవాడు.

తొన. దే. వి. తొల. విణ. రత్నకము. “గీ. తోడుదొ నయైనచుట్టంబుదొరకుటెట్లు.” కై. ౧, ఆ.

తొనకు. దే. ఆ. క్రి. తొలకు. “తేనీయల్ తొనక కనివాని.” వసు. ౩, ఆ.—వి. తొట్టుపాటు. “క. ఉల్లంబులబలు, తొనకుసారగననికె దొ లగదోలిరిరథముల్.” భార. కర్ణ. ౬, ఆ.

తొన్నుండు. దే. ఆ. క్రి. తెన్నుండు, శయనించు.

తొపారము. దే. వి. తొపారముయొక్కరూపాంతరము, “క. దోరములుదీసిచెంచులు, మారలవేసినదొపారములు వీడిచిను, స్వారగనుదువ్విటెక్కల, నారజముగ దేగ వేటలాడిరి వేడ్కె.” భానుమద్విజయము. ౨, ఆ.

తొప్పదోగు. దే. ఆ. క్రి. (తొంగు+తొంగు.) మిక్కిలితొంగు. “ఉత్సాహ. తుములబాణపటలపుష్టిదొప్పదోగిరియ్యరక.” భార. ఆర. ౨, ఆ. (రూ. తొప్పగదోగు. “నెత్తుటకదొప్పగదోగియున్నవతొయజనాభుని.” హరి. పూ. ౨, ఆ. ప్రే. తొప్పదోచు, తొప్పగదోచు. “నిలింపులదొప్పదోచె.” రా. యు. కాం. “ఉ. భవదీయవచోమృతపారిధారచే, దొప్పగదోచినన్ను బరితొపితమానసగా నొనర్పవే.” భో. ౩, ఆ.) (తొప్ప అనువానికి ప్రత్యేక ప్రయోగము కనబడదు.)

తొప్పటిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఒఱుగు, (రూ. తొప్పటిలు.)

తొప్పలు. దే. ఆ. క్రి. —పై.—“మ. వెఱచిట్టంబుధి నాథనందనులు దోర్వీర్వంబు సాలించియం, దఱుఁబాఱంగ నిశాచరేంద్రుఁడబయోత్సాహంబున వెన్నడిక, దఱుమంగుఁబ్రజఁజేయించుచునుమద్యద్యేగుఁడైతొలితొ, ప్పలుఁదెట్టెక శరణాలముఁబిఱుదదగుప్పంగురనాటించుచుక.” నిర్వ. ౫, ఆ.

తొప్పలుదోరలు. దే. విణ. బ. కోటానగోలులు. “ఉ. తొత్తులువోలె దక్కనురుతొప్పలుదోరలుముఖిభామినల్.” కాశీ. ౨, ఆ.

తొప్పి. దే. వి. తొపియొక్క మొదటిరూపము. “గీ. వారిగదావిచరమల్లంతదోచిన, పరముమిమ్ముగావలఁడినునె, వెట్టివారపిడుగు వేచినతల తొప్పి, యాగునెవివేక మైనవలదే.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

తొబక. దే. విణ. విత్తులురాలినది. (మిరపకాయానగునది.)

తొమ్మండ్రు. దే. స. బ. తొమ్మిదిమంది. (తొమ్మిది మహావహత్యర్థకరూపము.)

తొమ్మందుము. ద్వ. వి. (తొమ్మిది + తూము.) తొమ్మిది తూములు.

తొమ్మనూలు. దే. స. (తొమ్మిది + నూలు.) తొమ్మినూలులు. వి. పు. ౨, ఆ. (రూ. తొమ్మన్నూలు.)

తొమ్మాడు. దే. వి. నాశము. (దానిని తొక్కి తొమ్మాడుచేసినారు.)

తొమ్మిది. దే. స. ఎనిమిదియు నొకటి.

తొయ్యలి. దే. వి. ఆడుది, ఇంతి. “నీ. మించితావులుగ్రమ్మముంచిగండమ్మనటకలియిడియెదొయ్యలియొక్కర్లు.” య. ౪, ఆ.

తొర. వై. వి. 1. వేగిరపాటు; “పండుటంచువ్విత్త తివహించి యాఁడతితొరక రవివైకెగనెక.” ఉ. రా. ౫, ఆ.—2. ఆపద. “ఉ. బానిసగాని నీవికచుట్టడ శీతూదారబోసిన, స్వామిమీనాకొనగుమిభవదీయకృతాపరాధముల్, పూనిక నేనుగైకొని ప్రభుత్వముకానబడంగ నిట్టియె, వాన్వినికీలోగకెంతతొరవచ్చినగాకెదని న్నుఁగూరిమిక.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. (ఈ యర్థము విచారింపఁదగినది.)—క్రి. విణ. త్వరితము*. “ద్వి. తోడెవ్వరునులేక తొరతొడమారు. విచ్చేయనవుడె.” విష్ణు. పూ. ౩, ఆ.

తొరగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రవించు; “బాష్పమల్ కంటదొరగుంచుండెదిరుగందిరుగంగను గొచు.” విజ. ౧, ఆ.—2. ప్రవహించు; “నీ. కను దారసము పొంగి తొరగడుచాడ్పున శక్తిభావ మృతంబుజాలువాఱు.” భార. విరా. ౧, ఆ.—3. పడు; “క. వీరులగుసాల్యయోధల, నారాచాళులుగప్పినారథముపయొక, సారథిమీఁదరుంగమ, చారుధ్వజతతులపయ నసంఖ్యాతిమగక. వ. తొరగిన.” భార. ఆర. ౧, ఆ.—4. వ్రాలు. పంచ. నా. ౧, ఆ. (గ్రంథములయందు అంతట ఇది యిట్లు ఆకారమధ్యముగా నేకనలుడుచున్నది. అయినను ఒక మహా కవిమాలిము ఉకారమధ్యముగా ప్రయోగించియున్నాడు.) తొరపడు. వై. ఆ. క్రి. వేగిరపడు. “ద్వి. బ. తొగూర్చున్న శశధరార్కులకమృతంబు, మార్చితో

నిలరాకమనలెనటంచు, దొరపడుచున్నదైత్యులను." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

తొల. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు; "ద్వి. తొరలెడు జన్మిష్టిదోషంబువాయ, నిరుమేలనారతులిచ్చు జన్మలయ." భాగ. ౮, స్కం. — 2. మాటు, (చూ. తొరలుచు, తొల్లించు.)

తొల. దే. దే. ప్రే. మార్పు. బదిలించు, (చూ. తొలచ్చు. "ఉ. ఆయతీకానికీడు మమరాలయ ముఖ్యమలారడధర్మ, స్థాయుతుడై నిజోర్వి నగుష్టిదధనమందొరల్పరా. జాయతనంబుఁ జేయుటయిట్టిదపథ్యముగానమెంటిగాఁడేయ కారకావలయు నించుకతిన్న ను వాడెరూప యు." ఆము. ౪, ఆ.)

తొల. దే. దే. అధ్య. క్రి. విగ. లెస్సగా.

తొల. దే. ఆ. క్రి. తొరగయొక్కరూపాంతరము. (పడుటకు.—"వ. ఖలీనంబులవిలీనంబు లై నెనంబులతోరుగనిరుగడలగదలు కర్ణచా మరింబులినుమడింపక." ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

తొల. దే. స. క్రి. తొల్లించు.

తొల. దే. ప్రే. వేసిట్లుచల్లార్పు. (తొరలించు యొక్కరూపాంతరము.)

తొల. దే. వి. తొట్టయొక్కరూపాంతరము. "క. తొట్టబోపలమొక దెసనొక, యఱగానొనరించి చిగుటూతులడుగునొక, బఱచిననదికడుమెత్త ని. పఱపుగ నచ్చోటనాడులబ్ధింగనియె." భా. ౪, ఆ.

తొల. దే. స. క్రి. విడుచు. "క. భంగించియిర కాతదొ, అంగులతప్పొత్తడంబఱచిపురుషు లను." కళా. 2, ఆ.—వి. విడిచుట. "ఎ, గీ. ప్నోదాటులలోదొలగెఱుగఁబడునె." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

తొల. దే. ప్రే. (పసులు) తప్పించుకొనిపోవు. విభా. ప్రా. కాం.

తొల. దే. ప్రే. (తొలగఁగఁబోవు.) —వై.—"గీ. తొలగఁగవోతుండేమెకము లగఱవకుండ, బాడెతఱుగకయుండనాపాటి గొల్లలిచ్చుమెచ్చగనిదృష్టికెక్కఁగదుపు, నరయ నేర్చునన్నెలుముధరణినాథ." భార. విరా. ౧, ఆ.

తొల. దే. వి. తొట్టు. కోటరము.

తొల. దే. ఆ. క్రి. (తొలబలు+పాటు.) రంధ్రములుపడు. "క. పెక్కులుచీమలువెలువడి

వడి, దొలిచెళిరాళ్లుతొలబలువాఱు." కై. 2, ఆ.

తొల. దే. వి. పుట్టుతేనె.

తొల. దే. స. క్రి. వి. తొలగయొక్కరూపాంతరము.

తొల. దే. వి. (తొక్క+తొక్క.) గట్టి తొక్కడు. (చూ. చొటిగాడు.)

తొల. దే. వి. చెల్లయందేర్పడెడు పెద్దరంధ్రము, కోటరము.

తొల. దే. వి. ముందటిపండ్లులేనినోరు, "తొట్టియ క్కరంబు." ఆము. 2, ఆ.

తొల. దే. వి. తొట్టినోటివాడు.

తొల. దే. వి. ఆవు, మొదవు. "నీ. ఆరణోచ్చారో జోగ్ధతులయ్యెనీతొట్టుకంఠహంకృతులేగర్భ బులను." పాండు. ౫, ఆ.

తొల. దే. వి. ఆవులమంద, ఘోషము. "గీ. ఘన భుజాండునరుడు తనతొట్టుపట్టుల, విశ్రమించి భువనవిశ్రుతుండు." భార. ఆది. ౮, ఆ.

తొల. దే. వి. పనసపండులోనగువాని తొల, తొన. "పనసతొల."

తొల. దే. ఆ. క్రి. (తొలకి+అడు.) 1. తొనలు; "నీ. ప్రవహించునెచ్చోటఁబరిపూర్ణసంపదదోలకాడుచునపారదుగ్గనదులు." కాశీ. ౨, ఆ.—2. చలించు; (చూ. తొలకు.)—3. అతిశయించు; "అనవుడుసమృద్ధుల దోలకాడగ." నిర్వ. 2, ఆ.—4. ప్రకాశించు. "వ. శేత్రాంచలంబులనలంకినవృద్ధదోలకాడ." వై. ౪, ఆ. (మొదటిరూపముతొలకియాడు.) (చూ. తొలగాడు.)

తొల. దే. ఆ. క్రి. 1. తొనలు; "నీ. మిన్నేటి జలమునుమ్మి తొలంకెడుననిదాచేరమణికమండలువొసంగి." పా. ౫, ఆ.—2. చలించు; "చ. తొలకరమించుకన్దొగల తొలగలతోయజతారహార కాం, తులదగునవృక్రిస్తునలతోనలతోరపుగు బృచన్నులక, దోలకెడుకొవచంచలతతోలత తోడగుమేనితావికిక, దులయగుకొప్పగదలం లతోగులతోయదవేణిమించినె." ఉ. రా. 2, ఆ.—3. అతిశయించు; "చ. వెలవెలబొలుమో ముపయినిన్నదనంబుదొలకుచుండగె." య. ౪, ఆ.—4. ప్రకాశించు. "నీ. కుటుమాపుదడి మంపుఁ గోకలోఁ దొలకెడు కంపమాననితంబ కాంతిపెంపు." కళా. ౪, ఆ.—వి. 1. చలనము;

“చ. కడు బెనుమంటలైనయదకంబుతొలకున
వారిబిందువులో, మిడిసీసమీపభూజములమీద
వెసంబడిమందుచుండెనె, క్కుడురభసంబుతో
దివియతోలలవైచిభంగసంగతికొ, బొడమినశే
నములోమెఱసె బోరనఁజల్లిననిప్పులోయనకొ.”
వి. పు. 2, ఆ. — 2. అల. “వారిదేవతలో తొలకు
లకేలదాపనిడితోమఁగలంకడఁగకొ.” ఆము.
౪, ఆ.

తొలఁగఁబాటు. దే. అ. క్రి. (తొలఁగఁకొ + పాటు.)
తొలఁగు. “క బలమత్తిఁద్రువుడబాతునిదో, ర్బల
విభవమునైచలేకపరిభవదైన్యా, కలసమునతో
ర్బిత్రులు, చెలఁగఁగొలఁగఁబాటు దేవసేనలు
గలఁగకొ.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ. (సార్వర్థమున
పాటు.)

తొలఁగు. దే. అ. క్రి. ఒదుఁగు, అపసరిల్లు. “క.
ఏర్పడఁగోపగతురనవె, లార్పక లోకంబునకుఁ
దొలఁగకకురురై, నేర్పనమనఁపవములు, గూ
ర్పకయోగీశ్వరుండగు నయ్యొగిఁ.” శివ. ౧, ఆ.

తొలఁగుడు. దే. వి. తొలఁగుట, అపసరణము.

తొలఁగుబాప. ద్వ. వి. వాయ, శత్రువు. (చూ.
మేక్కవారు.)

తొలఁమే. దే. ప్రే. తొలఁగఁజేయు. స. క్రి.
1 కడుగు; “చ. ముదమునసోమకాసురుడుము
చ్చిలియచ్చలమారఁగొన్నప్రాఁ, జదువులఁతెచ్చి
తజ్జరసాంద్రతరాంత్రములంజీకట్టుబల్, గదు
రుదొరంగఁ గీర్తియనుగంగఁ దొలఁచి విభాత్య
విస్ఫుర, ద్వదనసతో జగంధలితంబులు చేసితిగా
జగన్నిధి.” పాండు. ౨, ఆ. — 2. తొడయు. “క.
తొలఁచినమరుసాయకములు.” భో. 3, ఆ.

తొలఁరి. ద్వ. వి. 1. (వైత్రవైఖానసములయందుకురి
యు) వాన; “చ. వెలిచినకన్య నీరుజడివెచ్చనిచ
న్యలమొందివేడియుకొ, దొలకఁగుర్మతోయము
లతోఁగలసెకొమెయి మ్రానుపాటుతో, నెలుఁ
గునరాలుపాటొదవె నెక్కువివర్ణతతోన లోప
లకొ గలకొ నెవారటంబు పులంబులతో (బొడ
తెంచెఁగంపముకొ.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (తొలక
రివానయనియుకలదు.) 2. వర్షపు. “సీ. పుబల
వజ్రోపల ప్రాసాద భాసమై తొలకరినిదికుతూ
హలమునిలుపు.” ఇక్కడ ఇదియనగా విమాన
ము.) వసు. 3, ఆ. (తొలకు + కారు.) (సంధిని
వర్ణలోప వర్ణవికారములు.)

తొలకరించే. దే. అ. క్రి. 1. (వైత్రవైఖానసము
లయందు) వానకురియు; 2. వానకురియు; (చూ.
గిలకరం. మ.) ౩. పుట్టు. “సీ. తొలకరించినటించి
మొలకసిగ్గులచేతనుడివడికడఁబాటు మాపునా
డ.” విక్ర. ౮, ఆ.

తొలకరినూడు. దే. వి. హంస.

తొలకు. దే. వి. వృగముల వెనుకకాలిముఠము;
ను ప్రక్కకును నడిమిచోటు, ఉపరితలము
“ద్వి. ముత్తియముల, తొలకులు రత్నవి దున్ను
పాడలు.” రా. ఆర. కాం.

తొలి. దే. వి. 1. ముందు; (తొల్లియొక్క రూపా
తరము.) 2. మొదలు; (అమ్రేడితమునందు
తొలి. “తొలితొలితలనూపు తమప్రగోహ
తులు.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.) — 3. రంధ్రము; “సీ. కొన్ని
రింపఁగమింటఁగొన్వాడితోమముల్ నొల్పి
ల్లినతొలల్ మక్కగుంపు.” చంద్రా. ౧, ఆ. —
4. చక్రమధ్యరంధ్రము, పిండిక. (చూ. అంజన
— విరా. 1. ముందటిది; (తొలిభాము.) 2. మొ
టిది. (తొలిముద్ద. మొ.)

తొలిక. దే. వి. తొలి, రంధ్రము. “క. పలుచి
త్తురునుడువులఁ, బొలిచెకొరధ నేమివలయుము
హతరణమి, రులుమాఱఁగరవిలింబము, తొలికొ
చిదూలనీడదోచినమాడ్కికొ.” కవిక. ౨, ఆ.
(సార్వర్థమున కప్రత్యయము.)

తొలు. దే. విరా. వృత్తియందు తొలుతజబ్బమనఁగ
తొలుకుజబ్బమునకును మీఁదివర్ణములతో
మిగిలినరూపము. (ఉదా. తొలుచూలు; తొ
మబ్బు. మొ.)

తొలుకారు. ద్వ. వి. (తొలుకు + కారు.) 1. స్పృ
వు; “సీ. కరటికుటాకోటికలనిగ్గళ్ల
తొలుకారుఁజేరఁబిలువ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
2. (తొలుత + కారు.) ముక్తారుపంటలతో మొ
దటికారుపంట.

తొలుకు. దే. స. క్రి. కురియు, వర్షించు. (వృత్తి
దు అంత్యవర్ణలోపము. తొలుకారు. తొలుకు
గులు. మొ.)

తొలుకుడుపు. దే. వి. (తొలుత + కుడుపు.) అన్ని
ప్రాశనము.

తొలుగట్టు. ద్వ. వి. (తొలుత + గట్టు.) ఉదయా
పూర్వవర్ణతము. “ఉ. రేగన్నియతేనిమేమతో
లుగట్టుతుడఁబొదలెఁగ్రమంబునకొ.” నమ

౬. ఆ. (తొలితొలుకబ్బములనుమానార్థకములు గాన తొలుపూర్వకములైన యిట్టి శబ్దములను తొలి పూర్వకములుగాను వాడుకొనవచ్చును. అయి నను తొలుకారు, మలుకారు; తొలుచాలు, మలు చాలు; తొలుసంజ, మలుసంజ అని ఇత్యాదులు స్వయంపాదమునందును ప్రయోగములందును గానఁ బడుటచేతను. తొల్పుదువులు, తొల్పాము, తొల్పే యవు అను ఇత్యాది శబ్దములయందు ఇకారలోప సంపాదనముకంటె ఉకారలోప సంపాదనము ముల్గినాధ్యముగానుండుటచేతను ఇట్లు తొలు శబ్దపూర్వకముగా నుండుటయే యుక్తమని గోచెడి.)

తొలుచేరువులు. దే. వి. బ. (తొలుతి+చెరువులు.) వేదము. (రూ. తొల్పురువులు.) “చ. లలితశిరీషపు ప్సన్పురులఁబలునీచరణఁబలుకక్కిటా. యలయ నుమాత్యమిట్టులలయించుటగాదని ప్రార్థనామృతా. త్తులచెలఁగంగ వేపాదివిత్తొల్పురువుల్ తగు లెన్నునంబులకొ, బలుమఱుఁడేయుచందమున బంగుట. దియలగ్గడింపగక.” పాండు. ౨. ఆ. (ఇట్లు తొలువలునులు, తొలుమినుకులు.)

తొలుచే. దే. న. క్రి. 1. రంధ్రముచేయు; “క్రిము లదొలుచే” భార. ఆను. ౫. ఆ. -2. తొఁడు. “కి పులుగులును మెకంబులును, దొలిచితినిన.” భార. ప్రి. ౨. ఆ. (రూ. తొల్పు-తొఁడుటకు. “ఖరితిరవజ్రతుండములఁగన్నులతొల్పఁగ.” మార్క. ౨. ఆ.)

తొలుతి. దే. వి. 1. ముందు; (చూ. ఏదికతిండి.) 2. మొదలు. విణ. మొదటిది. (1. “తొలుతిటి వాగు” 2. “తొలుతిపట్టి.” “తొలుతిటిపట్టి.”) 3. మొదట. (ఆమ్రేడితమునందు తొలుదొలు తి.) “ఎ, గీ. తొలుదొలుతఁ గృష్ణవర్ణకుఁ గళయొ నగి.” వసు. ౪. ఆ. (రూ. తొలుదొల్ల. “నీ. తొలుదొల్ల నుదయా ద్రిశిలఁదాడి తీండ్రించున నెలొహమున వెచ్చవైజనించె.” స్వా. ౧. ఆ.)

తొలుదీవి. ద్వ. వి. (తొలుతి+దీవి.) జంబూదీప్తప ము. “కల్యాణపరంపరలతొలుదీవి.” వసు. ౧. ఆ. తొలునీటిరిక్క. ద్వ. వి. (తొలుతి+నీటిరిక్క.) పూర్వాపాదానంత్యము.

తొలుపంది. దే. వి. (తొలుతి+పంది.) ఆదివరాహ ము. (రూ. తొల్పంది. “తే. గీ. జాళువాకంటి

తొలువేల్పు నేలయెల్లఁ గొంచువిసదాఁ టెంకి కేతెంచుచున్నఁ. బూనితొల్పుందిగున్నవైవానఁ జీటి, కోఱకొనమున్ను దాల్చి వేకొరినీవు.” అచ్చ. బాల. కాం.)

తొలుపక్కిము. ద్వ. వి. (తొలుతి+పక్కిము.) శుక్ల పక్షము. పూర్వపక్షము.

తొలుబలుకులు. దే. వి. బ. (తొలుతి+పలుకులు.) వేదము.

తొలుమినుకులు. దే. వి. బ. (తొలుతి+మినుకులు.)

—వై.—

తొలుమొగులు. దే. వి. (తొలుతి+మొగులు.) నర్సిం చుచున్న మేఘము, ఘనాఘనము. “గిగడ. తొలు మొగుల్ తెగఁదగడునె మైయిత్తోరపుంజిగిగడ లఁగప్పఁగ.” అచ్చ. యు. కాం.

తొలురిక్క. ద్వ. వి. (తొలుతి+రిక్క.) అశ్వినీనక్ష త్రిము.

తొలురిక్కనెల. ద్వ. వి. ఆశ్వయుజమాసము.

తొలువేలుపు. దే. వి. (తొలుతి+వేలుపు.) 1. బ్రహ్మ, సురశ్రేష్ఠుఁడు; 2. అనుగుఁడు. పూర్వదేవుఁడు. తొలుసంజ. ద్వ. వి. (తొలుతి+సంజ.) ప్రాతస్సం గ్రహ. “నీ. ఒకదీవిదొలుసంజయు న్నేషమునఁబొం దునుదియించుమలుసంజయొండుదీవి.” కాశీ. ౧. ఆ.

తొల్పరి. దే. వి. తొలకరియొక్క రూపాంతరము.

“చ. తిరుణులుచంచలాలతిలతిత్తిరభౌఁడనికా యమంబుదో, త్పిరములు పాలుదే నెలుపుతిం బులువానలఖండఖండశి, ర్గరలను ద్రాక్షపండ్లు నడగండులు శోభనభుక్తీవేళి, త్పిరసమయం బుపేరలమిఁగైకొనకుండు నెభోక్త్యసస్యమల్.” వై. ౬. ఆ.)

తొల్పరించే. దే. ఆ. క్రి. తొలకరించయొక్క రూ పాంతరము. (చైత్ర వైశాఖమాసములందు వాన కురియుటకు. — “చ. పాలఁతుకకుకొననీవిప్పా తఁబుట్టిన నేదలతొల్పరించినకొనకవిక. ర. ఆ.)

తొల్లి. దే. వి. 1. ముందు; 2. బిలము. (చూ. వఱ పు.) విణ. ముందటిది (“తొల్లిఁటివారు.” “తొల్లిం టివారు.”)

తొల్లించే. దే. ప్రే. తొల్లించయొక్క రూపాంతరము.

తొల్లిక. దే. వి. త్రపుటకుపయ్యక్తమైన పాటవంటి చిన్న సాధనము. “భయమునతొల్లికకొమలుభా వమనుంధరఁదెల్లగించి.” కాశీ. ౪. ఆ.

తొవ. దే. వి. కలవ. "వనజములల్లసిల్లగదోవల్ మొగుడికొ." మార్కు. 2, ఆ. (తొగయొక్కరూ పాంతరము.)

తొవర. వై. వి. విణ. తొగరయొక్కరూపాంతరము.

తొవరి. వై. వి. తొగరయొక్కరూపాంతరము.

తొవరు. దే. వి. విణ. తొగరుయొక్కరూపాంతరము.

(ఎఱ్ఱనిదనుటకు. — "తొవరుపుట్టములుగెంబు పులుదాల్చి." అచ్చ. యు. కాం.)

తొప్ప. దే. వి. ఉచ్చారణలోపము.

తొప్పి. దే. విణ. బోసి. బొక్కి.

తొళక. దే. విణ. పలుచనిది.

తొళసి. వై. వి. తులసి. "తొళసి పేరు." నీలా. ౧, ఆ.

తొ.

తొ. దే. ఆప. తృప్తిరూపిభక్తియందువచ్చు ఒకానొక ప్రత్యయము. ద్ర. 1. కూడ; "నీ. యోధవీరులు ప్రతాపగ్రవాక్యములదోచునుజాట్టిరాణే కితానవిభుండు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. వెంబడి. "నీ. పడిజిల్లిదిరిగి మొగ్గుడుమదాపళములుదో నరూపతినయాఫోరణలును." జై. ౫, ఆ.

తొ.క. దే. వి. పశ్చాదులపుచ్చము. "క. వీరచెడి ఘనగదాపాతి, దోచకయుగదలింపలేకదున్న ఛాపీడక, మోచరిలబడియెనేలకు, సోకోర్వక దిగ్గజంబునుడినుడిగించుకొ." భాగ. ౧౦, స్కం.

తొ.కగుంభ. ద్వ. వి. ఆదోచగానేర్పఱచిన స్తంభము.

తొ.కచిట్ట. ద్వ. వి. నివ్వరగిలించిన పిడకలవరుస. స్వా. ౧, ఆ.

తొ.కమొక్క. ద్వ. వి. ధూమకేతువు.

తొ.కపురువు. ద్వ. వి. పుచ్చముగల క్రిమివిశేషము, (రూ. తొ.కపురువు.) "సూరబెట్లుగాఢారగ పుతొ.కపురువు." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

తొ.కమిరియము. ద్వ. వి. చేలంపమిరియము.

తొ.గు. దే. ఆ. క్రి. 1. మునుగు; "క. ఈగంగాది కత్తిరము, లీగంగానీవుదనుసమిధాంబువులకొ, దోచగడువారలగనగన, గ్రాచగడునగారసింధు కల్లలములకొ." పాండు. ౧, ఆ.—2. తడియు.

"ఉ. లోచగకవారలవ్వనములోవిహరించి రొక, ల్లికళ్లకై, యెగురుగవుపూజాదరులీగుమఁ దేనియసానవానలకొ, దోగురుదురుగుటయ్యె లలదూఁగునునొక్కతె కోయుగుత్తికొ, మూం

గురుగుంతువీణలనమ్రోగును నొంజొరుచ్చె లాగునుకొ." కళా. 3, ఆ.

తొ.చిగాడు. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. "నీ. పాపములు సెకమేటి పూరటివెలికిజోద దొట్టెకొ, నొక్కతొ.చిగాడు." స్వా. ౪, ఆ.

తొ.చే. దే. వి. మాదిగవాడు, మాతంగుడు.

తొ.చే. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉదయించు; "క. విశిష్ట క్రికేనేమృత్యువు వైతొ.చివనాడ." భార. ౫, ఆ.—2. భావముదయించు; (అది నాకు నయని తొ.చెను.)—3. ప్రత్యక్షమగు. "ఉ. గోపిక యొత్తుతొల్లిపారిగూర్చితపంజానరంబు నని, స్థాపరతకామదింగరగితార్థియుదోచు" పాండు. ౨, ఆ.—ప్రే. తొ.గజేయు.

తొ.ట. దే. వి. 1. ఉపవసము; 2. గృహాపనామ. "గీ. ఆభ్రపదవిసేతెంచియ్యబలయున్న తొటలోనికిడిగియె నద్భుతముగాగ." కళా. ౨, ఆ.—3. ఆశ్రమము. "ఒక్కతపసి తొ.టాచి." య. ౨, ఆ.

తొ.టకాపు. దే. వి. తొ.టవాడు.

తొ.టకూర. ద్వ. వి. ఒకదినుసు కూరకు, మామము. (దీని భేదము నల్లతొ.టకూర.)

తొ.టపోక. ద్వ. వి. ఒకదినుసుపోక, భూప్రాణము తొ.టమాలియ. ద్వ. వి. తొ.టమాలియొక్క మెదటిరూపము.

తొ.టమాలె. ద్వ. వి. తొ.టమాలియొక్కరూపాంతరము.

తొ.టమొల్ల. ద్వ. వి. కుండము.

తొ.టవాడు. దే. వి. వనపాలకుడు. "గీ. తొ.టవాడుకునుమఫలంబులు, తొ.యనల్లురొంబుల గవలయు, నవ్వనంబునఱకియంగల ములనేయు, భంగియెనభూమిపాడుగాదె." భార. శాం. ౨, ఆ.

తొ.టా. హిం. వి. ఒకవిధమైన మందుసామాన.

తొ.టిండు. దే. వి. (తొ.ట+కడు.) తొ.టవాడు.

తొ.డు. దే. స. క్రి. 1. కల్లగించు; (చూ. గొ.గొ.డి.) 2. నూలిపోగుతీసిచుట్టు.

తొ.డుబోతు. దే. వి. పంపుచేయుట, కార్తవ్యము. విణ. పంపుచేయువాడు, కార్తవ్యుడు. "తొ.డుబోతుగతిగిట్టినవానిలిసానికేసి." చంద్ర.

తొ.డెలు. దే. వి. తొ.డేలుయొక్కరూపాంతరము.

"క. అధిపుకైపట్టిరె, బులిమహిమ మెలకె

తొడివాడు. దే. వి. (తొడివా + వాడు.) తొడివ
నూవాడు.

తొడు. దే. వి. 1. అన. "క. నీతొడునీసమానులు.
భూతావలిలోన నెందుబుట్టరుపురుషుల్." హరి.
ఉ. ౨. అ. - 2. తొడబుట్టువు. "వి. గీ. శీలమ
భలంబునదిపిల్లశీలమునుడు, జదువులివియెల్లజ
లకలచదువులన్నుమఁ దొడివారలనెవ్వనాలో
డయేల, బేలవైతినియీగుణంబేలనీకు." పాండు.
3. అ. - 3. చేమిరి. - విరా. సహాయము.

తొడుబాలు. ద్వ. వి. (తొడు + పాలు.) పాలుపిండం
బోవునపుడు పాలదుత్తరముచుకొనెడు నీళ్లు.
తొడుకొను. దే. అ. క్రి. (పాలు) చేరు. స. క్రి.
పిలుచుకొను. (రూ. తొడికొను.) (ఈ యర్థ
ందు దీనికి భూతార్థక అసమాపక క్రియగానే
యోగము.)

తొడుకొను. దే. వి. చేమిరి పెట్టుమట్టిగ.
తొడు. దే. ద్ర. తొడ. "గీ. కారవాన్యమబాతు
ప్రకారవమున, బెరిగినట్టిమీరొండొకనరునిగొ
లిచి, మసలివట్టిమానావమానముల, నొచ్చియ
డచువతోడుతనునికీయరిది." భార. విరా. ౧, అ.
తొడుతో. దే. ద్ర. వెంబడిని.

తొడుతోడు. దే. ద్ర. - వై. -
తొడునీక. దే. విరా. తొడు. "నీ. గడతొ
డునీడలై క్రిడించు లింతకు నెంతచిం
తెతుకొక్క." హరి. ౨.

తొడుపడు. ద్వ. అ. తొడుపడు.
తొడుపాటు. ద్వ. వి. తొడుపాటు. తొడుపాటు.
తొడుపెట్టు. తొడుపెట్టు.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.

తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.
తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను. తొడునొను.

తొడ్డొ. దే. ద్ర. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. ద్వ. అ. క్రి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. ద్వ. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. స. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

తొడ్డొ. దే. వి. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.
తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ. తొడ్డొ.

[illegible]

(9).

త్రంపి. డే. వి. దాల్. "ఉ. ఆ సలత్రంపి వెట్టవట్ట దయం
బుటకాగునయోగవాసనా, భాస్వనప్రసేరుగా
చుటకునాగమపావకయకదర్శియ, యాసవి
వరమహ్మగాకైహికకయ్యకుదబ్బలంబునై, బో
సిన నీకరీరమది పొందియఁబొంపవియట్టయూ
అనుకొ." ఉ. హరి. ౪. ఆ.

ప్రజ్ఞేన. వై. వి. 1. చిలుకుట, 2. చెక్కుట.
 ప్రజ్ఞే. వై. స. క్రి. తరుణ్యేయకృపాపాంతరము
 ప్రప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సిగ్గు; 2. అంకుటాబు
 ప్రస్థిపాదము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి సిగ్గుగల
 వాడు.

త్రపువు. సం. వి. ఉ. న. 1. తగరము; 2. ఉ. న. న. నీసము.

శ్రువులము. సం. వి. అ. న. సీసము.

త్రపున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేదుగలదా?
 త్రమ్మ. జే. స. క్రి. దుమ్ముచేయ. వి. దుమ్ము నీ
 తులలుమునుదీర్చెదనునానుఁజెందనిదొర్చాగ్ని
 శిలుగోత్రమ్మత్రమ్మ." రాఘ. ౧ ఆ.

త్రయము సం. స. ఆ. మూటిసమూహము.

త్రయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాడువేదములు,
2. మూటిసమూహము, 3. ఏనుగుకాలిసంఘట
4. కుటుంబముగల ఆడదొడ్డి, 5. మంచినీరుపట్టుక
ఆడదొడ్డి, 6. ఒక విద్య. (చూ. విద్య)

త్రయీతనవు. సం. వి. ఊ. పుం. సూర్యుడు
త్రయోధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. నేదవిహితధర్మము
త్రయోదశము. సం. స. (అ. ఈ. అ.) పదుమూడవ
త్రయోదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు పదు
మూడవతిధి; 2. పదుమూడుతంతులుగల ఎనా
దిని యను పేరా. పేరా. పదుమూడవది

శ్రీ. స. క్రి. శ్రీమద్భక్తకృష్ణాచార్యులు
 “శ్రీ. పెండ్లాళియ్యారాగనందంబికాల్లవు నుడి
 తమహితముగ్రక్కదలుచుండ.” మార్క.
 ౬, ౩.

త్రవ్వకోల. డి. వి. త్రవ్వకోలయొక్క రూపాంతరము.

తనవటము. డి. వి. తనవట. “సీ. తనవటములు
తనీ ద్రవవటములు వెట్టు దగినట్టికట్టుగుద్దరి
డించి.” (కట్టుగుద్దరి=తొల్లిక.) కళా. ర, ఆ
తనవటించు. డి. స. కి. తనవట.

త్రవ్వితండము. డి. వి. అనంభూషణు. “నుమేని
త్వంబులన్నియు ద్రవ్వితండములుగిని.” పా.
ఉ. ర. ఆ. “చ. కొడుకులఁగూతులఁగలిగినట్లు
మతేనకపిండులబ్బకీ, గొడుగులద్రవ్వితం
ముగఁ గూరిమితో ముఁక బెక్కు లేండ్లొక
య. ర. ఆ.

త్రివ్య. డి. స. క్రి. 1. ఖననముచేయు; "చక్క-పాక
కరానితిప్పులుచొరగద్రవ్యము." హరి. ఉ. ౧,
ఆ. 2. ఖండించు; "క. రుద్రానుచరులతెద్ద
యు, రాదులయివికోధివిరతిద్రవ్యగసమరం,
బుద్ధిక్రమయ్యె." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ. 3. పుట్టు
పూర్వోత్తరములనెత్తు; "ఉ. వీరలుపెద్దత్రవ్య
కోకపెంటనొడంబడితేటికాంతులై, కారవకోటి
గూడిమనఁగామదిగోరుటపెంపుదాల్చియున్,
గారుణికత్వమున్దగవుగాదె." భార. ఉద్యో. ౧,
ఆ. 4. ప్రస్తావమునకుఁ దెచ్చు. "గీ. అనినన
వ్యవహారితోనవిభుండు, మికునిన్ని త్రవ్యగ
వేలమిన్నకున్న, బోదె." హరి. పూ. 2, ఆ.

త్రివ్యకోల. డి. వి. గుద్దలి, మద్దాలము.
త్రిసకము. సం. వి. ఆ. న. గడ్డిపరక.
త్రిసము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తిరుగునది, జంగమము.
త్రిసరిము. సం. వి. ఆ. పుం. పంటకెట్టి. నూలుచు
ట్టుట. (అని కొందఱు.)

త్రిసరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సంఖ్యాదేవి. పుం.
ముప్పదిపరమాణువులకొలది.

త్రిస్తమ. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భయపడినది.

త్రిస్తరి. డి. వి. పరిహాసము. "క. ఒకనాడుసకల
యాదవ, నికరంబులతోడఁ గాందినీసుతుఁ బిలి
పిం. చికడుంబియపూర్వకముగఁ బ్రకటవిమో
ఁములునడపెఁబరిహాసములన్. వ. ఇవిభంబున
సత్కారచిత్రంబుకూర్చుంబ గాఁ ద్రస్తరులు చేసి
యిట్లనియె." వి. పు. ౬, ఆ.

త్రిస్తరించే. డి. ఆ. క్రి. పరిహాసమాడు. "తాపిం
ఁగుచితోడఁద్రస్తరించెడుమేను." భాగ. ౧౦,
స్కం. ఉ.

త్రిస్తువు. సం. విణ. ఉ. భయపడువాడు.

త్రపి. డి. వి. వేదాధ్యయనము చేయునపుడు నోట
నుండిారెడుకుంపర, బ్రహ్మవిదువు. "నీ. భ్రమ
రవాదముపేరఁ గొమరుడధ్యయనించుకటిరారి
నెఱవినత్రస్సలనగ." చంద్ర.

త్రా.

త్రాచే. డి. వి. సర్పము. "నీ. స్ఫటలములున్మీఱ
కాంపై శ్వేతమైనట్టిత్రాచోక్కటిచుట్టుకుం
డు." ఆము. ౪, ఆ.

త్రాగు. డి. స. క్రి. పానముచేయు. (చూ. త్రావు.)

త్రాగుడు. డి. వి. పానము. "చిట్టకంపుద్రాగుడు." ఆము. ౨, ఆ.

త్రాగు. డి. వి. 1. పేనినదారము, పాళము; 2. కిర
ణము. (చూ. కాచే.)

త్రాగుదాలువు. డి. వి. (త్రాగు+తాలువు.) వరు
ణుడు, పాళి. "త్రాగుదాలువుమేలిరగనముల్
గొనితెచ్చు" అచ్చ. సుం. కాం.

త్రాగువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (త్రాగు+పడు.) 1. కృ
శించు; 2. దారమును, "నీ. పాథోధివల్లభపాళ
వల్లిమతల్లిదర్పంబు దిగద్రావి త్రాగువడియె,"
ఫీ. ౪, ఆ.

త్రాణ. వై. వి. బలము, శక్తి. "త్రాణతపిత్వగన్ధిమా
త్రులగచుకొద్యస్యంబునొండొ." వి. పు. ౨, ఆ.
త్రాణము. సం. వి. ఆ. న. 1. కలుకానుగు; 2. కావు.
విణ. కావఁబడినది.

త్రాత. సం. వి. ఋ. పుం. కామవాడు.

త్రాతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కావఁబడినది.

త్రావుపము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) త్రవువుచేత
చేయఁబడినది.

త్రాయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కలుకానుగు;
2. కలుకాంతి.

త్రాయమాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలుకానుగు; విణ.
కావఁబడుచుండునది.

త్రావు. డి. స. క్రి. త్రాగుదుకొక్కరూపాంతరము.
"క. ఈనాయువుత్రుడాజిన్, ద్రావుడునేడు
స్ససేనురక్తంబనియెన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.
త్రావుడు. డి. వి. త్రాగుదుకొక్కరూపాంతరము.
త్రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భయము; 2. వ్యతి
దోషవిశేషము.

త్రాసు. డి. వి. కూఁచెడుతుల. (త్రాగుదుకొక్క
రూపాంతరము.)

త్రి.

త్రింశత్తు. సం. స. త్. స్త్రీ. ముప్పది.

త్రింశము. సం. స. (ఆ. ఆ. ఆ.) ముప్పదవది.

త్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూతిగిరక. ఆ. న. ము.

1. మూటిసమాహము; 2. ముడ్డిపూస; 3. సొంటి
పిప్పిలిమిరియాల; 4. కరకతాడియుపిరికలు;
5. మూడుదారులు కలయుచోటు.

త్రికంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ములుతెముడు;
2. పెద్దపల్లెదొంగి; 3. మత్స్యవిశేషము.

త్రికకుత్తు. సం. వి. ద్. పుం. 1. త్రికూటపర్వతము; 2. విష్ణువు; 3. అభినయహస్తవిశేషము.

త్రికటుకము. సం. వి. అ. న. సోటిపిప్పలిమిరియాల. (యా. ఉ. న. త్రికటువు.)

త్రికాష్ఠి. సం. వి. ఇ. న. (యా.) త్రిక్కటి.

త్రికూటము. సం. వి. అ. న. ఇందుప్ప. పుం. ఒకానొక పర్వతము.

త్రికోణము. సం. వి. అ. న. మూడు మొనలకలనిన రూపము.

త్రిక్క. దే. వి. తిక్కయొక్కరూపాంతరము.

త్రిక్కటి. వై. వి. ఆయుధవిశేషము.

త్రిక్కు. దే. అ. క్రి. తక్కు. “ఉ. తిలయంత్రము సువ్యులబీడసేయున, ట్లక్కటికంబుమాలిప్రజ నాజినొంపురునొంపనైతివా, త్రిక్కకణంగి పోదురు సరిత్తులనూళ్లువోవుకొవడికొ.” వా.ర, ఆ.-వి. చిట్ట, బాధ. “ఉ. ఒక్కడుతెచ్చుకొండలనుండంగ మీడనయెత్తుకొంచునొం, డొక్కడు నింగికిన్నెగని యుర్వచలింపంగ దాటి క్రందునకొ, దిక్కులువెట్టనొల్లనరేయనిక్ర మ్మణబాటివాడువే, త్రిక్కనగంబుపూనియ రుదందంగముందటపచ్చవానికొకొ.” రా. యు. కాం.

త్రిగర్. సం. వి. అ. స్త్రీ. అంకుటాలు. అ. పుం. ము. ఒక దేశము.

త్రిగుణాకృతము. సం. వి. అ. అ. అ. మూడుచాళ్లుదున్నది (పోలము.)

త్రితయము. సం. స. అ. న. మూడు.

త్రిదండము. సం. వి. అ. న. మనోదండము వాగ్దండము కర్తదండము అను మూడు దండములు. పుం. మనోదండము వాగ్దండము కర్తదండము అను మూడు దండములుగల సన్యాసశ్రమము.

త్రిదండి. సం. వి. న్. పుం. మనోదండ వాగ్దండ కర్తదండములను మూడు దండములుగల సన్యాసి.

త్రిదళాలము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గము, వేల్పుల్రోలు.

త్రిదళుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేల్పు.

త్రిదివ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొకయేలు. అ. పుం. ము. స్వర్గము.

త్రిదివేళుడు. సం. వి. అ. పుం. త్రిదళుడు, వేల్పు.

త్రిదోషము. సం. వి. అ. న. వాతపిత్తశ్లేష్మములు.

త్రిద్యుస్సుక్క. సం. వి. శ్. పుం. స్త్రీ. మూడురములుకూడిన తిథి. (యా. అనము.)

త్రిధాముడు. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని; 2. విష్ణువు; 3. శివుడు; 4. యముడు.

త్రిపతాకము. సం. వి. అ. న. మూడురేఖలుగలస్థాలు. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనక్రేనివంచి చూపుడువేలి మొదటగూర్చి యుండు వువేలినివంచి కడమవేళ్లునూచివట్టినది.)

త్రిపథగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గంగానది, మత్తగోద్రిప్తురి.

త్రిపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుగుకాలిసంకెలు.

త్రిపుండ్రము. సం. వి. అ. న. నొసటనుంచిన విబూదిబోనగువాని మూడురేఖలు.

త్రిపుట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చిట్టెలకి; 2. తెగడకి; 3. మట్లకి. అ. పుం. 1. ఒకతాగము. (ఏడక్షరములకొము.) మ. 2. దరి; 3. నమ

త్రిపురము. సం. వి. అ. న. మయూరచేన్దివలడి మూడు పురములు. పుం. బంగిచెట్టు.

త్రిపురాంతకుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు. (పోనికి త్రిపురసంహారమువ్వుడు తేరు భూమి. చక్రములు సూర్యచంద్రులు, గుప్తములు వేనముల చాపము మేరువు, నారి శేఖుడు. బాణము విష్ణువు.)

త్రిప్పట. దే. వి. తిరుగుట, పర్యటనము. “క. ఇటువలెవెదకియడచుత్రి, పుటగురువీరహితులంబు త్రవనంబెలుల, ట్లటమటమైపోజుచినెరిగి కటబడియింకొకపుడుకపులడియానకొ.” కా. మా. ౬, ఆ.

త్రిప్పరి. దే. వి. అ. (త్రిప్ప+అరి.) త్రిప్పరి.

త్రిప్పికొను. దే. అ. క్రి. తిరిగికొను. (త్రి. త్రిప్పికొలుపు. “నీ. అల్లననాడెడునప్పడగొప్పువారెక తావిధైర్యంబు త్రిప్పికొలువ.” భార. ఆశం ౧ ఆ.)

త్రిప్పియాడు. దే. త్రే. (త్రిప్పి + ఆడు.) త్రిప్పి. “గీ. ఎత్తిత్రిప్పియాడియిలతోడవేసేపా. డమలజదుపజూచి.” భార. శల్య. ౧. ఆ. (సాన్యమున ఆడు.)

త్రిప్ప. దే. త్రే. తిరుగజేయు. “చ. అపుడును ద్విసైన్యములనన్నియు నొక్క మొగంబుగా నుచ్చిపురికిగానికల్ మగుడల దిప్పి.” శై. ౪. ఆ. వి. తిరుగుడు. “చ. అనితరతత్వకిలగునట్టిమహత్తులుమాయచేయుత్రిప్పనబడిపోక.” లక్ష్మీ. ౪. ఆ.

త్రివ్యకుత్రాడు. దే. వి. (చూ.) తిరుగుడుత్రాడు.
“వ్య. తెగనీలిమబ్బలు త్రివ్యకుత్రాడు.” నళ.
3. భా.

త్రివ్యత్రాడు. దే. వి. (చూ.) త్రిత్రాడు.
త్రిఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరకతాడి యునీకలు;
2. ద్రాక్షకాశ్చర్యభర్తారఫలములు; 3. జాతీల
వంగ పూగ ఫలములు.

త్రిభి. దే. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ.
త్రిమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ, విష్ణువు, మహేశ్వ
రుడు అను తేల్గుగల మూడు శరీరములగుల
వాడు.

త్రిమృట. దే. వి. 1. త్రిఫల; 2. ఆపద. (చూ. ఇలుకు.)
త్రిమృటకాడు. దే. వి. త్రిమృ. “క. అతనినుతు
ద్ధరణుడా, ధృతిపరుడున్నవాడు త్రిమృట
కాడై. మతిహీనతెగస్తావు. ప్రతితిపరశ్రమ
ములేక పాలనుడగుటా.” భార. ఉద్యో. ర. ఆ.
త్రిమృ. దే. వి. ఇచ్చనచ్చినట్లు తిరుగువాడు. “క
నమ్మమిదితిగునుపాయము. పొమ్మనవుడుమారునె
డలిపోయినిజేచ్చి, త్రిమృరుతెలుగునడత్తితి,
త్రిమృయనియెల్లవారు. చెగడెడునటుగాక.”
భో. 3. ఆ.

త్రిమృగిడు. దే. వి. (త్రిమృ+ఈడు.) త్రిమృ.
“కుమైదత్రిమృగిడు.” వసు. 3. ఆ. (స్వార్థమున
ఈడు.)

త్రిమృ. దే. ఆ. త్రి. సంహించు. “భక్తకోటులలా
సేలం త్రిమృరునావువు.” ఉ. హరి. ౨. ఆ. —స.
క్రి. చుట్టివచ్చు. “క. అనవరతమువిధియోగం
యనెడ త్రిమృరుడు నమరభూధరముఁ బ్రియము
న.” భార. ఆర. 3. ఆ.

త్రియామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాతిరి; 2. పసువు;
3. యమునానది.

త్రిరాత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట్టుది. ఆ. న. ము.
మూడురాత్రులు. పుం. 1. యాగవిశేషము;
2. పట్టణమునందలి వెరురుపాద.

త్రిలింగము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రీ శైలదత్తారామకా
శ్వరములనెడు మూడు లింగస్థానములకు నడు
మనుండు దేశవిశేషము. వి. మూడు లింగము
లగులది.

త్రిశోచనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కుం
టి. (ఇట్లు త్రినేత్రుడు. మొ.)

త్రివర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. మూడేండ్ల కోడెమాడ.

త్రివర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధర్మార్థకామములు;
2. సత్విరజస్తమములు; 3. శ్రియస్థానవిధులు;
4. త్రికటుకము; 5. త్రిఫల.

త్రివిక్రముడు. సం. వి. ఆ. పుం. మూడులోకము
లను మూడుగులుగా కొలిచిన విష్ణువు.

త్రివిష్టపము. సం. వి. ఆ. న. స్వర్ణము, వేల్పుబ్రోలు.
త్రివృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ.

త్రివృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. —తె. —
త్రివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంగానది.

త్రిశంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకానొకరాజు;
2. పిల్లి; 3. మిడుత.

త్రిశిఖము. సం. వి. ఆ. న. 1. త్రిశూలము; 2. నీగ
దండ. పుం. డు. ఒకానొక రాక్షసుడు.

త్రిశూలము. సం. వి. ఆ. న. ఆయుధవిశేషము, ము
మ్మెనవాలు.

త్రిశృంగము. సం. వి. ఆ. పుం. పరకెగడ్డ.

త్రిషణము. సం. వి. ఆ. న. 1. మూడుసవనములు;
(ప్రాతస్సవనము, మధ్యదినిసవనము, సాయం
సవనము. చూ. సవనము.) 2. మూడుకాలములు.

త్రిప్టుపపు. సం. వి. భ. స్త్రీ. ఒక ఛందస్సు. (చూ.
ఛందస్సు.)

త్రిసంధ్యము. సం. వి. ఆ. న. పూర్వాహ్న మధ్యా
హ్న పరాహ్నాసంధ్యలు.

త్రినీత్యము. సం. వి. ఆ. (ఆ.ఆ.ఆ.) మూడు చాట్లు
దున్నినది. (పాలము.)

త్రిసూత్రము. సం. వి. ఆ. న. బ్రహ్మసూత్రము.
పుం. వైద్యుర్యవిశేషము.

త్రిస్తోత. స. వి. న. స్త్రీ. 1. గంగానది; 2. నదీ
విశేషము.

త్రిసాల్యము. సం. వి. ఆ. (ఆ.ఆ.ఆ.) (చూ.) త్రినీ
త్యము.

త్రిహామణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మూడేండ్లపెయ్య.

త్రు.

త్రుంగు. దే. ఆ. క్రి. 1. కునుకలగు; “కురగస్థం
దనవారణ ప్రకరముల్ త్రుంగకా.” భార. ద్రో.
గ. ఆ. — 2. నశించు.

త్రుంగుడు. దే. వి. 1. నాశము; 2. ప్రళయము.
త్రుంగుడువచ్చు. ద్వ. ఆ. క్రి. (త్రుంగుడు+వచ్చు.)
నశించు. “క. భూమధ్యజాడాభ్యవృష్టిద్రుంగు
డువచ్చు.” భాగ. ౯, స్కం.

త్రుంచు. దే. ప్రే. (త్రుంగజేయు.) 1. తునుకలు చేయు; 2. చంపు; “ద్వి. ఆయుధిష్టిరుడంతనాత్రి యజనుల, రోయకయనిలోనద్రుంచినపనికి.” భాగ. ౧, స్కం.—3. ఉత్తరించు. “దుశాలముల్ త్రుంచిత్రుంచికట్టించిన.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. త్రుంచు. దే. వి. ఖండము. “త్రుంచులైనచామరములు.” జై. ౫, ఆ.

త్రుంచుడు. దే. వి.—వై.—

త్రుక్కు. దే. వి. త్రుక్కు, గర్వము.

త్రుటగాము. సం. వి. ఆ. న. తెగుట.

త్రుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లఘుత్వరముయొక్క చతుర్థభాగోచ్చారముచేయునంతటి కాలము; 2. ఇంచుక; 3. సంశయము; 4. చిట్టెలకి.

త్రుటిరము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెగినది.

త్రుట్టియ. దే. వి. త్రుట్టె.

త్రుట్టె. దే. వి. సమూహము. “ఉ. మట్టినల్లిట్టుమిట్టి పడి మాని సమత్తితుడయ్యె మేనిపై, బెట్టినపుట్టబెట్టినినీలిటలువాళ శవశృకుంతముల్, చట్టుపలెత్తిముండటికి సాగడలంపడటాచ్చటాట విత్, ద్రుట్టెలుగట్టినదిలమరుద్యుగధికకులంబుమేల్కొనన్.” (త్రుట్టెలుగట్టి=గుమిగూడి) పాండు. ౫, ఆ. (త్రుట్టియయొక్కరూపాంతరము.)

త్రువ్వ. దే. వి. 1. ఇనుముమీడిముటికి; “గీ. పూవులదేనియవడిసినమావిదిగురు, మీడనంటిచరించుతు మైదదలిర్చు, సమయమాటనుననీ నేయించమిరిముడు, త్రువ్వవో దోముఖద్దంబుతునుకయనగ.” పాండు. ౧, ఆ.—2. అరుచి. “ఎ, గీ. ఆపుటప్పటికినిజవాస్త్రువ్వడుల్ల.” సావి. ౨, ఆ.

త్రువ్వడు. దే. వి. పశుపత్యులమేని రోము. “తత్తురగరధధ్వజాది నొకత్రువ్వడు రాలదు.” (రధధ్వజాదిని త్రువ్వడు అనగా తునుకయని యర్థము.) భార. విరా. ౫, ఆ. “ఎ, గీ. సత్కవుల త్రువ్వడులుచ్చనంతశేఖ.” జై. ౧, ఆ. “నీ. పల్లచీమలవక్రభల్లాతకియుబోరె నెఱ్ఱత్రువ్వట నొప్పుకట్టెవాని.” (అదికట్టెముచేత మనుష్యుని మేని రోమును గ్రాస్తామని తెలియునది.) ఆము. ౬, ఆ.

త్రువ్వు. దే. వి. నీళ్లుచిమ్మటయందగు ధ్వన్యనుకరించు. “ఉ. ఘట్టతరూద్ధతిగరిముఖంబునబీ

లివిగొరమినదిన్, బుట్టినసత్తువాహజలహూముద్రుస్సుననూదుమున్.” భీ. ౫, ఆ.

త్రుల్లగించు. దే. ఆ. క్రి. ఎగురు.

త్రుల్లగింత. దే. వి. ఎగురుట. “వ. బలిష్ఠంబులగు ర్యక్తాఖలపైఁ ద్రుల్లగింతలుపెట్టుచు.” (త్రుల్లగింతలుపెట్టు=ఎగురు.) భో. ౪, ఆ.

త్రుల్లింత. దే. వి. 1. ఎగిరిపాటు; కథా. ౪, ఆ.—2. గర్వము.

త్రుల్లియాడు. దే. ఆ. క్రి. (త్రుల్లి+ఆడు.) 1. ఎగిరిపడు; “నీ. ఇరువంకలంబునదువరులతేనియగులదొరలు మోదంబునద్రుల్లియాడ.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. గర్వించు. (సార్వధమున ఆడు.)

త్రుల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; 2. గర్వించు. ౩. 1. ఎగిరిపాటు; 2. గర్వము.

త్రుల్లుబోతు. దే. విరా. (త్రుల్లు+బోతు.) త్రుల్లునట్టి స్వభావముగలవాడు.

త్రుల్లుపిండి. ద్వ. వి. సోపికము కనిపించినప్పుడు పోలెరవ్వుకు కొట్టిపెట్టెడుపిండి.

త్రుల్లుమింత. దే. వి. త్రుల్లగింత. (గంధములయందు రూపమిట్లు కానబడుచున్నది.)

త్రె.

త్రెంచు. దే. ప్రే. తెగజేయు.

త్రెంచు. దే. ప్రే. త్రెంచుయొక్కరూపాంతరము.

త్రెక్కొట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఎగడట్టు. “క. ఇక్కరిబీబోదులేర్పడి, పెక్కడలకబోరెరుగునె. జివ్వలమి, న్నెక్కికలహాళిక్కుల, త్రెక్కొట్టినవిడకకలుపుదిట్టమెక్కొ.” రామా. ౨, ఆ.

త్రెక్కు. దే. స. క్రి. 1. చలెడు; “ఈపాపంబునకెత్తెక్కొనున్.” భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. కేపు;

“ఉ. అక్కటతండిలేనిముమునమైయిలెంచితాతనిమైయిన్, త్రెక్కొనగాదు.” భా. భీష్మ. 3, ఆ.—3. కలెడు; “ఉ. మొక్కినవాడిరింపక నరుండు వియన్నదికపవాళ్యమర్, త్రెక్కొననాగ్రహంబుడుపలేకమారునిడున్.” జై. ౫, ఆ.—4. మింగు; “వ. ప్రతిమిరుల త్రెయోగించు వివిధాస్త్రకస్త్రవ్రాతంబుల నోబడి అచిత్రెక్కొను.” మార్క. ౬, ఆ.—5. త్రోగు. “క. తేకీధనుడగునరుడు, బ్రాజతగిడుచుపెరిసిబడబాగ్నిదలం, బైజలనిధిత్రెక్కొ

యెడు, సూజంగురుబలము పేర్చెయ్యడి పెకాదో
ద్రోక్." భార. విరా. ౫, ఆ.

త్రోక్కులు. దే. వి. త్రోక్కునులు.

త్రోక్కులొను. దే. స. క్రి. చేపు. "గీ. తూర
మృగసంచయంబుఁ ద్రోక్కులొనియె." వి, పు.
౬, ఆ.

త్రెగు. దే. ఆ. క్రి. (చూ.) తెగు.

త్రెడ్డు. వై. వి. (చూ.) తెడ్డు.

త్రెయ్య. దే. ఆ. క్రి. తెగు. "త్రెస్సినజంఘలుం
దొడలు." రా. యు. కాం.

త్రెవ్వ. దే. వి. తేక్కెన, సౌందర్యము.

త్రెవ్వ. దే. ఆ. క్రి. తెగు. ఖండితముగు. "నీ. మె
చ్చకయెరుచైనమృత్యువు మెడద్రొక్కి త్రొవ్వాఁ
డికోజులు త్రెవ్వదాచి." హరి. పూ. ౪, ఆ.

త్రెల్లు. దే. ఆ. క్రి. పడు. "ఉ. ప్రల్లదమేదియిల్లు
శిశుపాలుఁడువజ్రహతాద్రితుల్యుడై, త్రెల్లిన." సం. "సపహితమహాబాహురవ్విజ్రహతేషవాచ
లః." భార. సభా. ౨, ఆ. (చూ. పొంపు రెం
డవయర్థము.)

త్రే.

త్రేచే. దే. ఆ. క్రి. త్రేచువిడుచే, ఉద్గారించే.

"క. విరహాబృందాద్విగ్రహే, చెందేలులువా
సంతక, విందున." స్వా. ౬, ఆ. (త్రేనుచయె
క్కరూపాంతరము.)

త్రేపు. దే. వి. త్రేచులు, ఉద్గారము. (త్రేనుపు
యెక్కరూపాంతరము.)

త్రేగుడు. దే. వి. జగలపాతన యెంగిలిలోనగునది.
(చూ. క్రయ్య. త్రేవుడు.)

త్రేజరి. ఆం. వి. ధనాగారము, ద్రవ్యసంబంధమైన.

త్రేర. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. ఒక యుగము; (చూ.
యుగము.) 2. చూడగ్గులు. (గార్వప్త్యము,
దక్షిణాగ్ని, ఆహవనీయము.)

త్రేనుచ. దే. ఆ. క్రి. త్రేచే.

త్రేనుపు. దే. వి. త్రేపు.

త్రేనుచ్చ. దే. ఆ. క్రి. త్రేనుచేయొక్క రూపాంతరము.

త్రేనుచ్చ. దే. వి. త్రేనుపుయొక్క రూపాంతరము.

త్రేవుడు. దే. వి. త్రేగుడుయొక్క రూపాంతరము.

"అమ్మనయ్యఁబేరిన నెత్తురుద్రేవుడుకొ." ఉ.
హరి. ౨, ఆ. "తెజసూరద్రేవుడుతీగసాగ." కాక. ౬, ఆ.

త్రే.

త్రేగుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. సత్సరజస్తమోగుణ
ములు; 2. తైత్తిరసాంగధ్యమాంద్యములు.

త్రేలోక్యము. సం. వి. ఆ. న. త్రిలోకముల సమా
హారము.

త్రేవర్తికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ ఆ.) ధర్మార్థకామ
ములయందిచ్చగలవాడు.

త్రేవిద్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేదము తెలిసిన
వాడు.

త్రొ.

త్రొక్కట. దే. వి. (చూ.) తొక్కట, (యా.)
త్రొక్కటము.

త్రొక్కటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూ.) తొక్కటపడు.

త్రొక్కటపాలు. ద్వ. వి. (చూ.) తొక్కట
పాలు.

త్రొక్క. దే. స. క్రి. పాదముతోనదుము. "చ.
బోయనలయించువిల్లుగొని, త్రొక్కినచోటులఁ
ద్రొక్కువాజిపైఁ, బనుపడ నెక్కి." స్వా. ౨,
ఆ. - వి. త్రొక్కడు. "ఉ. గొరిజల త్రొక్కనం
బిదిలికుండలిభర్తయైదుంగ." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

త్రొక్కడు. దే. వి. 1. త్రొక్కట; 2. ఆపద, "ఉ.
త్రొక్కడుదాన మీవరుసతోయక నేడుదురే
జగంబులకొ." భాగ. ౬, స్కం. 3. పక్షీరతము.

త్రొక్కడుగమ్మి. ద్వ. వి. (త్రొక్కడు+కమ్మి.)
కడపక్రిందిపలక, శిల.

త్రొక్కడుపట్టె. ద్వ. వి. 1. త్రొక్కడుగమ్మి;
2. బ. సారెవాడు నేయునప్పుడు త్రొక్కడు
చెక్కలు.

త్రొక్కడుపలక. ద్వ. వి. తొక్లపనివాని కాళ్ల
క్రింది పలక.

త్రొక్కడుబిల్లు. దే. వి. బాలకీడావిశేషము.

త్రొక్కడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (త్రొక్కడు+
పడు.) త్రొక్కునడు. "త్రొక్కడుపడ్డభోగి
గతిమ్రోగి." కవిక. ౨, ఆ.

త్రొక్కునడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (త్రొక్కడు+పడు.)
త్రొక్కడుపడు. "వ. ఆపుకువులచేతంబోలు
వడియును త్రేలువడియును ద్రొక్కువడియును
జిక్కువడియును," హరి. పూ. ౬, ఆ.

త్రో.

త్రోవే. దే. అ. క్రి. 1. వడిగొను; “క. ఆవీరకటి
సొక్కందును, ద్రోచిచనగరామికనతిమారం
బునవా, గ్రోచరముగానియన్నతి, నేచినపటవి
టపినడనెలమివసించెక.” విక్ర. ౫, ఆ. — 2. పూ
ను; “సహాయులై యాద్యులు త్రోచిచెప్ప.”
నిర్వ. ౪, ఆ. — 3. నడచు; “వడిద్రోచియేగి.”
హస. ౫, ఆ. — 4. కవియు; “త్రోచివీరకవాస
రులు తూలిరిక్కనులు.” రా. యు. కాం. —
5. మీఱు. “ఉ. త్రోచినశోక నేదనలత్రోడగుమా
రకనీముఖాబ్జముక, జూచినయప్ప డెల్లమదిచు
ఱును.” జై. ౧, ఆ. — స. క్రి. 1. త్రోయు; “ఎడ
సొచ్చినవిఘ్నవిశేషముక ధృతిక ద్రోచుచు.”
భార. ఆను. ౫, ఆ. — 2. ఉపేక్షించు; “గీ. బలి
మిమున్నేల తెచ్చితిప్పడతిమగుడ, ద్రోచిపు
చ్చుంగడగునయ్య.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. —
3. చేపు. “నీ. సాధుసప్తతిమగాసామజంబుని
తండుగాచినాడితండు త్రోచినాడు.” ఉ,
హరి. ౨, ఆ.

త్రోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పక్షిముక్కు; 2. చేప
ముక్కు; 3. పేచుకీ.

త్రోద్రోపు. దే. వి. (త్రోపు + త్రోపు.) మిక్కిలి
త్రోపు.

త్రోద్రోపులాడు. దే. స. క్రి. (త్రోద్రోపులు +
అడు.) మిక్కిలి త్రోయు. (బలాత్కారముచేసి
త్రోయు అని యర్థము.) “గీ. సిగ్గువెనుకకుడిగి
యంగనగ్గలంపు, రాగరజ్జువుముంగలసాగడివి
య, నందులకుడోడు త్రోద్రోపులాడఁజెలులు,
నడుమఁబిరువీకులయ్యె నప్పడఁజికపుడు.” రా
మా. ౪, ఆ.

త్రోపడు. ద్వ. అ. క్రి. (త్రోపు + పడు.) త్రో
యబడు. “త్రోపడియిరులు పటాపంచలైపా
తె.” స్వా. 3, ఆ.

త్రోవనంగొఱవి. దే. విణ. (త్రోపు + గొఱవి.) ఉ
భయభ్రష్టుడు, ఉభయభ్రష్టురాలు. “మ. పని
తానీపతిత్రోడంగూడవలదేవారేలవీరేలనీ, కని
న న్నాయనిరుద్ధండున్న యెడక జ్ఞైక వెలార్తే
నిఁబో, యిననాతండు కులాభిమానఘనుడైయే
యూరికేత్రోవయం, చనుమానించినద్రోవనం

గొఱవిఁ జేయంజూచితేకవృక్ష.” ఉ, హ.
౫, ఆ.

త్రోపరి. దే. విణ. (త్రోపు + అరి.) త్రోయువాడు
త్రోపాటు. ద్వ. వి. త్రోపడుట.

త్రోపాడు. దే. స. క్రి. (త్రోపు + అడు.) త్రో
యు. “మ. మగుడక గీచకుఁబట్టవాఁడునుబూ
న్వదంబునక బాహుగ ర్వగరిష్ఠుండగునాహిఁ
బరిపుడైనత్రోధుఁడైపట్టిబె, ట్టుగఁద్రోపా
డఁగ.” భార. విరా. ౨, ఆ.

త్రోపు. దే. వి. 1. త్రోయుట; “నీ. పూతనాథాక
బుఁజేతనేతర మైనశకటంబు త్రోపునుజరిగిం
తి.” భార. సభా. ౨, ఆ. — 2. నిరాకరణము; “క.
డిచిన నెప్పటిచనియా, గడమలుచేనెదపునిన్న
గాచుటమాకుం, గడువ్రేంగుదుర్జనునినిల. ఎ
యకయెఱుక మెయిద్రోపుతగుముండెడుక.”
హరి. పూ. ౫, ఆ. — 3. నిషేధము. “క. తుం
టకు సూరమణీ, నామది ముదముండెగాననాటి
నదియే, లామేటితలంపనుద్రో, పేమియుకేట
పివినముహితవచనంబుల్.” భార. అశ్వ. ౨, ఆ.
త్రోపుడు. దే. వి. 1. త్రోపు; 2. (చూ.) చిత్రి.
త్రోపుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. త్రోపుడుతోనా
ను నునుపుపఱచు.

త్రోపుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (త్రోపు + పడు.) త్రో
పడు. “ఏయనువునదృష్టత్రోపునడు.” భా.
కాం. ౫, ఆ.

త్రోపునేయు. ద్వ. స. క్రి. (త్రోపు + చేయు.)
నిరాకరించు. “క. ఎవ్వరునఁజనితగనా; దీం
తఁడుత్రోపునేయక, ననుగైకొను.” భా.
అశ్వ. ౧, ఆ.

త్రోయు. దే. స. క్రి. త్రోలగనూను. “క. నే
పునంబల్లెరులూడ్చి త్రోయుచుఁడనుచుక.”
ఆము. ౬, ఆ.

త్రోలు. దే. స. క్రి. (చూ.) త్రోలు.

త్రోవ. దే. వి. దారి, మార్గము. “క. ఇంద్రియ
లగోచరములకుంద్రోవలునేనీ.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

త్రోవరి. దే. విణ. (త్రోవ + అరి.) మార్గము నడిపి
నవాడు.

త్ర్య.

త్ర్యంగటము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసుచిక్క
పుం. డు. కివుడు.

త్ర్యంబకసఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుతేరుడు, ముక్కంటిచెలి.

త్ర్యంబకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి. త్ర్యంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాడేండ్లపెయ్య.

త్ర్యూ.

త్ర్యూషణము. సం. వి. ఆ. న. సొంటి పిప్పలి మాయాలు, (యా. త్ర్యూషణము.)

త్వ.

త్వక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. తోలు; 2. చెట్టుపట్ట; 3. అవంగపుపట్ట; 4. నార.

త్వక్కుత్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. అవంగపుపట్ట; 2. ఇగువాకు.

త్వక్కుము. సం. వి. ఆ. న. తవక్షీరి? (ఇది ఆకారాంత స్త్రీలింగమును ఈకారాంత స్త్రీలింగము నగును.)

త్వక్సారము. సం. వి. ఆ. పుం. వెదురు?.

త్వము. సం. వి. ఆ. న. అవంగపుపట్ట. పుం. 1. తోలు; 2. చెట్టుపట్ట.

త్వచిసారము. సం. వి. ఆ. పుం. త్వక్సారము, వెదురు?.

త్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంభ్రమము, వేగిరపాటు.

త్వరము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. శీఘ్రము, విణ. పడగలది.

త్వప్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. విశ్వకర్త; 2. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకడు; (యా. అదిత్యుడు.)

3. పెద్దవాడు. (విణ. ఆ. ఆ. ఆ.) చెక్కబడినది.

త్వా.

త్వాచ్చకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నీవంటిది.

త్వి.

త్విట్టు. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. 1. జగి; 2. మంట; 3. వెలుగు. (ఇది త్విష అని ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

త్విషంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుడు, వెలుగు తోడు.

త్వ.

త్వరువు. సం. వి. ఉ. పుం. కత్తిలోనగువాని పిడి.

ద.

5. 2. క యక్షరము.

దం. దే. ఆ. క్రి. వియ్యములోనగునది వైతవుడు పోవునట్లు మెదుగు.

దంగుడు. దే. విణ. దంచినది. (దంగుడువియ్యము.)

దంచేన. దే. వి. పెద్దపిరంగి. "ద్వి. దంచనగుండ్లచే దాచించికడిమి, ముంచినల్గయిములవిడిపించి."

రా. యు. కాం. "ద్వి. కూలు సేనుంగులుగుంభ మధ్యముల, వ్రాలుమావతులుబై వ్రాలుదంచనలు." రా. యు. కాం. (యా. దంచనము. "ఓనరుదంచనములనొడి సేలలనుజాలంగనెంచును సవరించుట." హరి. ఉ. అ. మా. జేబురుజేంగి.)

(దంచనమని వక్ర్రాదిగాను కానబడుచున్నది.)

దంచే. దే. ప్రే. దంగజేయు, దంపు.

దంట. యు. దే. వి. జంట. (యా. దంటమోములదేవర.)—వై. విణ. 1. దిట్టతనముగలవాడు; "తగదిదియంచు దెల్పగలదంటలుగల్గిమితేసి." అచ్చ.

సం. కాం.—2. నేర్పరి*. "నీ. ఈదంటమాటలు నిట్టిభావంబులవిధము నేనిచ్చినవిధ్యలకట." కళా. ౫. ఆ.

దంటమోములదేవర. ద్వ. వి. అగ్ని. "ఎ, గీ. దంటమోములదేవర తనివిదిర, బుగులుకొని మెక్కెదద్దయబ్బురముగాగ." అచ్చ. యు. కాం.

దంటు. వై. వి. తొన్నలోనగువానికాడ.

దండ. యు. దే. వి. 1. సమాపము; "క. దండకమును

కానకుజని, యుండగరావణునిచెలియలాగికలయికత్తై, దండకురాలత్తొలుండది, ముండాడగముక్కు సేవులుమునుకువమాన్వేక." య. 3. ఆ.—2. ప్రాపు; "ఉ. కొరితలంపనిహమునకుకమటి సింహమెకాకదండపెం, పారగజంబుకంబగునెయ్యిపరితసమస్తధారణీ, భారముబూనిక్రిరమదబాచునియాతనికెందుప్రాపుకా, శీరమణుండుదేవగణసేవుగడుశంభుడుగాకమర్త్యుడే." హరిశ్చ. ర. ఆ. (యా. దండగోల.)—3. ఎద్దుముడ్డిమీద మల్లకొలతో పాడువగా నేర్పడినబారుగు.—వై. హరము*. "క. అదండజడలదండను, వేదండగడెలగడెలివివేదండగతికా, వేదండముచేమెరియగ, నాదండధరాఁబోలెనాడుచువచ్చెక." వి. పు. ౧. ఆ. (ఇదికుండశబ్దమువంటిది.)

దండకడియము. వై. వి. సందిదండ, కేయూరము.

దండకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వృత్తివిశేషము;

2. అరణ్యవిశేషము; (ఈ యర్థమునందిది ఆకారాంతస్త్రీలింగమునగును.) 3. దేశవిశేషము;

చెట్టు బోదె. విణ. పంచకము.

దండకవిలియ. ద్వ. వి. ప్రాతరెక్క పుస్తకపుకట్ట.
దండగోల. దే. వి. (దండ+గోల.) ఊత, అవలంబ
ము. "నీవటుదండగోలగునునిల్చినజాలు." శై.
౧, ఆ.

దండచేయి. వై. వి. సందిలి, ప్రగండము. (రూ. దం
డచే. "గీ. దండచేలావుగలయట్టిపండువెదురు."

చంద్రా. ౨, ఆ.)

దండచేరు. ద్వ. వి. సందిలగట్టుకొనెడుతోరము.
"నీ. అలుగు సేనుంగై యలుగుబూనగ నేల
యండనదండచేరుండేనేని." చంద్రా. ౨, ఆ.

దండధరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముడు; 2. రాజే.
దండనము. సం. వి. అ. న. దండించేట.

దండనాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. సేనాధిపతి.
దండనీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కామందకాద్యర్థశాస్త్రము.
దండపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సమీచించు; (చూ. దం
డపాలు.) - 2. ఎద్దుముడ్డిమీద ముల్లుకోలతో
పొడువగా బొరుగుగా నేర్పడు.

దండపాలు. ద్వ. వి. దండపడుట, సమీపించుట.
"చ. బలములపాలుదాయతలపాలునుజూచెదు
దండపాలుకో, ల్లలకొడబాటులెస్సయనిలత్తు
బండన్నయనుజ్ఞగాంచి." రామా. ౮, ఆ.

దండపాళికుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరోపద్రవ
ములేక పట్టణమును కాపాడెడి యధికారి.

దండము. ఉభ. దే. వి. నమస్కారము. "చ. పాండు
రంగానీకుదండంబు." భీ. 3, ఆ.—సం. అ. పుం,
న. దుష్టకట్ట. పుం. 1. చతురుపాయములలోనొక
టి; (ఇదివధించుట, ధనముహరించుట, పీడించుట
అనిమాడువిధములుగలది. చూ. ఉపాయము.)
2. రాజశిక్ష; 3. చెట్టుబోద; 4. కాడ; 5. కవ్వ
ము; 6. వాద్యమువాయించెడుకొడుపు; 7. దండు;
8. అడ్డముగాఠిల్చినపూహము; 9. గర్వము;
10. పీడనము; 11. వధము; 12. బార; 13. గు
ట్టము; 14. తోక తెగియెద్దు; 15. హారమునం
దలిపేట; 16. కప్పము; 17. జేత; 18. సమా
హము. (వేదండదండంబులు. మొ.) వేదండరం
డంబులు అనితరారాదిగా గ్రంథములయందుకన
బడుచున్నది. దానికాకర మేమియుగానరాదు.)
దండయాత్ర. సం. వి. అ. క్రి. 1. దిగ్విజయము;
2. యుద్ధయాత్ర; 3. అధ్వరయాత్ర.

దండలాసకము. సం. వి. అ. పుం. నృత్యవిశేషము,
కోలాటము. "నీ. కుండలీ ప్రేరణీ దండలాసకము
ఖ్యనృత్యంబులచ్చరల్ నెఱపుచుండ." పు. ౧, ఆ.
దండవిష్కంభము. సం. వి. అ. పుం. తరంగంబు.
దండనీల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఇఱుకుకొను; "చ. మగు
కుచద్యంబునడుమంబడి రాయడి దండనీల్లు
యో." వై. 3, ఆ.—2. అదుముడువడు, అగు.
(రూ. దండనీలు, అదుముడువడుటకు.—నీ. ౬.
దశాకాధీశులలు దండనీలంగదాటించుకొ
ల ధర మహేశ." కాశీ. 2, ఆ.)

దండాట. ద్వ. వి. (దండ+అట.) (చూ.) దేగాట.
దండాహతము. సం. వి. అ. న. మజ్జగ, కాలశేము.

దండి. ఉభ. దే. వి. 1. ప్రతాపము; "ఉ. చండకరా
స్వయాంబునిధిచంద్రుడుభూరమణుండరండు
తా, గుండియవాడువేలుపులగోలులసంఖ్యల
భూతధాత్రివై, నుండగనీక కాశిపురినొక్కడు
రాజ్యమునేయుపైట్టలీ, దండికిమెచ్చినాఁడు
ప్రతాపవిహీనుడుభూమిపాలుండే." కాశీ. ౪.
ఆ.—2. కార్యము. "గీ. కడగిహస్తంబులను రెండు
కడలనున్న, రెండుతలలును వెసబట్టిదండిమె
య, నడిమిశిరమెక్కికడుగఁగినుంబులైన, పా
ముట్టనములచేతబగులదన్నె." వి. పు. 2, ఆ.—
విణ. 1. ప్రతాపవంతుడు; 2. కార్యవంతుడు;
"గీ. తగునెయ్యనయూపెంటితనమునీకు, దండి
వైలెముననుపేదటిమివిడిచి." భార. భీష్మ. ౧.
ఆ.—3. సమృద్ధము; "ద్వి. రెండడుగులనెధరి
యుదివియు, దండిగాఁగొలిచి." రా. బాల.
కాం.—4. గొప్ప. "ద్వి. నిండుకొలంతులోనిండా
రవిరిసి, దండియారకసంధ్యకపుష్పమనగ." విష్ణు.
పూ. ౨, ఆ.—సం. వి. క్. పుం. 1.
ఒకానొకకవి; 2. యముడు; 3. ద్వారపాల
కుడు. విణ. దండముగలవాడు.

దండించే. సం. స. క్రి. దండనముచేయు.
దండిక. సం. వి. అ. క్రి. 1. కిన్నెర; 2. హారము
నందలిపేట.

దండితుడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) దండించుట
వాడు.

దండియ. వై. వి. 1. కిన్నెర; 2. వీణ; "గీ. వివ
జేతిదండియ యటుచెట్టికోలు, మొగిచిట్టక
బాణముంకొనగ, నఖిలవేదాంతవిద్యారహ
స్యభావుఁగోరిట్టింపెట్రభువునన్నారదుడు."

హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. తంబుజ* ; “నీ. నెలనీహా హానాహపుల దండియలదంత్రి దెవ్వనింగి యలుగాదిగించితిగిచి.” అము. ౧, ఆ.—4. పల్లకి బొంతు* ; 5. త్రానుకొల* ; 6. పడుగు నేలరాచు కొనకుండవగ్గపుగుంత కెరుట అడ్డము గాపాఁతిన కొయ్య* ; (చూ. క్రొవి.) 7. వీతపుకడవకుమీఁద నడ్డముగానుంచి కట్టెడుకొయ్య*.

దండియము. వై. వి. 1. వస్త్రములుఎండవేయుటలోన నువానికిఁగాను అడ్డముగాకట్టెడు దారము (లేక) కొయ్య* ; “వ. అచ్చటనిచ్చుదనయచ్చునుండిదం డియంబువైవ్రాలె.” పాండు. ౪, ఆ.—2. గరి డిసాదనలలో నొకవిధము*.

దండు. వై. వి. 1. నేన; 2. సమాహము. “గీ. తివి శేషేలుమానిసితిండికాండు, దండులుగఁగూడి పారేలుత్రచ్చుతేలిని.” అచ్చ. బాల. కాం.

దండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుని ప్రక్క నుండువారలలో నొకఁడు; (దండుడు, పింగళుఁ డు, మాతిరుఁడుఅనివీరుమువ్వరు. సూర్యుడు దై త్యులకుపరుమయ్యకవిప్రుముచేయుటకురుద్రా గ్నియములుక్రమంబుగపైమాడునామములతో న్నొంతురు.) 2. యముడు.

దండుగ. వై. వి. 1. రాజాధనవంతుని బలాత్కారము చేసి పుచ్చుకొనెడు ధనము; “ద్వి. కలవారిఁగని దండుగలువెట్టెన్పుడు.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.— 2. అధికారి యపరాధివలన నపరాధమునకుఁగాను పుచ్చుకొనెడుధనము. (చూ. దండుగు.) 3. న ప్తము.

దండుగు. వై. వి. దండుగయొక్కరూపాంతరము. (అధికారి యపరాధివలన నపరాధమునకుఁగాను పుచ్చుకొనెడుధనమును.—“క. అంతుగనిప్రుచ్చు నచ్చని, బాంకి నెపంబున నెవోడిపుచ్చినతనిచే, అంతునదండువుగొనుక్రియఁ గొంకయేనూలు దండుగుంగొనవలయు.” విజ్ఞా. ప్రా, కాం.)

దండుదివియ. వై. వి. దీపపునెవై.

దండుబాట. ద్వ. వి. (చూ.) ఘంటాపథము. (ఇట్లు దండుదారి.)

దండులంకి. వై. వి. బజ్జోటి.

దండువ. వై. వి. దండుగయొక్కరూపాంతరము.

దండువు. వై. వి. దండుగయొక్కరూపాంతరము.

“క. కావఁగనిబోయియేముటి, గోవులదాఁజెటి చెనేనిగొల్లుడుపతికిఁగోవుల నెలయరుపందగు,

భూవరునకుఁ గొంతదండువును దెట్టెదగులా.” విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

దండూరాశేయు. హిం. క్రి. తప్పెటకొట్టిచాటింను. దండె. వై. వి. దండియయొక్కరూపాంతరము. (తీన్నె రకు. — “ఉ. త్రివల్లేతరజాతిమెచ్చిదయనిడ్డప్ర సాదముదండెసాచిత్ర, ద్వాతిశయంబునకొవిన తినంది.” అము. 2, ఆ. — పల్లకిబొంగునకు.— “నీ. వెలయింపబన్నాగములకుఁదైనిడినయబ్బు రపుదండెలవోలిబాములుదనర.” కళా. 2, ఆ.— పడుగునేలరాచుకొనకుండవగ్గపుగుంతకెరుట అడ్డముగాఁపాఁతిన కొయ్యకు.—“నీ. పరిపరియ చ్చులుచరికుండయాడితచిడుదబ్బలుదండెనా డెక్రొవి.” హంస. ౨, ఆ.)

దండెత్తు. ద్వ. ఆ. క్రి. (దండు+ఎత్తు.) యుద్ధప్ర యత్నముచేయు. “ను. తనలోఁజొచ్చినకాంకరి జ్వరమువైదండెత్తిగల్పించెన, ద్దనుజారాతిప్రతి జ్వరంబు.” ఉ. హరి. 2, ఆ.

దండెపులీటలు. వై. వి. బ. (దండెము+పీటలు.) గడచీల తగుల్పుటకు దండెనుడునుగ్రచ్చిన రంగ్రములుగల రెండు పీటలు.

దండెము. వై. వి. దండియముయొక్కరూపాంతర ము. (గరిడిసాదనలలో నొకవిధమునకు.— “నీ. దండెముల్ త్రోసినఁ గండెముల్ గల భుజా కాండములనుసానకత్తులమర.” కళాం. 3, ఆ.) దండుగ్గుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దండిపందగిన వాడు.

దంతధావనము. సం. వి. ఆ. న. పలుదోముట. పుం. చండ్రు.

దంతభాగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు ముందటి భాగము.

దంతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పల్లు; (దంతములపాఁ చి=పిప్పిక.) 2. కొండనడుము; 3. పొదరిల్లు; 4. పొడవుతాయి.

దంతశత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిచింతి. ఆ. పుం. ము. 1. నిమ్మి; 2. వెలగి; 3. చింతి; 4. నా రదము.

దంతావళము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, సాముజము. దంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక చెట్టు. క. పుం. 1. ఏను గు; 2. కొండ, విణ. కోఅపండివాడు.

దంతియ. వై. వి. 1. మిద్దెటింటికి అడ్డముగావేసెడు పట్టె; 2. అచ్చుకట్టదంతి*.

దంతురము. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) ప్రక్కలరాగి నడుము పొడవైనది.

దంతురుడు. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) మిట్టపండ్లవాడు.

దంతె. వై. వి. దంతియయొక్క రూపాంతరము. (మిట్ట టింటికి అడ్డముగా వేసెడు పట్టెను. — “సీ. దట్టమా జీవదంతంపు దంతెలమిడబలితంపు గెంపు రావలకలమర” భాను. ౪, ఆ.)

దంత్యము. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) దంతమునందు పుట్టినది.

దందడి. దే. వి. తఱచు. “నేత్రములఁ బ్రహృద బాష్పములదందడి క్రందుకొనంగ.” మార్క. 2, ఆ. — విరా. తఱచైనది. “సీ. కడగిధర్మంబుతోన డచుచు మేమిట్లు దందడి దుఃఖంబుఁ బొందుటయును,” భార. అర. ౪, ఆ.

దందడించే. దే. ఆ. క్రి. తఱచగు. “సీ. తలఁపుల సందడినందడించినదాల్చి కడలు శిరఃకంపగతుల మెఱును.” భార. అర. 2, ఆ.

దందడివెట్టు. దే. స. క్రి. (దందడి + వెట్టు.) రాయి డించేయు. “బలముగలయంబడి గోవుజంబులకొ దందడివెట్టుకుండఁ బిఱుదకొ నడపింపగఁ బంచి.” భార. విరా. ౪, ఆ.

దందన. వై. వి. మాయ, బాలము*.

దందనకత్తియ. వై. విరా. బాలముచేయునది, (యా.) దందనకత్తె.

దందనకాడు. ద్వ. విరా. బాలముచేయువాడు.

దందనకాము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము. డు. రాక్షసుడు.

దందనము. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) కాశ్యోతముకానిది. “ఎ,గీ. స్వప్న లబ్ధవదార్థంబుచందమునను, దలఁచి చూడంగవట్టిదందనముగనను.” పు. ౧, ఆ.

దంపకణ్ణ. ద్వ. వి. (దప్తు + కణ్ణ.) (మా.) దంపనాగలి.

దంపతులు. సం. వి. ఇ. పుం. ద్వి. ఆలుమగలు.

దంపనాగలి. వై. వి. (దప్తు + నాగలి.) అడుసున దున్నెడు నాగలి.

దంపు. దే. ప్రే. దంచుయొక్క రూపాంతరము. “ప. సారథులంజంపియునైంధంబులందంపియు.” భాగ. ౬, స్కం.—వి. దంపుడు.

దంపుటిల్లు. దే. వి. (దంపు + టిల్లు.) దంచునట్టియిల్లు.

దంపుడు. దే. వి. దంచుట, దంపు.

దంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము; 2. తప్పు.

దంభోలి. సం. వి. ఇ. పుం. వజ్రాయుధము, త్రావాలు.

దంశనము. సం. వి. అ. న. 1. కాటు; 2. కవచము. పుం. పల్లు. (యా. దంశనము.)

దంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవియొక్క; 2. కాటు; 3. కవచము.

దంశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిదోమ.

దంశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పలుకాణు.

దంశిరుడు. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) 1. కాటుపట్టవాడు; 2. కవచముతోడిగినవాడు.

దంష్ట్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోటపల్లు.

దంష్ట్రాయుధము. సం. వి. అ. పుం. విరాహము, పం.

దంష్ట్రీ. సం. వి. క్. పుం. — వై. —

దక్కినంపురాయడు. వై. వి. (దక్కినము + రాయడు.) దక్షిణదిక్కునకధిపతి, యముడు. “దక్కినంపురాయనివీడునకు.” అచ్చ. యు. కాం. (ఇట్లు దక్కినపుటేడు. మొ.)

దక్కినము. వై. వి. దక్షిణపుదిక్కు.

దక్కు. దే. ఆ. క్రి. అనుభవయోగ్యమగు. విరా. అనుభవయోగ్యము. “దివిజాగ్రణిదీనినిచ్చెదక్కుని నిజకాంతకు.” పా. ౪, ఆ.

దక్కిను. దే. ఆ. క్రి. (దక్కు + కొను.) స్వతంత్రుడగు. “నరుడుదక్కిన నేర్పునెత్తు మ్రచ్చిలకొ.” భార. అది. ౪, ఆ. (“నెమ్మెయిదక్కినడప్పిపెంచే.” ఇక్కడ దక్కిన అనగా కలుగునట్టి అని యర్థము.) విక్ర. ౨, ఆ.)

దక్కిలు. దే. వి. దక్కినులు, విరా. స్వాధీనము. “సీ. ధననాథునిధులను దక్కిలుగాఁగొని శూలఁగా అడవులపాలుచేసి.” రా. యు. కాం.

దక్కిలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మా.) దక్కిను.

దక్షిణ్యము. సం. వి. అ. పుం. గృధ్రము, గిద్ద.

దక్షిణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞములోనగువాని యందు ఋత్విజులులోనగువారికి ఇచ్చెడు ధనము; 2. కుడిదిక్కు.

దక్షిణము. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) 1. కుడి; 2. కుడిదిక్కు.

దక్షిణాక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. తేరునడపువాడు.

దక్షిణాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకశ్రాతాగ్ని. (మా. అగ్ని.)

దక్షిణాపథము. సం. వి. అ. పుం. వింధ్యపర్వతము మొదలుకొని నేరువునలుకుగల దేశము.

పక్షిదీయుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) దక్షిణ యి
య్యదగినవాడు.

పక్షిణుడు. సం. వి. అ. పుం. అనేక నాయకలయం
దు సమముగా ప్రవర్తించు నాయకుడు. (చూ.
నాయకుడు.) వి. 1. కుటిలముగాక చక్క
వైనమనస్సుకలవాడు; 2. దాక్షిణ్యముకల
వాడు; 3. నేర్పుగలవాడు.

పక్షిణ్యుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) దక్షిణకుదగిన
వాడు.

పక్షిచేరము. సం. వి. న్. పుం. బోయవానిచేత కుడి
ప్రక్క గాయముచేయబడిన వ్యంగము.

పక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక బ్రహ్మ; (చూ.
బ్రహ్మ.) 2. ఒకానొక ముని. వి. నేర్పరి.

పక్షు. హిం. వి. ప్ర. వేశము.

పక్ష. వై. వి. 1. తాపము; “క. ఏవంకమనమునీతా,
జీవినవెదకడగునెవ్విధకాఖిలనిదశ, గ్రీవువధిం
పుదమిదగ, యేవగమాన్వదవోతెలుపుమిపుడిన
తనయా.” రామా. ౫, ఆ.—2. దప్పి*. “నీ. పెను
దవుడగదొట్టజనిరట్టవడఁ గొట్టెనుడువీధిదెళ్
గువ్వనొక్కయణుజా.” స్వా. ౪, ఆ.

పక్ష. దే. వి. మెఱయుటలోనగువానియందగు
ననుకరణము. (కంపు దగదగ మెఱయుచున్నది.
ప్రాయ్య దగదగ మండుచున్నది. మొ.)

పక్ష. పక్షము. దే. అ. క్రి. దగదగయని ప్రకాశించు.
“క. దగదగమనియెడికంపున.” య. ౨, ఆ.

పక్ష. దే. వి. వి. డగరయొక్కరూపాంతరము.

పక్ష. రము. దే. వి. డగరయొక్కరూపాంతరము.

పక్ష. దే. వి. యుద్ధసాధనవిశేషము. “న. కొంకిమ
న్నదగరు మొదలుగాగలసాధనంబులచేటికా
కుపతివియు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

పక్ష. పక్షి. హిం. వి. దొంగ, మోసకాడు.

పక్ష. హిం. వి. మోసము.

పక్ష. దే. వి. సమీపము, (రూ. డగ్గఱ.)

పక్ష. దే. అ. క్రి. సమీపించు, (రూ. డగ్గఱించు.)

పక్ష. దే. అ. క్రి. —పై. —“గీ. డగ్గఱము
చూర్తవేళ్ యొదళరథేంద్ర.” రామా. ౪, ఆ.
(చూ. రూ. డగ్గఱ.)

పక్ష. దే. అ. క్రి. కాసముచేయు, వి. కాసము.

పక్ష. సం. వి. అ. క్రి. సూర్యుడున్న దిక్కు. వి. 1.
కాల్పబడినది.

పక్ష. సం. వి. అ. క్రి. మాడినవంటకము, మాడు.

దచ్చేవుక. వై. స. (దంబ+చవుకము.) ఇరునాలుగు,
దచ్చి. “దచ్చొకచావంచయత్రిగబారాడుగయం
చుడిల్పొందలుద్దీపింప.” కళా. 3, ఆ.

దచ్చి. దే. స. దచ్చొక, అట్టకము.

దచ్చికాళ్లమెకము. ద్వ. వి. శరభము, అట్టాపదము.

దటాయించు. హిం. క్రి. కోపగించు, అదమాయించు.
దట్టన. దే. వి. అదలుపు, శర్జనము. “గీ. మప్పిఘట్ట
నంబులనదలించుదట్టనలకు.” ఉ. హరి. ౭, ఆ.

దట్టము. దే. వి. పానడ. “నీ. దట్టంబునీకట్టినట్టిచెం
గావికీబాగుగాదనికేలఁదైటనిమిరి.” స్వా. ౭,
ఆ. — వి. 1. తలచు; (పుత్రియందు పాల్లవర
మగువో అంత్యగర్భము వికల్పముగా లోపించును.
“దట్టకంపు.” మొ.)—2. విరళము. “నీ. గట్టి
మైనులుపులుదట్టముల్ గావించునవియును నెఱఁ
కునో నాడునవియు.” భార. విరా. 3, ఆ.

దట్టా. దే. వి. నిర్దేయతకీవేనడు మంటిమూత.

దట్టి. వై. వి. దిండు, కానె.

దట్టిండు. యు. దే. స. క్రి. అదలుచు. “క. దట్టిం
చియొవ్వరమని, పట్టిందిగోబాలకునకుబరపట్టిం
బుల్.” భాగ. 2, స్కం.—వై. దట్టికట్టు. “నీ.
అల్లులుదట్టిచియంపులగజ్జెలు మొరయందన్ను
దుకోలిమువ్వురముగ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

దట్టి. వై. వి. దట్టియొక్కరూపాంతరము. “గీ. అట్టి
యొడనుబచ్చపట్టుదట్టిచేత, నొప్పుతనదుప్రియు
నినుజ్జ్వలంపు, తీవి నెఱచుచేంద్ర కావిదట్టిచేత,
బరునిగుఱు తెలింగెనుగవధూటి.” కళా. 3, ఆ.

దట్టుడు. వై. వి. దిట్టతనముగలవాడు. “ఉ. పుట్టి
నయాలు నాళ్లకును బొంపిరివోయి జగంబులన్ని
యొక, దట్టుడవైజయించితి.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

దడ. యు. దే. వి. పడకు. వై. 1. కొయ్యత్రాసు;
“కిసలయంబులతోడఁగంగేలు దడఁదెట్టి.” ఉ.
హరి. ౫, ఆ.—2. (చూ.) దాళా*.

దడకట్టు. ద్వ. స. క్రి. (నెయ్యి నూనె మొదలగునవి
తీయుపాత్రములనుగాని అవియుంచియున్న పా
త్రములనుగాని) నరియెత్తుటాలను దడకట్టకుంచి
తూచు.

దడదడ. దే. క్రి. వి. పడిగా. (నాడు దడదడ చదు
వుచున్నాడు, పీడు దడదడ విచ్చెను. మొ.)
దడదడమును. దే. అ. క్రి. దడదడ కొట్టుకొను. “క.
గడగడ పడకుచునుడువులు, రెడబడ నీగ్గడరె
డద దడదడమనగా, జడువుండెట్టుటకొడలం,

దడియదకామ్యుంగనిరంభరడయకపలికె." ఉ, రా. ౪, ఆ.

రా. ౪, ఆ.

దడబడ. దే. వి. అటోపము, ఆవేగము.

దడము. యం. దే. విణ. దట్టము. "దడముగమర్దశధ్వ

నులుదాశరవంబులుచిక్కటిల్లు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

(దశముయొక్క మొదటిరూపము.) — వై. వి.

1. సేన; "క. వడిబురము వెడలివిడిసిన, దడములమై

నడువవిఱిగితత్పరతకామా, ర్మడికొందలుబలము

లురూ, పడగంజెడిపోయిరంత నడవినభీతిక." రా.

బాల, కాం. — 2. సమూహము*. "క. కొడు

కులుఁదానునుగుఱ్ఱపు, దడములంగరిఘటలభటర

ధవ్రాతములక, బుడమిచలింపగద్రుపరుఁడు,

కడువేడుకఁ దోడునూపెఁ గౌంతేయులకుక." భార.

ఉద్యో. ౧, ఆ.

దడి. దే. వి. వెదురుచాఁపలోనగువానితో సేర్పఱ

చివవుఱును. "వట్టివేళ్లనుదడిగట్టి." కళా. ౬, ఆ.

దడిగ. దే. వి. (చూ.) అరిగ. "చ. వెడలెడునమ్మహివి

భునివేడ్చయెఱింగివృత్తిదరుండుంగ, వృడియు

నుల్నివేత్తులనువైభవ మొప్పునలంకరించియె,

క్కుడుమొలుకొబ్రధానభటఘోటకదంతిరధ

ప్రతానముల్, దడిగలఁగుంచెలుంగొడుగుదండ

ములుకొవిలసిల్లవచ్చినక." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

దడిబము. వై. వి. పఱపు, మెత్త, తల్పము, శయ్య.

దడిమము. యం. దే. విణ. సన్నము. "దడిమంపుఁ

జేలలదడియెత్తి." కళా. 2, ఆ. — వై. వి. పఱపు.

దడియ. దే. వి. కొండచేరువనెల, ఉపత్యక్. "గీ.

కర్షకులకునెలపు గ్రామసీమవని, యవులనదవు

లిండులాటవికుల, కడపులందుగొండదడియలు

మనబోంట్ల, కింతవట్టుఁదెలియఁజెఱుగవలయు." హరి.

హరి. పూ. 2, ఆ.

దడియబడు. ద్వ. అ. క్రి. (దడియక + పడు.) దడి

యం. (రూ. దడియఁగబడు. "నీ. దండియలు

నుమిరుదడియంగఁబడకయంతకయటుపొండు

గంధర్వముఖుల్లు." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.) (సాధ్యమున

పడు. మహా కవివ్రయోగములయందుపడ్యను

బంధముపరమగుచుండఁగా అగుధాతువుయొక్క

తుమున్నర్థకరూపము పూర్వాగమముగా కానఁ

బడుచున్నది.)

దడియము. దే. వి. పదిసేరులయెత్తు. అయిదుసేరుల

యెత్తు. (అని కొందఱు.)

దడియా. దే. అ. క్రి. పఱకు.

దడెము. దే. వి. దడియముయొక్కరూపాంతము.

దడ్డియము. దే. వి. — వై. —

దణా. వై. వి. సేన. "భుజంగప్రయాతము. దణా

పెద్దయాజ్ఞకముధాభుగ్విరోధ్య, గ్రణీసేనల

మించెగంభీరభేరి, ధణంధాణముల్." ఉ, రా.

౨, ఆ.

దణాయఁడు. వై. వి. సేనానాయకుఁడు, "పంచనా

మరము. దణాయలుకదలారులుకముంబున

గ్రమంబుగా, త్తూత్తూంబునం గబుల్లుపాచనా

రెదెల్పగా." కృష్ణ. ౨, ఆ.

దణి. వై. వి. ప్రభువు, తేఁడు*.

దత్తకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. దత్తపుత్రుఁడు.

దత్తము. సం. వి. ఆ. న. ఈవి. విణ. ఇయ్యబడినది.

దత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఈవి, దానము.

దత్తు. వై. వి. స్వీకారము*.

దత్తుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకానొకరాచ,

2. దత్తాత్రేయుఁడు; 3. ఒకజాతి పురుషుఁడు.

(చూ. పురుషుఁడు.) విణ. కుదువయుంచబడి

వాడు.

దద్దడము. దే. వి. చిన్న గుడి, బోడిమిదె. "గీ. అట్టి

పెనువానలోనసరోధిధానుఁ, దొక్కనికీఁ

యాసంబుననొదిగియిండఁ, జాలునల్పాంతిరా

వకాశంబుతోడి, కడవగలయొక్కతొడిదద్దడము

చేరె." పర. ౧, ఆ. "నీ. వంకదారకుజేరివాకి

టిదద్దడంబులుసెర్పి కొమ్మలమోకువైచి." ఉ.

హరి. 3, ఆ.

దద్దటిల్లు. దే. అ. క్రి. తబ్బిబ్బుపడు. "నీ. ఇంతలో

ననయారయెన్ని తబ్బిబ్బులు దద్దటిల్లుకుడంబు

పునివీఁపు, చఱచి." కళా. ౫, ఆ.

దద్దఱు. దే. అ. క్రి. — వై. —

దద్దళము. దే. వి. దద్దడముయొక్కరూపాంతము.

దద్దిట్లు. దే. అ. క్రి. దద్దటిల్లుయొక్కరూపాంతము.

దద్దు. వై. వి. 1. రోగవిశేషము; 2. చివకుట్టులలో

నగువానిచేగలిగిడు బుడిపి*.

దద్దురు. వై. వి. రోగవిశేషము, దద్దు.

దద్రుఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరిసీ.

దద్రుణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దద్దురోగము

గలవాడు.

దద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. రోగవిశేషము, దద్దు.

చి. సం. వి. ఇ. న. 1. పెరుగు; (దీని భేదములు ఆర్జ్యము, ప్రాంతము, అఘనము.) 2. సరళము ధూపద్రవ్యము; 3. మద్దికి.

చి. సం. వి. అ. పుం. వెలగి. చి. సం. వి. అ. పుం. — పై. —

చి. సం. వి. అ. న. మిగడతీసిన పెరుగు. (మిగడ పెరుగు ఆర్జ్యము.)

చి. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుసముద్రము. దనియాల. వై. వి. బ. కొత్తిమిరివత్తులు, ధాన్యాకము. చి. సం. వి. అ. పుం. కూడు, సంగమించు.

చి. సం. వి. అ. పుం. కూడిక, సంగమము. "ఎ, గీ. దనివు ముదలైనచిగుర్తుతమకమునకు." భార. విరా. ౨. ఆ.

చి. సం. వి. అ. పుం. పర్యంతము.

చి. సం. వి. అ. పుం. 1. తాచు; "చ. దీనమై, దనుక గుడినబాదములు దాచదు వాదగునేడి మేమియై." భార. ఆను. 3. ఆ. — 2. పొందు. "క. మనకిచ్చుడ్పొందనుకగరానికడిడి డెప్పర మొండ." హరి. పూ. ౬. ఆ. (యా. దన్యు. "బిల్లబాటుదన్డడించుకేనియై." భార. స్త్రీ. ౧. ఆ.)

చి. సం. వి. అ. పుం. అనురుడు, లోలివేల్పు.

చి. సం. హిం. వి. తేదవ.

చి. సం. వి. అ. పుం. "ఈ తెలిదప్పుపుంగప్ప ర. పుబ్బీపులు." భాను. 3. ఆ.

చి. సం. వి. అ. పుం. పలుచగాజేసిన వ్యంజనవిశేషము, పులుసు. చి. సం. వి. 1. నీరుపట్టు; "వ. ఆధర్వశాండుదప్పికోర్వకనీర్లుత్రాపుటకై సహివరంబులోనికిడిగుటయై." భార. ఆర. 2. ఆ. — 2. శ్రమము. (చూ. డప్పి.)

చి. సం. వి. అ. పుం. డప్పియొక్కరూపాంతరము. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

చి. సం. హిం. పుం. ౧. అదుము, గదమాయించు.

చి. సం. వి. అ. పుం. తలుపులోనగునది తట్టుట పరుగెత్తుట మొదలగుననియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (దబ దబతలుపుతట్టుచున్నాడు. దబదబ పరుగెత్తుచున్నాడు. మొ.)

చి. సం. హిం. వి. వెడల్పుయిన గిన్నె, బొగిడి.

చి. సం. హిం. పుం. ౧. అదుము, నెట్టు.

దబ్బు. యు. దే. వి. నారంగవిశేషము. "గీ. పనస పండులుదబ్బుపండ్లనణిపండ్లు." నీలా. ౨. ఆ. (దీని భేదములు కోలనబ్బ, నారదబ్బు.) — వై.

1. దర్భకి; "నీ. వెంగల్వవిరిశయ్యకంగ మొత్తుటకుల్లుచిబ్బోక రాశికాదబ్బుసాను." పాంచా. 3. ఆ. — 2. బద్ద; 3. వెదురుబద్ద.

దబ్బడము. దే. వి. మాకుడు. దబ్బడించే. దే. స. క్రి. 1. మాకుటితోమాయు; 2. చేతులతో చలుచు.

దబ్బనిము. దే. వి. గోనెకుట్టెను నూది. దబ్బయంగరము ద్వ. వి. పవిత్రపునుడివలె బంగారులోచేసిన యంగరము. "కమలాక్షునియంగులిదబ్బయంగరంబప్పుకాలుడెంతయును నారనిమంచి." పర. ౪. ఆ.

దబ్బుజు. దే. వి. 1. బొంతు; 2. మోసము; "గీ. వినివుడ మిత్రుడెంతలెంతయు నెలుగునడుచునద్దిరాకొండ కుద్దియైకొద్దిగాక, యన్నవిలుచెచ్చియందలబన్న మొండ, జేసెబోల్వెడుదబ్బుజుచేసి నేడు." అచ్చ. బాల. కాం. — 3. విపత్తు. "ద్వి. పనసు డెటింగిదబ్బుజువచ్చెననుచు." రా. యు. కాం. — 4. తప్పు. (చూ. బుడే.) విరా. 1. బొంతుకాడు; 2. మోసకాడు. "క. నెలయంగా నీచందము, తెలుగెలుగకకవితిచెప్పెడిపురుసతెడుద, బ్బుజు చీకుచీకుగట్టుచు, బలపినగతినిభిలహస్యపదనిరతుడగు." కవిజనాశ్రయము.

దబ్బుజుకత్తియ. ద్వ. విరా. దబ్బుజులాడునది. (స్వార్థమున కత్తియ.)

దబ్బుజుకాడు. దే. విరా. దబ్బుజులాడువాడు. (స్వార్థమున కాడు.)

దబ్బుజీ. దే. విరా. (దబ్బుజు+ఇ.) దబ్బుజుకాడు, దబ్బుజుకత్తియ. (స్వార్థమున ఇప్రత్యయము.)

దబ్బువాడు. ద్వ. వి. మేదరవాడు.

దబ్బువ్రేలు. ద్వ. వి. పవిత్రపువ్రేలు, అనామిక. దబ్బులు. దే. క్రి. విరా. డబ్బులుయొక్కరూపాంతరము.

దబ్బిచిప్ప. దే. వి. తాటిచెట్టుబద్దలుచేసెడుసాధనము.

దబ్బు. దే. స. క్రి. చెప్ప. వి. మాట. "ఈ డిల్లములోన నేమనుచు నుండువొయ్యెనొకదబ్బుదబ్బెడ." సా. ౧. ఆ. — 2. దబ్బడము. — 3. చలుచుటలోనగుననియందగు ధ్వన్యనుకరణము.

“క. గొబ్బనలేచిబుజంబులు, దబ్బునఁజూచుకొని.” నీలా. 3, ఆ.

దబ్బుడు. దే. వి. మాత్ర, దబ్బుడము.

దబ్బున. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా. (నీవుపోయి దబ్బునరా.)

దబ్బుర. దే. వి. డబ్బురయొక్కరూపాంతరము. (గిన్నెకు. చూ. రుక్మి. 3, ఆ.)

దబ్బునెట్టు. దే. స. క్రి. (దబ్బు + నెట్టు.) మాయ. (చూ. గోలెము.)

దభ్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నూత్నము, సన్నము.

దమధము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్లేశమునొర్పుతనము; 2. దండనము.

దమనము. సం. వి. అ. న. అణచుట. పుం. దవనము.

దమనుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక ముని; 2. కూరుడు. విణ. అణచువాడు.

దమము. సం. వి. అ. పుం. 1. దండోపాయము; 2. క్లేశమునొర్పుతనము; 3. ఇంద్రియనిగ్రహము; 4. అణచుట; 5. అడుగు.

దమి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అణచువాడు.

దమింజే. సం. స. క్రి. అణగఁద్రొక్కు, అణచు.

(దమియించు, అనియు.)

దమితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అణపఁబడినవాడు; 2. తపఃక్లేశసహనముగలవాడు.

దమునసుడు. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని హోత్రుడు.

దమ్మడు. వై. విణ. కపటములేనివాడు*. “గీ. దమ్మడిక సేడునాచేత దగులబడియె. గౌళకుని

ప్రీతిఁబొందింపఁ గలిగెనాకు.” వాఙ్మ. ౪, ఆ.

దమ్మము. యు. దే. వి. నాలుగుకాసులనాణెము. వై.

ధర్మము.

దమ్మిడి. దే. వి. అయిదుకాసులనాణెము. రెండుకాసులనాణెము. (అని కొందఱు.)

దమ్మ వై. వి. అడుగు, పంకము.

దమ్మకొన. ద్య. అ. క్రి. అడుగున, పంకిలమున.

దమ్మము. సం. వి. అ. పుం. మోయుటకును దున్నుటకును బనుపఱపఁదగిన వస్తువుగలకొడ.

దయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కృప, కనికరము.

దయచేయు. మి. అ. క్రి. కరుణించు. “దయచేసి

తత్ప్రతిభములైనవరములు నొసఁగి.” పాండు.

౫, ఆ. స. క్రి. ఇచ్చు. “క. నిద్రదయచేయు

మనియెను, రద్రోహియనమరపరులరదనాంకు

రచం, చద్రుచులునిగుడనపువ్వును, భద్రముకాకదియయనఁబడ్డవాడిచ్చెన్.” నిర్వ. 3, ఆ.

(నుజీయు నిది గొప్పవారిని రండు పొందు అనుటయందును ఉపయోగింపబడును.) (రూ.దయ చేయు.)

దయాళువు. సం. విణ. ఉ. కనికరముగలవాడు.

దయిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రియురాలు; 2. ఆదే.

దయితుడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రియుడు. ౩.

ఇష్టుడు.

దయ్యము. వై. వి. 1. దేవుడు; 2. స్త్రీ. పూనితా

దయ్యమానెప్పనంబులనేడుకలన్నియున్నవని

గ.” రాఘ. 3, ఆ. - 2. వేలుపు; “దయ్యపుమా

కలుపైఁడికొండపైనయముఁగాఁపురంబులు”

య. ౧, ఆ. - 3. విధి; “క. అయ్యరుడెఱిగు

కప్పడు, కయ్యమునకుఁ బరమపాదకంబుగ

గెన్, మున్నుంపుతుంగ యచ్చట, దయ్యమునే

ర్నువెనునెప్పెదంగునాథా.” భార. మా. ౧

ఆ. - 1. పికాచము*. “ఉ. భవత్తమాజ్ఞే. దయ్య

ముసోఁకనోమిగులదాపము నొంగుచు నాద

నాఁటికిన్, డయ్యఁదొడింగె.” భో. ౫, ఆ.

దయ్య. దే. అ. క్రి. డయ్యయొక్కరూపాంతరము.

దర. వై. వి. వెల, క్రయము*.

దరణము. దే. వి. ఎనిమిదిబ్బలునాణెము.

దరము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. భయము; 2. శిఖము.

3. గొయ్యి. అవ్య. ఇంచుక. (దరహాసము. మె.)

దరహాసము. సం. వి. అ. పుం. చిలువపు.

దరాం. ఆం. వి. ఒక కొలత, మద్యసానము.

దధాస్తు. హిం. వి. విన్నపము.

దద్దా. హిం. వి. మెట్టు, స్థితి.

దరి. ఉభృ. వై. వి. 1. గట్టు; “చ. గురుజనభక్తియొ

గపటగోపకుమారపదాబ్జనక్షిరార్ణవముగ

పాండు. ౪, ఆ. - 2. మేఘ*; “ఎ. గీ. మజీయు

లేనిసాగములేమటకచేసి.” నీలా. 3, ఆ. - 3. ౪

మీపము*. “నీ. చల్లనిసురపొన్నచాయలచా

లనరుదారుమాణిక్యదరులదరుల.” పా. 3, ఆ.

సం. ఈ. స్త్రీ. గుహ.

దరికొన. దే. అ. క్రి. 1. మండు; “దరికొననా

టన్దనువివాహమువుట్టిన్.” భార. కాం. 3, ఆ.

2. కాలు. “మ. ఆశేషముబంగారుగుబ్బిలి

దొక్కిడఁ జెందినం దరికొన్ గొభస్మావేశేమి

గాన్.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (ప్రే. దరికొల్పు.)

దర్శకుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) భయబడినవాడు.
దర్శి. సం. వి. (అ. అ. అ.) భీదవాడు.
దాచేసి. దే. వి. దైన్యముగలవాడు, దీనుడు. "నీ.
భుజమునఁ గూరబరంబుధరించుకొనినోలుదరిచేసి
యగునులేతాకుఁగొకడు." జై. ౫, ఆ.

దరియి. హిం. క్రి. వి. తలువార.
దరించే. వై. స. క్రి. 1. చూడే; "క. మిమ్ము,
దరించునభిమతంబున, నరుడెంచుచునుండి." వి.
క్ర. ౫, ఆ.—2. కానుకగానిచ్చు*. "ద్య. తనదే
నివేతెచ్చిదరిసింతుననుచు." భల్లా. ౨, భా.
దరిసెను. వై. వి. రాజులలోనగువాని మాడఁబో
వునపుడు తీసికొనిపోయియుచ్చెడు కానుక*.
"క. గిరిరాజతన్నుడగ్గఱ, నరుడెంచిమిమ్ముడ
గును నబ్జదళాక్షి, దరిసెనము పెట్టినికచినఁ,
గజాయుమోదంబు బుట్టెఁ గఱకఁతునకు."
వీర. ౧, ఆ.

దర్శి. హిం. వి. కుట్టుపనిచేయువాడు.
దరిజే. దే. వి. గచ్చుపూతితో రాక్షసుకలుపుట.
దరిపు. వై. వి. 1. గిరివిశేషము; 2. తాళము*.
దరిపుచేయు. వై. అ. క్రి. తాళమువేయు.
దర్శి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ. అ. పుం. ము.
1. కప్ప; 2. మబ్బు.

దర్శి. హిం. వి. ఆంధ్ర.
దర్శి. సం. వి. అ. పుం. మృత్యువుడు మరుడు.
దర్శి. సం. వి. అ. పుం. అద్దము, ముకురము.
దర్శి. సం. వి. అ. పుం. 1. గర్వము; 2. కస్తూరి.
దర్శి. సం. అ. క్రి. గర్వంఁడే. శ్రుద్ధు.
దర్శి. హిం. వి. కచ్చెరీ, కొలుపుకూటము, ఒక
రాగము.

దర్శి. సం. వి. అ. పుం. త్యాగిశేషము, శుశము.
దర్శి. సం. వి. అ. స్త్రీ. దబ్బయ్యంగరము.
"నీ. శోకించువుద్ధగా నురుఁడాత్తెసిత్తదర్శిదర్శి
మరికకుఁజెల్లంబుగలగి." పాండు. 3, ఆ.

దర్శి. హిం. వి. విచారణ.
దర్శి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మిల్లి; 2. గరిఁటె; 3. పా
ముయొక్కనడగ.

దర్శి. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.
దర్శి. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుడు. వి. వి.
1. చూపెడువాడు; 2. నేర్పరి.

దర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపు; 2. కన్ను;
3. అద్దము; 4. బుద్ధి; 5. తెలివి; 6. కల,
7. కాప్రము; 8. ధర్మము.

దర్శని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) ఉపరధ్య.
దర్శనియము. సం. వి. (అ. అ. అ.) చూడఁదగినది.
దర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమావాస్య; 2. అమా
వాస్యవాడు చేయఁదగిన యిష్టి; 3. చూపు.
దర్శయిత. సం. వి. (బు. ఈ. బు.) చూపువాడు.
దర్శి. సం. స. క్రి. చూడే, పీక్షింఁడే
దర్శితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) చూపఁబడినది.
దర్శనము. వై. వి. దరిసెనముయొక్కరూపాంతర
ము. (చూ. చేదర్శనము.)
దలపము. సం. వి. అ. పుం. ముఖత్రాణము. (చూ.
తనుత్రాణము.)

దలారి. దలారి. హిం. వి. తరగరి.
దలిమము. దే. వి. సన్నము. "క. ఎలవాగయోర్లు
దలిమపు, నలిపంబులుగట్టనిచ్చెవడినదుగులఁబా,
నలందొడిగొకతె యొక్క. తె, తలఁబావడయు
త్తీరిగిచితలయాచ్చదగ్గ." య. ౪, ఆ. (దడి
మముయొక్కరూపాంతరము.)

దల్లు. వై. వి. జల్లుయొక్కరూపాంతరము. (వానకు.—
"క. పెల్లుకొనఁగురినీరప్పడు, దల్లుగఁదమచూ
డ్కులకునుదలమించుచుభూ, నల్లభువైఱురభా
మలు, కొల్లులుగాలాజమిలితకుసుమాంజలులకా."
కవిక. 3, ఆ.

దన. దే. వి. దుచ్చు. చెఱకుకొన. (అని కొందఱు.)
దనంత్రి. దే. వి. అగడ్త. కందకము.

దనము. వై. వి. వాసనగల మూలికావిశేషము.
దనము. సం. వి. అ. పుం. 1. కార్పియ్య; 2. అడవి.
దనసము. దే. వి. కొలుచే, ధాన్యము.

దనిష్ఠము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి దవ్వెనది.
దనియము. సం. వి. (న. ఈ. న.)—వై.—
దన్య. దే. వి. మ్రానినడిమి మెత్తనిభాగము.

దన్య. వై. వి. దూరము. (ఇది దివ్యయావహసవ
నాంతమైనచో దూరదేశమర్థమగుచున్నది. "అ
క్కర. ఎదురుపదవులఁజూచినపాడపుల్లద
త్తీణము, కదియఁగా." భార. ఆర. ౨, ఆ.)

దశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అనన్య; 2. వత్తి; 3. బ. బద్దె.
దశకము. సం. స. అ. న. పది.
దశకము. సం. వి. అ. న. కవచము. పుం. 1. పల్లు;
2. కిధరము.

దశనవాసస్సు. సం. వి. ప్. న. పెదవి, పలువలువ.
 దశబలుడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధజేవుడు.
 దశమి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పక్షమునందు పదియతిథి.
 విణ. పదియవది. ప్. మిక్కిలి వృద్ధుడు.
 దశమిస్తుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నష్టపీఠ్యుడు;
 2. వృద్ధుడు.
 దశాహము. సం. వి. అ. పుం. మృతిపొందినవానికి
 పదియవనాడుచేయు శ్రాద్ధము.
 దప్తుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠవబడినది.
 దసరా. వై. వి. దశరాత్రిపండుగ.
 దసీలీ. దే. వి. 1. ఒకదినముపట్టు, మొగ్గపట్టు; "దసీలీనూ
 లుపట్టెయల్లిక బెడంగు." కళా. 2. అ. — 2. ఎదల.
 దసువంది. దే. వి. గ్రుద్దులాలకు జెట్టిలను గూర్చు
 వాడు.
 దసెన. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. (అప్ర.)
 దస్థతు. హిం. వి. చేవ్రాలు.
 దస్తరము, దస్త్రము. కాకిదములమూట.
 దస్తావేజ్. హిం. వి. వ్రాతపూర్వకమైన సాధనము.
 దస్తు. హిం. వి. పోగుచేసిన సాము.
 దస్తూరి. హిం. వి. వ్రాత. "గీ. సారముగవ్రాసేయు
 న్నదస్తూరిజూచి." కృష్ణ. 3. అ. (ఈ యన్యదే
 శ్యమిగ్రంథమునందుమాత్రము కనబడెడి.)
 దస్యండు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. శత్రువు; 2. దొంగ.
 దన్తులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అక్విసిదేవతలు.
 దననము. సం. వి. అ. న. కాల్యుట. పుం. 1. చి
 త్రమూలము; 2. జీడికీ.
 దహనాడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విణ. దుప్తుడు.
 దహించే. సం. స. శ్రీ. కాల్యే.
 దళకొను. దే. అ. శ్రీ. దళముకొనుయొక్కరూపాంతరము. "దళకొనియున్నతొంటినుకృతంబున." విక్ర. ౪. అ.
 దళగించే. దే. అ. శ్రీ. దళముకొను, దట్టముగ.
 దళనము. సం. వి. అ. న. 1. ఖండించుట; 2. భేదించుట.
 దళము. ఉభ. దే. వి. అధికము. "క. గండువుదా
 నెత్తు సొప్పిదళమున నెపుడుకొ." విజ్ఞా. ప్రా.
 కాం. — విణ. 1. అధికము; "చ. బిలముఖపక్షిగీ
 ధరణిభృత్పతివారిధినిర్భర శ్రమికో, దళముగము
 న్నుద్రావినసుధారసధారగుణంబునం జామి." స్యా.
 గ. అ. — 2. తఱచు; 3. దట్టము. — సం.
 వి. అ. న. 1. ఆకు; 2. దండు; 3. కూరిదళము;
 4. భాగము.

దళముకొను. దే. అ. శ్రీ. అధికముగ. "క. దుశ్శా
 ధను నెప్పుడికో భయంబుదళముకొనంగకొ." క
 ష. ౧. అ. (ప్రే. దళముకొలుపు.)
 దళపరి. యు. దే. వి. (దళము + పరి.) భాస్యవిశే
 షము. వై. సేనాధిపతి.
 దళవాయి. వై. వి. 1. సేనాధిపతి; (చూ. తలకనకా
 య.) — 2. నుంకరికి సహాయుడైన యువ్వ
 గస్తుడు*.
 దళసంచే. దే. వి. (దళము + సంచే.) దళములాభ.
 దళసరి. ద్వ. వి. (దళము + సరి.) ఘనత. "వి. న. ౨
 యశోదాదులైనగోపగోపికాజనంబులు హంస
 సరియొలుకగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — ౩.
 1. తఱచు; (నేతదళసరిగానున్నది.) 2. మ. ౨
 ము. (ఈ రాగితగడు మిక్కిలి దళసరి.)
 దళించే. సం. స. శ్రీ. 1. ఖండించు; 2. భేది. వి.
 దళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఖండించుచి
 నది; 2. భేదించబడినది; 3. వికరించినది.

దా.

దా. దే. విణ. దాయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
 దాపల.)
 దాంతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. బ్రహ్మచర్యాదితత్త్వ
 ము నొర్పుతనము.
 దాంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడవడిన
 వాడు; 2. తపశ్శేషమునొర్పువాడు.
 దాంత్యము. సం. వి. అ. న. దంపతిభావము.
 దాంభికడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దంభి
 గలవాడు.
 దాక. దే. ద్ర. దనుకయొక్కరూపాంతరము.
 దాకొను. దే. అ. శ్రీ. (దాగు + కొను.) మిఱుగు
 పడు. "ఉ. మించినయాములేనుగుల మీడికి
 జంగునదాటియాదలల్, చించిన గోళ్లలోను
 లించినముత్యములెల్లజల్లవై, మంచునలేచి
 కొనినమాడేకినమ్ములద్రవ్విత్తవియ. చై. చి. ౩
 లంతలేటుదురుసింగపుజాడలెరింగియచ్చుడికొ"
 య. ౨, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)
 దాఖలా. హిం. వి. ఋజువు, సాక్ష్యము.
 దాగనప్రయత్నములు. దే. వి. బ. దాగిలిమూతలు.
 దాగర. దే. వి. ఎండువుదట్ట, ప్రవేశము. "ఉ.
 ఎరుగుతోదాగరకండ్లవలెనట్లు." ఉ. పా.
 ౪, ఆ.

దాగిలిమూతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.
గుప్తక్రీడ. “ఉ. నవ్యునునీగ్గుడగుడివదనంబున
దాగిలిమూతలడగఁగఁ.” అని. 3, ఆ.

దాగిలిముచ్చేలు. దే. వి. బ. —వై. — “ఉ.
చేతులు వేసినపాత్రయునుజెచ్చెదాగిలిముచ్చే
లాడియుఁగఁ.” వి. పు. 2, ఆ

దాగు. దే. ఆ. క్రీ. ముఱుగువడు, తిరోహితమగు.
దాగుంజే. దే. స. క్రీ. 1. దాచు; 2. వంచించు.
(చూ. దాగురించు.)

దాగురింత. దే. వి. 1. దాగురించుట; 2. బ. దా
గురుమాతలు. (చూ. దాగురింత.)

దాగురుమాతలు. దే. వి. బ. దాగిలిమూతలు.
దాచే. దే. ప్రే. దాగఁజేయు. “చ. మధ్యతర
రాజ్యసంపదలుదాచక సర్వమునీకునిచ్చితఁగఁ.”
పారిశ్చ. 3, ఆ.

దాచుగువరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

దాచుగుమొన. దే. వి. —వై. —

దాచు. యు. దే. అ. క్రీ. లంఘించు. (చూ. ఉం
కు.) స. క్రీ. 1. తరించు; (వాదాయేఱుదా
టివచ్చెను.) 2. ఉల్లంఘించు. (వీడు నామాట
దాటడు.) వి. లంఘనము. —వై. సమూహము.

“నీ. రాయంచదాటులు మ్రోయులేదేలులు
గృహసరోరుహములగోలినలవ.” విక్ర. 3, ఆ.

దాచుకట్టు. ద్వ. ఆ. క్రీ. గుంపుగాడు. “గీ. చి
నుకుతోగూడఁజలిగాలిచెలఁగఁజూచి. దాటు
కట్టుచుమృగములుదాటుచుండ.” పంచ. నా.
అ. ఆ.

దాటుకొను. దే. అ. క్రీ. లంఘించు. “ఎ. గీ. మ్రొ
గ్గిదాటుకొనినముద్ధతినితిపట్టిబట్టె.” పారి. ఉ.
౯, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

దాచన. దే. వి. దాచుట.

దాచరము. దే. వి. దొంగిలించుట. (చూ. దాచ
రీడు.)

దాచరంచే. దే. స. క్రీ. దొంగిలించు. “గీ. ముద్దు
లాడెయిప్రేతలముఱుగిపాలు, వెన్నలునుదా
పరింపఁగఁ దన్నుబట్టి, తల్లితోలితోదామెన
త్రాటగట్టి. నితడకాడెమద్దలగుల్పియేపు
నూపె.” పారి. ఉ. ౫, ఆ.

దాచరీడు. దే. వి. (దాచరము+రీడు.) దొంగ.
“నీ. ఏడఁజేమందఱావెన్నలుదొంగిలి దప్పించి
మెక్కినదాచరీడు.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

దాచుటికము. దే. వి. (దాచన+టికము.) దాచుర
ము, గోపనము.

దాచు. దే. ప్రే. దాచు. “ద్వి. ఆపదవచ్చినయ
ప్పుడేమున్ను, దాచినధనమిచ్చితగుఁబర్తిఁగా
వ.” పారిశ్చ. అ, భా.

దాచుడు. దే. వి. దాచుట, గోపనము.

దాచురము. దే. వి. 1. ముఱుగుపుచ్చుట, గోపనము;
“గీ. ఇంతిసిగ్గుగదాయనియెంతదాచఁ. దలఁపు
దాచిలోలోగుమరిలగవచ్చు. నదియుఁగాకే
నులాఠి నేయకటనీకు, రమణిపాపట్టిననుదా
పురంబువలదు.” కళా. ౬, ఆ. —2. దాచినసా
ము. “మ. కావలయువేళకొవచ్చి కొంపోదునే,
నివినీ పెట్టియనాదుదాచురముగానిందుండనిమ్మి
న్నియుఁగఁ.” సా. అ, ఆ.

దాక. యు. దే. వి. 1. వెడలుపునోరుగల యిటిక;
2. బోగిణి. వై. ద్రాక్షి.

దాకలి. దే. వి. (దాయి+కలు.) కాచినాగఁగొట్టెడు
ఇనుము బంగారులోనగువానికీ ఊతగా క్రింద
నుంచెడుఇనుముద్దలోనగునది, నిఘాతిక. “దాక
టిమీదఁబెట్టిబెడిదంబుగసంపెలవేయ.” రత్న.
దాకల్లు. దే. వి. (దాపు+కల్లు.) బండికంటికడకమ్మి,
నేమి.

దాకొను. దే. అ. క్రీ. (దాపు+కొను.) సమీపించు.
“లగనముదాకొనియె.” అచ్చ. ఆ, కాం.

దాక్షిణ్యణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. శో
హిణీనక్షత్రము; 3. అశ్వినాశ్విదినక్షత్రము;
4. భూమి.

దాక్షిణ్యము. సం. వి. ఆ. న. మొగమెటము.

దాక్షిణ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దక్షిణకు తగిన
వాడు, (చూ. దక్షిణ్యుడు.)

దాగలి. దే. వి. దాకలియొక్కరూపాంతరము.

దాడి. వై. వి. 1. శత్రుజయార్థముదండెత్తిపోవుట;
(చూ. జోడఁగి.) 2. గడ్డము.

దాడికాడు. వై. వి. వేగులవాడు. “చ. ఇదచను
జంచెత్తైత్రుండని యెల్లవనఁబులకుంబ్రమోద
మల్, పొదలగమేలివార్తగొనిబోరనవచ్చినదా
డికాడనక, మృదువనదేవతాముఖసమీరమెదు
ర్కొననుల్లనీలైనిం, పొదవఁగదక్షిణానిలమనూ
నమనోహరభలనంబునకఁ.” లక్ష్మీ. అ, ఆ.

దాడిచేయు. వై. ఆ. క్రీ. దండెత్తు.

దాడినిచ్చు. వై. వి. దానిచ్చి. “నుత్తరకోకిల. పూచెని
వ్వులదాడినివ్వులుబొగ్గులుకొనురపొన్నలుకొ.”
య. ౪, ఆ.

దాడినువ్వుకము. సం. వి. ఆ. పుం. ములుమారుగు.
దాడినుము. సం. వి. ఆ. పుం. న. దానిచ్చు. (రూ.)
దాడింబము. (ఇది ఈకారాంత్రీలింగమునగు
ను.) పుం. ఏలకి.

దాడిచ్చు. వై. వి. దానిచ్చు.

దాడియాడు. ద్వ. స. క్రి. (దాడి + ఆడు.) మా
ర్హను. “ద్వి. ఈడబోవకయిందుడిమనవీడు,
దాడియాడుచువస్తుతిగొల్పవిడిచి.” భాగ. ౭ స్థం.

దాడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోటపల్లు; 2. సుమాహము.

దాణ. వై. వి. ఉలవలులోనగు గుట్టమునాహారము.
“ఏతటిగలలోననుంబడెడుదాణయెలుగను.”
హంస. ౫, ఆ.

దాణము. దే. వి. సుంకము, కుల్లము.

దాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఇచ్చువాడు.

దాతకట్ట. దే. వి. (దాయి + కట్ట.) (మా.) ఉద్భవము.

దాతూర్హము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కూతురుగుం
డకి; 2. వానకోయిల.

దాత్రము. సం. వి. ఆ. న. కొడవల, లవిత్రము.

దాదాపు. దే. వి. (దాపు + దాపు.) మిక్కిలి సమీపము.

దాది. వై. వి. పాలిచ్చి పెంచుకల్లి.

దాదిలి. వై. వి. —వై. —

దాదుంగ. దే. వి. (దాయి + దుంగ.) (మా.) ఉద్భవము,
దానము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఈవి; (దశదానములు. —

గోదానము, భూదానము, తిలదానము, హిరణ్య
దానము, అజ్ఞదానము, వస్త్రదానము, ధాన్యదా
నము, గుడదానము, రౌప్యదానము, లవణదాన
ము. —హోడశమహోదానములు. —గోదానము, భూ
దానము, తిలదానము, హిరణ్యదానము, రత్నదా
నము, విద్యాదానము, కన్యాదానము, దానీదా
నము, శయ్యాదానము, గృహదానము, ఆగ్రహ
రదానము, రథదానము, గజదానము, అశ్వదాన
ము, ఛాగదానము, మహిషీదానము.) 2. ఏనుగు
కపోలమదము; 3. పాలనము; 4. ఛేదనము; 5. కు
ద్ది; 6. చతురుపాయములలో నొకటి. (ఇది పం
చవిధము. —తనకుగల ధనమంతయునిచ్చుట, ఎ
క్కడ నీని ధనము తీసికొన్నచో దానికి దానము
కూలుడైయుండుట, అపూర్వవస్తువులనిచ్చుట,

ఒకని ధనములుదప్పుకొనఁ బ్రవర్తింపజేయుట,
అవ్వతీర్చుట అని. మా. ఉపాయము.)

దానవారి. సం. వి. ఇ. పుం. దేవత, కేల్పు.
దానవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దనుజుడు, లోలకేల్పు,
దానకొందుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కి
లయికాడు, వదాన్యుడు.

దానిచ్చు. వై. వి. దాడినుము.

దాపనము. సం. వి. ఆ. న. దండుగగొనుట.

దాపరము. దే. వి. ప్రాప్తి.

దాపరించే. దే. ఆ. క్రి. ప్రాప్తింపు.

దాపల. దే. వి. దాపల, ఎడమభాగము. “చ. కిట
కటకాశికాపురిమెకానొకనిద్దురఁ గన్న మెద్ది
య, స్పటికనువిచ్చునవుకుడిభాగము గన్గొనివో
ద్యమందువా, పటిదెసఁజూచియచ్చెరువుపాలు
వహించుమనస్సరోజసం, పుటమున నాడులా
గుమగపోడిమియుంగలజంతుసంతతుర్.” కా
శీ. 3, ఆ. (దాపలయొక్క రూపాంతరము.)

దాపలించే. దే. ఆ. క్రి. దాపలించుయొక్క రూ
పాంతరము. “ప. బకవైరిదాపలించితిగిని.”
భార. శల్య. ౨, ఆ.

దాపించే. దే. ఆ. క్రి. సమీపించు.

దాపితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) దండుగగొనఁ
బడినవాడు, సాధితుడు.

దాపు. దే. వి. 1. సమీపము; 2. భయము. “మర్రికో
కిల. దాపులేనిరణంబు నేటికిదానవోత్తమమాడఁ
గాక.” మై. ౧, ఆ.

దాపురముగు. దే. ఆ. క్రి. (దాపురము + అగు.) ప్రా
ప్తింపు.

దాపురము. దే. వి. ప్రాప్తి. “చ. బుధులకునవినిగల
దాపురంబునువిపులజయలక్ష్మీకాఁపురంబును.”
రామా. ౧, ఆ.

దాప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) దండుగగొనఁబడి
దామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దామెనత్రాడు.

దామము. సం. వి. క్. పుం. న. (పసులగల కైదు)
1. తలుగు; 2. హారము.

దామర. దే. వి. 1. ఉరిత్రాడు; “చ. ఎలమిమహో
జలఁబ్బుడెలయించిన జక్కవదీమపెంటిపే.
లఁగునెదిలిచూడ్కిఁగదియించి యెదుర్కొని
మేనుమేనుని, కృలగుగుంఁగింబెనెదింకి
దామర తెంకితేర్పడ, కృలకలకంఁబోరెదెదా

గంబులువీడెగులాలుకూటముల్." వసు. ౪, ఆ.-2. మండలాకారకుప్తము.

దామెన. వై. వి. పెక్కుతలుగులుగల నిడివివ్రాడు.

దామెనడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుడు.

దామె. దే. వి. 1. జ్ఞాతి; 2. శత్రువు. "దాయగ నంబు." భార. ఆను. ౨, ఆ. "దాయగెల్వము నుకేంద్రా." ఉ. రా. ౨, ఆ.

దాయగట్టు. దే. స. క్రి. (దాయక + కట్టు.) (చూ.) ఉట్టుకట్టు.

దాయకుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఇచ్చువాడు.

దాయము. ఉభ. దే. వి. 1. పావితకలు గవ్వలు మొదలైనవానియందలి పంచెము. "ద్వి. ఇదియే మొయ్యపుడుదాయంబుపడెనక తంబని." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.-2. గవ్వలూ; 3. విపత్తు. "ద్వి. దాయంబుతలనిట్టిదెన్యుంబుతగునె." హరిశ్చ. ౨, భా. - సం. ఆ. పుం. 1. పంచుకొనదగినతండ్రిసొత్తు; 2. తువి; 3. అరణము; 4. కట్టుము; 5. ఉల్లకుట్టుమాట.

దాయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జ్ఞాతి; 2. పుత్రుడు.

దాయి. ఉభ. దే. వి. (చూ.) దాకలి. "చ. గరభపు ముద్లోహ మవగాధమహాశనితోట్టు సమైటల్, హరునయనాగ్ని తొల్లి యుర గాధపుతోటనుపట్టు కాల్గది, క్కరటిశెరింబుదాయి లయకాలుడుక మ్మిర వైవీరసం, హరణగుణాభిరామఁడగుమైల ముఖమనభిధృప్తికోక." భీమసాముధార. - సం. వి. (క. ఈ. వ.) ఇచ్చువాడు.

దాయు. దే. ఆ. క్రి. దాయు, సమీపించు.

దార. ఉభ. వై. వి. 1. నీటిచాలు; 2. గడ. తమిషువుల మూడినలములదారదారకయుండజల్లుము. "పా. ౪, ఆ.-2. దానము; "ద్వి. దారలెక్కలకునై తగువులు పెట్టి, దారలనమ్మించినములుగొనెడి, కలనచిట్టులేరు." హరిశ్చ. ౨, భా. - 3. క్రమము; "ఎ. గీ. తన్ననాడకతొల్లింబిదారచెడక." ఉ. హరి. 3, ఆ.-సం. వి. ఆ. పుం. బ. ఆగ్ని సాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము.

దారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బాలకుడు; 2. కృష్ణనిసారథి. వి. చీల్చువాడు.

దారణ. వై. వి. వెల, క్రయము. "దారణవానికై కొదర్ పెట్టును." ఆము. ౬, ఆ.

దారణము. సం. వి. ఆ. న. చీల్చుట.

దారదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వివధేదము; 2. పాదరసము; 3. ఇంగువ.

దారబందము. వై. వి. ద్వారబంధము.

దారము. దే. వి. నూలివ్రాడు.

దారి. వై. వి. 1. మార్గము; వి. ధరించువాడు. (జేడదారి. ము.)

దారింజు. సం. స. క్రి. చీల్చే.

దారితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) చీల్చబడినది.

దార్ద్రము. సం. వి. ఆ. న. వీడతనము.

దారుకీటుము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) ఘుణము.

దారుణము. సం. వి. ఆ. పుం. భయానకరసము, వి. భయంకరము.

దారున. దే. ద్ర. క్రి. వి. తలూన, "చ. దారున నెదురైరైభవనిరూఢిఁజెలంగెడు కొందఱంగ నల్." కళా. 3, ఆ.

దారువు. సం. వి. ఉ. న. 1. కొయ్య; 2. దేవదారువు; 3. ఇత్తడి.

దారుహరిద్ర. సం. వి. ఆ. క్రి. మ్రానిపసువు.

దారుహస్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. కొయ్యతెడ్డు.

దాలోగా. హిం. వి. వైయధికారి.

దార్ద్రము. సం. వి. ఆ. న. దిటవు.

దార్వామూటము. సం. వి. ఆ. పుం. వడ్డంగిపీట్ట.

దావ్వి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. మ్రానిపసువు; 2. బెడంగి.

దావ్విక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. బెడంగి; 2. మ్రానిపసువునవండిన అంజనవిశేషము.

దాలి. దే. వి. పాలుకామెలులలోనునానికెదేర్చిన పిడకలప్రొగు.

దాల్చి. హిం. వి. కుగంధద్రవ్యవిశేషము.

దావ దే. వి. తగవు. "దావలదెనచి." ద్వి. హరిశ్చ. ౧, భా. (ఇది పివార్యము.)

దావంతము. దే. వి. దుఃఖము. "ద్వి. దైవమాయా దూటు తప్పింపుమనుచు, దావంతముననుడిదల పోయచుండె." పా. 3, భా.

దావము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆడవి; 2. తారుచిచ్చు.

దావరడంగి. దే. వి. దావరడంగియొక్క రూపాంతరము.

దావర. దే. వి. వీరుడు. "క. దేవరగొలిచెదవనవుడు, నీవిధమున శీతమడుగఁడెప్పడునుగడుడు, దావరికాబోలునువీ. డీవీరుడుమలయునవడు న్నాదయంబలరక." పా. ౫, ఆ.

దావరీడు. దే. విణ. (దావరి+ఈడు.) దావరి. (సావ్యమున ఈడు.)

దావా. హిం. వి. వ్యాజ్యము.

దావికము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) దేవికానదియందుబుట్టినది.

దాళపురము. సం. వి. ఆ. న. కయివడిమునై.

దాకార్డుడు. సం. వి. ఆ. పుం. హరి, వెన్నుడు.

దాసనము. దే. వి. జపి.

దాసరయ్య. వై. వి. (దాసరి+అయ్య.) తాచేలు.

“క. వలంజిక్కకచనెవ్వుగమి, వ్యలంజిక్కను దాసరయ్యవలవనిజాలిక్, దలంకంగ నేలనేడే. కొలంజిగిగూరయ్యెననుమగొనిపోవుతటిక్.”

పంచ. వా. ఆ. ఆ.

దాసరి. వై. వి. విష్ణుసేవకుడైన శూద్రుడు*. “క. వ్యాససములైనయాధర, జీసురపుంగవులనెల్లని రసించికటా, యాసభన గార్చనయొక, దాసరిగొనివచ్చియొసంగడగు నెదురాత్మా.” పర. ఆ. ఆ. దాసరికొయ్య. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరడ.)

దాసరిగాడు. ద్వ. వి. (దాసరి+గాడు.) తాచేలు.

దాసరిపాము. ద్వ. వి. సర్పవిశేషము.

దాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వెలకుగొన్న పనికత్తె; 2. కాకిదొంపి; 3. నల్లగొరంటి.

దాసుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెలకుగొన్న పనివాడు; 2. శూద్రుడు; 3. జ్ఞాని; 4. చేపలబట్టువాడు. (ఈ యర్థమున నిది శి కాకోపధమునగు.)

దాసేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పనివాడు. విణ. దాసికిబుట్టినవాడు.

దాసేరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

దాస్యము. సం. వి. ఆ. న. సేవ, పని.

దాహకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) కాల్పువాడు.

దాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాలుట; 2. దప్పి.

దాహరి. వై. వి. దాసరియొక్కరూపాంతరము. “ప. కహకహనవియ్యదాహరికి సురవ్రోహి యిట్లనియె.” అము. ఆ. ఆ.

దాహి. యు. దే. వి. పడియొక్క హెచ్చుతక్కున.

వై. (నెయ్యి నూనె మొదలగునవి తీయు పాత్రములనుగాని అవి యుంచుయున్న పాత్రములనుగాని) సరియైతొలసదడతట్టునుంచితూచుట.

దాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సెనగలులానగువానిపప్పు.

దాళివ్వు. వై. వి. దాడివ్వుయొక్కరూపాంతరము.

దాళికుడు. దే. విణ. కార్యకర్త.

దాళు. దే. వి. వర్ణలేశము. “ద్వి. రసమెక్కియైన బరయమునబలిసె, బసువుదాళెక్కియేసెలల్లగును.” భాగ. ౧౦, స్కం.

దాళువ వై. వి. దాడ.

దాళువా. దే. వి. శరదృతువు మొదలుకొని నీరానరానుపండిడు వల్లపుపంట.

ది.

ది. దే. ఆప. సంబంధమును దెలుపుచి. (వాసి. ౧౧ వానిది, వీనిది. మొ.)

దిండు. దే. ప్రే. నిగజేయు. “ఎ. గీ. తెగునాగ్రహబుద్ధియుదింపవైతి.” రా. యు. కాం. దింపెన. దే. వి. గిరికర్ణి.

దిండిడు. దే. విణ. (దిండు+ఈడు.) కానెక్కటివాడు.

దిండు. దే. వి. 1. నిడుపాటి గుండ్రపు తలపి.

2. నిడుపాటి గుండ్రపు తలగడవలె చెక్కబడిన మ్రాను; (గుంటకదిండు, గొర్రెదిండు, పాపకదిండు. మొ.) 3. మెఱుంగుబిళ్లలోనగునవి యుటించెడు తొట్లపనివాని సానతిగుడుకొయ్య.

4. దట్టి. “నునుపగుచచ్చవట్టున గమంగొనె ప్పుగుదిండుగట్టి.” హరి. పూ. ఆ. ఆ.

దిందిం. దే. ప. దిమిదిమియొక్కరూపాంతరము.

దింపు. దే. వి. వ్రేలుట, లంబము.

దింపులుపోవు. దే. ఆ. క్రి. (దింపులు+పోవు.) వ్రేలాడు. “నీ. అందందవత్నోరుహములదింపులు వోవదొడుకని మృటయెట్లుదుగ్ధరసము.” కాశీ. ౮, ఆ.

దిక్కు-మొగములు. వై. విణ. బ. భయముచేత దిక్కుకొకరుగా పాటినవారు. “గీ. ఒక్క-మొగముగా కయుటికిరిసైనికుల్, దిక్కు-మొగములగుచేత క్కుభలులు, మొక్కిరిచియెలుతలుక్కునెడవైచి, యక్కిరిచియెడుటవాగగలర.” విజ. 3, ఆ.

దిక్కు-మొగములు. వై. విణ. బ. దిక్కు-మొగములయొక్కరూపాంతరము. “నీ. యొనపొవైచి యిరిసిద్ధులు దిక్కు-మొగములైరి దిగధిపతులు.” పా. ౫, ఆ.

దిక్కు. సం. వి. శ్. స్త్రీ. 1. దిశ; 2. శరణు.

దిగ. తే. ఆప. దిగువకట్టమునకు వృత్తియందు ఆదేశముగానచ్చిన రూపము. (వృత్తియందు ఇది అర్థవిశేషముల నిచ్చుచున్నది. — దిగబోలేరి. వి. దిగువకు వ్యాపించుట. (వానికి చెనుట ఎగబోలేరిలు దిగబోలేరుగానున్నది.) — దిగరోజు. వి. కట్టూపిరి. (వాడు ఎగరోజు దిగరోజులుగా పరుగెత్తుచున్నాడు.) ఇత్యాదులు.)

దిగ బరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కివుడు; 2. ధైరవుడు. విణ. దిసమొలవాడు.

దిగడియు. దే. స. క్రి. దిగిండుడు.

దిగిండుడు. దే. స. క్రి. (దిగిండుడు.) (దృష్టివోము మొదలైనవానికి ఉత్పన్నమిరపకాయలొనగువాని) మేటివేయు.

దిగిండుపు. దే. వి. దిగిండుడు. (చూ. దిగిండుడు.)

దిగిండుపు. దే. అ. క్రి. (దిగిండుపు.) దిగు. క. కన్నంతనయేనిక, దున్నదిగిండుపువర్ధనలొలుతహా, రొన్నతవత్సరములదై, యన్నలి నాకునకువంచెనాత్తెగిరంబుకొ." హరి. పూ. 2. ఆ. — స. క్రి. విడుచు. "విశిష్టవృత్తి దిగిండుపుయినాధువనంగనుండు." భార. ఆర. 2, ఆ.

దిగిండు. ద్వ. అ. క్రి. (దిగిండుపు.) 1. దిగు; "గీ. పంకముగొరజదిగింబడివలెవు, మన్నులి వేళిలేకటిమన్నులందు." స్వా. ౪, ఆ. (స్వాధ్యయన పడు.) — 2. అడగు; "ధాత్రియొందిగింబడు." లక్ష్మి. ౫, ఆ. — 3. జోలు; "గీ. తోచినట్టి, పిండమెడలియైనచిదవదిగింబడదయ్యె." భార. కర్ణ. 3, ఆ.

దిగిండు. దే. వి. ఎచ్చుట పోవుట విసరుట మొలయుట లొనగువానియందగుననుకరణము. "నేలకుందిగింబినిగినుండియరుచించిరి." "దిగిగిగిగి." "దిగిగిగిగి." "గీ. అట్లుచిచియారుదిగిగియంచుమొలనె."

దిగిండు. దే. స. క్రి. (దిగిండుపు.) విడుచు.

దిగిండు. దే. స. క్రి. (దిగిండుపు.) — వై. — "మగిదిగివిడిచి." విజ్ఞా. ఆచా. కాం.

దిగిండు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. దిగువగా. "ఎగిసనలొయునున్నదిగిసనలొనెడు."

దిగి. దే. అ. క్రి. 1. మిదనుండి క్రిందికివచ్చు; 2. దిగుమతియగు; "క. మేలైనసరకులెని, కాలువదిగి." కుక. ౧, ఆ. — 3. ప్రయాణమైపోవు

నపుడు చారిలోవిడియు; 4. దిగింబడు. "గీ. కడుపుదిగినంచుకొరులుకలగింబడగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

దిగు. దే. ప్రే. దిండు. "క. కొలులదిగిచిచంపుటొప్పుగువలయువతికొ." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

దిగుడు. దే. విణ. 1. అనతము; (నేల ఎగుడుదిగుడుగానున్నది.) — 2. తక్కువ. (చూ. దిగుడు.)

దిగుదల. ద్వ. వి. (దిగుడు+తల.) క్రిందిభాగము.

దిగుమతి. దే. వి. (ఓడలోనున్న సరకును రేవునందు) దించుట.

దిగులు. దే. వి. గుండెయదరు.

దిగులుపడు. ద్వ. అ. క్రి. దిగులొందు.

దిగులుపాటు. ద్వ. వి. దిగులుపడుట.

దిగువ. దే. వి. క్రిందు. "గిరిదిగువ." విణ. క్రింది నది. "దిగువలోకములు."

దిగువాయి. ద్వ. వి. (దిగుడు+పాటు.) దిగువ. "క. మినుకుమినుక నడిమింటకొ, బొనపొనయల తెల్ల మబ్బు పొంతనుదిగువా, టుననది కలదోలేదో, యనుమాత్రిముగాగింబటివా నృపతనయా." సా. ౧, ఆ.

దిగువాయి. దే. విణ. తక్కువ.

దిగువాయి. దే. అ. క్రి. (దిగుడు+పాటు.) 1. మిదనుండి క్రిందికివచ్చు; "ద్వి. వెగటుననవిర్విరుల్ నెన్నునిమిద, దిగువాయిబోయించి." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ. — 2. కాలు; "మ. దృక్కొణంబులదిగువా అంకన్నరుచెన్నా రుకర్ణద్వయ్యాగోళకంబులునిండి." స్వా. 3, ఆ.

దిగ్గన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటాలన. "ద్వి. కడుసొగలమిదిగ్గన నేలతోడ, నడిచియు." రా. యు, కాం.

దిగ్గనాడు. దే. స. క్రి. దిగనాడుయొక్కరూపాంతరము.

దిగ్గియ. వై. వి. దిగ్గియయొక్కరూపాంతరము. (చూ. గడ రెండవయర్థము సుదాహరణము.)

దిగ్గు. దే. స. క్రి. దిగుయొక్కరూపాంతరము. "గీ. చేరియరదంబుదద్దుహద్యారసీమ, దిగ్గియరుచెంచిత్రణమిల్లిదేవయపుడు, నీకుమారులసౌభాగ్య నిధులుధులు, డించినచ్చిరి గంగాతీవనతిని." రామా. ౫, ఆ. — వి. భయమునందగుననుకరణము. "గీ. దేవతలమనంబుదిగ్గనంగ." నిర్వ. 3, ఆ.

దిగ్గుడు. డే. వి. వి. దిగ్గుడుయొక్క రూపాంతరము.

(తక్కువకు. — “అవ్యధిమాకు నెవ్వధికా దెలిసిననీ
డుగాగలఁడెదిగ్గుడుమాకు.” రామా. ౧, ఆ.)

దిగ్గున. డే. ద్ర. క్రి. వి. వి. దిగ్గునయొక్కరూపాంతరము.

దిగ్గురను. డే. ఆ. క్రి. (దిగ్గు+అను.) భయముచేపూ
దయము దిగ్గుమను. (సంధియందు వర్ణాధిక్యము.)

దిగ్గోలు. డే. వి. కోయుపయిరునకు ముందుపయిరు.

దిగ్గుము. సం. వి. ఆ. పుం. విషముపూసినబాణము.

వి. వి. పూయఁబడినది.

దిగ్బంధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంత్రముచేకట్టై
డు దిక్కులకట్టు; 2. సాలెపురుగు.

దిగ్బ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. దిక్కుల తల్లిబుబు.

(వాస్తవాధ్యము ఇదిగానుండినను వాడుకయందు
భ్రమపర్యాయముగానే కానఁబడుచున్నది.)

దిచ్చేరి. వై. వి. వ్యభిచారిణి. “క. తెచ్చినసూలము
లోపలఁ జొచ్చినబాజుఁగగనియొగని మాడఁగన
పుడా, దిచ్చరిపాచ్చరికంఁబ్రియు, గ్రుచ్చరితి
క్రియలసాంపుగులుకుచునుండె.” పంచ. వేం.
౧, ఆ.

దిచ్చేమొగము. ద్వ. వి. ఆదృశ్యము.

దిట. వై. వి. దార్ధ్యము, శక్తి. “క. దిటచెడిలోఁ
బడెదైత్యుఁడు, సటికిఁదంష్ట్రవిభిన్నశత్రువు
పూర, ప్రటికిఁఖరఖరపుటికిఁ, గటితటపా
తకమలజాండఘటికిఁగిటికిఁ.” భాగ. 3, స్తం.

దిటము. వై. వి. ధైర్యము. “గీ. అతితరాభీష్ణితా
పుతస్వాంతయగుచుఁ, గొంతదిటమూనియున్న
యనంతరమున.” రసి. ౪, ఆ.—వి. దృఢము.
“చాలదిటంబగుభక్తిపూని.” రసి. ౬, ఆ.

దిటపు. వై. వి. దార్ధ్యము. వి. దృఢము.

దిట్ట. వై. వి. దార్ధ్యము, శక్తి. (చూ. తెవులువడు.)—
వి. 1. దార్ధ్యముగలవాడు; “వ. ఆఖండలా
యఖండలాభువాలాపంబులం గోపంబుపుట్టించి
తి. దిట్టవేనిగట్టితనంఁజేర్పడ నివ్వర్యతశిఖరంబుఁ
లెఱుకుము.” పాంచా. 3, ఆ.—2. ధైర్యముగల
వాడు; “ఉ. దీనివిలాసముఁగనిమదింగడుసోల
రయెట్టిదిట్టలుఁ.” రసి. 3, ఆ.—3. సామర్థ్య
ముగలవాడు. “క. ఈడుడుకుఁగోరిఁగొనిచని,
మిదిట్టతనంబులెల్ల మెఱయఁగనిపుడొ, గాదనక

తోఁకఁగాలిచి, వీడులవీడులను ద్రిప్పివిడుపుడు
కడఁకఁ.” అచ్చ. నుం, కాం.

దిట్టఁడు. వై. వి. ధైర్యముగలవాఁడు. “ఉ. శే
ట్టడవైతి నెల్లవియుఁ దెల్లముగా విననొర్త
యా.” భార. భీష్. ౧, ఆ.

దిట్టము. వై. వి. నిర్ణయము, చిక్కఁబట్టు.

దిడ్డి. డే. వి. 1. గవనిలోనగువాని ప్రక్కఁడు
చిన్నవాకిలి; 2. చిన్నవాకిలి. “క. ననుఁడై
కావించెఱంగులఁ, బనుపడియెడిదిడ్డిలోఁడిపల్కిఁ
లెఁ.” య. ౪, ఆ.

దితము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ.) నఱకఁబడినది.

దితి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. అనురులెల్లి; 2. నఱకు
దితిసుతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. దితికొడుకు, దైత్యుఁడు.

దిద్దు. డే. స. క్రి. 1. శిక్షించు; “గీ. మదితమే
మేలుకొదవలేదెందునీ, యనఘచరితు దిద్దు
నుచుఁడనియె, జాంబవతియునెక్క సందర్శి
ముదాఁకఁ, బాటనేర్పెనునికీబాటవమున.”
భా. ౨, ఆ.—2. సవరించు. “కా. ఆయిడ్డు
గేలిభి, న్నాలంకారములొక్కొక్కరికినిఁ
నట్లుగాదిద్దుమఁ.” కళా. 3, ఆ. “క. నను
గుమ్మగఘటపంకం, బునఁదీనియదిద్ది.” (ఇ
సవరించుట అనఁగా అలుకుట. ఇట్లు సందర్భా
సారముగా అక్కడక్కడ సర్థము నూహించు
నది.) రసి. ౪, ఆ.

దిద్దుగడ. డే. వి. దిద్దుపాటు.

దిద్దుడు. డే. వి.—వై.—

దిద్దుపాటు. ద్వ. వి. 1. సవరించుట; 2. శిక్షించుట.

దిద్దుబడి. డే. వి. దిద్దుపాటు.

దిద్దుత. సం. వి. ఆ. క్రి. చూడనిచ్చు.

దిద్దుతువు. సం. వి. ఉ. చూడనిచ్చుగలవాడు.

దిద్దుత. వి. ఆ. క్రి. కాలవనిచ్చు. “లంకాపు
క్షాదీక్షారూక్షప్రతాపు.” రామా. 2, ఆ.

దిద్దుతువు. సం. వి. ఉ. కాలవనిచ్చుగలవాడు.

దిద్దువు. సం. వి. ఉ. క్రి. మాటుమనువు. ఉ.

పుం. మాటుమనువుదానిమగఁడు.

దినకరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్చుఁడు.

దినబత్తెము. మి. గ్రా. వి. (దినము+బత్తెము.)

దినమునిచ్చెడుబత్తెము. “నీకుమొదలఁదినము
మునేనొడంబడెఁ.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

దినము. సం. వి. ఆ. న. 1. దివసము, పగలు. (ది

భాగములు పడునెను. — రాద్రము, శ్రేష్ఠము

మైత్రము, కారభటము, సావిత్రిము, విజయము, గాంధర్వము, కుతపము, రాహిణీయుము, విరించము, సోమము, నిర్మతి, మాహేంద్రము, వరుణము, భటము.)

దినవేషము. వి. గ్రా. వి. (దినము + వేషము.) దినదినము జేరగెడువేషము. “నీ. దినవేషమునకునైతనమేనగలసాముగొడుకక బచ్చేంటగడువవైచు.” పాండు. 3, ఆ.

దినసరి. దీ. వి. 1. సస్యవిశేషము; “ద్వి. దినసరిసరియ్యుడితెసంబావు.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.— 2. బ. ధాన్యవిశేషము.

దినాంతము. సం. వి. అ. పుం. సాయంకాలము, మాపు. దినారి. వై. వి. (చూ.) దీనారము. (“2. కానాకచోటనుబుద్ధికాంచే తెంపొంద దినారిటంకములనుంచిన కాంచనకుంభము.” (ఇక్కడ దినారిశబ్దమునకు వైడిమత్రమర్థము.) పంచ. నా. ౧, ఆ.)

దినసు. దీ. వి. 1. ప్రకారము; 2. వస్తువు. (చూ. దినస్సు.)

దినస్సు. దీ. వి. దినసుయొక్కరూపాంతరము. (వస్తువునకు. — “గట్టిదినస్సుతొయిటప్పుయు.” క. ౯. ౬, ఆ.)

ద్వి. దీ. వి. పృథవిశేషము. “సంపాతితాడియుశరభండుదిన్నయునీలుండుమట్టియు.” అచ్చేయు, కాం. (జిన్నయొక్కరూపాంతరము.)

ద్వి. వై. వి. 1. ఉన్నతభూమి*; 2. కుప్ప*.

ద్విబుడము. దీ. వి. దబ్బడముయొక్కరూపాంతరము.

దిబ్బెము. వై. వి. దీపము.

దిమాకు. హిం. వి. గర్వము, అధికారము.

దిమిదిమి. దీ. వి. మద్దెలమ్రాతెయందగు ధ్వన్యనకరణము. “ద్వి. దిమిదిమియునుమద్దెలమ్రాయ.” రా. కిష్కిం, కాం.

ద్వి. వై. వి. 1. దిబ్బ, కుప్ప*; “గీ. తమ్మిళాలకులనోలాడితమ్మిళావుల, గొమ్మలుకదల్చికపురంపుదిమ్మరెక్కి.” అచ్చ. బాల, కాం. — 2. భ్రమము*. “గీ. ఇల్లువైచిదాననిలమీదననుజాండు, దిమ్మదిరిగిపడుటఁజేతిచాచి.” రామా. 3, ఆ.

ద్విరి. వై. వి. (దిమ్మ+రి.) 1. భ్రమకలవాడు, భ్రమకలది; 2. మత్తుకలవాడు, మత్తుకలది. “ఉ. అత్తుకచెల్లనేను వెలయాలనొ దిమ్మరై పురంబునొ, దిమ్మరజూచెనొ.” కుక. ౨, ఆ.

దిమ్మరీడు. వై. వి. (దిమ్మరీ+ఈడు.) మత్తుకలవాడు. “నీ. జక్కవిగమిమాడు చక్కనివగకాడు చిన్నచీకటిఁజిమ్మదిమ్మరీడు.” కళాం. ౨, ఆ. (స్వార్థమున ఈడు.)

దిమ్మిస. దీ. వి. నేలచేదును.

దిమ్మి. యు. దీ. వి. సమాహము. “ఉ. తుమ్మెదదిమ్మిబొమ్మనుద్రోమని గారపుసోగ పెన్నెఱుల్.” రసి. 3, ఆ.—వై. 1. భ్రమము; “అమఘవాత్తజన్మనొకయమ్మనదిమ్మనగూలనేసి.” రామా. ౫, ఆ. “వెనచేంద్రులకు దిమ్మనఁదలల్ దిరుంగగ.” రామా. ౮, ఆ. “మానని పెగ దిమ్మనసామ్మనీల్లి.” సా. ౨, ఆ. “ద్వి. తెలివొందిమిదిలోనిదిమ్మపోవిడిచి.” హరిశ్చ. ౧, భా. — 2. మత్తు*. (చూ. దిమ్మరి.)

దిమ్మిపట్టు. ద్వ. అ. శ్రీ. (దిమ్మ+పట్టు.) 1. భ్రమగోను; “క. ముక్కున నోరను నెత్తురు. గ్రక్కుచుదలదిమ్మిపట్టి కడుదైన్యముతో, నొక్కింతయారలుంగన, నక్కుమలదశోతుఁజూచి యతఁడిట్లనియెక.” వి. పు. 2, ఆ.—2. మత్తుగోను. (వీనికి తలదిమ్మిపట్టినది.)

దిమ్మై. దీ. వి. 1. తామరపువ్వులలోని దుడ్డు; 2. కొయ్యబిరడ; 3. రాళ్లలోనగువానితోనేర్పబచిన చిన్న మట్టి.

దిమ్మెస. దీ. వి. కాసెవాని ఒక కొఱుముట్టు.

దిరదిర. దీ. వి. తిరుగుటయందగుననుకరణము. “గీ. దిరదిరనుదిర్దిరజీకొరగునపుడు.” భల్లా. 3, ఆ.

దిరిసెనము. వై. వి. (చూ.) గిరిసెనము*.

దిరిసెము. వై. వి. దిరిసెనముయొక్కరూపాంతరము.

“నీ. దిరిసెంపులువులఁదగడుదోర్వల్లరియుగమునఁగొగిటికొనరఁజేర్చు.” రా. యు, కాం.

దిర్దిర. దీ. వి. దిరదిరయొక్కరూపాంతరము, “మాడులోకమ్ములుదిర్దిరందిరుగు.” భార. ఆది. ౪, ఆ.

దిలాసా. హిం. వి. హెచ్చరిక, ధైర్యము.

దివటీ. వై. వి. ఇనుపసలకకు గుడ్డలుచుట్టి మట్టించెడు దీపము, (చూ.) దివటీ.

దివము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. స్వర్గము;

3. పగలు.

దివసము. సం. వి. అ. పుం. వ. దినము, పగలు.

దివస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుతీడు.

దివాంధము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డలబాబ, ఘూకము,

దివాకరుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్యుడు, పగటికేల్పు.

దివాక్రీ. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మంగలవాడు; 2. మాల్వాడు.

దివాణము. వై. వి. 1. రాజాకొలుపుకూటము; (ఉ. పాండీడుదివాణముకొనెయనించినచేతెడు దుర్బదాంధులకొ, బోడిమిమాల్చి." ఆము. ౨, ఆ. — 2. కొలుపుకూటము. "పుణ్యలక్ష్మీకొమొదలిదివాణముల్." పాండు. ౧, ఆ.

దివాను. హిం. వి. మంత్రి.

దివాభీతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుడ్లగూబ; 2. కలువకొలను.

దివాభీతుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు, దొంగ.

దివాలా. హిం. వి. వ్యవహారముచేడి కలుగునట్లము.

దివి. సం. వి. వ. స్త్రీ. 1. ఆకాశము; 2. స్వర్గము. (అనునికకవులు కొండలు దీనిని వైకృతముగా వాడియున్నారు.) ఇ. పుం. పాలపిట్ట.

దివిజుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేల్పు.

దివిదారికొమ్ము. ద్వ. వి. రెండిట్టికొమ్ములను ఇరుప్రక్క మొనలుగా జేతపఱచి యేర్పఱచిన మల్లసాధనవిశేషము.

దివియ. వై. వి. 1. దీపము; "చ. నవవికచారవిందరుచినవైడుకన్నులచాయమక్లలకొ, దివియలమాయజేయ." ఉ. హరి. ౪, ఆ. — 2. దివటీ. "క. చవుదంతియన్నదిలీ, నవగాహమొనర్చిచల్లనలవమధులూనా, దివియలమక్లలదోచుగ, దివియలవారి గొని యవుడు తెగువదలారుల్." సా. 3, ఆ. (దివియయొక్కరూపాంతరము.)

దివియకంబము. వై. వి. దీవియకంబముయొక్కరూపాంతరము. "నీ. బంగారుదివియకంబములమైనిరువకదీపికాకాంతులలేజరిల్ల." అని. 3, ఆ.

దివియకోల. ద్వ. వి. దివటీ. (చూ. తొలకుకడ చలనము అనునర్థము నుదాహరణము.)

దివిషడుడు. సం. వి. వ. పుం. దేవత, వేల్పు.

దివు. దీ. అ. క్రి. దిగుయొక్కరూపాంతరము. "క. మగలయలువరుసగలపెను, దగవరులొకఁడొకఁడొకొక్కతనయురుచిరకొ, రక్కతినుతిఁజెందఘనకీ, ద్రిగ నలరంగలరు ద్రొవదినరక్రమతకొ." రాఘ. ౨, ఆ.

దివి. వై. వి. దివియయొక్కరూపాంతరము.

దివెకంబము. వై. వి. దివియకంబముయొక్కరూపాంతరము.

దివెదారికొమ్ము. ద్వ. వి. దాసరుల దీపస్తంభము. (చూ. జోడమ్ము.)

దివోకసము. సం. వి. న. పుం. 1. పక్షి; 2. చాకిపక్షి. (చూ. దివోకసము.)

దివోకనుడు. సం. వి. న. పుం. దివిషదుడు, వేల్పు. (చూ. దివోకనుడు.)

దివ్య. ఉభ. వై. వి. దివియయొక్కరూపాంతరము. (చూ. దివ్యాలుపుఁబ్రువ్వు.) — సం. ఆ. క్రి. ఉసిరికీ.

దివ్యచక్షువు. సం. వి. న. పుం. సుగంధవశేషము. విణ. 1. జ్ఞానదృష్టిగలవాడు; 2. మంచికన్నులగలవాడు; 3. గ్రుడ్డివాడు.

దివ్యము. సం. వి. అ. న. 1. మహావ్యవహారములయందు జయింపదగిన సత్వము, బాస; (ఇది పంచవిము. — తులాదివ్యము, అగ్నిదివ్యము, జలదివ్యము, విషదివ్యము, కోశదివ్యము అని. చూ. సం. విజ్ఞా. వ్య. కాం.) — 2. అవంగము. పుం. ఉత్పాదివిశేషము. (చూ. ఉత్పాతము.) — విణ. 1. దివియదుఁబుట్టినది; 2. బుష్పనది.

దివ్యాలుపుఁబ్రువ్వు. ద్వ. వి. (దివ్య + ఆలుపు + ప్రువ్వు.) దీపమునూర్చునట్టియొకానొక పురుగు. "గీ. గువ్వగ్రద్ద దివ్యాలుపుఁబ్రువ్వుగూబ. యల్లుసొచ్చినకాంతిసేయింపవలయు." భా. అను. ౪, ఆ.

దివ్యోపపాదుకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆయోనిసంభవదేవాది.

దివ్యటీ. వై. వి. దివటీయొక్కరూపాంతరము. "నీ. పుగుల ప్రదక్షిణార్చి లేదరములైన దివ్యటీలమప్పినివ్వటిల్ల." విజ. 3, ఆ. (ఒకానొక నిమిటకారుడు దివ్యటీ అని వ్రాస్తానెత్తుగాననవ్రాసియున్నాడు.)

దివ్యయ. వై. వి. దీవియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. దివియకంబము.)

దివ్యియకంబము. వై. వి. దీవియకంబముయొక్కరూపాంతరము. "క. అయ్యయపుఁగాకయనుమను, దియ్యమెనఁగరాజుఁజూచిదివ్యియకంబం, దియ్యకొనియపుర్యపుఁగద, నెయ్యంబునజేప్పడలచితేనిట్లనియొకొ." విక్ర. ౨, ఆ.

దివ్య. వై. వి. దివియయొక్కరూపాంతరము. “క. నవ్వులుసల్లాపంబులు, నివ్వటిలక బంధుమిత్ర నివాంబులతో, బువ్వంబులుభుజియించిరి, దివ్య లునలుదిక్కులందుఁదేజములేసఁగఁక.” బ్ర. ౫, ఆ. దివ్యకంబము. వై. వి. దివియకంబయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. కాంతిరేఖానవరత్న దీపకలి కణ్డనరారెడుదివ్యకంబముక.” విక్ర. ౬, ఆ. దివ్యకోల. దే. వి. దివియకోలయొక్క రూపాంతరము. (చూ. గన్తు.) (ఓకానొక నిఘంటుకారుఁడు దివ్యనకోల అని వ్రాసియున్నాఁడు.) దివ్యనదీ. ద్వ. వి. గోడయందు దీపముపెట్టుగూఁడు. దశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దిక్కు. ఆశ. దాస. శక్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దిక్కునందుఁబుట్టి నది. ప్రియ. సం. వి. ఆ. న. భాగ్యము. పుం. సమయము. విణ. ఉపదేశింపఁబడినది. ప్రాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. మరణము. చోవు. సంతోషుచే. దే. స. క్రి. (దిసంతు+అశుచే.) దూ. అం. “మ. అదిగోదల్లిగఁడుకొదినంతడిచియూరాద్యంతముకొలైపయికోవెదకకొబల్వరంబంచి.” పర. 3, ఆ. ససంకు. దే. వి. దూఱు, నింద. ససంకుకొట్టు. దే. స. క్రి. దిసంతోషుచే. “ఉ. పట్టఁగరేమికొండొరులఁ బల్లఱుఁజాల దిసంతుకొట్టుచుక.” కళా. ౬, ఆ. (దూ. దిసంతులుకొట్టు. “చెలిమించితని దిసంతులుకొట్టె మేనక.” సావ్య. 3, ఆ.) ససమెల. ద్వ. వి. వస్త్రహీనమైనమెల. (వీఁడు దిసమెలతో నున్నాఁడు.) ససమెలవాడు. ద్వ. విణ. వస్త్రహీనమైన మెలగలవాడు, దిగంబరుడు. (చూ. దిస్సమెలవాడు.) ససమెలవేల్పు. ద్వ. వి. 1. శివుడు; 2. కాలభైరవుడు. “దిసమెలవేల్పుసాహిణపుఁదేజాలు.” పు. ౨, ఆ. సస్సమెల. ద్వ. వి. దిసమెలయొక్కరూపాంతరము. సస్సమెలవాడు. ద్వ. విణ. దిసమెలవాడుయొక్కరూపాంతరము. “ఎ, గీ. దిస్సమెలవానిఁ బసిఁగానఁద్రిష్టవాని.” పాండు. ౧, ఆ. సస్సమెలవేల్పు. ద్వ. వి. దిసమెలవేల్పుయొక్కరూపాంతరము. (కాలభైరవునకు. — “దిస్సమెలవేల్పుయత్తడు.” రామా. ౨, ఆ.)

దిస్సు. దే. వి. పాముబునకొట్టుటయందగుద్యవ్యమకరణము. “గీ. అద్భిషేరిటికుండలితాంగభోగి, దిస్సునందనపడగయైతైకొయనంగ.” కళా. ౪, ఆ. దీ. దీ. అవ్య. దీయొక్కరూపాంతరము. దీకు. దే. వి. దీకుయొక్కరూపాంతరము. “క. ఏనపుడుధర్మపాకా, దీనుడనైకోపమునకుదీకొనరింపం, గానేరకున్నమయమయి, బోనయ్యెంగాకయింకఁబోయూచటక.” (కోపమునకుదీకొనరింపంగానేరకున్న అనఁగా కోపించుకయింఁడఁగానని తాత్పర్యము.) భార. విరా. ౫, ఆ. దీకొను. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. దీకొనుయొక్కరూపాంతరము. (ఎదిరించుటకు. — “గృథిదనుడేనిదానపులుదీకొనలేరనియున్న.” రామా. 2, ఆ.) దీకోలు. దే. వి. దీకోలుయొక్కరూపాంతరము. దీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞాదిక్రియారంభమునందు అన్యస్థింపఁ బూనుకొనెడు ఆచారనియమము. దీక్షించే. సం. ఆ. క్రి. దీక్షవహించే. దీక్షీతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సోమముగల యజ్ఞమునందు దీక్షవహించినవాఁడు. దీటు. దే. స. క్రి. సరిచేయు. “చ. తిలకముదీర్చుచుకొనురులుదీటుచు.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ. “తెక్కుచుబయ్యెదకొనఁగుదీటు.” హంస. ౨, ఆ. “తంతులొక్కవరుసదీటి.” ఉ. రా. ౬, ఆ. — విణ. ఏ. సరి. “నీతిసురలైనదీటుగురురే.” ఉ. రా. ౨, ఆ. దీటుకట్టు. దే. ఆ. క్రి. దీటుకొను. “చ. దేవదుండుభిధ్వానంబుకోదనీకుహరంబునందీటుకట్టె.” వై. ౬, ఆ. దీటుకొను. దే. ఆ. క్రి. నిండుకొను. “దివిదీటుకొనంగఁజెలంగియార్చు.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. “శస్త్రాస్త్రసంచయమున నభింబు దీటుకొనునట్లుచేయ.” భార. విరా. ౫, ఆ. “గీ. అద్యములనిభిల, దిశలయందునునభిమునదీటుకొనియె.” మార్క. ౬, ఆ. (“ఉ. అందుజనించియనేకతైత్తిరే, దిక్కునఁదారయైజగముదీటుకొనకొగడునింఁడఁబర్చినక.” (ఇక్కడ నిండికొ అనునది అతిశయార్థకము.) మార్క. ౬, ఆ.) — స. క్రి. 1. నవరించు; “వ. చంచూపులంబులదీటుకొనిధాటుకొనికలికొటి సఖనభముఖత్రోటింబరిపాటిందదం

గంబుభంగంబుగాఁజించినాడును.” రామా.
౫, ఆ.—“తే. గీ. మాటిమాటికి మిసముల్ దీటు
కొనుచు.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.—2. సరిపోలు. “గీ.
ఒక్కతరలాక్షియపురోయువతివోలె, జూచె
గనుతెప్పవెట్టక రాచవాని, తేటితెక్కలగతి
యమ్మదీటుకొనగ.” వై. ౬, ఆ.—(ప్రే.) దీటు
కొలుపు. “ఎ, గీ. దివ్యబాణజాలంబులు దీటు
కొలిపి.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.)

దీపి. సం. వి. ఇ. పుం, న. అన్నము. పుం. బృహ
స్పతి.

దీపితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కిరణము, వెలుగు.

దీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎలుక. విణ. దీనురాలు.

దీనారము. సం. వి. ఆ. పుం. వైడినాణెము.

దీనుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. దరిద్రుడు;

2. దర్పముడిగినవాడు; 3. భయపడినవాడు.

దీపకము. సం. వి. ఆ. న. ఒకయర్థాలంకారము.

(చూ. ఆలంకారము.) పుం. 1. ఓమము; 2. దీ

పము; 3. (చూ.) దీపము. విణ. వెలిగించునది.

దీపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దీపిక; 2. తీగ;

3. బయిరవాసము; 4. మయూరశిఖి.

దీపవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దీపపువ్వు.

దీపవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. దీపస్తంభము.

దీపావళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నరకచతుర్దశిమణునాటి
పండుగ.

దీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దీపము, దివ్య.

దీప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. వెలిగినది;

2. కాలినది; 3. మండినది.

దీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాంతి, వెలుగు.

దీప్యకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఓమము; 2. య

వలలియ్యము; 3. నెమలిజ్జెట్టు.

దీప్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓమము.

దీపము. వై. వి. పక్షిమృగాదులను పట్టుటకై వేట
కానిచే బెంబడినపక్షి మృగములొనగునది.

(ఇక్కడ వేటకాడు అనునది ఉపలక్షణము.)

“ఎ, గీ. మగలనలయింపుమరుదీపంబులనగ.”

రుక్మాం. ౧, ఆ. (దీపికి ఒక నిఘంటుకారుడు

ఇట్లు అని యర్థము వ్రాసియున్నాడు.)

దీపసము. దే. వి. 1. ధైర్యము; “గీ. ఎట్టిలావెట్టిదీ

మసమెట్టికెనువ, యెట్టికడిమి.” హరి. ఉ. 3, ఆ.

“దీ. పంక్తులొక మైన, మరిలొకపల్కె దీపసము

కొను.” హరిశ్చ. ౨, భా.—2. ఉపాయ

ము. “దీనిబాపికొను దీపసమెట్టిదియొక్క.”
భార. విరా. ౨, ఆ.

దీము. వై. వి. దీపముయొక్క రూపాంతరము. “గీ.
క్రోధమొదవబండగులవ్రాచుదీముల, గర్జ
తాడికొమ్మటురులదగిలి, వానిలేవనీడ్చి కన్నక
కొనిపోవుల, బోతరించి యిట్టిపోతు లనట.”
స్వా. ౪, ఆ.

దీర్ఘక్షోళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుగుజేలగ, దుర్నామ.
దీర్ఘజంఘము. సం. వి. ఆ. పుం. బెర్బరపక్షి. విణ.
నిడుపాటి పిక్కగలది.

దీర్ఘదర్శి. సం. వి. క్. పుం. 1. విద్యాంసుడు; 2. గడ్డి
విణ. దూరపు యోచనకలవాడు.

దీర్ఘదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పందికొమ్మ. మూ. ఒక.

దీర్ఘవిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చావు, పెద్దనిడు.

దీర్ఘవ్రతము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లగలిజేరు.

దీర్ఘపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

దీర్ఘము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) నిడుద, ఆయురము.

దీర్ఘమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీగకుపడి.

దీర్ఘపుంతము. సం. వి. ఆ. పుం. దుండెగము.

దీర్ఘనూత్రుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) (చూ.)
చిరక్రియుడు.

దీర్ఘాయువు. సం. వి. న్. పుం. 1. కాకి; 2. మార్క

డేయుడు; 3. బూరుగు; 4. జీవకముగి.

ద్రవ్యము. విణ. పెక్కిండ్లు బ్రదుకువాడు.

దీర్ఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) డిగ్గియ.

దీర్ఘము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. చీలుబడినది,
2. భయపడినది.

దీలు. దే. ఆ. క్రి. డిల్లపడు. “నీ. అతివమిక్కిలై
నాలసింపగ నేలచల్లగాబున్నీరుచల్లరమ్మ.” మ.
౫, ఆ.—విణ. డిల్లము. “అరుణాంకుడుగిం
ర్నవకారజనిదీలై.” ఆము. ౫, ఆ. (డిలయొక్క
రూపాంతరము.)

దీలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. డీలుపడుయొక్క రూపాం
తరము. “త్రిపురైత్యులబాధదీలుపడిరిమి.” క.
౪, ఆ.

దీపన. దే. వి. ఆశీర్వాదము. “క. అనుజాలరాము
మనికా, సనముననవేదయొక్కెనుభిక్షుని
బుననొప్పివ్రాస్తాణులదీ, వన లెనగగ ద్వీప
కుడువాసవలీలకా.” భార. అర. 3, ఆ.

దీపనత్రాలు. దే. వి. (దీపన+త్రాలు.) అక్షిణం.
సేసలు. “ఎ, గీ. జగముగల్వంగదం డెత్తుమగనిమా

ద, లీలరతిచల్లుదీవనబ్రాలనంగ, వేడివెలుగెం
డగ్రాగినవిన్నుమేన, నెక్కినుచెమటబొట్టు
నాజాక్కలమరె." పా. ౨, ఆ.

దీ. సము. దీ. వి. ధైర్యము. "క. గోవులకు వెనుకయై
నెన్నబోవుచునున్నాడుగడవబోవకయుండక,
బోవలయునడ్డపడియేడు, దీవస మెదగలిగెనేని
దేవర కడకక." భార. విరా. 3, ఆ. (దీవసము
యొక్కరూపాంతరము.)

దీ. వి. వై. వి. నీటినడిమిదిబ్బ.

దీ. వి. దే. స. క్రి. ఆశీర్వాదింఁచే.

దీ. వి. వై. వి. దివ్యై, దీవము. "తెరయునుమేలు
కల్లుదగుదీవియలుకబొలుపొంద." భార. సా.
౧, ఆ.

దీ. వి. కంబము. వై. వి. దీవస్తంభము. "క. దీవియ
కంబుబునకును, జీవముగల్పించికథలు చెప్పింపం
గా, బ్రావీణ్యముకలిగియుని, వీవిధమునందప్పు
తెప్పటిదీనిపుణతయే." విక్ర. ౬, ఆ.

దీ. వై. వై. వి. దీవియొక్క రూపాంతరము. "నీ.
వేయిమానికపు దీవెలతోడపడగలు మ్రల్పునే
దేవునిమలకపాన్పు." ఉ. హరి. ౨, ఆ.

దీ. వై. దీ. వి. దీవనయొక్క రూపాంతరము. "చ. దీవె
నలొనరించిరవిప్పదుని వేయువిధంబుల సన్నుతిం
చుచుక." శకాం. ౫, ఆ. (ఆధునిక గ్రంథముల
యందే యీ రూపము కానబడుచున్నది.)

దీ. వై. వై. దీ. వి. నమస్కారము. "రగడ. పుద్గపు
రస్థలివిడియువిపాశ్రయ, దేవునికిదిగోదీవెనతో
లని." హంస. ౪, ఆ.

దు.

దుంకము. దీ. వి. రంధ్రము.

దుంగ. దీ. వి. మ్రనిమొద్దు.

దుండగము. వై. వి. 1. దౌష్ట్యము; "గీ. పెద్దతో
లితోడ లిగువుదామెనతోడ, బడినమద్దిచెల్లిన
దుముమద్దు, లైసతోక్కులబలకులాడుచునిలుచు
న్న కపటబాలుదుండగములుచూచి." వి. పు.
2, ఆ.—2. కీడు*. "గీ. ద్రుపదువీటిలోనదొమ్మి
కయ్యమురేచె, బసులబట్టెవెరటుపట్టణమున,
మఱియునెన్నిరేవుమరాండరినయుండు, తోడ
రిమునకుజేయుదుండగములు." వై. ౧, ఆ.

దుండగిడు. వై. వి. (దుండగము+తడడు.) దుష్టు
డు*. "గీ. వీడెక్కన్లుడు పెనుదుండగిడుమన

కు, జక్కెబోనీకుడీయంచుతేరవచ్చి." వి. పు.
2, ఆ.

దుండేటికము. వై. వి. దుండగము*.

దుండి. దీ. వి. దొరసాని. (చూ. సరసు.)

దుండిగము. వై. వి. పెనుమ్రాను, దుండకము*.

దుండుబలి. దీ. వి. సోమరి.

దుంతి. దీ. వి. దున్న, సుమీషము.

దుంతరపురు. ద్వ. వి. యముడు.

దుందలము. వై. వి. (చూ.) దుండిగము*.

దుందుకము. వై. వి. —పై.—

దుందుభి. సం. వి. ఇ. క్రి. పాచికయందలి ఇత్తిగ.

పుం. 1. భేరి; 2. నరుణుడు; 3. ఒకసంవత్సరము;

(చూ. సంవత్సరము.) 4. ఒకానొక రాక్షసుడు.

దుందుము. దీ. వి. చక్రాకారపుదివటీ. "చ. పడి

దనుబాటగాదలునువాసరకర్షకుచేతిభాను

డక, బెడిదిపుదుందుమర్షిగడుదేర్పుచులో

దసిపేరిపంటచే, నుడుగకచొచ్చురేయనుమదో

ద్ధతహస్తీ మొగంబునందు నొ, పెడుమడుదందు

బృందమనబెంపెనగక గడసంజమాడ్డిక." కళా. ౮, ఆ.

దుందులు. దీ. వి. శంశోణుయొక్కరూపాంతరము.

దుంప. దీ. వి. 1. గెనుసులోనగువానిగడ్డ; 2. నాగ

టిగొడగ.

దుంపబచ్చేలి. దీ. వి. ఉపోదక*.

దుంపరాష్ట్రము. ద్వ. వి. రాష్ట్రావిశేషము. (దీని భేద

ము సన్నరాష్ట్రము.)

దుంబాలా. హిం. వి. పన్నులేక యీనాముగానిచ్చిన

భూమి.

దుంబాడి. దీ. వి. (దుమ్మ+పాడి.) (మెంతి జలకతి

చేర్చి చేసిన) నున్నని కూరిపిండి. "క. త్రొంబొగ

పుంగూరవగతిరు, గంబోలేల మెంతిజీలకఱ్ఱలవ

లపుం, దుంబొల్లతావిసిగరుల, గంబూరజగంబు

వొగడగానటనుడినెక." రా. వి. ౨, ఆ.

దుఖపడు. మి. ఆ. క్రి. (దుఖము+పడు.) నొగు

లు. (పై. దుఖపలుచు.)

దుఖపాటు. మి. వి. దుఖపడుట. "కులాచారము

నిర్వహింపబలుచందములం దగ దుఖపాటు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

దుఖపెట్టు. మి. స. క్రి. (దుఖము+పెట్టు.) దుఖ

పలుచు.

దుఖము. సం. వి. ఆ. న. బాధ, వ్యధ, మొగులు.

దుకాణము. దే. వి. అంగడి, పసారము.

దుకూలము. సం. వి. అ. న. 1. తేల్లవస్త్రము; 2. సన్న వస్త్రము.

దుక్కి. దే. వి. దున్నుట, కృషి. (దీని భేదములు రొంపిదుక్కి, తెలిదుక్కి.)

దుక్కిఁబెద్దు. దే. వి. (దుక్కి+పెద్దు.) దున్నుటకు పయోగించెడి యెద్దు, హాళికము. (బుగాగమును సాధారణముగా ఉకారాంతపదములకు విధింపఁబడినదైనను దుక్కిఁబెద్దు, మిడ్డెటిల్లు ఇత్యాదులయందును ప్రవర్తిల్లుచున్నది.)

దుక్కివారు. ద్వ. వి. నాగలి, హలము. "దండకము. దుక్కివారో పూని పేరుక్కునఁగఁగవా." నీలా. ౨, ఆ.

దుక్కివారువారు. ద్వ. వి. (దుక్కివారు+తారు. పు.) బలరాముడు, హలాయుధుడు.

దుగ. వై. స. రెండు, ద్వయము.

దుగ మొగములపులుగు. ద్వ. వి. గండభేరుండపక్షి (చూ. దుగ మొగంబులపులు. — "నీ. కులుకుమఁ బలికింపఁజేలుకఁబారులుగావుదుగ మొగంబులపులుఁదెగలుగాని." అచ్చ. ఆ, కాం.)

దుగ మొగముల కేల్పు. ద్వ. వి. అగ్ని. "క. దుగ మొగముల కేల్పును, బుగదరికినికాల్పఁదొడఁగఁ బ్రోరెల్లెడలక." అచ్చ. యు, కాం.

దుగినుడు. వై. వి. బ్రహ్మ, నలువ.

దుగుణము. వై. స. దుగ*. ఉ. హరి. 3, ఆ. — విణ. రెండింతలు.

దుగులము. దే. వి. వరహలో పదియాలువభాగము.

దుగ్గ. వై. వి. 1. కాళి; "నీ. దుగ్గప్తుకారుపాతులలోనుచేయుమీ తొలుముద్దగానిత్తుదుంతనొకటి." య. ౨, ఆ. — 2. పార్వతి.

దుగ్గాని. వై. వి. (దుగ+కాని.) రెండు దమ్ములు. (టంకమునకు పదియాలుడబ్బులకనుక ఆ లెక్క ప్రకారము ఇక్కడ కానియనఁగా దమ్మిడి.)

దుగ్గి. వై. దుగ్గ. పార్వతి.

దుగ్గు. దే. విణ. రూపముచెడినది. (తృణము.)

దుగ్గము. సం. వి. అ. న. పాలు. విణ. 1. పిదుకఁబడినది; 2. నింపబడినది.

దుగ్గిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటుపాలి.

దుట్టుపు. దే. వి. ఖోట్టుపుయొక్కరూపాంతరము.

దుడిదుడి. దే. వి. (చూ.) గునగున. "ద్వి. అడవియే నుండులుసీరాసనీనదికి, దుడిదుడివచ్చి." రా. ఆర, కాం.

దుడుకఁడు. వై. విణ. (దుడుకు+అడు.) దుప్పుడు. "క. ఉడుగఁడుమధురిపుకథనము, విడువదుజడు పగిదిదిరుగువక సనముననే, నొడివిననొడువులు నొడువఁడు, దుడుక నిజదివింపమాకుదుర్లభము; పా." భాగ. ౭, స్కం. (ఇట్టివి చెడుగఁడు, నిడువఁడు. మొ.)

దుడుకు. వై. వి. 1. దౌష్ట్యము; "అందఱుఁడొయింతదుడుకాయనిదూఱఁగ." వి. పు. 2, ఆ. — 2. ఉద్ధతి. "ద్వి. ముత్యేంద్ర మతయొక్క ముత్యముగావిండు, వివదగు దుడుకుగావింపఁగరాదు." సా. ౨, భా. — విణ. 1. దుష్టము; "క. ఈదుడుకుఁగోఁతఁగొనిచని." అచ్చ. నుం, కాం. — 2. ఉద్ధతము. (నీకు నోరు మిక్కిలి దుడుకు.)

దుడ్డు. యు. దే. వి. డబ్బు. వై. 1. లావుకట్ట. 2. డము; (చూ. కంఠి.) 2. గడ*. విణ. మెలుకాడు*. "క. దుడ్డునకుఁబోయివట్లొక, త్రెడ్డుడుకుంబాయసంబుదెచ్చియతనిచే, నీడ్వడిపడికనలేడి, గుడ్డులుతెలియంగఁదెలుచి కొని నుఁగొనుచుక." భా. 3, ఆ.

దుడ్డుగఱ్ఱ. ద్వ. వి. (దుడ్డు+కఱ్ఱ.) లావుకట్ట. 2. డము. (ఇక్కడ దుడ్డుకట్టము స్థలమార్పిరము.)

దుడ్డుగోల. ద్వ. వి. (దుడ్డు+గోల.) (చూ.) — వై. —

దుడ్డ. దే. విణ. 1. బాలకుడు; "క. నుడ్డెలరాకటుమనలిరి." కు. ౨, ఆ. — 2. ధూర్జుడు. ధూర్జురాలు. "ఎ. గీ. నుడ్డతనమునదిరుగునాడేసాని." హంస. ౪, ఆ.

దుత్త. దే. వి. చిన్నబుంగ. (చూ. బుంగ.)

దుత్తాయి. దే. వి. కుటుంబేతరచేట్ట.

దుత్తారము. ఉభ. దే. వి. కపటము. సం. ఆ. పు. ఉమ్మెత్త.

దుద్ధతుంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలానుగి.

దుద్దు. దే. వి. 1. తామరపువ్వులోనిదిమై. కణ్ణి; 2. తాటకుఁజోబుమీది చెంద్రిక; "చ. ఆదియునుగాకరాయసపుటాద్యులగంటుమలాశ్చ దుద్దులకొ, వదలక మోచిమాచి." హంస. ౪.

అ.-శీ. బ. ఒకదినను చెవికప్పులు. (దుద్దుగమ్మ లు.) విణ. అసత్యము.

ఉద్దెక్కు. డే. ఆ. శ్రీ. అతిశయించు. “ద్వి. పెద్ద యుబ్రమదంబుగీతియుభక్తి, దుద్దెక్కితనలోనఁ దొలుతొనంగ.” బస. ౧, ఆ.

శుద్రునుము. సం. వి. ఆ. పుం. పత్నేనీరుల్లి?

దును. డే. స. శ్రీ. దున్నుయొక్కరూపాంతరము.

..క. దునకయు వెద పెట్టకయుకా, దనరెనఖిలస స్యములును ధారణి.” హరి. పూ. ౧, ఆ.

దునుకు. వై. వి. బాధ. “మ. తనఘోరధ్వనికికాగ లంగబడుతలైన్యంబుదైన్యంబునకా, దునుకొం డకా.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

దునెవారి. వై. విణ. 1. కత్తి చేతధరించిన శూరుడు*; (చూ. దునేవారి.)-2. శూరుడు*. “ద్వి. తొ గతూపుదునెవారితోడఁదట్టికొనక.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

దునేవారి. వై. విణ. దునెవారియొక్కరూపాంతర ము. (కత్తి చేతధరించిన శూరునకు. -“మ. వదరుం దత్తడిసామిచెంతగఁడుతేవకావచ్చులేమవిక్రొం, బదనుంగందలిరాకుడాల్వలపు బాబాయెక్కు మంగండుతే, బిదునేవారులవెండిగొండిగమినూ టికొమించుబూఁదేనెసం, పదసెక్కించుకవి చ్చుక్రొమ్మెగడ జొంపంబుల్ వనీవీధులకా.” చంద్ర.

దున్న. డే. వి. 1. మహిషము; “ఉ. కాలనిదున్న నందినయిగంటలుదున్న కమంటినామహా, కాల నినందిదున్ననయికర్తమమగ్నతలేకమంటినా, హలికులెన్నఁడుం దెగనియోరులచేలునుజొకుమ ల్లనుం, గాలినేరుసాగిరిలఁ గల్లంపసింగొనిపేద మున్నుగకా.” ఆము. ౪, ఆ.-2. పురుషపశువు. (చూ. దిగఁద్రావు.)

దున్నపోతు. డే. వి. దున్న, మహిషము. (దున్న నే దున్నపోతు అనియు వాడుచున్నారు.)

దున్న. డే. స. శ్రీ. దుక్కిచేయు, కృషిచేయు.

దుప్పటము. వై. వి. వెలగలసన్న పాటి వెడల్పువస్త్ర ము*. “నీ. బంగరుపన్నెదుప్పటముగఁ పైదువాఁ దుపక్కిరాతేజవైకెక్కువాడు.” బ్ర. ౧, ఆ.

దుప్పటి. వై. వి. 1. కన్యకొనవస్త్రము, నిచోళము; 2. దుప్పటము*. “నీ. బంగారుతగలుదుప్పటిలి గ్గమొలఁజాటికేలఁజొక్కపుఁబిల్లఁగ్రలువట్టి.” నీలా. ౧, ఆ.

దుప్పటి. వై. వి. దుప్పటము*. “ఎ. గీ. మినిమిలం గారుతగుకులమేలిదుప్ప, టీచెఱంగులు.” ఉ.

రా. ౭, ఆ. (దుప్పటియొక్కరూపాంతరము.)

దుప్పి. డే. వి. 1. మృగవిశేషము, చమూరువు; “చ. బూడిదపండునుబోలెబూఁదుపా, రెడుసెకడు ప్పికింగవియఁద్రేలిధయజ్వరతప్తచిత్తమై.” పాం దు. ౫, ఆ.-2. జంక, మృగము. “వ. అప్పుడప్పు డమితేఁడయ్యెటనిఁదుచోనొక్కనీడిదుప్పిచేరిన దానితోఁకఁబట్టుకొనియె.” (మీఁద అమ్మగి అని యున్నది.) మార్క. ౫, ఆ.

దుబారా. హిం. విణ. రెట్టింపు, వర్ధిల్లు.

దుబాని. హిం. వి. భాసాంతరము చేయువాఁడు, వ్యవహారము జఱుపువాఁడు.

దుబ్బ. డే. వి. ఆఁడుగుటి.

దుబ్బు. వై. వి. గడ్డిలోనగువాని గంట, తృణస్థంబము. దుమగతికేతు. వై. వి. అర్హిస్తూచకమైన నక్షత్రని శేషము, ధూమకేతువు.

దుమదుము. డే. విణ. మిక్కిలి తడిగలది. “క. సను దగజదానధారల, దుమదుమలైయున్న పెద్దత్రో వలతోడకా, రమణీయమయ్యెన్వనవ్వరి, రమణుఁ డువచ్చినగరంగురమణియుఁబోలెకా.” భాగ. ౯, స్కం. “క. తమపాటచినుకుచినుకుల, దుమ దుమగాఁదడిసినట్టిరువ్వలువలతో.” కళా. 3, ఆ.

దుమా. డే. వి. క్రాయుటయందగుద్వన్యనుకరణము. “దుమాయనిక్రాయు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

దుమారము. డే. వి. దుమ్ము. “నీ. మలయానిలము చేదుమారమ్మఁగెగుసాగంధికమ్మరజమ్మ కఱకుదు మ్ము.” న్యా. ౫, ఆ.

దుమాల. డే. విణ. సమాలము. “ద్వి. కొండొకనీ పుల్లోగొట్టెదుమాల, బెండుగానాకూద్రబృం దంబుతలలు.” భాగ. ౭, స్కం.

దుము. డే. వి. దుమ్ముయొక్క రూపాంతరము. (అ మ్రేడితమనందు దుముదుము. “వనమువెఱుకు దుకదుముదుముగాకా.” రామా. ౭, ఆ.)

దుముకు. డే. ఆ. శ్రీ. 1. ఉఱుకు; 2. గంతుచేయు. వి. గంతు.

దుముకులాడు. డే. ఆ. శ్రీ. (దుముకులు+అడు.) గంతులుచేయు.

దుముక్కు. డే. వి. ఉఱుకుటయందగుద్వన్యనుకరణ ము. “గీ. ముక్కుకొటికికొనిదుముక్కునడవనీన, సరసకుటికిరామచంద్రుఁగాంచి.” రామా. ౮, ఆ.

దుమువారు. దే. వి. (దుము+తారు.) దండు. “సీ. సుకుటుంబముగపింగిచరమశైలముఁజేరుతుహినాంకుదుమువారుకొరయనంగ.” స్వా. 3, ఆ.

దుముదుములాడు. దే. ఆ. క్రి. (దుముదుములు+అడు.) దుమ్ములురేగు, నిప్పులురేగు. (పినిముఖము దుముదుములాడుచున్నది.)

దుమ్ము. దే. వి. దుమారము, ధూళి. దుమ్ములగొండి. దే. వి. మృగవిశేషము, కొర్పవగండు. దుయుముడి. దే. వి. దూయుముడియొక్కరూపాంతరము.

దుయు. దే. ఆ. క్రి. దూయుయొక్కరూపాంతరము. (వెడలుటకు.—“వ. నిన్ను శపింపనేమింతవారమని యుపచారోక్తులుపలుకుచు దుస్సిపోయిరి.” భో. 2, ఆ.)

దురంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతములేనిది. దురతిక్రమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁగూడనిది.

దురత్యయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేటులేనిది. దురద. దే. వి. 1. జిల; 2. కనరు.

దురదకంద. ద్వ. వి. కనరుగలకంద, మహాకందము. దురదగొండి. దే. వి. దూలగొండి, కంఠూరీ.

దురదగోపెల. దే. వి. —వై.—

దురదుర. వై. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా. “క. దురదుర దురమునకేవుగ, దురదురగేభములతోనెదురదురులునం, దలిదలిదఱిగనిశాతో, దరిదఱియందేరికడుచెదరిహరికనియె.”—దక్షి. ౫, ఆ.

దురదృష్టము. సం. వి. ఆ. న. దౌర్భాగ్యము.

దురధిగమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కష్టముచేత పొందఁదగినది; 2. కష్టముచేత చదువఁదగినది.

దురధ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. చెడ్డత్రోవ, కదధ్యము.

దురపిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. శోకించు; “వ. నీచిత్తంబు నొప్పించితినిదర్శణంజెంత దురపిల్లెడునోయెఱింగెదుగాక.” సం. “నశోచన్నరకాద్దూలకాంతింనైవాధగచ్ఛతి.” భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. తపించు; “వ. అనుచుమదనవేదనాభరంబు నందురపిల్లుచు.” మార్క. ౪, ఆ.—3. కలగు. “నామనంబు చే పెట్టి కలంచినట్లు దురపిల్లెడు.” శై. ౭, ఆ.

దురభిగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉత్తరేణ? విణ. గ, హింపఁగూడనిది.

దురము. వై. వి. 1. యుద్ధము; (మా. ఎరవు.)

2. వేగము*. “చ. రమణీక్రమక్రమంబునదురంపువగఁ నటియించెవితగా.” శకం. 3, ఆ. దురవాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁగూడనిది. దురా. దే. వి. దురాయియొక్కరూపాంతరము. “క. నదురాజిక్రొన్నెలచె, న్నుదురాగతముననదేంట్లనుదురావేట్టుకొ, నదురాయనిముంగుటె, న్నుదురానెఱివేటిజీవనదురాజసముకొ.” శకం. 3, ఆ.

దురాకృతము. సం. వి. ఆ. న. అకృత్యము. క్రి. విణ. అకృత్యముగా.

దురాచారము. సం. వి. ఆ. పుం. చెడ్డనడవడి. విణ. చెడ్డనడవడికలది.

దురాచారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డనడవడికలవాడు.

దురాడము. దే. వి. ఒకగుడిండు. “ఇంద్రగోపపుంబట్టుదురాడముకొ.” పాంచా. ౫, ఆ.

దురాత్ముడు. సం. విణ. (క.) చెడ్డమనస్సుగలవాడు. దురాధ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లవలు, విణ. ఆ. స్మరింపఁదగనిది.

దురాధ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁదగినవాడు.

దురాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁగూడనిది.

దురాయి. దే. వి. ఆజ్ఞ. “సీ. జగదధిపానభాస్వజ్ఞో, తియగువాడుబ్రహ్మదులరుదురాయివాడు.” కృష్ణ. ౧, ఆ.

దురాశోహ. సం. వి. ఆ. క్రి. బూరుగు? ఆ. పుము. తొండ. విణ. ఎక్కఁగూడనిది.

దురాలభ. సం. వి. ఆ. క్రి. తీరుకనింద? విణ. లభింపనిది.

దురాలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. చెడ్డమాట.

దురాలోకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మోడఁగూడనిది.

దురాశ. సం. వి. ఆ. వ్ర. వ్యర్థమైన ఆశ.

దురాసదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁగూడనిది.

దురితము. సం. వి. ఆ. న. పాపము, కలహే.

దురుగు. దే. వి. కాతన్యము. “ద్వి. ఇంతరుకునైకొనుటనిదోవంబుగాదు.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—విణ. కఠినము. “సీ. దురుగుదండలతోధరులుదొరగన్నపాంసాపరుండనియెంచరతని.” శక. ౭, ఆ.—క్రి. విణ. శీఘ్రము. “వేటమకదురుగుగుమారుడప్రములునూ.” శక. ౮, ౫, ఆ.

దురోదము. సం. వి. అ. న. 1. తోదము; 2. పంచము.

దురోదరుడు. సం. వి. అ. పుం. తోదరి.

దుర్గ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. నల్లపిళ్ళైక; 3. నీలిచెట్టు. అ. న. ము. కోట. విణ. పోగూడనిది.

దుర్గంధము. సం. వి. అ. పుం. గబ్బు. విణ. గబ్బుగలది. దుర్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నరకము; 2. బీదతనము. దుర్గుతుడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) దరిద్రుడు, బీద. దుర్గమము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. పోగూడనిది; 2. పొందగూడనిది.

దుర్గి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గ. పార్వతి.

దుర్గటము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఘటింపనిది.

దుర్జనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దుష్టుడు.

దుర్జయుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గెలువగూడనివాడు.

దుర్జాతి. సం. విణ. (ఇ.) దుర్జనుడు.

దుర్జయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఎఱుంగగూడనిది.

దుర్జులము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అణచబడనిది.

దుర్జము. సం. వి. అ. న. మబ్బుకమ్మినదినము, ముసరుప్రాద్దు.

దుర్జురూటుడు. సం. వి. అ. పుం. నాస్తికుడు.

దుర్జరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధరింపగూడనిది.

దుర్గర్షి. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లయింట్టి. విణ. తిరస్కరింపడగనిది.

దుర్జుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తిరస్కరింపడగనివాడు.

దుర్జుము. సం. వి. అ. పుం. అన్యాయము. దుర్జీతి.

దుర్జును. సం. వి. క్. స్త్రీ. ఏనుగుజెలగ. అ. న. ము. మూలకోగము.

దుర్జురీక్ష్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మోడగూడనిది.

దుర్జువారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నివారింపగూడనిది.

దుర్జులుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బక్కవాడు.

దుర్జుణి. హిం. వి. దూరవస్తుదర్శనయంత్రము.

దుర్జుగుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేవేంద్రునినవాడు.

దుర్జరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధరింపగూడనిది.

దుర్జుగ్రుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దురదృష్టుడు.

దుర్బిక్షము. సం. వి. అ. న. తామము, కలశ్రు.

దుర్బతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. దుర్బద్ధికలవాడు.

దుర్బరణము. సం. వి. అ. న. (వివభక్తజాదులచేత చచ్చెడు) చెడ్డకోపు.

దుర్బుధి. సం. వి. క్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

దుర్బుధుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక రాక్షసుడు. విణ. అసంబద్ధ వచనములాడువాడు.

దుర్బర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. నూగుడోసగి. విణ. చెడ్డవర్ణముగలది.

దుర్బహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విపాంపగూడనిది.

దుర్బిధుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దరిద్రుడు; 2. దుర్జనుడు.

దుర్బినీతుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వినయములేనివాడు, అవినీతుడు.

దుర్బుధుడు. సం. వి. ధ్. పుం. పగవాడు. విణ. చెడ్డమనసుకలవాడు.

దులదుల. తే. వి. సంధ్రము. “క. దులదులదు మైదులతమ్మిరుటుములవెడలెక.” హంస. గ. అ. దులలి. హిం. వి. దూబరడిండి.

దులి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆడుతొంచేలు. పుం. ముని. దులుపు. తే. స. క్రి. 1. (ప్రకృలనంటుకొనియుండు గింజలను) రాలుపు; “గీ. గాదతెలచిచూచికలది య్యమన్నియు, దగిన నందుఁజొచ్చితిరుగువా అ, దుడిచిదులిపియొక్కదోనెఁడుండినఁదెచ్చి, వారిజాక్షివండివారమెపి.” భో. ౬. అ. — 2. విడిలింఁజే.

దువ. వై. స. దుగయొక్కరూపాంతరము.

దువారము. వై. వి. వాకిలి. “నీ. కదలికాస్తంభముల్ కనకకుంభంబులుఁ దలదువారంబులదగులుపఱచి.” రసి. ౬. అ.

దువారము. తే. వి. వేగమున అంతమేరయు సమముగాపాఠిడి యశ్వధార, (చూ. ధార.) పుత్రము.

దువారి. తే. వి. దువారముయొక్కరూపాంతరము. దువారింఁజే. తే. అ. క్రి. దువారముచేయు. అం.

(ప్రే. దువారముచేయుంఁజే. (చూ. తోమయింఁజే.) దువ్వ. తే. వి. దుమ్ము, ధూళి.

దువ్వటము. వై. వి. దుప్పటము. “ద్వి. దువ్వటంబులమీఁదఁదోయజగేత్ర, యెవ్వియుఁబనిగిరా విచ్చలొఁదెలియుము.” భాగ. గం, స్కం.

దువ్వలువ. ద్వ. వి. (దువ+లువ.) 1. దుప్పటము; 2. కట్టుకోక.

దువ్వి. వై. వి. 1. పులి; “నీ. దువ్వలుతులచుచి వంగులడిదపు మెకములుసవరపు మెకములిద్దు.” రసి. ౧, ఆ.—2. చిలుకపులి*. “ఎ, గీ. 2. కదువ్వి వైరమెత్తి, కఱవవచ్చినవస్తునికడకుబాటు, తెంచెనాకుక్క.” భార. కాం. 3, ఆ.

దువ్వెన. య. దే. స. క్రి. 1. (దువ్వెనతో తల) చిక్కుదీయు; 2. నిమరు. “ద్వి. కలితదక్షిణకరాగ్రమునదువ్వెటయు.” రా. యు. కాం.—వై. వి. 1. పులి; “దువ్వెజూచినక్కయెడలుగాల్పుకొన్నవడువున.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. చిలుకపులి*. (చూ. దువ్వి.)

దువ్వెన. దే. వి. దువ్వెటకు ఉపయుక్తమైన సాధనము, కంకతిక.

దువ్వెవనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు. దువ్వెరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చేయగూడనిది.

దువ్వెరము. సం. వి. ఆ. న. పాపము. విణ. దువ్వెముగా చేయబడినది.

దువ్వము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెడ్డది. దువ్వెరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నల్లకచోరము; 2. బలరక్కస.

దువ్వెరగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములక.

దువ్వెర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మైచోయతొండ.

దువ్వెరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (చూ.) దురాపము.

దుసికిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. జోలు; 2. తప్పించుకొను. (రూ. దుసికిలు. జోలుటకు.—“గీ. అట్టివేసవిదెడిదపు వెట్టకతన, హస్తముచెమర్చిసారకులస్తకంబు, దుసికిలగఁగా దెసవరింపవకముగాక, పుష్పబాణునిచెఱువితల్పుడమెబడియె.” అము. ౨, ఆ.—తప్పించుకొనుటకు.—“చ. మోసపుచ్చెనే, దుసికిలిదాఁగిపోయియొకరుచ్చుడు నేడనిచింతకొందుచు.” రామా. ౮, ఆ.)

దుస్తరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తరింపగూడనిది.

దుస్తు. దే. వి. 1. వస్త్రము; “నీ. శుభశోభనములదుస్తులాంగగతెప్పముంగలకు నద్దెలునేయగలరుగాక.” చంద్రా. 3, ఆ.—2. అందము. “కా.

అస్తోకక్రతుహామధామముల చాయశక్తి కుండబులకాదువైతోచుగ.” చంద్రా. 3, ఆ. దుస్త్యజము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విడువగూడనిది. దుస్సర్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాడుగి. ఆ. పుం. మ. తీరుకనింద. విణ. తీర్ణమైన స్పర్శముకలది. దుస్సర. దే. వి. దూసరయొక్కరూపాంతరము. దుస్సలహ. వ్రా. వి. చెడు ఆలోచన. దుస్ససేనుడు. వై. వి. దుశ్శోధనని తప్పుడు. “ఎ, గీ. హీనుడైనదుస్ససేనునివధించి, నేడిక మానువాడగఁడగి.” భార. సభా. ౨, ఆ. దుస్సహము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సహింపగూడనిది.

దుహిత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. మాతృరు. దుహ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దోహనము చేయఁదగినది. (దోహనము=పాలుపిరుకుట.)

దూ.

దూకలి. వై. వి. బాధ. (చూ. అకట.)

దూకు. దే. ఆ. క్రి. దుముకు. “నీ. అనిలబుర్ర తివ్వనదూకిధరణివైబెదములు నిలుపకపడఁపఱిది.” అని. ౪, ఆ.

దూకుడు. దే. విణ. ఎగుడుదిగుడు.

దూకొను. దే. స. క్రి. (దూటు+కొను.) 1. అస్సదింఁజే; “ఉ. తొంగలిపువ్వుఁదేనియలమాణి నిమత్తిలితుమైదల్పముకొ, జొంగుచువ్రాల.” య. ౪, ఆ.—2. పొందు. “క. అయంగరింబులైకొని, తోయజముఖి మోహమార్చి దూకొనియండ.” రామా. ౬, ఆ.

దూట. దే. వి. అరటియూచే.

దూటు. దే. స. క్రి. పొడుచే. “వ. తల్లులదూటికుడుచుతఱిపిమాడలు.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. “నీ. ఎండ్రికాలితికిననెగసియొక్కించు తొలగితిత్తొటిదూటితినుచు.” అము. ౨, ఆ. దూటుకొను. దే. ఆ. క్రి. ఎగురు. “వ. వానినొసవవనంబు భువనంబున ధూమదహనజ్వలలోలంబైసంవత్సరంబున కొక్కుమాలు వెలువడిన నభోంతరంబెల్ల నురంతరనికతారజువలంబు దూటుకొనంజేయు.” సం. “తస్యనిశ్చయతేవరజఉద్ధాయతేవమాత్.” భార. ఆర. ౪, ఆ.

మాటుండి. దే. వి. (దూరము + పట+తిండి.)
మిగుల బెట్టక యెంతయున్న నంతయు వెచ్చిం
చితిమనాడు.

మాటి. దే. వి. (దూరము+పిడి.) నూలుతోడు
నపుడు చీడుతగిలించుటకు నిలిచెడు పీతమమర్చిన
కొయ్య.

మాగఱ. దే. వి. (దూరము+కఱ.) కఱదూరము.

మాడ. దే. వి. పశుశిశువు. (ఆవుమాడ, ఎనుపదూ
డ.) “అలయక లేడిమాడగుమి నాఁగెడుక్రొల్పు
లలకొవధించు.” ఉ. రా. 2, ఆ. “అమ్మఱకలు
రెంటికింబాడమమానుగదూడలునాల్లు.” పంచ.
నా. ౫, ఆ.

మాడపాల. దే. వి. శారబి.

మార. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రాయబారి; 2. కుం
టెనకాడు. (రూ. దూతుడు.)

మారి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తె, (రూ.
దూతిక.)

మార్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. దూతభావము;
2. దూతకర్తము; 3. దూతస్వభావము.

మాది. దే. వి. విత్తుతీసివప్రత్తి, తూలము.

మాదిదబ్బ. దే. వి. తోలుదళముగానుండెడుదబ్బ.

మాదినిప్పు. దే. వి. మాతులుంకము.

మానము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) తిసిపఁజేయఁ
బడినది, సంతాపితము.

మాప. దే. వి. దప్పి. “నీ. వికటంపు టెఱకలవిసరున
నుహ్నింగుతుప్పర డెందబుదూపడంగ.” హరి.
ఉ. ౫, ఆ.

మాపటిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. దప్పిగొను; 2. పరితపిం
చు. స్వా. 3, ఆ. (రూ. దూపటిలు. దప్పిగొనుట
కు.—“ద్వి. కడుదూపటిలియుదకంబులుగ్రోలఁ,
దడయక యయ్యేటిదిరికేగుచెంచి.” నవ. 3, భా.)

మాపము. వై. వి. వాసనగలపాక. “నీ. తఱచుగాఁ
బుట్టినతావిదూపపుబొగల్ కుప్పలై మెలగుమొ
గుట్లుగాఁ.” (“తావిదూపపుబొగల్.” ఇదిప్రా
శస్త్రయోగమని యెఱుంగునది.) య. ౪, ఆ. (పు
త్రియండుఅంత్యవర్ణలౌపము. దూగఱ, దూపార్తి.)

మాపార్తి. వై. వి. (దూపము+అర్తి.) దూపము చేసెడు
పాదము పెట్టినతట్టు.

మాపింఱ. దే. ఆ. క్రి. 1. దప్పిగొను; 2. పరితపిం
చు. “క. శ్రేపుడలంచిపసిమేయుట, జేపినపా
గ్గలమునెండచేబాంధజుల, దూపింపమిశజాఁ

డంపిన, యాపాగాయనగ నదుల నంచలు మొఱ
సెఱ.” ఆము. ౪, ఆ.

మాపిల్లు. దే. ఆ. క్రి. —వై. —(పరితపించుట
కు.—“ప. పార్వతీపల్లభుండుతనకుజేసినయమమా
నంబునమెల్లంబునందుమాపిల్లుచుండె.” ధీ. ౨,
ఆ.) (రూ. దూపిలు. దప్పిగొనుటకు.—“ఉ. ఆస
మయంబునందుడమసావగఁచాపస పుత్రుఁడా
త్తివి, ద్వాస్సుదగ్గులైనతలిదండ్రులుదూపిలి
యుండవారలక, గాసిలకుండఁగుండనుదకంబు
లుముంపగ నాధరాపరా, శ్రీసరఁడేన నాధ్వ
నికరిధ్వనియంచుచారశూన్యఁడై.” రామా.
౨, ఆ.)

మాబ. దే. వి. అధముడు, “భృతికి వేదంబుచెప్ప
డిదూబ.” ఉ. రా. 3, ఆ.

మాబూచి. ద్వ. వి. (దూరము+బూచి.) 1. బాలక్రి
డావిశేషమునందగుననుకరణము; “ఏ. గీ. శశ
మొఱంగిచెల్లెల్ మఱుంగుననడంగఁ, దొంగిచూ
చి దూబూచియన్నంగికాకి, కన్నగ.” సా. ౧,
ఆ.—2. బ. బాలక్రిడావిశేషము. “నీ. పచ్చరా
జనుఁగ్రంబనులసోరగగండ్లబుడిబుడిబొద
లిదూబూచులాడి.” చంద్రా. ౧, ఆ.

మాముడి. దే. వి. దూరముడియొక్కరూపాంత
రము.

మాయము. దే. ఆ. క్రి. 1. పాటు; “గీ. దూసిరిండ్ల
కామదూసినట్లు.” రుక్మి. ౫, ఆ.—2. బాణము
నాటి వెడలు. (చూ. దుయ్యము.)—స. క్రి. 1. పి
డికిటితో ఆకులలోనగువానినూడఁదీయు; (చిం
తాకు దూసికొనిరమ్మ.)—2. తీయు. “నీ. తాత
తండ్రులనాటి ధనమెల్లబోకార్చి తులవయై
యప్పలుదూయఁజొచ్చె.” శేష. ౪, ఆ.

మాయుతిగ. ద్వ. విదూసరి.

మాయముడి. దే. వి. సులభముగా నూడఁదీయునట్లు
మొనమడించివేసినముడి. “నీ. బ్రహ్మప్రబంధంబు
పట్టుదోరపుదూయుముడియేయ నాయాసమున
నెవిడువ.” రామా. 2, ఆ.

మారదర్పి. సం. వి. వ్. పుం. 1. విద్యాంసుడు;
2. గడ్డ. వి. దూరపు యోచనకలవాడు.

మారము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) దవ్వ.

మార్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గతిక.

మాటు. దే. స. క్రి. నిందింఱ. (చోళ్లు అనునర్థ
మును తూఱకట్టముకడ చూచునది.) వి. నిధ.

మాటుదుంకెన. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

మాటువడు. ద్వ. అ. క్రి. (మాటు+పడు.) నిందింపబడు.

మాల. దే. వి. దురద, జిల, నవ, కంఠూతి.

మాలగొండి. దే. వి. దురదగొండి.

మాలగోవెల. దే. వి. దురదగోవెల.

మాలపోతు. దే. వి. ఎప్పుడును మాలగలవాడు.

మాలము. వై. వి. ఇంటికురుజాలకాదరువుగానమర్చెడు మ్రాసు.

మామణము. సం. వి. అ. న. మాపించుట. పుం. డు.

ఒకానొక రాక్షసుడు.

మాపింఁ. సం. స. క్రి. నిందింఁ, మాటు.

మాపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటిపునీ; 2. వాగర;

3. సాలెపురుగు.

మావ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుగు నడుమునగట్టెడు తోలుమోటు. ఆ. న. ము. 1. గుడారము;

2. వస్త్రము. విణ. మాపింపదగినది.

మాసర. దే. వి. వత్సాదని.

మాసరి. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. బ. తృణధాన్యవిశేషము.

దృ.

దృంభువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. పాము. "కా. జంబూ ద్వీపములోన నెంతయుఁ బ్రళయంబైనదీనికొనట, దృంభూకుండలజాలఁజొరకుటిచ్చి తృప్తినివీచికా, లంబినివీన్ననచేదుకందళసుధాలంకారవాగ్ద్యభిరేక, జంబూకావ్యముచేసెదకొబుధజనగ్లాహనిరాఘాటతక." వై. ౧, ఆ.

దృక్కు. సం. వి. కో. స్త్రీ. 1. కన్ను; 2. చూపు; 3. బుద్ధి. విణ. చూచువాడు.

దృగ్గము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కూర్చుంటున్నది.

దృఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. అత్యంతము. విణ. 1. అధికము; 2. దిట్టపుగలది; 3. గట్టిది; 4. బలినది.

దృతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆదరింపబడినది.

దృతి. సం. వి. ఇ. పుం. తిత్తి, భస్మ.

దృష్టాడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దర్శించినవాడు.

దృష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ్రువ్వబడినది.

దృశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దృక్కు, దృష్టి, చూపు.

దృశ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చూడదగినది.

దృవత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. తాయి; 2. సన్నకల్లు.

దృవత్పత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కల్వపుగుండు.

దృష్టము. సం. వి. అ. న. రాజానకుతనబలములననుసగవారివలనను వుట్టిన భయము. విణ. చూడబడినది.

దృష్టరజ. సం. వి. న్. స్త్రీ. సమర్థాడినపడుచు.

దృష్టాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉదాహరణము; 2. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.)

3. శాస్త్రము; 4. చావు.

దృష్టాంతీకరింఁ. సం. స. క్రి. ఉదాహరింఁ.

దృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చూపు; 2. కన్ను; 3. బుద్ధి.

దృష్టింఁ. సం. స. క్రి. చూచు.

దె.

దెంచెనము. దే. వి. దంచెనము. "నీ. కృష్ణశతైలు

లబకవ్యమునేయబడువారు దెంచనంబుల ప్రేమఁద్రెళ్లువారు." కవిక. ౫, ఆ. (చూ. దంచెనము.)

దెందము. దే. వి. దెందముయొక్కరూపాంతరము.

దెప్పము. దే. వి. బాణాదులకడుటనిలిపిన కృత్రిమలక్ష్యము, కూటలక్ష్యము. "చ. అలికులనేకేకెప్పయిడకానరపాలుఁడునూచుచుండెని, త్పలుతీఁగాముతూపులకుజాలఁగనిల్పిన దెప్పమోనక." పో. ౧, ఆ.

దెప్పరము. దే. వి. 1. ఆపద; 2. బ. దుస్సహనము. "దెప్పరములువల్లఁగాదగునె." సం.

"స్త్రియంసమాభాషతద్వినితవిశేషతోద్రావదీందర్శపత్నిమ్." భార. సభా. ౨, ఆ.-విణ.

1. ఆశక్యము; 2. దుస్సహము. (చూ. దెప్పరము.)

దెప్పరిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఆపదనొందు. (చూ. దెప్పరిలు.

"క. అప్పుడుసాందీపుఁడువన, చొప్పియుచువచ్చివానసోకుననువలికొ, దెప్పరిలుగనిభేదం, బుప్పలింబలికనకట యెంబులారా." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (ఇక్కడ ఆనది

నొందుట ఆనగా బాధపడుట అని యర్థము.)

దెప్పటికము. దే. వి. (దెప్పరము+టికము.) దుస్సహత్వము. (చూ. కొఱసంది.)

దెప్పు. దే. స. క్రి. (ఒకఁడు చేసిన కీడును మేలును) ఎదుటచెప్పు. "పాతకంబనిదెప్పివలిక దండెరుండు." కాశీ. ౪, ఆ. మొ.

దప్పుడు. దే. వి. దప్పులు.

దబ్బు. దే. వి. కొట్టు, తాడనము.

దబ్బులు. దే. వి. (దబ్బు+అటు.) బలిష్ఠమైన వాన.

దస. వై. వి. 1. దిక్కు; "క. వెసరాధేయుడుతొలగిన, దసకుంజనులుయనతండుధృతిచెడివిటిగెడ్." భార. ద్రో. ౨, ఆ. - 2. అవస్థ; "గీ. శాసరకాబోతునాబోతుఁగ్రమ్ములాడ, నడిమిలే. దెయ్య దసపచ్చైనాకుఁజూడ." కాశీ. ౨, ఆ. - 3. దురవస్థ; "క. ఈదుస్వప్నమునెపమున, నీదుర్దశకంటెనింక నేదెనయగునో." మార్క. ౨, ఆ. - 4. పార్వము; "క. తెరువిమ్మనియటులదుగుము, సరభసగతిమడకమిరుదెసలఁబాయఁగడు, బరువునబోవఁగనయొడుఁ, దరుణీయరుగునుఁకాలుతడిగాకుండెడ్." భో. 3, ఆ. - 5. కాపు; (చూ. చెల్ల చెడురు.) - 6. ప్రాపు; "దసలేనిపులుమానిసికిబోలెన మ్మరువుధునకట్టిచావుపాటిల్లె." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.

దే.

దేంద్ర. దే. వి. శేంద్రయొక్కరూపాంతరము.

దేశిచా. హిం. వి. పెద్ద వంటపాత్ర.

దేశు. దే. స. క్రి. ముడ్డిలోరాను.

దేదె. దే. వి. దేవురుగట్టు, దీనుడు.

దేయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఇయ్యఁదగినది.

దేవే. దే. వి. గుడారము. "మ. చలమొప్పకమరుపాడుసాహిజగములోసాధింపదండెత్తిమ, త్రిలిప్రహృదపుఁగెప్పఁ దట్టుబురుసాదేరిజయెత్తింపవందలియనాచలపూర్వైలశిఖరస్తంభాగ్రభాగంబులక, గలమాణిక్యపుబిల్లలోయనదగెడ్గంజాపుచంద్రాకృతుల్." భామ. ౪, ఆ.

దేశకము. సం. వి. అ. పుం. పాచిక, అక్షము.

దేశకేంద్రముడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుడు.

దేశకుసుమము. సం. వి. అ. న. లవంగము.

దేశాతకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) అభారము.

దేశచ్చందము. సం. వి. అ. పుం. నూలు పేటలహారము.

దేశజగ్గము. సం. వి. అ. న. కామంచిగడ్డి.

దేశి. సం. వి. అ. క్రి. వేలుపు, దేవుడు.

దేశతరువు. సం. వి. అ. పుం. కల్పవృక్షము, వేల్పుఁజెట్టు.

దేశతాడి. వై. వి. దేశతాళము.

దేశతాళము. సం. వి. అ. పుం. దావరడంగి.

దేవదత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక ఉపవాయువు; (చూ. వాయువు.) 2. అర్జునునికోటము.

దేవదారి. వై. వి. దేవదారువు.

దేవదారువు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక వృక్షము.

దేవద్రవ్యము. సం. వి. (చ. ఈ. చ.) 1. దేవతలనుగూర్చి పోవువాడు; 2. దేవపూజకుడు.

దేవనము. సం. వి. అ. న. 1. క్రీడ; 2. హోదము;

3. గెలువనిచ్చు; 4. వ్యవహారము. పుం. పాచిక.

దేవనాళము. సం. వి. అ. పుం. అడవికిక్కసకసపు.

దేవభూయము. సం. వి. అ. న. దేవత్వము.

దేవమణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కాస్తుభము; 2. గుఱ్ఱము మెడనుడి; 3. శివుడు.

దేవమాతృకము. సం. వి. అ. పుం. వాననీర్లచేతపండ్లమైరుగలదేశము.

దేవమాసము. సం. వి. అ. పుం. గర్భాష్టమమాసము.

దేవయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. హోమము, వేలిమి.

దేవర. వై. వి. 1. దేవుడు; 2. ప్రభువు. (బ. దేవర్లు.)

దేవరుడు. సం. వి. అ. పుం. మగనితోబుట్టువు.

దేవలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తంబళవాడు; 2. నలివాడు.

దేవళము. వై. వి. గుడి, దేవాలయము.

దేవవల్లభము. సం. వి. అ. పుం. పాన్న.

దేవసాయజ్యము. సం. వి. అ. న. (చూ.) దేవభూయము.

దేవాంగులు. సం. వి. న్. పుం. బ. శేంద్రవారు.

దేవాశీవి. సం. వి. న్. పుం. (చూ.) దేవలుడు.

దేవాశీవుడు. సం. వి. అ. పుం. — వై. —

దేవానాంప్రియము. సం. వి. అ. పుం. మేక.

దేవానాంప్రియుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మూర్ఖుడు. "క. ఈవిధినభీష్మసిద్ధికి, దైవతకవినతియొనర్చితిపాపుప్రమదిక, భావించిదిద్దకుండఁగ, దేవానాంప్రియులమొక్కి తెలుకుఁగకవులక." రాఘ. ౧, ఆ.

దేవాలయము. సం. వి. అ. న. గుడి, దేవళము.

దేవి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. పార్వతి; 2. రాణి; 3. చాగి; 4. పిక్క.

దేవిడి. హిం. వి. కొటవాకిలి, రాజనగరు.

దేవు. దే. స. క్రి. 1. నీళ్లులోనగువానియందుండి తడవియొత్తు; 2. వెదకు. "మందసంబులదేవి," అచ్చ. నుం, కాం.

దేవుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

దేవురించే. దే. అ. శ్రీ. దైన్యమునొందు. “దేవురించుచువాడెదోఅడుమొగమును.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

దేవురింపు. దే. వి. దేవురించేట. (చూ. ఆరగింపు.)

దేవురు. దే. వి. దైన్యము. “క. ఈవజ్రదనుకనురోతల, దేవుళ్లంబడితి.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

దేవురుగొట్టు. దే. విణ. దేదె, దీనుడు.

దేవులాడు. దే. స. శ్రీ. (దేవులు + అడు.) వెదకులాడు.

దేవుడు. సం. వి. ఋ. పుం. (చూ.) దేవరుడు.

దేవేరి. వై. వి. దేవేరియొక్కరూపాంతరము. “సూర్యులతిట్టయగుచాల్వేరినాడెపుడేవేరింగొని.” అచ్చే. యు. కాం.

దేవేరి. వై. వి. దొరసాని. “కావేరిదేవేరిగానంగీకారమొనర్చునే.” పాండు. ౧, ఆ.

దేశము. సం. వి. అ. పుం. అనేక పట్టణములుగల గొప్ప భూభాగము, విలాతి. (దేశములు.—౫౬.

అంగము, పంగము, కలింగము, కర్ణాటము, కేరళము, కామరూపము, గౌడము, వనవాసము, కుంతలము, కోంకణము, మగధము, సురాష్ట్రము, మాళవము, లాటము, భోటము, వరాటము, శబరము, కుకురము, కురుపు, అవంతి, పాండ్యము, మద్రము, సింహళము, ఘాట్నరము, పారశీకము, మిథిలము, పాంచాలము, శూరసేని, గాంధారము, బాహ్లికము, హైహయము, తౌళవము, సాల్వము, పుండ్రకము, ప్రాస్థోతిమము, మత్స్యము, చేద, బభ్రరము, నేపాలము, గౌళము, కాశ్మీరము, కన్యాకుబ్జము, విదర్భము, ఖురసాణము, మహారాష్ట్రము, కోసలము, కేకయము, అహిచ్ఛత్రము, త్రిలింగము, ప్రయాగము, కరహాటకము, కాంభోజము, భోజము, చోళము, హూణము, కాశీ.) (దేశములు మఱియు ననేకములు కలవు, అందు ఇవి ముఖ్యములు.)

దేశరూపము. సం. వి. అ. న. న్యాయము, పాడి.

దేశపాండ్య. కన్న. వి. చిన్నజమీదారుడు.

దేశి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. సంగీతవిశేషము. (చూ. సం గీతము.)

దేశికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గురువు; 2. దేశము తిరుగువాడు.

దేశ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దేశమునకుడగినది.

దేవము. సం. వి. అ. పుం. న. శరీరము, మేను.

దేవయాత్ర. సం. వి. అ. శ్రీ. 1. తిండి; 2. ఛావు.

దేహశి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. (ఇంటి.) కడప.

దేహి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) దేహముగలవాడు.

దై.

దైతేయుడు. సం. వి. అ. పుం. తొలుతేల్పు.

దైత్యురి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. వేరు.

దైత్యుడు. సం. వి. అ. పుం. తొలుతేల్పు.

దైన్యపడు. మి. అ. శ్రీ. (దైన్యము+పడు.) దీనస్థమునొందు.

దైన్యపాటు. మి. వి. దైన్యపడుట.

దైన్యము. సం. వి. అ. న. దారిద్ర్యాదులచేత కలుగు దురవస్థ, దీనత్వము.

దైర్ఘ్యము. సం. వి. అ. న. నిడుపు.

దైవజ్ఞ. సం. వి. అ. శ్రీ. 1. సోదకత్తె; 2. బట్టి.

దైవజ్ఞుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జ్యోతుష్యుడు; 2. గణకుడు.

దైవతము. సం. వి. అ. పుం. న. వేలుపు. విణ. దేవతది.

దైవప్రశ్నము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) ఉపప్రశ్న.

దైవము. సం. వి. అ. న. అదృష్టము. పుం. జ్యోతిష్ప్రమాదియజ్ఞము ప్రారంభించబడినప్పుడు యథావిధిగాత్రేర్తమునడపినఋత్విజానినలంకరింకన్యనిచ్చిచేయువివాహము. (చూ. వివాహము.)

దైవాణు. దే. అ. శ్రీ. 1. అతిశయించు; “ఉ. కిం దైవాణుగఁబట్టెటిట్టుదితివట్టిసన్నిహితుడఁబట్టివత్తె.” లక్ష్మీ. ౫, ఆ.—2. వారలవాణు.

“వ. దైన్యరసంబుమొగంబులనిండిదైవాణు.” యు. కాం. (మొదటిరూపము దయవాణు.)

దైవికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దైవమునకుగలిగినది.

దొం.

దొంకెన. ద్య. వి. దొంకెనయొక్కరూపాంతరము. ద్వి. హరిశ్చ. ౧, భా.

దొంగ. దే. వి. 1. చోరుడు; 2. అరణిపువ్వురొస పువ్వువిశేషము. విణ. పంచకము. (దొంగవోపు, దొంగనిద్ర, దొంగభక్తి, దొంగమాట. ము.)

[ఇది విశేషణమైనప్పుడు మఱియు విశేషాంకము గుఱున్నది. దొంగకూడు, (తన్నెరులొకగుడఁబోయి కుడువేసాడు.) దొంగగొడ్డు. (దొంగమేతమేయు పసరము.) దొంగవేల, (హా

మచేసి యపహరించినశేల.) దొంగబీగము, (మా
జుబీగము.) దొంగమేత, (పసుముతప్పించు
కొనిపోయి పాలములందు మేసెడుమేత.) దొం
గయునుక, (క్రిందినీళ్లు తెలియకుండ మీదవ్యా
పించియుండెడి యినుక.) దొంగరేయి, (దొం
గలు దొంగిలించుటకు అనుకూలమైన యర్థరాత్రు
ము.) దొంగసాము. (దొంగిలించిన సాము.)]

దొంగపని. దే. వి. దొంగతనము.

దొంగటికము. దే. వి. —పై.

దొంగిలిచే. దే. స. క్రి. ఒకరిసాము నపహరించే.

దొంగిలు. దే. స. క్రి. దొంగిలిచే. “మ. జలజా
రాతిసతీముఖామితకళా సౌభాగ్యతేజంబుదొం
గిలి.” చంద్ర.

దొంగు. దే. ఆ. క్రి. దాంగు, (రూ. దొంగు.)

దొండ. వై. వి. కుండికేరి. (దీని భేదములు. —కా
కికొండ, చేతిదొండ, పాముదొండ.)

దొడి. దే. వి. కూటు, రంధ్రము.

దొంతర. ద్వ. వి. (దొంతి + తరగ.) 1. పరంపర;

“క. సంతోషభావప్రధానము, దొంతరగా,” విజ.

౧. ఆ.—2. దొంతి. “ఉ. చక్కదనంబులెల్లను
కచక్కినిదొంతరగాగనిలెన్నో,” విజ. 3, ఆ.—

విజ. పరంపరయైనది. “ఎ, గీ. ఆశ్రయశీలితద్విపకు
రంగ, వీరతనువులదొంతరవెఱుగొనరే,” కళా.

౨, ఆ.

దొంతి. దే. వి. 1. ఒకటిమీద నొకటిగామంచిన

కుండలులోనగునానివరుస; “నీ. పోలించియొక

మాటుకువనంబులన్నియుండనయింటిలోదొంతు

లనితలంచు,” భాగ. ౨, స్కం. 2. చరుస. “తన

చెన్నటిమాయలదొంతులు,” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—

విజ. దొంతియైనది. “క. కరసరసీరుహముననొక,

సరసీరుహమునవనసరసీరుహమున, బరిమళ

వశమునమోపును, ధరణీధరతనయదొంతిదామ

రణానా,” ఉ, హరి. ౫, ఆ.

దొందడి. ద్వ. వి. (దొందు+దడి.) సందడి, సప్త

ర్ణము. “ఇద్దఱొకదుర్మయశక్తువైన్యములదొంద

డినేమయిక్కొ,” భార. ద్రో. ౪, ఆ.

దొందించు. దే. ఆ. క్రి. సందడిచే, సప్తర్ణము.

“నీ. తెగిరాలు హరహాక్రికములు నత్తుచిందువు

తేర్చుటపరాకదొందడింప,” హరి. పూ. ౯, ఆ.

దొందు. వై. వి. ద్వంద్వదొంగము*.

దొందు. వై. వి. శత.

దొంపు. దే. వి. 1. మర్లవరుస; 2. (చూ.) తలవట్టు.

దొంబులిగొట్టు. ద్వ. వి. (దొండు+పులి+గొట్టు.)

(వ్యతిరేకలక్షణచే) పిటికి, భీరువు. (రెండు

పులులను కొట్టువాడు అని శబ్దార్థము.)

దొగ్గలి. దే. వి. రక్తబాష్పము*.

దొడదొడ. దే. వి. కాటుబలోనగునానియందగు

ధ్వన్యనుకరణము. “ద్వి. దొడదొడశేలశత్రురు

గ్రక్కుకొనుచు,” రా. యు. కాం. “క. పడి

యెక్క దొడదొడలుగాగఁగ బదిమకుటంబుల్.

రామా. 2, ఆ.

దొడవ. దే. విజ. కురూపి. “క. మగకొరియైనదొ

డవకు, దగునేకన్నియనుసంగధరణీతనకు,”

హో. 2, ఆ.

దొడ్డ. దే. విజ. గొప్ప. (దొడ్డవాడు, దొడ్డది.)

దొడ్డి. వై. వి. 1. పసులుమేయుకంచె; “వ. నలు

దెసలంబొడుపుగానవుని బలితంపుములుతెలు

గులంగరింబుసతనంబులైయొప్పుపెనుదొడ్డంగ

మంబుం బ్రహేదంబున తేకువంబోకు మేనివ

చ్చి,” హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. పసులకొట్టుము*;

“దొడ్డిలోనంగలకామధేనువు,” కాశీ. ౪, ఆ.—

3. పెరడు*.

దొడ్డికట్టు. ద్వ. వి. (చూ.) ఘట్టుకొట్టారు.

దొడ్డికాల్గవాడు. ద్వ. విజ. పంగటికాల్గవాడు.

దొడ్డికాల్గు. ద్వ. వి. బ. పంగటికాల్గు. (చూ. పం

గటి.)

దొడ్డివల. ద్వ. వి. ఒకనినునువల. “వ. దొడ్డివల

తేటివల కుండేటివల పెందివల సవదండవల మక

రివల యెలుకవల మొదలుగా వలయు వలలును,”

కాశీ. 3, ఆ.

దొడ్డు. దే. విజ. దొడ్డయొక్కరూపాంతరము.

దొడ్డువాణు. దే. ఆ. క్రి. (దొడ్డు+పాణు.) ఆధికముగు.

దొత్త. దే. విజ. చేలాడునది.

దొడ్డ. దే. వి. కొల్ల. “నీ. తొలగిపొండడియాస

దొడ్డకుజొచ్చినదలతేటియుర్విబలియొనర్చు,”

భార. మా. ౧, ఆ.

దొడ్డకత్తె. ద్వ. విజ. కొల్లపెట్టునది.

దొడ్డకాడు. దే. విజ. కొల్లపెట్టువాడు. “ఎ, గీ.

దొడ్డకార్లచేబటివోయె దూర్పుదిక్కు,” ఉ,

హరి. 3, ఆ.

దొడ్డగొను. దే. స. క్రి. (దొడ్డ+గొను.) కొల్లగొను.

దొడ్డవోపు. దే. ఆ. క్రి. (దొడ్డ+వోపు.) కొల్లవోపు.

దొడ్డు. వై. వి. బొజ్జెపెట్టినవాడు, తుందిలుడు.

దొన. వై. వి. 1. కొండమీది నీటిపల్లము; 2. ఆమ్మలపొది; "గీ. మరదొనసాచెరఘనీరవరుశరంబు, శరమదొనసేరు టెందుసాజంబెకాదె." రామా. ౫, ఆ. (ఇది మీదెరండర్థములకు సుదాహరణము.)—3. ఈండ్రవానికత్తిపిడిక*. "క. మోకుసునిచ్చెనయునుదా, టాకులబందంబు మెత్తనగువడదోలుకా, జోకగుకత్తులదొనయును, దూకంబునఁబూనినిచ్చెదొయ్యలియెదుటకా." గురా. దొనదొనమును. దే. ఆ. క్రి. (దొనదొన+అను.) దొనదొనయనికూయు. "నీ. దొనదొనమునునీగతుట్టెలరూపేణుపడక క్రంపలను వ్రేలెడుగరుసుల." ఆము. ౬, ఆ.

దొనయుప్పు. ద్వ. వి. (దొన+ఉప్పు.) సంభరిదేశమునందలిరుమయ సెడుగనియందు కట్టెలవలనగలుగు ఉప్పు, రౌమకము. చవుటియుప్పు. (అని కొందఱు.)

దొన్నె. వై. వి. త్రాగుటకుపయోగమైన దొప్ప. (రూ. దొన్నియ.)

దొప్ప. దే. వి. దొన్నె, (రూ. దొప్ప.)

దొప్పదొప్ప. దే. వి. అడిచికొనుటయందగు ధ్వనస్సుశరణము. "క. వ్రేలెడు వెండుకలిరుగడఁ, దూలగఁదలయూఁచుదొప్పదొప్పననోరుం, గేలనడిచికొను సెలవుల, లాలలుదొరగంగనన్నలాయనియొలుకా." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

దొబ్బ. దే. వి. 1. మాంసఖండము; "నీ. పాలనుదొబ్బలనుబ్బు పులులపెన్నెబ్బలగడలియఁ బలుమాలుగలగిపారల." య. ౧, ఆ.—2. ముద్ద. (నురుగుదొబ్బ, సెత్తురుదొబ్బ. మొ.)

దొత్తు. దే. వి. 1. పశువులయొక్కఱొత్తుడుపువ్వాధి; 2. అవయవశీషము. "నీ. పొట్టలుచెట్టలు బొత్తులుదొత్తులుమోపులుప్రేవులు మొలులుతలలు." అచ్చ. యు. కాం.

దొత్తుదోలు. దే. వి. అశ్వగంధి.

దొత్తుర. దే. వి. గడకట్టియాడి తీవనముచేసెడి యొకానొకజాతి. (దొత్తురవాడు, దొత్తురది.)

దొత్తురి. దే. వి. (దొత్తుర+ఇ.) దొత్తురవాడు.

దొయ్యి. వై. వి. 1. అందఱు కలయఁబడిచేయు యుద్ధము; "క. పాండవులొన, చ్చలమువఁబోరగదొయ్యికి, దలపడితిని." వై. 2, ఆ.—2. అందఱు కలయఁబడుట*; "ని. పడిఁబట్టలాడుచుజడియ

కనిలుచుచు దొయ్యిబలువొకర్చు గ్రమ్మకొను." పర. ౪, ఆ.—3. సందడి*. "దొయ్యియార్పులదావఁగ్రమ్మరించి." కవిక. ౪, ఆ.

దొయ్యలాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (దొయ్యలు+అడు.) 1. దొయ్యియుద్ధముచేయు; 2. పెనఁగులాడు "ఇషముకాబ్రణయసంభ్రమముకా మది దొయ్యలాడ." కా. 3, ఆ.

దొర. దే. వి. 1. రాజు; "తముకాదొరక్రేగంటగనుంగొనంగ." రామా. ౨, ఆ.—2. సేనానాయకుడు; "నీ. బలములుగెడసినగలగుండువకుదొరల్ దొరలు దైల్లినబొదల్ దూఱుబలము." చంద్రా. ౬, ఆ.—3. యోధునరుడు. "క. బరవముమైద్రిగవ్రే, శ్వరుఁడిట్టనుటుచితమింకజననాయకుడె, ప్పురుసుననానతియచ్చెసె, దొరశేషునిరట్టచేయుదిఁగార్యమగుకా." భార. విరా. 3, ఆ.—వి. 1. గొప్పవాడు; "వి. నీవుదొవుగానితుచ్చుండవుగావు." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. ఏ. సమానుడు. "అవ్వీరుఁడుబామదగ్గికితాస్తుండిధతేజంబునకొదరసప్తార్చికి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.

దొరఁకుసన్నాసి. ద్వ. వి. నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగిలించుకొనిపోయెడు దొంగ. "గీ. యతిసనుచేషభౌవలనటమడించి, పొంచితిటివేచిన్నియఁగొంచునరిగె, దొరఁకుసన్నాసియనుమాటతిరమగాగ, నర్జునుండద్దిరాయెంతదుర్జనుండు." విజ. 3, ఆ. (ఇక్కడ దొరఁకు అనగా యత్నించు అని యర్థము.)

దొరఁకొను. దే. ఆ. క్రి. యత్నింఁ. "కా. పుట్టంబుట్ట శరంబునకామొలవ సంభోయాన పాల్రింబునకా, సెట్టంగల్లునుగాలిఁగొల్లనుబురఁజింకాదొరఁకొంటి." భాగ. ౧, స్కం.—స. క్రి. మెదలుకొను. "క. ఒకవంకఁజక్కగావే, గకమునుదొరఁకొనినికార్థముటికలుచనునం, తకువచ్చుటపోవుటలుడు, గకవైష్ణవులునిశివువునగ్గతెఱగే." పర. 3, ఆ.

దొరకు. దే. ఆ. క్రి. చిక్కు, లభింఁ. "క. ఆకఁకితనిట్లనుగొం, చకయేమిమనముసమరసమదొరశ్రీ, డకుమెండొరుమాదొనుటదొ, రకునివచ్చితిఱుంగరావాకినుకల్." రాఘ. ౨, ఆ. (ప్రే. దొరంఁకు.)

కొనుచును. ద్వ. ఆ. క్రి. (దొరకు+చదు.) చిక్కు-
కొను. “క. అరుదెండనకిటంబున, కరిగినదధి
కన్డండంఘ్రపాతినారెంటిక్, దొరకువడబట్టు
కొనికం, ధరవిరియంగొటికిచంపితగభక్షించెక్.”
పంచ. వేం. 3, ఆ. (ఇతర గ్రంథములయందు
దీనికి ప్రయోగము మృగ్యము.)
కొలకొను. దే. ఆ. క్రి. (దొరకు+కొను.) 1. లభించే;
“అరదంబుతగ్గకడపంగ నెవ్వరుకదొరకొన
కున్ను.” భార. విరా. ౪, ఆ.—2. సంభవించే;
“భూనుత సేనునునీవుజాహ్నువీపుత్రుడునుండ
గానహితముకథయముకదొరకొన్నె.” భార.
సభా. ౨, ఆ.—3. సిద్ధించే. “క. తనవగచినకార్య
ముదొర, కొనుటకు ధృతరాష్ట్రపుత్రకుడుపాం
గిపుకో, చనుబిలిపించిరహస్యం, బునవానికిగ
రము నెయ్యముననిట్లనియెక్.” భార. ఆది. ౬, ఆ.
కొలకొలు. దే. వి. 1. యత్నించేట; 2. లభించేట.
“మ. వీడగ్గమై, దొరకొలర్చునీకుదొంటినుకృ
తిస్తామంబుకల్పించాము.” భార. ద్రో. 3, ఆ.
కొలకొలునన్నాసి. ద్వ. వి. (చూ.) దొరకునన్నాసి.
కొలగడలు. దే. వి. (దొర+కడలు.) గొప్ప అల, కల్లో
లము. “నీ. జలరాసులేడునుగలగుండుగొనియెడ
గడ్డలపైదొరగడలు దొడర.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.
కొరయు. దే. ఆ. క్రి. 1. అంటు; (చూ. పచేరిం
చే.) 2. సమానముగ; “నూతనమాజాడుపాడ
కాంశముకదొరయడునాకు.” భార. కర్ణ. ౧,
ఆ.—3. కలుగు; కళా. ౧, ఆ.—4. జేరగు. “గం
భీరామసీన్యత్యముల్ దొరనెక్.” విక్ర. ౧,
ఆ.—5. క్రి. పోలు. “చతుష్పదపుత్రిబరగి
నగోవుం దొరయును.” భార. ఆను. ౪, ఆ.
కొరలు. దే. ఆ. క్రి. 1. దొర్లు; “క. నిరంతరసంస్క
తచక్రంబున, దొరలినరుండొందు సర్వతోదుః
ఖంబుల్.” కవిక. ౫, ఆ.—2. పడు; “నీ. భా
నావృధీతిముకపడినచక్రలభంగి దొరలెవేకువ
గాలిదరులమంచు.” నాన్. ౫, ఆ.—3. కలయు;
“గీ. ద్రోహులగువేలుపులలోన దొరలియున్న,
పదియనొక్కండురురులబాణవిడిచె.” కా
శీ. 2, ఆ.—4. మాటుకొను. “ద్వి. తర మెటుంగ
కరామధరణికుతోడ, దొరలితేభస్మమైత్రుంగ
దుగాక.” రా. నుం. కాం.—5. క్రి. అనుభవం
చే. “క. ఇరుపదియెడులదనపాల, మెరుడు
గుడుచునునియెఱిగియున్నే నియుదా, దొర

లకయున్నే నియుద, దత్తురిభోగముగడిచినతని
పాలైపోవుక్.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.
దొరవి. దే. వి. కొలను. “క. క్రీడిమెఱంగందికనుగొ
నె, శేడించును సెండుదొరవికింజనియచటక్,
జూడభయంకరమగుచును, గోడిగ తిర్రానము
డిగిక్రోల్పులియయ్యెక్.” జై. ౫, ఆ.
దొరపాని. ద్వ. వి. రాజభార్య, రాణి.
దొరుగండి. దే. వి. (దొరువు+గండి.) నిండినప్పుడు
నీర్లు వెలుపటికి బోవుటకై యేర్పఱచిన దొరువు
తూము. “నీ. మడువులపనులకాల్పడిబ్రుచ్చె
దొరుగండివ్రంతలు పెనుగొంపి వ్రంతలయ్యె.”
హరి. పూ. ౫, ఆ.
దొరువు. దే. వి. 1. నడబావి; 2. కొలను. “రగడ. ఎన్నిక
గవాసించెనిరువులనుబొరువులను, జిన్ని చెందొ
వలచేజెరువులనుదొరువులను.” రాఘ. ౨, ఆ.
దొరువుపట్టెడ. దే. వి. గంతయెద్దుల తోకక్రింద
దగిలించెడు పట్టెడ.
దొర్లు. దే. ఆ. క్రి. పొర్లు. (దొరయొక్క రూ
పాంతరము.)
దొఱయు. దే. స. క్రి. పొందు. “చ. గోస్వరూప
తక్, దొఱసినరాక్షసాంగనలదోలెనతండునిమే
షమూత్రలోక్.” హరి. పూ. ౬, ఆ.
దొలుపు. దే. క్రే. దొర్లజేయు. పాంచా. ౫, ఆ.
దొసగు. దే. వి. 1. అపద; “దండకము, దుంతబా
బావజీరుండుగారింపమాణదొసగుల్ పెనుక్
బొందవారిందగ్గజాచి.” నీలా. ౨, ఆ.—
2. విఘ్నము. “నీ. నేలతాలుపురాచమాలిగా
దిలికందుదొసగుడేకటివాల్పుతోగలవిందు.”
అచ్చ. బాల. కాం.
దొసపు. దే. వి. దొసగుయొక్కరూపాంతరము.
దో.
దో. సం. వి. న్. పుం. న. బాపపు. “ఉ. తదీయ
దంతములదోలనమర్చినజూడనొప్పిరా, చెంగ
టఁగాలదండములు చేగొనియున్నయమద్వయం
బనక్.” వి. పు. 2, ఆ.
దోడికన. దే. వి. దోడుట.
దోడు. దే. స. క్రి. నేలను ఎదురుగచెక్కె.
దోడుడు. దే. వి. దోడుట, దోడికన.
దోడుడుబాణ. దే. వి. దోడునట్టిబాణ.

దోతుడువార. దే. వి. బాలక్రిడావిశేషము, గూఢమణి.

దోగాడు. దే. అ. క్రి. (దోగి+అడు.) బిడ్డ నేలఁ జేతులూఁదిమూఁకాల్లతోనడచే. (మొదటియాసము దోగియాడు. "గీ. దోగియాడంగనేచ్చైత్యులుకృశించి, తొంటిమదమేదిమేదినిఁగంటువడఁగ." రామా. 3, అ.) (చూ. ఊగాడు.)

దోగు. దే. అ. క్రి. 1. మేనితోలాలియు; 2. దోగాడు.

దోగురు. దే. వి. దొంగతనము, చౌర్యము.

దోఁడు. దే. స. క్రి. 1. దొంగలింఁచే; 2. అపహరింఁచే.

దోటమ్మ. ద్వ. వి. (దోటి+అమ్మ.) దోటివంపైన

అలుఁగుల బాణము, కర్ణశరము.

దోటి. దే. వి. అందని చండ్లులోనగువానిఁ గోయుటకు ఉపయోక్తముగా పంకరచిల్లదోపినతోల.

దోటిముక్కర. దే. వి. దోటివంటిముంగర.

దోటు. దే. స. క్రి. ఇచ్చే. (ఇది వాడుకలోనిది.)

దోఁసరి. దే. వి. (దోఁపు+అరి.) 1. దొంగ; 2. కొల్లకాడు.

దోఁడి. దే. వి. 1. దోచుకొనుట; 2. కొల్ల.

దోఁడికాడు. దే. వి. 1. దొంగ; 2. కొల్లకాడు.

దోఁపు. దే. స. క్రి. చోప్పించే. "ద్వి. జిలఁగుమునుగులూఁజెంగల్పితేకు, లాసపరిగాదోఁ

తీయున్నకల్లార, ఐసుమంగధంబులాగుబ్బుగా నెలయి." పారిశ్చ. ౧, భా. — 1. దోచుకొనుట; 2. కొల్ల; 3. అలంకరదోఁపు, (చూ.) పూర్ణానకము.

దోఁపుకాడు. దే. వి. 1. దొంగ; 2. కొల్లకాడు.

దోఁపుడు. దే. వి. 1. దోచుకొనుట; 2. కొల్ల.

దోఁపుడుకాడు. దే. వి. 1. దొంగ; 2. కొల్లకాడు.

దోగ్ధ. సం. వి. ఋ. పుం. 1. కొల్లకాడు; 2. చూడ; 3. కవిత్వముచెప్పి జీవించెడుకవి. విణ. పిరుకువాడు.

దోగ్ధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈనినఆపు.

దోణము. దే. వి. 1. భుజమునకు బలమువచ్చుటకై త్రిప్పెడుతెట్టివానియుపకరణవిశేషము; 2. చూసుకురముగా చీలబడియక్కడక్కడచెక్కిన మేకులను దిగఁగొట్టెడి యుపకరణవిశేషము.

దోతాము. దే. వి. దోణముయొక్కరూపాంతరము.

దోదని. వై. వి. పక్షమునందుపం ద్రెండవదితి, ద్వంద్వదితి.

దోదుమి. దే. వి. దోదుమియొక్కరూపాంతరము.

దోదుముదారి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "నీ. కరిమి నెచ్చెలికానిబలిమిఁదామరతేకు చిలిబిడకుముదారచెడఁగఁజూచి." చంద్రా. 3, అ.

దోదుమ్మి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "తమ్మిదోదుమ్మిగొంది." ఉ. రా. 2, అ.

దోనమ్మ. ద్వ. వి. (దోని+అమ్మ.) అల్పశరము.

దోని. య. వై. వి. 1. దోన; "నీ. పటికంపుదోనలబరఁగుగొట్టెంగళూనీటిబల్ జక్కరల్ దాటిదాటి." రసి. ౨, అ. — 2. అరిణ; "వ. అయ్యేతంబుముంగిసమ్రానికి నెదురునకునంటగట్టినా

లుపరిమళంబాఘ్రాణించిదోనింబడిచని." హంస. ౧, అ. — 3. కాలవతూము. "ఏ. గీ. కైవములకు నెన్నెలనీరువరవ, బూనిచేర్చినపటికంపుదోనులనఁగ." పా. ౨, అ. — దే. విణ. అల్పము.

(దోనమ్మ. మొ.)

దోనె. వై. వి. 1. చిన్నయోడ; 2. జలగడుగువాసాధనము; 3. అరిణ; "నీ. పచ్చతొవలకలమఃదోనెలబడిఘముమఘుమస్సనములముకుమన్న

పన్నీటియొలుబావి." భాను. 3, అ. — 4. నాగవాడు చాఁపునుట్టెడుమ్రాను. (చూ. కుంచె.)

దోమ. దే. వి. మళకము.

దోమటి. దే. వి. అన్నము.

దోమతెర. ద్వ. వి. దోమలు చొరకుండ మంతముపట్టువేయు ఎలగుడ్డ, చతుష్కీ.

దోము. దే. వి. ఆచారము దేహమున పట్టుక పనులు పాఱుకొనుట. కడుపువాఁపు. (అని కొంఁడు.)

దోయి. వై. వి. జెత. "క. నీయుపదేశముడుచిదోయిబలుపుదోడుగాఁగ." భార. ద్రో. ౨, ౪.

"క. ఈకలియుగముద్రుతియయుగంబుక, దోయియినలనకుపపాతి, నేయంగాలేపు." వై. 2, అ.

దోయికట్టు. ద్వ. అ. క్రి. జెతకూడు. "వ. తిక్కివారునుదమలోన దొరయుధంగిదోయికట్టి."

హరి. పూ. 2, అ.

దోయిడి. దే. విణ. కూనవ్యము, రిత్ర. "గీ. అనిసె) పతేకుఁగనుగొనియనిలకుతుఁడు, పలికినాఁడుతురగసంబంధమైన, ప్రతిసలెన్నేనిధర్మసంధిపనిఁబెరుదర, మనముదోయిడిచేతులమగుడుట్టెలు."

వై. ౨, అ.

దోయిలి. వై. వి. పంపబడిన రెండుచేరలచేత; ౪. జలి.

దోయలింజే. వై. స. క్రి. వంపబడిన రెండుచేరల ను చేర్చు.

దోర. దే. వి. రాశి. “కా. దోరల్ పట్టినచంద్రఖండ ములుదొంతుల్ గొన్న వెన్న పుముల్.” పాంచా. ౪, ఆ. — విరా. 1. ఎట్టపాటినది; (దోర గాయ, దోర కాగినపాలు.) — 2. బలిగినది. (దోరగల్లు, దోర పాక. మొ.) (దోరపండులక గమనినపండు లుక అనుచో దోరపండనగా ఎట్టపాటినపండుగాని మాగినదికాదు.)

దోరగల్లు. దే. వి. (దోర+కల్లు.) (చూ.) ఒడ్డగడ పు. “నీ. ఒకతట్టుదోరగల్లు అగివైబడుదు సో తొలగి కమ్ములు మ్రోయనిలచిలింప.” హరి. పూ. ౫, ఆ. (రూ. దోరగలు.)

దోరగల్లువడు. ద్వ. అ. క్రి. (దోరగల్లు+పడు.) ఒడ్డగడవను. “గీ. సాంధ్యనటనచండచండీశపద హతిఁ దరణిచ క్రమములగిరిధిఁ గ్రుంగ, దోరగల్లువడియేభూర భేరిభాగ, చక్రమనగనపుడు శశిముద్రోచె.” స్వా. ౫, ఆ. (రూ. దోరగలు వడు. “క. తగులువడియపుడువడిచెడి, గగనమణింధంబు దోరగలువడినిలిచెక, బొగరు మొగకడలియక్కలి, దగిలినిలువచబడినయానతిరియుబోలెక.” కాశి. ౧, ఆ.)

దోరింజే. దే. ప్రే. దోరగిల్లజేయు.

దోరిగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎట్టపాటు; (కాయలు దోరిగిల్లెను, పెరుగులు దోరిగిల్లజేయును.) — 2. వ్రాలు. (రూ. దోరిగిలు, వ్రాలుటకు—“చ. తొలినుడిమానికంపుగనిదోరిగిలె నొగిలెరథాంగముల్.” వాన. ౪, ఆ.)

దోరి. వై. వి. వాకిలి మొదలగు ప్రదేశములందుగల పైడు మామిడాకులులోనగునవి గ్రుచ్చినదండ. “క. ఇలమిఁదిడిగి వేలుపుఁ, బొలఁతులుమణికంధరునితపోవనమునకిం, పలరజనిరితమమాడ్కులు, తొలుతగనిరాత్మలములదోరణగట్టె.” క ౯. 3, ఆ. (రూ. దోరణము. “చ. అలవలరాజు చేరియలరములకదగు పేమిచెప్పెపుం, బొలఁతులమొముదామరలఁ బోలనిసిగ్గున వీగి పెక్కురూ, పులజనివారివాకిలపొంతలజేరిననిండు చందమా, మలబరెమిఁ తొరింసులమకదోగిదోరణముల్ బెడంగులై.” య. ౪, ఆ.)

దోరణపుంగు. వై. వి. (దోరణము+పుంగు.) ద్వారముమీది యడ్డకమ్మ.

దోరణపుంగు. వై. వి. (దోరణము+పుంగు.) కడిరె బిల్లక్రింది యడ్డకమ్మ.

దోరణపుసాటిరిక్క. ద్వ. వి. (దోరణము+సాటిరిక్క.) అనూరాధానక్షత్రము.

దోరపాక. దే. వి. (చూ.) ఓరపాక.

దోరము. వై. వి. దువారము, ద్వారము.

దోరు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేచ్చు; “మనుఁబిల్లుగంతు గొనెజింకల్ బిడ్డదోరకొగిలుల్.” సా. ౧, ఆ. — 2. వ్రాలు. (చూ. దోరుజే.)

దోరుజే. దే. ప్రే. 1. చేచ్చు; 2. వ్రాల్చు. (రూ. దోర్చే. వ్రాల్చేటకు.—“క. ఇలఁజదికిలబడిపలుమఱుక, దలదోర్చుచువికృతమగుదనమునలా, జలములఁతీగలుపాఁగఁగఁ, బలుకునంతదా లిగుటివిపరిచితరక్షి.” పాండు. 3, ఆ.)

దోరువా. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. కంజాలుపూరెల్లు కన్నెల్లు నెముల్లు లావుకల్ దోరువారలకుముకులును.” రసి. ౧, ఆ.

దోరము. దే. వి. డేగలకుకట్టెడు వ్రాడు. “న. బర్హి బర్హిబద్ధాగంబులెకొమరారు దోరపుఁద్రాళ్ల తోడక దిరుగుదులక పెడంగుపడి.” స్వా. ౪, ఆ.

దోర్తద్దము. సం. వి. అ. న. పిడిటిచిటలు.

దోల్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దోలయొక్కరూపాంగరము. (చూ. దిగఁద్రావు.)

దోలతి. దే. వి. మగవాని కట్టువస్త్రము, పరిధానము. (ఆడుదాని కట్టుకోక జేరు.)

దోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భుజము; 2. రాత్రి. ఆ. పుం, ము. 1. తిప్ప; 2. పాపము. (కావ్య దోషములు త్రివిధములు.—పదదోషములు, వాక్యదోషములు, అర్థదోషములు. అందు పదదోషములు. ౧2. — అప్రయత్నము, అపుష్కర్థము, అసమర్థము, నిరర్థకము, నేయార్థము, చ్యుత సంస్కారము, సందిగ్ధము, అప్రయోజకము, క్లిప్తము, గూఢార్థకము, గ్రామ్యము, అస్వార్థము, అప్రతికము, అవివృత్తవిధేయాంశము, విరుద్ధమతికరము, అల్లలము, పరుషము. వాక్య దోషములు. ౨౪. — శబ్దసీనము, క్రమస్థప్రము, విసంధి, పునరుక్తియుతము, వ్యాకీర్ణము, వాక్యసంకీర్ణము, అపూర్ణము, వాక్యగర్భితము, భిన్నలింగము, భిన్నవచనము, న్యూనోపమము, అధికోపమము, భగ్నచృందము, యతిశ్చప్రము, అశరీరము, అవీరికము, విసర్గబాధము, అశ్వాస

సమాసము, వాచ్యవర్జితము, సమాప్తపునరాత్మము, సంబంధవర్జితము, పతత్వకర్షణము, అధికపదము, ప్రకృతసంభంగము. అర్థదోషములు. ౧౨.— అపార్థము, వ్యర్థము, ఏకార్థము, ససంశయము, అపకృతము, భిన్నము, అతిమాత్రము, ఎరుషము, విరసము, హీనోపమము, అధికోపమము, అసహేపమము, అప్రసిద్ధోపమము, హేతుశూన్యము, నిరలంకృతి, అస్థిలము, విరుద్ధము, సహచరద్యుత్తము.)

దోషకము. సం. వి. అ. పుం. దోష.

దోషకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) దోషము చేయువాడు.

దోషగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. ఇందువుఁజెట్టు.

దోషజ్ఞాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విద్వాంసుఁడు;

2. వైద్యుఁడు. విణ. దోషము నెఱిగినవాడు

దోషాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, రేతుఁడు.

దోషాచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. రాక్షసుఁడు.

దోషి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) దోషముగలవాఁడు.

దోషింఁడు. సం. అ. క్రి. దోషముపుట్టు.

దోష. దే. వి. కర్కటిః. (దీని భేదములు. చేతిదోష, నక్కదోష, ములుదోష.)

దోషకారి. వై. విణ. 1. దుష్టుఁడు, దుష్టురాలు;

2. కుత్సితుఁడు, కుత్సితురాలు. (చూ. తూటరి.)

దోషము. వై. వి. 1. పాపము; 2. తప్పు. “క. చేసి నదానికిమాఱుగఁ, జేసినబెగుయంతతోడఁజెగుఁ గాకగుణుల, దానిననమ్మెలువిడిచి, దోషముపట్టుదురెయిటికుచ్చులఁజతురా.” భార. కాం. 3, అ.

దోషి. వై. విణ. 1. తప్పుగలవాఁడు, తప్పుగలది;

2. పాపిష్టుఁడు, పాపిష్టురాలు. (చూ. తూటరి.)

దోషిలి. వై. వి. దోయిలియొక్కరూపాంతరము.

దోషిలింఁడు. వై. స. క్రి. దోయిలింఁడుయొక్కరూపాంతరము.

దోష. వై. వి. ఒకదినును పిండివంట.

దోహదము. సం. వి. అ. న. 1. ఇచ్చు; 2. గర్భిణికిగల వేవిల్లు; 3. ఎరువు; 4. తరుగుల్లతాదులకు ఆకాలమునందు పుష్పదులను బుట్టించెడు స్త్రీలపాద తాడనాదిక్రియ. (అకోకమునకు దోహదము పాదతాడనము, లోగడకు ముఖసీధువు, గో

రంటకు అలింగనము, బొట్టుగునకు వీక్షణము, మామిడికి కరస్పర్శము, సంపెంగకు ముఖము, కొండగోగునకు సజ్జాపము. వాటికి ఊర్పు, మోరటికి పాట, మురపాన్నకు నవ్వు.)

దోహదనతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేవిల్లుగల ఆర్ద్రుని, దోహదలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీలవలె స్పంది; 2. గర్భము.

దోహనము. సం. వి. అ. న. పాలుపిరుకుట.

దోహలము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సాహము. “అధిపనాలకటంకటులనఁగఁజనిన, నాడివా పాలవృత్తిలనఁగఁబరఁగు, నేటివారుసమానుల క్కమరయ, బాహుబలముననాహదోహలము న.” నిర్వ. 3, అ.

దా.

దా. దే. విణ. దూరము. (మొదటిరూపము దవు.)

దాడ. దే. వి. బుగ్గలోపలిభాగము, తాలపు. “నీ ఆరేయికలనెల్లవారునుగోఅదొడలునున్నపినుగలనెలంత, యొక్కతెయిలుసాచ్చియువిడి. నీడిచికొనిపోవకస్తాస్త్రకోటికేతు, చుమునుభూషణసమితియు రాక్షసులపహారపఁగినిరి.” భార. మా. ౧, అ. (మొదటిరూపము దవు.)

దాడు. వై. వి. 1. తోడన; (చూ. భారతము.) (మొదటిరూపము దవు.) 2. దండయాత్ర; 3. యుగ.

దాత్త్యము. సం. వి. అ. న. 1. దూతభావము; 2. దూతకర్తము; 3. దూతస్వభావము.

దౌరాత్త్యము. సం. వి. అ. న. దూరాత్తభావము, చెడ్డతనము.

దౌరు. దే. వి. కాంతి. (మొదటిరూపము దవు.)

“నీ. తళుకొత్తునడుదట్టి దవురుదన్నెడియొంద గోపంపుపాపానులేవునూప.” రా. వి. ౫, అ.

దౌర్జన్యము. సం. వి. అ. న. దుర్జనభావము, చెడ్డతనము.

దౌర్భాగ్యము. సం. వి. అ. న. దుర్భాగభావము, దుర్దృష్టము.

దౌవారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.

దౌవు. దే. విణ. దవ్యయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. దాదావులనిల్చి మధ్దగదాపటువిధి మరొడనఁ బులక, జేయడంతు.” కై. ౨, అ.

దౌష్ట్యము. సం. వి. అ. న. దుష్టస్వభావము, చెడ్డతనము.

శక్తిశ్రుడు. సం. వి. అ. పుం. దుహితకొడుకు, మనుమడు.

శక్తిదము. సం. వి. అ. న. దోహదము, చేవిట్లు.

ద్యా.

ద్యావాపురుషులు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వి. మిన్న మన్ను. (ఇట్లు ద్యావాభూతులు. ఇ. స్త్రీ.)

ద్యు.

ద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాంతి; 2. వెలుగు.

ద్యుమితి. సం. వి. ఇ. పుం. నూర్మడు, చేపలుమానికము.

ద్యుమ్నము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. బలము.

ద్యూ.

ద్యూతము. సం. వి. అ. పుం. న. జోదము. (ఇంద్రదేవము అక్షిద్యూతము.)

ద్యౌ.

ద్యౌతకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశింపఁ జేయునది.

ద్యౌతనము. సం. వి. అ. న. ప్రకాశించుట.

ద్యౌతనము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశించుట.

ద్యౌతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము, ఎంత.

ద్యౌతము. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

ద్యౌతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము.

ద్ర.

ద్రవ్యము. సం. వి. అ. న. అడుగుపెరుగు. మీది పెరుగు. (అని కొందఱు.) నీళ్లుకలిసినచెరుగు.

(అని కొందఱు.) పుం. నీటిబొట్టు.

ద్రవ్యే. దే. వి. భవ్యవిశేషము. "వ. ఇదియుజలమిడియును ద్రవ్యేదయునదయును." కాశీ. 2, ఆ.

ద్రవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకతడికి.

ద్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. రడి; 2. పరిహాసము; 3. పరుగు; 4. యుద్ధమువలనబొలుట.

ద్రవించు. సం. అ. క్రి. కాలు.

ద్రవిదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

ద్రవిగాలు. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. బంగారు; 3. బలము.

ద్రవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. పృథివ్యాది; (ఇవి తొమ్మిది. పృథివి, అపస్, తేజము, వాయువు, ఆకాశము, కాలము, దిక్కు, ఆత్మ, మనస్సు.) 3. ఇత్తడి; 4. పూత; 5. మందు; 6. లక్క.

వి. 1. భవ్యము; 2. ద్రువికారము.

ద్రా.

ద్రాక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొక తీగ, దాక. ద్రాక్షిష్ఠము. సం. వి. అ. అ. అ. మిక్కిలిదీర్ఘము.

ద్రాబ. దే. వి. 1. అసారుడు, అసారము; "చ. దుష్టవీరలులక్షణంబెఱుంగఁజాలక ద్రాబలు గూర్చియల్లముక." కవిస. ౧, ఆ.-2. అధమము, అధముడు. "క. గూబలచేటిల్లుయిది, ద్రాబలమై." పంచ. నా. ౨, ఆ.

ద్రావకము. సం. వి. అ. పుం. 1. రసగంధకపానాదాదులయందు తీసెడు రసవిశేషము; 2. బరువైనతాయి. వి. 1. నేర్పరి; 2. మోసకాడు.

ద్రావిడము. సం. వి. అ. న. ద్రవిడభాష. పుం. ద్రావిడకము, కవోంము.

ద్రావిడుడు. సం. వి. అ. పుం. ద్రవిడదేశమునందులుట్టినవాడు.

ద్రీ.

ద్రీండు. దే. వి. దిండుయొక్కరూపాంతరము. (ప్రయోగములయందు శేఫనహితముగా కానబడుచున్నది.)

ద్రు.

ద్రుఘణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుపగుడియ; 2. గండగొడ్డలి.

ద్రుడ్డు. వై. వి. దుడ్డుయొక్కరూపాంతరము. "గీ. ద్రుడ్డుగుడియలఁదికికల్లకోకలులను, మొత్తి." అచ్చ. యు, కాం.

ద్రుణము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తి; 2. విల్లు. పుం. 1. ఒకదినముకువైద; 2. తేలు.

ద్రుశము. సం. క్రి. వి. అ. న. క్షయము. వి. 1. వడిగలది; 2. కరగినది; 3. నీలినది.

ద్రుపదము. సం. వి. అ. న. బొండ్లకొయ్య.

ద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. 1. పృథ్వీ; 2. పారిజాతపృథ్వీ. దు. 1. కింపురుషుడు; 2. శిఖపాలునిన్నేహితుడు.

ద్రుమామయము. సం. వి. అ. పుం. లక్క, లాక్ష.
ద్రుమోత్పలము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోగుళి.
ద్రువయము. సం. వి. అ. న. త్రాసు, మూర, తూ
ములోనగు మానము.

ద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. పుత్రము, చెట్టు.
ద్రుహిణుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, (దూ.
ద్రుఘణుడు.)

ద్రూ.

ద్రూణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱతేలు; 2. తేలు.

ద్రో.

ద్రోబ్బు. దే. స. క్రి. పడద్రోయు.

ద్రో.

ద్రోణదుఘ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తూమెడుపాలు
పిడికడిపు.

ద్రోణము. ఉభ. దే. వి. దోణముయొక్కరూపాంతరము.
తరము. “ద్రోణముల్ దివియుదోర్లండంబులం
జేడియేసిరి.” స్వా. ౪, అ. (ప్రయోగముల
యందెట్లు రేఫయుక్తముగాకానబడుచున్నది.)—
సం. అ. పుం. న. 1. తూము; 2. నల్లము. పుం.
1. ఒకానుకకొండ; 2. తుమ్మివూర; 3. తేలు;
4. ఎఱ్ఱతేలు; 5. మాలకాకి.

ద్రోణము. దే. వి. దోణముయొక్కరూపాంతరము.
ద్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిన్నయోడ; 2. పను
లుమేయుకంచె; 3. కొండపల్లము; 4. దొన్నె;
5. ఆరిణి; 6. జేలగడుగువానిసాధనము; 7. దేశ
విశేషము; 8. నీలిక.

ద్రోణుడు. సం. వి. అ. పుం. ద్రోణాచార్యుడు.
ద్రోవది. వై. వి. ద్రువసరాజాహుతురు, ద్రోవది.
ద్రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేపనిచ్చ; 2. కీడు
తలపు.

ద్రోహి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ద్రోహముగల
వాడు.

ద్రా.

ద్రాణికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నల్లమువిత్తు
లువిత్తడగినది. (పాలము.)

ద్వ.

ద్వంద్వము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీపురుషులజేత;
2. ఇద్దరికొకరితోనుకరుచేయు యుద్ధము;
3. రహస్యము; 4. కీతోష్ణదులు; 5. రెండు.

ద్వయము. సం. వి. అ. న. 1. జేత; 2. రెండు.
ద్వయాతిగుడు. సం. వి. అ. పుం. రజస్తహను
రహితుడు.

ద్వయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జేత, దోయి.

ద్వా.

ద్వాదశకము. సం. స. అ. న. పండ్రెండు.
ద్వాదశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పండ్రెండవది.
ద్వాదశాంగుళము. సం. వి. అ. పుం. జీన, విత్తె.
ద్వాదశాత్తుడు. సం. వి. న. పుం. సూర్యుడు.
ద్వాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షమునందు పండ్రె
డవతిథి, విణ. పండ్రెండవది.

ద్వాపరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకయుగము.
(చూ. యుగము.) 2. సందేహము.

ద్వారపాలకుడు. సం. వి. అ. పుం. వాకిటికా;
వాడు, పరిహారి, గొల్ల.

ద్వారబంధము. సం. వి. అ. పుం. వాకిటనిరుప్తక
లను కిందుమీఁదల నమర్చిన మునిచట్టము.

ద్వారము. సం. వి. అ. న. 1. వాకిలి; 2. ఉపాయము.
ద్వాస్థినితుడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుడు.
ద్వాస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

ద్వి.

ద్వికము. సం. స. అ. న. రెండు. వి. పుం. 1. కాకి;
2. జేక్కవ.

ద్విగుణాకృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రెండు
చోట్లు దున్నినది. (పాలము.)

ద్విజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. బాంగిళి; 2. రణు
యను గంధద్రవ్యము. అ. పుం. ము. 1. పక్షి;
2. పల్లు; 3. పాము.

ద్విజన్యము. సం. వి. న. పుం. 1. పక్షి; 2. పల్లు
ద్విజన్యుడు. సం. వి. న. పుం. 1. బ్రాహ్మణుడు;
2. క్షత్రియుడు; 3. వైశ్యుడు.

ద్విజరాజే. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుడు; 2. గు
త్తంతుడు; 3. కేమడు.

ద్విజాతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పక్షి, పాములోనగు
నది; 2. బ్రాహ్మణుడు.

ద్విజిహ్వము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.
ద్విజిహ్వము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కొండెగాడు.

ద్విజాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుడు;
2. క్షత్రియుడు; 3. వైశ్యుడు.

ద్వితము. సం. స. అ. న. జేత, రెండు.

ద్వితము. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. భార్య; 2. విదియ.

వి. రెండవది.

ద్వితీయకృతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రెండు

చాల్లదున్నినది. (పాలము.)

ద్వితీయుడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. వి. ర.

రెండవవాడు.

ద్వితీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దుప్పటము; “ద్వితీ

తీకృతపాత్రితా.” సం. కాశీ. గృ. అధ్యాయ

ము.—2. కప్పడుడుప్పటి.

ద్వితద. సం. వి. అ. న. వద్వితేదము.

ద్వితము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగు, రెండుద్రావుడు.

ద్వితాద్యము. సం. వి. అ. పుం. తగినదండుగకంపె

ఇనుమడియగుదండుగ.

ద్వితాపి. సం. వి. న్. పుం. రెండుభాషలు తెలిసిన

వాడు, తుపానీ.

ద్వితదము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగు, ద్వితము.

ద్వితసనము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ద్వితేషము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, భ్రమరము.

ద్విత్య. సం. వి. త్. పుం. శత్రువు, పగవాడు.

ద్విత్యుడు. సం. వి. అ. వ్. పుం.—పై.—

ద్వితీత్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రెండు చాల్ల

దున్నినది. (పాలము.)

ద్వితాల్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.)—పై.—

ద్వితముని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండేడ్లప్రాము

గల పెయ్య. (ఇట్లు ద్వితర్ష. అ. స్త్రీ.)

ద్వీ

ద్వీపము. సం. వి. అ. పుం. పులితోలు. పుం. న.

దీవి. (సప్తద్వీపములు.—జంబువు, ప్లక్షము, కుశ

ము, క్రాంచము, కాకము, శాల్మలము, పుష్క

రము.)

ద్వీపవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏలు.

ద్వీపి. సం. వి. న్. పుం. 1. పులి; 2. చిలుకపులి;

3. సముద్రము.

ద్వే

ద్వేషణుడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, పగవాడు

ద్వేషము. సం. వి. అ. పుం. శత్రుత్వము, పగ.

ద్వేషి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) ద్వేషముగలవాడు.

ద్వేషింజ్. సం. అ. క్రి. విరోధింజ్, పగగొను.

ద్వేష్ట. సం. వి. (ము. ఈ. యు.) ద్వేషింజ్వాడు.

ద్వేష్టుడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాడు. వి. పగ

గొనఁదగినవాడు.

ద్వై

ద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. జీవాత్మ పరమాత్మలకు

భేదముచెప్పజేయక మతము; (చూ. మతము.)

2. ఒకానొక వనము.

ద్వైతము. సం. వి. అ. న. పద్మములలో నొకటి.

(చూ. గుర్రము. ఇది త్రివిధము. బలవంతులగు

నిర్దణు శత్రువుల నడుమనుడించువాడు వారి

యవురతో ప్రత్యేకము కీ వాడనని చెప్పట, అం

దొకనితో సంధిచేసికొనుట, ఒకనితో కలహిం

చుట.)

ద్వైతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. ద్వీపవర్తము

చేత కప్పబడినది; (రథము.) 2. ద్వీపసంబంధ

మైనది; 3. ద్వీపసంబంధమైనది.

ద్వైతమాతురుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వినాయకు

డు; 2. బరాసంధుడు.

ద్వ్య

ద్వ్యప్తము. సం. వి. అ. న. తామ్రము, రాగి.

ధ

ధ. ఒక యక్షరము.

ధగిడీ. హిం. వి. నీచస్త్రీ.

ధట. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. కొయ్యత్రాసు.

ధటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దట్టి; 2. గోచి.

ధటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాలిములత్రాడు.

ధట్ట. సం. వి. అ. స్త్రీ. నేన. అ. పుం. ము. సమా

వాము. “నీ. తురగధట్టఖలినధుతేషేతారకావ

లిశరత్నాలంబువరుసజూప.” ఉ. హరి. ౪. అ.

ధనంజయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక ఉపవా

యువు; (చూ. వాయువు.) 2. సర్వవిశేషము;

3. మద్ది.

ధనంజయుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుడు;

2. అగ్ని.

ధనదుడు. సం. వి. అ. పుం. కుశేరుడు. వి. దాత.

ధనము. సం. వి. అ. న. 1. విత్తము; 2. ఆవులమంద.

ధనవారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లకఞ్చోరము; 2.

బలరత్నాసనీ.

ధనాధిపుడు. సం. వి. అ. పుం. కుశేరుడు, పయ్య

డితొడు.

ధని. సం. విణ. (క. ఈ. వ.) ధనముగలవాడు.
 ధనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచి ఆడుది; 2. యా
 వనముగల ఆడుది. ఆ. పుం. ము. దనియాలం.
 ధనికుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) 1. ధనముగలవా
 డు; 2. మంచివాడు; 3. అపృలవాడు.
 ధనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. (చూ.
 నక్షత్రము.)
 ధనుఃపటము. సం. వి. ఆ. పుం. మోరటి.
 ధనుర్ధరుడు. సం. విణ. (అ.ఈ.ఆ.) విలుకాడు
 ధనువు. సం. వి. ఉ. న. పుం, న. 1. విల్లు; 2. ఒక
 రాకి; (చూ. రాకి.) 3. నాలుగుమూలకొల
 ది. (మొదటిరూపము ధనుస్సు.) పుం. మోరటి.
 విణ. విలుకాడు.
 ధనుశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చౌగి.
 ధనుష్పంతుడు. సం. విణ. (త.ఈ.త.) విలుకాడు.
 ధన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికికి; 2. దాది. విణ.
 ధన్యరాలు.
 ధన్యడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) పుణ్యవంతుడు.
 ధన్యంతరము. సం. వి. ఆ. న. వింటిపట్టు.
 ధన్యంతరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. దేవవైద్యుడు;
 2. సూర్యుడు; 3. మహేశ్వరుడు.
 ధన్యము. సం. వి. క. న. 1. మెట్టనెల; 2. విల్లు.
 పుం. నిర్జలభూమి.
 ధన్వయాసము. సం. వి. ఆ. పుం. తీటుకనింద.
 ధన్వి. సం. వి. క. పుం. 1. ఏలుతుది; 2. అర్జును
 డు. విణ. 1. విలుకాడు; 2. నేర్పరి.
 ధమనము. సం. వి. ఆ. పుం. కిక్కనకసపు.
 ధమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నరము; 2. నఖమన
 డు గంధర్వవ్యము; 3. మెడ; 4. అగసాలెవాని
 గొట్టు; 5. గువ్వకుత్తికి.
 ధమనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్ని. విణ. 1. కొలి
 మిత్తి నూచువాడు; 2. మూరుడు.
 ధమ్మిల్లు. సం. వి. ఆ. పుం. కొవ్వ.
 ధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. మావి; 3. మెడ
 డు. ఆ. పుం. ము. 1. కొండ; 2. తాచేటితే
 డు; 3. పత్తి; 4. వెల.
 ధరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ధరించుట; 2. మాన
 విశేషము.
 ధరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.
 ధరణీధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కొండ, నేలతాలు.

ధరణీధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. 4
 ఘండు; 3. రాజే.
 ధరణీశ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రాజే;
 2. శివుడు.
 ధరాధరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండ; 2. తా
 చేలు.
 ధరామరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రాహ్మణుడు,
 నేలవేల్పు.
 ధరావత్తు. హిం. వి. నిలువయుంచు సాము.
 ధరింఁ. సం. స. క్రి. తాప్య.
 ధరిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.
 ధర్. సం. విణ. (ము. ఈ. ము.) ధరించేవాడు.
 ధర్మవ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) ధరింపఁదగినది.
 ధర్మజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) ధర్మమునెఱిగి
 నాడు.
 ధర్మభ్రాత. సం. వి. క. పుం. జీవనార్థములింగులు
 భిన్నాదులనుధరించినవాడు. తాటదమ్మడు.
 ధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. పుణ్యము; (చూ.
 ధర్మపు.) 2. న్యాయము; 3. సామ్యము; 4. 5
 భావము; 5. ఆచారము; 6. అహింస; 7. శివ
 క్తవిధి; 8. ఉపనిషత్తు; 9. యజ్ఞము. పుం. క్రి.
 ధర్మరాజే. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యుద్ధసినిహు
 2. యముడు; 3. బుద్ధదేవుడు.
 ధర్మసంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మన్వాది ధర్మకాస్త్రము.
 పుత్రి.
 ధర్మాత్ముడు. సం. విణ. (క.) పుణ్యాత్ముడు.
 ధర్మాధికరణము. సం. వి. ఆ. న. న్యాయవిచార
 ఫలము.
 ధర్మాధిక్యము. సం. వి. ఆ. పుం. న్యాయము విచ
 రించేవాడు.
 ధర్మాసనము. సం. వి. ఆ. న. ధర్మాధికారికూర్చుండు
 సీతము.
 ధర్మ. సం. విణ. (క. ఈ. వ.) ధర్మముగలది.
 ధర్మడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యముడు; 2. సా
 యజ; 3. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)
 ధర్మము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) ధర్మమువలనఁగొ
 గనిది.
 ధర్మణము. సం. వి. ఆ. న. 1. తిరస్కరించుట; 2. ధర్మ
 చుట.
 ధర్మణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు, పుంఖిరి.

ధర్మము. సం. స. శ్రీ. 1. తిరస్కరించు; 2. ధర్మము చేయు.

ధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉత్తేజము; 2. చెందక.

ధర్మము. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఆపు. ఆ. పుం. ము. 1. తెలుపు; 2. ఆచారము. విరా. 1. తెల్లనిది; 2. చేక్కనిది.

ధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకటినునుపాట. "క. ఎడతెరులగనమనుచుకొని, బడిబడిబిలువంగనపుడు బలునాయదముల్, గడలుకొనంగనచ్చర, పడలులధవళములుఁ బెండ్లిపాటలుఁ జేలగెక." మ. ౪, ఆ.

ధర్మము. సం. వి. శ్రీ. పుం. తెలుపు. (చూ. ధర్మము.)

ధర్మము. సం. వి. ఆ. న. యాగమునకు అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయుటకు కృష్ణజిహ్వతో చేయబడిన విసనకణ్ఠి. యాగమునందు ఉష్ణపదార్థమును దుగలయుష్ణమును చల్లార్చుటకొఱకు కృష్ణజిహ్వతో చేయబడిన విసనకణ్ఠి. (ఆ. కొండలు.)

ధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెరిమిటి; 2. రాజ్యము; 3. మనుష్యుడు.

ధా.

ధాటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దండయాత్ర, దాడి.

ధాతి. సం. వి. ఋ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. ఒక ఆదిత్యుడు; (చూ. ఆదిత్యుడు.) 3. ఒక సంజత్యుడు. (చూ. సంజత్యుడు.) విరా. 1. ధర్మము వాడు; 2. రక్షించువాడు.

ధాతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆరణ్యము.

ధాతువు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. — పై. —

ధాతువు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వాతములో నగునది; (వాతము, పిత్తిము, శ్లేష్మము అని ఇవి మూడు.) 2. వనలో నగునది; (వన, ఆస్పత్కూ, మాంసము, మేదస్సు, అస్థి, మజ్జ, శుక్లము అని ఇవి యేడు.) 3. మణినిలలో నగు కిలవికారము; 4. గ్రహధాతువు; 5. పృథివిలో నగునది; (చూ. భూతము.) 6. శబ్దములో నగునది; (చూ. గుణము.) 7. తక్కువలో నగునది; (చూ. ఇందియము.) 8. భూధాతువులో నగునది.

ధాత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. నేల; 2. దాది; 3. తల్లి; 4. ఉనికి. విరా. 1. ధర్మమునది; 2. ధర్మము చేయునది.

ధాత్రేయి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. దూతాధిపతి; 2. భూమి. "క. పోయెడుఁబోనివృక్షధాత్రేయి." పై. 2, ఆ.

ధాన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. దనియాలు; 2. మిగ్గ; 3. బొరుగులు. (ఈయర్థమున నామలింగానుకాస నేతర నిఘంటువులయందు ఇది నిత్యబహువచనాంతముగా పఠింపబడలేదు.)

ధానుష్కండు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) విలుకాడు.

ధాన్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. కిలలు; (నవధాన్యములు. — గోధుమలు, యవలు, పెసలు, సెనగలు, కందులు, బొబ్బరలు, నవ్వులు, మినుములు, ఉలవలు.) 2. దనియాలు.

ధాన్యాకము. సం. వి. ఆ. న. దనియాలు.

ధాన్యాప్తము. సం. వి. ఆ. న. పులియబెట్టిన కడుగునీరు, కలి.

ధానునిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుడు.

ధామము. సం. వి. శ్రీ. న. 1. ఇల్లు; 2. చోటు; 3. వెలుగు; 4. కాంతి; 5. ప్రభావము; 6. మేను; 7. పట్టువు.

ధామార్దవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆపద; 2. ఉత్తరము.

ధామ్యము. సం. వి. ఆ. శ్రీ. యాగమునందు అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయునపుడు పఠించెడు ఋక్కు.

ధార. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. పైనుండిపడు నీరులో నగువానిచోట; 2. వానకాలు; 3. కత్తిలో నగువాని వాదర; 4. కుంభలో నగువాని చిల్లి; 5. దండు ముందటిభాగము; 6. ఆశ్వగతి; (ఇవి అయిదు. — ఆస్కండితము, ధారితము, రేచితము, వర్ణితము, పుత్రము.) 7. ప్రవాహము; 8. పరంపర; 9. ఒకానొక పట్టణము. ఆ. పుం. ము. 1. అప్పు; 2. పరస్పర విశేషము.

ధారణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. భగవంతునిదప్ప మఱి యొకటి నెలుగము; (ఇది యోగాంగములలో నొకటి. చూ. అంగము.) 2. మేర. ఆ. న. ము. ధరించుట.

ధారణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. భూమి. (ధరణియొక్క రూపాంతరమనియెదరు.)

ధారపోయ. మ. స. శ్రీ. చేత నీర్ణయపాసికొని దత్తము చేయు.

ధారాకదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుకడిమి.

ధారాబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుట్టము; 2. వాన కోయిల.

ధారాధరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మేఘము; 2. ఖడ్గము.

ధారాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటులేనిది.

ధారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెవిచోరుపాము; 2. కెట్టి.

ధార్తరాష్ట్రము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లనిముక్కుకా క్లుగల హంస.

ధార్తరాష్ట్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు; 2. సర్వవిశేషము.

ధార్తపత్తనము. సం. వి. ఆ. న. మిరియము.

ధార్తకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. పుణ్యాత్మకుడు; 2. ధానుష్కుడు.

ధార్త్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (చూ.) ధాయ్య; 2. కోరిందీ. విణ. ధరంశుడగినది.

ధార్త్యము. సం. వి. ఆ. న. దిట్టతనము.

ధావనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పరుగు; 2. శుద్ధి.

ధావని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్కతోడకపోన్నీ.

ధావశ్యము. సం. వి. ఆ. న. ధవళిమము, తెలుపు.

ధి.

ధిక్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరస్కారము.

ధిక్క్రతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపబడినవాడు. వెలివేయబడినవాడు. (అని కొందఱు.)

ధిక్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధిక్కారము.

ధివణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి, మనీష.

ధివణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బృహస్పతి.

ధిష్ణ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. గృహము; 2. స్థానము; 3. బలము; 4. నక్షత్రము.

ధీ.

ధీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధి, మతి.

ధీంద్రియము. సం. వి. ఆ. న. క్షాణేంద్రియము.

(చూ. ఇంద్రియము.)

ధీమంతుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. విద్వాంసుడు;

2. బృహస్పతి. విణ. బుద్ధిగలవాడు.

ధీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్యంగ్యముగా కోపప్రకాశముచేయునాయక. (మధ్య (లేక) ప్రగల్భ.)

అ. న. ము. కుంకుమపువ్వు.

ధీరలలితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సాధారణ చక్రవ్యధనాయకులలో నొకడు. (చూ. నాయకుడు.)

ధీరకాంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. —పై.

ధీరాధీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్యంగ్యవ్యంగ్యముగా కోపప్రకాశముచేయు నాయక. (మధ్య (లేక) ప్రగల్భ.)

ధీరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విద్వాంసుడు. విణ.

1. వైర్యముగలవాడు; 2. స్వాతంత్ర్యముగలవాడు.

ధీరోదాత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సాధారణ చక్రవ్యధనాయకులలో నొకడు. (చూ. నాయకుడు.)

ధీరోద్భుతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. —పై.

ధీవరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జోలరి, కైవర్లుడు.

ధీసచివుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కార్యలోపాయోగ్యుడగుమంత్రి.

ధు.

ధుంధుమారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కఠిమాపము;

2. పట్టుపురుగు.

ధుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలింపబడిన;

2. విడువబడినది.

ధుత్తూరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉమ్మెత్తీ, (చూ.

ధుస్తూరము.)

ధుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏలు.

ధుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బరువు, భారము.

ధురంధరము. సం. వి. ఆ. పుం. బరువు మోసేడియ్య.

విణ. బరువు మోయునది.

ధురంధరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భారము

వహించువాడు.

ధురీణము. సం. వి. ఆ. పుం. బరువు మోసేడియ్య.

విణ. బరువు మోయునది.

ధురీణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భారమువహించువాడు.

ధుర్యము. సం. వి. ఆ. పుం. బరువు మోసేడియ్య.

విణ. బరువు మోయునది.

ధుర్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భారమువహించువాడు.

ధూ.

ధూంత్తము. సం. వి. త్. పుం. తెల్లకాకి.

ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధుతముయొక్క

రూపాంతరము.

ధూనము. సం. వి. ఆ. న. కదలింజేట.

ధూపము. సం. వి. ఆ. వుం. (చూ.) ధూపము.

ధూపాయితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తపింపఁ జేయఁబడినది, సంతప్తము.

ధూపితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ధూపము చేయఁబడినది; 2. తపింపఁజేయఁబడినది.

ధూమకేతువు. సం. వి. ఉ. వుం. 1. ఉత్పాతము; 2. అగ్ని.

ధూమధ్వజాడు. సం. వి. ఆ. వుం. అగ్ని.

ధూమము. సం. వి. ఆ. వుం. పొగ.

ధూమయోని. సం. వి. ఇ. వుం. మేఘము, మబ్బు.

ధూమలము. సం. వి. ఆ. వుం. నలుపుమించేగల నిన యెఱువు. విణ. నలుపుమించేగలనిన యెఱువుగలది.

ధూమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూడమంచే.

ధూమ. హిం. వి. కలత, జాడ్యము.

ధూమ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమముల సమూహము.

ధూమ్యుటము. సం. వి. ఆ. వుం. పక్షివిశేషము, కూకటిమూగ.

ధూమ్రపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొగచెట్టు.

ధూమ్రము. సం. వి. ఆ. వుం. నలుపుమించేగల నిన యెఱువు. విణ. నలుపుమించేగలనిన యెఱువుగలది.

ధూర్జటి. సం. వి. ఇ. వుం. శివుడు, ముక్కంటి.

ధూర్తము. సం. వి. ఆ. న. ఒకదినను ఉత్సా. వుం. ఉత్సేహి.

ధూర్తాడు. సం. వి. ఆ. వుం. జ్ఞాదరి. విణ. మోసకాడు. (చూ. ధూర్త.)

ధూర్వహము. సం. వి. ఆ. వుం. బరువుమోసడియెద్దు. విణ. బరువుమోయనది.

ధూర్వాడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భారమువహించువాడు.

ధూరి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. దుష్టు, పరాగము.

ధూరికదంబము. సం. వి. ఆ. వుం. బట్టకడిమి.

ధూరిధ్వజాడు. సం. వి. ఆ. వుం. వాయువు, గాలి.

ధూసుము. సం. వి. ఆ. వుం. 1. బూడిదవర్షము; 2. గాడిద. విణ. బూడిదవర్షముగలది.

ధృ.

ధృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధరింపఁబడినది. ధృతరాష్ట్రాడు. సం. వి. ఆ. వుం. 1. ధర్మోధనుని తండ్రి; 2. సర్వవిశేషము; 3. రాజు.

ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ధరించేట; 2. ధైర్యము; 3. సంతోషము; 4. సౌఖ్యము; 5. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 6. ఒక ఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.) వుం. యజ్ఞము.

ధృవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మయ్యకుపొన్న?

ధృష్టాడు. సం. వి. ఆ. వుం. చతుర్విధశృంగారనాయకులలో నొకడు. (చూ. నాయకుడు.) విణ. దిట్టతనముగలవాడు.

ధృష్టువు. సం. విణ. (ఉ.) దిట్టతనముగలవాడు.

ధే.

ధే. దే. వి. గుఱ్ఱమునతోలుటయందగుధ్వన్యనకరణము. "హయమనదిల్చి ధేయమచ నాజికదోలుటయొందుదోచె." కళా, ౮, ఆ.

ధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లేగటియావు; 2. ఆడేనుగు; 3. ఆడుగుఱ్ఱము; 4. చిన్నకత్తి; 5. పార్వతి. ఆ. వుం. ము. చీరపేను. ఉ. ఒకానొక రాక్షసుడు

ధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. లేగటియావు, ధేనుక. ధేనువ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బంధదృష్టయావు. మదుపవెట్టియావు. (అని కొందఱు.) బంధదృష్టయనము. (అని కొందఱు.) కుదుపవెట్టియనము. (అని కొందఱు.)

ధై.

ధైనుకము. సం. వి. ఆ. న. ధేనుకలసమూహము.

ధైర్యము. సం. వి. ఆ. న. ధీరత్వము, దీమసము.

ధైవతము. సం. వి. ఆ. వుం. సప్తస్వరములలో నొకటి. (చూ. స్వరము.)

ధో.

ధోరణము. సం. వి. ఆ. న. ఎక్కువదగిన యేనుగులలో నగునది, వాహనము.

ధోరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వర్ధతి; 2. పుట్టి.

ధౌ.

ధౌతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కడుగఁబడినది.

ధౌరంధర్యము. సం. వి. ఆ. న. ధురంధరత్వము.

ధారికము. సం. వి. అ. న. ఆస్కందితమునకంటె
నధికమై చతురమైన యొక యశ్వధార, (చూ.
ధార.) జోడన, (చూ. ధారికము.)

ధారేయము. సం. వి. అ. న. బరువు మోసెడి యెద్దు.
విణ. బరువు మోయునది.

ధారేయుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భారము
వహించువాడు.

ధార్త్యము. సం. వి. అ. న. ధూర్తత్వము.

ధ్యా.

ధ్యాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ధ్యానించేవాడు.

ధ్యాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధ్యానింపబడినది.

ధ్యాతవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధ్యానింప
దగినది.

ధ్యానము. సం. వి. అ. న. చాంచల్యములేక భగవం
తుని మనసునతలచుట. (ఇది యోగాంగము
లలో నొకటి. చూ. అంగము.)

ధ్యానించే. సం. స. క్రి. ధ్యానముచేయు.

ధ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. కామంచిగడ్డి; 2. దవ
నము; 3. విణ. నల్లనిది.

ధ్యానము. సం. వి. అ. న. కామంచిగడ్డి.

ధ్యే.

ధ్యేయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధ్యాతవ్యము.

ధ్రు.

ధ్రువ. సం. వి. అ. క్రి. 1. గీతివిశేషము; 2. సు
గ్నేదము; 3. గుఱ్ఱపునుడి; 4. గుఱ్ఱపునుడియుం
డుచోటు; 5. చోగి; 6. ముయ్యకుపాన్న; 7. అ.
న. మ. 1. ఊహ; 2. నిశ్చయము. పుం. 1. మజ్జి; 2.
మ్రోడు; 3. గిరికి; 4. గ్రహయోగవిశేషము;
(చూ. యోగము.) 5. తాళవిశేషము. (పదునా
లుగు అక్షరముల కాలముగలది.) విణ. 1. ఎడతె
గనిది; 2. కదలనిది; 3. నిలుకడగలది.

ధ్రువుడు. సం. వి. అ. న. 1. నక్షత్రవిశేషము;
2. ఒక వసువు; (చూ. వసువు.) 3. విష్ణువు;
4. శివుడు.

ధ్య.

ధ్యంసము. సం. వి. అ. న. నాశము.

ధ్యంసితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధ్యంసముచేయ
బడినది.

ధ్యజము. సం. వి. అ. న. 1. కైకము;
2. కైకపు కంబము; 3. గుఱుడు; 4. మగగుడి;
5. గర్భము. పుం. ధు. కల్లమైకువాడు.

ధ్యజిని. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. నేన; 2. సీమాభేదము.

ధ్యని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. శబ్దము; 2. వ్యంగ్య
ధానశబ్దము.

ధ్యనించే. సం. అ. క్రి. శబ్దించే, మ్రోయు.

ధ్యనితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మ్రోయునది.

ధ్యస్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. నశించినది;
2. జోతినది.

ధ్యా.

ధ్యాంతము. సం. వి. అ. న. 1. కాకి; 2. కొక్క.

ధ్యాంతము. సం. వి. అ. న. అంధకారము, చీకటి.

ధ్యానము. సం. వి. అ. న. ధ్యని, మ్రోతి.

న.

న. ఒక యక్షరము. దే. అప. సప్తమ్యేకవిధమునఁ
దువచ్చెడి యొకానొక ప్రత్యయము. (వినము.
మనమున. మొ.)

నంకు. దే. స. క్రి. నేలనుకోరాడు.

నంగ. దే. విణ. నంగనాచి.

నంగనాచి. దే. వి. వడ్లచిలుక. విణ. దిట్టతనముక!

గియు బయటికి ఏమియు తెలియనిదానివలె
నుండునది. స్వా. 3. అ. (నంగనాచి వంగము
అని సామ్యము.)

నంగి. దే. విణ. ముక్కుతో మాటాడబడునది. (చూ. అ.)
తుంబకము.

నంగు. దే. అ. క్రి. ముక్కుతో మాటాడు.

నంజ. అర. వి. మాగాని.

నంజ. దే. వి. నంజాకొనువస్తువు, ఉపదేశము. సా.
అ. అ.

నంజో. దే. స. క్రి. (హరలోనగు వ్యంజనములు) రిమ.

“నీ. దేవసిత్రతిథిపూజావిధులందిడిమతినంజో
పురుషుడమాంసభోజి.” భార. కాం. ర. అ.

వి. 1. విషము; “నాలుకబంతివ్రేలబడినంజో
దోగి.” స్వా. ౫. అ.—2. నెత్తురుచచ్చి తెల్లపా
ఱుట. (నానికి జ్వరమువచ్చి నంజాకనిపించినది.)

నంజోడు. దే. వి. మాంసము, ఎఱచి.

నంజోడుంది. దే. వి. (నంజోడు+తిండి.) రాక్ష

సుడు. “కడయొడయలదటిమెడునంజోడు
దిండులు మిమ్మునుపజాతురవారక, ను

మ్రొంగడునానికిలో, నడరెడువేల్పుటవడియ
మగుగడతలచేత." అచ్చ. నుం, కాం.—విణ.
నూంసముతినవాడు.
నంజోపాటు. దే. ఆ. క్రి. (నంజో+పాటు.) నెత్తురు
చచ్చి తెల్లపాటు.
నంటు. దే. వి. స్నేహము. "ఎ, గీ, తొలుదొలుత
గృహవర్తకుగళయొసంగి, నంటుగావించుటెల్ల
నాథయువతి, జనతనూవాహసాహాయ్యమునకు
గాక, కానవావారి నెవ్వరిగమలవైరి." ఎను.
ర. ఆ.—విణ. స్నేహితుడు. "తెలిక్కిరేనంటు
గిలువకన్నియనంటు." శకాం. ర. ఆ.
నంటుకత్తె. ప్రి. విణ. స్నేహితురాలు. (స్వాగతము
కత్తె.)
నంటుకాడు. దే. విణ. స్నేహితుడు. (స్వాగతము
కాడు.)
నంటు. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. తిథివిశేషము; (చూ. తిథి.)
2. మంత్ర; 3. కలిమి. ఆ. పుం. దు. ఒకగోపకుడు.
నండకము. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణుభద్రము. విణ. సం
తోషించునది.
నడక. సం. వి. ఆ. క్రి. కూతురు. ఆ. పుం. ఒక
సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) న. ము.
1. ఇంద్రుని యుద్ధానవసము; 2. ఉద్ధాని
నవము.
నందినాడు. సం. వి. ఆ. పుం. కొడుకు. విణ. సంతో
షించునాడు.
నంది. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. శివుని పుష్పభయము;
2. పుష్పభయము. న్. పుం. 1. కలజావ్యి; 2. మణి.
నదిమిథి సం. వి. న్. పుం. నక్కతోడలియ్యము
నదివర్ధనము ఉభ. వై. గ్రా. వి. ఒకానొక పూ
తెట్టు. "నీ. బొండుమల్లెలతోకములుమంకెనలు
నందివర్ధనంబులువిరచాదివిరులు." ఉ. రా. 3. ఆ.—
సం. ఆ. పుం. అమావాస్య (లేక) పున్నమ
నందిపుత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రవిశేషము.
నంద్యవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పడమలదక్క
దక్కిన మూడుదిక్కుల వాక్కిన్లుగల రాజగృహ
ము; 2. నందివర్ధనము.
నంబరు. ఆం. వి. సంఖ్య, వ్యాజ్యము.
నంది. దే. వి. విష్ణుపూజకుడు.
నందెరుమాట్లు. ఆర. దే. వి. బ. (నమ్+నెరుమాట్లు.)
క్రీసంగ వాయుకులు.

నకనకబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (నకనక+బడు.) వాడు,
కృశించు. "కడుపు మహాత్ముడొనకనకంబడ."
ఆము. అ. ఆ.
నకనకలాడు. దే. ఆ. క్రి. (నకనకలు+అడు.) నక
నకబడు. (వీనికడుపు నకనకలాడుచున్నది.)
నకనకలు. దే. వి. బ. కార్యము. "ప. కమృపంజల
న ప్రంపుంజకచకల నకనకల పీడుకొని." స్వా.
3. ఆ.
నకనకలుగుడుచే. దే. ఆ. క్రి. (నకనకలు+గుడుచు.)
నకనకబడు. (చూ. నకనకలుచే. "నీ. గతి
సంభ్రమంబున గరముబెడంకుచు నకనకల్గుడు
చున్నెడిమిసాబగు." కళా. ర. ఆ.)
నకలు. హిం. వి. ఒకదానిచూచి వ్రాసిపది.
నకామ్. నకాని. హిం. వి. రింగుపనిచేయువాడు.
నకిషీ. హిం. వి. అలంకారపుపని.
నకిబు. దే. వి. వెండిబెత్తమువాడు, నేత్రధరుడు.
"చాగుబలియంచు నకిబులు మ్రాయ." స్వా.
౫. ఆ.
నకులము. సం. వి. ఆ. పుం. ముంగిస. దు. యుక్తి
రుని తమ్ముడు.
నకులేష్ట. సం. వి. ఆ. క్రి. సర్వాక్షి.
నక్క. వై. వి. జంబుకము*. (దీని భేదములు నటడు,
గుంటనక్క.) విణ. తుండ్రము*. (చూ. నక్క
దోస. మొ.)
నక్కతోడకసపు. ద్వ. వి. సింహపుచ్చి. (దీనిని
కొండలు నక్కతోడపాన్చి అందురు.)
నక్కతోడపాన్చి. ద్వ. వి. క్రోధునిన్న. (దీనిని
కొండలు నక్కతోడకసపు అందురు.)
నక్కతోడలియ్యము. ద్వ. వి. ధాన్యవిశేషము.
నక్కదోస. ద్వ. వి. చిప్పటము.
నక్కనరము. ద్వ. వి. ఒకదను నేలు.
నక్కనేరడు. ద్వ. వి. కాకినేరడు.
నక్కవింగి. ద్వ. వి. తుండ్రవృక్షకము.
నక్కి. హిం. వి. మోలుబెరి.
నక్కిల్లు. ద్వ. వి. బ. (నక్కు+క్కిల్లు.) పక్కపండ్ల
క్కిల్లు.
నక్కు. దే. ఆ. క్రి. ఒడుగు. "ఉ. వాలిసంబునే
రుక్కొనినక్కుచునక్కుచువాడవాడకే, లాలవ
లిలతావలికలంకులనుండిలుచచ్చివచ్చిదం, భోరి
య్యబోలెమోదె బడిసోదునుబల్లులు చిల్చి
తెల్పకే, తాగుకొనంగ నీయకగుతంద్రి ధవ్య

విచారమారుతీ." రామా, 2, ఆ.-వి. 1. మ్రాని
యతుకు; (ఇది నక్షత్రమాలము.) 2. బంగారపుబిల్లి;
"గీ. నక్కులైక్కులైక్కునాతుక చెక్కులు."
చంద్ర.-3. బంగారు నలుకగా నకుముగనుప
టైకు నిగ్గు; 4. నాగటికెట్టు.

నక్కర. దే. వి. కండి, తొగరి.

నక్కేలు. ద్వ. వి. (నక్క+ఎలు.) ఒకానొకచెట్టు.
నక్షంచరము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడ్డగూబ.
నక్షంచరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాక్షసుడు, రేడిన్సురి.
నక్షకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చినిగినవస్త్రము;
2. మానీనవస్త్రము; 3. వస్త్రము; 4. నల్లగూబ.
నక్షమాలము. సం. వి. ఆ. పుం. కానుగు? (చూ.
నక్షమారము.)

నక్షము. సం. వి. ఆ. న. రాత్రి. "గీ. సోమవారవ్ర
తంబతికుభదమగుదు, సెనరునుపవాసయుక్తు
డొననకుమతికి, నక్షమున నేకభుక్తియొనర్చేనేని,
శివుడును ప్రీతుడగు నిజం బవనినాథ." శేష.
ఓ, ఆ.

నక్షము. సం. వి. ఆ. న. 1. అడ్డకమ్మి; 2. ప్రొక్కు
డుగమ్మి. పుం. మొసలి.

నక్షత్రమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇరువదియేడుముత్య
ములుగ్రుచ్చినయొంటి పేటహారము.

నక్షత్రము. సం. వి. ఆ. న. అశ్వినీమొదలగు రిక్క.
(ఇది యిరువదియేడు. - అశ్వినీ, భరణి, కృత్తిక,
రోహిణి, మృగశిర, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్య
మి, ఆశ్లేష, మఖ, పుబ్బ, ఉత్తర, హస్త, చిత్త,
స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, మూల, పూ
ర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శత
భిషము, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి
అని. అభిజిత్తు అని ఇరువదియేనిమిదవ నక్షత్ర
ము ఒకటి కలదందురు.)

నక్షత్రేకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు, రిక్క
రాయడు.

నఖము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గోరు. పుం. గంధద్ర
వ్యుచితము.

నఖముఖాల. సం. స్త్రీ. వి. అన్నిదిక్కుల.

నఖరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నఖము, గోరు. (దీ

నికి ఆయుధవిశేషమును అర్థమగుచున్నది.

నఖరాయుధము. సం. వి. ఆ. పుం. కోడి.

నఖోత్పాటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) గోరుగల్లు.

నగ. దే. వి. 1. భూవనము; 2. లోహపాత్రము;
3. పాగాకు దూదిలోనగువాని కంట్రుములు;
4. సిద్ధలజ్జోడు.

నగదు. హిం. వి. నాణెహుపమైన సాము.
నగధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, గట్టుతాలుపు.
నగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు.
నగరము. సం. వి. ఆ. న. పట్టణము, పురము.
నగరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పట్టణము, పురము.

నగరు. దే. వి. 1. రాజగృహము; "వలలుడనంగన
నగరవంటలవాడయినట్టి." భార. విరా. ౫. ఆ.
(చూ. దొరకొను.)-2. దేవగృహము. (చూ.
చేటదుకడ కొట్టు అనునర్థము నుదాహరణము.)

నగవరి. దే. విణ. (నగవు+వరి.) నవ్వుగలవాడు.

నగవు. దే. వి. నవ్వు, హాసము.

నగవైరి. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుడు, గట్టుగాను.

నగాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. హిమమండలు,
గట్టులతేడు.

నగారా. హిం. వి. పెద్దథంకా.

నగాను. హిం. వి. చిత్రము.

నగు. దే. ఆ. క్రి. 1. హాసించు; 2. అపహాసించు.

"వ. ఆయాాయుర్వేదవిద్యయేనిమిది నెలభి
సింబిహద్వింబి యతనిముందటికరిగియందందన
చున్న." మార్క. ౫, ఆ. - వి. హాసము. "క.
నగునగువెన్నెలనిగనగ." అచ్చ. బాల. కాం.

నగుబాటు. ద్వ. వి. (నగు+పాటు.) అపహాసము.

"వ. నీపులోకంబుచేతనగుబాటు పొండంగల
వాడవనికట్లండునెప్పిన." సం. "రాజ్ఞాహ
సోభవిన్యసి." భార. ఆర. ఓ, ఆ.

నగొకనము. సం. వి. న్. పుం. 1. పక్షి; 2. సింహ
ము; 3. శరభము.

నగ్గు. దే. వి. నగ్గు. "నీ. రథ్యసారథికేతురథికాంగ
నిర్దళన ప్రాధిదేయునగ్గుచేసి." మార్క. ౮, ఆ.
(దీనికి ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

నగ్గుచువు. సం. వి. ఈ. ఊ. పుం. నానాద్రవ్యము
లచేత చేయబడిన గుర్రావీజము, కిణ్వము.

నగ్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కన్యక; 2. దిసమొల
యాడుది.

నగ్నుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బుద్ధచేతుడు;
2. బట్టువాడు. విణ. దిసమొలవాడు.

నచ్చిక. దే. వి. నచ్చిక. (చూ. నచ్చు.)

నచ్చి. డి. వి. నచ్చియొక్క రూపాంతరము. (చూ. నచ్చి.)

నచ్చు. డి. సు. క్రి. నచ్చు. “క. ద్రోణభీష్మలలా పుర, నచ్చియుగద్ధండ్కోక్కడ, యిచ్చుచదనకు విజయమనియు సంతయుఁబొంగుక.” భార.

ఉద్యో. 3, ఆ. — వి. 1. ఆలస్యము; 2. బాధ. నచ్చుకాడు. డి. వి. 1. ఆలసుడు; 2. బాధకుడు.

నచ్చుకుప్ప. డి. వి. నచ్చుగొట్టు.

నచ్చుగొట్టు. డి. వి. నచ్చుపెట్టువాడు.

నచ్చుపెట్టు. డి. సు. క్రి. లొందర పెట్టు. బాధించు.

నడరానా. హిం. వి. అపరాధము, రాజులకిచ్చు కానుక.

నడరు. హిం. వి. సముఖము, సౌందర్యము, కానుక.

నడ్డే. డి. వి. నలుజాయొక్క రూపాంతరము. “చ.

ఒకపెను బాచపతేడు చల మొప్పుర సాతలసీమ కుకజకో, రకములుభూతధాత్రి కిసురల్ దివికిక

బగతీలునట్లుగా, మెక మెక పాటుతోడనిను మ్రొంగకపోరపుడుక ద్రిలోకకం, టకుడవుగా

ననియొడలునడ్డగజేసికురంగలాంఛనా.” స్వా.

3, ఆ. — వి. 1. మిక్కిలి నలగినది.

నటనము. సం. వి. అ. న. 1. నాట్యము; 2. నటన,

కపటప్రవర్తనము.

నటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇరుగుడు?; 2. దుం

డిగము?

నటవాలు. డి. వి. అశ్వగతివిశేషము, (చూ.) రేచి

తము.

నడి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. వేశ్య; 2. నట్టువుని పెం

డ్లాము; 3. కాకిదొండ?; 4. గువ్వగుత్తిక?

నడించే. సం. అ. క్రి. 1. నర్తించు; 2. వర్తించు;

3. కపటముగా ప్రవర్తించు.

నటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నట్టువుడు.

నటువైడ్డు. ఆం. వి. సొమ్ము చెల్లింపకుండ టప్పు

ద్వారా పంపబడిన.

నట్ట. డి. వి. పాచిక. “నట్టలు రెండుదానజతనంబు

నజేకొని.” భో. 2, ఆ.

నట్టకనడుము. డి. వి. (నడుము + నడుము.) సరినడు

ము. “నట్టకనడురేయి.” వేం, పంచ. ౧, ఆ. —

(ఇతర గ్రంథములయందు దీనికి ప్రయోగము

మృగ్యము.)

నట్టచి. ద్వ. వి. (నడుము + అడచి.) అరణ్యమధ్య

ము. “క. నీపాదంబుల్, పట్టికొనగవచ్చినను

ము, నట్టచివిడిచిపోవనామయమెక్కణ్ణ.” భా

గ. ౧౦, స్కం. పూ.

నట్టనడుము. డి. వి. (నడుము + నడుము.) సరిమధ్య

ము. “మలచపు వేణినట్టనడుముక దగిచేతిఁడు

న్మచిక్కె..” ఉ. రా. 3, ఆ.

నట్టాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (నట్టువ + అడు.) 1. నర్తించు;

2. చలించు. “నట్టాడునడుము.” భాగ. ౯, స్కం.

నట్టిల్లు. డి. వి. (నడుము + ఇల్లు.) 1. గృహమధ్యము;

(చూ. తొట్టిగిలబడు.) 2. గర్భగృహము. “నీ.

మలిపించెబం గారములదేవగృహములుకూర్చించె

నట్టిండ్లుకుందనమున.” భీ. ౫, ఆ.

నట్టు. యం. డి. వి. 1. వాసస్థానము; “గీ. అపుడు

గొల్ల నాయుడందంబుగాదన, నట్టులలరక్షేయ

నట్టుగాను, నేర్పుగల్గువారి నేర్పరించి.” నీలా.

3, ఆ. — 2. స్థానము; “గీ. వారిదద్దయునర్చిగార

వించి, బంఠిమోమ లదొరతనబంఠించుడువర, బె

ట్టినీ దెంబులిడియొక్క నట్టునందు, నెమ్మిగూర్చు

న్నచోఁబినతప్పుడనియె.” అచ్చ. యం. కాం. —

3. ఆలస్యము; (ఏలనట్టుచేసెదవు, వేగప్రాప్త్యు.)

4. అటంకము; (ఆ పనికి నట్టువచ్చినది.) 5. సస్య

రోగవిశేషము. వై. నట్టువుడు.

నట్టుకొట్టు. డి. ఆ. క్రి. ఆలస్యముచేయు. “క. పలి

కిననినుఁగాదనభీ, తిలియటునటునట్టుకొట్టుతెఱ

వతెఱగుఁధూ, తలవిధుఁడుమాచి.” కళా. 2, ఆ.

నట్టుకొను. డి. ఆ. క్రి. కుదురుకొను, నెలకొను.

“వ.పట్టుగలపటికంపుఱాచట్టు నేలనట్టుకొని.”

స్వా. 3, ఆ.

నట్టుగుడు. వై. వి. నట్టువుడు.

నట్టువులుగు. ద్వ. వి. నట్టువపులుగుయొక్క రూ

పాంతరము. “నీ. విషధరాగమనంబెవేడుచుఁ

గేకలు వెట్టుశిఖండు లీనట్టుపులుగులు.” రుక్మి.

3, ఆ.

నట్టువ. వై. వి. 1. అట, నర్తనము. “వ. మఱియు

విరితేనియలాని పూనిమర్చిలి తత్తంబునం దిరుగు

తేఁడిమిత్తంబులయెఱకల సన్నగరువలిగట్టువ

నట్టువగఱవ.” య. ర, ఆ. — 2. నట్టువుడు.

(చూ. అట్టాడు.)

నట్టువకాడు. ద్వ. వి. నట్టువుడు.

నట్టువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (నట్టు + వడు.) అడ్డవడు.

నట్టువపులుగు. ద్వ. వి. నెమిలి, నర్తనప్రియము.

(ఇట్లు నట్టువట్టి.)

నట్టువాడు. ద్వ. వి. (నట్టువ+వాడు.) నట్టువుడు.
 (చూ. బూతు రెండవయర్థము నుదాహరణము.)
 నట్టువుడు. వై. వి. (నేకశ్యలకాటగజపు) నట్టుడు.
 (నట్టుగుడుయొక్కరూపాంతరము.)
 నట్టువొజ్జే. వై. వి. (నట్టువ+జ్జే.) నాట్యోపా
 ధ్యాయుడు. “గీ. నట్టువొజ్జేనై మెలగుదునగ
 కులందు.” భార. విరా. ౧, ఆ.
 నట్టేలు. డే. వి. (నడుము+ఏలు.) నదీమధ్యము.
 నట్టొట్టు. డే. వి. బ. జలధారలులోనగునవి నిరంతర
 ముగావడియుడిగినవెనుక అవ్వొట్ట నిలిచినిలిచి
 పడిదుబొట్టు. “ననమాలికలతేనెనట్టొట్టుపడు
 చొట్ట.” స్వా. 3, ఆ.
 నట్టొలు. డే. వి. నటబాలుయొక్కరూపాంతరము.
 నడ. డే. వి. నడక, గమనము.
 నడక. డే. వి. 1. గమనము; 2. ప్రవర్తనము.
 నడగడు. డే. వి. (నడ+కాడు.) గుఱ్ఱము, హయ
 ము. “క. ఆలోనఁజంద్రహాసుడు, మేలుకనుచు
 నపుడుతత్సమీపసరస్వత, తౌలితముఖుడైనడగ
 ని, బోలెమునఁగదల్చి నగరముఁబ్రవేశించెన్.”
 తై. ౨, ఆ.
 నడగొట్టు. డే. ఆ. క్రి. (నడ+కొట్టు.) నిలుచు, ఉం
 డు. “క. పోకనడగొట్టితేనియు, రాకొంటుఁజూచి
 మొగంబురాచట్టుపయిన్, శ్రీకాశికనిందించిన,
 నీకింతలగేలపోవునచరిత్రా.” భీ. ౨, ఆ.
 నడచే. డే. ఆ. క్రి. 1. గమనించు; “వ. పతంగప
 తివనుమతికినవతరించినగుడేవగుతునితలంపునక
 నుగుణంబుగనడచికడచి.” ఉ. హరి. ౬, ఆ —
 2. ప్రవర్తించు.
 నడచోడు. ద్వ. వి. కాలిబంటు, పదాతి. “వ. అడి
 దంబులఁబొడిపాడిగా నడుచునడచోడుభటులు
 ను.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
 నడత. డే. వి. నడవడి, ప్రవర్తనము.
 నడతెంచే. డే. ఆ. క్రి. (నడచు+తెంచు.) నడచు,
 పోవు. “ఉ. పాండవకోటిసూతసుతుపైనడతెం
 చినచందమెట్టులా, ఖండలనూతినర్పముఖకాండ
 ముతాఁకునరూపుకూసిపో, కుండుటయొట్టుకల్గె.”
 భార. కర్ణ. ౧, ఆ. “ద్వి. మేదిసీసుతకు, నగవు
 తుట్టింపుచునడతెంచునడల.” రా. ఆ, కాం.
 (స్వార్థమున తెంచు.)

నడదివియ. ద్వ. వి. దివటీ. “నీ. నడదివియలునేనె
 నగరికిమాణికన్యమకుటముల్ పూనినమనుజుపకు
 ల.” భార. విరా. ౫, ఆ.
 నడపు. డే. క్రే. నడవజేయు. వి. 1. గమనము; “గీ.
 అల్లదనంబునయనువు మైకినఁజూచునడపుకాం
 తికివితతోడవుగాఁగ.” భార. విరా. ౧, ఆ.—
 2. ప్రవర్తనము.
 నడబావి. ద్వ. వి. నడచిపోవుటకు మెట్లెర్పబచిన
 బావి.
 నడము. సం. వి. ఆ. పుం. కిక్కునకసపు. (రూ. నళము.)
 నడయాడు. డే. ఆ. క్రి. (నడ+అడు.) 1. సంచరిం
 చు; “క. గడకట్టినయొడవగిది, నడయాడు
 యాభియత్తుడటనిస్త్రియుడై, యొడిసెలతాయ
 పడినకయి, వడిదత్తెముఁగలయు బంధువర్గము
 తోడన్.” శివ. ఉ. ౨, ఆ.—2. చలించు. “ద్వి.
 సరుల, నడయాడుచున్న కిన్నరసతులేనడన్.”
 రా. గు. కాం.
 నడవ. డే. వి. 1. తలవాకిటికిని నడిమివాకిటికిని నడి
 మిచోటు, అలిందము; 2. సేతువు; “గీ. అవియు
 నవలీలనందందయందుకొనుచు, నడవఁగావించు
 చున్నయన్నలునిసేతు, కర్తకాశలమిక్షించుగగన
 చరుల, కనిమిమత్సంబుచరితార్థమయ్యెనపుడు.”
 రా. యు. కాం.—3. నూర్చు. “వ. కూలినబా
 వితెఱంగుననడవలేక.” కవిక. ౪, ఆ.
 నడవడి. డే. వి. నడత, చరిత్రము.
 నడవడిక. డే. వి. నడవడియొక్కరూపాంతరము.
 (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)
 నడి. డే. వి. నడుమునకువృత్తియందుఁగలుగు నడిమి
 అను రూపమునందు మీఁదివర్గము లోపింపఁగా
 మిగిలినది. (చూ. నడికట్టు, నడివేలు. మొ.)
 నడికట్టు. డే. వి. (నడిమి+కట్టు.) మగవారు లిగువు
 నకై నడుమునఁగట్టుకొనెడకట్టు, పారసనము.
 నడికట్టుత్రాడు. డే. వి. ఏనుగు నడుమునఁగట్టెడు
 త్రాడు, కత్త్య. “క. వెదియునిట్టులుకడలక,
 యుండనతండతులబలరయోద్ధతిమహనీ, యుండ
 గుచువానిఁడద్యే, దండమునడికట్టుత్రాల్గెఁడగబ
 ధించెన్.” కళా. ౨, ఆ.
 నడికిరేయి. ద్వ. వి. (నడిమికిరేయి.) అర్ధరా
 త్రము. “గీ. నడికిరేయివచ్చిననుగుప్పఁబలికినఁ.
 గలుగునయ్యజయము.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. (రూ.

నడికిరే. “రేపువత్తుననిపోయినడికిరేయ్యివోజు నడెను.” భార. ఆర. 2, ఆ.) (బ. నడికిరేలు. ఆము. ౫, ఆ.)

నడికి. దే. వి. నడతయొక్కరూపాంతరము.

నడివ్రేలు. దే. వి. (నడిమి+వ్రేలు.) మధ్యము.

నడు. దే. వి. వృత్తియందు నడుముకల్పమునకు మీఁది వర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా.

నడునెత్తి, నడుముక్కు, నడురేయి. మొ. నడు

నెత్తిలోనగువానియందు పూర్వ పదార్థమునకు ప్రాధాన్యముని యెఱుంగవలెను.)

నడుగు. దే. ఆ. క్రి. వడఁగు, కంపించు. “ఉ. వాఁడుండగఁబోయియల్లనడుంకుచుభూవిభుఁజేరిన మ్రుడై.” నిర్వ. ౨, ఆ.—వి. కంపము. (నన్నుఁ జూడఁగానే వానికి నడుగుతువుట్టెను.)

నడుకొను. దే. ఆ. క్రి. (నడుగు+కొను.) కంపించు. “క. అనుచునాడఁబాటులేకు, న్ననునయ్యుత్తరునినొగలనడుకొననిది.” భార. విరా. ౪, ఆ.

నడుగుంట. ద్వ. వి. (నడుము+గుంట.) తలనడిమిపల్లము, బ్రహ్మరంధ్రము. “నీ. చమరూరనడుగుంటనిమరుచుదలయంటి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

నడుచే. దే. ఆ. క్రి. నడచుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. నగజామసూనాధునగఁడినడుచువారెడప కట్రొన్నెలముడుచువారు.” భల్లా. ౨, ఆ.

నడుచోచ్చే. దే. ఆ. క్రి. (నడుము+చొచ్చు.) నడుమ ప్రవేశించు. “ద్వి. ఎనసినుగ్రీవుతో నేనుబోరాడ, నను నేయనడగునయ్యనడుచొచ్చినీవు.”

రా. కిష్కిం, కాం.

నడునింపు. దే. వి. మాంసవిశేషము. “వ. మృగంబులనడుదింపునంజాడు నమలినయతం డంధుండును బుగుండునునైయావిధ్యవిందు.” మార్క. ౨, ఆ.

నడునడు. దే. వి. నడుగుటయందగు ననుకరణము. “నడునడునడికివారలభయంబువేడిన.” భార.

క్రీ. ౨, ఆ.

నడుపు. దే. ప్రే. వి. నడపుయొక్కరూపాంతరము. నడుమంతరము. మి. వి. (నడుము+అంతరము.) 1. కా

ను; 2. మధ్యకాలము. (చూ. నడుమంత్రము.) విణ. మధ్యకాలమునఁగలిగినది. “గీ. వెలడినడు మింతమాత్ర నేవిజ్ఞువీఁగ, నహహనడుమంతరపుఁగల్గిడినిజంబు.” అని. 3, ఆ. (ఇది మొదటివిశేషమునకును విశేషకార్థమునకును ఉదాహరణము.) (చూ. నడుమంత్రము.) (నమానార్థక

ములైన రెండు పదములుచేరి ఒక పదముగా వాడఁబడుచున్నది. ఇది దున్నపోతువంటిదనవచ్చును. అయిన అవి రెండును తెనుఁగుపదములు. ఇందు ఒకటి తెనుఁగు ఒకటి సంస్కృతము.)

నడుమంత్రము. మి. గ్రా. వి. 1. కాను; (చూ. విశేషకార్థము నుదాహరణము.) 2. మధ్యకాలము. “నడుమంత్రంబునబల్కిచెచ్చుకొని.” ఉ. రా. ౨, ఆ.—విణ. మధ్యకాలమునఁ గలిగినది. “క. నడుమంత్రముకుచభారము, నడుమంత్రమునైపడు.” శృం. ౨, ఆ. (నడుమంతరముయొక్కరూపాంతరము.)

నడుము. దే. వి. 1. కాను; 2. మధ్యభాగము. “దుస్సనేనువిల్ నడిమికిఁద్రుంచి.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (వానికి నడుము వదలెను. ఇత్యాది స్థలములయందు అర్థవిశేషముని యెఱుంగునది.)

నడుముకట్టుకొను. దే. ఆ. క్రి. సిద్ధపడు. (వాడు దేనికిని నడుముకట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు.) నడురేయి. ద్వ. వి. (నడుము+రేయి. నడికిరేయి.

(రూ. నడురే. “ఆనిష్ఠానిధిగోహసీమనడురేయాలించినకామ్రాయు.” మొ. ఆము. ౧, ఆ.)

నడువడి. దే. వి. నడవడియొక్కరూపాంతరము.

నడ్డి. దే. వి. పూర్వకాయము వెనుకకు వంగియుండుట. (పూర్వకాయము ముందటికి వంగియుండుట గూను.) విణ. చప్పట. “ద్వి. నరసింహద్వంబునడ్డి నాసికయు.” నళ. 3, భా.

నడ్డిగుంట. ద్వ. వి. (చూ.) కుకుందరము.

నడ్డిముక్కువాఁడు. దే. విణ. (చూ.) అవటీటుఁడు.

నడ్డి. దే. వి. నడితియొక్కరూపాంతరము.

నడ్డు. దే. వి. నడుముయొక్కరూపాంతరము. “తే. గీ. వారలకు మనకుఁబాసగు నే నడ్డఁబెట్టిన పూరి గాలు.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

నడ్డ్య. సం. వి. ఆ. ప్రీ. కిక్క-సవామి.

నడ్డ్యంతము. సం. విణ. (తే. ఈ. తే.) కిక్క-సకసపు గలది. (దేశము.)

నడ్డ్యలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)—పై.—

నతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వంగినది; 2. వంకరైనది; 3. లోఁదైనది. “నతనాభికా.” స్వా. ౨, ఆ.

నతి. సం. వి. ఇ. ప్రీ. నమస్కారము, మ్రొక్కు.

నత్త. దే. వి. గుల్లయందుండు పురుగు.

నత్తగుల్ల. ద్వ. వి. తుద్రకంఠము.

నత్తి. దే. వి. తడఁబడుచుమాటాడెడువ్యాధివిశేషము.

సక్తివాడు. డి. వి. సక్తిగలవాడు, ఆత్మపకుడు. సక్త. డి. ఆ. క్రి. తడవదుచుమాటాడు. వి. ముక్కుపోగు. భద్రా. ౨, ఆ.

సదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పడమరగాఁబాఁతెడియేలు; 2. (నీటి) మడుపు; 3. సముద్రము; 4. ప్రాంత.

సది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏలు; 2. ఆమడకు మీటి పాఁతెడియేలు.

సదీమార్తృకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏటిసీగ్లచేత పండెడు వైరుగలదేశము.

సదీసర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏలుమద్ది.

సద్దము. సం. వి. ఆ. (అ.ఆ.అ.) 1. కట్టబడినది; 2. పైకెత్తబడినది, నిశ్చి-నది. (అని కొందఱు.)

సక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. టంగువాలు, వరత.

నన. డి. వి. 1. పుష్పము; “మ. వనితలో నవ్వంగఁ గొంగి

లింపు గన నిశ్వాసింప గానంబొన, ర్ననదల్పక బలకొముఖాసవముగూర్చక దన్న సంబంధ ననలో, మొనపుకొబొన్న కురంటకంబుఁ దిలకంబుకొనిండువారంబుఁ త్రేం, కనముకొ సంపెంగ గోగునుకొ పకుళముకొ గంకేలియుకొ మావియుకొ.” రామా. ౧, ఆ. — 2. మొగ్గ; “చ. కుసుమమురెల్లఁగామినుల కొవ్వలనుండ నటుండలేనినీ, క్లృపంగఁగ వంగినట్లు జనియించె ననలో.” ఆహ. ౫, ఆ. — 3. చిగురు. (చూ. ననుచు.)

ననంద. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. మగనితోడఁబుట్టినది, (చూ. ననాంద.)

ననబోడి. డి. వి. (నన+పోడి.) 1. పుష్పమువలె మనోజ్ఞురాలైన ఆడుది; 2. ఆడుది. “పురుషుడవెంచిమాడననబోడివిగావు.” బ్ర. 3, ఆ. (చూ. ఆలరుబోడి.)

ననకారు. ద్వ. వి. ఋతువిశేషము, వసంతము.

ననసీరు. ద్వ. వి. పుష్పరసము, మకరందము. (చూ. నీటిక.)

ననయు. డి. ఆ. క్రి. 1. పూచు; 2. చిగిరించు. (ఆ.ప్ర.)

ననవిలుకాడు. డి. వి. మున్నగుడు, పుష్పధన్యుడు. “చ. ననవిలుకాడమన్నయనాధవధూవధపాతకంబునికొ, గొనిమునిగించె.” నై. ౨, ఆ. (ఇట్లు ననబింటివాడు. మొ.)

ననవిలుకుడు. డి. వి. — పై. — (చూ. ననవిల్లుకుడు. “నిరతులగెల్పవచ్చు ననవిల్లుడటంచు.” భా. ౨, ఆ.)

ననుబ్రాయి. డి. వి. (నాను+బ్రాయి.) చక్కగా ఉడుకనిలియును.

ననుబ్రాయివడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ననుబ్రాయి+వడు.) ననుబ్రాయియగు. “క. బిరుసీతగాక నడిమికి, మరియక ననుబ్రాయివడిచిముడఁబాటకయే, బెరికియునులేకమిక్కిలి, గరగరనగు శేఱుప్రాలకలమాన్నంబుల్.” కై. ౮, ఆ.

ననుచు. డి. ఆ. క్రి. 1. పూచు; (చూ. హేదుశబ్దముకడ రెండవపద్యము నుదాహరణము.) 2. చిగిరించు; “ఏచినచిపూచికాచిపండిన.” య. ౧, ఆ. — 3. మొగ్గయెత్తు; (చూ. నన.) 4. అనురాగమొందు; “క. ననిచినప్రియుడవుభర్తపు.” రా. కిష్కిం, కాం. — 5. అతిశయించు; “ద్వి. ననిచినకడిమిమైనన్ను సాధించి.” రా. మం, కాం. — 6. ఇంపగు. (చూ. ననుపు.) (ప్రే. ననిపించు.)

ననుపు. డి. వి. 1. అనురాగము; “క. ననుపునజనిరతనివేణునాదంబునకుకొ.” వి. పు. 2, ఆ. — 2. అతిశయము; “గీ. మనములోనిండియున్నదిననుపుగూర్చు.” నై. 2, ఆ. — 3. ఇంపు. “ననుపుగవీనిలక్షణమొనర్చు.” కా. ౨, ఆ. (చూ. ననుపుకాడు.)

ననుపుకత్తె. ద్వ. వి. 1. ప్రియురాలు; 2. విటురాలు. ననుపుకాడు. డి. వి. 1. ప్రియుడు; “చక్కలజవరాండ్రకుకొననుపుకాడు.” రామా. ౨, ఆ. — 2. విటుడు. “నీ. ననుపుకాడయివేల్పునాగవాసముగూడి మహిమగోల్పడియెనేమాడకర్ణి.” స్వా. ౨, ఆ.

ననుపునడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ననుపు+పడు.) పేహపడు. “చ. పెక్కుదినంబులుననుపునడియునునెడరుగలిగిన నొండొకరునిం గూడుకొనుటదిస్వభావగుణంబు.” కవిక. ౪, ఆ.

నన్న. డి. వి. కుటువే.

నన్నులు. డి. స. (నాలుగు+నూలు.) చతుశ్శతము.

నన్నుకాడు. డి. వి. ననుపుకాడుయొక్క రూపాంతరము. “నీ. చనిచూడఁగల్గినజాలఁజేయును నన్నుకానిగాఁబూవిలుకానినైన.” (ఇక్కడనే పగనుక మొదటియర్థము అనుపుకాడు అని తెలియవలెను.) య. ౧, ఆ.

నస్సాయి. డి. వి. ననుబ్రాయియొక్క రూపాంతరము. “నీ. రాగిలోహండినస్సాయిలేకుండంగ పండిదింపనిపురువంటకంబు.” కా. 3, ఆ.

నపుంసకుడు. సం. వి. అ. న. మండుడు, పేడి.
నపు. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. మనుమరాలు. పుం. 1. మను
మడు; 2. మువ్వనుమడు.

నస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మనుమరాలు.

నభా. హిం. వి. లాభము.

నభము. సం. వి. న. న. అకాశము. పుం. 1. శ్రావణ
మాసము; 2. మేఘము; 3. వర్షాకాలము; 4. బిస
రింతువు; 5. తవ్వపడిగము; 6. ముక్కు.

నభసంగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పిట్ట.

నభస్రము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదమాసము.

నభస్యంతుడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.

నమము. సం. వి. అ. న. వంగుట, నమ్రమగుట.

నమలు. దే. స. క్రి. తిను, భక్షించు. "నమలమాం
సంబు." భార. ఆర. ౫, ఆ.

నమసితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్పితుడు.

నమస్కరించే. సం. స. క్రి. చేమెడ్డు.

నమస్కారము. సం. వి. అ. పుం. చేమెడ్డు.

నమస్కారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముడుగుఁడామరశి.

నమస్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నమస్కారము.

నమస్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూజ, సపర్య.

నమస్యితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్పితుడు.

నమస్సు. సం. వి. న. న. నమస్కారము. "ఎ, గీ. నత
మృదాదికనుమనస్సునకునమస్సు." ఆము. ౭,

ఆ. (దీనికి ఇతర గ్రంథములయందు ప్రయోగము
మృగ్యము.)

నమించే. సం. స. క్రి. నమస్కరించు. "వ్యాసుని
నమించు." శకాం. ౧, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాం
తరము కనబడదు.)

నమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంగినది, నమ్రమైనది.

నమిలి. దే. వి. నెమిలియొక్కరూపాంతరము. "నీ.
ప్రణవాత్ రాభ్యాస పరిపాటిబాటించునానా

విధంబులనమిలిపిండు." భీ. 3, ఆ. (చూ. నెమిలి.)

నమిచిహదనుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.

నమాదు, నమాడు. హిం. విణ. కనపఱచఁబడిన, వివ
రించఁబడిన.

నమానా. హిం. వి. మాదిరి.

నమేరువు. సం. వి. ఈ. పుం. సురపొన్నశి. (దీనికి
దోహదము పాసితము. చూ. దోహదము.)

నమ్రకము. దే. వి. నమ్రక, విశ్వాసము.

నమ్రదంప. దే. వి. గొట్టిగడ్డ, కశేరుకము.

నమ్ర. దే. వి. నెమిలి. "నీ. లయదవ్వకుండ మెల్ల నెసో
గపురివిచ్చి నమ్రబోదలుపేరణములుల్నిత్క." చంద్ర.
(నెమ్రయొక్కరూపాంతరము.)

నమ్రక. దే. వి. నమ్రకముయొక్కరూపాంతరము.

నమ్రగ. దే. వి. నమ్రగయొక్కరూపాంతరము. "క.
తగుమాటలాంబికేయుం, డగుననికైకొను నెయె
న్నదైననుగొడుకుకొ, మగఁటిమిగలఁడనియె
డున, మ్మిగఁజూచుచునుండువిషముమ్రంగినయె
నికొ." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

నమ్ర. దే. స. క్రి. నమ్రకముచేయు, విశ్వసించు.

నమ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంగినది, నతము.

నయ. దే. వి. అందము. "నీ. నయకలతే శ్రమట్టియలుఁ
బిల్లాండ్లిడి పాయవట్టుమువెట్టెబడఁతియోర్దు." ఆము. ౭, ఆ. (దీని మొదటిరూపము నయము.)

నయగారము. దే. వి. (నయము + కారము.) 1. మృదు
త్వము; "క. ప్రియమైనమణియమణి, మయమై
యతిచిత్తమంజుమంజీరములకొ, నయమైనచిలు
కపలుకుల, నయగారమునంజెలంగినయగారము
నకొ." సా. ౧, ఆ. —2. మృదువచనము. "నీ.
పలుకుదీయములకు వెలిగొడుగులుగావె నయగా
రములలోనినగవుపసలు." రామా. ౨, ఆ. (కా
రము అనునది భాషమునందువచ్చెడు ఒకానొక
ప్రత్యయము. చూ. చెలికారము. మొ.)

నయగారి. దే. విణ. (నయగారము + ఇ.) మృదుత్వ
ముగలవాడు, మృదువచనముగలవాడు. "నయ
గారితనమునాధుఁడాళ్లేపింప." చంద్ర.

నయనము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. పొందించుట.

నయము. ఉభ. దే. వి. 1. లాభము; "గీ. నయముపే
దకునరిగోరుననుసొంగి." ఆము. ౪, ఆ. —2. ను
నుపు; "మ. మునుసౌరభ్యమునివ్వట్టిల్లగ మనో
మోదంబునంజేలుల, ల్లననోలిక వెడలంగఁగి
కులుసముల్లాసంబునంబింకమె, క్కనయంబెక్కు
చుఁగ్గందు పొందెదలిపికకొగేసరంబులోగడ,
ల్కానఁ దోడ్తోమధువుబ్బుఁ దేరిలమెఱొల్పం
జెందెనంభోజముల్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. —
3. మృదుత్వము; "చ. నినుపులొకరుచేతగమనీ
యలతాంతములున్న నొక్కడకొ, గనుఁగొనిము
గ్గయొక్కతె వికాసినయైనవకంపుఁదొంగబా, సి
నయెలగొప్పుగుత్తినచేరినయంబునబట్టి తోయఁ
బా, చిన నదియల్లనవ్వ నదిసిగ్గుపడకొగనియొల్పి
రందబొకొ." (నయమునకొ = మృదుత్వమునకొ)

నగా తిన్నగానకుట.) నిర్వ. ౮, ఆ. — 4. అందము. “ఎ, గీ. సాలపునపులుగొలుపునిచ్చుపుండెలపు, నగవునుల్లెలకొకవితనయుముండెలప.” య. ౧, ఆ. — విణ. 1. చౌక; 2. నునుపైనది; 3. మేలైనది; “ద్వి. కల్లిపోటి యాట నయంబయి.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ. — 1. మృదువైనది; 5. అందమైనది. (చూ. నయగారముకడ మృదుత్వము అనునర్థము నుదాహరణము.) — సం. వి. అ. పుం. 1. నీతి; 2. పొందించుట; 3. దూర్జిత విశేషము.

నయిం. సం. స. క్రి. పొందించు.

నర. దే. వి. 1. ముదిమిచే పెండ్లుకలయందుగలుగు తెలుపు, పలితము; 2. ముదిమిచేత తెల్లబాటిన పెండ్లుక. “క. అవ్వీభు, తలనొకనరయున్న జూపితరలాక్షియనుకొ.” మార్క. 2, ఆ.

నరకండు. వై. విణ. దుష్టుండు*. “నరకానీవాకతాక.” హంస. 3, ఆ.

నరకము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గతి. (నరకములు ౨౧. — తామిసము, లోహశంకువు, మహానిరయము, కాల్యాలి, రౌరవము, కుంభలము, పూతిమృత్తికము, కాలనూత్రము, సంఘాతము, లోహిహోదము, సవిషము, సంప్రపాతనము, మహానరకము, కాకోలము, సంజీవనము, మహావధము, అనీచి, అంధతామిసము, కుంభిపాకము, అనీపత్రవనము, తాపనము.) డు. ఒక యనురుండు.

నరకాంతకుండు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుండు.

నరగ. దే. వి. వాద్యవిశేషము, భేరి.

నరగజేము. దే. వి. నరగయొక్కరూపాంతరము.

నరపాలుండు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, తేండు.

నరపు. దే. వి. నర, పలితము. (నరపగడ్డము, నరపమీసము అని ప్రయోగములయందు కానబడుటం జేసివృత్తియందు వర్ణవికారమని తెలియవలెను.)

నరము. ఉదా. దే. వి. నాడి. సం. అ. న. రామకర్పరము.

నరయు. దే. అ. క్రి. ముదిమిచే పెండ్లుకలు తెలుపగు.

నరవ. దే. వి. కొండత్రోవ.

నరవాహనండు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుండు.

నరసింగండు. వై. వి. నృసింహుండు. “నరసింగయకృష్ణుండు. కళా. ౧, ఆ.

నరసింగము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము*.

నరాజ. దే. వి. కత్తి, ఖడ్గము. “నీ. ఒక్కొక్కం దలిరుదయించెదరురాజితోర మైతనరంగంకుని నరాజ.” కృష్ణ. ౮, ఆ. (రూ. నరాజి. “నీ. ఈ నరాజి చిల్వకును మార్తరాజేండ్లయునులుగా డుపులింపులాసగుచుండ.” య. ౧, ఆ.)

నరిగి. దే. వి. గొట్టెలశరీరవర్ణవిశేషము. హంస. ౨, ఆ. నరిడి. దే. వి. గుండెయుబృరపు పశులొగవిశేషము. (చూ. అదురుద్రిక్క.)

నరియండు. దే. వి. నక్క. “నీ. నరియండుతెరువా గెగుడియుంబాలయునెడమనుండియువచ్చి కడినిలిచె.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

నరియు. దే. అ. క్రి. నరయుయొక్కరూపాంతరము. “క. నురకుంజరములకొమ్మలు, మురిసెకొదొండములువీరె మోములునరిసెకొ, బోరిబోరినభిలాంగంబులు, నెరిసెంజిత్తుంబులరెనె నిరిసెనెగంబుల్.” లక్ష్మీ. ౮, ఆ.

నరుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. మనుష్యుండు; 2. అర్జునుండు; 3. ఒక ఋషి.

నరుపు. దే. వి. నరపుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. నరియు.)

నరేంద్రుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజు; 2. పాములవాడు.

నర్తకి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. ఆటకత్తె; 2. ఆడేనుగు; 3. గువ్వగుత్తిక.

నర్తకుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. నట్టువుండు; 2. పాములవాడు. విణ. ఆడెడువాడు.

నర్తనప్రియము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలి, నట్టువులగు.

నర్తనము. సం. వి. అ. న. నటనము, ఆట.

నర్తించే. సం. అ. క్రి. నర్తనముచేయు, ఆడు.

నర్తెల్లు. సం. అ. క్రి. — వై. — (రూ. నర్తెల్లు. “హారములక్కుననర్తెల్లంగ.” రుక్మి. ౧, ఆ.)

నర్తద. సం. వి. అ. క్రి. ఒకయేలు. అ. పుం. డు. నర్తనచివుండు.

నర్తము. సం. వి. న. న. పరిహాసము, మేలము.

నర్తిలి. దే. వి. అపేక్ష. “ఉ. నీయపురాలవైతిగదనే యిపుడత్రపుతొంటివానినో, తోయజనేత్రుగాంచినపహూమణినిగుతులెండ్లియాడగా, నాయమునాకుమారుననర్తిలిహత్తగనత్తవాచిచే, నాయపుగల్లువాడవునటండ్రు కుభంబగు దీనసెం

కర్ము." విజ. 3, ఆ. (ఇది అర్చయియుక్క మొదటిరూపము.)

నలుకు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "క. నలుకొదలే నలుకొదనుడువడిక." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

"క. నుత్రామజ యాదుప్తమతి నలుకబంపు నెడక." జై. ౮, ఆ.—వి. నలుకుడు.

నలుకుడు. దే. వి. ఖండనము.

నలుకుడునడు. ద్వ. అ. క్రి. (నలుకుడు+పడు.) ఖండితమగు. "క. పడుతలలుండలుచునలుకుడు, పడుచేతులుజడిసిబెండునడుగుండెలుజే, డ్వుడుమేనులంగడుద్రొక్కుడు, పడునడుగులుబట్టియుఖునిభలులకుంగలిగెక." ఉ. రా. ౮, ఆ.

నలువ. దే. వి. అలువకు మొదటిరూపము. "నీ. నలువలవైనను నలువైన వెరవున ముట్టి యంటంగబట్టి కట్టివిడువ." (ఇట్లొకపాఠము.) భార. విరా. ౧, ఆ.

నలుకు. దే. స. క్రి. నలుకుయొక్కరూపాంతరము. "వ. వాజాలకుటికియువాలంబులనటికియు." భాగ. ౬, స్కం.—వి. నలుకుడు.

నలుకుడు. దే. వి. నలుకుడుయొక్క రూపాంతరము.

నలుకుపరువడి. దే. వి. శస్త్రవిద్యావిశేషము.

నలుకులియ్యము. దే. వి. (చూ.) ననుబ్రాయి.

నలుకులాడు. దే. స. క్రి. (నలుకులు+అడు.) ఒకరినొకరు నలుకుకొను.

నలుక్కు. దే. వి. దిగులుపడుటయందగుననుకరణము.

"క. అప్పుడునుర నాయకుడుక, కుప్పలియుతుండగుచుహరునిగొలువంగజనుకు, ముప్పిరిగొనియెడువగతో, నప్పొలునిఁ జూచెగుండియనలుక్కునంగక." చంద్రా. 3, ఆ.

నలుజే. దే. వి. అలువు. "క. నలుజామెయిపూనియాద, బృణపాలతుకలోనుదూఱి." అచ్చె. కిష్కిం, కాం.

నలుమాడు. దే. స. క్రి. (నలుము+అడు.) పొడిచేయు. "క. వెలువారలధికభీతిక, విఱిగిచనిరిభీత్తుడేవిరిరథికులం, దలుజూచిరాచకొడుకుల, నలుమాడెడుభీముడిట్లునడుకందగు నే." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

నలుము. దే. స. క్రి. పొడిచేయు. వి. పొడి. "చ. భలులులెక్కకు మిక్కిలిసేనపాడుగా, నలుముయరవుకృష్ణుడునినాదము భూగగనాంతరంబు

నక, దలుచుగనొత్తెనిర్ధరితదానపైన్యముఁబాంచజన్యము." భార. ద్రో. 3, ఆ.

నట్ట. దే. వి. 1. ప్రయాసముచేతపిడుకదగినయావు; (చూ. అట్టు.) 2. ప్రయాసముచేత బండిలోనగువానికి పూన్వదగినయెద్దు. "క. గట్టుములపరువుమెచ్చని, నట్టలంగట్టినరథముల నందప్రజముల్, కుట్టలయార్పులుచెలంగగ, దొట్టులగవిమెంటనంట దోలీరిలేకా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

నల. వై. విణ. నలయొక్కరూపాంతరము. (చూ. నలమేనిదొర.)

నలక. దే. వి. నలకువ.

నలకువ. దే. వి. 1. వ్యాధి; 2. శ్రమము; 3. బాధ. "ఎ. గీ. నెప్పదత్తరములుముఠాశమ్మలనుచు, బొడిచిపొడిచినోటికిదగుల్పడక యున్న, విడిచివిడిచినలకువనడలనట్టి, బడుగుటంచలంగాంచియప్పార్థివుండు." చంద్ర.

నలగు. దే. ఆ. క్రి. 1. నలియగు; 2. పీడితమగు; "చ. పొడిచినభోవిహారమునబూవునుబోలెనలంగకుండన, మృదనసమానుబట్టికొని." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—3. చెడు; "నీ. తూపుకంటజెలంగరూపుమంటలంగబంపబాబుడువీరిపాలగనియె." ఉ. హరి. ౨, ఆ.—4. శ్రమపడు. "చ. ఇడుమపాట్లకుజొచ్చినలంగితంపనె, క్కుడుతమకంబుతోడదలగ్రచ్చికవుంగిటంగూర్చినంతటక." కళా. ౮, ఆ.

నలగుడు. దే. వి. పీడనము.

నలగుడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (నలగుడు+పడు.) పీడితమగు.

నలగుడువెట్టు. దే. స. క్రి. (నలగుడు+వెట్టు.) పీడించు. "అద్దశకంధరుడూర్ధ్వలోకమూల్నలగుడువెట్టనెంచి." ఉ. రా. ౫, ఆ.

నలమే. దే. ప్రే. నలంగజేయు. "ఘనాతిచండకాండవుట్టికనలంపవచ్చు." రాఘ. ౨, ఆ.

నలకూబరుడు. సం. వి. అ. పుం. కుదేరునికొడుకు. నలదము. సం. వి. అ. న. 1. వట్టితేరు; 2. పూడేన. నలమేనిదొర. ద్వ. వి. విష్ణువు, కృష్ణుడు. "నీ. లీలమైకూలంబుంగేలబూనినవాడు నలమేనిదొరతూపుగలుగువాడు." కృష్ణ. ౧, ఆ.

నలి. ఉభ. దే. వి. 1. రోగము; 2. పొడి. విణ. 1. నలగినది; "నీ. మతికొండపిడెక్కిమార్చొనినలియైనయలకనపాపాక్రమంజిగాజె." పావ. ౧,

ఆ. (అమ్రేడితమునందునలిసరి. "గీ. నలిసలిలసం
చునలిసలిగావించు." విజ. ౧, ఆ.)—2. సన్నము.
"గీ. వశులలావుననలికానుబలిసినిలవ." లక్ష్మీ. ౨,
ఆ.—ద్ర. అత్యంతము. "ద్వి. నలిరేగిచి త్రాంగిన
గరికిఁజోయి." సా. ౨, భా.—ద్ర. క్రి. విరా.
యోగ్యముగా. "గీ. నాదుప్రశ్నములకునలినుత్త
రములిచ్చి, వారిగొనుమునీవువలసినట్లు." భార.
ఆర. 2, ఆ. "ఎ, గీ. పురుషులుఁగాంతలఁగాను
హర్ష, లీలలెసఁగఁగ్రోధాదులులేకరుజయు, జర
యునెఱుఁగకనలిజరింతురుదింబు, నందుసం
తతనిర్భరానందమొంద." భార. ఆను. ౫, ఆ.—
సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుప్త్యగుత్తికి.

నలికండ్లపాము. దే. వి. నలికీచు, రక్తపుచ్చి.
నలికము. దే. వి. సన్నచదము, తమత్వము.
నలికిరి. దే. వి. నలికండ్లపాము.
నలికీచే. దే. వి. —పై.—
నలిగులి. దే. విరా. మిక్కిలి నలఁగినది. "నీ. తోరంపు
గొరిజలత్రిక్కున నుడలెల్ల నలిగులియైసర్పనా
ధుడొదుగ." హరి. పూ. ౪, ఆ.
నలిగొట్టు. దే. విరా. సన్నముగునది. "ద్వి. నన్నురమ్మ
నిపిల్చునలిగొట్టువలకు." హరిశ్చ. ౨, భా.
నలితిండి. దే. వి. చిటుదిండి.
నలిసము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర; 2. నీరు.
నలిసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామర; 2. తామరకొ
లను; 3. తామరతీగ; 4. తామరతంపర; 5. మి
శ్నైలు.

నలియు. దే. ఆ. క్రి. నలఁగు. "వ. ప్రక్కలునలిసి
యుడొక్కలునులిసియు." ఉ. హరి. 3, ఆ.
నలు. దే. స. వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో నాలు
గున కాదేశముగావచ్చురూపము. (ఉదా. నలు
గడ, నలుమూల. మొ.)
నలఁగు. దే. ఆ. క్రి. నలియగు. (నలఁగుయొక్కరూ
పాంతరము.) వి. 1. స్నానపపుడుమేనతాచు
కొనుటకు కొన్ని గంధద్రవ్యములుచేర్చి నూతి
డుపిండి, ఉద్వర్తనము; "నున్నచదనంబుగానలఁ
గెను." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. స్నా
నమప్పుడొండ్లికూతునకును పెండ్లికొడుకునకు
మేననలఁగూడిపెట్టినలఁచుట. "క. అంతట
సృపుఁడంతకుపుర, గాంతలఁగుండుమహిమాంబు
కస్తూరికలకా, వింతగఁగుండుమనసి, కుంతినం
దనలఁజెండ్లికొడుకులఁబె." పాంచా. ౪, ఆ.

నలఁగుడు. దే. వి. నలఁగుడుయొక్కరూపాంతరము.
నలఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకరాజే; 2. ఒక
వానరుఁడు; 3. పితృదేవత.

నలుకువ. దే. వి. 1. కోగము; 2. బాధ. "ఎ. కాపు
ననలుకనలుకువకునీలకడదుగుటందానివిడువె
లయు." య. 3, ఆ.

నలుగురు. దే. స. నాలుగునకు మహద్దహత్యర్థక బహు
వచనాంతాదేశము.

నలుమే. దే. ప్రే. నలియఁజేయు.

నలుతుము. ద్వ. వి. (నాలుగు+తూము.) నాలుగు
తూములు, త్రోణము.

నలుపు. యు. దే. ప్రే. నలుమేయొక్కరూపాంతర
ము. వై. వి. నీలవర్ణము. విరా. నీలవర్ణముగది. "గీ.
జ్యోత్స్నానాగదమిస నానుభయభార్య. లుడు
పతికినందునొక తెలెల్పొర్లునలుపు." వై. ౮, ఆ
నలువ. ద్వ. వి. (నాలుగు+వా.) బ్రహ్మచతుర్ముఖుఁడు
నలువంద్రు. ద్వ. స. నలువదిమంది. (నలువదికి మ
హద్దహత్యర్థకరూపము.)

నలువది. ద్వ. స. (నాలుగు+పది.) నాలుగుపదులు.

నలుపు. దే. వి. 1. ఒప్పదము; "ఎ, గీ. నలువిధమైన
హరిభక్తినలుపుమెఱసి." (ఇక్కడ నలుపుమెఱసి
అనగా నలువై అని యర్థము.) పర. ౨, ఆ.—
2. సామర్థ్యము. "వ. వలచుట్టునంజెట్టుండగొని
నిలువనలుపుగలపులిందులఁగొందఱనిలిపి." స్వా.
౪, ఆ.—విరా. ఒప్పదమైనది.

నలుపురు. దే. స. నలుగురుయొక్కరూపాంతరము.

నలుసాల. ద్వ. వి. (నాలుగు+సాల.) చుట్టుకొల్లారు.

నలును. దే. వి. తృణాదిలేశము, లేణువు. "చ. ను
రలకుగుండెల్లడము శూరులఁడెందులలోని కొ
ఱ్ఱు ఖే, చరతతికంటిలోనలును సాధ్యులకొం
ననున్నచిచ్చు భూ, మురుకునెల్లవాడుమెడఁ
ట్టినపాము మునీంద్రకోటిపై, బొరించడమన్న
యాపిడుగుఁ బొల్పుఁజేసితినిపురాఘనా." యు, కాం.

నల్లరు. దే. స. నలుగురుయొక్కరూపాంతరము.

నల్లము. ద్వ. వి. నలుతుముయొక్కరూపాంతరము.

నల్ల. యు. దే. వి. నెత్తురు. "నల్లదాపుడుదొర."

అచ్చ. నుం. కాం.—వై. 1. నలుపు; "గీ. అచ్చ
హాళ్యంబుదవళదేనాంబునందు నల్లగలిగినదీపిల్ల
నానుదాసి, వగుము." భార. ఆది. ౨, ఆ.—
2. బాగ్య*. విరా. నలువైనది. "ఈ నల్లలిరూపమి

చటదొరకె." 2. 3. ఆ.—[నల్ల అను విశేషణము ముందుగల సంజ్ఞానాచకశబ్దములు.—నల్లకచోరము, (చోరము.) నల్లగగ్గర, (కఠింజరము.) నల్లగతిక, (బాలతృణము.) నల్లగలుప, (ఇందివరము.) నల్లగింబెన, (నీలపుష్పి.) నల్లగినియ, (గినియ.) (గినియ నే నల్లగినియాయందురు.) నల్లగినియ, (అతని.) నల్లగురిగింజె, (కృష్ణపాక.) నల్లగురిజె, (కృష్ణగుంజి.) నల్లగూబ, (కృత్సూలకము.) నల్లగొలిమిడి, (నీలదూర్వ.) నల్లగోరలు, (అర్ధశము.) నల్లచీమ, (మర్కటపిపీలిక.) నల్లచెఱుకు, (అనితువు.) నల్లచేమ, (కృష్ణాలుకము.) నల్లజీలకఱ్ఱ, (కారవి.) నల్లకుమికి, (కాకతిందుకము.) నల్లతెగడ, (కాలమేషి.) నల్లతోటకుర, (కాలమారపము.) నల్లవిరిసెము, (ఇరుగుడు.) నల్లదోమ, (తీక్ష్ణతుండము.) నల్లనేలగుమ్మడు, (క్షీవిదారి.) నల్లపిచ్చుక, (పోతకి.) నల్లపులుగుడు, (కృష్ణకాంభోజి.) నల్లపెసలు, (శింబికము.) నల్లబుడుసర, (కాకమాచి.) నల్లబుద్ది, (అశ్వకర్ణము.) నల్లయిరుగుడు, (కృష్ణశిశుప.) నల్లయుప్పి, (దుర్బర.) నల్లయుమైత్త, (హేమిక.) నల్లరటి, (కృష్ణరంభ.) నల్లవావిలి, (శేఫాలిక.) నల్లవెదురు, (కృష్ణసారకము.) నల్లవలు, (రాజక.) నల్లగుడ్డు, ద్వ. వి. కంటిలోని నల్లనిగుడ్డు, కనీనిక. నల్లచ్చిగాడు, ద్వ. వి. (నల్ల+అచ్చేనము+కాడు.) పక్షివిశేషము, భరద్వాజము. నల్లతీగ, వై. వి. కమైరాసుతీగ, కృష్ణవల్లి. నల్లదాసరిగాడు, ద్వ. వి. (నల్లదాసరి+కాడు.) తాళేలు, కనుకము. (చూ. గండె.) నల్లదాపుడు, దే. వి. (నల్ల + త్రాపుడు.) రాక్షసుడు, అస్తపుడు. "ఎ, గీ. అల్లనల్లదాపుడు మాకలఁద్రెళ్లఁజేసి." అచ్చ. ఆర, కాం. నల్లన, వై. వి. నలుపు, కృష్ణవర్ణము. (విశేషణమునో. "ఉ. నల్లనివారేడు పద్మనయనంబులవాడు కృపారంబువై, జల్లెడువాఁడుమాళిపరిసర్పిత పింఛమువాడు నవ్వరా, జల్లెడుమోమువాడొకఁడు చెల్వలమానధనంబుఁదెచ్చెనొ, మల్లియలారమిపొదలమాటున లేడుగదవ్వుచెప్పరే." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. చూ. అలకన.)

నల్లనయ్య. వై. వి. (నల్లని+అయ్య.) కటివేల్పు, కృష్ణుడు. "ద్వి. అన్ననీవిపుడునన్నడిగినవెల్ల, నన్నల్లనయ్యమాచానాటకంబు." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ. నల్లపూస, ద్వ. వి. కొందఱు ముల్లయిదువలుగుచ్చి మెడనుగట్టుకొనెడు చిన్న నల్లగాజేపూస. నల్లమందు, ద్వ. వి. అభిని. నల్లమడుగు, ద్వ. వి. మిక్కిలి లోతుగలమడుపు. నల్లవడు, వై. ఆ. క్రి. (నల్ల+వడు.) నల్లనగు. నల్లవలువతొలుపు, ద్వ. వి. బలరామఁడు, నీలాంబరుడు. నల్లవో, దే. అవ్య. ఔరా. "ఉ. నల్లవోనిక్కమా డెన్నపందనుముందట్రొలుండొక్కడుకొ." భార. విరా. ౪, ఆ. (చూ. నల్లవో. "గీ. ఇంతప్రాద్దుకీరిటికట్టెదురనిలువ, వెఱవకున్నపుడ్రొలుండవింటివాఁడు, నల్లవోతనయన్న సేనకునొకండ, బలిమిఁదలమీఱు నేయిట్లునిలువవలదె." భార. విరా. ౫, ఆ.) నల్లి, దే. వి. (నల్ల+ఇ.) పఱపులయందుండి నెత్తురు త్రాగెడుపురుగు, మత్కుణము. నల్లిండ్లు, దే. వి. బ. (నల్ల+ఇండ్లు.) అగ్రహారము. "క. నుతుఁడునుగుడినిధి నెఱుపును, గృతియును నల్లిండ్లునవనుక్షీలోపలనం, తతులిందులోన నెన్నగఁగ, గృతివలనంగలుగునం ద్రుక్తియుగతియుకొ." మై. ౧, ఆ. (ఔపాసనధూమముచే నల్లనివని యెఱుంగునది.) నల్లిక, దే. వి. నలికండ్లపాము. నల్లె, దే. వి. జేన. (చూ. అంటినిల్లు.) నల్లెరు, దే. వి. నల్లెరుయొక్కరూపాంతరము. నల్లెరు, దే. వి. ఒకదినునుతీగ, వజ్రవల్లి. నల్వది, ద్వ. స. నలువదియొక్కరూపాంతరము. నల్వము, సం. వి. ఆ. పుం. నన్నూఱుమూరలదూరము. నల్వరు, దే. స. నలువురుయొక్కరూపాంతరము. నవ, దే. వి. జిల, దురద, కందూతి. నవటాకు, హిం. వి. నేరులో ఎనిమిదవవంతు. నవతె, దే. వి. 1. నవయుట; "ద్వి. తెవులునుముది మియుఁదీప్రవేదనయు, నవతెయులేనిప్రాణంబులుగాన." రా. కిష్కిం, కాం.—2. దుఃఖము. "ద్వి. నారచీరలుజడలే నవతెమైదాల్చి, నారాకగోరుచున్నమహామహండు." రా. ఆర, కాం, (అలతవంటిది.)

నవకము. ఉభ. దే. వి. మృదుత్వము. “గీ. నవశరీరమునుంబులనవకమునకు, నన్నదమ్ములవోనినీయదుగుడెప్పు, లెంతదూరమ్మనడిపింపనిచ్చగించె, కొక్కొనిర్వయమైననీయుల్లమిపుడు.” వై. 3, ఆ.—సం. ఆ. న. తొమ్మిది.

నవశరీరము. సం. వి. ఆ. పుం. నవాసారము.

నవగోశే. దే. వి. పెద్దగుడారము.

నవతి. సం. స. ఇ. క్రీ. తొంబది.

నవనము. సం. వి. ఆ. న. స్తోత్రము, పాగడ్డ.

నవనీతము. సం. వి. ఆ. న. అప్పుడు చిలికియెత్తినవెన్న.

నవమము. సం. విరా. (ఆ. ఈ. ఆ.) తొమ్మిదవది.

నవహాలిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. విరజోజి.

నవమి. సం. వి. ఈ. క్రీ. పక్షమునందు తొమ్మిదవ

తిథి. విరా. తొమ్మిదవది.

నవము. సం. వి. ఆ. పుం. స్తోత్రము. విరా. క్రొత్త.

నవయు. దే. ఆ. క్రీ. 1. (శోగాదులచేత) కృశించు;

“క. అనిలనందనుడు మహా, ద్వేగాత్మడగుచుడనైన, నాగముక్రియనుండకున్న నవసేవనమునకొ.” భార. అర. ౫, ఆ.—2. కుష్మించు.

“నీ. వెడలునిట్టూర్పులవేడిమినవసేయధరపల్లవముకారాకుల.” భార. అర. 2, ఆ.

నవరంగము. సం. వి. ఆ. న. గృహవిశేషము. “మ. విద్యద్యదనాంతరాశనవరంగక్షోణిరాజించును,

జ్ఞుల పజప్రజకంఠునంఘనిభ భాసాయోషజన్యస్థలికొ.” పాండు. ౫, ఆ.

నవరు. దే. వి. నగరుయొక్కరూపాంతరము. “క. వివిధోత్పాతంబులకుకొ, నవళ్లలోఁదోచుకీడునకుఁ

దోడ్తోకొం, తివిధానంబుననిరసన, మపునుబురోహితునిచేతనవరతంబుకొ.” భార. కాం. ౨, ఆ.

నవల. దే. వి. ఆడుది, ఇంతి. “క. అన్నవలముద్దుమోమును, దిన్ననినెన్నడుము నగవు చేతెడుక

న్నులో.” విక్ర. ౫, ఆ. (రూ. నవలా. “మ. నతనాభిశానవలాసెకాసెకమరున్నారీ శిశోరత్నముకొ.” స్యా. ౨, ఆ.)

నవాకు. దే. వి. మిక్కిలి తెల్లనిగడ్డచక్ర. (చూ. తవర.)

నవారు. హిం. వి. మంచమునకల్లునాలుంపట్టె.

నవాసారము. వై. వి. ఒకదినును ఉత్పన్న.

నవి. దే. వి. కరగోడపెట్టుటకు నిడుపున త్రవ్వియెత్తినముట్టిపట్టుము.

నవీనము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) నూతనము, క్రొత్త.

నవ్వుకరి. హిం. వి. కొలువు.

నవ్వుకరు. హిం. వి. కొలువుకాదు.

నవ్యము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. నవీనము; 2. నుతిపడగినది.

నవ్య. దే. ఆ. క్రీ. 1. హాసించు; 2. వికసించు, “ఎ

గీ. చూతపున్నాగకురవకాశోకతరులు, నవ్వెనవులుపువ్వులైనివ్వబిల్ల.” రామా. ౨, ఆ. (ఇది వైరేండ్లములకు నుదాహరణము.) — స. క్రీ.

1. పరిహాసించు; “ఉ. అవ్వలనెన్ని లేచిల మహానానంబునఁగుంజపుక్షములో, దవులెయిప్పుడు

న్నయదిదామనకుందగుకారాదుయాయే యివ్వెమున్నయే నెఱిగి యెంతయుఁజెప్పనాదరంబు

తో, నవ్వెతిగానిపుట్టదుమనంబునమిఁడటిహానిధీనిధి.” పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. ఆపహాసించు

“గీ. నువ్వులువ్వునవ్వుజవ్వని నానీ.” విజ. ౧, ఆ.—వి. 1. హాసము; 2. వికాసము; (చూ. హాసించు, వికసించు అను నర్థముల యుదాహరణము.) 3. పరిహాసము; “క. అవ్వతముపాతక

మగునై, ననువనితలయెడనుబెండ్లినవ్వునమృతిచ్చినసర్వధనముచెడుచో, వినుమదిపాపంబుగా

దువిమలచరిత్రా.” సం “ననర్థయుక్తమనృశింహినస్త్రీ నస్త్రీపురాజన్మవివాహకాలే, నగ్నస్థానాత్తనూజీవితాత్తే పంచాన్యతాన్యాహుర పాతకాని.” భార. కాం. 3, ఆ.—4. ఆపహాసము

(చాని బ్రతుకు నవ్వులపాలైనది.)

నవ్యుఁబాటు. ద్వ. వి. (నవ్యుఁపాటు.) నగుఁబాటు

ఆపహాసము, “ఎ, గీ. నాకతంబునవచ్చిననవ్యుఁబాటు, మాటువడఁజేసినికూరిమగనిఁదెత్తు.” ఉపారి. ౫, ఆ.

నవ్యులాల. దే. వి. నవ్యులాలయొక్క మాటురూపము. “ఉ. నావుడునవ్యులాలకనినకొబునాత్తజయింతయేటికొ.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. రామ

స్వామితానవ్యులాలలులొక్కయ్యనదిత్తిరద్యయముప్రయ్యంతేనె.” (నవ్యులాల—నవ్యులాలగా.) అధ్య. అర. కాం.

నవ్యులబండి. దే. విరా. నవ్వెడు స్వభావములది

నవ్యులాల. దే. వి. (నవ్యులు+అట.) పంహాసమునశించే. సం. ఆ. క్రీ. నాశమును.

నవ్వరము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) నశించునది.

నవ్వము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. నాశమనొందినది, 2. ముఱుగుపడినది.

నవ్వి. సం. వి. ఇ. క్రీ. 1. నాశము; 2. ద్రవ్యనాశము.

సస. ఉభ. దే. వి. 1. దురద; 2. ఉపద్రవము. (ప్రా
ద్భవతవిన నీ సస నాకు పెద్దదిగానున్నది.) సం.
ఆ. శ్రీ. నాసిక.
ససగూటి. దే. విరా. (ససగూడు+ఇ.) కామోదే
కముకలది, జారిణి. "నీ. విసవెట్టిక సరెత్తియెసరే
గుససగూటి పూచోండ్లు తమయిండ్లపొంతక
రుగ." హంస. ౧, ఆ.
ససగూడు. దే. వి. కామోదేకము. "ససగూడుఁ
గడుజవలస్సభావై." పంచ. నా. ఆ. ఆ.
సమీరి. దే. వి. దురద, కంఠాతి.
సనుకు. దే. వి. ఆసత్వపుమాట. విరా. ఆసత్వము.
సస్థితము. సం. వి. ఆ. పుం. ముకుద్రాడుకుట్టిన యెద్దు.
సస్యోతము. సం. వి. ఆ. పుం. —పై.—
సశ. సం. వి. ఆ. పుం. సంవత్సరవిశేషము. (చూ. సం
వత్సరము.)

నా.

నా. దే. స. నేను అనుదానికి ప్రాతిపదికము.
నాంచారు. అర. వి. ఒకదేవత.
నాంది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. దేవతలు బ్రాహ్మణులు
లోసగువారు చేయునట్టి ఆశీర్వాదము; 2. నాటక
ప్రాసంభమునందు జర పెడు మంగళము; 3. భేరి.
నాందికరుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆశీర్వాద
ము చేయువాడు; 2. భేరివాయిచువాడు.
నాందీవాది. సం. విరా. (న. ఈ. న.) —పై.—
నాగటిచేలుకూర. ద్వ. వి. తటిగొట్టి, లాంగలి.
నాగటిచేలుపేరియతివ. ద్వ. వి. నీత. "క. కన్ని
యతలమానికమగు, నన్నాగటిచాలుపేరియతివ
నుసరికిం, బెన్నుద్ది నెత్తుకొనిదని, యెన్నీ మడు
రథముమీదనిడుకొనికడిమి." రామా. ౫, ఆ.
నాగటిచిప్ప. ద్వ. వి. (నాగలి+చిప్ప.) (నాగ
టి) పణత.
నాగటితోదు. వై. వి. (నాగలి+తోదు.) బలరా
ముడు, హాలయ్యుడు. "ఉ. లాలసరిగజాం
కుకుడులావుననాగటితోదునైనగం, గేలనె
గీటడంచిబలుగెల్లుబయిండి నెలంత నేలుకోఁ,
జాలినవాడు." య. ౧, ఆ.
నాగటిదుంప. ద్వ. వి. (నాగలి+దుంప.) (చూ.
నాగటిచిప్ప.)
నాగలి. వై. వి. దున్నెడుసాధనము; లాంగలము.
"గీ. స్కంధపీఠంబుమీదనాగలిదగిల్చి." హరి.
ఉ. ౧, ఆ.

నాగ. దే. వి. ధాన్యమునకు వడ్డిగానిచ్చు ధాన్యము.
"నీ. అచటి రెడ్డికొమ్మళ్ల నలవలాయుధహాణి
నాగనకడుగుధాన్యంబుకొంత." పాంచా. ౧, ఆ.
నాగరు. వై. వి. నాగిని.
నాగెలు. వై. వి. నాగలియొక్కరూపాంతరము.
నాగేలు. వై. వి. నాగెలుయొక్కరూపాంతరము.
నాచికోలు. దే. వి. (నాచికోనుట.) అపహరించు
కొనుట. "ఉ. ఫల్గునుడందఱమిటిసైంధవ, ప్రా
ణమునాచికోలునరపాలతలంపగమర్త్యకృత్య
మే." భార. శల్య. ౧, ఆ.
నాచే. దే. స. శ్రీ. అపహరించే. "ఉ. వీడుగదప్తు
నావృదయవిత్తమునాచినవాడునుగ్గలి." అని.
౨, ఆ. -వి. తీగపాచి, కుంభిక.
నాడు. దే. వి. 1. ఆకాలము; "ఉ. వేడినవేడిమా
టస్థపవీరుడుపైచకకర్తరంధ్రముల్, చూడిన
భంగిదాకుటయు శ్రుక్ష్మిమనంబున నొచ్చిని
న్న నే, నాడుస్థపాలపుత్రినని నమ్మివరించితిఁ
గాకయివైయొక, నేడొకకాలస్వముయినవి
టునేయుటనాకుఁదోచునే." రా. ఆ, కాం.—
2. అదినము. "క. నాటికయిదేడ్లవాడను, మా
టవినికృతంబుదలచి మానసమునన, త్రోటుల
మీదనుబండులు, గీటుకొనుచు దుష్టబుద్ధిక్య
త్రిమబుద్ధి." జై. ౮, ఆ. [నాడు అనుటకు
అనాడు అనియు నొకానొకచోట ప్రయోగ
ము కానబడుచున్నది. "క. వినాడుబ్రహ్మపు
టైసె, యేనాడుపుబాసమృద్ధినిధ్వగనెసా,
యానాడెనిలువనీడని, యానీడముగట్టితి
నరేశ్వరయిననె." ఉ. రా. 2, ఆ. వృత్తియం
దు కేవల కాలవాచకమును దినవాచకమునగు.
"విన్ననాడు." "నానాడు." మొ. ప్రామా
ణిక కవి ప్రయోగములంది నిర్బిందువుగానును
గానంబడియెడి. "క. మీటుగలరథికులనుక,
నాటికి వేవురపథితునరుళరములుసొ, నాటిపడ
వైచునంతకు, వేటాడెదబ్రతిబంబు వీరులనె
ల్లక." ("మీటుగలరాజరథికుల, నాటికి వేవురప
థితు" అని వ్రాతప్రతులయందు పాతము
కనబడుచున్నది.) భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. "ఉ.
నాటికి నెట్టిదైవకుటనంబుననో నిను నెల్లకంత
యక, గాటపుగోపముం బెనుపగాదనున
వైయి నందిగాకపూ, దోటకుతీరకాంధ్రు
మనతొల్లిదీవారలులేరనివిధం, దేటిగోమ

గావలయునీపటుపోవగ నేలకూతురా." కళా. ౪, ఆ. మఱియు చూ. రెన్నాళ్లు, మూన్నాళ్లు. మొ.] ౩. కాలము. (ఆనాడు, ఏనాడు, ఎల్ల నాడు.)

నాడెము. వై. వి. నాణెమునకు మొదటిరూపము. (చూ. నాణెకత్తె, నాణెకాడు.)

నాపతాయి. దే. వి. (నాము+తాయి.) వివశిల. (దీనిని త్రొక్కినను ఆ చోట సెప్పికలుగును.)

నాకబలి. సం. వి. ఇ. పుం. (చూ.) నాగవల్లి. "బాలుపు మీఱగనాకబలికృత్యములునల్పి." కళా. 2, ఆ. నాకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. స్వర్ణము; 2. ఆకాశము.

నాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేవతాస్త్రీ. నాకు. దే. స. క్రి. లేహనముచేయు.

నాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షి. నాకుపు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. పుట్టి; 2. కొండ; 3. ముని.

నాకేతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు. నాక్రము. సం. వి. ఆ. పుం. నక్రముయొక్క ముఖ మువంటి ముఖముగల నక్క.

నాగ. వై. విణ. 1. పూజ్యము*; (నాగబ్రెత్తము. మొ.) 2. పెద్ద*. (నాగగన్నెరు. మొ.)

నాగఁడు. వై. వి. కేతుడు. నాగకేసరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకా సొక చెట్టు. నాగకేసరులు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

నాగగన్నెరు. ద్వ. వి. ఒకదినుగుగన్నెరు. "నాగగన్నెరులు మానాళ్లసాబగు." భల్లా. 3, ఆ.

నాగజిహ్వక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మణిసేల. నాగదంతకము. సం. వి. ఆ. పుం. గొండ్లముతగిరించెడు నాగవాసము.

నాగదారి. దే. వి. ఒకదినుగు ముడ్డచెట్టు. నాగనేరడు. ద్వ. వి. ఒకదినుగు నేరడు.

నాగపడగలదండ. మి. గ్రా. వి. స్త్రీకంఠభూషావిశేషము. "ద్వి. భానురంబగునాగపడగలదండ, యాసలజేరె నమృతిన నీదండ." భాగ. ౧౦, స్కం. (చూ. నాగపడగలు.)

నాగపడగలు. మి. గ్రా. వి. బ. పాపపడగవలె నేర్పడియుండు కర్ణభూషావిశేషము.

నాగపసాని. వై. వి. నాగవల్లిపడచెడు ముత్యముదువ. నాగపాళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వరుణునియాయుధము; 2. రథంబువిశేషము.

నాగపెంతెర. ద్వ. వి. ఒకదినుగు పెంతెర.

నాగవృసాని. వై. వి. నాగపసానియొక్కరూపాంతరము.

నాగబంధము. వై. వి. సర్పాకారచన. (చూ. ఎగపు.) నాగబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీజి.

నాగబ్రెత్తము. వై. వి. పొన్నువేసి మంత్రపూతమైన చిన్నపేము. "చ. లలితపుబూదిపూతయునులాతపుంగోలయుఁ గత్తపాలయుఁ, మలగొనుచిన్నికెంజడలు మంతులబొత్తము నాగబ్రెత్తము, లలిగనుపట్టుకన్నెరయు లాపిరిమోదము సింగినాదముక, జెలువలరంగమెప్పునొకనీధుఁడు సింగపునూరుంబుతోక." కళా. ౨, ఆ.

నాగమల్లె. వై. వి. ఒకదినుగు మల్లె, అష్టపత్రిక.

నాగము. సం. వి. ఆ. న. 1. సత్తు; 2. తగరము; 3. రథబంధవిశేషము. పుం. 1. పాము; 2. ఏనుగు; 3. కొండ; 4. గ్రహము; 5. గొండ్లముతగిరించెడు నాగవాసము; 6. మబ్బు; 7. ఒక ఉపవాయుపు; (చూ. వాయుపు.) 8. ముద్దె; 9. నాగకేసరము; 10. పొన్ను; 11. (ఉత్తరపడమైనపుడు) శ్రేష్ఠము. (అష్టనాగములు. అనంతుడు, వాసుకి, తక్షకుడు, శంఖపాలుడు, కుశుడు, పద్ముడు, మహాపద్ముడు, కశ్యపకుడు.)

నాగముపై. వై. వి. భద్రముస్తకము.

నాగరంగము. సం. వి. ఆ. పుం. నారంగము, నాంజి.

నాగరము. సం. వి. ఆ. న. 1. సొంటి; 2. ముద్దె;

3. నాగరదేశీయాక్షరము. పుం. గోరంటి. విణ. నగరమునఱుట్టినది.

నాగరికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాణెము.

నాగరికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నాణెమైనది.

నాగలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. పాతాళము.

నాగవము. సం. వి. ఆ. న. ఒకకరణము. (చూ. కరణము.)

నాగవలి. వై. వి. నాగవల్లియొక్కరూపాంతరము.

నాగవల్లి. ఉభ. వై. వి. పెండ్లిలో నాలపనాడు జరుగు శుభకార్యము. "గీ. నాగవల్లిమించెనానాసనీపిపు, న్నాగవల్లికచ్చబానుదీర్చి, త్యాగమెల్లియనుమడక్కువారలొసంగు, నాగవల్లిమాత్రనాదలంప." పాంచా. ౪, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. తమలపాకుతీగ. (దీని తొడిమవ్యాధికరము.)

నాగవాసము. ఉభ. దే. వి. గొండ్లముతగిరించెడు రెండు కొనలువంచిన యనుపకమ్మ. వై. 1. కళ్యానమూహము*; "నీ. ననుపుకాడయిశేలు

నాగవాసముగూడిమహిమగోల్పడియె నేమాం
డకల్లి." సా. ౨, ఆ. - 2. ఆటమేళము*. "నీ.

నాడెంపుఁగోటలవాగవాసంబులఁగొమ్మలుఁగొ
మ్మలుగొనబునూప." ఆచ్చ. బాల, కాం. - సం
ఆ. పుం. నాగలోకము.

నాగసంభవము. సం. వి. ఆ. న. సిందూరము.

నాగసరము. వై. వి. 1. పాములవాడు ఊడెడుబు
జ్జి; 2. సన్నాయి*. "ద్వి. కంచుకొమ్మలుబూరి
గలునాగసరము, లంచితపటహకాహళములుస
రును." నల. ౨, భా.

నాగసుగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్పాక్షి.

నాగస్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. పాములవాడు ఊడె
డుబుజ్జి.

నాగా. హిం. వి. శూన్యము, నున్న, విడిచిపెట్టఁబడి
నది.

నాగాంతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గరుత్మంతుడు.

నాగిని. ఉభ. వై. వి. లోకాంతరముపొంది దేవతా
త్వముపొందిన ముత్తయిదువ. సం. ఈ. స్త్రీ. గొల్ల
జిడ్డు.

నాగుబాము. ద్వ. వి. (నాగు + పాము.) నాగము.

నాగులు. వై. వి. బ. నాగుబాము. "నాగులచవుతి
త్రయము." తే. త్రయ.

నాగువు. వై. వి. నాగుబాము. "గీ. పాతకముచేసియై
ననుబరితపించి, ధరణిదానంబుచేసినధన్యుడను
చు, నయ్యఘముడధ్యమిదినిర్జరాధి నాథ, కుబు
సమాడ్చినమేటి నాగువునుబోలె." భీ. ౫, ఆ.

నాగోదము. సం. వి. ఆ. న. ఉదరత్రాణము.

నాణాకు. హిం. విణ. నున్నితమైన, నాణ్యమైన.

నాట. సం. వి. ఆ. పుం. రాగవిశేషము.

నాటకము. ఉభ. వై. వి. 1. నర్తనము; "దండకము.

"పెన్నాటకంబైనక్రాల్మనల్." పాండు. ౪;

ఆ. - 2. ప్రనర్తనము*. "గీ. పుండరీకాక్షునకుకౌరి

పూజలిచ్చె, సంయములుచూడబదికాశ్రమము

నందు, నాగవిందుమయ్యరువురనాటకంబు,

జెప్పిచెవులకుఁబండువునేయుమనఘ." ఉ. హరి.

౨, ఆ. - సం. ఆ. న. నాట్యప్రధానమైపద్యగ

ద్యాత్మకమైనగ్రంథవిశేషము. (ఇది. - ౧౦. నా

టకము) ప్రకరణము, భాణము, ప్రహసనము,

డిముము, వ్యాయోగము, సమవాకారము, వీధి,

అంకము, ఈహమ్యగము.) పుం, న. నాటకగ్రం

థముయొక్కనాట్యము.

నాటకసాల. వై. వి. నాట్యశాల. "చ. చిలుకలకొ
ల్కికల్మయొక చేడియనాటకసాలమేడవై, ని
లువుననాడుచుండి." సా. ౫, ఆ.

నాటు. దే. ఆ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను. "క. మీటుగల
రథికులను నొక, నాటికివేపురపధింతునరుళరము
లునో, నాటిపడవైచునంతకు, వేటూడెడఁబ్రతి

బలంబువీరులనెల్లక." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. -

అం, ప్రే. గ్రుచ్చు. "తక్షిదశకంబవీరువైనాటి

నక." ఉ. హరి. 3, ఆ. - స. క్రి. (నేలను)

నాటులోనగువానిగ్రుచ్చు. "ఎ, గీ. నాటెమం

దారతరువులుతోటలందు." భీ. ౫, ఆ. - వి.

1. నాట్నము; (ఆచేయిందు నాటు ముగిసిన

దా.) 2. నాటుట. "మున్నడినయహార్యకూటము

లునాటిననాటులవెంబడిక." చంద్రా. ౧, ఆ.

నాటుకొను. దే. ఆ. క్రి. నెలకొను. "గీ. నాటనుం

డియుఁగంండునాటుకొన్న, దిగులువెంపునవ

నుచేపదేవులను, మిగులఁబదిలంబుగావించిమె

దలనీక, యొక్కకారాగృహంబుననునిచియుం

డె." వి. పు. 2, ఆ. (ప్రే. నాటుకొలుపు.) "క.

ఆమాటమదినిబెట్టక, నామిఁదంగనికరంబు నా

టుకొలుపుముక, వేయెనలుతెచ్చిరక్కసి, గామి

డిఁగడవుమనియతనికడఁగఁడుఁజెప్పుమా." ఆచ్చ.

సుం, కాం.

నాటుపురము. ఆర. వి. పల్లెటూరు.

నాట్నము. దే. వి. నాటులోనగువానినాటుట.

(దీనికి మొదటిరూపము నాటనము.)

నాట్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. నృత్యము; 2. నృత్య

గీతవాద్యములకూడిక.

నాడా. హిం. వి. సన్ననినూలుపట్టె.

నాడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నరము; 2. గడియ

కాలము; 3. నారికులుపు; 4. ఈసె; 5. కాడ;

6. తెల్లగతిక; 7. మోసకానినడక. (ప్రాణా

యామవిషయమున నాడులుముడు. ఇడ, పింగ

ళ, నుఘమ్మ.)

నాడింధముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగసాలెవాడు.

నాడిక. ఉభ. దే. వి. దేశము. "క. అన్నాతియు

నొడయఁడునటు, లన్నారనినీవుకోస కరుడెం

చినచో, నన్నాయన్నాడికనా, యన్నాసాకు

కొనఁజాలునట్టిదెచెప్పుమా." ఆచ్చ. ఆ, కాం.

(నాడుయొక్కరూపాంతరము.) - సం. ఆ. స్త్రీ.

గడియకాలము.

నాడీ ప్రణామము. సం. వి. ఆ. పుం. నారికులుపు.

నాడు. దే. ఆ. శ్రీ. నాటు. “క. తోడనహయ
నూతులనూ, నాడంగ నేయుటయు నతఁడునలి
గికడకవిల్, గ్రీడయచోలెకా గొనిమెయి, నా
డంగనిగిడించెద్దిదళ నారాచంబుల్.” భార.
కర్ణ. ౨, ఆ.—వి. 1. దేశము; 2. జనపదము.
“వ. ఇవిశ్చిత్వంభర నేద్రీపంబున నేదేశంబున నే
నాట నేపీట నేత్రోప నేత్రేప నేవేళ నెవ్వండ్లమీసే
యఁదలంచె.” ఆము. ౪, ఆ.

నాడె. దే. వి. నడుమనూలికఁడెనుంచి నేనెడు సా
లెవాని సాధనవిశేషము. (చూ. క్రోవికడ ఆ
నుబోనెడుగొట్టుము అనునర్థమునుదాహరణము.)
నాణకము. సం. వి. ఆ. న. రూపాయలొనగునాణెము.
నాణకత్తె. వై. విణ. (నాణెము + కత్తె.) నాణెము
గలది. (మొదటిరూపము నాడెకత్తె.)
నాణెకాడు. వై. విణ. (నాణెము + కాడు.) నాణెము
గలనాడు. (మొదటిరూపము నాడెకాడు.)
నాణెము. వై. వి. 1. ముద్రింపఁబడిన రాగి వెండి బం
గారములవిల్ల; 2. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుటయందలి
యోగ్యత; 3. నాగరికత. (నాడెముయొక్క
రూపాంతరము.)

నాళిము. దే. వి. బత్తెము. “ఉ. కొల్పినపేదసాద
లక, దప్పనిజీతనాళిములదన్నుట భూషణమ
యొలుబుత్తకా.” రా. వి. ౨, ఆ.

నాళి. దే. వి. అఁడుది. ఇంటి.

నాళుక. దే. వి. (నాళి + ఉక.) నాళియొక్కరూ
పాంతరము. (స్వార్థమున ఉక.)

నాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ధ్వని, మ్రోత.

నాదారు. హిం. విణ. లేమిడిగల, చిక్కిన.

నాదింజే. సం. ఆ. శ్రీ. మ్రోత. “గీ. గంటనా
దించినవితాన గండులేటి, మొరయుచందాన
జలధరములుమురీతి, నురుమగించినభౌతి నయ్య
త్పలాప్త, నారిణమున మ్రోసెనాదారకపుడు.”
కళాం. ౫, ఆ.

నాదు. వై. వి. ధ్వని. “ఎ. గీ. నాదు మొలనూలిగం
టలనాడువినక.” సా. ౨, ఆ.

నాడేయము. సం. వి. ఆ. పుం. కైవడిము పైకి. విణ.
నడిసంబంధమైనది.

నాడేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కిత్తలికి; 2. నా
రదముకి; 3. తక్కిలికి; 4. దాసనముకి; 5. నీ
రుప్రభుకి; 6. కాళీనేరేడుకి; 7. నేలనేరేడుకి.

నాధము. సం. వి. ఆ. పుం. ముక్కుతాడు.

నాధవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) పరా
ధీనుఁడు.

నాధుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెనిమిటి; 2. శ్రే
డు; 3. ఇంద్రుఁడు.

నాన. వై. వి. సిగ్గు*. “క. మాయయ్యకుఁబాయక
పని, నేయుచుదీచివి ప్రియము నేయుచునుం
డుక, మియ్యయ్యయేదీనుహిమలు, నాయొద్ది
నెపలుక నీకునానయ్యలేదే.” భార. ఆది. 3, ఆ.
నానబ్రాలు. దే. వి. (నానక + బ్రాలు.) నాన
బియ్యము.

నానగండ. వై. విణ. సిగ్గుమాలినవాఁడు. “చ. చిలు
కలు గమ్మదె మ్రోలు శీతమయూఖుఁడు దేటు
లాదిగా, గలననవిల్లునాధననికాయములేళముప
ట్టులంగనా, కులమటుగానదానివిడంగొట్టకృ
త్తుకదొట్టివీతరా, గులమని విజ్ఞునిగెదరు కొం
దలు బోడిలనానగండలై.” పాండు. ౫ ఆ

నానబియ్యము. దే. వి. (నానక + బియ్యము.) నా
నలెట్టిన క్రొత్తచేరుదుబియ్యము, లాజము.
నానారూపము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) పలుకె
ఱుగలుగలది.

నాను. దే. ఆ. శ్రీ. ద్రవద్రవ్యముసోఁకున బహు
కాలముండు. వి. నానుకోవి.

నానుకోవి. దే. వి. కంతాభరణవిశేషణము.

నానుజే. దే. ప్రే. నానజేయు. “గీ. అలరుదేని
యనానిచిమొలకగట్టి.” పాండు. 3, ఆ (రూ
నాన్పు. చూ. కొరి.)

నానుడి. దే. వి. (నాను + నుడి.) 1. (చూ.) కింపదంతి,

2. సామెత. “చ. వింటలేదయిం, టగెలిచిచ్చి
గల్వమునునానుడి నానుడి నిశ్చయంబగుక.”

సా. ౨, ఆ.

నానుడు. దే. విణ. తడిసినది. (నానుడు నేల.)

నానుడువాన. దే. వి. విడువకకురినెడు పొడిపొడి
చినుకులవరము.

నానుపు. దే. ప్రే. చేలుపచేయు.

నానుబోర. దే. వి. మాంసముగల తొమ్మ.

నానైల. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. (చూ. జేంఠిక)

నావనాని. వై. వి. నాగపసానియొక్కరూపాంత
రము. “ఉ. అప్పుడునావనాని చతురక్రికమం
డలిపేమకుంభికల్, ముప్పదిమూటిఁజట్టునిడి
ముత్రియమల్ కుడియించితంతులం, దొప్పగ

జుట్టిదేవతలనుత్పత్తినిబాదుకొంచుదా, జెప్పినరీతి దంపతుల జేయగజేసె దదర్శకృత్యముల్." భల్లా. ౪, ఆ.

నాపితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంగలవాడు.
నాభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కస్తూరి. పుం, స్త్రీ. బొడ్డు.
పుం. 1. వసనాభి; 2. బండికంటినడిమితుము;
3. తిలకము; 4. తుత్తియుడు; 5. చక్రవర్తి.
నాభిజన్మడు. సం. వి. న్. పుం. బ్రహ్మ, పొక్కిలిమాలి.

నామకరణము. సం. వి. అ. న. బిడ్డలకు పేరు పెట్టుట.
(చూ. కర్మము.)

నామకా, నామకా. గ్రా. క్రి. విణ. పేరుకు.
నామగుంట. ద్వ. వి. (నామము+గుంట.) గళగర్తము.
నామధేయము. సం. వి. అ. న. అభిధానము, పేరు.
నామమడచు. మి. స. క్రి. (నామము+అడచు.)
చంపు. "క. జననియుండండియుదొలుబా,
మునజేసినపాపకర్మమునగాకనుయో, ధనుడు
మొదలైననూర్వర, ననఘుడుధర్మజుడునామమ
డచుగదగునే." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

నామము. ఉభ. దే. వి. నొసట పెట్టుకొనెడు బొట్టు.
"ఎ, గీ. మంచిక పురంపు గీటునామములు
దీర్చి." (ఇక్కడ స్త్రీ ప్రశంస.) చంద్ర. "మ.
నొసలక నామ మొకంతదాల్చిననుజాలక నీకు
నెవ్వరలై, ననుపూజ్యుల్." (ఇక్కడ పురుష ప్రశంస.) పర. 3, ఆ.—సం. న్. న. నామధేయము.

నామరులు. దే. వి. (నామ+మరులు.) పాచికలు.
"చ. బలితపు బద్దజాండ మనుపాళి ఘటించట
మీదబడ్డతీ, పులనెడుసారెలించి రహిపుట్టిగ
నప్పిమీరేందు నామముల్, కలిగిననామరుల్లాని
యశాక్షికచిత్రదురోదరంబుగా, నలరమతోడనా
డుకమలాక్షుడుమైకొనెగంటె జూదముకొ." చమ. ౧, ఆ.

నామర్త. హిం. విణ. పుంస్త్వములేనివాడు, పిరికివాడు.

నామా. హిం. వి. వ్రాతపూర్వకమైనది. (కరారు
నామా, రాజీనామా, వాకాలతునామా. మొ.)

నాము. దే. వి. తొన్నలోనగువనికొయ్యగాలున
చిగిరించినమొలక. (దీనిని పనులుతిన్నను మృతి
మొందును.)

నామదీ, నామూదీ. హిం. వి. అపమానము.

నాయకరము. ద్వ. వి. (నాయకుడు + కరము.)
ఆధిపత్యము. "దళనాయనాయకరపుబట్టు
ననిలిచి." పాండు. ౧, ఆ.

నాయకవాడి. ద్వ. వి. సేద్యపుపనులను పరామరిక
చేసెడు దివాళపుబంటు. (చూ. నాయకవారి.)
నాయకుడు. వై. వి. 1. ఆధిపతి; "ఎ, గీ. ఎఱు
కునాయంకుడొక్కరుడువచ్చి, పుడమిరా నే
ల్పారాయనికడనునిల్చి." చంద్ర. ౨, ఆ.—
2. పన్నిద్దఱుభటులకధిపతి*. "ద్వి. పిలువ, బు
చ్చెనాయకులనప్పడపడవాళ్ళ." రా. యు. కాం.

నాయడు. వై. వి. 1. ప్రభువు; "గొల్లలనాయ
డైపరగుతుంభకుమంద." నీలా. ౨, ఆ.—2. బలి
జెలులోనగువారి పట్టుపుఁదేరు*.

నాయకము. సం. వి. అ. పుం. పతికమునడిమిరత్నము.
నాయకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆధిపతి; (సా
ధారణనాయకులనలుగురు.—ధీరోదాత్తుడు, ధీ
రోద్ధతుడు, ధీరలలితుడు, ధీరకాతుడు.)—
2. శృంగారరసాలంబనపురుషుడు.) వీరు నలు
గురు.—అనుకూలుడు, దక్షిణుడు, దృష్టుడు,
శకుడు.)—విణ. శ్రేష్ఠుడు.

నాయన. దే. వి. (నా + అన.) తండ్రి, జనకుడు.
(ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్ద
మునకు మూఱుగాను ప్రయోగించబడును.)

నాయము. ఉభ. వై. విణ. న్యాయయుక్తము. (ఇది
నీకు నాయముకాదు.) — సం. వి. ఆ. పుం.
1. ప్రాపణము; 2. నీతి.

నాయక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శృంగారరసాలంబనస్త్రీ.
(త్రివిధనాయకలు.— స్వీయ, పరకీయ, సామా
న్య. అష్టవిధనాయకలు.— న్యాధినపతిక, వాస
కసజ్జక, విరహాత్కంఠిత, విప్రభక్త, ఖండిత,
కలహాంతరిత, ప్రోషితభర్తృక, అభిసాంక.)

నార. దే. వి. 1. చీల్చిన తాటిమట్టలోనగునది;
2. జెనుములోనగువనిపీఁచే; 3. తూరమీది
పీఁచే, కడంబము; 4. తాడులోనగువనిపీఁచే;
5. బ. చెట్టుమీదిపట్ట, వల్లము. "ఉ. నా
రలుగట్టితూరలశనంబుగనగ్రవనంబులోదహి,
భారమునంగృకుండయినబ్రాహ్మణుడు." భార.
ఆర. ౨, ఆ.

నారంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నారింజోకి;
2. అమడబిడ్డ; 3. పిప్పలిరసము. డు. పిలుచుడు.
నారకము. సం. వి. ఆ. పుం. నరకము, నిర్ధనుడు.

నారట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. నీటికనేల.
నారణపక్కి. వై. వి. నారాయణపక్షి.
నారదబ్బు. దే. వి. ఒకదినముదబ్బు.
నారదము. సం. వి. ఆ. పుం. నారంగము, నారింజ.
నారదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకదేవముని.
నారమడి. దే. వి. ఒకదినమునారతోనేసిన మడి

వస్త్రము.

నారము. సం. వి. ఆ. న. నరులసమూహము. పుం.

1. అవ్వడుపుట్టినమాడ; 2. బ. నీళ్లు.

నారసము. వై. వి. (మా.) నారాచము. "క. చేరివి
కర్ణనికరిమొక, నారసమునగుల్లికదిసినరపతి
నొంచెకా." భార. విరా. ౫, ఆ.

నారాచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అచ్చము ఇనుపబా
ణము; "సర్వలోహాస్తుయేదౌబాణా నారాచాస్త్రే పు
క్షీరతా." అని ప్రమాణము.—2. నీటియేనుగు.
నారాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బంగారునలకెడు కొ
ఱముట్టు, సానము, అగసాలెవానియినపత్రాను.
(అని కొందఱు.)

నారాజి. దే. వి. సరాజియొక్కరూపాంతరము. "ఎ,
గీ. రకపుణికిలిసిరాజినారాజిబన్ని." చంద్రా.
౨, ఆ. (రూ. నారాజి.)

నారాయణపక్షి. సం. వి. న్. పుం. పక్షివిశేషము.
నారాయణము. సం. వి. ఆ. న. తైత్తిరీయమనువేద
భాగమునందొకపన్నము.

నారాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. లక్ష్మీ;
3. పిల్లవీచేరీ.

నారాయణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు;
2. నూర్వడు; 3. చంద్రుడు; 4. బ్రహ్మ;
5. శివుడు; 6. అగ్ని.

నారి. ఈ. దే. వి. వింటియల్లెత్రాడు. "గీ. అపు
డువిల్లెక్కు పెట్టివాలారుతూవు, నారిగుర్నిని
కాచరనాగిగుర్ని, కాడనేసెదదీయవత్తు
లంబు, రానువుడమోగు తరళరలాపువుండు."
రామా. ౪, ఆ.—వై. నరము. (నారికులుపు.)—
సం. ఈ. స్త్రీ. ఆడుది.

నారింజ. వై. వి. నారంగముగీ.

నారికడము. వై. వి. నారికేళముగీ.

నారికాయ. దే. వి. అల్లెత్రాటితాకుడువలన చేత
గలిగిన కీళము.

నారికులుపు. ద్వ. వి. నెలపుండు, నాడీవ్రణము.

నారికేళము. సం. వి. ఆ. పుం. పెంకాయచెట్టు.

నారుజ్జే. దే. ప్రే. నాడజేయు. (రూ. నార్పు.
"మరుడు వెడ నెడననార్పు." ఆము. ౪, ఆ.)
నాఱు. దే. వి. నాల్పుమునకుగాను దలచుగా విస్త
లుపోసి మొలచిన మొలకలు.

నాలము. హిం. వి. గుట్టపు గట్టలకువేయు ఇనుపబ్లిక్,
లాడము.

నాలాయకు. హిం. వి. తగని, లాయకుకాని.

నాలి. దే. వి. కుత్తితపుపని. (నాడు కూలినాలిచేసి
జీవనము చేయుచున్నాడు.) వి. 1. కుత్తితము;
"క. నాలుకలు రెండునిన్నుం, గ్రోల నెకల్పించె
నెలుపభూరాహికిన, న్నాలిగ్రహముపుడు తెగి
నె, జాలదప్పుదుపవనవిరిహిజనదురితమునకా."
స్వా. 3, ఆ.—2. మందము; "నాలిగాలి."—
3. వంచకము. "వ. నాలియేడ్చులేడ్చుపీయల
నునయింప." స్వా. 3, ఆ.

నాలిక. దే. వి. నాలుకయొక్కరూపాంతరము. "వ.
నాలికలుపేలికలవిధంబునందూల." వై. 2, ఆ.
నాలికచేటు. ద్వ. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. నాలిక
చేర్లు తినుటవలన పసులకు నాలుకయందు ముండ్ల
వలె గలిగెడు వ్యాధివిశేషము.

నాలికి. హిం. వి. పల్లకి. (నాలకి, నాల్కి. రూపా
ంతరములు.)

నాలిబూతము. ద్వ. వి. కుత్తితుండు, కుత్తితురాలు.
నాలిముచ్చే. దే. వి. కుత్తితుండు. "గీ. తెలివిగ
లుగువారికెలననుం డెడుమీకు, నాలిముచ్చనడక
నడకగాదు." చంద్ర.

నాలుక. దే. వి. 1. జిహ్వ; "క. వికచముఖుడగు
చుకాత్రపు, లకుహేతులగునట్టివారలంగని భూ
పా, లకుడెడక తైరయునునా, లుకలెల్లమునైక
లయఁబలుకఁగావలయుకా." భార. కాం. 3.
౨.—2. బ. సర్వజిహ్వీకలు; "గీ. అప్రమత్తుండ
వగుచుఁబడ్డానీవు, మ్రింగుదువుచాలనాఁటల
మెఱసియివుడు, నాలుకలుక్రోయభూరివన్న
గమువారె, బడినయెలుకను భక్షించువగిడివన
ఘ." భాగ. ౪, స్కం.—3. జిహ్వలలు. "ఈ. ఆ
ఘోరపుకక్తి నాలుకలుక్రోయమెఱుంగులర
జ్వరిల్లనుం, టారవమల్లివీధినిగుడకగడగలన
మర్చి." భార. ద్రో. ౫, ఆ. "నాలుకలోలి
గ్రోయును." (ఈ ప్రయోగమువలన నాలుకలు
క్రోయు అని యొక క్రియగా ఎత్తుటకు అనువు
కాదు.) రా. యు. కాం.

నాలుగు. దే. స. మూడుసొకటి, (రూ. నాల్గు.)
(పుత్రియందు హల్లుపరమగునోలవర్ణముమీఁది
ఉకారమునకును గువర్ణంబునకును లోపంబగు.

“నాల్లాలు, నాల్లాళ్లు.” మొ.)

నాలుపు. దే. స. నాలుగుయొక్కరూపాంతరము.

నాల్క. దే. వి. నాలుగుయొక్కరూపాంతరము. “గీ.
నాసికాగ్రంబువంగుటనాల్కనల్ల, నగుటవదనం
బుకడు నెట్టనగుటయుష్ట, రాసభంబులుపూనిన
రథము నెక్కి, యముని దెసజనగలగంటయునా
యువడచు.” మార్క. 3, ఆ.

నాల్కన్నులవేల్పు. దే. వి. అగ్ని. “నీ. నాల్కకన్ను
లవేల్పునకువేల్పులెన్నేనిచేసిమేలేమియుం జెంద
కున్న.” అచ్చ. బాల, కాం.

నావ. సం. వి. బౌ. స్త్రీ. ఓడ, తరణి.

నావి. దే. వి. సస్యరోగము.

నావికుడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాడు,
కర్ణధారుడు.

నావురు. వై. వి. నాగురుయొక్కరూపాంతరము.

నావ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నావచేవాడుడగినది.

నాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేటు; 2. కనబడ
మి; 3. అనుభవములేమి.

నాళిలు. సం. అ. క్రి. నవయు. (రూ. నాళిలు. “క.
ఈసరణిగామతంత్రా, భ్యాసపరిత్రాంతిమిగు
లయరవశమైనక, నాళిలిధాతుక్షయమై, మా
సములోపలనవాడుమరణమునొందుక.” జై.
౫, ఆ.)

నాన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ముక్కు; 2. (చూ.
అడ్డకమ్మ.)

నానకుర్లు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వినీదేవతలు.

నానామణి. సం. వి. ఇ. పుం. ముక్కర.

నానీ. దే. వి. పిల్లి, మాడ్చాలము.

నానీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముక్కు, పూణము.

నానీల్లు. వై. అ. క్రి. నశించు.

నానీరము. సం. వి. అ. న. 1. నేనాముఖము; 2. దర్పము.

నాన్ద. హిం. వి. చర్మభోజనము, ఫలాహారము.

నాన్దీకర. సం. వి. అ. స్త్రీ. పరలోకము లేదనెడుబుద్ధి.

నాన్దీకుడు. సం. వి. అ. పుం. పరలోకములేదను
వాడు.

నాన్దీక్యము. సం. వి. అ. న. నాన్దీకర.

నాళము. ఉధ. దే. వి. లాడము. సం. అ. పుం. న.

1. తామరలోనగువానికాడ; 2. క్రోవి; 3. చి

ప్రవక్తగ్రోవి; 4. అగసాలెవాని ఊడుగ్రోవి.
(ఇది ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

నాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కూరయొక్కనార.

నాళికేరము. సం. వి. అ. పుం. నారికేళముయొక్క
రూపాంతరము.

నాళికము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. తామర
తంపర. పుం. 1. బాణము; 2. బాణపుములికి.

నాళికాసుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

ని.

ని. దే. అప. ద్వితీయైకవచనముందువచ్చెడు ఒక ప్రత్య
యము. (రాముని, సోముని, హరిని, గిరిని. మొ.)

నింకొ. దే. అవ్య. క్రి. విణ. శీఘ్రము.

నింగి. దే. వి. ఆకాశము. “క. నింగియయింపెయొ
త్తివె, సంగోయనియార్యబక్షసంహతిగాడ్పుల్,
రింగనిమ్రాయక గుజాగ్రము, కొంగలసొకలగు
డుడిగొగ్గైనిలబడక.” స్వా. ౪, ఆ.

నింగిచోలి. దే. వి. వాయువు, నభస్వంతుడు.

నింగిమిరి. దే. వి. కువర్చులకి.

నింగివడు. ద్వ. అ. క్రి. (నింగి+పడు.) అస్తమించు.

“కా. అదైతేయతనూజనిగివడగాహర్షంబుపై
సొక్కనా, దేదిక్కుంజెలిపిండు మెండుకొనగా
నేకాంతనిద్రారతిక, మోదింపక.” ఉ. హరి.
౫, ఆ.

నింగిసిగ. ద్వ. వి. శివుడు, వ్యోమకేశుడు. “ఉ.
క్రొన్నెలదాల్పునింగిసిగకం గనుగందనిపూల
దండయా, వెన్నునిమించుగాలిబాట వేలికి
గూతురు.” రామా. ౫, ఆ.

నించే. దే. ప్రే. నినుచేయొక్కరూపాంతరము.
నిండజేయు, నిండించు.

నింట. దే. వి. జలపూరము. “క. కంటిమికన్నులపం
డువు, మంటిమనుచుదద్దునొఱుమధునాహినిపె,
న్నింటంటిలయసప్తద, కంటకితాంగులయయేగి
కాంచిరవరుసక.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.

నిండబడు. ద్వ. అ. క్రి. (నిండక+పడు.) నిండు.
“గీ. ఎన్నబెక్కులగుచునెక్కడఁజూచిన, నడ
చువారునడవగడంగువారు, విడియువారుమఱి
యవీడెత్తువారునై, నేలయిననట్లునిండబడి
రి.” రా. యు, కాం. (స్వార్థమున పడు.)

నిండారు. దే. అ. క్రి. (నిండు+అరు.) నిండు. “క.
అనినవినిసంహలము, ర్దనునవలోకించిద్రువద

రాజతనయ్య, ట్లమడవమనముననిండా, రినస
మైదంబు వెలివిసి దెరచుంగాకా.” భార. విరా.
౨, ఆ.

నిండు. దే. ఆ. క్రి. పూర్ణమగు. వి. పూర్ణత. విరా.
పూర్ణము. “ఉ. నిండుమనంబునవ్యసనసీతసమా
నము.” భార. ఆది. ౧, ఆ.

నిండుకొను. దే. ఆ. క్రి. నిండు. “క. గుండియజ్జల
నమదిలో, నిండుకొనినభీతి నావినిర్బలచిత్తుండుం
డకనలుగడలకున, య్యిండవిడిచిపజునదలంచు
నాసమయమునకా.” కేవ. ౨, ఆ. (ప్రే. నిం
డుకొలుపు. స్వార్థమున కొను.) (బియ్యము
నిండుకొన్నవి, పనుపు నిండుకొన్నది; ఇట్టి
చోట్ల నిండుకొనుటయనగా అయిపోయినపని
యర్థము.)

నింద. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. దూఱు; 2. అపదూఱు.
నిందించే. సం. స. క్రి. దూఱు.

నిందితుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) దూఱుబడిన
వాడు.

నింద్యుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) దూఱుదగినవాడు.

నింపాది. దే. విరా. (నింపు+ఆది.) సమృద్ధము. (కొ
లనిలో నీట్లు నింపాదిగానున్నవి.)

నింపారు. దే. ఆ. క్రి. నినుపారుయొక్కరూపాం
తరము.

నింపిరి. దే. వి. ముటికి, మలము.

నింపు. దే. ప్రే. నింపేయొక్కరూపాంతరము. వి.
సమృద్ధి. “నిద్దపుణెక్కుటద్దముల నింపులుగా
బులకల్ జనింప.” కళా. ౬, ఆ. (నినుపుయొ
క్కరూపాంతరము.)

నింబరరుపు. సం. వి. ఉ. పుం. వారిజేముకి.

నింబము. సం. వి. ఆ. పుం. వేముకి.

నికటము. ఉభ. దే. వి. నిర్బంధము. సం. ఆ. న.
సమీపము. విరా. సమీపమైనది.

నికము. దే. వి. నిక్కముయొక్కరూపాంతరము.

“గీ. ఊరిసంకల్పబాలుడొకవుడొందు, నికము
బ్రహ్మత్వమును.” అధ్యా. ఉ. కాం.

నికరము. ఉభ. దే. విరా. ప్రోవుడుపోగా మిగిలిన
ది.—సం. ఆ. పుం. 1. సమాహము; 2. నిధి. విరా.
శ్రేష్ఠము.

నికర్షణము. సం. వి. ఆ. న. ఇల్లులోనగువానివెనుక
టికాగము. పట్టణముచుట్టువూడినబయలు. (అని
కొందఱు.)

నికవ. సం. వి. ఆ. క్రి. రాక్షసులకల్లి. ఆ. పు.
ము. 1. ఒరగల్లు; 2. సాన.

నికవార్తజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. నిర్వృతి.

నికామము. సం. క్రి. విరా. ఆ. న. యశోవృము.

నికాయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇల్లు; 2. తెగ;
3. లక్ష్యము; 4. ప్రోగు; 5. పరమాత్మ.

నికాయ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహము, ఇల్లు,
(రూ. నీకాయ్యము.)

నికారణము. సం. వి. ఆ. న. వధము, కొల.

నికారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వంచన; 2. భావ్య
ముప్రోగుచేయుట; 3. దంతనీప్పిడనమువలన
గలిగిన ముఖవికారములోనగునది.

నికాశము. సం. వి. ఆ. పుం. నికృయము, విరా. తుల్యము,
నికుంచకము. సం. వి. ఆ. పుం. సోల.

నికుంజము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పొదరిల్లు.

నికుంభము. సం. వి. ఆ. పుం. దంతికి. డు. కుంభ
కర్ణనికొడుకు.

నికురుంబము. సం. వి. ఆ. న. సమాహము, గమ

నికృంతనము. సం. వి. ఆ. న. ఖండనము, నజకుడు.

నికృతము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. దూఱుబడినది,
2. వంచించబడినది; 3. ప్రోవుడుచేయబడినది.

నికృతి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. బెడరుమాల; 2. నం
చన; 3. ప్రోవుడు.

నికృత్తము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) నజకుబడినది.

నికృష్టము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) అధము.

నికేతనము. సం. వి. ఆ. న. గృహము, ఇల్లు. (రూ.
నీకేతనము.)

నికోచకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊడుగి.

నిక్కచ్చి. దే. వి. నిర్బంధము, నికటము. (వాడాయ
పునకై నన్ను చాలనిక్కచ్చిచేయుచున్నాడు.)

నిక్కము. దే. వి. 1. నిశ్చయము; “క. మేనులకె
ల్లనుజేవుడు, తానేగోవిందుడొకడు తంప్రి
యున్నాఁ, దానిక్కముతనకట్టెను.” లక్ష్మీ. ౪,
ఆ. — 2. యథార్థము; “చ. మానముజలముం
దెగందొలగెనామగుడంబురికొంటలేదని, క్క
మునెపుము.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. సత్యము,
“నిక్కమురూపగువానిభక్తిగమ్యుడలంతు.”
భార. కాం. ౨, ఆ.—విరా. 1. సత్యమైనది; “గీ.
ఒరునినికకేనువరియించనిదినిక్క, మనిన.” హ

ర్క. ౮, ఆ.—2. అన్వర్థము. “చ. అతనికిఁబ్రత్య
సునిక్కంపువేరివాడుపుక్కి.” హరి. పూ. 3, ఆ.

నిక్కల. దే. వి. (నిక్కము+కల.) కన్నది యనుభవమునకు తెచ్చెడు కల. “క. నాకలనిక్కలయయ్యెడు, శోకించకుమన్ను.” భార. ఆర. ౬, ఆ.

నిక్కపుడు. వై. వి. నిష్కృపటము.

నిక్కవాడుచే. దే. ఆ. క్రి. (నిక్క+అ+పాడుచే.) నిక్కవనిలచే. (మేనవెండుకలు నిక్కవాడిచే.)

నిక్కాక. దే. వి. (నిండు+కాక.) మిక్కిలికాక. (దేహము నిక్కాకగానున్నది.)

నిక్క. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉన్నతమును; 2. గర్వింఁచే; 3. ఆతిశయించే; “వ. అనీకంబు లనేకంబులు పొడవడంగినిక్కినభయంబునందక్కినరయంబు గలబలంబులుగళవళించిమిగిడినిగిడినగరంబుసాచ్చిను.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. — 4. వర్ధిల్లు. “గీ. మించివుల్లికాదిపంచమాసములనొ, కొక్కగడియరాత్రినిక్కినడుచు.” భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ. — వి. 1. ఉన్నతి; “చ ఎనిమిదితావులం దొడరియేవున నెప్పుడునాము జాఱగా, నెనయుచుగొంపు రేకలుపయింబొలుపొందగనందు నేనుగుల్, దనరుచునుండునాకసముదాంకెడునిక్కునఁజూపరబ్బుం, బునసెలయెల్లతోడ నడయాడెడుజేగుఱుగొండలోయనన్.” య. ౧, ఆ. — 2. గర్వము.

నిక్కుఁబోతు. దే. విగ. (నిక్కు+పోతు.) గర్వస్వభావముగలవాఁడు.

నిక్కుడు. దే. వి. ఉన్నతి. హరిశ్చ. ౪, ఆ.

నిక్కువము. దే. వి. నిక్కముయొక్కరూపాంతరము. (యథార్థమునకు. — ద్వి నెఱయవానికిగలనీతికాస్త్రములు, కొఱమాలియుండు నిక్కువమివ్వెదంబు.” రా. యు. కాం.)

నిక్కువీనులజెక్కి. దే. వి. (చూ. ఉన్నై శ్చవము.) (చూ. తలపుమిన్న.)

నిక్కణము. సం. వి. ఆ. పుం. వీణలోనిగువానిమోత.

నిక్కాణము. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

నిక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెప్పిమాపియుంచినయల్లడ; 2. నిధి.

నిక్షేపించే. సం. స. క్రి. పాఠు, పూడ్చు.

నిఖాతము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రస్థానమనది.

నిఖలము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సర్వము, ఎల్ల

నిగణము. సం. వి. ఆ. పుం. హేమధూమము.

నిగదము. సం. వి. ఆ. పుం. స్పష్టముగాచెప్పట.

నిగదించే. సం. స. క్రి. స్పష్టముగాచెప్ప. “క.

మానుషజన్మము నుండిన, మానవులకులభ్యమానమరణులకుమహా, జ్ఞానులకుఁ జేయవలయువిధానము నిగదించబడియెడరజీనాథా.” భాగ. ౨, స్కం.

నిగనిగ. దే. వి. మెఱయుటయందగుననుకరణము.

“నిగనిగయను క్రొమైఱును.” కళా. ౨, ఆ.

(విశేషణమునో నిగనిగని = నిగనిగయను కాంతిగలది. “ఎ, గీ. నిగనిగనిసంజకంజాయ పొగడుఁచెగడు.” ఐను. ౬, ఆ.)

నిగమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేదము; 2. అంగ

డివాడ; 3. మార్గము; 4. పట్టణము.

నిగముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భేహరి, వణిజుఁడు.

నిగరణము. సం. వి. ఆ. న. మ్రొంగుట. పుం. కంఠము.

నిగరము. ఉభ. వై. విగ. శ్రేష్ఠము. “నిగరంపుట

గడంపుజిగిదొట్టుమొగముట్టు.” ఉ. రా. 2, ఆ. — సం. వి. ఆ. పుం. మ్రొంగుట.

నిగళము. సం. వి. ఆ. పుం; న. 1. ఏనుగుకాలిసం

కెల; 2. సంకెల. (రూ. నిగడము.)

నిగా. హిం. వి. దృష్టి, విచారణ. (రూ. నిఘా.)

నిగాదము. సం. వి. ఆ. పుం. నిగదముయొక్కరూ

పాంతరము

నిగారిము. ఉభ. వై. విగ. శ్రేష్ఠము. “ఉ. కుండన

మెందునుదొరయొక్కొప్పునిగారపు మేనిచాయ

కున్.” నీలా. ౧, ఆ. “క. ఇట్టినిగారపుగొన

ముల, తిట్టలగనికరముమాలితెంపాదవంగా,

గట్టడవులకుంబనుపగఁగ, గట్టాయిప్పుడుకడెం

తకట్టిడిచెవుడా.” అచ్చ. ఆ, కాం. (నిగర

ముయొక్కరూపాంతరము.) — సం. వి. ఆ. పుం.

మ్రొంగుట.

నిగాళము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గుఱ్ఱపుమెడ

సమీపపుచోటు.

నిగిదారు. దే. ఆ. క్రి. (నిగిడి+ఆరు.) వ్యాపించే “ఉ.

నవ్వకనవ్వినెమ్మెగమునన్ నిగిదారెడువింతకాం

తియున్.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (చూ. తుఁగాడు.)

నిగుడు. దే. ఆ. క్రి. 1. వ్యాపించే; “నీ. సమధి

కదర్దుదుర్జయములై నిగిడెడు సంద్రియంబులగు

దియించితెచ్చి.” భార. ఆర. ౪, ఆ. —

2. నిక్క. "ప. తోలాడుమహానాగంబునుంబో
లెగరవాలంబు తానయ్యెనెలికి నిగుడుమన్న
యది." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. చోళు;
"క. మొగిచినచేతులముందట, నిగిడించి." భా
ర. విరా. 3, ఆ.—4. పఱుగు; "ప. విచ్చలవిడిఁ
దనముంబుగాగనంబుననిగుడునచ్చక్రంబుం
గనుంగొని." ఉ. హరి. 3, ఆ. "సాత్యకిడిభకు
పైసాయకదళకంబునిగిడింప." ఉ. హరి. ౪,
ఆ.—5. విజృంభించే; "నీ. నెత్తులదోఁగియు
నిగిడిపొరెడువీరులలరిననడచాదుగులవిధంబు." భార. శల్య. ౧, ఆ.—6. వేగిరవడు; "చ. గరు
డునిడిగి వీడ్కొలిపి కంపవిరోధిపురంబులోప
లక, దిరపడిదారకుంబనిచితేరలవాటుగఁదేర నె
క్కిసం, గరకుతుకంబుతోవెడలిగర్వితులెల్లనుద
ల్లడిల్లిని, పూరరవపాంచజన్యడగుడుకొనిగెడకొ
గనిపొండుఁడత్రుతీక." (చూ. దీని వెనుక.)
ఉ. హరి. 3, ఆ.—7. కవియు; "క. భగదత్తుని
నాకవ్యడి, వెగడొందగఁజేసియతనివెలియెనుఁ
గుఁగం, పుగఁజేసిననాతుండును, నిగిడక బాం
చాలమెదిసిపతిమిఁడక." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—
8. చక్రంబుడు; "క. బెడిదముగఁగత్తిగొడ్డటఁ,
బొడువఁదెగినచూనఁజిగురు పొడముఁ బలుకు
లక, బెడఁ దునినీకార్యంబుని, గుడ నేరదుపి
దపనెట్టుఁగురువంశనిధి." భార. ఉద్యో. ౨,
ఆ.—9. చిప్పిల్లు. (చూ. నివుడు.)
నిగుడుచే. దే. ప్రే. నిగుడఁజేయు, (చూ. నిగుచ్చు.)
నిగుడుచెంచే. దే. ఆ. క్రి. (నిగుడు+తెంచు.) నిక్క.
("గీ. నగపు మొలక మొగంబుననిగుడుదేర." ఇక్ష్
డనిగుడుదేరక అనఁగా మొలవఁగాననియర్థము.
రామా. ౨, ఆ.) (సాన్విధమున తెంచు.)
నిగుణు. దే. వి. కట్టెనిప్పుమిఁదిధిస్తము. "ఎ. గీ. నిగు
ణులోనిప్పుతీరుననీచరిత్ర, మెఱుంగఁబడదు." ఉ.
రా. ౫, ఆ.
నిగూఢము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మఱుంగుపుచ్చినది.
నిగూహనము. సం. వి. ఆ. న. మఱుంగుపుచ్చుట.
నిగ్గడి. దే. వి. కఠినము. "అవియకనిగ్గడియైనయి
నుపగుండియకు." భార. క్రి. ౨, ఆ.
నిగ్గ. దే. ఆ. క్రి. నిర్వహిల్లు. (నాతో సరిగా వాఁ
డు నిగ్గలేడు.)—వి. 1. ఉత్తృప్తకాంతి; 2. వర్ణలే
శము. (చూ. ఇంటిపట్టు.)—వి. లోపుడుపోఁ
గా మిగిలినది.

నిగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. త్రోపాట; 2. బెడగు
మాట; 3. చెఱ; 4. మేర.
నిగ్రహించే. సం. స. క్రి. త్రోపాడు.
నిఘంటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పదవదార్థములను
తెలియఁజేసేడు గ్రంథము.
నిఘము. సం. వి. ఆ. పుం. చదరపువస్తువు.
నిఘసము. సం. వి. ఆ. పుం. భోజనము, కుడుపు.
నిఘాతిక. సం. వి. ఆ. క్రి. ఇనుమును పెట్టికొట్టెడి
యినుపముద్ద, దాఁగలి.
నిఘ్నుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. లోఁకువైనవాడు.
అధినుడు.
నిచయము. సం. వి. ఆ. పుం. సమాహము, గుమి.
నిచితము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. పతవబడనది.
నిచులము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎఱ్ఱగన్నేరు; 2. కప్పు
డుదుప్పటి.
నిచోళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గవునెన; 2. కప్పు
డుదుప్పటి.
నిచ్చెన. వై. వి. వైకకృదగినసాధనము, నిశ్చేఱి.
నిచ్చెనపంజే. ద్య. వి. దివటీలకమ్మలనున్ననిచ్చెనపం
జీసాధనము. "నిచ్చెనపంజాలారతులనన్నిజో
తులకొ వెల్లగక." హంస. 3, ఆ. (నిచ్చెననిచ్చె
పంజోఅనియు. "ఉ. అచ్చపుఁజ్రేమమిఁజువొం
కుఁడుయామవలకొ వరింపఁగా, వచ్చునటంచు
మున్నునలువంకలదత్తునయాధికారిదా, నెచ్చెరి
కికొబహుపుభల నింపులుగుల్కఁగఁదీర్చినట్టి
యా, నిచ్చెనదివ్వెపంజాలన నిండె దవానలరేఖ
లర్దులక." భాను. 3, ఆ.)
నిచ్చే. వై. అవ్య. 1. సదా; "కా. ఆపద్దోభ్యువోల
గంబునకు దివ్యదీప్తిమలోనిచ్చరా, రోహిణి." వసు.
౨, ఆ.—2. ప్రత్యేకము. "నీ. నిచ్చయొ
క్కమ్మగంబునీకుఁ గట్టడగాఁగఁబ్రీతిహావం
బుపెట్టగలము." పంచ. నా. ౧, ఆ. "మ. భవ
నంబులోవడిణొచ్చుచ్చిభిదీపశ్రేణిదంభంబు
నక." చంద్ర.
నిచ్చేయము. వై. వి. నిశ్చయము. "క. మెచ్చునశే
సరసానకు, వచ్చినదుదిసంధి మనలవారలకొల
దులో, నిచ్చయముచేసియెటువలె, బొచ్చితిమన
కింక నొండుచొప్పులుగలవే." రా. యు. కాం.
నిచ్చేలము. వై. వి. నిశ్చయము. "ఉ. నిచ్చేలమప్పుచో
మహుని నేత్రములబ్బుమలొలవానవా." కవిక
౨, ఆ. (చూ. నిచ్చేలు.)—వి. 1. నిశ్చలము;

“క. వచ్చినగుచేరమానుడు, నచ్చెలువలు నెడు
గుగాగనరిగియతనికి, నిచ్చలమగుతాత్మర్యం,
బచ్చపడగ మొక్కి రతండు నల్లనగుచుక.”
కళా. 3, ఆ.—2. నిర్దోషము* ; “ఉ. నిచ్చల మైన
కంపులును నీలమణుల్ వరమాక్రికంబులుక.”
శకం. 1, ఆ.—3. నిరంతరము* . “నీ. నిచ్చలం
దైన తేనియవానజడిసాంపులాలితదానధారాలి
గాగ.” రాఘ. 1, ఆ.

నిచ్చెలు. వై. వి. నిశ్చయము* . “ఎ. గీ. నీకుజేయ
లంతిగానిచ్చలుచెలియయిత్తు.” హరి. ఉ. 2, ఆ.—
అవ్య. సదా. “ఉ. నిచ్చలునిచ్చలొబాడలునీపి
శృభక్తిజ్ఞానశక్తికి, మెచ్చితి.” పాండు. 1,
ఆ. “మ. అమరద్వీపవతీపయోవిహరణప్రాంచ
త్పరస్త్రీలన, బ్రహ్మభంకపమండ పాగము
లనిచ్చల్ క్రీడగావించుత, ద్రుమణీవారము వేఱ
నేలువలుపక్ష రాదంచుగాదివ్యరాజముభీపాలి
కిఁ దమ్మిచూలి యనిమేవత్సంబుగావించుటల్.”
కవి. 1, ఆ.

నిజము. సం. వి. ఆ. న. స్వభావము. విరా. 1. తనది;
2. శాశ్వతమైనది.

నిజాయితీ. గ్రా. విరా. న్యాయమైన, సత్యమైన.
నిజేమరి. ద్వ. విరా. (నిజేము+అరి.) సత్యశీలుడు.

“క. తామెక్కనిజమరివలెక, బూనివలిక.”
భో. 2, ఆ.

నిజేము. వై. వి. 1. సత్యవచనము* ; (నిజేముచెప్ప
ము.)—2. నిశ్చయము* . “చ. మునుపునిజేశున
ర్థపతిమద్దుగుమారుండటంచునానితం, చినిపలు
కంగంటినిగుచేరతనూజునికింగరంబుమో, హి
నియుగుకాంతరంభయనియాడుకొనంగ వినంబ
డుకమనం, బుననిపుడెన్న నామెఱుంగు బోడి
యకావలయుకనిజంబుక.” “క. ఇప్పుడిదిని
శ్చితంబుగ, నప్పురమమునీంద్రుడేరియడుగగవ
లయుక.” కళా. 1, ఆ.—విరా. సత్యము* . “చ. 2.
కటంగొంతలేదుగురునొద్దనుపాలనయోపచా
రముల్, సకలమునభ్యసించితి నిజం బని మంచివి
కావు.” (నిజేము—నిజేముగాననుట.) లక్ష్మీ.
ర, ఆ. “క. వినుమప్పులుకులపాటిగఁ, గొనిదు
ర్యోధమని తోడఁగొంటినిబగము, న్ను నిజము
గా నెఱుంగనువీఁ, డనిరాధేయనకు వెఱచునని
యేనిన్ముక.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.

నిటలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నుదురు, ఫాలము.

నిటలాత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు; ముక్కంటి.
నిటలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నిటలముయొక్క
రూపాంతరము.

నిట్ట. డే. వి. 1. ప్రవాహము; “సాఖ్యంపునిట్ట.”
భార. విరా. 1, ఆ.—2. స్తంభము; “అగడిని
ట్టలమైవారలాడిరాలుకర్పూరపుదీవి.” కవిక.
3, ఆ.—3. స్థానము; “నీ. నిట్టలద్రోచుచునెల
వులకలమేరల్లెనుజనియొక్కియేర్పడంగ.” భార.
విరా. 1, ఆ. “ద్వి. మూడుమూర్తులన్ ట్టమొ
క్కులగుట్ట, వేడివేలుపుప్రభ విం చెడూర్పున
ను.” హరిశ్చ. 1, భా.—4. నిక్కు. “గీ. భక్తిసం
యుక్తియనుపొరేతపాలనొయ్య, జెట్టుకట్టుచు
మునికాభినిట్టచూప, నిజమనోమార్గసంపదన్న
లవర్ణ, కైతవంబునలోజేగకలయనూరె.” పాం
డు. 3, ఆ.—విరా. 1. నిక్కినది; “గీ. కన్నమాత్ర
నతడుకల్పనంబులఁబాసి, విమలచిత్తండగుమని
శదభక్తి, నిట్టరోమములకబట్టగచానంద, బా
ప్పనేత్తుండగుచుఁబ్రాంతిచేసె.” భాగ. 2,
స్కం.—2. సరియైనది. “ఎ. గీ. నిట్టతాడనబో
డవుచేనిక్కినాడు.” స్వా. ర, ఆ. (చూ. నిట్ట
నిలుచు. మొ.)

నిట్టకనిలుచు. డే. ఆ. క్రి. నిట్టనిలుచు. “క. ఇలు
గాలికూలినిట్టక, నిలిచిననిట్టాడువోరెజిరధ
మటులై, పోలియొకనిలబడిరాకా, గులఁజే
డుండుటకునగుచుజూచిరివేల్పుల్,” (ఇక్కడ
స్వార్థమున కకారాగమమనియెఱుంగునది.) రా
మా. 7, ఆ.

నిట్టకనిలువు. డే. వి. సరినిలువు. (చూ. నిట్టకని
లువు. “ఉ. నిట్టకనిలువనంగలగీ నేత్రయుగంబు
నబొప్పపూరముల్, దొట్టగఁగుర్తతోయమల
తోబులకాంతురజాలమెల్లెడక, బుట్టగఁదొల్లి
యిల్లలకఁబూనియొనర్చినమంటిమద్దదాఁ, బె
ట్టెదదియపాత్ర నది భిక్షయకాగొనిపోయెసి
ద్ధుడుక.” భో. 3, ఆ. (చూ. నిట్టకనిలుచు.)
నిట్టగన్ము. డే. ఆ. క్రి. (నిట్ట+గన్ము.) నిట్టవోడు
చు. “నీ. చామలనగుమోముజండురుపాడువున
రాగాంబుధులనిట్టగన్ముననుట.” లక్ష్మీ. 2, ఆ.
నిట్టనిలుచు. డే. ఆ. క్రి. సరిగానిలుచు. “ఎ. గీ. భ.
వనఘటనకు మొదిలికంబముమబోరె, భుజముఖ

కల్లనివాదిభూతుడగుచు, నిట్టనిలుచున్మిచ్చే గాదెట్టుకొనియె, గెంటుగుంటును లేకలక్షిక శత్రు." పాండు. ౨, ఆ.

నిట్టనిలుచుండు. దే. అ. క్రి. సరిగా నిలుచుండు.

"గీ. మేదినిధరమిబ్బుంగిమిన్ను ముట్టి, నిట్టనిలుచుండిచూచె నిర్విమిషదృష్టి, దనయనుష్ఠానకాలంబుదప్పుకుండు, బ్రాహ్మణుడురేపకడఁబోలెభానుపాడువు." కాశీ. ౧, ఆ.

నిట్టరాడు. దే. వి. దూలములేనియింటినడిమి పాడవుకంటము, కహరము.

నిట్టలము. దే. విణ. ఇట్టలమునకు మొదటిరూపము.

"నింగికి నేలకుంబొడవునిట్టలమై." భాగ. ౬, స్కం.

నిట్టవొడుమ. దే. ఆ. క్రి. (నిట్ట+పొడుచు.) 1. ఉ

పొంగు; 2. రోమాంచితమగు; 3. విజృంభించు.

"ఎ, గీ. భూనభోంతరదిక్పరిపూర్ణమైన, నిఖిలరూపులు తెల్లవైనివ్వట్టి, నిండితండోవతండమై నిట్టవొడిచె, బండు వెన్నెలకన్నులపండువగుచు." భామ. 3, ఆ.

నిట్టు. దే. వి. 1. ఉపవాసము; "నీ. పంటగుడారు

క్రిందంటి వెల్లువనీరు ప్రాయవీగఁదొట్టినపూట

నిట్టు." రా. వి. ౨, ఆ. -2. తామము. "క.

దున్నక పెదపెట్టకయు, తన్నుములైనట్టివిపులబ

హుసస్యంబుల్, సన్నసఁబండుఁ బ్రాణుల, కు

న్నిట్టనుమాటలేదు గోరంతైనకా." మార్క. ౪,

ఆ.-విణ. కుష్టుము. (చూ. నిట్టుపాసము.)

నిట్టుపాసము. ద్వ. వి. (నిట్టు+ఉపాసము.) శుష్కో

పవాసము. కాశీ. 2, ఆ.

నిట్టూరుమ. ద్వ. ఆ. క్రి. (నిడుద+ఊరుచు.) నిట్టూ

ర్నునిడుచు, (రూ. నిట్టూర్పు.)

నిట్టూరపు. ద్వ. వి. (నిడుద+ఊరుపు.) దీర్ఘనిత్యా

సము, (రూ. నిట్టూర్పు.)

నిట్ట. దే. వి. నిలుపు. (రూ. నిట్టము. కలము అం

తనిట్టముగా పట్టుకొనకుము.)

నిట్టాడు. దే. వి. నిట్టరాడుయొక్కరూపాంతరము.

(చూ. నిట్టకనిలుచు.)

నిట్టాయి. దే. వి. (నిట్ట+తాయి.) పాడువుతాయి.

"న. అయ్యవదగాకింటకుటాలింగలంగేలంబొ

డివి పెడమరలందిగిచినిట్టత నేతపగ్గంబునబం

ధించికొలికుండునిద్రించె." చంద. వేం. ౧, ఆ.

నిట్రించే. దే. స. క్రి. నిలుపుగానుచు.

నిట్రిణ్ణ. దే. అ. క్రి. ఉపవాసముండు.

నిట్ట. దే. వి. ఉపవాసము. "నీ. దశమివాఁడేక భుక్తమునేనీయవలివాఁడోర్చి జాగరముతోనుండునిట్ట." అము. ౪, ఆ.-విణ. కుష్టుము. (చూ. నిట్టుపాసము.) (నిట్టుయొక్కరూపాంతరము.)

నిట్టుపాసము. ద్వ. వి. (నిట్టు+ఉపాసము.) శుష్కోపవాసము.

నిడివి. దే. వి. దైర్ఘ్యము. విణ. దీర్ఘము. "గీ. ఇట్టి వేసవిరతఁబగల్గితినిడివి, యైనసంయమించునేదివి జూరయనుచు." లక్షీ. 3, ఆ.

నిడు. దే. విణ. పృథ్వియందు నిడుదశబ్దమునకు మీ

దివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా.

నిడుమోము, నిడువాలు. మొ.)

నిడుచేను. దే. ఆ. క్రి. (నిడుద+చేను.) చాఁగు.

"క. పడినాడుకఱివిలకేల్, నిడుచనఁగయము

నఁదెనచి నీల్లిబలంబే, ర్పడవిల్లువంప మోపక,

యుడిగిరిన్నపసుతులుకొండలోయ్యనలజ్జకా." భార. ఆది. 2, ఆ.

నిడుద. దే. విణ. నిడుపు, దీర్ఘము.

నిడుదవెన్ను. దే. వి. సర్పము, దీర్ఘప్రకృతము. "నీ.

నిడుదవెన్నుగయాలొడవులదొరయుండుగుం

డుగండెసఁగఁగైచెందుచేసి." అచ్చ. సం. కాం.

నిడువఁడు. దే. వి. (నిడుపు+అఁడు.) సర్పము.

నిడువకమ్ములు. ద్వ. వి. (నిడుపు+కమ్ములు.) కడపకు

నిరుచక్రలనుండు నిలుపులు.

నిడుపు. దే. వి. నిడివి. విణ. నిడివియైనది.

నిడుముస్తై. ద్వ. వి. (నిడుద+ముస్తై.) తుంగి.

నిడువెండ్రుక. దే. వి. (నిడుద+వెండ్రుక.) రో

మాంచము. "క. జడనుందాపమునిద్రయు, నిడు

వెండ్రుకతోడనెగయునిట్టూర్పులసం, దడిగొ

నివడిగొన." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

నిడువెండ్రుకవెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (నిడువెండ్రుక+

వెట్టు.) (చూ. నిట్టవొడుచు.) "చ. సరిసెవాళి

బంధుజనసంతతిఁగయ్యపు నేలఁజూడఁగా, విరి

విరవోయిమేను నిడు వెండ్రుకవెట్టుచుఁ గంప

మొందె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

నితంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిలుచు; 2. మొల;

3. కొండనడుము; 4. మూఁపు; 5. దరి.

నితంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొప్పపిలుచుదులుగల

ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

నితాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెట్టు. విణ. అగ్ని

కము.

నిత్యులై. వై. వి. మల్లికార్జునము. “నీ. నీలాంబరంబులునిత్యులైలుకొండగోగులుమల్లెలుగోరలును.” భల్లా. 3, ఆ.

నిత్యము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

నిదర్శనము. సం. వి. ఆ. న. దృష్టాంతము. పుం. 2. కయ్యాలంకారము (చూ. అలంకారము.)

నిదానము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేసగి; 2. వేడిమి; 3. చెమట.

నిదానము. ఉభ. వై. వి. ఆత్మపడక విచారించుట* (వానియొగ్గత దానముమీద తెలియును.)—సం. ఆ. న. 1. ఆదికారణము; 2. పెయ్యపలుపు; 3. రోగనిర్ణయము. (చూ. స్కంధము.)

నిదానించే. వై. ఆ. క్రి. ఆత్మపడకవిచారించు. (నిదానించకకాని గుణాగుణములు తెలియవు.)

నిదిగ్గు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పెంపబడినది.

నిదిగ్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాడుడు?

నిదిధ్యాసనము. సం. వి. ఆ. న. మఱిమఱితలచుట.

నిదుర. వై. వి. నిద్ర. “క. పురరక్షణముదృఢంబుగ, సరవరచేయంగవలయునప్పుగలుగున, త్తురుపులయొడదగుగుడువుని, దురమొదలగులోని పనులదోషంబులుగొక.” భార. ఆశ్చ. ౧, ఆ. నిదురపోతు. ద్వ. విణ. నిదురపోవుస్వభావముకలవాడు, నిద్రాశువు. “క. వినియువినపురణభీరువు, మనుజుడమునిదురపోతుమందునినకటా, నినుణక్రవ్విజేసిన, వనజాసనుకంటె వెట్టివాడునుగలడే.” భాగ. ౯, స్కం.

నిదురపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (నిదుర+పోవు.) నిదురించు.

నిదురించే. వై. ఆ. క్రి. నిద్రించు. “క. నిదురించిన శిశువాణి, కిడుకును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. నిదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చనుపు; 2. చెప్పట; 3. చాపు.

నిదేష్ట. సం. విణ. (యు. ఈ. యు.) ఆజ్ఞాపించువాడు. నిద్యము. వై. విణ. 1. మనువుగలది; “నిద్యపుణ్యెక్కులు.” కథా. ౨, ఆ.—2. స్నేహముగలది. “నీ. తల్లిదండ్రులకునిద్యపుభక్తికలదిల్ల శుక్రాపచేసిన శుద్ధమతులు.” కాశీ. ౨, ఆ.

నిద్రా. వై. విణ. మనువుగలది. “మ. తళకుంబ్రాద్దువెలుగుకొంబసిడినిద్రావుడుంగట్టియక.” చంద్రా. ౧, ఆ. (నిద్రముయొక్కరూపాంతరము.)

నిద్దుర. వై. వి. నిదురయొక్కరూపాంతరము. “నీమి చెప్పనిద్దుర మునుమున్ను గాఁదెలిసి.” (రాజు యజ్ఞార్థమునందు నిద్దురమునుమున్నుగాననియు, భారతార్థమునందు ఇద్దురమును మున్నుగాననియు ఛేదములు.) రాఘ. ౪, ఆ.

నిద్దురపోతు. ద్వ. విణ. నిదురపోతుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. ఆతిథవాపేక్ష చేసలరకనిద్దురపోతునుగాకపెంపుడునుగాక.” భల్లా. ౪, ఆ.

నిద్దురపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. నిదురపోవుయొక్కరూపాంతరము.

నిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిదుర.

నిద్రపోవు. మి. ఆ. క్రి. నిద్రచేయు.

నిద్రాణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిదురపోతు.

నిద్రాశువు. సం. విణ. ఉ. —వై. —

నిద్రిచే. సం. ఆ. క్రి. నిద్రిపోవు.

నిద్రిల్లు. సం. ఆ. క్రి. నిద్రించు. (రూ. నిద్రిలు. చూ. త్రుట్టె.)

నిధనము. సం. వి. ఆ. న. కులము. పుం. న. 1. చాపు; 2. చేటు.

నిధానము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉంచుట; 2. పాఠము. నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాఠము. (నవనీధులు.—వద్దము, మహావద్దము, శంఖము, మకరము, కచ్చుము, ముకుందము, కుందము, నీలము, వరము.)

నిధువనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కలయిక; 2. వడయు.

నిధ్యానము. సం. వి. ఆ. న. దర్శనము, చూపు.

నినదము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వని, ప్రాంత.

నినాదము. సం. వి. ఆ. పుం. నినదముయొక్కరూపాంతరము.

నినుచే. దే. క్రి. నించుయొక్కరూపాంతరము. “క. అనుటయు రసలింగమునిడు, తనవట్లునప్రేపసజ్జడంతపు బరణిక, నినిచినయొకపసరియదియనిచెప్పకపూసెదత్పదాంబుజయగళిక,” స్వా. ౧, ఆ.

నినుపారు. దే. ఆ. క్రి. (నినుపు+అరు.) పూర్ణమగు. “క. నినుపారెడిచూడ్చివారిసెయ్యగములవై, దనుపారుచుబోలను.” భార. ఆశ్చ. 3, ఆ.

నినుపు. దే. వి. నింపుయొక్కరూపాంతరము. “క. న్నులకా నినుపులుగాఁగబాష్పములు నివ్వటిలంగ.” భో. 2, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణమునకు లోపము. “నినువల్లు.” య. ౧, ఆ.)

నిన్న. దే. వి. (నిరు+నాడు.) కడదినదిగము.

నివతము. సం. వి. ఆ. పుం. పాతము, చదువు.
 నివతింఁ. సం. స. క్రి. నిపాతముచేయు.
 నివము. సం. వి. ఆ. పుం. కుండ, కలశము.
 నిపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. నివతముయొక్కరూపాంతరము.
 నిపాతనము. సం. వి. ఆ. న. దిగద్రోబ్బుట.
 నిపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పడుట; 2. (వ్యాకరణమునందు) సాధారణవిధికి సంబంధించక విధింపబడినట్లగు; 3. అవ్యయము.
 నిపాతింఁ. సం. స. క్రి. పడఁద్రోయు.
 నిపానము. సం. వి. ఆ. న. పసులులో నగునవి నీళ్లు త్రాగుటకై నూతివద్ద తాయిలో నగువానితో శేర్పడిచినట్లొట్టి.
 నిపుణుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శేర్పరి, కుశలుఁడు.
 నిపుచ్చే. ద్వ. వి. (నిఱు+పచ్చు.) నాశము.
 నిపుచ్చేరము. వై. వి. దారిద్ర్యము*. “ఎ, గీ. మెలఁతుకలమిన్న నిద్దంపు మేల్పసిండి, కలుగకుండినను దిలో నగాటమగుచు, నిచ్చలును పాచ్చుకలఁక నిపుచ్చరంబు, విడుచుటెలులింకఁబరికింపఁబుడ మివేల్పు.” నీలా. ౨, ఆ.—విణ. శూన్యము. “గీ. బోధమల్పంబుగర్వముభుక్తన్నతంబు, కాంతినిపుచ్చరంబునుత్పరముఘనము, కూపమండూకము లఁదోలెఁగొంచె మెఱిగి, పండితంబున్యులైనవే దండికులకు.” భీ. ౧, ఆ.
 నిపుటి. దే. వి. నిపుట్టుయొక్కరూపాంతరము. “భానుమండలముమాడిననిపుటివోలెనుండు.” రామా. ౮, ఆ.
 నిపుట్టు. దే. వి. (నిపు+అట్టు) ఆకులుమీఁదకప్పి నిపులోవేసికాల్పెడి భక్ష్యవిశేషము.
 నిపుస్తు. దే. వి. (నిఱు+పస్తు.) కుహ్మకవసము.
 నిపు. దే. వి. 1. అగ్ని; 2. బ. అగ్ని కణము. “క. ఆ పృథుక్రోధముగన్నుల, నిపులురాల్పంగ.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.
 నిపుఁడిండి. దే. వి. (నిపు+తిండి) పక్షివిశేషము.
 నిపుక. దే. వి. 1. అగ్ని; “ద్వి. మఱువడ్డనిపుక ముడ్కినున్నాఁడు.” హరిశ్చ. ౨, భా.—2. బ. అగ్ని కణము. “క. కురిసెన్, గనగనగనమునుచు నిపుకలుకుప్పులుగన్.” పాండు. ౫, ఆ.
 నిపువత్సెనుత్తుతాళాను. ద్వ. వి. అంగారవల్లరికి.

నిబంధనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఏర్పాటు; 2. బంధము; 3. (చూ.) ఉపనాహము; 4. హేతువు విణ. కూర్పబడ్డది.
 నిబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మలమూత్రబంధము; 2. బంధము; 3. వర్ణాశనము మొదలైనది నిబంధించే. సం. స. క్రి. 1. బంధించు; 2. అడ్డగించు, నిబద్ది. వై. విణ. నిబోమ, సత్యము*. (వానిమాట నిబద్దిగా ఎంచఁగూడదు.)
 నిబద్దింఁ. వై. స. క్రి. నిబోపము*. “క. లేదన్న నిబద్దించునుజూడకున్న బరితాపించున్,” రాధా మాధవసంవాదము.
 నిబద్దిలింఁ. వై. స. క్రి. నిబద్దించుయొక్కరూపాంతరము. “మ. పొందుగనీ నుద్దినబద్దించునుబధ ద్రుండాగ్రపాంబుందువోన్.” ఉత్తరహరిశ్చం ద్రకావ్యము.
 నిబద్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. బంధింపబడినది; 2. అడ్డగింపబడినది.
 నిబర్హము. సం. వి. ఆ. న. వధము, చేపుట.
 నిబర్హితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చంపబడినది నిబిడము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సాంద్రము, దట్టము నిబిడికరింఁ. సం. ఆ. క్రి. దట్టముచేయు.
 నిబిడికృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిబిడముగాఁ జేయఁబడినది.
 నిబిరీసము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిబిడము.
 నిబోధనము. సం. వి. ఆ. న. చూపు, ఆలోచనము.
 నిబ్బది. వై. విణ. నిబ్బియొక్కరూపాంతరము.
 నిబ్బరము. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము, (చూ.) ప్లుతము*. “నీ. బలునిబ్బరమునకుఁ బ్రతిగాకగరుడియనా మధేయునివాహనంబనదగ్గ,” ఉ. రా. ౧, ఆ.—క్రి. విణ. పెట్టు. “క. హరిచూచి వెఱంగున్నవనపురుష, ప్రహరణమువచ్చి పక్షిం ద్రునిని, బ్బరముగఁ దాకినవడఁకన్, బొరినాతఁడు వజ్రనిపాత భూధరముక్తియన్.” హరి. పూ. ౪, ఆ.—విణ. అధికము. (చూ. గొబ.)
 నిబ్బరింఁ. వై. ఆ. క్రి. 1. ఆతిశయించు, “ఉ. ముఖాంబుజంబున్, గప్పలువాలఁగాఁదిపురు కైవడియుట్టున నిబ్బరించుచున్.” చంద్ర.—2. నిదానించు*.
 నిబ్బరికము. దే. వి. కరుణ. “గీ. నిబ్బరికమేదియు ను మేదినివరేణ్య, వనమునకునిపుతఁగఁదోపంగ

ప్రాధ్య, గడవలేనందుచేతఁజిల్లఁగొనిదాని, చే
 న్నగొంతయునునుపోకఁజాలనంత."సా. ౨, ఆ.
 నిబ్బరించే. య. దే. ఆ. క్రి. కరుణించు. "ఉ.
 నిన్ను నెనమియున్నయెడ నిబ్బరించకచోరవృ
 త్తివా, కన్నీ యఁదెచ్చుటెంతయునుగానివిధంబ
 నికాకదూఱుటల్."వర. ౪, ఆ.—వై. ఉప్పాం
 గు. "వ. అగ్గబ్బలిసోయగంపుటుబ్బునకుమైని
 బ్బరింపవచ్చురపడియబ్బలియుండు తనలోన." య. ౨, ఆ.

నిధము. సం. వి. ఆ. పుం. నెవము. విణ. సమానము.
 నిభాయించు. హిం. క్రి. సహించు, తాళు.

నిధ్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తీర్పబడినది.
 నిమంత్రిము. సం. వి. అ. న. శ్రాద్ధభోజనాదుల
 యందు తగినవారిని నియమించుట.

నిమంత్రించే. సం. స. క్రి. శ్రాద్ధభోజనాదులయం
 దు తగినవారిని నియమించు.

నిమంత్రితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమంత్రిం
 పఁబడినవాఁడు.

నిమజ్జనము. సం. వి. ఆ. న. మజ్జనము, స్నానము.

నిమటాయి. దే. వి. ఒకదిననుతీతగ.

నిమజ్జ. హిం. వి. ప్రార్థన, పూజ. (రూ. నమాజు.)

నిమయము. సం. వి. ఆ. పుం. (వస్తువుల) మాటుపు.

నిమితకాఁడు. ద్వ. వి. (నిమితము+కాఁడు.) బరు

పు మోసెడు పనివాఁడు. (చూ. కామాటము.)

నిమితము. వై. వి. నియమనము. (చూ. నిమితకాఁడు.)

నిమిత్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. కారణము; 2. శకున
 ము; 3. గుఱి; 4. గుఱురు.

నిమిషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అప్పవేయుట;

2. అప్పవేయుంతకాలము.

నిమిలనము. సం. వి. అ. స. 1. కనుమూయుట;

2. చాపు.

నిముకగా. దే. వి. (నిమరు+కల్లు.) 1 క్షలుచేసిన

కల్లునునందలి యడుగుధాన్యము; 2 కొఱత.

నిముకు. దే. స. క్రి. ప్రస్థపానముచేయు, కుడుచు.

"ద్వి. గమిగూడిచూచిచిక్కటదాదచిన్న, ని

ముక నేరనిదిన్ని నెత్తురుగండు."హా. శ్లో. ౨, భా.

నిమరు. దే. స. క్రి. (ప్రేమమునశరీరమును) అల్లన

తడవు. "గీ. నిద్రపోవంగమెల్లననిమిరియెత్తి."

వి. పు. 2, ఆ. "అక్కచూరుమైనిమిరి." రామా.

౪, ఆ.

నిమిషము. వై. వి. (చూ.) నిమిషము.

నిమేషము. సం. వి. ఆ. పుం. నిమిషముయొక్కయో
 పాంతరము.

నిమ్మగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱు, నది.

నిమ్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోఁడు, గభీరము.

నిమ్మ. దే. వి. జంబీరము?

నిమ్మళము. వై. విణ. 1. నిశ్చింతము*; 2. స్వస్థము*.

నిమ్మలింఁచే. వై. ఆ. క్రి. 1. నిశ్చింతమగు*; 2. స్వస్థ

మగు*.

నియంత. సం. వి. ఋ. పుం. తేరునడపువాఁడు. విణ.

నడపువాఁడు.

నియంతవృత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁ

దగినవాఁడు; 2. అడ్డాపింపఁదగినవాఁడు.

నియంత్రణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడ్డగింత.

నియంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁ

బడినది.

నియతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నియమము

గలది; 2. నిత్యమయినది.

నియతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నియమము; 2. భాగ్యము.

నియమనము. సం. వి. ఆ. న. నియమించుట, ఏర్పాటు.

నియమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏర్పాటు; 2. కట్టు;

3. పనుపు; 4. ప్రతిజ్ఞ; 5. శరీరముకంటె బిన్నము

లైన మృజ్జలాదులు సాధనముగాఁగలిగి నిత్య

ముగా నాచరింపఁదగిన యొక యోగాంగము.

(ఇది దశవిధము.—తపము, సంలోచము, అస్తిక

త్వము, దానము, భగవదర్చన, వేదాంతశ్రవణము,

లజ్జ, మతి, జపము, వ్రతము. చూ. అంగము.)

నియమించే. సం. స. క్రి. అడ్డాపించు, పనుచు.

నియమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నియమింపఁ

బడినది; 2. కట్టబడినది.

నియమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియమింపఁదగినది.

నియాతనము. సం. వి. అ. న. దిగవ్రొబ్బుట.

నియామకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (చూ.) ఆర

కాటి; 2. (చూ.) తండేలు. విణ. నియమించు

వాఁడు.

నియామము. సం. వి. ఆ. పుం. నియమముయొక్క

రూపాంతరము.

నియామ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియాగింపఁ

బడినవాఁడు.

నియాతము. సం. వి. ఆ. న. సంఖ్యావిశేషము, లక్ష.

నియాధము. సం. వి. ఆ. న. బాహుయధము.

నియోత్తమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియోగింపఁ
దగినది.

నియోగము. సం. వి. అ. పుం. ఆజ్ఞ. పనుపు.

నియోగి. సం. విణ. (క. ఈ. న్.) నియోగముకలవాఁడు.

నియోగింఁజే. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపించు, పనుచు.

నియోగ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియోగింపఁ
దగినవాఁడు.

నియోజనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞాపనము, పనుపు.

నియోజ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పనివాఁడు, భృత్యుఁడు.

నియోధ్య. సం. వి. ఋ. పుం. బాహుయధముచేయు
వాఁడు.

నియోగి. వై వి. 1. మంత్రి; 2. ఒకతెగ బ్రాహ్మ
ణుఁడు*.

నిరంకుశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జిబిలికఱి. విణ. అడ్డ
ములేనిది.

నిరంజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. పున్నమ. ఆ. పుం. ము.
యజ్ఞమునకుఁదగిన చిత్రవర్ణహరిణము. విణ.

1. కాటుకలేనిది; 2. దోషములేనిది.

నిరంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దట్టము; 2. ఎడ
తెగనిది.

నిరతు. హిం. వి. అంగడివెల.

నిరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ఆసక్తికొ
న్నది.

నిరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ఆసక్తి.

నిరత్యయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాశములేనిది.

నిరపరాధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపరాధము
లేనివాఁడు.

నిరపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపాయము
లేనిది.

నిరపేక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపేక్షలేనిది.

నిరయము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గతి, నరకము.

నిరర్గళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డములేనిది.

నిరర్థకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయోజనము
లేనిది.

నిరవగ్రహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు
లేనివాఁడు, స్వతంత్రుఁడు.

నిరవధికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేరలేనిది.

నిరసనము. సం. వి. అ. న. 1. తిరస్కారము; 2. ఆ
క్షేరము; 3. వధము; 4. ఉమియుట.

నిరసింఁజే. సం. స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; 2. విడుచు.

నిరస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. త్వరితముగా
జేప్పఁబడినది; (మాట.) 2. తిరస్కరింపఁబడినది;

3. వెడలఁగ క్కఁబడినది; 4. న్యాయముచేత్రో
యఁబడినది; 5. ప్రయోగింపఁబడినది. (బాణము.)

నిరాకరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము.

నిరాకరిష్టువు. సం. విణ. ఉ. తిరస్కరించువాఁడు.

నిరాకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరస్కారము;
2. ఆకాశము.

నిరాకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శి
వుఁడు; 3. పరమాత్ముఁడు. విణ. ఆకారములేని
వాఁడు.

నిరాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయముచే
త్రోయఁబడినది, నిరస్తము.

నిరాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తిరస్కారము. విణ.
1. రూపములేనివాఁడు; 2. నేడముచదువనివాఁడు.

నిరాఘాటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొలఁది
లేనిది; 2. మేరలేనిది.

నిరాతంకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భయములే
నిది; 2. వ్యాధిలేనిది.

నిరాపనింద. మి. గ్రా. వి. అపదూణు. “క. పినత
ల్లివిపెనువఁగ నూ, పినతల్లివిగానవచ్చిపిలిచిన

య్యా. గనికరములేకవానిం, గనికరమునిరాప
నిందగట్టందగునే.” నా. 3, ఆ.

నిరాబారి. వై. వి. ముని*. (చూ. తలము.)

నిరామయము. సం. వి. అ. పుం. రోగములేమి. విణ.
రోగములేనిది.

నిరాయాసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయాసము
లేనిది.

నిరాయుధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధము
లేనిది.

నిరాలంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవలంబములేనిది.

నిరాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశలేనిది.

నిరాసకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరసింపునది.

నిరాసనము. సం. వి. అ. న. నిరసనముయొక్కరూ
పాంతరము.

నిరాహారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆహారములేనిది.

నిరీక్షణము. సం. వి. అ. న. దర్శనము, చూపు.

నిరీక్షింఁజే. సం. స. క్రి. దర్శించు, చూచు.

నిరీక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది.

నిరీషము. సం. వి. అ. న. (చూ.) గొడఁగ.

నిరు. వై. అవ్య. గతార్థకము. (నిరుడు, నిన్ను, నిష్ప
చ్చ. మొ.)

నిరుకడము. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

నిరుకళము. వై. విణ. నిర్దళకము. “ఎ, గీ. నిగమ
నూపురములు మ్రోయ నిరుకళముగ.” పాండు.
అ, ఆ.

నిరుకు. దే. వి. 1. నిర్ణయము; 2. నిర్ణయము చేసిన వెల.
నిరుక్తము. సం. వి. అ. న. ఒక వేదాంగము. (చూ.
అంగము.) విణ. చెప్పుబడినది.

నిరుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అర్థనిర్వచనము; 2. అలం
కారవిశేషము.

నిరుడిమవియ్యపు. దే. వి. (నిరుడిమవి+అపు.) ఒక
తూరియిన అపు, గృప్తి.

నిరుడు. దే. వి. (నిరు+ఏడు) కడచిన సంవత్సరము.
నిరుద్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిరోధింపబడినది.
నిరువద్రవము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపద్రవము
లేనిది.

నిరుపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపమలేనిది.
నిరూఢము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రసిద్ధి కైక్కినది.
నిరూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

నిరూపణము. సం. వి. అ. న. 1. అరయక; 2. చూ
పు; 3. తార్కాణ.

నిరూపించే. సం. స. క్రి. నిరూపణము చేయు.
నిరూపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరూపింపబడినది.

నిరూప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరూపింపబడినది.

నిరూహము. సం. వి. అ. పుం. ముగిసిన వాక్యము. విణ.
1. ఉహలేనిది; 2. నిశ్చయింపబడినది.

నిర్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెద్దవ్వు. పుం. 1. దక్కాలవి
శేషము; 2. దినముయొక్క పండ్రెండవభాగము.
(చూ. దినము.) విణ. ఉపద్రవములేనిది.

నిరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డు; 2. చేటు.
నిరోధించే. సం. స. క్రి. అడ్డగించు.

నిర్బంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గంధములేనిది.
నిర్బతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెడలబడినది.

నిర్బతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వెడలబాటు, నిర్మనము.
నిర్బమనము. సం. వి. అ. న. —వై.—

నిర్బమము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—
నిర్మించే. సం. అ. క్రి. వెడలబడు.

నిర్గళనము. సం. వి. అ. న. వెలికిజాటుట.

నిర్దళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలికిజాడినది.
నిర్దుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వావిలి; 2. నల్లవా
విలి.

నిర్దుణుడు. సం. వి. అ. పుం. భగవంతుడు. విణ.
గుణరహితుడు.

నిర్దుంధనము. సం. వి. అ. న. వధము, చేపుట.
నిర్దుంధుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దిస మొలవాడు;
2. బీదవాడు; 3. మూఘుడు.

నిర్దుటము. సం. వి. అ. న. బహుజనసమృద్ధముగల అం
గడి. విణ. ఘటములేనిది.

నిర్ధూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిడుగు; 2. వజ్రము.
నిర్ధూణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కనికరము
లేనివాడు.

నిర్హాపము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోత.
నిర్జనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జనములేనిది.
నిర్జర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తిప్పతీగ; 2. మరలి.
నిర్జరుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలపు. విణ.
ముదిమిలేనివాడు.

నిర్జలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలములేనిది.
నిర్జించే. సం. స. క్రి. జయించు, గెలు.
నిర్జితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గెలువబడిన
వాడు.

నిర్జీవుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జీవములేనివాడు.
నిర్జరము. సం. వి. అ. పుం. సెలయేటు, ఝరము.
నిర్జరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పటు, నది, సరిత్తు.

నిర్ణయము. సం. వి. అ. పుం. ఏర్పాటు
నిర్ణయించే. సం. స. క్రి. ఏర్పాటు చేయు.

నిర్ణాయకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయము
చేయువాడు.

నిర్ణిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగుబలాప
గువానిచేత గరగరకైనది. మృత్యు.

నిర్ణీతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిర్ణయింపబడినది.
నిర్ణేజకుడు. సం. వి. అ. పుం. చోకలవాడు, రజకడు.
నిర్ణేత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) నిర్ణయము చేయు
వాడు.

నిర్ణేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయము చే
యగలిగినది.

నిర్దగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా కాలేనది.
నిర్దయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయ లేనివాడు.
నిర్దళనము. సం. వి. అ. న. చక్కగా ఖండించుట.

నిర్దేశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా భేదిం
పబడినది.

నిర్దహనము. సం. వి. అ. న. చక్కగా కాలుట.

నిర్దహించే. సం. స. క్రి. చక్కగా కాలుచు.

నిర్దారణము. సం. వి. అ. న. చక్కగా చీల్చుట.

నిర్దారితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా
చీల్చబడినది.

నిర్దిష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్దేశింపబడినది.

నిర్దేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. చెప్పట;
సమాపము.

నిర్దేశించే. సం. అ. క్రి. ఆజ్ఞాపించు, పనుచు.

నిర్దేశ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్దేశింపదగినది.

నిర్దేష్ట. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) నిర్దేశించువాడు.

నిర్దోషము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దోషములేనిది.

నిర్దనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధనములేనివాడు.

నిర్ధరించే. సం. స. క్రి. నిర్ధారణచేయు కాశీ. గ. అ.

నిర్ధారణ. సం. వి. అ. క్రి. అ. న. ము. నిశ్చయము.

నిర్ధారణీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్ధరింప
దగినది.

నిర్ధారితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్ధరింపబడినది.

నిర్ధార్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్ధారణీయము.

నిర్ధార్యుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధుఃఖాదులు
కలిగినను మనోవికారమునుచెందిక పూనినపసి
విడువక చేయువాడు.

నిర్ధాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విడువబడినది.

నిర్నిద్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. నిద్రలేనిది;
2. జాగరూకతకలది.

నిర్బంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. బలాత్కారము;
2. కదల మెదలగూడనికట్టు.

నిర్బంధించే. సం. స. క్రి. నిర్బంధముచేయు.

నిర్భయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భయములేనిది.

నిర్భరము. సం. క్రి. విణ. అ. ని. వెల్లు. విణ. అధికము.

నిర్భర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. అదలుపు; 2. లత్తుక.

నిర్భర్తించే. సం. స. క్రి. అదలించు.

నిర్భర్తనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్భర్తనంప
బడినది.

నిర్భాగ్యుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భాగ్యములేని
వాడు.

నిర్భిన్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా భేదిం
పబడినది.

నిర్బదము. సం. వి. అ. పుం. మదముడిడిగిన యేను
గు. విణ. మదములేనిది.

నిర్బలము. సం. వి. అ. న. 1. నిర్బల్యము; 2. అర్థ
కము. విణ. మయిలకానిది.

నిర్బాణము. సం. వి. అ. న. 1. నిర్బితి; 2. యోగ్యక,
3. సారము.

నిర్బాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) నిర్బించువాడు.

నిర్బాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)—పై.—

నిర్బాల్యము. సం. వి. అ. న. ధరించి తీసివేసినది.

నిర్బిచ్ఛే. సం. స. క్రి. నిర్బాణముచేయు, కలుగజేయు

నిర్బితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్బింపబడినది.

నిర్బితి. సం. వి. ఇ. క్రి. నిర్బించుట, నిర్బాణము.

నిర్బిమిష. సం. వి. అ. క్రి. నిర్బింపనిచ్చు.

నిర్బుక్తము. సం. వి. అ. పుం. కుబుసమువిడిచినపాము.

నిర్బుక్తుడు. సం. వి. అ. పుం. సంగమువిడిచినసన్యా
సి. విణ. సంగమువిడిచినవాడు.

నిర్బూలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వేరులేనిది.

నిర్బూలించే. సం. స. క్రి. 1. వేరులేనిదిగాజేయు,

2. నాశముచేయు.

నిర్బృష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తుడుచబడినది.

నిర్వోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాఠకుబుసము,

2. కుబుసము; 3. విడుపు; 4. ఆకాశము.

నిర్వ్యంత్రణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డుములేనిది.

నిర్వ్యంత్రితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డుములేని
దిగా చేయబడినది.

నిర్వ్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. ఏనుగుకడకన్న,

2. చోవు; 3. ముక్తి; 4. వెడలఁబాటు.

నిర్వ్యాతనము. సం. వి. అ. న. 1. పగతీర్పుట, 2. చే
పుట; 3. ఆప్షలోనగువానిదీర్పుట, 4. దాఁచె
బెట్టినసాము మరల నప్పగించుట; 5. ఈవి.

నిర్వ్యాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వెడలఁబడినది.

నిర్వ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ప్రానిబంక.

నిర్వ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సిగబంతి, 2. వాగ
వాసము, గృహదారువిశేషము. (అనికొందఱు.)

3. ప్రానిబంక; 4. వాకిలి.

నిర్వజ్జము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) లజ్జలేనిది.

నిర్వచనము. సం. వి. అ. న. అర్థవివరణముచేసి
చెప్పట. విణ. మాటలేనిది.

నిర్వచనియము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్వచించు
దగినది.

నిర్వచించే. సం. స. క్రి. నిర్వచనముచేసి చెప్ప.

నిర్వహము. సం. వి. అ. న. దానము, ఈవి.
నిర్వహము. సం. వి. అ. న. చూపు, ఆలోకనము.
నిర్వహించే. సం. ప్రే. నిర్వహిల్లజేయు.
నిర్వహిల్లు. సం. అ. క్రి. సెలవేలు.
నిర్వహము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రస్తుతకథాసంహారూపమైన యొక నాటకసంధి; (చూ. సంధి.)

2. నిష్ఠ.

నిర్వహించే. సం. ప్రే. నిర్వహిల్లజేయు.
నిర్వహిల్లు. సం. స. క్రి. 1. జరగు; 2. సెలవేలు.
నిర్వాణము. సం. వి. అ. న. 1. ముక్తి; 2. నాశము;
3. సుఖము; 4. ఏనుగు నీళ్లలోమునుగుట. విణ.
1. చల్లాటినది; (దీపము నిప్పులోనగునది.) 2. నీళ్లమునిగినది. (ఏనుగు.)

నిర్వాణుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పనివాడు; 2. బరువుమోసేవాడు. విణ. 1. ముక్తినిందినవాడు; (ముని, మొ.) 2. కాంతిబొందినది. (వహ్ని, మొ.)
నిర్వాతము. సం. వి. అ. పుం. చలించనిగాలి. విణ. గాలిలేనది. (చోటు. మొ.)

నిర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆపవాదము; 2. వాదములేమి; 3. నిశ్చితవాదము.

నిర్వహము. సం. వి. అ. న. 1. కొల; 2. ఈవి.
నిర్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. చేంపుట; 2. వెళ్లగొట్టుట.

నిర్వాసితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వెళ్లగొట్టబడినది.
నిర్వాసము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వెళ్లగొట్టడగినది.
నిర్వాహకుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్వహించువాడు.

నిర్వాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. శక్తి; 2. జరగుటాటు.
నిర్వాహుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వికారములేనివాడు.

నిర్వహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విఘ్నములేనిది.
నిర్వహుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్వహమునొందినవాడు.

నిర్వహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విశేషములేనిది.
నిర్వహ. సం. వి. అ. క్రి. అతిపసనీ. విణ. విషములేనిది.

నిర్వహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చూరబడినది; 2. పొందబడినది; 3. నిలిచినది.

నిర్వహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విరగములేనిది.
నిర్వహము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు. విణ. 1. నుభించినది; 2. నశించినది.

నిర్వహి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. సుఖము; 2. ఊట; 3. నాశము.

నిర్వహిత్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సెలవేటినది.
నిర్వహిత్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. సంతోషము; 2. మాక్షము; 3. సెలవేటుట. విణ. వృత్తిలేనిది.

నిర్వహము. సం. వి. అ. పుం. గత్యర్థమునదు; దులచేతగలుగు హేయత్యర్థము.
నిర్వహించే. సం. అ. క్రి. నిర్వహింపడు.

నిర్వహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూలి; 2. జీతము; 3. బోగము; 4. మూర్ఖహృత్తుట.

నిర్వహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వైరములేనిది.
నిర్వహనము. సం. వి. అ. న. రంధ్రము, బెజ్జము.
నిర్వాహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సేవములేనిది.

నిర్వహము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయముగా హరించుట; 2. పీనుగును కాలిచ్చుట.

నిర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. ధృని, మ్రోత.
నిర్వారము. సం. వి. అ. పుం. నాటినిములికిలోనగు వాని నూడబెలుకుట. పైనునకు విఘాతమైనగాదము మొదలైనవానిబెలుకుట. (అని కొందఱు.)

నిర్వారి. సం. విణ. (కే. ఈ. కే.) దూరము వ్యాపించునట్టిది. (పరిమళము.)

నిర్వారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఊడబెరికినది. (నాటినిములులోనగునది.)

నిర్వహి. సం. వి. ఇ. క్రి. (చూ.) నిర్వారము.
నిలు. వై. ఉప, మిక్కిలి. (నిలుపేద, నిలుపేదరాలు. మొ.)

నిలునీలుగు. దే. అ. క్రి. (నీలుగు + నీలుగు.) 1. మిక్కిలి నీలుగు; 2. గర్వించు.

నిలుబడు. ద్వ. అ. క్రి. నిలుబడుదురొక్కరూపాంతరము. (చూ. నిట్టకనిలుచు.)

నిలక. దే. వి. నిలుపు. (ఇది నాకు నిలకయియున్నది.)

నిలయనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కనుమూసిగొంతలు.

నిలయము. సం. వి. అ. పుం. గృహము, ఇల్లు.

నిలింపుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చేలుపు; 2. బోయ.

నిలినము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి అడగినది.

నిలుకడ. దే. వి. 1. ఉనికి; 2. స్థైర్యము; 3. విరా

ము. “నీ. అందంగదిరెడలొందలపాటుచేదలచుచునునికినిలుకడయును.” భార. విరా. 2. ఆ. (రూ. నిల్కడ.)

నిలుగు. దే. అ. క్రి. 2. భువిలుచుకొను. “చ. నిలుగుచునావులించుచువనీనిహగోర్కర మెట్లువల్కున, వులుకులెయ్యెట్లెత్తినవల్కెడువంటివేకిరకారకల్.” పా. 3, అ. — వి. నిలుగుట. (నిలుగుయొక్కరూపాంతరము.)

నిలుచే. దే. అ. క్రి. 1. నిలుచడు; 2. ప్రతిష్ఠితముగు; 3. ఉండు; 4. శేషించు; 5. అడ్డపడు. (వచ్చునదిరాకనిలువదు.) (రూ. నిల్పు. చూ. నిలుపు.)

నిలుచేడు. దే. అ. క్రి. (నిలిచి+ఉండు.) నిలుచడియుండు, (రూ. నిల్పుండు.)

నిలుచేకొను. దే. అ. క్రి. — పై. — (స్వార్థమునకొను.)

నిలుపు. దే. ప్రే. (నిలువజేయు.) 1. నిలువజేట్టు; (వానినిపదిమందిలోనిలిపివిచారణచేసిరి.) 2. ప్రతిష్ఠించు. 3. అడ్డగించు; (నన్నుచోవలదని నిలిపినాడు.) 4. స్థిరపఱచు. వి. 1. నిలుచుట, ఉండుట; “ఎ, గీ, నిధనముంబొందు నొకకొన్ని నిలుపులేక.” శేష. 3, అ. — 2. నివ్వు; “అత్తరతికొని లుపిచ్చు మాతముకొ.” భార. కాం. ౪, అ. — 3. నిలుపుట, ప్రతిష్ఠ; “క. తన ప్రాణమునిలుపుకన్నధర్మముగలదే.” పాండు. ౪, అ. — 4. స్థైర్యము. “చ. నీనిలుపునుబాంధుచాలులయునేడుగదాభువనంబెఱింగడుకొ.” భార. ద్రో. ౨, అ. — విణ. 1. నిలుపునది; “క. నీరతయవీనికెల్లనిలువైయుండుకొ.” భార. భీష్మ. ౨, అ. — 2. స్థిరమైనది. (రూ. నిల్పు. ప్రతిష్ఠించుటకు, “మ. మీరలెవమండుకొనిల్పినారంబికా, విభునికొసత్వమనేనుజెప్పితినిభోవీధివిటంకంబునకొ.” భీ. ౪, అ. — స్థిరమునకు. “బలుపునిల్పనిల్పారవిప్రనూతి.” హన. ౪, అ.)

నిలువోపు. దే. అ. క్రి. (నిలుపు+ఓపు.) ఓర్పు, సహించు. “క. నిలిచినకపివరుడొడుకొని, నిలువోవక ముసలివలికనేడిమిక్రుకొ, జలముకొని చంపవలసెను, గలఁడేతనవంటిపాపకర్తృఁడుజగతికొ.” పంచ. నా. ౪, అ.

నిలువ. దే. వి. నిలిచినవస్తువు, శేషము, (రూ. నిల్వ.)

నిలువఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (నిలువకొ+పడు.) 1. నిలుచు; 2. అడ్డపడు; “అకటపిత్తుపిండవిధులునిలువఁబడెనుపు.” మార్క. ౮, అ. — 3. ప్రతిష్ఠితమునకు. “క. మేలెట్టిదట్టికోధన, కాలమునరి

కడచెనేనికాదనికంతే, కాలండుకారుణ్యము, స్థిరతమతిఁదనకుఁదాననిలువంబడియొకొ.” భీ. ౪, అ. (రూ. నిల్వఁబడు. — నిలుచుటకు, — “మూర్ఖావశుంధైనిల్వించడిలోచనంబులరమాయకొ.” శై. 2, అ.) (స్వార్థమున పడు.)

నిలువరము. దే. విణ. స్థిరమైనది. (రూ. నిల్వరము.) నిలువరించే. దే. అ. క్రి. చలించకనిలుచు. “గీ. పిఁడెవచ్చుచున్నవాఁడుపార్థుఁడుమన, మేమిసేయువారమీవుదక్క, నొరులు నిలువరింపనోపెడువారలే, యోలలేకతాఁకియొర్వవలదె.” భార. వి. రా. ౫, అ. — అం. ప్రే. 1. చలించకనిలుపు; “వ. కలఁగిపాటునిజబలంబులనిలువరించుచు.” కృ. ౮, అ. — 2. నిలుపు. (చూ. నిల్వరించు.)

నిలుపు. దే. వి. 1. నిలుచుట, నిలుపు; “నిలిచిననిలువుననె.” రామా. ౮, అ. “నిలుపుఁజూపులఁజూచి.” కవిక. ౪, అ. — 2. చేయుమీఁదికెత్తుకొని నిలుచున్నపురుషునిచేయిపొడుపుకొలది; (ఈనాతిలోఁరెండునిలువులనీళ్లున్నవి.) — 3. మీఁదియంతెత్తు; “చ. ఇదిశతయోజనోన్నతముపేమనసిప్రతిమంబుహర్షమీ, తుదినిలువెక్కివీని దిగఁద్రోవుడు.” లక్ష్మీ. ౪, అ. — 4. ఆకృతి; “నిలువువయామయంబు.” రామా. ౧, అ. — 5. చేనిలోకొంతకోసినతరువాతకోయఁగలభాగము; 6. బ. అరిగార్తు.

నిలువుఁగొలుపు. దే. వి. (నిలుపు+కొలుపు.) నిలుచండిచేయునేవ.

నిలుపుగార్తు. దే. వి. బ. (నిలుపు+కార్తు.) తాపకార్తుకుమెనుక మానుమొదలైనవానికాధారముగానాటిన స్తంభములు.

నిలుపుజీతము. ద్వ. వి. నిలుచండి సేవచేయుట్లు ఏర్పాటుచేసికొనియచ్చెడుజీతము.

నిలువోపు. దే. అ. క్రి. (నిలుపు+ఓపు.) నిలువోపుయొక్కరూపాంతరము.

నిల్పడ. దే. వి. నిలుకడయొక్కరూపాంతరము.

నిల్వ. దే. వి. నిలువయొక్కరూపాంతరము.

నిల్వరము. దే. విణ. నిలువరముయొక్కరూపాంతరము.

నిల్వరించే. దే. అ. క్రి. అం. ప్రే. నిలువరించేయొక్కరూపాంతరము. (చలించక నిలుచుటకు. — “క. పాండవయోధులు నిల్వరించుటకుఁజూకలే. చచ్చదిన.” భార. భీష్మ. ౨, అ. — నిలుపుటకు. —

“వివాహస్పదమైనసంస్కృతి హయగ్రీవుండవైన
ల్యులింతు.” భో. ౧, ఆ.)

నివరి. వై. వి. నివ్వరియొక్కరూపాంతరము.

నివర్తనము. సం. వి. అ. న. మరలఁబాటు.

నివర్తించు. సం. ప్రే. నివర్తిల్లఁజేయు.

నివర్తిల్లు. సం. అ. క్రి. మరలఁబడు, (రూ. నివర్తిలు.)

నివసతి. సం. వి. ఇ. క్రి. గృహము, ఇల్లు.

నివసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

నివసనము. సం. వి. అ. న. నిలయుము, ఇల్లు.

నివసించు. సం. అ. క్రి. వాసముచేయు, ఉండు.

నివహము. సం. వి. అ. పుం. సమాహము, గుమి.

నివాకము. సం. వి. అ. పుం. జయఘంట మొదలగు

వానిగుండ ధాన్యాదులవెలప్రసిద్ధపతముట. వ్య

వహారాదులయందున్యూనాధిక్యములు లేక కలిగి

నదివలుకుట. (అని కొందఱు.) మహర్షియులైన

ధాన్యాదులయందలి జనులయాదరాతిశయము.

(అని కొందఱు.)

నివారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాపు. విణ. 1. బాణ

ములచే భేదింపరానిది; (కవచము) 2. గాలి

లేనిది. (చోటు.)

నివాహము. సం. వి. అ. పుం. పితౄల్లనుద్దేశించి నువ్వు

లునీళ్లువిడుచుటలాగుగాఁగల కర్మము.

నివారణము. సం. వి. అ. న. అడ్డగింపు, నిరోధము.

నివారణీయము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) అడ్డగింపద

గినది.

నివారించు. సం. స. క్రి. నివారణచేయు, అడ్డగించు.

నివారితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

నివాసము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లు, నివసనము.

నివాసి. సం. విణ. (న్.ఈ.న్.) వాసముచేయువాఁడు.

నివాళి. వై. వి. నివాళియొక్కరూపాంతరము. “నివా

ళిపల్లము.” భా. ౪, ఆ

నివాళించు. వై. అ. క్రి. ఆరతెత్తు*. “గీ. పార్వతీదే

వివైసేపహంవిధముల, బలుకుదొయ్యలిరత్న

దర్శనముచూపె, శచినివాళించె మణిదీపసుచ

యమున, శేషశయనునిఁబట్టాభిషేకవేళ.” కాశీ.

౪, ఆ.

నివాళిక. వై. వి. నివాళియొక్కరూపాంతరము. “ద్వి.

వనజలోచనలునివాళికలాసఁగ.” రా. బాల.

కాం. (ప్యార్థమున క ప్రత్యయము.)

నివాళితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) చుట్టఁబడినది.

“వ. ప్రతిగృహాంగప్రదేశనివాళిత నీరాజనం
బులుగైకొనుచు.” బ్ర. ౫, ఆ.

నివిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. కూర్చున్నవా

డు; 2. ప్రవేశించినవాఁడు.

నివీతము. సం. వి. అ. న. మెడనుదండవలె క్రేలేడు

జన్నిదము. విణ. కష్టకొనఁబడినది. (వస్త్రము.)

నివీతి. సం. వి. క్. పుం. నివీతముగలవాఁడు.

నివుడు. దే. అ. క్రి. నిగుడుయొక్కరూపాంతరము.

(చిప్పిలుటకు. — “గీ. అనిరుంతశోకముఁజొం

దిసెజ్జపై, మేనవైచికన్ముగోనలందు, నివుడున

శ్రువారిచెవులకొలంకుల, నిండ్నిట్టులనువిభుం

డుముతీయు.” నిర్వ. ౯, ఆ.)

నివుడుచే. దే. ప్రే. నిగుడుచుయొక్కరూపాంత

రము. (రూ. నివుడుపు.)

నివురు. దే. స. క్రి. నిమరు. “క. కరమనురక్తినిమా

మునివిరి.” భాగ. ౪, స్కం.

నివులు. దే. వి. నిగులుయొక్కరూపాంతరము.

నివుతము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) నలుప్రక్కల

చుట్టఁబడినది, పరిశీల్యము.

నివృత్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. నలుప్రక్కలచుట్టుట.

నివృత్తిము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) మరలఁబడినది.

నివృత్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. మరలఁబాటు, ఆప్రవృత్తి.

నివేదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱుక; 2. సమర్ప

ణము.

నివేదించు. సం. స. క్రి. 1. ఎఱిగించు; 2. సమర్పించు.

నివేదితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ఎఱిగింపఁ

బడినది; 2. సమర్పింపఁబడినది.

నివేద్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ఎఱిగింపఁ

దగినది; 2. సమర్పింపదగినది.

నివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు; 2. చొరవ;

3. ఎత్తినదండువిడిసినపాఠము; 4. పెండ్లి; 5. ఇల్లద.

నివ్వటించు. వై. ప్రే. నివ్వటిల్లఁజేయు.

నివ్వటిల్లు. వై. అ. క్రి. 1. నెలవేలు; “ద్వి. అనఘ

నీచేతఁగార్వమునివ్వటిల్లు.” రా. యు. కాం.—

2. అతిశయించు; 3. కలుగు; 4. వ్యాపించు. (రూ.

నివ్వటిలు. అతిశయించుటకు. — “తద్వియోగసం

తాపములంతకంతకు మనఁబుననివ్వటిలంగ.” వి.

పు. 2, ఆ.— కలుగుటకు. — “క. ఎవ్వఁడుసవరా

చరగురు, డెవ్వనివాళినోకవిమిదిధాతకా,

నివ్వటిలుజగములన్నియు, నెవ్వనిచేనమ్మకొందు

నెవ్వడుగొలుతుకా." భార. కాం. ౪, ఆ. — వ్యాపించుటకు. — 'క. ఇవిధమునశనివీరుని, త్రొవ్వచెట్టి పాండుపుత్రకులబాణంబుల్, నివ్వటిల సీకనలుపుర, నవ్వీరుడు నెవ్వ శేన నద్భుతభంగికా." భార. శల్య. ౧, ఆ.)

నివ్వరి. వై. వి. తృణానన్యవిశేషము. (నీవరియొక్కరూపాంతరము.)

నివ్వారి. వై. వి. ఆరతి*. 'నివ్వారిపల్లెము." భల్లా. ద్వి. ౧, భా.

నివ్వారిక. వై. వి. నివ్వారియొక్కరూపాంతరము. (సాన్ధ్యమున క ప్రత్యయము.)

నివ్వెర. దే. వి. నివ్వెరియొక్కరూపాంతరము. "తెడంద నెఱతూపుల్ సింగిణింగూర్చి నివ్వెరదోఁపకానిగుడంగ రాకొమరుపైవేచిచ్చినొప్పింప." ఆచ్చ. యు. కాం. (దీనికి మిక్కిలి భయమును అర్థములేదు.)

నివ్వెఱ. దే. వి. 1. పారవశ్యము; "చ. పరవశ దైన్యమాడుకొను ప్రౌఢలగానదు ఘర్షణాచే, గరగింపించు చిత్రకముకాన దనాదృతపీఠిపాటలా, ధన్యమున సున్నముంటినవిధంబునుగానదు నవ్వుటాలకా, భరణముగొన్నగాన దొక బాలన్యపాలునిఁజూచినివ్వెఱకా." న్వా. ౫, ఆ. — 2. నిశ్చేష్టత; (చూ. నివ్వెఱపడు.) (నివ్వెఱగుయొక్కరూపాంతరము.) 3. భ్రాంతి; (చూ. నివ్వెఱగు.) 4. (నిండు + వెఱ.) మిక్కిలి భయము (చూ. నివ్వెఱపడు.)

నివ్వెఱగు. దే. వి. (నిండు + వెఱగు.) పారవశ్యము; "చ. పులిబొడగన్న లేళ్లగమింఁగెనుయోధనున గ్రసైకుల్, దలఁచికలంగినివ్వెఱగుదన్నినఁ జేష్టలు దక్కిచిత్రరూ, పులక్రియనుండిరి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. — 2. నిశ్చేష్టత; (చూ. నివ్వెఱపడు.) 3. భ్రాంతి; "ద్వి. నిలకడదప్పిననివ్వెఱగుండు." (చూ. మిఁదిపట్టులు.) నిష్ఠ. పూ. 3, ఆ.

నివ్వెఱపడు. దే. ఆ. క్రి. 1. పరవశము; (చూ. నివ్వెఱ.) 2. చేష్టలుదక్కు; "గీ. నీవుముఠోధింపఁగా నేర్తుగాక, యిచ్చుచోనలమురణంబునిట్టిదనఁగ, నేను నేర్తు మెయేమియోయెఱుంగకునికి, గాచనివ్వెఱపడితిమిఁకులనాభ." భార. ఆను. ౪, ఆ. (చూ. వెఱగుపాలు.) — 3. భ్రాంతిపడు; (చూ. నివ్వెఱగు.) 1. మిక్కిలి భయపడు. "చ.

కారవనైనికులకలంగినమనంబులతోడనివ్వెఱపడియుండ." సం. "చిత్రప్రమునసస్పృశ్యధనజయకృతాద్భుతాత్." భార. విరా. ౪, ఆ.

నివ్వెఱపాటు. ద్వ. వి. 1. పారవశ్యము; "చ. ఒక్కొక్కతడవునివ్వెఱపాటున నిశ్చలుండగుచునుండిపదంపడి." కళా. ౫, ఆ. — 2. నిశ్చేష్టత, "నీ. చిత్రరూపంబునచెలువున నేలాకొఁపతిమూర్తినివ్వెఱపాటునొంద." నిర్వ. ౮, ఆ. — 3. భ్రాంతి, (చూ. నివ్వెఱగు.) 4. మిక్కిలి భయము, "గీ. ఇట్లుపాండవసైన్యంబులెల్లఁగలగి, యిక్కడక్కడఁబడుచుండనక్కజంపు, కడిమికచ్చెరువడియొక్కకడకువచ్చి, పాండునూలునివ్వెఱపాటునొంద." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

నిశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రేయి; 2. పసుపు, 3. మృనిపసుపు.

నిశాంకుశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవితకళి.

నిశాంతము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇల్లు; 2. వేకువ, విగమిక్కిలి అడగినది.

నిశాకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు, రేతేడునిశాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసుపు, నారిద్ర.

నిశాచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాక్షసి; 2. జంకుటాలు; 3. పయిడికంటి అను పక్షి.

నిశాచరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాక్షసుడు, రేద్రిన్యరి.

నిశాటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

నిశాతము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి వాడిచేయబడినది.

నిశాకా. హిం. వి. జెండా, గుఱుతు, చేపాలు.

నిశామదారు. హిం. వి. గుఱుతుమాత్రము పట్టఁగలవాఁడు.

నిశాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చంద్రుడు, రేతేడు; 2. కర్పూరము.

నిశారణము. సం. వి. ఆ. న. మారణము, చంపుట.

నిశారము. సం. వి. ఆ. పుం. చలికప్పడుచున్నది, (రూ. నీశారము.)

నిశితము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి వాడిచేయబడినది; 2. సానఁబెట్టుబడినది

నిశిధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నడురేయి; 2. రేయి.

నిశిధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేయి, రాత్రి, నిశ.

నిశ్చయము. సం. వి. ఆ. పుం. నిర్ణయము.

నిశ్చయింకే. సం. స. క్రి. నిర్ణయించు.

నిశ్చల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల, విగ. కదలనిది.

నికాయకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చయించువాడు.

నికాయకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చింతలేనివాడు.

నికాయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చయించబడినది.

నికాయకరణము. సం. వి. అ. న. ముగ్ధబాణములలోనొకటి. (చూ. బాణము.)

నికాయేతుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చేష్టలు తక్కినవాడు.

నికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిశ్చయ; 2. ఈతచెట్టు. నిశ్చయము. సం. వి. అ. న. 1. ముక్తి; 2. మేలు. పుం. దు. శివుడు.

నిశ్చయము. సం. వి. అ. న. నిష్టార్పణ.

నిశ్చయించు. సం. అ. క్రి. నిష్టార్పణముచేయు, నిష్టార్పణము.

నిశ్చయించు. సం. వి. అ. పుం. నిష్టార్పణ.

నిశ్చయించు. సం. అ. క్రి. నిశ్చయించు. (చూ. నన.)

నిశ్చయము. సం. వి. అ. పుం. తాలమానలఘుచతుష్టియకాలము. వి. శబ్దములేనిది. (అకారాంత స్త్రీలింగ మైనప్పుడు రాత్రి అర్థము.)

నిశ్చలకము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఏకాంతము. (చూ. లు.)

నిశ్చలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సర్వము, అంతయు.

నిశ్చలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కడుగుటలోన గువానిచేత గరగరమునది, శోధితము.

నిషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమృతపానము, 2. మిక్కిలి సంగము.

నిషంగి. సం. వి. (క. ఈ. క్.) విలంబము.

నిషణ్ణము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉండినది, 2. కూర్చుండినది. "తీరనిషణ్ణయై" సా. 3. అ.

నిషణ్ణ సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అంగడి; 2. కూర్చుండుట.

నిషద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. రేయి. అ. పుం. ము. అడుగు.

నిషద్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకకొండ;

2. ఒకానొకదేశము. వి. కఠినము.

నిషా. హిం. వి. మత్తు.

నిషాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకస్వరము, (రూ.)

నిషాదము. (చూ. స్వరము.)

నిషాది. సం. వి. క్. పుం. మావటివాడు.

నిషాదుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకతెగ బోయవాడు; 2. మాటవాడు.

నిషేధము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నిషేధించబడినది.

నిషాదనము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిషేకము. సం. వి. అ. పుం. గర్భాధానము.

నిషేధము. సం. వి. అ. పుం. తోపుడు.

నిషేధించు. సం. స. క్రి. తోపుడుచేయు.

నిషేవణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగా నేవించుట; 2. సోమపానము.

నిషేవితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా నేవించబడినది.

నిషేవ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా నేవించదగినది.

నిష్కము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. మాడ; 2. టంకము; 3. నూటయేనిమిదిమాడలు; 4. పతకము; 5. పలము; 6. బంగారు; 7. వెండి.

నిష్కర్ష. సం. వి. అ. పుం. నిశ్చయము.

నిష్కర్షించు. సం. స. క్రి. నిశ్చయించు.

నిష్కర్ష సం. వి. అ. స్త్రీ. ముట్టడిగిన అడుగు. వి. 1. కళలేనిది; 2. పిర్రయలేనిది.

నిష్కాసితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉనువబడినది; 2. వెడలింపబడినది.

నిష్కూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొట్టి. (రూ. నిష్కూటము.) 2. అంతిపురము; 3. ఇంటి తోట; 4. తలుపు; 5. మడి.

నిష్కూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయేలకులు.

నిష్కూహము. సం. వి. అ. పుం. తొట్టి. (రూ. నిష్కూహము.)

నిష్కృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రాయశ్చిత్తముచేయబడినది; 2. చేయబడినది.

నిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రాయశ్చిత్తము; 2. చేయమి.

నిష్కృతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడకులము; 2. బుద్ధిసంపత్తి; (శుక్రాశ్ర, శ్రవణము, గ్రహణము, ధారణము, తాప, అహంకారము, అర్థవిజ్ఞానము, తత్త్వవిజ్ఞానము అను గెనిమిది.) 3. వెడలబాటు

నిష్కృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) బయలు వెడలినది.

నిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బయలు వెడలట.

నిష్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. చేటు; 3. రుద్ది;

4. ముగియక; 5. వేడికొలు; 6. ప్రస్తుతకథా

సంహారరూపమయిన యొకనాటకసంధి. (చూ. సంధి.)

నిష్కానము. సం. వి. అ. న. మజ్జగ పులుగు, తేనెపండ్లు.

నిష్ఠిం. సుం. అ. క్రీ. స్థిరమగు. “అనినిష్ఠించిపలుక.” భార. అశ్వ. ౨, ఆ.

నిష్ఠితము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా నుంచబడినది.

నిష్ఠీవనము. సుం. వి. అ. న. ఉమియుట.

నిష్ఠురము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కఠినము; 2. పరుషమైనది. (మాట.)

నిష్ఠూతము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రోయబడినది.

నిష్ఠేవము. సుం. వి. అ. స్త్రీ. ఆ. పుం. ఉమియుట.

నిష్ఠ్యాతము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉమియబడినది; 2. త్రోయబడినది.

నిష్ఠ్యాతి. సుం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉమియుట, నిష్ఠీవనము.

నిష్ఠాతుడు. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.

నిష్ఠకన్యము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా కాగినది, కష్టభితము.

నిష్ఠత్తి. సుం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సిద్ధి; 2. పరిసమాప్తి.

నిష్ఠన్నము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధించినది.

నిష్ఠాదనము. సుం. వి. అ. న. నిష్ఠత్తి, సిద్ధి.

నిష్ఠాదిం. సుం. స. క్రీ. సిద్ధింపజేయు.

నిష్ఠాదితము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధించినది.

నిష్ఠాద్యము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధింపదగినది.

నిష్ఠావము. సుం. వి. అ. పుం. 1. అనుములు; 2. చేటగాలి; 3. తూర్పాట్లు; 4. పెనులులోనగువాని పొట్టు; 5. పొట్లు. విణ. నిలుకడైనది.

నిష్ఠివ్యము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా నూలుబడినది.

నిష్ఠేవణము. సుం. వి. అ. న. చక్కగా నూలుట.

నిష్ఠయోజనము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయోజనములేనిది.

నిష్ఠవాణి. సుం. విణ. ఇ. త్రొత్తిది, (వస్త్రము.)

నిష్ఠలము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఫలములేనిది.

నిష్ఠగము. సుం. వి. అ. పుం. 1. స్వభావము; 2. కలిగించుట; 3. ఈవి.

నిశి. వై. వి. 1. రాత్రి; 2. అర్ధరాత్రులు*.

నిశిందా. హిం. వి. వ్రాయువాడు. (నిశిందా వ్రాత.)

నిశిజలుగు. ద్వ. వి. చంద్రుడు.

నిగుగు. వై. వి. శిశువు. “గీ. అందులకుజాలసందియంబుది” అను, వీనిచెగటాల్చిరండనివేగగ

జూడు, ఋషభుడంగడుడీదయ్యెలినిగుంగు,

నలుడుమొదలగుబలియొరచిలిచిపనిచె.” అచ్చయ్య, కాం.

నిగువు. వై. వి. నిగుగుమొక్కరూపాంతరము. నిస్పృహము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దాచుకొననిది; 2. మధ్యస్థము.

నిస్సంద్రము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చొరవగలది.

నిస్సరణము. సుం. వి. అ. న. 1. దాటుట; 2. వెడలుబాటు; 3. వెరవు.

నిస్సరిం. సుం. స. క్రీ. చక్కగాదాటు.

నిస్సర్వము. సుం. వి. అ. న. వధము, చేపుట.

నిస్థలము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడలునది; 2. వట్టువైనది.

నిస్తారకము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిస్తరింపజేయునది.

నిస్తారము. సుం. వి. అ. పుం. నిస్తరణము, దాటుట.

నిస్టుపితము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మేలుకనగా చేయబడినది; 2. పొట్టుపోగొట్టినది; 3. విడువబడినది.

నిస్త్రిశము. సుం. వి. అ. పుం. కత్తి. విణ. కనికరములేనిది.

నిస్సందము. సుం. వి. అ. పుం. మిక్కిలిచలనము.

నిస్పృహము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశలేనిది.

నిస్తావము. సుం. వి. అ. పుం. గంజి, ఆచామును.

నిస్వనము. సుం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోత.

నిస్వానము. సుం. వి. అ. పుం. —వై. —

నిస్సంతు. వై. విణ. సంతానములేనిది. (అతని సంతానస్సంతయిపోయినది.)

నిస్సత్తువ. వై. వి. శక్తిలేమి, అశక్తి.

నిస్సరణము. సుం. వి. అ. న. 1. ఇల్లులోనగువాని మొదటిభాగము; 2. చోపు; 3. ముక్తి; 4. వెడలబాటు; 5. వెరవు.

నిస్సహము. వై. వి. చర్చవాద్యవిశేషము. “ఉ. భేరులుడమటంబులును నిస్సహంబులుశంఖకాకుల.” (ఇందు భకారము ద్రుతపూర్వము.)

రుక్మాం. గ, ఆ.

నిస్సాణము. సుం. వి. అ. పుం. —వై. — “శంఖవాదనిస్సాణధాంధాల్చెలగ.” అని. గ, ఆ.

నిస్సానము. వై. వి. —వై. —య. క, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

నిస్సారము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సారములేనిది.

నిస్సందము. సుం. వి. అ. పుం. కాటుట.

నిస్సవ్యము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వీధివాడు.

నిహంత. సం. విణ. (బు.ఈ.బు.) చేపువాడు.
నిహంతము. సం. వి. అ. న. గుణకారము. పుం. అను
దాస్త్యము. విణ. 1. చేపబడినది; 2. గుణిం
పబడినది.

నిహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చేపు, మరణము.
నిహనము. సం. వి. అ. న. వధము, చేపుట.
నిహక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉడుము; 2. నీటియు
డుము.

నిహింసనము. సం. వి. అ. న. వధము, చేపుట.
నిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచబడినది.
నిహితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీచుడు.
నిహ్నము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపనమిక్; 2. కప
టము; 3. తిరస్కారము; 4. దాచితము;
5. నమిక్; 6. ములుగుమాట.

నిహ్నవింఛే. సం. స. స్త్రీ. ములుగుపుచ్చు.
నిహ్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ములుగుపుచ్చుట.
నీ.

నీ. దే. స. నీవు అనుదానికి ప్రాతిపదికము.
నీగు. దే. స. క్రి. నివర్తించు. “ఉ. ఇక్కడభక్తితో
విననెప్పుడుగీర్తనచేసినకాజనుల్, నిక్కమున
ర్యదోషముల నీగి భజింతురుభవ్యభద్రముల్.”
భార. ఆర. ౫, ఆ.

నీడు. వై. వి. కమ్మవారిబిరుదుపేరు. (అబ్బినీడు,
సామినీడు. మొ.) (నాయుడుయొక్క ములు
రూపము.)

నీకాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాళము;
2. నిశ్చయము. విణ. కుల్యము.
నీచుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధముడు;
(రూ. నీచు.) 2. వాసుడు.

నీటికానుపు. ద్వ. వి. (నీరు+కానుపు.) అగ్ని, కృ
పీటయోని. “ఎ, గీ. బారకై నీటికానుపుపాపయ
ప్పు.” అచ్చ. బాల, కాం.

నీటికుప్ప. ద్వ. వి. (నీరు+కుప్ప.) సముద్రము, జల
రాశి. “నీ. తనకుండనపుణ్యాయ పెనునీటికుప్పక
పైసననవసం బసరెక్కననగ.” వసు. ౫, ఆ.
(మొదటిరూపము నీరుకుప్ప.)

నీటిమౌలి. ద్వ. వి. (నీరు+మౌలి.) అగ్ని, కృపీట
యోని.

నీటితాత. ద్వ. వి. (నీరు+తాత.) వాయువు.

నీటిదయ్యము. వై. వి. (నీరు+దయ్యము.) జలగ్రహ
ము, నెగడు.

నీటిపుట్టుగు. ద్వ. వి. (నీరు+పుట్టుగు.) తామర,
అబ్బము. “మత్తకోకిల. నీటిపుట్టుగుపట్టియెన్ను
డు నెమ్మిగానగలేనియ, మేటివేలుపురాయణా
మరుమేపుకంటికిమామగా, నేటిసీటు తబంబుచే
నెనొయినడంకుమలంచు.” య. ౨, ఆ. (మొ
దటిరూపము నీరుపుట్టుగు.)

నీటియిక్క. ద్వ. వి. (నీరు+ఇక్క.) విష్ణువత్సస్థుల
మునందలిమణి, కాన్తుభము. “నీ. తొలుకడకడ
లిలోఁదిలకించుసిరిగేస్తునక్కనడగునీటియిక్క
యనగ.” య. ౨, ఆ.

నీటిరిక్క. వై. వి. (నీరు+రిక్క.) పూర్వాషాఢా
నక్షత్రము.

నీటితేడు. ద్వ. వి. (నీరు+తేడు.) 1. వరుణు
డు, అప్పటి; “తెగినీటితేని పెంపిగురజేసి.” య.
౨, ఆ.—2. సముద్రుడు, అపాంపతి. (ఇట్లు
నీటిరాయడు.)

నీటితేనిరిక్క. ద్వ. వి. శతభిషబ్బుక్షత్రము.
నీటు. దే. వి. శృంగారగర్వము, మురిపము.
నీటుకల్తయ. ద్వ. విణ. నీటుగలది, (రూ. నీటుకత్తె.)
నీటుకాడు. దే. విణ. నీటుగలవాడు.

నీడ. దే. వి. 1. చాయ; 2. ఎండలేమి.
నీడము. సం. వి. అ. న. చోటు. పుం. న. పక్షిగూడు.
నీడోద్భవము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, గూడుకా
నుపు.

నీతకము. వై. వి. నీతముయొక్కరూపాంతరము.
నీతము. ఉభ. వై. వి. నియమము. శకాం. 3, ఆ.—
సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. ధాన్యము. విణ.
1. పొందించబడినది; 2. శిక్షించబడినది;
3. తేబడినది.

నీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. న్యాయము; 2. పొందిం
చుట.

నీపము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడిమి; 2. మంకెనీ;
3. నల్లయిరుగుడు?

నీయంచే. దే. వి. కంఠికాడ.

నీరంద్రము. సం. వి. అ. న. ఆకాళము. విణ. సందు
లేనిది.

నీరజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. మత్తము;
3. చెంగలవోళ్లు. విణ. నీలబుట్టినది.

నీరదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు; 2. కుంభ.

నీరధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

నీరము. సం. వి. ఆ. న. జలము, నీరు.

నీరసము. సం. వి. ఆ. పుం. దానిమ్మ? విణ. రసము లేనిది.

నీరాకు. ద్వ. వి. (నీరు+అకు.) పాచి, వారిష్టి.

నీరాజనము. సం. వి. ఆ. న. ఆరతి.

నీరాట. ద్వ. వి. (నీరు+అట.) 1. స్నానము; 2. జల క్రీడ. "గీ. చల్లలాడంగనప్పుడుచదలనెగసి, మ గుడఁచెలిసిటితుంపురుగ్దగియెఱాడ, వారిసి రాటకును మెచ్చినలపురాయ, దానికురిపించుపు వ్వులవానయనగ." య. 3, ఆ. (రూ నీరాట ము. స్నానమునకు. "క. నీరాటమొనర్చియు శృం, గారించిరి." బిల్వణీయము. 3, ఆ.)

నీరాటము. సం. వి. ఆ. పుం. నీళ్లయందు చరించు జంతువు. "క. నీరాటవనాటములకుఁ, బోరాటం బెట్టుకలిగె." భాగ. ౮, స్కం.

నీరాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (నీరు+అడు.) స్నానముచేయు, త్రుంకు. "నీరాడితనదుమందెరమల్క్రిము గ్గిడి." శేష. ౬, ఆ.—వి. కూరాటిలోపోనెడు తేనీర్లు.

నీరామని. ద్వ. వి. (నీరు + అమని.) వర్షముతువు. "క. ధారణిగలమేలెల్లను, ధారాళకరాళపగుష ధారలచేత, నీరామనికాగలదని, పూరాల్చిన భంగి ముగురు పారిబారిదొరిగె." విక్ర. ౪, ఆ.

నీరారుమే. దే. ప్రే. నీరాడఁజేయు, (రూ. నీరారు.)

నీరిజే. దే. వి. ఒకానొక అడవిచెట్టు.

నీరిప్పు. ద్వ. వి. (నీరు+ఇప్పు.) మధులకము?

నీరు. యు. దే. విణ. అల్పము. (నీరుకావి. మొ.) (హల్లుపరమగువోదీని ఉత్తమము వికల్పముగాలోపించును. నీర్నావి. మొ.)—వై. వి. 1. ఉదకము; 2. కన్నీరు; "నిరంతరశోకంబుననీరుగన్నులని డె." భాగ. ౧, స్కం—3. మూత్రము*.

నీరుకట్టియ. వై. వి. నీరుకట్టె.

నీరుకట్టు. ద్వ. వి. మూత్రబంధకోగము, ఆశ్చరి.

నీరుకట్టె. వై. వి. నీరుపాము, అలగర్లము. (నీరుకట్టియొక్కరూపాంతరము.) (చూ. పరుజు.)

నీరుకడిమి. ద్వ. వి. ధారాకదంబము?

నీరుకాకి. ద్వ. వి. జలకాకము, మధువు.

నీరుకాయ. ద్వ. వి. నీటిబుగ్గ, బుద్ధుదము.

నీరుకాయపాడు. ద్వ. వి. నీటిపనుష్కుడు.

నీరుకాయ. ద్వ. వి. కమసాలెవాని యొకదినుగు కొఱుముట్టు.

నీరుకావి. దే. వి. కొంచెమొలుపు. (రూ. నీర్నావి.) నీరుకాట్టు. ద్వ. వి. బ. శోణహరితవర్ణములైయుధ యసంధ్యలయందుఁదోచెడునూర్యకిరణములు. "నిడుదలైతిలకించెనీరుకాట్టు." హరి. పూ. 2, ఆ. (ఇది వర్షనూచకము.)

నీరుకుక్క. వై. వి. జలకునకము.

నీరుకుప్పు. ద్వ. వి. సముద్రము, జలరాశి.

నీరుకోఁతి. ద్వ. వి. జలమర్కటము, శింశుమారము.

నీరుకోడి. ద్వ. వి. జలకుక్కుటము, పరిష్టనము.

నీరుగండి. ద్వ. వి. తూముకాలుప, వాహనము.

నీరుగన్నేరు. ద్వ. వి. హింజలము?

నీరుగొట్టి. ద్వ. వి. ఒకానొక చెట్టు, ఇత్తురము.

నీరుచిచ్చు. వై. వి. బడబాగ్ని, బాడబము.

నీరుచెంచలి. ద్వ. వి. ఒక దినుసు చెంచలి, వితున్నము?

నీరుచేటుకు. ద్వ. వి. నీరుదిగునపుడు మంటయైతై డు కోగవిశేషము.

నీరుఁజెంకి. ద్వ. వి. జలాశయము.

నీరుడి. ద్వ. వి. (నీరు + ఊడు.) నీరు అధికముగా దిగు కోగవిశేషము.

నీరుడుము. ద్వ. వి. (నీరు + ఊడుము.) నీటియుడుము, గోధిక.

నీరుతాలుపు. ద్వ. వి. మబ్బు, జలధరము. "వీడే క్కనీనీరుతాలుపులగాడ్చు" అచ్చ. ఆ, కాం. (రూ. నీటితాలుపు.)

నీరుతిట్ట. ద్వ. వి. సముద్రము, జలరాశి. "నీరుతిట్టబత్తలికపజీరు బల్బిలుదునిమినవెరవనొసల." అచ్చ. ఆ, కాం.

నీరుతిట్టి. వై. వి. మూత్రకోశము, క్లోమము.

నీరుతుట్ట. ద్వ. వి. నీరుకట్టె, అలగర్లము.

నీరుదొత్త. ద్వ. వి. —వై. —"గీ. నిక్కమొక యాటదియొకనీరుదొత్త, యొక్కగాడిదయొకకోడియొక్కగుఱ్ఱ, మనితలంపకు నను విలుస్తా రింగంధుఁ, డగుజరాసంధునిగ నింక నరనీకోణము." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

నీరుదోమ. ద్వ. వి. జలమృశకము, కపాయిక.

నీరుద్రిమ్మరి. ద్వ. వి. (నీరు + త్రిమ్మరి.) జలశంతువు. "గీ. మీలుగప్పులుతాచేట్లుగాలిండ్లు, మొగ శులెండ్రులునెగడులు మొదలుగలుగు, నీరుద్రిమ్మరిపదువులు." అచ్చ. యు, కాం.

నీరుపంది. ద్వ. వి. జలనూకరము, ఆలస్యము.
నీరుపడును. దే. వి. కొంచెపుపడును. “నీ. ఘనుఘను
మాధికరుతాకుంతితాంభోరాశి నిజపాయకమున
కునీరుపడును.” చంద్రా. ౧, ఆ.

నీరుపాది. ద్వ. వి. ఒకానొక చెట్టు.

నీరుపాప. ద్వ. వి. 1. అగ్ని; 2. నీటిమనుష్యుడు.

నీరుపాము. ద్వ. వి. జలస్పర్శము, నీరుకట్టె.

నీరుపాయము. ద్వ. వి. జోవునము, యావనము.

నీరుపిప్పలి. వై. వి. పిప్పలివిశేషము, తోయపిప్పలి.

నీరుపిల్లి. వై. వి. జలమృదాలము, ఉద్రము.

నీరుపుట్టువ. ద్వ. వి. 1. తామర; 2. శంఖము; 3. కా

స్తుభము. (దీనికి సంస్కృతమునందు సరియైన

పదము అబ్జము.) “నీ. నీరుపుట్టువయునునీరుపు

ట్టువయును బూరయుదొడవునై పాలుపు నెఱ

ప.” (ఇది వెనుకటి రెండధ్యములకు నుదాహరణ

ము.) అచ్చ. బాల, కాం.

నీరుప్రబ్బ. ద్వ. వి. జలవేరసము, విరులము.

నీరుబొద్ది. ద్వ. వి. వృద్ధదారకవిశేషము.

నీరుమట్టిగ. వై. వి. చూడుపాళ్లు నీళ్లుగలనీరుమట్టిగ.

(ఇట్లు నీరుచల్ల, నీరుమోరు. మొ.)

నీరుమట్టము. ద్వ. వి. జలవ్యాప్తిగల భూభాగము.

నీరుమానిసి. వై. వి. నీటిమనుష్యుడు. “క. ఏనుం

గులాగుపందికి, మానిసిచందంబునీరుమానిసికిన

గుకొ, గానిగుణంబులగులగువు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

నీరుముంపు. ద్వ. వి. జలప్రాయము, అనూపము.

నీరుముట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. జలస్పర్శముచేయు. “గీ.

రచ్చుతెరువునగృహవాటిమచ్చమీఁద, నీటిచే

రువఁ గొఱగాదు నీరుముట్టు.” వి. పు. ౪, ఆ.

నీరుమోపరి. ద్వ. వి. 1. కుంభము. హన. ౪, ఆ.—2. మే

ఘము. వి. నీరుమోచునది.

నీరుల్లి. ద్వ. వి. (నీరు+ఉల్లి.) ఎఱ్ఱగడ్డ, పలండువు.

నీరువంగ. వై. వి. వార్తాకవిశేషము, వృంతాకము.

నీరువట్టివేరు. ద్వ. వి. ఉశీరవిశేషము, లామజ్జకము.

నీరువట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. దప్పికొను. “గీ. రాత్రిజా

గరణభరత్రాంతులైవారు, నిద్రబొందియుండ

నీరువట్టి, ధారణీశ్వరుండుతనంత్రికలశోద, కం

బురెల్లద్రావెగడుపునండ.” భార. ఆర. 3, ఆ.—

వి. దప్పి, పిపాస. “ఎ, గీ. ఆడలియును, నీరువ

ట్టునుదగియెడునెఱినడంచి, దేవతాధిపతేహకు

దేవిగుము.” భార. కాం. ౬, ఆ.

నీరువత్తిగ. వై. వి. భక్త్యువిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

నీరువరి. ద్వ. వి. నీవారత్నము.

నీరువామి. ద్వ. వి. సముద్రము, జలరాశి. “చ. కలువల

దాయవంగడపు గామిడిచామును దెచ్చినట్టిమే,

క్కులపుఁబిసారిరక్కనుని గట్టిగలోనిడుకొంటి

వింకరా, నెలగడిమిక్కలంచుగదనిన్ననుమ

దమతేనికేర్పడక, దెలువఁగ నేగవాఁబఱచెఁ

దెల్లగ నేఱులనీరువామికికొ.” అచ్చ. కిష్కిం,

కాం.

నీరెత్తువంగ. ద్వ. వి. నీరువంగ, వృంతాకము.

నీరేనుగు. ద్వ. వి. (నీరు+ఏనుగు.) నీటిగజము.

నీరోట్టు. ద్వ. వి. భక్త్యువిశేషము.

నీర్కావి. ద్వ. వి. నీరుకావియొక్కరూపాంతరము.

“నీ. నిద్రమైననుడుంగునీర్కావిదోవతికనకమే

ఖలతోడఁగటిపొడించి.” కాశీ. ౧, ఆ.

నీర్పిచ్చే. వై. వి. నీరువిచ్చుయొక్కరూపాంతరము.

నీర్వట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. వి. నీరువట్టుయొక్కరూపాం

తరము. (దప్పికి.—“ఆడలియునీర్వట్టుకొగిం

వకొ.” పాండు. ౫, ఆ.)

నీర్వామి. ద్వ. వి. నీరువామియొక్క రూపాంతర

ము. “గీ. మ్రుచ్చుదనమునరాకొమ్మదెచ్చినట్టి,

యుఱియ రక్తముఁడెఱి దాఁగియున్నవాఁడు,

రండనుచుఁద్రమునెలమిఁదేరంగఁబిలుచు, కరణిఁ

గడుమ్రాయునీర్వామిఁ గనిరిమ్రాల.” అచ్చ.

కిష్కిం, కాం.

నీఱు. దే. వి. భస్మము. “గీ. మాఱుకొన్నవారి నీఱు

చేయుము.” భార. కాం. ౧, ఆ. (నిగుఱుయొక్క

రూపాంతరము.)

నీలంగువు. సం. వి. ఉ. క్రి. ఈఁగ. పుం. 1. నక్క;

2. పురుగు.

నీలఁడు. వై. వి. నీలాశ్వము*.

నీలకంఠము. సం. వి. ఆ. న. మల్లంగి.

పుం. 1. నే

మిలి; 2. ఉరఁబిచ్చుక; 3. బంగారుపిచ్చుక; 4. కా

టుకపిట్ట; 5. పాము.

నీలకందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కఱకంఠుడు.

నీలకము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లకోటి, కొండెంగ.

నీలగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. మాణిక్యవిశేషము. (ఇది

రుంబురమునఁ బుట్టినది, నల్లదాగుగలది, అధను

జాతిరత్నము. చూ. మాణిక్యము.)

నీలదూర్వ. సం. వి. ఆ. క్రి. నల్లగొలిమిడి.

నీలపుష్పి. సం. వి. ఈ. క్రి. నల్లగొలిమిడి.

నీలము. సం. వి. ఆ. న. 1. నల్లజాయి; 2. నీలిచెట్టు.

పుం. 1. నలుపు; 2. ఒకకొండ; 3. ఒకనిధి. (చూ.

నిధి.) విణ. నల్లనిది.

నీలలోహితఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

నీలాంబరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బలరాముఁడు;

2. ధైర్యుని; 3. శని.

నీలాబ్జము. సం. వి. ఆ. న. నల్లకలవ, నీలోత్పలము.

నీలాలి. ద్వ. వి. చెండుముఖములదీపారాత్రికపుత్రుఁడు.

నీలి. ఉభ. దీ. విణ. గారడముగలది. "జగనీలిపీసాలిజం

తయస్తుద్దియ." పాండు. 3. ఆ. (చూ. కోలము.) -

వై. వి. నల్లనూలు*. విణ. నల్లనిది. (ఒకానొకచో

దీని ఇత్యమునకు లోపమువచ్చును. "నీల్లట్టిలు."

హరిశ్చ. ౨, ఆ.) - సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లగో

రంటి; 2. నీలిచెట్టు.

నీలిమ. సం. వి. న్. పుం. నలుపు, (రూ. నీలిమము.)

నీలిమబ్బు. ద్వ. వి. వేటసాధనవిశేషము. "ద్వి. తె

గనీలిమబ్బులుత్రిషుడుత్రాళ్లు." నల. 3, భా.

(ఇది విచార్యము.)

నీలీరాగము. సం. వి. ఆ. పుం. బయటికి విశేషము

గా కనబడక లోపల నెప్పటికి వీడకుండెడు

గాఢానరాగము. (చూ. పూర్వరాగము.)

నీలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక వానరుఁడు.

నీలుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఒళ్లువిలుచుకొను; 2. చచ్చు.

"క. బలితపుటురిగామంబున, నిలుచుటయార

జ్ఞుడైవ్వ నీలిగినుమకుల్, వెలిచనిగుఱులగు

దుర, వ్యలనెఱుగరు పడుదు రందు వత్స దురా

త్తుల్." భార. కాం. ౬, ఆ. (ఈలుగునకు మొ

దటిరూపము. రూ. నీల్లు.)

నీవరి. వై. వి. నివ్వరికి మొదటిరూపము.

నీవాకము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్శోత్కర్షణేతామైన

జనాదరము.

నీవారము. సం. వి. ఆ. పుం. విత్తకపండెడు దూస

ర్దులొనగు తృణధాన్యము, నివ్వరి.

నీవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సంబిమొదలు; 2. పో

కముడి; 3. చెఱసాల; 4. పండెపునాపు.

నీవు. దే. స. నీశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము.

నీవుత్త. సం. వి. త్. పుం. 1. గ్రాముము; 2. దేశము.

నీవ్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. మారు; 2. బండికంటి

కడకవి; 3. అడవి; 4. నేపతీనక్షత్రము.

నీహారము. సం. వి. ఆ. పుం. మంచు, (రూ. నిహా

రము.)

నీశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విష్ణుభార్యలలోనొకఁడె. (చూ. నెట్టికనీల.)

నీశ్వరగు. ద్వ. వి. ఉప్పు, లవణము.

నీశ్లాఘ. ద్వ. ఆ. క్రి. (నీళ్లు+అడు.) 1. ప్రసవి

చు; 2. స్నానముచేయు. "ఓర్పుతడుపుగట్టక;

శ్లాఘగా." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ను.

ను. దే. ఆప. 1. నాశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము

నందువచ్చెడు ప్రత్యయము; (నేను.) 2. క్షయ

గ అనుహదర్శకశబ్దములకు ద్వితీయైకవచనమున

ందువచ్చెడు ప్రత్యయము; (వనమును, గోవును

వనితను, రాజును. మొ.) 3. క్రియలలో తద్గర్భా

క ప్రథమపురుషైకవచనమునందును, తద్గర్భస్థ

మానభవిష్యద్వ్యతిరేకార్థకోత్తమపురుషైకవచ

నములయందును వచ్చెడు ప్రత్యయము. (కొట్టు

ను, కొట్టుదును, కొట్టుచున్నాను, కొట్టుగలను,

కొట్టను. మొ.) - అన్య. 1. సముచ్చయార్థ

మును తెలుపును; (ఇది ఉకారేతరముల మీద

యువర్తూర్వకముగావచ్చును.) "చ. ఇవియే

నాక సతతంబునాయెడఁ గరంబిష్టంబులెయ్యం

డుఁబా, యపుఘాదేవకులాభిర్తృణమహీయః

స్తీతియుఁగాభారత, శ్రవణాసక్తియుఁబార్యతి

పతిపదాబ్జధ్యానపూజామహా, త్వమన్మోసం

తతదానశీలతయు శశ్వత్సాధుసాంగత్యమన్మోసం

భార. ఆది. ౧, ఆ. మొ. (ఆయువర్ణము ఒకా

నొకచో లోపించును. "నీ. ఎంతయునయ

మవంతుండు సహదేవుఁ డధ్యాత్మవిద్య నారా

ధ్యుఁడెంత." భార. సభా. ౨, ఆ. "నీ. నీకుపు

నఁదూర్పునుబడమరనై చెండుకడలనంభోనిధికిది

నియుండు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. "బలుమేరుకొ

నిరసింప లేఁజగురుఁగొప్పుం జేవ గాకుండునే."

(కొమ్మక - కొమ్మయననియ్యర్థము. ఇక్కడచే

యనగా చేవగలదియునుట. ఇట్లుగాక చేయను

నదిద్దరపరమనికవియభిప్రాయమేని "చేవలేకుం

డునే" అని ప్రయోగింపఁబడియుండును. "గీ.

అచటఁబుట్టినవిగురుఁగొమ్మయనఁజేవ." అనిపెద్ద

సంగారును ప్రయోగించియున్నారు.) నను. 3, ఆ.

"వానింగీయువాయుపుత్రుఁడనియే." నిర్వ. 2,

ఆ.) - 2. అపధారణార్థమును దెలుపును; "క.

ఒకండును మధ్యేరాత్రిమనఁ గడుంగుతుకము

నా." హరి. ఉ. ౫, ఆ.—౩. సహితార్థమును తెలుపును; "వ. మేనంబులకలిచ్చడుంబాడమే డు." స్వా. ౧, ఆ.—4. వ్యతిరేకార్థద్యోతకమైన ప్రశ్నమునందు సహితార్థమును తెలుపును; "గీ. నానుడేవునికృపగలవారికందు, నరయదుర్బటమై సకార్యమునుగలచె." జై. ౧, ఆ.—5. ఏని, ఐన అనువానివలె వ్యతిరేకార్థద్యోతకమైన ప్రశ్నమునందువచ్చును; "ఇట్లుచేసినవారెవ్వరుగల రె." భార. ఆది. 2, ఆ.—"క. భీమాద్దునులకురణమున, నేమగలునుబ్రతియె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—"క. గాంగేయుగెలువనెవ్వరి, కింగొలదియె." (ఇకారముమీదిదిగాననిక్కడ ఇత్యయవచ్చినది.) భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—"క. దినకరునిబాపితప్రభృ, గొనివచ్చెదననునెయెట్టికుమరియు." రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.—6. ఎటులు, ఎట్లు, ఎట్లు అనుశబ్దములకడపటంజేరినప్పుడు ఏవిధముచేతనైన అనుసర్థమును తెలుపును; "మనీయశక్తియెటులుకొడిందుకొ." భార. ఆర. 2, ఆ.—"గీ. ఏనుజెప్పితిదొల్లియుపేనిచేత, నెట్లుగౌరవులకునెగువుట్టుననియు." భార. ఆర. ౧, ఆ.—"క. పోవగనిత్తునెవిరోధిబారిగొనకెట్లుకొ." హరి. ఉ. ౮, ఆ.—7. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషములను తెలుపును; "చ. పాండవోత్తములచరిత్ర నాకుసతతంబువినంగనభీష్టమెంతయుకొ." భార. ఆది. ౧, ఆ.—8. వ్యతిరేకక్రియలమీదవికల్పార్థమును తెలుపును; "మున్నిట్టివిమాడరుకొవినరునెవ్వరుకొ." భార. ద్రో. 3, ఆ.—9. పాదపూరణమందు అంతలోనగుశబ్దములమీదవచ్చును. (అంతయును, అందఱును, ఎప్పుడును, తద్దయును, నిచ్చులును, వాలాయమును, మఱియును, వెండియును. మొ. "ఇవియేనుకొ." అనుచో ఏనుశబ్దముమీదిదియు పాదపూరణమునందువచ్చినదని యెఱుంగునది. ఇట్లు ఇతరస్థలములయందును తెలిసికొనవలయును. ఇదియెద్రుతమనబడు. దీనియుత్ప్రమునకు తఱుచుగలోపంబగు.)

నంతు. దే. వి. పన్ను, ఉపవాసము.

నక్కట. దే. వి. చలనము. "ద్వి. నడుము, నుక్కట నొక్కింతనూగారుదోచు." హరిశ్చ. ౨, భా.

నగ్నాడు. దే. స. క్రి. (నుగ్గు+అడు.) ఖండించు.

"ద్వి. నీతల్ నగ్నాడి నిను సంహరించి." రా.

నుం, కాం.

నుగ్గు. దే. అ. క్రి. నలగు. "తోలునుగ్గుదేమియుకొ." లక్ష్మీ. ౪, ఆ. (చూ. కాటు.)—వి. 1. చూర్ణము;

2. ఖండము; 3. బ. పిడక.

నుగ్గులువాణు. దే. ఆ. క్రి. (నుగ్గులు+వాణు.)

నుగ్గు. "ద్వి. కులగిరులైననుగ్గులువాణుగాలు." హరిశ్చ. ౨, భా.

నుచ్చిట్ట. దే. వి. బ. నరుగు, ఘేనము.

నుచ్చే. దే. స. క్రి. నుచ్చుపాఠెలుచుట్టు. వి. గొ

కైలమేకలపెంట్టుక. (పెంట్టుక నేపింటిక

యందురు.) "వ. నెల్లికొయ్యలుద్రచ్చినుచ్చులం

టించిన బెచ్చువెరుగుచిచ్చు లాత్రంపులం ద

విలించి." స్వా. ౪, ఆ.

నుచ్చేపాత. ద్వ. వి. గొకైలమేకలచన్నులకుజా

ట్టెడుగుడ్డ.

నుజ్జో. దే. వి. తీతిసొందినది. య. ౨, ఆ. ఉ.

రా. 2, ఆ.

నుడి. దే. వి. 1. మాట; "దశకంతుండనుదాతనీను

డియుభార్థంబైనచో." ఉ. రా. ౨, ఆ.—2. అప

ప్రభ. "క. పుడమినపప్రభయగునెడ, బడతి

కిదేహంబువిడుచు బాడియకాదే, నుడికంపె

జావుమేలను, నుడువుపురాతనముగాదె నూతన

పదమే." భో. 2, ఆ.

నుడికారము. దే. వి. మాటచమత్కారము. "నుడి

కారముసాంపెసలారభారతంబెట్టురచించితివు." కాశీ. 2, ఆ.

నుడుగు. దే. స. క్రి. చెప్ప. "వ. అప్పులకనురవ

రుండునుడుగు." రామా. 2, ఆ.—వి. మాట.

(చూ. తొడుగు. రూ. నుడువు.)

నుడుగుకేడు. దే. వి. బృహస్పతి, గీష్వతి. "నీ.

అరయవేల్పులకెల్లనయగారనందగు నుడుగుకే

నికెగుర్చికొడుకుగుజ్జి." య. 3, ఆ.

నుడువరి. దే. వి. (నుడువు+అరి.) మాటలమారి,

వాచాలుడు. "ద్వి. వడుగుచేసినభక్తిపట్టిపాటగు

నెనుడువరితనమునగడవనాడెదవు." బస. ౧, ఆ.

నుడువు. దే. స. క్రి. వి. నుడుగుయొక్కరూపాం

తరము.

నుతము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) నుతింపబడినది.

నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తోత్రము, పొగడిక.

నూరియే. స.ం. స. త్రి. ప్రోత్సముచేయు, పొగడు, నూరిక. దే. వి. తెగ, మొత్తము.

నూత్తము. స.ం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రోయబడినది. నూదురు. దే. వి. నొసలు, లలాటము. “నీ. తరుకు బద్దములపొక్కులనొక్కు చెక్కులు మేమంపు బట్టిక నెదురునదురు,” కేవ. ౫, ఆ.

నూను. దే. విణ. వృత్తియగు నునుపుశబ్దమునకు మీఁ దివర్ణములొప్పించగా మిలిగినరూపము. (వృత్తి యందిది అల్పార్థకమునగును. ఉదా. నూనఁజె క్కిలి, నూననీర్లు. మొ.) (హల్లుపరమగుచో కడ పటి ఉకారము వికల్పముగ లొపించును. నూ బూది. మొ.)

నూనవరి. దే. విణ. (నూనుపు+అరి.) నూనుపుగలది. నూనుపు. దే. వి. నూన్నన, స్నిగ్ధత. విణ. నూన్న, స్నిగ్ధము. (చూ. దిండుకడ నాలుగవ అర్థము.)

నూన్న. దే. వి. నూన్నని ఉముక. విణ. నూన వైనది, స్నిగ్ధ మైనది. (నూన్న కావి, నూన్న కొంగు, నూన్న చేల నూన్న త్రొత్తకంబట్టు, నూన్న గజ్జితదుపులు, నూన్న మెఱుంగగట్టు. మొ.)

నూన్నన. దే. వి. నూన్నదనము, నూనుపు. (విశేషణము నుచో నూన్ననికప్ప, నూన్ననిపల్క. మొ. చూ. అలకన.)

నూన్నము. దే. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రోయబడినది. నూయి. దే. వి. నూయియొక్కరూపాంతరము. “కా. అంతర్వాణికు శేకయద్యునుణిఁ బద్మాక్షామ దిగా నిల్పిదు, ర్థాంతానంతభవాంధకుఁ ప తరణ ప్రాధికదృఢస్థమబా, టింతుర్ పెద్దలుతద్దన ప్రియయిదాఁజేవానికీఁజింతయా, కంతైనంగ డమేనియొక గడమ కాదాయంచునూహించు చుకొ.” పాండు. ర, ఆ.

నూయ్యి. దే. వి. నూయియొక్కరూపాంతరము. “గీ. ఒకనిచాలములొననొకడుధర్మార్థంబు, కొలను బావినుయ్యిగొచ్చుచోట, నడిగి చేయవలయు నొడయందుఁజేసికి, హనిఁదీకయున్న నాఁగద గడు.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.

నూరుగు. దే. వి. ఘనము. “నీ. కలకతిలోచనంబు లుగండుమీలుకు నుమగంధివిమలహాసమునూరుం ను.” రాజ. ౧, ఆ.

నూరుగుదబ్బు. దే. వి. కారిజము, కాలఖండము. నూరుపు. దే. వి. నూరునుయొక్కరూపాంతరము.

నూటిచియాడు. దే. స. త్రి. (నూటిచి+అడు.) నాక ముచేయు. “నీ. అమేటితనదునై - బద్దప్రస్థ హభంగిఁజూపట్టంగఁబన్నిపాతిక, రప్రహరప్ర వర్తనలచేఁ జీకాకుపఱుచుచుగడుఁజొచ్చిపటి చియాడు.” రాఘ. ర, ఆ.

నూటిపిడి. దే. వి. ధాన్యమును కాళ్లతో త్రొక్కిన యుచుట. “వ. నూటిపిడికింజొచ్చినప్రబలవారి కునిలిల నేలంబెట్టికాలంబుమిది.” భార. ద్రి. 3, ఆ. నూనుచే. దే. స. త్రి. ధాన్యాదిమ కాళ్లతో త్రొక్కినలుపు. “గీ. తాచియొక్కనిఁజేరినైవి యొకని, గ్రుద్దియొక్కనిమోచేతఁ గ్రుచ్చియొ కని, నూటిచియొక్కని మెడనొక్కి విడిచియొకని నాక్షణంబునఁదెగటార్చినాఱుగును.” రామా. ౬, ఆ.

నూనుచు. దే. స. త్రి. 1. నూనుచు; 2. చంపు. “తటిపి పెయ్యలబట్టి నూటి పెనేడు.” హరి. పూ. ౬, ఆ. నూనుమాడు. దే. స. త్రి. (నూనుము+అడు.) 1. చూ ర్ణముచేయు; 2. చంపు. “క. తటిమితనమునును వైనద్యము, నూనుమాడఁగఁగనినుయోధనుడుము న్నుగ నే, కైతనియోధులుమార్గొని, యటి ముటినొప్పించిపట్ట నటిమిపాదివిశ్వా.” భార కర్ణ. ౨, ఆ.

నూనుము. దే. స. త్రి. 1. చూర్ణముచేయు; “కైత్యు లకొనూనుచు.” రా. యు. కాం.-2. చంపు. వి. చూర్ణము. “పదఘట్టనంబులఁజెసితొలునూను ముగాఁగ.” భార. అది. ౬, ఆ.

నూనుముచేయు. ద్య. స. త్రి. 1. చూర్ణముచేయు, 2. చంపు.

నూలక. దే. వి. మంచమలెడుసన్నపుదారము. (చూ. నూల్క.)

నూలి. దే. వి. 1. ప్రేగులలో నొప్పి 2. చిక్కు. “నీ. కాన్తుభోజ్యులపదకంబునఁబెనఁగొన్న చారుహారమునూలిచక్కఁజేసి.” హరి. పూ. ౫, ఆ. “ఎ. గీ. తుఁకనూలిదియొకంచునొక్కింతదడవు.” ప్రభా. ౨, ఆ. “ఎ. గీ. తరుకుఁగొనగోరమొసలనూలియె డల్పు.” కళా. ౫, ఆ.-విణ. అల్పము. (నూలికెచ్చి, నూలివేడి. మొ.)

నూలియే. దే. ప్రే. నూలియజేయు, నూలుచు. “ఉ. తానునుకైత్యులావునకుఁ దద్దయు మెచ్చుచుఁతే ర్పిదేవకి, నూనుఁడుకొమ్మభూడి మెడనుక్క-

గత్తినులించిల్రెంపివే, వేనెతీదప్పద్రోచుట
యూ." హరి. పూ. ౮, ఆ.

సులిగొను. దే. అ. క్రి. (సులి+కొను.) చిక్కుపడు.
(చూ. చెలది.)

సులితడ. దే. వి. మహాబలి.

సులిపురుగులు. ద్వ. వి. బ. కడుపులోని సన్నయొమి
డికలు.

సులియు. దే. అ. క్రి. 1. ఏదైననొకటి తాడుటచే
స్థానములేప్పియట్టుటలొలగు; "చ. వెరవుననం
గముల్ సులియులేట్టులనియ్యగ దాకెనపు."
భార. శల్య. ౧, ఆ. — 2. పొడియగు. (చూ.
సలియు.)

సులివాళ్లు. దే. వి. బ. కొంచెమువాడుటలు. (చూ.
సనీవాళ్లు.)

సులివాళ్లువాడు. దే. అ. క్రి. కొంచెమువాడు. "క.
సులివాళ్లువాడుచున్నవి, లలితమహాతరుణదేహ
లతికల." విక్ర. ౫, ఆ.

సులిపు. దే. వి. సులియుట. (ఉలిపునుటిది.)

సులిపెట్టు. దే. స. క్రి. (సులి+పెట్టు.) నులుచు.

సులుచే. దే. ప్రే. సులియజేయు. "గీ. తోకనులుచు
గదియదొడగులదొలగు." పంచ. నా. ౨, ఆ.

సులుపు. దే. ప్రే. సులుచుయొక్కరూపాంతరము.

సులుము. దే. స. క్రి. 1. చెందులేళ్లతోకండనుగ
ట్టిగాబట్టియటునిటుత్రిప్ప; "నీ. నిజశిక్షలో
బుద్ధినిలకవిస్వరములువలికిన బుద్ధులు సులిమిను
లిమి." కళా. ౪, ఆ. — 2. ఉన్నాలించు, పెల్లగించు.
"విభీషణుడు భీష్ముడనుశంకసులిమివైచి." రా.
ఘ. ౪, ఆ. "నీ. బలిమివాసపుచెట్టుసులిమివాకి
టచెట్టుకలిమివాలుగకంటిచెలిమివాని." చం.
ద్రా. ౧, ఆ.

సులును. దే. వి. న్యూనత. "తరల. నులుసులేకఫలిం
చునొచ్చిననొములెల్లనునీవయ్యె." భాగ. ౧౦,
స్కం. పూ.

సుల్క. దే. వి. సులకయొక్కరూపాంతరము. "భద్ర
గజేంద్రము సుల్కత్రాళ్లచేనామునివాధకట్టు
వడియుండునె." భా. ౪, ఆ.

సుపు. దే. వి. సువుయొక్కరూపాంతరము. "సుపు
గింజకుజోటిడదుతనుపు." రా. వి. 3, ఆ.

సుప్ర. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.
(దీనిభేదములు. అడవిసుప్ర, పెట్టిసుప్ర.)

సుసము. దే. వి. కనరు. "ద్వి. కమనీయసరసినిసము
లునుసములు." హరిశ్చ. ౧, భా.

సుసలు. దే. అ. క్రి. 1. ఆలస్యముచేయు; "గీ. ను
డివినంతవట్టునుసలకయిచ్చుచో, నేలకట్టువిష్టు
డేటిమాట." భాగ. ౮, స్కం. — 2. పూను. "క.
మగువలుమగలనియొలుగుడు, మృగములతోర
నిలఁడేమిమిడిమేలమితం, డగపడుననితలచితి
మే, నుగుగుంబంబునకుడిమియ నుసలితిమిను
మి." రామా. ౨, ఆ. — 3. క్రి. (ఒళ్లు) విణు
చుకొను. "ద్వి. వెడనిద్రనొంది, నుసలినమసలి
నొప్పికెప్పినను." హరిశ్చ. ౨, భా. "మైను
సలుచు." శకాం. ౪, ఆ.

సునీ. దే. వి. పురుగులుతొలువగారాలుమనిపొడి.
"చ. మడవకముష్టియొగ్గమగుమగ్గములోనెల
పంకమైనయ, పుడఁతుకప్రూలతాధనువుపట్టిమ
సోధపుడెంతనుండియుకొ, విడుచునకానిమా
నఁడిదినిక్కముపట్టుడకీటజాప్యమై, యుడుగక
కమ్మఘాళినునీ యొల్కుచునున్న పురాణాచార
ముకొ." వై. ౫, ఆ. — విణ. అల్పము. "తనునీ
విల్లొకపెద్దకొండగాజూచెదరెలవారు." రా
మా. ౪, ఆ.

సునీపురుగు. ద్వ. వి. చూనుతొలిచి సునీరాల్పెడు
పురుగు, ఘుణము.

సునుగు. దే. స. క్రి. తిరస్కరించు. "ఎ, గీ. ఆన్పు
శంసుండునునుగువైఘానసులను, నాదురాత్మం
డుల్లోత్రియునపహసించు, నాఖలుండునోమ
యాజనిరాకరించు, నక్కిరాతుడనుస్థాతేధిక్క
రించు." వై. 2, ఆ.

సునుము. దే. వి. ఎండకాలమునకన్నులయందు ముస
రెడు చిన్నదోమ.

సునుము. దే. స. క్రి. ఆకర్షించు. "వ. తనుదానము
డిసడలు నిద్దంపువలవలదరిపొటునంజరజాంగు
లీయదంశికలంబట్టినునీమిన." పను. ౪, ఆ.

సునులు. దే. అ. క్రి. మెదలు. "ఎ, గీ. పసులపాఁ
తఱపిచెందునుసులనియరు." సా. ౨, ఆ. — వి.
లాఘవము. "వ. ఆతండదిమేనినుసులునందప్పిం
ప." సం. "తంప్రహారమసంధ్రాంతోలాఘవేన
మహాబలి, మోఘుందుర్వోధనశ్చక్రే." భార.
శల్య. ౨, ఆ. "వ. నుసులులేకమానంబుమనంబు
నకుధనంబుగా." ఉ. హరి. 3, ఆ.

నూ.

నూ. దే. విణ. పుత్రియందు నూపుశబ్దమునకు అంత్య పల్లములోపింసగా మిగిలినరూపము. (ఉదా.

నూఁబిండి, నూఁబువ్వు. మొ.)

నూఁ. దే. వి. పుత్తవిశేషము.

నూఁగు. దే. వి. 1. కొన్ని యాకులమీఁదను కాయల మీఁదను ఏర్పడియుండు చినచిన్నముండ్లు. “నూఁ గునూఁలలేగొప్పలు.” నిర్వ. ౬, ఆ. — 2. పల్లములోనగువాని రేణువు; 3. లేతదనము. “నీ. వెడ వెడ నూఁగారివంతయైయేర్పడఁదారినవళులలో నారునిగుడ.” భార. విరా. ౧, ఆ. — విణ. లేత. (నూఁగారు, నూఁగుమీసము. మొ.)

నూఁగుడు. దే. వి. పల్లములోనగువాని రేణువు. “క బ్రదికెడునంతకుబురుషుఁడౌ, ప్రిదులకనిలు వెల్లె వగలఁదెగఁగొనియుండుకొ, గుదురుకొనిదూది నూఁగుడు, పొదిగినకార్యాసబీజమునకుంబ్రతి యై.” కవిక. ౫, ఆ.

నూఁగుదోస. దే. వి. (చూ.) కూఁతురుబుడమి.

నూక. దే. వి. తండులకణము, శంబూకము.

నూకు. దే. స. క్రి. 1. త్రోచు; 2. త్రోలు. “ఏటల విశిష్టావాహనంబునడ్డంబునూకిర సావల్లభుఁడేసె.” స్వా. ౪, ఆ.

నూకుడు. దే. వి. త్రోవుడు.

నూగు. దే. వి. నూపునకు మొదటిరూపము.

నూచే. దే. వి. పొడి. “ఉ. కొన్నిటిహస్తముల్చది యఁగొన్నిటిఁగొప్పులుదుమ్మహుళిగా, గొన్ని టిఁగుంభముల్వగులఁ గొన్నిటిఁగాళులు నుగ్గు నూచగా, గొన్నిటిఁచార్వముల్వలియఁగొన్ని టివీఁపులుపిండిపిండిగా, నన్నిటిభీముఁడుద్దుట గదావతిసేనుగువేఁటలాడఁగ.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (రూ. నూచము “క. అరదంబులుపొ డిపొడియై, హరులగములునుగ్గునూచమై మొత్త పుఁగా, లుగ్గుచిదిరువలైవడని, ఘరిగతివిహ రించెవాయనూనుఁడుగదతోక.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.) నుగ్గునూచ అని యొకానొకనిఘంటువు నందువీకపదముగావ్రాయబడియున్నది. అట్లు చెప్పినచో నూచశబ్దము నిరర్థకమగును. నుగ్గుశ బ్దము ప్రత్యేకముగానూ ప్రయోగింపఁబడుచు న్నది. కనుక నుగ్గునూచశబ్దములు రెండుచేరిన ప్పేడుమిక్కిలిపొడియనియర్థముచెప్పవచ్చును.

దీనికి పైయుదాహరణమునందు దుమ్మహుళిగా అని చెప్పియుండుటయే ప్రమాణముగా గ్రహింపవలెను.

నూతనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) క్రొత్త, నవీనము నూత్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) — పై. — నూదోస. దే. వి. నూఁగుదోసయొక్కరూపాంతరము నూనియ. ద్వ. వి. నూనెయొక్కరూపాంతరము నీ కమనీయ గతిఁదెలియక నేర్పుఁగాక నూనియ యంటనెవ్వారు నేర్తురనుచు.” వసు. ౫, ఆ. నూనె. ద్వ. వి. (నూపు + నేయి) వైలము (ఇది చమురుకలగఁజేసెడువిత్తులుగలచెట్టునకువెనుక వచ్చినప్పుడు ఆయాయిచమురునకర్థమగున ఉదా. ఇప్పునూనె, వేఁచనూనె. మొ)

నూనెముంత. ద్వ. వి. గుచ్చబలి.

నూనెముడి ద్వ. వి. కీకఁగంటు. “నీ. నిడుదవేసి నూనెముడి జాఱఁ జీగురాకుపొడఁదూలుగా వుగ్గుగదియుకరణి.” స్వా. 3, ఆ.

నూనెయగిసె ద్వ. వి. నల్లగిసె, అతని.

నూపురము. సం. వి. అ. పుం, న. అందె, మంకిరమ నూయి. దే. వి. చేదబావి, కూపము. (నుయ్యికి మె దటిరూపము)

నూర్చు. దే. స. క్రి. నూలుచుయొక్కరూపాంతర ము. “క. కంటకంబులఁగాళ్లకొ, విపరీతతనూరు చునే, రుపునంబల్లెరులూడ్చిత్రోయుచుఁడను చుకొ.” ఆము. ౬, ఆ.

నూర్పిడి. దే. వి. నూటిపిడియొక్కరూపాంతరము

నూర్పు. దే. వి. నూలుపుయొక్కరూపాంతరము నూఱుంఁజేలకైదువు. దే. వి. వజ్రాయుధము శత కోటి. “ఉ.మించినపేర్తి నేయెడలమిన్నులుముట్టి వెలుంగునట్టినుఱుంచులకైదువు.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ. నూటిపిడి. దే. వి. నూటిపిడియొక్కరూపాంతరము నూలు. దే. స. క్రి. 1. ఆయుధమువాడిచేయు; 2. సన్నెకంటమర్చించు. స. శతము. “బాహు పుల్ నూలునుజాచి.” హరి. పూ. ౪, ఆ. నూలుచే. దే. స. క్రి. నూలుచుయొక్కరూపాంతరము.

నూలుపు. దే. వి. నూటిపిడి.

నూలిగరను. దే. వి. బట్టతల.

నూలు. దే. వి. ప్రత్తిపడికినపొంగు, తంతువు. “క నుదిగలేనూలును.” స్వా. ౨, ఆ.

నూలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పుకొను; 2. కుదురుకొను; 3. చక్కబడు; 4. పురికొను. (చూ. నూల్కను.) (ప్రే. నూలుకొలుపు. నూలుకొల్పు. ఒప్పుకొనజేయుటకు. — “ఉ. మిక్కిలిమిక్కుటంబగుతమిక్రతికిక సతినూలుకొల్పుచుకొ.” కళా. 2, ఆ. — కుదురుపఱచుటకు. — “మనములునూలుకొల్పి.” భార. విరా. ౪, ఆ. — చక్కబఱచుటకు. — “వ. అలిక దేశంబునంగలయడబడి నయలకంబులునూలుకొలిపి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.)

నూలుకొలు. దే. వి. నూలుకొనుట.

నూల్కను. దే. అ. క్రి. నూలుకొనుయొక్కరూపాంతరము. (ఒప్పుకొనుటకు. — “కన్యవకెంపు భాగ్యంబుధురసహజారుణత్వముని నూల్కన నాడితివి.” కా. ౨, ఆ. — కుదురుకొనుటకు. — “పెద్దపడికక్కటనీమదికార్యవృత్తి నూల్కనియె.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. — చక్కబడుటకు. — “తత్తమపులు నూల్కనకొ నివరి.” భార. విరా. ౪, ఆ. — పురికొనుటకు. — “క. అప్పులకు లకలకలుమది, నుప్పర మెగయంగ నెసఁగెనుల్లా సముమై, నెప్పారగబరిగోలల, నొప్పించినభద్రగజము నూల్కన్నగతికొ.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.) (ప్రే. నూల్కలుపు. నూల్కల్పు. — పురికొల్పుటకు. — “తా నెఱఁగిచ్చివీటికైనూల్కలిపెకొ.” భార. విరా. ౪, ఆ.)

నూపు. దే. వి. నువ్వునకు మొదటిరూపము. “క. నూపుంబువ్వునుసంపెగ, పూపు గలిచి బిరుదు ముత్తెపుంజలితగకొ, దావైచెననగముంగర, తోవనరుహ నేత్రనాస తులరేకొప్పకొ.” శశిబిందు చరిత్రము.

నృ.

నృత్తము. సం. వి. అ. న. నర్తనము, (చూ.) నృత్యము. నృత్యము. సం. వి. అ. న. శరీరహస్తనేత్రాభినయములచేత భావమును తెలుపుచు ఆడిడు ఆట. నృపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రాజో; 2. కుబేరుడు. నృపలత్యము. సం. వి. న. న. రాజునకుబట్టెడుతెల్లగొడుగు.

నృపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. రాజో, కేడు. నృపుడు. సం. వి. అ. పుం. — పై. — నృకంసుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) క్రూరుడు.

నృసింహుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. నరశేషుడు.

నృహరి. సం. వి. ఇ. పుం. — పై. —

నె.

నె. దే. వి. నెఱవేరితల్లిబిడ్డములకు పృథ్వియందు అంత్యవర్తములోపింపఁగామిగిలినరూపము. (పృథ్వియందు దీనిమీఁదిహల్లునకు ద్విత్వమువచ్చెడి. ఉదా. నెఱతల్లిబిడ్డమునకు. — నెచ్చెలి, నెత్తమ్మి, నెత్తటి, నెత్తెమర, నెత్తెవి, నెప్పది, నెప్పగ, నెప్పడి. మొ. నెఱతల్లిబిడ్డమునకు. — నెన్నడ, నెన్నడుము, నెన్నుదురు, నెన్నెసలు, నెన్నెయి, నెన్నెను, నెన్నెగము, నెన్నెము, మొ. నెన్నడ, నెన్నడుము, నెన్నెను ఇత్యాదిస్థలములయందు నెఱతల్లిబిడ్డపూర్వకమై అర్థము పాసఁగియుండునట్లు నెఱతల్లిబిడ్డపూర్వకమై పాసఁగియుండుదనియెఱుంగవలయును. కొన్నియెడల తత్తమపుడు పరమగునపుడునుద్విత్వముకానఁబడుచున్నది. “నీవు నెవ్వనమునసంతసిల్లుడునమస్తజగంబులుకాంతిఁబొందు.” భార. ఆర. ౪, ఆ.)

నెంజిలి. దే. వి. మనోవ్యగ, అధి. “క. అనిదొంగిలిచెఱగాఁడ, చెప్పినితండను నెంజిలింగుశించుచుఁజెత్తెం, బునఁబట్టలేకగోల్లో, లుననేద్యైక బాష్పకణములుకొగడువెడలకొ.” పర. ౪, ఆ. నెక్కర. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

నెక్కొను. దే. అ. క్రి. పాదుకొను. “అత్తలకొనెక్కొనిమాములంబొడమునెవ్వగతోడ.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (ప్రే. నెక్కొలుపు, నెక్కొల్పు. “క. అక్కటదైవమురాజ్యముఁ, ద్రెక్కొనియాలిందనూజఁదెగనమ్మంగా, నెక్కొలివీహరిశ్చంద్రుని, నిక్కడఁగాడ్డుటిచెనింక నేగతిబోదుకొ.” మార్క. ౧, ఆ. “ఇంతులుందగిలినీవైఁ జూడ్చి నెక్కిల్లి నెవ్వనముల్ విప్రయముదఱఱుచెదరు.” భార. విరా. ౧, ఆ.) (నెలకొనుయొక్కరూపాంతరము.)

నెక్కొలు. దే. వి. నెక్కొనుట.

నెగడి. దే. వి. దుప్తమృగములుబెదరుటకును చరితాచుకొనుటకునువేసెడుముంట. “గీ. నెగడికిఁ బాచనమున, కింధనములిచ్చిధనములనెనకమెనగు.” భార. ఆన. ౨, ఆ.

నెగడు. దే. అ. క్రి. 1. బయలుమెలయు; “గీ. ఆపద, నిస్తరించినప నెగడవలయు.” భార. విరా. ౧, ఆ.—2. వర్ధిల్లు. వి. (చూ.) తంకునాగము. “ద్వి. ఒడ్డనములు నెగట్లు.” రా. యు. కాం. (కొంద టుజల గ్రహమని యర్థము వ్రాసియున్నారు.)

నెగవు. దే. వి. ఎగవునకు మొదటిరూపము.

నెగయు. దే. అ. క్రి. ఎగయునకు మొదటిరూపము. (ఎగురుటకు.—“క. నెటిసక్కగఁడ్రోచి యెత్తె నెగయంగవుపా.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—వయికిలేచుటకు.—“నీ. నెగనెగొనలేచినింగియం తంతకు నవులఁడ్రోవఁగఁడనరారుదాని.” భార. విరా. ౧, ఆ.)

నెగయుచెంఁ. దే. అ. క్రి. (నెగయు+తెంచు.) వైకిలేచు, నెగయు. “గీ. బంధనంబుల్లెఁబా యుడుభీముండు, నీరిలోననుండి నెగయుచెం చె.” భార. ఆది. ౫, ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

నెగవు. దే. వి. ఎగవునకు మొదటిరూపము. “నీ. నిఖి లాండములునొక్క నెగవునదాటంగఁ గలయ ద్భుతోగ్రవేగంబువాని.” హరి. పూ. ౪, ఆ. (ఇది కడవువంటిది.)

నెగులు. దే. వి. 1. బాధ; “గీ. నిజముచెప్పిననీకు నేనెగులులేదు.” కాశీ. ౪, ఆ.—2. దుఃఖరూ పమైనవిచారము. “ఎ, గీ. అనుగుఁజెలినిబోలె నలరుఁడివియనూఁది, నిగిడిమనములోని నెగులు చేత, జప్తుడేమియైనసరగ నాలించుచు, నున్న దానినొక్కయునివఁగించి.” య. 3, ఆ.

నెగడము. వై. వి. త్రొక్కిడి, సప్తర్దము.

నెగ్గు. దే. అ. క్రి. నిర్వహిల్లు. (నిగ్గుయొక్క రూ పాంతరము.)

నెగ్గురు. దే. వి. గుండెయదరుటయందగుననుకరణము. “ఉ. అస్థిరజగంధిఁజూచియెద నెగ్గురనకొ గడుభిన్నచిత్తుడై.” శుక. ౧, ఆ.

నెక్కు. దే. వి. మిక్కిలిసన్న మైననూకలసమాహము.

నెటిక. దే. వి. వేర్లు మొదలగునాని కీర్ణకదలికచ వ్వుడు.

నెటుకురు. దే. వి. నెటికవిటుగుటయందగు ననుక రణము. “నీ. అప్రోత్తరశత ప్రతాధ్యక్షుఁడగురా జటటుకునకునుదీవు నెటుకురియె.” శై. ౮, ఆ.

నెట్టన. దే. అవ్య. క్రి. విణ. అనివార్యముగ. “క. ఎట్టివిశిష్టకులంబున, బుట్టిన సదనద్వివేకములు గల్గియేముత, గట్టినకర్తృఫలంబులు, నెట్టనభో

గింపకుండ నేర్తురెమనుజుల్.” భార. ఆది. ౫, ఆ. (రూ. నెట్టనము. “ఎ, గీ. పాత్ర మెఱుంగనిచెనఁ టిభూపకులయిండ్ల, కెట్టినయతాత్మకులనై నెగఁ జేయు, ద్వారనిలయులువారింపవారిసచట, నిలు వఁబెట్టును గామంబు నెట్టనముగ.” శివ. ఉ. ౨, ఆ.) (దీనిని ద్రుతప్రకృతికముగావడుచున్నా రుగాని దానికి సరియైనప్రయోగములేదు, అది గాక యది ద్రుతాంతమైనయెడఁబడెంతరమున మువర్ణాంతముగాదు.)

నెట్టంబు. దే. అవ్య. క్రి. విణ. నిష్కారణముగ.

నెట్టిక. దే. వి. నెటికయొక్కరూపాంతరము.

నెట్టికనీల. వై. విణ. సదాచారసంపన్న మగుస్వభా వముగలవాఁడు, సదాచారసంపన్న మగు స్వభా వముగలది. “పట్టినచలమునగీతి, మట్టముగానే నఁబిలుకుమార్చికదలిరా, నెట్టికనీలలునుదిలఁ బుట్టినహర్షమునఁ దమతపోవనమునకుత.” శై. ౬, ఆ. “ఉ. నెట్టనయల్లలచ్చియలనీలభూసతి యుండనివునీ, నెట్టికనీలపై మనసు నిల్పుటకే మనవచ్చు.” ఆము. ౬, ఆ.

నెట్టియము. దే. వి. 1. మట్టకుదురు; 2. గుండుపాక.

“వ. కంజడముడి బిగియించి నెట్టియంబుబట్టిన జగజెట్టి.” భీ. ౫, ఆ.

నెట్టు. దే. స. క్రి. పూనిలోయ. “క. నెట్టి విహ్నుమంటం, గట్టియుఘనపాశములనుగంగా నదిలో, నెట్టియురాజ్యమువెడలం, గొట్టిగర్జఁ బువిడిచికుటిలాత్మకులై.” భాగ. 3, స్కం. [ద్వి. పూతిగంధంబులఁజూరలింతురు, వైతరణీనది వడి నెట్టిలోతురు.” (ఇక్కడ నెట్టియనగా పూ నియనిమాత్రమర్థము.) నల. ౪, భా.]-వి. 1. పూనిక; “ఎ, గీ. అంజయ శేషమునోపవా గ్రదేశ, ముఖరభూరిద్విజావళి మ్రోలనెట్టు, గానిలువ నేర్పవాత్తయోగంబుదొఱఁగి, సమదు గాకనితార్పెరూత్తప్రతిజ్ఞ. హన. ౧, ఆ.— 2. బ. బాలక్రీడావిశేషము, (రూ. నెట్టు.) (చూ. చిమ్మబిల్లు.)

నెట్టుకొను. దే. అ. క్రి. 1. పూనుకొను; “వ. నేను ను నాదాతోత్తరియంబు నడుమం బాట్టుకొనినె ట్టుకొనియుండితి.” భో. ౭, ఆ.—2. నెలకొను; “ద్వి. నెట్టుకొనినతొలుకరిమించు.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.—3. ఆతిశయించు. “గీ. పట్టెగూడనిత మకంబునెట్టుకొనఁగ.” శకాం. 3, ఆ.—స. క్రి

బలాత్కరించు. “గీ. నృపకులాభిచంద్రసింహ
తస్మైకౌ, నంగఁ ద్రోచిపోవ నాకుఁడగదు.”

భో. 2, ఆ.

నాట్య. దే. వి. ఉద్ది. “ద్వి. నిండాదుప్రేమతో నెట్టె
లుగట్టి, చెండునుదండంబుఁ జెలువొప్పుబట్టి.”
రా. బాల, కాం.

నెట్టెము. దే. వి. నెట్టియుముయొక్క రూపాంతర
ము. (గుండుపాగకు. “నీ. తనయడుగుదమ్ము
లనురాచ నెట్టెంపుఁబలుదిండిరాతు మైదలుమె
లంగ.” య. ౧, ఆ.)

నెడిమె. దే. వి. ద్వీపము. (ఆప్ర.)

నెత్తకప్పు. దే. వి. (నెత్తము+కప్పు.) పాచికలపండము.
“నీ. నిలుమ హోబాంకకు నెత్తకప్పుయటంచుఁ
బట్టులుల్కెడునొయ్యిఁబల్కుమనుచు,” కళా.
ఆ.

నెత్తపలక. ద్వ. వి. (నెత్తము+పలక.) నెత్తిమాడిడు
పలక, ఆప్టాపదము. (చూ. తమకు.)

నెత్తిము. దే. వి. 1. పాచికలాట; “శా. సోశాదా
ష్ఠీయునెత్తిముఁ మొదలుగా జూదంబునీవాడు
న. వేళ్ళకొ.” జై. 3, ఆ.—2. పందెము; “నీ.
తనకులాగైన నెత్తంబుగొనిపన్ని పాసికల్ తా
లించిపాటెఱింగి.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. కొం
డమీడి విశాలనమవు దేశము. “నీ. నెత్తిములే
కొండ నెత్తిములండాడువిద్యాధిరీతిబిలులతో
డ.” స్వా. ౪, ఆ. (నృత్తియందు అంత్యవర్ణలో
పము. నెత్తపలక. మొ.)

నెత్తిలులు. దే. వి. బ. (నెఱ+తఱులు.) పెద్దయల
లు, కల్లోలము. “చదలేటినీటి నెత్తిలులజనించు
క్రొన్నురువుదండములై.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

నెత్తి. దే. వి. తల, శిరము. “ఎ, గీ. కాకియైనగద్ద
యిననులూక మైన, నెత్తిసోఁకైనవాఁడాలు నెల
లఁగడయు.” జై. ౮, ఆ. (రూ. నెత్తికాయ.)

నెత్తురు. దే. వి. రక్తము, (రూ. నెత్తు.)

నెత్తురుబొద్దు. ద్వ. వి. (నెత్తురు+బొద్దు.) సంధ్యా
కాలము. “వ. అత్తఱిఁగడిచినెత్తురుబొద్దుగు
ట.” స్వా. ౪, ఆ.

నెత్తురుకందు. ద్వ. వి. (చూ.) జొత్తుపాప. (రూ.
నెత్తుకందు. “ఎ, గీ. నేత్రములువిప్పనట్టియీ
నెత్తుకందు.” పాండు. 3, ఆ.)

నెత్తురుద్రావుడు. దే. వి. (నెత్తురు+ద్రావుడు)
రాక్షసుడు, ఆప్రవుడు. “క. కావునమీరా

నెత్తురు, ద్రావుడువంగడపుఁగడలి తామరదా
యకొ, వేవేగఁదెండునేడ, దీవిదొరఁజేసియు
నురుదెర మొప్పారకొ.” ఆచ్చ. యు, కాం.

నెత్తురుపాడ. దే. వి. (చూ.) ముట్టుఁబాము.

నెత్తురుబంక. దే. వి. మలముతో నెత్తురునుబంకయు
నుపడు వ్యాధివిశేషము.

నెత్తురువాటు. దే. ఆ. క్రి. (నెత్తురు+పాటు.) ఎట్టి
నగు, జొత్తిల్లు. “క. కడలును నెత్తురువాటుఁగఁ,
దొడఁగకొ.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

నెత్తు. దే. వి. నెత్తురుయొక్కరూపాంతరము, “నె
త్తుపైర్లు.” కా. 3, ఆ.

నెనడు. దే. వి. ఎముకలలోని కొవ్వు. మజ్జ. “చ.
నెత్తురుకొ నెనడునుగ్రోలిభూతములునిక్కుచు
నీల్లుచుఁజొక్కుచుండఁగకొ.” భార. ద్రో. ౨,
ఆ. “గీ. నెనడు మెదడుమలము నెత్తురుకుక్లంబు,
మాత్రమ నెడునివియు మొదలుగాఁగ, గునిలిచె
మటపునులుగోరు న్నేప్పంబత్తు, జలములివిశరీర
మలములయ్యె.” విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

నెనరు. దే. వి. 1. కృతజ్ఞత; 2. ప్రేమము. “గీ. పని
తనాకన్న నెనరైనవారునీకుఁ, గలుగ నేర్తురె.”
భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

నెపము. వై. వి. 1. వ్యాజము; “వ. అక్షిపతి నెపం
బున.” భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. కారణము; “క.
విపరీతగతినినుండుం, దుపనుండుఁడుఁదాఁకిపా
డిచిరొండొరులుమహా, కుపితాత్తులయితిలోత్త
మ, నెపమున దృఢముష్టిమాతనిర్హతములకొ.”
భార. ఆది. ౮, ఆ.—3. తప్పు. “చ. తివిరిము
రారిసీకుఁగడుఁదిపుగఁజెప్పినపల్కుగల్గినకొ, గు
వలయ నేత్ర నీమననుగూడినవారికి నైనఁజెప్పఁ
గా, వ వలదు దాన సొందొక నెపంబుఘటింతురె
ఱింగిరేసి, సవతులు కృష్ణులుద్ధివిరంబగునీదె
సఁదత్తు యుక్తిచేకొ.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

నెప్పరము. దే. వి. వేగము. “వ. అత్తఱిఁదత్తఱంబు
నఁదత్తదులంబల్లింపకయ నెప్పరంబున నెక్కఁబో
వువారును.” పా. ౪, ఆ. (రూ. నెప్పశము.)

నెప్పరి. దే. విజా. (నెప్ప+అరి.) ఉపాయ మెఱింగి
నవాఁడు, ఉపాయ మెఱిగినది. “క. అప్పురిఁగ
లయుప్పరిగల, నెప్పురులగుమగువలెక్కినెక్కిత
మనెఱిం, గొప్పల కలకల్పకముల, గొప్పమును
మురేరిఁగొరియుదురదనకొ.” భద్రా. ౧, ఆ.

నెప్పరించే. దే. స. క్రి. మూదలించు. (దానివాకు నెప్పరించిపాము)

నెప్ప. దే. వి. 1. స్థానము; 2. పైర్యము; (చూ. జే ను.) 3. ఉపాయము. రస. 3. గుచ్చము.

నెప్పకొను. దే. ఆ. క్రి. పాదుకొను. "నీ. నెల నెప్పకొనిరొప్పువులైనచిడించిపడవైతుజొచ్చినీపాదమాన." స్వా. ౪. ఆ.

నెమకు. దే. స. క్రి. వెదకు, ఆ స్వేషించు. "నీ. తన మణిపడిపోవధరణీతలంబున నెమకుంకవచ్చిననింగియనగ." పా. ౨. ఆ.

నెమకుడు. దే. వి. నెమకుట, ఆ స్వేషణము.

నెమరు. దే. వి. పశువులు కొంచెమునమలితన్న దాని నోటికితెచ్చుకొనిమరలచక్కగానమలుట, రోమంధము.

నెమరుచే. దే. స. క్రి. నెమరువేయు. (రూ. నెమర్చు. "చ. ప్రమదముఁ బల్లెల్లదనుపారంగని ద్రలవోయిపల్లలుక, గమియనెమర్చిమేసలు గంగాజూరిఁబెండలు వెట్టిరేచిన, త్వుములదలంచి పంచిలిచన్నులజేఁపాదవంగఁబెంపుతోఁ, గొమరుగఁ జారుచుంకృతులగోవులుచెన్నువహించెమందలక." హరి. పూ. ౮. ఆ.)

నెమిలి. దే. వి. 1. మయూరము; "ఎ. గీ. పక్షము లంగప్పి పెనఁబాఁపపావలకును, మేపులొసఁగిరక్షించు నెమిల్లు." జై. ౪. ఆ.—2. నెమిలియడుగు చెట్టు. (నెమలియనివాడుచున్నారగాని దాని కిదగినప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

నెమిలియడుగు. దే. వి. 1. పూతికరజము; 2. బ. కుచనఖత్తములు.

నెమిలిపడ్లు. దే. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము. "నీ. క్రొత్తగోనియలలియ్యునువట్లునెమిలిపడ్లు, నొదివిరిప్రాలునుసెనరంగఁబోసి చాఁపలుమంచములుమీదబలియఁగట్టు." హరి. పూ. ౬. ఆ.

నెప్పి. యు. దే. వి. 1. ప్రేమము; "క. నెప్పిగలవాని నాది, క్రమైరినెడువానిసకలధర్మప్రియునా, తప్పునివిదురుదోడ్కొని, రమ్మరుగుముకామ్య కాశ్చిరమృతవికిక." సం. "భ్రాతామనుసు ప్పొచ్చెప్పనసాక్షిదర్శనవాపరక, తస్యస్థుత్వా ద్యనుభవకం పృథ్వయందీర్ఘతపమే, తమానయ సుధర్మజ్ఞంతుభ్రాతరమాకువై." భార. ఆర. ౧. ఆ. ౩. నెప్పి. "క. ఇమ్మణిమతిపురమ్మన,

దమ్మండునుదానునతిమదమ్మననుండుక, నెప్పినిలస్వలుడనువాఁ, డిమ్మహిధనవంతుడతడయె వ్వరికంటెక." భార. ఆర. ౨. ఆ. ౩. సం తోషము; "క. త్రియనుండువరమువేడుము దనువాధిపయనుడునతడందద్దయునెప్పి." ఉ. హరి. ౬. ఆ.—4. తేమము; "గీ. అన్న గాదిలి చుట్టువగుచుతేని, నెప్పియెఱింగించియునులు

లునిలిపినట్టి, నిన్నొకింతయునగ్గింప నేరినింక, బుడమి నెదురెందులనలేక తడవుమునుము." ఆచ్చ. సం. కాం.—5. నెమిలి. "నీ. నెటివేణి మెటియించి నెప్పిబోదనుచేచి వడిఁగకవేయఁ చెవనితెముకతె." చంద్రా. 3. ఆ.—వై. స. జ శము. "రగడ. నెప్పినుండియీ నెప్పికివదరెను కొమ్మపాన్నులకొమ్మపదరెను." య. ౪. ఆ

నెప్పిక. దే. వి. నెప్పి, ప్రేమము "ఉ. నేయముల జ్ఞముంగరుణనెప్పికకోపధర్మకలేశమే నెయ డఁజూచినకొమదికినించుకయించక." రస. 3 గుచ్చు. (సాధ్యమున కప్రత్యయము.)

నెప్పిజ్జేట్టు. ద్వ. వి. బద్ధిష్టాడము. 1. నెప్పిరపుతు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి, కిలివాహనుడు నెప్పితేడు. దే. వి. —పై. —

నెప్పిలి. దే. వి. నెమిలియొక్కరూపాంతరము.

నెప్పిలిపరుణ్ణ. దే. వి. కత్తిపరుణ్ణ.

నెప్పు. దే. వి. 1. తడి; 2. బ. పలకబులోనగునవి యంట నేయలోపలఁజొప్పించెడుమేకులు. బడిచక్రముల రంధ్రములయందు చొప్పించెడు ఇనుపగొట్టములు. (అని కొందఱు.)

నెప్పుకొను. దే. ఆ. క్రి. చెప్పగిల్లు. (వానచేరి నెల నెప్పుకొన్నది.)

నెయి. వై. వి. నెయ్యియొక్కరూపాంతరము.

నెయ్యపుటలక. ద్వ. వి. (నెయ్యము+అలక.) ప్రణయకొవము.

నెయ్యపుతేడు. ద్వ. వి. (నెయ్యము+తేడు.) మనస్సుండు, రతిపతి.

నెయ్యమాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (నెయ్యము+అడు) ప్లే హించే.

నెయ్యమి. వై. వి. నెయ్యముయొక్కరూపాంతరము. (ఇంతుకున.—"క. అయ్యకలదొకవిన్ను, మియ్యపవనసీమనిప్పుడే నెయ్యగతిక, నెయ్య మి నొకపూఁజప్పర, మొయ్యనరచియించినిస ముజ్జులభంగిక." చమ. ౨. ఆ.)

నెయ్యము. వై. వి. 1. స్నేహము; “క. రమణీనిజ
భ్రాతృనియో, గముఁడలవకయపుడు భీముఁగ
లసెఁబలిస్తే, హమకామినులకుబలవం, తముపె
టనెయ్యములువేయుఁదత్సద్భృతములే.” భార. ఆది. ౬, ఆ.-2. ఇంపు. “అప్రహృత్యవము
నెయ్యమునఁజూడంగడివిరి.” భార. ఆది. 2, ఆ.
నెయ్య. ద్వ. విణ. (నెయ్యము+అరి.) స్నేహితుఁ
డు, స్నేహితురాలు. “నీ. నేర్పులేకచెడంగనిం
డవేగునుండియననోడువారు నెయ్యరులుగా
గు.” రామా. 2, ఆ.

నెయ్య. వై. వి. 1. తైలము; (చూ. నేయి.) 2. ఘృ
తము*. (నేయియొక్కరూపాంతరము.)

నెయ్యఁడు. వై. విణ. స్నేహితుఁడు. “వానికి నె
య్యఁడై.” భార. సభా. ౧, ఆ.

నెయ్యరాలు. ద్వ. విణ. (నెయ్యము+అలు.) స్నే
హితురాలు.

నెర. దే. విణ. వృత్తియందు నెరవుశబ్దమునకుమీఁది
వర్ణములొప్పించుగా మిగిలినరూపము. “నెరవి
ల్పాడవునీ వెరామ.” రామా. 2, ఆ.

నెరడు. దే. విణ. గొడ్డి, విషముము. (అచోటునెరడు
గానున్నది.)

నెరవు. దే. ప్రే. (నెరయఁజేయు.) 1. నించు;
2. నెఱవేర్చు; “వ. అట్టివసంతసయముంబునంబురం
దరాదేశంబు నెరవంబూని చనుదెంచినవనజలో
చనలు.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ.-3. పఱపు; “విక్రయా
ర్థమైనెరవినమాక్తికంబులన.” భల్లా. ౫, ఆ.

4. వ్యాపింపఁజేయు. (చూ. నెఱపు.)—వి. వ్యా
పనము. “క. తోరపు నెరవులే, దులకించు నాట
తిమిచే.” య. ౪, ఆ.—విణ. అధికము. “అలాప
ములే నెరపయ్యె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

నెరయక. దే. వి. నెరయుట. (చూ. నెరయు.)

నెరయు. దే. ఆ. క్రి. 1. నిండు; “క. తరళనయ
నాబ్జదళములు, నెరయఁగఁ బై మున్ను చల్లినపు
సుతుఁబూజించిరి.” భార. ఆది. 3, ఆ.—2. నె
ఱవేటు, (చూ. నెఱపు.)—3. వ్యాపించు. “మ.
ధరణీమండలి నెందునుంబరగి పాతాళంబునంబ
యని, ర్ధర నాధప్రముఖమరాఖిలనివాసశ్రేణు
లందొలిమై, నెరనెఱ.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.

నెరంబ. దే. వి. ఒకానుకచెట్టు. (దీనిని వైద్య
నిఘంటువులయందు నెర వందయని వాడుచు
న్నరు.)

నెరవు. దే. వి. 1. పూర్తి; 2. వ్యాపనము; “క. త
రువొకటిపెట్టిలాంగల, ధరుఁ డుద్ధతిఁ బూఁచి
హయరథద్విపనుభటో, త్పరములప్రగ్నింపఁగ
న, నైరవులు విచ్చుటయు మేదినిధరుఁ డల
రెఱ.” హరి. ఉ. 3, ఆ.-3. నూర్చు; “ద్వి.
ఆ నెరవునుమీఱహంసములరుగు, నాపైనిగారు
డంబైనమార్గంబు.” రా. కిష్కిం. కాం.-4. ఒ
కానుకచెట్టు. విణ. 1. పూర్ణము; 2. అధికము;
3. యుక్తము; 4. విశాలము; 5. వ్యాపకము;
“నెరవఱఁడుండనుకొనలయునిండుక.” అము. ౪,
ఆ.-6. వ్యాప్తము. “మహాస్వగ్ధర. తరుణీదా
మోదరియోదరకుహరదరిస్తానమివిశ్వధాత్రి,
శ్వరుక్తిర్హల్ ముంచిపాఱంజలులగతిజగజ్జాలము
లేదేలియాడఁ, మురజిన్నాభిప్రకాశిమఖ
మున ధవళాంభోజమకొనేరుగాదా, నెరవైత
త్పరమంతర్మి బిడముయి బహిర్మర్గమంబుకొభ
జించెకొ.” వై. ౫, ఆ. (చూ. నెఱవు.) (వృ
త్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. నెర.)

నెరవెంద. దే. వి. తీక్ష్ణగంధము.

నెరను. దే. వి. 1. తప్ప; “చ. నుకవులనూక్తులం
దుగురనులే నెరనులే వేదకంగఁబోరు.” అని. ౧,
ఆ.—2. కళింకము; “నీ. నిండారుచందురునెర
నుతక్కువపడఁ దిలకించుముద్దుమోములబెడం
గు.” హరి. 2, ఆ.-3. దోషము; “మ. అతినికొ
వీక్షించియాచూడ్చియే, నెరనుంజొందకయం
డవచ్చిముఁదానెప్పికొమహాభాగ్యునం, దరుఁ
డకూరుఁడుచూచుఁగాత.” హరి. పూ. ౮, ఆ.—
4. నలును; “గీ. అనిమిషులగుండెలోగాలమఖి
లలోక, నేత్రములనాటివేధించు నెరనుగాలి, కా
లిముల్లుకుభృత్యాపాలిపిడుగు, రావణుఁడుడిం
దెభువనములేరక్తిఁజెందె.” ఉ. రా. ౧, ఆ. —
5. గవండ్లవాడొకత్తులునూతెడుపాడి.

నెరి. దే. వి. ఎక్తర. “నీ. మొలకచీకటిజలజలరా
ల్పఁగారాదె నెరులుమించినవీరికులయందు.”
పాండు. ౧, ఆ.

నెరుము. దే. స. క్రి. రావే. “ద్వి. నెఱమిదాకాలఁ
బెండెరంబుఁబెట్టి.” సా. ౨, భా.

నెఱ. దే. విణ. వృత్తియందు నెఱవుశబ్దమునకు మీఁ
దివర్ణములొప్పించుగా మిగిలినరూపము. (నెఱ
గాణ, నెఱజాణ, నెఱజోరు, నెఱతనము, నెఱ
వడి. మొ.) [“క. కరువలికొమరుఁడునుదిన, బిడ్డ

రమందుచుగల్గెదపనీపజ్జకుఁజనినకా, గరమరు
దందుచువాడుకా, వెరవొప్పఁగఁ గొమ్మమెక
పు నెఱిట్టనియొకా.” (అని యీ గ్రంథకర్తప్ర
యోగించినాడు. ఇతఁడుతప్ప దీని నిట్లు భిన్న
ముగాఁబ్రయోగించినవారులేరు.) అచ్చ. యు,
కాం.] (రూ. నెఱా, నేఱా.)

నెఱుకు. దే. వి. నెఱునుయొక్కరూపాంతరము. (ఇది
తఱచుగా బహువచనాంతమయినప్పుడేకుజంత
ముగా కానబడుచున్నది.)

నెఱుక. దే. వి. వెండ్రుక, కేకము.

నెఱుకాడు. దే. విఱ. (నెఱువు+కాడు.) పూర్ణుడు.

నెఱును. దే. వి. 1. మర్తము; “క. మఱచితిగాకల
తాంగీ, కఱకంతునితోడనాడు కాత్యాయనినీ,
నెఱ నెఱిగినాడచెప్పిన, నెఱిగి దెసమకూఁతెనిం
కదిగులేమిటికికా. ఉ. హరి. ౫, ఆ.—2. శివస్థా
నము. (చూ. దట్టము.)

నెఱువు. దే. ప్రే. (నెఱుయజేయు.) 1. నించు; “నిం
డుమనంబుతోనెఱువునుచెలిమి.” అభిమన్యుద్వై
పద.—2. నెఱువేర్పు; “గీ. ప్రతిసనెఱువుమవశ్యం
బుపొత్తునొసంగి.” మార్క. ౮, ఆ.—3. పఱ
పు; 4. వ్యాపింపజేయు. “కమ్మజవాద్రివలపునె
ఱువెడిసురటిలగఱులగాడ్పులుసోకి.” శకాం.
3, ఆ.—వి. వ్యాపనము. విఱ. అధికము. (చూ.
నెరవు.)

నెఱుయు. దే. ఆ. క్రి. 1. నిండు; 2. నెఱువేఱు; (చూ.
నెఱువు.) 3. వ్యాపించు. “ద్వై. పొండన్న సగరు
లుభుజశక్తిమెఱునీ, నెఱునీ బ్రహ్మాండంబునిండగ
ల్పించి.” రా. బాల, కాం.

నెఱువాది. దే. విఱ. (నెఱువు+అది.) నేర్పరి. “క. అ
ఱువదిసాలుగువిద్యలు, నఱువదిసాలుగుదినంబు
లంతవారల్, నెఱువాదులైనకతమున, నెఱిసె
క్కొకనాటివినికి నేర్పరిలేకా.” భాగ. ౧౦, స్కం.
పూ.

నెఱువిడ్డ. ద్వై. వి. (నెఱువు+విడ్డ.) హస్తలాఘవము
గల తొలవిడ్డ.

నెఱువు. దే. వి. 1. పూర్తి; “ద్వై. నెఱవారనందఱుని
ర్పించె.” రా. యు, కాం.—2. వ్యాపనము;
3. మార్గము. విఱ. 1. పూర్ణము; “ద్వై. కఱతెనయా
కుంభకర్ణునియందు, నెఱువైనకడిమికినిలువకకపు
లు.” రా. యు, కాం.—2. అధికము; “గీ. పు
డమి కేళిసోడఁడొడరనీలావేమి, ఖరునికంటె

నల్లగట్లనాడు. కొడుకుకంటెగండ్రగొడ్డలివా
లుపు, నెఱవేల్పుకంటెనెఱువెనెపును.” అచ్చ.
యు, కాం.—3. యుక్తము; “వ. అందునందును
వేటకునెఱువైనవాని నేర్పరించి తెచ్చుటకుననున
రులనీవునవినియమించి.” స్వా. ౪, ఆ.—4. వి
శాలము; “క. ముఱిముఱిచీకటిలోనం దఱు
రాజులసమరముడిగిరగ నెట్టికికా, గొఱగలక
లనగునడుపుఁడు, నెఱువగువర్ధనాద్రి నెలకున
నుచుకా.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—5. వ్యాపకము,
6. వ్యాప్తము. (చూ. నెరవు.)

నెఱువేఱు. దే. ఆ. క్రి. ముగియు, సిద్ధించు
నెఱుసరి. ద్వై. విఱ. శూరుఁడు. “క. చఱినుడిఱి
లగఁగుఱికిడు, నెఱుసరిసింగంబుఁబోలెనిబ్బరము
గఁగ్రే, క్లుఱికిందొలగఁగఁబగతుని, యఱకుట
నుండిభువిమీఁదికబ్బలియుండుకా.” హరి. పూ.
2, ఆ.

నెఱా. దే. విఱ. నెఱుయొక్క రూపాంతరము. “నె
ఱాతెలి.” అల్లసాని పెద్దన గారివృత్తమాలిక.

నెఱి. దే. వి. 1. అందము; “క. వనివాళ్లువాడియ
ప్పుడు, వసంతసమయంపుటెండ వలనకా నెఱి
వోఁ, గనుగందులుకందినవ, కునుమలతికవో
లెమిగులఁగోమలియొప్పెకా.” శకా. ౪, ఆ.—

2. ఆచారము; “క. ఈ నెఱిఁగైగోనీశూద్రుం.
డైనను గ్రమవృత్తినవ్యయంబగుపదముకా, గానఁ
గఁబడయుటకల్లును, వానికినియములులతోని
వలవకయునికికా.” భార. ఆను. 3, ఆ.—

3. వస్త్రపుకుచ్చె; “నీ. నెఱి పట్టికట్టినందుచెంగా
వివ్రేగాంచికాఘంటికల్కళిపనిప.” పాంచా.
౨, ఆ.—4. క్రమము; “క. నెఱిదప్పంబడిపె
ల్లుగ, నొఱులెడినరవాజికరులయులివభిమన్యుం.

డఱిముఱిఁబడుటకువగమదిఁబఱిగొననిల పెంచ
నఱుచుభంగిఁజెలంగకా.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.—

5. పఱియొకలచిక్కు; “నీ. అలఁతఁజీతయె
ఱకల నెఱిఁదీర్పుజక్కవలుచెందొవలకేకటయొ
నర్ప.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—6. వ్యాయము;
“గీ. నీకువలఁడేర్పుట నెఱియకాదె.” భార. ఉ
ద్యో. 3, ఆ.—7. పరాక్రమము; “క. నెఱిను
ఱకవైరిరుల, నెఱుకులుతూఱంగనీయువుప
వుంగవునం, పఱుకొర్యకనెఱుఁడఁజనిరి, మొద
విష్ణులయిసుకవివయాధిపతుల్.” భార. ఆది.
౪, ఆ.—8. పూర్తి; “మీఁదఱుఱోపనకృతిని

ప్రీ నేర్పడునంతకును." భార. ఆది. ౭, ఆ.—

9. తెక్క;—“ఎ, గీ. కటికి నెటి నెటిగోరెయ్యకయు
నువిఱుగ, విటిచె.” సావ్య. ౪, ఆ.—10. వక్రశ;

“ఎ, గీ. ఇంకించములు నెటిగలయింద్రశిలలు.”

చంద్ర. —11. విధము; “మిరి నెటికి కొనహాను
పడుటిప్పితమేనిగడంగుడు.” హరి. ఉ. 3, ఆ.—

12. ప్రజ్ఞ; “వ. ఆనక్కలువరంబులు దైవ్యం
గఱవిన నెటిదప్పియయ్యుప్రభు నిర్గతప్రాణం

బయ్యె.” భార. శాం. 3, ఆ.—13. బ. వెండ్రు
కలు; “ఎ, గీ. నెఱులు నేర్పునదడియార్చె నెల

తయార్చె” య. ౪, ఆ.—14. చుట్ట వెండ్రుకలు.
“నీ. నెఱులనున్న నికప్పు తుఱుగలిగినగూడి

పాదలు వెండ్రుకలు కొప్పునకు నెయిద.” హరి.
పూ. ౭, ఆ.—విణ. వక్రము. “నెఱులైయొప్పు

వినిలకేళములు.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

నెటిక. దే. వి. 1. వర్షపుకుచ్చె; “నీ. బంగారున
రిగలపట్టంచువలిపంపు నెటికమిఁగాళ్లపై నెఱు

నియాడ.” సురా.—2. పైటపానడ. “నీ. అచ్చ
వెన్నెలచాయనవపులింపగఁజాలునిద్దంపు వెలిప

ట్టు నెటికగట్టి.” నై. ౭, ఆ.

నెటిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఆగు, సిద్ధింజే. “క. కాని
యటులుండి నెటిపడు, నైన తెఱుగదోచిమాయ

మగు.” భార. శాం. 3, ఆ.

నెటియ. దే. వి. 1. వీలిక; 2. నేలపగులు.

నెటె. దే. వి. నెటియయొక్కరూపాంతరము.

నెట్టియ. దే. వి. —పై.—

నెట్టె. దే. వి. నెట్టియయొక్కరూపాంతరము.

నెల. దే. వి. 1. మానము; (బహువచనమునందు నె

ల్లుఅనియొకా నొకకవిప్రయోగించినాడు. “నా

రికిదొప్పిది నెల్లనిండగఁ.” య. ౫, ఆ.)—

2. చంద్రుడు; “క. నెలలన్నియునిండగన, నె

లతకుజనియించెనుండు నెలపున్న మకుట, నెల

కొనియుదయించుపగిది, నెలమిఁగొడుకునకలకు

వలయెచ్చాకరుడై.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—

3. పున్నమ; “నీ. నెలచందరునికాంతి నెవ్వైము

పుజయించియకలకవిలసనంబలవరించి.” హ.

౭, ఆ.—4. స్థానము; “క. అనిపలకుకలకభవ

ముఖ, మునిజనములవ్రక్క నాక్యములువినిపుర

లి, త్రనయఁకుతత్త్విధమునొ, క్క నెలనుగుమి

గూడియునికిగనఁజాలమికి.” (మా. ముందు

పద్యము.) పాండు. ౧, ఆ.—5. కర్పూరము;

(మా. నెలపత్తి.) 6. అడుదానికికోర్కూమవిశే

షము.

నెలత. దే. వి. అడుది, వెలది, పనిత.

నెలతొక. దే. వి. (నెలత+తొక.)—పై.—

(సావ్యమున తొక.)

నెలకట్టు. దే. వి. తాతికట్టడపు నేల, కుట్టిముము.

“నీ. అడుగులనుఁగాంతినయ్యెడపద్ధరాగంబు

లనెలకట్టుకరణిసొప్ప” భార. విరా. ౪, ఆ.

నెలకువ. దే. వి. స్థానము. “క. విననురావణుడఁ

టరిపుఁ, డా నెలకువఁజొచ్చిపొదివఱటకయ్య

మునక, జే నెత్తురుగాకుండఁక, వానింజంపిరట

తగఁచెనర్థనసేయక.” నిర్వ. ౨, ఆ. (ఇది పాల

కువనంబిదనితోచెడి.)

నెలకూన. ద్వ. వి. 1. బాలచంద్రుడు; 2. నఖత్

తము. వసు. ౭, ఆ.

నెలకొను. దే. ఆ. క్రి. నెలపుకొనుయొక్కరూ

పాంతరము. (నిలుకడయుగుటకు.—“క. మధ్య

లకేకాంతికుచ్చిత్తిని, నెలకొనఁగానెట్లువచ్చు.”

భార. శాం. ౭, ఆ.—నిలుచుండుటకు.—“గీ

నేరుపునెట్లుబుద్ధుల నేఱుపటిచి, రామకృష్ణ

దులకటశ్రీదామసుఖ్యు, లాకటనెలకొని.”

దశావతారచరిత్రము. ౯, ఆ.)

నెలగ. దే. వి. ధనము. “క. కలిమికినిదగినకొల

దిని, నెలగలవెలివిడువకున్న నిలుచెక్కడిదా,

కలయఁగనిండినచెఱువున, కలుఁగింతుకవిధవ

కున్న నాఁగనిభంగి.” దావ్య. ౨, ఆ.

నెలచూలి. దే. వి. బుధుడు, సౌమ్యుడు.

నెలతాలుపు. దే. వి. శివుడు, చంద్రశేఖరుడు.

(రూ. నెలతాలుపు. “నీ. నెలతాలుపుదేవరయలి

గిఁబనిగాదు వెండిగుబ్బలిఁదేకయొండనిండు.”

య. 3, ఆ.) (ఇట్లు జాబిలితాలుపు. ము.)

నెలత్రానడము. దే. వి. చకోరపక్షి. “తరుణిమా

పులు నెలత్రానడంబులభ్రోము.” హన. ౪, ఆ.

నెలపట్టి. దే. వి. బుధుడు, సౌమ్యుడు.

నెలపాలు. దే. వి. చంద్రకళ, నెలవీసము.

నెలపులఁగు. దే. వి. చకోరపక్షి. (రూ. నెలపుల్లు.

“నాకట్టు నెలపుల్లుమూఁతకు.” చంద్ర.)

నెలమేపరి. దే. వి. రాహువు, విధుంతుడుండు.

నెలతాయి. దే. వి. చంద్రకాంతపుకల. “నీ. నెల్ల

తాతిచాలునిస్తలలోనిమిన్నేటి రాయంబనకు

లయారభటివలన.” రామా. ౧, ఆ. (రూ. నెల

తా. “నెలతాచొక్కపుమీదలోన.” చంద్రా. ౨, ఆ. (ఇట్లు నెలదేట్టు, నెలచేలువ. మొ.)
నెలవంక. ద్వ. వి. 1. బాలచంద్రుడు; 2. నఖతీతము. “నీ. బింకంపుసానులవంకరాపడినెలవంకవైబూనినవానిమాని.” పము. ౧, ఆ.

నెలవంకకోల. ద్వ. వి. అర్ధచంద్రబాణము. “నెలవంకకోలలఁద్రుంచివైచి.” రా. యు, కాం.

నెలవత్తి. ద్వ. వి. పచ్చకప్పురపుపలుకు. “నీ. మంచివాసనలవానించిన నెలవత్తి బాగాలురానులు వడఁగఁబోసి.” కళా. 2, ఆ.

నెలవరి. దే. విణ. నెళవరియొక్క రూపాంతరము. “క. తలవరులుకొనెలవరులుకొ, బొలపరులుకొవచ్చి.” సా. 3, ఆ.

నెలవీసము. దే. వి. చంద్రకళ, నెలపాలు.

నెలపు. దే. వి. 1. వాసస్థానము; “వానినెలపుగంటి.” భో. ౫, ఆ.—2. స్థానము; “ఈనెలపునుబృందారకాధీనము.” భార. స్వ. ౧, ఆ.—3. పరిచయము.

నెలపుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. నిలుకడయగు; 2. నిలుచుండు. (యా. నెలకొను.)

నెలనెలుగు. దే. వి. వెన్నెల, చంద్రిక.

నెల్లి. దే. వి. ఒకదినను కూరాకుచెట్టు, అగ్నిమంథము.

నెవడు. దే. ఆ. క్రి. వి. నెగడుయొక్కరూపాంతరము. (బయలుమెఱయుటకు. — “గీ. కువలయప్రీతికాముఁడైనెవడురాజా, గాఢరూఢప్రసన్నతఃగానీతిరగ, సాధుబుద్ధివికావైతికంబరారి, వేమనకుఁబోయుపాలయ్యె పృథ్వీవ.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.)

నెవము. వై. వి. నెవముయొక్క రూపాంతరము. (కారణమునకు. — “గీ. చివురుఁగెమ్మెచి చిఱుగాటునెవముగాఁగఁ, దామరసనేత్రకొపింపఁదగదుమన్యు.” వై. ౮, ఆ.)

నెవయు. దే. ఆ. క్రి. నెగయుయొక్క రూపాంతరము. (ఎగురుటకు. — “క. అవమానదుఃఖితుండయి, పాపయుచుఁగోపాసలంబుపాడమి నెలంగక, బవనసఖుఁడగ్నికణములు, నెవయఁగఁదనపాడవునూనెనివధునిమ్రొలక.” భార. సభా. ౧, ఆ.)

నెవిలి. దే. వి. నెమిలియొక్కరూపాంతరము. (అప్ర.)

నెవులు. దే. వి. నెగులుయొక్కరూపాంతరము.

నెవ్వ. దే. వి. 1. దారిద్ర్యము; “వర్షంపునెవ్వకా.” ఆము. ౪, ఆ.—2. ఆవడ; “కా. నిన్నుంబావునువేళ నేమనిరిమానెవ్వలోవిచారింతురే.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—3. వజ్రపు, వగ్గనము. “నీ. వానలులేక నెవ్వనుబైరులన్నియువాడఁగొడంగి నసూడిపజలు.” అచ్చ. బాల. కాం.

నెళవరి. దే. విణ. 1. పరిచయముగలవాడు; 2. మర్చము నెఱిగినవాడు.

నెళపు. దే. వి. 1. పరిచయము; 2. మర్చము.

నెళినెళి. దే. వి. విఱుగుటయందగుద్వన్యనుకరణము. “ద్వి. నిజరథంబంతయు నెళినెళివిఱుగ.” రా. యు, కాం.

నే.

నే. దే. స. నాశబ్దప్రథమైకవచనమునకు సంశ్లిష్ఠపద్ధములుపరములగుచోద్రుతములొపించినరూపము (నేగలిచిరిని, నేవంటిని. మొ.)—వై. వి. నేయియొక్కరూపాంతరము. “ప్రజ్వలితాత్మ్యగ్రదవాగ్ని నేమిడిచినంజల్లారనే.” ఉ. రా. ౨, ఆ.

నేఁజెల్ల. దే. అవ్య. (నేను+చెల్లె) సంఘాతమున దెలుపును. “గీ. అకటనేఁజెల్ల నేఁజెల్లహామర, హాతనూభవహావత్సయనుచున్నారె, దల్లియును దండ్రెయునువచ్చితనుజాఁబొదివిరి.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

నేఁడు. దే. వి. ఈదినము.

నేఁత. దే. వి. 1. నేయుట, వయనము; 2. బ. సన్నబారచాపులు. కవిక. 3, ఆ.

నేఁతకాడు. దే. వి. నేఁతనేయువాడు, తంతువాయుడు.

నేఁతపలక. దే. వి. నేఁతకాడునేయునపుడు పడుగుపేకలను ఉగ్గించునట్టిపలక.

నేఁతపురుగు. ద్వ. వి. సాలెపురుగు, తంతువాయము.

నేఁతరి. దే. వి. (నేఁత+రి.) నేఁతకాడు.

నేఁజే. దే. వి. చిల్లకొల. “నీ. అనుఁగుఁజాట్టంబైనయలవసంతునిరాకవిరవాజిబలు నేజవిఱుగఁజూచి.” చంద్రా. 3, ఆ. (యా. నేజము. “క. నేజముగొనియిప్పోటున, నేజమునింజేర్చుననుమనికెవరవీరుల్, జేజేలిడసాహసమున, జేజేలగఁజుకుంభనీమంగ్రుమ్మకా.” కళాం. ౫, ఆ.)

నేజా. దే. వి. నేజాయక్కరూపాంతరము. “కల్ప ముగ్ధనేజానటుచిమ్మి.” భాను. 3, ఆ.

నేటింజే. దే. ఆ. క్రి. దృఢపడు. “ఆ. నిన్ను సన్ను తించి నేటించి మ్రొక్కుదు, హరిమురారిశౌర్యం వధరింపు.” భద్రరాజపుత్రచరిత్రము. 3, ఆ.

నేటు. దే. వి. నిశ్చయము. “ద్వి. నేటుగానీకల్లనిజ ములురెండు, దేటగానిపప్పుడు తెలుపకయున్న.”

సా. 2, భా.—విణ. దృఢము. “ఎ, గీ. మహా దరతోడ నేటుగను షేబు, దునువిరూపాక్షు తోడరామునియనుంగు, దోడబుట్టువు నేడ్డలఁ దొడరి.” అచ్చ. యు. కాం.

నేటుకొను. దే. ఆ. క్రి. నేటించు. (చూ. గోటాపన.)

నేటునేయు. ద్వ. స. క్రి. (నేటు+చేయు.) నిశ్చ యపటము. “ద్వి. పాటితప్పితివయోపావపుణ్య ముల, నేటునేయగలేక.” సా. 2, భా. (చూ. ఓటునేయు.)

నేత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ప్రభువు. ఏకక. నేటిలి. ద్వ. వి. (నేయి+లి.) ఒకదితఃసులిత, ఘృ తకోకాతకీ.

నేత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. కచ్చు; 2. తరత్రాడు; 3. ఏలు; 4. వలిపము; 5. తేరు; 6. మేరు. విణ. దు. ఒడయడు.

నేటిష్ఠము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలిసమీపము.

నేమ. దే. స. నాశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము.

నేపథ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. వస్త్రాద్యలంకారము; 2. నాట్యస్థానము (కొన్ని నిఘంటువులయందీ పాతము.)

నేపాళము. ఉభ. వై. వి. పృథ్వీశేషము. సం. వి.

ఆ. పుం. 1. దేశవిశేషము; 2. ఇత్తువిశేషము.

నేపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేపాలపుస్తెట్టు.

నేటు. దే. వి. పండ్రెండుకాసులనాణెము.

నేమకము. వై. వి. నేనుము, నియము.

నేము. ఉభ. వై. వి. నియము. “ఉ. గట్టిగనిశ్చ

యించెనా, భానులజట్టియిచ్చి తనపట్టెయట్టిక

డింది నేముకా, దామదిగొన్ని నాల్గవహతం

లుగనిల్చికొనకామనంబులకా.” కళా. ౬, ఆ.

—సం. ఆ. పుం. 1. కాలము; 2. మేరు; 3. ఖం

డము; 4. ప్రాకారము; 5. కపటము.

నేమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. బండికంటికడకమ్మి;

2. గిలక. పుం. తినాసము.

నేమించే. వై. స. క్రి. నియమించు. “ఎ, గీ. మఱి యంగడుఁదేవగలిగినమలునరసి, యన్నతావు లంగడలింపకునిచిరండు, మిరలంచును బిలిచి నే మించిపనుప.” య. 3, ఆ.

నేము. దే. స. క్రి. ధాన్యము చేటలోఁ బోసికొని యిటునటుఁద్రిప్పు. స. నాశబ్దప్రథమాబహు వచనమునకు రూపాంతరము.

నేయు. వై. వి. 1. స్నేహము; (నెయ్యమునకుమొ

డిటిరూపము. చూ. నెప్పిక.)—2. న్యాయము.

“నేయుముగాడువద్దంబే నిలిచేది మేరగాదు.”

తైత్తియ.

నేయి. వై. వి. నెయ్యకి మొదటిరూపము. (తైలము

నకు.—క. నేయిపాలుపడినదీవియ, మాయక

రణింగర్చసిద్ధిమలిగినహీన, త్వయత్తంబైతానను,

మాయనుదైవానుకూల్యమహిమమహిశా.” భా

ర. ఆను. ౧, ఆ.)

నేయు. దే. స. క్రి. 1. నేతచేయు; 2. చాపలులో

నగువానిని అల్లు.

నేరబోతు. దే. విణ. (నేరమి+పోతు.) తెలియని

వాడు, అనభిజ్ఞుడు.

నేరమి. దే. వి. 1. అజ్ఞానము; “క. ఏనెఱుంగమిని

ట్టడిగితి, నానేరమివైచవలయు.” భార. ఆర.

౫, ఆ.—2. దోషము. “నీ. పరులచేవిడువంగఁ

బడివిభండు, కడఁగక విముఖుండుకాఁజనదని

శుభక్షాత్రధర్మంబులోకంబులందు, నిలిఁదాని

దివతి నేరమయే.” భార. సభా. ౨, ఆ.

నేరము. దే. వి. తప్ప, అపరాధము. “చ. మిముము

నువేటలాడికడిమికొనగిరించు మహాపరాధ

మకా, రమణినికాతదిర్భర రంగదపాంగములం

జరించునే, రమునుసహించిమాపుడుమంగము

లారలతాంగిచన్నమా, ర్గముశకిహానిమస్తకకరం

బులుమితువిహారధామముల్.” రామా. ౫, ఆ.

నేరాజే. దే. విణ. సరిగతో నేసినది, జేరబాజే.

(వస్త్రము.)

నేరమి. దే. వి. నేరువు, సామర్థ్యము.

నేరుజే. దే. ఆ. క్రి. ఓవు. స. క్రి. అభ్యసించు.

(చూ. నేర్పు. ఓవుటకు. — “పలకఁగ నేర్చుగ దా.” (చూ. తిలకించు.)

నేరువరి. దే. విణ. (నేరువు+అరి.) సామర్థ్యముక

లవాడు, సమర్థుడు, (చూ. నేర్వరి.)

నేరువు. డి. ప్రే. నేరువజేయు. వి. సామర్థ్యము.
(రూ. నేర్పు.)

నేరువుకాదు. డి. విణ. నేర్పరి, (రూ. నేర్పు
కాదు.)

నేరువులాడు. డి. విణ. (నేరువులు+అడు.) నేరు
వుకాదు. “పెనుబొజ్జనిడ్డెనల్ నినుచునేరువు
లాడు.” అచ్చ. బాల, కాం.

నేరడు. డి. వి. నేరడుయొక్కరూపాంతరము. “ఉ.
ఆరమణీయజంబువునయందనిశంబును భూరిసిం
ధుర, స్సార్ధఫలంబు లన్నగమువైబడిప్రయ్యక
గడద్రసంబునాం, పారమహాప్ర వాహనదియై
దివిజాద్రిక బ్రదక్షిణించియ, స్నేరెడుప్రాని
మూలమున నెక్కినియుండు జగత్ప్రళయై.”
మార్క. 3, ఆ.

నేరడు. డి. వి. జంబువు.

నేతా. డి. విణ. నెతాయొక్కరూపాంతరము. “మ.
రవిదీప్తద్రవ్యతీయండు పావకుని నేతామంట
మారండువా, రివిధంబుల్ పెనుపంజాక్రిందిదివి
యల్లేరాజునిన్నెన్నుచో, నపునాదానకలేజ
మార్వకమమియబ్బాతుడెట్టిక బడుక, భవనం
బుల్ పడిజొచ్చుచిచ్చకిభి దీపక్రేణిదంభంబు
నకా.” చంద్ర.

నేల. డి. వి. 1. భూమి; “నీ. నేలనీరలంబుగాలిన
భంబున నేనిటబొడవైనయీశరీరము.” మార్క.
3, ఆ.—2. ప్రదేశము; “క. భక్తకోటులలో నే,
లందిప్రభునాత్మపురవి, చంద్రవిలోచనవివేకపై
తన్యనిధి.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. (ఈ యుదాహర
ణమునకు ముందుభాగము త్రోవకడప్రాయఁ
బడియున్నది.)—3. దేశము. “ఆ. నేలప్రాదై
టింగిచాలుమానినీరణో, ద్వమమొనర్చుగాక.”
సం. “దేశకాతాతుసం ప్రేత్యయోధవ్య మితి
మేమతి.” భార. విరా. ౪, ఆ.

నేలగలుపు. డి. ఆ. క్రి. (నేలక+కలుపు.) చేపు.

నేలకడివి. ద్వ. వి. భూకదంబము.

నేలకలిగొట్టు. డి. వి. భూపాలి.

నేలకుగోలకుడెత్తు. డి. స. క్రి. క్రిందుమీదు
చేయు.

నేలగుమ్మడి. డి. వి. భూమికర్కారపు.

నేలగుమ్మడు. ద్వ. వి. విదారి. (ఇది ద్వీపము.—
తెల్ల నేలగుమ్మడు, నల్ల నేలగుమ్మడు అని. ఇదియె
తెల్ల నేలగుమ్మడు.)

నేలగొలిమిడి. డి. వి. గోల్మి.

నేలచోలి. డి. వి. నీత, భూమిజ. “ఆ. నేలచోలివెడక
గాలివిడ్డెండులోను, గాసుగలిగినట్టికడిదికొప్పు,
మొకపుగముల ననుప మించి యందటికొన, నను
మండుప్పొంగడలియవలికరిగి.” య. 3, ఆ.

నేలజేమ్మి. ద్వ. వి. పిన్న జేమ్మి, శమీరము.

నేలతంగెడు. డి. వి. చిన్నతంగెడు, ఆకుల్యము.

నేలతాడు. ద్వ. వి. తాళములిక.

నేలతామర. ద్వ. వి. మెట్టదామర, స్థలపద్మి.

నేలతాలుపు. డి. వి. 1. పర్వతము, భూధరము; “నే
లతాలుపురాచమాలిగాదిలికందు.” అచ్చ. బా
ల, కాం.—2. రాజ్య, భూధరుడు. “క. సరిక
పుమానినియనినీ, తలపుననిపుడల్ల నేలతాలుపుమి
న్నక, జాలుకగఁజూచెదవతనిక, గెలువగనీవం
టివారికినిదరమగు నే.” అచ్చ. యం, కాం. (ఇట్లు
పుడమితాలుపు, మన్నుతాలుపు. మొ.)

నేలతోళిసి. ద్వ. వి. భూపాలి.

నేలనమిలి. డి. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. నేలనమిల్ల
పై నేలాపుడేగలవిడివి యేపునలించుమడపడే
సి.” రసి. ౧, ఆ.

నేలనేరడు. డి. వి. కాకినేరడు, భూమిజంబుక.

నేలవట్టి. డి. వి. 1. అంగారకుడు, భౌముడు;

2. నరకానురుడు; 3. నీత, భూపుత్రి.

నేలపల్లటి. డి. వి. పారావతవిశేషము.

నేలపొన్న. ద్వ. వి. కోలపొన్న, అంఘ్రిపర్క.

నేలమాలె. ద్వ. వి. భూమిలోపలియిల్లు. “వ. బహు
శ్రుతుండు నేలమాలెనున్నట్టికాలవేది పాలికిం
జనుడెంచి.” విక్ర. 3, ఆ. (మొదటిరూపము
నేలమాలియ.)

నేలములక. డి. వి. వాడుడు, వార్తాకి.

నేలయునిరిక. డి. వి. (నేల+ఉనిరిక.) భూమ్యాప
లకి.

నేలరేను. డి. వి. భూబదరి.

నేలతేడు. డి. వి. రాజ్య, భూపతి. “తే. మీనలోచ
నయనుమాటమిథ్యగాక, యుండునట్లుగనొక్క
నేడందయాన, దండదియకనిలిచియుద్గండలిం
తెప్పవేయకయన్నెలతేనిజూచె.” రసి. ౧, ఆ.

నేలనేము. డి. వి. భూనింబము.

నేలనెలుపు. డి. వి. బ్రాహ్మణుడు, భూదేవుడు.
“ఎ, గి. నేలనెలుపు మేలిటి నేనుమలకు, నెలపు.”
య. 3, ఆ.

నేలసంపెగ. ద్వ. వి. భూమిచంపకము?

నేలాపు. దే. వి. (నేల+అపు.) శ్వేనవిశేషము.
(చూ. నేలనమిలి.)

నేపడుము. దే. వి. నేపశమునకు మొదటిరూపము.

నేపము. వై. వి. నేపముయొక్కరూపాంతరము.

నేపశము. దే. వి. మణులు గ్రుచ్చినవారము. "నీ. మొ
లనూలుగొడ్డాణమును నేవళంబు బుంజాలదండ
యుబన్న సరము మొగపు, తీగయు." కళా.

2. ఆ.

నేపకత్తె. వై. విణ. (నేస్తము + కత్తె.) స్నేహితురా
లు. (మొదటిరూపము నేస్తకత్తియ.)

నేస్తకాడు. వై. విణ. (నేస్తము + కాడు.) స్నేహి
తుడు. "తే. కటికిచీకటి నెల నేస్తకాడుబో
రె, దృతియొసంగగదానిమందరముజేరి." శుక.

2. ఆ.

నేస్తము. వై. వి. మైత్రి, చెలిమి, స్నేహము.

నేస్తురాలు. ద్వ. విణ. (నేస్తము + అలు.) స్నేహితు
రాలు.

నేవారము. దే. వి. నేవళముయొక్కరూపాంతరము.
"ద్వి. లోహజతంబులైలాలతమించు, నేవారం
బలుగొన్ని నీలాలనమర." హరిశ్చ. 2. భా. (దీ
నికి గ్రంథాంతరమందు ప్రయోగము కనబడ
లేదు.)

నై.

నైకభేదము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) అనేకభేదము
లకలది.

నైగనిగ్యము. సం. వి. ఆ. న. నిగనిగలాడుట.

నైగము. సం. వి. ఆ. న. వేదాంతము. విణ. పట్ట
ణముది.

నైగముడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నాగరుడు;
2. వణిజుడు.

నైచిము. సం. వి. ఆ. న. అప్రయొక్తశిశుప్రదేశము.

నైచికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చక్కనిరూపమును మం
చిప్రాయమునుగలిగినవృద్ధిగపాలిచ్చెడియావు.

నైచ్యము. సం. వి. ఆ. న. (భక్త్యాదులచేగలుగు)
అధమభావము.

నైజము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. తనది; 2. స్వా
భావికము.

నైపథ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. వస్త్రాద్యలంకారము;
2. నాట్యస్థానము.

నైపుణము. సం. వి. ఆ. న. నేర్పడితనము, నిపుణత్వము.

నైపుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. — నై. —

నైపుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. — నై. —

నైమిత్తికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నిమిత్తమవల
నగలిగినది.

నైమేయము. సం. వి. ఆ. పుం. సరకులమాణువు,
నిమయము.

నైమగ్రోధము. సం. వి. ఆ. న. మట్టిపండు.

నైయాయకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. న్యాయశాస్త్ర
ము తెలిసినవాడు.

నైరాశ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆశలేనితనము.

నైర్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెద్దమ్మ. పుం. నైర్మతుడు.

నైర్మతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చతుర్థదిక్పాలకుడు,
మూలక్షేండు.

నైర్ఘృణ్యము. సం. వి. ఆ. న. దయలేనితనము, నిర్ఘృ
ణత్వము.

నైర్మల్యము. సం. వి. ఆ. న. నిర్మలత, నిర్మలత్వము.

నైల్యము. సం. వి. ఆ. న. నల్లదనము, నీలత్వము.

నైవేద్యము. సం. వి. ఆ. న. నివేదింపదగినవస్తువు.

నైవేక్తికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. టంకపాలకధికారి.

నైవేక్తికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నిష్కలవాడు.

నైఘోర్వము. సం. వి. ఆ. న. నిఘోరత, నిఘోరత్వము.

నైసర్గికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) స్వాభావికము.

నైస్త్రిసికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) కత్తియా
యధముగాగలవాడు.

నైస్పృహ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఇచ్ఛలేనితనము,
నిస్పృహత, నిస్పృహత్వము.

నొ.

నొంచే. దే. ప్రే. నొవ్వంతెయ్య. 'ఎ. గీ. ధర్మనంద
నుండు, నొంచెనికరివిశిఖంచకమ్మననమ్మ, హీ
కురుమదర్పమెసక మెసగ." భార. కర్ణ. 9. ఆ.

నొక్కము. దే. వి. పెద్దపదావ, శతావ్యయి?

నొక్క. దే. స. క్రి. అదుము. వి. 1. అదుముడువ

లనగలిగినపల్లము; 2. ముడుత. "ప్రిదిలికైరపద

శక్రేటి నొక్కలుదీతె." స్వా. 3. ఆ.

నొక్క. దే. వి. నొక్క. "నీ. తిలకమైగెంపు

లుదాపినచందాన మునిపండ్లనొక్కళ్ల మోము

లలర." య. 4. ఆ.

నొగ. దే. వి. కాడిమానికలధారమైబండిలోననువాని

మొదలుండుడు నడుపాటిద్రుతి, తూరము.

నాగులు. దే. అ. క్రి. 1. ఎడలు, వికలముగ; “వ. పిఠపులుపగిలియుమాపులునొగిలియు.” ఉ. హరి. 3, అ.—2. నొచ్చే. వి. 1. వికలముగట; 2. నొప్పి. “క. తనువునొగిలించుకంటెను, మనమునొగుల్పుటయెహింసమదిబోకింపక, దనువునొగులపుడలిఱును, మనము నెగులుమనినదనుకమానదుసమ్మి.”

నాగులుచే. దే. ప్రే. (నాగులజేయు.) 1. ఎడలింపు; 2. నొప్పించు. (రూ. నొగుల్పు. ఎడలించుటకు.—“తేరుపదిబాగాములనొగిల్చె.” ఉ. హరి. 3, అ.—నొప్పించుటకు.—“భోజవరులెంటనొగిల్చిన.” జై. 2, అ.)

నొచ్చిట్లు. దే. వి. బ. చొంగ.

నొచ్చే. దే. అ. క్రి. 1. నొప్పికెందు; (నాకుకాలునొచ్చుచున్నది.)—2. వారిద్రావిడులచేపీడనొందు. (వాడిప్పుడు మిక్కిలి నొచ్చియున్నాడు.)

నొచ్చేకొను. దే. అ. క్రి. పశ్చాత్తాపపడు. (వాడు మాటమీటిచెప్పినాడుగాని అవలచాలనొచ్చుకొన్నాడు.)

నొచ్చేకొలు. దే. వి. నొచ్చుకొనుట, పశ్చాత్తాపపడుట.

నొడలదొంతి. దే. వి. సంశయము. (అప్ర.)

నొడి. దే. వి. నుడియొక్కరూపాంతరము.

నొడికారుడు. దే. విణ. మాటలమారి. “ఇంకందనుకగన్న దెప్పునొడికాడనికొంతితిగాని.” భార. అశ్వ. 3, అ.

నొడికారము. దే. వి. నుడికారముయొక్కరూపాంతరము. “వ. కళావతీనీవు నొడికారపుమాటలంబ్రోడవనివిందు.” వై. ౨, అ.

నొడికారి. దే. విణ. (నొడికారము+ఇ.) మాటచుత్కారముగలవాడు. “ఉ. కప్పుముపేరనేడు నొడికారికంబునమోసపుచ్చగా, నువ్వలుదెత్తురే.” ఉ. హరి. ౪, అ.

నొడుగు. దే. స. క్రి. వి. నుడుగుయొక్కరూపాంతరము.

నొడుచే. దే. స. క్రి. తప్పులుపట్టు.

నొడుపు. దే. వి. తప్పులుపట్టుట.

నొడుపు. దే. స. క్రి. వి. నుడువుయొక్కరూపాంతరము.

నొప్పి. దే. వి. 1. బాధ; 2. ఒప్పుమి, అపద. “క. అపాపిందవసుధ్యమునకు, నొప్పుమిపుట్టెలవల

యునుల్లముగలకెక, దప్పుదునాకలనీసలు, నొప్పిపరిహరించదయంగనుగొనుమనినక.” జై. 2, అ.

నొప్పిగుంటి. దే. విణ. (నొప్పి+కుంటి.) వ్యాధిగ్రస్తుడు.

నొల్లు. దే. స. క్రి. బిడ్డలునొట్టవేల్లిడుకొనిచప్పరించు. “నీ. ప్రేభులుకలవంగ వెరవల్పరించి నొరకజేతులుగ్రుక్కి నొల్లునాడ.” నిర్వ. ౧, అ.

నొవ్వి. దే. వి. 1. వేదన; “క. ఎవ్వరులేనేదనొక్కడు, నొవ్వంగానడిచెనేనొప్పికొలదియుక, జివ్వకతమునరయందగు, నొవ్వికాడెగ్గలాడునుత్తమునయొక.” విజ్ఞా. ప్రా. కా.—2. వ్యాధి. “క. ఎవ్వరునేటికినామెయి, గ్రొవ్విసమాంబులగుల కొనుమాకలియుక, నొవ్వియునుడిఱునంతట, నవ్వలనాకోగ్గవునుపుగాధిపనీకుక.” పంచ. నా. ౧, అ. (నొవ్వుయొక్కరూపాంతరము.)

నొవ్వు. దే. వి. 1. వేదన; “తే. వాయవంగంబులందు దుర్వాప్తిగదిరి, నొవ్వుడెపులునుబట్టింపు, గ్రొవ్వుచెఱుచు, సందులెడలింపుగ్రమమున నెందుబరగి, తనువుప్రానుగజేసితీవునివెలార్చు.” భార. అశ్వ. ౧, అ.—2. వ్యాధి. (నొప్పి.)

నొసలు. దే. వి. నుదురు, ఫాలుము.

నొప్తు. గ్రా. వి. (నొసటకు గ్రామ్యము.)

నో.

నోచే. దే. స. క్రి. ప్రతమాచరించు. “మహాగ్రపు నొములు నొఱుచున్నయ్యోగిపరేణ్యు నేమమున నుల్లము వెన్నవలెంగరంగ.” పాండు. ౨, అ.

నోఱ. దే. వి. నోఱేట. “వ. వెలిచవిగోరుదుండగపుడేడుకకత్తెలనోమునోఱ.” కవిక. ౪, అ.

నోటిబీగము. దే. వి. దేహతాప్తార్థనకై దొడలముండుకుట్టుకొనెడు చాకపు లోహపుకమ్మి.

నోటు. అం. వి. చిన్నచీటి, విలపకలకాగితము. (బ్యాంకునోటు, ప్రామిసరీనోటు.)

నోము. దే. స. క్రి. 1. ప్రతమచేయు; “ఉ. మన్నెన్నిటనోమ కాంచినొసమిద్దరహాఫలసారమైయు, దృష్టుయకిలునిన్నుడలివంద్రులు.” రామా. ౨, అ.—2. పోగొట్టు. వి. ప్రతమ.

నోయము. దే. అ. క్రీ. నోయము. “క. నోనీనడెండ
మునలగ.” రా. కుం, కాం.

నోయ. దే. వి. ముఖద్వారము, వక్త్రము.

నోయమెంగ. దే. విరా. మూగ. “క. తన్నట్లుపలికి
క్రొబ్బుగ, మిన్నకచననంతనోరు మెంగయెయ
దియ, మున్నాడినమాటలబిరు, పెన్నగనిదికని
యెయతడుపేజీయొనర్చె.” కళా. 3, ఆ.

నోరురు. దే. అ. క్రీ. (నోరు + ఊరు.) 1. రుచి
గలవస్తువులుతినుకొరికచే నోటనీర్లురు; 2. అపే
క్షించు. “నీ. సంపెంగపాదరింటిచక్కిగోరలుఁ
గాంచియునురుంచునుగుడనోరురునవియు.”

పా. 3, ఆ.

నోరత్తు. దే. అ. క్రీ. (నోరు + ఎత్తు.) మాటాడ
యత్నించు.

నోపరి. దే. విరా. (నోవు + అరి.) వ్యాధిగలవాడు.

నోవి. దే. వి. నోవుయొక్కరూపాంతరము.

నోవు. దే. వి. నోవుయొక్కరూపాంతరము. “క.
కారపపాండవులందె, వ్యారలకుంజాపునోవువ
చ్చినమేలు, ర్వీరమణచిత్తమునని, ధూరయుమానీ
కుదుఃఖముగునట్లనక.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

నా.

నా. దే. వి. నవు. (మొదటిరూపము నవు.)

నాక. సం. వి. అ. క్రీ. నావి, ఓడ.

నాకాదండము. సం. వి. అ. క్రీ. ఓడనడపుగడ.

నాకు. దే. వి. మొట్టి. “ద్వి. నల్లనుబ్బుకుఁగిందనా
కుదాపునను, దెల్లనివాల్చుక్కతెగిపడ్డరీతిఁ, గని
పించె.” సా. 1, భా. (మొదటిరూపము నవుకు.)

నాడుకొట్టు. దే. అ. క్రీ. మిణకరించు, (మొదటిరూ
పము నవుడుకొట్టు. “ద్వి. అనియిట్లుదేవేంద్రుఁ
డాడినమాట, వినియునువిసనట్లు విస్తయంబంది,
చ్యవనుఁడూరకయుండె కార్ణరవుండు, నవుడు
కొట్టెనునీళ్లు ననులెగళ్యవుండు.” హరిశ్చ. ౧,
భా.)

నాబతు. హిం. వి. చర్చవాద్యవిశేషము.

నారు. దే. విరా. మృదువు. (మొదటిరూపము నవురు.)

నస్య.

నస్యంకువు. సం. వి. ఉ. క్రీ. 1. ఇట్టి; 2. ముని.

నస్యక్కారము. సం. వి. అ. క్రీ. తిరస్కారము.

నస్యకృతి. సం. వి. ఇ. క్రీ. నస్యక్కారము.

నస్యక్షము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) 1. అధమము;
2. సమస్తము.

నస్యగ్రోధము. సం. వి. అ. క్రీ. 1. మట్టి; 2. జేమ్మి;
3. భార.

నస్యగ్రోధి. సం. వి. ఈ. క్రీ. ఎలుకజడికి.

నస్యర్బదము. సం. వి. అ. న. పదియర్బదములసంఖ్య.
విరా. పదియర్బదములసంఖ్యగలది.

నస్యస్త్రము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) ఉంచబడినది.

న్యాయ.

న్యాయము. సం. వి. అ. క్రీ. భోజనము, కుడుపు.

న్యాయము. సం. వి. అ. క్రీ. 1. తగవు; 2. స్వదర్శ
మువలన చలించుకుండుట; 3. తర్కశాస్త్రము.

న్యాయ్యము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) న్యాయముతోఁ
గూడినది.

న్యాయము. సం. వి. అ. క్రీ. 1. ఉనుచుట; 2. ఇల్లుడ;
3. నాడిక.

న్యస్య.

న్యస్యము. సం. వి. అ. న. కర్తరంగమును మ్రానివండు.

పుం. దర్శతోచేసినస్మృక్కు.

న్యస్యము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) 1. క్రిందచూచు
వాడు; 2. తెలుసుచే వంకరైనవాడు.

న్యూ.

న్యూనము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) 1. తక్కువైనది;
2. నిందింపఁదగినది.

ప.

ప, ఒకయత్తరము.

పంకజము. సం. వి. అ. న. తామర, అసలుఁబుట్టువు.

పంకము. ఉభ. దే. వి. పాలు. “నీ. లేడిపిల్లలకుబా
లెంతవిచ్చెగులుపంకంబుఁచ్చుచుఁబంచితిల్లు.”
తై. ౪, అ. — సం. అ. క్రీ. 1. బురద; 2. పా
పము.

పంకరుహము. సం. వి. అ. న. తామర, అసలుఁబుట్టువు.

పంకా. హిం. వి. పెద్ద వినుగుఱ్ఱము.

పంకి. వై. వి. బురద. “చ. పొగడలసాదరాచిలుక
పుత్తడిపాపలుతావిదూపపుం, బొగలుజవాదివం
కితెలిముత్త్యపుఁజిన్నపసిండిగిండియొక, బగడ
పుఁగోళ్లమంచము జమలేపలపుం గపురంపుఁజి
న్నికెం, పుగములజాలవల్లికయుఁ బువ్వలమించు
లనిల్వబద్దముకా.” య. ౫, అ.

పంకిం. య. దే. స. శ్రీ. వట్టిం. “నీ. కలదు
లేదనుపాటి గారనూనెయొకంత పంకించికలచి
కున్నాపీమడిచి.” జై. ౬, ఆ. “క. చింత పువ్రే
తలవారెట, మంకనపూడేనెలేటనూనకవైదై,
నింకంగనింకంగ బలముఱు, బంకించుటఁబోలె
మోవిఁ బచ్చనపొచ్చకా.” పాండు. ౨, ఆ.—
వై. ఆ. శ్రీ. చలిం. “నీ. బాంధవపితృమాతృ
భక్తిఁజెందినవాఁడుకిల్పిపంబులకుబంకించువాఁ
డు.” జై. 3, ఆ.

పంకిలము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) బురదగలది. (దే
శము.)

పంకన. దే. వి. తడి, పదను. “నీ. పాపటయిడినూనె
పంకనతోనున్న గా దువ్వి నెఱులుకీల్గుటవైచి.”
పాం. ౨, ఆ.

పంకజము. సం. వి. ఆ. న. పంకజముయొక్క రూ
పాంతరము.

పంకేరుహము. సం. వి. ఆ. న. పంకేరుహముయొక్క
రూపాంతరము.

పంగ. వై. వి. ఎడము గాచాగినకాళి*. “క. పాడచె
దరిబూదిచవిస, యొడళ్లతో నాల్గురెండునొక
టియుఁబంగల్, వెడలినకొమ్మల బరువున, నడు
గిడఁగాలేవుబలిసియందులదుప్పల్.” స్వ. ౪, ఆ.

పంగటి. వై. వి. ఎడముగలది. (పంగటికాళ్లు.)

పంగటిం. వై. స. శ్రీ. ఎడముగాచాచు.

పంగటికాళ్లవాడు. ద్వ. వి. దొడ్డికాళ్లవాడు, ప్రగ
తజానుకుడు.

పంగనామము. ద్వ. వి. నడుమ ఎడముగలుగపంగవ
రెత్తిచ్చిన తిరుమణి. (ఎడములేకత్తిచ్చిన తిరుమణి
బుంగనామము.)

పంగము. వై. వి. దేవబ్రాహ్మణపుత్రులమీఁద దొరత
నమువారు తీసిడు చతుర్థాంశమైన కప్పము.

పంగిడి. దే. వి. ఓదము, (చూ.) అపవారము.

పంగు. దే. వి. భయము.

పంగువు. సం. వి. ఈ. పుం. శని. వి. ఈచఁబోయిన
కాలుగలవాడు.

పంగన. దే. వి. (చూ.) పంగిడి.

పంచకము. సం. వి. ఆ. న. యథార్థహుమి, స. అయిదు.

పంచగవ్యము. సం. వి. ఆ. న. అయిదువిధములైననో
సంబంధివస్తువులు. (అవి అవుపేడ, పందిరము,
పొణ, పెరుగు, పెయ్య.)

పంచగూఢము. సం. వి. ఆ. పుం. తాఁదేలు. (ఇట్లు ప.
చగుప్తము.)

పంచజనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్యుడు, మానసి
పంచత్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. చోవు; 2. పంచభాషము
పంచదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అమావాస్య, 2. పున్నమ
పంచనఖము. సం. వి. ఆ. పుం. పులి, వ్యాఘ్రము
పంచనఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉడుము.

పంచపాత్రము. సం. వి. ఆ. న. పంచపాత్రముల
సమాచారము. (నాడుకయందు లోహపాత్రవిశే
షము.)

పంచభద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. అయిదునోట్లనుఁ
చిసుట్లగలస్థము.

పంచమంగళము. సం. వి. ఆ. పుం. సునశిరఃకుంభ
చూలికావత్తోమధ్యములయందుమంచినసుట్లగల
గజము.

పంచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోయిల, 2. రాగ
విశేషము; 3. ఒకస్వరము. (చూ. స్వరము.)
వి. 1. అయిదవది; 2. ఇంచైనది.

పంచమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు ఆయ
దవతిథి, 2. ద్రౌపది.

పంచముడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాలవాడు వి.గ
నేర్పడి.

పంచలక్షణము. సం. వి. ఆ. న. పురాణము (పం
చలక్షణములు. — సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము,
మన్వంతరము, వంశానుచరితము.)

పంచపట్టె వై. గ్రా. వి. అయిదుపట్టెలు. “నీ క
న్న పృవిభునివక్త్రముమజ్జనపునింకపంచసాయకు
మేనుపంచపట్టె.” రుక్మి. ౫, ఆ.

పంచపన్నియ. వై. గ్రా. వి. పంచపన్నె. “నీ పంచ
పన్నియతోడఁబ్రసవనారాచుని నెఱ్ఱచిచ్చితక
టజాణినాడు.” భీ. ౧, ఆ.

పంచపన్నె. వై. గ్రా. వి. అయిదుపర్ణములు.
పంచశరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మున్నగుడు, మరుడు
పంచకాళము. సం. వి. ఆ. పుం. చెయ్య శయము
పంచసారము. సం. వి. ఆ. పుం. పంచదార.
పంచాంగము. సం. వి. ఆ. న. తిథివారసత్వత్రయో
గకరణములను తెలియఁజేసెడు జ్యోతిషగ్రంథ
భాగము. పుం. 1. మార్గము; 2. అశ్వవిశేషము,
3. ప్రజామవిశేషము.

పంచాంగులము. సం. వి. ఆ. పుం. అమదపుఁజెట్ట.
పంచాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శిల్పి.

పంచానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, అయి
దుమాయలకేలుపు. (ఇట్లు పంచానుడు, పం
చముఖుడు. మొ.)

పంచాయితీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. న్యాయమతీర్పుటకై
మధ్యస్థముగా నేర్పడిన అయిదుగురికూటమి.
పంచాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గీతవిశేషము, పంచోళము.

పంచాస్యము. సం. వి. ఆ. పుం. సింహము, తెలిసోటిమె
కము. (ఇట్లు పంచాసనము, పంచముఖము. మొ.)

పంచితము. దే. వి. గోమూత్రము.

పంచితెల్లు. దే. ఆ. క్రి. గోవుమూత్రమువిడుచు,
(రూ. పంచితెలు.) (చూ. నెమర్పు.)

పంచీవేత. దే. వి. ఒక్కడొక్కడింటింతయియ్య
వలసినదని భాగములు వేసికొనుట, చందా.

పంచె. దే. వి. 1. పడుచువాడును పడుచుదియును
కట్టుకొనెడు చిన్నవస్త్రము; 2. అంగవస్త్రము.
(మొదటిరూపము పంచీయ.)

పంచే. వై. వి. 1. గృహాధిపార్వప్రదేశము; “క. వి
కలగతినున్న రాక్షసు, లాక సెకని మొగంబుగా
నకూరక చనిరం, తమనరుణకిరణుకరణము, లకు
బడవటికొండపంచలంబడవలసెక.” ఊ. హరి.
ర. ఆ. — 2. పంచేపాక*. విణ. అధికము*. (చూ.
పంచేకరపాలులు.)

పంచేకము. యు. దే. వి. ఆశ్వమయైక్కపశ్చాత్ప్ర
దేశము. “ఎ. గీ. పంచకముతోమ్మవరివియ్యెపరిధ
విల్ల.” సా. గ. ఆ. — వై. అయిదుతూములు*.

పంచేకరపాలులు. ద్వ. వి. బ. (పంచే కరము + పా
లులు.) అత్యధికదుఃఖములు. “ప. అష్టాడుహ
రివిరించులు నక్రంచరులచేత బంచకరపాట్లుపడి
యంతఃకరణంబులంజింతించి.” భీ. ర. ఆ. “పం
చకరపాట్లుపడితన్నుఁడెంచి.” కాశీ. ర. ఆ.

పంచేదార. వై. వి. శర్కర.

పంచేపాక. ద్వ. వి. ఇంటిప్రక్కవంచితకట్టడము.

పంచేపంగాళము. వై. విణ. దూరము. “నీ. ప్రబ
లాంధకారధారాచ్చటాపటలంబుపంచబంగాళ
మైపాటిపోవ.” కాశీ. గ. ఆ.

పంచోణము. వై. వి. శిల్పము*. (చూ. పంచోణంబు
వాడు.)

పంచోణంబువాడు. ద్వ. వి. శిల్పి. “ప. అచ్చటిపం
చోణంబువారువిననట్లుగా నప్పటిప్పటికైనాగ
పట్టాప్రసిద్ధుద్ధాయతనంబు కన్న పోయిననిప

లుకుచుండె.” పర. ౫. ఆ. (రూ. పంచోణమువా
డు, పంచోణపువాడు, పంచోణంపువాడు.)

పంచోడి. ద్వ. వి. (పంచే + ఆది.) 1. పంచే; 2. పంచే
పాక. “నీ. పంచాదియరులనైబెచ్చాట్రాణ
సహకులమాన నుండగుచునుండె.” పర. 3. ఆ.
(చూ. ఏడాది.)

పంచోరము. వై. వి. 1. వ్యాపనము; 2. ఆతిథ్యము*.
(చూ. పంచోరించు.)

పంచోరించు. వై. ఆ. క్రి. 1. వ్యాపించు; “ప. కమల
కోరక కనకకలశ కిరకుంభ ప్రముఖంబులగునుప
మాద్రస్యంబులక్రొవ్వడంచి పంచోరించినీక్క
టిల్లి.” పాండు. 3. ఆ. — 2. ఆతిథ్యము*. “రగ
డ. పంచోరించిన కైవల్యకుంభ ప్రచయంబులకును
ఖనిమణికర్ణిక.” కాశీ. ౬. ఆ.

పంచే. దే. స. క్రి. 1. అజ్ఞాపించు; “ప. తనశిష్యు
లైనవైలవైశంపా యన సుమంత్రులెనులం బంచి
క్రమంబునఁజతులై చ్చేదనూ త్రంబులఁజేయించితే
దవ్యానుండె.” భార. ఆది. గ. ఆ. — 2. పుచ్చే;
“ఈతనింబంచితి నెన్వయ్యుత్తముగ.” భార. కాం.
౨. ఆ. (పనుచుయొక్క రూపాంతరము. చూ.
పనుచు.) — 3. భాగించు

పంజరము. సం. వి. ఆ. న. 1. పంజరము; 2. గవు
సెన. పుం. 1. శరీరము; 2. శరీరముయొక్క యె
ముకలగూడు.

పంజి. దే. వి. కప్పుము, కరము.

పంజి. వై. వి. బారంగి. (మొదటిరూపము పం
జియ.)

పంజి. వై. వి. అవిక*. “గీ. కొండలకుసన్న లిడుధం
గిగోమలాంగి, పయ్యెద మొఱంగిచనుదోయి
బంజదాచ్చె.” రామ. ర. ఆ. (ఇది విచార్యము.)

పంజన. దే. వి. నిగరమైనది. (ఆప్ర.)

పంజరము. వై. వి. పక్షిని పెట్టి పెంచెడుగూడు.

“పంజరంపుచిలుకాయను.” అచ్చ. ఆ. కాం.

పంజోళము. వై. వి. (చూ.) పంచాలి. “తే. పాడిమె

చ్చించె సెకయింతిపంజోళమున.” కాశీ. ౬. ఆ.

పంజోయి. దే. వి. ఒకదినముదివటీ. “జగతిజ్యోతు

లుకాగడాలుబలుపంజోయిలు.” హంస. 3. ఆ.

పంజో. దే. వి. 1. దివటీ; (చూ. నేతా.) 2. ఒకదినము

దివటీ; “దివటీలంఁదిర్వోళులం బంజోమహా

జ్యోతులుక.” హంస. 3. ఆ. — 3. విడవలిలోనగు

వానికట్ట; (చూ. జెల్లి.) — 1. విడవలిలోనగువా

నిగంట. “నీ. పంజాజాడల నేగుపదవికో నీనగ్గలై
బంజాజాడల నేగుపదవియిచ్చట.” రామ. ౫, ఆ.
పంజోలకమ్మలు. దే. వి. బ. రత్నములుచెక్కినకమ్మలు.
“ఉ. బంగరుతక్కుచెక్కులనుబంజాలకమ్మలడా
లుచిందుద్రొక్కంగ.” ఉ. రా. 3, ఆ.

పంట. దే. వి. 1. పండుట; 2. కృషి; 3. ఫలము.
(చూ. వెడఁగు మొదటియర్థము నురాపారణము.)
పంటకాపు. దే. వి. 1. పంటచేజీవించువాఁడు, కృషి
వలఁడు; 2. రెడ్లలో ఒకతెగవాఁడు.

పంటరెడ్డు. దే. వి. బ. రెడ్లలో ఒకతెగవారు.
పంటవలతి. దే. వి. భూమి. “నీ. బాహుసాధక్రీ
డఁ బరఁగుపంటవలతితోయ్యలినిడుద కస్తూరి
బొట్టు.” పా. ౧, ఆ. (ఇట్లు పంటచెలి, పంట
పాలతి. మొ.)

పంటసాల. ద్వ. వి. 1. ఉగ్రాణము; 2. కణజేము.
పంటి. దే. వి. పనఁటియొక్కరూపాంతరము. “నీ.
ఏటిసీటికటంచుఁబాటిపంఁటెత్తుక పలుమాఱుఁ
దిరుగునిబ్బరముతోడ.” హంస. ౧, ఆ.

పంటింకే. దే. అ. క్రి. 1. జోగుచేయు; “కా. మిం
టామ్రాసినమ్రాతతామినిలో మేండ్రింప
మున్నీవునా, యింటంబుట్టెదవంచుఁగంఁకుఁడు
దొడికాహింసించెనీయన్నలకా, గంటంగూరుకు
దేఁడునీయుదయ మీకారాజునలో నెప్పుఁగాఁ,
బంటింపం డెదురేగుదంచువడినీపై నేఁడుసన్న
ధ్ధఁడై.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. తడఁబడు.
“అలంకరమార్పులపుల్ సాలంగఁబంటింపఁగా.”
భాను. ౪, ఆ.

పంటి. దే. వి. సాలెవాఁడునూలుచుట్టెడు సాధనవిశే
షము. (మొదటిరూపము పంటియ. దీనినే పంఁటె
కట్టి, పంఁటెకోల అందురు.)

పంట్ర. దే. వి. చిల్లుగల అలఁగులు మూడుపాలు
గుగలకట్ట. (దీనినే పంట్రకోల అందురు. “తే. కం
పతోడుగిడ్చినట్లేరుకానఁజన్న, తెరువెఱుంగు
చు సుకఁడేగిపరువుతోన, పడియడఁగియుండఁ
గాఁబటపటముండ్లు, గాలిఁగడలులగనిపంట్ర
కోలఁబొడిచె.” స్వా. ౪, ఆ.)

పంట్రంకే. దే. స. క్రి. పంట్రతోఁబొడుచు.
పండ. సం. వి. అ. క్రి. యథార్థమునెఱిగెడుబుద్ధి.
పండావారు. దే. వి. బ. జగన్నాథాదిదేశములందుం
డుజనులు.
పండితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చదువరి.

పండు. దే. అ. క్రి. 1. ఫలించు; 2. శయనించు.
“తే. స్నాన మొనరించునప్పుడుజపమునేయు,
నవుడుఁగర పాత్రమునభిక్ష యడుగునవుడుఁబం
డునప్పుడు పొంతిపైనుండుమనసు, బీదగఱచిన
బూరెయబ్బితునకును.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.—వి.
ఫలము. విగ. పండినది. (పండుటాకు. మొ.)
పండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుఁడు, పేడి.
పండుకొను. దే. అ. క్రి. శయనించు. (స్వాస్థ్యమున
కొను.)

పండుగ. దే. వి. 1. ఉత్సవము; “ద్వి. పాలివోనిజ
వ్వనంబునఁగన్నుపండు, గలునేయుదానిచక్కఁ
దనంబు పెక్కు.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—2. సం
క్రాంతిలానగునది.

పండుగు. దే. వి. పండుగయొక్కరూపాంతరము.
(ఇది దండుగుపంటిది.)
పండుచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.
పండువ. దే. వి. పండుగయొక్కరూపాంతరము.
పండువు. దే. వి. పండుగుయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. పండుగు.)

పండువెన్నెల. ద్వ. వి. పూర్ణపంధిక.
పండేరము. వై. వి. భక్త్యము. “ఉ. చేరన్యపాలఁడర్చ
ణముచేసినఁజక్రైలుపుట్టిల్లుపం, డేరములారిం
చుచునటంపఁదొడంగె మహేశుఁడింపునకొ.”
సా. ౧, ఆ.

పండ్రెండు. ద్వ. స. (పది+రెండు.) ద్వాదశశంఖ్య.
(చూ. మండ్రాటము.)

పండ్లమాను. దే. వి. చేలలో పైరులోనిగాదముపోవు
నట్లు దున్నెడు సాధనవిశేషము.

పంఠికాఁడు. ద్వ. విగ. (పంఠము+కాఁడు.) 1. పో
టిచేయువాఁడు; 2. ప్రతిష్ఠకలవాఁడు; 3. పో
రునముకలవాఁడు.

పంఠిగింకే. వై. అ. క్రి. 1. పోటిచేయు; 2. ప్రతి
ష్ఠచేయు; “ద్వి. కూలాయుధుఁడనీవుమాచిటి
వేని, బాలిఁజక్కుదువనిపంఠిగించితిని.” విష్ణు.
ఉ. ౪, ఆ.—3. విధించు*. “క. అనికలుద్రావ
టయెవ్వరి, కినిగాదనిపలికిపంఠిగించుచునంత
వనిచేతఁగడుపులోగచు, ననువుగల్పతికింప
దలిసియతఁడిట్లనియెకా.” య. 3, ఆ.

పంఠము. వై. వి. 1. పోటి; “మ. తమిఁబూఁడిఁగె
కూఁగుటయ్యెలలఁబంతాలాచుందూఁగునా
కొమరుంచాయపుగచ్చిగుచ్చెతలయంఘ్ర

చక్రగాఢాగమిం, టిమొగంబై చనుడెంచుతీవి
గనుగొంటేదివ్యమానీంద్రనా, కమ్యగీనేత్రల
మీదఁ గయ్యమునకుఁగాల్ సాచులాగొప్పె
డుకా." కథా. ౧, ఆ.—2. ప్రతిజ్ఞ* ; "మ. పరి
తాంబునఁబొందునప్పొలఁతికిఁ బంతలు నేని
చ్చితిక, దరుణీతే చ్చిదనీమనోరమణుఁజింతా
భారమిగతేలయంచు." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—3. పా
రుషము* ; "పడుచులతోడఁబోరుటదివంతమే." ఉ.
హరి. 3, ఆ.—4. విధము* . "ద్వి. తలుకనఁ
దుచ్చుపంతముఁజెప్పవనిన." హరిశ్చ. ౨, భా.
పంతు. దే. వి. మేలిమి "ద్వి. అంతకంతలతాం
తాయుధకళి, పంతునహించి యప్పద్దజాండు." విష్ణు.
పూ. 3, ఆ.—విణ. మేలు. "పరిజ్ఞకోప
దంభమునఁబంతుగఁజూడవు." రస. ౧, గుచ్చము
పంతులు. దే. వి. బ. 1. చరువులయ్యవారు; 2. కొం
దిలు బ్రాహ్మణులలో గొప్పయుద్యోగస్థులకు
పూజ్యవాచకము.
పంది వై. విణ. పిటికి. "ఆ. ఓకొరియిం, కెందుబో
నెచ్చుబుందినిలువుము." భార. ఆర. ౬, ఆ.
పంది. దే. వి. నూకరము. (దీని భేదములు. ఊరఁబంది,
అడవిపంది, ముండ్లపంది.)
పందికొక్క. దే. వి. మూషిక.
పందిగడ్డ. ద్వ. వి. పరికెగడ్డ, శృంగాలకము? .
పందిగోరు. ద్వ. వి. కేటకానిసాధనవిశేషము "క.
పదదోళ్లునుముప్పిళ్లును, నడిదంబులు వెడదవా
తియులుగులపాదులుక, దడవిండ్లుబందిగోళ్లు
ను, గడలుక ధరియించి భటులుకెలచిలగొ
ల్పకా." భల్లా. 3, ఆ.
పందిపీట. ద్వ. వి. గాఢీమొదలగు ఎక్కుడుబండ్ల
చివరినుపందిముఠివలెమ్రానులోనగువానితోఁ
జేసియుమర్చిన పరికరవిశేషము.
పందిపోటు. దే. వి. పందిఁటె. (చూ. తీడు)
పందిముక్కు. దే. వి. పందిపీట.
పందిమూతి. దే. వి. —వై. —
పందిరి. దే. వి. గుంబెలువాటి మీదకొయ్యలుకట్టి
టెంకాయాకులలోనగువానికప్పినది, పందిలి
"నీ. శ్రేష్ఠసాండిమలుతుపారాంతమునఁజేరినిరు
లుకొకద్రాక్షపందిరులదిరు." ఆము. ౫, ఆ.
పందిలి. దే. వి. పందిరియొక్కరూపాంతరము, కాము
మానము.

పందిఁటె. దే. వి. (పంది+టెం.) పందినిపాడుచు
నట్టియాటె, పందిపోటు. (చూ. చేకట్టి.)
పందుము. వై. వి. (పది+తూము.) పదితూములు.
పందెకాండు. ద్వ. వి. (పందెము+కాండు.) పందెము
పెట్టి కోడిమొదలగువాని జెగడమునకువిడుచు
వాడు. "నీ. పందెకాండ్రకునిచ్చిపరిహాసకులకి
చ్చికూడియాడెడుధూర్జకోటికిచ్చి." విక్ర. 2, ఆ.
పందెము. వై. వి. 1. జోదములోనగువానియందు ఓడె
డునాడు గలిచెడువానికిచ్చునట్లు పంతమాడిపె
ట్టెడు ధనాదికము; 2. దాముము. (మొదటియా
పము పందియము.)
పందేరము. దే. వి. ధనాదికము పందిపెట్టుట.
పందొమ్మందుము. ద్వ. వి. (పందొమ్మిది+తూము.)
పందొమ్మిదితూములు.
పందొమ్మిది. ద్వ. స. (పది+తొమ్మిది.) ఏకొనవింశతి.
పంపకము. దే. వి. 1. పుచ్చుట; 2. పంపుట.
పంపర. సం. వి. ఆ. క్రి. పంపరపననీ.
పంపరపనస. మి. వి. పంపరయను ఫలవృక్షము.
పంపింజే దే. స. క్రి. పంచు, పుచ్చు. (సాన్సర్థమున
ఇంచు.)
పంపిణి. దే. వి. పంచిపెట్టుట.
పంపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; "క. చంపునొ
కోయక్కలకా, రింపదలంచునొకొ లఘుచరి
త్రంబులకుకా, బంపగడంగునుకోకం, కింపం
డీకఱకుటసురకీడొనరింపకా." నిర్వ. ౫, ఆ.—
2. పంపించు. వి. 1. ఆజ్ఞ; "మీరలెల్లనాపంపు
నఁబోరికింజనుడు." శై. 2, ఆ. (చూ. అంజే.)—
2. ఆజ్ఞాపింపఁబడినవని; "ఉ. అత్రలక్ష్మణుని
నయంబునఁబుచ్చదగంగఁజేయుచుకా, జిత్రమెల
ర్వనాధుపనిసేయుచు." నిర్వ. ౨, ఆ.—3. పంప
కము; "పాలుపంపనియొకయేలిమాలలనమచ్చ
లకఁదీర్చెదరు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—4. పరి
మర్శనము; "తత్కలమాంతురపు పంపుమేయు
నెలజింకకసారెవారింపు." వసు. ౧, ఆ.—
5. మారణకర్తము; "చ. బాలపయ్యబంపు వెట్టి
వెతలంబఱపందగునాసమీరణా." చంద్ర.—
6. తులామానవిశేషము.
పంపుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పంపు+పడు.) ఆజ్ఞాపిం
పఁబడు. "ప. మహాప్రసాదంబనిపంపునడిచంప
కాపురంబునకరుడెంచువారు." శై. ౪, ఆ.

పంపు తిట్టు. దే. స. క్రి. (పంపు+పెట్టు.) ఆక్షాపి
తు. “ఉ. మిరిక నేటనుండియును మేదినిలో
గలవన్న బిడ్డలకా, వారక చంపుడంచుబలవంత
లడెంపునబంపు వెట్టినకా.” వి, పు. 2, ఆ.

పంబ. వై. వి. చర్రవాద్యవిశేషము.

పంబు. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించు. “పంబిననేడ్చుల
ల్లమునఁబ్రేకిన.” రా. బాల. కాం.—వి. ఎద్దు
మీఁదవేసెడు పెద్దసిద్దె. హంస. ౫, ఆ. (చూ.
పము.)

పంబుదాళ్లు. దే. వి. (పంబు+తాళ్లు.) దేనినేని ఈడ్చి
కట్టెడు తాళ్లు. “జగాడంబారుచూంబట్టుపం
బుదాళ్లు.” రసి. 3, ఆ.

పకపక. దే. వి. నవ్వుబయందగు ధ్వన్యనుకరణము.
“క. పకపకనవ్వుచునొకవి, ప్రకళేబరమాంగ
మల్లపుచ్చిపుకుపా, త్రికలోనఁగడిగిపెట్టుచు
నకుటిలమతిఁ గృష్ణనీకు నర్పితముచుకొ.” ఉ,
హరి. ౨, ఆ.

పకాపక. దే. వి. పకపకయొక్క రూపాంతరము.
“నిండుచందురుఁబకాపకనవ్వు మొగంబు.” శే
ష. ౧, ఆ.

పకీరు. హిం. వి. (చూ. ఫకీరు.)

పకీలు. దే. వి. ఏయుంటుందగు ధ్వన్యనుకరణము.
“ఉ. కీరమనీవుకొంతచెలికికొనకిగావుననీదుమా
టలకా, గీరమనైఁదితికొమధుప కీలములేఁగయి
కొన్న యీవెడం, గీరమచేరిచేయురుతు లేవెఁ
జారతిపుష్పకొమలాం, గీరమబుండు తాళకక
కీలననకాదలఁచెన్నసేసికొ.” చంద్ర.

పకోడి. హిం. వి. భక్త్యవిశేషము. (రూ. పగోడా.)

పక్క. యు. దే. వి. పడుకయొక్క రూపాంతరము.
వై. 1. పార్శ్వము; 2. పక్షము.

పక్కాము. సం. వి. ఆ. పుం. బోయపల్లె.

పక్కణి. దే. వి. బరణి. “జవాదిపక్కణి.” నీలా. 3, ఆ.

పక్కము. వై. వి. మాసార్థము. విణ. తోడు. “తే.
నీవచుట్టంబుఁ బక్కంబు నీవచెలియు.” భార
కాం. ౧, ఆ.

పక్కా. హిం. విణ. పక్కమైన, సిద్ధమైన, నిండు.

పక్కాలి. దే. వి. (చూ.) రణగము, నీళ్లు తెచ్చిడి తోలు
సంచి. (రూ. పకాలి.)

పక్కి. వై. వి. పులుగు, పక్షి.

పక్కిడాత్యంపు. ద్వ. వి. విష్ణువు, గరుడధ్వజుడు.

పక్కియ. యు. దే. వి. పక్కచెట్టు. వై. పార్శ్వ
ము. “క. పారుశరమునునరుశరమును, సరిసిరు
పక్కియలఁదాఁకి జవముతీశరసం, భరమునది
గెవరాపాము, శరనిధిమధునమునదిరుగు వైలము
పోలెకా.” భార. ఆర. ౧, ఆ.

పక్కియొడలివాడు. ద్వ. వి. కిన్నరుడు.

పక్కిరాయడు. వై. వి. గరుత్తుంతుడు, భగవంతుడు.

పక్కు. దే. వి. 1. ఎండినపట్టు; “విట్టుగండపుం బ
క్కులతోడిదేహములు.” వి, పు. ౬, ఆ.—
2. నవ్వులలోనగునానియందగు ధ్వన్యనుకరణము.
(పక్కుననవ్వు, పక్కునఁదిట్టు, పక్కునఁబిగులు,
పక్కునఁబొడుచు. మొ.) (అమ్రేడితమునందు
పక్కు పక్కు. “పక్కు పక్కున నంఘ్రపాశము
లోపెనఁద్రెంచి.” స్వా. ౪, ఆ. మొ.)

పక్కున. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటాలన. “పక్కున
వేసరంజనదు.” స్వా. 3, ఆ.

పక్క. దే. వి. 1. పిచులము; (పక్కియయొక్కరూ
పాంతరము.) 2. మత్స్యవిశేషము. (దీని భేదిము
లు. చేదమామపక్కె, బుడ్డపక్కె, బొందపక్కె,
మంగల పక్కె, మాచెనపక్కె, మోరపక్కె.)

పక్కర. వై. వి. గుఱ్ఱములోనగునాని అంగీ (చూ.
కడపటియుదాహరణము.) “నీ. పన్నుగాళికినె
దుర్బడ వెండితొక్కలధరియించెనఁగఁబెక్కి
సెలంగ.” పా. ౪, ఆ. “నీ. అర్జునునకుఁ బ్రబల
సింహమునకుఁ బక్కర పెట్టెనయట్లు దేవతలునె
య్యంబుతోడఁ, బరమఁదొట్టిపాశుపతమాదిగా
దివ్య, శరములిచ్చిరి.” భార. ఆర. ౧, ఆ. “క్రీడి
యెనుంగుపక్కరచిలునుగ్గునేయు.” భార. ద్రో.
౧, ఆ. “క. పూఁబక్కరగలశుకతురగము, నె
క్కిన వెడవింటిరాతుకఱఁగితిమిర్తె.” భో. 3,
ఆ. “ఎ. సుశర్మయు నేలనవానిపనిఁబూనిజోడు
పక్కర కైదుపులిగుదురహంబు మొదలైనసవర
ణంబులంజూడ నక్కజంబుగాఁగూడి.” భార.
విరా. 3, ఆ.

పక్కెరాలు. ద్వ. వి. (పక్కెర+అలు.) అంతఃపురపు
కావలికత్తె. “క. ఆనియచ్చటివైకావలి, పెనర
క్కనీ పక్కెరాండఁ బిలిచితిమండీ, పనితనిక
రెండునెలలగు, దనుకంజూదియనిచెప్పిదైవ్యఁ
డువోయెకా.” రామా. ౬, ఆ.

పక్కిముము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పండినది; 2. పం
డబడినది.

పక్కము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. పరిపాకముఁ
బొందినది; 2. చేటుముండినది. “పక్కోమాన
జ్వరస్త్రీణామ్.”

పక్షకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దిడ్డివాకిలి; 2. పక్క-
పక్షచరము. సం. వి. అ. పుం. తనకదుపునుబాసి
యొంటిజరించెడియేనుగు.

పక్షచరుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

పక్షి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పాడ్యమి; 2. అక్క-
మొదలు.

పక్షపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఒకపక్కకొఱుగుట.

పక్షపాతి. సం. వి. న్. పుం. పక్షపాతముకలవాఁడు.

పక్షిభాగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగుయొక్కపా-
ర్శ్వభాగము.

పక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. నెలయందు పదియే
నుదినములు; 2. అక్క; 3. ప్రక్క; 4. ప్రక్క-
యిల్లు; 5. పగ; 6. బలము; 7. రాజైక్కిడియేను-
గు; 8. ప్రాయ్యినోరు; 9. చెలికాఁడు; 10. స-
హాయుఁడు; 11. తిర్క్కువియసాధ్యము; 12. కే-
శతత్వర్యాయములకు పరమైనచోసమూహము.
(కేశపక్షము. మొ.)

పక్షాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పున్నము; 2. అమా-
వాస్య.

పక్షి. సం. వి. న్. పుం. చిలుక మొదలైనది, పులుఁగు.

పక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రెండుపగళ్లతోఁగూ-
డినరాత్రి; 2. రాత్రి; 3. పున్నము; 4. అడుపక్షి.

పక్షికిరించే. సం. అ. క్రి. పక్షముంచే.

పక్షము. సం. వి. న్. న. 1. అప్పవెండ్రుక్క; 2. పక్షి-
త్రుప్తము; 3. నూలులోనగువాని సన్నపురుసు-
క; 4. అకరువు.

పక్షము. సం. వి. (అ. అ. అ.) పక్షములుగలది.

పక్షిలింఁ. సం. అ. క్రి. అప్పవేయు. “వ. సరసీతీ-
రంబునసారసంబుసారస్థంబుపక్షిలింప.” కాశీ.
అ, అ.

పగ. వై. వి. 1. విరోధము; 2. విరోధి; “క. మనకుఁ,
బగయింద్రుడకాడెయొల్లభంగులదలఁపఁ.”
నిర్వ. ౫, అ.

పగబట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (పగఁ+పట్టు.) పగగొను.
“ద్వి. అతరుణినామిందఁ, బగబట్టియేల భూప-
తికఱిగించు.” సా. అ, భా.

పగనా. ద్వ. అ. క్రి. (పగ+నా.) విరోధపడు.
“క. శకునివినుసమరభుండుపాం, డుక్కుమారుల

తోడనెప్పుడుంబగగొనినా, రికిగిడురోయు.”
భార. ఉద్యో. ౪, అ.

పగచాటు. ద్వ. వి. దూషించుట. “క. కసరత్తిము
క్కుడున్నిన, పసరమువలెరేగి పరుషభావలన
న్నుకొ, వినువక పగచాటునఁబా, మృసముననన
దండపాలుండట్లొనరింకొక.” పంచ. వేం. ౧,
అ. “హస్తపంజరమునఁబూనిపెంచు శుకకాబక
ముంబగచాటుదయ్యె.” కవిక. 3, అ.

పగటివేలుపు. దే. వి. (పగలు+వేలుపు.) నూర్పుఁడు,
అహస్కరుఁడు. (రూ. పగటివేల్పు. “అ. చా-
లదిపముఁబూనిసంయములోపనముల, నిన్నుఁ
గాంచువేడ్కనున్నవారు, దర్పనంబొసంగఁదగు
రామయనివేలు, కొల్పననగఁబగటివేల్పువాడి
చె.” అధ్యా. అ, కాం.)

పగలు. వై. స. క్రి. ప్రకటింపు*. “క. ధరణివ్యా-
రలుచేసిన, దురితంబులునుచ్చరింపదోసమటమ
హా, పురుషులకొకొదయొకచో, బారసినది
పగటుపాపముకొప్పధనమనే.” కళా. ౮, అ.
“నీ. తామరసంబులఁదన్నజాళంబులఁ బగటు
మొగంబులుబాహువులును.” హరిశ్చ. ౧, అ.—
వి. 1. ప్రకాశము*; “నీ. అయవసరససౌష్ఠవ
ములఁదెంపొందుమృగవిశారేక్షణలోపగటునూ-
ప.” హన. ౫, అ.—2. లాభాగము*. “అ. పచ్చి
మదికిమెచ్చువచ్చునచ్చెలివెంతి, పగటుఁజూచి.”
శుక. ౧, అ.

పగడ. దే. వి. పాచికలమీఁది ఒంటిమక్క. స.
ఒకటి.

పగడపుజిట్ట. ద్వ. వి. (పగడము+జిట్ట.) పక్షివిశే-
షము.

పగడపురిక్క. వై. వి. (పగడము+రిక్క.) అర్థా-
నక్షత్రము.

పగడము. వై. వి. మణివిశేషము, ప్రవాళము.

పగడసాల. ద్వ. వి. (పగడ+సాల.) 1. పాచికలు
సారలుగలసొగటాలపలక; “ద్వి. పగడంబుపల-
కపైభవ్యరత్నముల, జగడంబుగులికడుసారలు
వన్ని, కనకకీలితసాళకములతోఁదెచ్చి, యుని
చెవారలచెంతిసొకదివ్యకాంతి, జగదీశుడవుడు
శ్రీసతిమాముఁజూచి, పగడసాలిదితెచ్చెఁబడఁ
తివీచెలియ, యాడెదవేయికయటవాతోడ.,
విష్ణు. పూ. అ, అ.—2. సొగటాల అట, ద్వి.

పగడసాలాడంగఁబ్రదుంబునెంది, జగతీకయి
చటికిజనుడెంచినపుడు, నినుఁజెన్నపుచ్చుటనీతి
కాదింక." నల్. 3, భా. (సంధినివర్ణవికారము.)
పగతుఁడు. ద్వ. వి. (పగ+అతఁడు.) శత్రువు.
పగతురాలు. ద్వ. వి. (పగతుఁడు + అలు.) శత్రు
రాలు.
పగదారి. వై. విణ. విరోధముపహించినవాఁడు.
పగఱు. ద్వ. వి. బ. (పగ+వారు.) శత్రువులు. "క.
కఱకంతవరమునాకుంబ, గఱఁబరివార్పంగశక్తిగ
లుగఁగనిమ్మి." భార. పా. ౧, ఆ. "పగఱుపో
యిరిపోయిరి." (మా. తాఁకుదల.)
పగలిందొర. దే. వి. (పగలు+దొర.) సూర్యుఁడు
అనర్పతి.
పగలు. దే. వి. దినము. (హలవసానంబులుపరమగు
చో దీనియుత్పమునకు వికల్పముగాలోపంబగు.
"పగల్ సనెఁజనెఁబగల్.")
పగలుపత్తి. ద్వ. వి. ఒకడినునుబాఁపునంచే, మత్తెలు.
పగవాఁడు. ద్వ. వి. పగతుఁడు, శత్రువు.
పగిడి దే. వి. కరబుజ్జము.
పగిది. వై. వి. 1. విధము*; 2. కప్పుము*. "ఆ. సం
దుఁడాదిగాఁగఁగొందఱుగొల్లలు, పగిదిధనముఁ
దీర్చుబాలుఁజుమరు, నులుపగించుఁగంఁగుఁడు
న్నచోటికిఁబోవు, వారిఁగాంచెనతిదూరమున
ను." వి. పు. 2, ఆ.
పగులగొట్టు. దే. స. క్రి. (పగులక + కొట్టు.)
పగుల్పు.
పగులఁబాటు. దే. ఆ. క్రి. (పగులక + పాటు.)
పగులు. (మా. పాటు.)
పగులు. దే. ఆ. క్రి. భిన్నమగు. వి. చీలిక.
పగులుమే. దే. ప్రే. పగులజేయు, (యా. పగుల్పు.)
పగుల్లుపాటు. దే. ఆ. క్రి. (పగుల్లు+పాటు.) చీలు.
పగ్గము. వై. వి. 1. గుఱ్ఱములోనగువానికల్లములో
నగువానియందుతగిల్చి యీడ్చిపట్టెడుత్రాడు;
"క. అగ్గలికనతఁడుహయముల, పగ్గంబులుసడ
లవిడిచివలురయముననా, మొగ్గరముడతీయఁ
బఱపిన, మ్రగ్గనురధపంచశతము మత్సాస్థిపు
చేక." భార. విరా. 3, ఆ. "ఉ. మేఁడియునీ
రముకొ భుజముమీఁదధరించుచు బోతునెద్దు
తోఁ, గూడఁగఁగాఁడెఱుఁగిమునికొలకరంబు
వఁటట్టిపగ్గపుం, బ్రాదునుమోహనానయఁ
బాచిదిముండటమెఱుఁజొగుత్రే, లాడఁగఁగా

నెఁగట్టుకొనియమ్మటిలాత్తుకుఁడెగజేసికొ." శేష. ౪, ఆ.—2. సాలెవాఁడుపడుగునీడ్చికట్టెడు
త్రాడు*; (మా. కుంచె.) 3. తరిత్రాడు*; "ఉ.
ఆదిమవ్యాళము దీనిపగ్గమయినట్టియపగ్గదలం
తునెప్పుడుక." స్వా. ౫, ఆ.—4. త్రాడు*.
"నీ. వలపగ్గములుత్రెంచికలఁబడఁగొందఱిగా
జ్జులువ్రయ్యంగఁబొడిచిపొడిచి." నీలా. ౨, ఆ.
పగ్గించు. వై. ఆ. క్రి. ప్రజ్ఞలుపలకు. "వ. మాష
ఱగ్గింపఁబగ్గించియు నెగ్గించియు." ఉ. హరి.
౫, ఆ.
పగ్గ. వై. వి. 1. సామర్థ్యమునుదెలుపునాట, ౨
గీ. చెంతఁజేరిననీవేమిచేయుదాన వాయెనీడ్చి
పగ్గలేలవ్వుయనుచు." ఉ. రా. ౬, ఆ.—2. సా
మర్థ్యము*. "ఎ. గీ. కోఁతులెచ్చలజగడంపుఁడే
తలేచఁగ; బగ్గలలువెట్టిదిగ్గనఁ బాఠిచమఁడు"
అచ్చ. యు. కాం. (మొదిటిరూపము పగ్గిను)
పంక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వరుస; 2. ఒకఛందస్సు,
(మా. ఛందస్సు) 3. పది.
పచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాకము, వంట.
పచంపచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూనివనుపు.
పచనము. సం. వి. ఆ. న. పాకము, వంటలు.
పచారి. హిం. వి. చిల్లరదిననులమ్మవాఁడు. (పచా
దినుసులు.)
పచేరము. వై. వి. విహారము. (ఇది వైఘంటికము.)
(పచారు, వాడుకరూపము.)
పచేలిముము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. తనంతట పక్వ
మైనది.
పచ్చి. దే. విణ. 1. తడిగలది, (పచ్చిపిడుక. మొ.)
2. ఉడుకనిది; (పచ్చిపులుసు. మొ.) 3. ఎండి
నిది; (పచ్చికసపు. మొ.) 4. కాలనిది; (పచ్చి
కుండ. మొ.) 5. తేఱనిది; (పచ్చియొడలు. మొ.)
6. మఱుగులేనిది; (పచ్చిమాట. మొ.) 7. ము
దురనిది. (పచ్చికాయ. మొ.)
పచ్చిక. దే. వి. (పచ్చి+కలది.) పచ్చికసపు, కాదము.
పచ్చిదేఱు. దే. ఆ. క్రి. (పచ్చి+తేఱు.) పచ్చియగు.
పచ్చిబియ్యపుమామిడి. దే. వి. (పచ్చిబియ్యము+మా
మిడి.) నారలేక కండగలమామిడి.
పచ్చిబియ్యము. దే. వి. 1. నానఁబ్రాలు, 2. ఉప్పు
దుచేయనిబియ్యము.
పచ్చెవాడు. ద్వ. విణ. (పచ్చెము+వాడు.) చూ
మేమేడఁగా దొంగిలింపేవాఁడు.

పచ్చెము. వై. వి. చూడచోడగా దొంగిలించేట.
(మొదటిరూపము పచ్చియము.)

పరేణ. వై. వి. నటన*. “ద్వి. పరణకాదుమీపా
దంబులాన.” హరిశ్చ. ౧, భా.

పరేంజే. వై. ఆ. క్రి. ప్రవర్తించు. “ఎ, గీ. నేల
పైనిల్లితమయేపునిల్వలేక, బెడిదమునబద్ధుపి
డుగులకడిమియెంత, యనుచు గేలిగ రచ్చలనా
డుకొనుచు, నేచివచరింతురచ్చటిరాచవారు.”

య. ౧, ఆ. — ౩. క్రి. 1. ప్రసరింపజేయు*;
“శే. తన్నుఁగానంగరాసికతమవుదాచి, యాక
సంబుననుండివిహంగరాజు, భక్తి నెలకలసిడనప్పు
ట్టనాథు, మీదఁబచరించెట్లొండమెఱయకుం
డ.” హరి. పూ. 2, ఆ. — 2. (అంగడియందమ్మ
టకు) సరకులనమర్చు*; “చ. వననిధిలోనిరత్న
ములునానుకిమూర్ధజరత్న సంఘముల్, గొనఁగ
నవశ్యముకొ జనులకుకొ సమకూఱుదుగాన నెప్పు
డుకొ, గొనఁగఁబరార్థపస్త్రవులఁగోరినవానిన
యిచ్చునత్రైతం, గునఁబచరింతురంగకులఁగోమ
టులప్పురిసిద్ధరత్నముల్.” భార. ఆది. ౮, ఆ

— 3. వలపఱచు*; “నీ. సాయంతనంబనుజాల
రిజలధిలోఁబచరింపవలడిగఁబఱచినట్లు.” ఉ.
హరి. ౪, ఆ. — 4. ప్రయోగించు*; “నీ. అవలి
రెండవయంపాయంబైనభేదిముఁ బచరించుఁబు
ణ్యపాపములయందు.” భా. 2, ఆ. — 5. బాణ
ముప్రయోగించు*; “అంబకపంచకంబుగల
యంబచరించుచు,” పను. ౫, ఆ. — 6. చూచు*;

“చ. చేతులుపచరించుచుకొదనుపుధూళిమెయిం
చొరయంగ నేలన, స్మైలమిని గొంగిలించుకొన
వు.” మార్క. ౧, ఆ. — 7. నడపు*; “నీ. కుచివృ
త్తి నెన్నాళ్లుపచరించెనోత్థిరసంవాసమిచ్చటిహం
సప్రజంబు.” పను. 3, ఆ. — 8. సవరించు*; “క.
కవికనుకనిదమకైదువు. లనువుగఁబచరించికొ
నుచునభిముఖులైయం, తనతల్లెడోహతదళ, ఘ
నులగుటందల్లడిల్లిక మృతరివెనకె.” హరి. ఉ.

౬, ఆ. — 9. ప్రకటించు*. “ద్వి. వారిబద్ధనడచిన
యవ్వార్తల్లఁ, బచరించి.” విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.
పచేంపు. వై. వి. ప్రసరణము. “గొనబుంబచరిం
పులసిగ్గుఁద్రేమయుంబెనఁగొని.” పు. ౨, ఆ.
(చూ. ఆంగింపు.)

పచారము. వై. వి. అంగడి*. “ద్వి. మెఱుంగుముత్తె
పుకొలమింపుచుచుము.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

పచారించు. వై. స. క్రి. 1. నడపు*; “ఈగతిని
శ్రీడల్ పచారించుచో.” రామా. ౬, ఆ. —
2. ప్రసరింపజేయు*. “వ. నునసోగవెన్నెలలం
గలసిపిసాళించుచంచలదృగంచలప్రభలంబచా
రించి.” స్వా. ౫, ఆ

పచ్చె. వై. వి. 1. పసరుపన్నె; 2. పసుపుపన్నె*;
3. మరకతమణి*; 4. పచ్చనిచెట్టు మొదలైనది*;
“ప. నీ నేదుదర్శించుఁబైరుబచ్చి.” పాండు. 3, ఆ.
“ఉ. కోరికల్లెఱజాలసొడఁగూర్చుపియుంబె
డఁబాసినట్టిపం, కేరుపాపత్రలోచనకుఁగీరమునై
రముహార మెంతయుకొ, భారముఁచికవృరవుఁ
బల్కులుముల్కులుపచ్చ వెచ్చకృం, గారవనాం
తరాశశకాంతపు వేదులు నూదులారయకొ,”
హరిశ్చ. 3, ఆ. — 5. కరచరణాదులయందుపొడు
చుకొనుటచేత నేర్పడెడుపసరుపన్నె రేఖ*. విణ.
1. పసరుపన్నె గలది; 2. పసుపుపన్నె గలది*.
[పచ్చె అను విశేషణము ముందుగల సంజ్ఞావాచక
శబ్దములు. — పచ్చెగన్నెరు (పచ్చెపూవులగన్నె
రు*), పచ్చెగోరంట (కురంటకము*), పచ్చె
చేమంతి (కురంటకము*), పచ్చెజేనము (కళపు
ప్పి*), పచ్చెజోవ్వి (కలుజోవ్వి, కపీతనము*),
పచ్చెనీరుల్లి (దుర్దుమము*), పచ్చెపెనలు (ఖం
డీరము), పచ్చెయరటి (మహారంభి*), పచ్చె
యిరుగుడు (పారిణి*), ఇత్యాదులు.]

పచ్చెఁబ్రాలు. ద్వ. వి. బ (పచ్చ + ప్రాలు.) శో
భనాత్మతలు. “ఉ. అల్లన వెండిపల్లెరములందును
గందముఁబూలుఁబచ్చఁబ్రాల్, పెల్లగనించి.”
య. ౪, ఆ.

పచ్చెకన్నులమెకము. ద్వ. వి. సింహము, హర్యక్ష
ము. “రాచపచ్చకన్నుల మెకము.” అచ్చ. యు.
కాం.

పచ్చెకన్నులవేల్పునూడు. ద్వ. వి. ఒకానొకరాత్
నుఁడు, పింగళాత్తుఁడు. “ఎ, గీ. త్రేలిమిడిఁబచ్చె
కన్నులవేల్పునూడు, జిడిమివైనను.” అచ్చ.
నుం. కాం.

పచ్చెకప్పురము. వై. వి. చల్లదనమును మంచి పరిశో
మునుగల యొకవిధముయొ కర్పూరము.

పచ్చెగన్నెరు. ద్వ. వి. 1. పచ్చెపూవులగన్నెరు*;
2. ధాన్యవిశేషము. “పచ్చెగన్నెరు పూఁబాళ
లు.” అము. ౧, ఆ. (చూ. కన్నులపచ్చెయిచ్చి)

పచ్చెగన్నెరు. ద్వ. వి. 1. పచ్చెపూవులగన్నెరు*;
2. ధాన్యవిశేషము. “పచ్చెగన్నెరు పూఁబాళ
లు.” అము. ౧, ఆ. (చూ. కన్నులపచ్చెయిచ్చి)

పచ్చెగన్నెరు. ద్వ. వి. 1. పచ్చెపూవులగన్నెరు*;
2. ధాన్యవిశేషము. “పచ్చెగన్నెరు పూఁబాళ
లు.” అము. ౧, ఆ. (చూ. కన్నులపచ్చెయిచ్చి)

పచ్చెగన్నెరు. ద్వ. వి. 1. పచ్చెపూవులగన్నెరు*;
2. ధాన్యవిశేషము. “పచ్చెగన్నెరు పూఁబాళ
లు.” అము. ౧, ఆ. (చూ. కన్నులపచ్చెయిచ్చి)

పచ్చెగన్నెరు. ద్వ. వి. 1. పచ్చెపూవులగన్నెరు*;
2. ధాన్యవిశేషము. “పచ్చెగన్నెరు పూఁబాళ
లు.” అము. ౧, ఆ. (చూ. కన్నులపచ్చెయిచ్చి)

పచ్చెగన్నెరు. ద్వ. వి. 1. పచ్చెపూవులగన్నెరు*;
2. ధాన్యవిశేషము. “పచ్చెగన్నెరు పూఁబాళ
లు.” అము. ౧, ఆ. (చూ. కన్నులపచ్చెయిచ్చి)

పచ్చేడము. వై. వి. 1. పటపుమీదపటచెడుదుప్పటి; “పెన్నెలవెల్లపచ్చదమువిచ్చినయంబరకయ్యమీద.” లక్ష్మీ. 3, ఆ. —2. వస్త్రము*; “క. కడకడలివేడివెలుగను, జడదారివడికామునుంగజనితగుణులు, చుడదూరగట్టెదరిననగ, బడమటవెలుసంజనిండుబలుపుగమలీయక.” య. 1, ఆ. —3. కట్టువస్త్రము*; “తే. అమరవందితకూలాయుధమునచీర, యొడలతిత్తిల్లిల్లోలుపచ్చదముచేసి, యుత్తరాసంగముగజేసి యుండవలయు, నోడిగిరిరక్తబిందువులట్టిపడగ.” కాశీ. 2, ఆ. —4. అంగవస్త్రము*. “నీ. కటిమండలమునసీర్కావిదోవతి మీదవెలిపట్టుపచ్చడంబలవుమిగుల.” రుక్మి. 9, ఆ.

పచ్చేడి. దే. వి. 1. కూరగాయలనులు మొదలైనవానినేదేనిఖండములుచేసివేసి పలుచగాచేసినవ్యంజనవిశేషము; “ఎ, గీ. ఊరుచిందులునొకకొన్నియొక్కకొన్ని, యూరుగాయలుబచ్చట్లనొక్కకొన్ని.” పాండు. ౮, ఆ. —2. ఖండము; “వెడదగొడ్డండ్లబచ్చడినేయబడువారు.” కవిక. ౫, ఆ. —3. ఊరుచిండి.

పచ్చేతలపీఠేక. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, పీఠముండము.

పచ్చేన. వై. వి. 1. పసరుపన్నె; 2. పసుపుపన్నె*.

(నిశేషమైనచో. “పచ్చనిపసురుమంజుపనివాగవత్కర.” స్వా. ౮, ఆ. మొ.) (చూ. అలకన.)

పచ్చేపదన. వై. వి. (పచ్చేన+పచ్చేన.) మిక్కిలిపచ్చన. “పచ్చేపచనయినడంగిబులు.” చమ. 9, ఆ.

పచ్చేపిట్ట. వై. వి. పక్షివిశేషము, హరితము.

పచ్చేపులుగు. ద్వ. వి. —వై. —

పచ్చేముపాడు. దే. వి. (పాడు+పాడు.) మిక్కిలికూనయము. “సేనలన్నియుంబచ్చముపాడుగావిరిగిపాటె.” జై. ౮, ఆ.

పచ్చేవలువదారి. ద్వ. వి. విఘ్నపు, కీటాంబరుడు.

పచ్చేవారువపుతోడు. ద్వ. వి. (పచ్చేవారువము+తోడు.) 1. నూర్పుడు, హరిదశ్యుడు; 2. ముగ్గుడు, కుకవామండు. (చూ. పచ్చవార్యపుతోడు. “నీ. పచ్చవార్యపుతోడుపచ్చవార్యపుతోడువలకన్నుగొడుగునైవలపుగులుక.” అచ్చ. బాల. కాం.)

పచ్చేలింతుడు. ద్వ. వి. ముగ్గుడు, ఇత్యధన్యము. “క. వెచ్చెలులరమ్మగొలువగగ, బచ్చవింతులమయెల్లబద్ధనయై, యచ్చుపడినట్లు

మొలయుచు, నచ్చటికేతెంచె భూవరాత్తజనమిక్.” భార. ఆర. 2, ఆ. (చూ. పచ్చేవిట్టడు. ఇట్లు పచ్చేలింతుకాదు. మొ.)

పచ్చేకు. ద్వ. వి. (పచ్చే + ఆకు.) హరితప్రకావత్రము.

పజే. వై. వి. జనము. “క. దేవరసీపీపజలను, ప్రసంగ.” నీలా. 1, ఆ.

పజ్జే. వై. వి. 1. వెనుక; “గీ. నాదులోదనంబునన్నునెఱుంగగ, వలతువేసినమరవల్లభుండ, నాపీఱుందరమ్మనావుడునవ్వడు, వనితపజ్జనరిగానవుండు.” భార. ఆది. 2, ఆ. —2. సమీపము*. “క. వలలాదబలంబులకపజ్జకుజనియెక.” ఉ. రా. 3, ఆ.

పటకా. హిం. వి. నడుముబిగించుపట్టె, నడికట్టు. పటకారుడు. సం. వి. అ. పుం. సాలెవాడు. పటచ్చరము. సం. వి. అ. న. ప్రాచీనగడ్డ.

పటపట. దే. వి. కదలుటయందును కొఱుకుటయందును పగులుటయందును నగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. పంట్రికోల.) “గీ. పటపటగపాలపంక్తులపగులగొఱికి.” స్వా. ౮, ఆ. “చ. పటపటపండ్లుగీటుకొని పంక్తియుభాసురభ్రద్రపుకం, బటుడిగి.” ఉ. రా. 3, ఆ. “పటపటాఠికంబమిరుపాయలుగా.” పా. 3, ఆ.

పటము. ఉభ. వై. వి. పాఠపడగ. సం. అ. పుం. 1. వస్త్రము; 2. చిత్రపువ్రాయుపపాఠము. పుం. మోరటికి.

పటలము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంటికప్పు; 2. సమాహము; 3. పరివారము; 4. గ్రంథభాగము; 5. నేత్రరోగవిశేషము; 6. సొసటిబొట్టు. పుం. రత్నదోషము.

పటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సమాహము. పటవణి. దే. వి. వ్యాధినము. “అరిగలపటవణివలరుచోట్లు.” కళా. ౮, ఆ.

పటవణింజే. దే. అ. క్రి. వ్యాధింజే. “పటవణిచినయరిగలపాణి.” కవిక. 1, ఆ.

పటవాసకము. సం. వి. అ. పుం. వస్త్రములకువాసకట్టెడు బుక్కాము.

పటహము. సం. వి. అ. పుం. న. తప్పెట. పుం. యుద్ధవాద్యపు మ్రోత.

పటా. వై. వి. గోనెపట్టలోనగునది*. “ఎ, గీ. పడిడికమరుపటాయొక్కకిసలయొడ్డి, మొలనదరి

యంచె." రసి. ౧, ఆ. (పట్టాయొక్కరూపాంతరము.)
 పటా. హిం. వి. మందుపానానుజాతి, (టపాను అని కొందఱుందురు.)
 పటా. దే. వి. గుఱ్ఱము. "చిలుకపటాణిరాడు." ఉ. రా. ర. ఆ.
 పటాపంచే. దే. వి. ఆ. గోనరము. "పాపపూరుషుఁ బటాపంచచేసి." పాండు. ౨, ఆ. (రూ. పటా పంచేము. "మిముం బేర్కొన్న మాత్రంబటాపంచంద్రైదిరింబుల్లెజనగా." విజ. ౨, ఆ.)
 పటాలము. వై. వి. దండు*.
 పటిక. వై. వి. పటికారము. "పటిక నార్చినవైడి ప్రతిమపగిది." పర. ౨, ఆ.
 పటికబెల్లము. ద్వ. వి. (పటికము + బెల్లము.) కండ చేక్కర.
 పటికము. వై. వి. ఒకదినును తెల్లజాయి.
 పటికారము. వై. వి. (పటిక + కారము.) వెలిగారము.
 పటికింత. దే. వి. చేలము. "ద్వి. పటికిరింతలపీల్లి పట్టినదొబ్బ." హంశ్య. ౨, భా.
 పటికలింఁచే. దే. స. క్రి. చేఱచే. "గీ. బాహువైత్రి చటిల్లనఁబటికలించి." ఉ. హరి. ౩, ఆ.
 పటిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. శేరువు; 2. ఓపిక.
 పటిష్ఠము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలిపటువైనది.
 పటిరము. సం. వి. ఆ. న. చందనము. పుం. చందనవృక్షము.
 పటుకాణు. దే. వి. పట్టుకాణుయొక్కరూపాంతరము.
 పటుకు. దే. వి. పడవైచుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "పటుకుఁబడవైచి." భీ. ౨, ఆ.
 పటుక్కు. దే. వి. తెగుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "కుట్టుపటుక్కునందునిసి." ఆము. ర. ఆ.
 పటుపర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రడ్డివారి నానంద్రాలుగి.
 పటుపు. సం. వి. ఉ. న. ఇందువ్వు. పుం. చేతిపాట్లగి.
 పటా. 1. చోరపకాడు; 2. తెవులులేనివాడు; 3. శేర్పరి.
 పటుసారె. వై. వి. పట్టుసారెయొక్కరూపాంతరము.
 పటేలు. మహా. వి. గ్రాహధికారి.
 పటోలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేతిపాట్లగి; 2. పాట్లగి.

పటోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాట్లు, పటోలికగి.
 పట్ట. వై. వి. 1. చెట్టుమీదితోలు; (చూ. నార.)
 2. గోనెపట్టలానగునది. (కమరపట్ట. మొ.)
 పట్టకము. సం. వి. ఆ. పుం. రేవుపడిగము. "స్లో. ఆ ధనురురుశిరవాసిరమ్, నిజతాంబూలరసేనరంజితమ్, తపనీయమయేహిపట్టకే, ముఖగంధూపజలంవిధీయతామ్." దేవీమానసికపూజ.
 పట్టడ. దే. వి. కుమ్మరివడ్డంగిలానగువారు పనులుచేయుచోటు, ఆశేసము.
 పట్టణము. సం. వి. ఆ. న. కోటచేతన అగడ్తచేతన దుర్గమమైన ప్రధాననగరము.
 పట్టపగలు. దే. వి. (పగలు + పగలు.) మట్టమధ్యాహ్నము, కుతపము.
 పట్టపుటేనుగు. వై. వి. రాజకృడియేనుగు, భద్రగజము.
 పట్టపువాడు. దే. వి. (పట్టము + వాడు.) తూలివాడు. (ఇక్కడ పట్టమునకుపట్టుట అర్థము. అప్పుడిది అడ్డముమట్టములానగునానివంటిది.)
 పట్టభంగము. సం. వి. ఆ. పుం. మెట్టు, సోపానము. "లోనిశిమణిపట్టభంగసరణిఁ ధరణీమరుఁడేగి." స్వా. ౨, ఆ.
 పట్టము. ఉభ. దే. వి. విరుదు. (పట్టపుపేరు.) వై. రాజ్యము. "రాకాని పెక బట్టంచేలెనతండు." య. ౨, ఆ. — సం. ఆ. పుం. రాజ్యాభిషేకకాలముననొసటగట్టెడుపట్ట; 2. పట్టునూలు; 3. చెట్టుమీదిపట్ట; 4. (రాజౌరైతులకిచ్చెడు) పట్ట; 5. చదుకము; 6. (వ్రణము మొదలైనవానికి కట్టెడు) కట్టు; 7. సన్నకట్టు; 8. పీట.
 పట్టసారాయి. వై. వి. మద్యవిశేషము.
 పట్టా. వై. వి. 1. రాజౌరైతులకిచ్చెడుకపులు; 2. రెండువైపులాదరగలపెద్దకట్టి; 3. గోనెపట్టలానగునది* (చూ. పటా)
 పట్టి. ఉభ. దే. ఆప. పంచమివిధక్రియందుపచ్చెడియొకానొక ప్రత్యయము. వి. ఆపత్యము. (కొడుకు, కూతురు.) — సం. ఈ. స్త్రీ. 1. పలక; "లలాటపట్టి." — 2. రాజ్యాభిషేకకాలమునందునొసటగట్టెడుపట్టము. ఈ. స్త్రీ. న్. పుం. ఎట్టలాద్దునగి.
 పట్టింఁచే. దే. వై. 1. (విద్యార్థులకు నూతనపుస్తక పతనమును) ప్రారంభముచేయుచు; 2. ప్రారంభముచేయుచు. (రేపు నీపనిపట్టించెదను.)

పట్టింపు. దే. వి. 1. (విద్యాధులకునూతనపుస్తకవతనమును) ప్రారంభముచేయుచుట; 2. అక్కజ. (వానికి చదువునందు పట్టింపులేదు.) (చూ. అరగింపు.)

పట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పలక; “పాలపట్టిక.”—2. మంచములోనగువానిచట్టము; 3. కమ్మరవానిదాగలి.

పట్టికాఖ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱలాద్దుగు? పట్టికామంచము. సం. వి. ఆ. పుం. పట్టెమంచము. పట్టిపట్టి. దే. వి. మనుమడు, మనుమరాలు.

పట్టియ. వై. వి. 1. పలక; (చూ. తగడు.) 2 రాజ్యాభిషేకకాలమునందు సెనటగట్టెడు పట్టము*; 3. మంచములోనగువానిపట్టె*; “వ. శోక్లయందనురించినవారిసీలంపు(బట్టియలును.” అని. ౧, ఆ. “సీ. పెద్దతామరకెంపువిగిపట్టియలచేతనాబగైనముత్యాలసారణముల.” య. ౧, ఆ. — 4. మిఠెటిండ్లకుమీదనడ్డముగావజచెడు మ్రాసులోనగునది*; 5. పక్క*; 6. పట్టెపలెతీర్చినద్రవిద్రవ్యపురేఖ*; 7. బ. పట్టెలుతీర్చినగున్నపుతూతలోనగునది*. (చూ. పట్టె.)

పట్టియము. వై. వి. 1. పెద్దకత్తి; (చూ. చేకత్తి.) 2. కత్తి*. (చూ. పట్టెము.)

పట్టిలి. దే. వి. ఎడముగావంపబడినవ్రేళ్లుగలచేర. పట్టిసము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆయుధవిశేషము, అడ్డకత్తి. “చ. ముసలగదాధనుర్విశిఖముద్గరతోమరభిండిపాలవ, ట్టినపరిఘాదులొక్కరవడికాగానిచట్టునుముట్టిసొంప.” రా. యు, కాం.

పట్టి. దే. వి. 1. వస్తువులనామములనువరుసగావ్రాసినకాశితములోనగునది; 2. లోపలవక్కపెట్టిచుట్టినతములపాకుమట్ట; 3. ఇనుములోనగువానితేకు.

పట్టు. యు. దే. ఆ. క్రి. 1. చెల్లు; “క. అదియతివిస్తారముపె, క్కుడినంబులుపట్టుజెప్ప.” భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. బహుకాలముచెల్లు; “చ. చుట్టునుచు మొగంబు వ్రేసినటులొత్తనయూర్పులనింకియింతిపో, యినపలుపెట్టుగోరగొనియెత్తినపట్టెనుమాటిమాటికొ.” అము. ౫, ఆ.—3. పద్మపట్టు; “ఉ. పట్టినకార్యమిశ్వరుడుపట్టిపెనంగివజేరనీకచే, పట్టుటరాజధర్మము.” జై. ౪, ఆ.—4. ఇంకే; “నాకెట్టునునంబుపట్టు.” భార. విరా. ౨, ఆ.—5. ప్రారంభింకే; “పట్టుపెకా

మునురందు.” అము. ౪, ఆ.—6. అంటు; (పినికి అక్షరమునోబపట్టుదు, గుడ్డకుచూయపట్టలేదు.)

7. అక్కజకలుగు; (కావలసియుండినసీపువానాకేమిపట్టినది.) 8. పట్టుదలచేయు; “వ. అనిసనధర్మాచరణంబునకీతపట్టిపెనంగందగునె.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—9. కలుగు. (జొన్ననెన్నుతీసినది ఇంకగించపట్టలేదు, పినికికొవ్వనట్టినది.)—స. క్రి. 1. గ్రహింకే; “పడతినీకరిములుపట్టంగఁదివిరి.” భార. విరా. ౨, ఆ. (ఈయుంగరమునావ్రేలుపట్టుదు, ఈగోనెయింతియ్యముపట్టును. ఇత్యాదిస్థలములందుపట్టుఅనుక్రియగ్రహణార్థకమనియేయింతునని.)—2. నిర్బంధముచేసిగ్రహింకే; (గుట్టుమునుపట్టికట్టుము.)—2. అవలంబింకే; “వ. మాపట్టినయపురుగంట వ్రేల్లెంగాలుండు మూపకవ్యాజంబునంగొటికిన.” భార. ఆది. ౨, ఆ.—4. ఊడు, “పట్టెశంఖము.” భార. విరా. ౪, ఆ.—5. మూర్ఛిను; (వాసనపట్టు.)—6. పినుకు; (నాకునడుముపట్టుము.)—7. జెట్టికిలెటిగిరచరణావ్యవయవములను ఇటునటుకదలకయుదుము. — వి.

1. గ్రహణము; (చంద్రగ్రహణము నెలపట్టు, నూర్యగ్రహణము రొద్దుపట్టు.) 2. పద్దు; “చ. కార్యపుమాటలిట్టికే, పతిదెఁగూర్చివాపుటకుఁబట్టుగ నెక్కువతెక్కువంచును, న్నతులగుమేదినీకులకునానగఁబల్కుటగాక.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. పూత; “నిడువాలికకమ్మరిపట్టుపెట్టి.” పా. ౧, ఆ. “సీ. గరితలటింపులగడితంపుగోడలఁబట్టునుబట్టునుబహుసంగ.” అచ్చ. బాల. కాం.—4. వాసస్థానము; “క. వినుసంస్థతిమ్మతుగ్గుపువ, ట్టినఘానిస్సంగవృత్తియమరగ్గుహము.” భార. కాం. ౪, ఆ.—5. స్థానము; “సీ. అర్చునియొదయంబునస్తమయము, నగుపట్టుపాలిమేరలైన మహాత్మేత్రమంతయునొక్కండయనుభవించె.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.—6. అవకాశము; “వ. కాలక్రమంబునవచ్చుటఁదిరుగంటుగానక.” భార. ఆర. ౪, ఆ.—7. వెడలుపు; “వ. పట్టుగలపటికంపుజాపట్టు నేలలనట్టుకొని.” స్యా. 3, ఆ.—8. ధైర్యము; “క. ముట్టుబడిదీర్చనూత్రం, డిట్టురుగఁగనపాదుమేదియొకనిచే, బట్టుబడిదనదుడెందము, పట్టువదిచకితవికలభావేంద్రియుడై.” భార. కాం. 3, ఆ.—

9. విషయము: "క. చుట్టతనంబునగడుమా, పట్టు నగనికరముకూర్చిబయలుపడంగా, నెట్టుకొనిజేల్చుటాజ్ఞల, పట్టికమండోరిమతోడబనులూనరింపఁ." య. 3, ఆ. — 10. కారణము: "పుష్కరంబు బ్రహ్మకు నాదివాఁ బట్టయ్యె నెట్టాకొ." భార. కాం. ౪, ఆ. — 11. అవలంబము: (వానికి పట్టుదొరకలేదు.) — 12. అక్కఱ: (నీకాకార్యమందు పట్టున్నదా?) — 13. పట్టుదల: (అందేమియు పట్టుకానము.) — 14. ఘట్టుము: (ఇది మంచి పట్టు ఇక్కడవలకును.) — 15. జెట్టికీరెఱ్ఱిగిరచరకాద్యవచనములను ఇటునటుకడలకయదుముట; 16. బంధుత్వము. (కొన్నినిఘంటువులయందు ఈయర్థము వ్రాయఁబడియున్నది.) — వై. ఒకజాతిపురుగులపల్లకలిగెడు ఒకదినసుమేలుతరపునూలు. (పట్టుచీర, పట్టుఱివిక. మొ.)

పట్టుగొప్ప. దే. వి. (పట్టు+గొప్ప.) ఊఁతకోల, ఆధారము. "కారవతోటికిబట్టుగొప్ప." భార. కాం. ౧, ఆ.

పట్టుకాటు. దే. వి. నిష్పనకాఁచినలోహములను ఎత్తెడు ఒకయునుపకొఱముట్టు, సందంశము.

పట్టుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. నెలకొను, నిలుచు; "చ. అనిమునిచెప్పజేడ్చు హృదయంబునబట్టుకొనంగ మైథిలి, తనయులుదానికియ్యకొని." నిర్వ. ౧౦, ఆ. — 2. (వాయురోగము మొదలగువానిచేత) బిగిసికొను. (మొదపట్టుకొన్నది) (పే. పట్టుకొలుపు.)

పట్టుకొలు. దే. వి. నిలుపు. "ఎ, గీ. వెగడుపడిన యెల్లంబుపట్టుకోల్" పఱుపడనకు, వశముగాకున్న." భార. విరా. ౨, ఆ.

పట్టుజీనువు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. "చ. పగడపు జిట్టలకొమనికిపట్టుగఁగట్టినపట్టుజీనువుల్." వసు. ౧, ఆ. (కొండలు దీనికర్థము "పిగిలిపిట్ట" అని వ్రాసియున్నారు.)

పట్టుడు. దే. వి. పట్టుదల. (మా. సగ్గిసముగ్గిసలు.)

పట్టుదల. దే. వి. వదలనిపట్టు, అభినివేశము.

పట్టుపురుగు. వై. వి. పట్టువంటివర్ణముగల ఒకదినసువురుగు, ఇంద్రగోపము.

పట్టుబడి. దే. వి. ఏదేనొకదానిక్రింద వ్యయమైనధనము.

పట్టువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పట్టు+పడు.) 1. చిక్కు;

"క. పట్టువడిననుగ్రీవుని, గట్టెదురంగాంచి." భార. ఆర. 2, ఆ. — 2. విడితమగు. "నీ. నెఱిసిట్టిదనియింతిని నెప్పనందెన్ని భంగులనగనినబట్టువడదు." భార. విరా. ౨, ఆ. (పే. పట్టువఱుచు. విడితముకావించుటకు. "ఎ. అనియాళిగు పాలుంబట్టువఱుచుచున్న." భార. సభా. ౨, ఆ.) పట్టుసారువ. దే. వి. మీఠఁద్రొక్కువాడుపట్టుకొనుటకు గుంజితోచేర్చికట్టిన పంగలకొయ్య.

పట్టుసారె. వై. వి. పట్టులవాడు. (మొదటిరూపము పట్టుసారియ.

పట్టె. వై. వి. 1. పలక; 2. మంచేములోనగువాని చట్టము; 3. రాజ్యాభిషేకకాలమునందునొసటఁ గట్టెడుపట్టము; "మెసటపహాకపట్టెగట్టి." అచ్చ. యం. కాం. — 4. మిడ్డటిండ్లమీదఁ బఱచెడుమ్రాసులోనగునది; 5. పక్క; (ఆరవపట్టెలతీర్చినదా?) 6. పట్టెవలెదీర్చిన ద్రవ ద్రవ్యపురేఖ; (పట్టెనామము.) 7. కుంచె; 8. బ. పట్టెవలెదీర్చిన నున్న పువ్వుఁతలోనగునది. (మాణిక్యపట్టెలు, నున్న పువ్వుపట్టెలు. మొ.) (పట్టియయొక్కరూపాంతరము.)

పట్టెడ. దే. వి. 1. మంచేములోనగువానికనలైడునవారు; "ఎ. పట్టియలనలవరించినట్లైన పట్టుపట్టెడయును." అని. ౨, ఆ. — 2. ఎద్దు మొదలైనవాని మొదకుకట్టుటకు ఉపయోగముగానూలితోనేసినపట్టె; 3. పట్టెవలెకాసినతోలు; "బిగిపట్టెల్లమరించి." రామా. ౨, ఆ. — 4. పట్టెవలెచాఁగఁగొట్టినతగడు; 5. పట్టెవలెనుండెడు స్త్రీకంఠాభరణవిశేషము; "ద్వి. బంగారుపట్టెడబన్న సరంబు." సా. ౨, భా. — 6. కమసాలెవానిదాఁగలి; (మా. కమటము.) — 7. వృక్షవిశేషము.

పట్టెడమ్రాను. దే. వి. సానదిండు ప్రక్కకొయ్యలక్రిందిపట్టుము.

పట్టెమంచేము. వై. వి. నవారుపట్టెడ అల్లినమంచేము. పట్టెమాటువు. ద్వ. వి. వృషమునందలిచిత్తవర్ణవిశేషము.

పట్టెము. వై. వి. పట్టియముయొక్కరూపాంతరము. (కత్తికి. "చ. విచిత్రతగఁబునగల భాషిణికొప్పుపట్టిపట్టెంబుజలిపించి." దీనికిక్రింద "నత్తికిఁగత్తిచెయ్యిత్తి మొక్క." అనియున్నది. కృ. 3, ఆ.)

పట్టవర్ధనము. వి. వి. మగవారుమిక్కిలివెడల్పుగా నుడగముగానుపట్టెనలెత్తిన్సొసటిబొట్టు. “ఎ, గీ. పెనగియొక్కందుపట్టవర్ధనమునాకె.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

పట్నము. వై. వి. పట్టణము. హంస. ౧, ఆ. పట్ర. డి. వి. కిరాతభేదము. (పట్రవాడు, పట్రది.) పతనము. సం. వి. ఆ. న. పతింఘట, చదువు. పతింఘ. సం. స. క్రి. చేదువు.

పతిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) పతింఘవాడు. పతితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పతింపబడినది. పతితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పతింపదగినది.

పడకు. డి. వి. 1. సందు; “చ. జడధిమధింపజిక్కి నుధసౌరభమానుటలజావుడక్కితా, పడకులనుం డిదుగ్ధభవపాండినుబొందులనందమొందనిం, ద డవిమెకాలతోగడుపులైచెయించును మేతకై బయల్, వెడలి డులివశీరశకులిమకరిముఖవారి జుతువుల్.” స్వా. ౫, ఆ. —2. గుహ. “ఆ. ఆ పుడుపడకునుండియరుచెంచునింగంపుఁ గొద మవోలె.” అచ్చ. యు. కాం.

పడత. డి. వి. హనువు. “నీ. భంగించినట్లుండుపడత నూటికినూటికొద్దకంపంబునేయుటకతమున,” కాశీ. ౬, ఆ.

పడతి. డి. వి. ఆడుది, ఇతి, తొయ్యలి, వనిత.

పడతుక. డి. వి. (పడతి + ఉక.) —వై. — (స్వార్థమున ఉక.)

పడగ. వై. వి. 1. కెక్కము; “తే. పడగలంతగ్రా లంగనీడములొప్ప.” నిర్వ. ౬, ఆ. —2. సర్ప ణము; “క. నీపడగమీడనుండెడు, నాపదచి ప్పములుచూచిననుగరుడుడుని, నేపునభక్షిం పడు.” వి. పు. 2, ఆ. —3. నీకర్ణభూషణ విశేష ము*. “ఎ, గీ. పాగడముపూసనాకామెట్టెబవిర పడగ, చుక్కపొట్టనజటిపాటి సొప్పుగలిగి.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

పడగదారి. వై. వి. పాము, ఫణి. అచ్చ. ఆ, కాం. (ఇట్లు పడగతాలపు.)

పడమ. డి. స. క్రి. పడయుయొక్కరూపాంతరము. (పొందుటకు. —“క. ఎడపడకుండంగుడిచిన, కు డుపుప్రమాణముగాదు కొన్నతెలుగుకా, బడ చినతెలుగునుడెలపని, యడికుడుపున బాడిగ లువడభినవదండీ.” విజ్ఞా. వ్య. కాం. — సంపా ణింగుటకు. (చూ. పడపు.)

పడత. డి. వి. పడతకు మొదటిరూపము.

పడపు. డి. వి. 1. అర్జునము; (చూ. పడపుగొప్ప.) 2. అర్జితవిత్తము. “క. తనపడచినసొమ్మయినను, దన వలసినయట్లుపంపదగుబుత్తులకుకా, దనతండ్రి పడపునుతులకు, జనకుడుపంచంగవలయు సరి పాకులకా.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.

పడమటికొండ. ద్వ. వి. (పడమర + కొండ.) పల్లి మకైలము, అస్తవర్జితము.

పడమటిదొర. డి. వి. (పడమర + దొర.) వరుణుడు. పడమర. డి. వి. పల్లిమదిక్కు. “నీ. నిడువునడూ ర్వును బడచగనై కెండుకడలునంభోనిధిగడిసి యుండు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. —విణ. పల్లిమ ము. “పడమటిదిశ.” కళా. ౨, ఆ.

పడపుగొప్ప. డి. వి. (పడపు + కొప్ప.) వెలయులు. వేశ్య. చంద్రా. 3, ఆ. (ఇట్లు పడపుజెలి, పడ పుజెడియు. మొ.)

పడము. వై. వి. అందలమునక్రింద పఱచెడు రత్న కంబళము*. “జిగిగుల్మ. లేమాచి చిగురుటాకుప డప్పు.” చంద్రా. 3, ఆ. “నయముమించిననుస నాబుపడము.” రా. వి. ౨, ఆ. (చూ. గొడియ గొడె.)

పడయు. డి. స. క్రి. 1. పొందు; “ఆ. పరమమం త్రవిధులఁబకువులుయూపంబు, లందుగట్టబ డిమహాకుచిత్ర్య, విభవమొందువిహితవిశేషసక్రి యమేను, విడిచిదివ్యముఖమువడయుఁబాలె.” భార. ఆను. ౫, ఆ. —2. సంపాదించు; “నీ. పెం డ్డియగువేడ్క భారవుడవృద్ధవరుణేంద్రుపాలి కిజనివానిబడసి తెచ్చె.” భార. ఆర. 3, ఆ. —3. (బిడ్డను) కను. “నీ. ఇట్టిసంతతిగన్మయివుహా పాతకంబునకుఁబ్రాయశ్చిత్తమునగఁబ్రీతిఁబడ సె.” నిర్వ. 3, ఆ.

పడలు. డి. వి. బ. రాసులు. (చూ. తొడవకళ్లము నాలుగవ అర్థము.)

పడవ. యు. డి. వి. 1. యుద్ధము; “క. పడవకయిం చ్చియిడుమలఁ, బడవకమా.” సత్య. 3, ఆ. —2. ప్రళయము. వై. చిన్నదోనీ*.

పడవలము. డి. వి. (పడలు + వలము.) నేనాముఖము, నాసీరము.

పడవాలు. వై. వి. 1. నేనాధిపతి; ద్వ. రా. కిష్కిం. కాం. —2. స్వల్పనేనాధిపతి*. “ప. వారునుండం డనాయకులనుబడవాళ్లనుబిలిపించి.” అని. ౪, ఆ.

పదసాల. ద్వ. వి. (పదము+సాల.) కూటాయ. "నీ. ప్రహగోడలగొప్పపదసాలమేల్చువుగారముం గలివెతగనిపారుగు." కుక. ౨, ఆ.

పదాల. వై. వి. అందలముమీడిపన్నాగము. "నీ. అరిదిపట్టుపదాలయంచులగతిగ్రిందిపత్తమాలి కలుచూపట్టుచుండ." కళా. 2, ఆ.

పదాలు. వై. వి. పదవాలయొక్కరూపాంతరము. (స్వల్పసేనాధిపతికి. "ద్వి. ఉచితాసనంబులనుం డిపదాభు, లుచితంబులెఱిగింప." రా. యు, కాం.)

పడి. దే. వి. రెండుసోలలకొలది.

పడికట్టు. దే. వి. 1. తూనికకట్టె; 2. మర్యాద; 3. సోపానము.

పడిగ. వై. వి. తత్పుయుమినెడిపాత్రము, (రూ. పడిగము.)

పడిగట్టు. దే. వి. (పడి+కట్టు.) తుపాకిగుండు. "ద్వి. కొత్తులపడిగంటగూలుచందమున." రా. సుం, కాం.

పడిగావు. దే. వి. (పడి+కావు.) పంచేన కాచియుండు సేవకుడు. "క. పుడమివిభులెందఁబెందఁటో, పాడగానుల్పలేకద్యారభూములయందుకొ, బడిగావులుపడియుండఁగ, బడుగులకేలబ్బుఁగంప భంజనుసేవలో." కు. ౧, ఆ.

పడితరము. దే. వి. ఏర్పాటు, ఏకేటవచ్చు మొత్తము.

పడిదియ. దే. వి. చౌకలవాడను చేయవల అడ్డకిచ్చేట. "క. మెడవాలూడయనివస్త్రము, తడఁబటి చిన నమ్మికొనిన దాఁరియిడినకొ, బడిదియ వెట్టి నఁగట్టిన, నడయఁబాత్రయమదండు వరువఁగవలయుకొ." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (రూపాంతరము పడిత.)

పడిదెము. దే. వి. ద్రవరూపముగువ్యంజనవిశేషము, ఊర్పు. "నీ. అవ్వడంబులవడియములుండాలిం పులఁబలుచనినలి వెచ్చుపడిదెములును." జై. 3, ఆ. (మొదటిరూపము పడిదియము.)

పడియ. దే. వి. నీళ్లునిలిచినచిన్న పల్లము. "తే. అట్టి లంఘింప నెఱవినయలఘుబాహు, బలునికతిదు మ్మర మెచ్చాటిపడియదాట." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

పడియచ్చే. ద్వ. వి. ఒత్తిరూపమేర్పఁచుటకైతొలి చియచ్చే. "హరుఁబగగొన్న తేల్పుఁబడియచ్చు నొత్తినలీల." చంద్రా. ౨, ఆ.

పడివాగ. ద్వ. వి. ఎక్కులకాయిత్ర పఱుమేనపుడు సవరించెడు గుఱ్ఱపుసవరణ. "నీ. తగవేలచూడఁ

గ్గొత్తగవేలసంఖ్యలైపడివాగఁబఱుతెంచుఁబ్రా ధహరులు." హన. ౫, ఆ.

పడినెము. వై. వి. కైత్యకొగవి శేషము*.

పడిహరి. వై. వి. పడిహరి. "ద్వి. పడిహరులనుబిల్వఁ బంచియాక్షణమె, కడఁకతోఁగల్పాణకటకం బునందు." పండి. ౧, ప్ర.

పడు. వై. ఆ. క్రి. 1. పతనమగు; 2. శ్రమము సొందు*; "ఉత్సాహ. అతఁడుకురుకుఁబుతోడిపొం, దు నకుఁ బడఁడెజగము మెచ్చుదొడఁగి పెక్కుభంగు లకొ." భార. క్రి. ౧, ఆ.—3. రాలు*; 4. శయ నింఁచు*; (చూ. ఊడనిఁబాడురెండవయర్థము.) 5. చేచ్చు*; "ఆ. చంపెదేనిముప్పుజలములులేనిదే, శ మునఁజంపవలయుఁగమలనాభ, నిక్కమింతపట్టు నీచేతఁబడుటకుఁ, దగుదుమనిననగుచు నగధరం డు." భార. ఆర. ౪, ఆ.—6. పూడు*; "క. జగతి కుడువడినధనం, బగపడినను బ్రాప్తాబునకువర్ధ మువెట్టుం, దగునటవిప్రోత్తముచే, నగపడిననతిం దుకుడువ నర్హుడంతకొ." సం. "రాజాలభ్యా నిధిందదాల్చిద్విజేభోర్ధంద్విజువునఁ, విద్యానశేష మాదద్యాత్మసర్వస్వపు భుర్భుత." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—7. అన్నమింఁచు*; "క. అవనిశయిహయం బులు, పవనగతింబఱుచుబ్రొద్దుపడకుండఁగనీ, డవిదర్శకు." భార. ఆర. ౨, ఆ.—౮. క్రి. 1. అను భవింఁచు; "ఇంతపడుదుకె." భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. పొందు. "క. ఇచ్చెయినధికపుఁబెరితొ, పప్పు నుబడుసూతుప్పొదయపద్దంబలరకొ, దప్పికొలం కులు మొగుడవ, నమ్ములుసోలంగదివసనాథుఁడు గుంకొకొ." భార. విరా. ౨, ఆ.

పడుక. వై. వి. పఱుపు. (చూ. పడు నాలుగవయర్థము.) పడుకటిల్లు. ద్వ. వి. (పడుక+ఇల్లు.) శయనగృహము. పడుకు. దే. వి. తాయి, శిల. (చూ. తొడుకు.) పడుగాయ. ద్వ. వి. (పడు+కాయ.) రాలినకాయ. పడుగు. దే. వి. 1. వస్త్రపునేరేతయందలినిడుపునాలు; 2. వైకృష్టినినజొన్నకుచ్చెలవంతుప్పలొ నగునది.

పడుగొమ్మ. ద్వ. వి. (పడు+కొమ్మ.) క్రిందికిపడు చున్నకొమ్మ, శిఖ.

పడుచే. దే. వి. 1. కన్యక; 2. కన్నెటికముకానివే శ్య; 3. బాలిక; "క. అంబయనటసాభ్యునికడ, కుంబోయిననకేడుభీష్మకొనిపోయినదా, నింబ డుచుంకొనస, ర్చుచేకన్యాత్వమెడలెనుగువా

నీకుఁ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—4. బాలుఁడు.

"క. కడవంగఁబవినవాడే, పడుచనుచుకొబురిటి
యిల్లుపడఁతుక వెడలెఁ." మార్క. ౫, ఆ.

పడుచుఁజేత. ద్వ. వి. జారత్వము. "ద్వి. పడుచుఁ
జేతలహునిపారవృత్తికన్యరుఁడు." భట్ట.

పడుచుడి. దే. విణ. (పడుచు+అది.) యౌవనముగలది.

పడుచురాసి. ద్వ. వి. కన్యారాశి

పడుచులలిండి. దే. విణ. శిశుఘాతిన. "తే. కటక

టాదిన్ని నెత్తురుగంచురాచ, పట్టెఁజక్కనిపాప

నిఁబట్టిచంప, నేదిమృత్యుస్వరూపమైయెడట

నుండి, వచ్చెనీపడుచులలిండియచ్చటికిని." పారి

శ్మ. ౫, ఆ.

పడుచువాఁడు. దే. విణ. యౌవనముగలవాఁడు.

పడుదల. దే. వి. పక్షివిశేషము. డాబ.

పడున. దే. విణ. మిక్కిలి పల్లమైనది. (నేల.)

పడువరి. ద్వ. వి. కోతకోయునప్పుడు గింజలురాలి
మొలచినవరిపైరు.

పడె. దే. వి. పడియముక్కరూపాంతరము. "నీ.

నీరదాగమమేఘునిర్యత్నయూపానచారకం దేగు

నేచాటిపడెను." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

పడ్డ. వై. వి. తొలిచూలియావు, (తేక) గేదె.

పూకు. దే. వి. పడఁతుయొక్కరూపాంతరము.

పూత. దే. వి. నాఁగేటిగొడగ.

పూము. ఉభ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. సం. ఆ.

పుం. 1. పంచము; 2. వెల; 3. కూలి; 4. ధనము;

5. తౌదము; 6. కొనుట; 7. వ్యవహారము;

8. కర్షమెత్తురాగిటంకము; 9. గవ్వయెత్తు; 10. ఆ

త్తుఁదగినకూరలోనగునానిపిడికిలి.

పూనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉడుక.

పూస. సం. వి. ఆ. పుం. పనస.

పఱాయిరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పొగడఁబడినది.

పఱిరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొగడఁబడి

నది; 2. పంచముగాఁజేయఁబడినది.

పఱిరవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొగడఁద

గినది; 2. అత్తుఁదగినది.

పఱిదిము. దే. వి. పడిదియొక్కరూపాంతరము.

పఱిహరి. వై. వి. ద్వారపాలకుఁడు. "ప. పఱిహరుల

విలనఁదనరాకయొఱింగించి." భాగ. ౧౦, స్కం. తూ.

పఱ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూసేరుతీగ. విణ. 1. పొగ

డఁదగినది; 2. అత్తుఁదగినది.

పఱ్యపిధి. "సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంగడిపిధి.

పఱ్యంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తేలయాలు, నేళ.

పఱ్యోత్తేవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వర్తకుఁడు, జేవ.

పఱ్యారము. వై. వి. 1. నానబప్పు; "మ. శని

రోత్సవమాచరించెనునిశిష్యవ్రాతముండాను

ప్రసనిపఱ్యారముతోడబూరగమి తోమండె

తండంబుతో, ననుకుంబాసెయతోడఁబాండు

లమాచారంబుతోనేతితో, ఘనరంభాఫలఖం

శర్ధరలతోఁగారుణ్యపాథోధికి" భీ. ౨, ఆ.

2. భక్ష్యము. "పఱ్యారంపుఁ బుణ్యంపుకం

ల." ఆము. ౧, ఆ.

పతంగము. సం. వి. ఆ. న. పాదరసము. పుం. 1. పక్షి

2. మితుత; 3. బాణము; 4. పిల్లి; 5. కానిధాన్య

విశేషము.

పతంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తేనెటింగ, పుత్రిక.

పతంగుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుఁడు, వేడినెల్లు

పతకము. వై. వి. హారమునడుమనుండెదురత్వి పుష్పి

పతగము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షి, పతంగము.

పతత్తు. సం. వి. త్. పుం. —వై. —

పతత్రము. సం. వి. ఆ. న. తెక్క, పత్రము.

పతత్రి. సం. వి. ఇ. స్. పుం. పక్షి, గరుత్మంతము

పతగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. తప్తుపడిగము.

పతనము. సం. వి. ఆ. న. పడుట, పాలు.

పతయాళువు. సం. విణ. (ఉ.) పడెడుస్వభావముకల

వాఁడు.

పతాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. టెక్కము; 2. టెక్క

పుంగంబము; 3. సౌభాగ్యము. ఆ. పుం. ము. అభి

నయహస్తవిశేషము. (బొటనత్రేలినివంచిచూపు

డువ్రేలి మొదటఁగూర్చి త్రేళ్లన్ని చిక్కఁగా

జూచిపట్టినది.)

పతాకి. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) టెక్కముగలవాఁడు.

పతాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేన, ధృవని.

పతి. సం. వి. ఇ. పుం. మగఁడు. విణ. ఏలిక.

పతింవర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తనంతట మగని వరింపు

నట్టి ఆఁడుది, వర్య.

పతికుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పడినవాఁడు,

2. పడివిచెడినవాఁడు.

పతిమ. వై. వి. ప్రతిమ. "క. మనమునగల్గినతీరున

నినుమగనితా వ్రాసికొన్న నిలపుఁబతిమలక,

గనుఁగొనియెఱుంగక పలికిన, ననఁబడిం గిని

యందగునెనకలానీకుఁ." య. ౫, ఆ.

పతిపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మగనాలు, (యా. పతిపత్ని.)
పతివ్రత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతిభక్తిగల యిల్లాలు,
క్రొత్తడి.

పత్తనము. సం. వి. ఆ. న. పట్టణము, ప్రా.లు.
పత్తి. ఉభ. దే. వి. ప్రత్తి. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. గమనము,
2. సేనావిశేషము. (ఒకరథము ఒకయేనుగునూ
దు గుఱ్ఱములు ఏవురు కాలవరుసుగలది.) పుం.
కాలిబంటు.

పత్తిరి. వై. వి. పూజకుపయోగించెడు బిల్వదళము
లోనగునది. "ఉ. తత్తజపాటులేక నది దాన మొ
నర్పసికాపాణిదే. వోత్రమువిత్తనాధుంగరుణో
దధి గమ్మనిపూవుగుత్తులకొ, బత్తిరిబూజచేసిన
తిపాతములకొ తపణించువారికొ, దొత్తులువో
రెదక్కు. దురుతొప్పలుదోరలు ముక్తిభామినుల్." కాశీ. ౨, ఆ.

పత్తిరిబొట్టు. వై. వి. తిలకవిశేషము.
పత్తిరేకు. దే. వి. లోహములనదికించునపుడు పత్తివ
రెగొట్టిపెట్టెడు సహితీయమైనపొడిరేకు. "క.
తనుమధ్యపతిభంగము, లనుగూర్చగనవియుండ
త్తులమురెయగుటగం, తునియిడినపత్తిరేకనఁ,
జనునొడ్డాణముననడుముచామకునమరుకొ." ఆ
ము. ౫, ఆ.

పత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్ని సాక్షిగాఁబెండ్లాడిన
పెండ్లము, భార్య.

పత్రపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆకుతాయి.

పత్రపాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాపబొట్టు.

పత్రభంగము. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీలయొక్క చెక్కి
లిలోనగువానియందు వ్రాయబడు మకరికాప
త్రము.

పత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆకు; 2. వ్యవహారము
యొక్క చెల్లుబడికై యొకరొకరు వ్రాసికొనెడు
ఆకు; 3. తొక్క; 4. వాహనము; 5. బాణము;
6. మొరకత్తి; 7. లవంగపుబట్ట.

పత్రరథము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షి, పులుగు.

పత్రరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (యా.) పత్రభంగము.

పత్రల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెద్దయెలకిరీ; 2. శ్రీ
రాముని.

పత్రలర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలి నిడుపుమోయ.

పత్తిరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (యా.) పత్రభంగము.

పత్తిన్నహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అనుకముడు.

పత్రాంగము. సం. వి. ఆ. న. 1. రక్తచందనము;
2. భూర్జము; 3. పద్మకాష్ఠము.

పత్రాంగులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (యా.) పత్రభంగము.
పత్తి. ఉభ. వై. వి. పత్తియొక్కరూపాంతరము.

భల్లా. 3, ఆ.—సం. న్. పుం. 1. డేగ; 2. పక్షి;
3. బాణము; 4. కొండ; 5. మ్రాను; 6. రథికుడు.

పత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాగితము; 2. వ్యవ
హారముయొక్క చెల్లుబడికై యొకరొకరు వ్రాసి
కొనెడుపత్రము.

పత్తిర్యము. సం. వి. ఆ. న. ముతీకియైత్తికపట్టుచీర.
పుం. దుండిగమ.

పథము. సం. వి. ఆ. పుం. మార్గము, ప్రోవ.

పథి. సం. వి. న్. పుం.—వై.—(దీనికి ఈ రూ
పమున తెనుగునందు ప్రయోగములేదు.)

పథికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దారిపడచేవాడు.

పథ్యము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) హితము.

పదంపడి. దే. అవ్య. 1. పెనక; "చ. మున్నుమా, త

రపిత్త్యవందనంబును బదంపడిమిత్ర సహాభివాద
నా, దరము." ఉ. హరి. ర, ఆ.—2. మఱియు;

"వ. మఱియుఁగొండఱుయజ్ఞపాత్రంబులనన్న
లంజఱిచిరి, వెండియుఁగొండఱు హేమామాన్న

లాత్తిరి, పదంపడికొండఱు హేమామకుండంబుల
యందుమాత్రంబులవిడిచిరి." భాగ. ర, స్కం.

పదకము. ఉభ. వై. వి. క్రమము. "క. ఇదినాకా
నతియిచ్చిన, పదకము కలరూపువి న్నపముచేసి

తీసి, హృదయంబునఁగైకొను మొం, డుదలంపు
లుదక్కు. మనపుడుంగుటించె." నిర్వ. ర, ఆ.—

సం. ఆ. పుం. పతకము.

పదగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాలిబంటు.

పదచోర. వై. వి. నాట్యభేదము, పెక్కణము. (యా.
తీరుపు.)

పదటము. దే. వి. ఆత్రము, తత్తజము. "ద్వి. పట్ట
నుంకించినపదటము." విష్ణు. ఉ. ర, ఆ.

పదటు. దే. వి. పదటముయొక్కరూపాంతరము.

"ద్వి. పదటనరేచి." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.

పదడు. దే. వి. బూడిద, భిన్నము. "ఆ. పదయరాని
యాయువొడలికిఁగలిగిన, బాపక్కకులదానిఁబ

గటంగలుప, నగునెపుణ్యవిధిసమాచరణములఁగై,
సేనువలయుఁగాకచెలుపుమిగుల." భార. కాం.

౫, ఆ. "ద్వి. పదడుచేపట్టుడుబనిఁడిమొచనన్." పండి. ౨, ప్ర.

పదను. దే. వి. 1. సమయము; “క. మనగతియూ, పద
నునగడుజాలుకదనముపట్టుయితోచెన్.” పం
చ. నా. ౨, ఆ.—2. తడి; “ఉ. పంటవలంతికిం
బొడమభాసిలునీతవుగాననీలలో, నంటినపుర్
వారింబదనైపులకోదయసస్యసంపదన్, గంట
కయుంటనీకతగునే డిట నావ్యవసాయమేర్ప
డెన్, గంటనిరంతరానుభవగౌరవసౌఖ్యముపం
డెన్గోరకల్.” రామా. ౪, ఆ.—3. వాడి; “తే.
సరగమిన్ననుకమ్మరిసంజగొలిపి, బెట్టుగాఁగా
చిబంగారుచుట్టువాలు, పదనుపెట్టఁగొనిపో
యిపట్టలేక, విడిచెనఁబ్రొద్దుపడమటికడలిము
నిఁగె.” య. ౨, ఆ.—4. పరిపాకము. “క. ఇదె
పోయెదఁగౌరవులఁ, బదవికరాఁబలికిసంధిపా
టించెద.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పదనుకొను. దే. అ. క్రి. తడియు. “నీ. అరచం
ద్రులోని చివ్వుంశంబునుంబోలెనుదుటఁగమ్మరి
బొట్టుపదనుకొనఁగ.” పాండు. ౪, ఆ.

పదపడి. దే. అవ్య. పదంపడియొక్క రూపాంతర
ము. (నెనుకననుటకు.—“నీ. పనియేమిపంచినఁబ
దపడిచేనెదవనకతన్ బంచినయాత్మఁబ, చేయు
చు.” భార. ఆది. 3, ఆ.—మతియుననుటకు.—
“క. పదిదినములైదుప్రాద్దులఁ, బదపడిరెన్నా
ళ్లుకొక్కపగలున్రేయున్, మదమునరణమొ
నరించిరి.” భార. ఆది. ౧, ఆ.) [“క. ముదమున
హరియునునజుడును, జదువులుమునులాదిగాఁ
గనకలజనంబుల్, మదనాఁగొల్వవచ్చిరి, పద
పడిసంభ్రమముభయముభక్తియుఁగదురన్.” (ఇ
క్కడ పదపడి అనఁగా అత్యంతము అని యర్థమ
గుచున్నది.) వీర. ౧, ఆ.]

పదము. సం. వి. అ. న. 1. పాదము; 2. పద్యపాద
ము; 3. ఇసుకలోనగునోట్లఁగనఁబడెడు పాద
చిహ్నము; 4. చిహ్నము; 5. శబ్దము; 6. వాక్య
ము; 7. ప్రయత్నము; 8. స్థానము; 9. కపటము;
10. వస్తువు. పుం. కిరణము.

పదరము. వై. వి. తములపాకులు పదిలముగానుంచె
డియడపము*.

పదరు. దే. అ. క్రి. 1. త్వరపడు; “వ. కంజగుళ్లకుఁ
బదరుచుఁగెరులుతేట్లకుబెదరుచు.” కళా. ౩,
ఆ.—2. కోపించు; “క. నీమాటకుమాయశ్వ, త్థా
మవచనములకునేబదరుదున్.” భార. ద్రో. 3,
ఆ.—3. చలిండు. “నీ. వైమిన్నప్రాలినఁ బదరు

నిభైర్యంబుఁగటకటాకలఁచిచీకాకుచేసె.” వి.
ద్ర.—స. క్రి. ఆతేపించు; “వ. అని గాంధారి:
బదరి.” భార. ఆది. ౫, ఆ.—వి. బ. త్వరతేవును
ట. “ఎ, గీ. జిహ్వాకలకు, ననువుతెలువాదింబు
పంతవుబదరులు.” స్వా. ౬, ఆ.

పదవి. ఉభ. వై. వి. ఉన్నతస్థితి*. సం. ఆ. క్రి. ప్ర.
మార్గము.

పదాజి. సం. వి. ఇ. పుం. పదాతి.

పదాతి. సం. వి. ఇ. పుం. కాలిబంబు.

పనార్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్తువు; 2. స్వము
లయొక్క అభిధేయము. (సప్తపదార్థములు.—
వ్యము, గుణము, కర్తృము, సామాన్యము, విశేష
ము. సమనాయము, అభావము.)

పదాణు. ద్వ. స. (పది+అణు.) పదునాణు.

పది. ఉభ. వై. స. తొమ్మిదియునుకట్టి, దశకము.
(తలుచుగా ఒకఁడులోనగునవివరమగునో ఉ
దంతంబగు. ఉదా. పదునొకఁడు, పదుమాడు
పదునాలుగు, పదునేను, పదునాణు, పదునే
డు, పదునెనిమిది. పదుగురు. మొ.)—సం. వి.
ద్ర. పుం. పాదము. “నీ. తూలింపనాయెద్దులొ
చినపిచ్చుకుం టనుపల్కుపదులు పంగనకుఁగొ
ర్చి.” రా. వి. ౧, ఆ.

పదింబదిగ. ద్వ. క్రి. విణ. (పదియన్+పది+కాన్.)
గట్టిగా, చక్కఁగా. “కవిరాజవిరాజితము. నీ
కరుణకుఁ బాత్రుఁడుగాఁడు పదింబదిగాఁగని
చ్చినవాఁడదుదన్.” రాఘ. ౪, ఆ.

పదికుడు. సం. వి. అ. పుం. పదాతి, కాలిబంబు.

పదియార్దము. ద్వ. వి. (పది+అర్దము.) పదునాణు
తూములు.

పదిలపడు. వై. అ. క్రి. 1. దృఢపడు*; “ఎ, గీ. పా
శుపతమటమిఁదనుబదిలపడును.” భీ. ౫, ఆ.—
2. స్థిరపడు*. (చూ. పదిలిం.) (ప్రే. పదిల
పలుచు.)

పదిలము. వై. ప. స్థైర్యము*. “మ. యత్తశ్రేష్ఠమఁదొ
డొక్కనో, బదిలంబారఁగనిల్చిపిల్చెననిన్
బ్రత్యక్షింపత్యగియై.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.—వి.
1. జాగరూకము*; “నీవుపదిలంబుగఁగోడెలఁబట్ట
కున్న.” నీలా. ౨, ఆ.—2. దృఢము*. “అల్లనసరి
డొంటియున్బదిలంబుగఁజూచి.” భో. ౪, ఆ.

పదిలిచ్చే. వై. స. క్రి. పదిలపఱచు. (దృఢపఱచుటకు. — “క. ఇదియొకరాత్రిసకృత్యము, మదివెఱవకునును నెన్నిములులు ధైర్యం, బొడవంగదినబోధించిన, హృదయముపదిలింపలేకయెడయనిచింతి.” రా. ఆర, కాం. — స్థిరపఱచుటకు. “ముకుందులోకత్రయనందితుఁ హృదయకంఠమునఁబదిలించి.” జై. 2, ఆ.)

పదిలుడు. వై. విణ. 1. జాగరూకుడు*; “క. ఇదియేటిచందమేటికి, మదియిట్టిదియయ్యెనుచుమఱియొయ్యననే, బదిలుండవై.” హరి. ఉ. 1, ఆ. — 2. స్థిరుడు*; “క. ఇదయేనుగూడవచ్చితి, బదిలుండవైపోరుమికబకమర్దన.” భార. శృష్ట. 1, ఆ.

పదుగుండు. ద్వ. స. పదుగుండుయొక్కరూపాంతరము. “చ. తొడరభవత్తెనూజాలుపదుగుండుసముద్భుతసింహనాదులై.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.

పదుగు. దే. వి. పదువునకు మొదటిరూపము. పదుగుండు. ద్వ. స. పదుగురునకుమాఱురూపము. పదుగురు. ద్వ. స. పదిమంది. (పదికిమహానాత్యర్థకబహువచనాంతాదేశము.)

పదునల్లము. ద్వ. వి. (పది+నల్లము.) పదునాలుగుతూములు.

పదును. దే. వి. (పది+ఊను.) పదిమంగళములనెఱకునెలయందుతిహిచ్చునంతటివర్షప్రమాణము.

పదునెండు. ద్వ. వి. (పది+ఎండుము.) పదునెనిమిదితూములు.

పదునేడ్డుము. ద్వ. వి. (పది+వీడ్డుము.) పదునేడుతూములు.

పదునొకొత్తుము. ద్వ. వి. (పది+ఒకొండు+తూము.) పదునొకండుతూములు.

పదుపు. దే. వి. పదుపు. “పాఠపదుపు.” మార్క. 1, ఆ. “క. ఆపుడగ్గి నన్నెఱిలుకే, లుపుతననెన్నేనిమంటలగడిందిగగా, డుపుతండ్రి బాదుఁడ్రోతప, దుపువైనతడమ్మలె మైతొబఱపుటయు.” అచ్చ. యు. కాం.

పదుముత్తము. ద్వ. వి. (పది+ముత్తము.) పదుమూడుతూములు.

పదురు. యు. దే. ఆ. క్రి. త్వరపడు. వి. 1 విధము; “క. తుదమొదలెఱుంగకచదువుల, పదురెఱుంగకతమ్మనెందుఁబదురెఱుంగనిదు, ర్దదకవులగుదియబద్ధపు, గుదియలఁజదుపంగవలదగుట

గుటలడంగ.” కవిస. 1, అధికారము. — 2. బ. త్వరితపుమాట. “ద్వి. చదురులఁబదురులు.” భాగ. 1, స్కం. — వై. స. పదుగురునకుమాఱురూపము. “చ. పదురునిజాప్తకింకరులు పార్వ్యయుగంబునభక్తింగిల్లిరా.” కాశీ. 3, ఆ. పదురుచే. దే. ప్రే. పదురఁజేయు. (చూ. పర్దుచు.) పదుపు. దే. వి. సజాతీయప్రాణిసమూహము. “మట్టపుంబదుపు.” హరి. ఉ. 3, ఆ. (పదుగుయొక్కరూపాంతరము)

పదుపురు. ద్వ. స. పదుగురుయొక్కరూపాంతరము. పద్దుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పదాతి, కాలిబంటు, పద్దియము. వై. వి. పద్దము. “నీ. చిలుకబోదలమచ్చికలచేసిముద్దులుచిలుకలద్దియములు చేప్పరాదె.” నీలా. 1, ఆ.

పద్దు. వై. వి. 1. పంతము*; 2. ప్రతిష్ఠా*; 3. అంకలకత్తెము*.

పద్దెము. వై. వి. పద్దయము. “క. అచ్చుతెనుంగుబద్దెముకల్తైనగుగబ్బుములోననుండినఁ, హెచ్చనియాడుచుందురు.” య. 1, ఆ.

పద్ధతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ; 2. పరుస; 3. అడుగు.

పద్దాల్లు. ద్వ. స. పదునాలుగుయొక్కరూపాంతరము. “పద్దాల్లుయేట.” చంద్రా. 3, ఆ.

పద్ద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మీ; 2. బారంగి; 3. మెట్టదామర; 4. అ. పుం. న. ము. 1. తామర; 2. ఒకనిధి; (చూ. నిధి.) 3. పూహవిశేషము; 4. సంఖ్యావిశేషము; 5. ఏనుగుమొగమునందలిబొట్టసమూహము. పుం. పాము.

పద్దకము. సం. వి. అ. న. 1. ఏనుగుమొగమునందలిబొట్టసమూహము; 2. పద్దకాష్టము.

పద్దకాష్టము. సం. వి. అ. న. ఓషధివిశేషము.

పద్దకోశము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహాస్యశేషము. (అయిదు ప్రేక్షకులకొనలకూడకుండునట్లు విల్లువలెపంచి యెడమగలవానిగాబట్టినది.)

పద్దచారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టదామర.

పద్దనాభుడు. సం. వి. ఆ. పుం. హరి, నెమ్మడు.

పద్దనాయకులు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. నాలపహతిలోనొకతెగవారు.

పద్దపత్రము. సం. వి. అ. న. మెట్టదామరదుంప.

పద్దపుడింగ. వి. వి. (పద్దము+తీగ.) చోరశృంగి.

పద్మబాంధవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్మణుడు, తామరచెలి.

పద్మరాగము. సం. వి. ఆ. పుం. మాణిక్యవిశేషము, తామరకంపు. (ఇది సింహాళమునపుట్టినది, రక్తవర్ణముకలది, ఉత్తమజాతిరత్నము. చూ. మాణిక్యము.)

పద్మవేలములు. వి. వి. గ్రా. బ. (చూ.) పద్మనాయకులు.

పద్మాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొలను; 2. చెఱువు.

పద్మాటము. సం. వి. ఆ. పుం. తగిరిసగి.

పద్మాలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మీ, తప్తయింటిగరిత.

పద్మి. సం. వి. క్. పుం. ఏనుగు, గజము, ద్విపము.

పద్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరతీగ; 2. తామరకొలను; 3. తామరతంపర; 4. స్త్రీజాతివిశేషము; 5. ఆడేనుగు; 6. లక్ష్మీ.

పద్మ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రోవ. ఆ. న. ము. ఛందోబద్ధమైనకావ్యము. పుం. డు. శూద్రుడు.

పద్మచే. దే. ప్రే. పదురుచేయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎదురుచే.)

పన. దే. వి. చేలలోకొనివేసిన ఓచెలప్రాగు.

పనఁటి. దే. వి. 1. వలకుండ; “చ. అడరుగళాసధారలు మహాముఖవాంతసుధాంబుధారలుకొ, బొడువగువన్నికీలములు పొంగునుగాఁ బెఱచెత్తకోటికికొ, బెడిదపుఁగిన్నతోనెసరుపెట్టినపెద్దపనంటిబోలెన, క్కుడువెనరావలమస్తకముగొన్నసుదర్శనదేవుఁగొల్పెదకొ.” ఆము. ౧, ఆ. — 2. కుండ.

పనవు. వై. స. క్రి. ప్రలాపించే. “క. అనిపలికిమతియుఁగొడుకుం, బనవుచు.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

పనస. వై. వి. 1. వేదభాగము; 2. వృక్షవిశేషము. (దీనిగొందఱుకవులు వైకృతముగా వాడియున్నారుకనుక సంస్కృతమున పనస అని యేపాఠము ఉండునని తోచెడి.)

పనసవాంఛు. ద్వ. వి. బ. కమసాలెవారిని యాచించి బ్రతుకువారు.

పనాయితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) పణాయితము.

పని. దే. వి. 1. వ్యాపారము; “ఇంద్రియంబులపనులనాచి.” వా. ర. ఆ. — 2. కర్తము; “క. వినుకర్తవర్తకమంబగు, పనిప్రాప్తాపూజనంబు.” భార. ఆను. ౨, ఆ. — 3. ప్రయోజనము; “ద్వి. వినుముకొకయింకవిపరీతరీతిపను, పనిలేదు.”

రా. బాల, కాం. — 4. శిల్పము; (ఇందు మంచిప

నిచేసియున్నారు.) — 5. నియోగము. “ఉ. ఆయతపక్షతుండహతి నక్కులశైలము లెల్ల నుగ్గగాఁ, జేయుమహాబలంబును బ్రసిద్ధియునుగల నాకునిపనికొ, బాయకత్తోమ్మనందపడుఁబాములమావనువాంకికొబనులో, నేయను నేమికారము నెప్పుము నాకుఁబయోరుహననా.” భార. ఆది. ౨, ఆ.

పనిగొను. దే. స. క్రి. (పని+కొను.) నియోగించే. “క. నన్నుం, బనిగొనఁదలచిననిలిచెద, ననునముగలిగె నేనియరిగెదనధిపా.” భార. విరా. ౧, ఆ.

పనితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) పొగడబడినది. పనిముట్టు. దే. వి. కొఱముట్టు, ఉపకరణము.

పనివంచే. దే. స. క్రి. (పని+వంచే.) పనిగొను. నియోగించే. “సీ. అన్యలఁబనివంచునప్పదాముద్రియపలుకులతీపుకొర్కులఁగెరల్ప.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

పనివడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పని+పడు.) ఆక్రమపడు. “క. పనివడియహింసప్రతముగఁ, గొనివనుననున్నమునులకుఁదొడరఁదహిం, సనము.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

పనివాడు. దే. వి. భృత్యుడు, కింకరుడు.

పనివిను. దే. అ. క్రి. ఆజ్ఞావశపర్తియగు. “క. వచ్చినపుడర్థ్యపాద్యము, లిచ్చినువత్తకపీతమిడిమునివరమీ, రిచ్చొటికింబడలికమై, విచ్చేయుటయేమి తెలుప వేపనివిందుకొ.” రామా. ర. ఆ. (మఱియునిదికొద్దివారుగొప్పవారితోవచ్చెదను పోయెదను అనులయందును ఉపయోగింపబడును. వచ్చెదననుటకు. — “క. క్రమజ్ఞుఁబనివినియెదఁజొ, వున్నభవత్సేవకు.” భో. ౬, ఆ. — పోయెదననుటకు. — “ఏనుపనివినియెదనన్నలభుకృపఁజూడుము.” భార. ఆను. ౧, ఆ.)

పనుకు. దే. అ. క్రి. ఆగ్రహించే. “క. అనుమఁదలిపోవచ్చిన, ననుమానముమానిహంబుఁడవునిజేవ, ట్టినుచందమేమి నెప్పుడు, బనికేనకాలొగంబుపట్టుటదొఁచెకొ.” ఉ. హరి. ర. ఆ.

పనుగొను. దే. అ. క్రి. (పను+కొను.) 1. గట్టిపడు, దృఢపడు; “గాంగునైకతభూములకొ, బనుగొనకొ ధనువభ్యసించుచు.” భార. ఆది. ర. ఆ. — 2. కలుగు. “క. ధనమునకైధర్మముదెస, ననాది

మచేసి నేని నాన్యపతికిన, ద్దనమున జేడుదుర్గళముక, బనుగొనుదుదిదుర్గతీయును బాటిలునన హా." భార. కాం. ౨, ఆ.

పనుచు. దే. స. క్రి. 1. నియోగించు; "తే. ఆయ్యపనియేమియనిదండకరియరిగి, యతఁడుపనిచిన పనుపులొయ్యలియునర్చి." పర. ౧, ఆ.— 2. పుచ్చు. "నేఁబనిచెదన బ్రముక." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. (చూ. అనుచు.)

పనుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. పన్ను పడుయొక్కరూపాంతరము. (కలుగుటకు.—"క. తనువొప్పెడునదియోవన, మునునూతనమిట్టినికుంబొలఁతయోగం, బుననితవొరవయొప్పెయిల, బనుపడియొకజెపుమదాపఁబనిలేదింకక." భార. ఆను. ౬, ఆ.— నాలుటకు.—"క. అనఘవిను మేగురుడనా, మనంబు శిష్యుండువిమలమానసనీపైఁ, బనుపడినప్రీతిఁజెప్పితి, ననితిరసులభాతిగుహ్యమగునిప్పుభముక." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.) (ప్రే. పను పలుచు.)

పనుపరి. దే. విణ. (పనుపు + అరి.) ఆజ్ఞకులొఁబడినవాడు.

పనుపు. దే. వి. నియోగము. (చూ. పనుచు.)

పన్ను. దే. విణ. 1. ఆనామధేయుడు; "ఉ. పెన్నిధిగన్ననాడు మఱిపెంపునఁ బ్రాణసమానమిత్తుడై, యున్నమహాత్మునింగదిసియ్యుయ్యనఁజెప్పినఁ జెప్పఁగాకయే, పన్నులకైనఁజెప్పినవిపద్దశనొందఁడెయట్లుగానవి, ద్యోన్నతుడైనమాత్రునకు నుత్తమయోగముఁజెప్పటొప్పముక." శివ. ఉ. ౧, ఆ.—2. వృద్ధుడు.

పన్నకము. దే. వి. పన్నుగడ, పన్నిక, రచన.

పన్నగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. పద్ధకాఘము.

పన్నగాళనఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్తంతుఁడు, పాఁపమేపరి.

పన్నము. ఉభ. వై. వి. వేదమునందలి అట్టమునకు ఆయవము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జౌతినది.

పన్నా. గ్రా. వి. కాకితము, పస్త్రము మొదలగువాని వేడల్పు.

పన్నాగము. దే. వి. అందలముమీఁదికప్పు. "పాన్నాకు మేల్పుచ్చపన్నియపన్నాగము." చంద్రా. 3, ఆ.

పన్నారు. దే. వి. బాలికలాడుకొనుగురి. "సీ. పాఁపమేపరిపచ్చపన్నారులొపులఁ గలుకుగుజ్జెనగుట్లుకుడునుటుడిగి." య. 3, ఆ.

పన్నిక. దే. వి. పన్నుగడ, పన్నకము, రచన.

పన్నిదము. వై. వి. 1. జౌదమునందు ఒడ్డెడుధనాదికము; (చూ. పందెము.) 2. పాచికలుగవ్వలు మొదలగువానిపొల్లక. "ద్వి. ప్రాణవిభుని, యాటకొపన్నిదంబయితనయాడు, నాటకుఁగూడనియట్లులైయున్న, యాలెక్కలీక్షించియద్భుతంబంది." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

పన్నిద్దలు. ద్వ. స. (పది + ఇద్దలు.) పందెండు మంది. (పందెంటికిమహన్నపాత్యర్థకబహువచనాంతాదేశము.)

పన్నిద్దుము. ద్వ. వి. (పది + ఇద్దుము.) పందెండు తూములు.

పన్నిరుగురు. ద్వ. స. (పది + ఇరుగురు.) పన్నిద్దలు.

పన్నిరువురు. ద్వ. స. పన్నిరుగురుయొక్కరూపాంతరము.

పన్నిల్లము. మి. వి. (పది + ఇల్లము.) పందెండుపలములు.

పన్నీరము. సం. వి. అ. న. పన్నీరు. "స్లో. కర్పూరశేణునికతాకమనీయగచ్ఛే, పన్నీరశీతలశీలతలపుష్పతలేషే, కేళీముగిరదగళిప్తికాయమానే, ధారాగ్నీపారఘుతత్వీదధీనిచాఘే." సాహిత్యరత్నాకరమున రసతరంగము.

పన్నీరు. వై. వి. హిమాంబువు.

పన్ను. దే. అ. క్రి. 1. యుద్ధమునకుసిద్ధపడు; "ఉ. పన్నినవాడవింక జెడిపాఱుమియని మూదలించి." ఉ. వారి. 3, ఆ.—2. కలుగు. "క. అన్నలినాత్తులవాలం, గన్నులకెదింపలేనికతమునఁగాదే, పన్నినభయమునబేడిన, లెన్నఁడుజలదుర్గములను నెడలఁగవెఱచుక." హరిశ్చ. ౨, ఆ.—అం. ప్రే. 1. సిద్ధపఱు; "మ. కడఁకంబన్నగనానతిచ్చెఁజతురంగంబుల్ రణక్రిడముక, వెడలక." ఉ. వారి. ౪, ఆ.—2. కలుగఁజేయు.

"సీ. బలభిదారామసంభవలతాంతక్రేణిబన్నమునాకొకవిన్నిలేరు." పాండు. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. ఏర్పఱు; "క. ధనురాచార్యుఁడుతగలు, న్నినపద్ధపూహ మొరులు నేరరుచొర." భార.

ద్రో. ౨, ఆ.—2. చేయు. "ద్వి. మీరునాసఖలుగామియొద్దివధి, వారులాడిగముఁబన్నులు

నుండవలయు.” విప్రు. పూ. ౨, ఆ. — వి. కప్పము. విణ. ౭వ్య. “ఉ. మహీ దేవకులావతంసరవిలేజ వివాహమునీకునాకుముక, భావజక్తి నైనయది పన్నుగనన్ను బరిగ్రహింపు.” భార. ఆది. 3, ఆ. పన్నుండు. దే. ఆ. క్రి. శయనించే, పరుండు. పన్నుగడ. దే. వి. 1. రచన; 2. ఏతపుకడవవైదం డెనుంచి త్రాళ్లతోబిగించుట. పన్నుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. పాడుకపడు; 2. కలుగు; 3. నాటు. (చూ. పనుపడు.) (ప్రే. పన్ను పఱచు. “వ. అన్నులనిద్రంగొన్న నవిలుకాని చిన్నెలంబన్ను పఱచియు,” కృష్ణ. 3, ఆ.) పన్నె. దే. వి. 1. మగమునందుపడుగునూలు వేలు వేలు చొప్పించుటకై నడుమ రువ్వెనపండ్లవలె నిలుపు గానేర్పడియుండునట్లు వెదురుబద్దలతో అడ్డము గాగట్టబడిన పాలెవాని పాధనవిశేషము. 2. అంకపన్నె వెనుకటియినపముల్లు. (మొదటి రూపము పన్నియ.) పన్ను. దే. వి. పనువుయొక్కరూపాంతరము. “పార్థవప్రాగ్రసరుండున్న నుతుపన్నిది.” భార. ఆర. ౫, ఆ. పప్పు. దే. వి. భక్ష్యము. పప్పుణము. సం. వి. ఆ. పుం. పాపట? పప్పుర. దే. వి. కింకుకము? (దీనిభేదము నీరుపప్పుర.) పప్పలి. దే. వి. 1. వస్త్రమునందలి చిత్రపద్మవిశేషము; “పులితోలుచిలుతపప్పలిపచ్చడముతోడ.” పాంచా. 3, ఆ. — 2. చిత్రపద్మవస్త్రవిశేషము. “నీ. చిలుతపప్పలిరోసి సరిగంచుపసరుపప్పలికుచ్చెలచెలంగువాఱగట్టి.” శుక. ౧, ఆ. పప్పు. దే. వి. 1. పొట్టుపోయి బ్రద్దలైనకాయధాన్యము; 2. నూపము. పప్పుచేయు. ద్వ. స. క్రి. నులుముచేయు. “ఎ. గీ. పరకువులఁ ద్రొంచిగదలచేబప్పుచే.” కవిక. ౨, ఆ. పబువు. వై. విణ. ప్రభువు. పబ్బుము. వై. వి. 1. సంక్రాంతిలోనగునది; (చూ. కూర్చుండు.) 2. ఉత్సవము; “కన్నులపబ్బుము.” పూ. వి. ర. ఆ. — 3. ఆతిథ్యము. “ఆ. నీవుగా కయింక నెలయంగనిరువుర, దొడుకవచ్చిలేని నొడిక మైన, భంగిమువ్వురకును బబ్బులు వెట్టెద, గూర్చితెచ్చ మొక్కుదీర్చికొనగ.” పంచ. నా. ౫, ఆ.

పట్టికు. ఆం. విణ. అందఱికిచెందిన, బహిరంగమైన, పముజ్జ. దే. వి. పంజోనకు మొదటిరూపము. పప్పుకము. దే. వి. అంచులుముడిచికుట్టెడుకుట్టు. పప్పు. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించే. “పప్పినేజెప్పు దెసలబరంగగ.” మార్క. ౫, ఆ. (పంబుయొక్కరూపాంతరము.) స. క్రి. అంచులుముడిచుట్టు. పయంట. వై. వి. స్త్రీలతోప్పుమీదెవస్త్రము. “పయంటయంటగముకించు.” విజ. ౨, ఆ. (పయ్యంటయొక్కరూపాంతరము.) పయనము. వై. వి. ప్రయాణము. పయనించే. వై. ఆ. క్రి. ప్రయాణముగు. పయర. దే. వి. 1. దక్షిణపుగాలి; 2. గాలి; 3. దక్షిణపుగాలిచేబండ్లకు పెనులులోనగుకాయధాన్యము. (పయ్యరయొక్కరూపాంతరము.) పయస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పాలి?; 2. పిన్నపాలి; 3. రెడ్డివారిపానఁబ్రాలు? విణ. 1. పాలకుహితవైనది; 2. పాలయందుబుట్టినది. (నేయలోనగునది.) పయస్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆపు; 2. ఏలు; 3. పాలగొలిమిడి? పయన్ను. సం. వి. న. న. 1. పాలు; 2. నీరు. పయోజము. సం. వి. ఆ. న. తామర, నీటిపుట్టుగు. పయోధరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాలిండ్లు; 2. మబ్బు; 3. లెంకాయ; 4. కోశకారమునచెఱుకు? పయోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము. పయోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీటికుప్ప. పయ్య. వై. వి. పల్లపన్నె. విణ. పల్లపన్నెగలది. “పయ్యకెంపు.” య. 3, ఆ. పయ్యంట. వై. వి. పయంట. “పయ్యంటవలించగా నురఁజినెల్లనవీచుచు.” శకాం. ర. ఆ. పయ్యద. ద్వ. వి. పయ్యదయొక్కరూపాంతరము. “యానవేగమునఁబయ్యదకొంగునడలిన.” పో. ౨, ఆ. (సంధిని వర్ణవికారము.) పయ్యర. దే. వి. 1. దక్షిణపుగాలి; “రగడ. కురుపిందనదెగిలుబుకొనియెఁబయ్యరదొంగ, విరులగరి కుంభకుచవెరఁజాయ్యరగుంగ.” పూ. 3, ఆ. — 2. గాలి. “నీ. మాళి తోర్కెప్పుగుంటు వగాటంపుటడవులమేటిపయ్యరయంగ.” అచ్చ. బాల. కాం.

పయ్యద. ద్వ. వి. (పయ+ఎద.) వైట. "జిలుగు పయ్యద." య. 3, ఆ.

పర. ఉభ. దే. వి. 1. కంటిపార; "చ. జరదలకొన్న మేనిజిగిజావినబడదయ్యెమాటని, త్యకుచిర భోజనంబువడిదప్పెంగనుంగవనెంతయేనియుం, బరలుదయించెదలములబల్లి వకావకలయ్యెదెల్లగా, నరసెగిలోజముల్ జనపవారతెటంగునవి ప్రమాధికికొ." శేష. ౧, ఆ.—2. అరటిలోనిగు వానిపార. "నీ. అలరులేజిగురుకొమ్మలనండగొ నియుండెబరలెత్తెనరటికంబములచాలు." భా. సు.ర.ఆ.—వై. విణ. వృత్తియంగుపరముశబ్దమున కుమిడివర్ణములోపించగా మిగిలిన రూపము. (మా. పరగడుపు.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాళ్ళే దము.

పరంగి. వై. వి. 1. శ్వేతముఖుడు; హంస. ౧, ఆ.— 2. మూలికావిశేషము*.

పరంగీలాగి. ద్వ. వి. కెంపుజాతిదినము. "ప. దు ప్తజనశీక్షణశిష్టజనరక్షణంబులునెఱపుటకువిన్న పంబులకుడగ్గలు రౌద్రకరుణారసంబులతెలుం గునమెలుంగుపరంగీలాగికెంపులపోగులుబెడం గుసూప." చంద్ర.

పరంజ. వై. వి. ఇల్లుకట్టినపుడు పనివారలకొఱకు కొయ్యలతోగట్టిన కట్టడము; సారప.

పరంజము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గానుగ; 2. చీర కత్తియలుగు; 3. నురుగు.

పరంపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పరుస; 2. సంతాన ము; 3. హింస.

పరంపరాకము. సం. వి. ఆ. న. యజ్ఞమునందలి పశుపద.

పరంపరావాహనము. సం. వి. ఆ. న. తేరుమోకు. ఆ నేకులుమోయునట్టి యందలములోనగునది. (అని కొందఱు.)

పరంపరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ముప్పుమడు.

పరంగు. వై. ఆ. శ్రీ. 1. ప్రయుక్తముగు; "ప. ఆనూ తనందనుండుమొదలగునమైటిమగలమార్గణముల మ్మనుజపతివైబరంగుటము." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—2. ప్రవ్రేల్లు; "క. ఎక్కడనడమనునత్యం, బెక్కడవర్తంబువరంగునెక్కడగలుగుం, జక్క టినిలున్లుంగున్లుం, డక్కడనతడున్నకతనగు జయమగిపా." సం. "యతస్సత్యంయతోధర్మో యతోస్త్రీరారవంయతః, తతోభవతిగోవిందో

యతఃకృష్ణస్తతోజయః." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. ప్రసరించు*; "క. తిరిగిమిగాలికైనం, జొరంగూడనిహోటులెల్లనూర్యమరీచుల్, పరంగనినెలవులునూచుట, యరుదే యనిరుద్ధజూ డనలవడదయ్యెకొ." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—4. ప్ర సిద్ధముగు*; "క. ఉత్తమముగువంశంబున, నుత్తమ కులముననితండనుత్తమయకుండై, యుత్తమస్థపతి కిలుట్టుట, నుత్తముండనగంబరంగునవ్విననిము నుల్. చనిరి." మార్క. ౫, ఆ.—5. ప్రయాణ మగు*; "క. ఆదివ్యవధమునదన, పాదంబుల యందుదాల్చిపరంగిరయమునకొ, భూదేవుడు దబ్బుఖుండై, మోదంబుసహిమనగేంద్రమునకుం జనియెకొ." మార్క. ౮, ఆ.—6. ప్రసహించు*; "అస్తోకప్రవాహంబులైపరంగై రక్తనరుల్." భార. ద్రో. ౧, ఆ. — 7. విహరించు*. "ప. యథేష్టవిహరణంబులనవారహంబునుంబ్రవ్రేల్లు చున్న యేమునిన్నంగనన్యకాంతపురంబునమె క్కసరోవరంబునంబరంగునతే." ప్రభా. ౧, ఆ.

పరంట. దే. వి. ఎఱుబిడక, కరివము.

పరంటి. దే. వి. పనటియొక్కరూపాంతరము. (పంటకుండకు. "బదాఱుపరంటపంటకము." భో. ౬, ఆ.)

పరంటిపుట్టువు. దే. వి. అగస్త్యుడు, కుంభసంభ వుడు. "నీ. ఎఱుగఁడుమత్తిల్లిపరంటిపుట్టువు గుక్కగొనినయవ్వడుగలకుతిలపాటు." య. ౧, ఆ.

పరంకె. దే. వి. పంకెకుమొదటిరూపము. (మా. కుంచె.)

పరక. దే. వి. 1. రెండువీసములు; 2. గడ్డిమొదలగు వానిపోచ. "తే. ఒక్కడడుగెత్తిపరక వేయుచు నుదాచి, నట్టిరిగిలెంకిగనివీడిబట్టులయును." స్వా. ౮, ఆ.

పరకాళిబట్ట. వై. వి. తెల్లని నాజోకుబట్ట. పరకీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రివిధనాయికలలో నొకతె. (మా. నాయిక.) విణ. ఇతరనిది.

పరగడుపు. ద్వ. వి. (పరము+కడుపు.) ఆహారము వేయనికడుపు.

పరగణా. హిం. వి. జమీలోభాగము.

పరచి. దే. వి. (మా.) ఎరవు, యాచితకము.

పరజాతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) బానిసవాడు.

వరజే. దే. వి. పక్షివిశేషము. “పాలుపరజలుపా
పురాలు.” రసి. ౧, ఆ.

వరతంత్రుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పరాధీనుడు.

వరదా. హిం. వి. తెర.

వరదేశి. సం. వి. క్. పుం. అన్యదేశమునందుండి
వచ్చినవాడు, అతిథి.

వరపత్నెము. వై. వి. ఇతరునియొద్దచేబడులుగా ద్రవ్య
ముపుచ్చుకొనుట. (వానికి ఎక్కడను వరపత్నె
ముపుట్టలేదు. నేను వరపత్నెముచేసి ఆ వ్యాపార
ముచేసితిని.) (దీనిని వరపతి అనియు వాడెదరు.)

వరసింహాడుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒకరింటి
కుడుతినవాడు.

వరపు. వై. శ్రీ. 1. బాణము ప్రయోగించు; “క.
హరులబరిమార్చి సారథి, బారిగొని కేతనమున
ఱికిభూరిశరంబుల్, పరిపిపరిపంథిదేహం, బర
శ్రేణిఁడఁడఱికిలేనియట్లుగఁజేసెన్.” హరి. ఉ.
౧౦, ఆ.—2. ప్రవహింపజేయు*. “దేవతరంగి
ణిఁడచ్చియుర్విపైబరపి.” హరి. పూ. ౨, ఆ.—
వి. విరివి*. “క. నునదతిరంబునగడు, బరప
గుతనడుండువిడియబనుచుచు.” నిర్వ. ౯, ఆ.—
విణ. విరివిగలది*.

వరభాగము. సం. వి. ఆ. పుం. గుణోత్కర్షము.

వరభృతము. సం. వి. ఆ. పుం. కోయిల, పికము.

వరభృత్తు. సం. వి. క్. పుం. కాకి, వాయుసము.

వరమపదము. సం. వి. ఆ. న. వైకుంఠము.

వరమము. సం. వి. ఆ. పుం. వరమాత్మ. విణ. 1. ఆ
ద్యము; 2. ఉత్కృష్టము; 3. ప్రధానము.

వరమహంస. సం. వి. ఆ. పుం. ఉత్తమపదమునొం
దినసన్నాహిని.

వరమాణువు. సం. వి. ఉ. పుం. నూత్నములకంటె
నూత్నమైన అణువు.

వరమాత్మ. సం. వి. క్. పుం. వరబ్రహ్మము, (రూ.
వరమాత్మఁడు.)

వరమానా. హిం. వి. రాజాజ్ఞి, రాజసన్నుడు.

వరమాన్నము. సం. వి. ఆ. న. పాలుపోసి అనుకుగా
వండినయన్నము, పాయసము.

వరము. ఉభ. దే. వి. 1. కట్టెబండిమీఁదిపఱపు
త్రాసు; “నీ. కస్తూరినించినంగములగట్టినకప్పు
రంపుటనంటివరంపుబండ్లు.” చంద్రా. ౨, ఆ.—
2. చదును. “నీ. చిటికెనవ్రేలియంతటిపరిణా
హంబుబదివ్రేల్గనిడుపునబరముగలిగి.” సం.

“కనిష్ఠాగ్రపరీణాహంసత్వచంద్రిత్యణంబునా.”

కాశీ. ౫, ఆ.—వై. అనశనవ్రతము, ప్రాణాచా
రము. (చూ. పరమువడు.) (పుత్రియంగు అత్త
వర్ణలోపము. చూ. వర.)—సం. ఆ. న. 1. కేవల
ము; 2. మోక్షము. విణ. 1. అన్యము; 2. దూ
ము; 3. మీఁదిది; 4. శ్రేష్ఠము.

వరమువడు. వై. ఆ. శ్రీ. (వరము+వడు.) ప్రాణా
చారమువడు. “వ. ఇందిరకుంబరమువడియన్న
రామవన.” ఆము. ౬, ఆ.

వరమేశ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు;
2. విష్ణువు.

వరమేష్ఠి. సం. వి. క్. పుం. బ్రహ్మ, నలున.
వరవంజే. దే. స. శ్రీ. కమ్మకొను, అవరించు.
వరవంతుడు. సం. విణ. (తే. ఈ. తే.) పరాధీనుడు.
వరవశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరాధీనము.
వరవాది. దే. విణ. ఆత్మగొట్టు. “రగడ. మితలే
తేనెనామెతఁజేసెవరవాది, యితరలతికలమిగి
యెగునదివరవాది.” స్వా. 3, ఆ.

వరపు. దే. ఆ. శ్రీ. వ్యాపించు. “నీ. పరవిఃఖం
చినప్రమహార్గవంబులు విన్నందిపెనువెల్లి విఱు
కుండ.” భీ. 3, ఆ.—వి. వ్యాపనము. “వ. నేలప
రపుగానాడు గరుడుడనం బాయుచు దాయు
చు.” స్వా. ౪, ఆ. (వరగుయొక్కరాహితీ
రము.)

వరకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గండగొడ్డలి.

వరశృంగము. సం. వి. ఆ. పుం.—వై.—

వరశృతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నూటికంటె
కసంఖ్యగలది. (ఇట్లు వరస్పహస్తము. మొ.)

వరస. దే. వి. ఉత్సవమునకు వచ్చుజనము.

వరస్పరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్యోన్యము.

వరస్థైరపదము. సం. వి. ఆ. న. శ్రీయాపదముయొక్క
శ్లేదము.

పరాకు. దే. వి. 1. తత్పరత; “తే. రమణియ్యయ్య
రములపైబరాకుచేతఁ, జవియెఱుంగఁడువడ్డి
చునవియెఱుంగఁడు.” విజ. ౨, ఆ.—2. ప్ర
మాదము. “క. వనితస్యసింహేంద్రుఁడె
దేర్పొనిశరముపంచుకొను.” కా. 3, ఆ.

పరాకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుట్టికుడు.

పరాకువడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. ప్రమాదపడు.

పరాక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వీర్యము; 2. శౌర్యము; 3. సామర్థ్యము; 4. ప్రారంభము. పరాక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరాక్రమము. పరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుష్పాడి; 2. దుమ్ము; 3. నలుగురినిండి; 4. రాహువునూర్వచంద్రులనుబట్టుట; 5. చందనము; 6. విఖ్యాతి; 7. పర్వతవిశేషము.

పరాబ్రుఖుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పెడమొగము పెట్టినవాడు.

పరాచకము. గ్రా. వి. పరిహాసము, ఎకసక్యము.

పరాచతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) బానిసవాడు.

పరాచీనుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పెడమొగము పెట్టినవాడు, పరాబ్రుఖుడు.

పరాజయము. సం. వి. అ. పుం. అపజయము, ఓటు.

పరాజతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఓడినవాడు.

పరాత్మరుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) శ్రేష్ఠులకంద తీక్తి శ్రేష్ఠుడు.

పరాధీనుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒకరికిలోబడినవాడు.

పరాన్తుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒకరింటికుడు తినువాడు.

పరాధిప. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. అవమానము; 2. నాశము.

పరాధిపించే. సం. స. క్రి. అవమానించు.

పరాధూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరాధవము.

పరాధూతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పరాధవించు బడైనవాడు.

పరామరిక. వై. వి. పరామర్శము. "నీ. పయిబరామరికచొప్పుడమిబాకముతప్పిపండబాతినపాలమండబాతె." స్వా. 3, ఆ.

పరామరిస. వై. వి. — వై. — వి. పుం. 2, ఆ.

పరామరించే. వై. స. క్రి. పరామర్శచేయు. "చ. నేడొకభిక్షుకుండునక, గుహితమతికళిరంబవియ్యగొట్టెబరామరిసంపవేయనక." ఉ. రా. ౬, ఆ.

పరామర్శము. సం. వి. అ. పుం. చక్కగా విచారించుట.

పరామర్శించే. సం. స. క్రి. చక్కగా విచారించే.

పరామణము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయము, ప్రాపు. విణ. అభీష్టము.

పరాయణుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒకట ఆసక్తిగలవాడు.

పరాయి. వై. విణ. ఇతరము. (వీడుపరాయివాడు.) (ఇది వాడుకలోనిది.)

పరారి. దే. విణ. ఎత్తుపడి ఊరువిడిచిపాటిపోయినవాడు.

పరాసుడు. అన్య. వి. శ్రేంచివాడు.

పరార్థవాది. సం. వి. న్. పుం. వక్తలు.

పరార్థ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ముఖ్యము.

పరావృతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పార్థాదినది.

పరాసనము. సం. వి. అ. న. చేపుట, మారణము.

పరాసువు. సం. విణ. (ఉ.) చేచ్చినవాడు.

పరాస్కంది. సం. వి. న్. పుం. దొంగ, చోరుడు.

పరాస్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అపజయమొందినది; 2. నిరాకరింపబడినది.

పరి. దే. వి. 1. సేన, "చ. పరిచను దెంచిగోగణము బట్టెననకొవిసిన్న గానమొ, దరయకరాజనందనుడహంకృతి మేజను దెంచి వైన్యవి, స్ఫురణముజూచిభీతిదనబుద్ధిగలంగినబాణజొచ్చె." భార. విరా. ౪, ఆ. — 2. సమూహము, "క. మిదుతపరివోలెదిక్కుల, యెడములుదమమయము గాఁగనేకాకృతితో, గడిదిగబొదిరిరి." హరి. ఉ. ౬, ఆ. — 3. వత్సర, "ప. ఒక్కపరియచీ మపరియనంగవిసె." స్వా. ౪, ఆ. — 4. శేషనము; "చ. పరిమెయిబాతినానిగనపట్టివెనకబెడకేలుగట్టితెచ్చిరి." భార. శాం. 3, ఆ. — 5. ఆవృత్తి. (పారియొక్కరూపాంతరము.) (ఈమర్థమందిదియేకార్థకశబ్దపూర్వకముగానేప్రయోగింపబడును. ఉదా. ఒకపరి, ఒక్కపరి. మొ.)

పరిజించే. వై. స. క్రి. పరుణ్ణతోబట్టు. "క. అనికైరువురిజించును." భా. ౫, ఆ.

పరిక. దే. వి. ముగ్ధ. "చ. తిరుమలకంచివుప్పగిరి తీర్థములంజనికొంగుముళ్లతో, పరములు దంపకుల్ పడయవారకాన్కలువైవియంతటక, బరికలు దృష్టిదీపములుపన్నినగద్దెలుబెట్టియేమిటక, గరమగుపుత్రవాంఛకడగానఁగలేకవిచారభిన్నులై." హంస. ౨, ఆ.

పరికరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. ఉపకరణము; 3. సమూహము; 4. పరివారము; 5. నడికట్టు; 6. యోగపట్టె; 7. ప్రారంభము; 8. మంచము; 9. వివేకము.

పరికరించు. వై. స. క్రి. పరిక్షించు. "తే. పంకనిర్వ
గ్నుమగుగోవుపరికరించి." వై. ౧, ఆ. (ఈయా
పముననీ ప్రయోగ మొక్కటే కానబడుచున్నది.)

పరికర్తము. సం. వి. క్. న. దేవమునందలిముటికిపో
గొట్టుట.

పరికాడు. దే. వి. తెగకుముఖ్యమైనయేనుంగు, యూ
ధపము. "చ. దంతిసుట్టినబరికాడు మొత్తము
వడింబఱి తెంచిన మాడ్చి నాపగా, తనయుడు
లోను గారధికదంబముబిట్టడరెక సముద్ధతిక." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

పరికి. దే. వి. కొరతభేదము.

పరికించు. వై. స. క్రి. 1. పరిక్షించు; "తనదివ్యము
తింబరికించి కాంచి." భార. కాం. ౧, ఆ. -

2. విచారించు. "క. గురులకుశిష్యులుపుత్రులు,
పరమార్థములోకధర్మపథమిదిదీనిం, బరికింపక
యీవలుకులు, తరుణీగురు పుత్రినీకుండగు నే
వలుకక." భార. ఆది. 3, ఆ.

పరికిణి. దే. వి. పావడ, గాగర.

పరికుటము. సం. వి. ఆ. పుం. గవనివాకిటనుండెడు
మట్టిదిబ్బ.

పరిక. దే. వి. ఒకదినముగడ్డ. త్రిశృంగము.

పరిక్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. విహారము.

పరిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘట్టుకొనివచ్చుట.

పరిక్షిప్తము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) నలుప్రక్కల
జాట్టబడినది.

పరిక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఘట్టుకొనియుం
డుట; 2. విత్తుట.

పరిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగడ్డ, భేయము.

పరిగణనము. సం. వి. ఆ. న. ఎన్నిక.

పరిగణించు. సం. స. క్రి. ఎంచు, ఎన్ను.

పరిగణితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎన్నబడినది.

పరిగతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కదలిపోయి
నది; 2. చుట్టబడినది; 3. తెలియబడినది;
4. పొందబడినది; 5. మఱవబడినది.

పరిగృహీతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రియము
తో పుచ్చుకొనబడినది.

పరిగ. దే. వి. 1. వృత్తివిశేషము; 2. మత్స్యవిశేష
ము. (మొదటిరూపము పరిగియ.) క్రి. వి. గా.
కిన్ము.

పరిగొను. దే. ఆ. క్రి. బాధతీరు. "పైపయింబరి
గొనివచ్చురాజకుక పబ్బులనొప్పనసెప్పె."

పను. గ. ఆ. - స. క్రి. చుట్టుకొను. "నీ. తిరిగి
బోసినపరిగొని యన్నింటి నదరంటు బొగ్గని
యాగియాగి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

పరిగ్రహణము. సం. వి. ఆ. న. ప్రియముతో పుచ్చు
కొనుట.

పరిగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రియముతో
పుచ్చుకొనుట; 2. భార్య; 2. పరివారము; 4. స.
చి మొదలు; 5. కాపము; 6. ఉపకరణము.

పరిగ్రహించు. సం. స. క్రి. ప్రియముతో పుచ్చు
కొను.

పరిఘము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము;
(చూ. యోగము.) 2. ఇనుపకట్టనుడియ; 3. బా
ణము; 4. గడియమ్రాసు; 5. కోడి గవన; 6. గా
జోకుండ; 7. కుండ; 8. దెబ్బ.

పరిఘాణించు. దే. ఆ. క్రి. ఎదురాడు. "స్వ. గా
నంబుతో బరిఘాణించునడుము." హరిశ్చ. ౨,
భా. (దీనికి ఇతర ప్రయోగము కనబడలేదు.)

పరిఘాతనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇనుపకట్టనుడియ.
లవుడి.

పరిఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉఱుము;
2. సైన్యచేదలిపెడుమాట; 3. మోత.

పరిచయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎఱుక; 2. స్నే
హము.

పరిచయించు. సం. ఆ. క్రి. స్నేహించు, మరగు. "ప
రిచయించునుదిగంబరులతోడ." వై. 2, ఆ.

పరిచరించు. సం. ఆ. క్రి. పరిచర్యచేయు.

పరిచరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాచియుండుభటు
డు. సేనగాచరులుడు. (అని కొందఱు.)

పరిచర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సేవ, కొలువు.

పరిచార్యము. సం. వి. ఆ. పుం. యాగాగ్నియంద
పయోగింపదగినవేరు, సమూహ్యము.

పరిచారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఊడిగవువాడు.

పరిచారము. సం. వి. ఆ. పుం. పరిచర్య.

పరిచారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఊడిగవుది.

పరిచార్యుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) పరిచర్యచే
యదగినవాడు.

పరిచితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) పరిచయముగలది.

పరిచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిచయము.

పరిచ్యుతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) చక్కగావిడు
వబడినది.

పరిచోళిక. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. ఉ. హరి. 3, ఆ.

పరిచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్పడువస్త్రము;

2. పరిజనము.

పరిచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిశ్చయము.

పరిచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిచ్ఛేదము
మొదలైనది.

పరిచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రంథభాగము;
2. మేర.

పరిజనము. సం. వి. అ. పుం. పరివారము, బలగము.

పరిభవము. దే. వి. అతిశయము, విశేషము.

పరిభవించే. దే. ప్రే. 1. పరిభవిల్లంతేయము, నడపు;

“వేదవిభాగముంబరిభవించినపుణ్యుడు,” భీ.

అ. ఆ. 2. అతిక్రమించే; “నీ. శవణించునిం

జిటంకారరవములు భటసంహనాదంబుబరిభ

వంప.” భాగ. ౬, స్కం. - 3. ధరించే. “ఎ, గీ.

పరిడిగిలకలచేర్చిబరిభవించి.” కాశీ. 3, ఆ.

పరిభవిల్లు దే. అ. క్రి. 1. ప్రవర్తిల్లు, నడచు; “నీ.

పరిమహంసన్నూర్తిబరిభవిల్లినమీరు ఘనవిరో

ధంబులైకొనకయున్న.” చంద్ర. - 2. అతిశ

యిల్లు. “ఎ, గీ. భావజవికారములుకడుబరిభ

విల్లు.” భాగ. ౬, స్కం.

పరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పరిపాకము;

బొందినది; 2. కొమ్ముతోనడ్డముగాబొడిచినది.

(వసుగు.)

పరిణతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పరిపాకము; 2. త్రి

విధమైన తెనుగుక్రియలలో నొకటి.

పరిణధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కట్టబడినది.

పరిణమించే. సం. అ. క్రి. సంతోషించే. “నీ. పరి

ణమించిరిధరామరపురంద్రహస్తపుటితచేలాంచ

లగ్రంథికలన.” న్యా. ౫, ఆ. [“ఆ. కపటమును

లకెంతకాలంబునకునైన, సంతసించ నేనుజలజగ

ర్భ, చిరతపస్సమాధికౌండివిసర్వేచ్ఛ, మెలగుని

న్నబరిణమింతుగాని.” (ఇక్కడ సకర్తకమ

గాంగనబడుచున్నది.) భాగ. ౨, స్కం.]

పరిణయము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి

పరిణామము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకయర్థాల

కారము; (మా. అలంకారము.) 2. డేమము;

3. అడ్డముగా విసరగబడినయేనుగుకొమ్ముదెబ్బ;

4. మాటరూపు.

పరిణాయము. సం. వి. అ. పుం. సారలయొక్కస

వ్యాపనవ్యవసారణము.

పరిణాహము. సం. వి. అ. పుం. వెడలుపు, వైశాల్యము.

పరిణేత. సం. వి. ఋ. పుం. మగడు, భర్త.

పరితపించే. సం. అ. క్రి. సంతాపమునొందు.

పరితము. వై. వి. కోయిల, పికము. “నీ. వినగూ

డుమరునిదేవేరైవైబాటలుపాడులేబాయంపు

బరితములును.” య. ౫, ఆ.

పరితాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము;

2. నరకవిశేషము.

పరితృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి సంతోషము.

పరితోషము. సం. వి. అ. పుం. —వై. —

పరితోషించే. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి సంతోషించు.

పరిత్యక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బొత్తిగావిడు

వబడినది.

పరిత్యజించే. సం. స. క్రి. బొత్తిగావిడుచు.

పరిత్యాగము. సం. వి. అ. పుం. బొత్తిగావిడుచుట.

పరిత్యాజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బొత్తిగా

విడువదగినది.

పరిత్రాణము. సం. వి. అ. న. 1. రక్షణము; 2. హే

లున నెడితలపు. చంపవచ్చినవాని నడ్డగించుట.

(అని కొందఱు.)

పరిహాసము. సం. వి. అ. న. వస్తువులమాటుపు.

పరిది. వై. వి. నూర్యాదిపరివేషము.

పరిదేవనము. సం. వి. అ. న. దుఃఖముతోడిమాట.

పరిద్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాకడవుపొత్తి.

పరిధానము. సం. వి. అ. న. దోపితి, అంతరియము.

పరిధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నూర్యాదిపరివేషము;

2. యజ్ఞమునందు పశుబంధనార్థము నాటినపైపట్ట

గలకొయ్య.

పరిధిస్తుడు. సం. వి. అ. పుం. చుట్టుకొనికాచియుం

డుభటుడు, సేనచుట్టును కాచువాడు. (అని

కొందఱు.)

పరిపంథి సం. వి. న్. పుం. 1. శత్రువు; 2. తెరువా

టుదొంగ.

పరిపక్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిపాకమునొం

దినది.

పరిపణము. సం. వి. అ. న. మూలధనము, సంచిమొదలు.

పరిపరి. దే. విణ. బహుప్రకారము. “వాహకుల్

పరిపరిలాగులంగడియబట్టుచురా.” కై. ౨, ఆ.

పరిపాకము. సం. వి. అ. పుం. పరువము.

పరిపాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుక్రమము, సారిది.

పరిపాలకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చేక్కగా

కాపాడువాడు.

పరిపాలనము. సం. వి. అ. న. చేక్కగాకాపాడుట.
 పరిపాలించే. సం. స. క్రి. చేక్కగాకాపాడు.
 పరిపాలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేక్కగాకా
 పాడబడినది.
 పరిపూతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేక్కగాపవి
 త్రమైనది.
 పరిపూర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేక్కగానిండినది.
 పరిపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చేక్కగానిండుట.
 పరిపేలనము. సం. వి. అ. న. కయవడిముద్దై.
 పరిపోషకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చక్కగా
 పోషించువాడు.
 పరిపోషణము. సం. వి. అ. న. చక్కగా పోషించుట.
 పరిపోషించే. సం. స. క్రి. చక్కగా పోషించు.
 పరిపోషితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా పో
 షింపబడినవాడు.
 పరిష్కలము. సం. వి. అ. పుం. నీరుకోడి. విణ. కదలనది.
 పరిబర్హము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్వేతచ్ఛత్రాదిగా
 జార్జవస్తువు; 2. పరివారము.
 పరిభవము. సం. వి. అ. పుం. అవమానము.
 పరిభవించే. సం. స. క్రి. అవమానించు.
 పరిభావము. సం. వి. అ. పుం. పరిభవముయొక్క
 రూపాంతరము.
 పరిభావ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పదార్థవివేచకాచా
 ర్యులయొక్కయుక్తియుక్తవాక్కు; 2. గ్రంథసం
 తేషపరివర్తనముకొనుచున్నప్పుడు సంకేతవిశే
 షము.
 పరిభాషణము. సం. వి. అ. న. 1. నిందాసహితమైన
 యుపాలంభము; 2. ఆలాపము; 3. నియమము.
 పరిభూతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అవమానింప
 బడినది.
 పరిభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. అంతట తిరుగుట.
 పరిభ్రమించే. సం. అ. క్రి. అంతట తిరుగు.
 పరిమండలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అంతట గుం
 డ్రమైనది.
 పరిమళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మెరుపుటవలనను
 రాయిడివలననుబుట్టినయొప్పిదపుతావి; 2. గుర
 తమునవలగిన మేనిపూతలలోనగువాని వలనబు
 ట్టినతావి; 3. మెరుపుట; 4. రాయిడి.
 పరిమళించే. సం. అ. క్రి. తావివీచు.
 పరిమాణము. సం. వి. అ. న. తూములోనగువాని
 కొలత, ప్రశ్నమానము.

పరిమార్చనము. సం. వి. అ. న. అంతటగుడుచుట.
 పరిమాణుచే. దే. స. క్రి. (పరియ + మాణు.)
 1. ఖండించు; 2. చంపు. (రూ. పరిమార్చు. ఖండిం
 చుటకు. — “కరములు నాలుగుదిక్కుల, బరిమా
 ర్చితి.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. — చంపుటకు. —
 “క. పరిభవకరుడగుకీచకుర, బరిమార్చుటకీపును
 కడవబడియెనె.” భార. విరా. ౨, అ.)
 పరిమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కొలదియ
 డబడినది; 2. చేర్చబడినది.
 పరిమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొలది, పరిమాణము.
 పరియ. దే. వి. పటియయొక్కరూపాంతరము. (మా.
 పరిమాణుచు.)
 పరియంకము. వై. వి. శయ్య. “నీ. అతని మజ్జనభో
 జనాదివిధినలరించి మృదులపుంబయంకమునను
 నించి.” విక్ర. ౬, ఆ.
 పరియాచేకము. వై. వి. పరిహాసము. “ద్వి. పరియా
 చకములాడెబద్ధనాభుండు.” విష్ణు. పూ. ౨.
 ఆ. విణ. పరిహాసయుక్తము. (అది నీజముకాదు
 పరియాచేకము.)
 పరియాచేకమునేయు. వై. స. క్రి. (పరియాచే
 కము + చేయు.) పరిహాసించు. “నీ. బ్రాహ్మణాచా
 రంబుపరియాచకమునేయునగ్నిహూత్రవిధా
 మన్నగనలం.” కాశీ. ౪, ఆ.
 పరియు. దే. అ. క్రి. 1. తప్పు; “తే. అన్నిదాంబు
 చేసినయప్పుచోట్లు, నకునుబలమునా రోగ్యంబు
 బ్రకటశుభము, వైయరిస్తాత్తకములైనయరులనల
 ని, భయమునభిచారకృత్యముల్ పరిసిపోవు.” వి.
 పు. ౪, ఆ. — 2. చెడు; “ఉ. నీవీరసమెత్తియాపనీ
 నేటికినచ్చితివింద్రనాకునీ, భూరుమామిచ్చికో
 బరిసిపోయెడు నేభవడియనంపదల్.” వి. పు. ౪.
 ఆ. — 3. మూడిభాగముసారసీనమైచేక్కలువానీ
 రాలు. “చ. పరిసినపుక్షిమూలములబట్టినమన్న
 పులుపుప్రదీగలకా.” భాను. ౨, ఆ. “ద్వి. ము
 రిసినశక్తులుముద్గరంబులును, బరిసినపరిభులుబట్టి
 సంబులును.” రా. యు. కాం.
 పరిరంభము. సం. వి. అ. పుం. ఆలింగనము, కాగిలింత.
 పరివర్తము. వై. వి. విష్ణు ప్రసాదముగా గ్రహించి
 తలజాట్టుకొనుపట్టు.
 పరివర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. బొత్తిగావిడుచుట;
 2. చంపుట.

పరివర్జము. సం. వి. (అ.అ.అ.) బొత్తిగావిడువఁబడినది.

పరివర్జము. సం. వి. అ. న. 1. వస్తువులమాటుపు; 2. చుట్టివచ్చుట; 3. వెనుకకు తిరుగుట. (రూ. పరివర్జము.)

పరివర్జి. సం. అ. క్రి. చుట్టివచ్చు, తిరుగు.

పరివసధము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

పరివాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱు; 2. వీణ నాయించెడికొడుపు.

పరివాదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడుతంతులుగలవీణ.

పరివాసము. సం. వి. అ. న. గొలుగుట, ముండనము.

పరివాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెదపెట్టుట; 2. కొలది; 3. పాదు; 4. తనివి.

పరివాపితము. సం. వి. (అ.అ.అ.) గొలుగఁబడినది. చక్కగాఛేదించఁబడినది. (అని కొందఱు.)

పరివారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిజనము; 2. సేవ; 3. కత్తియెఱు.

పరివాహము. సం. వి. అ. పుం. పరివాహమునకుమొదటిరూపము.

పరివిగ్నము. సం. వి. (అ.అ.అ.) (చూ.) ఉద్విగ్నము.

పరివీర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. తమ్మునికి పెండ్లియయి తనకుతేకుండెడియన్న. (రూ. పరివీర్తుడు. అ. పుం.)

పరివృథుడు. సం. వి. (అ.అ.అ.) ప్రభువు, ఏలిక, (రూ. పరివృథుడు.)

పరిపృథము. సం. వి. (అ.అ.అ.) 1. చుట్టఁబడినది; 2. పొందఁబడినది; 3. తెలియఁబడినది.

పరిపృథి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకయర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

పరివేత్త. సం. వి. ఋ. పుం. అన్నకన్న ముందు పెండ్లాడినతమ్ముడు.

పరివేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. గూలిగది; 2. పరివేష్టము. (రూ. పరివేషము.)

పరివేష్టము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టివచ్చుట; 2. పరిపెట్టు. “వ. పూజకులచేతఁబాదతీర్థప్రసాదపరివేష్టముఁబులిప్పించి.” ఆము. ౬, ఆ.

పరివేష్టి. సం. స. క్రి. చుట్టివచ్చు.

పరివ్యాధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోగు?; 2. నీరుప్రబుధి.

పరివ్రాజకుడు. సం. వి. అ. పుం. సన్యాసి.

పరివ్రాట్టు. సం. వి. క్. పుం. —పై.—

పరిశిష్టము. సం. వి. (అ. అ. అ.) కడవట శేషించినది.

పరిశీలనము. సం. వి. అ. న. శోధనము.

పరిశీలింఁ. సం. స. క్రి. శోధించు.

పరిశుద్ధము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి శుద్ధి పొందినది.

పరిశుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి గరగర.

పరిశోధనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి శోధించుట.

పరిశోధించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి శోధనముచేయు.

పరిశ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలవాటు; 2. మిక్కిలి అలపు.

పరిశ్రాంతము. సం. వి. (అ.అ.అ.) మిక్కిలి యూఱుటఁజెందినది.

పరిశ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి యూఱుట.

పరిషత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. సభ; 2. సమూహము.

పరిషేచనము. సం. వి. అ. న. పుడిసిటునీళ్లుపోసి కొని భోజనపాత్రాదులచుట్టువిడుచుట.

పరిష్కరింఁ. సం. స. క్రి. చేక్కఁబెట్టు.

పరిష్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేక్కఁబెట్టుట; 2. తొడపు.

పరిష్కారము. సం. వి. (అ.అ.అ.) 1. చేక్కఁబెట్టుటఁబడినది; 2. అలంకరింపఁబడినది.

పరిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిష్కారము.

పరిష్కృతము. సం. వి. అ. పుం. కొఁగిరింత.

పరిసంఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. ఒకవిధి. (చూ. విధి.)

పరిసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాపము; 2. హేవు.

పరిసర్పము. సం. వి. అ. పుం. చుట్టివచ్చుట.

పరిసర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొండలోనగువానిసమాపమార్గముననుసరించిపోవుట. అంతట తిరుగుట. (అని కొందఱు.)

పరిసారము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పరిసర్య.

పరిసేనము. దే. వి. గంతు. “వ. పడిదప్పునట్లుత్రాళ్లంగట్టుపడి పొట్టులదరంగనిక్కిలపరిసేనములుచేయునవియును.” న్యా. ౪, ఆ. (దేగలకు అఱలెత్తివేలయందుచొరవకలుగుటకైముందిచ్చియెత్తించెడునాంతి అని కొందఱు దీనికర్థముచెప్పెదరు. ఆపత్యమునపరిసేనమునయేనవియును పాశము.)

పరిస్మందుడు. సం. వి. అ. పుం. బానిసవాడు.

పరిస్తరణము. సం. వి. అ. న. అగ్నిచుట్టుపఱచినదర్శనము.

పరిస్థాపము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగుమీదపఱచెడి యొజ్ఞకంబలి, కుభము.
 పరిస్పందము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాల్యాదినిర్మాణము; 2. దర్పణాద్యుపకరణము.
 పరిస్థాటనము. సం. వి. అ. న. 1. చీల్చుట; 2. ప్రకాశింపజేయుట.
 పరిస్థాటింఁచే. సం. స. క్రి. 1. చీల్చు; 2. ప్రకాశింపజేయు.
 పరిస్మృత. సం. వి. అ. స్త్రీ. కల్లు. విణ. కాఠినది. పరిహరించే. సం. స. క్రి. విడుచు, విసర్జించు.
 పరిహసనము. సం. వి. అ. న. పరిహాసము, నగవు. పరిహసించే. సం. స. క్రి. పరిహాసముచేయు, నవ్వు.
 పరిహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. విడుపు; 2. చేయి. పరిహరి. సం. విణ. (న్, త్, ణ్.) పరిహరించువాఁడు.
 పరిహర్యము. సం. వి. అ. పుం. హస్తవలయము. విణ. విడువదగినది.
 పరిహాసము. సం. వి. అ. పుం. పరియాచేకము.
 పరిహృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరిహరింపబడినది.
 పరిహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విడుపు, పరిహరము. పరిక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. పరిశీలనము.
 పరిక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరిక్షించువాఁడు. పరిక్షించే. సం. స. క్రి. పరిశీలించు, పరిక్షించు.
 పరితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చుట్టుకోబడినది. పరితాపము. సం. వి. అ. పుం. సంతాపము. (పరితాపముయొక్కరూపాంతరము.)
 పరిధావి. సం. వి. ణ్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
 పరిభాషము. సం. వి. అ. పుం. పరిభాషముయొక్కరూపాంతరము.
 పరిరంభము. సం. వి. అ. పుం. పరిరంభముయొక్కరూపాంతరము.
 పరివర్తము. సం. వి. అ. పుం. నవ్వులమాలుపు. (పరివర్తముయొక్కరూపాంతరము.)
 పరివాదము. సం. వి. అ. పుం. దూఱు. (పరివాదముయొక్కరూపాంతరము.)
 పరివాపము. సం. వి. అ. పుం. పరివాపముయొక్కరూపాంతరము.
 పరివారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిజనము; (పరివారముయొక్కరూపాంతరము.) 2. కత్తియొకటి; 3. తిరిగెడుప్రాణి.

పరివాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కలుఁజు; 2. శ్మతచ్ఛత్రాదిరాజార్హస్థువు.
 పరివృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరివృతముయొక్కరూపాంతరము.
 పరిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆమంత్రినార్హమువైకుట; 2. పరిచర్య; 3. ప్రాకాశ్యమున ఒక విశ్వర్యము.
 పరిసారము. సం. వి. అ. పుం. పరిసారముయొక్కరూపాంతరము.
 పరిహాసము. సం. వి. అ. పుం. పరిహాసముయొక్కరూపాంతరము.
 పరుండు. దే. అ. క్రి. (పడి+ఉండు.) శయనించు. (రేఫాదేశము.)
 పరుణ్ణే. వై. వి. కత్తిపిడి, త్వరువు. “మిహిపసిడి పరుంజుమొహదా.” స్వా. ౪, ఆ.
 పరుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువు; 2. పరుత్తుండు. విణ. అన్యండు.
 పరుగు. దే. వి. 1. ప్రధానము; 2. కోసుదూరము. పరుగెత్తు. దే. అ. క్రి. (పరుగు+ఎత్తు.) ప్రధానించు. (చూ. పరువెత్తు.)
 పరువడి. దే. వి. ఏ. (పరువు+వడి.) 1. పగ్గాయము, “పరువడిమైబొరయ్యఁగాక.” భార. ౯౦, 3. ఆ. (చూ. తత్తబడి.)—2. క్రమము. “కేళిం గింనుఁ బాణూరునికొ శిశుపాలుకొ నరకాదుకొ బరువడింజెందాడి.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. “పరువడినాపణంబులబ్రభామయభూముల మండుంబులకొ.” సం. “క్రమమాణకమేజైన వానమాకొ మారుతాత్మజు.” రా. కుం, కాం.
 పరువము. వై. వి. 1. ప్రాయము*; “ఎ, గీ. ఇతఁడు పూతనాప్రాణపాయితదలిర్చె, బుటిపాపఁడైయొప్పారుపరువమునన.” హరి. ఉ. ౫, ఆ. యావనము. (అని కొందఁలు.)—2. పరిపాకము*. “ప. కార్కంబుపరువంబుద పైసంగరంబు పంపకవ్వంబైయున్నయది.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.
 పరువిడు. దే. అ. క్రి. (పరువు+ఇడు.) పరుగెత్తు. (మొదటిరూపము పరుగిడు.)
 పరువు. ఉ. భ. దే. వి. 1. ధావనము; 2. కోసుదూరము. (పరుగుయొక్కరూపాంతరము.) వై. 1. పరిపాకము*; “ప. ఆమనిక్రొన్న నలుంబోలెఁబరువు మిగిలి.” కవిక. ౨, ఆ.—2. గౌరవము*. —సం. ఉ. పుం. స. న. వెదురుగనవు.

పరుగొను. దే. అ. క్రి. (పరువు + కొను.) పరు
గెత్తు. “నీ. ఒండొరుగడచుచునులువులు నూ
వునుబాతరలాడుచుబరువుగొనుచు.” అచ్చ.
య, కాం. (మొదటిరూపము పరుగుగొను.)
పరువువాలు. దే. అ. క్రి. (పరువు + పాలు.) పరు
గెత్తు. (మొదటిరూపము పరుగువాలు.)
పరువువెట్టు. దే. అ. క్రి. (పరువు + వెట్టు.) — వై.
— (మొదటిరూపము పరుగువెట్టు.)
పరుపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిష్ఠురము;
2. నిష్ఠురవాక్యము; 3. చిత్తవర్ణము.
పరుస. వై. వి. బాలసారులసమూహము*. “నీ. ప
రుసదోచగనడ్డపడి రురాత్తులబిట్టు తెరలించి
వారిచేదెగినవారు.” రుక్మాం. ౨, ఆ. — విణ. కతి
నుడు. “ఉ. నీవొండన నేలయాపరుసనోపినయం
తముఁడిర్పునేర్పునకా.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
పరుసన. వై. వి. పారుప్యము. “పరుసనన భ్రష్టిపె
సఁబర్చి.” రా. య, కాం. (విశేషణముగనో.)
“పరుసనిపలుకుల.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. (చూ.
అలకన.)
పరుసము. వై. వి. స్పర్శవేధి*. “ఎ, గీ. పరుసము
నుసోకిలోహంబుపసిడియైనపగిది.” రుక్మాం.
౨, ఆ. — విణ. పరుపము.
పరుసవేది. వై. వి. స్పర్శవేధి*. “తే. పరుసవేదిసో
పటయునుబరుపలోహ, మధికశుద్ధనువర్ణమయై
నహాల్ని.” వారి. ఉ. ౫, ఆ.
పరుసు. దే. వి. విధము. “క. ధౌర్ధనఘనుడవునీ,
విప్పుసునునడలుటగడు, నొప్పుదు.” భార. ద్రో.
౨, ఆ. (ఇది ఆ, ఈ, ఏ శబ్దపూర్వకముగానే
ప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది.)
పరుపము. సం. వి. అ. పుం. పేరీదుగీ.
పరుపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టీదుగీ.
పరేతకాట్టు. సం. వి. జే. పుం. యముఁడు.
పరేతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భూతివిశేషము. విణ.
చేచ్చినవాడు.
పరేష్టుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెక్కితలీనినయావు.
పరేష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బానిసవాడు.
పరోక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంద్రియగోచ
రముకానిది.
పరోక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పరకీయాభేదము. (ఒకనిఁ
బెండ్లాడినది.)
పరోష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గబ్బలము, తైలపాయిక.

పర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న. పుం. 1. జోవ్వి;
2. పోతనూనులోనగువాని కొత్తకండు.
పర్జని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూనిపముపు, పంచంపచ.
పర్జన్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉటుము; 2. ఉడి
మెడుమేఘము.
పర్జన్యఁడు. సం. వి. అ. పుం. వర్షాధిదేవత, ఇంద్రుఁడు.
పర్జము. సం. వి. అ. న. ఆకు. పుం. మారుగుగీ.
పర్జకాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకుటిల్లు, ఉటజము.
పర్జాసము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగగ్గరి.
పర్వటము. సం. వి. అ. పుం. పాపటచెట్టు.
పర్వాటకము. వై. వి. తృణవిశేషము.
పర్వంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచేము;
2. (చూ.) పర్వస్తిక.
పర్వంతము. సం. వి. అ. పుం. వెలదాక, దనుక.
పర్వటనము. సం. వి. అ. న. భిక్షులోనగువానికొఱకు
తిరుగుట.
పర్వటింఁచే. సం. అ. క్రి. భిక్షులోనగువానికొఱకు
తిరుగు.
పర్వయము. సం. వి. అ. పుం. క్రమముతప్పట.
పర్వవనానము. సం. వి. అ. న. ముగియక.
పర్వవనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముగిసినది.
పర్వవృద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విరోధింఁచేట.
పర్వస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పడినది;
2. కొట్టఁబడినది.
పర్వస్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) యోగపట్టె.
పర్వాప్తము. సం. వి. అ. న. 1. యథేప్తము; 2. తృప్తి;
3. శక్తి; 4. నివారణము.
పర్వాస్త్రీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చౌలుననెడుబుద్ధి. చేం
పవచ్చినవానినడ్డగింఁచేట. (అని కొందఱు.)
పర్వాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకయర్థాలం
కారము; (చూ. అలంకారము.) 2. అవసరము;
3. క్రమము; 4. ప్రకారము.
పర్వాయోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకయర్థాలంకార
ము. (చూ. అలంకారము.)
పర్వాలోచనము. సం. వి. అ. న. చేక్కగా ఆలో
చింఁచేట.
పర్వాలోచింఁచే. సం. స. క్రి. చక్కగా ఆలోచింఁచే.
పర్వవంచనము. సం. వి. అ. న. ఋణము, అప్పు.
పర్వవస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రోయఁబడినది.
పర్వదాసము. సం. వి. అ. పుం. త్రోయుట.
పర్వదాసింఁచే. సం. స. క్రి. త్రోయు.

పర్యవీర్యము. సం. వి. అ. న. చేరిది. విణ. బహు-
కాలము ఉంచేబడినది.

పర్యేనా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆమంత్రజాఢ్యము నడకుట.
పర్యతము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. డు. ఒకానొక
దేవబుడి.

పర్యము. సం. వి. న్. న. 1. గనుపు; 2. దర్శ ప్రతిప
త్సంధి; 3. పండుగ; 4. విషవదాది; 5. సమూ
హము; 6. ప్రస్తావము; 7. లక్షణాంతరము. (పం
చపర్యములు.—అష్టమి, చతుర్దశి, శుభావపు, పూ
ర్ణిమ, రవిసంక్రాంతి.)

పర్యరీణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకులయినానె;
2. జోదమాడుకంబలి; 3. గనుపు; 4. ఆకునలి
పినపగురు.

పర్యసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. పున్నమకుసుపాద్యమి
కిని, ఆమావాస్యకుసుపాద్యమికినిమధ్యకాలము.

పర్య. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. (పరపుయొక్కరూ
పాంతరము.) వి. ప్రధానము. “నీ. మొక్కలం
బుననున్న ముట్టిపర్యపడయ్యఁబాటి పట్టెదనని
పాటిపాటి.” రా. ఆర. కాం. (పరుపుయొక్క
రూపాంతరము.)

పర్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రక్కయొముక.

పట. యు. దే. వి. 1. ఉప్పుపండ్డెడుబయలు; (ఉ
ప్పుపట.) 2. బయలు; (ఇనుకపట.) 3. నున్న
ములోనగువానిఁగొలిచెడుచూసనిశేషము; (పట్టి
యొక్కరూపాంతరము.) 4. సమూహము. (అ
డపట, చూ.) అంపట.)—వై. విణ. 1. ఇతర
ము; (హ్య. పటగడ.) 2. మిక్కిలి; “క. ఘనస
మరవిజయపటుగ, ర్వనిరూఢునిఁగాఁగమున్న
వ్రానినహోనె, ట్టననినుఁబటమొండెమఁగ, ము
నివ్రాయఁగఁజేతులెట్టులా డె నెవిధికిక.” భో.
౫, ఆ.—3. గొప్ప*. “క. మానసభోమణినక్క
లు, గూనెంగలయంగ దెసలకుంబలుపాయల్,
సేనెంబటమొయిగులడరి, మ్రోసెందమయంతఁ
దూర్యములపధ్యులై.” భార. విరా. ౪, ఆ.
“క. ఎఱుంగక ప్రతమునమోక్షము, నెఱిగాంచె
దనంచుఁబుత్రునిందునుదురురే, పటమబ్బునమ్మి
నిండిన, చెఱువుజలమువెల్లఁజెల్లుచెనఁటియుఁగ
లఁడే.” రుక్మాం. ౫, ఆ.

పటగు. వై. అ. క్రి. ప్రసరించు. “నీ. దీప్తనుద
ర్శనతీవ్రభానునితేడి పటఁగినఁగొన్వణముఱికి
యుఱికి.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (పరగుధాతువు

నకుఁగల మఱిగొన్ని యర్థములును దీనికిఁగలుగ
వచ్చును.)

పటగడ. వై. వి. 1. ఇతరస్థలము; “చ. ఎఱుంగరు
గాకలోకమున నెవ్వరినైనను మేలుసేయఁగా, నా
ఱుపగునా శ్రమంబున సమున్నతమెన్నఁపాస్థ్య
ముక, బటగడవైచివెట్టిగొని పాఁతెడుపాల్గు
ముక్తిగల్గునె, పటిగరియెఱివంగొలుచు పాఁతటి
కింగలదేతలంపఁగఁ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ (రూ.
పటగడము. “నీ. పారికాఁపులతోడఁబటగడం
బులువచ్చియున్న వారలనెల్లనోసరించి.” వి. పు.
2, ఆ.)—2. పార్శ్వము. “ఆ. పగలు మెట్టిపట్టిప
గడనుండంగ, నెవ్వఁడుండుమూల సేనుడిక్కి.”
రామ. 2, ఆ.

పటయే యు. దే. అ. క్రి. పాటు. “క. గగనవీధింబట
చెవిచుచ్చరవిమానపట్టులుతూలక.” భార.
ఆది. ౨, ఆ.—వై. ప్రే. 1. పడఁజేయు; “కడుదు
ర్భవంబునకొ బటపముమయ్య.” భార. ఆర. ౫, ఆ.
“క. భంగించియతరకాంతఁదొ, అగుటతప్పాత
డంబటచిపురుపులకుకొ.” కళా. 2, ఆ.—2. దు
ప్పటిలోనగువానిపటంచు; 3. పాటుపడఁజేయు.
“అకల్మషులంబటపంగఁ బాడియే.” భార. ఉ
ద్యో. ౧, ఆ. (ప్రేరణార్థకమైనపటము ఒకవ్యా
యమునుబట్టి ఉకారమధ్యముగా నుండవలసి
యున్ననువ్రాతృప్రతులయందంతట కెఱువగా
అకారమధ్యముగానుండుటవల్లను ఒకప్రా
ణికకవి ప్రయోగమునయతియందుకానబడుట
వల్లను ఇట్లకారమధ్యముగానును వ్రాయబడి
యెను.)

పటత. దే. వి. ప్రవాహము, వట్టు, పటద.

పటతి. దే. వి. —వై. —

పటతెంచే. దే. అ. క్రి. (పటమ+తెంచు.) పాటి
వచ్చు. “క. పటతెంచికుంభసంభవు, చిఱువొడ
వడిఁబట్టుకొనియె.” భార. ఆది. 2, ఆ.

పటద. దే. వి. పటతయొక్కరూపాంతరము.

పటపట. దే. వి. చింఁచుటయందగుధ్వన్యనుకణము.

పటపు. యు. దే. ప్రే. (పటఁజేయు.) 1. పోగొ
ట్టు; “పటపెదదత్తికాచముల.” భార. విరా. ౪.

ఆ.—2. త్రోలు; “క. అచ్చేటరథముల, పట
పగరాదయ్యెనుభయబలయోధులకుకొ.” భార.

భీష్మ. 3, ఆ.—3. ప్రయోగించు; “దివ్యశరంబులు
దోబుతేరిపెఁబటపుకిరిటి.” భార. ద్రో. ౧.

ఆ.—4. పూయు. “కా. సాంపారంగంబనిండిపైఁ బటపినకొల్లిబిల్లివిల్లిందమై, శంపావల్లికనిల్లి పొల్పుగతి భాస్వత్కాంతిఁజెల్పొంద.” నిర్వ. ౬, ఆ.—వి. 1. పడక; 2. వేగము; “క. భగదత్తు నేనుగడరిన, వెగడునఁబొండవుల మొనలువిటు గుటయుమహా, నగ మేటి వేగమాఁగిన, పగిదిఘటో త్కచుండుదాని పటపుడిగించెక.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.—3. విరివి. “పటపగునారికేళవనశబ్దములు.” కళా. ౨, ఆ.—విణ. విరివిగలది.

పటప. దే. వి. ప్రహసము, పటత, పటద. పటే. దే. వి. 1. విధము; “ఆ. పననపండుదిగినపటిగ స్వప్న మగన్న, నెటిగ.” ఆము. ర. ఆ.—2. కాఁ డిబరువు. (పటి పలపలితట్టు చేయుము.)

పటిక. దే. వి. ఒక దినముతాయి. పటిగ. దే. వి. కొయునప్పుడు చేనియందురాలినయె న్ను. (చూ. పటిగరి.)

పటిగపిట్ట. ద్వ. వి. పటిగయేటితినుపక్షివిశేషము. పటిగబ్రతుకు. ద్వ. వి. గింజలేటుకొనితినిబ్రదికె డుబ్రదుకు, ఉంఛవృత్తి.

పటిగరి. దే. విణ. (పటిగ+అరి.) పటిగయేటువాఁ డు. (చూ. పటగడ.)

పటిగవారు. దే. విణ. పటిగరి.

పటిగొను. దే. స. క్రి. (పటి+కొను.) ఆపహరించు. “క. నెటిదప్పంబడిపెల్లెగ, నొటలేదినరవాజిక రులయులిపభిమన్యం, డటిముటిబడుటకువగమ ది, బటిగొననిలపెలుచనఱుభంగిఁజెలంగెక.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. (చూ. కొలు.) (వృత్తియం దే పటిశబ్దమునకు కొల్లలునియధము.)

పటిపటి. దే. విణ. పీడితము. “ఉదగ్రయోధులం బటిపటిచేసి.” “ఇంద్రుఁడుంబటిపటిగాకపోఁ గలఁడె.” హరి. ఉ. ౮, ఆ.

పటియ. దే. వి. బ్రద్ద. “వ. గదాప్రహతులందుని యులుపటియలుతుముట్లనైసకంబులు కత్తెకం బులుధరాతలంబునందొరంగె.” శబ్ద. ౨, ఆ. “దిక్కులార్పులంబటియలుసేయుచుక.” రా. యు. కాం. (చూ. పటియవాయు.) (ఒకానొక వోటలఘురేఫకముగాఁగానబడుచున్నది. చూ. పరిమాలును.)

పటియవాయు. దే. ఆ. క్రి. (పటియ+వాయు.) చీలు. (ప్రే. పటియవాపు. “పటియవాపంగదునియ గావిలున.” భార. విరా. ౧, ఆ.)

పటివోవు. దే. ఆ. క్రి. (పటి+వోవు.) 1. కొల్ల పోవు; “ఎ. గి. దొడ్లకొల్లచేఁబటివోయెదూర్పు దిక్కు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—(చూ. పటిగొను.) 2. నశించు. “క. మటికొంతసేపునకుఁడ, ప్పిటి లేచిముకుందుమేను పెద్దయునుంబ్రా, ద్దిటియం గొంగిలఁజేర్చెక, బటివోయినతాల్చినావుబాష్ప ములురులకె.” భార. మా. ౧, ఆ.

పటుమే. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; “వ. పదంబులు విటిచియుఁబార్వంబులగలఁజెటిచియు, గజం బులఁబటిచియుగాత్రంబులఁజటిచియు.” భాగ. ౬, స్కం.— 2. దుప్పటిలోనగునానిపటము; 3. పాటుపడఁజేయు. (అనుప్రయుక్తమైనపడు ధాతువునకును రూపముల్లెటుంగునది.)

పటుపు. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; 2. పాటుపడఁజే యు. వి. పడక.

పట్ట. దే. వి. 1. ఉప్పుపండ్లడుబయలు; 2. బయలు; 3. నున్నుములోనగువాఁ గొలిచెడుమానవిశేష ము. (చూ. పట.)

పట్టియ. దే. వి. పటియకు మొదటిరూపము.

పట్టు. దే. వి. చినుఁగుటయందగుదృశ్యముకరణము. (పట్టనిచినిఁగెను, పట్టునచించెను.)

పట్టి. దే. వి. పట్టియయొక్కరూపాంతరము.

పలంకవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వల్లెర్రు; 2. నగ్గి లపుచెట్టు; 3. మారుగుగి; 4. రాన్న; 5. ముం డీరకృత్తుము. ఆ. పుం. డు. నైర్మతి.

పలకు. దే. ఆ. క్రి. పండు, ఫలించు. (ఆప్ర.)

పలక. వై. వి. 1. వ్రాయఁదగినసాధనము; 2. కేడి ము; “పలకయువాలనుగొని.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—3. తలుపులోనగునానికుపయోగించుటకై కోయఁబడిన మ్రానిచెక్క; 4. బల్ల; 5. ఖోదమా డుబల్ల; (చూ. ఖోగిణి.) [“వ. కంకునాలోకిం చినెత్తంబొకపలకయాడుదమేయని.” ఇక్కడ పలకయనఁగా అటయనియధము.] భార. విరా. ౫, ఆ.—6. సాలెవాడు నేతసరితట్టెడుసాధన విశేషము*. (చూ. కుంచె.)

పలకము. వై. వి. చిన్నమంచము*.

పలకసరి. వై. వి. పురుషకంతాభరణవిశేషము.

పలగండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నున్నపుత్రుఁత్రూ యువాడు, లేవకుడు.

వలచేము. దే. వి. కప్పము. “నీ. చేదిమండలముగా
సిగఁజేసికాళవపతినియ్య కొలువఁడేవలచమున
కు.” నిర్వ. ౧, ఆ.

వలనాడు. దే. వి. దేశవిశేషము. ప్రభా. ౧, ఆ.

వలపల. దే. వి. 1. తొరఁగుటయందగుననుకరణము;

“వలపలకన్నులందొరఁగుబాష్పకణంబులతో.”

ఉ. రా. ౫, ఆ. — 2. వేగుటయందగుననుకరణ

ము; “వలపలవేగరేపకడలబంకజన్మి కదీర్చమా

డి.” కాశీ. ౫, ఆ. — విణ. 1. విరళము; “క. బల

భిరుపూదిమాళిక, బలపలగాఁబొదువుముది

రవటలముపగిడిక, లలితోత్తమాంగతలమున, జి

లుఁగుండెలిక్రొత్తవలిదిచ్చిముదనరక.” పాం

డు. ౨, ఆ. — 2. కృశము. (చూ. వలపలన.)

వలపలన. దే. వి. 1. వైరళ్యము; 2. కార్యము. (విశే

షణమగుచో. “క. వలపలనిమూఁకలోఁగాల్, ని

లువకగుట్టంబుడిగిసికొడుకుగదా, కలితభుజుడ

గుచూసిక్కుండుఁ, దొలగించనియ్య.” భార. శల్య.

౧, ఆ. “క. వలపలనినడుముదనరఁగ.” వా. ౨,

ఆ.) (చూ. అలకన.) విణ. 1. విరళము; “తారక

చక్రవాకముల్ వలపలనయ్యె.” భీ. ౨, ఆ. —

2. కృశము.

వలము. సం. వి. ఆ. న. 1. నాలుగుకర్షములయెత్తు;

(వెండివలము=ఇంద్రువు. బంగారువలము=కురు

బిన్నము.) 2. మాంసము.

వలలము. సం. వి. ఆ. న. 1. మాంసము; 2. బురద;

3. నూపువీడి. పుం. డు. రాక్షసుడు.

వలవ. దే. వి. చెండుకొమ్మలమొదలు.

వలవరము. వై. వి. వలవరింత, ప్రలాపము.

వలవరించే. వై. ఆ. క్రీ. ప్రలాపించే. “నీ. ముర

వైరినీడనమూడులోకంబులబ్రదుకంగ మనకేల

వలవరింప.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

వలవరింత. వై. వి. వలవరించేట, ప్రలాపము.

వలవింఁచే. వై. ఆ. క్రీ. వలవరించేయొక్కరూపాం

తరము. “నీ. ఒక్క, బాలుండుమ్మతుండైనబంధు

లుప్రేతభూమికీఁగొనిపోయియమేయశోక, వి

వకాశులైవలవింపఁగా.” భార. శాం. 3, ఆ.

వలవు. వై. ఆ. క్రీ. వలవింఁచేయొక్కరూపాంతర

ము. “మహీజలక్ష్యంబులవుచుఁజూచుచుండె.”

శై. ౬, ఆ.

వలొండువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీరుల్లి, (రూ. కలం

డువునీ).

వలొములుచేయుట. దే. స. క్రీ. పాడుచేయుట,
దోసిడిచేయుట.

వలొయనము. సం. వి. ఆ. న. పాటిపోవుట.

వలొయితుఁడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) పాటిపోయి

నవాడు.

వలొలము. సం. వి. ఆ. పుం, న. గింజలేనివరిపొడై

లోనగునది, మోడు.

వలొశము. సం. వి. ఆ. న. ఆకు. పుం. 1. ఆకుపచ్చ;

2. గంట్లకచోరము; 3. మోడుగునీ. విణ. ఆకు

పచ్చేనిది.

వలొశి. సం. వి. న్. పుం. 1. చెట్టు; 2. కోరింజి;

3. జోవ్వి; 4. రాక్షసుడు.

వలొశుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాక్షసుడు, పొ

దిండి.

వలొస్త్రీ. ఆం. వి. ప్రణములకంటెండు మలామపట్ట

పలిక్కి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముదిసినయాడు;

2. తొలిమాలియావు.

వలొతము. సం. వి. ఆ. న. 1. నర; 2. నరవైద్యుని;

3. బురద; 4. తాతిపూవు.

వలు. దే. వి. పల్లయొక్కరూపాంతరము. “నీ. ప

లురాకమునువచ్చిబాలువేలువుమున్నబండ్లలేకు

న్ననభ్రాతృడనియ్య.” భాగ. ౯, స్కం. — వి. —

అనేకము. (వృత్తియందు వాలుపరమగుచో ఉ

త్వలోపమువికల్పముగానగును. “పల్లవియల.”

భార. ద్రో. ౮, ఆ. దీనికీర్త్యవమనందు ఏక

చనమునవ్యస్తముగా ప్రయోగములేదు.)

వలుగు. వై. వి. స్ఫటికము. “వలుగుతొలకువ్య

మురుచుల్.” భార. సభా. ౧, ఆ. “వలుగు

నెట్టెనుక.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

వలుక. వై. వి. వైవర్ణ్యము, తెల్లనశి. “నీ. వలుకనెం

తయుఁ గ్రయ్యఁబాటిననుమఁజెప్పులందంతె

డిపెడునప్రహరి.” హరి. ఉ. 3, ఆ. (ఇదివల్ల

వంటిది.)

వలుకబాఱు. ద్వ. ఆ. క్రీ. వివర్ణమగు, తెల్లను.

“మ. తాటంగరత్నప్రభల్, వలుకంబాటినచె

క్కుటద్దముపైఁజెప్పెవిలంఘింపఁగా.” కాశీ.

౫, ఆ. “వలుకబాఱెనిశాంతనిశాంతిదీపమల్.”

పా. ౨, ఆ.

వలుకన. వై. వి. వలుకయొక్కరూపాంతరము. (వి

శేషణమగుచో. “వలుకనిమము.” విక్ర. ౨,

ఆ. చూ. అలకన.)

పలుకప్పు. దే. వి. పెదవి, పలుకెర, రదనచ్చదము. పలుకరించే. దే. ఆ. క్రి. మాటాడు. "మ. సాల యుజ్జాను నగుక బయల్ పలుకరించుం బల్ల నూఁకొట్టు." చంద్రా. 3, ఆ. — ఆం. ప్రే. మాటాడించే. (చూ. పల్కరించే.) — స. క్రి. హెచ్చేరించే.

పలుకరింత. దే. వి. 1. మాటాడుట; 2. హెచ్చేరించుట. పలుకరింపు. దే. వి. పలుకరింత. అని. 3, ఆ. (చూ. ఆరిగింపు.)

పలుకు. దే. ఆ. క్రి. మాటాడు. (నీవేలనాతో పలు కవు.) — స. క్రి. '1. అను; "కమలబాంధవుఁడు కర్ణబలికె." భార. ఆర. 2, ఆ. — 2. నిందించే. "తే. రూపవహీనులుదారురూపు, గలిగితోలు మేఁ గొనటులఁ బలికినారు." భార. ఆను. ౫, ఆ. — వి. 1. మాట; 2. నింద; "చచ్చికుద్దఁడై పలుకులుమాన్పుభృత్యుడనపాడిదలంచెదవు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. — 3. పక్షిధ్వని; 4. వీణా దిస్వరము; 5. విద్య; 6. ఖండము; "నీ. పాఁ పమేపరిపచ్చే పలుకులఁజెంగల్పదొరఁజాలదీరిన దూలములను." య. ౧, ఆ. — 7. విత్తులోపలిభా గము. (రూ. పల్కు. — ఖండమునకు. — "ద్వి. పలుకుపల్కుననుగ ప్రపుఁబల్కులాలుక." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.)

పలుకుఁజెలి. దే. వి. (పలుకు + చెలి.) సరస్వతి. (రూ. పల్కుఁజెలి. "మ. సకలామోదకతాశేషత్తగ తులకసంగీతసాహిత్యనా, మకవిద్యాయుగళం బుపల్కుఁజెలికొబాలిండ్లజోడై సిరుల్, ప్రక టింపకొ." ఐను. ౧, ఆ.)

పలుకుఁదర్తడి. దే. వి. (పలుకు + తర్తడి.) చిలుక. "చొ క్కాటపుంబలుకుందర్తడినెక్కి." చంద్రా. 3, ఆ. పలుకుఁదోడు. దే. వి. (పలుకు + తోడు.) పలుక రించుతోడు, మాటతోడు.

పలుకుబడి. దే. వి. 1. ఉచ్చారణము; 2. వచోనిబం ధనము, బడంబడిక. "అప్పునంబుఁబలుకుబడిత ప్పీఠినియెడుపలియు." భార. ఆను. ౨, ఆ. (రూ. పల్కుబడి. — ఉచ్చారణమునకు. — "సాగ నులుగుల్కపల్కుబడి." శకం. 3, ఆ.)

పలుకుతాయి. దే. వి. ప్రతిధ్వనియిచ్చెడు శిలావిశే షము.

పలుకెంపు. దే. వి. దంతక్షతము.

పలుగఱ. ద్వ. వి. (పలు + కఱ.) పండ్లపాడి. "నీ. పలుగఱనేయకపనుపునునలిపించుకొనక మొగం బుమజ్జనములేక." ప్రభా. ౫, ఆ.

పలుగాడి. దే. వి. 1. పనులదొడ్డిలోనగువానికిపె ట్టెడుతలపు; "ప్రాణిలోపలఁజొచ్చిపలుగాఁ డిఁదెఱచిన." ఉ. హరి. 3, ఆ. — 2. బండివర ము. "పలుగాడిలోనైనయంగములనొకటి నెడ లించిమీఁదట నెసఁగెడిపఱపెల్లెబడఁద్రోచియ డఁతునో." హరి. పూ. ౫, ఆ. — వి. "పెక్కు గాఁడులుగలది." "పలుగాడితలుపులు." ఉ. హరి. ౨, ఆ. "పలుగాడికూపులు." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. పలుగాకి. దే. వి. వి. దుష్టుఁడు. "చ. అలరులరాలపు చుందలిరుటాకులుద్రుంచుమఁబక్వమైనన, త్ప లములుకోయుమకొ వివిధపాదపకాఖలు పట్టి యూఁచిప, తులఁబెదంగఁదోలుచు విశుద్ధస రోవరవారిపూరముల్, గలంచుచుగానినీయప లుగాకులమాన్పువ్రేసిదుభృత్యులకొ." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

పలుగు. దే. వి. గుంటకగజ్జలకును పాపటపుగజ్జల కును తగిలించెడు దళమైనయినుపతగడు. విణ, దుర్జనుఁడు.

పలుగుండ్లు. దే. స. బ. పలుగురుయొక్కరూపాం తరము.

పలుగుగుంటక. దే. వి. పలుగు అమర్చినగుంటక. (చూ. గుంటక.)

పలుగుడుఁబాము. దే. వి. (పలుగుడు + పాము.) సర్పవిశేషము.

పలుగుపిట్ట. ద్వ. వి. గుడ్లగూబ, ఘూకము.

పలుగురు. దే. స. బ. అనేకులు. (పలుకబ్రమునకు మహావ్రాత్యర్థకబహువచనాంతాదేశము.)

పలుగొప్పులమెకము. ద్వ. వి. (పలు + కొప్పులమెక ము.) ఏనుగు.

పలుగొట్టు. దే. వి. పైరులోనిగాదముపెల్లగించుటకై పండ్లవలెమేకులమర్చినపలక.

పలుచే. దే. వి. 1. దళసరికానిది; "నీ. ఇలధూరి యెగసినబలుచగాకుండంగరాసినతోడపులరజ ముదొరఁగు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. — 2. వలితియై నది; (పైరుపలుచగానున్నది.) — 3. చిక్చనకానిది; (జోపపలుచగాకాచుము.) — 4. మేలుక. "ద్వి. పలికినవంతంబుపలుచగాకుండ." భట్ట. ౧, భా.

పలుచేన. దే. వి. 1. సన్నదనము; 2. తెలితిసము; 3. అనుకుదనము; 4. చేలుకదనము. "తే. ఆకులా హార్యనందనయలసపవన, జాలములదూలగతిఁ జాలదూలదొడఁగె, గరిమదానెంతయచలేం ద్రకన్యయైనఁ, బలుచనగుగా దెఱునవనుప్తార్థనమున." వసు. 3, ఆ. (విశేషమునుచో "పలుచనివా తెఱ." స్వా. ౪, ఆ. "పలుచనితావులు." ఉ. హరి. ౫, ఆ. "పలుచనియంబకుల్." ఆము. ౧, ఆ.

పలుచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. పలుచేనగు. (మజ్జిగపలుచుచేసెడి.)

పలుచెర. ద్వ. వి. (పలు+తెర.) (యా.) పలుకప్పు. "క. పలుకులు నేర్పఁగఁగిరము, పలుచెరపండనుచు నెడిసిపట్టఁగ నెగయక, వలకేలదోలనభులక, జలజంబని మొరయన వైసఖిని వైజ్ఞులై." శృం. ౧, ఆ.

పలుపట్టడ. దే. వి. సంకరజాతిజనము.

పలుపు. దే. వి. 1. పలులమెడఁగట్టెడుతులుగు, ఆ బంధము; 2. గుఱ్ఱము మెడఁగట్టెడుత్రాడు. "క. పలుపులఁగాఁడులబగం, బులదనయస్రంబుల డరిపాడిసేసినవి, చ్చలవిడిఁబాఁతురుధన్యం, బులనేయఁడు దివిజరాజపుత్రుఁడుకృపతోక." భార. విరా. ౫, ఆ.

పలుమరు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. పలుమఱుయొక్కరూపాంతరము. "క. పలుమరులసాబగుచందముఁ, బలుమరునగునంగపటిమఁబాటిల్లుదురా, నలుగురురాగుతులుగ్రా, నలుగురులతులప్రతాపవైపుఁ జికతనక." రామా. 3, ఆ. (యా. పల్లరు.)

పలుమఱు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. (పలు+మఱు.) మాటిమాటికి. "క. విఱుగులునొచ్చుటమన దెనఁ, దఱుమగఁజెప్పెదవుపాండుతనయులబలమే, దైత్యతఱుఁగక పెనఁగుటపలు, మఱునాడెదనకటయే మిహయయెతలఁపక." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

పలుమాఱు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. —వై.— "మ. గదతోడకొగదచుట్టిరాఁడిగుచుచుక గండ్లొప్పలంఘించిమా, ఱుదెనకైకొనుచుక గడింగిపలుమాఱుకదాచుచుక." భార. శల్య. ౨, ఆ.

పలుము. వై. అ. క్రి. ప్రలాపించే. వి. ప్రలాపము. పలుమేరు. దే. వి. పుత్రవిశేషము. స్వా. ౪, ఆ. పలువ. ద్వ. విణ. (పలు+వా.) దుర్బలము.

పలువలువ. దే. వి. ఘోదవి, దశనవాసన్ము. (యా. పల్వల్వ.)

పలువిత్తు. దే. విణ. పలుపురకుఁబుట్టినవాడు. "పలు విత్తుబాఁపనయ్య." భల్లా. 3, ఆ.

పలువుగడ్డు. దే. స. బ. పలుగుండ్రుయొక్కరూపాంతరము.

పలువురు. దే. స. బ. పలుగురుయొక్కరూపాంతరము, (యా. పల్వురు.)

పలుసము. వై. విణ. పరుసముయొక్కరూపాంతరము. "క. మొలసీలికానెయునుబద, ములనాఁచులుగరించిముదముదలిర్పక, సెలగోలయుములుబంతియుఁ, బలసపుఁగత్తియునుబూసముసాహసీయై." హంశ్చ. ౫, ఆ.

పల్కన. వై. వి. పలుకనయొక్కరూపాంతరము. (ఆమ్రేడితమునందు పలుపల్కన. "నీ. పలుపల్కనైమానుపడినండ్లుమా పెడు పుడుకుఁజెల్లనువేడఁబోవనేల." య. ౧, ఆ.)

పల్కిరించే. దే. అ. క్రి. మాటాడు. "కలయఁగబల్కిరించి." భార. ఆది. ౪, ఆ.—ఆం. ప్రే. మాటాడించే. (యా. ఎకసెల్లము.) "ఉ. పికాంతమునందునున్న జనరాత్రునెపంబిడిపల్కిరించులా, గింతియకాక." (నెపంబిడిజెనరాత్రునుపల్కిరించులాగనియన్యయు.) స్వా. ౪, ఆ.—స. క్రి. హెచ్చేరించే.

పల్కిరింత. దే. వి. పలుకరింతయొక్కరూపాంతరము.

పల్లకి. దే. విణ. పలుగాకియొక్కరూపాంతరము.

"తే. ఆతనుదర్పాంధకారమంతఃగమియఁ, నన్నుగానక సాధ్వీరాఘవునిదేవి, జనకకన్యజగన్దాన్యజెనకవచ్చి, కన్నుగాఁచనియొల్లకికాకి." రామా. ౫, ఆ.

పల్నాడు. దే. వి. పలనాడుయొక్కరూపాంతరము.

పల్లవ. దే. వి. పలపలయొక్కరూపాంతరము.

పల్లలన. దే. వి. విణ. పలపలయొక్కరూపాంతరము. (విరళమునకు. —"నీ. నాతిల్లనధూషణములుపల్లలనగాఁబరసతీధూషణపత్నీలెడరె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.)

పల్లరు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. పలుమరుయొక్కరూపాంతరము. "చ. పిరిగొనితొల్పునెట్లెముగఁద్రేవులచుట్టికపాలపాత్రలో, విరియఁగలంచుగొప్పెదడువెండ్రుకలేఱితొలంగవైచుబ, త్తరుఁబుకిలింనునెత్తురు." ఉ. హరి. ౨, ఆ.

పల్ల. దే. ద్ర. క్రి. విణ. పలుమలుయొక్కరూ
పాంతరము. “పల్లలుఁబొరుగిండ్లకేను.” శై. 3, ఆ.

పల్ల. దే. ద్ర. క్రి. విణ. పలుమలుయొక్కరూ
పాంతరము. (చూ. పలుమలు.)

పల్ల. స. వి. ఆ. పుం. 1. మంచేము; 2. మం
చె; 3. యతులలోనగువారియాసనము; 4. యో
గపట్టె.

పల్ల. స. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లకి. “శృంగారప
ల్లకికావహనంబో.” ఆము. ౨, ఆ.

పల్ల. స. వి. ఆ. న. గుఱ్ఱపుపల్లము.

పల్ల. స. వి. ఆ. న. —వై. — (ఇది కొ
న్నిచోట్ల ఏనుగుమీఁది అంబారికిపర్యాయము
గా ప్రయోగింపబడియున్నది.) (చూ. పల్లన.)

పల్ల. వై. విణ. 1. పాటలవర్ణముకలది; 2. కపిలవర్ణ
ముకలది*; “నీ. కుడికన్ను తారకాగోళంబుపల్ల
యైయొండులోచనముతోనారయుఁగాక.” కా
శీ. ౪, ఆ. — 3. అరుణవర్ణముకలది*. “నీ. పల్లచీ
మలవక్రభల్లాతకియుఁబోలె నెట్లత్తుప్పటనొ
ప్పుకట్టెవాని.” ఆము. ౭, ఆ.

పల్ల. ద్వ. విణ. పల్లనపైచోపట్టునది.

పల్ల. వై. వి. మనుష్యులుమోసికొనిపోయెడు వా
హనము. “ఉ. పల్లకులకొ మహాప్రముల భ
ద్రగజంబుల నందలంబులకొ, గల్లన బంధువుల నే
డవ.” శై. ౨, ఆ.

పల్ల. వై. వి. పల్లకియొక్క రూపాంతరము. “చ. పల్ల
కీలునం, దలములు వారుమంబులునుదంతులునాది
గగల్గువాహనం, బులుడిగినచ్చి.” కళా. ౨, ఆ.

పల్ల. వై. స. క్రి. (చూ.) పల్లింఁ.

పల్ల. దే. వి. 1. చలనము; 2. వ్యత్యాసము. (చూ.
పల్లటము.)

పల్ల. దే. వి. శక్తినిసాధనవిశేషము. (చూ. క త్తి.)

పల్ల. య. దే. ఆ. క్రి. 1. చలించే; “పల్లటిల్లిన
ధృతికో.” భార. విరా. ౨, ఆ. — 2. వ్యత్యస్త
మగు. — వై. 1. తెల్లఁబోపు*; “ఎ. గీ. ఆననముపల్ల
టిల్లంగనజాడుగలఁగె.” భార. కాం. ౭, ఆ. —
2. ఎఱ్ఱవాఱు*. “ఎ. ఆననంబుపల్లటిల్లదర్శనయుం
గనుగొనిన.” (ఇక్కడ కోపనమయము.) భార.
విరా. ౨, ఆ. — (చూ. పల్లటిలు. — చలించుటకు.

— “క. ధృతి, ఖండితముగఁ బల్లటిలిగంధర్వుల
నికొ.” భార. ఆర. ౫, ఆ. — వ్యత్యస్తమగుటకు.

— “వారలనుస్థితలో పల్లటిల కయుండ.” భార.
ఆను. ౧, ఆ.)

పల్ల. దే. వి. 1. ఎగవు; 2. పారావతవిశేషము.

“క. మేలైనలకొలీలా, స్థిలం బదతీలు పల్లటిలో
పక్కపలకొ, జీలుకొ బకదార్లునుగూ, కీలననె
డు పేరులందగిన పారవములో.” సా. ౧, ఆ.

పల్ల. దే. ఆ. క్రి. (పల్లటిలు + కొను.) ఎగురు.

“ఎ. గీ. పల్లటిల్లొనికవగుడిపావురంబు, లారజం
బులుపల్కురాయంచపనుల, పసిడిచిటికొవున
రుసక్రొంబసిమితేట, మిసిమగుల్కెడుముత్యాల
మేడలోన.” భాను. ౪, ఆ. “ఉ. అవ్వరవరులో
మిఠోవితతపీరసోగ్రకటాక్షభావగం, భీరతఁ
బల్లటిల్లొనుచు.” కళా. ౮, ఆ.

పల్ల. దే. ఆ. క్రి. (పల్లటిలు + వాటు.)

పల్ల. దే. ఆ. క్రి. (పల్లటిలు + వాటు.)
పల్లటిల్లొను. “నీ. తెగనిండఁదిగించినదైసలకుబా
టైకోలలుచూపి పల్లటిల్లొనుచారు.” కళా.
౮, ఆ.

పల్ల. దే. ఆ. క్రి. (పల్లటిలు + వైఁ.)

వై. — “ద్వి. తెల్లపావురమిది తెలివిగల్గినది, పల్ల
టిలోవైచు.” సా. ౨, భా.

పల్ల. వై. వి. (చూ.) 1. గుఱ్ఱపుపల్లము; “తే. హయ

ముఁబల్లనకట్టితెండరియుమున,” పర. 3, ఆ. —
2. అంబారి. “కుముదస్తంబేరంబగుగ్రవోభూమిం
బల్లనగట్టిరా.” పా. ౪, ఆ. (చూ. పల్లనము. —
అంబారికి. — “ఏనిక పల్లనంబిడిన నేడికకుకొవళ
మేమహేశ్వరా.” విక్ర. ౫, ఆ.)

పల్ల. దే. వి. (పల్లము + పంట.) నీరాసరా
నువంజెడుపంట.

పల్ల. ఉభ. వై. వి. 1. పల్లపునేల*; 2. గుఱ్ఱము

లోనగువాని నెక్కునపుడు క్రిందమెత్తగానుండు
టైక్ర కట్టి మీదవేసికట్టెడుగంత. “పారసిపల్లం
బు.” స్వా. ౪, ఆ. “క. తరుణీ వెలువకుపల్లపు,
మరగొమ్మేమటకు నాకుమర్యాదావి, స్తరణంబైన
దిమాటల, పరాకుచే ననుచుఁ దనదు పారీంద్రం
బుకొ.” కళా. 3, ఆ. “ఎ. గీ. తారకఖిలగీలిం
చినమేరుకకల, మనగగధవళాంగకల్పితమైనపసి
డి, పల్లమునురత్న కింకణిపరికరంబు, నమరవుప
ఖేంద్రుఁడాయితంబైతనచ్చి.” హరి. ఉ. 2, ఆ. —
విణ. పల్ల. (నీల.) — స. వి. ఆ. పుం. ధాన్యము
పోసెడు పెద్దగరిసె.

పల్లజపులు. ద్వ. వి. బ. (పలు+అజపులు.) 1. వ్యర్థములైన పెక్కుమాటలు; 2. (పలువ+అజపులు.) అడరాని పెక్కుమాటలు. “క. అనియగతిబల్లజపులు, గొనకొనియజవంగవిప్రకులజానితోన, మృనజేంద్రుడధికధైర్యం, బుననిట్టనిపల్లెశంకపొందకతెలివితా.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

పల్లవము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. చిగురు; 2. చిగిరించినకొవ్వు; 3. కొకచెఱుగు; 4. లత్తుకరంగు; 5. శృంగారము; 6. విరివి. పుం. వెనకటిచరణములయందలియర్థముననుసరించి సంగీతము మొదలుచెప్పెడునాక్యము.

పల్లవింజే. సం. ఆ. క్రి. చిగిరింజే, చిగురుడు.

పల్లవితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చిగిరించినది; 2. లత్తుకచే నెట్టినది; 3. విరివియైనది.

పల్లవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విటుడు; పిద్దుడు.

పల్లా. హిం. వి. నూటయిఱువదిపకా నేరులమానము; చందుము.

పల్లాయనంబువాడు. ద్వ. విణ. ఆపుడు. “ప. అటమున్నవారిలోపలంగలసిమలుచెఱుంగులపనులుసేయుచున్నతనపల్లాయనంబువారిలో మఱువడియున్నకారవేశ్యురండప్పుటలవిని.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (రూ. పల్లాయనమువాడు. మొ.)

పల్లాయనము. వై. వి. ఆత్మతీ. (చూ. పల్లాయనంబువాడు.)

పల్లి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. పల్లె; 2. గుడిసె; 3. బల్లి. పల్లింజే. వై. స. క్రి. పల్లముకట్టు. “వ. అత్తెఱిందత్తెఱుంబునందర్తడులంబల్లింపకయనెప్పరంబుననెక్కంబోవువారును.” పా. ౪, ఆ.

పల్లిక. వై. వి. వెదురుబద్దలులోనగువానితోనల్లినతట్టు.

పల్లియ. వై. వి. పల్లె. (గొల్లపల్లియ, బోయపల్లియ. మొ.)

పల్లం. యు. దే. వి. దంతము. వై. విణ. పల్లము.

పల్లుడు. వై. విణ. పల్లము.

పల్లె. యు. దే. వి. 1. జాతివిశేషము; (పల్లెవాడు, పల్లెది.) 2. బడి. వై. చిన్నఊరు. (పల్లియయొక్కరూపాంతరము.)

పల్లెటూటము. దే. వి. బాలరుచేరువుబడి, పాతకాల.

పల్లెత. దే. వి. పల్లెజాతిది, పల్లెది.

పల్లెమాట. దే. వి. గ్రామ్యవచనము.

పల్లెరు. దే. వి. పల్లెరుయొక్కరూపాంతరము.

పల్లెరు. దే. వి. పలంకపి.

పల్లెరుగాయ. దే. వి. (పల్లెరు+కాయ.) భూషవిశేషము.

పల్లెరుబూవు. ద్వ. వి. (పల్లెరు+పూవు.) క్రిభూషవిశేషము.

పల్లూత్తు. దే. వి. (పల్లు+ఓత్తు.) దంతక్షతము. “నీ. కడలేనిపిద్యంబుకప్పుచందురకావి మోవిపల్లూత్తులమునుగుడన్న.” పాండు. 3, ఆ.

పల్వరింజే. వై. ఆ. క్రి. పలవరించేయొక్కరూపాంతరము. “నీ. మక్కలన్నియంతేరిమరుయెత్తుకొనిపాయెనంచుమారకపల్వరించెమొకతె.” రుక్మి. 3, ఆ.

పల్వలము. సం. వి. ఆ. న. నీళ్లుగలచిన్నపల్లము, పడియ.

పల్వల్వ. దే. వి. పలుపలువయొక్కరూపాంతరము.

“చివురేదొరపల్వల్వతోడ.” అచ్చ. బాల. కాం. పవడము. వై. వి. పగడముయొక్కరూపాంతరము.

పవడింజే. దే. ఆ. క్రి. పవలింజే. లక్ష్మి. ౪, ఆ. (పవడింజేయొక్కరూపాంతరము.)

పవతుడు. ద్వ. వి. పగతుడుయొక్కరూపాంతరము.

“క. యువతికిఁ బ్రాణంబయ్యుండు, బవతుగతిలోదిచేసె మలయుక్షీతిభృ, త్వవమానుడు దూరితరై. పవమానుడు మోహదావపాపకశిఖిల.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

పవనతనయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భీముడు;

2. హనుమంతుడు; 3. అగ్ని.

పవనము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) అవము. పుం.

1. గాలి; 2. తూర్పుత్తుట.

పవనాశనము. సం. వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

పవమానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువు, గాలి.

పవము. సం. వి. ఆ. పుం. తూర్పుత్తుట, పవనము.

పవలు. దే. వి. పగలుయొక్కరూపాంతరము. కళా. ౬, ఆ.

పవలింజే. దే. ఆ. క్రి. శయనించు. (పవలింజేయొక్కరూపాంతరము.)

పవలింక. దే. వి. పవలింజేట, శయనము. “నీ. పాప

పూబాన్మువైబవలింకగన్నవాడడియనిప్ర

ల్నాగంలైనవాడు.” పాంచా. ౧, ఆ.

పవాడము. వై. వి. ఒకకార్యము నెఱవేఱవలెననిదేవుని

ప్రార్థించుకొని యాప్తార్థన నెఱవేఱనియొడ

దేవునియొడుటచేయు జహ్యచ్ఛేదనాదిపాపా

కృత్యము* (పావాడముయొక్కరూపాంతరము.)

పవి. సం. వి. ఇ. పుం. పత్రాయుధము, కలిశము.

పవిత్తకము. సం. వి. ఆ. న. జెనపనాలోనగ్ని

పల్లూడు. పుం. 1. మేడి; 2. ధాని.

విశ్రమ. సం. వి. అ. న. 1. జేందెము; 2. దర్భి; 3. జలము; 4. గోమయము; 5. తామ్రము. విరా.

పరిశుద్ధము.

పది. వై. వి. పగిదియొక్కరూపాంతరము. (విధమునకు. — “ద్వి. భవుఁజూడ నానందబాష్పంబు లొలుకు, పదిది.” బస. ౧, ఆ.)

పవ్వడించే. దే. అ. క్రి. పవ్వడించే, కయనించే.

పవ్వడించే. దే. అ. క్రి. పవ్వడించేయొక్కరూపాంతరము.

పశుపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు. ముక్కంటి.

పశుముక్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. శోఁటీగ.

పశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నాలుగు కాళ్లజంతువు;

2. గొట్టె.

పశ్చాత్తాపము. సం. వి. అ. పుం. అనుతాపము, పగవు.

పశ్చిము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. పడమటి; 2. వెనుకటిది.

పశ్యోహారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కమసాలె

వాడు; 2. (చూ.) పచ్చెకాడు.

పశ్యత్పాలుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పస. దే. వి. 1. సారము; 2. సమృద్ధి; “చ. ఎవ్వరు

సాటివిచిత్రతైర్యసం, పడపస సారసింహవిభు

పట్టికి నారస్యపాలమాలికి.” కళా. ౧, ఆ.—

3. చాతుర్యము. “నీ. తననీతిపసయుగంధరభట్టి

చాణక్యఘనచాతురికినిదర్శనముగాఁగ.”—

వై.—

పసగు. దే. అ. క్రి. విశదమగు. “క. తలపోయఁ

దల్లికడుపున, నెలసిననరుకొంతకాలమునికియు

లోకం. బులకెల్లదృష్టమత్తటి, గలుగునిరోధంబు

కాంతఁగనుగొనఁబసగుట.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

పసండు. హిం. వి. సాగగుదనము, అందము, (పసండు

చేయు, మెచ్చుకొను.)

పసగరగొను. దే. స. క్రి. (పసగర+కొను.) పీడిం

చు. “క. పశులకు నెడ్డినఁలయై, మసఁగెనయవ్వా

నపశుసమాజము నెల్లట, బసగరగొనియంతటఁ

బో, కసమస్తప్రాణిభాధకంఠైపేర్చెట.” హరి.

పూ. 2, ఆ.

పసదనము. వై. వి. తానుకొనినపని నెఱవేఱినప్పుడు

నెఱవేర్చుకొన్న వాడుసంతోషించి నెఱవేర్చిన

వానికి సంతోషముగా నిచ్చెడుపస్త్రాభరణాది

ద్రవ్యము, పారితోషికము. “నీ. వలనుకోభిల్ల

నెవ్వఁడైనవీఁడెయడ్డునడని నాకిప్పునూపనె

ని, పసదనంచేనిచ్చుభరియందఱకును వివరించి

చెప్పెదవినుఁడుమారు.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

పసను. దే. వి. ఎఱుపుమించినపశువుపన్నె. (చూ.

కుసుము.) విరా. 1. ఎఱుపుమించినపశువున

న్నెగలది; 2. బాగు. “ద్వి. వశువునిమ్మలగిరిన

జమనుపేర, బసనుగానిచ్చింఁచెఁబట్టఁగంబొకటి.”

రా. బాల. కాం. “ద్వి. వాడీల్లకమున్నె, మస

లక తెప్పించిమందుఁబోయించి, పసనుగానున

రింపుప్రాణదానంబు.” హరిశ్చ. ౨, భా. (వి

శేషమునువోకడపటియుత్తమునకుఁగిత్తమున

చ్చెడి. — ఎఱుపుమించినపశువునన్నెగలదియ

నుటకు. “పసనిపున్నాడి.” కళా. 3, ఆ.—బా

నైనదనుటకు.—“పసనిలేనవ్వ.” భాగ. 3, స్కం.)

పసపస. దే. వి. వానయొక్కముసరు.

పసరము. వై. వి. గోమహిమజాతి.

పసరించే. వై. అ. క్రి. వ్యాపించే. “క. అసమవిరక్తుల

మంచుం, బసరింపుదులేలొకొసభలగొందఱు

దారసమాత్మఁడొకఁడుదక్కఁగఁ, గునుమాన్త్రున

కవ్వరెదురగుదురూహింపఁ.” శివ. ఉ. ౨, ఆ.

పసరు. యు. దే. వి. 1. ఆకురసము; “తే. తరుణై

వాలజలజపత్రములవోదివి, మరకతిచ్చాయఁబో

ల్బుదదత్పరిఘజలము, కోటబంగారుగాఁజేయు

కొఱకుమున్ను, బ్రహ్మపీడిచినమందాకుపసరనం

గ.” ఆము. ౨, ఆ.—2. ఆకుపచ్చేన. “మ. పస

రొంఁదఁదలిరాకులకమరకతిచ్చెత్తగ్గజాగ్

ద్వ్యతి.” ఉ. రా. ౭, ఆ.—విరా. ఆకుపచ్చే

నిది.—వై. వి. వ్యాపనము. “ఒకింతబుద్ధిలోఁబ

సరిడిమాడుమా.” (ఇక్కడ పసరిడి అనఁగా

ఆలోచించియునుట.) హరి. ఉ. ౮, ఆ.

పసరుగాయ. దే. వి. (పసరు + కాయ.) ముదిరిన

పిండ. (చూ. కమియు.)

పసరుమొగ్గ. ద్వ. వి. లేతమొగ్గ, తొరకము.

పసలము. వై. వి. పసరముయొక్కరూపాంతరము.

పసాదము. వై. వి. వంటకము, అన్నము. “క. నా

కుఁబ్రియమయ్యెడుమీ, బంచిబసాదముఁగనఁ

గా.” భో. 3, ఆ.

పసాపడు. వై. స. క్రి. (పసాదము+సాపడు.) భుజిం

చు. “క. తడయకఁ తొడదిగొనితన, పడఁతుకలతుఁ

బంచియిడిన బాలాప్యబసా, పడియమైఱుం

గుఁబోడులు, కడుపులతోనుండిరెలమి గడఱు

కొనంగఁ.” అచ్చ. బాల. కాం.

పసారము. వై. వి. అంగడి*. “క. అప్పురవీధినిజ
నువో, గప్పరముజవాదియగురుగస్తురియను
బెక, గుప్పలుగనించియమైదు, గొప్పపసారము
లుగాంచెనుగడొకవోటకొ.” రాజ. ౨, ఆ.

పసారు. వై. వి. పసారముయొక్కరూపాంతరము.

“ఎ, గీ. తేరులాకొమ్మలెనుగుబారులాప, సా
రులాచొక్కటపురాచదారులాకొ, టారులాతీ
రులాగొనబారునార, ప్రోలియొయ్యారమేరికి
బొగడనరిది.” అచ్చ. బాల, కాం.

పసి. యు. డి. వి. పశ్యన్తులమీదిగాలి. “వ. కొన
సాగినోగలైయంగినమారలంబోనిమారలుసా
రసారకునెత్తిబయలుపనిట్టుచు.” (దీనికి వెనుక
టిపద్యములు. “క. బాగిలములుమొలుపడములు,
సాగెగలనిచాపమత్తశరగతిసందా, బాగిలము
లెడిరెబందుల, కైగోధాదికముగాలికడరని తర
ముల్.” “తే. మున్నుబాగిలములగూడిచన్నయ
ట్టి, యుడుపకుక్కలకుండేళ్లనుందరువుల, నుడు
ములగపాంచబుట్టలకడలబోదల, గిరులసరియ
లబనివట్టితిరుగువోట.”) స్వా. ర. ఆ. (ఆదిపద
ముచేతపుష్పముమీదిగాలియునర్థము. “చ. కు
సుమపుగుత్తిచూచి యొకకోమలిదగ్గటి కోయ
బోయినక, బసిబడినందునున్న మధుపంబులుప
చ్చిముఖంబుతావికొక, ముసరగఁజోపిచోపిపె
ను మ్రోతలతోనవిదట్టమైనవెక్కసపడిపాణు
తెంచెఁజెలికత్తినులిద్దఱునూచినవ్వెగక.” భో.

3, ఆ.)—విణ. లేలే. (పసిబిడ్డ. మొ.)—వై. వి.

1. గోగణము; “క. వాణివిధవముననతి, ప్రిణన
మొనరించుట్టుప్రీదులదలచెదా, బాణుపసి
సొసగకూరక, ప్రాణత్రాణంబునికులబడయ
గవకమే” హరి. ఉ. ౮, ఆ.—2. బ. గోవులు.
“వరుణుపాలనున్నవిబాణునిపసులు.” హరి. ఉ.
౮, ఆ.

పసిడి. డి. వి. 1. బంగారు; “క. మండూకమకర
కచ్చప, గంధూపదమలిశీరకలహంసకకా, రం
డపబకములవెండిబ, సిండినిగావించిగంగజిదు
ముదురు ప్రకుల్.” కాశీ. ౫. ఆ.—2. ధనము.

“ఎ, గీ. చతురపదనవిలాసాంగసౌభవముల, బ
సిడివానిచ్చినట్టియప్పడతిమణవ, బతికిఁగై
దువులందిచ్చురతినివయున, విటునతిత్తురుమఱివా
రువిరులుపురిని.” అము. ౨, ఆ.

పసిడికంటి. డి. వి. పైడికంటియొక్కరూపాంతరము.

పసిడికాయ. డి. వి. పొత్తిమాలికాయ. “ఆ. శైల
భారిభజగలిగియుండనివాడు, గాలిలానమం
డికదలకవము, కమలనాభుపదముగననివాని
బ్రదుకు, పసిడికాయలొనిప్రాణిబ్రదుకు.”
భాగ. ౨, స్కం.

పసిడిపురుగు. ద్వ. వి. పొత్తిమాలికాయపురుగు. “వ.
పొత్తిచీరగొనిపసిడిపురుగుగను.” మార్క. ౨, ఆ.
పసిడితేడు. డి. వి. పైడితేడుయొక్కరూపా
ంతరము.

పసిక. డి. వి. పస. “నీ. వెగలంబైపేర్పువీరంబున
కుగల పసికయెల్లనుమేను పడనెనగను.” లక్ష్మీ.
౨, ఆ. (స్వాధ్యమున ఇక. అరమకవంటిది.)

పసిగాపు. ద్వ. వి. (పసి+కాపు.) గోపకుడు. “వ.
సిగాపుపూపయసాకె.” పాండు. ౨, ఆ.
పసిగొను. డి. ఆ. క్రి. (పసి+గొను.) గాలిపట్టు. (హ.
ఆజయే.)

పసితిండి. ద్వ. వి. పులి. వ్యాఘ్రము. “నీ. పసితిండి
మొకపులేబారెలి లాఁకొన్నజింకకునలకుఁగా
లేపేయొసగు.” అచ్చ. బాల, కాం.

పసిపాప. డి. వి. లేతబిడ్డ. విణ. మిక్కిలి లేతయైనది.
“క. పసిపాపయెండోకనలను, మనమనకనియి
లుగలనిమనమలరించెక, దెసలనలగడలగు
బా, విసరంబులసరులువ్రేలవిడిచినభంగికొ.” వై.
౮, ఆ.

పసిమి. డి. వి. 1. ఆకుపచ్చేన; “నీ. పసిమివోసెం
డినకసవుకట్టయెఱోలె నరవెండ్రుకిలుపయ్య
రమువలన.” కళా. 3, ఆ.—2. ఎఱుపుమీద
పసుపుపన్నె; “నీ. బంగారుపసిమిచుపసనిపు
ప్పొడిరేఖఁ జూపట్టుపాపటసాగనుతోడ.” క
ళా. 3, ఆ.—3. గోశోజనపుపన్నె. “నీ. బాల
రుణప్రథ పసిమినున్నాధిగంధి నిండుకెంజటిల
ద్రిండుకట్టి.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (పుత్తియందు
పాలుపరమగువో అంత్యవర్ణమునకువికల్పబా
లోపంబను. (పసిమిడి. మొ.) “మ. సరిగఁము
బసిపట్టునుగ్గడితపుకాసయ్యాటపుకొప్పల్.
దరుణుల్కాంచినసౌఖ్యసంపద.” చంద్ర.)

పసిమిడి. డి. విణ. (పసిమి+మిడి.) పసిమిగది. (హ.
గింటెము.) (ఇది చలిమిడిలోనగువానివంటిది.)

పసిరిక. డి. వి. (పసరు+ఇక.) పసరుపన్నె. విణ.
పసరుపన్నెకది. (స్వాధ్యమున ఇక. పండ్లనోగి
వికారము.)

పసికపాము. దే. వి. పచ్చేపాము.
 పసికపిట్ట. ద్వ. వి. పచ్చేపిట్ట. హరితము.
 పసిక మొగ్గ. ద్వ. వి. పసురు మొగ్గ.
 పసుపాడు. ద్వ. అ. క్రీ. (పసుపు+ఆడు.) పసుపు
 పూసికొని జేలకమాడు. "ఆనమలాయలంతిపసు
 పాడిగుకూలముదాల్చి." ఆము. ౫, ఆ.
 పసుపు. వై. వి. 1. హరిద్ర; (దీనిభేదములు.—కస్తురి
 పసుపు, కూరపసుపు, మ్రాసపసుపు.) 2. హరి
 ద్రావర్ణము. విణ. హరిద్రావర్ణముకలది.
 పసుపుపిట్ట. వై. వి. (పసుపు+పిట్ట.) పసికపిట్ట.
 పసుపుమగ్గ. ద్వ. వి. —వై.— (చూ. గోర.)
 పసుపుమొట్ట. వై. వి. పచ్చేపూ మొట్ట, పామపుష్పిక ౧.
 పసులపోలిగాడు. ద్వ. వి. (చూ.) ఏటింత.
 పసులవాడు. ద్వ. వి. (పసులు+వాడు.) గొల్లవా
 డు. "క. నలిభగదత్తుడుకడుపుల, పాలుచుపసుల
 వానియట్ల విలసద్గతిన, బృలమునెగువ." భార.
 ద్రో. ౧, ఆ.
 పస్తాయిండు. దే. అ. క్రీ. పశ్చాత్తాపపాడు.
 పస్తు. వై. వి. ఉపవాసము, ఉపాసము, నిట.
 పన్నె. దే. వి. పాటలవర్ణము. విణ. పాటలవర్ణముకలది.
 పగపగ. దే. వి. ప్రకాశించుటయందుగునుకరణము.
 పగ్గెము. వై. వి. పగ్గెముయొక్కరూపాంతరము. (భో
 జనపాత్రమునకు. — "ఉ. అంబుజబాంధవాన్వ
 యన్యపాగ్రణిహాసమునేడు నూర్వపా, కం
 బుననాయితంబయినకజ్జెముభోజనకాలలోనెబ,
 శృంగిలిహారుపంకజదళాక్షులు." కాశీ. ౫, ఆ.)
 పగ్గెము. వై. వి. 1. భోజనపాత్రము; (చూ. ఎడ్డెన.)
 2. తాంబూళము. "చ. ఘనతరరత్నదీపకలికాశ
 తమానమసూహరంబులై, తనరునివాళిపగ్గెములు
 తామరసాక్షులొసంగ." భాసు. ౮, ఆ.
 పగ్గెరము. వై. వి. భోజనపాత్రము; "నీ. లేమనీభర్త
 పగ్గెరమునగుడువడు విధికపాలంబుమా వీటలే
 దు." వీర. 3, ఆ.—2. తాంబూళము. "దండకము.
 భయంచేడిచేడితనూపల్లభం దెంతయొద్దుల్లు
 నంబ్రద్దందబాడినక బల్లెరంబెత్తిచిత్తంబుగాద
 చ్చిరకర్తన ప్రాశ్నివర్తింది." పా. 3, ఆ.

పా.

పాంచజన్యము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుపుయొక్క
 శంఖము. డు. అగ్ని.
 పాంచాలము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.

పాంచాలి. సం. వి. ఈ. క్రీ. 1. ద్రావది; 2. బావు.
 పాంచాలిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. వస్త్రధంతకాస్తాదుల
 చేతజేయబడిన నరమృగాదిరూపము, బావు.
 పాంచాలుండు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిపురుషు
 డు. (చూ. పురుషుండు.) విణ. పాంచాలదేశము
 నందువుట్టినవాడు.
 పాంజేబులు. వై. వి. బ. కాలికిధరించు గొలుసులు.
 పాండరము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు, విణ. తెల్లనిది.
 పాండవచీడు. మి. గ్రా. వి. బహుకాలమునుండి
 దున్ను నీటిచీనెల.
 పాండితి. సం. వి. ఈ. క్రీ. పాండిత్యము.
 పాండిత్యము. సం. వి. అ. న. పండితభావము.
 పాండిమ. సం. వి. న్. పుం. తెలుపు, (చూ. పాం
 డిమము.)
 పాండిడు. వై. వి. పాండ్యదేశపురాజు.
 పాండుకంబలి. సం. వి. న్. పుం. తెల్లకంబలిచేత
 కప్పబడినరథము. విణ. తెల్లకంబలిగలది.
 పాండురము. సం. వి. అ. న. తెల్లపులుము. పుం.
 1. తెలుపు; 2. తెలుపుమించినపచ్చేన. విణ.
 1. తెల్లనిది; 2. తెలుపుమించినపచ్చనిది.
 పాండువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. ఒకకోగము; 2. పే
 రీడు; 3. తెలుపు; 4. తెలుపుమించినపచ్చేనడు.
 ఒకరాజు. విణ. 1. తెల్లనిది; 2. తెలుపుమించిన
 పచ్చేనిది.
 పాండ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేశము.
 పాంథుండు. సం. వి. అ. పుం. పథికుండు, తెరువరి.
 పాంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. దుమ్ము; 2. ఎరువు.
 పాంసనుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దూసకుండు.
 పాంసుల. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. అంకురాలు; 2. భూమి.
 పాంసువు. సం. వి. ఈ. పుం. భూమి, దుమ్ము.
 పాడుడు. దే. వి. పండ్రపాచిలోనగునది. (ప్రాకు
 డుయొక్కరూపాంతరము.)
 పాఠగము. వై. వి. సంబంధము*. "కొలముపాఠగ
 ముననప్పాలసుడిండినినిల్చి." య. ౨, ఆ.
 పాఠి. వై. వి. 1. పండ్రముటికి*; (చూ. తెట్టు.) 2. నీ
 టియందుకలిగెడు పచ్చనిముటికి*; 3. నీటియం
 దుకలిగెడుపచ్చనితిగ, శైవలము*. విణ. ప్రా
 తది. (పాఠిపని.) (చూ. ప్రాఠి.)
 పాఠితిగ. వై. వి. మజ్జగదిక్కనజేయు నొకాసు
 కతిగ, బదర.
 పాఠేబులు. దే. వి. బ. గజ్జెగొలుసు.

పాడి. డి. వి. కీరము. “ఎ, గీ. పాడినే పెలుపు
ఫలధరితులై, తరువనంబులా ప్పె.” భార. ఆది.
౫, ఆ. “ఎ, గీ. ప్రణవము క్రేపుతో గూడి పాడి
డిలిదుకు, నవనినురులకు గాను త్రియ నెడునుర
భి.” కాశీ. 3, ఆ.

పాత. వై. వి. 1. వస్త్రము; “మానసపాతకట్టి.”
వి. పు. 3, ఆ.—2. జీర్ణవస్త్రము*. (చూ. ప్రా
త.) విణ. బహుదినముల నాటిది. (పాతచీర.)
(ప్రాతయొక్క రూపాంతరము.)

పాతగిల్లు. వై. ఆ. క్రి. పాతదియగు, (రూ. పా
తగిలు.) (ప్రాతగిల్లుయొక్క రూపాంతరము.)

పాతల. డి. వి. (పాత+అల.) 1. ధాన్యముచు
టక్తనేల త్రవ్వినవల్లము; 2. నిధి. “తే. తనకుదొ
మ్మిపాతలలో ధనముగలద, టంచుచక్కల తే
డుగర్వించుగాని.” రసి. ౧, ఆ.

పాత. డి. స. క్రి. పూడుతే. వి. భూమిలోనగు
వానిలో పలదిగినట్టి పర్వతములోనగు వానియధో
భాగము. “నీ. మఱియును దన్నెగురిల త్తయోజ
నోన్నతమగుచుండియినడిమిదళము, విదితమై
పదియాలు వేలయోజనములు నంతియ పాతమై
యతిశయిల్లు.” సం. “మూలేపోడక సహస్రయో
జనవిభతస్తాపతాంతర్యుమ్నాం పవిత్రః.” భాగ
౫. స్కం. ౨, ఆ. “ధృతిపాతగల.” భార. విరా.
౨, ఆ. “తాలిమిపాతేడలి.” నిర్వ. ౮, ఆ.

పాపజోగము. ద్వ. వి. (పాము + జోగము.) నాగ
లోకము.

పాపజెన్నిగట్టు. ద్వ. వి. (పాము + జెన్నిగట్టు.)
వి నాయకుడు.

పాపతూపు. డి. వి. (పాము + తూపు.) నాగాస్త్ర
ము. “అప్పాచతూపురయంబుగ్రము గాగబట్ట
డరి.” భార. కర్ణ. 3, ఆ.

పాపమీను. ద్వ. వి. (పాము + మీను.) ఒకజాతి
ఆడుచేప, శృంగి.

పాపమేపరి. డి. వి. (పాము + మేపరి.) 1. గరుత్మం
తుడు; (చూ. పన్నారు.) 2. నెమలి.

పాపమేపుడు. డి. వి. —వై. —“నీ. కనిపైడి
కంటిరాకానీ తేడిచ్చిన పాపమేపుడు పచ్చప
తకములును.” య. ౮, ఆ.

పాపర. డి. వి. గోతుంబి.

పాపరమ్మ. ద్వ. వి. (పాము + అమ్మ.) నాగాస్త్రము.
“చ. పాపరమ్మనా, తనగయ్యభారరూపభయ

దప్రథమానవిమగ్ని జహ్వకల్, దనికి నలెల్లము
దుచునిలాస్థలిడొలైని నుండుపశ్చిమం, బునిధిని
తాంతద్వశ్యరుచిపాలై సంగంబడుభంగిదోచు
గఱ.” భార. కర్ణ. 3, ఆ. (ఇందు వర్ణాగమము.)

పాపతేడు. డి. వి. (పాము + తేడు.) నాగరాజు.
పాక. డి. వి. దూలములుంచుకకట్టినయిల్లు, శాల,
పాకనాడు. డి. వి. దేశవిశేషము.

పాకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పరిపాకము; 2. పం
ట; 3. నర్మ; 4. పిల్ల. (కాన్యము నందు పాకములు
3. — ద్రాక్షపాకము, నారికేళపాకము, కడలి
పాకము.)

పాకలము. సం. వి. ఆ. న. చెంగల్వకొట్టు. పుం.

1. గుట్టము; 2. గజమునకు గలుగు పిత్తజ్వరము.
పాకకాసని. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రునికొడుకు,
జయంతుడు.

పాకకాసనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.
పాకాన్నము. సం. వి. ఆ. న. పాకెన. “ఘనపాకా
న్నముకన్న వారలకిడకొన్నా రె.” పాంచా. ౮,
ఆ. (చూ. ప్రాకాన్న.)

పాకారి. సం. వి. ఇ. పుం. పాకానురారి, ఇంద్రుడు.

పాకి. డి. వి. మఱుగు పెరటినుప్పయైతైడువాడు.
పాకివాడు.

పాకి. డి. వి. పాకియొక్క రూపాంతరము.

పాకెన. వై. వి. పాకెన్నయొక్క రూపాంతరము.

పాకెన్న. వై. వి. పెండ్లియందు మూడవనాటివివ్రము.

పాకలము. సం. వి. ఆ. న. అట్టువ్వు. పుం. యజ్ఞ
రము.

పాకికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) పక్షమున గలిగిది.

పాగ. యు. డి. వి. తలకట్టు. వై. బ. పాపకొట్టు.

“క. పాగలందొడిగొనియొకయొల, నాగయందొ
నునునభంబునంజనిచనిభూ, భాగంబునమగుడం
గని, తేగంబునవవరించివినుతుండయినక.” హ.
౨, ఆ.

పాగడము. వై. వి. పాడగమునకు మూయురూపము.

పాగా. యు. డి. వి. 1. తలపాగయొక్క రూపాం

తరము; 2. అశ్వశాల; “నీ. యవనాధిపతియ

పాయనముగా నొసంగిన పాగా హాయంబులు పా

గెవచ్చు.” కాశీ. ౧, ఆ.—3. అశ్వసముపాము.

(చూ. దూపించు.)—వై. బ. పాపకొట్టు. “నీ.

ప్రత్యాలితములైన పదియాలువన్నియకనకంపు

గోడుబాగాలందొడిగి.” వై. ౮, ఆ.

పాగు. వై. వి. చేక్కెరలోనగునవికావేగానగు ప్రవర్తము*.

పాచుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వంటవాడు; 2. అగ్ని. పాచనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాయశ్చిత్తము; 2. పులుసు.

పాచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరక, హరితకీ.

పాచిక. వై. వి. హౌదమాడెడి అడ్డపాళ్లు.

పాచితము. వై. వి. ప్రాచితముయొక్కరూపాంతరము. "తే. ధారణీవల్లభులకంటెచెక్కువోట, నశ్వమేధుబురిప్పలంబగువిధమున, నర్థవంతంబుగాదుసత్యాకర్తత, సేవకులబూనిచేయుపాచితముశతము." పాండు. ౫, ఆ.

పాచేము. వై. వి. పాననము*.

పాచే. దే. ప్రే. (పాచుఁడేయు.) 1. తొలఁగించు; "అవజ్రబాణమేసివానినన్నింటిని బాచియున్న నమ్మఁజూచియుపుడు." భార. ఆర. ౧, ఆ.— 2. చిక్కెడలించు. "వెండ్రుకలలవడఁగాఁబాచి ముడిచె." భార. విరా. ౪, ఆ.

పాట. యు. దే. వి. 1. సంగీతము; 2. విధము. "ఉ. భూభుజుల జయింపుము విభూతి నొనర్చుము రాజసూయముకొ, నాభుజవీర్యచక్రముగుణంబు లకుకదగుచున్న యీధను, ద్వాభము దివ్యబాణరథలాభముశోభితమైనయీసభా, లాభము సొండు పాటసఫలత్వమునొందు నెకారవేద్యరా." భార. సభా. ౧, ఆ. (ఇది ఈ మర్థమునందు ఆ, ఈ, ఏ శబ్దాదిపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.)—వై. అగలుసాంటి.

పాటకము. ఉభ. వై. వి. (మా.) పోటకము.—సం. వి. అ. పుం. 1. పాడగము; 2. పట్టాకత్తి; 3. వాద్యము; 4. నద్యాదితీరము; 5. అతడిచాలనము; 6. సేనానివేశము.

పాటచ్చుడు. సం. వి. అ. పుం. తస్కరుఁడు, వొంగ. పాటన. దే. వి. 1. అలంకారము; 2. సంస్కారము; "ఉ. పాటనసేయమింగురులు వైబడిశిర్ణపటిరవంకలా, లాటికమైదరశ్చిత విలాసపుఁ జంద్రిక డొంకివాడుబం, దేటవొఱుగివిన్ననగునీ మొగమోయనమూసిచంద్రుడొ, పాటలగంధివ్రాసే దేభాసురుచికదనకందుమీఅగక." స్వా. 3, ఆ.—3. ఆదరణము. (మా. పాటింఁచే.)

పాటనము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట, వ్రచ్చుట.

పాటపాట. దే. వి. కొంచెముకొంచెము. "క. అటమున్న మొగులుబలియుచు, జటపాటమనిపాటపాటచినుకులవడఁచొ, చ్చుటయాదిగాఁగఁడనపెని, మిటితడియుపొయనినుగాత్రిమిగుగవగ పుశోక." కళా. ౪, ఆ.

పాటపాలము. దే. వి. చిలువేరువైరియ్యెడునేల. పాటబండి. దే. వి. రథవిశేషము, గాడి. (మా. గుఱ్ఱే.) పాటము. వై. వి. కెంపులనాణెముచూడుటకు తగినయెండ*.

పాటల. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలిగొట్టు. 1. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. కలిగొట్టుపువ్వు. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱపద్మ; 2. తెలుపుమించినయెఱుపు. వి. తెలుపుమించినయెఱుపుగలది.

పాటలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొక్కపుఁజెట్టు. పుం, స్త్రీ. కలిగొట్టుచెట్టు.

పాటవము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరోగ్యము; 2. వైపుల్యము; 3. శక్తత; 4. వైశ్యము.

పాటి. దే. వి. ఏ. 1. సామగ్రిము; "క. కోటయమిన్నునుదమహార, బాటికి జగడింపనడ్డపడినిల్చినవా, చాటులరుచిదారకములు, కూటువలైకోటతుదలఁగొమరారుఁబుకొ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. ప్రమాణము. "నీ. మిన్నేటిపాటియఁ బెన్నయున్న తిరువిపాశవాసియుఁబంద్రభాగచేగయును." పాండు ౧, ఆ.—కే. 1. సమము; "నీ. బ్రహ్మండంబుల పాటియె సార్వభౌమిట్టు సూనాటు నేయితనిచేత." భార. భీష్మ. 3, ఆ.— 2. సామాన్యము; "ఉ. నావును సేమియుంబలక నాలుకలాడిక పాటియెనధా, త్రినర కోటియుండెనొకదిక్కున." ఉ. పా. 3, ఆ.—3. న్యాయ్యము; "వ. అనవని యవ్వోటలు పాటిగాఁబట్టివి రాటుండు భయభక్తియుక్తంబుగా వేడికొనిన." భార. విరా. ౫, ఆ.—4. కొలఁదిది. "తే. బాదరాయణభక్తియేపాటియదియె." కా. 2, ఆ. (ఇది యాయర్థమందు ఆ, ఈ, ఏశబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.)

పాటింఁచే. దే. స. క్రి. 1. ఆదరించే; "వ. మాధ్వాలంబులఁబాటించి సింహంబులననాదరఁబునయవి ధంబున." భార. ఉద్యో. అ. ఆ.—2. విచారించే; (మా. కోట.) 3. ప్రతీక్షించే; (మా. అజ్ఞే.) 4. ధరించే; "వ. చల్లదముదట్టి మొడలైనపరికరంబుంపాటించి." భార. సౌ. ౧, ఆ.—5. పొందు.

“నృపాలకుండుమదిబాటింఁచెకొమహాత్ముకృ
ముకొ.” వై. ౧, ఆ.

పాటిగొను. దే. స. క్రి. (పాటి+కొను.) సరిచేయు.

“ఎ, గీ. జవతరులబాటిగొనవన్న తొడలుమను
పు.” హస. ౪, ఆ.

పాటిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చీల్చబడినది.
పాటిసేల. దే. వి. (పాడు+సేల.) ఊరెత్తుపడిపో
యి పాడుపడినసేల.

పాటిరేవు. దే. వి. దిగినడచి దాటిపోదగినరేవు.

పాటిల్లు. వై. ఆ. క్రి. కలుగు. “తే. పాండుసుతుల

కిన్ని పాటులుపాటిల్లె.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౫.

పాటిలు. “ఉ. ఎక్కడబోవచ్చుగిరులేనియుఁ

గాననభూసులేనిదా, రెక్కయఁజొచ్చియొక

బగతురేడైఁగిట్టిచలంబునకొదలల్, క్రొక్కక

తక్కురట్లయిన దుర్గతిపాటిలుబోకనిల్విపే, రు

క్కునబోరినకొ.” (మిగులపద్యము. చూ. చూ

ప్పడు.) భార. శల్య. ౧, ఆ. ౨]

పాటిరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చందనము; 2. వెదురు

చేవ; 3. బెల్లెడ; 4. వసుడి; 5. మబ్బు; 6. ముల్లంగి.

పాటిలు. దే. వి. బ. క్రి. హస్తభూపావిశేషము.

పాటు. వై. వి. 1. పడుట; “చ. వాల్మీకి, పలబడి

యందుఁబడ్డదియే పాటుగఁడీఱ మునింగిపోయి

రే.” కళా. ౬, ఆ. 2. శ్రమము*; “కా. పాపా

త్తుండగుదైత్యుచేబడినమిపాటుంతయుంజెప్పఁ

గాఁ, గోపంబుత్తుటమై మనంబునకు సంక్షోభం

బుప్రాపించె.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. — 3. ఆపద*;

(చూ. పాటిల్లు.) 4. సముద్రజలల్పగళమనము*.

పాటునబడు. వై. ఆ. క్రి. యథాస్థితికివచ్చే.

పాటుపడు. వై. ఆ. క్రి. శ్రమపడు.

పాటుమానిసి. వై. వి. పాటుపడుమనుష్యుడు.

పాట్లమారి. ద్వ. విణ. (పాటులు+మారి.) మిక్కిలి

శ్రమపడు స్వభావముగలవాడు.

పాత. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. చిలుబొద్ది; 2. విసబొద్ది.

అ. పుం. ము. 1. పతనము; 2. వేదపతనము; 3. బ్రహ్మ

యజ్ఞము.

పాతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేపపాతము చదువు

వాడు. (తద్విశేషములు. — అజవుడు, కాళా

దండుడు.)

పాతకాల. సం. వి. ఆ. క్రి. బాలరుచదువుచోటు, బడి.

పాతి. సం. వి. క్. పుం. 1. చిత్రమూలము; 2. పాత

కుడు,

పాతీనము. సం. వి. ఆ. పుం. వేయికొలవేస, కొట్ట.

పాత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) పరింపదగినది.

పాడగము. వై. వి. క్రి. పాడభూపావిశేషము.

పాడణు. దే. ఆ. క్రి. (పాడు+అణు.) పాడుపడు.

(చూ. కరడు.)

పాడి. దే. వి. 1. ధర్మము; “గదాసంగరమునఁ బా

డిచొఱంగి యిప్పుసకర్తుడువైచెఁగాక.” సం.

“అధర్మగదాయుధ్దేయదహంవినిపాతితః.” భా

ర. శల్య. ౨, ఆ. — 2. వ్యవహారము; “ఎ, గీ. పాడిక

రిగిగురునితోడకిప్పుడుతుండ్రీ, తోడఁగొడుగు

మగనితోడనాలు, స్వామితోడఁ బంటునభిజై

ప్పఁజనదైన, నందునిహాపరములనిందవచ్చు.” సం.

“గురోశ్చిష్టేపితుఃపుత్రే, దంపత్యోస్త్వామి

భృత్యయోః, విరోధేతుమిధస్తేషాంవ్యవహారోన

సిద్ధతి.” విజ్ఞా. వ్య. కాం. — 3. న్యాయము;

“క. నవవలబాలనివారల, ఓడమకమోపించితే

చ్చిధరణీకుండుదాఁ, దడవోన్వసికార్యులకు,

నెడనేనుకపాడినిర్లయంపఁగవలయుకొ.” విజ్ఞా.

వ్య. కాం. — 4. స్వభావము. “చ. అతిమహి

యముంబారయునప్పడుకావకతక్కునేనియ,

పతిపతియేతలంప మగపాడియే లోకముపాడి

యే.” భార. విరా. 3, ఆ.

పాడు. దే. ఆ. క్రి. పాటుపాడు. వి. 1. పాటిసేల;

2. పల్లె. (అయిదాలపాడు, దుత్తిపాడు. ము.)

విణ. శూన్యము.

పాడునుయ్యి. దే. వి. కసవులోనగువానిచేఁగవు

బడినముఖుఁగగుగులకూపము, అంధకూపము.

పాడునడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పాడు+పడు.) పాడణు,

శూన్యమగు.

పాడువాణు. దే. ఆ. క్రి. (పాడు+పాణు.) పాడు

వడు. “తే. పతులవొలియులవన్నవైపాడువాణీ,

యన్నదాన.” హరి. పూ. ౫, ఆ (చూ. పాణు.)

పాడె. దే. వి. శవపాహనము, ఖటిక.

పాడ్యమి. వై. వి. పక్షమందు మొదటితిథి, ప్రథమ.

(దీనినొక నిఘంటుకారుడు సంస్కృతపద

ముగా వ్రాసియున్నాడు.)

పాణి. దే. వి. మాల. “పాణినిపువ్వుబోడులను.”

హరిశ్చ. ౨, ఆ.

పాటి. ఉభ. వై. వి. ముత్తెవునీరు*. సం. వి. పుం.

మనికట్టుమొదలుకొని కైకతోఁగూడినచేయి.

పాణింధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలిమిత్తి; 2. చీకటి; 3. వాద్యవిశేషము.

పాణిగృహితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిపాక్షిగాపెండ్లాడినపెండ్లాము.

పాణిగ్రహణము. సం. వి. అ. న. వివాహము, పెండ్లి.

పాణిఘ్రుడు. సం. వి. అ. పుం. చేతులతోతాళము వేయువాడు.

పాణిపీడనము. సం. వి. అ. న. వివాహము, పెండ్లి.

పాణిపదము. దే. వి. అమృలపాది, తూణీరము.

పాణిపాదుడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పాణిఘ్రుడు.

పాణిశక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాణిశక్తిరణము, పెండ్లి.

పాత. సం. వి. ఇ. యు. ఈ. యు. కాచేవాడు.

పాతకము. సం. వి. అ. పుం. మహాపాపము. (ఇవి అయిదు.—స్వర్గప్రేయము, సురాపానము, బ్రహ్మహత్య, గురుపత్నిగమనము, ఇవి చేయువాడే పాతకము.)

పాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పతనము, పాటు; 2. రాహువు. వి. కానబడినది.

పాతరలాడు. ద్వ. అ. క్రి. (పాతరల+అడు.) నర్తించే.

“క. ప్రీతికాగోపకులందఱు, గీతంబులువాడదరుల క్రిందనునగుచుకొ, జేతులు త్రిప్పుచు వెడవెడ, పాతరలాడెడుయశోదహపం డడవికా.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పాతాళము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందిలోకము; 2. బడబాగ్ని.

పాతిక. వై. వి. ఒకటిలో నాలుగనభాగము*.

పాతివ్రత్యము. సం. వి. అ. న. పతివ్రతాత్వము.

పాతుకుడు. సం. వి. అ. అ. అ. పడునట్టిస్వభావముగలవాడు.

పాత్రము. సం. వి. అ. న. 1. చెండుదరులనుడుము; 2. ధృకుంసాది; 3. మంత్రి; 4. యోగ్యము; 5. స్తువాది; 6. త్రి. భాజనము. (ఇది తెనుగున భాజనార్థమునందు కొందఱు మహాకవులచేపాత్రయనిప్రయోగింపబడియున్నది. ఒకచోనర్తకియనునర్థమునందు వైకృతముగాప్రయోగింపబడియున్నది. “తివేపాత్రలకు” య. ౪, అ.)

పాత్రలాడు. ద్వ. అ. క్రి. పాతరలాడుయొక్కరూపాంతరము. “సీ. రాజనాతోపాటిరాదురంభయటంచువేడుకతోఁ బాత్రలాడె నొకతె.” రుక్మి. 3, అ.

పాథము. సం. వి. అ. న. 1. జలము; 2. అన్నము.

పాథేయము. సం. వి. అ. న. అన్నమువిద్యములో నగువారిబ్రతము.

పాథోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

పాథోనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. —వై. —

పాదకటకము. సం. వి. అ. పుం. అందియ.

పాదగ్రహణము. సం. వి. అ. న. (చూ.) అభివాదనము.

పాదచారి. సం. వి. న. పుం. కాలిబంటు. వి. నడచిపోవువాడు.

పాదజాడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రుడు, అడువులుబట్టువు.

పాదపట్టు. దే. వి. (పాడు+పట్టు.) ఇండ్లలోపలివాసములకు పట్టెలను పట్టెడుబూసి.

పాదప. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాదశోభ. అ. పుం. ము.

1. చెట్టు; 2. కాళ్లించుకొ నెడుపీట.

పాదపట్టుము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పాదపట్టుము.

పాదబంధనము. సం. వి. అ. న. అపుకేదలోనగునది.

పాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడుగు; 2. కిరణము; 3. వేరు; 4. పద్యమునందలి యొకచరణము; 5. పాతిక; 6. కొండతఱితిప్ప.

పాదరసము. వై. వి. రసము, పారదము.

పాదలి. వై. వి. (చూ.) ఓరపాక*. వి. అధమఁడు*.

“ద్వి. పాపపువిత్రునిపనికిగామున్ను, తాపికాడైనపాదలిమందడిఁడు.” నవ. 3, భా.

పాదసరము. సం. వి. అ. పుం. గజ్జెగోలును.

పాదస్పృహము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లపగుళ్లపాతిక కుఱ్ఱవిశేషము.

పాదాంగదము. సం. వి. అ. న. అందియ.

పాదాగ్రము. సం. వి. అ. న. మీఁగాలు, ప్రపదము.

పాదాతము. సం. వి. అ. న. పదాతులసమాహము.

పాదాతికుడు. సం. వి. అ. పుం. పదాతి, కాలిబంటు.

పాది. యు. దే. వి. 1. ఏలుదాఁబెడియొకానొకసాధనము; 2. పాదివేలు. వై. పాదుయొక్కరూపాంతరము.

పాదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిన్నకంబము, వి. నాలుగవది.

పాదిగువ్వ. దే. వి. పాదివేలుకుపయ్యకమైనపెంపుడుపీట్టు.

“సీ. పాదిగువ్వలుమెటువలకలుపోటుగింజుచిక్కిములునురుట్టాగిలములు.” కుక. ౧, అ.

పాదిలి. వై. వి. కలిగొట్టు, పాటలి.

పాదిలి. వై. వి. —వై. —

పాదివేట. దే. వి. కక్కరకాణ్ణి కారుకోడిపూరే
దులోనగు పెంపుడుపిట్టలనుపైవిడిచి పిట్టలనుప
ట్టెడు ఒకానొక వేట. “పాదివేటమాడబడ
రకురాతేని, మది నెలెంగి.” య. ౨, ఆ. (చూ.
వేట.)

పాదు. వై. వి. 1. చెట్టులోనగువానికి నీళ్లు పోయి
టక్త (క్రిందకుదురుగాజేసినపల్లము, ఆలవాల
ము*); “నీ. నీరెత్తువేళలనీరెత్తుబాదుపాదునకుఁ
గాలువలు పొందుగనమల్పి.” కళా. ౪, ఆ. —
2. క్రిందు*); “నీ. పాతాళలోకంబుపాదునకేఘం
దువెలయంగ ముప్పుదివేలయోడ, నంబులవెడలం
పుననువోక మట్టుగాఁజుట్టుకయ్యాండు.” భాగ.
౫, స్కం. ౨, ఆ. — 3. నిలుకడ*. (చూ. కలసన
గంప.)

పాదుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పావకోళ్లు. ఆ. న. ము.
ముచ్చె.

పాదుకొను. ద్వి. ఆ. క్రి. 1. నెలకొను; “పడకతఁ
డుపాదుకొని.” రా. యు. కాం. — 2. నిలుచే.
“ఎ. గీ. భావమునదైర్యమింతైనబాదుకొనదు.”
అని. ౨, ఆ. (ప్రే. పాదుకొలుపు. చూ. కవలు.)
పాదునిలుచే. ద్వి. ఆ. క్రి. పాదుకొను, నిలుకడ
యగు. “వ. నిలువకపాదునిలిచి యేలికకుంబ్రి
యంబుగావించుటయు నిది ధర్మంబకాయనిన.”

హరి. ఉ. ౬, ఆ.

పాదుపు. సం. వి. ఉ. డా. స్త్రీ. 1. పావకోళ్లు;
2. చెప్పులు.

పాదుసా. వై. వి. రాజ్. “తే. అంబుజభవాండనును
హవారంబులోన, నలరుఁగైదువపాదుసాయుధివ
సింప, సమ మధ్యతుంగుడైట్టుకొం జాయపట్టు,
బలుపుబిల్లునఁజంద్ర బింబంబువోచె.” కవి. 3, ఆ.
(పాదుసాహుపాంతరము.)

పాదుసాహి. వై. వి. — వై. — “మ. చలమొ
ప్పకొనుపాదుసాహిజగముల్ సాధింపచండె
త్తి.” భాను. ౪, ఆ. (పాదుసా, పాదుసాహిజబ్దము
లను మ్లేచ్ఛభావముందు తలచువాడుకగలదు.)
పాదుకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. మాదిగవాడు, (చూ.
పాదుకృత్తు.)

పాదుపాపండు. సం. వి. ఆ. పుం. పావకోళ్లును
చెప్పులును తెచ్చేవాడు.

పాదొట్టు. దే. వి. (పాడు+తోట్టు.) (చూ.) పాద
ట్టు. “నీ. భావజువిడిచినపాడింటివైబొలిపాదొ
ట్టుగతిమేనఁబలితమొదల.” కవిక. ౪, ఆ.

పాదొట్టుపురుగు. ద్వి. వి. సారెపురుగు.
పాద్యము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. పాదముకొట్టె
నది. (జలాదికము.)

పానకము. ఉభ. దే. వి. ఫలరసము. “బహుఫలంబు
లఁగలపానకంబులతోడ.” పంచ. నా. ౧, ఆ.
“నలిమావిపండుపానకములదగమాన్పి.” అచ్చ.
ఆ, కాం. — సం. ఆ. పుం. బెల్లములోనగువానిఁ
గలిపి యేలకులు మొదలైన సంబారువులుచేర్చిచే
సెడు పానీయము.

పానగోష్ఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆనేకులుచేరి మద్య
పానముచేసెడిచోటు.

పానము. సం. వి. ఆ. న. 1. త్రాగుడు; 2. త్రాగు
డుగిన్నె; 3. కాపు. వై. వి. లింగవీరము, పాన
వట్టము*. (చూ. గిరిగిటలు.)

పానలు. దే. వి. బ. సుబేహము. “ద్వి. బసవాయనఁ
గవిన్నబాసలాండేల, పసిబాలలకువైనఁబ్రబల
దేభక్తి.” భట్లా. ౨, భా.

పానవట్టము. దే. వి. లింగవీరము. (పానము+వట్టము.)
పానారము. దే. వి. పండుపోక, పోథము.

పానీయము. సం. వి. ఆ. న. జలము. వి. 1. త్రా
గఁదగినది; 2. కావఁదగినది.

పానీయశాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చలిపందిరి, ప్రస.

పానపు. దే. వి. 1. మంచేము; 2. పఱపు. “నీ. పను
నిరాకకునికాపానకసజ్జికపఱచినవెన్నెలవాసు
నఁగ.” అని. 3, ఆ. (చూ. పాన్పు. మంచేమునకు.
“నీ. పట్టెలగేలూనిపాన్పు మెల్లనడిగిగిలకపసిం
డిపావలయొడుగక.” రసి. ౪, ఆ.)

పాప. దే. వి. 1. శిశువు; “క. ఈసిన్నదివాహుతును.
తాపనజనముఖ్యమిచ్చుఁ దాగొలువంగా, సూ
పురుననిపూసెంబసి, పాపసుఁడికినుకలేక పసి
గొనవలయున్.” భార. అర. 2, ఆ. — 2. కంటిన్ల
గుడ్డులోనిపుతిఫలము. “కంటిపాప.” చంద్రి.
పాపండు. దే. వి. 1. బాలుడు; “చ. అసమునమి
దెలుంగకమహాగ్రనాన్పుత్రి గడంగిచెచ్చెరన్,
బసులకుఁబూయిగాఁజనియెఁబాపండు.” భార.
విరా. ౫, ఆ. — 2. పురుషశిశువు. “క. ఈపాపం
డునలుమొగముల, యాపాపనిగన్న మేటియను
ననిభక్తిన్.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పాపి. సం. వి. ఈ. క్రీ. అగలసాంటికి.
పాపి. య. దే. వి. కేశవిధి. (ఇది పాయుధాతు
కృపంతము.) వై. వృకధూమకము. “ఎ, గి.
పాపి. బ్రహ్మసంగియామోదభరమునించె.” (దీనికి
కర్తవ్యము.) కవి. ౨, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు
నుదాహరణము.)

పాపి. బ్రహ్మ. ద్వ. వి. పాపటబొట్టు.
పాపి. బ్రహ్మ. ద్వ. వి. పాపటకు సరిగా నుదుటవే
లకు చేతుచుక్క, లాలాటిక.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. వి. గొర్రెవైరుమీదగాదము పోవదు
పైడుపాదనము. (ఇది పాయుధాతుకృపంతము.)
పాపి. బ్రహ్మ. దే. క్రే. (పాపటవోడతేయు.) దా
రివిడిచిపోలగించు. “ఎ, గి. తచ్చమూమధ్యము
నకురంబుదూఱి, నూకిపాపటపుచ్చి.” రామా.
౮, ఆ.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. ఆ. క్రీ. (పాపట+పోవు.) దారి
విడిచిపోలగు. (చూ. పాపటపుచ్చు.)

పాపి. బ్రహ్మ. దే. వి. పాపటముయొక్కరూపాంతరము.
పాపి. సం. వి. ఆ. న. దుష్కృతము. విణ. దుష్కృ
తముగలది.

పాపి. బ్రహ్మ. సం. వి. న్. పుం. పాపచిత్తుడు.

పాపి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పాపముగలవాడు.

పాపి. బ్రహ్మ. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) మిక్కిలిపాపి.

పాపి. దే. క్రే. 1. పాయజేయు; (అనుప్రయుక్త
మోపాయుధాతువునకును రూపమిట్లెందున
ది. ఎడబాపు, పటియవాపు. మొ.)—2. దున్ను.

“ఉ. ద్రౌపదియోషధుల్లానురురాననుయాయి
మురారిముఖ్యునా, నాపృథివీశ్వరుండుయమనం
డమడవ్వరభూమిశుద్ధిగా, బాపవోడంగనా
లుపుపభంబులబూనినమేటిసాగటా, దాప
నకోటిమంత్రపకనంబులతోజనుదేరనత్తటికా.”
జై. ౮, ఆ.

పాపి. బ్రహ్మ. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. పాపి; 2. హిం
సకుండు; 3. అధముండు.

పాపి. బ్రహ్మ. వై. వి. మచ్చె. (పాయపోసుయొక్కరూ
పాంతరము. చూ. దోరు.)

పాపి. బ్రహ్మ. సం. వి. న్. పుం. పాపము, కలచే.

పాపి. సం. వి. ఆ. క్రీ. న్. పుం. న. ము. గజ్జి.

పాపి. బ్రహ్మ. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గజ్జికలవాడు.

పాపి. బ్రహ్మ. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) 1. అజ్ఞాడు;
2. నీచుడు.

పాపి. దే. స. క్రీ. రుద్దు. రామే. “ద్వి. పామలపు
ట్టలబామలపులోపాచి, పామిగలనకఫలలు
దొలంగె.” నల్. ౮, భా. (ప్రాముయొక్కరూ
పాంతరము.) — వి. సర్వము.

పాపి. బ్రహ్మ. ద్వ. వి. ఒకదిననుదొండ.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. వి. పక్షివికేమము.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. వి. పామనుపట్టి ఆడించితేవిం
చువాడు, అపాతుండినుడు. “తే. పుట్టలోపలి
పామనభ్యుద్ధరించు, నశ్యవంక్రుండుపామల
వాడుబోలె, భద్రనభ్యుద్ధరించుబాపంబువలన,
నగ్నిసూతీకనయట్టివద్దాయతాక్షి.” సం. “వ్యాశ
గ్రాహీయథావ్యాశం బిబాదుద్ధరతే బలాత్.”
కాశీ. ౨, ఆ.

పాపి. దే. వి. 1. చీలిక; “దండకము. తత్కాయ
ముకొరెండుపాయలోపడంజించి.” పా. 3, ఆ.—

2. ఒకనదిలోనుండిచీలిపాటిననది; 3. పండము;

“వ. జన్మిదంబువేట్లకబంచివేసెగతికబాయ
లై పడినయెడలను.” కవిక. ౨, ఆ.—4. చర్మము
లోనగువానిఖండము; “నీ. వైదిషిక్టీనప్రా
దోలపాయయుజేసున్ననీలయట్టియునుగలిగి.”
హరిశ్చ. ౮, ఆ.—5. మునుము. “చ. ఎరగలిచి
చ్చుకాటవదియెల్లనుచెల్లగనొక్కపాయగా, ద
రికొనిరూపడంచినవిధంబున.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. ఆ. క్రీ. (పాయక+పాటు.)
(అన్నముమొదలైనది.) పాయ. “తే. పదనుడివి
సినకస్తూరిప్రాచీయలరు, పాయబాటినకూడు
నీరట్టుముడుగు, గలితమణియగునామ్మనైకాన
బడియె, దుర్విబద్ధుండుగౌరవదూరుడగుచు.”
పాండు. 3, ఆ. (చూ. పాటు.)

పాపి. బ్రహ్మ. దే. వి. ఒక ముఖ్య గ్రామముతోజేరిన
యప్పగ్రామములసమూహము, జనపదము.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. వి. భాగప్రకారముభూస్వాతంత్ర్య
ములేనిరైతు.

పాపి. బ్రహ్మ. హిం. వి. మరుగుపెరెడు.

పాపి. బ్రహ్మ. దే. ఆ. క్రీ. తోలగు. (రూ. పాయగి
లు. “ఉ. సోరణగండ్లమార్గమునజొచ్చినసన్నని
గాలియొక్కయం, భోరహపత్రనేత్రననుపొంక
పుజెన్నులమీడినన్నపుం, జీరచెఱుగువాయగి
లజేసినవిశ్వధరాతలేశ్వరం, జోరయొనర్చబా
పభయమొంది నిజాననచంద్రబింబము.” వై.
3, ఆ.)

పాఠ్యగోష్ఠ. దే. వి. (పాఠ్య+గోష్ఠ.) పంగలగోష్ఠ.
 “నీ సుడిగొన్న చిగురాకుజొంపంబు కెంపార
 దలమీరద మల్లికాదామమడచి, నిడుదతామర
 తూడు నెట్టెంబుజుట్టివైచి బటిరంపుగడియం
 పుభాగమదిమి, తోనయాశ్రేవ గంధోపతేకు
 హత్తించి మెడనక్కిగస్తూరిమెదిచిపూసి, పాఠ్య
 గోష్ఠల నల్లపట్టు దగ్గియగ్గొనయాకుపైవెండి
 తోరవెట్టి, ధవళకేతకధూరి గాత్రమునఁ జఱచి,
 మోకమామిడికొకకొంతమొక్కినిలిచి, యొడ
 లిలోఁజక్కసగమునాకొనగునుమడు, నద్రిక
 న్యకతలవాంచెహరుడునవ్వె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

పాఠ్యపోసు. వై. వి. (పా.) పాఠ్యపోసు.
 పాఠ్యము. వై. వి. వయసు. “ఉ. ఒకయోగివరుం
 డువరంజాసంగిని, భావమునకొమదీయసుగుపా
 యమపాఠ్యములేకశోభిలక.” పర. ౨, ఆ.
 పాఠ్యపట్టము. వై. వి. కాలియంచె. (పా. నయ.)
 పాఠ్యపడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (పాఠ్య+పడు.) 1. చీలు;
 “క. మిటమిటనికటికియెండక, బటపటపటబ
 గిరిపాఠ్యపడిన మెదురులక, బుటమెగయుమము
 త్రియముల్, చిటిలినగతినాడె శాల్వలీతూలం
 బుల్.” చంద్ర. ౧, ఆ.—2. తొలగు; “క. నేనా
 గ్రసరుల్, పాఠ్యపడి విభునివిడిచిప, లాయన
 పరులై.” హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. దారివిడిచి తొ
 లగు; “క. పాఠ్యపడజొచ్చిగుంపులు, నేయు
 ను.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—4. వెలిపడు. “తే. ఇం
 కఁజుట్టులనన్నేమి యెన్నువారొ, కులమునకుఁ
 బాఠ్యపడియెనుగులబనైతి.” హరి. పూ. ౯, ఆ.
 పాఠ్యపాటు. దే. అ. శ్రీ. (పాఠ్య+పాటు.) తొల
 గు. “ఎడతెంపిగఁగొందలుపాఠ్యపాటుగక.”
 భార. విరా. ౫, ఆ.

పాఠ్యసము. సం. వి. ఆ. న. పరమాన్నము, పుం. దేవ
 దారుబంకతోఁజేసినధూపము.
 పాఠ్య. ఉ. భ. వై. వి. పాఠ్య. “ద్వి. కొడుకుఁ, బా
 ఠ్యనియత్కునఁ బట్టిపాలిండ్ల, నొత్తి.” హరిశ్చ.
 ౨, భా. (ఇది తేలిమిగా బహువచనాంతమై
 నను ఈకవిచే నేకవచనాంతముగాఁ జెప్పబడి
 యున్నది. ఇట్లు వ్యవహారమందును కొన్నిచోట్లఁ
 గానఁబడుచున్నది.)—సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)
 తానుబోతు.
 పాఠ్య. దే. అ. శ్రీ. 1. తొలగు; “క. నీయవినయం
 బు పెంపున, నీయాపదసంధివించెనింకవగచినక,”

బాఠ్యునె.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.—2. చిక్కడ; (పా. పాఠ్య.)—3. పక్ష్యపదార్థముకాలాతిక్ర
 మముచే మెత్తఁబడి చెడు. “పాసినపంటకంటు.”
 —స. శ్రీ. విడుచు. “సతింబలిపాఠ్యపోషడు.”
 భార. ఆర. ౨, ఆ.

పాఠ్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. గురము, మూడి.
 పాఠ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. త్రాసు, మూర, కూ
 ము లోనగుమానము; 2. జలము. విణ. నింది. ౪
 దగినది.
 పారంగతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దక్షిణ
 వాడు.
 పారంపరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పారంపర్యము. “ఎ. నీ
 వంశపారంపరీలబ్ధవైష్ణవాంక, పంచ సంస్కా
 విధనవిభ్రాజమానుడు.” వై. ౧, ఆ.
 పారంపర్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. కులక్రమము;
 (పుం. గురుక్రమము. అని కొందఱు.) 2. పంచ
 రాధానము.
 పారగుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పారంగతుడు.
 పారడ. ద్వ. వి. పాలడయొక్కరూపాంతరము.
 పారణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఆ. న. ము. ఉపవాసముండి
 ములునాడుచేయుభోజనము. పుం. మేళము.
 పారతంత్ర్యము. సం. వి. ఆ. న. పరాధీనత.
 పారత్రికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) పరలోకసం
 బంధమైనది.
 పారదము. సం. వి. ఆ. పుం. పాదరసము, (పా.
 పారతము)
 పారదారికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పరదారికుడు.
 పారదేశికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. అన్యదేశ
 శస్థుడు; 2. దారినడవవాడు.
 పారమార్థికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. పర
 మార్థబుద్ధిగలవాడు; 2. ముఖ్యుడు.
 పారము. సం. వి. ఆ. న. 1. అవలిదరి; 2. సహపము.
 పారలౌకికము. సం. వి. ఆ. న. పరమాన్నము. విణ.
 పరలోకసంబంధమయినది.
 పారవశ్యము. సం. వి. ఆ. న. పరవశత్వము.
 పారశీకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకానొక దేశము;
 2. అదేశమునందుఁబుట్టినగుట్టము. (పా. పా. నీ
 కము, పారశీకము.)
 పారశ్శృంగికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గండగొడ్డలియా
 యుధముగాఁగలవాడు, (పా. పారశ్శృంగికుడు)

పాఠశి.వై.వి.పాఠశిీకదేశశుభాష*. (చూ. ఆరెము.)
విగ. పాఠశిీకదేశమునందుఁ గలిగినది. “పాఠశి
మల్లంబు.” పా. ర, ఆ.

హైదరాబాదు. సం. వి. అ. పుం. పరశ్రీవలస
బుడిసకొడుకు.

శా.రా. హిం. వి. కావలి. (రూ. పహరా.)

హాణి. డి. వి. కుంకుమమూలాలగువానితో పాడ
ములకుచేయునలంకారము.

పూర్వాశించే. దే. స. శ్రీ. కుంకుమములొనగువాని
తో పాదములనలంకరించు.

పాఠ్యాధ్యక్షుడు. సం. వి. అ. న. 1. అంతయు; 2. అంతయుచదువుట; 3. పాఠమును పొందుట.

పాఠావతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పావురము;
2. కోడిగుమికి 1.

పాఠశాలాంఘ్రి, సం. వి. ఇ. స్త్రీ, మానేరు.

పూర్వార్థము, సం. వి. అ. న. ఈవహివలిదరులు.
పుం. సముద్రము.

పాఠశరి. సం. వి. ఇ. పుం. వ్యాసముని. న్. సన్యాసి.

పా. ఉభ. దే. వి. 1. తడవ. “ఎ, గీ. ఒక్కపరి
వ్యాఘ్రమెవచు నొక్కపారి, దంపియెతో

చు."ఉ.రా.3,ఆ.(మా.పరి.)-2.మన్ను."సీ.
చుట్టుకంపయెకాని పెట్టఁగావెఱుతురుపటెనకో

టల్కపామగులు." చంద్రా. ౧, ఆ. - సం. ఈ.

ప్రశ్న. 1. గిండి; 2. ఈడుముంత; 3. ఏనుగుకా
లిగొలును; 4. మల్లచిప్ప; 5. నీరుప్రబ్బికి.

హాస్యిక. డి. వి. దాసురాలు, బానిస. ఆంధ్రా.
హాస్యికాంక్షి. సం. వి. న్. పుం. 1, ముని; 2, కృష్ణ

చా. వ్రా. యజ్ఞాదివ్రతశీలుడు.
 పోకాపు. దే. వి. పరిచయము. (మా. పుణ్యగడ)

పారివాడు.)

2. కల్పవృక్షము; 3. బ. ధాన్యవిశేషము.
పాణి. సం. వి. ఈ నీ పక్షేయముకన్యక

పాఠశాల. సం. వి. ఆ. ప్రశ్న. 1. జేడబిల్లు; 2. సిగపువ్వు.

పాల్వేము. సం. విగా. (అ. ఆ. అ.) చలింఁచేవది.

2. వారిజేము; 3. వేము.

శ్రీమ. సం. వి. అ. న. చెంగళకోట్టు?

పారిశ్రామికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకకొండ,
(రూ. పారిశ్రామికము.)

పారివాడు. దే. వి. పారికాపు, పరిచరుడు. ఆంధ్రా.
పారిషదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పనురగణమున

దలిచండికేశ్వరాది.

పారివార్తము. సం. వి. జి. పు. ప్రా. దేశము (మద్రాసు)

అవాపకము. విణ. పరిహారముచేయఁదగినది.

పార్టీఖత్తు. హిం. వి. విభాగపత్రము.

నవాదు.

పాపం. ద. ఆ. క్ర. 1. పరుగెత్తి, “శా. శ్రీమత గ
ట్టినభోంతరాళమునఁబాఁచెంబడులు.” స్వా. 3,
31 (అది పరుగెత్తిన పాపం నాశనం చేసినది)

గము కనబడలేదు.) 2. పాసనముచేయు.

“ద్వీ. పారావతము వెంటబడివీధులందు, బారు

కొడుమిమ్మదొపదములవలన." సా. 2, భా.
పారుదు. దే. వి. పాసనము.

పాఠపత్తెకాండ, డి. వి. 1. దొరతనమువారికియ్య
వలసినధనమును జనులవలనరాబట్టెడి అధికారి,

హంస. 3, ఆ.-2. అధికారి.
పాఠపత్రిక. డి. వి. 1. దొరతనమువారికియ్యవల

సీనధనమును ప్రజలవలనరాబట్టెడి అధికారము;
2. అధికారము. (చూ. తలతల.)

పొరువ. దే. వి. జోడ. “నీ. కలికిజక్కవలునీవలిగు
బ్బలకునుబ్బిపటతెంచెబారునపట్టినేమొ.” ఉ,

పా. ౭, ఆ.
పారువము. వై. వి. పారావతము. “పారువమునొ

సంగమపూర్వకము. సం. వి. అ. న. 1. పరుసదనము;

పార్థివ. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకసంవత్సరము; (చూ. సంవత్సరము.) ము. 2. గుఱ్ఱము. విణ. పృథివీ సంబంధమైనది.

పార్థివుడు. సం. వి. అ. పుం. రాజో, తేడు. పార్థుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుడు; 2. రాజో. పార్వత్రయ. దే. వి. పారుపత్రయయొక్కరూపాంతరము.

పార్వణము. సం. వి. అ. పుం. వ్యగవిశేషము. పుం. న. 1. పిండపుదానము; 2. పర్వసంబంధమయినది. పార్వతీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గౌరి; 2. ద్రౌపది; 3. ఒకగోటిక; 4. అందుగుడి; 5. పాలకూర.

పార్వతీనందనుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి. పార్వతీయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాస్తతిరుగుడు చెట్టు. విణ. పర్వతమునందువుట్టినది.

పార్వయ. వై. వి. పారుపత్రయయొక్క రూపాంతరము. “చ. తారకా, గ్రహమలంబంబులంగమిచి క్రాయుంబురింజిలు ప్రోగిపార్వయల్.” కవిక. ౧, ఆ.

పార్వ్యము. సం. వి. అ. న. పర్వపులసమూహము. పుం. ప్రక్క. త్రి. సమీపము.

పార్శ్వ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వేదము తెల్లినయాడుది. పుం. న. 1. కాలిమడము; 2. దండు వెనుక; 3. వెనుక.

పార్శ్వగ్రాహుడు. సం. వి. అ. పుం. దండెత్తిపోవు రాజునకు వెనుకదిక్కుననుండుశత్రువు.

పార్శ్వత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అఱకాలుమీఁగాలుమడమలనుమూసికొనియుండుముచ్చై. అ. న. ము. ముందటనుండి రక్షించెడుసేన.

పాణ. దే. వి. త్రవ్వనట్టియొకానొకసాధనము, ఖనిత్ర. పాణదోలు. దే. స. క్రి. (పాణక్ + తోలు.) తలుము.

పాణజూచు. ద్వ. స. క్రి. దృష్టించిచూచు. “తే. పాణజూచిన బరసేన పాణజూచు, వింటికొఱగినరపురాజివింటికొఱగు.” విజ. ౧, ఆ.

పాణబోత. దే. వి. పాణబోయుట. పాణబోయు. దే. స. క్రి. (పాణక్ + పోయు.) కుప్పరించే.

పాణు. ద్వ. వి. (పాణ + అము.) పాణవాతీయము. పాణవాతీయము. ద్వ. వి. (పాణవాయి + అము.) పాణయొక్క వాదరవింటివాదగలబాణము. “అచ్చెట్టబిడారుబాబ్బమెకంబువైనగలంబుగబాణవాతీయములునిడువ.” అచ్చ. సం. కాం.

పాణవేము. దే. స. క్రి. (పాణక్ + వేము.) 1. విసరివేయు; 2. విదలవిడుచు. (సామ్యపాణవేనాడు.)

పాణవైచే. దే. స. క్రి. (పాణక్ + వైచే.) విశేషము. “ఎ. గీ. నిత్యంబులైన, కృత్యములు బాపివైచెనుకనుకనిట్లు, పాణవైచునెమియును.” చోట. సా. ౨, ఆ.

పాటాడు. దే. అ. క్రి. (పాటి + ఆడు.) పాటు. (మొదటిరూపముపాటియాడు. “చ. నడుచుచును, రుచుండుచును నవ్వెను నిల్చుచు బాటియాచుచు.” కాశీ. ౫, ఆ.) చూ. ఊ. గాడు.)

పాటు. దే. ఆ. క్రి. 1. పరుగెత్తు; “ఉ. పాటున విదిక్కులకు బాహువులొడ్డుబంధురాజులొడూడు ఘోరకృత్యమునిదూఱుతండ్రిని త్రవర్గముక్, జీరడుమాతృసంఘమునెదురు నగ్ధసృంబులొనిటిక్, దాఱుడుకావేయుడుతాపమునుండెడుకంటిగంపండుక్.” కామ. 2, స్కం.-2. ప్రపహించు; (చూ. 2 టాటు.)

3. ప్రసరించు. “ఉ. వేటొకచాపమెత్తినెమిడు డెబ్బదిరెండుబాణులొ, మీఠిసాంప్రదా విధుని మేనికలంతటనాటిసల్లడం, బాణగనేనే నీశలభకరంబు మహీరుహంబువై, కాలుతెఱుగునేనె.” ఉ. హరి. 3, ఆ. (ఇది కొన్ని క్రియలకు స్వార్థమందును కొన్నిటికి ఇందుస్వార్థమందును మఱికొన్నిటికి అర్థభార్గ్యమందునును ప్రయుక్తమగుచున్నది. విరియబాటు, తెల్లబాటు, పండబాటు. మొ.)

పాటుడు. దే. వి. (పాటు + వాడు.) బ్రాహ్మణుడు. పాటుబోతు. దే. విణ. (పాటు + పోతు.) పిట్టి.

పాటుటక్కు. ద్వ. వి. (పాటుడు + అక్కు.) బ్రహ్మస్త్రీ. “నీ. బారసిపోనీడువైనద్ర బాటుటక్కులువాడుమక్కుగ్ధకథల్రోయ.” ఆము. ౧, ఆ.

పాటుటసుర. వి. వి. (పాటుడు + అసుర.) బ్రహ్మతనుడు. “తే. అననదత్తత్యయనకునేత్రాంబులరుల, బ్రహ్మదపులకీకాత్రుడై పాటుటసుర.” ఆము. ౨, ఆ.

పాటుటాసులు. దే. వి. బ. (పాటుడు + అసులు.) మనులలోనగు వాదప్రమునకుమారుగాకట్టుకొనెడియొకదనుకు ఆసులు. “పాటుటాసులదనుకు సమిదప్ప.” య. ౧, ఆ. (వృత్తియందేకదపాతము. “పాటుటాసుగుంపు.” చంద్ర. ౨, ఆ.)

పాటలు. దే. వి. పాటలు, ప్రవాహము.

పాటలు. దే. వి. బ్రాహ్మభార్య, బ్రాహ్మణి.

పాటలు. దే. అ. క్రి. 1. పురుగుత్తివచ్చు; "క.

వారిండుచుబాటలు తెంచినడిగంధర్వం." భార.

అర. ౫, ఆ. -2. ప్రవహించు. (చూ. ఎనకము

రంధవయ్యము.) (ఇందు స్వాస్థ్యమున తెంచు.)

పాటలు. దే. వి. దూరదూరముగాపోయు నూలి

పోగు.

పాటలు. దే. వి. దూరదూరముగా

నూలుపోగుపోయు.

పాటలు. దే. వి. బ్రాహ్మణుడు, "మత్తకోకిల.

రాజయోగ్యములైన యీహయరత్నముల్ జపన

త్వని, బ్రాజతంబులువానికేటికి బాటువానికినం

చు," భార. అర. ౪, ఆ.

పాటలు. దే. వి. దేవోత్సవవిశేషము.

పాటలు. దే. వి. 1. ఒకానొకపిట్ట, చామము;

2. క్షీరికా. (దీనిభేదము. చిటుపాట.) విణ. శ్వే

తము. (చూ. పాలకొడిస.) (ఇది పాలుధాతు

కృతంతము.)—వై. పాటలము.

పాలకా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుందురున్నమనెడు

గంధద్రవ్యముకీ, (చూ. పాలకా.)

పాలకడలి. ద్వ. వి. (పాలు+కడలి.) క్షీరాబ్ధి.

పాలకడలివెన్న. ద్వ. వి. చంద్రుడు, సముద్రనవ

నీతము.

పాలకన్ను. దే. వి. ధాన్యవిశేషము.

పాలకాయ. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.

పాలకీ. వై. వి. పల్లకియొక్కరూపాంతరము. "ఉ.

పాయులొంగుమంచుభయపార్శ్వములకొరక

శంబుసేయుచుకొనోయజలొననల్ గొలిచివో

జనుదేరగఁబెండ్లికూతు, రత్నాయతవైభవస్ఫుర

ణనంతపురంబునకేగుచెంచె, దాయగదిద్దివై

చినకదానిమునుగుపసిండిపాలకీ." వై. 2, ఆ.

పాలకీ. వై. వి. పాలకీయొక్కరూపాంతరము.

పాలకీపొంగుచుక్క. ద్వ. వి. మఘనత్వత్రము.

పాలకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) రత్నకుడు.

పాలకుప్ప. ద్వ. వి. (పాలు+కుప్ప.) పయోరాశి.

"ఆ. గొల్లకీతిబాలకుప్పంద్రచ్చి." భాగ. ౨, సం.

పాలకూర. వై. వి. (పాలు+కూర.) మధుస్రవణి.

పాలకొడిస. ద్వ. వి. శ్వేతకుటజముకీ.

పాలకొయ్య. దే. వి. (చూ.) యూపము.

పాలగడ్డ. దే. వి. సన్నమున్నపుపూత.

పాలగరువు. ద్వ. వి. మీద ఇసుకగలతాటిపాటలు. శేల.

పాలగార. దే. వి. (చూ.) పాలగచ్చు.

పాలగుంజ. ద్వ. వి. (చూ.) యూపము.

పాలగుచ్చు. దే. వి. పాలపిట్ట, చామము. ఆ. పా.

పాలగుచ్చుడు. వై. వి. (పాలు+గుచ్చుడు.) నల్లశేల

గుచ్చుడు, క్షీరవిదారి. (ఇక్కడ స్వేదనకలక్షణం.)

పాలగొలిమిడి. ద్వ. వి. (పాలు+గొలిమిడి.) పయ

స్థివి.

పాలగోతుడు. ద్వ. వి. (పాలు+గోతుడు.) గోతి

యెత్తినపాలకుండలొనియుడుగంబు.

పాలఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడ్డికామంచుకీ,

పాలచేప. దే. వి. ఒకదినము తెల్లచేప.

పాలచేరులు. ద్వ. వి. బ. గజ్జెనరము. "నీ. పాలచే

రులుపట్టితూలించబలిమిసీడుకొనడొకలదూ

తీచుట్టచెల్లు." స్వా. ౪, ఆ. (చూ. పాలచేర్లు.

"ఉ. సారకుబాలచేర్లుబలజాగిలముల్ కబళించి

యాడ్వంగా." ఉ. రా. 2, ఆ.)

పాలచోట. దే. వి. సముద్రముననుండి మనుష్యులను

భక్షించెడు తెల్లనిచోటమీను.

పాలడ. ద్వ. వి. (పాలు+అడగు.) విడ్డలకపాలు

పోసెడు చిన్నశంఖము.

పాలతుత్తము. ద్వ. వి. అంగడిమందుదినము, ఖర్చురి.

పాలతేను. దే. వి. తేనుదినము, గృహద్రుమముకీ.

పాలము. సం. వి. ఆ. న. రత్నము. (ఇది ఆకారాంత

స్త్రీలింగమునగును.)

పాలపండ్లు. ద్వ. వి. బ. (పాలు+పండ్లు.) పుట్టుదంత

ములు. "తే. కృతపయఃపానవమేఘపృథుకము

లకు, రాతెనొయ్యనవడగఁడ్డపాలపండ్లు." ఆము.

౪, ఆ.

పాలపాపడు. ద్వ. వి. (పాలు+పాపడు.) పాలు

త్రాగెడుపిడ్డడు.

పాలపూస. దే. వి. తెల్లనిగాజుపూస. చంద్ర.

పాలబుగ్గులు. ద్వ. వి. బ. (పాలు+బుగ్గులు.) పాలం

టినబుగ్గులు. (చూ. కడలాడు.)

పాలమన్న. ద్వ. వి. ధవళిమృత్తిక, సుద్ద.

పాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొయ్యపడిగము;

2. (చూ.) మద్దు.

పాలమున్నీటికూతురు. ద్వ. వి. (పాలమున్నీరు+

కూతురు.) లక్ష్మీదేవి, క్షీరసాగరకన్యక.

పాలమున్నీటికల్లుడు. ద్వ. వి. (పాలమున్నీరు+

అల్లుడు.) విష్ణువు. "ఎ. గీ. గంధవాహంబులేడు

నుగలుగుగాఁగ, విలయకాలానలభ్యాలములికి గాఁగ, లచ్చిచనుదోయికుంకుము బచ్చెనయుగఁగ, బాలమున్నటిముల్లుండుబాగుమయ్యె.” భీ. ౪, ఆ. పాలమున్నరు. ద్వ. వి. (పాలు+మున్నరు.) తీరసాగరము.

పాలవాగు. వై. వి. (పాలు+వాగు.) తీరాబ్ధి. “క. ఇరువక్కుమేనులూకబలు, దొరకొలపుంబాలు వాగుతోగలయడం.” అచ్చ. బాల, కాం. పాలవిలుగుడు. ద్వ. వి. (పాలు+విలుగుడు.) కాగిసపాలు వీదీనియొకదోషముచేత విఠిగిపోయి నీళ్లుగా నేర్పడినభాగముపోగా మిగిలిన చిన చిన్న తెల్లముద్దలు, అమిత.

పాలవెల్లి. ద్వ. వి. (పాలు+వెల్లి.) తీరాబ్ధి. “క. పెల్లుగనధులకోర్కులు, వెల్లిగొలుపుమొదపుపాలవెల్లినిబుట్టెక.” భాగ. ౮, స్కం.

పాలసుడు. వై. వి. 1. మార్పుడు; “మ. పసుధాధీశ్వరసీథలులే పలుకలన్నంబుచే గొండలు, గ్రసమిరోద్ధతిగొండలుకొమడిసిరింకా వారి కైకుందిపా, లనునింబోలకు.” ఉ. రా. 2, ఆ. — 2: దుర్బునుడు*. “తే. పాలసుమేపరికొన్ననఁబోడితెగల, యాలుపులుమొక్కపటిదియుమేలికత్తె, లానిపై నెక్కి మొనసిపాలసులనెల్లఁజిదు మఁగలబల్లిదుఁదపి వెగదవెతండ్రి.” అచ్చ. బాల, కాం.

పాలసున్నము. ద్వ. వి. పాలగచ్చె. “సీ. పటహీరములే చాలుఁ బాలసున్న మొరక్క క్రాశ్చములే చాలుఁ జాదుపూసు.” వసు. ౪, ఆ.

పాలాడు. దే. స. క్రి. (పాలు+ఆడు.) ఖండించు. “క. వలఁబాటినవానినిథలు, లలుగులఁబాలాడి 8.” స్వా. ౪, ఆ.

పాలానుగు. ద్వ. వి. (పాలు+ఆనుగు.) దుగ్ధతుంబి. పాలారుచే. దే. స. క్రి. (పాలు+ఆరుచే.) ఉపేక్షించు. (మా. పాలార్చు. “క. బాలుడుకరమున నుగ్గ, వ్యాశముధరియించియాడుచువునరత్నక, పాలునిఁద్రుంపకయూరక, పాలార్చుటనీతియే శుభప్రదయొకక.” (మా. ముందుపద్యము.) భాగ. 3, స్కం.) (దీనినికవిత్త్రయమువారును ఇతరులునుపట్టి చేపట్టి ఆనుపూర్వకాలికాసమాపక క్రియలకువెనుకచ్చెప్తుయోగించియున్నారు.) పాలాపు. ద్వ. వి. (పాలు+ఆపు.) మిగులపాలిచ్చెడియాపు, పయస్విని.

పాలాశము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకుపచ్చైన. వి. ఆకుపచ్చేనిది.

పాలాసత్రాస్థు. ద్వ. వి. బ. గుట్టముకాట్లగట్టుత్రాస్థు. పాలింఛే. సం. స. క్రి. రక్షించే, కాపాడు.

పాలిండ్లు. ద్వ. వి. బ. (పాలు+ఇండ్లు.) స్త్రీస్తనములు. పాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వివాహకాలమునందునవిధానములునాటుపోసెడుశరావవిశేషము. (మా. జోజోము.) (ఇది సంస్కృత) శపదముగా అనేక గ్రంథములయందు ప్రయోగములు కనబడుచున్నవి. ఒకానొకనిఘంటుకారుఁడు దీనిని తెనుగుగా వ్రాసియున్నాఁడు.)

పాలికాపు. దే. వి. (పాలు+కాపు.) భాగస్థుడు. పాలిచ్చేట్టుము. దే. వి. (పాలు+చ్చేట్టుము.) పాలివాడు. పాలితము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దపేద. వి. 1. రక్షింపఁబడినది; 2. పెంచుకొనఁబడినది.

పాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లతెగడ. వి. పాలించునది.

పాలివాడు. దే. వి. (పాలు+వాడు.) 1. భూతి;

2. పాలేరువాడు. వి. భాగస్థుడు.

పాలు. యు. దే. ఆ. క్రి. తెల్లనగు. (వానిముఖము పాలిపోయినది.)—వి. 1. భాగము; (ఈపాపు వానిపాలికివచ్చినది.) 2. వంతు; (ఈవనిచేయుటనాపాలు.) 3. వశము; “క. నృపధర్మవైశ్యధర్మము, లపాపకర్తములజీవనాభావముపా, లుపడిన బ్రాహ్మణునకునర, కపాతమగుసూద్రకర్తకర్తృత్వమునక.” భార. కాం. ౫, ఆ.—4. సమీపము; (వానిపాలికిపాము.) 5. బ. పాలుయొక్కరూపాంతరము. (మా. పాలుమాలు.) — వై. 1. తీరము; 2. మట్టిమొదలగుచెల్లెముందుకలిగిన తెల్లనిరసము*.

పాలుగొను. దే. స. క్రి. (పాలు+గొను.) పంచుకొను. (మా. పాల్గొను.)

పాలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. పూనుకొను; “తే. పరులరేములువాపంగఁబాటుపడిన, యమరతులలకొదవెలుపుములలేమి.” వై. ౪, ఆ.—2. స్పృధీమగు. “ఆ. ఎచటనున్న నెచటికేగిననీపావ, పద్మక్షిమాకుఁబాలుపడును, గాతమచలయును.” అధ్యా. బాల, కాం.

పాలుపుచ్చు. దే. ప్రే. (పాలుపోఁజేయు.) 1. విభాగించు; 2. నిర్ణయించు. “ద్వి. పాలునునీళ్లు నేర్ప

తీవియూరెంటి, బాలువుప్రమీదబాధింపును
నుడి." సా. ౪, భా.

పాలుపోవు. దే. అ. క్రి. 1. విభక్తముగు; 2. నిర్భక్త
ము. (నాకు అది యెటు చేయును పాలుపోలేదు.)

పాలుబాస. దే. వి. ఉభయరాశియైన అంబారముగా
కావునానికి చేరవలసిన వైరసధాన్యము.

పాలుమాలిక. దే. వి. ప్రాలుమాలికయొక్కరూపాం
తరము. (చూ. పాలుమాలు.)

పాలుమాలు. దే. అ. క్రి. ప్రాలుమాలయొక్కరూ
పాంతరము. "రగడ. పాలుమాలిన్పుపాలునుతప
నపాలురిడునులపాలుదాచెను." చంద్ర.

పాలుమెట్టు. దే. స. క్రి. (పాలు+మెట్టు.) 1. భాగిం
చే; పంచ. నా. ౧, ఆ.-2. నిర్ణయించే.

పాలెలు. దే. వి. బ. బిల్లుమెలత్రాటియందలివెండి
బంగారములబిల్లులు. [క. కమ్మలకొడవలిపాలెం,
జమ్మగడగియున్నతూరసర్పమువదనం. బొక్క
టియుండగగనుగొని, యక్కజముగబతికి
జూపియతడిట్లనియెక." (ఇందుపాలె అనునది
వేలు పదముగాక అదిగానేయున్నపక్షమందు
దానికి వాదర ఆర్థముగున్నది.) భో. ౪, ఆ.]
పాలేరు. దే. వి. (పాలు+ఏరు.) మేడిపాలికిదున్నె
డునుడక.

పాలేరువాడు. దే. వి. మేడిపాలికిదున్నెడునుడక
కవాడు.

పాలెలు. ద్వ. వి. (పాలు+ఎలు.) 1. క్షీరపి; 'క.
ఎండవచేతనాతెలి, లెండ వడికొనడచిమారుతే
రితలహారీ, మండలతాండవహిండన, పాండిత్యము
నదనర్పపాలేటిదణి." పర. ౪, ఆ.-2. క్షీరా
బ్ధి. "దండకము. పెంపురాణింపదోల్వేల్పులుకొ
వేల్పులుకొనాడిపాలెలువేత్రచ్చువోమేటితా
మేటిమైయెత్తిమవ్వంపుగవ్వంపుగట్టేపునకవి
పునకదాల్చువా." నీలా. ౨, ఆ.

పాల్కడలి. ద్వ. వి. పాలకడలియొక్కరూపాంతరము.
పాల్కడ. దే. స. క్రి. పాలగొనుయొక్కరూపాం
తరము. "క. మనుమలుతారగనముపాల్కొనయో
గ్యతగలిపంబొనువోదముకొక, బాకులుపె
క్కండ్రెనను, జనకులయంకములగొనుటసద్దర్శ
మిలకొ." విజ్ఞా. వ్య. కాం.

పాల్పడు. ద్వ. అ. క్రి. పాలుపడుయొక్కరూపాంత
రము. (తూనుకొనుటకు. "ఉ. భల్లతరక్షునింహ.

మృగపజ్జులగద్రుంపగగొండతాత్తడెం, పుల్ల
సిలంగబాలుడిరి." రామా. ౨, ఆ.)

పాల్పాలిక. దే. వి. పాలుమాలికయొక్కరూపాంతరము.
పాల్పాలు. దే. అ. క్రి. పాలుమాలయొక్కరూపాం
తరము.

పావంచే. ద్వ. వి. మెట్టు, సోపానము.

పావకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రమూలము;
2. తీడిగ; 3. నెల్లి.

పావకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. నూర్య
డు; 3. మంచినడవడికలవాడు.

పావకోళ్లు. ద్వ. వి. బ. కొయ్యతోచేసినపాదరక్షలు,
పాదుకలు.

పావటీలు. దే. వి. బ. మెట్టు, సోపానములు.

పావడ. దే. వి. 1. స్త్రీలుమొలగట్టుకొనెడువస్త్ర
విశేషము; "క్రి. మైలుగుడువ్వలవలకడవేసి
జిల్లుపావడలొగిగట్టి." చంద్ర.-2. ధారవస్త్ర
ము; "సీ. తలవెండుకులుపావడలన్నియద్దిగిస్తు
మతడియార్చిపుష్పములుముడిచి." కళా. 2, ఆ.
"మ. అవనీకన్యకగూడియిట్లుచతురావరంబు
లంగుత్తడై, యవనీకాగి కామినీకర మణి
వ్యాసంగభృంగారకాం, బువులకా ధారకరాన
నాయణపదాబ్జుండైనవోభూమిపు, త్రివేసంబావ
డయచ్చిపైటెదదియెత్తెకభర్తపదాబ్జముల్." ఈ.
రా. ౬, ఆ.-3. వస్త్రము. "ప. ఆక్షిణంబతె
చ్చి నెచ్చెలియుంచాననప్పలకకవ్వక బావడయె
డలించి." ప్రభా. ౧, ఆ.

పావడము. దే. వి. కానుక. "ఎ. గీ. అనుచునీనాల్గు
మణులునునంబురాశి, పావడంబుగనాచేతబనిచె
నీకు." విక్ర. ౫, ఆ.

పావనము. సం. వి. అ. న. 1. సాంతపనాదివ్రతము.
2. జలము; 3. గోమయము; 4. రుద్రాక్షము. పుం.

1. అందుగుబంతోచేసినఘావద్రవ్యము; 2. ప
చ్చేగుంటగలికేరు. వి. పవిత్రము.

పావని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆపు; 2. గంగ; 3. తు
లసి. ఇ. పుం. 1. భీముడు; 2. హనుమంతుడు.
వి. పవిత్రురాలు.

పావలి. దే. వి. చిన్నజాతిగోళికారాకు, విచిల్లిక.
పావలు. నై. వి. బ. పావకోళ్లు. (పాగలయొక్కరూ
పాంతరము. చూ. దలిమము.)

పావాడము. దే. వి. (చూ.) పవాడము.
పావాలు. నై. వి. బ. పాగాలయొక్కరూపాంతరము,

పావీ. వై. వి. పావీ. “ఉ. ఇప్తుమూగయన్, పావు
లనోరునీయెడమపావతలంబునఁ దన్నినట్లుగా.
నీవొకయింతయౌవనరనియేడ్వఁ గదన్న కుమార
రత్నమా.” (ఈపద్యము ముందుభాగమును చూ.
తలపోతకడ.) పర. ౨, ఆ.

పావు. వై. వి. నాలవభాగము, పరాలో నాలవభా
గము*.

పావురపులుకు. ద్వ. వి. (పావురము + పలుకు.)
మణితము.

పావురము. వై. వి. పావురాయి, పారావతము.

పావురాయి. వై. వి. —వై. —

పావులా. వై. వి. రూపాయలో నాలవభాగము*.

పాళకము. సం. వి. ఆ. పుం. పాచిక, ఆశ్రమము.

పాళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. త్రాడు; 2. కేశప
రాయయలకుపరమైనవోవానిసమూహము; (కే
శపాళము. మొ.) 3. కర్ణశబ్దపూర్వకమైనప్పుడు
కుకర్ణము; 4. ఛత్రపూర్వకమైనప్పుడు కుత్సిత
చక్రము.

పాళి. సం. వి. క్. పుం. 1. వరుణుడు; 2. యము
డు; 3. వ్యాధుడు. విణ. పాళధరుడు.

పాశుపతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పశుపతియధిపతి
ముగాగలయొకయస్త్రము; 2. పశుపతిమతము;
3. బకపుష్పము. విణ. పశుపతియందానగలది.

పాశుపాల్యము. సం. వి. ఆ. న. గోమహిష్యాదిపో
షణవృత్తి.

పాశ్చాత్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వరుణుడు. విణ.
1. పడమటివాడు; 2. వెనుకటివాడు.

పాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాశములసమూహము.

పాపండుము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకమతము.

పాపండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేదబాహ్యుడు
(చూ. పాపండి. క్. పుం.)

పాపాదారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తొయిలోలు
ఘేపనివాడు, కానీడు.

పాపాదారణము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) కాసె
యలి, టంకము.

పాపాణము. సం. వి. ఆ. పుం. తొయి, కిల, గ్రావము.

పాసగు. దే. వి. శాలిధాన్యవిశేషము. “నీ. ఏఁటే
టవిరినీటనిరుగారునుండుంబాసగునరిచేటప
సిఁడిచాడు.” భీ. ౨, ఆ (మొదటిరూపము ప్రా
గుఁగ.)

పాసనము. వై. వి. కడుపువెట్టుట, విశేషము.

పానీక. వై. వి. పాచికను మొదటిరూపము.

పాసెము. వై. వి. పాయసము. (చూ. పజ్జారము.)

పాళ. దే. వి. పోకలోనగువానికప్పుడుతోడిపూ
గుత్తి, కుహలి. “రగడ. పాళకల్లనిపోకఁ బ్రా
బందముచెగియె.” పా. 3, ఆ.

పాళము. యు. దే. వి. 1. విధము; 2. సమయము.
“రగడ. భామకోయకువేగపడి పూఁబాళఁబాళ
ముగాదునేటికి.” పా. ర, ఆ. —వై. 1. బంగారు
లోనగువానికడ్డి*; 2. కొలది*. “ఉ. పాళము
మీఱఁబెట్టెపెదపాళములై బలితువుఁగఁగలన్.
మూలగుచున్న ప్రాబునిఁడిముంది ధనాస్థులక
చ్చు.” (ఇదియీ రెండర్థములకునుదాహరణము.)
పాండు. ర, ఆ.

పాళా. వై. వి. బంగారులోనగువానికడ్డి*. (పా
ముయొక్కరూపాంతరము.)

పాళి. ఉ. భ. వై. వి. 1. జ్ఞాదమాడెడుపలక*; 2. సా
తలపోతక*. “గుప్తమునజపాళుల్.” హస. 3.
ఆ. —సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. అంచె; 2. గుబురు;
3. వోటు; 4. వరుస; 5. చెవితమై; 6. కొండనె
త్తము; 7. మిసములగల ఆడది; 8. పేను.

పాళియ. వై. వి. పాళె*.

పాళియము. వై. వి. పాళెమునకు మొదటిరూపము.
(దండునకు—“ఉ. ఆవనవిధిగిలఁగలమృగాలై
బతుల సంహరించిపూ, రాష్ట్రవనిభృత్తటాటపుల
నాటవినుల్ మృగయావిహారముల్, చేసెదల్లఁ
జేయుటకుశీఘ్రమపాళియమెత్తి.” కాళ. 3, ఆ.)

పాళీ. యు. దే. వి. ప్రాసెడియనుపకలముయొక్క
మొన. వై. 1. జ్ఞాదమాడెడుపలక*; 2. బ. జ్ఞా
దము. “పాళీలభిష్టంబులే.” భాగ. ౧౦, స్కం.
పూ. (పాళియొక్కరూపాంతరము.)

పాళె. వై. వి. జ్ఞాదమాడెడుపలక*. (పాళియయొ
క్కరూపాంతరము.)

పాళెంబుదిగు. ద్వ. ఆ. క్రి. (దండు)విడియు. (చూ.
పాళెము.) (ప్రే. పాళెంబుదిఁచె. “నీ. పాళెం
బుదించువోబయనంబునేయచో నెందులగ్ర
దుకానీనినేర్చు.” ఉ. రా. ర, ఆ.)

పాళెగాడు. ద్వ. వి. (పాళెము + కాడు.) పా
ముపట్టువొర. “న. భువనబంధుఁడలేనియరాజ
కంబుచే, దనరపమైచరించెమధాస్థలిఁగడి
పాళెగాడొగ్గ.” అని. 3, ఆ.

పాఠేము. వై. వి. 1. కావలి; “ఉ. నందివనాయకా
దిగణవాధులుగూడిధృతాస్త్రస్త్రులై, యెంద
లుపాఠేముందురుమహీధరకన్యకుసావధానులై,
నందివనాయకాదిగణవాధులుగూడిధృతాస్త్ర
స్త్రులై, యెందలుబాఠేముందురుమహాప్రభువీ
టికిదక్షవాటికికొ.” భీ. 3, ఆ. — 2. పాఠేగానిప
ట్టణము*; 3. చిన్నపట్టణము*; “నీ. మాడుపాఠే
ములుతెంపునగల్గిపాదబుజాబిల్లితాలుపువేల్పు
వీరమెంత.” య. ౧, ఆ. — 4. దండు*; “ఉ. దవ్వు
లం, బాఠేముడించియొక్కడవుబాగ్యపాణధ
నుర్ధరుండవై, యాలవలుండుప్రొల్వెడలినప్పుడె
కప్పుము గొప్పతూపులకొ.” ఉ. రా. 2, ఆ. —
5. దండువిడియుచోటు*; “వ. రాజన్యలుకొండ
దిగి దండునకుబాఠేములుదిగంబాఠేములెలిం
గి.” రామా. 2, ఆ.

పాఠేముపట్ట. ద్వ. వి. పాఠేగానిరాజ్యము. “నీ. క
మలాకరములుపాఠేముపట్టుకొనగెదనెంచుడీ
నాదెసయంచలార.” చంద్ర.

పి.

పింగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గోరోజేనము; 2. పా
ర్వతి; 3. ఇంగువ; 4. కాడ. అ. న. ము. కురు
జేరు. పుం. గోరోజేనపువర్ణము. విణ. గోరోజే
నపువర్ణముగలది.

పింగలి. దే. విణ. వెనుకటిది, వెనుకటివాడు. “ఉ.
మోదమునందనూభవుని ముంగలిగానడపించితా
నురు, ధేవుదబలాన్నివ్వండగుచుబింగలియైచనదే
వకోటికొ, రోగ్యదయలీలగూడుకొనియొండో
రుబల్కుచుశక్రమోక్షణా, హ్లాదముగోరిపెంపు
నరయంబెనగకొబటతెంచితాకినకొ.” నిర్వ్య.
౬, ఆ.

పింగటిండు. గ్రా. వి. ఆతిశయపు మాటలాడు. (రూ.
పింగలిండుట.)

పింగళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దక్షిణపుదిక్కునందలి
ఆడేనుగు; 2. ఒకనాడి; 3. వైడికటి; 4. ఒ
కానొకజీవ్య. అ. పుం. సంవత్సరవిశేషము. (చూ.
సంవత్సరము.) ము. 1. గోరోజేనముపటివర్ణ
ము; 2. కోరి; 3. ఒకపాము; 4. ముంగిస; 5. ని
గివిశేషము. విణ. గోరోజేనముపటివర్ణముకలది.

పింగళుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూర్మినిప్రక్క
నొండువారిలోనొకడు; (చూ. దండుడు.)
2. అగ్ని; 3. శివుడు.

పింగాణి. దే. వి. ఒకదినుసు తెల్లమట్టిపాత్రము. “గా
జోపింగాణి.” రుక్మాం. ౪, ఆ.

పించియుము. వై. వి. పించెము. “నీ. చిన్నకూడిటి
వానిచిన్నినవ్వలవానికెజేవిననెప్పిపించియుము
వాని.” పాండు. ౧, ఆ.

పించెము. వై. వి. నెమిలిపురి. (పించియుముయొక్క
రూపాంతరము.)

పించేము. వై. వి. మదము*.

పింఘను. అం. వి. చిగకాలము పనిచేసినందుకై యిచ్చు
మనోవృత్తి.

పింఘము. సం. వి. ఆ. న. 1. నెమిలిపురి; 2. కృష్ణుని
శిరోధూమణము.

పింజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూది; 2. పసుపు. అ. న.
ము. 1. బలము; 2. హింస. విణ. కలతపాటినది.

పింజనము. గం. వి. అ. న. దూదేకువల్లు.

పింజరము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. వారిదశ
ము. పుం. 1. ఎఱుపుమించిన పసుపువర్ణము;
2. తామ్రము. విణ. 1. ఎఱుపుమించిన పసుపు
వర్ణముగలది; 2. కలతపాటినది.

పింజలము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి కలతపాటిన
నేనలోనగునది.

పింజించే. దే. స. క్రి. 1. పింజేపోయి; “నీ. పింజిం
చికట్టినబిగువుపచ్చనిపట్టులొలుకారుమెఱుగు
లడుఱగలింప.” కవిక. ౬, ఆ. — 2. నీళ్లుచిలు
కరిలజెప్పు. “మ. ఇభలోకేంద్రుడూహరంధ్ర
ములనీరెక్కించిపూరించిచం, డభమార్గబునకె
త్తినిక్కివడిమడ్డాడించిపింజింప.” భాగ. ౮, స్కం.

పింజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూలిచుట్ట, తూలనాళిక.

పింజూపము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణమలము, గులిమి.

పింజే. దే. వి. 1. ముందుచెక్కుకొనెడివస్త్రపుకుచ్చె;
“నీ. సరిలేనిరాకట్టుబాగువామొలకట్టుబెడగా
రునీర్కావిపింజేతోడ.” స్వా. 3, ఆ. — 2. వెను
కఁజెక్కుకొనుదోవతికొంగు. “మ. నీగవీడకావె
నుచక్కిపింజెవదలకాజేపట్టుకువచ్చినకొ.” ఉ.
రా. ౬, ఆ.

పింజే. వై. వి. 1. దూదేకువల్లు, పింజనము; (చూ. పిం
జోరి.) 2. బాణముక్రిందివిర, పుంఖము*. “తే.
వారలతిచిత్రకరలాఘవంబువేర్చి, బేర్చియొండో
రుపయి నేనుబింజపింజగ్రణమకొనిపాటుతూ
పులొక్కటియుబోలె, గానుపించుచుండలపిం
జెగడలపోరు.” కళా. ౮, ఆ.

పింజేనగ్రోవి. దే. వి. (పింజేన + గ్రోవి.) చిమ్మనగ్రోవి.

“చ. నరపతియొందువిల్లూనిగుణధ్వనిచేసికుమారు
మీఁదని, ద్భరగతి నేసెనర్వదిశరంబులరంబునఁ
గాఁడెత్తురా, బిరుసగుంటులందొరఁగిపింజన
గ్రోవులరీతిఁబాఱఁగా, నరుణమరీచిమాలిక్రియ
నర్జుణసట్టివెలింగెనాజిలోకా.” శై. ౨, ఆ.
పింజోరి. ద్వ. వి. (పింజే + అరి.) దూడేకువాడు.
(సంధిని వ్యవహారము.)

పింక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విటజనసమాశ్రయము.
(చూ. వేశము.)

పిండపుష్పము. సం. వి. ఆ. న. 1. మెట్టమాయు;
2. ఆశోకపుష్పపుష్ప; 3. దాసనపుష్పపుష్ప.

పిండము. సం. వి. ఆ. న. 1. బ్రదుకుఁదెరువు; 2. ఇ
నుము. పుం. 1. అన్నపుమీకుచే; 2. పిత్తదేవతల
కిచ్చెడు అన్నపుమిదు; 3. గర్భము; 4. శరీరము;
5. శరీరమునందు ఏకదేశము; 6. గృహమునందు
ఏకదేశము; 7. చెండు; 8. గజకుంభము; 9. బో
ళము; 10. బలము; 11. సమాహము; 12. దట్ట
ము; 13. చిల్లమడ్డి; (రూ. పిండకము.) 14. దా
సనము.

పిండలి. వై. వి. ముద్ద. “వ. కసిమసంగినమారిపిసికిపిండ
లిచేసినచందంబునంగొండలైనకండలలోఁగలసి.”
ఉ. హరి. ౪, ఆ.

పిండాభ్రము. సం. వి. ఆ. న. వాఁతూర.

పిండాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. చోళకంద.

పిండి. ఉభ. వై. వి. బియ్యములోనగువాని పొడి,
పిష్టము. సం. ఈ. స్త్రీ. 1. సమాహము; 2. ఒక
దినము ఈడు; 3. మంగి; 4. సార.

పిండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బండికంటినడిమితూ
ము; 2. తురుష్కదేశమునందు అందుగుబంక
తోడేసెడు ధూపద్రవ్యము; 3. పిక్కియందలి
మాంసము.

పిండికూడు. ద్వ. వి. సంకటి.

పిండికూర. వై. వి. ఒకదినముకూరారు. “ఆ. ఉల్లి
పుచ్చకాయముల్లంగిసారకాయ, పిండికూరనేతి
బీజకాయ, చిట్టిమడికాయ చెంచలివంకాయ,
కానిమంచుకూరకాయఁదేను.” శై. ౪, ఆ. (దీనినే
పిండిబొడ్డికూర అందురు.)

పిండికొండ. వై. వి. పుట్టువిశేషము, కొండపిండి.

పిండితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. దట్టము; 2. గు
ణింపఁబడినది; 3. ఎంచేబడినది; 4. చేర్పఁబడినది.

పిండికొండ. వై. వి. తుర్యక్షఁడి.

పిండిపోకలు. వై. వి. బ. గుడపిండములు.

పిండిమిరియుము. వై. వి. పులుసులేక పలుచగావడి
వ్యంజనవిశేషము.

పిండిలము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) వెంకెన.

పిండివంట. ద్వ. వి. 1. అప్పములోనగు ఆపూపము,
2. చేక్కిలములోనగుభత్తము.

పిండివడియుము. వై. వి. పిండితోచేసినవడియుము.

“గుడిమ్రుంగువానికినందిపిండివడియుము.” ఏక.
౨, ఆ.

పిండికృతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మద్దగాఁ
యఁబడినది.

పిండితకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంగి; 2. ము
వము.

పిండు. ఉభ. దే. స. క్రి. 1. పాలుపితుకు; 2. స
ముపిడుచు. వై. వి. సమాహము, గు. పు. “ఆ
చ్చరలేమపిండు.” భార. కాం. 3, ఆ. — సం. ఆ.
పుం. చెండు. “నూతిలోఁబడినకాంచనపిండుఁ
గొనంగలేక.” (తెనఁగునందు ఉత్పమువచ్చినది)
భార. ఆది. ౫, ఆ.

పిండుగట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పిండు + కట్టు.) గుఱు
గూడు. “హంసరెల్లఁబిండుగట్టితిరుగుమండే.”
భార. ఆర. ౨, ఆ.

పిండియ. దే. వి. పిండ్. “తే. నాభిపురులురంజిల్లెన
లుములచెనలచెవిరుల్లఁబూసలతలబునుచె,
బసిమినిరవొండఁ బిండియలో బలిసెనవశ, లాటు
పులుసాంద్రయలఫలంబులెసఁగె.” వసు. ౧, ఆ.

పిండ్. దే. వి. 1. కాయయగుటకుముందటిది; (దీకి
ముందటిదిపూఁబిండ్.) 2. రత్నాలపోగులలో
నగువానియందుజోవచేట్టు నేర్పలచేడుతదయవ
విశేషము. (పిండియయొక్కరూపాంతరము.)

పింపిణి. దే. వి. స్త్రీ. వేణివిశేషము. “మ. జడిగో
కోర్కెలనింతితాను మగవేమంబునినున్నింటి,
జడలకా బాపలకావిరేకజగి హచ్చకాగొప్ప
పాంకించి.” సత్య. 3, ఆ.

పింపినలాడు. దే. ఆ. క్రి. (పింపినలు + అడు.)

1. బాలికలుపెదవిమీఁదగానుకవిధమైనవ్యవ
లిగించుచేసర్వము; “తే. నేడుకలుమీఁదఁబింపిన
దుమటియు.” రుక్మ. ౧, ఆ. — 2. నర్తించు. “కు
లుబాపులమీఁదఁగులికిపింపినలాడు,” రసి. ౬, ఆ.

పింపిలు. దే. వి. బ. పింపిల్లనకు మొదటిరూపము.
పింపిల్లు. దే. అ. క్రి. (పింపిల్లు+ఆడు.) నర్తించు.
“ఎగడ. మణిపూటస్థలిమలయుమణి ప్రభు, పెరు
మాన్లుగడచుచింపిల్లాడుచు.” వా.స. ౪, ఆ.

పింపిల్లు. దే. వి. బ. (పింపిస+లు.) పెదవిమీడుగా
నొకవిధమైనద్యనిగలిగించుచునర్తించెను బాలికా
క్రీడావిశేషము, (రూ.) పింపిరులు. (చూ. అ
చ్చనగండ్లు.)

పింపిల్లుగూయు. దే. అ. క్రి. (పింపిల్లు+గునియు.)
1. బాలకులుబాలికలును పెదవిమీడుగానొకవి
ధమైనద్యనిగలిగించుచునర్తించు; “ఎ, గీ. పిన్న బిడ్డ
లెయ్యడలచింపిల్లుగూసిరి.” వా.ర. పూ. 2, ఆ.—
2. నర్తించు. “నీ, మాటికి నెత్తెచ్చి మఱుపునచింపి
ల్లుగూయు బెద్దరు రాచకొమ్మగములు.” య. 3,
ఆ. “మ. బిగిచకొగుబ్బలుగుత్తపుం బయటలొ
బింపిల్లుగూయంగగి, పుగటికొభామయొకర్లువ
చ్చిలుడయొగంధధర్మసివొండదీ, భృగుపాతంబు
ఫలంబునీపరుసవారింగావునుంబుకొధగ, ద్ధగితా
కాంతరమైన ఖడ్గమొకటికొ దత్నానికిచ్చెకొవె
సకొ.” కళా. 2, ఆ.—(ఒకానొకచో “పింపి
ల్లొగిగూయఁజొచ్చె” అని భిన్నముగా ప్రయో
గము కానబడుచున్నది. చూ. పిడు. వి. మూడవ
యర్థము నుదాహరణము.)

పికపిటలు. దే. విరా. బ. చెల్లా చెదరు. “క. ఒకమరి
విడిగినయమరులు, పికపికలైవోవలావులఁడెంజేర్చ
డనే, నకువెనుకైనవియెడలం, కకుదానపవిభుడు
బాహుగరోద్ధతుడై.” నిర్వ. 2, ఆ.

పికము. సం. వి. అ. పుం. కోకిలము, కోయిల.

పికవర్ధము. సం. వి. అ. పుం. కాకము, కాకి.

పికిలి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (చూ. పిక్కిలి.)

పికిలిపువ్వు. ద్వ. వి. పికిలిపిట్టతోక క్రిందితెక్క.
(చూ. కైకానుక.)

పిక్కి. వై. వి. 1. జంపు; 2. ఒకానొకచెట్టు.

పిక్కిటిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. నిండు; 2. అతిశయించు;
“వ. పిక్కిటిల్లినసంలోపంబుచేత.” భాగ. 2,
స్కం.—3. వ్యాపించు; “చ. విమలదరస్థితామృత
ములెల్లవచ్చెక్కలచిక్కటిల్లినకొ.” ప్రభా. ౧,
ఆ.—4. పిగులు; 5. పల్లిలు. (రూ. పిక్కిటిలు.—
నిండుటక.—“ఉ. ఎక్కడికేనియంజనియనేక
విధంబులజీవరాసులకొ, బెక్కిడిగానలొగడు
పుపిక్కిటిలొదినిమాపుపిటికికొ, జక్కంజేగు

నోడెరువునయ్యననీవరికట్టుకొన్నవాడొక్కఱు
శూలమంటికడనుగ్గినిరాయుధస్య త్రినత్తిటికొ.”

నిర్వ. ౧౦, ఆ.—పిగులుటకు.—“తే. ఇట్టలపుంబు
వునగుత్తులనట్టనడుము, గలికిగులకించదాడిమిస
లయుగంబు, కంబెకొబట్టుఱవికపిక్కిటిలయు
బ్బు, నీబటువుగబ్బిగుబ్బలనీటుపూని.” ఉ. రా.
2, ఆ.—పల్లిలుటకు. ఆము. ౫, ఆ.)

పిక్కిరు. ద్వ. వి. (పిడచ+కారు.) (చూ.) దాశువా.

పిక్కిలి. దే. వి. పికిలియొక్కరూపాంతరము. “నీ.
పెనుగొండకడ వ్రాలిపిక్కిల్లు మొదలైనవైతిపత్తు
లనుహతాహతముచేసి.” జై. ౧, ఆ.

పిక్క. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. సం. క్రి. వంచించు.
వి. 1. మర్దము; 2. వంచన.

పిగులు. దే. అ. క్రి. వస్త్రములోనగుది బిగువుచే
చినుగు.

పిచండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు; 2. పఱపు.
పిచండిలుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) పెద్దకడుపు
వాడు.

పిచిండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు; 2. మృగ
ములపింపు.

పిచుమండము. సం. వి. అ. పుం. చేము, నింబము?

పిచుమర్దము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

పిచులము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుకాకి; 2. గన్నే
రుగి; 3. పక్కా.

పిచుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. దూది; 2. కృష్ణభేదము;
3. మాడ; 4. ఒకానొకరాత్ననుడు.

పిచ్చటము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము; 2. సత్తు.
పుం. కంటితెవులు.

పిచ్చి. వై. వి. పితృవాద్యి, ఉన్నాదము.

పిచ్చిక. దే. వి. ఊరబిచ్చిక, చటకము.

పిచ్చికనుంట్లు. దే. వి. అనూరుడు. విరా. కాళ్లులేని
వాడు. (చూ. పిచ్చేకనుంట్లు.)

పిచ్చికుంట్లు. దే. వి. (పిచ్చిక+కుంట్లు.) అనూరుడు.

“నీ. ప్రితినితకు నేగుచిచ్చికుంట్లుకు మొక్క
వినుతసాధాత్తుండువినుతపట్టి.” వై. ౮, ఆ.—
విరా. కాళ్లులేనివాడు. (చూ. పిచ్చేకుంట్లు.)

పిచ్చిల్లు. దే. అ. క్రి. చిప్పిల్లునకుమఱురూపము. (రూ.
పిచ్చిలు. “బాష్పధారలుపిచ్చిలు.” వి. పు. 2, ఆ.)

పిచ్చివాడు. ద్వ. విరా. పిచ్చిపట్టినవాడు, ఉన్నట్టుడు.

పిచ్చే. యం. దే. విరా. హీనము. “తే. బ్రహ్మసంతతి
వాడెవైపట్టులంబు, లంకగానుండికేల్లెలాసమె

శ్రీ. ప్రబలితివీశులస్థానపారుషముల, కొచ్చెము గ నేలచొచ్చితిపిచ్చపనికి." రామా. 2, ఆ. — 2.

వి. పిచ్చి.

పిచ్చేపట్టు. దే. వి. లుభిత్యము.

పిచ్చేపెసలు. దే. వి. బ. ఒకదివనుపెసలు.

పిచ్చేలింఁచే. దే. ఆ. శ్రీ. 1. అతిశయింఁచే. "ఆ. పా రిబారిగదిరడు, భీతిమానసమునలించులింప," ఉ. హరి. 2, ఆ. — 2. భయపడు. "క. ఒసరింపఁ బిచ్చలింపక, మునుకొనియ్యడవిమన్నిమొస కాండ్రతనిక, జెనసిపెనుఁజెట్టుగట్టును, బెనుపా దవగఁబలుపుటయును దెగడకవాడుక." అచ్చ. యు. కాం. (ఈయర్థమునకు ప్రాచీనప్రయోగ ము కనఁబడలేదు.) — స. శ్రీ. ప్రశంసించే. "ఉ. ఎట్టిలా, వెట్టిపరాక్రమస్ఫురణమెట్టిరయంబని పిచ్చలింపఁగఁక." భార. భీష్మ. 9, ఆ. "చ. అ విరాలునివిడిసింఁచెదక రణపటుత్వమునైరులు పిచ్చలింపఁగఁక." భార. విరా. 3, ఆ.

పిచ్చే. యు. దే. వి. చింతిత్తు. వై. జంతువులకడు పులానిపిత్తకోశము.

పిచ్చేక. దే. వి. పిచ్చికయొక్కరూపాంతరము.

పిచ్చేకాలు. దే. వి. తృణవిశేషము, పర్వటము.

పిచ్చేకనుంటు. దే. వి. అనూరుడు. "నీ. ఉత్తానుఁ డైవన్మకొఱగి పిచ్చుకనుంటువిప్రతీపంబుగావి నుతిసేయ" కాశీ. 9, ఆ. — విణ. కాళ్ళలేని వాడు. (చూ. గుడ్డే.)

పిచ్చేకుంటు. దే. వి. (పిచ్చేక+కుంటు.) అనూరుఁ డు. "నీ. చుట్టుపర్వలకునించుకయునీడొందలే కినుహరుల్ పిచ్చుకుంటునకగవడె." ఉ. రా. 9, ఆ. — విణ. కాళ్ళలేనివాడు. "ఎ. గీ. అవలగొ ఱగాకపిచ్చుకుంటుయనంగుఁడనుపుగానజొచ్చె." ఆము. 2, ఆ.

పిచ్చేగుంటివాండ్రు. దే. వి. బ. కవువారిని అడిగికొని జేపించువారు. బిచ్చేమెత్తవారు. (అనికొందఱు.)

నిచ్చ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. అరటికి; 2. బఱ; 3. గుడ్డిపుకాలిపుండు; 4. పోక; 5. సమూహము; 6. పాముయొక్కజొల్లు; 7. బూరుగుబంక; 8. వరు స; 9. గంజిమిడిమిగడ. అ. న. ము. 1. నెమలి పురి; 2. సిగ. పుం. తోక.

నిచ్చందకము. సం. వి. ఆ. పుం. రాజగుహరచన.

పిచ్చిల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. ఇరుగుదు; 2. బూ రుగు. విణ. 1. పేసది; 2. మిగడకట్టది.

పిటకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పుండు. పుం. 1. చిన్న పెట్టె; 2. చిన్నగంప.

పిటము. సం. వి. ఆ. పుం. గంప, కండ్లము.

పిట్ట. వై. వి. పులుఁగు, పక్షి, ఖగము, విహంగము. పిట్టపిడుగు. దే. శ్రీ. విణ. అనివార్యము. "తే. పిడుగు మొత్తినగతిగ్రాలుఁబిట్టపిడుగు." కవిస. 9, ఆ. గా రము. "ఆ. పిడుగువైచిచంపుఁబిట్టపిడుగు." చంద్ర (పిట్టపిడుగు — పిట్టపిడుగుగానని యర్థము.)

పిట్టు. వై. వి. వాసెమిఁదపక్కముచేసినపిండి. పితరము. సం. వి. ఆ. న. 1. కప్పపుకోల; 2. ముఠా; పుం. న. వంటకుండ.

పిడి. దే. వి. 1. కత్తిపరుఁజ్జేలోనగువది, త్వరపు. శ్రీ. కఱకుదుండగపురక్కములఁద్రంపఁగఁ జాలువాలువాపిడివాలువాలువాని." చంద్రా. 9, ఆ. —

2. పిడికిలి; "ద్వి. వడిరక్కములపట్టువదలెన్నట్లు, పిడిపట్టువదలినఁదెలిపేడెట్టి." రా. బాల. కాం. — 3. ఆడుమ్మగము. "వ. తొడిగినయమ్మ నన పడిపారలుపిడులవిడువకవిడిముడిపడుకఁ దులును." ఉ. హరి. 3, ఆ. "తే. చుట్టునతిలు గ్రాలనడుమ, నమరుపిడిపిడులొనిమహగి కేం ద్రు; కాంతిలరుదుమారునంతఁతఁగనియె." హ. ఉ. 2, ఆ. "పిడియేసిక." "మనుఁబిడి."

పిడికట్టు. దే. వి. వింటినడుము, లస్తకము.

పిడికిలి. దే. వి. ముడువఁబడినత్రేళ్లగల అటచేయి. ముష్టి.

పిడికిలింఁచే. దే. స. శ్రీ. పిడికిటబట్టు. "వ. తూర్పు ననత్తరంబునంగలుగు నరనాయకులునానాసేవా సమన్వితులైవచ్చివిచ్చయిననుం బిడికిలింతుమఱు చున్నవారు." భార. ఉద్యో. 2, ఆ.

పిడికోల. దే. వి. నాఁగెలులోనగువానిపేడి.

పిడిగంట. ద్వ. వి. నిడుపుపిడిగలంట. "నీ. పిడిఁ టలునుగేకిపింపుఁపుఁగుంచెలుపుత్రముల్ పులిగో శ్చచామరములు." రాజ. 9, ఆ.

పిడిగుడ్డులు. దే. వి. బ. బాలశ్రీదావిశేషము. (చూ. కుప్పిగుంతులు.)

పిడిగొట్టు. దే. స. శ్రీ. (పిడి+కొట్టు.) ఎడ్డుట్టి పిడిమూర. దే. వి. ముడువఁబడినత్రేళ్లగలమూర. పిట్టి.

పిడియము. దే. వి. పిడెము. "చ. చుట్టములపుని మిఁదఁబదిలంబుగఁజ్జినమట్టికానెక, బిడియ ములుంటదోపి." స్వా. 3, ఆ.

పిడివాటు. దే. వి. 1. పనకట్టలను చేతికొలదిపెట్టి గింజలురాలగొట్టుట; 2. బిడంబడిక. (పిడివాటు చీటి.)

పిడివాదము. అర. వి. మూర్ఖవాదము.

పిడివేము. దే. ఆ. క్రి. పసులకటిబాచేయిడిత్రిష్నా.

పిడిసాన. ద్వ. వి. వడ్డవాఁడును తాళ్లపనివాఁడును కొయ్యలకును రత్నములకును బెజ్జెముచేసేదని సాధనము, ఆసాసీని.

పిడచో. దే. వి. పశువులదేహముందుచేరి రక్తముపీల్చెడు జంతువిశేషము.

పిడుగు. దే. వి. పిడుఁజొయ్యిక్కరూపాంతరము.

పిడుక. దే. వి. పినికిపిడుగుగాచేసికట్టియెండబెట్టిన కేడ, కరిషము. (వాడుక పిడకయని.)

పిడుకమొసలి. దే. వి. శింశుమూరభేదము. హంస, ర, ఆ.

పిడుగు. దే. వి. ఆశని, నిర్ఘాతము.

పిడుగుకొడుపు. దే. వి. వజ్రాయుధము. “సీ. పిడుగుకొడుపుపెట్టుతడకట్టుగాఁబయోధి మహావిధి రంబుచమిలెనగ.” ఐను. ౫, ఆ.

పిడుకే. దే. వి. అన్నములోనగునానిమడ్డ. (వాడుక పిడచేయని.)

పిడుచేపాత. ద్వ. వి. అలుకుచుట్ట.

పిడుచు. దే. స. క్రి. రసములోనగువానిపిండు.

పిడుత. దే. వి. మిక్కిలి చిన్నకుండ. (వాడుక పిడతయని.)

పిడము. దే. వి. బాఁకు. “పులితోలోకాసెలనంట దోసినపిడంబులో.” సా. ౧, ఆ. (పిడియము యొక్కరూపాంతరము.)

పిడ్డు. దే. వి. పిడుగుయొక్కరూపాంతరము. “ఉ. రాక్షసవిరోధిమండలము చిచ్చుపిడ్డునుబోలెనే చింకా, పివదొడంగెడెచ్చెలుల వెన్నెలమంటలు మీదఁజల్లుచుకా.” ఘో. ౨, ఆ.

పిడ్డొకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. తెలికపిండి; 2. ఇంగువ; 3. చిల్లమడ్డి; 4. కుంకుమపువ్వు.

పిత. సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి. (తండ్రులు అయిదుగురు. —కన్నవాఁడు, వదుగుచేసినవాఁడు, చదువుచేసినవాఁడు, అన్నముపెట్టినవాఁడు, వెఱపు దీప్తికాపాడినవాఁడు.) ద్వి. తల్లిదండ్రులు.

పితర. వై. వి. తండ్రి. “ప. పితరయుఁబితామహండును బ్రతామహండునునగఁగిండ్డసంబంధులునువునరు.” మార్క. 3, ఆ.

పితరవార. ద్వ. వి. యముఁడు, పితృపతి. (చూ. కేట్రాత్తాడు.) (ఇట్లు పితరులతేఱు. మొ.)

పితరుఁడు. వై. వి. 1. తండ్రి; “క. సరియుంబలియునుకుడును, బితరుఁడునొంజొలతొడఁజెనఁగడువోసా, పీతఁగొనిమాన్మకయు, న్నుతఁడు పిత్రయును దండునరువగవలయుకా.”

విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—2. బ. మృతిపొందినపితృవర్ణమువారు, పితృదేవతలు. “క. కృతమత్మయేదేదులు, చాతపహుఘృతమునను న్నీతినొందించినను, ప్రతుడికేడుతరంబుల, పితరులగొనిదివికేసెగుఁబెంపెసలారకా.” భార. ౬౮, ర, ఆ.

పితరులచేక్క. వై. వి. మహానక్షత్రము.

పితలాటము. దే. వి. మోసము. (చూ. పితలాటకము.)

పితామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తండ్రితల్లి.

పితామహుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తండ్రితండ్రి; 2. తండ్రి; 3. బ్రహ్మ.

పితాస్థు. వై. వి. బ. పితరులయొక్కరూపాంతరము.

“ద్వి. తగఁబితాశ్లక్షకుఁదిలోదకములునడపి, జగములనిటసత్యసంధుండవగును.” రా. బాల, కాం.

పితుకు. దే. స. క్రి. పాలుపిండు. “ఎ, గి. ఇద్దరాదోగ్గిఁగ్రేవులనెలమిఁజేర్చి, పితికికొనుఁడనిపని చేసమృతముమిగుల.” హరి. పూ. ౧, ఆ.

పితూ3. హిం. వి. రాజద్రోహము, కలహము, కుట్ర.

పితృపతి. సం. వి. ఇ. పుం. యముఁడు, పితరులతేఱు.

పితృప్రసూపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రాద్దుపాడుచేటకు ముందైగుడియలవలకును ప్రాద్దుగ్రుంకినవెనక మూడుగడియలవలకునుగలకాలము.

పితృయజ్ఞము. సం. వి. ఆ. పుం. పితృత్వము.

పితృవసము. సం. వి. అ. న. శ్రకాసము, ఒరికిమిట్ట.

పితృవృద్ధు. సం. వి. ఆ. పుం. తండ్రితొడఁబుట్టినవాఁడు.

పితృము. సం. వి. అ. న. ధాతువిశేషము. (చూ. ధాతువు.)

పిత్రుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీరుపిప్పలి? ఆ. న. ము. ఇత్తడి. విధా. పిచ్చేగలది. (చూ. పిత్రడి.)

పిత్రు. దే. ఆ. క్రి. అపానవాయువువిడుచు. వి. అపానవాయువు.

పిత్ర్యులు. సం. విధా. (అ. ఆ. అ.) తండ్రిది.

పితృంకము. సం. వి. త్. పుం. పక్షి. విధా. పడనిచ్చగలది.

పిదప. దే. వి. వెనుక. “ఇచ్చినపిదప.” ఉ. హరి. ౨.
 ఆ.—విణ. 1. వెనుకటిపి; “పిదపటికథ.” భార.
 ఉద్యో. 3, ఆ. “పిదపటిపట్టి.” భార. కర్ణ. ౨.
 ఆ. “పిదపటిపత్తము.” విజ్ఞా. వ్య. కాం. —
 2. తక్కువ, నీచము. (పిదప చెను పిదపపని. మొ.)
 పిదపిద. దే. విణ. 1. అనుకు; (చూ. పిదపిదన.)
 2. మృదువు. “ద్వి. చెదరకయవరకచిడిముడిగొనక,
 బెదరకపవరకపిదపిదగాక, క్రొవ్యాడిసూపక
 క్రూరతలేక.” పండి. ౧, భా.
 పిదపిదన. దే. వి. 1. అనుకుదనము; 2. మృదుత్వము.
 విణ. 1. అనుకు; “వ. శీకరవరంపరలచొదుగులు
 మదుగులుగొనినక బిదపిదనగుమక జిదుకుచిదుకు
 మనుగొంపులును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. —
 2. మృదువు. (చూ. పిదపిద)
 పిదుకు. దే. స. క్రి. పిదుకుయొక్కరూపాంతరము.
 పిధానము. సం. వి. అ. న. మఱుగు, తిశోధానము.
 పిన. దే. విణ. పిన్నయొక్కరూపాంతరము. (పినతల్లి,
 పినతండ్రి. మొ.)
 పినగుమ్మడు. ద్వ. వి. కే. ఈ.
 పినద్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. కట్టబడినది;
 (వస్త్రము.) 2. తొడుగబడినది. (కవచము.)
 పినాకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. శివుని విల్లు;
 2. త్రిశూలము; 3. మట్టివాన.
 పినాకి. సం. వి. వ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.
 పినాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నదివిశేషము; 2. పిణా
 విశేషము.
 పినుగు. దే. వి. లబ్ధిపడు. “ఆ. జివురుగండెలుగా
 లపుజివ్యమెదురు, లాదియగు పాదనంబులనలవరిం
 చు, కొని హుటాహుటినడలతో బినుగులెల్లఁ
 గదిసిడచిరి యమ్మహి కాంతునఱుత.” సా. ౧,
 ఆ.—విణ. లబ్ధుడు. (చూ. పిలుగు.)
 పిన్న. దే. విణ. చిన్న. (పిన్నవాడు, పిన్నది.) “పిన్న
 టినపు.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.
 పిన్నకక్కర. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, కక్కర.
 పిన్నగోరట. ద్వ. వి. సహా.
 పిన్నగ్రద్ద. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, చింద.
 పిన్నజెప్పి. ద్వ. వి. నేలజెప్పి, శమిరము.
 పిన్నటవాడు. దే. వి. పిన్నవాడుయొక్కరూపాంతర
 ము. “ఉ. పిన్నటవాలునుండినబెదగజూచిన
 వంశ వృద్ధులొక, మిన్నకచంపిచేకొనిన మేదిని
 నాడియెల.” జై. ౧, ఆ.

పిన్న గుమికి. దే. వి. కాకిగుమికి.
 పిన్నదూలగోవెల. దే. వి. దూలగోవెల, కందూ.
 పిన్ననాడు. దే. వి. బాల్యదశ, చిన్ననాడు.
 పిన్ననుదురు. దే. వి. ఏనుగునొసటిబుడిపి, వాణ
 కుంభము.
 పిన్ననేరెడు. దే. వి. కాకినేరెడు, కాకజంబు.
 పిన్నపాచర. దే. వి. పాచర, గోతుంబి.
 పిన్నపాప. దే. వి. కన్యక. “నీ. పిన్నపాపపునీపుపి
 త్పుపరాధింపు కార్యనిర్ణయశక్తి కలదనడు.” జై.
 ౨, ఆ.
 పిన్నపాల. దే. వి. చిలుపాల, తీరావి.
 పిన్నములక. దే. వి. నేలములక, కంటకాక.
 పిన్నముల్లంగి. ద్వ. వి. తుద్రములకము.
 పిన్నయిప్పు. దే. వి. మధుళిక.
 పిన్నటికము. దే. వి. పిన్నతనము.
 పిన్నవరంగురు. దే. వి. కమలబల్లగి.
 పిపాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీరుత్రాసనిచ్చ, నీరబల్లు.
 పిపాసితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) నీరుత్రా
 నిచ్చకొన్నవాడు.
 పిపాసువు. సం. విణ. (ఉ.) నీరుత్రాపనిచ్చిమ
 వాడు.
 పిపీలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చీమ. (చూ. పిపీలి. ఈ. స్త్రీ.)
 పిప్పల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి. అ. న. ము. బల
 ము. పుం. 1. రావి; 2. బాతు.
 పిప్పలాశనము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగు, గజము.
 పిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఊపణి. ఇ. పుం. రావి.
 పిప్పి. దే. వి. నలిచిరసముపిండిన ఆకులోనగునది.
 పిప్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పండ్లపాచి, దంతములము.
 పిప్పిరి. దే. వి. పిప్పి. “విరోధనేనక బిప్పిరచేపెడక.”
 జై. ౩, ఆ.
 పిట్టపు. సం. వి. ఉ. పుం. పుట్టుమచ్చే, తిలకాలకము.
 పిట్టలు. దే. వి. మసూద్యన. “క. ఆరీతిసంతిపుమున,
 నారీతిలకంబునభిజనంబునగొలవం. శేరిపిట్ట
 టమదిలో, గూరినపిట్టలువిరాగిగొనినరుదం
 డెక.” విజ. ౨, ఆ. — ద్ర. 1. అనంతము;
 2. పశోత్తముండు. “నీ. తులనపిట్టలునిన్ను దూపిం
 చుపలుకులకులజాలనజమగాగొనుట.” భార.
 అను. ౪, ఆ.
 పియ్యి. దే. వి. పీయ్యయొక్కరూపాంతరము.
 పిర. దే. వి. కానిలో నాలపథాగము.

పిరంగి. దే. వి. సిపాయలు యుద్ధమున్నడు మ ను
గుండు వేసిగట్టి వికాల్పిడియనుపక్రొవి. (మా.
అగారు.)

పిరంగి. దే. వి. పిరంగియొక్క రూపాంతరము.

పి. దే. వి. 1. మెలి; 2. వెంటి; "పిరుమట్టుగజాట్టి."
కథా. ౬, ఆ. (మా. పింగిను.) 3. గోనెలలో
నగునవి కట్టెకుత్రాడు.

పింగిను. దే. అ. క్రి. (పిరి+కొను.) పెనగొను. "క.
సురలచ్చెరువును మెచ్చును, బింగినుచిత్తములతో
డ." భార. శల్య. ౨, ఆ.—స. క్రి. మెలిపెట్టు.
(మా. పురు.)

పిరుపీఠ. దే. వి. (పీఠ+పీఠ.) 1. పీఠులాట; "క.
తరుణీయేరికిఁజెల్లునె, యరయగ నేమింతవారను
నుకొననిదిగో, బిరుపీఠగునన్నదితా, గరమ
ద్యుతమైనవతికయ్యనుచేతక." కథా. ౧, ఆ.
—2. బాధ. "క. ఈరాత్రియకారణపుం, బేర
లకడవాత్తకడపి పిరుపీఠగునొ, ప్పారయభా
గ్యవిహీనలు, లేరప్పరనవనిముండలికొనుచు
లె." ప్రభా. ౫, ఆ.

పిరుపీఠులాడు. దే. అ. క్రి. (పిరుపీఠ+అడు.)
"పెనగులాడు." ఒండొంటితోబిరుపీఠులాడు."
ఆము. ౬, ఆ.

పిరుపీఠునేయు. ద్వ. స. క్రి. (పిరుపీఠ+చేయు.)
1. పీఠులాడు; "క. కనిమట్టువాణుకొనియిట్లు
నటుంబిరుపీఠునేయును." పర. ౫, ఆ.—2. బా
ధించే. "ప. ఇట్లుబహువిధంబులంబొదివి కాల
కాశికుని బిరుపీఠునేయు బ్రహ్మచారులకుఁ బ్రి
యంబునవందనంబొనర్చు." హాశ్య. ౪, ఆ. (మా.
వెనుకటిపద్యము.) (మా. పిరుపీఠులనేయు.)

పిర్యేఠ. దే. వి. పిరుపీఠయొక్క రూపాంతరము.
(బాధకు. — అసహ్యనర్తనముల బిర్యేఠులందె
ట్టుదుర్బాతుక." పాండు. ౪, ఆ.)

పిటికి. వై. విణ. భయశీలఁడు, భీరువు. "క. వెఱపె
ట్టిదియొయెన్నడు, నెఱుంగనినుట్టివానికెవ్వ
రొకోయా, పిటికితనములతరులడఁగఁగిసవా
రనుమ శౌరికలకలనవ్వెక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పిటికికండ. వై. వి. అధారము. "ఎ, గీ. పిటికికండ
యొకింతలేకటిమివేడఁగ, జిచ్చులుకఁబోవువిక
చరాజివనేత్ర, కళ్ళమేధంబుఫలముతభంగంబుగ
లుగు." కాశి. ౨, ఆ.

పిటికిమొకము. వై. వి. జంక, హరిణము.

పిఱు. దే. వి. వృత్తియందు పిఱుదుశబ్దమునకు అం
త్యనగ్దములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (పిఱు
తివియు. మొ.)

పిఱుదు. దే. వి. 1. మొలకువెనుకటిభాగము, నితం
బము; 2. వెనుక. "కా. ద్రోణాచార్యుపిఱుంద
సెప్పిప్పడగ హస్తతో బద్ధగోధాంగులి, త్రాణుల్
మార్గపూర్ణతూణులుమహా ధన్యులకుమారుల్
తను, త్రాణో పేరులరంగమధ్యమున నంతకొని
ల్పిరి." భార. ఆది. ౬, ఆ. "క. పిటిడికిఁబోని
చ్చినవి, ల్లటితీకినైయల్లుచావ." రా. ఆర, కాం.
౨, ఆ.

పిఱుదుకొను. దే. స. క్రి. వెంబడించే. "నీ. రథా
ప్రవీపాత్థరముచేగొకటి పిడుగులనెఱవిడిచి
ఱుదుకొనగ." ఉ. హరి. 3, ఆ.

పిఱుతివియు. దే. అ. క్రి. (పిఱుదు+తివియు.) వెను
దీయుపరాజ్ఞుభువును. "ప. ఇట్లుభయపైన్యంబు
లుఁబిఱుతివియక పూర్వపశ్చిమసముద్రంబులతె
లుగునంగవినె." శేష. ౫, ఆ.

పిఱుతివుచే. దే. అ. క్రి. (పిఱుదు+తివుచే.)—వై.
— "క. మనవాడైసంగ్రుడచె, ప్పినమా
టలవింటిరింకఁబిఱుతివకమలల్, కొనివచ్చిక
ట్టఁగట్టుడు, చనవలయుఁగడలిదాఁటిసరగునను
నకుక." య. 3, ఆ.

పిఱుదీయు. దే. అ. క్రి. (పిఱుదు+తీయు.)—
వై.— "నీ. మొలనూలుబిగియించివెలదివెన్నె
లబోచ్చుఁబిఱుదీయకేటిలోనులుకుకరణి,"
సా. 3, ఆ.

పిఱుము. దే. వి. పరుషభావము. "చ. కడుంబిఱుముల
మాపులుండఱుమబీఱసరంబులుఁగల్గురూపమై."
ఉ. హరి. ౨, ఆ.—విణ. పరుషము. "నీ. ద్వాదశ
రూపముల్ దాల్చియుగ మయూఘం దేవేభ
చరించునెవఁబిఱుము." హాశ్య. ౪, ఆ.

పిఱునుడు. ద్వ. అ. క్రి. (పిఱుదు+పుడు.) 1. వెనుదీ
యు; 2. భయపడు. "క. చారులచేగాండీమ,
హరిధికులతోడవచ్చెననివిగుండెల్, నీరైవైంధ
వతిసయుడు, వేరొలగముండిట్టుపిఱునుడిచ
చ్చెక." జై. ౨, ఆ.

పిఱుకెట్టు. దే. స. క్రి. (పిఱుదు+కెట్టు.) అనాద
రించు. "ఆ. చలనమేదిపుట్టుఁజాపునుబిఱుకెట్టి,
యామిసారిజనులనపహసించు, నెలమిలోడలేమి

కలిమివాటింపని, రమణుని కియజగర వ్రతంబు.”

భార. కాం. ౪, ఆ.

పిలువోవు. దే. ఆ. క్రి. (పిలుచు + పోవు.) నినుదీయు. “నీ. పిలువోవనందందతతిమి కొమ్ములనట్టి తొడర నొండొంటివైఁ ద్రోచివ్రోచి.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

పిలుసను. దే. ఆ. క్రి. (పిలుచు + చేసు.) — పై.

— “క. మఱుకు రెండుడినమాటలు, పిలుసని పోదగు నెమికు బెదరకయెదురై, తలుసుడు భీమునిగిమ్మని, నెలుగరె ము న్నేనుగలుగ నేలా వెలువక.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

పిల్లి. దే. వి. పిలుచు, నితంబము.

పిలపిల. దే. వి. మూగుటయందును వచ్చుటయందును పోవుటయందును చిక్కిరించుటయందును నగు ననుకరణము. “పిలపిలమూగ,” సా. 3, ఆ. “పిలపిలనేతేర.” విజ. ౨, ఆ. “పిలపిల నేగ,” రసి. ౫, ఆ. “ద్వి. పిలపిలకెపులల్ల చిక్కిరించుకొని,” నళ. 3, భా.

పిలుగు. దే. వి. విణ. పినుగుయొక్క రూపాంతరము. (లుబునకు. — “క. కలదాసన్యాసిబహు, కలభౌతసువర్ణపూర్ణకంఠ సదా య, ప్పిలుగుమతిమఱపుమోసము, కల నేనియులేక దానిగనిరక్షించుకా.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.)

పిలుక. వై. వి. పక్షిలోనగువానిపిల్ల. (“అంచేపిలుక.” “సింగపుఁబిలుక.” “తేటిపిలుక.” “తెమ్మెరపిలుక.” మొ.)

పిలుకు. దే. వి. గర్వము. (చూ. పిలుకుమారు.)

పిలుకుమారు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేచ్చు; “ఉ. ఇంచుకయేనియొకవనల నెన్నఁడుఁ బొందనితల్లి నేడు నా, మంచితనంబునకొ బిలుకుమరిన నాధుని ను గ్రకత్రులకొ, మంచునినుండుఁబోలెబఁమార్పు మహాబలుఁ జూచియిట్లుడుఁ, భించుమనంఁడఁ జూచితి సకల్పిచ్చుచిత్తున కింతపెద్దయే.” భార. అశ్వ. ౪, ఆ. — 2. నాశమొందు. (చూ. పిలుకుమారు.) (చూ. పిల్గుమాలు. పిలుకుమారుయొక్క రూపాంతరము.)

పిలుకుమార్చే. దే. ప్రే. (పిలుకుమార్చజేయు.) 1. చేవు; “క. పట్టినచలమునగీగర్జ, మట్టముగానే నఁ బిలుకుమార్చికదలిరా, నెట్టికనీలమందిలోఁ, బుట్టినపార్షమనఁదమతపోవనమునకుకా.” వై. ౬,

ఆ. — 2. నాశముచేయు. “నీ. సముచితంబైనలగా భరంబునబోలెఁ బ్రియసభిసఖ్యించుఁబిలుక మార్చి.” కవి. 3, ఆ. (మొదటిరూపము పిలుకుమారుడు.)

పిలుకుమారు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేచ్చు; (చూ. పిలుకుమారు.) 2. నాశమొందు. “చ. సరకుగొనఁగి, పొండునుత నైనన్యనికాయునించు కేనియొక, గరులరథంబులుకొ హరులఁ గాల్చులమోదన పీఠవిచ్చియుకొ, మరలియుఁ దూలియుఁ బిలుకు మలియునల్లడఁబాటియుకొవిడు, చ్చరులకునే డ్కనేలు భుజసారము శౌర్యముఁజూపెనేపు నకొ.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (చూ. పిల్గుమాలు.) పిలుకుమార్చే. దే. ప్రే. పిలుకుమార్చజేయు. (మొదటిరూపము పిలుకుమారుడు.)

పిలుచు. దే. స. క్రి. ఆహ్వానించు. (చూ. పిల్చు.)

పిలుపు. దే. వి. పిలుచుట, ఆహ్వానము.

పిలుపుడు. దే. వి. — పై. —

పిల్గు. వై. వి. పిలుకయొక్క రూపాంతరము. “తెమ్మెర పిల్గు.” చంద్రా. ౨, ఆ.

పిల్ల. వై. వి. 1. పక్షిలోనగువానిసంతతి; (కోడిపిల్ల, మేకపిల్ల, ఎలుకపిల్ల, ఆరటిపిల్ల, మొ.) 2. ఆడువడుచు; 3. బ. చిడ్డలు*. విణ. చిన్న*. (పిల్లకాలువ. మొ.)

పిల్లఁగ్రోలు. ద్వ. వి. (పిల్ల + గ్రోలు.) పిల్లనగ్రోవి. మురళి. “నీ. బంగారుతగలుదుప్పటిల్లిగ మొలఁ జాట్టి కేలజొక్కపుఁబిల్లఁగ్రోలువట్టి.” నీలా. ౧, ఆ. “దానపులు పిల్లఁగ్రోళ్లుపట్టంగ.” భీ. ౪, ఆ. (సంధియందు వర్ణాధిక్యము. ఇట్లు పిల్లఁగ్రోవియందును.)

పిల్లఁగ్రోవి. ద్వ. వి. — పై. —

పిల్లకాయ. ద్వ. వి. బాలుడు.

పిల్లగడ్డము. ద్వ. వి. నడుమమాత్రము కొంచెమువేడుకలగలగడ్డము. “నీ. పిల్లగడ్డమువిచఁదెఁగి మీసలుకుక్షి గోళఁబుమీద నయ్యలలాగ.”

ఆము. ౬, ఆ.

పిల్లగాడు. ద్వ. వి. (పిల్ల + కాడు.) బాలుడు.

పిల్లగిలులు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

పిల్లజోట్టు. ద్వ. వి. బాలురముందటినీగ.

పిల్లదీపు. ద్వ. వి. (పిల్ల + తీపు.) బాలక్రీడావిశేషము.

(చూ. తూరనతుంకములు.)

పిల్లనీవి. వై. వి. బాలక్రీడావిశేషము. “నీ. తూరన
కుంకాలగీరనగింజలు పిల్లదీవాలకి బిల్లగోడు.”

కాళి. 3, ఆ.—బ. పిల్లదీవులు. (చూ. గుడ్డు.)

పిల్లనగ్రోలు. ద్వ. వి. (పిల్ల+గ్రోలు.) కిల్లనగ్రోవి.
పిల్లనగ్రోవి. ద్వ. వి. (పిల్ల+గ్రోవి.) ఊడుటకనువు
గాబెజ్జెములువేసినవెదురుగొట్టము, చురలి.) సంగి
యందువర్ణాధికృతము. ఇల్లుపిల్లనగ్రోలునందును.)

పిల్లనూయి. ద్వ. వి. నూతిలోపలి చిన్ననూయి, కూప
కము. (పిల్లబావియనుచో బావిలోపలిచిన్న బావి
అని యర్థమెఱుంగునది.)

పిల్లపేచర. ద్వ. వి. పీచర, శతావళి.

పిల్లపెసర. ద్వ. వి. కాకిపెసర, ముద్దపల్లి. (ధాన్య
వాచకమైనచో పిల్లపెసలు.)

పిల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. తడికన్ను. విణ. తడికన్ను
గలది.

పిల్లమెలము. ద్వ. వి. 1. తలక్రిందుగావేసెడు లా
గు; 2. లాగు. “తే. పిల్లమెలములబోదుకుప్పిం
చరారు, దీని నేలాగునదరింపదీరుమునకు.” రా
మా. ౬, ఆ.

పిల్లవ్రేలు. ద్వ. వి. చిటికెనవ్రేలు. “వలకాలిపిల్లవ్రేల్.”
శై. ౮, ఆ.

పిల్లాడి. దే. వి. పిల్లాణికి మొదటిరూపము. “ఉ. ఆ
కెపిల్లాడికరంబువ్రేల బదిలంబుగదాల్చినవా
డుమాడజే.” కళా. 2, ఆ.

పిల్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షిపిల్ల.

పిల్లాణి. దే. వి. ఆడుదాని కాలినాలగనవ్రేలియం
దలి ఆధరణము.

పిల్లి. వై. వి. మార్జాలము. (దీనిభేదములు.—జేంగు
పిల్లి, నీరుపిల్లి, జోవాదిపిల్లి, పునుగుపిల్లి, బూత
పిల్లి మొ.)

పిల్లికన్రతము. ద్వ. వి. (పిల్లికను+రతము.) వైదూ
ర్యము. “పిల్లికన్రతంపుం బెద్దమందసములు.”
ఆచ్చ. సం. కాం.

పిల్లిగడ్డ. వై. వి. పునుగుచెట్టు. “నీ. పిల్లిగడ్డకు
దాపిపిల్లగా నొనగుచ్చి కుందనంబునకేల కూ
ర్పడయ్యె.” నీలా. ౧, ఆ.

పిల్లు. దే. వి. పుల్లుయొక్కరూపాంతరము. “ఆ. పిల్లుగ
ట్టునకుబేరుండుదానైన, నాయమునకువెచ్చుమ
ధికమైన.” విక్ర. ౨, ఆ.

పిల్లరుగంతు. ద్వ. వి. (పిల్ల+నిరుగంతు.) తలక్రిందు
గావేసెడులాగు.

పిశంగము. సం. వి. ఆ. పుం. కపిలన్యము. విణ. కపిల
వన్యముగలది.

పిశాచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము;
2. పిల్లి.

పిశాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్త్రీపిశాచము; 2. బటా
మాంసి.

పిశిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జటామాంసి. ఆ. న. ము.
మాంసము.

పిశున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. స్పృక్క; 2. కొండ
బెండ. ఆ. న. ము. కుంకుమపువ్వు. పుం. కాకి.

పిశునుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నారదుడు. విణ.
1. కొండకాడు; 2. దుష్టుడు.

పిష్టకము. సం. వి. ఆ. న. నూలబాడి. పుం. 1. పిం
డివంట; 2. నేత్రరోగవిశేషము; 3. కించిష్టఘనా
ధికృతమునుసాంతివిస్తృతియంగలజవిశేషము.

పిష్టపచనము. సం. వి. ఆ. న. పిండివంటచేసెడుపా
త్రము. బూరలమూకుడు. (అని కొండలు.)

పిష్టము. సం. వి. ఆ. న. 1. పిండి; 2. సీసము, విణ.
పొడిచేయబడినది.

పిష్టాతకము. సం. వి. ఆ. పుం. వస్త్రములకువాసన
కట్టెడుబుక్కాము, పటవాసకము.

పిస. దే. వి. అవివేకము. “చ. రసికుండుగానియర్థ
మధురంబగుకావ్యగభీరభూరినా, గ్విసరమెఱుం
గనేరడవివేకియొకానొకకారణంబునకొ, పెసం
జనిరాజగోమానునవిద్రుమపంజరకింజానితొ,
బిస నెలతగ్గుదూడయని పిల్పును గొల్లండు జాతి
భాషలకొ.” చమ. ౧, ఆ.

పిసక. దే. వి. తలవెండ్రుకలయందు చెమటచే బంధన
గొను ముఱికి.

పిసరు. దే. వి. 1. కడిగినధాన్యములో త్రోవుడుపడి
నది; “ద్వి. పిసరుగాచినకుండచేర్చుచందమున,
నెసంగినబాణికోరింతయుండెలచి.” పారిశ్ర.
౨, భా.—2. లేకము; (పిసరంతపాడి.) 3. విష్ణు.
(పిసరువెళ్లగ్రుద్దినాడు.)

పిసానీ. వై. వి. పిశాచి, పిశాచము.

పిసాళము. దే. వి. 1. వికాసము; “క. అంతపసంత
ముజితహే, మంతముదీపించెమత్తమధుకరకరకభా,
క్రాంతమురువువ్వరసవే, శంతిముసకలద్రువుల
బిసాళముచెలగకొ.” పాండు. ౪, ఆ.—2. పరి
హాసము; “తే. విప్రనారాయణునిజూచివెల
దులపుడు, కడుబిసాళంపుబలకులనడపుం

డఁ, జిలుక పలుకులతోడి మృత్యులనుబోలె, వికృత
లితేకతఁడీ పింప వెఱుగుచును.” పర. 3, ఆ.-

3. ప్రకాశము; 4. వ్యాపనము; 5. దొంగయెత్తు.
(చూ. పిసాలించు.)

పిసాలి. దే. విఠ. 1. ప్రకాశముకలది; “అలఁతెపిసా
లిసవు.” పాండు. ౪, ఆ.-2. వ్యాపనముగలది;
“ఉ. చందురకావిపానపిసాలిరుచులో సరిగందు
చీరమై, జిందులు దొక్క.” విజ. ౨, ఆ. (చూ.
ఊక.)-3. దొంగయెత్తుగలది. “చాలుంబాలుఁ
బిసాలిసేతలు.” కా. ౨, ఆ.

పిసాలించు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; (చూ. ప
చారించు.) 2. పరిమళించు; “సీ. సద్యోవినిష్ఠిన్న
సారంగ వాణి కావృత మై పిసాలించు మృగమదం
బు.” స్వా. ౨, ఆ.-3. వ్యాపించు; “క. పరిమ
ళధూపముజాలక, సరణిఁ బిసాలింప.” శై. 2,
ఆ.-4. పరిహాసములాడు; “ఎ. అనియీ ప్రకా
రంబుఁజుమియునొండొరులతో సనేకవిధసరస
ల్లాపంబులంబిసాలించుచు.” కళా. ౧, ఆ.-5.
దొంగయెత్తుకేయు. “ద్వి. కొడుకునువిలపించు
కొనుచునీవున్న, నెడపకెవ్వరినర్తురీపనులెల్ల,
జాలులేలేముపిసాలింపకనుచు.” హరిశ్చ. ౨,
భా.-స. క్రి. పరిహాసించు. “ద్వి. లేతచందురుఁ
బిసాలించు నెన్నుదురు.” హరిశ్చ. ౨, భా.

పిసి. దే. వి. తొలియందుబిగిగొట్టుటకై చెక్కినస్తం
భము పట్టెలోనగువానిచివర.

పిసికెట్టు. దే. వి. బ. 1. శ్లోన్నలులోనగువానియూఁ
చేదియ్యము; 2. పిసుకుటలు. (చూ. ఆము. ౪, ఆ.

పిసిడి. దే. విఠ. పిసిని. “సీ. పిసిడియర్థముఁగూడఁబె
ట్టిఁజ్ఱావంకఁబోతుటీగకునైనఁబోయిరారు.”
శై. ౧, ఆ.

పిసినారి. దే. విఠ. (పిసిని+ఆరి.) పిసినిగొట్టు, లోభి.
(స్వార్థమున ఆరి. సంధియందు వర్ణవికారము.)

పిసిని. దే. విఠ. పిసినివాడు. (పిసిడియొక్క రూ
పాంతరము.)

పిసినిగొట్టు. దే. విఠ. పిసినారి. (స్వార్థమున కొట్టు.)

పిసుకు. దే. స. క్రి. 1. పిండిలోనగువానిచేతమర్ది
చు; 2. పాదములులోనగువానినొత్తు.

పిసితము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఒక అర్థాలంకారము;
(చూ. అలంకారము.) 2. కనుఁజువ్వఁజూత. విఠ.
కన్నబడినది.

పిల్ల. ఆర. వి. కొన్ని జాతులపేరునకుఁజేర్చడుపదము.

పిల్లారి. దే. వి. వి. నాయకుఁడు. అచ్చ. కిష్కిర. కాం.
పిల్ల. దే. వి. బ. దూడలనుకుడువనీయోపులను
డలుచచ్చినయాపులనుమరుకొలుపుటకైతన్న
నిద్రాపరమునఁ జొప్పించిలాగెడుతోరపుఁజుఁ
కసపువెంటి. “వ. శ్రేపులంగొననియాపులఁదా
లంగంగట్టిపిల్ల వెట్టియు మందులఁజల్లియు జాల
దుఃఖఁజీచిచేఁజేఱింగించువారును.” పా. పూ.
౫, ఆ.

పీ.

పీఠ. దే. స. క్రి. 1. వెఱుకు; 2. తీసివేయు.
పీఠులాట. దే. వి. పీఠులాడుట, పిరుపీఠ.
పీఠులాడు. దే. ఆ. క్రి. (పీఠుల+ఆడు.) పెం
లాడు. (ఏలనాతో పీఠులాడెదవు.)
పీఠువీకాడు. దే. స. క్రి. (పీఠు+పీఠు+ఆడు.)
మిక్కిలివెఱుకులాడు. “సీ. దీనిఁగకకావ్యాధి
కాకులము, లాదిగాఁగలుగుక్రవ్యాదిమోఁ
కువీకాడుట నెఱిగిలియుఁజ్ఞుకలు.” భార. క్రి.
౨, ఆ.

పీకె. దే. వి. 1. వాగసరములోనగువాద్యముఘ
నఁజొప్పించెడుక్రోవిపుల్ల; 2. కాశవలెఁజ్ఞీ
చిన్నఆకుచుట్ట; “సీ. నీడుపున నాకులమడిచి
కెలుచుట్టి యూఁదంచునటియంతురొక్కచే.”
వి. పు. 2, ఆ.-3. తాగిమిగిలినపాగచుట్ట.

పీకెవాటు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేపట్టుదుగు; 2. కృ
చు. “సీ. బలరాజనంపుఁబొట్టులపీకెవాటె
ముద్దియపిక్కలమద్దిగాక.” అచ్చ. ఆర. కా.
పీచేము. వై. వి. పింఛేముయొక్కరూపాంతరము.
పీచేర. దే. వి. శతావరి. (ఇది ద్వివిధము.-పిల్ల
చేర, పెద్దపీచేర. ఇదే పిల్లపీచేర.)

పీఛే. దే. వి. గూఁడుమలఁదెనఁజేకొనియుండునాఁ.
(ఠెంకాయపీఛే, బీఠకాయపీఛే. ము.)

పీట. వై. వి. కూర్పుండెనుపలక, అననము.
పీటవెట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పీట+వెట్టు.) లేనయె
వోటనేపాదుకొనియుండు. “ఎ. గీ. ఈఁజే
టులబడిఁజ్రేపురీందులాడఁ బోయిపోకెవ
దొట్టిపాదలునాచ్చి, బెండుపడియునుజొరగి
పీటవెట్టి, చూపులనెదేర్చుఁబ్రజనొక్కనాక
రంబు.” స్వా. ౪, ఆ.

పీగద్ద. ద్వ. వి. పీఠిగద్ద, అతాయి.

కన్యకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శృంగారనామక
సవివ్రలలో నొకడు. (యా. సవివ్రుడు.) విరా.
నృపుడు.

కీడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆసనము, వీడు.

కీడు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —వై.—

కీడు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గ్రంథము మొదటనా
నెడదానిపుట్టుపూర్వోత్తరము; 2. ఉత్పత్తి
వీడు.

కీడు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బాధ; 2. కరుణ; 3. సిగ
రము; 4. సుశృంఖలము.

కీడు. సం. వి. ఆ. న. పరలచేగలుగురాయిడి.

కీడు. సం. స. క్రి. బాధించే, నొగులుచే.

కీడు. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) 1. వీడింపబడినది;
2. విసుకబడినది.

కీడు. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) వీడింపబడు
చేస్తుంది.

కీడు. ఉ. పై. వై. ఎండ్రకాయ. సం. ఆ. స్త్రీ. పసు
పు. ఆ. పుం. మ. 1. ఎండ్రకాయ; 2. పసుపు

వర్ణము. విరా. 1. పసుపువర్ణముగలది; 2. త్రాగ
బడినది.

కీడు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. దేవదారుపు?

కీడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మ్రానివినుపు?;
2. సుశృంఖలము.

కీడు. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. హరి
దళము; 3. దేవదారుపు? పుం. అ. బాళము?

కీడు. సం. వి. అ. పుం. పచ్చతలపిచ్చుక.

కీడు. సం. వి. అ. పుం. వేగిస?

కీడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, పచ్చేన
లుచువారి. విరా. వీరవస్త్రముగలవాడు.

కీడు. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పానము. పుం. గుఱ్ఱము.

కీడు. సం. వి. డ్య. వి. పక్షివిశేషము, విటూరిక.

కీడు. సం. వి. డ్య. వి. (వీతి+గడ్డ.) వీగడ్డ. (సంధి
యందు వర్ణాధిక్యము.)

కీడు. సం. వి. డ్య. వి. (వీతి+గుంట.) ముటికిగుంట.
(సంధియందు వర్ణాధిక్యము.)

కీడు. సం. వి. డ్య. వి. వైసుండు సన్ననిచర్మము.

కీడు. సం. వి. అ. న. సంతోషము. పుం. చెమట.

కీడు. బలిసినది.

కీడు. సం. వి. ఆ. పుం. రోగవిశేషము, పడినెము.

కీడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇతికలోనగువా
నిచేత కట్టబడిననూతివారికట్టు, తాగాడి.

కీడు. దే. వి. ప్రాణమువానివబూది, శనము. “క.

ప్రాణులుగట్టినగుఱ్ఱపుచ్చేవులునేనుగురతలు
వీనుగులుర, క్రావిలతవెల్లచీరలు, గావులువైధ
టనికాయకాయములునై.” భార. భీష్మ. ౨. ఆ.

వీనుగుడిది. దే. వి. (వీనుగు+తిండి.) పిశాచము.

వీను. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాదుగుగలయావు.

వీను. దే. వి. వీనుగుయొక్కరూపాంతరము.

వీను. దే. వి. మలము, విష్ణు, పురిషము.

వీను. సం. వి. అ. న. 1. అమృతము; 2. జో

న్నపాలు.

వీను. దే. అ. క్రి. వీలుయొక్కరూపాంతరము. వి.

వీరుధార, గుప్ప.

వీరు. దే. స. క్రి. వీలుచేయొక్కరూపాంతరము,

(యా. వీరుచ్చి.)

వీరు. హిం. వి. మహమ్మదీయుల భక్తుల జ్ఞాపకార్థ

మైన చిహ్నములు.

వీరు. దే. విరా. బక్క, కృశము.

వీరు. దే. వి. 1. పక్షివిశేషము; “వీరుగజులయంపకో

లలు.” న్యా. ౪. ఆ. (పికిరియొక్కరూపాంత

రము.)—2. ఓడకుదారిచూపెడుచుక్కాను.

వీరు. దే. వి. వస్త్రములోనగువానిఖండము.

వీరు. దే. వి. ఓడచుక్కానుత్రిప్పెడువాడు,

కర్ణధారుడు.

వీరు. దే. అ. క్రి. పిగులుయొక్కరూపాంతరము.

వీరు. సం. వి. అ. పుం. పక్షిపిల్ల.

వీరు. దే. స. క్రి. 1. జోణ్ణు; 2. ఊరిపట్టిపాడి

ముక్కలోపలికిడ్చుకొను. (యా. వీరుచ్చి.)

వీరు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చోగి; 2. దొండ?

వీలువాది. సం. వి. న్. పుం. ఒకమతమువాడు.

వీలు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గొలుగుచెట్టు; 2. ఏను

గు; 3. పరిమాణపు; 4. తాటిచెక్క; 5. పుష్ప

ము; 6. బాణము.

వీను. సం. విరా. (న్. ఈ. న్.) వీను, బలిసినది.

వీను. సం. వి. ఆ. పుం. తాచేలు. విరా. 1. బలిసి

నది; 2. త్రొవ్వినది.

వీను. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దవీచెరు?

పు.

పుంఖము. సం. వి. అ. పుం. బాణము క్రిందిచివర, పింజే.

పుంఖతము. సం. విరా. (అ.ఆ.అ.) పుంఖానుపుంఖ

ముగాణేయబడినది.

పుంగవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఓవధి విశేషము.

పుంగువుడు. సం. వి. అ. పుం. (ఉత్తరపదమైనవో) శ్రేష్ఠుడు.

పుంగుడు. దే. వి. తెల్లపాడలకప్పుము. పులిపులి. (అని కొందఱు.)

పుంగము. సం. వి. అ. పుం. రాశి, ప్రాగు.

పుంజి. వై. వి. సమృద్ధి*. “ఖంజరీటంబులపుంజి జెలువ.” దశా. ౯, ఆ. — విణ. సమృద్ధము*. (అగ్రానుమిచ్చుడు పుంజిగానున్నది.)

పుంజికొను. ద్వ. ఆ. క్రి. గుబురుకొను. “వ. పుంజికొని వెడలినిడుదలైయుండుకఱకుగిలునాసాకే శంబులును.” కవిక. ౫, ఆ.

పుంజి. దే. వి. నాలుగు.

పుంజీధవించే. సం. ఆ. క్రి. రాశివడు, ప్రాగువడు.

పుంజేము. వై. వి. ముప్పదియొనికలనూలు*.

పుంజోలదండ. వై. వి. అడుదానికంతాభరణవిశేషము. “తే. దండసగి మెడలుంజాలదండవెట్టు.” పాండు. 3, ఆ. (చూ. ఒడ్డాణము.)

పుంజో. దే. వి. మగకొడి, ముక్కుటము.

పుంజోదాలపు. దే. వి. (పుంజో+తాలపు.) కుమారస్వామి.

పుంట. దే. వి. సంధ్య (పుటాయెక్కురూపాంతరము.)

పుంపరీకము. సం. వి. అ. న. 1. తెల్లదామర; 2. తెల్లగొడుగు; 3. తీర్థవిశేషము; 4. గంధద్రవ్యవిశేషము. పు. 1. ఆగ్నేయపుదిక్కునందలియేనుగు; 2. బెబ్బలి; 3. కప్ప; 4. తియ్యమామిడి; 5. తెల్లపాడలకప్పుము. డు. 1. ఒకాసెకముని; 2. నిఘంటువులుచేసినవారలలో నొకఁడు.

పుంపరీకాక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, తెలిదమ్మకంటి.

పుంపలింపే. దే. అ. క్రి. అధూతకల్పనముచేయు.

పుడు. దే. వి. వ్రణము, పిటకము.

పుండ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలుపుగలసినయెఱ్ఱచెఱకు; 2. తెల్లదామర; 3. నుదుటినామము; 4. పురుగు; 5. పువ్వులగురివెండ, పుండ్రకము; 6. వెంగదేశము. డు. ఒకరాక్షసుడు.

పుంఠ. దే. వి. (చూ.) ఉపరిధ్య.

పుంభావము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాధిమము.

పుంశ్చలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు, కులట.

పుంసవనము. సం. వి. అ. న. 1. గర్భవిచ్చుము తెలిసినతోడనే పురుషప్రజగాపుట్టవలెననిచేసెడియొకానొకశుభకర్మము; (చూ. కర్మము.) 2. షీరము.

పుకారు. హిం. వి. కేకలు, అల్లరి, వదంతి.

పుకిలింపే. దే. స. క్రి. పుక్కిలింపయొక్కరూపాంతరము. (చూ. పల్లరు.)

పుకిలింత. దే. వి. పుక్కిలింతయొక్కరూపాంతరము.

పుక్క. దే. వి. బుగ్గయొక్కరూపాంతరము.

పుక్కిలి. దే. వి. బుగ్గలోపలిభాగము.

పుక్కిలింపే. దే. స. క్రి. నీర్లుపోనగువానిగంధూపింపే.

పుక్కిలింత. దే. వి. పుక్కిలింపేట, గంధూపము.

పుచ్చ. దే. వి. 1. తలపుట్టె; 2. పెంకాయాపొడ్యములొనగునది.

పుచ్చే. దే. వి. కాలింగి. (దీనిభేదముచేతిపుచ్చే.)

పుచ్చేడిక. దే. వి. సిగ్గు. “నీ. పుచ్చేడికతనంబుపోఁ బెట్టిగిరికన్యపతిఁగొల్పినాయాసపడినవోలు.” స్వా. ౨, ఆ.

పుచ్చే. దే. అ. క్రి. పుష్పిపట్టు. శ్రే. పోతేయు.

“అ. భూరిభూజుడుతానెహయెనోసేపెట, కని పుచ్చిలోనిశేచ్చ.” భార. ఆర. 3, ఆ.—స. క్రి. 1. గ్రహించే; “ఉ. తన మెడ హేమనూత్రమొకదారువునందగించిచిగ్రవ్వునకా, జనిననెఱింగి వాయసము చంచుపుటంబునదానిబుచ్చి.” పంచ. నా. ౧, ఆ. — 2. పెలుకు. “తా. విద్యుద్వస్త్రిపై శిఖాసముచ్చయరువికా పెల్లొందుచంచజ్జిలక, సద్యఃక్రోధముతోడబుచ్చివయచెక్ త్తచక్ర మధ్యంబునకా. వ. ఇట్లుపెఱికివైచిరుద్రునిజటయందు.” భాగ. ౪, స్కం. — ౩. అమడపుష్పి.

పుచ్చేకొను. దే. స. క్రి. గ్రహించే. “వ. దానింబుచ్చుకొనియభిమంత్రించినదకాశికుండు బృహద్రథునిశిచ్చి.” భార. సభా. ౧, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

పుచ్చేకొలు. దే. వి. పుచ్చేకొనట, గ్రహము.

పుచ్చటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నెటికణుచుట. (దీనికొందఱు పున్న పుంసకరింగములుగా వ్రాసియున్నారు.)

పుచ్చము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. తోక; 2. కెనక ప్రక్క.

పుటపుట. దే. వి. అదురుటయందగుననకరణము.

“ద్వి. నాసికయు, బుటపుటగటములఁ బోలి బారినదరు.” హరిశ్చ. ౧, భా.

పుటపుటన. దే. విణ. 1. అధికము; “వ. కొంతెఱుక నగుదుముపుటపుటన.” ఆము. ౧, ఆ.—2. ప్ర పృథము. “క. ఇటనభమిటభూవలయం, బిటబలి స్థంబునుండునిరపులివియనక బలుపులగువలు లచెలవునఁ, బుటపుటనైనను చిన్ని బొజ్జగదలఁ గఁ.” పాండు. ౨, ఆ.

పుటపుటనగు. దే. ఆ. క్రి. (పుటపుటన+అగు.) ప్ర పృథమగు. “వ. చేమంతిపూబంతులబుటపుట నై.” స్వా. 3, ఆ.

పుటభేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. పట్టణము; (రూ. పుటభేదనము. న.) 2. చతుర్విగవద్యము; 3. ఏ టివంపు.

పుటము. ఉభ. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము, (చూ.) ప్లుతము. (పుటములోదుమికించు అనునపుట ములుగాదుమికించుననుట. దీనికి ఏకవచనాంత ముగా ప్రయోగముకనఁబడలేదు.) (చూ. తీరు.) - సం. అ. పుం. న. 1. పూలుబుట్ట; 2. దొప్ప; 3. గుఱ్ఱపుకాలిగొరబే.

పుటముబ్బు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పుటము+ఉబ్బు.) మీఁది కుబ్బు. “చ. అలికులనేటియారనవయావనమకా వలరాచతోటలోఁ బూలుచునితంబవేదికడఁబూ క్కిలిడిగ్గియచెంతనీలసం, కలితన వాంబుయంత్ర మగుఁగానియెడకరసగుంభనంబుసం, ధిలఁబుట ముబ్బు నేనడుమనిల్చిఘనస్తనమానగుచ్చముల్.” ఇను. ౨, ఆ.

పుటమెగము. ద్వ. ఆ. క్రి. (పుటము+ఎగయు.) 1. మీఁదికగయు; “క. పుటమెగనితాళపుక్ష ముఁ, జలులోద్ధతిఁబూని పెఱికిసారథినవనికా, విటతలముగఁబడవైచెను, బలుభుజసత్వంబుమె అయఁబవనఁజడల్కఁ.” మై. 3, ఆ.—2. దాఁ టు. “క. ఇటునిశ్చయించియపుడటు, నిటుచూ చిమపేంద్రతైలమెక్కినలంకా, పుటభేదనంబు మీఁదికి, బుటమెగయునవాయునూతిపొమ్మని కదలెక.” రామా. ౬, ఆ.

పుట్టి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. పూలుబుట్ట; 2. దొప్ప.

పుట్టిక. వై. వి. చిన్నగంప, (రూ. పుట్టిక.)

పుట్టితము. సం. వి. అ. న. దొప్పవలెకూర్పబడినరెం దుచేతులు, దోసిలి. విణ. 1. కుట్టఁబడినది; 2. దొప్పగాఁజేయబడినది.

పుటుక్కు. దే. వి. తెగుటయందగుధ్వనగుకరణము. (పుటుక్కున తెగును.)

పుట్ట. దే. వి. 1. వల్లికము; 2. చిన్నపాద; 3. జనస్థా నము. (రోగములపుట్ట. మొ.)

పుట్టకాఁపు. దే. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము.

పుట్టకాలివాఁడు. దే. విణ. (పుట్టకాలు+వాఁడు.)

పుట్టకాలుగలవాఁడు, వల్లికపాదుఁడు.

పుట్టకాలు. దే. వి. పుట్టవలెదుర్పాంసము పెరిగినకాలు.

పుట్టకూడు. దే. వి. చీమగుడ్డతోఁగలనినపుట్టముట్టి

ముద్ద. “వ. పుట్టకూటికింజీమలకు నెలంగులుగుల

గులంబుట్టనిశితనిజనఖరకులిశకోలుల గోరా

డ.” స్వా. ౪, ఆ.

పుట్టకూడుదిండి. దే. వి. (పుట్టకూడు+తిండి.) ఎలుఁ

గు, భల్లూకము. (ఇట్లు పుట్టకూడుమేపుడు.)

పుట్టకొక్కు. దే. వి. పుట్టయందు తెల్లగా మొగ్గవలె

మొలచునది, భూస్థానము. (ఇది మిక్కిలి మెత్త

గానుండును.)

పుట్టకోట. ద్వ. వి. కోటకు బలముకోసము కోట

బయటవేసిన మట్టితిన్నె.

పుట్టగొడుగు. దే. వి. పుట్టయందు తెల్లగాగొడుగువలె

మొలచునది, ఛత్రాకము. (దీనిపుట్టగొడుగుని

యోకానొకఁడు ప్రయోగించియున్నాఁడు.)

పుట్టగోచి. దే. వి. పెద్దకాపీనము.

పుట్టచెండు. ద్వ. వి. (పుట్టము+చెండు.) 1. ఎగురఁ

గొట్టియాడెడువస్త్రాదికృతమైనబంతి; “వ. పుట్ట

చెండుకరణి నెగసి.” రామా. ౮, ఆ.—2. బ. బా

లక్రీడావిశేషము. (చూ. ఆలంకులు.)

పుట్టచేర్పు. దే. వి. (చూ.) పుట్టకొక్కు. “చెలికోమ

లతపుట్టచేర్పులమన్నించు.” హన. ౪, ఆ.

పుట్టతమ్మ. దే. వి. ఒకదినసుతమ్మ.

పుట్టతేనె. దే. వి. పుట్టలోపెట్టిన పెరతేనె.

పుట్టతేలు. దే. వి. మండ్రగుబ్బ.

పుట్టపుట్టుపు. దే. వి. వాల్లికముని. “ఆప్రచురకవి

త్వతత్త్వనిజభక్తిఁదలంచెదఁబుట్టపుట్టువుకా.” వి

క్ర. ౧, ఆ.

పుట్టము. వై. వి. వస్త్రము.

పుట్టి. దే. వి. 1. మానవిశేషము; (నాలుగుపీఠము

లకొలది.) 2. పేములతోపెద్దగంపవలె అల్లిమీఁ

దతోలుకప్పి కుట్టబడినయేఱుదాఁ టెడుసాధన

విశేషము. (వానిపుట్టిమునిఁగెను, వానిపుట్టిముం

చెను ఇత్యాదిస్థలములయందు వాఁడెక్కిన పుట్టి

మునిఁగెను, వాఁడెక్కిన పుట్టిముంచెను అని శబ్దా

ర్థము. వాఁడు మునిఁగెను, వాని ముంచెను అని

తాత్పర్యము. అప్పుడు మునుగుటకును మునుటకును చెడుటయు చెఱుచుటయునర్థము.)

పుట్టిక. వై. వి. పుట్టికయొక్కరూపాంతరము. “పండ్లపుట్టికల్.” కళా. ౬, ఆ.

పుట్టినిల్లు. దే. వి. (పుట్టిన+ఇల్లు.) మాతృగృహము, జన్మస్థానము.

పుట్టు. దే. ఆ. క్రి. జన్మించే. వి. జన్మము.

పుట్టుక. దే. వి. జన్మము. (స్సార్థమునక ప్రత్యయము.)

పుట్టుకల్లరి. దే. విణ. పుట్టుక మొదలుకల్లలాడువాఁడు. “తే. పుట్టుకల్లరియైపాపములకు నెల్లఁ, దిట్టయైలోకములచేతఁదిట్టువడిన, కట్టిండికినిట్టికన్టంబుగానొనర్చి, తగవిధాత్ముఁడుచతురఁడైనెగఁదేనేడు.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

పుట్టుగట్టు. ద్వ. వి. ఉదయార్చి. “ఆ. బ్రతుకుఁద్రోవయిల్లుపరఁగ నేఁడెప్పినఁగ, గనుఁడువెడలెనిండుకడుపువ్రచ్చి, పుట్టుగట్టుచఱినిబాడముతములవిందు, కరణిమేని తెల్విగడఁబొనఁగ.” య. 3, ఆ.

పుట్టుగు. దే. వి. పుట్టుక, జన్మము. (చూ. పుట్టువు.)

పుట్టుగొడ్డు. దే. విణ. పుట్టుక మొదలుగొడ్డుతనముగలది.

పుట్టుగుడ్డి. దే. విణ. పుట్టుక మొదలుగుడ్డివాఁడైనవాఁడు, జన్మపాంథుఁడు. (ఇట్లు పుట్టుచీకు.

“ఆ. పుట్టుచీకువృద్ధబూతిగంధానను, వేదజడునిబొందవెలఁదిహాసి.” భార. ఆది. ౪, ఆ.)

పుట్టుచెయ్యపు. ద్వ. వి. జాతకర్తము.

పుట్టుపాప. దే. విణ. వ్యాధిచేతెల్లఁబాతినదేహముగలవాఁడు.

పుట్టుబడి. దే. వి. పుట్టుక, ఉత్పత్తి.

పుట్టుమచ్చే. దే. వి. పుట్టుక మొదలు దేహమునందు కలిగిన నల్లబొట్టు, తలకాలకము.

పుట్టుమూఁగ. ద్వ. వి. పుట్టుక మొదలు మూఁగయైనవాఁడు. (చూ. తప్పిపుట్టు.)

పుట్టువడుగు. ద్వ. వి. పుట్టుక మొదలు బ్రహ్మచారియైనవాఁడు.

పుట్టువు. దే. వి. పుట్టుక. (చూ. కూటువు.) (పుట్టుగుయొక్కరూపాంతరము.)

పుట్టువెట్టి. దే. విణ. పుట్టుక మొదలు వెట్టివాఁడైనవాఁడు.

పుట్టిల్లు. దే. వి. పుట్టినిల్లుయొక్కరూపాంతరము.

“ఎ.గీ. మాడుమార్తలపుట్టిల్లు మొదలి నెలవు.”

భాగ. ౮, స్కం.

పుడమి. వై. వి. నేల, భూమి.

పుడమితాలుపు. ద్వ. వి. 1. శేషుఁడు; 2. రాజు; 3. పరస్వతము. “తే. ఆచటి, పుడమితాలుపుగమి హెచ్చుపొగడనరిది.” అచ్చ. బాల, కాం.

పుడమిపట్టి. ద్వ. వి. 1. అంగారకుఁడు; 2. నరకాసురుఁడు; 3. సీత, భూమిజ. “తే. తపసిజాబిల్లిజనరాండ్రదండనుండఁ, బుడమిపట్టికిమదిఁగొప్పట్టుటయును.” రామా. ౫, ఆ.

పుడమిపుట్టు. ద్వ. వి. 1. చెట్టు, భూజము; 2. సీత, భూమిజ. “తే. పుడమిపుట్టుగలతకూనపూవుఁడోడి, కొప్పునైదోడుమీకుభూజములార, తోడునడయునగుచుఁగాపాడుఁడరసి, యభిమతైకఫలావాప్తియగునిజంబు.” రామా. ౫, ఆ.

పుడమిఁజేడు. ద్వ. వి. రాజు, భూపతి.

పుడమివేలుపు. ద్వ. వి. బ్రాహ్మణుఁడు, భూపతి. “తే. ఇప్పుడమితాగ్రహంబున నేసరేగి, యప్పుడమివేల్పుఁగొలమువారిందిరేత, వెలియుగిలయంచునున్నారు.” పర. ౨, ఆ.

పుడమీకుఁడు. వై. వి. గ్రా. రాజు. “క. పుడమీశసత్యవాక్యము, నడపుము.” సకల. ౨, ఆ. (ఇట్లు పుడమీశ్వరుఁడు.)

పుడికిరించే. దే. స. క్రి. (చూ.) పుణికిరించే.

పుడికిరింత. దే. వి. పుడికిరించేట, పుణికిరింత.

పుడికిళ్లు. దే. వి. బ. (చూ.) పుణికిళ్లు.

పుడిసిలి. దే. వి. కుదియఁబట్టినచేరలోనగము, ప్రస్థితి.

పుడిసిలింఁచే. దే. స. క్రి. (జలములోనగునాని) పుడిసిలింబట్టు. “వారిధుల్ పుడిసిలింతుమె.” రాయు, కాం.

పుడిసిలింత. దే. వి. పుడిసిలింబట్టుట, పుడిసిలింఁచేట.

పుడుకులు. దే. వి. బ. భక్త్యవిశేషము. “వి. పుడుకులునడుకులు.” కాశీ. 2, ఆ.

పుడుక. దే. వి. 1. పుల్ల; 2. కట్టెపుల్ల. (వాడుకపుడకయని.)

పుడుకబావిలి. దే. వి. క్రీకర్ణభూపావిశేషము.

పుడుకు. దే. స. క్రి. 1. కొంచెముగా ఇచ్చే; “తే. పుట్టినిగుమంతయిడనిడఁబొదలుటెఱిగి, పుడుకిబుడుకంగఁగాటుకపోక చూచి, విత్తసముపార్జనవ్యయపుక్తులందుఁ, జత్తిమిడినవర్తకులకుఁజేలులేదు.” విక్ర. ౨, ఆ.—2. ఇచ్చే; “క. అడిగెడువారలుమునుమయి, పుడికెడువాఁడొకఁడులేక పురుషాల్పతయై, ఐడకులంతఱచైకులముల, నె

డియన్యలు ప్రబలిగ గమశిలత సెందుకొ." హ
8. ఉ. ౯, ఆ. — 3. (అయిదు వేళ్లతో) గ్రహిం
చే. "మాము వేళ్లు లంబుడును." ఉ. హరి. ౫,
ఆ. — 2. ఈవి. "పుడుకుల కొలుకు." అచ్చే. అ,
కాం.

పుడుకుగట్టు. దే. వి. (పుడుకు + కట్టు.) చింతామణి.
"ఎ, గీ. పుడుకుగట్టలకెట్టి పాడమినట్టి, మెట్ట
వాట్టి రామేనిదిట్ట వేల్పు." అచ్చ. బాల, కాం.

పుడుకుదొడుకు. దే. వి. (పుడుకు + తొడుకు.) కా
మధేనువు. (చూ. తొడుకు. ఇల్లు పుడుకుబని.)
పుడుకుమ్రాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. "తే. కొండ
వీడేలు వేలుపుగూడిపాల, కడవనడుచక్కిబలు
మానికములదీవి, బుడుకుమ్రానులు మారేళ్లు
బొడలిపొదలు, కడిమిపూదోటలో నాడుగరి
తెడలఁతు." అచ్చ. బాల, కాం.

పుడికిరించే. దే. స. క్రి. 1. కొంచెముగా ఇచ్చే;
2. (సన్నిపాతదోషము చేత వేళ్లతో) గ్రహించే.
(పుడికిరించేయొక్క రూపాంతరము.)

పుడికిరింత. దే. వి. పుడికిరింతయొక్క రూపాంతరము.
పుడికిళ్లు. దే. వి. బ. బాలక్రిడావిశేషము. (పుడి
కిళ్లుయొక్క రూపాంతరము.)

పుణుకులు. దే. వి. బ. పుడుకులుయొక్క రూపాం
తరము.

పుణుకు. దే. స. క్రి. వి. పుడుకుయొక్క రూపాంతరము.

పుణ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసాదిరూపవ్రతము.

పుణ్యమడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైర్యతి; 2. రా
క్షసుడు; 3. యక్షుడు; 4. పుణ్యాత్ముడగు
మహుడు.

పుణ్యజనేశ్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుడు.

పుణ్యమామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వింధ్యమునకును హి
మనంతమునకును మధ్యదేశము.

పుణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ధర్మము; 2. సుకృతము.

విరా. 1. పవిత్రము; 2. మనోజ్ఞము.

పుణ్యవంతుడు. సం. విరా. (తే. ఈ. తే.) 1. ధార్మికు
డు; 2. సుకృతి.

పుణ్యాత్ముడు. సం. విరా. (కే.) పుణ్యస్వరూపుడు.

పుణ్యాహము. సం. వి. అ. న. పుణ్యదినము.

పుణ్యాహవాసము. సం. వి. అ. న. దైవాదికర్తపా
రంభమునందు మంగళార్థము పుణ్యాహమనుకల్ప
మును మూడుమాణులు చెప్పెడు శుభకర్మము.

పుత్రపుత. దే. వి. చలనమునందగుననుకరణము. (ఆ
మాట విన్నదిమొదలు నామనను పుత్రపుత్రుడును
చున్నది.)

పుత్రపుతపోవు. దే. అ. క్రి. వివశమగు. "తే. భుజ
ములుధృతిబుతపుతపోవగలచె." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

పుత్ర. వై. వి. పృథ్వము.

పుత్రుడి. యు. దే. వి. అపరంజి. "స్త్రీ. తరతరంబుల
నుండితనయింటనలరుపుత్రుడిపైడిబుట్టమస్తున
వెలయ." తుక. ౧, ఆ. — 2. (చూ.) పుత్రులిక.

"మ. పురుషకారముతోడనున్న శిఖియోపుం
స్తవంబులేదోయదే, తరువోపుత్రుడిరూపాచిత్ర
మునుజైతన్యంబుశూన్యంబాకో, విరసత్వంబుల
ప్రొవోనిర్ధరకళా విజ్ఞానసర్వస్వమో, యరుదీ
చందముంగనిల్చెదగ్ధతినందస్పందమిచ్చితికె."
లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

పుత్రులి. ఉభ. దే. వి. పుత్రుడియొక్క రూపాంతరము.

సం. ఈ. స్త్రీ. పుత్రులిక.

పుత్రులిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వస్త్రదంతకాష్టాదులచేత
చేయబడినబాహు.

పుత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెరయ్యాగ, పతంగిక.

పుత్రెంచే. దే. స్త్రీ. (పుచ్చు + తేంచే.) పుచ్చు. (నాస్
ర్గమున తేంచే.)

పుత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాతరు; 2. పుత్రులిక;

3. లక్ష్మదూది.

పుత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. (పుత్రులు

పన్నిద్రులు. 1. భౌరనుడు. (భార్యయందు తన
కుటుంబినికొడుకు) 2. తే. త్రజుడు. (ఏదేని
యొక కారణమున సంతానవిచ్ఛిత్తికలుగగా పె
ద్దలయనుజ్ఞచేత తన భార్యయందు చేనరుడులోన
గువారికిబుట్టిన కొడుకు.) 3. దత్తుడు. (దత్తు
తీసికొన్న కొడుకు.) 4. కృత్రిముడు. (గుణజ్ఞు
డనియభిమానించి పెంచుకొన్న కొడుకు.) 5. గూ
ఢోత్పన్నుడు. (భార్యయందు తనకు తెలియకుం
డఱుకుమగనికీబుట్టిన కొడుకు.) 6. అపవిద్ధు
డు. (తల్లిచేతగాని తండ్రిచేతగాని యుభయ
లచేతనుగాని విడువబడగా తెచ్చి పెంచుకొన్న
కొడుకు.) 7. కానీనుడు. (తన భార్యయందు
కన్యాత్వమున రహస్యముగా నితరునికి బుట్టిన
కొడుకు.) 8. సహృదభజుడు. (గర్భిణిగా
నుండ తెలిసికాని తెలియక కాని వివాహముచేసి
కొన్న భార్యయందుబుట్టిన యాకొడుకు.)

9. క్రీతుడు, (తల్లిదండ్రులవద్ద వెలయిచ్చి కొనుగొన్న కొడుకు.) 10. పానర్పపుడు, (పునర్బువు నందు బుట్టిన కొడుకు.) 11. స్వయందత్తుడు, (తల్లిదండ్రుల లేక కాని తల్లిదండ్రుల చేతన కారణముగ విడువబడి కాని తన తండ్రి నేను నీకు బుత్తుఁడనయ్యెదననిచ్చిన కొడుకు.) 12. జ్ఞాతిలేతుడు, (జ్ఞాతికొడుకు.) (వీరిలో మొదటియార్థురు బంధువులు దాయాదులు నగుదురు. వెనుకటియార్థురు బంధువులగుదురుగాని దాయాదులు కాదు. ఇది భారతమునందు వ్రాయబడియున్న విధమున ను సరించినది. జ్ఞాతిలేతుడనదానికి మాలుగాను నున్నదియందు పాఠశ్రవుడు (లేక) శార్దుడనియు విజ్ఞానేశ్వరీయమునందు ప్రతికాపుత్తుఁడనియు వ్రాయబడియున్నది.)

పుదియబొట్టు. ద్వ. వి. ఊర్ధ్వపుండ్రము. “నీ, నుదిత్రేల నెగ సనద్రోచిన పుదియబొట్టురు ఫాలపట్టిక నుల్లసిల్లు.” రా. ఆర. ౨, ఆ.

పుది నా. పాం. వి. నువాసనగల ఒక మొక్క.

పునర్నవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గలిజేరు? అ. పుం. ము. గోరు.

పునర్నవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చంద్రకళ. అ. పుం. ము.

1. గోరు; 2. సంసారము. విరా. మరలబుట్టినది.

పునర్బువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. మాలుమనువుది, దిధిపువు.

పునర్వసు. సం. వి. ఊ. పుం. ఒకనక్షత్రము. (చూనక్షత్రము.) పు. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు; 3. కార్తీయనమని.

పునశ్చరణము. సం. వి. ఆ. న. మంత్రముయొక్క పునఃపునఃపఠనము.

పునస్సంధానము. సం. వి. ఆ. న. విచిన్న మైపోయిన యగ్నిని మరల హోమగుండమునందుఁ గూర్చుట.

పునస్సంస్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వితీయవారోపనయనాది సంస్కారము.

పునాది. దే. వి. బలమున కైగోడకడుగున భూమిలోలోతుగా త్రవ్వి పెట్టెడుగోడ, మూలబంధము.

పునాసలు. వై. వి. బ. నూరుగొడుపునర్వసునక్షత్రమందుండఁగా విత్తిన సజ్జెలులో నగు ధాన్యములు*. ఆము. ర, ఆ.

పునీతుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) పవిత్రుడు.

పునుగు. దే. వి. మార్జారిక వలన గలుగు గంధద్రవ్యము.

పునుగుజ్జేట్లము. దే. వి. పునుగుండునట్టికోశము, బిడాలకము.

పునుగుపిల్లి. ద్వ. వి. పునుగుతీసెడుపిల్లి, మార్జారిక. పునుగురాజేనాలు. దే. వి. బ. మిక్కిలివాసనగల శాలిధాన్యవిశేషము.

పునుక. దే. వి. తలచిప్పయొముక, కపాలము.

పునుకతాలుపు. దే. వి. శివుడు, కపాలభృష్టు. “నీ, ప్రోక్ష్య గూల్పఁగడంగు పునుకతాలుపు మాడ్చి జగమండపఁగఁబూను జమునికరణి.” అచ్చ. యు. కాం.

పునెము. వై. వి. విరా. పున్నెముయొక్క రూపాంతరము. (నుకృతమునకు. — “క. వినవచ్చుభామినీ మణి, మనమున నీతిరసంగము ముప్పియ మైకొ, మునుగొంతిక మలబాంధపు, నెననియు బునెము అంగనట్టు లేవెల్లలుమి.” శుక. ౧, ఆ.)

పున్న. దే. విరా. పిన్న. (పున్నతేలు. మె.)

పున్నమ. వై. వి. శుక్లపక్షమునందు పడు నేనవతిథి.

పున్నాగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నురపాన్న?;

2. ఇంద్రునియేనుగు; 3. పురుష శ్రేష్ఠుడు; 4. తెల్లగలుప; 5. జౌజికాయ.

పున్నియము. వై. వి. నుకృతము. “తే. పిన్నఁడు ననే గిలేనట్టియిప్పువోళ్ళ, శాసమునయందుఁగా పున్నజంతువులకు, నేటి నాకంబు పున్నియంబెడలినప్పు, డొఱకమున గూలవలయుఁగిలొడినట్లు.” కాశి. ౨, ఆ. — విరా. నుకృతముకలది*.

పున్నెము. వై. వి. విరా. పున్నియముయొక్క రూపాంతరము. (నుకృతమునకు. — “అన్నెముపున్నె మేమెఱుంగనపు” శుక. ౨, ఆ.)

పుప్పము. వై. వి. పువ్వు, పుప్పము. ఆం. సం.

పుప్పి. దే. వి. న్యాధిచేత పురుగుపడి గోరులో నుసనది పుచ్చుట.

పుప్పింశ. దే. ప్రే. పుచ్చు. “తే. నాదు గడిపాంతఃజాలనున్న తిడనర్చు, తోరణస్తంభ మెక్కియెవ్వరు నెఱుంగ, కుండవిచ్చెనబుట్టించియుండుమవిడ, యట్టులైనను నేగడవమరపురికి.” పో. 3, ఆ. (ఇచ్చట ప్రేరణార్థకమైన పుచ్చునకు విడ ఇచ్చుకొనియెఱుంగునది.)

పుప్పిపురుగు. ద్వ. వి. (చూ.) నుప్పిపురుగు.

పుష్ప. దే. వి. పశువులగోరజేలు వ్రసిన పురుగులు పడెడు వ్యాధి. (చూ. అదురు ద్రిక్క.)

పుష్పాడి. ద్వ. వి. (తూ+పాడి.) పుష్పములయంద
లిధాళి, పరాగము.

పుష్ప. వై. వి. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)
(పాడ్యమిని సంస్కృతపదముగా వ్రాసినని ఘం
టుకారుడు దీనిని సంస్కృతపదముగా వ్రాసి
యన్నాడు.)

పుమాంసుడు. సం. వి. న్. పుం. మనుష్యుడు, మానిసి.
పుయిలోట. దే. వి. (పుయిలోడుట.) వెనదీయుట,
సంకోచము. “తే. నీవుడమ్ములునొక్కడనిలిచి
చూచు, చుండుడనిపల్కుటయుఁబుయిలోట
తోడఁ గీచకారాతిఁదప్పక చూచినగును, నతని
కిట్లనిచెప్పెదర్పాత్తఁడు.” భార. విరా. 3. ఆ.
(చూ. పుయిలోటము. “నీ. జనులు గాంచినమా
నుషమురూపఁడనకనుపుయిలోటమున మోము
పుల్లసిలఁగ.” భార. విరా. ౨. ఆ.) (చూ. పు
యిలోడు.)

పుయిలోడు. దే. ఆ. క్రి. (పుయిలు+ఓడు.) వెనది
యు, సంకోచించు. “వ. ధర్మచందనుండతనియు
ద్ధికింబుయిలోడి.” భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.
(ఇందు పూర్వాపయనము అన్యదేశ్యము. ఇది
ఈడేలు, నెఱవేలుశబ్దములనంటిది.)

పురందరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.

పురంధ్ర. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. కుటుంబముగల
ఆడుది; 2. ఆడుది.

పురట. దే. వి. సంధ్య. (పుటకు మొదటిరూపము.)
ఆం. భా.

పురడించు. వై. ఆ. క్రి. పురణించుకొనూపాం
తరము.

పురణించు. వై. ఆ. క్రి. 1. వర్ణిల్లు; “వ. కృష్ణండు
జన్మించినది యాదిగా గోవుల ప్రతివత్సరంబును
బ్రహ్మతల్లైక్రీపులుపురణించివచ్చు.” వారి. పూ.
౬. ఆ.—2. విజృంభించు*. “క. కురుబలముదేవు
రణించెబడలుపలుతమురవ్వు.” భార. ద్రో. ౫. ఆ.

పురపుర. దే. వి. పాక్కుటయందగుననుకరణము.
“దానిఁజూచియేబురపురబొమ్మకొ.” భార.
విరా. ౨. ఆ.

పురపురలాడు. దే. ఆ. క్రి. (పురపురలు+ఆడు.)
మిక్కిలి యపేక్షపడు.

పురము. సం. వి. ఆ. న. 1 వట్టణము; 2. పాటలీపు
త్రమునువట్టణము; 3. శరీరము; 4. ఇల్లు; 5.
పేడ; 6. మూడు. పుం. గుగ్గిలపుడెట్లు.

పురస్కరించు. సం. స. క్రి. 1. ముందిడుకొను;
2. పూజించు.

పురస్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ముందిడుట;
2. పూజనము; 3. సన్మానము; 4. పరిగ్రహించుట;
5. తడుపుట; 6. శత్రువాక్రమించుట; 7. అప
దూఱుపడుట.

పురస్కార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పురస్కరిం
పడగినది.

పురస్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముంది
డబడినది; 2. పూజంపబడినది; 3. సన్మానింప
బడినది; 4. పరిగ్రహింపబడినది; 5. తడుపబ
డినది; 6. శత్రువుచేనాక్రమింపబడినది; 7. అ
పదూఱుపడినది.

పురస్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) పురస్కారము.
పురస్త్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —వై. —

పురస్సరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముందునడచే
వాడు, పురోగముడు.

పురహరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్తంబి.

పురాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్వజన్మం
దుచేయబడినది. (శుభాశుభకర్తము.)

పురాణము. సం. వి. ఆ. న. 1. సర్వప్రతిసర్గాదిపంచ
లక్షణములతోఁగూడినబ్రాహ్మది; (అవి పదునె
నిమిది.—బ్రాహ్మము, పాద్మము, వైష్ణవము, శైవ
ము, భాగవతము, నాగదీయము, మార్కండేయ
ము, ఆగ్నేయము, భవిష్యత్తు, బ్రహ్మకైవర్తము,
లైంగము, వారాహము, స్కాందము, వామన
ము, కౌర్మము, మాత్యుము, గారుడము, బ్రహ్మం
డము.)—2. పదునెనిమిది. పుం. కర్మమెత్తుటంక
సాలనాలు. విణ. పురాతనము.

పురాణించు. ఉభ. వై. ఆ. క్రి. 1. వర్ణిల్లు; “వ. నా
చేతం గ్రేవులుపురాణించుటంజేసి కొండొకకా
లంబునకదువులందెనుతు.” భార. విరా. ౧. ఆ.
“దండకము. ఉల్లోకసౌందర్యధర్మస్థితికవిస్త
తంబౌ నురస్సీమజీమాత మైవారవర్షోపలశ్రేణి
రాణించుమింపుకొబురాణింపఁగాజేయ.” పాం
డు. ౪. ఆ.—2. విజృంభించు*. (చూ. పురణిం
చు.)—సం. స. క్రి. పురాణముచెప్ప. (చూ.
దొరకొను.)

పురాతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బహుదినముల
నాటిది.

పురాయింఁ. వై. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; 2. విజృంభింఁచు*. “దండకము. కాకర్వరస్కంధబంధుత్వగంధంబురూపించుమాఁపురే పురాయింప.” పాండు. ౪, ఆ.

పురారి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పురావృత్తము. సం. వి. అ. న. తొల్లిటికథ.

పురి. ఉభ. దే. వి. 1. మెలి; 2. నెమిలిపించుము; “తే. మేఘరాజులసరసతమీఱదమ్మఁ, దరశవిద్యుల్లతాదీర్ఘతరకటాక్ష, వీక్షణకలాపములగారవింపనలరి, నెమివర్తించుబురివిచ్చి నెమిగములు.” రామా. ౬, ఆ.—3. కవియుట, ఆక్రమణము; “ఆపురికిదుర్వారోద్యమంఁడైన యాహరియుండోడపై.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—4. ధాన్యము పోసియుంచుటకుగొడితోకట్టినకూటు.—సం. ఈ. స్త్రీ. పట్టణము, ప్రాంతము.

పురికొను. దే. అ. క్రి. కవియు, క్రస్తు. “పురికొనుచుండెరలుచు,” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (చూ. ప్రే.) “డెందంబునఁ బురికొనుకాతుకముతోడ.” స్వా. ౨, ఆ. (ప్రే. పురికొలుపు. “క. నైరింపకయేడ్చెఱుగురు, వీరాగ్రణియిరువదేను వేలరథంబుల్, పోరికిబురికొలిపినవి, స్సార్గతంగుడికవిసెఁబాధునిమీఁదఁ.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.)

పురిడిపిట్ట. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, పూరేడు.

పురిపులుగు. దే. వి. నెమిలి, బర్హము. (చూ. గొరగొర.) (ఇట్లు పురిపిట్ట.)

పురివిచ్చే. దే. అ. క్రి. వేఱుపడు, పాయు.

పురితత్తు. సం. వి. త. న. ప్రేగు, ఆంధ్రము.

పురిషము. సం. వి. అ. న. మలము, విఠ్ఠ.

పురుగు. వై. వి. క్రిమి, కీటకము.

పురుటియాల. దే. వి. (పురుడు+ఆలు.) బాలెంతరాలు. “నీ. పొదివిలేగానకపాత్తులలోబట్టఁబోనాడుకొనినరేఁబురుటియాంఁడు.” రామా. ౬, ఆ. (చూ. పురుటాలు. “క. పురుడిబోటికినిందిర, పురుడంబికగాక యొరులపురుడేయనుచున్, బురుటాలికిఁబదిదినములు, పురుడుపునర్తించిరమిబుగ్గవగరితల్.” భాగ. ౮, పుం.)

పురుటిట్టు. దే. వి. (పురుడు+ఇట్టు.) ప్రసవగృహము, అశ్రుము.

పురుడింఁ. దే. అ. క్రి. పోలికయగు. “క. బద్దులదొలిపుట్టుగువెడ, బద్దులనొండొంటితోడఁబు

రుడించినసె, న్నుద్దులమద్దులముద్దుల, నుద్దులబాలకుఁడు ద్రోచెఁబోచింబడఁగన్.” వి. పు. 2, ఆ.—స. క్రి. పోలు. “కా. సింగంబున్నగుహని కేతమునకుఁకీఘ్రంబునకొనచ్చుమా, తంగంబుంబురుడించుచున్.” భార. విరా. ౨, ఆ.

పురుడు. దే. వి. 1. జాతాశౌచము; “తే. పదిదినంబులుసన్నభూపాలుసతికిఁ, బురుడువెడలెఁద్రయ్యాగఁబుఁబుఁబుఁబుఁబుఁ, యతిమనఃపద్మమదమధుప్రతీముఁగనన్, పువ్వుబోడికిజగములబురుడుగలనె.” రామా. 3, ఆ.—2. జాతాశౌచనమయము. “క. ధరణిఁగడుఁబేదవారను. బురుటికిఘ్రుతిలైలధాన్య ములఁజెచ్చెరముం. దరసంగ్రహింతురవిమన, కరుడుగ నతిదుర్లభంబులరములేమిన్.” భార. ఆర. 3, ఆ.—విణ. ఏ. సమానము, సమానుఁడు. “క. పురుషాత్తముతోనెప్పుడఁ, బురుడేతీండంఁడు.” హరి. ఉ. ౫, ఆ.

పురుభువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఉ.) మిక్కుటము, (చూ. పురుహువు.)

పురులోము. దే. అ. క్రి. (పురులు+ఓము.) ఖాత్రముమెఱయింఁ.

పురువు. ఉభ. వై. వి. పురుగుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. పురువు.)—సం. అ. పుం. 1. కల;

2. ఒకరాజ్ఞ. విణ. మిక్కుటము.

పురుషకారము. సం. వి. అ. పుం. పురుషప్రయత్నము.

పురుషము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రియలమీఁదివిభక్తలసంజ్ఞ; (ఇవి మూడు.—ప్రథమపురుషము, మధ్యమపురుషము, ఉత్తమపురుషము.) 2. కాస్త్రము; 3. నురపాన్న 1.

పురుషాయితము. సం. వి. అ. న. ఉపరతి.

పురుషార్థము. సం. వి. అ. పుం. పురుషప్రయోజనము. (పురుషార్థములు నాలుగు.—ధర్మము, ఆర్థము, కామము, మోక్షము.)

పురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మనుష్యుఁడు;

2. సాంఖ్యజీవుఁడు; 3. పరమాత్మ.

పురుషాత్తముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు;

2. శివుఁడు.

పురుహూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పుర. దే. అన్య. ప్రశంసార్థకము. (చూ. బాపుర.)

పురే. దే. అన్య. పురయొక్కరూపాంతరము. “చాలుబురసరోజభవ.” భాగ. 3, స్కం.

పురోగముడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముందుడ
చేవాడు.

పురోగామి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) — వై. —

పురోగుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) — వై. —

పురోదాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞార్థమైన
అపూపము; 2. సోమలతరసము; 3. హుతశేషము.

పురోణి. వై. వి. చిన్నయుత్తరము, చీటి.

పురోగనుడు. సం. వి. న్. పుం. పురోహితుడు,
(రూ. పురోధ.)

పురోభాగి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఎప్పుడును తప్ప
లు వెదకువాడు.

పురోహితుడు. సం. వి. అ. పుం. శుభాశుభవైదిక
కర్తములను చేయించుచే మేలకీడులను తెలుపు
చేండాడి యాచార్యుడు, ఒడ్డే.

పుర్య. వై. వి. పురువుయొక్కరూపాంతరము. “చ.

పాత్రినాలిపుర్యునకెనగాకుబంధకుడెవ్వఁ దనక
జ్ఞాడుదానయమైయి.” భార. శాం. ౬, ఆ.

పుటియ. వై. వి. పుట్టె. “చ. కఱచినపీనుగుఁగఁ నె
డదక ప్పెరయుఁ మొలఁబల్చితోల్లనుం, బుటి
యలపేరులు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

పుట్ట. దే. విణ. ఎడమ, నామము. (పుట్టచేయి, మొ.)

పుట్టియ. వై. వి. పుటియకు మొదటిరూపము.

పుట్టు. దే. వి. పలుచేసినములము.

పుట్టె. వై. వి. (చూ.) పునక.

పుల. దే. విణ. పసుపుమించిన తెలుపువన్నెకలది.
(పులకండము.) (పులయొక్కరూపాంతరము.)

పులకండము. ద్వ. వి. కండచేక్కర. “నీ. పలుకుచి
ల్గునఁబట్టు పులకండమాయనముంగరముత్తెం
బుమురువునూప.” చంద్రా. 3, ఆ.

పులకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులగము; 2. ఏనుఁ
గునికిచ్చేడియన్న పుకబళము; 3. పురుగు; 4. చె
ట్టుమీడినల్లపురుగు; 5. నలిపురుగు; 6. మణి
రోషవిశేషము; (అనగా మణులయందలిచీలిక.)
7. వజ్రముణి; 8. హరిదళము; 9. కడపశి.

పులకరము. వై. వి. 1. గగుర్పాటు; 2. జ్వరము*.

పులకరించు. వై. అ. క్రి. గగుర్పొడుచు.

పులకలు. సం. వి. అ. పుం. గగుర్పాటు. “ప. అ
స్తంబునంగల మణిచృస్తంబుల విశ్రాంతిఁజిం
లించినమేనంబులకలిప్పుడుంబాడమెడు.” స్వా.
౧, ఆ. (తెనుగుననిదిస్త్రీసమముగానుబహువ
చనాంతముగానుబ్రయోగములంజూపట్టెడు.)

పులకించు. సం. అ. క్రి. గగుర్పాటుగలదియగు.

పులగము. వై. వి. పెసరపప్పుచేర్చినండినయన్నము.

పులపాడుచు. దే. అ. క్రి. తెప్పవేయకచూచు. “క.

చప్పుడునేయక సంజ్ఞకు, జప్పట్టిడుకొంచుగొం
డసరియలవెంటఁ జప్పట్లకులులపాడుచుచు,
జొప్పరయుచునీలవెట్టుచునుశబరభటుల్.” భ
ల్లా. 3, ఆ.

పులము. సం. వి. అ. పుం. గగుర్పాటు. విణ. విపులము.

పులసరము. దే. వి. పాకము చెడుటవలనఁ గలిగిన
పులుసు.

పులసరి. దే. విణ. గర్విష్టుడు. “ద్వి. కలవానియ
ట్టునిక్కుంబునీవొక్క, పులసరితనమునబుచ్చితి
కొలుచు.” భల్లా. ౪, భా.

పులకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్ల; 2. మెతుకు;
3. సంక్షేపము.

పులాపు. హిం. వి. ఒకవిధమైన వంటకము.

పులి. దే. వి. వ్యాఘ్రము. విణ. పులిసినది. (పులిక
డుగు. మొ.)

పులికడుగు. దే. వి. పులిసినడుగునీరు, ధాన్యాష్టము.

పులికూడు. దే. వి. 1. పులిసిన యన్నము; 2. భిక్షా
న్నము. “చెలిపులికూడుమానుపనిశ్రీదునిఁగాద
ని.” పను. ౧, ఆ.

పులికోచే. దే. వి. పులిముఖమువంటి ముఖముగలిగిన
సారెపురుగువంటి యొక పెద్దపురుగు.

పులిగంజి. ద్వ. వి. పుల్లనీళ్లు, ఆరనాళము.

పులిగాయము. దే. వి. ఆటినగంటిమచ్చే. “క. తిలకిం
చితివేపువ మొక్కలమగునీచెంచుమేనఁగలపలు
గంటుల్, బలుసింగపువలగంట్లా, పులిగాయ
ములెల్లఁబెద్దపులిగాయంబుల్.” చంద్రా. ౨, ఆ.

పులిగోరు. దే. వి. 1. నడుమ వ్యాఘ్రసఖమును
పతికమునకుమాటుగాఁ గూర్చినహారము; (చూ.

మొలకట్టు.) 2. వ్యాఘ్రసఖము.

పులిచించలము. ద్వ. వి. పులిచింతి.

పులిచింత. ద్వ. వి. చుక్కెక్కి.

పులిచెంచలి. దే. వి. — వై. —

పులిచెవులాకు. ద్వ. వి. (పులిచెవులు + అకు.) ఒకా
నొకమందుచెట్టు.

పులిషాదము. ద్వ. వి. ఒకానొక ఆట.

పులిత్రేపు. దే. వి. అజీర్ణపుత్రేపు.

పులినము. సం. వి. అ. న. ఇనుకదిన్నె, సైకతము.

పులిసీరు. ద్వ. వి. రక్తమువిఠిగి గాయములోనగువానియందుండికాఁతెడునీరు. “క. హరునఱకాలంబొరఁబడి, శిరమునకుఁ వెడలెనీరుశితఖండముచం, దురయనిసెలవడి నేఁడుకొ, దొరఁగెడుపులిసీరుగాంగతోయముపేరకొ.” చంద్ర.

పులిపిరి. దే. వి. దేహమునందు మిరియమువలెపెరిగెడు దుర్వాంసవిశేషము, కేముము.

పులిపిరికాయ. దే. వి. — పై. —

పులిపులి. దే. వి. పులిపిరికాయ. విణ. పీడితము, అనమర్తము. “నీ. పులిసేరునోబులిపులిసేయలఁతలనేలికమాలికవెలసెనేని.” చంద్ర. ౨, ఆ. “నీ. పులిఁగ్రమ్ముకొని పులిపులిగనీఁపైలఁగ్రుమ్మియేపుతోమగఁటిమిచాపువారు.” రసి. ౧, ఆ.

పులిపులికాయ. దే. వి. పులిపిరికాయ, కేముము.

పులిపెంజెర. దే. వి. కాటుకరేకుపాము.

పులిమిపుచ్చు. దే. స. క్రి. (విషయమును) తేలికగాపోసిచ్చు. “క. తెలుఁగుకవిత్వముచెప్పకొదలఁచినకవియర్థమునకుదెగియుండెడుమాటలుగొనివగులుంఁద్రాసం, బులునిలుపకయొగినిబులిమిపుచ్చటచదురే.” నిర్వ. ౧, ఆ.

పులిమెకము. ద్వ. వి. ముప్పైవిశేషము.

పులిమెట్టు. దే. వి. తేల్చినకడుగుయొక్కయడుగుది.

పులియ. దే. వి. విస్తారము. “క. సెలనాళ్లునునియకుండై, పలాశపత్రములపులియఁబాయకద్విజాఁడి, మృలభోజనంబుచేసిన, ఫలమిలఁజాంఁద్రాయణంబుఫలముంగలుగుకొ.” విజ్ఞ. ఆచా. కాం.

పులియఁడు. దే. వి. పులివలెనుండుటచే ముక్కయ్యిఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

పులియఁబాటు. దే. ఆ. క్రి. (పులియకొ + పాటు.)

పులియ. “నీ. పూఁబోడికమ్మవిపులియఁబాటునీతేసేసతిమెముకందనిచందమామ.” చంద్ర.

(చూ. పాటు.)

పులియ. దే. ఆ. క్రి. పుల్లనగు.

పులియోర. ఆర. వి. పులుసుకలిపినయన్నము. (చూ. పులిహోర.)

పులిరుగు. దే. వి. పుల్లిరుగుయొక్కరూపాంతరము.

పులివరుగు. దే. వి. పులియఁబెట్టినవరుగు. కాశీ. 2, ఆ.

పులిసరి. దే. వి. పులుగుడు, వాతఘ్ని.

పులు. దే. వి. 1. రత్నమాలినద్యము; “పులుకడిగినరత్నకలికలిల.” పర. ౨, ఆ.—2. కనవు. “పులు

మఖకాలికానికట! భూమలమేయము.” ఆము. 3, ఆ.—విణ. అల్పము. (పులుమానిసి, మొ.) (వెనుకటి రెండ్రములయందెది పుల్లుయొక్కరూపాంతరము.

పులుఁగు. దే. వి. పక్షి, విహగము, పిట్ట.

పులుఁగుపిట్ట. ద్వ. వి. గుడ్డగూబ, ఘూకము.

పులుఁగుబొల్లఁడు. దే. వి. గరుత్తంతుఁడు.

పులుఁగుతాయి. దే. వి. పచ్చే, గారుత్తతము.

పులుఁగుతేఁడు. దే. వి. గరుత్తంతుఁడు, ఖగేశ్వరుఁడు.

పులుకాసిపురువు. ద్వ. వి. పచ్చే తెక్కుపురుగు. (“ద్వి.

రాజులువాటింపురాణివాసముల, నోజతోమా

డిగంబానరింపఁదమకు, వరపుడుగాఁడేనీవరుసప

ర్తింపఁ, బురిలోనఁబులుకాసిపురువులతరమె.”

(ఇక్కడ పులుకాసిపురువులనఁగా అల్పలని

యర్థము.) వారిళ్ళ. ౨, భా.)

పులుకాసిపులుఁగు. దే. వి. చిలుక. “తే. ఇన్నిదేవ

ల్లఁగొలిచినేనేమిగంటిఁబోయిపచ్చనిపులుకాసి

పులుఁగుచేత, మోసపోయితినికుందు మొనయు

భేద, మారట మొనర్పవినివియయ్యూరిబసి.”

కుక. 3, ఆ.

పులుకుపులుకు. దే. వి. తెప్పలుమానిమానితెఱ

చేచే చూచుటయందగుననుకరణము. “తే. పులుకు

పులుకునఁజూచియక్కలికితోడఁ, బలుకుపలుకు

నదైన్యంబుదొలుకఁబలికె.” సా. ౨, ఆ. (చూ.

పుల్కుపుల్కు. “నీ. భోగించువారలఁబుల్కుపు

ల్కునఁజూచి మెల్లనగుక్కిల్లుమ్రుంగువారు.”

వై. 2, ఆ.)

పులుగర. దే. విణ. (పులుగు + అరి.) జోడయెఱి

గినవాఁడు. “క. వినివారీగడగిగడ, యననేమి

యననేమెఱుంగమానాస్తాభిలం, బునువచ్చునేని

నీచె, ప్పినపులుగరివెచ్చమెల్లఁబెట్టెదమనినకొ.”

పర. ౫, ఆ.

పులుగాకు. దే. వి. (పులు + కాకు.) ఉపద్రవము.

“ద్వి. పలుగాకులైబహుభంగులనీట్లు, పులుగా

కులూనరింపఁబోలదేమాన్ప.” వారిళ్ళ. ౧, భా.

పులుగు. దే. వి. 1. గుఱుతు; “ఎ, గీ. పొలతిరేలుసీ

యునిశియపులుగుగాఁడె.” ఆము. ౫, ఆ.—

2. జోడ. (చూ. పులుగరి.)

పులుగుడు. దే. వి. పులిసరి, వాతఘ్ని. (ఇది ద్వివి

ధము. నల్లపులుగుడు, తెల్లపులుగుడు.)

పులుదిండితాయి. దే. వి. (పులు+తిండితాయి.) ఇం
ర్రనీలనుజీ. (చూ. నెట్టేము. (ఇట్లు పులుదిండి
చలుప.)

పులుప. దే. వి. పలువేగానూతినపుల్లయూరులంది.
కాశీ. 2, ఆ.

పులుమానిసి. ద్వ. వి. అల్పమనుష్యుడు. (చూ. దెస.)

పులుము. దే. స. క్రి. 1. రుద్దు; 2. నలుపు; 3. ఉను
ము; 4. కొట్టు. వి. కుత్తోగము.

పులుముడు. దే. వి. రుద్దుడు, మార్చుము.

పులుమ్రాను. దే. వి. తాళసారికేళాదిత్యగ్రామము.

పులును. దే. వి. 1. ఒకరసము, అట్లుము; (చూ. రస
ము.) 2. వ్యంజనవిశేషము.

పులునుగూర. ద్వ. వి. (పులును+కూర.) పులును
పోసివండినకూర.

పులోమజ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఇంద్రునిభార్య, శచి.

పులోమజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుడు.

పుల్లనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోయవాడు;
2. మాలవాడు; 3. ఆధముడు. (రూ. పుల్ల
నుడు.)

పుల్లము. వై. వి. పులగముయొక్కరూపాంతరము.

“మాయక్కనీకునుబుల్లంబిదపంచెగైకొనుము.”

భల్లా. ౫, ఆ.

పుల్లరి. దే. విణ. పులుగరియొక్కరూపాంతరము.

“ఏముమాపురమున కేగితెచ్చెదము పుల్లరిధనంబ
నిరి.” పర. ౫, ఆ.

పుల్లరి. దే. వి. పులిపిరియొక్కరూపాంతరము.

పుల్పాడుచే. దే. ఆ. క్రి. పులపాడుచేయొక్కరూ
పాంతరము. “జడతగ్గదుడతొప్పలగన్నవిప్పి
పుల్పాడుచును.” ఆము. ౪, ఆ.

పుల్ల. దే. వి. 1. పుడక; 2. సమిధ; 3. పొయినిడుక
ట్టె. విణ. 1. పుల్లనిది; (పుల్లదానివు. మొ.) 2. పను
పుమించినతెలుపువన్నెగలది. (పుల్లాపు. మొ.)

పుల్లంటుతాయి. దే. వి. (పుల్లు + అంటుతాయి.)
ఇంద్రనీలనుజీ.

పుల్లకంద. ద్వ. వి. ఒకదినుకుందనీ.

పుల్లగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. భయపడు. (రూ. పుల్లగిలు.

“క. తనచేతనృపతినుతుండెడి, గినదైవచ్చున
నిపుల్లగిలిపోఁచుకొ, వనసత్వములకున్ గం,
బునమెదలఁగఁజూచి పాటిపోవను వెలుచుకొ.”
భో. ౫, ఆ.)

పుల్లగూర. ద్వ. వి. (పుల్ల+కూర.) (చూ.) పులును
గూర.

పుల్లగొరక. దే. వి. నీరుకొడి, పరిష్కవము.

పుల్లతి. దే. వి. సాదనకాండ్రుగుటికాపెడుకొల.

పుల్లతీగ. ద్వ. వి. సోమలత. “నీ. కమలారినామం
బుగైకొన్నవివితునిపుల్లతీగలుమాచిపుల్లసిల్లి.”
పాండు. ౫, ఆ.

పుల్లదానివు. ద్వ. వి. అష్టదాడిముమి.

పుల్లన. దే. వి. పులును. విణ. పులునుగలది. (వృత్తి
యందు విశేషణమునువో పుల్లని. చూ. అలకన.)

పుల్లసిట్లు. ద్వ. వి. బ. కూటిసిట్లు, ఆరనాళము.

పుల్లప్రత్తి. దే. వి. ఒకదినుకుప్రత్తి.

పుల్లప్రబ్బ. దే. వి. అస్తువేతనము.

పుల్లబచ్చేలి. దే. వి. నల్లసూరణము.

పుల్లమామిడి. దే. వి. కొండమామిడి.

పుల్లయనీరిక. దే. వి. (పుల్ల+ఉనీరిక.) కొండయు
నీరిక. (దీని కాయలు పెద్దవి.)

పుల్లరి. దే. వి. (పుల్లు+అరి.) పసులు కనపుమేయు
టకైయిచ్చెడుపన్ను, తృణభాగధేయము.

పుల్లరుజ్జ. దే. వి. (పుల్లు+అరుజ్జ.) మత్స్యవిశేష
ము. హంస. ౪, ఆ.

పుల్లవడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పుల్ల+పడు.) స్తంభించే. “క.

పుల్లవడిచలముకొపము, పొల్లవడిచనంగఁగొంత

ప్రాద్దు మొగమునకొ, వెల్లదనముగదురనిలిచి,

యెల్లజనులువినగనుతీయునిట్లనిపలికెకొ.” భా

ర. ఆర. ౪, ఆ. “క. తల్లియుండండియువెల

గునక, బుల్లవడగవారికడకుబోయితడయఁగా,

నొల్లకపయనమువీడ్కో, లెల్లనుదనయిచ్చెదెల్లి

యిట్లనియెదగకొ.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

పుల్లవావిలి. దే. వి. తెల్లవావిలి, శ్వేతసురసనీ.

పుల్లవెలగ. దే. వి. ఒకదినుకువెలగనీ.

పుల్లసిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. విపర్లముగు; (చూ. పుల్లతీ

గ.) 2. కలగ. (రూ. పుల్లసిలు.—కలగుటకు.—

“ఉ. ముల్లగుగంధినామను మోహమునాబడిపె

ట్టినీపున, నొల్లకవిడనాడెదయోరగవామగ

వాచిత్రముల, పుల్లసిలంగజేయఁబొరపొచ్చుము

లాడగనాడువారికే, చెల్లునుజెల్లబోవుతము

చెడ్డనుఖంబునుదక్కదయ్యెగా.” వి. పు. అ. అ.)

పుల్లాపు. దే. వి. (పుల్ల+అపు.) కపిలధేనువు, “కా
ర్తూలమంచే పుల్లాపుకిరంబుద్రుంచె.” భాగ.

౯, స్కం.

పుల్లియ. దే. వి. పుల్లె. “తే. ఇచటికంగిలిపుల్లియలేల వచ్చె.” కాశ. 3, ఆ.

పుల్లిరును. దే. వి. (పుల్లు+ఇరును.) తొండాపుత్రాటికి ఆనుదలగానమల్లిన చిన్నయిరును.

పుల్లు. దే. వి. కసపు, తృణము. (చూ. పులు.) విణ. అల్పము. (పుల్లిరును. మొ.)

పుల్లుడి. దే. వి. (పుల్లు+ఉడి.) ఒకానొకవ్వడు పాగుబడికుపయోగించెడుపాలము. (ఇట్టివి ఏడుడి, నీరుడి.)

పుల్లుఱుకుపాము. దే. వి. (పుల్లు+ఱుకుపాము.) సర్పవిశేషము.

పుల్లె. దే. వి. విస్తరాకు. (పుల్లియయొక్కరూపాంతరము.)

పుల్లెన. దే. వి. ఒకానొకమందుచెట్టు.

పుపు. వై. వి. పుపుయొక్కరూపాంతరము. “చ. ఇన్న దిక్కుంకియందఱుం, బుపులికఁగోసి తెండు శివపూజకటంచుదకా న్యుడంచినకా.” ఉ. రా. 3, ఆ.

పుపుఁబోడి. ద్వ. వి. పుపుఁబోడియొక్కరూపాంతరము. “వేల్పుంబుపుఁబోండ్లు.” య. ౧, ఆ.

పువ్వాటు. ద్వ. వి. (పుపు + వాటు.) ముందువెనుకలకు నూఁగాడుట.

పువ్వార. ద్వ. వి. (పుపు+వార.) ఈడుతాడులలోన గునానివంటిచెట్టయొక్కపూత.

పువ్వారుఁబోడి. (పువ్వు+ఆరు+పోడి.) పుష్పమువలె మిక్కిలి మసోజ్జారాలగు ఆడంది; 2. ఆడంది. “క. చెప్పడినీ తెఱఁగంతయు, బువ్వారుంబోడినాకుబొంకకచెపుమా.” రసి. 3, ఆ.

పువ్విలుకాడు. ద్వ. వి. (పుపు+విలుకాడు.) మన్నఁగుడు, పుష్పధన్యుడు. “ఉ. పువ్విలుకాడు సాహృదయముకొ నొగిలించుచునున్నవాడు.” ఉ. రా. 2, ఆ.

పువ్విలుతుడు. ద్వ. వి. (పుపు+విలుతుడు.) — వై. — “క. పువ్విలుతుతండ్రీయచ్చట, మువ్వంక మరువునమరలి మొరయించెమనం, బువ్విల్లారంగ్రతులకు, నవ్విధముడదియపదయు గాంకము తెల్పుకొ.” పాండు. ౫, ఆ.

పువ్వు. వై. వి. పుపు, పూపు, విరి, పుష్పము.

పుషిళము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పోషింపబడినది.

పుష్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టతామర. అ. న. ము.

1. ఆకాశము; 2. ఉదకము; 3. తామర; 4. మె

ట్టతామరదుంప; 5. తొండముచివర; 6. వాడ్యముఖము; 7. కత్తివాడర; 8. బాణము; 9. కుష్మమనెడు ఓవధి; 10. ఒకద్వీపము. (చూ. ద్వీపము.) 11. తీర్థవిశేషము. పుం. 1. చెన్నగువట్టి; 2. రోగవిశేషము; 3. సర్పవిశేషము. దు. 1. ఒకరాజు; 2. వరుణునికొడుకు.

పుష్కరావ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. బెగ్గురువట్టి. పుష్కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నోనేలు; 2. తామరకొలన; 3. ఆడేనుగు. (మగయేనుగు—పుష్కరి. వ్. పుం.)

పుష్కలము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. శ్రేష్ఠము; 2. అధికము; సమృద్ధము.

పుష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పోషింపబడినది; 2. బలిసినది.

పుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పోషణము; 2. బలపు; 3. సమృద్ధి.

పుష్పంధయము. సం. వి. అ. పుం. తుష్పెద.

పుష్పకము. సం. వి. అ. న. 1. కుబేరునివిమానము; 2. కుసుమాంజనము; 3. రత్నకంకణము; 4. కుంపటి. పుం. కృష్ణుని తేరిగట్టుములలోనొకటి.

పుష్పకేతువు. సం. వి. ఆ. న. కుసుమాంజనము. పుం. మన్నఁగుడు.

పుష్పదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువుదిక్కునందలి యేనుగు. దు. ఒక విద్యాధిగ్రంథుడు.

పుష్పధన్యుడు. సం. వి. వ్. పుం. మన్నఁగుడు, పూవిలుతుడు.

పుష్పపుటము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

పుష్పఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. కపిత్థము, వెలగి.

పుష్పమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పూగుత్తి; 2. బ. ధాన్యవిశేషము.

పుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. పూవు; 2. స్త్రీరజస్సు; 3. గండివనము; 4. మాచిపత్రి.

పుష్పరథము. సం. వి. అ. పుం. క్రీడాయోగ్యమగురథము, (రూ. పుష్కరథము.)

పుష్పరసము. సం. వి. ఆ. పుం. పూడేనె.

పుష్పలావిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూలబంతులు సరిములులోనగునవి స్రుచ్చియమైడు ఆడంది.

పుష్పలిపము. సం. వి. వ్. పుం. పట్టదము, తుష్పెద.

పుష్పంతులు. సం. వి. వ్. పుం. ద్వీ. సూర్యపం

ద్రులు.

పుష్పవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజస్వల, ముట్టబడి.
పుష్పశరుడు. సం. వి. అ. పుం. మున్నగుడు.
పుష్పసమయము. సం. వి. అ. పుం. వసంతముతువు,
పూడటి.

పుష్పింజే. సం. అ. క్రి. వికసింజే, పూజే.
పుష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దంతమలము; 2. లిం
గమలము.

పుష్పిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) పుష్పవతి.
పుష్పితము. సం. వి. అ. అ. అ. పూచినది.
పుష్పవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. (చూ.
నక్షత్రము.)

పుష్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుష్పమీనక్షత్ర
ము; 2. పాపమాసము; 3. పుష్కరాగము; 4. కలి
యుగము.

పుష్కరాగము. సం. వి. అ. పుం. శ్వేతమణివిశేషము.
పుసలాయించు. వై. స. క్రి. బుడ్డగించు.
పునీ. దే. వి. నేత్రమలము, దూషిక.

పునుకు. దే. వి. తుమ్మటలోనగువనియందగు ధ్వ
న్యకనరణము. (పునుకనితుమైన, పునుకున
చెప్పెను.)

పుస్తకము. సం. వి. అ. న. లిఖితపత్ర సంపుటము.

పుస్తము. సం. వి. అ. న. 1. లప్పమువేయుటలోనగు
శిల్పాలపని; 2. పుస్తకము; 3. మాంసపుచేక్కలము.

పుస్త్రు. దే. వి. దుర్గధము. "ద్వి. ఆడబచ్చెనడిపేను
గనుచునంతెరి, గదియుచు మైపుస్త్రుకంపునకెడ
సి, తోలగుచుబురజనుల తువ్వననుమియి." హ
రిశ్చ. అ. భా.

పుప్తే. దే. వి. మంగళనూత్రము. "తే. పుప్తేగట్టిన
యది మొదల పాంతరావు." రుక్మా. ర, అ.

పుప్తేముడుపు. దే. వి. కంటెబాట్టు.

పులిందము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేశము. (చూ.
దేశము.)

పులిందుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతరభాష తెలియక
అడవియందు వాసముచేయుచు మిక్కిలి జీవ
హింసాపరుడై తిరిగి ఒకజాతిబోయినవాడు.

పూ.

పూ. వై. వి. పువ్వు. "ఎ. గీ. కాలకంతునిశిరసుపూ
గగనగంక." కాశీ. ౧, అ. (దీనికి పుత్రియందు
ఉకారమునకువలెనుమాగమాదికార్యమునెఱుం
గవలెను. ఉవా. పూగొవ్వు, పూటదము.)

పూంచే. దే. ప్రే. పూనుకొనుకొనరాపాంతరము.
"క. కాంచనమాలాలంకృత, చంచత్తనులీలమెఱ
యుజవనాశ్వములక, బూంచరభంబునమణిమ
ము, పంచాననకేతువెత్తెబంధుభంగిక." భార.
విరా. ర, అ.

పూచే. దే. అ. క్రి. పూను, ఉద్యమించే. "క.
పూచివిధునిమీదనైవ్యములతోవెడలెక." శ
శాం. ర, అ.

పూజే. ద్వ. వి. (పూ+జే.ప.) మత్స్యవిశేషము.
(దీనిని అజమమున పరాలంబురు.)

పూట. దే. వి. 1. సంద్య; "ఉ. రేపటిపూటనెన్ని
కొనివ్రేడుపనింగొనబోయి మేపితా, మాపటి
పూటనెన్ని కనుంబుననీదగు." విజ్ఞా. పా.
కాం.—2. దినము; "నీ. ఈపూటదప్పించియెల్లి
చూచెదనన్నబతివేడ్డకజెఱచుటపాడిగాదు."

భో. ర, అ.—3. కాలము; (పగటిపూట, రాత్రి
పూట.) (పురటయొక్క రూపాంతరము.)—

4. ఒకడు చేయవలసినపనిని నేను చేసెదనని
మఱియొకడు పూనుట, ప్రతిభూత్వము. విణ.
(చూ. పూటకాపు.) "క. మీకునుధర్మవిరోధ
ము, గాకుండుటకేనపూట." భార. శాం. ౭, అ.

పూటకాపు. దే. వి. ఒకడు చేయవలసినపనిని
నేను చేసెదనని పూనుకొనిన మఱియొకడు,
ప్రతిభువు. "నీ. వినుమింతియాయధమును
ఘటించగలజేయబుష్పనారాయండుపూట
కాపు." వై. అ, అ.

పూటకూళ్ళవ్వు. ద్వ. వి. (పూటకూళ్లు + అవ్వు.)
వెలతీసికొని వేళవేళకు అన్నమువండిపెట్టెడు
వంటకల్లు.

పూటకూళ్ళయిల్లు. దే. వి. (పూటకూళ్లు + ఇల్లు.)
పూటకూళ్లువండిపెట్టెడు గృహము.

పూటకూళ్లు. దే. వి. బ. వెలతీసికొని వేళవేళకు
పెట్టెడు అన్నము.

పూటవడు. ద్వ. అ. క్రి. (పూట+పడు.) ఒకడు
చేయవలసినపనిని నేను చేసెదనని మఱియొక
డుపూనికగొను. "ఉ. ఆనతియిచ్చినట్లసరియై
కలమన్నప్రసన్నుపాలికిం, పూనగనీగిపూట
నిడియెవ్వగ నాతనియప్పుడిటిచెక, దానతిచి
త్రివైభవమునకా ధనధాన్యపు రానులెన్నియై,
గానబడంగలజేసిరికాంతునికేమిచిత్రిమింత
యొక." పర. ర, అ.

పూటవాటు. ద్వ. వి. పూటవడుట. “ఆ. ఆన్నద మ్మడైననాలుమగండైన, గొడుగుదండ్రెయైన గూడియుండి, పొత్తుధనమునందుబూటవాటు నునప్పు, సాక్ష్యమునుపహింపజనదుజగతి.” వి ష్ణు ప్య, కాం.

పూటపెట్టు. దే. స. క్రి. (పూట+పెట్టు.) ఒకఁ డు తాను చేయవలసినపనిని మఱియొకనిని నీవు చేయుమని పూనికగొలుపు. “ఎ, గీ. ఒయ్యఁ జేరిక చేసిసా మ్మెప్పఁజెప్పఁ, బూట పెట్టుము నను.” పర. ౪, ఆ.

పూడులు. దే. విఠ. బ. ఆనేకములు. (సంపత్సర ములు.) “ఇట్టివిమొల్లజూచిరానెఱకలుగట్టుకొ న్న మఱియేడులుపూడులుపట్టు.” స్వా. ౧, ఆ. (రూ. పూండ్లు. “క. నావుడుముట్టిసజగడం, బీ వేశ సేతర్ప వేనియేండ్లక బూండ్లక, నీవేమిత్తర్ప దనుటయు.” జై. ౪, ఆ. “క. ఆగుణమణియొ క్కనిశిడు, బాగాలేచాలుబహుళపరిణాముల కుక, బాగైనవిలువలగానివి, భోగింపఁగనీమ కేండ్లపూండ్లకుఁజాలుక.” పాంచా. ౪, ఆ.)

పూత. దే. వి. 1. చర్చ; 2. చందనము; “పువ్వులు పూతతమ్ములమర్థియుచుట్ట.” విజ్ఞా. ప్రా, కాం. —౪. నున్న పుగచ్చు.

పూడటి. ద్వ. వి. (పూ + తటి.) వసంతముతుపు, పుష్పసమయము.

పూడేనియ. ద్వ. వి. (పూ + తేనియ.) పుష్పరసము, మకరందము. “నీ. పూడేనియలజాలబాదలు లేటుల ప్రాతరహిమించునులుములరవలిగాఁ గ.” య. ౪, ఆ. (రూ. పూడేనె.)

పూపు. దే. వి. పూనిక, ఉద్యమము. “ఒక్కపూ పునయపూతిందినాకుక మహిషాదారంబైన కుభంబానర్పుడు.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

పూబాళ. ద్వ. వి. (పూ + పాళ.) 1. పువ్వులుగల పాళ; 2. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. కుసుమ.)

పూబింద. ద్వ. వి. (పూ + పింద.) మిక్కిలి లేతపిం ద, పూవ. (మొదటిరూపము పూబిందియ.)

పూబోడి. ద్వ. వి. (పూ + బోడి.) (చూ. పువ్వు బోడి.) “క. పూబోడులకునువిటులకు, వేఁబోకలదలలసొంపుమిడ్కొలుపుఁబురిక, లేఁబోకలబోకతోటల, పూబాళలకమృతావిఁ బొదలివగాడ్చుర్.” ఫీ. ౧, ఆ.

పూగము. సం. వి. ఆ. న. పోక. పుం. 1. పూగ; 2. పోకత్రును; 3. గంగరావి?

పూచి. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. బాధ్యత, కార్యము. పూచిక. దే. వి. —పై. —

పూచే. వై. ఆ. క్రి. 1. పుష్పించే; 2. తప్పకుట్టు పాడము?; “ఉ. పూచినమాపులకదవిల్చువ్వు లుతోదునక మ్మేమాధపుండేచినశంక.” ఆము. గ, ఆ. —౩. నిస్సారముగ. “ఏకతోఁగడుబూచు మ్రాచుటవిలుపును.” భార. సభా. ౨, ఆ.

పూజ. సం. వి. ఆ. క్రి. అర్చన, సవర్య, నమస్క. పూజకుడు. సం. విఠ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అర్చకుడు.

పూజనము. సం. వి. ఆ. న. పూజించుట, అర్చన. పూజనీయుడు. సం. విఠ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పూజింపఁ దగినవాడు.

పూజించే. ఉభ. వై. సం. స. క్రి. పూజచేయు, ఆ ర్చించు. “నీ. నీతండ్రొగంగననిచ్చనిచ్చలుమమ్మఁ బూజించెనపరంజపూలచేత.” అచ్చ. బాల, కాం.

పూజితవృక్షుడు. సం. విఠ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పూజనీయుడు.

పూజితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేలుపు. విఠ. పూ జింపఁబడినవాడు.

పూజె. దే. వి. ఘటాదులమీఁదిచిత్రము. (కుండకు పూజెలు పెట్టిరి.)

పూజెకుండలు. ద్వ. వి. ఐరేనికుండలు. “నాల్లం కలనుప్పొంగుచుఁ బూజెకుండలలరేక గడ్గొం టె.” య. ౪, ఆ.

పూజెగులు. దే. వి. బ. (పూజె + కాగులు.) —పై. —ఆం, భా.

పూజెనేయు. ద్వ. స. క్రి. (పూజె + చేయు.) ఘటా దులనుచిత్రించు. “నీ. తురగఘోషాతధూళి దిక్కులఁబ్రాకిభుజగారిఁతెక్కులఁబూజెనేయు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

పూజాక్షుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మామ. విఠ. పూ జింపఁదగినవాడు.

పూజే. వై. వి. అర్చన. “ఎ, గీ. తప్పిపూమిదొగడ్డె వైఁగమ్మవిల్లు, నిమ్మగానిల్పియెమ్మెనుగొమ్మలెల్ల, గ్రమ్మకొనిపెక్కులాగులదొమ్మిగూడి. పూజలొ నరించుయల్లనిపొగడిరపుడు.” నీలా. 3, ఆ.

పూజేరి. ద్వ. వి. (పూజే + అరి.) అర్చకుడు. “నీ. పూజరిబ్రాహ్మణపుత్రి యొకర్తును గాఁగి, నాబ రఁగెడుకాంతగలుడు.” కళా. ౪, ఆ.

పూజారి. ద్వ. వి. పూజారియొక్క రూపాంతరము.

“ఉ. పూజారివధూటివచ్చి జలజాతవిలోచనఁజూచి యిట్లనె.” విక్ర. ౬, ఆ.

పూటము. దే. వి. బరువు, భారము.

పూడ. దే. వి. మూడి, గుడుము.

పూడిక. దే. వి. నూయి మొదలగు వానియందు అడుగున పూడిన మున్ను.

పూడు. దే. ఆ. క్రి. 1. పల్లమునుట్టిలోనగు వాని చే నిండు; 2. నిండు. వి. పూడిక.

పూడుబాము. దే. వి. (పూడు + పాము.) మట్టిలో పూడియుండు ఇరుదలల పాము. “ఉ. శేషానిల భుగ్విధం దురుసపాన శిరంబుల దాల్చుచోక ముక్, హీనపుబూడు బాముగరియించెదనంచుదలంచుచాడ్చునె.” వి. పు. ౧, ఆ.

పూడుచే. దే. ప్రే. 1. పూడజేయు; 2. పాతు. (రూ. పూడ్చు.)

పూడుపు. దే. వి. 1. పూడ్చుట; 2. నిక్షేపము.

పూత. దే. వి. పూతుట, వికసనము.

పూతన. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. ఒకానొక రాక్షసి; 2. కరక. ఆ. పుం. ము. గజవిశేషము. (ఏషాణకర్ణయనచరణములలో ఏదేని నొక్కటి సెక్ ప్రక్కకులుగక మఱియొక ప్రక్కనన్న యొక జోక్కగా గలిగి మేఘమువలె నల్లనై మంజిషిని న్నెగిలఁగఁగో మములుగలిగినది. ఇది యూధనాశకిమంధ్రు.)

పూతము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) : తూర్పుత్తినది; 2. పరిశుద్ధమయినది; 3. నెడకట్టబడినది.

పూతిక. సం. వి. ఆ. క్రి. కొమ్మనగొట్టెపిండిచెట్టు. ఆ. పుం. ము. 1. నెమిలడుగుచెట్టు; 2. పూతి మార్జాలము.

పూతికరజము. సం. వి. ఆ. పుం. నెమిలడుగుచెట్టు.

పూతికాష్టము. సం. వి. ఆ. న. 1. దేవదారుపు; 2. సరళవృక్షము.

పూతిగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. దుర్గంధము, గదురు.

పూతిదారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవదారుపు.

పూతిఫలి. సం. వి. ఈ. క్రి. కారుగచ్చి.

పూతివొండము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కస్తురిమొకము; 2. గదురుకంపుగల ఒకదినుసు పురుగు.

పూదియ. దే. వి. పూది. (చూ. గవ్వచోకము.)

పూది. దే. వి. బంగారుపూస. “ఉ. కాలకళాదుండెడయను కాంచనరేణువు బ్రత్యగశనా,

గ్రాలెడుక్రోవింకూర్చి కరంకంకంబ్రపర్ణన మొదుబాళువా, మేలిమిపూదెనాబోలువు మిత్ర నినుండది కాక యార్పగి, లాలని

లాగునగుంకను బళ్ళిమాంబుధిక్.” కళా. ౮, ఆ. పూదెగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (పూదె + కట్టు.) బంగార పూసగా నేర్పడు. “పూదెగట్టిన తత్వబోధమున గ.” కళా. 3, ఆ.

పూనిక. దే. వి. కడక, ఉద్యమము. “ఎ, గీ. నీయ శోలత్వీభోలు పూనికలదపము, నేడు మొనరించుచున్నాడు నీలగళుడు.” కా. ౨, ఆ.

పూనికి. దే. వి. —వై. — (చూ. పూన్ని.)

పూనిగొల్లలు. ద్వ. వి. బ. గొల్లలలో నొక తెగవారు.

పూనీరు. వై. వి. పన్నీరు.

పూసు. దే. ఆ. క్రి. కడగు, ఉద్యమించే. “ఉ. ప్రేనీతనూజాడొక్కరుండు వీరస్వమగ్రుడవో లేవచ్చినా, పూని పూన్నియంతయును బొంక గునల్లుగజేసె.” వారి. ఉ. 3, ఆ. — స. క్రి. 1. ధరించే; “జడల్ పూసు.” భార. శాం. ౨, ఆ. (ఈ యర్థమునందు దీనికి ఆదిపాల్లవికల్పము గాలోపించును. చూ. ఉను.) అప్పకవి. “ఆ. పూనె నెగ వెబోదవెబోన రెబోంచెనటన్న, పలుకులందు మెదలగలుగునట్టి, వ్యంజనంబు లడఁగి వానిపై స్వరములు, నిలుచునలసినపుడు సీరజాక్ష.” అని సామాన్యముగా విధించిన విధికి విన్నయ సూరగారు వ్యవస్థయేర్పఱుపక. “పూనుపాదపు లకాదిలోపంబొకానొకండువచియించెనదియ విచారములకంబు.” అని వ్రాయుటకు కారణ మేమో తెలిసినదికాదు.) — 2. వహించే. “ఎ, గీ. రాజులేకున్న రాజ్యమరాజకమగు, ననినఁబతియొ జ్ఞశిరమునతఁడు పూని.” ఉ. రా. 2, ఆ.

పూసుచే. దే. ప్రే. పూనజేయు. (రూ. పూన్చు.) — వహింపఁజేయుటకు. — “మ. భువనేశతత్వభరంబు బూన్పదగు నేపూరుకజఘన్యాత్మజా.” భార. ఆది. 3, ఆ. “క. ఆనిలజవాశ్వంబులబూ, న్నిన రథముల నెక్కి.” భార. సభా. ౧, ఆ.

పూనుక. ద్వ. వి. మిక్కిలి సన్ననూక.

పూనునె. ద్వ. వి. సంపంగనూనె.

పూనె. దే. వి. బరణి. “రగడ. మిక్కిటపుగమ్మరి నలపుటమించు పునఁగిడఁగిన పూనెలు.” కుక. ౧, ఆ.

పూర్వ. దే. వి. పూర్వమునకు పూర్వము. "తే. దండితారాతీనీ దేవికుండలము, లిమ్మనా పూర్వమునకు పూర్వముగా." భార. ఆది. ౧, ఆ. పూర్వ. దే. వి. 1. పూర్వము; "చ. కొలదికిమించు కంజగురుగుత్తుల మొగ్గలబువ్వగుచ్చకం, బులల బువ్వలదే నెలుపొదులబూపలలించింబలగాయ లకాఫలం, బులనెపుడుకొనను గ్రహరిపూర్వమించు ముదదవ్వన ప్రజం, బెలమివహించునందనసమృద్ధికిగోటిగుణాధికంబుగక." కళా. ౧, ఆ. (చూ. పిండియ.)—2. శిశువు; "పూర్వమునకు." కృష్ణ. 3, ఆ.—3. కంటిపాప. "బాసవాలకను పూర్వ." య. ౧, ఆ.—విణ. తేత. "కనుగాఁపు పూర్వమయగుమిటారి." పాండు. 3, ఆ. పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భక్తిము; 2. పిండివంట. పూర్వవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అపూర్వము, పిండివంట. పూర్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. చీము; 2. డోదము; 3. పీనుగు. పూర్వము. దే. స. క్రి. 1. చందములలో నగుదానిని అలడు; 2. మన్నులలో నగుదానిని మెత్తు. పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊపిరిబూరించుట; 2. మాదిఫలము. పూర్వము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) నిండువాడు. పూర్వము. వై. స. క్రి. 1. నెలవేర్పు; "క. తన మిగిలి ప్రతిపూర్వగింపమేకొనినచననా, మగఁటి మియులావుమాపుట, తగవగురునకు." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. కడవు. "రజనిబూరిగింప." రా. యు. కాం. పూర్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. నిండుట; 2. గుణించుట; 3. కుడుము మొదలగు పిండివంటలలో పలపెట్టుదు బెల్లము వేసినూతిన పప్పుముద్దలలో నగునది; 4. గలిజేరు. విణ. నిండునది. పూర్వ. సం. వి. స్త్రీ. 1. పేక; 2. బూరుగు. పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జలప్రవాహము; 2. భక్తిము; 3. ప్రణసంకుద్ధి; 4. గలిజేరు. పూర్వ. హిం. విణ. సంపూర్ణమయిన. పూర్వ. దే. వి. 1. గడ్డి; తృణము; 2. మృగములచన పాలు. "నీ. భేరుండముల ప్రక్కల బెట్టిచన్నుల పూర్వపాటింబిశరభదీంభములకిచ్చు." జై. ౪, ఆ. పూర్వము. సం. స. క్రి. 1. పూర్వము; 2. నిండు. పూర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బూరు; 2. పూర్వ.

పూర్వము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. నిండుబడినది; 2. గుణించబడినది. పూర్వ. వై. వి. భక్తివిశేషము. (ఒకానొక ఆధునిక నిఘంటుకారుడు పూర్వపాఠశబ్దములను సంస్కృతముగా వ్రాసియున్నాడు. అది విచార్యము.) పూర్వము. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు. పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్యుడు, మానిసి. పూర్వము. దే. వి. పూర్వమునకు పూర్వము. పూర్వము. ద్వ. వి. 1. పుష్పదళము; 2. భాగ్యవిశేషము. పూర్వము. దే. వి. పక్షివిశేషము. పూర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిథివిశేషము; (చూ. తిథి.) 2. పున్నము. పూర్వపాత్రము. సం. వి. ఆ. 1. (చూ. పూర్వము కము మొదటియర్థము.); 2. ఎన్నుసంపూర్ణపాత్రము. పూర్వమానము. సం. వి. ఆ. పుం. పున్నమనాటియగుము, (చూ. పూర్వమానము.) పూర్వము. సం. వి. ఆ. న. వింటివారిని చెవిదాకతిగుచుట, విణ. 1. నిండినది; 2. శక్తికలిగి; 3. సమస్తము. పూర్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉత్పాదకమునగు సంతోషముచే నప్రాభరణాధికము దోచుకొనుట, దోపు; 2. తప్పెట. పూర్వము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూర్వమునీ, పున్నము. పూర్వభవించే. సం. ఆ. క్రి. పూర్వమున, నిండు. పూర్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. నూతినిబావిని చెబుతున్నట్రిమించుట, గుడికట్టించుట, తోటపెట్టించుట, అన్నము పెట్టుట; 2. పాలనము. విణ. 1. నిండుబడినది; 2. కప్పబడినది. పూర్వ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పూర్వము, నింపు. పూర్వము. వై. వి. కుడుములు మొదలగు పిండివంటలలో పలపెట్టుదు బెల్లము వేసినూతిన పప్పుముద్దలలో నగునది. పూర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తూర్పు, తొలిదిష్క. పూర్వగంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నర్మదానది. పూర్వజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అక్క. విణ. మొదటి పుట్టినది. పూర్వజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అన్న. విణ. మొదటి పుట్టినవాడు. పూర్వదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తొలివేలు.

పూర్వపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వాదము; 2. శుక్లపక్షము.

పూర్వపర్వతము. సం. వి. ఆ. ౨౦. తూర్పుకొండ. (ఇట్లు పూర్వాద్రి. మొ.)

పూర్వఫల్లని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

పూర్వభద్రపదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

పూర్వము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మొదటిది; 2. మొదటిదిక్కుది; 3. మొదటిచోటిది; 4. మొదటికాలముది.

పూర్వరాగము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రవణమువలనగాని దర్శనమువలనగాని పరస్పరము వృద్ధిబొందిన యనురాగముగల నాయికానాయకులకు అయోగమునందుగలిగిడి దశావిశేషము. (ఇది త్రివిధము. నీలీరాగము, కుసుంభరాగము, మంజిష్ఠారాగము.)

పూర్వరాత్రము. సం. వి. ఆ. ౨౦. మొదటిదినము రాత్రి.

పూర్వాష్టా. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

పూర్వాష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. దినపూర్వభాగము, లేబలము.

పూర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. బ. మొదటినాడు.

పూర్వోత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈశాన్యదిగ్భాగము.

పూలగురివెంద. ద్వ. వి. వాసంతి.

పూలపట్ట. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

పూలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గడ్డికట్ట.

పూలముడుపు. ద్వ. వి. (పూలు+ముడుపు.) గర్భిణికిచేయించెడు పుష్పధారణము.

పూలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పూవత్తి. వై. వి. బాణాసంచువిశేషము.

పూవంటి. ద్వ. వి. (పూ+వట్టు.) మనస్సుడు, పుష్పధన్యుడు. “ఎంతయువంతబెడంగునన్న పూవంటి మెలుంగుదూపుక్రియ.” పర. ౨, ఆ.

పూవంటినాడు. ద్వ. వి. — వై. —

పూవిలుకాడు. ద్వ. వి. మనస్సుడు, పుష్పధన్యుడు.

పూవిలుకుడు. ద్వ. వి. — వై. —

పూపు. వై. వి. 1. పుష్పము; 2. కాకరవత్తిలోనగు నానియందలి పుష్ప*; 3. కంటియందుపడిడు పుష్ప*.

పూపుబోడి. ద్వ. వి. (చూ. పుష్పబోడి.) “అపూపుబోడులుముపుర్రతో.” స్వా. ౭, ఆ. పూపుగట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పూపు+కట్టు.) పూపుగలదియగు. “పూపుగట్టినగండవాడివోలెబలిమి శభరితమైనెఱుయ.” రామా. ౮, ఆ.

పూపుడు. సం. వి. న్. పుం. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకడు. (చూ. ఆదిత్యుడు.)

పూస. దే. వి. 1. పూదె; 2. మణి; 3. వ్రేలులో నగునానికీలు.

పూసకజ్జెము. ద్వ. వి. భక్ష్యవిశేషము, మనూహరము.

పూసకామంచి. ద్వ. వి. తృణవిశేషము.

పూసయముక. దే. వి. వెన్నుపూస, కశేరుక.

పూసలగురివెంద. ద్వ. వి. గుంజి.

పూసలవాడు. దే. వి. రత్నములునానపెట్టవాడు, మణికారకుడు.

పు.

పుక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్క. కాకవిశేషము. (అని కొందఱు.)

పుక్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కూడుకొన్నది.

పుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్పర్శము, తాడుడు.

పుచ్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రశ్నము, అడుగుట.

పుచ్చించే. సం. స. క్రి. ప్రశ్నముచేయు, అడుగు.

పుతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేన; 2. నేనావిశేషము. (ఇన్నుటనలువదిమూడురథములు అన్నియే నుగులు ఏన్నుటయరువదితోమ్మది గుఱ్ఱములు చేయినిన్నుటవదు నేవురుకాల్వరునుగలది.)

పుతనాపాట్టు. సం. వి. హ్. పుం. ఇంద్రుడు.

పుథక్పర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపాన్న.

పుథగ్జనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నీచుడు; 2. మూర్ఖుడు; 3. పాపి.

పుథగ్యధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పెక్కువిధములుగలది.

పుథివి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, (రూ. పృథవి.) పృథివీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రాజు; 2. యముడు; 3. పృథువునెడు ఓపధివిశేషము.

పుథుకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పిల్ల; 2. అడుగులు.

పుథుకోమము. సం. వి. న్. పుం. చేప. విణ. పెద్దవెండ్రుకలుగలది.

పుథులము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విరివియైనది.

వృక్షము. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. నల్లజలకట్ట; 2. ఇంగువ
నమాను. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఒక రాజ్యం. విణ.

1. గొప్పది; 2. విరివియైనది.

వృక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పుడమి; 2. ఇంగువ
మాను; 3. నల్లజలకట్ట. విణ. విరివియైనది.

వృక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దయెలకులు.

వృక్షాకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పాము; 2. తేలు;
3. పులి; 4. చిలుకపులి.

వృక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కిరణము; 2. బోయవా
డు. విణ. (మా. అలిపిరి.)

వృక్షి ప్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపాన్న.

వృషతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దుప్పి; 2. నీటిబా
ట్టు. విణ. బ్రహ్మబిందువుతో గూడినది.

వృషత్కము. సం. వి. ఆ. పుం. బాణము, శరము, అమ్మ.

వృషత్తు. సం. వి. త్. న. నీటిబాట్టు. పుం. దుప్పి.
విణ. బ్రహ్మబిందువుతో గూడినది.

వృషదంశకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిల్లి. (రూ. వృష
దంశకము.)

వృషదశ్వుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువు, గాలి.

వృషదాశ్వము. సం. వి. ఆ. న. పెరుగుతో గల
పలడినకేయి.

వృష్టు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అడుగబడినది.

వృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తాడుకు; 2. కిరణము.

వృష్టమాంసాదనము. సం. వి. ఆ. న. కడచినపనికి
చింతించేట.

వృష్టు. సం. వి. ఆ. న. 1. మూడి; 2. వీరపు; 3. వెను
క పక్క; 4. యజ్ఞసంబంధిస్తోత్ర విశేషము.

వృష్టము. సం. వి. ఆ. న. వృష్టుల నేడియజ్ఞసం
బంధిస్తోత్ర విశేషముల సమాహము. పుం. మోపు
మో సేదగుట్టుము.

పె.

పె. దే. విణ. వృత్తియందు పెనుపుశబ్దమునకుమీది
వర్ణములలోపించగా మిగిలినరూపము. (దీనికి
పరుష పరశ్రములపరములగునపుడునుమాగమంబ
గును. పెగాగురుణ్ణ, పెగాజిలవ, పెగాజీకటి,
పెగాజిమట, పెగాజోణ, పెగాదడి, పెగాదత్త
అము, పెగాదపసి, పెగాదరంగ, పెగాదీగ, పెగా
దులుము, పెగాదర, పెగాదెవులు, పెగాబులుం
గు, పెగాబాగ, పెగాబ్రోడ, పెగాబ్రోపు, పెగా
గుబ్బ, పెగాబోగరి, పెగాబోడ, పెగాదరి. మొ.

ఇందలి ద్రుతంబునకు బిందువునగు. పెంజీకటి.
మొ.) (ఒకానొకచో స్థిరముపరమగునపుడును
బిందువుకానంబడియెడి. "నీ. పెంధూలియొస
గ నందందకాలో ద్రవునుదగ్గతమహీతలముగ్గ
క్కడలచుండ." మార్గ. 2, ఆ.)

పెంకి. దే. వి. ఒకానొకటిగ.

పెంకు. దే. వి. 1. ఇంటికికప్పెడు ఓడుబిల్లి; 2. కుం
డలోనగువాని పెంచిక. (కుండపెంకు, అద్దపు
పెంకు, పుట్టెపెంకు. మొ.)

పెంక. దే. విణ. 1. మొండికట్టె; 2. మూర్ఖుడు.

పెంకపురుగు. ద్వ. వి. ధాన్యమునకులుట్టెడు ఒక
దినుసుపురుగు.

పెంచిక. దే. వి. కుండలోనగువానిపెంకు. "నీ. రయ
మున నాళికేరఫల మొక్కటివేయఁదెటిలి పెంచిక
లునొప్పించెల్లజల." శై. ౪, ఆ. (పుట్టెపెంచిక.)

పెంచే. దే. ప్రే. పెనుచేయొక్క రూపాంతరము.

వి. పెంచిక. "క. భవదురుతరపురదాహ, శ్రవ
ణంబుననంటివచ్చి బ్రహ్మాండఫలం, బవియించిన
పెంచుననీ. భువనముతోనుడుకఁదెటిపారఁటె
దగఁపులక." రామా. 2, ఆ.

పెంచేకొను. దే. స. క్రి. దత్తుతీసికొను.

పెంజెర. దే. వి. ఒకదినుసుకొండవిలవ. (దీని భేద
ములు — తున్నుపెంజెర, పొట్టపెంజెర, రక్తపెం
జెర.)

పెంట. య. దే. వి. 1. చీపురుకట్టచేత ఊడ్చియొ
త్తినచెత్తలోనగునది; 2. ఎరువుకుప్పు; "క. కోపిం
చిచెండియింటిస, మీపంబుననున్న పెంటమీ
దకవైచెకె." శై. ౪, ఆ. — 3. ఆవులమండముం
దున్నచోటు. వై. పేటయొక్కరూపాంతరము.
(మంగలపెంట. మొ.)

పెంటగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (పెంట+కట్టు.) పెంటకై
మందగట్టు.

పెంటపట్టు. దే. వి. పసులులోనగువానిదొడ్డి. "ప.
మేతవెంబడిం బొలముపట్టుంబులందిగితిరిగి పెం
టికలువెట్టుపెంటపట్టునకుచ్చి." "వ. ఉచి
ప్రదేశంబులకాఁచెనుపెంటపట్టునీరాణునేలఁ
బిడకలదాల్చిడి." న్యాయ. ౪, ఆ.

పెంటి. దే. వి. పశుపక్ష్యాదిస్త్రీకాంతి. "తే. పఱవ
సూపకయున్న మైముఱిపెంటిగ, దెనగియున్న
నుబ్రసవింపమొననియున్న, దెవులుకొనియు
న్నమృగములదివిరియు, రెఱియినాహరముగ

మనునెఱుకులయిన.” భార. ఆది. ౫, ఆ. “తే. అంతఃపడమట నెఱుసంజయాముకవిసె, నలినికను మాసెందు మైదకలువకరిగె, బులంగిరవుఁడేఱ మెఱుగుడుఁబురువు వెలిగె, బెంటి నెడఁబాసి జమ్మవయ్యెంటిదిరిగె.” రామా. ౬, ఆ. (పెంటితాడు.)

పెంటిక. దే. వి. ఉండఉండగావేసెడు మేఁకలోన గువానివేడ.

పెంటికరడు. దే. వి. చిన్న అల.

పెంటిపడు. ద్వ. ఆ. క్రీ. కవగూడు. “ద్వి. మృగ పక్షిపతువులమేఁతలవదలి, పగలురేయునుబెంటిపడిపాయవయ్యె.” ప్రభు. 3, ఆ.

పెంటిక. దే. వి. పెంటికము మొదటిరూపము. (చూ. పెంటపట్టు.)

పెండ. దే. వి. వేడయొక్కరూపాంతరము.

పెండరుము. దే. వి. పెండరముయొక్క రూపాంతరము.

పెండలము. దే. వి. ఒకదినముదుంప.

పెండరము. దే. వి. (చూ.) గండపెండరము.

పెండియము. దే. వి. 1. కాలధరించెడుపెండెము; “చ. హరి మొదలైనదిక్కుతులయాకృతులదనరారియున్నయా బిరుదులగ్రాలు పెండియముఁబెంపగురత్ని మయూఖచారునూ, పురమునువామపాదమునఁబొల్పువహింపగ.” రా. యు. కాం.— 2. దొడ్డిమొదలైనవానివాకిటికిఁ బెట్టెడుపెండెము.

పెండిలి. దే. వి. వివాహము. (చూ. పెండిలిసేయు.)

పెండిలియగు. దే. స. క్రీ. (పెండిలి+అగు.) వివాహముగు. “పెండిలియగుమయియ్యింతి.” భార. ఆది. ౮, ఆ. (రూ. పెండిలియగు. “క్రమంబుననేవురుఁబెండిలియగుఁడుకృష్ణ.” భార. ఆది. 2, ఆ.)

పెండిలియాడు. దే. స. క్రీ. (పెండిలి + అడు.)

—పై.— “దానిదృఢబిందుఁడు పెండిలియాడి.” వి. పు. ౮, ఆ. (రూ. పెండిలియాడు. “నాగరవల్లభుఁడెండిలియాడె.” పై. ౮, ఆ.)

పెండిలిసేయు. ద్వ. స. క్రీ. (పెండిలి + చేయు.) పెండ్లాడు. (రూ. పెండిసేయు. “ఆ. మమ్మఁబెండిసేయుమాప్రాణవల్లభ. ప్రాణమిచ్చికాపుభక్తవరద, నీవుసేయు పెండిసేత్తంబుభద్రంబు, వీన్నవాటి పెండి పెండికాడు.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.)

అం. ప్రే. పెండ్లాడజేయు. “క. పాలఁబులరూపవతులఁబెం, డిలిసేసిరిదొరలుహంసడిభకులకు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

పెండ. దే. వి. 1. ఇంటివాసములమీద అడ్డముగా వేసికట్టెడుకొయ్య; “సీ. పెండెగట్టెడుచోటఁ బెనుఁబగడపుఁడిగల్గిత మెల్లెతుల్యమెపుడున్న పతి.” రా. వి. 3, ఆ.— 2. పాగాకు మొదలైన వానినగయందుసగము.

పెండెట్లు. దే. వి. బ. పెండెలనలెట్టెలుగాఁదీర్చినవి భూతిరేఖలు. “విబూదిపెండెట్లు.” హంస. ౧, ఆ.

పెండెము. దే. వి. 1. గండపెండరము. “పెండెబుడాకాలఁబెట్టి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.— 2. వలుగాఁడితలపు. (పెండియముయొక్కరూపాంతరము.) పెండరము. దే. వి. పెండరముయొక్క రూపాంతరము.

పెండేరము. దే. వి. పెండరముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. నెరుము.)

పెండ్లము. దే. వి. (పెండ్లి+అము.) వివాహమైనభార్య. “క. అడ్డముచెప్పుకడపటి, బిడ్డఁడురాముండునుతులఁబెండ్లమునచట, గొడ్డంటఁదెగనడిచిన, జడ్డనఁదలయూచి మెచ్చెజమదగ్గిమది.” భాగ. ౯, స్కం.

పెండ్లాడు. దే. స. క్రీ. (పెండ్లి+అడు.) వివాహముగు. (మొదటిరూపము పెండ్లియాడు.)

పెండ్లాము. దే. వి. పెండ్లముయొక్కరూపాంతరము. పెండ్లి. దే. వి. పెండిలియొక్కరూపాంతరము. (బ. పెండ్లిండ్లు. “క. పెనుమినుకుఁద్రోవఁబెండ్లిండ్లి నరించి.” అచ్చ. బాల. కాం.

పెండ్లికుండలు. ద్వ. వి. బ. పూజలు పెట్టిపెండ్లిండుపయోగించెడుకుండలు, విరేని.

పెండ్లికూతురు. దే. వి. 1. వివాహదీక్షితురాలు, వధువు; (చూ. నలగు.) 2. కోడలు. (చూ. పెండ్లికొడుకు.)

పెండ్లికొడుకు. ద్వ. వి. 1. వివాహదీక్షితుడు, వరుడు; “వ. అయ్యదిమవరుండుదివ్యాపురసలహరిద్రాదికన్నా నీయద్రవ్యమండంబొనర్చఁబెండ్లికొడుకై.” అము. ౬, ఆ.— 2. అల్లుడు. “తే. అరితోనోషధిశక్యరఁదాదియైన, పెండ్లికొడుకులనెల్లనుబిలువఁబె.” భీ. ౨, ఆ.

పెండ్లిగుమ్మడి. దే. వి. వివాహదీక్షితునిమలయందు ఉపయోగించెడుగుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడి.

పెండినడక. దే. వి. పెండియందువలెతిన్న గానడచు నడక. “పెండినడకలే నడచెక.” భాను. ౧, ఆ. పెండియరుగు. దే. వి. (పెండి + అరుగు) పెండి యందు నధూవరులు కూర్చుండుటకై వ్రేలెడు ఎత్తున చాకముతీర్చి వేసెడుతిన్నె.

పెందలకడ. దే. ద్ర. క్రి. విణ. (పెక్ + తలకడ.) ప్రార్థనాకమునపు.

పెందలాడ. దే. ద్ర. క్రి. విణ. పెందలకడయొక్క రూపాంతరము.

పెందిరువడి. దే. వి. (పెక్ + తిరువడి.) (వైష్ణవస) భానయందు) గరుత్మంతుడు. “పెందిరువడింగ ని.” ఆము. ౪, ఆ.

పెందరువు. దే. వి. (పెక్ + తెరువు.) రాజమార్గము.

“వ. కరిగగరంబుపెందరువునైకొని.” భార. ఉ ద్యో. 3, ఆ.

పెందొడ. దే. వి. (పెక్ + తొడ.) ఉర్రుమాలము.

పెంద్రొగు. దే. వి. (పెక్ + త్రొవ.) ముక్తి. “ఉ. ఏవిభుపాదపద్మరతులెన్నుడు సెవ్వరుబొందలేని పెం. ద్రొవజరంతర.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పెంపగు. దే. ఆ. క్రి. (పెంపు + అగు.) వర్ధిల్లు. “క. నీ పే నీసశోవర, మేపారక్ ఖ్యాతిగాంచునిందు మునుంగక, బాపములు వాయువుల్య, శ్రీ పెంప గుమోక్షలక్ష్యచేకూలురుడక.” శేష. ౫, ఆ.

పెంపారు. దే. ఆ. క్రి. (పెంపు + ఆరు.) గొప్పయ గు. “ఉ. వీరబుధర్మమార్గమునవిస్తరతదగ నాడి రేనిరుక, వారిలుదీనికియ్యకొనినకవినుమ చ్యుతమట్టిసంధిపెం, పారంగ నేర్చునే.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పెంపు. దే. ప్రే. నాశముచేయు. “ఉ. తెంపవైపా రింబారిని దేవకిబిడ్డలజన్మితుట్టలక, జంపితివం తవైన నుపశాంతివహింపక తాలమీదనక, బెం పితివిస్సిరోయిదియు నీర మె నానరనక జనించి నిక, జంపెడి వీరుడొక్కడెనసత్ప్రతిసాంధె డువాడుదుర్బిత.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. “నీ. తన మహావాదీక్షతనమహావాదీక్షపగిది నానావనీ పకులబెంప.” వసు. ౧, ఆ.—వి. 1. సమృద్ధి; 2. నాశము; “నీ. అనురక్తిరేచుమాతనసారసాటో ప ముంటిగాండ్రకుబెంపులూసగు నెవట.” హ న. ౨, ఆ. (ఇది వైరెడధర్మములకు నుదాహరణ ము.)—3. అతిశయము; “నీ. మోహంబువలనలె మునురులోభంబులూభావేశమునగమమగ్గ

లింబు, గామంబు పెంపునగడగుల గ్రోధంబు గ్రోధంబునవైర మెంతయును బెరుగు.” భార. ఆ ర. ౪, ఆ.—1. గౌరవము; “క. సంపదలేమీకు దిశో, కింపపు శత్రువులచేతికిని లోనగుటూ, హింపపునీపూరకునికీ, పెంపనిపాటించెద్దిట్టి లయుంగలడే.” భార. శాం. ౪, ఆ.—5. మహ త్యము. “వ. సర్వలోకాభిగమ్యుండగు నమృతా నుభావునకుమనమభిగమ్యుల మైతిమి, నుంకింత కంటెనుబెంపెయ్యది.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పెంపుడు. దే. విణ. పెంపబడినది. (పెంపుడుచిలుక.)

పెంపుమీలు. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించే. “నీ. ప్ర తిదేశమునుభోగభాగ్యసంపత్త్యాసంపూర్ణవిభి

వమై పెంపుమీలుల, బ్రతిదేవతానానమతులిత నిత్యోత్సవాదంబరంబులనతిశయిల్లు.” పు. ౧, ఆ.

పెకలు. దే. ఆ. క్రి. 1. పెల్లగిల్లు; “పెకలియబాండ కర్పరముబీటలువాజుగ మేను వెంచి.” పా. 3, ఆ.—2. ప్రయాణముగు. “తే. నృపతికితనికర్హ హిడిదకము, కలిగినననండునొకకొంతగానిపె కలి, యంతయునురాడుచనుడెంచుహయము బడిని.” శై. ౨, ఆ.

పెకలుచే. దే. ప్రే. (పెకలచేయు.) పెకలింప.

“క. ఒకపాదపంబుగేలం, బెకలిచిగినియెరు ర.” రామా. ౮, ఆ. (రూ. పెకల్చు. “వ. జలరుహనాభుడొట్టురభసంబుననందః పారాత మిక్, బలిమిబెకల్చియెత్తి.” పా. ౪, ఆ.)

పెక్కండు. వై. స. బ. అనేకులు. (పెక్కుకట్టమునకు మహాస్తహత్యర్థకరూపము.)

పెక్కణము. వై. వి. 1. అభినయముతోడనృత్యము;

“నీ. మొకములచాయవేటొకచందముగనిల్చి కమలసంభవుండు పెక్కణమొనర్చు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. మల్లరంగము*. (చూ. పెక్కణము.)

పెక్కలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పెక్కు. వై. స. అనేకము.

పెక్కురు. వై. స. బ. పెక్కండుయొక్కరూపాం శరము. నీలా. ౨, ఆ.

పెక్కువ. దే. వి. 1. వర్ధనము; “వ. ఇట్లు పెరిగినెం ధ్యంబునొడవకుచ్చి వేల్పులెల్లదానివర్ధంబువా రింప నూపకయగన్ముగపాలికింజని వింధ్యంబుపే క్కువయెట్టింించియిట్లనిరి.” భార. ఆర. 3, ఆ.— 2. అధిక్యము. “ఉ. పెనంగిరిబాహుశౌర్యమో

త్రాసునఁదూన్పవచ్చుననఁడుక్రమ పెక్కువలేక
యిట్టిబుక." జై. ౫, ఆ.

పెగడ. దే. వి. పెగడయొక్కరూపాంతరము.

పెగలు. దే. ఆ. క్రి. పెకలుయొక్కరూపాంతరము.

(పెట్టగిల్లకుట. "ఆ. పెగరుపుటైనంతఁబెగలెడం
తంబులు." భాగ. ౬, స్కం.)

పెగలుచు. దే. ప్రే. పెకలుచుయొక్కరూపాంతరము.

పెగ్గుడు. వై. వి. (పెద్ద+గుమ్మడు.) శ్రీ పర్వతి.

పెగ్గురు. వై. వి. బెగ్గురుపక్షి, సారసము. (ఇది యిట్లు
పరుమడిగానునుకానబడుచున్నది.)

పెచ్చరి. దే. విణ. మూర్ఖుడు. "క. మచ్చరపునా
నుదేవుఁడు, పెచ్చారితనంబు మ్రానుపిల నిట్లని
యెక." ఉ. హరి. 3, ఆ.

పెచ్చు. దే. వి. 1. అక్కఱనుబట్టి నాణెములమార్పు
లోనగునానియందు అధికముగానిచ్చెడుధనము;

2. పండులోనగునానిమీడితోలు. విణ. అధికము.

పెటపెట. దే. వి. పండుగోణుకుటలోనగునానియం

దగుధ్వనకరణము. (కోణుకుటయందు. "ఆ.

పెదవులదరఁబండ్లు పెట పెటఁగోణుకుచు." భాగ.

౬, స్కం.—ఉణుముటయందు. (చూ. తోట

తోట.)—పగులుటయందు. "దిక్కులు పెట పెటఁ

బగులఁగనార్చి." మై. 3, ఆ.—పెటులుటయాం

దు. "ద్వి. పెట పెటఁబెటిలి పెన్నిగులుపడియె."

హరిశ్చ. ౧, భా.—ప్రేలుటయందు. "ద్వి. పలు

తరంబైననాబాణాగ్ని శిఖలఁ, బెట పెటఁబైలక

ప్రీదిలిపోఁగలరె." రా. యు. కాం.—విలుగు

టయందు. "ద్వి. పెళ పెళధ్వనలనుబెట పెటధ్వ

నులఁ, గలయదిక్కులద్రువఁగావిల్లువిటిగె." రా.

బాల, కాం.

పెటపెటమున. దే. ఆ. క్రి. (పెటపెట+అను.) పెట

పెట అను ధ్వనికలదియగు. "ద్వి. పెటపెటమని

వేగఁబ్రదిలికంబంబు, పటపటప్రయ్యలైపగుల

నానడుచు." భాగ. 2, స్కం.

పెటపెటాడు. దే. ఆ. క్రి. (పెటపెటలు+అడు.)

పెటపెటమున. "పెటపెటాడుచుక విటిగె."

రా. బాల, కాం.

పెటిలు. దే. ఆ. క్రి. పెట్టు. "క. అలరెందారలుసం

భోగ్య, జ్వలనశిఖాదహ్యమానచరమాద్రిననా.

పలిఁబెటిలువంశపటలంబుల నెగనీనగొప్పవెలది

ముతైములనగఁగ." పర. 3, ఆ. (ఇది యిట్లు
ఇకారమధ్యముగా ప్రతులయందుఁ గానబడు
చున్నది.)

పెటుకు. దే. విణ. విరసము. (ఏలపెటుకుమాటలాడె
దవు.)

పెటులు. దే. ఆ. క్రి. పెట్టు. "నీ. బడబానలాహ

తిబడనిధిలోనున్నపట్టుకైలకతి ప్రేలిపెటిలెనా

క్కిం." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.—వి. పెట్టుఁగ్రోవి. "నీ.

పెటులుచప్పడులాత్తేభీరుస్వయం గ్రాహపరిరం

భనుఖునుభేచరులకొసగ." స్వా. ౫, ఆ.

పెట్ట. దే. వి. 1. పశుపక్షిస్త్రీచాతి; "క. ఆశేమయి

ల్లువెడలెను, గోలయుబరి నొక్కపెట్టనొక్కం

గొనుచుక." శుక. ౨, ఆ.—వ. సంచారాగ్ధంబు

దిక్కులకువెడలనొక్కలరవంబుల నుక్కుదండ

సంబువోనిముక్కున సంకుశంబులంబోలుచరణం

ఖాంతురంబులఁ బెట్టనంబోతునుగఁబయినిటి

కియఁబట్టియేకాంత ప్రదేశంబున భక్షించునది

యై." కాశీ. ౬, ఆ.—2. ఆడుకోడి.

పెట్టమారి. దే. వి. ఆడుకోడివలెనుండువుంజే.

పెట్టు. దే. ఆ. క్రి. కలుగు. "క. గడగడనడఁగఁడు

మేనక, నిడువెండ్లుక పెట్ట." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—

స. క్రి. 1. ఉంచు; 2. (పక్షులులోనగునవి)

గర్భమునుండి గ్రుడ్లనువెలిపుచ్చు; (కోడిగ్రుడ్లు

పెట్టెను.)—3. గ్రుడ్డుపొదిగిపిల్లను చేయు; "నీ.

చతురభాషిణియొక్క శాచికవైంఛునదిపిల్లఁబెట్టి

యింపారఁబండ్లు, తెచ్చియర్పిరాదానిచ్చునో."

భార. కాం. 3, ఆ.—4. ధరించు; "ఎ. గీ. రాజ్య

మితయునీసామ్యరాజవీపు, కుడువగట్టనుబెట్ట

నుగొటలేతక, యేనుగులగుట్టములకెక్కియెల్ల

వారు, గొల్వసాధురక్షకుడవైకొలుమింక." హరి.

పూ. ౯, ఆ.—5. ఇచ్చు; "క. కుడువకపె

ట్టకహుద్రుఁడు, కడునెక్కుడుగూర్చినట్టికనక

ముగోలుచుక, బుడమపత్తిధర్మకృతులకునిడద

గుసగముగొనిమేదినిశ్చరపర్యా." భార. కాం.

3, ఆ.—6. మోపు; (వఁడులొనుచేసి ఆదినా

మీఁద పెట్టినాఁడు.) 7. గోడమొదలగునాని

లేపు; "పెట్టినకోటనీకుహరి." భార. ఉద్యో.

౧, ఆ.—8. నాటు; "క. నుగివుడయో, మీపె

ట్టుచెట్టుకాఁడా." రామ. ౬, ఆ.—(చెట్టుపెట్టి

నవాఁడునీళ్లుపోయును.)—9. కొట్టు. (చెంపను

రెండు పెట్టుపెట్టినాఁడు.) (ఇది విడుచులోనగు

భావులకు అనుప్రయుక్తమయినప్పుడు బాత్రిగా నను అర్థమును దలిపెడిని. ఉదా. వాడు పాతకాల విడిచిపెట్టెను. — వి. 1. దెబ్బ; “తే. ఎందునీతివి మీ నునిఁ జెందునట్టి, నీరినిదిట్టుదురట్లుదాఁ జేర నీతిని, ననుచు భూజనలందఱు నినుముఁగూడి, యున్న యగ్ని కిఁదెట్లు రాకుండునెట్లు.” కళా. 2, ఆ. — “ఏంటిపెట్టు.” ద్వీ. రా. నుం, కాం. — 2. ఈవి; (పెట్టువోఁతలు.) — 3. మాటు; “తమ్ములునవిభుఁడుఁజే, నేవురపెట్టుగసంతతికల్పియునీమదినిల్పుము.” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. — 4. ఆవుత్తి. “క. ఆమహిమయెఱుంగ నేరని, పామసులకారపూజబరఁగుదురొకపెట్టునుడచ నసౌపకయర, యుమడచనినిల్పిసట్టయాత్తెవివే కీ.” వా. ౫, ఆ. “చ. ఏచియు, గ్రపుగతిమా త్స్యకేకయముఖంబగుపాండవవైస్యమొక్కపెట్టుపరఁగినిబలుంబులకడంక యడంచిమదిచివేర్చినకా.” భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ఇది యాయర్థము నందు ఏకార్థకశబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడును.)

పెట్టుఁజెట్టు. దే. వి. (పెట్టు+చెట్టు.) కల్పపృథ్విము. పెట్టుకొను. దే. స. క్రి. ఉంచుకొను. (సాములు పెట్టుకొను, పేరు పెట్టుకొను. మొ.) పెట్టుకొలు. దే. వి. పెట్టుకొనుట. “వైరముందామనిఁదెట్టుకొలునుఖతంత్రిముగాదు.” భార. కాం. 3, ఆ. పెట్టుదు. దే. వి. ఈవి, ల్యాగము, దానము. పెట్టుబడి. దే. వి. దేనికేని వెచ్చేమునకై మొదటపెట్టినధనము.

పెట్టుమందు. దే. వి. స్వవశమగుటకుగాను పెట్టెడుమందు, వశ్యపధము. “పెట్టుమందు నీపతికిదే పాలతోనిడుముభర్తవశుండగు.” రుక్మాం. 3, ఆ. పెట్టువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పెట్టు+వడు.) దెబ్బతిన. పెట్టె. వై. వి. 1. సాములులోనగునవియుంచెడుపేటిక; 2. పల్లకినడిమిపెట్టె; “పల్లకులుగదల్చిపెట్టెలకలకులసాత్యకిఁబోవఁబంచి.” శై. 3, ఆ. — 3. బండివరముమీఁదపెట్టె; 4. పాముఁజేట్టుకొనుఁజేట్టు. (మొదటిరూపము పెట్టియ.)

పెట్టెబండి. ద్వ. వి. పరముమీఁద పెట్టెవలెనమర్చినబండి.

పెట్టెపెట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పెట్టె+పెట్టు.) (పాము) ఁజేట్టుకొను. “నీ. పీతరూపంబునదెట్టెపెట్టెనకే

పుఘరత్తుఁ ఘృణులకుఁ బ్రాఁకుపెట్టు.” పాండు ౪, ఆ.

పెట్టకొలికకట్టు. దే. స. క్రి. పెడతెక్కులవిడిచికట్టు. పెట్టకంబము. ద్వ. వి. (పెట్టు+కంబము.) అదుగు నేటుగొట్టుము.

పెట్టదిమ్మె. దే. వి. (పెట్టు+దిమ్మె.) 1. అదుగునేటుగొట్టుము; 2. చేలయందుచత్తులనుదోలటకై సర్పాకారముగావేసిపెట్టుకొనియుండెనుచేరు. పెట్టమాగి. దే. వి. (పెట్టు+మారి.) దెబ్బలుతిన స్వభావముకలవాడు, దెబ్బలుతినస్వభావముకలది. “నీ. కోరిబంటులజాలగుణవంతములబంతుఁ దెట్టనూరులనీడుపెట్టెదగునె.” చంద్ర.

పెట్టాఁగు. దే. వి. (పెట్టు+లాఁగు.) మల్లబంధవిశేషము. పెట్టు. దే. ఆ. క్రి. కాలిద్వనిపూర్వకముగబద్ధలగు. “పొగిసెదిక్కులుమెకంబులయంగములపెట్టె.” చంద్రా. ౨, ఆ. (పెటులయొక్కరూపాంతరము.)

పెట్టుఁగ్రోవి. దే. వి. (పెట్టు+గ్రోవి.) అదుగునేటుగొట్టుము. “నీ. వలలునుదెట్టుఁగ్రోవులఁదెద్దయూరులనుదెరులునుబోనులదిములును.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

పెట్టున్న. దే. వి. (పెట్టు+ఉన్న.) ఒకదిననుఉన్న. పెట్టు. దే. వి. 1. హతియందగున్నవనసుకరణము; (చూ. కతిల్లు.) 2. పిడుగుపడుటయందగున్నవనసుకరణము. (ఆమ్రేడితమునందు పెట్టు పెట్టు. పెట్టు పెట్టు. “క. ధశ్శిధ్ధశ్శిమెఱుపులుమెఱుంగ, బెళిపెళిపెఱుముము దెట్టు పెట్టునఁచిడుగుల్, నలుగడఁబడిదెడిదపుధా, రలుగఁబలువానజలధిరంబులుగునెకా.” కళా. ౪, ఆ.)

పెడ. వై. వి. 1. పెద్ద; “నీ. నడయభ్యపించినపెడగొడలునుబోనియాభిలసత్వ మత్తేభములును.” పర. ౪, ఆ. — 2. వెనుకటిది, “పెడకచ్చపెడ.” నవ. 3, భా. “పెడముట్టు.” భార. శల్య. ౧, ఆ. — 3. విపరీతము. “ఉ. ఈపెడబుద్ధినికెదియించెనుయేజడుఁడైనదెచ్చెనె.” ఉ. రా. 2, ఆ.

పెడఁబాయు. దే. స. క్రి. ఎడఁబాయునముదటిరూపము. “ను. నురనేవించినవాతవాఁడియయినకాసామైల్లఁబోనాడినకా, బురుషద్రోషిణీయైనకొడ్డయిన సెత్తుంగూతులంగన్నమై, బరపొరొగముగల్గె నేనియునునబ్బార్థ్యంబెడఁబాసియ, పురుషుండొండొక పెండ్లియాడినను నొ

పూర్ణదప్పలేదేమియ్యా.” సం. “సురాపీవ్యా
ధిరాధూర్తా మధ్యాధ్ధిక్కుప్రీయంవదా, స్త్రీ
ప్రసూన్యాధివేత్తవ్యా పురుషవేషిణీతథా.” వి
శ్వా. ఆచా, కాం.

పెడక. వై. వి. 1. కత్తియొక్క పృథ్వభాగము*;
2. ఆకుయొక్క పృథ్వభాగము* (చూ. పెణక.)
పెడకంటి. దే. వి. కాఁపువారిజాతివిశేషము. హంస.
౪, ఆ.

పెడకట్టె. వై. విణ. పెడసరకట్టెకురూపాంతరము.
పెడకట్టు. ద్వ. వి. బ. చేతులన వెనుకకువిడిచికట్టు
ట. “ద్వి. కఱకుఁద్రాడులబెడకట్టుకట్టించె.”
సా. ౫, భా.

పెడకేలు. వై. వి. వెనుకకుత్రిప్పినభుజము.
పెడకాలు. ద్వ. వి. (పెడ+కాలు.) వెనుకకుమడిచి
నకాలు.

పెడచెవి. వై. వి. చెవి వెనుకటిభాగము. “తే. బహు
విధంబులబలుకునాపలకులెల్ల, జెవిటికైపడిద
నపెడచెవులఁబెట్టి, యీఱతొఱలుముటుమాటలి
చ్చియపహ, సింఁచెదురోద్ధగమడువేయుఁజెప్ప
వేల.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

పెడచేయి. వై. వి. చేతికి వెనుకటిభాగము. మీఁదేయి.
పెడతల. ద్వ. వి. తల వెనుకటిభాగము. అవటుపు.
“నీ. పెడతలఁజెంపలనుడు నెత్తిముందట నైదుకూ
కటులుండునట్లు గాఁగఁ, దలలోడిగావించి” హో.
3, ఆ.

పెడదారి. వై. వి. తప్పత్రోవ, అపథము.
పెడనెల. ద్వ. వి. తీర్పరి. (అప్ర.)

పెడమరలు. ద్వ. ఆ. క్రి. వెనుకకుతిరుగు. “తే. పెడ
మరలియెసేనానినప్పుడమరుండు.” వై. ౬, ఆ.—
వి. వెనుకకుతిరుగుట. (చూ. పెడమర్లు.)

పెడమర్లు. ద్వ. ఆ. క్రి. వెనుకకుతిరుగు. “ఉ. పం
దీఁటెనుగ్రుచ్చియెత్తెగడుపెచ్చరికకబెడమ
ర్లగ్రున్నక.” చంద్రా. ౨, ఆ.—వి. వెనుక
కుతిరుగుట. “నీ. ఇలమీఁదదలతొకనీప్రక్క
నాప్రక్కఁబెడమర్లుగాఁబొడ పెట్టిపెట్టి.” కాళ.
౨, ఆ. (పెడమరలుయొక్కరూపాంతరము.)

పెడములు. దే. ఆ. క్రి. వెనుకకుమరలు. “క. పఱ
తెంచికదియఁబడియే, డైట వేసినమోముదాఁకి
లింగగరుడియ, త్రిజిఁజక్రంబునహరిపెడ, మఱి
వైచెనుదనుజాననుజామధకముదగక.” నిర్వ. 3,
ఆ. (వై. పెడమరింఁజే.)

పెడమల్లె. వై. వి. ఒకజాతిపెద్దమల్లె.

పెడము. వై. వి. పెడమోముయొక్కరూపాంతరము.

“తే. పచ్చతామనికంబులవల్లెరముల, బచ్చగం
దనికూరలేర్పడమిఁజూచి, పెట్టరనిపెండ్లిపెద్దలు
పెడముపెట్టె, బెట్టుటకునంగనలకునుబట్టెదడ
వు.” వై. ౬, ఆ. “నీ. యానంబుమరినంబునందె
లమొరపంబునడుగుఁదామరలకుఁబెడముసేయ.”
హో. ౨, ఆ.

పెడమోము. వై. వి. వెనుకకుతిరిగినమొగము.

పెడమోమునడు. వై. ఆ. క్రి. (పెడమోము+నడు.)
వెనుకకుతిరిగినమొగమును. “నీ. ప్రేల్చుచుఁబఱ
తెంచుభిరురంబునని మొనఁబెడచేతఁబెడమోము
వడఁగనడిచి.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

పెడరేచే. వై. ప్రే. పురికొలుపు. “వ. ఇట్లాక్ర
మించినయాకలితత్వవిముఖవిచారండ్లై యనూ
యోచ్చాయంబువడింబెడరేచ.” హం. 3, ఆ.

పెడలు. దే. వి. పెరడు. “ఆ. తమకసాధ్యమైనదమి
తోడఁగాంక్షింతు, రారనాశమునుధరాధినాథ,
తమకునులభమైననమృతంబుఁగ్రోకిన, రెండుఁబె
డలిచెట్టుమందుగాదు.” కళా. ౨, ఆ. (ఇక్కడ
పెరటియనియున్ననుబాధలేదు. అయినను పాత
మిట్టుకనఁబడుచున్నది.)

పెడసరకట్టె. ద్వ. విణ. (పెడసరము+కట్టె.) మూ
ర్ఖుడు, మూర్ఖురాలు.

పెడసరము. దే. వి. మూర్ఖము.

పెడిన. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)

పెడులు. దే. ఆ. క్రి. పెట్టు. “చ. పెడిలినువర్ణవర్ణ
తముపెక్కుతెఱంగులప్రయ్యనట్టులు.” భార.
ఆది. ౨, ఆ. (పెటులయొక్కరూపాంతరము.)

పెడ్డ. దే. వి. మట్టిపెల్ల. (అమడిగడ్డపెడ్డలుగానున్నది.)

పెణక. యు. దే. వి. ఇంటియొక్క ఒకభాగపుకప్పు.
వై. పెడకయొక్క రూపాంతరము. (ఆకుయొ
క్కపృథ్వభాగమునకు.—చూ. తెలి.)

పెత్తన గాఁడు. ద్వ. విణ. (పెత్తనము+కాఁడు.) అధి
కారి.

పెత్తనము. వై. వి. (పెద్ద+తనము.) 1. అధికారము;
2. వార్ధకము.

పెద. వై. విణ. పెద్దయొక్కరూపాంతరము. (పెద
తండ్రి. మొ.)

పెదవి. దే. వి. మోవి, వాతెర, అధరము.

పెద్ద. వై. వి. 1. వృద్ధుడు; 2. పెద్దవాడు, శ్రేష్ఠుడు*; 3. గొప్పవాడు*; “ఆ. హరిసహస్రశ్రీర్ధుఃపరుసహస్రాక్షుః, వేదమయుఃసహస్రసాదునలతు, లైసవారికంఠెనలతి పెద్దలకును, బాలపెద్దయగుదయాతుఁగొలుతు.” భార. శాం. ౨, ఆ.—4. అధికము*; “పాననిమెయిలావు పెద్ద.” భార. శల్య. ౨, ఆ.—5. శ్రేష్ఠము*; “యజ్ఞవిధానములహుతంబు పెద్ద.” భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ.—6. దీర్ఘము*. “ఆ. ఎట్టిసాధ్వలకునుబుట్టిన యిండ్లను, పెద్దకాలమునీకీర్తదత్తగడు, పతులకడ నయునీకీసతులకుగద్యువు, సతులకేడుగడయుఁబతులమావె.” భార. ఆది. ౪, ఆ.—క్రి. వి. ఆ. త్యంతము*. “పెద్దమెచ్చి.” భార. ఆది. ౫, ఆ. (కడపటి రెండ్రములయందునిదియువర్ణాంతము నయ్యెడి. “పెద్దయుం బ్రొద్దువించించి.” భార. ఆర. ౨, ఆ. “పెద్దయువిచారించి.” మొ.)—[పెద్ద ఆను విశేషణముముందుగలసంజ్ఞావాచకశబ్దములు.—పెద్దకక్కెర (కర్కరేలువు.) పెద్దకాఁకర (మహాకారశేలుము.), పెద్దకాఁచి (కాకాదని.), పెద్దకూఁటిమాగ (మాందిలవము.), పెద్దకొంగ (బలాకము.), పెద్దకఱిక (గండాలి.), పెద్దగుమ్మడి (పెండ్లిగుమ్మడి.), పెద్దగుమ్మడు (శ్రీపర్ణి.), పెద్దగోరట (కురంటకము.), పెద్దచేతరాసి (మహాఘరసి.), పెద్దచేమంతి (మహాసహ.), పెద్దజ్వలిమెకము (సృమరము.), పెద్దతుమ్మి (మహాద్రోణము.), పెద్దదవనము (మహాదవనము.), పెద్దదుప్పి (రామము.), పెద్దదూలగోవెల (మహాత్మగుప్త.), పెద్దదోస (రాజకర్కటి.), పెద్దనవ్వు (మహాతిలము.), పెద్దనేరడు (మహాజంబువు.), పెద్దపల్లెరు (మహాపలంకప.), పెద్దపాఁచర (ఇంద్రవారుణి.), పెద్దపీఠేర (పీఠని.), పెద్దపెన్నేరు (మహాశ్యాంధి.), పెద్దబీజ (రాజకోకాతి.), పెద్దబోడతము (మహాముండిని.), పెద్దమానేరు (మహాశ్యాతివృత్తి.), పెద్దముత్తవపులగము (ఆతిబల.), పెద్దములక (మహావారాణి.), పెద్దముల్లంగి (మహామూలకము.), పెద్దప్రాస (కుండుకము.), పెద్దయాడ (స్వర్ణకారపతము.), పెద్దయేలకి (బృహదేలి.), పెద్దవరగోగు (బృహత్పీలవు.), పెద్దవిరి (మ

హానీలి.), పెద్దజేము (మహానింబము.), పెద్దారుగ (వరకము.) మొ.]

పెద్దకాఁపు. ద్వ. వి. గ్రామాధికారి.

పెద్దతల. ద్వ. వి. పెద్దగానుండి కార్యములనుపడపించువాడు. “క. పెద్దతలలేకమీరీ, నిద్రపురూపములనిచటనిలిచినమనకుక, బెద్దటికముచాలదుపెరి, సుద్దులుగల్గింతురెందునుజనులగలకే.” కళా. ౬, ఆ.

పెద్దనిదుర. వై. వి. పెద్దనిదురయొక్క రూపాంతము. “తే. పెద్దనిదురుకుప్రాగమ్మపెట్టెమన్న, మానవునిఁదెచ్చిదక్షిణమస్తకంబు, గామహాశయ్యనునిచియుత్తాంతిదాన, మవనిదేవోత్తమునకొక్కయావునిచ్చి.” వి. పు. ౪, ఆ.

పెద్దనిదురవోపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పెద్దనిదుర+వోపు.) చేచ్చే.

పెద్దనిదుర. వై. వి. చావు. దీర్ఘనిద్ర. “ఉ. కందడుభీతిఁగుండడుప్రకంపితమొందడు పెద్దనిదురం, జెందడు.” భాగ. ౬, స్కం.

పెద్దనెల. ద్వ. వి. శ్రేష్ఠమాసము.

పెద్దపులి. ద్వ. వి. బెబ్బలికి మొదటిరూపము.

పెద్దపులఁగు. ద్వ. వి. గుడ్డగూబ, మహాపక్షి.

పెద్దపాల. వై. వి. గోమాంసము.

పెద్దమ్మ. వై. వి. (పెద్ద+అమ్మ.) 1. శ్రేష్ఠదేవి; 2. పెదతల్లి.

పెద్దకోగము. మి. వి. దేహముతెగదినెడు వ్యాధివిశేషము.

పెద్దటికము. ద్వ. వి. పెద్దతనము.

పెద్దలు. వై. వి. బ. తెలిసినవారు*.

పెద్దవాకిలి. ద్వ. వి. గోపురద్వారము.

పెద్దవారము. మి. వి. బుధవారము.

పెద్దవిన్నపము. వై. వి. చెప్పుడు, బధిరత్వము.

పెద్దవిన్నపమువాడు. ద్వ. వి. చెవిటివాడు.

పెద్దబీది. వై. వి. రాజమార్గము.

పెద్దలేలువు. ద్వ. వి. బ్రహ్మ, సురశ్రేష్ఠుడు.

పెద్దలేలు. ద్వ. వి. బొటనలేలు, అంశువు.

పెద్దాకుచెట్టు. ద్వ. వి. (పెద్ద + ఆకుచెట్టు.) ఒకానొక అడవిచెట్టు.

పెద్దాపురి. జీ. వి. పెద్దాపురమునందు చేయబడు కర్కర.

పెద్దంటమ్మ. ద్వ. వి. (పెద్ద + ంట్ట + అమ్మ.) ఒక గ్రామదేవత. (గ్రామదేవతాభేదము లిట్లుననేకములుగలవు.)

పెన. దే. వి. 1. మెలిక; “నీ. ఉడుపభంబునజాణు
నుడువపుతతిభాతి మెడవలముల పెన వుడమి
దాక.” పాండు. ౫, ఆ. — 2. బంధము; “క.
అప్పుడుగరుడుని తెక్కల, చప్పుడుదూరమున
సెటిగిసైరంపగలే, కప్పెనలువిడిచిరాఘవు. లా
ప్పుగభుజగంబులాక్కయిరవడిబటచెక్. వ.
ఇట్లు బంధమోచనంబు సేయుచు.” రా. యు.
కాం.—3. రెండుపశువులను కేర్చి బంధించెడు బం
ధము.

పెనఁకును. దే. వి. 1. పెనఁగులాట; 2. చుట్టుకొనుట;
(చూ. పెనఁగు.) 3. మేల్గనము; “క. వినుసత్తర
జన్మముల, పెనఁకువకపుల వెలుంగొందు పెంపు
గలుగుతు, రగ్గినిరంజనతత్వమువర, ముఘానుది
భావనీయమను వేదంబుల్.” భార. కాం. ౪,
ఆ.—4. యుద్ధము; “పెనఁకువకర్ణుడేలుగును.”
భార. కర్ణ. 3, ఆ.—5. వివాదము; “క. ఒక్క
డుమానుషమూఁదఁగ, నొక్కఁడుదైవంబునూఁది
యొడవడకున్న, నిక్కపుమానుషమూఁగొని,
తక్కక పెనఁకువలదీర్చు దగుపభ్యులకున్.” వి
ష్ణు. వ్య. కాం.—6. కలయిక; “బెడిదంపుఁదెనం
కువగోళ్లనొక్కుదున్.” చంద్ర.

పెనఁకువలుగొను. దే. ఆ. క్రి. (పెనఁకువలుఁగొను.)
మెలిపడు. “వ. అటుతినరులుకలయంబడుచుఁది
రుగుచుఁదెనఁకువలుగొన.” భాగ. ౮, స్కం.

పెనఁగుబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పెనఁగఁగఁపడు.) పె
నవేసీకొను. “పెనఁగంబడురథ్యులకొమరల్పుఁ
గానొందువిధంబుగానక.” జై. ౫, ఆ.

పెనఁగాడు. దే. ఆ. క్రి. (పెనఁగఁగఁపడు.) పెనఁగొను.
“చ. పవనజాచాపమున్ హరులపగ్గములకొదు
నుమాడికాడితో, నవి పెనఁగాడఁగావడఁదయ
మునఁగేతువుగూల్చి.” భార. ద్రో. ౪, ఆ. (మొ
దటిరూపము పెనఁగియాడు. చూ. ఉఁగఁగాడు.)

పెనఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. పెనఁగొను; 2. చుట్టుకొ
ను; “శోయతీగకాళ్లంబెనఁగెగదాయనుచు.”
భార. ఆని. ౫, ఆ.—3. కలయు; “క. మనసిజ
రాగంబునఁదెనఁ, గినియట్టినిలేడిజూచి.” భార.
ఆది. ౫, ఆ.—4. యుద్ధముచేయు; “నకులఁడు
సూతపుత్రుఁడఁదెనంగునెడన్.” భార. కర్ణ.
౧, ఆ.—5. మాటాడు. “ఉ. నావుడుభానుతో
డనరాధవలేఱుగడుపల్కెనికరా, జీవదళాక్షి
యాసీతపునెప్పకుమిప్పనిబూనిబ్రహ్మయన్,”

దేవవిభండు నేడరుగు దెంచిత్రప్రతి కూలురై
ననే, నావిధమేలమానురుఁదెనంగకతక్కుమటం
చుఁద్రోయుచున్.” రుక్మాం. ౫, ఆ.—వి. పెనఁ
కున. “పెనఁగిక పెనఁగిన.” ఆము. ౬, ఆ.

పెనఁగులాట. దే. వి. (పెనఁగులాడుట.) పెనఁగొ
నుట. (రూ. పెనఁగులాటము. “తరులతలపెనఁ
గులాటములు.” రాఘ. ౨, ఆ.)

పెనఁగులాడు. దే. ఆ. క్రి. (పెనఁగులుఁపడు.) మ
ల్లాడు. “నీ. హేలారచిత్రపుష్పమాలానిచితకేశ
భృంగమల్లములతోఁదెనఁగులాడు.” పు. ౧, ఆ.
పెనఁగువడు. దే. ఆ. క్రి. (పెనఁగుఁపడు.) చేరు.
“క. కరుణాతిశయంబుఁబ్రజా, పరిపాలనరతి
యఁదెనఁగువడియుల్లములొ, బిగిన.” నిర్వ.
౧, ఆ.

పెనఁగొను. దే. ఆ. క్రి. (పెనఁగొను.) 1. మెలి
గొను; “చ. అనుడుమదంబునెమ్మియునునాత్తఁదె
నంగొననన్నతోడనిట్లనువిరుదుండు.” భార. ఉ
ద్యో. ౨, ఆ.—2. చేరు. “భూషణోత్కరముతోఁ
బదహస్తలఁబులున్వైఁదెనఁగొనిచారుభంగియు
నుభీషణతేభయుఁదాల్చు.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

పెనఁచే. దే. ప్రే. పెనఁగఁజేయు. “బలితపుకాళు
యందుఁబదప్తయుగంబుఁదెనంచి.” భో. ౨, ఆ.

పెనఁపర. దే. విగ. (పెనపుఁపరి.) 1. వివాదశీలుఁ
డు; “క. అప్పుగొనెట్టెనొల్లక, త్రిప్పియకార
ణముననుమతీపతిసభకున్, జెప్పఁగవచ్చినపెనప
ర, నప్పుడెదిఁడించి ధనమునరువఁగవలయున్.”
(ఇందు అరువఁగన్ అనునది అంతర్భాషితప్రేర
ణముగానుండునితోఁచెడి.) విష్ణు. వ్య. కాం.—
2. భేదశీలుడు. “క. హరిపలికినవిధమెంతయు,
నెరవైయున్నయదివింబెయివూటతెలం, గరయు
దమలొలుతినే పెన, పరిచందంబెల్ల నెఱుకవడి
యెడుఁబిదవన్.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పెనపు. దే. ప్రే (పెనయఁజేయు.) 1. కలపు; 2. పె
నఁచే. వి. 1. వివాదము; 2. భేదము.

పెనము. దే. వి. దోసెలులోనగునవికాల్చెడుగుండ్ర
నియినుపతగడు, స్వేదని.

పెనయు. దే. ఆ. క్రి. 1. కలయు; 2. పెనఁగు. “ఆ.
రూపుపేరురెండురూఢితోఁగలిగినఁ, భేరురూ
పుక్రియనుదెనసేయుండు, నామరూపములును
నాశమొందుటమేలు.”

పెనవెట్టు. దే. స. క్రి. (పెన+వెట్టు.) పెలివెట్టు.

“నీ. వినుమానములుగాగవసతోడఁజెనవెట్టిసెట్టెంబుగాఁజేవుఁజుట్టివాడు.” స్వా. ౪, ఆ. పెనవేయు. దే. స. క్రి. 1. పెలివెట్టు; 2. పశువులను ఒకటితోనొకటిఁజేర్చియిడివేయు.

పెనిమిటి. దే. వి. (పెనువు+మేటి.) మగఁడు, భర్త. (చూ. పాటపాట.) (ఇందుసంధినివర్ణవికారము.)

పెను. దే. విణ. వృత్తియందు పెనువుశబ్దమునకుమీఁదివర్ణములోపింపఁగామిగిలినరూపము. (పెన్నుద్ది, పెన్నుఁత; పెనుఁగొప్పు, పెనుమేటి. మొ. దీనికి ఆచ్యుపరమగునపుడుద్విత్వమనియెఱుంగునది. దీనికిష్ఠివర్ణములుపరములగునపుడు ఉత్పలొపంబు బహుళంబుగానగు. పెన్నుటకము, పెన్నింట, పెన్నీరు, పెన్నెత్తురు, పెన్నెనరు, పెన్నెటి, పెన్నెద్ద, పెన్నెసరు, పెన్నెక. మొ.)

పెనుఁగొప్పు. దే. వి. (పెనువు+కొప్పు.) చెట్టుమొదటికొప్పు, కపట, స్పృంధకాఖ.

పెనుఁబాము. దే. వి. (పెనువు+పాము.) కొండచిలువ, అజగము. “వ. తనపట్టినసురియనపెనుఁబామువదనంబుప్రియ్యందఱిగిన.” భార. ఆర. ౨, ఆ.

పెనుఁచే. దే. ప్రే. పెరుఁగఁజేయు, వర్ధిల్లఁజేయు, పెంచు.

పెనుపడు. దే. ఆ. క్రి. (పెనువు+పడు.) 1. అతిశయిల్లు; “నీ. బిరుదుకాహళములుపెనుపడఁబ్రెమ్రాము ఘనశస్త్రతోమలాకసముఁబ్రాక.” జై. ౨, ఆ.—2. వర్ధిల్లు. “క. ఘనమైనకోపపెన్నియుఁ, బెనుపడ.” రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ.

పెనుపరి. దే. విణ. (పెనువు+అరి.) పృథ్విభొందించువాఁడు.

పెనుపారు. దే. ఆ. క్రి. (పెనువు+అరు.) పెంపారు.

పెనువు. దే. వి. 1. పెంచుట; “ఆ. పరిజనములఁబెనువుపటికిహితము.” భార. కాం. ౨, ఆ.—2. పృథ్వి; 3. అధికతము; “పెనువుననాకసంబవియుబృంహితముల్.” భార. శల్య. ౧, ఆ.—4. మహత్వము. “క. వినుమునరేశ్వరకర్ణుని, పెనువుమహేంద్రుండువచ్చిప్రియమునశచిక్తై, తనునర్థింపఁగనిచ్చెను, గొనుమనిలోకంబులెఱుంగఁగుండలయుగమున్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

పెనుమసనము. ద్వ్య. వి. (పెనువు+మసనము.) కాశి.

“పెనుమసనంబునంగలవు పెనులు.”

కాశి. ౨, ఆ.

పెనుమినుకులు. దే. వి. బ. (పెనువు+మినుకులు.) వేదము. (చూ. కేరిమికాఁడు.)

పెనుమ్రాను. దే. వి. (పెనువు+మ్రాను.) దుండీగము.

పెనువెల్లి. దే. వి. (పెనువు+వెల్లి.) ప్రళయకాలమునందలియొక్కార్ణవము. “వ. ఆపెనువెల్లియొల్లనడంగిపోవందొడంగునెడ.” భార. ఆర. ౪, ఆ.

పెనువ్రేలు. దే. వి. (పెనువు+వ్రేలు.) బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

పెన్న. వై. వి. పినాకినీనది.

పెన్నడవులుఁగు. దే. వి. (పెన్+నడవులుఁగు.) వనరము.

పెన్నెరు. దే. వి. పెన్నెరుయొక్కరూపాంతరము.

పెన్నెరు. దే. వి. అశ్వగంధి.

పెన్నిటి. దే. వి. పెనిమిటియొక్కరూపాంతరము.

“పెన్నిటివస్రు.” కళా. ౮, ఆ.

పెమ్మె. దే. వి. పెరిమెయొక్కరూపాంతరము. “ద్వి. జనపరాధమశూరజనుఁడీటియొడలఁ, బెమ్మెలవలకునేపేర్చినశక్తి, సమృద్ధంబుగఁజోపిజయమొందుఁగాక.” భాగ. ౧౦, స్కం.

పెయ్య. దే. వి. 1. పాలువిడిచిన అఁడుమాడ; (చూ. తెలుగు.) 2. దూడ; “క. పనురువిపిడుకఁగఁబ్రెము, బిసరుహముగఁజెత్తెరుఁడుపెయ్యగఁగొనిరిం, పెనఁగఁగానఁజీరం, బసమునగంధర్వవరులునమరాంగనలున్.” హరి. పూ. ౧, ఆ.—3. ఆవు. “నీ. వలయుకోరికలియ్యఁగలపెయ్యగలిగిముష్టింపమల్పరితుష్టిఁజెందుల్లెల్.” ఉ. రా. ౫, ఆ.

పెర. యు. దే. వి. తేనెతెట్టె. “నీ. గురివెంపపూఁదేనెపెరలకైతమలోనఁబొత్తుపోవకసార పోరుఁగొన్ని.” పాండు. ౧, ఆ.—వై. స. అన్యము. “క. పెరజనులయందువిభునకు, నరయంగవిసోదమాత్రమనురాగమెదం, బారసినయప్పుడుమలువురు, తమబలయెడరాగమొకఁడుతొలుపుటతరుణి.” మార్క. ౫, ఆ.

పెరక. దే. వి. పెంకు, పెంచే.

పెరజో. దే. వి. సర్వవిశేషము. (ఆప్ర.)

పెరడు. దే. వి. ఇంటివెనుకటిదొడ్డి, నిమ్మంటు.

పెరయొగ. దే. వి. ఒకదినుసులేనెటిగ, పుత్తిక.

“క. పెరయొగలగతిఁగియెను.” భార. ద్రో.

౧, ఆ.

పెరకే. వై. స. శ్రీ. ప్రేరేపణచేయు. “క. భర
కునిగఁగునిజనో, దరులుపడినవోటికిపు
దుదైవమునిన్ను, బెరచేతిచ్చెనివుడె, దరి
గదుకును నెదురననుచు నాటోపమునకొ.” వై.

౨, ఆ.

పెరకేపు. వై. స. శ్రీ. పెరకేయొక్కరూపాంతరము.
పెరపటి. వై. వి. కేరణియాట. “ద్వి. అంగజారా
తిశానందమొదవ, భృంగియుందటివంకబెరపటి
చూప.” ప్రభు. ౨, ఆ. (ఈరూపము ఈయొ
క్కచోటనే కనబడుచున్నది.)

పెరగు. దే. వి. పాల, మాంసము.

పెరిమ. వై. వి. ప్రేమ. “చ. రంగనాథునె, మన
ముననిల్లుజొచ్చెదెరిమంబులకించుక పోలపాళి
తోకొ.” పర. 3, ఆ.

పెరిమె. దే. వి. పెద్దటికము. “రగడ. నేర్పుమైనట్లు
యది నెఱులదోలుపూడుటేమె, దర్పకునకర్పిం
పదలఁపదెంతటిపెరిమె,” స్వా. 3, ఆ.

పెరుగాకు. దే. వి. (పెరుగు+ఆకు.) పెరుగుతో
టకుర, కాకిని.

పెరుగు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. వర్ణిల్లు; “క. ఆనఘమదా
లసకడుపున, జనియించియుయోగిమాతచనుగు
డిచిపెరిం, గిఁతనయులితరవనితల, తనయులుచ
నుత్రోవజనగఁదగియెడువారే.” మార్క. 3,
ఆ.—2. ఎరుగు. “తే. వేంధ్యమమరాద్రిమాద్రి
కివిధతార, కమలుమొలపూసలుగఁబెరుంగమ
దిదలఁచె.” పాండు. ౫, ఆ. — వి. దధి. “ఉ.
కమ్మనిజాన్ముమంచియొ గట్టిదిమిగడతోఁ బె
రుంగ.” హంస. ౨, ఆ.—విణ. 1. ఏండ్లుచెల్లిన
వాడు, ఏండ్లుచెల్లినది; 2. వృద్ధిపొందినది. (మా.
పెరువు.)

పెరుగుడు. దే. వి. 1. వర్ధనము; 2. వృద్ధి.

పెరుగుతోటకుర. దే. వి. పెరుగాకు, కాకినికీ.
పెరుగుసంద్రము. ద్వ. వి. పెరుగుసమద్రము,
దద్దుదము.

పెరుగు. దే. ఆ. శ్రీ. తెగు. “పెరిగినహారరత్నముల
పెల్లననొక్కడఁద్రావుపట్టియై.” పా. ర, ఆ.

పెరుమాణ్ణియల. దే. వి. (పెరుమాళ్లు + ణ్ణియల.)
కాంచీపురము. (మా. ణ్ణియల.)

పెరుమాళ్లు. దే. వి. బ. విష్ణువు. “మనసుకృతంబు
పెంపుపెరుమాణ్ణియొలుగు.” పర. ౨, ఆ.

పెరువు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. వర్ణిల్లు; 2. ఎరుగు. (మా.
పెర్గు.) వి. దధి. “క. తరువందెట్లినబానల, పెరు
వులుమురుగిలుకరించి పేర్లువెన్నెర, నురువులె
సగఁగ్రోలిపిదప, నురలంద్రోచునునుబోవును
క్కివపుగతికొ.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—విణ.

1. ఏండ్లుచెల్లినది, ఏండ్లుచెల్లినవాడు; “పెద్దకాల
మునాటిపెరువ.” కాశీ. ౨, ఆ.—2. వృద్ధిపొం
దినది. “ప. తెరువులబెరువులయివిరువులుగఁ
బూచియువులలరు కదంబతురువులును.” రాజ.
౨, ఆ. (పెరుగుయొక్కరూపాంతరము.)

పెర్గు. దే. ఆ. శ్రీ. పెఱుకుయొక్క రూపాంతర
ము. పీఠకుటకు. “ద్వి. విజనలోలుఁడైనానినా
లకపెర్గించె.” రా. నుం, కాం.)

పెర్గు. దే. ఆ. శ్రీ. వి. పెరుగుయొక్కరూపాంత
రము. (వర్ణిల్లుటకు. “పలుకుందోయ్యలిచేతిరా
చిలకఁదెంపందెర్గి.” విక్ర. 2, ఆ.)

పెర్పు. దే. ఆ. శ్రీ. వి. పెరువుయొక్క రూపాంత
రము. (దధికి. — “అంగనలకొవెన్నులుతేడుఁదె
ర్పుదరువంగా.” హరి. పూ. ౫, ఆ.)

పెఱ. వై. స. అన్యము. “క. చఱచెయొకచేతఁగూ
ర్వముఁ, బెఱచేతగజంబుబట్టిపెఱచిభాగేంద్రుం,
డఱికికొనిగగనపీఠిక, బఱచెవిచుచ్చరవిమానప
బ్బులుదూలకొ.” భార. ఆది. ౨, ఆ. (ఇట్లు
పెఱ. చెఱ ఇత్యాద్యనేకశబ్దములయందు శకట
రేఖము కనబడుచుండఁగా చిన్నయనూరిగారు
“శకటరేఖముతత్సమతద్భవములందులేదు.” అని
చెప్పటకు అభిప్రాయమేమో తెలిసినదికాదు.)

పెఱగాయ. ద్వ. విణ. (పెఱ+కాయ.) కుత్తిరుఁ
డు. “క. కటకటగురువులతోనే, గుటగుటలా
నేనుగోరుకొరికవితగా, నటునిటుఁబ్రొద్దులుపు
చ్చుచు, నటుమటఁబెఱగాయగుద్దు లాడెదవో
రా.” శకాం. 3, ఆ.

పెఱమగఁడు. ద్వ. వి. జారుఁడు. “ప. పెఱమగలచే
నంపెంచుకొనిమరలునప్పడు.” చంద్ర.

పెఱిక. దే. వి. ఎద్దులోనగువానిమిఁదవేసిమాయిం
చెడుగోనెమాట. “చ. మఱియునునన్నిధింగల
సమంచితకాంచనరాశిబండులం, బెఱికలమోవు
లంగొలదివెట్లఁగఁబెక్కునబారువులేజనులే, వె
ఱుగువడంగఁభేచరులువెక్కుసమందగఁగ్రుఱో
టికికొ, వెఱపానరించువార్తప్రభివికబరగఁగన
డపించెభూపరా.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ.

పెట్టికాటము. దే. వి. ఎడ్లులోనగునానిచే ధాన్యాదులు మోయించుట.

పెట్టుకు. దే. స. క్రి. 1. పీఠు; 2. పెట్లగింఁచే. “చ. గుఱుకొని నేల ప్రక్కలుగఁగ్రొచ్చియునున్నులు మ్రింగియుకొనినట్లు, పెట్టికియు.” రా. బాల, కాం.—3. మోయు. “ఎ, గీ. బలిమిగొననగనముపదివేలయొంటెలు, పెట్టికిరాగ వైరిభీకరుండు, వచ్చెనకులుండు.” భార. సభా. ౧. ఆ. (అం, ప్రే. మోయించు. “నీ. వలదయేనుగుముత్తెములుపట్టిపులులవైఁ బెట్టికినయిట్టికోల్పెట్టికగము.” చంద్రా. ౨. ఆ.)

పెట్టుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. కడగు, ఉద్యమింఁచే; “క. చక్కనగుమనినరక్కను, డక్కజనుగఁబెట్టిగవచ్చియ్యగునిలజానీ, యుక్కునువీరజుఁజూచెదఁ జక్కఁగనిల్యమనికడువిజృంభించివడిక.” భార. ఆది. ౬. ఆ. “ఉత్సాహ. ఏలదినీవడయుఁ జేయనీక్షణంబయేగిపాం, చాలుఁబట్టితెత్తమధికకార్యలీల పెట్టుయఁగా, బోలుననుమఁబెట్టిగరాజపుత్రులెల్లనరిగిపాం, చాలుపురముమట్టికొనిరసంఖ్యబలసమేతులై.” “నీ. వారణావతమునవారెల్లఁబాండవాగమనంబువిని సంతసమునఁబెట్టిగి, కరమొప్పుఁగరింప తురగబలాధ్యులై యెదురుపచ్చికడుముదముతోడ.” భార. ఆది. ౬. ఆ.—2. విజృంభింఁచే. “తఱుమటముల సేదుపెట్టిగిచందంబుచేసె.” భార. కర్ణ. ౧. ఆ.

పెలుకుఱు. దే. ఆ. క్రి. భయాదులచేత అంగములు విలవిలపోవు, వివ్వలించు. “చ. ఖలుఁడుబృహద్రథాత్మజుఁడుగర్వికుఁడైమహిలోనిరాజులకఁబెలుకుఱుబట్టితెచ్చి.” భార. సభా. ౧. ఆ.

పెలుచే. దే. వి. 1. అతిశయము; “కుడిచెవిహన్నమునాఁడేపెలుచను.” భార. ఆది. ౫. ఆ.—2. ఆగ్రహము; “క. అనుపలకులకయ్యంగనఁఁజొవముగదిరినీమగావునజంకిం, చినఁగానిమెతఁబడిపోఁ, డనిమనమునఁదలచి యిట్టులనియొకఁబెలుచక.” భార. విరా. ౨. ఆ. “క. కొట్టువడియటకుమునుపే, తిట్టంబడియేడ్పునాదుడెసగనిమదిలోఁ, గట్టలకపోడమనాసంఖ, లిట్టనిరిమునీండులోడవెత్తినపెలుచక.” స్వా. ౪. ఆ.—3. అధికము; 4. కారిన్యము. (చూ. పెలుచన.)—విగ. అధికము. “పెలుచగుపూవుతో.” య. 3. ఆ.—5. ఉచ్చైరర్థము, గట్టిగా. “పెలుచ

మోకగ్గయొక్కపయోనుయోధన... అనిపలికి.” భార. క్రీ. ౫. ఆ. “పాంచజన్యంబుఁదెలుచఁబూరించి.” నిర్వ. 3. ఆ. (ఇది నల్లలోనగునానివంటిది.)

పెలుచేన. దే. వి. 1. అతిశయము; (చూ. పెలుచే.) 2. ఆటోపము; (చూ. పెల్లన.) 3. ఆగ్రహము; “క. జననియనకయిట్లెంతయు, ననులంకించిటగావునకొబడముమహిళ, దునినీపడుఁగాకయనిపెలు, చనశపియించుటయువెఱచి జనుఁదాతురుఁడై. ఐ. తండ్రిపాలికిరిగి ప్రణయియెన్నతయపచారంబునుగల్గి జోపించియిచ్చినకాపంబునువెఱించి.” హరి. పూ. ౧. ఆ.—4. అధికము; (చూ. పెల్లన.) 5. కారిన్యము; (విశేషముగునో “బలితంపుజంఘలపెలుచనితాకున.” హరి. ఉ. ౫. ఆ.)—6. ఉచ్చైరార్థము. (విశేషముగునో “పెలుచనియెలుఁగున.” భార. కాం. 3. ఆ.) చూ. అలకన.)

పెల్లుఱు. దే. ఆ. క్రి. పెలుకుఱుయొక్కరూపాంతరము. “పెల్లుఱిదికాదంతావశ్యేడియ్యుగ్గ.” మార్క. ౬. ఆ.

పెల్ల. దే. వి. విగ. పెలుచయొక్కరూపాంతరము. పెల్లన. దే. వి. పెలుచనయొక్కరూపాంతరము. (ఆటోపమునకు. — “క. కృతహస్తుఁడెచ, ల్పననేనమ్మలనారెం, టినితెల్లఁగనేసెఁగడుఁగెనెవృద్ధయుండై.” భార. ఆది. ౫. ఆ. (ఈపద్యముందుభాగమును. చూ. పెనఁగుడ.)—అధికమునకు. — “ఇంత పెల్లననీనాడెదవంతత్కృపవేలెలా.” భార. కాం. 3. ఆ.)

పెల్ల. దే. వి. ఎండిపెల్లగిలినపలుచనిమంటికడ్డ. పెల్లగింఁచే. దే. ప్రే. పెల్లగిలఁజేయు, ఉన్నాలింఁచే. పెల్లగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. పాదుఁడొడిరేఁచే, ఉన్నాలితమగు; “నీ. పృథివీతలంబెల్లఁబెల్లగిల్లఁగడంకెనతిమలిసంబయ్యెనంబరంబు.” రామా. ౫. ఆ.—2. పాటు. (చూ. పెల్లగిలు, పాటుటకు. “రారాజునైన్యంబులొక్కమొగింబెల్లగిలం.” భార. కర్ణ. ౨. ఆ.)

పెల్లదము. ద్వ. వి. (పెల్లు+ఇదము.) పెల్లు, అతిశయము. “క. ఒడవెదుల్యప పెల్లదమున, పదనముపలువట్టువట్టె.” భార. విరా. ౨. ఆ.

పెల్లు. వై. వి. 1. అతిశయము; “వాన్యనహాఖిలపెల్లిది.” భార. ఆది. ౨. ఆ. “భీకరబాణవర్షముల

పెల్లున." భార. విరా. 3, ఆ.—2. ఆధిక్యము*.
 "ఉ. పెల్లునఁబెద్దనేపురణభీషణలీలఁజెమర్చిడన్సి
 యుక్." రా. యు. కాం.—క్రి. విణ. అత్యంత
 ము*." క. డొల్లెడుతలయునుదునిసెడు, విల్లునుగ
 రనొలుగుమేనువితీగడునిడముక్, బెల్లుదొరగు
 నెత్తురునై, పల్లటిలందొడఁగెనపుడు పాండవబల
 ముల్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. "క. కరిహయతీతిఁ
 దె, ల్లుగనశ్రులురులఁజొచ్చెను." భార. భీష్మ. ౧,
 ఆ.—విణ. అధికము*.

పెల్లకొను. ద్వ. ఆ. క్రి. అతిశయిల్లు. (చూ. దల్లు.)
 పెసర. దే. వి. సస్యవిశేషము.

పెసలు. దే. వి. బ. పెసరధాన్యము. (దీని భేదములు
 నల్లపెసలు, పచ్చపెసలు, పిచ్చపెసలు.)

పెళ్ళపెళ్ళ. దే. వి. 1. ద్వవివిశేషము; "పెళ్ళపెళ్ళనిచిర."

స్వా. ౫, ఆ.—2. విలుగుటలోనగువానియందగు
 ద్వస్యనుకరణము. (విలుగుటయందు; "ద్వ. పు
 ధులశాఖలుగాలొడబెళ్ళపెళ్ళి, పృథివిపైనుఁ
 కులుపెల్లుగాఁగూల." హరిశ్చ. ౧, భా.—విలుచు
 టయందు; "పెళ్ళపెళ్ళబల్లెముల్ విఱచి." ఉ. రా.
 2, ఆ.—ఉలుముటయందు; "పెళ్ళపెళ్ళమబ్బులి
 ట్టులును." ఆము. ౪, ఆ.—ఆర్పుటయందు. "నీ.
 నిగిడితెర్యులగుండెలుజల్లురనఁబెళ్ళి పెళ్ళపెళ్ళనా
 ర్పుకోవెలకుఁదోడు." య. ౫, ఆ.)

పెళ్ళపెళ్ళయను. దే. ఆ. క్రి. (పెళ్ళపెళ్ళ+అను.) లో
 లులోనగునవి పెళ్ళపెళ్ళయనిధ్వనించు. "మృగకృ
 త్తిపెళ్ళపెళ్ళయనగ." ఆము. ౪, ఆ. "నీ. కలమా
 స్తురుచితోడఁగలపించుజాడ దువ్వలువపిండెలు
 పెళ్ళపెళ్ళయనగ." పా. ౨, ఆ.

పెళ్ళుమే. దే. విణ. 1. మూర్ఖుఁడు; "ఎ, గీ. చాలకుండిన
 నగుఁజెట్టబాలుఁడితఁడు, కొసరిగొంతెమకొరిక
 లోగోరనేని, యిడకపోఁబోలదిడఁబోలదీరుదివి
 యఁ, బేనురాకున్నెత్తికెల్ల పెళ్ళుచులండ్లు." పాండు. ౪,
 ఆ.—2. విరసము. "పెళ్ళుచుమాట
 లుకొన్నిపిమ్మటాదిననేమి."

పెళ్ళచూను. దే. వి. దున్నినపిమ్మట మిఱ్ఱుపల్లములు
 సరిపడమీదనిచ్చెడుపలక.

పెళ్ళ. దే. వి. విలుగుటలోనగువానియందగుద్వస్య
 నుకరణము. (విలుగుటయందు; "నీ. నిక్కి-పెళ్ళ
 నికొమ్మలుక్కునవిలుగంగఁదిగిధారణిఁదోచి
 పగులఁదొక్కి." హరి. పూ. ౬, ఆ.—విలుచుట
 యందు; "ద్వ. అగురులచేతికన్తాస్త్రంబులాడి

నీ. వెసఁబుచ్చి పెళ్ళనవిలుతురుకపులు." రా.
 యు. కాం.—దాటుటయందు. "ఉ. బెల్లులి
 గొంతుక్రోల్ గఱచిపెళ్ళనమచ్చెడద్రెళ్ళదాటు
 చుక్." ఆము. 3, ఆ.)

పెల్లెము. దే. వి. మద్యముచేయుటకు అనేకవస్తువులు
 చేర్చిచేసిపిండి, మేదకము.

పే.

పేట. వై. వి. 1. నగరము*; "క. ఎక్కడఁజూచినఁ
 గాల్చుల, మెక్కడఁజూచినరథంబు లిభతురగవ
 యం, బెక్కడఁజూచినదామై, క్రిక్కిఱిసెన్
 బేటపాల్గుకలఁతులసేనల్." కవి. 3, ఆ.—
 2. శాఖానగరము*. "పురములుకాల్చి కూపములు
 పూడిచిపేటలుదోచి." బ్ర. ౫, ఆ.

పేటు. దే. వి. బీటిక. (చూ. పట్టు. దే. ఆ. క్రి.
 రెండవయర్థము నుదాహరణము.)

పేడ. దే. వి. గోమయము, (రూ. పెండ.)

పేడగువ్వ. దే. వి. పారావతివిశేషము.

పేడపురుగు. ద్వ. వి. పేడయందుండు ఒకదినసు
 తెక్కుపురుగు.

పేడు. దే. స. క్రి. దారముపేను.

పేక. దే. వి. వస్త్రములనేతయందలి యడ్డనూలు.

పేగు. దే. వి. ప్రెగుయొక్కరూపాంతరము.

పేచకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుడ్డగుబు; 2. ఏనుఁ
 గుతోఁక మొదలు; 3. దానిసమాపము.

పేచి. కన్న. వి. భారము, తంటా.

పేచిక. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పేచిఖోరు. తంటాలమారి.

పేజి. ఆం. వి. పుట.

పేట. ఉధ. దే. వి. హారములో నొకసరము, యడ్డ.
 సం. ఆ. స్త్రీ. పెట్టె. (రూ. పేటము, పేటకము.
 ఆ. పుం. న.)

పేటనఁబెట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పేటనక + పెట్టు.) య
 త్తించు. "చ. పయిబయిబండుకొల్పువీరిపైఁ
 డియుగట్టిదనుస్సుతొయిల, పుయుమటిబంటు
 బానిసలుఁదెరమఁదెయ్యయఁ జేనుఁజెట్టులో,
 నయినసమస్తసంచదలనన్న విత్తికివెచ్చి పెట్టికాఁ,
 బ్రియలుధరించుసామ్యలకుఁదేటనఁబెట్టెఱింప
 కంతలక." కళా. ౬, ఆ.

పేటాడు. దే. ఆ. క్రి. (పేట+అడు.) భేదించు.

వేటి. ఉభ. దే. వి. నడికట్టు.—సం. ఈ. స్త్రీ. పెట్టె.
వేటిక్కసం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెట్టె; 2. సమాహము.
వేటి. దే. వి. వేటియొక్క రూపాంతరము.
వేటు. దే. వి. 1. సరిగల నగువానితో నేసిన పట్టె;
2. పర్యతఃఖరము.

వేడి. వై. వి. నపుంసకుడు. “క. చనఁబడికి దారక్రి
య, యనుజెవిటికి మధురగీతియును జీవనక, త్య
నుచమసురూపదర్శన, మునుజేయుటఁబోలుఁగొ
వ్వుఁబూజించుటలొక.” భార. సభా. ౨, ఆ.
వేడు. దే. వి. సన్నచెక్క.

వేడె. వై. వి. గడ్డముమీసములేనివాడు*. (గడ్డ
ముమీసములేనిది. వేడెముతి.)

వేడెత్తు. దే. ఆ. క్రి. (వేడు+పత్తు.) విష్ణు. తొలఁ
గు. “మ. దీపించుపెకదర్శితం, బునఁబేడెత్తినలజ్జ
నంఘ్రికటకంబులే మ్రోయనడ్డంబుని, ల్పినయ
య్యచ్చురఁజూచి.” స్వా. ౨, ఆ.

వేణి. వై. వి. భక్త్యవిశేషము.

వేద. వై. వి. భటుడు. “క. చనువోవాకిటివేదలు,
కనిదిగ్గనలేచి.” సా. ౨, ఆ.—వి. 1. పిటికి;
“ఉ. ఈదనుజాండుచిక్కెల్లయుమేటికిలుబ్ధకులూ
రయాత్తుకొ, బేదతనంబుమేలే.” స్వా. ౪, ఆ.—
2. దరిద్రుడు*; “ఆ. వేదయైనధనదు పెన్నుద్దియై
తగు, నాయమునకు వెచ్చువల్పుమైన.” విక్ర. ౨,
ఆ.—3. అనుద్ధతుడు*; “తే. ఉద్ధతులమధ్యము
నఁబేదకుండఁదగునె.” కవిక. ౨, ఆ.—4. ఆశక్తు
డు*. “వేదతాపసులు.” భార. ఆర. 2, ఆ.—“ప.
ఇప్పేద గుఱ్ఱంబు లలిహారంబెట్లు పోవనోవు.”
భార. ఆర. ౨, ఆ.

వేదరి. ద్వ. వి. వేదటిమియొక్క రూపాంతరము. (దా
రిద్ర్యమునకు. “నీ. కమ్రులువులుబూతకల
లోపలను లేక వేదరికతమునఁబెండ్లిలేక.” పంచ.
నా. ౫, ఆ.)

వేదటికము. ద్వ. వి. దారిద్ర్యము. “క. కడుఁబెద
టికంబుకంటెగడ్డముగలదే.” విక్ర. ౨, ఆ.

వేదటిమి. ద్వ. వి. 1. దారిద్ర్యము; (చూ. వేదరి.)
—2. పిటికితనము. “తే. దండివైలేయ్యునునగు వేద
దటిమివిడిచి.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

వేదవడు. వై. ఆ. క్రి. (వేద+పడు.) 1. దారిద్ర్య
మునుబాండు; “తే. చెల్లియుండియునైరానీయు
నతఁడూ, వేదవడియునునర్థిఁచియనుతోడఁ,
దనకులలభంగినిచ్చునతఁడుముగ్ధు, పురుషులని

చెప్పిరార్యులుబుధవశేగ్ధు.” భార. ఉద్యో. ౨,
ఆ.—2. దైన్యమునుబాండు. “నీ. వేదవడ్డాడవు
ప్రియజనంబునుబరివారంబులేదియ్యవసక్తకంఠ, వ
గచెదవోదానవశ్రేష్ఠ.” భార. కాం. ౪, ఆ.

వేనా. ఆం. వి. కలము.

వేను. దే. స. క్రి. దారమువేడు. వి. తలయుండు
పట్టెదబంతువిశేషము, యూకము.
వేన్నీళ్లు. ద్వ. వి. బ. (వేడ+నీళ్లు.) కలయంపిన
లైదు వేడకలిపిననీళ్లు. “నిల్పినవోలుఁబెన్నీళ్లు
చల్లి.”

వేవర. దే. వి. పక్షివిశేషము. (ఆప్.)

వేము. దే. వి. వ్రేముయొక్క రూపాంతరము.
వేముబొద్దు. దే. వి. గోడయంచులయందు వేమువలె
ఏర్పఱచెడుబొద్దు.

వేయ. దే. వి. పెయ్యకు మొదటిరూపము.

వేయము. సం. వి. ఆ. న. 1. నీళ్లు; 2. పాలు. పుం.

1. ఆపుపుండేలు; 2. వెలచ. వి. త్రావఁదగినది.
వేరంటము. దే. వి. వేరంటముయొక్క రూపాంత
రము. (మొదటియర్థమునకు. “తే. ఇతఁడుపిల్వని
వేరంట మేగు దెంచి, పాటిచెప్పెదననుమదిబ్బ
ఱలువలిక.” వారిశ్వు. ౪, ఆ. వేరంటము వేరం
టముగాననియర్థము.)

వేరంటము. దే. వి. 1. వివాహాదిభుక్తకార్యములునడ
పుటకుముత్తైదువులగురుపారుగుముత్తైదు
వులనురపునిపిలచుట; “పెండ్లిన్పు పాలునింటనని
వేరంటములే ప్రియమొప్పుజెప్ప.” కళా. 2, ఆ.—
2. వివాహాదిభుక్తకార్యములయందు ఇరుగుపారు
గు ముత్తైదువులగు వచ్చిచేయు తత్సంబంధమైన
కార్యము. “నీ. కైసేనీశచిలోనగాగలదేవపురం
ద్రినర్గములు వేరంటముసేయ.” వారి. ఉ. ౮, ఆ.

వేరంటాలికూర. ద్వ. వి. ఒకదినుగుకూరకు.

వేరంటాలు. దే. వి. 1. వేరంటమునువచ్చినముత్తైదు
దువ; “క. చెలరేగిరిండుదోయం, బులవేరం
టాండ్రుఁజెత్తులనెంతయుదే, డ్దులమిఱఁజ
ల్లలాడిరి, తలకకయభినవకుభాత్మత్రవ్రాతము
లకా.” కళా. 2, ఆ.—2. మృతకువాసిన.

వేరదవి. ద్వ. వి. (వేరు+దవి.) మహారణ్యము.

వేరణము. వై. వి. వేరణియొక్క రూపాంతరము.

“నీ. వడఁకువన్న గరాజుపడగలమీడఁదస్వంసహ
కాంతవేరణమునూప.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

పేరణి. యు. దే. వి. అంగీ. "తలనిద్దాతగట్టిలు పేరణులుపైదట్లు." రా. వి. ౨, ఆ. - ౨. భాండ్లోపరిస్థితులు. "మేలాయ్యారములనచ్చరలు పేరణినటింప." ఉ. రా. ౨, ఆ.

పేరము. దే. వి. పేరముయొక్కరూపాంతరము. "నీ కలరపంబులరకంబులు పికంబులుగేరరమణగేరములు పేరములువాతె." భద్రా. ౧, ఆ.

పేరాముదవుండెట్టు. ద్వ. వి. (పేరాముదము + చుట్టు.) రక్తరండము?

పేరాముదము. ద్వ. వి. (పేరు + ఆముదము.) రక్తరండము.

పేరాముదాలు. ద్వ. వి. పేరాముదపువిత్తులు.

పేరి. ఆం. వి. ఒకవిధమైన ఫలవృక్షము.

పేరిమి. దే. వి. (పేరు + ఇమి.) 1. గౌరవము; 2. ఆతిథ్యము. (చూ. పేర్.)

పేరిమికాడు. దే. వి. గొప్పవాడు, ఘనుడు.

"పెనుమినుకుం దెగలు పొగడు పేరిమికాడా."

అచ్చ. సుం, కాం.

పేరిడు. దే. వి. (పేరు + ఈడు.) ఖర్జూరము?

పేరు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఘనీభవించే; 2. సాంద్రము

గు; "చీకటుల్ పేరినయొక్కచోటుగని." హరి.

ఉ. ౧౦, ఆ. - ౩. అతిశయించే; "పేరినవేదన."

చంద్రా. ౨, ఆ. - ౧. నామము; 2. కీర్తి; "క.

పెనుకువము నొర్చికొనుము పేరుమలెపుక."

హరి. ఉ. ౯, ఆ. - ౩. దండ. "నీ అత్తగారిచ్చిన

పారిసుదర్శనపుఁదేరునకుముత్తయిదువవనటబొం

ద." పాండు. ౩, ఆ. - వి. ౧. పెద్ద; "పేరోల

గము." "పేరుబలగము." మొ. - 2. అధికము.

"ఎ, గీ. భీతిపగఱకునాత్తలొఁదేరుపెరిగె." రా

మా. ౩, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీని యుకారము

నకు వికల్పముగా లోపంబగు. "ధరణీయందుఁ

దేర్చెలవాడు." హరి. ఉ. ౭, ఆ.)

పేరుంగరము. దే. వి. (పేరు + ఉంగరము.) పేరుచె

క్కిన ఉంగరము, ముద్రిక.

పేరుకొను. దే. స. క్రి. 1. పేరుపెట్టిపీలుచు; 2. పి

లుచు; (చూ. పేర్కొను.) 3. ఉచ్చరించు, వచిం

చు; "ఎ. అద్దేవునిసహస్రనామంబులఁదేరుకొ

ని." ఉ. హరి. ౨, ఆ. "క. పేరుప్రమాదవశం

బునఁ దేరుకొనుటకల్లయయ్యె." వై. ౪, ఆ. -

4. క్షుతించు, (చూ. పేర్కొను.)

పేరుకోలు. దే. వి. పేరుకొనుట.

పేరుగ్రుచ్చు. దే. స. క్రి. (పేరు + గ్రుచ్చు.) 1. పే

రుపెట్టిపీలుచు; "ఆ. అడరిపెలుచ నేదైనాఱడి

పోయిన, ప్రజలపేరుగ్రుచ్చినవనివని." భార.

మా. ౧, ఆ. - 2. చెప్ప. "నీవుపేరుగ్రుచ్చినయ

వియెల్లమేలు." భార. కాం. ౫, ఆ. (క్రుచ్చు

అనునదికూర్చుకొనకమాటురూపమనియెఱుం

గునది. చూ. వాక్రుచ్చు.)

పేరుచే. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. విజృం

భించు. స. క్రి. 1. ఒకటిమీఁదనొకటిపెట్టు;

(తొట్టుపేర్చిపెట్టుము.) 2. ఒకటిమీఁద నొకటి

గాపెట్టియేర్పఱచు. (చూ. పేర్చు. - అతిశయిం

చుటకు. - "క. అతితనామ్రజ్యమంతకంతకుఁదే

ర్చె." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. - విజృంభించుటకు. -

"క. కార్చిచ్చుకవినిమ్మగముల, నేర్చుగరణినేడు

భీష్మఁడేవినకడిమి, దేర్చి మనసెనబొదివెత,

రార్చులనవీరుఁగన్నులారంగంటిక." భార.

భీష్మ. ౩, ఆ. - ఒకటిమీఁదనొకటిగాఁదెట్టియే

ర్పఱచుటకు. - "ప. సరయూతటంబునసాదపే

ర్చి." రా. ఆ, కాం.)

పేరుడు. దే. వి. పేరుట, ఘనీభవించుట.

పేరుపు. దే. వి. 1. ఒకటిమీఁద నొకటిపెట్టుట;

2. కుండపెంకు. (చూ. పేర్చు.)

పేరెము. దే. వి. 1. గుఱ్ఱపుపరుగు; 2. పరుగు.

పేరోజము. వై. వి. మరకతమణివిశేషము. "పేరో

జంబుమణులమొగముట్టు." స్వా. ౪, ఆ.

పేరోజము. సం. వి. ఆ. న. క్షుద్రమణివిశేషము.

పేరోదనము. వై. వి. పేరోజముయొక్కరూపాం

తరము.

పేర్కొను. దే. స. క్రి. పేరుకొనుయొక్కరూపాం

తరము. (పేరుపెట్టిపీలుచుటకు. - "చ. అమితస

హస్రపద్మవికదాయుషు నన్నిటులెవ్వఁడొక్కొ

నా, విమలతపంబుఁగొనకవృద్ధతనూడకబాలు

గానవ, జ్ఞుగులనిట్లుపేర్కొనియె." హరి. ఉ.

౯, ఆ. - పీలుచుటకు. - "ప. అక్కమఱింబుఁదే

ర్కొని." భార. ఆద. ౪, ఆ. - క్షుతించుటకు. -

"నీ. శ్రీకాంతుకమనీయశృంగారలావణ్యకఫలు

పేర్కొనుకారికాగణంబు." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.)

పేర్కొలు. దే. వి. పేరుకోలుయొక్క రూపాంత

రము.

పేర్లు. దే. వి. పేరువుయొక్కరూపాంతరము. (ఒకటిమీద నొకటి పెట్టుటకు. — “పేర్లుగఁభుజించి.”

తై. ౬, ఆ. — మండపెంకునకు. చూ. పిసరు.)

పేర్ల. దే. వి. పేరిమియొక్కరూపాంతరము. (గౌరవమునకు. — “ఉ. ఇవ్వునుజేంద్రుఁడొంద్రదనుజేంద్రులకంటె మహావిలాససౌ, ఖ్యమ్మలఁబెద్దయిద్దరణిఁగావుననీతని పేర్లకికొదగ్గఁ, నెప్పి నొనర్చెదకొనభ.” భార. సభా. ౧, ఆ. — అతిశయమునకు. — “ఆ. ఇవ్వుణి, మంతుఁడిపుడుతనదుమదము పేర్లినన్ను సరయకుమి సెనామీద.” భార. ఆర. ౪, ఆ.)

పేలపిండి. ద్వ. వి. పేలాలువిసరిచేసినపిండి, సత్తువు.

పేలలు. దే. వి. బ. లాజలు. (దీనిని ఆవాలవలె నే పేలాలనివాడెదరు. పృత్తియందేకవచనాంతము.

పేలగింజలు. మొ.) (ప్రేలలయొక్కరూపాంతరము.)

పేలవము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) పలచనిది, విరళము.

పేలా. దే. వి. నీర్లుత్రాగెడు ఒకదినసుగిన్నె.

పేలిక. దే. వి. చింపిగుడ్డ. (చూ. నాలిక.)

పేలు. దే. ఆ. క్రి. నెగచేతవేగియుండు. (ప్రేలయొక్కరూపాంతరము.)

పేలుకు. దే. ప్రే. పేలజేయు, (రూ. పేల్పు.)

పేవు. దే. వి. పేగుయొక్కరూపాంతరము.

పేకలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోయిల; 2. కోకలి.

వి. 1. నేర్పుగలిగి; 2. చక్కనిది.

పేళ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గ్రుడ్డు; (ఇకారాంతమునగు.) 2. కత్తియొలు; 3. మాంసపుముద్ద.

పేళికోళము. సం. వి. ఆ. పుం. అండము, గ్రుడ్డు.

పేమణము. సం. వి. ఆ. న. నూలుట.

పేమటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూటెడుతాయ, సన్నెకల్లు.

పేమ్మ. పాం. వి. జమీదారులు ప్రభుత్వమువారికి

కట్టుపన్ను.

పేమ్మరు. పాం. వి. అమ్మలరుక్రిందియుద్యోగ

స్థుడు.

పేసెము. వై. వి. (చూ.) చేసము.

పై.

పై. దే. వి. మీదు, ఉపరిభాగము. (పైక్రిందులు,

పైకూట. మొ.) (మొదటిరూపము. పయి.)

పైల. వై. వి. పయిలయొక్కరూపాంతరము. “పై

టకులాగులాడి.” పాంచా. ౫, ఆ. (మొదటి

రూపము. పయింట. “జిలుఁగుపయింటదూల,” కవి. 3, ఆ.)

పైడి. దే. వి. 1. బంగారు; 2. ధనము. “క. ఆపివట్ట నేవచ్చెద, నాపైడి మహాత్మ్యవటనడిపించెద.” భల్లా. ౫, ఆ. — 3. (చూ.) ఉంకున. (మొదటిరూపము. పయిడి.)

పైడికంటి. దే. వి. (పైడి+కన్ను.) పక్షివిశేషము. కనకాక్షి. వి. బంగారు చొయకన్నులగలది. (మొదటిరూపము. పయిడికంటి.)

పైడిమాలాలు. దే. వి. భూమి, ననుగర్భ. “తే. అమరిపుప్పాడికుప్పలైయంతకంత, మెట్టదామర పాకులమీదజాతెఱ, పైడిమాలాలివేవిట్లపాయఁదోట, కలిమిచెలి వెట్టుకల పంటకంబులగ.” య. ౪, ఆ.

పైడితామర. ద్వ. వి. మెట్టతామర, స్థలపద్మిని. (మొదటిరూపము పయిడితామర.)

పైడినెలత. దే. వి. లక్ష్మి, ఇందిర. “మ. గెలుపులైడి నెలతఁగొనియెనగ్గింపంజగంబంతయుక.” య. ౬, ఆ. (మొదటిరూపము పయిడినెలత.)

పైడిప్రత్తి. ద్వ. వి. కార్వాసభేదము. (మొదటిరూపము పయిడిప్రత్తి.)

పైడిముడుచు. దే. ఆ. క్రి. నిశ్చితార్థముచేయు. (మొదటిరూపము పయిడిముడుచు.)

పైడిముడుపు. దే. వి. నిశ్చితార్థము. (మొదటిరూపము పయిడిముడుపు.)

పైడితీఁడు. దే. వి. కుదేరుడు, ధనాధిపుడు. (ఇట్లు పైడిదొర, పైడిరాయఁడు. మొ.) (మొదటిరూపము పయిడితీఁడు.)

పైకము. ఉభ. దే. వి. 1. రెండుకానులనాణెము; “క. ఆ

రపైకంబునుజేయని, హరివారమునకు నైసిజాల్లి

జాఁచునుమక, గరవాలుచేతఁబూనిన, కరణిం

నుప మెలకుమేడగాల్పుటనుమ్మి.” రుక్. ౫, ఆ.

— 2. ధనము; “నీ. పరవరకులకెల్లసరకులిచ్చెదనని

తివిరిపైకముఁగొని తిప్పుచుండు.” భల్లా. 3, ఆ.

— 3. సమూహము. (మొదటిరూపము పయి

ము.) — సం. అ. న. పికములసమూహము.

పైకూటమి. దే. వి. ఉపరినురతము. (మొదటిరూపము పయికూటమి.)

పైకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. మీఁలు; 2. కవియు; “క. దానగఁడుడన్ననాతని, సేయరాకులదియెఱిగి

చెచ్చెరబలసం, తానముతోడంబైకొని, యనర

పరిశీలించిరి." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.-౩. యత్నిం
చు; "క. ప్రాణములకొప్పుడగునా, ప్రాణేశ్వ
రిగోచుకొనియెట్టిమదాపు, ప్రాణులబంధిం
చెనుమ, తృణంబులుగొనగ నెపుడు తైకొని
యుండుకా." రా. కిష్కిం, కాం.-4. కలగు. "క.
వినుతత్రుగ్రవాణశ, మునదేశంబులకును శుభ
మునకుభమునులై, కొనుడత్పిడలువిబుధులు, గని
శాంతియొనర్పవలయు గుక్కునననఘా." మార్గ.
౪, ఆ. (ప్రే. పైకొలుపు. "నీ. అడవియంద్రుం
డు బహుప్రబుఁ తైకొల్పనదిమరాతకు నాభి
యందుడిండె." పా. ౫, ఆ.) (మొదటిరూపము
పయికొను. "చ. పయికొనినన్నునిట్లుమరుభారి
కిలొనగఁజేయఁబూనియే, నియతియొప్పట్టిసంది
యనునీకొనరింపఁగఁబోలుఁగాని." కళా. 2, ఆ.)
పైజోటు. దే. వి. మచ్చె. (మొదటిరూపము పయి
జోటు.)
పైజోటుమట్ట. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (మొదటి
రూపము పయిజోటుమట్ట.)
పైశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడువారిపైట. "కా. లంకా
పురీ, పాపగ్రంథికులాంగ నాకుచతటీ పైతాపట
గ్రాహబాహాపాటచ్చర." మరున్నందనశతకము.
పైతరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) పితరమునందు పం
డఁబడినది. (పిండినెంట్.) (చూ. పిఠరము.)
పైతామహము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) పితామహ
సంబంధమైనది.
పైత్రకము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) పిత్రసంబంధమైనది.
పైత్రప్పనేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మేనత్తకొడుకు.
పైత్రప్పస్త్రీయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. —పై. —
పైత్రము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) పిత్రమువలనఁగలిగి
నది. (వ్యాధి.)
పైత్రము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పిత్రసంబంధమైనది.
పైద. దే. వి. పిల్లకాయ. "ఎ. గీ. పడుచుఁదైద వెం
టఁబడినొప్పొనడుచునో." భో. ౪, ఆ. "ఉ. హా
లిమనంబునందెరుగ నాలుయిబిడ్డయిబంటులైద
యై, మూలదవాగ్ధనంబునిలుముంగిలియొగడఁగఁగ
దర్శితకా, వారిదువారకెట్టులవపర్గముభగ్గముకుం
దుడిచ్చెనిం, కేలకళాసమేలజడ లేలకమండలు
శేలదండముకా." పాండు. ౫, ఆ. (మొదటిరూ
పము పయిద.)
పైదలి. దే. వి. ఆడుది. (మొదటిరూపము పయిదలి.)

పైనము. వై. వి. పయనముయొక్కరూపాంతరము.
"పడమర వెట్టిగాడ్చెదురఁ బైనముసాగని పెద్ద
తేడు." చంద్రా. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము
పయినము.)
పైపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. మీఱు; 2. పైకొను, కవియు.
"క. ఆపదసమస్తలోకులఁ, బ్రాపించుఁదొలంగు
నపుడపవనముభంగికా, బైపడునాపద పైచిన,
భూపాలాక్షణములోనఁ బొందు శుభంబులే." రా.
ఆర, కాం. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము పయి
పడు. మీఱుటకు. "ద్వి. భయమును బ్రియము
నుబైపాటుస్వీకరి, బయిపడుచుండనప్పడఁడుక
యందె." రా. యు, కాం.) (చూ. ప్రే. పు.)
పైపాటు. ద్వ. వి. (పైపడుట.) కవియట. (మొ
దటిరూపము పయిపాటు. "బాలసమీరణంబు
పయిపాటుననించుకనోకినకా." విజ. 3, ఆ.)
పైపైగ. దే. ద్ర. క్రి. వి. (పైపైకాకా.) కులభ
ముగా. (ఆతప్త పైపైగ తేలిపోయినది.) (మొ
దటిరూపము పయిపయిగ.)
పైగ. దే. వి. పయరయొక్కరూపాంతరము. (మొద
టిరూపము పయిర.)
పైరము. దే. వి. ఆపు. (చూ. పేటనఁబెట్టు.) (మొ
దటిరూపము పయిరము.)
పైరు. దే. వి. సస్యము. (మొదటిరూపము పయిరు.)
పైరులయొకిమీఁడు. దే. వి. చంద్రుఁడు. ఓపధీకుఁడు.
(మొదటిరూపము పయిరులయొకిమీఁడు. "వార
లాకోతిపయిరులయొకిమీఁది బొదివిపట్ దెలు
గులబోర." ఆచ్చ. యు, కాం.)
పైలుమాను. హిం. వి. జెట్టివాఁడు.
పైశాచము. సం. వి. ఆ. పుం. నిద్రించియు తాగి
మైమఱచియు శీలము సంరక్షింపఁ బరాకుపడి
యున్నదానిని సంభోగేచ్ఛచే రహస్యముగాఁ
జేసికొనువివాహము. (చూ. వివాహము.) (ఇది
యధముము.) వి. పిశాచసంబంధమైనది.
పెకునయ్యము. సం. వి. ఆ. న. కొండెకానితనము.
పైసరము. దే. వి. రతి. (మొదటిరూపము పయిసరము.)
పైసలా. హిం. వి. తీర్పు, పరిష్కారము.
పా.
పా. దే. వి. పృథ్వియందుపాన్తుకల్పమునకుమీఁది
వర్ణములోపింపఁగామిగిలినరూపము. (దీనికి పరు
షసరళములు పరములగునపుడునుమాగమంబగు,

పాంబట్టు, పాంబనటి, పాంగట్టు. మొ.)—అ
వ్య. నిశ్చయమును జెలుపును. “ఆ. తొల్లిసప్తము
నులుదుర్బిక్ష వేరన, నన్యగతికులనుచు బ్రాణభృ
తికి, శనిముడినగనైన సమృద్ధిచిరిగాని, యొల్ల
రైపాస్యపుడొసగుధనము.” పర. ౪, ఆ.

పాంకపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పాంకము+పడు.) పాం
డికపడు. (క్రే. పాంకపఱుచు. “ఇంకఁగావ్య
విశేషముల్పాంకపఱుచు.” కా. ౨, ఆ.)

పాంకము. డే. వి. పాండిక. “పంకజాతములపాంక
మెడలె.” పు. ౧, ఆ.

పాంకించే. డే. స. క్రి. పాంకపఱుచే.

పాంగటివెల. డే. వి. (పాంగలి + వెల.) మార్గశీర్ష
మాసము.

పాంగటిపండుగ. ద్వ. వి. (పాంగలి + పండుగ.) మకర
సంక్రాంతి.

పాంగట్టు. ద్వ. వి. (పాన్ము + గట్టు.) పేమాది.
పాంగరము. డే. వి. ఒకదినముపండివంట.

పాంగలి. డే. వి. పాలుచేర్చిపాంగించునట్టి ఆన్నము.
(దీనిభేదములు పవ్వపాంగలి, చక్కరపాంగలి.)

పాంగలింజే. డే. ఆ. క్రి. నిక్కు. “ఆ. పులకలంగ
ముననుబొంగలింప.” మై. ౨, ఆ.

పాంగారు. డే. ఆ. క్రి. (పాంగు + ఆరు.) 1. ఉరుకు;
“నీ. ఉరవడివల్లునున్న జలంబుచేబొంగారిదన
రెల్లమ్రుంగిఁగొనుచు.” భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. సం

తోషించు; “క. ఆనినదమువినియాదవ, సేనలు
పాంగారెనెదురుసేసలసరైకా, మానవతీతతివం

దిజ, నా నూనస్తుతులు నెలఁగెనచ్యుతుమ్రాలకా.”
ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. అతిశయించు; “క. రంగగులొ

డపులబూతల, నంగుగైసేసియందునాడెడు
తమిచే, బొంగారెడువేడుకతో, సింగరపు

దోటకరిగిచెలవలఁదానుకా.” య. 3, ఆ.—
4. విజృంభించు; “మత్తకోకిల. ఆ. వీరుడుకొగడఁ

జ్జుతితంబుగనే సెనానురభంగిఁబొంగారిదారు
ణవజ్రపాతరయంబునకొలుబుహస్తుడై.” భార.

ఆర. ౫, ఆ.—5. నిక్కు. “పాలిండ్లువొంగార.”
స్వా. ౨, ఆ.

పాంగిలి. డే. వి. పత్తులయాహారము. “చ. పులుగు
లఁజూడమాయెడలబోధముగల్గియుమోహమెట్టి

దో, సాలయకయాఁకటన్నులియుచుం జనిపాం
గిలి తెచ్చి తెచ్చిచం, చులవెడలించుపిల్లలకుఁజొ

స్పెడుమక్కువనింతకంటె నే, తలవంగబంధులం

దువనుధావరమోహము మర్త్యఃటికికా.” న
ర్క. ౨, ఆ.

పాంగు. డే. ఆ. క్రి. 1. ఉల్బణముగు; 2. సంతోషించు
3. గర్వింపు. వి. 1. ఉల్బణము; “చ. అడరుగ

ప్రధారలుమహాముఖవాంతగుధాబుధారలుకా
బాడవగువప్పి కీలములుఁ జొంగునుగా.” ఆము

౧, ఆ.—2. సంతోషము; “ఆ. వానిపొంగుతుం
వాడేలవచ్చెను.”—3. గర్వింపు. (నీపొంగుతు

గ.) “మ. మునువేచేతులుగల్గిల్లివృద్ధు మన
మోహంధతకాపైహయా, భ్రునుడకరాజును

ద్దుడైభృగుతనూజుండాజిలొనెవ్వధం, బునకు
దెచ్చెనెఱుంగ వేయటలు నీపొంగేనడంగింతు.

హరి. ఉ. ౮, ఆ.

పొంగునీళ్లు. ద్వ. వి. బ. చిట్టుడుకునీళ్లు.
పొంగుప్రాలు. డే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

పొంచిక. డే. వి. పొంచే. “మ. సర్పంజేవుమైనక
బొం, చికనేతెంచుట్రనూతికాలమునువచ్చెక

గార్వమెట్లుండునా.” పంచ. నా. ౧, ఆ. (ఇ
వెంచికవంటిది.)

పొంచే. డే. ఆ. క్రి. ఏదేనినుద్దేశించి మఱుగుప
కనుపెట్టియుండు. వి. ఏదేనినుద్దేశించి మఱు

గుపడి కనుపెట్టియుండుట.
పొంజో. డే. స. క్రి. పోజోయొక్కరూపాంతరము

“ద్వి. దర్భ, కసపులసన్నంబుగాఁబొంజోజి
వినువకయందిచ్చువిశ్వాసమునను.” ప్రభు. ౨, ఆ

పొంటె. డే. ద్ర. కొఱకుఅనుప్రత్యయార్థమునఁద
వచ్చునది. “మధ్యాక్కర. పయోరుహగర్భుడ

రగవిహపేత జీవపంజీవమొపదేశంబు, కరుణ
గళ్యపునకునిచ్చె నభిలకహితంబు పొంటె.

భార. ఆది. ౨, ఆ.

పొంత. వై. వి. 1. సమాపము; “తే. పురుషునునె
తదృఢమైనఁబువ్వుబోడి, వికృతివైకొన్నసె

పొంతవెన్నుకాదె.” పు. ౨, ఆ.—2. తీరము
“వ. పిరణ్యతినునునదిపొంతవిడిదలగా నెరు

పించి.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

పొంతకడవ. వై. వి. ప్రాయ్యదగ్గఁజేసిగ్లకుండ.
పొంతకత్తె. ద్వ. వి. (పొంతము+కత్తె.) కంటెకత్తె

పొంతనము. ద్వ. వి. (పొందు + తనము.) గ్రహ
మైత్రి. “తే. ఆతడునుబొంతనములెల్లననెలెప్ప

యన్నదనిపల్కియాఁరేయొక్కలగ్న. మేరు
జీవియగుపూరుగునెఱుంగుండఁ, దనెహా

వనతనికిదారవోసె." కుక. ౨, ఆ. (సార్వధమున తనము.)

పాంతు. దే. వి. పాంతు, స్నేహము. "ధర్మసూతి శ్రోబాంతముమేలు." సుం. "సాధుమన్యేపాం వనైస్సహసంగతమ్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

పాంకి. దే. వి. 1. పాంకము; (మాటపాంకికగా లేదు.) 2. చేరిక; "నీతాకాంతమనిస్త్రీలపాంకికలనుగి." రామా. ౫, ఆ.—౩. కలయిక. "క. పాంకికకుడగినయువతిని." రామా. ౫, ఆ.

పాండు. దే. ౪. క్రి. (కన్ను) నాలు. "ఆ. కడుపు నిండగుడువగామి రేయెల్లగగన్నువొండకున్ను గరముడన్సి. యున్నవాడ." భార. ఆది. ౬, ఆ.—౮. క్రి. 1. ప్రాప్తిచే; (చూ. తలపెట్టు.) 2. కలయు. ౩. 1. పాంకిక; "మాటపాంకికగి." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. స్నేహము; "తే. ఎల్లు. పుడమి తేలికినకునుపాండుదెరసె." అచ్చ. సుం, కాం.—౩. సంది; (చూ. పడు.) 4. ప్రాప్తి; "మ. జలచారస్తబ్ధరేమత్సక్తే. సరితల్ పాంధనతారనిం భయననాచ్చాదించుదా. ప్రాధిమ్య." ఆము. ౫, ఆ. -5. ఆభేదము; "అహాకొండటీపాంజి అంగరు." ఉ. హరి. ౨, ఆ.—6. ఆనుకూల్యము. "నీ. రాజనాజ్ఞలమంత్రగ్రాహిబలబునరాబాండుగాదయ్యె రాక్షసునకు." వై. ౪, ఆ.—విణ. స్నేహితుడు. "చ. కశలకునిమ్ముపామ్మనెకకంటి కిమిటికికెన్ను వెన్నులొ. ముగ్ధులసయిదోడుకూడుదివిబాళికి హేళికి జంబుతుంటివో. గలవార పాండువిందువిగల్వకుడెల్లమనక్కరిక్కలే. వెలరులనీవిబావిగుచి వీచికికెబ్రాచికివచ్చెచ్చెరక." పాన. ౪, ఆ.

పాండుకాడు. దే. విణ. స్నేహితుడు. "ఆ. ఎల్లతనువులందునిరవొందుతనతోడ, బాండునేసినట్టి పాండుకాని, పాండువొందలేడుపురుషుండుగుణముదా, గుణినిబోలునట్టిగుణిభజితు." భాగ. ౬, స్కం.

పాండుకొను. దే. ఆ. క్రి. నెలకొను. "క. మంద విసర్పణియననా, నందముతోడేరపేనునరపతిశయ్యక, బాండుకొనిపెద్దగాలం, బెందునబోకచూతుండునిష్టమెల్లక." పంచ. నా. ౧, ఆ.

పాండుపడు. ద్య. ఆ. క్రి. సరిపడు, అనుకూలించు. "సఖ్యంబైననాతోనపాండుపడుక." రా. యు. కాం.

పాండుపాటు. ద్య. వి. సరిపడుట, అనుకూలించుట. పాంపిరి. దే. వి. సాంద్రత. "చ. ఉరుతరమైనవేదనకు మోర్వకభీకరమైనవక్త్ర, హ్యరమురయంబునంజలవనావిరిభీకరక మార్దవ, దురసముపేతమెజలముదొట్టుచువచ్చిననాతనించెబాం, పిరిదగనాయునందనుడు ప్రేవులప్రోవులమద్దజెచ్చెరక." రా. యు. కాం.—విణ. సాంద్రము. "చ. జలజభవాండమొక్కగలశంబువిధంబుననందులొనను, జ్వలిమగుచంద్రికాపటలీసన్నుతికెక్కెబయ్యెప్రహర్షమై, లలితకలకలాపనదలంకృతీచారునుధామనీచియిం, పులగనిమ్మితనచ్చెబయిబొంపిగట్టినహుగడోనుక." (పాంపిరి—పాంపిరిగానియధము.) భో. ౪, ఆ.

పాంపిరివోవు. దే. ఆ. క్రి. (పాంపిరి + పోవు.) 1. ఆతిశయించు; "గొడ్డునను నెక్కువైజవము పాంపిరివోయిదుదాని." భార. ఆది. 2, ఆ.—2. నల్లెట్లు; (చూ. దట్టుడు.)—3. న్యాపించు; "త్రిజగంబులుబాగడుపాంపిరివో." నిర్వ. 3, ఆ.—4. పుట్టు; "క. పాంపిరివోయెడతనయను, కంపాతిశయమునబట్టికంధరునెట్లుం, జంపగజాలకరోషము. పెంపునగారాగ్యమామన బెట్టగబనిచెక." నిర్వ. 2, ఆ.—5. సంతోషించు; "క. మరలవిడిసిగెలుపునబాం, పిరివోవుచులంకడలచిపెనుపానరబమా, వరులబిలిపించిపోదమె, పురముకనిచెప్పెదనజపుగవుడెలమిక." నిర్వ. ౫, ఆ.—6. విజృంభించు; "వ. వివిధదోధకులునాతోడనుఖదుఖంబులకియ్యకొనియగ్గలిక మైనగ్గినెననుకునుసముద్రంబైన నీడనుదెంపునేసిపాంపిరి వోవుచున్నవారు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. ప్రసిద్ధికెక్కు. "ఉ. భూరినియధకాశలత బాంపిరివోయెలంబునున్నచా, జూరునిమ్మికింబిలిచి." వి. పు. 2, ఆ.

పాంపు. దే. వి. 1. మెకమెకటిభాగము; (మెడ పాంపు.) 2. ఒప్పు. "ఆ. పాదలయాలువారు బుట్టలమాటున, నీగునవారుబెరువులేత్తువారు, దైర్ఘ్యవారుబొబ్బరించువారును నేల, భారలు నారునైరిపాంపుడటిగి." అచ్చ. యు. కాం.—దీని కీమర్థమునం దీగ్రంథకర్తప్రయోగములే కనబడుచున్నవి.)

పాంపెనలారు. దే. ఆ. క్రి. (పాంపు+ఎనలారు.) ఒప్పుగు. "క. కాటుక, పొక్కుడుచందముననిగి

పాంపెసలారా." పా. ౫, ఆ. (దీనికీ ప్రయోగముక్కంటే కానబడుచున్నది.)

పాకారు. దే. ఆ. క్రి. నాశమగు. (పాకారుయొక్కరూపాంతరము.)

పాకారుడే. దే. ప్రే. పాకారణీయు, నాశమయ్యెను. "ఉ. కానకకన్నునునురుబాకారిచియిన్నియుమిథ్యచేసే." రామా. ౨, ఆ. (పాకారుడేయొక్కరూపాంతరము.)

పాకాలు. దే. ఆ. క్రి. 1. వెడలు; "కా. బ్రాహ్మమింకోహువాలుబాకాలిపోయెదదోపోగోనోటిక్రావ్యేటికా." (మీద "క. వారుగురుమనివెడలిపోయిరి.") స్వా. ౬, ఆ. —2. పోవు. "చ. కరినిభయానతోనిదెపాకాలెదమిన్నులపెడ్డవోటికా." కాశీ. ౨, ఆ. "అనపత్యతవంకనూర్వలోకమ్ములలేకపోయిన బాకాలగనిమ్మ." జై. 2, ఆ. (పాకాలుయొక్కరూపాంతరము.) (ఇది కోపదుఃఖకాలములయందుపయోగపఱచెడు మాట.)

పాక్కలి. దే. వి. 1. ఎత్తుడుప్రాయ్యి; 2. మూడు రాళ్లు పెట్టినప్రాయ్యి.

పాక్కి. దే. వి. 1. గుఱుకు; "నీ. ఏతెంతుననిపాక్కియిడిపోయిమత్తై చూడనాకడదొంగి చూడవైతి." పంచ. వేం. 3, ఆ. —2. ఉపాయము.

పాక్కిలి. దే. వి. 1. బొడ్డు; 2. గుంట. "చ. వనితకు చాదులంబాడమివాటపుబొడ్డిలిండి యుబ్బిజాలి, గొనికటిచక్రమాని మెఱుంగుందొడలైవిరాసినచ్చునూ, తనకిరణామృతోఘములదండవాలంకపదోత్థితంబులై, మనుమడివోనిగర్భకలమంబులుగావెలతొంగిజంఘికల్." వసు. ౨, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు సుదాహరణము.)

పాక్కిలిచోలి. దే. వి. బ్రహ్మ; నాభిజన్మడు.

పాక్కు. దే. ఆ. క్రి. 1. దుఃఖింకే; "ఉ. తెక్కలు రావుపిల్లలకు తేటనుండియుమేలెగానమిఁక, బాక్కుడుగూటిలో." భాగ. 2, స్కం.—2. బొబ్బలేకు; "వేళులపుటంబులుపాక్కుదొడంగె." భార. విరా. ౧, ఆ.—3. ఉలుకు. "క. కక్కుటితికాడుకార్యము, చక్కటియెఱుంగుడు సందబాముననతడుకా, బాక్కిపడనీవుకోఱుల, సెక్కిననటమీదనుండనొప్పుగుఱామ్మి." పంచ. నా. ౧, ఆ.—వి. 1. దుఃఖము; "ఆ. కడుపుపాక్కుమాన్నికావవయ్య." భాగ. ౮, స్కం.—

2. బొబ్బ; 3. ఎండిలేచినపెల్ల; "చలకపాక్కు." 4. జనశ్రుతివిశేషము.

పాక్కుడు. దే. వి. ఎండిలేచినపెల్ల, పాక్కు. (చూ. పాంపెసలారు.)

పాగ. దే. వి. ధూమము.

పాగకన్ను. దే. వి. అగ్నిజనించినశివునిఫాలశేత్రము.

"నీ. పులితోలుచిత్రంపువలిపదుప్పటిజేసిపాగకన్నుకస్తూరిబొట్టుజేసి." భల్లా. ౮, ఆ.

పాగకట్ట. దే. వి. ఇంటిపైకప్పునందులయందుపాగవేతచుట్టబడి కట్టనలెగనబడెడు నూర్వగిరిగము.

పాగగూడు. దే. వి. ఇంటికప్పునందు పాగపోవుట కేర్పఱచినసంధు.

పాగకే. దే. ప్రే. (పాగయజేయు.) 1. పాగయంకే; "నీ. అగరుధూపమువెట్టియాభ్యంతరించైనగగనావకాశంబుబాగచువారు." నై. ౬, ఆ.—2. సాతాంకే. "చ. వెలపుల్గుమ్మఁగాబాగచివండినకారపుఁగాయగురలు." ఉ.రా. ౫, ఆ.

పాగకేట్టు. దే. వి. పాగాకుకేట్టు.

పాగమోరు. దే. ఆ. క్రి. పాగపట్టు. "నీ. కనకనిర్ణండైవకైటభానురవైరిపాగమారనల్లనై బొగ్గుడియె." భీ. ౮, ఆ.

పాగచెట్టు. దే. వి. పాగాకుచెట్టు. ధూమ్రపత్రిక పాగడ. నై. వి (చూ. పశుళము 1.) (చూ. పాగడు)

పాగడిక. దే. వి. పాగడు, స్తుతి, స్తోత్రము.

పాగడికోలు. దే. వి. పాగడికోనుట. "తే. అన్యస్తనంబునన్యనిందయుదన్ను, బరఁగబాగడికోలుబ్రబ్బికోలు, నాపకాతనూజయార్యవృత్తిములుగా, వనిరిపీనివార్యులైనమునలు." సం. "అర్చినిందార్చిత్రాజాచపరనిందాపరస్తవః." భార. సభా. ౨, ఆ.

పాగడిత. దే. వి. 1. స్తుతి; 2. కీర్తి. "క. జగములసెల్లనుండిన, పాగడితఁగడువెలితిచేసిపొల్లయొడలికా, దగునేజన్మత్రములు, దిగవిడువఁగేడు నాకుఁదిభువనదిపా." సం. "నమేకీర్తిప్రకాశ్యతత్రిమలోకేషువిశ్రుతా." భార. ఆర. 2, ఆ. పాగడు. దే. స. క్రి. స్తుతించు. "తే. పాగడదగువానిఁగానలేపాగడలార." భాగ. ౧౦, స్కం.—పూ.—వి. స్తుతి. (చూ. తెగడు.)

పాగడ్డ. దే. వి. 1. స్తుతింకేట; "చ. దోర్బలవిడితుండుకుంభజాడుబాలుని సెక్కురుజుంచలార్తువె, గలిఁగడుఁబెద్దజేయుచు పాగడ్డకుఁతోచ్చె."

భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. స్తుతి; “గరుడునికాంతిక్ హరిపాగడ్డయినద్యు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—3. క్రి. “తే. ధరణింబరంగుబాగడ్డయిందాడనం త, కాలమునుబుణ్ణిలోకంబుగల్గనంద్రు.” సం. “యావత్ప్రీర్థనవ్యస్య పుణ్యలోకే ప్రగీయతే.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (పాగడితయొక్క రూపాంతరము.)

పాగడ్డపడు. ద్య. ఆ. క్రి. (పాగడ్డ+పడు.) స్తుతింపబడు. “అఖండితశౌర్యమునస్థవీర్యముఖజబలముఖబాగడ్డపడ.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. పాగవు. దే. ప్రే. సాతాలించు. “పండినచొప్పునం బాగవువానయ్యు.” భీ. ౨, ఆ. [“తేనియక బాగపినవల్పులకబాగడి.” (ఇక్కడ పాగపిన అనగా పక్వము చేసిన అని యర్థము.) పాండు. ౧, ఆ.]

పాగబాణము. మి. వి. ఒకదిననుబాణపుసంఘ. పాగయు. దే. ఆ. క్రి. 1. పాగగదియగు; 2. కుములు. “క. జ్ఞాతులతమబాణబొందిన, జేతో మోదమునకెలగిచెలవొందుదురన్నీతింబాసిన విగతవి, ధూతింగడకొఱపులట్లపాగయుదురధిపా.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

పాగరు. దే. వి. 1. గర్వము; 2. ధైర్యము; “అగరుభావపుబాగల్ పాగరారుకురులుగా.” రామా. ౬, ఆ.—3. తీర్క్కుగంధము.

పాగరుబోతు. దే. విణ. (పాగరు+పొతు.) గర్వశీలుడు.

పాగాకు. దే. వి. (పాగ+అకు.) ధూమ్రపత్రము.

పాగులు. దే. ఆ. క్రి. 1. పరితపింఁ; “తే. పారలం గెరులయెగాగ్నిబొగులునొగులు.” రామా. ౫, ఆ.—2. కుములు. “ఆ. పాగిలిపాగిలికాలును గుదేపాంబున, నగరుపరిమళములపాగులు వెడలె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పాచ్చెము. దే. వి. 1. న్యూనత; “దీననేపాచ్చెమునొచ్చెముంజొరదు.” పాండు. ౨, ఆ.—2. కపటము. ఉ. పాచ్చెములేని నెయ్యమునఁబూనివిపద్దశనొందకుండగా, నెచ్చెలిగావఁజూచుమహనీయునిక్రిందకాలము.” భార. శల్య. ౧, ఆ. “చ. పురుషవరేణ్య యేలయిటుపాచ్చెపుమాటలనన్జొంగెడు.” హరి. పూ. ౨, ఆ. “చ. ఉదరమునందు విశ్వమునునున్నది వెల్పుకూన్యమిష్టయొక, పొదలినమట్టియాకుపయఁబాచ్చెపు బాలుండవై

విమోదనం, పదవిలసిల్లెడు.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.—విణ. న్యూనము. “క. ఇచ్చటిబంధులునీవును, నచ్చెరుపడివినుమనుండనయిదూళ్లునుమా, కిచ్చిననుజాలునంటిని, బాచ్చెముకాదింతపట్టుబూర్ణమునుచ్చె.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పాట. వై. వి. దొప్ప. (అకుపాట.)

పాటకరింఁ. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయింఁ; “ఆ. గంధకరటినూత్తుకమలంబుఁబోలెన, ప్వరుఘండల సలీలపాటకరింపఁ, ద్రుంచెనవిస్మరించిపంచమవదనంబుఁ, బ్రఖరదీర్ఘప్రాసనఖరధార.” కాశీ. ౫, ఆ.—2. వర్ణిల్లు. “తే. విశ్వగర్భుఁడుతనగర్భినివరమందుఁ, బూటపూటకుఁబూర్ణుడైపాటకరింప, వ్రేకఁజూలాలితనమునవేల్పుఁబెద్ద, పాలతికంటిటనీళ్లాడుప్రాదులయ్యె.” భాగ. ౮, స్కం.

పాటకఱ. దే. వి. పాట్లకఱయొక్కరూపాంతరము. “క. వనజదభావతనవలలో, చనచరణములాత్రిజాతశాలేయుమలొ,టసెకోయప్పట్టులరా, జనపుంబొటకఱలునెగ డెజంఘలపేరక.” చంద్ర.

పాటకఱ్ఱ. దే. వి. —వై. —“చ. కఱకరిరాజనంపుఁబొటకఱ్ఱల నెల్లదృఢీకరించుమక.” భాను. ౨, ఆ.

పాటపాట. దే. వి. రాలులలోనగునానియందగు ద్వ్యన్యమకరణము. (రాలుటయందు.— “కనుఁగ్రేవ నిష్కకల్ పాటపాటరాల.” భాగ. ౯, స్కం.—పడుటయందు.—“నీ. కణతలెల్లనుగాతుకలగిది క్కరులకుబొటపాటగన్నీరు బొట్టుపడియె.” రామా. ౮, ఆ.—కురియుటయందు.—(మా. తొటతొట.) పొడముటయందు.—“ద్వి. పాటపాటకెమటమైఁబొడమ.” వారిశ్వు. ౧, భా.)

పాటమరింఁ. దే. ఆ. క్రి. 1. బొబ్బలోనగునది లేమ; 2. చిగురులోనగునదిపుట్టు. (యా. పాటమర్రిల్లు, పాటమరిలు.)

పాటము. య. దే. ఆ. క్రి. పుట్టు. “క. నటనానాం కృతిఁడమలోఁ, జటపాటజగడంబులూర్వశిరంభలకుక, బొటమినమేలేర్పఱుపగ, నిటమిమురప్పించెనిర్దరేశ్వరుండధిపా.” విక్ర. ౨, ఆ. (పొడముయొక్కరూపాంతరము.) వై. నానాపుటము. “ద్వి. పాటములతోముక్కుబోనీబోగఱచి.” రా. య. కాం.

పాటి. వై. వి. పొట్టియొక్కరూపాంతరము.

పాటిపాటి. వై. విణ. అల్పము. “క. అటులేనియుం
జెప్పెదనీ, పాటిపాటితలపోతల్లెఱ్ఱోవనడుపు
మా, రటముడుగు నెవ్వనమునొ, క్కటిగానొనరిం
చిగట్టిగావినమధిపా.” పాండు. ౫. ఆ.

పాటుకు. దే. వి. 1. చెట్టుమీదనుండి వానచినుకులు
పడుటయందగున్వనకరణము; 2. ప్రాద్దుపా
డుచుటయందును క్రంకుటయందునగు అనుకర
ణము. (ప్రాద్దుపాడుచుటయందు. - (చూ. పాటు
క్కు.) క్రంకుటయందు. “అంతఃప్రాద్దుపాటు
కునగ్రంథం.” సా. 3, ఆ.)

పాటుక్కు. దే. వి. పాటుకుయొక్కరూపాంతరము
(ప్రాద్దుపాడుచుటయందు. “ఉ. ప్రాద్దుపాటు
క్కునంబాడుచుభూగకూటము లెక్కిగ్గుమిక్.”
కాళ. ౪, ఆ.)

పాటేలు. దే. వి. పాటేలుయొక్కరూపాంతరము.
“చ. గొట్టేలుమేలఁ బోతులనుగొమ్మపాటేల్లను
గోడేవుంజాలిక్.” చాటుపద్యము.

పాట్ట. దే. వి. 1. కడుపు; 2. పరిపాట్ట.

పాట్టకఱ. దే. వి. పాట్టకఱయొక్కరూపాంతరము.

పాట్టకఱుకు. దే. వి. ఎన్నుపాట్టపట్టుపరువము.

పాట్టకఱ్ఱ. దే. వి. బహుళికిరకలోపలబలిసియుండు
ఎన్ను, కలమగర్భము.

పాట్టపట్టెడ. దే. వి. టంగువాలు.

పాట్టపెంజెర. దే. వి. ఒకదినుసుపెంజెర.

పాట్టము. దే. వి. గోఁడి, కొప్పీనము.

పాట్టకూటివాడు. దే. విణ. (పాట్టకూడు + వాడు.)
కడుపుకూటికిపరిచేయువాడు.

పాట్టకూడు. దే. వి. జీతముమాలుగా పాట్టకుపెట్టె
డు అన్నము, కడుపుకూడు.

పాట్టకొవ్వు. దే. వి. ఆహారమువలనగలిగినమదము.

పాట్టపోసికొను. దే. ఆ. క్రి. మానావమానములెం
చక కడుపునించుకొను.

పాట్టవాడు. దే. విణ. బొజ్జకడుపువాడు.

పాట్టి. వై. విణ. వామనుడు, వామను.

పాట్టింపుచీరణము. దే. వి. ఒకదినుసుచిన్నచీరణము.

పాట్టికాకర. వై. వి. పాట్టికామలుగలకాకర,
కర్కాటము.

పాట్టిపిట్ట. వై. వి. పక్షివిశేషము.

పాట్టియ. దే. వి. తేలు, పుక్కికము. “తే. అగ్గిబడఁ
బోవుపాట్టియనమరంబట్టి, మనుషబూన్వానిఁ
గుట్టకమానగలచె.” అచ్చ. యు. కాం.

పాట్టు. దే. వి. 1. ఉముక; 2. కాయధాన్యముమీ
దితోలు.

పాట్టుపారలగు. దే. ఆ. క్రి. వీడితమగు. “వ. పున
ర్జన్మంబుకలదు లేదనుసంశయంబుతో బొట్టుపా
రలగుదురునరులు.” భార. అను. ౫. ఆ.

పాట్టేలు. దే. వి. పాట్టేలుయొక్కరూపాంతరము.

పాట్టేలు. దే. వి. గొట్టేపాతు, మేషము.

పాట్టేను. ద్వ. వి. (పాట్టి + రేను.) ఒకదినుసుచెట్టు.

పాట్ట. వై. వి. ఒకానొకతీగ, పటోలిక. (దీని
భేదములు. - గుజ్జుపాట్ట, చేటిపాట్ట.)

పాట్టపూరిక్కు. వై. వి. పుష్పమీనతీక్రము

పాట్టపూరిక్కు నెల. ద్వ. వి. పుష్పమాసము.

పాట్టము. వై. వి. 1. పుష్పముమీదలగునానిని ఆసు
లులోనగునానియందుంచి మడిచినుడుపు;

2. గుంపు*. “ఆ. అట్టుపఱచునానిబొట్టుముగా
మర, లేంచి.” అచ్చ. యు. కాం. - 1. సేన*. “క.
అతిముతినప్పొట్టుమతిను, గిటికొనికొలువంగన
రిగి.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

పాట్టు. దే. ఆ. క్రి. పాచిపట్టు. (అప్ర.)

పాడ. దే. వి. 1. రూపు; “క. ఇవ్వధమున నేర్చుము.

నెవ్వలబొడలేక పోవ నేమనిచెప్పిక్, బ్రువ్వలు
పాములుమొదలుగఁ, గ్రొవ్వెనఁగఁగ నెందుఁబ
రఁగికోనికాఠించుక్.” హరి. ఉ. ౯. ఆ. -

2. చూపు; “పాడలేక భూతములుపోలెక్.” రా.

యు. కాం. - 3. దేహమునందు పెద్దబొట్టుగాఁగ
నబడురెట్లు. “చ. అడవికి వేట మైనరిగియాఁడో

కానొక నాఁడొకతెయుక్, మెడమలంగింపలే
కతనమేపాడలొడును రండు నేక మై. పాడము

గబీరికన్నువడిబూడిదపండునుబోలెబారుపా.
రడునొకడుమికింగయింఁద్రేలిభయ జ్వరతప్తవి

త్తమై.” పాండు. ౫. ఆ.

పాడక. దే. వి. పాడకముమొదటిరూపము.

పాడకట్టు. దే. ఆ. క్రి. 1. కనబడు; “పెన్నిధిగిరిక్

వతికిక్ పాడకట్టే వేల్పుదొయ్యలి.” నాస్. ౬.

ఆ. - 2. ప్రత్యక్షమగు. “ద్వి. ప్రాణినాశమున

కుభయపడిమిమ్ము, బూనియెంచితిమిమిరుపాడక
ట్టినంత, నెప్పటియట్లరహించెలోకంబులు.”

విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

పాడగను. దే. స. క్రి. (పాడ + కను.) చూడె. “క.

కడకంటిచూడ్పిడకముఖుఁ, బాడగని.” నిర్వ.

2, ఆ. (ప్రే. పాడగనిపించు. “క. నుడువులప

డతుక మగనికీ, బాడమాపనితనదురూపులబా
డగనిపించెక, జడనిధిశయనుడుకొంగున, ము
డిచినమణిగాదెభక్తముఖ్యులకల్లెక." పాండు.

౨, ఆ.)

పాడగాంచు. దే. స. క్రి. (పాడ+కాంచు.)—వై.

—“వ. యశోదానందనులంబాడగాంచి,” వి.
పు. ౨, ఆ.

పాడగానువు. దే. వి. పాడగనుట, దర్శనము. (రూ.

పాడగాను. “తే. కారవోత్తమమునఘనీకతనమా
నుజలలోచనుపాడగాను సంభవించెనట్లుగా
నున్న మముబొట్టకమృతాత్మ, దర్శనముకల్లునేధ
రాస్థలిదలంప.” కేవ. 3, ఆ.)

పాడమోచు. ద్వ. స. క్రి. పాడగాంచు. “క. నా

తోడిప్రేముడింగడు, నాతురయైదురునుచు
నంబకుజేతః, ప్రీతిగజనియాయమబాడ, చూ
తుబోనింగదేవిశుద్ధచరిత్రా.” భార. విరా. ౪, ఆ.

పాడమోపు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. కనబడు; “తే. పన్న

గాధీశభంగతల్పంబుమీదెడ, దత్తవారత్నదీప్తి
మైతఃకుజూపం బాలమున్నటిలోనిద్రమేలు
కొన్న, హరికేబాడమాపనే తెంచెహరిహయం
డు.” భీ. ౪, ఆ.—2. ప్రత్యక్షమగు. “నాకమ్మై

బాడమాపెదానుగృహతోనాడందు.” భార. ఆర.
౪, ఆ.

పాడతెంచు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉదయించు; “తే. లలిత

కాశ్చీరభవసమాలపనకర్త, పాటలంబైసనీముఖా
బ్జంబుతోడ, నొరయుగాకభవత్కేళి యోగ్య
మైన, పాడుపుగుబ్బలి. బాడతెంచువూర్ణవిధు
డు.” నై. ౫, ఆ.—2. పుట్టు. “పులకంబులతో
బాడతెంచెగంపముక.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

పాడదామర. దే. వి. 1. మండలాకారకుష్మము; 2. ఒక
దినుగు పచ్చావు.

పాడనీడ. దే. వి. సందులగుండతోచి పాడపాడగా
నేర్పడునీడ. “క. మిదుతగమికవియుతఱుచునఁ,
బాడనీడలు నెండతునియప్రోవులగలయంబుడ
మిందిలతండులగతి, బడగానుడువిధినుండిపఱ
చిరపెలుచక.” రా. యు. కాం.

పాడపత్రి. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పాడము. దే. ఆ. క్రి. పుట్టు, జనించు. (చూ. పాడ
మూడవయర్థము.)

పాడయెండ. దే. వి. (పాడ+ఎండ.) సందులగుండ
తోచి పాడపాడగానేర్పడు ఎండ. “న. పాడ
యెండయుఁ బోయనీక కేతనంబులగట్టించి.”
రా. యు. కాం.

పాడలమెకము. ద్వ. వి. దుష్టి, చెమూరుపు.

పాడవడగు. దే. ఆ. క్రి. (పాడవు + అడగు.)

1. చెడు; “వ. పాడవడంగినపల్లంబులును.” కళా.

౨, ఆ.—2. చేచ్చు. “న. అట్లయమునమడుపునం

బడినహంసుడుపాడవడంగుటనకలగంధర్వులు
హరినామకీర్తనంబునగీతంబులొనర్చిరి.” ఉ. హరి.

౪, ఆ.

పాడవడచు. దే. క్రి. (పాడవడగజేయు.) 1. చె

టుచు; “క. అవమానితులగుధుడీ, దివిజులతో
పాగ్నిశిఖలదీపించిమహా, ద్రివనదీప్తిపంబులతో,
నవనినయఁబాడవడంతురప్రతికారుల్.” భార.

ఆర. ౫, ఆ.—2. చేపు.

పాడవడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పాడ+పడు.) కనబడు.

“నీ. ఆహూతులైనమహామునీశ్వరులచే బాడవ
డదయ్యెభూతువనతలము.” పా. ౫, ఆ.

పాడవు. దే. వి. రూపు. “క. పదునాలుగు లోకంబు

లు, బాదలింపంద్రుంపలనీ పాడపులు రెండై,
తుదిదారొక్కటియగుదురు, వదలలజేయుదు
రుభేదవాదులనెల్లెక.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

పాడవునూపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పాడవు + చూపు.)

1. ప్రత్యక్షమగు; (చూ. పాడువు.) 2. కనబడు.

పాడసుత్తె. దే. వి. చిన్నసుత్తె.

పాడి. దే. వి. చూర్ణము. విణ. ఎండినది. (పాడిగుడ్డ.)

పాడిగొట్టు. దే. స. క్రి. (పాడి+కొట్టు.) చేనియం

దలి చెట్టుకొట్టు.

పాడిచీకటి. దే. వి. మనముసకనిచీకటి, అవతమ

సము. “క. అట్లుపాడిచీకటిన, పోర్లబడ మైం
ధవునినరు, బారిబటిచితి.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

పాడిసేయు. ద్వ. స. క్రి. (పాడి+చేయు.) చూర్ణము

చేయు. “భీముండు కారవప్రాహంబుక బాడి
సేయుచుఁబేర్చక.” భా. భీష్మ. ౨, ఆ.

పాడుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉన్నతమగు; 2. ఎద్దిట్లు.

వి. 1. మీదు; (చూ. పాడుగుమడుగు.) 2. ఉ

న్నతి; 3. ఎత్తు. విణ. 1. ఉన్నతము; 2. ఉత్కృ

ప్రము. (చూ. పాడువు.)

పాడుగుమడుగు. దే. వి. ఆకాశగంగ. (చూ. తొ

డుగు.)

పాడుచే. దే. ఆ. క్రి. 1. పొట్టాడు; “నీ. సమకట్టి
సైన్యంబు సైన్యంబుతో నొండొడరిమీమువ్వు
రతోడనొండె, నిద్దలతో నొండె నెక్కటియొక్క
నితో నొండె బొడిచెదదోర్పలమున.” సం. “సై
న్యం సైన్యం పూర్వోదేవ ఏక ఏకేన వాపునః, ద్వా
భ్యాం త్రిభిర్వాయో త్రేయోహం యుగపత్నీభగే
వవా.” భార. సభా. ౧, ఆ. (ఇది కయ్యము, మేడము
అను శబ్దములతో చేరివచ్చునపుడు చేయు అను
నర్థమునిచ్చుచున్నది. “తే. ఆధిపనితనయుండుగ
య్యంబువోడుచు, దెంపువదలక విభవంబు పెంపు
మొలయ.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. “పాడుతు నెట్లు
బాండువు క్రులతో గయ్య మేను.” భార. శల్య.
౧, ఆ.)—2. ఉదయించే. “క. తరణివోడిచితిమ
ము చెఱుమ, కరణిని.” సం. “ఉదయక వాయు
ధానుార్యో నాశయంత్యకుభంతమః.” భార. శాం.
౨, ఆ. “నీ. పడియుండి వాడిలబొడిచినచం
దురు క్రియదత్తములెలింగింపకున్నె.” భార.
ద్రో. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. పిడికిలిలోనగు వాని
తో క్రుచ్చు; “నీ. తెగిగిలేని పోలుగ నెడ్డనద్దల
గిద్దల బొడుచు వేగిన బిగాది.” పంచ. వేం. ౧,
ఆ.—2. బల్లెములోనగు వానితో గ్రుచ్చు; 3. త్రే
యు; “ఆ. వానిమనుకంబు వ్రయ్యగ వడిగదె,
బొడిచెరుధిరవారిపూర మొలక.” భార. ఆర. ౧,
ఆ.—4. కుట్టు; “ఆ. మేలుకొలుపుచున్న మెల్లన
నించుక, పొరలిచిన్న నల్లిపొడిచెనంచు.” ఆచ్చ.
యు. శాం.—5. (ఆన) పెట్టు. “క. వెడదెరువు
లిచటఁజెల్లవు, పుడమినపాపాదొంగలానవొడిచి
నగోకల్, విడుతుర.” కళా. 3, ఆ.

పాడువు. దే. వి. 1. పాడుచేట; (పాడువుమాట.)
2. ఉదయము; “తే. పొద్దు, పాడువునకుమున్న
వెడలిం చెఱురమునకల, జనములను జీవధనముల
సరకునతఁడు.” భార. మా. ౧, ఆ. “ఎ. గీ. విను
మునీక్తిరీభుజానికైకృపాబో, నీకరమునీరుచియ
శాని నెఱుఁగఁగాదు, విధుపాడువు గాదు పవిగా
దు వేల్పు మాను, కాదురవిలింబమోబభూకాం
తునరస.” కా. ౫, ఆ.—స. పోలు.

పాడువుగొండ. ద్వ. వి. (పాడువు+గొండ.) ఉద
యాది. “ఉ. కోమలధాముడై పాడువుగొం
డకి నుండుకీరీటయ్యె.” రామా. ౮, ఆ.

పాడుము. దే. వి. పొడి, చూర్ణము.

పాడువ. దే. విగ. (పాడుచువాడు.) దుర్జనుడు.
“ఆ. పాడువయిల్లుసారగఁబోలఁబొమ్మనియిల్లు,
నట్టుజూచిమునకుపట్టలేక, దర్శియరసిమున్ను
దాచిపోయినచోట, నున్న నూరకుం డెనుడుకు
మాలి.” భో. 3, ఆ.

పాడువఁడు. దే. విగ. (పాడువ+అడు.)—వై.
—“క. వెడ వెడ నార్చుచుఁ బెరికిన, పిడియము
వలకేలఁగ్రాలబిఱబిఱ పెంటం, బడియాపాడు
వఁడునుద్దుం, గొడుకుం దగఁజూచె నెందుకో నే
నెఱుంగఁ.” పంచ. వేం. ౧, ఆ. (స్వార్థమున
అడు.)

పాడువు. దే. వి. 1. ఉన్నతి; “క. పాడువునఁ బ్రా
యంబునఁగడు, గడిఁదిబలంబుననుజూడఁగాన
సదృశునీ, కొడుకనియీతని సంతయు, నెడమడు
గుగఁజూపెదేలయిందఱునగఁగఁ.” భార. ఆది.
౪, ఆ.—2. ఎత్తు; “క. పుడమికి వితస్తీమాత్రపుఁ,
బొడువున నా తే త్రరాజము విరాజిల్లఁ.” పాం
డు. ౨, ఆ.—3. మీఁదు. “పాడువునందుండి నె
సఁదలక్రిందు గఁగెడయించి.” పాండు. ౪, ఆ.—
విగ. 1. ఉన్నతము; “ఆకసంబుకంఠె బొడువు
జనకుఁడు.” భార. ఆర. 2, ఆ.—2. ఉత్కృష్టము.
“ఎ. గీ. పాడవి వై తేనిముందఱఁ బొడవునా
పెఁ, బొడువులం దెల్లఁబొడువైనబోలు వేల్పు.”
ఉ. హరి. ౨, ఆ. (పాడుగుయొక్కరూపాంత
రము.)

పొద్దు. దే. ఆ. క్రి. పాడముయొక్కరూపాంతరము.
“బోరనవిన్నలింగములంపొద్దఁగ.” భార. ఆర.
౨, ఆ.

పొణక. దే. వి. ఈతల్లబద్దలులోనగు వానితో నల్లన
బొట్ట, కుమాలవిశేషము.

పొణకుకట్ట. దే. వి. తేలికైన యొక దినముకట్ట.

పొతక. దే. వి. పొత్తర.

పొతము. వై. వి. 1. పొట్టము; “చ. ఇతఁడొక నాఁ
టిరాతిరహిందన వేళ్ళకుబూవు జొంపముల్,
పొతముగఁగొంచుబోవుతటివోరననందొక పూ
వుజాతీయ, పులిహత మెతనిర్పించు వామపుది
ప్రసంబుడఁజూచియా, యతిమగునట్టిభీతినికివా
తమంచును బల్కె నెమ్మది.” భల్లా. 3, ఆ.—
2. గుంపు; “చ. అతఁడొక నాఁడువేటకొఱకైతను
నేలినవారు వేడ్కతో, బొతముగఁబైనమాట
గని.” భల్లా. 3, ఆ.

పాతును. దే. వి. ధాన్యపురాశిచుట్టుగోచెడుగిట్టి.
పాత్తము. వై. వి. 1. పుస్తకము; 2. కావ్యము*; “ఉ.
అచ్చతెనుంగులబద్దెమొకటైనను గబ్బము లోన
నుండినా, హెచ్చనియాడుచుందురదియెన్ను
చు నేర్పునబొత్తమెల్లని;ట్లచ్చతెనుంగునానొడు
వనందులచందమెఱుంగునారెడక, మెచ్చరొయ
బ్బురంబనహామేలనరోకొని యాడరోనినుక.”
య. ౧, ఆ.—౪. గంధము*. “ద్వి. ఆద్యులపా
త్తములందెల్లవెదకి.” బస. ౧, ఆ.

పాత్తర. దే. వి. ఆకులులొనగునానికట్ట.
పాత్తరము. వై. వి. నూతుడుగుండ్రాయి, ఉపల*.
పాత్తరముల్లు. దే. వి. ఒకదినసుపచ్చిక.
పాత్తి. వై. వి. 1. మెత్తనిసన్ననిపాతపప్రము; (పా
త్తిగడ్డ.) “క. అత్తవీరనిశ్చలనా, పాత్తులలోకి
శువుచిబుకముగళంబుపంపుక, పాత్తనదిమాచితె
లిడగు, కొత్తునలేజెక్కులదరనొయ్యన నగి
యెక.” కళా. ౫, ఆ.—2. చెట్టుమీదినార*;
(పాత్తిచీర.) 3. పోక పూగుత్తిమీదిపట్టుకుపాతి*;
“నీ. నునుబోకపాత్తిగుట్టినదొప్పగమిలోడరం
భావికాలపర్ణములుపఱచి.” ఆము. ౧, ఆ.—
4. విశల్యి*.

పాత్తిక. వై. వి. మెత్తనిసన్ననిచిన్నపప్రము*. “క.
కురువీరులగెలిచితదం, బరములలోజిత్రసర్ణభా
సురములుగా, దరమెటిగిలోచనోత్సవ, కర
ములుగాబొమ్మపాత్తికలకుండెడి.” భార. విరా.
౪, ఆ. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

పాత్తికడుపు. వై. వి. క్రిందడుపు, వస్త్రీ.
పాత్తిగడ్డ. వై. వి. పాత్తి, విశల్యి*.
పాత్తిచీర. వై. వి. నారచీర*. (చూ. పసిడిపురుగు.)
పాత్తినామర. వై. వి. (పాత్తి+తామర.) ముడుగుర
దామర, నమస్కారికి.

పాత్తినూలికాయ. ద్వ. వి. (పాత్తినాలు+కాయ.)
పాత్తినూలిగూడు. “ఆ. తనకుదానబంధమొన
రించుకొనియెడు, పాత్తినూలికాయపురుపుభంగి,
నగుణమయ్యుసగుణతావాప్తిబొందున, త్విరము
ప్రకృతిగుణముసంక్రమించి.” భార. శాం. ౬, ఆ.

పాత్తినాలు. ద్వ. వి. పట్టుపురుగు నేనెడు పట్టునా
లు. (చూ. పురుగు.)

పాత్తు. దే. వి. 1. స్నేహము; “లోనిపాత్తువెలిపుత్తం
బుకాజనస్తుత్తియల్ కాంపందగునీకు.” భార.
ఉద్యో. 3, ఆ.—2. సంగతి; “క. జనకునిదెగ

టార్చినపా, పునకుంబ్రాణంబుతోడిపాత్తునమ
నగా, మనమునదాలిమిగలుగునె, చనుగాకయ
తండుచనినసద్గతికలగక.” భార. అశ్వ. ౪, ఆ.
“ఆ. అనుపనీతుతోడనాలితోబొత్తున, గుడు
వెడెట్లు.” విజ్ఞా. ఆచా, కాం.—3. అవిభక్తర;
“క. పాత్తునగుటుంబరత్తుకు, బొత్తులవారంద
ఱప్పవుచ్చినచోటక, బొత్తులవారందఱు
బుణ, విత్తంబరువంగవలయువిధివంతముగక.”
సం. “అవిభక్తైకుటుంబాధ్యక్ష యద్యుణంతుకృతం
భవేత్, దద్యుస్తదిక్కినః ప్రేతే ప్రాప్తితేవాకు
టుంబిని.” విజ్ఞా. వ్య, కాం.—4. ఉమ్మడి. “క.
ఉత్తమమగుద్రవ్యంబును, విత్తంబునుగ్రహానికి
వింశాంశంబుక, బొత్తుననిచ్చినహూదరు, లత్తి
సమాంశంబుగొనుటయర్హంబెందుక.” విజ్ఞా. వ్య,
కాం.—విణ. 1. స్నేహితము; “కోపముపాపము
నకుబొత్తు.” కళా. 3, ఆ.—2. సంగతము. “ఉ.
ఎత్తిలికాపుకాపురని యేడ్చిత దీమపయోధరా
గ్రమల్, కుత్తుకదాకబీల్చికొనిత్రోలెగ్రమం
బునజన్నుపాలతో, నెత్తురమున్ను గాగగణనీ
యములెచను సప్తధాతువుల్, పాత్తుగఁ బ్రాణ
ముల్ చెనెటిబొందియిత్తికగనొక్కప్రేల్లి
డిక.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

పాత్తుకత్తె. ద్వ. వి. స్నేహితురాలు. “వ. తమతమ
పాత్తుకత్తెలుందారును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.
పాత్తుకాడు. దే. వి. స్నేహితుడు.

పాత్తుగుడుపు. దే. వి. (పాత్తు+గుడుపు.) సహభోజ
నము, సజగ్గి.

పాత్తుపు. వై. వి. సరస్వతి*.

పాత్తునేయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పాత్తు+చేయు.) స్నే
హించు. “ఉ. స్రుచ్చికపుగిలించుకొనెగార్తి
యుభక్తియుఁబొత్తునేయుగా.” జై. ౧, ఆ.
పాత్తెము. దే. వి. గరిడీసాలయందు క్రిందపఱచెడి
యెఱ్ఱమన్ను. “మ. గరిడీకబొత్తెపు మట్టిచల్లడ
ముచెంకావికగళల్ దేటుకా, నెరహికామీఱ
గఁజొచ్చి.” కనకరంజని. ౫, ఆ.

పాత్తము. వై. వి. పాత్తరముయొక్కరూపాంతరము.
పాద. దే. వి. ఒకటితోనొకటి చెనగొన్నబోదెలిసి
చిన్నచెట్లగుంపు, గుల్లిని.

పాదక. దే. వి. పెద్దయెలుగు, పెద్దగొంతు.

పాదడు. దే. వి. పాట్టివాడు, వాముడు.

పాదరిండ్లమేక్క. ద్వీ. వి. పునర్వసునశ్చత్రము.
పాదరిల్లు. దే. వి. (పాదరు+ఇల్లు.) ఇంటిపలేనుండు
పాద, నికుంజము. (రూ. పాదరుటిల్లు.)

పాదరు. దే. వి. పాద. "తే. ఇల్లు ప్రార్థించి పాం
చాలియెట్టకేని, సింహబలుమందిరంబల్ల చేరసరిగి,
యొల్లబోవుచుబెబ్బలియున్న పాదరు, చొచ్చు
లేడిచండంబునఁజొచ్చుటయును." భార. విరా.
౨, ఆ.

పాదలాడు. దే. ఆ. క్రి. (పాదలి+అడు.) పాదలు,
వర్ణిల్లు. "ఎ, గీ. ఆద్యులంబులుభయములునాదర
ములు, గౌతుకంబులుఁ బాదలాడఁగా." వారి.
ఉ. ౭, ఆ. (మొదటిరూపము పాదలియాడు.
చూ. ఊఁగాడు.)

పాదలిక. దే. వి. పెంపు, వర్ధనము. "ద్వీ. అదిగాక
నీలీనసత్యంతదుష్ట, మదకారణములు తామస
రాజసములు, పాదలుచున్నవి వాని పాదలికప
లన, సదసద్వివేకంబు జనియింపఁబోదు." విష్ణు.
పూ. ౨, ఆ.

పాదలు. దే. ఆ. క్రి. పెరుగు, వర్ణిల్లు. "ఆ. అనఘనీ
ప్రయత్నమున నాశరీరంబు, పాదలెనిందునాకు
పెదలనెడము, చాలదు." భార. ఆర. ౪, ఆ.

పాదలుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. పెరుగు; 2. బలియు.
"నీ. పెన్నిధిఁగాంచినపేదచండంబునఁ బాలఁతు
కనీకానుపాదలుకొనియు." నిర్వ. ౮, ఆ. (స్వా
ర్థమున కొను.)

పాదవెట్టు. దే. స. క్రి. 1. నూచించు; "క. పరబలము
మీదసేసలఁ, బుకొల్పెడువాడపోలే బాదవె
ట్టుచున, మురవైరితలుముకొనిచనె, నరదమపుడు
యోజనత్రయంబెడఁగలుగక." జై. ౫, ఆ.—
2. ఆశోపించే. "క. అదికారణముగనతనికి, సద్భ
శంబగుగుణమునీకుఁ జాలదుభవిలోఁ, బాదలని
పెద్దటికంబులు, పాదవెట్టికలేచిపొమ్మ భోజన
పాలా." ద్వా. ౨, ఆ.

పాది. దే. వి. 1. పాదుగు; "నీ. పాట్టపొంగునదల్లి
పాదిఁబాసివీధికిఁ బాటి క్రమఁబెద్దపరువుతో
డ." భో. ౬, ఆ.—2. భారము; "తలుగులపాది."
భార. విరా. ౧, ఆ.—౩. అమ్మలపాది, తూణము;
"నీ. కలికిచూపులకు భీతిలిఁదాగినిలిచినవైవడిఁ
బాదులహర్షణములర." జై. ౫, ఆ.—4. సమూ
హము; "చ. కలయఁజరించుతేటిపాదిఁగైకొనఁ

దాధనకాయతాక్షివే, నలియఁజూడ్చినిల్లు."
నిర్వ. ౮, ఆ.—5. మంగలవాని అడపము.

పాదికట్టు. దే. వి. వాకిటిముందటిపంచేపాక. "నీ.
ఒకవైష్ణవగృహంబునకు నెఱుంగకయేగి పాదిక
ట్టుమఱుంగనఁబొందియుండ." పర. ౪, ఆ.
పాదిగిలి. దే. వి. ప్రక్కకుసందిటికినినడిమిభాగము.
"క. పాదిగిల్లలోనవిడ్డల, ముదముననిడియాదము
అచిముందటిరీతిక, గొదకొనిని ద్రింపఁగరా, దిది
మిగులఁబ్రమాదమయ్యె నికనివీటిక." వారి
శ్మ. ౫, ఆ.

పాదిగొను. దే. ఆ. క్రి. (పాది+కొను.) గుంపుగూ
డు. "ద్వీ. పదివేలకొలులభానులేజములు, పాది
గొనిలోకములే పాదివినయట్లు." రా. ఆర. కాం.
స. క్రి. (పాదిగి+కొను.) పరివేష్టించే. "అనే
కరాక్షసులే పాదిగొనికావ." భార. ఆను. ౧, ఆ.
"నీ. దనుజారిపారిజాతయఁజేరి పాదిగొన్నరాజ
న్య రాజశీరములఁగ." ఉ. వారి. ౪, ఆ.

పాదిటి. దే. వి. పాదడు, పాటి.
పాదుగు. దే. వి. ఆవులోనగువానికి పాలుండేడు
చోటు. ఊగము. "చతుస్సంబులుంబలిసిపా
దుంగువేగుపఱవంగ." భో. ౬, ఆ.

పాదుగుచేయు. ద్వీ. ఆ. క్రి. (ఆవులోనగునది యీ
నఁబోవుసమయమున) పెద్దపాదుగుగలిదియగు.
(ఆవు పాదుగు చేసినది.)

పాదుక. దే. వి. పాది, భారము. "తే. ఊడ్చిబొందు
పుచ్రచ్చిమేనురివినంజ, డంతయునుబుచ్చిపాదు
కగానమరఁగట్టి, కొనుచువేగుఁబోకగుటయఁ
జనియెనట్టి, సమయమునమేలుకొని దనుజప్ర
భుండు." భార. కాం. 3, ఆ. (స్వార్థమున ఉక.)

పాదుగు. దే. స. క్రి. 1. క్రమ్ము; "తే. పాదుగులజ్ఞా
భయంబులమెదుగుమనను, ధైర్యకౌర్యనిరంశు
శక్తియుపహించె." పు. ౨, ఆ.—2. (రత్నముల
లోనగువాని) చెక్క; 3. కప్పు; (చూ. నూగు
డు.) 4. పక్షులు గ్రుడ్డును తెక్కులలోకప్పు. వి.
పాత్రిగుడ్డ. (అని ఒకచో వ్రాయఁబడియున్నది)

పాదుగుడు. దే. వి. కప్పుడు. "క. ఉత్తానశయతఁ
బాదుగుడు, బొత్తులలోనునిచి దివ్యపురుషుడె
నితహా, మత్తులనినుఁగానరునను, నతైఱుగుఁ
జాడకుముదయంబ్రోవదగుక." పర. ౧, ఆ.
పాదుపు. దే. వి. వృద్ధి. "క. కరువునఁబోసినవిధము
న, నరుదుగఁదనరూపమెట్టి దట్టిదకాద, తుర్

భులు క్షేపులనీనగఁ, బారిఁబారి నేఁటేటఁగడు
పు పాదుపగుడఁచెకొ.” భో. ౭, ఆ.

పాదురు. దే. ఆ. క్రి. పూ. (ప్రే. పొదిరించే.
“నీ. బొట్టుగులేమాదిబొదిరించెనుక్కర్తు చూ
చియుఁడెనంటిసాబగుమాట.” య. ౪, ఆ.)

పాదుపు. దే. ఆ. క్రి. కవియు. “వ. ఓహరిసాహరిం
దెనంగివిచ్చుచుంబొదుపుచుండెరి.” వా. 3, ఆ.—

స. క్రి. 1. క్రమ్మ; “క. అదియట్లకాదనిప్పునఁ,
తెదలంటునెదేవదేవు శ్రీరమణీకుకొ, మదినుచి
నయుత్తమునునిఁ, బొదుపునెయాపదలునుర్యుఁ

బొదుపునెతముముల్.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. (రత్న
ములులోనగువాని) చెక్కు; 3. కప్ప; “వ. పారి
జాతంపుఁగ్రొన్ననమిన్నేటిపసిండినెత్తమిచిగురు

టాకునంబొదివియిచ్చిన.” పా. ౧, ఆ.—4. (ప
ట్టులుగ్రుడ్లను తెక్కులతో) కప్ప. వి. 1, కప్ప
దు; “వ. పాదుపువిరియందట్టికనుంగొని.” భార.

విరా. ౪, ఆ. (పాదుగుయొక్కరూపాంతరము.)
2. ఊధము. (పాదుగుయొక్కరూపాంతరము.)

పాద్మ. వై. వి. పాద్మయొక్కరూపాంతరము. (కా
లమునకు.—“క. ఏపాద్మభేదమునసం, తాపించు
చునుండె.” పు. ౨, ఆ.)

పాన. దే. విరా. దృగ్గోచరమైనది. “రగడ. పాలతి
యదిచనసాగెఁబానపాన్ననీడలకు.” ఉ. రా. ౭,
ఆ. (ఆమ్రేడితమునందుపానపాన. “క. ఆల్లదె

కంటివేపానపాన, తెల్లనిగట్టుటనుబుట్టినేతుడు
పాలముం, దెల్లడఁజూచినధరిణీ, నల్లభనీరాయు
సేనవాలుమొకంబుల్.” స్వా. ౪, ఆ.)

పానరారు. దే. ఆ. క్రి. (పానరు+ఆరు.) ఒప్పు.
“పునాదస్య త్రమ. శేత్రేయాయఁడుసిరిగేస్తుండుకొ,
దేబాల్మీఱగదిటమాటత్తికొ, వేణోహరులునె
టిగావింపకొ, బూజంజెంచుచుఁ బానరాల్లేటి.”

అచ్చ. యు. కాం.
పానరు. దే. ఆ. క్రి. 1. అగు; 2. పానగు. “చ. అన
ఘయపూర్వమైనభవదాగమనంబుతలంపనొక్క
లో, బానిసనకయ్యమిప్పుడెగఁబోయగవచ్చిన
యట్లుతోఁచె.” శకాం. ౪, ఆ.—వి. 1. పాండిక,

2. ఇంపు. (ఒనరునకు మొదటిరూపము. చూ.
ఒనరు.)

పానరు. దే. ప్రే. (పానరఁజేయు.) 1. కావింఁచే;
(చూ. కైకొను.) 2. పానగించే. “క. పానరిచి
యాడెడుమాటలఁ, గొనఁదలఁపకదుర్వసితతోటి

ధనంబుల్, తనకెక్కినట్టితప్పులఁ, గొనినుజనుల
కీగిన్యపతిగుణమంద్రుబుధుల్.” భార. కాం. ౨,
ఆ. (రూ. పానర్యు.—కావింతుటకు.—“చ. మ
నుజులతన్నుఁజూచియవహనపరాధవముల్ పా
నర్యువ, తనమునునట్టివేషమునుదాల్చి.” మార్క.

3, ఆ.)

పానరుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పానరు+పడు.) పాండు
పడు.

పానలు. దే. ఆ. క్రి. దగదగముండు. “ద్వి. వహ్ని,
కనలుచుఁబానలుచుగనగనయనుచు.” పండితా
రాధ్యచరిత్రము.

పానిక. దే. వి. ముంజగడ్డి.
పానుగు. దే. వి. తృణవిశేషము. విరా. 1. నిస్తేజము;
“తే. వీతలజ్జఁడైవఱచెసావీరవిభుఁడు, పానుగు
ప్రజనేలయాటడిదునిమివైవ. భార. ఆర. ౭,
ఆ.—2. పాట్టి.

పానుగుచేఁప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.
పానుగుపడు. దే. ఆ. క్రి. (పానుగు+పడు.) 1. నిస్తే
జముగు; “తే. అమరపతిందనుఁడుపాడవడఁగిచ
నిన, నసురమాయయునుడిగెనునట్లకాదె, యడరి

దరికొనిముందుతీవ్రానలంబు, పుడుకలెడగల్గవైచి
నఁబానుగువడదె.” నిర్వ. ౭, ఆ. “చ. తటరుహవి
ద్రుముద్రుమచితానము లొప్పుబయోధికింకను,

త్కటచటలొర్చిపాస్వములగర్గమునకొవెడలంగఁ
ద్రోచినకొ, బలుతరభావమేదిబహుభంగివికీర్త
సెందిక్రిందనచ్చటనచటకొబానుగువడిస్సగ్గిన

బాడబకీలలోయనకొ.” లక్ష్మీ. ౧, ఆ.—2. నశించే;
“క. వినునాకీర్తిజంబులఁ, బానుగువడియేనిపు
భువనపూజితవృత్తికొ, బనుపడితిగానఁదగునీ, క

నలపదవినుండనాకునలవడదొకకొ.” సం. “నప్త
కీర్తిరహంలాకేభవాకొజాతోహతాశకొ.” భార.

ఆర. ౫, ఆ.—౩. శూన్యముగు. “క. పసులకుమే
నెద్దడియై, పసచెడిపాలమెల్లఁబానుగువడియుం
డఁగగో, పసమేతంబుగవనుదే, పసుతుఁడుచిం

లింపఁబ్రాహ్మణ్యములదగకొ.” హరి. పూ. ౭, ఆ.
(ప్రే. పానుగువఱుచే. “నీ. అబలసీవార్తవిన్న
ప్పడనిజదేహజనితవియోగాగ్నిఁ బానుగుపటి

చె.” భో. 3, ఆ.)

పానుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. నిస్తేజముగు; “క. తే. త్రాఁ
డాదిగఁగలిగిన, పుత్రులుగ్రహములునుబోలెఁబా
నుపడుదురుస్వ, తే. త్రమునారసుండను, పుత్రుఁ

దుగ్ధహారాణాబోధేనాదమాపుటయుక్తమ్.” వి
క్షా. ఆచార్య. కాం.—2. వ్యర్థమగు; “తే. అనురవ
ర్యలమాయలనగ్ని దేవు, కడకపానుపడదొడగు
టగని.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.—3. ఉడుగు. “నీమనసు
లో రణవాంఛనరేంద్రయిపుడుంబానుపడ
దేని.” హరి. ఉ. ౧, ఆ. (పానుగుపడుయొక్క
రూపాంతరము.)

పానుపు. దే. వి. పరాక్రమము. “చ. ఆనవుడుధా
రణీరమణుడొరనికాటకడిందిబంటవై. పానుపున
నిల్చియాగడపుఁబోకలఁబోయెడు.” రసి. ౨, ఆ.
(రూ. పాంపు.)

పాన్న. యు. దే. విణ. దృగ్గోచరమైనది. “రసాల
సాలపుంగవునిపువ్వుఁజేనియలకాలువపాన్నది.”
రా. వి. 3, ఆ. (పానయొక్కరూపాంతరము.)—
వై. వి. పున్నాగము.

పాన్నంగి. దే. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. కొక్కెర పూ
రేడు గోర్వంక లావుక పాన్నంగి కొవెల కన్న
లేడి.” య. ౨, ఆ.

పాన్నగంటి. దే. వి. ఒకదిననుకూరాకు, మత్స్యశ్రీ.
పాన్నట్టు. దే. వి. అబక, చట్టువము. “నీ. పాన్న
ట్టుదట్టజేబూని యన్నమవంచె వలకేలలతవి
యల్వంచెనగ.” బహు. ౪, ఆ.

పాన్నరి. దే. విణ. పాన్నారియొక్కరూపాంతరము.
“పాన్నరివేణియు.” విక్ర. ౫, ఆ.

పాన్నాడ. దే. వి. ఒకదినను చిటుతపులి.

పాన్నారి. దే. విణ. మనోజ్ఞము. “నీ. చిన్నారిపా
న్నారిచిటుతకూడటినాడు రచియించితిమరుత్త
రాట్టరిత్ర.” కాశీ. ౧, ఆ. (చిన్నారి, పాన్నరి
అనుపదములు వేణువేణుగా ప్రయోగింపఁబడి
యుండుటవలన ఇదియును వేణుగా వ్రాయఁ
బడినది.)

పాన్ను. దే. వి. 1. బంగారు; 2. రోగలిమొదలగు
వానిమొననువేసెడులోహవలయము, శంబరము.

పాన్నడు. ద్వ. ఆ. క్రి. పానుపడుయొక్కరూపాం
తరము. (నిస్తేజమగుటకు. “వనరుహబంధుమండ
లమునాడిమిపాన్నడఁజొచ్చె.” రా. నుం, కాం.)

పాన్పు. దే. క్రి. నిశ్చయమును దెలుపునది. (చూ.
పాడువ.)

పాయి. దే. వి. పాయియొక్కరూపాంతరము.

పాయి. దే. వి. ప్రాయియొక్కరూపాంతరము.

పార. దే. వి. 1. అరటిలోనగునానియవరణవిశే
షము; “క. అరటియుబుర్రంబులచే, బొర్రె
నట్లు.” వా. ౫, ఆ. “చ. పరమవినీతిశాసితెలిపా
వడచేదడియొత్తియుత్తివై. పారనడిమినయొక
దిగిచిపాంకముగాఁ గొనగోరఁద్రుంచివే, మరు
బొటవ్రేలదీసితగుమాత్రమునున్నము వెట్టియం
తన, య్యరుగడ సుక్కియాకుమడుపిచ్చిననందివి
డెంబుసేయుమక.” వా. 3, ఆ.—2. శ్రేష్ఠ
గవిశేషము; 3. పామయొక్కకుటుసము; 4. క
వటము; “నీ. పారలూనిమేతాలపులజిల్లుమని
వెలకొలుపుమరెండునాల్కలదలిరప్ప.” ఆచ్చ.
బాల, కాం. (ఇది మైరెండ్రఫలములకు నుదాహరణ
ము.)—5. మడత; 6. ప్రమాదము. “తే. ఆశనిపా
తుడైనకూలవిధ్వాంకుడైన, బడకయొకవోటఁ
బారదప్పిబ్రదుకుంగాని, విప్రకాపాగ్నిపాడిన
వికృతిబొంద, కుండుజంతువులెందులేవునిమి
ద.” పంచ. వా. 3, ఆ.

పారటు. దే. స. క్రి. కూరాకునీల్లగురపొద్దింబిం
డు. “చ. గురుగుండెంచలితుమ్మిలేదగిరిసాకుంబి
త్రిణీపల్లవోత్కరముంగూడఁబారంటి.” అమ.
౪, ఆ.

పారక. దే. వి. 1. (గడ్డి) పోకడ; “నీ. పారకలుపె
యినిండఁబూరించుకొనిపచ్చచెట్టు చందంబున
జేరిచేరి.” రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.—2. ఈనపుడక;
3. వీచురుకట్టు.

పారకచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పారకటి. దే. వి. వాకిటిచేరువగోడ.

పారకనుడి. దే. వి. ఎద్దులులోనగునానిమీడియొక
దిననుతప్పకుడి.

పారచి. దే. వి. చేబదులుగా అడిగితెచ్చుకొన్నధనా
దికము.

పారట. వై. వి. పుస్తకపుపత్రముయొక్క ఒకప్రక్క.

పారపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ప్రమాదపడు.

పారిపాలు. ద్వ. వి. పారపడుట, ప్రమాదము.

పారపు. దే. వి. భేదము. “నీ. పారపునట్టిసభలు
లుసమీపంబునఁజెల్లెనరథిరధ్వపారథులును.”
కై. ౫, ఆ.—విణ. భిన్నము. “పారపయ్యంబుల
తాల్చి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

పారపోవు. దే. ఆ. క్రి. పారదారిసెక్కు. (నీట్లె
గితిని, పారపోయినది.)

పాఠము. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; “పాఠశాల” సమస్త
మెల్లలోకములకు. భీ. 2. ఆ. —2. పాఠము.
“చ. మూషకంబునకు మార్జాంబుపాఠసియండు
దుభంగినాత్రికుఁగా మ్రోధాదులు పరిపంథులైన
మయంబు నిరీక్షించుచుండు.” ఆధ్యా. యు,
కాం. —స. క్రి. పాండు. “అపదంపాఠముకయుం
డఁజేయుము.” భార. కాం. 3, ఆ.

పాఠలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (పాఠలక + పడు.) పా
రలు. “ఆ. అగ్ని చల్లవైనజ్జును త్రొడు మైల, వడ్డ
నుర్విపాఠలబడిన మేరు, నగము సంచలించినను
బొంకుపాఠయునే, నాదుపలకు నెవ్వనమునన
పు.” భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

పాఠలాట. దే. వి. పాఠలాడుట. “ఎ. గీ. ఆలతఁ
బానువువైబారలాటబిలువ.” ఆము. ౫, ఆ.

పాఠలాడు. దే. అ. క్రి. (పాఠలి + అడు.) పాఠలు.
“చ. బెడిదపుటాఁకటంబడలిబిడ్డలవచ్చివసుంధ
రాస్థలిక, బడిపాఠలాడుచుకొ బడిపాటులు
చూడపుబాష్పపూరముల్, జడిగొన నేడ్చుపోరు
డుపశక్యముగాడిక నేమి కార్యమీ, పడుచులఁ
బ్రోదినేయుటకుపాయమునా కెఱుంగఁగఁజెప్ప
మా.” శేష. ౧, ఆ. (మొదటిరూపము పాఠలి
యాడు.) (చూ. జెరగు. ఊఁగాడు.)

పాఠలిక. దే. వి. పాఠలాట, లతనము. “ఎ. గీ. పా
రలికఁబయోధిఁజెందినబురదయెండి. యొడలుబా
డింపఁగడరాలి పడినయొడ్డు, వెల్లెలబ్బస నాండ
ములైంపుగాంచు, దావక మహాత్మ్యముననుమా
యావరావా.” చంద్రా. ౧, ఆ.

పాఠలు. దే. అ. క్రి. 1. పాఠు; “ఎ. పోటువడిపా
రలియుంగరలియు.” ఉ. వారి. 2, ఆ. —2. ప్ర
వృత్తి. “చ. ఆతఁడీ ప్రతిపక్షకయుండఁగఁడి
ర్పునట్లుగాఁ, బాఠలకయున్న దుర్లభబొందనె
పాయనినిందఁగుండనే.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. —వి.
పాఠలిక. “ఎ. గీ. సారమోపునుబాఠలునుసదర
మైన.” ఉ. వారి. 3, ఆ.

పాఠలుజే. దే. ప్రే. (పాఠలజేయు.) పాఠలింజే.
(రూ. పాఠల్పు. “చ. రజనీసమయంబునఁబొంచి
యెవ్వఁడో, మకుటమడన్ని నాశిరముమానిక
ముంగొనిపోయెనంచుని, వృకలఁబాఠల్పినట్లుమ
దిపొక్కడు.” ఉ. వారి. ౫, ఆ.)

పాఠలుదండము. దే. వి. పాఠలుచు పెట్టెదండము.
పాఠలు పెట్టు. దే. అ. క్రి. (పాఠలు + పెట్టు.) పాఠలు.

“నీ. నిదితద్రుచ్చాయనిలువక జరగ నెంబడినయ
ధ్యగపక్షి. పాఠలు పెట్టె.” ఆము. ౨, ఆ.

పారి. వై. వి. పాలియొక్కరూపాంతరము. (చూ.
పారిగొను. మొ.) —ద్ర. క్రి. విణ. 1. అత్యంత
ము; “నీ. గొడుగులనీడవైనడరఁజెన్నగుమోము
పారిబర్యపెంధూలిబ్రుంగ నేడు.” భార. ద్రో.
౨, ఆ. —2. దృఢముగా; “భుజంగప్రయాతము.
మానుల్, పారిబల్కిరిట్టంచు భూపాలుతో
డక.” రుక్మాం. ౧, ఆ. —3. క్రమముగా; “త
రల. పారినివారలచేతియన్నత భూరుహాయుధ
ముల్ పర, స్పృకతోరళిరళింబులవైవడింబడి.”

భార. ఆర. ౧, ఆ. —4. మాటికి; (అమృడిత
మునందుపారిబారి. —మాటికనుటకు. —“ఎల్లెత్తి
పారింబారింబిలుచు.” భో. 2, ఆ.)

పారిగొను. ద్వ. స. క్రి. (పారి + కొను.) 1. చేపు;
“ఇంతచెప్ప నేలాపారిగొందునీతని.” భార. ద్రో.
3, ఆ. —2. నాశముచేయు. “క. ఇరువేయుద్భట
రథములఁ, బారిగొనుటయు.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.

పారిమోపు. దే. వి. 1. ఉగ్రదృష్టి; “మ. భునగ
ర్వాంధమనన్కులైలుటులు దీక్షాభంగదోషంబు
లక, జనకుండుండునధోగతింబలఁపకాచారంబు
ధర్మక్రమం, బునునూహింపకచ్చపంబుపారిచూ
పుల్ మాచివేనంకే, చినగర్వంబున నేగిరద్ధతు
లకుఁ సిద్ధించు నేధర్మముల్.” పో. ౫, ఆ. —2. భే
దదృష్టి. “క. మనలోమనమిటుపారిచూ, పున
నుండిననుంటి మేకముగనుండినఁగుం, భినియేలమె
యనిభృగురా, మునిదిట్టిరిత్రోత్రియోత్తములు
ముంగోపుల్.” పాంచా. ౨, ఆ.

పారిమారుజే. దే. ప్రే. చేపు. “క. మారునియా
కారముఁబలు, మారునునిరసింపురాకుమారులవి
టక, మారుర్విలేకవడిఁబారి, మారుతురపరులఁ
దృఢముమారుగ నెపుడుక.” రాజ. ౧, ఆ. (రూ.
పారిమార్పు. “క. వారిసేనకడఁగిదైత్యులఁ, బారి
మార్పఁగఁతోచ్చెముష్టిభూరువాగిరులక.” రా.
యు. కాం.) (పారిమారుచుయొక్కరూపాంత
రము.)

పారిమారు. దే. అ. క్రి. చేపు. “క. అరిమిగులఁ
గొనుటక్రేపులు, పారిమాలఁగఁదిదికనట్లభూవర
కగుపుక, జెరవునఁబెనిచినయట్లగు, నరపతిప్రజ
చేతనపునముదగఁగొనినక.” భార. కాం. ౨, ఆ.

పారిమాలుచే. దే. ప్రే. పారిమాలజేయు. (రూ. పారిమాలు. "క. కూల్చుచురథములనెత్తుట, దేల్చుచుచురగములవీరకదేర్చుచుమరలక, వేల్చుచుగాల్చులములబారి, మాల్చుచురాద్రము గమామసంగినభంగిక." భార. ద్రో. ౧, ఆ.)

పారివుచ్చే. దే. ప్రే. (పారివోవజేయు.) చేవు. "మ. ధరణీచక్రమునందునీవుసమరోత్సాహంబు నకరాజులక, బారివుచ్చంగనుగొంచువించుమ దినేపార్థుకముదంబందుక." నిర్వ. ౫, ఆ. పారివోవు. దే. ఆ. క్రి. (పారి + పోవు.) చేవు. "క. ఉరగాంగననలిబట్టెడు, గరుడునిక్రియశక్తిపట్టిక్రమబవైక, నరకుతుడుశల్యునూతుని, బారివోవగనాచ్చెబాండువుత్రబలంబుల్." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

పారుగు. దే. వి. 1. ప్రక్క; (వీడునాపారుగున ఉన్నాడు.) 2. ఇరుగునకు ప్రక్క; "క. మెండియపువేలవెండియు, మెండినికీబారుగువేలమేలి మిపనిడిం, గొండ్లకత్రేలజలంబును, నుండంగా పలయు బ్రాహ్మణోత్తముచేతక." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.-3. సమీపము. "తే. ప్రియుమనాకొండు గలుగదీతి భువనముల, గలదుప్రియుమొక్కటి యమాడగాలకంత, వినుముకాకికాపురిని నివేశనంబు, కరుణసాంపారనిమ్మ నీపారుగునందు. వ. అనినశంభుండొగాక విశ్వంభరనాచేరువనే యుండుము... అనినశంభుండువిశ్వంభరునకునా వృత్తాంతంబానతిచ్చివిశ్వేశ్వరలింగంబుతోసాంగత్యంబువహించెననిచెప్పటయు." కాశీ. 2, ఆ.

పారువు. దే. వి. పారుగుయొక్కరూపాంతరము. (సమీపమునకు. "వ. ఇట్లువన్నగారినగారిపారువుతెరువునంజనునప్పుడు." ఉ. హరి. ౬, ఆ.)

పార్థ. దే. వి. —పై.— "ఏయింటివారలఁబొర్గి టికి నేగకుండగ." విక్ర. ౪, ఆ.

పార్థాడు. దే. ఆ. క్రి. పారలాడుయొక్కరూపాంతరము.

పార్థిక. దే. వి. పారలికయొక్కరూపాంతరము.

పార్థు. దే. ఆ. క్రి. 1. పార్థాడు, 2. పశుమిథునము కూడు. (పారలుయొక్కరూపాంతరము.)

పార్థుకట్ట. దే. వి. తెల్లువపారలిరాక అడ్డముగావేసే దుకట్ట.

పార్థుగాడి. దే. వి. క్రొవ్వుపుచ్చికి.

పొటడు. దే. వి. గూను. "ద్వి. నెటిగూనిపాండ్యుఁ డన్నిభిలావనీకు, పొటడువోయినవీపుపొట పోజేనీ." పండి. ౫, పుకరణము.

పొటడువోవు. దే. ఆ. క్రి. (పొటడు + పోవు.) గూనుపడు. (చూ. పొటడు.)

పొటయు. దే. స. క్రి. పారయు, పొందు. "క. తన్నుఁ గొనకుండెడువా, రెఱుకలకుఁ జేరువయ్యును, బొటయఁగదవ్వతఁడునిభిల భువనములందుక." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

పొటివుచ్చు. దే. ప్రే. (పొటివోవజేయు.) కలచే.

"చ. వనగజముంబుజాకరమవారణఁబొచ్చిలం చియాడగా, మనమునఁగొంతులేక కృపమాలిన బోయలుముట్టిచంపుచా, ద్దునభవదీయసేనబా తివుచ్చగఁజాట్టునుముట్టిపార్థనం, దనునలయి చినిర్దయవిధంబునఁజంపిరనేక నైనికుల్." భార. ద్రో. ౨, ఆ. (చూ. పొటివోవు.)

పొటివోవు. దే. ఆ. క్రి. (పొటి + పోవు.) కలగు.

"క. మఱియుమునుగుంపడతేడ్కలు, తెఱపులు గొనినీగురెండు దెఱగులచేతక, బొటివోవు నెవ్వనప్పుల, నెటినిరువురునలవరింపనేరరు రకులక." నిర్వ. ౮, ఆ.

పొల. యు. దే. విణ. ఆల్ల. (చూ. డబడబ.)—2.

వి. 1. మాంసము; "నీ. పాలయ్యాడ్పితినుటకుఁ బొలయుపుల్లంబు బోవనదలిం ముంకృతిజెద రెమంత్రము." పాండు. ౫, ఆ.—2. మాంసపు దుర్గంధము; "చ. పెనబొలవల్లువున్నయదీపీ నుఁగుఁజూచినయట్టులయ్యెడుక, నినుఁగనుగొన్న." భార. కాం. 3, ఆ.—3. చేపమీడిపొట్టు, శల్మము. "లేమకన్నులపొలలేనిమీలు." చంద్ర.

పొలకు. దే. వి. తృణశ్రేణి.

పొలతి. దే. వి. ఆడుది, ఇంది.

పొలతుక. దే. వి. —పై.— (స్వార్థమున ఉక.)

పొలకు. దే. వి. కట్టంగుఫలము. (ఆవు.)

పొలకువ. దే. వి. జోడ, పొబడి. "నీ. పొలకువగ నుగొన్నబోవు దయ్యంబుల విసరముల్ భీతిచే విస్తరిల్లి." మాంస. 3, ఆ.

పొలదిండి. ద్వ. వి. (పొల + టిండి.) రాక్షసుడు. క్రవ్యాదుడు. "చ. ముదిపొలదిండిచేలు తనమాఁక లకొందలపాటువేల్పును, న్నెదొరలగల్పునీలు." ఉ. రా. ౪, ఆ. (ఇట్లు పొలమేరిత, పొలమేరిత.)

పాలపము. దే. వి. 1. వ్యాపనము; “క. తలిరులకు
దఱిసకులుజల, జలపడియగఁదడిసి మెలఁగుచలి
కరువలినుకా, పాలపమునవిరియుపరువపుఁ, దొ
లుముగడలవలపుఁ దెలుపు తోఁలులలోనకా.”
పా. ౫, ఆ. — 2. వాసన; “ద్వి. బాపురేమాయం
టిపారిజాతమున, కీపాలపములేది దెన్నఁడు దెచ్చి,
యిచ్చె నొమాసత్యయెఱుంగకయుండ.” విష్ణు.
పూ. ౧, ఆ. — 3. ప్రకాశము. “నీ. మెఱవకుం
డిన నేమి మెఱుంగులపాలపమేతన్నాత్రములెకా
విధభగవంతులు.” పాండు. ౪, ఆ. — విణ. వ్యాప్త
ము. “నీ. పాలపంబు మెఱసిదిక్కులఁగాంతిపూ
రించుక్రిక్కూరు మెఱుంగులనుక్కడఁచి.” (పా
లపంబు — పాలపముగాననియర్థము.) భార. విరా.
౨, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపమువికల్పము
గానగును. “పాలపవెల్లి.” కళా. ౪, ఆ. మొ.)
పాలపరి. దే. విణ. (పాలము + అరి.) జోడ తెలిసినవాఁ
డు. “ద్వి. గురు మెకంబులతోడఁగూడఁగఁబాటి,
శరములబడ నేయసరినడుగెత్త. నాయంతపాలప
రినలి నాయతాక్షి, బోయరాజులలోనబాడగాన
మెండు.” నళ. ౪, భా. (సంధియందు వర్ణాగమ
విశేషమని యెఱుంగునది.)
పాలపాల. దే. వి. పొక్కుటయందగుననుకరణము.
“ద్వి.విడిచి, బోయతేనన్ననిపాలపాలబొక్కు.”
ప్రభు. ౫, ఆ.
పాలమరి. దే. వి. (పాలము + అరి.) పాలముకావు.
“పాలమరులందుఁగూఁతలిడ.” ఆము. ౨, ఆ. —
విణ. జోడ తెలిసినవాఁడు.
పాలమారు. దే. ఆ. క్రి. ప్రమాదపడు. (చూ. పాల
మార్పు.)
పాలమార్పు. దే. ప్రే. పాలమారఁజేయు. “ద్వి. కా
రపులఁ, బాలమార్పుయంబరంబులుదోచుకొనిన,
బలిమియాదేవుని ప్రాపునఁగాదె.” భాగ. ౧, స్కం.
పాలము. దే. వి. 1. వైరుపెట్టునేల; (చూ. దొరలు.)
2. వరివైరుపెట్టునేల; (చూ. కలను.) 3. పను
లుమేయుకంచె; “వాసలులేకయుండినకాబాల
మున నెవ్వెయింబసరముల్ చెడవెన్నఁడు.” వి. పు.
2, ఆ. — 4. అడవి; “క. కంటిమెనింగం, బులనె
త్తటి నైనను నే, పాలమున నేనియునునక్కపోతు
గెలువఁకా.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. — 5. ప్రదే
శము; “నీ. కలువవర్షనులన్న పాలముపొంతిణ
నండుకలిమికుబ్బుఁడులేమి కలఁగఁదాత్త.” పాండు.

౨, ఆ. — 6. ఊరు; “క. ఏపాలములుఁబాడయ్యె
నె, యింపలైనుజిచ్చు వెట్టియేగదము.” హరి. పూ.
౫, ఆ. — 7. బాడ; “నీ. వినివారికడకునుదనుజా
లెవ్వరు నాదుపాల మెఱుంగకయుండఁబోదునొ
క్కొ.” మై. ౨, ఆ. — 8. విధము. “ఎ, గీ. ఈ
పాలములగును, హాధికవ్రతములుదేవబాధకము
లు.” భార. కాం. ౪, ఆ.
పాలముపాటు. ద్వ. వి. వైరుపెట్టుట, కృషి.
పాలయలుక. దే. వి. (పొల్ల + అలుక.) (చూ. ప్రణ
యకోపము.)
పాలయిక. దే. వి. 1. సంచారము; 2. వ్యాపనము.
పాలయు. దే. ఆ. క్రి. 1. సంచరించే; “క. కనక
మృగరూపమునఁజని, యివంతుఁడుసతియును
న్నయెడఁబాలయుటయుకా.” భార. ఆర. ౬,
ఆ. — 2. వ్యాపించే; “నీ. మదిరాక్షివలిగాడ్పుఁ
గొదను నెత్తెవి నేబాలయునున్ననుగానిపాలయ
వెఱచు.” రామా. ౫, ఆ. — 3. సమీపించే; “ఎ,
గీ. పాలసిన నె యెట్టిసరునైనఁ గులముఁదెలియ.”
ఆము. ౧, ఆ. — 4. ప్రవేశించు. “ఆ. అంతిపుర
ములోనికన్యలపేరిటి, హొకుటిగవైనబాలయ
కుండ, నాజ్జవెట్టికారదానందగునాజ్జ, పెట్టినే
రనైతిచేలనైతి.” విక్ర. 3, ఆ.
పాలస. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (ఆప్ర.)
పాలసాడు. దే. ఆ. క్రి. (పాలనీ + ఆడు.) సంచరించే.
“నీ. బొండుమల్లియలపైఁ బాలసాడుబాలసాడి
పుష్పంధయుంబులబోవఁజొవు.” విక్ర. ౧, ఆ.
(మొదటిరూపము పాలసియాడు. “నీ. తలయెత్తి
చూచుచుబలుమాఱుఁడనతల్లిపీలువంగనటనిటఁ
బాలసియాడు.” భో. ౬, ఆ. చూ. ఊఁగాడు.)
పాలను. వై. వి. 1. మాంసము; 2. మాంసపుదుర్గం
ధము*; 3. చేపమీఁదిపొట్టు, శల్కము*. “నీ.
పాలనుదొర్లగఁ జూచుకలికి చూపులమీలుతెలి
గన్నులగు నందియముగలదె.” ఆము. ౨, ఆ.
పాలనుదిండి. ద్వ. వి. (పాలను + తిండి.) పాలిదిండి,
క్రవ్యాదుడు. “క. ఎదురైనబోరుదిండికిఁ, బది
శరములపాలనుదిండి పగఱుండై.” ఉ. రా. ౫, ఆ.
(ఇట్లు పాలనుమేవరి. మొ.)
పాలి. యు. దే. వి. 1. లాభము; (పాలిగలుగు.)
2. నష్టి. (పాలివోవు.) — వై. బలి. (పాలిమేర.)
పాలికలను. ద్వ. వి. యుద్ధభూమి. “క. పలకయుఁ
గరపాలముగొని, పాలికలనంగలనణదలబోదల

మొంతున, వ లనొప్పారబ్రచారం, బులుము
పుదిరెండునిండు మొనలకుఁజూచెన్." ఉ, హరి.
౫, ఆ.

పాలిమేర. వై. వి. గ్రామద్యయమధ్యనీమ, ఎల్ల.
పాలియక. దే. వి. 1. నాశము; 2. మరణము.
పాలియు. దే. ఆ. క్రి. 1. చెడు; "క. పలుకలలు
ముఖవికాసము, పాలియక పడియున్న సమరభూ
భాగము పె, ల్లలరినతామరకొలనిం, దలఁచెన్
గగనచరవిరతిపులకింపక." భార. ద్రో. 3, ఆ. —
2. చేడ్చు. "నీ. వినుమురక్కనులును వేలుపులు
నుదొలికలనిలోఁబడిపాలియుచుండ." య.
3, ఆ.

పాలివుచ్చు. దే. ప్రే. పాలివోవజేయు. (చంపుట
కు. — "ద్వి. మృగమేనిగొనవత్తు మేటిరక్కనుల,
తెగయేనిపాలివుత్తు." రా. ఆర, కాం.)

పాలివెట్టు. దే. వి. (పాలి + వెట్టు.) గుడికేర్పఱచిన
స్థితి.

పాలివోపు. దే. ఆ. క్రి. (పాలి + పోపు.) 1. చేడ్చు;
2. చెడు; "క. పాలివోనికార్యరేఖం, జెలఁగు
చు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. — 3. వ్యర్థముగు; "క.
తపమంతయుఁబాలివోవఁగ." న్యాయ. ౬, ఆ. —
4. భంగపడు; "జేతేలుపాలివోయిచేయునట్టిది
లేకకీన్పులోఁబ్రంగి." య. 3, ఆ. — 5. ఉడుగు.
"క. అరిగితురగములనూతుం, బొగ్గొన విరభుండ
యిపువతిపాలివోవకయు, ధ్రురగతిగదగొనచని
త, త్తురగంబులసారథినిఁజదుర్చున నెక." భార.
ద్రో. ౪, ఆ.

పాలుచే. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రత్యక్షముగు; "ఎ, గీ. శివుఁ
దుగిరిరాజకన్యకాధవుఁడుపాలిచె. వ. ఇవిధం
బునఁ జంద్రశేఖరుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు." హరిశ్చ.
౫, ఆ. — 2. కనబడు; "తే. అంబుధర
జాలముక్తంబులైనజలక, గములసాత్రాజితీకృతి
కమునఁబాలిచె, గగనతలలక్ష్మీ పోరచిగాఁగనిడి
నఁ, జాలసెప్పారుమార్తీకస్తంబకమనఁగ." పా.
౨, ఆ. (పొడుచుయొక్కరూపాంతరము.)
3. ఒప్పు; 4. స్థిరముగు. (రూ. పొల్పు.)

పాలుసూరు. దే. వి. (పొల్లు + సూరు) పంకర సూరు.
పాలుపారు. దే. ఆ. క్రి. (పొలుపు + అరు.) ఒప్పురు,
(రూ. పొల్పురు.) (ఇల్లు పాలుపొందు. ము.)

పాలుపు. దే. వి. 1. ఒప్పు; "తే. పాలుపుమీఱినతల
నంకబొములుచూచి." రుక్మాం. ౨, ఆ. — 2. విధము;

"క. తెలివరిసివచ్చుజలనిధి, పాలుపున." భార.
భీష్మ. 3, ఆ. — 3. స్థైర్యము. "క. రేపడకరభసము
నగం, గాపుత్రుఁడుసేనఁగూర్చిగరుడవృషాం,
జేపారఁదీర్చిముంగలి, యైపాలుపునుబలుపుమె
అయునట్లుగనిలిచెన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. —
విణ. స్థిరము. "చ. సాలయకయొల్లదేశములునూ
చితినందుఁ బ్రసిద్ధులైనరా, జాలనుచరిత్ర సంపద
లఁ జూచితి నాద్రుపదేశుదేశమున్, పాలుపుగ
నొందుదేశములు పోల్చఁగవేషియులేవు." భార.
ఆది. ౬, ఆ. (రూ. పొల్పు.)

పాలువ. దే. విణ. పొడువయొక్కరూపాంతరము.

"సభకుద్రుపదపుత్రి నీడిచితెచ్చి పాలువతనమ్ము
న." భార. క్రి. ౨, ఆ. "క. ఏపావమేనిలేనిది,
కాపురువతనొకనిమీఁదఁగలిగించినన, ప్పాపము
చేసినవాఁడగు, నాపాలువయనంగవిందుమార్గ
లచేతెన్." భార. కాం. 3, ఆ.

పాలువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. తలుఁగు, తుయింఁచే. (చూ.
నేయి.) (పొల్లువడుయొక్కరూపాంతరము.)

పొల్లి. దే. వి. పొలతియొక్కరూపాంతరము. "విక్య
తరూపంబుతోనున్న యాపొల్లిఁగని." మార్క.
౫, ఆ.

పొల్లక. దే. వి. పొలతుకయొక్కరూపాంతరము.
"క. సకలశ్రీప్రస్థాస్థితిఁబా, యకయెయ్యది
క్షీరివడయు నత్తర్థముపా, ల్లకయార్పుభాగంబై,
యకుటిలగతిఁ దీర్చుమార్తి యందువెలుంగున్." భార.
పాండు. ౨, ఆ.

పొల్ల. వై. వి. బొత్తిగాగింజవట్టనిధాన్యము*. విణ.
1. వ్యర్థము, వ్యర్థండు*; (చూ. పొగడిత, పఱ
గడ.) 2. త్రోవుడైనది*. "నీ. వారియుర్రోరత్న
మియచలంబుమణులపెంబ్రోవులకడపటి పొల్ల
యొక్కొ." మార్క. ౧, ఆ.

పొల్లవడు. వై. ఆ. క్రి. (పొల్లు + వడు.) 1. వ్యర్థముగు;
"క. పుల్లవడిచలముతోపము, పొల్లవడిచనంగఁ
గొంత ప్రొద్దు మొగమునక, వెల్లెదనముగదరని
లిచి, యెల్లజనులవినఁగమఱియునిట్లనిపలికెన్." భార.
ఆర. ౪, ఆ. — 2. తుయింఁచే.

పొల్లవుచ్చు. ద్వ. ప్రే. పొల్లవోవజేయు.

పొల్లవోపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (పొల్లు + పోపు.) పొల్ల
డు. "నీ. అఖిలధర్మవిధిజ్ఞాఁడవైభార్యాద్యయం

బునకు బిడ్డలులేమిబోల్లవోయె, సంపారమును.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

పాల్లు. వై. వి. 1. బొత్తిగాగింజపట్టనిధాన్యము*;
2. నిరర్థకశబ్దము*. భట్టా. ౧, ఆ.—విణ. వ్యర్థము*.
పాల్లుఁడనము. వై. వి. (పాల్లు+తనము.) అపౌరుషము. “ఉ. నీవునుదమ్ములునుతులునెయ్యరు
వైరులచే గృహీతులై, పోవగఁబాటిపోయెగఁ
డుఁబోల్లుఁడనంబుననూతపుత్రుఁడు.” భార. ఆర.
౬, ఆ.

పాల్లువడు. వై. ఆ. క్రి. 1. త్తయింఁజే; (చూ. పాలు
వడు.) 2. వ్యర్థమగు.

పావ. దే. వి. పొగయొక్కరూపాంతరము.

పావడ. వై. వి. పొగడయొక్కరూపాంతరము.

పావడు. దే. స. క్రి. వి. పొగడుయొక్కరూపాం
తరము.

పావయు. దే. ఆ. క్రి. పొగయుయొక్కరూపాంత
రము. (చూ. నెవయు.)

పావరు. దే. వి. పొగరుయొక్కరూపాంతరము.

పావులు. దే. ఆ. క్రి. పొగులుయొక్కరూపాంతరము.

(పరితపింఁచెటకు. “క. కవనాసినకతమునజ, క్క
వలంతనువీరపాదాహకలితమనములక, బవలింటి
కుప్పిఁదలఁచుచు, బావులుచుఁగాసారకూలభూ
ములనుండెక.” రా. యు. కాం.)

పాసగు. దే. ఆ. క్రి. 1. అనుకూలింఁజే; “సంధికినే
గికార్యముపొసంగకకృష్ణునిరాకయుక.” భార.
ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. లభింఁచు; “ఏరొకఁడైయె
మునకు నెడ్డుపొసంగవు.” శకాం. ౨, ఆ. —
3. చేక్కఁబడు; “క. ఎదిరిందముచుట్టులకా, మదిఁ
దలఁచినఁ బొసగుఁగాకమాకుంగుడుమిం, డీదె
మిరువ్రక్కఁగొనుడని, చదురడిచినమనసుపొం
దుచక్కఁబడునే.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—
4. పొందుపడు; “చ. చవలతమాన్నియిట్లనుఁబొ
సంగఁబఠంగకులప్రధానము.” హస. ౨, ఆ.—
5. ఒప్పు. “చాటిసవార్దదిక్కులఁ బొసంగవినం
బడినక.” పాంచా. ౧, ఆ.

పాసగుడు. దే. వి. 1. ఆనుకూల్యము; 2. ప్రాప్తి.

పాసపాస. దే. క్రి. విణ. త్వరితముగా. (అప్ర.)

పాసరాకు. దే. వి. (పాసరు+అకు.) దగ్ధమైమాచూచు
ఒకానొక ఆకు.

పో.

పో. దే. క్రి. 1. నిశ్చయమును తెలుపునది; “నీ. జల
జాత్యితితఁడువోనకలయొగింద్రులు భావవీధు
లఁగాంచువరనుతిత్వము.” కాశీ. ౫, ఆ. “తెచ్చె
దంబోవనుదేవమాను.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.—
2. అనాదరమును తెలుపునది. “నీ. పట్టెబోదాం
గఁదేల్పట్టినట్టవిదాఁచి కొంచుఁబోవకమెఱయిం
చుటెట్లు.” కళా. ౨, ఆ. (పొమ్మయొక్కరూ
పాంతరము.)

పోఁక. వై. వి. 1. క్రముకఫలము; (దీని భేదములు
కారుపోఁక, తోఁటపోఁక. మొ.) 2. క్రముకవృ
క్షము. (చూ. పాళ.)

పోఁకగంజి. వై. వి. (చూ.) కాఁజే.

పోఁకపేరు. ద్వ. వి. భక్త్యవిశేషము. “నీ. పోఁక
పేరులొసంగఁబొంకంబుజవనూత్రవలయంబుల
నిమెడవైవవారు.” చను. 3, ఆ.

పోఁకబంతిపువ్వు. వై. వి. ఒకానొకపువ్వును.

పోఁకముడి. ద్వ. వి. కామినీకటివసనబంధనగ్రంథి,
నీవి. “రగడ. పోఁకముడివీడఁజెలిపొగడకేటికి
నిక్కఁ, బోఁకప్రాఁకులయొద్ది పొదవీఁకటికిని
క్క.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

పోఁకు. దే. వి. మంఁచుకవినగడ్డి. “నీ. వేకువకడఁ
బోయి పోకుమేయగఁ బాఁడియావులఁబొదివి
చెందాడెనేడు.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

పోఁకొత్తు. ద్వ. వి. (పోఁక+ఒత్తు.) (చూ.) అడ
కొత్తు.

పోగు. దే. వి. 1. తంతువు; 2. పోగుఁడ్రాడు; “ఎ. గీ.
అనుచునడుగెత్తి మూగువారరనిపోగు, వాఱు
వారును దెరలెత్తివారుఁజోవు, వారు వడి నొడ
ములుద్రవుసవారునగుచు, నాటవికసంఘమవ్వ
డయ్యడవిఁబలసె.” చంద్రా. ౨, ఆ. (పోగు
వాఱు అని అనేక గ్రంథములయందు ప్రయోగ
ములు కనఁబడుచున్నవి. అక్కడ పాఱు=పా
ఱించు. అని యర్థము. అప్పుడు పాఱుధాతువు
ను అంతఃప్రేరణార్థకముగా నెఱుంగవలయును.
కొన్ని గ్రంథములయందు పాఱించు అనియు
ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి. ఇది కరగు
ధాతువువంటిది.) 3. బ. పురుషకర్తాభరణము.
పోగుఁడ్రాడు. దే. వి. (పోగు+త్రాడు.) వేఱు
డువోటచుట్టిరా నేర్పఁచెడుత్రాడు. “క. ఉద్ధ

విడిగవియుకుక్కలు, గడ్డినివ్వంగులిర్లుగడునే
చినమే, రెడ్డులు మొదలుగ వేటకు, దిద్దినయవిపో
గుద్రాళ్లు దెరచిరగముల్.” య. ౧, ఆ.

పోగుపోత. దే. వి. పోగుపోయుట. (చూ. పోగు
పోయు.)

పోగుపోయు. దే. స. క్రి. సంతనకై తిన్న గా పోగు
పాటించుకుట్టు.

పోగువాణు. దే. స. క్రి. (పోగు+పాణు.) 1. ఆవ
రించుకొను; “నీ. గొరగొరబరుగిడిమరలిమార
లుచాచి పొదలడూనుచుజాటి పోగువాటి.”

రసి. ౧, ఆ. -2. పోగుపాటించు. (చూ. పోగు.)

పోగొట్టు. దే. స. క్రి. (పోక+కొట్టు.) పోకడ
పెట్టు.

పోచి. దే. వి. మనికట్టుమీడిపోటు.

పోచి. దే. వి. 1. పోచియొక్కరూపాంతరము;

2. బ. ఆడువారి హస్తాభరణవిశేషము.

పోచే. దే. వి. గడ్డిలోనగువనిపరక. “తే. ఒంటికు
ఱువేరుపోచకుగంటగింపరైరి.” ఆము. ౫, ఆ.

పోజో. దే. స. క్రి. వారలోనగువని నలుసులువా
యనన్నముగాదీయు. (పోజోయొక్క రూ
పాంతరము.)

పోడి. దే. వి. ఒప్పు. “చచ్చియుంబోడికొఱగకు
న్నవాడు.” భార. క్రి. ౨, ఆ.-విణ. ఒప్పిద
ము. “నిష్కమెయి భవదగ్ని హోత్రముల్ పో
డిగవేల్చిగాఁబడియె.” భార. ఆది. 3, ఆ.

పోడిమి. దే. వి. 1. ఒప్పు; “నొచ్చియుంబోడిమిచె
డక.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.-2. సంపద; “క. వేడికొ

నికృపఁబలైకను, పోడిమియదియెల్.” భార. ఉ

ద్యో. 3, ఆ.-3. సౌఖ్యము; “ఉ. మాపనియేమి
యున్నయది మానకయొక్కపు డీతేఱంగునక,

మిపొడగాన్సుగల్గులయు మిక్కిలి నబ్బురమింత
నుండిమీ, కీపరిపాటిసేనరుచియించుట కేదగినట్టి

దాననా, భూపవరేణ్యయేను బెజుపోడుములెం
తటిదవ్వుమాడికక.” కళా. 2, ఆ.-4. విధము.

“క. వేడాయట్లు న్యాయపు, బోడుములకుఁబూ
నినట్టిపుణ్యఁడుపుని, ల్కాడోవల్లభయెంతటి,

వాడైననగు విశంకవర్తనుఁడెందుక.” కళా.

3, ఆ. “చ. కలకలాకళాకళాపురినొకానొకనిద్దు
రగన్ము మోడ్చియ, పుటగనవిచ్చునత్తుకుడిభా

గముగల్గొని చోద్యమందుదా, పటిదనఁజూచి
యచ్చెరువుపాటునహించుమనస్సోజనం, పుట

ముననాడులాగుమగ పోడిమియుంగల జంతు
సంతతుల్.” కాశీ. 3, ఆ.

పోత. దే. వి. పోయుట. “నీ. కన్నీరుబోరనగ్రమిం
చుటలు పొడబారి నాజ్యధారలపోతగాఁగ,”

నిర్వ. ౫, ఆ. (అను ప్రయుక్తమయిన పోయు
ధాతువునకును రూపమిట్లేఱుంగునది. ఉదా.

పాణుబోత, పోగుపోత. మొ.)

పోవు. దే. వి. పోకుగడ్డి. “నీ. అంతటదెడ్డనువట
వీసలంబునఁబోవుమేయుచుజాలఁజేవునచ్చి,”

చెన్న. ౪, ఆ.

పోక. దే. వి. 1. గమనము; 2. బ. నడత, ప్రవర్తనము;

3. కపటప్రవర్తనము. “తిరస్కరించినకొబోకల
బోకనే మగిడిపోయెద.” వి. పు. ౫, ఆ.

పోకడ. దే. వి. 1. గమనము; “ఎ. గీ. రాకడయుం
బోకడయుఁగానరానియట్టి, పాదరత్నలు.” భ

ల్లా. ౧, ఆ.-2. గతి; “పోకడమాలినవారమయ్య
యిద్దురితకీరీరముందినగ.” భార. కాం. 3, ఆ.-

3. నడత, ప్రవర్తనము; “ఉ. ఈలినావీ చింత
హరియింతు మెక్కింతపరాకుచేసియ, న్నూనికతో

డవచ్చిమనపోకడలేమనిచెప్పనాటలే, కానిన్
పాత్రజందలఁవఁగానము.” కళా. ౨, ఆ.-4. నాశ

ము. “ఉ. ఏకడఁజొచ్చునోనుకృత మెచ్చటః
గ్రాగు సెత్త ప్రియెవ్వడో, పోకడకొంతెంద

డగిపోవునొసౌఖ్యముమానమేమియా, నోకృ
పయెట్లుమాయమగునోయక మేగహనంబుఁదూ

ఱునో, లోకమునందెఱంగుమొకలోభమెదిర్చి
నమాత్రఁజెత్తమై.” కవిక. ౫, ఆ.

పోకడపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. పోగొట్టు; “చ. తెరలక
కాశికానగరిదేవతరంగిణిదీర్ఘపాటై, యరుగు

చు నెవ్వడేనిమృతుఁడో భవితవ్యతకారణంబు
గాఁ, దెరువుననామనుష్యుఁడును దీర్ఘలం బభి

లంబుగాంచియుం, బురుహదళావీ పాపములఁ
బోకడపెట్టుబుర్రాజ్యంబులక.” కాశీ. ౫, ఆ.

- 2. విక్రయించు. “ఉ. మదియభార్యనత్తు
త్రనతిక ధనార్థినియిపోకడపెట్టె దండవిల్వ

గక.” హరిశ్చ. ౪, ఆ.

పోకమాను. దే. వి. రొంపిమాను.

పోకలాడి. దే. విణ. (పోకలు+ఆడి.) కపటప్ర
వర్తనముకలది. “క. చూపట్టగోమయంబునఁ, జేప

ట్టినరించిజడలఁజెక్కినలింగం, బాపోకలాడికై

కొని, వేపికడగానిలివిధక్తివివశయబోలెన్.”
కుక. ౨, ఆ.

పోకలాడు. దే. విణ. (పోకలు+అడు.) కపటప్ర
వర్తనముకలవాడు. “తే. త్రిపురకాంతలశిలంబు
లపహరింప, బుద్ధవేషంబుగైకొన్న పోకలాడు,
జలజనాభుండు సుగతవేషముధరించె, గాకికా
ప్రజకులధర్మగతిహరింప.” కాశీ. ౬, ఆ.

పోకాడు. దే. ఆ. క్రి. (పోక+అడు.) పోవు. నశిం
చు. “ఎ. గీ. నుమహితోన్మోక్షి కాలతానుమగు
భుచ్చ, మనగనశీధూసరచ్చాయనబ్బవైరి, చెలువు
పోకాడిబింబాశిష్టుడగుచు, నల్లనల్లన వ్రాలెడు
నంబుజాక్ష.” పా. ౨, ఆ.

పోకానుమే. దే. ప్రి. (పోకాడ+తేము.) పోగొ
ట్టు. పోగొట్టుకొను. (రూ. పోకార్పు.—పోక
గొట్టుటకు.—క. శోకముసుఖముంజెలుచును,
శోకముతేజుంబునడచు శోకముబుద్ధిం, బోకా
ర్పుగానదాలిమిం, గైకొనిశోకంబువిడువగా
వలయున్నపా.” రా. కిష్కిం, కాం.—పోగొ
ట్టుకొనుటకు.—క. నాకీడుదలపనరక, శ్రీకై
తనసాడియింతసేమకపుత్రా, నీకనుహృద్బాం
ధవులన్, బోకాగ్నితిబ్రతుకుటింకబాసగునె
చెవుమా.” భార. క్రి. ౧, ఆ.)

పోకాను. దే. ఆ. క్రి. పోవు. (చూ. గండ్.) (ఇది
శోపదుఃఖ కాలములయం గుపయోగపఱచెడు
మాట.)

పోకిరి. దే. విణ. దుర్మార్గప్రవర్తనముకలవాడు.

పోకిళ్లు. దే. వి. బ. దుర్మార్గప్రవర్తనము.

పోకు. దే. వి. 1. నడవడి; “తే. అనఘశివశర్వయిట్టివో
ద్యంబుగలదె, యభవునచ్చంమవేళసమాధినుండి,
కొడుగుదెసనెనయన్ని పోకులునుజూడె, గడచె
నూలును నైదేండ్లకర్దమునకు.” కాశీ. ౮, ఆ.—
2. నష్ట.

పోగండుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.అ.) వికలమైనశరీర
ముగలవాడు.

పోగర. దే. వి. కమసాలవాడుచి తిలించెడుపనిముట్టు.

పోగు. వై. వి. ప్రాగుయొక్కరూపాంతరము.

పోవిళ్లు. వై. వి. బ. శకునముమామటకై యిరుగుపా
రుగిండ్లమీద ఆత్మతలునీళ్లుచల్లట*. “నీ. చెలు
వుండుననునీక్షించునాప్రియములొననుచుబో
చిట్లునిత్యమునుజల్లి.” రక్తాం. 3, ఆ. (ఇరుగుపా
రుగిండ్లమీద ఆత్మతలునీళ్లుచల్లి ఆ యిండ్లవారా

డుకొను శుభాశుభవాక్యములను పొందుండివిని
శుభాశుభశకునములు నిర్ణయింతురు.)

పోట. ఉభ. దే. విణ. పెద్ద. (చూ. పోటకత్తి, పోట
ముంజి.) సం. వి. ఆ. క్రి. 1. మీసముగల ఆడంది;
2. దాసి.

పోటకందులు. దే. వి. బ. తెల్లకందులు.

పోటకత్తి. ద్వ. వి. ఆడవినఱకడుకత్తి.

పోటకము. వై. వి. దేహమంతయు బొబ్బలుబొబ్బలు
గాలే నెడు వ్యాధినిశేషము, స్ఫోటకము.

పోటగళి. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కిక్కినకసవు;
2. తెల్ల; 3. చేవ.

పోటనబంతి. ద్వ. వి. (పోటు+బంతి.) పుట్టచెండు.

“పోటనబంతిమీటుగతి.” వసు. ౨, ఆ. (సంధిని
వర్తాగమవిశేషమని యెఱుంగునది.)

పోటముంజి. ద్వ. వి. పుట్టగోచి.

పోటరి. దే. విణ. (పోటు+అరి.) శూరుడు. “పో
టగులైనధర్మతేవుగలరంటి.” భార. విరా. ౨, ఆ.

పోటి. దే. వి. 1. స్వర్గ; “నీ. లోలార్పునకునీకులో
లోన నేమేనిఁదోటిపుట్టుగదామాటమాట.” భీ.
౨, ఆ.—2. పోటుగంబము. విణ. మాటు. “నీ.
ప్రసాదించెనెందు శ్రీభాగీరథిక బోటి యమృత
ప్రదాహ్వయయైనతటిని.” కాశీ. ౬, ఆ.

పోటిగాడు. దే. విణ. (పోటి+కాడు.) పోటిగల
వాడు.

పోటు. దే. వి. 1. పాడుపు; “అటుపోటుదాకని
ఘనయోధాకోటి.” భార. విరా. ౫, ఆ.—2. యు
ద్ధము; “చ. వేటవసుమన్న పోటుకురువీరులతోడ
నశక్యమేనియ, తెఱగడియేలనివుడుగు తేంకిసార
ధిగమ్మనాకుంజి, చుట్టపిడుగట్టులట్టడఃశూరుల
మొత్తమునుగ్గుసేనెదన్.” సం. “యదిసోత్సహ
సేయొద్దు శత్రుభీశ్చ త్తుకర్షణ. ఏమీమేత్సహ
యాన్యచ్చయుధ్యమానస్యశత్రుభీః.” భార.
విరా. ౮, ఆ.—3. సముద్రోల్పణము; “నీ. పు
ష్కాస్తునకెకాదుపోటుసంధిట్లుట కలశనాగరత
రంగములకల్ల.” వాన. ౮, ఆ.—4. శౌర్యము. “పం
దకుబోటులొభగ్రస్తునకునీగి.” పాండు. ౫, ఆ.

పోటుగంబము. ద్వ. వి. (పోటు+కంబము.) ఊత
గానిలిపినస్తంభాదికము. “మ. రమహామర
యూధనాధకట నిర్వృద్ధానగంధానుబం, ధమరు
త్పట్టణసాలమెంతయును గన్నందత్తురీమత్తనా,
గములొక్కప్పుడి గ్రుచ్చవీరునెడనా గంబూ

స్వబల్పముగఁగఁబడునానినిల్లుసాధముల
వాస్తవ్యులసంసర్గతః." చంద్రా. ౧, ఆ. (ఇట్లు
పాటుగోల.)

పోతుగలవు. దే. వి. (పోతు+కలుపు.) రెండవ
సారితీయ కలుపు.

పోతుకాడు. దే. వి. శూరుడు. "ఆ. పాలదండి
రాయడ, పోతుకానిగయ్యమునకుబనిచె." అచ్చ. యు. కాం.

పోతుబండు. ద్వ. వి. — పై. — "ఉ. నీవొక పో
తుబంబువై, మిన్నకవచ్చి తేల పులిమిసలనయ్య
లలాగవచ్చునె." విక్ర. ౪, ఆ.

పోతుమగడు. దే. వి. — పై. — "క. మాటలు
పెక్కాడితివీ, పోతుమగలువివంగనింకబోవు
టతగదె, పొట్టనదిగాకతన్నుని, పాటుమగన్నా
రగంటిపాఱకుమింక." భార. విరా. ౫, ఆ.

పోతుమానిసి. ద్వ. వి. — పై. — (చూ. చిక్కిన.)

పోతుముట్టు. దే. వి. యుద్ధసాధనము, ఆయుధము.

"నీ. రూపమొక్కటిరెండురూపులైచెలువొందు
ము మొగములపోతుముట్టువట్టు." విక్ర. ౨, ఆ.

పోతులాడు. దే. ఆ. క్రి. (పోతులు+అడు.) యు
ద్ధముచేయు, పోరు. "ఆ. వెరపులావుగలుగునర
నాథులింతదే, శంబుగలుగుమనకుఁ జాలుననరు,
తండ్రిబిడ్డయన్నదమ్మడుననకెత్తి, పోయిపోతు
లాడిపుడమిగొండు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

పోటొగ్గు. దే. ఆ. క్రి. (పోతు+ఒగ్గు.) యుద్ధపు
యత్నిముచేయు.

పోటొడ్డు. దే. ఆ. క్రి. (పోతు+ఒడ్డు.) — పై. —

పోట్లలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్టుము.

పోట్లాట. దే. వి. పోట్లాడుట, యుద్ధము.

పోట్లాడు. దే. ఆ. క్రి. పోటులాడుముక్క రూ
పాంతరము.

పోట్లావు. దే. వి. (పోట్లు+అవు.) పొడిచెడిస్వభావ
ముగల అవు, ఒత్తియ, నుకర.

పోడు. దే. వి. చిఱువేరువైగునెల. "తే. చేలుబో
ల్లునుబిల్లునుజీరివొచ్చి, వైరుపచ్చలుమేసియాపా
టబోక, పల్లియలువొచ్చి తోలుపాడుచేసి,
కావరంబునగడుపులైగానిచేయు." య. ౧, ఆ.

పోధము. సం. వి. ఆ. న. పండుపోత.

పోణి. దే. వి. వి. పోడియొక్కరూపాంతరము.

"ఎ. గీ. మేటిరతులకునురతాణిమించుబోణి." శకం. ౪, ఆ.

పోణిమి. దే. వి. పోడిమియొక్కరూపాంతరము.

(సౌందర్యమునకు. — "నీ. పికవాణియగువాణివృ
థువేణిగలపోణిమినిజాణతనమునమించనాడి." రాజ. ౧, ఆ. — ఒప్పునకు. — "ఉ. ప్రాణముతో

డనుండిబహుభంగులబుణ్ణములాచరించియుం,
బోణిమిగాగ మోక్షమునుబొందుటద్దుర్లభము." రుక్మాం. ౫, ఆ. — విధమునకు. — "క. ప్రాణేష్వ

రుండుకిడుని, ద్రాణితనన్నాడిదేమితనన్న
లకు, రాణింపనొయతనికిమగ, పోణిమియేత
దొయనుచుబొక్కుచుమదిలో." శకం. ౧, ఆ.)

పోతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పిల్ల; 2. పచ్చెడ్డయేను
గు; ౩. మనుజులెక్కిపోయెడు ఓడ; 4. ఇంటి
చోటు; 5. వస్త్రము.

పోతరము. దే. వి. క్రొవ్వ, మదము. "కా. ఓరియె
వ్వడవివుపోతరముతో నున్నదివైయిప్పుడే. నా
ఁబట్టితివెట్లుగామొఱయిడ." కళా. 3, ఆ.

(చూ. పోతరించే.)

పోతిర. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

పోతిరించే. దే. ఆ. క్రి. క్రొవ్వ, మదించే. "తే.
ఎండకాకలబోరలాడు నేకలముల. చమురుదే
తెడుదొరువులజలముగ్రోలి, పోతిరించినకార
నుబోతులచట, వచ్చిమదపాత్తితోడగొమ్మచ్చు
నధప." చంద్రా. ౨, ఆ.

పోతివణిజాడు. సం. వి. దే. పుం. ఓడచేరగాడు.

పోతినావాడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడగడపువా
డు, తిండేలు.

పోతాధానము. సం. వి. ఆ. న. చేపపిల్లగుంపు.

పోతు. దే. అప. తాచ్చిల్యమునందువచ్చెడు ఒకా
నొక ప్రత్యయము. (తాగుబోతు, తిండిపోతు.
మొ.) వి. 1. పశుపక్ష్యాదులలోపురుషజాతి; "ఆ.
బోతు." "ఎనుబోతు." "మేకబోతు." నక్క
పోతు." "పోతుచేనుగు." "పోతుపిల్లి." "పో
తుటీగ." "పోతుతాడు." మొ.) — 2. మహిష
ము; "క. అచ్చపుడేకటిప్రాద్ధన, నుచ్చెములే
నటిపోతు నుకకఱియొద్దు, ముచ్చిలిచేకొని
క్రమృత, వచ్చెందనదేశమునకురాడభియందే." శేష. ౪, ఆ. — 3. వృషభము. "ఒక్కపోతునద
టుకునందిడికిటనుబొడిచె." నీలా. 3, ఆ.

పోతుకరడు. దే. వి. పెద్ద అల, కల్లాలము.

పోతురాజ్ఞ. మి. వి. ఒకానొకడుద్రపురుషదేవత.

పోతుకాతు. ద్వ. వి. యముడు, మహిషవాహముడు.

పోతులరాజ్. మి. వి. పోతురాజ్ వలెనందుటచే
కుక్కకియ్యబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

పోత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పందిమాతీ; 2. నా
గటిదుంపమొన; 3. వస్త్రము.

పోత్రి. సం. వి. వ. పుం. పరాహము, పంది.

పోనాడు. దే. స. క్రి. (పోనా+అడు.) 1. పోగొ
ట్టు; (చూ. పెడబాయు.) 2. నిందించే. "క.

కడునెందునబోనాడుమర, బుడమిపయింగన్న
వారుపుడుకలజెప్పు, బడిపడివేసారితిని, న్నడు

నాకిముదిమిమాను పుటవరమనూ." పర. అ. అ.

పోని. దే. వి. పోనిన. "ఎ. అనన్యనాధారణరూపవి
ధింబుల రెండవమనగుండునుంబోనివానినలం

గని." భార. ఆర. అ. అ.

పోపడు. ద్వ. అ. క్రి. (పోప+పడు.) పోపు. "క.

ఈపగదీర్చినంచుక, గోంబునరాజుకొడుకు
శ్రుద్దులురెండుక, బోపడునల్లుగగోల్లక, వేపె

టికిరయమునగగనవీధికి నెగనెక." భార. కాం.

3, అ. (ఈ పాతము వ్రాతప్రతుల ననుసరించి
నది. ప్రోపడువంటిది.)

పోపిట్ట. ద్వ. వి. (పోట+పిట్ట.) పక్షివిశేషము.

పోబడి. దే. వి. (పోపు+బడి.) పోడ. "నీ. పోయె
బోపోయిన ప్రాయాలిపోబడి వెదకిపట్టుటయేల

విహితమయ్యె." రామా. ౬, అ.

పోబెట్టు. దే. వి. (పోట+బెట్టు.) అనురాగమువలన
బుట్టినద్యని, ప్రణాదము.

పోయ. దే. అ. క్రి. పుట్టు. (చీమపోయ, చెమ
టపోయ. మొ.) స. క్రి. 1. (జలాదికము) వి

డుచే; 2. (నాలు) విడుచే; 3. తగులు; (ఉర
బోయ.) 4. (బాణము) సంధించే. "ఉగ్రు

డైయవ్వబోసినంగని." భాగ. ౪, స్కం.

పోరబోసు. హిం. వి. సాగుబడికిరానివేల.

పోరవి. దే. వి. కానుక. (చూ. పాలుచే.) వి. అ.

1. వ్యర్థము; 2. నిస్సారము. "ఉ. కింనకోర్కెకిం
దగగ గుంతినుతత్రితయంబుగాంచెగాం, ధా

రియనక్కడక నుతకతంబు ముదం బొసరింగ
గాంచెనే, బోరచియూడుపుట్టువున బుట్టినిర

3. మల్లాడుట. (చూ. పోరాడు.) (చూ. పోరాట
ము.—యుద్ధమునకు.—"క. నీరాటవనాటముల

కు, బోరాటంబెట్టుగలిగిబురుపోత్రముచే, నా
రాటమెట్లుమానెన, మోరాటవిలసిభద్రకుం

జరమనెత్త." భాగ. ౮, స్కం.—కలహము
నకు. చూ. ఈండ్రించే.) (చూ. అటకడ.)

పోరాడు. దే. అ. క్రి. (పోరు+అడు.) 1. కలహిం
చే; 2. యుద్ధముచేయు; (చూ. పోరియు.)

3. మల్లాడు. "తే. మట్టములలోన నెప్పుమిపుట్టున
ప్ప, డడ్డపడివారితోడబోరాడియెన, బూని

యుడుపంగఁజొరకున్న వానిఁగ్రూర, కద్దఁడని
చెప్పునురుక్కరాండవిరులు." భార. ఉద్యో. 3, అ.

పోరాని. దే. వి. అ. ఆప్తమైన. "అ. ఈపుపోరానిచు
ట్టువునువనుభావు, డవు." భార. ఉద్యో. 3, అ.

(ఇది పోవచ్చు అను క్రియనుండికిలిగిన వ్యర్థ
కవి శేషణము. వ్యతిరేకార్థకమైనప్పుడే దీనికి

యర్థము కలుగుచున్నది.)

పోరామి. దే. వి. 1. ఆప్తత. "పోరామిచెలి." విక్ర.

2, అ.—2. స్నేహము; (చూ. చెడిప.) 3. సుక
టము. "ఎ. నీవీయలభ్యరత్నంబుడాంపవలయు.

ప్రాణంబువయివచ్చునంతటిపోరామి యందును
నెవ్వరికెసేరింగింపకుండునది." వారి. పూ. 3, అ.

"క. ఆరామకారులనం, బోరాములవడుచు."

విక్ర. 2, అ. (ఇదియు పోవచ్చు అను క్రియనుం
డికిలిగిన వ్యతిరేకభావార్థకరూపము. చూ. పో

రాని.)

పోరితమాడు. దే. అ. క్రి. (పోరితము+అడు.) పో
రాడు. మల్లాడు. "ఉ. వీరునుబాండుపుత్రులును

వేరముదక్కి పొంగిమన్నికై, పోరితమాడియేన
టులుబుద్ధుల నెప్పినభంగియు." భార. ఉద్యో.

3, అ.

పోరితము. దే. వి. (పోరు+ఇతము.) 1. కలహము;

"నీ. తనయులింకేభంగిధనవిభాగములపోరితం
బులలేక పొసంగియుండురు." కాశీ. 3, అ.—

2. యుద్ధము; "ఉ. కయ్యముదక్కిమన్నితగుకార్య
ముకాదొకొపోరితంబులే, కయ్యడుకార్యనిధివే

డఁగైనను నెల్లకయ్యుండునీయునే." సం. "అయ్య
ద్ధంవైతారయ్యద్ధాద్ధరీయ." భార. ఉద్యో. ౧,

అ.—3. స్పర్ధ. "ఈసుకలంకపోరితంబననివిను
త్సరంబుగలయట్టిమనంబునబుట్టు." భార. కాం.

పోరు. దే. అ. క్రి. 1. కలహించే; 2. యుద్ధముచేయు. వి. 1. కలహము; 2. యుద్ధము.

పోరుంది. దే. వి. (పోరు+తిండి.) నారదుడు, కలహాశనుడు. (చూ. పొలుగుంది.)

పోరుపెట్టు. దే. అ. క్రి. బిడ్డ ఉడుగక గట్టిగాపిడ్చు. “క. భిక్షార్థమరుగుచో నెక, పృథ్విసమీపమునఁ బోరు పెట్టుచునుండఁక, వీక్షించిసంశయింపక, భిక్షునియొగమునఁ దెచ్చి పెనిచిలిఁ గరుణఁక.” బ్ర. ౨, ఆ.

పోరువ. దే. వి. 1. స్వల్ప; “నీ. పసమించుమాదరపాక పోరువలచేదడియాటనిొత్తినుతలములార్చి.” శాం. ౩, ఆ.—2. పొర. “ఉ. వ్యాళవిభుఁడెఱబులుగిడ్చిన మాడ్చినీ ద్వేన, బృలితుఁగాలభైరవుఁడువైకుంఠసంబాక పోరువైతఁగఁక.” పాండు. ౪, ఆ.

పోఱుడు. దే. విణ. పడుచువాడు. బాఱుడు.

పోటి. దే. విణ. పడుచుది, బాఱక.

పోటిగాడు. దే. విణ. పోఱుడు, బాఱుడు.

పోలడు. దే. వి. పక్షివిశేషము, పోలిగాడు.

పోలక. ద్వ. వి. (పోలు+అక.) ఒకానొక గ్రామచేవత, పోలకవు.

పోలానిగంటలు. ద్వ. వి. ఏనుగు మెడనుగట్టెడుగంటలు. “నీ. వ్రేలుగొప్పలునల్లబిడివట్టుగద్దియతో హరిమృలలతిపోలానిగంటలు.” చంద్రా. ౧, ఆ.

పోలిక. ఉభ. దే. వి. సామ్యము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోలీ. (రూ. పోలీ. ఈ. స్త్రీ.)

పోలికి. దే. వి. పోలిక. “క. పెనుటొంపిలోపలను బ్రుం. గినధేనువు నెత్తుపోలికినిశల్యుండ, మ్మొదనభుజబలమునఁగలఁ, గనియట్లుగ నిలిపెశౌర్యగర్వముమెఱుఁక.” భార. శల్య. ౧, ఆ.

పోలిగాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము, పోలడు.

పోలిను. ఆం. వి. పురజనసంరక్షకభటులు.

పోలు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు; “శా. శీలంబుఁగుల ముఁకశమంబుఁదమముఁక తెల్పంబులే బ్రాయముఁక, బోలంజూచి.” స్వా. ౧, ఆ.—2. యుక్తముగు; “మ. భవదీయంబైనరూపంబుచూ, చుతలం పెత్తెడుఁబోలు నేనిదయఁజత్తుఁ నీతిఁగావింపజే.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—3. శక్యముగు. “చ. దుర్భతులారసమీరుమీకుడే, నలబడఁబట్టవచ్చు నెమహాద్రొగదల్చుగఁ బోలునెదవా, నలుజను

రంగశక్యమె.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—స. క్రి. సరిపోలు. “మ. సర్వగుణసౌందర్యంబుల నెవ్వరు నలుంబోలరు.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—వి. ఒప్పు. “క. కాలీయమర్దనమునకుఁ, గాలాకృతిగృష్టఁడుఱుకఁగన్పొఱుగిమహా, వ్యాకృములువెడలఁబాఱెడు, పోలికపోలయ్యెడరులఁ బొందుతరలఁలఁక.” హరి. పూ. 2, ఆ. (ఇతరప్రయోగము కనబడమిచే ఈ పదము సరియైనదని చెప్పబట్టము చాలదు.)

పోలుగ. దే. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. పట్టుజీనువణాగపాఠేరునిచ్చిక పోలుగపిక్కిలిమీలుమ్రచ్చు.” హంస. 3, ఆ.

పోలుగట్టు. దే. వి. బండినొగమొది తొట్టికి ఈవలవల అమర్చినకొయ్య.

పోలుచే. దే. ప్రే. పోలజేయు, (రూ. పోల్చు;) పోలుపొందు. దే. వి. సంగతి, పుత్రాంతము. (ఆ పోలుపొందు నాకేమి తెలియదు.)

పోలువ. దే. వి. పోలుగయొక్కరూపాంతరము.

పోలె. దే. ద్ర. వలె. “చంద్రరేఖయుంబోలె.”

పోలేఱు. దే. వి. (పోలు+ఎఱు.) పోలేఱవు. ఒక గ్రామచేవత. (సంధినివర్ణలోపాదికము.)

పోల్కి. దే. వి. పోలికియొక్కరూపాంతరము.

పోవడి. దే. వి. పోబడియొక్కరూపాంతరము.

పోవు. దే. అ. క్రి. 1. సమీపమునుండి దూరముకరుగు; 2. చేయ్; “క. వాఁడుదివిజాలచేతఁ, బోవనిదైత్యులఁజంపఁడె.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. ఆరంభించే; “మ. అన్నలంఘవివిధ వస్తువాహననివహంబు లొడ్డిపుష్కరనుఁగోటుపడంబోయిన.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—4. కడచే; (పోయినపనికి చింతయేల.) 5. చెడు; (వానికికన్నులుపోయినవి.) 6. కలయు; (మిత్రద్రోహముచేసినవాడు మహాపాపమునఁ బోవును.) 7. అగు. (వానికి ముక్కుచొట్టపోయినది.)

పోవుదెంచే. దే. అ. క్రి. (పోవు+తెంచే.) పోవుకడచే. “మ. నిశాపదినంబులువోవుదెంచె.” భార. ఆది. ౨, ఆ. (స్వార్థమున తెంచే.)

పోషకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) పోషించేవాడు.

పోషణము. సం. వి. అ. న. పోషించుట. (చూ. ప్రోషే.)

పోషించే. సం. స. క్రి. పోషణముచేయు, (చూ.)

పోష్ట. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) పోషించువాడు.

పోష్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) పోషింపదగినది.
పోసనము. దే. వి. 1. పాలు, ఊరము; “భూప్రసరం
పోసనమిప్రునంగవలెనే.” భాగ. ౧౦, స్కం.
పూ.-2. పైపూత; “ఎ, గి. బాసపోసనములు
విడంబములుబ్రములు.” పాండు. 3, అ.-3. కాం
తి. “వ. కెంపుపోసనంబులగు దాసనంబులును.”
య. ౪, అ.

పోసరము. దే. వి. పోతరముయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. పోసరించు.)

పోసరించు. దే. అ. క్రి. పోతరించుయొక్కరూపాం
తరము. “వ. తెరువరులుతొలవ్వంతానిలంబులబ
లుపులిలిపిమున్నువరిక్షీణంబులప్రాణపవనం
బులబోసరింపంతేసిరి.” పాండు. ౪, అ.

పోసతెక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.
పోనూడు. దే. వి. పాపోను. (ఇది పాపోనుయొక్క
వికారముగానుండునని తోచుచున్నది.)

పోస్తకాయ. హిం. వి. గసగసకాయ పైబెరడు.

పోట్ట. ఆం. వి. టప్పా, ఆంచె.

పోహణ. వై. వి. 1. కూర్పు; 2. నేర్పు. ఇలా. 3, అ.

పోహణించు. వై. స. క్రి. కూర్పు. “సీ. పాసగము
త్రైపుసరుల్ పోహణించినలీలదమలోనదొరయు
శబ్దములుగూర్చి.” కళా. ౧, అ.

పోళి. వై. వి. ఒబ్బట్టు.

పా.

పాండ్యము. సం. వి. అ. న. పుండరీకమను గంధ
ద్రవ్యవిశేషము. (చూ. పుండర్యము.)

పాణ్ణ. వై. వి. 1. బారు, వరుస; 2. దండు. (మొదటి
రూపము పవుణ్ణ.)

పాణ్ణులతీరు. ద్వ. అ. క్రి. బామతీరు. “ఉ. మంది
గుఱాలుసేనులగు మాపుకులం దొరలెన్నఁబె
క్కులై, క్రందుగఁగూర్చితోనెరుగుగాఁజనిపాఁ
జులదీర.” య. ౪, అ. (చూ. పాణ్ణులతీరు. చూ.
పాణ్ణులతీరుచు.) (మొదటిరూపము పవుణ్ణుల
తీరు.)

పాణ్ణులతీరుచు. ద్వ. ప్రే. పాణ్ణులతీరజేయు.
(చూ. పాణ్ణులతీరు, పాణ్ణులతీరు. “కపిరాణ్ణ
లపాణ్ణులతీర్చిమాపినన్.” రామా. ౬, అ. “ఎ
నసిబలయ వెడలి యింద్రజిత్తుముఖులు, పాణ్ణ
తీర్చిక్కబయలపపుడు.” రామా. 2, అ.) (మొ
దటిరూపము పవుణ్ణులతీరుచు, పవుణ్ణులతీరు.)

పాణ్ణులనేయు. వై. స. క్రి. (పాణ్ణులు+చేయు.)
పాణ్ణులతీర్చు. “ఉ. పాలెము చుట్టుగాచుట
కుబాధునిఁజాణునేయఁబించి.” (కావలివా
రిననికర్త ఆధ్యాహార్యము.) కై. 3, అ. (మొదటి
రూపము పవుణ్ణులనేయు.)

పాగండుడు. సం. వి. అ. పుం. బాబుడు.
పాతవము. సం. వి. అ. న. త్రాను, మూర, కూము
లోనగుమానము.

పాత్తికము. సం. వి. అ. న. నేతిచేయగలతేనె.

పాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొడుకుకూతురు. కూ
తుకూతురు) మనుమరాలు.

పాత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకుకొడుకు,
మనుమడు.

పానాపున్యము. సం. వి. అ. న. మరలమరల చెప్పబ.

పారము. సం. వి. అ. న. కామంచీ. విణ. పురము
నందుపుట్టినది.

పారస్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మొదటిది;
2. మొదటిదిక్కుది.

పారాజితుడు. సం. వి. అ. పుం. పురాణము తెలిసి
నవాడు.

పారుషము. సం. వి. అ. న. 1. పురుషభాసము;
2. పురుషపురుషులు; 3. పురుషవ్యాపాసము;
4. పరాక్రమము. విణ. పురుషునిచేయత్తుపాడుగు.

పారుషేయము. సం. వి. అ. న. పురుషుడుచేసిన
పని. విణ. పురుషుడుచేసినది.

పారోగివుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వెంటయిటి
అధికారి.

పారోహిత్యము. సం. వి. అ. న. పురోహితునికర్తము.

పార్ణమాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్ణము, పున్నము.

పార్ణము. సం. వి. అ. స్త్రీ. —వై. —

పాలస్థ్యండు. సం. వి. అ. పుం. 1. కులెగుడు;
2. రావణుడు.

పాల. దే. అ. క్రి. పగులుయొక్కరూపాంతరము.
(మొదటిరూపము పవులు. “కుంభముల్ పవుల
గ.” భార. భీష్మ. ౨, అ.)

పాలాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రుని పెండ్లాయి, శచి.
పాపము. సం. వి. అ. పుం. పుష్కనక్షత్రముతో
గూడిన పున్నముగలనెల. పుష్కమాసము.

పాపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్కమాసమందలిపున్నము.

పాష్కరము. సం. వి. అ. న. పెట్టదామరుడుంప.

పాష్కకము. సం. వి. అ. న. కునుమాంజనము.

ప్రజ్ఞేనము. సం. వి. అ. పుం. చేక్కగా విసరి వేయుట.
(యా. ప్రజ్ఞేవణము.)

ప్రజ్ఞోభింహే. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి కలతపడు.

ప్రజ్ఞేదనము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము.

ప్రజ్ఞరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుట్టపుపక్కర; 2. కం

చేగడిద; 3. తుక్క. విణ. మిక్కిలి కలకైనది.

ప్రజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి ప్రసిద్ధి
కక్కినది.

ప్రజ్ఞాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి.

ప్రజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) (ఉత్తరవన మైనవో)
కుల్యుడు.

ప్రగంఢము. సం. వి. అ. పుం. మోచేతికిమీదిభా
గము, సందిలి.

ప్రగతిజానుకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దొడ్డికాల్గ
వాడు, ప్రజ్ఞాపు.

ప్రగతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. బొత్తిగాపోయి
నది; 2. ఎడముగలది.

ప్రగల్భ. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్వీయాంతర్భేదవిశిష్టవా
యికావిశేషము.

ప్రగల్భుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రతిభగలవాడు.

ప్రగాఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ.

1. అధికము; 2. దృఢము.

ప్రగుణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఋజువు. సరి
యైనది.

ప్రగ్న. వై. వి. ప్రంగయొక్కరూపాంతరము.

ప్రగ్నము. వై. వి. పగ్గమునకు మొదటిరూపము. (త్రా

టికి. "ఉ. ఎక్కునూలినుకొ, ప్రగ్గమునందంగా

దరుమందసరస్వరవిందగోష్ఠికికొ, వెగ్గలమాడు

దేంట్లుమరువింటికిబూనెగుణద్వయత్వముకొ."

అము. గ. అ. (ఈపద్యము ముందుభాగము గడ
కడనున్నది.)

ప్రగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెఱు; 2. చెఱు

బడ్డది; 3. త్రాసుతూనికకోలమొదలైనవానిత్రా

డు; 4. పగ్గము; 5. గుట్టములోనగువానిగట్టెడు

పగ్గము; 6. బంగారు; 7. నియమము; 8. భుజము;

9. హరిద్రువు.

ప్రగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రాసుతూనిక

కోలమొదలైనవానిత్రాడు; 2. గుట్టములోనగువా

నిగట్టెడుపగ్గము.

ప్రగ్రీనము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కలశము; 2. ఒఱు

గుదిండు; 3. మెడ; 4. ప్రాసాదమునందలికిటికి.

ప్రఘణము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలవాకిటికి ప్రక్కనుం

డెడు చిన్నగది; 2. ఇనుపగుదిము; 3. రాగిబిందె.

ప్రఘాణము. సం. వి. అ. పుం. తలవాకిటికి ప్రక్క

నుండెడు చిన్నగది.

ప్రఘారము. సం. వి. అ. పుం. జలాదిధార.

ప్రఘూర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి తిరుగు

డుగలది.

ప్రచండము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగన్నేరు. విణ.

1. చేరరానిది; 2. వాడిమిగలది; 3. సాధ్యము

కానిది.

ప్రచక్రము. సం. వి. అ. న. ప్రయాణమైనసేన.

ప్రచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాహము; 2. అ

నుదాత్తస్వరవిశేషము.

ప్రచలాయకుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కునికి

పాటుగలవాడు. ఘూర్ణకుడు.

ప్రచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంచారము; 2. కులా

చారము; 3. విశిష్టవారము; 4. ప్రవేశనిర్ణయమా

ర్గము.

ప్రచరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అధికము, మిక్కిలము.

ప్రచేతనుడు. సం. వి. న. పుం. 1. వరుణుడు;

2. ఒకముని. విణ. గొప్పమనస్సుగలవాడు.

(యా. ప్రచేతుడు.)

ప్రచోదనము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపించుట.

ప్రచోదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాతుడు; 2. సం

గడితెడ్డు.

ప్రచోదితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రేరేపించు

బడినది.

ప్రసర్దిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పనునము, వాంతి.

ప్రచ్ఛదపటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గవుసెన; 2. పఱు

చెడువస్త్రము.

ప్రచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కప్పడు, అచ్చాదనము.

ప్రచ్ఛన్నము. సం. వి. అ. న. లోవాకిలి. విణ. కప్ప

బడినది.

ప్రచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము;

2. అచ్చాదనము.

ప్రచ్ఛాదింహే. సం. స. క్రి. కప్ప, అచ్చాదింహే.

ప్రచ్ఛాదితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కప్పబడినది.

ప్రజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సంతతి; 2. జనము.

ప్రజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆవు ఎనుములోనగు

వాని తొలిచోలు; 2. చోలు.

ప్రజవి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) పడిగలవాడు, తరస్వి.

ప్రజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు, ప్రమాత.
ప్రజాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. ఒక బ్రహ్మ.
(చూ. బ్రహ్మ.)

ప్రజాపతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోడబుట్టినవాని పెండ్లాము. అన్న పెండ్లాము. (అని కొందఱు.)

ప్రజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బుద్ధి; 2. బ. సామర్థ్యమును చెలిపెడుమాటలు. (ఉత్తరక ప్రజ్ఞలేలపల్కెడు.)

ప్రజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. బుద్ధి; 2. గుణము.

ప్రజ్ఞాపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుస్తకమునందు గుణమును వేసిన కాగితము.

ప్రజ్ఞాడు. సం. వి. ఆ. పుం. పండితుడు. విణ. దొడ్డికాళ్లవాడు.

ప్రజ్ఞాపు. సం. విణ. (ఉ.) దొడ్డికాళ్లవాడు.

ప్రజ్ఞులనము. సం. వి. అ. న. !. మండుట; 2. ప్రకాశించుట.

ప్రజ్వలించు. సం. అ. క్రి. !. మండు; 2. ప్రకాశించు.

ప్రజ్వలించు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మండినది; 2. ప్రకాశించినది.

ప్రదీనము. సం. వి. అ. న. మొదటియగురు.

ప్రణతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నమ్రత; 2. నమస్కారము.

ప్రణతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మిక్కిలి వంగినవాడు; 2. నమస్కరించినవాడు; 3. శిక్షింపబడినవాడు.

ప్రణమిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రణామముచేయు, నమస్కరించు.

ప్రణయకోపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రేమముయొక్క కుటిలప్రచారమువలన కారణములేకయే నాయకానాయకులకు గలిగెడుకోపము, పొలయలుక.

ప్రణయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రేమము; 2. ప్రార్థన; 3. వినయము; 4. విశ్వాసము; 5. పరిచయము.

ప్రణయించు. సం. స. క్రి. జ్వలించజేయు. "చ. హిమకరుడప్పుడొప్పెబ్రణయించికుమనృతిపడ్డ గార్వప్రత్యముకీయ." కళా. ౮, ఆ.

ప్రణయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియురాలు. విణ. ప్రేమగల ఆడుది.

ప్రణనము. సం. వి. అ. పుం. ఓంకారము.

ప్రణాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనురాగమువలన బుట్టినద్యని; 2. గట్టిప్రాతః; 3. చెవుడు.

ప్రణామము. సం. వి. ఆ. పుం. నమస్కారము, ప్రణతి.

ప్రణాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీళ్లుపోవుదారి; 2. నీళ్లు పోవుటకు భూమిలోపాతినక్రొవి. (రూ.

ప్రణాలిక, ఆ. స్త్రీ. ప్రణాళము. ఆ. పుం.)

ప్రణిధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వేగులవాడు; 2. ప్రాణ.

ప్రణిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రణిపాతము.

ప్రణిపాతము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) ఆభివాదనము, ఏటికొట్టు.

ప్రణిహితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఒప్పుకొనబడినది; 2. ఉంచబడినది; 3. పొందబడినది.

ప్రణీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞపాత్రవిశేషము. అ.

పుం.ము. మంత్రముచేత సంస్కరింపబడిన అగ్ని.

విణ. 1. చేయబడినది; 2. చొప్పింపబడినది;

3. త్రొవ్వబడినది; 4. నీళ్లుపోనిపొడబడినది.

ప్రణుతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి పొగడబడినది.

ప్రణుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి పొగడిక.

ప్రణుతించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి పొగడు.

ప్రణేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మందునాగులచేత లోబడినది, వశ్యము.

ప్రతతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తీగ; 2. వివి.

ప్రతనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పురాతనము, ప్రాచీ.

ప్రతలము. సం. వి. అ. న. పాతాళవిశేషము. పుం.

(చూ.) చేప్పట.

ప్రతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోశబలములవలన గలిగిన తేజము; 2. వేడివి.

ప్రతాపనము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజల్లేడు?

ప్రతాపించు. సం. అ. క్రి. ప్రతాపముచేపు.

"పుత్రో నక్కటికయ్యముందొడరిమెచ్చించెట్రతాపించి." శై. ౫, ఆ.

ప్రతారకుడు. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) మోసపుచ్చువాడు.

ప్రతారణము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చుట.

ప్రతారించు. సం. స. క్రి. మోసపుచ్చు.

ప్రతారించు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మోసపుచ్చబడినవాడు.

ప్రతి. సం. అన్య. 1. సమానము; "ఎవ్వరునీ ప్రతిరీభువనత్రయంబున." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

2. మాటు. "ఏనునీ ప్రతిగనర్చనచేనడగనిశోభవిక." శై. ౮, ఆ. (సదాద్యవ్యయములపై దీనికీ ప్రయోగమని యెఱుంగునది.)

ప్రతికర్తము. సం. వి. న్. న. వస్త్రాద్యలంకరణము, కైసేరే.

ప్రతికారము. సం. వి. ఆ. పుం. మాణుచేరే.

ప్రతికూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుకూలము కానిది.

ప్రతికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాణుచేయబడినది.

ప్రతికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రతిమ; 2. మాణురూపు; 3. మాణుచేరే.

ప్రతికృష్టాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచారాధిపానత్వముచేత నిందింపబడినవాడు.

ప్రతిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతికారము; 2. మందు.

ప్రతిక్షిప్తాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్షేపింపబడినవాడు; 2. అడ్డగింపబడినవాడు; 3. పంపబడినవాడు.

ప్రతిగృహీత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) దానము పుచ్చుకొనువాడు.

ప్రతిగృహీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దానము పుచ్చుకొన్నవాడు.

ప్రతిగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పుచ్చుకొనుట; 2. దానము పుచ్చుకొనుట; 3. దానద్రవ్యము; 4. సేనకు కనుకటిబలము; 5. తమిషడిగము; 6. గ్రహభేదము.

ప్రతిగ్రహించే. సం. స. క్రి. దానముపుచ్చుకొను.

ప్రతిగ్రాహము. సం. వి. ఆ. పుం. పతిద్రహము, తమిషడిగము.

ప్రతిగ్రాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుచ్చుకొనదగినది.

ప్రతిఘటనము. సం. వి. ఆ. న. మాటొడ్డుట.

ప్రతిఘటించే. సం. ఆ. క్రి. మాటొడ్డు.

ప్రతిఘము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోపము; 2. మాణుదెబ్బ; 3. పగతీర్పుకొనుట; 4. మూర్ఖ.

ప్రతిఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మాణుదెబ్బ; 2. పగతీర్పుకొనుట.

ప్రతిఘాతనము. సం. వి. ఆ. న. చంపుట, ఐధము.

ప్రతిఘాతి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పగతీర్పుకొనువాడు.

ప్రతిచ్ఛాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిమానము, ప్రతిమ.

ప్రతిజాగరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎచ్చరిక, కామేట.

(అని కొందఱు.)

ప్రతిజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏదేనొకపనిని తప్పక చేసెదనని దృఢముగా చెప్పట; 2. అంగీకారము.

ప్రతిజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపబడినది, ఇయ్యకొనబడినది.

ప్రతిజ్ఞాతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రతిజ్ఞ చేయదగినది; 2. అంగీకరింపదగినది.

ప్రతిజ్ఞానము. సం. వి. ఆ. న. అంగీకారము.

ప్రతిజ్ఞేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రతిజ్ఞ చేయదగినది; 2. అంగీకరింపదగినది.

ప్రతిదానము. సం. వి. ఆ. న. 1. వస్తువులమాణుపు; 2. దానపనిచ్చినదానిని మరలనిచ్చుట.

ప్రతిదారణము. సం. వి. ఆ. న. యుద్ధము, పోరు.

ప్రతిదినము. సం. వి. ఆ. న. దినదినము, ప్రత్యహము.

ప్రతిధావనము. సం. వి. ఆ. పుం. మాణుమ్రోతే.

ప్రతిన. వై. వి. పంతుము, ప్రతిజ్ఞ. “ఈ ప్రతినయెట్టి తెలుగున, నప్రతిహతవృత్తి నగడునట్టితెలుగులలో, కప్రభుపనిపచేయుము, తిప్పకటపరాక్రమప్రదీప్తుడనగుదు.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

ప్రతినధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ప్రతిమ; 2. మాణు.

ప్రతినీవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పట్టుపట్టుబడినది.

ప్రతినీవేశము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకృ-అ, పట్టు.

ప్రతిపత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శత్రువు; 2. ప్రతివాది.

ప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గౌరవము; 2. తెలివి; 3. నేర్పు; 4. ప్రవేశము; 5. ప్రాప్తి; 6. పదప్రాప్తి.

ప్రతిపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. పాడ్యమి; 2. బుద్ధి.

ప్రతిపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపబడినది; 2. తెలియబడినది.

ప్రతిపాదకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇచ్చేనది; 2. కలిగించేనది; 3. తెలుపునది; 4. నిరూపించేనది.

ప్రతిపాదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇచ్చేట; 2. కలిగించేట; 3. తెలుపుట; 4. నిరూపించేట.

ప్రతిపాదించే. సం. స. క్రి. 1. కలిగించే; 2. తెలుపు; 3. నిరూపించే.

ప్రతిపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిపాదించబడినది.

ప్రతిపాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిపాదించదగినది.

ప్రతిపాలకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రక్షకుడు.

ప్రతిపాలనము. సం. వి. ఆ. న. రక్షణము.
 ప్రతిపాలించు. సం. స. క్రి. రక్షించు.
 ప్రతిఫలనము. సం. వి. ఆ. న. మాణురూపముతోచుట.
 ప్రతిఫలించు. సం. ఆ. క్రి. మాణురూపముతోచుట.
 ప్రతిఫలితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రతిఫలించినది.
 ప్రతిబంధకము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ.) అడ్డగించునది, ప్రతిరోధకము.
 ప్రతిబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. అడ్డగింత.
 ప్రతిబంధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు.
 ప్రతిబద్ధుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. అడ్డగింపబడినవాడు; 2. మనసుచెడినవాడు.
 ప్రతిబింబము. సం. వి. ఆ. న. 1. ప్రతిఫలనము; 2. ప్రతిమ.
 ప్రతిబింబించు. సం. ఆ. క్రి. ప్రతిఫలించు.
 ప్రతిబింబితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రతిఫలితము.
 ప్రతిభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పటిప్పటికి వికసించెడుబుద్ధి.
 ప్రతిభటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పగవాడు, శత్రువు.
 ప్రతిభయము. సం. వి. ఆ. న. భయనకరసము.
 వి. భయనకరసముగలది.
 ప్రతిభువు. సం. వి. ఈ. పుం. పూటకావు.
 ప్రతిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. శిలాదినిర్మితవిష్ణుదిమూర్తి; 2. ఏనుగువాహితము క్రిందికొమ్మలనడిమిచోటు; 3. హాలిక.
 ప్రతిమానము. సం. వి. ఆ. న. 1. శిలాదినిర్మితవిష్ణుదిమూర్తి; 2. ఏనుగువాహితము క్రిందికొమ్మలనడిమిచోటు; 3. తడగట్టెడి ఒడ్డిక. (చూ. ఒడ్డిక.)
 ప్రతిమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంతాదిగ్రంథము.
 ప్రతిముక్తము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కట్టబడినది; (వస్త్రము.) 2. తొడుగబడినది. (కవచము.)
 ప్రతిముఖము. సం. వి. ఆ. న. ఒకనాటకసంధి. (చూ. సంధి.)
 ప్రతిముత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇచ్చ; 2. ఆనుకూలము; 3. ప్రతికారము; 4. సంస్కారము.
 ప్రతియారన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతిమ; 2. కుల్యయారన.
 ప్రతియోగము. సం. వి. ఆ. పుం. విరోధము, పగ.
 ప్రతియోగి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.) పగవాడు.
 ప్రతిరోధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎదిరించుట; 2. దొంగతనము.

ప్రతిరోధి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఎదిరించువాడు; 2. దొంగ.
 ప్రతిలోమము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అవరోహాక్రమముకలది.
 ప్రతివసధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామము, ఊరు.
 ప్రతివసించు. సం. ఆ. క్రి. వసించు, ఉండు.
 ప్రతివాక్యము. సం. వి. ఆ. న. మాణుమాట.
 ప్రతివాది. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.) వాదికి ప్రతిపక్షమువాడు.
 ప్రతివాదించు. సం. ఆ. క్రి. వాదికి ప్రతిపక్షముగా మాటాడు.
 ప్రతివాసి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.) ఇరుగుపొరుగులనుండువాడు.
 ప్రతివిధానము. సం. వి. ఆ. న. మాణునేత.
 ప్రతివిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివసనీ.
 ప్రతివేశము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇరుగుపొరుగులు.
 ప్రతిశాసనము. సం. వి. ఆ. న. పిలిచి పనిపెట్టుట.
 ప్రతిశీర్షకము. సం. వి. ఆ. న. కుదుప, ఆధి.
 ప్రతిశ్ఛాయము. సం. వి. ఆ. పుం. పడినెము.
 ప్రతిశ్రయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గృహము; 2. పూవు; 3. సభ; 4. సత్తరువు.
 ప్రతిశ్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. అంగీకారము.
 ప్రతిషేధము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిషేధింపబడ్డది.
 ప్రతిషేధకుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిషేధించువాడు.
 ప్రతిషేధము. సం. వి. ఆ. పుం. అడ్డగింత, నిషేధము.
 ప్రతిషేధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు, నిషేధించు.
 ప్రతిష్ఠంభము. సం. వి. ఆ. పుం. అడ్డగింత.
 ప్రతిష్ఠభము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అడ్డగింపబడినది.
 ప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గౌరవము; 2. చోటు; 3. శాశ్వతముగ నిలుపుట; 4. నేల; 5. నాలుగవ ఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.)
 ప్రతిష్ఠించు. సం. స. క్రి. శాశ్వతముగ నిలుపు.
 ప్రతిష్ఠితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శాశ్వతముగ నిలుపబడినది.
 ప్రతిసరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ఏనుగుకుంభములక్రిందిచోటు; 2. చేతగట్టుకొనుతోరము; 3. భూమణము. పుం. 1. కడియము; 2. పూదండ; 3. మంత్రవిశేషము; 4. నేనమెకటిదిక్కు; 5. ప్రాకుద్ధి. వి. నియోగింపబడినది.

ప్రతిసర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. మన్వాదిస్సప్తి. (పురాణాక్షరములలో సుకటి. చూ. లక్షణము.)
 ప్రతిసీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెరచీర, యవనిక.
 ప్రతిస్పర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్పర్ధ, పోటి.
 ప్రతిస్పర్ధిణీ. సం. ఆ. క్రి. స్పర్ధచేయు, పోటిచేయు. “వ. వింధ్యంబనుమహిధరంబువిబుధశైలంబుతో ప్రతిస్పర్ధించి.” కాశీ. ౨. ఆ.
 ప్రతిసాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విఘాతము, అడ్డగింత.
 ప్రతిహతుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. అడ్డగింపబడినవాడు; 2. మనసుచేడినవాడు.
 ప్రతిహరకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గారడీవిద్యయుండు నేర్పరియైనవాడు.
 ప్రతిహరి. సం. వి. న్. పుం. వాకిటికావలివాడు.
 ప్రతిహారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. —పై.—
 ప్రతిహాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గన్నేరుగి.
 ప్రతీకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆవయవము. వి. వి.
 1. ప్రతికూలము; 2. అనుకూలము.
 ప్రతికారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రత్యేకకారము; 2. చికిత్స.
 ప్రతికాశము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) ఉత్తరపదముతుల్యము.
 ప్రతీక్షణము. సం. వి. ఆ. న. (ప్రత్యాశతో) ఎదురుచూడట.
 ప్రతీక్షించు. సం. ఆ. క్రి. (ప్రత్యా) ఎదురుచూడు.
 ప్రక్షుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) పూజ్యుడు.
 ప్రతీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పశ్చిమదిక్కు, పడమర.
 ప్రతీచీనము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) పశ్చిమదిక్కునందువుట్టినది.
 ప్రతీతము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినది; 2. ఎఱుగబడినది; 3. ఆదరింపబడినది; 4. సంతోషమునుందినది.
 ప్రతీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రసిద్ధి; 2. ఎఱుక; 3. ఆదరము; 4. సంతోషము.
 ప్రతీపదర్శిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుది, అంగన.
 ప్రతీపము. సం. వి. ఆ. న. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) వి. వి. ప్రతికూలము.
 ప్రతీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వగవాడు;
 1. చంద్రవంశజుడైన ఒకా సుకరాజు.
 ప్రతీరము. సం. వి. ఆ. న. (నద్యాది) తీరము, గట్టు.

ప్రతీవాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జనోపద్రవము; 2. నితేమంతులు; 3. రాలినలోహపుపాడిని కాచి చాగఁగొట్టుట.
 ప్రతీహారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ద్వారము; 2. పూర్వము నేను వీనికి మేలుచేసితినిగాన నిప్పుడు వీడు నాకు మేలుచేయునని యించి చేయునట్టిసంధి.
 ప్రతీహారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వారపాలకురాలు. న్. పుం. ద్వారపాలకుడు.
 ప్రతీహారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రతిహారుడు.
 ప్రత్యున్నము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి వ్యధపెట్టబడినది.
 ప్రతోదము. సం. వి. ఆ. పుం. సుష్ణములోనగువాని కొట్టెడుమునికోల.
 ప్రతోలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పెద్దవీధి, రథ్య.
 ప్రత్తి. దే. వి. విత్తులతోనుండుదూది, కార్వాసము. (పత్తి మొదటిరూపము. దీని భేదములు. ఎఱ్ఱ ప్రత్తి, జడప్రత్తి, పుల్లప్రత్తి, పైడిప్రత్తి.)
 ప్రత్నము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) పూతనము.
 ప్రత్యంతపర్యతము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దకొండచేరువనుండు చిన్నకొండ, గట్టు.
 ప్రత్యక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎఱుకచెవిచెట్టు; 2. దంతిచెట్టు.
 ప్రత్యక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణి.
 ప్రత్యక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —పై.—
 ప్రత్యక్షము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) చతురాదింద్రియగోచరమైనది, వింద్రియకము.
 ప్రత్యక్షవాది. సం. వి. న్. పుం. జెనుడు, బాధుడు.
 ప్రత్యగ్రము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. నూతనము; 2. పునర్ధము.
 ప్రత్యగీకము. సం. వి. ఆ. న. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)
 ప్రత్యగీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు, పగవాడు.
 ప్రత్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సుష్టికాది; 2. విశ్వాసము; 3. ప్రసిద్ధి; 4. జ్ఞానము; 5. ఆచారము; 6. శపథము; 7. అవకాశము; 8. వశము; 9. హేతువు.
 ప్రత్యయితుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) నమ్మబడినవాడు, అవుడు.
 ప్రత్యర్థి. సం. వి. న్. పుం. 1. శత్రువు; 2. ప్రతివాది.
 ప్రత్యసానము. సం. వి. ఆ. న. భోజనము, కుడుపు.

ప్రత్యవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజంపఁ బడినది, కుడువఁబడినది.

ప్రత్యవాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాపము. 2. దురదృష్టము.

ప్రత్యహము. సం. అవ్య. దినదినము, ప్రతిదినము.

ప్రత్యాకారము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గాదులయొలు.

ప్రత్యాఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడదని నిరాకరింపఁబడినది.

ప్రత్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కూడదని నిరాకరించుట.

ప్రత్యాదిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) ప్రత్యాఖ్యాతము.

ప్రత్యాదేశము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యాఖ్యానము.

ప్రత్యాదికము. సం. వి. అ. న. ప్రతి సంవత్సరము చేసేడు శ్రాద్ధము.

ప్రత్యాశీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు ఎడమకాలు ముందటికిచాచినిలుచేటు. (చూ. స్థానము.)

ప్రత్యాశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలుగుననెడి ఆశ. ఆడియాన.

ప్రత్యాసత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంగతి, చేరిక.

ప్రత్యాసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంగతము, చేరికయైనది.

ప్రత్యాసారము. సం. వి. అ. పుం. పూహము వెనుక నుండు మఱియొక పూహము.

ప్రత్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషయములవలన నిందియముల మరలించుట; (ఇది యోగాంగములలోనుకటి) 2. (వ్యాకరణమున) వర్ణసంగ్రహము.

ప్రత్యుక్తము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయోగము. యుద్ధముకొఱకైన భటులయుద్ధము. (అని కొందఱు.)

ప్రత్యుత్తరము. సం. వి. అ. న. మాఱుత్తరము.

ప్రత్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. (చూ.) అభ్యుత్థానము.

ప్రత్యుద్ధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుకొని లేచినవాఁడు.

ప్రత్యుద్ధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిదినము.

ప్రత్యుద్గమింఁ. సం. అ. క్రి. ఎదుర్కొనిపోవు. "ప. అజ్ఞకథిధరంబు కొన్నిహజ్జలు ప్రత్యుద్గమించి." కాశీ. ౨, ఆ.

ప్రత్యునము. సం. వి. న. న. ఆ. పుం. ప్రత్యూనము.

ప్రత్యూనము. సం. వి. అ. పుం. న. (చూ.) ప్రభాసము. పుం. డు. ఒకవస్తువు.

ప్రత్యూహము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము, చెఱుపు, ప్రత్యేకము. సం. వి. అ. న. వేఱువేఱు.

ప్రత్యేకించే. సం. అ. క్రి. ప్రత్యేకముగు, వేఱువేఱుగు, ప్రథ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రఖ్యాతి, పేరు.

ప్రథమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మొదటిది; 2. ముఖ్యము.

ప్రథితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రఖ్యాతి, ప్రథ. ప్రథితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రఖ్యాతి నొందినవాఁడు, ప్రతీతుఁడు.

ప్రథిమ. సం. వి. క్. పుం. విరివి. (చూ.) ప్రథిమము, ప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. ప్రదక్షిణించుట.

ప్రదక్షిణింఁ. సం. స. క్రి. దేవతలనుద్దేశించి కుడికితిరిగివచ్చే, వెలగొను.

ప్రదర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. చీలుట; 3. విలుచేటు; 4. ఆఁడుదానికికలుగు రక్తస్రావోగము.

ప్రదర్శకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విశదపఱచి చూపువాఁడు.

ప్రదర్శనము. సం. వి. అ. న. విశదపఱచి చూపుట.

ప్రదర్శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశదపఱచి చూపఁబడినది.

ప్రదానము. సం. వి. అ. న. ప్రకృప్తదానము, గొప్ప యావి.

ప్రదీపనము. సం. వి. అ. పుం. అంజనాద్రియండు బుట్టిన రక్తవర్ణముగల విషభేదము.

ప్రదీపము. సం. వి. అ. పుం. దీపము, దివ్య.

ప్రదేశనము. సం. వి. అ. న. కానుక, ఉపాయనము.

ప్రదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చోటు; 2. దేశము; 3. (చూ.) జ్ఞాతి; 4. బెత్తిరి.

ప్రదేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జ్ఞాతిన్రేలు, తల్లిని.

ప్రదోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. మునిమాఘ; 2. మిక్కిలి దోషము.

ప్రద్యుమ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

ప్రద్యోతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ప్రద్రావము. సం. వి. అ. పుం. మునలనఁబోలుట, ఓడుట, (చూ.) ప్రద్రవము.

ప్రధనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. నీలబ్జ.

ప్రధానము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ; 2. ప్రకృతి; 3. బుద్ధి; 4. ఏ. ముఖ్యము.

ప్రధానుడు. సం. వి. ఆ. న. 1. కార్యసహాయుడు; 2. మధ్యమాధికారి; 3. ఏ. ముఖ్యుడు. ప్రధానము. సం. వి. ఆ. న. ఫలము పేక్షించియిచ్చేట. ప్రధావిచ్ఛే. సం. ఆ. క్రి. పరుగెత్తు, పాటు. ప్రధి. సం. వి. ఇ. పుం. బండికంటికడకమ్మి, నేమి. ప్రగస్యసము. సం. వి. ఆ. పుం. నాశము, చేటు. ప్రన్న. దే. విణ. మనోజ్ఞము. ప్రన్నన. దే. వి. మనోజ్ఞత. (విశేషణమునుచో "క. మున్నేనుమేనలందిన ప్రన్ననిభసితంబునడచిశ్రమవారికడుక్, తెన్నె సగముంచులమంచున్నాచిగాని ప్రవహించునరనిదిగిడిక్." పాండు. ౫. ఆ. చూ. అలకన.) ప్రస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేలిపందిరి, పానీయశాలిక. ప్రపంచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భూలోకము; 2. సంసారము; 3. శబ్దవిస్తరము; 4. విరివి; 5. రచన; 6. వ్యత్యాసము; 7. మోసపుచ్చేట. ప్రపంచిచ్ఛే. సం. స. క్రి. విరివిచేయు, విస్తరించే. ప్రపంచితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) విరివిచేయబడినది, విస్తరింపబడినది. ప్రపత్తి. సం. వి. స్త్రీ. భక్తిపరులుచేయు శరణాగతి. ప్రపదము. సం. వి. ఆ. న. 1. మంగాలు; 2. మింగాలు. "ప్రపదములుదులులు." కవి. ౧, ఆ. ప్రపన్నుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ప్రపత్తిచేసినవాడు. ప్రపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండపతీయ; 2. కునికిపాటు. ప్రపితామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రపితామహుని భార్య. ప్రపితామహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ముత్తాత; 2. బ్రహ్మ. ప్రప్రన్నాటము. సం. వి. ఆ. పుం. తగిరిసశి, (చూ. ప్రప్రన్నటము.) ప్రసాండరీకము. సం. వి. ఆ. న. పుండరీకమును గంధద్రవ్యము. ప్రసౌత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాత్రునికూతురు, ముమ్మనుమరాలు. ప్రసౌత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాత్రునికొడుకు, ముమ్మనుమడు. ప్రప్రపితామహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రపితామహునితండ్రి. ప్రప్రల్లము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) వికసించినది. ప్రబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. కావ్యము.

ప్రబర్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, మొదటిది. ప్రబలము. సం. వి. ఆ. పుం. చిగురు, విణ. మిక్కిలి బలముగలది. ప్రబలు. వై. ఆ. క్రి. 1. అతిశయిల్లు; "తే. కర్ణజుని క్షీలోకవిఖ్యాతమగుచు, బ్రబలుగాకనదీవించి." జై. ౨, ఆ. — 2. వర్ణిల్లు. "నీ. కాలకూటా నలగర్వంబునర్వంబు ప్రచ్ఛన్నతనులీలబ్రబల ననగ." హరి. పూ. ౬, ఆ. ప్రబుద్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) (చూ.) ప్రఫుల్లము. ప్రబుద్ధుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) మేలుకొన్నవాడు. ప్రబోధనము. సం. వి. ఆ. న. అత్తరు, అనుబోధము. ప్రబోధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మిక్కిలి తెలివి; 2. మేలుకొలు. ప్రబోధించే. సం. స. క్రి. 1. చేక్కగా తెలుపు; 2. మేలుకొలుపు. ప్రబ్బు. దే. వి. ప్రబ్బలియొక్కరూపాంతరము. ప్రబ్బలి. దే. వి. ప్రబ్బతిగ, నేతసము. "నీ. సాగుల దంతినిందగపడజేయరే ప్రబ్బలారనురుగుదబ్బలార." రసి. ౬, ఆ. ప్రబ్బికోలు. దే. వి. ప్రబ్బికోనుట. (చూ. ప్రబ్బు, పొగడికోలు.) ప్రబ్బు. దే. ఆ. క్రి. 1. వ్యాపించే; "క. దంపతుల రాగరసముల, పెంపొమ్మనధతమంబు పెంపొయనగా, సాంపగుసంధ్యారాగప, రంపరయును జీనువాలుబ్రబ్బెబయిపయిన్." భో. ౪, ఆ. (చూ. కవట.) 2. వర్ణిల్లు; "నీవల్లజగములు నేటిజనించుబ్రబ్బులేదగునంచుబలుకుటతప్పుగాదు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — 3. అతిశయించే; "క. ప్రబ్బినభక్తినిహరివై, గబ్బంబులునెప్పికపులుకైవల్లిస్త్రీ, కబ్బుదురట." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — 1. వర్ణిల్లు. "అధర్వంబంతకంతకుబ్రబ్బు." భార. ౩౦, 3, ఆ. — స. క్రి. 1. నిందించే; (చూ. పొగడికోలు.) 2. కలయ. "నీ. మెడగంపుతాతాలినిడుకొనివనచాలి లిబ్బిగుబ్బెతలబ్రబ్బియుబ్బుకైల్లు." ఉ. రా. ౫, ఆ. — వి. నింద. "ఉ. అతిస్పృశంసతనింతులడేసినట్టియా, పంకజనూతిపై నెఱయించుబ్రబ్బిడేవేగమయగ్నిజొచ్చెదన్." కాశీ. ౫, ఆ. ప్రధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెలుగు; 2. కుచేరుని పట్టణము; 3. నూర్యునిభార్య; 4. దుర్గ.

ప్రభంజనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువు. విణ. చేక్కగా విణుచేవాడు.

ప్రభవ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. పుట్టుక; 2. పుట్టుకకు కారణము; 3. తెలివికి మొదటిచోటు; 4. పరాక్రమము.

ప్రభవించే. సం. ఆ. క్రి. పుట్టు, కలుగు, జనించే. ప్రభాకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుడు; 2. అగ్ని.

ప్రభాతము. సం. వి. ఆ. న. తెల్లవాలుటకుముందు నాలుగుగడియలుగల కాలము, వేకువ. (ప్రభాత సంబంధమైనది ప్రాభాతకము.)

ప్రభావము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోశబలములవలన గలిగిన తేజము; 2. శక్తి.

ప్రభిన్నము. సం. వి. ఆ. పుం. మదముపట్టినయేనుగు. విణ. మిక్కిలి భేదపడినది.

ప్రభువు. సం. వి. ఉ. పుం. విష్ణువు. విణ. 1. అధిపుడు; 2. సమర్థుడు.

ప్రభూతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ' . అధికము; 2. ఉన్నతము; 3. సంభూతము.

ప్రభృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొదలు. (మునిప్రభృతి జనంబులు.)

ప్రభృష్టకము. సం. వి. ఆ. న. సిగనువ్రేలెడుదండ. ప్రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యథార్థజ్ఞానము, ప్రమితి.

ప్రమత్తుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రమాదపడినవాడు; 2. మిక్కిలి మత్తుకొన్నవాడు.

ప్రమథనము. సం. వి. ఆ. న. చేంపుట, వధము.

ప్రమథాధిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుడు, ముక్కుంటి.

ప్రమథితము. సం. వి. ఆ. న. నీళ్లుపోయక చిలికిన మజ్జిక.

ప్రమథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివభటుడు.

ప్రమద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. యావనాదిమదముగల ఆడుది; 2. ఆడుది. ఆ. పుం. ము. సంతోషము, విణ. మిక్కిలి మదముగలది

ప్రమదావనము. సం. వి. ఆ. న. అంతఃపురస్త్రీలు విహరించడగినయద్యావనము, (రూ. ప్రమదవనము.)

ప్రమనుడు. సం. విణ. (న.) సంతోషము సొందిన మనస్సుగలవాడు.

ప్రమాణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానకారణము; 2. అంగులీమా నాదిమానము; 3. అంగులీమానము; 4. సత్యము; 5. మేర; 6. శాస్త్రము; 7. ఏ. ఎఱుక

గునది. (ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు. ౮. - ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శాబ్దము, అర్థావృత్తి, అనువలభి, సంభవము, వితివ్యాసము. ఇందు మొదటనుండి నాలుగు తాత్పర్యములవలననుండు అణువేదాంతలమతమునందు ఎనిమిది పౌరాణికమతమునందు ననిక్రమముగా నెఱుంగునది.)

ప్రమాణీకరించు. సం. స్వ. క్రి. సత్యముగా నెంచు. "ఎ.తి ద్యాక్యంబులు ప్రమాణీకరించునది." కాశీ. ౬. ఆ.

ప్రమాత. సం. విణ. (ము. ఈ. ము.) ఎఱిగెడువాడు.

ప్రమాతామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాతామహుని తండ్రిభార్య.

ప్రమాతామహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాతామహుని తండ్రి.

ప్రమాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏమలుపాటు.

ప్రమాది. సం. వి. న. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. ప్రమాదముగలవాడు.

ప్రమాదించు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ప్రమాదము. సం. వి. ఆ. న. చంపుట, వధము.

ప్రమితి. సం. వి. ఈ. పు. యథార్థజ్ఞానము, ప్రమ.

ప్రమిద. రే. వి. దీపము వెలిగించెడు పాత్రము, మల్లకము.

ప్రమితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. యజ్ఞము నందు చేంపబడినది; 2. చేచ్చినది.

ప్రమిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కునికిపాటు, తండ్రి.

ప్రముఖము. సం. వి. ఆ. న. జరుగుచున్న కాలము.

పుం. పున్నాగము. విణ. ముఖ్యము.

ప్రముదితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంతోషించినవాడు, హృష్టుడు.

ప్రమేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) యథార్థముగా ఎఱుగఁదగినది.

ప్రమోదము. సం. వి. ఆ. పుం. సంతోషము, సంతసము.

ప్రమోదించు. సం. ఆ. క్రి. సంతోషించు, సంతసించు.

ప్రమోదూత. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ప్రమిద. రే. వి. ప్రమిదకు మొదటిరూపము. "ఉ. రెండవయోగి పుంగవుడు (ప్రేమసమాహ్వానమైన ప్రమిదక, నిండగల్గియుండు ముదిరిన చిప్పాదబ్బమువల్లిగా గను, దండతర ప్రబోధము దించి తరదీపము సర్వలోకనా, ధుండపిక్ర

కింబ్రీయముతోడ సమర్పణచేసె నయ్యెడఁకా.”
పర. ౧, ఆ.

ప్రమ్మ. దే. స. క్రి. పరివేషించె.

ప్రయతుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) పరిశుద్ధుడు.

ప్రయత్నము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి యత్నము.

ప్రయత్నించు. సం. ఆ. క్రి. మిక్కిలి యత్నించు.

ప్రయస్తము. సం. విరా. (ఆ.ఆ.ఆ.) నేయినానెలా
నగువానిచేత సాతాళించబడినది.

ప్రయాగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తీర్థవిశేషము;

2. ధాన్యవిశేషము; “నీ. ఆర్థి. బ్రయాగంబున ర్థంబు
నాల్లింపఁగా సొప మెట్లుగఁగా జలంబులు.” కవి.
౧, ఆ. —3 యజ్ఞము; 4. గుట్టుము. దు. ఇంద్రుడు.

ప్రయాణము. సం. వి. ఆ. న. బయలుదేలుట.

ప్రయాణించు. సం. ఆ. క్రి. ప్రయాణమగు. “బంగా

రుపల్లకియొక్క ప్రయాణించునెడ.” జై. ౮, ఆ.

ప్రయాతము. సం. విరా. (ఆ.ఆ.ఆ.) ప్రయాణమై

పోయినది, ప్రస్థితము.

ప్రయామము. సం. వి. ఆ. పుం. జయఘంటలోన

గుహనిగుండి ధాన్యాదుల వెలను ప్రసిద్ధపఱచుట.

వ్యవహారాదులయందు న్యూనాధిక్యములు లేక

కలిగినది కలిగినట్లు చెప్పట. (అని కొందఱు.)

మహార్జునులైన ధాన్యాదులయందలి జనలయొద్ద

రాతిశయము. (అని కొందఱు.)

ప్రయాసపడు. మి. ఆ. క్రి. (ప్రయాసము+పడు.)

శ్రమపడు, పాటుపడు.

ప్రయాసము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రమము, పాటు.

ప్రయక్తము. సం. విరా. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. ప్రయోగిం

పబడినది; 2. మిక్కిలి కూడుకొన్నది.

ప్రయతము. సం. వి. ఆ. న. 1. దశలక్ష సంఖ్య; 2. దశ

లక్ష సంఖ్యగలది.

ప్రయోక్త. సం. విరా. (బు. ఈ. బు.) ప్రయోగించు

వాడు.

ప్రయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నడపుట; 2. మం

త్రితంత్రాదులను నడపుట; 3. ప్రయత్నము;

4. తారకాము; 5. కర్పకర్పక్రియలకూడిక.

ప్రయోగించు. సం. ఆ. క్రి. 1. నడపు; 2. మంత్ర

తంత్రాదులను నడపు; 3. గ్రంథమునందు నాక్య

మును ప్రయోగించు.

ప్రయోజకుడు. సం. విరా. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. ప్రయో

గించువాడు; 2. కార్యము నెఱవేర్చువాడు.

ప్రయోజనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కార్యము; 2. హే

తువు.

ప్రరోహము. సం. వి. ఆ. పుం. మొలక, అంకురము.

ప్రలంబఘ్నుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరాముడు.

ప్రలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మిక్కిలి లంబము;

2. హారవిశేషము; 3. స్తనము; 4. కొవ్వు; 5. గిఱక

తాడు; 6. తగరము. దు. ఒక రక్కసుడు.

ప్రలంభము. సం. వి. ఆ. పుం. వంచనము.

ప్రలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. (వెట్టివాడులోనగు

వారి) అర్థశూన్యమయినమాట, పలపరము.

ప్రలాపించు. సం. ఆ. క్రి. అర్థశూన్యమైనమాట

లాడు, పలపరించు.

ప్రలోభనము. సం. వి. ఆ. న. మృగములను పట్టు

టకు పట్టుచుచ్చు.

ప్రలోభము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి లోభము.

ప్రలోభించు. సం. స. క్రి. ఆసగొనజేయు. “వ.

నీవురత్నమయతనూరుహంబులుగల కనకమృగం

బవైచనిజానకిం బ్రలోభింపవలయు.” భార. ఆర.

౬, ఆ.

ప్రల్లదనము. ద్వ. వి. (ప్రల్లద+తనము.) ప్రల్లదము.

ప్రల్లదకాడు. దే. విరా. (ప్రల్లదము+కాడు.) ప్రల్ల

దుడు. భల్లా. 3, ఆ.

ప్రల్లదము. దే. వి. 1. పారుష్యము; “తే. వెలదిజూ

దంబుపానంబు వేలపలుకు, బ్రల్లదంబునుదం

డంబువరుసఁదనము, సొమ్మనిప్రయోజనముగవ

మ్మనేతె, యనెడుసప్తవ్యసనములజనదుతగుల.”

సం. “స్త్రియోక్షో మృగయా పానం వాక్పారు

ష్యంచ పంచమమ్, మహచ్చదండపారుష్య మర్థ

దూషణమేవచ” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. దు

ర్భాషణము; “ఉ. ప్రల్లదమేదియట్లుశిశుపాలుఁ

డునెల్లజాతాద్రితుల్యుడై, త్రెల్లిన.” భార.

సభా. ౨, ఆ. “క. గురుడల్లినిదండినిపో, దరు

నినకారణమప్రల్లదముపల్లినము. ప్లరచేతనూ

లుపణములు. ధరణీకుడుగొనుటనీతిదండువు

పెరికా.” పిజ్జా. ప్రా. కాం. “ఉ. ప్రల్లదమాడి

పద్మలకుభాధయిసర్పతండుదండికికా, దల్లికి

మాలుపల్లెడునతఁడునునాఁకిని విచ్చయిడ్లచే,

నల్లమెలర్చమేయఁ జనుచున్నపుఁజు నెదల్చు

నాతఁడెకా, ద్రెల్లెడునట్లదురుతులద్రెల్లదురునే

నిటురాకతక్కినకా.” భా.జ. ౬, ఆ.—3. దుష్టు

త్యము. “ఆ. ఓరోరియం, కెందుబోవనచ్చుబంద నిలుపు, మిట్టికడిమినమియే ప్రల్లదంబులు, నేయఁ దొడగెతనుచుదాయుటయును.” భార. ఆర. ౬, ఆ. “మత్తకోకిల. ప్రల్లదంబున వేల్పులుధతిఁబాటి రాజనివాసముం, గొల్ల వేట్టిసముస్తవిత్రముఁగ్రూర తంగొనిపోవఁగా.” భాగ. ౭, స్కం.

ప్రల్లదీడు. దే. విణ. (ప్రల్లదము+ఈడు.) ప్రల్లదుఁ డు. “నీ. చిక్కనిమానంబుచిక్కబట్టెదనన్న పంచబాణఁడుకడుఁబ్రల్లదీడు.” చిక్ర. ౧, ఆ.

ప్రల్లదుఁడు. దే. విణ. దుష్టుఁడు. “ఉ. ప్రల్లదుఁడైన యొక్క కులపాంసనుచేసినదానదత్తులం, బెల్ల నుమాపితంబగుటయేమియపూర్వము.” భాగ. ఆది. ౧, ఆ. “తే. అజనచందనశిరావహరకులను, సాధుహృదయప్ర మిదనిషేధకులను, బరులకు పతాపమొనరించు ప్రల్లదులను, కెండితప్రవాలు కలఁబ్రేల్చెదరుమాడు.” మార్క. ౨, ఆ.

ప్రల్లదురాలు. దే. విణ. (ప్రల్లద+అలు.) దుష్టురాలు. “క. శో, పముననురక్త సియ్యుగరము ప్రల్లదు రాలై.” నిర్వ. ౫, ఆ. (ఇక్కడ దుష్టురాలనఁగా దుర్భాషణములాడునదియని యర్థము.)

ప్రవక్త. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) చేక్కగా మాట లాడువాఁడు.

ప్రవచనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వేదము; 2. గొప్పమాట.

ప్రవచనీయు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చేక్కగా మాటాడఁదగినది.

ప్రవణము. సం. వి. ఆ. పుం. చతుష్పదము. విణ. వాటపుప్రల్లము.

ప్రవణుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆసక్తుఁడు; 2. నమ్ముఁడు; 3. సమర్థుఁడు.

ప్రవయుఁడు. సం. విణ. (న.) వృద్ధుఁడు, ముసలి.

ప్రవరము. సం. వి. ఆ. న. 1. పేరు; 2. కులము.

ప్రవరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శ్రేష్ఠుఁడు, మేటి.

ప్రవర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్నిష్టోమాదియా

గములకు అంగభూతమైన యాగవిశేషము.

ప్రవర్తకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ప్రవర్తింపఁ జేయువాఁడు, నడపువాఁడు.

ప్రవర్తనము. సం. వి. ఆ. ప్రవర్తిల్లుట, నడపు.

సీ. సం. ఆ. క్రి. నడఁచే, (యా. ప్రవర్తిల్లు.)

ప్రవర్థిల్లు. సం. ఆ. క్రి. మిక్కిలివృద్ధిఁబొందు. (ప్రే. ప్రవర్థింఁ.)

ప్రవర్తిక్. సం. వి. ఆ. క్రి. గూఢముగానుంచబడిన యర్థముగల కావ్యవిశేషము. “ష్టో. కశ్యపస్తా నిమిషతి, కాచవేగేనవర్తతే, మత్స్యస్సుప్తానిమి షతి, నదీవేగేనవర్తతే.” ఇత్యాది.

ప్రవహణము. సం. వి. ఆ. న. 1. బాలకాదులక్రీడా శకటము; మనుష్యులుమోసెడువిమానము. (అని కొందఱు.) 2. యానపాత్రము.

ప్రవహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బహిర్గమనము; 2. మహావాయువు; 3. వాయువు.

ప్రవహించే. సం. ఆ. క్రి. ప్రవాహము పాటు. ప్రవాణి. సం. వి. ఇ. క్రి. సాలెవానిసాధనవిశేషము, లాక.

ప్రవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కారణములేకయేకలిగి లోకమునందంతట వ్యాపించినమాట.

ప్రవారణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఫలముచుగో చేయువానము; 2. నిషేధము.

ప్రవాసనము. సం. వి. ఆ. న. చంపుట, వగ్గు.

ప్రవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పరదేశవాసము; 2. పరదేశగమనము.

ప్రవాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెల్లువ; 2. ప్ర స్ఫుత్తి; 3. పరంపర.

ప్రవాహిక. సం. వి. ఆ. క్రి. అతిసారరోగము.

ప్రవాళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పగడము; 2. వీణా దండము, బిళ్లగు; 3. చిగురు.

ప్రవిదారణము. సం. వి. ఆ. న. యుద్ధము, పోరు.

ప్రవిమ. సం. వి. ఆ. క్రి. అతిసరి.

ప్రవిష్టుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రవేశించినవాఁడు.

ప్రవీణుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిపుణుఁడు, తీర్పి.

ప్రస్ఫుత్తుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రస్థించిన వాఁడు.

ప్రస్ఫుత్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. నడక; 2. ప్రవేశము; 3. బ్రతుకుతెరువు; 4. వృత్తాంతము.

ప్రస్ఫుద్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పెరిగినది; 2. కొనసాగి పెరిగినది.

ప్రవేశము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ముఖ్యము, గామిడి.

ప్రవేశి. సం. వి. ఇ. ఈ. క్రి. 1. ఏనుగుమోడఁబలి చడియొట్టకంబలి; 2. సర్పాకారముగా అల్లినబొడ.

ప్రవేశము. సం. వి. ఆ. పుం. బీట, చోరప. (గృహప్రవేశము. వానికికాస్త్రముయందు ప్రవేశము చాలదు. ముం.)

ప్రవేశింఁ. సం. ఆ. క్రి.

ప్రశ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. బాహువు, చేయి.

ప్రశ్నకము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) స్పష్టము, వెల్లడి.

ప్రవ్రజతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సన్యాసి.

ప్రవ్రజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సన్యాసాశ్రమము;

2. పర్యటనము, త్రిప్పట.

ప్రవ్య. దే. వి. కుండ, ఘటము. “క. ఎవ్వనిసంతానంబుల, నివ్యటితొకవనుధన్యై నెఱిసాదత్తుం, డివ్యలనజగములన్నిట, బ్రవ్యజలమునిలిపినట్లు ప్రజబుట్టిం చెఁక.” భాగ. ౬, స్కం.

ప్రశంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్తోత్రము, పొగడిక.

ప్రశంసింఁచు. సం. స. క్రి. స్తోత్రముచేయు, పొగడు.

ప్రశస్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినది;

2. నేయినూనెలోనగునానిచే పొగపఱచినది.

ప్రశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

ప్రశస్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రసిద్ధికెక్కడగినది.

ప్రశాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి శాంతి.

ప్రశాంతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి శాంతిపొందినవాడు.

ప్రశ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. అడుగుట (రూ. ప్రశ్న.)

ప్రశ్నయు. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) అనునయు.

ప్రశ్నితుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (చూ.) వినితుడు.

ప్రప్త. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) అడుగువాడు.

ప్రప్తవాహము. సం. వి. మా. పుం. పనుపఱచుటకు కాడినానెడియెద్దులవాఁడుగఁ బైడికోడె.

ప్రప్తుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (చూ.) అగ్రసరుడు.

ప్రప్తహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తొలుమోలిపడ్డ, (రూ. పప్తహి.)

ప్రసంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విషయవిస్తరము;

2. ప్రస్తావము.

ప్రసంగింఁచు. సం. స. క్రి. 1. ఏదేనియొకవిషయమును విస్తరించిచెప్ప; 2. ప్రస్తావించు. “వ. అనిపలికిత మతోడికోడలింబ్రసంగించి.” భో. ౬, ఆ.

ప్రసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తావము, ప్రసంగము.

ప్రసక్తింఁచు. సం. ఆ. క్రి. ప్రస్తావమునకుచెప్ప.

ప్రసన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కల్లు. విణ. 1. నిర్మలము;

2. సంతృప్తము.

ప్రసభము. సం. వి. ఆ. పుం. న. బలాత్కారము.

ప్రసరణము. సం. వి. ఆ. న. అంతట నేనవ్యాపించుట.

(రూ. ప్రసరణి. ఇ. ఈ. స్త్రీ.)

ప్రసరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వ్యాపనము; 2. వినయము; 3. వేగము.

ప్రసరింఁచు. సం. ఆ. క్రి. వ్యాపించు, (రూ. ప్రసరిల్లు.)

ప్రసర్పణము. సం. వి. ఆ. న. వ్యాపనము, ప్రసరము.

ప్రసబంధనము. సం. వి. ఆ. న. ఆకులోనగునాని తొడిమ, వృంతము.

ప్రసవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కానుపు; 2. పుత్ర్య;

3. పండు; 4. పుట్టుక; 5. బిడ్డ.

ప్రసవింఁచు. సం. స. క్రి. (బిడ్డ)గను.

ప్రసవ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కుడి; 2. ఎడమ;

3. అనుకూలము; 4. ప్రతికూలము.

ప్రసాదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. తేర్చుట; 2. బహుమానము;

3. అన్నము.

ప్రసాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మూలుగు?

ప్రసాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రసన్నత; (రూ.

ప్రసత్తి. ఇ. స్త్రీ.) 2. కావ్యగుణములలోనొకటి;

(చూ. గుణము.) 3. అనుగ్రహము; 4. సావిధ్యము;

5. భగవంతుడులోనగువారిచే భుక్తపరిశిష్టమైన అన్నము మొదలగునది.

ప్రసాదింఁచు. సం. స. క్రి. అనుగ్రహించి యిచ్చు.

ప్రసాధనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వస్త్రాద్యలంకరణము;

2. సిద్ధి.

ప్రసాధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దువ్వెన, కంకతిక.

ప్రసాధితుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వస్త్రాదులచేత

అలంకరింపఱచినవాడు, కైసయఱచినవాడు.

ప్రసారణము. సం. వి. ఆ. న. 1. చోఁచుట; 2. తిగుచుట.

ప్రసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొంతెమగోరు.

ప్రసారిము. సం. వి. ఆ. పుం. వ్యాపనము.

ప్రసారి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ప్రసరింఁచునది.

ప్రసారితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చాఁపఱచినది;

2. తిగుపఱచినది.

ప్రసీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిర్బంధము, కట్టెడుసాధనము.

(అని కొండలు.)

ప్రసీతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (చూ.) తత్పరుడు.

ప్రసిద్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినది;

2. అలంకరింపఱచినది.

ప్రసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఖ్యాతి; 2. అలంకారము.

ప్రశువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. ఆడుగుఱ్ఱము;

3. అరటి; 4. ఒకటితోనొకటి పెనఁగొన్న ద్రాక్షతీగలోనగునది.

ప్రసూత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు. ఆ. న. ము. పువ్వు. విణ. పుట్టినది.

ప్రసూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కానుపు; 2. పుట్టుక; 3. బిడ్డ.

ప్రసూతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు, ప్రసూత.

ప్రసూతిజము. సం. వి. ఆ. న. భాధ, దుఃఖము.

ప్రసూనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పుష్పము; 2. ఫలము. విణ. పుట్టినది.

ప్రసృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలిపిక్క. ఆ. పుం. ము. చేర. విణ. 1. కొనసాగి పెరిగినది; 2. తీర్పబడినది.

ప్రసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేర; 2. పుడిసిలి.

ప్రసేకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేల్లుట; 2. జోటుట.

ప్రసేవము. సం. వి. ఆ. పుం. వీణకరివె. (చూ. కరివె.)

ప్రసేవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎండుపుత్తె; 2. వీణకరివె.

ప్రస్తరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తాయి; 2. రత్నము; 3. కుభము; 4. చిగుళ్లులోనగునానిచే ఏర్పడిన సెట్ట.

ప్రస్తరించే. సం. స. క్రి. 1. విస్తరించే; “నీ. యజ్ఞరీటాకంబునందుఁ గ్రంథులువెట్టి బ్రహ్మపీఠృత్వత్వై బ్రస్తరించి.” భీ. 3, ఆ.—2. చంద్రప్రస్తారముచేయు.

ప్రస్తవము. సం. వి. ఆ. పుం. విషయము. “క. అని ఘానీ ప్రస్తవమున, ననినీల్గినవీరభటులయనుపొవ్వలనె, ల్లనుబ్రోతెభోజనాచ్చా, దనములవారలకు సెప్పిరేఱుగక యుండక.” భార. సభా. ౧, ఆ.

ప్రస్తారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చంద్రాస్త్రము నందలి ప్రత్యయవిశేషము; 2. వృక్షవిస్తారము.

ప్రస్తావము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆవరము; 2. చెప్పట.

ప్రస్తావించే. సం. స. క్రి. ప్రస్తావమునకు తెచ్చు.

ప్రస్తుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఈనబోపుసముయమున) పొడుగుచేసిన అపు. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. మిక్కిలి స్తుతింపబడినది; 2. చెప్పబడినది; 3. ప్రయత్నముచేయబడినది; 4. సిద్ధముచేయబడినది.

ప్రస్తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రోత్సము.

ప్రస్తుతిచే. సం. స. క్రి. మిక్కిలి స్తుతింప.

ప్రస్థపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. మరువము.

ప్రస్థమానము. సం. వి. ఆ. న. తూములోనగునాని కొలత. (చూ. మానము.)

ప్రస్థము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రస్థమానము; 2. నాలుగుమానికలకొలది; 3. కొండనెత్తము.

ప్రస్థానము. సం. వి. ఆ. న. 1. ప్రయాణము; 2. కాస్తము.

ప్రస్థాపించే. సం. స. క్రి. చేక్కగాస్థాపనముచేయు.

ప్రస్థాపితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చేక్కగాస్థాపింపబడినది.

ప్రస్థితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రయాణమై పోయినది, ప్రయాతము.

ప్రస్థోటనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చేటు; 2. ప్రకాశనము; 3. దెబ్బ.

ప్రస్తవణము. సం. వి. ఆ. న. 1. సెలయూట; 2. వెనుట.

ప్రస్తావము. సం. వి. ఆ. పుం. మూత్రము, ఉచ్ఛ్వాసము.

ప్రస్తాతము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. కొట్టబడినది; 2. పొడిచేయబడినది; 3. విస్తరింపబడినది.

ప్రసారణము. సం. వి. ఆ. న. ఆయుధము.

ప్రసారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోము; 2. దెబ్బ.

ప్రసారి. వై. వి. ప్రాకారము. “నీ. అలదేవమణికిఁగావలియిడ్డ ప్రసారి నాగగమున ఘంటికాలులు మెరయ.” పా. ౪, ఆ.

ప్రసారింపే. సం. స. క్రి. దెబ్బతీయు, కొట్టు.

ప్రసారిచరించే. మి. ఆ. క్రి. ప్రసారిదిరుగు. “వ. ప్రసారిచరింతురెప్పుడును ధైరవులధనికాగమంబుల.” భీ. ౧, ఆ.

ప్రసారింపే. ద్వ. ఆ. క్రి. —వై.— “మ. అని చింతించును సెక్కధామమునకుఁ యెఱంగనలో పుష్కర, ధ్వనితోఁజూరణకన్యకల్ చలుల వానైచిత్రితోఁబన్నగాం, గనలుదన్వితజీదిప మాలికలతోఁగంధర్వకాంతలో నుకం, తనినాదా రితయంబుతోఁ బ్రసారిచుట్టంగంటిఁ జిత్రింబుగాక.” వసు. ౪, ఆ.

ప్రసారిదిరుగు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ప్రసారి + తిరుగు.) ప్రదక్షిణించే, మట్టివచ్చు. “తే. అడ్డపెట్టెదఁగా కతీ వ్రాంకురధము, బ్రసారిదిరుగకయుండంగ భర్తగిరి.” కాశీ. ౧, ఆ.

ప్రహనము. సం. వి. ఆ. న. 1. నాటకభేదము; (చూ. నాటకము.) 2. పెద్దనపు; 3. పరిహాసము.

ప్రహసించే. సం. ఆ. క్రి. పెద్దనపునపు.

ప్రహసితము. సం. వి. ఆ. న. శిరశంపముతోఁగూడినపు. (ఇది మధ్యము. చూ. హాసము.)

ప్రహస్తము. సం. వి. అ. పుం. చేప్పట, చేపటము.
డు. ఒకరాత్రినుడు.

ప్రహరకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రహరించే
వాడు.

ప్రహరము. సం. వి. అ. పుం. ప్రహరము, దెబ్బ.
ప్రహరి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ప్రహరకుడు.
ప్రహీ. సం. వి. ఇ. పుం. న. నూయి, కూపము.
ప్రహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వింటనుండి విడు
వబడినది. (బాహము.)

ప్రహీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యర్థమైనది.
ప్రహేళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) ప్రసల్లిక.
ప్రహ్లానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషించి
నవాడు. ప్రముదితుడు.

ప్రహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము. (రూ.
ప్రహ్లాత్తి. ఇ. స్త్రీ.)
ప్రహ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నమ్రము;
2. ఆనందము.

ప్రళయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్పాంతము;
2. అపాయము; 3. మృత్యువు; 4. మూర్ఛ.

ప్రా.

ప్రా. వై. విణ. పృ. త్రియందు ప్రాతశబ్దమునకు మీఁ
దివర్ణములలోపించగామిగిలినరూపము. (ఉ. దా.
ప్రామట్టి, ప్రావేలుపు. మొ.) (దీనికి పృ. త్రియం
దు అచ్చుపరమగునపుడు యదాగమంబును, పరు
షములు పరంబులగునపుడు నుగాగమంబునగు.
ఉ. దా. ప్రాయిల్లు, ప్రాయేలు, ప్రాగెంపు,
ప్రాతేతు, ప్రాబచ్చే, ప్రాబసిడి. మొ.)
ప్రాంగణము. సం. వి. అ. న. 1. ముంగిలి; 2. పరా
వనాద్యము.

ప్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తీరము; 2. సమీ
పము.

ప్రాంతరము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి; 2. తొట్ట;
3. దవ్యయిన యెడారి ప్రోవ; 4. పాలిమేర.

ప్రాంతు. సం. విణ. (ఉ.) పొడుగైనది, ఉన్నతము.

ప్రాచు. దే. అ. క్రి. 1. ఎక్కు; "ఉ. ప్రాచుడుమా
త్రికూటశిఖరంబులమీఁదికి నెల్లవారు." రా. యు,
కాం.-2. తొమ్మిదో శరకు. "క. అండజగామి
నియూరువు, చింకువలపులాననాభిచిలము వెడ
లిచక, గొండలనడుమను బ్రాచుడు, కుండలియో
యనగనారుకొమరొప్పారక." అము. ౫, అ.-

వి. 1. తీరయల్లుటకు సమీపమున నిడుకొయ్య
లోనగునది, ఉపఖ్యము; "క. ఇంతకుమూలము
తృప్త, తంతులతయవత్సవినుము దానికినడరం,
గాంతాజనంబులొలుప్రా, కింతయెఱిగిత్సప్త
దొఱగుటిచ్చువిముక్తిక." భార. కాం. ౪, అ.-
2. మానిస్యము, పాచి. "నీ. కన్నీరుజడిగాని
క్రమ్యబ్రాచెక్కిన కమ్రకపోలభాగములుగలి
గి." భార. ఆర. 2, అ. "ద్వి. సందులబ్రాచు
వట్టిబలుపుకప్పినగొగ్గిపండ్లును." నవ. 3, భా.

ప్రాచుడు. దే. వి. 1. ప్రాచుట; 2. పాచి.
ప్రాచుదెంచే. దే. అ. క్రి. (ప్రాచు + తెంచు.)
ప్రాచు. "ఎ. గీ. క్రముమతోశితకమయూ
ఖములుగగన, భాగమునగొన్ని యల్లనబ్రాచు
దెంచె." పా. ౨, అ. (సావధమున తెంచు.)
ప్రాచులాడు. దే. అ. క్రి. (ప్రాచులు + ఆడు.)
ప్రాచియెక్కు. (నన్ను బట్టుకొని యేమి ప్రా
చులాడెదవు.)

ప్రాచొను. దే. అ. క్రి. (ప్రాచు + కొను.) పాచి
పట్టు. "క. ప్రాచొన్న నూతియుదకము, మేక
లపాడియునుకోత."

ప్రాగబ్బము. వై. వి. (ప్రాత + కబ్బము.) వేదము.
"నీ. ప్రాగబ్బపుంబల్లుబడి చిక్కుదీర్చరిగా
రుదాదిపురాణకథనకర్త." పాంచా. 3, అ.

ప్రాచి. వై. వి. విణ. పాచికి మొదటిరూపము.
(ప్రాతదనుటకు. "నీ. పెరుగంతయునుగ్రోలి
పిదపబానలయందు సంపూర్ణముగ బ్రాచిచల్ల
లును." పారి. పూ. ౫, అ.)

ప్రాజేదువులు. ద్వ. వి. బ. (ప్రాత + చేదువులు.)
వేదము. "కా. ఆనందోబహుమటన్నప్రాజేదు
వులంతర్బుద్ధినూపింపుమా." స్వా. ౨, అ. (పృ
త్తియందేకవిచనాంతము. చూ. ప్రాబలుకులు.)

ప్రాత. వై. వి. 1. భృత్యుడు; "కారవులప్రాతల
ము నేము." భార. విరా. ౧, అ. "ప్రాతలమేమునీ
కు." ఉ. పారి. ౪, అ.-2. వస్త్రము; (చూ. పాత.)
3. జీర్ణవస్త్రము. "నీ. పెనుమైయగునీలిపేలిక
మొలగట్టిపై నొక యెట్టిని ప్రాతదాల్చి." రా.
బాల. కాం.-విణ. 1. పురాతనము; "ప్రాతందల
ము." ఆము. ౨, అ.-2. పూర్వము; "ప్రాతేశలు
పు." అచ్చు. ఆర. కాం.-3. జీర్ణము. (ప్రా
తచీర.)

ప్రాతగిల్లు. వై. ఆ. క్రి. ప్రాతవడు, (రూ. ప్రాతగిల్లు.)

ప్రాతవడు. వై. ఆ. క్రి. (ప్రాత+పడు.) ప్రాతదియగు. “ప్రాతవడ్డమాటలఁ దము నేర్పుచూపి.” నిర్వ. ౧, ఆ.

ప్రాబడు. వై. ఆ. క్రి. (ప్రాత+పడు.) 1. ప్రాతగిల్లు; 2. అలవడు. “చ. తొడవులుదీసికొమ్మెఱుగుదువ్వలువల్ కడవేసిజిల్లుపా, నడలాగిగట్టిమేలినిడువాలికొమ్ములువట్టియుద్దులే, ర్పడఁగవగూడియుల్లవలరాయనికొవ్వీరి బోడికేసి ప్రాఁ, బడనియొరారిదారికనుపట్టఁగొలంకునఁజేరింతయున్.” చంద్ర.

ప్రాబలుకులు. ద్వ. వి. బ. (ప్రాత+పలుకులు.) వేదము, (రూ. ప్రాబల్కులు.) (వృత్తియందేకవచనాంతము. “సీ. ప్రాబల్కుతుదలతోఁ బ్రణుతించుసంయమి ప్రవరులనుతీదెడచెవులఁ బెట్టి.” ఉ, రా. ౨, ఆ.)

ప్రాక. దే. వి. పాకకుమొదటిరూపము.

ప్రాకటము. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) ప్రసిద్ధము. (ప్రకటముయొక్కరూపాంతరము.)

ప్రాకామ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఒక విశ్వర్యము. (చూ. విశ్వర్యము.)

ప్రాకారము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడిమొదలగువానిఁజేట్టుగోడ, ప్రహరి, వరణము.

ప్రాకృతము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొకభాష. (ఇది స్త్రీలులోనగువారు భాషించుటకునుపయుక్తముగానుండినది. ఇది పద్యీగము. ప్రాకృతము, శౌరసేని, మాగధి, వైశాచి, మాళికావైశాచి, అపభ్రంశము.)

ప్రాకృతుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) పామరుడు.

ప్రాకెన. వై. వి. పాకెనయొక్కరూపాంతరము. “క. తగఁబ్రాకెనయునుదీటిచి, నగవులపనులైనవెనుక నాలపనాడో, పుగ నాగవల్లినేయఁగఁ, బగడవుటుప్పరిగలోనఁబడఁతుకలెల్లన్.” య. ౪, ఆ.

ప్రాకెన్న. వై. వి. పాకెన్నయొక్కరూపాంతరము. “మ. ఘనపాకాన్నముగన్నవారలకీడఁగన్నారూకన్నన, కునుబోఁకన్ననొకన్నమున్నిటులుగోకొమ్మన్నచోటున్నదా, మనప్రాకెన్నచెలంగగిరితికల్ పాకారిలోకంబువెం, టన్ప్రాకెన్నయమొప్పనంచ నరులాడం జొచ్చిరిచ్చారతిన్.” పాంచా. ౪, ఆ.

ప్రాక్షనము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) పురాతనము. ప్రాగల్భ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. ప్రగల్భ్యము; 2. స్త్రీలయొక్క అయత్నజమైన శృంగారచేష్టావిశేషము.

ప్రాగ్ధారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అతిశయము; 2. పర్యతములోనగువాని శిఖరము.

ప్రాగ్ సరుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాడు; 2. మొదటివాడు.

ప్రాగహరము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచునది; 2. మొదటిది.

ప్రాగ్యము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.)—పై.—ప్రాగ్వంశము. సం. వి. ఆ. పుం. పావర్గిహమున కుముందున్న సభాగృహము

ప్రాహరము. సం. వి. ఆ. పుం. జలాదిధార. కాఱుట. (అని కొందఱు.)

ప్రాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తూర్పు; 2. పచ్చకుచెట్టు.

ప్రాచితము. వై. వి. ప్రాయశ్చిత్తము. “సీ. అత్తజనకునిమార్కొన్న వెనుఁబాతకము వాయఁబ్రాచితంబుగఁదుమరాచలంబు, దండఁదనమేనువిడువంగఁదమకపడెడు.” జై. 2, ఆ.

ప్రాచీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిలుబొడ్డి.

ప్రాచీనబర్హి. సం. వి. న. పుం. 1. ఇంద్రుడు; 2. ఒకానొకరాజు.

ప్రాచీనము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) కంపగోట. (రూ. ప్రాచీరము.) వి. 1. పూర్వదిశయందుఁగలిగినది; 2. పూర్వకాలమునందుఁగలిగినది.

ప్రాచీనావితము. సం. వి. ఆ. న. కుడిభుజముమీదుగా ఎడమప్రక్కనువేలెడుజంఁదము.

ప్రాచుర్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రచురత్వము.

ప్రాచేతముడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాల్మీకిమహాముని.

ప్రాచ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. శరావతియనునదియెల్లగాఁగలప్రాగ్దక్షిణముల మధ్యదేశము. వి. తూర్పుదిక్కునందలిది.

ప్రాజనము. సం. వి. ఆ. న. మునికోల. తోత్రము.

ప్రాజాపత్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. అధికారము; 2. ఇష్టివిశేషము; 3. పండ్రెండుదినములలో మిగింపఁదగిన సుత్రవిశేషము. పుం. మిరియపురుగుడిధర్మముచేయుడనివరునితోపరిభాషించికన్నెనిచ్చిచేయువివాహము. (చూ. వివాహము.)

ప్రాజతి. సం. వి. ఋ. పుం. సారథి, తేరుపూస్వి.

ప్రాజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచిబుద్ధిగల ఆడుది;
2. బుద్ధి.

ప్రాజ్ఞ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లౌకికవ్యవహారము
నందు మిక్కిలి తెలివగల ఆడుది; 2. పండితుని
భార్య.

ప్రాజ్ఞాడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. పండితుడు;
2. సమర్థుడు.

ప్రాజ్ఞ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అధికము.

ప్రాడ్వీవాకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తగవరి, (చూ.)
అక్షదర్శకుడు.

ప్రాణగొడ్డము. వై. విణ. ప్రాణహింసకము. “చ.
లోభనిరతిబెద్దకాసపడిపాడిదొఱంగినప్రాణ
గొడ్డపుంబనలగు.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

ప్రాణాగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రియుడు;
2. యముడు. (ఇట్లు ప్రాణేశుడు. మొ.)

ప్రాణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గాలి; 2. హృద
యమండలిగాలి; 3. కన్యాశ్రవము; 4. బలిమి;
5. భోజము; 6. బ. ఉనులు. విణ. నిండింపబ
డినది. (పంచ ప్రాణములు. — ప్రాణము, అపా
నము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము.)

ప్రాణాచారము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాయోపవే
శము.

ప్రాణాచారముపడు. మి. ఆ. క్రి. ప్రాయోపవేశ
ముచేయు.

ప్రాణాయామము. సం. వి. ఆ. పుం. నాశికాము
ఖములయందు సంచరించెడువాయువును మంత్ర
పూర్వకముగా నిరోధించుట. (ఇది యోగాంగ
ములలోనొకటి. చూ. అంగము.)

ప్రాణి. సం. వి. స్. పుం. మనుష్యాదిజంతువు. విణ.
ప్రాణముగలది.

ప్రాణిహృతము. సం. వి. ఆ. న. కోడిపందెములో
నగునది, సమాహృతము.

ప్రాతికూల్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రతికూలత్వము.
(ఆనుకూల్యమునకు మాఱు.)

ప్రాతిపదికము. సం. వి. ఆ. న. ధాతుభిన్నంబును
ప్రత్యయభిన్నంబును ప్రత్యయాంతభిన్నంబునగు
అర్థపచ్చబహుపము.

ప్రాతిభావ్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రతిభూత్వము.

ప్రాతివేగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూతికావిశేషము.

ప్రాతిహరకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గారడివిద్యయం
దు నేర్పరియైనవాడు.

ప్రాథమకల్పికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్రొత్తగా
చదువవారంభించిన శిష్యుడు, శైక్షుడు.

ప్రాథమికుడు. సం. విణ. (ఆ.ఈ.ఆ.) ప్రథముడు.

ప్రాథమ్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రథమత్వము.

ప్రాథీయపడుట. సం. ఆ. క్రి. వేడుకొనుట.

ప్రాదుర్భవించే. సం. ఆ. క్రి. ఆవిర్భవించే, పుట్టు.

ప్రాదుర్భావము. సం. వి. ఆ. పుం. పుట్టుక.

ప్రాదుర్భాతము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) పుట్టినది.

ప్రాదేశము. సం. వి. ఆ. న. త్యాగము, దానము.

ప్రాదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. మోపుడువేలిన బా
టన వేలినచాచివట్టినకొలత, జాతలి.

ప్రాధాన్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రధానత్వము.

ప్రాపకుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) ప్రాపించేవాడు.

ప్రాపణము. సం. వి. ఆ. న. ప్రాపించుట.

ప్రాపణీయము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) ప్రాపింపఁ
దగినది, పొందదగినది.

ప్రాపించే. సం. స. క్రి. పొందు. “క. గోమతిసమృ
తరసోపమ, గోమతిదరుపుంజమంజుకుంజోరు

తటీ, గోమతిమృతకలితవ్రతి, గోమతివ్రాపిం
చిప్రాద్భుగ్రుంకినయంతకా.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

ప్రాపు. వై. వి. ఆశ్రయము, “నీ. సింహనాదమున
కు, బ్రాపులైదేవదత్తంబురవముగుణము, రావము

నుదిక్కుంబులవ్రయ్యోజేయ.” భార. ద్రో. ౧, ఆ.

ప్రాప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొందబడి
నది; 2. కూడుకొన్నది.

ప్రాప్తరూపుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. చేక్కుని
వాడు; 2. తెలిసినవాడు.

ప్రాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము, పొందు;
2. శుభోదయము; 3. ఒక విశ్వరూపము. (చూ.

విశ్వరూపము.)

ప్రాప్తించే. సం. ఆ. క్రి. లభించే, కలుగు.

ప్రాప్యము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) పొందదగినది.

ప్రాబల్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రబలత్వము, బలివృత్తి.

ప్రాభవము. సం. వి. ఆ. న. ప్రభుత్వము, దొరతనము.

ప్రాభృతము. సం. వి. ఆ. న. కానుక, ఉపహారము.

ప్రామాణికుడు. సం. విణ. (ఆ.ఈ.ఆ.) 1. మేర
మీఱనివాడు; 2. సత్యముతప్పనివాడు; 3. కా

స్త్రము నెఱిగినవాడు.

ప్రామాణ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. దృఢాంతము;
2. సాక్ష్యము.

ప్రామిడి. దే. వి. క్రాద్యము. “ఉ. ఏమనిచెప్పవచ్చుబరమేశ్వరవీరధరాతలంబునకా, బ్రామిడిజేసినట్టిమనపాతకకొట్టుకులెక్కలేదు.” భల్లా. 3, ఆ. — విణ. క్రూరము. క్రూరుడు, క్రూరురాలు. “ఉ. రాయడికత్తెనైన పెనుఁబ్రామిడియత్తలయిండ్లకొట్టముల్, నేయువిలాసినుల్ మొనవుఁడెందఁగ.” విక్ర. ౬, ఆ.

ప్రామినుకులు. ద్వ. వి. బ. వేదము. (రూ. ప్రామిన్ములు. “నీ. బాసవాల్లములెన్నుప్రామిన్ములేతల్లుచెలువంపుఁబావాలగులకురవలు.” య. ౧, ఆ.) (వృత్తియందేకవచనాంతము. చూ. ప్రాఁబంకులు.)

ప్రాము. దే. స. క్రి. 1. తామే; “ద్వి. మునిమాయ, నా వెంటదతిగొనినలివిహాసీక, పట్టియొగతి నేలమైనిడికాలఁ, బెట్టిప్రాముచుబుసపెట్టుచుండఁగను.” హరిశ్చ. ౨, భా.—2. పూయు; “తే. మాటిమాటికిగోపసంభ్రమముపైర్చి, గత్తిపాత్రంబులందున్నకవుభూతి, వదనములఁబ్రామిగొనుచునిర్వృత్తీల, హరహరాయనిపల్కిరియబ్రమడర.” కాశీ. 2, ఆ.—3. మూయు; “ఆ. నీడఁగడవఁబాఁట నేలకు వెలి గాఁగ, నడుగు పెట్టితిరుగ నాత్త మొఱిగి, యొకటిదలఁపనరులకొదవిన నొదపడే, కరణిమృత్యుదేవికన్నుప్రాము.” స్వా. ౪, ఆ.—4. తుడుచు; “ఉ. కోపముతోడనీవుదధికుంభముభిన్నమునేయునున్నచో, గోపికత్రాటఁగట్టిననకుంచితపాంజనబాష్పంతోయధా, రాపరిపూర్ణవక్త్రముగరంబులఁబ్రాముచు వెచ్చునూర్పుచుకా, బాపడవైనటింతుటగృహపరనామదిఁజొద్యమయ్యెడికా.” భాగ. ౧, స్కం.—5. పులుము; “క. ఒకతెవడికా, దలఁబ్రామిపసిడికొప్పెర, జలములుచెలువందియొసఁగ జలకంబాచ్చెకా.” విజ. 3, ఆ.—6. పీడించు; “తే. ప్రాముజరగాగ్నిచేఁగింకరోమియనుచు, నడరువేదనచేఁగ్యయాస్యామియనుచు, విషయపుమార్గచేహాహోస్థియనుచు, బలవరింపఁగ నాగ నబ్బుక్కనక్క.” హంస. ౧, ఆ.—7. ఖండించు. “క. రయమునఁగాట్లంటేతులుఁ, బొడిపాడిగాఁబ్రామిచెలగిభూరిబలంబే, రృదనక్కుద్రొక్కిరక్కను, బెడిదంబుగనవయవములు పెఱికివధించెకా.” మార్గ. ౧, ఆ.

ప్రాముడు. దే. వి. పులుముడు, మార్జనము.

ప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వయస్సు; 2. మరణార్థముసర్వకర్తవరిత్యాగపూర్వకమైనఉపవాసము; 3. చోవు; 4. బాహుశ్యము; 5. వృత్తియందుత్తరపదమైనచోసమానము. (పశుప్రాయము. ము.) ప్రాయశ్చిత్తము. సం. వి. అ. న. పాపపరిహారార్థముచేసెడు కర్తవ్యము.

ప్రాయి. దే. వి. 1. పారుషము; “క. రేయిసురమానిచెప్పెకా, బ్రాయబారుషులులేరుపాండవనేనకా, బ్రాయిగలవగులనరరా, భేయసుతులందక్కననుచుఁడెలియఁగ నాకుకా.” జై. 2, ఆ.—2. భాగ్యము; “తే. పూసద్రాదుదుయ్యనులేదుపాలతిమెడకుఁ, బెరువుఁబాలింటనేడ్చిన బిడ్డకైన, మిడువలేదెల్లదానను జెడితి మొల్లఁ, బోయితిమిప్రాయిగలపట్టి పుట్టఁబట్టి.” (ప్రాత్రప్రకులయందీపాఠము.) హరి. పూ. ౫, ఆ.—3. భామంగల్యము. “నీ. ప్రాల్లలరేడివిభాగ్యసంపదఁగాదాప్రసవసాయక చచ్చిబ్రతికితీవు.” నై. 3, ఆ. ప్రాయిడి. దే. విణ. (ప్రాయి+ఇడి.) 1. పారుషపీనుడు, దీనుడు; “క. రోయిగొనిపెట్టఁజాలక, ప్రాయిడిమైయరుగునతఁడుఁ బరదేశముదాఁ, బోయినతఁడుమూడునెలల్, పోయినదుదివడ్డీసహితముగఁ బెట్టఁదగుకా.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.—2. భాగ్యహీనము, దీనము. “ద్వి. ప్రాయిడినాము.” రా. యు. కాం.

ప్రాయకము. సం. విణ. (ఆ.ఈ.ఆ.) సామాన్యము. ప్రాయేణు. ద్వ. వి. (ప్రాత్ర+ఎణు.) మున్నీరు, సముద్రము. (చూ. ఎవుచు.) ప్రారంభము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయత్నము, కడఁక. ప్రారంభించు. సం. అ. క్రి. ప్రయత్నించు, కడఁగు. ప్రారబ్ధము. సం. వి. అ. పుం. శరీరమునెత్తించెడు కర్తవ్యతీవము. విణ. ప్రారంభింపఁబడినది. ప్రార్థకుడు. సం. విణ. (ఆ.అ.అ.) 1. అడుగువాడు; 2. వేడువాడు. ప్రార్థన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అడుగుట; 2. వేడుట. (రూ. ప్రార్థనము. అ. న. ము.) ప్రార్థనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. అడుగఁదగినది; 2. వేడఁదగినది. ప్రార్థించు. సం. స. క్రి. 1. అడుగు; 2. వేడు. ప్రార్థితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. అడుగఁబడినది; 2. వేడఁబడినది; 3. శక్తువుచే అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రాలంబము. సం. వి. ఆ. న. మెడనుండి సరిగా నరమున వేరెడు ప్రాలదండలోనగునది.

ప్రాలంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడనుండి సరిగా నరమున వేరెడు బంగారుబొట్టదండలోనగునది.

ప్రాలు. దే. వి. బ. 1. బియ్యము; “ఆ. పూరిపంట ప్రాలునారుక బియ్యంబు, జంబువున ఫలంబు, శ్రాద్ధకృతికి, గావు.” భార. ఆను. 3, ఆ. — 2. తలఁబ్రాలు. “శా. తీలంబార్వతి సేస బ్రాలు శివుమా శింబో సెదాగోరికలో, కేలిందోయిట బట్టి శంకరుని పైగిలించె నొనాగన, వేళ్ళకొనత్తును దోయిలిచి సతివైవి శ్వేత్యయందుంచె నాఁ, బోలకొశంభుఁడు ప్రాలువో సెదలపై బూర్జేంద్ర బింబాస్యము.” పర. 3, ఆ. (ఏకపదనము ప్రాయి. మా. ననుబ్రాయి.)

ప్రాలుమాలిక. దే. వి. సోమరితనము.

ప్రాలుమాల. దే. ఆ. క్రి. సోమరితనముపొందు.

ప్రారేయము. సం. వి. ఆ. న. మంచే, హిమము, నీహారము.

ప్రార్థలిక. దే. వి. ప్రాలుమాలికయొక్క రూపాంతరము.

ప్రార్థలు. దే. ఆ. క్రి. ప్రాలుమాలయొక్క రూపాంతరము. “భూధైత్యోఽచుకుటుంబరక్షణకుఁ గాఁబ్రార్థలి.” స్వా. 9, ఆ.

ప్రాస. యు. దే. వి. పద్ధతి. “నీ. త్రిజగజ్జనులకు సతీతపి న్యాయమై సాగిన ప్రావయాచార్యనేవ.” వై. 2, ఆ. — విణ. 1. అనుకూలము; “క. మగఁడాపట్టెంబునదలఁ, దెగఁగొట్టినగొట్టుఁగాక తెకతేగగనీ, కెగవిడిచిపోయెద నెప్రా, వగనాకాణాచియైన పలపులపంటక.” కళా. 3, ఆ. — 2. యుక్తము. “క. ఆశేఖమహీ సారపురీవాసుండై నమేదరియొకండుకడుక, బ్రావగహరిదాసుడనె, గావెలిననవాడు బంధుగణముందానుక.” పర. 9, ఆ. — వై. వి. దోషము. (నీకు వాని ప్రావకొట్టినది.)

ప్రావరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. మునుగు.

ప్రావారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉత్తరీయము; 2. కంబళి.

ప్రావీణ్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రవీణత్వము, శేర్పు.

ప్రావు. వై. ఆ. క్రి. పరవుయొక్క రూపాంతరము.

ప్రావృట్టు. సం. వి. వ. స్త్రీ. వర్షర్షతు. (రూ. ప్రావృష. ఆ. స్త్రీ.)

ప్రావృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కప్పకొనఁబడినది. (దుప్పటి.)

ప్రావృపాదుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూలగొండికి.

ప్రావృషేణ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కడపకి; 2. కొడిసెకి. విణ. ప్రావృట్టాలమునబుట్టినది.

ప్రావేలుపు. ద్వ. వి. (ప్రాతః + వేలుపు.) అనురుఁడు, పూర్వదేవుఁడు. (రూ. ప్రావేల్పు. “వ. వేల్పులుంబ్రావేల్పులనల్పభాషనావిశేషంబులనశేషవిధంబుల మూషకవాహననకుఁబ్రదక్షిణంబులుబ్రక్షామంబులుంజేసి.” భీ. ౪, ఆ.)

ప్రాశనము. సం. వి. ఆ. న. భోజనము, కుడుపు.

ప్రాశస్త్యము. సం. వి. ఆ. న. ప్రశస్త్యము.

ప్రాశించు. సం. స. క్రి. 1. భుజించు; 2. పానము చేయు.

ప్రాశితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. భుజింపఁబడినది; 2. పానముచేయఁబడినది.

ప్రాశ్నికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సభ్యుఁడు. విణ. ప్రశ్న చేయువాఁడు.

ప్రాసంగము. సం. వి. ఆ. పుం. కాండికిముందటి కాండి. కాండికి వెనుకటికాండి. (అనికొండఱు.)

ప్రాసంగ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. కాండిమానెడు ఎద్దు.

ప్రాసఁగు. దే. వి. సస్యవిశేషము. “ఈ. ప్రాసఁగు విత్తువంటి నెలపాణుకులంబునబుట్టి వేదముల్, పోసినగాదె శాస్త్రములుపుట్టినయిల్లు కలాకలాపముల్, డానినరచ్చయంచునకలంబుదనుంగొనియాడసొప్పును, ద్వానితభానితద్యుతిసభాపతి నానొకఁడాహితాగ్నియై.” పాండు. 3, ఆ. “నీ. పాదలెల్లఁగాంగొనిపారిఁబారిఁబసరించె బ్రాసంగువరిచేలఁబసలుమించె.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

ప్రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పద్యపాదమున రెండవ అక్షరము; 2. ఈశై.

ప్రాసవము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ప్రసవసంబంధమైనది. (ప్రసవము = పుట్టుము.)

ప్రాసాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేవళము; 2. నగరు.

ప్రాసీకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఈశైకాఁడు.

ప్రాప్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉదయముమొదలంపదిగడియలఱుకుగలకాలము, శేఁబగలం.

ప్రి.

ప్రియులు. వై. ఆ. క్రి. 1. విరియు; "నీ. ప్రీతికి
రవదళ శ్రేణినొక్కటదీతే శక్తికాంతపజ్జుల
జలములూరె." సా. 3, ఆ. — 2. సడలు; "క.
తెల్లముగనుతుపడుటవిని, జల్లనడెందంబునెదర
సంఘలుప్రియుల." భార. క్రి. 1, ఆ. (చూ.
గనయము). — 3. తన్మ; "ప్రియలనిశ్చార్యసంప
దల." కళా. ౨, ఆ. — 4. ఊడు; "ఉ. శ్రేణము
ఖంబునంబిదిలి చెచ్చెరమేదినిబడ్డశారక." సూర్య. 2, ఆ. — 5. జాము; "ద్వి.ప్రినిలసపయ్యె
దవిగియెశ్రేయ్యచును." రా. ఆర. కాం. — 6. లో
లగు; "తే. పగతుడిట్టులులెన్నోబడియె
వీని, బిదిలిపోనీక యింక జంపెదరయమున." హరి. పూ. 2, ఆ.

ప్రియ. ఉభ. దే. వి. పిరయొక్కరూపాంతరము.
సం. ఆ. స్త్రీ. ప్రియురాలు.

ప్రియంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కొఱులు; 2. న
ల్లవలు; 3. పిప్పలి; 4. ప్రేంకణము; 5. న. కుం
కుము.

ప్రియంపదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకభేదరుడు.
విణ. ఇచ్చేకమాడువాడు.

ప్రియకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కుంకుము; 2. చిత్రవర్ణముగలశంక; 3. తుమ్మెద; 4. కడప; 5. ప్రేంకణము; 6. జేగిస.

ప్రియత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్నేహము, చెలిమి.

ప్రియపడు. మి. ఆ. క్రి. ప్రియంపడు, ఇష్టపడు.

ప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పృథ్వియ నెడు ఓషధి; 2. స్నేహము; 3. సంతోషము. (వెనుకటిరండర్థములకును తెనుగున భారతాదిగ్రంథములయందు ప్రయోగము.) విణ. 1. ఇష్టము; 2. హెచ్చువెలగలది. (కఱవలూ బియ్యము చాల ప్రీయముగానుండెను.)

ప్రియవాది. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ఇచ్చేకమాడువాడు, ప్రియంపదుడు.

ప్రియవాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వివాహాదిప్రయత్నముగళవాద్యము; 2. వివాహాదిప్రయత్నముగళవాద్యధ్వని.

ప్రియాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రాక్ష. ఆ. పుం. ము. సారటి.

ప్రియగువు. సం. వి. ఉ. పుం. ప్రియాలము, వెరటి.

ప్రియుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాణనాథుడు.

ప్రి.

ప్రిణనము. సం. వి. ఆ. న. తృప్తిబుట్టింపట.
స్త్రీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంతోషము; 2. స్నేహము; 3. ఒకగ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 4. మనస్సునిభార్య.

ప్రితిదత్తము. సం. వి. ఆ. న. అత్తగారిచేతగాని మామగారిచేతగాని ప్రేమచేయ్యబడినదియపాదపంధనకాలమున దియ్యబడినదియనైస్త్రీధనము.

ప్రితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రీతిబొందినవాడు, ముదితుడు.

ప్రు.

ప్రుంగుడు. దే. వి. తెల్లకన్నము, శిశువు.

ప్రుచ్చే. దే. ఆ. క్రి. పుష్పపట్టు. "మ. హరిపాధింతుహరిక వధింతుహరిబ్రాహ్మణంబు నొందితుడ, హరికవైరినటంచువీడుపలుకోషయ్యుడైయెప్పుడు, దిరుగుంబ్రువ్వదు సూరప్రిలిపడడు" దేహంబుదాహంబుతో, నరకప్రాప్తియు మొందడే క్రియ జగన్నాథుంబ్రవేశించెనో." భా. ౨, స్కం. (పుచ్చేనకు మొదటిరూపము.)

ప్రుష్పి. దే. వి. 1. పుచ్చేట్టు; 2. మణివోషవిశేషము. (పుష్పికి మొదటిరూపము.)

ప్రుప్రు. వై. వి. పురువుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. పాడ.)

ప్రుప్టము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాల్యబడినది, దగ్ధము.

ప్రె.

ప్రెక్కణము. వై. వి. 1. అభినయముతోడినృత్యము. (చూ. పెక్కణము; 2. మల్లరంగము. "వ. అని మెత్తవయియ్యకొనిగజాలస్థంబునంబ్రెక్కణంబుచొచ్చిపూపాటునిముదటభుజాస్థానంబుచేసి మొక్కిమరలునెడ." సం. "ప్రవిశేషమహారంగమ్." భార. విరా. ౨, ఆ.

ప్రెగడ. ద్వ. వి. ప్రెగడయొక్క రూపాంతరము. (మంత్రికి. — "క. ప్రెగడలమనసులు విరసము. లగుగతిపడచురెపురాజ్యమరసివిభిన్నం, బుగడే

సికలచివైకొని, జగతిరవకొనగవలయుసౌకర్య
మాగ్." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. - ప్రధానపు
రుషునకు. - "క. తగనీలోనూహించుము, దిగవి
డువకుధర్తనయ్యదృఢమతివైపాం, దగుచందము
కొడుకులకుగ్, బ్రగడలకుంజెప్పితిర్పు పెంపేర్ప
డగ్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. - యువరా
జునకు. చూ. ప్రెగ్గడ.)

ప్రెగ్గడ. ద్వ. వి. (పేరు+కడ.) 1. మంత్రి; "నుమం
త్రుడనగలబరగగుప్రెగ్గడయును." అచ్చ. ఆ,
కాం.-2. ప్రధానపురుషుడు; (చూ. ప్రెగ్గడ.)
3. యువరాజు. "ఉ. నాదు నెయ్యపుం, దమ్ముడు
కైటభాంతకుడు దత్తశిబ్రెగ్గడయైననుస్తభా", ర
మ్ముపహింపగగ దిదశ రాజ్యము నెమ్మదిజేయు
చుండుడుగ్." వై. 3, ఆ.

ప్రెబ్బిత్తి. ద్వ. క్రి. విణ. (పేరు+బొత్తి.) నిశ్చయ
ముగా. "ద్వి. ప్రెబ్బిత్తిపెయ్యల పెద్దయొకం
డు." భల్లా. ౫, భా.

ప్రెవడ. ద్వ. వి. ప్రెగ్గడయొక్కరూపాంతరము.

ప్రేం.

ప్రేంకడము. వై. వి. (చూ.) ప్రియారువు? "తే. ఆం
బుజాననయొక తె గానంబునేయర, గడువికాసం
బుసొందిప్రేంకడవుండరువు, నుతియొసంగెనవీన
ప్రమానవిసర, లీననదలీనసంతానతానములను." రుక్మి. 3, ఆ.

ప్రేంకణము. వై. వి. (చూ.)—వై.—"రగ్గడ.
పుడుకుముల్లనగందపాడికినిప్రేంకణము, దడయ
కిటనీకిత్తుడగరత్న కంకణము." స్వా. 3, ఆ.

ప్రేంకనము. వై. వి. (చూ.)—వై.—(చూ.నన.)

ప్రేంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. డోల; 2. పర్యటనము;
3. నృత్యము; 4. ఆశ్వుగతి.

ప్రేంఖణము. సం. వి. ఆ. న. 1. నృత్యవిశేషము; "తే.
ఒండుపవలకుపెలపులేకునికీడేసి, యభ్యసించితి
శైశవమాదిగాగ, దండలాసకవిధమునుగుండలి
యును, ప్రేంఖణంబుతెలింగును ప్రేరణియును." భార. విరా. ౧, ఆ. (చూ. పెక్కణము.)

2. పర్యటనము; 3. ప్రవేశము; 4. నాటకము.

ప్రేంభరము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. ఊచలబడి
నది; 2. కదలింపలబడినది.

ప్రేంపుడు. దే. విణ. అధికుడు. "క. సన్నపువారలన
ధిపతి, మన్నించినప్రేంపుడైనమంత్రిబ్రతుకే,

మున్నదిమునుమున్నయతడు, సన్నకుసన్నచటు
వాసించనకున్నతెడుగ్." పంచ. వా. ౧, ఆ.

ప్రేంబ్రాలు. దే. వి. బ. (ప్రేల+బ్రాలు.) ప్రేల
గింజలు. "ఎ. గీ. కుమ్మజచ్చిడిప్రేంబ్రాలుగొణు
కడిపురు." పాండు. ౮, ఆ.

ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బుద్ధి; 2. ఈక్షణము;
3. నృత్యక్షణము.

ప్రేక్షణము. సం. వి. ఆ. న. 1. నేత్రము; 2. ఈక్ష
ణము; 3. నృత్యక్షణము.

ప్రేక్షణికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) చూడేవా
డు, దర్శకుడు.

ప్రేక్షణీయు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చూడదగి
నది, దర్శనీయు.

ప్రేక్షితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చూడబడినది,
దర్శితము.

ప్రేగు. దే. వి. కడుపులోనిపేగు, ఆంత్రము.

ప్రేమ. వై. సం. క్రి. ప్రేరేమయొక్కరూపాంతరము.

ప్రేతతరము. సం. వి. ఆ. న. యమపట్టణము.

ప్రేతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నరకమందుండు జం
తుకు; 2. భూతవిశేషము. విణ. పీనుగు.

ప్రేతవనము. సం. వి. ఆ. న. ఒలికిమట్ట, శ్రావణము.

ప్రేపు. వై. వి. ఉపకాలము, వేకువ. "ఉ. ప్రేపు
లురేలంబెద్దయును బేర్పిసమాపనగేంద్రచంద్ర
కాం, తోపలతోయదంబు నదులొక్కమొగింజ
ను దెంచియాదటగ్, బైపడదానున్లునీతభూతి
దదీయనదాభిసారముగ్, దీపసలారగ్గొనిను
దించునదీపతిగొర్పివంతగ్." లక్ష్మి. ౧, ఆ.

ప్రేము. సం. వి. స్. పుం. న. 1. హర్షము; 2. స్నేహ
ము. (చూ. ప్రేమము.)

ప్రేము. దే. వి. బ్రెత్తుము, వేత్తము. (పేమునకు మొ
దటిరూపము.)

ప్రేముడి. వై. వి. స్నేహము. (చూ. పాడచోడు.)

ప్రేముడించే. వై. ఆ. క్రి. 1. ప్రియపడు; "చవులకు
ప్రేముడించుననిశంబునునాలుక." భార. ఆర. ౬,
ఆ. — 2. శోకించు; "ఆ. భీమనందనుచావున
ప్రేముడించి, ధర్తనయందుంబాప్సాంబు ధారల
డర, మేనుడిల్లంబుగాదేరిమీడవివకు, డగుచు
జతిలబడయనవ్యకుండు." సం. "అశ్రు
పూర్ణముఖోరాజానిశ్వసంశ్చపునఃపునః, కశ్చలం
ప్రావిశద్ధిరందృష్ట్యాకర్ణస్యచిక్రముమ్, రంతభా
వ్యధితందృష్ట్యా కృష్ణోచనముబ్రవీత్." భార.

ద్రో. ౫, ఆ.—3. బాధపడు*. “తే. చావుతధ్య ముమనకువిచారమేల, పెక్కుదినములయ్యాకటల బ్రేముడించు, హరికి నెవ్వోట నేమియువారకద య్యె, నరయనంతయుదైవికంబట్లకాదె.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

ప్రేయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియురాలు.

ప్రేయసుడు. సం. వి. న. పుం. ప్రియుడు.

ప్రేరకుడు. సం. వి. (ఆ. ఈ. అ.) ప్రేరేపణచే యువాడు.

ప్రేరణము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపణ. (ఇది ఆకా రాంతస్త్రీలింగముగాను కనబడుచున్నది.)

ప్రేరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సృత్యవిశేషము. “నీ. కుండలీప్రేరణిదండలాసకముఖ్యసృత్యంబులచ్చ రలో నెఱపుచుండ.” పు. ౧. ఆ. (చూ. పేరణి.)

ప్రేరణియము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రేరణచే యుదగినది.

ప్రేరింఁ. సం. స. క్రి. ప్రేరేపణచేయు, ప్రేరేఁ.

ప్రేరితము. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) ప్రేరేపబడినది.

ప్రేరేఁ. వై. స. క్రి. ప్రేరింఁ. “ఎవ్వరైనఁజేరే చిర్రానీవేవేడ్కకుఁజరించెనా.” ఉ. రా. ౨, ఆ.

ప్రేరేపణ. వై. ప్రి. ప్రేరణము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ప్రేరేపింఁ. వై. స. క్రి. ప్రేరేపయొక్కరూపాం తరము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ప్రేరేపు. వై. స. క్రి. ప్రేరేపయొక్కరూపాంతర ము. “క. ఈరితిమనకుమరహము, ప్రేరేపయశో దపట్టిఁబెడఁబాపినయా, క్రూరునినక్రూరుండని. యేరితింబిలువచ్చునింతులువినరే.” వి. పు. 2, ఆ.

ప్రేలడము. దే. వి. ప్రేలుట. “ఆ. మనసురారునా కుమానినీమణులార, ప్రేలడములుగట్టి పెట్టిరం డు,కాకయున్ననన్నుఁగనలింపకురక, యుండుఁ డనినవారలులుకుపుట్టి.” చంద్రా. ౨, ఆ. (దీనికి పురాతనగ్రంథములయందు ప్రయోగముకానఁ బడదు.)

ప్రేలరి. దే. వి. వనరుబోతు, జల్పాకుడు. “క. ప్రేలరులైవెడయఱపుల, నాలిగొనకపొండుతో లగియనవుడు.” హరి. పూ. ౨, ఆ.

ప్రేలులు. దే. వి. కేలలకుమొదటిరూపము. (పుత్రి యందేకవచనాంతము. ప్రేలగింజలు.)

ప్రేలిక. దే. వి. కేలికకు మొదటిరూపము.

ప్రేలు. దే. ఆ. క్రి. 1. వదరు; “క. కాలుఁడుప్రే రేపఁగనిలు, ప్రేలినయంతటసెనిన్నుఁబెడ్డఁడు

లఁవం, బోలునెమారును.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. కేఁగు; (చూ. పొడ.) 3. కేఁగియును. “నీ. పగలిభద్రేభకుంభములమాత్రికములుపెట్టి నల్లిక్కులఁజేలిపడఁగ.” వై. ౪, ఆ.

ప్రేయఁ. దే. ప్రే. (ప్రేలఁజేయు.) కేఁ. (చూ. ప్రేల్పు. “ఆ. సప్తహయఁడుమూర్తిసప్తకంబుధ రించి, కరమునేఁడిమిగులుకరములూపు, నదనదీ జలములునుదగిజలంబులఁ, బీల్చిజగములెల్లఁజే ల్పుఁగడఁగి.” భార. ఆరి. ౪, ఆ.)

ప్రేలుడు. దే. వి. ప్రేలుట.

ప్రేపు. దే. వి. ప్రేగుయొక్కరూపాంతరము. “క. ప్రావులుగట్టినగుట్టపుఁ, ప్రేవులు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

ప్రేషకుడు. సం. వి. (అ.ఈ.అ.) పంపువాడు.

ప్రేషణము. సం. వి. అ. న. పంపుట.

ప్రేషణియుండు. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) పంపఁదగిన వాడు.

ప్రేషితుండు. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) పంపబడిన వాడు.

ప్రేష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలిప్రియ మైనది.

ప్రేఘ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. భృతుండు. వి. పంపఁదగినవాడు.

ప్రే.

ప్రేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రేషణము; 2. మ ద్దనము; 3. క్షేతము; 4. ఉన్నాదము.

ప్రా.

ప్రాద్దు. వై. వి. 1. సూర్యుండు; “వ. కందమాలప లంబులయాహారంబుగాఁబ్రొద్దువడినచోటనివా సంబుగామ్యుగంబులసహాయంబుగావనంబుంబ రిభ్రమించితి.” భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. కాల ము*; “క. ఏప్రాద్దుశూద్రమునివిగ, తప్రాణు నిఁజేసితిపుద్గరనిరతినా, విప్రశకువువైతన్యంబొ ప్రాద్దుయనూనముగసమాహితమయ్యెన్.” నిర్య. ౧౦, ఆ. (చూ. నేల.)—3. దినము*; (చూ. పద పడి.) 4. పూట*; “నీ. అధ్యయనంబునుయజ నంబు దానంబు నధ్యాపనంబునుయాజనముఁబ్ర తిగనాంబునుబ్రకాంతియుఁదపస్సత్యశోచంబు లువిప్రద్ధర్మంబులూప,దలదక్కనతనికిపెలదమవా డిజ్యమగ్నికార్యంబు శూద్రాన్నవర్జ. నమనిజ

దారసంగమనియమంబును నిరుప్రార్థుగుడువును హింసలేమి, యునునివాసశుద్ధియును నతిశ్రీయ, త్వంబుబ్రాహ్మణులకువలయుండవము, పేర్ల సాధనముగధర్మమాలముగవా, రిలస్పృజించెగా దెనలినభవుడు.” భార. ఆను. ౫, ఆ. 5. ఉపకాలము* ; “రమణుల్ ప్రార్థనమేలుకాంచి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. 6. బ. ప్రసనదినములు. “క. ముద్దియమునిహృత్కమలము. లుద్దామశ్రీసమృద్ధిసొందగగనియెన్, బ్రార్థులు నిండుటలేనెల, సద్ధిప్తసహస్రభావశతకోటిని భుజ్.” రామా. 3, ఆ. 1. (చూ. ఉద్దియనేయు.) (ఉపకాలము అనునర్థమునందు కొందఱు అవ్యయముగా వ్రాసియున్నారు. ఆపక్షమున ప్రార్థిటిపూట, ప్రార్థులెండ ఇత్యాదిరూపములు సిద్ధింపవు.)

ప్రార్థగల్లు. ద్వ. వి. (ప్రార్థ+కల్లు.) సూర్యకాంత శిల. “ప్రార్థగల్లు డేవుమిద్దియును.” అచ్చ సుం, కాం. (ఇట్లు ప్రార్థతాయి.)

ప్రార్థగొడుగు. వై. వి. (ప్రార్థ+గొడుగు.) 1. యముడు; 2. శవైశ్చరుడు; 3. కర్ణుడు; 4. సుగ్రీవుడు. (ఇట్లు ప్రార్థుబట్టి. మొ.)

ప్రార్థమౌలి. ద్వ. వి. — వై. —

ప్రార్థదిరుగుడు. ద్వ. వి. (ప్రార్థ+తిరుగుడు.) సూర్యానువర్తిని.

ప్రార్థుక్క. వై. వి. ఉత్తరఫల్గునీనక్షత్రము.

ప్రార్థుక్కనెల. ద్వ. వి. ఫాల్గునమాసము.

ప్రార్థులనెల. ద్వ. వి. (ప్రార్థులు+నెల.) ప్రసవమాసము, వైజననము. “తే. సతిశ్రీబ్రార్థులనెల చొచ్చె జడతపొచ్చె.” కళా. ౫, ఆ.

ప్రాయ. దే. వి. ప్రాయ్యయొక్కరూపాంతరము.

ప్రాయ్య. దే. వి. వెంటకు అగ్నిని ప్రజ్వలించజేసె దుయంత్రవిశేషము, అగ్నిశ్రయణి. (ఇది శ్రీవిధము. — గడ్డప్రాయ్య, గాడిప్రాయ్య, గుంటప్రాయ్య.)

ప్రార్థ.

ప్రార్థ. దే. వి. ప్రార్థనకు మొదటిరూపము.

ప్రార్థ. దే. స. క్రి. (చూ.) ప్రార్థ. “ఉ. ప్రతినిఃప్రార్థామౌ నడికి బ్రాహ్మణుడిచ్చుపవిత్రతంతువున్, త్రొత్తగనేకవింశతియుగూర్చి.” ఉ. హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ప్రార్థ. వై. వి. ప్రార్థ. రాశి*. “క. ఆశరముతోడనపైను, మూఁకలపైకుటికికఠినముప్పినిహతులక, మూఁకులశిలలనుబీనుగు. ప్రార్థలుగావించిరపుడుపొడవడగవడిక.” రా. యు. కాం.

ప్రార్థము. సం. వి. అ. న. 1. (నీళ్లు) చిలుకరించుట; 2. (యజ్ఞమునందు) పశువునువధించుట. ప్రార్థించే. సం. స. క్రి. 1. (నీళ్లు) చిలుకరించే; 2. (యజ్ఞమునందు) పశువునువధించే.

ప్రార్థితము. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) 1. చిలుకరింపబడినది; 2. (యజ్ఞమునందు) వధింపబడినది.

ప్రార్థ. వై. వి. ప్రార్థ. రాశి*. (చూ. ప్రార్థ.) ప్రార్థికోలు. దే. వి. (బలహీనత్వముపొందినగవాదికమును) కాపాడియునుభవించుగొనుట. (వానికి ఆయాపును ప్రార్థికోలుగా ఇచ్చినాడు.) వి. వి. ప్యర్థి. (గడ్డిపోచయు ప్రార్థికోలు కాదనగా మనుష్యుని చెప్పవలె.) (దీనిని వాడుకయందు పోచికోలందురు.)

ప్రార్థిళ్లు. వై. వి. బ. పోచిళ్లు మొదటిరూపము.

ప్రార్థ. వై. స. క్రి. అన్నపానాదులిడిపోపించే.

“క. వేదమనసగుటధర్మపు, గాదునరేంద్రునకుజగముగావఁ బ్రోవక, గాదెన్నపులొకపాలాం, శోదితుడుగఁజేసెబద్ధయోనిచతురతక.” భార. కాం. ౧, ఆ.

ప్రార్థ. వై. వి. 1. ప్రగల్భుడు; 2. నిపుణుడు; “క. మీసలదువ్వుచునుడుగని, రోసంబునఁదేరులెక్కిప్రార్థలయినరా, కానివతీరులగొందఱ, బాసటగొనినల్ దిఱగులపొఁజాలగొలువక.” అచ్చ. యు. కాం. 3. వివేకి*. “ఎ. గీ. బుద్ధిపెప్పినవినియెడుప్రార్థగాడు.” భార. క్రి. ౧, ఆ.

ప్రార్థుడు. వై. వి. ప్రార్థయొక్కరూపాంతరము. (నిపుణునకు. — “క. ఏడెనిమిదిదినములనీ, రేడుదినంబులను వ్రాసియుచ్చెదనివొక, జూడుముచిత్రపటములొక, ప్రార్థుడైనను బొందిపోయినవానిక.” వి. పు. ౧, ఆ.) (ఇది జ్యోతిషమునందలిది.)

ప్రార్థము. సం. వి. అ. న. సప్రము. వి. కుట్టబడినది.

ప్రార్థము. సం. వి. అ. పుం. న. గుఱ్ఱపుముక్క. పుం.

1. గర్భపిండము; 2. పిఱుడు; 3. జీర్ణవస్త్రము. వి. 1. తెరువరి; 2. ప్రసిద్ధిక్కినది; 3. ప్లాపింపబడినది.

ప్రాది. వై. వి. 1. పోషణము; “ననుమతీనురవంశ
వతంస మెల్లవారు నినుమతించబెంపొనగఁబ్రో
దియొనర్చుచుదల్లిదండ్రు.” పాండు. ౨, ఆ. —
2. వైభవము. “క. ఆదట నేనుఁగడిగితన, వైదలి
యుండానుదైపిపల్లెరములము, తైదువలారకు
లింగా, బ్రోదిందనగరుసాచ్చెలూనికతో
డక.” య. ౪, ఆ.

ప్రాదిగొను. ద్వ. స. క్రి. (ప్రాది+గొను.) పోషిం
చే. “ము. అనిఁజెందాడివిపక్షపుక్షములకొర్యా
గ్నిచ్చటంచేల్చిత, ప్రళయచేదములకొరణ్యోగిత
లముకొ సంక్షుణ్ణముంచేసివై, ర్యసృగార్ద్రంబాన
రించిప్రాదిగొనకుద్యతీర్తిసస్యాముల్, వెస
సిద్ధించునెయంచుబల్గు నరసీర్వీనాథుయో
ధావకుల్.” కా. 3, ఆ.

ప్రాదినీయు. వై. స. క్రి. (ప్రాది+చేయు.) పో
షించే. “నీ. ఆదిమన్యపగతిమేదినిజనములబ్రో
దినీయుచునెప్పుడుదవిభుని.” కళా. ౧, ఆ.

ప్రాపడు. వై. ఆ. క్రి. (ప్రాపు+పడు.) పోషింపఁ
బడు. (ఇది త్రోవడువంటిది.)

ప్రాపరి. ద్వ. విణ. (ప్రాపు+అరి.) 1. పోషకుఁడు;
2. రక్షకుఁడు. “ఉ. కల్లలకల్లనిల్మడలుగారక
నుంగొననేలప్రాపరుల్.” అచ్చ. ఆ, కాం.

ప్రాపు. వై. వి. పోషణము. “ఆ. కొడుకనిన్నుఁగాం
చుకొఁజెఁసొములెకాని, పెంచిగారించిపేర్చి
నీడు, ప్రాపుగుడుచుగాంచుపుణ్యంబుతుదిముట్ట,
నేలచేయవైతి నేనుగజ్జు.” భార. అర. 2, ఆ.

ప్రాయాలు. ద్వ. వి. (ప్రాలు+అలు.) ఇల్లాలు, పు
రంద్రి. “ఉ. పాలును నీరు నేఱుపలుపంగలమా
పులవేదవీధివా, హ్యళియొనర్చు నేయళిమలాలక
దాసితవర్ణయయ్య నే, బాలసువర్ణరూపమునభా
సిలునానలుమెముతేట్లుప్రాయాలుప్రవీణమా
మకమహాకృతినాథుఁగృతార్థజేయకొక.” రా
మా. ౧, ఆ. (ఇక్కడ ప్రాలులక్ష్యమునకు ఇల్లు
అర్థమని గ్రహింపవలెను.)

ప్రాలు. వై. వి. పట్టణము. “ఆప్రాలు.” ఉ. రా. 3, ఆ.

ప్రాలుడుపు. దే. స. క్రి. ప్రేరేపే. (ఆప్ర.)

ప్రాపు. వై. వి. ప్రాగుయొక్కరూపాంతరము. “నీ.
కోమాంచలీలలప్రాపురైయొండొరుపుల మూర్దు
లాక్ష్యవకలనసాగియ.” ఉ. హరి. 3, ఆ. “ఉ. కేవు
రుచంద్రులొలిబది కేపురుసూర్యులు లక్షపావ

కుల్, ప్రావయియున్నయట్టిదగుధూరితరంబగు
తేజము.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ప్రాపుకొను. ద్వ. ఆ. క్రి. రాశిపడు. (ప్రే. ప్రా
పుకొలుపు. “ప్రాపుకొల్పెడుమహామలకొపము
మాక్తికావళిక.” కవిక. ౭, ఆ.)

ప్రాపము. సం. వి. ఆ. పుం. కాల్పెట్ట, స్థాపము.
ప్రాపితభర్తృక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియుఁడు
దేశాంతరగతుఁడైయుండ భేదమునుందియుండు
నాయక. (చూ. నాయక.)

ప్రాపితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దేశాంతరగతుఁడు.
ప్రాప్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎగిరియెగిరిపడెడు మత్స్య
విశేషము.

ప్రాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏనుగుకాలు;
2. ఏనుగుమోకాలు; 3. కూర్పు; 4. నేర్పు.
విణ. 1. నేర్పరి; 2. డు. తార్కికుఁడు.

ప్రా.

ప్రాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వీయాంతర్గదవిష్టా
యికావిశేషము. (పదునెనిమిదియొడ్లకు వైప
డిన వయస్సుగలిగి సంపూర్ణ యావనముగలది.)

ప్రాధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాధిమ, నేర్పు.

ప్రాధిమ. సం. వి. న్. పుం. నేర్పు, (రూ. ప్రా
ధిమము.)

ప్రాధుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రగల్భుఁడు;
2. నిపుణుఁడు; 3. ప్రవృద్ధుఁడు.

ప్రాప్తపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూర్వాభాద్రాపక్ష
త్రము. ఆ. పుం. ము. భాద్రపదమాసము. (రూ.
ప్రాప్తపద, ప్రాప్తపదము.)

స్థ.

స్థము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోవ్వీ; 2. కలుజోవ్వీ;
3. రావీ; 4. ఒకదీప్తము. (చూ. దీప్తము.)

స్థవ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సం
వత్సరము.) న. ము. 1. కయవడిముద్దై; 2. గం
ధర్మణము. పుం. 1. తెప్ప; 2. కప్పు; 3. కోరి;
4. గొట్టె; 5. నీరుకాకి; 6. నీరుకోడి; (కొందఱు
కన్నెలేడియందురు.) 7. వాటపుఁబట్టనేల;
8. పుతస్వరము; 9. దాటు; 10. కాకితుమ్మికి;
11. జోవ్వీ. డు. మలవాఁడు.

స్థవంగ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ.
సంవత్సరము.) ము. 1. కోరి; 2. కప్పు.

ప్రపంచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోటి; 2. కప్ప.
ప్రపంచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కోటి; 2. కప్ప. దు.
అనూరుడు.

ప్రా.

ప్రాతము. సం. వి. ఆ. న. పుత్రఫలము.

ప్రీ.

ప్రీహము. సం. వి. న్. పుం. హృదయమున ఎడమపు
క్కనుండెడు మాంసగోళము.

ప్రీహశక్తువు. సం. వి. ఉ. పుం. ములుమొడుగు.

ప్ర.

ప్రతము. సం. వి. ఆ. న. వేగమున అంతమేరయు సమ
ముగాబోయెడు అశ్వధారావిశేషము. నిబ్బర
ము. (చూ. ధార.) పుం. మూడుమాత్రలకాలము
గలస్వరము.

ప్రప్రము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) కాల్పబడినది.

ప్రో.

ప్రోషము. సం. వి. ఆ. పుం. కాల్పేట, ప్రోషము.

ప్ర.

ప్ర. ఒక అక్షరము.

ప్రశీరు. హిం. వి. భిక్షుడు, మహమ్మదీయులలో
బైరాగి.

ప్రశ్న. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రీతి, ప్రకారము.

ప్రశ్నక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏకగ్రంథము.

ప్రశ్న. హిం. క్రి. వి. మాత్రము, ఊరక, ఉత్త.

ప్రణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. పాముయొక్క పడగ.

ప్రణి. సం. వి. న్. పుం. పాము, సర్పము, భోగి.

ప్రణిజ్ఞకము. సం. వి. ఆ. పుం. మరువము, (చూ.
ప్రణిజ్ఞకము.)

ప్రణితము. సం. వి. ఆ. న. వాక్కు. వి. చెప్పబడినది.

ప్రణితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వాక్కు.

ప్రర్వానా. హిం. వి. రాజాజ్ఞ, శాసనము. (చూ.
ప్రర్వానా.)

ప్రర్వాయించు. హిం. వి. ఆజ్ఞాపించు.

ప్రర్వా. హిం. వి. అత్యము.

ప్రర్వాయిషి. హిం. వి. ఏదైన నొకపనిచేయ నాజ్ఞ
యిచ్చుట.

ప్రలకము. సం. వి. ఆ. పుం. పలక. పుం, న. కేడెము.

ఫలపూరము. సం. వి. ఆ. పుం. మాదిఫలము.

ఫలము. సం. వి. ఆ. న. 1. పండు; 2. పంట; 3. ప్ర
యోజనము; 4. లాభము; 5. జ్ఞాపకాయ; 6. ప్ర
త్తికాయ; 7. కేడెము; 8. బాణముములికి; 9. నా
గటికట్టు; 10. పందికోటచివర.

ఫలముపాటు. గ్రా. వి. లాభము, ప్రయోజనము.
ఫలవంతము. సం. వి. ఆ. (త. ఈ. త.) పండ్లుగలది.
(పుత్రము.)

ఫలసాయము. గ్రా. వి. పంట.

ఫలాధ్యక్షము. సం. వి. ఆ. న. ఊరిక, పాలి.

ఫలానా. హిం. వి. అట్టి, ఒకానొక. (చూ. ఫలాని.)

ఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము. వి. ఆ. (న్.)
పండ్లుగలది. (పుత్రము.)

ఫలింఁ. సం. ఆ. క్రి. 1. పండు; 2. నెలవేరు.

ఫలితము. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రము. వి. ఫలించినది.

ఫలినము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) పండ్లుగలది. (పుత్రము.)

ఫలిన. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తరిగట్టు; 2. ప్రేంక
ణము. వి. ఆ. పండ్లుగలది. (పుత్రము.)

ఫలేగ్రహి. సం. వి. ఆ. (ఇ.) ఫలించునది. (పుత్రము.)

ఫలేరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలిగొట్టు.

ఫల్లనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అర్జునుడు.

ఫల్లపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కుక్కమేడి. వి. సార
ములేనిది.

ఫసలీ. హిం. వి. పంట, సంవత్సరము.

ఫా.

ఫాంటము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆయాసములేక చేసిన
కసాయములోనగునది.

ఫాణితము. సం. వి. ఆ. న. కండచేక్కర.

ఫామేదా. హిం. వి. అలవరిన, చెయితిరిగిన.

ఫాయిదా. హిం. వి. లాభము.

ఫారం. ఆం. వి. లెక్కలచిట్టె.

ఫారసి. హిం. వి. ఒకభాష. (చూ. పారసి.)

ఫాల నేత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

ఫాలము. సం. వి. ఆ. న. నెత్తి. పుం. నాగటికట్టు.
దు. 1. బలరాముడు; 2. శివుడు. వి. ఆ. మ. నూ
లిచే నేయబడినది. (వస్త్రము.)

ఫాల్లనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకమాసము; (చూ.
మాసము.) 2. ఏలుమద్ది. దు. అర్జునుడు.

ఫాల్లనికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఫాల్లనమాసము.

ఫీ.

ఫీరాయించు. హిం. స. శ్రీ. మార్పు.

ఫీర్కా. హిం. వి. ఒకభాగము.

ఫీర్యాది. హిం. వి. వాది.

ఫీర్యాదు. హిం. వి. విన్నపము, మొత్త.

ఫీ.

ఫీజో. ఆం. వి. బ. ఇంత యిత్తుమని ఒడబడిన ద్రవ్యము, జీతము.

పు.

పురుసత్తు. హిం. వి. అపకాశము.

పుల్లము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) వికసించినది, విరిసినది.

పుల్లరీకము. సం. వి. ఆ. పుం. పాము, సర్పము.

ఫే.

ఫేనము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్ర పునురుగు.

ఫేనిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. భక్ష్యవిశేషము, పేజీ.

ఫేనిలము సం. వి. ఆ. న. రేగుబండు, పుం. కుంకుడు? వి. నురుగుగలది.

ఫేరపము. సం. వి. ఆ. పుం. నక్క. డు. రాక్షసుడు.

ఫేరుపు. సం. వి. ఉ. పుం. నక్క, జంబుకము.

ఫేల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఎంగిలి, ఉచ్చిప్తము.

ఫ్లా.

ఫ్లానెలు. ఆం. వి. ఉన్నివస్త్రము.

ఫ్లా.

ఫ్లాతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) భక్షింపఁదగినది.

బ.

బ. ఒక అక్షరము.

బంక. దే. వి. 1. చెట్టయందుగలిగియు జిగటగలవ

స్తువు, నిర్మాసము; 2. వ్యాధివిశేషము.

బంకమన్న. ద్వ. వి. జిగటగల ఒకదినుసుమట్టి.

బంకమచ్చ. దే. వి. పిసినారి, లోభి.

బంకు. దే. వి. సందువీధి. వి. 1. శూరునివలెనటించు

వాడు; "చ. అనుటయుహంకుఁడెట్లనుజనార్దను

తోముదితోదుభీవుకొండనబనిలేదుబాహ్నికు

దునారనికంఁపెనుబంకు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—

2. కావలివాడు.

బంకత. దే. వి. (బంక+ఎత.) లుబ్ధురాలు. "ద్వి.

బంకతల్ అంకతల్ పచ్చిరక్తములు." పండి. ౫, ప్ర.

బంకొలు. వై. వి. జన్మభయదు వేయఁబడినవారినిపంపు ద్వీపాంతరము.

బంగనబయలు. వై. వి. (బయలు+బయలు.) బట్ట బయలు.

బంగరము. వై. వి. బంగారముయొక్కరూపాంతరము. (మా. గవ్వచాకము.)

బంగరు. వై. వి. బంగారుయొక్కరూపాంతరము.

"క. కరులేటికిగడితపుబంగరులేటికిమతియుమేల్గురులేటికిరా, నీరులేటికిబల్తరతనపు, సరులేటికినిన్నువిడిచి చనునెడఁదరుణి." రసి. ౬, ఆ.

బంగరుకొండ. వై. వి. పేమాద్రి. "బంగరుకొండ

దైర్ఘ్యమున." బ్ర. ౨, ఆ.—వి. మంచివాడు.

(మా. బంగారుకొండ.)

బంగరుపిచ్చి. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. (మా. గడ్డిపిట్ట.)

బంగరుపు. వై. వి. బంగరుయొక్కరూపాంతరము.

"పదాఱువన్నె బంగరువున." పాడు. ౧, ఆ.

బంగల. దే. వి. కుంపటి, అంగారధానిక.

బంగారము. వై. వి. స్వర్ణము. వి. దుర్లభము*. "సీ.

కప్పకొనేల బంగారమా పువుబంటులవినువర్ణల

తోదయములునున్ను." పు. ౧, ఆ.

బంగారు. వై. వి. వి. బంగారముయొక్కరూపా

ంతరము.

బంగారుకుండ. వై. వి. స్వర్ణకుటము. వి. మనో

జ్ఞ. (మా. తేరకుండేర.)

బంగారుకొండ. వై. వి. పేమాద్రి. వి. మంచివా

డు*. (వీడు మాబంగారుకొండ.)

బంగారుతీగలు. వై. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

"సీ. కణజములనిండ బంగారుతీగలుగూర్చు

జాలమేమతిముత్రైసరులుగూర్చు." కవి. ౧, ఆ.

బంగారము. ఉభ. వై. వి. సంగదేశము. (ఇది వాడు

కలానిది.) సం. ఆ. పుం. ఇట్లువిశేషము.

బంగార. హిం. వి. పెద్దయిల్లు.

బంగారి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కొమరటి?.

బంగి. వై. వి. గంజాయి, మదమత్తము.

బంగి. హిం. వి. టప్పామీఁదవచ్చు వస్తువులకట్ట

బంగిముచ్చ. ద్వ. వి. బంగితానవాడు.

బంజరు. హిం. వి. నీడునేల.

బంజారి. హిం. వి. ఒకజాతిజనులు, లంబాడినాంధ్రు.

బంటి. దే. అప. నీళ్లకొలఁదనిదెలిపెడు ప్రత్యయము.

(మా. కాలిబంటి, మొలబంటి, పుక్కిటిబంటి.

ఈతరబంటి. మొ.)

బంటు. వై. వి. 1. నేపకుడు*; 2. భక్తుడు*; “నీ. మునిమాపు బలుగంబమునబుట్టి బంటునక్కఱఁ గాచినట్టిసింగంబవివ.” పా. ౧, ఆ. - 3. శిష్యుడు*. “చ. గొనముల ప్రోకయంగిరసుకూరిమిమ న్నడువేల్పుటొజ్జవే, ర్నిగనగుగొన్న బిడ్డమటి మీకునుబంటు.” య. 3, ఆ. - విణ. శూరుడు. “క. ఇంటం దెవులునజచ్చుట, కంటెనుబాపం బులొందుగలవెప్పులకుఁ, బంటైకలనంబాలి యుటఁ, గంటనిధానంబుగంటకావేమనకుఁ.” భార. భీష్మ, ౧, ఆ.

బండ. యు. దే. వి. 1. వెడలపుతాయి; 2. పొట్టికోక లి. విణ. అతిగినది. వై. వి. ఘోరకృత్యములచే బిచ్చమెత్తెడు ఒక నీచజాతి. (బండవాడు, బం డది.) విణ. ఆకతాయి*.

బండడు. వై. విణ. ఆకతాయి*. (బండయొక్కరూ పాంతరము. బిడ్డడులోనగువానివంటిది.)

బండగు. వై. వి. బోను*. (చూ. దీము.)

బండగుడు. వై. విణ. బండ, ఆకతాయి*. “ఎ, గీ. బాలికాదులచేత దూషకులచేత, బ్రల్లదులచేత వంశనాపకులచేత, దాంబికులచేతబచ్చిబండగు లచేత, గల్లరులచేత దర్పించుగలియుగంబు.” శై. ౨, ఆ.

బండము. వై. వి. వస్తువు. “క. కొలుచాదిగఁగలబం డము, గొలుచునెడఁదూఁచుచోటఁ గుటిలతఁ దఱుగఁక, గొలిచినదూఁచినబండము, దళము నచేహరిమీఁదదండువుదగులక.” విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

బండరువు. వై. వి. బండారము. “నీ. ఆయాధికవ్య యనధికంబునుబ్రాళివిరుజంబుఁగాఁగబండరు వుగూర్చి.” ఆము. ౪, ఆ.

బండవలము. వై. వి. 1. సంచిమొదలు*; 2. సామ ర్థ్యము*.

బండాట. ద్వ. వి. (బండ+ఆట.) ఆకతాయితనము. (చూ. బండాటము. “ఎ, గీ. తోడబండాటమునఁ గోకవోఁచుకొనుచు.” కవిక. ౪, ఆ.) (చూ. అజకడ.)

బండారము. వై. వి. బొక్కనము. “నీ. బండారము లయందుఁ బరమవిశ్వాసులభక్తులదత్తులబంచిత య్య.” భార. సభా. ౧, ఆ.

బండారి. ద్వ. వి. (బండారము+ఇ.) బొక్కనమున కధికారి. “ఎ, గీ. తనరుచలమృగండప్రతాపరు

ద్ర, మనుజవరునకుబండారియునునుహధి, కారి యునునాపుఁడునునయిగణనకక్క, మేరుధీరుం డునాగయమేచకారి.” మార్క. ౧, ఆ.

బండారు. యు. దే. వి. (బండ+ఆరు.) తాతిమీఁద తాచిపూసికొనెడుపనుపు. “ద్వ. బండారుకొ మ్మినిపట్టపుసెట్టి, యిలదూఱనిచ్చునే.” భల్లా. ౧, భా. - వై. వి. బండారము. “బండారిలు.” ఆము. ౪, ఆ.

బండారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బట్టెలనుకాయవాడు. బండారుపిచ్చిక. దే. వి. (చూ.) పీఠముండము.

బండాలుము. వై. వి. సామగ్రి, సామర్థ్యము. (బండ వలముయొక్కరూపాంతరము.)

బండి. దే. వి. 1. శకటము; 2. రథము. “నీ. ఎలఁగు లఁబులులఁగారెనుబోతులునుబూను బండివై దేవాంతకుండువచ్చె.” రామా. ౨, ఆ.

బండిగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. కడగండ్లుపడు.

బండిగురిగింజే. ద్వ. వి. బండిగురివెందగింజే.

బండిగురివెంద. ద్వ. వి. కాంభోజి.

బండిమొగ్గరము. దే. వి. శకటపూర్వాము.

బండిరిక్క. ద్వ. వి. రోహిణీనక్షత్రము.

బండు. వై. వి. 1. ఆకతాయితనము*; “ఎ, గీ. నీవు వచ్చితిమేలయ్యెనిదియెచాలు, నతఁడురాకున్నఁ గొదలేశమైనలేదు, తానుభిక్షకపాలంబుదాల్చి వచ్చి, బండుసేయుటకంటెరాకుండుటఱుపు.” కాశీ. 2, ఆ. - 2. ఆకతాయిమాట*. (నన్ను వాఁ డు బండుబూతులు తిట్టినాడు.)

బంతి. యు. దే. వి. చెండు. వై. 1. పట్టి; (చూ. పసాదము.) 2. పది. (చూ. నట్టు.)

బంతికట్టు. ద్వ. వి. కుప్పనుఱుచునప్పుడు ఎడ్లవరుస కుగట్టెడుపలుపు.

బంతికుడుపు. ద్వ. వి. అనేకులచేరి భుజించుట, సజ్జి.

బంతిచెట్టు. దే. వి. ఒకదినము చేమంతిచెట్టు.

బండడము. దే. వి. దొంతికుండ.

బందన. వై. వి. 1. జగటు*; 2. బంక*.

బందనగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (బందన+కొను.) జగట గలదియగు. “వ. ఇందూపలస్యందంబులకువిందు లగునిందివరమరందంబుల పెండడింబడిబందనగొ ను వలిమించు క్రొమ్మించుట” దురీనిదియాది.” స్వా. 3, ఆ.

బందము. వై. వి. 1. దూలముపైగజ్జోలకుబిగువునిమి త్రములంకగానమర్చినపట్టె*; 2. చెట్టెక్కువాడు

కాలికిరిలిండుకొనెడుత్రాడు* 3. పశువులకు
రెండుకాళ్లుచేర్చికట్టెడుత్రాడు*.

బందలము. దే. వి. బందడముయొక్కరూపాంతరము.

బందా. వై. విణ. చెఱబడ్డవాడు*. “ఎ, గీ. పవన
పల్లంబుభక్తులైవని యినుప. కచ్చదాల్ కట్టు
కొనుమునిముచ్చలెల్ల, దామరసనేత్రలిండ్లబం
దాలుగారె.” స్వా. ౨, ఆ.

బందాము. వై. వి. బందముయొక్కరూపాంతరము.

బందారు. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

బంది. ఉభ. వై. వి. నిర్బంధము*. (చూ. తెక్కలి.)

సం. ఈ. స్త్రీ. 1. చెఱ; 2. చెఱబడ్డది.

బందికాడు. ద్వ. వి. బందిపోటుదొంగ. “చ. జల
రువామిత్రుడైతే రుచిసంపదకేకటి బందికా
నికొక, గలగునువీనిలోననిడికైకొననమికకా
పులంబుఁజ, క్కలదొరయెండదాడివినిగ్గక్కు
నదానునుగాంతివీనిలో, పలనెలకొల్పెనాబలు
కఁబాఁతెనికాంతినికాంతిదీపముల్.” పా. ౨, ఆ.

బందిఖానా. హిం. వి. చెఱసాల. (రూ. బందేఖానా.)

బందిగము. వై. వి. చెఱసాల. “ఎ, గీ. ధర్మమార్గంబు
దప్పనితొండ్రేనుగ్గ, సేనుశృంఖలాబద్ధునిజేసిబం
ది, గముననిడిమేటివైత్యులగావువెట్టె, గంసుఁ
డత్యంతభీకరాకారుడగుచు.” వి. పు. 2, ఆ.

బందిపోటు. ద్వ. వి. నిర్బంధపటిచికొట్టిదోఁచుట.

బందు. యు. దే. వి. బోరుపవతీ. వై. 1. ఆవరణ
ము*; “ద్వి. గొనలైనయెలదీగగుమిగప్పుకొన్న,
నునుపొన్న చెట్టుబందునందమైన. చందుఁజాతి
స్నేనై.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. — 2. గోపనము*;
3. పెట్టె మొదలగువానిమూలలబిగించెడియనుము
లోనగువానితగడు*; 4. నిరోధము*, కట్టివేత.

బందుకట్టు. ద్వ. వి. జాతికట్టుపాలు.

బందుగుడు. వై. వి. మేట్లము. “క. పగలురసడచు
టయుంబం, దుగులంగాపాడుటయునుదోరంబ
రయకొ, దిగకంటికైననిదికడుఁ, దగిలినమేల్గొదె
యిపుడెదంబరికింపకొ.” నీలా. 3, ఆ.

బందువుడు. వై. వి. బందుగుడుయొక్కరూపాంత
రము.

బందె. వై. వి. 1. పశువులచెఱ*; “నీ. కట్టెగాపిం
పదక్షత్రలేమనూరూరబందలబడిపోయెఁబగుగ
ణంబు.” స్వా. 3, ఆ. — 2. పశువులదండుగ*;
“క. ఎనుమునకుబందెపాతిక, గొననగు మొదపు
నకుఁబరకగొఱియకుపిసం, బొనరవొరుచేనుమే

నీన, నినుమడిగొనవలయునుడయఁడెఱిగివిడిచి
నకా.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. — 3. నిర్బంధము*.

“నీ. ఆదికాలమునాటియగ్గవారంబులు బందె
లుకల్పించిపాడునేయు.” వి. పు. ౨, ఆ.

బందెకత్తె. వై. విణ. చెఱలోవేయునది. “నీ. మదనుస
మ్రాహనముంబ్రాధిదేవతల్ పంచశిలీముఖుబందె
కత్తెలు.” భాగ. ౬, స్కం.

బందెకాడు. ద్వ. విణ. చెఱలోవేయువాడు.

బందెగొను. ద్వ. స. క్రి. (బందె+కొను.) చెఱఁబె
ట్టు. “తే. ఆర్కువెన్నాడిరాజశుద్ధాంతగణము,
తొరకలబందెగొని.” కవిక. ౪, ఆ.

బందెడ. దే. వి. తెల్లవావలి, శ్వేతసురసీ.

బందెలపోతు. ద్వ. విణ. చెఱ వేయుస్వభావముగల
వాడు. “ద్వి. అచ్చినాయుడుర బ్రహ్మకుఁబో
రాడు, పురిలోనబందెలపోతీతడనగ్గ.” హరి
శ్చ. ౨, భా.

బందోబస్తు. హిం. వి. ఏర్పాటు, భద్రము, పరిష్కా
రము.

బంధకము. సం. వి. అ. న. 1. చెఱసాల; 2. చూపు.
పుం. కుదువ.

బంధకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అంకుటాలు; 2. అటకత్తె;
3. అడేనుగు.

బంధనము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. కట్టుటకుదగి
నసాధనము; 3. కుదువ; 4. కొల; 5. చెఱ; 6. చెఱ
సాల; 7. తొడిమ.

బంధనాలయము. సం. వి. అ. పుం. చెఱసాల.

బంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కట్టు; 2. చెఱ; 3. కు
దువ; 4. కావ్యరచనావిశేషము; 5. సంయోగ
విశేషము.

బంధస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. (ఎనుగునకట్టెడు)
కట్టుగంబము.

బంధింఁ. సం. స. క్రి. బంధనముచేయు, కట్టు.

బంధుజీవకము. సం. వి. అ. పుం. మంకెనీ.

బంధుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బంధుసమూహము.

బంధుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేశ్య. అ. న. ము. మకు

టము. పుం. 1. కలహంస; 2. పక్షి; 3. నూనెను

డ్డి; 4. ఆడుగుటి; 5. మంకెనీ. విణ. 1. బిప్పి

దమైనది; 2. పంగినది; 3. మధ్యోన్నతమును పా

ర్శ్యానతమునైనది. (రూ. బంధూరము.)

బంధులుడు. సం. వి. అ. పుం. అంకుటాలికొడుకు.

కాలపేరుడు

బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఘోటము; 2. జ్ఞాతి; 3. మిత్రుఁడు; 4. మంకెనఁగి.

బంధూకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంకెనఁగి; 2. వేగినఁగి.

బంధు. డే. వి. పండ్లపాచి, పాచుడు. “నీ. సన్ను తిండుచుజేరుజటివరేబులమోటి బంధుకంపు ననెగఁబ్రాతువెగలు” చంద్రా. ౧, ఆ.

బంబ. డే. వి. గ. స్థూలము. “ద్వి. భవ్యహస్తముల, బంబ లింగంబులబాపనివారు.” ప్రభు. 3, ఆ.

బంబోతు. డే. వి. గ. (బంబ+హోతు.) మిక్కిలి బలి నినవాడు. “బంబోతద్దానఁగి.” ఆము. ౬, ఆ.

బంధరము. సం. వి. అ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద.

బంహిష్ఠము. సం. వి. గ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి బహు పు. (బహుపు=తేజము.)

బకదారి. డే. వి. పారావతవిశేషము.

బకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వక్కుకొంగ; 2. బక పుష్పము. డు. 1. ఒకరాత్రినుడు; 2. కుటే రుడు.

బకవైరి. సం. వి. వ. పుం. 1. కృష్ణుడు; 2. భీమనే నుడు.

బకాను. డే. వి. చిలువేరుగి.

బకాయ. హిం. వి. వెనుకఁటిబాకి, నిలవసాము.

బకాల్. హిం. వి. మైనపువత్తులమువాడు, కోమటి.

బకోటుము. సం. వి. అ. పుం. వక్కుకొంగ, బకము.

బక్క. డే. వి. గ. బక్కటిల్లినవాడు, బక్కటిల్లినది.

బ. వి. గని త్రవ్వవారు.

బక్కటిల్లు. డే. అ. క్రి. 1. కుప్పించు; 2. కృశించు.

బక్కమజ్జిగ. ద్వ. వి. నీళ్లు అధికముగాఁజేర్చినమజ్జిగ.

బగబగ. డే. వి. మండుటయందగు ధ్వన్యనుకరణ ము. “చ. సోదరుంబగగొనిరాజ్యలోభమునఁబ ట్టివిధించినదుష్టకర్తనికా, బగబగమండుమంటల నుబట్టియునెట్లొకలేడు.” రుక్మాం. ౨, ఆ.

బగళంబునేయు. ద్వ. స. క్రి. (బగళంబు+ చేయు.) తొలఁగించు. (చూ. పాలకి.) (రూ. బగళము నేయు, బగళమునేయు.)

బగళము. డే. వి. తొలఁగుడు, అవసరణము. “నీ. అవసరంబిప్పుడయగునంతదాకనుబగళమైనెలుఁ డుదిక్పాలవరులు.” లక్ష్మీ. ౧, ఆ. “తే. బెరసిభద్ర మహాకాళిభృంగిరిటులు, పాయంబగళంబుతొలఁ గువిచ్చేయుఁడనుచు, బాధ్యములయందుమిగుల సార్థులమునేయు.” భీ. ౫, ఆ.

బగి. వై. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము*.

బగిన. డే. వి. పృథువిశేషము.

బగిసి. వై. వి. బవిసియొక్కరూపాంతరము.

బగీలు. డే. వి. సంతాపమునందగుధ్వన్యనుకరణము.

(ఆమాటవినఁగానేవాకడుపులోబగీలుమన్నది.)

బగ్గముపాడు. డే. వి. గ. (పాడు+పాడు.) మిక్కిలి పాడు. (చూ. క్రోవిమూడవయర్థము.)

బగ్గరి. డే. వి. గ. (బగ్గ+రి.) బగ్గనిమండిపడువాడు.

బగ్గి. డే. వి. బూడిద.

బగ్గు. డే. వి. మండుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

బగ్గుండి. డే. వి. రక్తవర్ణచూర్ణము. “ఎ. గీ. త్రాడుఁ దాలుపుఁజెలిపైఁడిమేడమీఁద, గొండ్లిసలుపుచు ననుఁగులఁగూడిపల్లు, లాడుబగ్గుండిపాడులనల రియపుడు, చదలఁగొదలేక సంజకెంజాయ లమ రె.” (ఇక్కడ బగ్గుండికి రక్తవర్ణముమాత్రమర్థ ము.) అచ్చ. ఆ, కాం.

బగ్గుమును. డే. అ. క్రి. (బగ్గు+అను.) బగ్గునమండు.

బచ్చెన. వై. వి. 1. పూత* “ఎ. గీ. గంధవాహం బులేడునుగఁబలుగాఁగ, విలయకాలనలజ్వల ములికిగాఁగ, లచ్చిచనుదోయకుంకును బచ్చెన యుగఁ, బాలమున్నీటియల్లుడు బాణమయ్యె.” భీ. ౪, ఆ.-2. వర్ణము*. “తే. ఆములశకాంత కాంతశుద్ధాంతలేరి, కానికాంతాంతరంబునగమ్మ రనెడు, పచ్చబచ్చెనచిత్తెరు పనులమించు, ప్రతి మసంఘటనలమండపంబులోన.” హంస. ౧, ఆ.

బచ్చేలి. డే. వి. కలంబి. (దీని భేదములు తీగబ చ్చలి, దుంపబచ్చలి. ఇదే తీగబచ్చలి.)

బచ్చే. వై. వి. 1. వైశ్యుడు; “తే. బలయురత్నాకర ములుసంచులఁజేసి, పొదివినిధులెల్లఁగొనిసం చిమొదలుచేసి, బేరమాడెడుపాటియుదారలక్ష్మీ, బచ్చలున్నారలపురిఁబెచ్చువెరిగి.” పాండు. ౧, ఆ.-2. బాక్కునమునకధికారి*. “ఉ. లాలనఁ గ్రొత్తబెచ్చులికళాసముపెట్టిరి యాననంబుగా, గోలయుసాధువైనయొకకోమటికికొనిపఁడెందు బచ్చుకుకా.” వై. ౬, ఆ.-3. వెండిపం గారముల నాడెము చూచువాడు*. “చ. మరునకుఁజైత్ర మంత్రినమండలరాజ్యపులైకాంచనూ, త్కీర ముకరంబొసంగుటయు దావులబచ్చలుచేరిత చ్చదా, వరణముఁబాయవిప్పిపరువంబుగ నెన్నిక కక్కఁ జేయుచుకా, దొరయగనిరకంబెచెలి ధూర్తవతంసమలీమసాకులకా.” పను. 3, ఆ.

బడంత్రి. హిం. వి. మేళము, మేళగాడు. (బాజా బడంత్రిలు.)

బడేతు. వై. విణ. భంగమునొందినది. “తే. ఆటదాని బడేతునేయంగవలెనె.” ఆము. ౫, ఆ.

బడ్జి. దే. వి. ఎనిచిపలుచనగాఁజేసెడు వ్యంజనవిశేషము. (చూ. తియ్యగూర.)

బజోము. వై. వి. వ్యభిచారము*.

బజోటి. వై. విణ. (బజోము+ఇ.) వ్యభిచారిణి.

“అగడాదెడుచిల్లయనంబజోటి.” చంద్ర. “ఎలబజాటిరంతులివియెవ్వరు మెత్తురు.” సా. 3, ఆ.

బజోటిండు. వై. ఆ. క్రి. వ్యభిచరించు*.

బజోటు. వై. వి. అంగడిపిడి*.

బజోటుమాట. వై. వి. పిల్వయందుఁజెప్పకొనుమాట, కోహళము.

బజ్జడి. దే. వి. పాదవిన్యాసవిశేషము. “ద్వి. బహుచిత్రగతులతో బజ్జెట్లు ద్రొక్కు.” పల్నాటిచరిత్రము. ౨, భా.

బటాకబయలు. వై. వి. విణ. బటాబయలుయొక్కరూపాంతరము. “క. పయ్యెదగొబ్బునబటాకబయలుగఁజేసెన్.” సా. 3, ఆ. (సాస్థమునకకారాగమము. చూ. బట్టబయలు.)

బటాని. అన్య. వి. ఒకవిధమైన కాయధాన్యము.

బటాబయలు. వై. వి. విణ. బట్టబయలుయొక్కరూపాంతరము. “చ. ఆనవుడునవ్వికాలతరళాక్షికటాక్షములందునకురిం. చినయలుకంబటాబయలునేయక.” సా. ౨, ఆ (చూ. బట్టబయలు.)

బటాబూరము. వై. వి. (బటారము + బూరము.) పెద్దటికము*. “తే. కలనిదన్య, ములబటాబూరమిందేమిముట్టగలదు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

బటారము. వై. విణ. గొప్ప*. (లోలాటారము బయలుబటారము.)

బటువు. యం. దే. వి. 1. గుండ్రన; చంద్ర. — 2. గుండ్రనియుంగరము; “ఎ. గీ. తరుకుజగింపుబటువు ప్రత్యర్థిభిన్న, మధ్యరుచిచండమార్తాండమండలంబు, తనవిమలక్రీడాంతకు.” చంద్రా. ౧, ఆ. — 3. బటువుబిల్ల. “ఆ. పసిడిమండకరణిఁబచ్చవిశ్డెంబు, భౌతిసెట్టుపట్టుబటువురితి, గాఢరత్నరులు గ్రమ్మనిమ్మగుప్రభౌ, తఱిఁగియస్తమించెదరణియంత.” సురా. — విణ. గుండ్రనిది. వై. దృఢము.

బటువుఁబడువు. దే. వి. (బటువు+కైదువు.) చక్రాయుధము. (ఇట్లు బటువువాలు.)

బటువుబిల్ల. దే. వి. బిల్లతలగడ. ఆము. ౧, ఆ.

బట్ట. యం. దే. వి. పసులదేహముమీఁది తెలుపులానగువానిచోట. (బట్టావు. మొ.) విణ. వెండ్రుకలూడినది. (తల.) వై. వి. వస్త్రము. “ద్వి. తుదనుగట్టినబట్టవోయకపోయె.” నళ. 3, భా.

బట్టకడిమి. ద్వ. వి. ధూళికడంబము*.

బట్టగుత్తు. వై. విణ. సిగ్గుమాలినవాడు, నిర్లజ్జుడు.

“ద్వి. బట్టగుత్తనినన్ను బ్రజలువీక్షింపఁ, జట్టుమాయిం చెదనర్పదాచూడు.” వారణ. ౨, భా.

బట్టతల. దే. వి. వెండ్రుకలూడినతల, ఇంద్రుప్తకము.

బట్టతలవాడు. దే. విణ. బట్టతలగలవాడు, ఇంద్రుప్తకుడు.

బట్టబయలు. వై. వి. (బయలు+బయలు.) మిక్కిలి బయలు. “ఎ. గీ. మండువేసవిబంచాగ్నిమధ్యమును, భయదజలదాగమంబునబట్టబయలు, గాటమగుచలివేళలనీటిలోన. భారవుడుఘోషమైనతపంబొనర్చె.” పర. ౧, ఆ. — విణ. మిక్కిలి బయలైనది. (చూ. బటాబయలు, బటాకబయలు.)

బట్టమేక. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

బట్టి. దే. వి. 1. వాగ్ధోరణి; (చూ. బట్టికాడు.) 2. ఆవము.

బట్టికాడు. దే. వి. 1. చిలుక; 2. గోరువంక.

బట్టినగోల. దే. వి. ఎడ్లమీఁద గోసెలెత్తివేసెడుకట్ట, ఎత్తినగోల.

బట్టు. వై. వి. బట్టువాడు, వంది.

బట్టి. దే. వి. కాలవ, కుల్య.

బట్టె. దే. వి. ఒకదిననుమానుకుడు.

బట్వాడా. హిం. వి. కూలిపంచీయచ్చుట.

బడ. దే. విణ. 1. పెద్ద; (చూ. బడగొండ.) 2. మిక్కిలి. “బడబాకినోరు.” భట్టా. ౨, ఆ.

బడగులు. అన్య. వి. నీలగిరులలోనుండు నొకజాతి జనులు. (పడగురులు.)

బడగొండ. ద్వ. వి. (బడ+కొండ.) కొండనలె పెద్ద ఆకారముకలిగి నీళ్లుగలిగిన మేఘము.

బడప. దే. వి. ఇడుము, ఆపద.

బడబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడుగుట్టము; 2. బ్రా

హుస్త్రీ; 3. తాబునట్టియాడుది.

బడబడ. దే. వి. పాటుటయందగున్వ్యవసాయకరణము.

“క. బడబడఁబాటుచుగడగడ, వడఁతును.”

పాండు. ౫, ఆ.

బడబానలము. సం. వి. ఆ. పుం. బడబాన్ని, వార్వ పుటగ్గి.

బడలిక. దే. వి. అలయిక, అలపు, శ్రమము.

బడలు. దే. ఆ. క్రి. శ్రమపడు. వి. శ్రమము. (చూ. బడలుపడు.)

బడలుపడు. ద్య. ఆ. క్రి. బడలు, శ్రమపడు. (రూ.

బడల్గుడు. “చ. తనగదచేతరాత్తునులదారుణశ

స్త్రవయంబునశ్రమం, బునగతీనీరుడైనిలిపిపో

రనిశాచరులంబడల్గుడక, ఘనభుజదండచండ

హతిఁగ్రాచిన.” భార. ఆర. 3, ఆ.)

బడవా. వై. వి. 1. తార్చనది; 2. తార్చనాడు*.

(ఒకటిట్లుగా వాడఁబడును.)

బడాయి. హిం. వి. గర్వము, అతిశయము.

బడాయించు. హిం. ఆ. క్రి. అభివృద్ధియగు. స. క్రి. అభివృద్ధిచేయు.

బడాయిభోరు. హిం. వి. అతిశయముగా మాటలాడు వాడు.

బడి. దే. ఆప. భానార్థమునందుచ్చెడి యొకానొక ప్రత్యయము. (ఏలుబడి. ఎచ్చుబడి. మొ.)—

వి. 1. పాతకాల; 2. దిట్టము; “చ. ఎల్లదండనిపు

రిజాలబెంచుదొరలందఱుక బడిసేయుండేడ్డ

అక.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. క్రమము.

“క. తొడిబడవిషయాతురునవి, విడుమనియె

డికంబెగలదెవేతేపగ నే, ర్నడరగధాదులనొ

కటక, బడిదోపగఁబలికిమైత్రివాపుటయె

ష్టక.” ఆము. ౪, ఆ.—ద్ర. వేంబడి. “నీ. భు

విగవిలొకనన్యబుట్టించెనెవ్యాడు బడినాగమ

ములెల్లనడపెనెవ్యాడు.” వసు. ౧, ఆ.

బడికోడి. దే. వి. కోడిబడియొక్క మాటుపాటు.

(చుక్కచేరువంటిది.)

బడికోలు. దే. వి. పోలిక. ఆము. ౫, ఆ.

బడిత. దే. వి. ఇనుపకట్టగుదియ, పరిఘము.

బడితపాతము. వై. గ్రా. వి. చేదివినపాతము. “ద్వి.

ఒజ్జలకు, బడితపాతముదొంగపదరులన్నియును.”

హాశ్య. ౨, భా.

బడిద్రిష్ట. దే. స. క్రి. (బడిమి+ద్రిష్ట.) బడియ.

“ఎ, గీ. దానితెలితేమముఁకుటఁగేసరాన్వ. పుం

బువ్వుడుబడిద్రిష్టిపొసెనొకతె.” చమ. ౨, ఆ.

బడిపెద్ద. ద్య. వి. ఉపాధ్యాయులకు సహాయత్వ

మును పహింపఁగల ముఖ్యవిద్యార్థి.

బడిమి. దే. వి. 1. బడియుట; 2. చక్రాకారశ్రమ

ణము; “ద్వి. పురిచుట్టుబడిమిగాఁద్రిష్టి.” పా.

2, భా.—3. భూతబలి.

బడియ. దే. వి. చిన్నదండఁగట్ట. “నీ. ఆర్పుచుగో

పాలురందఱునందందబడియలఱునబడఁగవై

చి.” వారి. పూ. ౬, ఆ.

బడియు. దే. స. క్రి. (దృష్టిదోషపరిహారార్థము.)

దిగఁదీయు. వై. 3, ఆ.

బడిలి. దే. వి. తూలు, బెజ్జెము, రంగ్రము.

బడివారడి. దే. వి. ప్రతిముఖ్యునకువేసేడుపన్ను.

బడిశము. సం. వి. ఆ. న. (చేపలనుపట్టెడు) గాలము.

బడిసివాటు. దే. వి. దిగఁదీసివేయుట. విరా. దిగఁదీసివే

సినది. “తే. బ్రహ్మలోకంబుకాశిబడిసివాటు.”

కాశీ. 2, ఆ.

బడుగు. దే. వి. శవము. విరా. 1. కృతము; “నీ. క

డుగ్యశస్త్రంబునఁ బిడికిటిలోపలనడఁగెడుబడు

గునెన్నడుముతోడ.” కళా. ౮, ఆ. (ఆమ్రేడిత

మునందు బడుగుబడుగు. “వ. బడుగుబడుగున

డుముపసంగడునొడికమగువాని.” ఆము. ౬,

ఆ.)—2. అశక్తుడు. “మ. అడుగఁగిన్నివరం

బువేగముపాల్యాజారచిచ్చేయువా, కుడురా

జార్ధవిభూషణుండునరమీనున్నాడుయుష్టాదృ

శుల, బడుగులవాంశితమీసమర్థతెప్పధాలాప

ప్రబంధంబులక, జడివెట్టం బనిలేదునున్న కతప

శ్చర్యావిరోధంబుకాక.” కాశీ. ౪, ఆ.

బడున. దే. విరా. బాడునయొక్కరూపాంతరము.

బడుపు. దే. విరా. బడుగుయొక్కరూపాంతరము.

బడె. దే. వి. బడియయొక్కరూపాంతరము. “ఎ, గీ.

ఉడుమునడికియున్ననడుచునెబడెవెట్టు.” భో.

౪, ఆ.

బడ్డ. దే. వి. మగగుఱి.

బడ్డము. వై. వి. త్రొత్తయెత్తిపాత్రముల సమా

హము*.

బశము. వై. వి. వ్రతము. కళా. 3, ఆ.

బతినీ. దే. వి. ఒకదిననుపట్టువస్త్రము. “వ. వలిపం

బులుఁబప్పరులుమాదాపరులుబిలుఁగులుబీబులు

నేతలుగింబెంబులుబతినీలు.” కవిక. 3, ఆ.

బతిమాలిక. దే. వి. బతిమాలలు.

బతిమాలు. దే. స. క్రి. దెన్వముతో వేడుకొను.

బతిమాలమ్. దే. ప్రే. బతిమాలజేయు. “క. గత
తీవుడవ్రేగనియెడి, కతయదిమనీ యయ్యె
బట్టికంటనియెడదా, నతడుమును బ్రతికివ్రే
గై, బతిమాలిచెజగముజచ్చిభారముపాపె.”
రామా. ౮, ఆ.

బత్తడిక. దే. వి. బత్తలికకు మొదటిరూపము. లక్ష్మీ.
౨, ఆ.

బత్తలి. దే. వి. (చూ.) బత్తలిక. (ఒకనిఘంటుకారు
డు బత్తలి అని పదమిత్తయిన్నాడు.)

బత్తలిక. దే. వి. అమృలపాది. “తే. అరుణరుచిబొల్పు
నెలనాగయంఘ్రియుగము, లీలబంకరుపాశ్రీ
లనీలరేచ, వద్దలోచనజంఘలుబత్తలికల, జెలగి
ప్రదరానివృత్తులుగాజేయలేవె.” కవి. ౧, ఆ.

బత్తాయి. అన్య. వి. బతావియను ద్వీపమునుండి
వచ్చిన (వారింజపండు.)

బత్తి. వై. వి. భక్తి. “అంగనయెంతటిపుణ్యమూర్తివో
బత్తిజనింపవాడుచెఱబాపితి.” శుక. 3, ఆ.

బత్తుడు. యు. దే. వి. కమసారెవారిపట్టువుచేరు.
వై. భక్తుడు. “క. బత్తులునుననాకత్తుల, మొ
త్తిరిపకుసమజముండములుచండమురొ, నెత్తుర
దారులదారివి, ప్రత్తిమిరనవారుణప్రభలబ్రబలం
గఁ.” పాండు. 3, ఆ.

బత్తెము. వై. వి. భోజనమునకైయచ్చెడు ద్రవ్యము*.
బదనామి. హిం. వి. అవమానము, చెడుపేరు. (బద
లాము అని వాడుకమాట.)

బదనిక. వై. వి. చెట్టుమీదమొలచునట్టి ఓవధివిశే
షము.

బదర. ఉభ. దే. వి. పగులు. (అకుండబదరపోయినది.)
సం. ఆ. స్త్రీ. 1. కారేలకి; 2. పాచితీగ;
3. ప్రత్తిచెట్టు. అ. న. ము. 1. రేగుపండు; 2. ప్ర
త్తికాయ. పుం. 1. ప్రత్తిచెట్టు; 2. ప్రత్తిజడ.
బదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేగు; 2. గంగరేగు;
3. ప్రత్తిచెట్టు.

బదరికము. దే. వి. పెట్టె. “అ. మూడువగలపగిదిము
డువులుచెప్పించి, కలయగొక్కబదరికముననుం
చి, కాంతలేకవృద్ధునిగరిపురోహితుడైన, గాల
వునకుగొతుకమునబనిచె.” శై. ౮, ఆ.

బదలాయించు. హిం. స. క్రి. మార్పు.

బదులు. దే. వి. 1. మాటు; కవి. 3, ఆ.—2. అప్పు;
(చేబదులు.) 3. ప్రతి.

బద్ద. వై. వి. 1. కాయయొక్కఖండము*; 2. వెదురు
లోనగువానిఖండము*; 3. చీలిక*. (అఱకాలు
బద్దలుబద్దలుగాచీలివది.) విణ. పలుచనిది*. “ద్వీ.
బద్దపీక్కులునంటబలిసినతొడలు.” హరిశ్చ. ౨,
భా. (బద్దయొక్కరూపాంతరము.)

బద్దకము. వై. వి. పాలుమాలిక, ఆలస్యము*.

బద్దకింఁ. వై. ఆ. క్రి. పాలుమాలు.

బద్దపరి. ద్వీ. వి. బ్రద్దపరియొక్కరూపాంతరము.
బద్దకింఁ. దే. స. క్రి. (సరిగా ఉన్నదా లేదా అని)
తొలిచినది తిరుగకొలుచు.

బద్దు. దే. వి. అసత్యవచనము, బొంతు. “క. ఇద్దఱు
నుంజనియేటికి, బ్రద్దునదీర్ఘంబులాడిబోయె
దియగఁ, గద్దెత్తుకొనియెసీనుతు, బద్దులనె
నుండుననుచుబలుకఁగవెఱతుఁ.” పంచ. నా.
౧, ఆ.

బద్దుర. దే. వి. —వై. —

బద్ద. వై. వి. 1. వస్త్రముమొదలు; 2. ఆపరకర్మము
చేయునపుడు జం దెమునలవేసికొనెడు వస్త్రఖం
డము.

బద్ర. వై. వి. పండ్రెండు. “క. అత్తివంచితగిడుగ,
సత్తదచ్చాకపంచచాంచీరై, దిత్తిగయ్యదబ
ద్రలు, చిత్తంబునదలచినట్లు చేతికిఁదెచ్చుఁ.”
ఉ. హరి. 3, ఆ. (సాగటాలూటయందుపాచిక
లురెండు. ఆపాచిక లొక్కొక్కటికి నాలుగు
ప్రక్కలు. ఒక్కొక్కప్రక్కకు అఱునాఱును
నాల్గునాల్గును మూడుమూడును ఒకటొకటియు
ను గాజతలు ఎనిమిదింటికి బొట్టు ఇరువదియెనిమి
దియైయుండును. ఆపాచికలురెంటినీతాళించినే
యునపుడు వానిపొట్టిక భేదముచేతపండ్రెండు,
పది, తొమ్మిది, ఎనిమిది, ఏడు, ఆఱు, ఆయదు,
నాలుగు, రెండునుగా పంచెములుతొమ్మిదిపడును.
కాన ఆపంచెములు తొమ్మిదియనీపద్యమునందు
చెప్పుబడియున్నవి.

బద్రము. వై. విణ. పదిలముయొక్కరూపాంతరము.
బధిరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బధిరముగా
జేయబడినది. “బధిరితదిష్టుఖండు.” భార. భీష్మ
౧, ఆ.

బధిరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిటివాడు.

బద్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కట్టబడినది.

బధ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. నీళ్లురాకుండకట్టినకట్ట
(చూ. భేయము.)

బధ్యుఁడు. సం. వి. (అ.అ.అ.) చేపందగినవాఁడు.

బనాతు. హిం. వి. ఒకవిధమైన ఉన్ని బట్ట.

బనాయించు. హిం. స. క్రి. కల్పించు.

బనారసు. హిం. వి. కాశీపట్టము. (బనారసుచీరె. మొ.)

బన్నపడు. వై. అ. క్రి. (బన్నము+పడు.) భంగము

నొందు*. “ఎ, గీ. తక్కుగలయంతిగములనాద

స్వరంబు, పట్టికొనియేచిపిడెల్లబన్నపడఁగ, దొ

ద్దగొనిరథకుంజరతురగతతులు, తమకువలవకుని

కిదిగఁద్రావించిరి.” భార. మా. ౧, ఆ.

బన్నము. వై. వి. 1. ఆపమానము*; “ఉ. నన్నిటు

లాదురాత్మసదనంబునకుఁ జనుమన్నజంత్రీ, బ

న్నములన్నియుండెలియఁబల్కెదఁగాకని పో

యె.” భార. విరా. ౨, ఆ.—2. ఆపద*. “ఉ.

క్రిస్సెలవెన్నెలక సమదశోకిలకాకలికారవం

బులక, జెన్నఱియెన్ని బన్నములుచెందఁగఁగూ

డునా.” రసి. 3, ఆ.

బన్నసరము. వై. వి. నానావిధములయినముఖులుగ్రు

చ్చినవారము. “నీ. జనియించె నొక్కొప్పచ్చని

మొల్మయను బుద్ధిగ్రుచ్చినపచ్చలకొమరువలన,

సమకూడెనొక్కొదాడి మహాలాద్ధవలీజమతిప

ద్దరగానామగ్రివలనఁ, బొడకట్టె నొక్కొజం

బుఫలంబులను మనూభ్రమమింద్రసిల విభ్రమ

మువలనఁ, దోఁతెంచె నొక్కొమధూక పుష్పము

లనునానవచ్చరంజిమత్వములవలన, దానియటు

లెత్తిపనుపాడఁదలఁచించుడు, బరిణిమూఁకుటసె

లకొన్నబన్నసరముఁ, గఱచికొనిపోయెఁజెల్క

ప్రగల్భునిటుఁడు, బాలికామానసముఁగొనుపగి

దినపుడు.” పాండు. ౮, ఆ. (“పగడంపుబన్నస

రము.” చంద్ర. ఇత్యాదిస్థలములయందు బన్నస

రమునకు హారముమాత్రమర్థము.)

బన్నసరి. వై. వి. బన్నసరముయొక్కరూపాంతరము.

“ఎ, గీ. పరఁగ వెలలేనిచాకట్టుబన్నసరులంఁబసి

మిమెప్పారుపచ్చలపఠకములును, గండపెంచా

రములులోనుగాఁగఁగలుగు, సొమ్మలొకయింతి

కైసేసెసాంపుమెఱయె.” య. ౮, ఆ.

బభ్రువు. సం. వి. ఉ. క్రి. కపిలగోవు. పుం.

1. (యా.) వెంట్రువ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు;

4. అగ్ని. వి. 1. పచ్చేనిది; 2. బట్టతలవాఁడు.

బప్పు. వై. వి. బువ్వా, నలువ. “క. తేమ్మలకన్ననుగ

న్నులు, తొమ్మిదిగుములనుచొచ్చు తొయ్యలి

కంచుక, బప్పుతదక్షియుగోపాం, తమ్మునవ్రాసి

ననవాంకతంబెలిపెఁజెవుల్.” కవి. ౧, ఆ.

బప్పురించే. వై. అ. క్రి. శ్రుమించు. “శయానుండ

య్యనానీనుండయ్యులీత్తుక్రేణిగనిబప్పురించె

నేనియదిపిత్తుగ్రహము.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

(యా. బప్పురిల్లు. “నీ. పన్నగఁబులకెల్లభయము

మిక్కుటముగాఁ బాతాళలోకంబు బప్పురిల్లె.”

విక్ర. ౮, ఆ.)

బప్పెర. వై. వి. శ్రమము, బ్రాంతి.

బప్పెరపోక. ద్వ. వి. బప్పెరపోవుట, శ్రమపడుట.

“బప్పెరపోకతో.” పంచ. శం. ౨, ఆ.

బప్పెరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. శ్రమపడు. “క. ఆదెడి

దపుమ్రాతకుఁగా, దేబప్పెరపోయిదేవదేవరనగ

రక, వేయెడుపడిరి మొగముల, పైబెగ్గలికంబు

దేఱఁబరిజనులెల్లక.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

బయకాడు. ద్వ. వి. (బయలు+కాడు.) రాగము

ను బయలుపఱుమనాడు, గాయకుడు. “చ. అన

ఘయపూర్వమైనభవదాగమనంబుతలంప నొక్క

చోఁ, బొనరినకయ్యమిప్పుడెఁగ బోయఁగవచ్చి

నయట్లుతోఁచెనీ, వసుపమదేనదానవమహాహవ

నాటకనూత్రధారివై, ఘనముగవీణెమీటుబయ

కాడెవునీయొళవేనెఱుంగనే.” శకాం. ౮, ఆ.

“నీ. ఇంపుసాంపులబాడు నెలతేఱిబయకాఱు

లకువన్నెమీఱునీలములాసంగి.” అని. ౨, ఆ.

(“అలరాజనిభాస్యయెలంగుగట్టివాకోయలకం

చుకుత్తికలకూబయకాడనవచ్చు.” ఇక్కడ

బయకాడనఁగా గానవిద్యోపాధ్యాయుఁడు

అని యర్థము.) విజ. ౧, ఆ.)

బయకారము. ద్వ. వి. (బయలు+కారము.) యావ

నమునందు బయలుపడుకొంగారచేష్ట. (దీనికి అల్ల

సాని పెద్దన గారుచెప్పిన ఉత్పలమాలికావృత్తము

నందు ప్రయోగము.)

బయకారి. ద్వ. వి. (బయకారము+ఇ.) విలాస

పతి. “తే. మంతుడననొప్పు నెఱవెంతవహంతకా

రి, సొగసుబయకారిచాననజాడదగ్గి, కేకరించిన

నాతఁడుకరికొంచి, యిదియువగలాఁడిరాయ

నికదియఁజనఁగ.” హంస. ౫, ఆ.

బయలు. వై. వి. 1. బహిరప్రదేశము; 2. చెట్టుచేమ

లేనిచోటు; “చ. అమరీశలేతపచ్చిక బయళ్లను

దట్టములైనయొంద్రగోపములఁజింపఁగా.” వి,

పు. 2, ఆ.—3. ఆకాశము*. “ఇప్పుడీబయలుచె

పిన్నమాటలునవ్వువచ్చునే." బిర. ౨, ఆ.—విణ.
శూన్యము*. "వ. ఆత్మరూరాజుతనమట్టమంబు
యలగుటచూచి." భార. శల్య. ౨, ఆ.

బయలుదామర. వై. వి. (బయలు+తామర.) మెట్ట
దామర. స్థలపద్మము. "ద్వి. బయలుదామరలగిడ్డ
ఱచుపాదములు." హరిశ్చ. ౧, భా.

బయలుదేలు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బయలు+దేలు.) బయ
లువెడలు, నిర్గమించు.

బయలుపడు. వై. ఆ. క్రి. ప్రకాశితమగు. (రూ.
బయలుడు. "సంగరోత్సవోద్యమరభసాతిరేక
ముబయల్పడుటించుకలేక." భార. విరా. ౨, ఆ.)

బయలుమెరియు. ద్వ. ఆ. క్రి. బయలుపడు. "వ.
తారందలువిరాటుకొలుపుకూటంబునకుంబోయి
బయలుమెరియుండువారుగా నిశ్చయించి."

భార. విరా. ౫, ఆ.

బయలువెడలు. ద్వ. ఆ. క్రి. బయలుదేలు, నిర్గమించు.

బయలువోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బయలు+వోవు.) బయ
లుపడు. "ద్వి. నిన్నొక్క, పనిబంపనేడెడబ
యలువోకుండ, జేసెదవేనియుజెప్పెద." నవ.

3, భా.

బయనా. హిం. వి. సంచేకరువు.

బయనారి. హిం. విణ. వివరమైన.

బయ్యంకలు. దే. వి. బ. వేలిట్లు. దౌహృదము.

బయ్యండు. దే. విణ. ముందుడు.

బరక. దే. విణ. కఱకైనది. (పిండిబరకగానున్నది.)

బరకము. దే. వి. దూదిబరువు.

బరగడ. దే. వి. ధాన్యపురాశిలోనగువానిమీదవే
సెడు మట్టిముద్ర.

బరగడము. దే. వి. పుత్రవిశేషము.

బరడు. వై. వి. గఱుకైనపట్టులోనగునది.

బరణి. వై. వి. కాటుక మొదలగునవియుంచుకొనెడు
పాత్రము, కరాలుము. "ఎ, గీ. మించువీతెండ
నగ్నిబుట్టించునరణి, కలుషఘోరపయోరాశిగ
డపుతరణి, తోచెఁబ్రాచీమహాధర్మత్తుంగసర
ణి, ప్రాజదువుమానికంబులబరణితరణి." పా.
౪, ఆ.

బరణిమక్క. వై. వి. భరణీమక్షత్రము.

బరతరపు. హిం. వి. ఉద్యోగమునుండితొనీవేయుట.

బరతుపిట్ట. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

బరవట. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. బ. తృణధాన్య
విశేషము. (చూ. ఈశేటి.)

బరమా. దే. వి. (చూ.) పిడిసాన.

బరవసము. దే. వి. ధైర్యము. "క. శరగురుడెచటికి
డఱిమిన, వెరవుననచ్చటికి నెల్లవిత్రాంతిగుంధ
రుడగుధృష్టద్యుమ్నుడు, బరవసముదల్పివడ
పడిపోరాడె." భార. శ్రీ. ౧, ఆ.

బరాతము. హిం. వి. లిఖితపూర్వకమైన ఆజ్ఞ.

బరాబరి. దే. వి. హెచ్చేరిక. "నీ. స్పృశికహస్తై
సమ్ముఖమ్మన బరాబరిగాగననృసుపర్యటించి."
కాశ. ౨, ఆ.—విణ. సరియైన.

బరాబరిక. దే. వి. బరాబరియొక్కరూపాంతరము.

"నీ. తనదుండవృగట్టియనుబెత్తెను గఁ బట్టివు
తిహారులునుబరాబరిక చేసి." చంద్రా. 3, ఆ. (స్వా
ర్థమున కపుత్ర్యయము.)

బరానర్త. హిం. వి. ఉజ్జాయింపు, మదింపు.

బరి. దే. వి. 1. పార్శ్వము; "వ. బరితోడబరియు

సరిబెరయమెరయుచు." శై. ౨, ఆ.—2. (చూ.)

గిటి; "ద్వి. పర్ణికాలకుఁజాట్టుబరులేడువ్రాసి." రా.

ఆర, కాం.—3. (చూ.) బరిగోల; 4. దొంగ;

"మ. అవనిశ త్రిదశేంద్రుచూపుబరికన్యాగండ

పాలిద్వయా, నవలావణ్యరసంబుఁగొల్లగొనియం

తంచెంతఫాలంపురా, జువిలోకించినలింఛిక్రొ

నినయాసామైల్లఘర్తాంబుకై, తనమొప్పుకేవె

సడించితూఁతెగబరితాపింఛకుఁజాంతముక."

స్వా. ౫, ఆ.—5. శత్రువు. "ఎ, గీ. చిచ్చువాత

నుబరినాతఁ జిక్కుపడక, తప్పిపోయినవారితే

జ్ఞాలంఢ్రు." కాశీ. ౬, ఆ.—విణ. పృత్తియందు

బరిగిశబ్దమునకుమీఁదెల్లములోపింపఁగామిగిలిన

రూపము. "బరిమేను." భార. కర్ణ. 3, ఆ. మొ.

బరికట్టె. ద్వ. వి. (బరిగి+కట్టె.) అలుగులేనియీతె.

బరికాడు. దే. వి. మావటివాడు. "మ. మతిశంకెం

గముట్టివిక్రమరసోన్నదంబునకే భూవిభుకే

గదప్రేయంగసతండుపైఁబడిభుజాగర్వంబునంబ

ట్టైన, రదుఁదార్పకబరికాడునిర్భయతఁజేరిం

జాచినంబట్టును, న్నదకుండాలుములిలదిక్కిలిత

నామక్రమణకొరావణుక." నిర్వి. 2, ఆ.

బరిక. దే. వి. గఱుకులుగలయెండినతొడిమట్ట. విణ.

చింపిటి. "తే. నిదుదపాడవునుమిడిగుడ్లుబడు

వుటొడలు, గుంతమోమునుగుఱుకేలుఁగుండక

దువు, మిట్టపండ్లునుసెంతయుబెట్టిదంపుఁ, బలు

కులునుదురాచారంబుబరికలయ్య." మార్క.

౫, ఆ.

బరిగి. ద్వ. వి. (బరిగి + కప్పి.) బరికట్టె. “ద్వి. గొడ్డలిబరిగిపిక్కుటకుండయును.” భల్లా. 3, భా. బరిగి. దే. విరా. ఏమియులేనిది, శూన్యము.

బరిగిరాతు. ద్వ. వి. పల్లమువేయనిగుట్టుముమింగనెక్కడునాధి.

బరిగోల. దే. వి. (బరి+కోల.) 1. ఏనుగుప్రక్కలు పొడిచిబెదరించుటకై అర్ధచంద్రాకారముగా ఉక్కుతోచేసిన అలుగుగల వేణుడుండము; “క. బరిగోలచేతమదసిం, ధురముంగనలించిన్లుతూపులనాభూ, వరుంగనలించుచుగనచము, మురియలుగావేసివిల్లముప్పికెగ్రుంచెక.” రా. ఆర, కాం. ౧, ఆ. — 2. బాణము. “రగడ. క్రొవ్వి క్రొవ్విరి మొగ్గమరుబరిగోలగోలయిదేల దాటితి.” వసు. 3, ఆ.

బరిచి. దే. వి. ఈలె, కుంతము. (రూ. బరిచీ. “ద్వి. పరకుపట్టిసములబాంకులవాడి, బరిచీలనురుగదాప్రముఖాయుధముల.” నా. ౨, భా.)

బరిజోగి. ద్వ. వి. (బరిగి+జోగి.) పామలవాడు. “క. పారిబొరనాడింతురుదరపోషణములకుక, బరిజోగులుపెట్టెలనిడి.” జై. 2, ఆ.

బరిడెగవ్య. ద్వ. వి. భిక్షువిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

బరిడెపురుగు. ద్వ. వి. బరిజెపురుగు.

బరిజెపురుగు. ద్వ. వి. బొడ్డిక.

బరివెంక. దే. వి. పక్కచెట్టు.

బరిస. దే. వి. ఇనుపకట్లగుదియ, పరిఘము.

బరుకు. దే. స. క్రి. 1. తోలులేమనట్లుగీలు; 2. గీలు. “క. మరిగినవిధమునకేరువ, దినుగుబనిగొనుచుగలయద్యుణములువెదకుక, ఖరపుటమునగడుపాయ్యున, బరికికొనుచుజక్కనిలచుచుబలుమునెదురక.” రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.

బరుజో. దే. వి. గజ్జె, కింకిణి.

బరువడి. దే. ద్ర. మరల. “క. ఒండొరులజూచియానన, మండలముల దెలియియెలముకన్నీయకా, తండువరుండగుబరువడి, రంజనికాశ్యోక్తిమైమరల్చిరివానిక.” భో. 3, ఆ.

బరుపు. వై. వి. 1. భారము; 2. సరకులునింపినకట్లములొనగునది*.

బరుసడ్డసరము. వై. వి. (బరుసు+అడ్డసరము.) అంబుళి.

బరుసు. వై. విరా. 1. కఱకైనది; “ద్వి. బరుసుమీసముచెక్కువైలుబిరియు.” నవ. 3, భా. — 2. గఱకు* (చూ. తీడు.)

బర్కరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రాయపుపకుపు; 2. మేక; 3. పరిహసము.

బర్బర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింటి. పుం. మ. 1. బారంగి; 2. బొబ్బరలు; 3. ఒకదేశము. విరా. గఱకులుగలది. “సీ. తనభుజాపరిఘచేధరణివరాశోహభరియించిబర్బరబాహుండయ్యె.” జై. ౧, ఆ.

బర్బరము. సం. వి. ఆ. పుం. బొబ్బలి.

బర్బపుష్పము. సం. వి. ఆ. న. 1. గండివనము; 2. పచ్చేకు; 3. మాచిపత్రి. (చూ. బర్బపుష్పము.)

బర్బము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. నెమిలిపురి; 2. ఆకు; 3. గండివనము; 4. పచ్చేకు; 5. మాచిపత్రి.

బర్బ. సం. వి. న్. పుం. 1. నెమిలి; 2. దర్బి.

బర్బమాడుము. సం. వి. ఆ. న. నెమిలిజేట్టుచెట్టు.

బర్బణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నెమిలి; 2. దర్బి.

బర్బర్లుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నిర్బరుడు, వేల్పు.

బర్బిక్కుప్ప. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని, అనలుడు.

బర్బిష్టము. సం. వి. ఆ. న. కురువేరు, స్త్రీబేరము.

బర్బిష్టు. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని, మాతాశనుడు.

పుం, న. దర్బి.

బఱలు. దే. స. క్రి. 1. గోళు; “ఆ. మూగవానియెదుటముక్కుబఱలు, రానిచందమయ్యె.” భో. ౬, ఆ. — 2. వైంగగాగోళు. “తే. బఱటికొనిపోయిక్కుతెవర్బఱన్నబనిచె.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

బఱబఱ. దే. వి. ఈద్యుబయందగు ధ్వన్యనుకరిము (వానికాలుపట్టి బఱబఱయూడెను.)

బఱ్ఱి. దే. వి. ఎనుము, గేదె, మహిషి.

బల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మత్తెవపులగము; 2. విద్యావిశేషము.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలగము. వై. వి. పరిజనము. “ఎ. గీ. పాంధ్యుడతిరగుండుబలగంబుగలవాడు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. “చ. అనుటయులజ్జనజ్జలయహానయించుకయోరగాగపం, చినమొగమొప్పవేమనుచుజెప్పెదదాననచేసికాదయో, యనఘచరిత్రవాగుగలయట్టిబలంగమలెల్లబానియా, ఘనగహనప్రవేశములగట్టపుబాలులగుందితిగడుక.” కళా. 3, ఆ.

బలకరము. దే. వి. కావలి. “తే. గాలితేజీ మెకంబు
లుకోలుపులులు, కొదమనింగముల్ రెంట్రదా
గుడుమెకంబు, లలభరద్వాజమునిరాజనిలయము
నకు, బలకరంబున్నజోదులపగిదిబోలిచె.” రా
మా. ౫, ఆ.

బలకరించే. వై. ఆ. క్రి. వ్యాపించే*. (చూ. గిలక
రించే.)

బలకాయించే. దే. ఆ. క్రి. (బలము+ఇంచు.) అతి
శయించే. (సంధియందు వర్ణవికారము.)

బలకొట్టు. దే. ఆ. క్రి. అ. అని శ్రుతిపట్టు.

బలకొను. దే. ఆ. క్రి. (బలము+కొను.) అతిశయిం
చే. “క. తలపఁజతుప్పదులధికులు, బలకొనిమ
టివారికం టెఁబాదద్యయముకొ, గలమనుజులల
ఘుతములి, మ్ములవారియందు వర్ణములునాల్గర
యకొ.” భాగ. 3, స్కం.

బలదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బలరాముడు;
2. వాయువు.

బలపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బలము+పడు.) అధికమగు.

బలపము. దే. వి. 1. పలక ప్రాసెడుసాధనము, కఠిని;
2. చోరసాధనవిశేషము. (చూ. గద్దగోరు.)

బలభద్రుడు. సం. వి. ఆ. క్రి. కలుకాంతికి.

బలభద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరాముడు.

బలము. ఉభ. దే. విణ. అధికము. (వానివద్ద దుష్టబల
ముగానున్నది.) సం. వి. అ. న. 1. గంధము;
2. రసము; 3. రూపము; 4. సత్త్వము; 5. బలుపు;
6. సైన్యము. పుం. కాకి.

బలయు. వై. స. క్రి. పరివేషించే. “క. అద్రిచరనే
నఁగొంచున, ముద్రముబంధించికడవిమువ్వగు
సఁదికూ, టాద్రిబలసియున్నారదె, ముద్రిత
లంకాకవాటముగదాశరభుల్.” రా. యు. కాం.

బలవంతము. ఉభ. వై. వి. బలాత్కారము*. “క.
బలవంతముజూదమునకుఁ, బిలువంబడిమగుడన
గునె పెద్దలకనితా, నలఘుడుపురరాష్ట్రజాతో,
నలయకధర్తజూడుజూదమాడఁగడంగకొ.” (బ
లవంతము-బలవంతముగాననియర్థము.) భార. స
భా. ౨, ఆ.—సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) బలము
గలది.

బలవిన్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. పూసముగొడ్డుట.

బలనూదనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.

బలా. దే. అవ్య. బలాయొక్కరూపాంతరము. “పం
చచామరిము. బలబలాలిలోదబాలబట్టిబిట్టు

చుట్టి నే, హలాహలిహలాహలాభయాబుధ
క్షుదీర్యదకొ.” స్వా. ౪, ఆ.

బలక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. పెద్దపెంటికొక్కర;

2. పెంటికొక్కర. ఆ. పుం. ము. 1. పెద్దకొక్కర;

2. కొక్కర.

బలాత్కరించే. సం. స. క్రి. బలాత్కారముచేయు.

బలాత్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి నిర్బంధం
చుట, బలవంతము.

బలాదూరు. హిం. వి. దిగదుడుపు. (చేటును దూర
పఱచుటకు నిచ్చుబలి.)

బలారా. దే. అవ్య. బలాయొక్కరూపాంతరము.

“బలారాబలారాతిప్రొద్దుపుండెంతనేసి.” విజ.

3, ఆ. (ఇది బౌరావంటిది.)

బలారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుతేడు.

బలాహకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మేఘము; 2. వి

ష్ణువు తేరిగట్టుములలోనొకటి; 3. సర్పవిశేషము.

బలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కప్పము; 2. (పూజార్థమైన)

కానుక; 3. చామరదండము; 4. 2. క అనుర రాజ్.

విణ. (న్. ఈ. న్.) బలముగలవాడు.

బలిజె. దే. వి. కూద్రజాతివిశేషము. (బలిజెనాడు,
బలిజెది.)

బలితము. వై. విణ. 1. బలిష్ఠము; “క. బలితపుటురి
గామంబున, నిలుచుటయారజ్ఞులైన్వినీలిగినును
తుల్, వెలిచిననుఖులగుదుర, వ్యలనెఱుగను
పడుదురందువత్సదు రాత్తుల్.” భార. కాం. ౬,
ఆ.—2. స్థూలము*. “నీ. కృశచైతన్యజాతినిర్ధిలుని
టులనురీతిగలకంతలేగొనుబలితమయ్యె.” ఉ.
రా. ౨, ఆ.

బలిద్వంసి. సం. వి. న్. పుం. విష్ణువు, హరి, వెన్నుడు.

బలిపుష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాకి; 2. నక్క
కొంగ.

బలిపెట్టు. మి. స. క్రి. తేంపు.

బలిభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. కాకి; 2. ఉర
బిచ్చుక.

బలిమి. వై. వి. 1. దేహబలము; “తేలెమ్మరణంబులో

బలిమిచూపుము.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. బలా

త్కారము*. “తే. స్నాతకులచేనిపూవులుజంద

నంబు, జనునెబలిమినిగొనితాల్చు.” భార. సభా.

౧, ఆ.

బలిమికాడు. ద్వ. విణ. బలవంతుడు. "నీ. అత్తై హిశ్శీర్తయంబుబలంబునఁ బరుల మోడించిన బలిమికాడు." భార. సభా. ౧. ఆ.

బలియు. వై. అ. క్రి. 1. స్థూలించే; 2. అధికముగ. "క. పననునివలనఁ గొమరుమిగులబలియును గం, ధము." రాఘ. ౧. ఆ.

బలియుడు. వై. విణ. బలవంతుడు. "ఉఱిండును శేంద్రునైన బలియుండుమోడింబుడు." భార. ఆది. ౬. ఆ.

బలివారు. మి. స. క్రి. చేంపు. "క. దండింపదలఁచియప్పడు, నండాల్భటాలిబలిచినచివుడు మారీ, కొండికపాపనిబలివా, రుండనిసెలవొనఁ గఱింకరులరధసునఁ." జై. ౨. ఆ.

బలిష్ఠము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి బలముగలది.

బలిస్తము. సం. వి. న్. న. పాతాళలోకము.

బలియము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మిక్కిలి బలము కలది, బలీష్ఠము.

బలివర్తము. సం. వి. అ. పుం. పుషభము, ఎద్దు.

బలు. వై. విణ. పుత్రియందు బలుపుశబ్దమునకు మిఁ దివర్తములోపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. బలువడి, బలువిడి. మొ. (చూ. విడి.) హల్లుపరమగునో ఉత్త్యయనకు వికల్పముగాలోపంబగు. ఉదా. బల్లింట్ట. మొ.)

బలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముడు; (ఇతని నాగలిసంసర్తకము, లోకలి సౌనంద్యము.) 2. ఒక రాక్షసుడు. విణ. బలముగలవాడు.

బలుగుత్తి. వై. వి. (బలుపు + గుత్తి.) 1. సస్యపిశేనము; "ద్వి. పాలుపుగైకొనకకప్పరబోగివేరె, బలుగుత్తికడు మెత్తబడి మెత్తముడిగె" విష్ణు. పూ. 3, ఆ—2. బ. ధాన్యవిశేషము.

బలుపు. వై. వి. 1. పుష్టి; "వ. వర్షంబువలనదృఢనిర్ధంబు గావించిదుర్బలబలివర్షంబులకుబలుపుగా వించె." భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. బలము. "ఆ. ఇంకనురలకైశశంకింతు నేభవ, ద్వాహువపుగు ప్తిబలుపులేక." భార. విరా. ౪. ఆ.

బలుపుకొను. ద్వ. అ. క్రి. అతిశయించే. (చూ. బల్లుకొను. "పరిధవచింతిత్తమునబల్లుకొనఁ" రా. యు. కాం.)

బలురక్కనీ. వై. వి. (బలుపు+రక్కనీ.) బృహచ్చదము.

బలువిడి. దే. వి. విధము. "ఎ. గీ. కనిమసంగినమ్మ త్యవుకరణీయంతి, కాలగుర్తునివేడికాలదండ, ధరునిబలువిడియలనడ గురములోన." నర్వ. ౧. ఆ. (చూ. బల్విడి.)

బలుపు. వై. వి. బలము, విణ. 1. అధికము, మిక్కిలము; "చాండవకోటికప్పడుం జేటుదలంచి యేబలుపు నేనీతివైరము." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "అంగునొకమహాగ్రాహుపాతనిపాదకమలంబు బలుపు గాగఱుడితిగను" జై. ౫, ఆ.—2. పెద్ద. (చూ. బలు.)

బలువుడు. వై. విణ. బలియుడు, బలవంతుడు. (ఒకనిఘంటుకారుడు ఇల్లు దెచ్చెత్తివాడు) బలును. దే. వి. గాంధేయకము.

బలుహజ్జేమెకము. ద్వ. వి. (బలుపు+హజ్జేమెకము.) ఏనుగు, గజము.

బలె. దే. ద్ర. ఇవార్థకము, నలె.

బలే. దే. అవ్య. 1. బలా; 2. చేము. "చ. అతిండు వ్రాలినదెసవ్రాలకుండినబలేముమబోలులకుం బ్రియంబగు." భార. ఉద్యో. ౨. ఆ.

బల్లము. వై. వి. బలగమయొక్కరూపాంతరము. "నీ నిజకుమారులవైననిండుబల్లమువైనవిడుతురు లోభంబువిడువలేక." శివ. ఉ. ౨. ఆ.

బల్లు. వై. వి. బలుపుయొక్కరూపాంతరము.

బల్లుజము. సం. వి. అ. పుం. తృణవిశేషము, మొదల.

బల్లి. వై. వి. బలిమయొక్కరూపాంతరము.

బల్ల. దే. వి. 1. కూర్పుండిలకైకాల్లమ్మన్నయొత్తుపలక; "కడుపులోనిగుర్మాంసపుబిల్లి; (చూ. గిల్లమాపు.) 3 కుంచము.

బల్లకట్టు. దే. వి. వెడలువైన అడుగుగలపడవ.

బల్లాడపట్టి. ద్వ. వి. ఒకదినముకాసె. కళా. ౬. ఆ.

బల్లి. వై. వి. గౌలి, గృహగోధిక.

బల్లిదము. వై. విణ. మిక్కిలిబలముగలది. "బల్లిదమై నసాధనము." కవిక. 3. ఆ. (ఒకడు దీనిని విశేష్యముగా ప్రయోగించినాడు. అదిచింత్యము.)

బల్లిదుడు. వై. విణ. మిక్కిలిబలముగలవాడు. "బల్లిదుఁడాయుద్రుని పారజాతమిలకుఁ లీలాగ తిఁదచ్చి." భార. ద్రో. ౧. ఆ.

బల్లు. దే. వి. 1. తెల్లవాణులుయందగుధ్వన్యనుకరణము; "బల్లనఁదెల్లవాటిన." సా. ౧, ఆ.—2. విఱుగుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. పాదంబులు వెల్లుడుద, త్పాదపథునకాభివీటిగిబల్లననుచై,

ర్నాదమునదిక్కులద్రువగ, భేదిల్లెవిహంగతతు
లంభితింబలవఁ." భార. ఆది. ౨, ఆ.

బల్లెకోల. ద్వ. వి. (బల్లెము + కోల.) పొడిచెడియా
యుధవిశేషము, బల్లెము. "నీ. పరుణుండువైపు
మవ్వపుబల్లెకోలనాడరగ తూరుపుగట్టుదాఁ
నిగుడ." తుక. 3, ఆ.

బల్లెము. వై. వి. 1. కెముడాకుపంటి ఆలుగుగలబా
ణము; "ప. పడేనుతూపులనంగడు నెనిమిదిబల్లెం
బులహనుమంతునిరువదికట్టియలగవాఁడు." ఆ
చ్చ. యు. కాం.—2. పొడువునట్టి ఒకానొక
ఆయుధము, కుంతము*.

బవ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కరణము.)
బవంతము. దే. వి. మోసము, కపటము.

బవంతి. దే. వి. 1. నాలుగు ప్రక్కలకలిపికట్టినకట్ట
డముగలతోట్టికట్టు; 2. చిత్రపర్ణము; 3. చిత్ర
పర్ణముగలచీర. ప్రభా. ౪, ఆ.

బవనిక. వై. వి. బదనికయొక్క రూపాంతరము.

బవరము. వై. వి. యుద్ధము*. "క. ఆభిభక్తునిభూ
రిభు, జాబలమునుదుర్ని వారశౌర్యముశరవి, ద్యా
బహులతయనుబండికి, సైబవరముచేసినట్టిహారు
డయొలుంగుఁ." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

బవినీ. దే. వి. జౌతరయందలి బవినీలనృత్యము.

బవినీడు. దే. వి. (బవినీ + ఈడు.) జౌతరయందు
నుద్దులుచెప్పచుబవినీయాడువాడు. "నీ. ప్ర
ణుతింపుమొక్క విరాదేవిసొకవేళ బవినీడుయిన
మగభక్తిగరిమ." కాశీ. 2, ఆ.

బవిర. దే. వి. వర్షలాకారమైనకర్ణాభరణవిశేషము.

"ఎ. గీ. రత్న తాటంగములుబవిరలునదావి, లీలు
నుత్యాలసరములకీలక డెము, లాదియగుసామ్య
లంగంబులనియలరె, ననివిభుండునీతనింగారమ
భినుతించె." ఉ. రా. ౬, ఆ.

బవిరి. దే. వి. గుండ్రము. "బవిరిగడ్డము." విజ. ౨,

ఆ. "బవిరిటాను." భాను. ౪, ఆ. "ముత్యాలబ
విరికెంపులపట్టుము." పను. ౧, ఆ. "బవిరికమ్మ
లు." నాంస. ౨, ఆ. మొ. "ద్వి. తీరుపడఁజెక్క
డంపు, గోమేధికంబులకొడిగలుబవిరి, గామ
ల్పి." రా. బాల. కాం. "నురగిరిచుట్టునుంబవిరి
చుట్టెవఁదేలినేళ." (బవిరి—బవిరిగా.) కా. ౨,

ఆ. "తే. బవిరిదిద్దినచెంపలబాగుజూచి." (బవిరి

—బవిరిగా.) విజ. 3, ఆ. (బవరియని ఆకారమధ్య

ముగాకొన్ని గ్రంథములయందు రూపము కానఁ

బడుచుండినను రూపాంతరము బవ్రియని కనఁ
బడుటచే బవిరియనురూపమే సాధువనితోచెడి.)

బవినము. దే. వి. (చూ.) బైసూ.

బవినీ. వై. వి. 1. భాగ్యము; 2. గౌరవము*. (చూ.
బైసీ.)

బవ్రి. దే. వి. బవిరియొక్కరూపాంతరము. (చూ.
టాను.)

బమ్మయణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. (చూ.) తఱపియాపు.

బమ్మయము. సం. వి. ఆ. పుం. తఱపియాడు.

బస. వై. వి. వాసపానము, ఉనికిపట్టు.

బసవెడు. వై. వి. పృష్ఠభము. "ఇంతియుదానున

నచ్చెసూలిదాబసవని నెక్కి." వీర. 3, ఆ.

బసవన. ద్వ. వి. (బసవెడు + అన.)—వై.—క.

బసవననుగుకవులనియెడి, పసికోడెలజఱపిపఱ

పుబసవనను." కవిస. ౧, అధికారము. (చూ.

బసవన్న.)

బసివి. వై. వి. వైరిణి. "క. మాబాలుండుచన్నొల్ల

డు, నేబానుబళానినుకొబసివిబిలిచితిమా, యా

బేరజేములుమానుము, నీబోటులకెల్లజెల్లు నే

యెల్లదనుల్." కృష్ణ. 3, ఆ.

బనుము. వై. వి. భస్మము. (చూ. తిరి.)

బస్తకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) రామకము.

బస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఛాగము, మేఁకబోతు.

బస్తా. హిం. వి. కట్ట, మూట.

బస్తీ. హిం. వి. పట్టణము.

బహదరు. హిం. వి. ఘననూచకమైన బిరుదు

బహిరము. సం. వి. ఆ. న. యానపాత్రవిశేషము.

(చూ.) తోగు.

బహిరంగము. సం. వి. ఆ. న. వెలుపటి అవయవము.

వి. బలులుపడినది.

బహిర్వాసము. సం. వి. ఆ. న. తలవాకిలి.

బహిర్వాపి. సం. వి. న. పుం. ఉత్తరమువేణుమాలలయం

దణగియుండునట్లు అడుగునట్టివిషమసమస్య.

"నీ. రాజులకెలువంబిరత్నముల్ ప్రియమగుగా

యలేచెట్లదిరులుమ్రుంగు." ఇత్యాది.

బహిపడు. మి. ఆ. శ్రీ. (బహి + పడు.) వెలివేయఁ

బడు. "న. బహిపడ్డద్యిజానకల్పపుఁబాచితిబిడి

పసిడికైతావానిబంతుండచి." అము. ౬, ఆ.

బహిపెట్టు. మి. న. శ్రీ. (బహి + పెట్టు.) వెలివేయఁ

"బహిపెట్టినతని యన్నమును . . . అభోజ్యమం

ద్రు." భార. కాం. ౧, ఆ.

బహిష్కరించు. సం. స. క్రి. వెలివేయు. బహిష్కర్తు.
బహిష్కరము. సం. వి. అ. పుం. వెలివేయుట, (రూ.
బహిష్కరణము.)

బహిష్కృతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహిష్క-
రింపఁబడినవాడు.

బహుకరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) (చూ.) ఖలపుపు.
బహుధా. సం. అవ్య. ఆ నేకవిధములచేత. (చూ.
నట్టుఁజేడు.) (దీనికి ఇతర గ్రంథములయందు
ప్రయోగముమృగ్యము.)

బహుధాన్య. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంవత్సరము,
(చూ. సంవత్సరము.)

బహుపాదము. సం. వి. అ. పుం. మణ్ణి. (దకారాం
తమునగు.)

బహుప్రదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి
యీవికాడు, దానకొందుడు.

బహుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బహుమానము.

బహుమానము. సం. వి. ఆ. న. సమనము.

బహురూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊసర వెల్లి;

2. సజ్జెరసము. దు. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు;

3. మన్మథుడు. విణ. పెక్కురూపములుగలవాడు.

బహువారకము. సం. వి. అ. పుం. విరిగి.

బహువిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెక్కుతెఱుగు
లుగలది, వివిధము.

బహువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ. ఈ. ఉ.) 1. అధికము;

2. పెక్కు.

బహుకుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిల్లవీచేర. విణ. పె
క్కుండు కొడుకులుగాని కూతులుగాని కల
ఆడుది.

బహుళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. పెద్దయేలకి;

3. చిట్టేలకి; 4. నీలిచెట్టు; 5. బ. కృత్తికానక్ష

త్రము. అ. న. ము. ఆకాశము. పుం. కృష్ణపక్ష

ము. దు. అగ్ని. విణ. అధికము, తఱుచు.

బహుళీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తూర్పుత్తి
నది. (ధాన్యము.)

బహుకారిండు. సం. స. క్రి. సమనండు, గౌరవించు.

బహుకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బహుకారిండుట.
(రూ. బహుకరణము.)

బళికరము. దే. వి. బలకరముయొక్కరూపాంతరము.

బళి. దే. అవ్య. మెచ్చున తెలుపునది. “ఎ, గీ. బౌ
బళియనితనరాజులభినుతింప, నాబళిధిపుడె
లరవిభాగితమహిమ,” రామా. ౧, ఆ.

బళాయి. వై. విణ. బలవంతుడు. “తే. ధనముహే
రాశమద్వైనీతఁడుబళాయి, వీడుప్రాణాననరి
గినవెదకివెదకి, మనలనెవమార్పుకాకెలమనఁగని
చ్చు, నితనివధింతుమనినిశ్చయింతురపుడు.”
కాశీ. 2, ఆ.

బళార. దే. అవ్య. బళియొక్కరూపాంతరము.
“సుగ్రీవబళారయంతనికికా హనుమంతుడు
దక్షుడు.” రామా. ౬, ఆ. (రూ. బళారే.)

బళి. దే. అవ్య. బళియొక్కరూపాంతరము.

బళిర. దే. అవ్య. బళియొక్కరూపాంతరము. “తే.
అహహయియ్యిందువదనయ్యునుమశరుని, భూ
రిసామ్రాజ్యలక్ష్మికాబోలుబళిర.” రసి. ౨, ఆ.
(రూ. బళిరా. “క. బళిరాసునధమ్మిల్లం, బళిరా
చెలిరదనపద్మిల్లుభిసవముక్తా, వళిరాయివ్వీచీ
నిధ, వళిరాణిగఁగల్గుమహిమవశమాపాగడక.”
రుక్మి. ౫, ఆ.)

బళిరయ్య. ద్వ. అవ్య. (బళిర+అయ్య.) బళిరా. “బళి
రయ్యడాల్.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

బళిర. దే. అవ్య. బళిరయొక్కరూపాంతరము. “అ
ఖిలద్యుతులనాక్రమించెబళిర.” రామా. ౧, ఆ.
(రూ. బళిర. చూ. అర.)

బళీ. దే. అవ్య. బళియొక్కరూపాంతరము. “బళీ
యిదికల్లయ్య.” పర. 3, ఆ.

బళీర. దే. అవ్య. బళిరయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
బాపుర.) (రూ. బళీరే.)

బౌ.

బౌకి. అం. వి. కొత్త, ధననిధి. (రూ. బ్యాంకు.)

బౌండువ. వై. వి. కుండ, ఘటము.

బౌండ్లి. గ్రా. వి. నంటచేయుటయందు వాడుకొను
లోహపాత్ర.

బౌంది. హిం. వి. పనికిత్తె.

బౌంధకి నేయుడు. సం. వి. అ. పుం. అంటుటాలికా
దుకు, బంధులుడు.

బౌంధవము. సం. వి. అ. న. చేట్టతీకము.

బౌంధవుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చేట్టము;
2. జ్ఞాతి; 3. మిత్రుడు.

బౌడు. దే. వి. కటారి. “కుండసపుజాయలగడగి
తేకుబౌడునకామానినిజేరిచీటి.” భాను. 3, ఆ.

బౌజో. దే. వి. శ్రేణవశేషము. (చూ. అబజో.)

బాఠి. దే. వి. విణ. బ్రాతియొక్కరూపాంతరము.
(ఇట్లు క్రాంతికేయం బ్రయోగములయందుఁ
గనబడుచున్నదిగాని దానికిఁసరియైన ప్రమా
ణము చిక్కినదికాదు.)

బాఠు. వై. స. క్రి. కొట్టు, ప్రహంచు*.

బాఠుకొను. ద్వ. స. క్రి. బాఠు, కొట్టు. “క. ఎ
ద్దొక్కకడకుఁదీసి, గద్దటియెనుబోతు మెక్క
కడకిడ్చుటయుఁ, బెద్దయునికొలచెనే. కొద్దికొ
వడియడరబాఠుకొనుచుఁ దున్నెక.” శేష.
ర. ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

బాఠుఁడు. వై. వి. బ్రాహ్మణుఁడు, పాఠుఁడు.

బాఠత. ద్వ. వి. (బాఠన+త.) బ్రాహ్మణస్త్రీ.

బాఠన. వై. వి. బ్రహ్మకులము*. (బాఠన+వాఁడు,
బాఠనది.)

బాఠనక్క. వై. వి. (బాఠన+అక్క.) బ్రాహ్మణస్త్రీ.

బాఠనచీను. ద్వ. వి. పృథ్విములయందుండు గోరో
జేనపువర్ణముగల ఒకదినముపెద్దచీను, బ్రాహ్మి.

బాఠనయ్య. వై. వి. (బాఠన+అయ్య.) బ్రాహ్మ
ణుఁడు. “అనుటయుబాఠనయ్యకతఁడృలిసిల్ల
నిపల్కె.” నీలా. ౧. ఆ.

బాఠనఁడు. వై. వి. బాఠనవాఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు.

బాఠతకము. ద్వ. వి. (బాఠన+తకము.) బ్రాహ్మ
ణత్వము.

బాకా. హిం. వి. కావాలము, ఊదువాద్యవిశేషము.

బాకి. దే. విణ. విప్లవము. “ద్వ. బాకినోయి.” ధ
ల్లా. ౨. భా. వి. ఆపస్య.

బాకినోటిమెకము. ద్వ. వి. (బాకినోరు + మెక
ము.) సీంహము, పంచాస్రము.

బాగములు. వై. వి. బ. ఎక్కిపాడి*. “తే. పండుటాకు
లుగఁపురంపు బాగములును, బరగఁజేపట్టి” రాజ.
౧. ఆ. (రూ. బాగలు, బాగాలు. “ఉ. కట్టెడు
తెల్లనాకులునుగప్పర బాగలునిచ్చునిచ్చులకె.”
శకాం. ౨. ఆ. “క. క. రూపరంబుతోడిబాగా,
లీరాదోయాకుమడిచియారాదొచెలి.” కళా.
ర. ఆ.)

బాగరి. ద్వ. విణ. (బాగు+రి.) అందగాఁడు, అం
దగత్తె. “తే. నాగరికముద్రగలమంచిబాగరియఁ
ట.” విజ. ౧. ఆ.

బాగు. వై. వి. 1. తేమము; 2. అందము*; “నీ. చం
దురునునుగాంతికంబేర్చికూర్చి బాగునకుఁదెచ్చి
నముట్లుకొమరుమిగిలి.” భార. విరా. ౨. ఆ.—

3. విధము*. “తే. మెల్లనెకబాపతీసతిమేలుకాం
చి, ప్రక్కవేటొక్కమగఁడున్న బాగుబెలిసి.”
కుక. ౧. ఆ.—విణ. 1. తేమముగలది; (అక్కడ
అందలుబాగా?) 2. అందముగలది*. (మా.
దట్టము.)

బాగుచేయు. వై. స. క్రి. చేక్కపటచే.

బాగుదార. వై. వి. చిన్నకత్తి.

బాగులాడి. ద్వ. విణ. (బాగులు+లాడి.) అంద
గత్తె. (మా. ఒకపరు. నా. ౧. ఆ.)

బాగము. వై. వి. సుక్యతము. “ఎ. గీ. ఇతని, మన
నామేలుబాగమునేసేవారము.” య. ౧. ఆ.

బాజా. హిం. వి. డోలు తప్పెట మొదలగు వాద్య
విశేషములు.

బాజోలు. వై. వి. బజోలుయొక్కరూపాంతరము.

“నీ. కూరగాయలకంచుగోంతాబాజాలును
మలెలుతీనేగుగొమరుతోడ.” హంస. ౧. ఆ.

బాజ్. వై. వి. 1. కాంతి*; “క. జేజేరాతాబాజ్జే.

గాజగినోగిఁదెగడినెగడఁగాఁలదుమేల, తే
జూనెడుకుత్తుకగల, జేజేకుకొముగులదారికి
జేజేకుకొ.” అచ్చ. బాల. కాం.—2. ప్రక్క.

బాజోబందు. వై. వి. సందిటగట్టుకొనెడుభూషణ
విశేషము. “నీ. కంకణంబులునూడిగాల్ బాజ్
బందులకేయూరహరిమల్ కేలిసరులు.” కృష్ణ.

3. ఆ.

బాట. వై. వి. రాజమార్గము*.

బాటసారి. వై. విణ. దారనడచువాఁడు.

బాడబము. సం. వి. ఆ. న. బడబాసమాహము. పుం.
బడబానలము.

బాడబుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు.

బాడబ్యము. సం. వి. ఆ. న. బాడబుల సమాహము.
(రూ. బాడవ్యము.)

బాడానువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. బాడిన.

బాడిగ. వై. వి. ఒకఁడొకనిసాత్తునపయోగించుకొ
నుటకై ఆసాత్తుగలవానికిచ్చెడుధనము, అడ్డ.

బాడిత. వై. వి. బాడిసయొక్కరూపాంతరము.

బాడిదము. వై. వి. పారిధద్రము*.

బాడిస. వై. వి. వడ్డవాఁడు కొయ్యచెక్కినకొఱ
ముట్టు.

బాడు. దే. వి. మునుగు, ప్రావరణము.

బాడుగోలు. దే. విణ. (బాడు+గోలు.) మానహీనుఁ
డు. “పెండముబాడుగోలునకు.” హంస. ౪. ఆ.

బాడునల. దే. వి. (బాడు+తలగించుట.) అవమానించుట "నీ. భీతిఁబాడుతువురుహూతు నమ్మెని బాడుదలబట్టి." లక్ష్య. ౨, ఆ. "క. బాడుదలఁబట్టికొలుమునఁ, గూడనిచెడుగంచుఁడెట్టుకొనఁజూచియుండే, యాడకవిడిచినమాడనఁ, బాడెంగోలుఁడుదైత్యపతిపతివెనుకక." కవిక. ౨, ఆ. "తే. బాడుదల మెండెబట్టుముపాండుతనయ, ముఖ్య." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

బాడున. దే. వి. పల్లపు నేల.

బాడె. దే. వి. బురద, ఆడును, పంకము.

బాడము. సం. వి. ఆ. న. ప్రతిష్ఠ. క్రి. విణ. పెల్లు. విణ. అధికము.

బాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాణమూలము. ఆ. స్త్రీ. ౨. పుం. నల్లగోరంబి. ఆ. పుం. మ. 1. అమ్మ; (మన్మథునిపంచబాణములు-మోహనము, ఉన్మాదనము, సంతాపనము, శోషణము, నిశ్చేష్టాకరణము.) 2. ఆవుపొదగుండు. డు. ఒక రాక్షసుడు.

బాణపుం. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెంపలి.

బాణి. దే. వి. వేచుటలో నగువానికి ఉపయుక్తమగు లోహపాత్రవిశేషము.

బాణవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాణసంచులను కాల్చుట. బాణసంచు. మి. గ్రా. వి. (బాణము+సంచు.) తుపాకిమందుతో చేసినేడుకకుకాల్చుడు పగలవెత్తులు పూలవెత్తులు బిరుసులులోనగునవి.

బాణా. దే. వి. దండాయుధము. (చూ. గుమితి.)

బాణాసము. సం. వి. ఆ. న. ధనుస్సు, విల్లు.

బాతెలించు. దే. ఆ. క్రి. తత్తెలుపడు. "ద్వి. గుండెలు పడినడిచి, పడఁగ నెలుంగని బాతెలింపఁగను." నవ. 3, భా.

బాతాఖాని. హిం. వి. నదురుబోతు.

బాతిన. హిం. వి. రహస్యముగా పంపబడుచోత, నేగునాడు.

బాతు. దే. వి. జలపక్షివిశేషము, (చూ.) ఆడెలు.

బాతుపు. దే. వి. బాతుయొక్కరూపాంతరము. "మ.

తల పక్షిచ్చట గుచ్చి బాతువులు కేదారంపుఁగు ల్యాంతరి, ధ్రువి నిద్రింపఁగఁజూచియా రెకుఁగి సన్నతప్రయతెద్విజా, వలిపిండికృతపాటికల్ సవితదావాసంబుఁజేర్పంగరే, వులడిగ్గక వెసఁ బాటువానిగనినవ్వుక కాలిగోహ్యేభుముల్." ఆము. ౧, ఆ.

బాద. వై. వి. బాధ. (వీడు అదబాదపరుగైతివచ్చి నాడు.)

బాదము. వై. వి. ఫలవృక్షవిశేషము. (దీని గింజల లోనిపప్పును భక్షింతురు.)

బాదరము. ఉభ. దే. వి. బాదముకు మొదటిరూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. య.) నూలిచే నేయఁబడినది, (చీర.) ఫాలము.

బాదరాయణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వ్యాసముని; (రూ. బాదరాయణి. ఇ. పుం.) 2. వేణ్ణివాడు; 3. నిమ్మయోజకుడైనపురుషుడు.

బాదరించు. దే. ఆ. క్రి. సమానము. "నీ. మొలక కూకటిఁగ్రాలుముత్యాలరావేక భసితంపుజొట్టుతోబాదించె." (చూ. ముందు వెనుకటివరణములు.) కాశీ. 3, ఆ.

బాదరు. దే. వి. జోనకిత్రాడుంచెడుకర్ణాటకపురు పాకిచెవి.

బాదాము. సం. వి. ఆ. న. బాదముకాయ.

బాదాము. వై. వి. బాదముయొక్కరూపాంతరము.

బాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. నిషేధము.

బాధకము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) బాధించునది.

బాధించు. సం. స. క్రి. బాధ పెట్టు, నొగుల్చె.

బాధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) బాధింపఁబడినది.

బాధితము. సం. వి. ఆ. న. బధితము, చెవుడు.

బాధ్యత. సం. వి. బాధ్యతము.

బాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) బాధింపఁదగినది.

బాన. వై. వి. 1. కడన*; 2. వీరపుకడన*.

బానగిల్లి. దే. ఆ. క్రి. బలాత్కృతిమగు. (రూ. బానగిల. "ఉ. పూనిసరితిరానితలపుల్ వడిప్రాసములకజలంబునక, బానగిలంగనిడ్చియొకపద్యముగూర్చుఁగినచ్చుఁగాకయా, ఖ్యానకథానుకూలముగఁగావ్యముఁజేప్పవశించె." ద్వా. ౧, ఆ.)

బానసము. వై. వి. 1. వంట; "శా. దేవానాలవబాతి వాడి ననువర్ధింగొల్పఁగావచ్చితిక, నేవాదక్షతయెండు మై నెలుంగనిచిత్తి. బునక మెచ్చున, క్లేవండాఁ గడు నేర్పుబానసముందిచ్చట నేకాదు న, స్నేహిలక మగులంగ నెవ్వడునులేడే భంగులుజూచినక." భార. విం. ౧, ఆ.-2. వంటనాల*. "ఉ. తెచ్చద మెల్ల నేడుముముఁదెచ్చనిపంచినయువ్వడాకినుల్, మచ్చరకంబునంజవులమర్చుటకైభమండునీవును, జొచ్చినచోటజొ

చ్చిరణశూరుడు శౌరి కరాసిధారచే, బచ్చడి సేయఁగాజమునిబాససముం బురుడించు చోటి కిక్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

బాసనీడు. ద్వ. విణ. (బాససము + ఈడు.) వంటవాడు. "ఉ. వేటొకభంగికాకములు విన్ననునొప్పగసంఘటించి న, న్నిజగ బాసనీనినొకని బురిగాననియట్లుగాగ మేర, గాతీయవెట్టియైన నొడికంబుగ వండుదు నెల్లకూరలుక్." భార. విరా. ౧, ఆ.

బానిస. దే. వి. దాసి. "క. సానితనంచేలబానిసగ నమ్ముమనక్." భల్లా. ౫, ఆ.

బానిసము. దే. వి. బానిసతనము, దాస్యము.

బానిసీడు. దే. వి. (బానిసము + ఈడు.) దాసుడు. (ఒకానొకకవి దీనిని సేవకపగ్యాయుముగా ప్రయోగించియున్నాడు. "పూడోటకావలి బానిసీలుసాలజచ్చిరి." అచ్చ. యు. కాం.) బాపు. దే. అవ్య. బల్. "ఆ. లేమనగవుమాపులేమన నగుబాపు." విజ. ౧, ఆ.

బాపుర. దే. అవ్య. బాపుయొక్కరూపాంతరము. (మా. అరె.) (మా. బాపురే. "మ. అరరేవాం తి బల్రకాంతి గుణమయ్యారే ప్రసాదంబునూ, యరె దాక్షిణ్యునిబాపురే తెలివిమే లో హూతపం బారయా, దర మాహామహిమం బహూక రితమేధాకక్తి మజ్జారస, త్కరుణాలోకన మంచునాత్మమునిరా ట్పుంతరపుక్ మెచ్చుచుక్." చంద్రా. 3, ఆ.)

బాబతు. హిం. వి. విషయము, రీతి, పద్ధతి.

బాబా. వై. వి. గుఱ్ఱము. "సీ. వచ్చెలడాలులోపలి ప్రొద్దుబాబాలరత్న కింకిణులయారవమువలన." రామా. ౧, ఆ.

బాబారాతు. వై. వి. కుతేరుడు.

బాబు. వై. వి. పూజ్యుడు*.

బాము. వై. వి. 1. జన్మము; "సీ. ఏబాములెఱుంగక యేపారుమేటికిఁ బనులకాపరియింటబాముగలిగె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. దుఃఖము*. "క. నాయున్న బాముడలఁపన." భార. విరా. ౨, ఆ.

బార. యు. దే. వి. అడ్డముగాచాఁపఁబడిన రెండుచేతులతోడి తొమ్మిదొలక, వ్యాధిము. వై. పం. డ్రెండు. (మా. నీటికానుపు.)

బారంగి. వై. వి. ఒకానొకమందుచెట్టు.

బారకము. వై. వి. బరువు.

బారకాడి. దే. వి. కొడెలను ఎద్దులతోచేర్చి మరపుటకు కట్టెడుకాడి.

బారకాము. ఆం. వి. వైనికులుండు నివాసములు.

బారకించే. వై. ఆ. క్రి. భారమగు. (నాకుకొంచెము ఒడ్లు బారకించియున్నది.)

బారపట్టె. ద్వ. వి. స్తంభములమీద అడ్డముగా అమర్చెడు నిడుపాటిపట్టె.

బారపోయు. దే. స. క్రి. చేయిచాఁగునంతకొలది నూలుపడుకు.

బారబలవతీలు. హిం. వి. పన్నిద్దరు గ్రామసేనకులు:—నంది, రెడ్డి, కరణము, పురోహితుడు, తలారి, వడ్రంగి, కమ్మరి, కుమ్మరి, చోళి, మంగలి, మాఱ, మాదిగ.

బారసాల. వై. వి. (మా.) నామకరణము.

బారసి. వై. వి. ద్వాదశి. "ద్వి. బారసిదాటెడధ యమునసలిల, పారణగావించెచెల్లపుండంత." భాగ. ౯, స్కం.

బారా. వై. వి. బారయొక్కరూపాంతరము. (మా. దిచ్చోక.)

బారాది. దే. విణ. (బార+అది.) 1. అధికము; "వ. ఎగువపాలిమేర బారాదియగు దూరంచేగఁజోగునాటించి." స్వా. ౪, ఆ.—2. అనేకము. "క. బారాదిసొమ్ములుండగ, హరముగైకొనుచుజనియెనండజముప్రియం, బారగఫలకామకులగు, వారలుగుణవత్ప్రసక్తివదలవిడుతురే." పాండు. ౪, ఆ.

బారి. వై. వి. 1. ఏనుఁగుకాలుగట్టెడుగొలుసు; "ఈ ఆయెడహత్తియొక్క మదహత్తికరంబునగట్టిలేదుబం, తీయనిదాటిదూటికడు దిట్టతనంబునఁ జొచ్చికచ్చిమేల్, రాయనదానిబానిగళంబునఁజెట్టునకంటగట్టలే, బ్రాయపుఁజెంచొకిండులేనుబల్లలుబోయలు చూడవేడుకిక్." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. నిర్బంధము*; "తే. కాముడిను బల్లిదపువేటకానిబారి, బడుటకెంతయు నాసింపబలుండదుదరి." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. హింస*; "క. నీరమునబట్టితినుచు, దారుణమునలమునబటుగదాయస్సినిదు, ర్వాంతు బారిసమరుబలు, బారిగడవలేకమడినెల్లతిథి

టబలముల్." హరి. ఉ. ౮, ఆ. — 4. కపిలేయెద్దు
లకు నిర్బంధముగా నేర్పబడిన దారి*.

బారిజము. వై. వి. పారిభద్రమునీ.

బారిదము. వై. వి. బారిజముయొక్క రూపాంతరము.

బారిముద్ర. మి. వి. దీనారభేదము.

బారిసము. ద్వ. స. క్రి. (బారి+చమురు.) హింసిం
చు. "తే. కాలవక్త్యంబులైన లోకములజముడు,
బారిసము రెడుచాడ్చున." భార. విరా. ౫, ఆ.

బారిసము. దే. వి. వేషము, వాలకము.

బారిస్తరు. ఆం. వి. న్యాయనాడులలో ముఖ్యుడు.

బారి. వై. వి. ఏనుగుకాలగట్టెడుగొలుసు. "నీ.
అలయనంఘ్రులవైడే గొలుసులు బారిలు నెమ్మేని
క్రొవ్వింపుచునిండుజాతి." చంద్రా. ౧, ఆ. (చూ.
జాగా.) (బారియొక్క రూపాంతరము.)

బారు. వై. వి. 1. సమూహము; "తే. మోటుబలక
నిజాంగంబుమాటు గాఁగ, వెలయుమావంతుడె
సకొల్పమలయుముత్త, వారణేంద్రంబుద్యారంబు
చేరిపెద్ద, బారిచేమైబారులబారిసమరె." రా.
వి. ౫, ఆ. — 2. వరుస*. "ఎ, గీ. సురపొన్న బా
రుచలవ, లీనునీడలబాడల నేగియేగి." పు. ౨, ఆ.
బారుచోపు. దే. వి. పెక్కు మూలలుగల తోకు. (చూ.
తోకువృత్తపర్యాయము.)

బారుచేయు. గ్రా. స. క్రి. తుపాకిలో మందుగుండు
వేసి కూరుట.

బారుదూలము. వై. వి. నిడుపాటిదూలము. "చ. పగ
డపుబోడకంబములపైపెరినీలపు బారుదూలము
ల్." భాను. 3, ఆ.

బారువ. వై. వి. ఇరువదిమణులగులకొలది.

బారిత్తము. సం. వి. ఆ. న. బృహత్తీఫలము. (బృహత్తి=
ములక.)

బాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. నారికేళము; 3. పసుపు; 4. మల్లికార్జునశేషము. ఆ. పుం. ము. ఆ.
యిదేంద్రయేనుగునీల్లి. పుం. న. కురువేరు. విణ.
1. పదునా తొండ్లకులొబడిననీల్లి; 2. మూర్ఖురాలు.
బాలకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పదునా తొండ్లకులొబడిననీల్లివాడు.

బాలతనయుము. సం. వి. ఆ. పుం. చేంద్ర, ఖదిరము.

బాలత్పణము. సం. వి. ఆ. న. లేతకసపు, పచ్చిక.

బాలబంధు. హిం. వి. దేవనాగరిలిపినిబోలు లిపివిశే
షము.

బాలమూషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిట్టెలుక, గిరిక.

బాలవ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కర
ణము.)

బాలాజి. వై. వి. తిరుపతివేంకటేశ్వరులకు బైరాగులు
వాడువేరు.

బాలసంగడము. మి. గ్రా. వి. మల్లసాగనవిశేషము.

బాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదునా తొండ్లకులొబడిననీల్లి; 2. కన్యక; 3. ఆడుది; 4. నీక; 5. చెవిబొగడ.

బాలిశము. సం. వి. ఆ. న. తలగడ, ఉపధానము.

బాలిశుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మూర్ఖుడు; 2. బాలుడు.

బాలీసు. వై. వి. ఒకగుండు*. "నీ. సురచూలిబాలీసు
నూతినిగవునెన జరబాజోచందువా సాననీటిం." నీలా. 3, ఆ.

బాలెంత. దే. వి. బాలెంతరాలు, ప్రసూత. "రగడ.
ఏటవాలైనయదియాయరెటిబాలెంత, చేటునకె
యగుచూలుచేగలుగుమేలెంత." ఎంత—ఎం
తయు.) స్వా. 3, ఆ.

బాలెంతబోళము. ద్వ. వి. బాలెంతిచ్చెడు బోషధ
విశేషము.

బాలేయము. సం. వి. ఆ. న. పిన్నముల్లంగి. పుం.
గాడిద. విణ. 1. బాలునికిహితమైనది; 2. మెత్తనిది.

బాలేయశాకము. సం. వి. ఆ. పుం. బారంగి.

బాల్యము. సం. వి. ఆ. న. చిన్నతనము. (మొదటి
వయోవస్థ. చూ. అవస్థ.)

బావ. వై. వి. 1. అక్కమగడు; 2. మగని అన్న; 3. తన
కంటె పెద్దవాడైన మేనత్త మేనమామలకొడుకు*.

బావంజి. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు, వాగుజి.

బావి. వై. వి. 1. దొరువు; "న. విమలమణిలాలల
బుద్ధినుదకపరిపూర్ణంబైన బావిచొచ్చి కట్టినపు
ట్టంబుదడియించెల్లిన." సం. "వాపీమత్తాస్థ
లమితిసవాసాస్థాప్తపతజ్జలే." భార. సభా. ౨,
ఆ. — (డ్యోమి వేణు. "బావులు దీర్ఘకాలమువెల
య." భార. సభా. ౧, ఆ.) — 2. చెలువు; "తే.
కాంచయిబావియగుదురంగములునీరు, ద్రావు
నది." (చూ. దీనికిముందు.) కై. ౨, ఆ. —
3. పల్లము*. "క. నీవారాజ్యమువిడిచిన, దావి
దువక వెంటదగిలితడిపినిమణి, బావిబడ
ద్రోచెలొబడ, దావడినినుగట్టిమోహతము
చలాత్త." (చూ. ముందు.) వాసి. ౫, ఆ.

బావిడి. హిం. వి. బావి.

బావిరీ. దే. వి. ఆడుగు కొనచెవినిధరించెడు భూపా విశేషము.

బావిరీగొలుము. దే. వి. ముగవాడు కొనచెవినిధరించెడు భూపావిశేషము.

బావుకొను. దే. స. క్రి. 1. ఆన్ములులోనగునది చేయి నిండెత్తిసోటనుకొను; "తే. పెద్ద. బాసలందున్న వెన్నలుబావుకొనును." వారి. పూ. ౫, ఆ. - 2. అనుభవించు. (ఎగతాళిగ చెప్పమాట.)

బావుటా. హిం. వి. గవ్వజులము.

బావురుబిల్లి. దే. వి. (బావురు + పిల్లి.) బావురని కూసెడు పెద్దగండుపిల్లి. "క. కలభాషిణిశేరగ వ. చ్చులతాగీయచలునుండిచేరితపకటా, కలుపు బావురుబిల్లిని, జలుకముబలెనిద్దరాత్తునిద్దండనుచుకొ." కళా. 3. ఆ. ("ఉ. పెంచినవారికి ముద్దుగాక పెళ్ళి, బావురుబిల్లికింగలగునామొ గపాలయొకింతచిల్కెనైకె." ఇత్యాదిస్థలముల యందుబావురుబిల్లికిగడుపిల్లియనిమాత్రమర్థము. కళా. ౬. ఆ.)

బావురుగడ్డము. దే. వి. పిల్లిగడ్డము, మేకగడ్డము.

బావురుగాడు. దే. వి. (బావురు + కాడు.) బావురు బిల్లి. "ఉ. బావురుగానిజూచి వెలుపైకొనడల్లడ మందుమారుతే. జీవెలె." ఉ. రా. ౪, ఆ.

బావురుమను. దే. ఆ. క్రి. (బావురు + అను.) (జన శూన్యమగుటచే) బావురుమని మాటుప్రాత్ర కలదియగు.

బావ్వుము. సం. వి. ఆ. న. 1. కన్నీరు; 2. కొయు గూర. పుం. 1. ఆవిరి; 2. ఇనుము.

బాష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంగువమ్రాను. ఇంగువ మ్రాని ఆకు. (అని కొండలు.)

బాస. వై. వి. 1. సంస్కృతాదిభాష; 2. ప్రతిజ్ఞ; "ఉ. నెట్టిననన్ను సత్కరునిరధివేష్టితయై ధా త్రికొక బట్టముగట్టెదేనియొకబాసపాపహ యాత్తనెగ్గుగా, బట్టకవిత్తు." (చూ. వెనుక.) కాశి. ౫, ఆ. - 3. ప్రమాణము; "ఎ. గీ. పిలి చిరాకానీ ప్రోలువిభిషణునకు, దిరముగానిచ్చి నెగబాసదేటిసట్టి, చాలుపేరింటిపూబోడినో లింగూడి, తానుడమ్మడుడగనయోధ్యకునువ చెప్పె." య. 3, ఆ. - 4. ప్రతిము; "ఉ. భూసు రకొటివేడుటయ్యబోడిగఁ బ్రాణునైన నిన్ను నాబాసదిశేకలోకమున బ్రస్తుట మంతియు." సం. "ప్రతింవైసుమలోకమున తేక్కితోన్నె

విభావనో." భార. ఆర. 2, ఆ. - 5. సంకేతము.

"ఆ. పాండురాజునుతులుబాసమైనడవడి, గడవి కయ్యమునకుఁగాలుద్రవ్వినన్నయట్టులైనన్ని రవాగుతో, సందిసేయుటావ్వుననుచితముగ." భార. విరా. 3, ఆ.

బాసట. దే. వి. ఏ. సహాయము. "ఎ. గీ. బాసటై వీరరథినులుబలసికొలువ." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. బాసము. వై. వి. వంటపాత్రము. బాసము. వై. వి. బారె. (చూ. బారె.)

బాసవాల. వై. వి. 1. దేవత; 2. బుష్టి. (హల్లులను గునో ఉకారమునకు వికల్పముగాలోపము. "సె. ముంగిళ్ళబాసవాల మద్దియోడి ముగ్గులుపువ్వు లనునిండుతెలివినింప." య. ౨, ఆ.) (దీనికి సరి యైన సంస్కృతపదము గీర్వాణుడు.)

బాసవార్తగార. ద్వ. వి. 1. ఇంద్రుడు; 2. బుష్టి శివుడు.

బాసాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బాస + ఆడు.) మాటాడు, భాషించు. "ఎ. గీ. ఎల్లనృపులుగొలువనెఱుంగె బాసాడి." ఆము. ౧, ఆ.

బాసికదండి. ద్వ. వి. (బాసికము + దండ.) తలము. దు ప్రక్కనుంచబడిన పుష్పహారము.

బాసికపట్టు. దే. వి. (బాసికము + పట్టు) పద్మాసము.

బాసికము. దే. వి. వివాహకాలమునంగుభూషణు లకు సుంఠలగట్టెడుముడు ప్రక్కలేర్పడినవస్త్రే కాదిహారవిశేషము, లలాహకము. "మ. పసురా జనశ్శిరీటవిధననఘవ్వగ్లోకవాస్తవ్యభి, వ్యసతీక ల్పితకల్పదామఘటితంబైయుత్తైపుంబాసికం, బె సంగం గాంచనవైలలోహణమహాశృంగంబుపైను ద్భవిం, చునురద్విపవతీత్రిరాపవిపులస్తోతో విశేషంబనెక." వసు. ౫, ఆ. (మునుపటివారధి మిట్లువ్రానియున్నారు. ఇప్పుటివాడుకయందెది యర్థంచంద్రాకారముగా గనబడుచున్నది.)

బావా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాహువు. భుజము. చేయి. బాహుము. వై. వి. బయలుపడినది, బహిరంగము.

బాహిరహావు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బాహిరము + హావు.)

1. బయలుపడు; "క. కావునవంచనబాహిర. హా వకయుండంగివునిబోరఁబరిమార్పం. గావచ్చు నేనియట్టిద, నావలపటుగాకతక్కినవలదును మీ." భార. విరా. ౨, ఆ. - 2. మార్పిడు. "అతిం దుసోరియునుబాహిరహావకదేటి." (దీని మంద తిభాగము. చూ. కట్టియకడ.) భార. శల్య. ౧, ఆ.

బాహిరము. వై. విగి. 1. బయలుపడినది; “ఆ. ఆపు లింతకుముహూసంబునిష్ఠివ, నంబుగుప్తవర్తనములు గాఁగ, సలుపవలయునుపతికొలుపున్నయెడల బా, హిరములైనఁగెలసికన్గలగుట.” భార. విరా. ౧, ఆ.—2. వెలియినది. “తే. విలయునన్న పానంబులుపలు దెఱఁగుల, నేర్పువిధమున నే మొడఁగూర్చి వేడ్క, నున్న నీవుపదొగింపనొల్లకునికి బాంధవముననునీతికి బాహిరంబు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. బాహుజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాచేనాఁడు. బుజ్జముపుట్టువు. విగి. భుజమునందుపుట్టినవాఁడు. బాహుద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకయేలు. అ. న. ము. బాహుపురి.

బాహుపురి. మి. వి. సంచితడియము, కేయూరము. బాహుమాలము. సం. వి. అ. న. చే క. కక్షము. బాహులము. సం. వి. అ. న. బాహుల త్రాణము. (చూ. తినుత్రాణము.) పుం. కార్తికమాసము. బాహులేయఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి. బాహుశ్యము. సం. వి. అ. న. బహుశభావము. బాహువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. భుజము. (చూ. బాహు.)

బాహ్యము. సం. విగి. (అ.ఆ.ఆ.) వెలుపలిది, వెలియైనది. బాహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంగువ; 2. కుంకుమపువ్వు. పుం. 1. ఒక దేశము; 2. ఆదేశమునందుపుట్టినగుట్టము. డు. ఒకరాజు. (చూ. బాహ్నికము.) బాి. దే. వి. కాంక్ష. “నీ. శ్రీ సూర్యులనుధానింధునా కాంక్షించి పాలమున్నీటిపైబాళిచుని.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

వి.

బింకము. దే. వి. 1. బిగువు; “నావుడుఁజిత్రరేఖవదనంబునబింకముమీఱఁబలున్.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.—2. గర్వము; “తే. కాలమనుమానఁబడింబి. కంబుతోడ, సరకుసేయక భిక్షరతరతమిన్, వారణముఁ గూల్చఁజూచుకటారికొల, వెండిబొట్టియబలెఁ దోచెనేగుఁజుక్క.” పర. 3, ఆ.—3. నిమ్మ. (చూ. నయము రెండవమర్థమునదాహరణము.) బిందుము. వై. వి. సమూహము. “కొనమనికిబిందంబులు.” అచ్చ. యు. కాం. బిందియ. దే. వి. బింద. భాను. ౪, ఆ. బిందీ. వై. వి. చేలుఁజేక్క*. కృష్ణా. 3, ఆ.

బిందుతంత్రము. సం. వి. అ. న. 1. చదరంగము; 2. నెత్తపలక. బిగువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీటిబొట్టు; 2. చుక్క; 3. మున్న; 4. శుక్రము; 5. భ్రూమధ్యము; 6. దంతక్షతవిశేషము.

బింద. దే. వి. గొంతుసన్నముగానుండెడు లోహపాత్రవిశేషము. (పసిడిబింద, మట్టిబింద. ఇత్యాది స్థలములందు పాత్రముమాత్రమర్థము.) బి. బము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రతిబింబము; 2. దొండపండు; 3. ప్రతిమ; 4. సమానము. పుం. ఉ. సరవెల్లి. పుం. న. (చంద్రసూర్య) మండలము. బిందిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొండ, తుండికేరి. బి. బితము. సం. విగి. (అ.ఆ.ఆ.) ప్రతిబింబించినది. బింబోష్ఠి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. దొండపండువంటి పెదవిగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

బికారి. వై. విగి. 1. భిక్షకాఁడు; 2. ఆప్రయోజకుఁడు*. “ఎ. గీ. ప్రయోగమునకు, శుద్ధిగా గూర్చుకొనక విష్ణోడుపడఁగ, గణములూహించి కూర్చుబికారికుచి.” కవిస. ౧, అధికారము. బికాసి. వై. విగి. భిక్షకాఁడు.

బిక్క. వై. విగి. భిన్నము, నిరుపేద. బికిరము. వై. వి. భిక్షము. “నీ. తానన్న పూర్ణాభిధానయయ్యనుమాన్స దొకనాడుఁదనతీడుబికిరమెత్త.” వసు. ౧, ఆ. బికిరాలమారి. ద్వ. విగి. భిక్ష మెత్తునభావముగల వాఁడు.

బిక్కి. దే. వి. అక్షిటము. బిక్కిరించే. దే. స. క్రి. తిక్కించు. (చూ. పిలపిల.) బిగ. దే. ద్ర. క్రి. విగి. బిగియ. (బిగఁగొట్టు, బిగఁబట్టు. మొ.)

బిగాది. దే. విగి. ధూర్తుఁడు. “నీ. ఆకతాయబిగాదియడిబండగుండడు మొండికట్టెగులము మొప్పెగోవు.” హంస. ౫, ఆ.

బిగి. దే. వి. బిగువు. (బిగివదలకున్నది.) బిగించే. దే. ప్రే. బిగియించుచుక్క రూపాంతరము. “అంసవిలంబికల్పచేలమునదుమకొ బిగించుచు.” పా. 3, ఆ.

బిగితము. దే. విగి. (బిగి+ఇతము.) దృఢము. “నీ. బిగితంపుముష్టిఁగంపితయైనయసిధారవిమతకరాఘంబిటిచివిటిచి” హరి. ఉ. 3, ఆ.

విగిబద్ధ. ద్వ. వి. రెండుగాఁడికమ్మలకునడుమవేయు
విగువుబద్ధ.

విగియు. దే. అ. క్రి. 1. విగువగు; (విగియఁగట్టు
ము.) 2. విగువుచేయు. “క. పితృవైతామహామ
గునీ, తీతియంతయుఁజక్కసగముచెచ్చెరనాకి,
మితరునిఁగాననుఁజూడకు, ధృతినినవిగిసిలేని
తెగిరపునికికా.” మార్క. ౬, ఆ.

విగుమే. దే. ప్రే. విగియఁజేయు, విగించు. “క. పద
పడిచేరులువిగించిన.” వి. పు. ౬, ఆ.

విగుతు. దే. విణ. వరులుకానిది. (ఈకడియము చేతికి
విగుతుగానున్నది.)

విగువు. దే. వి. 1. వింకము; 2. విగిబద్ధ; 3. త్రాటి
తోకొలిచెడు ఒకదినుసుకొలిత.

విగువుకొను. దే. అ. క్రి. విగువగు.

విగ్గ. దే. ద్ర. క్రి. విణ. విగయొక్కరూపాంతరము.
(మా. పిల్లఁగ్రోలు.)

విగ్గర. దే. ద్ర. క్రి. విణ. 1. గట్టిగా; (విగ్గరమాటాడ
కుము.) 2. దృఢముగా. “నీ. మొలపట్టుకాసెతో
మురలికానాళంబుపేర్చివిగ్గరదిండుపెనఁచికట్టి.”
రుక్మాం. ౧, ఆ.

విచానా. హిం. వి. పడక.

విచ్చేగాడు. ద్వ. విణ. (విచ్చేము+కాడు.) భిక్షుమె
త్తువాడు, భిక్షుకుడు.

విచ్చేము. వై. వి. భిక్షము, తిరిపము.

విజోగు. దే. స. క్రి. బొంకు. “క. విజిగడిమాటలు
చెవినిడి, నిజమనిగురుభక్తినిరతు నిర్లచరితుకా,
సుజనుఁగుమారునిలీలాం, గజానింబోనాడుకొం
టిగదనీడనుచుకా.” సా. 3, ఆ.

విటారము. దే. వి. విలాసవిశేషము. “ద్వి. రాజిత
వైలాలమణీయరోమ, రాజీలతల్ విటారములు
వాటింప.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

విటారి. దే. విణ. (విటారము+ఇ.) విటారముకలది.

విట్టవిట్ట. దే. వి. (విట్ట+విట్ట.) మిక్కిలివిగువు. “చ.
అనవుడునట్లకాయని యానతివిప్రునియింటికే
గియ, బ్లనతఁడొంటియున్మి-పదిలంబుగఁజూచి
సమాపమందుని, ల్పినఁగని విట్టవిట్టదనచిత్రము
జల్లనమొముఁదేరకొక, గనుఁగొని యింతప్రాద్ది
టకుఁ గామినిరాఁగతమేమి నావుడుకా.” భో. ౪, ఆ.

విట్టు. దే. అన్య. 1. శీఘ్రము; “మ. విరఘుండైపాలి
వోనిబంటుతనముకా వేగంబునొప్పుంగది, ట్టర

దంబుకాడిగునపు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (మా.
వెట్టు.) 2. శీఘ్రముగా. (మా. వజ్రలు. మొదటి
యర్థము సుదాహరణము.)

విట్టువిట్టు. దే. అన్య. (విట్టు+విట్టు.) తటాలన. “మ.
అతనియేతెంచుటవిట్టువిట్టుగనికాంతల్విన్నయా
క్రాంతలై.” భో. ౫, ఆ.

విడ. దే. వి. విడ్డయొక్కరూపాంతరము. (ఇది ఆ,
ఈ, ఏ శబ్దములకు అనుప్రయుక్తమై స్త్రీవాన
కమగును. ఉదా. అవిడ, ఈవిడ, ఏవిడ. మా.
విడారు.)

విడము. సం. వి. అ. న. ఆట్టువ్వ.

విడాయించు. హిం. వి. ఒకదానిలో మఱొకదాని
నుంచుట.

విడారము. దే. వి. 1. వాసస్థానము; “అష్టతికికా
విడారమాకడలి.” చంద్రా. ౨, ఆ.—2. విడిది.

“వి. మున్నాయితంబుచేయించిన విడారంబుల
సకలయాదవులవిడియించి.” శై. 3, ఆ.

విడారు. దే. వి. 1. వాసస్థానము; “తే. ఈవెలంది
యెడల్వైడిలోవెలంది, యీనెలంతలలాటం
బులేనెలంత, యీసుపాణిరదశ్రేణియేసుపాణి,
యీవిడారుమృగీమదశ్రీవిడారు.” విజ. ౧, ఆ.—
2. చనుప, లంబాడితండ.

విడాలకము. సం. వి. అ. న. హరిదళము. పుం.

1. పునుగుచట్టము; 2. నేత్రాపధవిశేషము.

విడాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్లి; 2. కనుగ్రుడ్డు.
కంటితెవులు. (అని కొందఱు.)

విడాలవణము. అన్య. వి. ఒక యువ్వ.

విడియము. దే. వి. సిగ్గు. “ద్వి. మదివిడియంబునదలి.”
సా. ౫, భా.

విడువు. దే. వి. అవకాశము. విణ. అవకాశముకలది.

విడెము. దే. వి. విడియముయొక్కరూపాంతరము.

“చ. మొగమువిడెంబునెన్నునటిముంగురులకా
గతుకొందుమాపులుకా.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

విడోజాడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

విడ్డ. దే. వి. 1. శకువు; “చ. తల్లిదిం, ద్రులకునిజాగ్ర
సూనులపటుప్రచురోత్పలకంపైఁదెన్న విడ్డలనె
డుతోక్కుఁబల్కులు దృఢంబగుమద్దలనీనుం
డునె.” భో. ౧, ఆ.—2. కొడుకు; 3. కూతురు.

విడ్డడు. దే. వి. 1. మగశకువు; 2. కొడుకు. “నీ.
అంతఁజూడాకర్తమాచరించిరి విడ్డనిశ్శివ్యసం
ప్రోక్షనియమవరత.” కాశీ. ౪, ఆ.

విడ్డకుట్టు. దే. వి. ప్రసవవేదన, ఆమనస్యము.

విడ్డతల్లి. దే. వి. బాలేంతరాలు, ప్రసూత.

విడ్డ. దే. వి. విడ్డయొక్కరూపాంతరము. (చూ. కై కానుక.)

విత్తరహాపు. దే. ఆ. క్రి. (విత్తరము + హాపు.) చలింపు.

విత్తరము. దే. వి. 1. శృంగారచేష్ట; "ఎ. వెన్నెలపు లుంగులమొత్తంబులవిత్తరంపుంబునలకు మెత్తనడి." నీలా. 3, ఆ.-2. ప్రకాశము. "ద్వి. మేలైన, విక్తి రంబులుసిమ్ముబెడిదపువాలుల, గత్తులు." వారిశ్వు. ౨, భా.-విణ. 1. చంచలము; "అనిమేషత్వము మాన్పివిత్తరపుఞ్జాపు." న్యా. ౨, ఆ.-2. సర సము. "మలయజగంధివిత్తరపుమాటలు." అని ౨, ఆ. (చూ. విత్తర, విత్తంపు.)

విత్తరములాడు. దే. ఆ. క్రి. (విత్తరములు + ఆడు.) ప్రకాశించు. "నీ. శరదభక్తుధ్వినిశ్చలదేహవి స్ఫురద్ధాళభశ్రవణములవిత్తరములాడు." వి. పు. 3, ఆ.

విత్తిక. దే. వి. (విత్తరము + ఇ.) 1. శృంగారచేష్టగల ఆడుది; 2. ఆడుది. "క. మరుజిత్రలిఖితుగ నివి, త్తర వెటవలరాగభూతిదగనిడిచిగురా, క రయదిగదగుడిచియులులకు, విరిదోనమువోయఁ దెలిసెటవుననిహా." కా. 3, ఆ.-విణ. శృం గారచేష్టగలది. "విత్తిరవాలుఁజూపులక." రాజ. 3, ఆ.

విత్తిరించే. దే. ఆ. క్రి. 1. సరసమాడు; "న. రామ తామోదంబుతో మంతనంబాడు మెంతులనెత్తా పులును, మెంతులనెత్తాపులతో విత్తిరించుజీరకం బులసారభంబును." కా. 2, ఆ.-2. ప్రకాశం చు; "నీ. వేణీభరంబువైవిహరించువిహరించివిం బాధరంబువైవిత్తిరించు." భీ. ౪, ఆ.-3. చలిం చు; "కన్నులువిత్తిరింప." మై. ౧, ఆ.-4. ఊఁ గాడు. "నీ. కడుమనోజ్ఞములైనకర్ణపార్శ్వంబు లఁదెనుపాఁచుపొంగులువిత్తిరింప." భీ. 3, ఆ.

విత్తిల. దే. వి. (చూ.) దిసమొల.

విత్తిలి. దే. విణ. (విత్తిల + ఇ.) దిసమొలవాడు, దిస మొలది. "అత్తటివిత్తిలై." హంస. ౨, ఆ.

విత్తిడ. దే. వి. చక్రిలములులోనగువాని పేర్నియె త్తెడు లోహసాధనవి శేషము.

విద్దము. వై. విణ. భిన్నము. "ఉ. గద్దయడిగికాకి కుడుగాదిలినునుడుగొండపట్టినక, ముద్దయ దత్తుకూతురువిమూఢత రండపపుత్రునైనను, దద్దయవేడ్కఁజూతునని తాలిమి లేకనఖాంకు

రంబునక, విద్దమునేసేమెనగమునిండనిగర్భము తోడియండముక." కా. 2, ఆ.

విద్దు. దే. ఆ. క్రి. చేష్ట. (చూ. దోరు.)

విద్ద. దే. వి. దుర్గతి, నరకము, విస్త.

విబ్బరించే. దే. ఆ. క్రి. (పులి) కూయు. (చూ. విబ్బ రింత.)

విబ్బరింత. దే. వి. పులికూత. "ఉ. గబ్బుసమక్షికం బయి మొగంబడువక దరువర్ణముల్ పడం, త్రా బ్బుచుఁగాత్తొగిల్లొదతోఁజెరలాడెడు విబ్బరిం తగా, డ్దుబ్బిలిసంజ్ఞగాఁగఁజెవులొడినవల్లవుఁడు ర్వవ్రాలగా, బెబ్బలిగొంతుకొల్గఁజిపెట్టు నమాచైడరైల్లదాటుచుక." ఆము. 3, ఆ. (వ్రా తప్రతులయందు పడమిట్లు కనబడుచున్నది.)

విబ్బిలికాయ. దే. వి. ఆడునానికాలిమాడవచేలి యాధరణము. "నీ. తకుకుఁబ్బిలొండ్లు విబ్బిలికా యలును మట్టియలు వీరమద్దెలు నందియలును." కళా. 2, ఆ.

విబ్బి. దే. వి. 1. తోరణము; "మ. జతనకదత్తురి జంభభిన్నగరముక సాధింపఁగాఁగోయి, ప్పిత ముల్ సేకుటనెత్తుబల్కర విబ్బిలోయనకమింపు నం, చితశక్రొపలసౌధజాలములపై జీమతసం ఘాతము, ధృతిమైనెత్తినయత్తురాలగమిచందంబం దిపెంపొందఁక." (మకరవిబ్బియనునది జీవ జ్ఞులొనగువానివంటిదని యెఱుంగవలయు.) చం ద్రా. ౧, ఆ.-2. తురుష్కుల యంతఃపురక్రి. "నీ. ఎదలవైఁబొదలువయ్యెదలుజాఁగఁబాటు విబ్బిలకుముసుంగులబ్బుఁజేసె." వసు. ౧, ఆ.

విబ్బోకము. సం. వి. ఆ. పుం. నాయకకు గర్వాతి శయముచేత ఇష్టవస్తువునందేనియుకలిగడు ఆ నాదరము. (మొదటిరూపము విబ్బోకము.)

విష్టుటి. దే. వి. 1. వివశత; "చ. నెలఁతయొకర్నచేలి హరినీలకలమయపాత్రిబూర్ణసం, వలితతరంగ యైపాదలువారుణిఁదోచు సుధాంశుమండలం, బలముకరాళరాహువదనావతి స్రుక్కికరంబు విష్టుటిక, గలఁగిహరింబోరిక వణకుకవడిఁగా నఁగనయ్యెనయ్యెడక." లక్ష్మీ. 3, ఆ.-2. సంకో చము. "ఉ. కాంచివిరించినందనుకన్నులు విష్టుటిసొందడిందియె, క్కించుకొంకుఁజేటికని యెకదదుదగ్రముపాగాగ్రద్వితీక, బంచము ఖుకాశిభీతజిహ్వనిలూటుమరుజ్జరీధరక, సం చితసత్పుపారసవశంవదు నాదికన్దిక వృషక

వికా." పాండు. అ. ఆ.—విరా. వివశము. "క. కరికొటికివిప్పటియై, హరిసమితికిగ్రుడ్డకొలది యైరభతతికా, సరిదగ్గి తాపలయిత, త్సరనా లకరాళభూతకరితతేరేర్చా." హరి. ఉ. 2, ఆ.

విప్పటిగను. దే. ఆ. క్రి. (విప్పటి+కొను.) వివశ త్వమునొందు. "ఎ, గీ. పేర్పుతల్లడమునవిప్పటి గొనియెడు, చిత్తము." భార. ద్రో. అ, ఆ.

విప్పటివోపు. దే. ఆ. క్రి. (విప్పటి+వోపు.) 1. వివ శత్వమునొందు; 2. మూర్ఖిల్లు. "అంగదునాపు జంఘుడుకా విడికిటబెట్టుగాబాడున విప్పటి వోపుచుండేటి." రా. యు. కాం.

వివ్యము. దే. వి. పొట్టూడవంచినధాన్యము, తం దులము.

విరడ. దే. వి. 1. తంబులులోనగునానితంతియ బైదుత తి మెనకొయ్య; 2. టెంకాయబుజ్జులోనగునాని మూతికి వేసెడుతటి మెనకొయ్యతుకులోనైనది.

విరవిర. దే. ద్ర. క్రి. విరా. అతిత్వరితముగా. "చ. విరవిరత్రిప్పవైచుటయు బెట్టుగ నెత్తురుమొర గ్రక్కుచుకా, ధరణితలంబునంబడియె." వి. పు. 2, ఆ.

విరికి. దే. వి. మెడనుధరించెడు భూసావిశేషము.

విరుదము. సం. వి. ఆ. పుం. సామర్థ్యచిహ్నము. విరుదాయత్తు. వై. విరా. విరుదుగలవాడు.

విరుదు. వై. వి. 1. సామర్థ్యచిహ్నము; (వానికి వి ద్యత్సామర్థ్యభాముడని విరుదుపేరు.) —2. శౌర్య చిహ్నము*; "నీ. నవ్వెడుతలలనుగ్రావ్వారుచే తుల విరుదులు వెట్టినచరణములను." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—3. ప్రతిజ్ఞ*. (వానికి బుద్ధిమంతులతో గాని యితరులతో జేరగూడదని విరుదు.) — విరా. 1. సమర్థుడు, సమర్థము*; "నీ. భారంబు నకుజూలిభూనిసత్వావ్యమై విరుదైనయెద్దుభూ శురునకిచ్చి, నరుడు ధేనుదశకమిరవొందనిచ్చిన, ఫలమునడయు." భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. శూ రుడు*. "విరుదులనైనను విడికి వాంఛనునైన జంపువోగడవడుజముడు." భార. క్రి. ౧, ఆ.

విరుదులాడు. ద్య. విరా. (విరుదులు+ఆడు.) ప్రతి జ్ఞాపంతుడు. "తే. అర్థితో సాపక్షిశ్యురణాది యైన, పెండ్లికొడుకుల నెల్లను బిలవలించి, గచ్చి తనమునజగదీకుగాలకంకుర, బిలువలంపకమా నెనబ్బిరుదులాడు." భీ. అ, ఆ.

విరుసు. దే. వి. 1. కాఠిన్యము; "ఎ, గీ. తిరుగగడ్డాళ మాత్రముననచ్చువిరుసుచూడ." కళా. 3, ఆ.

—2. బ. విరుసుఁగ్రోవి. (చూ. చంద్రజ్యోతి.) (వృత్తియందేకవచనాంతము.) —విరా. కఠినము. "విరుసుగ నేటికొదలుచుప్రేరను." శై. 2, ఆ. విరుసుఁగ్రోవి. దే. వి. (విరుసు+గ్రోవి.) ఒకనిను సు బాణసంచు. "విరుసుఁగ్రోవిముట్టించినతే అంగు." కళా. ౮, ఆ.

విజవిజ. దే. ద్ర. క్రి. విరా. అతిత్వరితముగా. "చ. దంపతుల్, విజవిజఃజాట్టుచుకా వికిలిపిట్టలై నడిచబోరిరేతయుకా." చంద్ర.

విజాన. దే. ద్ర. క్రి. విరా. త్వరితముగా.

విజీన. దే. ద్ర. క్రి. విరా. —పై — "చ. కరు నడిచుప్పికితేరేవెలిగాఁబొదనుండివిజీనగైదువే, వెడల." చంద్ర. అ, ఆ.

విజున. దే. ద్ర. క్రి. విరా. —పై — "చ. ఆ ప్పులుకులాలించివిజీనంజను దెంచుతలవగులం జూచి." చంద్ర.

విజువిజు. దే. వి. తాలులోనగునవిపడుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. అణచేతివ్రాలగనున, త్రి తీబడెనొక యంపక బైదానికీదెరలకా, విజు విజునతాలుంబడె, దెజుపీయుంగనలేమినాకు తిరుగుడువడియెకా." ఆము. అ, ఆ.

విజుసు. దే. వి. 1. కాఠిన్యము; "క. ఉజుకును నే కఠినముప్రేకా, నెటిచెడనడివీపువడినిజభుజ ములయే, డైలుమెలుమువానిసంధులు, విజుసున వెనుకకుఁగుదించి పెడకల్లకైకా." కళా. ౮, ఆ. —2. బ. విరుసుఁగ్రోవి. విరా. కఠినము.

విజ్ఞ. దే. వి. విరువు. (చూ. విట్టవిజ్ఞ.) విజ్ఞవిగియు. దే. ఆ. క్రి. (విగియు+విగియు.) వి క్రి. వి విగివిగాను. "తే. పెద్దలయ్యంగుడుబిట్టి విగిసియుండు, వట్టియభిమానములను గర్వము లబుట్టి." కాశీ. 2, ఆ.

విజ్ఞ. దే. ఆ. క్రి. విరుసగు. "ఉ. త్రూపుఁజూపు లుకానిడుదొకొలులు నుగ్రపుమామునెత్తుటకా, బేరినకొరమాసములు విజ్ఞనవంధ్రుకలుకాగృశ త్వముం, గూరినదేహముకా వెడఁకుకీయుఘో రరివంబుగల్గియే, పొరినబస్తూరాత్తు నుడువగ్ర బహుండొకడవ్వనంబునకా." భో. ౪, ఆ.—వి. 1. తడికవిగువుగానిలుచుటకై దారముగట్టియూ డ్చియానించెడుకొయ్య; 2. ఉద్ధతి. విరా. ఉద్ధతిము.

బిలము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) పల్లిక.

బిలము. సం. వి. ఆ. న. 1. రంధ్రము; 2. గుహ. పుం.

ఉచ్చైశ్చవము.

బిరేశయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉడుము. అ. పుం. ము.

1. సాము; 2. ఎలక.

బిల్ల. దే. వి. 1. పలుచనిగుండ్రనివస్తువు; (తోలు

బిల్ల. మొ.) 2. గుండ్రపుతలగడ; “కుఱుగదైబి

ల్లబ్రకోఘమునివి.” ఆము. ర, ఆ.—3. ఖండ

ము; “ఎ, గీ. కల్లుబిల్లుచేసివెగలమునవ్వె.” ఉ,

హరి. 3, ఆ.—4. నీచజాతివారికర్ణభూషణవిశేష

ము; “ద్వి. బెడగొందువీనులబిల్లులుగట్టి.” నశ.

3, భా.—5. (నూర్యచంద్రుల) బింబము; 6. కపి

లెంజుము; 7. తాళ్లపనివాడు దిండునకట్టిం

చెడుచక్రము; 8. మెడలోనగుచోట్లయందు గుం

డ్రముగాలేచెడు సెత్తురుగడ్డ. విణ. గుండ్రనిది.

బిల్లకట్టు. దే. అ. క్రి. మెడలోనగుచోట్లయందు

సెత్తురుగడ్డకట్టు.

బిల్లకట్టులు. దే. వి. బ. తములపాకులనుడెలకు క్రిం

చనుమీదను సంతనచేసి కట్టెడుకట్టులు.

బిల్లగోళ్లు. దే. వి. బ. (బిల్ల+కోళ్లు.) బాలక్రీడావి

శేషము. (చూ. అందలము.) (ఇది బిల్లగోడని

ఏకవచనాంతముగాను గానబడుచున్నది.)

బిల్లచెప్పలు. దే. వి. బ. తోలుబిల్లకుచ్చులముచ్చినచె

ప్పలు. “వ. బేగడలతోడిబిల్లచెప్పలుదొడిగి.”

వి. పు. 2, ఆ.

బిల్లనాలు. ద్వ. వి. చక్రాయుధము.

బిల్లిక. దే. వి. (చంద్రనూర్యుల) బింబము. (బిల్ల

యొక్కరూపాంతరము.)

బిల్లకా. హిం. వి. మొత్తమువనిచ్చుగ్రుత్త.

బిల్వము. సం. వి. ఆ. న. మాతేడుపండు. పుం. మాతేడు.

బిల్లు. దే. వి. సోధకము.

బిస. దే. వి. 1. యంత్రపుకీలు; “వ. మృగయుండు

బిసయొడ్డిసంఘటించినకాలిబోనులంబడి.” స్వా.

ర, ఆ.—2. యంత్రము. “నీ. పంతులుగుడియలువ

లత్రాళ్లుమోతులుబిసలుమాతములుపెద్దవిండ్లు.”

శుక. 9, ఆ.

బిసకంఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెద్దపెంటికొక్కర;

2. పెంటికొక్కర.

బిసప్రసూనము. సం. వి. ఆ. న. తామర, పద్మము.

బిసబిస. దే. వి. వేగము. “బిసబిసబోకయొయ్యన

డపింపుడు.” పాంచా. ర, ఆ.

బిసము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామరతూడు; 2. తా

మరతీగ.

బిసరుహము. సం. వి. ఆ. న. తామర, పద్మము.

బిసాతు. హిం. వి. శక్తి, బలము.

బిసి. దే. వి. తడికబిట్టు. (చూ. బిట్టు.)

బిసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరతీగ; 2. తామర

కొలను; 3. తామరతంపర.

బిసిబిసి. దే. విణ. లగుపుబిగువుగలది. “నీ. విభుడు

దండనెయిదివనుచున్నవాడెంతగబ్బివేయిదిలజ్జ

క్రమమెయనియు, నతడిదిసరకునెయమిగభా

వించినపుడేమియగుదువీవబలయనియు, రసిక

శేఖరుడుసర్వజ్ఞుడుప్రియుడనీకొలదిననడ

చుభీతిలకుమనియు, నతిగోప్యమీశుభావాప్తి

దీసికినింత తడయుటాపుమి యెట్లుదలచవని

యు, మఱియునెన్నెనిబిసిబిసిమాలలమర, ప్రి

యముచెప్పియునదరవైచియుపితాను, పుత్రి

దలిపియునెకకొంతమెత్తవడగ, జేసికేల్పిట్టి

తిగించెనాచెలువగదల.” ప్రభా. ౫, ఆ.

బిసివోపు. దే. అ. క్రి. (బిసి+వోపు.) పట్టువదలు.

బిస్త. దే. వి. దుర్గతి, నరకము, బిద్దె.

బిస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్నమెత్తుబంగారు, మాడ.

బిస్తి. హిం. వి. తోలుసందులతో నీళ్లుమోయువా

డు, పకాళి.

బిస్సు. దే. వి. వేగమునందగుదృవ్యనుకరణము. “బి

స్సునసాళువంబుతూటెడుక్రియ.” సా. 9, ఆ.

బీ.

బీట. దే. వి. బీటిక, పగులు. “క. దాటుటయు

గొండగొప్పురులు, బీటలువాసెనుగడించితున

జేజే, దాటువడంకంబాటెను, గాటపుబయ్య

రలమెగులుగడలకుజాటెన్.” అచ్చ. కిష్కిం,

కాం.

బీటగిలు. దే. అ. క్రి. పగులువాణు. (రూ. బీట

గిలు. “వ. చండిశ్వరానీవుమేరుకోదండంబున

బుండరీకాక్షకాండంబుదొడిగినుండలిజ్వాలా

లగిర్పుల్లరి యుంకారంబున బంకయవాభవాండం

బుబీటగిలనికాటపుటభేదంబులాక్కయేటున

ఛటచ్చట నేసితివి.” భీ. 3, ఆ.

బీటలువాలు. దే. అ. క్రి. (బీటలు + పాటు.) బీటలు. “నీ. బీటండతానునబీటలువాటినపచ్చిగోడలమాడ్కిబిగిలెడికలు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

బీటలువోపు. దే. అ. క్రి. (బీటలు + పోపు.) —వై. — “నీ. భేరిధ్వనులనిగిబీటలువోకుండగరికరశీకతోత్తరమడడుపు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

బీటిక. దే. వి. బీటయొక్కరూపాంతరము. “నీ. నననీట గుబ్బరించెనగళానతి యొర్లుజిగిమోవి బీటిక లెగయకుండ.” భాను. ౨, ఆ.

బీగము. దే. వి. తలపులానగునానికివేసెడుతాళము.

బీజకోశము. సం. వి. అ. పుం. తామరపూస.

బీజపూరము. సం. వి. అ. పుం. మాదిఫలము.

బీజము. సం. వి. అ. న. 1. విత్తనము; 2. విత్తుట;

౩. ముప్పుము; 4. లేతస్వ్వు; 5. హేతువు; 6. బలము.

బీజాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విత్తిదున్నినది. (పాలము.)

బీజ్యాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచీకులమునందు పుట్టినవాడు.

బీడు. దే. వి. 1. చున్ననిభా మి; (బీటినేల.) 2. మట్టమైనయినుము. విణ. నికృష్టము.

బీతు. వై. వి. భయము. “చ. వికృతిములైనసుర్గులులవేషములక్కడనివుమాచిచీ, తుకుడిచినచ్చి నోరికొలుడులో ప్రకటించెడు,” రా. యు. కాం.

బీతుకొను. ద్వ. అ. క్రి. భయపడు. (ప్రే.) బీతుకొలుపు. “చింతజనంబుల బీతుకొల్పకక్కసనుగురక్కసుల్.” పు. ౨, ఆ.

బీద. వై. విణ. 1. భయమునొందినది; 2. దరిద్రుడు*.

బీభత్సము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరసము. (చూ. రసము.)

బీభత్సు. సం. విణ. చెడిపోయినది, అసహ్యకరమైనది.

బీభత్సుడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుడు. విణ. 1. వికారముగలవాడు; 2. క్రూరుడు; 3. కనికరముగలవాడు.

బీమా. హిం. వి. కొంతద్రవ్యమునిచ్చుట కొడబడు పద్ధతి. (అంగ్లేయభాషలో ఇన్ స్యూరెన్సు అందురు.)

బీరము. వై. వి. పరాక్రమము. “క. వేరమ్మమేములు పుటాడి, తేరమ్మమరప్పగ్రంకడిబడునీకుకా,

వైరంగి నెప్పెనీదగు, బీరమ్ము బెంపులాపుమె పునుమాకుకా.” భార. విరా. ౪, ఆ.

బీరాణ్ణ. దే. స. క్రి. తుడిచికుప్పచేయు.

బీరింగు. ఆం. విణ. నటుపైడ్డు.

బీరిజము. వై. వి. బీజము, అండకోశము, ముప్పుము.

బీరు. ఆం. వి. ఒకవిధమైన సారాయము.

బీరువ. దే. వి. అంతస్తు అంతస్తుగా అడ్డపలకలమర్చిన నిలుపుపెట్టె.

బీట. దే. వి. 1. ఒకానొక చెట్టు; 2. ఒకానొకతీగ.

(దీనిభేదములు.—ఊరిబీట, చేతిబీట, నేతిబీట.)

విణ. పెద్ద. (బీటండ, బీటజడలు, బీటవరాలు.)

బీటు. దే. విణ. న్యర్థము. (బీటునడు. ము.)

బీటునడు. ద్వ. అ. క్రి. (బీటు + పడు.) వ్యర్థము.

“తలఁపులునీక్కి బీటునడి తొల్లులు పెల్లగిల్గ.”

హరి. ఉ. ౨, ఆ.

బీట

ఆశ్వ. ౧, ఆ.

బీటువోపు. దే. ఆ. క్రి. (బీటు + పోపు.) 1. న్యర్థముగు; “ఎ. గీ. భవ్యతరత, పోబలంబునగడు బీటువోనిగోచి,వాడు.” హన. ౧, ఆ. — 2. బలహీనముగు. “పాడిచిన వెనబీటువోవకయొండోరునందందపాడుమచు.” భార. విరా. 3, ఆ.

బు.

బుంగ. దే. వి. చిన్నమూతిగలకుండ. “కల్లుబుంగ.”

హరిశ్చ. ౪, ఆ.

బుంగనామము. దే. వి. నడుమ ఎడములేక తీర్చినతిరు

మణి. (చూ. పంగనామము.)

బుక్క. దే. వి. వస్త్రములకువాసనకట్టెడుగంధవోడి.

పటవాసకము.

బుక్కనము. సం. వి. అ. న. కుక్కయొక్క మొలుగు.

బుక్కము. సం. వి. న. న. అ. పుం. శ్రాత్రమునందు

ప్రసీద్ధమైనమాంసము.

బుక్కా. దే. వి. బుక్కయొక్క రూపాంతరము.

(చూ. గుబులు.)

బుక్కాపకీరు. హిం. వి. నిరుపేద, దిక్కులేనివాడు.

బుక్కాము. దే. వి. 1. పుష్పాడి; 2. బుక్క. “రగడి

నెలతయ్యాగేదంగినీకబ్బెబుక్కాము, చిలువనీ

పుష్పాట్లు చెంచెతలబుక్కాము.” నా. 3, ఆ.

బుక్కావాడు. దే. వి. గండవాడిలో నగునవి యమ్మ వాడు.

బుక్క. ఆం. వి. పుస్తకము.

బుగడ. దే. వి. ఆడువారు కొనచేవినిధరించెడు భూపావిశేషము.

బుగబుగ. దే. వి. బుగులుకొనుటయందగుధ్వన్యను కరణము. “క. దగదగయనుపదకంబున, నిగనిగయనుక్రొమ్మెలుంగు నేత్రపటమునక, బుగబుగయనుమేపూతక, బగబగయనిపించెనతడు నాహృదయంబుక.” కళా. ౨, ఆ.

బుగులు. దే. వి. గుబులునకు మాటురూపము. (చూ. బుగులుకొను.)

బుగులుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. గుబులుకొనునకు మాటురూపము; “నీ. బుగులుకొంచుడనర్చుభూరి సారధముచే నొత్తపైనమేపూతయొప్పుతోడ.” పర. 3, ఆ. — 2. (చూ.) చిట్టిలు; “ఉ. వీలక కాలజత్తుముఖవీరులుమున్నకుకాకుగావతిక, గూలిరిక్రధారలుబుగుల్కొనలత్తుమ్రొలధాతుకు, త్రీలమునాల్గువంకలనతిత్వరమాణసమీరవర్తమో, న్నూలితసంప్రపుల్లనుమనోధరకింకుక వాటివేడికె.” జై. ౬, ఆ. — 3. విజృంభించు; (చూ. చంటమోములదేవర.) — 4. వ్యాపించు.

“కా. ద్యావాపృథ్వీవకాశముల్ బుగులుకో నందందవింధ్యాద్రిఘం, టావీధికైలగెగ్గ గ కోరతరకంఠక్షేళ నాదంబుతో, దేవీదానవకోటినిఘోరభుజాతిప్రాధనానాధను, జ్ఞావల్లీధవ భూరిభాంకృతు లురుద్రాఘేష్ఠదీర్ఘద్వనిక.” కాశీ. ౬, ఆ.

బుగులుపుచ్చే. దే. ప్రే. బయలుపడచు. “ద్వి. ఇంకొక్కభయము, పుట్టుచున్నదిమకుభూపాలపు త్రి, బట్టియొజ్జలుగానీపటచెనటంచు, బుగులు పుత్తురొమీరుపురిలోనననుచు.” నవ. 3, భా.

బుగులుపోవు. దే. ఆ. క్రి. బయలుపడు. (చూ. బుగులుపుచ్చే.)

బుగులుబుగులు. దే. వి. క్రమ్మటయందగుధ్వన్యనుకరణము. “క. తెగనిండఫాలనయనుడు, నగచాపముదిగిచినపుడునాగేంద్రుండ, భీగువున మొగంబులదరుట, బొగలెగయగవిషముబుగులుబుగులుగక్కుక.” భీ. ౪, ఆ.

బుగ్గ. దే. వి. 1. చెక్కిలి; 2. నీటిబుడ్డ; 3. పువ్వుతాడుల యందుండి సంతతిధారగా వైకుంఠివచ్చెడునీరు.

బుగ్గి. దే. వి. బూడిద, భస్మము.

బుచ్చి. దే. వి. చిన్న, అల్పము.

బుచ్చిగాడు. దే. వి. (బుచ్చి + కాడు.) చిన్నవాడు.

బుచ్చినాటు. దే. ఆ. క్రి. (బుచ్చి + పాటు.) చిన్న పోవు.

బుజ్జె. య. దే. వి. కుండలీకరణము, గున్న. “క. వనజభవుడవయవమ్ములు, తనరారస్సుజించినావధానమతికగ, స్థానికానొక్కపెదబుట్ట, యని బుజయిదుపగిది నాభియంగనకలరుక.” చంద్ర. — 2. భుజము. “భిన్నస్థిసముద్భవసౌమర్య కందళములకంబుజెల్ బుజెలు.” చమ. ౧, ఆ.

బుజెపత్తిరి. వై. వి. భుజపత్రము.

బుజెము. వై. వి. భుజము. (చూ. బుజెముపుట్టువు.)

బుజెముపుట్టువు. ద్వ. వి. రాచవాడు, బాహుజాడు. “తే. అట్టితనయుని పట్టునకత్తెలుగున, బుజముపుట్టువుకుట్టబెబ్బులలదెచ్చి, తనియబూజెలోసంగియత్తపనిరాయ, డంతరదానమొనరించునదనునందు.” ఆచ్చ. బాల. కాం.

బుజ్జెగము. దే. వి. ఉపలాలనము. భాగ. 3, స్కం.

బుజ్జెగింఛే. దే. స. క్రి. ఉపలాలింఛే.

బుజ్జెగింత. దే. వి. బుజ్జెగింఛేట, ఉపలాలనము. “ద్వి. బుజ్జెగింతలబోరిబోంకుమాటలును, మజ్జాతుల గువారిమాటలుగావు.” హరిశ్చ. ౨, భా.

బుజ్జెనము. దే. వి. బుజ్జెగముయొక్కరూపాంతరము. విక్ర. ౬, ఆ.

బుటా. హిం. వి. వస్త్రములమీదనేయు పువ్వు. (జరి బుటాలు.)

బుటుకు. దే. వి. మునుగుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. “నీ. కమలాపుడుదయింపకయుమున్నబుటుకునమునుగుసంగమతీర్థమునకునేగి.” పాండు. ౫, ఆ. (చూ. బుటుక్కు.)

బుట్ట. వై. వి. పుష్పదులంచెడుకరండము.

బుట్టి. వై. వి. బుట్ట. “నీ. గణసమీతినకార్తిగుణములుహృదయసంపుటినించుక్రియవిరుల్ బుట్టిబెట్టి.” పాండు. ౨, ఆ.

బుట్టిక. వై. వి. బుట్టియొక్కరూపాంతరము. “ద్వి. కలరవంబులబుట్టికలకేతెబుట్టి.” సా. ౨, భా. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

బుడకోడి. ద్వ. వి. నీరుకోడి, జలకుక్కుటము.

బుడగ. దే. వి. బుగ్గకు మొదటిరూపము.

బుడబుడ. దే. వి. నీళ్లనుండి వెడలుబల్లోనగువానియందగుద్వస్యనుకరణము. (నీళ్లనుండి వెడలుబల్లందు; “ఎ, గీ. బుడబుడద్వస్యని వెడలుబుడ్బదములందు.” స్వా. ౪, ఆ. — పాక్షటయందు; “అడుగులెండబుడబుడబోక్కిన నిర్భరాంతరముల నిలుచు.” భార. ఆర. ౨, ఆ. — కక్కుటయందు. “క. బుడబుడ నెత్తుగుక్కుచు.” భాగ. 3, స్కం.)

బుడము. దే. వి. మృగోర్వారపురీ.

బుడము. దే. వి. మొదలు. (వాడునాలుక బుడము నకు పెఱుకుకొనిచచ్చెను, నీచెవులు బుడములంటెగగగోనెదను.)

బుడికిన్పు. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

బుడిగ. దే. వి. ఎద్దుమీడియొక వైపునీ ద్వై; 2. పిడత.

“పాలబుడిగలు.” హంస. ౨, ఆ.

బుడిగి. దే. విగ. బుడుగుయొక్కరూపాంతరము.

బుడిపి. దే. వి. 1. పోటుచేత దేహమునందు ఉబ్బుగాలేచెడుబొప్పి; 2. చెఱుకులోనగువానికనువు; 3. మ్రానియందలిముడి.

బుడిబుడి. దే. వి. తొట్టుపాలు. “నీ. రాకొమారులయిండ్లకేకశంబునదదాపుల వెంట బుడిబుడిబోవువారు.” వసు. ౪, ఆ. “బుడిబుడిమాటలాడుటయు.” (ఇక్కడ బుడిబుడిమాటలు అనగా తొట్టుపాలుగలమాటలు అని యర్థము.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — విగ. అల్పము. “బుడిబుడికన్నీరు.” స్వా. 3, ఆ. “ద్వి. హాసించుటయొక్క ప్రదీపవలె, బొరిమార్పులయొక్కబుడిబుడిచేలువులను, వంచుటచోద్యమే.” భాగ. ౪, స్కం.

బుడిపడు. ద్వ. అ. క్రీ. (బుడి+పడు.) తొట్టుపడు. “క. తడబడుచునోడలనులుచుచు, వడిదూలుచువాపులితచచ్చినసాలయుక, బుడిపడుకారులునిలువక, పడబోవుక బడగకామవైబడియొఱగక.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

బుడుక. దే. వి. మునుక, స్నానము.

బుడుకు. దే. వి. బ. భక్త్యవిశేషము. “వ. బుడుకులునడుకులు.” కాశీ. 2, ఆ.

బుడుగు. దే. విగ. పొట్టి. “ఎ, గీ. పాడుగుమడుగునుగాంచినయడుగువాడు, పిడుగునడుగునరిపుసొంచునుడుగువాడు, చెడుగులుడుగునట్లుగ

నమ్మవొడుగువాడు, బుడుగునడుగురూపునబినడుగువాడు.” చంద్రా. ౧, ఆ.

బుడుత. దే. వి. 1. బిడ్డ; 2. బాలుడు. (చూ. బుడుతడు.) విగ. పొట్టి.

బుడుతడు. దే. వి. బుడుతయొక్కరూపాంతరము. (బిడ్డకు. — “నీ. కుఱుమాపుపయ్యంటచెఱుగులొనెలకొన్న ముద్దుపల్కులచిన్ని బుడుతడమర.” శుక. ౧, ఆ. — బాలునికి. — “నీ. జీరాడుగుప్పటిచెఱుగుచేబూని వెంబడిగిండిగొనివచ్చు బుడుతడొడుగ.” ఉ. రా. ౬, ఆ.)

బుడుబుడుక్కు. దే. వి. డుబుడక్కుముఱురూపము, బుడుబుడుక్కులవాడు. దే. వి. (చూ.) డుబుడక్కువాడు.

బుడుము. దే. వి. సస్యవిశేషము. “బుడుముసత్తిమిత్తినిగూడ.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

బుడ్డ. దే. వి. 1. అండవృద్ధి; 2. నీరుబుగ్గ.

బుడ్డకాకర. ద్వ. వి. శక్రవల్లిక.

బుడ్డగింజే. దే. అ. క్రీ. వందిముట్టెతోకోరాడు.

“ఒకమరిబుడ్డగింప.” అయ. ౪, ఆ.

బుడ్డగింపు. దే. వి. బుడ్డగింపుట. (చూ. ఆరగింపు.)

బుడ్డపక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

బుడ్డపిడుగు. దే. వి. పశువులకుపట్టెడు ఒకదినుసు పిడుజా.

బుడ్డబుడునర. దే. వి. ఓషధివిశేషము.

బుడ్డవాడు. దే. విగ. అండవృద్ధిగలవాడు.

బుడ్డి. దే. వి. చిన్నమూతిగల నిడుపాటికొనపాత్ర విశేషము.

బుడ్డిగ. దే. వి. బుడ్డియొక్కరూపాంతరము.

బుడ్డి. దే. వి. బుడిపియొక్కరూపాంతరము.

బుడ్డి. వై. వి. భోగము. “అ. మత్రిల్లసత్తుగిత్రతత్తడి నెక్కి, మిత్రి మెత్రిసత్తిసత్తిబత్రి, బత్రిడినముత్తి బుత్రిలరెండును, నొత్రినత్రిగట్టుచుండు తోడ.” నీలా. ౧, ఆ.

బుడ్డి. వై. వి. మతి. “ఉ. అద్దిరివీసికివియునోయారముట్టితనంబుచేపయుక, దద్దియునబ్బరంతెదకుదారిక్కనజేయదొడంగనిట్టిబల్, గద్దజీకాడువాడిని జగంబులు గల్గుటదేమి వింతమేల్, బుద్దియొకింతలేకచెడిపోవడంబడిగొకయిత్రజీక.” అచ్చ. నుం, కాం.

బుద్బుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుబుగ్గ; 2. గడ్డిమునందలి ఆవయవవిశేషము.

బుధవారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకవారము. (చూ. వారము.) (ఇట్లు సామ్యునారము.)

బుధితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) తెలియబడినది.

బుధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒక గ్రహము; (చూ. గ్రహము.) 2. విద్వాంసుడు; 3. వేదపు.

బుధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మతి. (అంతఃకరణవృత్తులు నాలుగింటిలో మొకటి. ఇది పండ, మేధ, చాన్య, గృహీతి, శ్రేతి. చత్వరి అని అఱువిధములుగ లది. బుధిగుణములు. ౮.—శుక్రప్రాప్త, శ్రవణము, గ్రహణము, ధారణము, ఊహము, అహోహము, అధివిజ్ఞానము, తత్త్వజ్ఞానము.) బుధిమంతుడు. సం. విరా. (తే. ఈ. తే.) బుధిగలవాడు.

బుధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బుధదేవుడు;

2. విద్వాంసుడు. విరా. తెలియబడినవాడు.

బుధును. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేద; 2. ఊహ. డా. శివుడు.

బుధుత్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భుజింపనిచ్చి. ఆకలి.

బుధుశీతుడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఆకలిగొన్నవాడు, తుంధితుడు.

బుధుత్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బోధగొననిచ్చి.

బుధ్య. దే. వి. ఆడుగుతీ.

బుధ్యారము. దే. వి. చెఱసాల. కారాగృహము.

బురకా. హిం. వి. గవిసేన. ముఖమునకు పువ్వును.

బురజ. దే. వి. చిఱుగజ్జె. (అ. పు.)

బురద. దే. వి. ఆడును. కర్దమము, పంకము.

బురదకమ్మి. ద్వ. వి. కడపక్రిందికమ్మి

బురదపాము. దే. వి. నీరుపాము.

బురుక. దే. వి. బిడ్డ. విరా. పొట్టి. (దీనికి ఒకనిఱుంట్లువునందు గుఱుముతలయంగుంచెడు తురాయి అని ఒకయర్థము వ్రాయబడియున్నది.)

బురుకడు. దే. వి. 1. బిడ్డ. “నీ. బురుకడుచి క బంగరుబుట్టితగుజాతివినికగాగొరవంజవిధమొకర్దు.” ఉ. రా. ౬, ఆ.—2. వేటకుక్క. విరా. పొట్టి.

బురుజే. హిం. వి. కోటగోడయందుండినిబ్బ, గడి.

బురుడా. దే. వి. అసత్యవచనము.

బురుడుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మేదరవాడు.

బురుమా. దే. వి. బరమాయొక్కరూపాంతరము.

బురుసా. దే. వి. 1. ఎఱువట్టు; (చూ. తగటి.)

2. పట్టు (చూ. తినాసి.)

బురుసు. ఆం. వి. వెండ్రుకలకుంచె.

బుఱుటకొమ్మ. దే. వి. బుఱుటకొమ్మయొక్కరూపాంతరము. “మ. ముదితలో కొందఱుకెంపుతాబుఱుటకొమ్మలో పూనియేతేగ.” చంద్ర.

బుఱు. దే. వి. 1. కొబ్బెరకాయమొదలైనవానిగుల్ల; 2. ఎండినసారకాయ; “తే. ఎన్నడునున్నవారలయేపుమోపుర, గానమెట్ల సముద్రంబులోన బుఱు, వైవగొన్నంతకొనుగాకవారిగల్వి, మాకు శిక్యంబైనవిగానిమాటలేల.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—౩. వీశెంగనగువానికాయ; “వ. వేఱ్ఱిసారకాయలబుఱులంగట్టినసకట్లకిన్నెరలమెఱయ మొరయింపనేచపాలల తానమానబులను.” కాల. 3, ఆ.—4. పాములవాని వాగసరము; 5. తలపుట్టు. విరా. పెద్ద.

బుఱుకత్తి. ద్వ. వి. చెట్లకొమ్మలనఱకడుమోటకత్తి.

బుఱుకాయ. ద్వ. వి. సారకాయకమండలపు. “ఆ. కాచిచీరమునుగుకచ్చడింబునజూచి, బోడతలయొనిడుదబొట్టుజూచి, గోచితోడవెదురుగోలయఱజిక్కంబు, గట్టియున్నబుఱుకాయజూచి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

బుఱుటకొమ్మ. దే. వి. (చూ.) చిమ్మనగ్రోవి. “క. అత్తిటివిటనాగగులు, చిత్తమునసంతకేళిచిగురొత్తంగా, మొత్తములగట్టితెచ్చిరి, ముత్తెపురుల్లగులతోడిబుఱుటకొమ్మల్.” వైజ.

బుఱుజింక. దే. వి. బుఱుముక్కుగలజింక.

బుఱుతలము. దే. వి. బుఱుయేతము. (చూ.) కాలము.

బుఱుపిట్ట. ద్వ. వి. పారావశిక శేషము.

బుఱుబొడిస గల్వి. వి. తాళ్లుచెక్కడబొడిత.

బుఱుముక్కు. దే. వి. పెద్దంద్రములగులముక్కు.

“నీ. ముడిబొమ్మలునబుఱుముక్కుతీతువుకాళ్లులాకచేతులవెఱ్ఱిలక్షణములు.” భీష్మ. ౪, ఆ.

బుఱుముక్కువాడు. దే. విరా. (చూ.) ఖురణువాడు.

బుఱు. దే. వి. తిఱుపాపు.

బుఱు. దే. వి. పక్షియగురుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. “ద్వ. బెదరుఱిత్తమునాకుఱిట్లుబుఱునిన.” పారిశ్చ. ౧, భా.

బుఱికి. హిం. వి. ముక్కుక్రిందనుచుకొను ఆర్ధరణము.

బుఱియు. దే. ఆ. క్రి. సుఖించు. “ఎ. గీ. అలరఱేయనచ్చరలపిండుముక్కి, న్యూనబెండ్లియాడిబులియుచున్న, శ్రొత్తపెండ్లికొడుకుగొమరులన

యాట, లాడుతద్వధూవయస్యలనఁగ." కళా.

౮, ఆ.

బులుపు. దే. వి. కుఖము. (చూ. బులియు.)

బుల్ల. దే. వి. మగగుడి.

బువ్వ. దే. వి. అన్నము, పెంటకము.

బువ్వకుడుపు. దే. వి. (చూ.) అన్నప్రాశము.

బువ్వము. దే. వి. వివాహమునందు బంధువులయిన మగవారు ఆడువారు అందఱును ఒకటిగా గూర్చుండి వేడుకగా భుజించుట.

బువ్వముబంతి. ద్వ. వి. (చూ.) పారిబువ్వము.

బుస. దే. వి. 1. పాముయొక్క పూత్యైరము; 2. నిట్టూర్పు. "నీ. భూరిభుజంగికాభుక్తనిర్దుక్తఁడైవారకబుసకొట్టువానిఁడగడి." ఎను. ౧. ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

బుసకొట్టు. దే. ఆ. క్రి. 1. (పాము) బుసను; 2. నిట్టూర్పు; "క. ఊర్పులో, మిన్నందఁగబుసకొట్టుచు." ఆము. ౭, ఆ.-3. (ఏనుఁగుతోండముతో) పూత్యైరముచేయు; "ఏనికమూఁకతేసివేమఱు బుసకొట్టగా." య. ౧, ఆ.-4. (సింహము) పూత్యైరముచేయు. "నీ. పాటింపనోరిబాబ్బాటమేడిగాని ఘోరాజిలోబుసకొట్టుచుంట." కా. ౫, ఆ.

బుసబుస. దే. వి. నీళ్లుపొంగుటలోనగువానియందగు ధ్వస్యనుకరణము.

బుసబుసలాడు. దే. ఆ. క్రి. (బుసబుసలు+అడు.)

బుసపెట్టు.

బుసము. సం. వి. ఆ. న. 1. పొట్టు; 2. మిఁగడతీసిన పెరుగు; 3. పిడక. (రూ. బుసము.)

బుసి. ఉభ. దే. వి. (చూ.) నిగుఱు. సం. ఈ. క్రి. పశ్చిమసముద్రము నడుమనుండెడు పెరుణో ద్వీప నది.

బుసివోవు. దే. ఆ. క్రి. (బుసి+వోవు.) చెడు.

బుసుకుజొన్న. ద్వ. వి. ఒకదినుసుజొన్నకి.

బుస్సు. దే. వి. పాముబుసకొట్టుటయందగుధ్వస్యనుకరణము. "కాలసర్పమునమున్నతినాడఁగలే నమీఱబుస్సుచుఘటాగ్రమెత్తి." హంస. ౫, ఆ. "తోటకపుత్రము. బుస్సున మ్రోగుచు వాడిక, మించినపాములమేల్చిలుకేక." ఆచ్య. య. ౯౦.

బూ.

బూజే. దే. వి. ఎండసోకమిచే తడివస్తువులమీదఁగలుగు కొంచెముమాసిన తెలుపు.

బూజొప్పట్టు. దే. ఆ. క్రి. బూజొగలదియగు.

బూఁగు. దే. వి. బూజొయొక్కరూపాంతరము.

బూదుపారు. దే. ఆ. క్రి. బూజొప్పట్టు. "బూదుపారఁగమేఁబూదిబూసినవారు." పాండు.

౧. ఆ. "బూడిదపండునుబోలెబూదుపారదు

నొకరుప్పికింగవియ." పాండు. ౫, ఆ.

బూక. దే. వి. బూటకము, మాయ.

బూగర. దే. వి. 1. తమిడులుమొదలగుధ్వస్యముల

మీదిపొట్టు; 2. ఇండ్లవాసములకుబట్టెడుబూసి.

బూచి. వై. వి. భూతము. "ఆ. బూచివోలెనున్న వాచయమునిమొము, బాల్యచాపలమునబట్టుటయును." న్యా. ౪, ఆ.

బూచిగాడు. ద్వ. వి. (బూచి+కాడు.) బూచివలె నుండుటచేసుకొనియ్యబడినవేరు. (చూ. గబ్బి.)

బూచివాడు. ద్వ. వి. బూచి, భూతము.

బూచేలతేడు. ద్వ. వి. శివుడు. భూతేశుడు.

బూటకము. దే. వి. 1. మాయ; "పండికము. నీబూ

టకంబెప్పుడుకొనేటుగానారయకలేరుగా." నీ

లా. ౨, ఆ.-2. పంచన. "ఉ. మాటలవేయు

నేలయొకమర్తమునెప్పెదమోక్షదాతలై, పాటిలు

విష్టుశంకరులభక్తిదృఢంబుగఁగల్గెనేనినా, నాటి

కివానికన్ని సుగుణములఁ దామెఘటింపముత్తఁ

డె", బూటకపుకొవిచారములఁవఁగనేమిఫ

లంబుభూవరా." పు. ౧, ఆ.

బూటకీడు. దే. వి. (బూటకము + ఈడు.)

1. చాయావి; 2. పంచకుడు. "ఆనన్ను కూలియి

రులెఱుంగ, కుండదలుపువెడలికొనిపోవజనులె

ల్ల, బూటకీడుపాటిపోయెనందు." బస. ౧, ఆ.

బూటకుడు. దే. వి. చాయావి, బూటకీడు. "ద్వి.

బూటకులను మాయపారిగొనుచుండు." ప్రభు.

౨౪, ఆ.

బూడిద. వై. వి. 1. గోమయభద్రము, బూడి.

బూడిదగుమ్మడి. వై. వి. (చూ.) పెండ్లిగుమ్మడికి.

బూడిదపండు. ద్వ. వి. విభూతియుండ. (చూ.

బూదుపాఱు.)

బూడిదపన్ను. ద్వ. వి. క్షణనమునందు శవమునకా

ల్పుటకైయచ్చెడుపన్ను.

బూర్. వై. వి. బూడిదయొక్క రూపాంతరము.

“నీ చక్రంబుపనిసేయసడిసన్న నీపెంపు బూడ్డ బొట్టయ్యో నేభూరికిరి” మార్క. ౧, ఆ.

బూతపిల్లి. వై. వి. (బూతము+పిల్లి.) (చూ.) పూత కము. “ఆ. మహినిబూతపిల్లిమచ్చి కయునుబో

తె, రాచమాటనమృరాకయుండు.” భల్లా. ౪, ఆ.

బూతము. వై. వి. 1. పిశాచము; “క. ఆతటి వెన్నెల

దగును, జ్ఞాతాబాల్లి వెజ్జజగమునకెల్లక, రాతి

రిసోడినచీకటి, బూతమువిడిసింపజల్లుబూతి

యుబోలెక.” య. ౨, ఆ.—2. ప్రాణి. (చూ.

ఎకసక్రము. విగ.)

బూతాటము. దే. వి. (బూతు + ఆడుట.) బూతు

లాడుట. “బూతాటమాడితిట్టునతని.” విజ్ఞా.

ప్రా. కాం. (చూ. అళకడ.)

బూతి. వై. వి. 1. బూది; 2. తిండి.

బూతు. దే. వి. 1. కుచ్చితపుట్టు; 2. కుచ్చితపుటి

ట్టుతిట్టువాడు; “నీ. బండలుబూతులుపరిహాస

కులునట్టువారాదిగాగలవీరుదక్క.” విజ్ఞా. ప్రా.

కాం.—3. బట్టువాడు. “ఆ. బూతుపొగడినట్లు

పొగడిదుపొగడంగ, ఎలయు నేనిసుగులువంతు

లైన, కర్ణశల్యలాదిగాగలవీరులక, బొగడుచుం

డరాడె ప్రార్థనోప.” సం. “యస్యసంస్థనవక్తా

త్వం వందివత్సితోత్థితః.” భార. సభా. ౨, ఆ.

బూద. దే. వి. పాలకుండ. “మ. ఉదయోలూఖల

మెక్కిసిక్కిసహజాంతోపేంద్ర సంయుక్తుడై

చదలక బూదశశాంకసీరి కరవిస్తారంబులంబట్టి

తె, ట్టదుమక గాతెఱ జకోరిగోపతతిపాలైచం

ద్రికాక్షీరముల్, పాదివెకఘాతదుగ్ధధామ

నిబిడప్రార్థనూతసంరంభముల్.” వసు. ౪, ఆ.

బూది. వై. వి. గోమయభస్మము, బూడిద.

బూదిచేటచే. ద్వ. ఆ. క్రి. బూఃజోపట్టు.

బూద. వై. వి. చతుర్దశిభిః*.

బూబ. హిం. వి. తురక క్రి.

బూమియ. వై. వి. 1. మాటువేషము; “ఉ. ఏనిక

మాముబూమియవహించి చరించుచునుండుకా

మధు, క్షేమపుడుంతి కానిది తెల్లమువేలుపు నిడ్డి

కానినా, డీనునెమాత్రర్థకమునిచ్చు నెకాంత

తదుగ్ధధారదూ, ర్వానవపల్లవాపలులవైచినమా

త్రసభక్తకోటికి.” కాశీ. ౭, ఆ.—2. మాను*;

3. వంచన*. (చూ. బూమె.)

బూమె. వై. వి. బూమియయొక్కరూపాంతరము.

(మాటువేషమునకు.—“ఉ. నావునువయ్యయా

తిమది నాటిస ప్రేముడిముజ్జగంబులక, బ్రోవ

గఁగావలీరమునబోల్చు గాముడునట్టిబూమె

చే, నేవగమోసపోయె.” య. ౨, ఆ.—మాయ

కు.—“తే. మాకునభిలాషయిట్టిది మనుజనాథ,

కోర్కియోడేర్పడగుడేనిగొనుముభూతి, కాక

యుండినబ్రొద్దుకల్లంగననువు, పోయివచ్చెద

మింతేసిబూమెలేల.” భల్లా. ౪, ఆ.—వంచన

కు.—“తే. నన్నుగొనినమచ్చనప్పడునాథనీవు, నీ

గుఁగల్గు ప్రతంబులనియమములును, దెలియఁజె

ప్పిన నీవైలతేటిమాతు, భూపవల్లదనన్నింత

బూమెనేయ.” రుక్మాం. ౫, ఆ.)

బూమెకత్తియ. వై. విగ. బూమెలుగలది. “నీ. పు

ష్పలావికయోర్దుబూమెకత్తియయోర్దుగంధనా

హినియోర్దికర్తులంజె.” కాశీ. ౫, ఆ (చూ.

బూమెకత్తె.)

బూమెకాడు. ద్వ. విగ. బూమెలుగలవాడు.

బూమెలాడి. ద్వ. విగ. (బూమెలు+ఆడి.) బూ

మెకత్తె.

బూమెలాడు. ద్వ. విగ. (బూమెలు+ఆడు.) బూ

మెకాడు.

బూర్. వై. వి. వాద్యవిశేషము*. (చూ. బూరగ.) “క.

బోరనబూరలుబేరులునుగరంబుచెలంగెక.” ఆ

చ్చ. యు. కాం.—విగ. స్థూలము*.

బూరడు. వై. విగ. విజృంభించినవాడు*. “చెప్పి

ననద్దురాత్మకుడుసింగడుబూరడువై.” పంచ.

వేం ౧, ఆ.

బూరకాలివాడు. ద్వ. విగ. ఏనుగుకాలివాడు.

బూరకాలు. ద్వ. వి. ఏనుగుకాలు. “నీ. బూరకా

కులునిచచబోయిన చేతులుగోలుమూఁపులుము

డిగాన్నతోడలు.” ఉ. వారి. ౨, ఆ.

బూరగ. వై. వి. 1. నాగసరమునకునుతియ్యచైదు

వాద్యవిశేషము, బూర*. (చూ. నాగసరము.)

2. తార*. “ద్వ. బూరగల్ కంచుకొమ్ములు కాపా

ళములు, బోరుకొల్పుటకు నంబుధు లెల్లగల

గ.” నళి. ౨, భా.

బూరగడ్డి. ద్వ. వి. తృణవిశేషము.

బూరగొమ్ము. ద్వ. వి. (బూర+కొమ్ము.) వంకరగా

నుండువాద్యవిశేషము, కొమ్ము, శృంగము. “ఉ.

తారలుబూరగొమ్ములునదప్పెటలక బలహం

బులుకొబదుల్. నూలులు వేలు మ్రోయి." రా
మా. ౮, ఆ.

బూరట. వై. వి. ఉల్లూము*.

బూరటిండ్. వై. ప్రే. బూరటిల్లంజీయు.

బూరటిల్లు. వై. ఆ. క్రి. 1. నిండు; "తే. అంబరము
దీశలు, బూరటిల్లంగఁజెలఁగఁదదారివంబు." భా
ర. విరా. ౪, ఆ.—2. ఉల్లూము*. "నీ. కలముపె
గీలించిగాలికత్తివచాఁగఁబోలిమిన్నంతయుబూ
రటిల్లె." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (రూ. బూర
టిలు.)

బూరయ. వై. వి. బూర. "ఎ. గీ. బూరయలులడ్డు
వంబునుపారలిపాఱు." వై. ౬, ఆ.

బూర్నీసు. గ్రా. వి. మెత్తనికంబలి.

బూరుగు. దే. వి. శాల్మలి.

బూరుగుదీవి. ద్వ. వి. శాల్మలదీపము.

బూరువు. దే. వి. బూరుగుయొక్కరూపాంతరము.

బూరె. వై. వి. భక్త్యునిశేషము. (బూరయయొక్క
రూపాంతరము.)

బూల. దే. వి. లేతతాటిమ్రానిలోనిపేడు.

బూలి. దే. వి. నిస్సారమైనది.

బూసము. దే. వి. ధాన్యము. (ఇది విచారణీయుము.)

బూసి. దే. వి. ఇండ్లవాసములకుపట్టెకుసాలెపట్టు.

బృ.

బృంద. సం. వి. ఆ. క్రి. తొలినిశీ. ఆ. న. ము.
సమాహము.

బృందారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేలుపు. విరా.

1. మనోజ్ఞుడు; 2. శ్రేష్ఠుడు.

బృందిష్ఠము. సం. విరా. (ఆ.ఆ.ఆ.) మిక్కిలి మనో
జ్ఞమయినది.

బృందీతము. సం. వి. ఆ. న. ఏనుగుయొక్కగీత.

బృనాతి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. వాడుకునీ; 2. ము
లకనీ; 3. ఒకఛలడున్న; (చూ. ఛలడున్న.)

4. ఉత్తరీయుము; 5. విశ్వావసునిపేరా. విరా. గొప్ప
యైనది.

బృనాతిక. సం. వి. ఆ. క్రి. ఉత్తరీయుము.

బృనాత్కుడి. సం. విరా. (ఇ.) పెద్దకడుపువాడు.

బృనాత్తు. సం. విరా. (త్. ఈ. త్.) గొప్పది.

బృనాత్తులుపు. సం. వి. ఈ. పుం. పెద్దవరగోరునీ.

బృనాతేల. సం. వి. ఆ. క్రి. పెద్దయేలకనీ.

బృనాద్వీజము. సం. వి. ఆ. న. అండవృద్ధి. పుం. ఆం
బాళమునీ.

బృనాద్భానువు. సం. వి. ఈ. పుం. అగ్ని. పావకుడు.

బృనాన్నల. సం. వి. ఆ. క్రి. అబ్బనునికీ వేపంతర

మునందలి నాముము. ఆ. పుం. ము. పెద్దకిక్కిననీ.

బృనాన్నరీచము. సం. వి. ఆ. న. మిఠపకాయ.

బృనాస్థలి. సం. వి. ఇ. పుం. సురగురువు, వేల్పుటాజ్ఞ.

బృనాస్థలివారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకవారము.

(చూ. వారము.) (ఇట్లు గురువారము.)

బె.

బెంగ. దే. వి. 1. విరహవృద్ధి; "అన్ననవింటిం
టచేపంతరలంగిబెంగగొని." రసి. ౫, ఆ.—

2. కూత. "ఉ. బెంగలిడంగగ. టియలుపెంటిని
గానకతేలిపోయి." నా. ౨, ఆ.

బెండ. దే. వి. ఎద్దునాలికచెట్టు. (దీనిభేదముకప్పు
పుబెండ.)

బెండగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. పెల్లగిల్లు. ప్రయాణముగు.

బెండు. దే. వి. జీలుగునీ. విరా. నిస్సారము. "నీ.
మండెడుపలుకాలదండెబుచ్చేనులఁ బిడివేడి

మియ్యార్చిబెండుచేసి." హరి. పూ. ౪, ఆ.

బెండునూనివి. ద్వ. వి. బలహీనుడైన మనుష్యుడు.

"5. నారలగరుడకవిగ్గెనబలుంజక్రగాడివెం
బులుబెండుమానుసులకుభీమంబులుగానినాకు
బరతోపణంబులు." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

బెండునడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బెండు+పడు.) బలహీ
నతనొందు. "ఎ. గీ. అధికశ్రమసారలగుకపి

రుల చేతనొచ్చిదత్తసేనభీతి, బలచెంగొంతెం
డునడియుండెంగొంతదూ, మ్రత్రువెనుకొడి
గెంతంగొంత." భార. ఆర. 2, ఆ.

బెకబెకలాడు. దే. ఆ. క్రి. (బెకబెకలు+అడు.)
(కప్పులు) కూయు.

బెక్కాట్టు. దే. ఆ. క్రి. (బెంగ+కొట్టు.) వాపోవు.

బెగడు. దే. ఆ. క్రి. భయపడు. వి. భయము.

బెగడునడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బెగడు+పడు.) భయప
డు. (ప్రే. బెగడుఁజును.)

బెగ్గడిల్లు. దే. ఆ. క్రి. భయపడు. "ఉ. ఒక్కటిమ
న్నువచ్చుటయునున్నవిరామికిబెగ్గడిల్లుడు."

మార్క. ౮, ఆ. (రూ. బెగ్గడిలు.)

బెగ్గడు. దే. ఆ. క్రి. బెగడుయొక్కరూపాంతరము.

తెగ్గలము. వై. వి. 1. విహ్వలత; "క. కడుభీతియు
తెగ్గలమును, నడదగ." మార్గ. ౧, ఆ. -2. భ
యము*. "న. తెగ్గలంబుగ్గలింపగ నాధ్యక్షుండు
రథంబుదోలుకొనియు యోగించుచుంబురంబున
కరుదెంచి." సం. -గోపాధ్యక్షోభయత్రస్తోరభ
మాస్థాయసత్వరక." భార. విరా. ౪, ఆ.

తెగ్గలి. వై. ఆ. క్రి. 1. విహ్వలత; "చ. జలధీశ
నందనులు... పదాతుల గూడికడంగి పెల్లగఁ
బలుచిరిపట్టణంబు దెసఁబార జనంబులు తెగ్గలింపఁ
గఁ." నిర్వి. ౫, ఆ. -2. భయపడు*. "న.
ఎరకైవచ్చియట్లుతోచినయెలక యారటిబా
రిదప్పిపోవరామిదలంచి తెగ్గలింపిచైర్యంబుకలి
మింగార్వంబూహించి యప్పిల్లింగొండొకచేరం
జనుచుదానితో నిట్లనియె." భార. కాం. 3, ఆ.

తెగ్గలికము. వై. వి. భయము*. "క. ఆదెడిపపు మ్రో
తకుఁగా, దేబమైరహోయిదేలదేవనగరిక, నే
దెండువడిరిమొగముల. వైతెగ్గలిక బుదేలుబరిబ
నులెల్లక." హరి. పూ. ౯, ఆ.

తెగ్గిల్లు. వై. ఆ. క్రి. 1. విహ్వలించు; 2. భయపడు*;
3. చింతించు*; "కా. రక్షోహాయకులారనిద్దరవ
ర్తనారంబుచేతకఁగుగా, భీక్షాపాత్రయివోయె
నందుమదిలో తెగ్గిల్లఁగా నేటికిక, రక్షార్థంబుభ
జింపరాదయభవుక దైలోక్య కుక్షి భుక్త
దాక్షారామపురాధానాధునిగుధాధానార్థమాదా
మణిక." భీ. ౪, ఆ. -4. చలించు*; 5. దెబ
రు*. (యా. తెగ్గిలు.-విహ్వలించుటకు.-"ఆశా
నారణశ్రేణి తెగ్గిలి మ్రొగ్గ బడియె." హరి. ఉ.
౪, ఆ.-భయపడుటకు.-"క. ఆమారమనికృ
త్రిమ. భీమస్వరమునినినీత తెగ్గిలివింటే, రాము
నియార్థధ్యానిము, నేమయ్యెను నేగమరుగ నేవి
భుకడకుక." రా. అర. కాం. ౨, ఆ.-చలిం
చుటకు.-"క. ఆతనిహాసలగాఁగొని, యాతు
లువలనడిచిజన్మ మలరనొనర్చుక, నీతిలఁపుననిపు
డేమియు, బీతునుపకయతువునిన తెగ్గిలియతి
డుక." ఆచ్య. బాల. కాం.-చెదరుటకు.-"చ.
లొలఁగఁగడంకపి డిద్దరిదూరెవివేకమడంగెబు
ద్ధిదె, గ్గిరెభిమానమేగఁద్రుపగంపెనయంబభి
యంబునందగా. సిరిలిగితా తెమేనుకులశీలము
గ్రుంగముడింగగారంపం, బలుకువరిగ్గదైవముకి
టాయిటఁదెచ్చు నెమిమిచ్చునే." చంద్ర.)
తెగ్గురు. వై. వి. సారసపక్షి. (కొండలు పెద్దరెండురు.)

తెజ్జము. వై. వి. కూటు, రంధ్రము.
తెట్ట. వై. విరా. వేదము, తీక్షణము.
తెట్టింజే. వై. స. క్రి. (నిర్బంధమునుండి.) మరిలిం
చు. "నీ. అప్పలబ్రబలజటాసురునడదండి
కుఁజేసిమనల తెట్టింపుకొనియె." భార. విరా. ౧,
ఆ. "తే. బవరములుగా నెవీటిగిని బారసాన, వచ్చు
నేయొక్కరుండునిచ్చుచుండఁ, పసుల తెట్టింపు
నపుడునీబలమువిజుగ. దయ్యె నేనీవుఁగన్గుండు
నచటలేర." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

తెట్టిదము. వై. వి. (తెట్టు + ఇదము.) 1. ఉద్ధతి;
2. క్రూర్యము. "క. తుమయను బ్రియవాదిత్యము,
శమమున నాన్దనిముదుర్విచారులుగఁజూ, లమి
గానూహింతురులో. కమువెలుచుట తెట్టిదంబుగ
లుగుటఁజూన్చి." రా. యు. కాం.-విరా. 1. ఉద్ధ
తిము; 2. క్రూరము; "క. భువిబుత్రిన్నేహము
మా, నవజాతికకాకలేదె నరనాయకమో, దువి
చారింపక చేసితి, తివీలెగదానీకు తెట్టిదపుఁభాప
ముదాక." భో. ౬, ఆ. "ఎ. గీ. కులములందెల్ల
నీరాచకులముచాల, తెట్టిదంబు." భార. భీష్మ. ౧,
ఆ.-3. కఠినిము; "క. అది తెట్టిదంపువేరవున, మృ
దుభూతోహయమునను మేగొనదప్రజక, బా
దువెలయ నాజ్ఞానం. పదగలనాన్వగతమతోడఁ
బలియవహితుడై." భార. కాం. 3, ఆ.-4. బ.
నిఘోరవచనము. "న. ఇహపాపాత్ముండు ప్రియవచ
నంబులంబోవండు, తెట్టిదంబులంగాని చిక్కింబ
డండు." భార. అర. ౬, ఆ.

తెట్టిరుడు. వై. విరా. (తెట్టు + ఇరుడు.) 1. ఉద్ధ
తుండు; "కౌ. దరససమగ్రతిగఁడు తెట్టిరుడై." మార్గ. ౮, ఆ.-2. క్రూరుండు; "చ. తె. ట్టిరు
డనుకాముతూపులఁ దొడివడనుండఁగఁ గావు
మిత్తిటిక." భార. విరా. ౨, ఆ.-3. కఠినుండు.
"క. మృదువులకుఁజాలవృగువులు, విదితయకావి
నుము పాండవేయులుకడుదె, ట్టిరులుదెడిదంపు
నారికి, మదలోభిత్తియులులేవుమందునకైక." భార. ఆశ్చ. ౧, ఆ.

తెట్టిరురాలు. వై. విరా. (తెట్టి + ఆరు.) తెట్టిదము
గలది. (మా. తెట్టిరుడు.)

తెట్టు. వై. వి. 1. గౌరవము; 2. ఉద్ధతి; "పల్లలుతె
ట్టుమానెంజట్టుములైనదాకుదురె." ఉ. రా.
౨, ఆ.-3. అతిశయము. "చ. జనవిసురప్రభా
కలితచంద్రమతిలంబట్టి మాహమూర, పెనగొ

నఁజేసిపాదహతిబెట్టు మెయిన్ ద్విజరాజులేనీకై,
కొనసఖిలక్షమాధరముఁ గ్రూరవిపదపయోధిఁ
స్రుంకఁగఁ, టినిగలయంగనామనమునెవ్వఁజే
యఁగఁజేయుమివనక." హం. ౨, ఆ.-విణ.
ఉద్ధతుడు. "చ. తనచతురంగసేనలుశతంబులు
వేలునుగోలులుధరక, బెనఁగొనఁగూర్చెవీ
డుకడుబెట్టు" ఉ, హరి. ౬, ఆ.-క్రి. విణ.
1. అత్యంతము; "మ. అవ్వీరుఁడువాలునుంబలు
కయొకఁఁఁగూర్చుంటింబుచ్చికోం, మరయఁబా
రఁగఁడంగిబెట్టదర సంతోగించెనీనైనయిత్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.-2. గట్టిగా; (చూ. అల్లన.)

"బెట్టుగవిచెఱకొనారుతము." భార. శ్రీ. ౧.
ఆ.-3. దృఢముగా. "మ. కడిందివు మధముఁ
డగ్గలంపుఁడెం. పుఁపుగఁదాఁకెగృహ్లాడతఁడొ
డ్డినకొమ్ములువట్టెబెట్టుగక." హరి. పూ. ౮, ఆ.

బెడకు. డే. ఆ. క్రి. 1. చలించే; "నీ. గతిసంభ్ర
మంబున గరిమబెడంతుమనకఁకల్లడుమనెన్నడి
మిసాబగు." కళా. ౪, ఆ.-2. తొలగు. "చ.
కబళముగొందుగాక త్రిజగంబువడంక బెడంకని
త్తువే." పసు. ౪, ఆ.-వి. 1. చలనము; 2. తొ
లగుడు.

బెడఁగారు. డే. ఆ. క్రి. (బెడఁగు+ఆరు.) అందగిం
చు. "నీ. సరిలేనిరాకట్టుజాతునామెలకట్టుబె
డఁగారునీర్కావిపించెతోడ." స్వా. 3, ఆ.

బెడఁగు. డే. ఆ. క్రి. అందగించు. "మహిజంబుమా
డ్కిఁగొమ్ములబెడంగి." భాను. ౧, ఆ.-వి. 1. అం
దము; "అ.వీరసేనసుతుఁడువీరుండుహంసల,నడ
బెడంగుఁజూచినగును." భార. ఆర. ౨, ఆ.-
2. విలాసము. "ఉ. కరంగనివాఁడుగల్లువే, యె
య్యెడరంభదాసు మెఱయించుబెడంగులకంచున
వ్వుచుక." కళా. 3, ఆ.-విణ. 1. అధికము;
"మ. ప్రబలాకారముతోగీరికళిరముకావ్రాపిం
పఁబెఱఁజాఁగనాఁ, గబెడంగయ్యెజనాపవాద
ము." పసు. ౫, ఆ. (దీనికి వేఱు ప్రయోగము
కనఁబడలేదు.)-2. మనోజ్ఞము. "క. ఖరకిరణతా
పముననురు, తరదవదాహమున శోషితములైనప
నా, తరతరుతలికాప్రాయన, కరమైనగమం
బుకడుబెడంగయ్యెక." భార. ఆర. ౪, ఆ.

బెడఁ. డే. వి. 1. బాధ; "కా. చాలుంజాలుబెడం
దయెలచనుమాత్తెభృత్తుమిసోర్వకె." రసి. ౫,
ఆ.-2. అపద. "చ. నాయెడప్పుదయంబులోఁ

గృపవహించితపోధనవర్యసారకుక, బెడఁదులు
చుట్టియవ్వపయిఁబెట్టకయింతలఁ దృప్తిఁబొం
దుఁడీ." హరిశ్చ. 3, ఆ.

బెడక. డే. వి. ఉత్తగోనె.

బెడద. డే. వి. భక్త్యవశేషము. "ప. కష్టకాయలు
బెడదలులద్యాలు." హంస. ౧, ఆ.

బెడిదము. వై. వి. 1. భయంకరత్వము; "ద్వి. కాల
దండముననలరడుబెడిదంబు." హంస. ౧, భా.-

2. కఠినత్వము; విణ. 1. భయంకరము; (చూ.
బెగ్గలికము.)-2. అధికము; "నీ. నెడఁదటాచ
లుపల బెడిదంపుఁగఁతినతసరకునేమనియురస్సల
ముతోడ." పర. ౨, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము
మృగ్యము.) 3. కఠినము; 4. బ. పరుషవచనము.
"రాజాబెడిదంబులువల్లినయేనినైపుము." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ. (బెడిదముయొక్కరూపాంతరము.)

బెడిదుడు. వై. విణ. 1. భయంకరుడు; "ద్వి. బెడి
దుండువీడనబృథివిఁబెర్పడితి" రా. యు. కాం.

-2. కఠినుడు. (చూ. బెట్టిదుడు*.)
బెడిదురాలు. ద్వ. విణ. (బెడిదము + అలు.) బెడి
దముగలది. (చూ. బెడిదుడు.)

బెడియు. డే. ఆ. క్రి. 1. తప్పు; 2. వికలముగు. (చూ.
కునగుంత.)

బెణకు. డే. ఆ. క్రి. వి. బెడకుయొక్కరూపాంతరము.
బెత్త. వై. వి. (చూ.) బెత్తి*.

బెత్తము. వై. వి. పేము, వేతము.

బెత్తిక. డే. వి. ఎండిలేచిన మట్టిపెళ్ల.

బెత్తిలి. వై. వి. తర్జని మొదలైననాలుగువ్రేళ్ల అడ్డలి
త*. "చ. కలకఁదొలంగ వేదవత్తిగ్గునబెత్తిలి
యెత్తివ్రేయుడుక, మలచపు వేణిసట్టనడుమక
దెగిచేతికిఁదున్నచిక్క." ఉ. రా. 3, ఆ.

బెత్తు. యు. డే. వి. 1. (చూ.) బెత్తిక; "సర్పదిగ్విల
యాంబరఁజీర్ణభాగమో బెత్తుబెత్తు." శశాం. ౫
ఆ.-2. గౌరవము. వై. బెత్తము. "నీ. వామను
కోరిమిప్పనె బెత్తుగఁజేసి ఫణిహరములుయోగ
పట్టెఁజేసి." భల్లా. ౪, ఆ.

బెదరింపు. డే. వి. బెదరించుట. "పోపాండవుర
పోపుబెట్టుబెదరింపుర మాఁడుచివోపు." చం
ద్రా. ౨, ఆ. (చూ. అరగింపు.)

బెదరు. డే. ఆ. క్రి. భయపడు. (చూ. పదరు.) వి.
భయము.

బెదరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. భయపడు, బెదరు. “ఎ, గీ. అనుచుఁజెలులాడుదురుజాలకాంతరాళ్, విలసి తాధేందునకుఁజెల్కపల్కులకును, గమ్మవిరితేనె కునుగండుకు మైదకును, బెదరుపడునట్టిశరదిందు ఎదనఁజూచి.” భాగ. 3, ఆ.

బెదరుపోతు. దే. వి. భయశీలుఁడు, భయశీలురాలు.

బెబ్బులి. ద్వ. వి. (పెద్ద+పులి.) వ్యాఘ్రము.

బెరయు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; “చ. నీ. వరయని యట్టియగ్గ మొక పైనుగల్గునె యైన నామదిక, బెరసినకొక్క బేవవినిపింతు దయామతిఁజెల్గింప జే.” భాగ. ౨. స్కం. - 2. వ్యాపించు; “క. కుగిసెనురపువ్వువర్షము, హరివైనప్పురసలాడిరా తోద్యంబుల్, మొరసెనుఖస్పర్శ బై, బెరసెన్ బవనంబు దెసలువెలసెన్ గలయన్.” హరి. పూ. ౬. ఆ. - 3. చేరు. “నీ. వినుముముగ్ధ్యదాదివేద మల్ నాలుగుగల్పదులైనయఁగంబులాలు. బె రసివిద్యలుపది.” భార. కాం. 3. ఆ. “క. పెరుగు లుసగ్గగఁజవులం, బొరయటయరుచంబుగాఁ గలుట్టుటపావం, బెరయటపాయ.” భార. క్రి. ౧, ఆ. - 4. పొందు. “క. హరిహరసర సిజసంభవ, పరాంశాలయినట్టిసుతులబడసెము నీంద్రం, డరుదుగసప్తాదమునం. బెరసెనుబెన్ని ఘలగన్న పేదయుఁబోరెన్.” శకాం. ౨. ఆ.

బెరను. వై. వి. 1. కూర్చుండు; “బెరనునల్లద్రా వుడుపడెడి.” నీలా. ౧, ఆ. - 2. ముతక; “బె రనుపచ్చడములు.” నీలా. 3. ఆ.

బెరికి. దే. వి. కొఱతె. న్యూతన. (చూ. ననుబ్రా యిండు.)

బెరుకు. దే. వి. 1. భేదము; “తే. నందిగోపకఠోపి ణీనందనుండు, పెరుగుచున్నాడుమియ్యెద్దగరి మతోడ, నీకుమానునిబెంచిట్లాసుమారు, నరసి రక్షింపుమిమది బెరుకులేక.” వి. పు. 2, ఆ. - 2. ప్రయోజనము. “తే. చెక్కుమీటిసవన గాఱుక శువుభక్తి, నుగతపమొనరించుచున్ననరిని, య తులతపము విఘ్నంబునీకుంగలుని, పెక్కు మాలులుపన్నిన బెరుకులేదు.” వి. పు. ౨, ఆ.

బెలంచి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (ఆప్ర.)

బెలము. వై. వి. బొక్క, కలుగు.

బెలయు. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. “నవ్వనిండా ర మొగంబునకొ బెలయనప్పుర మేళిరుడొప్పె.” లక్ష్మి. ౫, ఆ.

బెల్లము. దే. వి. చెఱకుపాలుకాచఁగానైనముద్ద, గుడము.

బెల్లి. దే. వి. వంచకము. “బెల్లిమాటలు.” ఆప్ర. ఆ. కాం. - వంచకుఁడు, వంచకురాలు. “ఓసిబెల్లి.” కళా. 3, ఆ.

బెల్లింఁచే. దే. స. క్రి. వంచింఁచే. “ద్వి. బెల్లించయ తని.” రా. బాల, కాం.

బెల్లింపు. దే. వి. బెల్లించుట, వంచనము. “క. ఆల్లం దుకందుకొనినీ, బెల్లింపులబడిన మొదలు పెను బాములకే, యిట్లెల్లి.” ఇలా. ౪, ఆ. (చూ. ఆర గింపు.)

బెనుకు. దే. అ. క్రి. (చూ.) బెడియు.

బెస్త. దే. వి. చేపలనుపట్టుటచేతను పల్లకిలోనగువా నిమోసికొనిపోవుటచేతను జీవించెడు ఒకజాతి నాఁడు. బోయా. “ఆ. మిరలిష్టడిచటఁజేరిమి క్కిల్లిప్రయ. త్నింబుతోడఁగిలినడుచుచుండ, విషమమగుచుగవనజేగంబుననుబాధ, పెట్టుచు న్నుదనిన బెస్తలనిరి.” భాగ. ౫. స్కం. ౧, ఆ. (చూ. తగటి.)

బెహరము. వై. వి. బేహరముయొక్క రూపాంతర ము. “క. పెక్కండ్రొక్కటియైతా. రొక్క బె హరంబెయొడుచుండఁదానం, దక్కువయొక్క ఎదిగిలిన. మెక్కటిగాననుభవించుటచితంబెం దుక.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

బెహరి. వై. వి. బేహరియొక్క రూపాంతరము. “అం దఱకొక్క బెహరిచేహస్యనియతిమూల్యమం దుకొనియచ్చటికింగొనిపోయె.” కళా. ౬, ఆ.

బెళుకు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; 2. బరయు. “నీ. జి లుగుడువ్వలువింతె బెళుకెన గరుదాల్పుతెను పెట్టు లోర్చు సూధాతువస్త్ర, భరణమునకు.” పాండు. ౪, ఆ. - 2. చలనము. “నీ. కంఠహరంబులగంతు లజతగూడివిడికెడునడుము తొ బెళుకుఁజూప.” అని. ౫, ఆ. (బెడఁచుయొక్క రూపాంతరము.)

బెళుగు. దే. వి. బెడఁచుయొక్క రూపాంతరము. “చ. బెళుగుదర్శిగానాదరలింబముఁజించెడుచోటఁ జల్కయై.” పాంచా. ౫, ఆ.

బెళువ. దే. వి. (బెళువ+గువ్వ.) (చూ.) బెళువ. “నీ. పెనుదవ్వదగవొట్టఁజని రట్టవడఁ గొట్టెను డుమిదిబెళువవొక్కయలుబా.” స్వా. ౪, ఆ. బెళువ. దే. వి. పక్షివిశేషము.

తెనుకు. దే. అ. క్రి. తళతళముని ప్రకాశించు. య. ౫, ఆ—“నీ. చిన్నటవాడుకాల్చివచ్చు నేజాజ్జుగాఁ జేర్చిన బింకముల్ తెనుకవయ్యె.” చము. అ. ఆ. — వి. తళతళమును ప్రకాశము. “చ. తెనుకులుచిమ్ము చుంగలికిబిత్తరి చూపునరత్న కుండలాం, చలకవ ణోజ్జ్వలత్వముపసల్ నెఱవక.” కళా. ౧, ఆ.

తే.

తే. వై. వి. అంచేయొక్క మాటురూపము. “తేము ను.” భో. ౬, ఆ.

తేటు. దే. వి. 1. ఎండిన యడునులోనిగువానిపెట్ల; “చ. తనయూర్పులనింకియింకిపోయినవలుతేంట్టుగరంగొనియెత్తనపట్టెను మాటిమాటికిక.” ఆము. ౫, ఆ. — 2. కొండలోనిగువానియందలి చీలిక. (గ్రంథములయందెట్లు సరళాదిగాఁ గనఁబడుచున్నది. వాడుకలో పరువాదిగాఁ గానఁబడియెడి.)

తేగడ. దే. వి. కాకిబంగారు, అభ్రకము. (మా. బిల్ల.)

తేగి. వై. క్రి. విరా. వేగముగ.

తేజోరూ. హిం. విరా. అనగత్యమైన.

తేజోరు. హిం. వి. అలయిక.

తేడ. దే. వి. 1. పరకరూపాయ; 2. బ. కాయధాన్యములపప్పు.

తేడిగ. దే. వి. పన్ను, భాగధేయము.

తేడిజేము. దే. వి. మాయ, టుక్కు.

తేడిదము. వై. విరా. తెడిదమునకు మొదటిరూపము.

(భయంకరమునకు. — “క. తేడిదమగునా దెబ్బకు.

నూడకవిల్లెక్కుడించెయ్యగుండవైచెక, గ్రీ

డించువేడ్కననిలోఁ, గ్రీడించుక వెగడుపడఁబ

రిన్నులశక్తిక.” కాల. ౪, ఆ.)

తేడిస. దే. వి. శకులము అను మత్స్యము. పాతీసము

అను మత్స్యము. (అని కొందఱు.) శఫరి అను

మత్స్యము. (అని కొందఱు.)

తేదాలు. హిం. విరా. వికారమైన.

తేదాళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పీతాచము; 2. భూ

తావిప్రవృత్తశరీరము. దు. యమకింకరుడు.

తేది. దే. వి. పాసనము, విరేచనము.

తేపరవా. హిం. విరా. లత్యములేని.

తేమరవ్వుకు. హిం. విరా. చెడిపోయిన, శిథిలమైన.

తేరకత్తె. వై. విరా. (తేరము+కత్తె.) తేరమాడునది.

(మొదటిరూపము తేరకత్తియ.)

తేరకాడు. ద్వ. విరా. (తేరము+కాడు.) తేరమాడువాడు.

తేరజేము. దే. వి. 1. కుత్తిరపుండక; “రగడ. ఇం

తిపాపురపురొదయేలవివదారజము. వింతయేని

రహిణులవెతెదెట్లు తేరజము.” స్వా. 3, ఆ. —

2. బ. పరుషవచనము. “ఎ. గీ. కాంతుడపరా

ధియైర్దైర్వ్యకలనఁజేరఁ, గోడములాడునైర్వంబు

గీలుకొనిన, తేరజములాడుధీరాధిభేదవశత, నది

యెతిద్వినిపెట్లన్ననమనదించు.” శృం. ౨, ఆ. —

విరా. కుత్తిరుడు, కుత్తిరురాలు. “అప్పుదివేన

జమిట్లనియె.” శుక. ౨, ఆ.

తేరము. ఉధ. వై. వి. 1. వర్తకవ్యాపారము; (మా.

బచ్చు.) 2. వెలకుపన్నపునిచ్చుకొలఁదెడుగుట. —

సం. ఆ. సం. ప్రతిమ. “పంకములోని హైమవే

ము.” పర. ౫, ఆ.

తే. వై. వి. 1. వాద్యవిశేషము; “నీ. తేరులడో

ట్లుపిప్పెటలుకాల్చెపిల్లగ్రోవులు తుడుములు

తీవిమెఱయె.” అచ్చ. యు. కాం. — 2. (తే

ము+ఇ.) వైశ్యుడు.

తేజో. హిం. వి. 1. రాజాకిచ్చు పన్ను మొత్తము;

2. లెక్కవివరము.

తేల. వై. విరా. మూఁడుడు. (మా. తిలియ.)

తేలరి. దే. విరా. (తేలు+అరి.) మోసకాడు, వంచ

కుడు. “తేలరివైతి.” (దీని ముందుభాగము. మా.

ఆలరి.) భాగ. 3, స్కం.

తేలాయలు. హిం. విరా. తగియుండని.

తేలు. దే. వి. మోసము, వంచన. (మా. తేలుపడు.

తేలుపోవు. మొ.)

తేలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మోసపోవు. “దానిచేత

న నేకులు తేలుపడిరి.” సం. “తయారాజానావి

ప్రలభాః.” భార. ఆర. ౪, ఆ. (ప్రే. తేలుప

ఱుయ.) (యా. తేల్చుడు. “మాటపసలేబ్బడిక్

మృణతేరుటాప్పనీ.” భార. కాం. 3, ఆ.)

తేలుపోవు. దే. ఆ. క్రి. — వై. — (ఈ విము

మునందు వాడు తేలుపోయినాడు.) (ప్రే.

తేలుపుచ్చు.)

తేలువెట్టు. దే. సం. క్రి. (తేలు+వెట్టు.) మోసపు

చ్చు. “క. తానెటమంసముఁదెనడఁట, యాన

క్కయతేలువెట్టెనిన్నాట్లను.” భార. కాం. 3, ఆ.

తేవారసు. హిం. విరా. నాథుడులేని, వత్సదారులేని.

శేషము. వై. వి. (చూ.) శేషము. “వ. తీయనిపం
డ్లకుగదియంబడి కయ్యంబునేసియేసరేగిలేసం
బులుగాసంబులుగొని.” భాగ. ౮, స్కం.

శేషరి. దే. వి. ఒకదినముముక్కిర.

శేషి. దే. వి. సమముకానిది, విషము.

శేషికంటి. దే. వి. (చేసి+కన్ను.) శివుడు. విరూ
పాక్షుడు. “నీ. నగగల్గిననుజాలుమొగసాలవా
కిలిగాపించుచేసికంటివైన.” య. ౧, ఆ.

శేషికొడుపుతోగు. ద్వ. వి. మన్నగుడు. ఆసమశరండు.

శేషము. వై. వి. శేషరముయొక్క రూపాంతర
ము. “నీ. శేషరమాడించుపెరిగినదనమును ” పం
చ. నా. ౫, ఆ.

శేహరి. వై. వి. శేహరియొక్కరూపాంతరము. “మ.
మీరలి, ట్లతికప్పట్టితిమోడ శేహరులపాదైపోవనా
చెట్టవ, ట్లితిరేయం.” కళా. ౬, ఆ.

శేహరము. వై. వి. వర్తకవ్యాపారము. వాణిజ్యము.
“ఎ. గీ. ఆధిపక్వపి నేనుటయనుశేహరమాడు,
టయనుగోరక్షగావించుటయనుమొదలు, గాఁ
గబ్రదికెడుతెరువులుగాసిగావె.” భార. శాం. ౨, ఆ.

శేహరి. వై. వి. (శేహరము+ఇ.) వర్తకవ్యాపారము
చేయువాడు, వాణిజుడు. “క. సరకమైదుశేహ
రులు, నరపతినుంకరులకెక్కసమికతోడక. స
రకమైనసామ్యునదా, రియదియగు పాలునుంక
మీదగుట్రీక.” విజ్ఞా. ప్రా. శాం.

వై.

వై. దే. వి. ఆజ్ఞానము. “ఉ. కల్లులవేదముల్ స్తు
తులకల్లులకల్లులునుజ్జకర్షముల్. కల్లులుపైత్తిక
క్రియలుకల్లులుఘోరతపఃప్రభావముల్, కల్లులు
దేవకార్యములుకావునలెజలుమానిమామతం, బె
ల్లవిధంబులక నడపుడేమిలముక్తికిఁబోవ గోరి
నక.” వి. పు. ర. ఆ. (మొదటిరూపముబయిజే.)

వైదాలము. దే. వి. శోపము, కినుక. (మొదటిరూ
పముబయిదాలము.)

వైరవాసము. వై. వి. ఉత్తరీయము. (మొదటిరూప
ముబయిరవాసము.)

వైరాగి. వై. వి. విరక్తుడైనతీర్థవాసీ. “తే. అన్యపా
లుడుసతతముభ్యాగతులకు, యోగులకునీర్థులకు
నువైరాగులకును, వైర్థికులకునుగోరినయర్థవిరతి,

నిండువేడుకనొసగుచునుండునంత.” బ్ర. ౨,
ఆ. (మొదటిరూపముబయిరాగి.)

వైరి. దే. వి. శ్వేనవిశేషము. (చూ. అణుజ్ఞ.) (మొ
దటిరూపముబయిరి.)

వైలగు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వైలు+అగు.) బయలుపడు.
“నీ. గర్భగార్భకతనూకాంతివైలగులీలవిమలాం
గినుఁగారువిపులమయ్యె.” ఉ. ర. ౨, ఆ.
(మొదటిరూపముబయిలగు.)

వైలు. వై. వి. బయలుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
వైలగు.) (మొదటిరూపముబయిలు.)

వైసరా. దే. వి. వీజెసారకాయయొక్క బంధనము.
(మొదటిరూపముబయిసరా.)

వైసి. వై. వి. 1. భాగ్యము; “ఉ. నీ, వైసివోలంగఁ
దొత్తువలెఁబాపెడఁగూటికిఁజేరకుఁజెడక.” పం
చ. నా. ౧, ఆ. 2. గౌరవము. “ఎ. గీ. చేసి
యిటులేకలప్పులవైసిగొనియె.” చంద్. ౨, ఆ.
(బవీయొక్కరూపాంతరము. మొదటిరూపము
బయిసి.)

వైసుక. దే. వి. నియమనము, ప్రతిజ్ఞ. “ఎ. గీ. పల
కదఱుమకవైసుకపల్లటిలక.” ఉ. హరి. 3, ఆ.
“ఆ. పూ. మిత్తునంచువైసుకవెల్లంగ, వలదుపా
మ్మభూపవరకుమార.” రుక్మం. ౫, ఆ. (చూ.
కొసరు.) (మొదటిరూపముబయిసుక.)

బొ.

బొంకణము. వై. వి. బొక్కణముయొక్కరూపాం
తరము. “ఆ. కటితెటంబునందుగట్టినగోవియను,
నొలువఁబడితివట్టులాంటిఁదిరిగి, చంకబొంకణ
మునునడలినదికవైనఁ, గొండలందుఁదిరుగకుం
డుదేవ.” బస. 3, ఆ.

బొంకప్పు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

బొంకరి. దే. వి. (బొంకు + అరి.) అసత్యవాది.
(చూ. కొండీయఁడు.)

బొంకి. దే. వి. బోకియొక్కరూపాంతరము.

బొంకిండ్. దే. స. క్రి. మోసపుష్ప. “ద్వి. చేతి
లోఁజెయివేసి నీకాకుపటిచి, పోతివిబొంకించి
భూపాలతనయ.” సా. 3, భా. ప్రే. బొంకఁ
జేయు.

బొంకు. దే. స. క్రి. అసత్యమాడు. వి. అసత్యవచ
నము. వి. అసత్యము.

బొంతులాడి. దే. విణ. (బొంతులు+ఆడి.) అసత్యములాడునది.

బొంతులాడు. దే. విణ. (బొంతులు+ఆడు.) అసత్యములాడువాడు. “ఆ. బాలకుడువృద్ధువగ వాడుచుట్టంబు, బూతునూనగాడుపాతకుండు, బొంతులాడుచుచ్చుముండరికొండేడు, కల్లుద్రాగువాడుగాడుసాక్షి.” విజ్ఞా. వ్య. కాం. బొంగరము. వై. వి. బాలురకుకొను బొమ్మరము. “ద్య. బొంగిరాలాడుచుబోడికల్ దాను. సంగతిబాయకచరియించువన్ను.” సా. ౧, భా.

బొంగు. దే. వి. ఎండిన లావుబోలువెదురు. బొంగువెదురు. ద్య. వి. 1. గాలిసోకునమ్రోగెడు బోలువెదురు; 2. బోలువెదురు.

బొండ్. దే. వి. తప్పుచేసినవారకాలునేతులకుతగిలెడు దారుతుంత్రివిశేషము. ద్రుపదము. (ఇది బొండ్ కొయ్య. బొండ్వ్రాసు అనియు చెప్పబడును.)

బొండ్లము. దే. వి. బొండ్లమునకు మాటురూపము. “క. ఆనాలుగుభూతంబులు, మానుగమొక్కొకటియేడుమాటులుపారునొక, లోనమరెనుబొండ్లములో, గానంబడునారికడవుఁ గాయయుఁబోలెన్.” వి. పు. ౧, ఆ.

బొండ్లము. దే. వి. టెంకాయమీఁదిబొనికి. “నీ. ఎళనీటిబొండ్లంబులువోరమెదడెల్ల జాట్టివైవి నదొల్లుపుశ్చెట్టగములు.” (ఇట్లొకపాఠము. చూ. ఎడనీరు.) ఆము. ౬, ఆ.

బొండాము. దే. వి. బొండ్లముయొక్కరూపాంతరము. బొండిగ. దే. వి. ఈనెమొదలు, తొడిను.

బొండు. దే. విణ. గుండ్రమైనది. (బొండుగంటలు.)

బొండుగ. దే. వి. కంఠనాళము. “కొందఱబొండుగల్వగులగుద్దియు.” ఆచ్చ. యు. కాం.

బొండుమల్లె. ద్య. వి. మల్లికావిశేషము, గుండుమల్లె.

బొండువ. దే. వి. బొండుగయొక్కరూపాంతరము. భార. కాం. 3, ఆ.

బొండెము. దే. వి. ముండ్లకంఠతో అల్లి లెట్టునకమచ్చుడు తడుకు.

బొండ్లము. దే. వి. బొండ్లముయొక్కరూపాంతరము. “అరుణంపుబొండ్లముల.” ఆము. ౧, ఆ.

బొండ్లాము. దే. వి. బొండ్లముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎడనీరు.)

బొంత. యు. దే. విణ. పెద్ద. (చూ. బొంతరెటి. మొ.)

వై. వి. చలికప్పునకును పఱపునకును ఉపయోగముగా

ముగా దూదిలోనగువానికేర్చి దట్టముగాకుట్టిన గంత*.

బొంతకాకి. ద్య. వి. మలకాకి. కాకోలము. బొంతజెముడు. ద్య. వి. ఒకదినముజెముడు.

బొంతరెటి. దే. వి. (బొంత+ఆరెటి.) పెన్నెకాయలుగల ఒకదినము ఆరెటి. మహేంద్ర.

బొంతతాయి. దే. వి. శిలాభేదము.

బొంతు. దే. వి. జొన్నలులోనగువాని గింజలయందు గుననుండు కుదురువంటిపొట్టు.

బొంద. దే. వి. 1. రంధ్రము; 2. తాడుబొంగు చిన్న చెట్టు. (తాటిబొంద, ఈతబొంద.)

బొందకోల. దే. వి. మల్లనాగవాయుధవిశేషము. బొందడము. ద్య. వి. (బొంత+దడము.) బొందలేము నకు మొదటిరూపము. వై. 2, ఆ.

బొందడిడు. ద్య. విణ. (బొందడము+ఈడు) బొందడము తొడిగినవాడు. వర్తకుడు.

బొందపక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

బొందపువ్వు. ద్య. వి. తాటిపావునుపట్టియుండెడు నూగుపూవు.

బొందలేము. ద్య. వి. (బొంత+దలేము.) కనవము.

“కందమిబొందలేవున్ తాడునువ్రాసినట్టి పడకింటన్.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

బొంది. దే. వి. మేను, శరీరము. (చూ. వీడ్వడు.)

బొందిలి. దే. వి. ఒకబారి.

బొందు. దే. వి. 1. వారము; (చూ. కనణ్ణి.)

2. బొక్కాయుడివేసేదనునన్ననాదా; 3. పుష్పపరము; “తే. నియమునువలుప్పములగోసినేర్పుమీఱఁ, బలు దెఱంగులవింతవింతలుగవారి, కలుసుబొందులఁగందుకంటలులచించి.” కళా. ౪, ఆ.—4. వెన్నుదీయుటకు యోగ్యముగాని పరిలోనగునది.

బొందుపావు. దే. ఆ. క్రి. పరిలోనగునది వెన్నుదీయ యోగ్యముగాకపావు.

బొంద. దే. వి. ఆరెటి ఊరే.

బొక్క. యు. దే. వి. నోరునిండినపొడి నుగు తినుబండము. (వాడు అడుగులు చండుబొక్కలు బొక్కిపోయినాడు.)—వై. 1. లిలము; 2. రంధ్రము*;

3. శవమునుపూడ్చెడుపల్లము*. “ద్య. ఎడనెడబొక్కలనిడినబాలకుల, వెడలింబిభ్రమించుదేతాళతరులు.” హరిశ్చ. ౨, భా.

బొక్కణము. వై. వి. విబూదిసంచి*. “ద్వి. పాడల కళాసంబాబూదిబొక్కణము.” హరిశ్చ. ౧, భా.

బొక్కనియ. వై. వి. గుఱ్ఱమునకు ఉలపలుపెట్టెడు బొక్కన. “నీ. మోదంబుతోనశ్య ముఖులలాయంబులగట్టిబొక్కనియలగవణమెత్తు.” లక్ష్మీ. ౨. ఆ. (బొక్కనయొక్కరూపాంతరము.) (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

బొక్కరెరడు. ద్వ. వి. సర్పవిశేషము.

బొక్కలాడు. ద్వ. వి. (బొక్కలు+ఆడు.) 1. సర్పము; 2. కన్న గాడు. “ద్వి. శ్రుతిబాహ్యుండిలబుట్టుగుడ్డతామసుడు, గతిచెడ్డచెడుగుతెక్కలిబొక్కలాడు. పదివిహినుడుజగత్ప్రాధక్షకుడు, వెడకియీవిసపాలవిత్తునేమందు, ననిపామునిందించి.” హరిశ్చ. ౨, భా. (ఇది రెండర్థములకునదాపారణము.)

బొక్కసము. దే. వి. 1. అర్థభారము; “తే. అస్థిగర్భితతామ్రపేట్రున్వితమగు, బొక్కసంబెత్తుకొనిపోయిబోయచును.” (దీనికి వెనుక. “ఎ, గీ. పాపకర్తుడుచెంచర్చిభారమనుచు, వంచినాపాటంబునగొంచుబోయి.”) కాశీ, ౫, ఆ. — 2. సప్తాంగములలోనొకటి కోశము; 3. భండాగారము.

బొక్క. దే. వి. 1. పండ్లులేనిది; (బొక్కిసూరు.) 2. మాంసములేనిది. (బొక్కి-టోమ్ము.) (చూ. తెట్ట.)

బొక్కస. దే. వి. వస్త్రములపెట్టెడు పెట్టె. కరోటకము.

బొక్కసా. దే. వి. చిన్నమూట. అల్పభారము.

బొక్కు. దే. స. క్రి. ఏదేని సూరునిండ్లవేసికొనితిను.

వి. నిండిన సూరు, బొక్క.

బొక్కులాడు. దే. స. క్రి. (బొక్కులు+ఆడు.) (చూ.) బొక్కు.

బొక్కన. యు. దే. వి. నీరుపిప్పిగి. వై. 1. గుఱ్ఱమునకు ఉలపలుపెట్టెడుతోలుసంచి; 2. నీళ్లెత్తిపోసెడుతోలుసంచి; 3. నీళ్లుచేడడియినపపాత్రము*.

బొగడ. దే. వి. 1. బుగడ; 2. చూచుకము; కళా. ౧, ఆ. — 3. మంచేపుగోడుకలిగియు; (చూ. తరువడి.) 4. గండపట్టెమీడిగుబ్బ; 5. చిలుపుకట్టలో నగువానియందు నీళ్లుమాటిపచ్చెడు రంధ్రము.

బొగ్గు. దే. వి. మండిచల్లారిన కట్టెతునుక, కాలిక. బొచ్చ. దే. వి. 1. కుండలోనగువనిపెంకు; 2. తలపుట్టె; 3. మత్స్యవిశేషము.

బొచ్చే. దే. వి. కేశము, గోమము.

బొబ్బెరు. వై. వి. విలుడు. “క. నీరులచెలిమగనియడుగున, గరమరుదుగంబాడమిముజ్జగంబులయందు, గరగరిక నెఱపుజక్కర, విరిబోడిబొబ్బెగప్రాతపేల్పులగొంగా.” అచ్చ. అర, కాం. బొబ్బె. దే. వి. కడుపు, మఱి. ఉదరము.

బొబ్బెవాడు. దే. వి. పెద్దకడుపువాడు, పిచండిలుడు.

బొటనవ్రేలు. దే. వి. పెద్దవ్రేలు, అంగుఠము.

బొటమనవ్రేలు. దే. వి. — వై. — “క. గల్లనియంబెలుమొరసిన, గొల్లకొల్లనుచుఁబనికొమలులపుడే, యల్లబొటమనవ్రేలని. మెల్లనపరిపంబనంబమెలునుచునొక్క.” సత్య. ౪, ఆ.

బొటవ్రేలు. దే. వి. — వై. — “నీ. ఘనసారయార్ణమొక్కలతొగితెచ్చినబొటవ్రేలనేచుక్కబొట్టువెట్టి.” స్వా. 3, ఆ. (చూ. నింగినిగ.)

బొటిమ. దే. వి. (చూ.) మొటిమ, అవగండ్లము.

బొట్ట. దే. వి. వెగురుబద్దలలోనగువనిచేసెల్లినగాఢ.

బొట్టడి. దే. వి. దొల్లంచెడు నల్లకాయ.

బొట్టనగోలలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. చిప్పబొట్టలు.)

బొట్టనవ్రేలు. దే. వి. బొటనవ్రేలుయొక్కరూపాంతరము. పాండు. ౫, ఆ.

బొట్టము. దే. వి. గోచి. కాపీసము.

బొట్టవ్రేలు. దే. వి. బొటవ్రేలుయొక్క రూపాంతరము.

బొట్టియ. యు. దే. వి. బాణములోనగువనిచివర నేర్పఱచెడుతామరమొగ్గునటిములేకి. (చూ. బింకము రెండవమధ్యము.) (బొట్టెకోల.) — వై. 1. కొడుకు; “వేల్పుగొగలోలబొట్టియ.” అచ్చ. యు. కాం. — 2. మాతెరు. “పుడమిబొట్టియ.” అచ్చ. యు. కాం.

బొట్టియడు. వై. వి. కొడుకు. “గాడుపుబొట్టియడు.” (ఇక్కడ బొట్టియ అనియుండిననుండవచ్చును. అయినను పాతమిట్లుండుటవల్లన బొట్టెడు అని ప్రయోగముండుటవల్లను ఈ పాతమే గ్రహింపబడిన.) అచ్చ. యు. కాం.

బొట్టు. వై. వి. 1. తిలకము; 2. అనుష్ఠారము; 3. జలాదిబిందువు*; 4. మంగళనూత్రమునందు గ్రుచ్చెడు స్వర్ణాభరణవిశేషము*.

బొట్టుగు. వై. వి. తిలకవృక్షము*.

బొట్టుదారము. ద్వ. వి. బొట్టునుగ్రుచ్చెడు మంగళనూత్రము.

బొట్టువు. వై. వి. బొట్టుగుయొక్క రూపాంతరము.

బొట్టే. వై. వి. 1. కొడుకు; 2. కూతురు. (బొట్టియయొక్క రూపాంతరము.)

బొట్టేడు. వై. వి. 1. బాలుడు*; “క. ఎట్టి మొసగాండ్రు రేసియు, గట్టిగ నాయెదుటదిటముగ నకపటతురొ, నెట్టుకొని నేడుమిగులక బొట్టేడవీ పెట్టునిలిచిపో రెడు చెవుమా,” అచ్చ. బాల. కాం. (బొట్టియడుయొక్క రూపాంతరము.)

బొట్టేకోల. దే. వి. తామర మొగ్గపంటిమలికిగల బాణవిశేషము. “ఎ, గీ. కామునికి బొట్టేకోలుగా నెనార, మలబ్ర కాశించు తామర మొగ్గలరయ.” కళా. 2, ఆ.

బొడబొడ. దే. వి. 1. కాటుటయందగు ద్వంద్వనుకరణము; “సొటను బొడబొడరక్తముందొరగ.” ఆధ్యా. ఆర, కాం.—2. ప్రాయటయందగు ద్వంద్వనుకరణము. “ద్వి. పుటియమూగలుబొడ బొడనుని ప్రాయ.” హరిశ్చ. ౧, భా.

బొడిగ. వై. వి. బాలకుడు*.

బొడిప. దే. వి. చెట్టుయందలి బుడిపి.

బొడిమ. దే. వి. పావనోర్లదండ.

బొడిమ. దే. వి. రెండు సిద్ధలకు వేసెడు పెన.

బొడ్డ. దే. వి. అత్తి, ఉదుంబరము*.

బొడ్డనబావి. ద్వ. వి. నడుమ పిల్లనాయుగలకోనేలు.

“వ. వజ్రపురంబునంగలకొలంకులం దటాకంబు లంగేరాకుసులబొడ్డనబావులనడ్డ పెట్టలేక విహరించుటకు వజ్రనాథుమడలయడిగి.” ప్రభా. ౧, ఆ.

బొడ్డనరము. దే. వి. మైదులో మొలచు ఒకదినుసు చిన్న చెట్టు.

బొడ్డు. దే. వి. 1. నాభి; 2. నూతిమట్టు ఎత్తుగా పెట్టినగోడ.

బొడ్డుజెవిక. ద్వ. వి. (బొడ్డు+జెవిక.) చుట్టుకొల్లారము నడిమిచేపడి.

బొడ్డువుడక. దే. వి. ఒకదినుసు మ్రునికొఱముట్టు.

బొడిగ. దే. వి. 1. సరకుతోనున్న చేతిసిద్ధి; 2. బ. పొట్టుపీడి బద్దలుకాని కాయధాన్యము; 3. బొంతుపీడవి జొన్నలొనగునవి; 4. భక్త్యవిశేషము; 5. కొయ్యగంట.

బొత్త. దే. వి. తామ్రాదిపాత్రములబొంద.

బొత్తాము. ఆం. వి. గుడి. (రూ. బొత్తాను.)

బొత్తిగ. వై. ద్ర. క్రి. విణ. మొదలంట, ఆమూలము.

బొద. దే. వి. తృణవిశేషము, బబ్బజము.

బొది. దే. వి. ఓడలుచేసెడుచోటు.

బొడ్డి. దే. వి. ఒకదినుసు కూరాకు, వృద్ధదారకము.

బొడ్డిక. దే. వి. బరిశెవురుగు.

బొడ్డు. దే. వి. 1. గోడలలో నగునాని అంచులయందెప్పలచెడు తదవయవవిశేషము, టాకు. (దీని భేదములు. అడగుబొడ్డు, పేమబొడ్డు.)—2. బ. హస్తాభరణవిశేషము.

బొడ్డుకీటు. దే. వి. గోడమీద బొద్దేప్పలచి పెట్టెకీటు.

బొనము. దే. వి. మెఱుంగు. “మేడికాయబొనము.”

బొప్పుడు. దే. విణ. మూఢుడు. “క. వెడనవ్విబొప్పుడప్పుడు, జడుడైయాకిన్నరయ్యసన్నిధి బలికొక.” బస. ౫, ఆ.

బొప్పాయపండు. వై. వి. ఒకజాతిఫలము.

బొప్పి. దే. వి. పోటుచేత దేహమునందు ఉబ్బుకారేచెడు బుడిపి.

బొబ్బ. దే. వి. 1. పాక్కు; 2. సింహనాదము; “ఆచె సబొబ్బలు నార్పులుబహుతూర్వకోటియుఁ జెలగె.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.—3. పెద్ద అలపు. “బొబ్బుల నార్పులే పటుసింహ నాదములనుత్పాదించు.” భీ. ౪, ఆ.

బొబ్బమెకము. ద్వ. వి. సింహము, కేసరి.

బొబ్బర. వై. వి. 1. చెట్టుమీడిబరడు; 2. సస్యవిశేషము; “వ. ప్రత్తిసంపత్తియు బొబ్బరయుబ్బరంబును.” భీ. 3, ఆ.—3. బ. ధాన్యవిశేషము. (ఇవి నల్ల అలసందలు.)

బొబ్బరించు. దే. ఆ. క్రి. బొబ్బనేయు.

బొబ్బరింత. దే. వి. బొబ్బరించుట.

బొబ్బలి. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు, బద్బరము.

బొబ్బాలము. దే. వి. బొబ్బరింత. (మా. బుసకొట్టు.)

బొమ. దే. వి. బొమ్మయొక్క రూపాంతరము. (కమ

బొమకు. “బొమలల్కాముడినడ్డ.” భార. ఉ

కో. ౨, ఆ.—ప్రతిమకు.—“వ్రాసినచిత్రపుం బామకుఁ బ్రాణమువచ్చినభంగిలేచి.” విక్ర. ౨, ఆ.) బామముడి. దే. వి. కోపముచేతకలిగెడు బామల ముడి, క్రుకుటి.

బామముడిపాలు. ద్వ. వి. బామముడిపడుట. “చ. బామముడిపాలుజంకెనయ్యబూనిపురంగులు సాపరాధులై, రమణులు కేడుకొన్నవనురాగము దాల్చుదురట్లుగాదుమ, స్త్రీమనుషరాధలేశము నుదాల్చి నీవిపుడెంతమొక్కినన్, దెమలదు కాంతిఁబొందదుమడియనున బిఁకజాలుఁబ్రాధనల్.” కా. ౨, ఆ.

బామిక. దే. వి. ఎముక. “నీ. ముంగాళ్లపైఁజాగి మ్రుచ్చుమాపులపర్చబామికలెత్తుక పాటిపోవు శునులు.” ఆము. ౬, ఆ.

బామికము. దే. వి. బామికముయొక్క రూపాంతరము.

బామిడిక. దే. వి. కిరీటము. “నీ. దట్టంపుమల్లెలతల బామిడిక వెట్టిసాపారువుపులతోడుదొడిగి.” వీర. ౨, ఆ. (చూ. బామిడికము. “నీ. తిమిరా నురుని గెల్వసమయశౌంధరించుచితిలికెంపులబామిడికమనంగ.” భాను. 3, ఆ.)

బామిడికము. దే. వి. బామిడికముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. బామిడిక.)

బొప్ప. యు. దే. వి. 1. కనుబామ, క్రూపు; 2. ప్రతిమ; (చూ. బామ.) 3. బిరుదచిహ్నము; “వ. పీఠికీబంతునుంబోలెనిలువక బొప్పలువదలి.” కవిక. ౪, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)— 4. అవమానచిహ్నము. “ద్వి. కట్టిడిమరునకుగట్టిగాబొప్ప, గట్టితివేని.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. “చ. జ. క్కిణికోరవంజివేషములఁగేళికసల్పి రిదేవతానటీ, మణులకుబొప్పఁజెల్పిక్రియ.” రామా. ౨, ఆ.—విణ. అల్పము.—వై. బ్రహ్మ. (చూ. అగసాలె.)

బొప్పంఁ, ద్వ. వి. (బొప్ప+అంఁ.) 1. ఎలుపు; 2. బ. ఎలుపునొవప్రము. విణ. ఎఱ్ఱనిది. “క. మంచిదిమటువలెనాబా, ముంచునుబొప్పంచుమోవి హసనాంకురముల్, మించగగిగుర పంచినఁ, జంచలలోచనలుగొల్వఁజనెనియనుమన్.” ఉ. రా. 2, ఆ.

బొప్పడు. వై. వి. బ్రాహ్మణుడు. “క. ఎడరగుట తెలిసిపాటుం, బొడువడుకొనిచనియె మాలు భూమికినటనం, దడిబొప్పడు పెండ్లాడెడు, ఎడు

పునఁగనుగాఁపుబూపయనుమిటానిక.” పాండు. 3, ఆ.

బొప్పచారి. వై. వి. బ్రహ్మచారి, వడుగు.

బొప్పచేక్క. వై. వి. అభిజన్మత్కరము.

బొప్పకముడు. వై. వి. సింహుండము.

బొప్పడాయ. దే. వి. నేలనడఁగియుండు మత్స్యము, మద్దరము.

బొప్పపెండ్లిండ్లు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

బొప్పముడి. దే. వి. బామముడియొక్కరూపాంతరము.

బొప్పమేడి. దే. వి. (చూ.) కాకిమేడి.

బొమ్మరము. వై. వి. 1. బాలురాడుకొనుబొంగరము; “క. అస్తాధవాన్లునలఁచెను, దుష్టుపాదుఁగరథముతిరుగఁదొడఁగెండదగా, బొమ్మరముతిరుగును” పడి, గుమ్మరిసాగుడిదిరుగుకొనెడవిధమునన్.” వై. గ. ఆ.—2. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. చిమ్మిల్లిలు.)

బొమ్మరవోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బొమ్మరము+వోవు.) భ్రమించు. “భుజంగపతిబొమ్మరవోయె.” రా. బాల. కాం.

బొమ్మరాకాసి. వై. వి. బ్రహ్మరాక్షసి, బ్రహ్మరాక్షసుడు. “ద్వి. బొమ్మరాకాసుల భోజనములకు, రమ్మనిప్రాధ్నింపరాఁడొక్కరుండు.” హరిశ్చ. ౨, భా.

బొమ్మరిల్లు. దే. వి. (బొమ్మ+ఇల్లు.) బాలికలు బొమ్మలనుంచి ఆడుకొనెడు చిన్నయిల్లు.

బొమ్మతాయి. దే. వి. శిలావిశేషము.

బొమ్మకము. దే. వి. బొమ్మడికముయొక్క మాణురూపము.

బొమ్మిడికము. దే. వి. బామిడికముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. బామిడిక.)

బొమ్మిడికము. దే. వి. బొమ్మిడికముయొక్కరూపాంతరము.

బొరిగ. దే. వి. గడ్డి పెల్లగించెడు గుద్దలి.

బొరుగులు. దే. వి. బ. పేలగింజ.

బొరుపులు. దే. వి. బ. బొరుగుయొక్కరూపాంతరము. కళా. ౬, ఆ.

బొరుసు. దే. వి. 1. కణితి; “తే. బొరుసునొసలను తెంద్రంపుబొట్టుపెట్టి.” రాజ. 3, ఆ.—2. వేపుడుచేటి.

బాటియ. దే. వి. 1. బియ్యము; “తే. నలుజూరూపూని కుత్తుకబాటియణ్ణచ్చి.” అచ్చ. యు. కాం.— 2. పర్యవేషము; “నీ. పటచివాడొక్కగుబ్బలిపె నుబాటియలొడూటిననతడునుగోనెతూటి.” అచ్చ. కిష్కిం. కాం.—3. గొయ్యి; “భూదార ములు నేలబాటియలలోడాగు.” భాగ. ౨, స్కం.—4. లోపలినింకిపోయియుండినవారిక డవుబొండుము. “భార్యకౌపాగసారకుండనా రికడవుంబాటియల్తవిలించి.” ఆము. ౧, ఆ.

బాటియచూలి. దే. వి. వాల్మీకి. “క. అనినెనరొడ వగనినిటుల. య్యనియోరపుండినాసరయ్య తెలిపినకొ, వినిబాటియచూలియెదలొ, దనివిస నకయవలకతయుండమిడుగుటయుకొ.” అచ్చ. ఆ, కాం.

బొట్ట. దే. వి. బొట్టకడుపు. “నీ. వెలపగ్గములరై చికలనడగొందలిబొట్టలువైయ్యంగిలబొడిచి పొడిచి.” నీలా. ౨, ఆ.

బొట్టజట్ట. దే. వి. పక్షివిశేషము.

బొట్టే. దే. వి. బాటియయొక్కదూపాంతరము. (మొ దటిరూపము బొట్టియ.)

బొల్లడు. దే. వి. బొల్లనిట్టము. “ఉ. నల్లనిమేనునిల్వ తిరునామము పచ్చని పట్టునాభివై, దెల్లనితమ్మ యుంగలుగుదేవుడుకుమువన్నెపుల్లరా, బొల్లనినెక్కినల్పతెంపుంగల పువ్వులదండ దచ్చి యుక్కుల్లనిజాంబలి జనురుబోడికొసంగెవె నకొగ్గపామతికొ.” వైజ. ౧, ఆ. “క. 2వరించిన నీలనినడ, గనిబొల్లనిగత్తలాని.” వ్యా. 3, ఆ.

బొల్లి. దే. విగా. తెల్లనిది, తెల్లనివాడు. “నీ. పరికిం పమితెగపక్షపాతధురీణురయంగ నెలబొల్లుల కలమిహు.” చంద్ర.

బొల్లికోడి. ద్వ. వి. జలకుక్కుటము.

బొల్లిగడ్డ. ద్వ. వి. గరుత్తంబుడు.

బొల్లిపూస. దే. వి. ఇంద్రవల్లికి.

బొల్లిపూరమెకము. ద్వ. వి. ఎలగు, భట్టాకము.

బొల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఆసత్యమాడు. వి. ఆసత్యము.

బొసబొస. దే. వి. వెడలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణ ము. “వ. కడుపులనుండిబొసబొసవెడలుచేవుల ప్రావులదిమి.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

బొసిక. దే. వి. పెంకాయమొదలగువాని పైతోలు.

బొనుక. దే. విగా. బలిసినది, బలిసినవాడు. “నీ. పని లేనిపనిబక్కబలిసినబొనుకచిక్కినవాడుచగు నెలెనిమిదింట.” కై. ౨, ఆ.

బొనుకుబొనుకు. దే. వి. క్రమ్మలలోనగువానియం దగుధ్వన్యనుకరణము. “తే. వచ్చిశ్రీరామునడుగు లవ్రాలెనట్టి. కేటగవపట్టినిజనకుల్ ప్రాలవంప, నవనినురమానవీచునమ్మలెక్క. బొనుకుబొను కునగ్రొన్నెత్తురొలుకనవుడు.” రామా. 2, ఆ.

బో.

బోకి. దే. వి. 1. కుత్తితపాత్రము; 2. జేలగడుగు దోనె.

బోకె. దే. వి. ఎమ్మ, ఎముక, అస్థి.

బోటి. దే. విగా. వంటి. వంటివాడు. “మత్తకోకిల.

నాలుకుండియునాసమాలిన నామంబుననాకు ని, కటిటివనమంచురితపమిట్లునన్నిత్తిగాకయే, నాలు నేనియవైతెత్తుడనన్నెటిగియునట్టిసా, బోటిభీతునినీకుదోడనబోలునేదశకంధరా.” రా. ఆర. కాం. బోలుడనాలుచన్నెమిమబో ట్లుకు.” కళా. 2, ఆ.

బోక్కాము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుట్టమనకు ఉలవలుపెట్టెడు బొక్కెన; 2. నీళ్లెత్తిపోసెడు బొక్కెన.

బోగమాట. దే. వి. (బోగము+ఆట.) బోగముదాని నృత్యము.

బోగము. వై. వి. 1. లంకెవెల; (బోగముది.) 2. వెల.

“మేల్బోగపురేటెముల్.” య. ౪, ఆ.

బోగముది. ద్వ. వి. (బోగము+అది.) వెలయాలు.

బోగి. యు. దే. వి. సంక్రాంతిపండుగకులొలిగినము.

వై. విగా. బోగముగలవాడు, బోగముగలది. “ఇది పుట్టుబోగి.” య. ౪, ఆ.

బోగు. దే. వి. పూనికి. “క. కడునిడుమలబడివాసి.

ప్పడుమునుపటి నెలవువదలి బోగుమిగులగకొ, దొడుకులునబృందయనియెడు, నడవికిగావు రమువచ్చిలజడిమిలకొ.” నీలా. ౧, ఆ.

బోగుబడి. దే. విగా. (చూ.) దూబబడింది.

బోటి. దే. వి. 1. ఆడుది; “క. తేటియొకటియొరు ప్రియకును, మాటికిమాటికిని నాగమదజలగంధం బేటికిననితమబొందెడు, బోటికినదిచ్చునిండు బోటుదనమునకొ.” భాగ. ౨, స్కం.—2. చెలి కత్తె. “ఎ, గీ. అంగపతికాంతమన్నించునగు

బోటి, యగుచకోరికయనుచకోరాడి నచ్చి.”

విక్ర. ౪, ఆ.

బోటికత్తియ. ద్వ. వి. చెలికత్తె. “ఉ. అత్తటిబిత్తెక మణిగృహంబునఁగానకబోటికత్తి గుల్, తత్తట వంది.” వసు. 3, ఆ. (రూ. బోటికత్తి.)

బోటు. వై. వి. కొండమొదలగువానియందు ఉబ్బు గానుండుబోటు*. విణ. 1. ప్రాప్తుండు; “ఎ. గి. పొదుపులందెల్లబొదువైనబోటువేల్పు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. —2. పూర్తుండు*. “ఉ. పాటలగెక్కి నట్టి సతిపల్లలుపల్లలుగాకయిట్లునే, బోటుమి నున్న మాపలుకులోనృగయేటికినీకున్నట్టియా, మాటలకేమిపొదుమది ముక్కనవేళుగి కంటనూడఁ గా, బోటుచనాలునన్నెమి నబోట్లుకుడెక్కిన వారికినలకె.” కథా. 2, ఆ.

బోటు. ఆం. వి. పడవ.

బోడ దే. వి. 1. సన్యాసి; (రూ. నానగండ.) 2. త్రాడు. “సన్యాసిబోడలవై నెక్కితన పుటిఁ గనముగొంటక.” పా. ద్రా. 3, ఆ. విణ. బోడిది, బోడివాడు. (రూ. బుట్టకాము.)

బోడడు. దే. విణ. బోడివాడు, మండితుడు.

బోడతము. దే. వి. ఒకామెకన్యెలు పుడినది?

బోడనము. దే. వి. బోడనముననుమరియనము.

బోడి. దే. విణ. మండితము, మండితుడు.

బోడిచే. దే. స. క్రి. బోడిచేయ.

బోడిపు. దే. వి. బోడి మలు. (రూ. ఆంగిపు.)

బోడిక. దే. వి. 1. నేపథ్యండు; “బోడికల్ సఖుల్ హేతులునుబంధునగ్గములు నిట్లు బోనముట్టి కొల్పి.” భల్లా. 3, ఆ.—2. బాండుడు. “ద్వ. రావిరేకులగలరాచబోడికలు.” సా. ౨, భా.

బోడు. దే. విణ. బోడియైనది, బోడ.

బోణి. దే. వి. మొట్టమొదట సరకు అప్పుగా వచ్చిన సాము.

బోడ. వై. వి. పక్షిలోనగువానిపిల్ల. (ఉదా. అంచే బోడ, లేటిబోడ, ఎలుకబోడు.) “మెడలుబోక బోడలు.” (ఇక్కడ పోకబోడ అనగా లేటి పోకయని యర్థము.) ఉ. హరి. ౫, ఆ.]

బోడన. వై. వి. దుర్బోధనము*. “ఉ. వేదనమించునీ విరహవేదనదాళగఁబాలగఁ గునిక, సాచినరాదుగాదనదుసాదనమాపదొడంగెగాడ్చుదా, నేదనవచ్చునేమెదలనీ దనలాకృతివేడియాపుచుక, బోడనపెట్టునాకడకుబోడనయంబుకుకం

బుప్రేయము.” సా. ౨, ఆ. (రూ. బోధాయనము.)

బోడియ. దే. వి. 1. అడుగునుండి కొమ్మలమొదల్గ

పర్యంతముగల వృక్షభాగము, ప్రకాండము;

“పూచినయొక్క పోకననుబోడియఁజేరి.” న్యా.

౨, ఆ.—2. స్తంభముమీది అవయవవిశేషము.

“మిదైలోబోడియమీదనున్నతుల.” హంస.

౨, ఆ.

బోరు. దే. వి. 1. సాగరముమె సెడి యెద్దుగంత,

2. గోము. “క. ఏదెను నేరద ప్రోదిం బోరునఁ

దెలిసెదిరాజ మెన్నటిదినుమీ, వైదలి నేరముగ

టిగినఁ గానని తెల్పుచువుగా నికడునల్లము.”

య. ౪, ఆ.

బోడ. దే. వి. 1. బోడియ. ప్రకాండము; 2. స్తంభ

ముమీది అవయవవిశేషము; (బోడియయొక్క

రూపాంతరము.) 3. మిదైనచేనలోనగువాని

యందు ఈవలవల కాలువలేనటవికట్ట.

బోడకొయ్య. దే. వి. కడపక్రిందికమ్మి

బోడకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేకువను రాజుల

నిర్మమేల్కొల్పిపెనువాడు, వైతాళికుడు.

బోడకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపాధ్యాయుడు.

విణ. బోధించువాడు.

బోధచేయు. మి. స. క్రి. బోధించు.

బోధము. సం. వి. ఆ. స. బోధించుట, కలుపుట.

బోధనీయుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బోధించఁదగినది.

బోధనడు. మి. అ. క్రి. అకలింతునమ్ము.

బోధము. సం. వి. ఆ. పుం. తెలివి, జ్ఞానము.

బోధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రావి; 2. సమాధివిశేషము.

బోధించు. సం. స. క్రి. తెలియఁజేయు. కలపు.

బోధితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బోధించఁబడిన

వాడు.

బోధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బోధనీయుము.

బోనకత్తియ. వై. వి. (బోనము+కత్తియ.) అన్నము

చేసి పెట్టినది. (రూ. బోనకత్తె.)

బోనకాడు. ద్వ. వి. (బోనము+కాడు) అన్నము

చేసి పెట్టువాడు.

బోనము. వై. వి. 1. భోజనము; “ఎల్లవంటకములు

నేర్పడబోనాలువెట్టింప.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—

2. అన్నము*. “క. బోనముదెచ్చియలఁచినచ, నూ

నుడు తెలియున్నజూచి శూర్పాఖివి, ధ్వానన

యై నేలంబడి, హానందయనుచుదుభితైకయ

గురుకా." రా. ఆర, కాం. (పుత్రియందంత్వస్థగ
బోనము. ఉదా. బోనకావడి, బోనపుట్టిక. మొ.)
బోనముకట్టె. వై. వి. బోనకట్టె. "ఈనినుపుబోనము
కట్టెలకైనబట్టెగామట్టెగనీము." కృష్ణా. 3, ఆ.
బోనముపెట్టె. వై. వి. తోలుకప్పినగుండ్రనిపెట్టె.
బోన. దే. వి. 1. మృగములుబోనగువానినిపట్టెడు
కపటయంత్రము; 2. పెంపుడుమృగములుండు
టకై చుట్టుకమ్మలమర్చిచేసిన ఒకవిధమైన పెట్టె
లోనుగునది. "ఉ. బోనమునను మత్తహరిహారిక
బ్రాహ్మణకాపయ్యకేసిం, తేనియకాంతింజెందె
నితెడు." ఉ. రా. ౫, ఆ.

బోనుపాయిగ్గ. దే. వి. అటునిటు తీసికొనిపోదగిన
మంటిపాయిగ్గ.

బోము. దే. వి. బలవంతము, బలాత్కారము.

బోయ. దే. వి. 1. కిరాతుడు; "తే. దీనితేనియఁ
ద్రావినమానవులకు, జరయునుజరుగునడప్పియఁ
జావుఁగల్గ, నవఁగఁగొందఱుబోయలు వినికడఁగి,
యుఱక మొఱకులెచటిబడవఱికిరపుడు." సం.
"తతఃకిరాతాస్తద్భవ్యై." భార. ఉద్యో. ౨,
ఆ.-2, కైవర్తడు. "క. తలవిసరివెలదగఁగబో,
యలకీవలదయ్యయనిన." భార. ఆను. ౨, ఆ.
బోయడు. దే. వి. బోయవాడు. (బోయయొక్క
రూపాంతరము.)

బోయత. దే. వి. బోయది. (కిరాతస్త్రీ క్రి. "ద్వి. తను
పుజాపునబోయతనుబిట్టుగదిసి, కనుకనిదనుకిం
చికాగిటుజేర్చె." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.)

బోయి. దే. వి. బోయాయొక్క రూపాంతరము.

బోయీ. దే. వి. పల్లకిమోమేవాడు, బెస్త.

బోయీడు. దే. వి. బోయి. (సావర్థమున ఈడు.)

బోయెత. దే. వి. బోయతయొక్క రూపాంతరము.

"చ. అతినవపల్లవోజ్జ్వలతరాంబరయాతొలు
సంజగబ్బిబో, యెతతతీవేచివింటఁగదియించిన
వేగురఁజాక్కయంటను, ధృతగతిదద్విభాదపతి
దారఁదమింగడవకొదదండసం, హతిక్రియదా
రకల్ సెదరనండజకోటి భ్రమించెనల్లడక." హన.
౪, ఆ.

బోర. దే. వి. అొమ్ము, అక్క, ఎద, వత్తుము.

బోరగించు. దే. ప్రే. బోరగిల్లఁజేయు.

బోరగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. అొమ్ము భూమినాను;

2. అొమ్ము భూమి నానబరుండు. (రూ. బోరగిలు.

అొమ్ము భూమినానుటకు. - "చ. త్తరమానము

క్కునంజెవులఁ గన్నులమెల్లెడు రక్తమంగమా,
పుతముగఁజేయఁగానతడు బోరగిలంబడియె
గరక." భార. శల్య. ౧, ఆ.- అొమ్ము భూమి నా
నబరుండుటకు. - "నీ. పాలుపారఁగాబోరగిలి
పానువాల్లమూలలకునువచ్చును మెలఁగిమెల
గి." (ఇక్కడ భూమియనునది పఱపుబోనగు
వానికిని ఉపలక్షణము.) హరి. పూ. ౫, ఆ.)

బోరన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శ్రీమృముగా. "క. మను
జేశ్వరులెల్లనుబో, గనదమయఁతీస్వయంవరమున
కుమెప్పుకొ, జను దంచరిసైన్యస్యం, దనఘట్టన
నవనితలముత్యలడపడఁగక." భార. ఆర. ౨, ఆ.
"క. ఈరఘులతరనునిమ్రెయి. బోరకీడఱుమం
గదానఱుకికొనకిచటకొ, గౌరవపతిదాఁగినగ
తి, బోరనఁజనిచెప్పవలయు భూనాథునకకొ." భార. శల్య. ౨, ఆ.

బోరప్రాకుడు. దే. వి. పాము, ఉరగము. "ఎ. గీ.
దోసపుగయాళి, బోరప్రాకుడుఁగొలములపుల్లు
తేడ." అచ్చ. బాల. కాం.

బోరు. దే. వి. వానకురియుటయందగుధ్వన్యకరణ
ము; (వానబోరున కురియుచున్నది.) విణ. పెద్ద
(ఉదా. బోరుతలుపులు. మొ.)

బోరుకలఁగు. దే. ఆ. క్రి. మ్రోగు, ధ్వనించు. "కట
కరవంబుబోరుకలఁగకొ." స్వా. ౫, ఆ. "వాద్య
మల్ బోరుకలఁగ." విజ. 3, ఆ. (ఒకామెక
గంధమునందు బోరుకల్లు అని ప్రయోగింపఁబడి
యున్నది.)

బోరుకాడించు. దే. ప్రే. బోరుకాడఁజేయు. "తే.
పాపనికనానెతలయంటిపగుపుబూసి. బోరు
కాడించినవారిక్షపాపుటందు, జలములోకొ
న్నిచుట్టిరాజిలెడుతోట్లు, నునిచిదివించి పాపి
య్యదిదల్లె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (హ.
బోర్కాడించు.)

బోరుకాడు. దే. ఆ. క్రి. (బోరుక+అడు.) (బిడ్డలు)
స్నానముచేయు.

బోరుకొను. దే. ఆ. క్రి. బోరుకలఁగు, మ్రోగు.
"తే. బేరి ముదిలగువాద్యమల్ బోరుకొనఁగి." ఇలా. ౧, ఆ. (ప్రే. బోరుకొలుపు. "ద్వి. బూ
రగల్కంచుకొమ్ములుకాహాళములు, బోరుకొలు
టకునంబుధులెల్లఁగలగ." నవ. ౨, భా.)

బోరుతలుపులు. దే. వి. బ. నగరులోనగువాని వాకి
టిపెద్దతెగ్గతలపులు. "ఎ. గీ. నీగములుపుచ్చిగ

డియలు పెకలజేసి, బోరుతలుపులు దెఱచిగొట్టునఁబురంబు, వెడలెనానకదుండుభిష్టుమాము, యభిలముగపెత్తనకుఁదోలైనట్టింప." వి. పు. 2. ఆ. బోరుప. ద్వ. వి. (బోరు+వా.) ఒకదినము పెద్దగడ్డ. బోరము. దే. వి. మాదిలోనగునానిమూట. "గంఠెపుబోరెములు." హంస. ౫. ఆ.

బోరెంపోతు. దే. వి. తిండిపోతు. కొవ్వివవాడు. బోర్కాడించే దే. ప్రే. బోరుకాడించుయొక్కరూపాంతరము. "బా. ఆరినాతొలుచుబిల్దనికి బోర్కాడించి నేనుతిక. కాలానుధ్వవికాలతల్గుకతనెచిచ్చినిచ్చింప." భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ. బోర్కాడు. దే. ఆ. క్రి. బోరుకాడుయొక్కరూపాంతరము.

బోర్క. ఆం. వి. (1) కార్యనిర్వాహకసభ; (2) పెద్దకొయ్యవలక.

బోర్కలుపులు. దే. వి. బ. బోరుతలుపులుయొక్కరూపాంతరము. "బలకంచుగుబ్బబోర్కలుపులు." హంస. ౨. ఆ.

బోలము. సం. వి. ఆ. పుం. బాలెంతబోలము.

బోలు. దే. వి. లోపల ఏమియులేనిది. "ద్వి. బోలుసాములు." హరిశ్చ. ౨. భా.

బోలె. దే. వి. 1. ఓటికుండ; 2. కుండబొచ్చె.

బోలెము. దే. వి. వేగము. (మా. నడకాడు.)

బోసి. దే. వి. పండ్లులేనిది, బాక్కి. "బోసి నూరు." రాజ. 3. ఆ.

బోసివడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బోసి+పడు.) బోసివోవు.

"నీ. ఎచ్చోటనులివేడియొండ బండులురాలి పూషార్కవదనంబుబోసివడియె." భీ. 3. ఆ.

బోసివు. దే. ఆ. క్రి. (బోసి+పోవు.) బోసియగు. (మా. పాటము.) (ప్రే. బోసివుచ్చు. "నీ. పలుచపేలుంబునబండ్లుదుల్లగ మొత్తిపూషార్కవదనంబుబోసివుచ్చె." కాశీ. 2. ఆ.)

బోయు. వై. స. క్రి. (బోనము+చేయు.) భుజించు. "ఎ. గీ. ఆదిదన్నంబుసంకటియంబలియును, కేయలయెవేళబోసేసిపోవు." హంస. ౪. ఆ.

బోము. వై. వి. గంధరసము.

బో. వై. వి. కపటములేని, దాపరములేని.

బ్ర.

బ్రక్క. దే. వి. దీనుడు. "ఈబ్రక్కాద్విజాజాడరయ్యసభవారు." ఆము. ౬. ఆ. (బక్కకు మొదటిరూపము)

బ్రతుకు. దే. ఆ. క్రి. జీవించు. "క. ఏవేళనైనబ్రయపడి, రావించునుదానివలన బ్రతికితిజావ్వి." భో. ౫. ఆ.-వి. 1. జీవనము; "క. నీ, బ్రతుకుబయల్లనునాలిపయ్యరకుట్టా." నీలా. 3. ఆ.-2. స్థితి. "చ. ఈ, జగములపుట్టువుంబ్రతుకుజావుననీవలనా స్వభావమై, నెగడినరాజసాదికమనీయగుత్రయిచేప్పితంబులు." వి. పు. ౨. ఆ. బ్రతుకుఁదెరువు. దే. వి. (బ్రతుకు+తెరువు.) జీవనాసాయము.

బ్రదిమి. దే. వి. జీవనము. "తే. అరయఁగారణమించుకయైనలేక, వలముగలవాఁడుబడునైనవలములేని, వాఁడువలమైనఁదెలియంగవలయువాని, బ్రదిమియెనిమిది నెలలొబధవ్యమతులు." శివ. ఉ. ౨. ఆ.

బ్రదుకు. దే. ఆ. క్రి. వి. బ్రతుకుయొక్కరూపాంతరము. [జీవించుటకు.- (మా. ఎడరు. రెండవ అర్థముకడ.) జీవనమునకు.- "ఎ. గీ. ఆట్టిదెడిదంబునకు సౌర్యకమరవరులు, మునులనజాఁడుమున్నగమహామూర్తివిష్ణు, నుదరదేశంబుసాత్తురుబ్రదుకుఁగోర." హరి. పూ. ౧. ఆ.]

బ్రద్ద. య. దే. వి. 1. తునుక; 2. చీలిక. వై. పేమ. (మా. కుప్పసము రెండవ అర్థముకడ.)

బ్రద్దపరి. ద్వ. వి. పేములతోనల్లిన కేడెము. "ద్వి శతమాముండడిదంబుజరిపించివున్న, శతబలివిపులవత్సంబేయుటయును, సరభసుండెయపుశి తబలిబ్రద్ద. పరిదప్పనొడ్డి కృపాశోగ్రధారఁ జలమునఁ దెగవ్రేసె శతమాములొడలు." రా. య. కాం.

బ్రద్దరి. ద్వ. వి. (బ్రద్ద+అర.) 1. తునుక; 2. చీలిక. బ్రద్దలవారు. ద్వ. వి. బ. వేత్రధరులు. "ద్వి. క్రండుగాకుండంగ బ్రద్దలవారు, సందడిజడియ." రా. య. కాం.

బ్రద్దుము. సం. వి. ఆ. పుం. వేరు, బుద్ధుము. బ్రద్దుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూర్యుడు; 2. శివుడు.

బ్రమయు. వై. ఆ. క్రి. భ్రమించు, బ్రమైరవోవు.

ప్రమరిదిరుగు. ద్వ. అ. క్రి. (ప్రమరి + తిరుగు.) చుట్టివచ్చు. “క. ఎత్తిగడలంకించియు, హత్తియునుం ప్రమరిదిరిగియడిచియుండెనై, నొత్తియుండట్టియుంబట్టియు. మత్తిగజద్యయముఁబోలెమలసిరిరువురు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

ప్రమరివాణు. దే. అ. క్రి. (ప్రమరి + వాణు.) ప్రమరిదిరుగు. “ఎ. గీ. మల్లసఱచుచునాగ్నచుమలసి ప్రమరి. వాణుచును బెక్కు బిరుదులుపలికి పలికి, మెలఁగియుఁబోతులుండెడుపాలములని, అంశపట్టుకనుంగొనిలింక మెసఁగ.” హరి. పూ. ౬, ఆ. (ఒకానొకచోట ప్రమరులవాణు అని ప్రయోగింపఁబడియున్నది.)

ప్రప్తి. వై. వి. సోమేదచ్చెట్టు.

ప్రల్లు. దే. వి. కూలబయిందగు ద్వన్వనుకరణము. “ఉ. ఈ, రావిగడిందికొమ్మకటి బల్లఁగూర్చె దనెనుబోవుచుక.” పర. ౫, ఆ. (బల్లయొక్క మొదటిరూపము.)

ప్రప్త. సం. వి. వ. పుం. 1. నలవ; (నవ ప్రప్తలు. - భృగువు, పులస్త్యుఁడు, పులహఁడు, అంగిరసుఁడు, అత్రి, క్రతువు, దక్షుఁడు, ధన్వన్తరుఁడు, మరీచి.) 2. విష్ణువు; 3. బ్రాహ్మణుఁడు; 4. ఒక ఋత్విజుఁడు. (చూ. ఋత్విజుఁడు.) న. ము. 1. పరమాత్మ; 2. వేదము; 3. తపము. పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.)

ప్రప్తచర్యము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రమవిశేషము. (చూ. ఆశ్రమము.)

ప్రప్తచారి. సం. వి. వ. పుం. ముంజిబ్రాహ్మణులొనగునానిధరించి వేదముచదివి ప్రప్తచర్యవ్రతము నందుండువాఁడు.

ప్రప్తాగ్రము. సం. వి. అ. పుం. గంగరావి? విణ. బ్రాహ్మణహితము.

ప్రప్తదర్శ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకదినుగు ఓమము.

ప్రప్తదారువు. సం. వి. ఉ. న. గంగరావి?

ప్రప్తపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడమరపాతెడి యొక యేలు; 2. వివశేదము.

ప్రప్తబంధువు. సం. విణ. (ఉ.) 1. గుణింపబడువాఁడు; 2. దూఱబడువాఁడు.

ప్రప్తబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. వేదపాఠమునందలి సూటికుంపర.

ప్రప్తభూయము. సం. వి. అ. న. ప్రప్తత్వము.

ప్రప్తమేఖలము. సం. వి. అ. పుం. ప్రప్తచారులకముంజిగా ఉపయోగింపఁబడు తృణవిశేషము.

ప్రప్తయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. వేదపాఠము.

ప్రప్తరంధ్రము. సం. వి. అ. న. నడునెత్తి, మాడపట్టు ప్రప్తరంధ్రము. సం. వి. అ. పుం. మృతిపొందిన సన్యాసులను తీసికొనిపోయెడు వాహనము.

ప్రప్తవర్తసము. సం. వి. అ. న. సదాచారాగ్యయః సమ్మతి.

ప్రప్తవాది. సం. వి. వ. పుం. వేదాంతి.

ప్రప్తసాయజ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రప్తత్వము ప్రప్తానువు. సం. వి. ఉ. పుం. మృత్యుఁడు, మరుఁడు ప్రప్తసాయత్రము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞోపవీతము ప్రప్తంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. వేదాధ్యయనకాలమునందలి మ్రొక్కు.

ప్రప్తరణ్యము. సం. వి. అ. న. వేదపాఠభూమి.

ప్రప్తవిద్యము. సం. వి. అ. పుం. డిల్లికి వాయవ్యభాగముననుండెడు దేశవిశేషము.

ప్రప్తసనము. సం. వి. అ. న. ధార్యసోపాయభూమి సైన్ పద్ధన్వన్తికదండాద్యాసనము.

బ్రా.

బ్రాతి. దే. వి. ప్రేమ. “ఉ. వీణియమట్టులలోమిగులవంతలపెంపుడుచిట్టుబోదితో, రాణదిల్లికి బల్కుట గరంబపురూపముపూర్వమెంతయోక, బ్రాణసభీరహస్యముల బ్రాతియుఁగ్రీడ్డులకొనివాదియా, యేగదిలలోలలోచనకు హెచ్చినమృతచేష్టనయ్యెడక.” కళా. ౬, ఆ. “చ. పలువురియందునొక్కనికి బ్రాతియు నొక్కనియందుఁజూడన, గలమగు ప్రేమపల్వరకుఁగల్గుటయద్భుతము.” స్యా. ౬, ఆ. - విణ. 1. అధికము; “ఉ. భూసురలోటివేడుటయఁబోడిగఁజ్రాగములైననిట్లునా, బాసదివేళలోకమునఁబ్రస్థుడమెంతయునట్లుగావునక, వానపుడెట్లెన్నడుగవచ్చుఁద్రయంపడివాకునొక్కబ్రాతి, తేసురలోకాందితమదింగవంబునుగుండలంబులక.” భార. ఆర. 2, ఆ. - 2. దుర్లభము; “ధర్మతత్త్వములకుఁగల్గుబ్రాతి.” భార. శల్య. ౧, ఆ. “అ. ఇప్తయముక్తి, బ్రాతి బ్రాహ్మణులకురూజాలకును.” భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. - 3. ప్రియము. “తే. ఇచటమత్తీచేసిన క్షేలికానుము, భక్తిగానినీకేమియు బ్రాతిగాదు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. “తే. పగరులెల్లట

నీడలు బ్రాత్రయయ్యె, బగుగులును కేలుదనుగా
బ్రాత్రయయ్యె, కేలు కన్నెలబగుగులప్రియ
ములయ్యె, కేలుబగుగులనిద్రలుప్రియముల
య్యె." లక్ష్మీ. 3. ఆ.

బ్రౌంది. ఆం. వి. ఒకవిధమైన మధ్యము.

బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జాతిచాత్రో
పజీవియైన బ్రాహ్మణుడు.

బ్రాహ్మణము. సం. వి. ఆ. న. 1. బ్రాహ్మణసమా
సము; 2. వేదభాగము.

బ్రాహ్మణాయనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పిదపాను
డును సత్కర్తృపరుడైన వంశకర్తవలనబుట్టిన
విప్రుడు.

బ్రాహ్మణార్థము. సం. వి. పితృకార్యములయందు
భాజనమునకుబోవుట.

బ్రాహ్మణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. బ్రాహ్మణనిభార్య;
2. నలికండ్లసాము; 3. చిలుకేడు.

బ్రాహ్మణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాణుడు.

బ్రాహ్మణ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. బ్రాహ్మణసమా
సము; 2. బ్రాహ్మణభావము; 3. బ్రాహ్మణకర్త
ము. పుం. డు. శని.

బ్రాహ్మము. సం. వి. ఆ. న. పెద్దత్రేలిమొదలునుం
డెడు బ్రహ్మతీర్థము. పుం. విద్యయునాచారముల
లమనినదానేపిలిచిపూసాతముగవస్తాడులచే
నలకరించిపూజించికన్యనిచ్చిచేయువివాహము.

(చూ. వివాహము.) విరా. బ్రహ్మసంబంధమైనది.

బ్రాహ్మణ్యప్రక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిలుకేడు, బా
రంగి.

బ్రాహ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక మాతృక; (చూ.
మాతృక.) 2. సరస్వతి; 3. బాంసనచీమ; 4. పా
గ్గుగంటిమూర; 5. బారంగి; 6. సోమెదిమూర.

బ్రు.

బ్రుంగ. దే. ఆ. క్రి. పూడు; "ఆ. అశ్వసుభలత
రులయంగభండంబులం, రుద్ధిరకర్తమమునబ్రుంగి
యున్న, పెల్లుమాడరాద్రబీభత్సకరుణాభి, యా
నక్షత్రపాతువయ్యెనధిప." భార. క్రో. ౧. ఆ.—
2. ములుగు; 3. మునుగు.

బ్రుంగడు. దే. విరా. 1. మఱిగినది; "ఉ. విస్తయ
మొప్పుగాదనుజపిరులమాయలచేతబ్రుంగుడై, భ
స్తములోపలకామెలయ పావకమార్గయుఁబో
రెనానుడే, వస్తరగ్రపుభావమునవర్జితుడై నెలు

గొందుచుండె." వి. పు. ౨. ఆ.—2. మునిగినది.

"ఉ. భూవరయిట్లునానికముపోయినరక్తముచేత
బ్రుంగుడై, జేవులుగొండచందమునఁజెయ్యలు
దక్కినికావయండువా, పోవుమలోననిగ్గుదలపో
యుచువచ్చినత్రోవనేగిమై, రావణుగాంచిమ్రొ
క్కికడుంగ మ్మినభీతినిబల్కె నెంతయున్." మై.
౨, ఆ.

బ్రుంగుడునుడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బ్రుంగుడు+పడు.)

మలుగుపడు. "తండ్రిసద్గుణసముదయముబ్రుం
గుడువడ మెలగుపుత్రుడుహీనుడు." మార్క.

౨, ఆ. (మై. బ్రుంగుడునలుచు. "తే. కర్ణు
దోలుచాలుగా నేలకంటితిల్లి, నీరుమంత్రంబుపర
మవివాదికారి, యయ్యెనుకల్లనట్టిబల్లెకగణ్యుఁ,
గర్జుబ్రుంగుడువలుచుటకారణమున." భార. స్త్రీ.
౨, ఆ.)

బ్రుంగుడునాటు. ద్వ. వి. బ్రుంగుడునుడుట.

"ఉ. పేరునుం, బుట్టునుమాలియిప్పడిటుబ్రుంగుడు
నాటునబొందఁజూచినా, కెట్లుమనంబుపట్టు." భార.
విరా. ౨, ఆ.

బ్రుంగుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మగ్గుమగు. "తే. సుత
కళ్ళత్రాదిసకలవస్తువులవగల, బ్రుంగువడనిసు
ఖంబుసేయంగఁజాలవు." కవిక. ౫, ఆ. (బ్రుం
గుడువడుయొక్కమాటురూపము.)

బ్రుంఁ. దే. మై. బ్రుంగఁజేయు.

బ్రుయ్య. దే. ఆ. క్రి. నకింఁ. "ఆ. దానఁజేసిమీరు
నేనునుబ్రుయ్యఁబా, వంబులేక నెడలబడితిమి." భార.
మా. ౧, ఆ.

బ్రుసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రతుల ఆసనము, (రూ.
బ్రుపి.)

బ్రా.

బ్రాంకలు. ఆం. వి. బనాతుపచ్చడము.

భ.

భ. ఒక అక్షరము.

భంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జోనపవిత్తులు. ఆ. పుం. ము.

1. చెలుపు; 2. అల; 3. అవమానము; 4. రోగ
ము; 5. రోగవిశేషము.

భంగపడు. మి. ఆ. క్రి. (భంగము+పడు.) అవమాన
పడు.

భంగపాటు. మి. వి. భంగపడుట. “ఎ. గి. నీవును నాపద, కోర్చిభంగపాటుదీర్చికొనుము.” భార. విరా. ౧, ఆ.

భంగపెట్టు. మి. స. క్రి. (భంగము + పెట్టు.) భంగ పఱుము. “సభాక్రమపదార్థభంగపెట్టరే.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

భంగి. సం. వి. ఇ. ఈ. క్రి. విధము. ఈ. క్రి. 1. భంగము; 2. గంజాయి.

భంగింజే. సం. స. క్రి. భంగపఱుజే.

భంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నశించునది; 2. వంకరైనది.

భంగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భంగలుపండు నది. (పాలము.)

భంజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విఱుజేసినది.

భంజనము. సం. వి. అ. న. విఱుపు.

భంజలి. సం. వి. ఈ. క్రి. పామువలె వంకరగాపోయెడి ఆశ్వుకలివిశేషము. (రూ. భంజలిక. ఆ. క్రి.) (చూ. మురళి.)

భంజింజే. సం. స. క్రి. విఱుచు.

భంజక. సం. వి. ఆ. క్రి. చిఱుజేతుగి.

భంటాకి. సం. వి. ఈ. క్రి. ములకగి.

భండనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. కవచము; 3. దుశ్చేష్ట.

భండారము. సం. వి. ఆ. పుం. బొక్కసము.

భండింజే. సం. ఆ. క్రి. బండాటలాడు. “క. ఖం డింపును సుకునటలుగా, కుండినవ్రతమైనమాని యుండుమునీవీ, యుండైనజేయకూరక, భండించినగలదెవరును పదవిన్యపాలా.” రుక్మాం. ౫, ఆ.

భండీరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దిరిసెనము; 2. చిట్టికూర.

భండీరి. సం. వి. ఈ. క్రి. మంచటిగి.

భండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దుశ్చేష్టాడు, ఆకతాయి.

భంబు. సం. వి. అ. న. 1. నత్తత్రిము; 2. ఆకాశము. పుం. కిరణము. (చూ. కంబు.)

భక్తము. సం. వి. అ. న. అన్నము. విణ. భాగింపఁబడినది.

భక్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. నేవ; (ఇది అష్టవిధము. —

భాగవతవార్త్యులము. భగవత్కృపయందనుమోదము, భగవదర్చన, భగవద్విషయమునందడంభము, భగవత్కృపాశ్రవణేచ్ఛ, స్వరశేత్రాంగవికారము, సదాభగవదనుస్మరణము, అమాంసభక్షణము, ధీశైలిక్షణమునవవిధము. — శ్రవణము, కీర్తనము, స్మరణము, పాదసేవ, అర్చనము, వందనము, దా

స్యము, సఖ్యము, ఆర్చనచేదనము.) 2. భయమోగూడిన స్నేహము; 3. భాగము.

భక్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భక్తిగలవాడు, డింగరీడు.

భక్షకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిండిపొక్కు.

భక్షణము. సం. వి. అ. న. భక్షించుట, తిండి.

భక్షణీయుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్ష్యము

భక్షించే. సం. స. క్రి. భక్షణముచేయు, తిను.

భక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షింపఁబడినది

భక్ష్యకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండిపండ్ల

వాడు, (రూ. భక్ష్యకారుడు.)

భక్ష్యము. సం. వి. అ. న. తినబండ్లము. (పంచభక్ష్యములు. — భక్ష్యము, భోజ్యము, భోగ్యము, చోష్యము, పానీయము.) విణ. తినెదగినది.

భగందరము. సం. వి. ఆ. పుం. మర్రిపొదమునందలి ప్రణము.

భగము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. క్రి; 2. వీర్యము;

3. ఇచ్చు; 4. స్థానము; 5. వైరాగ్యము; 6. క్షీం; 7. హ

హత్వియము; 8. విశ్వగ్రహము; 9. యత్నిము; 10. ధ

ర్మము; 11. మోక్షము; 12. యోని. పుం. దు. వ్యా

దశాదిత్యులలో నొకడు. (చూ. అదిత్యుడు.)

భగవంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శేష్ఠుడు; 2. శివుడు; 3. బుద్ధశేవుడు. విణ. పూజ్యుడు. (రూ. భగవానుడు.)

భగవతి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. సుస్వతి; 2. పావతి;

3. గంగ. విణ. పూజ్యరాల.

భగిని. సం. వి. ఈ. క్రి. వోడిఁబుట్టినది.

భగ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భంగమునొందినది.

భజనము. సం. వి. అ. న. 1. నేవించుట; 2. భాగించుట.

భజమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నేవించునది;

2. భాగించునది; 3. న్యాయముతోగూడినది.

భజించే. సం. స. క్రి. 1. నేవించు; 2. భాగించు.

(సంభజించు అనియు.)

భజివ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నేవించెదగినది;

2. భాగించెదగినది.

భటము. సం. వి. ఆ. పుం. దినముయొక్క పదునేనది

భాగము. (చూ. దినము.)

భటిత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇనుపసలాకకు

రూచ్యకాన్యనది. (కణకట్టు.)

భటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాలిబంటు; 2. పని

వాడు.

భట్టారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (నాట్యపరిభాష
యందు) రాజు; 2. ముని; 3. నూర్మడు.

భట్టివి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (నాట్యపరిభాషయందు)
రాజు పెండ్లాము; 2. బ్రాహ్మణుని పెండ్లాము.

భట్టుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బట్టువాడు. (విద్యా-
సకపయోభిప్రాయము.)

భద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిథివిశేషము, (మా.
తిథి.) 2. కృష్ణుని ఆప్తమహిమలలోనొకతె;
3. గంగాది. ఆ. న. మ. 1. శుభము; 2. బంగారు;
3. నాగముత్తై. స్త్రీ. న. ఒకకరణము. (మా.
కరణము.) పుం. 1. గజబాతివిశేషము; (మా. గజ
ము.) (ఈ బాతిగజము శుభకార్యములయందు
పుర్రప్రచారయోగ్యమైనది.) 2. ఎద్దు; 3. కా
లుకపిట్ట. డు. 1. నీలభద్రుడు; 2. పురుష
బాతివిశేషము. (మా. పురుషుడు.) విణ. 1. శుభ
కరము; 2. క్రైష్ణము.

భద్రకుంభము. సం. వి. ఆ. పుం. రాజవాసమునం
దంచిన జలపూర్ణమైన స్వర్ణకలశము.

భద్రవారుపు. సం. వి. ఈ. న. దేవవారుపు.

భద్రవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మడు.

భద్రబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొంతెముగోమి.

భద్రముస్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. నాగముత్తై.

భద్రమునము. సం. వి. ఆ. న. కొడిసెకాము.

భద్రశ్రీ. సం. వి. ఈ. పుం. చందనము, గంధము.

భద్రాకరణము. సం. వి. ఆ. న. క్షౌరము, నవనము.

భద్రాసనము. సం. వి. ఆ. న. రాజకూర్పుడుపీఠము.

భయంకరము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. భయమును
పుట్టించునది.

భయము. సం. వి. ఆ. న. వెఱపు. విణ. వెఱపుపుట్టిం
చునది.

భయానకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నవరసములలో
నొకటి; (మా. రసము.) 2. పులి; 3. రాముపు.
విణ. భయానకరసముగలది.

భింతు. హిం. వి. ఇంటిమట్టము.

భింటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కూలివాడు; 2. కు
మ్రురవాడు.

భిరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. భరించుట; 2. కూలి;
3. జీతము; 4. ఇరువదిరూముల మానము.

భిరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకనక్షత్రము; (మా.
నక్షత్రము.) 2. భూమి.

భిరణ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. కూలి; 2. జీతము.

భిరద్యాజము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏటింత. డు. 1. ఒక
ముని; 2. ద్రోణుడు.

భిరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అతిశయము; 2. బరువు;
3. బారువ.

భిరించే. సం. స. క్రి. 1. మోచే; 2. ప్రోచే. (సం
భరించు అనియు.)

భిర్గుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

భిర్జనము. సం. వి. ఆ. న. కేచేట, భృష్టి.

భిర్జించే. సం. స. క్రి. భర్జనముచేయు, వేచే.

భిర్త. సం. వి. ఋ. పుం. మగడు. విణ. 1. మోచే
వాడు; 2. ప్రోచేవాడు.

భర్తి. హిం. వి. సంపూర్ణ.

భర్తృవారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (నాట్యపరిభా
షయందు) యావరాజు.

భర్తృవారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాట్యపరిభాష
యందు) రాజకూర్పుడు.

భర్తృసము. సం. వి. ఆ. న. దెదరింపుమాట.

భర్తము. సం. వి. ఆ. న. బంగారు. న్. న. జీతము.

భల్లము. సం. వి. ఆ. న. బల్లము. పుం. ఎలుగుబంటు.

భల్లారకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీడి.

భల్లారే. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. (మా. బలిరే.)

భల్లంగము. సం. వి. ఆ. పుం. గట్టివేడురు.

భల్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎలుగుబంటు;
2. కోతి.

భల్లూకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎలుగు, భల్లకము.

భవదీయము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. నీది.

భవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆగుట; 2. ఇల్లు.

భవనానీ. గ్రా. వి. అత్యుపాత్ర.

భవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. సంసార
ము; 3. ప్రాప్తి; 4. శుభము; 5. సత్య.

భవదృశుడు. సం. వి. ఆ. (శ్) నీవంటివాడు.

భవాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గుట్రచూలి.

భవకము. సం. వి. ఆ. న. శుభము, మేలు.

భవిత. సం. వి. ఆ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాగల స్వభావము
గలవాడు.

భవితవ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. భాగ్యము; 2. శుభ
ము. విణ. కాదగినది.

భవిష్టువు. సం. వి. ఆ. (ఉ.) కాగల స్వభావముగల
వాడు.

భవిష్టత్వ. సం. వి. ఆ. (ఓ. ఈ. ఓ.) కాగలది.

భవిష్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. భాగ్యము; 2. శుభము.
విరా. కాంగలది.

భవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.
భవ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. గజవిష్ణులి.

ఆ. న. ము. 1. శుభము; 2. ఎముక. విరా. 1. శుభ
మైనది, 2. సత్వమైనది; 3. యోగ్యమైనది;
4. కాంగలది.

భవకము. సం. వి. ఆ. పుం. శునకము, కుక్క.

భవణము. సం. వి. ఆ. న. కుక్కయొక్క మొలుగు.

భవలము. సం. వి. ఆ. పుం. తుమ్మెద, భృంగము.

భవ్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కపురవాని) కొలిమిత్తి.

భవ్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. — వై. —

భవగంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేణుకయను గంధ
ద్రవ్యము.

భవగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంపుటిగుడు?;
2. ఇరుగుడు?.

భవ్యము. సం. వి. న్. న. ఏదయినను కాలి తెల్లగావైన
పాడి, బూడి.

భవ్వికరించు. సం. స. క్రి. భవ్యముచేయు.

భా.

భా. సం. వి. ఆ. న్. స్త్రీ. సూర్యుని వెలుగు, కిరణము.

భాంగీనము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) భంగంపండినది.

(పాలము.)

భాండము. సం. వి. ఆ. న. 1. తొడవు; 2. గుట్టపు
దొడవు; 3. కుండలోనగు మట్టిపాత్రము; 4. వస్తు
వు; 5. మొదలిసాము; 6. సంచి మొదలు.

భాండాగారము. సం. వి. ఆ. న. భనముండుచోటు,
బొక్కసము.

భాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిటి?.

భాగభేయము. సం. వి. ఆ. న. భాగ్యము. పుం. కప్పము.

భాగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాలు; 2. భాగ్యము.

భాగింజు. సం. స. క్రి. భాగముచేయు, పంజు.

భాగివేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తొడలుట్టివదాని
కొడుకు, మేనల్లుడు.

భాగీరథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంగ, మిన్నలు.

భాగ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. అదృష్టము; 2. శుక్ర
తము. విరా. భాగింపదగినది.

భాజనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాత్రము; 2. యో
గ్యము.

భాటకము. సం. వి. ఆ. పుం. పాడిగ, అవక్రయము.

భాణము. సం. వి. ఆ. పుం. నాటకభేదము. (యా.
నాటకము.)

భాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాంతి; 2. విధము. (రెండవ
అర్థమునకు తెనుగు గ్రంథములయందు ప్రయో
గము.)

భాద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తరభద్రపదాంత
త్రము. ఆ. పుం. ము. భాద్రపదమాసము.

భానుమంతుడు. సం. వి. త్. పుం. సూర్యుడు. విరా.
కిరణముగలవాడు.

భానువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. సూర్యకిరణము;
2. సూర్యుడు.

భాను. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడుది. ఆ. పుం. ము.
1. కోపము; 2. సూర్యకిరణము. యు. సూర్యుడు

భామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. క్రీడాసమయము
నందు కోపముచూపెడు ఆడుది; 2. ఆడుది.

భారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బరువుమోసెడి కూలి
వాడు.

భారతము. సం. వి. ఆ. న. వ్యాసప్రోక్షమైన అయి
దవదేదము; 2. హిమవర్షవృక్షమునకును దక్షిణ
సముద్రమునకును నడుమైన ఒక వర్షము. (యా.
వర్షము.) పుం. యు. నట్లువుడు.

భారతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి; 2. వాక్కి;
3. ఒక కావ్యపుత్రి; (యా. పుత్రి.) 4. పక్షివిశే
షము.

భారద్వాజము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షివిశేషము,
ఏటింత.

భారద్వాజ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిపుత్రి?.

భారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బరువు; 2. భారప.

భారయప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కావడిబద్ద.

భారవాహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బరువుమోసెడు
వాడు, భారకుడు.

భారి. హిం. విరా. గొప్ప, ఘనమైన, బలిసే.

భార్గవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. పార్వతి;
3. గణిక?.

భార్గవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శుక్రుడు; 2. పరి
శురముడు.

భార్గి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భారంగి?.

భార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిపాక్షిగా పెండ్లాడిన
పెండ్లాము, పత్ని.

భార్యజీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పెండ్లాముమాట జవదాటనివాడు.

భాలాకము. సం. వి. ఆ. పుం. భల్లకము, ఎలుగు.

భాని. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. సత్తు; 2. మనోవికారము; 3. అభిప్రాయము; 4. ఆత్మ; 5. పుట్టుక; 6. ధాత్వర్థరూపక్రియ; 7. స్వభావము; 8. పదార్థము; 9. విభూతి; 10. రత్యాది. డు. (నాట్య పరిభాషయందు) విద్వాంసుడు.

భానిజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. మనఃకుడు, తలఁపుచూలి.

భానన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. 1. తలఁపు; 2. నాసనకట్టుట.

భావి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) కాయలది, భవిష్యత్తు. భావిచే. సం. ఆ. క్రి. ఎంచే, తలఁచే.

భావికము. సం. వి. ఆ. న. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

భావికము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. కర్మరూపులచేత వాసనకట్టినది.

భావిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. భావముగల ఆడుది; 2. ఆడుది.

భావుకము. సం. వి. ఆ. న. శుభము, భవికము.

భావుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తోడఁబుట్టినదాని మగడు, బావమఱుది.

భావ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అవ్యయకాదగినది.

భావ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సంస్కృతాది; 2. మాట; 3. ప్రతిజ్ఞ; 4. ప్రమాణము.

భావణము. సం. వి. ఆ. న. మాటాడుట.

భాషించే. సం. ఆ. క్రి. మాటాడు.

భాషితము. సం. వి. ఆ. న. మాట. వి. మాటాడినది.

భాష్యము. సం. వి. ఆ. న. నూత్రవ్యాఖ్యానగ్రంథము. వి. మాటాడఁదగినది.

భాసంతము. సం. వి. ఆ. పుం. గంపపురుగు. వి. చేక్కనిది.

భాసమానము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించుచున్నది.

భాసిల్లు. సం. ఆ. క్రి. ప్రకాశించే. (ఉద్భాసిల్లు, సముద్భాసిల్లు అనియు.)

భాసురము. సం. వి. ఆ. పుం. పటికపుటాయి. వి. ప్రకాశించునది.

భాస్కురుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుడు; 2. అగ్ని.

భాస్వంతుడు. సం. వి. త్. పుం. సూర్యుడు. వి. ప్రకాశించువాడు.

భాస్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. — పై. —

భి.

భిండిపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. విడిచివాటుగుదియ.

(నాడుకయందు భిండివాలమందురు. చూ. భిండిపాలము.)

భిండిపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. విడిచివాటుగుదియ.

రండు మూడు చక్రములగల మాదిగకత్తి. (అని కొండలు.) (చూ. భిండిపాలము.)

భిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బిచ్చము; 2. బిచ్చమెత్తినవస్తువు; 3. కడికొలది అన్నము; 4. కూలి; 5. నేన. (రూ. భిక్షము.)

భిక్షించే. సం. స. క్రి. భిక్షమెత్తు.

భిక్షుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భిక్షమెత్తుకొని జీవించెడు సన్యాసి.

భిక్షువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి; 2. సన్యాసి.

భిక్షము. సం. వి. ఆ. న. ఖండము, తునుక.

భిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భేదనము; 2. గోడ; 3. జొత్తిలి.

భిత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పిడుగు; 2. గోడ; 3. చేల్లగడ్డ.

భిద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భేదము; 2. భేదనము; 3. భేదోపాయము.

భిదురము. సం. వి. ఆ. న. వజ్రయుధము, తాటిపాలు.

భిన్నము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అర్థదోషములతో నొకటి; 2. నీలరత్నదోషము. వి. 1. పగిలినది; 2. చీలినది; 3. విరిగినది; 4. నేలుపడినది; 5. కూడినది.

భిల్లుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బోయవాడు.

భిషక్కు. సం. వి. త్. పుం. చికిత్సకుడు, వైద్యుడు.

భిస్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అన్నము, ఎలకము.

భిస్సట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాడెన్నము.

భీ.

భీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భయము, వెలపు.

భీకరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వెలపుపుట్టించునది, భయంకరము.

భీతము. సం. వి. అ. న. వెఱపు. విణ. వెఱచిడి.
భీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెఱపు; 2. నడకు.
భీతిల్లు. సం. అ. క్రి. భయపడు, వెఱచే.
భీము. సం. వి. అ. పు. భయానకరసము. విణ.
భయానకరసముకలసి.

భీముడు. సం. వి. అ. పు. 1. ధర్మరాజేతముడు;
2. ఒక రాజు; 3. శివుడు. విణ. భయంకరుడు.

భీరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెఱవరు.

భీరువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. వెఱపరియగు ఆడుది;

2. ఆడుది. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపేదేరి. విణ. వెఱ
పరి.

భీరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భీరుడుయొ
క్కరూపాంతరము.

భీరము. సం. వి. అ. పు. భయానకరసము. విణ.
భయానకరసముగలది.

భీష్ము. సం. వి. అ. పు. విణ. —వై.—

భీష్మపు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. గంగానది.

భీష్ముడు. సం. వి. అ. పు. 1. శాంతనవుడు; 2. శివు
డు. విణ. భయంకరుడు.

భు.

భుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపబడినది;
2. అనుభవింపబడినది.

భుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భోజనము; 2. అనుభవము.

భుక్తు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వంగినది; 2. విఠి
గినది; 3. వంకరైనది.

భుజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పు. ము. చేయి.

భుజంగభుక్తు. సం. వి. జ్. పు. నెమిలి, పాచ
మేపరి.

భుజంగము. సం. వి. అ. పు. పాము.

భుజంగము. సం. వి. అ. పు. పాము. డు. విలుడు.

భుజంగాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షి.

భుజకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బాహుపురి.

భుజగము. సం. వి. అ. పు. పాము.

భుజవ్రతము. సం. వి. అ. పు. బుజవ్రతీ.

భుజశిరస్సు. సం. వి. న్. న. మూపు, అంసము.

భుజాంతరము. సం. వి. అ. న. అొమ్మ, కొండము.

భుజింపే. సం. స. క్రి. 1. తిను; 2. అనుభవింపే.

భుజివ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పరిచారిక; 2. వేశ్య.

అ. పు. ము. చేతకట్టానెడు తోరము. డు.

పరిచారకుడు. విణ. స్వతంత్రుడు.

భుజనము. సం. వి. అ. న. 1. జగము; 2. ఉదకము;

3. ఆకాశము.

భువనేశ్వరము. సం. వి. అ. న. గృహవిశేషము,
మేట్టుబనంతి.

భువి. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. స్థాము.

భూ.

భూకదంబము. సం. వి. అ. పు. నేలకడిమి.

భూకము. సం. వి. అ. న. 1. బొక్క; 2. కాలము.

భూగృహము. సం. వి. అ. న. నేలమాలిము.

భూజము. సం. వి. అ. పు. వృక్షము, పుడమిపుట్టు.

భూజాని. సం. వి. ఇ. పు. 1. విష్ణువు; 2. రాజు.

భూతేశ్వరు. సం. వి. అ. పు. మరులుడేడి.

భూతధాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

భూతము. సం. వి. అ. న. 1. పృథివ్యాది; (ఇవియు

దు. —పృథివి అప్పు. లేదన్న. వాయువు, ఆకా

శము.) 2. పితాచాది; 3. ప్రాణి. పు. 1. దేవ

యోనివిశేషము; 2. కృష్ణచతుర్దశి. డు. కొడుకు.

వి. 1. తగినది; 2. కడచినది; 3. నిక్కవమయి

నది; 4. పొందబడినది; 5. వెలసినది; 6. (ఉత్త

రపదమైనచో) సమానమైనది.

భూతజన్మము. సం. వి. అ. పు. భూతబలి

భూతవేళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లనావిలి.

భూతాత్మము. సం. వి. న్. పు. దేహము. డు. బ్రహ్మ.

భూతావాసము. సం. వి. అ. పు. విభీతము, తొండ.

భూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విశ్వరూపు; 2. నంద;

3. భస్మము; 4. సత్త; 5. పుష్పక; 6. ఏనుగుశృం

గారము.

భూతికము. సం. వి. అ. న. 1. ఓము; 2. కర్పూ

రము; 3. కామంచికసపు; 4. చీపురుకసపు;

5. నేలమేము. (రూ. భూతికము.)

భూతులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలతొళిసి.

భూతేశుడు. సం. వి. అ. పు. శివుడు. బూచేల

తేడు.

భూదారము. సం. వి. అ. పు. పరాహము, కిటి, పంది.

భూదేవుడు. సం. వి. అ. పు. బ్రాహ్మణుడు, నేల

వేలుపు.

భూధరము. సం. వి. అ. పు. పర్వతము, నేలతాళపు.

భూనింబము. సం. వి. అ. పు. నేలమేము.

భూపతి. సం. వి. ఇ. పు. రాజు, నేలతేడు.

భూపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మల్లియ.

భూపాటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలకలిగొట్టు?
 భూపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాజ్, తేడు.
 భూపూగము. సం. వి. ఆ. పుం. (మా.) తోటపోక?
 భూబదిరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలరేను?
 భూభుజాడు. సం. వి. జ్. పుం. రాజ్, తేడు.
 భూభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. కొండ; 2. రాజ్.
 (దీనికి సరియైన తెనుగుమాట నేలతాలుపు.)
 భూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. కోటు.
 భూమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాటువేషము; 2. రచన.
 భూమికర్పారుపు. సం. వి. ఈ. పుం. నేలనువ్వుడి?
 భూమిచంపకము. సం. వి. ఆ. పుం. నేలసంపెంగ?
 భూమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీత. ఆ. పుం. డు. 1. అం
 గారకుడు; 2. నరకాసురుడు.
 భూమిజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకినేరడు?;
 2. నేలనేరడు?;
 భూమిస్పృశుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. కోమటి;
 2. మనుష్యుడు.
 భూమ్యామలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలయునిరికి?
 భూయస్సు. సం. వి. వి. (న.) అధికము, మిక్కిలము.
 భూయిష్టము. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.)—వై.—
 భూరి. సం. వి. ఇ. న. బంగారు. వి. అధికము.
 భూరిఫేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంబరము?
 భూరిమాయము. సం. వి. ఆ. పుం. జంబుకము, నక్క.
 భూరిమాయపు. సం. వి. ఈ. పుం.—వై.—
 భూరుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గురుగు?
 భూరుహము. సం. వి. ఆ. పుం. వృక్షము, పుడమిపుట్టు.
 భూర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. బుజ్జపత్తిరి?
 భూవరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాజ్, పుడమి తేడు.
 భూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూషణము, తొడవు.
 భూషణము. సం. వి. ఆ. న. 1. అలంకరణము; 2. తొడవు.
 భూషింజ్. సం. స. క్రి. న్తుతించు. (సముద్యాపించు
 అనియు.)
 భూషితుడు. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) అలంకరించు
 బడినవాడు.
 భూష్ణపు. సం. వి. వి. (ఈ.) కాగల సృష్టానముగల
 వాడు.
 భూసురుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రాహ్మణుడు, నేల
 నేలపు.
 భూస్త్రాము. సం. వి. ఆ. న. చివ్వుకసపు?

భృ.

భృంగము. సం. వి. ఆ. న. అవంగపుబట్ట. పుం.
 1. తుమ్మెద; 2. కూకటిమూగ; 3. గుంటగలి
 జేరు?; డు. విట్టుడు.
 భృంగరాజము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుంటగలిజేరు?;
 2. గండుతుమ్మెద; 3. కూకటిమూగ.
 భృంగారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుంటగలిజేరు?;
 2. బంగారుగిడి.
 భృంగారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చివ్వులపురుగు, బుల్లిక.
 భృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అతివన. న్. పుం. భృంగీ
 శ్వరుడు.
 భృగువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. కొండవేటియ; 2. ఒక
 ముని; 3. శుక్రుడు; 4. శివుడు.
 భృతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కూలివాడు.
 భృతము. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. భరింపబడినది;
 2. వింపబడినది.
 భృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మోచుట; 2. కూలి; 3. వెల.
 భృతిభుజాడు. సం. వి. జ్. పుం. కూలివాడు.
 భృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూలి. ఆ. పుం. డు. పని
 వాడు, బంటు.
 భృశము. సం. క్రి. వి. ఆ. న. పెల్లు. వి. అధికము.
 భృష్టము. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) వేడేబడినది.
 భృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేపుడు; 2. పాడడవి.

భే.

భేకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కప్ప; 2. మేఘము.
 భేకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడుకప్ప, వర్షాభి.
 భేదకుడు. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) భేదించువాడు.
 భేదనము. సం. వి. ఆ. న. భేదింపేట. పుం. పుల్లబచ్చెలి?
 భేదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భేదనము; 2. వేటిమి;
 3. విశేషము; 4. ఒక ఉపాయము. (మా. ఉపా
 యము.) (ఇది త్రివిధము.—ఒండొరులన్నీ హము
 చెఱుచుట, ఒండొరులకు రాయిడిపుట్టించుట,
 బెడరుచువుట.)
 భేదింజ్. సం. ప్రి. భేదిల్లజేయు. (నిర్భేదించు అని
 యు.)
 భేదితము. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) భేదింపబడినది.
 భేద్యము. సం. వి. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) భేదించదగినది.
 భేదిల్లు. సం. ఆ. క్రి. 1. వేటగు; 2. చీలు.
 భేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము, దుండులి.

భేరుండము. సం. వి. అ. పుం. పశ్చిమీకేషము. విణ. భయంకరము.

భేలుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. మూర్ఖుడు; 2. వీటికి; 3. చలించువాడు.

భేషజము. సం. వి. అ. న. ఔషధము, మందు.

భై.

భైత్రము. సం. వి. అ. న. భిక్షాసమాహము.

భైరవము. సం. వి. అ. పుం. భయనకరము.

భైరవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాశ్చర్యి; 2. రాగవిశేషము.

భైరవుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు. విణ. భయనకరముకలవాడు.

భైషజ్యము. సం. వి. అ. న. ఔషధము, మందు.

భో.

భోక్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. భుజించువాడు; 2. అనుభవించువాడు.

భోక్తవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. భుజింపదగినది; 2. అనుభవింపదగినది.

భోగగృహము. సం. వి. అ. న. పడకీల్లు.

భోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. నుఖము; 2. భోజనము; 3. పాముయొక్కపడక; 4. పాముయొక్క శరీరము; 5. ధనము; 6. వేశ్యాదులకిచ్చేడువెల; 7. పాలనము. (అప్తభోగములు. — గృహము, శయ్య, వస్త్రము, ఆభరణము, స్త్రీ, పుష్పము, గంధము, తాంబూలము.)

భోగవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాతాళము; 2. పాతాళమునందలియేలు. విణ. భోగముగలది.

భోగి. సం. వి. న్. పుం. 1. పాము; 2. రాజ్ఞ; 3. మంగలి. విణ. నుకవాసి.

భోగించే. సం. అ. క్రి. నుభించు, అనుభవించు. (ఉపభోగించు అనియు.)

భోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడుంబాము; 2. భోగముది; 3. పట్టాభిషిక్తురాలుకాని రాజభార్య.

భోగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. ధాన్యము. విణ. భోగింపదగినది.

భోజనము. సం. వి. అ. న. ఆహారము, కుడుపు.

భోజ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భుజింపదగినది.

భోషణము. జే. వి. పెద్దపెట్టె.

భౌ.

భౌతికము. సం. వి. అ. న. ముత్తైము. విణ. భూతసంబంధమైనది.

భౌముడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుడు; 2. నరకాసురుడు. విణ. భూమియందుబుట్టినవాడు. భౌరికుడు. సం. వి. అ. పుం. బంగారునాణెపు బండారమునకధికారి.

భృ.

భృంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చలింపేట; 2. జోలుట.

భృకుంసుడు. సం. వి. అ. పుం. భృకుంసుడుయొక్కరూపాంతరము.

భృకుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భృకుటియొక్కరూపాంతరము.

భృక్షము. సం. వి. అ. పుం. తనతప్పును మఱుగుపుచ్చేట.

భృమాము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు. పుం. తుమ్మెద. భృమము. సం. వి. అ. పుం. 1. భ్రాంతి; 2. తిరుగుడు; 3. బండకంటితిరుగుడు; 4. వీధు వెలికిబోవుటకేర్పఱచిన తాములొనగునది.

భృమరకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్మెద; 2. బొంగరము; 3. ముంగురులు.

భృమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్మెద; 2. ముంగరులు; 3. అభినయహస్తవిశేషము.

భృమరించే. సం. అ. క్రి. భృమాముచేయు, తిరుగు. "పట్టదములుపుష్పగుచ్ఛములపైభృమరించుచు." పారిశ్చ. ౧. అ.

భృమి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. భృమాము, తిరుగుడు.

భృమించే. సం. అ. క్రి. భృమరించే, తిరుగు.

భృష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జోతినది.

భృష్టుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వెలివేయబడ్డవాడు, (చూ. భృష్ట.)

భ్రా.

భ్రాంతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భ్రాంతిసందినది.

భ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మిథ్యామతి; (ఉన్నదిలేనట్లులేనిది ఉన్నట్లునుతలచుట.) 2. భ్రమణము; 3. ఒక అధ్యాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

భాషితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ప్రకాశము
కొందినది.

భాషిస్తున్నాడు. సం. వి. (ఉ.) ప్రకాశించువాడు.

భాత. సం. వి. ఋ. పుం. తోడబుట్టినవాడు.

భాతృపుత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడబుట్టిన
వానికొడుకు; 2. పగవాడు.

భాత్రీయుడు. సం. వి. అ. పుం. తోడబుట్టినవాని
కొడుకు.

భ్రామరము. సం. వి. అ. న. భ్రమరములుగూర్చిన
తెల్లనితేనె. పుం. ఒకదినసురాయి. వి. భ్రమ
రసంబంధమైనది.

భ్రాష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. వేపుడుచేట్టి. మం
గలము.

భ్రు.

భ్రుకుంసుడు. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీవేషమువేసి
కొని ఆడుచువురుడు.

భ్రుకుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బామముడి (రూ.) భ్రుకుటి.

భ్రూ.

భ్రూకుంసుడు. సం. వి. అ. పుం. భ్రుకుంసుడు
యొక్కరూపాంతరము.

భ్రూకుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భ్రుకుటియొక్క రూ
పాంతరము.

భ్రూణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చూలాలు. అ. పుం. ము.
1. గర్భము; 2. బిడ్డ.

భ్రూభంగము. సం. వి. అ. పుం. బామముడి.

భ్రూపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కనుబామ.

భ్రే.

భ్రేషము. సం. వి. అ. పుం. తెనకుచితమైన ధర్మము
నుండి చలింతు.

మ.

మ. ఒక అక్షరము.

మంకు. దే. వి. 1. మొండి; 2. మూఘుడు.

మంకన. దే. వి. 1. బంధుకము; 2. ఎద్దుమీద
నీళ్లందించుటచేయుచుండు అచింతలక్రిందకును
రుగాంతనచేసియుండబడు తెత్తిపుటుట్టజేత.

మంఘము. సం. వి. అ. న. పిక్కులనుదొడిగికొను
కవచము.

మంగ. దే. వి. పిండితకము.

మంగల. దే. వి. త్తైరకజాతి. (మంగలవాడు, మం
గలది.)

మంగలకత్తి. ద్వ. వి. మంగలవానికత్తి. తురము.

మంగలకత్తిరూపు. ద్వ. వి. కృత్తికానక్షత్రము.

మంగలపక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మంగలపిట్ట. ద్వ. వి. ఏట్రంత, భారద్వాజము.

మంగలము. దే. వి. వేపుడుచేట్టి, భ్రాష్ట్రము.

మంగలి. దే. వి. మంగలవాడు, త్తైరకుడు.

మంగలికోళ్లు. దే. వి. బ. సన్నాయి, నాగసరము. “క.

మంగళసూత్రముగట్టెను, రంగాక్షికిసంతరంగ

రాశేంద్రుడుపు డ్యాంగలపెండ్లిపాటలు, మం

గలికోళ్లమృదుగీతిమధురమనెనయన్.” కళా.

2, అ.

మంగలిపని. దే. వి. త్తైరము. “తే. వలయుఁబ్రాజ్ఞు

భోదజ్ఞుభిర్యములనొకటి. దారకంబులందిథులు

నువారములును, తోస్యులెఱింగించినవిమేలును

ప్రతైక. శీలమంగలిపనికినిదైలమునకు,” భార.

అను. ౪, అ.

మంగళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. తెల్లగతి

కళి. అ. న. ము. 1. శుభము; 2. తేనుము.

మంగళదేవత. సం. వి. అ. స్త్రీ. లక్ష్మి.

మంగళవారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవారము. (మా.

వారము.)

మంగళసూత్రము. సం. వి. అ. న. బొట్టుదారము.

మంగళహారతి. వై. వి. మంగళాకరయొక్కమాటు

రూపము.

మంగళారతి. వై. వి. మంగళకరమైన ఆరతి. “ద్వి.

అంగనల్ వివిధపుష్పాంజలిచ్చి, మంగళారతు

లెత్తినహిమ్రొక్కవారు.” బస. ౧, అ. (ఇది అం

తేయానవంటిది.)

మంగళాశాసనము. సం. వి. అ. న. వైష్ణవపరీభాష

యందు) ఆశీర్వాదము.

మంగళుడు. సం. వి. అ. పుం. అంగరకుడు.

మంగళ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గోశోజనము; 2. జే

ప్తి; 3. తెల్లనస; 4. సహప. అ. న. ము.

1. మల్లెపూవాసనగల అగల; మల్లెపూవాసనగల

నల్ల అగల. (అని కొందఱు.) 2. మింగడపెరు

గు. పుం. 1. కలుక్రాంతి; 2. మారేడు; 3.

రావి; 4. చిలువనగల. వి. శుభకరము.

మంగి. దే. వి. మంగలవాడు, త్తైరకుడు.

మంగు. దే. వి. మాంసయొక్కరూపాంతరము.

మంగుడు. దే. వి. ముఖమునందలి నల్లనిపొడ.
మంచము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంచము; 2. మంచె.
మంచి. దే. వి. మేలు. (మంచిపెట్టరలు.) విణ. యోగ్యము. “ఉ. మంచిగ భూరిభూసుర సమాజమునెల్లనుభవితోడఁబూజించి.” భార. సభా. ౧. ఆ. [మతియు దీనికి సందర్భముసారముగా అనేకార్థములుకలవు. “నీ. మంచిమగండుదామగ్రంథయ సమసంగ్రామ కేళి గాఢకాతుకుండు.” (ఇక్కడ మంచికి మిక్కిలియని అర్థము.) భారి. విరా. 3, ఆ.]

మంచిగందము. ద్వ. వి. శ్రీచందనము.
మంచినీళ్లు. ద్వ. వి. బ. పానయోగ్యమగు జలము.
మంచినూనె. ద్వ. వి. తలంబుకొనతలెలము.
మంచిపాము. దే. వి. పాగుబాము, త్రాచు.
మంచిబెల్లము. దే. వి. చెఱకురసముతో చేసినబెల్లము.
మంచిమత్తెము. ద్వ. వి. ఆకృతిమమైన మౌళికము.
మంచియ. వై. వి. మంచెకు మొనరిరూపము.
మంచె. వై. వి. జొన్న చేను మొదలగుచోట్ల కూర్పుండుటకై యెత్తుగావేసెడు చప్పరముపాటిపందిరి
మంచేము. వై. వి. మంచము, పర్యంకము.
మంచే. దే. ప్రే. మనుచుయొక్కరూపాంతరము.

“ఉ. మంచితనకే యాగములమానుగదక్షిణలిచ్చి విమ్రలక.” భార. ఆది. ౨, ఆ.—వి. హిమము.
మంతుఁగొండ. ద్వ. వి. హిమవర్షరవము. (ఇట్లు మంతుగుబ్బలి. ము.)
మంతుతటి. దే. వి. హిమంఠిబురుగు.
మంజు. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. 1. విగిరించినరేఠకొప్పు; పూచినరేఠకొప్పు. (అని కొందఱు.)
2. బొట్టుగుళి; ౩. పెద్దముడైము. (దీనికర్థము పూనుత్తియని రఱుమగా వాడుదురు. “పొద్దుచ్చకస్తుప్రకః.” అని పూనుత్తిపర్యాయములు మతియొకచోఁ జెప్పబడియున్నవికదా.)

మంజటి. వై. వి. మంజుషి.
మంజడి. వై. వి. 1. చిత్రనర్లపప్రము; “నీ. బలుమందుగంటాలబసి రాఁజాట్టినక్రొత్తమంజడి బానుగొఱతనీసి.” (ఈ పద్యమునందు ఎత్తుగీతము చూడవలసినది.) ఉ. హరి. ౨, ఆ.—2. నీలవస్త్రము. “నీ. వృష్టిగాకుద్ధాంబునీజిమజ్జనమార్చిఖరిమేఘముగ మంజడిఘటించి.” పాండు. ౨, ఆ. “నీ. మక్కరించినకాపుమంజర్ల పెండెరలుంగరంబులబట్టియొత్తువారు.” (అను నీ యుదాహర

ణమునుబట్టి యీ రూపమే సరియని లోచుచున్నది.) వై. ౨, ఆ.]

మంజిమ. సం. వి. న్. పుం. మనోజ్ఞత, (రూ. మంజిమము.)

మంజిష్ఠ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. మిక్కిలి ప్రకాశించెడి యెఱుపు.

మంజిష్ఠారాగము. సం. వి. ఆ. పుం. బయటికిని విశేషముగా కనఁబడుచు లోపలను ఎప్పుటికి వీడకుండెడు గాఢానురాగము. (చూ. పూర్వరాగము.)

మంజీరము. సం. వి. ఆ. పుం. అందె, నూపురము.

మంజాలము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాచి; 2. పొదట్టు.

పుం. ఒకదినును కూకురుగుండెంపక్షి. విణ. ఒప్పిదమైనది.

మంజాపు. సం. విణ. (ఉ.) మనోజ్ఞము.

మంజూరు. హిం. వి. అంగీకారము.

మంజూష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పెట్టె. మందసము.

మంజోన. వై. వి. —వై. —“అ. ఘనభుజాంధరా ధయనుదానిపతియొక్క, సూతుఁడగునదెంచి చూచిరత్నపుంజభరితమైనమంజసలోనున్న, కొడుకుదానితోనకొనుచువచ్చి.” భార. ఆది. ౫, ఆ. మంజోడి. దే. వి. ఎజ్రములతొనిక, (రూ. మంజోలి.)

మంట. దే. వి. 1. బొప్పిల; 2. కోపము; “తే. పాపకుండునుగపటంపుభూపరుండు, దమ్మగడుఁజేరిమందెమేలమ్మతోడ నున్న వారికిఁ గిడుచేయుదురు వారి. కంచితన్నే వామునమంటలధికమగును.” వి. పు. 2, ఆ.—౩. ఎఱుకుమునెడుమెప్పి. (గాయముతగిలినచోట మంటయెత్తుచున్నది.)

మంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. భక్తివ్యవశేషము, మండెగ. పంటచేయురు. దే. వి. ఎట్టగాఁగాలిన గరిఁజెలోపోయఁగా మండెడుచేయురు. (ఇట్లు మంటనేయి. ము.)

మంటకూరి. దే. విణ. 1. జ్వలనశీలండు; (చూ. నేజా.) 2. కోపశీలండు. “తే. మతియునప్పుంటమారి, గలయనెక్కించుకొనివచ్చు మలయనగభుజంగవిమదిగపవనమైజలమువోడను.” నను. ర, ఆ.

మంటినూనె. ద్వ. వి. (మన్ను + నూనె.) (చూ.) మట్టితలము.

మండ. ఉభ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. ఉపశాఖ; "ఎ. మండగలకంపమండలు." స్వా. ర, ఆ. - 3. వేపుడు కుప్ప; 4. చీలమండ. సం. ఆ. స్త్రీ. ఉసిరిక?.

మండకంచేము. ద్వ. వి. అంచుకట్టినకంచము.

మండనము. సం. వి. అ. న. 1. భూషణము; 2. అలంకరించుట. విణ. అలంకరించునది.

మండపము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. చుట్టును నడుమను మణుగులేక స్తంభములునిలిపికట్టినకట్టడము, చవిక; 2. చౌపడి.

మండపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నమండపము.

మండము. ఉభ. దే. వి. చేపలబొడుగు చిల్లకోల.

సం. అ. న. మీగడ. పుం. న. 1. గంజి; 2. నూనెలోనగువనిలేట. పు. 1. ఆముదపుండెట్టు; 2. భూషణము; 3. ఒకదినను కూరగా.

మండలము. సం. వి. అ. న. 1. పరివేషము; 2. దేశము; 3. కుప్పము; 4. విలుకాడు రెండుకార్లలో మండలకారముగానిలుచుట; (మా. స్థానము.) 5. పన్నిదటరాజేలు. పుం. 1. సమాహము; 2. వలయాకారముగాదీర్చినయొక పూర్వాహము; 3. కుక్క.

మండలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గము. కత్తి.

మండలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సమాహము. న్. పుం. 1. పాము; 2. మండలేశ్వరుడు; 3. సూర్యుడు; 4. పిల్లి; 5. కుక్క.

మండలేశ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్రీశ్వరసార్వభౌములకంటె ఇతరుడైనరాజే.

మండనాయి. ద్వ. వి. గుల్ఫవాయువు.

మండహరకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కల్పిలివాడు.

మండలము. దే. వి. దైన్యముతోయాచింపేట.

మండము. దే. స. స్త్రీ. దైన్యముతోయాచింపే. "ద్వి. ఆనేభయకంపితాత్మకైవాడు, చెండికి నీశ్వరేశ్వరునకునెరగి, మండాడబోయిన." పండి.

మండము. దే. వి. మండముయొక్కరూపాంతరము.

మండి. దే. వి. ఒకకాలు నేలమోకరించుట.

మండిగండ్రలు. దే. వి. బ. ధాన్యనికేపము.

మండిగము. దే. వి. వాటిక్రింద అడ్డుగానమర్చిన కొయ్య, శిల.

మండికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అలంకరించబడినవాడు.

మండిలూటి. దే. వి. బయటపాటమరింపక లోపల నడగియుండు ప్రణము.

మండి. దే. వి. మండికి మొదటిరూపము.

మండు. దే. ఆ. క్రి. 1. జ్వలించు; "క. క్రోధం, వేమియుమానకమండెడు, నామునిమునియే." స్వా. ర, ఆ. - 2. చుట్టుకుమని నెుప్పు; (గాయముమండుచున్నది.) 3. ఈర్ష్యాగులచేదపించు. (ఒప్పుమండుచున్నది. మొ.)

మండునెల. దే. వి. ఎసంతెముతువు. "ఎ, గీ. వలపుదూపులకరసానవాడినీసి, మండు నెలతోడదనమేనమామయైన, నిండునెలతోడవలరాజునిర్దరేంద్రు, సభకు నేతెంచె భుజబలాత్సహమెనగ." ఉ. హరి. ౨. ఆ.

మండువా. వై. వి. 1. పాక; 2. ఒకతట్టు గోడలేని గుట్టలపాక. "మహా సగ్ధర. ఎకరాలకామండు వాసాహిణములగల భక్తే భసందోహవాహ, ప్రకరంబుగొంచు." స్వా. ౧. ఆ.

మండుకపర్లము. సం. వి. ఆ. పుం. దుండిగము?.

మండుకపర్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాన్నగంటి; 2. బెండగి; 3. మంజస్థి?.

మండుకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కప్ప; 2. దుండిగము? (రూ. మండుకము.) 3. ఒక ఋషి. మండురము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇనుపచిట్టెము; 2. ఇనుపచిట్టెముతోచేసిన సింహారము.

మండే. దే. వి. జొన్నకంకులు పాగాకులోనగునవి మ్రగ్గులకై ప్రోగువేసిమీదకప్పిపెట్టుట. (మొదటిరూపము మండియ.)

మండెగ. వై. వి. మంచేదారవేమని గోడుమహారీ. "నీ. చింపినల్లములేమిచేసెడిదనగావు నెలవైనకండమండెగలుగాని." జై. ౮. ఆ. "క. మండెగలుచీరలుగభుజక్రియ, వలపించెబెండ్లివారివెతయుబోలెక." వై. 2. ఆ.

మండము. వై. వి. మాండముయొక్కరూపాంతరము. మండ్ర. దే. వి. ఒకానొక ముండ్లచెట్టు. "ఎ, గీ. మాడ్చుచిటికొక్కినీకాయ మండ్రతోజ్జి." హంస. ర, ఆ.

మండ్రగబ్బ. దే. వి. నల్లని పెద్దలేలు, పడ్చిందువు. మండ్రుటము. దే. వి. సంతాపము. "కా. పండ్రెండేడులు నీగతింజనగ జంభదేవీమహావ్యమరుల్, మండ్రుటం బిదియేల చెప్పదము కామధ్వసి కీ నేమమరు, గుండ్రయైనకెమర్చునింకికటా

గోపాలమాదామణిక, గండ్లకొనరొవారు
చెప్పడగదాకైలాసపాచయముల్." ఉ, హరి.

అ, ఆ.

మండ్రాడు. దే. ఆ. క్రి. సంతాపించు.

మంత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఆలోచించునాడు.

మంతనము. వై. వి. 1. ఆలోచన; "మ. యదువంశం

బుననంబుజోదరమునం దాబ్రహ్మయుంబోలెనీ,

పుదయంబొంది సమస్తయాచన భయపుచ్చేదద

తుండవై, త్రిదశేంద్రాదుల మంతనంబులునుబు

ద్ధింగాంతు." హరి. ఉ. గ. ఆ.—2. ఏకాంతము*;

"తే. మంతనంబున నేమే మొమాటలాడి." ఆచ్చ.

సం. కాం.—3. రహస్యము*." క. దంతిపుర నా

ధవిను మొక, మంతనమెఱిగించుకొనుదమంబులు

నం హూ, పంతుకుభవంతుఁడేయపు. కంతునిగురు

భక్తిముక్తిగలిగించుకొనిక." భాగ. ౬, స్కం.

మంతరము. వై. వి. 1. ప్రసవోపాయము*; 2. జా

లవిద్య*." (మంత్రమునకు మొదటిరూపము.)

మంతరసాని. వై. వి. మంత్రసానికి మొదటిరూపము.

మంత్రవృక్షం. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆలోచించు

దగినవాడు.

మంతిరి. వై. వి. మంత్ర. "మ. చెంతముం, తుగులంబి

ల్పప్రవాహకారణముఁ దోడ్తోనారయం బంది

నకా." ఉ, రా. 3. ఆ.

మంతిరించే. వై. ఆ. క్రి. మంత్రముచేయు. "ఎన్ని

మందులిడితివో యేమిమంతిరించితివో." తే

త్రయ.

మంతు. యు. దే. వి. ప్రసిద్ధి. "ద్వి. మంతుకక్కిన

హనుమంతుండుదాము." రా. కిష్కిం. కాం.—

వై. 1. మంత్ర; "క. సంతసిలియాతఁడాహను.

మంతునకానతియొసంగిమదిలోనుగులక, పంతు

యెలర్పఁగనపుడే, మంతులతోఁగూడిచనియెను

లయంబునకుకా." ఆచ్చ. కిష్కిం. కాం.—2. చ

దరంగమున మంత్రగానుండుకొన్న కాయ*;

3. మంత్రము. (చూ. నాగబైత్రము.)

మంతువు. సం. వి. ఉ. క్రి. తెలివి. పుం. 1. అపరా

ధము; 2. మనుష్యుడు; 3. రాజ్.

మంత్రకాడు. ద్వ. వి. (మంత్రము+కాడు.) ఇం

ద్రజాలవిద్య" తెలిగినవాడు. "క. తెగుతలలు

మొలచుతలలుకా, దిగుంబడుతలలుమొగులుతె

రువునకుపడికా, నెగయుతలలప్పుడబ్బుర, మగు

చుకాజగమంత్రకానియాటయుఁబోలెకా."

ఆచ్చ. యు. కాం.

మంత్రణ. సం. వి. ఆ. క్రి. రహస్యాలోచన. (చూ.

మంత్రణము. ఆ. న.)

మంత్రము. ఉధ. వై. వి. 1. ప్రసవోపాయము*;

(మంత్రసాని.) 2. జాలవిద్య*." (చూ. మంత్ర

కాడు.)—సం. ఆ. పుం. 1. గాయత్రిలోనగు

నది; 2. రహస్యము; 3. అధర్వవేదము.

మంత్రవాది. సం. వి. క్. పుం. మాంత్రికుడు.

మంత్రసాని. వై. వి. (మంత్రము+సాని.) సుఖము

గా ప్రసవింపనుపాయముచేసెడుచికిత్సకురాలు,

సావిక. (మంత్రసానియొక్క రూపాంతరము.)

మంత్రాగము. సం. వి. మంత్రిత్రయము, తంత్రము.

మంత్ర. సం. వి. క్. పుం. 1. బుద్ధిసహాయుడు;

2. సహాయుడు.

మంత్రించే. సం. ఆ. క్రి. మంతరించే.

మంధదండము. సం. వి. ఆ. పుం. కవ్వము.

మంధము. సం. వి. ఆ. న. క్రిచ్చేలు. పుం. కవ్వము.

మంధని. సం. వి. ఈ. క్రి. (చూ.) తరిగడవ.

మంధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కవ్వము; 2. కంటి

నొప్పి; 3. అంబలి; 4. వధము. డు. నూర్వడు.

మంధరజ్జువు. సం. వి. ఉ. పుం. (చూ.) తరిత్రాడు.

మంధరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కవ్వము. విణ.

1. చూరవలెనది; 2. మెల్లగాబోవునది; 3. వంక

లైనది; 4. విరియినది.

మంథాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. కవ్వపుఁగొండ. (ఇట్లు

మంథాచలము, మంథశైలము. మొ.)

మంథానము. సం. వి. ఆ. పుం. మంధదండము, కవ్వము.

మంద. దే. వి. 1. ఊరికి మొలపల పశువులుండుచోటు,

గోష్ఠము; "ఆ. పుణ్యదినమునందుభూసురానుష్ఠ

తో, నుపవసించిగోవులున్న మంద. కరిగివరమని

యతినయ్య హూరారత్రిమ, గోష్ఠమునవసించిని

వ్యతోడ." భార. ఆను. అ. ఆ.—2. పశుసమూ

హము; 3. గొల్లపల్లె, వ్రజము. "వ జనవదంబు

లును బురంబులును గ్రామంబులును బల్లెలును

మందలును." సం. "స్థితాకాజనపదాంస్తత్ర

పుర గ్రామప్రజాకరాకా." భాగ. ౧, స్కం.

మందకట్టు. దే. వి. గొల్లపల్లెలవారు ఏర్పలుమకొన్న

యేర్పాటు.

మందగామి. సం. విణ. (క. ఈ. న.) మెల్లగానడచు

వాడు.

మందగించే. వై. ఆ. క్రి. మందమగు. “యానమల్
వేమలుమందగించె.” హంస. ౨, ఆ.
మందగొను. దే. ఆ. క్రి. మందగా(గూడు. “క. ఇ
న్నోబచ్చిక మేసిన, విచ్చోద్రాగినవితోయమే
గినవిచ్చో, నిచ్చోటమందగొన్నవి, యిచ్చో
బాసినవి జాడయిదెయనుచుకొ.” భాగ.
౧౦, స్కం. పూ.

మందట. దే. వి. 1. సమీపము; “చ. మనములన
మృతిచిత్తమమందటనానభవగుత్తిచ్చె, ప్పినగ
తిచేసిరి.” పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. అడకును. “మ.
వినుకుం భాండయనేకకాలము మహాపీరాహన
ప్రాధిపం. పునగ్రీడింపక లేక వాదగుభుజం
బుల్ మందటంబొందికొ.” హరి. ఉ. 2, ఆ.
మందటిల్లు. దే. ఆ. క్రి. అడగు. (గూ. మందటి
లు. “క. క్రమ్మచీతటి, మందటిలొక మేలుకట్ట
మానికములచేకొ.” య. ౪, ఆ.)

మందడి. వై. వి. గుట్టపుకాల, మందర. “ద్వ. ఈ
రేయిమందడియొలమైమఱచి, తారునిర్మించున
త్రతీజిచ్చువెట్టు, మివాజాలలనిటుచేసితేని,
భావములోననాపలకులుమెచ్చి, తగన్మృతుండి
చ్చునర్థంబులోనీకు, సగమిత్తు.” నవ. 3, భా.
మందడిడు. దే. వి. (మందడి + ఈడు.) గుట్టపు
వాడు, మందరకుడు. “ఎ. గీ. లాయమునను
న్న, యపుడుదొంగించుకయలేనియట్లుగాగ,
మాటిమాటికొబ్బరిగిమందడిల, కల్లనూలుటయ
గుచువెల్లనేర్పు.” భార. విరా. ౧, ఆ.

మందపిచ్చుక. దే. వి. చటకవిశేషము. ఖంజరీటము.
మందప్రోయాలు. ద్వ. వి. గొల్లడి, వ్రేతి. “ఎ. గీ.
మందప్రోయాండ్రహామిప్రానిపండు.” పాం
డు. ౨, ఆ.

మందము. ఉభ. దే. విరా. 1. దట్టము; 2. స్థూలము.
“ద్వ. నడుముమందంబాయెనాభికన్నడియె.” సఖ.
౨, భా.—సం. వి. ఆ. పుం. గజజాలివిశేషము.
(చూ. గజము.) (ఈ జాతిగజము యుద్ధకాలము
నందు వాహనయోగ్యమైనది.) విరా. 1. చోరవలే
నిది; 2. మెల్లనిది.

మందరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కన్యపుంగండ;
2. మందారమనుకల్పవృక్షము. విరా. 1. ఆలస
ము; 2. బహుళము.

మందల. దే. వి. 1. మేర; “వ. పనుదేవుండుబ్రదు
కుమందలగంటిననుచునుందరియందాను మం

దిరంబునకుంబోయిడెందంబుననానందంబుఁబొం
దియుండె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (మేర
యనగా నిక్కడ విధమనియర్థము.)—2. మనుదల,
జీవము; “వ. ఇట్లు రాజలోకంబునెల్లనశ్రమం
బుననోడించి నాల్గరాజమందలవిడిచి.” సం.
“జిత్వావిస్మర్తయామాస జీవంతస్యసత్రమమ్.”
భార. ఆది. ౪, ఆ. “సహదేవుఁజాలకనమర్చించి
మందలవిడువడే.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (ఇది
యాయర్థమునందువిడుచుధాతువుతోఁగూడియే
ప్రయోగింపబడియున్నది.)—3. సమీపము.

మందలిండ్లు. దే. సం. క్రి. 1. చెప్ప; “తే. ఇంతయులు
కకుఁ గారణబిదియటంచు, మందలింపుమునా
యానమందయాన.” ఇళా. ౪, ఆ.—2. అజ్ఞా
పించు; “తే. మందకొందలమంద నమందప్పిరి,
గ్రందుకొనుడచు నింద్రుండు మందలింప.”
భాగ. ౨, స్కం. (ఇక్కడ చెప్పననుటకంటె
అజ్ఞాపించననుటయ్యుక్తము.)—3. మనవిచేయు;
“తే. ఇన్నియుపచారములుచేసి యిందునదన, ల
న్నియునుజూడమునుపటికన్న మిగుల, బాధకము
లయ్యెదయలేని ప్రభువుతోడ, మందలించినమ
నవులచండమునను.” ఆని. 3, ఆ.—4. హెచ్చేరిం
చు; “ద్వ. నీవునుదేవమునిశ్రేణిగలసి, వేవచ్చిన
నుజేరి వేడుచున్నపుడు. మందలింపెడఁగక.”
విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—5. తలచు. “నీ. ముక్తకం
చుక మస్తముక్తాఫలంబులమందలింతురుగురువింద
లట్ల.” కాళ. ౨, ఆ.

మందలింపు. దే. వి. వ్యవహారము. (చూ. ఆరగింపు.)
మందస. వై. వి. పెట్టె. “ద్వ. తలుకుననరిమందసఁ
బట్టుడనుచు.” నవ. 3, భా. (రూ. మందసము.
“చందుగుపెట్టెలుమందసములు.” నీలా. 3, ఆ.)
మందహాసము. సం. వి. ఆ. పుం. చిఱునవ్వు.
మందాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంగ; 2. ఆకాశ
గంగ; 3. ఒకానొకవృత్తము; 4. అఱువదెండ్ల
ఆడుది.

మందాకు. దే. వి. (మందు+ఆకు.) ఓవధి. (చూ.
పసరు మెదటియర్థము.)

మందాక్షము. సం. వి. ఆ. న. సిగ్గు, లజ్జ, ప్రీతి, శ్రేష్ఠ.
మందారము. ఉభ. దే. వి. మేఘావరణము. సం. ఆ. పుం.

1. ఒక కల్పవృక్షము; 2. జల్లేడు?; 3. బాడిద
ము?

మంది. దే. వి. 1. జనసమూహము; 2. పరిజనము; “ఉ. తప్పుగణించి కాదొకలు దండన నేయుదురొద్దివారివా, తప్పునకల్లిమందిగల దాననటంచును మారుతూపులం, గుప్పితివీపు.” ఉ. రా. 2, ఆ. — 3. కాలబలము. “ఉ. మందిగుఱాలు నేనుగలుమావుకులకొదొరలెన్నఁదెక్కులై, గ్రండుగఁగూర్చొనెదురుగాజనిపొఁజాలదీర్చు.” య. 9, ఆ. మందిరము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇల్లు; 2. పట్టణము. పుం.

సముద్రము.

మందీభవించే. సం. ఆ. క్రి. మందమగు.

మందు. దే. వి. 1. జౌహదము; 2. వశ్యపదము; 3. ప్రతిక్రియ; “క. వినుముపురాతనజన్మంబునఁ జేసినయట్టికర్మమలఫలములుప్రా, జ్ఞానినైనబొదువానికి, మనుజేశ్వరమందు ధైర్యమహిమయచుచ్చి.” భార. కాం. 8, ఆ. — 4. ఉపాయము.

“చ. అని మొనదేవదానవులవైనను గెల్వనశక్యమిప్పుహా, త్తునినొకమందు నెప్పెదగుతుక హతుడయ్యెననంగవిన్నయం, తనయితఁడాయుధంబుదిగఁద్రావിയచ్చేతఁబొందునప్పడీ, తనిఁబరమార్పవచ్చునిదితిప్పునుపాయము గల్గుచెప్పెయి.” భార. ద్రో. 4, ఆ. — విరా. దుర్గధము. “కూడుదానగల్గెనేనిఁగూరగుటమందు.” ఆము. 8, ఆ.

మందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శని. విరా. 1. చోరనలేనివాడు; 2. అల్పుడు; 3. ఇచ్చేవచ్చినట్టుతిరుగువాడు; 4. నిర్భాగ్యుడు; 5. మార్పుడు; 6. వ్యాధిగ్రస్తుడు.

మందుపట్టడ. దే. వి. బాణసంచుచేసడుకాల.

మందుభాయి. గ్రా. వి. నల్లమందుతినువాడు.

మందుమల. ద్వ. వి. మందుచెట్టుండుపర్వతము, ద్రోణము.

మందుర. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. లాయము; 2. పడక. మందురకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱుపువాడు, మందడిడు. “క. అవనితయునిచ్చెఁగూర్చుహయపాలునకుక. క. అమృదురకుడుతద్గృహ, సమృద్ధినికిచ్చె.” విక్ర. 3, ఆ.

మందులమారి. దే. విరా. మర్లుమందు పెట్టువాడు, మర్లుమందు పెట్టునది.

మందేమలము. దే. వి. 1. ఉపేక్ష; “వ. నీతచ్చత్రచామరకంఠిరీట చిత్రశయ్యా సాధనంహాసనంబులు కైకొనుట మనమఁ దే నేలంబునంగాదె.” సం. “కీరీటహాసనశక్య్యా” భుంజత్యస్సపే

క్షయా.” భాగ. 90, స్కం. ఉ. — 2. చనపు; “క. అనిచెనకుచునదితనుదా, నినమునిశోషించియోసిచెడుగ వెఱపుమా, లిననుగదియగఁగచ్చెదు, మనుశాని యీమందే మేలమునకొక్కఁజూచి.” భో. 8, ఆ. — 3. స్నేహము. (చూ. మంట రెండవ అర్థము.)

మందోష్ఠము. సం. వి. ఆ. న. ఇంచుక నేడి. విరా. ఇంచుక నేడియైనది.

మంద్రము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) గంభీరమైనది. (స్వరము.)

మంపిల్లు. దే. ఆ. క్రి. మట్టిల్లు. “నీ. శ్రోల్పులలో మంపిల్లి గొలుగొటమని గొప్పిబలునింగములవైనఁ బట్టఁజూచు.” సా. 9, ఆ. (చూ. మంపిల్లు. “ద్వి. పరలోక సౌఖ్య సంపదలమంపిల్లుము.” విష్ణు. ఉ. 4, ఆ.)

మంపు. దే. వి. 1. మత్తు; “ఉ. మంపెనగంగటాక్షలవమాత్రముచేత నెముజ్జగంబుమో, హింగగఁజేయుభారమిఁక నీవువహించితిగాన.” విజ. 9, ఆ. — 2. మైకము. “సామినీకన్నులనిద్దరమంపు.” తే. త్రయ.

మంపుగొను. దే. ఆ. క్రి. (మంపు+కొను.) మట్టిల్లు. “తే. మంపుగొని మేయెఱుంగకమలనీమలనీ.” ఉ. హరి. 8, ఆ. (ప్రే. మంపుగొలుపు.)

మంబరము. దే. వి. దహనము. (చూ. మంబరము నేయు.)

మంబరమునేయు. దే. స. క్రి. (మంబరము+చేయు.) దహించు. “ఉ. కొఁగిటం, జేపడఁబట్టిమంబరము నేనెదిగంబరవేషగృత్వ.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

మకరందము. సం. వి. ఆ. పుం. పూదేనె.

మకరకంఠి. సం. వి. ఈ. క్రి. నడుమ మొసలిముఖమేర్పడిన కంఠభూమినిశేషము.

మకరకుండలము. సం. వి. ఆ. న. మొసలిముఖమేర్పడిన కంఠ భూమినిశేషము.

మకరతము. సం. వి. ఆ. న. మకరతముయొక్క మఱుమాపము. “చ. సకీయకలంకతోయకణసంగతపద్మపలాశమధ్యహా, ల్లకరుమలొప్పెడుకొలకులచ్చిననుంగనిచెల్లిచాచ్చుగా, మకరతపాత్రలోవిమలమౌక్తికమోజితగూర్చిరత్నదీ. పకలననిచ్చువారకులభావమునక గనుగొంటెయచ్చటక.” ఉ. రా. 2, ఆ.

మకరతోరణము. సం. వి. ఆ. పుం. న. మొసలిరూప
మేర్పడజేసిన తోరణము.

మకరద్వజాండు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుండు. (ఇట్లు
మకరకేతనుండు. మొ.)

మకరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెద్దచేప; మొసలి.
(అనికొందఱు.) 2. ఒక నిధి; (చూ. నిధి.) 3. ఒక
రాశి; (చూ. రాశి.) 4. అభినయహస్తవిశేషము.

మకరాంకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుండు, మరుండు.

మకరాలయము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రము, కడలి.

మకరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మకరికాపత్రము. “స్త్రీ
రక్తిచేతిమకరికలుచెక్కిలవ్రాసి.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

మకరికాపత్రము. సం. వి. ఆ. న. స్త్రీలకు చెక్కిల్లు
లోనగుతావులయందులత్తుకతోవ్రాసెడు మకర
రూపమగురేఖ.

మకరివల. దే. వి. మృగములనుబట్టెడు ఒకదినను
వల. “వ. తెరచీరకట్టలుప్రొంగుచుట్టలు దొడ్డివల
లేటివల కుందేటివల చందివల సవదండవల మకరి
వల యెలికవల మొదలుగా వలయువలలును.”

కాళి. 3, ఆ.

మకాము. హిం. వి. బస. ప్రయాణమునందు నిలుచు
స్థలము.

మకిల. వై. వి. 1. ముటికీ; 2. నలుపు*.

మకుటము. సం. వి. ఆ. న. కిరీటము, బొమ్మడికము.

మకురము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అద్దము; 2. పొగడకీ;

3. మల్లెపువ్వు; 4. కుమ్మరిసారెద్రిపెడుకట్ట.

మకురుతనము. దే. వి. మార్భత్వము, మొండితనము.

మకుప్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిపెసలు, (రూ.
మపుప్తకము.)

మకులకము. సం. వి. ఆ. పుం. దంతిచెట్టు.

మక్క. వై. వి. బిడ్డలుగన్నస్త్రీకి పాత్రికడుపునఱు
బైడి అపాయకరమైన నెత్తురుగడ్డ.

మక్కనగాయ. ద్వ. వి. (మక్కన+కాయ) — వై. —

మక్కల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

మక్కలించు. దే. ఆ. క్రి. 1. తిరుగుకొను; (వానికి
జ్వరము మక్కలించుకొన్నది. అనగా జ్వరము
నిలిచియుండి మరలవచ్చినదనుట.) 2. సరిపడు;
(చూ. ముజిడి.) 3. సరిపాలు. “నీ. కరికరికరి
కణములు విక్రాంతమకులముక్తారుచిమక్కలిం
ప.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. — అం. ప్రే. 1. తిరుగు
కొనడయ్య; “నీ. చివ్వుయమైనయెడ్డాణంబులవ
డిచేనక్కలించినబొట్టనుక్కలించి.” (ఇక్కడ

తిరుగుకొనడయ్యట అనగా లోపలికి అడఁచు
కొన్న కడుపును మరలనుట్టించుట అని యర్థము.)
స్వా. ౧, ఆ. — 2. సరిపఱుచు; “నీ. నేనకొప్పునఁ
జాట్టుశిఖింపఁగఁగోలి మక్కలించినజిల్లుముడుఁ
గున్నా.” (ఇక్కడ సరిపఱుచుట అనగా చెక్కు
ట.) కాశీ. 3, ఆ. “నీ. మారేడుబుట్టులోమక్క
లింమకసందిగట్టినచంద్రకేఖరుండు వెలయ.”
(ఇక్కడ సరిపఱుచుట అనగా ఇముడ్చుట.) హం
స. ౧, ఆ. — 3. సరిపోల్చు. “ఎ. గీ. తొడలునఁ
టికబంబులు మెడలుఁబోక, బోడలు నెలుగు
లును బరపుప్తతెలులు, మాటలును గీరభాసులును
క్కలించిచిగురుబోడులునకేసేయడయ్య.”
ఉ. హరి. ౫, ఆ.

మక్కా. వై. వి. యవనదేశమునందలి ముఖ్యపట్ట
ణము*.

మక్తా. హిం. వి. గుత్త.

మక్కి. దే. విణ. నిస్సారము. “తే. మందగుదిప్పి
గొరినెలుమక్కికొండ.” హంస. ౫, ఆ. (ఇక్కడ
మాంసములేనిదని యర్థము.)

మక్కు. దే. ఆ. క్రి. 1. కాంతిహీనమగు; “వెలవెల
వైనభోవీధిదారలుమక్కు.” కన్యకా. ౮, ఆ. —
2. నవయ; “ఉ. ఒక్కనివేడఁబోవుమటియొక్క
నిచేటునకియ్యకొవునే, తొక్కినిసొచ్చుకాసప
డనొల్లపునాలవిధాతనిర్దయుం, డక్కటనిరునుం
ద్యుణమునానిమహోగ్రవనాంతరంబులక, మ
క్కెడునిశునిట్టియవమాను మానముడప్పుడేసె
నే.” పంచ. నా. ౨, ఆ. — 3. చచ్చు. “వ. ఇట్లు
పెక్కువరుసలు రక్కసులయొక్కవంబునమక్కి
న.” య. 3, “క. దిక్కులరాజులనెల్లను, మక్కిం
చిధనంబుగొనుటమయ్యకృతసభము, స్నేక్కుట
జన్నమునేయుట, నిక్కముహరిమనకుండనిలి
చినగాడీ.” భాగ. ౧౦, స్కం. “ద్వి. ఒక్కొక్క
జనుడువ్వినొదవుపాపముల, మక్కించువేణు
గుల్లమునగ్నివోలే.” భాగ. ౬, స్కం. — స.
క్రి. గీటు. “క. ముక్కునఁజేటియుగ్గోళ్లక, మ
క్కియు నెప్పింపనడవినున్మితరం, డక్క
ళఁదిద్దన్మద్రియు, తెక్కులునుఱుమాడియు
నెఱింగుందించె.” అచ్చ. య. కాం. — వి.
మాలిన్యము. “నీ. ధూళిమక్కక్కిమంగళులతి
ప్పలురేగుపడుపునగాలి నాదెడు వెలకల.” అను,
౬, ఆ.

మక్కువ. దే. వి. కూరిమి, ప్రేమము.

మక్కిలు. దే. వి. బ. ఎముకలు, అడ్డులు.

మక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈగ.

మఖము. సం. వి. ఆ. పుం. యజ్ఞము, జన్మము.

మగ. దే. వి. పుంస్వము. (మగవాడు.)

మగటిమి. దే. వి. 1. మగతనము, పౌరుషము; 2. శౌర్యము. (చూ. పూరించు.)

మగడు. దే. వి. 1. పురుషుడు; "నీ. చూచినమగలైనతోక్కడునట్టిసొందర్య సంపద సొంపువాల్సెననియు." నిర్వ. ౧, ఆ. — 2. భర్త; "ఆ. మగడులేని మగువమాడ్చి గామస్నేనా, సేనభివృత్తి మిడేసినేడు." భార. భీష్మ. ౧. ఆ. — 3. రాజా; "మ. అపుడప్పక్కిమగండు రక్కసుల బియ్యం దాటియిబ్బంగిను, గ్ర పుగయ్యంబొనరించిమూర్చిల." రామా. ౫, ఆ. — 4. కూరుడు; "క. పాండ్లపులవాజె నూర్చుని, తండ్రినిమారాజానూతితిని యునిఁబొగడుకొ, గండ్డిడఁచెభీముఁడట్టిమ, గండుగలఁడెపిదప నెల్లుకయ్యము సెల్లెకొ." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (పుత్రియందంత్రివల్లలోపము. మగపాటు, మగవాడు. మొ.)

మగచెయ్యలు. ద్వ. వి. బ. గ్రామ్యధర్మము. (ఇల్లు మగవనలు. మొ.)

మగధము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.

మగధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంశాధిపతి చదివడువాడు; (చూ. మాగధుడు.)

మగశాలు. దే. వి. (మగని+అలు.) మగడుగల అడుది, పతిపత్ని.

మగపాడి. దే. వి. 1. శౌర్యము; "క. అయ్యెడమానమువదలక, డయ్యక మగపాడితో దృఢఃబుగఁబోరకొ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. — 2. ఉపరతి.

మగపోడుములు. దే. వి. బ. గ్రామ్యధర్మము.

మగమానికపువాల. ద్వ. వి. వజ్రాయుధము. 'తే. తనరమగమానికపువాలదొల్పిజోడు, వేడుకలు మిఠనాడుబల్లెడ." నిలా. 3, ఆ.

మగమానికము. ద్వ. వి. రప, వజ్రము. "నీ. తగువేల్పుదొరరాణి మగమానికపునామ్మ సెగతేని చానగొజ్జగలబంతి." య. ౧, ఆ.

మగతాతివాల. ద్వ. వి. వజ్రాయుధము. అచ్చయ, కాం.

మగతాయి. దే. వి. మగమానికము. "మ. నెలతాచొక్కిపుమేడలోనమగతానిద్దంపుగీత్రాగుటయ్యలలో." చంద్రా. ౨, ఆ.

మగలాగు. దే. వి. మగపాడి, ఉపరతి.

మగవాడు. దే. వి. 1. పురుషుడు; 2. కూరుడు; మగిడి. దే. వి. పాములవాడు ఊడెడు నాద్యవికృతము.

మగుడబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మగుడకొ + పడు.) మగుడు. (సామ్యమున పడు.)

మగుడు. దే. ఆ. క్రి. మరలు.

మగుడుచే. దే. స్త్రీ. మగుడచేయు. (చూ. మగుడుపు "అమ్మహితుండుమృగ్గుణ, గొడుగుగబంచివేసెనుమగుడుగవచ్చె." భార. ఆను. ౪, ఆ.)

మగులు. దే. వి. గోడమీడకప్ప. (చూ.) మదురు, మగులుగోడ. ద్వ. వి. మగులుపెట్టినగోడ. "ఆ. మగులుగోడమీడ మ్రామలచిగురుజొం, పములవానిమీడఁబ్రచురదోపా. దిములసూపములనుపినమాటుగగూఢగతినికాతెగొనుమనతెడుసనియె." కళా. 3, ఆ.

మగువ. దే. వి. అడుది, ఇంతి, పాలతి. స్త్రీ. మగ్గపుగుంతి. ద్వ. వి. సాలెనాడు నేయులకుగూర్చున్నపుడు కాలచాచుకొనెడుపల్లము. (చూ. కుంచె అయిదవయర్థము.)

మగ్గము. దే. వి. సాలెనాడు నేసెడు యత్రిము.

మగ్గం. దే. వి. (మగ్గము+అం.) సాలెనాడు.

మగ్గ. దే. ఆ. క్రి. ఉక్కచే చెప్పగిల్లించెడు.

మగ్గడు. దే. వి. మగ్గులు.

మగ్గుడుపాటు. దే. ఆ. క్రి. మగ్గు.

మగ్గురు. హిం. వి. అధికారము, శక్తి.

మగ్గుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) మునిగినది.

మఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మొక్కజొన్నలు;

2. ఒకనత్తుత్రము. (చూ. నత్తుత్రము.) ఆ. పుం.ము.

1. యజ్ఞము; 2. ఒకానొకదీవి.

మఘవంతుడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుతేడు. (మఖవంతుడు అనియు.)

మఘపుడు. సం. వి. న్. పుం. — పై. — (మఖపుడు అనియు.)

మచర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రశస్తవాచకము, మతిర్లక.

మచ్చిక. దే. వి. 1. మోహము; "ఉ. మచ్చికవీరికెల్లమహుమాత్రపుణోద్దము దేహిపుట్టుచుం, జన్మమనుండఁజూచెదరుచావకమానెడువారధిం

గిరి, చచ్చినవారికే ద్వైదరుచావునకొల్లకదాగవ
చ్చునే, యెచ్చటబుట్టినచ్చటికి నేనుటవైజము
ప్రాణికోటికి." సం. "అహో అమిహం
యసాధికానాంవివశ్యతాంబోకగతింవిమోహా,
యత్రోద్భవస్త్రగతింమనశ్యంవ్యయంధర్మా
విశోచంత్యపార్థమ్." భాగ. 2. స్కం. "తే మై
త్రియుననానుకూల్యంబుమచ్చికయును, గలిగి
యక్కాంతని నైపుణ్యగడియిండు. మిత్రకామే
ప్రియోనరంతు." నాగ్య. ౫. ఆ. — 2. ఆస్తక్తి.
(చూ. మచ్చిక.)

మచ్చికపడు. ద్వై. ఆ. క్రి. 1. మరులుకొను; 2. మరగు.
మచ్చిక. దే. వి. మచ్చికయొక్క రూపాంతరము.
(మోహమునకు. — "మ. తిగు నేమనవయిట్టివాఁ
డేవలుకుల్ ధర్మంబులేయియెడలక, మగులుకవి
డ్డలుసోదరుల్ జనమలక" మచ్చు నివారంపము,
చ్చిగినియంఘ్రుల చేరినాగమిటబోతేకొందు
రేవారలా, పగిదే మెల్లను కింకరీజనులుగా భా
వించిరిక్షింపక" భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. — ఆ
స్తక్తి. "చ. తగినవేంద్ర సూనుడనితన్నుఁబ్రి
యంబునఁబిల్చితెచ్చిమ, చ్చిగుతనిచ్చిమత్ప్రతి
ముఁజేసిన." విక్ర. ౬. ఆ.)

మచ్చెకంటి. ద్వై. వి. (మచ్చెము+కన్ను.) 1. చేప
లనంటికన్నులకల ఆడుది; 2. ఆడుది. "మత్త
మచ్చెకంటిమముండలంఁగె నెవనానంబున." కళా.
3. ఆ

మచ్చెము. వై. వి. చేప "క. మచ్చెమయినీపుసో
మకు, ముచ్చిలి వేదములుగొనుమమన్నీగుసా
రక, జొచ్చిపరిమార్చునుడగ. నచ్చదువులు
తెచ్చివాడెవయ్యతీలక." రా. యు. కాం.

మచ్చే. దే. వి. 1. పుట్టినప్పుడే దేహమునందుగఁగిన
నల్లనియొజ్జనిమక్క, లాంఛనము; 2. గాయము
మొదలైనవి మానిపిచ్చట దేహమునందేర్పడెడు
గులుతు.

మచ్చేమాయు. దే. ఆ. క్రి. నశించు.

మచ్చేము. దే. వి. గులుతు. "నీ. అగీకృతాంగవై
త్రాధిదేవతలార్తమునోరుమచ్చులు చూపుక
రణి." పసు. ౬. ఆ. "ద్వై. తోడమచ్చంబుగాఁ
బొడవులముట, నూడిదపెట్టితానుఁగెనాచో
రుడు." హరిశ్చ. ౨. భా.

మచ్చేరము. వై. వి. 1. చేలము; 2. ద్వేషము. (చూ.
మచ్చేరించు.)

మచ్చేరి. వై. వి. (మచ్చేరము+ఇ.) 1. చలపాది;
"చ. మనమునదేవదానవులుచ్చరులైకడుఁబిచ్చ
లిందిసం, పదలగుగోపారుడెడ." భాగ. ౬.
స్కం. — 2. ద్వేషి.

మచ్చేరించు. వై. ఆ. క్రి. 1. చలపట్టు; 2. ద్వేషిం
చు. "నీ. మగలతో నిల్లాండుమచ్చరించెదరం
దునుతులఁగిండులఁదగఁజూతుఁడు." సం.
"పితృమాతృసుహృద్భృతృ దంపతీనాంచకల్ప
నమ్." (కల్పనమ్=కలహాది.) భాగ. ౧. స్కం.

మచ్చేరికము. వై. వి. 1. చేలము; "ఉ. ఏటికినోపిసి
వృతగడిక్రియసారకవట్టివాడమల్, మాటికిమా
టికెదెనచిమచ్చరింకంబుననాడనీకు." హరిశ్చ.
౧. ఆ. — 2. ద్వేషము; 3. పోటి. "క. చీనాంబ
రనజిహ్వాపాణ. నానాగంధానులేపనవమాల్యము
లక, మానినులునువైద్యయు. మానుగఁగైసేసి
తొనిరిమచ్చరికమునక." విక్ర. ౫. ఆ.

మచ్చేరికించు. వై. ఆ. క్రి. 1. చేలపట్టు; 2. ద్వేషించు.
"ధూర్జతోటితోమచ్చరికించుచుక." విక్ర. ౮.
ఆ "చ. మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించు
నుకోజకుంభమల్, కదిసికలంతమేరయునుగై
తొనియున్నవి" వై. ౮. ఆ.

మచ్చేరీడు. వై. వి. (మచ్చేరి+ఈడు) మచ్చేర
యకలనాడు. "ఆ. చిచ్చులేకచిముడుమచ్చరీడీ
సుద్ది. ఇత్రనాభుడోర్చువాడెయకట." ప్రభా.
౧. ఆ. (స్వార్థమున ఈడు.)

మచ్చే. దే. వి. 1. మీటకట్టడములేనిమిడ్డటిల్లు; "తే.
మచ్చులమేడలనెలపుల్లెల. గ్రొత్తనింగారముల
దగుకొత్తలేసి." అచ్చ. ఆ. కాం. — 2. చొక్క
పాడి; "ఎనుఁగమచ్చుఁబల్లిప్రయించి." రసి.
౪. ఆ. — 3. మృగాదుల పలకఁదగులుకొనుట
కైలకుసమీపమున నుంచుటనాహారము, ప్ర
లోభము; "మ. గగవారణ్యచరాంధకార గజ
ముకగాలాహ్రియవ్యాధుడె, చ్చుగఁబట్టందమ
కించిమచ్చిడుటకైమాతాంతురశ్రేణిచే, నొగిగ
ల్పించినకందుకంబనగ నూహ్యండంతిషీంపఁ
గాఁ, దగెమంద్రప్రభతోడఁబల్లిమమహాధాత్రి
ధరేంద్రంబుక." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. —
4. ఎన్నెసగునున్నదని చూచుకొనుటకై యగ
సాలెవాడిచ్చెడువెండిబంగారములకచ్చి; "ద్వై

అచ్చగానతివి యోగాగ్ని కీలక, మచ్చిదియన
నొప్పుమాణికక్రమిచ్చె." (ఇక్కడ మచ్చనగా
కేవలము మాదిరియనియర్థము.) రా. సం. కాం.-
5. బ. వన్నె యొరసిపరీక్షించుటకై యగ సాలలో
నగువారుంచుకొనియుండెడు వెండిబంగారముల
కమ్ములు. (చూ. కమటము.)

మచ్చకత్తి. ద్వ. వి. కొమ్ములనంతడు మోటకత్తి.
మచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యము, చేన.
మజాకురు. హిం. వి. వైనచెప్పిన, ఈ.

మజాబతు. హిం. విగ. గట్టి.

మజారి. హిం. వి. దినపుకూలి.

మజ్జ. సం. వి. ఆ. ప్రి. న్. పుం. చెట్టుచేప. న్. పుం.
ఎముకలయందలిసేయి.

మజ్జనము. సం. వి. ఆ. న. స్నానము, మునుక.

మజ్జగ. వై. వి. చల్ల. తక్రము*.

మజ్జ. దే. అవ్య. ప్రశంసనతెలుపునది. "క. భుజగ
రవ్యమడగఁగట్టిన, భుజగాప్రములిట్టునట్టుబొ
రలంబుదినక, గజలిజలేదు మొంగుబున, మజబా
పురెపినిబోలమగలంకలరే." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

మజ్జా. దే. అవ్య. మజ్జయొక్కరూపాంతరము. "మీ
సలంబడి పెట్టునూరకమజాయను." విక్ర. ౮, ఆ.

మజ్జే. దే. అవ్య. — వై —

మజ్జరే. దే. అవ్య. మజ్జ. (రూ. మజ్జరే.)

మజ్జా. దే. అవ్య. మజ్జయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
బూతము.)

మజ్జారే. దే. అవ్య. మజ్జయొక్కరూపాంతరము,
(రూ. మజ్జారే.)

మటమట. దే. వి. మలమలయొక్కరూపాంతరము.

"క. ఆకటమటమటమాడుచు." భాగ. ౯, పుం.

మటమటలాడు. దే. ఆ. క్రి. (మటమటలు+అడు.)

మండు, జ్వలించు.

మటిక. దే. వి. మట్టికయొక్కరూపాంతరము.

మటుమాయ. దే. విగ. (మాయము+మాయము.) మి
క్కిలి మాయము. "ద్వి. మటుమాయకలిపట్టిమ
గువనునన్ను." (మటుమాయ = మటుమాయగా
నని యర్థము.) నళ. 3, భా. (రూ. మటుమాయ
ము. "ఎన్నడు నేర్చినాడెపురయిమటుమాయ
పుమాటలిపు." సా. ౨, ఆ.)

మటుమాయలాడు. దే. విగ. (మటుమాయలు+అడు.) మిక్కిలి
మాయలుగలావాడు. (చూ. వేవ్వ.)

మట్ట. దే. వి. 1. తాటిచెట్టులోనగువానికొప్పు; "మట్ట
గీసెడుకత్తిబట్టుబెబ్బలిచేత." మరా.—2. ఆవు
లులోనగువానితోడ. "వ. ఒండొండమట్టలెత్తు
కొని నేలమట్టవిసియద్రువబనులు వెసందిరిగిము
న్ను వివ్వచ్చుండువచ్చినజాడగైకొని దక్షిణదిశ
కుజిట్టులవొడుచుచుండెరలంబాటిన." సం. "ఉ
ర్ధ్వపుచ్చా నిగ్గునానా ధావమానా స్సమంత
తః." భార. విరా. ౪, ఆ.

మట్టింకే. వై. స. య. తగ్గించు. "మరుడేలతాని
మిమట్టిగించె." చంద్ర.

మట్టిగిడును. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మట్టపలక. వై. వి. (మట్టము+పలక.) మట్టముచూ
చెడుపలక.

మట్టమధ్యాహ్నము. మి. వి. పట్టపగలం. "ఎ. గీ. మ
ట్టమధ్యాహ్నమిది సుధామధురవాణి, యుర్జ్వు
చోబభక్త్రమంబవనయింప." పాండు. ౧, ఆ.

మట్టము. వై. వి. కొలది. విగ. 1. తక్కువ*; "క. హి
తముగలకుడు పుమతీరు, గ్రితతులబొడమంగనీ
నివిధముననతిన, ద్రవ్యతుడైనవాడునిర్మల, మతి
చేనఘరాశి నెల్లమట్టమునేయొక్క." భాగ. ౬,
స్కం.—2. పొట్టి*; "క. కుటుమట్టపులబడుచుప
డుగుకొంతనటించెక." భాగ. ౮, స్కం.—

3. సమము*. "ఎ. గీ. మిట్టంబల్లంబుగట్టును మెట్టు
కొక్క, మట్టమైయదినుపారు." భార. ఆను.
౧, ఆ. "భరమట్టమేఁదాదికిమరణమొందు."
కవిస. ౧, ఆ. (పుత్రియందు హల్లుపరమగుచో
మువర్గము లోపించును. మట్టపలక, మట్టపాటి.
మొ.)

మట్టసము. వై. విగ. 1. కుటుచైనది*; 2. పరిమితము*.
"పసిమినుప్పొంగుచుట్టనపుసాములతోడ." య.
౨, ఆ.

మట్టసి. వై. విగ. పొట్టివాడు*.

మట్టాడు. దే. ఆ. క్రి. (మట్టి+అడు.) 1. నడచు;
"నీ. ఖరములసప్తసాగరములు రొంపిగానుంకిం
చిమట్టాడుకొక్కమాటు." భాగ. 3, స్కం.—
2. సంపరించు; "మ. క్ర. మృతీచూచుంజెవిదార్శిని
ల్పమలగుకొమట్టాడుగోరాడునే, మఱినట్లం
డుదృఘంబుమేయుమలయుకొ మాయామృగం
బిష్టులకొ." భార. ఆర. ౬, ఆ.—3. వ్యాపించు*.
"ద్వి. మహనీయతర మైనమణికుండలముల, మహి
మదిక్కుల నెల్లమట్టాడుచుండ." రా. యు. కాం.

మట్టి. వై. వి. మన్ను, మృత్తిక.

మట్టిక. దే. వి. గోరుచిక్కడు, (యా. మట్టిక?)
మట్టితెలుసు. మి. వి. మట్టివలనదేసెడు ధృతి.

మట్టియ. యు. దే. వి. 1. మగవానికాలి రెండవవ్రేలి
మించు; “నీ. మట్టియలాండొంటిబిట్టుతాళకఁగ
నేలనందందమునికాళ్లనప్పులించు.” భార. విరా.

అ. ఆ. (యా. మట్టె.) 2. బ. ఆడుదాని కాలి
రెండవ వ్రేలిమెట్టెలు. (చూ. బిట్టిలికాయ.)—

వై. మట్టి. “నీ. కల్పింపఁజేర్చిరిగంగమట్టియమూఁ
దఁగన్మూరికాపత్రకములుసొసలు.” భీ. ౧, ఆ.

మట్టు. యు. దే. స. క్రి. త్రొక్క. “చ. కొడుకుల
పాటుసూచికడుఁ గోపమెలర్చఁగఁదల్లులాక్క
యు, ముడివనిజాయతేక్షణుని మట్టెదలంచి.”
హరి. పూ. ౬, ఆ.—వి. 1. త్రొక్కడు; “ఎ. గీ.
బలనికాయముకాలిమట్టులనడంచుఁ, గటకము
నునికననుచు నుత్పలమహీశుఁ, డనుదినమును
వెఱచు నెస్సనికేతఁడు, రాజమాత్రుఁడైశ్రీకృష్ణ
రాఱువిభుఁడు.” పా. ౧, ఆ.—2. కుగురు; “నేల
మట్టవినీ.” (యా. మట్ట.) 3. ప్రదేశము. (అడుగు
మట్టు, వైమట్టు.)—వై. 1. మితి; “ఉ. మైవద
లించిపూర్వసుగు మట్టునగాడ్చులసాఁగనిచ్చి.”
పాండు. ౨, ఆ.—2. పర్యంతము*. విరా. 1. త
క్కువ*; 2. మితము*.

మట్టుకాఁకర. ద్వ. వి. ఒకదినును కాఁకర, కక్కో
టము*.

మట్టుకొను. దే. ఆ. క్రి. కుదురుకొను. “ఎ. గీ. చిత్త
జాతుండుకనుమాయచేసి నాడొ, మనమనంబుల
విభ్రాంతిమట్టుకొనెనా.” విక్ర. ౧, ఆ. (ప్రే.
మట్టుకొలుపు. “నీ. సలలితసత్ప్రీతిచంద్రికఁబ
గతురమనసులతాపంబు మట్టుకొల్పి.” విక్ర.
౨, ఆ.)

మట్టుచేయు. వై. స. క్రి. తగ్గించు.

మట్టుపడు. యు. ద్వ. ఆ. క్రి. కుదురుపడు. (ప్రే.
మట్టుపఱుచు. “ఎ. గీ. గుండెనీలుగనవినీకాకు
థ్విసర్యుఁ, డెట్టికేలకుఁదైర్యంబు మట్టుపఱిచి.”
కై. ౬, ఆ.)—వై. అడఁగు. “ఎ. గీ. మఱియుదను
జాండుకాంబరిమంత్రమహిమఁ, బర్వతారణ్యజీ
మాతపటలభయద, మృగసరిసృపవితి నిర్జింప
నరుఁడు, మట్టుపడనేనీనాయాయుమార్ద్రముల.”
కై. ౫, ఆ.

మట్టుపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. అడఁచు, చంపు. “ఉ. గట్టు
లమట్టుపెట్టుబలుకైనవబట్టనయట్టిదిట్టఁడుకా,
దిట్టతనంబువాసి పొలదిండికిలోబడి గానిఁజెం
దఁగా, నెట్టుసహింపవచ్చు.” ఉ. రా. ౫, ఆ.

“నీ. ప్రశయాభిమోకాలి బంటిగాఁజరియించు
మధుకైటభులఁబట్టిమట్టుపెట్టె.” ఉ. రా. ౨, ఆ.

మట్టుబచ్చేలి. ద్వ. వి. దుంపబచ్చేలి, ఉపోదక*.

మట్టుబీఱ. ద్వ. వి. ఒకదినునుబీఱ.

మట్టుమిగులు. ద్వ. ఆ. క్రి. అతిక్రమించు.

మట్టుమీఱు. ద్వ. ఆ. క్రి. —వై. —

మట్టె. దే. వి. 1. మగవానికాలి రెండవ వ్రేలిమించు;

“మ. జడవొక్కెంబునుబట్టుదట్టియునురెక్కపాట
కాలంకృతుల్, మెడహారంబులుమట్టెవన్నెయ
గుచుకా లీలావిలాసంబుపెం, పడరంజేయఁగ.”

కాశీ. ౪, ఆ.—2. బ. ఆడుదాని కాలి రెండవవ్రే
లిమెట్టెలు. “ఉ. అంబెలకా, మట్టెలుదిట్టమైచె
లఁగ మందగతింజనియవ్వఁబంబుకా.” భో. 3,
ఆ.—విరా. బట్టచాఱులఁగలది. (మట్టెయపు. మొ.)

మట్ట. ద్వ. వి. దున్నునపుడుకొండ్రతిరుగక నడుచు
నిలిచెడు కొంచెముతావు. “ఎ. తప్పిదాఱిమడిమ
ట్రచేచుచెట్టున్నవట్లరసి తనపట్టులంగాపువెట్టు
చు.” పాండు. 3, ఆ.

మకము. సం. వి. ఆ. పుం. సన్యాసులలోనగువారు
ఉండెడుచోటు.

మక్రము. సం. వి. ఆ. పుం. తాళభేదము. (పది అక్ష
రములకాలము.)

మడ. దే. వి. ప్రవాహమార్గము. “క. నడుకట్టలిసుకతి
పులు, మడలుదరులు వాఁకలునుగ్రమంబుననొ
కఁడుకా, గడవఁబడకుండఁగప్పుడు, పడఁతుల
కునుయమునయాటపట్టుగఁజేసెకా.” హరి. పూ.
౮, ఆ. “ద్వ. పొదలనృత్యములనీడలను, మడల
తీరంబులమడుపులమేటి, పడియల.” నవ. 3, భా.

మడక. దే. వి. 1. మడుపు; 2. (యా.) అరక.

మడఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. వంగు; 2. మరలు. “నీ. ప్రా
నుపేరేటిచేమడఁగు నామడఁగదోమడఁగుఁడేరే
టినీప్రానుమడఁచె.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. “ఎ. కం
డలువ్రానియుగుండెలుగూలియు, రూపులడం
గియునేవులుమడంగియు.” మార్క. ౬, ఆ.

మడఁచు. దే. ప్రే. మడఁగఁజేయు. (యా. లంగగొను.)

మడఁతి. దే. వి. అడఁచి, పడఁతి, ఇంతి, స్త్రీ.

మడఁతుక. దే. వి. —వై. —(స్వార్థమున ఉక.)

మడకట్ట. దే. వి. లావుకట్టె.

మడచెట్టు. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

మడత. దే. వి. 1. (వస్త్రపు) మడుపు; 2. (కడుపు

హిడి) మడుపు; 3. భక్ష్యవిశేషము.

మడత్రొక్కు. దే. స. క్రి. (మడకకా+త్రొక్కు.)

తాటాకులు వొంటిగా అడికి అణగఁగొల్పెను.

మడమ. దే. వి. గుడికాలు. “మ. మడమల మెడమలం

చియునలంచియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

మడవ. దే. వి. (మడ+వా.) మళ్లకు పాదులకు నీళ్లు

పాతెడు కాలువముఖము. “నీ. అడుసుఁడుంపు

రుచెక్కుటద్దంబులను బర్చి మళ్లకు మడవలు మార్చి

మార్చి.” కళా. ౪, ఆ.

మడవచేచ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మడవు. దే. ఆ. క్రి. 1. విముఖమును; “క. కడవన

ములుఁగోలులఁగ, వృషములువీరధనంబుపరికిం

పఁగనె, కృడిదేశీకులనివగవక, మడవకతనుమ

ధ్యించిండు మనముననుండె.” భార. ఆది. 2,

ఆ.—2. నివృలమును. “క. చెడఁగఱపువారుచెడు

గులఁ, గడుకొనినీయట్టివారికర్థంబులుచె, పు

డువారుగాకనీకు, మడవకనూయట్టివారిమా

టలుకొఱయె.” భార. సభా. ౨, ఆ.

మడి. దే. వి. 1. మడుగునవ్రము; 2. పరిపాలము,

కేదారము. విణ. 1. పరశుధము; 2. వృత్తియందు

ఉత్తరపదమైన మడుగునవ్రమునకు ఆదేశముగా

వచ్చెడిరూపము. (ఇసుమడి, ముప్పడి, నలుమడి.)

మడికాసు. దే. వి. వెండి, రజతము. “ఒంటికామడి

కాసుగుంటిపైఁగూర్చుండి.” కా. ౨, ఆ.

మడిచేఱు. ద్వ. వి. (మడిచిన+చేఱు.) వైష్ణవస్త్రీలు

ముందుండియై వెనుకకుచెక్కుకొనుకోకచేఱు.

మడిపెనలు. దే. వి. మడియందువైరగునల్లపెనలు.

మడిమంచే. దే. విణ. బలహీనము. “చ. చెట్లుపట్టిమ

నుప్రాతదశంబులతోడఁ దోరెనా, మనిదొర

మందురాజు మడిమంచగఁ గోయిలఁగంట మ్రో

యఁగఁ.” స్యా. ౬, ఆ. (రూ. మడిమంచేము.

“ద్వి.బలదేవుఁడుద్ధతిఁబరిఘంబుఁబూని,మలయు

రుక్తినిమడిమంచంబుచేసె.” భాగ. ౧౦, స్కం.)

మడిమఁడు. దే. విణ. మూఁడుడు. “తే. త్రిమూగ

దాసదాగతితెలిసిమాడ, మెఱియఁడుగదాయనం

గుఁడెఱిమఱిమడి, యఁడుగదాయలవైవాత్మకుఁ

డుతలంప, నిట్టిచెడుగులచేభాధయెట్టులొర్తు.”

సా. ౨, ఆ.

మడియు. దే. ఆ. క్రి. 1. చేట్టు; 2. తునుగు. “క.

తోమరముశక్తియులె, ట్టిదముగనతఁడవరించిన,

మడముననయ్యోగవరుఁడు మడియించెనెడఁ.”

భార. ద్రో. ౪, ఆ.

మడిసంచి. దే. వి. మడుగునవ్రములంచుకొనెడు

సంచి. హంస. ౨, ఆ.

మడిసంది. దే. వి. చేంక, కత్తుము. “ఉ. రావణయ

వృషదైవరఘురామునిముందఱున్నుఁబెట్టివా, చా

వినయంబెచాలమడిసంగులఁగేలిడి నిల్వకొను

ని, న్నావెనుధేవమాళికిదియారసశీతలముల్కటా

త్తుమల్.” రామా. ౬, ఆ.

మడుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. అడగు; “మత్తకృతి

యందుఁబరాచరంబుదోచ మడుగు.” ఉ. హరి.

౨, ఆ. “ఉడిగిమడిగిమైమఱచియున్న తటిక.”

ఉ. హరి. ౫, ఆ. 2 వంగు.—వి. 1. గుణము;

(దీనికదియెన్నిమడుగులుపెచ్చు).—2. ప్రా

దము; 3. కొలను; “చ. పాలియఁగఁజేసెప్పడుఁ

గుఁబొత్పెనఁగఁజలపాదశేషమై.” పంచ. నా.

3, ఆ.—4. పరశుధి; 5. పరశుధవస్త్రము; “మ.

జలకంబాడిమడుంగుగట్టి మణిభూషాదీప్య వా

నాంగియె.” సా. ౨, ఆ.—6. ఎనిమిదివీసెల

కొలది; 7. అడమప, ఉపకాంతి. (చూ. మడు

పు.) 8. బ. ఆకుమడుపు. “చ. సురటియొక్కర్తు

వీవనొక సుందరియాకు మడుంగులియ్య.” రుక్మి.

౫, ఆ.—విణ. పశుధము. “ఉ. ఒత్తుగమాస

ముక మడుగుటోగిరముకఁ ఘృతశర్కరాగు

లక.” హరిశ్చ. ౧, ఆ.

మడుమ. దే. ప్రే. మడుగుఁజేయు.

మడుపు. దే. వి. 1. మడత; 2. మడుగునవ్రము; “క

తడియెత్తెనొక తెవలిపపు, మడుపులుగట్టంగని

చ్చేమఱియొక్కతె.” అని. ౫, ఆ.—3. బ. ఆకు

మెట్టులు. “క. వచ్చికపురంపుబాగా, లిచ్చిపిదప

మడుపులాసఁగి.” ఉ. రా. ౬, ఆ.

మడుపు. దే. ఆ. క్రి. వి. మడుగుయొక్కరూపాం

తరము. (ఉపకాంతికి.—“ఆ. ఆవులిచుతలయు

నడరెడునట్టయుఁ, జూచిప్రీతుఁడుగుచునురవి

రోధి,యచటిడింభతతికి నాఁకలిమడుపుగా,నిచ్చి

యాగ్రహముననిట్టులనియె.” నిర్వ. ౪, ఆ.)

మడ్గు. దే. ఆ. క్రి. మడుగుయొక్కరూపాంతరము.

(గుణమునకు,—“నీ. ముప్పడుపుప్పరంబునకున

ల్లడుగుపంపకు నిదియనదగ్గిప్రకటమహిమ.”

పాండు. 3, ఆ.)

మడ్డి. దే. వి. నూకలలోనగువనియందు అడుగున నిలిచెడునుఁజికి. విణ. మాధుఁడు.

మడ్డు. దే. వి. ఇనుపగుండు. “ఉ. ఏగలలోనఁజెం దెఱుగనీ వెవిభుండవుసందియంబునా, పైగల దేనిమాడుమని ప్రాగ్విశగౌతమ దారజారునికా, దాఁగడునమ్మఁజేయుటకుఁ దక్కక యెత్తెడునట్టి యెఱ్ఱగాఁ, గాఁగినమడ్డుచందమెసఁగంగనుపట్టె నినుండునువల్లకా.” ప్రభా. ౫, ఆ.

మడ్డుకత్తి. ద్వ. వి. మచ్చుకత్తి.

మడ్డువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుమ్మెట, తుడుము.

మణుగు. దే. ఆ. క్రి. మడగుయొక్కరూపాంతరము.

మణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పచ్చతొయిలోనగు నది; (ఇది అశ్వజాతి.) 2. ముత్యములోనగునది; (ఇది అనశ్వజాతి.) 3. ముంత; 4. మనికట్టు; 5. గొట్ట మెడచున్న; 6. మగవానికామచివర. పుం. సర్పవిశేషము.

మణికము. సం. వి. ఆ. పుం. కాఁగు, ముంత. (అని కొందఱు.)

మణికారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. రత్నములను సానఁ బట్టువాఁడు.

మణిగ. దే. వి. మణిగ. (ఆప్ర.)

మణిగము. దే. వి. మణివనునకు మొదటిరూపము.

మణిగాననము. దే. వి. సన్న సున్న పుత్రాఁత. “నీ, మణిగాననములు ప్రేమనొనర్చి గోడలఁజెలువా రవిష్టులిలలలిఖించి.” రుక్మాం. ౧, ఆ.

మణితము. సం. వి. ఆ. న. 1. రతికాలమునందలిగళ రవము; 2. కోకిలధ్వని.

మణిప్రవాళము. సం. వి. ఆ. పుం. న. రెండుభావలల కలిసినకవిధము.

మణిబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిమనికట్టు.

మణిరంజనము. సం. వి. ఆ. న. వర్ణపుటేను.

మణిపకాఁడు. దే. విణ. (మణివము + కాఁడు.) అధికారి.

మణిపము. దే. వి. అధికారము. (మణిగముయొక్కరూపాంతరము.)

మణిసిల. వై. వి. కొండమొదియొకదినుగునెఱ్ఱమున్ను.

మణుగు. దే. ఆ. క్రి. వి. మడుగుయొక్కరూపాంతరము.

మణుగుఱులు. ద్వ. వి. బ. భక్త్యవిశేషము.

మణుఁయే. దే. ప్రే. మణుఁగఁజేయు.

మణువు. దే. ఆ. క్రి. వి. మణుగుయొక్కరూపాంతరము.

మణేవారు. హిం. వి. గ్రామవ్యవహారి.

మతంగజము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, గజము.

మతంగుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకఋషి; 2. మాదిగవాఁడు.

మతకము. దే. వి. మాయ. “ప. వారుమయశంబరాది రాక్షసులమాయలంగడవిన మతకంబులుగలిగిని రూపింపరాకయుండుదురు.” భార. ఆము. ౨, ఆ.

మతకరి. దే. విణ. (మతకము + అరి.) మాయావి. “చ. మతకరిచాలఁజూలనిక మా దెసరాకుమటంచు నల్కతో, నతివభామల్ మడించె.” కా. 3, ఆ.

మతము. సం. వి. ఆ. న. 1. అభిప్రాయము; 2. సమతి; 3. శాస్త్రము. విణ. 1. సమ్యతము; 2. తెలియఁబడినది; 3. పూజింపఁబడినది. (త్రిమతములు. — వైష్ణవము, మార్గము, స్మార్తము. పిష్ఠతములు. — వైష్ణవము, వైవము, శాక్తము, గాఢపతము, సౌరము, కాపాలికము.)

మతలబు. హిం. వి. విషయము, తాత్పర్యము.

మత్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రశస్తవాచకము, మచర్చిక.

మతాబు. దే. వి. మతాబుయొక్కరూపాంతరము.

మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శాస్త్రవితరీనాదులచేగలుగు నర్థవిధ్యలజ్ఞానము; 2. ఇచ్చ; 3. తలఁపు. మత్కుణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నల్లి; 2. కొమ్మలు లేనియేనుగు; 3. నారికేళము. దు. గడ్డము మీసములేనిమగవాఁడు.

మత్రికాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మదముచేత ప్రకాశించునట్టి ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (రూ. మత్రికాశిని.)

మత్రిము. సం. వి. ఆ. పుం. మదముపట్టినయేనుగు. విణ. మదముపట్టినది.

మత్రిల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మత్రిల్లికయొక్కరూపాంతరము.

మత్రివారణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకగుండు; 2. మడించినయేనుగు.

మత్త. వై. వి. మత్తు.

మత్తెబు. దే. వి. (చూ.) చంద్రకోశ్యతి.

మత్తి. వై. వి. కామము*. (చూ. మత్రికాఁడు.

మత్రికాఁడు. ద్వ. విణ. కామకుఁడు. “తే. మనసును చ్చిలిచొచ్చినమత్రికాఁడు, వీఁడుబాష్టనిచేసాఁ

చె వెలదియవుడు, కాముడెటమీఁదననిరుద్ధగా
త్రమునను, జిగురుబట్టెంబుఁజేర్చుటచెప్పినట్లు.”

ఉ. హ. ౫, ఆ.

మత్రిలు. వై. ఆ. క్రి. మత్రికొను, మదించు.

మత్రి. వై. వి. మంపు, మదము.

మత్రిడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మదించినవాడు.

మత్రిరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఈర్ష్య; 2. క్రోధము.

విణ. 1. ఈర్ష్యకలది; 2. క్రోధముగలది.

మత్రియి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కండచెక్కెర, (రూ.

మత్రియిడి.)

మత్రియధాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మీలబుట్ట, కువేణి.

మత్రియపిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకకోహిణి.

మత్రియబంధనము. సం. వి. అ. న. గాలము, బడిశము.

మత్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేప; 2. ఒకానొక

దేశము.

మత్రియక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పొన్నగంటికుర;

2. సోమెదకుర.

మధనము. సం. వి. ఆ. న. త్రచ్చుట, మంధనము.

మధింజే. సం. స. క్రి. మధనముచేయు, త్రచ్చు.

మధితము. సం. వి. అ. న. నీళ్లుకలియనిమట్టిగ. విణ.

1. త్రచ్చబడినది; 2. బరయబడినది.

మదకలము. సం. వి. ఆ. పుం. మదపుటేనుగు. విణ.

మత్రిచేత వ్యక్తముకానిమాటలకలది.

మదట. వై. విణ. మత్రిడు, మత్రిరాలు.

మదనచేతులు. దే. వి. బ. దంతెలు. “నీ. తను వెల్లె

జల్లగాఁదనయునినక్కనబోదుమనిచేతులు మద

నచేతులు.” చంద్రా. ౧, ఆ.

మదనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆమని; 2. ఉమైత్త; 3.

మంగి; 4. మయినము.

మదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శోపాదిష్టి.

మదనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్నుడు, మారుడు.

మదమడజే. మి. స. క్రి. (మదము + అడచు.) చేపు.

(చూ. ఒడుగువడు.)

మదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. క్రొవ్వు; 2. ఏనుగు

క్రొవ్వు; 3. రేతస్సు; 4. ఏనుగురేతస్సు; 5. క

స్తూరి; 6. గర్వము; 7. సంతోషము. (ఏనుగు

నకుమదము ఎనిమిదిచోట్లుబుట్టును. వానికిపే

ళ్లునవేర్వేలు. చెక్కిల్లబుట్టునదిదానము, కన్ను

లబుట్టునది సీధువు, చెవులబుట్టునదిసాగరము,

తొండమదివరబుట్టునదిశీకరము, చనుమొనల

బుట్టునది శిశ్యము, మేహనమునబుట్టునది మద

ము, హృదయమునబుట్టునది ఘర్షణము, చరణము

లబుట్టునదిమేఘము. త్రిమదములు.—విద్యామ

దము, ధనమదము, కులమదము. అష్టమదములు.—

అన్నమదము, అర్థమదము, స్త్రీమదము, విద్యామ

దము, కులమదము, రూపమదము, ఉద్యోగమద

ము, యావనమదము.)

మదస్థానము. సం. వి. ఆ. న. కల్లుత్రాగడియిల్లు.

మదహత్తి. వై. వి. మదపుటేనుగు, మదకలము. “ఎ. గీ.

అచటియొకపాటిదొరమదహత్తులకును, నెత్తుగు

న్నలుదిక్కులమత్తకరులు.” పాంచా. ౧, ఆ.

మదావళము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, గజము.

మది. వై. వి. 1. బుద్ధి; “అక్కర. అదియునుంగాక

పరపయోగమాయలుగలవెఱిగి, మదినుంచున

ది.” భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. మనస్సు*. “క. ఇది

నీకొరనఫలమని, సుదతికిననిరుద్ధఁజేలవనూపి

యిటులనూ, మదితోచ్చిసేకుగూరిమి, యదికి

నవలరాచమట్టమోనోకాడో.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

మదింజే. ఉభ. వై. ఆ. క్రి. తలచు. (చూ. జో

టాడు.) స. క్రి. మదింపువేయు*. (ఈయర్థము

నందు కొన్నిచోట్ల మఱించు అని వాడెదరు.)

సం. ఆ. క్రి. క్రొవ్వు. (మదియించు అనియు.)

మదింపు. వై. వి. ఇంతియని వెలమొదలగువాని నూ

హించుట. (చూ. మదించు, ఆరగింపు.)

మదిమది. వై. వి. నెమ్మది, నిశ్చింత. “చ. త్రిదశప

తిశజయించిజగతితలమంతయు నేలుబాబుడే,

మదిమదినుండిదానవసమాజముచేటునకై త్రిలో

చనూ, గదనమువేడె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (బా

బుడే అనునప్పుడు ఇక్కడ ఏకారము అధిక

మును తెలుపుచున్నది. చూ. ఏ.)

మదిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుర, మద్యము, కల్లు.

మదిరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మదముకప్పిన కన్ను

లుగల ఆడుది; 2. ఆడుది.

మదియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాది.

మదుగు. దే. వి. అనుకు. “న. శీకరపరంపరలచోదు

గులుమదుగులుగొనినబిడపిననగుచు.” భాగ. ౧౦,

స్కం. పూ.

మదుపు. దే. వి. ఆకుపచ్చ. కవిశ. 3, ఆ.

మదుము. దే. వి. మదుగుయొక్కరూపాంతరము.

మదురు. దే. ఆ. క్రి. కమియు. (మదురబండినం

డు.) వి. గోడపొడికప్పు. (దీనిని మదులు అని

వాడెదరు.)

మదురుగోడ. ద్వ. వి. మదురు పెట్టినగోడ. “ద్వి. జా
లిసాలోడ సెజ్జలు చెప్పియున్న, మాటనీకటింగిం
చిమదురుగోడైన, దాటిపోయెదనింక దాపుర
మేల.” హరిశ్చ. ౨, భా.

మదురువు. వై. వి. 1. మద్యము; “క. మదురువుగొని
యెడలెఱుంగక, మదాకులమన స్కూలైనమానవుల
కునిం, పాదవియుఁబడికిళ్లంగొని, చదియఁబాడు
చు నేనియదియు సౌఖ్యంబగు నే” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—
2. మత్తు*. “నీ. మదురువుగొని మాటుమలయు కా
రనుఁబోతు నెడినీకొమ్మలువట్టిమడుగఁగఁద్రో
చి.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

మదువు. దే. వి. మదుగుయొక్క రూపాంతరము.
మదోత్కటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మదపుటేనుఁ
గు; 2. కపాతము.

మద్దతు. హిం. వి. సహాయము.
మద్దరము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) బొత్తుదాము.
మద్దవు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీరుకాకి; 2. మత్స్య
విశేషము.

మద్ది. దే. వి. అర్జునము. (దీని భేదములు ఇనుమద్ది,
పీలుమద్ది.)
మద్దికాయలు. దే. వి. బ. బాలకులచే వితమైలనుంచె
డు భూచణవిశేషము. “విడిగలమద్దికాయకవసీన
లసాంపునుటింప.” (మద్దికాయకవ,” ఇక్కడ
పృథ్వియందేకవచనము.) చంద్రా. ౨, ఆ.

మద్దెల. వై. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. (చూ. దివిదిమి.)
మద్దెలరూపురిక్క. వై. వి. ధనిష్ఠానక్షత్రము.
మద్యము. సం. వి. ఆ. న. కల్లు, సుర, కాదంబరి.
మధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిప్పతీగ. ఆ. న. ము. అతి
మధురము. పుం. 1. ఇప్ప; 2. నెమిలి. డు. వం
కావళిఁజదువువాఁడు.

మధుకరము. సం. వి. ఆ. న. భిక్షాన్నము. పుం. 1. తు
మైద; 2. శీకరము.

మధుక్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. మద్యపానక్రమము.
మధుద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇప్ప.

మధుమము. సం. వి. ఆ. పుం. తుమైద, తేనెతిండి.
విగా. మద్యపానముచేయునది.

మధుపర్కము. సం. వి. ఆ. న. 1. పెరుగుతో కలసిన
తేనె; 2. పెండ్లిలో పూనదులకీచెడువస్త్రము.

మధుపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుమ్మడు; 2. తిప్ప
తీగ; 3. నీలిచెట్టు.

మధుమేహము. సం. వి. ఆ. పుం. మూత్రరోగవిశేషము.

మధుయష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిమధురము.
మధుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకపట్టణము; 2. సదా
ప; 3. అడవిసదాప. ఆ. న. ము. విషము. పుం.
తియ్యన. విగా. 1. తియ్యనిది; 2. ఇంచైనది.
మధురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చౌగి; 2. ద్రాక్ష; 3.
పిన్నపాల.

మధురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడవిసదాప.
మధురిపుండు. సం. వి. ఉ. పుం. విష్ణువు, శౌరి, నెన్నుడు.
మధురిమ. సం. వి. న్. పుం. తియ్యన, (రూ. మధు
రిమము.)

మధులిహము. సం. వి. హ్. పుం. తుమైద, తేనెతిండి.
మధువారము. సం. వి. ఆ. పుం. మద్యపానక్రమము.
మధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పాలకూర. న. 1. నీరు,
2. పాలు. పుం. న. 1. కల్లు; 2. తేనె; (ఇది త్రివి
ధము. — మాతృకము, భ్రామరము, సారథుము.
పాత్రికమనికొందఱు.) ౪. పూదేనె. పుం.
1. వైత్రమానము; 2. వసంతబుతువు; 3. ఇప్ప; 4.
గోరంటి.

మధువ్రతము. సం. వి. ఆ. పుం. తుమైద, భృంగము.
మధుకిగ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱపువ్వులమునగి.
మధుశ్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లగురిజి.
మధుశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చౌగి.
మధుష్ఠీలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇప్ప, (రూ. మధు
ష్ఠీలము.)

మధునూదనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు. ము.
తుమైద.

మధుస్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకూర.
మధూకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇప్ప, (రూ. మధు
కము.)

మధూలకము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరిప్ప. కొండ
యిప్ప. (అని కొందఱు.)

మధూలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పుప్పాడి; 2. చౌగి.
మధూలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. పూదేనె.

మధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకఛందస్సు; (చూ.
ఛందస్సు.) 2. స్వీయాంతరేచ్ఛదవిశిష్టనాయికా
విశేషము. (ఉదయించినయౌవనముగలది, పదు
మూడేండ్లు మొదలు పదునెనిమిదేండ్లవర్యంతమై
నవయసుగలది.) ఆ. న. ము. అవకాశము. పుం, న.
నడుము. పుం. మానమున అరల్చి న్న నాగామహీ
నమైనయేనుగు. విగా. 1. నడితరముది; 2. నడి
మిది.

మధ్యదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. భారతవర్షమునడిమి దేశము.

మధ్యము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దుద్దు; 2. వాగ్గృదము; 3. నడిమి ప్రేలు; 4. క్రొత్తగ సమర్థుడైనది. ఆ. పుం, న. ము. నడుము. పుం. 1. కురుక్షేత్ర ప్రయాగ హిమద్రి వింధ్యములకు నడుమనున్న దేశము; 2. ఒక స్వరము. (చూ. స్వరము.) విణ. నడిమిది.

మధ్యరాత్రుము. సం. వి. ఆ. పుం. నడురేయి. మధ్యలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. భూలోకము. మధ్యస్థుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నడుమనుండిపక్ష పాతములేక యిరు తెగలవారికి సరిగా న్యాయము చేపట్టవాడు.

మధ్యాహ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. పట్టపగలు. మధ్యాసనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇప్పుడువున్న కల్లు. మన. దే. స. మనము అనుదానికి ప్రాతిపదికము. మనవృద్ధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్వధుడు, తలఁపుచూలి.

మననము. సం. వి. ఆ. న. చింతన, గమనము. మనము. ఉభ. దే. స. నీవును నేనును. సం. వి. న్. న.

1. మనసు; 2. బుద్ధి.

మనవి. దే. వి. విజ్ఞాపనము. “మనవియొక్క తెలింగు మిశ్రమినిది.” రాఘ. ౧, ఆ.

మనశ్శిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మణిశిల.

మనసరి. మి. విణ. (మనసు+అరి.) బుద్ధిమంతుడు. “క. అనయమునిజప్రచారం, బనయముగాకుండ నచటనతిశౌర్యమునకొ, మనసరియేకేసరియని, మనసరిరాకొమరుమాకమనుమనురితికొ.” రామా. ౧, ఆ.

మనసిజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్వధుడు, తలఁపుచూలి. మనసు. సం. వి. న్. న. మానసము. (మొదటిరూపము మనస్సు.) విణ. ఇష్టము. “మనసయ్యె వెల్లిడియు.” రామా. 3, ఆ. (ఈ యర్థము సంస్కృతమునలేదు.)

మనస్కరించే. సం. ఆ. క్రి. మనసుంచు. (వాడు మనస్కరించి ఆపనిచేసివాడు.)

మనస్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. మనఃప్రయత్నము. మనఃశ్రుతి. (అని కొందఱు.)

మనస్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మంచిమనస్సుకలవాడు.

మనాయించు. గ్రా. స. క్రి. లక్ష్యపెట్టు, విను, లోచించు.

మనికట్టు. ద్వ. వి. మణిబంధము. “వ. మనికట్టనని కట్టలనటిచియుండెడిచియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. మనికి దే. వి. 1. జీవించుట; 2. వసించుట; “క. క్షీరోదకగతిఁబొందవ, కారవులొడఁగూడిమని కిగార్యంబు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—3. జీవనము; “నీ. ఏనతి దినతనే కాకి నైమనమనికీయఁ దానొక్కమనికీయగునె, యిట్టిజీవనమదిగాల్పనే.” మార్క. 2, ఆ.—4. వాసస్థానము; “చ. ఏనయఁగనీ నివాసమునకేనరుదించెదనంచు నాపయికొ, గనుఁగొననికొపుంబ్రయముగల్గినవాఁడునులోఁబెట్టియూ, మనికికిరాకతక్కిననుమానెడుఁగాకమదియదృష్టికికొ, బనుపడిఁద్రొలనున్నగతిమాయలు నేయఁగ నేలభర్తకుకొ.” కా. ౨, ఆ.—5. స్థానము. “అమ్మనికిమహీజముల్.” వసు. ౨, ఆ.

మనికితపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మనికితము+పడు.) దుఃఖపడు. “క. తనపతిఁగానకయెంతయు, మనికితపడివచ్చికామంజరిచొరఁగా.” విక్ర. ౬, ఆ.

మనికితపాటు. ద్వ. వి. మనికితపడుట. “ద్వి. మనికితపాటుతోమటికుంది.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

మనికితము. దే. వి. దుఃఖము. “క. తనయాగమవిఘ్నముచే, నినకీడునవత్రియింతచేసెనుమిగో, ధనములవిమ్మునుగాచెద, మనికితములుమానుడనుచుమదిగృపమెఱయకొ.” వి. పు. 2, ఆ.

మనితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెలియఁబడినది. మనీష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి, ప్రజ్ఞ, మతి. మనీషి. సం. వి. న్. పుం. విద్వాంసుడు. విణ. బుద్ధిమంతుడు.

మను. యు. దే. ఆ. క్రి. 1. జీవించు; (చూ. మనికి రెండవయర్థము.) 2. వర్తించు. “క. కలిమికినొప్పుగునీగియు, బలిమికిఁదొడవైనయట్టిబలఁగమునైలో, కులచిత్తములకు ప్రేఁగగు, కొలఁదిమనకొనెట్లెక్కొడుకునకమరుకొ.” భార. విరా. ౨, ఆ.—వి ఋశ్యవాచక పైనమనునశబ్దమునపుత్రియందు ద్వితీయలూపించినరూపము. (ఉదా. మనుబిడి, మనుఁబెట్టి, మనుఁబోతు. మొ.)—వై. 1. మట్టి; “క. తనమనములోన నెంతట, ననుమానముతీటికుద్ధియగునందాకొకొ, మనుకొచమునేయుటదగు, నెనికయుఁగొలఁదియును వెదకరెన్నఁడుఁబెద్దల్.” విజ్ఞ. ఆచా. కాం.—2. నేల*. “నీ. అడనుతోఁజేపిచన్నవనీయొషధులమన్నద

పుకొండలకల్లదిరుక నెట్టింక." (ఇక్కడ ఉకారమునకు లోపము.) స్వా. అ. అ.

మను. దే. అ. క్రి. చేచ్చే. "అతనిఘోరశరాలి న నేక రాక్షసుల మనిగిరి." అధ్యాయ. కాం. మనుకు. దే. వి. వాసస్థానము. (చూ. 2.రిమ.)

మనుగడ. దే. వి. 1. జీవనము; 2. జీవనోపాయము.

"క. పనులయెడ మేలుగాంచిన, మనుగడయగ్ల ముచేసిమన్నింపుము." భార. ఆశ్ర. ౧. ఆ.

మనుగుడువు. దే. వి. (మనువు + కుడువు.) (చూ.) అల్లెము.

మనుచే. దే. ప్రే. మనజేయు. (రూ. మంచే.)

మనుజాశనడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు, మానిసింది.

మనుజుడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుడు మానిసి.

మనుజీంద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు. మానిసి తేడు.

మనుడింది. ద్వ. వి. (మను + తిండి.) ఒకదినమపాము, మాలుధానము.

మనుపరి. దే. వి. (మనువు + అరి.) కాపరి, రక్షకుడు.

మనుపాల. దే. వి. పాలకూర, జీవంతి.

మనుపీనుగు. దే. వి. జీవచ్ఛవము.

మనువు. దే. ప్రే. మనుచుయొక్కరూపాంతరము. వి. రక్షణము.

మనుమడు. దే. వి. పాత్రుడు. "క. కనికరికరము దవగడ, కన్నికరములగొలిపించికాంతాయుతుడౌ, మనుమనిగుఱానిపుడవై, మనుమనిదీ వించెసబహమానముగాగ్గ." అని. ౫. ఆ.

మనుమరాలం. దే. వి. (మనుమ + అలు.) పాత్రి.

మనువ్వి. గ్రా. వి. జీవనమునకై యిచ్చసామ్య, (రూ. మనోవర్తి.)

మనువు. ఉభ. దే. అ. క్రి. మనునయొక్కరూపాంతరము. వి. 1. జీవనము; "ఎ. గీ. ఆలపోరినవన వచ్చునయ్యదుఖి, మునకొనుఖమునకొనరులమ నవుచెపుము." మార్క. ౫. ఆ. — 2. వర్తనము; "నీమనువుదుష్పారంబు." భాగ. ౨. స్కం.— 3. మగనివరించేట; "ఈమనువిదియెలలక్షణమ మారునినిర్జితమారుబొందు." రా. ఆర. కాం. ౧, ఆ.— 4. మగడు. సం. ఉ. పుం. 1. వైవస్వతాది; (వీరు వదునలుపురు. — సాయంభువుడు, స్వా రోచిషుడు, ఉత్తముడు, తామసుడు, వైవతుడు, చాక్షుషుడు, వైవస్వతుడు, సూర్యసావర్తి,

దక్షసావర్తి, బ్రహ్మసావర్తి, ధర్మసావర్తి, రుద్రసావర్తి, రామ్యుడు, భౌమ్యుడు.) (ఇవి కొన్ని చోట్ల వేరువిధముగా వ్రాయబడియున్నవి.)

2. మంత్రము.

మనుపగ్గర్దుడు. సం. వి. న్. పుం. కుబేరుడు.

మనువ్యయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. అతిథిపూజ.

మనుష్యుడు. సం. వి. అ. పుం. మనుజుడు, మానిసి.

మనోగుప్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. మణిసిల.

మనోజవనుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తిండినిబో లినవాడు. (కొడుకు.) (రూ. మనోజవుడు.)

మనోజుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుడు, తలపు చూలి.

మనోజ్ఞము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కుండరము.

మనోభవుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుడు, తలపు చూలి.

మనోరథము. సం. వి. అ. పుం. ఇచ్చ, కోరిక.

మనోరమము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మనోజ్ఞము.

మనోహరుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మనసుచేడిన వాడు.

మనోహరము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. భక్త్య విశేషము. "ద్వి. అతిరసంబులమనోహరములు వైన, యతిరసంబులమనోహరములుమఱియు." రా. బాల, కాం.— వి. మనోజ్ఞము, ఇంచైనది.

మనోహ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. మణిసిల.

మన్ని. దే. వి. మనికియొక్కరూపాంతరము.

మన్నింది. ద్వ. వి. మనుడిందియొక్కరూపాంతరము.

"ఎఱ్ఱరోకటిబండకెట్టిమన్నింది." అము. 3. ఆ.

మన్న. దే. వి. అడ్డగింపు. నిరోధము.

మన్ను. నై. వి. 1. సమీక్షము. "క. మన్ననకుబ్బక యవమతి. తన్నొందినక్కలడకధరణీకుక డ్గ, మున్నున్నయట్లమెరిగిన, నన్నురనకుకుభ ములూదవునాపదలడగుక." భార. విరా. ౧, ఆ.— 2. గౌరవము.

మన్ని. యు. దే. వి. జీవము. "ఎ. గీ. మనగనాబుద్ధి వినకనామన్నిగొంటివి." రా. కిష్కిం. కాం.

"నీ. కడిమియ్యత్తువుపున్నగడ్డయెచను దెంచినీ మన్నిగొనియెనేనృపతిమాజ." భోజ. ౬, ఆ.— వై. పెడతలయందుండునరము.

మన్నించే. నై. స్త్రీ. 1. సమీక్షించు; 2. గౌరవించు.

"క. అన్నయిదిధర్మవనిమి, యన్నుననన్నుననన్తి

ప్రియంబున నెదలో, మన్నించియేమిపనిచినఁ,
గన్న ననాపమపు నేయఁగడఁగుముబుద్ధిఁ.”
భార. ఆది. ౬, ఆ.

మన్నింపు. వై. వి. 1. మన్నించుట; 2. ఆపరాధక్ష
మము. (చూ. ఆరగింపు.)

మన్నిక. వై. వి. మన్నన, సత్కారము.

మన్నిగొను. దే. స. క్రి. (మన్ని + కొను.) చేంపు. “క.
కన్నుండఁగంటిపాపం, గొన్నట్లు మొఱంగిబాలఁ
గొనిపోవుటకై, యన్నీయబంధుయుతముగ,
మన్నిగొనకయున్న నేటిమాలలమనకుఁ.” ఉ.
పారి. ౫, ఆ.

మన్నియ. వై. వి. ప్రభువు*. “అమన్నియతేరియ
క్కజపుమావులఁగొల్పి.” అచ్చ. ఆర. కాం.

మన్నియఁడు. వై. వి. — వై. — “మన్నియరగం
డఁడు.” కా. ౧, ఆ. (రూ. మన్నఁడు.)

మన్నఁడు. ద్వ. వి. (మన్ను + ఁఁడు.) — వై. —
“తే. అంతఁదనపట్టియగువాలినడఁగఁజేసె, నీకొ
మరుడంచువేల్పుమన్నఁడుప్రాద్దు, నలమిముట్ట
డివేయించెనగమబ్బు, తెగలువడిబల్చెఁజక్క
లతెరువునందు.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

మన్ను. యు. దే. వి. 1. బుశ్యన్ముగము; “తే. పంక
ముగిరిజదిగఁబడిమఱవలెవు, మన్నులివ్వేళరేగటి
మన్నులందు.” స్వా. ౪, ఆ. — 2. యుద్ధసాధన
విశేషము. “ఏ. కొంకిమన్నుదగరు మొదలుగాఁ
గలసాధనంబులచేడికాసుపటిచియు.” ఉ.పారి.
3, ఆ. — వై. 1. మట్టి; 2. నేల*. (చూ. కే. మొదటి
యర్థము.)

మన్నుఁడఁడు. ద్వ. వి. రాజు, భూపతి. కాశీ. ౬, ఆ.

మన్నెకాఁడు. ద్వ. వి. (మన్నెము + కాఁడు.) —
వై. — “రక్కసిమన్నెకాఁడు.” అచ్చ. సుం,
కాం.

మన్నెము. వై. వి. సత్కారించియిచ్చిన కొంతభూభా
గము*.

మన్నెముల్లు. ద్వ. వి. మేడిలకాలిగిట్టలలోనిముల్లు
తీసెడుపెద్దనాది.

మన్నఁడు. దే. వి. మనుమఁడుయొక్కరూపాంతరము.

మన్నభ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ.
సంవత్సరము.) ము. 1. కామచింతి; 2. వెలగి.

మన్నభుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మరుఁడు, మారుఁడు.

మన్ననము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆటమగలు సురతకాలము

నందు దేశభాషతోఁజెలిగొ మెల్లఁగా చెప్పుకొను
మాట.

మన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెడతలయందుండునరము,
మన్యపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. క్రోధము; 2. శోక
ము; 3. దైన్యము; 4. యజ్ఞము.

మన్వంతరము. సం. వి. ఆ. న. 1. డెబ్బదియొక్కదివ్య
యుగములు; 2. మనుకాలమధ్యచరిత్రము.

మపుష్టకము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) మకుష్టకము,
మప్పితము. దే. వి. వి. మితము, పరిమితము.

మప్ప. దే. స. క్రి. మరపుయొక్కరూపాంతరము,
మబ్బు. దే. వి. 1. మేఘము; 2. చీకటి; “ఉ. ఘనాఘన
ముల్ పొగరెక్కికేవలం, ధంకరణంబులైబహు
విగంబులమబ్బులుగొల్పఁగంటివే.” రామ. ౬,
ఆ. — 3. అజ్ఞానము. “అహతేలివేదయ్యెమబ్బు
నకుఁ లోనయినాడు వీడువదరుంబోత్తివు.”

చంద్ర.
మబ్బుకొను. దే. ఆ. క్రి. మంపుకొను. పా. ౨, ఆ.
మబ్బుత్రోవ. దే. వి. ఆకాశము, మేఘద్వారము.
(చూ. అంగద ఆఱవయర్థము.) (ఇట్లు మొగులు
దారి.)

మబ్బుమేవరి. దే. వి. వాయువు, ప్రభంజనుఁడు.
“నీ. మబ్బుమేపరికూనగొబ్బునవానిసింఁగాణిము
త్తునియలుగానడంప.” అచ్చ. సుం, కాం.

మబ్బురపుతు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు, మేఘవాహనుఁడు.
మధ్యపెట్టుట. వై. స. క్రి. మోసముచేయుట, ఉపా
యముగా దాటవేయుట.

మమత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మమత్వము, అభిమానము.
మప్త. దే. అన్య. ప్రశంసను తెలుపునది. (చూ.
మప్తార.)

మప్తర. దే. అన్య. — వై. — (రూ. మప్తరే.)
మప్త. దే. అన్య. మప్తయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
రోయు. స. క్రి.)

మప్తాయి. దే. వి. లేహవిశేషము.
మప్తార. దే. అన్య. మప్తరయొక్కరూపాంతరము.
“క. అమృదనాగేంద్రంబును, గుప్తరిసారగతిఁ
జాట్టుకొనివడిదిరుగఁ, మప్తరయనుమఱా
పలు, మప్తాఱుంబొగడిరొక్క మొగినవ్వేళ.”
శకాం. ౫, ఆ. (రూ. మప్తారే.)

మప్త. దే. వి. సముద్రముమీద ఓడలకు విఘాతము
గావించెడు సుడిగాలివిశేషము.

మయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒంటె; 2. కంచర గాడిద.

మయస్థకము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపెసలు, (రూ. మయస్థకము.)

మయ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆసురశిల్పి.

మయ్యపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిన్నరుడు; 2. మృగ విశేషము.

మయూఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. కిరణము; 2. కాంతి; 3. జావల.

మయూరకము. సం. వి. అ. న. మయిలుతున్నది. పుం. ఉత్తరేను 1.

మయూరశుభ్రము. సం. వి. అ. న. మయిలుతున్నది. మయూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. నేమిలి; 2. నేమిలిజాట్టు; 3. ఓముడు; 4. ఉత్తరేను 1.

మయూరవిదళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లతెగడ 1.

మర. దే. వి. 1. కీలు; (మరగాలు, మరచుట్టు. మొ.) 2. తిరుగుడుచీల; 3. తిరుగుడుమెక్కు. (చూ. మరగొమ్మ.) (అధునికులు కొందఱు దీనిని శకటరే ఘమగాఁ బ్రయోగించియున్నారు.)

మరందము. సం. వి. అ. పుం. పూండేనె. (మకరం దముయొక్కరూపాంతరము.)

మరకము. ఆర. వి. ఎనిమిదిపళ్లు, తూము.

మరకతము. సం. వి. అ. న. పచ్చేతాయి, గారుత్తతము.

మరకాడు. దే. వి. (చూ.) నావికుడు. "సురరాజు నకుఁబాండుకంఠేర్చుమరకాడు." స్వా. ౫, ఆ.

మరగాలు. దే. వి. కృత్రిమపాదము.

మరగు. దే. అ. క్రి. 1. పరిచితమగు; "క. మరగిన సేహముమృగములఁ, భారిగొనుచునునరులఁగా చుపోలికినంతక, పరిచితపానుఁడునఘములఁ, భారిగొనుచును నరులదేహములరక్షించుకొ." చూర్క. 3, ఆ. (చూ. తరపు.)—2. ఆశపడు. "క. నినుఁజూచిమరగినచ్చిననుఁజేకీసకునికినీకునాయుచెప్పుమా." భా. ర, ఆ.—స. క్రి. ఆశించు. "క. తలదండ్రులుగడియించిన, నులుగులలో విత్తమెల్ల ముండలకొఱకై, నలుపునను సరిపిపెట్టుచు, నెలమిమెయిక్ మరగెనెక్కుయొడిగదానికొ." భల్లా. ౧, ఆ.

మరగొమ్మ. దే. వి. (మర+కొమ్మ) గుఱ్ఱముమీది పల్లమునకు ముందు వెనుకలనానికకై యెత్తుగానే ర్పఱచియుండుభాగము. "క. తరుణి వెఱవకు పల్లపు, మరగొమ్మెఱువనాకుమర్యాదావి, సర

ణంబైనదిమాటల, పరాకుచేననుచుఁడనదుపారీం ద్రుంబుకొ." కళా. 3, ఆ.

మరచుట్టు. దే. వి. తిరుగడ. ఆము. ౫, ఆ.

మరణము. సం. వి. అ. న. చోపు, మృతి.

మరణించే. సం. అ. క్రి. మరణముచేయు, చేడ్చే.

మరతకము. సం. వి. అ. న. మరకతముయొక్కమాలురూపము.

మరపు. దే. ప్రే. మరగజేయు. (చూ. తరపు.)

మరమేకు. దే. వి. తిరుగుడుచీల.

మరమ్మతు. హిం. వి. బాగుచేయుట.

మరలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (మరలక+పడు.) మరలు.

"క. గృతరాష్ట్రుండిటమీఁదను, సుతులునుశకు నియునుసూతసూనుండును నే, గతిపడపించివారల, మతిమయనుష్ఠించుఁగాక మరలంబడునే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

మరలబాటు. ద్వ. వి. మరలబడుట.

మరలు. దే. అ. క్రి. 1. తిరుగు, నివర్తింపు; "అంతతో

మరలుమదీయకొపశి." భార. ఉద్యో. ర, ఆ.—2. వెనుకకుతిరుగు. "నీ, రామభద్రుండుగరంబు దూరంబుగానరియంతటనుదామరలబడ్చి, కొనరుగైకొని." రాఘ. 3, ఆ.

మరలుచే. దే. ప్రే. మరలజేయు. (రూ. మరల్చు. చూ. బరువడి.)

మరవలి. దే. వి. మనుగుడుపు.

మరసాన. ద్వ. వి. తొల్లపనిచాని సాగనవిశేషము.

మరాలుము. దే. వి. ఒకచెట్టు, లాంగలి.

మరాటి. వై. వి. ఒకానొకదేశము.

మరాటిమొగ్గ. వై. వి. ఒకానొక అంగడిదినము.

మరాళము. సం. వి. అ. పుం. హంస, అంచే.

మరి. దే. వి. ఏ. తడవ, నారము. "క. ధరణింగాశ్వ పవైశ్వా. నరమార్గంఁదేయులొలినజగద్ధిత్వా, క్వరులైకొక్కడనొక, మరిగొప్పేనిరతినుండి మనుజాధీశ." భార. ఆను. ౨, ఆ. (ఇది ఏకాది శబ్దపూర్వకముగాప్రయోగింపబడునుగానిప్రత్యేకముగాఁ బ్రయోగింపబడదు.) "అగ్నికిని మురిపోయిచెప్పుము." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.—అన్య. మఱియు. "అ. మురియునొక్కసాలమిరుగేలఁదెఱికియు." రా. ఆర, కాం. ౧, ఆ. (ఇది ఈశుద్ధమందులఘురేఫముగా నీగ్రంథమునందు మాత్రము కనబడుచున్నది.)

మరించే. సం. అ. క్రి. మరణించుకొన్నరూపాంతరము.

మరిగొమ్మ. దే. వి. (చూ.) కలఁజే.

మరిచము. సం. వి. అ. న. మిరియము.

మఁడిమహలక్ష్మి. దే. వి. ఒకదేశ.

మరిడివ్యాధి. దే. వి. కలరాజాద్యము, వాంతిభ్రాంతి.

మరియాద. వై. వి. క్రమము, మేర. “క. నరనాథుఁ

గొలిచియలఁడఁ, దిరిగితి నాకేమియనుమఁడేకు

వలేక, మురియాదదప్పు మెలఁగినఁ, బురుషార్థంబు

నకుహానిపుట్టకయున్నే.” భార. విరా. ౧, ఆ.

మరిచము. సం. వి. అ. న. మరిచముయొక్కరూపాంతరము.

మరిచి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. కిరణము. పుం. ఒక ఋషి. (చూ. ఋషి.)

మరిచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఎండమావులు, మృగశృంగ.

మరు. దే. వి. వృత్తియందు మారుశబ్దమునకాదేశరూపము. (నేమరు.)

మరుఁడు. వై. వి. మున్నగుఁడు, మారుఁడు.

మరులేశ. ద్వ. వి. చిలక, కీరము.

మరుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. పిక్కచెట్టు. పుం. 1. గాలి; 2. నేలపు.

మరుత్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

మరునిల్లు. ద్వ. వి. (మరుని+ఇల్లు.) మదనగృహము.

మరువూల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిక్క-1.

మరుపని. ద్వ. వి. గురతము. “రగడ. పనుపడ్డదిమరుపనులకునదియును.” య. ౪, ఆ.

మరులు. దే. వి. 1. మహిమము; “ద్వ. మహనీయముగు విష్ణుమాయావిలాస, మహిమమిందరఁబెద్దమరులునముంచె, హరిమాయచేమహితాత్మయైలక్ష్మి, పరమవిద్యయుదివ్యభావంబుమఱచి.” విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—2. పితౄచము. (చూ. మరులుఁజేడు.)

మరులుఁడఁగ. ద్వ. వి. మరులుఁజేడ. “ఆ. మరులుఁడఁగమట్టి యిరులన్న సేయని, యెదుఱిమిసఁగాడునడి.” ఆము. ౬, ఆ.

మరులుకొను. దే. అ. క్రి. మోహించు. (మే. మరులుకొలుపు.)

మరులుజేడ. ద్వ. వి. మట్టివలెదనే మరులుపుట్టిం చెడియోషిధి, భూతకేశము.

మరులుమాతంగి. దే. వి. —వై.—

మరులుఁజేడు. దే. వి. పితౄచవల్లభుఁడు, ఉ, హరి.

—అ, ఆ.

మరువకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరువము; 2. మంగి.

మరువము. వై. వి. వాసనగల ఒకామికిచ్చిచ్చెట్టు. (చూ. పట్టివేరు.)

మరువు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిర్జలపుదేశము; 2. పర్వతము.

మర్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోతి; 2. సాలెపురుగు. (చూ. మర్కటకము.)

మర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తీగకానుగి; 2. దూలగొండి.

మర్కరి. గ్రా. వి. పడవనడిపించువాడు.

మర్తబు. హిం. విణ. పరిష్కారమైన, ముగిసిన.

మర్త్యము. సం. వి. అ. పుం. భూలోకము.

మర్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు.

మర్దనము. సం. వి. అ. న. 1. పినుకుట, సంవాహనము; 2. నూలుట, చూర్ణనము.

మర్దలము. సం. వి. అ. పుం. మర్దల. (దీని ధ్వని గుండలము.)

మర్దించే. సం. స. క్రి. మర్దనముచేయు, నూలు.

మర్దితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నూలుబడినది.

మర్నాడు. దే. వి. మఱునాడుయొక్కరూపాంతరము. “ఎ, గీ. తత్తు, రంబుత్తీర్పడినదుమర్నాటివయన, మునకుఁడొడిగె.” పర. ౫, ఆ. (మరునాడు అని యొకవోఁ గానబడుచున్నది. అది ప్రక్షిప్తమనిలోఁచెడి.)

మర్నము. సం. వి. న్. న. 1. తీగస్థానము; 2. కిలుకు.

మర్నరము. సం. వి. అ. పుం. చొక్కాకులయొక్కయు వస్త్రములయొక్కయు ప్రాంత, వెళివెళి. మర్నస్సుక్క. సం. విణ. (శ్. ఈ. శ్.) మర్నమున దాతునది.

మర్నాద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. హరిమేర; 2. తిరము; 3. కట్టుపాటు; 4. సమూహము.

మర్దలబాము. దే. వి. (మర్దల+పాము.) (చూ.) మనుదొడి.

మర్నము. సం. వి. అ. పుం. ఒరువు, త్తము.

మఱదలు. దే. వి. (మఱద+అలు.) 1. తమ్మనిభార్య; 2. భార్యచెల్లెలు; 3. తనకంటెవిన్నదగు మేనత్త మేనమామలకూతురు.

మఱది. దే. వి. 1. చెల్లెలిమగఁడు; “నీ. వినివనుదేవుండు మనమునపొందించి యమజనమఱదెనిఱునుఁడుమాడఁ, దనపురోహితుఁగళ్యపుడనును

హత్తు, బ్రీతిబుత్తెంచె." భార. ఆది. ౫, ఆ.—
2. భార్యతోఁబుట్టువు; "ఉ. కంతునిమేనమామ
బుధగణ్యతపవ్వీకిఁగంటిపాపభా, స్వంతునియు
ద్దికాఁడు సురసంతతిబోనము వెండిగిన్నె యా,
సంతమసంబుశత్రువునిశాసతికిఁ బ్రియవల్లభం
డుశ్రీ, కాంతుమఱుది శూలికడకన్నగు వేలుపు
వోఁచెదూర్పుణ్." భల్లా. ౫, ఆ.—3. మేనమా
మకొడుకు; "నీ. శ్రీమన్నహాగుణస్తోమాభిరామఁ
డైతేజులిల్లెడు ధర్మరాజానకుమ, దమమఱుదిగిరిం
ర్రధరుఁడు గండంబుగావించి నేయంగల విన్నప
ములు." భాను. ౪, ఆ. (చూ. అన్నన్న.)—4. మగ
నితమ్ముఁడు. "ఈపైఁడిచాతులచేమించునతండు
నామఱుది." దశా. ౮, ఆ.

మఱుక. దే. వి. 1. కఱ; 2. మేఁకపడ్డ. "చ. నూత్న
ఘటగర్భమునంగలసక్తువంతయుణ్, దఱుఁగక
యప్పిమేఁకఁగొనదానికిఁబిల్లులరెండుగల్గన, మ్మ
ఱుకలు రెంటికింబొడముమానుగదూడలునాల్గు." పంచ. నా. ౫, ఆ.

మఱుకు. దే. వి. అజ్ఞానము. (చూ. ఎఱుకు.)
మఱువే. దే. స. క్రి. మఱుపుఁజెందు. "రగడ. అంజ
దిదియెలదేఁటికన నేమఱుచెమఱుచెదమే మనంబు
న." పా. ౪, ఆ.

మఱుపు. దే. వి. 1. విస్తృతి; 2. అజ్ఞానము, "ఉ. నీమ
హిమార్ణవంబుమదినిక్కముగా నెఱుఁగంగలేక
నీ, ప్రేమకువచ్చుదాగునకుఁబిచ్చితనంబుననెగ్గు
చేసితికా, నామఱుపుకొసహింపుమటనారకుఁడై
నమనంబులోభమ, న్నామముచింతసేసిననంతసు
ఖస్థితిఁజెందకుండు నే." భాగ. ౯, స్కం.—
౩. పారవశ్యము; "నీ. మఱుపుమున్నీటిలోమాన
సంబులు దేలవిగియారుకాఁగిట బెరయువారు." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—4. ప్రమాదము. "క. తఱుచుగ
మెకములబారిగొను, మఱుపునవచ్చితిమిదవ్వమ
నపొలమిటకి, త్రతినగునిమిత్తములునృప, కొఱుగా
విదెమనకుఁబెద్దగొడవగుననికా." స్యా. ౪, ఆ.

మఱులు. దే. ఆ. క్రి. మర్లు. "క. ఎఱిగియుసాహస
మతివై, మఱులింపఁగఁడుగునెరథము." రా. యు.
కాం. (కవిత్రియమువారిప్రయోగములందిదియ
లఘురేఫముగా కనబడలేదు.)

మఱి. దే. అవ్య. 1. నెడిదియు; "క. ఉఱుచునుమె
ఱుముచుఁబిడుగులు, వఱులఁగనల్లదలఁ బడనవారి
కృష్ణుల్, గుఱుకొనికురియఁగఁబంచెను, మఱి

యును నయ్యనలుమిఁద ముపుం డలకకా." భార. ఆది. ౮, ఆ.—2. ఇంకను; 3. అనంతరము.
"చ. ఏనువివాహంబయినపదంపడిభీమసేనుండువి
వాహంబయిన మఱి యర్హునండు వివాహంబగుఁ
గాక." భార. ఆది. 2, ఆ.

మఱిగ. దే. వి. జోడ్డ వేలవలె బలపపుతాతితోఁజేయఁ
బడినపాత్రము.

మఱిమఱి. దే. అవ్య. 1. మఱియుమఱియు; 2. అత్యం
తము. "క. మామముప్రాణముకన్నను, మానంబధి
కంబలంచుమఱిమఱిసభ్యుల్, భూనాధపల్కవి
నవే, సానితనం బేలబానిసగనమ్ముమనకా." భల్లా.
౫, ఆ.

మఱియొకటి. ద్వ్య. స. (మఱి + ఒకటి.) అన్యము. (ఇట్లు
మఱియొకఁడు.)

మఱు. దే. వి. పృథ్వియందు మఱుగు మఱుగు మఱు
శబ్దములకాదేశరూపము. (మఱుపడు, మఱు
నాఁడు, మఱుమాట. మొ.)

మఱుఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. చోటగు; 2. సంతాపించు.
"క. అఱువదివేలబ్బంబులు, నెఱుయఁగమనిసుకు
లఁగననినెవ్వగచేతకా, మఱుఁగునుజురమేనంగ్రి,
క్రిఱియఁగఁ దఱిదప్పినుకుల నిశ్లేఁగంటికా." రా.
బాల. కాం. "చ. మలమలమఱుఁగును." భార.
ఆది. 3, ఆ.—వి. చాటు. "క. విడిపించు
కొనిమఱుఁగున, నిడినతనభూషణంబులెల్లను
ప్రేమం, దొడిగిగృహంబునకల్లన, నడచెఁబతిచరి
త్రభావనలమనమలరకా." కళా. ౪, ఆ. (చూ.
మఱుపు.)

మఱుఁగునొడ్డి. దే. వి. మఱుఁగుపెరడు.

మఱుఁగుపడు. ద్వ్య. ఆ. క్రి. మఱుఁగు.

మఱుఁగు పెరడు. దే. వి. విస్తావిస్తనస్థానము.

మఱుకు. దే. వి. సంతాపము. "తే. అనినధర్మజాఁడ్లి
నునద్దరాత్ముఁ, బొలియఁజేయుటదగదుదుస్సలఁ
దలంచి, నానినొకతప్పనకునైఁపవలదెయంబి,
కేయమహిషికిమఱుకునఁజేయఁజను నె." భార.
ఆర. ౭, ఆ.

మఱుగుజ్ఞే. ద్వ్య. విఱ. (మాఱు + గుజ్ఞే.) గూనివాఁడు,
గూనిది.

మఱునాఁడు. దే. వి. (మఱు + నాఁడు.) మఱుసటి
దినము.

మఱుపడు. ద్వ్య. ఆ. క్రి. (మఱుఁగు + పడు.) మఱుఁ
గగు. "ఆ. మనుజులంబకుండమఱుపడఁజేసిన,

యస్త్వశస్త్రసంచయంబుగాని, శవముగాదు.”
భార. విరా. ౪, ఆ.

మలుమాట. దే. వి. (మాలు+మాట.) ప్రతివచనము.
మలుమ్రోత. దే. వి. (మాలు+మ్రోత.) ప్రతిధ్వని.
మలువ. ద్వ. వి. (మలుగు+వా.) కుండ. (మా.
మలువకందు.) విరా. మూరగ.

మలువకందు. ద్వ. వి. అగమ్యుడు, కుంభసంభవుడు.
“ఆ. మలువకందుజోగి తెలవాయి మెకమున్న,
చెంతకరిగి.” అచ్చ. ఆర. కాం.

మలుపు. దే. వి. 1. కవచము; “ఆ. మలుపుగొంద
తేచినజీరపుడు.” మార్క. ౮, ఆ.—2. చోటు.

“నీ. ఆత్మరంధ్రములించువైననునొరులకు నెలుగ
రాకుండనుమలుపునేయుము.” భార. ఆశ్చ. ౧, ఆ.

మలుస. దే. విరా. ఆవలిది. “మలుసటినాటి వేకువ
నమాత్ముడు మేల్కొని.” జై. ౮, ఆ. (వృత్తి
యందు అంత్యవర్ణమునకు వికల్పముగా లోపంబ
గు. మలునాడు, మలుపుట్టువు, మలుమేను.
మె.)

మలుసంజే. ద్వ. వి. (మలుస+సంజే.) సాయంసంధ్య.
మట్టి. దే. వి. వటవుత్తము.

మల. వై. వి. కొండ, తిప్ప, మెట్టు, పర్వతము.

మలక. దే. వి. 1. చిక్కు; “ద్వి. మటుమాయవిధిప
ట్టిమలకలబెట్టు.” హరిశ్చ. ౧, భా.—2. చుట్టు;
“పాపతరిత్రాటిమలకల.” కాశీ. ౫, ఆ.—
3. మెలిక. “క. తామరసనేత్రవీనుల, తోమొన
నీజయింపలేక త్రొక్కుటముననెం, తోమలకల
బడినొక్కచు, వేమలుకప్పులుగుగ్రాగి నే
గుచునుండె.” రసి. ౨, ఆ.—విరా. వంకర. “చ.
మలకలుమాప్రచారములుమాముఖముల్ విషవ
హ్నికీలముల్.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

మలకతూము. ద్వ. వి. పదికుంచేములకొలదిగల
మానవిశేషము.

మలకపుట్టి. దే. వి. ఇన్నులుకుంచేములకొలదిగల
మానవిశేషము.

మలకమెలుపు. దే. వి. ధనురాకారమగుమెలుపు.

మలగ. దే. వి. ఎద్దుపైగంతతోడిసరకుగోసె.

మలగు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. తిరుగు; “మలగుమెల్ల
నిగాలికిక.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. మ
రలు; “నీ. తనయొప్పిదముగన్నదగిలియెవ్వరికై
నమలగి కన్ముఖజాడవలయువాడు.” భార.

విరా. ౨, ఆ.—3. వంకరు. “మలగిమలగి...
పాతె.” భీ. ౪, ఆ.

మలచే. దే. ప్రే. మలగజేయు. స. శ్రీ. తొలు
చు. “చ. కరుగునబోయమాడ్చి మెడికంబుగ
తొలమలంచుకైవడికొ.” చంద్రా. ౨, ఆ.

మలపు. దే. ప్రే. మలగజేయు. “క. మదిమలుపు
నలొపముదన, కొదవుటయునుబిదపగాచియొ
కసగమును నే, నిది నేమనింకననియెడు, మదిబె
టసగముగనరుండుమలపునఘంబుల్.” భార.

ఆర. ౫, ఆ.—వి. నర్తనము. (మా. మలపుగొను.)
మలపుగొను. దే. ఆ. శ్రీ. (మలపు+గొను.) నర్తం
చు. “వ. ఎడనెడం బడంతుకలు మలపుగొన.”
ఆము. ౪, ఆ.

మలక. దే. వి. 1. తురక; 2. మూకుడు.

మలకడము. దే. వి. పాదరత్న. “వెలివాడపనికొ
త్తమలకడాలు.” ఆము. ౬, ఆ.

మలగొంగ. ద్వ. వి. ఇంద్రుడు, నగవైరి. “నీ. మల
గొంగమలరుబెత్తులుగట్టియిడుచుండుదంటమో
ములసామివంటనేయు.” అచ్చ. సుం, కాం.
(ఇట్లు మలదాయ, మలనూడు.)

మలగొను. దే. ఆ. శ్రీ. (మలక+గొను.) మెలిగొ
ను. “నీ. మలగొన్న తేరివాజాలబగ్గమలచేచిగిం
చిసారధ్యముగీకరింప.” జై. ౫, ఆ. (మా. నాగ
బెత్తము.)

మలచేము. దే. విరా. 1. అధికము; 2. గొప్ప. (మా.
నట్టనడుము.)

మలప. దే. వి. దూడచచ్చిపాలిచ్చెడుదేన్వాదికము.

మలపు. దే. ప్రే. (మలయజేయు.) 1. తిప్ప;
“మేపుగలుగునెడలమెలగుమలప.” భార. విరా.
౧, ఆ.—2. మరలించు. “క. వలదనియెన్ని తెలుం
గుల, మలపిన.” అచ్చ. ఆర. కాం.—వి. అధిక్య
ము. “నీ. కమలభవాండంబుగదలించినలెలంబు
మనమీదనించినమలపులేదు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

మలపుపు. సం. వి. ఊ. శ్రీ. కుక్కమేడి.

మలమనికి. ద్వ. వి. కోతి, నగాకసము. (మా. మ
లమన్ని. “ఇత్తెలుగునమలమన్ని. మొత్తములు.”
అచ్చ. యం, కాం.)

మలమల. దే. వి. మాడుటమలుగుటలయందగుధ్వ
నగ్రహకరణము. (మా. మలుగు రెండవ యర్థము.
కూడ.)

మలమాసము. సం. వి. ఆ. పుం. అధికమాసము.

మలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. విష్ణు; (ద్వాదశమలములు. —వస, శుక్లము, రక్తము, మజ్జము, మాత్రము, విష్ణు, పింజాషము, నఖము, శ్లేష్మము, ఆశ్రువు, దూషిక, స్వేదము.) (జిహ్వమలము కులకము, దంతమలము పిప్పిక.) 2. కిట్టము; 3. దోషము.

మలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లకెగడగి. అ. పుం. ము. 1. ఒకకొండ; 2. ఆరామము; 3. ఒక దేశము. మలయజము. సం. వి. అ. పుం. 1. చందనపుత్తము; 2. చందనము.

మలనుచ్చ. వై. వి. (మల+అచ్చు) పార్వతి. “నీ మలయువేటాడమా పాలగల్గి మినింగ పుంగొద మఁ దెచ్చెదమునీను.” య. 2, ఆ.

మలయిక. దే. వి. విహారము. (సందర్శమునుబట్టి తిక్కిన యర్థముల నూహించునది.)

మలయు. దే. ఆ. క్రి. 1. తిరుగు; “న. వీరభద్రుండు మాటులేక మలయుచుండె.” కాశీ. 2. ఆ. —

2. సేనలు; “హస్తికరకాండతతుల్ మనకంపుఁ బాటులైమలసినచోట.” పా. ౧, ఆ. — 3. వ్యాపించు; “అ. అకటసతికిసంతరంగ మైయుండియు, మలయకయ్యనీవుమలయపవన.” కవిక. 3, ఆ. —

4. ఉద్వేగించు; “తే. మలసిఱంకెలువైచుచుమాటుకొనిన, వృషభములభంగినపురువుపభులెట్లు, సమదగతిఁజేరు నెడఁజూపి రిమరులర్థి, ననిమిష త్వంబుదమకప్పడవుపడఁగ.” భార. విరా. ౫, ఆ. — 5. ఉద్రేకించు; “తే. కన్యలావణ్యరసగుధాగాపానమున, పిభునియనములన్వచ్చు నృత్తజేంద్ర, ఘనకుతురుకోజ సేమాద్రిమనికమరగి, మహితసురతానుభూతికమలయుచుండు.” ఎను. 3, ఆ. — 6. తపించు. “తే. మరుని వేడిమి నెలయే మలసెనవు.” య. ౫, ఆ.

మలయువు. సం. ఊ. స్త్రీ. కుక్కమేడి.

మలాక. దే. వి. శ్రీఖండము.

మలాము. (చూ. మొలాము.)

మలారము. దే. వి. 1. మట్టిగాజాలగుడి; 2. నిడుపు కొయ్యకొనను చెల్లుకట్టి నీధిలోనగునది ఊడ్పు సాధనము.

మలికితము. దే. వి. సందేహము. “క. చదువులకు నెజ్జయెకడుఁ బొదలినచూయయ్యచాత్రిపుంగూర్పరచే, నిదితగవనిపించెద దే, మదిలోపలనీకునిత మలికితమున్నకా.” య. ౪, ఆ.

మలిగండ్లు. దే. వి. బ. (మలి+గండ్లు.) మలిచితియఁ దగినతాలు. “ద్వి. మలిగండ్లుదీసినమంచివియ్యంబు, నిలుచువిధంబునునిస్సార్దుట్టు, నాసనసంతయనడికడకొత్త, భానురజ్జానసంపదస్థానిఁబాండు.” ప్రభు. 2౪, ఆ.

మలిగము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మాసినది; 2. నల్లనిది; 3. దూషితమైనది.

మలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముట్టుది, ఋతుమతి.

మలిష్టుచము. సం. వి. అ. పుం. 1. దోమ; 2. మలమాసము. డు. 1. దొంగ; 2. అగ్ని.

మలీమసము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుము. విణ. మాసినది.

మలు. దే. విణ. మలుసగు ఆదేశరూపమైన మలు శబ్దమునకు రూపాంతరము. (ఉదా. మలుకారు, మలుసంజ మొ.)

మలుగు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. పాచుమీను. మలుకారు. ద్వ. వి. 1. ముక్కారుపంటలో రెండవ కారు; 2. శీతకాలము.

మలుకు. దే. వి. దారములోనగువాని నెదురెదురుగా తగిలించి మరిల పెడవల్ల త్రిప్పినది. (రూ. మల్లు. “మల్కుతోడా మెలి వేట్టికట్టిన కదానిజగాజగి పొగమీద.” శకం. ౫, ఆ.)

మలుకువ. దే. వి. ముటికి, మాటన్యము.

మలుగు. దే. అ. క్రి. 1. ఆటు; “క. ఆకృష్ణుండుని జసౌవ్యా, లోకనమున నాశిఖిని మలుగఁజేసెంబూ, రాక్షసకారతనవ్వనముని, రాకులతంబోలెనెదిమహద్భుతమయ్యెకా.” భార. ఆను. ౪, ఆ. — 2. నశించు. (చూ. నేయ.) వి. తుంటి.

మలుచే. దే. స. క్రి. 1. బియ్యములోనగునవిత్తాళ్లు పోనచెరుగు; 2. తలీమెనఁబెట్టు; 3. తాతినతోలుచు. (రూ. మల్లు. తలీమెనఁబెట్టుటకు. — “ఊరులమల్లివేసినటులున్నవి.” విజ. ౧, ఆ.)

మలుపక్కము. ద్వ. వి. కృష్ణపత్తము. (శుక్లపత్తము తొలపక్కము.)

మలుపు. దే. ప్రే. (మలుగఁజేయు.) 1. ఆర్పు; 2. నశింపజేయు. “ఎ. గీ. వీడమకురాక్షుడి పుడునీనాడేరుల్లు, మలిపిపాలుపఱఁజేయువాల్ల గఁడు నుమ్ము.” ఆచ్చ. యు. కాం.

మలుసంజ. ద్వ. వి. సాయంసంధ్య. (చూ. తొలు సంజ.)

మల్ల. వై. వి. మండించుము. సానిక.

మల్లకము. సం. వి. అ. పుం. ఆ. స్త్రీ. దీపపుత్రమిద.

మల్లకుడు. దే. విఠ. కఠినుడు, గడుసురి. "క. తల్లి కిందొడ్డికినుతులకు, నెల్లవిధంబులను పలయు హితములు సేప్పక, మల్లకుడుగాకకర్జము, సల్లా పముగాఁగఁజూపిసాజన్యమునక." భార. ఆను. ౪, ఆ.

మల్లగుల్లము. దే. వి. వాదులాట.

మల్లచేతిమే. ద్వ. ఆ. క్రీ. (మల్లట+చేతియ.) భుజా స్సాలనముచేయు. "మల్లచేతియచునార్చుచు." హరి. పూ. ౬, ఆ.

మల్లచేతిపు. ద్వ. వి. మల్లచేతియట, భుజాస్సాలనము. మల్లట. ద్వ. వి. మల్లటయొక్కరూపాంతరము.

మల్లడి. దే. వి. 1. పరితాపము; 2. పెనఁకువ.

మల్లడించే. దే. ఆ. క్రీ. 1. పెనఁగొను; "తే. మన ములోదుఃఖితాపముల్ మల్లడించ." భాగ. ౪, స్కం.—2. అతిశయించు. "మనములోపలకో వంబు మల్లడించ." భాగ. ౪, స్కం.

మల్లడిగొను. దే. ఆ. క్రీ. (మల్లడి+గొను.) 1. పెనఁ గొను; "క. తనపూజల్లోపునడుటకు, మనమునఁ గోపమునుసేగ్గమల్లడిగొనఁగా." హరి. పూ. ౭, ఆ. —2. పరితపించు. "క. చిడిముడిపడుచు నెదురుస నఁగడఁగుచుచోరములుచక్కగాఁద్రోచుచును, ల్లడిగొనుచు." భార. విరా. ౨, ఆ. (ప్రే. మల్లడి గొలుపు. "మానసికోపమిట్లుమదిమల్లడిగొల్పఁ గ." పాండు. ౪, ఆ.)

మల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) మల్ల.

మల్లరము. దే. విఠ. మదించినది. "మల్లరంపుటాఁబో తులు." పర. 3, ఆ. "వ. మల్లరపుఁగల్గరితేటిదం డంబులు." కళా. ౬, ఆ.

మల్లసాల. వై. వి. భోజనశాల. "క. ఎల్లడఁబరదేను లకును, గుట్లంబంచలునరచ్చకొట్టంబులునం, గ ళ్లునుగాకతలంపఁగఁ, జల్లనిగున్నంపుమల్లసాలలు గలవే." హరిశ్చ. ౪, ఆ. (ఇది మల్లసాలయనివిక్ర మధ్యముగా ప్రతులయందుఁగానంబడియెడి.)

మల్లాట. ద్వ. వి. మల్లాడుట.

మల్లాడు. ద్వ. ఆ. క్రీ. (మల్ల+అడు.) పెనఁగాడు.

"వ. అతండొక్కతరువుకరయగలిసితియంబట్టి

పెల్లగింపమల్లాడునాలోనన." స్వా. ౪, ఆ.

మల్లామడి. దే. విఠ. పీడితము, పీడితుఁడు. "క. లూ ర్తియగువగలత్రిక్కున, నిల్లిగలుగానవచ్చువ్వు దయములోనక, మల్లామడియగు మదనఁడు,

మెల్లఁగూర్చుండెదొల్లి మినుమినుకనఁగ." ఊ. హరి. ౫, ఆ.

మల్లారము. దే. వి. మలారమునకు మొదటిరూపము. మల్లిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. మల్లెతీగ; 2. మృత్యా త్రవిశేషము. ఆ. పుం. ము. మానీనముక్కుకా ళ్లుగల తెల్లహంస.

మల్లికాక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మానీనముక్కు కాళ్లుగల తెల్లహంస; 2. తెల్లనికన్నులుగలగుట్టము.

మల్లియ. వై. వి. మల్లెతీగ. (చూ. నల్లన.)

మల్లు. వై. వి. 1. కోతి; 2. జెట్టి పెనఁకునకో. మల్లండు. సం. వి. ఆ. పుం. జెట్టి. విఠ. శ్రేష్ఠఁడు. మల్లకట్టు. ద్వ. స. క్రీ. అడ్డగించు.

మల్లుపెనఁగు. ద్వ. ఆ. క్రీ. జెట్టి పెనఁకుపగాపెనఁగు.

"ఉ. బల్లియైసెబుత్తుయదుభిరలదగ్గపరాక్ర మంబునక, మల్లుపెనఁగునంత." వి. పు. ౬, ఆ.

మల్లె. యు. వై. వి. 1. మల్లిక; (దీనిభేదములు బొం దుమల్లె, నూదిమల్లె. మొ.) 2. మల్ల. దే. బ. స్సో టకపు బొబ్బలయందుఁగలుగు పురుగులు.

మల్లెజేమలు. ద్వ. వి. రావులుఁగు. లోహావృష్ణము. మల్లెలగుది. ద్వ. వి. మల్లెపూనుత్తివలె మనోజ్ఞు మగుటచే కుక్కుక్కియ్యఁబడిన పేరు. (చూ. గల్పి.)

మవ్వము. దే. వి. కోమలత. "ఉ. మవ్వపెక్కియె. క్కుమ్మడినంకురించులత లొప్పదొఱంగవే నీరు గానమి." నిర్వ. ౫, ఆ. — విఠ. కోమలము.

"క. ఇవిగ్గముననొండోరుపయి. మవ్వంబుగఁ బ్రబలప్రేమమహిమంబులతో, జవ్వనపుబోఁ డుములుగడు, నవ్విభుఁడుకొనతియుఁగడపనం తటిలోనక." కళా. 2, ఆ.

మశకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దోమ; 2. దేహము విరియుకోగము.

మశహరి. సం. వి. ఈ. క్రీ. దోమతెర, చతుష్కి.

మసాతు. హిం. వి. నేల కొలుచుట.

మసాఖతు. హిం. వి. భూమిని బాగుచేయుట.

మసాల్పి. హిం. వి. దివిటీలుపట్టువాఁడు, దీపముల వెలిగించువాఁడు.

మషి. సం. వి. ఇ. ఈ. క్రీ. కాగితమువ్రాసెడుమషి.

మషిమణి. సం. వి. ఇ. క్రీ. మషిబుడ్డి.

మస. దే. వి. విలాసము. "పలరాచమస." విక్ర. ౮,

ఆ. "క. జగిగిగివగచ్చిలమస." హంస. ౨, ఆ.

మసఁగు. దే. ఆ. క్రీ. రేఁగు, విజృంభించు. (చూ.

పసగరగొను.)

మనక. వై. వి. 1. ఇంచుకనలుపు* ; 2. మునిచీకటి*.
 “ప్రాప్తమనకంబుడె.” వై. 2, ఆ. (ఆమ్రేడిత
 మునందు మనమనక. ఇంచుకనలుపునకు. — “వ.
 పారదసృటికపటిరపాండురుచి పుండరికంబుల
 పనుకుమనమనకలెనకొల్పుమిమిగలభోగిభోగ
 భాగంబునకు పరభాగంబుమిగుల.” ఆము. 1,
 ఆ. — మునిచీకటికి. — “వ. ఒండొంటికింబేరం
 బులునాటి కుప్పించితప్పించుకొనుదువ్వలఖురజ
 రజశ్శులలనెనక మెనగు మనమనకలమణుంగున
 డి.” స్వా. ౪, ఆ.)

మనకన. వై. వి. 1. ఇంచుకనలుపు* ; 2. మునిచీక
 టి* (ఆమ్రేడితమునందు మనమనకన. “క. మన
 మనకనయ్యెదిప్పులు.” (చూ. ఎగయు.) (మన
 మనకనయ్యెననగా మనమనకనకిలవియాయెన
 నుట.) (విశేషణమగుచో. “క. పసిపాపయెండ
 కొనలును. మనమనకనియరులుకలసిమనమలరిం
 చెన్.” వై. ౮, ఆ.) (ఇక్కడ మనమనకనకు
 ఇంచుకమాత్రమర్థము.) చూ. అలకన.]

మనకము. దే. వి. 1. సంభోగేచ్ఛ; “వ. మనకంబు
 నందెనంగుపాములపగిది. . . కలయబెరయ.” ఉ.
 పారి. 3, ఆ. — 2. సంభోగము. “వ. మనకంబున
 కుఁ బెనగుకొదమనాగులబాగునమేనులునుట్టవె
 ట్టుకొని పెనంగును.” భో. ౫, ఆ. “వ. మనకపుం
 బ్రతిమలమేల్గుటను.” (ఇక్కడ శయనగృహవి
 ర్ణనము. చూ. మనకొను.) కవిక. 3, ఆ.

మనకొను. దే. అ. క్రి. (మనకము + కొను.) సంభో
 గేచ్ఛగొను. “నీ. ప్రాణనాయకతోడఁబర్యంక
 సీమలమనకొని పెనంగుసంభ్రమమువిడిచి.” కాలి.
 1, ఆ. (ప్రే. మనకొల్పు. “ఉ. చల్లనిదెల్లిమా
 టలపనకొమనకొల్పుచు నెల్ల నారలకొ.” ఆచ్చు.
 అ. కాం.)

మనటు. దే. వి. మటికి, మాలిన్యము. “మ. అసిధారా
 దరితాత్తబంధుభుజమగ్ధవైరినిర్విధ్వనికొ, మ
 సతైపుట్టినయమృహదురితముకొ మన్మెట్టియుకొ
 వాజిమేధసమిధానలభూతిచేనునీమియుందప్పిం
 పలేనైతీనీ, కసపెప్పాటదొలంగు నెట్టులగుదుకొ
 గల్యాణకల్యాత్తుడెకొ.” పాండు. ౫, ఆ.

మనడు. దే. వి. మనటుయొక్కరూపాంతరము. ఆం.
 భా. ప్ర. కాల.

మననము. వై. వి. శ్మశానము. “అగణ్యపుణ్యజనపా
 లికాసమనంబు.” (నలకథయందు పుణ్యజన
 పాలికి ఆస అని ఛేదము.) హన. ౫, ఆ.

మనర. దే. వి. ధూసరవర్ణము. విణ. ధూసరవర్ణముగలది.
 మనరు. దే. వి. ఆవేశము. “తే. బలోదారుడైన, మ
 హిషుఁడెప్పుడుమదమునమనరుకవిసి, కలఁచుచు
 న్నాఁడు త్రిభువనకమలవనము.” మార్క. 1, ఆ.
 మనలిక. దే. వి. మాంద్యము. విణ. మందము. “అ
 రుంగుమెఱుంగు మెట్టికల్ మనలికయొక్కఁడు.”

(మనలిక = మనలికగా.) పాంచా. ౪, ఆ.

మసలు. దే. అ. క్రి. 1. తడయు; “క. ఈయున్నపా
 ప్యుప్రోలికి. బోయికడుందెద్దదవ్వు పోయిన
 యట్లు, త్యానతవిమలతపోమహి, మాంబుని
 నంబులేలవనలితిచెపుము.” భార. ఆది. ౧, ఆ. —
 2. నీళ్లుమలమలకాగు; 3. విహరించు; “క. వీలా
 వనరమృదులగు, వేలావనములనుబవనవిచలద్వీ
 చీ, లాలితసముద్రవిద్రుమ, మాలాపులినఫలము
 లమసలుచులీలకొ.” భార. ఆది. ౮, ఆ. — 1. పె
 నుకకుతిరుగు. “క. వనుమతిమనమింతకుమును,
 వనుధాధిపకంఠీమేనువర్ణమృగమురా, తనకృ
 త్యమ్మిదివలదు, మనలుఁడునతులతులచలవమతు
 లుదలంపకొ.” రా. ఆర. కాం. 1, ఆ.

మసలుకొను. దే. అ. క్రి. మసలు. “వ. నొనటిమృ
 గమదపుటసలనమసలుకొనితుంపెనలాడుకురు
 లు.” భాగ. 3, స్కం. (స్వాధ్యక్షమున కొను.)

మసారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రసిలము. “తర
 శమసారసారనిభతారకముల్.” పాండు. 1, ఆ.

మసాల. హిం. వి. సంభారము, గుఱ్ఱమునకిచ్చుమందు.
 మసి. ఉభ. వై. వి. 1. నలుపు* ; 2. బొగ్గు* ; 3. మయిల*.

సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కాగితము వ్రాసెడుకాటుక.
 ఈ. పెద్దసదాపి.

మసికట్టు. ద్వ. వి. బంగారులోనగువానిచిలుము.

మసికోతి. ద్వ. వి. నల్లకోతి.

మసిబుడ్డి. మి. వి. మసిపోనెడుబుడ్డి.

మసీదు. దే. వి. తురకలగుడి. య. ౧, ఆ.

మనుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేశ్య. పుం. స్త్రీ. చిఱు
 పెనగలు.

మనుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేశ్య. పుం. స్త్రీ. చిఱు
 పెనగలు. పుం. ము. బిల్లతలగడ.

మనురవిదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ.

మనూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకదినుగుగడ్డి. (రూ. మనూరిక.) (ఆ. స్త్రీ.)

మస్మణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లగిసె. విణ. 1. చిక్కనిది; 2. నున్ననిది.

మనెల. దే. వి. అటుక.

మస్మరము. సం. వి. ఆ. పుం. వెదురు, వేణువు.

మస్మరి. సం. వి. న్. పుం. సన్యాసి, భిక్షుకుడు.

మష్ట. దే. వి. మనటుయొక్క మాఱురూపము.

మస్తకి. హిం. వి. ఒక మందుదినుసు.

మస్తము. సం. వి. అ. న. తల. (రూ. మస్తకము.) (పుం. న.)

మస్తరించే. దే. స. క్రి. లోపతచే. “ఉ. ఎంతయు ఘోర మెనవిపి నేధము మెల్ల నమస్తరించుమా, నం తుడుకంతపీఠిగెన దెవైచి సుఖంబుగ నెక్కునట్టులు.” కాశీ. ౫. ఆ.

మస్తరు. దే. వి. లోకుమ, అధినత. (రూ. మస్తరించు.)

మస్తెమ్మము. సం. వి. ఆ. న. తలమెనడు.

మస్తీ. వై. వి. మదించినయేనుగు. “మ. తెలిపూగద్ది యగాడుపుంగొదముమస్తీనెక్కి లేచేటిగం, టల సంగిల్లురొదాళిమూర పరవమింటకొ వెంటజం ద్రాదుల, గల్లికకొముంగలబారుదీనినడువకొ గాలార్పుమకొనూకికెం, నదిరుంబెద్దహజారపున్న డిమిచెంతకొడిగిలొనచ్చుటకొ.” చంద్రా. 3. ఆ.

మస్త. యం. దే. వి. సమృద్ధి. వై. మదము.

మస్తపు. సం. వి. ఉ. న. పెరుగుమీడిమింగడ.

మహంతు. దే. వి. దేవస్థానములకు ధర్మకర్తృత్వము జరిగించు బైరాగి.

మహజర్నామా. హిం. వి. బహుజనుల వ్రాతపూర్వకమయిన విన్నపము.

మహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నూలుతంతులుగల నారదునిపిణ; 2. తెనుగువ్యాకరణమున తిర్వగితర స్త్రీవాచకశబ్దములకు సంజ్ఞ. విణ. గొప్పది.

మహత్త్వ. సం. వి. త్. న. దొరతనము. పుం. 1. బుద్ధితత్వము; (రూ. తత్వము.) 2. తెనుగువ్యాకరణమున పురుషనాచకశబ్దములకు సంజ్ఞ. విణ. గొప్పది.

మహానీయుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గొప్పవాడు.

మహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉత్సవము; 2. తేజము.

మహలు. హిం. వి. దేశములోనిభాగము, రాజమం

దిరము.

మహస్య. సం. వి. న్. న. 1. తేజము; 2. ఉత్సవము.

మహానూలు. హిం. వి. పంట.

మహంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒంటె, క్రమేలకము.

మహాకందము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెల్లెల్లి; 2. గురదకంద.

మహాకాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు; 2. ఒక శివభటుడు.

మహాకులుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గొప్పకులము నెబ్బట్టినవాడు, కులీనుడు.

మహాగణులు. సం. వి. బ. జేంగాలగురువులబిరుదు.

మహాజాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చేని పువ్వులుగల ఆవడ.

మహాదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

మహాధనము. సం. వి. అ. న. 1. చిల్లపడ్డి; 2. బంగారు; 3. కృషి; 4. గొప్పవెలగలవస్త్రము; 5. గొప్పవెలగలవస్తువు. విణ. గొప్పవెలగలది.

మహానటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

మహానసము. సం. వి. అ. న. పాకస్థానము వెంటయిల్లు.

మహానీలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సింహశృంగీపము నందుగలిగినయింద్రనీలమణి; 2. గుంజగిడితేరు. దు. దేవయోనిసర్పవిశేషము.

మహాపథము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రాజాంతము; 2. రాజమార్గము.

మహాపద్మము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకనిధి; (రూ. నిధి.) 2. సంఖ్యావిశేషము; 3. దేవయోనిసర్పవిశేషము.

మహాప్రళయము. సం. వి. ఆ. పుం. లోకనాశనము. బ్రహ్మప్రళయము.

మహాబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నులితడ. అ. న. ము. సీసము. పుం. డు. వాయువు. విణ. మిక్కిలి బలిమిగలవాడు.

మహామాత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కార్యసహాయుడు; 2. మావడిదొర; 3. సంపన్నుడు.

మహామృగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, ఎక్కుడు మెకము.

మహారంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చయరటి.

మహారజత్వము. సం. వి. అ. న. స్వర్ణము, బంగారు.

మహారజనము. సం. వి. అ. న. 1. కుసుమపువ్వు; 2. బంగారు.

మహారణ్యము. సం. వి. అ. న. గొప్పయడవి, పేరడవి.

మహారథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పరునొకండువేల మంది విలుకాండ్రతో పోరెడు యోధుడు.

తన్ను న సారధిని గుఱ్ఱములను కాపాడుకొనుచు

హారదు యోధుడు. (అని కొందఱు.) విణ.
గొప్పరథముగలవాడు.
మహారాజకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గణదేవతావిశే
షము.
మహారాత్రిము. సం. వి. ఆ. పుం. అర్ధరాత్రిము.
మహాకారవము. సం. వి. ఆ. పుం. నరకభేదము.
మహాశంఖము. సం. వి. ఆ. న. 1. సంఖ్యావిశేషము;
2. నొసలు; 3. మనుష్యునియొక్క.
మహాశయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రుడు. విణ.
గొప్పయభిప్రాయముగలవాడు.
మహాశూద్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది; 2. గొల్ల
వాని పెండ్లాము.
మహాశూద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గొల్లవాడు.
మహాశ్వేతి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొల్లనేలగుమ్మడి.
మహాసహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాగుమినుము;
2. గొజ్జేగి.
మహాసేనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి. విణ.
గొప్పసేనగలవాడు.
మహి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. ఆవు.
మహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మ. యే. హిమము.
మహితము. సం. వి. ఆ. న. శివునిహలము. విణ.
గొప్పది.
మహిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. గొప్పతనము; 2. ఒకవిశ్వ
ర్యము. (యా. విశ్వర్యము.) (యా. మహిమము.)
మహిషము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎనుబోతు. దున్న.
మహిషవాసానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. యముడు,
పోతురౌతు.
మహిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పట్టపుదేవి; 2. ఎనుము;
(దీనిమాడకయాహము.) 3. ఒకానొక చెట్టు.
మహిశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. ప్రేంక
ణము.
మహితీతుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. రాజు; 2. తోడు.
మహిత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండ, పుడమితా
లుపు.
మహిరుహము. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రము, పుడమి
పుట్టు.
మహాలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱ. గంధూపదము.
మహీనత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సీత. ఆ. పుం. దు.
1. అంగరకుడు; 2. నరకానురుడు.
మహేంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకకొండ. దు.
ఇంద్రుడు.

మహేంద్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జాంతరదీ.
మహేచ్ఛుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గొప్ప అభి
ప్రాయముగలవాడు.
మహేరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అందుగు, సల్లకి.
మహేశ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు;
2. గొప్పప్రభువు.
మహోత్సము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆబోతు.
మహోత్సలము. సం. వి. ఆ. న. తామర, పద్మము.
మహోత్సహుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అద్భు
తకార్యరంభముకలవాడు.
మహోదయము. సం. వి. ఆ. న. కన్యాకుబ్జము.
పుం. 1. ఆధిపత్యము; 2. అభివృద్ధి; 3. మాత్రము.
మహోదరము. సం. వి. ఆ. పుం. వ్యాధివిశేషము.
మహోద్యముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మహో
త్సాహుడు.
మహోషధము. సం. వి. ఆ. న. 1. అతివన; 2. వెల్లు
ల్లి; 3. సాంబి.
మళయాళము. వై. వి. మలయపర్వతముమట్టుపట్టు
దేశము.*
మళిగ. వై. వి. చింతపండుమిరెపకాయలొనగు పలు
సరిగులు విశేషముగానుంచుకొని అత్తకము
చేసెడి యిల్లు.*
మల్ల. దే. ఆ. స్త్రీ. మరలుయొక్క మాటురూపము.

మా.

మా. ఉభ. యు. దే. అన్య. బలి. "తే. వీరమాహే
శ్వరాచారపారగునకు, దనకుశలహానిచ్చిన
కనకరథము, కామగమనంబువై ఐధిత్వెరునకు,
మామయిచ్చెనుమాయనిమహిమతంప." వై. 2,
ఆ.-వై. విణ. మిక్కిలి. "మాబాగాయే." తే. త్ర
య.-సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మీ.
మాంగల్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. మంగళత్వము;
2. తాలిబాట్టు.
మాంజిష్ఠము. సం. వి. ఆ. న. ఎఱుపుమించినపసుపు
వెన్నెగలచీర. "తే. చీనిచీనాంబరములుమాంజిష్ఠ
ములును." శేష. 3, ఆ.-పుం. ఎఱుపుమించిన
పసుపువెన్నె. విణ. ఎఱుపుమించినపసుపువెన్నె
గలది.
మాంత్రికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంత్రవిద్యకేరి
సేనవాడు.

మాందారి. దే. వి. 1. కృత్రిమమరకతము; (మాందారిపచ్చ.) 2. పచ్చపట్టుచీర. “నీ. జిలుగుపావడ మీదఁజికురధిక్ష్ణతమిందారియొక్కలిపమాందారిగట్టె.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

మాంద్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలస్యము; 2. జాడ్యము.

మాంసము. సం. వి. అ. న. నంజేడు, పలలము.

మాంసలుడు. సం. విణ. (ఆ.అ.అ.) 1. బలిసినవాడు; 2. బలిమిగలవాడు.

మాంసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జటామాంసి; 2. కారుకొల్లి.

మాంసికుడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులమాంసము విక్రయించి జీవించువాడు, కాటికుడు.

మాఱు. దే. వి. మ్రాను, పుత్తము. “రగడ. మాకులేదుసమాకులతరవ్వుములుచిరిమాఱుదాయగ.” చంద్ర. (మాఱుయొక్కరూపాంతరము.)

మాఱాయ. దే. వి. (మాఱి+కాయ.) మామిడికాయ. (ఇదియొకనిఘంటువువ్రాయబడియున్నది.)

మాఱు. దే. అ. క్రి. కమియబండు. వి. 1. మాలిన్యము; “నీ. తొడివకంటములదొడవులవిలసిల్లు మలులఘంటులదెసల్ మాఱువెరియ.” రా. యు. కాం.—2. ముఖమునందలి నల్లనిపాడ. “చ. కఱయుక మాఱునులేక పుట్టిన శుభాంగంబద్భుతాపాదియై, నెఱయక.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

మాఱుడు. దే. వి. నలుపు, మాలిన్యము. “ద్వి. పలుచని మొగిలులోపలదోచుచంద్ర, కళిభంగిమాఱుడుగవిసి.” హరిశ్చ. ౨, భా.

మాఱుడువాలు. దే. అ. క్రి. (మాఱుడు+పాటు.) మాయ, మలినమగు. “వ. మెఱుంగడంగియుడు రాజమండలంబుమాఱుడువాటికానుపింప.” ప్రభా. ౫, ఆ.

మాఱునపడు. ద్వ. అ. క్రి. (మాఱు+పడు.)—వై.—“నీ. నురుచిరకీరణవిన్మూరణంబుడింది యెంతయుమాఱునపడినమార్తాండుపగిది.” మార్త. ౧, ఆ.

మాఱునాటు. దే. అ. క్రి. (మాఱు+పాటు.)—వై.—“నీ. దనుజు తేజముగనిదైన్య మొందిన మాడ్కిమార్తాండుడెంతయుమాఱునాటె.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ. “తే. తోచెనల్లదహమకేతువ్రజంబు, పడెనకాలవులడుగులుపుడమిమిద, మాఱు

వాతొనుమార్తాండమండలంబు, పరగఁజాక్కలు దివమునబయలు మెఱసి.” ఉ. హరి. ౭, ఆ.

మాఱినంగ. దే. వి. (మాఱిన+ంగ.) కాముకి. “నీ. మాటాడ నేరనిమాఱినంగవు నీవునకలకాలంబు నూసరసిజాడీ.” “ఎ. గీ. భోగదానవ్రతంబులు పూనియెపుడు, మకరకేతనునర్చించుమాఱినంగ.” కాశీ. 3, ఆ.

మాఱు. దే. అ. క్రి. తగులముగొను. (మా. రోత.) వి. 1. తగులము; (మా. మాఱునడు.) 2. మాఱు. మాఱుమణగు. దే. అ. క్రి. జెంజోటముడిగినిశ్చబ్దమగు. “తే. అంతనక్లేశపుంధూరియలబలంబు, మట్టుపడఁజూచి యిదెమాఱుమడఁగెననుచు,” శుక. ౨, ఆ. (మా. మాఱుమణగు, మాఱుమడఁగు, మాఱుమడుగు.)

మాఱునడు. ద్వ. అ. క్రి. (మాఱు+పడు.) తగులునడు.

మాఱు. దే. అ. క్రి. దగ్ధమగు. “క. నేడుండియెల్లి పోదిట, బోడిగనొకబొందప్పిపోనుండెది గుక, నేడైనశోకపన్నెక, మాడకయందెద సహించిమారుతపుత్రా.” రా. సం. కాం.—వి. 1. అడుగంటిమాఱిన అన్న ములారనగునది, దగ్ధి; 2. ఇంటి యొకభాగపుకప్ప.

మాఱుచే. దే. ప్రే. మాడఁజేయు, మాఱించు. “క. వీఁడావెఱవకయందెడు, వాడిక్కడరాముడు న్నివాడనివినియుక, నేడేరక్కను పోడిమి, మాఱుతునివియాడుగఱచి మచ్చర మెచ్చక.” రామా. 2, ఆ.

మాఱెము. వై. వి. మండలాధిపతులభూమండలము. “ఎ. గీ. మాఱెములు వ్రేల్చె నెడ్డాది మనీయొచ్చె.” స్వా. ౧, ఆ.

మాఱు. దే. వి. చేదంగవు ఆటయందు బంటుతోగాక తక్కినవానితో రాజానగట్టుట. మాకందము. సం. వి. అ. పుం. మామిడి. (దీనికి రోహదక్రియకరస్పర్శము.)

మాకరి. వై. వి. మాకరియొక్క మాలురూపము. (ఇది యొకనిఘంటువునందు వ్రాయబడియున్నది.) మాకొను. దే. స. క్రి. కఱచే. “తే. తొలుతఁబ్రుని నెచటితోతొలగఁబెట్టి, యడవిలోబ్రాముమాకొన్నదను మెఱుగి, కల్లదేడుపులేడ్చుచుగ పటవృత్తి, పెదగిసందుననుఱుకఁజూచెదవునీవు.” హరిశ్చ. ౫, ఆ.

మాచికము. సం. వి. అ. న. తైలవర్ణముగలతేనె.
నాగధ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవి మొల్ల; 2. పిప్పలి; 3. పడివీధ ప్రాకృతభాషలలో నొకటి. (చూ.
ప్రాకృతము.)

మాగధుడు. సం. వి. అ. పుం. వంశవీర్యాగులనుపా
గడియొనబడినించువాడు. (చూ. మగధుడు.)

మాగాణి. దే. వి. పరి పంట పెట్టెడు నేల.

మాగాని. దే. వి. దేశము, విలాసి.

మాగిలి. దే. వి. మాగాణి.

మాఘము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమాసము. (చూ. మా
సము.) డు. ఒకకవి.

మాఘ్యము. సం. వి. అ. న. మొల్ల, కుందము.

మాచి. ఉభ. దే. వి. ఒకచెట్టు. “ఎ, గీ. దళములందు
నుమారేడుతో శిశిజమ్మి, మాచి నేరేడునావిలిమం
చి వెలెగ, దవనమును తేలపత్రి చూతంబునార.
శస్త్రములు సుమ్మపత్రి జిననరణ్య.” భల్లా. 3. ఆ.
—సం. ఈ. స్త్రీ. కాచి.

మాచిపత్రి. ద్వ. వి. స్థాణేయము.

మాచెనపక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మాచేకప్పు. ద్వ. వి. (మాచే+అక+అప్పు.) మగతొమ్మ
యి మీసములుగలిగిన అడుద, పోట.

మాజో. హిం. వి. గంజోయి బెల్లము మొదలగునవి
చేర్చి సిద్ధముచేసిన మత్తునస్తువు.

మాట. దే. వి. 1. వచనము; 2. పదము; 3. నింద;
4. వృత్తాంతము; “సీ. అష్టపాలనశుభ్రాజ్ఞులు
రుచియెంత మాటమోచినయంచ తేటయెంత.”
(ఇది నిందకును నుదాహరణము.) కా. ౧, ఆ.—
5. ప్రతిజ్ఞావచనము. (నేను నానికి మాటయిచ్చి
తిని.)

మాటకాడు. దే. విణ. సభయందు భయములేక మా
టాడువాడు, వక్ర.

మాటకారి. దే. విణ. యుక్తిగా మాటాడువాడు, వాగ్వి.
స్వా. ౫, ఆ.

మాటలవారి. దే. విణ. మిక్కిలి మాటలాడువాడు,
నావమాకుడు.

మాటాడు. దే. ఆ. క్రి. సం. క్రి. వచించు. (వాడు
నాతో మాటాడెడు. చూడువాడెన్ని మాటలు
మాటాడెను.)

మాటికి. దే. ద్ర. ముహూర్తకము, అడుగడుగుకు.
“క. వీటిపటుఘోటకనిరా, మాటత్పరతోడిపూ
రిగఱచు హరిణమో, మాటికినిదదా రోహకు,

డొటంబవమానుడోడుటబ్బురమగు నే.” కావి. ౧,
ఆ. (అమ్రేడితమందు మాటిమాటికి.)

మాటు. దే. సం. క్రి. మఱుగుపఱచు. “సీ. గొనబు
గొంజగురకులనిమాటిచెల్లరేతళుకుగ్రావాణ్డి
కత్తులుఘటించి.” చంద్ర. — వి. 1. మఱుగు;
2. తడవ; “సభంగడంగిపల్లాటు పరాభవించితి.”
భార. భీష్మ. 3, ఆ.—3. వేటకానిదాగుడుపల్లము,
ఉపశయము.

మాటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (మాటు+పడు.) మఱు
గుపడు.

మాతరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యనిప్రక్క
నుండువారలలో నొకడు; (చూ. దండుడు.)
2. వ్యాసుడు.

మాడ. దే. వి. అగ్రహారా సువర్ణము.

మాడపట్టు. దే. వి. బ్రహ్మాంధ్రము, సోడు.

మాడి. దే. వి. అడవియొలవ, వనమృతము.

మాడికి. దే. ద్ర. విధము. (ఇది దేనితోనైనాతేరి ప్ర
యోగింపఁబడును గాని వేఱుగా ప్రయోగింపఁ
డను. అన్నాడికి, ఇన్నాడికి, చెప్పినమాడికి. మొ.)

మాడు. దే. అ. క్రి. మెలయు. “క. అద్యత్తరగ్రహం
బును నాద్యగణగ్రహముకృతినజాధిపరాశిప్రా
ద్యద్రహమును మైత్రుల, హృద్యంబుగఁగూడిమా
డియెనయగలవలయు.” కావి. ౧, ఆధి. (ఇది
కూడు క్రియతోజేరియెచ్చును.)

మాడుగు. వై. వి. చూడువునకు మొదటిరూపము. “క.
వెండియునుగగిరత్తుకు. గుండెంబులు మేడిమా
డుగులునూతులువార, డొండొండకట్టనవిచెడు,
మండదదాకాశమవియనోయనియేచ్చె.”
వా. ౫, ఆ.

మాడువు. వై. వి. వార్తము. “తే. కడురయంబునఁ
జనునొక కాంతఁగాంచి, తరుణియెటబోయెద
వ్వరిదానవనిన, మాఱుపలకక యటఁజనిమాడు
వెక్కు. టయును గక్కుననొక్కడహయముగ
ట్టి. క. మనమునశంకింపకన, యర్జనదానునదాని
పజ్జనాహర్త్యంబెక్కె.” మార్క. ౨, ఆ.

మాడ్చి. దే. ద్ర. విధము. (మాడికియొక్కమాఱురూ
పము.)

మాడ్చు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. హంస. ౪, ఆ.
మాణవకము. సం. వి. అ. పుం. ఇరువదిపేటల మణి
హారము.

మాణవకుడు. సం. వి. అ. పుం. బాలకుడు.

మాణవ్యము. సం. వి. అ. న. మాణవకులసమాహము.

మాణిక్యము. సం. వి. అ. న. కంపు. (దీనికి సింహళము, కాలపురము, అంధ్రము, తుంబురము ఇవి నాలుగు జన్మదేశములు. సింహళమునందు పుట్టిన కంపురక్తవర్ణముకలది, దానికి పద్మరాగమని పేరు, అది యుత్తము; కాలపురమునందు పుట్టినది పసుపుదాళుకలది, దానికి కురువిందమని పేరు, అది మన్యము; అంధ్రమునందు పుట్టినది ఆశోకపుచిగురుదాళుగలది, దానికి సోగంధికమని పేరు, అదియు మన్యము; తుంబురమున బుట్టినది నీలపుదాళుగలది, దానికి నీలగంధయని పేరు, అది అధమము.)

మాణిమంధము. సం. వి. అ. న. మైంధనలవణము, (రూ. మాణిమంధము.)

మాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. బ్రాహ్మణి; 3. లక్ష్మి; 4. పార్వతి; 5. నేల; 6. ఆవు. (పంచమాతలు.—రాజభార్య, ఆగ్రజానిభార్య, గురుభార్య, భార్యజనని, స్వజనని.) పుం. ధాన్యాదులు కొలిచెడువాడు.

మాతంగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగు, మతంగజము.

మాతంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. వసిష్ఠుని భార్య.

మాతంగుడు. సం. వి. అ. పుం. మాదిగవాడు, (రూ. మతంగుడు.)

మాతంగరక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మాతరపితలు. సం. వి. ఋ. పుం. ద్వి. తలిదండ్రులు.

మాతరిత్వుడు. సం. వి. న్. పుం. వాయువు, గాలి.

మాతలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రునిసారథి.

మాతాపితలు. సం. వి. ఋ. పుం. ద్వి. తలిదండ్రులు.

మాతాధి. దే. వి. శైలతారు.

మాతామహుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తల్లితండ్రు; 2. బ. తల్లివంశమువారు.

మాతుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనమామభార్య. అ. పుం. ము. 1. ఉమ్మెత్త; 2. ముట్టుబాము; 3. కుసుమలు. దు. మేనమామ.

మాతులపుత్రకము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్తకాయ. దు. మేనమామకొడుకు.

మాతులాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జేనము, కుసుమలు. (అనికొండలు.) 2. మేనమామభార్య, 3. లంకలు.

మాతులాహి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉమ్మెత్తలోని ముట్టుబాము.

మాతులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మేనమామభార్య; 2. జేనము.

మాతులుంగము. సం. వి. అ. పుం. మాదిఫలపుచ్చెట్టు, మాతులేయుడు. సం. వి. అ. పుం. మేనమామకొడుకు. మాతృక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. దాది; 3. పార్వతి; 4. వర్ణమాల; 5. అసలుగంధము. అ. పుం. ము. ఎడమపుక్కొమ్మచెవిలోనగువానిచే కొఱవడినయేనుగు. (దీనిచే ఒడయనికి దాద్ర్యము కలుగును.) (సప్తమాతృకలు.—బ్రాహ్మి, మాహేశ్వరి, కామారి, వైష్ణవి, వారాహి, ఇంద్రాణి, చాముండ.)

మాతృప్సవీయ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తల్లితోడబుట్టినదానికూతురు.

మాతృప్సవీయుడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లితోడబుట్టినదానికొడుకు.

మాతృప్సవీస్త్రీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తల్లితోడబుట్టినదానికూతురు.

మాతృప్సవీస్త్రీయుడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లితోడబుట్టినదానికొడుకు.

మాత్ర. ఉభ. దే. వి. 1. చిన్నమందుంట; 2. అసిమి సంచి. “ఏ. గీ. బ్రహ్మచారిభుజంబుమాత్రకునడింపు, బ్రాలు.” అము. 2, ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. అక్షరావయవము; 2. వృత్తాంశము; 3. కొంచెము; 4. కొలది; 5. క్రుడి; 6. పరివారము; 7. భూషణము; 8. ధనము. అ. న. 1. అపధారణము; 2. సర్వము.

మాతృగ్ర్యము. సం. వి. అ. న. మచ్చేరము, చేలము. మాద. దే. వి. ఒకరోగము.

మాదము. సం. వి. అ. పుం. మదముయొక్కరూపాంతరము.

మాదవళము. దే. వి. మాదావళముయొక్కరూపాంతరము.

మాదళము. దే. వి. 1. కపిలవర్ణము; “మాదళపుమేలి జిలుగుపావడ.” ఉ. రా. ౪, ఆ.—2. కపిలవర్ణముగలచీర. “మాదళముల్ బవంతులు... తాల్చి.” ప్రభా. ౪, ఆ. (మాదావళముయొక్కరూపాంతరము. చూ. మాదావళము.)

మాదావళము. దే. వి. 1. కపిలవర్ణము; “లయవిభాతి జిలుగురవమాదా; వళపుడడియొత్తుక చ ములదే

నచిమట్టుకొని కలనిక పికంజడల మెలిపగిదిదో-
వకా." కళా. ౮, ఆ. -2. కపిలనర్ణముగలచీర.
(చూ. మాదళము.)

మాదాని. దే. వి. మాదానిశముయొక్క రూపాంతర-
ము. కవిక. 3, ఆ.

మాదిగ. వై. వి. చెప్పలునుట్టువాడు, మాదిగవాడు.
మాదిగకత్తి. వై. వి. భిందిపాలము.

మాదిఫలము. ద్వ. వి. మాకుంగము? .. రగడ. మా-
విమునచేతిమునుగునమాదిఫలములు, కావలసినే
నిగొనుకొన్నమాదిఫలము." ఉ. రా. ౬, ఆ.

"తోటకము. మావులు జిన్నలు మాదిఫలములు,
క్రొవులునిప్పులుగోలుబొన్నల్." య. ౨, ఆ.

మాదిరి. దే. వి. ఏ. సామ్యము. (చూ. మాద్రి.) విణ.
సమానము. "తే. చింపకలబురీష పవనవృగు

త్వ. గౌరవములేమిమాదిరిగాకపోయె." కవి. ౧, ఆ.
మాద్యకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాన బివాడు.

మాదెన. దే. వి. స్థూలపుష్పము?.

మాద్రి. ఉభ. దే. విణ. మాదిరియొక్క మాటురూపము.
(సామ్యమునకు. చూ. పెరుగురండవయ్యరమును

దాహరించు.) సం. ఈ. స్త్రీ. పాండురాజాభార్య.
మాగవకము. సం. వి. అ. పుం. ఇప్పువువుకల్లు.

మాగుము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశాఖమాసము;
2. వసంతముతువు.

మాధవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పువ్వులగురివెంద?;
2. మాదిఫలము?; 3. సదావ?; 4. కల్లు; 5. తేనె;
6. చేక్కరి; 7. లక్ష్మి; 8. గోమహిష్యాదిసమృద్ధి;

9. కుంభనకత్తె.
మాధవుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. లచ్చి

ముగడు.
మాధుకరిము. సం. వి. అ. న. మధుకరినృత్తి. (అనె

గాతు మైదలపువ్వులయందుపూచేసన గ్రహిం-
చునట్లు భిక్షుకులు గృహస్థులయిండ్లనుబోయి
భిక్షుగ్రహించి జీవించుట.) "నీ. నియమునలు

ప్పమేమియుగంధనుండంగ మగుసంగ్రహమునే
యమధుకరంబు, కరిణిగృహస్థులెవ్వరును వేసర
కుండననువునపరస్థామందుజేయుభిక్షుమాధు

కరంబనుపేరబరగు." భో. 3, ఆ. (గ్రామ్య
మున మాధవకరము.)

మాధురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాధుర్యము; 2. కల్లు.

మాధుర్యము. సం. వి. అ. న. 1. తీపు; 2. కావ్యగు-
ణములలోమెకటి; (చూ. గుణము.) 3. పట్టులు
లోనగునవివచ్చుటకు బోయవేసిడు ఈల.

మాధ్యస్థ్యము. సం. వి. అ. న. మధ్యస్థ్యంబు చేయు
టర్పు.

మాధ్వ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మద్యము; 2. మకరం-
దము.

మాధ్వకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) మాధవకము.
మాన. వై. వి. నాలుగుసోలకలొంది, కుడపము.

మానన. సం. వి. అ. స్త్రీ. మనన.

మాననీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మన్నింపదగి
నది.

మానము. సం. వి. అ. న. 1. త్రాసు, మూర, తూము
లోనగునది; (ఇది త్రివిధము. - తులామానము,
అంగుళీమానము, ప్రస్థమానము.) 2. కొలది;

3. మానిక. పుం. 1. చిత్రన్నత్యము; 2. గర్వము;
3. స్త్రీలకుపుగుఫలయొడలగు కోపవిశేషము.

మానవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానముగల ఆడుది;
2. ఆడుది.

మానవుడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుడు, మా-
నినీ.

మానసము. సం. వి. అ. న. 1. మనస్సు; 2. బికసర
స్సు. "నీ. మానసియలీలమానసంబలరింపనచ
బోదలనంగననువుపడె." కవి. ౧, ఆ.

మానసిండు. సం. అ. క్రి. తలంచు. "నీ. మద్దుగుమ్మల
మొగంబులుచూడనేకాని మానసింపరుచందమా
మజూడ." ఉ. రా. ౫, ఆ.

మానసౌకసము. సం. వి. అ. పుం. హంస, మరాళము.
మాని. సం. విణ. (నీ. ఈ. న్.) మానముగలవాడు.

మానిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాన, కుడపము.
మానికదారి. వై. వి. (మానికము+దారి.) బోగముది.

"ఎ. గీ. ధనములార్జించుమానికదారులిండ్ల, జే-
రునరులనుడుములుచెప్పడరమె."

మానికము. వై. వి. 1. కంపు; "నీ. బహుదీవ్యఫలపరి-
శాకసౌభాగ్యంబునెఱువుకెప్పైవి మానికముతో-
డ." ఎను. ౧, ఆ. -2. రత్నము. "తే. కాక

మించులవినుమానికంపుజోడు." రామా. ౫, ఆ.
మానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మన్నింపబడినది.

మానిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానముగల ఆడుది;
2. ఆడుది.

మానిసి. వై. వి. 1. మనుష్యుడు; 2. మనుష్యస్త్రీ;
“క. మనయంటనిచ్చటచ్చ, టనకచ్చవైననీ
బృహన్నలమెలగ్గ, జనియెడుమానిసి.” భార.
విరా. ౧, ఆ. — ౩. భటుడు. “రసావిభుడుంబ
రకాలుఁబిల్వదామానిసిబంచె.” పర. ౫, ఆ.
మానిసిదిండి. ద్వ. వి. (మానిసి + తిండి.) రాక్షసుఁ
డు, మనుజుశనుడు. “చ. మదమతిపాతిరాస్య
పులుమానిసిదిండికిగాకభీతితో.” ఉ. హరి.
౪, ఆ.

మానిసిరాకు. వై. వి. ముఖ్యుడు, నరవాహనుడు.
మానిసితేడు. ద్వ. వి. రాజు. మనుజుఁడు. “అ
మానిసితేడు.” రసి. 3, ఆ.

మానిసినింగము. వై. వి. స్పృహనుడు. “నీ. మానిసి
నింగమైపూనిబత్తునివెతల్దలగఁ ద్రోచినవాఁ
డితండకాడె.” అచ్చ. యు. కాం.

మాను. దే. స. క్రి. విడుచు. వి. 1. మానుయొక్క
రూపాంతరము; “మ. హరిశ్చంద్రుండగురామ
భూవిభునితీవ్రాటోపవద్యాహిని, శరవేగంబు
నవాత్మమాలబలముల్ జాఱకొదళాడంబరం, బ
రుగ్గ గొమ్ములవోప లాపటి నిజామాదుల్పతి
రుల్భజిం, తురుగమృత్యుముగానలోముసలిమా
నుల్ గావితక్కింపగ్గ.” వసు. ౧, ఆ. — 2. మ
మోక్షత. “క. మామాయనగిరచాలజల, మామా
టికి నేచఁజుదమామాగామా, మామానిసీకుమా
రుని, మామామాటసేయుమామానెయ్య.”
రసి. ౬, ఆ. — విణ. మమోక్షము. “అర్థాంశు
ప్రకాశంబుతోమానై.” భార. ఆది. 3, ఆ.

మానుచే. దే. ప్రే. మానఁజేయు, మానించే, (రూ.
మాన్చు.)

మానువు. దే. ప్రే. మానుచుయొక్కరూపాంతరము.
మానుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మనుష్యస్త్రీ, మానిసి.
మానుషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్యుడు, మానిసి.
మానుష్యకము. సం. వి. ఆ. న. మనుష్యులసమూహము.
మానెరు. దే. వి. మానెరుయొక్కరూపాంతరము.
మానేజరు. ఆం. వి. కార్యనిర్వాహకుడు. (రూ.
మేనేజరు.)

మానేరు. దే. వి. ఎక్కుఁడుఁడెగ, శోభితివ్వరి.
మానోజ్ఞకము. సం. వి. ఆ. న. మనోజ్ఞత, మనో
జ్ఞత్వము.

మాన్యము. సం. వి. ఆ. న. పన్ను కట్టక అనుభవించు
నట్లు సన్మానించుచుయ్యబడినభూమి. విణ.
మన్నింపఁదగినది.

మాపు. దే. ప్రే. మాయఁజేయు, పోగొట్టు. “క.
మాపెదఁ గురురాజుదుంభిమానముఁజలము.”
భార. కర్ణ. 3, ఆ. — వి. 1. పాయంకాలము; “నీ.
అరుణోదయమునకొచాదులన్నియుఁదీర్చినవగు
రేపటిసంధ్యవార్సవలయు, నాదిత్యుఁడెరుగ్గు
కునప్పడుమాపటిసంధ్యావిధాంబు సలుపవల
యు, రేపునూర్యుండును మాపుచుక్కులుఁదో
చునంతకాఁకనుజపమాచరించి, యటమీఁదనా
త్మగృహ్యను రూపంబుగా విధివంతముగన్గివే
ల్చినలయు.” విజ్ఞా. ఆచా. కాం. — 2. రాత్రి;
“ఉ. మాపటివేళనీపువనమధ్యమువెల్వడివచ్చిగో
ప్పద. ప్రాపితభూగిభూసరితభాసితకుంతలమై
సహారుహా, దీపితమైననీమొగముధీరజన్మోత్తి
మమాకువేడ్చుతోఁ, జూపిమనఁబులకొమరునిఁ
జూపురుగాద క్రమక్రమంబునకొ.” భాగ. ౧౦.
స్కం. పూ. — 3. మైల. “మడతమాన్చుటొ
ప్పడుగడుమాపునైన.”

మాపుడు. దే. వి. మైల. “కుఱుచమాపుడుపుట్టం
బు.” భార. విరా. ౧, ఆ.

మాపు. హిం. వి. మన్నింపు, తీమిలపు. (క్రి. మాపు
చేయు.)

మామ. వై. వి. 1. మాతులుఁడు; 2. శ్వశురుఁడు.
మామకీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నాయది, నాది.
మామకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మేనమామ. విణ. నా
వాడు.

మామమామ. వై. వి. విష్ణువు. (లక్ష్మీదేవినిపెండ్లాడు
టచే తనకుమామయైన సముద్రునికి పెండ్లామగు
గంగాదేవి తనకుమామగు వరుసయగుటచే విష్ణు
వు సముద్రునకుమామ అయెనని యెఱుంగునది.)
మామా. దే. అవ్య. మానుమాను. “క. మామానా
వైగోపము, మామానీపుత్రియందు మానవునా
కుకొ, గామాపభోగవాంఛలు, ప్రేమకొరమి
యించిమదిమిఁ బిదపకొదాల్చుకొ.” భాగ. ౯.
స్కం. (మా. మాను. వి. రెండవయర్థము.)

మామిడి. దే. వి. మామి, అమ్రము.
మామిడిగుత్తులు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. (మా.
కుసుమ.)

మామిలీయకు, హిం. వి. నిర్వాహకత్వము.

మామూలు, హిం. వి. వాడుక.

మామెన. దే. వి. దూడపాల, కారిబజీ.

మాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆవిద్య; 2. ఇంద్రజాలాదివిద్య; 3. ఒకపట్టణము; 4. బుద్ధి. ఆ. పుం. డు. 1. విష్ణువు; 2. ఆసురుడు.

మాయకాండ. దే. విణ. (మాయము + కాండ.) మాయావి. “ఎ, గీ. నీవు, మానవంబులు నడవంగ మాయకానిది, గాఁగఁజేయులుగాంచుట.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

మాయదారి. ద్వ. విణ. (మాయము + దారి.) — పై. — “ఆ. లోకవినతులైన వైకుంఠగంగలో, మానినతవిహారమాయదారి, శౌర్యమయుదాన స్వామిపుష్కరిణీత, టినినినధిపసింఘవినతులీల.” శేష. ౧, ఆ.

మాయపోతు. దే. విణ. (మాయము + పోతు.) మాయలమారి.

మాయము. దే. వి. మాయ. “క. ఏమియుపాయంబుననే, నీమాయపుపుష్పవేసజయించితొలగుదున్.” హరి. పూ. 2, ఆ. — విణ. ఆదృశ్యము. “ఇతఁడెవ్వఁ డొక్కొక్కనైత్రోత్సవంబైదాయంబున దెంచెనతటనుమాయంబయ్యె.” వై. 3, ఆ.

మాయలమారి. మి. విణ. మాయలాడు. మాయలాడి. మాయలాడి. మి. విణ. (మాయలు + ఆడి.) మాయాశీలురాలు.

మాయలాడు. మి. విణ. (మాయలు + ఆడు.) మాయాశీలుడు. మాయావి. “క. అనుడుదరహాసరిసమునఁ, దనవదనజరద్విధుండు దారుణ్యముగై, కొనమందాందోళనమే, శనమునశరమమరమాయలాడిట్టనియెన్.” పాండు. ౫, ఆ.

మాయాకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాయకాడు. మాయాదేవిసుతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాక్యబుద్ధిదేవుడు; (యా. మాయాసుతుడు.)

మాయావి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మాయచేయువాడు, మాయకాడు.

మాయి. ఉభ. దేవి. 1. మణులు; 2. నలుపు. (మా. సురుమాయి.) సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మాయగలవాడు.

మాయికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాయావి.

మాయు. దే. ఆ. స్త్రీ. 1. మలినమగు; 2. నశించు. ఆవ్య. మాయుర.

మాయుకము. సం. వి. ఆ. పుం. గజవిశేషము. (నల్లని శరీరమును నల్లని నాలుకయు కుఱుచదేహమును అల్పములైన కర్ణవాలమేహనములును దీర్ఘగు తొండమును కృశమగు గ్రీవయును దుర్బంధమును గలది. ఇది సేనాపతికిని రాష్ట్రమునకును నాశము కలుగఁజేయును.)

మాయుర. దే. ఆవ్య. బలికే. (మా. బాపురే.)

మాయువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. వైత్ర్యము.

మాయూరము. సం. వి. ఆ. న. మయూరములసమూహము. విణ. మయూరసంబంధమైనది.

మాయ్యము. సం. వి. ఆ. న. త్రాసు, మూర, తూము లోనిగుమానము.

మారకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) మరణింపఁజేయువాడు.

మారజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. బుద్ధిదేవుడు.

మారణము. సం. వి. ఆ. న. 1. చంపుట; 2. ఒకవిద్య.

మారాటము. దే. వి. మాఱాటముయొక్క రూపాంతరము.

మారము. వై. వి. మర్దము, కీలు. “క. ఓరామచిలుకమాకీ, మారములు తెలియుటకును మగవారమె.” కుక. ౨, ఆ.

మారి. ఉభ. దే. ఆ. తాచ్ఛిప్యమునందువచ్చెడు ఒకానొక ప్రత్యయము. (ఉదా. కొట్లమారి, మొట్లమారి. మొ.) సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మారణము; 2. మహారీకాశోగము; 3. వర్షము. ఈ. 1. జనతయము; 2. పార్వతి.

మారిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దత్తునితల్లి. ఆ. పుం. ము. లోటకూర.

మారిషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (నాట్యోక్తియందు.) ఆర్యుడు.

మారీఫత్తు. హిం. వి. ఐశము.

మారు. దే. వి. ప్రతి. “ఆ. అమరవైన్యములును దమయంతివర్తింప, నేరకునికి నాకుమారుమొగము, గానొనకొవలసెగాదె.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

మారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్ద్రుడు, మరుడు.

మారుతము. సం. వి. ఆ. పుం. వాయువు, గాలి.

మారుతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. స్వాతీనక్షత్రము. ఇ. పుం.

1. భీమసేనడు; 2. హనుమంతుడు.

మారెడు. వై. వి. మారేడుయొక్క రూపాంతరము.

మారేడు. వై. వి. బిల్వము. "రగడ. మారేటికిబలు
మారేటికిజన." య. ౪, ఆ.

మార్కవము. సం. వి. అ. పుం. గుంటగలగరి.

మార్కు. ఆం. వి. గుర్తు. పాఠములు చదివినందుకిచ్చు
సంఖ్య.

మార్కొను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. మాటుకొనుయొక్క
రూపాంతరము. (అ. క్రి. కి. - "ఎ, గీ. పోరవధి
యించినట్టిసమీరజనుకు, భూరిబలునకుమార్కొ
నువారుగలరె." భార. ఆర. ౧, ఆ. "చ. ఆటదా
నితో. బాడుతు నెయంచుమార్కొనక పోయెదొ
లంగియతెందుభూవరా." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. -
స. క్రి. కి. - "మ. కనిను గ్రీవుడు బిట్టనల్పుమను
వేగంబారదైత్యేంద్రుమా. ర్కొని." భార. ఆర.
2, ఆ.)

మార్గణ. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆ. న. ము. 1. వెదకుట;
2. యాచించుట. అ. పుం. బాణము.

మార్గణుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) యాచించువా
డు, యాచకుడు.

మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రోవ; 2. మృగశిర్ష
నక్షత్రము; 3. మార్గశిర్షమాసము; 4. ఆ నేపథ్య
ము; 5. సంగీతవిశేషము; (మా. సంగీతము.)
6. కస్తూరి.

మార్గశిర్షము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశిర్షమాసము.
మార్గశిము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకబడినది.
మార్గ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెదకబడినది;
2. తుడువదగినది.

మార్కు. దే. స. క్రి. వడ్డించు. "ద్వి. అడ్డిసేయకయి
ట్టులమరులబంతి, వడ్డించుచునునచ్చినచ్చియచ్చె
లువ, తనమహాకీర్తి ప్రతాపసంపదల, యనువున నె
లుంగుచునక్కడబంతి, గూర్చున్న శశధరాంకు
లకమృతంబు, మార్కు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. - ప్రే.
(మాణిజేయు.) 1. నాశముచేయు; "ఉ. తూర్ప
రుణంబుగాదొడగె గుప్తనిశాచరవేళయయ్యె
డుకొ, మార్కుము." భార. ఆది. ౭, ఆ. - 2. మ
రుపణము, "చోప్పమార్కు." స్వా. 3, ఆ.

మార్గన. సం. వి. ఆ. క్రి. మురజధ్వని. ఆ. క్రి. ఆ.
న. ము. తుడుపు, తోమడు. పుం. లార్డుగి.
మార్గని. సం. వి. ఈ. క్రి. చీపురుకట్ట. (రూ.
సమార్గని.)

మార్గనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తుడువదగినది.
మార్జాలము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లి. (రూ. మార్జారము.)

మార్జింజే. సం. స. క్రి. తోడయు, తుడుచు.
మార్జక. సం. వి. ఆ. క్రి. కొన్నిసంబాధులుచేర్చి
పక్కముచేసిన పెరుగు.

మార్జాండుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు, (రూ.
మార్జండుడు.)

మార్జుడు. దే. వి. మాటుతుడుయొక్కరూపాంతర
ము. "క. మార్జుడనివన్న వించిత." సము. 3, ఆ.
"మార్జుమనము." భార. శాం. ౨, ఆ. (మా. మే
వడి. మాటుతుడు.)

మార్జంగికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మృదంగమువా
యించువాడు.

మార్జము. సం. వి. అ. న. మృగుత్తిము, మైత్రిన.
మార్జ్యకము. సం. వి. అ. న. ద్రాక్షకల్లు. విణ. ద్రా
క్షసంబంధమైనది.

మార్పడు. ద్వి. ఆ. క్రి. మాటుపడుయొక్కరూపాం
తరము. "తే. వానిగలలోనగాననివనజముఖి
యు, వానిచూర్పడచేర్కొని మానవతియు, వా
నిగానాత్మభావించివరునిగవయు, నవ్వలించిన
తినులేదయ్యెనెచట." వై. ౧, ఆ. ["చ. మదను
డురెండు చేతులనుమార్పడ నేయగదూపులైరు
నుం, బదియయి నేలు వేలుపరిపాటివస్థలసంఘ
టంపగా." (ఇక్కడ మార్పడననగా తడవమై
నియర్థము.) వై. ౨, ఆ.]

మార్ప. దే. వి. మాటుపుయొక్కరూపాంతరము.
మార్పెట్టు. దే. అ. క్రి. మాటు పెట్టుయొక్కరూపా
ంతరము. "క. మహాబలు, పట్టికినురఖచరదనుజు
న్నగులనుమా ర్పెట్టు." భార. ద్రో. ౪, ఆ.
(మా. మార్కొను.)

మార్పాట. దే. వి. మాటుపాటయొక్కరూపాంతరము.
మార్పి. సం. వి. ఇ. క్రి. మార్జనము, (రూ. మార్జి.)
మాణకము. దే. వి. (మా.) మాటుపు.

మాణట. దే. విణ. ప్రతిరూపము, ప్రతి. "ఎ, గీ. ధర్మ
దేవతమాటలనువునూవె, యాయధిపతిరునుజ్జ్వ
లకాయము." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. "ఉ. మవ్వి
పుంగ్ర మైఱుంగలకు మాణటలైనకటాక్షిరోచు
లకొ." ఉ. వారి. ౫, ఆ. (మా. కాణు.)

మాతాకు. దే. వి. స్రాకుడుగొయ్యి, ఉపఘ్నుము.
"బుద్ధిలతకుకొ మాతాకు హత్తించి." భాగ. ౮,
స్కం.

మాతాట. దే. వి. మాతాడుట. "తే. ఆవిధమునకు మాతాటనూ వెయ్యెను." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ.
 మాతాటము. దే. వి. కలహము. "నీ. మనకు వేల్పులకు ను మాతాటముగ రాక పంచి పెట్టెదనని పడఁతి పూనె." భాగ. ౮, స్కం. (మాతాటయొక్క రూపాంతరము.) (చూ. అజుడ.)
 మాతాడు. దే. అ. క్రి. (మాటు+ఆడు.) మాటుపలుకు. "క. నేటికా తెలుగునరులకు, మాతాడికయునికిలెన్న." భార. విరా. ౧, ఆ.
 మాటు. దే. అ. క్రి. 1. నశించు; 2. మాటుపడు; (అనగమతినది.) 3. వేటురూపముగు. (నానిరూపము బొత్తిగామాటెను.)—వి. 1. ఎదురు; (నానుమాటెనురు.) 2. తడవ; (చూ. పలుమాటు.) 3. రండువరూరి పెట్టఁదగినభోజ్యపదార్థము. "చ. ఒక పరిజాణాడొక్కఁ డొకయొగ్గలచేరువు మాటు పెట్టఁగా." వై. 2, ఆ.—విణ. వి. 1. ప్రతి; "అమేయ పరాక్రమనీకుఁబొందవులో మాటె." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. అన్యము. "మాటుదెన." (చూ. పలుమాటు.) (హల్లుపరమగుచో ఉకారమునకు వికల్పముగలోపంబగు. "మామకుఁబైపు మార్పల్క." భార. ఆను. ౪, ఆ.)
 మాటుదెల్లి. దే. వి. (మాటు+తెల్లి.) సునతితెల్లి.
 మాటుకొను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. ఎదిరించు. (చూ. మార్కొను.)
 మాటుచే. దే. ప్రే. మాటుజేయు.
 మాటుతుడు. దే. వి. మాటుచువాడు, శత్రువు. (చూ. మార్తుడు.)
 మాటుదల. దే. వి. మాటుట, మాటుపాలు.
 మాటునీళ్లు. ద్వ. వి. బ. ముట్టునీళ్లుకు మునుపటి నాటి స్నానము. (చూ. ముట్టనీళ్లు.)
 మాటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. భేదపడు. "ఎ. గీ. మహాత్మి నేడు, మాటుపడెయ్యెచ్చేనీతిముఱవలెయు." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.
 మాటుపాటు. ద్వ. వి. మాటుపడుట, న్యత్యాసము.
 మాటుపు. దే. వి. ఒకటిచ్చి మఱియొకటి పుచ్చుకొనుట, వినిమయము.
 మాటు పెట్టు. దే. అ. క్రి. ఎదిరించు. (చూ. మార్పెట్టు.)
 మాటుమగడు. దే. వి. ఉపపతి. విక్ర. ౮, ఆ.
 మాటుమనుపు. దే. వి. (ఆడువాని) ద్వితీయవరణము.
 మాటుమనుపుది. దే. వి. (మాటుమనుపు+ఆది.) దిధి ఘపు.

మాటుమాట. దే. వి. ప్రతిపదనము.
 మాటుమూల. దే. వి. ఎగురుమూల.
 మాటుమొగము. ద్వ. వి. పెడ మొగము, పరాఙ్ముఖము.
 మాటుమొగముడు. ద్వ. అ. క్రి. (మాటుమొగము+పడు.) పరాఙ్ముఖుగు. (చూ. నీటుమోపు.)
 మాటుమ్రోత. దే. వి. ప్రతిగ్రుని.
 మాటొడ్డు. దే. అ. క్రి. (మాటు+ఒడ్డు.) ప్రతిఘటించు. వి. ప్రతిఘటనము. "చితుర్ భూమిమాటొడ్డులకొ." భార. శాం. ౨, ఆ.
 మాల. ఉభ. వై. వి. చండాలఁడు*. సం. అ. క్రి. 1. పూదండ; 2. పిక్క. 1. అ. పుం. ము. చండాలజాతివిశేషము. పుం, న. దిబ్బ.
 మాలఁడు. వై. వి. మాలవాడు, చండాలఁడు*. "మాలనిరాక." భార. శాం. 3, ఆ.
 మాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేము; 2. గర్గర; 3. దిబ్బ.
 మాలకరి. వై. వి. మాలాకారుడు. "తే. మాలకరిపుష్పములుగోయమాడ్చిఁదేటి, పూవుఁదేనియఁగ్రోలెడుపోల్కి నెదురుగంధకుండఁగొనునదికార్వసలము, బొగ్గులకుఁదోలెముదలంటఁబొడువఁజనదు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. వనపాలకుడు*. "పోవఁగఁజూచిమాలకరి భూపతిసూభివుఁడే." (చూ. ముందుభాగము.) భో. ౫, ఆ.
 మాలకాకీ. వై. వి. ద్రోణకాకము. కాకోలము.
 మాలతి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. జాజి; 2. ఒకానొక క్రి. మాలాకారుడు. సం. వి. అ. పుం. పూమాలెలుకట్టి అమ్మనాడు.
 మాలాత్మికము. సం. వి. అ. న. చిష్ణకసపు.
 మాలి. సం. వి. న్. పుం. 1. మాలాకారుడు; 2. నుకేకుండనురాత్తునునికొడుకు. విణ. మాలగలవాడు.
 వై. వి. లోటకాచునాడు.
 మాలిక. సం. వి. అ. క్రి. 1. పూమాలె; 2. పెడఁబెట్టుకొనెడుతీగ; 3. వింజోజి; 4. మాడుగు; 5. నదివిశేషము; 6. కూతురు.
 మాలికుడు. సం. వి. అ. పుం. మాలాకారుడు.
 మాలిన్యము. సం. వి. అ. న. మలినత, మలినత్వము.
 మాలిమి. దే. వి. 1. వాత్సల్యము; 2. ఓడనడపుకాస్త్రము; 3. ఓడనడపుకాస్త్రమునెఱిగినవాడు.
 మాలిమికాడు. దే. వి. మాలిమికాస్త్రమునెఱిగినవాడు.
 మాలీషు. హిం. వి. గుఱ్ఱమునుతోముట.

మాలు. దే. అ. క్రి. చెడు, నశించు. (చూ. బ్రుంగు
డుహాలు.)

మాలుగు. దే. అ. క్రి. సోమరితనముబొందు. (రూ.
మాట్లు. "ఈమహిమమహామృతిచండించెనాప్రా
వృట్టాలపయోదకాంతికరమై భాసిల్లునీమేను." శేష. ర, ఆ.)—వి. 1. సోమరితనము; 2. బెస్తల
భంజముమీది తడిమడతపాట్లు.

మాలుగుబోతు. దే. విణ. (మాలుగు+బోతు.) సో
మరి. "ఉ. కూలికివచ్చియాడవగోయుచుగూ
రుకుజెందజొచ్చెనే, మాలుగుబోతు." చెన్న.

3. ఆ.

మాలుమే. దే. ప్రే. మాలజేయు. (రూ. మాల్పు. చూ.
దివాణము.)

మాలుధానము. సం. వి. అ. పుం. ముట్టుబాము.

మాలారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మారేడు; 2. వెలగ.

మాలె. వై. వి. 1. పుష్పమాలిక; 2. మాడుగు. "జీలు
గుపెరిగిన మాలెగుంబంబుకాదు." ఉ. హరి.

3. ఆ. (మొదటిరూపము మాలియ.)

మాలెత్. ద్వ. వి. (మాల+ఎత్.) మాలది, పండాల్స్తీ.
విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

మాల్యము. సం. వి. అ. న. 1. పుష్పమాలిక; 2. పు
ష్పము.

మాల్యవంతము. సం. వి. త్. పుం. 2. కానొకకొండ.

మావతుడు. వై. వి. మావటివాడు. "లయగ్రాహి.

రావుతులతుండములు మావతులనుగ్గు." భార.

స్త్రీ. అ. ఆ. "నీ. మదపుటేనుగులెలమావంతు

లదనర్చితమివైఖరి బెక్కుదశములదగి." భాను.

౧. ఆ.

మావటము. దే. వి. తములపాకులకట్ట. (చూ. చుటపు.)

మావటి. వై. వి. మావటివాడు, ఆధోరణుడు. "చ.

తనువున వంధకారపుమడంబలమిన్నను భద్రదం

తికిక, మొనసినజెందరేగితమనుండమమావటి

గుంకుమెట్టులో, యనురులవైచినకొనొగిలియ

చ్చటనెత్తురు క్రక్కెనోయనక, గనుగవకోర

గింపబొడకట్టెనముజ్జ్వలపాంధ్య గాగముల్." పా.

అ. ఆ. "ఉ. మావటులోలిడికొలుపమత్తగ

జంబులుపోవులోవలక, బ్రోవులుగట్టుచుక

గవులు." రా. యు. కాం.

మావటిడు. ద్వ. వి. (మావటి+ఈడు.) మావటివా
డు. (చూ. ఓజ్.) (స్వార్థమున ఈడు.)

మావలి. దే. వి. నుగంధిమాలి.

మావి. దే. వి. 1. మనుష్యునిగర్భస్థపిండమునకురత్నక
ముగా మీదకక్రమ్యుకొనియుండు తోలుసంచి,
జరాయువు; 2. మావిడి.

మావిడి. దే. వి. మామిడియొక్కరూసాంతరము.

మావు. దే. వి. 1. అశ్వము; 2. అశ్వసంగమము;

3. మత్స్యగ్రహణసాధనవిశేషము. (క్రిందుసన్న

ముగా మీదుపాటపువెరివిగా ఆడుగుమీదచివి

రలుచేర లోనఁ జొప్పించి యూతెనలె చువ్వల

తో నేర్పిటపబడినది.)

మావుమోమువాడు. ద్వ. వి. కింపురుషుడు, తురం

గవదనుడు.

మావెలగ. ద్వ. వి. ఉలిమిరి, నరుణము.

మావెల్లు. సం. వి. ఈ. క్రీ. కారుమినుము.

మావము. సం. వి. అ. పుం. 1. మినుములు; 2. ఆము

దుగురింజలయెత్తు; 3. త్వగ్దోషభేదము; 4. మా

ర్థము.

మావీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మావములు పం

డునది. (పాలము.)

మావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) —వై. —

మావటి. దే. వి. 1. శూరుడు; (చూ. మావ్టిడు.)

2. మల్లుడు. విణ. శ్రేష్ఠుడు. (చూ. మావటిడు.)

మావటిడు. దే. వి. (మావటి+ఈడు.) 1. శూరు

డు; (చూ. మావ్టిడు.) 2. మల్లుడు. "మైవాకు

మెరసినమావటిడు." స్వా. గ. ఆ. —విణ. శ్రేష్ఠు

డు. "చదువులమావటిసపునుక కప్పెరగాజేసి."

భల్లా. ర, ఆ. (స్వార్థమున ఈడు.)

మావము. ఉభ. వై. వి. రెండున్నర చిన్న మెత్తు.

వి. ఆ. పుం. 1. నెల; (ఇవి పం. ద్రెండు. —చైత్రము,

వైశాఖము, కేయిలము, ఆషాఢము, శ్రావణము,

భాద్రపదము, అశ్వయుజము, కార్తీకము, మార్గ

శిరము, పుష్యము, మాఘము, ఫాల్గునము.) 2. వా

పపరిమాణము.

మావరము. సం. వి. అ. పుం. వార్డుగంజి, గంజిమీ

దిమిగడ. (అని కొండలు.) —విణ. 1. వ్యాప్తి

ము; "వి. సాంద్రసలిలాసారమావరంబులగువా

ర్షికవావరంబులు." ఆము. ర, ఆ. —2. దీర్ఘము.

"తే. మహిమహిమనేశ్వలందునమనవతికి. మావ

ములయ్యెడలవంగ వావరములు, పాడువుగలిగి

తపస్యసంపూర్తియును, నంచితాయామవతులయ్యె

యామవతులు." వై. ౧, ఆ.

మానీ. వై. వి. 1. మైల* ; "తే. మానీకనుపట్టుటకు నాత్తకోసిరోసి." కవిక. ౫, ఆ. — 2. మానీయొక్కరూపాంతరము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

మానీక. దే. వి. 1. ఆతుకు; 2. చిక్కు.

మానీకము. సం. వి. అ. న. 1. ఆర్థికమునఱకు నెలనెలకు చేసేడుక్రాద్ధము; 2. ప్రతి అమావాస్యయందును చేసేడుక్రాద్ధము. విణ. మాససంబంధమైనది. మాస్తిడు. దే. వి. మాసటీడుయొక్కరూపాంతరము.

(సూరునకు. "ఉ. వైడేరభబుతోబ్రళయపావకపట్టుననేడుగట్టుకొ, న్నాడొయితండంగనలుంగనుగ్రుడ్డుగదలి కాయకొ, వ్వేడిమిచేదిగంతములు నచ్చివడక బలభేదిమిటిమా, స్త్రీడతడొక్కడుంగడువడింగవియంగపిరాజు దుగ్రుడ్డే." రామా. ౮, ఆ.

మానా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవు. మాహాయి. మాహాత్మ్యము. సం. వి. ఆ. న. మహాత్మ్యము, గొప్పతనము.

మాహిమ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంతఃపురము కానికి తగినవాడు.

మాహేంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. దినముయొక్క పదుమాడవభాగము. (చూ. దినము.)

మాహాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు, గోవు.

మాహేశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకమాతృక. (చూ. మాతృక.)

మాళిగ. వై. వి. మాడుగు, "మేలిమాళిగల్ మేడల." ప్రభు. ౧, ఆ.

మి.

మింగడ. దే. వి. మింగడయొక్కరూపాంతరము.

మించిలి. దే. వి. (చూ.) జిబ్బిక, నికాంకుళి.

మింఁ. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. అతిక్రమించు.

మిం. వి. 1. పురుషపాదత్వవ్యాభరణము; 2. మెఱపు; 3. ప్రకాశము; "నీ. బాలపల్లనము లలిలలుపాలివోనమించారు కంగేలి మేలిమియును." వారి. ఉ. 2, ఆ. — 4. అధికము. "తే. యిలయుదివియు, ముంచుకపివీర నేనలమించుగాంచి." రామా. 2, ఆ.

మింఁకాలు. దే. వి. (మింఁక+కాలు.) దక్షిణపాదము.

"ఉ. త్రాన్పాలతాల్పునింగిసిగకుంగనుగందని పూలదండయా, వెన్నునిమించుగాలిబొట వ్రేలికిరూతురు కేల్పటాటకుకొ, మిన్నుకొలంకువంచెలినిద్దపుబెయ్యదపాల వెల్లికికొ, మన్ననయ

న్ను నైతపసి మంతనపుం దరయైనలొయ్యలికొ." రామా. ౫, ఆ.

మింఁకేబోడి. దే. వి. (మించు+పోడి.) 1. మెఱపు పలెమనాజ్ఞారాలగు ఆడుది; 2. ఆడుది. (చూ. మింఁకేబోడి. "ఎ, గీ. మేటిరతులకునురతాణి మించుబోడి." శకాం. ౪, ఆ.)

మింఁకెదల. దే. వి. 1. అతిక్రమణము; 2. అధికము. మింజుమలే. హిం. అవ్య. దానిలోనొకపాలు.

మింటి తెరువరి. దే. వి. (మిన్ను+తెరువరి.) 1. సూర్యుడు; 2. అమరుడు. "ఎ, గీ. మదముదైవా అముప్పదిమూడుకోట్ల, మింటి తెరువరిమూకలు నంటికొలువ." చంద్రా. ౧, ఆ.

మింతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మిండగాడు, విటుడు.

మిండ. ఈ. దే. వి. రక్తచ్ఛుచిక్. వై. విణ. వృత్తియందు మిండడునునుమిండెనర్థములోపింపగామిగిలినరూపము. [ఈ. దా. మిండతపసి; (విటతపస్వి.)

"ఎ, గీ. కడపటభుజంగ కేమేబువడసినప్పడుండుబోగండు మెఱసియిమ్మిండతపసి." రామా. ౨, ఆ. — మిండతుమైద; (మగతుమైద.) "ఎ, గీ. పుండరీకేత్తణుండుతిఖండబర్హ, మండితేతిఖండకుడునతొఖండలండు, పుండరీకునిమానసాంభోజపీఠి, మిండతుమైదయైయుండునిండంగొలుపు." పాండు. ౨, ఆ. — మిండవడ్డి. (అధికమగువడ్డి.)

"నీ. మిండవడ్డికినోర్పుమృత్యురూపములైనసాపాలుచేబులుగ్రాహియగును." పాండు. 3, ఆ.

(మిండప్రాముము అని ప్రయోగమున్నది దానికి యోవనమనియర్థము.) చూ. మిండడు.] (ఉత్తరహరివంశము అయిదవ ఆశ్వాసమునందు "మిండమేఘము" అనియున్నది అది మింతమేఘమని యుండునని తోచెడి.)

మిండడు. వై. వి. 1. విటుడు; 2. పురుషుడు*. విణ. అధికుడు*. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. మిండ.)

మిండగాడు. ద్వ. వి. (మిండ+కాడు.) మిండడు. (స్వార్థమున కాడు.)

మిండగీడు. ద్వ. వి. మిండగాడుయొక్కరూపాంతరము.

మిండత. ద్వ. వి. (మిండడు+త.) జారిణి. "ద్వి. ధనమంతయునుమిండతలిచ్చె." వారిశ్చ. ౨, భా. మిండతీకము. ద్వ. వి. (మిండడు+తీకము.) కారత్వము. "ఎ, గీ. ఈవి, భుండుపదియాలుకేలం

ద్రుపిండునిండు, మిండటిక మునగడముట్టుకుండు మనసు, వాడు." పాంచా. ౨, ఆ.

మిండలకోరి. ద్వ. వి. మిండత, జారిణి. (ఇది తిగవు గోరిపంటిది.)

మిక్కుటము. దే. విణ. మిక్కిలి, అధికము. "నీ. కర తాళగతులమిక్కుటముగానాడుచు నావేశమూర్చలనలతెగనుచు." పాండు. ౫, ఆ.

మిక్కిలి. దే. విణ. 1. అధికము; "మిక్కిలియైనక్కిరి." భార. ఆర. ౬, ఆ. "క. మిక్కిలిచేతులునునాని మిక్కిలికన్ను." భార. సభా. ౨, ఆ. - 2. శ్రేష్ఠము. "నీ. అఖిలవతుష్పదములకు ధేనువు మిక్కిలిమానవులకు, బ్రాహ్మణుండు పరిష్కండున తులంగు, శ్రేయమధికంబు." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.

మిక్కిలివాడు. దే. విణ. అధికవాడు. "పాండవుల్ మిక్కిలివారు." భార. ద్రో. ౫, ఆ.

మిక్కిలికంటివేల్పు. దే. వి. (మిక్కిలికన్ను + వేల్పు.) శివుడు, ముక్కుంటి.

మిక్కిలికన్ను. దే. వి. త్రిపురాంతకుని ఫలనేత్రము (చూ. మిక్కిలికను.) (చూ. మొన. మాడపయర్థము సుదాహరణము.)

మిక్కిలు. దే. ఆ. క్రి. మీలు, అతిశయించు. "క. తలచెదలతోచాటించిన, చలమిలుకగాలుగాలదాటించిన మి, క్కిలుగాలుగేలుసేతుల, గులికిచెదలచేయిమీద దగుక ప్రేలుగొనక." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

మిక్కుటము. దే. విణ. మిక్కుటముయొక్కరూపాంతరము. (అధికమునకు. - "క. మి, మ్కుటమైకడి గంటికెంపుకొమరంగక." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.)

మిగత. దే. వి. మిగులు, శేషము.

మిగులు. దే. ఆ. క్రి. 1. శేషించు; 2. అతిశయించు; "చ. గీ. ఆమృతపేరుగలగుపదార్థునివని, పరులయాగంబులకు సరివచ్చుమిగులు, గానియిదివలె ప్రపంచనగా వెలుగు, ధర్మతనయునియశ్వమేధమున రెండ్ర." భార. అశ్వ. ౪, ఆ. - 3. మిట్టమిలు. "క. ఇక వెన్నెల, మిటమిటగాయంగ మేను మిగుల నెరియదే." కళా. ౬, ఆ. - 4. శేషము. "నీ. మలయజంబేవీచందోలిచెక్కడులిచిమేడలకిడ్డమిగులెథాములకుడిగ్గు." ఆము. ౨, ఆ.

మిగులుచే. దే. ప్రే. మిగులజేయు. (చూ. మిగుల్పు. శేషింపజేయుటకు. - "ఉ. నేయిబాలునం,

ద్రావుచునొక్కనాడు శిశురత్న ముకొంత మిగిల్చియిచ్చినక." పర. ౧, ఆ.)

మిటమిట. దే. వి. 1. కాయుటయందగుగ్ధస్వనకరణము; (చూ. మిగులుమాడవయర్థము.) 2. మండుటయందగుగ్ధస్వనకరణము. "మిటమిటముడువేసవియందు." భాగ. ౪, స్కం.

మిటమిటన. దే. వి. మిటమిటయనుట. (విశేషణమగుచో మిటమిటని. "క. మిటమిటనికటికియొడక." చంద్ర. (చూ. అలకన.)

మిటాయి. హిం. వి. సిడివంట. (చూ. మిటాయి) మిటారము. దే. వి. 1. నిక్క; "మిటారపుగుబ్బిగోయి." నీలా. ౨, ఆ. - 2. అతిశయము. "మొగొమ్మలకిమిటారపుంజా నుకయింతయుంగలగజా నానె." అచ్చ. బాల. కాం.

మిటారి. దే. వి. 1. మదముగలయొడుది; 2. ఆడది. (ప్రమద.) విణ. 1. మదముగలది; "మిటారొత్తు." "మిటారయాపు." - 2. నిక్కగలది; "మిటారిగుబ్బి." - 3. ఉన్నతిగలది. "మిటారిబల్బి ణుడు."

మిటారింపు. దే. ఆ. క్రి. 1. నిక్క; "నీ. ఘనతరంబగుగుబ్బుచనుదోయిమీదె కంతయుమిటారింప వాస్తవమైతి." (మిటారింపు క్రియకు చనుదోయిక్ర.) కళా. ౭, ఆ. - 2. విజృంభించు; "కి. విడివే, బలపులుగుల పదనతో మిటారింపకక." య. ౧, ఆ. - 3. అతిశయించు. "మిథి పాండుశ్రీమిటారింపె." ఉ. రా. ౧, ఆ.

మిట్ట. దే. వి. ఉన్నతభూమి. విణ. 1. ఉన్నతము; (మిట్టపండ్లు.) 2. తీక్షణము. "మిట్టకోల."

మిట్టమిట్టు. దే. వి. (మిట్టమిట్టు.) అత్యున్నతభూమి. "ద్వ. మేడికాల్వలమిట్టమిట్టుగా ద్రవ్యి." పారిశ్వు. ౧, భా. - విణ. అత్యున్నతము.

మిట్టాడు. దే. ఆ. క్రి. (మిట్టి + ఆడు.) సంచరించు. "అంగల్లయందు మిట్టాడమానినీలేక." కాశీ. ౫, ఆ. "కా. మిట్టాడంగనరుండులేనియడవిక మీ నాక్షిదీనాకృతిక." స్వా. ౪, ఆ.

మిట్టింపు. దే. ఆ. క్రి. ఎగురు, మిట్టు. (చూ. ఊకి పాటు.)

మిట్టిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఎగిరపడు. (చూ. మిట్టి పాటు.)

మట్టిపాటు. ద్వ. వి. మట్టిపడుట. 'ద్వి నీమట్టిపాటును నీరాజసంబు, నీమదంబునునుబ్బు నేలతోగలయ.' హరిశ్చ. ౧, భా.

మట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఎగురు, మట్టించు. 'క. ఫణిభూమణుండువాసి, ప్రణతిశ్లాఘాపరంపరల నొనరింపఁ', ద్రిణ మనునది తీర్థాశ్రుతి. మణికిర్ణికమట్టి సరసిమధ్యమునబడెడి.' కాశీ ౧, ఆ.

మడి. దే. వి. మడిసిపాటు, గర్వము. 'తే. మలీ ముగొండలు నీచేతమడిసి'ందు, మడిచునగఁజొచ్చితమసూడుదడవలేరు.' ఉ. హా. ౫, ఆ. — విణ. 1. మడిసిపాటుగలది; 'మడిబోను.' 'మడివిట్లు.' 2. ఉన్నతము; 'మడిపండ్లు.' — 3. తీక్ష్ణము. 'మడిమధ్యాన్నము'

మడిగ్రుడ్లవాడు. దే. విణ. ఉన్నేత్రుడు.

మడిగ్రుడ్లు. దే. వి. బ. ముందటినుండికినగు గ్రుడ్లు.

'నీ. మిడుగులుగములుగ్రమియట్లునిగిడెడులోమలగలమడిగ్రుడ్లువనర.' భార. సా. ౧, ఆ.

మడినాగు. ద్వ. వి. ఎగిరియెగిరిపడు సర్పవిశేషము మడిపండ్లవాడు. దే. విణ. మట్టపండ్లవాడు, దంతురుడు.

మడిపండ్లు. దే. వి. బ. మట్టపండ్లు. (చూ. తెట్టు.) మడిమేలము. దే. వి. మడిసిపాటు. 'నీ. మితిలేని యిమడిమేలపు మెకములు సకియలబలగమేజననినీకు.' ఉ. రా. ౬, ఆ.

మడియ. దే. వి. వేదనాకృతి. 'క. తలచియపుడందొకింతయుఁ, దొలుతటితర నాతిమడియదోచక మఱియె, వ్యలనరనినశ్రుతిశబ్దము, పంతునకుఁ రాక వెగడుపఱచినగలఁకె.' పర. ౨, ఆ.

మడియ. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎగురు, మట్టు; (చూ. తొలయ. వి. మొదటియర్థము.) — 2. వెలికులుకు. 'క. కొఱసం, దగఁడు బెడిదయగఁబడిచెఁ, బగతుడు కనుమడిసి నేలబడితన్ను కొనఁ.' భార. విరా. ౨, ఆ.

మడివోపు. దే. ఆ. క్రి. (మడిసి+వోపు.) 1. తక్కు; 'ఒకఁడు మడివోకకలనిలోమడియుట యూహించి.' రాఘ. ౪, ఆ. — 2. తొలగు. 'ద్వి. మడివోనికడిమి.' హరిశ్చ. ౧, భా.

మడిసిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మట్టిపడు. (చూ. మడిసిపాటు.)

మడిసిపాటు. ద్వ. వి. మట్టిపాటు. 'మానధ్వజానికింతమడిసిపాటె.'

మిడుగు. దే. వి. మిడుగులు. 'మిలుమిడుగులొదట్టంబుగాబెర్చ.' భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కానబడదు.)

మిడుగులు. దే. వి. 1. అగ్నికణము, విస్ఫులింగము; 'క. మిడుగులునితలచుబాలుడు. మిడుగులుంబుర్వంగ.' లక్ష్మీ. ౪, ఆ. 'చూడులఁ మిడుగులులెసంగ.' మార్క. ౬, ఆ. — 2. మీనాగులుంబుగు. 'తే. మన్యుమిడుగులులట్లులెమెఱసిరె. మెలుగులొకపుట్టెమెన్న నెలుంగకేను.' సం. 'ఖద్యోతవదభిజ్ఞాతం తస్యయావిధ్మంతికాత్.' భార. ఆర. 3, ఆ.

మిడుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. బ్రదుకు; 'వ. మెలకుసెగల మిడుకుంబాలక నీతైవదేసితము.' భాగ. ౮, స్కం. — 2. త్రుట్టు. 'తే. మిడుకమిడుకనితైలుగుల గొడుగుఁగునిమి.' భార. ద్రో. ౨, ఆ. — 3. కదలు; 'ఆ. అమహీరుహంబునదిరింబడాకిన, నొచ్చిపక్షి, కథతనాభివుండు, మూర్ఖవచ్చియంగులులశిథిలంబులై, మిడుక లేక పుడమిమీదబడియె.' నిర్వ. ౧౦, ఆ. 'మడికెడివెదవులు.' ఉ. హరి. ౪, ఆ. — 4. సంచరించు; 'మిడుకమానిసేగానక.' మార్క. ౨, ఆ. — 5. పరితపించు; 'క. నడుచుచునవశబ్దంబులు, తొడుకుచుంబురుడునకుఁగిరితత్తుట్టెగట్టె, వడుకుచుముందఱదోచక, మిడుకుచుగర్వింపుకువిమెత్తురనుకవుల్.' కవిస. ౧, అధి. — 6. ఎండు. 'ద్వి. మునినాథ నేబోయిముద మొప్పుజలముఁ, గొనివచ్చునీలోనగుత్తుకమడికి.' హరిశ్చ. ౧, భా. — వి. జీవము. 'మిడుకుమలగనేసి.' ఉ. హరి. 3, ఆ.

మిడుగు. దే. వి. కఠినతల. ఆం. భా. ద్వ. తే.

మిడుచే. దే. స. క్రి. 1. ప్రపదప్రయమునబొట్టుబొట్టుగావిడుచు; 2. నెటికవిలుచు. 'చూచుచుఁ జేరనేర్చిడుచుచుఁ.' భార. విరా. ౨, ఆ.

మిడుత. దే. వి. ఒకదినముతెక్కిపురుగు, శలభము. మిడుమిడుకను. దే. ఆ. క్రి. (మిడుకు+మిడుకు+అను.) మిడుకు, పరితపించు. 'క. పాలేటిరాచకన్నియ, మేలారెడు చూపులేక మిడుమిడుకంబుఁ.' భాగ. ౮, స్కం.

మిణకరము. దే. వి. ఏమియుతోచక శ్రమించుట. మిణకరించే. దే. ఆ. క్రి. ఏమియుతోచక శ్రమించే. మీనాగు. దే. వి. మిడుగుయొక్కరూపాంతరము.

విణుఁగఱు. దే. వి. మిడుఁగఱుయొక్కరూపాం
తరము. (అగ్ని కణమునకు. "విణుఁగఱు లెట్లెడం
జెదర." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.)

మితంపచుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧౩౪.

మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొలఁదియిడఁబడి
నది; 2. తెలియఁబడినది.

మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కొలఁది; 2. గడువు.

మిత్త. వై. వి. స్నేహితుడు. "క. అత్తెఱుననైదో
డని, నత్తమిలిసఁజూచి రాముడలుకనిగుడఁగా,
నల్మిలువేలుపుఁగలుపల, మిత్తకాదాకొనికడంక
మాఱంబలికక." అచ్చ. యు. కాం.

మిత్తి. వై. వి. 1. మృత్యుదేవత; (చూ. జేమరాడి.)
2. చావు. "క. రత్తయచచారములనే, నుత్తముఁ
డగుధర్మతనయునుడికించితిను, రవ్యుత్తులగునత్తు
తులకన్, మిత్తియగుక బోరవగలుమిగులకయ
న్నే." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

మిత్తిక. వై. వి. మన్ను, మృత్తిక.

మిత్తిగొంగ. ద్వ. వి. శివుడు, మృత్యుంజయుడు.

మిత్తిమోలు. ద్వ. వి. కేతుగ్రహము.

మిత్తివేలుకాడు. ద్వ. వి. శివుడు, మృత్యుంజ
యుడు. "ఆ. మిత్తివేలుకానితత్తడియూరనిం,
పెనఁగనిలిచి." అచ్చ. ఆ, కాం.

మిత్రిము. సం. వి. అ. న. 1. స్నేహితుడు; 2. దం
డెత్తిపోవువానిశత్రుదేశమున కావలిదేశపురాజు.
(రూ. మిత్రుడు.) పుం. డు. సూర్యుడు.

మిథము. సం. అవ్య. ౧. పరస్పరము. ఆ. ౪, ఆ.
(ఇది యాయాధునిక గ్రంథమందొకచోటనే
ప్రయోగింపఁబడియున్నది.)

మిథునము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలమగలబేత;
2. ద్వయము; 3. ఒకరాశి. (చూ. రాశి.)

మిథ్య. సం. అవ్య. ఆ. అసత్యము. (మిథ్యాదృష్టి=
నాస్తికత్వము. మిథ్యావతి=భ్రాంతి.)

మిద్దియ. దే. వి. మిద్ద. "నీ. గద్దియలుయ్యెలలోమి
ద్దియలోమేడలు చప్పరంబులు మొగసాలదిడ్లు."
అచ్చ. యు. కాం.

మిద్ద. దే. వి. 1. మాడుపుమీదచదునుగాపలకలుక
ప్పగచ్చుపూనినకవ్వ; (మిద్దటిల్లు.) (చూ. మిద్ది
య.) 2. తామరపూవులోనగువానిలోపలిదిమై;

"తత్త్రభుగేహముమిద్దగాఁగ." శకాం. ౨, ఆ.
3. ఉంగరముమీదదిమైవలెనేర్పఱచెడితదవయ
వవిశేషము. (మిద్దటుంగరము.)

మినమి. దే. వి. తళితళియనుకాంతివిశేషము. "క.
మినమినలీనెడునునమే, నున." హంస. ౪, ఆ.
మినమినలాడు. దే. ఆ. క్రి. (మినమినలు + ఆడు.)
మినమినయని మెఱయు.

మినహాయిపు. హిం. వి. తిగ్గింపు, తీసివేత.

మిను. దే. వి. మిన్నయొక్కరూపాంతరము.

మినుకు. దే. ఆ. క్రి. మినుకుమినుక్కుమను. (అది
ఉభయమినుకుమన్నదిచూడుము.) వి. 1. మినుకు
మినుక్కుమనుకాంతి; (చూ. రూ. మినుక్కు.) (ఆ
ప్రేక్షితమునందుమినుమినుకు.) 2. కిరణము; "మి
నుకుమినుకుతీసికొడుకు." రామా. ౭, ఆ.
3. తొలిబొట్టు; "మెలఁతమంగళసూత్రంబుమి
నుకు." భాగ. ౯, స్కం. — 4. చిన్నబంగారునా
ణెము; "నీ. మినుకొక్కటిచ్చిపావునిఁబోవునె
పోవఁడధ్వప్రయాసపావ్విలుడితెండు." పా.
డు. ౪, ఆ. — 5. బ. వేదము; (చూ. రూ. మినుక్కు.)
(రూ. మినుక్కు. మినుకుమినుక్కుమనుకాంతికిని
వేదమునకును. — "మెలఁతముఖద్విజేంద్రుకడమి
నుక్కుల నేరఁగవచ్చి." వాన. ౪, ఆ.) 6. వాక్కు.
మినుకుజేడియ. ద్వ. వి. సరస్వతి. "నీ. శశరేఖగై
కొన్న సౌందర్యగిహోరె మినుకుజేడియఁగూడమె
ఱయువాని." పాండు. ౫, ఆ.

మినుకుమినుకుమను. దే. ఆ. క్రి. (మినుకుమినుకు +
అను.) మినుకుమినుక్కుమని మెఱయు. "ఎ మి
నుకుమినుకుమని మెఱచుచుందిరుగుఖద్వీశంబు
లును." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (రూ. మినుకు
మినుక్కుమను. మొ.)

మినుకులబరణి. ద్వ. వి. సూర్యుడు, త్రయీతనపు.
"క. మినుమినుకుమినుకుమనియెం, బెనుమినుకు
లబరణి." పాండు. ౫, ఆ.

మినుకులయిక్క. దే. వి. (మినుకులు + ఇక్క.) సూ
ర్యుడు, త్రయీతనపు. "అమృతమినుకులయిక్కకు
జ్జుడు." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

మినుక్కురను. దే. ఆ. క్రి. (మినుక్కురు + అను.)
మినుక్కుమని మెఱయు. "మినుక్కురను వేగుంబ
క్క." వాన. ౪, ఆ.

మినుచోలు. దే. వి. వాయువు, నభివ్యంతుడు.

మినపపోక. ద్వ. వి. (మినము + పోక.) భక్త్య
విశేషము. హంస. ౧, ఆ.

మినమినకను. దే. ఆ. క్రి. (మినమినకు + అను.)
మినకుమినకుమను. (చూ. మల్లమడి.)

మినము. దే. వి. 1. సస్యవిశేషము; “ద్వి. మినము
యున్నుమనింగె.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ. -2. బ. ధా
స్యవిశేషము. మావసు.

మినసిగ వేల్పు. ద్వ. వి. శివుడు. వ్యోమకేతుడు.

మిన్న. వై. వి. రత్నము. “ఏ. గీ. కడలిగలమిన్న బలు
పన్నెగన్నవాడు.” సమీ. ౬, ఆ. -వి. శ్రేష్ఠ
ము.” తే. ధరణి నెన్నికగన్న తీర్థములకల్ల. మిన్న
యైగోతమింగగపన్నె కెన్న.” రసి. ౬ ఆ.

మిన్నక. దే. అన్య. (చూ.) ఊరక.

మిన్ను. దే. వి. ఆకాశము. “ఉ. తా. మిన్నుననుండి
గోపకులమిండలిలో గురియించుచున్నవాడు.”
భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

మిన్ను కొలకు. ద్వ. వి. ఆకాశగంగ, సురదీర్ఘ.
(చూ. మించుగాలు.)

మిన్నుమన్ను. ద్వ. వి. ఆకాశమునభూమియు, రోదసి.

మిన్నువాక. ద్వ. వి. ఆకాశగంగ, స్వర్ణది.

మిన్ను వాకతాళపు. ద్వ. వి. శివుడు, గంగాధరుడు.

మిన్నేలు. దే. వి. (మిన్ను + వేలు.) ఆకాశగంగ,
స్వర్ణది. “మ. అనిలంబప్పురిచౌరచిత్రములకత్యా
నందముండంగన, ర్థినిమిన్నేటితరంగలంబెనెగు
రుక.” భార. ఆది. ౮, ఆ.

మిన్నాక. ద్వ. వి. మిన్ను వాకయొక్క రూపాంతర
ము. “నీ. దట్టంపుమిన్నాకతిరంగచాల్పనదేలు
తెలిపుల్లుబురదగోతులకుజనునె.” నీలా. ౨, ఆ.

మిన్నటము. దే. వి. మిక్కిటము. “ఉ. మిన్నట
మైనవాడిబవిమిత్రములైవెలంగొందునీసఖా,
గ్రమ్ములకుమృదుప్రకృతిగల్గులగ్రోత్రరమాకు
చాదిపా, ర్మ్యములమందునుగలసారగతు
లో నఖరాభిపాతసా, ధ్యములు కామగావలయు
నట్టగుటలో దితిపుత్రకాత్రవా.” పాండు. ౫, ఆ.

మిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేర, మర్యాద.

మిరాసి. హిం. వి. పారంపర్యముగావచ్చు సొత్తు,
హక్కు.

మిరియము. వై. వి. ఒకదిననుసంబాధపు. మరీచము.

మిరపకాండ్ర. ద్వ. వి. (మిరము + కాండ్ర.) ఒకా
నొక ముండ్లచెట్టు.

మిరపకాయ. ద్వ. వి. (మిరము + కాయ.) బృహత్ప
రీచము.

మిరము. వై. వి. మిరియముయొక్క రూపాంతరము.

మిర్రిట్లు. దే. వి. బ. మిలుమిట్లుయొక్క రూపాంత
రము. “ఏ. గీ. కఱుకుటడిదంపు బెడిదంపు మిలు
గుగములు, మిగులజూపఱమాడ్కి మిర్రిట్లుగొ
లున.” ఆచ్య. య. కాం.

మిలు. దే. వి. మిలుమిట్లుగలది. “క. వీలుగలులు
పలుదనిగా నలంకరింపఁ దోకయు బసిడియెడలు
సేగలపాడలుక, నెఱి మెగను నొక్క కొమ్మను.
మిలుచూపులుగలిగి విభుడమింపయ్యెక్క.”
భాగ. ౮, స్కం. (ఆ మ్రేడితమునందు మిలుమిలు.
“క. దట్టపుదులుమనుమిండికి మిట్టించినచన్ను
గవయుమిలుమిలుచూ ధోల, నట్టాడునడుము
దేనియ. లుట్టెడు మోపియును పనమ నూరింపం
గక.” భాగ. ౯, స్కం.)

మిలుమిట్లు. దే. వి. బ. (మిట్లు + మిట్లు.) (కన్నులు)
మిక్కిలి మిట్టటలు. (మెదటిరూపము. మిలు
మిట్టలు.)

మిలుమిట్లుగొను. దే. ఆ. క్రి. (మిలుమిట్లు + కొను.)
(కన్నులు.) మిక్కిలి చెదరు. “నీ. కాతపేతిచ్చ
టాచ్చచ్చమిన్నురైచేమిగులగన్నులు మిలుమి
ట్లుగొనగ.” పు. ౧, ఆ

మిట్టు. దే. వి. ఉన్నతభూమి. “కా. ఏమిపార్థుడునీవు
దండిమగలయోవచ్చుకార్యసం. గ్రామతోభి
ముభావదర్శనమనెడిదంబెద్దమిట్టెక్కి-మి, మ్రే
మెల్లక వెలుగండిచూచెదముగాక.” భార. ఉ
ద్యో. 3, ఆ -వి. ఉన్నతిమి. “నీ. మిట్టుపల్లం
బునై మెలంగంగదనగధ ప్రముఖనావానమలంబ
ఱపననవు, గాకున్న మేదినిగనె.” భార. ద్రో.
౨, ఆ.

మిలమిల. దే. వి. 1. మినమిన; “న. మీ మెగంబులమిల
మిలలుగిలుబాడవచ్చెఱా మీ వెన్నెలబచ్చుమ్రు
చ్చు.” నను. ౪, ఆ. (చూ. మిలమిలలాడు.)—
2. మెదలులయందగుద్యవ్యసక్తకరణము; “పురువు
లకలగొనమిలమిలమెదలు.” భార. మా. ౧, ఆ.—
3. మెలగులయందగుద్యవ్యసక్తకరణము. “వ. చా
చకట్టువడినఘోటకంబుల క్రిందిమిలమిల మె
లంగురావుతులును.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

మిలమిలన. దే. వి. మినమినలాడుట. (విశేషణ
మగుదో “మిలమిలనిప్రాద్దుబాధపున.” “మిల

మిలనిమంచుతో." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.) (చూ. అలకన.)

మిలమిలలాడు. దే. ఆ. క్రి. (మిలమిలలు + అడు.) మిన మినలాడు. "చ. మిలమిలలాడుచుండవలెమింట వెలింగేడురిక్కలన్నియుం, జలజలరాలదన్నదు నొ." అచ్చ. సం, కాం.

మిలాయించు. హిం. స. క్రి. కలుపు.

మిపులు. దే. ఆ. క్రి. మిగులయొక్కరూపాంతరము. (మట్టుమీఱుటకు. — "చ. మిపులగనూత్తుమైమి నకుమిన్నుమటంచు బ్రకాశమొండెడుకొ, ధ్రువుగనుగొంటె." కళా. 2, ఆ.)

మిశ్రము. సం. వి. ఆ. న. మి. కరించుట, కలుపుట.

మిశ్రము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) కలిసినది, మిశ్రము.

మిశ్రితము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) — పై. —

మిశ్రీకరించు. సం. స. క్రి. మిశ్రముచేయు, కలుపు.

మిశ్రేయ. సం. వి. ఆ. క్రి. అ. పుం. ము. అడవిసదాపి.

మిష. సం. వి. ఆ. న. కపటము, నెపము.

మిషి. సం. వి. ఈ. క్రి. జటామాంసి.

మిస. దే. వి. కాంతివిశేషము. "మేల్ క్రొన్నెలమిస." హంస. ౨, ఆ. (ఆ. ప్రేడితమునందు మిసమిస.

"ఎ, గి. మిసమిసలుడిఱునునైన మేనిసాబగు." శకాం. ౨, ఆ.)

మిసమిస. దే. వి. మెఱుమలుచుండగువ్యవస్థనుకరిం

ము. "మిసమిస మెఱుమగ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

మిసమిసమను. దే. ఆ. క్రి. (మిసమిస + అను.) మిస

మిస మను. "ద్వి. మిసమిసమనెడుతుమైదలమై

కప్ప." నవ. 3, భా. (రూ. మిసమిసను. "ఎ.

మొకంతు మైదలలొందలుగల మిడుగులుంబురు

పులట్లుమిసమిసని మెఱువ." స్వా. 3, ఆ.)

మిసి. ఉభ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కల్లరు

జో.) — సం. ఇ. ఈ. క్రి. 1. జటామాంసి;

2. ఓమము; 3. సదాపి. ఇ. ఈ. క్రి. ఇ.

పుం. అడవిసదాపి.

మిసిమి. దే. వి. 1. నూతనకాంతి; 2. నవనీతము. "నీ.

మినుకుటూర్పులవానిమిసిమిమేలెలవాని మెఱు

గుజూమనచాయ మేనివాని." పాండు. ౧, ఆ.

మిసిమింతుడు. దే. వి. అలసినవాడు, శ్రాంతు

డు. "క. అంతంతబగతురంగని, సంతసమునొ

క్కయనీయుంజర్ముగొనిదు, ర్థాంతగతినిడిచె

దామిసి, మింతుండుగా కతడుక్రియకు మెచ్చు

దరిర్ప." హరి. ఉ. 2, ఆ.

మిసిమింతురాలు. దే. వి. (మిసిమింతుడు + అలు.)

అలసినది, శ్రాంతురాలు. "తే. లోలలోచనమిసి

మింతురాలుగాక, నహ్ని కీలలగోచిట్లువన్నెచెడ

క, యుండుటిడిచాల జిత్ర మోహితలంప." హరిశ్చ. 3, ఆ.

మినుకు. దే. ఆ. క్రి. కదలు. "ఒకరికొకటియొసంగ

బొసగునొమినుక రాదు." పాంచా. ౫, ఆ.

మిహి. దే. వి. శ్రేష్ఠము. "మిహిపసిండిపరుంజు."

స్వా. ౪, ఆ. "ద్వి. ఇదివలమిహి." భాగ. ౮, స్కం.

మిహిక. సం. వి. ఆ. క్రి. మంచు, హిమము.

మిహిరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్పుడు.

మిలిందము. సం. వి. ఆ. పుం. తుమ్మెద, ధ్రుమము.

మిలితము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) కలిసినది, మిశ్రము.

మిల్లి. దే. వి. మిక్కిలి చిన్నిగరింపె, ఖజపము.

మీఁదు.

మీ. దే. వి. వృత్తియందు మీఁదుశబ్దమునకు మీఁది

వర్ణము లోపింపకగా మిగిలినరూపము. (దీనికి

పరుమములు పరములగునపుడు నుగాగమంబగు.

ఉ. మీఁగడి, మీఁజెయి. మొ.)

మీఁగండ్లమెకము. ద్వ. వి. గ్రా. (మీఁదు + కిన్న

లు + మెకము.) శరభము, ఊర్ధ్వలోచనము.

మీఁగడ. ద్వ. వి. (మీఁదు + కడ.) కాగినపాలమీఁ

దితెట్టె, చెవగుమీఁదితెట్టె, ముస్తుపు.

మీఁగడి పెరుగు. ద్వ. వి. మీఁగడితోడి పెరుగు,

క్రి. ఘనము.

మీఁగాలు. దే. వి. (మీఁదు + కాలు.) పాదోపరభౌ

గము.

మీఁజెయి. ద్వ. వి. (మీఁదు + చెయి.) కరోపభౌ

గము.

మీఁదిసాకిరి. ద్వ. వి. (మీఁదు + సాకిరి.) ఉత్తరసాక్షి.

మీఁదు. దే. వి. 1. పరము; "ఎ. మీఁదటిపుత్రాంతి

ము." స్వా. ౪, ఆ. — 2. ఉపరిభాగము; (మీఁదిన

న్నాడు.) — 3. భివవృత్కలము; "ఉ. ఎవ్వఁడు

మీఁదిఱుంగక యభేదమునైకరతింజరింపగా,

నవ్వలవంశహని వ్రతహని యశోధనహనిపుట్టు."

స్వా. 3, ఆ. — 4. దేవతకనియమించినముడుపు.

"ఇలు వేలుపులకుమీఁదెక్కియ." పర. ౧, ఆ.

మీఁదుమిక్కిలి. దే. వి. కడుమిక్కిలి. "ఉ. అంతు

లుమీఁదుమిక్కిలిగఱాగతనంబున దొప్పచేసి."

భీ. ర. ఆ. “క. అలగులపోకడలునుమై, యల
యికలునుమోదుమిక్కిలై.” వి. 3. ఆ.
మీట. దే. వి. ఏతపుమ్రానిక్రిందియరభాగము. (ఏత
పుమ్రానిమోది అరభాగము మునస.)
మీటంగు. ఆం. వి. సమావేశము, సభమాటమి.
మీటు. దే. స. క్రి. 1. ఎగజెము; 2. పొడుచు; 3. చె
క్కుమోటినపసగాఱుకివు. వి. పు. 2. ఆ. —
2. (తేలు) కట్టు. “క. తేలనుచులిగియబట్టిన.
మేలెలుగునెమోటుగాక.” — వి. 1. ఉద్రేకము;
(మా. నాడు.) 2. పెంపు. “వ. ఇట్లుగూడికందు
పొందెలుంగనివిదియచుందురుని ముందంబుననా
నాటికిమోటుగలిగి పెరుగుచు.” య. 2. ఆ. —
విణ. అధికము. “ద్వి. నేపథ్యగతులకంబెనుమో
టుగాగ, నల్లనయ్యకుబూజనములొచరించి.”
విష్ణు. పూ. 3. ఆ.
మీఢము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విడువబడినది.
(కాబడి.)
మీనకేతనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మున్నగుడు, మరుడు.
మీనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మత్స్యము; 2. ఒక
రాశి. (మా. రాశి.)
మీనవల్లకి. వై. వి. నీటికుటికిమత్స్యములనుపట్టెడు
పక్షివిశేషము.
మీనవల్లిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. మీనవల్లకి.
మీను. వై. వి. మత్స్యము, చేప, రుషము. (పూర్ణ
పరమగుచో ఇందలి యుత్సమునకు వికల్పముగ
లోపంబగు. “తనువుమీనొలవల్లు.” భార.
ఆది. 3. ఆ.)
మీనురూపురిక్క. వై. వి. రేపతినక్షత్రము.
మీమాంస. సం. వి. ఆ. క్రీ. కర్తవ్యప్రాప్తిపాదక
శాస్త్రము.
మీమాంసకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మీమాంసాశా
స్త్రము తెలిసినవాడు.
మీణు. దే. ఆ. క్రీ. 1. అతిశయించు; 2. కడచు స.
క్రి. అతిక్రమించు. (మా. బాసనీడు.) (దీనిని
గొందఱు లఘురేఫముగా వాడియున్నారు.)
మీలనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కనుమూయుట; 2. ఒక
యర్థాలంకారము. (మా. అలంకారము.)
మీలముచ్చే. ద్వ. వి. మీనవల్లకి.
మీలితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మూయబడినది.

మీవిడ. ద్వ. వి. మీగడయొక్కరూపాంతరము. “వే
టొక బాసకు నేర్పుతోడఁజేమీవిడఁబుచ్చి.” పం
చ. వేం. ౧, ఆ.
మీసకట్టు. దే. వి. (మీసము+కట్టు.) మీసముయొక్క
యేర్పాటు.
మీసము. దే. వి. మగవాని వైవెదవిమోది సెంట్లు
కలనరుస, శ్రువు.
మీసరము. దే. విణ. క్రేస్తము. “మీసరములొసలం
పుసరిమలు.” శకాం. ౪, ఆ.
ము.
ము. దే. ఆప. అమహత్తులకును మహన్న పుంసకముల
కును ప్రథమైకవచనమునందుచ్చెడు ప్రత్యయ
ము. (వనము, కాపత్యము, కర్తృతము. మొ.) విణ.
1. స్పృత్తియందు మూడుశబ్దమునకు ఆదేశముగా
వచ్చెడురూపము; (ఉ. మక్తాక, మక్తాటిక, ము
చ్చేవుకము, ముచ్చేట్టు, ముచ్చేగము, ముత్తరము,
ముత్తిలులు, ముత్తనియ, ముత్త్రోప, ముత్తూట,
ముప్పేట, ముప్రొద్దు, మువ్వాటు, మువ్వాణు,
మువ్వాడు, ముమ్మాల, ముల్లోకములు, మున్వంక,
మువ్వెన్నె, మువ్వరుస, మువ్వెట్టి, మువ్వెతి, ము
వ్వెసములు.) 2. ముందుశబ్దము నకు మీడినర్థము
లోపింపగా మిగిలినరూపము. (ముంగడ, ముం
గురులు, ముంజెయి. మొ.)
ముంగ. యు. దే. వి. ఎన్నులమోపు. వై. విణ. ముం
గయొక్కరూపాంతరము.
ముంగిడ. ద్వ. వి. (ముందు+కడి.) 1. ముందుచోటు,
ఎదురు; 2. చిల్వకుఁబాల్వోసిమం, గడపసి
యింపజేసి చిరికాలము చెంచిన మేలెలుగునె.”
పంచ. వేం. ౧, ఆ. — 2. ముందు.
ముంగమరము. దే. వి. (ముందు+కయి+మరము.)
ముంజేతధరించెడుకలకవిశేషము. “పచ్చితాముం
గమరంబులింపలర.” భాను. ౧, ఆ.
ముంగమురము. దే. వి. ముంగమరముయొక్కరూ
పాంతరము.
ముంగమురారి. దే. వి. (ముందు+కయి+మరారి.)
(మా.) ముంగమరము. (మా. ముంగయిమురారి.)
ముంగయిమురారి. దే. వి. (ముందు+కయిమురారి.)
—వై.— (రూ. ముంగయిమురారి. “తే. కొలు
కుఁదాదగ్గనదాహకులిశయప్రి, నెద్దిగిరివో
లెగడుపులొప్పద్దిబొందఁ, బగిలిరాకానిదేహం

బుమొగవుమత్త్య, మయ్యెముంగైమురారింగై
మురారి." స్వా. ౬, ఆ.)

ముంగర. దే. వి. ముక్కరయొక్కరూపాంతరము.

"నీ. అధరమాధుర్యభిక్షాగతంబగునుధాఘటిక
నాముంగరగుచురుపఱచి." నను. ౫, ఆ.

ముంగల. ద్వ. వి. (ముందు+కలను.) 1. ముందుచో

టు, ముందు, ముంగడయొక్కరూపాంతరము.

ముంగలి. దే. విణ. 1. ముందునడచునది, ముందునడ

చువాడు; "ఉ. మోదమునందనుభవునిముంగలి

గానడపించితొనుడు, ధృద్బలః నిర్మతుండగుచు

బింగలియ్యచున." నిర్వ్య. ౬, ఆ.—2 మీదటి." ఎ,

గీ. కానవచ్చెదమిమ్ము ముంగలిభవమన." కాశీ.

౫, ఆ.

ముంగలు. దే. ఆ. క్రి. ముందునడచు. "ద్వి. నడపు

ముముంగలి." రా. యు. కాం.

ముంగాము. దే. వి. 1. పొట్లముగానుడిచిన తొటూకు

మట్టు; 2. బెల్లము మొదలగువానినించినబరువులో

సగము.

ముంగాముచీర. ద్వ. వి ఆడువారుకట్టుకొనెడు ఒక

దినసు నారకోక.

ముంగామరము. దే. వి. ముంగమురయొక్కరూ

పాంతరము. "తే. మేలిమొలత్రాళ్లముంగామరా

లతోడ, నిరుగుపొరుగులచిన్నివాండ్రెటకువచ్చి,

మరియఁగాజూచితనకునీమద్దుబాలఁ డడుగు

వీనులుచూడెన్బట్టుయ్యెనాకు." శేష. ౧, ఆ.

ముంగామరారి. దే. వి. ముంగమురారియొక్కరూ

పాంతరిము. (ఇట్లు ఒకపాఠము. చూ. ముంగయి

మరారి.)

ముంగామరుగు. దే. వి. (ముందు+కయి+మరుగు.)

(చూ.) ముంగమరము, (రూ. ముంగామరువు.)

ముంగాలు. దే. వి. (ముందు+కాలు.) పాదాగ్రము,

ప్రవదము.

ముంగి. దే. వి. ముంగిస. "క. ముంగికిగూబకునగపడి,

యంగంబులుపడకుచున్నయవి." భార. ౯౦, 3, ఆ.

ముంగిమళాతనము. గ్రా. వి. మానముగానుండు

మూర్ఖుని స్వభావము.

ముంగిలి. దే. వి. (ముంగల + ఇల్లు.) 1. అంకణము

యొక్క మధ్యప్రదేశము; "ముంగిటిరంగన్నిధి

రంగభర్త." పాంచా. ౧, ఆ. "ముంగిటికల్పభూ

రుహము." అని. ౧, ఆ.—2. అంకణము; 3. మ

ధ్యప్రదేశము. "ద్వి. పాలిండ్ల, ముంగిటిమణివః

రములుతూలియాడ." భాగ. ౫, స్కం. (సంధిని
లోపవికారములు.)

ముంగిస. దే. వి. ముంగి, నకులము.

ముంగిసమ్రాను. దే. వి. ముంగిసమ్రావుగల ముననచి

వర. (చూ. మునన.) "ముంగిసమ్రానుదోనాని

యుండఁగుండనిం దారఁగాముంచి." హంస. ౧, ఆ.

ముంగురులు. ద్వ. వి. (ముందు+కురులు.) నొసటిపై

గునిసియాడెడు ఉంగరపు వెండ్రుకలు, భ్రమగ

కము. "ముంగురులిద్రవీలముల ముంగురులు." విజ. ౧, ఆ.

ముంగేలు. దే. వి. (ముందు+కేలు.) ముంజెయి, ప్రకో

ష్ఠము.

ముంగొంగు. దే. వి. (ముందు+కొంగు.) చెఱఁగుకొన.

"ముంగొంగునసిండిభట్టకును." అని. ౧, ఆ.

ముంగొన. ద్వ. వి. (ముందు+కొన.) ముండటికొన.

"మ. మొ, క్కిరివయ్యంటచెఱంగుముంగొనల

తోఁగెంకేలదోయెత్తుచుక." రామా. ౨, ఆ.

ముంగోపము. మి. వి. (ముందు+కోపము.) ఓర్పు

లేక తటాలనవచ్చుకోపము. "ఆ. మొగముఁబా

డువలేనిముంగోపమిఁక నెప్పడు." ఉ. రా. 3, ఆ.

ముంగోపి. మి. విణ. ఓర్పులేక తటాలన కోపముచే

సికొనువాడు. "శ్రోత్రియోత్తములు ముంగో

పుల్." పాంచా. ౨, ఆ.

ముంగోలు. దే. విణ. (ముందు+కోలు.) మొనటిది,

ప్రాథమికము. "క. ముంగోలుమొలక నెన్నెల

లు." కవిక. ౪, ఆ.

ముంచే. దే. శ్రే. మునుచేయొక్కరూపాంతరిము.

ముంచేకొను. దే. స. క్రి. ఆ కమించుకొను. (నానిని

వ్యాధి ముంచుకొన్నది.)

ముంజకేకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుడు.

ముంజము. సం. వి. ఆ. పుం. ముంజగడ్డి, పొనిక.

ముంజి. వై. వి. బ్రహ్మచారికట్టుకొనెడు ముంజదర్బి

మొలత్రాడు.

ముంజికాడు. ద్వ. వి. బ్రహ్మచారి. "ద్వి. ఈము జే

కానిచేసిట్లు దొనఁగులఁబడి." హంశ్చ. ౨, భా.

ముంజి. దే. వి. లేతతొటికాయలోనిగిడోరు.

ముంజెయి. ద్వ. వి. (ముందు+చెయి.) మనికట్టునలి

కుంగలమోచేట్టింకించెయి, ప్రకోష్ఠము. (రూ.

ముంజే.)

ముంజేరము. ద్వ. వి. (మును+చెరము.) నాసాపుటము.

ముంజోరు, దే. వి. (ముందు+చూరు.) చూగుముంద
టిభాగము, వాచూరు.

ముండ, ఉభ. దే. వి. 1. విధవ; 2. బ. వేశ్య. (చూ.
మరుగు. స. క్రి.)—సం. వి. అ. ప్రి. బోడతరము 1.
అ. పుం. న. ము. తల.

ముండనము, సం. వి. అ. న. 1. త్తేరము; 2. రత్తణము.
ముండమోపి, దే. వి. ముండమోసినది, విధవ.
ముండమోయు, దే. అ. క్రి. 1. వైధవ్యమునొందు;
2. వ్యర్థమగు.

ముండరి, దే. విణ. (ముండలు+అరి.) ముండలమారి.
(చూ. చుట్టము మూడవ అర్థము.)
ముండలమారి, దే. విణ. వేశ్యాసంగమనొందు, వైశి
కుండు.

ముండి, సం. వి. న్. పుం. 1. మంగలవాడు; 2. బోడ
తరము 1.

ముండితుండు, సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. తలబోడి
యైనవాడు; 2. తలగొఱుగబడినవాడు.

ముండుడు, సం. వి. అ. పుం. 1. రావూపు; 2. ఒక
అనురుడు. విణ. 1. బోడితలవాడు; 2. తెగిన
చేతులుకాళ్లులోనగునవి కలవాడు.

ముండ్లకంచె, దే. వి. ముండ్లకంప వెలుగు, అనేప్రకము.
ముండ్లపంది, దే. వి. ఏడుపంది, శల్యము, (రూ.
ములుపంది.)

ముంత, దే. వి. 1. శోడ్డవెలపంది మానిసాత్రము;
2. మానిక.

ముంతిపాగ, దే. వి. మాతికికట్టుటకు కాల్చి ముంత
లోవేసిన మిరపకాయలపాగ.

ముంతమామిడి, దే. వి. ఒకానొకచెట్టు అగ్రబీజము.

ముందర, దే. వి. 1. మునుపు; “క. ధరణిగడుచేద
నారును, బురిటికిప్పుతలెల ధాన్యములజెచ్చెర
ముం, దరసంగ్రహింతురవిమన కరుడుగనతిదుర్ల
భంబులధూలేమిట.” భార. ఆర. 3, ఆ. —
2. మొదలు; 3. ఎదురు. (చూ. ముందటి.)

ముందట, దే. వి. 1. ఎదురు; “నీ. తద్దేవికిచలుముంద
టగాదెయంచనప్పడితిచేతులునుల్చి పాటిద్రొ
బ్బి.” కళా. 3, ఆ. — 2. మునుపు; “చ. చిటుతిత
నంబునందగవుచిత్రమునందలపోయలేకముం, దట
నటువోపనిచ్చితి.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. —
3. మొదలు. “క. ముందటరదముడిగును.” భార.
శల్య. 2, ఆ.

ముందటివూను, దే. వి. అరిగినిలుపుటకై అడ్డముగా
గట్టబడినవూను.

ముందల, దే. వి. (ముందు+తల.) శిరోగ్రభాగము.
“దేవకిఁ ముందలపట్టినంచి తెగమొత్తగడంగిన,”
వి. పు. 2, ఆ.

ముందు, దే. వి. 1. ఎదురు; 2. పూర్వకాలము.
ముందుపడు, ద్వ. ఆ. క్రి. మునుకొను, ముందగు.
(ఏపనికిని వాడు ముందుపడును.)

ముంపు, దే. వి. 1. ముంచుట; “తచ్చిరణంబు నిర్దురో
దకములముంపునకొడియ.” రామా. ౬, ఆ. —
2. గుంపు. “నీ. వివిధసింహాకిశోర విహృతివిభ్ర
మలీలఁ బ్రకొనుబహువీరభటులముంపు.” కవిక.
2, ఆ.

ముంపుగొను, దే. అ. క్రి. (ముంపు+కొను.) గుంపు
గూడు. “క. ముంపుగొనివిరులవానల, జొంపం
బులుగురియనురలు.” భాగ. ౮, స్కం.

ముకద్దం, హిం. వి. గ్రామపుపెద్ద. (రూ. మొఖద్దం.)
ముకద్దమా, హిం. వి. వ్యవహారము, పని. (రూ. మొ
ఖద్దమా.)

ముకాబిలా, హిం. వి. సంప్రతింపు. (రూ. మొఖా
బిలా.)

ముకాసా, గ్రా. వి. పన్ను లేకుండ నియ్యబడిన
గ్రామము. (రూ. మొఖాసా.)

ముకు, వై. వి. ముక్కుయొక్కరూపాంతరము.

ముకుందము, సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱదామర. పుం.
1. ఒకనిధి; (చూ. నిధి.) 2. కుందురుమ్మనునెడు
గంధద్రవ్యము 1; 3. పాదరసము; 4. మణివిశే
షము.

ముకుందుడు, సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుడు.
ముకుంద్రోళ్లు, ద్వ. వి. బ. (ముకు+త్రోళ్లు.) నాసా
రంధ్రములు. “వ. అప్పడిమ్మవునకుముకుంద్రోళ్ల
నెక్కి చరమధాతుద్రవంబు కదంబకునుమకేసర
పరాగగంధపాణింధమందై నువించె.” కాశీ. ౪,
ఆ. (రూ. ముక్కుంద్రోళ్లు.)

ముకుంజెఱుమ, ద్వ. వి. (ముకు+జెఱుమ.) నాసాపుట
ము, (రూ. ముక్కుంజెఱుమ)

ముకుంద్రాడు, ద్వ. వి. (ముకు+త్రాడు.) ఎడ్లకు
ముక్కునగుచ్చెడుదారము, నాథము, (రూ.
ముక్కుంద్రాడు.)

ముకుటము. ఉధ. దే. వి. ముక్కటముయొక్కరూ
సాంతరము. సం. ఆ. న. మకుటముయొక్కరూ
సాంతరము.

ముకుటము. వై. వి. ముక్కండిమియొక్క, (రూ.
ముక్కరూము.)

ముకుటము. ద్వ. వి. ముక్కవిశేషము. (సం. ర. ఆ.
ముకుటము. వై. వి. ధేనువులకు శైత్యముచే నాసా

రంధ్రములయందు గలిగెడు కేశావృతపిండరూ
పవ్యాధివిశేషము. (దీనిని సేకరించి రుంచుకొని

నుతీయక దానికి ఆ వ్యాధి కలిగినప్పుడు తన్ని
వారణాసిని దీనిగొని బడిపివేయుదురు.) “వ.

మాడుగొడుపులువాదోళ్లు ముకుటంతులుమొ
దలుగాఁగల సాధనంబులుగొనవచ్చి తెలుగుగొం

టులఁ జికిత్సించవారును.” హరి. పూ. ౫. ఆ.
ముకుటము సం. వి. ఆ. పుం. 1. అద్దము; 2. పొగడక;

3. మల్లెపువ్వు; 4. కుప్పరీతము.
ముకుటము. సం. వి. ఆ. పుం. ముకుటముయొక్క

రూపాంతరము.
ముకుళము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఆరవిమొగ్గ. పుం.

అభియహస్తవిశేషము. (అయిదు ప్రేళ్లును కొనలు
గూర్చుపట్టినది.)

ముకుళించు. సం. ఆ. క్రి. మొగుడు. అం. ప్రే. మొ
గుడుపు.

ముకుళించు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ముకుళించింది.
ముకుళింపించు. సం. ఆ. క్రి. ముకుళించు. మొగుడు.

ముకులము. సం. వి. ఆ. పుం. దంతిచెట్టు.
ముక్కు. దే. వి. తునుక, ఖండము.

ముక్కుంటి. దే. వి. (మూడు + కన్ను.) శివుడు,
త్రిలోచనుడు

ముక్కుంటిచెలి. దే. వి. కుచేరుడు. త్ర్యంబక సఖుడు.
ముక్కుంటిమేక్క. ద్వ. వి. ఉత్తరధర్మపదానత్రయము.

ముక్కుడి. దే. వి. (మూడు + కాడి) 1. దుక్కిచాలిం
చి ఆహారమునుపోవునపుడు ఆరకలన్నిటినిొక్క

చో పోగుచేసి యొక్కటిగాఁ జేర్చి నిలిపినట్టి
యా ఆరకలకాండములైయు; 2. ఆ నేకులకు ఒక

పెట్టును తగిలెడు వ్యాధి.
ముక్కుడు. వై. వి. (ముక్కు + అద్దము.) నులోచనము.

ముక్కున్న. దే. వి. (మూడు + కన్ను.) మూడవకన్ను.
“నీ. ఎపుడువిజృంభించి యెటుంబలెగయుంగ

ముక్కున్ను తెజచెనోముడుకతపని.” పరి. ౨. ఆ.
ముక్కుపురుగు. ద్వ. వి. తవుటిపురుగు.

ముక్కురమాను. దే. వి. పుల్లెరునుతిరుగుచేట్టుము.
ముక్కురము. ద్వ. వి. (ముక్కు + కారము.) నాసా

రంధ్రము, ముక్కుగ్రోళ్లు. (సంధినివర్ణవికారము.)
ముక్కుఁ. ద్వ. వి. (ముక్కు + తాయి.) నానికాభరణ

విశేషము, నాసామణి. “క. అక్కఱకుబంతరక్కసి,
ముక్కుఱకున్నొడకుండ. ముక్కుఱజేసెన్.” రా

మా. ౫. ఆ. (రూ. ముక్కుర. సంధిని వర్ణవికా
రాణకము.)

ముక్కులిపీలు. ద్వ. వి. ముక్కులిపీలుయొక్కరూ
సాంతరము. “నీ. బంధురప్రేమానుబంధప్రీతి

బెట్టుపనిఁడిముక్కులిపీలుబట్టిమాట.” చంద్రా.
౧, ఆ

ముక్కుని. ద్వ. వి. (మూడు + కాని.) మూడుకానులు.
ముక్కురు. ద్వ. వి. (మూడు + కారు.) మూడుకారులు.

(చూ. కారు.)
ముక్కులిపీలు. ద్వ. వి. (మూడు + కాలు + పీలు.)

మూడుకాళ్లున్న యెత్తుబల్ల. రసి. ౧. ఆ.
ముక్కులు. దే. వి. (మూడు + కాలు.) మూడుకాళ్లు.

ముక్కిఁడి. ద్వ. వి. (ముక్కు + ఇఁడి.) ముక్కుపో
యినవాడు, విగ్రహుడు.

ముక్కిడి. దే. వి. ఒకచెట్టు.
ముక్కు. యు. దే. ఆ. క్రి. చెడు. వై. (ఏదైనకట్టమై

నపనినిచేయునపుడు.) త్యాసమునుబిగబట్టు*.
వి. 1. చంచువు*; 2. మాచుకము*; 3. నాసి

క*. పాంచా. ౧, ఆ.
ముక్కుఁగమ్మి. వై. వి. (ముక్కు + కమ్మి.) ముక్కుపో

గు. “ముక్కుఁగమ్మిముత్రము.” చమ. ౧, ఆ.
ముక్కుటము. దే. వి. నారమడి, త్రేమము

ముక్కుదాడిగు. వై. వి. ఒకచెట్టు.
ముక్కుపూరిడు. ద్వ. వి. ఒకదనుసుపూరేదపిట్ట.

ముక్కుపోగు. ద్వ. వి. ముక్కుఁగమ్మి. నత్తు.
ముక్కుముంగర. ద్వ. వి. ఒకానొక అడవిచెట్టు.

ముక్కులు. దే. వి. బ. 1. మిక్కిలిచిన్ననూకలు;
2. భక్త్యువిశేషము. కాశీ. 2, ఆ.

ముక్కుస. ద్వ. వి. (మూడు + కుంచేము.) మూడు
కుంచేములు.

ముక్కురు. దే. ఆ. క్రి. అజ్ఞానమునుపొందు. “వి.
ఈయొక్కవెత్తక్కనలు విచారింపకవలపని వెలపు

గట్టుకొని ముక్కురియూరక పగచుచున్నవా
డవు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (ఇదియొక్క

చోటనేయున్నది.)

ముక్కోటిక. ద్వ. వి. (మూడు+కొటిక.) త్రిపురములు.

ముక్కోను. దే. అ. క్రి. (మును+కొను.) ముందు కొను. "ముక్కోనివచ్చియాయలరుముల్గులవాడడిదంబుద్రెప్ప." భాగ. ౯, స్కం.

ముక్కోప్పుమెకము. ద్వ. వి. (ముందు+కొప్పుమెకము.) మనుబోతు, ఋశ్యస్సుగము.

ముక్కోణము. మి. వి. (మూడు+కొణము.) త్రికోణము.

ముక్కోపము. గ్రా. వి. ముగోపము.

ముక్కోల. దే. వి. (మూడు+కొల.) త్రిదండము.

"నీ. కావిగోచియుంగుగ్రంథులుఁదెనవినముక్కోలవలపలిముప్పినమర." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ముక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముక్తము; 2. అంకుటాలు.

విణ. 1. ముక్తి సేందినది; 2. విడువబడినది.

ముక్తసగు. హిం. వి. సంగ్రహమైన.

ముక్తాయంపు. దే. వి. ముగింపు.

ముక్తావలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ముక్తాహారము.

ముక్తానీటిము. సం. వి. అ. పుం. ముక్తైపుఁజిప్ప.

ముక్త్యార్. హిం. వి. స్వతంత్రుఁడు.

ముక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మోక్షము; 2. విడుపు.

ముఖము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము; 2. మోగు.

3. మాట; 4. ఒకనాటకంధి; (చూ. సంధి.)

5. ఇల్లులోనగువానిముందటిభాగము; 6. ఉపాయము; 7. ప్రయత్నము.

ముఖరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. మ్రోగునది;

2. అసంబద్ధపచనములాడునది.

ముఖవాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. న. కర్మా రాదివాసన.

ముఖవిణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొగవీణె.

ముఖకాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తలవాకిటిచాపడి, మొగసాల.

ముఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ప్రధానము, గామిడి.

ముగింపు. దే. వి. సమాప్తి. (చూ. ఆరగింపు.)

ముగితి. వై. వి. మోక్షము. "సగరులేగిననాటిముగితి త్రోవ." య. ౨, ఆ.

ముగియక. దే. వి. ముగింపు, సమాప్తి.

ముగియు. దే. అ. క్రి. సమాప్తమగు. (ప్రే. ముగించు.)

ముగుడ. వై. వి. 1. ముగ్ధ; "ఎ. గీ. తెగడుకెఱుగదయిదియంతముగుడయనుచు." చంద్రా. 3, ఆ. -

2. ఆడుది*. "క. ముగుడయెఱుంగకపంచెఁ, దగు నేయిట్లేగుదేరఁదమ్మడ." రాఘ. ౨, ఆ.

ముగురు. దే. స. ముగ్గురుయొక్కరూపాంతరము.

ముగ్గ. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (అప్ర.)

ముగ్గు. దే. వి. మ్రుగ్గుయొక్కరూపాంతరము.

ముగ్గురు. దే. స. బ. (మూడు+గురు.) మూడునకు మహద్వహత్విగ్ధకబహువచనాంతాదేశము.

ముగ్గోయ్య. దే. వి. (ముందు+కొయ్య.) అగ్రదండము. విణ. ఆసాగ్యము.

ముగ్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వీయాంతర్వేదవిశిష్టనాయికావేశము. (ఉదయించుచున్నయౌవనముగ

లది, పల్లవైరదేండ్లపర్యంతమైన పలుకుగలది.)

విణ. 1. చేక్కనిది; 2. తెలివితేనిది; 3. క్రొత్తది.

ముచుండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱమల్లె.

ముచ్చి. దే. వి. ముచ్చివాడు, చిత్తకారుఁడు.

ముచ్చిక. ద్వ. వి. (ముందు+సిక.) కెంకాయతాటికాయలోనగునానితోడిమక్రిందబిల్లి. (సంధిని వర్ణవికారము.)

ముచ్చిచ్చే. ద్వ. వి. (మూడు+చిచ్చే.) త్రేతాగ్ని.

ముచ్చిరి. దే. విణ. 1. శోకమునొందినవాడు;

2. దుఃఖమునొందినవాడు. ("ముచ్చిరితనము." ద్వ. భాగ. ౧౦, స్కం.)

ముచ్చిరు. దే. అ. క్రి. 1. శోకించు; "ముచ్చిరనేలనేగలుగముద్దయ" సం. "కృష్ణేభాష్యేనిగృహ్యతామ్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. దుఃఖించు.

"చ. మనుమనచేతిభంగపడి ముచ్చిరియుండుటఁజేసిపాడునం. దనులును నెత్తివత్తురు." భార.

ఉద్యో. ౪, ఆ.

ముచ్చిశి. దే. వి. పెడతలయందలిగుంత, అవలువు, (రూ. ముచ్చిలిగుంట.)

ముచ్చిలియే. దే. స. క్రి. దొంగిలించు. (చూ. ముచ్చు.)

ముచ్చిలిక. దే. వి. 1. వాదివ్రతివారులు మధ్యస్థులకుమీరుతీర్పుచేసినప్రకారము ఒప్పుకొనియేద

మని వ్రాసియిచ్చేడు ఒడంబడిక; 2. నేద్యముచేయుకాపులు నేలకలవానికి వ్రాసియిచ్చేడు ఒడంబడిక.

ముచ్చిలిపాటు. ద్వ. వి. కునిశిపాటు.

ముచ్చిలు. దే. స. క్రి. ముచ్చిలించు, దొంగిలించు.

ముచ్చివుక. దే. వి. (మూడు+చివుక.) మద్దుగులము.

ముచ్చె. వై. వి. మూఁగాలుగుడికాఁల నెఱిమకప్పకొనియుండేడు పాపాసు, పాష్ణిత్.

ముచ్చెబంగారు. జై. వి. (చూ.) కాకిబంగారు.
ముచ్చెలక. దే. వి. (చూడు+చెలక.) దుగులముజేడ.
(ఇది విచారము.)

ముచ్చెవాడు. ద్వ. వి. చర్చకారుడు, నూదిగవాడు.
ముచ్చే. దే. వి. (ముడ్డి+పూస.) ముడ్డియందలిపూస.
త్రికము. (సంధియందు వర్ణవికారము.)

ముచ్చంగి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరద.)
ముచ్చేట. దే. వి. 1. సల్లాపము; (మీనుచ్చట అయి

నదా.) 2. వృత్తాంతము; “మ. మునిశివ్య ప్రకరం
బుతోడగమనోన్మఖ్యంబునకొ ముచ్చటల్, తని
యంజెప్పయ.” భీ. ౨, ఆ. -3. కోరిక; “నీ. కీ
లాలనదులలోగేలిసప్పుడలంచుకాకినీసమితిము
చ్చటలుదీతె.” ఉ. రా. ౨, ఆ. -4. ప్రేమము.
“చ. మొగము మొగంబులగూర్చి బలముచ్చటలబ
క్షిపుటంతరంబులకొ, బిగియంగవుంగిలించి.”
వసు. ౪, ఆ.

ముచ్చేటకాడు. దే. విణ. కోరికకలవాడు. పంచ.
శం. ౪, ఆ.

ముచ్చేటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. కోరు. “తే. ఇంతపాల్ల
నుబడికన్నయ్యావిత్ర, మహిమనుదగరాజ్య
సంపదలుగనిన, నెంతయింపగునోయనియేనువిన
గఁ, బలుమటునువీడుముచ్చటపడుచునుండు.”
“క. ఆకోరికకైకలదొకొ, లోకోత్తర గానయంత
యులొకోత్తర, చూడ్వకీయునొక తెవార, స్త్రీ
కులమున ననుచు దూరదృష్టికొవెదకుకొ.” కళా.
3, ఆ.

ముచ్చేటించే. దే. ఆ. క్రి. ముచ్చేటలాడు. “ఉ. ఈ
యెబ్బెటికంటెలింగిజనులీవలనావలముచ్చటింపఁ
గకొ.” భల్లా. ౨, ఆ.

ముచ్చేట్లు. దే. వి. బ. (చూడు+చోట్లు.) చూడు
ప్రదేశములు. “తే. చరణములుకేళ్లగడిగిముచ్చ
ట్లుచటచి, పీతముననుండికాల్లదాబుద్ధివిమోపి,
యదినాలోళనమును బ్రాణాహుతులను, గొనిగృ
హస్థండుమానియొకుడువలయు.” (ఇచట చట
చుటకు కుడుచుటయర్థము.) విజ్ఞా. ఆచా. కాం.

ముచ్చేముడుగు. జై. ఆ. క్రి. (ముడుగు+ముడుగు.)
మిక్కిలిముడుగు. “ఎ, గీ. అనుచుగంగనీటనవ
గాహనముచేసి, వెడలివచ్చిముచ్చముడిగియుం
డె.” భో. ౪, ఆ. “ఉ. ముచ్చముడిగివ్రాలెవె
డమూర్చితనుంబొదువకారథంబువై.” జై. 3, ఆ.
(ఇక్కడ ముడుగులకు చేష్టలుడుగులయర్థము.)

ముచ్చేవలము. దే. వి. (చూడు+చేవలము.) చూడు
చవలములు.

ముచ్చే. దే. వి. ప్రుచ్చేయొక్కరూపాంతరము. “ద్వి.
నీమచ్చువిన్యలు నెఱయంగ నెపుడు, మామూఁక
యెఱుంగుగామలయంగరాదు.” భాగ. రా. స్కం.
ముజేరా. హిం. వి. తిరిగిరావలసినసామ్య.
మజుమదారు. హిం. వి. లెక్కలను పరీక్షించు నొక
యందొగ్గస్థుడు.

ముటము. దే. వి. ముడ్డపీడుక.
ముటాలు. గ్రా. వి. బ. పంటచెఱుకు, కట్టెలు.
ముట్టబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ముట్టకొ+పడు.) డయ్య.
“ఎందుఁజరియింతునతివ నేటిప్రయాణమున మ
హాశపముచేముట్టబడితి.” భో. ౬, ఆ. (చూ.
తూటబడు.)

ముట్టడము. దే. వి. 1. నిర్బంధము; “తే. అనినా
చార్యులవచనంబులదరించి, యింద్రుడనుపగ
ధాత్రికి నేగియగ్ని. మొదలఁగాశిపురమునకుము
ట్టడముగ, సకలగృహములదనమూర్తిసంగ్రహిం
చె.” కాశీ. ౫, ఆ. -2. ముట్టడించుట. “ఉ. ఏములే
కునికిపొల్పుగఁగాంచియెతుండు నేనయుం, దాను
నుగోటముట్టడము దక్కివెసం జనుచెంచుమాబ
డికొ.” హరి. ఉ. ౧, ఆ.

ముట్టడి. దే. వి. 1. నిర్బంధము; “ద్వి. అట్టిముట్టడి
దనయత్తయుమామ, పుట్టినకూతురుబొడనడిగి
నను.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ. -2. ముట్టడించుట.
“క. కట్టల్గునమ్మహిళలు, ముట్టడిగావంతమొక్క
మొగినుజ్జయినీ, పట్టణమునకనిసేనల, దిట్టముగా
బనిచిరపుడుధీర్ధతులై.” బ్ర. 3, ఆ.

ముట్టడించే. దే. స. క్రి. కోటలోనగుదానిచుట్టుకొని
నిర్బంధించు.

ముట్టణము. దే. వి. ముట్టడముయొక్కరూపాంతరము.
(ముట్టడించుటకు. -“ప. పట్టణంబునకుముట్టణం
బుచేసిచుట్టునువిడిచిన.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.)
ముట్టించే. దే. ప్రే. 1. ముట్టఁజేయు; 2. కాయ్వి;
3. రగుచ్చె.

ముట్టికాల్లవాడు. దే. విణ. ముట్టుమోకాల్లగలవా
డు, సంజ్ఞావు.

ముట్టియ. దే. వి. ముట్టె. “కాంతిముప్పకొముట్టియ
తోడిజీవములు.” కవిక. ౫, ఆ.

ముట్టు. దే. స. క్రి. 1. తాడు; 2. శత్రువునుదాడు;
“ఉ. కాంతానిచయంబుగంచుకెలితానముబెల్ల

బిట్టుముట్టినా." నిర్వ. 2, ఆ.—3. మర్మముదాకు; "చ. జుబదకొత్తీచకునిజంపుటకీ మైయిముట్టెబల్కుగా, వలయునె." భార. విరా. 2, ఆ.—

4. ముట్టడించు; "క. చనిమధురాపురిముట్టిన, విని కుంభీనసభయంబుయినయంబుజనిం, పనరుగుదం చిధరాల్లిం, గనమునగ్గుపపుట్ట నన్నకాళ్లంబడియెన్." నిర్వ. 2, ఆ.—5. కడముట్టు. "మ. మునుచేవెనురావణాదులకధల్ ముట్టంబ్రశంసింపుడు." నిర్వ. 3, ఆ.—వి. 1. తాడుడు; (చూ. కొల్లలమొదటియర్థము.)—2. (ఆడుదాని) రజస్సు; 3. కొఱముట్టు, పరికరము, "ఆ. వాహనములువానివానిముట్టులునొక్క, వలనుగానొనర్చి." భార. మా. 9, ఆ.—విణ. రజస్వల. ముట్టుకొను. దే. స. క్రి. 1. ముట్టడించు; "త్రిదివంబుముట్టుకొను." నిర్వ. 3, ఆ.—2. ఆక్రమించు. "ఇదెగంధర్వలుపచ్చి ముట్టుకొనిరింకెట్లాకొలుచుండున్." భార. విరా. 3, ఆ. (ప్రే. ముట్టుకొలుపు. రామా. 2, ఆ.)

ముట్టుకోలు. దే. వి. ముట్టడి.

ముట్టుకోలుగొను. దే. స. క్రి. (ముట్టుకోలు+కొను.) ముట్టడించు. (రూ. ముట్టుకోల్లాను. "తద్భవనము ముట్టుకోల్లాని." సా. 3, ఆ.)

ముట్టుకోలుపట్టు. దే. స. క్రి. —పై. —"న. పాట్టంబులుముట్టుకోలుపట్టి." రామా. 2, ఆ. (రూ. ముట్టుకోల్పట్టు. "తన్నిలయంబు ముట్టుకోల్పట్టిరి." సా. 3, ఆ.)

ముట్టుకోలుపట్టుచు. ద్వ. స. క్రి. —పై. —"నీ. రారాజు నొక్కరునిఁబాండు, తనయులు తమవారుదారును బెక్కిండ్లుగూడ జాట్టునుముట్టుకోలుపట్టిచిరి." భార. సా. 9, ఆ.

ముట్టుత. దే. వి. ముట్టుది, రజస్వల.

ముట్టునీళ్లు. ద్వ. వి. బ. బహిష్కయైన యాడుది నాలవనాడు చేయున్నానము. (ముట్టునీళ్లు మునిగి అనునప్పుడు మునిగియనుటకు చేసి యనియర్థము.)

ముట్టుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సంకటము.

ముట్టుపాటు. ద్వ. వి. సంకటము. "వెన్ బాటుదో చెముట్టుపాటుదొడర." భార. విరా. 2, ఆ.

ముట్టే. దే. వి. పందిముక్కు, పోత్రము.

ముట్టేచేరు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ముట్టేమకము. ద్వ. వి. పంది, పోత్ర.

ముట్టేమోపు. దే. వి. కార్కసిర్వాహకసమయము. (నాడు ఇన్ని దినములు కానిమ్మని ముట్టేమోపున నాచేత కాదన్నాడు.)

ముతా. హిం. వి. కొన్ని గ్రామములు, జనసమూహము.

ముడి. దే. వి. 1. దారములోనగువానిముడి, గ్రంథి; 2. వెండ్రుకలముడి; "వీడినకచపట్టిబల్లులు ముడిక వేడవోపుచు." పా. 9, ఆ.—3. చెట్టులో నగువాని బుడిపి; "ద్వి. ముడుముముడి." (చూ. ముట్టాటు.) పారిశ్చ. 2, భా.—4. ఎద్దుమూపురము; (చూ. ముడిగిబ్బు.) 5. కలహము; (చూ. ముల్లయతి.) 6. ముడిపల్లెనైనది కొన్ని పాల్లల రూపాంతరము; (తాముడి, నాముడి, మాముడి.) 7. సంధి; (చూ. ముడికాడు.) 8. ముడ్డియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. వేడవతులైనయూవిపుల, జూడవడిముడిగాడు" చివ్రవాత వల్లదురు." పారిశ్చ. 2, భా.—విణ. 1. ఖండముకానిది; (ముడిపోక, ముడిబియ్యము.)—2. వికసింపనిది. (ముడితూలు.) (ముడిజొన్నలు అనుచో పొట్టుతోడి జొన్నలనియర్థము.)

ముడికాడు. దే. విణ. సంధానముచేయువాడు, సంధాయకుడు. "వినురోర చెట్టునట్లు మేకపుముడి కాడ." అచ్చ. యు. కాం.

ముడికాళ్లవాడు. దే. విణ. మట్టికాళ్లవాడు, సంజ్ఞాపు.

ముడికొక్కు. దే. వి. ఒకానొక పురుగు.

ముడిగిబ్బు. దే. వి. ఆబోతు. (చూ. కక్కరము.)

ముడిగొను. దే. స. క్రి. (ముడి+కొను.) ముడుచు.

"క. మెడనున్న నలచియలకలు, ముడిగొని నిజ పాణివృద్ధములుగరగరగా, గడిగొని తనకుముఱదలు, విడె మొనగుచుబసనిపనీడిపివనిపెన్." పాండు. 3, ఆ. (ప్రే. ముడికొలుపు.)

ముడిచె. దే. వి. సాంక్రామికరోగము.

ముడిబట్ట. ద్వ. వి. అంచుకప్పులలేనివస్త్రము.

ముడిబొమ. దే. వి. ముడివడ్డబొమ.

ముడియ. దే. వి. 1. మూట; "తే. వెండియును మేఘు నాడుండుబండిమోకు, మెడకుఁగాళ్లకుఁదగిలించి ముడియగట్టి, ధీవచక్షుణునవ్వీరుఁదేరిమీఁద, బెట్టుకొనిపచ్చితనమోలఁబెట్టుటయును." రామా. 2, ఆ.—2. పందిము. "నీ. మానముద్రయొకాని

మాటాడువేడుక కడుననిముఖకాంతి ముడియవేయ." కవక. 3, ఆ.

ముడియవిడుపు. దే. వి. ముడివిడువనొంగ. (రూ. ముడియవిడుపు. "వెలయంగనామ్మతో ముడియవిడుపులబట్టిన." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.)

ముడివడు. ద్వ. అ. క్రి. (ముడి+పడు.) 1. ముడిగలదియగు; 2. సంధించు; "ముడివడుకంతునేనలను ముయ్యెలగుట్ట." న్యా. 3, ఆ.—3. పెనగొను; "గొడుగులుబడగలుముడివడ." భార. ఆను. ర. ఆ.—4. ఆతిశయించు; "ఎ, గీ. గోపతీశుజూచు శోర్కలుముడివడ, గాంతలూక తెక్కిక తెకడవె బాటి." వీర. 3, ఆ.—5. కలుగు. "వ. మొగంబులంగోపంబుముడివడ." రా. సం. కాం.

ముడివాటు. ద్వ. వి. ముడివడుట. "ద్వి. ముఱముఱ మనిబామల్ ముడివాటుగదుర." (బామల్ ముడివాటు—బామలయొక్క ముడివాటు.) పారశ్య. ౧, భా.

ముడివెట్టు. దే. స. క్రి. (ముడి+వెట్టు.) ముడివేయ. "క. కడునవ్వించుచుండెఱుగులు, ముడివెట్టంబేరటాండ్రుముదితకుబామల్, ముడివెట్టెనాలిసిగ్గున, ముడివెట్టెకానారచెఱుగు మోనునమరుడుక." న్యా. ౫, ఆ.

ముడుగఁబాటు. ద్వ. అ. క్రి. (ముడుగఁ+పాటు.) ముడుగు. "నీ. చివురుదామరపాకు జిన్వించుఁజనుదోయి మొనలక్రి వ్వేడి నెముడుగఁబాటె." వై. ౨, ఆ. (సావధానమున పాటు. చూ. పాటు.)

ముడుగు. వై. అ. క్రి. 1. ముకుళించు; "వనరుపామల్ ముడింగె." పా. ౨, ఆ.—2. తగ్గు; "ముడింగెగారనంబు." చంద్ర.—3. సంకోచించు; "చ. విలసితహాక్షికంబులుసవిభ్రమరేఖలునున్గిసాటిరాఁ, దలచిమహోద్ధతిక మొరసితన్నదు నాదవిలాసకాలం, బలవడమిమ్ముడింగిదరమై తనలోవివరందెట్టిగియా, వలమురదాబ్రదక్షిణ ముచ్చెనొయాసతికంతలక్షికి." పను. ౨, ఆ.—4. చెట్టలుడుగు. (చూ. ముచ్చుముడుగు.)

ముడుగుదామర. ద్వ. వి. (ముడుగు+తామర.) పాత్రిదామర, నమస్కారి.

ముడుచే. వై. శ్రీ. 1. ముడుగఁజేయు; "ఉ. హాసవిలాసచంద్రికల కట్టిన మోముముడుచు." పను. 3, ఆ.—2. ముడివెట్టు. "అల్పతోనతిబామల్ ముడించె." కా. 3, ఆ. (ఈయర్థమాపచారికము.)

ముడుచే. దే. స. క్రి. ముడివేయు.

ముడుత. దే. వి. 1. ఎస్త్రపు నెటి; 2. కడుపుబడినెటి. ముడువరి. దే. వి. (ముడుపు+వరి.) ముడుపుపట్టిన వాడు.

ముడుపు. దే. వి. 1. ధనముముడిచినమూట; 2. ధనము. ముడుము. దే. వి. మోకాలు, బానపు.

ముడుసు. దే. వి. 1. ముడ్డిపూస; "ఎ. బేతాళమ్మలసం దడిందొడిబడ నూమిడివండ్లవడుపునఁ దత్తిడిముడును నెముకమూలగలంబీల్చుకూత్వాడంబులును." చంద్ర.—2. ఎముక. "ద్వి. ముడుసులపెల్లు మెడివేల." పారిశ్య. ౧, భా.

ముడికము. దే. వి. ఏగాని.

ముడ్డి. దే. వి. మూడియొక్క రూపాంతరము, గుఱము. ముడ్డిపూస. దే. వి. వెన్నెముక క్రింది చివరపూస. త్రికము.

ముఱుగుదామర. ద్వ. వి. ముఱుగుదామరయొక్క రూపాంతరము.

ముతంగి. సం. వి ఈ. శ్రీ. తెల్లగిన్నె.

ముతరాచే. ద్వ. వి. ముత్తరాచయొక్క రూపాంతరము. ముతుక. దే. వి. ముడుకయొక్క రూపాంతరము.

ముత్తె. దే. వి. పుద్గ, పుద్గుడు. "నీ. శోకించుపు ధభూనురుడాత్త పిత్తచిత్తిదర్శము ద్రిక్కుడెట్టింబుగలగి, యత్తి గారిచ్చినపొరనుదర్శనపుఁబేరున కుముత్తెయిగువనలబొందు." పాండు. 3, ఆ.

ముత్తెరాచే. ద్వ. వి. ఒకశూద్ర బ్రాతి. (ముత్తెరాచే వాడు, ముత్తెరాచేది.)

ముత్తెవపులగము. ద్వ. వి. చిట్టాముదపుఁజెట్టు. బల. ముత్తెవ్వ. ద్వ. వి. (ముత్తె+అవ్వ.) పెద్దపితామహి. (రూ. ముత్తెవ.)

ముత్తెత. దే. వి. (ముత్తె+తాత.) పెద్దపితామహుడు.

ముత్తి. వై. వి. మోక్షము. (చూ. బుత్తి.)

ముత్తిగ. ద్వ. వి. (మాడు+తిగ.) తొమ్మిది.

ముత్తియము. వై. వి. ముత్తెము.

ముత్తెము. ద్వ. వి. (మాడు+తాము.) మాడుతాములు.

ముత్తెపుఁజెప్ప. ద్వ. వి. (ముత్తెము+చిప్ప.) 1. తక్కి; 2. భత్యవిశేషము, హంస. ౧, ఆ.

ముత్తెపుఁబంట. ద్వ. వి. (ముత్తెము+పంట.) చెఱుకు. "వనితాముత్తెపుఁబంటింటి మగఁడేవచ్చెడు." సత్య. 3, ఆ.

ముత్తైపురిక్క-నెల. ద్వ. వి. (ముత్తైము + రిక్క-నెల.)
వైత్రిమాసము.

ముత్తైపుసవతు. వై. వి. (ముత్తైము + సవతు.) చిత్రా
నక్షత్రము.

ముత్తైము. వై. వి. మాక్తికము. (ముత్తియముయొక్క
రూపాంతరము.)

ముత్తైసర. వై. వి. 1. ముక్తాహారము; “ఎ, గీ. తనదు
సౌందర్యమిలదృష్టితాతకుండ, దండిమై నెత్తును
న్నంపుకుండలనగ, ముత్తైసరిమిన్న చక్కనయరువు
జూప.” చంద్రా. 3, ఆ. — 2. సస్యవిశేషము;
3. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. బంగారుతీగెలు.)

ముత్తో. దే. వి. (ముత్తి + తోయలి.) మత్తయిదువ, “పా
త్తైముముత్తో.”

ముత్తైము. వై. వి. ముత్తియముయొక్క రూపాంతర
ము. “ముత్తైములభాగ్రధారలకు నాభిరజొచర
ణంబొనర్ప.” పాండు. ౨, ఆ.

ముత్తైలమ్మ. వై. వి. (ముత్తైలు + అమ్మ.) ఒక గ్రా
మదేవత.

ముత్త్రోవ ద్రిమ్మరి. దే. వి. (ముడు + త్రోవ + త్రిమ్మరి.)
ఆకాశగంగ, త్రివధగ.

ముదము. సం. వి. ద్. స్త్రీ. సత్రోషము, హర్షము.

ముదముద. దే. వి. కొత్తుకు, సంకోచము.

ముదల. దే. వి. 1. ఆజ్ఞ; “నాముదలయింతుకలేక
చొరంగరాదువీడెవ్వరిన్.” ప్రభా. ౫, ఆ. —
2. లక్ష్యము; “వీడుముదలామనకు.” ఉ. హరి.
౪, ఆ. — 3. గనిమచేరిక నేల.

ముదలకించు. దే. స. క్రి. మార్గము. “క. డించుం
జరణించలములు, కించుదనంబెచ్చ ముదలకిం
చుకొనుంచుకొ, నుంచుకొవిదళించుచూ, దం
చచ్చుమాపుటస్ఫుటాఘాతములకొ.” రామా.
౫, ఆ.

ముదల వెట్టు. దే. స. క్రి. (ముదల + వెట్టు.) ఆజ్ఞాపిం
చు. “ఎ, గీ. కరుణనంతమాత్రపుటాడిగంబునా
కు, మదల వెట్టుడు.” కళా. ౧, ఆ.

ముదలించు. దే. స. క్రి. 1. ఆడుగు; “ఎ. బొంకుబొం
కనియదలించియుంబంతంబులుముదలించియు.”
ఉ. హరి. 3, ఆ. — 2. మార్గము. “క. ఎదురెదు
రనుముదలించగ, మదిగొంకి.” నిర్వ. 2, ఆ.

ముది. దే. వి. వార్ధకము. “నీ. అచటివిప్రులుమెచ్చర
భిలవిద్యాప్రాధిముదిమదిదప్పినమెదటికేల్పు.”
సా. ౧, ఆ. — విణ. వృద్ధ, వృద్ధుడు. “ముదిము

ద్రియతో.” హంస. ౨, ఆ. “ముదిపాలనిడిచే
టు.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

ముదిగారము. దే. వి. మార్ధ్వము.

ముదిత. ఉ. భ. దే. వి. ఆడుది. “క. ఇదిమొదలగా
గబిమిక్, ముదితలదాంబట్టు నేనిముదితలంబ
డికొ, బదివగిలిపాలియుంగాకని, యదరుచురా
నెఱునిగూర్చియులకంబలికెకొ.” య. ౨, ఆ.
(ఇది దేశ్యముగా ఆంధ్రభాషాభూషణముగును
తెప్పబడియున్నది.) సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పరికియా
భేదము. విణ. సంతోషమునొందినది.

ముదిమి. దే. వి. వార్ధకము.

ముదియ. వై. వి. ముద్రియముక్క రూపాంతరము.

ముదియు. దే. ఆ. క్రి. ముదిమిపాండు.

ముదిరము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము. డు. విటుడు.

ముదుక. దే. విణ. 1. మదుగు; “ఎ. మదుక వెన్నలం
టికొనుట మెదుకగొని మెదుకనయిపిడిచినబా
లవలచుచుచుతలనను,” పారి. పూ. ౫, ఆ. —
2. పృథ్వి, పృథ్విడు. “ఎట్టుగాగడగితిమాడు
కాళ్లముదుకవెరియింప.” శై. ౪, ఆ.

ముదుకడు. దే. విణ. పృథ్విడు. క. మదుకండ
య్యనుగుమారమూర్తింబొలిచెకొ.” భార. ద్రో.
౧, ఆ.

ముదుగు. దే. విణ. లావు. (నూలిపోగు. మొ.)

ముదుటుంగరము. ద్వ. వి. ముద్దుటుంగరముయొక్క
రూపాంతరము. “ఉ. అమ్మపాకేతతలారులంబిలి
చినేడునుతుంగొనిపోయికొల్లునం, తేటులునా
జ్ఞసేయుండనిచేముదుటుంగరమిచ్చె.” సా. 3, ఆ.

ముదురు. దే. ఆ. క్రి. (కాయలోనగునది.) 1. పరిణా
మించు; 2. పరిల్లు. “తే. మననుబలకునుకేతి
యననగిన్టీ. మాడుదెలగులపాపంబుముదిర
నేని, నదినుసంసారవారిధిదిమియుండు, మను
జాడెన్నడుదలయెత్తికొనగలేడు.” లక్ష్మీ. ౪,
ఆ. “నీ. అనఘమహాదరవ్యాధిసాతనవుననొ
దవియంతెంతకుమదురఁజొచ్చె.” పంచ. నా. ౪,
ఆ. — విణ. వృద్ధము. “నీ. కలదొక్కబూరుగుక
డుబెద్దకాలంబు మదురుకాఘాశోభిమాలవృద్ధ
ము.” భార. శాం. 3, ఆ. “ఎ. ఇదికాపంబునముదురు
దనంబునొందిన బృందారకనుందరి గావలయు.”
భార. ఆను. ౨, ఆ.

ముదుసలి. దే. విణ. పృథ్వి, పృథ్విడు.

ముద్దపల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్ల పెసరి.

ముద్దము. సం. వి. ఆ. పుం. పెసలు.

ముద్దరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇనుపగుదియ; (కొయ్యగుదియనుండి.) 2. సప్తేట.

ముద్ద. యు. దే. వి. 1. కబళము; 2. పిండము. వై. ముద్ధ. (ముద్దరాలు.)

ముద్దకన్నుర. ద్వ. వి. తొయికరగియనుచుచేసెడికన్నురజాతి. (ముద్దకన్నురవాడు.)

ముద్దకవ్వము. దే. వి. మ్రనిల్లితగిలించినకవ్వము.

ముద్దకొలిమి. దే. వి. తొయి యనుముగా కరగెడుకొలిమి.

ముద్దతు. హిం. వి. కాలపరిమితి. (ముద్దతుకాలు, కరారునామా; ముద్దతుక్రయము, అవధిక్రయము.)

ముద్దయ్య. వై. వి. (ముద్ద+అయ్య.) కుమారస్వామి.

ముద్దరాలు. ద్వ. విణ. (ముద్ద+ఆలు.) ముద్దస్త్రీ.

ముద్దాడు. దే. స. క్రి. (ముద్ద+ఆడు.) 1. చుంబనాదిపూర్వకముగా లాలనముచేయు; “సముల్లసిత

స్త్రీతినుతునిముద్దాడుచు.” హరిశ్చ. 3, ఆ. —

2. ఆదరించు. “నీ బలితనూజుండైన బాణాసురుడు తొల్లికాత్తికేయునికూలి గారవించి, ముద్దాడునెడఁజూచి మోదంబుభేదంబుఁ బొడమనెప్పునములొక గొడుకునిట్లు, పాటించుడే దండ్రీపనియేమి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ముద్దాయి. హిం. వి. ప్రతిపాది, నేరముమోఁపఁబడినవాడు.

ముద్ది. దే. వి. ఇడుమ, ఆపద.

ముద్దిడు. దే. స. క్రి. (ముద్ద+ఇడు.) చుంబనముచేయు. “ముద్దిడవల గెయ్యా మోహనాంగునిమోము.” విజ. ౧, ఆ.

ముద్దియ. వై. వి. ఆడుది, ఇంతి, వనిత.

ముద్దిఁటె. దే. వి. (ముద్ద+ఈఁటె.) (చూ.) సిట్టు.

ముద్దు. వై. వి. 1. ముద్ర; (ముద్దుటుంగరము.)

2. చుంబనము*; (నాకొకముద్దిమ్మ.) 3. ఆదరము*;

“ఎ, గీ. ఆరినిదేవులిద్దఱునుగర్భాభిరామ, మూర్తులయిరన్న కేంద్రుండుముద్దునేయ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. — 1. మనోజ్ఞత*. “పలుకులముద్దు.” భార. ఆది. 3, ఆ. — విణ. మనోజ్ఞము. (ఆ చిలుక మిగులముద్దుగానున్నది.)

ముద్దుడు. వై. విణ. ఏమియుఁ జెలియనివాడు.

“ఎ, గీ. ముద్దుడునుబోలె గన్నులుమాసికొనియే.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

ముద్దుగుమ్మ. ద్వ. వి. 1. మనోజ్ఞరాలగు ఆడుది;

2. ఆడుది. (చూ. ముద్దులగుమ్మ.)

ముద్దుటుంగరము. ద్వ. వి. (ముద్దు+ఊంగరము.) ఆ

క్షరములుచెక్కిన ఊంగరము, ముద్రాంగుళీయకము. “తే. హారమంతరవలయకే యూరకుండ, లాదులవియుండఁగా నేమియడవులకును, గరమనుసరించినచ్చినీకరణివిభుని, యొద్దనుండెనెయొముద్దుటుంగరంబు.” రామా. ౬, ఆ.

ముద్దుపెట్టుకొను. ద్వ. స. క్రి. చుంబనముచేయు.

ముద్దురాలు. ద్వ. వి. (ముద్దు+ఆలు.) 1. మనోజ్ఞరాలగు ఆడుది. “ఆ. బాలముద్దురాలు జవరాలుకొమరాలు, నీకుభాత్తురాలికెప్పడొక్కొ, మగఁడు.” భాగ. ౯, స్కం.

ముద్దులాడి. ద్వ. వి. (ముద్దులు+ఆడి.) మనోజ్ఞ

రాలగు ఆడుది; “ద్వి. ననుబాసిపోయెదనాము

ద్దులాడి.” నల. ౨. భా. — విణ. మనోజ్ఞరాల.

ముద్దులాడు. ద్వ. విణ. (ముద్దులు+ఆడు.) మనో

జ్ఞాడు. “నీ. వీడఁటేందునివెలదికిజగమెల్లము

ఖమందుఁజూపిన ముద్దులాడు.” భాగ. ౧౦,

స్కం. పూ.

ముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సంజ్ఞాక్షరములుచెక్కిన

ఊంగరములొనగునది; 2. ఊంగరిములొనగువాని

యందుఁగల సంజ్ఞాక్షరములు.

ముద్రణము. సం. వి. ఆ. న. ముద్రించుట. “కనకా

ద్రిముద్రణగంధకర్త.” ఆము. ఆ.

ముద్రవలక. మి. వి. ముద్ర వేసేడువలక.

ముద్రించే. సం. స. క్రి. ముద్రాంకితముచేయు.

ముద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము, అంగుళీ

ముద్ర.

ముద్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముద్రించఁ

బడినది; 2. ముకుళితమైనది.

మునగ. వై. వి. క్రి. ప్రభు*.

మునస. దే. వి. ఏతపుమ్రనిమిడియరభాగము. (ఏత

పుమ్రనిక్రిందియరభాగము మిట.)

మునసపు. హిం. వి. న్యాయముతిర్పునధికారి.

ముని. ఉ. భ. దే. విణ. వృత్తినుండుమునుశబ్దముయొక్క

అంత్యోకారమునకు ఇకారమువచ్చిన రూపము.

(మునివేళ్లు, మునిముచ్చు. మొ.) — సం. వి. ఇ. పుం.

1. వసిష్ఠాది; 2. బుద్ధదేవుడు; 3. ఆగినియ*.

మునికొల. దే. వి. 1. (చూ.) ప్రాజనము; “క. ఎద్దొ

క్కకడకుఁదీసిన, గద్దటియెనుఁబోతునుక్కకడ

కీడ్పుటయుకా, దెడ్డుమునికోలచేరే, కొద్దికావడి
యడరబాడుకొనుచుందున్నెకా.” శేష. ౪, ఆ.
—2. కళ. “సీ. వెండికట్టులతోడి వేత్రబుమా
లుగాబంగారుమునికోలపట్టువాడు.” కాశీ. 3,
ఆ. (ములుకోలయొక్కరూపాంతరము.)

మునిచీకటి. దే. వి. (మును+చీకటి.) ప్రాద్దుగ్రుం
కినతోడనే పర్యేడుపలుచనిచీకటి. (ఒకానొ
కడు మునిమునిచీకటియని ప్రయోగించినా
డు. అప్పుడు ప్రాద్దుగ్రుంకిప్రకకమునుపుపర్వ
నట్టి పలుచనిచీకటియనియర్థము.)

మునిమనుమడు. దే. వి. (మును+మనుమడు.) ప్రపా
త్రుడు.

మునిమనుమరాలు. దే. వి. (మునిమనుమ + ఆలు.)

ప్రపాత్రి.

మునిమాపు. దే. వి. (మును+మాపు.) ప్రవోషము.
(మా. బంటు రెండవయర్థము.)

మునిముంగల. ద్వ. వి. (ముంగల+ముంగల.) మొట్ట
మొదట.

మునిముచ్చే. దే. వి. (మును+ముచ్చే.) పశ్యతోహ
రుడు, పశ్యతోహరురాలు. “క. కన్నుండం, గ
నుపాపందివియనేర్పుగల మునిముచ్చి, వనిత.”
కళా. 3, ఆ.

మునియేడు. దే. వి. (మును+ఏడు.) నిరుటికి తొలి
సంవత్సరము.

మునిపీ. హిం. వి. చదువుచెప్పవాడు, లేఖకుడు.

మునీంద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధదేవుడు;
2. ఋషిశ్రేష్ఠుడు.

మును. దే. వి. 1. మున్నయొక్క రూపాంతరము;
(ముందునకు).—“క. మనుపదివేపురజంపురు, న
నియిచ్చినబాసవచ్చె.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.—మొ
దలనకు,—“చ. అన్నస్తవోచక్రవిక్రమగర్వంబు
నఁగాలనేమి మునుగాఁగాలాంతముంబొందిరి.”
హరి. పూ. ౪, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీనికడప
టియుత్తమునకువిక్రమగాలాంబునకు. “అజా
డుముకాలోకహితార్థంబుగా బ్రాహ్మణులను సృ
జించి.” భార. ఆను. ౫, ఆ.)—2. తుది. “సీ. వా
చ్యుడవనియునువాస్తవంబగుబోధమునకాత్మయ
నిమునుముట్టనేటిగి.” హరి. పూ. 2, ఆ. (ఇది
ఆగ్రమువంటిది.)

మునుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. మునుక వేయు; 2. అడగు;

“క. మ్రుక్కినయంగుళములుదళ, మెక్కినదేహ

మునుగాంతియడలినమోముకా, మెక్కినచెవులు
నుమునిగిన, ముక్కునువైచి మహాఁడుమద్ది
యంగనియెకా.” భా. ౧, ఆ.—3. నశించు; “ద్వి.
మునుశంకరునిచేత మునిగినమరుడు, జనియిం
చె.” భాగ. ౧౦, స్కం. —4. మఱుంగుపడు. “పె
రిగెవల్లికంబుతనువుమునుంగనప్పట్ట వేణువును
బుట్టె.” భార. ఆను. ౪, ఆ.

మునుక. దే. వి. 1. మనుగుట; 2. మనుక వేయుట.

“క. మునుకలుగంగానదిలో, నొనరించుటకన్న
భౌగ్యమున్న దెయనుచుకా, మునుకలుగంగాదిగి
పరి, జనములుకైలాసంగన్నా నోన్ముఖుడై,”
విజ. ౧, ఆ.

మునుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. సంతాపించు; “క. విన్ననయి

ధర్మబాధ్యుకు, బున్నెడకరుదెంచియదుకుల్లోత్తం
సునకుకా, విన్నపముచేసెమునుకుమర, గన్నల
గ్రొక్కేడిబాష్పకణములు రాలకా.” శై. 2, ఆ.

—2. మాటుపలుకు; “క. పి, ల్లిసఁబదియెలుఁగు
లకొకమరి, మునుకుచు.” భా. ౫, ఆ.—3. పలు
కు. “మ. ఇతఁడేన్నపధుడంచునొండొరులతో
నేకాంతమయ్యెయ్యనా, శతమన్యుప్రముఖా
మరులో మునుకుమంజర్పించిరత్కంతోకా.” శై.
3, ఆ.

మునుకువ. దే. వి. పూనిక. (మా. మొండాడు.) (ఇది
యిక్కడ ఒకచోట నేకనఁబడియెడి, దీనికి సంద
ర్భానుసారముగా ఈయర్థము తోచుచున్నది.)
మునుకొను. దే. ఆ. క్రి. ముందుకొను, ముందుపడు.
“క. ఎదురేగిపాదపద్మములక్రికా, మనుకొనియర్ప
ననేయుద, ము.” భల్లా. ౪, ఆ.

మునుకోలు. దే. వి. మునుకొనుట.

మునుగట్టు. ద్వ. వి. తొలుగట్టు, పూర్వపర్వతము.

“సీ. మునుగట్టునులతాను ప్రాంతబట్టినయింద్ర
గోపంపు పెల్లికంగుచ్చులనఁగ.” హన. ౪, ఆ.

మునుచే. దే. ఆ. క్రి. మనుకొను. “సీ. మనుపలే
డాయెనేమోహక గ్రాహ సంగ్రస్తసామజ పరి
త్రాణమునకు.” పసు. ౪, ఆ.—ప్రే. మనుగఁ
జేయు.

మునుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మనుకొను. “ఆ. వచ్చుచు
న్నవాడువనజాక్షిమారాజా, మనుపడంగనన్నఁ
బనిచెనిటను.” రసి. 3, ఆ.

మునుపు. దే. వి. ముందు, పూర్వము.

మునుము, దే. వి. 1. పైరుకోతేర్పరుముకొన్న మిరి; 2. వరుస; “ద్వి. మాదులోకంబులమునుమిడివెదకి.” (మునుమిడి=వరుసయిడి—అనగా వరుస వెంబడిననియర్థము.) రా. బాల, కాం.—3. ఎదురు; “క. వినుడన్యతేవ్వరునునా, మునుమునబడిబ్రదుకరాలమున.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—4. ఎదుటి చోటు; “నునుముబయలైన.” భార. శల్య. ౧, ఆ.—5. సేనాముఖము; 6. తఱచుదనము. (చూ. మున్న.) విణ. తఱచు. “క. అడిగెడువారలుమునుమయి, పుడికడువాడొకడుతేక.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.

మునుముకొను. దే. అ. క్రి. వరుసపెట్టు. “తే. హరుడుబెట్టుగనవ్వెపెల్లార్పుటయును, వినిసముద్ధతరయమునదనుజకోటి, మునుగంబుతెంచితాకినమునుముకొనిన, ధించియలయెల్ల నెత్తుటముంచెనతడు.” భార. కాం. 3, ఆ.

మున్నొను. దే. అ. క్రి. మునుకొనుయొక్కరూపాంతరము. “ఈమహాగిరినిమున్నొని పాతెదురక్కధార.” భో. ౫, ఆ.

మున్దు. దే. అ. క్రి. మునుగుయొక్కరూపాంతరము. (మునుకవేయుటకు. “ఎ. గీ. గ్రహణకాలంబు నందుమున్దుడుజలముల.” పాండు. ౪, ఆ.)

మున్నడి. దే. అన్య. క్రి. విణ. (మున్ను+అడుగు.) ముందుగా. “ద్వి. నగరివాకిటనెమున్నడితేరుడిగ్గి.” రా. ఆ, కాం. (ముమ్మడివంటిది.)

మున్నరక. దే. వి. (మున్ను+అరక.) ధైర్యము. “తే. నావదినసత్యభామమున్నరకమైన, నిలిచిమున్నరకాసురుగలిచెజామ్మి.” విజ. 3, ఆ.

మున్నాడి. దే. అన్య. క్రి. విణ. మున్నడియొక్కరూపాంతరము. “మ. మునినాకిచ్చినపూవుచందమునుసేమున్నాడియాభావనం, దనకర్పించినజాడయుకొ.” పా. ౧, ఆ.

మున్నీటిచోలి. ద్వ. వి. (మున్నీరు+చూలి.) లక్ష్మీ, క్షీరసాగరకన్యక.

మున్నీరు. ద్వ. వి. (మును+నీరు.) సముద్రము. (“యాసృష్టిస్సప్తరాద్యా.” అని కాళిదాసమహాకవి ప్రయోగము.)

మున్ను. దే. వి. 1. ముందు; 2. మొదలు.

మున్నూలు. దే. స. (మూడు+నూలు.) మూడునూలులు.

మున్నెరిక. దే. వి. (మున్ను+ఎరిక.) పూర్వరాగము వలనగలిగినవిరహతాపము. “క. కన్నవార్లెనగడముగన్నవారి, మిన్నకెంతయుబోనాడియెన్నరాని, మున్నెరికలమెలగుటనన్నయెందు, జిన్నిపాయంపుముద్దురాకన్నియలకు.” రసి. 3, ఆ. మున్ను. దే. వి. మనపుయొక్కరూపాంతరము.

మున్ను. దే. వి. మనుముయొక్కరూపాంతరము. (వరుసకు.—“సీ. ఎవ్వనియంఘ్రిముప్పిడిపాపములబాపుగంగపుట్టినపుణ్యకథలబోల్పు.” రా. యు. కాం.—తఱచుదనమునకు.—“ద్వి. మినుమున్నుమునింగె.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.)

ముప్పండు. ద్వ. వి. బ. ముప్పనికిమహాహత్యధికబహువచనాంతాదేశము, ముప్పదిమంది. “ప్రత్యేకంబుముప్పండుదాసులనొప్పనిచ్చి.” భా. సభా. ౨, ఆ.

ముప్పటిలు. దే. అ. క్రి. చేల్లారు. “ముప్పటినినలకము.” ద్వా. 3, ఆ.

ముప్పది. ద్వ. స. (మూడు+పది.) మూడుపదులు. ముప్పదిరెంటిగుంపు. ద్వ. వి. (ముప్పదిరెండు+గుంపు.) రేపతీనక్షత్రము.

ముప్పాతిక. ద్వ. వి. (మూడు+పాతిక.) మూడుపాతికలు.

ముప్పాపు. ద్వ. వి. (మూడు+పాపు.) మూడుపాపులు. ముప్పాపులా. ద్వ. వి. (మూడు+పాపులా.) మూడుపాపులాలు.

ముప్పిడి. దే. వి. (మూడు+పిడి.) బాడు. “మొగిలతేకుముప్పిడిమొలద్రిండునసవరించి.” భల్లార. ఆ. “మొలముప్పిడియును.” కళా. ౨, ఆ.

ముప్పిర. దే. వి. (మూడు+పిర.) మూడుపిరలు.

ముప్పిరి. దే. వి. (మూడు+పిరి.) మూడుపిరులు. విణ. మూడుపిరులంగది. “అద్భుతంబుతోముప్పిర్లొనకాతుకముపొదమనెక్కిన.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

ముప్పిరిగొను. దే. అ. క్రి. (ముప్పిరి+కొను.) 1. మూడుపిరులుగా పెనగొను; “వ. ఆరాజనందనతనమనంబున నద్భుతకోకహర్షంబులు ముప్పిరిగొన నిట్లనితలంచు.” భో. ౫, ఆ.—2. పెనగొను. “క. అనపుడుజనపతి నెమ్మన, మననచ్చెరుపాటు మదము ముప్పిరిగొనగా.” నిర్వ. ౧౦, ఆ.

మువ్వ. దే. వి. 1. వార్ధకము; “ద్వి. మువ్వనలేమిచేమునుముట్టసెచ్చి.” రా. ఆ, కాం.—2. విపత్తు. “ఆ. తప్పజూడెదగునె మువ్వనకయ్యెద, వెను

చునాదికాలమున నెనమి, నిన్ను నింటనిల్పినీకునా
బిడ్డన, బెడ్డిచేసి నాడఁడెద్దవాడ." రామా. ౭, ఆ.
మప్పుట. దే. వి. (మాడు + పూట.) మాడు
పూటలు. "ద్వి. ముప్పుట లివ్వార్గమునఁజరి
యింప." భాగ. ౬, స్కం.

మప్పొంగు. దే. ఆ. క్రి. (మాడు + పొంగు.) మాడు
పొంగులుపొంగు, ఉప్పొంగు. క్షే. త్రియ.

మప్పత్తులు. దే. వి. బ. (మాడు + పాత్తులు.) అశ్రద్ధ.
మప్పకలాడు. దే. వి. (మాడు + పోకలు + అడు.)

త్రిగుణాత్మకండు, భగవంతుండు.

మప్పడి. దే. వి. ముప్పడియొక్కరూపాంతరము.
మప్పడించే. దే. ఆ. క్రి. ముప్పడించేయొక్కరూ
పాంతరము.

మప్పె. దే. వి. నితంబపార్వము.
ముముత్తువు. సం. వి. (ఉ.) విడువనిచ్చగలవాఁడు.
ముమార్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చౌవనిచ్చ.
ముమార్చువు. సం. వి. (ఉ.) చౌవనిచ్చగలవాఁడు.
ముప్పడి. దే. వి. ముమ్ముడుంగయొక్కరూపాంతరము.
ముప్పడించే. దే. ఆ. క్రి. ముప్పడియగు.

ముప్పడుంగు. దే. వి. (మాడు + మడుంగు.) మాడు
మడుంగులుగలది, త్రిగుణము.

ముమ్మనుమడు. దే. వి. మునిమనుమడుయొక్కరూ
పాంతరము.

ముమ్మనుమరాలు. దే. వి. మునిమనుమరాలుయొక్క
రూపాంతరము.

మప్పరము. దే. వి. అధికము, అగ్గలము. "తే. జల
ముముప్పరమశ్శత్రునమితియమితి, యబ్జముల్కేత
కంబులునపరిమితము, లధిపమనకుండ మంచినో
టబ్బె నేడు, వేగవిచ్చేయుమనినఁ దద్విరదవిభుఁ
డు." పంచ. నా. 3, ఆ.

ముమ్మరించే. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించు, అగ్గలించు.
ముమ్మాడు. దే. స. (మాడు + మూడు.) మూడుమా
ట్లు, తొమ్మిది. "ముమ్మాడుగన్నులు." హరి. ఉ.
౮, ఆ.

ముమ్మినవాలు. ద్వ. వి. (మాడు + మొనవాలు.)
త్రిశూలము, అచ్చ. యు. కాం.

ముమ్మినవాలుదాలువు. ద్వ. వి. (ముమ్మినవాలు + తా
లువు.) శివుడు, కూలి.

ముమ్మాటు. దే. వి. (మును + మోటు.) మాధుశిరో
మణి. "ద్వి. ముడుగు, ముడిదన్ననక్కముమ్మాటు
పిసాళి." హరిశ్చ. ౨, భా.

ముయ్యంచే. ద్వ. వి. (మాడు + అంచే.) మూడుమా
లు. వి. మాడుమూలుగలది.

ముయ్యంచేతుంగ. ద్వ. వి. మూడంచులతుంగి.

ముయ్యడ. ద్వ. వి. (మాడు + అడ్డ.) ఆటుమానికలు.

ముయ్యెలగుట్ట. ద్వ. వి. (మాడు + ఎల్ల + గుట్ట.) 1. మా
డు ఎల్లలుకలియువోటు; 2. మాడుదారులు కలి
యువోటు, త్రికము. (చూ. ముడిపడు.) (ఇక్కడ
యెల్లశబ్దమునకు స్థానముమాత్రమార్గము.)

ముయ్యొకుఁబొన్న. ద్వ. వి. (మాడు + ఆకు + పొన్న.)
సాలపళ్ళి.

ముయ్యలు. దే. స. (మాడు + అలు.) మూడు
ఆలులు, పరు నెనిమిది. "పురాణములుముయ్య
అయ్య." వి. పు. ౪, ఆ.

ముయ్యేడు. దే. స. (మాడు + ఏడు.) మూడేళ్లు, ఇరు
వదియొకటి. "ముయ్యేడుమాలులు." భార. ఆది.
౧, ఆ.

ముయ్యేలు. దే. వి. (మాడు + ఏలు.) గంగ, త్రిపథగ.
"ద్వి. ముండఅనున్నది ముయ్యేటి నేల." హరిశ్చ.
౨, భా.

మర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంధద్రవ్యవిశేషము. అ. పుం. డు.
ఒక అనురుడు.

మరంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుమునగి.

మరజము. సం. వి. అ. పుం. మృదంగము. (దీని
మ్రోత మార్జన.)

మరమర. దే. వి. 1. మూల్గుటయందగు ద్వన్దనుకర
ణము; "మునుకొని మరమరమూల్గునారు." రా.
యు. కాం.—2 అలాగుటయందగుద్వన్దనుకరణ
ము. "క. దురదురబరువిడిచిరుసున, హరిహరినిలు
నిలువుమనుచునసురయుంగదిసెకె, మరమరదివి
జాలపొదయము, మెరమెరయి దెయరాగుననుచు
మెఱసెకె హరియుకె." భాగ. ద. ఉ.

మరళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లనగ్రోవి; 2. అశ్వధా
రావిశేషము. "చ. పతగవిభుండుమింటిపయిభం
జళికామరళిసుడాంబలితములరా." పా. ౨, ఆ.

మరళించే. దే. స. క్రి. తిరస్కరించు. "ద్వి. ముత్తె
పుఁజిప్పలముఁగించుమోము." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

మరారి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కృష్ణుడు; 2. ఒకానొకవి.
మరాలము. దే. వి. మురాలించేట.

మరాలించే. దే. స. క్రి. దిగఁడుదుచే.

మరి. దే. వి. 1. గర్వము; "క. వినుచేరమునుదుండుభి,
యసురక్కనుడొకఁడుదుంతుడైవేలుపురా, య

నికొమరునిదనతోదుర, మునకుంబిలిచినఁగడింది
మురితోనతఁడు." అచ్చ. కిష్కిం, కాం. —
2. నడకయందలికులుకు. "క. అత్తటిబుత్తడిగీమున,
బిత్తరిగానక కరంబుఁబేర్చిననుంగుం, గత్తియలంద
ఱు సొకచో, మొత్తము బైత్తటిలుచు మురిసడలం
గఁ." రసి. ౪, ఆ.

మురించే. దే. ప్రే. త్రిప్ప. (ఇది 2.క అధునిక గ్రం
థమందొక్కచోఁ గనబడుచున్నది.)

మురికాడు. దే. విరా. గర్విండు. "ఓరిమురికాడ
ప్రాతవిల్లొకటిత్తుంచి, యుబ్బెదు." అచ్చ.
బాల, కాం.

మురికొను. దే. స. క్రి. (మురియ+కొను.) ఖండించు.
"క. గరుడునితలఁపుము పగతుని, మురికొనికీర్తి
యును విజయముం గొనుమనుడు." ఉ. హరి.

2, ఆ.

మురిడిగొలుసు. దే. వి. ముంజేతవేసికొనెడు బంగారు
మెలికగొలుసు. "సీ. మురుగులునపరంజిమురిడి
గొలుసులొక్కవిమలాంగిహస్తపద్మములనిడియె." రసి. ౧, ఆ.

మురిపము. దే. వి. 1. నడకయందలికులుకు; "సీ. నునఁ
దీపజేరికిఁగొననిసి మైదీఁగెమురిపంబు డెందంబు
మరులుకొలిపె." భార. ఆను. ౧, ఆ. (చూ. పెడ
ము.)—2. గర్వము.

మురిపెము. దే. వి. మురిపముయొక్కరూపాంతరము.
(కులుకునకు. — "ఉ. భీతిలియం డెసిగ్గుమురిపెం
బును మోహము దేలుచూపులక." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.)

మురియ. దే. వి. ఖండము. "ఇంతింతలమురియలుగా." హరి. ఉ. ౪, ఆ.

మురియబడు. ద్వ. అ. క్రి. (మురియకొ+పడు.) అతి
శయించు. "మోహమంతలకుమురియబడఁగ." పంచ. నా. ౧, ఆ. (స్పార్థమున పడు.)

మురియ. దే. అ. క్రి. 1. నడచునప్పుడుకులుకు; 2. గర్విం
చు; 3. తిరుగు; "సీ. కరముగ్రనుగు మొగమిరుదె
సమురియించి యామిపంబులపల నరసికొనుచు." భార. సా. ౧, ఆ.—4. తెగు; "పర్చబంధముల్ మురి
యఁగ." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—5. విలుగు. "క. గుర
కుంజరములకొప్పులు, మురిసె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

మురుగు. దే. వి. 1. పట్టెలుతీర కడ్డిగాకొట్టించి ముంజే
తధరించెడు స్వర్ణాభరణము; (చూ. మురిడిగొలు
సు.)—2. అల్లిక వేసిబంగారుకమ్మి.

మురువు. దే. వి. 1. సౌందర్యము; "సీ. అభీరకామిసీసా
స్తాబ్జములుకావు ముష్టిపూతంబులుమురువుడిం
చు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. గర్వము; "కే. అతనిమేని. సోయగంబును బీరంబుచొప్పుమురు
వు, తడవుగాఁజూచి." య. ౨, ఆ.—3. మురు
గుయొక్కరూపాంతరము. విరా. సుందరము. "క.
నర నాధకుటుంబినియూ, తెరువునజనికొంతవడికి
దృఢమతి నానా, నర నారికోభితమై, మురువగుణా
కవైశ్యపురము ముందటఁగాంచె." బ్ర. ౫, ఆ.
ముర్చరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కుమ్ము; 2. సూర్యుని
గుఱ్ఱము. డు. మృగ్గుడు.

ముఱకటము. దే. వి. ముఱకటింపుట.
ముఱకటించే. దే. స. క్రి. త్రిప్ప. "వ. అనినవిసి మొ
గంబుముఱకటించుకొనుచుఁగద్రువగరుత్తంతుని
కిట్లనియె." భార. ఆను. ౧, ఆ.

ముఱకము. దే. వి. నిక్కు. ఉద్ధతి. "వ. చెఱకుముఱ
కంబును." భీ. 3, ఆ.

ముఱముఱమును. దే. అ. క్రి. (ముఱముఱ+అను.) ముఱ
ముఱలాడు. "ద్వి. ముఱముఱమనిబొమల్ ముడి
వాటుగదురఁ, జాఱుఱుని ప్వలక్షణలవప్పత్తిల్ల." హరిశ్చ. ౧, భా.

ముఱముఱలాడు. దే. అ. క్రి. (ముఱముఱలు+అడు.)
కోపవికారముచూపు.

ముఱి. దే. విరా. 1. అల్పము; (ముఱి ప్రోవు.) 2. కుత్సితము. (ముఱి మొండెము.) (అ మ్రేడితమునందు
ముఱిముఱి. 'క. ముఱిముఱిచీఁకటియప్పుడు, న
టిముఱిభటులుడుగకడరి." భార. విరా. 3, ఆ.)

ముఱికి. దే. వి. కల్పము, మాలిన్యము.

ముఱికినాడు. దే. వి. ఒకానొక దేశము. "తే. ముఱికి
నాటివారు మొఱకులు పెనపర, లఱవవారుద్విజ్ఞ
లకాసపెద్ద, యనుచుదేశభావలను గులంబునది
ట్టు, నతఁడుదండువచ్చు శతవేదములు." విజ్ఞా.
ప్రా. కాం. (రూ. ముఱికినాడు.)

ముఱియ. దే. అ. క్రి. గర్వించు. "క. అఱిముఱిసపొట్ట
ముదను, గిఱికొనికొలువంగనరిగితరెడుబల్లిక;
ముఱియుచునడుగులకరిన, నఱకడఁబెట్టుకొని
రాముఁడతనికనియె." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.
(ఈయొకచోటనే యిది యలఘునకేళముగాఁ
గనబడుచున్నది.)

ముఱు. దే. వి. ముఱుయొక్కరూపాంతరము.

ములుగు. దే. అ. క్రి. 1. కృష్ణ; 2. చదియు. “అట
వంగనాడలెల్లములుగమోది.” మార్క. 1. ఆ.
ములుగుడు. దే. విణ. ముటిగినది. “వ. కొండగొట్టియ
ములుగుడుబొందులకు సందడించు కంకగృధ్రా
వల్లంబుల మునుగువడువల్లంబులును.”
స్వా. ర, ఆ.

ములుత్రోవ. దే. వి. (ములుగు + త్రోవ.) దుర్గంధపు
మార్గము.

ముట్టు. దే. వి. ముట్టుబాలు.

ముట్టుబాము. దే. వి. (ముట్టు + పాము.) (చూ.) మా
కులాహి.

ముట్టుబాలు. ద్వ. వి. (ముట్టు + పాలు.) ఆవులలోనగు
నవియిననతరువాత మూడుదినములలోనిపాలు.

ములక. దే. వి. వార్తాకి. (ఇది త్రివిధము. కప్రము
లక, తెల్లములక, పెద్దములక.)

ములికి. దే. వి. 1. బాణము; (చూ. ముల్కి.) 2. బా
ణపుటలుగు; (చూ. పాలుమున్నీటియల్లుడు.)
3. బొంగరము మొననుగ్రువ్వబడియుండు ఇను
పముక్క.

ములు. దే. వి. 1. ముల్లు; 2. త్రానుముల్లు; 3. పరిము
ల్లు. (వెనుకటిరెండ్రములకు. చూ. కునుమరెండ
వయర్థము.) (ముల్లుయొక్క రూపాంతరము.)

ములుకత్తి. ద్వ. వి. ముల్లుతో నెడు ఒక దినను చిన్నకత్తి.
పంచ. వేం. ౧, ఆ.

ములుకోల. దే. వి. ఎడ్లనుబాడిచెడుమునికోల, ప్రా
జనము.

ములుగు. యు. దే. అ. క్రి. మూలుగు. “క. బలదేవుమేను
సోకిన, వెలిమిడిచేవేకినఅచి విటతాటముగా,
నిలుగుటతోములుగుటతో, నలమటతో నావులిం
తలంతెత్తుకగా.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. — వి. మా
లుగుట. వై. బొక్కనము*. (చూ. మరగు. స. క్రి.)

ములుగొలిమిడి. దే. వి. ఇత్తురము. 1.

ములుగోరట. ద్వ. వి. రింబిటి.

ములుచిత. దే. వి. ముల్లుచితయొక్క రూపాంతరము.

“అ. ఏమి నేడువండరాములుచితకూర.” పర.
౫, ఆ.

ములుచే. దే. విణ. 1. మూడుండు; “క. చిలకచదువను
టచదివిన, ములుచలదృష్టాంతమట్టిమూడుపుదుర్ణా,
కులజిలకలఁజెలిచినదయ, గలదేమదిబెడరవద
రుఁగాక నిజేచ్ఛకా.” కళా. ౬, ఆ. — 2. తక్కువ.
ములుజెముడు. ద్వ. వి. త్రికంటకము.

ములుతారు. దే. వి. మృగములపట్టెడియొకదినగు
వల. “వ. మృగంబులు మెలఁగుపట్లరనిములుతారు
వేయించి.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

ములువోస. దే. వి. రోమశి.

ములుబంతి. ద్వ. వి. చోరసాధనవిశేషము. (చూ.
గడ్డగోరు.)

ములుము. దే. వి. బావులనీళ్లుపాటించి పండించెడు
పొలము.

ములుమోడుగు. దే. వి. రోహితకము.

ములువాలగ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ములువెంపలి. దే. వి. కంటకపుంభి.

ములువెలగ. దే. వి. చతుర్థికము.

ములువెలమ. దే. వి. వికంకతము.

ములునూపు. దే. అ. క్రి. (ములు + చూపు.) మీఱు,
అతిశయించు. “నీ. నెలతెలలో నెల్లములునూప
గాఁజూలనిలవీరతనీపద్ధినీలము.” చంద్ర.

ముల్కి. దే. వి. ములికియొక్క రూపాంతరము. (బాణ
మునకు.) — “నీ. 2. క ముల్కియొడలిలోనున్న నలత,
నేయు నెవ్వయి బహుసాయక కలితమా నంగంబు
నందునొన్వడుగ నేల.” భార. శాం. ౨, ఆ.

ముల్కే. దే. విణ. ములుచేయొక్క రూపాంతరము. “చె
లియా పెనుముల్క బాఁచఁజేయక్కఱ పాటుదానె
ఱుఁగు.” పర. 3, ఆ.

ముల్లంగి. వై. వి. ఒకదినముగడ్డ. (దీనిభేదము పెద్దము
ల్లంగి.)

ముల్లకుతాయి. దే. వి. (ముల్లు + అత్తతాయి.) పత్ర
పరశుభేదము.

ముల్లు. దే. వి. 1. కంటకము; 2. నీవారాదితూకము;

3. త్రానుముల్లు.

ముల్లుచిత. దే. వి. (ముల్లు + ఉచ్చిత.) అలర్కము. 1.
(దీనినే ముండ్రమువైయందురు.)

ముల్లె. వై. వి. 1. ధనముముడి*; “నీ. సంతలోపలకే
రినన్న కున్న నే వేవేగముల్లెవిడుచుఁజెలఁగి.”
భల్ల. 3, ఆ. — 2. ముడుపు, మూట*. “ద్వి. పా
మ్మలదీసిముల్లెగాఁగట్టి.” సా. 3, భా. (మొదటి
రూపము ముల్లియ.)

మువురు. దే. స. బ. ముగురుయొక్క రూపాంతరము.

మువ్వ. ద్వ. వి. (మూడు + వా.) 1. మొనలోమూడుసం
దులుగల పెద్దగడ్డె; 2. ఒకపట్టణము, “మువ్వపురి.”
తే. త్రయ.

మువ్వంచోకు. ద్వ. వి. (మూడు+వంచే+అకు.) ము
య్యకుపోన్న 1.

మువ్వంచే. ద్వ. వి. (మూడు+వంచే.) మూడువంచలు.

“నీ. పొడువులైమువ్వంచ పొలుచునట్లుగ నేనుఁ
గులకుగుట్టములకుఁగొట్టములును.” భార. ఉద్యో.
ర, ఆ.—విణ. మూడువంచలుగలది. (సంధియం
దు వర్గాగమవర్ణలోపవర్ణవికారములని యెఱుం
గునది.)

మువ్వంటు. దే. వి. (మూడు+అంటు.) నెలకులోపలి
మూడుపురుడులు. “ఉ. చంటవిమంబు మెత్తుకొని
చంపుడునర్థకుంచువచ్చిము, వ్వంటులనాడుపూ
తనయవారణ నెత్తుకొనంగఁజెన్నుఁబాల్, గొంట
య్యఁబ్రాణముల్ దిగిచికోలును నొక్కటిగాఁగనీ
తఁడా, గొంటునికొచరిక వసుధఁగూల్పుటవెంటి
వికాదెయ్యెప్పడ.” (మువ్వంటులనాడు అనఁగా
నెలపురిటిలోపలననియర్థము.) హరి. ఉ. ర, ఆ.

మువ్వకోడె. దే. వి. కాడికిని గంతకును క్రొత్తగా
అలవఱి చెడియెద్దు. (ఇట్లు మువ్వపసరము.)

మువ్వదోనె. ద్వ. వి. అడుగున ఒంటిపలకగలదోనె.
మువ్వన్నె మొకము. ద్వ. వి. పెద్దపులి, చిత్రకాయము.
మువ్వన్నె విల్లు. ద్వ. వి. ఇంద్రధనుస్సు. పాండు. ర, ఆ.
మువ్వీసము. దే. వి. (మూడు + వీసము.) మూడు
వీసములు.

మువ్వరు. దే. స. బ. ముగ్గురుయొక్కరూపాంతరము.
ముషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దొంగిలఁబడి
నది; 2. నఱకఁబడినది.

ముక్కకము. సం. వి. అ. పుం. మొక్కపుచెట్టు.
ముక్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృషము; 2. మొక్కపు
చెట్టు; 3. మొత్తము.

ముక్కరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుటిలుఁడు.
ముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. కత్తిపిడి; 2. పిడికిలి;
3. సమృద్ధి; 4. ముసిఁడి. పుం. అభినయహస్తవిశే
షము.

ముష్టింపచుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుఁడు.
ముసద్ది. హిం. వి. లెక్కవాడు, లేఖకుఁడు.
ముసనాబు. దే. వి. అందలము ప్రక్కకైర. (చూ.
గొడియ.)

ముసముస. దే. వి. 1. ముసురుటలోనగు హనియందగు
ద్యవస్థకరణము; 2. కోపమునఁగలుగుచిఱచిఱ;
“నీ. ముసముసజంకించు మొకరికు మైదబారుపూఁ
బోఁడిపాలుపు నేర్పునహరించె.” భాను. 3, ఆ.—

3. పందిమార్కొనుటయందగుద్యవస్థకరణము.
“ఎ, గీ. ముసముసమారుకొనుచు, నడవసంరక్షిత
క్షోణియజ్ఞహోణి.” భాగ. 3, స్కం.

ముసముసమును. దే. ఆ. క్రి. (ముసముస+అను.)

1. ముసముసయనిశబ్దించు. “నీ. ముసముసమునఁ
జాట్టికొనవెండ్రుకలవట్టిహుమ్మనియందియలలి
యఁదాఁచి.” కవిక. ర, ఆ.—2. చిఱచిఱలాడు.

“ద్వి. ముసలిరోపంబును ముసముసమునుచు, ముసల
లాంగలములమునుకొనివిసరె.” అభిమన్యుచరిత్ర.
(రూ. ముసముసయను. భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.)

ముసరు. దే. ఆ. క్రి. కవియు, క్రమ్ము. “మోహంబు
వలనఁదైముసరులోభంబు.” భార. ఆర. ర, ఆ.
(చూ. పసి. దే. కడపట.)

ముసలము. సం. వి. అ. పుం. న. రోఁకలి, అయోగ్రము.
ముసలి. ఉభ. దే. విణ. వృద్ధ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉడు
ము; 2. ఎలకజేడి; 3. నేలతాడు; 4. బల్లి. న.
పుం. బలరాముఁడు.

ముసల్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముసలముచేత
చంపఁదగినవాఁడు.

ముసాంబ్రము. దే. వి. ఒక మందుదనును.

ముసాపు, ముసాబు. ఆర. వి. ముసురువాన.

ముసి. దే. విణ. బొంకు, అసత్యము. (చూ. బతిమా
లుచు.)

ముసింఁచే. దే. ఆ. క్రి. చెడు. (నాకు ఆవేశకుబుద్ధిము
సింపిపోయెను.)

ముసిఁడి. దై. వి. ముష్టిచెట్టు. “చ. చెఱకునఁబందులుద్ద
వముసేయక బుద్ధివిహీనుఁడైఫలలో, త్కరముము
సింఁడిచెట్టునకుఁగల్గఁజేయుచునున్నకైవడిక.”
రుక్మి. ౨, ఆ.

ముసిముసినవ్వు. దే. వి. చిఱునగపు, దరహాసము. “చ.
ముసిముసి నవ్వునవ్వెనదిమోమొకయించుకయో
రసేయుచుకా.” నై. ౭, ఆ. (రూ. ముసిముసినగపు.)
మునుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొయ్యగుదియ. (ఇహప
గుదియ ముద్దరము.)

మునుఁగు. దే. వి. మునుఁగుడు. “క. గొంగళిమునుంగు
తోనయ, సంగతిలిలు వెడలిపారజనవర్తనలె, బ్లంగ
నుఁగొనుచునువీధులు, నంగళ్లునుగలయఁదిరిగియం
తలనొకచోకా.” పర. ర, ఆ.

మునుఁగుడు. దే. వి. కప్పుడు, అవకుంతము.

మునుఁగుడువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మునుఁగుడు+పడు.)

కప్పుడువడు. “క. అచ్చవడియుభయబలములు.

నచ్చెరువుగఁజిల్లరూపులట్టుండఁగర, ప్రోచ్చలిత
చండదీప్తిసముచ్చయములుపెలుచఁబరఁగెమును
గుడువడఁగాక.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

మునుగుబొంద. దే. వి. మట్టలు ఊడనితాడులోనగు
చిన్నచెట్టు.

మునుగునడు. ద్వ. అ. క్రి. (మునుగు+పడు.) ము
నుగునడువడు. “క. కనుదోయిసమ్మదాశ్రుల, ము
నుగుఁగఁబులకములుమేన మునుగునడఁగక.”

నిర్వ. ౧౦, ఆ.

మునుగునాటు. దే. ఆ. క్రి. (మునుగు+పాటు.)
మునుగునడు. “సీ. చరణాబ్జనఖకాంతిచంద్రి
కల్ సతభూపముకుటాగ్రమణిలపైమునుగునా
టు.” పు. ౧, ఆ.

మునుగు. దే. వి. నిరంతరవర్షము.

మునుగుకవియు. దే. ఆ. క్రి. మునుగుకొను. “తే.
నరునిపాకుపతాది బాణముల పెంపు, భీముగద
సాంపునమ్మియుద్ధామలీలఁ, జెలఁగివెఱచేదియక్కు
డిబలముమునుగు, కవినీయేపుడుఁగయ్యుననుఁ
గాలుద్రవు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (ఇక్కడ
కవియుధాతువు ఇంచుకృత్యాయము.)

మునుగుకొను. దే. ఆ. క్రి. కవియు, క్రమ్ము. (చూ.
అనుగునురు.)

మునుగుమాతి. దే. వి. కోపవికారముగలముఖము.
(మునుగుమాతినాడు, మునుగుమాతితనము.)

మునుపు. దే. వి. మునుగుయొక్కరూపాంతరము.

ముస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిడుముస్త్రీ.

ముస్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. కయినడిముస్త్రీ;
2. నిడుముస్త్రీ.

ముస్తాదు. హిం. విణ. సిద్ధమైన, తగియున్న. (రూ.
ముస్తాబు.)

ముస్తీము. వై. వి. ముస్త్రీ. (చూ. ఈశేటి.)

ముస్తీము. దే. విణ. ఆయుత్రము, సిద్ధము. “సీ. తలబొ
మిడికముకత్తళముకేడముకత్తిరూదిగాఁగలవిము
స్తీదొనర్ప.” ఉ. రా. ౪, ఆ.

ముస్త్ర. వై. వి. 1. తుంగి; 2. తుంగగడ్డ*. “సీ. నె
లయేటియనుకలంకలపరాహంబులు మొత్తంబులై
త్రవిష్టముస్త్రైత్ర.” స్వా. ౨, ఆ. (ఇది త్రివిధ
ము.—నిడుముస్త్ర, నాగముస్త్ర, పట్టువముస్త్ర.
ఇదే నిడుముస్త్ర.)

ముహూర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. పండ్రెండు
క్షణములకాలము; 2. రెండుగడియలకాలము.

ముళ్లయతి. మి. వి. ఒకరొకరికి కలహముముడిపెట్టె
డుముని, నారదుడు. “ఎ, గీ. ముళ్లయతివలహ
నవాబ్బుఖరపుత్తి.” హన. ౨, ఆ.

మూ.

మూ. దే. విణ. పృథ్వియందు మాడుశబ్దమునకుమీఁ
దివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. “మూ
న్నాట్ల.” స్వా. ౪, ఆ.

మూఁక. దే. వి. 1. సమాహము; “మొకరపిసాశితు
మైదలమాఁకకు.” రుక్మాం. 3, ఆ.—2. నేన. “సీ.
మూఁకలవిరియించివేకనాచార్యాదియోధులనె
ల్లననొక్కచెనకు, వెలివి.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.

మూఁకవిష్ణు. దే. విణ. చెదరఁగొట్టినది. “మొనయు
చింతాశ్రేణిమూఁకవిష్ణు.” స్వా. ౪, ఆ.

మూఁకుడు. ద్వ. వి. (మూఁక+కుడుక.) 1. నుండమీఁ
దమూసెడు తట్టనంటిముట్టిపాత్రము; “సీ. అధ
రసుధాపూరితాస్యహేమకలమిమాసిన నీలంపు
మూఁకుడనఁగ.” పాండు. 3, ఆ.—2. మూఁక;
“ద్వి. ఉరగంబుపెట్టెదాడుర్విపైతెట్టి, వరుస
మూఁకుడు మొరనాకిచేసి.” ధర్మా. ౨, భా.—
3. తట్టనంటి మట్టిపాత్రము, శరణము. (సంధిని
వర్ణలోపము.)

మూఁగ. యు. దే. వి. 1. దోమ; (చూ. బొడబొడ.)
2. పక్షివిశేషము. హంస. 3, ఆ.—వై. విణ. మూఁ
గనాడు.

మూఁగంబాటు. దే. ఆ. క్రి. (మూఁగ+పాటు.)
మూగు. “దిక్పాలకుల్ మూఁగంబాటి.” ఉ. హరి.
౪, ఆ. (చూ. పాటు.)

మూఁగతీలు. ద్వ. వి. దట్టముగా పేలినతీలు.

మూగు. దే. ఆ. క్రి. కవియు. “ఒక్కతెకోయుగు
త్తికొమూగును.” కళా. 3, ఆ.

మూడు. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు; “క. కాలవశంబు
నగిడుక, మేలునుజనులకునమూడు.” భార.
శాం. 3, ఆ.—2. ముగియు. “ఉ. సంతకలకలా
టనిభవండువిహ్వలౌఘాత్కృతుల్ జగం, బంత
యుమూడఁజేయఁగ.” వి. పు. 2, ఆ.—౩. రెం
డునొకటి. “ఉ. మూడుగుణంబులున్ వరుస
మూర్తులుమూడుధరించులోకముల్, మూడుర
చింపఁదెంపలయముంబొరయింపఁగఁబాలుచేవుఁ
డక, వాడవునీపనిసమరవర్ణముఁబ్రోవఁబురం
దరుండవై, నాడవునీపదర్పణవనకాభిర్నవర్ణము

నేలువాడవుకా." రా. యు, కాం. (ఈ యర్థమునందియగ్రంథమునందుమాత్రముసార్థబిందుకముగాఁ గానబడుచున్నది.)

మూడుచే. దే. ప్రే. మూడవజేయు, కలిగించు.

(రూ. మూడు. "మాహమదాహముకొమదికి మూడుచునున్నది." వై. ౨, ఆ.)

మూత. దే. వి. 1. మూయుట; 2. మూయుటకుఁ దగిన మూడులొనగునది.

మూతబల్ల. దే. వి. వాచోరుపట్టె.

మూతపు. దే. వి. భుజశిరము, అంశము.

మూతపురము. దే. వి. ఎద్దుయొక్క భుజశిరము, కకుదము.

మూతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక అనురుడు. విణ.

మూతవాడు, (రూ. మూకు.)

మూగురు. దే. స. ముగ్గురునకు మొదటిరూపము.

మూగేలు. దే. వి. గంధమూషిక, చేంచే.

మూచోచే. దే. స. క్రి. (మూతి+చోచే.) మూర్ఖున, ఆఘ్రాణించు. "క. విను మొరుచూచినమూచూచినభోజ్యమునింద్యము." భార. ఆను. ౪, ఆ.

మూట. వై. వి. బట్టలులొనగువానిముడియ*.

మూటము. దే. వి. ముటముయొక్కరూపాంతరము.

మూడమంతు. దే. వి. దట్టమైనమంతు, వీమాని. "తే. అర్జునుడుగవియించినయంపమూడ, మంచుదళముగఁగప్పిన మార్గజాంతు, జాలములవెసవిరియించెజాంతనవప, తంగుడుద్యోతమానప్రతాపలిల." భార. విరా. ౫, ఆ.

మూడి. దే. వి. ముడ్డికి మొదటిరూపము. "ఎ, గీ. లే. డంతగపరియెందునుమూడిజొచ్చి, వాతవెల్లెడు వాడెయెవ్వొడుననుచు." కళా. ౨, ఆ.

మూడు. దే. స. రెండుకొకటి. (ఇది సార్థబిందుకము నుటకుఁ గవిశ్రయము వారి ప్రయోగములయందుఁదగిన యుదాహరణములు దొరకమిగాకయిది బహువచనమున మూళ్లని వాడబడుచున్నది.)

మూడుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తెలివిలేని వాడు; 2. బాలడు.

మూతము. సం. వి. ఆ. న. రాజౌలుచేతిక్రిందనుంచు కొను తలగడ. విణ. కట్టబడినది.

మూతి. దే. వి. 1. సొటిపైభాగము; 2. ముఖము.

మూత్రకృచ్చము. సం. వి. ఆ. న. నీరుడికోగము.

మూత్రము. సం. వి. ఆ. న. నీరు, కాలుమడి.

మూత్రించే. సం. ఆ. క్రి. నీరువిడుచు, కాలుమడుచే.

మూత్రితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నీరువిడిచిన వాడు.

మూదల. దే. వి. (మూల+తల.) నిరూపణము, తార్కాణ. "క. వేదములకునభిలస్పృతి, వాదములకు బహుపురాణవర్గంబులకుక, వాదైనచోటులనదా, మూదలధర్మార్థకామమోక్షస్థితికిక." భార. విరా. ౧, ఆ.

మూదలింజే. దే. స. క్రి. 1. నిరూపించు, తార్కాణించు; "తే. ఏమిరావాసుదేవుడనెనయనుచు, జెప్పికొనవచ్చునేయింకజెప్పుమానాకు, నిన్నుగెన్నుజ్ఞునక్రాగ్నినీఱునేయ, వచ్చుమూదలించుట కింతవలసెజేయ." హరి. ఉ. ౬, ఆ. "నీ. మ్రచ్చిలదలంచెవీడిచ్చులొనని మూదలించి దండించుమలిష్టుచులను." కళా. ౮, ఆ.—2. ఎచ్చరించు. "ఉ. పాండునృపాగ్రసందనుడుఁ బావని యుంగవలంబలంబుమై, సొండ్వీరుమూదలించుకొని యొక్కటదాకిన." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

మూదలిక. దే. వి. మూదల, తార్కాణ.

మూన. దే. వి. 1. వస్త్రగాలితముచేయఁగారాలక నిలిచినది; 2. రాగులు ఆముదాలు మేలురాని కాఁగా మిగిలినపాల్లు.

మూను. దే. స. క్రి. వస్త్రగాలితముచేయు.

మూయు. దే. స. క్రి. 1. మూతపెట్టు; (కన్నుమూసెను, పెట్టెమూయుము, తలపుమూసీతిని. మొ.) 2. కప్ప. (చేసినతప్ప మూసిపెట్టినదాఁగనా?)

మూర. దే. వి. రెండుజేనలకొలది, హస్తము. విణ. నిడువైనది. (మా. మూరకొక.)

మూరకొక. దే. వి. బారచోవు.

మూరకొల. దే. వి. గజపుకొల.

మూరిబోవు. దే. ఆ. క్రి. (మూరి+బోవు.) 1. అతిశయించు; "శా. శ్రీకంఠుండునదాశివుండునియతికశ్యంఁగారలొలుండుగొ, రీకాంతాసహితంబుసమృదముమూరింబోవవేంచెన." వీర. 3, ఆ.—2. వర్ధిల్లు; "ఎ, గీ. అట్లుగానఁబ్రావృట్టరదాగమముల, నధికభక్తిమహాపుజయాచరించి, నన్నునేవించిమనుజుండుసాప్రసాద, మనధనముధాన్యమునగల్గిమూరిబోవు." మార్క. ౬, ఆ.—3. విజృంభించు; "నీ. వేలయొకత, విశ్వకర్మనికూతువికదలావ్యాసముజ్జ్వలజేకొనిమూరిబోయి." హరి.

ఉ. ర, ఆ. — 4. సఫలముగ; “మ. ఈ పడఁతింబు
 త్రునిచేసిమీదగుకృపాప్రావీణ్యముంబెంపు నే,
 ర్పడనాశోరిక మూరిఁబోదఁగఁగృతార్థత్వంబు
 నొందింపరే.” మార్క. 2, ఆ. — 5. నశించు, “ఎ, గీ.
 చదువుచట్టువడియెశాస్త్రంబునున్నయ్యె, బుద్ధిపు
 రువుమేసెఁబుణ్యమడఁగ, నీతిమట్టువడియెనిర్
 లజ్జానంబు, మొదలికుడిగెబోధమూరిబోయె.”
 భాగ. ౬, స్కం.

మూరు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. (చూ. ఎంత
 రెండవయర్థము.)

మూరుకొండ. ద్వ. వి. రూపగంధి.

మూరుకొను. దే. స. క్రి. అప్రూణించు. “క. కనుఁ
 గవైవినుఁడెవియై, కొనుఁజవిజిహ్వాంబుము
 రుకొనునాసికయై, తనువైస్పర్శముఁగనుఁగొను,
 ననపద్యాబుద్ధియాత్మయందునిలుచుచున్.” భార.
 కొం. ౫, ఆ.

మూరుతము. వై. వి. 1. పండ్రెండుక్షణములకాల
 ము; 2. రెండుగడియలకాలము. “మూరుతము
 డాసె.” అచ్చ. ఆ. కాం.

మూర్కొను. దే. స. క్రి. మూరుకొనుయొక్కరూ
 పాంతరము. “నీ. అంటిమూడనిమించుటద్దంపుపల
 కలు కొదవరాదుంచమూర్కొననితూండ్లు.”
 రామా. ౪, ఆ.

మూర్ఖుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిసి తెలియని
 వాడు, (రూ. మూర్ఖ.)

మూర్ఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రోగాదులచేత స్మృతిద
 ప్పట, సామ్య.

మూర్ఖన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంగీతమునందు క్రమ
 ముగా సప్తస్వరములయొక్క ఆరోహణావరోహ
 ణములు.

మూర్ఖులుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూర్ఖురోగము
 గలవాడు.

మూర్ఖితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మూర్ఖిలిన
 వాడు; 2. మూర్ఖురోగముగలవాడు; 3. మూ
 ఢుడు; 4. పొడువైనవాడు.

మూర్ఖిల్లు. సం. అ. క్రి. మూర్ఖపోవు, సామ్యసిల్లు.
 మూర్తము. ఉభ. వై. వి. మూరుతముయొక్కరూపాం
 తరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కఠినమైనది;

2. మూర్ఖురోగముగలది; 3. శ్వరూపముగలది.

మూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శరీరము; 2. కాత్తిన్యము;
 3. ప్రతిమ. (త్రిమూర్తులు. — బ్రహ్మ, విష్ణువు,
 మహేశ్వరుడు.)

మూర్ధము. సం. వి. న్. పుం. శిరము, తల.

మూర్ధాభిషిక్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రాచవాడు;
 2. రాజు; 3. మంత్రి.

మూర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చౌగి.

మూల. ఉభ. దే. వి. 1. విదిక్కు, కోణము; 2. గొంది;
 3. కొప్పు. “నీ. ముడువంగ నేర్తురుమూలఁగవ్వుని
 తావిగలుగుక్రొవ్విరులులోఁగందకుండ.” భి. ౧,
 ఆ. — సం. ఆ. స్త్రీ. ఒకనత్వత్రము. (చూ. నత్వ
 త్రము.)

మూలకము. సం. వి. అ. పుం. న. ముల్లంగి.

మూలగ. దే. వి. (చూ.) నెనడు, మజ్జ.

మూలదుంప. మి. గ్రా. వి. (మూలము + దుంప.) మొద
 టిగడ్డ, మూలకారణము.

మూలఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొవ్వునగొలిమిడి.

మూలబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) పువాది.

మూలము. సం. వి. అ. న. 1. వేరు; 2. మెట్టదామర
 దుంప; 3. ఊడ; 4. మొదలు; 5. సంచి మొదలు;
 6. సమీపము; 7. ఒకనత్వత్రము.

మూలమట్టము. దే. వి. గోడలమూలము సరిచూచెడు
 మూడుమూలల మట్టపలక.

మూలముట్టు. మి. గ్రా. అన్య. క్రి. విణ. ఆ. మూలము.

“తే. మూలముట్టుగఁదెలి పెనమ్మనినరుండు, ప్రాధి
 తుండయినాకునప్పురమవిద్య.” సా. 3, ఆ.

మూలతాయి. దే. వి. ప్రజమణి. (రూ. మూలతా. “నీ.
 ఆమూలనునుమూలతా మొత్తముల చలులామూల
 ముగఁదీవలంబలవరయి.” వసు. ౨, ఆ.)

మూలఁతేడు. దే. వి. నిర్మతి, కోణపుడు. “వాలుమో
 చుకయుండుమూలఁతేడు.” అచ్చ. సం. కాం.

మూలాధారము. సం. వి. అ. న. గుడస్థానమునందుం
 డెడు నాడులకాధారమైనచక్రము.

మూలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మందాకు. అ. పుం. డు.
 వృక్షమూలమునఁగూర్చుండి తపముచేయుటయే
 వ్రతముగాఁగలవాడు. (చూ. వ్రతి.)

మూలుగు. దే. అ. క్రి. 1. నొప్పివలనిబాధచే ఒకవి
 ధముగా ద్వనించు; 2. కూయు. (చూ. పాళము.)
 (ధనమొక్కచోటనుంచి పెక్కుదినములైనయొడ
 అచ్చోట ధనపీఠాచమచేరి మూలుగునని చెప్పెడు

రు.)-వి. 1. మూలుగుట, కుంభనము; 2. ప్రసాధని 1. (రూ. మూల్గు.)

మూల్యము. సం. వి. అ. న. 1. వెల; 2. జీతము. మూల్యము. దే. వి. మువ్వకు మొదటిరూపము. "మూవగోపాల." తే. శ్రీయ. - వై. విణ. మూల్యము క్కరూపాంతరము. "తే. మూవలమువోలెదీని చేజావనెల, యీడుగనబెప్పదముమనమెటిగి నంత." నా. ౨, ఆ.

మూపురు. దే. స. మూగురుయొక్కరూపాంతరము. మూప. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) మూస. మూపకవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలకజీడి 1. మూపికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలక; 2. పందికొమ్మ. మూపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దొంగిలింపబడినది. (ముపితముయొక్కరూపాంతరము.) మూస. వై. వి. బంగారులోనగువానిగరగడుగురువు. మూసిక. దే. వి. మంగళస్తూత్రమునందుతాలిబొట్టుకు ఈవలవల గ్రుచ్చికట్టుకొనెడు నానుకొవి. "ఎ, గీ. తాలి, బొట్టుమూసికతోగూర్చిపూసగనఱుత, ద్రాడుగట్టక." నీలా. ౧, ఆ.

మృ.

మృగణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెదకుట, అన్వేషణము. మృగత్వస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఎండమావులు, మరీచిక. మృగదంశకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్క; 2. ఎలుగు. మృగధూర్తము. సం. వి. అ. పుం. నక్క, జంబుకము. మృగనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. జింకపొక్కిలి, కస్తూరి. మృగమదము. సం. వి. అ. పుం. కస్తూరి, మెకపుటాము. మృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువు; 2. జింక; 3. అడవియందుతిరిగెడి యేనుగు; 4. మృగశిర్షము; 5. అన్వేషణము; 6. వేట; 7. వేడుట.

మృగయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వేట; 2. వెదకుట. మృగయుడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బోయ; 2. బ్రహ్మ. మృగరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. సింహము, హర్యత్తుము. మృగవాహనుడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, జింకరాకు.

మృగవ్యము. సం. వి. అ. న. వేట, ఆభేటము. మృగశిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. న. న. ము. మృగశిర్షము. మృగశిర్షకము. సం. వి. అ. పుం. అభినయనాస్తవిశేషము. మృగశిర్షము. సం. వి. అ. న. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

మృగాంకుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు, జింకతాలపరి.

మృగాజీవము. సం. వి. అ. పుం. సివంగి, తరక్షువు. డు. బోయవాడు.

మృగాదనము. సం. వి. అ. పుం. సివంగి, మెకముల తిండి. డు. బోయవాడు.

మృగితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకబడినది. మృగేంద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. సింహము, మెకముల తేడు.

మృగోర్వారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. బుడమి. మృగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకదగినది. మృజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నూనెమొదలైనవానిపూత. మృడాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్టచోలి. మృదుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి. మృణాళము. సం. వి. అ. న. వట్టివేరు. పుం. న. బిసము, తూడు.

మృతము. సం. వి. అ. న. 1. మృతి; 2. యాచితవృత్తి. విణ. మృతిబొందినది.

మృతాలకము. సం. వి. అ. న. తొగరిమన్న. మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మరణము, చావు. మృతాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొగరి; 2. తొగరిమన్న; 3. అడవితొగరితీగ.

మృత్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మన్న; 2. తొగరిమన్న. మృత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. మన్న; 2. తొగరిమన్న. మృత్కుంజయుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, మిత్తిగొంగ.

మృత్కువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. మరణము. పుం. మరణాధిదేవత.

మృత్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మంచుమన్న; 2. తొగరిమన్న.

మృత్స్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మంచుమన్న; 2. తొగరిమన్న; 3. అడవితొగరితీగ.

మృధము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము, ప్రథనము, పోరు. మృదంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. మద్దెళ; 2. తప్పెట; 3. సద్ద; 4. వెదురుగీ.

మృదుత్వక్కు. సం. వి. చ్. పుం. బుజ్జెపత్తిరి 1. మృదులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మెత్తనిది.

మృదువు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. ఉ.) 1. మెత్తనిది; 2. సోమరి.

మృద్వీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ద్రాక్ష 1. (రూ. మృద్వీక.)

మృధము. సం. వి. ఆ. న. మృధముయొక్కరూపాంతరము.

మృష. సం. అన్య. అసత్యము.

మృష్టము. సం. విలా. (అ. ఆ. అ.) కడుగుబలోనగు వానిచేత గరగరించినది.

మె.

మెంచే. వై. వి. తురక, స్నేహము.

మెండియుము. దే. వి. మెండెము. (చూ. పారుగు రెండవయర్థము.)

మెండేడు. దే. వి. (మెండెము+ఈడు.) చూపుడు వ్రేలు. (చూ. పారుగు రెండవయర్థము.)

మెండు. దే. వి. 1. అధికము; “తమ మెండుగనువేల్పుందండములకన్నులకుం బండువులుగా.” మై. ౨, ఆ.-2. అతిశయము; “ఎ. మిటమిటంగా యుట్టంపుం బండువెన్నెల మెండునందెండువడి.” స్వా. 3, ఆ.-3. మిట్ట. విలా. అధికము.

మెండుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించే; “క. తన, దండనువేదండయానతరితీపువగల్, మెండుకొనుండ.” శకాం. ౨, ఆ.-2. విజృంభించు; “ఎ. గీ. నికుంభుడండంక, జండమైనకాలదండంబుదాల్చిన, దండధరుడపోలె మెండుకొనుచు.” రా. యా, కాం.-3. నిండుకొను. (చూ. నింగిడు.) (ప్రే. మెండుకొలువు.)

మెండెము. దే. వి. చూపుడు వ్రేలవేసికొనెడియుంగరము. (మెండియుముయొక్కరూపాంతరము.)

మెండొడ్డు. దే. ఆ. క్రి. (మెండు+ఒడ్డు.) ఎదిరించే. “నీ. మాటికిమాటికిమగనితో మెండొడ్డిచలపాదితనముననలిగియుండు.” శకాం. ౪, ఆ.

మెంతులు. వై. వి. బ. సంభారపు దినము. (వృత్తి యందేకవచనాంతము. మెంతిహార, మెంతిమజ్జిగ. మె.)

మెంబరు. అం. వి. సభికుడు.

మెకవుటాము. వై. వి. (మెకము+అము.) కన్ఘరి, మృగమదము. “ఎ. గీ. మేలిగొజ్జంగిపూనీటమెకవుటాము, కలిపి.” అచ్చ. ఆ, కాం.

మెకము. వై. వి. 1. నాలుగుకొల్లజంతువు; (చూ. ఉగము.) 2. జంక. “కావుననీవుబంగరు మెకంబుతెలుగునవేగవేగి.” అచ్చ. ఆర, కాం.

మెకములతిండి. ద్వ. వి. నీవంగి, మృగాదనము.

మెకములతేడు. ద్వ. వి. నీహము, మృగేంద్రుడు.

మెకమెకపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఉద్ధతికొందు. “క. ఒకనాడజొండునీనీ, డకుడబ్బాటరుగుదెంచుటయనవేలెలా, త్రిపువ్రేగమన్నించిన, మెకమెకపడితిట్లపలుకుమీరిగరేపుకా.” భార. కాం. 3, ఆ.

మెకమెకపాలు. ద్వ. వి. మెకమెకపడుట, ఉద్ధతి. “చ. ఒక పెనుజాపతేడుచలమెప్పరసాతలనీమకుంజకో, రికములుభూతధాత్రికిసురలోదివికికాబగదీఱునట్లుగా, మెకమెకపాలుతోడనినుమ్రొంగకపోరేపుడుద్రెలోకకం, లుకడవుగాననీయుడలనజ్జగడేసికురంగలాంఛనా.” స్వా. 3, ఆ.

మెక్కు. దే. స. క్రి. తిను, భక్షించు.

మెగము. వై. వి. మెకమునకు మొదటిరూపము.

మెచ్చు. దే. స. క్రి. 1. క్లాఫించు; 2. అత్తయి పెట్టు. “నీ. వాడునాయువ్యగర్వయున మునీంద్రులెవ్వరిమెచ్చకయేగియొక్క, ధనాకృతుడనతపోధనసొద్దగర్వించివలికిన.” భార. ఆర. 3, ఆ. (ప్రే. మెచ్చించు, మెప్పించు.)-వి. 1. క్లాఫున; (చూ. అచ్చు, వి. రెండవయర్థము.) 2. బహుమానము; “నాతలపువేగమెచ్చెప్పినమెచ్చవెట్టెదకా.” పిర. ౨, ఆ.-1. ప్రీతి. “నీకుమెచ్చగనిదప్రాణమిచ్చెదము.” భార. ఆర. ౪, ఆ.-విలా. క్లాఫునము. “లాఠిరాజులకుమెచ్చయివ్వెంబు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

మెచ్చుల చెట్టు. దే. వి. కల్పవృక్షము. “ఇచ్చునెచ్చినకోర్కులిచ్చుమెచ్చులచెట్టు.” సమీ. ఆ.

మెచ్చులాడి. దే. వి. (మెచ్చులు+అడి.) మెచ్చుకొనదగిన ఆడుది. “ఎ. నిలింపవతికొలుపువెలచెలువలచెలువంబులు మెచ్చనిమెచ్చులాడులు.” ఉ. రా. ౫, ఆ.-విలా. మెచ్చుకొనదగినది.

మెచ్చులాడు. దే. విలా. (మెచ్చులు+అడు.) మెచ్చుకొనదగినవాడు.

మెటిక. దే. వి. మెట్టికయొక్కరూపాంతరము.

మెట్ట. దే. వి. 1. నీరాసరాలేకపండెడుచేను; 2. మెరకవేల. 3. పాదము; “గీ. చుట్టువాలనునెవ్వబోగొట్టువాల, బిట్టుగ్రాలుపసిండికింబట్టువాల, మెట్టబాలుమొగుల్గున మెట్టబాలునట్టిదాలునగలజగజెట్టిదలతు.” అచ్చ. బాల, కాం.

మెట్టజేలుగు. దే. వి. సస్యవిశేషము. “ద్వి. మెట్టజేలుగుమేలుమెట్టపాలయ్యె.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

మెట్టతమ్మి. ద్వ. వి. స్థలపద్మిని.

మెట్టపంట. దే. వి. మెట్టచేసినపంట.

మెట్టవాల్పిట్ట. ద్వ. వి. కోడి, చరణాయుధము. (చూ.

మెట్టవాల్పిట్ట. "ఎ, గీ. మెట్టవాల్పిట్టరా మేనిదిట్ట
వేల్పు." అచ్చ. బాల, కాం.)

మెట్టిక. దే. వి. మెట్టు, సోపానము. (చూ. చేతగట్టు.)

మెట్టినిల్లు. దే. వి. (మెట్టిన+ఇల్లు.) (ఆడుదాని)
ఆత్మగారిల్లు.

మెట్టు. దే. స. క్రి. త్రొక్క. "మెట్టినకొండకుంగ
బడిమేదినిబిటలువాణి." రా. యు. కాం.—వి.

1. త్రొక్కడు; "క. రక్కసులవేడబంబులు, మి

క్కిలివాముకొనికొట్టు మెట్టాడంగా." య. ౨.

ఆ.—2. సోపానము; 3. తిప్ప; (చూ. మట్టముమా

డవయర్థము.)—4. కొండ; "ఏమెట్టియ్యది మెట్టు

గాదిదివనంబు." రా. ఆర, కాం.—5. నుంకము

పుచ్చుకొనెడుఘట్టము; 6. పులిమజ్జగ; 7. బ. చె

ప్పలు; "నీ. నడు నెత్తినీగలుగీర్నా మంబులెగువా

ణుమెట్టులుత్రొవ్వొడిమెణుగుసురెలు." రసి.

౧, ఆ.—8. పావకోట్ట; "తే. సింహగతిమీఱున

సురాజచెంతకొక్క, తోయధర వేణిపాదముల

కుడిచిమెట్టు, వెట్టి." వసు. ౫, ఆ.—9. వీణెసర

కట్టు. "దంతపు మెట్టు వెంబడించేనడివీణెమీటు

టయు." అము. ౧, ఆ.

మెట్టులబ్రాలు. దే. వి. బ. (మెట్టు+ప్రాలు.) తల

బ్రాలు. "క. తదంతరింబహర్షము, పొదలుమది

మెట్టులబ్రాలుపుట్టికయెడె, గదియంబట్టిన పెం

దెర, గదియించిరిబంధుజనులకన్యావరులె."

స్వా. ౫, ఆ.

మెట్టుకు. దే. ద్ర. 1. కుదకు; 2. మొత్తమునకు. (మె

ట్టుకువాడిచ్చువాడుకాడు.)

మెట్టె. దే. వి. మట్టెయొక్కరూపాంతరము. (మొద

టిరూపము మెట్టియు.)

మెట్టగుంటక. దే. వి. గుంటకభేదము.

మెడ. దే. వి. కంఠము, గళము.

మెడకాయ. దే. వి. —వై. —

మెడనూలు. దే. వి. బంగారుతీగలహారము.

మెడనాలు. దే. వి. చౌకలవాడు, చౌకలది. "ద్వి. ఎర

జంగముము మెడనాలుమాచయ్య, హరగణంబుల

కెల్లనడిగజ్జననిన." పుత్ర. ౧౦, ఆ.

మెడిదము. దే. వి. ధ్వని. "ఎ, గీ. గొరగొరంజనువం

దులఘుర్గురంపు, మెడిదములబుడమియుగడగడ

వడంక, నెవుడు నెడయూనిచీకట్టనివముకొనుచు,
నొంటిజొరరాని, యట్లుగానుండె మఱియు." య. ౧, ఆ

మెడుద. దే. వి. పులిమజ్జగ.

మెణకరి. దే. వి. బ్రహ్మచారి. "నీ. మీతండ్రిచేగుజ్జుమె
ణకరిగొన్న భూగగనంబులేలంగగలిగెనొక్క." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

మెణత. దే. వి. మెల్ల. "ద్వి. మెండుగావనులకుమెణత
లల్లించి." పలనాటిచరిత్రము.

మెతుక. వై. విణ. 1. మృదువైనది; (మెతుకనీల.)

2. మందము*. (మెతుకయెద్దు.)

మెతుకు. దే. వి. అన్నముయొక్కకణము.

మెత్తి. వై. వి. 1. పలుపు*; 2. సాగరముమోసేదియెద్దు

గంతమీడిపలుపు*; 3. గుట్టుపుపల్లము*. "వసేడి

పక్కనిబరబాజుమెత్తెయు." రసి. ౧, ఆ.—విణ.

మృదువైనది.

మెత్తెబడు. వై. ఆ. క్రి. (మెత్తన+పడు.) 1. మృ

దువగు; "వ. అనిమెత్తెంబడనిచిత్తెంబున." భాగ.

2, స్కం.—2. అణగ*. (చూ. పెలుచు కెంఠె

యర్థము, గుసగుసలువోపు.)

మెత్తెబాటు. వై. వి. 1. మృదుత్వము; "ఉ. యగ

విముక్తమైనను హయంబునకడ్డము విచ్చిపట్టిక",

కీగతిమెత్తెబాటుతగునే." భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ.—

2. ఆలస్యము. "తే. పిఠికితనము నేనులుటయు

దెణవతనము, మెత్తెబాటునగార్యంబు నెత్తెం

గు, నేరిమియు వివయంబులగూరుటయును, గి

లుగుపతికి నుండునులీలగిపోవు." సం. "అ

తిభీరు మతిక్కిలం దీర్చుమాత్రంపుమాదినమ్, వ్యస

నాద్విషయాక్రాంతం నభజంతి నృపంప్రజా." భార. ఆర. ౬, ఆ.

మెత్తెబాటు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మెత్తన+పాటు.) మెత్త

బడు. చంద్ర. ౧, ఆ. (చూ. పాటు.)

మెత్తిగిల్లు. వై. ఆ. క్రి. మెత్తనగు.

మెత్తడము. దే. వి. మెత్తుట. "మంటిమెత్తడము." వి.

పు. 2, ఆ.

మెత్తడి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మెత్తన. వై. వి. 1. మృదుత్వము; 2. కాంతి*. "క.

అమూర్తియట్టిలేజం, బామహిమనిజాంతరంగమ

ద్భుతభీతి, వ్యామోహితుంబునయం, గామెత్తె

గొంతనేపుకనుగొనియలుకె." హరి. పూ. ౫.

ఆ.—విణ. మృదువు. "తనయుల్లము మెత్తన." భార.

విరా. ౧, ఆ. - క్రి. విణ. తిన్నగా*. "క. అప్పు
నికడకుక, మెత్తనచనివారదముని, యత్తెలుగె
తీగింప." భార. ఆను. ౫, ఆ.

మెత్తనగోడ. ద్వ. వి. లోపలముకలించి నెట్టిగోడ,
ఏదూకము.

మెత్తు. దే. స. క్రి. మన్నులోనగువానిదళముగాపూ
యు. వి. మన్నులోనగువానిదళముగా పూసిన
పూత. "సీ. మూసి ముల్లడిచి గుమ్మలకొప్పుపై
మెత్తు నొడ్వించుపన్నెనుండుగాని." పాండు.

౪, ఆ.

మెదడు. వై. వి. తలయందుండు క్రొవ్వు, మస్తిష్క-
ము*.

మెదలిక. దే. వి. మెదలలుట.

మెదలు. దే. ఆ. క్రి. 1. కొంచెము చలింఁచు; (వా
డుకదలమెదలలేకయున్నాడు.) 2. సంచరించు.

"మ. ఆదెనక్తంచరలంగునగును మహాగ్రా
కారులై క్రందుగా మెదలంబొచ్చి." సం. "నక్తం
చరాశ్చరంత్యేతే." భార. ఆర. 2, ఆ.

మెదలుచు. దే. ప్రే. మెదలజేయు. "కాలుచెయ్యి
మెదలపకున్నక." జై. ౮, ఆ. (చూ. మెదల్చు.)

మెదలచు. వై. స. క్రి. మెదలచుకొన్న రూపాంత
రము. "మృగీమదంబుగపురంబునుసాంకనముక
మెదించి." రత్తి. ౨, ఆ. (ఇది నలించునంటిది.)

మెదుక. వై. వి. పిసక*. "ద్వి. మెదుకపట్టినతల,"
హరిశ్చ. ౨, భా. - విణ. మందము, మందడు*.

"క. అదియమహాఫలమనితన, పృథ్వయంబున
బొందరిక మెప్పుడెలుగఁడా, మెదుకచమనిది
యముక్తి, ప్రదమని పెఱుత్తిర్థమునకులమనిగమని
ధి." పాండు. ౫, ఆ.

మెదుకగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (మెదుక+కొను.) పిస
కపట్టు. (చూ. మెదుక.)

మెదుకు. దే. వి. మెదుకుయొక్కరూపాంతరము.

మెదుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ధాన్యము పొట్టుపోవల
గు; 2. నలలు. "క. కన్యలు, మెచ్చువార్ధకముచే
తమెదిగినవానిక." వి. పు. ౪, ఆ.

మెదుగుడు. దే. వి. పాతపప్రము. "సీ. జలకమార్పు
సఖంపచస్వచ్చజలములఁదడియొత్తుగడు మెదుగు
దులబొదివి." పాండు. ౨, ఆ.

మెదుచు. వై. స. క్రి. మేదించు. "సీ. ఫాలభాగము
నబట్టిటమెదించినకమ్మకన్తులికమ్మదీర్చి." కా
కి. 2, ఆ. (చూ. పాయగొమ్మ.)

మెదుపు. దే. ప్రే. మెదుగఁజేయు. "మ. దేవకీ, తన
యుండాశిలగ్రొచ్చివైవిమగపొదదైత్యులూ

ర్థంబుగక." పాండు. ౫, ఆ.

మెదుపు. వై. విణ. 1. మృదువు; పాండు. ౪, ఆ.
2. మందము*.

మెదుపు. దే. స. క్రి. (కవ్యయితో) ఎనుచు.

మెనుసులేక. ఆం. వి. భూమికొలతసంబంధమైన
శాస్త్రము.

మెప్పు. దే. వి. 1. క్లాపన; 2. ప్రీతి; (చూ. మెచ్చు.)
3. నరము. "సీ. నాకుముం దలమిపోడ, నీవోసం

గెదనన్న నెఱ మెప్పులిప్పుడు మఱచినాడవులో
న నెఱుకమాలి." ఆచ్చ. ఆ, కాం.

మెయి. దే. ఆప. కొన్నియెడల తృప్తియావిధ్యయం
గునచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా. ఆలక మెయి,

చలము మెయి. మె.) - వి. 1. దేహము; "క. మ
యుండ్ములు మరవర్ధకి, మెయిగఁగడి." హరి. ఉ.

౧౦, ఆ. - 2. విధము; "క. మిగిలిపవమానకుతునై,
భగదత్తుడుమత్తగజముబఱుపియతనినా, శుగము

లబొదివినన మెయి, మెగులరవింబొదువుదర్ప
ముండలపించెక." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. - 3. పా

ర్వము; "ఉ. ఏవరా. రోహలముమ్మబోలమికి
రూఢిగ నమెయి నన్నయాజగ, న్నోహనమూర్తి

యర్థమతి. న్దుకుమారుడెనాటి." కళా. ౧, ఆ.
"ఇరుమెయి." భార. విం. 3, ఆ. "రెండుమె

యిల." భార. ద్రో. ౫, ఆ. - 4. నెంబడి. "క. ఏ
కరసమ నుత్తేత్రిమ, నేకావిధిరసమయంబయిన

యట్లునుమీ, యేకవిధమైనబుద్ధియ, నేకములగు
కర్తముల మెయింబోకన్మపా." భార. శాం. ౪, ఆ.

(మయియొక్కరూపాంతరము.) (చూ. మేను.)
మెయికొను. దే. ఆ. క్రి. 1. సప్తతింపు; "క. ఓడకు

మున్న తపదమునిచ్చుటకు మెయికొంటిక." భా
ర. ఆను. ౪, ఆ. - 2. కలుగు; "క. ఉత్తములాక్రితు

లగ్నపా, యత్తేతేపట్టి ప్రోతురులుగాకున్నక,
రిత్తచనఁజేయి కొండుని, మిత్తంబుననైన బ్రతుకు

మెయికొనఁజూతుర్." భో. ౧, ఆ. - 3. అను
కూలించు. (చూ. మెరమెర మాడవయర్థము.)

స. క్రి. అంగీకరించు. (చూ. కాఱు. వి. మొదటి
యర్థము.) (మయికొనుయొక్కరూపాంతరము.)

మెయికోలు. దే. వి. మయికోలుయొక్కరూపాంత
రము.

మెయిలాలపు. దే. వి. ప్రాణి, శరీరి. “మెయిలాలపుండివులను.” ఆచ్చ. యు. కాం.

మెయిపాలు. దే. వి. సమభాగము. “క. పెక్కుండు పూటవారలు, తక్కువని మెయిపాల్లనరువదగు నొకచాయకొ, బెక్కుండు పూటయగుచో, నొక్కని చేనైననర్థ మొడయుండుగొనుకొ.” సం. “బహుస్వర్యదిస్వాంతైర్దద్యోః ప్రతిభువోధనమ్, ఏకచ్ఛాయాశ్రితేష్యేషు ధనికస్యయథారుచి.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.

మెయినుజుపు. దే. వి. మయినుజుపుయొక్కరూపాంతరము.

మెయిమెయి. దే. వి. విణ. మయిమయియొక్కరూపాంతరము.

మెయివడి. దే. వి. విణ. మయివడియొక్కరూపాంతరము.

మెయినుజుపు. దే. వి. మయినుజుపుయొక్కరూపాంతరము.

మెరక. వై. వి. మిట్టనేల.

మెరమెర. దే. వి. 1. మనోవ్యధ; (చూ. మరమర రెండవయర్థము.) 2. సంశయము; “క. అనధముపామనిమది, మెరమెరగలదేనిదగినమెయి జేయుముభూ, వరప్రాయశ్చిత్తము.” భార. కాం. ౧, ఆ.—3. భేదము. “క. పురుషుడైనవేటొకం దే, పురుషోత్తముడైనయేన పురుషోత్తమతా, స్ఫురణకుఁబురుషత్వంబను, మెరమెరగల దదియకా దమెయిగొనుగ్రియకుకొ.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

మెరమెరపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సంశయపడు. “వ. అనిచిత్త మహంబుఁదిరస్కరించుచునిజాశ్రమంబునకున చ్చితనమనంబున మెరమెరపడుచుండె.” వా. ర. ఆ.

మెరమెరపాలు. ద్వ. వి. మెరమెరపడుట. “ద్వి. సరకునేయుదు నె యీసామ్రాజ్యపదవి, మెరమెరపాలేమిమిగుఁజిత్రముల.” వారిశ్చ. ౧, భా.

మెరమెరలాడు. దే. ఆ. క్రి. (మెరమెరలు+అడు.) బాధపడు. (కన్న మెరమెరలాడుచున్నది, మనసు మెరమెరలాడుచున్నది.)

మెజువే. దే. ఆ. క్రి. తరుక్కుని ప్రకాశించు. “వ. నీలకంఠనీలలతలనయనశిఖిఖిసహాయంబైనతెఱంగున మెజుచిఁజుచినంబురంబు సారకకృత్యకృత్యంబులేకమరిపఱవంజొచ్చిన.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

మెజుపు. దే. వి. 1. తటిత్తు; (చూ. జిజుపు. వి. ఆజు వయర్థము, తఱివి. వి. రెండవయర్థము.) 2. ప్ర

కాశము. “ఎ, గీ. మదురుగోడలమెజువువల్లగల యెజుపు.” రసి. ౧, ఆ.

మెజుపుండిగ. ద్వ. వి. (మెజుపు+తీగ.) 1. జ్యోతిస్తీలత; 2. తీగవంటి మెజుపు.

మెజుము. దే. స. క్రి. నాటినశల్యానికిము ఇటునటు మెదల్పు. “వ. నెఱకుల మెజుంగుటమ్ములు మెజుమిన తెఱంగుననతనిచరిత్ర స్వరణంబులు చిత్తోత్కంపంబునొనరించ.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—వి. పిల్లమెజుము. “చ. మెజుములువైచుచుకొనెగనిమేళుములంటుచు.” రా. యు. కాం. “క. చుట్టుకపడెనతఁడ, వనజాతునియెదుర మెజుమువైచినభంగికొ.” శై. 3, ఆ.

మెజుమెచ్చే. దే. వి. (మెచ్చే+మెచ్చు.) మిక్కిలి మెచ్చు. “చ. మనములమాటలంగియలమన్ననీనొకనాడునెట్టికా, మినులకు గారవంబు మెజుమెచ్చులకైవచంఁకుఁగాని.” పా. ౧, ఆ.

మెజుయు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; 2. బయలుపడు. “మెజునియెనుచవారమువేడ్కనేయఁగానెన్నడుమెచ్చునో.” భాను. 3, ఆ.—ఆం. ప్రే. బయలుపఱచు. “క. కఱచునెడనేయు నెడవడి, బఱచునెడంబెనఁగునెడనపారబలంబు, మెజుయునెడభీమునకునం, దొఱుగిడ్డవడదొడఁగిరుద్ధతులురాజునుతుల.” భార. ఆది. ౫, ఆ.

మెజువడి. దే. వి. 1. అతిశయము; (చూ. చేగ.) 2. ఉద్రేకము; “వ. అనిమతీయుఁజెఱకువలతుని మెజువడి నెఱిసిన నెఱివిరుదు వెఱంగువడి.” భాగ. ౮, స్కం.—3. ఊరేగింపు; (వాడుకయందు మెజువణి.) 4. ధైర్యము; “ద్వి. మెజువడిమెనురెమెతికి.” భాగ. ౫, స్కం.—5. నేర్పు; “వ. వివిధాయుధంబులసాధనంపు మెజునల్లెంగించునక్తంచరులును.” ఉ. రా. ౪, ఆ.—6. గౌరవము. “క. వెఱవకునిపునురేళ్ళర, యెఱుంగుదునే నాదురాత్తు నివృధవానికొ, మెజువడియొనర్చి బుద్ధులు, గఱపివరంబిచ్చికాంతుఁగావించురహికొ.” (మెజువడియొనర్చి—గౌరవించియునుట.) శేష. ౪, ఆ.—విణ. ప్రకాశితము. “క. నెఱవగ్గరింపఁజాక్కలు, తఱవైపాడముటయుగగనతలమొప్పారకొ, మెజుఁగారముత్యములచే, మెజువడియగునల్లపట్టు మేల్కట్టుగతికొ.” విక్ర. ౨, ఆ.

మెజికలు. దే. వి. బ. పొట్టునీడినీడినవియ్యము.

మెజియ. దే. వి. గుండ్రాయి.

మెట్టియడు. దే. విణ. చలింపని నాడు. (చూ. మడియడు.)

మెట్టియత. దే. విణ. చలింపనిది. “క. నీవిచ్చో మెట్టియతవయి, కావరమునవలసినట్లుగ య్యూళింపం, గా వెఱచి పెద్ద మెఱుగా, నేపిరిని నారిదుగిలియేల వచింతుక.” కళా. 3, ఆ.

మెఱుగు. దే. వి. 1. తళితళయ నెడుకాంతి; (చూ. మిడుగులు రండవయర్థము.) 2. మెఱపు; “చ. ఎద్దులాటనూ, ఊసురధముల్ శతంబును మెఱుంగుల మొత్తమువోనియంగనా, జనశతకంబు.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—3. నెయ్యి మొదలైన నానిజడ్డు. మెఱుంగుఁబోడి. దే. వి. (మెఱుంగు + పోడి.)

1. మెఱపువలెను సొజ్జలగు ఆడుది; 2. ఆడుది. “క. మెఱుంగుంబోడికి మరాళి వృదుమధురోక్తిక. వ. ఇట్లనియె.” ప్రభా. 3, ఆ.

మెఱుంగుడుబురువు. ద్వ. వి. (మెఱుంగుడు + పురువు.) మిడుగుఱుబురుగు. (చూ. పెంటి.)[రూ. మెఱుంగుడుబురువు. “చ. సురవరవల్లసీమఱుగు శోభిలమింటనటించువేళెడ, తుప్పరహరినీలహర్షిరుచిఁబొల్పినవోటులఁద్రోవగానమిక్, గరమరుదందిత్రుటిలిగాఢతమఃపటల ప్రచూరులై, యురుతరదీప్తులక మెలగుచుండు మెఱుంగుడుబురువులోయనక.” (ఇచ్చట మిడుగుఱుబురువు అనియున్నను బాధలేదు. అయినను ప్రతులయందట్లు పాఠము కనబడుచున్నది.) భట్ట. ౧, ఆ.]

మెఱుగుకెట్టి. దే. వి. ఒక దినుసుకెట్టి. కుటరాజము. మెఱుంగుడునూనె. ద్వ. వి. మెఱుంగునకై పెట్టెలు లోనగునాని మీదపూసెడు పూతనూనె.

మెఱుంగునల్లలు. ద్వ. వి. బ. (చూ.) కట్టదండ.

మెఱుంగురిక్క. ద్వ. వి. 1. పగడము; 2. కాంతిగల నక్షత్రము.

మెఱుకు. దే. స. క్రి. పెఱుకు, ఉత్పాదించు. “సీ. మెడపట్టిగోర్గొండి మెటికిపుచ్చుడుపిని, గ్రుడ్లుచేక్షుల నెత్తురులంపవెంప.” సుం. “ఉత్పాదయ్యాస్య నేత్రేత్వంనిధాయచరణౌగళే.” కాశీ. 3, ఆ.

మెఱుము. దే. ఆ. క్రి. మెఱుచు. “క. ఉఱుముచు మెఱుముచుఁబిడుగులు, వఱులగనల్లడలఁబడనవారి తన్మృష్టల్, గుఱుకొని కురియఁగఁబంచెను, మఱియును నయ్యనలమీఁద ముఘుండులకక.” భార. ఆది. ౮, ఆ.—స. క్రి. పొడుచు. “వ. లానియు

త్రేసేయుదటిమియు మెటిమియు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—వి. మెఱపు.

మెలఁకుట. దే. వి. 1. మేలుకొనుట; (ఎంతలేపినను వానికి శీఘ్రముగ మెలఁకువారు.) 2. వర్తనము; “వ. వీరెల్లనిట్టిట్టి మెలఁకువల మెలంగుగురగనత్కృతా కృతంబులు నేనయెఱుంగుదు.” భార. ఆది. ౫, ఆ.—3. జాగరూకవర్తనము. “క. జలతైలబిందులయినా, మెలఁకువ వేలివిరియెనమేలగునే.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.—4. జీవనము; “ఆ. తలముదప్పినమెలం, నులకల్పలియ్యకొనుటదగునె.” భార. విరా. ౧, ఆ.—5. సంచారము. “క. మెలఁకుటలుచాలితమతమ, నిలయంబులకెగసేపచ్చు నెమరులు.” కవిక. ౪, ఆ.

మెలఁకువకాడు. దే. విణ. జాగరూకతగలవాడు, జాగరూకుడు

మెలగు. దే. ఆ. క్రి. 1. వర్తించు; (చూ. కలపఁబండి.) 2. జాగరూకతతో వర్తించు; 3. సంచరించు; “ఆ. మడిచినపుడునిద్ర గూరింపుడు, మేలుకొననయపుడు మెలఁగినపుడు, విష్ణుక్రీడనంబువిష్ణుచింతయుఁగాని, పలుకఁడొందుబుద్ధిఁదలఁపఁడొందు.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.—4. జరగు. “సీ. పాలుపారఁగాబోరగిలి పాన్పువాల్లమూలకును వచ్చును మెలఁగి మెలఁగి.” హరి. పూ. ౫, ఆ. మెలఁచు. దే. ప్రే. మెలఁగఁజేయు. “వ. దప్తుచేరు వలసిధార్ధ్యంబులుగా మెలఁగఁజేజికాశ్వంబుమెలంచుచు.” స్వా. ౪, ఆ.

మెలఁత. దే. వి. నెలఁత, ఆడుది. “ఉ. ఆపురిమించు టోమెల నాడు మెలంతలగాన మాధుకె.” హ. స. ౧, ఆ.

మెలఁతుక. దే. వి. (మెలఁత + ఉక.)—వై.—(స్వార్థమున ఉక.)

మెలకు. దే. ఆ. క్రి. జ్వలించు. (చూ. మిడుకు మొదటియర్థము.)

మెలపు. దే. ప్రే. మెలయుఁజేయు. “క. పగవాని పక్షముననాఁ, డగపడినంగాచె కీని నాసన్ననిగాఁ, దగమెలపఁదగదు మెలపిఁ, దగునుపవర్తనుఁడుఁబోలెధీరహితుండై.” పంచ. నా. 3, ఆ.—వి. 1. జాగరూకత; “ఆ. అతడుసెజ్జఁజేయధి పుతోనియొడ, నిద్రవోదు నేను నృపవరేణ్య, మీరుఁ దురదీక్షి మెలపున నాచర. ఇంబులాత్తుచునికీ నాకుఁద్రయము.” భార. ఆను. ౨, ఆ.—

2. మెత్తబాటు; (చూ. రూ. మెల్లు.) 3. భ్రమ
గాము; "నీ మృగమదంబును మదమృగమును హాసి
యించుగాయపులపుకన్నోయి మెలపు." ఆని.
అ. ఆ. — 4. చలించు. "నీ. పూదీగెబోడి
చాపులుచంచలములని మెలపు నెన్నడువున మేళ
వించె." (ఇక్కడ చలించుమియనగా మాంద్యము.
చూ. ముందు వెనుకటి చరణములు.) విక్ర. ర. ఆ. —
(రూ. మెల్లు. మెత్తబాటును. — "చ. విరురాది
సజ్జనులబుద్ధికిరానుచితంబుతోడిమె, ల్పనఁబరు
సందంబును భూపకులై వింగరాదుమీ." సం.
"తత్తత్తేకవభాషేభాషాంత్యంవామదివేత
రత్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.)

మెలయు, యు. దే. అ. క్రి. 1. వర్తించు; 2. జాగరూ
కతతో వర్తించు. వై. వెనఁగు. (కలసి మెలసి.)
(చూ. మెలును.)

మెలి. వై. వి. మెలిక, మెలును, వెన.
మెలిక. వై. వి. మెలి, మెలును, వెన.
మెలిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (మెలి+గొను.) వెనఁగొను.
"హరములో మెలిగొను." కవి. 3, ఆ.

మెలిదారము. ద్వ. వి. తొల్లపనివారు దిండు ప్రక్క
కొయ్యలకుగట్టెడు బిగిదారము.

మెలియు. వై. అ. క్రి. వెనఁగు. (చూ. మెలుచే.
మెలును.) (మెలయుయొక్కరూపాంతరము.)

మెలివడు. వై. అ. క్రి. (మెలి+వడు.) మెలిగొను.

మెలివెట్టు. ద్వ. స. క్రి. మెలివేయు.

మెలుచే. వై. ప్రే. మెలియఁజేయు, వెనఁచు. "చ.
కేలఁగోల్, మెలిచినబెల్కుబేడిసలమిన్నలచిన్నై
లవెన్నదన్నబల్, సాలపులచాపులత్తుకలజొత్తి
లజూచెలతొంగినాదునిక." రస. 3, గుచ్చము.

మెలును. వై. వి. మెలిక. "ఎ. ఇనుపగొలుసులమె
లునులునీడిన." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

మెల్ల. దే. వి. మెలఁతుకయొక్కరూపాంతరము. వై. ర. ఆ.

మెల్లక. దే. వి. మెలఁతుకయొక్కరూపాంతరము.
మార్గ. ౫, ఆ.

మెల్ల. దే. వి. 1. కంటికడకొఱగినది; (చూపు.)
(మెల్లకన్ను.) 2. మేలైనది. (వానిపనియిప్పుడు
మెల్ల.) — క్రి. వి. తిన్నగా. (మెల్లగా మాటా
డుము, మెల్లగా రమ్మ.)

మెల్లకంటి. దే. వి. (మెల్ల+కన్ను.) కేకరాజుండు,
కేకరాజి.

మెల్లన. దే. వి. 1. తిన్నన; 2. అల్లన. (విశేషణమైన
చో మెల్లనినగపు, మెల్లనిమాట. మొ.) (చూ.
అలకన.)

మెల్లా. దే. వి. చేనిక. (ఇది వాడుకలోనిది.)

మెల్లై. దే. వి. (మెల్ల) చివక. "ఈతమెల్లై." మొ.
మెనఁగు. దే. స. క్రి. తిను, భుజించు. "చ. తనకెన
యైనబాలసుల దొంగకన్నెలన గొల్లలిండ్లనుకొ,
జనిపెనువెన్నముద్దల మెనంగుచు." రుక్. ౨, ఆ.
మెనపు. దే. స. క్రి. మెనఁగుయొక్కరూపాంతరము.
మెనానతు. హిం. వి. పాటు, కష్టము, బహుమతి.

మే.

మే. దే. వి. 1. శరీరము; "విధివామేత్రాణముల్
నిల్పె." భార. శల్య. ౨, ఆ. — 2. విధము; "నీతి
లపుమేగెలుపకొవళమే." భార. ద్రో. ౫, ఆ. —
3. పార్శ్వము. "ద్వి. ఇరుమేల." భాగ. ౮, స్కం.
(మెయియొక్కరూపాంతరము. చూ. మేను.)

మేండము. సం. వి. అ. పుం. మేషము, పొట్టేలు.
మేండ్రించే. దే. స. క్రి. భేదించు. (చూ. పండించు.)
మేంధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేంతి.

మేత. వై. వి. 1. ఛాగి; 2. ఛాగము.

మేతఁతిండి. ద్వ. వి. తోఁజేటు, నృకము.

మేతపోతు. ద్వ. వి. ఛాగము.

మేతరాసి. వై. వి. మేషరాశి.

మేతసారము. వై. వి. స్వరవిశేషము, గాంధారము.

మేగు. దే. స. క్రి. 1. పూయు; "నీ. లోకపాలోన్న
తప్రాకారములయందుమృగమదపంకలుమేగి
రాక్కొ." భో. ౨, ఆ. — 2. ఆవరించు. (చూ.
మ్రేగు.) (మ్రేగుయొక్కరూపాంతరము.)

మేడి. వై. వి. నాగటిదుంప వెనుకనిలిపినకొయ్యి.
(చూ. పగ్గము.) (దీనిని మేడికణ్ణయనియు వాడు
దురు.)

మేడికొరు. వై. వి. మేడిపాలు.

మేడిచీల. ద్వ. వి. మేడిజాతిరాకుండవేసినచీల.

మేడితోక. ద్వ. వి. దున్నెడువాడు పట్టుకొనుట
కు మేడిచివరను అడ్డముగాచెప్పెన విన్నకొయ్యి.

మేడిపాలు. ద్వ. వి. నేడ్యకాఁపునకువచ్చు ధాన్య
భాగము. (నేలయొడయనికవచ్చు ధాన్యభాగము
కొరు.)

మేడిసోగ. ద్వ. వి. మేడితోక.

మేత. దే. వి. పశ్వాద్యావళము.

మేఠరి. దే. వి. (మేఠ+అరి.) కొందఱు కిల్పులలో ముఖ్యుడు. విణ. తిండిపోతు.

మేఠాడు. దే. అ. క్రి. (మేఠ+అడు.) మేఠమేయు. “పాలమునమేఠాడి.” పంచ. వేం. 3, అ. (చూ. మేఠలాడు. “నీ. మిన్నేటిదరులందుమేఠ తలాడుచున్న యుదులురాయంచలే గొడమయనగ.” సా. ౧, అ.)

మేకము. సం. వి. అ. పుం. మేక, ఛాగము.

మేకు. దే. వి. గూటము.

మేకొను. దే. అ. క్రి. 1. సమృతించు; ‘ఇందొక్కరుడైనగేశపుహితోక్తికి మేకొనడమ్యు.’ భార. ఉద్యో. ౪, అ.—2. కలుగు; (చూ. చెందు, బెట్టి డము.) 3. పూను. “ఉ. మేలునసంతిసిల్లునెడమేకొనియాపద పొందునాపదం, చూలగఁబూని సౌఖ్యములుదోచు.” భార. ఆర. ౫, అ.—స. క్రి. పొందు. “పుత్రునిజంపినప్పడెనురేంద్రునిమేకొనెబ్రహ్మహత్య.” ఉ. రా. 2, అ. (ప్రే. మేకొలుపు.) (మెయికొనుయొక్క చూపాంతరము.)

మేకొలు. దే. వి. మేకొనుట. (పూనికకు. — “క. తమతమదేశంబులకై, మిముఁగొనిపొండవులగెలుచుమేకొలునభూ, రమణులుకొందఱువచ్చిరి.” భార. భీష్మ. ౧, అ.)

మేఖల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అడుదానియొక్కయెనిమిదిపేటల మొలనూలు; 2. కొండనడుము; 3. చిలుకడత్రాడు.

మేఖలకన్యక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నర్తనాది.

మేగలి. దే. వి. పూనిక. “క. ఆటోపమడఁగియచ్చటి, మేటిమగలతిచ్చనడిరిమేగలిగల్గం, డేటల వికిఁగినిసెధను, ర్హ్వాటంకృతి నెలగఁబొండనాగ్రజుఁబెలుచు.” భార. కర్ణ. ౨, అ. (ఈపదము ఇక్కడ మొకచోటనే కానబడుచున్నదిగాన ఇట్లొకపదము కలదనిదృఢముగా చెప్పటకు ధైర్యముచాలదు. పదవిప్లుండునేని సందర్భములట్టి దీనికియర్థము ఉండవచ్చునని నిర్ణయించి వ్రాయబడినది.)

మేఘద్యారము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము, మొగులుదారి.

మేఘనాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉణుము; 2. చిట్టికూర. డు. 1. రాణునికొడుకు; 2. మరుణుడు.

మేఘనాదాసులానీ. సం. వి. న్. పుం. నెమిలి.

మేఘనామము. సం. వి. న్. పుం. నిడుముస్తై.

మేఘపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. ఉచికము; 2. కూర. పుం. కృష్ణుని లేగుజుములలో నుకటి. (చూ. రిధ్యము.)

మేఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు; 2. ఏనుగు కాశ్యంబిలి మదము; 3. ముస్తై.

మేఘనాహనుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు, మబ్బురొతు.

మేచకము. సం. వి. అ. న. చీకటి. పుం. 1. నెమిలి పురికన్ను; 2. నలుపు. విణ. నల్లనిది.

మేబా. హిం. వి. బల్ల.

మేజోనాని. హిం. వి. విందు

మేజోడు. గ్రా. వి. పాదిరికిలకులోపల గాలికి వేయు జోడు.

మేట. దే. వి. (చూ.) ఎక్కలి.

మేటరి. దే. విణ. (మేటి+అరి.) మేటి, శ్రేష్ఠుడు.

“జ్యోతిశ్శాస్త్రలక్ష్మమేటరివి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (సాన్వర్ణమున అరి.)

మేటి. దే. వి. 1. అధిపుడు. “తే. ఆంబురాశినదంబుల కచలములకు, నాహిమాద్రిపక్షులకుఁగళ్యవనుతుండు, మేటియొప్పుక్రియ నురతోటికల్ల, బ్రభుఁడనివొక్కరుఁడకావె పద్మనాభ.” హరి పూ. 2, అ.—2. కసపునామి. విణ. శ్రేష్ఠము. “పశువులకు మేటియజము.” భార. అశ్వ. ౨, అ.

మేటి. అం. వి. చిల్లపనులుచేయు సేవకుడు.

మేటిల్లు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. “క. సభా, భూమికిజనియెడువారికి, శ్రీ మేటిల్లంగమంచిచీరలు ఎలయున్.” హరి. పూ. ౯, అ.

మేడ. దే. వి. (చూ.) సొగము. “క. ఆమగునయల్లు పలుకుచు, నామేడవారినిలిపియరుగు తెఱఁగు తి త్సవిమియగుగణికామణి, తామణుఁగున నుడిచాచితలఁకెడుమదితోన్.” క. ఎవ్వారో దివ్యస్త్రీ, లివ్వరి సొగమునాశ్రయించిరి.” కళా. ౬, అ.

మేడము. వై. వి. 1. కూడిక; “నీ. రథికహస్తిపకతారం గితిలవలగొని మేడమైకనచూపుమేరనడువు.” ఉ. రా. 3, అ.—2. యుద్ధము*. (కోడిమేడము.) (చూ. మేడముపొడుచు.)

మేడముపొడుచు. ద్వ. అ. క్రి. యుద్ధము చేయు. “క. ఓడితిన్నన్, వారిక మేడముపొడుతుర.” బస. ౬, అ. (చూ. పొడుచు.)

మేడి. దే. వి. అత్తి, ఉడుంబరము? మేకుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూ.) మేడ్పడు. మేడిము. దే. వి. చెక్కడపుజోమకీయంచుపనితరము. (మొదటిరూపము మేడియము.) మేప్పడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అజ్ఞతబొందు. (చూ. మిడుగులు.) (మేడుపడుయొక్కరూపాంతరము.) మేధ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. మేహనము. మేతాలుపు. దే. వి. మెయితాలపుయొక్కరూపాంతరము. మేదకము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) పెల్లెము. మేదకుడు. దే. వి. కపటములేనివాడు. “ద్వి. ను కవానిపనిపందమాపుగుట్టుంబు, మామిడిక్రింది సోమరిమేదకుండు.” హరిశ్చ. ౨, భా. మేదర. దే. వి. వెదురుచాపలలోనగునవియల్లిజీవించే యొకానొకజాతి. (మేదరవాడు, మేదరది.) మేదరసాని. ద్వ. వి. మేదరవానిభార్య. మేదరి. దే. వి. (మేదర+ఇ.) మేదరవాడు, కలకారుడు. (చూ. ప్రావ.) మేదస్సు. సం. వి. న్. న. మెదడు. మేవావి. దే. వి. దౌపానసాగ్నిమని. “సీ. తగుకుజ నిద్రముమేదావిబొట్టునుజిన్నిపట్టెవర్ధనమునుజిట్టితడుపు.” కళా. ౪, ఆ. మేదింట్. వై. స. క్రి. మర్దించు. (చూ. కులుకు. క్రి. రెండవయర్థము.) (మేదించుయొక్కరూపాంతరము.) మేదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, వసుధ. నేల. మేదురము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. చక్కవై నునువైనది. మేధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధారణాశక్తిగలబుద్ధి. ఆ. పుం. ము. యజ్ఞము. మేధావి. సం. వి. న్. పుం. చిలుక. వి. మేధగలవాడు. మేధి. సం. వి. ఇ. పుం. పనులగట్టుటకు కల్గియున్న బాటించుంజో, కట్టుగొట్టు. మేగ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ముంజికసపు. వి. పవిత్రము. మేన. ఉభ. దే. వి. తోడబుట్టినదానియొక్కయు తండ్రితోడబుట్టినదానియొక్కయు తల్లితోడబుట్టినదానియొక్కయు దేహసంబంధము. ఉదా. మేనగోడలు, (తోడబుట్టినదానికూతురు.) మే

నత్త. (తండ్రితోడబుట్టినది.) మేనబావ, (తనకంటె పెద్దవాడైనమేనత్తమేనమామలకొడుకు.) మేనమఱదలు, (తనకంటె చిన్నదైన మేనత్తమేనమామలకూతురు.) మేనముఱది, (తనకంటె చిన్నవాడైన మేనత్తమేనమామలకొడుకు.) మేనమామ, (తల్లితోడబుట్టినవాడు.) మేనల్లుడు, (తోడబుట్టినదానికొడుకు.) మేనవదిన, (తనకంటె పెద్దదైన మేనత్తమేనమామలకూతురు.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనక. మేనకాత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనకూతురు, పార్వతి. మేనతీకము. దే. వి. తోడబుట్టినదానియొక్కయు తండ్రితోడబుట్టినదానియొక్కయు తల్లితోడబుట్టినదానియొక్కయు దేహసంబంధభావము. మేని. దే. వి. కాంతి. మేను. దే. వి. 1. శరీరము; 2. జన్మము; “క. ఈమేన నెప్పనికి నే, నేమియునప్రియును నేయనెంతయు నాలొ, ల్కమున నెనరించినయది, యేమైనగలిగె నేనియెఱిగింపుతగ్గ.” శేష. ౨, ఆ.-3. పార్వము. “క. బంబోతద్దాసరియ, ప్థుంబదమాతులంగపోణిపోటులనిరుమే, నంబొడుచుచులెనగుచుబో, ఎంబట్టిపలుంబుచేర్చివాడిట్లనియె.” ఆము. ౬, ఆ. (మెయి, మై, మే, మేను శబ్దములే గ్రంథములయందు పార్వార్థకములుగా కనబడుచున్నవిగాని మేల అని యొకశబ్దము ఆయర్థము కలదిగా కనబడలేదు. అట్లుండ నీతిచంద్రికయందు “ఒకమేల.” అని ప్రయోగింపబడియున్నది. దానికి ఆకరమేమో తెలిసినదికాదు.) మేనుతాలుపు. దే. వి. మేతాలుపు, శరీర. “ఎ.గీ. మేనుతాలుపుగమిక్ల మేల్లనర్పు.” అచ్చ. బాల. కాం. మేనేజరు. ఆం. వి. వైయధికారి, కార్యనిర్వాహకుడు. మేపరి. దే. వి. (మేపు+అరి.) తినువాడు, భక్షి. ఉ. “పాలమేపరి.” అచ్చ. ఆర, కాం. మేపు. దే. ప్రే. మేయజేయు. వి. 1. పశుపక్ష్యద్యాహారము; (చూ. మలపు మొదటియర్థము.) “ఎసయుక్ వెన్నయుమేపుమేపు సుసగుక్.” పాండు. ౪, ఆ. “భాస్రరవిలసితపుత్రము. గోపురి విలసనమాచినమూపుత్రా భూరహలాహలమేసినమేపుక్.” సమా. ౪, ఆ.- 2. దోపిండిమొ

దలైనదానికి నూటి కూడలేచ్చెడు మినుపపప్పు లోనగునది.

మేపుట్టువు. దే. వి. 1. కూతురు, తనూజ; 2. కొడుకు, తనూజుడు. "సోమతేనియనుగుమేపుట్టువు." అచ్చ. యు. కాం.

మేనులువు. దే. వి. కవచము. (మెయినులువుయొక్కరూపాంతరము.)

మేముడు. దే. వి. మేకోలు, సన్నతి.

మేమెయి. దే. వి. అనాయాసము. (మా. మైమై.) క్రీ. విరా. అనాయాసముగా. "మేమెయియాన నిందాకెనప్రవిద్యాలినితుండుసాత్వికి." భార. శల్య. ౧, ఆ.

మేయు. దే. స. క్రీ. పశ్చాదులుమేతఁడను. "పచ్చికనుచ్చికమేను" (ఇక్కడ జికకర్త.) పంచ. నా. ౨. ఆ. "అడవుమేతమేసి." (ఇక్కడ పక్షికర్త.) భాగ. 2. స్కం. "ఒలికినానిమేయుటను." (ఇక్కడ ఎలుకకర్త.) కాశీ. ౬. ఆ. (మా. ఒత్తు విరా.)

మేరు. దే. వి. 1. ఎల్ల; 2. మర్యాద; "క. మారరయ నిర్భంబుల, మేరులు నెలుకలునుగలవె." లక్ష్మీ. ౫. ఆ. - 3. క్రమము; "ధర్మిదాకరధిమేరులదాల్చి నారా." భాను. ౧. ఆ. - 4. ఏర్పాటు. "క. ఊరూరడప్పకుండగ, మేరులుచేయింతునిపుడుమా శిష్యులకు, వారంబులూనంగునట్లును, దాంతి వర్షాశనములుతగినొనరింతు." రాజ. 3. ఆ.

మేరు. దే. వి. (మా.) మేరువు.

మేరువు. ఉభ. దే. వి. 1. (మా.) సారువు; "ఎ. గీ. ఎందులగడపుమేరువులెత్తవారు." య. ౪. ఆ. - 2. శిఖరమునందుంచెడుమణి. "నీ. పైపూతరుచి గాక ప్రతియొకెన్నరకాయలరిదిమేరువు తలయంపినిజిన." వసు. ౨. ఆ. - 3. హారమధ్యమునందు ప్రేలెడుమణి. - సం. ఉ. పుం. హేమాద్రి.

మేలమాడు. దే. స. క్రీ. (మేలము+అడు.) పరిహాసముచేయు. "తోడితోడండువది నెలుమేలమాడుచుండ." వి. పు. 2, ఆ.

మేలము. దే. వి. పరిహాసము. "మేలములగుమారులకుడగ. వ. ఇంపుపుట్టించుచు." సం. "కృతాతిధ్యస్తుగోవిందస్వర్వాపరిహాసకపరూక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

మేలిమి. దే. వి. 1. ఆధికమము, బౌత్సప్ర్యయము, గౌరవము; (పుత్రియందంత్యవర్ణలోపము. ఉదా. "మేలికూడుగురలు." "మేలిపటికంపుగోడలు.")

మొ.) (ఇటమేలియనగా మేలిమిగలయని యర్థము.) - 2. అపరంజి.

మేలిల్లు. దే. వి. (మేలు+ఇల్లు.) మేడ, సాధము.

మేలు. దే. వి. 1. శుభము; "క. కర్తములమేలునిచ్చును, గర్భంబులకీడునిచ్చు." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. -

2. ఉపకారము; "వెండియుంగడుమేలొనరించు." - 3. పుణ్యము; "తే. మేలురెండులోకంబులమేలతెచ్చు. గీడుచేసినదప్పునుకీడయగును." భార. ఆను. ౧. ఆ. - 4. సుకృతము; "ఎ. గీ. ఇంతియ, కానిలేదెంతొంటిమేనఁడేసి, నట్టిమేలు." భార. క్రీ. ౨. ఆ. - 5. లాభము; "ద్వి. మేలమాడుచుంచుమేలాయెనుచు." సా. ౨. ఆ. -

6. విశేషము; ఈవిశ్వంబునంగల్గుమేలిదియిహో." కళా. ౨. ఆ. - 7. వలపు; "క. మెలతకుఁబలిపైసెను మెలతకుఁవైబలికినైమేలుగుటెందుక." గల. మది మెలతకుఁబలికిక, వలపుననుంబగుటజ్ఞప్తవాసనచెలియా." స్వా. ౬. ఆ. - 8. మగము. (మా. జోగా.) - విరా. 1. శుభమైనది; 2. అధికము; "మ. ఈతఁడొనాటియనంగమేలననమంద్రీవిలాసంబుచే, కొని యీలోకములెల్లవేలెడును." నిర్మ. 3. ఆ. 3. శ్రేష్ఠము; "యుగంబులగృతంబుమేలు." భార. ఆర. ౨. ఆ. -

4. ఉపరి. (మేలిల్లు, మేలుకట్టు. మొ.) - అవ్య. ప్రశంసనార్థకము, బౌద్. "తెలివేమేలు." (మా. బాపుర.) ఆప్రేక్షించునందు మేలుమేలు. "శా. ఆనుదాకిని మాలిబూనినను నర్థాంగీకృతంజేసి తొ, నామేల్మేలు." వసు. ౧. ఆ. (మేలురా, మేల్రా అనియు ప్రయోగములు కలవు. "మేల్రాయన." చందా. ౨. ఆ.)

మేలుకట్టు. దే. వి. 1. ఉల్లేడ; 2. మెట్టు. "ద్వి. స్పటికంపుమేల్కట్టపై నెక్కలేని, కుటిలకుంఠిలయెట్లుగుట్టలెక్కెదవు." నల్. ౨. భా. (ఈయర్థమునకుఁ బ్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

మేలుకను. దే. ఆ. క్రీ. మేలుకొను. "క. నానామంజాలమాగధ, గానధ్వనులెనగమేలుకని." విక్ర. ౪. ఆ. (మా. మేల్కను. "క. అనిలసురుడందతిలనమే, ల్కానినీల్లడు." భార. ఆది. ౫. ఆ.)

మేలుకనుపు. దే. ప్రే. మేలుకనఁడేయు, మేలుకొలుపు. "నీ. దుగ్ధాభిలోపలితోయబాతునిమేలుకనిపితిరంబునకనుపపన్న." భో. ౧. ఆ. (మా.

మేల్కనువు. “క. అనితనుఁగొళికమునిమేల్కనుపంకాలేచి.” రా. బాల, కాం.)

మేలుకమ్మచీర. ద్వ. వి. ఓరమాడంగులములవెడల్పుచాయనూలితోనేసిన అంచులుగలకోక.

మేలుకాంచే. దే. అ. క్రి. మేలుకొను. “యోగనిద్రాంతినొంది మేలుకాంచి లోకంబులుగావింపదలఁప.” భార. కాం. ౭, ఆ.

మేలుకొను. దే. అ. క్రి. నిద్రచెలియు. స. క్రి. మోహించు. ఉ. రా. ౪, ఆ. (రూ. మేల్కొను.)

మేలుకొలుపు. దే. ప్రే. మేలుకొనఁజేయు.

మేలుకోలు. దే. వి. మేలుకొనుట, అపహీనము.

మేలుచేయు. ద్వ. వి. హెచ్చే. “చ. అనితలనీవుపాండుతనయావలికెప్పుడుమేలుచేయ నా. తనయులకుంబరాక్రమము తక్కువయిం బ్రకటింప నిందు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—విణ. 1. హెచ్చైనది. హెచ్చైనవాడు; “భుజంగమస్యామికిమేలుచేయివలెవాగ్నిభవంబున.” వై. ౨, ఆ. —2. గేలుపుగలది, గేలుపుగలవాడు. “తే. భండనంబునఁ బార్థచేబడక నేడు, మేలుచేయెతి నేనియమృత్యువునను, నెన్నడగవడ.” భాగ. కర్ణ. ౨, ఆ.

మేలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. వలపుగొను. “ఎవ్వనిజూచిమేలుపడితేయరవిందదళాక్షి.” విజ. 3, ఆ. (రూ. మేల్పడు. “ఇక్కొచ్చయొక్కనిపైమేల్పడియేగుచున్న సాలపుంగాన్నించె.” ఉ. గ. ౪, ఆ.)

మేలుబంతి. ద్వ. వి. 1. విద్యార్థులు చూచి జరపడిన్రాయమాదికిమీద మొదట వ్రాసిన అక్షరములపత్రిక; 2. చూచియే దేనియొకపని నేర్చుకొనుటకుఁ గాని చేయుటకుఁగాని మొదట నేర్పడినమాదిరి. “వైష్ణవకోటికెల్లనీత్రోనయమేలుబంతి.” వి. పు. ౨, ఆ. “ఆ. హీనజనములుబయ్యెఁడేనొక ప్రాణి, సంతనిలుటముకీపాంతయగుట. మేలుకాచెణి బియమేల్బంతిగాఁడెన, శరీరపు దేహముమిథరముగొనుట.” ఆము. ౭, ఆ.—విణ. శ్రేష్ఠము. “తే. మేదిని నాథులకు నెల్లమేలుబంతి.” వి. పు. ౨, ఆ.

మేలునుచ్చే. దే. వి. 1. చంద్రకాల; “వ. అచ్చటంబు చల్లగ పుచ్చుమేడలమేలునుచ్చుల.” (చూ. మీఁదిది, చోడమాడవయర్థము.) 2. అ. ఆ.—2. బ. బాలికాశ్రీదావిశేషము. (చూ. దాగనముచ్చేలు.)

మేలురాసి. ద్వ. వి. తూర్పు త్రినద్యానిపుస్తోగు.

మేలువాడు. దే. విణ. వలపువాడు. “తే. అంతరాధకుమేలువాడైమరారి.” ఆము. ౫, ఆ.

మేవ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మేవడి. దే. వి. 1. నమ్రత; “ఆ. అరిన్యపాలుపెంపునాత్రియశక్తియు, నెఱిగిమూర్ఖుత్తి నెదురుపడక, యుచితపుత్తి నలెనియగ్ధతిమేవడి, గడపి హీనబలుఁడచెడక నిలుచు.” భార. కాం. 3, ఆ.—

2. ఉపాయము. “ఆ. కయ్యమునకువలదుకాల్పన్యసధిపసా, మమునభేదమునను మార్తమును. మెత్తిచేసిచెలిచిమేవడిఁదప్పించు, కొనుతెఱగెఱిగిగొనుటమేలు.” భార. కాం. ౨, ఆ.—విణ. ఉచితము. “చ. ప్రియమెనగఁడగఁబిలిచిపెట్టెడుకూడదిలెస్సకూడున, క్కయనయహీనతదమకు నాపదయానెడనిట్టనట్టునే, మిగులనలెనికూడదియు మేవడియైచను.” భార. ఉగ్రో. 3, ఆ.

మేవడికాఁడు. దే. విణ. 1. నమ్రతగలవాఁడు; 2. ఉపాయముగలవాఁడు.

మేవు. దే. స. క్రి. మేగుయొక్కరూసాంతరము. మేవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొట్టేలు; 2. కర్రాళి; (చూ. రాళి.) 3. జొరపదవిశేషము.

మేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొట్టె. మేష్టరు. అం. వి. ఉపాధ్యాయుఁడు, యజమాని. మేస్త్రీ. అన్య. వి. పనివారలమీద పెద్ద. మేహనము. సం. వి. అ. న. 1. మగనటి; 2. మూత్రిము. మేహము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము. (ఇది యరువదివిధములుగలది.)

మేళకము. సం. వి. అ. పుం. సంగమము, కూడిక. మేళగాఁడు. ఉభ. దే. విణ. (మేళము+కాడు.) మేళమువాయించువాడు. మి. గ్రా. వేశ్యాదిజనసమూహములోనివాడు. “వ. తలంగిపోకయిట్టినట్టునుమిట్టుమిట్టాడుచిట్టినడుగులనాట్టువనగపునంగోపంబుగెదుర నదలించుచుఁ దనమేళగాండ్రనాలొకించి.” ప్రభా. ౧, ఆ.

మేళగించే. వై. అ. క్రి. 1. జోతగూడు*; 2. కలియ*. అం, ప్రే. 1. జతగూర్పు*; “ప్రభాతాయాతవాతాహతాలోలత్తంత్రులమేళగింపగదవే.” స్వా. 3, ఆ.—2. కలుపు*. (చూ. మేళించు.)

మేళనము. సం. వి. అ. న. కూడిక, మేళకము. మేళము. ఉభ. దే. వి. నాగసరములోనగువాడ్యముల జోత.—సం. అ. పుం. . కూడిక; 2. రాగానుగుణముగ స్వరస్థానములయందు మెట్లుకుదుర్చుట;

“నీ. పాలుపొందనలుగుణంబులపైశ్రుతుల్లూర్చి
సారదనేళప్రకారమరసి.” హన. ౨, ఆ. “నీ.
లలితాంగులీదళంబులుసమేళములైనసారలపైరా
గనంపదలిడ.” వను. ౨, ఆ. — ౩. వేశ్యాది జనస
మాహము.

మేళవిచ్ఛే. వై. అ. క్రి. మేళగించుయొక్కరూపాం
తరము. [జతగూడుటకు. — “తే. పిరళ్ళంగారము
లమేళవించిట్టి, చెలువమున.” కై. ౫, ఆ. — కలి
యుటకు. — “నీ. బండికందనతోడబ్రతివచ్చు
మైచాయనీలిపచ్చడముతోమేళవింప.” వై. ౭,
ఆ. — కలపుటకు. — “వావిరిగమ్మనీరుమ్మగనాభి
రంబునమేళవించి.” వై. ౩, ఆ. (నీజేమేళవించి.”
అనుచో అక్షణచే వీజేయందలి మెల్లనుమేళవించి
యనియర్థము.) కళా. ౨, ఆ.]

మొ.

మొ. దే. అప. కొన్నియెడల తృప్తీయావిభక్తియందు
నచ్చెడి ప్రత్యయము. (ఉదా. ఓర్పుమై, భక్తిమై.
ము.) — వి. 1. దేహము; “వేమరుగడునైతియూర్గొ
నుచుమైపులకింప.” ఉ. రా. ౪, ఆ. — 2. విగ
ము; “మ. కవలేతెంచిరవేడ్క నొండొరులకుంగ
మ్యుంబుమైజెప్పవంక.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. —
3. పార్శ్వము; “రండుమైల నడుతము.” భార.
విరా. 3, ఆ. “ఇరుమై.” ఆము. ౬, ఆ. — 4. త
డవ. “అలసింహకికొరమలొక్క మైమదోన్తర్తిగ
జాపలింబొరువుమాడ్చి.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.
(మొదటిరూపము మయి. చూ. మేను.)

మైకము. దే. వి. మత్త, భ్రమ. (మొదటిరూపము
మయికము.)

మైకొను. దే. అ. క్రి. సమృద్ధించు, ఇయ్యకొను. (మొ
దటిరూపము మయికొను.)

మైకొలు. దే. వి. సమృద్ధి, ఇయ్యకొలు. వై. 3, ఆ. (మొ
దటిరూపము మయికొలు.)

మైజోలు. దే. వి. కొంతయెడయెడముగా అడ్డకమ్ములు
వాతించిన ఆడుదానిచీరకొంగు. (మొదటిరూ
పము మయిజాలు.)

మైతొలుపు. దే. వి. ప్రాణి, శరీరి. (మొదటిరూప
ము మయితొలుపు.)

మైత్రము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క మాడవ
భాగము. (చూ. దినము.)

మైత్రావరణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఆగమ్యుడు.

మైత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మిత్రభావము; 2. మి
త్రకర్తము; 3. అనూరాధానత్వము.

మైత్ర్యము. సం. వి. అ. న. 1. మిత్రభావము; 2. మి
త్రకర్తము.

మైగునము. సం. వి. అ. న. 1. గ్రామ్యధర్మము;
2. కూడిక.

మైద. యు. దే. వి. గోరంటి. వై. మైకము*; “నిద్ర
మైదనుబడిలేవమేల్గునుమదారమధువైతినాథు
భంగి.” హరి. పూ. ౮, ఆ. (మొదటిరూపము
మయిద.)

మైదానము. హిం. వి. బయలుభూమి.

మైదు. వై. వి. 1. మాయ*; 2. మైకము*; 3. చొక్క
బాడి*. (మొదటిరూపము మయిదు.)

మైనపుజిడ్డి. ద్వ. వి. మైనపుగుడ్డ.

మైపునత్రి. వై. వి. దీపము వెలిగించుటకు మైనముతో
చేసినది.

మైనము. వై. వి. సిగ్గము. (మొదటిరూపము మయి
నము.)

మైనరు. ఆం. వి. స్వాతంత్ర్యమునకుదగిన యీడురా
నివాడు.

మైనకుడు. సం. వి. అ. పుం. జోలరి, కైవర్తుడు.

మైపూత. దే. వి. (చూ.) అంగరంగము.

మైపోక. దే. విరా. తేలిక. కాశి. ౬, ఆ.

మైమై. దే. వి. అనాయాసము, అనుపద్రవము. “వ.
సింహబలుండునిన్నుబరిభవించి మైమైతోనయు
నికింజేసియెల్లియుంజెనకవచ్చు.” భార. విరా. ౨,
ఆ. — క్రి. విరా. అనాయాసముగా, “మైమైపో
రిరి.” భార. విరా. ౨, ఆ. (రూ. మైమయి. అనా
యాసముగాననుటకు. “తోల్లియేనుగలంక మైమ
యిపోరినర్చిర.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.) (మొదటి
రూపము మయిమయి.)

మైమజుపు. దే. వి. పారవశ్యము. (మొదటిరూపము
మయిమజుపు.)

మైమజువు. దే. వి. కవచము. (చూ. దట్టము. విరా.
రండవయర్థము.) (రూ. మయిమజువు.)

మైరయము. సం. వి. అ. న. చెఱకురసమునఁజేసిన
కల్లు. ఆరెపువ్వుబెల్లముకడుగునీళ్లు వీనితోచేసిన
కల్లు. (అని కొందఱు.)

మైల. వై. వి. 1. మానిష్యము*; 2. అశుచిత్వము*;
3. మలినవస్త్రము*; “ఉ. మానగనంబరానికొఱమా

లినమైలమోపువీపునకా, బూనిధరించి." పంచ. నా. ర, ఆ.—4. చీకటి*. "జలివిలిమైలనదై సలజేకొనియె." హన. ర, ఆ.—విణ. 1. మలినము; 2. అశుచి*. (మొదటిరూపము మయిల.)

మైలక్రొవి. ద్వ. వి. మురళి.

మైలశోయతొండ. ద్వ. వి. ఒకదినసుతొండ, దుప్రభ.

మైలవడు. వై. ఆ. క్రి. (మైల+పడు.) 1. మలినము; "నిజనశము మైలవడంగజేసితి." జై. ౭, ఆ. —2. అశుచియగు*. "ఆ. అగ్ని చల్లవైనజ్జమిత్రుడుమైల, వడ్డ." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ.

మైలారు. దే. వి. ఒక తుద్రదేవత. (చూ. గోరగ.) (మొదటిరూపము మయిలారు.)

మైలాపు. ద్వ. వి. (మైల+అపు.) పాగళోయగలఅపు. మైలుతుత్తము. వై. వి. మయూరతుత్తము. (మొదటిరూపము మయిలుతుత్తము.)

మైవడి. దే. వి. 1. సప్తుతి; "తే. బహువిధంబులనమైయిబలుకునతని, పలుకులేర్పడవని మెత్తవడినయట్లు, సుభగిమైవడిమాపుగాజూచితనదు, హృదయమెఱిగించు తెఱంగుననిట్లులనియె." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. ఆనుకూల్యము; (చూ. అనుకూలమనునర్థము.) 3. విధము; "శ. లాలనగ్రోత్తబెట్టులికొనము వెట్టిరియాసనంబుగా, గోలయు సాధువైన యొకకోమటికికా నిమిషేంద్రు బచ్చుకుకా, మేలపు మైవడిందనుసమీపముధూర్తులు." వై. ౭, ఆ.—4. సౌమ్యత. "ఎ. అదియెట్లనినధర్మనందనుండతనియుద్ధతికింబుయలలోడి మైవడిగలనడవడింబ్రవర్తిల్లుచుండియుజూదంబు వెంట మోసపోయిలోడరిచిక్కునంబడియె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "చ. మైవడితోడన తెల్పి తెల్పియీ, యవనయబుద్ధిమాన్యగలయంతయు నింకను నాడిచూతమే." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.—విణ. అనుకూలము. "ఎ. సెఱసంగడిలకైవడి నెల్లనడవడికి మైవడియై మెఱియుచిబిబిదోడలును." లక్ష్మీ. 3, ఆ. (మొదటిరూపము మయివడి.)

మొ.

మొంట. దే. వి. మొంటియొక్కరూపాంతరము. మొండరి. ద్వ. విణ. (మొండి+అరి.) మొండితనముగలవాడు. (చూ. గోడచేర్చు.) (సామ్యమునఅరి.)

మొండాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొండి+అడు.) మొండాటలాడు. "క. అది, మొండాడగముక్కునెవులుమునుకునమాన్పె." య. 3, ఆ. (చూ. దండమొదటియర్థము.)

మొండి. వై. విణ. 1. చేతులుకాళ్లుతెగినవాడు; "ద్వ. మొండియై నెత్తుటమునిగియున్నాడ, దండించి బేతాళతలద్రుంచిపోయి." సా. ౭, భా. "చీకొఱమాలిన మొండివాని కేచోప్పునజిక్క సోతరుణి." భా. ౫, ఆ.—2. మూర్ఖుడు*; 3. కొంతతెగినది*; (చేయికాలులోనగునది.) "ద్వ. ముక్కుకరామానుజాండుకూర్పాఖి, ముక్కునుబెల్లము మొండినయింటయు." రా. బాల. కాం. —4. మొక్కపోయినది*; (మొండిగంటము. మొ.) 5. ఎట్టిది*. (మొండిమెడ. మొ.)

మొండికట్టే. వై. విణ. మొండితనముగలవాడు. మొండు. వై. విణ. మొండియొక్కరూపాంతరము. మొండెపుగాము. వై. వి. (మొండెము+గాము.) రామపు.

మొండెపురక్కనుడు. వై. వి. (మొండెము+రక్కనుడు.) కబంధుడు. అచ్చ. అర, కాం. మొండెము. వై. వి. తలతెగినశరీరము, కబంధము (మొదటిరూపము మొండియము.)

మొకమారు. దే. వి. ఒకానొకమేలు దినుసుపట్టు. "నీ. చికిలికల్లెయిక్రొత్త మొకమారునాగెహురంగారు జలతోరుటంగునాటు." రసి. ౧, ఆ. మొకము. వై. వి. మొకముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. పక్కాము, మొకము.)

మొకరము. దే. వి. మొక్కరముయొక్కరూపాంతరము. "మెఱుంగుదేఱుతోగచుట్టపుటొనుకరంబుమాటుగానచ్చపలాక్షీనిల్పి." వసు. ౭, ఆ. మొకరరు. హిం. విణ. నిర్ధయింపబడిన.

మొకరి. వై. విణ. 1. మ్రోగనునది; (చూ. ఊక మొదటియర్థము.) 2. అసంబద్ధచనములాడునది. "ద్వి. మొకమునందగబొముముడి వట్టుకొనుచు, మొకయై పెరిగియేవునమల్లచఱచి." రా. సుం. కాం. మొక్క. వై. వి. 1. మొలక; 2. చిగురు మొలక*; "నీ. ముందట నెలమావి మొక్కలనరింపగగర్తదానగుచెలికాడునడవ." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—3. బ. ఒకదినసుజొన్నలు. విణ. 1. వర్షము; 2. మొనమొడగినది*.

మొక్కడు. దే. విణ. బలిసినవాడు.

మొక్కచెడు. ద్వ. అ. క్రి. అవమానపడు.
 మొక్కట్టు. ద్వ. వి. (మొక్కము+కట్టు.) ముఖవైఖరి.
 మొక్కడి. దే. వి. చిన్నకొమ్మలుగలయేనుగు.
 మొక్కడీడు. దే. వి. మొక్కడియొక్కరూపాంతరము. (స్వాస్థ్యమున ఈడు.)
 మొక్కపడు. వై. అ. క్రి. భంగపడు. (ప్రే. మొక్కపఱుచు. “క. రక్కసిమగువలయూలువు, మొక్కపటిచేడివ.” పా. ౧, ఆ.)
 మొక్కపోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1. మొనముడగినదగు; “తత్ప్రదరంబిప్పుడుమొక్కపోదు.” రా. కిష్కిం, కాం. — 2. భంగపడు. (ప్రే. మొక్కపుచ్చు. భంగపఱుచుటకు. — “అన్వాడిమి మొక్కపుత్తునని.” (ఇక్కడ వాడిమికి తేజమర్థము.) రా. నుం, కాం.) (రూ. మొక్కలుపోవు.)
 మొక్కమామిడి. ద్వ. వి. జీడిమామిడి.
 మొక్కము. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు, ముక్కకము.
 మొక్కరము. దే. వి. 1. స్తంభము; 2. గడ్డెత్తము. “తలుపుమాసి మొక్కరమిడియొక్క.” శుక. ౨, ఆ.
 మొక్కలము. వై. వి. 1. ముక్కరత్నము; “దండకము. శక్రసి మొక్కలంబుల్ విసంబడ్డవేకావె.” కాశీ. 2, ఆ.—2. శౌర్యము; “చ. కవచనవ్వి యజ్ఞతురగంబు మెడదనయుత్తరీయముక, లవుడందగిల్చి మొక్కలమునంగనీతిరవందు గట్టివేయ.” జై. ౬, ఆ.—౩. ధైర్యము; “చ. నలి నదకొక్షినివు బలిసందనుకూతురవిట్టినిన్ను మొక్కలముననొక్కరుండుదనకాగిటనుంచునె యిట్లుకన్నునీ, రొలుకగ వెట్టివే వెణువకొడక నొంపగనానికొకతలల్, గలవువిచారహీనవయికంపమునొందకువేతలొదరి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ.—4. ఉత్సాహము; “చ. మొక్కలముననాతడా తగరుకాయము సాచ్చెజయాభిలాషియై.” భో. ౫, ఆ.—5. బ. ముక్కరవచనము; “మ. బలియుండు గుండు యావనాశ్వధరణీపాలుండు తత్తెన్సి న్యులా, జాలముక్తాకలనాటి తేజీనమహాశూరుల్ చలంబెత్తి మొక్కలముల్ పల్కి.” జై. ౧, ఆ.—విణ. 1. ముక్కరము; (చూ. నీరువామి.) 2. అప్రతిహతము; “చ. ననుగనియొండుసత్త్యమమనంబున బెగ్గిలిదాయనప్పడి, మునివరుడిట్టువోరెగ్గపమొక్కలమైశరభంబుగాగఁజేయునొ,” భార. కాం. 3, ఆ.

మొక్కలి. వై. విణ. (మొక్కలము+లి.) 1. ముక్కరుండు; ఉ. గా. ౪, ఆ.—2. శూరుడు; “నీ. మొక్కలి దొరచేత మొక్కించుకొనువాడ ముగుదరో నీకునే మొక్క నెంతు.” సత్య. 3, ఆ. మొక్కలింఁచే. వై. అ. క్రి. 1. ముక్కరముచేయు; 2. ఉత్సాహించు; “నీ. లంఘనలాఘవోల్లసంబుమై మొక్కలించి వాధులఁజొకలింపకుండ.” కవిక. ౧, ఆ. (ప్రయోగములన్నయెడల మొక్కలమునకుకలిగిన తక్కినయర్థములును దీనికి చెప్పకొనవచ్చును.)
 మొక్కలింపు. వై. వి. ముక్కరముచేయుట. త్తేత్రయ. (చూ. ఆరగింపు.)
 మొక్కలికాడు. ద్వ. విణ. ముక్కరుండు. (స్వాస్థ్యమున కాడు.)
 మొక్కలీడు. ద్వ. విణ. (మొక్కలి+ఈడు.) 1. ముక్కరుండు; “నీ. మంత్రివిద్వేసంబు మాన్యపరాభవంబును బ్రహ్మపీడనంబులునుగలిగి, మొక్కలీడగుటయు.” భార. అశ్వ. ౧, ఆ.—2. శూరుడు; “ఉ. ఒండరభంబువోవిడిచి యుక్కుఁజెక్కిని మొక్కలీడనక, రెండవకొమ్మలొండమన నేర్పుననూటి.” పాంచా. ౧, ఆ. (స్వాస్థ్యమున ఈడు.)
 మొక్కలొడు. వై. విణ. శూరుడు; “ఉ. ఎక్కడి వాకొకొగరుడుఁ డెక్కుడుగాఁగలవారువీరవో, యెక్కుడువారులొకలక సేకవిధాకరభీకరాకృతుల్, ముక్కులమాపు రిక్కడను మొక్కలులై యరుడెంచిరంచు.” (ముక్కులమాపురు అనఁగా సరిగా ముప్పురు అనియర్థము.) ఉ. హరి. ౬, ఆ.
 మొక్క. దే. అ. క్రి. 1. దండముచెట్టు; 2. ముడుగు. (చూ. మునుగురెండవయర్థము.) వి. దండము. (మొక్కయొక్కరూపాంతరము.)
 మొక్కబడి. దే. వి. దేవతాప్రార్థన. (మొక్కబడియొక్కరూపాంతరము.)
 మొగ. వై. వి. 1. అప్రతిహతముఖము; “మొగయక్కలి.”—2. మొదలు; “వారిలో మొగదగువానికి.” జై. ౨, ఆ. “మొగజోదు.” (ఇక్కడ మొగజోదనగా మొదటిజోదు — యోధముఖ్యుడు అనుట.) ఉ. హరి. ౪, ఆ.—౩. ద్వారము; “అక్కలంగ మొగంబడుకొక్కటితోచి.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.—4. మొగయొక్క రూపాంతరము. “రగడ. మొగలివిరులేమా మొగలిని నెచ్చెలి.” య. ౪, ఆ.

మొగకట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. మ్రోగను. “కంకణనికన్యణా
బుమొగకట్టంగ.” వై. ౬, ఆ.

మొగకొను. ద్వ. ఆ. క్రి. ఆభిముఖమగు. “క. విను
మింక నెన్నఁడును మొగ, కొనరీయోడిచనువారు
గురుకోర్తులకుకా.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. (శ్రీ.
మొగకొలుపు. “ఉచితక్రియకుకా మొగకొల్పి.”
భార. మా. ౧, ఆ.)

మొగచేటు. ద్వ. విణ. మొగముకొట్టునది, వెగటు.
“క. పదునాల్గుమహాయోగముల, ముదుకకుభీమే
శ్వరసకు మొగచాటైయుం, డదుసాని పెండ్లియె
ప్పుడు, నదిదాక్షా రామమహిమవునోకాదో.”
భీ. ౧, ఆ.

మొగడ. వై. వి. మొగ్గ. “ఉ. తుమైదకంటుపూమొ
గడతో నెనవచ్చులతాంగిముక్కు.” రామా. ౪, ఆ.

మొగడించే. వై. ఆ. క్రి. మొగుడు, ముకుళించు, “తె
మ్ముల మొగడించిన.” య. ౨, ఆ.

మొగడు. దే. వి. ఇంటినడికొప్పు. “నీ. తగుపద్ధరా
గంపు మొగడులు చెన్నొందవైదుర్యవలభులు
న్నెచూప.” భాగ. 3, స్కం.

మొగతప్పు. ద్వ. ఆ. క్రి. పిఱుతివియు, విముఖమ
గు. “నీ. దంతులు ద్రోచినదాలసాలాదుల మొగ
తప్పుబలువిడిపొందువారు.” రా. యు. కాం.

మొగతిరుగు. ద్వ. ఆ. క్రి. —వై. —“క. అప్పు
ల నేనుగనుకొమ్ముల, నపుత్తగజము నొంపనతిమ
తిమననై, నగ్రప్రేలఁజదియఁబఱచెభ, యమ్మనమొ
గతిరిగి దిక్కుల ద్రువఁగఁ బెలుచకా.” భార.
భీష్మ. ౨, ఆ

మొగదల. ద్వ. వి. (మొగ + తల.) 1. ఎదురు;
2. ముందటిభాగము.

మొగపడు. వై. స. క్రి. చూచు. “ప. తన్ను మొగప
డక ముందఱనతినింగనిన నెంతయుంగలుపించు.”
హరి. పూ. ౨, ఆ.

మొగపాళము. ద్వ. వి. ఇల్లులోనగువానిముందటిభా
గము, నిస్సరణము, (రూ. మొగవాళము.)

మొగపిఱికి. ద్వ. వి. (మొగము + పిఱికి.) తాచేలు.
“ఎ. గీ. మొగపిఱికిగాంత ప్రపదముల తగులఁ
బోవు.” హన. ౪, ఆ.

మొగపు. ద్వ. వి. (మొగ + పూస.) హారదులముఖ
భాగము, “నీ. భాత్రీమహాదేవి తాల్చినమున్నీటి
మొలనూలిరత్నంపు మొగవనంగ.” ప్రభా. ౧, ఆ.

మొగమిచ్చే. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొగము + ఇచ్చు.)
నుముఖుండగు.

మొగము. వై. వి. 1. ముఖము; 2. ఎదురు*; “చ.
బలవంతుండొకండ్రిలుచేసెనంచునీ, మొగమునఁ
దెల్పినీ వృద్ధయనున్నాగిలించుటకార్చె కెంద
దకా.” ఉ. రా. ౪, ఆ.—3. ద్వారము*. “ఉ.
నిత్యల, త్తీలతికాలవాలమగుజీవన మంతయు నీ
మొగంబుగాఁ బాలనసేయుము.” భార. విరా.
౨, ఆ.—విణ. ముఖ్యము*. “ఉ. అహంబీరవా
హినులకన్నిటికికా మొగమైమరుత్తుతుం, దాహ
వదోహలుండమరె.” భార. ఆర. 2, ఆ. (మొగ
రాడు.)

మొగముట్టు. ద్వ. వి. (మొగము + ముట్టు.) అశ్వము
ఖాలంకారము. (చూ. నిగరము.)

మొగమున. వై. ద్ర. తోడుతో*. “క. పోయిన మొ
గముననచ్చటఁ జేయు తెఱంగెల్లనీకుఁ జెప్పితిఁబి
దపకా, మాయయ్య పెద్దకొలుపున, వాయోడక
యిట్లనంగవలయుంజావ్వి.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

మొగమోట. ద్వ. వి. (మొగ మోడుట.) 1. దాక్షిణ్య
ము; (చూ. మొగమోడు.) 2. సంకోచము. “తే.
ఓరినాముందఱ నె మొగ మోటలేక, నీవుగర్వించి
బ్రాహ్మణునిందచేసి, తి. వి. పు. ౪, ఆ. (చూ. మొగ
మోటము. —సంకోచమునకు. —“మ. మొగమో
టంబుననీవువారియెదుటకా ముఖ్యంబుయుద్ధంబ
కాఁ దెగనాడకా వెఱిలేసి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

మొగమోడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొగము + ఓడు.) 1. దా
క్షిణ్యపడు; “క. గురులకుభక్తుఁడూరుఁడు, క
రుణగలఁడుకొరవ్యధైర్యగాంభీర్యధురం, ధరుఁడు
మొగమోడునానుర, వరపాత్రునిలేమి కోర్వని
చ్చు నెచేపుఁడా.” భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. సం
కోచించు. “క. తగవరియగుదానొంచినఁ, దగు
దండమురాజువానిదండింపఁదగుకా, మొగమోడి
విడిచె నేనియు, నగుఁబాటగుబాపమొందు నర
నాధునకుకా.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

మొగరంబము. దే. వి. తుమైద, భ్రమరము. “నీ. ప
క్కులెత్తినగోటి పసలునీబృపుఁబొడల్ భ్రమర
కంబులు మొగరంబములును.” చంద్రా. ౧, ఆ.

మొగరము. దే. వి. మొగ్గరముయొక్కరూపాంతరము.
మొగరించే. దే. స. క్రి. ఆక్రమించు. “హంసడిభ
కులనన్నుకా మొగరించిన.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

మొగలి. దే. వి. కేతకీ. (చూ. మొగ నాలుగవయ
ర్థము.)

మొగలింగ. దే. వి. ఉలిమిరి, వరుణము.

మొగలివనన. ద్వ. వి. ఒకానొకపండ్లచెట్టు. (దీనిని
అనాస అనియెదరు.)

మొగలితేకు. దే. వి. 1. స్త్రీశిరోభూషణవిశేషము;
2. కంఠసఖ్యతము.

మొగలివాకిలి. ద్వ. వి. 1. తలవాకిలి; "నీ. మురియం
గ నేర్తుర మోహనాస్పదమైన మొగలివాకిలిచా
యనగరవీధి." భీ. ౧, ఆ.-2. హఠోరము. "చ.
అ.వ్యసజదళాక్షి నికామొగలివాకిటికిడిచితెచ్చి
చోరదండనమెనరింపజూడంగ." భల్లా. ౫, ఆ.

మొగలేలు. దే. వి. (మొగలి+ఏలు.) నదీవిశేషము,
సువర్ణముఖి. "తే. దేవియునుదాను మొగలేలు
దీర్ఘమాడి." కాళ. ౨, ఆ.

మొగపడము. వై. వి. (మొగ+పడము.) ఏనుగుమీఁ
దకపైదునల్లకంబళము. "క. జలధారలునుదధా
రలు, జలదంబులు మొగపడములు చండానిలవి,
హ్వయగవ్వారపములుగ, ర్జులగాగిరులమరెనమ
దసామజనమతే." హరి. పూ. ౬, ఆ.

మొగపీణె. వై. వి. వాద్యవిశేషము, ముఖపీణె.

మొగసరి. వై. వి. (మొగము+సరి.) మొగముట్టు.
"మ. పలుకెంపుంజిగి కెంపుజామొగసరికాబల్
తొక్కడాల్ పచ్చని, చల్లపుంబట్టు మెఱుంగు
పల్లమునెంచకామించుబల్లమైక్రొం, దగుకుం
గంతపురేఖకొసరిపెంకా బాన్దన చొక్కాట
పుం, బలుకుండత్తడి నెక్కిదిర్పకుడుచర్చంబేర్ప
డందాకెనకా." (పలుకెంపుంజిగి అనుచో పలు
శబ్దమునకు ముక్కుఅర్థము.) చంద్రా. 3, ఆ.

మొగసల. వై. వి. మొగసాలయొక్కరూపాంతరము.

మొగసాల. వై. వి. 1. నగరితలవాకిలిచావడి; "నీ
మొగసాలకానిలువంగబాత్తమెమహత్తుండు." రా.
కీర్తి. కాం.-2. తలవాకిలివంచ. "అ
ట్లేనిమొగసాలనుండుండు." పాండు. ౪, ఆ.

మొగి. వై. వి. 1. పూనిక; "నీ. ద్వాదశవార్షికోత్త
మసత్రయోగంబుమొగిజేయుచు యమ్మునుల
కడకు." భార. ఆది. ౧, ఆ.-2. మొత్తము; "వ.
భీముండును... అతిబలుండుననువారొక్కమొ
గియును, సుమిత్రుండును... మిత్రపర్యయనను
వారొక్కమొగియును, సుమీరుండును... సువ
ర్పుండునుననువారొక్కమొగియునుగానిట్లు మా

డుమొత్తంబులై." భార. ఆర. ౫, ఆ.-3. విధ
ము; "కా. తోడ్కోభూతముల్ ప్రీతితో, నా
మ్మయోగతభూతమాంసములుసేయారంగఁగూ
ర్వకావెనకా, నిమ్నాత్తానతలంబులొక్కమొగి
గానిండారబండారముకా." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

మొగియు. వై. ఆ. క్రి. 1. పూను; "తే. ఏనుబనిచి
నవిభువెన్న సేగ మొగియుపు." రా.ఆర. కాం.-
2. కవియు; "మొగిసినచీకటిం జెటివి." రా.
బాల. కాం.

మొగుచే. వై. ప్రే. మొగుడుచేయొక్క రూపాం
తరము. "క. కించిద్దూరమునజేమొగిచి మ్రొక్కు
టయుకా." వై. ౨, ఆ.

మొగుడు. వై. ఆ. క్రి. ముకుళితమగు.

మొగుడుచే. వై. ప్రే. మొగుడజేయు. (చూ.
మొగుడుపు.)

మొగుడుదామర. వై. వి. (మొగుడు+తామర.) ము
డుంగుదామర, సమస్కారి.

మొగులు. దే. వి. మేఘము. "ఉ. సారపునోగక్రా
మైఱుంగనం పెంగపూవులనండపిండుచే, కూరిన
దోరపుంజిగిమొగుల్ దుఱుముంబసలల్ల నిట్లు." రా.
మా. ౬, ఆ. (మొగిలు, మొయిలు, మొయలులు
అనుపదములు దీనికి పర్యాయములుగా కొన్ని
చోట్ల వ్రాయబడియున్నవి కానివానికిఁ దగిన
ప్రయోగములు కనబడవు.)

మొగులుకడిమి. ద్వ. వి. నీరకడిమి, ధారాకడబము.

మొగులుదాచి. ద్వ. వి. ఆకాశము, మేఘద్వారము.

మొగ్గ. వై. వి. 1. ముకుళము; 2. గణికాదులు శిర
ముపాదములతోఁజేర విల్లువరి వెలికిం వెంగుట.
(మొగడయొక్కరూపాంతరము.)

మొగ్గరము. దే. వి. పూవుపాను. (చూ. పగ్గము మొ
దటియర్థము.)

మొగ్గలము. దే. వి. మొక్కలముయొక్కరూపాం
తరము. (అప్రతిపాతమునకు. "మొగ్గలమైనతో
ర్కితుమిట్టంగ." నిర్వ. ౨, ఆ.)

మొగ్గవాల. ద్వ. ఆ. క్రి. గణికాదులు శిరముపాద
ములతోఁజేర విల్లువరి వెలికిలవంగు.

మొగ్గవిచ్చే. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. వికసించు; 2. యథా
యథలగు.

మొటిక. దే. వి. 1. మొలక; 2. తునుక. (మొట్టిక
యొక్కరూపాంతరము.)

మొటిమ. దే. వి. ప్రాయమునందు మొగమునలేచెడు చిన్నగుల్ల, అవగండము. విణ. పొట్టి. మొట్టమొదలు. దే. వి. (మొదలు + మొదలు.) అన్నిటికి మొదలు.

మొట్టిక. దే. వి. మొటికకు మొదటిరూపము. మొట్టికాయ. దే. వి. శలమీడ విడికిటితో పొడిచెడు పోలు.

మొట్టు. దే. ఆ. క్రి. తలమీడ విడికిటబొడుచు. వి. తలమీడ విడికిటబొడుచుట.

మొట్టె. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (దీనిభేదములు బడి మొట్టె, వానమొట్టె.)

మొట్టమారి. దే. విణ. మొట్టికాయలు తినువాడు. “నీ. సముద్రకలశముల్ చక్రవర్తులటంచు మొట్టమారులపరి మొనపదగునె.” చంద్ర.

మొత్త. దే. వి. 1. వాకిటిలోపలి ప్రక్కగొండ; 2. గూడలోనగువానితోచల్లు నీళ్లు పాటెడు కాయ మొదట పచ్చిక పెళ్లలు మొదలగువానిచే నేర్పఱుపబడిన మిఱ్ఱు.

మొత్తపిరి. దే. వి. ఏతపుకడవక్రింద మొత్తగానందుటకై అరిగమొదలునుంచెడు అల్లికపిరి.

మొత్తము. వై. వి. 1. సయాహము*; “శూరులమొత్తము.” “శోఠిమొత్తము.” “వింటిమొత్తము.”—2. తఱచు*; “మంటమొత్తము.”—3. అంతకము*. (తెక్కమొత్తమంత.)—విణ. తఱచైనది*. “మొత్తపుదీప్తులు.”

మొత్తు. దే. స. క్రి. 1. కొట్టు; “మొత్తురుగుదల.” భాగ. ౨. స్కం.—2. నఱకు. “ఉ. క్రొమ్మెఱుంగులం, దండఱెలంగుభీకరకరాసి వెనక జలిపించి దేవకొక, ముందలపట్టివంచి తెగ మొత్తుగడంగిన గంసు.” వి. పు. 2, ఆ.—వి. దెబ్బ. “ముచ్చు కూళ్లుబోయి మొత్తులబడి.”

మొత్తులాడు. దే. ఆ. క్రి. (మొత్తులు + అడు.) కొట్టాడు.

మొత్తుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొత్తు + పడు.) కొట్టుపడు. “ఎ. దేవమాఱుగా బాదప్రణామంబునె యంబోయిలీలాకమలంబున మొత్తుపడితి.” వై. ౮, ఆ.

మొదటివేల్పు. దే. వి. (మొదలు + వేల్పు.) బ్రహ్మ, నురజ్యేష్ఠుడు. (చూ. ముది. వి.)

మొదలారి. దే. వి. అరవశూద్రులలో నొక తెగ వాడు.

మొదలు. దే. వి. 1. ఆది; “క. ఆడిగినవదార్థమెల్లను, డయకనీకిత్తునని మొదలవాడితిని.” వై. ౮, ఆ.—2. పూర్వము; “మా మొదటిలివారు.” భార. విరా. ౧, ఆ.—3. మూలము; “అదిదిరితక్రియానుం ధంబులవక మొదలు.” భార. ఆర. ౧, ఆ.—4. మృత్యుమూలము; (చూ. మూలకరి మొదటియర్థము.)—5. మూలధనము; “క. జనకుడుగొన్న ఋణముద, త్రనయుడువడ్డియును మొదలుదానరువదగుకొ.” విజ్ఞా. వ్య. కాం.—6. ప్రభృతి. “నిన్న మొదలు.” స్వా. 3, ఆ.

మొదలుకొను. దే. ఆ. క్రి. ప్రారంభించు. “క. ధర్మము, ఖండితముగ మొదలుకొని రకార్యంబులవకొ.” భార. కాం. ౨, ఆ. (“మొదలొనియదెన్ను నలయు.” ఇక్కడ ప్రారంభించియనగా మొదటినుండియునియర్థము, కళా. ౨, ఆ.)—స. క్రి. మొదలుచేయు, తొట్టు. (అమాటవొడి మొదలుకొని నాకు నిదురపట్టలేదు.)

మొదలుపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. ప్రారంభించు. (వాడు సంపాదించ మొదలుపెట్టెను.)

మొనవ. దే. వి. తృణవిశేషము. బల్బజము.

మొదవు. దే. వి. హాడియావు.

మొదుక. దే. విణ. 1. కఱకు; 2. దట్టము.

మొదుకన. దే. వి. 1. కఱకుదనము; (చూ. ముదుకమొదటియర్థము.) 2. బరువు. “వ. కరవాలంబుకుం డాలకుంభస్థలంబులువగులవైన మెదడంటి మొదుకనైన గేతుదంతంబులునఱకిచులకంజేయచు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (విశేషణ మైనచో నీ. పొదివిననందంద మొదుకనియఱచేతివీకతో హారలు వ్రేసివ్రేసి.” హరి. పూ. ౬, ఆ.) (చూ. అలకన.)

మొద్దడు. వై. విణ. 1. మాధుండు; “ఎద్దుమొద్దనికి.” సురా.—2. లావైనవాడు*.

మొద్దు. వై. వి. కొమ్ములనఱకినవ్రాసు*. విణ. 1. మాధుండు, మాధురాలు; 2. వాడిలేనిది*; 3. లావు*. “ద్వి. మొద్దుపాదంబులుముడిగినవ్రేల్లి.” హరిశ్చ. ౨, భా.

మొద్దువోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొద్దు + పోవు.) వాడిలేనిదగు. “తే. బుద్ధినిగట్టివూదయసంపుటము దాకి, కుంతిములయ్యెమరునంపకొలెల్ల, మొద్దువోయికదాయపుమరవిరోధి, యలరునిలెల్లవర్తలాస్థంబులయ్యె.” వై. ౮, ఆ.

మొన. దే. వి. 1. అగ్రము; 2. పూర్వము; “క. అని నవినియ్యుత్తరుండ, మొనవలపటంబైట్టియరదము నుబోవగనిచ్చిన.” భార. విరా. ౪, ఆ. — 3. ప్రైన్యము; “క. వినుములకవొడమిమిక్కిలి, కను దెలుచిన త్రిపురవైకైవడియూను, ద్వునుంగుదోచుచున్నది, మన మొనలకొవకముగాదుమరలుపనింకొ.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. — 1. ముందు. “ద్వి. ముందటవర్ధిమొనకురాడనుచు.” సా. ౫, భా. మొనకట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఉత్సహించు. “క. వనరు హగర్భనకైనను, వనరుహలోచననకైనవనరుహాపుజూ, టునకైనదరముగాద, మునివరుతోపాగ్నికెదిరిమొనకట్టంగొ.” హరిశ్చ. ౧, ఆ. — వి. 1. ఉత్సహము; 2. ఒకానొక స్తంభనమూలిక. విరా. ఉత్సాహకరము. “మొనకట్టునెత్తిమొత్తమునకు.” చంద్ర. మొనకాడు. దే. వి. సేనాధిపతి. విరా. 1. మఖ్యుడు; 2. శూరుడు. మొనకొను. దే. ఆ. క్రి. మొనయు. [“క. మునివరచిత్తనుచదలియమొనకొనుననియెకొ.” (ఇక్ష్వామొనయుననగా తోచుననియర్థము.) అధ్యా. ఉ. కాం.] మొనగాలు. దే. వి. (మొన + కాలు.) ఆస్కండిత విశేషము. మొనదప్పు. దే. ఆ. క్రి. (మొన + తప్పు) విముఖును. “మొనదప్పితిమిరగామునమనమకటమువ్వరము.” భార. సౌ. ౧, ఆ. మొనపు. దే. ప్రే. (మొనయజేయు.) 1. పూనజేయు; (చూ. మొట్టచూరి.) 2. కలగజేయు. (చూ. నన.) — వి. పూనిక. (చూ. ప్రామిడి.) మొనయు. దే. ఆ. క్రి. 1. పూను; “క. అనువారు నందుఁగొందఱు, ఘనుడితడువీరికంటెగార్చక విద్యకొ, దనరినవాడైదీనికి, మొనసెంగకన్యక డిట్లుమొనయంగలడే.” భార. ఆది. 2, ఆ. — 2. కలుగు. “ననలుపల్లనముపైమొనసెకొ.” పా. 3, ఆ. “దరహాసాంకురముల్ మోవిపై మొనయకొ.” పా. ౪, ఆ. మొనరు. దే. ఆ. క్రి. 2వ్య. “సీ. క్షితిమీదలేతకెం గేలిడితడవుచో మొనరడియొండొకముద్దుఁడెలుపు.” కళా. ౭, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనబడదు. ఇదియు గ్రంథాంతరమునందు మొనరి

డియని చూపట్టెడి. ఇది అశ్రుతపూర్వముగా నున్నది.) మొన్న. దే. వి. (మొదలు + నాడు.) కడచినదినము నకు ముందుదినము. మొప్పలు. దే. వి. 2. చేఁపమెడకిరప్రక్కలనుండు ద్వారములు. మొప్పె. దే. విరా. 1. మూర్ఖుడు; 2. కఱకు. “మొప్పె శరీరంబు.” భల్ల. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము మొప్పియ.) మొర. దే. వి. మారయొక్కరూపాంతరము. (ఇది వైఖంటికము.) మొరడు. దే. వి. ప్రాదు, స్థాణుపు. మొరపము. దే. వి. ప్రాత్ర, ధ్వని. “అందియలమొరపంబునకు.” భార. విరా. ౪, ఆ. మొరము. దే. వి. గులకతాయ, శర్కర. “మొరపవా నెట్లెగురిసె.” భార. ద్రో. 3, ఆ. (చూ. మొర్పు.) మొరయిక. దే. వి. మొరపము, ప్రాత్ర, ధ్వని. మొరయు. దే. ఆ. క్రి. ప్రాయము. “క. సురలాల్పిరితూర్యంబులు, మొర సెనకెంబులు.” భార. కాం. ౫, ఆ. మొరలి. దే. వి. మారటి, ప్రియాలము? మొరసు. దే. వి. 1. మొరము; (మొరసుసేల.) 2. మోటు. మొరిఁటె. దే. వి. బాలికలాడుకొనెడు చిన్నచేట. మొర్పు. దే. వి. మొరముయొక్కరూపాంతరము. “సీ. చదలు మొర్పుగబెర్చుకైకళూలాగులఁబఱపిపీఠఁ గులఁగ్యసెఱపిసెఱపి.” హరి. ఉ. 2, ఆ. మొఱ. దే. వి. ఆర్తధ్వని. “ద్వి. పఱతెంచినగరులపాలిపాపములు, మొఱపెట్టుచున్నవిముక్కంటికనగ.” రా. బాల. కాం. “వ. అప్పుడప్పురుసవారుగలగంబాటి మొఱయునుంగూతయునుబెట్టిరి.” కాశీ. ౪, ఆ. మొఱగు. దే. ఆ. క్రి. పొంచు. “వ. ఒక్కతరుషాడంబుమఱుంగున మొఱంగియేపునదూపుసంధించి.” రామా. ౫, ఆ. — ౧. క్రి. వంచించు. “తే. స్నానమాడెనెవారైనసంధ్యయిగ్ని, హోత్రమాచరించెనెయింతి పుత్రుఁడనిన, స్నానమాడెనెవారైనసంధ్యయిగ్ని, హోత్రమాచరించెనను నువిదమొఱగు.” సం. “ప్రతారముడిక్షీరిమ్.” కాశీ. ౪, ఆ. — వి. వంచన. “వ. ఇదివించి మొఱంగియెఱింగితిరిపొవును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — విరా. వంచకుడు. “సీ. లీలతోనామొ

తాలింపఁజేమొలఁగులమొలలెఱుంగుచుదన్ము
మొలఁగువాఁడు." భాగ. ౮, స్కం.
మొలక. దే. వి. న్యూనత. విణ. న్యూనము.
మొలకడము. దే. వి. దౌష్ట్యము. "కంసునిమొలక
డములదలఁపవచ్చినఁజంపక తొలఁగు నెవ్వఁడు." పరి. పూ. ౯, ఆ.
మొలకు. వై. విణ. 1. మూర్ఖుఁడు; 2. పరుషము*. "ద్వి.
మొలకువెండ్రుకలునుముదురుమీసములు, గజ
కునల్లనిమేనుఁగలచోరునొకని." వారిశృ. ౨, భా.
మొలకుఁడు. వై. విణ. మూర్ఖుఁడు, "క. అనువారుఁ
డల్లిదండ్రులు, మనుకొనిచెప్పంగవినియుమొల
కుండై, చ్చినపిదపనిట్లున నెనం, గనవశమాచని
నఁజనియెఁగాకమారుక." భా. ౬, ఆ.
మొలమొల. వై. వి. వస్త్రములోనగునానిమ్రోత.
మొలమొలలాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొలమొలలు+
ఆడు.) (వస్త్రములోనగునవి) మొలమొలయని
మ్రోయు.
మొలవ. దే. విణ. మొనముడఁగినది, మొక్క.
మొలవవోవు. దే. ఆ. క్రి. (మొలవ+వోవు.) మొక్క
వోవు. "ముదిమినింద్రియశక్తి మొలవవోకుం
డంగ." (ఇక్కడ మొక్కవోవుటయనఁగా ఉడు
గుటయని యర్థము.) కాశీ. ౬, ఆ.
మొలవడము. దే. వి. (చూ.) ఉడువకుక్క.
మొటి. దే. వి. విణ. మొట్టియొక్కరూపాంతరము.
మొటికీ. దే. వి. విణ. మొటి, మొట్టి.
మొలుఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. కుక్కచూయు; "నీ.
అంబకంబేసినహాతోన్ద్రియటంచ మనుజుభంగి
మొలుంగవినిభయమున." అధ్యా. ఆ. కాం.—
2. చూయు. (వాఁడే మామొలుఁగుచున్నాఁడు.)
—వి. 1. కుక్కచూత; 2. కూత. "తే. అనుచు
నేరనిమొలుగు లిట్లాడుటయును." వి. పు.
౬, ఆ.
మొలుగుఁడు. దే. వి. కుక్కచూత, భవణము.
మొలుపు. దే. ఆ. క్రి. వి. మొలుఁగుయొక్కరూపాం
తరము.
మొట్టి. దే. వి. మొలకు మొదటిరూపము. "రాజుగొ
ట్టమొగసాలకొ మొట్టి." పర. ౪, ఆ.
మొట్టి. దే. వి. అంగన్యూనత. విణ. అంగన్యూనము.
మొట్టివోవు. దే. ఆ. క్రి. (మొట్టి+వోవు.) అంగ
న్యూనమగు. (కుండ మొట్టివోయినది)

మొల. దే. వి. 1. కటిప్రదేశము; 2. చీల; (చూ. వై
కము మొదటియర్థము.) 3. త్రాసుముల్లు. (చూ.
మొలత్రాసు.)
మొలక. వై. వి. 1. అంకురము; 2. అంకురభీజము;
"వ. చతురహలికుండుచల్లు పరువపు మొలకలచె
లువున." భార. విరా. ౫, ఆ. — 3. ఆసనమునందలి
దుర్గాంశవిశేషము; 4. ప్రణామనందలి దుర్గాంశ
విశేషము. విణ. లేత. (మొలకనవ్వు, మొలకచం
దుగఁడు, మొలకపాయము. మొ.)
మొలకకట్టు. ద్వ. స. క్రి. హంపీయందు చల్లుటకుఁ
గాను విత్తనము మొలకలెత్తెత్తడిపి ముడియకట్టు.
"తే. ఆలఁగఁదేనియనానిచి మొలకకట్టి. శర్కర
భీజములనుదాశాదభూమి, భావజాఁడువిత్ర మొల
చినపైరు నెఱపె, రదవిలాసంబుపూజోడిపెద
వివదవి." సాండు. 3, ఆ.
మొలకట్టు. దే. వి. 1. మొలనూలు; "చ. మెడఁబులి
గోరు ఫాలమున మేలిమిపచ్చలరావితక పు, త్రడి
మొలకట్టుకొనుఁ బదంబులఁగెంపులగిల్గుటండి
యల్, విడిగలమద్దికాయకవినుల సాంపుఘటిం
పఁదవ్వు, తన్నడుగులువేల్చురాకొమరుఁడాడట
దాదులుకేలువట్టుకొక." చంద్రా. ౨, ఆ.—
2. కట్టుకొక. "నీ. మొలకట్టుపాటుటాకులుజాఱ
కుండంగడిటికట్టినబలతీవకట్టు." చంద్రా. ౨, ఆ.
మొలకత్తి. ద్వ. వి. బాఁడు. "నీ. కిసలయాధరమేని
పసుపుదాల్చుప్పటికాసెనొప్పగుమొలకత్తియ
మర." శకాం. ౫, ఆ.
మొలకబంగారు. వై. వి. పుట్టలలో పురుగులవల్లకలి
గెడు బంగారు.
మొలకెత్తు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొలక+ఎత్తు.) మొలచు.
మొలగులికీ. దే. వి. (మొల+కులికీ.) 1. సస్యవిశేషము;
2. బ. ధాన్యవిశేషము. (వాడుకలో మొలకొలికీ.)
మొలకే. వై. ఆ. క్రి. మొలకెత్తు, అంకురంచు.
మొలతెంచు ద్వ. ఆ. క్రి. (మొలచు+తెంచు.) కలగు.
పుట్టు. "క. జడముడులుకుటిలభృకుటులు, మడిన
డఁగనుఁగవలఁగెంపు మొలతేరంగా." కాశీ. 2, ఆ.
మొలతాడు. దే. వి. పురుషునికటినూత్రము.
మొలత్రాను. దే. వి. మొగలత్రాను. (చూ. కను
టము.)
మొలనూలు. దే. వి. ఆఁడువారు అలంకారార్థము
ధరించెడు కటినూత్రము. (చూ. నేవళము.)
మొలవ. వై. వి. మొలక, అంకురము, ఆం. భా. ద్వ. పి

మొలవేయు. ద్వ. స. క్రి. (మొలక + వేయు.) నాటు.
(కాకరవిత్తులు మొలకేసెను.)

మొలము. దే. వి. 1. బంగారులోనగువానిపూత;
2. పుంటికిపూసెడుమందు. (రూ. మలము.)

మొలుగు. దే. వి. మొలుగుయొక్క రూపాంతరము.
ఆము. ౪, ఆ.

మొల్క. వై. వి. మొలకయొక్క రూపాంతరము. “మగ
మొల్క.” కళా. ౪, ఆ.

మొల్చే. వై. ఆ. క్రి. మొలచుయొక్క రూపాంతర
ము. (చూ. తప్పి రెండవయర్థము.)

మొల్ల. దే. వి. కుందము?

మొల్లమి. దే. వి. సాంద్రత. “వ. జల్లులమొల్లమిన్నల్ల
నీల్లుచు.” కళా. ౬, ఆ. — విణ. సాంద్రము. “వ.
తెల్లతెల్లవై మొల్లమిగనంతకంతకు దిగంతంబులు
దంతంబులందీగించిన యిడుపులంబోలెం దీండ్రిం
ప.” స్వా. 3, ఆ.

మొల్లము. య. దే. వి. తటచు. (చూ. ములుగుడు.)

విణ. 1. తటచైవది; “నీ. మొల్లమైకనుపట్టునులై
పూనుత్తుల మొత్తంబులకుగడు మూగిమూగి.”
పర. ౨, ఆ. — 2. ఆధికము. “ఎ, గీ. ఉల్లమున
మొల్లమును వేడ్కనల్లసిల్లె.” రుక్మి. ౪, ఆ. — వై. వి.
ధనము*. “ఉ. ఎల్లధనంబు సొటునడి తిందుకు
లేశ్వర యింకనొడ్డగా, మొల్లము నాకుజూపు
ము.” భార. సభా. ౨, ఆ.

మొల్లము. దే. వి. మొలమునకు మొదటిరూపము.

మొపు. దే. వి. మొపుయొక్క రూపాంతరము. “మొ
పులాగు.” కవిక. ౬, ఆ.

మొపుడు. వై. ఆ. క్రి. మొగుడుయొక్క రూపాంతర
ము. “క. కవిసర్పగారుడంబను, కవితాత్మణ
మొనర్చిగర్వితమదను, వృ. విసర్పంబులమొగము
ల, మొవిడించికలంచి ముంచముందుగ నేర్తుక.”
కవిస. ౧, ఆధి.

మొపు. దే. వి. మొపుయొక్క రూపాంతరము.

మొసలి. దే. వి. జలజంతువిశేషము, నక్రము.

మొసలికాటు. దే. వి. మకరముభాకృతిగల త్వర్య
గము.

మొసలిదోరణము. ద్వ. వి. మకరతోరణము. “మొ
సలిదోరణమెక్కి.” అచ్చ. కుం. కాం.

మొసలిరాసి. ద్వ. వి. మకరరాశి.

మొసలివాపోగులు. ద్వ. వి. బ. (చూ.) మకరకుం
డలములు. “మొసలివాపోగులంపెనగువీనుల
వాడు.” అచ్చ. బాల. కాం.

మొసలివాయి. ద్వ. వి. (చూ.) మొసలికాటు. (రూ.
మొసలివా. “మ. ప్రత్యోధ్వాధరభాగవీతయు
గళిభాస్వత్సరుస్తంభసం, స్థితిదీండ్రించెడిజాకు
వామొసలివాదీప్తార్పిగా.” ఆము. ౧, ఆ.)

మొహతాడు. హిం. వి. గ్రానుపుబంబైతు.

మొహదా. దే. వి. అడ్డకత్తి, పట్టిసము. “మిహిపసిం
డిపరుంజామొహదా.” స్వా. ౪, ఆ.

మొహమల్. హిం. వి. ఒక మొలదినను పట్టు. (రూ.
మొకమల్.)

మొహరము. హిం. వి. తురకల పీర్లపండుగ.

మొహరీ. దే. వి. ముప్పదిచిన్న ములయెత్తు బంగారు
నాణెము.

మొహరు. హిం. వి. ముద్ర.

మొహశము. దే. వి. ఒకదినను కూరాకుచెట్టు.

మో,

మోకటింఁచే. దే. ఆ. క్రి. మోకాట్ల నేలకానముం
దటికొఱుగు. “వ. వాడుభయభక్తితాత్పర్యంబుల
తోడమోకటించికరంబులు నేలనూడినమన్న
రించి.” వి. పు. 2, ఆ. (చూ. మోకటిల్లబడు.)
మోకటిల్లబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మోకటిల్లక + పడు.)
మోకటిల్లు. “తే. తత్త, తిందిపొండుండ్రు ధర
మోకటిల్లబడెగ.” ఉ. హరి. 3, ఆ. (రూ.
మోకటిలబడు. “వ. అమ్మెదినీ పతిపార్వ్యభా
గంబులెట్టడిచిన మోకటిలబడియును వీరకచె
డకయెగసి.” సు. “సవిహ్వలప్రహరణ జాను
భ్యానుగమస్తహిమ్.” భార. శల్య. ౨, ఆ. “క.
వీరకచెడిఘనగదాపాతి, దోకయుగదలంపలే
కదుస్సపావీడక, మోకటిల బడియే నేలను,
సోకోర్వకదిగజంబు నుడినుడిగించుక.” భా
గ. ౮, స్కం.) (స్వార్థమున పడు.)

మోకటిల్లు. దే. ఆ. క్రి. మోకటించు. (రూ. మో
కటిలు.)

మోకారింఁచే. దే. ఆ. క్రి. మోకటించుయొక్క రూ
పాంతరము. “క. పుడమిక మోకారించిన.”
పాంచా. ౧, ఆ.

మోకాలు. దే. వి. (మోద + కాలు.) జానుపు.
“కా. తాకెంజిచ్చది వీడునుచ్చెరిపుచేతం జా

దుడంచుకొనెనల్, సోకంబెద్దయెలుంగునకొ
దరుచరస్తామంబాగింబల్కా, దోకంజాట్టిన
మంటయుల్కపగిదికొ దోకంగుదెన్నోతనో,

మోకాలూడుచు నేలమోవబడియొక మా
ర్పాదకామగుండై." రా. యు. కాం.

మోచేతినుడ్చుట్టిలు. ద్వ. వి. రెండిండ్లు కలిపికట్టిన
కట్టడము.

మోచేయి. ద్వ. వి. (మోడ + చేయి.) కూర్పరము
(రూ. మోచేయి.)

మోత. దే. వి. బరువు, భారము.

మోడ. దే. వి. మోడుచేతకట్టిన నెత్తురుగడ్డ.

మోడకట్టు. దే. అ. క్రి. మోడుచేత నెత్తురుగడ్డకట్టు.

మోడు. దే. స. క్రి. కొట్టు, ప్రహరించు. "క. రాది
గుచునెగుచునగుచుకొ, బోడట్టుకొబెట్టుదిట్టు
బారిబారిరోజొకొ, మోడుమెడద్రొక్కనె
క్కను, మీడికి నెగయించువంచుమొయిసారిం
చుకొ" ఉ. హరి. ౬, ఆ. -వి. దెబ్బ.

మోక. వై. వి. మొలకయొక్కరూపాంతరము, "ఎ,
గీ. నెలవుగెప్రంపుటనటి, మోకలారయొకారం
వుదాకలార." రసి. ౬, ఆ.

మోటు. దే. వి. లావుత్రాడు, వరాలుము.

మోక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కైవల్యము; 2. విడు
పు; 3. మొక్కముగి.

మోఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలిగొట్టుగి.

మోఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నర్థము;
2. దీనము.

మోచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆరటిగి; 2. బూరుగుగి.
ఆ. పుం. ము. మనగగి.

మోచక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) ముచ్చె. ఆ. పుం.
ము. 1. ఆరటిగి; 2. మనగగి. విణ. 1. విడుచు
నది; 2. విడుగునది.

మోచనము. సం. వి. అ. న. మోక్షము, విడుపు.

మోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) ముచ్చె.

మోచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడిపింపబడి
నది. (పరిమోచితమనియు.)

మోఛే. దే. అ. క్రి. అను. (చూ. ఎంత రెండవయర్థ
ము.) - స. క్రి. 1. విహించు; "భూతేశ్వరుని
యాజ్ఞాదలమోచి." కాళి. ౧, ఆ. -2. మొడలు
కొను. "ఎ, గీ. శంకరాద్రి, కాననముమోచిమం
దకాగంబుదాళక, బొణపెట్టిరి." స్వా. ౫, ఆ.

మోఛే. హిం. వి. అభిలాష, ఆశ.

మోట. యు. దే. వి. కపిలే. వై. విణ. మొద్దు*

మోటకత్తి. వై. వి. మచ్చుకత్తి. స్వా. ర. ఆ.

మోటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆత్మేపించుట; 2. పా
డిచేయుట.

మోటపాటిరెడ్డు. ద్వ. వి. బ. రెడ్లలోనొక తెగవాగు.
మోటబరి. ద్వ. వి. బరువుమోపెడియెడ్డు.

మోటిచే. దే. స. క్రి. పోటిగానిలుపు. (దూలము
పడకుండ స్తంభమును మోటించినాడు.)

మోటిక. దే. వి. మొటికము మొదటిరూపము.

మోటు. వై. వి. 1. మ్రోడు*; 2. తట్టువగుట్టుము*;
"నడకగట్టుపుమోటుల." వై. అ. ఆ. -గి. పండి
కెరుట మనుష్యకారముగానిలిపిన కవలటత్వ
ము*, "జారకిరిపబ్బెల్లటమోటు." హంస. అ.
ఆ. "నీ. సుటలెత్తుకొనియెత్తు కిటివైనమోటాన
పడియేయబొడుతునిపాదమాన." స్వా. ర. ఆ. -
విణ. మూర్ఘము, మూర్ఘుడు. (మోటువట్టు.)

మోట్లయితము. సం. వి. అ. న. ప్రియునికథాదులయం
దు మనసుతగిలియుండుటను తెలియజేసెడు స్త్రీల
యొక్కకర్ణకంఠూయనాదిశృంగారచేష్టవిశేషము.

మోడము. దే. వి. మేఘవరణము, మందారము.

మోడి. దే. వి. 1. గణికాదులు మొగ్గవాలికాల్గిసమీ
పమందుంచినవస్తువునెత్తుట; 2. బింకము; "ఛ.
ఎనగిననెయ్యపుంగినుక నెంతయుమోడిముసుం
గునెట్టి." శకం. ర. ఆ. -3. వ్రాతయొక్కవైఖరి.

మోడు. దే. వి. 1. స్థాణువు; 2. (చూ.) పలాలము.
విణ. మొక్క. (చూ. జెఱిభి.) మ్రోడుయొక్క
రూపాంతరము.

మోడుఁజే. వై. ప్రే. మొగుడుచేయొక్క రూపాంత
రము. "ఉ. తోడికుమారులకొసఖులు దూరము
నండికరారవిడచునల్, మోడివిఫాలభాగమున
మోపినమస్కృతులాచరింపంగా." కాళీ. ౬, ఆ.

మోడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. మోడగు; 2. మొక్క
యగు; (చూ. మోడ్చు.) 3. తునుగు; "క. మో
డుపడినచేతులతో, గీడగుదళబొందికాక."

హరి. ఉ. ౮, ఆ. -4. ఖండితమగు. (ప్రే. మో
డుపఱచు. ఖండితముచేయుటకు. - "ఎ. గీ. మొ
ననీనిదుసహృదరిముక్కునెవులు. మోడుపటి
చినఖడ్గంబు మ్రోలగ్రాల." రా. యు. కాం.)

మోడుపు. దే. వి. మొగుడుట. "చంద్రపరివర్తిని
ద్ధనీరరుహముకుళభాతిమోడుపుగెలుఫాలాగ్రి

నిధికవిలసిల్లియలర." పాండు. ౧. ఆ. (రూ. మోక్షు. ముదితనేత్రాంబుజములర మోక్షుగాం చె." కవి. ౨. ఆ.)

మోక్షు. వై. ప్రే. మోక్షుమయొక్క రూపాంతరము. మోక్షుడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మోక్షుమయొక్క రూపాంతరము. (మోటగుటకు. — "కొప్పులుదన్న మోక్షు డుభూరుహంబునుబోలె." భార. క్రి. ౧. ఆ. — "మొక్కయగుటకు. — "నెచ్చనంబులక మొనయు కతుహలాంకురము మోక్షుడ." లక్ష్మీ. ౧. ఆ.)

మోక్షార్థ. హిం. వి. పన్ను.

మోక్షాదు. హిం. వి. ఒకసారి యిచ్చుమందు.

మోక్షుబరు. హిం. వి. ఘనతగల, గొప్ప, నమ్మదగిన.

మోద. దే. వి. తమలపాకులకట్ట.

మోదకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుడుము. లడ్డు. (అని కొండలు.)

మోదమానము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సంతోషించుచున్నది.

మోదము. సం. వి. ఆ. పుం. సంతోషము, ముదము.

మోదయము. దే. వి. తృణవిశేషము, బల్బజము.

మోదించే. సం. ఆ. క్రి. సంతోషించు, ముదమందు.

మోదిల్లు. సం. ఆ. క్రి. మోదించు, (రూ. మోదిలు.)

వా. ౫. ఆ.

మోదుగు. దే. వి. కింకుకము? "తే. ఎలమిమైజాజి యారంపు టేనుగులను, నొంచునామనియను తె అసారిమెకము, గోళ్లనంగనదగు మోదుగులను మొగ్గ, లమరెడమరంగుమి న్నెల్లనముకొనగ." య. ౪. ఆ.

మోదుగులొడిమలు. దే. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము. (చూ. ముదుకసరులు.)

మోదుగుమాడలు. దే. వి. బ. 1. కాలిధాన్యవిశేషము; 2. మోదుగునిత్రులు.

మోదువు. దే. వి. మోదుగుయొక్క రూపాంతరము.

మోదెన. దే. వి. శివమల్లిక. (రూ. మోదెనము.)

మోసరి. దే. వి. (మోపు+అరి.) మోపుమోయువాడు.

మోద్య. మోసరికగుతగ్గు మ్రొగ్గులభిము. మోపించుకొనునట్టిముగ్గునికగునె." భాగ. ౨. స్కం.

మోపాది. దే. వి. (మోపు+అది.) అపాయము. (ఇది యేడాదిలోనగువానింటిది.)

మోపి. దే. వి. ముండమోసినది, విధవ.

మోపిక. దే. వి. భారము. (ఇది ఓపికవంటిది)

మోపిడు. దే. స. క్రి. (మోపు+ఇడు.) విల్లు ఎక్కిడు.

(చూ. ఎక్కిడు.) "కొండలు మోపిడలేకతక్కుగా గొండటోకింతయెక్కిడును." భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ.

మోపు. దే. ప్రే. 1. మోయుడేయు, మోపించు;

2. అనిచు; "మునిశోలనెత్తుకొలక మోపుచును." భార. ఆను. ౨. ఆ. — 3. ఆశోపించు; "ద్వి. నారిచేసినతప్పు నామీదమోపి." సా. ౪. భా. — వి.

1. గడ్డిలోనగువాని పెద్దకట్ట; 2. భారము; "ఎ. గీ. మానిఖిలపుత్త, మునుసముద్ధరించు మోపునీయదియక, దన్ను." భార. ఆర. 2. ఆ. — 3. వింటినారి.

"క. దనుజకులత్రాసకరం, బునురిపుభంజనమురత్న భూషితరూపం, బునుగురుదేశాష్టాదక, మునునగునిజకార్దుకంబుమోపెడలించెక." సం. "అముంచడమువస్త్రస్యజ్యామత్తయ్యాంయుద్ధిస్థిరః." భార. విరా. ౧. ఆ. — వి. అధికము. (ఉత్తరమున వాన మోపుగాకురిసినది.)

మోపుకాడు. దే. వి. మోచువాడు. "క. నీవేటి మోపుకాడవు." భార. ఉద్యో. 3. ఆ.

మోపుదల. దే. వి. 1. ఆశోపణము; 2. భారము.

మోపెట్టు. దే. స. క్రి. (మోపు+పెట్టు.) (చూ.)

ఎక్కిడు. "ఎవ్వరికిమున్నీ విల్లుమోపెట్టబోలదు." భార. ఆది. 2. ఆ.

మోము. వై. వి. మొగముయొక్క రూపాంతరము.

(ద్రావిడమునకు. — "క. దామగ్రంధియనంగా, మోమిడుకొని." భార. ఉద్యో. ౪. ఆ.)

మోముముట్టు. ద్వ. వి. మొగముట్టుయొక్క రూపాంతరము.

"చక్కని మోముముట్టు." రామా. ౨. ఆ.

మోమోట. ద్వ. వి. మొగమోటయొక్క రూపాంతరము.

(దాక్షిణ్యమునకు. — "గురుడిట్లుపలికె జూచితెయకటామోమోటలేక." శకాం. ౪. ఆ.)

(రూ. మోమోటము. సంకోచించుటకు. — "శా. మోమోటంబించుకలేక తక్కినభజాయుగ్గంబునకాత్రేయుచుక." ఉ. పారి. ౬. ఆ.)

మోమోడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మొగమోడుయొక్క రూపాంతరము.

(దాక్షిణ్యపడుటకు. — "క. అడిరిప్త మోదన్నత్రము, పోడిరిమంద్రకవప్తవృబంధంబులమో, మోడిరితైర్థిలకులగో, ప్లాడిరివైవల్యలక్ష్మీనమరులునునలుక." కాశీ. ౨. ఆ.)

మోయిను. హిం. వి. 1. రీతి; 2. బలెను.

మోయు. దే. స. క్రి. (భారము) విహించు.

మోర. దే. వి. 1. పశ్చాదులద్వీపముఖము; “ఆ. మోర మోరమోపిమూరుకొనియు.” (ఇక్కడ ఆశ్చర్యము ఖము.) కాశీ. ౪. ఆ.—“ఎ. గీ. నురువులరుల వెడఁ దసోళ్లతోడుత మోర, లెత్తుకొనును.” (ఇక్కడ ఉష్ణముఖము.) రా. యు. కాం. “ప. ముంగిస మోర లంబోని మోరలు సారసారకు నెత్తి.” (ఇక్కడ నకులకునకములముఖములు.) సావ. ౪. ఆ. (ఇట్లు ప్రయోగములచేత ఇతరములైనవానికిని తెలియు నది.) 2. (నిండనుండు) మనస్వయముఖము. (చేసి నావులే నీ మోర.)

మోరట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చౌఱి. ఆ. న. ము. 1. ఊడుగుబుప్పు; 2. చెఱకువేరు; 3. ఈనిన మూడు దినములకు పైబడ్డపాలు; 4. మజ్జిగ.

మోరటి. దే. వి. ప్రియాలము.

మోరటిల్లు. దే. ఆ. క్రి. మోముమీదికెత్తు. (రూ.

మోరటిలు. చూ. గగ్గోలువడు.)

మోరత్రోవు. దే. వి. పరాజ్ఞుభవము.

మోరపక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మోరపాక. దే. వి. (ఓరపాకకు మొదటిరూపము.)

మోరా. హిం. వి. కాలిపీఠ.

మోరు. యు. దే. వి. పర్యవశిఖరము. “న. ఇవ్విధంబు ననమేరునగంబునందొక్క మోరునీఱగుటయు.” ఉ. హరి. ౬. ఆ.—వై. మజ్జిగ. “గారెలుబూరెలు చారులుమోరులు.” ఉ. రా. ౬. ఆ.

మోరుండ. ద్వ. వి. (మోరు + ఉండ.) భక్ష్యవిశేషము. హంస. ౧. ఆ.

మోర్చింగు. హిం. వి. ఒకవిధమైన వాద్యము, చిన్న ముఖవీణ.

మోఱకము. వై. వి. మూర్ఖత్వము*. “నీ. ఆఖిలలోకే శ్వరండగురమాధిపుతోడ విడువనివైరంబుదొడరునట్టి, మోఱకమేటితోమొలచెదెత్తునిబుద్ధి.” లక్ష్మీ. ౧. ఆ.—విణ. మూర్ఖము. “ఆ. చర్మభావ మొందింసస్పర్శగుఱముల, కాసచేసిచేసియుమది నంబు, గజమువేడ్కదగిలి గజములోబడుభంగి, గట్టునడకుమోఱకంపుమనస.” వా. ర. ఆ.

మోఱకకత్తె. వై. విణ. (మోఱకము + కత్తె.) మూర్ఖురాలు. కృష్ణ. 3. ఆ.

మోఱకు. వై. విణ. మూర్ఖుడు. “పెళ్ళామోఱకుభంగి మాంసములు ముక్కునబంటిగ మ్రింగుమండ.” భో. ౧. ఆ. (చూ. మోఱకు.)

మోఱకుడు. వై. విణ. —వై. —“వ. ఆపృథ్వీమోఱకుండుపురోహితులంబిలిపించి.” లక్ష్మీ. ౪. ఆ. మోలము. దే. వి. మొలముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎక్కనక్కము మొదటియర్థము.) (రూ. మోళము.)

మోలుగు. దే. వి. నల్లచోయచెక్క.

మోవి. దే. వి. 1. పెదవి; 2. ఒకానొక చెట్టు. “ఎ. గీ. తిలకరుదీబొల్చి మోవికాంతినిజెలంగి, పాపటబాసరియామోదభరమునించె, జూపఱకునెల్ల వలక్షిసాంపెలర్ప, నభినవంధైనయావసంతాగ మమున.” కవి. ౨. ఆ.

మోవు. దే. వి. తాటిచెట్టులోనగువానియందు పుట్టెడుముడుతవీడనిలేత ఆకుమొలక. “నీ. రంభోరు రమణీయరమణులచెలుపు మైదలలిరాకు మోవుల కలిమి నెఱసి.” మ. ౨. ఆ.

మోవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొంగతనము.

మోవకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దొంగ, తస్కరుడు.

మోస. వై. వి. 1. దొంగతనము; “తే. మోసదర్శిం చియవైశ్యముఖ్యుండేద్యై.” కాశీ. ౫. ఆ.— 2. ప్రమాదము*; “ముదితలనమ్మియేమఱుట మోస సుమీ.” కాశీ. ౬. ఆ.—3. వంచన*.

మోసగాడు. ద్వ. విణ. (మోస + కాడు.) వంచకుడు.

మోసపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. ప్రమాదపడు; “ఆ. మొదలబొడిదేర్చి మోసపోయితిమని, దానిద్రిష్టి చెప్పబూనిలేని, జయముగొన్న వాడునభ్యులు వేర్వేలు, దండునరువ వలయు దవ్వకొలది.” విజ్ఞా. స్క. కాం.—2. వంచించబడు. “ఉ. మాచు పుంజొక్కలునీవునిక్కముగజూచి మనంబున మోసపోయితి.” భార. ఆర. ౬. ఆ. (స్త్రీ. మోసపుచ్చు.)

మోసము. వై. వి. 1. దొంగతనము; (చూ. మోస.) 2. ప్రమాదము*; “క. నీగురునికామధేనువు, నేగవయంబనితలంచి యేనీతిగరజా, సాగరకరుణింపుముమది, నేగతిమోసంబులేద యెవ్వరికై నక.” మార్క. 2. ఆ.—3. వంచన*. “ఉ. ముక్కు మొంగుబుజాడ కొకమోసపుముటకు విశ్వనాయకుం, డెక్కడినైనబొమ్మనుచు నెఱ్ఱనిచాపులజూచెనల్మతోక.” భీ. 3. ఆ.

మోసల. వై. వి. మొగసాలయొక్క రూపాంతరము. (నగరితలవాటిచావడికి. — “మ. మో, సలగి”

తైత్తలవంచితస్మృత్యుచయచల్యంబుతో నం
డగ్గ. సా. 3, ఆ.)

మోసాల. వై. వి. మొగసాలయొక్కరూపాంతరము.
(నగరితలవాకిటిచావడికి. — “నీ. దుంతివిఘ్నేశుఁ
డుండుప్రదేశమిక్షించి లోలార్కునగరి మో
సాలవెడకి.” కాశీ. ౨, ఆ.)

మోసు. దే. వి. 1. మోపు; “నీ. హలనమత్తుడలికం
దాభం దిర్యజ్ఞు తాస్యమనఁ గొమ్మెకటిమాసనఁ
గఁగ్రుంగ.” ఆము. ౪, ఆ.—2. మొలక. “మో
మనఁజిన్ని లేనగవు మోసులుభాసీల.” పర. 3, ఆ.

మోస్తరు. గ్రా. వి. మాదిరి.

మోహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాగవిశేషము. ఆ. న.
ము. 1. మూర్ఖ; 2. అబువిద్యలలో నొకటి.
(చూ. విద్య.)—పుం. మృగభాణవిశేషము. (చూ.
మృగభండు.)

మోహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అజ్ఞానము; 2. మూర్ఖ;
3. వలపు.

మోహరము. దే. వి. మొగ్గరము, పూర్వము. (చూ.
డావలించు.)

మోహరీ. దే. వి. మొహరీయొక్కరూపాంతరము.

మోహరించు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎదుర్కొను; “తే. మూడు
కన్నులవేల్పుతో మోహరించి, నేడడుదేహంబు
లేకయున్నాఁడుదాను.” వై. ౪, ఆ.—2. పూర్వహ
ముపన్ను. “వ. ఎడనెడంగలయనిలుచునట్లుగా
మోహరించి.” భార. విరా. ౪, ఆ. స. క్రి. ఎడ
రించు. “మోహరింతముపురారిక.” ఉ. హరి.
౬, ఆ. (చూ. సరస.)

మోహించు. సం. ఆ. క్రి. 1. అజ్ఞానముపొందు;
2. మూర్ఖిల్లు.—స. క్రి. వలచు.

మోహితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మోహము
నొందినవాఁడు.

మోహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్త్రీ దేవతావిశేషము;
2. విశాచస్త్రీవిశేషము.

మోళంగి. దే. వి. ములకీ.

మోళా. హిం. వి. రీతి, తరగతి.

మో.

మోంజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముంజదర్ప మొలత్రాడు.
ముంజి.

మోంజి. హిం. వి. గ్రామముక్రిందచేసపల్లె.

మోంటు. ఆం. వి. మొత్తము.

మోండము. సం. వి. ఆ. న. కొబ్బెరయుండలనెడు
భక్ష్యవిశేషము.

మోకలి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకి, వాయసము.

మోక్షకఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లయుప్పి.

మోక్షకము. సం. వి. ఆ. న. మత్స్యము. (సుత్రైయలు
ఏనుగుకుంభస్థలము, మేఘము, పండితా, శం
ఖము, మత్స్యశిరము, పాఠపడక, ముత్తైపు
చిప్ప, చెఱకు, బొంగు వెగుగు వీనియందు పుట్టును.
ముత్తైపుచిప్పయందు పుట్టినవే తఱచుగా వాడఁ
బడును.)

మోఖరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముఖరిభావము, ముఖ
రత్నము.

మోఖరియము. సం. వి. ఆ. న. —వై.—

మోక్ష్యము. సం. వి. ఆ. న. మూఢభావము, మూఢ
త్వము.

మోద్దీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పెనులుపండునది.
(బాలము.)

మోనము. సం. వి. ఆ. న. మాటాడకుండుట.

మోని. సం. వి. న్. పుం. మోనముగలవాఁడు, మని.

మోరజికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మద్దెలకాఁడు, మా
ర్దంగికుఁడు.

మోరి. దే. వి. నాగసరము. “వ. మాంబేరిగొరుగుమై
టంబు.” ఆము. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము మప్రరి.)

మోగ్యము. సం. వి. ఆ. న. మూగభావము, మూగత్వము.

మోగ్య. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అల్లెత్రాడు; 2. వసనీ.

మోల్యము. సం. వి. ఆ. న. మూలబలము.

మోప్పర్యము. సం. వి. ఆ. న. ముప్పరభావము,
ముప్పరత్వము.

మోహూర్తికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. జోనుస్యఁడు,
(రూ. మోహూర్తుఁడు.)

మోళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేల. పుం. స్త్రీ. 1. నీగ;
2. కొవ్వ; 3. కిరీము. పుం. అశోకము.

మ్ర.

మ్రంగ. దే. వి. మంగళ మొదటిరూపము.

మ్రంగఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మ్రంగకాపడు) మ్రం
గు. “దు. ర్భరభారాతుర భోగిరా ట్పుణతతుల్
మ్రంగంబడక.” హరి ఉ. ౨, ఆ. “ఉ. ఆ గ
నయంగదీప్తియమృతాంశు మయూఖతరంగకేఘ
ను, ప్పొంగుచుదీప్తమొయచటబోర్చెసలారెడు
బ్రహ్మతేజముకా, మ్రంగఁబడంగడేసె నభిరామ

గుణవికారైపు నేలయ, య్యంగజదివ్యతేజము
నకడ్డమెయి వెడ బ్రస్తతేజము." ఎల్లన. 3, ఆ.
మంగు. దే. అ. క్రి. మంగు, వ్రాలు. (మా.
మంగబడు.)

మందిరి. దే. వి. నొచ్చినది. (మా. మందు,
చిందిరి.)

మందు. దే. అ. క్రి. 1. చేచ్చే; "రఘులగడంగవాన
రులు మ్రందియు." రా. యు. కాం. "కప్పులగు
ప్పలుగా వధించుచో, నలుగుల మ్రుగుభేకని
వహంబుగనుంగొని భేక నాయకుండు." భార.
ఆర. ౪, ఆ.—2. చదియు; "దీనిదలమ్రుందగ
మోఁదెద." భార. ఆను. ౧, ఆ.—3. నొచ్చే; "చ.
అలుగుల మ్రందియందుల మృగావలియున్
విహంగబుజున్ భయా, కులగతిఁబొంది." భార.
ఆర. ౧, ఆ.—4. సోఁ. "నీ. కార్పయ్యసోఁకునఁ
గంది మ్రందిన తీగయునుబోలె వెడరూపు నొం
దియున్న, వనితను." మార్క. ౧, ఆ.

మక్కు. దే. అ. క్రి. మక్కునకు మొదటిరూపము.
(ప్రతులయందెట్లు రేఖయుక్తముగాఁ గానబడు
చున్నది.)

మ్రుత్ము. సం. వి. అ. పుం. తనతప్పన మఱుంగు
పుచ్చుట.

మ్రుగ్గ. వై. అ. క్రి. 1. చేచ్చే; "కులముదన్నదలం
చియిదిచ్చి యొంటిమై మ్రుగ్గడువారు." భార.
కర్ణ. ౨, ఆ.—2. నట్టమును*; (మా. పగ్గముమొ
దటియర్థము).—3. వివృతించు*. "నీ. పాదఘ
ట్టనములభారమగ్గల మైన మ్రుగ్గిదిగ్గజములుమొ
గ్గిపడఁగ." పంచ. నా. 3, ఆ.

మ్రుదిమము. సం. వి. న్. పుం. మృదుత్వము, మెత్తన.

మ్రుబ్బు. దే. వి. మబ్బునకు మొదటిరూపము. "శా.
మ్రుబ్బుంజాయల నీలిగంట్లు చెవియో రంజాలు
కోక ప్రోగులు." రా. వి. ౨, ఆ.

మ్రా.

మ్రాకు. దే. వి. మ్రాను, పుత్తము.

మ్రాగన్ను. దే. వి. (మ్రాగు+కన్ను.) సోఁలినకన్ను.

"క. అనితనచావునకెంతయు, మనమున నాళ్ళ
ర్యఁడుచు మ్రాగన్నుడుచుం, దనసఖులొక్కం
దెంపఁగ, దనుజాంగన ధర్మదేవతాపురికేగెన్." భో.
౫, ఆ.

మ్రాగన్నువడు. ద్వ. అ. క్రి. (మ్రాగన్ను+వడు.)
మ్రాగన్నుగు. "నీ. మ్రాగన్నువడివెడతూగు
మేనున మింట నొఱుగుచుబడఁజాటి యులికి
పడును." కవిక. ౪, ఆ.

మ్రాగు. దే. అ. క్రి. సోఁ. "ద్వి. సవనకాండపునే
ములున, గ్రాగియుఁదీర్థయాత్రా ప్రవాస
ముల, మ్రాగియుజనులు సేరరునిప్పకంక, పరమ
వైష్ణవివిధభవంబు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

మ్రానిపసుపు. దే. వి. మానిపసుపు, దారుహరిద్ర.
మ్రానిపొలుపులుగు. దే. వి. వద్రంగిపిట్ట. దార్వా
ఘాటము.

మ్రాను. దే. వి. చెట్టు, పుత్తము. రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ.
మ్రానుగోయిల. దే. వి. (మ్రాను+గోయిల.) వద్రంగి
పిట్ట, దార్వాఘాటము.

మ్రానుదేలు. దే. అ. క్రి. (మ్రాను+తేలు.) మ్రాను
పడు. "ఎ. గీ. మందిరాభ్యంతరముఁజొచ్చె మ్రా
నుదేటి." విక్ర. ౪, ఆ.

మ్రానుద్రిప్పరి. దే. వి. (మ్రాను+త్రిప్పరి.) కోఁతి.
(రూ. మ్రాద్రిప్పరి. అచ్చ. యు. కాం.)

మ్రానుపడు. ద్వ. అ. క్రి. స్తంభించు. "మేనుమ్రాను
పడఁగాఁదొడఁగెన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

మ్రానుపాటు. ద్వ. వి. మ్రానుపడుట, స్తంభనము.
"మొయమ్రానుపాటుతో నెలుఁగునరాలుపాటో
దనె" ఉ. హరి. ౫, ఆ.

మ్రానుపిల్లు. దే. అ. క్రి. స్తంభించు. (రూ. మ్రాను
పిలు. చూ. పెచ్చోరి.)

మ్రానుపెట్టు. దే. స. క్రి. మానుపడఁజేయు. "క. అం
గీకృతరంగన్నా, తంగీమదగంధమగుచుదద్దయు
వేడ్కన్, సంగీతవిశేషంబుల, భృంగీగణమొప్పె
మ్రానుపెట్టెడుమాడ్కిన్." భాగ. ౮, స్కం.

మ్రానుమనికి. దే. వి. కోఁతి. (రూ. మ్రానునీకి.
"ఓరివెడంగుమ్రానునీకి." అచ్చ. యు. కాం.)

మ్రానుసెందు. దే. అ. క్రి. (మ్రాను+సెందు.) మ్రా
నుపడు. "క. విదురశపము మ్రానుసెందివికృతర
హితమై, నిదురమొయిసొఱియున్నప, గిదిమం
డన్." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.

మ్రాన్నడు. ద్వ. అ. క్రి. మ్రానుపడుయొక్కరూపం
తరము. "సురలోమ్రాన్నడన్." భాగ. ౮, స్కం.

మ్రాలు. దే. అ. క్రి. సోఁ. "తే. మనములరఁజూ
డ్కులుగడు మ్రాలఁజెవులు, వ్రాలహఁజొంగ

నలురాగలోలగుమఱ, జేరిహరిశేంద్రు నెవ్వఱ
ముమూరుకొనుచు, నట్లు నాకుచునున్న నాహరి
ణవిధుడు." మార్క. ౫, ఆ.

మూలదేవు. దే. అ. క్రి. (మూల + తేందు.) మూ
లు. "నీ. తావిలైవ్రాలినతమ్మి తేకులభంగివాలా
రుజూపులు మూలుదేర." విక్ర. 2, ఆ. (స్వార్థమున తేందు.)
మూలదే. దే. ప్రే. మూలదేయు. (రూ. మూలు).
చూ. దీవె.)

మి.

మింగు. దే. స. క్రి. కబళించు. "తెప్పినహరితత్వ
తతిమింగును." కవిక. ౪, ఆ.

మింగుడు. దే. వి. కబళనము.
మింగుడునగు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మింగుడు + పడు.)
కబళితనగు. (చూ. జేడుకకాడుఅలయ్యురము.)

ము.

ముక్క. దే. విణ. చెడిపోయినది. (ధాన్యము.) "ఉ.
శన్నా నాక్షీభర్తయిడి నన్నియైకొను ముక్క
ధాన్యముల్." పాండు. ౪, ఆ.

ముక్కడి. దే. విణ. అల్పము, తుండ్రము. "వ. ఎఱు
కపడ్డనారుత్తమ జనంబులు దెబ్బదియాఱుగొట్లు
నిరువదివేలును ముక్కడిమూకయిరువది నాలు
గువేలు మున్నూటయిరువండు" దిగిరి " భార.
స్త్రీ. ౨, ఆ.

ముగ్గు. దే. వి. ఇల్లు అలికినపిప్పట ముత్యములులో
నగువానితో లతాద్యాకారముగా చేయు పలం
కరణము. "క్రొత్తగుకప్రపుంజికిలి ముగ్గులు." భద్రా.
౧, ఆ.

ముచ్చిమి. దే. వి. దొంగతనము. "నీ. జనులొక్క
తటిదొలి సమయంబుడమలోనజేసి క్రూరత
యు ముచ్చిమియంతుకు, సైపక." భార. కాం.
౨, ఆ.

ముచ్చిలి. దే. వి. చార్లము, దొంగతనము.
ముచ్చిలింపే. దే. స. క్రి. దొంగిలించు.
ముచ్చిలిపోటు. దే. వి. నిద్రపోవుచుండగా వైబ
డిచేయు యుద్ధము.

ముచ్చిలు. దే. స. క్రి. 1. దొంగిలించు; "తే. కల్లు
వ్రావుట గురువత్తిఁ గవయటయును, విప్రుఁ
జంపుట బ్రహ్మస్వవిషయమైన, ముచ్చిలుటయు

నువివికల క్రూరజనులఁ, శ్రీతిఁగూడుటయును
మహాపాతికములు." భార. కాం. ౧, ఆ.-2, వం
చించు. "ఉ. ముచ్చిలివచ్చి దుర్వచనములచ
రించినజెల్లినిత్తునే" భార. ఆర. 2, ఆ.

ముచ్చే. దే. వి. 1. దొంగ; 2. అరటిపువ్వులోనుండె
డువస్తువిశేషము. (చూ. గోరుమూడవయర్థము.)
ముచ్చేగోర. దే. వి. (ముచ్చు + గోర.) పెద్దదొంగ.
"ఆ. ఈ. యశ్వరాజునిట్లులపహరించి, ముచ్చు
గోరయీ సముద్రదేశంబున, నూటమింత లేక
యున్నవాడు." భార. ఆర. 3, ఆ.
ముచ్చేప్రాద్దు. ద్వ. వి. అధికారము.

మే.

మేగు. దే. స. క్రి. 1. పూము; (చూ. మేగు,
మేపు.) 2. అవరించుకొను. "తే. మందహాసంబు
చేసియమందరవము, మిగిలిరిపుకూర్వరవముల
మేగికోనగఁ, బాంచజన్యంబుఁ బెలుచఁబూ
రించికార్ణ, గుణముసారిచిదానవ గణముజూ
చి." నిర్వ. 3, ఆ.

మేపు. దే. స. క్రి. మేగుయొక్క రూపాంతరము.
(పూయుటకు. - "ఎ. గీ. ఆములక ప్రమాణ, మృదు
లమృత్తిండిఖండంబు మేవిమేవి, గంధలేశశ్శ
యాపధిగానొనర్ప, వలయుకొంచు." కాశీ.
౫, ఆ.)

మొ.

మొక్క. దే. స. క్రి. నమస్కరించు. "మొగ్గిన
నాదంపకనరుండు." జై. ౫, ఆ.-వి. నమస్కారము.
మొక్కడు. దే. వి. నమస్కారము. "మొక్కడుఁ
గేలు." పాండు. ౧, ఆ.

మొక్కబడి. దే. వి. మొక్కబడికి మొదటిరూపము.
మొగ్గుబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొగ్గక + పడు.)
మొగ్గు. (చూ. బెట్టు) (స్వార్థమున పడు.)
మొగ్గతిల్లబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (మొగ్గతిల్లక + పడు.)
1. మోకజిల్లబడు; "ఉ. ఏపునరెండుచేతులను
నిమ్మగబట్టి యమర్చయెత్తగా, నూపకమొగ్గ
తిల్లబడి." భార. ఆర. 3, ఆ. (రూ. మొగ్గతిల
బడు. "తే. ఆపుడుని శ్రేష్టితంబులైనాయములప
నిఁ, జాఁపకట్టుగబడియె మత్స్యక్షీతికు, నంద
నుండును సెగలపైయందినట్లు, మొగ్గతిలబడి
బలితంపు మూర్చకొంద." భార. విరా. ౪, ఆ.)
(స్వార్థమున పడు.)

మొగ్గతిల్లు. దే. ఆ. శ్రీ. మోక్షతిల్లు. “దిక్టటాంత వారణములు మొగ్గతిల్లుగ.” రా. యు, కాం. (రూ. మొగ్గతిల్లు. “అది మొగ్గతిలక మున్నకరి డిగ్గనుతీక.” శై. ౬, ఆ.)

మొగ్గ. దే. ఆ. శ్రీ. మొగ్గతిల్లు. “శే. మూర్ఖునో యిరభంబుపై మొగ్గనలడు.” వారి. ఉ. ౬, ఆ. “వ. ఋతువర్ణండాంధ్రంబెక్కునవ్వుడు హయం బులు మొగ్గినజూచి.” సం. “అధవర్ణపతన్ భూమాజానుభిస్తేహయోత్తమా.” భార. ఆర. ౨, ఆ. - వి. ఎక్కువ. “వ. నిచ్చలపుటగ్గలికలం దగ్గ మొగ్గలేక.” కళా. 3, ఆ.

మో.

మోగు. దే. ఆ. శ్రీ. మొరయు, శబ్దించు. “క. మ్రోగుమఁ దూపులయాపుల, నాగుచుద్రుప్త రశరత్తతారుణవారిక, దోగుచుమూర్ఖాదళ లక, దూగుచుచేగుచుఁబెసంగ దొరఁగొనిరా జిక.” రామా. ౨, ఆ. “క. మేదురతిరాట్టహా సము, రోదసివగులంగనట్లు మ్రోగుచు.” రా. యు, కాం.

మ్రోగుడు. దే. వి. మ్రోత, ధ్వని.

మ్రోత. దే. వి. ధ్వని. “ఎ. గీ. కామశరమువాడి కైరవాపునివేడి, వికముకూతేఱిపిండు మ్రో త, యంతకంతకడలి యెంతకావించునో, యేమి సేయుదాన నెద్ది తెలుగు.” భో. ౪, ఆ.

మ్రోడు. దే. వి. 1. స్థాణువు; “చ. అడపాడగాన రాకతెగటాఱియుఁ గాలినయట్టి మ్రోడుకై వడి.” స్వా. 3, ఆ. - 2. మొండి; “పూతకళంకు నిలుంభినొల్లకి మ్రోడునకిపుగూర్చుటిది మోస ముగాఁడె.” భో. ౫, ఆ. - 3. మొక్క. “ఆ. దశ ముఖానుజాండు దనకర్ణహూణల, మ్రోళ్లగువ్వు రించు చుదురునెత్తు, రెల్లయొడలందడువ నెఱ సంఘబడమటి, మిన్ను వెలిగినట్లు మేను వెలుఁ గ.” రామా. ౨, ఆ. (మొరడుయొక్క రూపాంతరము.)

మ్రోడుపడు. ధ్వ. ఆ. శ్రీ. మొక్కపోవు “అజ్ఞునప తివేడ్చు మ్రోడుపడుచందముగాంచి.” భార. విరా. 2, ఆ.

మ్రోయు. దే. ఆ. శ్రీ. ధ్వనించు, మ్రోగు. “రోద సినిండవాద్యములు మ్రోనె.” భట్ట. ౪, ఆ. (మొర యయొక్క రూపాంతరము.)

మ్రోల. దే. వి. ఎదురు. “శే. దుక్కిడిదేవి కమయక్త మ్రోలశచికిర, బసిఁడిగిన్నియఁగన్మోసయ్యగ.” విజ. 3, ఆ. “మ దీర్ఘక రాజ్ఞంబుల నానదీజలములకా గట్టెనడిగి నీరు మ్రో, లకుఁబెట్టుబ్బిరణాగతుం డయిన యాలంకేతువై దొట్టెగక.” భాగ. ౯, స్కం. (దీని కడపటి అకారమునకు వికల్పముగా లోపము. చూ. చేపట్టు. వి. మూడవయర్థము.)

మ్రోవు. దే. ఆ. శ్రీ. మ్రోగుయొక్క రూపాంత రము. య. ౫, ఆ.

మూ.

మూనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వాడినది.

మూని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వాడుట.

మి.

మిప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. స్పష్టముకానిది; (మాట.) 2. వాడినది.

మే.

మేచ్చుదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. భారతవర్షమునకు తుదనుండెడు కామరూపాది ప్రత్యంతదేశము.

మేచ్చుముఖము. సం. వి. ఆ. న. రాగి, తామ్రము.

మేచ్చుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గోమాంసభక్షకుడై సమప్రాచారములనునది యవ్యక్తముగా మాట లాడుచు వర్తించువాడు; 2. పాపరతుడు.

య.

య. ఒకయక్షరము.

యంత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. తేరుగడపువాడు; 2. మానటివాడు.

యంత్రణము. సం. వి. ఆ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. బంధనము; 2. రక్షణము; 3. నియమనము.

యంత్రపాతికము. సం. వి. ఆ. పుం. భక్ష్యవిశేషము, జంతుకలు.

యంత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. కష్టపడిచేయవలసిన పనిని కష్టపడక చేయునట్లు ఏర్పఱచిన సాధన విశేషము; 2. బీజాక్షరచక్రము; 3. జంతుకలుచే నెడు సాధనవిశేషము; 4. తిరుగలి. పుం. ఎండ్రి. యంత్రంబే. సం. స. శ్రీ. యంత్రణముచేయు. వారి. ఉ. ౫, ఆ.

యంత్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కట్టఁబడినది, బద్ధము.

యశాయశీ. హిం. వి. ఆ. అక్షరముగా, వేగముగా, యశ్వత్తు. సం. వి. త్. న. (చూ.) కారిజము.

యశ్వత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్మావస్థ అగురు చందనము కస్తూరి తక్కినలను కుంకుమపువ్వు వీనితో చేయబడిన కలపము.

యశ్వధూపము. సం. వి. ఆ. పుం. సజ్జరసము. యశ్వరాట్టు. సం. వి. త్. పుం. కుచేరుడు, జెక్కులతోడు.

యశ్వీ. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. గతించినపుత్తాంత ములను దెలిపేడు 2. యశ్వనిభార్య; 3. కుచేరునిభార్య.

యశ్వీడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2. కుచేరుడు.

యశ్వము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుం. శ్చయోగము. యజనము. సం. వి. ఆ. న. యజించుట.

యజమానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యజ్ఞకర్త; 2. గృహస్థుడు.

యజంతు. సం. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞము చేయు. స. స్త్రీ. అర్చించు. (చూ. యజయించు. అర్చించుటకు. — “స్త్రీ. యజయింపలేనైతి నమరసంఘాతంబులుూ జంపలేనైతి భూదివిజాల.” కాశీ 3, ఆ.)

యజుస్సు. సం. వి. న్. న. ఒక వేదము. (చూ. వేదము.) యజ్ఞము. సం. వి. ఆ. పుం. యాగము, వేలిమి. (పంచ

మహాయజ్ఞములు. — బ్రహ్మయజ్ఞము, సిత్యయజ్ఞము, దేవయజ్ఞము, భూతయజ్ఞము, మనుష్యయజ్ఞము.)

యజ్ఞామూత్రము. సం. వి. ఆ. న. యజ్ఞోపవీతము. యజ్ఞాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. మేడి?

యజ్ఞయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ముంజదర్భ; 2. ద్వారపరయుగము. వి. 1. యజ్ఞకర్తమునకుదగి

నది; 2. యజ్ఞమునకు హితమైనది.

యజ్ఞోపవీతము. సం. వి. ఆ. న. జండము. యజ్ఞ. సం. వి. త్. పుం. విధ్యుక్తముగా యజ్ఞము చేసినవాడు.

యతనము. సం. వి. ఆ. న. యత్నము, జెతనము.

యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పద్మవిక్రమస్థానము; 2. నియతి. పుం. తాళప్రాణకళావిశేషము. ఇ. త్. పుం. సన్యాసి. (వైష్ణవయతికి బ్రహ్మనూత్రము,

త్రిదండము, చర్మవస్త్రము, శక్రము, బ్రుసి, కాపీ నము, కటివేష్టనమును గలవు.)

యత్నము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉద్యోగము, కడత. యత్నించు. సం. ఆ. స్త్రీ. ఉద్యోగించు, కడత.

యథాక్రమము. సం. అవ్య. స్త్రీ. వి. క్రమము క్రమింపక. ఇట్లు (యథాశబ్దపూర్వకము మఱియుఁ గొన్నిగలవు.)

యథాజాతుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎఱుక వాడు, మూఁథుడు.

యథాయథలు. సం. అవ్య. బ. చెల్లించెదరు. “దగి లు వీనిగల్గొని యథాయథలయ్యె.” 2. 2,

యథార్థము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) సత్యము. యథార్థవర్ణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేగువాడు,

మడు, (చూ. యథార్థవర్ణుడు.) యథేచ్ఛము. సం. స్త్రీ. వి. ఆ. న. ఇచ్చవచ్చినట్లు.

(ఇట్లు యథేచ్ఛము. మొ.) యదృచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చవోవచ్చు.

యదృచ్ఛాభిక్షాడు. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) డబ్బా టుసాకిరి.

యద్భుతిమృగండు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్వప్రయ త్నిము లేక అగునది యవునని యుండువాడు.

యమకము. సం. వి. ఆ. న. 1. సమవర్ణయుగాధికము గా నమర్చి చెప్పిన యొకశబ్దాలంకారము; “క.

బొరాయోబసృపాలకు, మారామనుమదనసమర మాధుర్యదైవై, ధీరాన్మనీంహమాడితి, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యదైవై.” కా. ర. ఆ. —

2. యమశము. పుం. సంయమము.

యమకీలము. సం. వి. ఆ. పుం. కుప్పరపురుగు. యమధాటి. సం. వి. త్. స్త్రీ. ఆయుధవిశేషము,

జేముదాడి. యమధారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇరుప్రక్కల వాదర గల కత్తి.

యమము. సం. వి. ఆ. న. యమశము. పుం. 1. హింసా దులవలననుడుగుట; 2. శరీరమునే సాధనముగా

గలిగిన యొక యోగాంగము. (ఇది దశవిధము. — సత్యము, దయ, శ్రమ, ధృతి, మితాహారము, అర్థ

వము, బ్రహ్మచర్యము, అస్త్రేయము, అహింస, శౌచము.) (చూ. అంగము.)

యమరాట్టు. సం. వి. త్. పుం. యముడు, కాలుడు. యమశము. సం. వి. ఆ. న. యాగశము, కప, జేంట.

యమశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చర్మవాద్యవిశేషము, జేమలిగ.

యమి. సం. వి. త్. పుం. 1. ముని; 2. మాంస. “యమి శ్రేణులు.” అము. ర. ఆ.

యమించు. సం. స. స్త్రీ. అణచు. నిర్వ. ర. ఆ.

యముడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలుడు; (ఇతని పట్టణము సంయమని. భార్యధూమవర్ణ. కరణము చిత్రగుప్తడు.) 2. శని.

యమున. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకనది; 2. పార్వతి.

యమునా భ్రాత. సం. వి. ఋ. పుం. యముడు, జేముననైదోడు.

యయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఆశ్వమేధయాగ దీక్షితునిచే విధువబడిన గుఱ్ఱము; 2. గుఱ్ఱము.

యవకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలసందెలు; 2. కారుమినుములు.

యవక్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) యవలుపండునది. (పాలము.)

యవత్కరము. సం. వి. అ. పుం. యవలవల్లగలిగిన ఉప్పు.

యవనము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము. 1. యవనదేశీయుడు; 2. తురుష్కుడు.

యవనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తెర; 2. తెరచీర.

యవపులము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడిసె; 2. వెదురు.

యవలు. సం. వి. అ. పుం. బ. ధాన్యవిశేషము.

యవసము. సం. వి. అ. పుం. తృణము, గడ్డి.

యవాగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. జోవ.

యవాగ్రజము. సం. వి. అ. పుం. యవత్కరము.

యవాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓము, (రూ. యవానిక.) వి. వడిగలది.

యవాసము. సం. వి. అ. పుం. తీటకసింద.

యవీయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చెల్లెలు; 2. కొమ్మ పొట.

యవీయసుడు. సం. వి. న్. పుం. తమ్ముడు. వి. 1. చిన్నవాడు; 2. యువ.

యవ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) యవలుపండునది. (పాలము.)

యశాపటనాము. సం. వి. అ. పుం. వాద్యవిశేషము, డంకా.

యశస్కరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కీర్తిని కలుగజేయునది.

యశస్వి. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) క్రిగలవాడు.

యశస్సు. సం. వి. న్. న. కీర్తి, (రూ. యశము.)

యష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. యజ్ఞకర్త.

యష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. హారముపేట; 2. ఆయుధవిశేషము; 3. ఆతిమధురము. పుం. 1. చేతి కట్ట; 2. పెక్కుపుకాము.

యష్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాణుపేటలహారము.

యష్టిమధుకము. సం. వి. అ. న. ఆతిమధురము.

యా.

యాగము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞము, వేలిమి.

యాచకుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) అడిగెడువాడు.

యాచన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అడుగుట.

యాచనకుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) యాచకుడు.

యాచించే. సం. స. క్రి. అడుగు.

యాచితకము. సం. వి. అ. న. (చూ) ఎరవు.

యాచ్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. యాచన; 2. భిక్ష.

యాజకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యాజ్ఞకుడు; 2. ఋత్విక్కు.

యాజనము. సం. వి. అ. న. యజింపజేయుట.

యాజుము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) యజుర్యేదనంబందమైనది.

యాజ్ఞకుడు. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునడపువాడు.

యాజ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) యజింపదగినది.

యాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోడికోడలు, వి. హోవువాడు.

యాతన. సం. వి. అ. స్త్రీ. తీవ్రవేదన, కాటయ.

యాతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) పోయినది, గతము.

యాతయాము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. జీర్ణించినది; 2. విడువబడినది; 3. అనుభవించి విడువబడినది.

యాతుధానుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిర్బతి; 2. రాక్షసుడు.

యాతువు. సం. వి. ఉ. న. రాక్షసుడు. పుం. 1. అధ్వగుడు; 2. యముడు; 3. వాయువు. వి. హోవువాడు.

యాత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పోవుట; 2. పుణ్యక్షేత్రములనుగూర్చి పోవుట; 3. కాలముపుచ్చుట; 4. జోతర.

యాదాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రుడు; 2. వరుణుడు.

యాదసాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. —వై.—

యాదస్సు. సం. వి. న్. న. మూరజలంతువు.

యాదాస్తు. హిం. వి. అజ్ఞాపూర్వకమైన యుక్తరము.

యాదృచ్చికము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) యదృచ్చ
గాగలిగినది.

యాదృశము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఎటువంటిది.
యాదోనాథుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రు
డు; 2. పరుణుడు.

యానపాత్రము. సం. వి. అ. న. జనులెక్కిపోయె
డియోడ, ఖోగ.

యానము. సం. వి. అ. న. 1. పోవుట; 2. (తనకువృద్ధిగలి
గినవ్యవస్థనను పరునికిత్యయముకలిగినవ్యవస్థనను)
దండెత్తిపోవుట; [వద్దుణములలోనొకటి. ఇది
పంచవిధము.—సంధాయయానము, (పరునిచన
కువశపణమకొని దుర్గాదులనుగ్రహింపవలయు
నని కదలిపోవుట.) ప్రసంగయానము, (ఒకది
క్కునకుగదలిపోయి పొసగుడువడినచోమఱి
యొకదిక్కునకునుగదలిపోవుట.) విగ్రహ్యయాన
ము, (శత్రువునుసంహరింపవలయుననియే కదలి
పోవుట.) సంభూయయానము, (శత్రువునుగ
లవశకకము గానిచో సరిరాజులనుగూర్చుకొని
కదలిపోవుట.) ఉపేత్యయానము, (నే నేశత్రు
వులను సంహరింపగలననుతలపుతో దేశకాలా
దులను పరికింపక కదలిపోవుట.) అని] 3. గజాది
వాహనము.

యావనము. సం. వి. అ. న. 1. కాలక్షేపము;
2. తిరస్కారము; 3. వర్తనము.

యావ్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. యావనము
చేయఁబడినది; 2. నికృష్టమైనది.

యావ్యయానము. సం. వి. అ. న. పల్లకి.

యామము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖోము; 2. శరీరమునే
సాధనముగాగలిగినయొకయోగాంగము; (యమ
ముయొక్కరూపాంతరము.) 3. సంయమము.

యామవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యామిని, రాత్రి.

యామశము. సం. వి. అ. న. యమశముయొక్కరూ
పాంతరము.

యామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కులస్త్రీ; 2. తోడఁబ
డైనది.

యామికుడు. సం. వి. అ. పుం. తలారి, ఆరక్షుడు.

యామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. పనుపు.

యామనము. సం. వి. అ. న. నీలాంబనము.

యామ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దక్షిణపుదిక్కు;
2. భరణీనక్షత్రము; 3. రాత్రి. పుం. చందనవృత్త
ము. డు. అగస్త్యుడు. విణ. యమసంబంధమైనది.

యామజాకుడు. సం. వి. అ. పుం. పలమాణు య
జ్ఞముచేయు స్వభావముగలవాడు.

యాయావరము. సం. వి. అ. పుం. 1. (మా.) ఆయ
వారము; 2. ఆశ్వమేధపుగుఱుము.

యాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పోవువాడు.

యావకము. సం. వి. అ. పుం. యవకముయొక్కరూ
పాంతరము.

యావనము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లమడ్డి. విణ. యవన
సంబంధమైనది.

యావనాశము. సం. వి. అ. పుం. సస్యవిశేషము.
ఖోన్న.

యావము. సం. వి. అ. పుం. 1. లక్కు; 2. లక్కు.

యావసము. సం. వి. అ. పుం. గడ్డివామి.

యాశోదేయుడు. సం. వి. అ. పుం. యశోదకొడు
కు, కృష్ణుడు.

యాష్టీకుడు. సం. వి. అ. పుం. దుడ్డుగఱు ఆయుధ
ముగాగలవాడు.

యాసము. సం. వి. అ. పుం. తీలుకనింద.

యి.

యియత్తువు. సం. విణ. (ఉ.) యజింపనిచ్చుగలవాడు.

యియానువు. సం. విణ. (ఉ.) పోవనిచ్చుగలవాడు.

యు.

యు. దే. అప. 1. ఉకారేతరశబ్దములమీదసము
చ్చయద్యర్థములయందు వచ్చెడు నువర్ణమునకు
ముందువచ్చునది; (మా. ను.) 2. నువర్ణపరకమై
భావార్థకముమీదవచ్చునపుడు ఆనంతర్యమును
దెలుపునది. “వ. అనుటయు మహేంద్రుండిట్ల
నియె.” భార. కాం. ౪, ఆ.

యుక్తము. సం. వి. అ. న. బార. విణ. 1. కూడుకొ
న్నది; 2. న్యాయముతోగూడుకొన్నది; 3. రె
క్కకలియకూడినది; 4. తగినది.

యుక్తరస. సం. వి. అ. స్త్రీ. సన్నరాష్ట్రము.

యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూడిక; 2. న్యాయము;
3. ఉపాయము; 4. అలంకారివిశేషము.

యుక్తుడు. సం. వి. అ. పుం. యోగి. విణ. తగినవాడు.

యుగంధరము. సం. వి. అ. పుం. బండిలోనగువాని
నొగ, కూబరము.

యుగపత్రకము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱకాంచేనము.
కాంచేనము? (అని కొందఱు.)

యోగపార్శ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. మరపుటకు
కాండిమోనెడియెద్దులదావునకట్టెడియెద్దు.

యోగము. సం. వి. ఆ. న. 1. కృతాది; (ఇవి నాలుగు.

—కృతము, శ్రేత, ద్వపరము, కలి.) 2. శైత;

3. బార; 4. ఋద్ధియనుగంధద్రవ్యము. పుం. బండి
లోనగువానికాడి.

యోగశము. సం. వి. ఆ. న. శైత, యుగము.

యోగశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యోగశముయొక్కయా
పాంతరము.

యోగాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మహాప్రళయ
ము; 2. ప్రళయము.

యోగము. సం. వి. ఆ. న. శైత, యుగశము.

యోగ్యము. సం. వి. ఆ. న. గజాదివాహనము. పుం.

కాండిమోనెడియెద్దు.

యోతకము. సం. వి. ఆ. న. 1. అరణ్యము; 2. శైత;

3. కూడిక; 4. అడుదానికోక చెఱుగు; 5. చేల్లడపు
చివర; 6. సంశయము.

యోతము. సం. వి. ఆ. న. బార. విణ. 1. కూడుకొన్నది;

2. లెక్కకలియకూడినది; 3. వేఱుపడ్డది.

యోద్ధము. సం. వి. ఆ. న. సమరము, కయ్యము. (ఇది
త్రివిధము. — ప్రకాశయోద్ధము, కూటయోద్ధము,
పార్శ్వయోద్ధము.)

యోవ, సం. వి. క్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సం
వత్సరము. విణ. 1. ప్రాయపువాడు; (పదియూ
తొండ్లు మొదలు ముప్పదియేండ్లవఱకుగల వయ
సుగలవాడు.) 2. సహజ మైనబలముగలవాడు;
3. శ్రేష్ఠుడు.

యోవతి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రాయము
గల అడుది; (పదియూతొండ్లు మొదలు ముప్పది
యేండ్లవఱకుగల వయసుగలది.) 2. అడుది;
3. మునగి.

యోవరాజ్. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చిన్న రాజ్; 2. కర్ణుడు.

యూ.

యూకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆ. స్త్రీ. పేను.

యూధనాథము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) పరికాడు.

యూధపము. సం. వి. ఆ. పుం. —వై.—

యూధము. సం. వి. ఆ. న. 1. సజాతీయ పశుసమూ
హము; 2. పశుపక్షిసమూహము.

యూధిక, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల; 2. పెద్ద
గోరలు.

యూపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యజ్ఞమునందు పశు
బంధనార్థమునాటిన వైపట్టలేనికొయ్య, పా
కొయ్య; 2. గంగరావి.

యూపము. సం. వి. ఆ. పుం. పప్పుకట్టు.

యై.

యైక్య. జే. ఆప. శేషవృద్ధియందువచ్చేడు ప్రత్యయ
ము. (రాజయైక్య, వనయైక్య, మై.)

యో.

యోక్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) యోగకర్త.

యోక్తము. సం. వి. ఆ. న. పశువులమెడలబువు.

యోగపట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) యోగపట్టె.

యోగపట్టె. వై. వి. యోగులు జేంచెమువలె వేసికొ
నెడు పట్టులోనగువానితో వేసినపట్టె. “ఎ. గి.
మిట్టయ్యరముననిడుయోగపట్టె మెఱయి.” స్వా
ం, ఆ.

యోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆత్మార్పణస్థుప్రాప్తి;

2. ధ్యానము; (ఇది ఆప్తవిధము. చూ. అంగము.)

3. విష్కంభాది; (ఇవి యిరువదియేడు. —విష్కం

భము, శ్రీతి, ఆయుష్షత్తు, సౌభాగ్యము, శోభన

ము, అతిగండము, నుకర్తము, ధృతి, కూలము, గం

డము, వృద్ధి, ధ్రువము, వ్యాపారము, వార్తణము,

వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతిపాతము, వరీయస్సు, పరిభు,

శివము, సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుభ్రము, బ్ర

హ్మము, వింద్రము, వైద్రుతి.) 4. ఉపాయము;

5. కూడిక; 6. కూర్పు; 7. కవచము; 8. ప్రయత్న

ము; 9. ద్రవ్యము; 10. వ్యాకరణాదిసూత్రము;

11. బొప్పిదము; 12. మూలిక చేతచేసి యుచ్చా

టనాదిక్రియ.

యోగవాగలు. వై. వి. బ. అంతరిక్షవార్తమునపో

యెడు యోగసిద్ధులుమెట్టెడు పాపకోట్ల. “ద్వి.

ఉజ్జ్వలరత్నఖచితంబులైనయోగవాగలుమెట్టి.”

హరిత్. ౨, భా. (చూ. యోగవాగములు. “ద్వి.

యోగవాగములెక్కి యుగిసారదుండు.” నళ

౨, భా.)

యోగి. సం. వి. క్. పుం. యోగాభ్యాసముచేయు

పురుషుడు.

యోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్త్రీదేవతావిశేషము;

2. యోగాభ్యాసముచేయు అడుది.

యోగ్యము. సం. వి. ఆ. న. సీపము.

యోగ్యము. సం. వి. అ. న. ఋద్ధియనెడు గంధర్వ
వ్యము. విణ. 1. తగినది; 2. ఉపాయముగలది;
3. నేర్పుగలది; 4. శక్తిగలది.

యోచన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆలోచన.

యోచించే. సం. స. క్రి. ఆలోచించు.

యోజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. కూర్పు. అ. న.
ము. ఆమడ. పుం. నూదిగొంటువక్క.

యోజనవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజన్మళి.

యోజించే. సం. స. క్రి. యోజనముచేయు, కూర్పు.

యోత్రము. సం. వి. అ. న. యోత్రముయొక్క రూ
పాంతరము.

యోధ. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధముచేయువాడు, యు
టు, (యా. యోధుడు.)

యోధ. సం. వి. ఋ. పుం. — వై. —

యోని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఆడుగుటి; 2. కా
రణము; 3. గని.

యోవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆడుది, ఇంతి, పనిత.

యోవిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. — వై. —

యోవీత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. — వై. —

యో.

యోకము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసనిరోధకరోగము,
ఊపిరికుట్టు.

యోగవద్యము. సం. వి. అ. న. యుగవద్యావము.

యోగికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) యోగమువలన
గలిగినది.

యోతకము. సం. వి. అ. న. (యా.) అరణము.

యోతవము. సం. వి. అ. న. త్రాను, మూర, తూము
లోనగ్రహునము.

యోవతము. సం. వి. అ. న. యువతీసముహము.

యోవనము. సం. వి. అ. న. మంచిత్రాయము. (పది
యాతొండ్లు మొదలు ఏబదియేండ్లవఱకుగలది.)

యోవరాజ్యము. సం. వి. అ. న. యువరాజు దొర
తనము.

ర.

ర. ఒకయత్నము. దే. అప. 1. నీచమిత్రోద్దేశముల
యందు ఉద్దేశ్యవాచకమునకు ఏకత్వంబున అం
తాగమంబగున్దు. (నీచోద్దేశమునకు. — “ఉ. వంచ
నరాము దేవిగొనివచ్చినయట్లులుగాదుకోరినక్రం
చర.” రా. యు, కాం. — మిత్రోద్దేశమునకు. —

“ఏలరయ్యాచలంబుడిగియేలర.” స్వా. 3, అ.) —
అవ్య. ప్రశంసార్థకబ్జములకు అనుప్రయుక్త
మగును. (జౌర, బలిర. మొ.)

రంకుపు. సం. వి. ఉ. తెల్లనిపెండుగులును మెత్తనితో
లునుగల యిట్టి.

రంగడు. వై. వి. శ్రీరంగనాథుడు.

రంగము. ఉభ. దే. వి. సోద. సం. వి. అ. పుం, న. తగ

రము. పుం. 1. యుద్ధభూమి; 2. నాట్యస్థానము;

3. రంగు; 4. శ్రీరంగము. “అప్పిన్నది రంగ

మందయిన పెండ్లియచెప్పము.” అము. గ, అ.

రంగరి. ద్వ. వి. (రంగు+అరి) రంగువేయువాడు.

(దీనినే రంగారియని వాడుదురు.)

రంగరించే. దే. స. క్రి. రంగరించునకు మొదటిరూపము.

రంగరించు. దే. స. క్రి. ద్రవములేనివస్తువుతోద్ర

వవస్తువును చేర్చిమాపుడు వ్రేలికొనతో మర్దింపు.

రంగవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (యా.) మ్రుగ్గు.

రంగాజీవుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్తరువువా

యవాడు; 2. నట్టువుడు.

రంగాయించే. దే. స. క్రి. రంగుచేయు.

రంగు. వై. వి. 1. వర్ణము; 2. కాంతి.

రంగుగా. వై. క్రి. విణ. సొంపుగా.

రంగుపాణి. వై. విణ. ఎఱుపురంగువేసిన.

రంజకము. సం. వి. అ. న. ఇంగిలీకము.

రంజకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రంజించువాడు;

2. రంగువేయువాడు.

రంజనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంగిలీకము; 2. ఎఱ్ఱ

గందము. పుం. రంజించునది.

రంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

రంజించే. సం. ప్రే. రంజిల్లచేయు.

రంజిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. ఎఱ్ఱనగు; 2. అనురాగము

పొందు.

రంజకము. దే. వి. తుపాకీచెవినికాల్పుటకుపెట్టె

డుమందు.

రంజణ. దే. వి. గాదవంటికాగు.

రంజణి. దే. వి. — వై. —

రండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. విభవ; 2. ఎలుకజిడికి.

రంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) క్రీడించువాడు.

రంకు. వై. వి. 1. రతి; “ఏ. గీ. దారువనవీధికితాంతు

ధరునిరంతు. కారీగోపాలకామినీచార్యకళి, కా

మరసభావములుమించినానబడగఁగ, దీర్చియిడు

పులయందుజేరించివారు." నై. 2, ఆ. —

2. క్రీడ*. (చూ. రంతుకాడు.)

రంతుకాడు. ద్వ. విణ. క్రీడాపరుడు. "వ. ఆరం
తుకాండకజపులువిని." (ఇక్కడ క్రీడాపరు
డనగా ద్యూతక్రీడాపరుడని అర్థము.) హరి.
ఉ. 3, ఆ.

రంధ్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. బెజ్జెము; 2. సందు;
3. దూలు.

రంపె. దే. వి. 1. మాదిగవాడు తోలుకోసెడుసాధన
విశేషము; 2. తాటాకులు మట్టగించికోసెడు
సాధనవిశేషము. (మొదటిరూపము రంపియ.)

రంపెలాడి. దే. విణ. (రంపెలు+అడి.) రాక్షస
కృత్యముకల ఆడుక. "నీ. చించివైచుటెకాని
చీరకీచ్చినగజీరమునఁగైయదారంపెలాడి."
పంచ. వేం. 3, ఆ.

రంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక అప్పరస్త్రీని;
2. అరటికీ. ఆ. పుం. ము. బ్రహ్మచారిధరించెడు
వెదురుకోల.

రంహన్ను. సం. వి. న. న. వడి. విణ. వడిగలది.

రకము. దే. వి. దినుసు, (ఇది మంచరకము.) విణ.
1. శ్రేష్ఠము; "ద్వి.రక మైనశంఖంబురవ్యుకంతము
గ." విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.—2. నుందరము. "రకమై
నజంఘలమకరలియోగము." శకాం. 3, ఆ.

రక్కసీ. వై. వి. 1. రాక్షసి; 2. రాక్షసుడు. "కల్లరిజం
కరక్కసీయునులులగొంగ." అచ్చ. యు. కాం.
రక్కసీడు. ద్వ. వి. (రక్కసీ+ఈడు.) రాక్షసుఁ
డు. "నీ. కదలక పెన్నిధిగాచుదయ్యంబులర
చ్చరావులబొప్పురక్కసీలు." కవిక. ర, ఆ. (స్వా
ర్థమున ఈడు.)

రక్కసుడు. వై. వి. 1. రాక్షసుడు; 2. నైర్భతి.
"మ. మలనూ డగ్గి జముండు రక్కసుడు నీర్ మై
తొల్పురా గాడ్పు జ, క్కులతేడుకావిసదారితా
లుపును బల్లంబోటిగేస్తుండు పు, బులరాదాల
దోగయుకా మొదల్లులును వేల్పులగొల్వ." నీలా.
అ, ఆ.

రక్కసులగొంగ. ద్వ. వి. విష్ణువు, చైత్యారి.

రక్కస. వై. వి. రాక్షసస్త్రీ. "క. ఏకెంచుపాండు
పుత్తుని, శేతనముననుండిపోరికామలసెడున,
వ్యాతూలనుతునిగనిసం, జాతస్పరణములరక్క
సలంతమలొనకా." వై. ౫, ఆ.—విణ. అయ్యక్
మ*. "క. ఆలంబులోనరక్కస, మొలంబులగల

వె." ఉ. హరి. ౭., ఆ. "రక్కసమాటలు." "ర
క్కసతాల్చి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. దే. వి.
పుత్తువిశేషము.

రక్కొను. దే. ఆ. క్రి. 1. వర్ణిల్లు; 2. తేలుకొను; "ఉ.
చక్కెర వింటిరాజు నగచాపునితో నెరిపించిపడ్డ
నా, డెక్కడనుండితీవునుధుడెక్కడనుండెను
మందమారుతం, బెక్కడనుండెన్గివడరేమిపుడా
తడపుప్తరేఖచే, రక్కొని క్రమ్యుంబుదికిరాజు
నవరయివారుగాశశి." విజ. 3, ఆ.—3. కలగు.

క్రి.నడేతులుగోయుట, రక్కొనునేను
మువంటిరాజులయందుకా." సమీ. 3, ఆ. (ర
క్కొనుయొక్కరూపాంతరము.)

రక్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెద్దగోరటకీ;
2. తోపుచీర; 3. మంకెనీ. డు. అనురాగముగల
వాడు.

రక్తప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జెలగ; 2. డాకిని. పుం.
డు. వైర్వతుడు.

రక్తపుచ్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలికండ్లపాము.

రక్తఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొండకీ.

రక్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. నెత్తురు; 2. కుంకుము;
3. కుంకుమపువ్వు; 4. రాగి. పుం. ఎఱుపు. విణ.
1. ఎఱునిది; 2. అనురాగముగలది; 3. రంగువేయఁ
బడినది.

రక్తసంధ్యకము. సం. వి. ఆ. న. చెంగలవ.

రక్తసరోరుహము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఎఱుదామర;
2. కుంకుమపువ్వు.

రక్తాంగము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుంకుము; 2. పగడ
ము. పుం. 1. కంపిల్లము; 2. నల్లి. డు. అంగా
రకుడు.

రక్తాక్షి. సం. వి. న్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ.
సంవత్సరము.)

రక్తాశ్రము. సం. వి. న్. పుం. కావిటాయి.

రక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగము, అనురాగము.

రక్తిమ. సం. వి. న్. పుం. రక్తవర్ణము, (రూ. రక్తిమము.)

రక్తరండుము. సం. వి. ఆ. పుం. శీరామదపుచెట్టు.

రక్తోత్పలము. సం. వి. ఆ. న. ఎఱుదామర, కందబ్బి.

రక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రక్షణము; 2. రక్షణమునై
బిడ్డలు మొదలైనవారికి కట్టెడు మూలికలోనగు
నది; 3. రక్షణమునకై నొసటఁబెట్టుకొను హా
మధ్యము; 4. లక్క.

రత్నకుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) రత్నంచువాడు.

రత్నము. సం. వి. అ. న. రత్నంచుట, కాపు.

రత్నస్సు. సం. వి. న. న. రాత్ననుడు.

రత్నీ. సం. వి. (న్. ఈ. న్.) రత్నంచువాడు.

రత్నంజే. సం. స. క్రి. రత్నముచేయు, కాపాడు.

రత్నతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రత్నంపడగినది.

రత్నతవ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రత్నంపడగినది.

రత్నవర్గము. సం. వి. అ. పుం. అంగరత్నకసమూహము.

రత్నము. సం. వి. అ. పుం. న. రత్నంచుట.

రత్నము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రత్నంపడగినది.

రగులు. దే. అ. క్రి. మంటయెత్తు.

రగులుజే. దే. ప్రే. రగులజేయు.

రచన. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాల్యాదినీర్వాణము. అ. న.

నిర్వాణము.

రచించే. సం. స. క్రి. నిర్దించు, పన్ను. (రూ. రచియించు.)

రచితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రచియింపబడినది.

రచ్చే. వై. వి. 1. రాజమార్గము; “ఉ. ఆయెడలోపా

పూర్వయగునాతనినూనుడు రచ్చువాడంగా.” పం

చ. నా. ౧, ఆ. —2. మండపము; “నీ. రచ్చలు

క్రంతలు రాజమార్గంబులు విపణిదేశంబులు విశ

దములుగఁ జేసిరి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. —

3. సభ; “వ. రచ్చుగోకివచ్చి బాసయిచ్చిపాపుని

పుడమిఁజేడునొడివిమూలదాటఁగూడునే.”

ఉ. రా. ౮, ఆ. —4. గోష్ఠి; 5. కలకలము; “చ.

వనరుహకందమూలఫలవారిలంబులి యాత్మన్య

త్రినా, ధనములూనర్చుచుకా శ్రుతిహితస్వరవై

ఖరులుచ్చరించుచుకా, మనుశుభ దీప్తిదీప్తభువన

ద్విజరాజుల రచ్చలచ్చటకా, గనుగొని సాంద్ర

విష్మయ వికాసవిభాసితమానసాబ్జుడై.” హన. ౨,

ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.) —6. కల

హము; “క. అజాడరుగు దెంచిగురునికా, రజనీ

కరుగాంచియిట్టి రచ్చలుగలవే, గజవిజిలదని

తారా, గజయానంజేరణోయి గ్రమ్మనఁ బరి

కా.” కళాం. ౫, ఆ.

రచ్చేకొట్టుము. వై. వి. రచ్చే. మండపము. “నీ. బ్రా

హ్మణ్యత్రియారవ్యకూద్రప్రముఖులు నిల్వడ

గు రచ్చకొట్టుములును.” ఉ. రా. ౮, ఆ.

రచ్చేగొను. ద్వ. అ. క్రి. (రచ్చే+గొను.) గుంపుగూ

డు. “వ. అచ్చెరువడివియచ్చరులువచ్చి రచ్చగొ

నినూడ.” రాహ. ౫, ఆ.

రచ్చేపట్టు. ద్వ. వి. రచ్చేకొట్టుము. “ఎ. గీ. కనకనగనీ

మంగల్గున్నుతుములనీడఁ, బచ్చతాచట్టుగమిరచ్చ

పట్టుమాకు.” స్వా. ౨, ఆ

రచ్చేబండ. ద్వ. వి. రచ్చచేయుకాలమందు పదిమంది

కూర్చుండెనుబండ. (ఇట్లు రచ్చబల్ల.)

రచ్చేమూను. ద్వ. వి. రచ్చేసేయుచోట నీడకైపెట్టిన

మూను.

రజకుడు. సం. వి. అ. పుం. చౌకలవాడు, నిర్జకుడు.

రజతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. హరము;

3. ఏనుగుకొమ్మ. వి. తెల్లనిది.

రజతాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. వెండికొండ, కైలాసము.

రజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. పసుపు;

3. కోరింద; 4. నీలిచెట్టు.

రజనీముఖము. సం. వి. అ. న. ప్రదోషము, మునిమాపు.

రజస్వల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముట్టుది. అ. పుం. ము.

దున్నపాకు.

రజస్సు. సం. వి. న. న. 1. ఒకగుణము; (చూ. గుణ

ము.) 2. దున్ను; 3. ముట్టునెత్తురు; 4. పుప్పొడి.

(చూ. రజము.)

రజ్జో. హిం. వి. నెలపు.

రజ్జవు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. త్రాడు; 2. అడుదాని

జడ.

రజ్జెన. దే. వి. గడన, సంపాదనము.

రజ్జోయి. దే. వి. తేలికకప్పుకొనెడు దుప్పటి.

రజ్జెన. దే. వి. ఆత్మస్తుతి, వికర్థనము. “రిత్తరజ్జెనబని

దీరునే నెడగ.” హరి. పూ. ౯, ఆ.

రజ్జే. దే. అ. క్రి. ప్రేలు. (చూ. గొజ్జేగ.) వి.

1. వ్యర్థభావము; (చూ. ఇలువడి మొదటియర్థ

ము.) 2. (చూ.) రజ్జెన. “క. సమరమునగల్గి

యెరురా, జగ్గముగొనియును నుజనుఁడిట్టులాడఁ

డునీరిజూ, దమనగొని రజ్జలేటికి, సమయంబరు

దెంచెదొంటించెదముగలవే.” సం. తథావిగమ్య

విత్తానికోవికథే ద్విపక్షణః.” భార. విరా. ౪, ఆ.

రజ్జేలాడి. దే. వి. (రజ్జేలు+అడి.) 1. వ్యర్థభావ

ణురాలు; 2. ఆత్మస్తుతిపరురాలు.

రజ్జేలాడు. దే. వి. (రజ్జేలు+అడు.) 1. వ్యర్థభా

వణుడు; 2. ఆత్మస్తుతిపరుడు. “ఉ. హరిభూరి

కొ, ర్గాయుధవైపుక్రియలయడఁబదాఅవ

పాలుఁజోలడి, వాయుపురజ్జేలాడు.” భార.

ఆర. ౨, ఆ.

రటనము. సం. వి. అ. న. ధ్వని, మ్రోర.

రటితము. సం. వి. అ. న. నివృత్తముంట మ్రోత, రెపరెప, రట్టడి. దే. విరా. నింద్యము. “క. బిట్టలిగి వ్రేతలాగిఁ దన, రట్టడిచందములఁ దెలిపి రాయిడి వెట్టా.” నీలా. ౧, ఆ.

రట్టు. యు. దే. వి. దూఱు, నింద. “తే. హాపురా భోగవార్తపెం పవుడు వారి, మదిబొడమఁ దల పోసిరట్టిదియటంచు.” రాఘ. ౨, ఆ.—వై. ఉ పద్రవము. “ఉ. రట్టానరించుమారుపులురంజక పుంబొగచందముండఁగ.” చంద్ర.

రడి. దే. వి. రడ్డియొక్కరూపాంతరము.

రడ్డి. దే. వి. రడ్డియొక్కరూపాంతరము. (చూ. గుడ్డము.)

రణనము. సం. వి. అ. న. ధ్వని, మ్రోత.

రణము. సం. వి. అ. పుం. న. యుద్ధము. పుం. మ్రోత. డు. కొడుకు.

రణితము. సం. వి. అ. న. మ్రోత. విరా. మ్రోసినది.

రతనపుగని. వై. వి. (రతనము+గని.) సముద్రము, రత్నాకరము. “క. నీవువేటొందుతలం, పునసుం డిననీరతనపు, గనినిదింక నురుడుదాటఁగలఁ డేచవుమా.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

రతనపువిల్లు. ద్వ. వి. (రతనము+విల్లు.) ఇంద్రధనుస్సు. రతనము. వై. వి. మణి. “లచ్చిరతనంబునునుచ్చయైదం దలిర్పరంజిలైజువాని.” రామా. 3, ఆ.

రతము. సం. వి. అ. న. 1. నురతము; 2. అడుగుతీ. విరా. అసక్తము.

రతి. ఉభ. దే. వి. 1. పచ్చలతానికయంకొకయెత్తు; “నీ. అతివిసోదముగాఁగ రతులఁదేలించునీ ప చ్చలకడియాలపద్దగంధి.” విజ. ౧, ఆ.—2. మణుఁ గునందు ఇరువరైదవభాగము. — సం. ఆ. స్త్రీ. 1. నురతము; 2. మువ్వభునిభార్య; 3. అనురాగము; 4. అడుగుతీ.

రతిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. మువ్వభుడు, మరుడు.

రత్నగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, పుడమి, నేల.

రత్నగర్భుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రుడు; 2. మతేరుడు.

రత్నము. సం. వి. అ. న. 1. మణి; (మరకతాద్య శ్చజా తి మార్తీతాద్యనశ్చజాతియ.) (నవరత్నములు.— మార్తీకము, పద్మరాగము, వజ్రము, ప్రవాళము, మరకతము, నీలము, గోమేధికము, పుష్కరాగము, మేఘాద్యము.) 2. స్వజాతియందు శ్రేష్ఠమయినది.

రత్నసానువు. సం. వి. అ. పుం. మేరుపర్వతము, బం గరుకొండ.

రత్నాకరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, రతన పుగని.

రత్ని. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. పిడివెలితిమార. (చిటి కెనచాచినపిడిమార అరత్ని.)

రథకడ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రథములసమూహము, రథకారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరుచేయువా డు; 2. వడ్లవాడు.

రథగుప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. చక్రరంధ్రములఁజొ ప్పించునెమ్ములు. పులితోలులోనగువానిచేసే ర్పఱచిన రథముమీఁదికప్పు. (అని కొందఱు.)

రథద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. తివాసముః.

రథము. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరు; (బృహస్పతి రథము నీతిహూనము, అర్జునునిరథము నందిహూ నము, విష్ణురథము శతానందము.) 2. శరీరము; 3. తినిశము; 4. వేతనము.

రథాంగము. సం. వి. అ. న. రథచక్రము. పుం. చక్రవాకము.

రథాంగావ్యయము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవాకము.

రథి. సం. వి. క్. పుం. 1. రథమునెక్కువాడు; 2. రథమునెక్కి యుద్ధముచేయువాడు.

రథికుడు. సం. వి. అ. పుం. రథమునెక్కి యుద్ధము చేయువాడు.

రథిరుడు. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

రథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రథసమూహము; 2. రా జమార్గము; 3. మార్గము. ఆ. పుం. ము. రథము నీడ్చెడు గుఱ్ఱములోనగునది. (కృష్ణునిరథ్యము లు.—వైస్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, పలాహకము.)

రదనచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి, పలుకప్పు.

రదనము. సం. వి. అ. పుం. పల్లు, దశనము.

రదము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

రద్ది. దే. వి. 1. అల్లరి; “క. ముద్దులకొమరునివ్రేతల. రద్దులకైతల్లితోల రజ్జునఁగట్టా.” భాగ. ౨, స్కం.—2. గొప్పదనము. “నీ. గళరంబులరద్దిగాఁ జెలంగింపఁగాఁ బలుమాఱు మెల్లనబల్కు మన చు.” అని. 3, ఆ.

రద్దు. దే. వి. అల్లరి. (రద్దియొక్కరూపాంతరము.) కొట్టివేత, తిసివేత.

రవణము. ది. విణ. గొప్ప. “రవణంపు టెమ్ముముతై
పుకంటసరితోడ.” పాంచా. 3, ఆ.

రవము. దే. వి. చెల్లుబడి. “ఎ, గీ. ఒకటిసొక్కటిస
డ్డనేయక మెలంగు, నాపొలుబంజ దమరపంబై
మెకములు.” సా. ౧, ఆ. (చూ. పాశ్చాత్యులు.)

రవ్వించే. దే. ప్రే. రాజేయ. (ధాతువు వచ్చే.)
రవ్వ. హిం. వి. పోగుతీయుట.

రథసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేగము; 2. సంతో
మము.

రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మి. అ. పుం. ము. రక్తా
శోకము.

రమణ. ఉభ. వై. వి. 1. ఒప్పదము*; “క. అమరపతి
ఖండవమునకు, రమణునవై శ్రమణునవై త్ర రథ
మునకుసమా, నముగాదీనినిభూభా, గమునకుర
చియిం చెనొక్కొక మలజాడుదయక.” భార.
ఆది. ౪, ఆ.—2. క్షీతి*; “నీ. క్షీడు, రాకుండనా
రసిరక్షింతు నాశరీరప్రాణములయట్లురమణతో
డ.” వి. పు. 2, ఆ.—3. విధము*. “ఆ. ఎలమి
తోడతేమికలిమివాటింపని, రమణునికియజగ
రప్రతంబు.” భార. కాం. ౪, ఆ. — సం. విణ.
(ఆ. ఆ. ఆ.) మనోజ్ఞ.

రమణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. క్రీడించునట్టి ఆడుది;
2. ఆడుది.

రమణించే. వై. ఆ. క్రి. ఒప్పదముగు. “ఎ, గీ. ఆప్ప
రంబునరమణించెవార్తయము.” నిర్వ. ౧, ఆ.

రమణియును. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) ఒప్పదమైనది.

రమణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మగడు; 2. మన్
ధుడు. విణ. మనోజ్ఞుడు.

రమరమి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. రమరమియొక్క రూ
పాంతరము.

రమరమి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. ఇంచుమించు.

రమించే. సం. ఆ. క్రి. 1. క్రీడించు; 2. సంభోగిం
చు. (రమించు అనియు.)

రమ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి. ఆ. న. ము. పొట్ట
తేరు. పుం. సం. ౧౯౧. విణ. ఒప్పదమైనది.

రమ్యకము. సం. వి. ఆ. న. భారతాదివర్ణములలో
సొకటి. (చూ. వర్ణము.)

రయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేగము; 2. ప్రవాహము.

రల్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. కంబళి.

రవ. వై. వి. 1. అణపు; “పుట్టొడిరవ.” య. ౫,
ఆ.—2. ఖండము*; “తే. తళుకువజంపురవల

యందంబుగులుక.” అని. 3, ఆ.—3. వజ్రము*;
“క. కవిలేనిరాజాక్షియను, రవిలేనిసభంబురూప
రసభావములం, జవిలేనిభామపొందును, రవలేని
విభూషణంబురహి. రసింహ.” కా. ౫, ఆ.—

4. రవగాలు*; “నీ. సింగంపుఁగొదమతేజీరాపురవ
ద్రొక్కబొగరక్కి. త్రిశిరుండు దగిలివెడలె.”
రామా. ౮, ఆ.—విణ. సన్నము*. “రవదువ్వ.”

“రవగాడ్డు.” చంద్ర.

రవకారము. దే. వి. పలుచవైన గచ్చుపూత.

రవగాలు. ద్వ. వి. అశ్వగతివిశేషము. (చూ. ఆస్థం
దితము.) “నీ. రవగాలునకుపాటిరాకగాడ్డుప
టానిపాదలుసిగ్గునఁబోయిపాదలుసొచ్చు.” ఉ,
రా. ౧, ఆ.

రవడి. దే. వి. అవ్య. ఋణము.

రవణ. వై. వి. రమణయొక్కరూపాంతరము. (ఒప్పి
దమునకు. — “రగడ. రవణంజలమునుపరాగము
లరాగముల.” భాస. ౨, ఆ.)

రవణము. ఉభ. వై. వి. భూషణము*. “రవణమలో
దిగిచిచీరచెఱంగుతోఁగట్టివైచిన.” అచ్చ. నుం,
కాం.—సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మ్రోగనది.

రవణించు. వై. ఆ. క్రి. రమణించుయొక్కరూపాం
తరము. “నీ. అమరేంద్రముక్తమేళుముల దెచ్చు
క్రమంబురవణించిమించివాయువులువిసరె.”
దకా. ౮, ఆ.

రవపాళము. ద్వ. వి. మిక్కిలి సన్న పాటిది. (వర్ణము.)

రవమంచము. సం. వి. ఆ. పుం. సకీనలమంచము.

రవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధ్వని; 2. కంఠధ్వని.

రవరవ. దే. వి. 1. మొరయుటయందగుధ్వననకర
ణము; “క. మొరసెక, రవరవమురజరవంబులు.”
స్వా. ౪, ఆ.—2. కాంతివిశేషము; “క. రమణు
నికడకనవమనో, రమకుమృజ్జనముదీర్చిరవర
వకచపిం, ఛమునకుఁగాలగరుధూ, పమువెట్టిజ
వాదినంటువాపినిపుణతక.” స్వా. ౬, ఆ.—

3. స్పర్శ. “క. రవరవలునెఱపునీలపు, రవరవణము
తోడఁజేరియరాళకచంబుల.” (నీలశబ్దవిశేష
ణముచే నిక్కడిరవశబ్దము రత్న సామాన్యమున
చున్నది.) విజ. ౧, ఆ.

రవలి. వై. వి. ధ్వని. “నీ. ఋషికిఁగోర్పులొసంగ
నిదివేళయనురీతి రతనంపుటంబియో రవలియొ
సగ.” చంద్రా. 3, ఆ. (రూ. రవలి.)

రవలింఁ. వై. అ. క్రీ. ధ్వనించు. “ద్వి. రవలించినాఁ
బుసాత్రాణిలేజీలు.” (ఇక్కడ ధ్వనించుటయ
నగా సలించుట.) హరిశ్చ. ౧, భా.

రవాణా. హిం. వి. పంపుట.

రవాయి. దే. వి. కృత్రిమపద్ధరాగమణి.

రవాయి. ద్వ. వి. రవగాలుయొక్కరూపాంతరము.

రవాళి. వై. వి. రవలియొక్కరూపాంతరము. “నీ. కర
లి నెప్పులు సేయుకేకారములు లావుక లెత్తునీల
లరవాళి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

రవాలింఁ. వై. అ. క్రీ. రవలింఁచేయొక్కరూపాంత
రము.

రవి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుడు. న్. జీవుడు.

రవేను. హిం. వి. రునుము.

రవన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పదియాఱు పేటలుగల ఆడు
దాని మొలనూలు.

రత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వెలుగు; 2. పగ్గము;
3. తొప్ప.

రస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. రసాతలము;
3. నాలుక; 4. అందుగు; 5. చిఱుబొద్ది;
6. కొఱులు.

రసంగి. దే. వి. ధాన్యవిశేషము.

రసకర్పూరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కర్పూరరసము.

రసగర్భము. సం. వి. ఆ. న. 1. రసాంజనము; 2. ఇం
గిలికము.

రసగుండు. మి. గ్రా. వి. రసముతూసిన గోళాకార
వస్తువు.

రసజ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాలుక.

రసజ్జాడు. సం. వి. ఆ. పుం. పండితుడు. విణ. రసి
కుడు.

రసదాడి. వై. వి. 1. ఒకదినుసు చెఱకు, (చూ.) పుం
ద్రము; “నీ. రసదాడిచెఱకుతోబ్రతివెట్టిచెఱ
తనఁ జాననాతెఱపుతిచక్కెరగును.” చంద్ర.—

2. ఒకదినుసు అరటి; “నీ. రసదాడిసరిపద
రచనగానకపోల్చి యనువైనతెలఁపులు గనకని
ల్చి.” చంద్రా. ౧, ఆ.

రసదాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెఱకుదినుసు, (చూ.)
పుండ్రము.

రసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాలుక; 2. (చూ.) రళన.

రసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాదరసము; 2. బోళ
ము; 3. జలము; 4. శృంగారాది; (ఇవి తొమ్మిది.—
శృంగారము, హాస్యము, కరుణము, వీరము, రౌద్ర

ము, భయనకము, బీభత్సము, అద్భుతము, శాం
తము. మతాంతరములబట్టి యీసంఖ్య యొప్పు
తక్కువలగును.) 5. కపాయాది; (ఇవి ఆఱు.—
కపాయము, మధురము, లవణము, కటువు, తిక్త
ము, అస్లుము.) 6. రుచి; 7. పసరు; 8. అనురా
గము; 9. వీర్యము; 10. దేహధాతువిశేషము;
11. ద్రవము; 12. వివము.

రసవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంటియిల్లు, మహానసము.

రసవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. పాదరసమునుకట్టి బం
గారుచేసేడువిద్య.

రసాంజనము. సం. వి. ఆ. న. అంజనవిశేషము.

రసాతలము. సం. వి. ఆ. న. పాతాళలోకము.

రసాయనము. సం. వి. ఆ. న. 1. జరావ్యాధులనుపోఁ
గొట్టేడియావధివిశేషము; 2. మజ్జిక; 3. విషము.
పుం. విదంగము. 1. డు. గరుత్తంతుడు.

రసాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సిగరి; 2. చేక్కెర;
3. నాలుక; 4. గఱిక; 5. తెల్ల నేలగుమ్మడి.
అ. న. ము. 1. చిల్లముడ్డి; 2. బోళము. పుం.
1. చెఱకు; 2. మామిడి.

రసి. దే. వి. పుంటిచీము.

రసిక. ఉభ. దే. వి. రసియొక్కరూపాంతరము. సం.
ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱకుపాలు; 2. సిగరి. విణ. రసికు
రాలు.

రసికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. ఇ.) రసము
నెఱిగినవాడు.

రసితము. సం. వి. ఆ. న. 1. మేఘగర్జనము; 2. ధ్వని.
విణ. 1. మొలముచేయబడినది; 2. ధ్వనించినది.

రసీదు. ఆం. వి. చెల్లుపత్రము.

రసోనకము. సం. వి. ఆ. పుం. వెల్లుల్లి.

రస్తు. దే. వి. వస్తుసంభారము. “ఉ. వారలుఘనంబుగ
మార్గములడ్డగించినకొ, సన్నుతకొర్వరస్తుమనపై
నన్యముఁజేరుటదుస్తరంబగుకొ.” కృష్ణ. 3, ఆ. “చ.
పరఁగడురక్తకొట్టడులుభద్రముగానొగిలగము
ద్రలకొ, గరిమనొనర్చి.” హంస. ౧, ఆ.

రహటము. సం. వి. ఆ. పుం. రాట్టుము.

రహటు. వై. వి. రట్టు, రాటు, ఉపద్రవము.

రహదారి. హిం. వి. సామాన్యముగా నందఱు పోఁ
దగినది.

రహస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకయేఱు. అ. న. ము.
ఏకాంతము. విణ. దాచఁదగినది.

రహస్సు. సం. వి. న్. న. 1. ఏకాంతము; 2. నురతము

రహి. దే. వి. 1. అనందము; “క. ఆగంధర్వకుమారుడు, నాగజగమనయుఁబ్రపుల్లపల్లకతలూ, భోగంబున రహి మిగులఁగ, భోగింపందొడఁగి రాత్తఁ బొంగడికాంక్ష.” స్వా. 3. ఆ.—2. ఆస్తతి; “ఇం, చినరహిఁ జేతనీణియకుఁ జెక్కులఁగిలుచు నేర్చుచున్నదో.” పా. ౧, ఆ.—3. తెలివి; “చ. లలితరసోపభోగదళలక్ష్మి రహివీడ్చిని జర్జరాకృతిక, దిలతెలనైవడండుకులదీపమపాకృతరశ్మిబంధముక, గళితశిఖాప్రకాండమును గాఁగని త్రుత్తపనీలుకాంతియుక, దలరివిరాగయైసవిత్పిధామునీరఁగడంగెనయ్యెడక.” పాన. ౪. ఆ.—4. బాగు; “ఎ. గీ. కటక కేయూరరచనాదికనకమునకు, నలరుమైజిగిపన్నియలతిశయింపఁ, దొడవులకు నెల్లఁదనమేను తొడవుగాఁగ, రహివహించుచునుండెనారాజవదన.” అని. ౫. ఆ.—5. రక్షి; “నీ. రహిపుట్టజంత్రగాత్రములతొల్గరఁగించు విమలగాంధర్వంబువిద్యమాకు.” స్వా. ౨. ఆ.—6. విధము. “క. అయ్యనవద్యగుణావని, యయ్యనమంత్రముణి నరసమాంబ వివాహం, బయ్యనహార్యకుమారిని, నెయ్యంబునఁబెండ్లియైన నెలతొల్పురహిక.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

రహించు. దే. అ. శ్రీ. 1. ఒప్పు; “చ. ఇహపరసాధకంబనరహించు ప్రబంధమొనర్ప శ్రీరఘూ, ద్వహునిచరిత్రముందొరక.” ఉ. రా. ౧, ఆ.—2. వర్ణిల్లు. “ద్వి. విష్ణుమాయ, యందెపుట్టు రహించునడఁగులోకములు.” విష్ణు. పూ. ౧, ఆ. (రహించు అనియు.)

రహితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విడువఁబడినది.

రా.

రా. యు. దే. అప. ర అనుదానియొక్కరూపాంతరము. (నీవోద్దేశమునకు. — “కానీరా.” ఆము. ౬. ఆ. — మిత్తోద్దేశమునకు. — “రానందకుమారక.” — ప్రశంసార్థకశబ్దములకు అనుప్రయుక్తమగుటకు. — “బౌరావలరాచవేగీరము.” ఉ. హరి. ౫. ఆ.) విణ. రాయిశబ్దమునకుమీఁదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. వై. రాచశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. “క. రాచందముగలరాముఁడు, రాచందముమాన్వేదవసిరాచానకునా, రాచతురాసోన్మపాన్వ.

శ్రీచతుర పదాంబుజాణురేణువ్యాప్తిక.” రా. మా. ౪. ఆ. (ఇది రెండధ్యములకు నుదాహరణము.) రాంకవము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఈ. ఆ.) మృగరోమములవలన నేయఁబడినది. (సాలుపుణానగునది.) రాంభము. సం. వి. ఆ. పుం. వ్రతి చేతఁబట్టెడువిదురుకోల.

రాఁజ్జ. దే. అ. శ్రీ. నిష్ప అంటుకొను. “నీ. ఇల్లిల్లదిరుగ నొక్కింతబుట్టెళి యబ్బెనే నింటిలో పూరినిడివిసరక. రాఁజదురాఁజనరపులుకోల్యా సాలఁగానికల్లదు.” ఆము. ౪, ఆ.

రాఁబట్టు. దే. స. శ్రీ. (రాక+పట్టు.) 1. ఇచ్చినదాని మరలఁదీయు; 2. నేకరించు.

రాక. ఉభ. దే. వి. ఆగమనము. సం. ఆ. శ్రీ. 1. సంపూర్ణకళలగులచంద్రునితోఁగూడినపున్నమ; 2. ఒకయేఱు; 3. తీల; 4. సమర్థుడైనది.

రాకడ. దే. వి. రాక, ఆగమనము. (మా. పోకడ.) రాకాని. వై. వి. 1. రాక్షసి; 2. రాక్షసుఁడు. “క. ఈకరణింబదిమొగముల, రాకానియొనర్చినట్టి రాయిడిచేతక, తీకాకగుచును వేలపు, లాకటి దేవకునొడువనరుగుచు నెదుటక.” య. ౨, ఆ. (రక్కసియొక్కరూపాంతరము.)

రాకించు. దే. స. శ్రీ. మోఁడు. (మా. నడగొట్టు.) రాకిడి. దే. వి. జడబిల్లి.

రాకొట్టు. దే. అ. శ్రీ. రారాపోరాయని యొకపవనాంతముగానుచ్చించు. “ద్వి. దిట్టించిరాకొట్టి తిటిమిపైకొనుచు.” భాగ. ౬, స్కం. “నీ. రాకొట్టిపిలువనిరమణిపైసలిగితే మానముద్రయి దేమిమానిచంద్ర.” చంద్రా. 3, ఆ. — స. శ్రీ. తిరస్కరించు. “క. రాకొమరు నెఱులునీలపు, రాకొమరునిరాకరించురాకాచంద్రుక, రాకొట్టుమొగముకంజిగు. రాకుఁగనిపరాకు నేయొనారపదంబుల్.” విజ. ౧, ఆ.

రాక్ష. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (మా. సంవత్సరము.) ము. బలాత్కారమున కన్యనపహరించుకొనివచ్చిచేసికొనెడు వివాహము. (మా. వివాహము.)

రాక్షసి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. రక్కసి; 2. బలరక్తసహి; 3. నల్లకచోరము.

రాక్షసుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రక్కసుఁడు; 2. నైర్మతుఁడు.

రాగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నాటలోనగునది;
2. అనురాగము; 3. రంగు; 4. మాత్సర్యము; 5. క్షేత్ర
ములోనగునది.

రాగసూత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. త్రాసుత్రాడు;
2. పట్టపుద్రాడు.

రాగి. ఉధ. దే. వి. 1. తవిడమైరు; 2. బ. తవిడలు.

వై. వి. తామ్రము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)

1. అనురాగముగలది; 2. ఎఱుపుగలది.

రాగింకే. సం. ఆ. క్రి. రాగిల్లు. “క. చంచులకాం
తులు వెన్నెల, జించియమృతి ముట్టమెసగుచె
న్నునకునురా, గించుచుజవి సెక్కుచుగబ, లిం
చుజగోరికలుసమదలిలాలసరై.” నిర్వ. 2, ఆ.

రాగిల్లు. సం. ఆ. క్రి. రంజిల్లు.

రాచే. వై. విణ. రాజసంబంధి. (రాచేవాడు, రాచేది,
రాచేకార్యము.) “ఉ. రాచగుణంబుపొవిడిచిరా
జ్యముగోల్పడివిడువెల్లెడక, ద్రోచిన,” రా.
యు. కాం.

రాచేపుండు. ద్వ. వి. ప్రాణాంతకముగా వీచునలే
చెడు మహాప్రణామ. (ఇట్లు రాచేముఱువు.)

రాచేపుట్టువు. ద్వ. వి. త్కత్రియుండు. “క. రంగుగ
జూపఱికోర్కులూ, సంగకదోసంబునణవం
జనుడెంచినయూ, గంగంగని మైయల్లన, బొంగం
దగ మ్రొక్కిరాచపుట్టువుమదిలోక,” య. 2, ఆ.

రాచేమామిడి. ద్వ. వి. గుజ్జామామిడి, రాజామ్రము.

రాచేయునిరిక. ద్వ. వి. అమలకవిశేషము.

రాచేవాడు. ద్వ. వి. త్కత్రియుండు.

రాచేవిడు. ద్వ. వి. (చూ.) రాజధాని.

రాచే. దే. ఆ. క్రి. ఒరసికొను. “సీ. భూరిదిగ్విత్తు
లతోరాచికిన సన్నకఱకక్కికప్పారుకంతము
ప్ప,” వారి. ఉ. 2, ఆ.—స. క్రి. 1. ఒరయు;
“ద్రవిడకుటుంబివల్ పనుపురాచినరత్నపుతా
పక్రింద,” అము. 9, ఆ.—2. చెఱుచు; “ఉ.
తపంబొనరించి పాపమల్, రాచుటయుండె
గాకినా పరంబులకూరక దూరమైయయ, శ్రీచన
రెంటికింజెడిన రేపణనాడునె,” స్వా. 3, ఆ.—
3. రుద్దు.

రాజకము. సం. వి. ఆ. న. రాజాలసమూహము.

రాజకర్పటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దదోస.

రాజకోశాతరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దబీట.

రాజదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ముందటిపల్లు.

రాజధాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాజావసించునట్టి ప్ర
ధాననగరము, రాచవిడు.

రాజన్యకము. సం. వి. ఆ. న. రాజన్యాలసమూహము.

రాజన్యండు. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) రాచేవాడు.

రాజన్వంతము. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) మంచిరాజ
గలది. (దేశము.)

రాజబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొంతెముగోరు.

రాజబీజ. సం. వి. న్. పుం. రాచేకులమునందుబుట్టి
నవాడు.

రాజభూయము. సం. వి. ఆ. న. రాజభవము.

రాజమార్గము. సం. వి. ఆ. పుం. రథములు మొదలగు
నవి పోదగిన పెద్దవ్రోవ, బాట.

రాజమాషము. సం. వి. ఆ. పుం. అలసంబెలు.

రాజయత్నము. సం. వి. న్. పుం. త్తయకోగము.

రాజరాజో. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చక్రవర్తి; 2. కుబే
రుండు; 3. దుశ్శృంగధనుండు; 4. చంద్రుండు.

రాజవంతము. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) రాజుగలది.
(దేశము.)

రాజవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. తేల.

రాజవ్రణము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) రాచేపుండు.

రాజసము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) రజోగుణమువల
నగలిగినది.

రాజనూయము. సం. వి. ఆ. న. ఒకరాజు తక్కినరా
జులను జయించిచేసేది యజ్ఞము.

రాజపాంస. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎఱ్ఱనిముక్కుకాళ్లు
గలవాంస; 2. ధూమ్రవర్ణములగుముక్కుకాళ్లు
తెక్కులుగల వాంస; 3. రాజశ్రేష్ఠుండు.

రాజాదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పాలి; 2. మోదు
గు; 3. మోరటి.

రాజాన్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. (చూ.) రాజేనము;

2. రాజేలుపుణింపదగిన అన్యము.

రాజామ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) రాచేమామిడి.

రాజార్కము. సం. వి. ఆ. పుం. వెట్టిజల్లెడు.

రాజార్హము. సం. వి. ఆ. న. అగలు, విణ. రాజేనకు
దగినది.

రాజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పత్తి; 2. రేఖ.

రాజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నల్లాలలు; 2. వరిమడి;

3. వరుస.

రాజిరిము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రకాశితము.

రాజిలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇరుదలపాము.

రాజిల్లు. సం. ఆ. క్రి. ప్రకాశించు.

రాజీ. హిం. వి. ఇష్టము, సమాధానము.

రాజీనామ. హిం. వి. 1. నాది ప్రతివాదులు సమాధానపడి చేసికొను ఏర్పాటు; 2. ఉద్యోగమును మానుకొనుట.

రాజీనము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. 1. మత్స్య విశేషము; 2. మృగవిశేషము. విణ. రాజాను అను సరించి జీవింపనది.

రాజ్ఞి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాజాభార్య; 2. నూర్మని భార్య.

రాజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. దొరతనము; 2. దొరతనమునకు లోబడిన దేశము.

రాజేనము. వై. వి. సస్యవిశేషము. “ద్వ్య. జనముగలం గరాజనముమలం గ.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—బ. ధాన్యవిశేషము.

రాజో. సం. వి. వ్. పుం. 1. తీండు; 2. పుడమి తీండు; 3. రాచవాడు; 4. యక్షుడు; 5. ఇంద్రుడు; 6. చంద్రుడు. (దీనిగొండలు వైకృతపదముగా వాడియున్నారు. అది చింత్యము.)

రాటనము. వై. వి. రాట్నము. “తే. ఆ ప్రతిష్ఠాఖ్యనర కంబునందుద్భవ్య నరునిర్దిష్టదుగొగిరాటనము లగట్టి.” మార్క. ౨, ఆ.

రాటము. వై. వి. జనసమృద్ధము*. (చూ. ఆటము మొదటియర్థము.)

రాటు. వై. వి. 1. ఉపద్రవము; 2. జనసమృద్ధము*.

రాటుపడు. వై. అ. క్రి. ఉపద్రవపడు. (చూ. రాట్నము.)

రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. రాజా, తీండు.

రాట్టు పాకు. ద్వ. వి. (రాట్నము+అకు.) రాట్నము నకమర్చుడుపలక.

రాట్నము. వై. వి. నూలుపడికడుయంత్రము లోనగు నది.

రాట్నము. వై. అ. క్రి. రాటుపడుయొక్క రూపాంతరము. “సమున్నతనితంబపయోధరభార గర్భ భారంబులఁ గోమలాంగకము రాట్నము.” కాశీ. ౪, ఆ.

రాడు. జే. వి. గుంజో, స్తంభము.

రాణ. వై. వి. రమణయొక్క రూపాంతరము. (ఒప్పిదమునకు. — “రాణమొప్పురు వైతాణంబు నీంగి జి.” స్వా. ౪, ఆ.—స్త్రీతి. — “నీ. తనరుచొక్కపురాణ మునిదంపతులుదమకంబులు జేరనెయ్యంబువూఁ, ననిచిన.” (రామాయణార్థమున

తనరుచొక్క+ఒక్కపురాణము నిదంపతులు అనియు. భాగతార్థమునతనరుచొక్కపురాణము+మునిదంపతులు అనియుఁబడెను.) రాఘ. ౧, ఆ.

రాణి. వై. వి. 1. రాజాభార్య; 2. భార్య.

రాణించు. వై. అ. క్రి. ఒప్పు.

రాణివాసము. వై. వి. 1. అంతఃపురము; “చ. విజృంభణుడేం. పలరగరాణివాసముననాడెడి పాడెడిపువ్వుబోండ్లనీ, నలుగొనుచుండ.” ప్రభా. ౪, ఆ.—2. అంతఃపుర స్త్రీ; “న. వారునారాణి వాసంబులం జిత్రపటనివోలికాంధోలికలనుచి.” వై. 3, ఆ.—3. భార్య*. “తే. గౌరయొక్క తె. యకాశగంగయొక తె. కాశ్యయొక్క తెదక్షిణ కాశ్యయొక తె, నలుగురునుశంభునకులోక నాయకునకు, రాణివాసంబులనురాగరసము చేర్చి.” భీ. 3, ఆ. (ఒకానొక ఆధునికకవి అంతఃపుర స్త్రీ అనునర్థమునందు రాణివాసముని ప్రయోగించియున్నాడు. అప్పుడు దానికి రాణివాసము కలది అనియర్థము చేసికొనవలెను.)

రాణువ. జే. వి. 1. సేన; “క. ఓపాపాత్రకలోనిశి, రాప్తామృనిచనవోసంగి రాణువయొల్లక, నీపార్వతిబుగఁజేసిమ. హాపరమాపునిగనడప.” సా. 3, ఆ.—2. పరివారము. “అవ్వేలుమాటగరిష్ఠార్పటిరాణు వెల్లవినజాటంబుచి.” ఉ. రా. 2, ఆ. రాతిగొరక. ద్వ. వి. (రాయి+గొరక.) మత్స్యవిశేషము. హంస. ౪, ఆ.

రాతియుప్ప. జే. వి. (రాయి+ఉప్ప.) సముద్రము నందుఁబుట్టినయుప్ప, అక్షిబము.

రాతిరి. వై. వి. రేయి, రాత్రి, రజని, యామిని.

రాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాతిరి, నిశ, యామిని.

రాత్రించుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిర్భతి; 2. రాక్షసుడు.

రాత్రిచుడు. సం. వి. అ. పుం.—వై.—

రాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకగొల్లది; 2. కల్లనిపెంపుడుతల్లి; 3. విశాఖాక్షత్రము; 4. మెఱపు; 5. విష్ణుక్రాంతి; 6. ఉసిరిక. అ. పుం. మ. వైశాఖమాసము.

రాధాంతము. సం. వి. అ. పుం. సిద్ధాంతము.

రాపడు. ద్వ. అ. క్రి. (రాడు+పడు.) 1. స్తంభించు; (రాయి+పడు.) 2. రాయును; “శమిమూర్ధస్యనిరాణిరాపడిన మైజాడ్యంబు.” చంద్ర. ౧,

ఆ.-3. దృఢపడు. “కట్టరాపడకొమ్మట్టుచు.”

రా. యు. కాం.

రాపాడు. దే. స. క్రీ. (రాపు + ఆడు.) రాయు.

“నీ. పుత్తడికొండమూపురమునుకొరయంగను
టికిరాపాడునుగొక్కమాటు.” భాగ. 3, స్కం.
రాపిడి. దే. వి. బిరయక. (ఆ. మేడితమునందు రా
రాపిడి. “రారాపిళ్ళభుజాంగదంబులమణుల్ రా
లగ.” స్వా. ౪, ఆ.)

రాపు. దే. వి. బిరయక, రాయిడి. “నీ. రాపుజక్క
నలజేరనిచంద్రికలువోలె జన్నులముత్యాలస
రులుపెనగ.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (ఆ. మేడితము
నందు రారాపు. “నీ. ఘనమైనరారాపుచనుగో
యిరాయిడి దుంబీఫలంబుతుండుడుకుజేంద.”
స్వా. ౧, ఆ.)

రాపుడు. దే. వి. రాపేట.

రాపుడురాయి. దే. వి. గోడలులోనగునవి నునుపగు
టకైరాచెడుతాయి.

రాపులుగు. ద్వ. వి. (రాచే + పులుగు.) పక్షివిశేష
ము, కంకము.

రాపువ్వు. ద్వ. వి. (రాయి + పువ్వు.) అక్కపుష్పముః.

రాపాడి. దే. వి. (రాపు + పాడి.) ఆకుతాయిలోరా
చినపాడి. “నీరజాప్రసాదబట్టినరాపాడిచల్లి.”
స్వా. ౨, ఆ.

రాబందు. ద్వ. వి. రాపులుగు.

రాబడి. దే. వి. పచ్చెబడి, ఆయుసు.

రామ. ఉభ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. సం. ఆ. స్త్రీ.

1. రమించునట్టి ఆడుది; 2. ఆడుది. అ. న. ము.

1. కుప్పము; 2. వాస్తుకముః. పుం. పెద్ద దుప్పి.

విణ. 1. ఒప్పదమైనది; 2. తెల్లనిది; 3. నల్లనిది.

రామశము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ.

రామతమ్మ. దే. వి. చిలక, శుకము.

రామతాడు. దే. వి. పెద్దతాటిచెట్టు.

రామదాను. దే. వి. పక్షివిశేషము.

రామపూగము. సం. వి. ఆ. పుం. నిడుపుతోడిమగల
పూగ.

రామబాణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తొటాకుపుస్తక
ములనుతోలిచెడు క్రిమివిశేషము; 2. పుచ్చవిశే
షము.

రామసాగరములు. దే. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము.

రామానుజమాటము. సం. వి. వైష్ణవుల రాకపోకల
శీర్షదినములు.

రాముడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రఘురాముడు;

2. బలరాముడు; 3. పరశురాముడు.

రామునిదాడి. మి. వి. అసంఖ్యము. (నీధిలో జనులు

రామునిదాడికాతిరుగుచున్నారు.) (దీనినిసాధా

రణజనులు రాముందాడియని వాడుచున్నారు.)

రాయంచే. వై. వి. (రాచే + అంచే.) (చూ.) రాజశంస.

రాయుడు. వై. వి. రాజో. (బహువచనము రాయుఁ.)

రాయబారము. వై. వి. దౌత్యముః. “ఉ. ఆపరమోప

కారనిధివృద్ధుడనెల్పులరాయబారమక, మో

పువహించి.” వై. 3, ఆ.

రాయబారి. ద్వ. వి. (రాయబారము + ఇ.) రాయబా

రముచేయువాడు, దూత. “ఆ. రాత్రిగనికా

నరారులూకములకు, బగలుగానికానబడెను

నకు, రాయబారిసంధిసేయుటకైపోవఁ, గాలమె

ద్దిపొందుగాడుతలవ.” పంచ. నా. 3, ఆ.

రాయసము. దే. వి. కార్యదగ్ధపని.

రాయి. దే. వి. శిల. “క. చేతగొనియుష్మనమలుట,

రాతిపయిననుష్మగొనుటరాత్రిదధిమధూ, పేతం

బుగఁగుడుచుటధ, రైతరములురెయిసత్తువెల్లన

రేంద్రా.” భార. ఆహ. ౪, ఆ.

రాయిడి. దే. వి. 1. బిరయక; 2. ఉపద్రవము, “ఆ.

చూచిచూచియేమురాచకొమరుని, నాడతెలితు

మైన నాడకుండ, రాదుకృష్ణుచేతిరాయిడియెంతం

త, యఁగరాదుమాకుమనఁగరాదు.” వి. పు. 2, ఆ.

రాయిడికే. దే. ఆ. క్రీ. అల్లరిచేయు. “ఎ, గి. రవలి

మట్టెలమ్రోతలురాయిడింప.” వి. పు. ౫, ఆ.

రాయిడికత్తె. ద్వ. విణ. ఉపద్రవముచేయునది. (చూ.

ప్రామిడి. విణ.)

రాయిడికాడు. దే. విణ. ఉపద్రవముచేయువాడు.

“నిచ్చలునుకల్పలరాయిడికాడు.” రుక్మి. 3, ఆ.

రాయిడిగిడిగిడి. దే. వి. నాద్యవిశేషము, డిండిమము.

రాయితి. హిం. వి. తగ్గింపు.

రాయు. దే. ఆ. క్రీ. 1. (గొంతు) కమ్మ; “ఉ. గొంతు

లురాయఁగోయనుచుగూతలుపెట్టిరి గ్రామ్య

భూనురుల్.” పాంచా. ౨, ఆ.—2. బిరయ;

“నీ. ఇలభూలియెగనినబలుచగాకుండగరాసిన

తోడవులజముదొరుగు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—

3. ఎదిరించు; “క. తారకితగగనచక్రము, లో

రాసెననంగరేలతోగపువ్వులను, ప్పావరిపుల

నిర్బలకా, సారంబులుసారసప్రసరసేవ్యములై.”

హరి. పూ. 2, ఆ.—4. కలహించు. “క. భారత

వర్షమునకుఁగా, గౌరవులును బాండవులును గాం
తులఁగడుటె, లైరాసియొండొరులతోఁ, బోరఁ
దొడఁగిరిట్టిలబ్బబుద్ధులుగలరే." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.
రారాజే. వై. వి. 1. చక్రవర్తి; 2. కుశేరుడు;
3. దుర్యోధనుఁడు.

రాతేడు. ద్వ. వి. — వై. —

రాలగొట్టు. దే. ప్రే. (రాలకొ+కొట్టు.) రాలును.
రాలు. దే. ఆ. క్రి. గళితముగ, పడు.

రాలుగాయ. దే. విం. (రాలు+కాయ.) కుంట. "తే,
రాలుగాయతనాన బేరజపుదారి, దాటితేటియు
బలుగుంటమాయెయ్యె." హంస. ౫, ఆ.

రాలుచే. దే. ప్రే. రాలఁజేయు, రాలగొట్టు
రాలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎలుగు) కంపించు. (రూ.
రాలపడు. "వ. ఆతం దెలుగురాలపడవారలంగ
నుగొనియిట్టినియె." భార. ఆర. ౪, ఆ.)

రాలుపాటు. ద్వ. వి. రాలుపడుట, కంపనము. "మె
యిప్రాను పాటుతో నెలుంగునరాలు పాటొడ
వె." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

రాలుపు. దే. వి. రాలుట. "నీ. సానదేటిపాటమరిం
చినెతెవాసినయట్టి యాకురాలుపు గండ్లయం
దుఁదొరంగి." స్వా. ౬, ఆ.

రావడి. దే. వి. ఉపద్రవము, వావడి.

రావడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (రాయి+పడు.) రాయియగు,
జడుఁడుగు. "రావడి పోయెఁగాకధృతరాష్ట్రుడు
గన్నదియేమి." భార. కర్ణ. 3, ఆ. (ఇది వ్రాతప్ర
కులయందలిపాఠము. అచ్చుపుస్తకములయందు
ప్రావడు అనియున్నది. అని సాధువుకాదు.)

రావము. సం. వి. ఆ. పుం. రవము, ధ్వని.

రావి. దే. వి. అశ్వధ్వము? (రాగియొక్క రూపాం
తరము.)

రావింక. దే. ప్రే. రవించుయొక్కరూపాంతరము.

రావిరేక. ద్వ. వి. విడ్డలకుకొండెయందుఁగట్టెడు
రావాకువంటివరకము. "ముందటికూకటిరావి
రేకతో." హరి. పూ. ౫, ఆ. (చూ. మొలకట్టు
మొదటియర్థము.)

రావు. వై. వి. రాజే. "లేడీరావు." (చూ. రవ.)

రావుకు. వై. వి. గుఱుము నెక్కువాడు, సాది. "రావు
కులకుండములు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

రావుత్తు. వై. వి. రావుకునకు మొదటిరూపము. "ఎ,
గీ. తొలుకారుకలుకుపులుగు, మావురావుత్తుని
లిచె బ్రాహ్మణుని మొల." హండు. ౪, ఆ.
రావ్రేక. ద్వ. వి. రావిరేకయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. బాదరించు.)

రాకి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ప్రాగు; 2. మేసాది. (ఇది
పండ్లెండు. — మేషము, వృషభము, మిథునము,
కర్కటకము, సింహము, కన్య. కుల, పుల్లికము,
ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మీనము.)

రాష్ట్రము. సం. వి. ఆ. న. దేశము. పుం. న. ఉపద్రవము.

రాష్ట్రీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాడుడు?

రాష్ట్రీయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (నాట్యపరిభాష
యందు.) రాజే పెండ్లాముతోఁబుట్టినవాడు.

రాసభము. సం. వి. ఆ. పుం. భరము, గాడిద.

రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గోపకులక్రీడావిశేష
ము; 2. రసము; 3. పరిహాసము; 4. సల్లాపము;
5. కలకలధ్వని; 6. ధ్వని.

రాసి. వై. వి. మేసాది. (చూ. రాకి.)

రాస్తా. హిం. వి. బాట, రాజమార్గము.

రాస్తా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సన్నరాస్తము?; 2. కా
రేలకి?; 3. సర్పాక్షి?

రాహిత్యము. సం. వి. ఆ. న. రహితభావము, లేమి.

రాహుకు. వై. వి. గుఱుపురొకు. "ద్వి. రాహుకులై
నయారాక్షసాధిపుల, సాహసంబున నేలఁబడిరి
కడిమి." రా. యు. కాం.

రాహుత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱుపురొకు, సాది.

రాహుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గ్రహవిశేషము, తలగా
ము. (చూ. గ్రహము.)

రాళము. సం. వి. ఆ. పుం. సజ్జరసము.

రి.

రింఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అశ్వభరము; 2. అశ్వగతి
విశేషము; 3. నృత్యము; 4. దురదగొండి?

రింఖణము. సం. వి. ఆ. న. జాణుట, స్థలనము, (చూ.
రింఖణము.)

రింగు. దే. వి. 1. తెక్కులగాలిచప్పడు; "రింగునవా
రింగోలనమరించి." చమ. — 2. బ. వస్త్రపునుచ్చె.

"రింగులపల్లెవాటునవరించి." సా. ౨, ఆ.

రింఘోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సమూహము.

రింజే. దే. వి. కాలుపట్టుకొనుటకుఁజొచ్చినచో
కాలుతప్పించిసందిట మెడఁబొదివిపట్టెడిపట్టు.
ఉ. హరి. 3, ఆ.

రింబ. దే. వి. రిమ్మయొక్కరూపాంతరము. ఆం. భా.
ప్ర. నా.

రికము. దే. అప. తీకముయొక్కరూపాంతరము. “చ.
అరయఁగఁదల్లికక్క సెలియంద్రకుండమునుగల్గి
నట్టిను, ట్టరికమువారికిఁ.” ప్రభా. 3, ఆ.

రిక్క. వై. వి. నక్షత్రము. (ఇవి యిరువదేడు. - గుఱ్ఱపుఁ
జొక్క, (అశ్విని,) బరణిమేక్క, (భరణి,) మంగ
లకత్తిరూపురిక్క, (కృత్తిక,) బండికక్క, (రో
హిణి,) జంకతలమేక్క, (మృగశిర్షము,) పగడ
పురిక్క, (ఆర్ద్ర,) పొదరిండ్లమేక్క, (పునర్వసు.)

తొండరూపురిక్క, (పుష్యమి,) అసిలేరురిక్క,
(ఆశ్లేష,) జెన్నపురిక్క, (మఖ,) పుబ్బురిక్క, (పూ
ర్వఫల్గుని,) ప్రొద్దురిక్క, (ఉత్తర,) వైసాటిమేక్క,
(హస్త,) ముత్తైపుసపతురిక్క, (చిత్త,) కరువలి
రిక్క, (స్వాతి,) చేలురిక్క, (విశాఖ,) చెలిమి
మేక్క, (అనూరాధ,) తాటిరిక్క, (జ్యేష్ఠ,) అం
కుసంబుమాదిరిక్క, (మూల,) నీటిరిక్క, (పూ
ర్వాషాఢ,) ఏడేకంటిమేక్క, (ఉత్తరాషాఢ,) క
ఱివేలురిక్క, (శ్రవణము,) మద్దెలరూపురిక్క,
(ధనిష్ఠ,) నీటితీసిరిక్క, (శతభిషము,) ఎనిమిది
కాళ్లమేక్క, (పూర్వభద్రపద,) ముక్కంటిమే
క్క, (ఉత్తరభద్రపద,) మానరూపురిక్క, (రే
వతి,) బొమ్మమేక్క. (అభిజిత్తు) అని యిరువదె
నిమిదవ నక్షత్రముకంటి కలదు.)

రిక్కు. దే. వి. తోకతిప్పకటయందగు ధ్వన్యనుకర
ణము. “నీ. రిక్కురిక్కునఁదోకఁదెప్పిబాడించు
చుఘటపుంబులఁదలగోకికొనుచు.” హరిశ్చ.
అ, ఆ.

రిక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిథివిశేషము. (చూ. తిథి.) ఆ.
న. మా. అడవి. విణ. వట్టి.

రిక్తము. సం. వి. ఆ. న. ధనము, విడిమడి.

రిత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఋతుముయొక్కరూపాం
తరము.

రిత్త. వై. విణ. 1. వట్టి, “రిత్తతల.” రామా. ౮, ఆ.
“రిత్తదొనలు.” భార. మా. ౧, ఆ. - 2. కల్ల*, “క.
రిత్తయపచారములనే, నత్తయడగుదర్త తనయు
నాడికిందితి.” సం. “తనరుద్ధాభిరాజా మిథ్యో

పచరితోమయా.” భార. ఉద్యో. అ, ఆ. -
3. ఉరిక*, “క. దోషరహితకన్యకపై, దోషంబులు
గట్టి రిత్తమాపించినయా, దూపకునినూలును
బుగులు, దోషానుగుణముగ భూపతులుగొనవల
యుట.” విజ్ఞా. ఆచా. కాం.

రిత్తకత్తె. వై. విణ. తేరికత్తె. (చూ. రిత్తకాడు.)
రిత్తకాడు. ద్వ. విణ. తేరికాడు. “క. ఈ, కిన్నరుడు
రిత్తకాడిటు, గొన్న పురముమున్ను మగుడఁగొనఁ
గావలయుట.” నిర్వ. 3, ఆ.

రిత్తవోపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (రిత్తి+వోపు.) వర్ణమును,
(ప్రే. రిత్తపుచ్చు “చ. నరుండుకొనుభద్రయుట,
దనయునిఁగాంచి సంతసముదాల్చుటయంతయు
రిత్తపుత్తునీ.” భార. ద్రో. అ, ఆ.)

రిత్తు. సం. వి. ఉ. పుం. అరి. శత్రువు, పగతుడు.
రిప్ప. దే. వి. వెలితి. “నీ. తమకొప్పలకులొంగి
తలఁగిపోయెననంగఁ గప్పరిప్పగు నాచుకడకుఁ
బోవ.” య. 3, ఆ.

రిమిపక. ఆం. వి. పన్ను తగ్గింపు.

రిమ్మ. దే. వి. ఉన్నాదము. “ఆ. తొమ్మిదొక్కి మొము
రిమ్మవట్టఁగమోది.” భాగ. ౫, స్కం. అ, ఆ.

రిరంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రమింపనిచ్చు.

రిరంనువు. సం. విణ. (ఉ.) రమింపనిచ్చుగలవాడు.

రిరత్తు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రక్షింపనిచ్చు.

రిరత్తువు. సం. విణ. (ఉ.) రక్షింపనిచ్చుగలవాడు.

రివట. దే. వి. ఉపశాఖ, చెమ్మ. “క. ఒకగృధ్రపం
తప్రియమున, నొకచర్మముగఱచికొనుచునుడు
పథమునరా, నొకభంగిఁబ్రిదిపడియది, యె
కయెండినరివటమొదనుండఁగ నెలమిట.” భో.
౪, ఆ.

రివాజ్జో. హిం. వి. వాడుక.

రివిన్యా. ఆం. వి. ప్రభుత్వమువారికి దేశముమీఁద
వచ్చు ద్రవ్యము; విణ. ఈ ద్రవ్యసంబంధమైన.
రివ్వ. దే. వి. ఉపశాఖ, చెమ్మ.

రివ్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. టేముము; 2. అకుభము;
3. అభావము. పుం. 1. ఖడ్గము; 2. ఫేనిలము.

రిప్పి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అకుభము. పుం. ఖడ్గము.

రీ.

రీఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిరస్కారము, తెగడిక.

రీజక. ఆం. వి. హేతువు, న్యాయము.

రీతి. సం. వి. (అ. అ. అ.) కాతీనది.

రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలుగు; 2. మేర; 3. ఇత్తడి; 4. ఇనుపచిట్టెము; 5. కాణుట; 6. వైదర్యాది.

(ఇవి మూడు—వైద్యు, గాడి, పాంచాలి.)

రీతిపుష్పము. సం. వి. అ. న. కుసుమాంజనము.

రు.

రు. దే. అప. వాడు, నీవు మొదలగువాని బహువచనమునందును వర్తమానాద్యర్థక ప్రథమపురుషుని బహువచనములందునువచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా. వారు, మీరు, కొట్టుచున్నారు, కొట్టగలరు, కొట్టుదురు, కొట్టరు. మొ.)

రుంజే. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

రుండము. సం. వి. అ. పుం. తెగినతల. “వ. అప్పరమే శ్వరుండు సురభునిశిరంబురుండమాలికామధ్యంబుననాయకరత్నంబుగానవధరించి.” శై. ౫, అ.

రుంద్రము. సం. వి. (అ. అ. అ.) విరివియైనది.

రుక్క. హిం. వి. చిన్నచీటి.

రుక్మ. సం. వి. చీ. స్త్రీ. 1. సూర్యకిరణము; 2. కాంతి; 3. ఇచ్చ. కో. రోగము.

రుక్మకారకుడు. సం. వి. అ. పుం. అగసాలవాడు.

రుక్మము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. లోహము.

రుగ్గుము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. విడిగినది; 2. రోగముజేరినది.

రుచకము. సం. వి. అ. న. 1. సౌవర్చలవణము; 2. సర్పికాక్షరము; 3. అశ్వాభరణవిశేషము; 4. మాల్యము; 5. మంగళద్రవ్యము; 6. దంతము; 7. లవంగపువట్ట. పుం. 1. రాజగృహవిశేషము; 2. అముదపురజెట్టు; 3. మాదిఫలపురజెట్టు.

రుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేది; 2. ఇచ్చ; 3. సూర్యకిరణము; 4. కాంతి.

రుచింజ్. సం. అ. క్రి. ఇష్టమగు.

రుచిరము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఒప్పదమయినది.

రుచ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) —పై.—

రుజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రోగము; 2. చెఱుపు.

రుజేపు. హిం. వి. సాక్ష్యము, దృష్టాంతము.

రుటము. వై. వి. 1. రూఢము; “ఉ. వానిరుటంపురెండొడలు వారిరువారపు నీబ్బెపుంబొడల్.” శకం. ౨, అ. —2. దృఢము. “క. అటుగాననే సునియ్యెడ, గుటిలకనిన్నునిత్తు గురువర్య

నకుకా, రుటముగనింతకుమిక్కిలి, గుటితోహయంబులేదుకలలోనైనకా.” భట్టా. ౫, అ.

రుట్టు. సం. వి. వ. స్త్రీ. కోసము, కినుక.

రుతము. సం. వి. అ. న. రుతి, ద్వని.

రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. —పై.—

రుత్త. దే. వి. నాశము. (వానిరూపు రుత్తయెనుట.)

రుత్తు. దే. స. క్రి. కొట్టు.

రుదితము. సం. వి. అ. న. రోదనము, ఏడ్పు.

రుదురక్క. వై. వి. రుద్రాక్షము. “శే. జడలురుదురక్కపేరులుజాలబూని,” అచ్చ. యు, కాం. రుదురాక. వై. వి. రుదురక్కయొక్కరూపాంతరము. “రుదురాకలిడ్డనంది నూకసంహిత లిటికించి.” అము. ౪, అ.

రుద్దు. దే. స. క్రి. నోము.

రుద్దుడు. దే. వి. తోమకము.

రుద్రజట. సం. వి. అ. స్త్రీ. రుద్రజడ.

రుద్రజేడ. వై. వి. రుద్రజటి.

రుద్రభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శ్రశానము, బిలుకులమిట్ట.

రుద్రాక్షము. సం. వి. అ. న. రుద్రాక్షపుపూస. పుం. ఒకానొకచెట్టు.

రుద్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంజమల్లియ.

రుద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రుద్రునిభార్య, పార్వతి.

రుద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి. (ఏకాదశరుద్రులు. — అజాదు, ఏకపాదుడు, అహిర్బుధ్నుడు, త్వష్ట, రుద్రుడు, వారుడు, శంభుడు, శ్రీంబకుడు, అపరాజితుడు, ఈశానుడు, శ్రీభువనుడు.)

రుధిరము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు; 2. చెందిరము.

పుం. డు. అంగారకుడు.

రుధిరోద్ధారి. సం. వి. వ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (మా. సంవత్సరము.)

రుద్ధము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. అడ్డగింపబడినది; 2. మ్మెట్టబడినది.

రుబ్బు. దే. స. క్రి. నానవేసినదియ్యములోనగువానిని అోటిలోలోసి రుబ్బుగుండుతోమెరుపు.

రుబ్బుగుండు. ద్వ. వి. రుబ్బెడుగుండ్రాయి. (ఇట్లు రుబ్బుచాత్రము.)

రుబ్బుతోలు. దే. వి. రుబ్బెడుజాతితోలు.

రుమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉప్పకము; 2. గుగ్గిరని పెండ్లాము.

రుమాలు. దే. వి. చేతిగుడ్డ కలగుడ్డ. (రూ. రుమాలువు.

“నీ. పాగ గాదనుచులంపాక పాలుడుగట్టెంజెం
గావిసరిగంచుటిగిరుమాలు, మఱిరుమాలువుగాదని
మత్స్య నీత, చెంపనీగంగెంపు తాయెతు చేరు
జేర్చు.” పాంచా. ౧, ఆ.)

రురువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నల్లచాటలదుప్పి;
2. ఒకరాక్షసుడు.

రువాణము. దే. వి. కాంతి. “ఎ. గీ. తెలిరువాణంపు
వెదురుముత్తినుపుంచేరు” చంద్రా. ౨, ఆ.

రువారము. దే. వి. విలాసవిశేషము. “క. ఇరుగడల
వెడలినుడిగొని, తరళములై వెలికిచెలికి తరళశమ
నుచుకొ, బరంగురువారపుజూపుల, హరిజాతీ
సృసింహవిభునికారతిసేసెకొ.” కా. 3, ఆ.

రువ్వ. దే. వి. దమ్మిడి.

రువ్వము. వై. వి. తడవ, ఆవుత్రి*. “క. పదిరువ్వం
బులుభక్తిం, బదిలండైవిగంగవలయుభారతముజ
గ, ద్విదితగుణవానికన్నిటి, కొదవుఫలములేర్ప
రింతు నోలిననీకుకొ.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

రువ్వ. యు. దే. స. క్రి. విసరివైచు. వి. విసరివై
చుట. “క. ఎవ్వనికివలచెనొకొయీ, జవ్వనియ
నిజవ్వమీరుసరసోత్తులలే, నవ్వలుముడిచినపు
వుల, రువ్వలుడనయండెనమధి రూఢములగు
టకొ” పాంచు. 3, ఆ.—వై. 1. వల్లె; “నీ. పద
వల్లసౌష్ఠవప్రకటనందెంతయు నింపుమీఱంగరు
వ్వచ్చియిచ్చి.” కళా. ౪, ఆ.—2. తడవ*. “వి
నుమురెండవరువ్వవిని.” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

రుశతి. సం. విణ. (తే. ఈ. తే.) అశుభ మైనది.
(వాక్యం.)

రుష. సం. వి. ఆ. క్రీ. కోపము, కిసుక.

రుసీ. వై. వి. ఋషి. “నీ. కాపాస్మిగడుబరితాపం
బునొందెడురునులకునభయంబునొసంగెగాన.”
భీ. ౨, ఆ.

రుసుము. హిం. వి. లంచము, లాభము.

రుహ. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. గజికళి; 2. మహామం
జ్ఞుని.

రూ.

రూక. వై. వి. 1. ధనము; 2. చిన్న మెత్తు వెండిబం
గారములవాడెము*.

రూక్షము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కఱకైనది;
2. ప్రేమలేనిది.

రూడి. వై. వి. రూఢి. “నీ. రూడినన్ని కగన్ననాఁ
డెంపుండెఱంగంటి చిగురాకుఁబోడులఁజెఱుఁ
చ్చి.” ఆచ్చ. నుం, కాం.

రూఢము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మొలకయొత్తినది;
2. ప్రసిద్ధికల్పనది; 3. నిశ్చయింపబడినది.
రూఢి. సం. వి. ఇ. క్రీ. 1. మొలకయొత్తుట; 2. ప్ర
సిద్ధి; 3. నిశ్చయము.

రూఢింజే. దే. స. క్రి. మల్లుల ఒకవిధముగా బం
ధించు.

రూఢింపు. దే. వి. మల్లుబంధపెట్టెము. (చూ. ఆర
గింపు.)

రూపకము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఒక యర్థాలంకార
ము; (చూ. అలంకారము.) 2. నాటకము; 3. రూ
పము; 4. తాళధేదము. (అఱితురములకాలము
గలది.)

రూపగంధ. సం. వి. ఆ. క్రీ. మూరుకొండగి.

రూపగు. ద్వ. ఆ. క్రీ. (రూపు+అగు.) వర్ణిల్లు. “క.
ఏమిటరూపగుఁబురుషం, దేమియరూపునెడు.”
భార. కాం. ౪, ఆ.

రూపడగు. ద్వ. ఆ. క్రీ. (రూపు+అడగు.) చేవ్వు.
నకించు. “కాల్వర మొత్తింబులు రూపడంగ.”
భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (వై. రూపడచు. “రూ
పడంచెనాజరాసంధు.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.)

రూపము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆకారము; 2. శుక్లశీ
తాదివర్ణము; 3. సౌందర్యము; 4. అన్నగుణము;
5. చతురింద్రియగోచరము; 6. నాటకము;
7. రువ్వము; 8. స్వభావము.

రూపరి. ద్వ. విణ. (రూపు+అరి.) సౌందర్యవంతుఁ
డు, సౌందర్యవతి.

రూపణు. ద్వ. ఆ. క్రీ. (రూపు+అణు.) 1. అంగ
హీనముగు; “ఎ. గీ. రెండుదొడలనువిఱిగిధరిత్రి
జెలంచె, గూలియాపఱిరారాజాధూలిబ్రుంగె.”
భార. శల్య. ౧, ఆ.—2. నకించు, చచ్చు. “వై
రులకొరూపణఁజేసి నావృద్ధయతోగముమాన్యుఁ
డు.” వి. పు. 2, ఆ.

రూపనీ. వై. విణ. రూపరి. “క. నీరమ్మగుఱ్ఱరూపనీ.”
భార. ద్రో. ౪, ఆ.

రూపాశీవ. సం. వి. ఆ. క్రీ. వారక్రీ, వేశ్య.

రూపాయ. వై. వి. ఒక వెండినాణెము.

రూపింజే. సం. స. క్రి. నిరూపించు.

యావు. వై. వి. 1. ఆకృతి; 2. చక్కదనము; 3. విధము*. “వ. కృష్ణయనయ్యవ్యవసాయనయావుననందకుంగుడువందెట్టి.” భార. ఆది. 2, ఆ.

యావుమావు. ద్వై. శ్రీ. యావుమాయజేయు. (నాశముచేయుటకు.—“అప్పురుంబుయావుమాపి.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—చంపుటకు.—“తే. బంధుమిత్రయులంబుగఁబాల్గుయావు, మాపియేనిత్తునీకుసామ్రజ్యలక్ష్యి.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ.)

యావుమాయ. ద్వై. ఆ. శ్రీ. నశించు, చచ్చు. “కురుధరావరువైనయమయావుమాయగఁజే.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (చూ. యావుమావు.)

యావుయావున. వై. ద్ర. సమృద్ధిమున. (ఆనంగతియావు యావున మాటాడఁగా తెలియును.)

యావునెడు. ద్వై. ఆ. శ్రీ. (యావు+నెడు.)నశించు. (చూ. యావున.)

యావునెడు. ద్వై. ఆ. శ్రీ. (యావు+నెడు.)నశించు. (చూ. యావున.)

యావునెడు. ద్వై. ఆ. శ్రీ. (యావు+నెడు.)నశించు. (చూ. యావున.)

యావుము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారువెండిలోన గువానినాణెము; 2. రూపాయ; 3. వెండి. విణ. గుండరము.

యాలు. ఆం. వి. బ. సమముగగీతలు.

యాలుకట్ట. మి. వి. గీతలుగీయుకట్ట.

యాపితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ధూళిమొదలగు వానిచే గవ్వబడినది, గుంతితము.

రె.

రె. దే. అవ్య. ప్రశంసార్థకశబ్దములకనుప్రయుక్తముగనది. (బలిర, బాపుర. ము.)

రెంతే. దే. వి. (తొదమునందు) రెండు.

రెంట. దే. వి. రెండగుట, ద్వైధము. విజ్ఞా. వ్య. కాం.

రెంట్రాగుడుతిండి. దే. వి. సింహము. “క. కైదుపువెలిగాఁ, దలద్రుంతుండెండి రెంట్రాగుడుతిండిక.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

రెంట్రాగుడుమెకము. ద్వై. వి. ఏనుగు, ద్వైపము.

“తే. కొదమసింగముల్ రెంట్రాగుడుమెకములు.” రామా. ౫, ఆ.

రెంటము. దే. వి. మడుపు. “నీ. మృతమర్త్యరెంటాననిడ్డజాలక నెత్తురంజిల్లుపెనెపొట్టముంజివాని.” ఆము. ౬, ఆ.

రెంటెము. దే. వి. శేంబనీతపస్త్రము, గంటెము.

“నీ. పులితోలురెంటెంబువెలివట్టుగంటెంబుగటిమండలంబునగరిమడనర.” రుక్మాం. ౧, ఆ.

రెండు. దే. వి. భేదము. “చ. పలియెడరెండులేకకులభామలు తారతఁ దెట్టిదైనన, న్నతిఁజరియించుటాప్పు.” రా. ఆ, కాం.—స. ద్వయము. (దీనికి సంధినివర్ణవికారము. రెన్నాట్లు, రెన్నెట్లు.)

రెంబ. దే. వి. రెప్పుయొక్కరూపాంతరము.

రెక్క. దే. వి. తెక్కుయొక్కరూపాంతరము. “క. గ్రక్కునఁజనివ్రాలుదునూ, రెక్కులు గట్టుకొనిదివిజరపుమేడలపై.” ప్రభా. ౪, ఆ.

రెక్కొను. దే. ఆ. శ్రీ. (రెక్కు+కొను.) 1. నర్థిల్లు; 2. తేలుకొను. (శ్రీ. రెక్కొలుపు.)

రెక్కొలు. దే. వి. రెక్కొనుట.

రెచ్చెల. దే. విణ. జేగదాలమారి.

రెచ్చు. దే. ఆ. శ్రీ. విజృంభించు. “నీ. పచ్చియచ్చెరువుగా రెచ్చిపాతెడుగిబ్బిపిండు సెక్కువృద్ధిఁజెండివైచు.” నీలా. ౨, ఆ.

రెట్ట. దే. వి. 1. భుజము; 2. పక్షిమము. “వ. తదీయశాఖాగతంబైన కొక్కరయతనిపై రెట్టవైచిన.” భార. ఆర. ౫, ఆ.

రెట్టి. దే. వి. 1. ద్వైగుణము; 2. మణుగు, గుణము.

రెట్టింపే. దే. స. శ్రీ. రెట్టిచేయు. ద్వైగుణించు.

రెట్టు. దే. వి. ముతుకబట్ట.

రెడి. దే. వి. రెడ్డియొక్కరూపాంతరము.

రెడ్డి. దే. వి. కాంచువారిపట్టపుఁజేరు.

రెడ్డిగము. దే. వి. ముడుంబుకొన్నయొకకాలితొడ మీఁదమోకాంమీఁదగా మడుంబుకొన్నమఱియొక కాలిపాదముమోపి ఆకాలిని వీఁచున ఆంగవస్త్రముతోనీడ్చికట్టుకొని కూర్చుండుట.

రెడ్డిపాలవంకలు. ద్వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

రెడ్డివారి నానఁబ్రాలు. దే. వి. పలుపర్ణికి.

రెపరెప. దే. వి. 1. నిప్పుమంట్రాఁత్ర, రటితము; 2. గాలివీచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (గాలిరెపరెపవీచుచున్నది.)

రెపరెపము. దే. ఆ. శ్రీ. (రెపరెప+అను.) ఆఁకరెత్తు.

రెప్ప. దే. వి. తెప్పయొక్కరూపాంతరము. “నీ. రేఖలైమీఁదటిరెప్పలయొప్పుపన్నాగంబుకడపశ్చబాగునెఱవ.” కళా. 2, ఆ.

రెప్పము. దే. విణ. పూర్ణము. “కా. అలోకించెడు శార్దూలక్షపటుబాణోఘంబుచేసి మొనల్, నేలంగూలఁగ పాలపాలికలలోనిందారరక్తంబులతో,

గ్రామం గోరి వివాచాలికలు గైకొన్న కొమటి శ్రేణితో, గ్రామంబట్టినవెండికొరలగతికొ గ ప్పొబురెప్పంబుగాకొ." ఉ, హరి. ౪. ఆ.

రెబ్బ. దే. వి. రెప్పయొక్కరూపాంతరము.

రెప్ప. దే. వి. ఉపకాఖ.

రెప్ప. దే. స. క్రి. 1. ఒడిసితిగుచు; "రేలమృతాం కులాశశము రెప్పదమంచుడలంచి." విజ. ౧, ఆ.—2. ఒడియు. "కొనవెండుకయొక్కటిరె మ్మితిసిన్జొజ్జలనవెట్టుబోచమురు." నా. ౧, ఆ.

రెయి. వై. వి. రెయియొక్కరూపాంతరము. "ఈ రెయి" అధ్యా. నుం, కాం.

రెల్ల. దే. వి. 1. కడితైకదేశము; 2. మెతుకు.

రే.

రే. వై. వి. రేయియొక్కరూపాంతరము. "క. రేని ద్రించుడభారం, బైనను మేల్చనిస్సజించు." భార. ఆను. ౧, ఆ. "క. పవలంక, రేలనునే మజక పరిచరించుచునుండెకొ" భార. ఆది. ౨, ఆ.—దే. అవ్య. రే అనుదానియొక్కరూపాంతరము. (బలిరే, బాపురే. ము.)

రేగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఎగయు; "తే. నవపతాకాల తాకాననన్మరత్న, రాగమునిజాంగరాగంబురధ చమాన, ముద్రతైవాలమును రామభద్రనికట, ధూపధూమంబునైట్టి దుమ్మరేగి." రామా. 2, ఆ.—2. విజృంభించు; "క. రేగెదందర్పముబా సట, గాఢులైనను." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—౩. ఉ ద్రేకించు. "రేగిమద్యవానంబొనరించి." భార. మా. ౧, ఆ.—వి. బదరికి. "తే. మహితకమలమ ధరమధురసాస్వాదన, పరవకాత్రయైన శ్రీమర కాంత, రిత్తుధిసకటరేణుబుప్పులరస, మాను నెట్లుచేలవైతిగాక." భార. ఆర. ౬, ఆ.

రేగుడు. దే. వి. లింగపాట్లకి.

రేణు. దే. ప్రే. రేగగజేయు. "రేచినదనమాపు దప్ప." భార. కాం. 3, ఆ.

రేలెము. దే. వి. రెంలెమునకు మొదటిరూపము. య. ౪, ఆ.

రేపు. దే. ప్రే. రేఘయొక్కరూపాంతరము.

రేక. యు. దే. వి. తాటకుమట్టలోకట్టినదొప్ప. వై. 1. గీటు; "ఎ. గీ. రేకయొనగ మైలిబమైకరం భి, తారుణవాయుబోల్చి నేజాంకమూర్తి." హన. ౪, ఆ.—2. జాబు; "క. కన్నెనగుమోముతోడం,

బున్నమచందరునిసాటిపోలుపవచ్చుకొ, నెన్ను దుటితోడమార్కొని, మున్నందజుం జాడకక మోవకయున్నకొ." విజ. ౧, ఆ.—3. పట్టి.

రేకంటు. ద్వ. వి. నూర్పుడు.

రేకచీరణము. ద్వ. వి. రేఖలుతీర్చుచుచిన్నయులి.

రేకు. దే. వి. తేకుయొక్కరూపాంతరము. (పుష్ప దళమునకు.—"నీ. రేకులన్నియువిచ్చిరేయెండజి గినిండికర మొప్పుతెల్లదామరలకంటె." రా. ఆర, కాం. ౧, ఆ.)

రేకుమడఁజే. దే. స. క్రి. తేకుమడఁచుయొక్కరూ పాంతరము. "అంతవానితండ్రేదురమండెదిచ్చి ననురేకుమడఁచుము." విజ. 3, ఆ.

రేకత్తు. దే. ఆ. క్రి. (రేకు+అత్తు.) వర్ధిల్లు.

రేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎడములేక మిక్కిలి చేక యగు నృత్తులపట్టి; 2. పాణిపాద తలముల యందలిగీటు; 3. గీటు.

రేగడ. దే. వి. (చూ.) రేగడి. (చూ. రేవడ.)

రేగడి. దే. వి. బంకమన్ను. (చూ. మన్ను. వై. రం డవయర్థము.)

రేగడిదూల. దే. వి. కచ్చురకి.

రేచకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊపిరివిడుచుట; 2. ఏనుగుచెవివంటి పాదకంచుకము.

రేచకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరకకి.

రేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లతెగడకి; 2. దంతి చెట్టు.

రేచితము. సం. వి. ఆ. న. వంకరలేక వేగముగా బోయెడి యశ్వధారావిశేషము. (చూ. ధార.)

రేచీకటి. ద్వ. వి. రాత్రికన్ను తెలియమి, నిశాం ధ్యము.

రేణము. దే. వి. దూడవేడ. "వ. పెయ్యలరేణంబులు." హరి. పూ. ౫, ఆ.

రేణుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గంధవస్త్రవిశేషము; 2. జమదగ్ని పెండ్లాము. (దేశ్యమునందు రేణు కలు అనగా నూగుదోసయని ఒకానొక నిఘంటువునందు వ్రాయబడియున్నది.)

రేణువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. దుమ్ము. పుం. రేణుకకి.

రేతన్ను. సం. వి. న. న. 1. ఇంద్రియము; 2. పాదర సము. (రూ. రేతము.)

రేదొర. ద్వ. వి. చంద్రుడు, నిశాపతి. "కళానిరూ ధినుహించగ వినిబోలగలఁడేయలరేదొర." ఉ. రా. ౨, ఆ.

రేది మ్మరి. ద్వ. వి. (రే+త్రి మ్మరి.) రాక్షసుడు, రాత్రిం చరుడు. “ననుంజయింపరేది మ్మరిగుంపుతోడ నరుదంచిత.” ఉ. రా. 3, ఆ.

రేది మ్మరి. ద్వ. వి. (రేది మ్మరి+ఈడు.)—
పై.—(స్వార్థమున ఈడు.)

రేనాడు. దే. వి. దేశవిశేషము.

రేను. దే. వి. రేగు, బదరి.

రేపకడ. ద్వ. వి. (రేపు+కడ.) ప్రాతఃకాలము, ప్రభాతము. “నీ. కాలోచితములగుకరణీయము లుదర్పి కమలనాభుడురేపకడయకదలి.” సం. “ప్రాతరుత్థాయ కృష్ణస్తు కృతవాక్ సర్వమా ప్నికమ్.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (సంధియందు వర్ణవికారము.)

రేపాడి. దే. వి. (రేపు+ఆడి.)—పై.—“నీ. రే పాడిమణికర్ణి కాపయోవేణిక మజ్జనంబాడునే మంబుమెఱయ.” కాశీ. 2, ఆ. (రేపాడియనుచో ఆడియనునది అదివంటిదని యెఱుంగునది. చూ. ఏడాది.)

రేపు. దే. వి. 1. ప్రాతఃకాలము; “రేయివచ్చెదననిరే పువచ్చు.” భార. ఆర. 2, ఆ.—2. వెనుకటిదినము. రేఫము. సం. వి. ఆ. పుం. రవర్ణము. విణ. అధమము. రేయి. వై. వి. రే, రేయి, రాత్రి.

రేయు. దే. ఆ. క్రి. విజృంభించు. “హేషితరవమ్మన వక్షముబూర్వపక్షు రాగ్రమ్మన ప్రేయరేసియది కందముపట్టివిదల్చు.” శై. 2, ఆ.—స. క్రి. ఖండించు. “తరుగ్రళరంబులరేసిరేసి.” రాఘ. ౪, ఆ.

రేయెండ. ద్వ. వి. (రే+ఎండ.) వెన్నెల. “నీ. సమర వికాసంబు చెనుటనొప్పటకుండ హేతిదీధితులు రేయెండగాయు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

రేఱేడు. ద్వ. వి. చంద్రుడు, నిశాపతి. (చూ. ఊముడావయర్థము.) (ఇట్లు రేరాయడు.)

రేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకయేఱు; 2. నీలిచెట్టు.

రేవడు. దే. వి. (రేపు+ఆడు.) చాకలవాడు. “ఇ హవరంబుల కూరకదూర మైవయస్త్రిచెడరెంటి కింతిడినరేవడనాడున.” స్వా. 3, ఆ.

రేవంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వశిక్షకుడు.

రేవగులు. ద్వ. వి. (రే+వగులు.) అహారాత్రము.

రేవడ. దే. వి. రేగడయొక్కరూపాంతరము. “ఇవట నల్లరేవడయదూరముపోయినబాండుమృత్తికా కరములుగానము.” పర. ౨, ఆ.

రేవడి. దే. వి. రేగడయొక్కరూపాంతరము.

రేవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకనక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. బలరామునిభార్య.

రేవతీరమణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బలరాముడు. రేవలచిన్ని. దే. వి. ఓషధివిశేషము.

రేవు. దే. వి. 1. నద్యాదులయందునునుప్పులుదిగుటక నువుగా నేర్పఱచినదారి; 2. సముద్రమునందుసర కులు ఎగుమతి దిగుమతినేయుచోటు; “తే. వనధి సర్వంకపంబయ్యునలయుపనిక, రేవులనకాని చొరరానిరీతిసధిప, విశ్వరూపకుండయ్యుక్తి వి భుండునుక్త, రూపములనేపుడగునాదురుత్తువు లకు.” కవిక. ౫, ఆ.—3. కరవాకపట్టణము; “కా. రేవులేమాపు మతంగజంబును మణి శ్రీఖండము క్తాదియొక్క, రానాణిజ్యములబెంచి.” ఆము. ౪, ఆ.—4. రేగుచెట్టు. “మొపులురేవులమోదుగు లు.” య. ౨, ఆ.

రేవుబోయ. దే. వి. ఓడనడపువాడు. “ఉ. అయ్యొ డరేవుబోయలబ్రయంబుమొయ్ బిలిపించిదే వికిత్త, జయ్యన నొడలబెట్టుమని.” నిర్వి. ౯, ఆ.

రేవెలుగు. ద్వ. వి. చంద్రుడు. “మ. తొలుతేజేమొ నకాడుసిమ్మమొననాల్ దూపులేవడికరాచరే, వెలుగుకొవచ్చు.” అచ్చ. య. కాం.

రేగు. దే. వి. చీలకన. (చూ. పోసరము.) విణ. చులు కనది.

రేగుగుడ్డ. దే. వి. చేతిగుడ్డ.

రై.

రై. సం. వి. ఐ. పుం. ధనము, విడిముడి.

రైటరు. ఆం. వి. వ్రాయువాడు, ఒక యుద్ధోగ స్థుడు.

రైతు. దే. వి. పంటకాపు. (మొదటిరూపమురయితు.)

రైలు. ఆం. వి. ఇనుపపట్ట. ఈ మాట సాధారణ ముగా పొగబండికి వాడెదరు.

రొ.

రొ. దే. అన్య. 1. సంబుద్ధియందు స్త్రీవాచకంబుల కనుప్రయుక్తంబగునది; (ఉదా. అక్కరొ, ఇంతి రొ, రమణిరొ. మొ.) 2. ప్రశంసార్థకమునం దు తద్వాచకశబ్దంబుల కనుప్రయుక్తంబగునది. (చూ. అమ్మరొ.) (వ్యాకరణవేత్తలు ఇది సంబు ద్ధియందు స్త్రీవాచకశబ్దములకే అనుప్రయుక్త మగునని వ్రాసియుండగా ప్రయోగములందును నాలాగకనబడుచుండగా ఒకాళిక అధునిక

కవి అన్నరొ, ఏనుగురొ అని ప్రయోగించియు
న్నాడు. అది చింత్యము.)

రొంజుడు. దే. వి. ప్రలాపము, రొండుడు.

రొండి. దే. వి. నడుముయొక్క పార్శ్వభాగము.

రొండిత్రేటు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

రొండు. దే. వి. త్యాసరోగము, రోజ్జో.

రొండుడు. దే. వి. రొంజుడు, ప్రలాపము.

రొంప. దే. వి. 1. పీనసరోగము; 2. పడిసెము.

రొంపి. దే. వి. అడుగు, బురద, పంకము.

రొంపినుక్కి. దే. వి. నీళ్లుగట్టి అడుగుగాడున్నట్లు.

(మఱియొకటి వెలిదుక్కి.)

రొంపిమాను. దే. వి. రొంపిదున్నినవిప్పట మిట్టపల్ల
ములుసరిపఱచుటకు మీఁదపాఱించెడుమాను.

రోక్కపుదొర. ద్వ. వి. (రోక్కము+దొర.) కుబేరుఁ
డు, ధనాధిపుఁడు. “జక్కులకొలములోఁజిక్కి
రోక్కపుదొర.” అచ్చ. బాల, కాం.

రోక్కము. వై. వి. 1. చేతివెల; (ఆయుంగరము రొ
క్కమిచ్చి తెచ్చినావా అప్పుగా తెచ్చినావా?)

2. ధనము; “తే. కొలుమరొక్కంబుగలుములు

నెలగఁగుండు, గడిఁదికొమటి రతనంపుగనులు

వీట.” అచ్చ. బాల, కాం. - 3. సమూహము; “క.

పక్కిదొరకొలపునలరా, రొక్కమునందైననట్టి

రూపనీగలదే.” అచ్చ. ఆర, కాం.

రోక్కారొక్కములు. వై. వి. బ. బహువిధములు
గలవి, ఉచ్చాపచము. “రోక్కారొక్కముల్

దిట్టి.” కాశ. 3, ఆ.

రోక్కింజే. వై. స. క్రి. రొక్కపఱచు. “ద్వి. భవద్ధు
రుఁడు, సత్తుగానీకునిచ్చులనురొక్కించి, బత్తెమి

వ్వునిన్నుఁ బలుకఁజొందేని.” వారిశ్చ. 2, భా.

రోట్టియ. దే. వి. రొట్టె. కాశ. 2, ఆ.

రోట్టె. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. (రోట్టియయొక్క
రూపాంతరము.

రోడ్డు. దే. వి. రొండుయొక్క రూపాంతరము.

రోడ్డుడు. దే. వి. రొండుడుయొక్క రూపాంతరము.

రోద. వై. వి. 1. ధ్వని; 2. కలకలధ్వని. “ఎ, గీ. ఆం
తటను వాలకల్లోలమయ్యెనపుడు. ఆరొదవని.”

చంద్రా. 3, ఆ.

రోదాళము. వై. వి. ధ్వని. “లేదేఁటిగంటలసంధి
ల్లరోదాళముల్ పరమమింటా.” చంద్రా. 3, ఆ.

రోదాలింజే. వై. అ. క్రి. ధ్వనించు. చంద. కేం. ౧, ఆ.

రోప్పు. దే. అ. క్రి. 1. కూయు; 2. (పులి) కూయు. (మా,
కాండ్రు, నుంపిల్లు.) - స. క్రి. 1. కొపించు; “నీ.

నెలనెప్పుకొని రొప్పుపులి నైనబీడించి పడవెఱుఁ
జొచ్చినీపాదమాన.” స్వా. ర, ఆ. - 2. తఱుము.

“హరులబద్గములు చేసెందిరొప్పఁదొడంగ.” భా
గ. ౧౦, స్కం.

రోప్పు. వై. వి. తొమ్మయొక్క రూపాంతరము. “ద్వి.
నీరొప్పుకొని కాడ నేర్తు నెమాడ, నీరాజ్యగతి

మాడ నేర్తుఁగాకను.” రా. యు, కాం. (ఈ

గ్రంథమునందు ప్రక్షిప్తవాక్యముల నేకములుం

డుటండే నీ లఘురేఫమునటకు ఇతర ప్రయోగ

మును విచారించవలెను.)

రొయి. దే. వి. రొయ్యయొక్క రూపాంతరము.

రొయ్య. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

రొయ్యి. దే. వి. కట్టెనిప్పుమోఁదినగుఱు.

రొల్లు. దే. అ. క్రి. ప్రలాపించు.

రొల్లుడు. దే. వి. ప్రలాపము, రొండుడు, రొంజుడు.

రో.

రో. ఉభ. వై. వి. రోయియొక్క రూపాంతరము.

(వేశ్యకిచ్చెడుశుల్కమునకు. - “క. రోయిడియొ
ల్లనిభుజగుఁడు, రోయివిడువవలయులంజెరోగొ

నిమరలక, రోయిడఁదలచిననినుమడి, పాయక

యిచ్చులయతగిన పాడియరయంగక.” సం.

“శుల్కంగృహీత్యావధ్యస్త్రీ నేచ్చంతిద్విగుణం

వచాత్, అనిచ్చన్ దత్తశుల్కా పిశుల్కహానిను

వాప్తుయాత్.” విజ్ఞా. పా. కాం. - కుడువకు. -

“క. ఇన్నాల్లకింత వెట్టిక, యున్ననురోదక్కునను

మనొడఁబడునెదా, నన్నాల్లదక్కునతనికి, నె

న్నడుభోగ్యంబుదక్కుదేధర్ములక.” సం. “అ

ధిఃప్రాశ్యేద్విగుణే ధనేయదినమోచ్యతే, కా

లేకాలక్యతోనశ్యేత్పలభోగ్యోననశ్యతి.” విజ్ఞా.

వ్య. కాం. (మా. పడిదియ.) - అవ్య. రొ అను

దానియొక్క రూపాంతరము. (అక్కరో, చెలి

యరో, రమణిరో. (మా. రొ.) - సం. వి. వి. పుం.

ధనము. (ఉదా. రోయావి.)

రోఁకటిబండ. దే. వి. 1. ఒకపురుగు, శతపది;

2. పాన్ను లేనిచిన్నరోఁలి; 3. రొమ్మపుచ్చికి.

రోఁకలి. వై. వి. దంచెడుసాధనము, ముసలము. “ఉ.

కాఁకనెదిర్చి సంగరముఖంబున మోచ్చినరాజులం

కముకా, గూఁకటి క్షేతోఁతెఱికిగోత్రపధంబు

నుజేసినట్టియా, ప్రేమపుణ్యముగాక ప్రజవేచన
దలచినగోరుచుట్టుపై, రోజటిపోటుచందము
గోసీజనుల్ ననుజూచితిట్టరే." కై. ౧, ఆ.
(బలరామునిరోజలి సౌనందము.)

రోజు. దే. ఆ. క్రి. నిట్టూర్పు, నిశ్చయించు. "ఉ
గ్రపన్నగముచాడునరోజును." సం. "వినిశ్చ
సన్ సర్ప ఇవోగ్రతేజాః." భార. ఆర. ౫, ఆ.
వి. నిశ్చయము.

రోజు. దే. వి. రొంజుడు, ప్రలాపము.

రోజు. దే. వి. 1. ఏవము, జానపద; "ఉ. కూతురనీవు
వట్టిచెడుగూతలగీతలు నేర్చికట్టుల, మాను
లునాకఁగానిధనమూలవిటాలినిజేరవైతివి, రో
తకునిన్ను నెల్లరునురోయగ నీసరివారునవ్వ నీ,
రోతివిటుండుసల్పు వెడఁగొడిగముల్ గనిమాఁటి
వత్తురే." భట్టా. ౫, ఆ. - 2. బ. తిట్లు.

రోజు. దే. ఆ. క్రి. రోజుతపడు.

రోజు. దే. వి. మూల, రోజుము.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. 1. ఓడ; 2. బెజ్జెము;
3. కదలిక. పుం. 1. వెలుగు; 2. రొక్కచుక్కము.

రోజు. దే. వి. వికాసము. "నీ. ప్రనిమలకుసుమసం
పదలకుదుర మైరోజునాననమీరుహమరీతి."
మార్క. ౧, ఆ.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వ్యాధి, తెవులు;
2. కుష్ఠవధము.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోమ; 2. బూడి
దగుమ్మడి. విణ. వైద్యుడు.

రోజు. సం. విణ. (న. ఈ. న.) వ్యాధిస్తుడు, తెవులు
గొంటు.

రోజు. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. గోరోజునము; 2. ఉ
త్తమస్త్రీ; 3. ఎట్టగలవ అ. పుం. ము. కొండ
బూరుగు. విణ. ప్రకాశించునది.

రోజు. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. తెల్లతెగడ; 2. కం
పిల్లము.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. గుట్టుపు మెడనుడి.

రోజు. సం. వి. ఆ. (ఉ.) ప్రకాశించువాడు.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. మూర్ఖకిరణము, వెలుగు.

రోజు. హిం. వి. దినము.

రోజు. దే. వి. (చూ.) ఈదే.

రోజు. దే. ఆ. క్రి. (రోజు + పోవు.) ఈ
చేరోవు. "ద్వి. రోజువోయినచెయ్యిరోము

కంపరము, వాటుగాలునుతోటివలెనున్ననడు
ము." హరిశ్చ. ౨, భా.

రోజు. ఆం. వి. మార్గము, రస్తా.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. 1. ఏడు; 2. కన్నీరు.

రోజు. సం. వి. ఈ. క్రి. తీలుకనీడ, కచ్చురక.

రోజు. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. మన్ను; 2. మిన్ను;
3. మన్నుమిన్ను.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. — పై. —

రోజు. సం. ఆ. క్రి. రోజునుచేయు, ఏడు.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. తీరము, దరి, గట్టు.

రోజు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు. (అనురోధం
చు, నిరోధించు, సంరోధించు అనియు.)

రోజు. సం. వి. ఆ. న. 1. మోపుట; 2. పైరుచే
యుట.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాణము; 2. రోపణము.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. పశువులచర్మకవర్ష
ణము, నెమరు.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. ముఖము శిరమతక్కు
దక్కిన దేహమునందుగల వెండ్రుక.

రోజు. సం. వి. ఆ. క్రి. రోమాంచము.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పంది; 2. గొట్టె.
విణ. వెండ్రుకలు గలది.

రోజు. సం. వి. ఈ. క్రి. ములదోసక.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. శరీరమునందు ఎలల
గునవలె నిడువెండ్రుకలుగలవాడు.

రోజు. సం. వి. ఆ. న. రోమాంచము. పుం.
తాండ్ర. దు. ఒకనూతుడు.

రోజు. సం. వి. ఆ. పుం. గగుర్పాలు.

రోజు. సం. వి. ఈ. క్రి. నూఁగారు. (రోమ
రాజ అనియు.)

రోజు. వై. వి. 1. వేళ్ళకిచ్చెడుకుల్లము; (చూ.
రో.) 2. పందెము; "క దమయంతిరోయిగా
జూ, దమునీతోనాడగడగదను" భార. ఆర.

౨, ఆ. — 3. కురువ; "క. రోయిగొనిపడ్డికిచ్చిన,
బాయక నెలనెలనతిభాగముగొనినకా, న్యాయ
మగుమిగులగొనుట, న్యాయంబొడవదనినో
టనభివదండి." సం. "అతిభాగోపుష్టిసాస్త్రి
స్తానీమానీసబంధకే." బిట్టా. పు. కాం. — 4. ఎరవు,
చేబదులు; (చూ. ప్రియిడి మొదటియ్యము.)

రోజు. దే. ఆ. క్రి. రోజుతపడు. "మూర్ఖరోజు
యించుకయురోయక." భార. పు. 3, ఆ. —

స. క్రి. 1. వెదకు; “ఉ. జాయనుజాపవేమియను జాయను నవ్విధియెంతచేసెనా, రాయను నాదు గుండెబలురాయను నాత్త పరాక్రమోన్నతుల్, రోయనుగాన నాంతరమురోయనుదుష్టకురంగచే వ్వును, మ్మాయనుజానకీదనుజమాయలగ్రంథితో పల్కుమాయనుకొ.” గానూ. ౫, ఆ. — 2 నిం దించు; (చూ. రోత.) 3. విడుచు. (ఇది వాడు కలోనిది.) ఒకానొక ఆధునికకవి దీనిని వెదకు అనునర్థమునందు శకటరేఫముగా ప్రయోగించి యున్నాడు. అది యాదరణీయముకాదు.)

రోలంబము. సం. వి. అ. పుం. భృంగము, తుమ్మెద. రోవెలది. ద్వ. వి. వారక్రీ, వేశ్య. (చూ. రో.) రోషము. సం. వి. అ. పుం. రోషము, కినుక. రోషింకే. సం. అ. క్రి. రోషపడు, కినియు. రోసము. వై. వి. రోషము, కినుక. రోసింకే. వై. అ. క్రి. రోషపడు, రోషించు. “క. ఆసుమర ప్రాధికిమది, రోసించి.” విక్ర. ౪, ఆ. రోసుబడి. దే. విణ. గ్రా. రోతగొట్టు. (ఏమి నీవు వట్టిరోసుబడిగా నున్నావు.)

రోహము. సం. వి. అ. న. ఎక్కుట. పుం. ఒకకొండ. రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కుట; 2. మెలక. రోహి. సం. వి. ఇ. క్. పుం. 1. ముట్టి; 2. ములు మోదుగు; 3. రావి.

రోహిణము. సం. వి. అ. పుం. బాడిదము. రోహిణి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. ఒకనక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. అంగిటిముల్లు; 3. ఆవు; 4. తొమ్మిదేండ్లకన్నక; 5. బలరామునితల్లి; 6. కటు కరోహిణి; 7. తెల్లచంద్ర.

రోహితకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ములుమోదుగు; 2. కెంపు.

రోహితము. సం. వి. అ. న. (చూ.) 1. కొరడు; 2. కుంకుమపువ్వు; 3. నెత్తురు. పుం. 1. ఎఱుపు; 2. ఎఱ్ఱచేప; 3. కేసరిమృగము; 4. ములుమోదు గు. విణ. ఎఱ్ఱనిది.

రోహితాశ్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆగ్ని; 2. హరిశ్చంద్రునికోడుకు.

రోహిషము. సం. వి. అ. పుం. కొండగొట్టు.

రా.

రాకు. వై. వి. గుఱ్ఱమునెక్కువాడు, సాది. (మొ దటిరూపము రవుతు.)

రాద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నవరసములలో నొకటి; (చూ. రసము.) 2. ఎండ; 3. దినము యొక్క మొదటిభాగము. (చూ. దినము.) విణ. 1. భయంకరము; 2. తీక్షణము.

రాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

రాను. అం. వి. ప్రయాణము.

రావ్యము. సం. వి. అ. న. రూప్యముయొక్క రూ పాంతరము.

రామకము. సం. వి. అ. న. సంభరణీకమున దుమయ నెడు గనియందుఁబుట్టిన ఉవ్వ.

రారవము. సం. వి. అ. పుం. నరకవిశేషము. విణ. భయంకరము.

రాలు. దే. అ. క్రి. రగులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము రవులు.)

రాలుకోలు. దే. వి. రాలుకోనుట. (మొదటిరూప ము రవులుకోలు.)

రాలుకే. దే. క్రి. రగులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము రవులు.)

రాహిణేయము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క తొమ్మిదవభాగము. (చూ. దినము.) విణ. ఆవున కుఁబుట్టినది. (చూడ.)

రాహిణేయము. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముడు; 2. బుధుడు.

రాహిషము. సం. వి. అ. న. కామంచీ. పుం. కొం డగొట్టు.

ఱ.

ఱ. ఒకయక్షరము.

ఱంకాట. ద్వ. వి. (ఱంకాడుట.) జారత్వముచేయు ట. “కొరగ్గంబు ఱంకాటసాహసంబు.” విశ్వా. వ్య. కాం.

ఱంకాడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఱంకు+అడు.) జారత్వ ముచేయు.

ఱంకు. వై. వి. జారత్వము. “నీ. జనులొక్కరితో దొల్లసమయంబుదమలోనఁజేసిక్రూరతయై చ్చిమియుఱంకు, వైఁపక.” భార. కాం. ౨. అ. ఱంకుఁబోకు. ద్వ. వి. (ఱంకు+పోకు.) జారుడు. జారిణి.

ఱంకుటాలు. ద్వ. వి. (ఱంకు+అలు.) జారిణి. ఱంకుతెవులు. ద్వ. వి. మోహరోగము.

అంతుమగడు. ద్వ. వి. జారుడు. (చూ. గోలెము.)
అంతులరాట్టుము. వై. వి. ఉత్సవకాలమునందు వేడు
కకు బాలకులు ఎక్కి-త్తిపించెడు చుట్టుటొట్ట
లేర్పఱచిన వలయాకారపుయంత్రవిశేషము.

అంతులాడి. ద్వ. వి. (అంతులు+అడి.) జారిణి.
అంతువోవు. ద్వ. అ. శ్రీ. (అంతు+వోవు.) జార
త్వముచేయు.

అంక. దే. వి. 1. పుష్పధన్వని; "ఉ. అంకెలుగర్జలై
యడరతావుఁడనంబున నెందుఁబర్వని, శృంకవి
లొకవైదుర్భుతకృతానుభుత దెసలెల్లఁగప్పఁగా." హరి. పూ. ౮, ఆ.-2. ధన్వని; "అ నేకంబులు
తూర్వములే దిశలుఅంకలే వేయఁజేయె." రా
మా. ౮, ఆ.-3. కేక. "ఉ. మాటిమాటికిఁ,
అంకెలువేయుదుమ్మ-విగణంబుల నెల్లఁదృటికరిం
చెదె." రుక్మి. ౧, ఆ.

అంకత. ద్వ. విణ. (అంతు+ఎత.) జారిణి. (చూ.
బంకత.)

అంకిల్లు. దే. అ. శ్రీ. కలకలధన్వనిచేయు. (రూ.
అంకిలు.)

అంకు. దే. వి. కలకలధన్వని. "ఉ. అంకులుమీదుమి
క్కిలికతాఁగతనందొమ్మిచేసి." భీ. ౪, ఆ.
"మ. వినియాఅంతుదురంత శైలమథనావిర్భూతి
సింధూధృత, ధన్వనియొకాకమహోదకప్రళయ
సంత్రాసంబులొకాటివై, కొనికారిం చెనొయీ
నుదుస్సహ మహాకోలాహలాద్వత్తిక, మిని
మిత్తంబని భర్తలొక భరణి న్నేషంబు వాటింపఁ
గా." నన్న. ౨, ఆ.

అంపకాడు. దే. వి. (అంపము+కాడు.) అంపము
తో పలకలులోనగువాని కోయువాడు.

అంపము. దే. వి. పలకలులోనగునవికోసెడు సాధన
ము, శ్రకచము.

అంపిల్లు. దే. అ. శ్రీ. 1. వ్యాపించు; "క. అంతటఁగ
డలం దెల్లఁగో, అంతయొకేంతయును లేక అంపిల్లని
రులే." అచ్చ. నుం. కాం.-2. పెద్దల్లు; "నీ. తెగి
నసోఁసుడుమూఁకమగిడినాబలు విద్వేపంపునబ్ర
తికాంపిల్లుమండ." య. 3, ఆ.-3. విజృంభిం
చు; 4. అతిశయించు. (రూ. అంపిలు.-విజృం
భించుటకు.-"చ. దశముగనుండుకోటలతుదంద
వించినమించువైడివారల్, గలకటిటెక్కిము
లేగనిపగలో మెఱుంగులో గలమబ్బులంచుఅం, పి
లికగాడ నన్న మిలిపిండుఁగనుగొని చిన్ను

గూటియ, ప్పలుగులుసంతసిల్లుఁగడువులో గడు
నిండఁగనానుకోర్పులకా." య. ౧.-అతిశయం
చుటకు.-"అంపిలుసాంపు." య. ౧, ఆ.)

అంపు. దే. వి. 1. అచ్చే; 2. కలకలము.

అంపె. దే. వి. 1. చూడిగ వాడుతోలకోసెడు సాధ
నవిశేషము; 2. తాటాకులుముట్టగించికోసెడుసా
ధనవిశేషము. (మొదటిరూపము అంపియ.)

అక్కు. దే. స. శ్రీ. గీటు. వి. గీటు. "ఉ. చెక్కుల
క్కులకా మిగులఁజెల్వగుమోవినిబంటి నొక్కు
లుకా." రాజ. ౨, ఆ.

అట్టు. దే. వి. దూఱు, నింద. "నీ. గతిమాటిగిరియా
రుకాఁగిలిలేని యాఱడిమార్చికే నేల అట్టు వడితి." శ.
హరి. ౫, ఆ.

అప్పు. దే. వి. చ్చిత్తాయి. (చూ. పేటనఁబెట్టు.)

అవఱవ. దే. వి. కోపవికారము. "క. తివికరవాలు
నేకొని, అవఱవలెసఁగంగనలైఅవవైజనునో." అచ్చ.
నుం. కాం.

అవిక. దే. వి. కంచెల. "చ. అవికయుఁబట్టుపుట్టు
చెఱంగుమఱంగయియున్పొడేసి." వై. 2, ఆ.
"కలయఁగఁద్రొక్రకావిఅవికంబలెంకుమహా
సి." విజ. ౨, ఆ. (అధునికులు కొందఱు దీనిని
లఘులేఖముగాఁ బ్రయోగించియున్నారు.)

అవ్వ. దే. వి. దూఱు, నింద. "క. ఇవ్వధమునఁబ్రతి
దినమును, నవ్వెలఁచెరంపగొందఱతిమామకులై,
అవ్వలునేయుచునోరుల, కొవ్వనఁబాపంబు
పంచికొందురువరుసకా." భో. 3, ఆ.

అవాడు. దే. స. శ్రీ. (అవ్వ+అడు.) నిందించు.
తా.

తా. దే. వి. తాయొకబుమునకువృత్తియందుమీఁదినర్థ
ములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (తాపువృత్తి.
మొ.)

తాగ. వై. వి. జారిణి. "తే. పూనుమాయుభోగం
బుభూషణులు, వెసగ నీవనియాతాగయెసఁగ
రాఁగ." సా. ౨, ఆ.-విణ. 1. ఉద్ధతుఁడు*;
"గోడనొల్పుదుతాగ గుఱ్ఱంబునెఱిగోడు." అ
చ్చ. బాల. కాం.-2. భూర్తుడు*.(చూ. అంతు.)
తాగతుంగ. ద్వ. వి. భద్రముస్తకము. (సంస్కృత
మునందుభద్రముస్తకపర్యాయ మైనగుంరాశబ్ద
ముయొక్క వృత్తిని విచారంప తాగతుంగ అని
చెప్పట యొక్కతొలొచుచున్నది. ఈపదము

ఒక నిఘంటువునందు వ్రాయబడి యున్నది. భద్రముత్తకమునకు తెనుగన నాగమువైయని వాడునున్నారగాని దాని వుత్పత్తిని విచారింప సంస్కృతపర్యాయముల అర్థముననుసరించినదిగా కనబడలేదు.)

తా. దే. స. క్రి. 1. రావుడుచేయు; “ద్వి ఏచిన గురుభక్తి నెల్లలోకముల, తాచినకొడుకునాఁడొ జంపుకొంటి.” రా. అ, కాం.—2. రుద్దు.

తా. గుండె. దే. వి. (తాయి+గుండె.) కఠినవృద్ధయము.

తా. తిసార. దే. వి. (తాయి+సార.) ఓషధీవిశేషము.

తా. తిపాచి. ద్వ. వి. (తాయి+పాచి.) ఔషధవిశేషము.

తా. తియులి. ద్వ. వి. (తాయి+ఉలి.) కాసెయులి.

తా. తిసాలు. ద్వ. వి. (తాయి+సాలు.) వజ్రాయుధము. “తే. నెత్తురునదోగిబడంపు నేలఁద్రెల్లి, సోఁకుదొరయు ప్పెగట్టులనూడుతాతి, వాలుచేబడ్డ జేగుఱువాఁగుగముల, తోదొరయు మేటిగుబ్బలి దొరదొరయును.” ఆచ్చ. యు, కాం.

తా. తు. దే. వి. రాయిడి. (చూ. అంకముదటియర్థము.)

తా. తువ్వ. ద్వ. వి. (తాయి+తువ్వ.) అక్షపుష్పము. (ముదటిరూపము తా. తువ్వు.)

తాయి. దే. వి. శిల. “క. నాయుల్లమరయనిను మో, తాయాకాకిట్లురూపఱకవినసోచ్చె” భార. భీష్మ. 3, అ.

తీ.

తీంగు. దే. వి. తెక్కలగాలిచప్పుడు. “ఉ. తీంగన మ్రోత్రమ్రోగుచును తెక్కలపాములువోలె కొరిచే, నీంగిటివింట వెల్లిగొనుచిత్ర శరంబులనూతునొంచి.” పా. ౫, అ.

తీకము. దే. ఆప. భావమునందుచచ్చెడు ఒకానొక ప్రత్యయము “క. తెఱుకుఁగుచుండలమును, మఱివీఱుఁగునుభునుచేసిమధ్యమునకుఁజే, దఱి కమొసఁగె ననియజాం, దఱుదూఱుట మానె జూలుదాల్చుటవలన.” భా. 3 అ.

తీక్క. దే. వి పకువులదోలునప్పటిద్దని. “ద్వి. కుక్కలఁదిల్చుచు తీక్క వెట్టుచును, నెక్కొనసొర గాలనిల్చుచుఁజను.” భా. 3, స్కం

తీక్కింకే. దే. స. క్రి నిక్కించు. “నీ. తీక్కించుకొనియున్న తెక్క మొత్తముతోడి యొడలువాడించి నెప్పడివిదుర్పు.” వై. ౨, అ.

తీచ్చే. దే. వి. నిశ్చేష్టత. (చూ. తేడు.)

తీచ్చేవడు. ద్వ. అ. క్రి. (తీచ్చే+వడు.) చేష్టులదక్క. “క. తీచ్చవడియుభయబలములు, నచ్చెరువుగఁజెత్రయావులట్లుండ.” భార. భీష్మ. ౧, అ. “ఉ. చూపఱుల్, తీచ్చనడక వడింబఱుచె తెప్పలువైచియంతమాత్రలో, నెచ్చటికేగనోయనగ ” పర. 3, అ. “క కవినిబలముఁజంపంబాం, డవయోధులనిల్చిరించుటకుఁజాలకతీచ్చవడిఁగని పెల్లుగఁగొరవనెన్వలదుడఁచెన్దుర నున్పరణమొక్క.” భార భీష్మ. ౨, అ.

తీచ్చేవాటు ద్వ. వి. తీచ్చవడుట “చ. అనవినితీచ్చవాటునకలాంగములంగడలేని దైన్యమా, ననమునమన్యజేగముమంబునఁగ్రచ్చుఁగ.” వాన. 3, అ. తీప్పు. దే. వి. తీచ్చయొక్క రూపాంతరము. “క ఆ ప్పడమికాన్తు నెత్తుక, తీప్పనఁజదలునకు నెగసి తేసినకడకకొ, గుప్పనఁజనుతితీసొడయఁడు తప్పకయొకకొల వానితలఁచెగ నేనెక్క.” ఆచ్చ ఆర, కాం

తీప్పు. దే. స. క్రి. చిప్పనఁగ్రోవితోజలాదికముఁజిప్పు తీవ్వ. దే. వి. ఎగయుటయందగుద్దన్యనుకరణము. “నీ. బడివాయకలనగ ప్రతితోతీవ్వన నెగసినట్లుయితోనుమగువలార.” వసు. ౪, అ.

ఱు.

ఱు. దే. ఆప. ఒకానొక బహువచన ప్రత్యయము (ఉదా. విలుకాఱు, వేటకాఱు. మొ.)

ఱుప్ప. దే. స. క్రి. ఱువ్వుయొక్క రూపాంతరము. భా. ౨, అ.

ఱువ్వు. దే. స. క్రి. విసరివైచు. “నీ. డిండిమంబున కుబ్జిగండాల్పదాన మేఱులుగఁదద్దహంతాలఱువ్వుఱువ్వు.” అము. ౨, అ.—వి. 1. తెక్కలగాలిచప్పుడు; “ఉ. ఱువ్వును మ్రోత్రతోనెదురెఱుంగనివీఁకబరాక్రమించుచో” భా. 3, అ.—2. తూలుటయందగుద్దన్యనుకరణము. “క. ఈలిలనుమిత్రానుకుఁ, దాలిగొనఁగనెత్తుగొడల నంతటఁగాఱు, దూలుచునోలుచువ్రాలుచు, తోలుచుబొరివనరుచును ఱువ్వునఁగూతెక్క.” రా. ఆర, కాం. ౨, అ.

ఱువ్వుఁబులుగ. దే. వి. పడివిశేషము, ఖంజరిటము.

అంశ.

అంశ. దే. స. క్రి. అంశ్యనకు మొదటిరూపము.
“నీ. పసలేరునిలలోరి పాతకులారని దేవాయు
ధంబులుఅంశ్యనారు.” ఆము. ౬, ఆ.

అంశ.

అంశ. దే. వి. పక్షము. “ఉ. అంశ్యలుచించికంతమున
అంశులువాపి శిరంబు వ్రచ్చి.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.
అంశ్యచాపు. దే. వి. కొన్ని మూలలుగల అంశ్య. (చూ.
భార. చాపు.)

అంశ్యపాయలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.
అంశ్య. దే. వి. కను అంశ్య. “ఉ. కంటికికా, అంశ్య
యంబోలెమాటయినతీం బనులారని యొజ్జచా
ద్దునకా, జెప్పుచు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.
అంశ్యపాలు. ద్య. వి. నిమగ్నము.
అంశ్య. దే. వి. తృణవిశేషము. శరము.
అంశ్యచోలి. దే. వి. కుమారస్వామి. శరజన్మండు.
అంశ్యదీవి. ద్య. వి. కుశద్వీపము.

అంశ.

అంశ. దే. వి. శునకవిశేషము. (అంశయమంశ్య.)
అంశ. దే. వి. 1. దొర; “క. అంశనిక సంతసముచేసి
అంశిని కడకకా.” య. ౨, ఆ. — 2. మగడు.
“క. అంశియనుమరణమునదన, మేనువిడిచినట్టి
కాంత అంశిపదవికిం, దానునతండును నరిగియ,
నూనస్థిరగుఱుములందుచుండుటవిందుకా.” భార.
కాం. 3, ఆ.

అంశ. దే. వి. 1. పుష్పదళము; “నీ. కబరికాభరము
వైగన్నైగదగివువ్వు అంశతోగూడరే అంశి
బాదివి.” నై. ౬, ఆ. — 2. తగడు; 3. తోక; (చూ.
అంశ్య.) 4. అంచుకమ్ములలేనివస్త్రము; 5. దుప్ప
టిలో సగము.

అంశమడచు. దే. స. క్రి. అంశగద్యోక్త్యు. పాం
చా. 3, ఆ. (చూ. లంకాగోను.)

అంశ. దే. వి. 1. ప్రాతకాలము; “ఉ. అంశులుభీ
మలింగముగతించి జపంబొనరించె నిచ్చటకా.”
భీ. ౨, ఆ. — 2. వెనుకటిదినము. (ఈ పదము
నకు రాజము పేం ద్రమునందు కడవినదినము
అర్థముగా వాడుచున్నారట.) (రేపుయొక్క
రూపాంతరము.)

అంశ. దే. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు; (చూ. అంశ్య.)
2. విజృంభించు. (చూ. అంశ్యమొదటియర్థము.)
అంశ. దే. వి. ఆరగ్యధము. “పంచమామరము. చా
లుజాలు నెంతైనజాలునున్న గన్నెయో, అంశ
పూలకేలగోల అంశ్య.” య. ౪, ఆ.

అంశ.

అంశ. దే. వి. అవిక. “కలగినకొప్పుతోజటిలుగం
దముతోవిడివడ్డ అంశ్యతో.” శకాం. ౪, ఆ. (మొ
దటిరూపము అయిక.) (చూ. అవిక.)

అంశ.

అంశ్య. దే. వి. 1. తిరస్కారము; “వ. రఘువరులస
చ్చరితోచ్చయంబుల నుచ్చరించుచు దొచ్చెంబు
లతోచ్చునేయును.” రామా. ౫, ఆ — 2. బురద;
3. అపవాదము; “ఆ. ఇట్టులగుటయొకటియొకటి
గియేనియునునె, అంగం కేనిబలిమితోచ్చుగడిగి,
చేయుపనిఫలంబు నీధింపకుండుట, కొలదిబో
కదుఱుములునుగలుగు.” భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ. —
4. సందడి. “అంశ్యోర్వక్తిలులాంగం జొచ్చె
మేను.” ఆము. ౫, ఆ.

అంశ్య. దే. వి. ఎడము. (అంశ్యచేయి.)

అంశ్య. దే. వి. అధికము. (అంశ్యపులుసు.)
అంశ్య. నై. వి. పక్షము. “తే. అంశ్యుగుటిచేసియేయ
మెఱుంగులెల్ల, కడలనింపుచునదినని కాడుట
యును.” అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

అంశ.

అంశ. దే. ఆ. క్రి. బాధచేసెను, విలపించు. “ఉ.
సమయించెనుగ్రుడై, అంశలకరోజుకలుబలు
మఱుంబారలంబడి లాలగ్రక్కన, వాల్చుమగం
డువాక్పరిభవంబుదలంచుచు శౌర్యధుర్యుడై.”
భార. సా. ౧, ఆ. (ఒకానొకడుఈయర్థమునం
దుదీనిలఱుమరేపముగాఁబ్రయోగించినాడు. అది
సాధువుకాదు.) వి. దంచుటరుట్టుటలోనగువా
నికి ఉపయోగించెడుసాధనము, ఉపాధులు.
అంశ్యమ్రాసు. దే. వి. ఉత్తరసిరిగిడు ఉత్తర.

అంశ.

అంశ. దే. వి. ద్వితీయా బహువచన
మునందువచ్చెడు ప్రత్యయము; (ఉదా. రాము
లకా, వనితలకా, వనములకా. మొ.) — 2. తృతీయా
దిబహువచనము పరమపుచుండఁగావచ్చెడు అంశ

మము. (ఉదా. రాములచేతకొ, వనితలకొఱకుకొ, వనములకుకొ. మొ.)

లంక. ఉభ. దే. వి. 1. దీవి; “నీ. నెలయేటియనుక లంకలవరానాంబులు మొత్తంబులై త్రవ్విమున్నెరై త్త.” స్వా. 1, ఆ. — 2. తలవాకిటి ప్రక్కగది. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. రావణునిపట్టణము; 2. ఒకా నొకరాక్షసి; 3. అంకుటాలు; 4. కలాయము. లంకణము. వై. వి. జ్వరాదులచేతనంఁగెడి యుపవా సము.

లంకించే. వై. ఆ. క్రి. తగులు*. “క. లంకించెయరుం ధతిపతి, మంకణునకుఁజెప్పె.” భీ. 3, ఆ. — స. క్రి. 1. పెనవేయు*; (చూ. లంకియమాడవయ ర్థము.) 2. అవమానించు*. “క. జననియనకయి ట్లెంతయు, ననులంకించితి.” హరి. పూ. 9, ఆ.

లంకిణి. అన్య. వి. ఒకవిధమైన బట్ట.

లంకియ. వై. వి. 1. సంగము*; 2. తగులుపాటు*; (చూ. లంక.) 3. పెన*. “నీ. శీఘ్రపవలయు నట్టి, గుఱ్ఱకొడెజట్టి గొనివీరిలంకించి యుండ లంకియతోనగండుమీటి, పాఠనకొడ్డియల్ పడియున్న చనుపలాట్టెనుంగువై.” భార. కాం. 8, ఆ.

లంక. వై. వి. లంకియయొక్కరూపాంతరము. (సం గమునకు. — “ఉ. ఇంకొకయేఁడువోయిననరేశ్వ రయాతలిరేయినీవునా, లంకకువచ్చియాత్తజాల లక్షణవంతులఁగాంచెను.” భాగ. 8, స్కం. — తగులుపాటునకు. — “చావునకునింకలంకగాఁజ నదు.” వై. 2, ఆ. — పెనకు — “తే. క్రేపునాపా వబట్టిలంకియకుఁదార్చి.” పాండు. ౫, ఆ.)

లంకపలుపు. ద్వ. వి. లంకవేసిదుపలుపు. “బల్లిదపు లంకపలుపులు.” నీలా. 1, ఆ.

లంకపాటు. వై. వి. తగులుపాటు, తగులము, “నీ. తన పాదములకును దమతలలకులంకపాటునిదుర్గాధిప తులువల్లు.” సా. 9, ఆ. “నీ. లలనపాదంబుల లంకపాటైయుండిరాఁజను నేనూపురంబులార.” రామా. ౫, ఆ.

లంకపీఠ. వై. వి. పెనవేసిడి మ్రానిపలక.

లంకపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (లంక + పెట్టు.) 1. తగులు పలుకు; “ఎ. గీ. విష్ణుభక్తులందువిష్ణువునందుఁగ, లంక మెడలమునకులంకపెట్టి, విహితరాజ్యవృత్తి విధునివాడువై, యతఁడురాచతపసియనఁగొనె ప్పె.” భాగ. 8, స్కం. — 2. పెనవేయు. “తే.

వర్వరమువంటియొకకొమ్మవందిమీఁద, నుత్తి యొకజాగిలముచెవియొడిసిపట్టి, యదియుండన చాయఁదిరుగఁదానట్లతిరిగి, లంకపెట్టినవైదేశం కరేక.” పు. 1, ఆ.

లంకోయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్క. 1. (చూ. లంకానిక.)

లంగ. వై. వి. లంఘనము. (చూ. లంగగొను.)

లంగగొను. ద్వ. స. క్రి. (లంగ + కొను.) లంఘించు, దాటు. “చ. గురుకుచగుబ్బవన్నుఁగవ గోర్పిగు లాడునుబుట్టచెండ్ల బొం, గరముల నెక్కలంగ గొనుఁ గైరవపుంబలుసంగడంబులకొ, దరలకయె త్తిపట్టు జిగితాశళపుఁజిప్పలనొత్తియాడుఁ దా, మరవిరిమొగ్గగుత్తిఁ బలుమాఱునుఁతీతు మడంచు నెంతయుకొ.” చంద్రా. 1, ఆ.

లంగము. సం. వి. ఆ. పుం. సంగము. డు. విటుఁడు.

లంగరు. వై. వి. ఓడనిలుచుటకై అడుగున దిగవేసి డునాగేలువంటి యినుపసాధనము*, జీను.

లంగోటి. హిం. వి. గోచి.

లంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాటు, లంగ.

లంఘనము. సం. వి. ఆ. న. 1. దాటు; 2. దూకు డు; 3. గుఱ్ఱపుదూకుడు; 4. లంకణము.

లంఘించే. సం. ఆ. క్రి. దూకు. స. క్రి. దాటు. (పరిలం ఘించు, పరివిలంఘించు, విలంఘించు. అనియు.)

లంచము. సం. వి. ఆ. పుం. లంచము, ఉత్కృచము.

లంచేగొండి. ద్వ. విణ. (లంచము + గొండి.) లంచే ముత్యమువాడు.

లంచేము. వై. వి. తనపని చక్కఁబెట్టుకొనుటకై యొక నికి రహస్యముగానిచ్చు ధనము.

లంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేశ్య.

లంజక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. — వై. —

లంజయ. వై. వి. లంజ*. “క. మునినాథయేనునిరత ము, ననిమివ పతికొలుపులంజయను.” వి. పు. 1, ఆ.

లంజె. వై. వి. వేశ్య*. (లంజయయొక్కరూపాం తరము.

లంజెకాడు. ద్వ. వి. విటకాడు, విటుడు.

లంజెత. ద్వ. వి. లంజయ, వేశ్య. “ద్వి. లంజెకాఱు లసాములంజెతంది.” భల్లా. (స్వాధ్యమున తప్త త్యయము.)

లంజెచేడిస. ద్వ. వి. మత్స్యనికేషము.

లంజెటికము. ద్వ. వి. వేశ్యాసంభోగము. భల్లా. ౫, ఆ.

లంజెనవరము. వై. వి. గొంతెనుగోరు, ప్రసారణి.

లండి. దే. విణ. కుత్తికురాలు, కుత్తికుడు. “లండి కికేక డెంబు.” హంస. ౫, ఆ.

లండు. దే. విణ. —వై. —(చూ. కూకుడు మొదటియర్థము.)

లండుబోతు. దే. విణ. (లండు+పోతు.) —వై.

—హరిశ్చ. ద్వి. ౨, భా. (స్వార్థమున పోతు.)

లంద. దే. విణ. పొట్టవాడు, తుందిలండు.

లంపట. దే. వి. 1. శ్రమము; (చూ. లంపటపడు.) —

2. ఆపద. (రూ. లంపటము, —ఆపదకు. —) “క. లం

పటము నివారింపను, సంపదకృపనేయ జయము

సంపాదించుకొ, జంపెడివారిపనింపను, సాంపా

రగనికచెల్లుసోమార్దధరా.” భాగ. ౨, స్కం.

లంపటపడు. ద్వ. అ. క్రి. (లంపట+పడు.) శ్రమప

డు. “క. మునుపొకనికినుండగజా, అనియన్చో

నిరువుగొడిగి లంపటపడుచే, మనిచెప్పవైనవా

యన, గనిచోటిచ్చిరికృపాధికతనమ్మునులకొ.”

పర. ౧, ఆ.

లంపటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అత్యాసక్తిగల వాడు.

లంపతా. దే. వి. దానీపుత్రుడు. (లంపతావాడు అనియు.)

లంపాకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదేశము. విణ. ఆసగలది.

లంపు. దే. వి. దొంగమేత. “వ. గణికజొంపంబుల గుంపులకుజీకిలంపులుమేయును.” భాగ. ౧౦,

స్కం. పూ.

లంపులమారి. దే. విణ. దొంగమేతమేయునది. “లంపు లమారిదాననినులాంచుక మాదిగవాడుగోయ.”

హంస. ౫, ఆ.

లంబనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రేలుడు; 2. మెడను వ్రే

లాడుచోరము లోనగునది.

లంబనానము. సం. వి. అ. న. మెడనువ్రేలాడుచో

రము లోనగునది. విణ. వ్రేలాడునది.

లంబము. సం. వి. అ. పుం. వ్రేలుడు. విణ. దీర్ఘము.

లంబాడి. హిం. వి. ఒకజాతిజనము.

లంబి. దే. వి. కుటుంబము.

లంబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొండనాలుక.

లంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రేలుడు.

లంబీ. దే. వి. లంబియొక్కరూపాంతరము.

లంబు. వై. వి. 1. స్థూలము; 2. గొప్పతనము. “నీ లంబుదగికాంచినీలంబువలదను.” శకాం. 3, ఆ.

లంబుమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏడుపేటలముత్యాల హారము.

లంబోదరుడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుడు.

లంభనము. సం. వి. అ. న. 1. తిట్టుట; 2. దూషించుట.

లంభించే. సం. స. క్రి. 1. తిట్టు; 2. దూషించు.

లకుచము. సం. వి. ఆ. పుం. గజేనిమ్మ.

లకుముకి. దే. వి. ఆకసమునందుండితొక్కలార్చుచు

పొంచువేసి నీటిలోపలనుండు మత్స్యమునుపట్టు

కొనిపోయితి నెడు పక్షివిశేషము, టిట్టిభము.

లకోటా. హిం. వి. ఉత్తరము లోననుంచు కాకిదపు

సంచి.

లకోరి. దే. వి. క్రూరభాగము. “ఉ. హెచ్చినబా

మ్మవిండ్లగదియించినచూపులకోరికోలకొ, ము

చ్చముడుంగనేయును.” చంద్ర. ౧, ఆ.

లకోరీ. దే. వి. 1. లకోరియొక్కరూపాంతరము; “క.

ఈరితింగందలిరుల, కోరీసురతాడి కాగలూ

ర్పుచకోరీ, కారీకిరీమత్తము, యూరీరవములకున

లికియుగ్గలిదిలికొ.” చంద్ర. —2. పారావత

విశేషము. “మేలైన లకోరీలు.” సా. ౧, ఆ.

లక్క. వై. వి. ఒకానొకచెట్టుబంక, జరుపు.

లక్కతెవులు. ద్వ. వి. ఒకదిననుచీడ.

లక్కనము. వై. వి. 1. వ్యాకరణాదికాస్త్రము; “ఉ.

లక్కనమెంచితమొదలకొ నునకొత్తరముల్

ఘటింపతే, డక్కజనెలనెల గలయంతయు

నూరెలరాచబేసికం, ట్టాక్కటగొల్పొకామె

సియొజ్జయునిచ్చలబిచ్చలింపరా, పెక్కకకబ్బ

ములైయలయ నెయ్యెడనెల్లరు మెచ్చనచ్చుకొ.”

కవిస. ౧, ఆ. —2. గుఱుకు.

లక్కపెట్టె. వై. వి. చిత్రపేటిక.

లక్కలియ్యము. ద్వ. వి. లక్కపాడి.

లక్కకు. ద్వ. వి. (లక్క+అకు.) అడువారుమట్టి

కమ్మచేవినుంచుకొనెడు లక్కపూసిన తాటాకు.

(చూ. అక్షింతలు.)

లక్కిమి. వై. వి. లక్ష్మి.

లక్కుమనుడు. వై. వి. లక్ష్మణుడు. అచ్చ. అ. కాం.

లక్ష. సం. స. అ. స్త్రీ. అ. పుం. నూలువేలు. వి. అ.

న. ము. 1. గుటి; 2. నెపము.

లక్షకము. సం. వి. అ. పుం. లక్షార్థమునకెలిపెడు

శబ్దము.

లక్షణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకశబ్దపుత్రి; (చూ. పుత్రి.)

2. అడుబెడ్డరు. అ. న. ము. 1. గుటి; 2.

కు; 8. చూపు; 4. వ్యాకరణాదికాస్త్రము; 5. పేరు.
పుం. బెగ్గురు. (పురాణమునకుఁగల పంచలక్షణములు.—సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశానుచరితము.)

లక్షింజే. సం. స. క్రీ. 1. గుజిచేయు; 2. చూచు. (అలక్షింను అనియు.)

లక్ష్యణ. సం. వి. ఆ. క్రీ. ఆడుబెగ్గురు. అ. న. ము. 1. గుఱుకు; 2. పేరు.

లక్ష్యణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రామునితమ్ముడు. విణ. శ్రీమంతుడు.

లక్ష్యము. సం. వి. న్. న. 1. గుఱుకు; 2. ముఖ్యము.

లక్ష్య. సం. వి. ఈ. క్రీ. 1. రమ; 2. సంపద; 3. వస్త్రభూషణాదులవలనఁగలిగినశోభ; 4. మెట్టదామరక; 5. ఋద్ధియ నెడుగంధ ద్రవ్యము; 6. గొల్లజిడ్డు; 7. ప్రేంకణము.

లక్ష్యపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు, లచ్చిమగఁడు; 2. ప్రభువు.

లక్ష్యవంతుడు. సం. విణ. (త. ఈ. త్.) 1. సంపదగలవాఁడు; 2. ఒప్పదము గలవాఁడు.

లక్ష్యము. సం. వి. ఆ. న. గుజి. పుం. లక్షణచేఁదలియఁదగినయర్థము.

లగడ. దే. వి. చిమిడినయన్నము, చిమిడిక.

లగనము. వై. వి. లగ్నము. “క. తొగనూడుగుంక దట్టం, బుగఁజీఁగటలుదావెరిక్క మొత్తమువొడ మెక, లగనమునుదాసెనయ్యెడ, దగఁబెద్దలునైదువలునదద్దయనెలమిక.” నీలా. 3, ఆ.

లగాము. హిం. వి. కల్గేము.

లగాయకు. హిం. వి. ఆరంభము, మొదలు.

లగుడము. సం. వి. ఆ. పుం. దండము.

లగుడు. దే. వి. శ్వేనవిశేషము. (చూ. నింగి.)

లగువు. వై. వి. 1. ఊకన; 2. లాఘవము; “ఓరిలావులగువుగలబొటరివోలెఁద్రేలెడిమి.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. —3. గంతు.—విణ. ఊకన.

లగ్న. వై. వి. (ముట్టడించి) కోటనుబ్రాకుట*. “వ. సత్వదాత్తుండనుకలాభాద్ధని ప్రెగ్గడతమ మొగ్గరంబునగ్గరిక మెఱయలగ్గకుడగ్గఱించిన.” కళా. ౮, ఆ.

లగ్గదింపు. ద్వ. వి. కోటమీఁదనుండి శత్రువులవయ దొడ్డించెడు తొలిపందలనగునది.

లగ్గవట్టు. ద్వ. సం. క్రీ. (ముట్టడి నేసి) కోటనెక్కు. “ద్వి. వైరులకులగ్గవట్టుగరాదులంక.” రా. యు. కాం.

లగ్గము. వై. వి. లగనముయొక్కరూపాంతరము.

లగ్గ. దే. వి. 1. మేలు, కుభము; “వ. అనంతరంబతనదక్షిణభుజాస్పందనంబుపలక్షింబిమిఁద లగ్గననుచు.” భార. ఆర. క. ఆ. —2. ఉత్తరక్రియ. “వ. దుర్యోధనవాదులకునంతకంఠేవిభవంబెసంగనాంబికేయండాద్ధ్వైపికక్రియలాచరించునట్లుగానొనర్చితానెఱింగినవారలకల్లలగ్గులుసేయుటకుఁదగుబంధులులేరనినకుంధరావల్లభులనెల్లనుద్దేశించియంచితవాంబులఁజేయధామ్యుంబనిచె.” భార. కాం. ౧, ఆ.

లగ్గుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పూటకావు, ప్రతిభువు. లగ్గుము. సం. వి. ఆ. న. రాశ్యుడయము. పుం. మదపుటేనుఁడు. విణ. 1. తగులుకొన్నది; 2. సిగ్గుబొందినది.

లఘిము. సం. వి. న్. పుం. 1. లఘుత్వము, ఊకన; 2. ఒక విభూతి. (చూ. విశ్వర్యము.) (రూ. లఘిము.)

లఘిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి చులుకనైనది; 2. మిక్కిలి తక్కువైనది.

లఘుకము. సం. వి. ఆ. పుం. తోఁటపోడక.

లఘులయము. సం. వి. ఆ. న. నీటిపట్టివేరు

లఘువు. సం. వి. ఉ. క్రీ. పిక్క. 1. న. నల్లగల. క్రీ. విణ. శ్రీపుము. విణ. 1. వడిగలది; 2. చేలకనిది; 3. చేపలేనిది; 4. ఒప్పదమైనది.

లఘ్య. సం. వి. ఈ. క్రీ. బండి. విణ. 1. చులుకనైనది; 2. కుఱుచమైనది.

లచ్చి. వై. వి. 1. లక్షీదేవి; 2. సంపద. “క. కడులచ్చిగలిగెనేనియఁ, గుడుతురుకట్టుదురుగాక.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

లచ్చిమగఁడు. ద్వ. వి. విష్ణువు, లక్షీపతి. “ఎ. గీ. అమృతాక్రీడనస్థలి నాచరించె, లంఘనాక్రీడనముతొల్లిలచ్చిమగఁడు.” పాండు. ౫, ఆ.

లచ్చివారము. మి. వి. గురువాసరము. (ఇది వైఖంఠికము.)

లచ్చేనము. వై. వి. 1. గుఱుకు; 2. వ్యాకరణాదికాస్త్రము.

లజ్జ. సం. వి. ఆ. క్రీ. సిగ్గు, క్రమ, వీడ.

లజ్జాగువు. సం. విణ. (ఉ.) లజ్జాకిలుడు, సిగ్గరి.

లజ్జంజే. సం. ఆ. క్రీ. సిగ్గుపడు.

లజ్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) సిగ్గుపడినది.

లటక్కు. దే. వి. మ్రింగుటలోనగువానియందగుద్య
న్యనుకరణము. (వాడు దాని నూట వేసికొని
లటక్కున మ్రింగెను.)

లట్టు. సం. వి. ఆ. పుం. కప్పెర.

లట్టు. దే. వి. 1. పడియ; 2. గాడి.

లట్టువ. వై. వి. చిటితాళము*. “చ. కరమున మ్రనిల
ట్టువయుగంబగ మంసమునందుజంకిటం, దిరిప
పుగూడయుంగొని తదీయనివాసమునిర్దమించి.”

వై. 3, ఆ. (ఇది విచార్యము.)

లట్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. ఆ. పుం.
ము. లడ్డు.

లఱాయి. హిం. వి. యుద్ధము, జేగడము.

లడి. దే. వి. నిడుపు గాచుట్టిన సరిగలోనగువానిచుట్ట.

లడ్డిగ. వై. వి. ప్రయాణముపోవునప్పుడు నెయ్యి నూ
నె మొదలగు నవి పోసికొని పోయెడు చిన్న మూతి
గల పాత్ర విశేషము*. “తే నెలడ్డిగ.” (రూ. లడ్డి
గము. “నేతిలడ్డిగము.” మొ.)

లడ్డు. వై. వి. చక్కెర పాగుతో చేసెడు భక్ష్యవిశే
షము.

లడ్డుకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. లడ్డు, లట్టము.

లడ్డువము. వై. వి. (చూ.) లడ్డు. (చూ. బూరియ.)

లడ్డము. వై. వి. లడ్డువము యొక్క రూపాంతరము.
(చూ. డొంగు.)

లత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తీగ; 2. ఎక్కుడుదీగ;
3. గజికి; 4. పూలగురివెండగి; 5. ముత్యాల
హారపుపేట; 6. కొమ్మ; 7. పిక్క; 8. ప్రేంక
ణము; 9. చీమ; 10. సాలెపురుగు; 11. కమ్మారి.

లతకూన. మి. వి. శేఠతీగవంటి ఆడుది. “నీ. లత
కూనవినవచ్చు లతకూనగాది తరుణలతాతనివితను
వుగాని.” భాను. 3, ఆ.

లతాంతము. సం. వి. ఆ. న. పుష్పము, పూవు.

లతాప్రతానని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకటితో నొకటి
పెనగొన్న తీగలోనగునది.

లతార్కము. సం. వి. ఆ. పుం. పచ్చనీరుల్లికి.

లతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తీగ; 2. నూలుపేటల
హారము.

లత్త. దే. వి. 1. చెబ్బ; 2. ఆపద.

లత్తిక. దే. వి. బలుపును చప్పుడునుగల ఒకదినును
గచ్చుకాయ.

లత్తిచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

లత్తుక. వై. వి. లాక్షరసము, ఆలక్షకము.

లత్తుకబొత్తులు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. హంస.
౪, ఆ.

లద్ది. దే. వి. గుట్టుములోనగువాని మలము.

లద్దిపిప్పి. దే. వి. ఒకదినును చీడపురుగు.

లద్దిపురుగు. ద్వ. వి. మగ్గిన మూలలోనగువానియం
దుకలిగెడు తెల్లని క్రిమివిశేషము.

లద్దె. దే. వి. (నేయువాడువస్త్రపుచినరనువిడిచెడి)
కచ్చ. (మొదటిరూపము లద్దియ.)

లపక. దే. వి. ధనము, విత్తము.

లపనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ముఖము; 2. నూరు;
3. మాట.

లపితము. సం. వి. ఆ. న. మాట, విణ. మాటలాడఁ
బడినది.

లప్ప. దే. విణ. రాశి. “కస్తురిలప్ప.” “చక్కెరలప్ప.”
“నీ. మంచులప్పలమించుమండెంగమడుపులపా
రలి తెట్టువగట్టునురువులయ్యె.” వై. ౭, ఆ.

లప్పము. వై. వి. మ్రనిపెట్టెలోనగువానిసండు గొం
రులకు మెత్తెడు ఒకదినునునున్న పుష్పద్ద*.
లప్పీలు. హిం. వి. తురకలలో నొకజాతివారు.

లభము. సం. వి. ఆ. న. భాగహారముచేయగా నేర్ప
డుసంఖ్య. విణ. పొందఁబడినది.

లభనర్దుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విద్వాంసుడు, చేదువరి.
లభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. లాభము, ప్రాప్తి, కలిమి.

లభించే. సం. ఆ. క్రి. ప్రాప్తించు, కలుగు.

లభ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. లభింపఁదగినది;
2. యుక్తము.

లమిడి. హిం. వి. బాందిస్త్రీ. ఒక తిట్టుమాట.

లయ. ఉభ. దే. వి. మోసము. సం. ఆ. పుం. తొర్య
త్రిక సామ్యము.

లయము. సం. వి. ఆ. న. నీటివట్టివేరు. పుం. 1. నా
శము; 2. ఆలింగనము.

లయకారి. దే. విణ. మోసకాడు. “తే. అతనిఁ గప్పి
పెట్టెడినీలయకారిదొంగ.” వై. ౪, ఆ.

లయించే. సం. ఆ. క్రి. 1. నశించే; 2. సక్తముగు.

లయ్య. వై. వి. వేశ్య*. (ఇది లక్ష్యగ్రంథములయం
దుప్రాయబడియున్నదిగాని దీనికి ప్రయోగము
మృగ్యము.)

లలంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడనువ్రేలాడుహారము
లోనగునది.

లలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విలసనశీలయైన ఆడుది;
2. ఆడుది; 3. నాలుక.

లలాటము. సం. వి. అ. న. సెసలు, నుదురు, అలికము.

లలాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాపటబొట్టు.

లలామకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) బాసికము.

లలామము. సం. వి. క్. న. 1. గులుకు; 2. తెల్లము; 3. తొడవు; 4. సెసలునుంకొనెదబొట్టు; 5. గుట్టమునొసటిచుక్క; 6. తోక; 7. కొమ్మ; 8. ప్రభావము; 9. గుట్టము; 10. (ఉత్తరపద మైనచో) శ్రేష్ఠము.

లలి. డే. వి. 1. క్రమము; (చూ. తెలరు ఆయదవయ ర్థము.) 2. ప్రేమ; "ద్వీ. పారిజాతదమచంచు పుటములుసాచి, నిరతంబుగాగ వెన్నెలబుక్కిరించి, లలితోడడమప్రియలకు నిచ్చియిచ్చి." రా. యు, కాం.—3. వికాసము; "ద్వీ. దశము నభిగమెల్ల దప్పియందంద, లలిదక్కుచును గమ లంబులు మొగిడె." రా. యు, కాం.—4. ఉత్సాహము, "లలిమాలిక హరికంసుమంచమునకు లంఘించి," వి. పు. 2, ఆ.

లలితము. సం. వి. అ. న. నుకుమారత్వముచేతనగు అంగునానూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టవిశేషము. విగా. 1. ఈషీతము; 2. మసాజము.

లవంగము. సం. వి. అ. న. కరాపుపు.

లవణము. సం. వి. అ. న. ఉప్పు. (త్రీలవణము—పైంధనము, బిడము, రుచికము.) పుం. 1. ఉప్పున; 2. ఉప్పుసముద్రము. (దు. ఒక అనురుడు.) విగా. 1. ఉప్పునిది; 2. లావణ్యముగలది.

లవణాకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పుసముద్రము; 2. ఉప్పుశ్రమ.

లవణి. డే. వి. బిగువు. "నీ. విశేయమైనయెడ్డాణంబులవణిచేనక్కరించినపాట్లమక్కరించి." స్వా. ౧, ఆ.

లవణోదము. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పుసముద్రము. లవనము. సం. వి. అ. న. పైరులోనగువాని కోత. లవనగు. అం. వి. జీవానాథముయిచ్చు ద్రవ్యము. లవను. సం. వి. అ. పుం. 1. లేతము; 2. చేటు; 3. కోత. దు. రామునికొడుకు.

లవలవ. డే. విగా. భేదిల్లినది. "ద్వీ. పటువజ్రనిష్ఠురపాదముట్టనల, లవలవలైకుతలంబుగ్రక్కదల." హరిశ్చ. ౧, భా.

లవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకతీగ.

లవాజోహ. డే. గ్రామసేవకుల జీతములకై తీసికొనఁబడు శ్రాద్ధపన్ను.

లవించే. సం. స. క్రి. కోయా.

లవిటి. డే. వి. తెక్కమొదలు, పత్తితి.

లవిత్తము. సం. వి. అ. న. కొడవలి, దాత్రము.

లకునము. సం. వి. అ. న. 1. వెల్లుల్లి; 2. కొంపునం దలిదోపవిశేషము. (అనగా పాలు వైబూసి నట్లుండెడు తెల్లదాలు.)

లక్ష్మరు. హిం. వి. దండు.

లకుకు. డే. స. క్రి. నాశముచేయు. "చ. లసికిరిజోదులగ్గలిక లగ్గలకెక్కినగుంతపజ్జులక, పను మతిఁగూల్చియుకొగదలవైచియుఁగత్తులచ్చక్కరించియుక, వసులవధించియుకముసలవర్గము లకబడమోదివాలకల్, మసలఁగజేచివంచియును మందులతిత్తులఁగాల్చివైచియుక" రా. వి. ౫, ఆ.

లస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ధనుర్దగ్ధము, పిడికట్టు.

లహరి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పెద్ద ఆల, కడలు.

లా.

లాంగలము. సం. వి. అ. న. 1. నాంగలి; 2. తాడు; 3. ఒకపువ్వు; 4. గృహదారువిశేషము; 5. మగగుటీ.

లాంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తరిగొట్టి; (చూ. లాంగలికి.) 2. నీరుపిప్పలి. క్. పుం. 1. నాంగటిజోదు; 2. నాంకడము; 3. పాము.

లాంగూలము. సం. వి. అ. న. 1. తోక; 2. మగగుటీ. పుం. అభినయపాస్తవిశేషము. (ఉంగరపు వ్రేలినవంచి చిటికెనవ్రేలినవైకత్తి కడమ మూడువ్రేళ్లనూర్ధ్వాకారముగా వ్రేతాగ్నులవలెపట్టినది.)

లాంఛనము. సం. వి. అ. న. 1. గులుకు; 2. పేరు. లాంతరు. అం. వి. దీపము పెట్టుటకై అద్దములతో చేసినది.

లాంపట్టము. సం. వి. అ. న. లంపటభావము. (చూ. లంపటుడు.)

లాక. డే. వి. పట్టియాక.

లాకకట్టు. డే. వి. విజీచికట్టిన పెడచేతులకట్టు.

లాగ. డే. వి. జాతీయ, బిలము. "నీ. లాగలయెట్టల లోగినశిఖలభుజంగమకులముల మ్రొగిశుచు." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.

లాగదాగుడు. దే. వి. సర్వము, విశేషము. “లాగదాగుడుతాగప్రాగులిడదుప్రాడ.” అచ్చ. బాల, కాం.

లాగరి. దే. వి. (లాగ+అరి.) చెవి, శ్రోత్రము. లాగింజే. వై. ఆ. క్రి. లంఘించు. “వ. నడుము లాగించినైచియు.” ఉ. హరి. 3, ఆ. (ఇది విచార్యము.)

లాగు. వై. వి. 1. లంఘనము; “ఎ. గీ. లాగువేగంబు మెఱసిచలంబు నెఱసి, మల్లుతనమున మెప్పింతు మనుజవిభుని.” భార. విరా. ౧, ఆ. — 2. చల్లడము*. “కావిలాగులునిలికాసెలు.” రసి. ౧, ఆ.

లాఁ. దే. ఆ. క్రి. 1. కవియు; “నీ. తనబిడ్డఁజెఱ నిడ్డవనుజుఁమ్రొంగఁగనుర్ని లాఁచెనోయనితోఁ చెలంకమిడ.” రామా. 2, ఆ. — 2. పాంచు.

“ద్వి. గోచికాఁడైదానిగొనుచు నేతెంచి, లాఁచియున్నాఁడునీలాగొత్తిమాడ.” హరిశ్చ. ౨, ఆ.

లాత. దే. వి. లాయుట. (చూ. లాయు.)

లాతనెయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (లాత+చేయు.) లాయు.

“వ. కరాళింపకలాతనెయక.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

లాతి. దే. స. పెఱ, అన్యము. “ఉ. మమ్ముని మ్రెయిక్, లాతులఁగాఁదలంపకునలంపకుచాలనలంగియుండఁక.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

లాతు. దే. విణ. అధికము. “తే. అనినలాతుగఁ గోల్పోకనతఁడురాజు, రడ్డిగనునని కొదయుఁ దీర్పంగమగుడి, యంతఁబరియును బై ప్రజకలికి పాటి, పోవవాడును వెడపోట్లుపొడిచినయె.” ఆము. ౨, ఆ.

లాపరా. దే. వి. (లా+పు+రాయి.) జలద్వారముఖ మునతృణాదికమువారకుండ నమర్చియుండెడు గండ్లతాయి. “వ. గుడిలాపరాతూపరాణికడని రిచి.” ఆము. ౨, ఆ. (సంధిని పెద్దవికారము.)

లాపు. దే. వి. లాఁజేట. (చూ. లాఁచు.)

లాకట్ట. దే. వి. లాకలతోడమట్టియుంచిన పనిము గియనిపడుగు.

లాకలు. దే. వి. బ. పడుగునందక్కడక్కడచొప్పించెడు వెదురుబద్దలు. హంస. ౨, ఆ. (వృత్తి యందేకపదనాంతము. ఉదా. లాకచేతులు.)

లాకు. ఆం. వి. కాలవలో నేర్పలచబడు బంధనము.

లాక్ష. సం. వి. ఆ. క్రి. లక్క, జరుపు. (చూ. రాక్ష.)

లాక్షణికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) లక్షణజ్ఞుడు.

లాక్షప్రసాదనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱలాక్షుడు?

లాగము. వై. వి. లాఘవము. “అతండు వానిగడు వేగములాగము నొప్పమిఁదికికైచె,” హరి. పూ. 2, ఆ.

లాగి. ద్వ. విణ. (లాగము+ఇ.) లఘువు, నులభము. “చ. సరసయానుభావమునఁజక్కనిచక్కరబా మ్మలాగిగా, దొరకనటంచునమ్మిని.” శకాం. ౪, ఆ.

లాగింజే. దే. స. క్రి. కొనిపోవు. “క. అనిననది యెంతగలద, ట్టననేనెదనంచుఁ జనియట నొకా నొకనాఁ, దొన వెట్టుకొని మెలంగఁగ, ననునైన సుమంతుపాపబదిలాగించెక.” (చూ. ముందు వెనుకలు.) సా. 3, ఆ.

లాగు. దే. స. క్రి. అకర్షింజే. వి. 1. అకర్షణము; (లాగులాడు.) — 2. విధము; (చూ. నీరుమాని నీ.) 3. సమృద్ధి. (చూ. నెత్తము చెండవయర్థము.)

లాగుకొను. దే. స. క్రి. ఆపహరించుకొను. (ఆ సా మ్మంతయు వాడు లాగుకొన్నాడు.)

లాగులాడు. దే. ఆ. క్రి. (లాగులు+అడు.) పెనఁగు లాడు. “వైటకులాగులాడి.” పాంచా. ౫, ఆ.

లాఘవము. సం. వి. ఆ. న. 1. లఘుత్వము; 2. అశో గ్యము.

లాచార. హిం. విణ. నిరాధారముగానుండు.

లాచి. దే. వి. 1. గుఱ్ఱముమీఁదను గాడిదమీఁదను వేసె డు గోనె; 2. చిన్న బండిమీఁదతెచ్చుభారము.

లాచీ. దే. వి. లాచియొక్కరూపాంతరము.

లాజ. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆ. పుం. బ. తేలులు. ఆ. న. ము. వట్టివేరు. పుం. నానబియ్యము.

లాటరీ. ఆం. వి. చీట్లు వేసి వస్తువులనమ్ముట.

లాటి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

లాటి. వై. వి. దుడ్డుకట్ట. రాడియొక్కరూపాంత రము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

లాటు. ఆం. వి. వీలములో నొకపద్ధ.

లాడము. దే. వి. గుఱ్ఱపుగొరిజెలకుకొట్టెడి యినుప తగటిబిల్లి.

లాడి. దే. వి. 1. పెద్దపుండు; “ఉ. లాడికిమాఁగు కాకులఁ బలాయన మొందఁగ జేయవీపు వైఁ, ద్రాడున వ్రేలునీకగుది.” హంస. ౫, ఆ. — 2. బలి. “ఎ. గీ. దీని, వత్సయుతముగనివ్వనీవాటము నకు, లాడి గావెతునంతఁ దొలంగుమాణు.” పాండు. ౫, ఆ. (ఈయర్థమింకను విచార్యము.)

లాడె. దే. వి. బరువుమోసిడియెద్దవీపున బరు తె క్కించుట. (మొదటిరూపము లాడియ.)

లతము. దే. వి. సన్యాసులు చేతబట్టెడుదండము.

“లతపుగోల.” (చూ. నాగదెత్తము.) “ఈలా తంబునవ్రాయఁబట్టెనుల.” (దీనికి ముందు పద్యము (చూ.) ఉరువిడి.) విక్ర. ౨, ఆ.

లాతాము. దే. వి. లాతముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. కకపాల.)

లాడు. హిం. వి. కట్టడములలో వంపులుకట్టినపుడు వానికాధారముగా కట్టుకట్టడము.

లాభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. క్రయవిక్రయముల వలన వచ్చినవిశేషధనము; 2. వడ్డీ; 3. ప్రాప్తి.

లామజ్జకము. సం. వి. ఆ. న. నీటివట్టివేరు.

లాయఖు. హిం. విణ. తగిన.

లాయము. వై. వి. ఆశ్శౌకల. (చూ. మందడిడు.)

లాయరు. ఆం. వి. న్యాయవాది.

లాయిలాసా. హిం. వి. శ్రమ.

లాయు. దే. ఆ. క్రి. ఉద్రేకించు, విజృంభించు.

“మ. లయకాలాత్థే పతంగింబముక్రియక్ లాయక్యాయదీయోగ్రని, ర్దయనిర్దుర్దనుదర్శనాఖ్య పటుచక్రంబిద్ధవైతేయసం, త్తయసంక్రిడకునట్టిదేవుడుకృపాకల్యాణుడెట్లాత్తుడె, త్తయఁడాత్తియపరాభవంబెటునునిచ్చక్ నైవఁగా నేర్పునె.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (చూ. మెఱుము. స. క్రి.)

లాల. సం. వి. ఆ. క్రి. చోంగ, స్వందిని.

లాలనము. సం. వి. ఆ. న. లాలించుట, బుజ్జగము.

లాలము. దే. వి. ఉల్లారుక్రిందిజాలరు. (చూ. లాలసరి.)

లాలస. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆ. పుం. 1. అధికచ్ఛ; 2. బోర్సుకన్యము; 3. యాచన. విణ. విషయాసక్తురాలు.

లాలసరి. ద్య. వి. (లాలము + సరి.) గుఱ్ఱపువల్లము మీఁదియుల్లారుక్రిందలేదుజల్లులదండ. “న. పార్శ్వంబులం గట్టుకంబట్టులాలసరిసమకట్టు అక్కలుగా.” స్వా. ౪, ఆ.

లాలాటికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) 1. ప్రభువుయొక్క అభిప్రాయమును తెలిసికొనువాడు; 2. కార్యమునందు నేర్పూచాలనివాడు.

లాలి. దే. వి. ఉయ్యెల. “తే. లాలిగట్టిరిగంధోపలాలితాభి, లాలినుమచంద్రకాంధోపలాలిసాధ, లాలితస్థలివారునియ్యలాలిబాడి, మేలిజవరాతిగతులురాచాలికపుడు.” సా. ౧, ఆ.

లాలించే. సం. స. క్రి. లాలనముచేయు, బుజ్జగించు, లాలిత్యము. సం. వి. ఆ. న. లలితభావము.

లాలు. దే. విణ. ఎఱుపు. “నీ. మధుభూపసైనికమండలిలాలుజేండాలునఁదలిరాకుడాలునికిడె.” కవి. ౨, ఆ.

లాలాచి. హిం. వి. 1. ఆత్మాశ; 2. నైచ్యము. లావకము. సం. వి. ఆ. పుం. లావుకపిట్ట. (గౌరకము, పాంతులము, పొండ్రము, కర్పూరము అని ఇది చతుర్విధము.)

లావణము. దే. వి. కొలువునకుక్రొత్తగావచ్చినకొలువుడుకానినిపట్టికయందు వ్రాసికొనుట. (కొలువుడుకానిని కొలువునందుండిత్రోయుట సలితము.)

లావణి. దే. వి. పనులుమేసెడు నీటి నేలకై ముందుగానిచ్చెడుధనము.

లావణ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. ముఖకాంతివిశేషము; 2. ఉప్పన.

లావనము. సం. వి. ఆ. న. లవనముయొక్కరూపాంతరము.

లావరి. దే. విణ. (లావు + అరి.) బలవంతుడు. (చూ. ఆఱక.)

లావాదేవి. హిం. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొను సంబంధము.

లావు. దే. వి. 1. బలము; “ఆ. ఇవిధముననేచియిరువురఁబెద్దయుఁ, బ్రొద్దుపోరవాయుపుత్రులము, తోడుతోడఁబెరుగఁగొడఁగెనాకిచకా, ధమునిలావుపిదపఁదఱుగఁజొచ్చె.” భార. విరా. ౨, ఆ.—2. సామర్థ్యము; “ఆ. పిన్నవాడననియుఁబెక్కుసంస్కృతములు, విననివాడ ననియు వెఱుపుమాను, మత్తసాదవివ్వమహిమచేసెం నైసఁ, గవితఁజెప్పలావుగలదునీకు.” వీర. ౧, ఆ.—3. ఆధికక్యము, అతిశయము; “కొలుపులావునదేవితలైనమెచ్చరె.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—4. పక్షి. (చూ. కనిమసగు మొదటి యర్థము.)

విణ. 1. స్థూలము; 2. అశక్యము. “ఉ. వారలకొలావు రణంబులోమనకలంఘ్యబలాధులనింక నోర్వఁకాకా.” భార. సభా. ౨, ఆ.

లావుక. వై. వి. ఒకానొకపక్షి. (చూ. రవారి.)

లాసకము. సం. వి. ఆ. పుం. నెమిలి. దు. లాస్యము చేయువాడు, ఆటకాడు.

లాసము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆట, లాస్యము, నృత్యము.

లాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాస్యముచేయునది, ఆటకత్తె.

లాస్ఫటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆస్ఫటనియొక్కరూపాంతరము.

లాస్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. నృత్యము; 2. తౌర్యశ్రుకము.

లాహిరి. డే. వి. మైకము. “లాహిరిపట్టినభాతి,” కాశీ. ౨, ఆ. (రూ. లాహిరీ. “చ. గడుసరిలాహిరీమనగ గమ్యమత్తులుగార భూపతుల్.” రాజ. 3, ఆ.)

లాహిరిమోదము. డే. వి. గంజోయిపొగపట్టెడు పాత్రవిశేషము. (ఇది విచార్యము.)

లాళము. డే. వి. లాడముయొక్కరూపాంతరము.

లి.

లింగండు. వై. వి. జంగమయ్య. “క. బాలునిచాలకుంబలిచెడు, లీలంగరయుగముసాంచితేమయొకతెయి, ట్టాలింగనింగనివేగం, బాలింగనమొసంగవచ్చునటులుమదించెన్.” రాజ. ౨, ఆ.

లింగకట్టుమాత్ర. మి. గ్రా. వి. (లింగము + కట్టుమాత్ర.) లింగకారముగాచేసిన రసవస్తువులగులిక.

లింగకాయ. మి. గ్రా. వి. (లింగము + కాయ.) లింగధారులులింగమునుంచి కట్టుకొనెడు వెండిబంగారములతోచేసినసజ్జికాయ.

లింగదొండ. మి. గ్రా. వి. (లింగము + దొండ.) లింగకారపు ఒకదినును దొండ.

లింగపాట్ల. మి. గ్రా. వి. (లింగము + పాట్ల.) లింగకారపువిత్తులుగల ఒకదినునుపాట్ల, లింగబీజ.

లింగబలిజెలు. మి. గ్రా. వి. (లింగము + బలిజెలు.) లింగధారులయినబలిజెవారు.

లింగబీజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లింగపాట్ల. ఆభి.

లింగము. సం. వి. ఆ. న. 1. పానపట్టముమీడిశివమూర్తి; 2. గుఱుతు; 3. మగగుఱి; 4. అనుమానము; 5. పంచవింశతితత్వములయందు ఆదియగుచక్రశ్రుతి.

లింగరాజ్ఞ. మి. గ్రా. వి. (లింగము + రాజ్ఞ.) కూకటిమూఁగ.

లింగవృత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. (చూ.) తాటదవ్వుడు. లింగి. సం. వి. వ్. పుం. — వై. —

లింగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూతికావిశేషము.

లికుచము. సం. వి. ఆ. పుం. లకుచముయొక్కరూపాంతరము.

లిక్కి. డే. వి. గడ్డిలోనగువానితోనడిచిన్నకొడవలి. లిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెముటచే తలవెండ్రుకలయందుపట్టెడి ఈరు.

లిఖించే. సం. స. క్రి. వ్రాయు. (లిఖించులుఅనియు.)

లిఖితము. సం. వి. ఆ. న. 1. వ్రాత; 2. వ్రాయి. విణ. వ్రాయబడినది.

లిఖితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వ్రాయదగినది, లేఖ్యము.

లిఖితుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పత్రమువ్రాసికొనువానిచేరప్పించబడి పత్రమునందు సంతకముచేసినసాక్షి, వ్రాతసాక్షి; 2. ఒకముని.

లిద్ది. డే. వి. 1. దంచిమిక్కిలిలోతుపడిన మ్రానితోటికిఁగొట్టెడుగుంటము; “ద్వి. పెద్దగాఁదనమేను పెంచిననిండ, లిద్దిగొట్టినయట్టిలిలయై.” భాగ. ౧౦, స్కం. — 2. పడినెముచేత ఊపిరిరాకముక్కడయకొనుట.

లిపి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. రేఖారూపమైనయత్తురవిన్యాసము, వ్రాయి.

లిపికరుండు. సం. వి. ఆ. పుం. వ్రాయసకాడు, లేకరి.

లిపికారుండు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

లిపీకరుండు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

లిప్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. విషముపూసినబాణము. విణ. పూయబడినది.

లిప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పూయబడినది; 2. భుజింపబడినది.

లిప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చ. కోరిక.

లిప్సి. డే. వి. 1. ధనము; 2. రాశి; 3. నిధి.

లిప్తిపడతి. డే. వి. లక్ష్మి.

లిప్తిరాయండు. డే. వి. కులేరుండు, ధనాధిపతి.

లిభి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. లిపియొక్కరూపాంతరము.

లిప్తు. డే. వి. మాంసాదులమీద ముసురుకొను ఈరగలనుదోలెడురెప్ప. చెన్న. ౪, ఆ.

లియ్యము. వై. విణ. లయించినది. (నామనగుఅందు లియ్యమైనది.) “లియ్యమువియ్యమానొ.” పాంచా. 3, ఆ.

లివ. దే. వి. లాఘవము. “ఉ. ఆ, య్యారెబలంబుధా
టిబలిహాలివయంచునకిరులెంచగఁ.” (చూ.
తీరు. ఆ. క్రి.) చంద్ర. ౨, ఆ. “నీ. కడుడాక
మీలంగ మడములుదాటించు చునుముందటికిలి
వమాపిచూపి.” కళా. 3, ఆ.

లివలివ. దే. వి. దంతములకడబుటయందగుద్వంద్వనను
కరణము. “వ. కుదురువట్టెడలివెడలిలివలివంగ
దలరదనపట్టులును.” కవిక. ౫, ఆ.

లి.

లిఢము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తినబడినది.
లీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. లయించినది;
2. కరగినది.

లీల. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. క్రీడ; 2. శృంగారచేష్ట;
3. ప్రేమాధికక్యమున వేషభాషణాదులచేత ప్రి
యుని అనుకరించునట్టి క్రీశృంగార చేష్టావిశేష
ము; 4. క్రియ; 5. (తెనుగన) విధము. “శాలీ
లకఁ.” మొ.

లీట్ట. ఆం. వి. పట్టి, జోలితా.

లు.

లు. దే. ఆప. ప్రథమావహవచనప్రత్యయము. (ఉదా.
రాములు, వనితలు, వనములు. మొ.)

లుంగ. దే. వి. వస్త్రభారము.

లుంగము. సం. వి. ఆ. పుం. పుల్లమాదిఫలము. “ఉ.
తానూ. అంగనాలలామనగానవాలతాకుడుంగ
మా, తంగమాభుజంగమాపతంగమాకురంగమా,
లుంగమాలవంగమాతులుంగమాధవీనట, దృష్టం
గమానీరమాకరీరమాసమీరమా.” రామా. ౫, ఆ.

లుంగి. దే. వి. కుల్లాయకుప్పములుచేర్చి కట్టినపావడ.
లుంటాకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దొంగ. విణ. దొం
చుకొనువాడు. “ఓఘనతమెలుంటాకీర్తి.”
పర. 3, ఆ.

లుంతవము. సం. వి. ఆ. న. భూమిమీదిపొల్లిక.

లుకలుక. దే. వి. పరుగెత్తుటయందునుపురుగులతో
లుచుటయందునుగుద్వంద్వనకరణము. “క. ఒక
మొగముగాకదివిజాలు, తికమకగొనివైరులెల్లదీ
కొనితప్పుం, బకపకనగవకవకలై, లుకలుకలురు
వైతికొడిలోగొనుభీతికఁ.” భాగ. ౬, స్కం.
“లుకలుక ముగ్ధకంటు చెవులుం గ్రిమిలిల్వంగ.”
భట్ట. ౨, ఆ

లుకలుకలాడు. దే. ఆ. క్రి. (లుకలుకలు+అడు.)
తడబడు.

లుక్కు. సం. వి. చ్. పుం. 1. లోపము; 2. కోత.
లుగచెడు. దే. ఆ. క్రి. బాగుతప్ప.

లుగ్గును. హిం. వి. నష్టము.

లుచ్చా. హిం. వి. నీచుడు, తుచ్ఛుడు.

లుడుగు. దే. వి. ఎద్దు మెడనుకట్టు నొకవిధమైన గంట.
లుతనము. సం. వి. ఆ. న. 1. భూమిమీదిపొల్లిక;
2. భూమిమీది గుఱ్ఱపుసార్లిక.

లుతితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భూమిమీది
పొల్లాడినది. (గుఱ్ఱము.)

లుత్తము. సం. వి. ఆ. న. దొంగిలించినసాత్తు, దొం
గసాత్తు. విణ. 1. లోపించినది; 2. కోయబడినది
లుబ్ధకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బోయవాడు;
2. పిసినివాడు.

లుబ్బుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బోయవాడు. విణ
1. ఆసగలవాడు; 2. పిసినివాడు.

లులాయము. సం. వి. ఆ. పుం. కారెనుపోతు.

లులి. దే. వి. తక్కున. “లులిగన్నబడకున్న.” ఉ.
హరి. 3, ఆ.

లులితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చలించినది.

లులివడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (లులి+పడు.) హీనమగు.
“రగడ. పొలత్తిపైపపుమాకు నీకయిపోలుతో
లులివడినకల్లలు.” పా. ర, ఆ.

లుల్లిగాడు. దే. విణ. కీడ్చినవాడు, అధముడు.

లూ.

లూటి. దే. వి. 1. ఉపద్రవము; “ఉ. లూటిచేసిద,
క్కించుకొనంగ కేళియనికేరుచుదూఱుచుదిట్టి
కొట్టిదం, డించిరిమించిత్రుద్ధవనీపరిపాలకులడ్డ
గించినకఁ.” రామా. 2, ఆ.—2. దొడయందలి ప్ర
ణము; 3. ప్రణరంధ్రము.

లూటీ. దే. వి. —పై. —

లూడుపులు. దే. వి. బ. చెప్పలు, పాదరక్షలు. (అ. ప్ర.)
లూత. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. సారెపురుగు; 2. చీమ;
3. కోగవిశేషము.

లూనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కోయబడినది.

లూనుము. సం. వి. ఆ. న. తోక, లాంగూలము.

లూలూమలము. దే. వి. మోసము, వంచన. “క. లూ
లూమలపుమాటలు, చాలునదిననలిగిననజంబగు

రూపం, బాలోనఁదెలుపవలెనని, నీలగ్రీవుండు
నిటలనేత్రముజూపక." కాళ. 3, ఆ.

లే.

లేంక. దే. వి. భటుండు, సేవకుడు. "క. అపసరమృతము
లందై, దునకర్ణములందు నేటతోటలయందుక,
దవులైనపాలెంతకల, మపుటకామమఁ జూడు
మోసినపుడెపుడెనక." రామా. ౨, ఆ.

లేంట. దే. వి. పటికము. (అప్ర.)

లేంప. దే. వి. 1. చెంప; 2. ప్రక్క.

లేంపకాయ. దే. వి. (చూ.) చెంపకాయ.

లేంబి. దే. వి. లంబియొక్కరూపాంతరము.

లేక్క. వై. వి. 1. లక్ష్యము. "నాకునరుడేమిలే
క్క." రాఘ. ౪, ఆ.—2. సంఖ్య.

లేక్కగొను. ద్వ. స. క్రి. (లేక్క+కొను.) లక్ష్య
ముచేయు. "చక్రధరులేక్కగొనెడు." భార.

ఉద్యో. ౧, ఆ.

లేక్కపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. లక్ష్యముచేయు,
2. ఎన్నికచేయు.

లేక్కసేయు. వై. స. క్రి. —వై. —(లక్ష్యముచే
యుటకు. — "వ. అయ్యగ్గుంబు లేక్కసేయక
యున్న." కాళి. ౬, ఆ.)

లేక్కించు. వై. స. క్రి. —వై. —

లేప్ప. దే. వి. గుఱి, లక్ష్యము. [రూ. లేప్పుము. "ద్వి.
లేప్పమాదనప్రాణలింగంబు." పండి. ౧, ప్ర.
"క. మీపుష్పగంధి నెయ్యపుల, జూపులకులె
ప్పమైననుకుమారవపు, శ్రీ పంపునదనరినవను,
ధాపతినుకుసఖుడనింద్రదత్తావ్యయుడక." (గ్రంథములయందు కొన్నిచోట్ల దెప్పమనికనఁ
బడుచున్నది. అది సరియని చెప్పటకుఁ దగినప్ర
యోగము దొరికినదికాదు.) భో. 3, ఆ.]

లేస్స. దే. వి. తేమము. "ద్వి. నీలేస్సనాలెస్స." రా.
ఆ, కాం.—విణ. 1. తేమయొక్కము; "లేస్సలా
రాచవారు." స్వా. ౫, ఆ.—2. యోగము; "త
ల్లికృపనేతర పెద్దయునులేస్స." భార. అను. ౧,
ఆ.—3. శ్రేష్ఠము. "అల్లవెలేస్సపుష్పలు." నిర్వ.
౮, ఆ.

లేస్సవాడు. దే. విణ. యోగ్యుడు. హరి. పూ. ౯, ఆ.

లే.

లే. దే. విణ. వృత్తియందు లేతకల్పమునకుమీఁదివర్ణ
ములలోపింపగా మిగిలినరూపము. (దీనికిఁబ

రుపములు పరమగుచో నుమాగమంబగు. ఉదా.
లేంకప్పు, లేంగరువలి, లేంగడుకు, లేంగొన, లే
గొచ్చు, లేంగొను, లేజెండురుండు, లేజెప్ప
డు, లేజోన, లేజిగురు, లేజీఁకటి, లేజోపు,
లేజోలు, లేజెక్కు, లేజెమట, లేదగిరిస,
లేదడి, లేదరంగ, లేదాకు, లేదూడు, లే
దెర, లేదేటి, లేబట్టి, లేబాపడు, లేబాయ
ము, లేబాద, లేబొన్న, లేబార, లేగాడ్పు,
లేజేవరాలు, లేజోటి, లేనగవు, లేనడుము, లే
నెల, లేవీతరి, లేబుడుత, లేనావి, లేపాక, లే
యనటి. మొ.)—అన్య. నిశ్చయార్థకము. (బొ
లే, దానికంటె ఇది విశేషములే.)

లేక. దే. వి. లెంక, భటుండు. "లేకయుండిన వినివి
యాలేకలు." (లేక=లేవక) అచ్చ. యు. కాం.
(గ్రంథములయందీ పాఠము కొన్నిచోట్ల గనఁబ
డియెడి.)

లేక. దే. వి. (లేక+కానువు.) 1. క్రొత్తగాఁగలిగిన
దూడ, తల్లకము; (లేకటియావు.) ("అ. లేక
దూడనొక్క లేమచిక్కుముతోడఁ, గుడువవిడి
చెనొక్కకొమలాంగి, కాగిపొంగునున్న కా
గులపాలలో, నీరుచల్లుముటది నిలిచియుండె."
వి. పు. 2, ఆ. ఇక్కడ లేకకల్పమునకు క్రొత్త
గాఁగలిగినదనిమాత్రమర్థము.)—2. దూడ, వత్స
ము. "చ. ఇదియొకమంచిలేకవినుఁడెంతయును
పెడునుచుదాన త, త్పదములుఁదోకయుందిగి
యఁబట్టిచెలంగిచెలంగప్రానితోఁ, జదియఁగనొ
క్కపెట్టుగొని చంపెఁగనుమారుడు లేకరక్క
నుం, గుదులకొనఁగబాలకులకొయనియార్చిన
ఖర్వలీలతోక." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

లేకటియావు. దే. వి. లేతదూడగల అవు, ధేనువు.

లేకసవు. ద్వ. వి. (లేక+కసవు.) బాలకృణము.

లేత. దే. విణ. 1. తరుణము; "లేతప్రాయము."

2. ఘోరక; "ఉ. పూతపసిండిపంటివపుంబ
చరించుకులంబునీతికిక, లేతగదప్ప." స్వా. 3,
ఆ.—3. నుకుమారము. "మేనులేత." (మఱియ
దీనికి పృత్తియందు కొంచెము, చిన్న, తిన్న, లే
లిక, పలుచ, మెత్త, సన్న మొదలగు అనేకార్థము
లుగలవు. చూ. లే.)

లేబగలు. దే. వి. (లేక+పగలు.) ప్రాణము. "నీ.
వినునైకతవిష్ణు మునివేదవినదంబుఁ దగుచోట
నుండిలేబగటిదాక." పాండు. ౫, ఆ.

లేబోక. దే. వి. (లేత+పోక.) మందగమనము.

(చూ. పూబోడి.)

లేట్రాడ్డు. ద్వ. వి. (లేత+ప్రాడ్డు.) అపరాధము.

లేక. వై. వి. 1. జోబు; “క నీపతినికొందును, నా పేనులేకయిని నాడనియిడినే, నాపులుగు వలనఁదెలిసిము, దాపూర్ణతనుబిదిచి యనిపితి దానికొ.” ప్రభా. ౪, ఆ.—2. ఎడములేకమిక్కిలిచేరికయగువృత్తులవరుస; ౩. సమాహము. “లేనియతిండిలేకులు.” (చూ. లేనియతిండి)

లేకరి. ద్వ. వి. (లేక+ఆరి.) లేఖకుడు.

లేకి. దే. వి. రాలినధాన్యపుగింజలు. “లేకినిధిప్రజంబు.” కవిక. ౧, ఆ.—విణ. అప్రయోజకుడు.

లేకిబ్రతుకు. దే. వి. లేకిగింజలేకికొని బ్రతికెడు బ్రతుకు, ఉంఛపుత్తి.

లేకివాడు. దే. విణ. 1. లేకిగింజలేకికొని బ్రతికెడువాడు, “ద్వివక్త సేయనిలేకివాడవునీవు.” హరిశ్చ. ౨, భా.—2. అప్రయోజకుడు.

లేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎడములేక మిక్కిలిచేరికయగువృత్తులవస్త్రీ; 2. లిపి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. జోబు. ఆ. పుం. ఇచ్చివుచ్చుకొలుపత్రము. డు. వేలుపు.

లేఖకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వ్రాతకాడు, లేకరి. లేఖనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వ్రాత, 2. వాంతి; ౩. బుజ్జెత్తిరికి.

లేఖని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రాసెకులము. (రూ. లేఖని.)

లేఖనికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోబుకొనిపోవువాడు; 2. తనగుఱుతిడి యొకరిచేవ్రాయించువాడు.

లేఖనియము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వ్రాయఁదగినది, లేఖ్యము.

లేఖర్థుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేల్పుతేడు.

లేఖవారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జోబుకొనిపోయియుచ్చువాడు.

లేఖితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) లిఖితము.

లేఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. వ్యవహారవిషయమైనవ్రాత. విణ. వ్రాయఁదగినది.

లేమే. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉత్థితమగు; 2. మేలుకొను; 3. పొటమరింపు,

లేట. దే. వి. కొప్పు, కాఖ. “నీ. మానికమ్మలమాట మరునిగల్పులకొట పండువెన్నెలలేట పసిడిరేట.” అచ్చ. బాల, కాం.

లేటమొగమువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (లేటమొగము+పడు.) విముఖమగు. “క. ఏటునవాలునప్రేటున, భోటునదళముఖుడురౌద్రముగనఱుముటయుకొలేటమొగము వడియత్తులు, కొటసారంబాత్తిరసురకొటెగువంగకొ. నిర్వ. ౪, ఆ.

లేటి. దే. వి. 1. జంక; “లే. లేటివలలును మతియుఁగుండేటివలలు.” య. ౧, ఆ.—2. ఆడజంక,

“లే. పెంపుడిట్టులఁగినుకనుబెనఁచిపోయి, కొమ్మనుచ్చలు దగిలించుకొన్ననరిగి, రాజుచూడంగఁజేప్పంగ రానికడిమి, నీటియలఁగ్రుమ్మినొంచరి లేటిమగల.” య. ౨, ఆ.—3. మగజంక “క. లేటిందాఁచుకొనవొము, న్నీటకొనడయాడలేదొనినుద్విజరాజం, చేటికిబలుకంగోకా, ఫేటక పాటవకిరాతకేనవిశశి.” పాంచా. 3, ఆ.

లేటు. ఆం. విణ. ఆలస్యము, వెనుకటి.

లేడి. దే. వి. లేటియొక్కరూపాంతరము. (బ లేళ్లు.) లేడికంటి. దే. వి. లేడికన్నులవంటికన్నులుగల ఆడుది, పృగాడి.

లేదు. దే. వి. ఎలుగుబంటి. “చ. విచారవిమాధున కైననీవుప, త్రినపలుకియ్యకొలగునె లేదువనంబునజాన్న లేచితి, య్యనిమధుపాన మొల్లకరయంబుననుండలవాలునేయ్యనే.” భో. ౪, ఆ. (ఇది ఆపూర్వపదముగానున్నది.)

లేదుబంతి. ద్వ. వి. బొంకు. “చ. తెలియఁగఁజూచి నట్లనెమదికొబుధులారనితప్పునీపయికో, గలదని పల్కుచోఁగుచయంగంబటు బట్టబయల్లఁ జేసిలో, యలికచలేదుబంతియనందటి డెందముని శ్చయంబువెం, పాలయఁగఁగల్గితోడనిజమెపదుగాడలపోసిచూచినకొ.” సా. 3, ఆ. (ఒకానొకచో లేదుబంతియని దీర్ఘాంతముగా ప్రయోగము కానబడుచున్నది.)

లేవకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గున్నములోనగునాని పూయువాడు.

లేవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆలుకుట; 2. పూత, ౩. భోజనము.

లేవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పూత; 2. భోజనము, 3. గున్నములోనగునది,

శ్రేణు. దే. ప్రే. శేవశేయు. వి. 1. పడక మీదపట చెడుపటవు; “చ. అకలుపదివర్గరత్నమయమా నాకళిగృహంబులోపలకా, జిక్కిరికిరిపిసచ్చల రచించినచిల్లలకొళ్లనందమా, సకలపక్ష్యమం చమునచాయనగానుతివానుపైదురం, గిక మొ కమాలశేవునసొగిక శయనించి మసూభవవ్య ధకా.” హంస. ౧, ఆ.—2. జోలు.

శేవ్యము. సం. వి. ఆ. న. పూత. విణ. పూయదగినది. శేబరము. దే. విణ. కూనవ్యము. “నీ. ప్రావిత్తోవర్ణం బుసమకూరకుండుటబంటుశేబరమయ్యెబాడి తోడ.” కాశీ. ౧, ఆ.

శేమ. వై. వి. ఆడుది, మగున, వనిత. విణ. శేత*. శేమి. దే. వి. 1. కలుగమి; 2. ఉండమి; 3. దారిద్ర్య ము. “న. తొలంగం ద్రోయరాని శేమికి మది నొండుపాయంబులేమికిం గొండొకచింతించి.” విక్ర. ౨, ఆ.

శేమిడి. దే. వి. (శేమి+ఇడి.) దారిద్ర్యము. (సావ్య ధమున ఇడి.)

శేలిహానము. సం. వి. ఆ. పుం. పాము. (రూ. శేలి హానము.) విణ. మాటిమాటికి శేహానముచేయునది.

శేవ. దే. వి. గుఱ్ఱపుతలటము. “నీ. బలితంపులు లుండిమలదాయారాచెక్కడవుగోవపనిచొక్క టంపులేవ.” చంద్రా. ౨, ఆ. (దీనికి ప్రయో గాంతరము మృగ్యము.)

శేవడి. దే. వి. 1. శేమి; “నీ. నిదురలేవడిగంపున రయకన్దవతోడ బాడిబాడియైనమేపూతతో డ.” రసి. ౫, ఆ.—2. దారిద్ర్యము. “మ. శేవ డిం, బడియుండందగదంచునత్వగరిమకొమధ్యం బుగన్వట్టుగా.” చంద్రా. ౧, ఆ.—విణ. 1. దరి ద్రము; “శేవడియెంతేనిశేవనంబు.” వై. ౧, ఆ.—2. “శేవడియైనభక్తిగొనిశేవడిగంబడదా కలింతయుకా.” పాండు. ౪, ఆ.

శేవుడి. హిం. వి. దొంగనుకట్టి విధివిధికి త్రిప్పట; ఆవమానపటచట.

శేకము. సం. వి. ఆ. పుం. కొంచెవుడనము. విణ. కొంచెము.

శేను. వై. విణ. 1. కేలుకన*; 2. కులభము*.

శేహానము. సం. వి. ఆ. న. నాకుట.

శేహము. సం. వి. ఆ. పుం. భోజనము, కుడుపు.

శేహ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. నాకిభుజింపదగిన ముందు; 2. నాకిభుజింపదగిన వ్యంజనవిశేషము; 3. ఆమృతము. విణ. నాకదగినది.

లై.

లైను. ఆం. వి. వరుస.

లైసెన్సు. ఆం. వి. నెలవునీది.

లొ.

లొంక. దే. వి. కొన “ఆ. ధరణిపాలుడంతదుర గంబునచ్చొట, గట్టివాలుచేత బట్టుకొనును, లొంకఁజొచ్చేనాత్రిగొంకకాలుడు, కదినది వినుపట్టివెదకుమాడ్చి.” ద్వా. ౮, ఆ.

లొంగు. దే. ఆ. క్రి. 1. లోతువగు; 2. వెనుదీయు. (లోగుయొక్కరూపాంతరము.)

లొండు. దే. వి. జలాశయవిశేషము. (చూ.డిగియ.)

లొంప. దే. వి. అల్పగృహము, కొంప.

లొంపు. దే. వి. ఒకతెగ.

లొగ్గడి. దే. వి. కలగుండు, జోభము.

లొగ్గడిల్లు. దే. ఆ. క్రి. కలగుండువడు, జోభించు.

లొక్ష్మే. దే. వి. తిక్కవ. (చూ. లొక్ష్మే.) విణ. న్యూ నము. “మ. ఇ. చెల్లులెల్లొమనలక్కలాసతికిలొ చెన్నుమృరమ్యాకృతికా.” చమ. ౨, ఆ.

లొక్ష్మే. దే. వి. విణ. లొక్ష్మేయొక్కరూపాంతరము. (తిక్కవకు. — “లొక్ష్మేంచుకయుం బూనని నె య్యంబున.” అచ్చ. బాల. కాం.)

లొట. దే. విణ. అణగినది. “దివ్వు. లోకంబులోలేని లొటతొటకుత్తె.” (ఇక్కడ అణగినదనగా బయటికిమంచిదానివలెఅణువణువకలిగియుండు నదియని అర్థము.) హరిశ్చ. ౨, భా. (లొట్ట యొక్క రూపాంతరము.)

లొటకజిట్ట. దే. వి. (చూ.) లొట్టకన్నుజిట్ట.

లొటలొట. దే. వి. పోవుటయందగుద్యవస్థనుకరణ ము. “లొటలొటఁజని.”

లొటలొటమను. దే. ఆ. క్రి. (లొటలొట+అను.) లొటలొటమనిద్యవస్థ. “క. తొటతొటపు ద్యులదొరగగ, లొటలొటమనుకొంచునిండ్ల లోనికిజన.” భల్లా. ౨, ఆ.

లొటారము. దే. వి. పొక్క, బిలము.

లొటిపిట. ద్య. వి. ఒంటె, ఉష్ణము. (లొట్టిపిట్ట యొక్కరూపాంతరము.)

లొటిపిట్ట. ద్య. వి. —వై.—

ల్యాట్టు. డి. వి. 1. మగగుడి; 2. రుచిగలపదార్థములను భుజించునపుడు నాలుగును అంగిటఁజేర్చి వ్రేలించె దుధ్యని; 3. పల్లము. (అమదపుల్యాట్టు నానువో ఎండినయామదపుకొయ్యి.) విరా. అణగెనది.

లాట్టికన్నుజిట్ట. డి. వి. పక్షివిశేషము.

లోట్టకాయ. దే. వి మగగుటి, కామ.

లాట్టపోవు. దే. అ. శ్రీ. ఆణుగు. (వానికి కన్ను
లాట్టపోయినది.)

లాట్టవేయు. డి.ఆ.క్రి. రుచిగలపదార్థములను భుజించునపుడు నాలుకను అంగిలుజేర్చి ద్రవిపిండు.

లాట్టి. దే. వి. కల్లుదీసెడుముంత. "కలులాట్టి"

లాట్టిపిట. ద్వ. వి. లాట్టిపిట్టయొక్క రూపాంతరము.

లొట్టిపిట్ట. ద్వ. వి. (లొట్టియ+పిట్ట.) లొటిపిటకు
మొదటిరూపము. “క. అనుటయును లొట్టిపిట్ట
యు, దనమదిముదముండు.” పంచ. నా ౧, ఆ.

లాట్టియమ్మ. దే. విణ. తాగుబోతు.

లాట్టియ. జే.వి. ఒంటె, ఉష్ణము. “ఎ, గి. రత్నములఁ
బోనివత్సరంబులకట, వ్రేలునున్నవిలాట్టియ
వెంటదగిలి.” భార. శాం. ౪. ఆ. (యా. లాట్టె.)

లాశ్ట్రేనుగు. దే. వి. (లాశ్ట్రే + ఏనుగు.) ఒంటె,

ఉష్ణము. (చూ. లంకియ మూడవయర్థము.)

లాడపెట్టు, దే. స. క్రి. ద్రవద్రవ్యమును చేతికలపెట్టు
 లాడలాడ, దే. వి. కాలుటయందగుద్దన్యనుకరణ
 ము, (కత్తితాడి) గెత్తురు లాడలాడికాము
 న్నది.) విణ, వరులు.

లాడిత. దే. వి. (చూ.) ప్రాదేశము.

ಲಾಡಿಲಿಲಿ. ಕೆ. ವಿ. —

లాడుగు. డి.వి. ఆవు మెడనుకట్టెడు ఘంటా విశేషము.

లాడ్డ. డి. వి. అండ్ యొక్క రూపాంతరము.

లొడ్డు. దే. విణ. లొడ్డుయొక్క రూపాంతరము.

లూత్త. జీ వి. పల్లము. (లూట్టయొక్క రూపాంతరము.)

లొద్ద. డి. వి. ప్రోవు, రాశి. “ద్వి. అమృతంపు ముద్ద
తీయ్యంబులలొద్ద.” నవ.

జాబ్బి డి. వి. (చూ.) లోయ.

లాద్దుగు, వై. వి. లోధ్రము? (దీని భేదములు ఎఱుఱు
లాద్దుగు, తెల్లాద్దుగు.)

రాజ్యస. జే.వి.లలంతికావిశేషము. (మా. లలంతిక.)

గొల్ల. డి. వి. దున్నిన నేల మిట్టపల్లములులేక సరుదు
వట్టి బల్ల.

సూక్తి. దే. విదా. తతచ, ఘనము. (చూ ఇల్లిస్తులు.)

५४

లో. డి. ఆరు. నిర్ధారణపట్టియందువచ్చేటలోపలవర్గ కమునకుమఱుగావచ్చునది. (దేవతలలోనింగ్రు డుముఖ్యుడు) వి. 1. లోనుకల్పముయొక్కస్వప్న మివిభక్తియందు నాత్మరములోపింగగా మిగిలిన రూపము; (నాలో నేమియుఁ గలటమలేదు.) (ఇది చోటుకల్పమునంటిది.) 2. స్వప్న త్రియందులోను లోపలకల్పములకు మీఁదివర్ణములు లోపింగగా మిగిలినరూపము. (లోబడు లోచూపు. మొ.)

లోకువ. దే. వి. 1. అధీనము; 2. తక్కువ
 లోగడ. దే. (లోను+కడ.) 1. అంతరాళము, 'క
 చెడవెలిగి నుడవిబడియెడ, నెడగట్టులకుదల
 గోటియిదిలోగడకుం, దడుకునొడిపించియాకు
 ల, నుడినెలవనియించెమంత్రి, నురుభలయ్యకు
 డె." అము 3, అ.-2. గతకాలము.

లోగలి ద్వీ వి. (లోను+కలను.) | గృహంతర్పా
గము, “చ. సటవిటకాండ్రపాలిటనుజారులచెం
తను వేశ్యలిండ్లలోఁ, గటనుమిటాఁతొత్తులతె
గ్గోనసగూటులవీధుపట్టులొ, బలువనుజూద
కాండ్రకడఁబ్రల్లదకాండ్రెడగండునుఱివీ, స్ఫు
రుమగఁడేలికాను లవి హోకడవెట్టుకొనోమ
దంబునొ.” భట్టా 3, ఆ. -2. గృహము (సం
ధినివరలోపవర్తికారుములు)

లోగిలి. ద్వ. వి. లోగలియొక్కరూపాంతరము.
(వాడుకయందెట్లు కనబడుచున్నది కాని దీనికి
దగిన పయోగము చిక్కినదికాదు.)

లో. ౧. దే. ఆ. క్రి. 1 లోకుపనగు; 2 అడగు; (చూ. లో. ౧.) 3. చొచ్చు. (ఉ. వారుచచ్చునాలోవిప రాంతరంబునకులోగినవత్కులవాధుగానక.) పంచ. నా ౧, ఆ. — 1. వెనుదీయు. “క. లేగొం దీగనశిలంబము, వ్రేగునంద్రప్రవృత్తియుగనివిరించిలింపక, లోగిమడియిడియెదులుగ, నాగోకసగుగిరనాచితెలంకుక.” ఆము. ౫, ఆ.

లోగొను. దే. స. క్రి. (లోను+కొను.) లోపలను
చూకొను. “కా కేళీగోమనలోమరాళవిభునుక్రేం
కారిముం గన్యకా, డోలాకాంచనకింకిణీగణ
వాటోపంబు నృత్యన్నటి, హేలానాపురకింజ
రంబుబురి నింపేపారగాలోగొనుట, గాలో
దృశ్యపురపాయమాణ గణికా కాంచీకలక్యాణ
ముల్.” కవిక, ౧, ౪.

లోకే. దే. శ్రీ. లోకేశ్వరము. (చూ. ఆచు.)
లోకే. దే. స. క్రి. వ్రేలులోనగువానితో కల్లగించు.
లోకేడి. దే. విణ. (లోకేతు+ఇడి.) లోకేతులేనిది,
ఉత్తానము.

లోకేతు. దే. వి. మిక్కిలిపల్లము. (ఆ బావిలోకేతు.)
విణ. మిక్కిలిపల్లమైనది. "లోకేతుపాక్కిలి." రా
మా. 3, ఆ.

లోకేబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అధీనముగు. "తే. కినిసిపాటి
నాళికంబు సానుపుటయును సంతలోకేబడకది
యు." (అంతలోకే+పడక, అంతకే+లోకేబ
డక అని చేదము.) హన. 1, ఆ.

లోకేజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. బుద్ధదేవుడు, జీనుడు.
లోకేనము. సం. వి. ఆ. న. ఆలోకనము. "ఇంద్ర
లోకలోకనార్థినై." భార. ఆర. 1, ఆ.

లోకేబాంధవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుడు,
జేగముచేట్టు

లోకేమాత. సం. వి. ఋ. శ్రీ. 1. లక్ష్మీ జేగముతల్లి;
2 గంగ.

లోకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జేగము; 2. జనము.
[లోకములుమాడు.—స్వర్గము, మర్త్యము, పాతా
ళము పక్షాంతరమునపడు నాలుగు.—భూలోక
ము, భువలోకము, సువర్లోకము, మహలోకము,
జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము. (ఈ
యేడును ఊర్ధ్వలోకములు.) అతలము, వితలము,
సుతలము, రసాతలము, మహాతలము, తలాతలము,
పాతాళము. (ఈ యేడును అధోలోకములు.)
ఇవి. ౧౪.]

లోకాయతము. సం. వి. ఆ. న. స్వభావమునకు
గర్భత్యము చెప్పనట్టిమతము.

లోకాయతికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. లోకాయత
మతస్థుడు.

లోకాలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. భూమినిచుట్టు
కొనియుండుకొండ, చక్రవాళము.

లోకేకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, నలున.

లోక్రుక్కు. దే. వి. (లోను+క్రుక్కు.) మణితము.

లోచకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్షీరావార ప్రతుడు.
(చూ. వ్రతి.)

లోచనము. సం. వి. ఆ. న. నేత్రము, కన్ను.

లోచమస్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓమము.

లోచెయి. ద్వ. వి. (లోపల+చెయి.) 1. అతి చెయ్యి;
2. మర్తము. విణ. మర్తము తెలిపేడువాడు. (వా

డు వీనికిలోచెయిగానుండి యాకార్యమును జర
పెను.) (రూ. లోచెయ్యి మర్తమునకు. — "నీ.
పతిసాముదినయన్యపతికిలోచెయ్యిచ్చు కన్యవి
త్తునిమ్మగడపలేదు" రుక్మాం. 1, ఆ)

లోమోపు. ద్వ. వి. (లోపల+మాపు.) క్షాననిప్తి.
"లోమాపుమాచి." య. 3, ఆ.

లోట. దే. వి. జలాశయవిశేషము, చిన్నపాత్ర.
(చూ. డిగియ.)

లోటు. దే. వి. 1. నష్టి; 2. లోపము.

లోటుపోపు. దే. ఆ. క్రి. 1. నష్టితుగు; 2. లోప
ముగు.

లోడి. వై. వి. మల్లులుసాదనకు త్రి ప్పేడుసాధనవిశే
షము. "సమీరమల్లుడనువొందక మావిపూలో
డిడిప్పమెయి." శకాం. 1, ఆ.

లోడి. వై. లోడియొక్కరూపాంతరము.

లోడు. దే. వి. ఒలుగుదిండు, మత్తవారణము.

లోతక్కువ. దే. విణ. (లోపల+తక్కువ.) శేషము.

లోద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. లాడ్డుగు?

లోను. దే. వి. 1. లోపల; "దురభివేశంబైనయాలో
నునిశ్చింతుండై సతిశేలువట్టుకొని చొచ్చె." భార.
1, ఆ. — 2. మొదలు. "దేవగణముననురు
లకేలోనుగ." భార. కాం. 1, ఆ. — విణ. లో
కున. "ధర్మకోటులన్నియు లోనగు నిర్దగుణయ
హింసకు." భార. ఆను. ౪, ఆ.

లోపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మఱుగుపాటు;
2. తక్కువ.

లోపల. దే. ఆప. నిర్ధారణపష్టియందుచున్న ప్రత్య
యము. వి. లోను, అంతరము. "క. లోపల వీలు
పల వెలుపల, లోపలగానుండునఖిలలోకంబుల
కుక, నీపరతత్వము నిత్యము, రూపమునైనీవు
లేనిరూపముగలదే." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "పాం
చాలిగొలుపులోపలికిదేర." భార. ఆర. 2, ఆ.
లోపాయకార. దే. విణ. రహస్యముగా నొకరిపక్ష
ముననున్న.

లోపాముద్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. అగస్త్యమునిభార్య.
లోపింఛే. సం. ఆ. క్రి. 1. మఱుగుపడు; 2. తక్కు
వపడు.

లోప్రము. సం. వి. ఆ. న. దొంగిలించినసాము.

లోబిత్తరి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

లోభము. సం. వి. ఆ. పుం. వీనినితనము, అకాంక్ష.

లోభి. సం. వి. (న. ఈ. న.) వినీనివాడు.

లోమము. సం. వి. క. న. లోమముయొక్కరూపాంతరము.

లోమక. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. జటామాంసిక; 2. మా లగొండిక; 3. వసక; 4. వెలుసుండిక. ఆ. పుం. ము. 1. గొట్టె; 2. పూతిమార్దాలము.

లోమకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. లోమకుడుయొక్కరూపాంతరము.

లోమన. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

లోయ. దే. వి. కొండపగులు. "లోయకుడలక్రిం దుగామలకలైదిగుకాలవ వెంట." స్వా. 2, ఆ.

లోళ. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. నాలుక; 2. లక్ష్మీ. వి. 1. మిక్కిలి యిచ్చగలది; 2. కదలునది.

లోలాయపడుట. దే. క్రీ. శ్రమపడుట.

లోలితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఊచలబడినది.

లోలుపుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి ఇచ్చ గలవాడు, లోలుడు.

లోలుపుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.)—మై.—

లోలాంక. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

లోవ. దే. వి. 1. లోయ; "ద్వి. లోవలు వెడలక లో గినవాని, లోవక చొచ్చి లోలోన గ్రుమ్మయును." హరిశ్చ. ౧, భా. — 2. రథశీతముమీడినట్టుపుఅం చు; "శీ. చగడాలకంబాలజిగిమించు పువ్వరాగ పులోవవైడూర్వముంటికలును." వసు. ౧, ఆ. —

3. చూరు. (చూ. జీరుకుబండ.)

లోవరి. దే. వి. (లోవ+అరి.) తొట్టికట్టు, కత్తె.

లోవి. దే. వి. వంటకుండ, స్థలి. "లోవిలోనికెట్టకా కాన్నలవము ప్రాశించి." భాగ. ౧, స్కం.

లోవు. దే. ఆ. క్రీ. లోగుయొక్కరూపాంతరము.

(వెనుదీయుటకు.—చూ. లోవ.)

లోవైనము. ద్వ. వి. కడచినది. (లోవైనములెక్క, లోవైనముబాకీ. మొ.) (మొదటిరూపము లో వయనము.)

లోవ్రము. సం. వి. ఆ. న. మంటిగడ్డ.

లోవుపు. సం. వి. ఈ. పుం.—మై.—

లోవబురు. గ్రా. వి. ఒడ్డుకుదూరమున సముద్ర యానముచేయుట, వెలిసబురుకానిది.

లోహండి. దే. వి. లోవి. (చూ. నన్నాయి.)

లోహకారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కమ్మరి.

లోహాత్మ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. రావులంగు.

లోహము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ఇనుము; 2. బం

గారులోపగునది; 3. ఆగలు. (వంచలోహము

లు.—బంగారు, వెండి, ఇత్తడి, కంచు, ఇనుము,

సత్తు, తగరము, ధీవరము ఇవి మూడుచేరి అష్ట

లోహములనబడును. నవలోహములని యొక

వాడుక కలదు.)

లోహాలుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్ఫుటముగాని

మాటలుగలవాడు.

లోహాభిసారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆయుధములు

ధరించినరాజులకు నివారించుచుట.

లోహిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. లోహపాత్రము.

లోహితకము. సం. వి. ఆ. పుం. కెంపు, పద్మరాగము.

లోహితచందనము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు.

లోహితము. సం. వి. ఆ. న. 1. రక్తచందనము; 2. పరి

మళచందనము; 3. చెందిరము; 4. వెత్తురు. పుం.

1. ఎఱుపు; 2. నదవిశేషము. వి. ఎఱుగిది.

లోహితాంగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంగారకుడు.

లోహితుడు. సం. వి. ఆ. పుం.—మై.—

లో.

లోకికము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) లోకవ్యవహార సిద్ధమైనది.

లోడి. వై. వి. పరిఘము*. (మొదటిరూపము లవుడి.

"క. ఆచక్రము హతమైనని, లాచక్రముమీడి

కుటికలపుడులవుడిబా, హచటులవిభ్రమభ్రమ,

రీచండిమరేఖసంతరించుచువిసరక. క. ఆశనిస

దృక్పరిఘాతన, విశసనముల గూలిరొక్కలే

ల్లిడిలోనక, దళరథముత్రితమాజులు, దళరథు

లత్కరతకౌర్మదళరథు లాజక." వై. ౬, ఆ.)

(చూ. లోజీ.)

లోజీ. వై. వి. లోడియొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. వా

లముల్ జరిపించినడిలోలులైతి." రా. యు. కాం.

(మొదటిరూపము లవుజీ.)

లోనుగు. ఆం. వి. శీవసార్థమైయిచ్చుద్రవ్యము.

లోల్యము. సం. వి. ఆ. న. లోలభావము, లోలత్వము.

లోహము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) లోహవికారమైనది.

లోహిత్యము. సం. వి. ఆ. న. ఎఱుగ. పుం. నదవిశే

షము.

వ.

వ. ఒకయత్తరము.

వంక, యు. దే. వి. 1. దిక్కు; “ఏవంకలజ్జేకలులోగ
వియ.” కూరి. తూ. ౮, ఆ.—2. పక్షము. “గల్ప
కిరీటికినీడలంచుపంకకువాలి.” భార. ద్రో.
3, ఆ.—వై. 1. వంకర*; “ఆ. ఇంకనెన్నడునీ
కు, వంకగల్గదోటుజంకతాల్పు.” నీలా. 3, ఆ.—
2. వంపు*; (చూ. గడరెండవయర్థము.)—
3. వాగు*; “నీ. తలపమిగరులుతమ్ములవేరువిత్తు
లువర్ణింపమిరొకవంకవారు.” చంద్ర.

వంకదార. వై. వి. కొటవాకిలిముందటి వంకరదారి.
“ఉ. గవసుల్ వడి వెల్పుడిపాత్రియుత్తరద్వారమువం
కదారయిరువంకలజౌజాలు దీర్చిరయ్యెడకా.”
రామా. ౮, ఆ. “చ. అటులుజయంబుగాంచినధి
రాధిపయోధులు వంకదారమి, వృట్టముగఁజొ
చ్చిరాకవినిగొట్టునవైచిరివీటికోట.” రా. వి. ౪, ఆ.
వంకము. ఉభ. వై. వి. నులుచునపుడుకసపునుక్రిం
దుమీఁదుగాత్రిప్పివేసెడువంకరకొయ్య*. సం.
ఆ. పుం. 1. ఏటిరెండుదరులనడుము; 2. గుఱ్ఱము
నకుపల్లము పెట్టుచోటు, గుఱ్ఱము ముందటివైపు.
(అని కొందఱు.)

వంకర. వై. వి. వక్రత్వము. (ఇంకను వానివంకరతీటి
నదికాదు.) విగ. వక్రము. (వంకరమాట.)
వంకరటింకర. ద్వ. విగ. నానావిధవక్రము. (వాని
అక్షరములు వంకరటింకరగా ఉన్నవి.)
వంకరవోపు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వంకర+వోపు.) వంకర
యగు. (ఆ చేయి వంకరవోయినది.)

వంకసన్నములు. ద్వ. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము.
వంకాము. వై. వి. వంకముయొక్కరూపాంతరము.
వంకాయ. ద్వ. వి. (వంక+కాయ.) వార్తాకము.
వంకి. వై. వి. బాఁకు*. “ఎ. గీ. జిలుగుచెంగావిదట్టి
వైకెక్కికొన్న, వంకిదులకింప.” ఉ. రా. 2, ఆ.
(చూ. కానె, తాపిత.)

వంకిటి. వై. వి. —వై. — “చ. వెడవిలుకాఁడునె
వునము వేములుగడగిఁజేకువంకిటిం, బాడువం
గ.” రామా. ౬, ఆ. (చూ. గుమిలి.)

వంకి. వై. వి. స్త్రీలు సందిటధరించెడు భూమివిశే
షము*.

వంక. దే. వి. సస్యవిశేషము. (చూ. కాంబోది.)
(మొదటిరూపము వంకియ.)

వంకగ్గము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) ఒంక.

వంక్షణము. సం. వి. ఆ. పుం. పాత్రికడుపునకును
పొడకును నడిమిసండు, గజ్జె.

వంగ. వై. వి. వంగచెట్టు. (దీనికి కుండవనసళ్ళు
ములవలె స్త్రీసుమరూపమాత్రముచేతనే వైకృత
త్వసిద్ధియని యెఱుంగునది. చూ. వంకాయ.)

వంగదీయు. దే. స. క్రి. వంచు.
వంగడము. వై. వి. వంగసముయొక్క రూపాంతర
ము. “ఓరిమావంగడమాలబొంకు.” వై. ౪, ఆ.
వంగపండు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. కైలాపెన్గు
రునీరుకాకికంకణమునుగొంగవాజముగువ్వవంగ
పండు.” య. ౨, ఆ.

వంగము. సం. వి. ఆ. న. 1. తగరము; 2. వంగి;
3. సత్తు; 4. నూలిచీర. పుం. ఒక దేశము.

వంగసము. వై. వి. వంశము, వంగడము.
వంగు. వై. ఆ. క్రి. ముందటికివాలు, నస్రముగు.
వంగుడు. దే. వి. 1. బీటిక; 2. స్నోటము.
వంగుట్ట. దే. వి. బ. (వంగుడు+లు.) (చూ.) నట్టిట్ట.
(చూ. ఎలగోలు మూడవయర్థము.)

వంచకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నక్క; 2. ఊరయం
గిస. విగ. మోసముచేయునది.

వంచకుడు. సం. విగ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. మోసకా
డు; 2. చెడ్డవాడు.

వంచన. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆ. న. మోసము.
వంచి. దే. స. ఒకటి. వంచేయొక్కరూపాంతరము.
వంచించే. సం. స. క్రి. వంచనచేయు, మోసపుచ్చు.
వంచితకుడు. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వంచించబ
డినవాడు.

వంచె. దే. వి. కసపులోనగునవికొయువారు వాని
నుంచుకొనుటకై వెనుకపిఱుగుదులమీఁదజాఱు
గట్టుకొనడియొడి. తూమెడు గింజలుపట్టెడు
గోన. (అని కొందఱు.) (దీనికి మొదిటిరూపము.
వంచియ.)

వంచే. దే. విగ. ముఖ్యము. (చోటివంచేపాలము,
గరువువంచేపాలము. ము.) (రూ. వంచేము.)

వంచేన. వై. వి. వంచన. “రగడ. అలసగమనుజూ
పిచెలిసీవంచవంచనసేసిపట్టిరి.” పా. ౪, ఆ.

వంచేడించే. దే. ఆ. క్రి. బెదరు. “క. వంచాడిం
చకతాలిమి, డించకలిగవెడలి తల్లడించకమది
లో, నించుకయైననుదాఁజలి, యించకయాగట్టు
వాయియట్లనిపలికెకా.” సా. 3, ఆ. (రూ. వం
చాలించు.) (ఇది విచార్యము.)

వంశే. వై. శ్రీ. వంగజేయు, వంగదేయు,
వంజాలమ్మ సం. వి. ఆ. పుం. 1. అశోకము?;
2. తినాసము?; 3. ప్రభు?.

వంజెఱుగు. దే. వి. (వంక+చెఱుగు.) శ్రీపార్వ్య
చేలాంచలము.

వంజే. యు. దే. వి. గొడుగులోపలి శలాకలకాస
రాగా శేర్పడిచినకమ్ములు. (చూ. కామ రెండవ
యర్థము.) వై. 1. గొడ్రాలు; 2. గొడ్డుటావు.
“నీ. వంజల నైనవల శేర్పడంగ నొక భంగిజేఁపఁ
గఁజేసిపాలుకొనఁగ.” భార. విరా. ౧, ఆ.

వంజేరము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వంజే. దే. వి.—వై.—

వంట, దే. వి. 1. పాకము; 2. బ. ఏఱుపిడక. (వృత్తి యుం
దు వంట మోపు, పిడుకవంట. చూ. అఱువుల్లు.)
వంటకట్టియులు. ద్వ. వి. బ. వంటకై పొయ్యిమంట
నేసిడుకట్టెలు, ఇంధనము. (చూ. కాణము.)
(చూ. వంటకట్టెలు.)

వంటకత్తె. ద్వ. వి. వంటచేయునది, పాచకురాలు.
(మొదటిరూపము వంటకత్తియ.)

వంటకము. ఉభ. దే. వి. అన్నము. సం. ఆ. పుం. భాగము.
వంటచెఱుకు. దే. వి. 1. వంటకట్టియులు; 2. గుడపా
కయోగ్యమైన యిత్తువు. (చూ. చెఱుకు.)

వంటచమురు. దే. వి. పిండివంటలు తేల్చిమిగిలిననూనె.
వంటయిల్లు. దే. వి. (వంట+యిల్లు.) వంటచేసెడిచో
టు, మహానసము.

వంటయుప్పు. దే. వి. (వంట+ఉప్పు.) పండినయు
ప్పు, విడంగము.

వంటరాయి. దే. వి. మన్ను పండిచేసినమణివిశేషము,
పచ్చె.

వంటరి. దే. వి. (వంట+ఆరి.) వంటవాడు, వంటకత్తె.
వంటలక్క. ద్వ. వి. (వంటలు+అక్క.) వంటకత్తె.

“అ. ఉప్పుబలుగుబట్టియొక్కింతమిరియంబు,
ముట్టితిరుగఁబోతెమట్టిచట్టి, నేఁతదేల్పినట్టినిడు
వుఁగాఁకరకాయ, వగుసనిడిమొక్కవంటల
క్క.” పాంచా. ౪, ఆ.

వంటవాడు. దే. వి. వంటచేయువాడు, పాచకుడు.

వంటసరకు. దే. వి. ఇంధనసమూహము.

వంటసాల. ద్వ. వి. వంటయిల్లు. “ఎ, గీ. ఆహార
కాలుఁ, దోలిగోపురమున వంటసాలయుఁగఁ,
జంబుఁగట్టించుటకుమానమునఁదలచె.” పు.
౫, ఆ.

వంటి. దే. వి. బోటి. “క. నావుడుమునియిట్లన
వ, తాన్వినుమావంటిత్తైక్కికావలికల్లక, మీవంటి
గృహస్థులనుఖ, జీవనమునఁగాదత్తీర్థసేవయుఁ
లఁపక.” న్యా. ౧, ఆ.

వంటు. దే. వి. అనుకూల్యము. “వంటుదప్పువేళవం
టకమువిచంబు.”

వంటెము. దే. వి. ఒకనిక్రిందిరాజ్యమునందు కొం
తభాగము. (దీనిని తాలూకా అందురు.) (మొద
టిరూపము వంటియము.)

వంటడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి; 2. నేప
కుడు. వి. బాట్టివాడు.

వండ. ఉభ. దే. వి. 1. ఆపద; 2. చెఱువులోనగు
వాయుడుగుననుండెడి యొండినబురద. “న. సు
భటుఁబొచ్చి చెండినవండంతగినట్లుండు వే
దండహయచయంబులును” భార. భీష్మ. ౧,
ఆ.—సం. ఆ. శ్రీ. అంకుటాలు. వి. మొండి.

వండలి. దే. వి. చెఱువులోనగువాయుడుగునను
డెడి యొండినబురద. వండ.

వండు. దే. స. శ్రీ. వంటచేయు. వి. (చూ.) వండ
లి. “తే. అఖిల వారినిధులనుబిండలిపండునేసి.”
హరి. ఉ. ౨, ఆ.

వంతు. దే. వి. 1. సంతాపము; “చ. అనఘచరిత్రున
ర్జునుమహాభుజానొక్కనిబాసితంతఃబాం, దిన
యొడనిట్టివలసరాచేవుడు నేనునుగృష్ణయుగ
జగ, జ్ఞానమతనిన్నుబాసిననశకృతరంబగుతీప్ర
తాపవే, దనఁచు.” భార. ఆర. 3, ఆ.—2. బా
ధ; 3. ఏడ్పు. “తే. వంతఃబాండుమఁదనదువు
త్రాంతమెల్ల, నెఱుంగఁజెప్పటయును మృషాకృ
పదలిర్ప, నాసహూదరిపుకాంతాలలామ, యే
డ్వఁగానేమిటికినీకునివిధమున.” హరిశ్చ ౫,
ఆ. (ఈయర్థమితరగ్రంథములయందు కనబడ
లేదు.)—4. ఏఱు. “తే. కఱకుఁజూనికవంతలుగ
నకనెత్తి, మునఁబొరలు పెనుబాములమొగిలెలఁగ
క, నేల్పుదొరకైన వెఱవక వెలయునచటి, పుడమి
తాలుపుగమిపెమ్మబొగడనది.” అచ్చ. బాల,
కాం.

వంతు. దే. వి. 1. భాగము; (వారు చెఱియొకపనిగా
వంతునేసికొనిచేసిరి.) 2. వరుస; “ఇక నేలఁగ
నీకగుఁబాలిపంతునక.” ఉ. రా. ౨, ఆ.—
3. సామ్యము; “నీ. తోడిచేడియలునాతోడిపం
తులకురాసయిరింపఁజాలఁడోసన్నుతాంగి.” పా.

౧. ఆ.-4. పాటి. "ఎ, గీ. పూజార్చనస్తువులవు
దుడచ్చి, మతులకు గొండపాడువుగావైతుట
యను." ఉ. రా. 3, ఆ.

తెన. దే. వి. ఏటులోనగునానికి నీర్లుపోవుటకు
కన్నులువిడిచి మీదనడచిపోవునట్లుకట్టినకట్ట,
అట్టెడ, పిండిలము.

పంద. ఉభ. దే. వి. పంద. స. నూలు, శతము. సం.
వి. ఆ. స్త్రీ. బదనిక.

పందకము. సం. వి. ఆ. పుం. చిటుతేతు?

పందనము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) 1. అభివాదనము;
2. స్తుతి.

పందట. దే. వి. ఖండము. (దీనికి చిందఱకబ్బముతో
చేరిన ప్రయోగ మేకాని ప్రత్యేక ప్రయోగము
కనబడదు.)

పందటలాడు. దే. స. క్రీ. (పందటలు+అడు.) ఖం
డించు. "క. యత్తులగులిశనికాతనఖా, పలిబు
క్షీండుండువచ్చిపందటలాడె." భార. ఆది.
౨, ఆ.

పందారువు. సం. విణ. (ఉ.) గోత్రవామములు
చెప్పి పాదములుపోక మ్రొక్కువాడు, అభి
వాదకుడు.

పంది. సం. వి. న్. పుం. స్తుతిచేసిజీవించువాడు,
బట్టువాడు.

పందింజే. సం. స. క్రీ. స్తుతించు. "ద్వి. పాలస్త్య
పతికేలబరగుతూబంతి, పందింజదగద." విష్ణు.
ఉ. ౪, ఆ

పందితుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. నమస్కరింపఁ
బడినవాడు; 2. స్తుతింపబడినవాడు.

పండు. దే. ఆ. క్రీ. సంతాపించు. "క. కందుగలప
సిడిఁగాఁచినఁ, గందివివర్ణమయిట్లుకారవుకా
యం, బొందఁగవివర్ణమయికడు, పందెముస్తాప
హవ్యపహదాహమునక." భార. సభా. ౨, ఆ.

పండురు. దే. ఆ. క్రీ. 1. క్షేకపడు, "చ. వనమునకే
గివండురివారనివారలమీరపశ్యముక, జెనకఁ
దలంతురు." భార. ఆర. ౫, ఆ.-2. దుఃఖప
డు. "క. కిందముకాపముడెందము, నందలంక
కాపభయమునను మార్చిడుక, పండురివారిం
పలబలి, మిందత్సంభోగనుఖ సమీపితుడ
య్యెక." భార. ఆది. ౫, ఆ.

పంద. దే. వి. తృణతలివీషము. (మొదటిరూప
ము పందియ.)

పందొందు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పంద్యుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. నమస్కరింపఁ
దగినవాడు; 2. స్తుతింపదగినవాడు.

పంద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొడ్డలు; 2. గొడ్డు
టావు. విణ. ఫలింపనిది. (చెట్టులోనగునది.)

పంపు. వై. వి. 1. వంగుట; "తలపంపు." భార. ద్రో.
౪, ఆ.-2. వంకర. "మెడగుంపులపంపులు." ఆ

ము. ౧, ఆ.-విణ. 1. వంగినది; 2. వంకరైనది.
వంకము. సం. వి. ఆ. న. అగరువు, అగలు.

వంశము. సం. వి. ఆ. న. ఒక పురాణలక్షణము. (చూ.
లక్షణము.) పుం. 1. కులము; 2. పెదరుగి;

3. పిల్లంగ్రోవి; 4. వెన్నెముక; 5. వెన్నుగాడి;
6. సముదాయము.

వంశరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తృక్కిరి.

వంశానుచరితము. సం. వి. ఆ. న. ఒక పురాణలక్షణ
ము. (చూ. లక్షణము.)

వంశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లంగ్రోవి, వాసెగ్రోలు.
వంశికము. సం. వి. ఆ. న. అగలు, దాశార్థము.

వకవకలు. దే. వి. బ. 1. చెదరుటలు; (చూ. లకలక.)
2. బ్రద్దలు. "ద్వి. వోరుశిరమువకవకలైపోపవా

పోయి." ధర్మ. ౧, భా.

వకావకలు. దే. వి. బ. వకవకలుయొక్క రూపాం
తరము. (చెదరుటలకు.-(చూ. చిమ్మ. వి. మొద

టియర్లము.) బ్రద్దలకు.-(చూ. తనశతకాటిపర్వ
నితాంతమహిమయం తికనగంబులవకావకలునే

య." పన్న. ౭, ఆ.)

వకీలు. హిం. వి. పక్షవాది, న్యాయవాది.

వకుళము. సం. వి. ఆ. పుం. పొగడగి. (దీనికి దో
వాదక్రియ ముఖనీధువు.)

వక్క. వై. వి. ఉడుకఁబెట్టిన పోకచెక్క*.

వక్కణ. వై. వి. 1. వ్యాఖ్యానము; 2. జాబునందు
మొనటవ్రాయుపద్ధతి*.

వక్కణించు. వై. స. క్రీ. వచించు*. "నీ. మ్రొ
క్కుదు నీపాదములకు జిహ్వనీధినినామములువ
క్కణించునెపుడు." పాండు. ౪, ఆ.

వక్కరము. వై. వి. వంకర*. విణ. వంకరైనది.

వక్కరాలు. వై. విణ. (వక్కరము+అలు.) కుటిల
స్త్రీ. "ఆపెనపరివక్కరాలు మొఱ పెట్టుచునీడిగి

లంగ." వై. ౨, ఆ.

వక్కరింజే. వై. ఆ. క్రీ.

య. "జ్ఞవకపవో

వక్రలింఁ. వై. అ. క్రి. వక్రలింఁదుయొక్కరూపాంతరము. “నీ. కరులతోడములసంగడినిక్రితాలంకుమలుడనాఁగితితోడవక్రలింప.” ఉ, హరి. ౬, ఆ.

వక్రాకు. ద్వ. వి. (వక్ర+అకు.) తాంబూలము. వక్రాణ. వై. వి. వక్రయొక్క రూపాంతరము. వక్రాణము. వై. వి. సమాచారము*. “క. దేవరయానతిఁదప్పిన, యావివరంచేదియని స్వహస్తలిభితరే, భావాచికంబుఁజూపిన, నావక్రాణంబుఁబొందియట్లుతపడఁగ.” వై. ౮, ఆ.

వక్రాణింఁ. వై. స. క్రి. 1. వ్యాఖ్యానముచేయు; “గంధర్వోప నివద్రహస్యములు వక్రాణింతురు.” భీ. ౧, ఆ.—2. వాక్రుచ్చు*. “ను. ఓ, కలకంతీవరకంబుకంకిభవవక్రాణింపనీ కేటికి.” వీర. ౨, ఆ.

వక్రి. దే. విణ. బక్ర, కృశము. వక్రికట్టె. ద్వ. విణ. బక్రటిల్లినవాఁడు, కృశుఁడు. (మొదటిరూపము వక్రికట్టియ.)

వక్రు. యు. దే. అ. క్రి. బక్రటిల్లు, కృశించు. “వనవివనవివక్రివక్రితిరిగి.”—వై. వి. వక్రుకొంగ, బకము.

వక్రుపులంగు. ద్వ. వి. వక్రుకొంగ, బకము.

వక్ర. సం. విణ. (ఋ, ఈ, ఋ.) 1. మాటలాడువాఁడు; 2. వండితుఁడు.

వక్రవ్రము. సం. వి. అ. న. మాట. విణ. 1. మాటాడఁదగినది; 2. నిందింపఁదగినది.

వక్రము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు; 2. ముఖము; 3. వస్త్రభేషము.

వక్రము. సం. వి. అ. న. ఏటివంకర. విణ. 1. వంకరైనది; 2. ప్రారమైనది.

వక్రాంగి. సం. వి. ఈ. క్రి. కలుకరోహిణి. విణ. వంకరైనదేహముగలది.

వక్రింఁ. సం. అ. క్రి. మరలు, మరలబడు.

వక్రిమ. సం. వి. క. పుం. వంకర. (రూ. వక్రిమము.) విణ. (అ. ఆ. అ.) వంగినది.

వక్రఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. శత్రువుఁడు.

వక్రము. సం. వి. న. వ. అమ్మ. (రూ. వక్రమ్మ.) వక్రతాపము; “వగబలముదఱుంగు.”

అ.—2 దుఃఖము; “క. వగతామణికి.” అని. ౨,

అ.—3. శోకము; “క. ఇదివాకయ్యొంగాఁగల, యదియాననుగాఁగనియ్యంబెప్పనిన, వృద్ధిఁగలుగునబ్బువగసం, పదయాపదగలుగదట్టికృత్యనకింద్రా.” భార. కాం. ౪, ఆ.—4. అలోచన; (చూ. తుడుచు రెండవయ్యర్థము.)—5. విధము; “క. శ్రీరామఁడునీయలమట, లారనీపలువగలఁబలుకునర్థగభీరో, దాకోక్తివింఁటెజనకకు, మారీ.” రామా. ౫, ఆ.—6. గతి; (చూ. కడుకొను మొదటియర్థము.)—7. విలాసము. “అవగఁజూచి.” హంస. ౨, ఆ.—8. విచారము. (చూ. వగమ.)

వగకత్తె. ద్వ. విణ. విలాసవతి.

వగకాఁడు. దే. విణ. విలాసవంతుఁడు.

వగఁ. దే. అ. క్రి. 1. శోకించు; “అ. నీవోపుతెరువునఁ, బోవువారు గాఁగఁబూనియున్న, వారికల్లసేనువగచెది.” సం. “సర్వాత్మవస్తాతశోచామి.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. పక్కాతైపపడు; “క. మదిముఱపునఁబొంపముదన, కొదవులయును బిదవవగచియొకసగమును నే, నిది నేయనికననియెడు, మదిఁబెఱసగమునుగనరుఁడు మలఁపునఘంబు.” సం. “వికరణాతపృమానః పాపాద్ధిపరిముచ్యతే, నతత్కుర్యాంపునరితిద్విర్యాత్పరిముచ్యతే.” భార. ఆర. ౫, ఆ.—3. ఏడ్చు; “అ. అన్నరేంద్రపాణియల్లనఁదనకరా, బ్జమునగీలుకొల్పిబహుళవాప్య, కలితపదనడనుచుగళమున నెలుఁగరి, యాడవగచి యున్నరాంతకుఁడు.” సం. “పాణిమాలంబ్యరాకేంద్ర సుస్వరంప్రరురోదహ, సముచూర్తాదివోత్సృజ్య వాక్యంశోకసముద్భవమ్.” భార. శల్భ. ఆ.—4. దుఃఖించు. (చూ. వగ.)—స. క్రి. 1. విచారించు; “క. తమ్మునెదిరిని, వగవకతోడరుటలగిడువర్జిలఁడుదిక.” భార. విరా. ౪, ఆ.—2. అలోచించు; “క. తగునిదితగదనియెడలో, వగవకసాధులకుఁజేదవారికి నెన్నో, మొగిఁజేయు దుర్బిసీతుల, కగుననిమిత్తగమ.బు లైనభయంబు.” భార. ఆది. ౧, ఆ.—3. తలచు. “క. నీవగచినయ్యార్థము, చూ వెమనంబునదలంతు సౌలవక నేనుక.” భార. ఆది. ౫, ఆ.

వగఁదెం. దే. ప్రే. వగఁజెఁతయు, పరిష్కరించు. “చ. నరుఁడిపుడేవధూటిఁజెఱవట్టినవానివధించి సాధ్యియ, తరుణియటంచుఁ జేకొనుట ధర్మసాగవఁదెంచెరాకుచేశ్వరుఁడు.” ఉ, రా. ఆ.

వగదగు. దే. అ. క్రి. (వగ+తెగు.) పరిష్కృతముగు.
 వగపు. దే. వి. శోకము. “వగపునబ్బునాగుగలంగ
 దు.” భార. ౯౦. ౫. ఆ. (చూ. ఉమ్మలించురెండవ
 యర్థము.) (సందర్భానసారముగవగచుధాతువు
 నకుగల యితరార్థములును దీనికి చెప్పవచ్చును.)
 వగరము. దే. వి. వగరుయొక్కరూపాంతరము. “వ.
 పలుకనిమోముదొట్టుపడు పాదములుకొవగ
 రంపుటూర్పులుకొ, వలవలవైనదంతములువంగిన
 మేనువడంకుమస్తముకొ, నిలువగరాని యుక్కి
 సయునెమ్మెయిదక్కొను డప్పి వెంపుడే, వెలు
 గునజూచు చూపునయి పుద్గమపీనురుడ డప్పు
 హీశ్వరుకొ. వ. కాంచి.” విక్ర. ౨, ఆ.
 వగరు. దే. వి. శాస్త్రసరోగము. ఉబ్బసము. (చూ. తల
 కొనుడెంచు.)

వగరుచే. దే. అ. క్రి. నిట్టూర్పు. (రూ. వగర్పు.
 “వెండియునతండు వగర్పుచు నున్న జూచి.”
 (చూ. ముందుభాగము.) రా. యు. కాం.)
 వగరుపు. దే. వి. శాస్త్రసరోగము. (రూ. వగర్పు.)
 వగలాడి. దే. విణ. (వగలు+ఆడి.) (చూ.) వగ
 కత్తె. “ఏవగఁద్రోసి నకొవిడువదివగలాడిబళా
 రె.” శశాం. 3, ఆ.

వగలాడు. దే. విణ. (వగలు+ఆడు.) వగకాడు.
 వగ్గు. యు. వక్కుయొక్కరూపాంతరము. (బక్కు
 తు.—“వగ్గుతపసి.” “ముసలివగ్గు.”)
 వగ్గుహము. సం. వి. ఆ. పుం. కలవు, అవగ్గుహము.
 వగైరా. హిం. వి. మొదలయినవి.
 వచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వస; 2. గోరువంక. ఆ.
 పుం. ము. చిలుక.

వచనము. సం. వి. ఆ. న. మాట, వచన్ము.
 వచన్ము. సం. వి. న్. న. —వై.—
 వచించే. సం. న. క్రి. మాటాడు, భావించు.
 వచ్చే. యు. దే. వి. చెట్టుకుఁబట్టి బొత్తిగా నాశము
 చేసెడి యొకదినమునీడ. వై. ఇచ్చు.
 వచ్చే. దే. అ. క్రి. 1. దూరమునుండి సమీపమునకు
 నడచు; 2. కూడు. “తే. ఈపుపాండవులకునేమి
 యిచ్చితేని, నడ్డపడనెవ్వరికివచ్చునధిపచెపును.”
 భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వచ్చేబడి. దే. వి. ధనాగమము, ఆయతి.
 వచ్చురాములు. దే. వి. బ. (వచ్చుట+రామి.) రాక
 యురాయియు. “తే. నాడునులునాడునద్విప్ర
 నందనుండు, ధాతమాటలచందంబుడలఁచివారి,

తనకడకువచ్చురాములు దలఁచితలఁచి, ముచ్చట
 లయేటితరగలమునిగిమునిగి.” (వారి అని ప్ర
 తియందున్నది.) పాండు. ౪, ఆ.

వజీరు. హిం. వి. మంత్రి.
 వజీరుడు. దే. వి. జోదు, శూరుడు. (చూ. లివ.)
 (బహుత్వమునరూపాంతరము వజీర్లు. “నీ. శ్రే
 టాఱుతునియలు శ్రేయమేలైనవజీర్లువచ్చిసలా
 ముచేసినిలువ.” సా. ౧, ఆ.)

వజ్జీరము. దే. వి. సముద్రపునుత్పవిత్రము. (ఓకా
 నొక నిఘంటువునందు దీనికి వజ్రమని అర్థము
 వ్రాయబడియున్నది.)

వజ్జీరుడు. దే. వి. వజీరుడుయొక్కరూపాంతరము.
 “ఎ. గీ. మిసిమిబంగారుమేడలమీఁదియెడల, నిడి
 నముత్యాలుజాక్కలుఁడడబడంగఁ, డెలియక
 ల్లరు వెఱంగడ నలరునెపుడు, మేలు వజ్జీర్లగమి
 కొండ గోలకొండ.” య. ౧, ఆ.

వజ్రకీటము. సం. వి. ఆ. పుం. సాలగ్రామములోపల
 నుండి తొలిచెడుపురుగు.

వజ్రగార. మి. గ్రా. వి. (వజ్రము + గార.) వజ్ర
 ములు నూతించేసేగార.

వజ్రతుండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గరుత్మంతుడు.
 వజ్రద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆకుజెముడు.
 వజ్రనిష్పేషము. సం. వి. ఆ. పుం. వజ్రనిర్ణేషము.
 వజ్రపుష్పము. సం. వి. ఆ. న. నవస్థిపుష్ప.

వజ్రము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. రవ; 2. కులిశము;
 3. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.) 4. కణ్ణ
 లనతికించుబంక, సరేగు.

వజ్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లేరు.
 వజ్రాంగి. సం. వి. క్. పుం. వజ్రమయకవచము.
 (చూ. కాబాచి.) [“వజ్రాంగితోడు.” (ఇక్కడ
 వజ్రాంగికి వజ్రమయమని అర్థము.) వై. ౨, ఆ.]
 వజ్ర. సం. వి. క్. పుం. 1. ఇంద్రుడు; 2. జినుడు;
 3. ఆకుజెముడు.

వజ్రక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ములుజెముడు.
 వజ్రీడు. దే. వి. వజీరుడుయొక్కరూపాంతరము.
 (చూ. ముక్తేపులుంటు.)

వజ్ర. వై. వి. (చూ.) వస.
 వజ్రే. దే. వి. ఉపాయము, వెరవు, ఉపమ.
 వటకము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) వడియము.
 వటగ. దే. విణ. నేర్పరి, సమర్థుడు.

వటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. త్రాడు; 2. దండ.
పుం. 1. మట్టికి; 2. గవ్వ.
వటారము. దే. వి. నగరు. “ద్వి. దరహాసమిగుహాత్మక
దనవటారమున, కరిగిమంత్రులు మొదలగు వారిస
నిపి.” నవ. (చూ. వటారు.)
వటారి. దే. విణ. సమర్థము. “వ. వటారితనంబునంగ
టారులు వెటికికొని.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. (వటారి
యొక్క రూపాంతరము.)
వటారు. దే. వి. నగరు. “నీ. ఆవారణాశీపురాధీశ్వ
రువటారుభీకరంబుగగన్న పెట్టిహచ్చి, భర్తహ
ర్ష్యాంతరనిర్వికమణిమయహోలాగ్రముననుఖిలీ
దాది, ప్రక్కనిదితుండైనరాశామరునిశేరి.”
హరిశ్చ. ౫, ఆ.
వటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రాడు, వటము.
వటింజు. దే. ఆ. క్రి. పన్నుపడు, ఉపవసించు. (నేం
డు వాడు కూటికి లేక వటించినాడు.)
వటితేరు. దే. వి. వట్టితేరుయొక్క రూపాంతరము.
(చూ. అటి.)
వటుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి; 2. బా
లకుడు.
వటుపు. సం. వి. ఉ. పుం. — వై. —
వట్ట. దే. వి. 1. చెఱకుగానుగకువేసిడి అడ్డమాను;
2. బ. వృషము.
వట్టము. దే. వి. తరుగు, చిల్లరమార్చునవ్వడు పెట్టు
నవ్వము.
వట్టి. దే. విణ. 1. ఏమియులేనిది, రిక్తము; “వట్టిప్రాయ
కులు.” 2. ప్రయోజనములేనిది. “వట్టిప్రయా
సము.” మొ.
వట్టికాలు. దే. వి. పిక్క వెలుపటికాలు.
వట్టిమాట. దే. వి. లేనిమాట, అపవాదము.
వట్టివరి. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.
గవేధక.
వట్టితేరు. దే. వి. అవురుగంట తేరు, ఉశీరము. “నీ. మ
రువమ్మ సొందింపుమానన్ముండేవట్టి వట్టివేరేటికే
వనరువాఁటి.” (ఇక్కడ వేవ.) రామా. ౧, ఆ.
వట్టు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఇంకు; 2. కృశించు. “క. అకు
లనిరాహారతపో, ప్రతదారుణనియతిసొడలువ
ట్టి.” మార్క. ౮, ఆ.—వి. 1. వరుగు; 2. ఎండిన
వట్కు; 3. దూలములోనగువాని కి బలముకయివే
రెడకుట్టు.

వట్టుము. దే. వి. ధాన్యాదులునించినగోసే. (దీనిని
మోసికొనిపోయెడుకట్టువట్టులకట్టు అందురు.)
వట్ర. వై. విణ. గుండ్రము, వర్తులము.
వట్రన. వై. వి. గుండ్రన, వర్తులత్వము.
వట్రపడు. వై. ఆ. క్రి. (వట్రము + పడు.) తగ్గు.
“ఎ, గీ. ఆద్యులై పేరుగలుగుపదార్థులవని, వరు
లయాగంబులకు సరివచ్చు మిగులం, గానియిదివ
ట్ర పడదనఁగా వెలంగు, ధర్మతనయునియశ్వమే
ధమున రేంద్ర.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. “తే. జిష్ణు
బలము, వర్ధనమునొండెదములోన వట్రపడక.”
హరి. ఉ. ౧౦.
వట్రపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. తక్కువపఱచు, తగ్గించు,
2. లక్ష్యపెట్టు.
వట్రము. యు. దే. వి. వక్కాకుత్తి. హంస. ౧, ఆ.—
వై. విణ. ప్రాప్త్యము.
వట్రింజు. వై. ఆ. క్రి. తిరుగు, పరాజ్ఞాభిమను*. “తే.
వాహనమునెక్కికైదువు వలనుమిగులం, బట్టిమొ
నతలనెంతయు భయరసంబు, గదిరివట్రించునృ
పులక గలుగుభ్రూణ, హత్యబోలుపాపంబని
రాదిమునులు.” హరి. ఉ. ౧, ఆ.
వట్రిల్లు. వై. ఆ. క్రి. 1. ప్రవర్తిల్లు; 2. తిరుగు*;
3. కలుగు*. “ద్వి. నగుబాలువట్రిల్ల నాతులలో
న.” భాగ. ౫, స్కం. (రూ. వట్రిలు.—ప్రవర్తి
ల్లుటకు.—“ఎవ్వనిమనముకొ మనీషయునువట్రి
లు నెవ్వనిజిహ్వానాగు.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.—తిరు
గుటకు.—“వెడందనోగలైవట్రిలుకన్ను దోయి.”
విజ. ౨, ఆ.)
వట్రున. వై. వి. గుండ్రము, వర్తులము.
వట్రువముపై. వై. వి. చక్రలీ.
వట్రువనుడి. ద్వ. వి. ఋతారముయొక్క రూపాం
తరనామము.
వతర. దే. విణ. సమర్థుడు. “ద్వి. వతరవైకొంచెపు
వారిపైజూపు, నటనమాముందట నడవరెల్లపు
డు.” భాగ. ౮, స్కం. (వతరకు మాఱురూపము.)
వతారి. దే. విణ. వతరయొక్క రూపాంతరము. నీ
జలజకేసరరాజి జల్లెడెమూకగా దాటువతారి
రథ్యములతోడ.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.
వడ. దే. వి. 1. గారె; “నీ. వేంకటాచలమున వేసట
కొందకవడలుభుజించఁగాబొడముదప్పి.” అని.
౧, ఆ.—2. మిరపకాయలులోనగు సంబారుపు
లుచేర్చిచేసిన గారె; “ను. కలమాన్నంబులంబువే

లప్పుడములుగా గారితో వడలో బూరలుగా." స
మీ. ౫, ఆ. — 3. తాపము; "క. మడుపులనీరిం
కించుచు, నెడవడఁజేయుచు బ్రవాహ మెట్టిది
యైనా, వడయుయ్యనఁ బెనుచును, గడువ
య్యెనిదాసుబలము క్రమయోగమునగా." హరి.

పూ. ౬, ఆ. — 4. శ్రమము; 5. సెగ, వేడిమి.
"వడచల్లనిచల్లనిగాడ్చు." రామా. ౧, ఆ.

వడఁకు. దే. ఆ. క్రి. (వడఁకి + ఆడు.) వడఁకు.

"లేతకొనుదీఁగలువడఁకాడ." రా. బాల, కాం.

వడఁకు. దే. ఆ. క్రి. కంపించు. "తాటంకవిభూష
ణంబులువడంక." నై. ౬, ఆ. — 1. కంపము.

"అంకురముల నూ పెరదంబులంఘ్రులవడంకుల్
దీఁతి." పా. ౫, ఆ.

వడఁకుఁగొండ. ద్వ. వి. (వడఁకు + కొండ.) హిమవ
త్పర్వతము. "వడంకుఁగొండ పేరుబృహదగించి."
రామా. ౧, ఆ. (ఇట్లు వడఁకుగుబ్బలి.)

వడఁబోయు. దే. స. క్రి. (వడియు + పోయు.)
నడిగట్టు. "ఎ, గీ. మంచితేనియజనులు వేమఱు
గడించి, యరసివడఁబోసియనిచిన నందులోన,
నలుసులొకకొన్నియందంకలుగకున్నె." రసి.

౧, ఆ. (సంధిని వర్ణలోపాదికము.)

వడగట్టు. దే. వి. (వడఁకు + కట్టు.) వానకురియునప్పు
డు పడుతాయి, కరక.

వడగవ్వ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వడగాలి. దే. వి. వేసంగికాలమందలినిప్పుగాలి, చా
రవాయువు. "వడగాలికొముయిగొండ." చంద్రా.

౨, ఆ. (ఇట్లు వడగాడ్చు.)

వడగొను. దే. ఆ. క్రి. (వడఁ + కొను.) తాపముబోం
డు. "లతాతన్వియిదివడగొనియె." భార. విరా.
౧, ఆ.

వడమే. దే. స. క్రి. పోయు, కార్య. (రూ. వడుచు.)

వడదోలు. దే. వి. (వడము + తోలు.) 1. వేటకాడు
శరీరమునకుగప్పుకొనెడు నిడుపుతోలు; (చూ.
గడ మూడవయర్థము.) 2. గవుండ్లవాడు మొ
లకుకట్టుకొనెడునిడుపుతోలు. "మొలచుట్టుకొ
వడదోలు." చెన్న. ౫, ఆ.

వడపప్పు. దే. వి. శ్రమపరిహారార్థమిచ్చెడు నానఁ
బెట్టిసంభారపుచేర్చినపెసరపప్పు. "కప్పలేతిన
వడపప్పుతోడ." ఆము. ౨, ఆ.

వడపించెలు. దే. వి. బ. తాపమునుపోగొట్టునట్టి
ఊర వేసినమామిడిపించెలు. "చ. అరుణగభస్మిలిం

బముదయాద్రి పయంబొడతేరగిన్నలోఁ, బెరు
గునువంటకంబు వడపించెలునుం గుడువంగఁబె
ట్టు." కాశీ. ౪, ఆ.

వడము. వై. వి. 1. మాకు* (తేరివడము.) 2. దండ*.
(తిరుమణి వడము.)

వడముడి. దే. వి. (శత్రువులకు తాపమును గలుగఁ
జేయువాఁడు.) భీముఁడు. "క. కడువడినీవరు
గఁగవడ, ముడియునునీ వెనుకకీఘ్రముగ నెయి
దుకొ." భార. ద్రో. 3, ఆ.

వడలు. దే. ఆ. క్రి. పుష్పదులువాడు.

వడవడ. దే. వి. వడఁకుటయందగు ధ్వన్యనకరణము.

"క. అవ్వరూధినిందాకెధరణివడవడఁకొ."
భార. శల్య. ౧, ఆ.

వడారము. దే. ద్ర. క్రి. విణ. బొత్తిగా.

వడి. యు. దే. వి. 1. వేగము; 2. కార్యము; "చ.
వడిగలవాడనంచుఁచికవాణుల నొంతురెయిల్లు
మారుతా" (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)
భాన. 3, ఆ. — 3. కాలము; (ఈయర్థమునందిది
ఇంచుకాదిశబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁ
బడు. ఉదా. ఇంచుకవడి, పెద్దవడికి. మొ.)
4. దారమువీరి; 5. పురిచిగువు; 6. పురిచిగువునఁ
బడుచిక్కు. వై. పద్యయతి. "వడియునుత్రాస
ముకొగణము." రుక్మాం. ౧, ఆ.

వడిగట్టు. దే. స. క్రి. పాత్రమునూటికిగడ్డకట్టి
నీళ్లులోనగువాని వడియఁబోయు. (సంధిని వర్ణ
లోపము.)

వడిఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (వడియు + పెట్టు.) 1. వడిఁ
గట్టు; "క. మడుగులువాపులుకొలఁతులు, వడిఁ
బెట్టినయమృతరసమువడువుననిండా, రెడునిర్ల
జలములచేఁ, గడురవ్యంబయజగతి నెగడుపొగ
డొందెకొ." భో. 3, ఆ. — 2. శోధించు. (చూ.
చెఱకడము.)

వడికాడు. దే. విణ. 1. వేగవంతుఁడు; 2. కార్యవం
తుఁడు.

వడిగలతనము. ద్వ. వి. వడిగలవానితనము, కార్య
ము. "క. పుడమింబొటియులుదూఁతిడు, వీడుగ్గు
లు నడవులనెడఁగుబెబ్బలి గుహలం, దడఁగెడు
సింహము సరియే, వడిగలతనమునరాచవారికి
టకొ." కవి. ౧, ఆ.

వడిగొను. దే. ఆ. క్రి. (వడి + కొను.) 1. మెలివడు,
"వడిగొన్న నరులతో." కే. త్రయ. — 2. మగము

గలుగు. “క. వడిగొనికారవులందఱు, గడవగ
మునుచనిరివారిగర్వముచూడక.” భార. ఆది.
౬, ఆ. (ప్రే. వడిగొల్పు. “ఎ, గీ. మొలకమీ
పాలువడిగొల్పుమురువు నేర్చు.” శకాం. ౨, ఆ.)
వడిపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. మెలిపెట్టు; (చూ. మజ్జా.)
2. నులుము. “ఎ, గీ. తొడలువడిపెట్టికోడండను
డరగట్టి.” హంస. 3, ఆ.
వడియగట్టు. దే. స. క్రి. (వడియకొకట్టు.) వడి
గట్టునకు మొదటిరూపము. (చూ. వడిగట్టు.
వడియబోత. దే. వి. వడియబోయుట.
వడియబోయు. దే. స. క్రి. (వడియకొకట్టు.)
వియ్యములోనగువానిగడిగినిట్లువడియనుచు.
వడియము. వై. వి. భోజనమప్పుడునంజాకొనువ్యం
జనవిశేషము, పలకము.
వడియు. దే. ఆ. క్రి. 1. కాలు; 2. ఇంకు; (ఆ
చెఱువులో నీళ్లంతయు వడినిపోయినవి.) 3. కృ
శించు. (వాని ఒళ్లు మునుపటికంటె నిప్పుడు
మిక్కిలి వడినియున్నది.)
వడివేయు. దే. స. క్రి. వడిపెట్టు. (వాడూరకమీ
సలు వడివేయుచున్నాడు.)
వడుకు. దే. స. క్రి. కదురులోనగువానిత్రిప్పియా
దినినులుగానిడ్చు.
వడుకుడు. దే. వి. వడుకుట. (చూ. వడుకు.)
వడుగఁడు. వై. వి. (చూ.) బ్రహ్మచారి.
వడుగు. యు. దే. వి. విధము. (చూ. బుడుగు.) వై.
1. బ్రహ్మచారి; “క. వడుగునకుశ్రద్ధభోజన, మొ
డఁబడఁదగునడిగికోనిన.” విజ్ఞా. ఆచా. కాం.—
2. ఉపనయనము*.
వడువే. దే. ప్రే. (వడియజేయు.) 1. కార్య; “వ
లవలకన్నీరువడువకము.” అని. ౨, ఆ.—2. నూ
నెలోనగువానిదించు. “నీ. వడువుడేవుఁడేనె
వరగుణీభూతపట్నదునకు మధురసభాషలార.”
చంద్ర.
వడువు. దే. వి. వడియుట. “వడువుగాననికోర్కు
లు.” పాండు. 3, ఆ. (వాని ఒళ్లు ఒక్కవడువు
వడిననది.)
వడువు. యు. దే. వి. విధము. “నీ. ఒకయింటనుండి
తేటొకయింటికరిగినవిధమును వస్త్రంబు విడిచి
యొండు, వస్త్రంబుగట్టినవడువును నైయుండుమొ
డలుటొంటియొండొక్కయొడలు, గైకొంటు.”
భార. క్రి. ౧, ఆ.—వై. 1. బ్రహ్మచారి; “తే.

వారలచేతికనందియిచ్చు, వడువునభుజించెవడు
విపుర్యంబకంబు.” పాండు. ౪, ఆ.—2. ఉపన
యనము*. (వడుగుయొక్కరూపాంతరము.)
వడుసు. దే. వి. మోటుతనముగా చలువచేయుటచే
వస్త్రమునందువడుగు పేకలుసందిచ్చి వంకరగా
తొలఁగుట.
వడుసుడి. దే. వి. (వడ సు+సుడి.) (రాజాలకిచ్చు)
దండువు.
వడుసుపోవు. దే. ఆ. క్రి. వస్త్రము వడుసుకలదియ
గు. (చూ. వడుసు.)
వడె. దే. వి. చిలుకకొయ్య, నాగదంతకము. (మొ
దటిరూపము వడియ.)
వడ్డన. దే. వి. వడ్డనయొక్కరూపాంతరము.
వడ్డి. వై. వి. అప్పిచ్చినవానికి అపకృతుచ్చుకొన్నవా
నివలన నెలకు నూటికింతయని పెచ్చుగా పెచ్చు
ధనము.
వడ్డింజే. దే. స. క్రి. భోజ్యపదార్థము పల్లెమునం
దుంచు.
వడ్డిబ్రతుకు. ద్వ. వి. వడ్డికిచ్చిబ్రదికెడుబ్రదుకు.
వృద్ధిజీవిక.
వడ్డన. దే. వి. వడ్డించుట. (చూ. వడ్డించు.)
వడ్డంగము. వై. వి. వడ్డంగివని*.
వడ్డంగి. వై. వి. వడ్డవాడు, వర్గకి.
వడ్డంగిపిట్ట. వై. వి. పక్షివిశేషము. దారాస్థూటము.
వడ్డము. వై. వి. వడ్డంగముయొక్కరూపాంతరము.
వడ్డ. వై. వి. వడ్డంగివని, వడ్డము, వడ్డంగము*.
(వడ్డవాడు, వడ్డది.)
వడ్డంగి. వై. వి. వడ్డంగియొక్కరూపాంతరము.
వడ్డంగిపిట్ట. వై. వి. వడ్డంగిపిట్టయొక్కరూపాంతరము.
వడ్డకంకణము. వై. వి. ఒకదినుసుకొంగ.
వడ్డచిలుక. వై. వి. క్రిమివిశేషము.
వడ్డత. ద్వ. వి. వడ్డది.
వడ్డు. వై. వి. బ. కాలిధాన్యము*. దీనియేకవచనరూ
పము వరి.
వణకు. దే. ఆ. క్రి. వి. వడఁకుయొక్కరూపాంతర
ము. (కంపమునకు.—“క. గణపాదనిహతిచేతను,
వణకె గిరులు తరులతోడ వనుభందెడియెక.”
వీర. ౪, ఆ.)
వణిక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. వర్తకము. పుం. 1. ఒక
కరణము; (చూ. కరణము.) 2. వర్తకుడు. (రూ.
వణిజాడు.)

వణిజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాణిజ్యము, వ్యాపారము.

వణితము. దే. వి. (చూ.) వంటము.

వతంసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సిగబంతి; 2. పూగమ్మ. (అవతంసముయొక్కరూపాంతరము.)

వత్త. దే. వి. వరుగు. “ఇథుళరాసనసాయకవ్యధాఖిన్నతవాడివత్తలయి.” స్వా. అ. ఆ. — “తే. కమల, నాళములువాడివత్తలై డీలువడియె.” రసి. ర. ఆ. — “ద్వి. వాడివత్తలయెమివాంఛచేసితివి.”

విష్టు. ఉ. య. ఆ.

వత్తి. వై. వి. దీపపువ్వు, దళ.

వత్సకము. సం. వి. ఆ. పుం. కొడిసెనీ.

వత్సరము. సం. వి. ఆ. పుం. మోయుటకును దున్నుటకును పనుపజపడగిన పయనుగలకొడె, దమ్మము.

వత్సదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. బాణము, అమ్ము, కోల.

వత్సనాభము. సం. వి. ఆ. పుం. విషభేదము.

వత్సనాభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వసనాభి; “నీ. వత్సనాభిగంధపహుడయ్యె నియ్యపువ్రెగాలినివారపాకములకు.” పాండు. య. ఆ. — 2. మృగములకు వత్సనాభివంటిదగుచేత కుక్కియ్యబడిన పేరు. (చూ. గబ్బి.)

వత్సము. సం. వి. ఆ. న. తొమ్మి. పుం. 1. ఏడాది; 2. ఏడాదిలోనిదూడ. డు. బాలుడు.

వత్సరము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) సంవత్సరము.

వత్సలము. సం. వి. ఆ. పుం. తృణాగ్ని.

వత్సలండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వాత్సల్యముగలవాడు.

వత్సదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీగనీ.

వదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. నూరు; 2. మొగము.

వదనిక. వై. వి. బదనికయొక్కరూపాంతరము.

వదర. వై. విణ. వదరుణోతు*. “ఆ. శేర్మి నూరు మాయలెడతలవాపోయె, దిట్టివదరగలడెయె చలువైన.” లక్ష్మీ. ర. ఆ. (చూ. పొడవు.)

వదరు. యు. దే. ఆ. క్రి. అడరు. “నీ. వదరుచీకట్లతో వ్రాలుచుక్కలువోలె వణిభరములతో విరులువాల.” ఉ. వారి. య. ఆ. — 1. చేతిసారనీ; 2. సారకాయ. “ఆ. వదరుడైనయీకువరమున నిదియొక్క, వదరుపుట్టెనెట్టివర మొనునుచు.” (చూ. ముండు.) భార. ఆర. 3, ఆ. — 2. ఆ.

క్రి. ఉపయోగము లేనిమాటలు ఊరకమాటాడు, ప్రేలు*.

వదరుణోతు. ద్వ. విణ. ఊరకవదరువాడు, ప్రేలరి.

(చూ. మబ్బు మూడవయర్థము.)

వదలు. దే. ఆ. క్రి. ఊడు, వీడు. (వానిచేతినామ్మవదలెను.) స. క్రి. విడుచు. (వాడునట్టివట్టు వదలడు.) — వి. విడుపు. “ఉ. ఆతనిఫాలము సెంచెమూర్చుకొ, లోనయినాపముప్పివదలంగను మూతయుం గల్గునట్లుగొక.” రా. యు. కాం. (చూ. వదులు.)

వదాన్యండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి యిచ్చువాడు; 2. మనోజ్ఞముగా మాటలాడువాడు.

వదానదుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మాటలాడువాడు, వక్త.

వదానలి. ద్వ. వి. (వదర+అనలి.) వదరుణోతుతనము.

వది. దే. వి. ఏనుగులోనగునానిబట్టుటకై త్రస్వబడి ముండ్లులోనగునానిచే కప్పబడినపల్లము. “నీ. వదులనూదాలెద్రొవక దేవకరబట్టి యెరిజవైవకయెక్కునుదులుదనము.” రా. వి. 3, ఆ. (ఈప్రయోగముచేత వదికిని ఓడమునకును భేదమేర్పడుచున్నది.) (ఇది యొకానొకచోమాటు నకుపర్యాయముగాఁ బ్రయోగింపబడియున్నది. అది విచార్యము.)

వదిసె. వై. వి. 1. అన్నభార్య; 2. భార్యకక్క*; 3. తనకంటె పెద్దదియగు మేనత్తమేనమామలకుఁ తురు*. (మొదటిరూపము వదనియ.)

వదుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మాటలాడువాడు, వక్త.

వదులు. దే. ఆ. క్రి. బిగువుతప్ప, సడలు. “అంగములువదిలె.” భార. ఆది. 3, ఆ. — విణ. బిగుతుకానిది. (చొక్కాయ వదులుగానున్నది.)

వదులుడి. దే. వి. (వదులు+లాటి.) బీటిక, సోఫటము. (సంధిని వర్ణవికారము.)

వదె. దే. వి. తృణతలివిశేషము, వండ. (మొదటిరూపము వదియ.)

వద్ద. దే. వి. ఒడ్డుయొక్కరూపాంతరము. ద్వ. రా. (ఇది యితరపురాతన గ్రంథములయందు మృగ్యము.)

వద్దము. సం. వి. ఆ. పుం. చంపుట, మారణము.

వధింకే. సం. స. క్రి. మారణముచేయు, చంపు.

వధువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. పెండ్లాయు; 3. పెండ్లికూతురు; 4. కోడలు; 5. గంట్లకపోరము; 6. పిక్క; 7. ప్రేంకణము; 8. మామెన.

వధూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. కన్యక; 3. కోడలు.

వధూనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) వదిసె.

వధ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చంపదగినవాడు.

వనచరము. సం. వి. ఆ. పుం. వానరము, అడవితిరుగుడు. (చూ. వనీచరము.)

వనజము. సం. వి. ఆ. న. తామర. పుం. 1. మృగమనెడియెనుగు; 2. ముస్తా. (ఆ. స్త్రీ. పిల్ల పెసర.)

వనట. దే. వి. వనరుట, శోకము, వగపు. “క. ఇదియే మిశోకమునవం, దెనువుట్టినవారికెల్లదెరువారయంగా, నిదియేభవత్తుతుం డొకనికె, వదలువనటమాధునట్లవనరందగునీ” భార. కాం. 3, ఆ.

వనతిక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆగలుసాంచి, చిటుబొద్ది.

వనధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

వనపు. దే. వి. వనరుట, పరిచేవము, వాచారపము.

వనప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శోయిల; 2. చోఱి.

వనమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకులుపువ్వులుచేర్చికట్టిన తోమారి.

వనమాలి. సం. వి. న్. పుం. వనమాలగలవాడు, విష్ణువు.

వనము. సం. వి. ఆ. న. 1. అడవి; 2. తోఱపు; 3. జలము; 4. సెలయూట; 5. పరచేకమునందలియునిక; 6. ఇల్లు; 7. సమాపము. “సరసీవనము.” భార. ఆది. ౧, ఆ.

వనరు. దే. ఆ. స్త్రీ. 1. శోకించు; “ఆ. నీకునితరులట్ల శోకింపఁ దగునెయ్యె, వ్యరిచలంచి యింకవనరువాడ, వీవుశోకమునునెయ్యదితుదయిది, వలవరుడుగువినుముపగుమతీశ.” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. —2. దీనాలాపములాడు; “ఆ. ధన్యలారయేను దానినే వీరికి, నెఱుంగఁజెప్పినపుడెల్లవార, లనుచువనరుచున్న.” భార. సభా. ౨, ఆ. “ఎ, గీ. వనరుశోకాయ లవదాయవా యటంచు” పాండు. ౪, ఆ. —3. విలపించు. “చ. వనరువల్లికాకునుమనసలొల్లకైలకన్యకా, ఘనఘనవేణికాభరము కప్పునితావికఁ జిక్కిఁమ్రాయుచున్, పెనుచనియొడ్వోరఫములు వేమఱుభావియొగచింతచే, వనరునుపెంటఁబోవుమహిమల్లభుచావులప్రాప్తలొయనన్.” వన. 3, ఆ.

వనశృంగాటము. సం. వి. ఆ. పుం. పల్లెరు.

వనస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పూవకకాచెడుచెట్టు; (పూచికాచెడుచెట్టువానస్పత్యము.) 2. చెట్టు.

వనాటము. సం. వి. ఆ. పుం. వనమునందుచరించునట్టి జంతువు. (చూ. పోరాట.)

వనాయజము. సం. వి. ఆ. పుం. వనాయు దేశమునందుఁబుట్టినగుఱ్ఱము.

వని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవి, వనము. న్. పుం. వానప్రస్థుడు.

వనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవి; 2. తోఱపు.

వనిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడుది; 2. మిక్కిలియనురాగముగలయూడుది; 3. నల్లదింపెన.

1. యాచింపఁబడినది; 2. నేవెంపఁబడినది.

వనీపకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) యాచకుడు.

వనాకసము. సం. వి. న్. పుం. వానరము, అడవిపట్టు.

వన్నియ. వై. వి. 1. తెలుపులోనగువల్లము; “వన్నియలవచ్చడముల్.” య. ౧, ఆ. —2. వల్లన; “ఉ. వన్నియకెక్కవే యవగుణంబులు మిక్కిలి కల్లయున్నెడన్.” కవి. ౧, ఆ. —3. బంగారుయొక్కమేలిమి; 4. వల్లపుపూత; 5. ప్రత్యయము; 6. అలంకారము; (చూ. వన్నె.) 7. అందము; “చ. కలిగినవాడుగా మరుని కన్ననువన్నియగన్నవాడుగా.” కుక. ౨, ఆ. —8. కాంతి; “నీ. ఎలమిఁదైకొనిచుట్టు నెనయుకొవ్వులతోడ నెటిగెంపుపండ్లవన్నియలతోడ.” భాను. ౨, ఆ. —9. వల్లపుచీర; 10. ప్రసిద్ధి; 11. విధము; 12. అంకవన్నె. (చూ. వన్నె.)

వన్నె. వై. వి. వన్నియయొక్కరూపాంతరము. (అలంకారమునకు. — “నీ. మస్తకాంబరములమాలి న్యభావంబు నందకవన్నె తెల్లయ్యెనేని.” వై. 3, ఆ. —బంగారుయొక్కమేలిమికి. — “చ. ఒరసిరిని న్నుండర్పనికహావలధారల వన్నెగానరు.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. —వల్లపుచీరకు. — “నీ. తన్వంగివలి పంబుదాల్చివచ్చినతీవి వన్నెగట్టిననాటిచెన్నుదిన్ను.” విజ. 3, ఆ. —ప్రసిద్ధికి. — “తనకులంబువాసియువన్నెయుండలచుకొనుచు.” పాండు. ౪, ఆ. —విధమునకు. — “ఉ. త్రొన్నలతొల్పుయద్ది యనుగూర్చి యొనర్చినసొములిప్పుడే, వన్నెను బండునో.” నీలా. ౧, ఆ. — అంకవన్నెకు. — “ఉ. ఉక్తడ మైనమంచినువో ప్పెడునానాయ రత్న మిక్కినన్, గక్కపమేమిలేక రవగాలుసు

జోడనయడ్డ జేడమల్, తొక్కుడువారిజల్లునడ
లుగగనిపించుచు బోయిపోయిరా, జక్కడవ
న్నె సోకనటువోయనినగదలెగజరిలనగ.”
సా. ౧, ఆ.)

వన్నె కత్తె. వై. విణ. 1. సౌందర్యవతి; 2. విలాసవతి.
(మొదటిరూపము వన్నె కత్తియ.)

వన్నె కాడు. ద్వ. విణ. 1. సౌందర్యవంతుడు;
2. విలాసవంతుడు. (చూ. చెనకు. వి. మూడవ
యర్థము.)

వన్నె చీర. వై. వి. చిత్రవర్ణవస్త్రము.

వన్నె చెట్టు. ద్వ. వి. వర్ణపుష్పము.

వన్నె పులుగు. ద్వ. వి. జీవజీవము.

వన్నె పూలు. వై. వి. బ. కాలిధాన్యవిశేషము.

వన్నె లాడి. ద్వ. విణ. (వన్నెలు + అడి.) విలాసవతి.

వన్నె లాడు. ద్వ. విణ. (వన్నెలు + అడు.) విలాస
వంతుడు. “నీ. కలికిరోయితడే కులుకుబా
యపుగొల్ల కన్నెలవలపించువన్నె లాడు.” రుక్మి
౫, ఆ.

వన్నె వేదురు. వై. వి. ఒకదినునుకూరాకుచెట్టు, నృత్త
పత్రము.

వన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వనసమూహము. (వనము =
అడవి, నీళ్లు.) విణ. అడవియందుబుట్టినది.

వవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కడుపులో బొడ్డుక్రింద
నుండేడియల్లివారవంటిక్రొవ్వు; మొదడు. (ఆని
కొండలు.) 2. బెజ్జము.

వవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. గొలుగుట; 2. విత్తుట.

వపువు. సం. వి. న. 1. శరీరము; 2. చక్కనిరూపము.

వపు. సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి. విణ. విత్తెడువాడు.

వప్రక్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుగులోనగునవి దం
తములులోనగువానితో భూమిని కోరాడేడి
యాట.

వప్రము. సం. వి. ఆ. న. సీసము. పుం. న. 1. కోట;
2. కోటకొఱడు; 3. పరిమడి; 4. తీరము; 5. కొం
డనెత్తిము.

వమధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఏనుగుతోండపు
తుంపురు; 2. వమనము.

వమనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వాంతి; 2. పీడనము.

వమి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. వమనము. ఇ. పుం. అగ్ని.

వమ్మ. వై. వి. నాశము. “సామ్యునిప్రయోజనముగ
వమ్మనేత.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. “అకటయా
అడివమ్మయిపోయెదుర్జయంబైనబలంబు.” భార.

విరా. 3, ఆ. — విణ. వ్యర్థము. “అడితిఁబెక్కుమా
టలవియన్నియు వమ్ముపోయె.” భార. ఆర.
౪, ఆ.

వమ్మవోవు. ద్వ. ఆ. స్త్రీ. (వమ్మ + వోవు.) 1. వ్యర్థ
మగు; 2. నష్టమగు. “నీ. మాతండ్రికొలుపులో
మానిసీతిలకమరమ్మనునాపేరువమ్మవోయె.” ఉ.
హరి. ౫, ఆ.

వమ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వమ్మిక, చెదలు. (రూ.
వప్రము. ఆ. పుం.)

వయనము. సం. వి. ఆ. న. నేయుట, నేత.

వయను. సం. వి. న. 1. ప్రాయము; 2. యావ
నము. (వయసుది, వయసువాడు.) (వయస్సు
యొక్కరూపాంతరము.)

వయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక; 2. కరక; 3.
కారుకొల్లి; 4. చిట్టెలిక; 5. తిప్పటిగ; 6.
బూరుగు; 7. సోమద; 8. విణ. ప్రాయపుది.

వయస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెలికత్తె, సఖి.

వయస్యడు. సం. వి. ఆ. పుం. చెలికాడు, సఖుడు.

వయస్సు. సం. వి. న. 1. ప్రాయము; 2. యావ
నము. (వయస్కబ్రువనకుపక్షియనర్థమేయైనను
పక్షిపర్యాయముగాఁ దెనుగున వయస్సుని
ప్రయోగము కనబడదు.)

వయాళి. వై. వి. విహారము. “చ. అలికులవేణియట్లు
వలయాంకవిసాంకురవన్నగాలికి, జలమరిచల్ల
గాలికిని జక్కెరఖాణపుండేజిదోలుతూ, విలు
తువయాళికి జగురువిందులనీలిగయాళికి హ
లా, హలగులికాభదుర్దడవునాళికి నాళికి లోగి
యాత్తలలో.” వసు. 3, ఆ.

వయ్యంది. దే. వి. అంగారధానిక, కుంపటి.

వయ్యము. దే. విణ. వ్యర్థము. “క. ఎయ్యదికర్తవ్య
మొకో, యయ్యెడనాలోచనమునకెవ్వండోళా
లో, డయ్యెడువాడేకార్యము, వయ్యముగాకుం
డజేయవలయువెరవుతో.” భో. ౪, ఆ. (వా
యముయొక్కరూపాంతరము.)

వయ్యాలి. వై. వి. వయాళికి మొదటిరూపము. “నీ.
లేడిగఁబులికిగల్గెము వెట్టివయ్యాలిదోలుగా
అడవినిదుండగిడు.” ఉ. రా. 2, ఆ.

వర. దే. వి. 1. సస్యవిశేషము; “ద్వి. కట్టెండకావ
రకావరంబడగె.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ. — 2. బ.
ధాన్యవిశేషము. “ద్వి. పరులంఘాళియైనను
నుతిగలనె.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

వరండము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (ముఖమునందలి.)
బొటిము; 2. లోపలితిన్నె; 3. గడ్డివామి; 4. స
మాహము.

వరఁడు. దే. వి. చిక్క. "చ. సరసతతోక్తి నేగిమునిస
త్తముచిత్తమువచ్చునట్లుగా, వరఁడులఁజెట్టితెచ్చె
దరువారవిలాసినులెన్నిభంగులకా." రా. బాల,
కాం. (వరనుయొక్కరూపాంతరము.)

వరఁగలింఁజే. దే. ఆ. క్రి. ప్రకాశించు, వఱలు.
వరఁత. దే. వి. వ్రంతకు మొదటిరూపము. (చూ. వ్రంత.)
వరకము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) వరగలు. గ్రా.
వి. కఠినముగా పనిచేయుచు శిక్ష.

వరకు. దే. వి. బంగారులోనగువాని తీకు, మొలము.
(ఆని కొండఱు.)

వరగ. వై. వి. 1. పెద్దారగపైరు; "ద్వి. వెలువడంబు
డివోయెవెరఁగయ్యెవరగ." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—
2. బ. ఆధాన్యము.

వరట. ఉభ. దే. వి. పేడయెండినచెక్క. సం. ఆ.
స్త్రీ. ఆడువాఁడ. పుం. స్త్రీ. కడుదురిఁగ. పుం.
ము. హంసము.

వరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాశికినుత్తరపు పైలయైన యు
కయేఱు. ఆ. న. ము. 1. వరించుట; 2. వేప్తనము.
పుం. 1. ప్రవారి; 2. వంతెన; 3. ఉలిమిరి.

వరత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. టంగువాఱు; 2. ఏనుగు
నడిమిలోలుమోకు.

వరదుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వరమునిచ్చువాఁ
డు, సమర్థుఁడు.

వరను. దే. వి. వరఁడునకు మొదటిరూపము. (చూ.
వరఁడు.)

వరబడి. దే. వి. కఱపు.

వరము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుంకుమపూవు; 2. ఇంచు
కప్రియమైనది. (ఈయర్థమందిది అవ్యయముని
కొండఱు.) పుం. 1. దేవతాదులవలన పొందఁబ
డుకొరిక; 2. వరించుట; 3. ఒకనిధి. (చూ. నిధి.)

వరవ. దే. వి. నీళ్లువచ్చుటకేర్పఱచినకాలువ. (చూ.
దోని మూడవయర్థము.)

వరవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉష్ణకాలమున గుఱి
తలమును శీతకాలమున గుఱిస్తలమునైన యంగము
లుగలిగి భర్తయందనురాగముగల ఉత్తమస్త్రీ;
2. వసుపు; 3. గోశోజనము; 4. లక్క; 5. ప్రౌఢ
శిముగి.

వరపు. వై. వి. వరపుడుయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి.
ఉరువైభవంబుల నుండునిన్నిట్లు, వరపుగనమ్ముకొ
వలసినేమందు." హరిశ్చ. ౨, భా.

వరపుడము. వై. వి. దాస్యము*. (చూ. కోటరము.)
వరపుడు. వై. వి. దాసి*. (చూ. తుడుచు రెండవ
యర్థము.)

వరహ*. వై. వి. వరాహము ద్రగల ఒకబంగారునా
ణెము*. "ఉ. ప, ట్టంచులపచ్చదాఱు వరహా
సరాలు గుఱాలు పల్లకీల్." య. ౧, ఆ.

వరా. వై. వి. వరహయొక్కరూపాంతరము. రా. వి.
గ, ఆ.

వరాంగకము. సం. వి. ఆ. న. లవంగపుపట్టు. విణ.
శ్రేష్ఠమయిన అంగములుగలది.

వరాంగము. సం. వి. ఆ. న. 1. తల; 2. ఆడుమగ
లగుఱి; 3. లవంగపుపట్టు; 4. శ్రేష్ఠమైన అంగము.
పుం. ఏనుగు.

వరాటకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గవ్వ; (రూ. పరా
టిక. ఆ. స్త్రీ.) 2. తామరపూస; 3. మోకు.
పరాలోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమస్త్రీ; 2. గొ
ప్పపిఱుదులుగల ఆడుది. ఆ. పుం. డు. మాపటి
వాడు.

వరాసి. సం. వి. ఇ. పుం. ముదుగుకొక; (రూ. వరాశి.)
2. శ్రేష్ఠమైనకత్తి.

వరాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పంది; 2. వరహా;
3. ముస్తై; 4. కొండ. డు. విష్ణువు.

వరి. ఉభ. వై. వి. సస్యవిశేషము, కాలి*. ["స్త్రీ. చా
మలకెందునీసరసతగలదెతోయ్యలియన పరియిం
పునిలిచిమాడు." (ఇక్కడ ధాన్యవాచకమైనను
వృత్తిని ఏకవచనాంతమైనది.) రసి. ౧, ఆ.]—సం.
ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర.

వరింజే. సం. స. క్రి. వరణముచేయు, కోరు. (వరి
యించు అనియు.)

వరిలిజము. దే. వి. వృషణవాద్ది.

వరివసితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉపాసించఁ
బడినవాడు. (ఆచార్యుఁడు. మొ.)

వరివస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేవ, ఉపాసనము.

వరివస్యితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (చూ.) వరి
వసితుఁడు.

వరిష్ఠము. సం. వి. ఆ. న. 1. మిరియము; 2. రాగి.
పుం. తీతుపు. విణ. 1. మిక్కిలి యురువైనది;
2. మిక్కిలి వరమైనది.

వీయన్సు. సం. వి. న. పుం. ఒక గ్రహయోగము.
(చూ. యోగము.)

వీయుండు. సం. విణ. (న. ఈ. న.) 1. శ్రేష్ఠుండు;
2. మిక్కిలి శ్రేష్ఠుండు; 3. మిక్కిలి ప్రాయపు
వాడు.

వరుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. పెండ్లికొడుకు; 2. మ
గండు; 3. తండ్రు. విణ. శ్రేష్ఠుండు.

వరుగు. దే. వి. 1. ఎండవేసినకాయదినము; (చూ.
తాలింపుచెండవయర్థము.) 2. గృహవిశేషము.
“ఎ, గీ. శ్యావదంబులపదహతి వ్రసినవలచు, వరు
గుడతచగు మఱుత్రోన నరిగియెడుట.” ఆము.
౬, ఆ.

వరుగుజేత. దే. వి. ఉప్పుజేత, శుక్లమత్స్యము.

వరుజ. దే. వి. మడిగనిము. “క. వరుజబడిగొంపి
ద్రోక్కణ, జరణంబులజుట్టిపసిడిచాయకడు
పులక, బొరినీరుకట్టెలమరక, బిరుదులుహరి
కులుదున్నచెట్టిరొయనకణ.” ఆము. ౪, ఆ.

వరుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉలిమిరిగి; 2. జలము;
3. దినముయొక్క వరునాలవ భాగము. (చూ.
దినము.)

వరుణాత్మజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వారుణి, కల్లు.

వరుణుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. నీటితండ్రు; (ఇతర
దేవదేవతలదిక్కునకు అధిపతి.) 2. ద్వాదశాది
త్యులలో నొకడు. (చూ. ఆదిత్యుండు.)

వరుమానము. అర. వి. రాబడి, వచ్చుబడి.

వరుస. దే. వి. 1. పక్షి; (నిపాయలు వరుసదీరినిలి
చియున్నారు.) 2. పరుపర; “వరుసవేసుంగులు
గురిసినదానధారవలి.” భార. విరా. 3, ఆ. —

3. వంతు; (చూ. కోలుకాడు మొదటియర్థము.)

4. క్రమము; “క. అనవరతమునీకృష్ణా, ర్థనయు
తసంతివకథవరుసనాకర్ణం. చినవ్రాసినబాతము
చే, సినధర నవమృత్యుభయము జెందరుమర్త్యు
ల.” జై. 2, ఆ. — 5. బంధుత్వక్రమము; “ఎ,
గీ. వావివరుసలుగజియింపవచ్చితేని, వనితమా
తోడమాటాడవశమైనకు.” ఉ. రా. ౪, ఆ. —

6. సామ్యము; “అరుంధతీనువాసిని వరుసన్ను
తుల.” రాఘ. ౧, ఆ. — 7. విధము. “క. ఎవ్వ
రుసజనితగా, దిననతడుత్రోపునేయక, నను
జైకాను.” భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

వరుసమొగ్గరము. దే. వి. దండపూహము.

వరుాథము. సం. వి. అ. న. 1. కవచము; 2. గృహ
ము. పుం. చక్రరంధ్రములతోప్పించెడునెమ్మ
లు. పులితోలులోనగునానిచే నేర్పబడినరథము
మీడికప్పు. (అని కొందఱు.)

వరుాథిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేన, దండు.

వరేబ్యుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యుండు.

వర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము; 2. సజా
తీయసమాహము, తెగ. (అరిషడ్వర్ణము — కా
మము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము,
మాత్సర్యము.)

వర్ణింపే. సం. స. స్త్రీ. వర్ణచేయు.

వర్ణ. సం. వి. అ. పుం. పేరువరుసగావ్రాసినరెక్క.
(చూ. వర్ణపు.)

వర్చస్సుము. సం. వి. అ. పుం. న. విత్త, ఉచ్చారము.

వర్చస్సు. సం. వి. న. 1. తేజము; 2. రూపము;
3. విత్త. పుం. చంద్రునికొడుకు.

వర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. ఈవి;
3. హింస; 4. వధము.

వర్జనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వర్జింపదగినది.

వర్జింపే. సం. స. స్త్రీ. వర్జనముచేయు, విడుచు. (వరి
వర్జించు అనియు.)

వర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వర్జింపబడినది.

వర్జ్యము. సం. వి. అ. న. విడువదగిన దోషయుక్త
కాలము. విణ. విడువదగినది.

వర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. చందనము; 2. చం
దనములోనగునానిపూత. పుం. 1. తెలుపులో
నగువన్నె; 2. (అంధవ్యాకరణమునందు)
ప్రత్యయము. డు. బట్టువాడు.

వర్ణనము. సం. వి. అ. న. స్తోత్రము, పొగడ్త.

వర్ణపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. వన్నెచెట్టు.

వర్ణము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. అక్షరము; 2. బంగారు;

3. రూపము; 4. చందనములోనగునాని పూత;

5. భేదము. పుం. 1. శుక్లాది; (ఇవి అయిదు. —

శుక్లము, కృష్ణము, పీతము, హరితము, రక్తము.)

2. బ్రాహ్మణాది; (బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యకూ

ర్ములు అని ఇవి నాలుగు.) 3. స్తుతి; 4. యశము;

5. గుణము; 6. ఏనుగుమీదపఱచెడు కంబళము.

వర్ణాటుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాయకుండు;

2. చిత్తరపువ్రాయువాడు; 3. అడుదానివలన

బ్రదుకువాడు.

వర్ణి. సం. వి. క్. పుం. 1. బ్రహ్మచారి; 2. చిత్తరువు
వ్రాయువాడు; 3. వ్రాతకాడు.
వర్ణిం. సం. స. క్రి. క్షుతించు, పొగడు.
వర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తెలుపులోనగువన్నె;
2. బంగారువన్నె.
వర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షుతించబడినది.
వర్ణిలింగి. సం. వి. క్. పుం. (చూ.) తాటదమ్మడు.
వర్ణకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వణిగ్యావారము;
“ఆ. వైరువలనమనముబ్రదికెడువారము, గాము
వివణివర్ణకంబుచేత, జీవనంబునడవనువులేదైవం
బు, లనుచునుండువారమగుటచేసి.” వి. పు. 2,
అ.—2. వెలిచెప్పి; 3. గుఱ్ఱపుగొరిసె.
వర్ణకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వణిగ్యావారముచే
యువాడు, వణికాడు.
వర్ణనము. సం. వి. ఆ. న. 1. నడవడి; 2. జీవనము.
వర్ణని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రోవ; 2. కాలిజోడ;
3. కదురుబిల్లు; 4. కనుటెప్ప.
వర్ణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొట్టివాడు;
2. వర్ణించువాడు.
వర్ణమానము. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రాంతము. విణ.
జరగుచున్నది. (కాలము.)
వర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దీపపువ్వు; 2. దీపము;
3. అక్షరుబిల్లు; పూసెడువాగర. (అని కొండలు.)
4. కంటికాటుక; 5. ముందుచేయుట; 6. వరుస.
విణ. (క. ఈ. క్. న.) వర్ణించువాడు.
వర్ణిం. సం. ఆ. క్రి. ఉండు, (రూ. వర్ణిల్లు.)
వర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిసవల్లంకి.
వర్ణిధూపము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊడువర్ణి.
వర్ణిష్టువు. సం. విణ. (ఈ.) వర్ణించువాడు.
వర్ణలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వట్టువైనది.
వర్ణలాభరణము. సం. వి. ఆ. న. బవిర. వసు. ౫, ఆ.
వర్ణము. సం. వి. క్. న. 1. ప్రోవ; 2. కనుటెప్ప.
వర్ణి. కన్న. వి. అజ్ఞ. వర్ణమానము.
వర్ణికి. సం. వి. ఇ. పుం. రథకారుడు, పడ్డంగి.
వర్ణనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పెరుగు; 2. నలుకుడు.
విణ. పెరుగునది.
వర్ణమానకము. సం. వి. ఆ. పుం. మూచుడు.
వర్ణమానము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అమడపుడెట్టు;
2. మూచుడు; 3. రాజగునరచవానిశేషము;
4. అభినయవాస్తవికము. డు. విష్ణువు.

వర్ణిం. సం. క్రి. వర్ణిల్లంతయు, పెంచు. భార. ఆర.
౧, ఆ. (సంవర్ణించు అనియు.)
వర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెంచబడినది;
2. నలుకబడినది; 3. నిండినది.
వర్ణిల్లు. సం. ఆ. క్రి. వర్ణిబొందు, పెరుగు. (ప్రవ
ర్ణిల్లు అనియు.)
వర్ణిష్టువు. సం. విణ. (ఈ.) పుద్ధిబొందువాడు.
వర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. టంగువాణు. (రూ. వర్ణి.)
వర్ణము. సం. వి. క్. న. కవచము, బొందలము. (రూ.
వర్ణపు)
వర్ణితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కవచముతోడిగి
నవాడు, బొందలీడు.
వర్ణ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తనంతట మగని వరించునట్టి
ఆడుది. విణ. ముఖ్యురాలు.
వర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. వానకాలము. అ. న. ము.
పేడితనము. పుం. న. 1. వాన; 2. సంవత్సరము;
3. జంబూద్వీపము; 4. భారతాది. (ఇవి తొమ్మి
ది.—భారతము, రమ్యకము, కింపురుషము, హరి,
భద్రాశ్రయము, కురువు, హిరణ్యము, ఇలాపుత
ము, కేతుమామము.) పుం. మేఘము.
వర్ణణము. సం. వి. ఆ. న. వానకురియుట.
వర్ణవరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంతాపురపుకావలి
వాడు, హెగ్గడి. (రూ. వర్ణవరుడు.)
వర్ణాభువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుకప్పు; 2. గలి
జేరు. పుం. స్త్రీ. కప్పు పుం. 1. ఎట్టు; 2. పట్టు
పురుగు. విణ. వర్ణకాలమునుండుబుట్టునది.
వర్ణాభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుకప్పు, భేరి.
వర్ణాశనము. సం. వి. ఆ. న. రాజులులోనగువారు
విధ్వాంసులులోనగు వారికి సంవత్సరమున కొక
తూరియిచ్చెడు సంవత్సరగ్రాసద్రవ్యము.
వర్ణిం. సం. ఆ. క్రి. వానకురియు. (ప్రవర్ణించు
అనియు.)
వర్ణియుడు. సం. విణ. (న. ఈ. న.) మిక్కిలి యేం
డ్లుచెల్లినవాడు.
వర్ణోపలము. సం. వి. ఆ. పుం. వడగల్లు, కరకము.
వర్ణము. సం. వి. క్. న. 1. శరీరము; 2. మిక్కిలిచక్కని
ప్రదూపము; 3. కొలత.
వఱ. జీ. వి. మేర. (ఇది కొన్ని యాధునిక గ్రంథము
లయందు వర్ణంతార్థమున దనుక చాళిత్యముల
తోడేరియు బ్రయోగించబడియున్నది.)

కావరమునగానవునీ, కావరముజాడిచ్చెననుచున
దిచెల్లెనునీ, కీవజనుకనుచిదుమిం, కీవరదర్శము
కడంకనీడమ్మగాంకా." శకాం. ౫. ఆ. ము.)
వజ్రము. ద్వ. వి. (వజ్ర+గొడ్డగము.) వంకరమా
ట. "నీ. వరునితోనే ప్రార్థనవజ్రగొడ్డమాడుటభ
ర్తమర్తంబులేర్పడుచుంటు." భల్లా. ౪. ఆ. (ఇం
దువకారముయతియందుండుటవల్లను ఇది వృత్తి
త్రికి కొంచెము సరితట్టివచ్చుటవల్లను ఈపదమి
ట్లుండుటయే సరియనితోచుచున్నది. అప్పుడు
ఒరిగొడ్డెముదగ్గఱనుండు నుదాహరణమునందు
"భీముడువజ్రగొడ్డములాడంగ." అని పద్యము
నుదిద్దుకొని యాపదము నెత్తివేయవలెను.)

వజ్రము. దే. వి. 1. పెద్దకాతినక్క; ముదినక్క. (అని
కొందఱు.) 2. నక్క. "క. ధృతరాష్ట్రునగ్ని
హూత్ర, యతీసంబునవజ్రచెవలయు." సం.
"తతోరాష్ట్రోధృతరాష్ట్రస్యకేహగోమాయురు
చైర్యాయోహరత్." భార. సభా. ౨. ఆ.

వజ్రము. దే. వి. వెల్లువ, ప్రవాహము. "ఇమ్మెయిక్
వజ్రదండ్రోవగడజేసె నేయకటబైవంబు." భార.
ఆర. 2. ఆ. "క. మెజవులుతఱువగడజెళి పేళ,
నులుముచువడగండ్లతోబయోధారలపెక్, వ
జ్రదలుగానెల్లడజి, చ్చటపిడుగులతోడవానజడి
గొనికురియిక్." కై. ౫. ఆ.

వజ్రదగుడి. దే. వి. మార్యాదిపరివేషము, పరిధి.
వజ్రదవాణు. దే. ఆ. క్రి. (వజ్ర+వాణు.) ప్రవ
హించు. "ఆ. రక్తంబు. వదనగవ్వరమునవజ్రదవా
ణు." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

వజ్రపు. దే. వి. వానలేమి, అవిగ్రహము. "చ. వజ్ర
పునమేను లెండదమవారియొడంబెడఁబాసి జీవ
ముల్, దొంగిధరిత్రిడిందియతిదుర్దశఁగాలము
నేచియుండఁగా, నుజువగువానఁబ్రాణములునొ
య్యననూల్కొనమన్నుదొల్లి నే, కైజగనుపట్టు
దర్దురతలికొగనియుద్యమముప్పగజేయగఁక." సం.
చ. నా. ౨. ఆ. ("మన్నుదొల్లి" ప్రతియంది
ట్లు కనబడుచున్నది.)

వజ్రము. దే. వి. వృద్ధతపస్వి. (ఆ. ప్ర.)
వజ్రము. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; "క. అతిముఱి
నిరువురశరములు, తలమగ నుండొరులబిట్టుదాఁ
కిననయ్యి, ద్దఱునెత్తుటదోగికడుక, వజ్రలిరిక
ల్పొంతనపదివాకరులక్రియక." భార. ద్రో. ౪.
ఆ.—2. ప్రవర్ణు; "నీ. నిండుమనంబులో నుండు

నారాయణుండెఱిగించెనో యిటవలలునునీ." పాండు. 3. ఆ.—3. వ్యాపించు. "క. ఊఱుముల
తోమెఱుములతో, వజ్రలెడుపెనుగాలితోడపడ
గండులతో, దఱచగుపిడుగులతోడను, వజ్రదల
వైవజ్రదలెగయవర్షముగురిపెక్." పరి. ౧. ఆ.
వజ్రము. దే. వి. బ. (వజ్రము+వజ్రము.) మిక్కిలి
వజ్రము.

వజ్రముగొను. దే. ఆ. క్రి. (వజ్రము+గొను.) మి
క్కిలియెండు. "క. విరులుఁజగుళ్లునుజొరువుగ,
నీరిగందపుటసలొకించలచిలమనినే, గిరమవజ్ర
వజ్రముగొనఁగడు, బొరలెడితరలాక్షితాపముంగ
నికలఁకె." కళా. ౬. ఆ.

వజ్రవాత. వై. ద్ర. ప్రాత్రకాలమున. (మా. అజ
జాతి.) "నీ. వైవనీయమ్మహావారలవరువారవ
జ్రవాతనినుబ్రతివాసరంబు." రామా. ౨. ఆ.
వజ్రము. దే. వి. ప్రవాహము. "నెత్తురువజ్రములవాఱ
జంపుదురు." భార. ఆను. ౫. ఆ.—"చ. వననరు
లాజిలీనుగులవజ్రుగఁజంపిరి తద్బలంబులక." రామా. ౨. ఆ.

వజ్రము. దే. వి. వీటిక. (మొదటిరూపము వజ్రము.)
వజ్రము. దే. ఆ. క్రి. (వజ్రము+ఒడ్డు.) ప్రవహించు.
"నీ. కన్నీరువజ్రముగొడికాంతియంతయుఁగుంది నె
లఁదినీకనుదోయివిన్ననయ్యె." భార. విరా. ౨. ఆ.

వజ్రము. దే. వి. 1. మత్స్యములనుపట్టెడువలము;
(మా. ఉరి.) (దీనిభేదములు.—అనుకువల, ఎడ
వల, దొంకవల, త్రోపుడువల, దాటుడువల,
మెడవల, సన్నవల. ము.) 2. మృగములు పట్టు
లుమొదలగువానిబట్టెడువలము. "క. వలలోన
నున్నపులుఁగుల, వెలువడఁగావిడిచి." భార. కాం.
3. ఆ. (దీనిభేదములు.— ఎలకవల, ఏడువల,
కుందేటివల, దొడ్డివల, పందివల, లేటివల, సవదం
డవల. ము.) విజ. వృత్తియందువలను శబ్దము
నకు మించినవర్ణములోపింపగా మిగిలినరూపము.
(వలకన్ను, వలకేలు, వలచెవి, వలమూఁపు, వల
మూల, వలవంక. ము.)—వై. వి. కామము. "క.
కాదంబఁద్రావింతును, జూదంబాడింతువలఁ
జొక్కులబెట్టు, బైదలులనియొగింతును, వైద
ర్భతనజమీదివలపుడిగింతుక." వై. 2. ఆ.

వజ్రము. దే. వి. దిక్కు. "క. బలమెల్లఁజెదిరాలగు,
వలకులఁజెదిరాయె." హరి. ఉ. 3. ఆ. (వలను
యొక్కరూపాంతరము.

వలఁతువు. దే. వి. వలఁతు, దిక్కు. (ఇది కొలఁతువునం
టిది.)

వలఁతి. దే. వి. అఁడుది. అం. శే.—విణ. 1. నేర్పరి;
“ఏనుఁగుమతితోధింపవలఁతి నే.” భార. ఉద్యో. 3, అ.—2. అధినము; “నీ. నీదత్తువాటికానిల
యంబునందుండుజనులకుభోగమోక్షములువలఁ
తి.” భీమ. 3, అ.—3. అనుకూలము. “ఎ. గీ. పరుణున
కుడాగిసొనఁజోటు వలఁతియగుట, నుదధినా
యకభావంబునుపకరించె.” పా. ౫, అ.

వలఁకట్టు. దే. స. శ్రీ. (వలను+కట్టు.) అనుకూలపట
ము. “వ. అతండువిద్యాధికుండుకాకుండుటంజే
సినిజగారవశైలిభవంబున నితరులగువిద్యా
ధికులకురాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబు లేకయుం
డదొవారికాదిసకలపరిజనచక్రంబును వలఁకట్టు
కొనియుండుటయు.” కథా. ౬, అ.

వలఁకడ. ద్వ. వి. (వలను+కడ.) దక్షిణపుదిక్కు.

వలకాక. ద్వ. వి. మున్నభతాపము, తేలిత్రయ.

వలకాడు. ద్వ. వి. కాముకుఁడు. వసు. ౪, అ.

వలకారి. ద్వ. విణ. వలపించువాఁడు, వలపించునది.

“నీ. వక్రభావంబులువలకారిబాగులువలసియు
ల్లుములునువట్టివసలు.” పాండు. 3, అ.

వలగొను. దే. స. శ్రీ. (వలను+కొను.) ప్రదక్షిణిం
చు. “వ. యథోచితప్రకారంబునవీడుకొనివల
గొనిమగిడిరి.” సం. “కృష్ణంకృత్యా ప్రదక్షిణ
కు.” భార. ఉద్యో. 3, అ.

వలగ్నము. సం. వి. అ. పుం. న. దేహముయొక్కను
ధ్యము, నడుము.

వలఁకు. యు. దే. అ. క్రి. వాసనగొట్టు. “నీ. కసటు
వోలీఅండఁ గరఁగిజులనంటి గమగమ వల
చువొక్కపుటవాజి.” నా. ౨, అ.—౨. స.
శ్రీ. 1. కొరు; “దానివినఁగవలఁకు.” భార. అది.
3, అ.—2. కామించు.

వలఁకుట్టు. దే. స. శ్రీ. (వలను+కుట్టు.) (చూ.) వల
గొను. “ఉ. నావలకుట్టిహర్షకలవావలమానము
సొంబుజంబుతో, నావలఁజెరిబల్కునచలాగ్ర
ణిమామకళోకవార్తిక, నావలఁతొగివల్లిరకనా
వలయోక్యురకేలగూర్చదే, నావలవంకదీర్చదె
యనంతకృపారసవాసవాసవా.” (వలఁజెరి=బల
తైరి.) పశు. ౫, అ.—వి. వలగొనుట.

వలజ. సం. వి. అ. శ్రీ. 1. దేక్కనిచూపుగల అఁడు
ది; 2. భూమి. అ. న. ను. 1. నరిమడి; 2. పైరు;
3. ధాన్యరాశి; 4. పురద్వారము; 5. యుద్ధము.
వలతి. దే. వి. స్థానము. “ఎ. గీ. వచ్చెనలహారండు
న్నవలతికతివ.” య. ౨, అ.

వలదు. దే. వి. అధిక్యము. (వీనికేమివలదువచ్చినది.)
విణ. అధికము. “ఉ. చక్రిలిగింతవెట్టిననుసార
గికాకకన్వయించుబయిం, బక్కఁబడంగజెక్క
నికుమారునిమక్కుప మీఱనేడ్చురాఁ, జెక్కిలి
మీటియైతియెడఁజేరిచిముచ్చటనిఱునట్లుగా, న
క్కటముద్దులాడవలదా వలదా యిటువంటి భా
గ్యముల్.” సా. ౧, అ.

వలదొర. ద్వ. వి. మున్నభుఁడు, రతిపతి. అని. ౨, అ.
(ఇట్లు వలరాయఁడు. మొ.)

వలన. దే. అప. పంచమీవిభక్తియంచువచ్చెడి యొకా
సెక ప్రత్యయము.

వలనము. సం. వి. అ. న. 1. కంటిపాపతిరుగుడు;

2. తిరుగుడు. పుం. ఇట్టి

వలను. దే. వి. 1. దిక్కు; “వ. అతనిపోయినవలఁసొం
గుదురేనియానతిండు.” భార. ఆర. ౨, అ.—
2. పార్శ్వము; “ఉ. ఉరకపతితలవలనురు, తర
జనుననుసురులూఁది.” భార. అది. ౨, అ.—
3. ఉపాయము; “ద్వి. ఈనాగపాళంబులిపుడు
వాయుటకు, వానరేశ్వరులారవలనుసెప్పెదను.”

రా. యు. కాం.—1. నేర్పు; “వ. ఇంకనువలను
గలవారలంబంచి యాతనినిమ్ముగా సొంంగవల
యు.” భార. ఆర. ౨, అ.—5. ప్రదక్షిణము;

“ద్వి. అమరేంద్రుడెస విరూపాక్షంబుగాంచి,
ప్రమదంబుమీఱంగ వలనుగావచ్చి.” రా. బాల,

కాం.—6. శకునము; “ఎ. గీ. వలనులెప్పైనమి
క్కిలినలరుకొనుచు.” య. ౨, అ.—7. విధము;

“సత్రమెవ్వలనుగాఁజేసిరి.” భాగ. ౪, స్కం.—

౮. ఒప్పిదము; “నూతకృత్యముకొవలనుగలూ
ని.” భార. ద్రో. ౪, అ.—9. శుచిత్యము; “తే.

వాచ్చివాజ్ఞసూనియతితోవలనుగలిగి, యుత్తరం
బొండెదూర్పుదిక్కిండెఁజూచి, జానుమధ్యం

బులందు హస్తంబులుండఁ, గుడునునదివదిత్రా
న్నంబుగుజివేణ్య.” మార్క. 3, అ.—10. అను

కూల్యము; “ద్వి. వలనుతప్పిననిందవచ్చెనీతనికి.”

సా. ౪, భా.—విణ. 1. కుడి, దక్షిణము; “వలనా
హస్తంబునకొ.” భద్రా. ౧, అ.—2. యుక్తము.

“నుటియొందు మార్గంబు వలనుగాదు.” రా.
కిష్కిం, కాం.

వలపల. దే. వి. (వలను+పల.) దక్షిణభాగము. “ఎ,
గీ. వలపలాదిగాఁగఁజలములదడియఁగ, ముట్టివా
ర్వవలయు.” విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

వలపలగిలక. దే. వి. రేఘమయొక్కరూపాంతరనా
మము.

వలపలింఁచే. దే. స. క్రి. వలగొను, వలచుట్టు. “వ.
గాంధారీనందనుండు వలపలించుట్టుకొనిరా
నదిసరకుసేయకబకవైరి దాపలించితిగిన.” సం.
“దక్షిణంమండలంరాజ్ ధార్తరాష్ట్రోభ్య వర్తత,
సవ్యంతు మండలంత్రే భీమసే సౌభ్య వర్తత.”
భార. శల్య. ౨, ఆ.

వలపు. యు. దే. వి. వాసన. “ఆటవోటవలపుల్.”
రామా. 3, ఆ.—వై. 1. కోంక; (చూ. బాహిర
పోవు మొదటియర్థము.) 2. కామము.

వలపుకత్తె. వై. విణ. కాముముగలది, కాముకి. (మొ
దటిరూపము వలపుకత్తియ.)

వలపుకాఁడు. ద్వ. విణ. కాముముగలవాఁడు, కాము
కుఁడు.

వలపుకీలు. వై. వి. పోకముడి, నీవి. “ఎ, గీ. అనుచుఁ
దగబుజ్జగించి హస్తాంబుజమున, వలపుకీలుదెను
ల్యభూవల్లభుండు.” వై. 2, ఆ.

వలపుమోపరి. దే. వి. వాయువు, గంధవహుఁడు.
“నీ. వలపుమోపరిజియ్యవలమూలదయ్యంబుగుం
డులతలకట్టుపండుదండి.” అచ్చ. బాల, కాం.

వలపురాయఁడు. వై. వి. మువ్వకుఁడు, రతిపతి. (చూ.
నీరాట రెండవయర్థము.)

వలభి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. కొడిగ; 2. చంద్రకాల.
వలమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తిరుగుచు
న్నది; 2. చలించుచున్నది.

వలము. దే. వి. 1. విస్తారము; “ఎ, గీ. ముప్పదియో
జనముల, పొడుపుపదియోజనములనడిమివలము,
గలుగునగ్గిరి.” సం. “దశయోజనవిస్తారస్త్రింశ
ద్యోజనముచ్చితః.” రా. సుం, కాం.—2. స్థౌ
ల్యము. విణ. స్థూలము. (చూ. బ్రదిమి.)

వలమురి. దే. వి. (వలను+మురి.) దక్షిణావర్తశంఖము.
(చూ. ఉత్తిది మొదటియర్థము, ముడుగు మూడ
వయర్థము.)

వలమురితాలుపు. దే. వి. విష్ణువు, శంఖపాణి. “చ.
వలమురితాలుపింకనిటవచ్చుటమానుననుచ్చేకం
టినా.” పాండు. ౫, ఆ.

వలయము. సం. వి. ఆ. పుం, న. కడియము. పుం.

1. కుండలాకారము; 2. కంఠమాల.

వలయితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చుట్టఁబడినది.

వలయు. యు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఇష్టమును; “వలయు
నాహారములు.” భార. అశ్వ. ౪, ఆ. “వలసినసే
లును.” భార. విరా. ౧, ఆ. “ఇది వలయునా?
వలనను.”—2. అవశ్యకమును; “మాకురక్షకుఁడో
కనుసొవరుండువలయు.” భార. కాం. ౨, ఆ. “దేవ
హితముదీనిదీర్చవలయు.” భార. ఆర. ౨, ఆ.
“సనుపవలసెమాతభాసనుపేక్షించి.” భార. ఆర.

౨, ఆ. “వలచుకుక్కలవిడువంగ.” స్వా. ౪, ఆ.
—3. యుక్తమును; “క. దానికి సౌర్యరంగవలయుం,
గానికనలవలదు.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—4. విహిత

మును. (ఈయర్థమందిది విధ్యాద్యర్థకముయి విధి
నిషేధములను దెలుపును.) “తే. కడఁగి నేడురథ
వ్విపుగడవలయు.” భార. విరా. ౪, ఆ. “ఇడు
మకుడువలసె.” భార. విరా. ౨, ఆ. “అడుగ
వలదు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (ఆదిశబ్దముచేత

ప్రార్థనమునకు. — “వ. తరువాతి పుత్రాంతంబు
కృపాయత్తచిత్తంబున నానతివలయు.” స్వా. 3,
ఆ.—కాపమునకు. — “అరదంబుచ క్రంబుపుడ
మిఁగుంగవలయు.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ.) (దీనికి

మొదటియర్థమునందుసాధారణంబుగ బ్రథమాం
తినామపదంబకర్తయగు. రెండవయర్థమునందు
బ్రథమాంతినామపదంబుగాని అన్నంతక్రియా

పదంబుగాని కర్తయగు. మూడవయర్థమందును
నాలుగవయర్థమందునుదలమగ అన్నంతక్రియా

పదంబులెకర్తయగు. “చ. వలదని యెంతచెప్పినను
వాదికివైకడు వేగపాటుమై, బలుమఱుకెల్లెడం

దొడరఁబాఁడు.” (ఇత్యాదిస్థలములయందువల
దనుక్రియకుఁగర్తయధావశ్యము.) భార. విరా.

౨, ఆ. కొన్నియొడల కర్తృ భూతక్రియాపుత్తి
యగుధాతువునకు మాఱుగా భావప్రత్యయంత

శబ్దంబును నయ్యెడి. “వ. ఎవ్వరిం బాటించుట
భునకువలయును.” భార. ఆను. ౧, ఆ. మఱియు

ను మొదటి రెండవ నాలుగవ యర్థములయందు
తద్యర్థభూత వ్యతిరేకార్థములయందును, మూడ

వయర్థమందు తద్యర్థ వ్యతిరేకార్థములయందును

తద్యర్థమందు తద్యర్థ వ్యతిరేకార్థములయందును

తద్యర్థమందు తద్యర్థ వ్యతిరేకార్థములయందును

తద్యర్థమందు తద్యర్థ వ్యతిరేకార్థములయందును

దీనిని ప్రయోగములు కావలడుచున్నవి.)—వై. వలయితముగు. “క. విడివడిజలమధ్యమునకు, గడుజేగమకమకమేగ గ్రమ్మనబొక్కం, బడినెలక వానిబొడగని, వడిగాకమునెగసెమ్మగమువలయంబొకొక.” పంచ. నా. ౨, ఆ.

వలరాదేపని. ద్వ. వి. గ్రామ్యధర్మము. నీలా. ౧, ఆ. వలరాజో. వై. వి. మన్మథుడు, రతిపతి. “నీ. వలరాజుచేమించుపహిగాంచితులకించు నలయంచగిటిసొంచీయలచినటులు.” ఉ. రా. ర. ఆ. (ఇట్లు వలకొడు. మొ.)

వలవంత. ద్వ. వి. మన్మథవ్యధ. “నీ. వలవంతసంతాపమొలసియుఁ బెల్లనచలిమిరి దోడ్దొన శమనమొంద.” హరి. ఉ. 2, ఆ.

వలవల. దే. వి. 1. ఏడ్చుటయందగుద్యవ్యమకరణము. “నీ. తగుకునిద్దంపుటద్దపుమోముకళితప్పె వలవలకన్నీరునడువకమ్మ.” అని. ౨, ఆ. 2. వ్రాలుటయందగుద్యవ్యమకరణము. “చ. నేలపై, వలవలవ్రాలె గీత డలివ్రాలెన పుత్తడి బొమ్మ కైవడికొ.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

వలవల. దే. వి. 1. వడివలనైనదంతములు. (చూ. వగరము.)

వలస. వై. వి. రాజోపద్రవాదులచే దేశమువిడిచి పరదేశమునకుఁబోవుట. “చుక్కలవలసలోన.” సా. 3, ఆ.

వలసతీయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (చూ.) వలసపోవు. వలసపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. రాజోపద్రవాదులచే దేశమువిడిచి పరదేశమునకుఁబోవు.

వలాహకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మేఘము; 2. కృష్ణనిరభ్యములలోనెకటి; (చూ. రభ్యము.) 3. పర్వతము. డు. రాక్షసుడు.

వలి. ఉభ. దే. వి. 1. కైత్రము; “ఎ.గీ. వానలకు నెండలకుఁగరువలికివలికి, నైచి. ఎచ్చ. నుం, కాం. —2. కంపము. వి. శీతము. “వలిగాడ్చు.” వను. 3, ఆ.—సం. వి. ఇ. క్రి. 1. కడుపుమీఁదిముడుత; 2. ముడుత.

వలికి. దే. వి. సారసపక్షి. బెల్లరు.

వలిగొను. దే. ఆ. క్రి. (వలి+గొను.) 1. చలిగొను. “ద్వి. వలిగొన్న మొయి.” సా. ౬, భా. 2. వలగొను.

వలితము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) వల్లితము. వి. 1. చుట్టుబడినది; 2. చలనమునొందినది.

వలితముడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. వలులుగలవాడు.

వలిపని. దే. వి. కైత్ర్యపచారము. నీలా. 3, ఆ.

వలిపము. దే. వి. 1. మడుగువస్త్రము; “పలుచనిసన్న కావిపలిపంబులగట్టంగనిచ్చి.” విక్ర. ౧, ఆ.—

2. సన్నని తెల్లవస్త్రము. “చ. వలిపముగట్టివారములు వైదిపటిరముమైనలందిజా, దులునెటికొప్పనందుటిమి త్రోవనెపోయితిమీని దాడియుం, దలచెడునారులేరని మనంబుకలంకలు దేర్పిజారకాం, తలసమయ్యసలంబులకుఁ దార్పిరి మాతకలట్టివెన్నెలకొ.” సా. ౨, ఆ.—వి. 1. పరిశుద్ధమైనది; “వలిపపుసన్న కావులను.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.—2. తెల్లనైనది. “తే. తారకాధీశురణకదంబకంబు, చిలికెబలుచనివలిపంపు జలుగుమంచు.” సా. ౨, ఆ.—(పుత్రియందు ఆంత్రివర్ణము వికల్పముగా లోపించును. “నీ. కలపపు ప్పొళ్ళచేగసమైనవెన్నెల వలిపవెన్నెలలోన వడిచితేర్చి.” సా. ౨, ఆ. “వలిపచెంగినిపాపడ” శకాం 3, ఆ.)

వలిపిరి. దే. వి. 1. వేలి, 2. వడకు. వలిపిరిగొట్టు. దే. వి. వడకువాడు. వలిభము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆడుదాని కొకకుచ్చెళ్లు. వలిభుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. వలులుగలవాడు. వలిమల. ద్వ. వి. మంచుగొండ, శీతనగము. “వలిమలయల్లువానితలవాడనిపువ్వుయి.” య. ౪, ఆ. (ఇట్లు వలిగట్టు, వలిగుబ్బి, వలిగొండ.)

వలిమిడి. దే. వి. పశువులకు కాలిమడమలయందుగలిగెడు రోగవిశేషము.

వలిమొలక. దే. వి. భీముడు, వాయుపుత్రుడు. ఆం, భా. ప్ర. కా.

వలియు. దే. ఆ. క్రి. 1. సన్న గిలు. “వాడలబడినీరువలియఁబొడంగ.” హరి. పూ. 2, ఆ.—2. డయ్య. “నీ. ఎదిసినపోతుల నెవానినైననవారణ నోడించివలియఁదోలు.” హరి. పూ. ౬, ఆ.

వలివెలుగు. దే. వి. చంద్రుడు, హిమాంశువు. “వ. మందరూపలచెక్కల వెలుంగువలి వెలుంగుంజూపి.” వను. ౪, ఆ. (చూ. వలివెల్లు. “నీ. వలివెల్లు తొవెల్లువలు వారిమదనవహ్ని జ్వాలిలకలవేడి నిగురఁబోలు.” వను. ౪, ఆ.)

వలికము. సం. వి. ఆ. న. ఇంటిచూరు, నీచము.

వలిముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. వానరము, తలులమొరమొకము.

వలుడ. దే. వి. ఘోలము, వలము. “చాలవలుండ
మిలగైకొని.” చెన్న. ౪, ఆ.

వలుకు. దే. వి. ఎగుతుయొక్కరూపాంతరము.

వలువ. దే. వి. 1. సన్నవస్త్రము; (చూ. వల్లు.)

2. వస్త్రము. (రూ. వలువము. చూ. వల్లు.)

వలువు. దే. వి. వలువయొక్కరూపాంతరము. “రగడ.
పదియార్వన్నియ బంగరువలువును, మెదలెడిత
గుకులమేలిమిచెలువును.” కళా. ౨, ఆ.

వలె. దే. ద్ర. 1. వలయుక అనుదానికాదేశము;
2. ఉపమానాచకము. “క. లలనానురుచిరతరలి.
లలనాన్యపుడెత్తువేయు లాగులచెలుపక, వలె
నామదిదలచగనీ, వలెనాకికనాపులైనవారుం
గలకే.” రుక్మి. ౨, ఆ.

వలెనాటు. దే. వి. వల్లెనాటుయొక్కరూపాంతరము.
(వల్లెనాటుగామెలిపెట్టివెనుకొన్న యుత్తరీయ
మునకు. — “నీ. ఉదిరిబంగరు వ్రాతపహంబట్టుప
లెనాటు సడలించివెసఁ గటి స్థలీనిజాట్టి.” పాం
డు. ౧, ఆ.)

వల్లము. సం. వి. అ. న. 1. చెట్టుమీడిపట్ట, నార;
2. లవంగపుఁబట్ట; 3. తునియ.

వల్లలము. సం. వి. అ. న. చెట్టుమీడిపట్ట, నార.

వల్లి. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) వాగె, వాగ.

వల్లనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) వల్లితము.

వల్లితము. సం. వి. అ. న. వేగముగావిడువబడి మీడి
కిగాల్లికదలింపచుపాఁతడి ఆశ్వధారావిశేష
ము. (చూ. ధార.)

వల్లువు. సం. వి. ఉ. న. కొరివెండ్రుక. పుం. మేఁక
పాతు. వి. ఉ. కేక్కినిది.

వల్లు. యు. అ. స్త్రీ. స. స్త్రీ. వలయొక్క రూ
పాంతరము. (వాసనగొట్టుటకు. — “తనువుమీక
పాలవల్లుజాలిదాన.” భార. ఆది. 3, ఆ.)

వల్ల. దే. వి. వలుడయొక్కరూపాంతరము. భార.
ఆది. ౪, ఆ.

వల్లుము. దే. వి. వి. వలిపముయొక్కరూపాంతర
ము. (అంత్యవర్ణలోపమునకు. — “వల్లుపయ్యెద.
వల్లుపావడ.” ము.)

వల్లు. యు. వి. వలయొక్కరూపాంతరము. (వా
సనకు. — “వెంగలువలవల్లు.” స్వా. ౬, ఆ.)

వల్లికపాడుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) పుట్టకాలి
నాడు.

వల్లికము. సం. వి. అ. పుం. న. పుట్ట. (రూ. వల్లి
కము.)

వల్లికకించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టకమ్మ?

వల్ల. దే. అప. చంచమివిభక్తియందువచ్చెడువలయు
క్కరూపాంతరము. “చలిమలవల్లువల్లినిలు చల్ల
దనంబున.” స్వా. ౨, ఆ. — వి. అనుకూలము.
“దక్షిణాంస చూచుక నయన ప్రకంపగుణనూ
చనలేమియువల్లగావు.” పా. ౧, ఆ.

వల్లకాడు. ద్వ. వి. (వల్లడి + కాడు.) శ్లోకానము. “తే.
అద్వైతేనేతేడుమికు మధ్యాహ్నభిక్ష. బ్రహ్మపు
రివాడఁగాకకాపట్టణమున, నబ్బదోనాకుఁబోలె
మహద్బలార. వాడవాడలనీ పెద్దవల్లకాట.” కాళి.
2, ఆ.

వల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణ, విపంచి.

వల్లడి. దే. వి. 1. ఆకారమైనయావడ; 2. కొల్ల.
వల్లడికాడు. దే. వి. 1. ఆకారము ఆపడచేయు
వాడు; 2. కొల్లపెట్టువాడు.

వల్లభము. సం. వి. అ. పుం. మేలిజాతిగుట్టును. వి. అ.
స్త్రీయము.

వల్లభుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. ప్రియుడు;
2. ఆధిపతి.

వల్లుము. దే. వి. వరహాలజ్జాలె. “నీ. వల్లుంబునాడు
వైశ్యునితేమగుగాలుకాలినప్పిక్రముమతోవ.”
హంస. ౧, ఆ.

వల్లరనీ. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

వల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిగించినలేతకొమ్మ;
పూచినలేతకొమ్మ. (అని కొందఱు.) పూగుర్తి.
(అని కొందఱు.) (చూ. మంజరి.) 2. తీగ.

వల్లవుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాడు; 2. వం
టవాడు; 3. భీముడు.

వల్లి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. తీగ, లత, వ్రతతి.

వల్లింఁ. దే. స. స్త్రీ. వల్లెవేయు. అం. ప్రే. వల్లెవే
యించు. “వల్లించుకీరామనామ సుధామాధురి
సాధురీతి.” పాండు. ౪, ఆ. (చూ. వల్లె.)

వల్లిగము. దే. వి. బొక్కనమీడియినువలయుము.

వల్లియ. దే. వి. వల్లెలాడు. “ఎ. వల్లియలుమైచికో
డెలంబట్టి.” హరి. పూ. ౫, ఆ. (చూ. వల్లె.)
వల్లినూరణము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లబచ్చెలికి.

వల్లువము. దే. వి. వరహాలజ్జాలె, వల్లుము. “వెనంగవ
ల్లువముద్రెంచి.” అము. ౬, ఆ.

వల్లూరము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. న. 1. కల
వాడు; 2. పందినజాడు.

వల్లె. డి. వి. 1. పశుబంధనరక్షాపు; “ఎ, గీ. వల్లెవైయ
వారెవ్వరువల్లరాల.” ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. వరు
ణునిపాళము; 3. చెప్పినది మరలమరలజెప్పట.
అవ్య. అంగీకారార్థకము. “క. వల్లెయనిరాజనం
దను, లెల్లనుసమకట్టి.” భార. ఆది. ౬, ఆ.
వల్లెతాలుపు. డి. వి. వరణుడు, పాళి. (రూ. వల్లె
తాల్పు.)

వల్లెవాటు. డి. వి. వల్లెయొక్కవాటువంటివాటు. “నీ.
వల్లెవాటుగఁగొంతలపవనవనివ్వి పెరచేతనీవిఁ
గల్పించుకొనును.” కళా. 3, ఆ.—2. వల్లెవాటు
గామెలిపెట్టివైయకొన్న యుత్తరీయము. (చూ.
వలెవాటు.)

వల్వి. డి. వి. వలవయొక్కరూపాంతరము. [సన్న
వస్త్రమునకు. — “నీ. మొనసినతమిఁబోకముడిఁ
దివ్వఁదెనఁగఁగా జనిఁగిననునువల్వినేలతోడ.”
(ఇక్కడవల్విశబ్దమునకుసన్నముమాత్రమర్థము.)
య. ౨, ఆ.] (రూ. వల్వము. “పశువుబొడితో
లవల్వించునెనకమెనఁగ.” ఆము. ౬, ఆ.)

వళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అఁడేనుఁగు; 2. గొడ్డుటావు;
3. ఆవు; 4. కూతురు; 5. పెండ్లాము; 6. అఁడు
ది. విణ. లోఁకువైనది.

వళంపడుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) లోఁకువయ
గునట్లు మాటలాడువాడు.

వళక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వళముచేసికొనెడు మం
త్రతంత్రాధికర్తము.

వళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. లోఁకువ; 2. ఇచ్చ;
3. ప్రభుత్వము. విణ. లోఁకువైనది.

వళపత్రి. సం. విణ. విధేయుఁడు.

వళి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) 1. లోఁకువైనవాడు;
2. ఇంద్రియనిగ్రహముగలవాడు.

వళకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శూన్యము.

వళరము. సం. వి. ఆ. న. ఇందుష్ట. పుం. 1. ఉత్తరే
ను; 2. గజపీఠలి. (రూ. వసీరము.)

వళికరణము. సం. వి. ఆ. న. మందుమాఁకులచేత లోఁ
కువగాఁజేయుట.

వళికరింఁ. సం. స. క్రి. మందుమాఁకులచేత లోఁకు
వగాఁజేయు.

వళ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మందుమాఁకులచేత
లోఁకువైనది.

వళ్యోషధము. సం. వి. ఆ. న. పెట్టుముడు.

వవట్టులము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అగ్నియం
దు వేల్పఁబడినది. (హవిస్సు.)

వస. ఉభ. వై. వి. ఒకమందునిను. సం. ఆ. స్త్రీ.
కడుపులో బొడ్డుక్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవం
టికొవ్వు. వప.

వసంతద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. మామిడి, ఆముము; 1.
వసంతము. ఉభ. డి. వి. పశువునున్నమునుకలిపి

నయెఱ్ఱనీళ్లు. సం. ఆ. పుం. 1. ఒకబుతువు;
(చూ. బుతువు.) 2. ఒకానొకరాగము.

వసతి. ఉభ. డి. వి. సౌఖ్యము. (అక్కడ నీళ్లవసతి
లేదు.) విణ. సౌఖ్యకరము. (అయ్యేటా నాకువసతి
గానున్నది.) సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇల్లు; 2. ఉనికి;
3. రేయి; 4. బుద్ధాయము.

వసనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉనికి; 2. వస్త్రము.

వసనాభి. వై. వి. గ్రా. విషవిశేషము, వత్సనాభి.

వసపడు. వై. ఆ. క్రి. (వసము+పడు.) “క. వసుధ
నుబుత్తాదికడు, రవ్యసనమువైతమునుదండ్రీవా
రించుటకుఁ, వసపడదఁటమఱిరాజ్య, వ్యసనము
వారింపనెంతవాఁడెవాఁడుకొ.” ఆము. ౪, ఆ.

వసపోవు. ద్య. ఆ. క్రి. (వసము+పోవు.) శక్యమగు.
“నీ. తిమపట్టిసొకనీకీసమకట్టివసపోనివిలువెట్టి
రనితిట్టివరటుడఁడెగె.” పాంచా. ౨, ఆ.

వసము. వై. వి. వ్యాధినత, అధినత. “చ. అసదుగఁదాఁ
కీమేనఁ డజవైపారి నెత్తురు గ్రమ్మపోటులకొ,
వసమతితూలుచుండియును.” భార. విరా. 3,
ఆ. “చ. అసదృశశక్తిచేతకుడవైపరిక్షణమిప్పు
గాంచిని, వసమునజక్కితికొ.” హరి. ఉ. ౮,
ఆ.—విణ. 1. అధినము; (చూ. కారూరు.) 2. శ
క్యము. “హరికికొబ్రత్యర్థియైనిల్వఁగావసమే
యెంతటివారికికొ.” హరి. పూ. 3, ఆ.

వసల. డి. వి. కొయ్యకు అదుకువేసెడుకొయ్య. (రూ.
వసలా.)

వసార. డి. వి. కూటమునకు ప్రక్కనుండెడుకట్టడ
ము, పంచాది. (రూ. వసారా.)

వసి. ఉభ. డి. ఉప. మిక్కిలి. (క్రియకుముందు వసి
మాలు, వసివాడు, వసివాణు. విశేష్యమునకు
ముందు. వసితాఁకు.) వై. వి. 1. కొనచెక్కినకొ
య్య; 2. మీఁదుమొనగానాటినమేకు; 3. ముల్లు.
సం. ఇ. పుం. ఉనికి.

వసించు. సం. ఆ. క్రి. వాసముచేయు, ఉండు.

వసిగొను. దే. ఆ. క్రి. (వసి+గొను.) పూను, ఉత్సహించు. “ద్వి. వసిగొనివారియుదేవతలు నెత్తంగ, వెన నూపిరేయత్తువినిపితత్వము.” భాగ. ౬, స్కం.

వసివాళ్లు. దే. వి. బ. (వసివాడు+లు.) మిక్కిలి వాడులు. “ఎ, గీ. కందకుండంగవసివాళ్లు నెందకుండ.” చంద్ర.

వసుంధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, వసుధ, నేల.

వసుకము. సం. వి. ఆ. న. చేవుటువ్వు. పుం. 1. జిల్లేడు? 2. బకవువ్వము?

వసుగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, వైడిచాలాలు వసుదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కృష్ణునితండ్రి.

వసుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, మహి, మేదిని, నేల.

వసుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —వై.—

వసులపాతలం. దే. వి. (వసులు+పాతలం.) ఒకదినుసుపలదెవుపుంజో. “ఎ, గీ. వసులపాతలంరెందునులసీయరు.” (ఇక్కడ వసులపాతలంనలగా వసులపాతలంపంటివారును.) సా. ౨. ఆ.

వసులు. దే. ఆ. క్రి. తొలగను, అపసరిల్లు.

వసువు. సం. వి. ఈ. న. 1. బంగారు; 2. రత్నము;

౪. ధనము పుం. 1. బకవువ్వము? 2. పలుపు;

౩. కిరణము; ౪. అగ్ని; ౫. ఒకరాజో; 6. గణదేవ

తావిశేషము. (అష్టవసువులు. —ఆవుడు, ద్రువుడు,

సోముడు, అధ్వరుడు, అనిలుడు,

ప్రత్యూషుడు, అనలుడు, ప్రభానుడు.)

(ఇవి మఱియొక్కచో వేటొకక్రమముగా చెప్పబడియున్నవి.) విణ. మధురము.

వసులు. హిం. వి. జేమ, పోగుచేయుట.

వస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. ఇల్లు, గృహము, గేహము.

వస్త్రాదు. హిం. వి. ఉపాధ్యాయుడు, యజమానుడు.

వస్త్రీ. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. బద్దె; 2. పొత్తికడుపు.

వస్త్రపు. సం. వి. ఈ. న. పదార్థము, బండము.

వస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. ఇల్లు, గృహము, స్త్రము.

వస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. వలవ, వసనము.

వస్త్రు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నపునరము.

వస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. వస్త్రము; 2. ధనము;

3. కూలి; 4. వెల.

వహనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వహించుట; 2. ఓడ.

వహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎడ్డుమూపురము; 2. వాహనము.

వహి. ఉభ. దే. వి. 1. లెక్కపుస్తకము; 2. పుస్తకము; 3. విధము. “నీ. ఒకకొన్ని సిగరలుకొకకొన్నియంబకు లాకకొన్ని వహుల పూపొత్తురహులు.” పాండు. ౪, ఆ. సం. విణ. (వ. ఈ. న్) వహించువాడు.

వహిం. సం. స. క్రి. తాలపు. (వహించుఅనియు.) వహీలనము. సం. వి. ఆ. న. తిరస్కారము, తగడిక.

వహ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగ్ని; 2. చిత్రమాలము?

వహ్నిశిఖము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. కుసుమపువ్వు.

వహ్ని సంజ్ఞకము. సం. వి. ఆ. పుం. చిత్రమాలము?

వశత్వము. సం. వి. ఆ. పుం. తెలుపు. విణ. తెల్లనిది.

వశాగ్రము. దే. వి. క్రముకధేదము. (ఆపు.)

వశాపరి. దే. వి. 1. కుతూహలము; “ఉ. అంబురుహ

క్షీనానీకనిజాన్వయశ్రువుఁజంపకప్రసూ, నంబుఁగరంబుగల్పుట మనంబునఁజెట్టి తదియ పార్వయు, గ్గంబునత్యసేవతక్రగ్రాతెదనీక్షణ తారకాఖ్యురో, లంబకదంపతుల్ వెనవశాపరి నెంతయుసంభ్రమించుమఁక.” ప్రభా. ౨. ఆ. —

2. విజృంభణము. “విపులవైరుమరారులు నేయు నివ్వళి, వరులకుడాగుటో.” భాను. 3. ఆ. “నీ. లలితాన నేందుమండలవాండురచ్చాయవనరుహ పరివళావలియడంప.” నను. 3. ఆ.

వలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కడుపుమీడిముడుత;

2. ముడుత; 3. యత్యక్షరము.

వలిరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మెల్లకంటివాడు. (రూ. వలిరుడు.)

వళుకు. దే. వి. తగవు. “బంగరంగంచెముకానిమే నికళుకుల్ వళుకుల్ పవరించు.” రా. వి. ౪, ఆ.

వా.

వా. వై. వి. 1. నూరు; “చ. ఇ, వృదునరుఁగాంచిమీ రతనిపోటునుతించుచుభీతినిట్లువా, విడిచియనే కభంగిబృథివీపతివేటిఁడేయటావృనే.” భార. విరా. ౪, ఆ. — 2. ఖడ్గధార. “ఉ. వా, తప్పు కన్తేనెకొక్కమొగి దారొన్నిభీమశిరంబువత్తుమఁక.” జై. ౨, ఆ.

వాం. వై. వై. వై. వంచుయొక్కరూపాంతరము.

వాంఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చు, కాంక్ష, కోరిక.

వాంఛిం. సం. స. క్రి. ఇచ్చించు, కాంక్షించు, కోరు.

వాంఛితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కోరబడినది.

వాంతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. వాంతియెత్తఁ బడినది; 2. వెడలఁగ్రక్కబడినది.

వాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మనునను; 2. వెడలఁగ్రక్కట. వాంకిడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లం గ్రోవి యూడు వాడు.

వాణ. యు. దే. వి. వైపు. (చూ. కరవాణ. మొ.) వై. ఏఱు*. (వరకువాణ దొరకుమూక.) విణ. వంకర. "తే. కడునడవిచేర్చునొకవాణక నను లోన." పర. ౪, అ.

వాణతాలుపు. ద్వ. వి. శివుడు, గంగాధరుడు. "వలిగుబ్బలిపట్టియు వాణతాలుపుకా." పాం. ౧, అ.

వాణుడు. వై. వి. కంటకారికీ.

వాగరత. వై. వి. (వాగులు + అరత.) సముద్రతీరము. (యా. వాగర.) (పుత్రియంజేకవచనాంతము.)

వాగడుపు. దే. వి. (వాపు+కడుపు.) వాపుగల కడుపు. "నీ. బీదనరాలతోఁదెరుగువాగడుపు లోబల్లనల్లడలందుఁద్రుల్లిపడఁగ." కుక 3, అ.

వాగు. వై. అ. క్రీ. 1. వదరు; (వానిసొరూరక వాగుచున్నదిచూడు.) 2. మ్రోగు. "క్రంగు నవాగు." విజ. ౧, అ. — వి. 1. నెలయేఱు*; "చ. పనములయందుఁద్రుమ్మరుచవాగులప్రం తలనీదుద్రావి." రాయ. కాం.—2. వైస్యము*; "క. వెలగుగనికడఁగియిరువా, గులుఁబోరికిఁ జొచ్చు." భార. విరా. 3, అ.—3. బ. ఆలలు.

వాగుడు. వై. వి. మ్రోగుడు, మ్రోగ, ద్వని.

వాణు. వై. అ. క్రీ. 1. ఏకరు*; "ఉ. ఏమునైత ముకా, వాచినవారియట్లు గరువంబునఁగన్వోను చుంటిమిద్విభుకా." వి. పు. ౬, అ.—2. ఊడు*.

వాడి. దే. వి. 1. పదను, వైశిష్ట్యము; "క. వాడుమొ దులగాఁబగతుర, వాడిగలుగు తూపుగములన లనుమెఱసియే, నేడనుపధింతును నెవ్వగ, వేడి మిఁబడఁజాలకొక్క పెరపుడఁబచితికా." భార. సౌ. ౧, అ. "తే. తూరతమ్ములవాడికి మలయ తూట, తూరతమ్ములవేడికి మట్టుమీఱు, చంద్ర తీరణమ్ములకు కుకారీకాలి, చంద్రకీరణమ్ములకుఁ జాలజలదరించు." విజ. 3, అ.—2. శౌర్యము. "క. నేడింక నెఱిగియెరవుల, వాడఁగదాచు నునువేడవారెఱిఁగం, బోడిమిచెడదేమిది గడు, వాడిగలదెవాకునకులవారిజవాభా." భా

ర. ఉద్యో. ౪, అ.—వి. 1. పదననది, నిశతము; "వాడితూపులు." — 2. తీక్ష్ణము; "వాడిమ యూఖముల్ గలుగువాడపరాంబుధిఁగ్రుంకె." భార. ఆది. 3, అ.—3. తూరము. "క. నాడ గ్నిలోనఁద్రోచిన, వాడవకుటయంతఁబోకవల్ల భనిమై, నేడడవిఁద్రోచితిదగడు, వాడిగదే నీకురాఘవకులప్రవరా." నిర్వ. ౧౦, అ.

వాడిమగఁడు. దే. వి. కూరుడు. "క. నీవొకతవే లయిలబది, వేపుర నేవలచిపట్టివెదకిననడ్డం, వై పచ్చివలదునానిం, దేవాడిమగఁడులేమియెఱుఁ గపుకంఠే." భార. విరా. ౨, అ.

వాడిమి. దే. వి. 1. తేజము, ప్రతాపము; "క. రాజ పుత్రులదనుమై, వాడిమిదప్పిననిప్పుల, వేడి మిచెడినట్లుజనుల వినియలకుదురే" (దీనికిముం దుభాగము. చూ. పోడిమి.) భార. ఉద్యో. 3, అ.—2. శౌర్యము. "ఉ. వేడికరుంఁడయింకబల విక్రమసంపదగల్గిపోరిలో, వాడిమినొంపుచూ పఁగలవాడు గుయోధనుపాలఁబేర్చు." భార. కర్ణ. ౧, అ.

వాడు. దే. స. (అశబ్దమునకు సుపదర్శక ప్రథమైక వచనరూపము.) ఆపురుషుడు.

వాత. వై. వి. తెవులుగొంటువైనపక్ష్యాదులకు వేసి డుమాడు (గొల్లవాడు ఆకోడకు వాతవేసి వాడు.)

వాడి. వై. వి. (వాపు+ఇ.) వాపురోగముగల వాడు. అం. భా. ద్వీ.

వాడిరి. ద్వ. వి. (వాపు+ఇరి) ఏకరుట, ఏకట వాడిరిగొట్టు. ద్వ. వి. (వాడిరి+కొట్టు.) వాడిరి వాడు, ఏకరువాడు.

వాపు. వై. వి. 1. ఊడు, శోభ; 2. ఏకట.

వాకట్టు. ద్వ. వి. (మూలికామంత్రములచేతచేసెడు) వాగ్యంధనక్రియ. "ద్వీ. కాలాపావనవక్త్రగట్టు వాకట్టు." విష్ణు. పూ. ౨, అ.—వి. వాగ్యంధ నముచేయునది. "నీ. మొగముపార్వ్యములకు నుగిడించకుండవాకట్టుమూలిక వాగెబట్టిపట్టి." కళా. 3, అ. "నీ. తేనెలుట్టెడుమాటతేటలపస లువాకట్టుమంత్రంబులకరడినమర." కళా. ౨, అ. (చూ. చేకట్టి.)

వాకబుచ్చేయుట. హిం. క్రీ. తెలిసికొనుట, విచారిం చుట.

వాకము. దే. విణ. వాటము. “ద్వి. ఈకొండపడమట నీకొండక్రేపి, వాకమానాక పెద్దపటముమూలము న.” రా. ఆ. కాం.

వాకాటు. ద్వ. వి. వాగ్వాదము. “క. ఆకాశదివ్య మునులను, వాకాక ప్రత్యేక నాయకమును లుక్, వాకాటులకుంజొచ్చిరి, పాకంబులుదప్పి నట్టిపటులొపములక్.” ఖి. ర. ఆ.

వాకిలి. ద్వ. వి. (వా+ఇల్లు.) గృహద్వారము. “కృ పుండుకావార్తికృండుకావాకిలినిలిచి.” భార. సా. ౨, ఆ. (సంధిని వర్ణవికారములు.) (వాకు, ఇల్లు అనువాని మూలపదములనుగా నుంచి మిశ్ర పదముగాఁజేసినయొడ నచ్చులెనుగని ప్రయోగ ములకు విరోధముగనుండు.)

వాకు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. పలుకు; 2. పలుకుఁజెలి.

వాకొను. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. మాటాడు; “ద్వి. ప్రాకృ తులట్లనర్పిజ్ఞాడప మ్యు, వాకొండురేయిచ్చనచ్చి నయట్లు.” రా. కిష్కిం. కాం.—2. అజను. “క. కనుఁగొనిపలు దెలుఁగులవా, కొనిలేవంగ.” అచ్చ. యు. కాం. (ప్రే. వాకొలుపు, వాకొల్పు. “పరు లఁజూపులు వాకొల్పు.” వై. 2, ఆ.)

వాక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. వాకునకు మొదటిరూపము.

వాక్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. బృహస్పతి; 3. కవీశ్వరుడు. విణ. మిక్కిలి చతురముగ మాట లాడువాడు.

వాక్వము. సం. వి. అ. న. 1. పదపదార్థములయొక్క పరస్పరసంబంధము చెడక యేకార్థత్యము గలిగి క్రియతోడఁగాని తదితరముతోడఁగాని ముగి నెడి పదసముదాయము; (ఉదా. వివేకముగల వారు తమకుఁగలకొలందిఁ గుడిచికట్టి నెమ్మదినుం దురు, ఒకరు చెప్పిననువినక తామును దెలిసికొనక యుండుట మూర్ఖులకు సహజము.) 2. మాట.

వాక్చే. ద్వ. స. క్రి. (వా+కూర్చు.) 1. చేరుచె ప్ప; “ఉ. మెచ్చియొకింతగౌరవము మెచ్చకయుం డిలఘత్వలేశముక్, దెచ్చుటకుక్ సమర్థులెక్క త్రియకుక్ గుకవిత్వగర్వితుల్, తచ్చరితింబుపే ట్తుకుచిరంబుగొకనగంగవైసవా, శ్రుచ్చియజా గళస్తనసగోత్రులవారల నెన్ను నేటికి.” కళా. ౧, ఆ.—2. చెప్ప. “నీ. చువులచేట్టికానికలు దచ్చిన సామ్యులొది యెవ్వరికి వాక్చువ్వఁగా డు.” విక్ర. ౪, ఆ. (సంధిని వికారము.)

వాగ్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) వాగ్, వ్య.

వాగజ. దే. వి. (ప్రాయు+కజ్జ.) ముచ్చివాడు చిత్త రువుప్రాసెడుతూలిక. (సంధిని వర్ణలోపము.) వాగళము. వై. వి. వాగళ్లముయొక్కరూపాంతరము. వాగళ్లము. వై. వి. (వా+కళ్లము.) కళ్లమునకుముందు భాగము, ఖలముఖము.

వాగాయిత్రము. వై. వి. వాగ్వివాదము. (ఇది వాడుక లోనిది.)

వాగీశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. బృహస్ప తి; 3. కవీశ్వరుడు. విణ. మిక్కిలి చతురముగ మాటలాడువాడు.

వాగుజ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చే.

వాగుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మృగములను పట్టులను పట్టెడి) ఉరి, వల.

వాగురికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఉరులు వలలు పన్ని మృగములను పట్టులనుపట్టెడు వేటకాడు.

వాగ్. వై. వి. గజ్జము సెటికల్లెనునకుతగిలించెడు పగ్గము “హూటకంబునకువాగ్గయుదంతికినంకు శంబు నేకరణినివారకంబులు.” సం. “యథాహి రత్నయోశ్వస్య ద్వీరదస్యాంకుశోయథా.” భార. కాం. ౨, ఆ. (చూ. ఒత్తడి రెండవయర్థము.) (మొ దటిరూపము వాగియ.)

వాగులికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అడపకాడు.

వాగ్గి. సం. వి. చ్. పుం. 1. చిలుక; 2. బృహస్పతి.

విణ. యుక్తియుక్తముగా మాటలాడువాడు.

వాఙ్మఖము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) ఉపన్యాసము.

వాచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాకుయొక్కరూపాంతరము.

వాచయముడు. సం. వి. ఆ. పుం. మానవ్రతముకల వాడు, మోని.

వాచకము. సం. వి. ఆ. పుం. వాచ్యార్థమును తెలి పెడు శబ్దము.

వాచస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పుటాజ్ఞే. వాచాటుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) వలనని పెక్కు మాటలాడువాడు, వదలుబోతు.

వాచాలుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) —వై.—

వాచింజే. సం. స. క్రి. 1. చెప్ప; “నీ. ఇల్లుమంచము లేకవెల్లెదేలాడక్రినాధుడౌటవాచింపనేల.”

చంద్రా. ౧, ఆ.—2. చదువు. చంద్రా. 3, ఆ.

వాచికము. సం. వి. ఆ. న. సమాచారము, (చూ.)

నక్కాము.

వాద్యము. సం. వి. ఆ. పుం. అభిధానేఁగెరియఁదగిన యర్థము. విణ. 1. చెప్పఁదగినది; 2. నిందింపఁదగినది.

వాచేరము. ద్వ. వి. వాచేరపముయొక్క రూపాంతరము.

వాచేలమే. దే. ఆ. క్రి. మొఱిపెట్టు. “చ. వెఱచిన వాని దైవ్యమున వేఁడుఱుకొందినవాని నిర్రమై, మఱచినవాని సౌఖ్యముగ మద్యము ద్రావినవాని భగ్గునై, పఱచినవాని సాధుజడభావమువానిని గావుమంచువా, చఱచినవానిఁ గామినులఁ జంపుటధర్మమగుదుఁఫల్లును.” భాగ. ౧, స్కం.

వాచేరపము. ద్వ. వి. వాచేరుట పరిదేవనము. ఆం. భా. ప్ర.

వాచేరు. ద్వ. ఆ. క్రి. పరిదేవనముచేయు. “ద్వి. చను నెఱుటలఁ బొద్దుజరపుచునిల్చి, మునితనూజఁ డుజలములకువాచార” హరిశ్చ. ౧ భా. “నీ. నీ తాత నెఱుంగమా నెలఁతలబతిమాలి వెన్నకువాచారుచ్చువాఁడు.” ఉషానిరుద్ధసంవాదము.

వాచేరు. ద్వ. వి. ఇంటిముంజోరు. పాండు. ౫, ఆ.

వాజపేయము. సం. వి. ఆ. పుం. న. యాగవిశేషము.

వాజము. సం. వి. ఆ. న. 1. నెయ్యి; 2. నీళ్లు; 3. హవిస్సు. పుం. 1. భాణముతొక్క; 2. తొక్క; 3. తేగము; 4. ద్వని.

వాజి. సం. వి. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. పక్షి; 3. భాణము.

వాజిదంతకము. సం. వి. ఆ. పుం. అడ్డనరము?

వాజిలీ హిం. విణ. సరియైన, వ్యాయమైన.

వాజే. దే. వి. రోఁత. “నీ. దేవురించువాజదేతెడు మొగముచుబడఁబాటుచుండెడుబడుగుటొడలు.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. విణ. రోఁతగలది.

వాజేము. దే. వి. పక్షివిశేషము. (చూ. వంగపండు.)

వాటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అనుకూలమగు. “నీ. శశి మోమునపొలఁజాలమిశి శేఖవంటిదియనిపల్లవాటపడునె.” కవి. ౨, ఆ.

వాటపద్యములు. గ్రా. వి. అటనిడుపుపద్యములు.

వాటము. ఉభ. దే. విణ. 1. జాఱుపుగానుండునది; “వాటపుఁబొక్కిలి.” పను. ౨, ఆ.—2. అనుకూలమైనది; “వ. ఇచ్చొట్టువేటకువాటంబనివేట కాండ్రు విన్నవించు మాటలాలించి.” య. ౧, ఆ.—3. స్వప్నమునది; “నెయ్యంబుమనమునవాటంబునది.” మార్క. ౬, ఆ.—4. పొందికయి

నది; “వదలినద్రిండుదొంటిగతివాటముగా బిగియించి.” కై. ౨, ఆ.—5. ఓర. “చ. నిజకుటీరి ద్వారంబులకవాటంబువాటంబుచేసి.” వి. పు. ౭, ఆ.—సం. వి. ఆ. పుం. న. కూరలోనగువాని తోఁట. ఆ. పుం. 1. త్రోవ; 2. మేట్టువెలుగువేసినచోటు; 3. వెలుగు; 4. ఇండ్లవరుస; 5. భాగము.

వాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కూరలోనగువానితోట; 2. ముండ్లకంచె.

వాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తోట; 2. ఇండ్లవరుస.

వాటు. దే. వి. 1. వైచుట; “ద్వి. వడివైచు తమతమ వాటులచేత.” రా. యు. కాం.—2. దెబ్బ. హతి.

“ఉ. ఎత్తినత్త ప్రకోపమున నింతిపయింబడఁగి వైచినకా. ఆ. వాటుదాఁకిముక్కవయ్యలైపడనని, ముదితకోకకొంగుముసికొంచు, వాడవారలెల్లవడి వెంటదిరుగంగఁగ, బోయిరాజునగరఁగూయుచుండె.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

వాటుఁగాలు. దే. వి. (వాటు+కాలు.) నడచునపుడు పక్కవాటుగాపోయెడుకాలు. (చూ. రోటు వోపు.)

వాటురాయి. దే. వి. దొంగలువైచుటకు ఆనువుగా ఏఱి తీసికొనిపోయడుతాయి. “ద్వి. ఒలుకుల బూడిదయునువాటురాలు.” భాగ. ౫, స్కం.

వాటులాడు. దే. ఆ. క్రి. (వాటులు+అడు.) కొట్టాడు. “చ. ఇరువురు నీలనీరజని భేక్షుల లించినవేడ్పులోఁబర, స్ఫురమెదిరించికాంచనపుంతులఁదచ్చన వాటులాడఁగా.” వై. 3, ఆ.

వాట్కాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. ముక్తవపులగము? వాట్టిడు. దే. విణ. (వాట్టు+ఈడు.) కొట్టాడువాడు. “ఆ. వాడులానితోడ వాట్లీనితోడను, బూతుతోడఁదిండి వోతుతోడ, నటమటీనితోడనడియరితోడను, వెలకు నెత్తిమాడెరవుగాడు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

వాడ. యు. దే. వి. తావి. (వాడగాలి.) పసుపుతావి. (అని కొందఱు.) కై. 1. వీధి; “తా. అచ్చినదప్పు తంబందన, వ్యాడంజొరజనంబులెల్ల నితఁడెవ్వఁడొక్క నేత్రోత్సవం, బ్రేదాయంజుడంచెనం తటసుమాయంబయ్య నంచెంతయుకా.” (చూ. వెనక.) వై. 3, ఆ.—2. ఇండ్లవరుస?.

వాడబాటు. డి. ఆ. క్రి. (వాడక + పాటు.)
వాడు. “వాడబాటుచోడకగజంకల్పలకగ
ల్పలక.” భాను. 3, ఆ. (చూ. పాటు.)

వాడకట్టు. ద్వ. వి. వాడ, వాడిక, వీధి.
వాడగన్నేరు. జీ. వి. ఒకదినముగన్నేరు? (పచ్చ
గన్నేరు అని తోచుచుడి.)

నాడగారి. డి. వి. మలయమూర్తిశాస్త్రి.
నాడపడిన. వై. వి. వేళ్య, కులట. (అని కొందఱు.)
నాడిక. డి. వి. చెప్పక చూపక యుంచినయిల్లుడ, ఉప
నిధి.

వాడు. డి. ఆ. క్రి. స్థానములు. స. క్రి. ఉపయోగ
పలుకు. వి. వాడుట, స్థాని. “అతని మైనవాడును
హయనయంబుదమ్మియు.” భార. ద్రి. 3, ఆ.
“క. అరుదెంచియలిగియుండెడి, యరుదెంచివి
తామతాడుడైతహతహతో, దలీయంగనరిగిశా
తో, దరియంగమువాడు గాంచి దయదయవా
ఁజ్.” సా. ౨, ఆ.

వాడుక. దే. వి. 1. ఉపయోగము; 2. అభ్యాసము;
3. వ్యవహారము.

వాడుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. పనుపడు, అలవడు.
వాడుకొను. దే. స. క్రి. 1. జనులు ప్రవాదముగా
చెప్పుకొను; 2. ఉపయోగపఱచుకొను.

వాడుచే. దే. ప్రే. వాడజేయు, వాడించు.
వాడుదల. దే. వి. వాడుక, అభ్యాసము.

వాడుచెప్పే. దే. అ. క్రి. (వాడు+తెను.) వాడు
పాటు. “సి. పగలింకినెగలచేసాగటాందువూ-
దీగవడువున నెట్టేనవాడుచెచ్చె.” అని. 3, అ.
(స్వార్థమున తెను.)

వాడుపడు. ద్వి. అ. క్రి.—పై.—(పై) వాడు
పడుచు. “నీ. వెలలేనికళలతో వెలయునీ
నెమ్మొనుపనితయేవికలుండువాడుపడినె.” ఉ,
రా. ౪, అ.)

వాడుపాటు. దే. అ. క్రి. — వై. — “నీ. లవలీద
శములట్లనవలైనచెక్కులువాడుపాటుగముద్దులా
డియ్యడి.” ఉ. రా. ౪, అ.

నాడెదవ. దే. వి. చెఱుకుచివర, ఇత్తుగము.

వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకు; 2. పలుకుటెలి.
ఇ. ఈ. స్త్రీ. నేత.

వాణిజాడు, సం. వి. ఆ. పుం. వర్తకుడు, వణిజాడు.

నాచీజ్యము, సం. వి. ఆ. న. వజ్రీగ్యపారము.

వాణిని. సం. వి. ఈ. క్రీ. 1. అటకత్తె; 2. కుంటెన
కత్తె; 3. ముగ్గు; 4. విడగ్గు.

వాతకము. సం. వి. అ. పుం. సోమిదము.

వాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిదము. విణ. (న్.
ఈ. న్.) వాతరోగముగలవాడు.

వారకుంభము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగునొసటిబు
డిపి, పిన్ననుదురు.

వారానివాడు. దే. వి. బట్టలకురంగు పేరువాడు

వాతఘ్ని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పులుగుడు.

వాతపోధము. సం. వి. ఆ. పుం. మోదుగు, కింశుకము

వాతప్రమి. సం. వి. ఈ. పుం. వాతమృగము.

వాతము, సం. వి. అ. పుం. నాయువు, గాలి.

పాఠశాలము, సం. వి. ఆ పుం. గాలికెదురునడిచెద
యిట్టిపంటిమృగము.

వాతరట్టు. ద్వ. విణ. (వాతక్ + రట్టు.) వదరుపోతు

“చ. అదియటులుండెనాహసపుటగ్గలికంబరెవ
తరట్టవై, నదరితికొన్ని.” చంద్ర.

వాతవాడి. ద్వ. విణ. (వాత + వాడి.) అప్రియ
వదుడు. (చూ. పెడబాయు.)

వాతాయనము. సం. వి. అ. న. కిటికీ, గవాక్షము.

వాతాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జింక; 2. వాత
మృగము.

వాతారి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొకచెట్టు, వాలుడు

వాతికాసు, వై. వి. (వాయి + కాసు.) లంచము. (ఇది పామరులు వాడుకొనుమాట.)

వాతిబియ్యము. ద్వ. వి. (వాయి+బియ్యము.) దన
నముచేయునపుడు బంధువులు వీనుగను సోలక
సేడు బియ్యము.

వాతూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి; 2. మడిగాలి.
విణ. 1. గాలిసయించునది; 2. వెట్టెత్తినది.

వా తెలె. ద్వ. వి. (వా+తెలెవి.) పెదవి. “చ. సెలెవ
రులుకొ విలె+లెనెతేత్రయగంబును సొప్పల
ప్పవా, తెలెయును.” భార. అది. ౩, ఆ. (కొండలు
వా తెరయని లఘురేఫముగా ప్రయోగించియు
న్నారు. అప్పుడు వాయికెరయని వ్యుత్పత్తి.)

వాత్స్య. సం. వి. ఆ. ౩౬. సుడియుగాలి, సుడిగాలి.

వాత్సృకము. సం. వి. అ. న. వత్సములసమూహము.
(వత్సము=చూడ.)

వాత్సల్యము. సం. వి. ఆ. న. వత్సలభావము, పుత్రాదులయందుగలస్నేహము.

వాదదుడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వాడు+అడుచే) వాదాడు, వాదించు. “చ. ఇట్టిద్రుణులురప్పరజయాధులగుచు వాడడిచియడిచితమతారతమ్యంబామ్నయంబులనడిగిరి.” కాశీ. ౫, ఆ.

వాదనము. సం. వి. ఆ. న. వీణాదిచతుర్విధవాద్యద్వని వాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వాగ్వివాదము; 2. రస వాదము; 3. తగవు.

వాదర. వై. వి. (వాడి+దార.) (ఖడ్గాది) తీక్షణధార.

వాదాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వాడు+అడు.) వాదించు.

వాది. సం. వి. స్. పుం. తగవునకు పోయినవాడు. విణ. వాదించువాడు.

వాదించే. సం. ఆ. క్రి. 1. వాదాడు; 2. తగవారు.

వాదిత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. తరము అనర్థము నుష్కిము ఘనము అనెడు వాద్యచతుష్టయము, అతోద్యము; 2. వాద్యద్వని.

వాడు. వై. వి. వాదము. (చూ. మూదల.)

వాడులాడు. ద్వ. విణ. (వాసులు+అడు.) వాదాడు వాడు. (చూ. వాట్టిడు.)

వాదోడు. ద్వ. విణ. (వా+తోడు.) 1. మాటకునహాయము; “కా. సింగారంబగుముద్దజల్మతనకుకొజేదోడువాదోడుగక.” విజ. ౨, ఆ. - 2. పనులకు నాలికచేటులులోనుగాగల తెవుళ్లను పరిశీలించు సూటజొప్పించి నోరు తెఱచించుటకై యేర్పడిన చార్యాయనరూపయంత్రవిశేషము. (చూ. ముకుబంతి.)

వాద్యము. సం. వి. ఆ. న. వీణలోనగునది.

వాన. దే. వి. 1. వర్షము; 2. వర్షాకాలము. “నీ. వానయనీతునువర్షించిమండు వేసవిగాకమున్న సస్యములవంట, లాదవెడుతఱి నెత్తునదికత్తుపయి.” భార. కాం. ౨, ఆ.

వానకాట్లు. దే. వి. ఐ. వర్షధారలు. “నీ. ఘనమేఘమున వానకాట్లు వ్రేలినమాడ్కి ముక్తకేళంబులుమునుగువడగ.” భో. ౪, ఆ.

వానకోయిల. ద్వ. వి. 1. చాతకపక్షి; 2. సర్పవిశేషము.

వానజోలివులంగు. దే. వి. హంస. “చ. అనలవవానజాలివులుఁగావనజాతీనిజేరివేడినక.” హంస. ౪, ఆ.

వానతఱి. దే. వి. వర్షాకాలము, వర్షయుతువు.

వానతెచ్చెలి. దే. వి. వానకోయిల, వర్షప్రియము.

వానపాము. దే. వి. ఎఱ్ఱ, మహిలత.

వానపేగు. దే. వి. ఎఱ్ఱ.

వానస్పృశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒక ఆశ్రమము; (చూ. ఆశ్రమము.) 2. ఇష్ట; ౫. మోడుగని.

వానము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుట్టుపని; 2. చోచ, 3. గతి, 4. వాసన; 5. సారంగము. విణ. 1. ఎండినది; (కాయలోనగునది.) 2. అడవిది.

వానరము. సం. వి. ఆ. పుం. కోటి, మర్కటము, కపి.

వానరాయి. దే. వి. వడగల్లు, విష్ణోపలము.

వానస్పృశ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. పూచికాచెడుచెట్టు. (పూచిక కాచెడుచెట్టు వనస్పతి.)

వానాయుజము. సం. వి. ఆ. పుం. వనాయుదేశము నందుఁబుట్టినగుఱ్ఱము. (రూ. వనాయుజము.)

వాని. దే. వి. విణ. వాడియొక్క రూపాంతరము. (వైశిష్ట్యమునకు. — “క. అనినవినివానిమనిదోచ.” వై. ౪, ఆ.)

వానిడు. ద్వ. వి (వానె+తుడు.) 1. వానెకులము వాడు; 2. కుబేరుడు. ఆం. సం.

వానీరము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రబు, వేరిసము.

వాన. దే. సం. క్రి. (కుండలు) చేయు. “అజాంఘ్రభాండములో వానను.” ఆము. ౧, ఆ.

వానె. వై. వి. వైశ్యకుల విశేషము. “క. ఆనందవనమునందొక, వానెపటిజానింబునండివైశ్యుండుపదా, ర్థనాయనార్థము పోయిన, దానిొక్కడు పొట్టుమునకుఁదదపరమునకా” కాశీ. ౫, ఆ.

వానెత. వై. వి. వానెకులము వాడుది.

వానేయము. సం. వి. ఆ. న. వైవేదిము వై, పరిపేలవము.

వాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గొలుగుట; 2. విత్తుట; 3. నేయుట.

వాపసుచేయు. హిం. క్రి. మార్పు, మఱియొకటి యిచ్చుట.

వాపి. సం. వి. ఈ. క్రి. నడబావి, దీర్ఘి.

వాపితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. గొలుగఁబడినది; 2. విత్తఁబడినది.

వాపు. వై. వి. వాయువుయొక్క రూపాంతరము. ఆం. భా. ప్ర

వాపుచ్చే. ద్వ. సం. క్రి. 1. నోరు తెఱచు; “క. చూపులక్రిపతిరూపము, నాపొవకత్రావిత్రావిహ్వోద్ధతయై, వాపుచ్చిమందమధురా, లాపంబులబొగడెనదితిలక్తీవాఘక.” భాగ. ౮, స్కం. -

2. చెప్ప. “వాపుచ్చేనినెవ్వగక.” (వాపుచ్చని = చెప్పని - అనగా, చెప్పఁగూడనియనియర్థము.) కవిక. ౨, ఆ.

వాపోక. ద్వ. వి. 1. అటకుట; 2. ఏడ్చుట.
 వాపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. అటకు; "నీ. ఆదిత్యుడు
 దయంచనభిముఖుడైనక్క వాపోయే మంటలు
 వాతగలగ." భాగ. ౧, స్కం. — 2. ఏడ్చు.
 "క. అనియతుగుచుండబాలిక, కనునలుముచు
 బెదవివిడిచికటకటవాపో, యెను మొగ్గవాలు
 చందం, బుననడు మెగ నెత్తికొనుచుబొత్తులమీఁ
 కడ." (చూ. వెనుకటిభాగము.) కళా. ౬, ఆ.
 వాప్యము. సం. వి. ఆ. న. చెంగల్యోక్తుః.
 వామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తమస్త్రీ. ఆ. స. ము ధనము.
 పుం. ఆపుపాదుగుడు. 1. శివుడు; 2. మన్మథుడు.
 విణ. 1. సవ్యము; 2. సుందరము; 3. వక్రము;
 4. ప్రాప్యము; 5. ప్రతికూలము.
 వామదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.
 వామనగాయ. దే. వి. (వామనము + కాయ.) ఉత్త.
 గాయకు ఉపయుక్తమైన ఒకదినుగుకాయ.
 వామనగొమ్మ. దే. వి. (వామనము + కొమ్మ.) ఉత్తరవే
 సిన వామనగాయఖండము.
 వామనపాతుకాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. ఆం.
 భా. ద్వ.
 వామనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దక్షిణపుదిక్కునందలి
 యేనుగు; 2. మానమువకు రెండరత్నులకంటె మీ
 జగొణపడినయేనుగు; (ఇది నింద్రము.) 3. ఉ
 డుగు.
 వామనములు. దే. వి. బ. వామనగాయలు. "ర. వామ
 నములు నవామలకములు వామగతిడిగవామయ
 లుకను." చంద్ర.
 వామనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు విణ. పొట్టివాడు.
 వామలూరువు. సం. వి. ఉ. పుం. పుట్టు. (చూ. వామ
 లూరుము.)
 వామలోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చక్కనికన్నులు
 గల ఆడుది; 2. ఆడుది.
 వామి. ఉభ. దే. వి. ప్రాగ్, రాశి. "ఎ, గీ. వంటక
 ట్టెలకని తెచ్చివామలిడిన, యగలుప్రాకులవై."
 య. ౧, ఆ. — సం. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుగుట్టము;
 2. ఆడుగాడిద; 3. ఆడులూట్టిము; 4. ఆడునక్క.
 వామ. దే. స. క్రి. (చూ.) తోరు.
 వాయ. వై. వి. 1. దండులుత్రోటిలోనొకతూరిపో
 నెడు ధాన్యము; 2. కొండనందిచ్చిన నేల.
 వాయదండము. సం. వి. ఆ. పుం. సాలెవాడుగోత
 సరికట్టెదపలక.

వాయనము. సం. వి. ఆ. న. వ్రతోద్ధావనకాలము
 నందు ఉపాయముగానిచ్చెడుమోడకము.
 వాయము. దే. విణ. వర్ధము. "వాయపురజ్జాలేల."
 మార్క. ౪, ఆ. (చూ. రజ్జాలాడు.)
 వాయవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వాయుసంబం
 ధమైనది. (దిక్కులోనగునది.)
 వాయుసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాకి; 2. అగలు
 మ్రును; 3. సరళద్రవమును ధూపద్రవ్యము.
 వాయుసారాథి. సం. వి. ఇ. పుం. గుడ్డగూబ.
 వాయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాచి; 2. బమ్మమేడి.
 వాయసోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుకల్లి, కాళోలి.
 వాయి. వై. వి. 1. నోరు; "ఉ. వానిముక్కునకొ,
 వాతకు గర్జరంధ్రముల వారక శోడితధారలొ
 ల్కంగా." భార. సభా. ౧, ఆ. — 2. ముఖము;
 "మిడుతలచిచ్చువారబడి." రా. యు. కాం. —
 3. ఖడ్గధార; 4. వాయువు. (కోరవాయి, మండ
 వాయి, వాయివిశంగము.)
 వాయిచే. వై. స. క్రి. (వీణాదివాద్యములను) వా
 దనముచేయు. "నీ. నేలయునింగియు దాళము
 లొగావించియేపున రేగి వాయించురాడ." భార.
 విరా. ౨, ఆ.
 వాయింట. దే. వి. ఒకదినుగుకూరాకు, బర్బర. (దీని
 భేదము కుక్కవాయింట.) ఆ. పా. ద్వ.
 వాయింపు. వై. వి. వీణాదివాదనము, వాయింతుట.
 (చూ. ఆరగింపు.)
 వాయిదము. వై. వి. వాద్యము. "ఉ. పొత్తుకలుపేరట
 ముల్ దగరెచ్చవీటిలో, నెల్లడెద్రిమ్రుందోడ
 గిరింపుగవాయిదముల్ నెలంగగలకొ." య. ౪, ఆ.
 వాయిదా. హిం. వి. గడువు.
 వాయిదార. వై. వి. వంకలగలకత్తి. ఆం. భా. ద్వ.
 వాయివిశంగము. వై. వి. విడంగము, త్రిమిషుము.
 వాయువు. సం. వి. ఆ. పుం. గాలి. (దీని భేదములు. —
 గోగంధనము, వాసంతము, చారము, కింబులక
 ము, ఇరింగణము, ధుంధు, మాషకము, వాత్య.
 (ఆయా యర్థము వాయువిషయకదజ్ఞాయ
 నది.) పంచవాయువులు. — ప్రాణము, అహనము,
 సమానము, ఉదానము, వ్యానము. పంచోపవా
 యువులు. — నాగము, కూర్మము, కృకరము, శేవ
 దత్తము, ధనంజయుడు.)

వాయుజేగి. సం. వి. ౧౯. పుం. వాయువుయొక్క వేగమువంటి వేగము గలిగినదగుటచేత కుక్కకియ్యడబడినవేరు. (చూ. గచ్చి.)

వాయుసఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్ని, గాలి నెచ్చెలి. వాయోడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వా+ఓడు.) చూపిపిటికియగు. “క. మాయయ్య పెద్దకొలుపున, వాయోడకయిట్లనంగవలయుంజామ్మి.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. వార. దే. వి. 1. ఎనిమిదిపుంజేములనూలు; 2. (తెక్కయందలి) ఎచ్చుతక్కువలు.

వారంటు. ఆం. వి. (ఒకని పట్టుకొనుటకు) అధికారపత్రిక.

వారబుట్టు. ద్వ. స. క్రి. (వా+రా+పట్టు.) అపాశించు. “ఉ. అగస్త్యమూర్తియై యీవుపకేతనంఢరిమహిళబలాంబుధివారబుట్టెడుకొ.” శై. ౧, ఆ. “నీ. రథచక్ర నేమినిర్గతభూరజోరాజివార్ధలాక్ష్మ-వృడివారబట్ట.” (ఇక్కడ వారబట్టననగా ఇంకింపఁగాననియర్థము.) శై. ౫, ఆ.

వారకము. ఉభ. దే. వి. లేనికాలమునందు వృద్ధ్యాదులు లేక యువయోగార్థమొకరికిచ్చికలిగినకాలమునందు మరలఁబుచ్చుకొనెడు ధనాదికము. “క. వారణ ఘోటకభాండా, గారంబులుమొదలు గాఁగఁగలధనములతో, సూరినుతయందఱమునీ, వారకములుగాఁగవు పగవుముబద్ధికొ.” భార. ఆది. 3, ఆ. “నీ. పలుకులచెలవంబుకలికి కీరములకు వారకమిచ్చిలేవనజగంధి.” విక్ర. 2, ఆ.—సం. ఆ. పుం. గుఱువునడ. విణ. వారించునది.

వారడ. దే. వి. తాటాకువారించివ్వ.

వారడి. దే. వి. నట్టి, లోపము. (అవారడియిందఁగలనీవచ్చెను.)

వారడు. వై. స. క్రి. చోలింఁ. (అప్ర.)

వారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెలియలికట్ట. ఆ. న. మ. వారించుట. పుం. ఏనుగు.

వారణబున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరఁటి. (రూ. వారణపువ్వు.)

వారధి. దే. వి. వంతెన.

వారము. ఉభ. దే. వి. వారువముయొక్కరూపాంతరము. “క. తేరులుచెయగలమెకములు, వారముకాలరులుదన్ను వారిఁగొలువక, తేరులుబూరలుగాకలె, బోయకలగనపుడెకరిపొరికిఁజనియెకొ.” అచ్చ. యు. కాం.—సం. ఆ. న. మద్యపాత్రము. పుం. 1. విశాఖాదివాసరము; (ఇవి

యెడు.—అదిత్యవారము, సోమవారము, మంగళవారము, బుధవారము, బువహస్పతివారము, శుక్రవారము, శనివారము.) 2. తడవ; 3. సమాహము, 4. వాకిలి; 5. క్షణము; 6. మజ్జవృక్షము. దు. శివుఁడు.

వారముఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యోగ్యతఁబట్టి జనులచేత సత్కరింపఁబడినవేశ్య.

వారయాత్రికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. పెండ్లిచుట్టుము.

“తే. ఆరగించిరసాధారణానురక్తి, వారయాత్రికులును బెద్దవరుసవారు.” వై. ౩, ఆ.

వారవాణము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కవచము.

వారను. హిం. వి. అస్తికర్త.

వారస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య. (ఇట్లు వారకాంత, వారాంగన. మొ.)

వారాన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము. “ఉ. పున్నమవస్థ శంభుతలపుత్ర ముకుందునిచూపు దట్టపుకొ, వెన్నెలదుంపజక్కవలవేసరిచీకటిమాఁకవిష్ణువా, రాన్నిధియుబ్బు తామరలరాయిడివెల్పులవంట మింటిపైఁ, దిన్ననిపూర్వచంద్రికలుదిక్కులకుకొ వెదచల్లుచుండఁగకొ.” వి. పు. 2, ఆ.

వారాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సంద్రము, నీటికుప్ప. “వారాశిగర్భంబుమేరమితొ.” స్వా. 3, ఆ. (రూ. వారిరాశి.)

వారాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకమాతృక; (చూ. మాతృక.) 2. అడవియాడుపంది; 3. పాచి తీగ; 4. నేలతాడు.

వారి. సం. వి. ఇ. న. 1. నీళ్లు; 2. కురువేరు. స్త్రీ. సరస్వతి. ఈ. కుండ. ఇ. ఈ. 1. ఏనుగులబట్టెడుచోటు; 2. ఏనుగులబట్టెడుపల్లము, (చూ.) అవపాతము.

వారింఁ. సం. స. క్రి. అడ్డగించు, నివారించు.

వారిజము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర; 2. ఉప్పు. పుం. 1. శంఖము; 2. శంబూకము; 3. బాడిదము.

వారిజము. వై. వి. పారిభద్రము. ఆం. భా. ద్వ. కొండబూరుగు. (అని కొందఱు.)

వారిణ. దే. వి. చిన్నచేపలనుబట్టెడు సాధనవిశేషము.

వారిదము. ఉభ. వై. వి. పారిభద్రము. “క. మడిగొఱకొఱనిగుడఁగన, పుడిమొగములతోదుతేనివైనూర్పులుకుఁ, చదలుద్రువ నేసివిరా, రిదములేఱంగొందడేనీవేల్చిడికొంచెకొ.” అచ్చ. యు. కాం.—సం. ఆ. పుం. 1. వేగుము; 2. ముద్ద. వారిధి. సం. వి. ఇ. పుం. వారినిధి, సముద్రము.

వారిపల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) నాచుకీ.
 వారివాహము. సం. వి. ఆ. పుం. మబ్బు, నీరుతాల్పు.
 వారు. యు. దే. స. క్రి. రెండుచేతులతో తాటాకు
 ఓరచివున్న. -వై. ఆ. క్రి. 1. ఉడుగు*¹; “క. భూరి
 భుజం డడ్డునుడతి, కూరుడుదన యప్రసిద్ధుఁ
 జూపఁగరంగ, ప్రారంభముడైనతనికా, వారకవ
 ర్ణిచుజనరవంబిదియధిపా.” భార. ఆది. 2, ఆ.
 “క. దారాపేక్షంగవ్య, ప్రారంభముబూనియిహ
 మునందుబరమునకా, వారనిసంక్షేపంబుల, గూ
 రునరుడుదానిఁజేరగొనకొండ్రెబుధుల్.” భార.
 కాం. 2, ఆ. (దీనికి వ్యతిరేక క్షాప్తమందును వ్య
 తిరేకార్థకవిశేషణమునందునుమాత్రముప్రయో
 గములు కానబడెడి.) 2 వడియు*². (గంజివా
 రెను.)

వారుమే. యు. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. వై. ప్రే. వార్పు
 నకు మొదటిరూపము.

వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పడమటిదిక్కు;
 2. సారాయి; 3. శతభిషద్బుక్షత్రము; 4. ఒక
 దినుసుగట్టికీ.

వారుపు. యు. దే. వై. వి. వార్పునకు మొదటిరూపము.
 వారువపుజెన్నము. ద్వ. వి. ఆశ్వమేధయాగము. “వా
 రువంపుజన్నము.” ఆచ్య. బాల. కాం.

వారువము. దే. వి. గుఱ్ఱము, ఆశ్వము. “శ్రుతులువా
 లుగును వారువములయ్యె.” భీ. ౪, ఆ.

వార్పు. యు. దే. ఆ. క్రి. ఆచమింకే. “ఒడలుకడిగి
 నివార్చి.” సా. ౨, ఆ. -స. క్రి. ప్రతిజ్ఞించు. “వ.
 భవదాగమనంబువార్చినియతవృత్తినున్నవాడ.”
 భార. కాం. 2, ఆ. -వై. ప్రే. వారఁజేయు. (వం
 టలక్క గంజివార్చెను.)

వార్డరు. ఆం. వి. చెరసాలలోనుండు బండ్రతు.

వార్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వృత్తాంతము; 2. వర్తనము;
 3. జీవనోపాయము; 4. అర్థానర్థవివేచనవిద్య;
 (చూ. విద్య.) 5. వార్తాకముకీ. ఆ. న. ము. 1. పా
 ల్లు; 2. ఆరోగ్యము. విణ. 1. రోగము తీరినది;
 2. జీవనోపాయముగలది.

వార్తాకము. సం. వి. ఆ. పుం. వంగకీ.

వార్తాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములకీ.

వార్తావహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కావడిమోసె
 డువాడు; 2. వృత్తాంతమును తెలిసికొనిపోయి
 చెప్పువాడు.

వార్తాకము. సం. వి. ఆ. న. ఉక్తానుక్తదుర్భాగములను
 వ్యక్తముచేసెడు గ్రంథము. పుం. పక్షివిశేషము.
 వార్తకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సందేశహరుడు, దూత.
 వార్ధకము. సం. వి. ఆ. న. 1. పృథ్వీమము; 2. పృథ
 వమూహము.

వార్ధక్యము. సం. వి. ఆ. న. ముసలితనము, పృథ్వీమము.
 వార్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. వారిధియొక్కరూపాంతరము.
 వార్ధిషికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పడ్డికిచ్చి జీవ
 నముచేయువాడు, కునీరుడు.

వార్పు. యు. దే. వి. ఆచమనము, వై. గంజి.

వార్తము. సం. వి. ఆ. న. వర్తములసమూహము. (వర్త
 ము=కవచము.)

వార్వపుటగ్గి. ద్వ. వి. (వార్వము+అగ్గి.) బడబాగ్గి.
 “నీ. ఎఱుఁగఁడుతనలోన నేప్రాద్దుబాదుకయే
 ర్పువార్వపుటగ్గియెగ్గుమదిని.” య. ౧, ఆ.

వార్వము. దే. వి. వారువముయొక్కరూపాంతరము.
 “ఎ, గీ. పఱలు నేనికతిండి వార్వమును దొలఁత,
 గాఁగదానెక్కి.” కళా. 3, ఆ.

వార్షికము. సం. వి. ఆ. న. కలుక్రాంతకీ. విణ.
 1. వానకాలమునఁబుట్టినది; 2. సంవత్సరకాలపరి
 మితగలది.

వాఱుంటువిల్లు. దే. వి. (వాఱు+అంటువిల్లు.) తార్ల
 పనివారి వాఱుగట్టిన పెద్దవింటికోల.

వాఱు. దే. వి. సన్న గాఁగోసినతోలు.

వాఱెను. దే. వి. (వాఱు+ఎను.) 1. నొగతోకాడిని
 చేర్చికట్టెడు వాఱులోనగునది; “ఎ, గీ. గుఱ్ఱముల
 నాలుగములఁగూల నేసి, వాఱెనయుఁజక్రరక్ష
 కద్వయముఁద్రుంచి.” ఉ. హరి. 3, ఆ. -2. ఏడి
 కోలతోకాడిని చేర్చికట్టెడువాఱులోనగునది;
 (చూ. పగ్గుము మొదటియర్థము.) 3. ముంగిసమ్రా
 నితోగడను చేర్చికట్టెడు వాఱులోనగునది.
 వాఱెనుపీల. ద్వ. వి. ఏడికోలకును కాడికిని నడు
 ముచేరికగానుండెడుకొయ్య.

వాలకము. ఉభ. దే. వి. 1. మోసము. “వానివాలక
 మొకవీరవానరలలామముగన్గొని.” రామా. 2,
 ఆ. -2. వేషము, (చూ. అట్టాడు.) -సం. ఆ.
 పుం. న. 1. ఉంగరము; 2. నూడిగము.

వాలధి. సం. వి. ఇ. పుం. వీనుఁగుగుఱ్ఱములోనగువాని
 తోడ.

వాలపాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శెడవిళ్ల, పారిశుద్ధ్య.

వాలము. ఉభ. వై. వి. బెబ్బలి. “క. వాలములదంష్ట్ర కర, వాలముల నెత్తియేసివాలములనే, బాలముల దగిలినకిటి, జాలముల దూరెనింద్ర, జాలముల గణ.” సా. ౧, ఆ. -సం. ఆ. పుం. 1. తోడ; 2. తలవెండుక; 3. కత్తి.

వాలయింఁచే. దే. అం. శ్రీ. నిర్బంధించు. “క. ఏవారికి నిన్ను వాలయింపగ నేలా.” భో. ౫, ఆ. (వాలా యించుయొక్కరూపాంతరము.)

వాలలుగడు. ద్వ. వి. (వాల+అలుగుడు.) వాలిడి కోటి.

వాలహస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెండుకలుగలతోడ క; 2. వెండుకలసమాహము.

వాలాయము. దే. వి. నిర్బంధము. “చవిగానియిందుల కు హారా హారిగాఁబోయేలావాలాయము నేయఁగా.” స్వా. 3, ఆ. -విణ. 1. అనివార్యము; “నీ. సుతులుపుట్టియేనిసుతులకమ్మతున్న వాలాయమై వెంటవచ్చెనేని.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. “క. వాలాయమువలరాయని, వాలాయము సోకి ధైర్యవప్రబంధగణ.” (వాలాయము-వాలాయముగ.) భద్రా. ౨, ఆ. -2. నిరంతరము. “నీ. ఆవేలుపుఁజేలికఁబట్టిరానేనుచేతు, లవెడల్గు నేలవాలాయంబుగాఁగనపూడ్చియల్లిభజించుచున్నజనుల, చేతఁబూజలు గొనుఁబూతనా భూతనారీహర్త.” పాండు. ౫, ఆ. -శ్రీ. విణ. అవశ్యము. “క. మాయావదఁబాపుమువా, లాయము.” రామా. 3, ఆ. “ద్వి. ఈదేవునినడుగు, వాలాయమిదివినవలచితివేని.” విష్ణు. పూ. ౧, ఆ. (వాలాయము-వాలాయముగ.)

వాలాయించే. దే. ఆ. శ్రీ. నిర్బంధపడు. “క. వాలాయించినంబున, నేలమృతపంబునేయ.” వీర. ౨, ఆ. -అం. శ్రీ. నిర్బంధపఱుచు. “ఐ. మీకునాచెప్పినట్లుగుఁగదాయని వాలాయించియడిగినప్పుడు.” భో. 2, ఆ.

వాలారు. ద్వ. విణ. (వాల+అరు.) వాడియొనది. “వాలారులైకరజంబులీ నీగిరించె.” పా. ౫, ఆ. (“వాలారుతూపు.” చూ. వారి.)

వాలిడి. ద్వ. వి. (వాల+ఇడి.) తోడలేనికోటి. విణ. తోడలేనిది.

వాలిక. ఉభ. దే. విణ. 1. దీర్ఘము; “క్రొవ్యాడివాలిక చూపుల్.” రామా. ౧, ఆ. -2. వాడియొనది.

“క. వాలికైదువులాడిననే, లకొఱి యొప్పిరళి

మన్యులత్సఁఖల క్రియకా.” (చూ. దీనిముందుభాగము కొండొక మూడవయర్థముకడ.) భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. “వాలికయమ్ములు.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. -సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగిటిగుంట.

వాల. యు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. అతిశయించు; “వాలినపేర్చి.” హరి. ఉ. ర. ఆ. -2. క్రిందికిదిగు; 3. బఱగు; 4. వంగు. (వ్రాలుయొక్కరూపాంతరము.) (చూ. వాలుచు.) -స. శ్రీ. అతిక్రమించు. “క. నీకును నాకుకా, వాలియవిచేయవచ్చునె.” (చూ. దీనిముందుభాగము మూడు ఆ. శ్రీ. మొదటియర్థముకడ.) భార. శాం. 3, ఆ. -వై. వి. 1. కత్తి; “క. వాలుపయినడచునట్ల, బృలికవడవడవడంకి.” భార. ఆది. ౨, ఆ. -2. దైర్ఘ్యము; “నీ. లోలాక్షి మాపువాలగల వాలుగమిలపజ్జిమధ్యము నఁగూర్చంగమఱచె.” భాను. ర. ఆ. -3. వాడిమి*. (చూ. వాలారు.) -విణ. 1. దీర్ఘము; “నీ. వాలుగాఁగై వ్రాలువేలుపుపూబంతిచాలు మేలైనవాసనలుగట్ట.” రామా. ౧, ఆ. -2. వాడి*; “తే. నూతు సెక్కవాలమునక్రొవేసి.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (రూ. వాలరమ్మ. హరి. పూ. F, ఆ.) (ఇది గొడ్డురాలువంటిది.) -3. కూర్చుము*. “ఎ. గీ. వాలుమృగములున్నవనమనితలఁచు.” భార. ఆది. ౬, ఆ. వాలుగంటి. దే. వి. (వాల+కన్తు.) 1. దీర్ఘములయినకన్తులుగలయాఁడుది; 2. ఆఁడుది. (వికాలాక్షి.) “శా. వాలుంగంటికినింటియాతఁడుమమోవాఁచాప్రదానక్రియా, పేలాలోలుఁడు.” హరిశ్చ. 3, ఆ.

వాలక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇసుక. ఆ. న. ము. నూగుదోసకి.

వాలకొంగ. ద్వ. వి. వక్రుకొంగ, బకము.

వాలగ. దే. వి. 1. మత్స్యవిశేషము; “నీ. తెలివాలగలడాలుగల సోగకనుదోయి సొంపుగుల్మెడుని ప్రమంపుఁజూచి.” కుక. ౧, ఆ. (చూ. వాలుదైర్ఘ్యమునవర్ధము.) -2. మత్స్యము. “ఉ. వాలములొకునకొగిరులువజ్రనిపాతముసంస్మరింపఁబెకా, వాలుగలై.” పా. 3, ఆ.

వాలగకంటి. దే. వి. 1. వాలుగవంటికన్తులుగలయాఁడుది; 2. ఆఁడుది. (చూ. నులుము రెండవయర్థము.) వాలగలొకి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వాలగఁధాలు. దే. వి. మృగము, మినకేతనుడు.

పాలుగడుపు. ద్వ. వి. (పాలు+కడుపు.) బొజ్జ. (రూ. పాలుగడుపు.)

పాలుగపాము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పాలుచే. దే. ప్రే. వాలఁజేయు. (రూ. పాలు. పంచుటకు. —“అన్నదీనుతుఁడుకత్తివైపమెయివాల్చి యదిపట్టివైచె.” భార. భీష్మ. 3, ఆ.)

పాలుచేక్క. ద్వ. వి. శుక్రఁడు.

పాలుడు. దే. వి. వాతారికి. “ఎ, గీ. కోరిపాలుడుతైలంబుఁగ్రోలువారు.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

పాలుపు. దే. వి. పాలుపుట. “అరపాలుపుచోపులు.” (రూ. పాలు.)

పాలుప్రాద్దు. ద్వ. వి. లేఁప్రాద్దు, అపరాష్ణము.

పాలుమగడు. ద్వ. వి. శూరుడు. “క. తాలిమియు దృతియుఁబ్రజ్ఞ, శీలతయుఁబరాత్తగుణవిశేషజ్ఞతయుం, గాలోచితకార్యముఁగల, పాలుమగండ్లెలజలధివలయితధరణిక్.” పంచ. వేం. 3, ఆ.

పాలుమెకము. వై. వి. అడవిపంది. ఆంధ్ర. ద్వ. కాం.

పాలువ. దే. వి. పాలుగయొక్కరూపాంతరము. “చ. వడిబుటమెత్తిదాటు నిడుపాలుపచాలువయింత నంతఁదై, నిడువేలిగుంచెలక్ దెలుప.” పంచ. వేం. ౪, ఆ.

పాలూరు. దే. ఆ. క్రి. ఆలస్యమును. “ద్వి. ఏలినపతి కార్యమెడయైనయెడను, పాలూరనటు సేయు వాఁడు మధ్యముఁడు.” రా. యు. కాం.

పాలెము. దే. వి. విణ. క్రి. విణ. పాలాయముయొక్కరూపాంతరము. (నిరంతరమునకు. —“క. నీవారము నుచునమిక్, తోవాలెముగొలుచువారిదొసగుల పాలం, బోవిడిచినిరాబారుల, గావించుచెనంటి వీవెకదపరికింపఁ.” అచ్చ. యు. కాం. —అవశ్యమునకు. —“చ. నేలతొల్పుయ, పునితలఁబూనిర క్కనునిపాలెమువాలెముసొచ్చిచేడియం, గనుఁగొని.” అచ్చ. కిష్కిం. కాం.) (ఈరూపపాతిప్తనకవిత్వమునందుమాత్రమే కనబడుచున్నది.)

పాల్మము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నారది. (చీర.)

పాల్గంటి. ద్వ. వి. పాలుగంటియొక్కరూపాంతరము.

“అపాల్గంటింజేకొంటిమి.” భాగ. ౧, స్కం.

పాల్చీకి. సం. వి. ఇ. పుం. సంస్కృత రామాయణమును రచించిన మహర్షి.

పాల్లభ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆధిపత్యము, దొరతనము.

పావమాకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) యుక్తియుక్త

ముగా మాటలాడువాఁడు, వాగ్వి.

వావాదు. వై. వి. (చూ.) ఉపన్యాసము, వాఙ్మఖము*.

వావి. దే. వి. బంధుత్వము. “వావిఁజెల్లెలుగానికూఁతురువంటిది.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

వావింట. దే. వి. వాయింటయొక్క మాఱురూపము.

వావిక. దే. వి. కుత్తుక మొదటఁగలగుంట.

వావిరి. దే. వి. 1. క్రమము; “క. రూపకమష్టవి, ధావహుగులక్షణంబు లలలత్వంబుల్, వావిరిసె నర్థువీనికి.” కా. ౫, ఆ. “ఈవావిరి.” కా. 3, ఆ. —2. అనుగతి; “క. పోవఁగనయ్యగసాలెయు, వావిరిఁదోడరుగ.” భా. ౫, ఆ. —3. ఉత్కర్షము.

“వావిరిదక్కిన చామరంబులుఁ.” రా. యు. కాం. —విణ. 1. అధికము; “ఒదవెవావిరియైజలత్పష్టనాకు.” రా. యు. కాం. —2. అనుగతము; “చ. వలదనియెంతచెప్పినను వావిరివైకడు వేగపాటు మైఁ, బలుమలునెల్లడందొడరఁబాఁతుడు.” భా.

ర. విరా. ౨, ఆ. —3. ఉత్కర్షము. “వారిజసంధి పుండొసఁగెవావిరియైనవరంబులు.” నిర్వి. ౪, ఆ.

నావిలి. దే. వి. శేఫాలికి. (ఇది ద్వీపధము; నల్లవావిలి, తెల్లవావిలి. ఇదియే నల్లవావిలి.)

వాపురము. దే. వి. వారువమునకు మాఱురూపము. “నీ. నెలతొల్పు నేపడమ్మలకు నైవేల్పుబోనమ్మఁ దెచ్చినవాపురమ్మవాడు.” రా. వి. ౧, ఆ. (దీనికి సరియైన ప్రయోగము చిక్కినదికాదు.)

వాపుల్లము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వరింపబడినది.

వాశకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆడ్డసరము. 1.

వాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) బాడిస.

వాశిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడేనుఁగు; 2. అడుది. ఆ. న. ము. మృగపక్షిధ్వని. విణ. వాసకట్టఁబడినది.

వాస. దే. వి. ఇంటికిమీఁదపఱ పెడువాసము. “నివేశనంబుల్ బంగరువాస.” అని. ౧, ఆ.

వాసంతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒంటె; 2. కోయిల; 3. తెమ్మెర. విణ. 1. ఉంచఁబడినది; 2. వసంతసంబంధమైనది.

వాసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవి మొల్లి; 2. పువ్వులగురవెంద; 3. బట్టకడిమి.

వాసకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇల్లు; 2. ఆడ్డసరము. 1.

వాసకనక్షక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియుఁడు పడకకు పచ్చెడునీ తెలిసిపడకిల్లనింగారిం చిత్తానునుసింగారిం చుకొనియుం డెడునాయక. (చూ. నాయక.)

వాసగృహము. సం. వి. ఆ. న. పడకిల్లు, భోగగృహము.

వాసన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. గంధము; 2. అనుభూతా
ర్థస్మృతి; 3. ప్రత్యాగతి. అ. న. ము. 1. వాసనకట్టు
ట; 2. వస్త్రము; 3. వీరాసనము. విణ. వసనసం
బంధమైనది.

వాసనకొడుపు. మి. వి. పెద్దయూడవత్తి. ఆము. ర. ఆ.
వాసపోయు. దే. ఆ. శ్రీ. వాసాలుపజపు. “నీ. వాస
పోనెడుచోట వాసనగలవాసమేపెవాసమును
క్కడింటెనుమీప.” రా. వి. 3. ఆ. (చూ. వాస.)

వాసము. ఉభ. దే. వి. ఇంటికిమీడవజపెడుపట్టె.
(చూ. వాసపోయు.) — సం. వ. న. వస్త్రము.
(చూ. చాలు మొదటియర్థము.) (మొదటిరూపము
వాసస్సు.) ఆ. పుం. 1. ఇల్లు; 2. అడ్డసరము. 1.

వాసయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధపాడి, చూర్ణము.
వాసరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. దినము, దినసము, ప్రార్థన.
వాసవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుతేడు.
వాసి. ఉభ. దే. వి. 1. తారతమ్యము; “క. ఆసేనకునీ

సేనకు, వాసియడిగదీపు.” భార. ఉద్యో. ౨,
ఆ.—2. భేదము; “నీ. ఇందుఁడత్యధికంబైభేదం
బుపరికింప సేసరించెఁబడసేనిలిపె, ననునివిమొ
దలైనయట్టి భూతార్థంపుఁగ్రియలపట్టున సేసరిం
చుఁబడయు, నిలుపుననునివియాదిగాఁగలభవి

వ్య, దర్శవచనంబులైన క్రియాపదంబు, లునుచు
కొనుటయేవాసియొందునదలంప.” కళా. ౫,
ఆ.—3. ఆధిక్యము; “వ. తేజంబువాసికినాస
పడియెడినుయిదుపురకుసఖ్యంబు సమకూరనే
ర్పునేయనుటయు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—

4. లాభము; (వాఁడుపడ్డికివాసికిచ్చిజీవనముచే
యుచున్నాడు.)—5. ప్రసిద్ధి; “ఇందునందును
వాసికిసెక్కిరి.” భాగ. ౨, స్కం.—6. పరిమితి.
(ఇందుచుప్పొత్తికవాసి గ్రంథముచ్చుపడినది.)—

విణ. 1. ఉత్కృష్టము; (దానికంటె నిదివాసి.)
2. స్వస్థము; (ఇప్పుడు నాకు ఓళ్లువాసిగాను
న్నది.) 3. భాగ. “క. కాశిమనీసుముమీచే,
వాసిగవినిసంకయములువాసితిమి.” కూర్మపురా

ణము. ర, ఆ.—సం. వి. ఈ. శ్రీ. వాసియొక్క
రూపాంతరము.

వాసింతు. సం. ఆ. శ్రీ. వసించు. స. శ్రీ. వాసన
కట్టు. (చూ. నెలవత్తి.)

వాసిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. అఁడేనుఁగు; 2. అఁడుది.
అ. న. ము. వృగపక్షులధ్వని. విణ. 1. వాసన
కట్టినది; 2. వాసనకట్టినది.

వాసుకి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక సర్పరాజు.
వాసుడేవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వసుడేవునికొడుకు,
కృష్ణుఁడు.

వాసువు. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నాట్యపరిభాషయందు
బాలిక.

వాసె. వై. వి. వాసెగ్రోలు. “మ. ఎలమిందు మైద
మ్రోతవాసెరవలెయింపొందమట్టిల్లుతో, వెలసీ
కారులకూడకపాటలమరకొనేవేడ్చెలోనాలిగా,
ద్బులపేరంగలనట్టువులేగజవఁగోపులే నూపులే
దీవెపా, త్రలకయ్యామనిపూపుముతైపునరుల్
దాల్చంగనిచ్చెంగడుకొ.” య. ర, ఆ. (మొదటి
రూపము వాసియ.)

వాసెగ్రోలు. ద్వ. వి. (వాసె+గ్రోలు.) పిల్లంగ్రోవి.
ఆము. ర, ఆ.

వాసెన. వై. వి. ఆవిరిపోకయేసటికండమాతిమూసి
కట్టినగడ్డ*.

వాసెనకట్టు. ద్వ. వి. వాసెనగుడ్డకట్టువంటికట్టు. “ఉ.
మాసినచీరగట్టుకొని మానముతోడనిరస్తభూష
యై, వాసెనకట్టుకట్టినడువాలికకనుపట్టువెట్టి
లో, గానిలి చీకటింటికడకకట్టివె జలదాంత
చంద్రరే, భాసద్భూతంగియైపారలెగాఢమనో
జవిపాదవేదనకొ.” పా. ౧, ఆ.

వాసెనకుడుము. ద్వ. వి. ఇడ్డెనయను పిండివంట.
వాస్తవము. సం. వి. ఆ. న. యథార్థము.

వాస్తవికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) యథార్థమైనది.
వాస్తవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వసించదగినది.

వాస్తవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గృహస్థుడు. “పండి
నపెరటికల్పకమువాస్తవ్యుడు.” స్వా. ౧, ఆ.
వాస్తుకము. సం. వి. ఆ. న. ఒకదినసుకూరాకు, చక్ర
వర్తము. (రూ. వాస్తూకము.)

వాస్తువు. సం. వి. ఈ. పుం. న. 1. ఇండ్లు మొదలైనవి
యేర్పాటుపడగినభూమి; 2. ఇల్లు.

వాస్తోష్మతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుతేడు.
వాస్త్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. వస్త్రముచేతఁ
గవ్వఁబడినది; (రథము.) 2. వస్త్రసంబంధమైనది.

వాహద్విషము. సం. వి. వ. పుం. ఎనుపోతు.
వాహనము. సం. వి. ఆ. న. ఎక్కడగినయోనుఁగులో

నగునది.
వాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. ఎద్దు;
3. భుజము; 4. వాయువు; 5. ఇరుస.

వాహసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెనుబాము; 2. కూముకాలువ; 3. నీరుచెంచేలికి.

వాహితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) వహింపబడినది. వాహితము. సం. వి. అ. న. ఏనుగుయొక్కవారకుంభము క్రిందినోటు.

వాహిని. ఉభ. వై. వి. వాగ్ధోరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నది; 2. నేన; 3. నేనావిశేషము. (ఎనుబదియొక్కరథము అన్నియేనుగులు ఇన్నూట నలువది మూడుగుట్టులు నన్నుటయేపురు కాల్యరును గలది.)

వాహినీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నేనానాయకుడు; 2. సముద్రుడు.

వాహ్యము. సం. వి. అ. న. వాహనము, వి. వహింపదగినది.

వాహ్యలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్వారి. (చూ. ప్రాయాలు.)

వాళి. దే. వి. 1. పనులుపోవుదారి; 2. వాడుక.

వి.

వి. దే. అప. ది అనుదానికి బహువచనము. (చూ. ది.) వింగడము. వై. వి. 1. విస్తీర్ణము; “వింగడమైనయొక్కపనవిధిగనుగొనె.” అము. ౫, అ. — 2. గుండరము; “నీ. వింగడంబైనట్టి ముంగిటనిడికొన్న బృందావనికి మ్రుగ్ధ పెట్టుదాన.” అము. ౪, అ. 3. విపరీతము*. “క. అంగజహరని ప్రసాదము, సంగలుగుచుపచ్చెగురుడు నాడాదిగమా, వంగడముననదియిప్పుడు, వింగడమైకూతురు ధృవి చెకనాకుక.” విజ. ౨, అ. — 4. వేలు*. (చూ. వింగడించు.)

వింగడించు. వై. స. క్రి. వేలువలచు, విభజించు. “అమరవరక్షమారవరాంబితవృత్తులు వింగడించి.” హన. ౨, అ.

వింజామర. మి. వి. (వెల్ల+చామర.) తెల్లనిచామరము. “ఎ, గీ. భార్యవింజామరడనొప్పు పాండుగనియె.” అము. ౪, అ. (రూ. వింజామరము. “ఎ, గీ. రమణి శ్రీదేవివింజామరంబువీన.” శేవ. ౫, అ.) (సంధిని వర్ణవికారము.) (అలవమున వెల్ శామరముందురు.) (ఇది ముంగోపమువంటిది.)

వింజలి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వింజేము. వై. వి. వింధ్యపర్వతము. కళా. ౫, అ.

వింటు. దే. వి. వినుట, శ్రవణము. కళా. ౨, అ.

వింటాలము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. హంస. ౧, అ.

వింటికోల. దే. వి. (విల్లు+కోల.) తొట్లపనివారియొక్క ధనురాకారమైన సాధనవిశేషము.

వింటిపట్టు. దే. వి. (విల్లు+పట్టు.) (చూ.) అమ్మవేటువేల, ధన్వంతరము.

వింటిరాసి. ద్వ. వి. (విల్లు+రాసి.) ధనురాశి.

వింటివాడు. దే. వి. (విల్లు+వాడు.) విలుకాడు.

వింతి. దే. వి. ఆశ్చర్యము. వి. 1. ఆశ్చర్యము; (చూ. ఒయ్యమొదటియర్థము.) 2. అన్యము.

వింతరాలు. దే. వి. (వింత+రాలు.) అన్యరాలు. “నీ. ముంగొంబునడిచియై మూల్గుపుణ్యంబులబిట్టవీగుదురెట్టివింతరాండ్రు.” భాగ. ౬, స్కం. (ఇది ముద్దరాలువంటిది.)

వింతవాడు. దే. వి. అన్యవాడు. “నీ. వింతవాని గటాక్ష వీక్షణంబునజూచు కిసలయోష్టివహించుగిల్లకన్ను.” సం. “కటాక్షయతివాన్యంతైకేకరాక్షసుసాధవేత్.” కాశీ. ౨, అ.

విందు. దే. వి. 1. చుట్టములులోనగువారికి పెట్టెడుభోజనము; “చ. అప్పడ, య్యభిలసృపాలకోటికిను హర్షలకు దనపాకచాతురీ, గుఖమెఱిగింపగంధవహనూనుడు విందని చెప్పె నేర్పునక.” శై. ౮, అ. — 2. అతిథ్యము; ద్వి. కరమర్థమయింటి కడవిందుగుడిచి, యరుగుము.” రా. బాల. కాం. — 3. చుట్టము; “విందులకల్గి నేడిచటవిందు.” పాంచా. ౪, అ. — 4. అతిథి. “క. భూనుతేజ్వరస్త్రీతిరి, బొందితినిగుంగనితగియెడు, విందవయి నాకు.” భార. కాం. 3, అ.

విందుపురుగు. ద్వ. వి. ఒకదినను సారెపురుగు.

విందువు. సం. వి. (త. ఊ. ఉ.) తెలియువాడు.

వింధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. లవలికి. అ. పుం. ము. పర్వతవిశేషము. డు. బోయవాడు.

వింశతి. సం. స. ఇ. స్త్రీ. ఇరువది. వి. ఇరువదినంభ్యుగలది.

వింశము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) ఇరువదపది.

వికంకతము. సం. వి. అ. పుం. ములువెలమి. పుల్లవెలగి. (అని కొందఱు.)

వికచము. సం. వి. అ. పుం. కేతుగ్రహము. వి.

1. వికసించినది, 2. వెండ్రుకలులేనిది.

వికట. సం. వి. అ. స్త్రీ. వజ్రవారాహియనుదేవత.

వి. 1. మిక్కిలి వంకరైనది; 2. విరివియైనది;

3. చక్కైనది.

వికటకవి. సం. వి. ఇ. పుం. వికటముగా మాటలాడు
వాడు, హాస్యకరుడు.

వికటింఁ. సం. అ. క్రి. వంకరయగు, ఎదురుతిరుగు.
(వాడు నాతో వికటించియున్నాడు.)

వికర్ణము. సం. వి. అ. న. స్తోత్రము, పాగడిక.

వికర్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్పుడు.

విక్రీకుడు. సం. వి. అ. పుం. అంగడిపారుపత్తె
కాడు.

వికలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్ఛేదమునొందినది.

వికల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. భ్రాంతి; 2. మాటు
దల; 3. అవాంతరకల్పము; 4. ఒక యర్థాలంకా
రము. (చూ. అలంకారము.)

వికవిక. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.
(చూ. తిరుగలి రంధవయర్థము.)

వికస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంజడికీ. ఆ. పుం. డు.
చంద్రుడు.

వికసనము. సం. వి. అ. న. వికాసము, తెలివి.

వికసింఁ. సం. అ. క్రి. వికాసముపొందు, విరియు.

వికసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికసించినది.

వికస్వరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికసించునది.

వికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మనసుయొక్క కాని
రూపముయొక్క కాని మాటుపాటు; 2. తెవులు.
(హాడశవికారములు. — ఏకాదశేంద్రియములు
పంచభూతములును.)

వికారి. సం. వి. న్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సం
వత్సరము.) విణ. వికారముగలది.

వికావిక. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణ
ము; “వికావికనవ్వు.” ఇలా. 3, ఆ. — 2. కేరుట
యందగు ధ్వన్యనుకరణము; “అటదోచె గగనం
పుటన వికావికగేరుననుదగును.” చంద్రా.
3, ఆ. — విణ. బ. చెల్లాచెదరు.

వికాసము. సం. వి. అ. పుం. వికసనము, తెలివి.

వికాసి. సం. విణ. (క. ఈ. న్.) వికాసముకలది.

వికరము. సం. వి. అ. న. గజకుంభస్థలమధ్యము. పుం.

1. పశి; 2. ఖండము; 3. ప్రాధికాలమునందు
నిమంత్రితులు భుజించిన పిప్పట విస్తరకు మందఱ
కేగుడు అన్నము; 4. నూయి.

వికరణము. సం. వి. అ. న. వెదచల్లట. పుం. జల్లేడుకీ.

వికీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెదచల్లఁబడినది;
2. చెదరినది.

వికుర్వాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోష
మునొందిన మనస్సుకలవాడు.

వికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వికారమునొం
దినది; 2. తెవులునొందినది; 3. రోతయైనది.

వికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వికారము; 2. ఒకఁ
దన్ను. (చూ. ఛందన్ను.) పుం. ఒకసంవత్సరము.
(చూ. సంవత్సరము.)

విక్రము. సం. వి. అ. పుం. ఇరువైయేండ్లవయస్సుగల
యేనుగు.

విక్రవిరియు. దే. అ. క్రి. (విరియు + విరియు.)
మిక్కిలి విరియు. “సప్తాదంబునవిక్రవిరిసి.”
భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

విక్కు. దే. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; “క. అక్కింపు
మెక పుజోదులు, విక్కుచునక్కిండుయెక్కి విరి
తేవియలం, జొక్కుటపుదియ్యపండుల, జక్కుర
తెలివీర్ణనలపు సడలించితగ్గ.” అచ్చ. కిష్కిం,
కాం. — 2. గర్వించు. “క. చిక్కింబోపిడునా
దు చేతనటంచుకొ, విక్కుచుఁ దల్లికడకుజని.”
చంద్రరేఖావిలాసము. ౨, ఆ.

విక్రమ. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ.
సంవత్సరము.) ము. 1. అధికబలము; 2. ఆక్రమ
ణము; 3. శౌర్యము; 4. చరణము.

విక్రమింఁ. సం. అ. క్రి. 1. వీర్యముచూపు;
2. శౌర్యముచూపు.

విక్రముడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. విక్ర
మార్కరాజు.

విక్రయము. సం. వి. అ. పుం. అమ్మకము, విపణము.

విక్రయి. సం. వి. న్. పుం. (చూ.) విక్రయికుడు.

విక్రయించు. సం. స. క్రి. విక్రయముచేయు, అమ్ము.

విక్రయికుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆమ్మడువాడు.

విక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విక్రమము; 2. అ
శ్వగతి.

విక్రాంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విక్రమించి
నవాడు.

విక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) వికారము.

విక్రీడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి అడఁ
బడినది.

విక్రీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విక్రయింపఁబడ్డది.

విక్రేత. సం. వి. ఋ. పుం. విక్రయించువాడు.

విక్రేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విక్రయించఁ
దగినది.

విక్లబుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భయోకాదుల
చేత చేతులుకాళ్లు విలవిలపోవువాడు.

విక్షావము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దగ్గు; 2. కుమ్ము.

విక్షీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎగురవేయఁ
బడినది; 2. విసరివేయబడినది.

విక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎగురవేయుట;
2. విసరివేయుట; 3. కదలిక.

విక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. ఎగురవేయు; 2. విసరి
వేయు.

విఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విఖ్యాతఁడైనది.

విఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి.

విఖ్యాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముక్కుపోయిన
వాడు, ముక్కిండి. (చూ. విఖ్లుడు.)

విగడియ. వై. వి. గడియలో అటువదవభాగము. “ఒ
క్కవిగడియలోనకా.” రామా. ౮, ఆ.

విగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బొత్తిగాఁబోయినది;
2. వెలుంగులేనిది.

విగమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నాశము; 2. విభజనము.

విగళనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి జాటుట, విఘ్ననము.

విగళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి జాతినది.

విగాఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) విగాహితము.

విగాహము. సం. వి. ఆ. పుం. మునుగుట. (చూ. విగా
హనము.)

విగాహించు. సం. అ. క్రి. మునుగు, క్రుంకు.

విగాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మునిగినది.

విగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభిన్నగుణముగలది.

విగుర్వించు. దే. స. క్రి. (విలుచు+విలుచు.) చక్క

గావిలుచు. “క. గర్వించిపలికితివనీ, గర్వముభు
జవిగర్వమును బ్రకాశంబుగనీ, పర్యవశిఖరందైత్తివి,
గుర్వించుముచూతమనినగోత్రభిదుండుకా.” భా
ర. ఆది. ౬, ఆ.

విగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శరీరము; 2. విభాగ
ము; 3. విస్తారము. పుం. న. 1. యుద్ధము; 2. వద్దు
గుణములలో శాకటి. (చూ. గుణము.)

విగ్రహించు. సం. అ. క్రి. కలహించు, పోరు.

విగ్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) విఖ్లుడు.

విఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) విగడియ.

విఘనము. సం. వి. ఆ. పుం. దేవతాభిఘనభుక్త శేషము.

విఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. అడ్డంకి; 2. పెద్ద
దబ్బ; 3. చెఱువు.

విఘాతించు. సం. స. క్రి. 1. చెఱుచు; 2. చంపు.

విఘ్నపడు. మి. అ. క్రి. (విఘ్నము+పడు.) అడ్డిపడు.
(చూ. జౌలి మూడవయధ్యము.)

విఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. అడ్డి. అంతరాయము.

విఘ్నరాజు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వినాయకుడు.

విచక్షణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నడువరి. విణ. శేర్పరి.

విచయనము. సం. వి. ఆ. న. పెదకుట, అన్వేషణము.

విచర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గజ్జీ, పామ.

విచారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రమాణములచేత విషయ

మును పరిశీలించుట, చర్చ.

విచారణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచారణచే

యఁదగినది.

విచారపడు. మి. అ. క్రి. (విచారము+పడు.) సంతా

పించు.

విచారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆలోచనము; 2. సం

తాపము.

విచారించు. సం. అ. క్రి. 1. ఆలోచించు; 2. సంతా

పించు. “ఎ. సహజంబైనపరమపాతి ప్రత్యంబున

సకలదర్శంబులును సాధించికృతార్థవయ్యెదవిచా

రింపకుము.” కళా. ౫, ఆ.

విచారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచారింపఁ

బడినది.

విచార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచారింపఁదగినది.

విచికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంశయము, సందియము.

విచికిలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకదినుసుమల్లె; 2. మల్లె; 3. దవనము.

విచిత్రము. సం. వి. ఆ. న. ఆశ్చర్యము. పుం. చిత్రవర్ణ

ము. విణ. 1. ఆశ్చర్యకరము; 2. చిత్రవర్ణముకలది.

విచర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) పావలి.

విచేష్టించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలిచేష్టించు. భార.

ఉద్యో. ౨, ఆ. (చూ. చేష్టించు.)

విచ్చేయు. మి. గ్రా. అ. క్రి. 1. వచ్చు; “ఉ. ఈయొడ

కుంబ్రస్సుమతినిందఱుగైగోని దేవనీవు వి, చేచ్చే

యుటఁ జేసిమానియమశీలత యుత్తమునీధిఁబొం

దె.” పారి. ఉ. ౫, ఆ.—2. పోవు. “క. చెప్పెరఁ

గరినగరికి నీ, విచ్చేసిన నిమిషమైన వేయొడ్డున నీ,

వెచ్చటికివిచ్చేయక, మచ్చికతోనుండుమయ్య

మానగరమునకా.” భాగ. ౧, స్కం.—[“క. నిచ్చ

లులోపలికాంతలు, మచ్చికఁదనతోడనాడు మా

టలునాకుకా, ముచ్చటలునెప్పుఁమెల్లన, విచ్చల

విడిఁదొడలమీఁదివిచ్చేసిగృహ.” (ఇక్కడ విచ్చే

యుటయనఁగాకూర్చుండుట.) భాగ. ౧, స్కం.]

(విజయంచేయునకు మాటురూపము.) (చూ. విజయము చేయు.)

విచ్చే. డి. వి. నాలుగువేళ్ళకు చుట్టితీసినసూలిచుట్టు.

విచ్చలవిడి. డి. వి. (విచ్చేలు+విడి.) స్వాతంత్ర్యము.

“క. విచ్చేయుమదితిగర్భము, చెచ్చెర వెలువడుమ హత్త చిరకాలంబుకా, విచ్చలవిడిలేకమరులు, ముచ్చటవడియున్న వారుమదమందింపకా.”

భాగ. ౮, స్కం.—విణ. స్వతంత్రము. “విచ్చల విడిచేతకర్ణమె.” భార. విరా. ౨, ఆ.—క్రి. విణ. యథేచ్ఛము. “నీ. చదలెల్లనద్రుపవిచ్చలవిడిమొరయువాయిదములు బెడిదంబురొదలుగాఁగ.”

అచ్చ. బాల, కాం.

విచ్చేవిచ్చేలు. డి. అన్య. యథాయథలు.

విచ్చాయ. వై. వి. రత్నదోషవిశేషము.

విచ్చే. డి. ఆ. క్రి. 1. విరియు; “వనితపల్లవసవిష్వని మొల్లముగడలు.” చంద్ర.—2. వీలు. ఆం. ప్రే. విరియఁజేయు. (కనువిచ్చిచూచెను.) ప్రే. విడుచుయొక్కరూపాంతరము. “చనువిచ్చిమేడలకా.” ఆము. ౨, ఆ.

విచ్చేకత్తి. ద్వ. వి. ఒకదూసినకత్తి.

విచ్చేటాకు. డి. వి. (విచ్చే+అకు.) చెవ్వాకు.

విచ్చేమొగ్గ. ద్వ. వి. 1. విరియు మొగ్గ; 2. చెల్లాచెదరగుట.

“నీ. ఎలమిఁబొల్గునయూధికలకుసంతలకూటములకునుమఱివిచ్చు మొగ్గలొడవె.” ఆము. ౪, ఆ. (ఇది రెండర్థములకునదాహరణము.)—విణ. 1. చెల్లాచెదరైనది; “ప్రజాజాతొ విచ్చు మొగ్గవడికా.” పాంచా. ౨, ఆ.—2. చెల్లాచెదరుచేయునది. “మ్రుచ్చుచేరువలకువిచ్చు మొగ్గ.” కవి. 3, ఆ.

విచ్చాయము. సం. వి. ఆ. పుం. రత్నదోషవిశేషము.

విణ. చోయపోయినది.

విచ్చిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎడఁబాటు; 2. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము కొలదిగానుండినను మిక్కిలియొప్పిదమునతోఁపడినెడు స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము; 3. పూత; 4. నణకుడు.

విచ్చిన్నము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఎడఁబడినది; 2. పూయఁబడినది; 3. నణకఁబడినది; 4. వంకరైనది.

విచ్చేదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎడఁబాటు; 2. నణకుడు.

విజనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) జనులులేనిది, ఏకాంతము.

విజయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జయతిథి; 2. పార్వతి;

3. పార్వతియొక్క చెలికత్తె. ఆ. పుం. 1. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) 2. దినముయొక్క అరవభాగము. (చూ. దినము.)

విజయంచేయు. మి. ఆ. క్రి. (విజయము+చేయు.)

1. వచ్చే; “వ. దివ్యబోధముహసీయుండైనయష్టహత్తుండు విజయంచేయుటయు.” భార. ౨, ఆ.—2. పోవు. “క. మసలితిరివిచిత్రకథా, రసవృత్తిందడవెఱుంగరాకయనుష్ఠా, నసమయమయ్యెనభోమ, ధ్యసమిపంబునకుఁదరణియరదమువచ్చెకా, విజయంచేయుండు.” నిర్వ. 2, ఆ. (విజయము చేయుయొక్క రూపాంతరము. చూ. విజయము చేయు.)

విజయచ్చందము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనూఱుపేటలుగలహారము.

విజయదిశమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆయుధములులోనగువానిబూజించెడు ఆశ్వయుజమాసము శుక్లపక్షమునందలి పదవతిథి.

విజయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మిక్కిలిగలుపు;

2. దినముయొక్క అరవభాగము. (చూ. దినము.)

విజయముచేయు మి. ఆ. క్రి. 1. వచ్చు; “ఉక్ర సేమని

విజయముచేయుమనుడు.” హరి. ఉ. ౫, ఆ.—

2. పోవు. “వ. ఇవ్వాద్వికదినంబులుగడపికరత్నము

యంబునవిద్విషత్సంహారంబునకువిజయముచేయు

మనుటయు.” ఆము. ౪, ఆ. (ఇది పూజ్యాలయొక్క రాకపోకలయందే ప్రయోగింపఁబడెడి.)

విజయి. సం. విణ. (క. ఈ. క్.) విజయముగలవాడు.

విజయండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అర్జునుడు; 2. విష్ణు

ద్వారపాలకులలో నొకఁడు.

విజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విభిన్నజాతి; 2. విశేష

జాతి.

విజాతీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విజాతీసంబంధమైనది.

విజగీష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలి జయింపనిచ్చ.

విజగీషువు. సం. విణ. (ఉ.) మిక్కిలి జయింపనిచ్చ

గలవాఁడు

విజతుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) జయింపఁబడిన

వాఁడు.

విజయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మిగిలినది, (మెరుగులోనగునది) పిచ్చిలము.

విజృంభణము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి జృంభణము. (చూ. జృంభణము.)

విజృంభిం. సం. అ. క్రి. 1. చెలరేగు; 2. వికసించు. విజృంభితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. వికసించినది; 2. ఆపులించినది.

విజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విజ్ఞాపనము, విన్నపము. విజ్ఞాతుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) ప్రసిద్ధుడు. విజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. శాస్త్రగులయందలి జ్ఞానము; 2. విశేషజ్ఞానము; 3. కార్యము. విజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. విజ్ఞప్తి. (చూ.) విన్నపము. విజ్ఞాపిం. సం. స. క్రి. విజ్ఞాపనముచేయు, విన్నవించు.

విజ్ఞాడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) నిపుణుడు, నేర్పుడు. విజ్ఞా. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. “విరులమైనభాకాంతివిజ్ఞా రాల్చి.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. — వి. తన్ను కొనుటయందగుప్రసన్నకరణము. “నీ. పల్యాణములక్రిందఁ బడినరామాత్ములుగూలి విజ్ఞానదన్నుకొనెడివారులు.” జై. ౫, ఆ. (అమృదితమునందు విజ్ఞావిజ్ఞా. “విజ్ఞావిజ్ఞానదన్నుంగ.” స్వా. ౪, ఆ.)

విజ్ఞోడు. ద్వ. వి. (పిడు+జ్ఞోడు.) జ్ఞోడుకానిది, సరికానిది. “నీ. శ్రుతులువిజ్ఞోడైనవోదంత్రితి గిసిరాబీదించికిటబిరడఁద్రిప్పు.” జై. ౧, ఆ. విజ్ఞోడువడు. ద్వ. అ. క్రి. భేదపడు. “నీ. కల్పనాకేళిప్రకారమాత్రములైనయన్నదాభ్యాసక్రియొది కముల, తోడనందునొకింతవిజ్ఞోడుపడక, సమ మగుటయెట్లాయనుచివారముగలిగియు.” కళా. ౫, ఆ.

విలంకము. సం. వి. అ. పుం. న. కొనిగయందలిగువ్వ గూడు.

విలకత్తె. మి. గ్రా. వి. విలుకులాడి, విటి.

విలకాడు. మి. గ్రా. వి. విలుడు. (చూ. లోగలి.) (స్వార్థమున కాడు.)

విలతలము. దే. వి. విలతాలముయొక్కరూపాంత రము. “క. పుటమెగిరితొరపుతముఁ జటులొద్దతిబూనిపెరికి సారథినవనిక, విలతలముగఁ బడవెనెను, బలుభుజసత్వంబు మెలయఁ బవన జాడల్కొనె.” మై. 3, ఆ.

విలతాలము. దే. వి. తాముమాటు. “నీ. మండిత ధ్వజదండమండలంబులుగిట్టి విలతాలనంబుగిట్టి చివితీచి.” భార. విరా. ౫, ఆ.

విలతాలము. దే. వి. — వై. — “నీ. తరువులెల్లవిలతాలంబులైకూలెగ్రనూతారకావలి కాంతిమానె.” భాగ. 3, స్కం.

విలపము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. చిగించినకొప్పు; 2. కొప్పు; 3. చిగురు; 4. బోదలేనిచెట్టు. డు. విలగాయడు.

విలపి. సం. వి. క్. పుం. 1. చెట్టు; 2. మట్టిచెట్టు. విలరాయడు. వై. వి. విలశ్రేష్ఠుడు. “క. పలుతర మగుమద్వీకా, స్ఫుటమధురవంబుచెవులసోకిన మాత్రక, విలరాయడైనఁగానీ, ఘటదానుడు గాఁడె రెండుగడియలలోనకా.” రుక్మా. ౨, ఆ.

విటి. సం. వి. ౪. స్త్రీ. విటకత్తె, విటుకులాడి. విటుడు. సం. వి. అ. పుం. విటకాడు, పల్లవుడు. విటుకులాడి. ద్వ. వి. (విటుకులు+ఆడి.) విటురాలు. విట్టిదిరము. సం. వి. అ. పుం. తుప్పు? వెలితుప్పు? (అని కొందఱు.)

విట్టరము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) డిరబంది. విట్టారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పీఠీరయవంక.

విట్టు. సం. వి. మ. స్త్రీ. విష్ణు, మలము. విడంగము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. వాయినిశంగము? 2. వంటయువ్వు. వి. నేర్పరి.

విడంబన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. 1. అనుకరించుట; 2. మోసపుచ్చుట.

విడంబించే. సం. స. క్రి. 1. అనుకరించు; 2. మోసపుచ్చు.

విడద్రొక్కు. దే. స. క్రి. (విడక+ద్రొక్కు.) విడుచు. విడనాడు. దే. స. క్రి. (విడక+ఆడు.) — వై. — “ద్వి. అంతటనృపతిభార్యనవిడనాడి, చింతించుచును గద్దెచేరూర్చుండి.” సా.

విడవలి. దే. వి. ఇండ్లకుకప్పెడు తృణవిశేషము.

విడి. దే. వి. 1. అరుణకాంతి; “చ. విడిగలకెంత్రుతారపల వింతపల్లలతాళి.” శుక. ౧, ఆ. — 2. ప్రతాపము; “క. వెడలికడలడలవారిది, పడువున నెడపడక మ్రోయువానరసేనం, బొడగనినడవంగబల్లులు, విడిగనుగొనిరఘువరుండు విస్మితడగుచుకా.” రా. యు. కాం. — 3. క్రోధము; “క. బాలకులారధరిత్రీ, పాలకుశపియింతుననుచు బలవిడినివి లో, లాలకుడగుమునికుంజర, బాలకుడరిగకా

ద్రిలోక పాపములకు. వ. ఇట్లు రోపించి. ౧౪౯
 గ. ౧, స్కం. 4. సరా క్రము; "అ. ఉద్ధవిడినప
 నులనూచ ముట్టుకఁ దెత్తు." సం. "అధవాగోసమా
 ప్రాచీన కుభానివచనానిచ, వివిధానిహరిహర్య
 మధ్య ప్రతిపద్యపురంబలాత్." భార. విరా. 3, ఆ.
 "ఓండోరుబల్లిక్ల." రా. యు. కాం. "బలువిడితో
 డవచ్చి." రా. కిష్కిం. కాం. "న ఇట్లుచోర్తికృత్యబ
 లువిడితోహటింది." భార. ద్రో. ౪, ఆ - 5. ప్ర
 త్రికాయలోనిజడ. "తే నింగియనియెడుప్రత్తి
 చేసికిరిరక్త, బలియిడిరంగనల సంజతోలుతన
 మర, దఱచుగాదానవిరిసినిమెఱుంగు. బ. త్రి. వి
 క్లనాఞాక్క. లెంతయునల్లసిల్లె." కళా. ౮, ఆ. -
 విరా. 1. అరుణము; "చిగురులవిడిసంజనిగుడుచో
 ట." (విడిసంజ=ఎఱుంగజే.) స్వా 3, ఆ. -
 2. ప్రత్యేకమైనది, (విడాకు, విడిపూస ఒకయెడు
 విడిగామేయుచున్నది.) 3. విడువదగినది, (విడి
 కథ.) 4. పనినుండివిడిచినది. (విడికోడె, ఇప్పు
 డువీడు విడిగానున్నాడు.) - క్రి. విరా. 2.ంటరి.
 "క. ఆసమయంబున భిక్షుని, వేసమునదకాననుం
 డువిడిచనుడేరక." భూసురపూజయొనర్చిను, భా
 సనమిడిమధురఫలములర్పించితగక." (విడి=విడి
 గ.) ఆధ్యా. ఆర, కాం.
 విడిగోలు. దే. వి. (విడి+గోలు.) నూఱుపు. విరా. పని
 లేనిది
 విడిచివాటుగుదియ. ద్వ. వి. భిండిపాలము, సాగు.
 విడిదల. ద్వ. వి. (విడిచి+తల) విడియుచోటు, విడి
 నినచోటు. "వ. హిరణ్యతియనుపుణ్యనదిపాంత
 విడిదలగానిరూపించి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. -
 "ధర్మనుతునివిడిదలకరిగను." భార. ద్రో. ౨, ఆ.
 (దండువిడియుచోటు స్కంధావారము, దండు
 నందొక్కొక్కడు విడినినచోటు కివరము.)
 విడిది. దే. వి. 1. విడియుట; 'అ. కృష్ణకొంగుగేల
 , గీలించి నేడుమా, యింటవిడిచిచేసియేగు మెల్లి, య
 నిన." వి. పు. 2, ఆ - 2. విడినినచోటు. (నేను
 కావిడిదికిపోయెదను.)
 విడిపట్టు. దే. వి. (విడిచి+పట్టు.) విడిచిచోటు. "తే.
 భాసురావాసముల. విడిపట్టులాసగి." రుక్మి. 3, ఆ.
 విడిమట్టు. దే. వి. 1. వాసస్థానము; "ఎగి. జన్మములతిం
 డివిడిమట్టుచలవగట్టు." య. ౨, ఆ. - 2. కాపు
 రము; "నీ. చివ్రాలయమునందు విడిమట్టుగానుం
 డునానినుంటలతోనవైవలేదు." దత్తాం. ౨, ఆ. -

3. విడిది. "వ. కుహి నాచర్యేద్రుండుతునకునియ
 మించినవిడిమట్టుప్రతేకించియుండె." పీర. 3, ఆ.
 విడిముడి. దే. వి. ధనము. "క. కొడుకులుపుట్టనిమాని
 నీ, తొడుకులుబల్లియునునిండ్లుకొడవులుమాపు
 ర్, పుడమియు నెక్కుడు మేకములు, విడిముడి
 యుంజుట్టుములను వితగాఁదలఁతుక" అచ్చ.
 బాల, కాం.
 విడియము. వై. వి. విడిము "కప్పరపుకొవిడియము.
 శృం. 3, ఆ. (రూపాంతరము విడియ. "ద్వి. ఎక్క
 డివిడియలిం దెవ్వరువచ్చి రిక్కడికితనయింతిని
 నడుగ." భాగ. ౫, స్కం.) (మునర్లకములేనిరూ
 పము గ్రంథములయందు తఱచు నాడుకలోనిది
 కాదు.)
 విడియు. దే. ఆ. క్రి. ప్రయాణమైపోవువారు దారి
 లో నొకచోట! 2. వీడు, "విడియంబలకం
 గ." భార విరా ౨. - 3. జాఱు. "తే. అర్థి
 నన్నంబుంగుడు నందుఁగలిపి, వివముపెట్టిరి
 పెట్టినవిడిసిః గ్రముతోఁగూడ సగరుండు
 ఘనండుపుట్టి, కుశన్మార్తితోఁజక్రవర్తియ
 య్యె." భాగ. స్కం.
 విడివడు ద్వ. ఆ విడి+పడు.) 1. వీడు, "విడి
 వడ్డతైకతో ౨. ర, ఆ - 2. జాఱు, "నీ. ఆ
 యెల్కవిడిః పీనురుచేతియర్పిజలంబు
 లయందుఁబడి వేఱుపడు ౩. చ. నా. 3, ఆ - 3. తెగనుం
 డి వేఱుపడు ౪. పు విడివడినది.) 4. నిర్బంధ
 మునుండితో వీడు విడివడి యథేచ్ఛము
 గా తిరుగుచ 6.)
 విడివాటుబడియ ౧. విడిచివాటుగుదియ. "ఎ, గీ
 భావభవుచేతికి బడియదుడ్డు." కవిక. ౪, ఆ
 విడివేలు. దే. వి. ౧. "తే అపుడువిడివేలువి
 డుమనియాన రాజుముంగలికడకుఁజేరంగ
 వచ్చి, లగుడు యడేగలోనుగనుగల్గు, వేలు
 పులుఁగులవిడి కిగగి." య. ౨, ఆ. (చూ.
 విడి, వేలు.)
 విడిపోవు. దే. ఆ. క్రి. (విడి+పోవు.) వదలు, విడివడు.
 విడు. దే. ఆ. క్రి. వీడు. "విడఁబాఱుకొప్పు." కళా.
 3, ఆ. - ౪. ప్ర. విడుచు. "హైర్యంబువిడఁదెట్టి
 తల్లఱుల." పాండు. ౨, ఆ.

విడుగడ. దే. వి. విడుపు, విడుదల, విమోచనము. “జనకానుమతంబుననాబలారికి విడుగడజేసె.”

నిర్వ. 2, ఆ.

విడుగర. దే. వి. —వై.—భార. కాం 3, ఆ.

విడుగు. దే. ఆ. శ్రీ. వికసించు. “విడిగెబయోజములు.”

విడుచే. దే. ప్రే. విడచేయు, విమోచనముచేయు.

విడుత. దే. వి. తడవ. (నీవొకవిడుతవానితో జెప్పుము.)

విడుదల. దే. వి. విడుగడ, విడుగర, విమోచనము.

విడువరి. దే. వి. (విడుపు+అరి.) 1. పరిత్యాగశీలఁడు; (చూ. విడుపు.) 2. త్యాగశీలఁడు. “విడువరితనపుబలీ.” య. ౫, ఆ.

విడుపు. దే. వి. 1. విమోచనము, పరిత్యాగము; “ఆ.

విడుపువలయునకలవిషయవాంఛలయందు, విడుపుచోలుగుణమువెదకియొందు, గానరైబుధులు కలదెవరిత్యాగ, శీలునకునసాధ్య సిద్ధియొందు.”

భార. ఆర. ౫, ఆ. —2. త్యాగము, దానము. “ఎ.

గీ. పుడమి, వేల్పులకులైఁడియొందగెడు విడుపునీట, నిండికొదవేమియును లేకయుండెగడిలి.”

య. ౧, ఆ.

విడుమర. దే. వి. విడుదల, విమోచనము. “క. మనము నెగ్గుపపుట్టెడు న, ట్లనయముగీడైనయనికికా

తండెప్పై, గనియెనువిడుమర.” సం. “కథంవా సవిముచ్చేతనరస్తస్తా న్నహాభయాత్.” భార. శ్రీ.

౧, ఆ.

విడువడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (విడుపు+పడు.) విడివడు.

(చూ. దుడుకఁడు.)

విడువరము. సం. వి. ఆ. పుం విడుగముయొక్కరూ

పాంతరము.

విడెము. వై. వి. తాంబూలము. (విడియముయొక్క

రూపాంతరము.)

విడ్పు. దే. ప్రే. విడుచేయొక్కరూపాంతరము. “చా

లవయ్యెడికునకమువిడ్పు” భార. మహా. ౧, ఆ.

విడ్పూరము. వై. వి. మార్భము*. విణ మార్భము*

విడ్పు. దే. వి. విడుపుయొక్కరూపాంతరము. (విమో

చనమునకు. —“ఉ దాస్యకృతినాజనయిత్రికిని వ్యిధంబునక, రాకయుదైవకృత్యమునంబునఁ

బొంగుదువిడ్పుగల్గినక.” భార. ఆను. ౧, ఆ.)

విడ్మము. వై. వి. విడియముయొక్కరూపాంతరము.

“ఎ. గీ. తరుణధావనధగధగద్దకనమణుల, హత్తుకొల్పిరిలేరవిడ్మములదాలు.” పాండు. 3, ఆ.

విడ్వరము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్పదనము. వి. పు. ఆ. ఆ.

విర. వై. విణ. వితాయొక్కరూపాంతరము. శకాం.

3, ఆ.

విరండ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. స్వపక్షపాతముగ వాదిం

చెడువాదము. ఆ. పుం. ము. తిలుపునకువేసెడు

తాళము.

విరంతువు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. ముండమోపి, విధన.

విరంసము. సం. వి. ఆ. పుం. మృగములను పక్షులను

బట్టెడు ఉరిత్రాడు.

విరతము. సం. విణ (ఆ. ఆ. ఆ.) విరిచేయఁబడినది.

విరతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. 1. విరివి; 2. సమాహము.

విరథము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆసత్యమయినది.

(మాట)

విరమరి. ద్వ. విణ. (విరము+అరి.) కార్యదక్షుఁడు.

విరము. వై. వి. విధము. “ద్వి. ప్రతిమాణుసంకల్పభవ

కల్పలతిక, విరమునరులితవిప్ర మోన్నతియు.”

విష్ణు. ఉ. ర, ఆ.

విరరణము. సం. వి. ఆ. న. విడుపు, దానము, ఈవి.

విరరణి. సం. వి. ఇ. పుం. దాత, ఈవికాఁడు. “క.

ఇచ్చిచనునర్థమెల్లను, విచ్చలవిడినప్రదాత విరరణిగాఁడే.” విక్ర. ౨, ఆ.

విరర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊహ; 2. సంశయము.

విరల్లింజే. సం. ఆ. శ్రీ. 1. ఊహించు; 2. సంశయించు.

విరల్లి సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఆరుగు. (రూ. విరల్లిక. ఆ. శ్రీ.)

విరస్తి సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీ. (చూ.) జేస.

వితా. వై. విణ. వ్యర్థము. “వితాలోలువేల్పుమూఁక

చేజనినక చుండలంపమదిచాలగరంగద.” య.

3, ఆ.

వితాకు. దే. వి. 1. నిశ్చేష్టత, 2. పారవశ్యము; “చ.

గడతడవారఁడొక్కపనిగాఁ జనియింటికి రాక

యొండినక, దడఁబడుమీఁదెఱుంగదువితాకున

నుండునుజన్మవోవు.” శకాం. ౨, ఆ. —3. పరాకు;

“శ్రీ. ఈవితాకునమేఁతయిడవైతిఁ గాల్పొదిగిర

ంకకనమదానరిగనొకతె” య. ౫, ఆ. —విణ.

1. నిశ్చేష్టితుఁడు, నిశ్చేష్టితురాలు; “సారగునుసా

ప్తునీల్లు మదిఁజొక్కువితాకవు.” ఇలా. 3, ఆ. —

2. పరవకుఁడు. “క. కనుఁబ్రామిచొక్కుఁజల్లిన,

యనువుననందఱువితాకులైయొండంగక.” విజ.

౧, ఆ.

వితాకుడు. దే. విణ. నిశ్చేష్టితుఁడు “చ. కదలింపలేక

వితాకుండై.” రామా. ౧, ఆ. “క. నలదిక్కుల్

కనుగొనుచు వితాకుడనై, చననేరకయుంటి,”
చంచ. వేం. 3, ఆ.

వితాకుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. నిశ్చేష్టితుడగు. “మార్గ
ముదప్పికంపలకా జిక్కిమదికా వితాకుపడి చింత
మునుగుచు.” ద్వా. 3, ఆ.

వితానము. సం. వి. ఆ. న. పు. త్తవిశేషము. పుం, న.
1. మేలుకట్టు; 2. యజ్ఞము; 3. విరివి. పుం.

1. సమూహము; 2. ఆపసరము. విణ. 1. మంద
ము; 2. శూన్యము

వితావిత. వై. విణ. మిక్కిలి వ్యర్థము. “ఈ ఏరొక
టబ్బెరమునకు నెడ్డుపొసంగవు చంద్రముకళా,
ధారికినొక్కయెద్దదివితావిత నీరములేమిగావు
నకా, నీరికినొంటిపొగుగువిశేషములేశివుడాది
భిక్షువం, చేదులు నెడ్డుగల్గినుసమృద్ధిగ బాదజా
లుండురప్పరికా.” శతాం. ౨, ఆ.

విత్తిర్లము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. దాటుబడినది;
2. ఇయ్యబడినది.

విత్తిర్లి. సం. వి. ఇ. క్రి. ఈవి, వితరణము.

వితున్నకము. సం. వి. ఆ. న. 1. కొలిమిరి; 2. మయి
లుకుత్తము. పుం. నేలయునీరికి.

వితున్నము. సం. వి. ఆ. న. 1. నీరుచెంచేలి; 2. పాచి.

విత్త. దే. వి. మిక్కిలి చిన్నగోన.

విత్తనము. దే. వి. విత్త, బీజము.

విత్తము. సం. వి. ఆ. న. ధనము. విణ. 1. తెలియబ
డినది; 2. పొందబడినది; 3. ప్రసిద్ధి నొందినది;
4. విచారింపబడినది.

విత్తు. దే. స. క్రి. (విత్తనములు) చల్లు. వి. విత్తనము.

విదగ్ధుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. నేర్పరి; 2. చా
రవకాడు.

విదరము. సం. వి. ఆ. న. చీల్చుట, ప్రచ్ఛుట.

విదర్ప. సం. వి. ఆ. క్రి. ఒకపట్టణము. ఆ. పుం. ము.
ఒకదేశము.

విదళనము. సం. వి. ఆ. న. 1. మిక్కిలి ఖండించుట;
2. మిక్కిలి భేదించుట.

విదళము. సం. వి. ఆ. న. కందులు మొదలగు వానివప్పు.
విదళించే. సం. స. క్రి. 1. మిక్కిలి ఖండించు;
2. మిక్కిలి భేదించు.

విదళితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి ఖండిం
చబడినది; 2. మిక్కిలి భేదించబడినది.

విదారకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెలము; 2. పిల్లనూ
యి. విణ. చీల్చునది.

విదారణము. సం. వి. ఆ. న. 1. చీల్చుట; 2. చేంపుట;
3. యుద్ధము. (ప్రవిదారణము అనియు.)

విదారి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. తెల్లనేలగుమ్మడి;

2. ముయ్యకుపొన్న; 3. వ్యాధివిశేషము.

విదారింజే. సం. స. క్రి. చీల్చు, ప్రచ్ఛు.

విదారిగంధ. సం. వి. ఆ. క్రి. ముయ్యకుపొన్న.

విదిక్కు. సం. వి. శ. క్రి. రెండుదిక్కులనడుము, మూల.

విదితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తెలియబడి
నది; 2. అంగీకరింపబడినది.

విదియ. వై. వి. (పక్షమందు) రెండవతిధి.

విదిర్లము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చీల్చబడినది.

విదురు. దే. ఆ. క్రి. విదులునకు మొదటిరూపము.

(చూ. విదురుజే.)

విదురుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధృతరాష్ట్రనితమ్ముడు.

విణ. 1. తెలియునట్టివాడు; 2. తెలిసినవాడు.

విదురుజే. దే. ప్రే. విదురజేయు, విదిలింపు. (రూ.

విదుర్పు. “విట్టుదూలినట్టిక్కులగూల గాత్రము

విదిర్చు.” రా. యు. కాం.)

విదురుపు. దే. వి. విదురుజేట. (రూ. విదుర్పు. “అ

క్కవిదుర్పు.” అము, ౪, ఆ.)

విదులము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రబు; 2. నీరు ప్రబు.

(రూ. విధులము.)

విదులు. దే. ఆ. క్రి. రాలు. (చూ. విదులుయ.)

విదులుజే. దే. ప్రే. విదులజేయు. (రూ. విదుల్పు.

“ద్వి. దోపతి ధూళి విదుల్పుచు లేచి.” వారిశ్చ.

౨, భా.)

విదులుపు. దే. వి. విదులుచుట. (రూ. విదుల్పు. “ప.

కేలుపట్టి తివంబోయి యాలజ్ఞావతిచేతివిదుల్పు

లంబడి.” ప్రభా. ౫, ఆ.)

విదుపు. సం. వి. ఈ. పుం. ఏనుగుకుంభస్థలమధ్యము.

విదుషి. సం. వి. ఈ. క్రి. విద్యాంకురాలు.

విదూరము. సం. వి. ఆ. పుం. వైదూర్యమణిపుట్టెడు

దేశవిశేషము.

విదూషకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శృంగారనాయక

సచివులలో నొకడు. (చూ. సచివుడు.) విణ.

పరులను దూఱువాడు.

విదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. అన్యదేశము.

విదేశియుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అన్యదేశస్థుడు.

విదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. దేశవిశేషము. విణ. దేశ

ములేనది.

విద్య. వై. వి. విద్య. చేదువు. "క. అద్వితీయమునుదుకుచియై, ప్రాద్దున మేల్కొంచిబుధుడుభువనారాధ్యక, విద్యలతల్లినితామహు, ముద్దయబూజింతుననిస మున్న తభక్తిక." శేష. ౫, ఆ. (మొదటిరూపము విద్దియ.)

విద్దెము. వై. వి. బాలక్రీడావిశేషము*. "నీ. త్రేలు చేతికినిచ్చి విద్దెంబులాడంగ నిలిపినగొంతును నిలువ నేర్చె." వి. పు. 2, ఆ. (మొదటిరూపము విద్దియము.)

విద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేదువు; 2. జ్ఞానము. (చతు ర్విద్యలు.—ఆస్మీక్షకీ, (ఇందు విజ్ఞానము తెలుపఁ బడును.) త్రయి, (ఇందు ధర్మాధర్మములు తెలుపఁ బడును.) వార్త, (ఇందు అర్థానర్థములు తెలుపఁబడును.) దండనీతి. (ఇందు నయనయములు తెలు పఁబడును.)—షడ్విద్యలు.—ఆకర్షణము, స్పంభన ము, మారణము, విద్యేషణము, ఉచ్చాటనము, మో హనము. —చతుర్దశవిద్యలు.—చతుర్వేదములు, షడంగములు, మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పు రాణములు, ధర్మశాస్త్రము. —అష్టాదశవిద్యలు.— చతుర్దశవిద్యలు, ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, నీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము.)

విద్యమానము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వర్తమానము.

విద్యాధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవయోనివిశేషము.

విద్యార్థి. సం. వి. న్. పుం. చదువుకొరువాడు, చదు వువాడు.

విద్యావంతుడు. సం. వి. ఆ. (త్. ఈ. త్.) విద్యగలవాఁ డు, చదువరి.

విద్యుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. మెఱపు; 2. సంధ్య. వి. ఆ. మెఱుగులేనిది.

విద్యోతింఁజే. సం. ఆ. క్రి. ప్రకాశించు, వెలుగు.

విద్రధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కడుపులూనిబల్ల.

విద్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యుద్ధమువలనఁబాఱి పోవుట; 2. బుద్ధి; 3. నింద; 4. కాటుట.

విద్రావము. సం. వి. ఆ. పుం. యుద్ధమువలనఁబాటుట.

విద్రావితుఁడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) యుద్ధమువల నఁబాఱిపోయినవాడు.

విద్రుఁడే. దీ. ప్రే. విదురుఁడేయొక్కరూపాంతరము.

"నీ మొగివిచ్చుపడిఁడిగదగి తేకుగమిమించువి శదచ్చదమ్ములవిద్రివిద్రివి." పాండు. ౪, ఆ.

విద్రుతము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కరగఁబడినది.

విద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పగడము; 2. పగడ పుఁజెట్టు; 3. చిగురు.

విద్రుమలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గువ్వగుత్తికీ.

విద్యాంనుడు. సం. వి. న్. పుం. చేదువరి. వి. ఆ. కగలవాడు.

విద్యేషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పగవాడు, శత్రువు. విద్యేషణము. సం. వి. ఆ. న. 1. విరోధము; 2. షడ్వి ద్యలలోనొకటి. (చూ. విద్య.)

విద్యేషము. సం. వి. ఆ. పుం. పగ, విరోధము.

విద్యేషి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.) పగవాడు, విరోధి.

విద్యేషింఁజే. సం. ఆ. క్రి. పగగొను, విరోధించు.

విధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమృద్ధి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. ము.

1. ప్రకారము; 2. విధి; 3. వేతనము; 4. గణకబళము. (విధాశబ్దము ప్రకారార్థమునందు పుంలింగము గాను నిఘంటువులయందు చెప్పఁబడియున్నది.)

విధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెనిమిటిలేనిది, ముండపాపి.

విధాతృడు. సం. వి. యు. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. మన్వభుఁ డు. (చూ. విధాత.)

విధానము. సం. వి. ఆ. న. 1. చేయుట; 2. ఆజ్ఞ; 3. పూ జ; 4. గణకబళము; 5. ఉపాయము; 6. ధనము.

విధాయకము. సం. వి. విధి, ఆజ్ఞ.

విధాయకుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విధించువాడు.

విధాయి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. న్.)—వై.—

విధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. చేయుట; 3. కాల ము; 4. భాగ్యము; 5. అలంకార విశేషము; 6. ఏర్పాటు. (ఇది త్రివిధము. — అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరిసంఖ్యావిధి.)

విధింఁజే. సం. స. క్రి. కట్టడచేయు, ఏర్పాటుచేయు.

విధుంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాహుగ్రహము.

విధుతము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విడువఁబడినది;

2. కదలింపఁబడినది.

విధరము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఎడఁబాటు; 2. వైకల్యము.

వి. 1. ఎడఁబాటునొందినది; 2. వైకల్యమునొం దినది.

విధువనము. సం. వి. ఆ. న. కదలింపుట, విధానము.

విధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. విష్ణువు;

3. కర్పూరము.

విధూతము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కదలింపఁబడినది;

2. విడువఁబడినది.

విధూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కదలింపుట, విధువనము

విధూననము. సం. వి. ఆ. న. —వై.—

విధేయుడు. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) వినయముగల వాడు.

విధకర్ణి. సం. వి. త. 4. స్త్రీ. చిటుబాద్ది.

విధము. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) 1. తొలవబడినది;

2. ప్రాయశ్చిత్తము; 3. బాధించబడినది; 4. సమానమైనది.

విధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ధ్వంసము.

వినత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గరుత్తంతునితల్లి; 2. పంపు పెట్టె.

వి. 1. పంకరైనది; 2. పంగినది; 3. గురుశిష్యుడైనది.

వినతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వినయము; 2. నమస్కారము.

విననివాడు. దే. వి. చెప్పటివాడు, బధిరుడు.

వినమితము. సం. వి. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి పంగినది.

వినమ్రము. సం. వి. అ. న. తగరము. వి. మిక్కిలి

పంగినది.

వినయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వినమ్రత; 2. గురుశిష్య.

వినాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణుశిష్యుడు;

2. బుద్ధదేవుడు; 3. గరుత్తంతుడు; 4. గురువు.

వినాశము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి నాశము.

(చూ. నాశము.)

విననిందించు. సం. స. స్త్రీ. మిక్కిలి నిందించు.

వినకి. దే. వి. వినట, వినకలి, ఆకర్ణనము.

వినకిడి. దే. వి. (వినకి + ఇడి.) వినకి. (పార్థమున ఇడి.)

వినమయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రపులమాటుపు;

2. కుడువ.

వనియ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వినియోగించు

వనబడినది.

వనియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపయోగము;

2 నియమము.

వనియోగింప. సం. స. స్త్రీ. ఉపయోగపఱచు.

వనిర్లతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) బయలు వెడలినది.

వనితము. సం. వి. అ. పుం. చక్కగా మోసెడిగజ్జము.

వనితుడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుడు. వి. 1. జి

తేంద్రియుడు; 2. గురువుచేత శిక్షించబడిన

వాడు; 3. గురువుచేత శిక్షించబడినవాడు;

4. వినయముగలవాడు.

విను. దే. స. స్త్రీ. అకర్ణించు. వి. ఆకాశము, “విను

పున్నపుష్టి గురిచెప్ప.” మార్క. 2. ఆ. (హల్లు

చునుగుచో దీనియకారమునకు వికల్పముగా

లోపంబగు, “విన్వధి.” భార. ఆది. 2. ఆ.)

వినుకలి. దే. వి. వినికి, ఆకర్ణనము. “దీని విన్నయవ్వి

నుకలియట్లులైన సుక వెంటపహించితి.” హరి. ఉ. 3. ఆ.

వినుకలికంటి. దే. వి. (వినుకలి + కన్ను.) పాము,

చతుశ్చువము.

వినుకెంపు. దే. వి. నూర్యుడు, దుష్టుణి. “నీ. వి

నుకెంపునగజాలు నునుకెంపుతెగడాలు మొన

యింపుకుండలంబులు వెలుంగ.” ఉ. రా. 9. ఆ.

(ఇట్లు వినుమానికము, వినుతనము.)

వినుచే. దే. ఆ. స్త్రీ. వినచుచు. “ను. కడుంజిత్రంబు

తోదవ్యుల, వినిచెఱమానవభాషణంబులుగ

డు విస్మయమైవీనుల.” భా. ౫. ఆ. — ప్రే.

వినజేయు, వినిపించు. “సరస్వతివినిచెఱమును

లెల్లవిన.” భార. ఆది. ౪. ఆ.

వినుచూలి. దే. వి. వాయువు, నదీస్వంతుడు. (రూ.

విన్నుచూలి. “అవిన్నుచూలికొనురుడు.” అ

చ్చ. సం. కాం.)

వినుదిమ్మరి. దే. వి. (విను + త్రిమ్మరి.) భవరుడు. “నీ.

వినుదిమ్మరులు కఠివేల్పుపాజ్ఞము బూజసలిపిన

క్రొత్తచెంగలవలనగ.” అచ్చ. ఆ. కాం.

వినుప్రోలు. ద్వ. వి. స్వర్ణము.

వినుమాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. “నీ. వినుమానిప

రువంపు విరిదండవెదనంచికలయనెమ్మెయంగవ్వు

కలపములది.” అచ్చ. సం. కాం.

వినువలను. దే. వి. స్వర్ణము. (రూ. విన్వలను, “విన్వల

నిలోనమృతంబునురక్షితస్థితి. ఉండునన.” భా

ర. ఆను. 9. ఆ.)

వినువాడ. ద్వ. వి. గంగ, స్వర్ణది. “నీ. కరికర్ణపుటను

రుద్ధతినికవినువాడ పున్నపుప్పొడిధూరిబోవ

ల్రోప.” రామా. 9. ఆ.

వినుసిగచేర. ద్వ. వి. శివుడు, వ్యోమకేశుడు. “చ.

వినుసిగచేరణ నలవ వేల్పులముప్పదియూడుకో

టుల, బనిగొని.” రామా. 9. ఆ.

వినుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రీడాదులచేత

ప్రాధువుచ్చట, వేడుక; 2. క్రీడ.

వినుదించు. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. క్రీడాదులచేత ప్రాధు

వుచ్చు; 2. క్రీడించు.

విన్కలి. దే. వి. వినుకలియొక్కరూపాంతరము. “చ.

వారినిద్దల, బలసి మరుండు తుల్యరసపాకము

శివులుగ్రోల్చెవిన్కలి.” హరి. ఉ. 2. ఆ.

విన్ని. జే. వి. వినిశియొక్క రూపాంతరము.

విన్న. వై. విణ. వివర్ణమైనది.

విన్నబడు. వై. ఆ. క్రి. (విన్న+పడు.) వివర్ణముగు.
“వినుమాయబ్బాస్య నీగీతమాత్రన విన్నంబడనే
ల.” పా. ౪, ఆ.

విన్నబాటు. వై. వి. విన్నబడుట, వైవర్ణ్యము. “క.
మురరిపుడుగినుకవారుణ, శరముప్రయోగింపఁ
దడవకాంతంబయ్యెక, హరుబాణముబాణాను
రు, పరివారంబునకు విన్నబాటుదలిర్పెక.”

హరి. ఉ. ౮, ఆ.

విన్నబోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (విన్న+బోవు.) వివర్ణముగు.
“ఆమంత్రినందనువాక్యంబులు నిక్రమయ్యెనని
విన్నంబోయి.” పా. ౨, ఆ.

విన్నన. వై. వి. 1. వైవర్ణ్యము; “క. కన్నీరొలుకఁగ
వగచిన, నన్నరపతులెల్లనేడ్చి రాతరవంబుల్, మి
న్నందనశ్రుజలములు, విన్ననివదనములయందువె
ల్లిగానంగక.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. (చూ. ఆలక
న.)—2. న్యూనత*. “తే. తొమ్మనూలునుదొంబది
తొమ్మిదియును, జలజములబూజచేసెను శార్దూ
పాణి, వేయిటికినొక్కపద్మంబువిన్నవైన, నహహా
నియంబునకుభంగమయ్యెననుచు.” భీ. ౬, ఆ.

విన్ననువు. వై. వి. 1. నేర్పు*; “క. అనివనినగుచుఁ
గుంభజ, తనయుండొట్టునియెనప్రదన్ననిబ్రతికిం,
చినమేలకాదెనీ వి, న్ననువు నెఱింగెదముగాకన
రసఖండిక.” భార. సా. ౨, ఆ.—2. విధము*.

“వ. జ్వలనజ్వాలాకలాపంబులరూపంబులు నై
కొన్నవిన్ననువున.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.

విన్నపత్రిక. మి. గ్రా. వి. (విన్నపము+పత్రిక.) వి
జ్ఞాపనపత్రిక. “ఎ. సింధుకటకాధిశ్యుండగుసిం
ధురాజానకుఁ దత్త్వంబంతయుఁ దేటతెల్లంబు
గావిన్నపత్రికవ్రాసిపుత్రైంచిన.” భట్టా. ౪, ఆ.

విన్నపము. వై. వి. మనవి, విజ్ఞాపనము.

విన్నము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొందఁబడినది;
2. తెలియఁబడినది; 3. విచారించఁబడినది.

విన్నవింపే. వై. స. క్రి. మనవిచేయు, విజ్ఞాపించు.
విన్నాణము. వై. వి. 1. నేర్పు*; “ఉ. ప్రాణమువంటి
వాకునిజభావముదాఁపఁగఁజెల్లునమ్మనీ, ప్రాణవి
భక్తాబ్రహ్మతగుణబంధురఁ దెల్పఁగదమ్మ యం
చు విన్నాణముగాసఖజనులనల్లదలకొగదియఁ
గ.” కా. ౫, ఆ.—2. మల్లపంధము* *నీ. తేలిక

బట్టినమును సన్నపువిన్నాణములు దొరఁకొన్నవ
ముట్టికొనఁడు.” భార. విరా. ౨, ఆ.—3. ఒప్పిద
ము*. “లోలశఫరినిబిరిసకటాక్షకాంతివి, వ్నా
ణముచూప.” వను. ౨, ఆ. విణ. ఒప్పిదమైనది*.
శకాం. ౧, ఆ.

విన్నాణి. వై. వి. (విన్నాణము+ఇ.) సన్యాసి. “ఆ.
వేదవిదునిచేత విన్నాణిచేతను, దపనీచేతఁబిన్న
దానిచేత, రాయబారిచేత రాయుంకరులచే,
గూలిపుచ్చుకొనుట చాలఁదప్ప.” సం. నశ్రో
త్రియేషప్రతితేనయన్తే.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—
విణ. నేర్పరి. “మ. బహువర్ణంబులుబ్రహ్మలోలిజ
గముత్యాదింప విన్నాణిగాక.” భాగ. ౨, స్కం.
విన్ను. జే. వి. ఆకాశము. (చూ. కిలారము.) (విను
శబ్దమునకు మొదటిరూపము.)

విన్యసింజే. సం. స. క్రి. ఉంచు. “వ. దక్షిణజానూరు
మధ్యంబున వామపాదంబును వామజానూరును
ధ్యంబునదక్షిణపాదతలఁబునువిన్యసించి.” కాశీ.
3, ఆ.

విన్యస్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉంచఁబడినది.
(మొదటిరూపము న్యస్తము.)

విన్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉనుచుట; (మొద
టిరూపము వ్యాసము.) 2. రచన.

వివంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వీణ; 2. క్రీడ. (రూ.
వివంచిక. ఆ. స్త్రీ.)

వివత్తుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు విణ. పక్షము
తేనివాడు.

వివణము. సం. వి. ఆ. పుం. అమృతము, విక్రయము.

వివణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇ. పుం. 1. అంగడి;
2. అంగడివీధి; 3. అంగడియందుండు అమ్మడుసర
కు. న్. పుం. వర్తకుడు.

వివత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వివత్తు; 2. యాతన.

వివత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. ఆపద, ఇడుము. (దీనికి విరు
ద్ధార్థకపదము సంపత్తు.)

వివధము. సం. వి. ఆ. పుం. చెడుత్రోవ, దురద్యము.

వివన్నము. సం. వి. ఆ. పుం. పాము. విణ. విపత్తునొం
దినది.

విపరీతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వ్యతిరేకము.

విపర్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. వ్యత్యాసము.

విపర్యస్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విపర్యాసము
నొందినది.

విపర్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) విపర్యయము.

వివర్ణితుడు. సం. వి. క్. పుం. చదువరి, పండితుడు.
విపాకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దుష్పాకము; 2. పరి
పాకము; 3. పరిపాకము; 4. పాకము. విణ. పా
కముచెడినది.

విపాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) పాదస్థిటము.

విపాళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నదీవిశేషము. విణ. విడిచి
పోయిన పాళములుగలది.

విపినము. సం. వి. ఆ. న. ఆడవి, వనము, ఆరణ్యము.

విపుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల. విణ. విరివియైనది.

విష్ణు. దే. శ్రే. విష్ణుమయైక్కరూపాంతరము. వి.

1. విరియుట; "నీ. ఛిద్రోత్థూతలత్తలద్రూజ
మనఁజుట్టోలి విష్ణుతోదరిదొండమాడ." అము.

ర, ఆ. — 2. 'విరిసి పాటుట; "నీ. తనయభిజాతమా
తనసునర్జన్యూర్తివిషధరంబులకెల్లవిష్ణునర్ప." వసు. ౩, ఆ. — 3. వైశాల్యము; "క్రోశమువిష్ణు." హరి. పూ. ర, ఆ. — 4. బాహుళ్యము. "తాజనల

విష్ణుగనుంగొన వచ్చినం బురంబునకి చటిమ్ముచాల
దనుబద్ధిజనించె." హరి. ఉ. ఆ.

విప్రకారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తిరస్కారము;
2. అపకారము; 3. దంతసిద్ధిపడనమువలన గలి
గిన ముఖవికారము లోనగునది.

విప్రకృతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తిరస్కరింపఁ
బడినవాడు; 2. అపకారముచేయుబడినవాడు.

విప్రకృష్టము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దప్రస్థ, మారము

విప్రతీపత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలత; 2. విరోధము.

విప్రతీపము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి ప్రతి

కూలము. (చూ. ప్రతీపము.)

విప్రతీపారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పశ్చాత్తాపము;

2. కోపము; 3. అకృత్యము.

విప్రయోగము. సం. వి. ఆ. న. యుద్ధమున బాటిపో

వుట, పలాయనము.

విప్రయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీ పురుషులయొడఁ

బాటు, విప్రలంఘము.

విప్రలంఘము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (చూ.) విప్రయో

గము; 2. (చూ.) విసంవాదము; 3. మిక్కిలి పెం

చనము.

విప్రలభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంకేతస్థలమునందు ప్రీయు

నిగానక మోసపోయి వ్యాకులలకెబోందునట్టిగా

యిక. (చూ. నాయిక.) విణ. పంచించబడినది.

విప్రలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పరస్పరవిరుద్ధమై

నమాట; 2. అపార్థమైనమాట.

విప్రస్నీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సోదచెప్పనది, వేల్పుసాని.

విప్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రాహ్మణుడు, పాఠుడు.

విప్రుషము. సం. వి. వ్. స్త్రీ. నీటిబొట్టు.

విష్ణవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొల్లమొదలగు జోష

ద్రవము; 2. ముష్టిప్రహారాది.

విబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. మలమూత్రబంధనో

గము.

విబుధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చదువరి; 2. వేలుపు;

3. చంద్రుడు.

విబూది. వై వి. బూది, భ్రష్టము.

విభక్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విభాగింపఁబడినది

విభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విభాగము, 2. ప్రథమాది.

(ఇవి యేడు. — ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ

చతుర్థి, పంచమి, షష్ఠి, సప్తమి.)

విభజనము. సం. వి. ఆ. న. విభజించుట, విభాగము.

విభజించు. సం. స. క్రి. పంచు, విభాగించు.

విభవ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సం

వత్సరము.) ము. 1. సంపద; 2. ధనము.

విభాకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూర్యుడు; 2. ఆగ్ని.

విభాగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాలు; 2. పంపకము.

విభాగింకే. సం. స. క్రి. భాగించు, పంచు. (సం

విభాగించు అనియు.)

విభాజకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) విభజించునది.

(భాగహారమునందు విభజించుసంఖ్య.)

విభాజితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విభజింపఁబడి

నది. (భాగహారమునందు భాగింపఁగా ఏర్పడిన

మొత్తము.)

విభాజ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విభజింపఁదగి

నది. (భాగహారమునందు భాగింపఁదగిన సంఖ్య.)

విభాతము. సం. వి. ఆ. న. వేకువ, (చూ.) ప్రభాతము.

విభావన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక యర్థాలంకారము.

(చూ. ఆలంకారము.)

విభావము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రసోత్పాదనకార

ణము; (ఇది ద్వీవిధము. — ఆలంబనవిభావము,

ఉద్దీపనవిభావము.) 2. పరిచయము.

విభావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేయి; 2. పనుపు,

3. కుంచెనకలై.

విభావనుడు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. నూర్యుడు; 2. ఆగ్ని.

విభీతకము. సం. వి. ఆ. పుం. తాండ్ర.

విభీషణము. సం. వి. ఆ. పుం. కిక్కిరకసపు. విణ. వి

క్కిలిభయంకరమైనది. వి. డు. రావణునితమ్ముడు.

విభాగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రభువు; 2. శివుడు; 3. బ్రహ్మ; 4. సర్వవ్యాపకము.

విభాగి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తిర్యక్స్వంప్రధారులు ధరించేడుభృషము; 2. ఒక విశ్వర్యము. (చూ. విశ్వర్యము.)

విభూషణము. సం. వి. ఆ. న. తోడవు, ఆభరణము.

విభ్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భ్రాంతి; 2. వస్త్రభూషణాదిప్రయుక్తమైనకాంతివిశేషము; 3. వచనభూషణవిపర్యాసనరూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

విభ్రాష్ట్రు. సం. విణ. (జ్.) (భూషణాదులచేత) ప్రకాశించువాడు.

విమతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు. విణ. విరుద్ధమైన మతముగలవాడు.

విమనుడు. సం. విణ. (న్.) (చూ.) అంతర్ననుడు.

విమర్దనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చందనములోనగువాని పూయుట; 2. కన్యాలోనగువానినూలుట.

విమర్శనము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) పరామర్శము.

విమర్శము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక నాటకసంధి. (చూ. సంధి.)

విమర్శించే. సం. స. క్రి. పరామర్శముచేయు.

విమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంబరము. విణ. 1. నిర్మలమైనది; 2. ఒప్పిదమైనది.

విమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. సవతితల్లి.

విమానము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. అంతరిక్షమునందు దేవతల ఎక్కి సంచరించేడు రథము; 2. చక్రవర్తియొక్క సౌధము; 3. గుఱ్ఱము; 4. నీళ్లమీద జనులెక్కిపోయేడు కలము.

విమక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలివిడువబడినది.

విముఖుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరాప్రముఖుడు విమోచనము. సం. వి. ఆ. న. మిక్కిలి విడుపు.

విమోహము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి మోహము.

విమోహించే. సం. ఆ. క్రి. మిక్కిలి మోహించు.

విమోహితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి మోహించినవాడు.

వియచ్చరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవయోనివిశేషము, ఖచరుడు, మింటితెరువరి.

వియత్తు. సం. వి. త్. న. ఆకాశము, మిన్ను.

వియద్ధంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశంగ, మిన్నేలు.

వియమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. హింసాదులవలన నుడుగుట; 2. బాధ.

వియాతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దిట్టతనముగలవాడు.

వియామము. సం. వి. ఆ. పుం. వియమముయొక్క రూపాంతరము.

వియ్యక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వియోగముగలది.

వియోగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎడబాటు, విరహము. (దీనికి విరుద్ధార్థకపదము సంయోగము.)

వియ్యంకుడు. దే. వి. (వియ్యము + అంకుడు.)

వియ్యమందినవాడు. (పెండ్లికొమార్త తండ్రికి పెండ్లి కొమారునితండ్రియు, పెండ్లికొమారుని తండ్రికి పెండ్లికొమార్తతండ్రియు పరస్పరము వియ్యంకులని యెఱుంగునది.)

వియ్యంకురాలు. దే. వి. (వియ్యంకుడు + ఆలు.) వియ్యమందినది. (పెండ్లికొమార్తతల్లికి పెండ్లికొమారునితల్లియు, పెండ్లికొమారునితల్లికి పెండ్లికొమార్తతల్లియు పరస్పరము వియ్యంకురాండ్రని యెఱుంగునది.)

వియ్యపురాలు. దే. వి. (వియ్యము + ఆలు.) వియ్యంకురాలు.

వియ్యపుసాని. ద్వ. వి (వియ్యము + సాని) వియ్యపురాలు.

వియ్యమందు. దే. ఆ. క్రి. (వియ్యము + అందు.) సంబంధముచేయు. భార. ఆర 2 ఆ “ఈసత్యసౌభాగ్యవర్ధనులొనియ్యెడ వియ్యమందలొగిగాధన్యందవైతికె.” రామా. ర. ఆ.

వియ్యము. దే. వి. 1. వైవాహికసంబంధము; 2. వియ్యంకుడు. ‘వియ్యముదలంపక’ లచ్చిగన్నయ్య.” చంద్రా 9, ఆ

విరక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగములేమి, విరాగము.

విరక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విరక్తిగలవాడు, 2. అనురాగములేనివాడు.

విరచించే. సం. స. క్రి. విశేషముగా రచించు.

విరచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశేషముగా రచింపబడినది.

విరజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైకుంఠమునందును నౌకానౌకనది.

విరజస్తమసుడు. సం. వి. స్. పుం. రజస్తమోగుణములులేనివాడు, సాత్వికుడు.

విరజోజి. ద్వ. వి. జోజిగ, నవమాలిక. “నీ. విరజాజివిరులయోవరులముంబిచాయ నల్లిబిల్లిగద్రాక్షలల్లుకొనియె.” భాను. 2, ఆ.

విరజోది. ద్వ. వి. విరజోజయొక్కరూపాంతరము.
విరటుడు. వై. వి. విరాటరాజు.

విరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి విరతిఁ
బొందినది.

విరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విశ్రాంతి, విరామము, ఉడుకున.

విరమింఁ. సం. ఆ. శ్రీ. విశ్రాంతిబొందు, ఉడుగు.

విరవాజి. ద్వ. వి. విరజోజయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. విరవాది.)

విరవాది. ద్వ. వి. విరవాజయొక్కరూపాంతరము.

“రగడ. మితిలేనితేనెనామెతఁజేసివిరవాది, యి
తరలికలమరగియేగునదిపరవాది.” స్వా. 3, ఆ.

విరవిర. యు. దే. వి. 1. విరియుటయందగుద్యవ్యసన
కరణము; “తొవలువిరవిరవిరెన్.” సా. 3, ఆ.—

2. త్రెట్లుటయందగుద్యవ్యసనకరణము. “విరవిరఁ
ద్రెట్లినొప్పడవిహ్వలడై.” నిర్వ. ర, ఆ.—వై.
వి. విలవిలయొక్కరూపాంతరము. (చూ. విరవిర
వాటు, విరవిరవోవు.)

విరవిరవాటు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (విరవిర+పాటు.) విర
విరవోవు. “చ. మైవిరవిరవాఱఁజేసడలివిల్లవ
డంగనిరామఁడిట్లనున్.” రా. యు. కాం.

విరవిరవోవు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (విరవిర+వోవు.) విల
విలవోవుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. నిడు
వెండుక వెట్టు.)

విరసము. సం. వి. అ. పుం. అర్థదోషములలోనొకటి.
విణ. 1. రసములేనిది; 2. విరుద్ధరసముగలది.

విరసించు. సం. ఆ. శ్రీ. 1. విరసత్వమునొందు; 2. ద్వే
షించు. “నీ. కలవైనెదిరింపఁదలఁకుముల్లోకం
బువిరసించియేకూరుఁడొరయునతని.” జై. ౬, ఆ.

విరహము. సం. వి. అ. పుం. ఎడఁబాటు, వియోగము.

విరహి. సం. వి. న్. పుం. విరహముగలవాఁడు.

విరహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విరహముగలది.

విరహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విడువఁబడినది;
2. లేనిది.

విరహాత్మంతర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేళకునాయ
కుడురాక తడయఁగా విరహముచేత తహతహ
పడునాయక. (చూ. నాయక.)

విరళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లయుష్మి.

విరళము. ఉభ. దే. వి. ఒకవిధమైనపన్ను. (విరాళము
యొక్కరూపాంతరము.) సం. అ. న. పెరుగు.
విణ. ఎడమయినది.

విరళి. వై. విణ. విరాలము*.

విరాగుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విషయేచ్ఛార్
హితుడు.

విరాజమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి
పుకాశించుచున్నది.

విరాజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రకా
శితము.

విరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. 1. ఆదిదేవుడు; 2. శ్రు
త్రియుడు; 3. గరుత్మంతుడు.

విరామము. సం. వి. అ. పుం. విశ్రాంతి, ఉడుకున.

విరాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వలపుబుట్టిం
చునది. “ఉ. అంతవసంతకాలముసమంచితసాల
ముకోకిలారవా, క్రాంతిదిగంతరాలముకుకప్రి
యలీలముమత్తభృంగ వి, శ్రాంతలతాంతజాలము
పరాగవిశాలము పాంథకామిని, కాంతమునో
విరాలము జగత్త్రయమోహనరీతిఁదొచినన్.”

భాను. ౨, ఆ. (ఒకఁడు విరాళమువైకృతమునె.)

విరాచము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాచీత, ద్వని.

విరాళము. యు. దే. వి. ఒకవిధమైన పన్ను. వై.
వలపు. “నీ. కొప్పుసింగారంపుఁగోలఁకునడేలక
బలువిరాళపువెట్టుతొలగువెట్టు.” నీలా. ౨, ఆ.

విరాళి. వై. వి. 1. వలపు; “చ. మెలఁతుకరంగవల్ల
భునిమీఁది విరాళిఁబ్రియంబుతోడ నె, చ్చెలులు
వచించువల్కుచెవిఁజేర్చుదు.” పర. 3, ఆ.—

2. భక్తి. “చ. మననునవిష్ణుమితనలుమానఁడువీని
విరాళియెట్టిదో.” వి, పు. ౨, ఆ.

విరి. దే. వి. పుష్పము. విణ. 1. వికసించినది; “నీ.
శ్రీరమ్యుడగునాదినారాయణునినాభిఁ బొలు
పారవిడవ్విపూవువొడమె.” భో. ౧, ఆ.—

2. వీడినది; “విరిదల.” రా. బాల. కాం.—3. తొ
లఁగినది. “మొగులువిరియెండ.” రామా. ౬, ఆ.

విరించుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

విరించము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్కపదపభా
గము. (చూ. దినము.)

విరించి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుడు.

విరించుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, విరించుడు.

విరిగి. దే. వి. శ్లేష్మతకము.

విరిబోడి. దే. వి. 1. పుష్పమువలె మనోజ్ఞారాలైన
ఆడుది; 2. ఆడుది. (చూ. అలరుబోడి.)

విరిదట్టు. దే. విణ. (విరి+త్తు.) ఎడఁబాటునొంది
నది, వియత్నము. “క. విరసంబునఁదమునిరుపుర,
విరిదట్టుగఁజేసినట్టివిశ్వానరుడు.” వి, పు. ౬, ఆ.

విరిపోటు. దే. వి. భేదము. “క. పేరైత్తిరువులలోవిరి, పోటుకు సదుపాయమొకటి పుట్టింపదగుట, మాటుండియొనదాగను, చాటున మృగయుండువేలుసలిపెడురీతికొ.” కవిక. ౨, ఆ.

విరిపోటునేయు. ద్వ. స. క్రి. (విరిపోటు+చేయు.) భేదించు. “మొటితమ్ములవిరిపోటునేయకయున్న.” కా. ౧, ఆ.

విరియబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (విరియక+పడు.) విరియు, వీడు. “విరియబడివేనలిధూళిబ్రుంగ.” మార్క. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

విరియబాటు. దే. ఆ. క్రి. (విరియక+పాటు.) 1. వికసించు; (చూ. కమ్మనీరు.) 2. వీడు; “నీ. తిరము గాముడువమి విరియబాటుడు కొప్పుదోడ్డొడనొకకేలందులుముకొనుచు.” కళా. 3, ఆ.—3. వ్యాపించు; “ఎ, గీ. కాంతకబరిభరంబును గారు మొగులు, వితతముగనంతకంతకు విరియబాటు.” కళా. 2, ఆ.—4. పగులు. “చ. అలరును రంటిగూండ్లమును పంతటఁబెట్టినబొండు మల్లెమొ, గ్గలగమిగాలిగున్రుద్దుతటిగావునవే విరియంగబాటగా.” చంద్రా. ౨, ఆ. (చూ. పాటు.)

విరియబోయు. దే. స. క్రి. (విరియక+పోయు.) (తలవెండ్రుకలను ముడిదీసి) వ్రేలాడవిడుచు.

విరియు. దే. ఆ. క్రి. 1. వికసించు; “మ. నా, పతి సౌమ్యత్వముకానవేయనపుష్పంబయ్యుగోగం తలో, నతఁడుందోచిననపుడుకొవిరిసెఁబ్రాంతాంచన్నమేరుద్రువుకొ.” ఆము. ౫, ఆ.—2. పగులు; “మత్తమధులిట్కొలాహలాన్వితమైవిరిసెకొదిక్కులు.” భీ. ౬, ఆ.—3. వీడు; “క. తరిత్రాడుఁజేతికన్వముఁ, దిరుగకయండంగబిట్టుతెమ్మనితిగుచుకొ, బొరిఁబొరిగనయంబునముడి, విరియనలవచెఱుగువట్టివేతలనీడుకొ.” హరి. పూ. ౫, ఆ.—4. చెదరు; “కే. అంతఁబరమేష్ఠిచోదితమైనయొక్క, మారుతమునలిరేగిదుర్వారభంగి, విలయకాలవిశృంఖలవిపులవారి, ధరచయంబుల నెల్లనువిరియనడుచు.” భార. ఆర. ౪, ఆ.—5. లొలగు; “చ. దురితముచేసితాపమునఁదూలిననింకిటువేయనకొమలికొ, బొరిసినధర్మసంచరణబుద్ధియమేలనియూఁడినంగృహ, పరుడయిమేలుచేసిననుబాదముపాదముగాఁగ్రమంబునకొ, విరియునమస్తముం దదభివిష్టకలంకమునిర్భయంబుగకొ.” భార. కాం. 3, ఆ.—6. ఉప్పొంగు.

“ధరణిపెట్టుటాడెకవననిధులు విరిసె.” పాండు. ౫, ఆ. (చూ. దీనికి ముందు వెనుకటిభాగములను మినుకులబరణి, నిష్పక.)

విరివాయు. దే. ఆ. క్రి. (విరి+పాయు.) పాయవడు, చీలు. “మెఱుంగుందొడవై విరివాసివచ్చునూతనకిరణామృతౌఘములదండ.” పసు. ౨, ఆ.

విరివి. దే. వి. విస్తృతి. విరా. విస్తృతము.

విరివిడి. దే. వి. (విరివి+ఇడి.) విస్తృతి. విరా. విస్తృతము. (స్వార్థమున ఇడి.)

విరివిలుకాడు. దే. వి. మన్నగడు, పుష్పధన్వడు. య. ౫, ఆ. (ఇట్లు విరివిలుతుండు.)

విరుద్ధము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆర్థదోషములలోనొకటి. విరా. విరోధముగలది.

విరూపము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. విరుద్ధరూపముగలది; 2. వంకరైనది; 3. బేసి.

విరూపాక్షుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కిచ్చుండు, బేసికంటి.

విరేచనము. సం. వి. ఆ. న. పాననము. పుం. గొలుగు.

విరోచనుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుండు;

2. చంద్రుండు; 3. అగ్ని; 4. ప్రహ్లాదునికొడుకు.

విరోధనము. సం. వి. ఆ. న. విరోధించుట, పగగొనుట.

విరోధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పగ; 2. మాటు;

3. అడ్డంకి; 4. ఎడఁబాలు.

విరోధి. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పగవాడు; 2. ఒక

సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

విరోధించే. సం. ఆ. క్రి. ద్వేషించు, పగగొను.

విరోధికృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఒక సంవత్సరము.

(చూ. సంవత్సరము.)

విటిగి. దే. వి. పగులువాసినశేల.

విటిచికట్టు. దే. స. క్రి. (చేతులను) వెనుకకు మర

లించికట్టు. వి. బ. (చేతులను) వెనుకకు మరలిం

చికట్టుట. “ద్వి. మటుమాయచిత్రాంగి మాటలే

నీకు, విటిచికట్టాయె.” సా. ౪, భా.

విటివి. దే. వి. విస్తృతి. “చ. తఱవయినీలనీరదవితా

నముపైపయిగప్పి యెంతయొక, విటివిగశేల

యుండికలునింగియు నిండఁగబరిగి.” మార్క.

౨, ఆ.—విరా. విస్తృతము. (చూ. విరివి.)

విఱుగఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. గరించు; 2. పీడు. “వ.

ఇట్లుచెట్టువెడలిబండ్లువంచుకొని ముంచుకొనున

న్నల్లప్రజంజానిహల్లకల్లోలంబై విఱుగంబడు

నెడ.” ఆము. ౬, ఆ.

విజయగఁబాటు, ద్వీ. వి. (విజయగఁబాటు.) 1. గర్విం
చుట; 2. ఓడుట. “ఎ. గీ. విజయగఁబాటులవీ
పునవేవలగొరక, అ.” కవిక. ౨, ఆ.

విజయగడ. దే. వి. విలాసము, ఉడుకుప. “క. రాగా
దిదోచదూపిత, మైగర్విత్త మైనచిత్తమదిసంసారం,
బాగతిఁబరిత్యజించిన, వేగమెభవబంధములకు
విజయగడగాంచుకా.” వా. ౨, ఆ.

విజయగు. దే. ఆ. క్రి. 1. తునియు; “విజిగంబెక్కు
రథంబులాక్కుమొగి.” భార. క్రి. ౪, ఆ.—
2. ఓడు, “ఎ. గీ. తత్తైన్యములునెడ, విజిగిపాటి
భీముముపునాచ్చె.” భార. విరా. ౫, ఆ —
3. పాకముచెడు. (నెత్తురువిజిగెను, పాలువిజి
గెను, మందువిజిగెను, మనువిజిగెను. మొ.) వి.
తునియుట. “క. తలినంతవేడుకొనవిన నెఱుఁ
గనినానిపురతకు నేడువిజయగులక, విజిగెనెఱొ
ప్రియునిచిత్తము, విజయగఁయున్నంద్యజించివె
ససేలచనుకా.” ప్రభా. ౫, ఆ (రూ. విద్వ. తు
నియుటకు. — “ద్వి. ఏనువినోదమైయెక్కిడితి
వియఁ, బూనినజూపముప్పుడువిరైఁగాక.” రా.
బాల, కాం.)

విజయగుడు. దే. వి. విజిగినవస్తువు. (పాలవిజయగుడు.
మొ.) విణ. విజయపైసది. (అది దానికి విజయగుడు.)

విజయచే. దే. ప్రే. విజయగఁజేయు.

విజయపు. దే. వి. విజయచుట. విణ. విజయగుడు.

విజయవీగు. దే. ఆ. క్రి. (వీగు+వీగు.) మిక్కిలి
నిక్కు. “యావదర్పంబునవిజయవీగి.” భల్లా. 3, ఆ.

విలంఘించే. సం. స. క్రి. లంఘించుయొక్కరూపాం
తరము.

విలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జోగు, 2. వ్రేలుట.
(రూ. విలంబనము. ఆ. న.)

విలంబితము సం. వి. ఆ. న. నృత్తగీతనాద్యములయం
దు చొకపుకాలము. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. జోగు
గలది; 2. వ్రేలునది.

విలంభము. సం. వి. ఆ. పుం. ఈవి, త్యాగము.

విలక్షణము. సం. వి. ఆ. న. కారణము లేనియునికి.

విణ. 1. వేరైనది; 2. విశేషమైన లక్షణముగలది.

విలక్షణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. వెఱుగుపడ్డ
వాడు; 2. సిగ్గుపడ్డవాడు.

విలగ్నము సం. వి. ఆ. పుం. న నడుము. విణ. చక్క
గాతగినది.

విలగ్నము. సం. వి. ఆ. న. విలాసము, వాచారము.

విలపించే. సం. ఆ. క్రి. దుఃఖముతోవదరు, వాచారము.
విలయము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రళయము.

విలవిల. యు. దే. వి. తన్నుకొనుటయందగుద్యవ్యస
కరణము. “ద్వి. విలవిలదన్నుక విడిచెఁబ్రాణము
లు.” నళ. ౪, భా. — 2. వివ్వలత*. (చూ. విల
విలపోవు.)

విలవిలపోవు. ద్వీ. ఆ. క్రి. వివ్వలతఁజెందు. (చేతు
లుకాళ్లు విలవిలపోవుచున్నవి.)

విలసనము. సం. వి. ఆ. న. 1. క్రీడ, 2. ప్రకాశము.

విలసితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. క్రీడితము,
2. ప్రకాశితము.

విలసిల్లు. సం. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించు, 2. ఒప్పు.

విలాతి. దే. వి. దేశము. “చ. గారవంతుకొ, బగు
పునకిచ్చెనంత వునవర్తుడు కొన్ని విలాతులత్త
టికా.” య. ౪, ఆ. (రూ. విలాయతి.)

విలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. దుఃఖముతోడినాట,
వాచారము.

విలాపించే. సం. ఆ. క్రి. విలపించు, వాచారము.

విలాసము. ఉభ. దే. వి. జోబుమీదప్రాసెడువిరు
నాను. (ఇది యన్యదేశ్యము.) సం. ఆ. పుం.
1. క్రీడ, 2. ప్రియసందర్శనాదులచేతనగు యా
నావలోకనాది క్రియావిశేషరూపమైన స్త్రీల
యొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

విలాసి. సం. వి. క్. పుం. 1. మృగము; 2. చంద్రు
డు, 3. విష్ణువు; 4. శివుడు, 5. అగ్ని. విణ. విలా
సవంతుడు.

విలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విలాసవతియైన ఆ
డుది; 2. ఆడుది; 3. వేశ్య.

విలియవేయు. దే. క్రి. సరిచేయు, ఏర్పఱచు.

విలీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కరణినది, విద్రుతము.

విలు. దే. వి. విల్లుయొక్క రూపాంతరము. (చూ
కాటియ.) (హల్లుపరమగువోదీనియుకారము
నకువికల్పముగాలోపంబగు. “విల్గుడునైయం
డుటయొకా.” రా. ఆర. కాం. ౧, ఆ.)

విలుకాడు. దే. విణ. విల్లుపూనినవాడు, ధాను
ఘ్నాడు. “రఘుశేఖరబల్లిలుకాడవోడు.” రా
మా. ౫, ఆ. (రూ. విల్కాడు.)

విలుచే. దే. స. క్రి. వెలయిచ్చి కొను. “నీ. విలుచు
టనమ్ముటమెలయదువంచన యర్థలూఢంబులేయ
నుభవించు.” భార. కాం. ౫, ఆ. (రూ. విల్చు.
చూ. పోకడపట్టు చెందవదర్శనము.)

విలుదాలువు. దే. వి. (విలు+కాలువు.) విల్లుతా
ల్పనవాడు, ధనుర్ధరుడు. “విలుదాలువులలో
డలు.” రామా. ౫, ఆ. (రూ. విలుదాలు.)
విలువ. దే. వి. వెల, క్రయము. (చూ. చేలవ మొద
టియర్థము.)

విలువకాడు. దే. వి. వెలయిచ్చి కొనువాడు, క్ర
యికుడు. (రూ. విల్వకాడు. “ఉ. విల్వకా,
అత్తిడివుష్టుమలో గొనకరకయన్నికినల్లన
వుష్టుక.” విక్ర. ౧, ఆ.)

విలేపనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పూతపూసికొనెడు
చందనాది; 2. చందనాదులపూత.

విలేపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాపుడుగంజి, వెలవ.
విలోకించే. సం. స. క్రి. చూచే, ఆలోకించు.

విలోమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కుక్క; 2. పాము. (డు.
వరుణుడు.) వి. అవరోహణక్రమముగలది.

విల్లు. దే. వి. ధనువు. (దీనిభేదములు. — తడవిల్లు,
పెదురువిల్లు, సెలనువిల్లు. మొ.) “తే. విల్లుపట్టి
నపదియేనునాళ్లలోన, పికగలిగినతడవిల్లుపెదు
రువిల్లు, సెలనువిల్లును మొదలైనచేగపెండ్లు, చులు
క గాడినిశబరేంద్రనూనుడేను.” కాళ. 3, ఆ.

వివత్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెప్పనిచ్చు.

వివత్తించే. సం. ఆ. క్రి. చెప్పనిచ్చించు.

వివత్తము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. చెప్పనిచ్చించినది.

వివత్తువు. సం. వి. ఆ. (ఉ.) చెప్పనిచ్చించువాడు.

వివధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కావడి; 2. త్రోవ;
3. బరువు.

వివరణము. సం. వి. ఆ. న. వ్యాఖ్యానము.

వివరము. ఉభ. వై. వి. వివరణము. సం. ఆ. న. 1. రం
ధ్రము; 2. దూషణము.

వివరించే. వై. స. క్రి. 1. వక్కాణించు; “ఉ. మా,
దేవకిగన్న బిడ్డ ననుక దిట్టుచునన్న నిజంపనెప్పుడో,
దేవుడుబాలుడైవసుమతికొ జనియించిన
వాడటంచునా, తో వివరించిపోయె.” వి. పు.
2, ఆ. — 2. విచారించు* (చూ. వినుమానము. వి.)
3. ఆలస్యము చేయు* “వివరింప నడవలెదెడ.”
య. ౪, ఆ.

వివర్ణుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. వెల్లడబాటిన
వాడు; 2. అధముడు; 3. మూర్ఖుడు.

వివర్తనము. సం. వి. ఆ. న. మట్టివచ్చుట, తిరిగివచ్చుట.

వివర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తిరిగివచ్చుట; 2. నృ
త్యము; 3. సమాహము.

వివర్ధనము. సం. వి. ఆ. న. విశేషవర్ధనము.

వివకుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. మరణకాలము
సమాపించుటచేత కలత సెందినబుద్ధిగలవాడు;
2. స్వవశముగాని బుద్ధిగలవాడు.

వివస్యంతుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. నూర్పుడు; (ఇ
తనిపట్టణము వివస్వతి. ఈ. స్త్రీ.) 2. వేలుపు.
వివాదము. సం. వి. ఆ. పుం. తగవు. (ఇదిపడునెనిమిది
విధములుగలది. — ఆప్తువుచ్చుకొనుట, సామ్య
దాచుట, ఒకరిసామ్యము తాను ఆమ్యుట, ఉచ్చ
డిచేరము, ఇచ్చినదాని మరలించుట, జీతమియ్య
మి, ఒప్పుకొని మరలబడుట, క్రయవిక్రయ
ములుచేసి తిరుగబడుట, స్వామిభృత్యన్యాయ
ము, సీమానిర్ణయము, దండవాక్సార్యములు,
దొంగతనము, బందిపోటులోనగు సాహసము,
స్త్రీసంగ్రహము, భార్యాధర్మక్రమము, దా
యభాగము, దూర్జితము, ప్రాణిదూర్జితము.)

వివాహము. సం. స. క్రి. (వివాహము+అగు.) పెం
డ్లాడు. “విశ్రవసుండునమ్మదితే వేడుకతోడ
వివాహమై.” నిర్వ. ౨, ఆ.

వివాహము. సం. వి. ఆ. పుం. పరిణయము, పెండ్లి.
(అప్పటి వివాహములు. — బ్రాహ్మము, దైవము,
ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము, గాంధర్వ
ము, రాక్షసము, ప్రైశాచము.)

వివిక్రము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. ఏకాంతము;
2. విభిన్నము; 3. పవిత్రము; 4. వివేకముగలది.
వివిధము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. అనేకవిధములుగలది.
వివితము. సం. వి. ఆ. పుం. పసులుమేయు కంచె.
వివృతము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. తెరివబడి
నది; 2. వికసించినది.

వివేకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేహత్వాది విభేదజ్ఞా
నము; 2. విభేదము; 3. విచారము.

వివేకి. సం. వి. త్. పుం. విచారణచేయువాడు. వి. ఆ.
వివేకముగలవాడు.

వివేకించే. సం. స. క్రి. విచారించు. “క. తరుణీతథ
ధాశురాణాం, నరుచిర్నచకాలముచునరులా
డులలో, నరసివివేకింపందగు, దెరువరులకుఁబా
యసంబు తినినగలదే.” పాండు. ౪, ఆ.

వివేచనము. సం. వి. ఆ. న. వివేకించుట.

వివేచనీయము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. వివేకింపదగినది.

వివేచించే. సం. ఆ. క్రి. వివేచనచేయు, వివేకించు.

వివృత్తము. వై. వి. విభక్త్యరసము.

విశ్వమేడు. వై. వి. అర్జునుడు. "ఉ. ఈ, వచ్చు
చున్నవాడు బలవద్రిత్రుభీషణవాహుడైనవి,
వృశ్చుడ." భార. విరా. ౪, ఆ.

విశంకటము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఈ. ఆ.) విరివిగలది.
విశదము. సం. వి. ఆ. పుం. వి. 1. తెల్లనిది; 2. స్పష్ట
మయినది.

విశదీకరణ. సం. స. శ్రీ. స్పష్టముచేయు.
విశయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వాసస్థానము;
2. సందేహము.

విశరమాతము. సం. వి. ఆ. పుం. చేవుట, వధము.
విశల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తటిగొఱ్ఱి; 2. తిప్పతీగ;
3. తెల్లతెగడ; 4. దంతిచెట్టు. వి. శల్యము
లేనిది.

విశల్యకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓవధీవిశేషము. (దీ
నితోచేసిన తక్కినముడు. —సంధానకరణి, సా
వర్ణకరణి, సంజీవకరణి.)

విశసనము. సం. వి. ఆ. న. వధము, చంపుట. పుం. కత్తి.
విశసింహ. సం. స. శ్రీ. విశసనముచేయు, చేవు.
విశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనక్షత్రము; (చూ.
నక్షత్రము.) 2. కాకరి. ఆ. న. ము. విలుకా
డు రెండుకాళ్లనడుముజేసెడిదముగలుగనిలుచు
ట. (చూ. స్థానము.) పుం. నూలువడికడు కడు
రు వి. కాఖలులేనిది.

విశాఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి.
విశాయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కావలివారు పర్యా
యక్రమునవరుండుట; 2. పర్యాయము.
విశారదుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. విద్వాంసు
డు; 2. నేర్పరి.

విశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెద్దపాఠశాల; 2. ఉజ్జ
యిని. వి. విరివియైనది.

విశాలత్వము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏడాతులరణి.
విశాలాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. విశా
లములైన కన్నులగల ఆడుది.

విశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాజమార్గము; 2. పాణి.
ఆ. పుం. ము. 1. బాణము; 2. చిల్లికోల. వి. శిఖ
లేనిది.

విశిష్టము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కూడుకొన్నది;
2. మిక్కిలి శిష్టమైనది.

విశిర్ణము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. వడలినది;
2. కుప్పించినది.

విశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శోమటి; 2. మనుష్యుడు.

విశృంఖలము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) అడ్డులేనిది.
విశేషకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నొసటిబొట్టు. వి.
విశేషింపజేయునది.

విశేషణము. సం. వి. ఆ. న. గుణవాచకశబ్దము
విశేషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అతిశయము; 2. శ్లే
షము; 3. అవయవము; 4. వింతరూపము; 5. నా
సటిబొట్టు; 6. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ.
అలంకారము.)

విశేషించే. సం. ఆ. శ్రీ. అతిశయించు.
విశేష్యము. సం. వి. ఆ. న. వస్తువాచకశబ్దము.
విశ్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పద్వవిరామము,
2. ఊట.

విశ్రమించే. సం. ఆ. శ్రీ. ఊటిడిల్లు.
విశ్రాంతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఊటిడిల్లినది
విశ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పద్వవిరామము,
2. ఊట.

విశ్రాణము. సం. వి. ఆ. న. ఈవి, త్యాగము
విశ్రామము. సం. వి. ఆ. పుం. విశ్రమముయొక్క
రూపాంతరము.

విశ్రావము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి, ప్రఖ్యాతి
విశ్రుతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి
ప్రసిద్ధికెక్కినది; 2. ప్రసహించినది.

విశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రసిద్ధి; 2. ప్రవాహము
విశ్రుతుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రసిద్ధి
కెక్కినవాడు; 2. తెలియబడినవాడు.

విశ్లేషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎడబాటు; 2. ఒడ
గూడవి.

విశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. అతివస. ఆ.
స్త్రీ. ఆ. న. ము. సాంటి. న. లోకము. వి. సమస్తము.
విశ్వంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధరితి, భూమి, నేల
విశ్వంభరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. ఇం
ద్రుడు.

విశ్వకద్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. వేటకుక్క;
2. ధ్వని. వి. దుర్జనుడు.

విశ్వక్ర. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేవశిల్పి; (రూ.
విశ్వక్రుడు. చూ. మూరిబోవు మూడవయర్థ
ము.) 2. నూర్కుడు; 3. ఒకానొక ముని

విశ్వేశ్వరుడు. సం. వి. ఈ. పుం. అనిరుద్ధుడు.
విశ్వజననము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) సర్వజనలకు
పితమైనది.

విశ్వతోమఖము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మము. విణ.
అంతట వ్యాపించినది.

విశ్వనాథుడు. సం. వి. అ. పుం. కాశీక్షేత్రము
నందు నివసించియుండు శివుడు.

విశ్వభేషజము. సం. వి. అ. న. సాంటి.

విశ్వరూపుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

విశ్వసనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశ్వసించు
దగినది.

విశ్వసింఁ. సం. స. క్రి. నమ్ము.

విశ్వసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశ్వసించబడినది.

విశ్వసృజాడు. సం. వి. జ్. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

“ఎ, గీ. ఇంద్రుతోసాటిగాఁగఁబక్షిండుదొ
ల్లి, సృజనసేయఁడె యావిశ్వ సృజాడుగఁడగి.”
భో. ౪, ఆ.

విశ్వస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విధవ. విణ. విశ్వసించబడినది.

విశ్వామిత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకబుడి.

విశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. నమ్మకము, ప్రత్యయము.

విశ్వాసి. సం. విణ. (న్. ఈ న్.) విశ్వాసముగలవాడు.

విశ్వీడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతావిశేషము.

(వీరు పదుగురు.)

విష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆతివసనీ. అ. న. ము. జల
ము. పుం. న. గరిశము.

విషణ్ణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషాదము పొం
దినవాడు.

విషధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము, 2. మబ్బు.

విషధరుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు. విణ. విష
ముధరించినవాడు.

విషధి. సం. వి. ఇ. పుం. జలధి, సముద్రము

విషపుచ్చము. సం. వి. అ. పుం. తేలు, వుచ్చికము.

విషమచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాతులరటికీ.

విషము. సం. వి. అ. న. ఒకచుక్కలంకారము.

(చూ. అలంకారము.) విణ. సమముకానిది, బేసి.

విషమశరుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్నకుడు, బేసికయి
దువుతోదు. (ఇట్లు విషమాయుధుడు. మొ.)

విషమింఁ. సం. అ. క్రి. విరోధించు.

విషయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రంథాదులయొక్క

తేలియబడిన యంశము, 2. లౌకికార్థము;

3. ఇంద్రియార్థము; 4. గోచరము; 5. దేశము;

6. ఒక ముఖ్యగ్రామముతోచేరిన ఉపగ్రామ

ముల సమూహము, పాయకట్టు.

విషయ. సం. వి. క్. న. ఇంద్రియము. పుం. 1. రా
జు; 2. మన్నకుడు; 3. విషయాసక్తుడు; 4. అలో
పింపబడునది.

విషయాకరింఁ. సం. స. క్రి. ఉద్దేశించు.

విషవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. ముష్టిచెట్టు.

విషవైద్యుడు. సం. వి. అ. పుం. గారడీడు.

విషాణము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కొమ్ము, 2. ఏనుగు
కొమ్ము.

విషాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జ్ఞేష్టువు; 2. పిన్న
పాలకీ. న్. పుం. 1. ఎద్దు, 2. ఏనుగు.

విషాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపరాధధనహా
న్యాదులచే ఉపాయముతోచక మనసునఁగలి
గెడు భేదము, 2. భేదము

విషాదింఁ. సం. అ. క్రి. 1. అపరాధధనహాన్యాదు
లచే ఉపాయముతోచక మనసున భేదపడు,
2. భేదపడు.

విషు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకసంవత్సరము (చూ. సం
వత్సరము.)

విషువత్స. సం. వి. క్. న. రేయిపగలుసమమైనకాలము.

విషువము. సం. వి. అ. న. — పై. —

విషూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వసువచిరేచనవ్యాధి.
(చూ. విషూచి. ఈ. స్త్రీ.)

విష్కంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక గ్రహయో
గము, (చూ. యోగము.) 2. గడ్డిమాను;
3. అడ్డంకి, 4. నాటకాంగవిశేషము; 5. యోగుల
బంధవిశేషము, 6. వివిధ.

విష్కిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. కవుఁజో,
3. కోడి, 4. నెమిలి.

విష్టపము. సం. వి. అ. న. లోకము, భువనము.

విష్టరము. సం. వి. అ. పుం. 1. అసనము, 2. దర్పపీఠి
కిలి; 3. మ్రును.

విష్టరశ్రవుడు. సం. వి. న్. పుం. విష్ణువు, వెన్నుడు.

విష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూలి, 2. కూలిరేసిపని;
3. పని. విణ. పనిచేయువాడు.

విష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలము, పురివము.

విష్టింఁ. సం. అ. క్రి. విష్టచేయు, ఏరుగు.

విష్ణుకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకమందుచెట్టు.

విష్ణుపదము. సం. వి. అ. న. 1. అకాశము, 2. పాల
సముద్రము, 3. అవులమంద.

విష్ణుపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంగ; 2. ద్వారక;
3. రవిసంక్రమణవిశేషము.

విష్ణురథము. సం. వి. ఆ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, గరుడుఁడు.
విష్ణువు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెన్నుఁడు; (ఇతని
సారథివారకుఁడు, లేరుతానందము, గుఱ్ఱములు
వైద్యము గ్రీవమేఘపుష్పవిలాహములు.) 2. ఒక
అదిత్యుఁడు. (చూ. అదిత్యుఁడు.)

విష్ణుఁడు. సం. వి. ఆ. అ. అ. విషముచేత చం
పఁడగినవాఁడు.

విష్వక్సేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రేంకణము.

విష్వక్సేనప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పాఁచితీగ; 2. లక్ష్మి.

విష్వక్సేనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. విష్ణు
నేనాధిపతి.

విసంవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ముందు ఒప్పుకొని
వెనుకలేదని వాదించుట.

విసదారి. వై. వి. పాము, విషధరము. “విసదారిగ
ముల్ విచ్చెళ్.” అచ్చ. యు. కాం.

విసకణ్ఠ. ద్వ. వి. విసరుకొను వీనవ, తాలవృంతము

విసపాల. ద్వ. వి. (విసము+పాల.) ఒకానొకమందు
చెట్టు.

విసపాలవిత్తు. ద్వ. వి. నాశకుఁడు. “విసపాలవిత్తు
గుసుధాకరు.” రస. 3. గుచ్చము.

విసపుమేతరి. ద్వ. వి. (విసము+మేతరి.) శివుఁడు.

విసబొడ్డి. ద్వ. వి. (విసము+బొడ్డి.) ఒకానొకమందు
చెట్టు, పాత?

విసము. వై. వి. 1. విషము; 2. జలము. “నీ. మించు
చూపుచు నెనమించినిల్పడయేది విసమొసంగ
డిమబ్బుగొసరనేల.” య. ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థ
ములకు నుదాహరణము.)

విసరణము. సం. వి. ఆ. న. ప్రసరణము.

విసరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రసరణము; 2. సమా
నము.

విసరయాడు. ద్వ. స. క్రి. (విసరి+ఆడు.) విసరు.
“ద్వి. వినుపిధిఁదోడలువిసరియాడుచును, గురు
వులువాణుచుగునిసియాడుచును.” రా. యు,
కాం. (చూ. ఊగిగాడు.)

విసరు. వై. ఆ. క్రి. 1. బయలుపడు*; “క. వెలవె
లఁబాతెకోమెగ చూ, ర్ములువిక్కిలిసందడిం
చెబొక్కిలివిసరెళ్.” య. ౫, ఆ.—2. వీచు*.
“క. విసవిసపవనుఁడుజవమున, విసరిన.” రాజ.
౧, ఆ.—స. క్రి. 1. అడించు*; (వక్షితుక్కులు
విసరుచున్నది.) 2. వేయు*. (గిరంగివిసరెను.

చూ. వేయుట అను నర్థమునుదాహరణము.)
వి. 1. అడించుట*; (చూ. చూప.) 2. వీచుట*;
(చూ. కసరు. వి. రెండవయర్థము.) 3. వేయు
ట*. “క. తలిరాకుపిరంగివిసరుతాఁకెననంగళ్.”
అని. 3, ఆ. (చూ. వెలివిసరు.)

విసరుమొన. ద్వ. వి. మల్లవిద్యావిశేషము.

విసర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. త్యాగము; 2. విస
ర్జనము; 3. మలవిసర్జనము; 4. విసర్జనీయము;
5. దక్షిణాయనము.

విసర్జనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఈవి; 2. విడుపు;
3. పుచ్చుట.

విసర్జనీయము. సం. వి. ఆ. పుం. రెండునున్నలు.
వి. విడువఁదగినది.

విసర్జించే. సం. స. క్రి. విసర్జనముచేయు, విడుచు.

విసర్గణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ప్రసరణము; 2. కం
ఠాత్యాదిప్రసరణము.

విసవిస. యు. దే. వి. త్రిష్టుట నవుట ముసరుట
విసరుటలయందగు ధ్వన్యనుకరణము. “వ. కర
లినరుహంబులు విసవిసంద్రిప్పి.” అని. ౪, ఆ.
“వ. విసవిసనగుచు.” రామా. ౧, ఆ. “విసవిస
ముసరిముసరి.” రసి. ౪, ఆ. “విసవిసవిసరు.”
(చూ. విసరు. స. క్రి. రెండవయర్థము.)—వై.
వి. ప్రసరించునది. “వ. వసుమతి వేయిపాద
ములవానికిబుట్టినచాయపట్టికి, విసవిసగాదు
కాలాకటి.” వై. 3, ఆ.

విసారము. సం. వి. ఆ. న. కొయ్య. పుం. చేచు.

విసారి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. ఁ.) ప్రసరించునది.

విసిపలక. ద్వ. వి. పరుండెడు పెద్దపలక. ఆం. భా.
విసిమాల. దే. ఆ. క్రి. మిక్కిలి వినుగు. “మానక వేడి
వేడివిసిమాలచు.” పో. ౪, ఆ. (చూ. జోకించు.)

వినుగు. దే. ఆ. క్రి. నిర్వేదించు. వి. నిర్వేదము.
(చూ. నిర్వేదము.)

వినుమానము. వై. వి. ఆశ్చర్యము. “క. అసమానదీ
ప్తితోన, వ్యసుధాధరమపుడుజారు వాకుందన
పుం, బసిడి పెనురాశియగుచుళ్, వినుమానమొ
నచ్చెసిద్ధవిభునకుమగులళ్.” (చూ. వైవద్యము.)
పర. ౧, ఆ. “నీ. వివరించిచూడంగవినుమానము
లుగాకగోత్రాదీవెలుచునే కుధరములకు.” సం.
“కీయంతోవ్యాకులాత్మైలా అచూదావాగ్ని
నావీయే.” కాళి. ౨, ఆ.—వి. ఆశ్చర్యకరమై

నది. “క. వినుమానమతనిశేషో, రసపూరముగ
గతైబ్రహ్మరంధ్రముమోహక.” కాశీ. ౪, ఆ.

వినువాసము. వై. వి. నమ్మకము. (చూ. వినువాసి.)

వినువాసి. వై. విణ. నమ్మకముగలవాడు. ఆం. భా.

వినువు. దే. ఆ. క్రి. వి. వినుగుయొక్క రూపాంతర
ము. (నిశ్చేదించుటకు. — “ద్వి. వనితవెంబడి
వినువకమతీయొక్క. తనయునీడిచితెచ్చితత్తు
త్రు మీద, వైచి.” విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ — నిశ్చే
దమునకు. — “నీ. ఇంతియొక్కతెవుపు తెత్తు
తెత్తివలెచాచి వినువుతోసెంక కొన్ని విరులుదు
తీమి.” స్వా. 3, ఆ.)

విస్మరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విస్మృతము.

విస్మృత్యుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రసరించునట్టి
స్వభావముగలవాడు.

విస్మమరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) — వై. —

విస్మప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. విసరివేయఁ
బడినది; 2. విడువఁబడినది.

విస్తర. వై. వి. భోజనముచేసేడియాకు*.

విస్తరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శబ్దవిస్తృతి; 2. విరివి;
3. స్నేహము; 4. పీఠము.

విస్తరి. వై. వి. విస్తరాకు*.

విస్తరింజే. సం. ప్రే. విస్తరిల్లజేయు.

విస్తరిల్లు. సం. ఆ. క్రి. విస్తరియగు.

విస్తారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విరివి; 2. బోజన
చెట్టు.

విస్తీర్ణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విరివియైనది.

విస్త్ర. దే. వి. దేహమునందుగలిగెడు దుర్బంధము.

“ద్వి. కోల, వేమాలువిసరుదు విస్త్రకంపెసగఁ,
బనసలుచెప్పచు.” నవ. 3, భా.

విస్తృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విరివియైనది.

విస్తారము. సం. వి. ఆ. పుం. విస్తీర్ణాంతర. (చూ.

విస్తారము.) విణ. మిక్కిలి యధికమైనది.

విస్తారితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రకాశ
మొందినది; 2. కడలింపఁబడినది.

విస్తార్జితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి
ప్రకాశమొందినది.

విస్ఫోలము. సం. వి. ఆ. పుం. పొక్కు, బొబ్బ.

విస్తయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆశ్చర్యము; 2. గర్వ
ము. విణ. ఆశ్చర్యకరమైనది.

విస్తరణము. సం. వి. ఆ. న. స్థగణముకప్పట, మఱపు.

విస్తీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విస్తయము, ఆశ్చర్యము.

విస్తీరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విస్తయముమొందిన
వాడు, ఆశ్చర్యముమొందినవాడు.

విస్తృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విస్తృతమొందినది.

విస్తృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విస్తరణము, మఱపు.

విస్త్రంభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నమ్మకము; 2. వధ
ము; 3. స్నేహము; 4. అట్లాటజగడము.

విస్త్రబ్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. నమ్మబడినది;
2. అణగినది; 3. కొంతినొందినది. క్రి. విణ. ఆ.
న. ఆత్మంతము.

విస్త్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అవశ్యమైన గంధ
ముగలది.

విస్త్రస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముసలితనము, జర.

విస్త్యుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) భేదపడిన కంఠ
స్వరముకలవాడు.

విహంగము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావడిబద్ధ. ఆ. పుం.
ము. పక్షి, పులుగు.

విహంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పక్షి; 2. బాగాము.
విణ. ఎగురునది.

విహంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావడిబద్ధ.

విహగము. సం. వి. ఆ. పుం. పక్షి, పులుగు.

విహరణము. సం. వి. ఆ. న. విహరము.

విహరింజే. సం. ఆ. క్రి. విహరముచేయు.

విహర. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) విహరించువాడు.

విహసితము. సం. వి. ఆ. న. మృదుధ్వనిగలవత్స.
(ఇది మధ్యమము. చూ. హాసము.)

విహస్తుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. గెమ్మదిలేని
మనస్సుగలవాడు; 2. చదువుకొన్నవాడు.

విహాపీఠము. సం. వి. ఆ. న. దానము, ఈవి.

విహాయసము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఆకాశము.
ఆ. పుం. పక్షి.

విహయితము. సం. వి. ఆ. న. ఈవి, దానము.

విహరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేడుకగాడరుగుట;
2. త్రిప్పట; 3. తోట; 4. బౌద్ధాలయము.

విహరి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) విహరించువాడు.

విహితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విధింపఁబడినది.

విహృతము. సం. వి. ఆ. న. మాటాడఁదగినకాలముం
దుస్థిరచే మాటాడుకుండునట్టి స్త్రీలయొక్క శృం
గారచేష్టావిశేషము.

విహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విహరణము, విహరము.

విహ్వలింజే. సం. ఆ. క్రి. భయాదులచేత అవయవ
ముల స్వాధీనత తప్పినవాడగు.

విజ్ఞానము. పం. విజ్ఞ. (అ. అ. అ.) భయాదులచేత
అయవముల స్వాధీనత తప్పినవాడు.
విశంగిలు. దే. వి. బ. తిట్లు. (అ. వ.)
విశంబి. శుం. వి. క్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (మా.
సంవత్సరము.) విజ్ఞ. విలంబముచేయువాడు.

వీ.

వీ. దే. వీ. 1. ఉత్పాదము; “ఉ. ఆకలివీరువట్టు
శ్రమమంగవిపాటన మార్తిజాత్రినికా, సోకక
యండవిద్యలూగిసాంపుగనీకువదేశమిచ్చెదకా,
దేకువనారిపూరమునదిగ్గనశుద్ధియొనర్చిరమ్మనకా,
వీశరభూభ్యవండును బవిత్రజలంబుల వార్చి
వచ్చినకా.” రా. బాల. కాం.—2. పరాక్రమము;
“వీరగుణముబలమువీకయంగలడు.” భార. ఉ.
దొడ్డి. ర. ఆ. (మా. తా. ఉ. స. క్రి. రెండవయ
ర్థము.) 3. విజృంభణము; (మా. తా. ఉ. మొదటి
యర్థము.) 4. గర్వము; “ఉ. అవస్థని ప్రాంతవో
గెదురెఱుంగనివీకబరాక్రమించువో.” భా.
3, ఆ.—5. ఉన్నతి; “నీ. తిలకించుభాములబలు
చింతయునుబోలె విస్తీర్ణమైతిచ్చు వీకదనర.”
కళాం. 1, ఆ.—6. యుద్ధమువలన బాణులు;
“క. తెలివింబుడమిందగుకలు, వలరాయామైద
నత్తువలరాయకడుం, గలనైనవీకణుంగక, కల
నైనకా మెలయుపెంపుగలమి క్కంటి.” య. 1,
ఆ.—7. దైన్యము; “ను. అనయంబుకాశమవంతుఁ
డైవినుతకన్దాచారమార్గంబులకా, జనుపుణ్యాత్మక
డు దుర్గుతుల గడచి ప్రజ్ఞాచార్వరసంయాధుడై
కనుశుండుకా బటుమోహచంకజల మగ్నంబైన
లోకంబువీ, కనభోభాగమునందుడింకిడుదుఁ
ఖంబొందగానవువుకా.” భార. ఆర. ౫, ఆ.—
8. సామ్యము; “చ. పరువీకనునండియుమిత్ర
భావముం, బోరుయటయుకా నువ్వుజ్ఞులజ్ఞాని
కిగట్టియుకాత్రుగుణ. స్ఫురణమొక పుమాపు
టయొక జాతుము గాదె ధరితి శిల్పదకా.”
భార. కాం. 3, ఆ.—9. విద్యము; “నీ. సృజనభావ
ముబాడ నేననినూచించువీకబ్రహ్మదాది పృథ్వి
నలరు.” (మా. కుందు తెనుకలు.) రా. మా. 3, ఆ.
వీరియాడు. దే. అ. క్రి. (వీరిగిఆము.) చలింపు.
“నీ. కుంభికుంభములవీనికుచకుంభభరమున పెడ
తెనుకుములువీరియాడు.” వీర. 3, ఆ. (మా.
తా. గాడు.)

విజ్ఞ. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్పాదము; “ఎ. గీ. వీరిగన
తల్లిదాస్యంబునిగెలుని, తడయకమ్మతంబు
గొనిపోవగడగివచ్చె.” భార. ఆది. 3, ఆ.—
2. నిష్క్ర. “అవ్వీగనవమ్మగవ.” భార. విరా.
1, ఆ.—3. యుద్ధమువలన బాణులు; “ఉ. తమ్ములు
వీరిగనంబతియుదగ్రతభీము నెదిర్చి యార్చు
చుకా.” భార. భీష్మ. 2, ఆ.—4. చలింపు, “కుత
లంబట్టిబువీరిగకా.” రా. య. కాం.
వీడు. దే. స. (తా. శబ్దమునకు మహదర్థక ప్రథమైక
వచనరూపము.) తా. పురుషుడు.
వీపు. దే. వి. వెనుక మేను, చరమాంగము, పృథ్వుము.
వీకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము;
2. ఏకాంతస్థలము.
వీకు. దే. వి. 1. ఉన్నతి; “వీకునశ్వమేధములునే
యొనరించినపుణ్యాకలుడు.” భార. ఆర. 3, ఆ.—
2. ఉద్ధతి; “చ. నాటినాటికింబాటింపివేలుకా
డదనెటింగి మేపుమేపులవకుత్కారంబులనిరాక
రించివీకునందెగిరిగియాకడిర్చుకొనునవియు
ను.” స్వా. ర. ఆ.—3. పరాక్రమము. “ఉ.
అద్భుతమత్స్యయంత్రముకా, వీకుననీట్లులేసిన
సువిక్రమునాతడుచూడగోరెడుకా.” భార.
ఆది. 2, ఆ.
వీక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. మోపు, దృష్టి
వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మోచేట, మోపు, దృష్టి.
వీక్షించు. సం. స. క్రి. మోచే. (అభివీక్షించు, ఉ
ద్వీక్షించు, ప్రవీక్షించు, సంవీక్షించు, నము
ద్వీక్షించు అనియు.)
వీక్షితము. సం. విజ్ఞ. (అ. అ. అ.) చూడబడినది.
వీక్ష్యము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. విజ్ఞ. 1. చూ
డదగినది; 2. ఆశ్చర్యకరమైనది.
వీచి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. అల; 2. అవకాశ
ము; 3. కొంచెము; 4. నుఖము. (అలయననర్థ
మునందిది ఈకారాంత స్త్రీలింగమునగును)
వీచు. దే. అ. క్రి. (గాలి) విసరు. “గాలి వీచవెలయ.”
భాగ. ౯, స్కం.—స. క్రి. విసరు. “చ. దుగ్ధా
ధిపతులేమేమయనివీచుచివోవులచ్చమ్మలకా
ముదిగచ్చమ్మలసంతరింప.” స్వా. ౫, ఆ.
వీచోపులు. దే. వి. (వీచు+చోపులు.) విజామరులు.
(మా. వీచు. స. క్రి.)
వీజనము. సం. వి. అ. న. విసనకట్టు, తాళవృంతము.

పిటతటము. దే. వి. వి. పిటతటముయొక్క రూపాంతరము.

పిటతటము. దే. వి. వి. పిటతటముయొక్క రూపాంతరము.

పిటతటము. దే. వి. వి. పిటతటముయొక్క రూపాంతరము. “కేతనంబులపిటతటంబుచేసే.” భార. కర్ణ. ౧, ఆ.

పిటి. ఉభ. దే. వి. కొల్ల. సం. ఇ. ఈ. ప్రి. తాంబూలము.

పిటియ్యే. దే. ప్రే. పిటిబోవజేయు. “ఉ. చారుకులభిమానమును సన్నతద్వముపిటియ్యే.” రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ.

పిటిబోవు. దే. ఆ. క్రి. (పిటి+పోవు.) 1. దూషితము; “చ. కలయనరారుమలకుఁగామలకూటములెన్నిచందముల్, గలవయన్నియున్ వెలసెఁగన్నై తీకంచీటుపిటిబోయే.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (మా. మూడవయర్థము.)—2. నష్టము; “క. సాధువులగుజంతువులకు, బాధలుగావించుఖలులభంజింపనిరా, బాధమునాయున్సృష్ట శ్రీధనములపిటిబోవునీధముడల్లీ.” భాగ. ౧, స్కం.—3. వ్యర్థము. “క. ఆనునప్పుడుసంధ్యానలి, వనితలఁగదియంగనరిగిమధుధాధికుం, జనుసేయాక్రియఁబలుకఁగ, వినయంబును భయముభక్తిపిటిబోవక.” రుక్మాం. ౪, ఆ. (సంధినిర్దుతము.)

పిటిక. సం. వి. ఆ. ప్రి. తాంబూలము, పిటి. పిడియము. వై. వి. తాంబూలము. “పిడియములు త్రొత్తలైతక.” కవిక. ౪, ఆ.

పిడు. దే. ఆ. క్రి. 1. వదలు; “ఘోరభుజంగమబంధనంబులెల్లను వేసవీడె.” వి. పు. 2, ఆ.—2. వికడము; “అని పిడఁగఁబల్కిన.” భార. విరా. ౨, ఆ.—3. కొనసాగు, వర్ధిల్లు; “నీ. దేవకీసుతుశిర్మిర్మిఁగలుపిడంగ వెలఁదికి మేదిఁగ పిడఁదొడఁగ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—ఆం, ప్రే. పిడఁజేయు. “కర్తబంధముల పిడుదము.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.—వి. 1. పట్టణము; 2. కట్నము; “క. పిడుచదివిచెనయ్యెడ, పిడునవేడుకబలారి విబుధులతోతే, పిడుమణులనఁగఁదగుతన, పిడునఁగలమనికయులవివిధాంబరముల.” పను. ౬, ఆ. (ఇది రెండర్థములకునుదాహరణము.)—3. దండ; “ఉ. పిట్టలెంచునన్ను దుదివింగలహాళనహనిచూడ్తులు, విక్రమగొనఁగొచ్చెనలతెల్పుఁ

బడంతులనెన్నునంబుపిం, పిట్టగిగుఱుఁజొచ్చెఁదమిపెక్కువమ్మత్తువుమింగఁ జొచ్చెఁడు, క్రిల్లవియంగఁజొచ్చెరవికె” వృద్ధయంబభిలంబునయ్యెడక.” కవిక. ౨, ఆ.—4. కిరీము; “తే. రాజావిదైతవనినదారకభటాలి, యంబరాభోగనిజశిరిరాంగణమునఁ, గాలుకొల్పినపావకజ్వలయనఁగఁ, బ్రాచిఁగనుపట్టెనసాంధ్యరాగరుచులు.” పా. ౨, ఆ.—5. పథికజనసమూహము; “క. నడపించిపంచనటమున, విడియించెను పిడు.” భార. మా. ౧, ఆ.—6. దొప్పరవాండ్రుసమూహము; “దొప్పరపిటిబోడ.” చెన్న. ౨, ఆ. పిడుకొను. దే. స. క్రి. 1. పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొనివదలు; “కా. చేడొయిక్కుముళించిపిడుకొననక్షేణప్రవాదంబునక, వేదవ్యాసు.” కై. ౧, ఆ. (మా. పిడ్డొలుపు.)—2. వదలు. (మా. పిడ్డొను.) పిడుకొలుపు. దే. ప్రే. (పిడుకొనజేయు.) పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొనఁగా మంచిది పోయిరమ్మనిపుచ్చే. (మా. పిడ్డొలుపు.) పిడుకొలు. దే. వి. 1. పోవనక్ష; “తే. నీవుమున్నేగుమని యతనికివిభూమ, దాంబరంబులతోడ మ్ములంబులెట్టి, పిడుకొలిచ్చిపుచ్చిన విప్రవరుడు, పాండురాజుతనూజులపాలికిరగ.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. విడుపు; “నీ. దైత్యమదనతీర్థచ్చిల్లుమలలోడ విరులనెత్తావికిపిడుకొలు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. మరణము. “క. వాఁడల్లనాఁడెపోయెడు, నేడతనికి పిడుకొలునిజముగనీవా, పోఁడిమిచూచెదవేసెక, నాఁడొనిటునిల్చిచూడునరవరతిలకా.” భో. ౪, ఆ. పిడుచు. దే. ప్రే. పిడఁజేయు, విడుచు. “పంచాంగముపుస్తకమునపిడిచి.” కళా. 2, ఆ. పిడుజోదాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. మాటుపాటుమొందు. “వ. జవనిధిలోనడయాడుమండినయోధులతోపిడుజోదాడరంధంబులను,” (ఇక్కడ మాటుపాటునొందుటయనఁగాసరిపొలుట.) ఉ. హరి. ౪, ఆ. పిడుజోడు. ద్వ. వి. విజ్ఞోదునకు మొదటిరూపుము. పిడుపట్టు. దే. వి. 1. దండువిడియించొలు; 2. విడిది; 3. వాసస్థానము. (మా. లోగలి.) పిడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. మాటుపడు; 2. భేదపడు; 3. తడఁబడు. “ద్వి. సాదముల్ పిడుపడ.” హరి. కృ. ౨, భా. (మా. పిడవడు.)

పీడుపాటు. ద్వ. వి. మాటుపాటు, వ్యత్యాసము.
 “మ.తనమున్నాడినమాటయుకొనిజముగాడన్న
 నిలింబ్రీతిగా, మనుజేంద్రుండునెలకొనెలకొలు
 రుఘైద్రమాసాంతరంబైనగా, మినియైయొగతి
 పీడుపాటుమర భూమిందానరక్షించుచుబో, ముని
 నకొవచ్చె పనీఘటామనునుతుం డారీతిరాజ్య
 స్థుడై.” భాగ. ౯, స్కం. (చూ. పీడ్పాటు.)
 పీడువడు. ద్వ. అ. క్రి. (పీడు+పడు.) 1. మాటుప
 డు; 2. భేదపడు; 3. తడవడు. “నీ. బోటికిఁదో
 చినచోలియుండేమయను వెగడునఁజెయులు
 పీడువడఁగ.” భార. విరా. ౨, అ. (చూ. పీడ్పడు.)
 పీడెను. వై. వి. పీడియముయొక్కరూపాంతరము.
 పీడ్కిను. డే. స. క్రి. పీడుకొనుయొక్కరూపాం
 తరము. (పోయినప్పేదనని చెప్పకొని వదలుట
 కు. — “ఉ. వేడ్కెల్లజానుపూర్వముగవిశ్విజ
 గజ్జనకుకొజనార్ద్రముకొ, పీడ్కిని.” ఉ. హరి. ౪,
 అ. —వదలుటకు. — “ఇవిపీనునందునొంటిని
 నుపీడ్కినరాదనిపల్కె.” రామా. ౫, అ.)
 పీడ్కిలుపు. డే. ప్రే. పీడుకొలుపుయొక్కరూపాం
 తరము. “తానప్పురమపీడ్కిలుపు నంతకురమ్మ
 నఁగొంచి.” కళా. ౨, అ. (రూ. పీడ్కిలుపు.)
 పీడ్కిలు. డే. వి. పీడుకొలుయొక్కరూపాంతరము.
 (పోవననుజ్ఞకు. — “మ.పీడ్కిలతండ్రినరింపక
 జనియెకొ బురంబునకు నిత్యోద్ధానితైశ్వర్యు
 డై.” లక్ష్మీ. ౨, అ.)
 పీడ్పాటు. ద్వ. వి. పీడుపాటుయొక్కరూపాంతర
 ము. “ఓయబ్బాక్షియేమంచువిభ్రాంతింబల్కెడు
 కల్లముకొనిజముపీడ్పాటొండగా.” కళా. 3, అ.
 పీడ్పము. వై. వి. విడ్పముయొక్కరూపాంతరము.
 పీడ్పడు. ద్వ. అ. క్రి. పీడువడుయొక్కరూపాంత
 రము. (మాటుపడుటకు. — “నీ. బొందులుండల
 లునుబొందింపుడెనినసా సతులుపీడ్పడఁగూర్చ
 నతనినతని, సంతిమతులజేసి చనియెనవిప్రపరీత
 ర్థులుజూచివీడ్పలకుఁజెప్పె.” భో. ౫, అ. —
 భేదపడుటకు. — “ఎ. గీ. పాడవుపీడయ్యుబోఁచి
 ద్వడక మెలగి.” విక్ర. ౪, అ.)
 పీణ. సం. వి. అ. క్రి. 1. తంత్రివాద్యవిశేషము; (సర
 స్వతివిగళచ్చపి, నారదునివిగమహతి.) 2. మెఱుపు.
 పీణము. డే. వి. సన్నవస్త్రము, నలివము, అంకుశము.
 పీణాను. డే. వి. పీణముయొక్కరూపాంతరము. “క.
 వనీట బలకమాడెను, నున్ననిపీణానుగట్టెనువి

రులుడుటిమెకొ, సన్నముగవలఁచెగత్తురి, జన్ను
 లముత్యాలబన్న సరములుదాల్చెకొ.” వై. 3, అ.
 పీణావాడుడు. సం. వి. అ. పుం. పీణావాయించువాడు.
 పీణీయ. యు. డే. వి. కస్తూరిమృగముయొక్క కస్తూ
 రియంఁడెడుబొడ్డుకాయ. “వ. కస్తూరివీణీయలు
 నుపిల్లిగడ్డలును.” భల్లా. 3, అ. — వై. పీణావాద్య
 ము. (చూ. అపురూపము.)
 పీణె. యు. వి. పీణీయయొక్కరూపాంతరము.
 పీతంసము. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్షులనుబట్టెడు
 వల, ఉరి లోనగునాధనము.
 పీతము. సం. వి. అ. న. 1. అంకుశముపోటు; 2. సత్తు
 వలేనియేనుగు; 3. సత్తువలేనిగుడ్డుము, విణ. పో
 యినది.
 పీతి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. చూలుపడుట; 2. జిగి;
 3. తిండి; 4. వరుగు; 5. పోక. పుం. గుడ్డుము.
 పీతిహూత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని;
 2. సూర్యుడు.
 పీతెంఘే. డే. అ. క్రి. (పీచు+తెంచు.) పీచు, విసరు.
 “క. చల్లని దక్షిణమారుత, మల్లవపీతెంచెదగిరి
 యాలలనాధ, మల్లకునుమాంగరాగస, మల్లసన
 నుగంధియగుచుమునివరుమొడకొ.” భార. అది.
 ౪, అ. (సాన్నిధ్యమున తెంచు.)
 పీడి. వై. వి. ఇండ్లపరుసలు రెంటికినడిమిలోప. “ద్వి.
 వేడుకమదికొదవించుచుదిలును, నీడలుదోచు
 మాణిక్యవేరులును.” హరిశ్చ. ౧, భా.
 పీధి. సం. వి. ఇ. ఈ. క్రి. 1. ఇండ్లపరుస; 2. వరుస;
 3. ఇండ్లపరుసలు రెంటికినడిమిలోప; 4. నాలుక
 విశేషము.
 పీధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గరగరికైనది, నిర్దలము.
 పీనియ. వై. వి. పీణీయయొక్కరూపాంతరము.
 “వ. కన్నియలన్న చూపంబూఁడేనియలానివీని
 యలయందుంబాడు నేర్పులకుమెచ్చి.” య. ౪, అ.
 పీను. డే. వి. 1. చెవి 2. ప్రసీధి. (చూ. పీనుమిగులు.)
 పీనుమిగులు. డే. అ. క్రి. ప్రసీధికప్పు. “ఎ. గీ.
 కాననదియశరణ్యమైవీనుమిగులు, నైహికాము
 ప్తికాకాంక్షులగునరులును.” పాండు. 3, అ.
 పీనులకంటి. డే. వి. సర్పము, చక్షుశ్శ్రవము. “పీను
 లకంటిచెల్వలు.” నీలా. ౨, అ.
 పీసె. వై. వి. పీనియయొక్కరూపాంతరము.
 పీప్స. సం. వి. అ. క్రి. ఒకటిమెకనొకటి వ్యా
 పించనిచ్చు.

వీయము. దే. వి. వియ్యమునకు మొదటిరూపము.

వీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడుఁ గొడుకులునుఁగల
ఆఁడుది. ఆ. న. మ. కుంకుమపువ్వు. పుం. రస
విశేషము. (చూ. రసము.)

వీరకత్తియ. వై. వి. (వీరము + కత్తియ.) వియ్యంకు
రాలు. "తే. కూరిమినివీరకానికీవీరకత్తి. యకును
దొలువేల్పు గొంగయన్న కునుమఱియు." నీలా.
3, ఆ. (చూ. వీరకత్తె.)

వీరకాఁడు. ద్వ. వి. వియ్యంకుఁడు. (చూ. వీరకత్తియ.)
వీరజయంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధమునందలి వీరుల
సృష్టము.

వీరణము. ఉభ. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. సం. ఆ. న.
అవురుగడ్డి.

వీరతరము. సం. వి. ఆ. న. అవురుగడ్డి. పుం. బాణము.

వీరతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏఱునుద్ది.

వీరతాయెతు. మి. గ్రా. వి. వీరులు బిరుదుగా కట్టు
కొనెడుతాయెత్తు. "క. మగతాతివీరతాయెతు." చంద్ర.

వీరపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరునిఁ బెండ్లాడిన పెం
డ్లాము.

వీరపాణము. సం. వి. ఆ. న. యుద్ధము కడపటఁగాని
మొదటఁగాని వీరులుచేసెడు గోష్ఠి పానము.

వీరభద్రపల్లెరము. మి. గ్రా. వి. మిక్కిలి పెద్ద పల్లె
రము.

వీరమద్దియలు. వై. వి. బ. 1. (చూ.) వీరమధ్యము
లు; 2. స్త్రీలుకాలిపెద్దవేలిన ధరించెడు ముద్రి
కావిశేషము*. "నీ. మట్టెలుపిల్లాండ్లుమఱివీర
మద్దియలెమినిదొడిగెదొయ్యలియొకర్త." య
ర, ఆ.

వీరమద్దలు. వై. వి. బ. వీరమద్దియలుయొక్క రూ
పాంతరము.

వీరమధ్యములు. సం. వి. ఆ. న. బ. శత్రువీరులపే
ర్లునుడునుఁజెక్కి శూరుల బిరుదుగా కాలిపెద్ద
వేలినధరించెడుముద్రికలు. "నీ. మణికిరీటక
గో. మంజీరములురాయవీరమధ్యంబులు వేయ
లేదు." ఉ. వారి. ౫. ఆ.

వీరము. వై. వి. వీరముయొక్కరూపాంతరము. (చూ.
వీరకత్తియ, వీరకాఁడు.)

వీరము. వై. వి. బ. (చూ.) 1. వీరముద్రికలు;
2. స్త్రీలుకాలిపెద్దవేలినధరించెడు ముద్రికావి

శేషములు*. "న. మట్టియలువీరముద్దియలు పా
యపట్టంబులు." వై. ౬, ఆ.

వీరముద్దలు. వై. వి. వీరముద్దియలుయొక్కరూపాం
తరము.

వీరముద్రికలు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. శూరుల బిరుదుగా
కాలిపెద్దవేలినధరించెడు ముద్రికావిశేషము.

వీరముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. కోవట్లను యాచించు
కొని జీవించెడు ఒకతెగ భిక్షాకుఁడు.

వీరవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏఱునుద్ది;
2. జీడికి.

వీరవైష్ణవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైష్ణవములమునఁడు
మిక్కిలి పట్టుగల విష్ణుభక్తుఁడు.

వీరవైష్ణవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైష్ణవమునఁడు
మిక్కిలి పట్టుగల శివభక్తుఁడు.

వీరసువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరునిఁగన్నతల్లి.

వీరహుండు. సం. వి. న్. పుం. ఉత్పన్నునిజేసిగార్హ
పత్యాన్నిని విడిచినవాఁడు.

వీరాణము. దే. వి. వీరాణముయొక్కరూపాంతరము.

వీరాయిలము. సం. వి. ఆ. న. పురుషాయిలము.

వీరాశంసనము. సం. వి. ఆ. న. భయంకరమైన యుద్ధ
భూమి.

వీరాసనము. సం. వి. ఆ. న. 1. దేనిమీఁదను అనక
కూర్చుండుట; 2. రాత్రిపూట కత్తిచేతఁబట్టు
కొని హెచ్చరికతోఁ గావలియుండుట.

వీరుఁడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. శూరుఁడు;
2. శ్రేష్ఠుఁడు.

వీరుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. 1. ఒకటితో నొకటిపె
నఁగొన్న ద్రాక్షతీగలోనగువానిపొద; 2. చిగు
రుఁగమ్మ.

వీర్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. పరాక్రమము; 2. చేత
స్సు; 3. లేజము; 4. ప్రభావము.

విఱిఁడి. దే. విరా. వేఱిఁడియొక్క మాఱురూపము.

విలు. దే. ఆ. క్రి. ఉపయోగించు. "ఉ. విలకకాల
జిత్రముఖవీరులుమున్నకుకాకుగాహతిగ, గూ
లిరి." జై. ౬, ఆ. — విరా. అనుకూలము. వి.
అనుకూల్యము.

విలుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సరిపడు, అనుకూలపడు.

వివధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాపడి; 2. త్రోవ;
3. బరువు.

పీచన. తే. వి. దిననకట్ట. “నీ. ద్వీజముజాహనుమీన
నయునాదిగఁజెక్కుతూవులైగరుడుఁడారూఁదఁ
గొల్పి.” కళా. ౮, ఆ.

పివలి. దే. వి. గాలి, వాయువు. “నీ. పలకుగానము
లయోక్తలకాభ్యుమునఁజేరములయంపుఁగమ్మపీచ
లునలంబ.” అము. ౫, ఆ. (ఇదికావలిపంటిది.)

పీసబడి. దే. వి. (పీసము + బడి.) గ్రామమునందు
భాగవ్రకారముగలిగిన భూస్వామిత్వము.

పీసము. దే. వి. 1. దూకలో పరువాణవభాగము,
2. ఒకట పరువాణవభాగము.

పీసర. ద్వీ. వి. (పీసము + అర.) కొఱత వెలితి. (చూ.
పీసరపోవు.) (రూ. పీసరము.)

పీసరపడు. ద్వీ. ఆ. త్రి. వెలితిపడు, పీసరపోవు.

పీసరపోవు. దే. ఆ. త్రి. వెలితిపడు. “అ. ఈఁగకా
లియంతయేనియుపీసర. పోవకుండధర్మముననున
డివి, రయ్య” భార. కాం. ౨, ఆ. “ఉ. పీసర
పోవకయుండవారిదా, నేకటదీక్షదోచుకొని
యొంగలవస్తువు లెల్లనొక్కటకా.” పర. ౪, ఆ.
‘పీసరపోనిమోహమున.” సా. ౨ ఆ.

పీసె. దే. వి. నలుపదిపలుము*. (మొదటిరూపము
పీసెయ.)

పు.

పు. దే. అప. నామపదములమీఁదను క్రియాపద
ములమీఁదను వచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా.
నిష్ఠాపు. మొక్కెదిపు. ము.)

పు.

పుంతము. సం. వి. అ. న. 1. తొడిమ, 2. చూచు
కము; 3. ఘటోదకధార.

పుంతకము. సం. వి. అ. పుం. వారాకవిశేషము,
నీరుపొంగి.

పుకధూపము. సం. వి. అ. పుం. అనేకపరిఘళపిస్తు
పులుకూర్చిచేసినధూపము, కృత్రిమధూపము.

పుకధూపకము. సం. వి. అ. పుం. పాపటచెట్టు.
బృకము. సం. వి. అ. పుం. తొండేలు, తూహమ్మగము.

పుకొడరుడు. సం. వి. అ. పుం. భీమనేనుడు, తో
డేటికడుపువాడు.

పుక్క. సం. వి. అ. త్రి. అ. పుం. న. ము. క్రొత్త
చెట్టునందు ప్రసిద్ధమైన శ్రేష్ఠమాంసము. (చూ.
పుక్క.)

పుక్లము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) 1. విడిగినది,
2. తోయబడినది.

పుక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం. దేవవారుభంకతోఁ
జేసిన ధూపద్రవ్యము.

పుక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. చెట్టు, తగువు, పాదపము.

పుక్షరుహ. సం. వి. ఆ. త్రి. (చూ.) బదనికః.
పుక్షవాటిక. సం. వి. ఆ. త్రి. అమాత్యులులోనగు

ధనికులయొక్క గృహములయందలి ఉపనము.

పుక్షదనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉలి; 2. రావి.
పుక్షదని. సం. వి. ఈ. త్రి. బదనిక, పుక్షరుహ.

పుక్షస్థుము. సం. వి. అ. న. చింతపండు, తిండ్రి
కము

పుజనము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. క్షేత్రము
వి. పక్రము.

పుతి. సం. వి. ఇ. త్రి. . పరించేట, 2. మేట్టువేసిన
వెలుగు; 3. మేట్టు.

పుతుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) పరింపఁబడినవాడు.
పుత్రపత్రము. సం. వి. అ. న. పన్నె వెదురుక.

పుత్రపత్ని. సం. వి. ఈ. త్రి. తెల్లజనము.
పుత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పద్మభేదము; 2. నడత,

3. జీవనము. పుం. తాండేలు. వి. 1. పరింపఁ
బడినది; 2. చుట్టుబడినది; 3. కడచినది; 4. చచ్చి
నది; 5. వట్టువయ్యెనది; 6. గట్టియైనది.

పుత్రమునకము. సం. వి. అ. న. పట్టునమునై.
పుత్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాచారము,

2. కథ; 3. ఆంతయు; 4. ఏకాంతము; 5. ప్రక్రి
య; 6. ప్రస్తావనము.

పుత్తి. సం. వి. ఇ. త్రి. 1. నడవడిక; 2. జీవనా
పాయము, (ఇది చతుర్విధము. — కృషి, పాశు
పాల్యము, వాణిజ్యము, నేవ.) 3. వివరణగ్రం
థము; 4. అభిధాది; (ఇది మూడు. — అభిద, లక్షణ,
వ్యంజన.) 5. కైకకాద్రి. (ఇది నాలుగు. — కైకకీ,
జిరభటి, సాత్యతి, భారతి.)

పుత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీకటి; 2. కొండ.
పుత్రజూడు. సం. వి. న. పుం. ఇంద్రుడు.

పుత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువు; 2. ఒక
అసురుడు.

పుత్ర. సం. అప. వృత్తాశబ్దమునకు తెనుఁగున ప్రా
ప్తమువచ్చినరూపము.

పుత్రా. సం. అప. వ్యర్థముగా. “పుత్రాశింతురే.”
ప. ౪, అ.

పుష్క. సరి. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎనుబదియేండ్లకుపైబడిన ముసలిది.

పుష్కకాకము. సం. వి. ఆ. పుం. మాలకాకి.

పుష్కదారకము. సం. వి. ఆ. పుం. బొద్ది.

పుష్కము. సం. వి. ఆ. న. నావుత్తు. విణ. పుష్కి బొందినది.

పుష్కశ్రుతుడు. సం. వి. న. పుం. ఇంద్రుడు.

పుష్కి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభివృద్ధి; 2. సమృద్ధి; 3. అభ్యుదయము; 4. వడ్డీ; (ఇదిచతుర్వధము. — కాయికపుష్కి, కాలికపుష్కి, కారితపుష్కి, చక్ర పుష్కి.) 5. గుణకారము; 6. కంటి; 7. ఒకగ్రహ యోగము; (మా. యోగము.) 8. గంధర్వవ్య విశేషము.

పుష్కిజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వడ్డీకిచ్చి జీవించెడు జీవనము.

పుష్కుడు. సం. విణ (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఎనుబదియేండ్ల కుపైబడిన ముసలివాడు; 2. తెలిసినవాడు. (రూ. పుష్కు.)

పుష్కాశీవుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వడ్డీకిచ్చి జీవనముచేయువాడు, వార్ధప్తికుడు.

పుష్కీకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తేలు; 2. తేలు కొండి; 3. ఒకరాకి; (మా. రాకి.) 4. కందు రీతి; 5. గొంగళిపురుగు; 6. తెల్లగలిజేరు.

పుష్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎలుకజీడి; 2. దురద గొండి. పుం. మ. 1. ఎద్దు; 2. ధర్మము; 3. ఎ లుక; 4. అడ్డసరము; 5. ఓపధివిశేషము; 6. వా క్తుస్థానవిశేషము.

పుష్కగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గాడిదగడపర.

పుష్కణము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్కము.

పుష్కద్యుజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కుంటి.

పుష్కభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఒకరాకి; (మా. రాకి.) 3. ఓపధివిశేషము; 4. తిరుమల. విణ.

ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము. (కవిపుష్కుడు.)

పుష్కభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విధవ; 2. ధైర్యిణి.

పువలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కూద్రజాతీ స్త్రీ; 2. కన్యక; 3. గొడ్డాలు; 4. వేపుడుబిడ్డలు గలది.

పువలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కూర్మిడు;

2. చంద్రగుత్తుడు; 3. పాపాత్ముడు.

పువశ్యుతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాముకి.

పువశ్యపాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. పా ర్యతి; 3. కచి; 4. పాహు; 5. తిమ్మతిగ; 6. పిల్ల పీచర.

పువశ్యపి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు; 3. అగ్ని.

పువడు. సం. వి. ఆ. పుం. పీర్వపుష్కిలవాడు. విణ. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుడు. వి. న. పుం. 1. ఇంద్రుడు; 2. కర్ణుడు.

పుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వర్షము, వాన.

పుష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పాట్టలు; 2. ఒకయాద వుడు; 3. కృష్ణుడు; 4. ఇంద్రుడు; 5. అగ్ని; 6. పాపండుడు.

వె.

వెంగలి. శై. విణ. 1. మూఁడుడు, అవినేతి; “క. అను జాడొకడు వెంగలియై, నడువప్పుడుగాని పెద్దన కుంగార్యజ్ఞా, ననిరూఢితేకతక్కిన, ననుజన్మలు సిక్కుచుదురువనీనాథా.” భార. అను. ౪, ఆ. “క. విలసిల్లుచునుండగఁము, చ్చిలిపట్టికుమారు నొరఁజేరఁడుతీమి వెం, గలులగుక్రూరులుగొం దఱు, వెలువడఁగొనిపోయియొక్కనిపినములొ నకా.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. “క. మధుమధన క్రోధానల, మధికముగానుండనూఁడున వెన్గలి కికా. విధియులగకమునమృత్యు, తుంధాద్రివిపు లాస్యపదవికొఁయలుగజే.” ఉ. పారి. ౫, ఆ. — 2. జడుడు*. “క. రంగన్నిభభజశక్తికా, వెంగ లులైరిపులనుమరవిధింబఱవకా.” శకం. ౧, ఆ. (రూ. వెంగలి. ఉదా. వెంగళప్పు.) (వెంగలియొ క్కరూపాంతరము.)

వెంగలివత్తు. ద్వ. విణ. మూఁథాగ్రేసరుడు. “క. వెం గలివిత్తయితిరుగక, యంగజలిలనుముగిశాని చునతం, డంగనలతోడవిడువని, సంగతములంప దలవలయుజలశాతముభీ.” (అంగజలిలను వెం గలివిత్తయితిరుగక అని యవ్యయము.) భాగ. ౯, స్కం.

వెంవే. వే. వి. మడుగు, ప్రాదము. “రేగడవెంవే.” ద్వా. ౧౦, ఆ.

వెంట. వే. వి. 1. కార్యము; “వ. మటుంబభారంబు సర్వంబు నాయుండ సమర్పించితారనిర్భరులైయి త్తనినశంబులనుండుదురు, ఏనెట్ల వెంటప్రమత్త నైవంతు.” భార. ఆర. ౫, ఆ. — 2. వివక్షము;

“ఉద్ధరించు వెంటవంటనడిచున నింతటివారు లేరు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. — ౧. మార్గము; “క. కను ప్రసవన తెరువరితన, కనపాయంబైనమార్గమరసి తగ నెఱిం, గినవారుసెప్పగాఁగై, కొననికరణిఁ దగిన వెంటకుంజొరవకటా.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. — 4. విధము; “ఎ. గీ. శరణుచొచ్చినాకుజా నకిసొప్పించు, మొందు వెంట బ్రతికి యుండఁదీ రను.” భార. ఆర. 2, ఆ. — 5. వేట. “శా. ఘంటాకర్ణుడనెను నాయునుగాఁడి కాలంతకుం డేము ము, క్కంటింగొల్పు కిన్న తకువనికైకైలా సత్తెలయునా, జంటకొవచ్చినసారమే ముములు నీ నైన్యంబులకొ మాయవే, వెంటంబోయితిమే మికాఁడనిలో వేలాడరేయివ్వరుకొ.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. — ౬. వెంట. “తన వెంటకొనిరి లచ్చి వెంట నవరోధ వ్రాతముకొ.” భాగ. ౮, స్కం.

వెంటము. దే. వి. వేడుక, కుతూహలము. వెంటి. దే. వి. కనవుపిరి. “కొకలు వెంటలు గాఁబెనఁచి.” శేష. ౧, ఆ.

వెంటిగొను. దే. ఆ. శ్రీ. (వెంటి + కొను.) పిరిగొను. “వెంటిగొనఁగానులిచి.” రా. యు, కాం.

వెంట్రువ. దే. వి. ఒకదిను నుముంగిన, బట్టువు.

వెండి. దే. వి. రజతము. అన్య 1. మఱి; “వెండికేవ లామీతులుదకావకార్పిశిసమృద్ధిమాచరణేచ్చు లు.” అము. ౪, ఆ. — 2. పిప్పలు. “క. నాయాఁక లిశోర్యవెపుడు, వేయ్యెను నేఁగొనంగ వెండియ నుభవింతు.” భార. కాం. 3, ఆ. (ఇది యునువర్ణ కాంతమునగును. చూ. ను.)

వెండికొండ. ద్వ. వి. రజతాద్రి (ఇట్లు వెండిమల. మొ.)

వెండిగుండు. ద్వ. వి. 1. వెండికొండ; 2. వెండిగుండున లెనుండుటచేతుక్కినయ్యలడినపేరు. (చూ. గట్టి.)

వెండుక. దే. వి. 1. కేకము; 2. రోమము “ఉ నేను లేనిచో, వెండుకయంతమోసమును వేచిదురం బునకైవచ్చునా, పొండుకొను.” ఉ. హరి. ౨, ఆ.

వెంపర. దే. వి. 1. పీడనము; 2. భేదనము; 3. హింస. (చూ. వెంపరలాడు.)

వెంపరలాడు. దే. స. శ్రీ. (వెంపరలు + ఆడు.) 1. పీడించు; 2. భేదించు; “నీ. చెవిదార్చివిని చీనుచిలుకన్న నటఁ బాఱిసెలవి వెంపరలాడుకై ట్టురైల్ల.” పా. ౪, ఆ. — 3. హింసించు. “వ. సముద్రుటవీరభలవరంపరల వెంపరలాడియు.” శై. 3, ఆ.

వెంపరి. దే. వి. బాణపుంభికి. (దీని భేదము ములు వెంపరి.)

వెంబడి. దే. ద్ర. పశ్చాద్ధకము, వెంట.

వెంబడించే. దే. స. శ్రీ. వెనుకొను. (నన్ను వెంబడించి వచ్చుచున్నాడు.)

వెంబర. దే. వి. 1. దుష్టుడు, దుష్టురాలు; “విక్కు చుఁబోయియాగడపు వెంబర తొత్తులయిండ్లుదూ టి.” రసి. ౫ ఆ. — 2. అనివేళి “ద్వి. అమృతంబుఁ గుక్కలకందిచ్చిపులిసి, నంబలిత్రావను నాశిం చునట్టి, వెంబరగానివి వేళి గాఁడెందు.” ప్రభు. ౧3, ఆ.

వెంబరవిత్తు. దే. వి. 1. దుష్టాక్రే సరుడు; “ప. తమైఱుంగని దుష్టాత్తులనడుమం గూర్పుండుట యు, ఆ వ్యంబరవిత్తులఱువేటిఁడియఱువులకు వంకలాత్తి మాఱు సెప్పలయు నొప్పక.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — 2. మూఢాక్రే సరుడు. (చూ. వెంబర.)

వెకలి. వై. వి. 1. మూఢుడు; “నీ వీధిలోఁబో డగన్నపుద్గులనరికట్టి వెకలియైవలుమాఱు వెక్కి రించు.” ఉ. రా. 2, ఆ. — 2. ఆసక్తుడను. “ఎ. గీ. వనితచిన్నారిపొన్నారినయనువాని, విప్రనంద నుగన్నంత వెకలియగును” పాండు. 3, ఆ.

వెక్క. దే. వి. వేడిమి “నీ. తరుణరంభాగద్భదళ తాళవృంతంబు వైగాలి వెక్కనవలుకఁబాఱు.” వై. ౨, ఆ.

వెక్కలి. వై. వి. వెకలియొక్క రూపాంతరము. “ద్వి. ఆవిప్రు, కడఁగూడిచదువు వెక్కలి బ్రహ్మ చారులు.” నవ. 3, భా.

వెక్కసపడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (వెక్కసము + పడు.) దుస్సహత్వమునొందు. “క. అక్కారంతడప్పిగ నికడు, వెక్కిసపడివలుకుసభ్యవితరులపలుకుట.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

వెక్కసపాటు. ద్వ. వి. వెక్కసపడుట. “ఉ. వెక్కస పాటుదైన్యమును వివృలభావము నొందియట్లు నుకొ.” భార. విరా. ౫, ఆ.

వెక్కసము. దే. వి. 1. దుస్సహత్వము; “వ. ఉబ్బు దక్కి వెక్కసంబును వెల్లఁబాటునుంగదిరి.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. — 2. బ. దుస్సహవచనములు. “ద్వి. కానకవీవు వెక్కసములా డెదవు.” పా. 3, భా. — వి. 1. దుస్సహము; “ఉ. ఇంకనీ, వీటికి నానివీటి

కిని వెక్క సమయ్యోడుకీయ్యమొప్పుగుణ." భార.
భీష్మ. 3, ఆ. — 2. దుర్లభము; "ఆ. భీనుకారు
లనదానవులీతాళి, వనములో ననున్న వారదీనిఁ
జొచ్చివాసవాదిగురగణంబులైన, వెక్కసంబు
బ్రదికి వెడలిచనట." వి, పు. 2, ఆ. — 3. అధి
కము. "క. మను వెక్క సముగఁగ్రోలిన, వనితా
వార్తానుధార్త వముచిప్పిలెనాఁ, గనుఁగవనం
బ్రమదాశ్రులు, మొనఁతెప్పలగురియఁ బ్రా
యమూర్చుబొరసె." రామా. 2, ఆ.

వెక్కినీ. దే. విణ. (వెక్కసము+ఇ.) దుస్సహాయుడు.
దుస్సహారాలు. "మ. గోగోపకనిపికానికరి
ముల్ విభ్రాంతిమైబిట్టుమేల్, కనిచూడంజను
దంచిరర్చకులకల్లె" వెక్కినీకరక్కనీక." వి,
పు. 2, ఆ.

వెక్కినింఁ. దే. ఆ. క్రి. దుస్సహాయుడు. "ఎ. గీ. నాక
వెక్కినించు నాయామహైశ్వర్యము." కవిక.
౫, ఆ.

వెక్కిరింఁ. వై. ఆ. క్రి. 1. వికారచేష్టలుచేయు; "మఱి
వెక్కిరించుఁగికురించుకాదాఁగురించుకాబోరిక." భో.
౫, ఆ. — 2. ఒకరియొక్కవేషభాసాచేష్టలన
నుకరించి అపహాస్యముచేయు. "చ. నుకవులనూ
క్షులందు సరసుల్ నెరసుల్ వెనకంగఁబోరుమ,
క్షీకవితుల్ ప్రణంబపరికించుగతికా గొదవల్
గఁజించుటల్, కుజనలవైజబుద్ధితెరలొగభవొ
ప్పునబొప్పులాడఁగా నొకకడహాస్యపుంబ్రతి
మలుండవె వెక్కులువెక్కిరించుచుకా." అని.
౧, ఆ. — ౩. క్రి. అపహాస్యముచేయు. (నన్ను
వాడు వెక్కిరించుచున్నాడు.) (చూ. వెక్కి
రింతలాడు.)

వెక్కిరింత. వై. వి. వెక్కిరించుట. (చూ. వెక్కిరింత
లాడు.)

వెక్కిరింతలాడు. ద్వ. స. క్రి. (వెక్కిరింతలు+ఆడు.)
వికారచేష్టలుచేయు. "నీ. అలదుర్మొక్కిరింతల
వెక్కిరింతలాడెదురీతి నామకల్ వెడలఁజూచు." పు.
౨, ఆ.

వెక్కిలి. వై. వి. దప్పి మొదలైననాని చేతఁగలిగడి
వ్యాధివిశేషము. (బ. వెక్కిళ్లు.) (ఎక్కిలికి
మాటురూపము.)

వెక్కు. వై. ఆ. క్రి. 1. వెక్కిలివిడుచు; 2. ఏడ్చు
నపుడు వెక్కిలిధ్వనివల్ల ధ్వనించు*. "వెక్కుచు
మాటతోట్రువడవెల్వలఁబాటుచు." నిర్య. ౨,

ఆ. — వి. వెక్కిలి. "వివశతనొందిమేనునిడువెం
ద్రుకవెట్టగవెక్కుమితి." హరి. ఉ. ౮, ఆ.
వెక్కురు. వై. విణ. వికారముపట్టినవాడు. "క. చొ
క్కపు రక్కసికులమున, వెక్కురుజన్మించి వాఁ
డు." భాగ. 2, స్కం.

వెగఁ. దే. ఆ. క్రి. వెక్కు. "ఎ. గీ. వెక్కుటద్దంబు
గదియంగఁజెయ్యిచేర్చి, వెగఁచు." (ఇక్కడ వెగ
చుననఁగా వెక్కియెద్దుననియర్థము.) విక్ర. ౬, ఆ.
వెగటు. వై. వి. వైరస్వము*. "తనకున్నెగ వెగటును
బొడవ." స్వా. ౨, ఆ. — విణ. విరసము. "తే.
అయ్యలార మీకల్ల నేమనినమాట, వెగటుకాదు
గదా." పర. 3, ఆ.

వెగడు. దే. వి. 1. తల్లడము; "నీ. విలుధారికినకకు
వెగడొందులెఱుగున ఎనరాకరముఘూర్ణనము
నొందె." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. — 2. తడఁబాటు. "తే.
కట్టువిచ్చార్తములువొంగుఁగడుపుపెదవు, లెం
డుఁగుత్తుకతడియాటువెలుగుడిందు, నూర్చులె
డతెగుగన్నులనొందువిక్కిలి, వెక్కుపుట్టునునా
లుకవెగడుగడుగు." మార్క. ౨, ఆ. "వెగడు
మాటలు." నిర్య. ౮, ఆ.

వెగడుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. తల్లడపడు. (చూ. ఒజ్జే
ముడవయర్థము.)

వెగ్గలము. దే. విణ. మిక్కుటము, అధికము. "వెగ్గ
లపుందాపము." ఆము. ౧, ఆ.

వెగ్గలీడు. దే. విణ. (వెగ్గలము+ఈడు.) అధికుడు.
"ఎ. గీ. అభిసంభవయతఁడువోహలహలపు, వి
మమఁబుక్కిలఁదాల్చినవెగ్గలీడు." కాశీ. ౫, ఆ.
వెచ్చింఁ. వై. స. క్రి. వెచ్చేముసేయు. "రమ్మకృష్ణ
మున్నాజఁగొంతేయుం గావఁగఁబూనినీనుకృ
తముకా వెచ్చించితి." వై. 2, ఆ.

వెచ్చే. దే. వి. 1. వేడిమి; "నీ. ఉన్నతప్రసమండలా
పరిహరముల్ వేడినీట్టూర్చులవెచ్చఁగంద." భా
గ. ౪, స్కం. — 2. కాఠ. "విరహభరంబునంబొ
డమువెచ్చకుకాంతియొనర్చు." ఆము. ౨, ఆ. —
విణ. వేడి. "వెచ్చనిట్టూర్చు." రామా. ౬, ఆ.
వెచ్చేకాడు. ద్వ. వి. (వెచ్చేము+కాడు.) విలుడు.
"ఎ. గీ. సురలయాఁజటికూడుమ్రుచ్చులకుగీడు,
రిక్కలకుతీడు వెలుగులయిక్కజోడు, లచ్చి
పైదోడురేబోటివెచ్చకాడు. చంద్రుండలచారి
సర్పిళా సాంద్రుండగుచు." కవి. 3, ఆ. — విణ.
మిక్కిలి వెచ్చముచేయువాడు.

వెచ్చేన. దే. వి. వేడిమి. (విశేషమునుచో "వెచ్చు నిగమ్మ నీరడర." భార. ఆను. ౧, ఆ.) (చూ. అలసన.) విణ వేడి. (చూ. చల్లన. విణ.)

వెచ్చేపడు. వై. ఆ. క్రి. (వెచ్చేము+పడు.) వెచ్చును. (చూ. ఈగడ.) (ప్రే. వెచ్చపఱుచు.)

వెచ్చేపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (వెచ్చేము+పెట్టు.) వెచ్చించు. (చూ. కూడఁబెట్టు మొదటియర్థము)

వెచ్చేపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెచ్చేము+పోవు.) వెచ్చుపడు. "చ. తనధనమించుకంతయు వృథావ్యయ మైనదిలేరువైష్ణవాన్యనలకు వెచ్చపోయినదిసర్వము." పర. ౪, ఆ.

వెచ్చేము. వై. వి. 1. వ్యయము; "క. ఎచ్చోగజహూటక్రయ, తచ్చరణనుభవజీవితద్విజనురహ, జోచ్చనిజభోగములగు. వెచ్చము వెచ్చంబుగాదు విత్తంబునకుక" ఆము. ౪, ఆ.—2. ఇంటికీ వాడుకొనుటకు కావలసిన చిల్లరసరకులయవ్వ. "క. అంగడివెచ్చములాడకు."

వెచ్చే. దే. ఆ. క్రి. కాగు. "జోకవిప్పి వెచ్చుచు నిండున్నదాన." మార్క. ౫, ఆ.—వి. వేడిమి. "అకటిచిచ్చువెచ్చునక." భీ. ౨, ఆ.

వెజ్జే. వై. వి. వైద్యుడు. "నీ ఒజ్జశిష్యులదర్శనోక్తులవెజ్జోగోగార్థలనానావిధోపదముల, నలమటఁబొందింతురు." భార. ఆను. ౫, ఆ.

వెజ్జేరాలు. ద్వ. వి. (వెజ్జే+ఆలు.) వైద్యురాలు. "మ. శమిమూర్ధన్యనిరాశిరావడినమైబాద్యంబుముక్కంటిచా, పమునంగల్లుగురుత్వహమరవిరాప త్యంబుకందిప్తవా, ద్విమహూద్య ద్విపదోషముగ్రదకపక్రీభృచ్చిభోభారముక, శమ మొందింపగ వెజ్జేరాలయినకాంతక భక్తిభావించెదక." చంద్రా. ౧, ఆ.

వెట్ట. దే. వి. 1. వెట్టకారు; "సరియగునిట్టివెట్టనివి సర్వమునంచు." ఆము. ౨, ఆ.—2. వేడిమి. "తే. తరణి పెనువెట్టవేగినదడికాళ." ఆము. ౫, ఆ.—విణ. వేడి. "చ. పరిసరంపక ప్రసవపత్నిలుబట్టినవెట్టవానన." ఉ. రా. ౬, ఆ.

వెట్టకారు. ద్వ. వి. క్రీ. పుత్రులు, తనవి.

వెట్టచెవులతనవి. ద్వ. వి. ఉగ్రశ్రుతుడు. నీలా. ౨, ఆ.

వెట్టము. దే. వి. ఉత్త్రులు. "నీకలువలయట్టుంబుకలవలవెట్టము తన రెండుకన్నులై తనదనాని." దాస్. ౨, ఆ.

వెట్టి. వై. వి. కూలితక చేసెదనుని. "వెట్టికిబట్టిన వాడుపూర్ణటిక." ఉ. హ. ౫, ఆ.

వెట్టిగాను. ద్వ. స. క్రి. (వెట్టి+కొను.) వెట్టిచేయు. "చ. నుదముననింద్రుడాదిగ సమస్తనిలింపులవెట్టిగాన్ని నా, యెదురమ్మగాకీనీవకటపీనపరాక్రమరాముగీయుడైపైదవు." రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ.

వెట్టివాడు. ద్వ. వి. గ్రామమునందు దినబత్తెములేక వెట్టిపనిచేయువాడు.

వెట్టిఁడు. ద్వ. విణ (వెట్టి+ఈడు) వెట్టిచేయువాడు.

వెడ. దే. విణ. 1. అల్పము; "క. వెడపనికి నాలిణంపం, గొడుకుబనిచిచ్చినాడఁ గ్రూరత్వమునక." భార. కాం. ౫, ఆ.—2. తుచ్చము; "క. కొన్ని వెడమాటలాడుచు, నన్ను నశఁడుచెట్టువట్టిక." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. వికృతము; "క. వెడదూపుదాల్చిబాంధవు, లడలఁగనిరార్థమునకునభిముఖుడై." భాగ. 3, స్కం. -4. వ్యర్థము. "సముముమవల్లిరాక వెడజాగులఁబెట్టితి." రామా. ౬, ఆ.—క్రి. విణ. ఇంచుక. "వెడవికనిల్లెడునా, ననపద్మమతోడ." భార. విరా. ౨, ఆ.

వెడఁగు. దే. వి. 1. అవివేకము; "చ. కడుననుఁగన్న తల్లికనగా ఎలరామునిఁ దండ్రిమాటుగా, నుడుగనిబట్టితోఁగొలుచుచుండెడు తన్ను వెడఁగుపూనికా, అడవులలోపలంగ అకులాడినదోసపుఁబంటుంఁతయుక, గుడిచిత్తించునామఱఁదికుట్టుకునిక్క మెఱుంగఁబల్లమా." అచ్చ. సుం. కాం.—2. వికారము. "క. అనిపలుకుపొరుపలుకులు, వనిపలకకయున్న మనుజవిభు దెసఁగోపిం, చినతనమదివెడఁగుడువుచు, ననిలసుతుండెట్టులనియెనాతనితోడక." భార. కాం. ౧, ఆ.—విణ. అవివేక. "ఆ. భ్రమవిమోహలోభభయపరిభూతనై, కొడుకువిడువనఁతవెడఁగనయ్య." భార. ఆది. ౬, ఆ.

వెడఁగుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. అవివేకమునొందు; "మేదురమోహంధకారమున వెడఁగుపడఁడు." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.—2. జడత్వమునొందు; "క. వెడఁగుపడియచటఁబెద్దయు, వడినిలిచి." నిర్య. ౧౦, ఆ.—3. వికారమునొందు. "చ. ఎండతోఁకునరేయింటియలజడియు నప్పటియాఁకలియు నొడఁగ్గుడిల్లపడంజేసినను మొగంబులు వెడఁగుపఱిచినను బొలిసోనిపొరుషంబుల నయ్యిరువాగునుగడంగికలయంబెరసి పెనుగిరి." (ఇచ్చటవా

గుశబ్దునునకు వైసికులర్థము. చూ. వా.గు.) భార. ౧, ౫, ఆ.

వెడగుపాటు. ద్వ. వి. వెడగుపడుట. (జడత్వము నొందుటకు. చూ. స్రుష్కమిష్కనును.)

వెడగురుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. జడత్వమునొందు. "ద్వి ఎడపక నాజ్ఞాతులిప్సదుఃస్మన్, విడిపించుకొనలే కవెడగురుపడిన." భాగ. ౮, స్కం.

వెడద. దే. విణ. విఠాలును. మువాడు." భాగ. ౨, స్కం. "వెడదకన్నులు."

వెడదమోముమెకను. ద్వ. వి. సింహము, పంచాస్యము.

వెడదవాతిరుమ్ము. ద్వ. వి. (వెడదవాయి+అమ్ము.) బాణవిశేషము. "ఆ. అన్ని వెడదవాతిరుమ్ముల ద్దులముగ, నొక్కముట్టిదొడిగి యున్నమొలయ, నతడులీలగునిమెందలతలలును, ఘోరిభంగిరక్తధారలెగయు." భార. విరా. ౫, ఆ

వెడలబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెడల+పడు.) వెడలు. "తే. హాసకోజాత్మగోత్రవధార్ణవమున, మునిగియున్నాడతేయార్చుకొనగలేక, నీకృపాదృష్టిపేరోడగాకయున్న, వెడలబడుటెట్లుమఖముగావించుటెట్లు." జై. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

వెడలబాటు. ద్వ. వి. వెడలబడుట. "చ. భవనభయంకరంబులగుపొరుల దమ్ములతోడగూడినీ, వువెడలబాటులన్న." భార. శాం. ౧, ఆ.

వెడలబాటు. దే. ఆ. క్రి. (వెడల+పాటు.) వెడలు. (చూ. పాలు. వి. చూ. పాటు.)

వెడలు. దే. ఆ. క్రి. బయలు వెట్టు.

వెడలుచే. దే. ప్రే. వెడలజేయు. "కొమ్మకేలుచెలువంబుగబట్టి యయాతినూతిలోవెడలిచి." య. 3, ఆ. (రూ. వెడల్పు.)

వెడలుపు. దే. వి. వెడల్పుము, (రూ. వెడల్పు.)

వెడవింటి. దే. వి. (వెడ+విట్టు.) ముగ్గుడు, ఇత్తుధన్వండు. (చూ. తొగ రంధ్రపయర్థము.)

వెడవిలుకాడు. దే. వి. —వై. —(చూ. వెంకిటి.) (ఇట్లు వెడవిలుతుండు.)

వెడవెడ. దే. విణ. అత్యల్పము, నూత్నము. "వెడవెడనడుములు." (చూ. వీగియాడు) "వెడవెడవలు." శకాం. ౪, ఆ.—క్రి. విణ. 1. నూత్నముగ; "వెడవెడనేచూకొల్లయిదింటి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. మందముగ; "న. వెడవెడ

నవున్ను." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "వెడవెడపాపు." అము. ౪, ఆ.—౪. మృదువుగ. "వెడవెడదడియైతి." అము. ౫, ఆ. "వెడవెడయూఁకొని." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

వెడ్డ. దే. విణ. (వెడ్డు+అరి.) కపటి, వంచకుడు. వడ్డు. దే. వి. 1. కపటము; "నీ. వెట్టులుతొలుచేనవెడ్డనపాధుజనము మోసపుచ్చివనంబుగొన్న, జనులు." భార. అను. ౫, ఆ.—2. వంచన. "ఎ. గీ. ఇట్టిగతిజెల్వకునువెడ్డవెట్టునొక్క." ప్రభా. 3, ఆ.

వెడ్డువెట్టు. దే. స. క్రి. (వెడ్డు+వెట్టు.) వంచించు. "ద్వి. దారుణక్రియల, వెఱపింతురలతురువెడ్డువెట్టుదురు." రా. యు. కాం. "వ. అనివెడ్డువెట్టినవలెందులబేల్చిడియట్లుచేసి." భో. ౫, ఆ.

వెఱగు. దే. విణ. వెడలయొక్కరూపాంతరము. "త. నందసుతుంగమంగొని వెఱందకనంగవనించెబాప్పముల్." శృం. ౨, ఆ. (దీనికే ప్రయోగాంతరము వృద్ధియు.)

వెఱుతురు. వై. వి. కరీరము. (వెఱుతురుయొక్కరూపాంతరము.)

వెఱ. వై. వి. దుఃఖము. "తే. ఆరేనియానతిగైకొని వెఱలుమఱచి." నీలా. ౨, ఆ.

వెఱకు. దే. స. క్రి. అన్వేషించు. "చ. ఆరేడుమహాప్రసాదమనియత్తోలివాకిలివొచ్చియచ్చటకా, వెఱకి." ఉ. రా. ౪, ఆ.

వెఱరము. దే. వి. వెఱ, దుఃఖము, వ్యధ.

వెద. దే. వి. 1. విత్తుట; "వ. వెదపదనకిరొంపిగలంచి." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. పక్షిగర్భాధానము; "వ. వెదలానర్చు జక్కవపెంటికుటువలును." నీలా. 3, ఆ. "నీ. హలజీవిసందోహములకుబలాకికావిసరంబులకుమంచివెదలుకొరక." అము. ౪, ఆ.—3. పశుబుతువు; "ఎ. గీ. వెదవివేకించుగ్రీడించువిశ్రమించు." భాగ. ౮, స్కం.—4. కొప్ప. (చూ. పినుమ్రును.)

వెదకు. దే. స. క్రి. వెఱకుయొక్కరూపాంతరము. "క. బంధులగురులకా, వెదకివాయింపుపొట్టెం, బదియేటికి." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

వెదకుడు. దే. వి. వెదకుట, అన్వేషణము.

వెదగొట్టు. దే. వి. విత్తులువెదకేగుడుగొట్టు.

వెదచేల్లు. దే. స. క్రి. 1. పాఠజల్లు; (వాడుకలగుతల్లులరూపాలు వెదచల్లివాడు.) 2. వ్యాధి.

వశేయం. “చ. తన్ను తండువ, త్నలతయుగారవం
బు వెదదల్లెడు మాటల నాదరింపఁగా.” ప్రభా.
౪, ఆ.

వెదచిందు. డే. ఆ. క్రి. వ్యాపించు. “నీ. ఆల వెందొ
వలచిందు చెలు వెందు వెదచిందు మొగమున కొక
వితరిగి నొలంక.” పా. ౧, ఆ.

వెదపెట్టు. డే. స. క్రి. విత్తు. (చూ. నిట్టు రెండవ
యర్థము)

వెదావు. డే. వి. (వెద+ఆవు.) వెదపదవైయాఁబోతు
చే వెనుకొనబడు ఆవు, సందిని. (ఇట్లు వెదమొ
దవు. మొ.)

వెదురు. వై. వి. వేణువు. (ఇది ద్వివిధము. గట్టి వెదు
రు, బొంగు వెదురు.)

వెదురుకంపటిట్ట. ద్వ. వి. పక్షి విశేషము.

వెదురుపాలు. వై. వి. తృక్షీరము.

వెదురుపిచ్చిక. ద్వ. వి. పక్షి విశేషము.

వెదురుప్పు. ద్వ. వి. (వెదురు+ఉప్పు.) వెదురుపాలు.

వెదురుమిడుత. ద్వ. వి. క్రి. మివిశేషము.

వెదురువిల్లు. ద్వ. వి. వెదురు బద్దలతో జేసిన విల్లు.
(చూ. విల్లు.)

వెనకయ్య. వై. వి. వినాయకుడు, విఘ్నేశ్వరుడు.

వెనకు. డే. స. క్రి. వెదకుయొక్క రూపాంతరము.

“తే. తనకు బగయగు ప్రాప్త్యుప వెనకనక. కనలు
చీకటిరక్కనీకన్ములందు, దొరుగుకనకనమును
నివ్వఁడునుకలనఁగ, బొడిచెనెడనెడమిడుగు
ఱుబురువలంత.” య. ౨, ఆ.

వెనకుడు. డే. వి. వెదకుయొక్క రూపాంతరము.

వెను. డే. వి. వెన్నయొక్క రూపాంతరము. అన్య.

వెనుక. (దీనికి హల్లుపరమగుచో ఉత్తమునకు విక
ల్పముగా లోపంబగు. “వవరత్న ప్రోతసౌధాం
గణస్థులుల” వెన్ననివచ్చు నిర్దల తనచ్చాయక
నిరీక్షించి.” కా. 3, ఆ.)

వెనుబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. (చూ.) విషాదించు; “క.

చనిమదనాగ్ని జ్వాలలు, దనుకఁగనిట్టాయుగా
డ్చుదందడినిగుడక, దనునూరార్చగసభిదొర,
కొనమిగి వెనుబడుచుఁ గీచమండాసతితోక.”

భార. విరా. ౨, ఆ. “చ. నన్నుఁగే, వలమునుము
ట్టినవ్వరికివచ్చుననుంగలగుక” వెనుంబడుక.”

భార. విరా. ౨, ఆ. — 2. భేదపడు. “క. తనుఁ
కాఁబడఁబడఁదఱు, వెనుబడుటయొంటింగి.” ని
ర్వ. 2, ఆ.

వెనుఁబాటు. ద్వ. వి. వెనుఁబడుట. (విషాదమునకు. —

“క. అననతనివిత్తంబున, వెనుఁబాటంతయును
బామువెరవుకలిమియె, బ్లనుదెలియునట్లుగాని,
ట్లనియెంబాంచాలియుచిత మగుచందమునకా.”
భార. విరా. ౧, ఆ. — భేదమునకు. — “క. అనుప
లకులకువిషాదము, దనుకఁగద్వితరాష్ట్రవిభుఁడు
దననందిను నే, మునియుంబలుకఁగఁజాలక, వెనుఁ
బాటుననిట్టులనియె విదురునితోడకా.” భార.
ఉద్యో. ౨, ఆ.)

వెనుక. ద్వ. వి. 1. పశ్చాద్భాగము; “వెనుకకుఁబ
డఁద్రోసె.” వి. పు. ౨, ఆ. — 2. ముందు;
“నీ. అయ్యనీనామధేయంబేమియెప్పుడు వెనుక
కుమీరుండువిషయ మెద్ది.” రామా. ౬, ఆ. —
3. పడమరు; (చూ. చుట్టులంగు.) 4. ఉపేక్ష. “ఎ,
గీ. అనినవారల్లిట్లులనిరితిండిరిచావు, వినియు వెనుక
చేసిచనఁగనగునె.” భో. ౬, ఆ. — విరా. 1. పశ్చా
ద్భాగముఁజూపుచి. “ఎ, గీ. ఇనుఁడునీతుగాలి
వెనుకగా మొనఁడి, పించినడువసంభవించుజయ
ము.” భార. కాం. 3, ఆ. — 2. ముందటిది. “ఎ, గీ.
అలతనుద్దాలకుండుసన్యాసీయయ్యెఁ, గానిగా
ర్హస్థ్యధర్మబులుబూనఁడయ్యెఁ, దరుణిచేసినవె
నుకతోతలదలంచి.” వై. ౪, ఆ. — ద్ర. 1. వెం
బడి; (నా వెనుకరమ్ము.) 2. పిమ్మట. (నేను వెనుక
వచ్చెదను.) (దీని మొదటిరూపము వెనుకల.)

వెనుకచిక్కు. డే. ఆ. క్రి. వెనుకపడు.

వెనుకచూపుల వెనుకము. ద్వ. వి. ఎలుగు, భిల్లూకము.

వెనుకటిపని. డే. వి. అవరకర్తము. అచ్చ. యు. కాం.

వెనుకటివాడు. డే. వి. (వెనుక+వాడు.) అనుజాఁ
డు. విరా. వెనుకనున్నవాడు.

వెనుకదీయు. డే. ఆ. క్రి. (వెనుక+దీయు.) 1. వెను
కకుమరలు; 2. సంతోచించు.

వెనుకద్రొక్కు. డే. ఆ. క్రి. (వెనుక+ద్రొక్కు.)
వెనుదీయు.

వెనుకపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. వెనుకచిక్కు; 2. (ధనము
వెచ్చుముకాక) కూడఁబడు.

వెనుకపాటు. ద్వ. వి. వెనుకపడుట. “వ. నవ్వుటా
లకు వెనుకపాటునంగడిసి.” స్వా. 3, ఆ.

వెనుకమేను. డే. వి. వీఁపు, చరమాంగము.

వెనుకమ్రాను. డే. వి. ఏతవుబాను నీల్లెత్తువాడు
కూర్చుండుటకై నిలువుగాల్గిమీద అడ్డముగాను
చినమ్రాను.

వెనుకల. ద్వ. వి. (వెను+కలను.) (చూ.) వెనుక. (ఇది ముంగలపంటిది. ఈపదము పాదువేకాని దీనికి ప్రయోగము మృగ్యము. వెనుకాలయనుట గ్రామ్యము.)

వెనుక వేయు. దే. స. క్రి. (ధనము వెచ్చముచేయక) కూడఁబెట్టు.

వెనుకొను. దే. స. క్రి. వెంబడించు. “ఆ. హయముఁ దోలుకొనిరయంబున నేవెను, కొనఁగనిట్లుపఱచి క్రోడముక్క, బొటీయఁజొచ్చి యతలమునకు డిగ్గుటయును, తోనహొచ్చిదానిఁగానఁచట.” మార్క. ౨, ఆ.

వెనుకేఱు. దే. స. క్రి. — వై. — “క. పరసేనలు వెనుచఱచేయఁ, బఱతేరఁగఁబాటిపోవఁబాడియె మీకుట.” ఉ. రా. 3, ఆ.

వెనుకవులు. దే. స. క్రి. — వై. — (చూ. వెన్నవులు.)

వెనుదన్ను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. వెన్నుదన్నుయొక్క రూపాంతరము. (వెనుక నిల్పుటకు. — “పార్థివుఁ డుకొ వెనుదన్ను చూడ.” భార. విరా. ౫, ఆ.)

వెనుదీయు. దే. అ. క్రి. (వెను+తీయు.) వెనుకకుమ రలు. “కురిసెడువృక్షవర్షమునకుకొ వెనుదీయక.” ఉ. రా. 2, ఆ.

వెనువెంట. దే. ద్ర. మిక్కిలి వెంబడి.

వెన్న. దే. వి. వి. ద్ర. వెనుకయొక్కరూపాంతరము.

[వశ్యాద్యాగమునకు. — (చూ. వేగర కాడు.) వెంబడికి. — “దాని వెన్నను బక్షింఁద్రుఁడు.” భాగ.

౮, స్కం.]

వెన్నొను. దే. స. క్రి. వెనుకొనుయొక్కరూపాంతరము. “చ. ప్రకుపితుడై నుతండుననుఁబాయక వెన్నొనిపట్టెనుగృతఁ.” కళా. 3, ఆ.

వెన్నవులు. దే. స. క్రి. వెనుకవులుయొక్క రూపాంతరము. ఆము. ౬, ఆ.

వెన్న. వై. వి. (వెల్ల+నేయు.) పెరుఁగువిలికియెత్తినది. నవనీతము.

వెన్నంటు. దే. స. క్రి. (వెన్ను+అంటు.) వెంబడించు. వెన్నదాయి. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

వెన్నడి. దే. వి. వెంబడి. “శౌరియునహగృజాడై రథమెక్కి యయ్యసక్రాంతుని వెన్నడిందగులఁగా.” హరి. పూ. 3, ఆ.

వెన్నడించు. దే. స. క్రి. వెంబడించు. “తే. విటిగి పాతినఁబోనీక వెన్నడించు, హలధరునిఁబాచి.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

వెన్నడికొను. దే. స. క్రి. — వై. — “వీరివెన్నడికొనియిట్లుచేసె యనాథులఁబోలెవిధాత్మఁడు.” భార. ఆర. 2, ఆ.

వెన్నదొంగ. ద్వ. వి. కృష్ణుఁడు, నవనీతవోరుఁడు. (ఇట్లు వెన్నముచ్చు.)

వెన్నపడిదము. ద్వ. వి. ఒకదినుసుపిండివంట. “ఎ, గీ. గోవజవాళిఁగవ్వారిఁగొఱతపఱుచు, వెన్నపడిదంబుజొప్పిలవిద్రిచివిద్రిచి.” వై. ౬, ఆ.

వెన్నపాలకాయ. ద్వ. వి. భక్ష్యవిశేషము.

వెన్నపూస. ద్వ. వి. వెన్నముద్ద.

వెన్నపుము. వై. వి. (వెన్న+అప్పుము.) మధురభక్ష్య విశేషము. (చూ. కడియపుట్టు.)

వెన్నమడుగు. ద్వ. వి. వస్త్రవిశేషము. హంస. ౫, ఆ.

వెన్నముద్దకోడి. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

వెన్నముద్దులు. ద్వ. వి. బ.తాలిధాన్యవిశేషము. హంస. ౪, ఆ.

వెన్నమెఱుఁగు. ద్వ. వి. భక్ష్యవిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

వెన్నయుండ. ద్వ. వి. (వెన్న+ఉండ.) మధురభక్ష్య విశేషము.

వెన్న పెరుగు. వై. వి. ఒకదినుసుకూరాకుచెట్టు, విశల్య.

వెన్నాడు. దే. స. క్రి. (వెన్ను+అడు.) వెన్నడించు.

“నీ. ఒకకానలోపలనొకకిరాకుండేటు వడిపా

ఱుముగము వెన్నాడిపఱచి, కానక.” వా. ౫, ఆ.

వెన్నిచ్చే. ద్వ. అ. క్రి. (వెన్ను+ఇచ్చు.) వెనుదీయు.

“ద్వి. పగఱకు వెన్నియ్యఁబాటిగాదయ్య.”

వెన్ను. దే. వి. 1. వీఁపు; 2. పరిమెదలగువానిఎన్ను;

“తే. కలమగర్భంబులిఁతిజంఘలకు నూడి, వేగఁ

దృణమూనితలపంచె వెన్నుజూపి.” రుక్మి. ౪, ఆ.

3. ఇంటి నడికొప్పు. “వ. పాడిల్లునుంబోలెవె

న్నొఱగి.” కవిక. ౪, ఆ. (ఈరెండు ఉదాహరణములందును శ్లేష.)

వెన్నుఁడు. వై. వి. పిష్టువు, కృష్ణుఁడు.

వెన్నుకట్టే. ద్వ. వి. పుష్పబంధము.

వెన్నుగాడి. దే. వి. (వెన్ను+కాడి.) ఇంటి నడికొప్పువ్రాసు.

వెన్నుదన్ను. దే. అ. క్రి. (వెన్ను+తన్ను.) వెనుకని

ల్పు. “వెన్నుదన్ను చూచునవసరంబున.” ఉ. హరి. 3, ఆ.—స. క్రి. వెంబడించు. “వెన్నుదన్ను నిలి

చెదానవేళ్ళరుఁడు.” నిర్వ. 3, ఆ.

వెన్నుపట్టే. ద్వ. వి. 1. ఇంటివెన్నుగాడి; 2. వీఁపు

నడిమియొక.

వెన్ను పాము. దే. వి. వెన్నుముకయందుండుపురుగు, కుండలి.

వెన్ను పూస. దే. వి. వీచునడిమియొక.

వెన్ను బద్ద. దే. వి. వెన్ను గాడి.

వెన్ను పూను. దే. వి. —వై.—

వెన్నుముక. దే. వి. (వెన్ను + ఎముక.) వీచు నడిమియొక, కళేరుక.

వెన్నెల. ద్వ. వి. (వెల్ల + నెల.) 1. చంద్రునియొక్క తెల్లని కాంతి, చంద్రిక; 2. అంజలి విశేషము.

వెన్నెలకారు. ద్వ. వి. శరద్ధతువు.

వెన్నెలకుప్పలు. ద్వ. వి. బ. బాల క్రీడావిశేషము. (చూ. దాగిలియుచ్చలు.) (ఇట్లు వెన్నెల ప్రావులు.)

వెన్నెలకోలు. ద్వ. వి. నమస్కారము. “మంజులగి తిరగడ. విష్ణుపురంబున విలసిల్లుముహా, విష్ణుస్వామికి వెన్నెలకోలని.” హంస. ౪, ఆ.

వెన్నెలగుడ్డి. ద్వ. వి. చంద్రుడు, శుభ్రాంశువు.

వెన్నెలపులుగు. ద్వ. వి. వెన్నెలకు సంతోషించెడు పక్షివిశేషము, చళారము. (ఇట్లు వెన్నెలపీట్ట.)

వెన్నెలతీడు. ద్వ. వి. చంద్రుడు, కళానిధి. (ఇట్లు వెన్నెలరాయడు.)

వెన్నుడు. ద్వ. ఆ. క్రీ. వెనుకబడుయొక్క రూపాంతరము. (విషాదింబుకు. — “ఉ. ఏ క్రియకావారి ధిఁద్రచ్చువారము ద్రువంబుగ దానికెగవ్వమెద్దియూ, ధారముదానికెద్దియని తద్దయ వెన్నెడియన్న.” భార. ఆది. ౨, ఆ.)

వెన్నాటు. ద్వ. వి. వెనుకబాటుయొక్క రూపాంతరము. (విషాదమునకు. — “ఎ, గీ. తలకుపుట్టెగొంతుకొలదికిమీతొవె, న్నాటుదోచెముట్టుపాటుదొడచె.” భార. విరా. ౨, ఆ.)

వెప్పు. దే. వి. వేడిమి. “మ. ఉప్పు వెప్పునుంగలయప్పి కిరణండంబులు.” స్వా. ౪, ఆ.

వెప్పు. దే. ఆ. క్రీ. తప్తమున, తాపమునొందు. “ద్వి. క్రమైదుకోకాగ్ని కణములందంద, వెప్పుమరఘురాము వీచునరాల్.” రా. ఆ, కాం. “తే. ఉమ్మలికమునఁ దద్దయ వెప్పునంత, రంగములతోడనరిగిగంగ దనకు.” భార. క్రీ. ౨, ఆ.

వెయి. దే. స. వెయియొక్క రూపాంతరము.

వెరలకు. దే. వి. 1. ఆశ్చర్యము; “క. వెరలయ్యెడు శేవపుడీ, తరుణిగుణంబులునుతింప దానువిరక్తికా, స్థిరుడట్టుయూడితోడనె, విరహార్తుడనై

తినసులవివరింపఁజెలి.” ప్రభా. ౪, ఆ. — 2. నిశ్చయ్యత. (చూ. వెలంగు.)

వెరఁజోడు. దే. స. క్రీ. (వెరఁజి + ఆడు.) జోరుకొను.

“ఆ. ఉవిదనీకుఁదెలియదోకానియేంటి, నైనఁజొచ్చియొప్పుడైనపచ్చి, వెదకి వెదకి వెన్న వెరఁజాడుచున్నాడు, నీసుతుండుమమ్మనిలవనీక.” వి. పు. 2, ఆ. (చూ. ఊఁగాడు.)

వెరఁజో. దే. స. క్రీ. జోరుకొను “మ. అనురేంద్రాశయకుండికాచురుధిరవాస్తవ్యకచ్చాయగాం, చిసముద్ర్యత్పతిసేంహ మత్సరమిశ్చ చేష్టేంద్రుద్దామదీర్ఘ సటూర్ముఖముఁ బెల్లగిండుగతినాం త్రక్తేజిగింకకావెరం, జానీతక్రూరభవన్నఖావళులుప్రొచుకా మర్త్యపంచాననా.” ఆము ౪, ఆ. (చూ. కడుకొను మొదటియర్థము.)

వెరవరి దే విరా: (వెరవు + అరి.) ఉపాయశాలి. “జరాసంధుని వెరవరిగామెచ్చు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. వెరవిడి. దే విరా (వెరవు + ఇడి.) ఉపాయపీనుడు. దానినీ వెరవిడిగానలేడు.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. వెరవు దే వి. 1. ఉపాయము; (చూ. బెట్టిదము.

విరా. రెండవయర్థము.) 2. జీవనోపాయము; “క. కరిసనమును బేహరిము, నరసిపనులఁ గూర్పుటయును ననఁగాపుట్టలే, నరులకునించెప్పనికే, వెరవుచితంబదియవానివేల్చెయ్యండుకా.” హరి. పూ 2, ఆ. — 3. విధము “క. నీరరామకాలాక్షీన, కరణినిత్రెకొనుచునేనె కదియఁగననునీ, వెరవునవిడనాడుచునొక, తిరిపవుఁజెలిపట్టిజేరఁదివిరెదనేమి.” య. ౨, ఆ. — విరా 1. యుక్తము; “క. వరపగుమోహర మేర్పను, వెరవగుచో నెల్లినేడువిడిసెద.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. — 2. అధిసము. “క. గరుడునివైకార్ణధను, ధరుడగువిష్ణుండుమేరుతిటిఁబొల్పుతిటి, తురీపుతలదమఁజోలుట, వెరవదనుజరాజహంసవతి యితనికీకా.” నిర్వ. 3, ఆ.

వెరవేడి. ద్వ. వి. విరహతాపము. “ఉ. ఏవిదినంబులారజనులెయ్యవియోవిన నిద్రయెట్టిదో, వేపుటయెప్పుడోయకట వెప్పునునంబునకెద్దిమందోయే, త్రోవలఁబోయె నూతలఁపుతోడనచెయ్యలెఱుంగ నేనునా, నీ వెరవేడిమాన్వంగమతేజయిచ్చితినిపువెట్టనై.” హరి. ఉ. 2, ఆ. (ఇందలి వెరశబ్దము విరహార్థకమును ప్రత్యేకముగా ప్రయోగములందు కానఁబడదు.)

వెరసి. దే. వి. లెక్కమొత్తము, విణ కడపటిది. “వ. ఇన్నియుఁజెప్పినెల వెరసిమాటయొకటివినుమని యిట్లనియె.” కళా. ౫, ఆ.

వెరను. దే. వి. అంకెలులోనగువానిపట్టి. “చ. ఒక్క కవానిగొల్పుపె, స్వైరనులసంఖ్యలంగలయినే ర్వుననేర్పడఁజూచిరండొగి.” రా. యు. కాం. వెరువు. దే. వి. వెరువుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. గొరువంక.) (ఇట్లు ఉకారమధ్యముగా వాడుక లేకయున్నను ఇది యిట్లే యుండవలయుననుటకుఁ బ్రయోగము కానబడుచున్నదిగాని ఆకారమధ్యముగా వాడుక విశేషించుండినను అది యిట్లే యుండవలెననుటకుఁదగిన ప్రయోగము కానబడదు.)

వెఱ. దే. వి. 1. భయము; “క. వెఱువునడుమవీసిన నుబెను, వెఱ మెకములుచెదరినను వివేకనిధీయు, ‘క్కటిబహుళపైన్య మఱిమఱిఁ బఱచిననాఁగం గరాదుబలియరక్షైన్.” భార. కాం. 3, ఆ. — 2. ఆశ్చర్యము. “తే. వారుదానురహస్యవిచార పరతః, నుండి వెఱతోడిభయముననుచిలకొనును,” కవిక. ౬, ఆ.

వెఱఁగు. దే. వి. 1. ఆశ్చర్యము; “వ. అరవిందనాథు రాకకు విస్మయంబుదునున్న యన్నరవరాగణిం గనుంగొనియిట్లనియె.” “తే. అర్ధరాత్రంబువచ్చె నీహరియటంచు, మనమునందేలవెఱఁగంద.” శై. ౧, ఆ. — 2. నిశ్చేష్టత. “మనంబులోపలక వెఱువునుభేదముక వెఱఁగువిస్మయముంబొడమంగ” ఉ. హరి. ౫, ఆ. (చూ. వెఱఁగుపాటు)

వెఱఁగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఆశ్చర్యమునొందు; (చూ. తఱఁగు.) 2. నిశ్చేష్టతఁబొందు. (చూ. వెఱఁగుపాటు.)

వెఱఁగుపాటు. ద్వ. వి. వెఱఁగుపడుట. (ఆశ్చర్యమునకు. — “చ. కారవసేనలోనిభూ. పతిసుతఁగోటికిక వెఱఁగుపాటొనరించిరి బాణశాలసం, పుత్రగగ నాంగణంబగునవీనమహాపావ విభ్రమంబున.” భార. విరా. ౫, ఆ. — నిశ్చేష్టతకు. — “తే. దానిక మ్మునలెల్లఁజెత్తుమనభయము, విస్మయంబును బెనఁ గొనవెఱఁగుపాటు, గదిరిచిత్రయాచఁబుల కరణి నుండ.” భార. ఆను. ౪, ఆ.) (చూ. వెన్నాటు.) వెఱఁగొందు. దే. ఆ. క్రి. (వెఱఁగు+ఁందు.) ఆశ్చర్యపడు.

వెఱక. దే. వి. వెండుక. “నీ. మత్సాదరక్షయనూ పువెక వెఱకఁగుట్టినయొటితిమి దండెయును మెఱయ.” అము. ౬, ఆ.

వెఱచేఱు. దే. ఆ. క్రి. భయపడు. (చూ. ఒక్కెఱ. విణ.)

వెఱచే. దే. ఆ. క్రి. — పై. — “వ. ద్వీరదంబుల లోఁజిక్కియుఁజొక్కియు దెరువునఁబోవెఱచి యుంబఱచియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. (చూ. అఱచు మొదటియర్థము.)

వెఱపరి. దే. విణ. (వెఱవు+అరి.) భయముగలవాఁడు. భయముగలది.

వెఱపిడి. దే. విణ. (వెఱవు+ఇడి.) భయములేని వాఁడు, భయములేనిది.

వెఱపు. దే. వి. భయము. (చూ. వెఱచు.)

వెఱబొమ్మ. దే. వి. పశ్చాదులకు వెఱపుపుట్టుటకై భీక రాకారముగఁ బ్రతిష్ఠించెడు ప్రతిమ. “క. నెఱ పగుసంపదగలిగిన, నెఱిదానంగుడువఁగట్టనే రనిమునఱం, డఱిమఱిఁజేసికిఁగట్టిన, వెఱబొమ్మ యెకాదెయన్నివిధములఁజూడె.” విక్ర. ౨, ఆ. “ద్వి. మఱిమన్నభునినూ త్ర మహిమచేదిరుగు, వెఱబొమ్మయొయనవెనడియాన, విరనవర్తనము లవెలఁదియొభంగి, నిరువురసన్నిధికిడతొరతొర.” రా. ఆర. కాం.

వెఱవెఱపాటు. ద్వ. వి. నిశ్చేష్టత “ద్వి. కరములు మొగిడించికడువిస్మయంబు, వెఱవెఱపాటునువి హ్వలత్వంబు వెఱపునుమఱపును వీటతాటము గ.” రా. అ. కాం. (దీనికి గ్రంథమునందులేవు మఱియొక్కడను ప్రయోగము కనబడలేదు.)

వెట్టి. దే. వి. 1. పిచ్చి, ఉన్మాదము; (చూ. ఒఱపు. విణ. మొదటియర్థము.) 2. అవివేకము. “క. జడ లుధరియించియడవుల, నిడుమలఁబడికాయగస రులేమనఁగడుపె, బడుగుననఁగవయఁ దగు నా, విడువిడునీకేలపట్టెవెట్టితొగి.” రామా. ౬, ఆ. — విణ. 1. పిచ్చివాఁడు, ఉన్మాత్తుఁడు; (చూ. వెడ్డు మొదటియర్థము.) 2. వివేకములేనివాఁడు, వివేకములేనిది. “క. తెగిపోయినవారెచ్చిన, మ గుడుదురేవెట్టులార.” భార. కాం. 3, ఆ. “వెట్టి కార్యము,” భార. శ్రో. ౪, ఆ. [వెట్టిశబ్దము ముందుగలసంఖ్యావాచకశబ్దములు. — వెట్టిచెఱుకు (చెఱుకుమంటికిచ్చినిశేషము), వెట్టిజల్లేడు (రాజా ర్కము. 1.), వెట్టితుమ్మ (తుమ్మదిను. 1.), వెట్టివిమ్మ

(నిబ్బదినునీ.), వెట్టిపుచ్చే (పుచ్చేదినునీ.), వెట్టిబచ్చేలి (బచ్చేలిదినునీ.), వెట్టిబీట (చేతి బీట.), వెట్టిమేడి (కాకిమేడి.), వెట్టియావ (తెల్లన.) ఇట్టివి.]

వెట్టినిట్లు. ద్వ. వి. బ. మద్యము. “తే. వెగలపుబచ్చి సంజుట్లు వెట్టినిట్లు, దోరహత్తుగ నిడగడుపారమె సగి.” అచ్చ. యు. కాం.

వెట్టిబాగులు. దే. వి. వివేకములేనిది. వివేకములేని వాడు.

వెట్టివాడు. దే. విణ. వెట్టిపట్టినవాడు, ఉన్నట్టుడు.

వెల. దే. వి. 1. కొనుపప్పుపులులొనగువానికిచ్చెడు విలువ, మూల్యము; “క. వెలగొనియెడువేళాదులు, బలిమిగలిసి నాతడెచ్చుబదివణములొ గిణ్.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. (చూ. కడుకొను.)

2. పంచెము. (చూ. వాట్లీడు.)

వెలగ. దే. వి. కపిత్థము. “చ. ఇదియొకమంచితేగ వినుడెంతయును పెడునంచుదానత, త్వుదములు దోకయుంబిగియుంబట్టిచెలంగి వెలంగ మ్రాని తోఁ, జదియగనొక్క పెట్టుగొని చంపెగుమారుడులేగరక్కనుణ్.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

వెలది. దే. వి. 1. గరగరికయైన ఆడుది; 2. ఆడుది;

3. ధారధశ్యము. “తే. ఈ వెలదియెడల పైఁడి లోవెలంది.” విజ. ౧, ఆ. - విణ. 1. నిర్లము; “నీ. ఓలినన్నింటిసదౌగ్యస్సుకంబులనించి వెలదిపట్టు ననర్థులవరించి.” భో. ౨, ఆ. “వెలదిముత్తెము.” పర. 3, ఆ. “వెలది వెన్నెల.” సాన్వి. 3, ఆ. - 2. పుసన్నము. “పల్లెననుంగు వెలంది పల్కులన్.” హ. న. ౨, ఆ.

వెలదుక. దే. వి. (వెలది + ఉక.) వెలది. “క. వే. వేలింటంజేజీనవ, లాలుండగనికుని వెలందుకకొ అయే.” అచ్చ. నుం. కాం. (సాన్విర్లమున ఉక.)

వెలమే. వై. స. క్రి. కుద్ధిచేయు, తోము. “నీ. అయింటిగృహిణి నాయకుడు భుజించిన పసిడి పళ్లెము వెల్పలికిఁదెచ్చి, వెలచువోదగతతగు కులుచిమ్మ తత్సాత్రికజూచితత్సరసాడిసి, యతడువుచ్చుకొనియే.” పర. ౪, ఆ. (చూ. ఎడ్డెన.)

వెలనాడు. దే. వి. దేశవిశేషము. (చూ. వెల్నాడు.)

వెలమ. దే. వి. కూర్చుంటివిశేషము. (వెలమవాడు, వెలమది.) బ. అజాతివారు.

వెలమసంది. దే. వి. నేలవేమయొక్క అవాంతరభేదము, కాకబంధుని.

వెలయాల. దే. వి. (వెల + అల.) వేళ్య. (ఇట్లు వెల వెలది. మొ.)

వెలయు. వై. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; 2. పుసన్నత నొందు; (చూ. బెరయు రెండవయర్థము.) 3. ప్రసిద్ధికొక్క; “ఎ. గి. తాన వెలయుమనుమ్యుడుత్త ముడుపిత్తపి, తామహులచేత వెలయునతుండుజ గతి, మధ్యముడునూతచేతనుమాతృబంధు, గణ ముచే వెలయునతుండుగట్టతరుడు.” మార్క. ౨, ఆ. - 1. బయలుపడు. “తే. వే. కృతవేషాన్యతం బయి వెలయడితఁడు, నిపుణుగవినిన మెఱయని నిష్కఱబోలె.” “సం. కపిషవేషసంఘనో భస్మ స్త్యేవహుతాశనః.” భార. విరా. ౪, ఆ.

వెలరారు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెలరు + అరు.) తెల్లనగు. “నీ. జలధరప్రకరంబు వెల వెలవైతోచె వెలరాది క్కులువిశదమయ్యె.” పద్మ. ౯, ఆ.

వెలరు. వై. వి. తెల్లన. “తే. నెఱయైక్లిప్త ప్రతాపా ధ్యునిన్నుదలఁప, యశముకౌర్యంబుగలిగినట్ల లరు వెలరఁ, గాతయను.” కా. ౨, ఆ.

వెలరువాణు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెలరు + వాణు.) 1. తెల్ల నగు; “నీ. ఉదరస్థుడగుబాలునుజ్జ్వలకాంతిదా వెలిఁబెచ్చిన మేను వెలరువాట.” లక్ష్మీ. 3, ఆ. - 2. వెలవెలబోవు. “ప. అట్లుదూతిన వెలరువాటి చేయనదిలేక.” వై. ౨, ఆ.

వెలలు. దే. ఆ. క్రి. వెడలుయొక్క రూపాంతరము. “క. వెలలిబలిపుడుచలమునఁ, గలహమునకుఁ జొచ్చి.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

వెలలుమే. దే. ప్రే. వెడలుమేయొక్క రూపాంతరము. వెలవ. వై. వి. కావుడుగంజి. “నీ. యవలునుగ్గుగ ధేనువివహనఁద్రొక్కించి వెలవయతైఱుగునాక లనకాచి.” భార. ఆను. 3, ఆ.

వెలపడము. దే. వి. ఒకవిధమైన పరిధాన్యము.

వెలవెలబాణు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెల వెల + వాణు.) వివ ర్ణము. “చ. వెలవెలబాటెదన్నుభము వెల్వెల బాటెవటాననాజ్ఞముణ్.” సాన్వి. ౪, ఆ. (చూ. వాణు.)

వెలవెలబోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెలవెల + బోవు.) — వై. — “మొము వెలవెలబోవును.”

వెలవెలన. వై. వి. వెలవెలపాటు. (విశేషముగనో “వెలవెలని మొగమున.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.) (చూ. అలకన.)

వెలవెలనగు. ద్వ. అ. శ్రీ. (వెలవెలన+అగు.) వెలవెలబోవు. “క. తలయుంజీరయునుడలన, తెలతెలగానట్టేపిండి దిక్కులగప్పుకొ, బలపలనివేడ్చుతోడుత, వెలవెలవైబ్రావ్వాణుండువిశ్వితుడయ్యోకొ.” పంచ. వా. ౫, ఆ.

వెలవెలవోవు. ద్వ. అ. శ్రీ. (వెలవెలన+వోవు.) —వై. —“తే. ముచ్చువేడుకకత్తెలమోములెల్ల, వెలవెలవోవడూర్పునఁ దెలుపుదోచె.” శకాం. ౪, ఆ.

వెలవెలపాటు. వై. వి. వైవర్ణ్యము. “వ. అవుగువ మొగమువెలవెలపాటులేనవునడంచె.” ఆము. ౫, ఆ.

వెలవెల్లనగు. ద్వ. అ. శ్రీ. (వెలవెల్లన+అగు.) వెలవెలబోవు. “నీ. బంధులయ్యాదవపతికేఱిగించినవలదురివెలవెల్లనగుచుగొంత, ప్రాద్దునివ్వఱగంది.” భార. మా. ౧, ఆ.

వెలారింఁచే. దే. స. శ్రీ. వెలారుచుయొక్కరూపాంతరము. “ఎగ్గీ, తొల్లిపడినపాటులెల్లవెలారింకు.” సం. “అద్యక్రొధం విమోక్ష్యామి నిగూఢం హృదయేచిరమ్.” భార. శల్య. ౨, ఆ.

వెలారుఁచే. దే. స. శ్రీ. (వెలి+అరుఁచే.) 1. వెడలించు; 2. బయలుపఱుచు. (రూ. వెలార్పు. వెడలించుటకు. —“క. ఏర్పడలోవగతురనువె, లార్పకలోకంబునకుఁదొలంగకకుదురై, నేర్పునమనఃపవనములు, గూర్చకయోగీశ్వరండగునెయ్యెబ్బంగి.” శివ. ఉ. ౧, ఆ. —బయలుపఱుచుటకు. —“తే. ఆతఁడాత్మీయగాన, నైపుణివెలార్పుచును జగన్నాథుఁగొలిచె.” కళా. ౨, ఆ.)

వెలి. యు. దే. వి. 1. బయలు; 2. బహిష్కారము; 3. దేహముయొక్కబహిష్కారప్రదేశము; “క. వెలికుచియైనుజీతీర్థం, బులుసాచ్చుటమేలు.” భార. ఆను. ౫, ఆ. —4. బయలుపాటు. “క. తలలోపలనారికత్తూ, సలగ్రుచ్చిన నూలుపాలఁ జల్లిననీరం, బలెవెలియొఱుగకమనసులు, గలనియభేదముగఁ గాఁతుకడనతఁడుండుకొ.” పాండు. 3, ఆ. —విణ. బాహ్యము. “ఉ. క్షత్రియుఁడెందునాజివెలిగానిజరాజ్యమువైరికిచ్చునే.” మార్క. 3, ఆ. —వై. వి. తెలుపు. విణ. తెల్లనిది.

వెలికత్తెరనెల. ద్వ. వి. కంఠమున్న కలిసినఘామి. వెలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, గంధమిందీతముగి.

వెలికిలు. దే. అ. శ్రీ. 1. వీఁపుక్రిందగు; (వెలికిలలుడెను.) 2. వీఁపుక్రిందుగావరుండు. “వ. వెలికిలిసజ్జమిఁదగఁడువిప్పుగుగన్నులచాయలొప్పుఁజె, క్కిలిగిరిగించి వేరలనగింపఁగనుండుటయాదిగాఁగఁజె, న్నులరఁడునివ్వునొత్తునిసమంచితకైకవముంగ్రమంబుతో, విలసితదృష్టినందనుభవించినయాజనులెట్టిదనన్యలో.” హరి. పూ. ౮, ఆ.

వెలిగడ. ద్వ. వి. (వెలి+కడ.) పెట్టినెల. వెలిగారము. వై. వి. (వెలి+కారము.) బంగారమునకు కాంతిగలుగఁజేసినది యొకదినగు తెల్లనియుప్పు, టంకణము.

వెలిగిడ్డి. వై. వి. కామధేనువు. వెలిగుల్ల. వై. వి. శంఖము. “క. వెలిగుల్లయువనమాలయుఁ, గలిమియు మానికముమేనఁ గలిగినవేల్పుకొ.” ద్వా. ౪, ఆ.

వెలిగొండ. ద్వ. వి. (వెలి+గొండ.) దూరమునందున్న పర్వతము. వెలిగారు. ద్వ. వి. (ఇంద్రుని) తెల్లయేనుగు, విరావతము.

వెలిగుక్క. దే. వి. రతికూజితము, మణితము. వెలిచేంద్ర. ద్వ. వి. తెల్లచేంద్ర, కదరముగి. వెలివేవి. దే. వి. జారత్వము. వెలిచె. దే. వి. పక్షివిశేషము, వర్తకము. (మొదటి రూపము వెలిచియ.)

వెలితి. దే. వి. 1. తక్కువ; 2. తఱచుఁదనములేమి. విణ. 1. తక్కువైనది; 2. తఱచుకానిది. వెలితిప్పు. వై. వి. వెండికొండ, కైలాసము. వెలితుప్పు. ద్వ. వి. తెల్లతుప్పు, విట్టదిరముగి. వెలిదుక్కి. దే. వి. నీళ్లకట్లక వానతడిచే దున్నుట. (నుజీయొకటి రొంపిదుక్కి.)

వెలిపము. దే. వి. వలిపముయొక్కరూపాంతరము. (సన్నని తెల్లవస్త్రమునకు. —“నీ. వెన్నెలపారమంటివెలిపంబుచెగావి జలంఁగుపాపదమిఁదనలవరించి.” య. ౨, ఆ.)

వెలిపుఁజ్చే. దే. స. శ్రీ. బయలుపఱుచు. వెలిపెట్టు. దే. స. శ్రీ. వెలివేయు. “నీ. వెలిపెట్టిరబాడబులుపరాళరుఁబట్టివాళకన్యాకేలితప్పుఁజేసి.” స్వా. ౨, ఆ.

వెలివెరి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

తెలివాడు. దే. వి. వి. దేశములకు పంపబడు ధాన్యాదులు.
(లోహాడు, విదేశములనుండి తేలబడు ధాన్యాదులు.)

తెలిమాతృ. ద్వ. వి. (ఇంద్రుని) తెల్లనుజ్జము, ఉన్నై శ్రవము.

తెలిమిడి. ద్వ. వి. (తెలి+మిడుగు.) 1. భస్మము; "నీ. తగనంధకునకునద్దంబుఁజూపినయట్లు తెలిమిడిలో తెయ్యి కేల్పినట్లు." పంచ. నా. ౧, ఆ. (చూ. ములుగు.) 2. బూడిద. (చూ. తెల్లిడి)

తెలిమొట్ట. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

తెలిప్రాసు. ద్వ. వి. దేవతరువు, కల్పవృక్షము.

తెలియు. దే. అ. క్రి. 1 వానకురిసినిలుచు; 2. చాయ యెత్తిపోవు.

తెలియునికి. దే. వి. (తెలి+ఉనికి) పరదేశమునం దలియునికి, ప్రవాసము.

తెలివాడు. దే. వి. చండాలుడు. "తెలివాండుర పల్లెకుఁజేరి." సు. "తెన్నికాన్పాండాలవక్క-నే." భార. ౯౦. 3, ఆ.

తెలివాడ. ద్వ. వి. చండాలవాటిక.

తెలివాడవాడు. ద్వ. వి. చండాలుడు. "నీ. ప్రాగ్విపనున్నాడుపాదాగ్రముల వ్రాలి తెలివాడ వాడుతద్విప్రులుని." కాశీ. 2, ఆ.

తెలివాలు. దే. వి. తేలుబాడెడుచోట బయటయట్లు పాతించెడుపోగు. (చూ. ఆరడము)

తెలివియు. దే. అ. క్రి. వెల్లివిరియుయొక్కరూపాంతరము. (ఉబుకుటకు. "అంతరంగమున నిండిన హాస్యరసంబు మోముపై తెలి విరియంగనీక." భార. విరా. 3, ఆ.) (చూ. పాలువు రెండవయర్థము.)

తెలివిసరు. దే. అ. క్రి. బయలుపడు. "క. విరసము తెలుపాహసముం, బురికొన నిట్లుభయమైనన్యములుపారకొర, క్రురసతరసములగదురన, శరనిధిసత్వములు తెలివిసరిరాదొడగె." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

తెలివేయు. దే. స. క్రి. బహిష్కరించు. "ద్వి. 'వెంగలిగామిప్పు తెలివేగుకొడు." భట్టా. ౨, భా.

తెలిక. దే. వి. ఇంటిచూరు.

తెలు. దే. వి. వృత్తియందు తెలికివచ్చెడు అనేకము. (ఉదా. తెలువల, తెలువడు. మొ.)

తెలుగు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; 2. జ్వలించు.

"ఆ. తచ్చాహా-తొంటియట్లు తెలుంగగ, వల

యుగురుఁడుచూచియెలమిసొంద." మార్క. 2, ఆ.—వి. 1. ప్రకాశము; 2. కిరణము; "మ. కగు కుంభాద్భువెలుంగుక్రొంబసిడినిద్దాచోవుడుం గట్టియె." చంద్రా. ౧, ఆ.—3. ఎండ. (చూ. కాను. ఆ. క్రి. రెండవయర్థము.)

తెలుగుఁజేడు. దే. వి. నూర్చుఁడు, త్వష్టంపతి, వెలుంగొందు. దే. అ. క్రి. (తెలుగు+ఁడు.) ప్రకాశించు.

తెలుక. ద్వ. వి. (తెలి+ఉక.) తెల్లన. (స్వార్థమున ఉక.)

తెలుక+బాటు. ద్వ. అ. క్రి. (తెలుక+పాటు.)

తెల్లు+బాటు. "క. తనదువర్ణము, బాధితముగు నేని తెలుక+బాటు ఖునుండుక." పాండు. ౪, ఆ. (చూ. పాటు.)

తెలుగు. దే. వి. లోపల పశువులు లోనగునవి చొరక తోట మొదలగువానిచుట్టు ముండ్లచెట్లుపెట్టి యెదిగించిన ఆవరణము. "ఆ. వేయచేతులిచ్చి వెట్టికేసినకూలి, బాణుఁజేటువదలచి భండనంబు, గలుగఁజేసెనిక తెలుగుచేన్నేనినఁ, గామ వారలెందుఁగలరుజగతి." ఉ. హరి. ౫ ఆ. (చూ. వెల్లు.)

తెలుచే. దే. వి. సర్పము. (చూ. వెల్లు.)

తెలుచే. దే. స. క్రి. తోలు. "క. శరములవేగంబు నగద, పరుగుఁడనంబుననుగలఁగబడిచేడ్డుదునా, కరులందోలనుభీముఁడు, వెరవునగోపకుఁడుకడువు తెలివినమాడ్కిక." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (ప్రే. తెలిపించు.) ప్రే. 1. వెడలించు; "చ. తెలివిన కన్ను నీరుజడి" ఉ. హరి. ౫, ఆ.—2. (నూలు) తోఁడు. (తెలులచుయొక్కరూపాంతరము. రూ. వెల్లు.)

తెలుతురు. యు. దే. వి. ప్రకాశము, ఎండ. "క. తెలుతురసలంటి యొండియు." అము. ౪, ఆ. (చూ. వెల్లురు.) -- వై. వెలుతురుయొక్కరూపాంతరము.

తెలువల. దే. వి. (తెలి+వల.) బహిష్కరణము. "ప. తలువులు తెలువలంగడనియు." ఉ. హరి. ౬ ఆ. (చూ. లోపల. వి.) విణ. తెలియైనది. "క. త్తతఁడుదామెలుపలయై, యే తెలుగునైనవా రెవడఁదలచరా, భూతులకేయిదుననిప్ర, భారత జమాయాధిరూఢుఁడయ్యువునెడలిక." కళా. ౮, ఆ. (చూ. తెలు.)

వెలువలింఁచే. దే. స. క్రి. వెలిపఱుచు. (చూ. వెల్లు
లింపు.)

వెలుపింఁచే. దే. స. క్రి. వెలుపుచేయు. “పెట్టనుబ
ట్టితెక్కవెలుపించి.” సా. ౧, ఆ.

వెలుపు. దే. వి. వెఱలుపుయొక్కరూపాంతరము.
వెలుపుడు. దే. వి. నూలువెలుఁచేట. ఆం. భా. (చూ.
వెలుచు.)

వెలువడము. దే. వి. సస్యవిశేషము. (చూ. వరగ.)
బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. వెల్లుడము.)

వెలువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెలి+వడు.) 1. బయలు
పడు; “నూతిలోవెలువడఁగొనులిందిగిచె.” భార.
ఆది. 3, ఆ.—2. బయలుదేలు. “క. వెలువడి
యొ నశేషరాజ్యవిభవమృతుడై.” భార. ఆర.
౨, ఆ. (చూ. వెలు.)

వెలువరింఁచే. ద్వ. ప్రే. వెలువఱుచుయొక్కరూపాం
తరము. (చూ. వెల్లిరించు. “తే మృగయులంద
ఱుసనివెల్లిరించి.” స్వా. ౪, ఆ.)

వెలువఱుచే. ద్వ. ప్రే. వెలువడఁజేయు.

వెల్కొబాటు. ద్వ. ఆ. క్రి. వెలుక(బాటుయొక్క
రూపాంతరము. “ద్వ. దేహకళవెల్కొబాటె.”
రా. బాల. కాం.

వెల్పు. దే. వి. వెలుచేయొక్క రూపాంతరము.
“వెల్పుక్రియఁగానరానిగతులకొ ముయమైదె
నఁచుకొ.” స్వా. 3, ఆ.

వెల్పు. దే. వి. వెలిచెయొక్కరూపాంతరము. “ప్రల్ల
దంబునను వెల్పులకుందగముద్దు పెట్టి యొక్కడ
మఱికాటులాడనిడు” భల్లా. 3, ఆ.

వెల్లి. దే. వి. విణ. వెలితియొక్కరూపాంతరము.

వెల్లుల. దే. వి. విణ. వెలువలయొక్కరూపాంతరము
(చూ. వెలచు.)

వెల్లిడి. ద్వ. వి. వెలిమిడియొక్క రూపాంతరము.
(బూడిదకు.—“సునసయ్యె వెల్లిడియు.” రామా.
3, ఆ.)

వెల్లి. వై. విణ. తెల్లనిది, ధవళము. “కుంభధవకృపా
చార్యులయన్లీలములువెల్లులు.” భార. విరా.
౫, ఆ.

వెల్లిణి. దే. వి. గడ్డ. “చ. మాకుఁగాయలఁగి, గనురు
లువేర్చె వెల్లితులుఁగాక సముజ్జ్వలములఁబు
లుకొ, బనిఁడియు నేల.” నిర్య. ౧౦, ఆ. “వెదకి
తేరబొయివేరువెల్లిణి.” తే. త్రయ.

వెల్లఁబాటు. వై. వి. (వెల్ల+పాటు.) వెల్లనగుట. కవి.
౪, ఆ.

వెల్లఁబాటు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెల్ల+పాటు.) వెల్లనగు,
వైవర్ణ్యముబొందు. “క. విసంకునెడఁగసుంఁగ
ర్జిలు, నొసఁగియుసఁగి వెల్లఁబాటు నొగినికర
ణికొ, వినువక యొసఁగఁగ నేర్పునె, యసద్భవ
గతిసంబువాహమాబళనరసా” కా. ౨, ఆ.

వెల్లవేలిపు. ద్వ. వి. కున్నపుతూఁత.
వెల్లిడి. వై. వి. 1. బయలు; 2. ప్రసిద్ధి.
వెల్లన. వై. వి. తెల్లన. (విశేషమునుచో “వెల్లనిక
న్నులు.”) (చూ. అలకన.)

వెల్లనగు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వెల్లన+అగు.) వెల్లఁబాటు.
“క. తెల్లడపడియరిదముడిగి. విల్లును నమ్ములును
విడిచి వెల్లనగుచుమే, వెల్లఁజెనుర్వఁగనూర్పులు,
పెల్లుగఁమ్మునజవతుపు వెలుచంబఱచెకొ.” భార.
ఆర. ౬, ఆ.

వెల్లాటకత్తె. ద్వ. వి. (వెల్లాటకము+కత్తె.) జారిణి.
“తే. గీ జననిపుణ్య జనవర్ధనీయసాధ్వీ, నీజనకుఁ
డెన్ననభిమాననియతిధనుఁడు, నీనగరుపోతుటీఁ
గకునిలువరాని. దయ్యువెల్లాటకత్తెవీవొటయిరి
ది.” శుక. ౧, ఆ.—వేశ్య. (అని కొందఱు.) (మొ
దటిరూపము వెల్లాటకత్తియ.)

వెల్లాటకము. ద్వ. వి. (వెల్ల+అటకము.) ప్రసిద్ధి.
“ఎ, గీ. సంధించిరి గంధర్వజాతిననినక, గలిత
నంచేలవెల్లాటకంబునేయ.” భీ. ౧, ఆ.

వెల్లి. యు. దే. వి. 1. ప్రవాహము; 2. పరంపర.
“భావజాలరంపవెల్లిపాల్వడితి.” మార్క. ౪, ఆ.
—వై. తెలుపు. “ఉ. వెల్లులుగూఁటఁబోసికొను
వేడుకఁబుక్కిలుఁబట్టిచిఁకటూల్, జల్లునఁబాటుఁ
గానుమియుఁజాగినకొరికలంజకొరికల్.” కవి
క. ౪, ఆ.

వెల్లక. దే. వి. వెల్లియొక్కరూపాంతరము. (ప్రవా
హమునకు.—“అజాబ్లివెలుంగువెల్లికలదాయకొ
లేక.” వసు. ౪, ఆ.)

వెల్లిగొను. దే. ఆ. క్రి. (వెల్లి+కొను.) 1. ప్రసహిం
చు; “కా. ఇంకేభంగిందరియింకువెల్లిగొనిపెట్లే
తెంచుకొకాంబుధికొ.” హరిశ్చ. ౫, ఆ—
2 పరంపరగావెడలు. (చూ. తింగు.) (ప్రే. వెల్లి
గొలుపు.)

వెల్లివిరి. దే. విణ. ప్రకటితము. “ఎ, గీ. కంకుభంజ
మునదేవకీకమలముభక్తి, గడుపుదిగఁబడితిమొ

నక్కటయటంచు, వెల్లివిరిగాఁగవాడునుల్లవాడు." వి, పు. 2, ఆ.

వెల్లివిరియు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు; "తే. పెరిగి పొండపాంబుధివెల్లివిరిసినపుడు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. ఉలుకు; "ఎ, గీ. ఉల్లుముననుండిభేదంబు వెల్లివిరిన." భార. విరా. ౨, ఆ. (చూ. వెలివిరియు.) —3. వ్యాపించు; "చ. అచ్చెరువుగఁబోయివెల్లివిరినెఁగవీవాపానిలంకచుట్టునుక." రా. యు. కాం.—4. ప్రకటితముగ; "ఆ. వీకడిందిలావు నేనెఱుంగననాలి, లోకఁబాటికడలిఁద్రోయుటయును, తెఱుపబెట్టివేయిచేటలమెకిమిఁడు, విడుచుటయుజగమునవెల్లివిరిన." అచ్చ. యు. కాం.—5. చెదరు. (చూ. చెన్నురెండవయర్థము.)

వెల్లివోడుతు. దే. అ. క్రి. (వెల్లి+పొడుతు.) ప్రసహించు. "గంగయాతనివఖాగారంబుపై వెల్లివోడిచిన." హరి. పూ. 3, ఆ.

వెల్లుల్లి. ద్వ. వి. (వెల్ల+ఉల్లి.) తెల్లగడ్డ, లకునము. వెల్లువ. దే. వి. 1. ప్రవాహము; 2. సేన; "తే. వెదకిమఱిగల్లమలతెల్లగదియఁబెప్పి, కట్టగట్టినఁగౌసల్యచట్టిమున్ను, వెల్లువలనెల్లనడిపించివెనకఁదగిలి, తమ్ముఁడునుదాను మున్నీరుదాఁటియవల." య. 3, ఆ. (ఈయర్థముల రెండియందు నిది వాపానీ కల్పనమానార్థకము.)—3. ఇటికగోడలయింటిచూరు.

వెల్లువగట్టు. దే. అ. క్రి. (వెల్లువ+కట్టు.) 1. ప్రసహించు; 2. మడుగుకట్టు. "చ. వికచసరోజమధ్యమున వెల్లువగట్టుమరందబృందముక." భాను. ౨, ఆ.

వెల్లెలుక. ద్వ. వి. (వెల్ల+ఎలుక.) తెల్లయెలుక. (మొదటిరూపము వెల్లయెలుక.) (చూ. కల్లెలుక.) వెల్వడము. దే. వి. వెలవడముయొక్కరూపాంతరము. "నీ. నడఁతనిన్నంటివెల్వడముకొప్పిఁఫలిం చెననరాజభోగమే యతిశయిల్లు." (ఇక్కడ క్లేష.) రసి. ౧, ఆ.

వెల్వడు. ద్వ. అ. క్రి. వెలువడుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. తమిసప్రపుం, జంబులువోరెవెల్వడియైవెలికాలగుహలినుండినా, గంబులయూధమోర." భార. అది. ౬, ఆ.

వెల్వెలుకఁబాటు. ద్వ. అ. క్రి. వెలవెలుకఁబాటుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. వెలవెలుకఁబాటు.)

వెల్వెలుకఁబాటు. ద్వ. అ. క్రి. (వెల్వెలుక+పాటు.) మిక్కిలి వెలుకఁబాటు. "నీ. విమరుల మొములువెలవెలుకఁబాటు విమలాస్యమొమువె వెల్వెలుకఁబాటు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (వెలువెలుకఁబాటుయొక్కరూపాంతరము.)

వెల్వెల్ల. వై. విణ. (వెల్ల+వెల్ల.) మిక్కిలి వైవర్ధ్యము. "అవ్యభుఁడు గర్వించేది వెల్వెల్లక." భార. శల్య. ౧, ఆ.

వెస. వై. వి. వేగము. "పదంబులకఁగడుక వెసగదియక." భార. విరా. 3, ఆ. "హయములకుఁ దెవులుగఁడువెసమైజననిచ్చుట." (కడువెసమైజననిచ్చుట హయములకుఁదెవులు అని యన్వయము.) హరి. పూ. 3, ఆ.—క్రి. విణ. శీఘ్రముగ*. "క. గౌతమికిం, జనియట్టులపల్కనదివెసం దరువిచ్చెక." భో. 3, ఆ.

వెసనము. వై. వి. వ్యసనము. (ఇది కొన్ని నిఘంటువులందు వైకృతిముగా వ్రాయఁబడియున్నది.) వెసల. దే. వి. వంటకుండ. "క. వెసలలనామణిబంగరు, వెసలలదొంతరలఁడించి వినయముమదికిం, పొసఁగఁగఁగంకారవములు, పొసఁగఁగవారసిరసాన్నములువడ్డింపుక." విజ. ౨, ఆ.

వెట్టి. దే. అ. క్రి. 1. వెడలుయొక్కరూపాంతరము; (వానిని వెళ్లఁగొట్టెను, వాఁడు ఇల్లు వెల్లిరాఁడు.) 2. పోవు. (నేను ఊరికి వెల్లివచ్చితిని.)

వే.

వే. యు. దే. స. వేయి. "క. మొగములువేగలకే ముండు." కవి. ౧, ఆ.—విణ. అనేకము. (వేమాటులు.)—వై. క్రి. విణ. 1. వేగముగ; "క. కీచకునియింటనెవ్వఁడు, వాచవియగుటహువిధపు వారుణిగలుగుక, వేచనియింటికిఁగొనిర, మృచూతముగానినీగమనవేగంబుక." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. శీఘ్రముగ*. "క. వి. లోచనఁడాత్రియతిగరుదెదలితనూ, గోచరకాంతియభిలమను, వేచెన్నఱఁడేన." హరి. పూ. ౧, ఆ. (అమ్రేడితమగునోవేచే." ఉ. నా, కీయకృతంబువాటిలుటయేర్పడమికటిఁగింపఁగోరవే, వేయిటుపాటుకెంచితి." నిర్వ. ౨, ఆ.)

వేచేయు. మి. గ్రా. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "క. వేచేయుము నాయంటికి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. పోవు; "ఎ, గీ. దివిజాలమునులును

బ్రాహ్మణులును, జనిరినిజమందెరుములకు జలజనయన, భవులువేంచేసిరిస్వీయభవములకు." భాగ. ౪, స్కం.-3. కూర్పుండు; "ఎ, గీ. ఉరగరిపువాహనముననొక్కొక్కవేళ, వేడ్కవేంచేసి మెలయుఁదిర్వీధులందు." పాండు. ౪, ఆ.-4. నివసించు. "వ. డొడ్డాలకబుష్పశ్రమంబునందువేంచేయున్నవాఁడు." కేవ. ౪, ఆ. (విజయముచేయుయొక్కమాటూపము.) (చూ. విజయముచేయు.)

వేండ్రము. దే. వి. తాపము. (చూ. వేండ్రము.) వేకటి. దే. వి. గర్భము. (వేకటి యాపాంతరము.)

వేకరము. దే. వి. ఉపద్రవము వేకరి. దే. వి. (వేకము+అరి దము. వేడి. దే. వి. జ్వరము. (చూ. వేగి. వై. వి. పులి, వ్యాఘ్రము వేగినాడు. దే. వి. వేగిదేశము. వేగిన. దే. వి. సర్వకము1.

వేగి. దే. వి. దేశవిశేషము. "వ. భిలజలధివేలావలయవలయత వసుమతీ వా విభూషణంబైన వేగిదేశంబును." భార. ఆ. ౧, ఆ.

వేగు. దే. ఆ. క్రి. తపించు (వ్రాగుయొక్కయాపాంతరము.)

వేణు. దే. వై. వేగవేయు, వేగించు.

వేట. దే. వి. 1. మృగయ; "ఉ. నేటికినొప్పుగా కరజనిచరుని డేటులైన నెల్లిపో, దాటికవాటములో విఱుగదాచుచుఁజేతులతీలువోవమై, తీలులుపుచ్చిరక్కమలదీర్చుటరాముఁడొనర్చునన్న పెళ్, వేటకురావణాది మృగబృందముఁదార్చుటలంచునార్చినట్." రా. యు. కాం. (ఇది ద్వివిధము-మృగములవేట, పక్షులవేట. అందు మృగములవేట ఏడువేట, గంటవేట, తెరవేట అని త్రివిధము. పక్షులవేట పాదివేట, విడివేట అని ద్వివిధము.)-2. మేకపోతు; "వ. వేట మాంసంబుమాంసంబులు, దుప్పిమాంసంబు నవ మాంసంబులు, గురుపోతుమాంసంబు దశమాంసంబులు, తగ్గుమాంసం దేశాదశమాంసంబులు, గోవుపాలును బాయసంబును బండ్రెండు మాంసంబులు పిత్తదేవతలకుఁద్రవ్యమైనవనించు." మార్క. 3, ఆ.-3. పొట్టెలు. "క. ఏటికినిరాచటికము, బోటులు మొట్టెట్టెలుపు బోరనియజ

వకా, వేటలని ద్రేడుదొంగల, గీటడవపు నెడలి శవము క్రియనుండెదన్." భాగ. ౪, స్కం.

వేటకాఁడు. దే. వి. బోయ, మృగయఁడు. భార. శల్య. ౨, ఆ.-విగ. సంహరకుఁడు. (చూ. కామే రెండవయర్థము.)

వేటకుక్క. ద్వ. వి. వేటాడుటయందు నేర్పుగల కునకము, విశ్వకర్తువు.

వేటగిరి. దే. వి. వేటాడితీవించెడిబోయ. "క. వేటకురులో గలయలవన, నాటగిరులో నూటిభిల్లపరులే నాదులో, వేటగిరులో వేటకురులో, వేటమరులో దొరకుదొరకువిడిపడియంతి." రా. వి. 3, ఆ.

వేటపల్లె. ద్వ. వి. బోయపల్లె, పక్కము. "నీ. వింధ్యాద్రినడుమనిర్వింధ్యాతటంబునగానలా సొక్కపక్కణముగలదు, సింగాత్తుఁడనియెడు పేరేవాఁడా వేటపల్లెయేలెడుభిల్లపరిపుడుండు." కాశీ. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము వేటపల్లియ.)

వేటపిట్ట. ద్వ. వి. దీమపుపిట్ట. (చూ. దీమము.)

వేటరి. దే. వి. (వేట+అరి.) వేటకాఁడు. "చ. బలిరేపురేయరకాపురయంచువచింపవేటరులో." చంద్రా. ౨, ఆ.

వేటాడు. దే. స. క్రి. (వేట+అడు.) 1. అడవియందు మృగములను పక్షులను వధించు; 2. వధించు. "క. వేటాడెదలై బలంబునిరుల నెల్ల." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (చూ. వేటలాడు. వి. వేటలాట.)

వేడి. దే. వి. 1. వేడిమి; "ఎ, గీ. కందువారలనిట్టూర్పుగాడ్చువేడి, ముకురములు." వై. ౧, ఆ.-2. తాపము; "ఎ, గీ. వేడియొల్లనుడిపిబుధారికినుకమై, భీతిపాత్రుఁడనే నీ వితిహాత్రు." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.-3. చుఱుకు; "ఆ. సప్తహయఁడుమూర్తిసప్తకంబుధరించి, కరమువేడిమిగులు కరములూపు, నదనదీజలములునదదీజలంబులు, బిల్విజగములెల్లఁ ప్రేల్పుఁగడగి." భార. ఆర. ౪, ఆ.-4. లేజము. "క. అపరిమితమైననీయు, గ్రపువేడింబ్రాణులెల్లఁ గ్రాఁగడుఁదేజం, బుపసంహరింపుసృష్టికి, విపరీతము పుట్టుకండ విశ్వమయాలై." మార్క. 2, ఆ.-విగ. 1. ఉష్ణము; "ఆ. వేడివేడినీరు నెడదకాటుకకంటి, కొలుకులందుమాటికొలుకుచుండ." సా. 3, ఆ.-2. ఎక్కడనున్నాడు. "ఉ. పోడిగనెడునుంగలఁడు పొత్తునదానునిజవృతుండియో, వేడిర

మానిభండనడివేడిదైత్యునిదృష్టివందీయో, వాడిదివేయనింక ననివావిరిగంబము నందు నుండియో, నాడటులంబువించుట యనందగు సర్వగతాత్మడల్పడే." భో. ౧, ఆ. (దీనికి నీరుకబ్బము పరమగునపుడు దీవర్ణలూపము చూపట్టెడు. "తే. ఏర్లనీకులనొండెవేనీర్లనొండె గడువతాతః దోమినొండె గలుగుతుద్ది." మార్క. 3, ఆ.)

వేడికంటి. దే. వి. (వేడి+కన్న.) శివుడు, ఉగ్రాత్ముడు, "ఉ. ముక్త, మ్రింగినయావినంబువెస మీండికిబిచ్చిలువేడికంటియాజంగుటంచు." య. ౪, ఆ.

వేడిమి. దే. వి. 1. వెచ్చని; 2. తాపము. "క. వేడి కొనికృపణులైకను, పోడిమియదియేలరాజపు త్రులందముమై, వాడిమిదప్పిననిప్పుల, వేడిమి చెడినట్లుజనులు విని యలుకుదురే" భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వేడివెలుగు. దే. వి. సూర్యుడు, ఉష్ణరశ్మి. "ఉ. వేడిననట్లకాక పృథివింజరకాలమభిప్త సౌఖ్యముల్, పోడిగమిరుగాంచి మతిపొందుడుమ ద్దతియంచుచెప్పియున్, వేడివెలుగులోలిఁ బదివేలసహస్రములన్న భంగిసె, వ్యాడువెలుంగునట్టిబధపల్కులడేగెద్యకృమార్తయై." భో. ౪, ఆ.

వేడివేలుపు. దే. వి. 1. సూర్యుడు, తపసుడు; "చ. ఉదిరిపనీండిచాయగలయెల్లలకుప్పలు వేడివేలుపుం, గొదమ లుదారపావకునికుజ్జలు చిచ్చుట కంటి నెచ్చెలుల్, తుదిజమువేడముల్ పిడుగుతు న్గులువానరవీరు లొక్కలున్, బొదివిరిలంకచుట్టుననుభూగగనంబులుండవారపుమన్." రామా. 2, ఆ.—2. అగ్ని, జ్వలనుడు. "నీ. హరిహయవాహనా హంకారము హరించి వేడివేలుపు జాడవెలువంటి." పసు. ౪, ఆ. (రూ. వేడివేల్పు.)

వేడు. దే. స. శ్రీ. 1. ప్రార్థించు, "ఉ. వీరకుమారయేను నినువేడెడఁ బ్రార్థనలల్పమయ్య." మార్క. ౨, ఆ.—2. కోరు; "చ. వడిగొనిగోగణంబుఁబాడువంబులెంచిరి రెల్లవారుము న్నిడఁ బడిపాండు నందనులయన్నెడ యుమైయుగాన వేడి." భార. విరా. ౪, ఆ.—3. యాచించు. "వీరబునొరువేడబోదురె." సుం. "ఏవమపృథుయ నుత్తమతా వరణకార్తవీయాచితుమ్." భార. ఉ

ద్యో. ౧, ఆ. (చూ. వేడుకోలు.)—స. ఎవడు. "తే. వీరిలోముఖ్యులెవ్వరువేడురాము, డతని యనుజన్మఁదెట్టివాఁ డనుచుఁబలక." రామా. 2, ఆ.

వేడుకొను. దే. స. శ్రీ. ప్రార్థించు, (రూ. వేడి కొను.) (చూ. వేడిమి.) (సావర్థమున కొను.) వేడుకోలు. దే. వి. వేడుకొనుట. "మత్త. వేడుటెంతయుఁగట్టమైనను వేటలైన సుహృజ్ఞున్, వేడుకోలుచింతలే." భార. ఆది. ౫, ఆ. (రూ. వేడికోలు)

వేత. దే. వి. ప్రేతయొక్క రూపాంతరము. వేదులు. దే. వి. ఉన్నదము. "ఉ. వేదులుగొన్న మానవుని వేములుగంటియు బిట్టుగాల్చియున్, మోదియునీటఁద్రొక్కియునుము స్మృతితర్పఁ గడంగునెజ్జెన, క్లౌఁదఁగనిన్నిచందములనీతనిదీ ర్పుటకైపెంగిరిన్." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.—విరా. 1. ఉన్నత్తుడు; "ఆ. ఏను వేదులుగుడువానినీవేదులు, పట్టిచదువఁగలరె." సుం. "ఉన్నత్తోహమను న్నత్తంకాంతమన్వసించిరమ్." భార. కాం. ౪, ఆ.—2. మూడుడు. "విజయుండుచచ్చునే వేదులులార." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

వేపి. దే. వి. కుక్క, కునకము, సారమేయము. (ఇది వేగుధాతు కృదంతము.)

వేపు. దే. వి. వేచేట, వేపుడు. (వేపుయొక్క రూపాంతరము.)

వేపుడు. దే. వి. 1. వేచుట, భర్తనము, 2. వేచెడు చట్టి. విరా. వేచినది. "క. ఉడికినపిమ్మటమిరియము, పొడిచెల్లముజెల్లియుద్దుపొడిరాలిచి నే తడి నెజ్జెగవేచినవే, పుడుఁగందమిలిందవేణిపాండుగనిడియెన్." పాంచా. ౪, ఆ.

వేబోక. దే. వి. వేగుబోకయొక్కరూపాంతరము (చూ. పూబోడి.)

వేకువ. దే. వి. వేగుజోము, ప్రభాతము. "వేకువగునో." హంస. ౨, ఆ.

వేగ. వై. వి. 1. వడి; 2. త్వర. "అధ్యతరాష్ట్రుండ వినితచేసినను సంధింపంగరాదంచువే, గత్తెగంబాఱుకు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—శ్రీ. విరా. త్వరితము. "ఇప్పునివేగతీర్తునేమట." య. ౨, ఆ. (వేవేగయని ప్రయోగము.) (ఇది కుండలోనగు వానివంటిది.)

వేగంటి. దే. వి. (వే+కన్ను.) ఇంద్రుడు, సహస్రా
క్షుండు. “ఎ, గీ. దీనిగఁనుగొన్న వేగంటి దేవర
కును, వెచ్చనిట్టార్పువుక్కిట వేడలకున్నె.” రా
మా. ౬, ఆ.

వేగపడు. మి. ఆ. క్రి. త్వరపడు. “వేగపడుట మేరె.”
భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వేగపాటు. మి. వి. వేగిరపడుట. (చూ. తేజువ రెం
డవయర్థము.)

వేగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జవము; 2. ప్రవాహము;
3. త్వర; (చూ. వేగ.) 4. విచవుత్తఫలము;
5. మలమూత్రాది ప్రవృత్తి; 6. త్వరము. “మాన్వ
వలయున్ వేగంబభూభారమున్.” హరి. ఉ.
౧, ఆ.

వేగరి. దే. వి. (వేగు+అరి.) సమాచారము తెలుపు
వాడు, చారుడు. “అమృతాంతము వేగరుల్
తెలుపఁగా.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

వేగి. సం. వి. క్. పుం. గుఱ్ఱము. విణ. వడిగలది.

వేగింజే. దే. ఆ. క్రి. జోగారముచేయు. “క. నిశ
తెల్లనతఁడుదనవ, ర్ణకాలలోపల నుఖంబుననుని
ద్రింపఁక, శశిముఖితదాగమాకా, వశతక వేగిం
చుఁడేరువనొకగుడిసెలోన్.” పర. 3, ఆ.

వేగిరకత్తె. వై. విణ. (వేగిరము+కత్తె.) త్వరగలది.
“వేగిరకత్తెవివు.” విజ. 3, ఆ. (ముదటిరూపము
వేగిరకత్తియ.)

వేగిరకాడు. ద్వ. విణ. (వేగిరము+కాడు.) త్వర
గలవాడు. “ఉ. వేగిరకాడుమువ్వుడు వెన్ప
యుముందునుజూడఁడు.” విజ. 3, ఆ.

వేగిరపడు. వై. ఆ. క్రి. (వేగిరము+పడు.) త్వరపడు.
“వేగిరపడియెడవేలయింత.” భార. సా. ౧, ఆ.

వేగిరపాటు. వై. వి. వేగిరపడుట. “వ. అతనివేగిర
పాటుచూచిశిరకంపంబునెయుచు.” భార.
విరా. ౨, ఆ.

వేగిరపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (వేగిరము+పెట్టు.) త్వర
పఱుచు. “వ. ఆరధికసారధులంజూచువేడ్డుచు
నంబునవేగిరపెట్టెడు.” భార. విరా. ౫, ఆ.

వేగిరము. వై. వి. 1. వేగము; “క. హరితేజముహరి
కాంతియు, హరివిభవము హరిభయంకరాకృతి
హరివే, గిరముహరివిక్రమంబును, హరియనుపే
రిటికిలక్ష్మినాపాదించున్.” ఉ. హరి. ౬, ఆ.—
2. త్వర. “నీ. ఉండునీవిన్వృటమాటునేఁడెల్లి
కులర కిష్టమి వేగిరము వచ్చెన్.” వై. ౪, ఆ.—

క్రి. విణ. త్వరితము. “నీ. కావించునశనసంస్కా
రంబుమిరారగింతురుగాని వేగిరమయనుడు.”
పాండు. ౪, ఆ.

వేగిరింజే. వై. ఆ. క్రి. త్వరపడు. “సిద్ధుఁడాత్మలో
ననయంబువేగిరింపుచు.” కళా. 3, ఆ.

వేగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉదయసుగు; “క. వేగుటయు
సత్వరంబుగ, నాగాంగేయుండుమించియనిశిన్డి
చినన్.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. శుభోదయ
మగు. “ఉ. కంసునిబాధలంబడుజగంబులకింతట
వేగుఁగాత.” హరి పూ. ౯, ఆ.—వి. 1. రాజ్య
సమాచారము; “క. కింకరులచేతనంతన్, లంకకు
వేగంబె.” రామా. 2, ఆ.—2. చారుడు. “తే.
అరులకడవిజభూమియందనుజతనుజ. బాంధవా
మాత్యమిత్తులఁబారవేను, ధరులవేగులుగాఁబెట్ట
ధరణిపునకు. వలయునెందొరు నఱుఁగనివారు
గాఁగ.” భార. శాం. ౨, ఆ.

వేగుఁజొక్క. ద్వ. వి. (వేగు+చొక్క.) శుక్రుడు.
“క. ఇనరథకురంగ పాపలు, వినవచ్చినఁగెరలిగ
గనవిధికిలంఘిం, చె నెపాడువుఁగొండఁగేసరి,
యనవేగుంజొక్కవొడిచెనంతన్బ్రాచిన్.” రా
మా. ౨, ఆ.

వేగుబోక. దే. వి. (వేగు+బోక.) వేకువ, ప్రభాత
ము. “క. వేగుబోకలమేల్గుని, భాగవతోద్ధీయ
మానభగవద్గీతా, రాగంబులకునుమదిను, ద్వేగం
బుపహించుఁజేడువిన్న విధమునన్.” వై. 2, ఆ.
వేగుజోము. ద్వ. వి. తెల్లవాణుజోము. “మ. అక
టాయేమనిదూఱుదాన మిమునాధా వేగుజాను
య్యెన్.” కళా. ౪, ఆ.

వేగురు. దే. స. బ. వేయిమంది. (వేయికి మహన్నా
త్మర్థక బహువచనాంతాదేశము.)

వేగురుజొక్క. ద్వ. వి. (వేగు+చొక్క.) శుక్రుడు.
“మ. పాడమెన్ వేగురుజొక్క కాలఫణభృతో
గొల్లసర్రత్తువై.” పా. ౨, ఆ. (సంధివి వర్ణాధి
క్యము.)

వేగువాడు. దే. వి. వేగులవాడు, చారుడు. (చూ.
కద. వై. రెండవయర్థము.)

వేజే. దే. స. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రతిక్షించు. “క.
శక్తికనుగుణముగభి, జ్ఞానర్యసేయువిమ్రుల, వేచి
యిడఁగవలయు పెవుడువేగమభిక్షుల్.” భార.
ఆన. 3, ఆ.

వేమంగులపాగ. దే. వి. (వేమంగులు+పాగ.) కేమం

డు, సహ సు ఫణుడు. (అ.ప్ర.)

వేలు. దే. వి. వ్రేటుయొక్క రూపాంతరము. (అడు
రువేలు, కూతవేలు. మొ.)

వేడబము. వై. వి. 1. మాయ; “చ. సబలునకత్తుజే
యదువశక్తుబలాధ్యునిజేయుదజ్ఞానికొ, విబు
ధుసొనర్చువద్దిబుధునికొ జడుగాసొనరింతువెల్లె
ఱుం, గలబడుభవత్ప్రభావముజకంతు మారారులె
ఱుంగలేరువే, డబములుగాకయైపొకజడత్వము
లున్న వెనకరావునా.” ఉ. రా. ౫, ఆ. —2. వం
చన; “మ. తలఁపులో చిచ్చులుమాలు జ్వలను
ధాధారలో విఘండైనపు. విప్రుతుకొమెచ్చరు అ
న్యులందలఁకురే విశ్వాసముకొలేదు త్రూ, రలు
పొత్తుంబలివైనఁజంపుదు రధర్థలో నిర్దయలో
చంచలలో, వెలయాండ్రెక్కడవారివేడబములా
వేదాంతసూక్తంబులే.” భాగ. ౯, స్కం. —
3. వేషము. “వ. కిరిలకోటిఘటితమహిమయూఖ
రేఖాపుంజంబుకల్లయరంజపాదపు వేడబంబు
విడంబింప,” కాశీ. ౫, ఆ.

వేడము. వై. వి. మండలాగ్రము*. (చూ. వేడివేలుపు
మొదటియర్థము.) (చూ. వేలము.)

వేడిండు. వై. స. క్రి. చుట్టివచ్చు, పరివేష్టించు.
“వ. నవమాతలంగ్రిడించుచు నారంగంబులవే
డించుచు,” కళా. ౬, ఆ.

వేడుక. దే. వి. 1. కుతూహలము; “క. మునినాధ
యికథాస్థితి, వినిపింపుమువినఁగనాకు వేడుకపు
ట్టెకొ.” భాగ. ౮, స్కం. —2. ఇచ్చు, అభిలాష;
“క. రసగంధప్రముఖంబుల, దెసవేడుకలేక.”
భార. కాం. ౫, ఆ. “క. వినునాదసనీకునింతవే
డుకగలడె, గను దెలచినక్కమాడుము.” భో. ౪,
ఆ. —3. సంతోషము; “ఉ. ఏడవగర్భమాజలరు
పాక్షణదాల్చినలోకమంతయుకొ, వేడుకనాం
ద.” వి. పు. 2, ఆ. —4. విమోచము; (అది నేను
వేడుకకు చెప్పితిని.) 5. విమోచకార్యము. (అవే
డుక చూరమరమ్మ.) విణ. విమోచకరము. (అది
వివచన వేడుక.)

వేడుకకత్తె. ద్వ. వి. 1. వేశ్య; “క. కాత్తన మీమది
కింపుక, వేశకపలఁచియైనవేడుకకత్తెకొ, రావిం
చెద.” రాజ. 3, ఆ. —2. జారిణి. భాగ. ౯, స్కం.
(మొదటిరూపము వేడుకకత్తియ.)

వేడుకకాడు. దే. వి. 1. జారుడు; “క. అనివేడిన
నల్లాపసి, వినుమేవగనైననీకువేడుకకానికొ, గా
నితెచ్చెదమచ్చాతురి, గనవేనేడనుచుబల్లిగ
క్కునవెడలెకొ.” కళాం. ౪, ఆ. —2. విటుడు.
“ఉ. వేడుకకాండ్రైతిరుగువేశ్యలనాడినబాడ
నన్నుని, ట్లాడఁగఁబాడియానె.” ఉ. రా. ౪,
ఆ. —విణ. 1. కుతూహలపరుడు; “క. పాతెడు
నీరెడత్రెవ్వఁగ, దాఱబెడిదమైనయెండదనుక
గనిపురం, బాతెముడువంతవేడుక, కాఱులుజాల
రులునూచిక్రందకొనంగకొ.” భార. కాం. 3,
ఆ. —2. అపేక్షకుడు; “క. కయ్యంబులవేడుక
కా, డయ్యున్నతకపశాలికాకాంక్షకుడై, నె
య్యమునవచ్చెనారదు, డయ్యెడదివిమండివారి
నభిదర్శింపకొ.” రాఘ. ౨, ఆ. —3. క్రీడాసత్తు
డు; “ఉ. ఆడుచునుండెగానమునికంజలిసేయఁ
గనేరఁడయ్యెన, వేడుకకాడుపుట్టదొకవేశవి
వేకముదొడ్డవారికొ.” (చూ. పూర్వార్థముమో
డుచు.) కాశీ. ౬, ఆ. —4. విమోచకరుడు.
“క. సంగడిలోకములన్నియు, మ్రింగుచుఁగ
క్కుచునుబయలమెలఁగించుచును, పొంగుడువే
డుకకాడలు, మ్రింగుడువడెబకునిచేతమీఁదె
ఱిఁగిస్తా.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (చూ.
వేడ్కకాడు.)

వేడుకజూదము. ద్వ. వి. (చూ.) కరిఖలము.

వేడుకపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. కుతూహలపడు; “వ.
కుచిముఖీ నీదు విద్యావిలసనంబు విన్నవించిన
నయ్యవినవలయునని వేడుకపడుచున్నవాడు.”
ప్రభా. ౪, ఆ. —2. అపేక్షించు. “విష్ణుజ్ఞాడ
నీవు వేడుకపడితి.” భార. కాం. ౨, ఆ. (చూ.
వేడ్కపడు.)

వేడుకసేయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వేడుక+చేయు.) అపే
క్షపడు. “సురేశ్వరునియంతటివాఁ డభిలాష
లోంగనావిటుఁ డొక మర్త్యభామినికీ వేడుకసే
యుచునున్నవాడు.” నై. ౪, ఆ. —స. క్రి. అపే
క్షించు. (చూ. వేడ్కసేయు. అపేక్షించుటకు. —
“చ. ఎల్లిదులగువారికేటికిసరీలవివశరము వేడ్క
సేయఁగకొ.” నిర్వ. ౮, ఆ.)

వేడెవట్టు. ద్వ. స. క్రి. (వేడెము+వెట్టు.) పరివేష్టిం
పఁడేయు. “అ. చాకలింపకుండఁ జతురంగబల
ముల, సారిదవేడెవట్టిచుంచువిగ్గియఁ, బట్టివదివె

సోనలిపట్టికిమీదగ, న్నట్టిమేలయు బిరుదప
ద్యమపుడు." శై. 2, ఆ.

వేడము. వై. వి. మండలగతి. "చ. పద్మరాగమణియా
డంబగుకేడెంబునుంగొనివేడెంబునుదురంగంబు
నటసి." స్వా. ౪, ఆ.

వేడ్చ. దే. వి. విణ. వేడుకయొక్కరూపాంతరము.
(కుతూహలమునకు. — "చ. తమతమయంగనలోక
రమతత్పరతః" బిగియుండు కాగిళుల్, గమనపు
వేడ్చనించుకయుఁ గైకొనక." కళా. ౨, ఆ.)
(ఆమ్రేడితమగుచో వేవేడ్చ. చూ. వాసె.)

వేణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆనేకప్రవాహములయొక్క
కూడిక. ఇ. ఈ. స్త్రీ. సర్పాకారముగా అల్లిన
జేడ. ఈ. స్త్రీ. 1. కాలవ; 2. డావరడంగి.

వేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్పాకారముగా అల్లిన జేడ.
వేణుకము. సం. వి. ఆ. న. 1. (ఏనుగునుబొడిచెడి)
బరిగోల; 2. (ఏనుగును దోలెడు) మునిగోల.
(రూ. వైణుకము.)

వేణుద్దుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పిల్లంగ్రోవి యూడు
వాడు.

వేణులాపకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మేదరవాడు.
పర. ౨, ఆ.

వేణుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వెదురు; 2. పిల్లం
గ్రోవి; 3. ఒకరాజ్.

వేతనము. సం. వి. ఆ. న. 1. సంబరము; 2. కూలి.
వేతనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకతీగ, ప్రబ్బు.
వేతస్వంతము. సం. విణ. (వే. ఈ. వే.) మిక్కుటమైన
ప్రబ్బులగలది. (దేశము.)

వేత్త. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) తెలిసినవాడు.

వేత్తధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బెత్తమును చేతబట్టిన
వాడు, కట్టిక.

వేత్తము. సం. వి. ఆ. న. బెత్తము. పుం. బెత్తపుచెట్టు.

వేత్తవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదీవిశేషము.

వేదండము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, గజము.

వేదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నొప్పి; 2. తెలివి.

వేదము. సం. వి. ఆ. పుం. తొలుకేదవులు. (వేదము
లు నాలుగు. — ఋక్క, యజుస్సు, సామము,
అధర్వము.)

వేదముఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పునుగుచిట్టి.

వేదముఖ్యకము. సం. వి. ఆ. పుం. కచోరము.

వేదాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపనిషత్తు.

వేదాంతి. సం. వి. క్. పుం. 1. వేదాంతము తెలిసిన
వాడు; 2. బ్రహ్మచారి.

వేది. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞము మొదలగువానికై
చదరముగా నేర్పఱచినతీర్నై; 2. తీర్నై; 3. ము
ద్దుటుంగరము. ఇ. క్. పుం. విద్వాంసుడు. క్.
బ్రహ్మ. విణ. తెలిసినవాడు.

వేదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీర్నై. (వేదియొక్కరూపాంత
రము.)

వేదు. దే. వి. 1. వికటంగధము; 2. గంధము; "క.
అదండజడలదండను, వేదండజేలంగజేరివివేదం
డగతిఁ, వేదండముచేపిచుచు, నాదండధరా
రిబోలెవాడుచువచ్చెన్." వి. పు. ౧, ఆ. —
3. వెగటు; 4. బ. వెగటుచూట. (చూ. అంబే.)

వేద్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెలియఁగినది.

వేధ. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. వివాం
సుడు.

వేధము. సం. వి. ఆ. పుం. తొలిపుచ్చుట.

వేధించే. సం. స. క్రి. 1. తొలిపుచ్చు; 2. బాధించు.

వేధితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తొలిపుచ్చబడి
నది; 2. బాధింపఁబడినది.

వేధ్యము. సం. వి. ఆ. న. గుటి. విణ. తొలిపుచ్చఁ
దగినది.

వేనలి. వై. వి. 1. జేడ; "చ. తగుకుబెసిండి మెట్టుబె
డిదంబుగ వెన్ను నవంటితోచువే, నలికడయంచు
లారుజత నమ్మనడిడిలిగించినట్టితం, త్రుళ్ళజను
నస్తనద్యయము తోరపుఁగాయలుకొనుజారువా,
యొళపుగ నాతిజన్వన మహామహిఁగాంచెగ
డుంబ్రవీణతఁ." పంధ్ర. — 2. కొప్ప*. "వేనలి
విరిదండజెర్పి." కవి. 3, ఆ. — 3. వెండుక*.
(చూ. నూనెముడి.)

వేనవేలు. దే. విణ. బ. (వేలు + వేలు.) పెక్కువేలు.
"ఎ, గి. వేనవేలునుస్తకములు వేనవేలు, కన్నులు
ను వేనవేల్నాలుకలునుగలుగు, మూర్తివి." వారి.
పూ. 2, ఆ.

వేపధపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కంపము; 2. స్వర
కంపము.

వేపనము. సం. వి. ఆ. న. మాకుట, కంపనము.

వేపితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కంపితము. "అతి
భీషణతోపవేపితాధరుండగుచున్." వి. పు. ౬, ఆ.

వేమము. సం. వి. క్. పుం. (చూ.) గోతమక.

వేమరు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. వేమాదుయొక్కరూపాంతరము. “వేమరునడునెత్తిమూర్కొనుచు.” ఉ. రా. ౪. ఆ. (చూ. మారు.) (ఈ రూపము చింత్యము.)

వేమాలు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. వేమాలుయొక్కరూపాంతరము.

వేమారు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. మాటిమాటికి. రామా. ౧, ఆ.

వేమాలు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. — వై. —

వేము. దే. వి. వేచచెట్టు, నింబము. (దీని భేదములు. — నేలవేము, తురకవేము.)

వేమంతులవాలు. ద్వ. వి. (వేయి + అంచులు + వాలు.) విష్ణుచక్రము, శతారము.

వేయి. దే. స. సహస్రము. “నీ. రావణకుంభకర్ణద్విషేంద్రములకు సింగంపువేయి మారంగకాయ” పాంచా. ౧, ఆ.

వేయిచేతులయొకమీఁడు. ద్వ. వి. (వేయిచేతులు + ఎకమీఁడు.) కార్తవీర్యార్జునుఁడు, సహస్రబాహువు. (చూ. వెల్లివిరియ నాలుగవయర్థము.)

వేయు. దే. స. క్రి. 1. వైపు; 2. దిగవిడుచు; (బావిలో చెంబువేసి నాఁడు.) 3. ఉంచు.

వేరమి. వై. వి. వేరముయొక్కరూపాంతరము.

వేరము. వై. వి. విరోధము. “ఉ. వీరునుబాండుపుత్రులును వేరముదక్కిపాసంగిమన్నికై, పోరితమాడియేంటులు బుద్ధులు పెప్పినభంగియున్.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వేరు. దే. వి. చెట్టుయొక్కమూలము. స. ఏ. అన్యము.

“తే. కారపులననుమెల్ల వేర్వేరనడిగె.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

వేరువనస. ద్వ. వి. వేరునందు పండ్లుపండెడువనస.

వేరువెత్తి. దే. విణ. నాశకము, నాశకుఁడు. “క. వినవేమికల్లవేరు విత్తిననన్నున్.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.

వేఱడము. దే. వి. భేదము. “క. ఆం. ద్రకుమగలకునిట్టి వేఱడంబులుగలవే.” శో. ౬, ఆ.

వేఱడి. దే. విణ. (వేలు + ఇడి.) అవివేక. “ఉ. వేఱడియైనమానిసికి వెండివివేకము గల్గినేర్పునె.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. “వేఱడితరంబుచేత.” ఉ. నా. ౪, ఆ.

వేఱడింతు. దే. స. క్రి. అవివేక మొందజేయు. “ను. తెంపునక్కజపుల్లెంపును వేఱడింపఁడుగదాకల్లందడినాకృతిన్.” (అవివేక మొందజేయుట అనునగా అవివేకముచే వానితెలుపుట అనునది)

ర్థము.) భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (ఇది వ్రాతప్రతులయందలిపాఠము.)

వేఱిమి. దే. వి. భేదము, వేఱడము.

వేఱు. దే. వి. భేదము. (చూ. వేడుకోలు.) స. ఏ. అన్యము. “వేఱొక భంగిబాకములు విన్నను వొప్పంగసంఘటించి.” భార. పరా. ౧, ఆ.

వేఱుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. భేదపడు. (రూ. వేర్పడు. “క. ఈపురుషులుగూడినప్పటికి, వెరవరులదినంఘటిలనువేర్పడితేనిన్.” భార. కాం. ౫, ఆ.)

వేఱుపాటు. ద్వ. వి. 1. భేదము; 2. విరోధము. (రూ. వేర్పాటు. చూ. చిరమర.)

వేఱుపోవు. దే. ఆ. క్రి. వేఱుపడు. (వై. వేఱువువ్వె.)

వేఱుబందము. ద్వ. వి. వేఱుపాటు, భేదము.

వేల. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. చెలియలికట్టు; 2. పాలిమేర; 3. ఉప్పెన; 4. రాజభోజనము; 5. అనాయాసమరణము; 6. వ్యాధి; 7. బుద్ధునిభార్య.

వేలము. వై. వి. 1. వేడముయొక్కరూపాంతరము; “చ. చలిమిరిగాడ్చుచేనెగనెన్నపునుల్లగుచాక సంబుముం, దలవెలనీల్లెలుపొడులుదట్టముగాను దిగ్రముకూర్చిచే, గలిగిదిరానిగుండుతెఱంగంటి నెలంతలమీఁదఁజొన్నుతూ, విలుతునివైడిచుట్టులుఁగువేలములంబవెసాంపువెంపున్.” య. ౪, ఆ. — 2. శిధిరము*. వ. వలరాజాపురూపులకులికి వేలంబువెలికింజని రావణుండు ద్రిప్పురునట్టియెడ.” య. ౨, ఆ.

వేలిమి. దే. వి. హేళుమును. “వేలిమియున్ నురార్చనయువిప్రసపర్యయఁజెక్కె.” స్వా. ౨, ఆ.

వేలిమికట్టియ. ద్వ. వి. సమిధ. “నీ. విటకచాకృష్టికివినుపునొక్కలతొంగి వేలిమికట్టియలో విఱిచి తెచ్చు.” కవిక. ౬, ఆ. (రూ. వేలిమికట్టె.)

వేలిమిబొట్టు. ద్వ. వి. (చూ. రత్న. “నీ. నొసటివేలిమిబొట్టు మనీమీఁదవృగనాధి తిలకంబుబలుపుగాఁదీర్చవచ్చు.” రామా. ౨, ఆ.

వేలు. దే. ఆ. క్రి. వి. వేలుయొక్కరూపాంతరము.

వేలువే. దే. స. క్రి. హేళుమాన్నియందు నేయిమెదలగువానిసమర్పించు. (రూ. వేల్పు. “తే. ఎండునకుబిడ్డనిచ్చిన చందమొంద, బూదిలోనేయవేల్చినపొల్లియొటి, కడవలోనీళ్లవట్టినగరణియగున, పొల్లజనులకుఁ బెట్టుట పొరవేంద్ర.” భార. కాం. ౧, ఆ.)

వేలుపు. దే. వి. 1. దేవత; 2. దేవతాస్త్రి; 3. జ్యో
స్థము. “ద్వి. వేలుపుచెన్నపద్ధతిసేర్తు.” నవ. 3.
భా. (చూ. వేలుపుసాని.) (రూ. వేల్పు. దేవ
తాస్త్రి. — “వ. మతియనువేల్పు గాంధారియైపు
క్లే.” భార. ఆది. 3, ఆ. “ఎ, గీ. అవ్వనీవువేల్పు
వదనికొందలు, ముగినకేలుమొగిచిమ్రొక్కి
రంత.” భార. ఆర. ౨, ఆ.)

వేలుపుఁజేట్టు. దే. వి. (వేలుపు + చేట్టు.) కల్పపుత్రము,
దేవతరువు.

వేలుపుఁదెరువు. దే. వి. (వేలుపు + తెరువు.) ఆకా
శము, సురవర్తము. (రూ. వేల్పుఁదెరువు. అచ్చ.
ఆర, కాం.)

వేలుపుఁబెద్ద. ద్వ. వి. (వేలుపు + పెద్ద.) బ్రహ్మ, సుర
జ్యోత్స్నఁడు. “వేలుపుంబెద్దవై.” నీలా. ౨, ఆ.
(రూ. వేల్పుఁబెద్ద.)

వేలుపుగమికాఁడు. దే. వి. 1. కుమారస్వామి;
2. బ్రహ్మ. (రూ. వేల్పుగమికాఁడు. “వ. ఎనిమిది
కన్నులుగల వేల్పుగమికాఁడు.” భాగ. ౧౦,
స్కం. పూ.)

వేలుపుగాణ. ద్వ. వి. గంధర్వుఁడు. (రూ. వేల్పుగాణ.
“వేల్పుగాణతూపు.” అచ్చ. యు, కాం.)

వేలుపుగిడ్డి. ద్వ. వి. కామధేనువు. (చూ. బూమి
య.) (ఇట్లు వేలుపుటాపు.) (రూ. వేల్పుగిడ్డి.)

వేలుపుజడదారి. ద్వ. వి. నారదుఁడు, సురమాని.
“నీ. వేలుపుజడదారి విందారగించుచోనానంద
బాష్పంబులడ్డపడును.” ఉ. హరి. ౩, ఆ.

వేలుపుఁటేలు. దే. వి. (వేలుపు + ఁటేలు.) గంగ, సుర
నిమ్మగ. “వేలుపుఁటేటి ఫేనములు.” భో. 3, ఆ.
(రూ. వేల్పుఁటేలు.)

వేలుపుటాజ్జే. ద్వ. వి. (వేలుపు + ఁజ్జే.) బృహస్పతి,
సురాచార్యుఁడు.

వేలుపుదాయ. ద్వ. వి. ఆమరుఁడు, సురద్విభుఁడు.
(రూ. వేల్పుదాయ. “తే. దాయతోబుట్టువంట
వేల్పుదాయకొలపుఁ, బెద్దయంట.” అచ్చ. యు,
కాం.)

వేలుపుబానిస. ద్వ. వి. వేళ్య. (రూ. వేల్పుబానిస.)
వేలుపుబాస. ద్వ. వి. సంస్కృతము, దేవభాష.
నీలా. ౧, ఆ.

వేలుపుబోనము. ద్వ. వి. అమృతము. (రూ. వేల్పు
బోనము, వేల్పులబోనము.) (చూ. వాపురము.)

“నీ. విన్నుకేళాకూరివేల్పులబోనము తడవుల
నిడువఁడుపుడుకుఁదొడుకు.” అచ్చ. యు, కాం.
వేలుపుమల. ద్వ. వి. మేరువర్వతము, సురాలయము.
(రూ. వేల్పుమల. “వేల్పుమలవింటిదేవర.” య.
౨, ఆ.)

వేలుపుమానికము. ద్వ. వి. చింతామణి. “క. దాన
మగ్రతవేలుపు, మానికమును బోలననుచును
హనీయమణిక, గానుకయిచ్చి.” విక్ర. ౨, ఆ.
వేలుపుఁటేఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, సురవతి. (రూ.
వేల్పుఁటేఁడు.) (ఇట్లు వేలుపుఁటేలిక, వేలుపురా
యఁడు.)

వేలుపుసాని. ద్వ. వి. సోదచెన్ననది, దైవజ్ఞ. (రూ.
వేల్పులసాని. కళా. 3, ఆ.)

వేల్పుడు. దే. వి. పూజ. “భక్తితోడజనకునకువేల్పు
దొనరించి.” ఆధ్యా. బాల, కాం.

వేల్లంతర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెలుతురుచేట్టు.

వేల్లజము. సం. వి. ఆ. న. మిరియము, మరిచము.

వేల్లనము. సం. వి. ఆ. న. 1. వేల్లనము; 2. చలనము.

వేల్లము. సం. వి. ఆ. న. వాయువిడంగము?

వేల్లితము. సం. వి. ఆ. న. పుత్రమునెడి ఆశ్వధారావిశే

షము. విగ. 1. కదలింపఁబడినది; 2. వంకరైనది.

వేవిలి. దే. వి. చాలము. (చూ. వేవిల్లు.) విగ. దున్న
నిది. (చాలము.) “క. దేవార్చనానిమిత్తము, దావే
తొకతోటసేయఁదలఁచియింతండా, తావుగృ
హస్థలచేతక, వేవిలినుత్తేర్చభూమివిలువకుఁ
గొనియెక్.” వై. ౧, ఆ. (బ. వేవిల్లు. చూ. వేవిల్లు.)

వేవిల్లు. దే. వి. బ. భక్షణవస్తువాంఛాతికయరూప
గర్భలక్షణవిశేషము. “క. భావంబునఁబ్రతాపి,
ర్భావముఁగాంక్షింపుపరమపావనికారి, లావ
తికిఁ గోర్కపంటల, వేవిల్లనసెప్పుమితివేవిల్ల
మరెక.” పర. ౨, ఆ. (చూ. వైడిచూలాలు.)

వేవు. దే. ఆ. క్రి. వి. వేగుయొక్కరూపాంతరము.
(ఉదయమగుటకు. — (చూ. వెరవే.) రాజ్య
సహచారమునకు. — “ద్వి. వేవులవారిట్టివిధమెల్లఁ
జెప్పఁ, గాని.” రా. యు, కాం.)

వేవురు. దే. స. బ. వేగుయొక్కరూపాంతరము.
“క. అపేతగుణుల్, వేవురునుకులయ్యునందు
విఫలముగాదే.” భార. ఆర. ౨, ఆ.

వేవెలుగు. దే. వి. సూర్యుఁడు, సహస్రాంకువు.
వేళంతము. సం. వి. ఆ. పుట. నీళ్లగల చిన్నపల్లము,
పడియ.

వేళము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేళ్యలవాడ; (విలుల వాడవంత;) 2. ఇల్లు; 3. వేషముయొక్కరూపాంతరము.

వేళవారము. సం. వి. అ. పుం. వంటసంబారము, (చూ.) ఉపస్కరము. (చూ. వేసవారము.)

వేళ్ళము. సం. వి. స్. వ. ఇల్లు, గృహము, గోదాము.

వేళ్ళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బోగముది. అ. న. ము. వేళ్ళలవాడ.

వేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము, కైసేత; (మజ్జనానరేషనమాల్యవస్త్రాభరణములచేత నిరవంచవిధము.) 2. స్త్రీలుమొదలైనవారిపై వేసేట వేషము.

వేష్టనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టుకొనుట; 2. పొగ; 3. చెవి వెలుపలిభాగము.

వేష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. చుట్టువెలుగు; 2. చెట్టుబంక.

వేష్టింప. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను, వేడించు, బలయు. "నుయోధను వేష్టించిరి తమ్ములందఱును," భార. అది. 2, ఆ.

వేష్టితము. సం. వి. అ. న. కొట్టుమాట, హల్లీసకము. విణ. చుట్టుకొనబడినది.

వేష్టువ. వై. గ్రా. వి. దోపతీ*, "నీ. పెన్నులిత్రాటఁగీల్కొన్నకాసీనంబు వితరంపునీర్కావివేష్టువలును." వై. 2, ఆ.

వేసగి. వై. వి. వేసవి, గ్రీష్మర్తువు*. "క. దీపమడఁగఁజేటియును, గోపమడఁగఁజేటియునుగోల్కొన్నకీయనా, టోపోడ్డుటమగువేసగి, కైపునుడిలదోచెగారుకాలముదశమై." పాండు. ౪, ఆ.

వేసగాడు. ద్వ. విణ. (వేసము+కాడు.) స్త్రీలు మొదలైనవారివేషములు వేయువాడు.

వేసట. దే. వి. అలపు, అలసట, శ్రమము.

వేసడము. యు. దే. వి. శ్వేనవిశేషము. (చూ. కలుకు. స. క్రి. అణుజొ.)—వై. కంచరగాడిద. "ఎ, గీ. కనకవర్ణముల్ ధరియించిఘనపిశాచ, ముఖములునుగల వేసడముబుధులిరి, బడినవివెనాడు." సం. "కాంచసారశృదాక్రేమే పిశాచపదనాః ఖరా." రా. ఆర. కాం. 2, ఆ. (చూ. గొల్లెనబండి.)

వేసము. వై. వి. (చూ.) వేషము.

వేసరము. ఉభ. దే. వి. శ్రమము. (చూ. వేసరించు.)

సం. అ. పుం. కంచరగాడిద, వేసడము.

వేసరి. దే. విణ. బాధకుడు. "జక్కవలవేసరి." (చూ. వారాన్నిధి.)

వేసరింప. దే. ప్రే. శ్రమపఱుచు. "దీపనలిచ్చుచు వేసరింపఁగారాము." భాగ. ౧, స్కం.

వేసరు. దే. అ. క్రి. 1. శ్రమపడు; "వ. అన్నచూపుమోచివేసరియున్నమునులు." సం. "శ్రమారాశృవహంత్రస్మ." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "క. సరసకవిపిటవిమాచక, పరిహాసకగాయకాదిపరిజనములువే, సరుటవయిమేలుదూఁకెడు, తురగమునడఁదూఁగఁగాంతిదోలుకాడంగఁ." నిర్వ. 2, ఆ.—2. పొచ్చు; "నీ. విదీగసాక్షివేసరుబాలయెట్టులీకాణుపూఁబొదరిండ్లు తూఱసోపె." రసి. ౪, ఆ.—3. వినుగు; "ఉ. ఒక్కొక్కవేళబద్దముఖులొప్పిసేయుదు రొక్కవేళఁబై, నక్కువినాదరింతురుక్షణక్షణముల్ జనవాంద్రచిత్తముల్, పక్కునవేసరుంజనదు." స్వా. 3, ఆ.—4. విచారముబొందు. "వ. కన్ననాశ్రిల్లదన్ననిందింపవినివినివిసివేసరియొక్కనాడర్ధరాత్రసమయంబున." కాళి. 2, ఆ.

వేసవి. వై. వి. వేసగియొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. ముండువేసవివాసవిమవుగావు." పాండు. 2, ఆ.

వేసారు. దే. అ. క్రి. వేసరుయొక్కరూపాంతరము. (వినుగుటకు. —"శా. మారుంధేర్నిదూఱుంగంధవహుఁబల్లారుండుటారింపివేసారు." శుక. ౧, ఆ.)

వేస్త్రము. దే. వి. వేసడమునకు మాటురూపము. ఆం. భా.

వేహత్తు. సం. వి. త. స్త్రీ. (చూలుబడినవెనుక అఁబోతునైకొనుటచే) ఈచుకపోయిన ఆపు.

వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమయము, కాలము, తఱి.

వేళము. వై. క్రి. విణ. తప్పరితముగ. "వేడుమివేళవరంబులిక్కునిదవేళమె." పాండు. 2, ఆ.

వేళాకోళము. దే. వి. చిక్కు. (ఈనడుమ ఏడుమిక్కిలి వేళాకోళము సొందినాడు.) విణ. చిక్కుయినది. "క. వేళాకోళపుదీగలుఁ, వేలికలుఁగళాసములును బీజడలందాఁ, చాలుచుటెట్లాకొమింటకొ, లీలాహరిదోలనంతవేర్పరియయ్యకొ." కళా. 3, ఆ.

వై.

వైకృతము. సం. వి. అ. న. జేందమువలె వేసికొనెడు పూదండ. (రూ. వైకృత్యము.)

వైకల్పము. సం. వి. అ. (అ.) వికల్పముచేతకలిగినది.

వైకల్యము. సం. వి. అ. న. వికలత, వికలత్వము.

వైకుంఠము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువుం దెడుపానము.

వైకుంఠుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. ఇంద్రుడు.

వైకృతము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) వికృతినొందినది. (వికృతి=వికారము.)

వైఖరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాక్యరూపమైనవాక్కు.

వైఖానసుడు. సం. వి. అ. పుం. వానప్రస్థుడు.

వైగుణ్యము. సం. వి. అ. న. విగుణత్వము. “మృదైగుణ్యముకుంభకారఘటనో నైషేంబునంబోలె.”

జై. ౬, ఆ.

వైఘ్నము. సం. వి. అ. స్త్రీ. మధురసమీపమునందుండెడి యొకనది.

వైచక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విచక్షణత, విచక్షణత్వము.

వైచిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైచిత్ర్యము.

వైచిత్ర్యము. సం. వి. అ. న. విచిత్రత, విచిత్రత్వము.

వైచ. దే. స. క్రి. 1. విసరివేయు, విక్షేపించు;

2. పడవేయు. “ఎడనెడఘటనల వైచుచును నీట.” పంచ. నా. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము వయము.)

వైజననము. సం. వి. అ. పుం. ప్రసవమగునెల, ప్రాద్దులనెల.

వైజయంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రునినగరు;

2. ఇంద్రునిటెక్కము. దు. కుమారస్వామి.

వైజయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కము; 2. విష్ణుమాలిక; 3. విష్ణుప్రాకారము; 4. తక్కిలి.

వైజయంతికుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) టెక్కమువట్టువాడు.

వైజాత్యము. సం. వి. అ. న. విజాతీయము. (చూ. విజాతి.)

వైజ్ఞానికుడు. సం. వి. అ. ఈ. అ.) నేర్పరి.

వైజౌతి. వై. వి. ఒకతెగ కోమటిజాతి*. (చూ. వైజౌతితోండ.) “వ. ఆగసాలెసాలెపటుసాలె

వానె వైజౌతినాకుటేకులకొములు.” ఆము. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము వయజౌతి.)

వైజౌతితోండ. ద్వ. వి. ఊసరవెల్లి. “నీ. చెల్లునెల్లములకీడింపనిచ్చినసామ్మనుగుడనీలేనికొమటిగులామ, చేనేతవిశ్వసించినవారివెచ్చసచ్చములతేల్చులును వైజౌతితోండ.” (వైజౌతితోండయనగా ఇక్కడ దానివలె వేసాలమాటియని యర్థము.) పంచ. వేం. ౧, ఆ. (మొదటిరూపము వయజౌతితోండ.)

వైడము. దే. క్రి. వి. అ. వైశమునకు మొదటిరూపము.

“ద్వి. ఊడిగంబులుసేయునుత్పలాక్షులను, వైడంబపంపియున్ననితకునుండ, బంగారుమేడచప్పరముతోగూడ, శృంగారమొనరించి.” ప్రభు. ౧౦, ఆ.

వైహార్యము. సం. వి. అ. న. విహారదేశమునందుఁబుట్టినరత్నము, పిల్లికన్రతనము. (రూ. వైహార్యము.)

వైవానము. సం. వి. అ. న. వేదురుబియ్యము.

వైవావిడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లంగ్రోవిరూపాదువాడు. (రూ. వైవావిడు.)

వైవికుడు. సం. వి. అ. పుం. వీణవాదించువాడు.

వైతంసికుడు. సం. వి. అ. పుం. మృగవత్సంగులను

జంపి విక్రయించి జీవింపవాడు, మాంసికుడు.

వైతనికుడు. సం. వి. అ. పుం. కూలికి పనిచేయు

వాడు, కూలివాడు.

వైతరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. నరకమునందుండెడి నిప్పులయెలు; 2. రాక్షసులతల్లి.

వైతాళికుడు. సం. వి. అ. పుం. నేకుపను రాజులకు మేలుకొలుపులుపాడువాడు. వి. మేలుకొలుపువాడు.

వైద్యి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైద్యము, నేర్పు. లక్ష్య. ౨, ఆ.

వైద్యము. సం. వి. అ. న. విదగ్ధత, విదగ్ధత్వము, నేర్పు.

వైద్యు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రీతిని శేషము; (చూ. రీతి.)

2. దమయంతి; 3. రుక్మిణి.

వైదికము. సం. వి. అ. (అ. అ. ఈ. అ.) వేదమునందుఁజెప్పబడినది.

వైదికుడు. సం. వి. అ. పుం. వేదములెరిగిన బ్రాహ్మణుడు.

వైదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైదుష్యము, పాండిత్యము.

“దానవైదుషి.” కవి. ౧, ఆ.

వైదుష్యము. సం. వి. అ. న. విద్యద్వానము, విద్యాంకునితనము.

వైదేహకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టువాడు; 2. వర్తకుడు.

వైదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీతాదేవి; 2. వర్తకురాలు; 3. గోరోజనము; 4. విప్రులిక.

వైద్యుత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. అడ్డపరము.

వైద్యము. సం. వి. అ. న. రోగచికిత్సాశాస్త్రము.

“తే. కామబాలగ్రహార్ధ్యాంగకములునాల్గు, శల్యదంష్ట్రజరావిషసంఖ్యనాల్గు, వైసయష్టాంగకముతావులాలుగల్గు, వైద్యమేనిమిది నెలలసర్వమున నేర్చి.” స్వా. ౫, ఆ.

వైద్యుడు. సం. వి. అ. పుం. చికిత్సకుడు, వైష్ణవ.

వైద్యక. సం. వి. అ. స్త్రీ. రత్నముదొలిపుచ్చెడిసూది, అన్నీటని, విడిసాన.

వైద్యము. సం. వి. అ. న. విధవాత్వము, ముంఁచుమోచితనము.

వైద్యాత్ముడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రకర్తయగు ససత్కుమారుడనుదేవర్షి.

వైద్యయుడు. సం. వి. అ. ఈ. అ.) మూర్ఖుడు.

వైద్యురతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.)

వైసయుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుత్మంతుడు; 2. అమారుడు.

వైసము. వై. వి. 1. వివరణము* (అదేమిటవైసమునాకు చక్కగాజెప్పము.) 2. ఉపాయము* (దానికి నేనొక వైసము చెప్పెదను.) 3. కారణము* (వాడు వచ్చిచెప్పకపోయినవైసమేమి.) 4. క్రమము* 5. విధము*. (మొదటిరూపము వయినము. క్రమమునకు.—“ద్వి. దయనుపదేశించి తగస్సుప్తిసేయు, వయినంబుబోధించి వాక్సిద్ధిసొసగి.” విష్ణు. పూ. 3, ఆ.)

వైసితకము. సం. వి. అ. పుం. న. రథశిలికాదిపరంపరావాసనము, తేరుమోకు. (అని కొందఱు.) అనేకులుమోయినట్టి యందలములోనగునవి. (అని కొందఱు.)

వైసరీత్యము. సం. వి. అ. న. విసరీతత్వము, తడఁబాటు.

వైపు. దే. వి. 1. తట్టు, ప్రక్క; 2. ఒడుపు, లక్ష్యము; “నీ. వైపుదప్పిన మహాకోపంబుతోడన పోయెవైరంబాత్తలూనిదాయ.” (చూ. ముందు.) కాశీ. ౬, ఆ.—3. ఉపాయము. “క. ఒకింత నేడునమహామోహనీ, ధారునకు నెడ్లవులవై, వైరస్యముగ

లుంగఁజేయు వైపు.” పర. 3, ఆ. (మొదటిరూపము వయపు.)

వైపుకాడు. దే. వి. అ. ఉపాయకాలి. “ఎ. గీ. బుం గలయాసంబు, వడిచికొనితెచ్చుచున్నట్టివైపుకాడు.” సురా. (మొదటిరూపము వయపు కాడు.)

వైపుల్యము. సం. వి. అ. న. విపులత్వము, విరివి, వైభవము. సం. వి. అ. పుం. విభవము. (ఇది సౌఖ్యముపండిది.)

వైయనస్యము. సం. వి. అ. న. విమనోభావము, దుఃఖమునొందిన మనసుగలవానితనము.

వైయాత్రేయుడు. సం. వి. అ. పుం. సవతితల్లికొడుకు.

వైయానికుడు. సం. వి. అ. ఈ. అ.) విమానమెక్కి సంచరించువాడు.

వైయాలము. దే. వి. అ. అధికము. (వైయాలపుంగోపము.) (మొదటిరూపము వయమాలము.)

వైయఖ్యము. సం. వి. అ. న. విమఖ్యత్వము, పరాభ్యుత్పత్తి.

వైయర్థ్యము. సం. వి. అ. న. వ్యర్థత, వ్యర్థత్వము. వైయాకరణుడు. సం. వి. అ. పుం. వ్యాకరణశాస్త్రము తెలిసినవాడు. వి. అ. వ్యాకరణ సంబంధము గలవాడు.

వైయాఘ్రము. సం. వి. అ. ఈ. అ.) పులితోలుతో కప్పబడినది. (రథము.)

వైయాత్యము. సం. వి. అ. న. వియాతత్వము, దిట్టతనము.

వైరనిర్మాతనము. సం. వి. అ. న. పగతీర్చుకొనుట, వైరశుద్ధి.

వైరము. సం. వి. అ. న. విరోధము, విద్వేషము, పగ.

వైరపులు. దే. వి. కట్టెనిప్పు, అంగారము. (మొదటిరూపము వయరపులు.)

వైరశుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పగతీర్చుకొనుట.

వైరస్యము. సం. వి. అ. న. విరసత్వము, వెగటు.

వైరాగి. సం. వి. న్. పుం. వైరాగి.

వైరాగ్యము. సం. వి. అ. న. విరాగత్వము, విషయేచ్ఛారహితత్వము.

వైరాకోపము. సం. వి. అ. పుం. అంతకంతకుచేలమెచ్చెడి గొప్పయుద్ధము.

వైరాలు. దే. వి. (చూ.) వైరపులు. (మొదటిరూపము వయరాలు.)

వైరి. సం. వి. వ్. పుం. అరాతి, శత్రువు, పగవాడు.
వైరిమే. సం. అ. క్రి. పగగొను. “నీ. వైరిపజము
సంతవాని నేనియుఁబోర నదరంబుగా నేయుట
తనిబిరుదు.” భల్లా. ౪, ఆ.

వైరూప్యము. సం. వి. అ. న. విరూపత, విరూ.
త్వము.

వైల. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. (మొదటిరూపము
వయిల.)

వైలక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షణత, విలక్షణ
త్వము.

వైలక్యము. సం. వి. అ. న. విలత్త్వము, విస్యాయ్ని
తత్వము.

వైవధిము. సం. వి. అ. పుం. కావడిమోసెడువాడు.

వైవర్ణ్యము. సం. వి. అ. న. వివర్ణత, వైలబాటు.

వైవశ్యము. సం. వి. అ. న. వివశత, వివశత్వము.

వైవస్వతుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముడు; 2. ఒక
మనువు; (చూ. మనువు.) 3. శ్వేతశ్రుతుడు.

వైవాహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వివాహసం
బంధమైనది.

వైశసము. సం. వి. అ. న. హాని. “తస్యప్రేక్ష్యస్తదిది
మధునావైశసంపశ్యజాతమ్.” అమరకము.

వైశాఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకనెల; 2. కవ్యము.

వైశారద్యము. సం. వి. అ. న. 1. విశారదత్వము.
పాండిత్యము; 2. నేర్పు.

వైశాల్యము. సం. వి. అ. న. విశాలత్వము, వెడలుపు.

వైశికము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము; “చ. బిణపరిగన్న
గూడఁజను నూరక సన్నలువాణనాడుడ, త్రి
పడుబోటిఁబిల్వేదివిధంబుననొత్తిలిపల్లనవుఁబ,
ల్లఱుఁబారుగిండ్లకేగునొకమట్టుననిల్చిదుచంటి
మీఁదిమం, జెఱుగఁడలింపువైశికపునిగ్గునటించు
చుబారధారణిక్.” జై. 3. ఆ. — 2. బోగముతన
ము. “రగఁడ. కుందములునివొగుఁగూర్చినిగై
శికము, నిందులకువెలయడుగు నేలవిడువైశికము.”

(ఇక్కడ కపటమును అర్థము.) స్వా. 3, ఆ. —
విణ. 1. బోగముదానిది; “క. అదియొండభక్తియె
వ్యతె, యెదవిశ్లేషైకభీరువుత్తిలియాలా, భద
శకామయిబొఱుగింపుఁ, హదనుననదిగాకయు
న్ననవివైశికముల్.” అము. ౫, ఆ. — 2. దూవ్య
ము. “తే. ఏనుమావిష్టబొగడుటయెంతయేని, వై
శికంబగు,” హరి. ఉ. 2, ఆ.

వైశికుడు. సం. వి. అ. పుం. బహువేశ్యోపభోగశి
కుడు.

వైశేషికము. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములను
చెప్పనట్టి తర్కశాస్త్రము.

వైశేషికుడు. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములను
చెప్పనట్టి తర్కశాస్త్రము నెఱిగినవాడు.

వైశ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. శోమటివాడు, అర్యుడు.

వైశ్రవణుడు. సం. వి. అ. పుం. కుశేరుడు, వైడి
తేడు.

వైశ్వదేవము. సం. వి. అ. న. విశ్వదేవతనుగూర్చిచే
సెడు హోమాది. విణ. విశ్వదేవసంబంధమైనది.

వైశ్యానరుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, వేడివేలుపు.

వైషమ్యము. సం. వి. అ. న. విషమత్వము, వేటిమి.

వైషయికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విషయసంబంధ
మైనది.

వైష్ణవము. సం. వి. అ. న. విష్ణువేదేవుడు అను ఒకమ
తము. (చూ. మతము.) విణ. విష్ణుసంబంధమైనది.

వైష్ణవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక మాతృక. (చూ. మా
తృక.)

వైష్ణవుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తుడు.

వైసారిణము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేప.

వైషిక. వై. వి. కపటము. “ఎ. గీ. ఉల్లముగరంగవైషిక
పల్లటిలఁ, వైర్గమెడలంగ మంత్రతంత్రములు
ముఱి.” హా. ౨, ఆ. (మొదటిరూపమువయిశిక.)

వైస్వర్యము. సం. వి. అ. న. విస్వరత్వము, (ఎఱుగు
యొక్క.) రాలపాటు.

వైహాయసము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విహాయస
సంబంధమైనది.

వైశము. దే. క్రి. విణ. శ్రీఘ్రముగ. “క. ఓలేమయేత
దవనీ, పాలక సంభావిశార్థపరికల్పనకుఁ, జాలి
ననిలమిటలేదా, వైశమచనుమింకముసల వలవద
టనినక.” హన. ౫, ఆ. (మొదటిరూపము వయి
శము.)

వో.

వోడ. సం. వి. ఋ. పుం. 1. తేరుగడపువాడు;
2. మోపరి.

వ్య.

వ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప. విణ. శొనటి,
వ్యంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. వ్యంజనచేతఁ దెలియఁ
దగిన యర్థము.

వ్యంజకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభినయము;

2. వ్యంగ్యార్థమును దలిపెడికబ్బము.

వ్యంజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకకబ్బపుత్తి (చూ. పుత్తి.)

అ. న. ము. 1. కూర; 2. ఆలునుగలగుడి; 3. గుఱుకు; 4. మీసము; 5. హల్లు; 6. పర్యగ్నికరణాది పశుసంస్కారము.

వ్యంజితము. సం. వి. అ. అ. అ. బయలుపడువలబడినది.

వ్యంసకుడు. సం. వి. అ. పుం. మోసకాడు.

వ్యక్తము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. తెల్లమైనది;

2. తెలియబడినది. (అభివ్యక్తము అనియు.)

వ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జాతికివేలై జాతికి ఆశ్రయమైనస్వరూపము.

వ్యక్తుడు. సం. వి. అ. అ. అ. 1. వేగిరపడువాడు; 2. ఒకటరగిలినమనుగులవాడు.

వ్యజనము. సం. వి. అ. న. విసనకట్టి తాగివృంతము.

వ్యడంబకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపురజెట్టు.

వ్యతికరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోభము; 2. వ్యసనము; 3. పరస్పరమేళనము.

వ్యతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము, ఆక్రమము.

వ్యతిక్రమము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. వేలుపడినది; 2. మాటుపడినది.

వ్యతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేలు; 2. మాటు; 3. ఒకయర్థాలంకారము, (చూ. అలంకారము.)

వ్యతిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 2. (యుద్ధమున) వెనుదీయుట; 3. అత్యుత్పాతము.

వ్యత్యయము. సం. వి. అ. పుం. వ్యత్యాసము, తడఁబాటు.

వ్యత్యస్తము. సం. వి. అ. అ. అ. వ్యత్యాసపడినది, తడఁబడినది.

వ్యత్యాసము. సం. వి. అ. పుం. వ్యత్యయము, తడఁబాటు.

వ్యధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాధ. అ. పుం. ము. తొలిపుచ్చుట.

వ్యధితము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. బాధింపబడినది; 2. తొలిపుచ్చబడినది.

వ్యధ్యము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డత్రోవ, కాపథము.

వ్యవచేకము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కటము. (చూ. అవచేకము.)

వ్యవేతము. సం. వి. అ. అ. అ. మిక్కిలి తొలగినది. (చూ. అవేతము.)

వ్యభిచరించే. సం. అ. క్రి. 1. తప్పించుచు; 2. అంకుపోవు.

వ్యభిచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పించుచుట; 2. అంకు.

వ్యభిచారి. సం. వి. న. శృంగారభావవిశేషము. (ఇవిముప్పదిమూడు. — నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అనూయ, మదము, శ్రమము, అలస్యము, దైన్యము, చింత, మోహము, స్పృతి, ధృతి, వీడ, చపలత, హర్షము, ఆవేగము, జడత, గర్వము, విషాదము, దౌర్భాగ్యము, నిద్ర, అపస్మారము, నుస్తి, విబోధము, అమర్షము, అవహిర్భ, ఉగ్రత, మతి, వ్యాధి, ఉన్మాదము, మరణము, త్రాసము, వితర్కము.)

వ్యభిచారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు.

వ్యయ. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

వ్యయము. సం. వి. అ. న. లగ్నమునకు పండ్రెండవయిల్లు. పుం. వెచ్చేము.

వ్యయించే. సం. స. క్రి. వ్యయముచేయు, వెచ్చించే.

వ్యయితము. సం. వి. అ. అ. అ. వెచ్చింపబడినది.

వ్యధము. సం. వి. అ. అ. అ. ప్రయోజనములేనది, పచ్చు.

వ్యవకలనము. సం. వి. అ. న. ఒకసంఖ్యలో నొకసంఖ్యనుత్రోయుట.

వ్యవకలితము. సం. వి. అ. అ. అ. వ్యవకలనముచేయబడినది.

వ్యవచ్చిన్నము. సం. వి. అ. అ. అ. వ్యవచ్చేదమునొందినది.

వ్యవచ్చేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖండించుట; 2. భాగించుట; 3. భాగహారము; 4. తారతమ్యము; 5. బాణగమనము.

వ్యవధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కప్పు; 2. ముఱుగు.

వ్యవధానము. సం. వి. అ. న. 1. అవకాశము; 2. కప్పు; 3. ముఱుగు.

వ్యవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మేర; 2. వ్యవధానము.

వ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. కృషి.

వ్యవసాయి. సం. వి. అ. న. వ్యవసాయముగలవాడు.

వ్యవసీతము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయము; 2. వ్యవసాయము. విరా. 1. అనుష్ఠాపబడినది; 2. నిశ్చయింపబడినది; 3. హెసపుచ్చబడినది.
 వ్యవస్థ సం. వి. అ. స్త్రీ. కాస్త నిరూపితనియము.
 వ్యవస్థితము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) వ్యవస్థచేయబడినది.
 వ్యవహరింఁజే. సం. అ. క్రి. వివాదముచేయు. స. క్రి. నాడుకచేయు.
 వ్యవహర. సం. వి. ఋ. పుం. వ్యాయాధిపతి. విరా. వ్యవహరించువాఁడు.
 వ్యవహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగవు; 2. వ్యాయము; 3. వాడుక; 4. జాదము.
 వ్యవహితము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) వ్యవధానముగలది.
 వ్యవాయము. సం. వి. అ. న. తేజము. పుం. 1. మణుగు; 2. గ్రామ్యధర్మము.
 వ్యష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒంటరితనము, ఒంటిపాటు.
 వ్యసనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆపద; 2. కామక్రోధములవలనఁబుట్టినదోషము; [ఇవి యేడు. — పానము, స్త్రీ, మృగయ, ద్యూతము, (ఇవి కామములవలనఁబుట్టినవి.) వాక్పాఠవ్యయ, దండపాఠవ్యయ, అర్థమాషణము. (ఇవి కోపమువలనఁబుట్టినవి.) ఇట్లు.] 3. ఆసక్తి; 4. పాపము; 5. అపాయము; 6. నిష్ఫలమైన ప్రయత్నము; 7. దైవమువలని యనిష్టఫలము.
 వ్యస్తము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) 1. వేణుపడినది; 2. వ్యాకులతఁబొందినది; 3. వ్యాపించినది.
 వ్యతీకము. సం. వి. అ. న. 1. అప్రియము; 2. అకార్యము; 3. అచ్చెరుపాటు; 4. అసత్యము; 5. బాధ; 6. సిగ్గు; 7. హెసపుచ్చుట; 8. మృతావేశముచేయబడిన కామినిజనాపరాధము.

వ్యా.

వ్యాకరణము. సం. వి. అ. న. క్షుద్ధాస్త్రము.
 వ్యాకర్ణము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) చెదరినది.
 వ్యాకులము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) కలఁగెనుండినది.
 వ్యాకులతము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) — వై. —
 వ్యాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేణుపడుచుట; 2. వికదపడుచుట; 3. భాషాంతరపడుచుట; 4. వ్యాకరణము.

వ్యాకోచము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) వికసించినది.
 (చూ. వ్యాకోశము, వ్యాకోశము.)
 వ్యాఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్థవివరణము.
 వ్యాఖ్యాత. సం. విరా. (ఋ. ఈ. ఋ.) వ్యాఖ్యానముచేసినవాఁడు. (అ. అ. అ.) ము. 1. వ్యాఖ్యానముచేయబడినది; 2. చెప్పబడినది.
 వ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. అర్థవివరణముచేయుట.
 వ్యాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకగ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 2. ఒక యథాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. విఘ్నము; 4. దెబ్బ.
 వ్యాఘాతము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.
 వ్యాఘాతము. సం. విరా. (అ. అ. అ.) తిరుగుడుపడినది.
 వ్యాఘాతము. సం. వి. అ. న. 1. భూవణవిశేషము, పులిగోరు; 2. పులిగోరు; 3. గంధద్రవ్యవిశేషము; 4. నఖతరవిశేషము.
 వ్యాఘ్రపాదము. సం. వి. ద్. పుం. ములువెలఁగి. పుల్లవెలఁగి. (అని కొందఱు.)
 వ్యాఘ్రపుచ్చుము. సం. వి. అ. పుం. అమదపుఁజెట్టు.
 వ్యాఘ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులి; 2. పెద్దాముదపుఁజెట్టు; 3. ఉత్తరపథమైనచో శ్రేష్ఠము.
 వ్యాఘ్రాటము. సం. వి. అ. పుం. భరద్వాజపతీ, పితృంక.
 వ్యాఘ్రే. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాకుడు.
 వ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము; 2. చెడ్డతనము.
 వ్యాజ్యగాఁడు. డే. వి. (వ్యాజ్యము + కాఁడు.) వివాదపడినవాఁడు.
 వ్యాజ్యమాడు. డే. అ. క్రి. (వ్యాజ్యము + అడు.) వివాదపడు.
 వ్యాజ్యము. డే. వి. వివాదము, తగవు.
 వ్యాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. తెవులు; 2. వెంగలవ్యాధి.
 వ్యాధిహితము. సం. వి. అ. పుం. తేల, ఆరగ్యధము.
 వ్యాధికుఁడు. సం. విరా. (అ. అ. అ.) వ్యాధిగలవాఁడు, తెవులుగొంటు.
 వ్యాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు; 2. దుష్టుడు.
 వ్యానము. సం. వి. అ. పుం. శరీరమంతట వ్యాపించిన వాయువు. (చూ. వాయువు.)
 వ్యాపకుఁడు. సం. విరా. (అ. అ. అ.) వ్యాపించువాఁడు.
 వ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వ్యాపించుట.

శ్యావనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శ్యాపింహ
దగినది, శ్యావ్యము.

వ్యాపాదనము. సం. వి. అ. న. 1. కేంపుట; 2. వ్రో
హముకలఁచుట.

వ్యాపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్రోహ పుకలపు.
వ్యాపాదితము. సం. విగ. (అ.ఆ.అ.) 1. చంపవబడి
నది; 2. ద్రోహముతలచవబడినది.

వ్యాపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పని; 2. ఉద్యోగము.
వ్యాపారి. సం. వి. స్. పుం. మాధ్వడు. విణ. (స్.
ఈ. స్.) వ్యాపారముగలవాడు.

వ్యాపి. సం. విగ. (న్. ఈ. న్.) వ్యాపించువాడు.
వ్యాపింజే. సం. అ. క్రి. అంతట ప్రసరించు, నెల
యు. (అభివ్యాపించు అనియు.)

వ్యాఖ్య. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వ్యాపారము.

వ్యాపకుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వ్యాపారము
సేందినవాడు.

వ్యాప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వ్యాపించినది;
2. ప్రసీద్ధికాన్గినది; 3. పొందబడినది.

వ్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వ్యాపించుట; 2. ప్రసరికొక్కట; 3. పొందుట. (అభివ్యాప్తి అనియు.)

వ్యాపకము. సం. వి. అ. న. చెంగల్వకోస్తు? విగా.
వ్యాపింపదగినది.

వ్యామనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బార; 2. పొగ.
వ్యాపానము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆత్మకంఠపానము.
వ్యాయతనము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. దృఢమై
నది; 2. దీర్ఘమైనది; 3. ఆధికమైనది; 4. వ్యాపా
రముగలది.

వ్యాయామము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రమము;
2. సాము; 3. బార; 4. నిలుపు.

వ్యాయోగము. సం. వి. అ. పుం. నాటకవిశేషము.
(చూ. నాటకము.)

వ్యాలోలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి చలించునది.

వ్యావర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. వెనుకకు మరలుట;
2. చుట్టుట.

వ్యావహారికుడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి. విగా.
వ్యవహారము తెలిసినవాడు.

వ్యావృతము. సం. విజ్ఞ. (అ. అ. అ.) 1. వెనుకకు మర
లినది; 2. చుట్టుబడినది.

వాక్యవృత్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. కొలవిద్యము. "శ్రీ.
దబ్బాటు మైసొక్కడలు చూపియవిచూయనడఁ

గవేతేచూపువ్యాప్తులును.” ఆము. ౩, ఆ.
(దీనికిట్టర్లము కొందఱు వానియున్నారు.)

శ్రీపృథ్వీము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెనుకకు
మరలినది; 2. చుట్టబడినది.

ప్రసంగము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలి ఆసంగము.
ప్రస్తుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ఆస్తతి
గొప్ప వాడు.

సము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి; 2. ఏదేనియొకవిషయమును విరివిగా వ్రాయుట. డు. పరాశరునికొడుకు.

వ్యాసము. సం. విజ. (అ.అ.అ.) 1. మిక్కిలి కొట్ట
బడినది; 2. వ్యర్థమైనది.

గ్రహారము. సం. వి. ఆ. పుం. వచనము, పలుకు.

వ్యాసము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వచింపఁ
బడినది, పలుకఁబడినది.

వ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వ్యాహరము; 2. మం
త్రవిశేషము. (ఓమ్.)

వ్యాఖ్యానం సం. వి. న్. పు. పాములవాడు.
(రూ. వ్యాఖ్యానం. ఆ. పు.)

స్థానము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. పులి;
3. కులువయేనుగు. విభా. కూరమైనది. (యా.
వాణిదము.)

2. గంధద్రవ్యవిశేషము. (రూ. వ్యాధాయు
ధము.)

ప్ర.

ప్రముఖము. సం. వి. ఆ. పుం క్రమవిపర్యయము,
వ్యతికరము.

1. అష్టపాటు; 2. సమాధి
మండిమరలుట; 3. ప్రతికూల ప్రవర్తనము; 4. స్వా
త్మత్యము.

శ్లో. 1. కాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానము; 2. శబ్దసంభవప్రకారము.

శ్మశ్నుడు. గుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాస్త్రాది
జన్యపరిక్షానముకలవాడు.

త్వాదకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వ్యుత్పత్తిని
కలిగించునది.

పీఠము. సం. వి. అ. వ. చేరిది, చేర్చి. (దీనినే చర్చి
యని వాడుదురు.)

ప్రశ్న. సం. వి. ఆ. న. వేకువ. విభా. వేగినది.
 జ్ఞా. సం. వి. ఆ. ప్ర. 1. వయోజనము; 2. సమృద్ధి.

2000

వ్యాస.

వ్యాసము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. వ్యాసము గా ఉంచబడినది; (సేన.) 2. ఉంచబడినది; 3. దట్టమైనది; 4. విఠాలమైనది.

వ్యాస. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేయుట, నేత.

వ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలి ఊహ; 2. మొగ్గరము; 3. సమూహము; 4. రచన; (వ్యాస భేదములు.—దండము, భోగము, మండలము, అసం హతము. చక్రగ్రామీ కాదులు వీని యవాంత రభేదములు.)

వ్యో.

వ్యోకారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుము చేయు వాడు; 2. కమ్మరవాడు.

వ్యోమకేశుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, వినుసిగ దేవర.

వ్యోమము. సం. వి. న. 1. ఆకాశము; 2. జలము.

వ్యోమయానము. సం. వి. అ. న. (చూ.) విమానము.

వ్యోమము. సం. వి. అ. న. (చూ.) త్రికటుకము.

వ్ర.

వ్రంత. దే. వి. 1. ఏలు; “వ్రంతలుగట్టిపాటురుధి రంబు.” భో. ౫, అ. (చూ. కట్టు.) 2. పల్లము.

“వ్రంతమిట్టేర్పడక.” రా. యు. కాం. (వ్రంత యొక్కరూపాంతరము.)

వ్రక్క. వై. వి. ఖండము. “వ్రక్కలుచేయుగాలు రుధిరంబునఁదోగును.” పా. ౫, అ.

వ్రక్కలించు. వై. స. క్రి. వ్రక్కలుచేయు, భేదించు.

“తే. శంఖభేరిమృదంగనిస్సాణభేయద, రావము లుదిక్టంబుల వ్రక్కలించు.” కై. 2, అ.

వ్రక్కలంత. వై. వి. భేదము. “నీ. తత్తడిగిట్లుగుద్దలి వ్రక్కలంతలనెగసిన దుమ్ముమిన్నెల్లగప్పు.” అచ్చ. యు. కాం.

వ్రక్కవాము. ద్వ. అ. క్రి. (వ్రక్క+పాయు.) తెగు. “అ. వ్రొక్కియున్నతెగ వ్రక్కవాసిన బాటి, పడియె.” భో. ౫, అ.

వ్రక్కవాణు. ద్వ. అ. క్రి. (వ్రక్క+పాణు.) వ్రక్క యగు, చీలు, భేదిల్లు. (చూ. పాణు.)

వ్రక్కు. వై. స. క్రి. చీల్చు, భేదించు. “నీ. నరపరాధి ననివు నరసింహమూర్తివైరాక్షసోరస్సలి వచ్చి తలక.” రా. యు. కాం.

వ్రజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పనులమంద; 2. వాణుల కొట్టుము; 3. సమూహము; 4. వ్రోవ.

వ్రజ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. భిక్షలోనగువానికొఱకు తిరుగుట; 2. ప్రయాణము; 3. ఒకతెగ.

వ్రణము. సం. వి. అ. న. గాయము. పుం, న. కుఱువు. (ఇది నూటయొనిమిది భేదములుగలది.) పుం. కిణము.

వ్రతతి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. తిగ; 2. విరివి.

వ్రతము. సం. వి. అ. పుం, న. ఉపవాసాది పుణ్య కర్మము, నౌకము.

వ్రతి. సం. వి. న. పుం. 1. యజ్ఞముచేయువాడు; 2. వ్రతముగలవాడు. (వ్రతిభేదములు.—ఋషి, స్నాతకుడు, యతి, స్థాండిలుడు, ద్వయాతిగుడు, మూలికుడు, లోచకుడు, ఔర్వుడు, ఖపు టుడు.)

వ్రష్ట. వై. వి. చీలిక. “నీ. తలబడ్డగుదియవ్రష్టలఁ బాఠమనియిడి యంబలిగంజిండ్లనడుగువారు.” ఆము. ౬, అ.

వ్రయ్య. వై. వి. వ్రక్క, ఖండము. “చ. హరిబర మేశ్వరుంబ్రభుసమస్త జగత్ప్రియుగీడువల్కాదు, ర్మరుడవు నీదు జివ్వా పలువ్రయ్యలువాయదు.” పారి. ఉ. ౬, అ.

వ్రయ్యబడు. వై. అ. క్రి. (వ్రయ్యక+పడు.) వ్రయ్య, భేదిల్లు. “కా. తదుమ్భాత్తద్వయవద్దాకి లో, కాలోకాద్రిగువార వ్రతిధ్వనులొసంగక భూమివ్రయ్యంబడక.” రామా. ౮, అ. (స్వార్థమున పడు.)

వ్రయ్యవాణు. ద్వ. అ. క్రి. (వ్రయ్య+పాణు.) —వై.—“ద్వి. మహివ్రయ్యవాణనొత్తిలి యార్పుచు.” రా. యు. కాం. (చూ. పాణు.)

వ్రయ్య. వై. అ. క్రి. బద్దలగు, చీలు. “ఎ. గీ. దేవ దత్తంబురవము గుణము, రావమునుదిక్టంబుల వ్రయ్యజేయ.” భార. వ్రో. ౧, అ.

వ్రశనము. సం. వి. అ. న. భేదము. పుం. వ్రత పరశువు, అకుఠాయి.

వ్రా.

వ్రాకుడు. వై. వి. వాకుడునకు మొదటిరూపము.

వ్రాత. దే. వి. వ్రాయుట, లేఖనము.

వ్రాతకాడు. దే. వి. వ్రాయువాడు, లేఖ

వ్రాతకోపడి. దే. వి. వ్రానెడువోటు, గ్రంథము

ప్రాతవని. దే. వి. రంగువేయువాడు వస్త్రముల
యంచులయందు రంగుతో వ్రాసెడుచిత్రము.

ప్రాతబల్లి. దే. వి. వ్రాతకాండు కాగితములుం
చుకొని వ్రాయు నాలుగుకాళ్లచాకపువాటపు
వలకలోనగునది.

ప్రాతపాకిరి. ద్వ. వి. (చూ.) లిఖితుడు.

ప్రాతము. సం. వి. ఆ. పుం. సమాహము, గుమి.

ప్రాత్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపనయనాదిసం
స్కారములేని బ్రాహ్మణుడు లోనగువాడు.

ప్రాయసకాడు. దే. వి. లేకరి, లేఖకుడు. (వా
డుకయందు రాయసకాడందురు.)

ప్రాయసము. దే. వి. 1. వ్రాత; 2. జాబు. "ఆ.
అటగునిందుసేమ మరయుచుండొద్దీ వ్రా. యస
ముజూచి భక్తిసందియకడు." జై. ౮, ఆ. (వా
డుకయందు రాయసముందురు.)

ప్రాయ. దే. వి. 1. అక్షరము; 2. రేఖ; "ఉత్సాహ.
చేతి వ్రాలుచూచి యిది యశేషరాజ్యవిభవబో,
గాత్రకాయము గలిగియలరుననియు మృదులచర
ణకం, జాతరేఖలరేసి రాజసతులనతులకర్పయ్య,
నాతియనియునపుడులక్షణజ్ఞులాడిగొనిరిలక్షా." ౧౩.
౧, ఆ.—౩. పాచికమీడి బొట్టు. "ప.
తప్పదాయంబునకు నొకప్రాయవిడిచెద." ఉ.
హరి. 3, ఆ.

ప్రాయ. దే. స. క్రి. లిఖించు. "నీ. కలకలక కంఠి
విమలకుశ్రీకారమూర రక్షయంత్రములుగా వ్రా
యవచ్చు." అని. 3, ఆ.

ప్రాయ. దే. ఆ. క్రి. 1. పక్షిక్రిందికి దిగు; "తే. కాం
చిమెల్లనె యయ్యసొకహముమీడు, వ్రాలి
యాక్రిందిపటకుటిరంబుచూచి." రసి. ౫, ఆ.—
2. బాగు; "క. అరదంబుమీడ వ్రాలిన, ధర
దీప్తరుజేరి." జై. ౨, ఆ.—౩. మీలు; "క. ఎన్నె,
వ్రాలెదనోరిపుల్లెలు, కూలెదలో చూడు." భార.
ద్రో. ౨, ఆ.—4. తగ్గు. "క. పొంగుచుమూ
డుజగంబులు, రంగెనగంగ నెలచుండి వ్రాల
నిలబలివి." అచ్చ. ఆర, కాం. — వి. బ.
1. అక్షరములు; 2. సంకేతము. (చూ. ఆకు మూడ
వయర్థము.)

ప్రాయకు. దే. ప్రే. వ్రాలజేయు. (చూ. వ్రాల్చు.
"క. ఏమెల్లకాదలబడనట వ్రాల్చుకున్నధారలు
జ్ఞానబాగా." హరి. పూ. ౮, ఆ.)

ప్రీ.

ప్రీడ. సం. వి. ఆ. ప్రీ. సిగ్గు, లజ్జ, త్రస్.

ప్రీలు. దే. ఆ. క్రి. చీలు. "అడుగునబండి ప్రీలియ
సలై." అము. ౧, ఆ.

ప్రీలపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. దౌర్బల్యముబొందు.

ప్రీహి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వడ్డు; 2. ఎఱ్ఱవడ్డు.

ప్రే.

ప్రే. దే. వి. గొల్లకులము. (వ్రేడు, వ్రేత.)

ప్రేకటి. దే. వి. (వ్రేగు+కట్టు.) వేకటి, గడ్డుము.

(చూ. తెవులుగొంటు.) (సంధిని వర్ణలోపాది.)

ప్రేకన. దే. వి. భారము. "ధరితికంటె ప్రేకన
యగుదాని." భార. ఆర. 2, ఆ. (విశేషణమగుచో)

"ప్రేకని మోపు." (చూ. తెవుగొంటు.) (చూ.

అలకన.)

ప్రేకము. దే. వి. వ్రేగు, భారము. "ఉ. కాకనె
దిర్విసంగర ముఖంబున హెచ్చినరాజవంశముకా,
నూతనికివ్రేళ్లతో బెఱికిగోత్రసంధులును జేసి
నట్టియా, వ్రేతపుగోడుగాక ప్రజావేచకదలం
చినగోరుచుట్టువై, లోకటి పోటుచందముగ
లోనిజనుల ననుజూచితిట్టరే." జై. ౧, ఆ.

ప్రేగు. దే. ఆ. క్రి. వేగు మొదటిరూపము. "నన్నుఁ

బాసి యీరే మదనాస్తమాతముల వ్రేగితి." కా.

౨, ఆ.—వి. భారము. "క. వాగటదగిలిచి

తగిలిచి, వ్రేగుగురోతలియమర్చివ్రేయుచుండో

ద్రో, రేగెడుదర్పముబాసట, గాగూర్చెనుబగల

నెల్లగడుజోద్యముగాక." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—ఆ.

వ్రేగు పెద్దనమోడవారిధిఁ దరింప, లేనిభంగి."

భార. కాం. ౫, ఆ.

వ్రేగువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. భరవడు.

వ్రేకే. దే. ప్రే. వ్రేగజేయు. (వ్రేచు మొదటి
రూపము.)

వ్రేడు. దే. వి. గొల్లవాడు, గోవకుడు. (చూ.
పూట మొదటియర్థము.)

వ్రేత. దే. వి. 1. వ్రేయుట; "క. కొండొకవేపున

కుఁదెలిసి, చండగదాదండమున నసహ్యత్రోధో,

ద్వండత బలువ్రేయగనా, తండాగదవిలుగఁజే

నెడనగద వ్రేతకా." హరి. ఉ. ౧, ఆ.—

2. దెబ్బ. "క. అనూర్యభానుడిత్రయ, వ్రేసిన

యప్పురిగు దనుబిరుదభిజ బలో, భూసమునలు

చ్యుకొనిపొడి, చేన వమరులార్యవతనిశిర మొక
త్రేతా." నిర్వ. ౪, ఆ.

త్రేపు. దే. వి. త్రేపుడు. (త్రేపునకు మొదటిరూ
పము.)

త్రేపుడు. దే. వి. త్రేపుడుయొక్కరూపాంతరము.
(చూ. త్రేగు.)

త్రేటు. దే. వి. 1. త్రేయుట; "నీ. త్రేటునకనువైన
రీతిమైదమవాగనన్న మెబడిగ నశ్యములు మె
లగ." కళా. ౨, ఆ. - 2. దెబ్బ. "అతనిత్రేయు
టయు త్రేటునడిపిచ్చి." హరి. ఉ. 3, ఆ.

త్రేటుగొను. దే. స. క్రి. (త్రేటు+కొను.) కొట్టు.
"వ. అప్రహేలనందనుగుండతలంబునందొరు
గు నెత్తురు మదంబుగా మత్తగజంబుననుకరించు
చుడుండంబుచందంబునజెలువొందుగదయల్లా
ర్చిపేర్చి త్రేటుగొనిన." సం. "అతాడయచ్చత్రు
మమిత్రకర్పణః." భార. శల్య. ౨, ఆ.

త్రేత. దే. వి. గొల్లది, గోపిక. "ఉ. త్రేతలగూడియి
ట్టువనపీధులబూబొదరిండ్లుతూటియుక్." వి,
పు. 2, ఆ.

త్రేపల్లె. ద్వ. వి. గొల్లపల్లె, ఘోషము. "కా. గో
పాలాంగనలెంతజాలిపడిరో కోపించిరోదూటి
రో, త్రేపల్లెకొనిజధర్మగమాములలో విభ్రాంత
వైతన్యరై." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (మొదటి
రూపము త్రేపల్లియ.)

త్రేయు. దే. స. క్రి. 1. కొట్టు; "నీ. తలదండమున
త్రేయుడగదనియెడిగియునన్యాయమునగురు
డడిచె నేని." విజ్ఞా. వ్య. కాం. - 2. నఱుకు. "క.
దానినమ్మగములనెగిచిభు, జానిక్ త్రేసియు." భార. ఆది. ౪, ఆ.

త్రేలబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. త్రేలాడు. "నీ. కొర్రవేసిన
గ్రుచ్చుకొనిత్రేలబడువారు నుచ్చురొంపుల
గ్రుక్కనురియువారు." కవిక. ౫, ఆ. (స్వార్థ
మున పడు.)

త్రేలాడు. దే. త. క్రి. (త్రేలి+అడు.) త్రేలు. (మొ
దటిరూపము త్రేలియాడు. "అన్నగంబుకాఖా
వలిత్రేలియాడెడుమహాఫలముల్ గని." నై. ౫,
ఆ.) (చూ. ఊగాడు.)

త్రేలు. దే. త. క్రి. 1. త్రేలాడు; (చూ. క్రిందల.)
2. మునుగు. "వ. సప్తగోదావరంబుననాడుదము,
బృద్ధగంగాజలంబుల త్రేలదము, తుల్యభాగతో
యంబులమునుగదము." ధీ. ౬, ఆ. - వి.

1. అంగుళి; "ఎ, గీ. త్రేళ్లుమహనీయరత్నముద్రిక
లుదాల్చి." కవి. 3, ఆ. - అంగుళము. "క. ఇను
మున నేబదిపలములు, నెనిమిదిత్రేళ్లాయతము
గా నేర్పడగుండై, నునుపైయుండంగజేసిన, మన
ముననిదిమడ్డునకుబ్రహ్మణంబయ్యెన్." విజ్ఞా.
వ్య. కాం.

త్రేలుకాడు. దే. ఆ. క్రి. (త్రేలుక+అడు.) త్రేలాడు.
(ఇది వాడుకలోనిది.)

త్రేలుచే. దే. త్రే. 1. త్రేలజేయు; (చూ. త్రేల్చు,
త్రేలవేయుటకు. - "వ. అతడు త్రేల్చినకాళ్లు
దిగిచిశాన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.) 2. కడుగు.

త్రేలుడు. దే. విణ. త్రేలాడినది, లంబితము.
త్రేలుమిడి. దే. వి. చిటిక, త్రుటి. (చూ. త్రేల్లిడి.)
త్రేల్లిడి. దే. వి. త్రేలుమిడియొక్కరూపాంతరము.
"నీ. లోకదుర్జయుడగునీకపనునినే త్రేల్లిడిరూ
పుమాపినకడిమిసాంపు." భార. విరా. 3, ఆ.

త్రై

త్రైహేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) త్రీహేపం
టపెట్టెదగినది. (భూమి.)

శ.

శ. ఒకయక్షరము.

శంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సందేహము; 2. భయ
ము; 3. విచారము.

శంకగాభరణము. సం. వి. ఆ. న. రాగవిశేషము.
శంకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, విణ. శుఖ
మునుగలుగజేయువాడు.

శంకించే. సం. ఆ. క్రి. 1. సందేహించు; 2. భయ
పడు. (చూ. శంకిల్లు.)

శంకితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. సందేహము
బొందినవాడు; 2. భయపడినవాడు.

శంకుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోకొత్తు; 2. ఉలి.
శంకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మోడు; 2. మేకు;
3. నీరుపంది; 4. సంఖ్యావిశేషము.

శంఖచరి. సం. వి. త. స్త్రీ. (చూ. చేరుచుక్క.
శంఖనఖము. సం. వి. ఆ. పుం. తుద శంఖము, నత్తగుల్ల.
శంఖపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, వలమురెతాలపు.
శంఖము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నంకు. పుం. 1. నొ
పటియెముక; 2. గజదంతమధ్యభాగము; 3. నిధి
విశేషము; (చూ. నిధి.) 4. సర్పవిశేషము; 5. నఖ
మనెడి గంధద్రవ్యము.

కంఠిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్టతీగ; 2. వద్దపు
తీగ; 3. స్త్రీజాతివిశేషము. (చూ. జాతి.)
కంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మెఱపు; (రూ. సంఘ.)
2. కంఠాధ్వని.
కంఠాకము. సం. వి. ఆ. పుం. తేల, ఆరగ్యధము.
కంఠము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వస్త్రాయుధము; (రూ.
సంఘము.) 2. రోకలిమొదలగువానిపొన్ను. విణ.
సుఖముకలది.
కంఠరము. సం. వి. ఆ. న. జలము. పుం. 1. చేప;
2. ఎఱ్ఱని చిన్నజింక. డు. ఒకరాత్తునుడు.
కంఠరారి. సం. వి. ఇ. పుం. మృదుడు, మరుడు.
కంఠరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకజడికి. (రూ. సంఘరి.)
కంఠలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. దారిబత్తెము;
(రూ. సంఘలము.) 2. మాత్సర్యము; 3. తీరము.
కంఠాకృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రెండుచా
ళ్లుదున్ననది. (నేల.) నిడివియొకచాలును అడ్డ
మొకచాలును దున్నినది. (అనికొందలు.) (రూ.
సంఘాకృతము.)
కంఠూకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆ. స్త్రీ. కప్పచిప్ప.
(రూ. కంఠూకము.) ఆ. పుం. 1. నూక; 2. ఏనుఁ
గుకుంభస్థలముకడవోలు. డు. 1. రామునిచేతఁ
జచ్చిన శూద్రతపస్వి; 2. ఒకరాత్తునుడు.
కంఠళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంఠెనకత్తె, కుట్టని.
కంఠపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. శివుడు; 2. విష్ణువు;
3. బ్రహ్మ; 4. బుద్ధదేవుడు.
కంఠస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాట; 2. స్తోత్రము;
3. ఇచ్చ.
కంఠసము. సం. వి. ఆ. న. 1. చెప్పట; 2. స్తుతిం
చుట. 3. ఇచ్చించుట.
కకటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. బండి. పుం. 1. రెండు
వేలవలములపరిమాణము; 2. తినాసము.
కకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకనపరిపాలనతోచే
రిన సంవత్సరము; 2. ఒకదేశము; 3. ఒకజాతి.
డు. ఒకరాజు.
కకలము. సం. వి. ఆ. న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్ట;
2. వార; 3. రాగద్రవ్యము. పుం. న. ఖండము.
కకుంఠము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పక్షి; 2. భాస
పక్షి; 3. ఒకదినుకపురుగు.
కకుంతి. సం. వి. ఇ. పుం. పక్షి, పులుగు, కకుంఠము.
కకుంఠము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిచేమని.

కకునము. సం. వి. అ. న. కుభనూచకనిమిక్తము, వలను.
పుం. 1. పక్షి; 2. పక్షినిశేషము.
కకుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లపిచ్చుక. ఇ. పుం.
1. పక్షి; 2. ఒకకరణము; (చూ. కరణము.)
3. దుశ్శోధనునిమేనమామ.
కకులము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యవిశేషము, బేడిస.
కకులాత్మకము. సం. వి. ఆ. పుం. తీగకంటికి.
కకులాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణికి;
2. నీరుపిప్పలికి.
కకులార్థకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుచ్చుమీను.
కకులి. సం. వి. క్. పుం. మత్స్యము, చేప. (రూ.
కకలి.)
కకృత్కరి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏడాదిలోని దూడ,
పత్తము.
కకృత్తు. సం. వి. త్. న. విష్ణు, మలము, పురీషము.
కక్తీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. బలిమి; 2. పార్వతి;
3. చిల్లకోల, 4. ఇచ్చాది; (ఇవి మూడు.—ఇచ్చా
శక్తి, జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి. ఇచ్చాశక్తికి ద్రవ్య
శక్తియనియు పేరు.) 5. ఉత్సాహాది; (ఇవి మూ
డు.—ఉత్సాహము, ప్రభుత్వము, మంత్రము.)
6. సత్వాది. (ఇవి మూడు.—సత్వము, రజస్సు,
తమస్సు.) పుం. వసిష్ఠునికొడుకు.
కక్తిధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి.
కక్తుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శక్తిగలవాడు.
కక్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అలవి, సాధ్యము.
కక్రధనువు. సం. వి. న్. న. (చూ.) ఇంద్రాయుధము.
కక్రపాదపము. సం. వి. ఆ. పుం. దేవదారువు.
కక్రపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్న వెదురుకూర.
కక్రవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుడ్డకాకరీ.
కక్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.
కక్కురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు; (చూ.
ఛందస్సు.) 2. ఏలు; 3. ఒడ్డాణము.
కచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునిభార్య; 2. పిల్లనీవరి.
కచిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుడు, నేల్యుఁడు
కకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చతుర్విధశృంగార
నాయకులలోకొకడు; (చూ. నాయకుడు)
2. మన్యవృత్తుపురుషుడు. విణ. కుత్తికుడు.
కణపర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిదము.
కణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చేపెనము.
కణపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాడుపెనము. (ఇదే
నిలకచ్చెను.)

శకము. సం. వి. అ. న. 1. జేనము; 2. బాణము.

శకనూత్రము. సం. వి. అ. న. జనవారతో నల్లిన పలకాడు.

శతకము. సం. వి. అ. న. నూలుపద్యములుగల గ్రంథము. విణ. నూలుసంఖ్యగలది.

శతకోటి. సం. వి. ఇ. పుం. వజ్రాయుధము.

శతమ్నీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నాలుగుమూరలనిడివి గల యినుపముండకట్టి; 2. కానుగు?

శతద్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. నూలుపాయలై పాతెడి యొకానొకనది. (యాపాంతరము. శితద్రువు.)

శతధృతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. ఇంద్రుడు.

శతవ్రతము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. 1. సెమిలి; 2. దెగ్గరు; 3. వడ్డంగిపిట్ట; 4. రాచిలుక.

శతపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్టకెట్టి; 2. చెవిచూర పాము; 3. కోకటిబండ.

శతపర్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. శుక్రసృజార్య. న్. పుం. ము. 1. వెదురు?; 2. ఒకదినునుచేటున?

శతపర్వక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గటిక?; 2. వస?

శతపుష్ప. సం. వి. అ. స్త్రీ. సదాప?

శతప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. గన్నెరు?

శతభీషము. సం. వి. జ్. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

శతమన్యపు. సం. వి. ఉ. పుం. ఇంద్రుడు.

శతమానము. సం. వి. అ. న. 1. పలము; 2. కర్ణద్వయము; 3. నూటికొలది.

శతము. సం. వి. అ. న. నూలు. వంద.

శతమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీచర?

శతవీర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లగజిక?

శతవేధి. సం. వి. న్. పుం. పుల్లప్రభు?

శతవ్రాద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱపు; 2. వజ్రాయుధము.

శతాంగము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకుపయోగించెడు రథము.

శతానందము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణురథము.

శతానందుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు.

శతారము. సం. వి. అ. న. వజ్రాయుధము.

శతాపరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లపీచర?; 2. శచీదేవి.

శతాన్వయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దసదాప?

శత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పగవాడు; 2. దండె

ప్రతిఘటించువాని దేశమునకు ఆనలిదేశపురాజు. (శ

త్రావిదిరాజమండలము. — శత్రుమిత్రులు, తగ్గిత్రులు, తగ్గిత్రమిత్రులు, పార్శ్వగ్రాహుడు, ఆక్రందనుడు, ఆసాదులీరువురు, మధ్యముడు, ఉగాసీనుడు. వీరు పన్నిద్దరు.)

శవి. సం. వి. ఇ. పుం. శనైశ్చరుడు.

శనివారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవారము. (ఇట్లు మందవారము.) (చూ. వారము.)

శనైశ్చరుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకగ్రహము, శని.

శపథము. సం. వి. అ. పుం. ఓట్టు, శపనము.

శపనము. సం. వి. అ. న. — తై. —

శపింఛే. సం. ప. క్రి. తిట్టు, కాపింఛే.

శఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱములోనగువాని గొరిసె; 2. చెట్టువేరు.

శఘరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎగిసిపడెడు మత్స్యము. (చూ. శఘరము. అ. పుం.)

శబరాలయము. సం. వి. అ. పుం. బోయపల్లె, పక్కణము.

శబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శబరస్త్రీ.

శబరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకులుకట్టుకొని యడవియందుతిరిగెడు బోయవాడు; 2. శివుడు.

శబలము. సం. వి. అ. పుం. చిత్రవర్ణము. విణ. చిత్రవర్ణముగలది.

శబలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మైలవన్నెయావు.

శబ్దగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. చెవి, శ్రోత్రము.

శబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధ్వని; 2. వ్యాకరణశిక్షితమైనమాట.

శబ్దనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శబ్దించువాడు.

శబ్దశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. వ్యాకరణము.

శబ్దించే. సం. అ. క్రి. శబ్దముచేయు, మ్రోయు.

శబ్దితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శబ్దముచేయబడినది.

శమంతకము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుహస్తమునందలిమణి.

శమధము. సం. వి. అ. పుం. కాంతి. డు. మం.

శమనము. సం. వి. అ. న. 1. కాంతి; 2. విధము.

శమనస్వన. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. యమునానది.

శమనుడు. సం. వి. అ. పుం. కాలిడు, యముడు.

శమము. సం. వి. అ. పుం. కామక్రోధాదులారేకయడగియుండుట, కాంతి.

శమలము. సం. వి. అ. న. విష్ణు, పురీషము.

శమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పోమ్మి; 2. పెసలుల్లా
నగువానిపైపాట్లు. విణ. (న్. ఈ. న్.) శమము
గలవాడు.

శమింజే. సం. అ. స్త్రీ. అడగు.

శమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శమించినది.

శమిధాన్యము. సరి. వి. అ. న. మినుములు మొదలైన
కాయధాన్యము.

శమిరము. సం. వి. అ. పుం. నేలపోమ్మి.

శమ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తమిళిల; 2. యజ్ఞ
పాత్రవిశేషము.

శమ్యకము. సం. వి. అ. పుం. తేల, ఆరగ్యధమి.

శమనము. సం. వి. అ. న. 1. శయ్య; 2. నిద్ర;
3. మురతము.

శమనింజే. సం. అ. స్త్రీ. పరుండు, పండుకొను.

శమనీయము. సం. వి. అ. న. శయ్య. విణ. శయ
నింపదగినది.

శమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేయి; 2. శయ్య; 3. పాము.

శయాశుభ్ర. సం. వి. ఈ. పుం. 1. కుక్క; 2. నక్క;

3. పెనుబొమ్మ. విణ. నిదురపోతు.

శయింజే. సం. అ. స్త్రీ. శయనించు. “మమోజ్ఞమ
రాశీకూలత్వములశయించి.” భార. అర. ౫, అ.

శయింజుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిదురపోతు.

శయ్యపు. సం. వి. ఈ. పుం. పెనుబొమ్మ, చాపము.

శయ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పడక; 2. పదగుంపునము;

3. విధము. “ఈశయ్యనలంగెదేల.” వాన. ౪, అ.

శరండము. సం. వి. అ. పుం. 1. (చూ.) సరదు;

2. తొండ. డు. జోదరి.

శరణ్యుడు. సం. వి. న్. పుం. కుమారస్వామి, తెల్లు
చూలి.

శరణము. సం. వి. అ. న. 1. రక్షకము; 2. రక్షణము;

3. గృహము; 4. పథము.

శరణీయుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శరణుచొ
రదగినవాడు, శరణ్యుడు.

శరణు. సం. వి. 1. రక్షకము; “నీవశరణుమాకు నన్య

ధాశరణులులేదు.” భీ. ౪, అ.—2. శరణాగతి;

“శరణవృణాచుచుభీతుల.” భార. అది. ౧,

అ.—3. నమస్కారము. “తే. విధిగృహక్షయ

విక్షేపధిశిశరణు, చిరకృతేక్షావృత్తి పుణ్యరాశిని

లగతి.” అను. ౭, అ. (మొకటి రెండవము

లును సంస్కృతమునందులేవు.) (శరణుమొక్క

దూపాంతరము.)

శరణుచొచ్చు. మి. స. స్త్రీ. శరణాగతినిబొందు. “వ.

శకయవకాంభోజ పారదప్లవాదిదేశంబులరాజు

లు ప్రాణభయార్తులై తత్కులగురుండైన వసిష్ఠు

శరణుచొచ్చిన.” “వ. ప్రాణభయార్తులై శరణు

చొచ్చినవారిని రక్షించుటకంటె బరమధర్మంబు

లేదు.” వి. పు. ౫, అ.

శరణ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు. విణ. శర

ణుచొరదగినవాడు.

శరత్తు. సం. వి. డ్. స్త్రీ. 1. ఒకయుతువు; (చూ.

యుతువు.) 2. సంవత్సరము. (రూ. శరద. అ. స్త్రీ.)

శరధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. అమ్మలపాది.

శరనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. —చై.—

శరభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మింగండ్రమేకము;

2. ఒంటెపిల్ల. డు. ఒకవానరుడు.

శరము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము; 2. తెల్లు;

3. జలము; 4. మోడి పెరుగు. (అడుగు పెరుగు

ద్రవ్యము, నడిమి పెరుగు ఘనము.)

శరవ్యము. సం. వి. అ. న. గుఱి, లక్ష్యము.

శరారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జలపక్షివిశేషము; అడేలు.

శరారువు. సం. విణ. (ఈ.) చేంపునది, మాతుకము.

శరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నడివిశేషము.

శరావము. సం. వి. అ. పుం. న. మూకుడు.

శరాసనము. సం. వి. అ. న. విల్లు, ధనుస్సు, చాపము.

శరీరము. సం. వి. అ. న. దేహము, గాత్రము, మేను.

శరీరి. సం. వి. న్. పుం. జుతువు, మేతాలపు. విణ.

శరీరముకలవాడు.

శర్కర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేక్కర; 2. మొరము;

3. మొరపనేల; 4. పెంచిక; 5. వ్రయ్య; 6. తెపు

లువగ.

శర్కరంకము. సం. వి. అ. పుం. తియ్యనివ్వు.

శర్కరీలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మొరపజొట్టు

గలది. (నేల.)

శర్ధనము. సం. వి. అ. వ. అపానవాయువు విడుచుట.

శర్ధింజే. సం. అ. స్త్రీ. అపానవాయువు విడుచు.

శర్దము. సం. వి. న్. న. సంతోషము. పుం. బ్రాహ్మ

ణులపట్టువులేదు. విణ. సంతోషముకలది.

శర్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. పసుపు; 3. అడుది.

శర్వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గుర్రాచూలి.

శర్వణుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

శలకము. సం. వి. అ. పుం. పాదేవుడు, చెలగము.

శలభము. సం. వి. అ. పుం. పద్మికయందు సంచరించెడు ఒక పురుగు, మిథుర.
 శలము. సం. వి. అ. పుం, న. ఏదుపందిముల్లు. పుం. ఏదుపంది.
 శలలము. సం. వి. అ. న. ఏదుపందిముల్లు. పుం. ఏదుపంది.
 శలలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏదుపందిముల్లు. న్. పుం. ఏదుపంది.
 శలాక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గొడుగులోనగువానికమ్మి. 2. పీటలోనగువానివాయిచెడుకొడుపు; 3. వాగ్గతి; 4. బాణము; 5. ఎముక; 6. ఏదుపంది; 7. మంగళి.
 శలాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకదినమువేరు. విణ. పండనిది. (కాయ.)
 శల్కము. సం. వి. అ. న. 1. ఖండము; 2. నార; 3. చేపమీడిపాలము.
 శల్యకము. సం. వి. అ. పుం. ఎరానావిశేషము, ఆకుప. (చూ. ఆకుప.)
 శల్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఎముక; 2. బాణము; 3. సలక; 4. విషము. పుం, న. 1. మేకు; 2. చిల్లకొల. పుం. 1. ఏదుపంది; 2. మంగళి. డు. ఒకరాజు.
 శల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏదుపంది; 2. సల్లకియొక్కరూపాంతరము.
 శవము. సం. వి. అ. న. జలము. పుం, న. పీనుగు.
 శశకము. సం. వి. అ. పుం. (శశముయొక్క రూపాంతరము.)
 శశధరుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు, శశి.
 శశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుండలు; 2. (చూ.) బోళము; 3. లాడ్డుగి.
 శశాంకుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు, శశి.
 శశాదనము. సం. వి. అ. పుం. డేగ, శేనము.
 శశి. సం. వి. న్. పుం. చంద్రుడు, శశధరుడు.
 శశోర్ధము. సం. వి. అ. న. కుండేటిత్రుప్పటితోనేయబడినకంబరి.
 శమ్మలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చేక్కిలము; 2. బయటిచెవి.
 శమ్మము. సం. వి. అ. న. 1. లేతకసపు; 2. నల్లగతిక. పుం. త్రుతిభావని.
 శసనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునందలి పశువధము, ప్రాక్షణము.
 శస్త్రము. సం. వి. అ. న. కుభము. విణ. 1. కుభకరమైనది; 2. క్షుతింబుచేసినది; 3. శ్రేష్ఠమైనది.

శస్త్రపూర్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. పానశెట్టువాడు. ఆయుధములనుకడుగువాడు. (అనికొండబం.)
 శస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆయుధము; 2. ఇనుము. శస్త్రాజీవుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆయుధములచేత బ్రదుకువాడు, ఆయుధీయుడు.
 శస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చురకత్తి; 2. మాదిగకత్తి. విణ. శస్త్రమునుధరించువాడు.

శా.

శాంఖకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సంకుపూసలలోనగునవిచేసి యమైడువాడు; 2. శంఖమునూడువాడు.
 శాండిల్యము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు? డు. ఒకమని.
 శాంతము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరసము. (చూ. రసము.) విణ. శాంతిబొందినది.
 శాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కామశ్రోధాదిరాహిత్యము, శమము.
 శాంతించే. నం. అ. స్త్రీ. శాంతిబొందు. “మదిశాంతింపక.” నారి. పూ. 3. అ.
 శాంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాయ; 2. రత్తిదేవి.
 శాంభవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. నల్లగతిక? శాకటము. సం. వి. అ. పుం. బండియొద్దు. విణ. బండిది.
 శాకము. సం. వి. అ. న. కూర. (ఇది ఆకు, పువ్వు, కాయలోనగు భేదములచే పది విధములుగలది.) పుం. 1. టేకు?; 2. ఒకద్దీపము; (చూ. దీప్తిపము.) 3. శక్తి.
 శాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పికాచస్త్రీభేదము; 2. పెరుగుతోటకూర.
 శాకునము. సం. వి. అ. పుం. శకునశాస్త్రము. విణ. శకునసంబంధమైనది.
 శాకునికుడు. సం. వి. అ. పుం. పక్షులవేటకాడు, జీవాంతకుడు.
 శాక్రము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దు. “శాక్రరసంఘటలులబెక్కిటింబాడిచి.” నారి. పూ. 2. అ. (సంస్కృతసింఘటుపులయందు ఈపాతమేకనబడుచున్నది.)
 శాక్తికుడు. సం. వి. అ. పుం. శక్తాయుధమునుధరించినవాడు.
 శాక్తుడు. సం. వి. అ. పుం. శక్తిమతప్రవర్తకుడు. శాక్యముని. సం. వి. ఇ. పుం. శాక్యబుద్ధజీవుడు, శాక్యసింహుడు. సం. వి. అ. పుం. —

కాళు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెట్టుకొమ్మ; 2. వేదభాగము; 3. చేయి.

కాళాడుండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అన్యకాభాషాకరుడు.

కాళానగరము. సం. వి. ఆ. న. ఉపనగరము, పేట.

కాళామృగము. సం. వి. ఆ. పుం. కోతి, వానరము.

కాళి. సం. వి. స్త్రీ. పుం. 1. వృక్షము; 2. వేదము;

3. కురక. విణ. అంతర్భాగములుగలది.

కాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. యతులులోనగువారివస్త్రము; 2. దుప్పటి. (రూ. కాటిక. ఆ. స్త్రీ.)

కాశ్యము. సం. వి. ఆ. న. శతత్రయము, కపటము.

కాము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సానతాయి; (రూ. కాటి. ఈ. స్త్రీ.) 2. నాలుగుమామములయొక్క.

కానాతనము. గ్రా. (జానాతనము.) దే. వి. చను

తార్గము, గట్టితనము.

కాణికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సానపెట్టువాడు.

కాణితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సానపెట్టబడినది.

కాశకుంభము. సం. వి. ఆ. న. 1. బంగారు; 2. ఉష్ణ

త్రయము.

కాశము. సం. వి. ఆ. న. సుఖము. (రూ. సాతము.)

విణ. 1. వాడిచేయబడినది; 2. కృశించినది.

కాశోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృశించినకడుపుగల

ఆడది; (కడుపుకృశించియుండుట భాగ్యవశి

లక్షణము.) 2. ఆడది.

కాశ్రవము. సం. వి. ఆ. న. 1. శత్రుత్వము; 2. శత్రు

సమాహము.

కాశ్రవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు, పగవాడు.

కాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. లేతపచ్చిక; 2. అడుగు.

కాద్యలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) లేతపచ్చిక

కలది, కడిమిది. (దేశము.) (రూ. కాద్యలము.)

కానము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వర్ణచ్చేదనసాధనవిశేషము.

కావము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తిట్టు; 2. బిట్టు.

కాపింహ. సం. స. స్త్రీ. శపింయొక్కరూపాంత

రము. “క. కోపంబునజలములుగొని, కాపంబీద

లచియున్న సమయంబున నా భూపాలునివారిం

చెను, కాపింహకయుండనతని సతికాంతమతి.”

ప్ర. ఆ.

కావకము. సం. వి. ఆ. పుం. శిశువు, పిల్ల, మాన.

(మొదటిరూపము కావము.)

కావరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. లాడ్డుగు; 2. శివకృ

తకుంధ్రవిశేషము. విణ. శివరసంబంధమైనది.

కాబ్బము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) శబ్దసంబంధమైనది.

కాబ్బికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శబ్దకాబ్బముకలిగిన

వాడు.

కామనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కాంతి; 2. కామము.

కామాకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఛామలు.

కామిత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. యజ్ఞము; 2. పశు

బంధనము; 3. యజ్ఞపాత్రము.

కారద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి; 2. పార్వతి.

అ. న. ము. పచ్చేపెసరి. పుం. 1. సంవత్సరము;

2. ఏడాదులరండి. విణ. 1. శతర్కాలముందు

బుట్టినది; 2. కొత్తది; 3. ప్రతిభలేనిది.

కారదగాడు. దే. వి. హాస్యగాడు.

కారిది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏడాదులరండి; 2. నీరు

పిప్పిలి.

కారభటము. సం. వి. ఆ. పుం. దినముయొక్క నాలు

గవభాగము. (రూ. దినము.)

కారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము; 2. జ్ఞా

దవుసార; 3. మాయపు. విణ. చిత్రవర్ణముకలది.

కారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గోరువంకపిట్ట; 2. యుద్ధా

ర్థము ఏనుగుమీదపఱచినవల్లము; 3. వర్ణవహర

విశేషము. పుం. జ్ఞాదవుసార.

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గోరువంకపిట్ట; 2. నఖ

క్షతము; 3. వీణలోనగువానివాయింజుకొడుపు.

కారిఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. జ్ఞాదమాడెడుపీట,

నెత్తిపలక.

కారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మామెన.

కారీరము. సం. వి. ఆ. పుం. కంఠస్వరము. విణ. శరీర

సంబంధమైనది.

కార్కరము. సం. వి. ఆ. పుం. పాలనురుగు. విణ.

మొరముగలది. (నెల.)

కార్ణము. సం. వి. ఆ. న. 1. విష్ణువుయొక్కవిల్లు;

2. విల్లు. విణ. శృంగసంబంధమైనది.

కార్ణి. సం. వి. స్త్రీ. పుం. కార్ణమునుధనుస్సుకలవాడు,

విష్ణువు.

కార్దూలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పులి; 2. ఏటిం.

డు. 1. ఒక అనురుడు; 2. (ఉత్తరపదమైనవో)

త్రేఘడు.

కార్వరము. సం. వి. ఆ. న. కటికిరీగటి. విణ. కేంపునది.

కార్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాత్రి. క. పుం. ఒక సం

వత్సరము. (రూ. సంవత్సరము.)

కాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇల్లు; 2. ఇంటియందుకొం
తభాగము; 3. పెనుగొప్ప. అ. పుం. ము. వేగము
గాఢాయెడు మత్స్యము.

కాలి. సం. అవ. క్. ఒక ప్రత్యయము. (బుద్ధికాలి.
మొ.) వి. ఇ. పుం. 1. వరి; 2. గంధమాద్వాలము.

కాలికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సాలెవాడు.

కాలిహారము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱము. డు.
ఒక సిద్ధాంతు.

కాలినడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దిట్టతనములేని
వాడు, అధృష్టుడు.

కాలాకము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర మొదలగువాని
దుంప; 2. జౌజికాయ.

కాలారము. సం. వి. ఆ. పుం. కప్ప. (రూ. సాలారము.)

కాలేయము. సం. వి. ఆ. పుం. సదాపశి. విణ. ఎరిపం
డునది. (పాలము.)

కాలలి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. బూరుగు; 2. ఒక
దీప్తవము. (చూ. దీప్తవము.) (రూ. శల్లి.)

కాశ్యతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నాశములేనిది,
స్థిరమైనది.

కాఘ్రికము. సం. వి. ఆ. న. చేక్కిలములనమూహము.

కాఘ్రిలుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మాంసము
తినవాడు.

కాసకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కానించువాడు.

కాసనము. సం. వి. ఆ. న. 1. రాజా తాన దానము
చేసినభూమిపై ప్రాసీయించిన కాలు; 2. అజ్ఞు;
3. శిశింతుట; 4. శాస్త్రము.

కాసింఁ. సం. స. క్రి. 1. అజ్ఞాపించు; 2. శిశింతు.

కాస్త. సం. వి. ఋ. పుం. బుద్ధదేవుడు. విణ. కాసిం
చువాడు.

కాస్తీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాసనము, శిక్ష.

కాస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. నియమనగ్రంథము. (ఇవి
యాలు.—తర్కము, వ్యాకరణము, ధర్మము, మి
మాంస, వైద్యము, జ్యోతిషము.) విణ. శస్త్రము
వలనఁగలిగినది.

కాస్త్రనిడుడు. సం. విణ. (ద్.) కాస్త్రములేలిన
వాడు.

కాస్త్రీ. సం. వి. క్. పుం. —పై—

కాస్త్రీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాస్త్రసంబంధ
మైనది.

కాస్త్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాసింపడగినది.

శి.

శింఘాణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇనుపచిక్కిన;
2. చీమిడి; 3. కాపచాత్రము. (రూ. సింహ
ణము.)

శింజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వింటినారిమ్రోత; 2. అం
దెమ్రోత.

శింజానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శింజయనుధ్వనిగలది.

శింజితము. సం. వి. ఆ. న. భూషణములమ్రోత.

శింజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వింటినారి; 2. కాలియందె.

శింబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెసలులోనగువానివైపాట్లు.
(రూ. సింబ.)

శింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తంబతీగ.

శింబికము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లపెసలు.

శింకుప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇరుగుడు? (రూ. శింశప.)

శింకుమారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మొసలి; 2. నీరుకొడి.

శిక్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. కాపడియట్టి; 2. ఉట్టి.

శిక్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉట్టియందుంచ
బడినది.

శిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మడంగములలోకొకటి; (చూ.
అంగము.) 2. శిశింతుట; 3. విద్యాభ్యాసము.

శిక్షింఁ. సం. స. క్రి. శిక్షచేయు.

శిక్షితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శిక్షింపబడి
నవాడు; 2. నేర్పరి.

శిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సిగ; 2. నెమిలిసిగ; 3. నెగ;
4. కొన; 5. ఉడ; 6. కొవ్వు; 7. తలీగట్ట; 8.
కిరణము.

శిఖండకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పిల్లజాట్టు; 2. నెమిలి
పురి.

శిఖండము. సం. వి. ఆ. పుం. నెమిలిపురి, శిఖండకము.

శిఖండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమొల్లి. 1. క్. పుం.
1. గుప్తద్యున్ననియన్న; 2. నెమిలి; 3. నెమిలి
పురి; 4. కొడి; 5. బాణము.

శిఖరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. కొండకొన; 2. చె
ట్టుకొన; 3. మంచపుకొడుకొన; 4. కొన; 5. కత్తి;
6. చండినదానివుపిక్కువంటి కొంపుతునక; 7. కొలా
విశేషము; 8. అభినయహస్తవిశేషము.

శిఖరి. సం. వి. క్. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. ఉత్త
రేను.

శిఖరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) 1. సిగరి; 2. వృత్త
విశేషము; 3. ఉత్తమస్త్రీ; 4. రోమాని; 5. మల్లె.

శిఖాశయము. సం. వి. ఉ. పుం. దీపస్తంభము.

శిఖావంతుడు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్ని, వైశ్యావదడు.

శిఖావశము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలి, మయూరము.

శిఖి. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అగ్ని, 2. నెమిలి, 3. శోడి,

4. చెట్టు; 5. శేతుగ్రహము; 6. బాణము,

7. ఎడ్డు. విణ. సిగగలవాడు.

శిఖిముఖి. సం. వి. ఉ. పుం. చెకుముకితాయి.

శిఖిగ్రీవము. సం. వి. అ. న. మయిలుకుత్తము.

శిఖివాహుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమా-స్వామి.

శిశ్రుజము. సం. వి. అ. న. మునగవిత్తు.

శిశ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మునగి, 2. కూర

శిశ్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శిశ్రువుయొక్క రూపాంతరము.

శిశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వాడియైనది, 2. బక్కయైనది.

శిశకూకము. సం. వి. అ. పుం. యవధాన్యము.

శిశసారకము. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మికి.

శిశి. సం. విణ. (ఇ.) 1. తెల్లనిది, 2. నల్లనిది.

శిశికంఠుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, కఠకంఠుడు. (శిశికంఠము = కూకురుగుడ్డంగి.)

శిశిలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సుధులుపలినది శ్లథము.

శిశిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) చేకొలుజ్జే.

శిశివిష్టుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్టువు, 2. శివుడు, 3. బట్టతలవాడు, 4. కుష్మరముగలవాడు.

శిశు. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఊడ; 2. పడుగొప్పు, 3. తామరదుంప, 4. మాంసి, 5. ఏలు.

శిశి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హింసించెడిపశువు, 2. ఒక చక్రవర్తి.

శిశి. సం. వి. అ. స్త్రీ. యావ్యయానము, పల్లకి.

శిశిరము. సం. వి. అ. న. దండుదిడినచోటు, వేలము.

శిశి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నరము; 2. ఈశ. అ. పుం. ము. 1. తల; 2. వీపులితేరు.

శిశి. సం. వి. ఉ. న. 1. తల; 2. శిఖరము; 3. నీ సాగ్రము; 4. ప్రధానము. (రూపాంతరములు. శిశి, శిశి.)

శిశిపానీయము. సం. స. స్త్రీ. తలయందుధరించు.

“చ. శిశిమే, య్యవదనవాగుండియ్యగగ్గ శాంబలియైబలబాడి, శేగై, కొనిశిశిపానీయము.” చంద్రి. ౧, అ.

శిశి. సం. వి. అ. న. శిశిస్తానము, బొమిడికము.

శిశి. సం. వి. అ. న. — 2. — (చూ. శిశిస్తానము.)

శిశి. సం. వి. అ. పుం. స్నానాదిసంస్కారము చేత గరగరియైన తలవెండ్రుక.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. (అ. అ. అ.) లావునరములు గలవాడు.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. దిరిసెనము.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. చంద్రకాల, సజ్జే.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. తలవెండ్రుక, శిశిరహము.

శిశి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మేడ, కంధర.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. తలవెండ్రుక శిశిరము.

శిశి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తాయి, 2. కడపక్కింది ప్రొక్కడుగొప్పి, 3. నెలయేలు. అ. న. ము. శిశిశిశిసినముల్లయందు జాతీపడిన వెన్నులోన గువాని యేటికొని బ్రదుకుట. (చూ. నెలము.)

శిశి. సం. వి. అ. పుం. నీలాశక్తు.

శిశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గురిగింజ.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పాత్రము.

శిశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడుపట్ట, గంహాపది.

శిశి. సం. వి. అ. న. అరటిపువ్వు. పుం. పుట్ట గొడుగు.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. కుమ్మెద.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. కొండ, పర్వతము.

శిశి. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరపువ్వుయొక్కలో నగు శిల్పిలపని; 2. సృష్టికరవాద్యాదిచతుష్టయ బాహ్యక్రియలు; 3. అలింగనాదిచతుష్టయ భ్యంతరక్రియలు.

శిశి. సం. వి. ఉ. పుం. పట్లంగిలోనగువాడు. (విశేషము. — పట్లంగి, సారె, మంగలి, చాకలి, మచ్చి.) విణ. శిశికారుడు.

శిశి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పావ్యతి; 2. నక్క; 3. ఉసిరిక; 4. నేలయినెరిక; 5. కరక; 6. జెచ్చి.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. 1. కుభము; 2. కుభము; 3. జలము. పుం. 1. వేడము; 2. మోక్షము; 3. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 4. తియ్యకూమిడి; 5. నూనెదోస; 6. గుగ్గిలపుకెట్టు, 7. మేకు. విణ. కుభకరము.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. (అ. అ. అ.) కుభకరము.

శిశి. సం. వి. అ. పుం. 1. పశులగట్టుకూటము; 2. మేకు.

శివతాత. సం. వి. వి. (ఇ.) శివకరుడు.
శివమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకపుష్పము?;
2. మోదన?.

శివుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఈశ్వరుడు, ముక్కంటి.
శిరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఒకఋతువు. (చూ.
ఋతువు.) పుం. చల్లన. వి. చల్లనిది.

శిశుకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శిశువు; 2. ఉలుచే
మీను; 3. మొసలి.

శిశువు. సం. వి. ఉ. పుం. విడ్డ, పిల్ల.
శిశ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. మగగుటీ.

శిశ్విదానడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) 1. సదాచా
రుడు; 2. దురాచారుడు.

శిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ, ఆసతి, శాసనము.

శిష్టాడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) 'స' వాచారసంప
న్నుడు; 2. విధేయుడు; 3. అజ్ఞాపింపబడిన
వాడు.

శిష్టాడు. సం. వి. ఆ. పుం. విద్యకొఱకు దిగ్గజజేరి
సేవచేయుచు శిషింపబడువాడు, చేట్టు.

శి.

శీకరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కుంభర; 2. వీనగు
తొండము చివరయందువుట్టెడు మదము. (చూ.
మదము.)

శీఘ్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. నీటిపట్టివేరు; 2. బండి
కంటియాకు. క్రి. వి. త్వరితముగ. వి. వడిగలది.

శీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగటిచాలు. ఆ. న. ము.
చల్లన. పుం. 1. శ్రుబ్ధి; 2. విరిగి. వి. 1. చేల్ల
నిది; 2. అలసమైనది.

శీతము. సం. వి. ఆ. పుం. చేలికాలము.

శీతకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రుడు, చేలివే
లగు. (ఇట్లు శీతభానుడు, శీతమయూఖుడు,
శీతాంకుడు. మొ.)

శీతకుడు. సం. వి. (అ. ఈ. ఆ.) సోమరి.

శీతనగము. సం. వి. ఆ. పుం. హిమవత్సర్వతము,
వలిమల.

శీతభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. మల్లె.

శీతలము. సం. వి. ఆ. న. 1. పర్వతధాతువిశేషము;
2. చందనము. పుం. సోమిదము? (ఇది యీ
యార్థమునందు ఆకారాంతస్థిలింగమునగు.) వి. వి.
చేల్లనిది.

శీతశివము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇందువ్వు; 2. జాతు
త్వ. పుం. 1. శిష్టి; 2. అదవినదాచి. (ఈ
యర్థమునంది ఆకారాంతస్థిలింగమునగు.)

శీధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పక్ష్యమైనచేఱకురస
మునజేసినకల్లు; 2. ఏనుగుకన్నులయందువుట్టె
డుమదము. (చూ. మదము.)

శీర్షము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) 1. సడలినది; 2. సన్న
గిల్లినది.

శీర్షకము. సం. వి. ఆ. న. శిరస్థానము, శిరీటము.

శీర్షచ్చేద్యుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) తలకొట్టె
దగినవాడు.

శీర్షణ్యము. సం. వి. ఆ. న. శిరస్థానము. పుం. స్నా
నాదిసంస్కారముచేత గరిగివెళ్లవెండ్రుక.

శీర్షము. సం. వి. ఆ. న. తల, శిరము, మార్గము.

శీలనము. సం. వి. ఆ. న. దివ్యప్రబంధములపరిశ్ర.

శీలము. సం. వి. ఆ. న. 1. స్వభావము; 2. మంచినడత.

శీలింపే. సం. ఆ. క్రి. 1. వాడుకపఱచు; హరి. పూ.
౯, ఆ. - 2. పరిశీలించు. జై. ౪, ఆ.

శు.

శుం. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహాపదము, సాంటి.

శుంతుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) మూఢుడు.
(చూ. శుంతు.)

శుండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తొండము; 2. కల్లు;
3. కల్లుత్రాగడియెల్లు; 4. నీరేసుగు; 5. ఉత్తై;
6. శిశ్య.

శుండాలుము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, గజము.

శుంభము. సం. వి. ఆ. న. త్రాడు. ఒక అనురుడు.

శుకతుండము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశే
షము. (చూపుడువ్రేలిని కనుబొమ్మవలెనంది
బొట్టనవ్రేలుగూర్చి యంగురపువ్రేలునట్లనంది
నడిమివ్రేలును జటికెన వ్రేలు నున్నతొన్నత
ములుగాబట్టినది.)

శుకవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అగినె?; 2. దుం
డిగము?.

శుకము. సం. వి. ఆ. న. మాచి? పుం. 1. చిలుక;
(పెంపుడుచిలుకపాంతుము.) 2. దిరిగెనము?.

శు. 1. వ్యాధినికొడుకు; 2. రామనిమంత్ర.

శుకవాహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మున్నగుడు, పచ్చ
వార్వపుతోడు.

శుక్లు. సం. వి. చ. స్త్రీ. శోకము, మగవు.

కుక్రము. సం. వి. అ. న. 1. (చూ.) పులికడుగు;
2. మాంసము. పుం. పులుగు. విరా. 1. పుల్లనిది;
3. పరుగు మైనది; 3. పరిశ్రమైనది.

కుక్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముక్తేపుచిప్ప; 2. శంఖ
ము; 3. నర్తనల్ల; 4. పుష్టిపంచిక; 5. ఏనుఁ
గుజేలగ; 6. గుట్టపునుడి; 7. శేత్రరోగము;
8. నఖమనుగంధ ద్రవ్యము.

కుక్రిమంతము. సం. వి. ఓ. పుం. ఒక కులపర్యతము.
(చూ. కులపర్యతము.)

కుక్రము. సం. వి. అ. న. 1. కేతన్ను; 2. కంటిపు
పు. పుం. క్షేప్తమాసము.

కుక్రలుండు. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) వీర్యవృద్ధిగల
వాడు.

కుక్రవారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవారము. (ఇట్లు
భృగువారము. చూ. వారము.)

కుక్రశిష్యుండు. సం. వి. అ. పుం. అనురుండు,
దైత్యుండు.

కుక్రుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. భార్గవుండు; 2. అగ్ని.

కుక్ల. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్స
రము.) న. ము. వెండి. పుం. 1. తెలుపు; 2. (చూ
సమునందు) పూర్వపక్షము. విరా. తెల్లనిది.

కుచి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఉపధాకుర్చు
డయినమంత్రి; 3. శృంగారరసము; 4. గ్రీష్మ
ముతువు; 5. క్షేప్తమాసము; 6. అపాధమాసము;
7. తెలుపు. విరా. 1. తెల్లనిది; 2. పరిశుద్ధమైనది;
3. అనుపపాతమైనది.

కుద్దము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. విరా. 1. తెల్ల
నిది; 2. పరిశుద్ధమైనది; 3. దోషములేనిది;
4. కేవలము.

కుద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము;
2. అంతఃపుర స్త్రీ; 3. రాజయొక్క యేకాంతస్థ
లము; 4. వెనుకటి తొట్టికట్టు.

కుద్ది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శోధనము; 2. మార్జనము.

కునకము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క. డు. ఒకానొకమని.

కుని. సం. వి. ఇ. పుం. కుక్క. ఈ. స్త్రీ. ఆడుకుక్క.

కునీరము. సం. వి. అ. పుం. ఆడుకుక్కలసమానము.

కుభంయువు. సం. విరా. (ఉ.) కుభమతోగూడు
కొన్నవాడు.

కుభకృత్త. సం. వి. ఓ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ.
సంవత్సరము.)

కుభదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాయువుదిక్కునందలి
ఆడేనుగు. విరా. కేక్కునివండ్లుగలది.

కుభము. సం. వి. అ. న. మంగళము. పుం. 1. ఒక
గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 2. ఏడవ
త్తులపొడుగును తొమ్మిదియర్తుల నిడుపును
పదియర్తుల వెడలుపునుగలయేనుగు. (ఇది
తేమకరము.) విరా. మంగళకరమైనది.

కుభ్రము. సం. వి. అ. న. ఆభ్రకము. పుం. 1. తె
లుపు; 2. ఒక గ్రహయోగము (చూ. యోగము.)
విరా. 1. తెల్లనిది; 2. ప్రకాశించునది.

కుభ్రంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుండు.

కుల్కము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నుకము;
2. ఉంకువ, 3. నేత్యకిచ్చెడురోయి.

కుల్మము. సం. వి. అ. న. 1. రాగి; 2. త్రాడు.

కుక్రూవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వినిచ్చు; 2. సేన,
3. చెప్పట.

కుక్రూపకుడు. సం. వి. అ. పుం. కుక్రూపచేయు
వాడు.

కుమ్మము. సం. వి. అ. న. వంటచేయు. విరా. 1. ఎం
డినది; 2. కేవలము; (కుమ్మక పనాసము.) 3. వట్టి.
(కుమ్మకపచారము.)

కుమ్మింఁచే. సం. అ. క్రి. 1. ఇంకు; 2. ఎండు.

కుమ్మిభవించే. సం. అ. క్రి. — పై. — “సారిది
సంభోనిధుతో కుమ్మిభవించిన.” హాశ్వ. ౧, అ.

కుష్మము. సం. వి. అ. న. 1. బలిమి; 2. తేజస్సు.
న. పుం. నివృ.

కురూ.

కురూకకీటము. సం. వి. అ. పుం. గొంగరిపురుగు. కందు
రీగ. (అనికొందలు.) నల్లతేలు. (అనికొందలు.)

కురూకధాన్యము. సం. వి. అ. న. యవలులోనగునది.

కురూకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. తేలుకొండి; 2. పరి
ముల్లు; 3. కనికరము.

కురూకలము. సం. వి. అ. పుం. శిశింపలబడని దుష్ట
శవము.

కురూకెంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూలగొండి, కందూరీ.

కురూద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కురూద్రాశిస్త్రీ.

కురూద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కురూద్రినిభార్య.

కురూద్రుండు. సం. వి. అ. పుం. నాలవజాతివాడు.

కురూవారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్కయొక్క
పాలు; 2. పాముయొక్క గుడ్డు.

శూన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మల్లె? ఆ. న. ము. శున్న.
విణ. పాడు.

శూరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూరుడు; 2. ఒక
యాడవుడు. విణ. 1. యుద్ధమునకు భయపడని
వాడు; 2. ప్రాధుడు.

శూర్మణు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకరాక్షసి, చుప్పువాక.
శూర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. చేట; 2. చెండు
ముంతలకొలది.

శూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొట్టు; 2. వేశ్య. ఆ. న.
ము. అవుకము. పుం. న. 1. ముమ్మెనవాలు;
2. ఇనుపసలాక; 3. తోగవిశేషము; 4. ఒక
గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 5. చోవు;
6. టెక్కుము.

శూలపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుడు. ముమ్మెనవా
లుదాలువు.

శూలాకృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఇనుపసలా
కయందుగ్రుచ్చి పక్కముచేసినది. (కణుకుట్టు.)

శూలి. సం. వి. వ. పుం. శివుడు. ముమ్మెనవాలుదా
లువు. విణ. 1. శూలాయుధము ధరించినవాడు;
2. శూలతోగముగలవాడు.

శూల్కము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (చూ.) శూలా
కృతము.

శృ.

శృంఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. న. ము. 1. మగ
వాని మొలనూలు; 2. ఏనుగుకాలిసంకెల;
3. సంకెల.

శృంఖలకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాళ్లకు బొండ్లకొ
య్యవేసిన ఒంటెపిల్ల.

శృంఖలితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంకెలవేయ
బడినది.

శృంగశేరుము. సం. వి. ఆ. న. అల్లము, అర్ధకము.

శృంగము. సం. వి. ఆ. న. 1. కొమ్ము; 2. కొండకొ
మ్ము; 3. బుట్టలకొమ్ము; 4. గుఱురు; 5. దొరతన
ము; 6. ప్రాధాన్యము. పుం. జీవకమను గంధ
ద్రవ్యము.

శృంగాలకము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) చదుకము.
పుం. పరికెగడ్డ.

శృంగారము. సం. వి. ఆ. న. 1. గండవోడి; 2. లవం
గపుణువు; 3. సిందూరము. పుం. 1. నవరసము

లలో మొదటిది; (చూ. రసము.) 2. ఏనుగుఅలం
కారము; 3. అలంకారము; 4. శుభ్రము.

శృంగారయోని. సం. వి. ఇ. పుం. మున్నభుడు.
శృంగారవనము. సం. వి. ఆ. న. ఉద్యానవనము,
వోట.

శృంగారి. సం. వి. వ. పుం. 1. విటుడు; 2. ఏనుగు;
3. పోత్రుడు. విణ. శృంగారముగలవాడు.

శృంగారింజే. సం. స. క్రి. అలంకరించు, కైసేయు.

శృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అతివస; 2. పావ
మీను; 3. కడియములోనగు భూషణరూపమైన
బంగారు. వ. పుం. 1. ఏనుగు; 2. కొండ;
3. మ్రాసు; 4. పుష్పభుజియోవధి. విణ.
కొమ్మగలది.

శృంగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు, గోవు, సారథ్యి.
శృంగికనకము. సం. వి. ఆ. న. కడియములోనగు భూ
షణరూపమైనబంగారు. (రూ. శృంగికనకము.)
శృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాంచబడినది.
(పాలునెయ్యిలో నగునది.)

శే.

శేఖరము. సం. వి. ఆ. పుం. సిగదండ, బాసికదండ.
(అని కొందఱు.)

శేఖరింజే. సం. ఆ. క్రి. గొప్పవడు. “ఎ, గీ. రీతిచెడుఁ
గానిమఱిశేఖరింపలేడు.” పంచ. నా. ౧, ఆ.

శేఫము. సం. వి. ఆ. పుం. వ. న. మగగుటి.

శేఫాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లవావిలి.

శేముషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధి, మతి, మనీష.

శేలువు. సం. వి. ఉ. పుం. క్షేప్తాతకము, విరిగి.

శేవధి. సం. వి. ఇ. పుం. నిధి. (రూ. సేవధి.)

శేష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అనుగ్రహించియచ్చిన అక్ష
రలులోనగునది; 2. అనుగ్రహించి అక్షరలులో
నగువానినిచ్చుట. ఆ. పుం. న. మిగులు. పుం.
వధము.

శేషశయనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శేషుడేశయ్యగాఁ
గలవాడు, విష్ణువు.

శేషాచలము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరుమల. (ఇట్లు శేష
తైలము, శేషాద్రి. ము.)

శేషి. సం. వి. వ. పుం. అంకి, సర్వజనసంరక్షకుడైన
శ్రీమన్నారాయణుడు.

శేషింజే. సం. ఆ. క్రి. మిగతయగు, మిగులు.

శేషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సహస్ర ఫణములగల
సర్పరాజు; 2. బలరాముడు.

శ్రీ.

శ్రీమండు. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రీత్రగచదువవారం
భించిన శిష్యుడు.

శ్రీభరికము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రీత్రరేను?

శ్రీర్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. వేలు; 2. పాలు.

శ్రీధిల్యము. సం. వి. ఆ. న. శిథిలత, శిథిలత్వము. (చూ.
శిథిలము.)

శ్రీనేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సాత్వకి.

శ్రీవికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బోయి, బెస్త.

శ్రీలభ్యుడు. సం. వి. న్. పుం. శివుడు, గట్టుమిలు
కాడు.

శ్రేలము. సం. వి. ఆ. న. 1. రసాంజనము; 2. జాపువ్వు.
పుం. శౌండ.

శ్రేలాలి. సం. వి. న్. పుం. నట్టువుడు, శ్రేలూడు.

శ్రేలూషము. సం. వి. ఆ. పుం. మారేడు, బిల్వము?

శ్రేలూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అటకత్తె, నట్టుపురాలు.

శ్రేలూషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అటకాడు, నట్టువుడు.

శ్రేలేయము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇందువ్వు; 2. ముర

యనెడు గంధద్రవ్యము; 3. జాపువ్వు? పుం.

శ్రేటి విణ. జాతిలో సరియైనది.

శ్రేవము. సం. వి. ఆ. న. శివుడే దేవుడనెడు ఒకమత

ము (చూ. మతము.) విణ. శివసంబంధమైనది.

శ్రేవలము. సం. వి. ఆ. న. 1. నీటిపాచి; (రూ. శేవల

ము.) 2. పద్మకామము?

శ్రేవలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏలు, నది, తడిని, ధని.

శ్రేవాలము. సం. వి. ఆ. న. నీటిపాచి. (శ్రేవలము

యొక్కరూపాంతరము.)

శ్రేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివభక్తుడు.

శ్రేవము. సం. వి. ఆ. న. 1. శిశుత్వము; 2. బాల్యము.

శ్రేష్ఠోపాధ్యాయక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శిష్ఠోపాధ్యాయులనను.

శో.

శోంకి. గ్రా. వి. కుంకి గ్రామ్యరూపము. (శ్రీ.
సాంజి.)

శో.

శోకము. సం. వి. ఆ. పుం. పుత్రమరణాదిదుఃఖము

చేత తపించుట, వగవు.

శోకింజే. సం. ఆ. క్రి. పుత్రమరణాదిదుఃఖముచేత

తపించు, వగడు.

శోచనము. సం. వి. ఆ. న. శోకించుట, వగచుట.

శోచనీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (చూ.) శోచ్యము.

శోచితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) — శ్రీ. —

శోచిష్మీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్ని, జ్వలనుడు.

శోచిన్యు. సం. వి. న్. న. నూర్యకిరణము, వెలుగు.

శోచ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శోకింపఁదగినది.

శోణకము. సం. వి. ఆ. పుం. దుండిగము, కుకనానము?

శోణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎఱుపు; 2. ఎఱ్ఱని

గుఱ్ఱము; 3. నదవిశేషము; 4. నివ్వు; 5. దుండి

గము? విణ. ఎఱ్ఱనిది.

శోణరత్నము. సం. వి. ఆ. న. కంపు, పద్మరాగము.

శోణితము. సం. వి. ఆ. న. రక్తము, రుధిరము, శైత్తరు.

శోణిము. సం. వి. న్. పుం. ఎఱుపు. (రూ. శోణిము.)

శోధము. సం. వి. ఆ. పుం. వాత్రురోగము, శోఫ.

శోధకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శోధించువాడు.

శోధనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుద్ధిచేయుట; 2. పరి

ష్కరించుట; 3. వెదకుట; 4. విష్ట.

శోధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చీపురుకట్ట, సమార్థని.

శోధింజే. సం. స. క్రి. 1. (కడుగులలోనగువానిచే)

కుద్ధిచేయు; 2. పరిష్కరించు; 3. వెదకు.

శోధితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శోధింపఁబడినది.

శోధ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శోధింపఁదగినది.

శోఫ. సం. వి. ఆ. పుం. వాత్రురోగము, శోధము.

శోఫఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గరితేరు?

శోభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వస్త్రభూషణాది ప్రయు

క్తమైనకాంతి; 2. కాంతి; 3. ఇచ్చ.

శోభకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఒకసంవత్సరము.

(చూ. సంవత్సరము.)

శోభనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక గ్రహయోగము.

(చూ. యోగము.) విణ. కుందరము.

శోభాంజనము. సం. వి. ఆ. పుం. మునగ, శిశువు?

శోభింజే. సం. ఆ. క్రి. ప్రకాశించు. (రూ. శోభిల్లు.)

శోభితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రకాశమొందినది.

శోపణము. సం. వి. ఆ. న. శోషిల్లుట, పుం. మున్న

ధునిబాణములలో శోకటి. (చూ. బాణము.)

శోపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శోఫరోగము;

2. శ్మయరోగము; 3. శోషిల్లుట.

శోపింజే. సం. ఆ. క్రి. 1. ఇంకు; 2. ఎండు. (రూ.

శోషిల్లు.)

శా.

కౌంత్యము. సం. వి. అ. న. కుంతర్వము, మూఢత్వము.
కొండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలిచెట్టు.
కొండికుడు. సం. వి. అ. పుం. (మా.) కల్లులివాడు.
కొండుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కల్లుత్రాగుడు
లోనగువానిచేత ముట్టినినవాడు.

కొకము. సం. వి. అ. న. కుకసమాసము.
కొక్కిరేయము. సం. వి. అ. న. ముత్త్యము.
కొక్కిరేయము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.
కొక్కిరము. సం. వి. అ. న. 1. కుక్కుభావము; 2. కుక్కుకర్తము.
కొచము. సం. వి. అ. న. కుచిత, కుచిత్యము, వైర్లయము.
కొడ్డోదని. సం. వి. ఇ. పుం. కొక్కబుద్ధుడేవుడు.
కొరి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, కృష్ణుడు, కెన్నుడు.
కొర్యము. సం. వి. అ. న. 1. కూరత్వము; (మా.
కూరుడు.) 2. ప్రాధిముము.

కొల్మికుడు. సం. వి. అ. పుం. కుల్కాధ్యక్షుడు.
కొల్మికుడు. సం. వి. అ. పుం. రాగినిపవాడు.
కొమ్మలము. సం. వి. అ. పుం. ఎండినమాంసముయొ
క్క టెల.

కొమ్మలడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) ఎండినమాం
సము తినవాడు.

కొప్పి.

కొప్పితము. సం. వి. అ. పుం. జలాదిధార, కాలుట.
(అని కొందఱు.)

శ్ర.

శ్రకానము. సం. వి. అ. న. కిలికిమిట్ట, పిత్తవసము.
శ్రక్రువు. సం. వి. ఈ. న. గడ్డము, మోసమును.

శ్యా.

శ్యామ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. యౌవనమధ్యస్థురాలు;
2. యౌవన; 3. నల్లపీచ్చుక; 4. రేయి; 5. నల్లతెగడక;
6. నీలి; 7. ప్రేంకము; 8. బావంజి; 9. మామెన; 1. అ. న. ము. 1. ఇందువ్వు; 2. మిరియ
ము. పుం. 1. అకుపకుపు; 2. నలుపు; 3. మట్టు;
4. కొయిల; 5. బొడ్డివార; 6. ప్రయాగయందలి
ముట్టి; 7. వి. 1. అకుపచ్చనిది; 2. నల్లనిది.

శ్యామలము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలుపు; 2. రావి;
వి. నల్లనిది.

శ్యామకము. సం. వి. అ. పుం. కృణధాన్యవిశేషము,
శోమలు.

శ్యామిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చీకటి; 2. కండు.
శ్యావము. సం. వి. అ. పుం. కొరియెన్న. వి. కొరి
వన్నెగలది.

శ్యే.

శ్యేతము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. వి. తెల్లనిది.
శ్యేనము. సం. వి. అ. పుం. 1. డేగ; 2. తెలుపు.

శ్యో.

శ్యోనాకము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము? (యా.
శోనకము.)

శ్ర.

శ్రద్ధధానుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) శ్రద్ధగలవాడు.
శ్రధనము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. కూర్పు; 3. విడుపు.
శ్రద్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆక్కరి; 2. ఆసక్తి.
శ్రద్ధాకుపు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేవిట్లగల ఆడుది.
వి. శ్రద్ధగలది.

శ్రమణుడు. సం. వి. అ. పుం. యతివిశేషము. వి.
నింద్యజీవనముకలవాడు.

శ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలసట; 2. అలవాటు;
“శ్రమమునకైయేను సకలాంబకంబు లెక్కుడు
వెసనేయ.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. — 3. (దేవాదా
ర్థమునకై చేసేడు) సాము.

శ్రయణము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయించుట.

శ్రవణము. సం. వి. అ. న. 1. చెవి; 2. వినికిడి. అ.
పుం. అ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. (మా. నక్షత్రము.)

శ్రవణీయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) వివదగినది.
(సం. శ్రవణీయమనియు.)

శ్రవము. సం. వి. అ. పుం. న. న. చెవి, శ్రోత్రము.

శ్రవిష్ట. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధనిష్ఠానక్షత్రము.

శ్రా.

శ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఊట, విక్రాంతి.

శ్రాంతుడు. సం. వి. అ. పుం. యతి. వి. శాంతి;
బొందినవాడు.

శ్రాణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాపుడుగంజి. వి.
1. కాచబడినది; 2. పక్వమైనది.

శ్రాద్ధదేవుడు. సం. వి. అ. పుం. యమాడు.

శ్రాద్ధము. సం. వి. అ. న. కాలపాత్ర నియములతో
తేజేసేడు శాస్త్రవోదితపితృకర్తము. (దీని విశేష
ములు.—అగ్నియము, సాత్వికము, సంప్రేమ
ము, మానీకము.) వి. శ్రద్ధవోదనది.

శ్రీసంబంధమైనది.

ప్రవచికము. సం. వి. అ. పుం. ప్రవచికము.
ప్రవచికము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) వివరమునది.

శ్రీ
శ్రీమంతుడు. సం. వి. 1. ఆ శ్రీమంతుడు; 2. నేమిమంతుడు.

(2)

శ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మీ; 2. సంపద; 3. ఐశ్వర్యము; 4. తి. వర్ణము; 5. పుష్టి; 6. శోభ; 7. అలంకరణము; 8. శ్రీ; 9. బుద్ధి; 10. సుస్వతి; 11. విషము; 12. ఉపకరణము; 13. మారణము.

ఒక రాగము.

శ్రీ కరుణుడు. సం. వి. అ. పు. శ్రీ పుణ్యం, కలకంఠుడు.
శ్రీ కరుణుడు. సా. వి. (అ. ఈ. అ.) 1. సంపత్క
రుణుడు; శ్రీ రాఘవాదువాడు.

శ్రీకార్యము. సం. వి. అ. న. గుడిపారుపత్రము. “నీ.
శ్రీకార్య పగులగాంచినలేచిమ్రొక్కనం జలి
కిందుడైననక్కొల్లవుగోర.” ఆము. ౧, ఆ.

శ్రీఘండము. సం. వి. ఆ. పుం, న. చందనము.
 శ్రీఘనము. సం. వి. ఆ. న. మీరడపెరుగు.
 శ్రీఘనము. సం. వి. ఆ. పుం. బుద్ధదేవుడు.
 శ్రీమూర్తిము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) తిరుమార్గము.
 శ్రీతాళము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదినముతాళిచెట్టు.
 శ్రీయడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుబేరుడు, వైడితీడు.
 శ్రీధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. బుద్ధ
 దేవుడు.

శ్రీనివాసుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. వేంక
టేశ్వరుడు.

క్రీ. పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. రాజు.
క్రీ. పద్మము. సం. వి. అ. న. 1. నెల్లి; 2. తామర.
పుం. మారేడు.

శ్రీ సర్వ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుమ్మడు? 2. పేకు?.
 శ్రీ సర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుమ్మడు, కుముదిక?.
 శ్రీ పుణ్య. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుడు, సిరి
 చూరి.

క్రీ. పరిమ. సం. వి. అ. పుం. మారడం, మాలారము?.

ప్రతిపక్షముగలది.

పుం. 1. విష్ణువు; ఇందు. 1. సుంపద
గలవాడు; నముగలవాడు.

శ్రీమృ. సం. వి. ఆ. పా. ౧౦. అ. ౧౦. సంవత్సరము. (చూ.
సంవత్సరము.)

శ్రీ ముఖము. సం. వి. అ. పు మొదలగు పెద్దలు
వాసిపంపెడుపత్రిక.

శ్రీరంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉధా. కావేరి మధ్య
ముననుండు ఒకదివ్యక్షేత్రము.

శ్రీలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంపదగల
వాడు; 2. ఒప్పిదముగలవాడు.

శ్రీవత్సము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణుపురుషోక్తి-
తొమ్మిదవ అంశము; 2. గురంగ భేదము.

శ్రీవత్సలాంభమఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు.

శ్రీనాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (చూ) వృక్షధూ
పము; 2. తామర?

శ్రీవృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱముతో ముసం
దుఁగలనుడి.

శ్రీవృక్షి. సం. వి. న్. పుం. శ్రీవృక్షకమను నుడి
గలగుట్టము.

శ్రీవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మారేడు?; 2. రావి?.

జేప్రము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) వృక్షధూపము.

శ్రీలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక శ్రీవ్యవర్థము.

సంజ్ఞము. సం. పి. ఆ. న. లిపింగము, దేవకుసుమము.

[illegible]

(५).

శ్రుతము. సర. వి. అ. న. 1. వినితి; 2. శాస్త్రము. విణ.
విసంబధినది.

మ. తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేదము; 2. చెవి; 3. విని; 4. నుతి; 5. నుద్ది.

५१०

శ్రీ. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. వరుస; 2. సమానులైన కిల్లులవరుస; 3. జొక్కన.

శ్రీశీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుడారము. అ. పుం. దు.
మగధదేశీయరాజవీణము.

శ్రీయము, సం. వి. న్. న. 1. శుభము, 2. ధర్మము;
3. మోక్షము, విదా. శ్రీష్టమయినది. (మొదటి
రూపము శ్రీయము.)

శ్రీయశి. సు. వి. ఈ. శ్రీ

పులి; 2. చిలుకాది

శ్రీ. సు. వి. న. శ్రీ

యిన శిల్పి; 2. శిల్పము

శ్రీమండు. సు. వి. అ. శ్రీ

మిఠాందినవాడు.

శ్రీవ్యము. సు. వి. శ్రీ

శ్రీ. శ్రీ

శ్రీ. సు. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. 1. పిఱుడు; 2. మొల.

శ్రీజీఫలకము. సు. వి. అ. న. మొల, కటము.

శ్రీబుడు. సు. వి. (అ. అ. అ.) పిచ్చుకకుంటు.

శ్రీర. సు. వి. (బు. ఈ. బు.) వినువాడు.

శ్రీరవ్యము. సు. వి. (అ. అ. అ.) వినదగినది.

శ్రీత్రము. సు. వి. అ. న. చెవి, కర్ణము, శ్రవణము.

శ్రీత్రియమే. సు. వి. అల్పముగా పన్ను ఇచ్చు

చాలము.

శ్రీత్రియాడు. సు. వి. అ. పుం. వేదముజదివిన

బ్రాహ్మణుడు, ఛాందసుడు.

శ్రా. శ్రా.

శ్రాతము. సు. వి. అ. న. గార్వప్యతాపనీయదక్షి

ణాగ్నలు. వి. వేదమునందు విధింపబడినది.

శ్రాతి. సు. వి. ఈ. శ్రీ. ఇవాదిశబ్దప్రయోగముగల

పూజోపమాభేదము.

శ్ర. శ్ర.

శ్రక్షుడు. సు. వి. (అ. అ. అ.) 1. అల్పుడు;

2. ప్రియము పలుకువాడు. (రూ. శక్తుడు.)

శ్రుణము. సు. వి. (అ. అ. అ.) (చూ.) శిథిలము.

శ్రా. శ్రా.

శ్రాఘ. సు. వి. అ. శ్రీ. 1. ప్రశంస; 2. పరిచర్య; 3. ఇచ్చు.

శ్రాఘనీయు. సు. వి. (అ. అ. అ.) శ్రాఘ్యము.

శ్రాఘిండు. సు. స. శ్రీ. ప్రశంసించు, పొగడు.

శ్రాఘ్యము. సు. వి. (అ. అ. అ.) శ్రాఘింపదగినది.

శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీష్టము. సు. వి. (అ. అ. అ.) శ్రేష్ఠోగూడినది.

శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీలము. సు. వి. (అ. అ. అ.) సంపదగలది.

శ్రీ.

శ్రేష్ఠ. అ. పుం. 1. కలయక; 2. ఒక అర్థాలం

కా. అలంకారము.) 3. కావ్యసుగము

శ్రీ. (చూ. గూఢము.)

శ్రేష్ఠుడు. సు. వి. (అ. అ. అ.) (చూ.) శ్రేష్ఠుడు.

శ్రేష్ఠ్య. సు. వి. న. పుం. కథము, తెనుడ.

శ్రేష్ఠుడను. సు. వి. (అ. అ. అ.) శ్రేష్ఠోగముగల

వాడు, శ్రేష్ఠుడు.

శ్రేష్ఠతకము. సు. వి. అ. పుం. విరిగి, శీలుపు.

శ్రో.

శ్రోకము. సు. వి. అ. పుం. 1. సంస్కృతపద్యము; 2. కీర్తి.

శ్రో.

శ్రోదంష్ట్ర. సు. వి. అ. శ్రీ. పల్లెరు, గోతురకము

శ్రోపముడు. సు. వి. అ. పుం. మాల, చంద్రుడు

శ్రోభ్రము. సు. వి. అ. న. రంధ్రము, బెజ్జెము.

శ్రోయధువు. సు. వి. ఈ. పుం. వాపురోగము, శోఫ

శ్రోవుత్తి. సు. వి. ఇ. శ్రీ. సేవ, కాపు.

శ్రోకుడు. సు. వి. అ. పుం. అలముగలతల్లి

మామ. బ. అత్తమామలు.

శ్రోకుర్యుడు. సు. వి. అ. పుం. 1. మగనితోడబు

ట్టువు; 2. అలితోడబుట్టువు.

శ్రోక్తువు. సు. వి. ఈ. శ్రీ. అలముగలతల్లి, అత్త.

శ్రోక్త్రేయసము. సు. వి. అ. న. 1. కుభము;

2. నుఖము; 3. మోక్షము. వి. కుభకరము.

శ్రోసనము. సు. వి. అ. న. శ్వాసము. పుం. 1. వా

యపు; 2. మంగి.

శ్రోసితము. సు. వి. అ. న. 1. శ్వాసము; 2. బాహ్యరతి

యందుహస్తతాడనమువలనగలిగినద్యనివిశేషము.

శ్రా.

శ్రావనబర్బర. సు. వి. అ. శ్రీ. కుక్కవాయంటి.

శ్రావము. సు. వి. అ. పుం. కుక్క, శునకము.

శ్రావదము. సు. వి. అ. పుం. 1. వ్యాఘ్రము;

2. హింసించేడివశువు.

శ్రావిదము. సు. వి. ధౌ. పుం. ఏడుపంది, శల్యము.

శ్రావకాసము. సు. వి. అ. పుం. 1. ఉబ్బసముతోడి

దగ్గ; 2. ఉబ్బసమును పుట్టించేదగ్గ.

శ్రావము. సు. వి. అ. పుం. 1. ఉపిరి; 2. ఉబ్బసము;

3. వాయువు.

శ్లో.

శ్లోత్రము. సం. వి. అ. న. తెల్లపులుము, కుష్టుము.
శ్లోత్ర. సం. వి. అ. న. శ్లోత్రోగముగల
వాడు.

శ్లో.

శ్లోత్ర. సం. వి. అ. న్నీ. 1. గవ్య; 2. కట్టరిగ; 3. తెల్ల
కలిగట్టు; 4. అ. న. ము. వెండి. పుం. 1. తెలుపు;
2. ఒకద్వీపము; 3. కైలాసపర్వతము; 4. తెల్లపు
లుము; 5. నీసము; 6. శంఖము; 7. తెల్లముబ్బు;
8. దినముయొక్క రెండవభాగము. (చూ. దినము.)
డు. కుక్కుడు. వి. తెల్లనిది.

శ్లోత్రకుటజము. సం. వి. అ. పుం. చాలకొడిసీ.
శ్లోత్రగరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. వాంస, తెలిపట్ట.
శ్లోత్రసక్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాంస; 2. తెల్లయి
రుగుడు.

శ్లోత్రపాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లగురిగింజే.
శ్లోత్రబృహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లములక.
శ్లోత్రమరిచము. సం. వి. అ. న. 1. మునగవిత్తు;
2. తెల్లమిరియము.

శ్లోత్రవాహుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుడు;
2. చంద్రుడు.

శ్లోత్రసురస. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లవావిలి.

మ.

మ. ఒకయత్తరము.

మండము. సం. వి. అ. పుం. న. తామరలోనగునాని
సమాహుము. పుం. 1. ఆచోడు; 2. పొగడి; 3. పేడి.
పటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరము.
పట్నము. సం. స. అ. న. పట్నంఖ్య, అణు.
పట్నార్దుడు. సం. వి. త్. పుం. యజనయాజనాధ్య
యనాధ్యవనదానప్రతిగ్రహములనెడు పట్న
ర్థములుగల స్తార్తబ్రాహ్మణుడు.

పట్నదము. సం. వి. అ. పుం. కుత్తెద, జమలిముక్తాలి.
పడలిజ్జాడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధజేవుడు.
పడననుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి. (ఇట్లు
పట్నంఖ్య. మొ.)

పడ్డంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గంట్లకచోరము;
2. పసీ. అ. పుం. ము. గంట్లకానుగి.

పడ్డము. సం. వి. అ. పుం. ఒకస్వరము. (చూ. స్వరము.)
పడ్డమడు. సం. వి. అ. పుం. తోడియ్యుడు. (ఇది
కొన్నిచాటులోకములందు సంస్కృతముగా కన

పడుచున్నదిగాని సంస్కృతకావ్యములందుగాని
నిఘంటువులయందుగాని కనబడినదికాదు.)

పడ్చిందువు. సం. వి. ఈ. పుం. మండ్రగబ్బ.
పడ్చాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్పుము; 2. మిడు
గుణు.

పరకు. హిం. వి. ఒడంబడికె.

పరా. హిం. వి. అనుబంధము.

పరాఖత్తు. హిం. వి. పాలికాపురసము.

పరాపు. హిం. వి. చిల్లరమార్పువాడు, కోశీవారడు.

పరాయి. హిం. వి. లాగు.

పర్వ. అం. వి. లోపలధరించు చొక్కాయ.

పట్టి. సం. స. ఇ. స్త్రీ. అణువది.

పట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. అణువది దినము
లలో పండెడు ధాన్యము.

పట్టికృము. సం. వి. అ. అ. అ. పట్టికలపండు
నది. (పాలము.)

పట్టము. సం. వి. అ. ఈ. అ. అ. అణువది.

పట్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పత్తమునందు అణవతిథి;
2. పార్వతి. వి. అణవది.

పహరు. హిం. వి. పట్టణము.

పా.

పాడబము. సం. వి. అ. పుం. మధురాదిరసము.

పాడవము. సం. వి. అ. పుం. అణుస్వరములుగలరాగము.

పాడ్మగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. విశ్వరూపిర్యాదిధ
గవంతుని పద్మణములు; 2. సంధివిగ్రహాదిరాజ
పద్మణములు. (చూ. గుణము.)

పాడ్మాకురుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

పాడ్మాశికము. సం. వి. అ. న. అణవనెలయందు
చేసెడు మాశికము.

మి.

మికారీ. హిం. వి. కేటకాడు.

మికారు. హిం. వి. కేట, సంచారము.

మిడ్డుడు. సం. వి. అ. పుం. విటుడు.

మృ.

మృదువు. హిం. వి. ఆరంభము.

మో.

మోడకము. సం. స. త్. త్రి. పడునాణు. వి.

పడునాణుది.

న.

స. ఒక యక్షరము.

సం. ఇది సంస్కృతమునందలి సమ్ అను నుపసర్గము నకు హల్లుపరమగుచో మకారమునకు అనుష్ఠాగమువచ్చినరూపము. ఇది సంస్కృతవిశేష్యవిశేషణములకు ముందున్న పృథు చక్కని, మిక్కిలి అనియు, క్రియలకుముందున్న పృథు చక్కగా ననియు అర్థముగలదియునున్నది. (ఉదా. సంక్షయము, సంతోభము, సంతోభించు, సంగుప్తము, సంగూఢము, సంగోపనము, సంఘటన, సంఘటిల్లు, సంఘట్టనము, సంచరించు, సంచలనము, సంచలించు, సంఘస్థము, సంతృప్తి, సందర్శనము, సందర్శించు, సంతృప్తము, సంతృప్తి, సంప్రాప్తి, సంప్రాశించు, సంప్రీతి, సంప్రేరణము, సంప్రాంతము, సంయుక్తము, సంయుక్తము, సంయోగము, సంతృక్తుడు, సంతక్షణము, సంతరించు, సంతర్కము, సంతోధము, సంతోధి, సంతోధించు, సంవర్ధించు, సంవిభాగము, సంవిభాగించు, సంవేది, సంకుద్ధి, సంశోధనము, సంశోధించు, సంశోధ్యము, సంస్తంభనము, సంస్తంభయిత, సంస్తుతిము, సంస్తుతి, సంస్తుత్యము, సంస్థాపనము, సంస్థాపించు, సంస్థాపితము, సంస్తరణము, సంస్థుతి. మొ.)

సంకటపడు. మి. అ. క్రి. (సంకటము+పడు.) ఇఱుకుపడు.

సంకటపాటు. మి. వి. సంకటపడుట, ఇఱుకుపాటు.

సంకటము. సం. వి. అ. న. ఇఱుకు. విణ. ఇఱుకయినది.

సంకటి. దే. వి. వండిన రాగిమిండిలోనగునది.

సంకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. భేదము తెలియని కూడిక; 2. పారకతోచిచ్చిచ్చేన కసవుకుప్ప; 3. పాలునునీరునుకలసిన విధముననైన ఆర్థాలంకారముయొక్క పరస్పరసంబంధము.

సంకర్షణుడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముడు.

సంకలనము. సం. వి. అ. న. (సంఖ్యలను) కూర్చుట.

సంకలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కూర్చబడినది; (సంఖ్య.) 2. భూమియందు పాఠినది.

సంకలియ. వై. వి. సంకల. “కడంగివచ్చిసంకలియకుఁజొచ్చెవానిబలుకఁబనిలేను.” నిర్వ. 2, అ.

సంకల్పము. సం. వి. అ. పుం. మనోవాగ్దాపారము, ఎన్నిక.

సంకల్పించే. సం. స. క్రి. (భగవంతుడు.) ఎంచు.

సంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిచటాత్కారము; 2. పారకతోచిచ్చిచ్చేన కసవుకుప్ప.

సంకాశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. సమానమైనది; 2. సమీపమైనది.

సంక్షీర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఒకటితోనొకటి కలసినది; 2. వ్యాపించినది.

సంకు. వై. వి. 1. శంఖము. “అ. పాండునుకులు వారిబలమునట్టి, యార్చిసంకులాత్తిరి.” భార. భీష్మ. 3, అ. — 2. బ. శంఖవలయము. “నీ. కాళ్లయొప్పిరమాడుకట్టనెట్టలమునేయంగసంకులబాహులందమెడల.” (చూ. కొంతముందు.) భార. విరా. 9, అ.

సంకుచించే. సం. అ. క్రి. సంకోచమునొందు. “ఎ. గీ. నుందరత్నమునకుఁజోటిచ్చితాసంకు; చించెననగఁగఁడుగృకించెడుము.” కవిక. 9, అ.

సంకుచితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సంకోచమునొందినది.

సంకుమదము. సం. వి. అ. పుం. జెవ్వాజి.

సంకులము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పూర్వోత్తరవిరుద్ధమైనది; (చూట.) 2. ఒకటితోనొకటి కలసినది; 3. వ్యాపించినది.

సంకువు. సం. వి. ఉ. క్రి. జెవ్వాజిపిల్లి.

సంకునుకుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఎందును నిలుకడలేనివాడు.

సంకృతి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 2. అగ్నిసంకారము.

సంకల. వై. వి. కాలికట్టగు ఇనుపగొలును. “క. తెరువరులకాలిసంకల, యరుదంచెక వానకాలమాభీలంబై.” రామా. 2, అ.

సంకేతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పేరు; 2. ఏర్పాటు; 3. ఒడఁబాటు.

సంకేతించే. సం. స. క్రి. 1. పేరుపెట్టు; 2. ఏర్పాటుచేయు.

సంకోచపితనము. సం. వి. అ. న. కుంకుముపువ్వు.

సంకోచము. సం. వి. అ. న. కుంకుముపువ్వు. పుం. 1. ముకుళిభావము; 2. సంతేపము; 3. మత్స్యవిశేషము.

సంకోచించే. సం. అ. క్రి. సంకోచమునొందు.

సంక్రందనుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.

సంక్రమణము. సం. వి. అ. న. 1. నూర్మూడు ఒకరా
శినుండి మఱియొకరాకి ప్రవేశించుట; 2. చక్క
గానడచుట.

సంక్రమము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నీటికట్టలోనగు
నది; 2. సంకరము. పుం. సంక్రమణము.

సంక్రమించే. సం. అ. క్రి. ప్రవేశించే, చేర్చే.

సంక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మేషాదిసంక్రమణ
ము; 2. మకరసంక్రమణము.

సంక్రామము. సం. వి. అ. పుం. సంక్రమము యొక్క
రూపాంతరము.

సంక్షేప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సంక్షేపింపబడినది.

సంక్షేపణము. సం. వి. అ. న. సంక్షేపణముట.

సంక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. సంక్రహము.

సంక్షేపించే. సం. స. క్రి. సంక్షేపముచేయు.

సంఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. లెక్క; (సంఖ్యాభేద
ములు. — ఏకము, దశము, శతము, సహస్రము,
దశసహస్రము, లక్ష, దశలక్ష, కోటి, దశకోటి,
శతకోటి, అర్బుదము, న్యర్బుదము, ఖర్వము,
మహాఖర్వము, పద్మము, మహాపద్మము, త్రిణి,
మహాత్రిణి, శంఖము, మహాశంఖము, తీతి, మహా
తీతి, త్రిభము, మహాత్రిభము, నిధి, మహానిధి,
చర్వితము, అత్యంతము, పరార్థము, అనంతము,
సాగరము, అవ్యయము, అవింత్యము, అమేయ
ము, భూరి, మహాభూరి) 2 విచారణ; 3. దేహ
విలక్షణమైన అర్థజ్ఞానము. అ. న. ము. యుద్ధము.
సంఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) లెక్కపెట్టె
బడినది, గణితము.

సంఖ్యానము. సం. వి. అ. న. లెక్కపెట్టుట, గణనము.

సంఖ్యాంతరండు. సం. వి. త్. పుం. చదువరి. విణ.

లెక్క పెట్టబడినవాడు.

సంఖ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) లెక్కపెట్టె
దగినది, గణనీయము.

సంగడము. యు. దే. వి. జెట్టిసాదనకువయొగ మైన
యనువగుండు. “మ. ఉరుసుధ్యాతిపశోణ మ్మ
త్కలిత మైయిప్పారు బ్రహ్మాండమణ్, గరిడిం
గాలపు హెంత కాడు చరమాగ స్కంధముం
జేర్చుని, బృరపుణ్ సంగడ మాయనన్ శశిడిగణ్
బ్రాహ్మమిభ్యుత్తేత తేర బాహగ్ర పుసంగడం
బనగ మారాండుండుదోచెకొదివిణ్.” స్వా.
3, అ.—నై. 1. స్నేహము; 2. చేరిక; “జన్మమునన
యొడుచుట్టణికంబుకంటెను, స్థిరతరమైనసంగ

డముచేనగుబాంధవ మెట్లడండురు.” భార. ద్రో.
౧, ఆ. (చూ. వెంగలివిత్తు). — 3. పరివారము;
“ఉ. అంచెలగట్టికాలిలిడునై చననీవుగదవు
ప్రొదిరా, యంచలివేటి సంగడములయ్యెను.”
స్వా. ౫, ఆ.—4. సమీపము; “వ. బుగ్గలసంగ
డంబునంబారిజాతకుసుమస్థబకంబులచెలువంబు
నుండెగడువెలినురువులును.” భాగ. ౯, స్కం.—
5. జోత; “వ. అందణహారిణీ క్షీడనంబను నాట
కుండొడంగిరెండుసంగడంబులై.” వారి. పూ. 2,
ఆ.—6. సేన; “క. కొడుకులుదమ్ములుగట్టపు,
దడములఁ దెక్తైనబలవిరానముదగుమై, నడ
పించుచుమెలపునసం, గడములతోనరుగుశకునిక
డునొప్పారెక.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

సంగడి. వై. వి. 1. స్నేహము; (చూ. వేడుకకాడు
నాలుగవయర్థము.) 2. జోత; “ద్వీ. సంగడిబా
వులు.” భల్లా. ౧, భా.—3. రెండుతాటిబొండు
లుజోతగాకట్టినతెప్ప; 4. సమీపము; “వ. విశ్వ
తీర్థంబునకుసంగడిమోక్షతీర్థంబు, మోక్షేశ్వరు
నకుసమీపంబున నవిముక్తేశ్వరుండు.” కాశీ. ౬,
ఆ. — 5. పార్శ్వము; “క. సంగడిఁబిఱుండ
ముందట, వింగియు నేలయునునండి నిఘరభం
గిణ్, బుంగవకేతనుగుభలుల, భంగురవీరప్రతా
పభయదమ్మరణణ్.” కాశీ. 2, ఆ.—6. వెనుక;
“వ. దానిసంగడినయస్సద్రహస్యకథ వెలయుటకు
నియమంబేయనుటయు నతఁడిదిమునుపునదివె
నుకయుంగావెలయుననిపలుక.” కళా. ౫, ఆ.—
7. సమాహము; (చూ. వక్కలించు.) 8. విధ
ము; “వ. సింగంబులసంగడినొఱవగువీరభటు
లును.” ఉ. వారి. ౪, ఆ.

సంగడికాడు. ద్వీ. వి. స్నేహితుడు. “పాఱుండు
సంగడికాడెయ్యెడణ్.” భార. ఆది. ౫, ఆ.
సంగడిండు. ద్వీ. వి. (సంగడి + ఈండు.) స్నేహితుడు.
“తే. సరవిజన్మలయొకమీఁడుసంగడిండు, పసిడి
మలవిట్టు వెన్నుండుపొసంగనన్ము, కడలిదొనపాఁ
పనారియు బుడమితేరు, గలిగివెలవొందు ము
క్కంటిఁగొలుతుమనిని.” రాజ. ౨, ఆ.

సంగతము. సం. వి. అ. న. 1. స్నేహము; 2. చేరిక.
విణ. 1. యుక్తము; 2. యుక్తియుక్తము. (వా
క్యము.)

సంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక; 2. జ్ఞానము.

సంగమడుగు. ద్వ. వి. (సంగడి + మడుగు.) ఊరికి సమీపమునందుండు మడుగు.

సంగమము. సం. వి. అ. పుం. కలయిక, సంయోగము.

సంగము. సం. వి. అ. పుం. కూడిక, చేరిక, సంసర్గము.

సంగరము. సం. వి. అ. న. జేర్చుచుండు. పుం. 1. యుద్ధము; 2. ప్రతిజ్ఞ; 3. అంగీకారము; 4. ఆపద; 5. విషము.

సంగాతకత్తె. వై. వి. (సంగాతము + కత్తె.) స్త్రీహితురాలు. (మొదటిరూపము సంగాతకత్తియ.)

సంగాతకాడు. ద్వ. వి. (సంగాతము + కాడు.) స్త్రీహితుడు, చెలికాడు.

సంగాతము. వై. వి. స్త్రీహము, చెలిమి.

సంగాతి. వై. వి. (సంగాతము + ఇ.) సంగాతకాడు.

సంగి. సం. వి. (స్. ఈ. స్.) సంగముకలవాడు.

సంగీతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేక్షితార్థముజరగడుతొర్యుత్రికము; (ఇది మార్గమున జేయునది విధము. మార్గముల ప్రధానములచేత మహేశ్వరునియొద్దనుండివెదకి లేబడి భరతాదులచే ప్రయోగింపబడినవి. జేరిదేశదేశమునందలి జనులకు హృదయరంజకమైనవిధముగా నేర్పడినది.) 2. గానము.

సంగీర్ణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) అంగీకరింపబడినది, ఇయ్యకొనబడినది.

సంగోరు. ద్వ. వి. (సంగము + కోరు.) పంలయందు సంగముకోరు.

సంగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్యగ్గ్రహణము;

2. సంక్షేపము; 3. సంక్షిప్తగ్రంథము.

సంగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. చక్కగా గ్రహించు;

2. సంక్షేపించు.

సంగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. కలహము, పోరు.

సంగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అరిగిపెడి; 2. పిడికిటబట్టుట; 3. పిడికిలి.

సంఘము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణిసమూహము, గుమి.

సంఘర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒరయిక; 2. పోడి; 3. గాలి.

సంఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము;

2. గట్టిదెబ్బ; 3. నరకవిశేషము.

సంఘీభవించు. సం. అ. క్రి. గుంపుగూడు, పిండుగట్టు.

సంచయ. సం. వి. అ. పుం. తుదకతుసంచిక.

సంచయనము. సం. వి. అ. న. 1. చచ్చినరెండవదినము ఎముకలు ప్రాగుచేయుట; 2. ప్రాగుచేయుట.

సంచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాగు; 2. కూడబెట్టుట; 3. సమూహము.

సంచరణము. సం. వి. అ. న. సంచారము.

సంచారము. సం. వి. అ. పుం. తిరుగుట.

సంచారి. సం. వి. స్. పుం. శృంగారభావవిశేషము.

(చూ. వ్యధిచారి.) వి. సంచరించువాడు.

సంచారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కుంభేనకత్తె; 2. జేర;

3. మూర్ఖునుట.

సంచి. దే. వి. ధనముమొదలైనవియించెడు గుడ్డలు మొదలైనవానితో గుట్టినతిత్తి.

సంచిక. వై. వి. చేర్చకట్టిన కుట్టిన కొన్ని తాటాకులు, కాగితములు.

సంచికట్టు. దే. వి. సంచికట్టుకొని యదేవనిగా ప్రవర్తించువాడు. (వైద్యుడు.)

సంచితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. ప్రాగుచేయబడినది; 2. కూడబెట్టబడినది.

సంచిమొదలు. దే. వి. మూలధనము, పరిపాకము.

సంచీ. దే. వి. సంచియొక్కరూపాంతరము.

సంచేయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) సంచయము చేయఁదగినది.

సంచేకరము. వై. వి. క్తయవిక్తయములుమొదలైనవానిగట్టికై ముందిచ్చేడుధనము. "మ. దుర్వాసుచే, మొదల సంఘకరంబుహంసడిభికోస్తూలక్రియాకేలికొగుదురైయున్నది." ఉ. హరి. ర. ఆ.

సంచేకరువు. వై. వి. — పై. — "నీ. ఇరువదిపాంచులకదిరించునొకచూపు కనుబండువకుసంచకరువుగాఁ." కవిక. ర. ఆ.

సంచేకారము. వై. వి. — పై. — "ఎ. గీ. కులుకు బాయంపు నెలపిటుకొడకాండ, గమికెదనజగ్గజగిసంచకారమొసగి." హంస. ౧, ఆ.

సంచము. దే. వి. బంగారు. "ఉ. సంచపుతేకుతేకు మడచంగనునంగననక్కజెక్కులకా." రా. వి. ర. ఆ.

సంచే. దే. వి. 1. జోడ; "నీ. త్రాడులబట్టంగడటియైనకొదమలసంచులెరింగిశీలించునేర్పు." భార. విరా. ౧, ఆ. — 2. అందము; "ఆ. నలినలీల సంచునలినలిగావించు." విజ. ౧, ఆ. — 3. విధము.

సంజవనము. సం. వి. అ. న. నాలుగిండ్లబవరి.

సంజాయిషీ. హిం. వి. సమాధానము.

సంతకరణి. సం. వి. ఈ. ప్రి. ఓ. పద్ధివిశేషము.
(దీనితో చేసిన తక్కిన మూడు. — విశలక్ష్మకరణి,
సంధానకరణి, సావర్ణకరణి.)

సంతపి. సం. విణ. (న్. ఈ. న.) తపమును కలంగఁ
జేయునది.

సంజ్ఞ. సం. వి. ఆ. ప్రి. 1. చేయిలోనగునానితోడి
వైద్య; 2. చేరు; 3. తెలివి; 4. పరిభాష; 5. గా
యత్రి; 6. నూతన్యవిభార్య.

సంజ్ఞవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చేపుట, 2. విన్న
వించుట.

సంజ్ఞవీరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చేపవడినది.

సంజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. ప్రి. 1. చేపుట, 2. విన్నవించుట.

సంజ్ఞాపు. సం. విణ. (ఈ.) ముట్టికాళ్లవాడు.

సంజ్ఞారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కాక, 2. వేడిమి.

సంజ్ఞే. వి. సంధ్య. "తే. అబ్బబాంధవవిపరభారాద్
యైన, జలధివల్లభునిశయనుచంద్రముఖికి, నపు
దొనర్చినకిసలశయ్య మునుబోలెఁ గుంజపుంజా
రుణశ్రీలసంజనవరె." పర. 3, ఆ

సంజ్ఞేపడు. పై. ఆ. క్రి. (సంజ్ఞే+పడు.) సంధ్యా
కాలమును. "క. నడురేయి సంజపడున, పృథువే
గడువేళఁ జొచ్చిపోటునకు రిపుల్, గడఁగుదు
రు." రా. యు. కాం.

సంజ్ఞోక. ద్వ. వి. (సగము+జ్ఞోక.) ఉభయముఖ
ములయందు తాఁకెడికొనముడిగల దుబుడక్క
నడిమి త్రాడు. (చూ. దుబుడక్క.)

సంజీనము. సం. వి. ఆ. న. చెట్టు మొదలైనవానిమీఁది
కగురుట.

సంత. యు. దే. వి. చెంత. 'తే. సంతనగవియోగిసం
తతిపైసలు, సంతదయయులేకసంతసమున, సం
తపింపజేయుసంతత్రునమా, సంతరాకుమిఱ
వసంతనీపు." రసి. ౬, ఆ. — పై. 1. నిర్ణయింపఁబడిన
దినమునందుంచెడి యంగళ్లవరుస, 2. వేదపా
ఠము.

సంతకము. దే. వి. వ్రాతకర్తయొక్క చేత్రాలు.

సంతకము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ.
ఎడతెగనిది.

సంతతి. సం. వి. ఇ. త్రి. 1. కులము, 2. సంతానము;

3. పుత్రపౌత్రపారంపర్యము, 4. నిరుస; 5. విరివి.

సంతన. పై. వి. చేరిక. (చూ. సంత. దే.)

సంతనకట్ట. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. చేరు, సంఘభవించు;
"నీ. అమర్త్యులతోడిపొందితియచ్చానింకేల

యనుచు, సంతకట్టి యుత్సాహసముజైయం
తెంబులేనిరథావ్వములను, దంతులమిత్రుదాతు
లనెడఁగూర్చి." భార. ఆది. ౨, ఆ. — 2. అయిత్త
వడు. "మత్తకోకిల. వానరుల్, కాలకల్పాలుచేర్చి
సంతనకట్టిరావవేలికా." సం. "తత్సర్వస్య
భిసారణవారీణాంవారంహసాను." భార. ఆర.
2, ఆ.

సంతనచేయు. పై. స. క్రి. పోగుచేయు.

సంతపడు. పై. ఆ. క్రి. (సంతప+పడు.) ఒడ్దికపడు.

(పై) సంతపఱుచు. "నీ. మ్రుచ్చుటెక్కడిబ
ట్టిముకుద్రాడుకుట్టింది గంతగోనెకుదానిసంత
పటివి." పంచ. నా. ౧, ఆ.)

సంతపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (సంతప+పెట్టు.) ఒడ్దికప
ఱుచు. "చ. అనిపలుకంగనాసభికులవృద్ధిఁగి
యితుండుపెట్టిని యిను మొసఁగుంకురకునిని
మనివారలసంతపెట్టెకా." పంచ. నా. ౧, ఆ.

సంతప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి తాపము
నొందినది.

సంతిమసుమ. సం. వి. ఆ. న. అంతటనిండినచీకటి.

సంతరించు. దే. స. క్రి. 1. సరిపఱుచు, "వ. తదనంత
రంబయంతరంగంబు కొంతసంతరించుకొని య
తందు నారాయణునిట్టినియె." ఉ. హరి. ౪
ఆ. 2. సేకరించు, "క. వివిధములగువీరనములు
గువలయువతి సంతరించి కొనవ్రజకుకా, పృథ
సా నాటహారశతమనై, యవిరళముగ సొసఁగవల
యినయ్యెవేళకా." రుక్మాం. 3, ఆ. — 3. కలి
గించు; "ద్వి. సమస్తలోక, ములమిఱచడనకొక్క
పురిసంతరింది." విష్ణు. పూ. 3, ఆ. — 4. రచించు,

"నీ. సంతరించితినిండుజవ్వనంబునయందు వార్ష
నైషధకావ్యమాంధ్రభాష." కాశీ. ౧, ఆ. —
5. ధరించు. "నీ. లిలయద్రాక్షమాలికదక్షిణశ్రవ
శ్చమ్మలీళియందుసంతరింది." కాశీ. ౨, ఆ.

సంతర్పణము. సం. వి. ఆ. న. తృప్తిపఱుచుట.

సంతసపడు. పై. ఆ. క్రి. (సంతసము+పడు.) సం
తోషపడు, సంతసించు. "క. మతిఁబొందుకు
మారులపం, చితవినదుల్కోధనుండుసంతసపడి
యెకా." భార. ఆది. ౬, ఆ.

సంతసము. పై. వి. సంతోషము. "ఉ. అంతిపురంబు

లోనఁగలయంగవల్లెనునెత్తునంబులకా, సంతస
నుండఁగాఁబులుల యయ్యనఁజెప్పదనంచుఱా
ని." భార. విరా. ౪, ఆ.

సంతసము. పై. వి. సంతోషము. "ఉ. అంతిపురంబు

లోనఁగలయంగవల్లెనునెత్తునంబులకా, సంతస
నుండఁగాఁబులుల యయ్యనఁజెప్పదనంచుఱా
ని." భార. విరా. ౪, ఆ.

సంతసింఁ. వై. అ. క్రి. సంతోషపడు. (రూ. సం
తసిల్లు.)

సంతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిడ్డ; 2. పుత్రపా
త్రపారంభర్యము; 3. కులము; 4. ఒక కల్పవృక్ష
ము. (చూ. కల్పవృక్షము.) (సప్తసంతాపములు.—
తటాకము, నిధి, అగ్రహారము, దేవాలయము,
వనము, ప్రబంధము, పుత్రుడు.)

సంతాపనము. సం. వి. అ. పుం. మున్నభాణవిశేష
ము. (చూ. భాణము.)

సంతాపము. సం. వి. అ. పుం. కాఁ, వేడిమి.

సంతాపింఁ. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి తపించు.

సంతాపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి తాప
ముగొందినది.

సంత. వై. వి. 1. సంతాపము; 2. కులము.

సంతోషము. వై. వి. సంతోషముయొక్క రూపాంత
రము.

సంతోషము. సం. వి. అ. పుం. సంతసము, హర్షము.

సంతోషింఁ. సం. అ. క్రి. సంతోషపడు. సంతసింఁ.

సంతోషము. వై. వి. సంతోషము. “క. ఆసమయం
బునబువ్వలు, గోసిన్పుపాత్రజుడు దండ గొలు
సాత్తులుగా, వేసరకట్టికడుసం, తోసమునివ్వటి
లబొదివి తొలగఁగఁదెట్టె.” భా. ౫, అ.

సంతోషిల్లు. వై. అ. క్రి. సంతసిల్లు. సంతోషించు.
“క. వీసైనికులెంతయుసం, తోసిల్లుచునార్చిరపు
డుదుఃఖితులైకం, తీసుకులవారుదీనద, కాసంగ
తులైరిబాష్పజలములుదొరుగఁ.” భార. ద్రో.
౨, అ.

సందంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పలుకాటు; 2. అభి
నయవాస్తవికేషము.

సందడి. జే. వి. 1. రాసికొనుజనసమూహము; “తే.
ముండటలగడియుసందడిగఁడంగి, కర్ణదుశ్యోధ
నులుతొలగఁగఁజడియ.” భార. ఉద్యో. 3, అ.

“తే. తిలలుపైగెల్లెచల్లినదిగువబడని, యంతసం
దడితెంద్రోవలందుఁగలిగె.” వై. ౪, అ.—2. జన
సమూహాధ్యక్షి; (చూ. సందించు.) 3. అతిశయ

ము. “చిట్టుములసందడిమించె.” పంచ. తేం. ౫,
అ.—విణ. సంతకులు. “సందడికయ్యము.” భార.
భిష్ట. 3, అ.

సందడింఁ. జే. అ. క్రి. 1. సందడిచేయు; “ఎ. గీ.
సందడించుచుబుష్పపచయముసలిపి.” కళా.

౧, అ.—2. అతిశయించు. “ఊర్వులందందసం
దడింప.” భార. సా. ౧, అ. (రూ. సందడిల్లు.)

సందడికాడు. జే. విణ. సామాన్యము. అం, భా. కృ.
సందడిగొను. జే. అ. క్రి. (సందడి+కొను.) సందడిం
చు. (వై. సందడిగొలుపు. చూ. గీలురెండవ
యర్థము.)

సందడిపడు. ద్వ. అ. క్రి. సందడించు. “క. క్రిందటి
పాతాళముననుగ్రీడించుచునా, నందమునొందు
చునుండును, సందడిపడినాగకులముచతురతతో
డక.” భాగ. ౫, స్కం. ౨, అ.

సందరము. వై. వి. సమద్రము. “క. సందరముననురు
వలరెము, కుండునిఁదెండ్లికినిబిలుచుకొఱకేగడు
భూ, బృందారకుఁగన్గొనియా, నందంబున నప్ప
యొధినవ్వెనంగక.” రుక్మి. ౪, అ.

సందర్భము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రబంధముయొక్క
కూర్పు; 2. పువ్వులులోనగువానిగుచ్చులు;
3. ప్రబంధము; “క. ఈసందర్భమువీరలు, చేసిన
యది.” నిర్వ. ౧౦, అ.—4. సమయము.

సందర్శింఁ. సం. అ. క్రి. సమయముగు.

సందానము. సం. వి. అ. న. పనులనుగట్టెడుదామెన.

సందానితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కట్టబడినది;
2. కూర్చబడినది.

సందావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనబాఱి
పోవుట, పలాయనము.

సంది. వై. వి. సందు. “ద్వి. చెవిసందిఁజెరివినచిన్నారి
నల్ల, తొవతేకుతావికై.” విష్ణు. పూ. 3, అ.

సందికడియము. ద్వ. వి. (సందిలి+కడియము.) సంది
టవేసికొను కడియము. “నీ. కావడియొట్టు
చిక్కిముసందికడియంబు నూకలతోఁబ పొగాకు
తిత్తి.” హంస. ౨, అ.

సందిగ్ధము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దదోషములలోనుకట్టి.
(చూ. దోషము.) విణ. సందేహమైనది.

సందితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) (చూ.) సందాని
తము.

సందిదండ. ద్వ. వి. (సందిలి+దండ.) సందిటఁగట్టు
కొనెడుభూషణము, కేయూరము. “సందిదండల
ధళధళల్.” సావ. ౫, అ. (చూ. గాడసరము.)

సందియపడు. వై. అ. క్రి. (సందియము+పడు.) సం
దేహపడు, సందేహించు. “సందియపడకవరుగు
ము.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

సందియము. వై. వి. సందేహము. “సందియమేల.”
భార. ఆర. ౨, ఆ.

సందిరి. దే. వి. దండచేయి, ప్రగండము.

సందు. వై. వి. 1. ఇలుకువీధి; 2. సారంగము; 3. ఆడు
గుఱి; 4. ఎడము; 5. సందుకట్టు; “క. ముందు
మహావిందుదియి, సందున నమరావతీవిశంకట
మహిమౌ, గ్రంధుకొనినది.” శై. ౨, ఆ. “ఒండు
విల్లుగైకొనియెడు సందునకొనిని చెఱుగ్రారశరం
బులురంబునందు.” భార. విరా. ౫, ఆ. — 6. సంద
ర్భము; “తే. అచనపుడల్లునినుగూడియలరిన
దియు, నల్లునీవేగుచోపచ్చినదియుదాన, యగు
చుడోపసందదికీయెట్లాడనేచ్చి, మగువగాదు
రయిదిపెనుడగరగాని.” కళా. 3, ఆ.

సందుకట్టు. ద్వ. వి. మధ్యకాలము. “ఉ. రాజాదయ
ద్రీపీతముదిరంబుగ నెక్కెడు సందుకట్టునకొ.”
లక్ష్మీ. 3, ఆ.

సందుకా. హిం. వి. చిన్న పెట్టె.

సందుకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; “ఎ. గీ. శం
ఖభుంభునివాదముల సందుకొనియె.” ఉ. రా.
౨, ఆ. — ౨. క్రి. 1. కూడు; “ఎ మ్మెయసందుకొం
టివాయనఘుని నల్లుగూడగఁ జరాభిమతంబిది
నీకు.” కళా. ౪, ఆ. — 2. పర్యగ్రహించు. “ఆ.
అయూరి, సానియొక తెనానిసందుకొనియె.”
(చూ. వెనుకటిభాగము.) భల్లా. 3, ఆ.

సందుగొట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (సందు+కొట్టు.) (చూ.)
సందుదవులు.

సందుదవులు. ద్వ. అ. క్రి. (సందు+తవులు.) (విడ్డ
లకు) సందుదోషముతగులు.

సందుదోషము. మి. వి. విడ్డలకు మాససంధియందుగ
లుగు బాలగ్రహదోషము.

సందునీసము. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

సంద. వై. వి. సంద్య. “సందజపూబు.” విజ. ౨,
ఆ. “సందప్రాప్తు.” పాండ. ౫, ఆ.

సందహోము. వై. వి. సంద్యాకాలము.

సందమల్లియ. వై. వి. ఒకటిగ, రుద్రాక్షి.

సందేశము. సం. వి. అ. పుం. సమాచారము.

సందేశపాదుడు. సం. వి. అ. పుం. సమాచారమును
కొంచుచోవువాడు, దూత.

సందేహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంశయము; 2. ఒక
యధాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

సందేహించే. సం. అ. క్రి. సందేహపడు సంశయించు.

సందోహము. సం. వి. అ. పుం. సమాహము, గుమి.

సంద్రము. వై. వి. సందరముయొక్కరూపాంతరము.

“శా. రాతెంజుక్కలు గుబ్బులలోవగిలె సంద్రంబు
లోగలంకొనడికొ.” య. ౨, ఆ.

సంద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనబా
లుట, అపక్రమము.

సంద్రుడు. వై. వి. సముద్రుడు. “క. మనవాడై
సంద్రుడచె, ప్పినమాటలువింటిరింకఁబిలువిన
కమలలో, గొనివచ్చికట్టఁగట్టుడు, చనవలయుకొ
గడలిదాఁటిసరగునమనకుకొ.” య. ౨, ఆ.

సంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రతిజ్ఞ; 2. మేర; 3. సంధ్య.

సంధాత. సం. వి. (బు. ఈ. బు.) సంధాయకుడు.

సంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్చుట; 2. బాణ
మువింటివారియందుకూర్చుట; 3. కల్లుతేట, కల్లు
నేయుట. (అని కొందఱు.)

సంధానకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము.
(దీనితోచేసతెక్కినమాడు. — విశల్యకరణి, సం
శీపకరణి, సావర్ణకరణి.)

సంధాయకుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) సంధానము
చేయువాడు, కూర్చువాడు.

సంధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కూడిక; 2. శత్రువుతోడి
పొందు; (ఇది కోశప్రధాన హేతుకము, దండ
ప్రధాన హేతుకము, భూమి ప్రధాన హేతుకము
అని త్రివిధము.) 3. ముఖాది; (ముఖము, ప్రతి
ముఖము, గర్భము, విమర్శము, నిష్ఠ అని యివి
నాటకమునందలి పంచసంధులు.) 4. సందు;
5. సారంగము; 6. ఆడుగుఱి; 7. ఒకజాడ్యము.

సంధించు. సం. అ. క్రి. కూడు. స. క్రి. కూర్చు.
సంధితుము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సంధింపబడినది.

సంధిత్తు. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంధింపనిచ్చు.

సంధిత్సువు. సం. వి. (ఉ.) సంధింపనిచ్చుగలవాడు.

సంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వెదావు; 2. అకాల
మునఁ బిడుకనిచ్చేడియావు.

సంధిట్టు. సం. అ. క్రి. కూడు, చేరు.

సంధుక్షణము. సం. వి. అ. న. రాజఁబెట్టుట.

సంధుక్షితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) రాజఁబెట్టఁ
బడినది.

సంధ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. ప్రాద్దుపాడుచుటకు ముందైదుగడియలవఱకును ప్రాద్దుగ్రుంకిన వెనుక మూడుగడియలవఱకునగు కాలము; 2. సంధి; 3. ప్రతిజ్ఞ; 4. మేర; 5. నదీవిశేషము; 6. పుష్ప విశేషము; 7. చింత.

సంపగియ. వై. వి. సం. పెంగళి. “క. సింగారపుడోటకుఁజని, చెంగలవలకొలనిపొంత జన్నలకడసం, పంగియలనడిమియనఁబులు, చెంగటిలేమావిడండ చేమంతులలోక.” య. గీ. ఆ.

సంపగ. వై. వి. చంపకము. “ఎ. గీ. పసిడిగిన్నియలోని సంపంగెనూనె, వజ్రముఖియొద్దుదలయంబెనునజపతికి.” రసి. గ. ఆ. — 2. బ. ధాన్య విశేషము. (సంపగియయొక్కరూపాంతరము.)

సంపత్తి. వై. ఆ. శ్రీ. సమృద్ధును. “నీ. వీనులక మృతంబునోనలైపర్తిల్లు శారీకాముఖనూక్తిసంపత్తిల్లు.” విజ. గ. ఆ.

సంపత్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. 1. సంపద; 2. సమృద్ధి. సంపత్తు. సం. వి. ద్. శ్రీ. 1. విశ్వరథము; 2. గుఱోత్పన్నము; 3. హారభేదము. (రూ. సంపద.)

సంపన్నము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. సంపదతోఁగూడినది; 2. సమృద్ధమైనది; 3. సాధింపఁబడినది.

సంపర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కలయిక; 2. చేరిక.

సంపాకము. సం. వి. ఆ. పుం. తేల, ఆరగ్వధము.

సంపాటము. ఉభ. దే. వి. చెక్కడపుపనియందు ఒప్పుచున్న అందు చెక్కెడురత్నములును లక్కయఁగూడఁజేర్చితూఁచెడి తూనిక. సం. ఆ. పుం. నూలువడికెడికదురు.

సంపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేక్కినిపాటు; 2. పక్షిగతివిశేషము.

సంపాదకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంపాదించువాడు.

సంపాదనము. సం. వి. ఆ. న. సంపాదించుట, గడించుట.

సంపాదించే. సం. స. శ్రీ. సంపాదనము చేయు, గడించు.

సంపాదితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంపాదించఁబడినది, గడింపఁబడినది.

సంపాద్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంపాదించఁదగినది, గడింపఁదగినది.

సంపాసారి. వై. వి. కొమటి, వైకుంఠు. “ద్వి. కొటి కిలడగల్గి కొరువస్తువులు, పాటించి యొసగు

సంపాసారులార.” (చూ. ముందు వెనుకలు.) హరిశ్చ. ఆ. భా.

సంపు. యు. దే. ప్రే. చంపుయొక్క రూపాంతరము.

“క. సారంగా, హితముకొ సంపెగనహర్షమేపు నఁబొదలక.” (సంపెక, సంపెగక అని ఛేదములు.) హన. ఆ. ఆ. — వై. వి. సమృద్ధి. “క. సాంపునని మైయిఁబెండిలి, సంపలరినసత్కర్త జనపతి చంద్రుం, డంపగ నావంచక పురి, కింపలరగుమారుఁ డరిగెనింతియఁదానుక.” వి. క. 2. ఆ.

సంపుటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బరణి; 2. ముతక నము.

సంపుటింఁచే. సం. స. శ్రీ. ముకులించు. “నీ. జయజయధ్వనిదేవ సంయమిశ్వరకొటి సంపుటించెగ రాంబుజంబునొసల.” భీ. ర. ఆ.

సంపృక్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంయుక్తము.

సంపెగ. వై. వి. 1. సంపగయొక్కరూపాంతరము;

“తే. పెలుచదమదాయయైనసంపెగవిరిని, గలిచెననిముక్కునిరుగడఁగొలిచియుండి, త్రుల్లియాడెడుతు మైదపిల్లలనగఁ, బొలుచునెలఁతుక చూపులుచెలువమురు.” య. ర. ఆ. “ద్వి. పాడగ నిసాచ్చిమేలే పొన్నలతావి, గడియించిగాని సంపెగలపైకి నెగసి.” విష్ణు. పూ. ఆ. ఆ. — 2. బ. ధాన్యవిశేషము.

సంపెట. వై. వి. 1. కళ; “గొనకొని మొత్తెసంపెటలఁ గొంకక నిర్దయవృత్తిజేసి.” (చూ. వెనుకటిభాగము.) హరిశ్చ. ఆ. ఆ. — 2. ఇనుము సాగఁగొట్టెడిసమ్మెట. (చూ. దాకలి.)

సంప్రతి. దే. వి. లెక్కసరిచూచు పెద్దకరణమువాడు. సంప్రతింఁచే. దే. స. శ్రీ. లెక్క మొదలైనవాని సరిచూచు.

సంప్రదానము. సం. వి. ఆ. న. 1. పట్కారకముల లోనొకటి; 2. చక్కనియివి.

సంప్రదాయము. సం. వి. ఆ. పుం. గురుపారంపర్యము.

సంప్రధారణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (దేని నేని యిది యుక్తమని) సమర్థించుట. ఆ. న. ము. వ్యవహారమునందునిశ్చయమునుబట్టింపనట్టిలిఖితసాక్ష్యదులు.

సంప్రయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చక్కని ప్రయోగము; 2. మూలకతోఁజేసినది యుచ్చాటనాదిక్రియ.

సంప్రసారణము. సం. వి. అ. న. ఇ. ఉ. ఋ, ౧౨వర్ణములు య, వ, ర, ల వర్ణములకు మాత్రం గావచ్చుట.
సంప్రహారము. సం. వి. అ. వుం. 1. యుద్ధము;
2. గమనము.

సంప్రేక్షణము. సం. వి. అ. న. ద్వాదశాహారాధము.
(చూ. మాసికము.)

సంప్రేషము. సం. వి. అ. వుం. నియోగము, పనువు.
సంప్రొక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. చిలుకరించుట;
2. పరిశుద్ధిచేయుట.

సంప్రొక్షింప. సం. స. క్రి. సంప్రొక్షణముచేయు.
సంప్రుము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) చక్కగా విరిసినది.
సంబంధము. సం. వి. అ. వుం. 1. చుట్టటికము; 2. తూడిక. (నవవిధసంబంధములు.—పితృపుత్ర సంబంధము, రక్ష్యర్థక సంబంధము, కేషికేష సంబంధము, భర్తృభార్య సంబంధము, జ్ఞాతృజ్ఞేయ సంబంధము, స్వస్వామి సంబంధము, శరీరశరీర సంబంధము, ఆధారాధేయ సంబంధము, భోక్తృభోగ్య సంబంధము.)

సంబంధి. సం. వి. న్. వుం. సంబంధముచేసినవాడు,
చుట్టము. వి. అ. సంబంధముగలవాడు.

సంబంధింప. సం. అ. క్రి. సంబంధపడు.

సంబడము. వై. వి. 1. దారిబత్తెము; “తే. పోయివచ్చెద నీపదాంబురుపాచిత, వాకుడగు సంబడంబుగా నలిననాథ.” వై. ౧, అ. —2. బత్తెము; “తే. అడవిదుంపలెకాని సంబడములూసగ, గానువీసంబుచేత సొక్కడునులేక.” అచ్చ. నుం, కాం. —3. శీతము*. (సంబళమునకు మొదటిరూపము.)

సంబడించు. చే. అ. క్రి. సంబలించునకు మొదటిరూపము. (చూ. గాతము.)

సంబరము. ఉభ. వై. వి. 1. వేగిరపాలు; 2. సంతోషము*; “క. గోవిందసంబరముసం, భావించువు.” భార. ఉద్యో. 3, అ. —3. పండుగ*. (చూ. సంబ్రము.)—సం. అ. న. శంబరముయొక్కరూపాంతరము.

సంబరి. ఉభ. చే. అన్య. సంబలికి మొదటిరూపము.
“చనియెసంబరి సంబరియనుచు.” వారిశ్చ. ౪, అ. —సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకజిడికి.

సంబరేణ. ద్వ. వి. చర్మకషి. (వాడుకలో దీనిని సంబరేణియందురు.)

సంబలము. సం. వి. అ. వుం, న. శంబలముయొక్కరూపాంతరము.

సంబవులు. వై. వి. బ. 1. పాపజోట్లు; “వ. అనంతరంబకుంధవపులినసంభవులు సంబవులు దొడిగిరిని కదలి.” భీ. 3, అ. —2. పాదరక్షలు*. “ఉ. కాయజవైభవపులకు గాయము చర్మము సొల్పిసంబవుల్, నేయగజాలు.” చెన్న. ౪, అ.

సంబళకాడు. ద్వ. వి. (సంబళము+కాడు.) శీతకాడు.

సంబళము. వై. వి. 1. దారిబత్తెము; “తే. భూవరుం డొక్కవయనంబు పొమ్మటన్న, మంచినది పెచ్చిరిని సమతించి నేను; సంబళము శంబళము కత్తిచల్లి నల్ల, డంబు కేడంబు దట్టి తెమ్మంబుజాక్షి.” హంస. ౧, అ. —2. బత్తెము*; “ఎ. గీ. అడుగడుగు కంజగురు టాకుగడుపుగూటి, బంటుగములకు తపశిసంబళములూసగ.” చంద్రా. 3, అ. —3. శీతము*.

సంబలి. చే. అన్య. తొలగము. “ఎ. గీ. సంబలిసంబలియను జనముల, గదియకావలదొలగచునొడుగుచుండె.” రా. బాల, కాం.

సంబలింప. చే. అ. క్రి. 1. వల్లపడు; “వ. విష్ణుమాయవలన నెందును గాల్పాని నిలువసంబలింపక.” హరి. ఉ. ౯, అ. —2. తెప్పింపు. (చూ. సంబడించు.)

సంబలిక. చే. వి. సంబెళ. “ఉ. పాదనమేలు చెంపవయిజగ్గనవ్రేలురుమాల విసముల్, మీదనుజేరుకేలు జిగిమించగగప్పినపాలు వైరులకా, వాడులగెల్పువాల చలువంబుగదాల్చినవూలు సొప్పగా, వాదొరయొద్ద సంబలిక నందుచునుండునతండుధీరకా.” హంస. ౧, అ.

సంబాకృతము. సం. వి. అ. అ. అ. శంబాకృతముయొక్క రూపాంతరము.

సంబాగువు. చే. వి. ఏటువాడెడు సాధనము.

సంబాధము. సం. వి. అ. వుం. 1. ఇటుకు; 2. ఆడుగుటీ.

సంబారము. వై. వి. (ఉప్పుచింతపండులోనగు) వేళవారము*.

సంబారు. వై. వి. సంబారముయొక్కరూపాంతరము.

సంబావు. చే. వి. 1. సస్యవిశేషము; 2. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. దినసరి.)

సంబాలించు. వై. స. క్రి. 1. ఆదరించు*. “వింబముల సంబాలించు గమ్మావిడాల.” హంసా. ౨, అ.

(దీనికి ప్రయోగాంతరము వ్యుత్పన్నము.) 2. సెలవేయి, కలిగించు.

సంభావిగలు. వై. వి. బి. 1. పాపకోట్ల; (చూ. సమస్తావిగలు.) 2. పాపానులు*. "నీ. పట్టంగనీడుసంభావిగలకలనిలోఁజేరవచ్చిన మార్పుచేతఁగాని." య. ౧, ఆ.

సంబుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంబోధనము.

సంబెళ. జే. వి. సక్కులాకులత్తి, అడపము. "నీ. ఒడ్డెధాత్రీ నాథుఁ డుపద పుత్తెంచిన బింబారుణోష్ఠి సంబెళవహించు." కాశీ. ౧, ఆ.

సంబోధనము. సం. వి. ఆ. న. పిలుపు, ఆహ్వానము.

సంబ్రము. వై. వి. సంబరముయొక్క రూపాంతరము. (వేగిరపాటునకు. — "మ. ఆనయంబుకొ మదిసంబ్రముకొనగవు నాకంతతకుకొ గ్రచ్చుగకొ." య. 3, ఆ.)

సంభరపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పాసలు. (రూ. సంభరక. ఆ. స్త్రీ.)

సంభరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంభరియొక్క రూపాంతరము.

సంభనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. పేరుపు; 3. కూడిక; 4. ఆధేయమాధారమును మీఠి కుండుట.

సంభవింజే. సం. ఆ. క్రి. పుట్టు. (రూ. సంభవిల్లు.)

సంభారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చక్కగా భరించుట; 2. చక్కగా భరించుట; 3. సమూహము; 4. పదార్థసంచయము; 5. సర్వపూర్ణత్వము.

సంభావన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సప్తనము; 2. తలపు; 3. ప్రసిద్ధి.

సంభావనీయము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) సంభావించగలనది.

సంభావింజే. సం. ఆ. క్రి. చక్కగా తలచు. స. క్రి. సప్తనించు.

సంభావితము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చక్కగా తలచబడినది; 2. సప్తనించబడినది.

సంభావ్యము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) సంభవించగలనది.

సంభావనము. సం. వి. ఆ. న. చక్కగా మాటాడుట.

సంభాషించే. సం. ఆ. క్రి. చక్కగా మాటాడు.

సంభూతము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) పుట్టినది.

సంభృతము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చక్కగా భరింపబడినది; 2. చక్కగా భరింపబడినది.

సంభృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చక్కగా భరించుట; 2. చక్కగా భరించుట.

సంభేదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నదీసంగమము; 2. వికసించుట; 3. కూడిక.

సంభోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంచినుభము; 2. సురతము.

సంభోగించే. సం. ఆ. క్రి. కలయు, రమించు.

సంభ్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేగిరపాటు; 2. భయము; 3. అదరము.

సంభ్రమించే. సం. ఆ. క్రి. వేగిరపడు, తొందరపడు.

సంమృప్తము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) వస్త్రదులచేత శోధింపబడినది.

సంయతము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) కట్టబడినది.

సంయత్తు. సం. వి. త్. పుం. స్త్రీ. యుద్ధము, పోరు.

సంయమనము. సం. వి. ఆ. న. 1. బంధనము; 2. వ్రతము.

సంయమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యమనిపట్టణము.

సంయమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. హింసాదులవలన విరమించుట; 2. వ్రతాదులకంగపై తొలిదినము చేయఁదగిన యాచారము.

సంయమి. సం. వి. త్. పుం. ముని. వి. ఆ. సంయమము గలవాఁడు.

సంయమాము. సం. వి. ఆ. పుం. సంయమముయొక్క రూపాంతరము.

సంయాపము. సం. వి. ఆ. పుం. భక్త్యవిశేషము, సారసత్వము.

సంయోక్తము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) కూడుకొన్నది.

సంయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

సంయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. కూడిక.

సంయోజితము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) మఱియొక దానితో కూర్చబడినది.

సంరంభము. సం. వి. ఆ. పుం. వేగిరపాటు, అటోపము.

సంరంభి. సం. వి. ఆ. (న్. ఈ. క్.) సంరంభముగల వాఁడు.

సంరంభించే. సం. ఆ. క్రి. వేగిరపడు, అటోపించు.

సంరంభము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) సంరంభము నొందినది.

సంరాపము. సం. వి. ఆ. పుం. మోఁత, ధ్వని.

సంరూఢము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) పెరిగినది.

సంలూపము. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీ. తిత్తిడి పరస్పరసంభాషణము.

సంవత్సరము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాది. (ఇవి యఱుపడి.—తృభవ, విభవ, కుక్ష, ప్రమాదూత, ప్రజోత్పత్తి, అంగీరస, శ్రీముఖ, భావ, యువ, ధాతు, ఈశ్వర, బహుధాన్య, ప్రమాది, విక్రమ, విషు, చిత్రభాను, స్వభాను, తారణ, పార్థివ, వ్యయ, సర్వజిత్తు, సర్వధారి, విరోధి, వికృతి, ఖర, నందన, విజయ, జయ, మన్మథ, దుర్ముఖ, హేమశంఖి, విశంఖి, వికారి, కార్పూరి, ప్లవ, కుభకృత్తు, శోభకృత్తు, త్రోసి, వికాసము, పరాధవ, ప్లవంగ, కీలక, సామ్యు, సాధారణ, విరోధికృత్తు, పరిధావి, ప్రమాదీచ, ఆనంద, రాక్షస, నళి, పింగళ, కార్యయక్తి, సిద్ధాంతి, రౌద్ర, దుర్బల, దుందుభి, రుధి, రోదారి, రక్తాక్షి, క్రోధన, అక్షయ.)

సంవదనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) వశక్రియ. (రూ. సంవదనము.)

సంవరము. సం. వి. అ. న. శంబరముయొక్కరూపాంతరము.

సంవర్తకము. సం. వి. అ. న. బలరాముని నాగలి.

సంవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రళయము; 2. మేఘవిశేషము; 3. తాండ్ర. 1. దు. 2. కామకముని.

సంవర్తిక. సం. వి. అ. పుం. శ్రాంతతామరపూతేకు.

సంవసధము. సం. వి. అ. పుం. ఊరు, గ్రామము.

సంవాదము. సం. వి. అ. పుం. సమాచారము.

సంవాహకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒట్టుపినుకువాడు.

సంవాహనము. సం. వి. అ. న. 1. ఒట్టుపినుకుట;

2. చేక్కగా మోసికొనిపోవుట.

సంవత్తి. సం. వి. ఈ. పుం. 1. తెలివి; 2. సమాచారము.

సంవత్తు. సం. వి. ద్. పుం. 1. జ్ఞానము; 2. సంకేతము;

3. ప్రతిజ్ఞ; 4. అంగీకారము; 5. ఆచారము;

6. యుద్ధము; 7. సంభాషణము; 8. నామధేయము; 9. సంతోషపెట్టుట.

సంవీరము. సం. వి. అ. న. హీరమువలెవేసికొన్న జం

దెము. విణ. చుట్టుకొనబడినది.

సంవృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చుట్టుకొనబడి

నది, ఆవృతము.

సంవేగము. సం. వి. అ. పుం. వేగిరపాటు, సంధ్రముము.

సంవేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నుఖదుఃఖాదులను

తెలిసికొనుట; 2. వాదిప్రతివాదుల పరస్పర

ప్రాగల్భ్యము.

సంవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీడము; 2. నిద్ర;

3. వేగిరపాటు.

సంవేశిని. సం. వి. ఈ. పుం. (చూ.) మొగసాల.

సంవ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము;

2. వస్త్రము.

సంశక్తకుడు. సం. వి. అ. పుం. తిరుగనని ఒట్టుబె

ట్టుకొని యుద్ధముచేయువాడు.

సంశయము. సం. వి. అ. పుం. సందేహము.

సంశయాశువు. సం. విణ. (ఈ.) సంశయించు స్వభా

వముగలవాడు.

సంశయించే. సం. అ. క్రి. సందేహించు.

సంశయిత. సం. విణ. (ము. ఈ. ము.) సంశయించు

వాడు.

సంశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, అండ.

సంశ్రయించే. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు, అండగొను.

సంశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము.

సంశ్రితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆశ్రయించు

బడినది.

సంశ్రుతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అంగీకరింప

బడినది.

సంశ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కాంగీరింపబడి

నది, సంశ్లేషించబడినది.

సంశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. కాంగీరింప, ఆలింగనము.

సంశ్లేషించే. సం. స. క్రి. కాంగీరించు.

సంస్మృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కదిసినది, చేరినది.

సంస్మక్తి. సం. వి. ఇ. పుం. కదియక, చేరిక.

సంసత్తు. సం. వి. ద్. పుం. కొలువుకుటము, సభ.

సంసరణము. సం. వి. అ. న. 1. సంసారము; 2. బాట;

3. పట్టణమునుండి వెడలుట; 4. గమన; 5. ఇఱు

కులేక దండునడచుట; 6. యుద్ధప్రారంభము.

సంసరించే. సం. అ. క్రి. పుట్టు. ఆము. 3, అ.

సంసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంబంధము; 2. చేరిక.

సంసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలుబిడ్డలతోడి

యునికి; 2. పుట్టుక.

సంసారి. సం. వి. న్. పుం. సంసారముగల గృహస్థు.

సంసిద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. స్వభావము; 2. చక్కని

సిద్ధి; 3. మత్తురాలు.

సంస్మృతి. సం. వి. ఇ. పుం. సంసారము.

సంస్మృష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. సంసర్గము

నుండినది; 2. వస్త్రములొనగనానిచేత శోధించు

బడినది.

సంస్కృతీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తిలతండులములు కల
సినవిధముననైన అర్థాలంకారములయొక్క పర
స్పరసంబంధము; 2. సంస్కర్షము.
సంస్కరించు. సం. స. క్రి. 1. చక్కజేయుట; 2. పక్వ
ముచేయుట; 3. (శవమును) దహనముచేయుట.
సంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కజేయుట;
2. (శవమును) దహనముచేయుట; 3. అనుభూ
తార్థస్ఫుతి; 4. సంకల్పము; 5. పాకము.
సంస్కృతము. సం. వి. అ. న. దేవభావ. విణ. 1. చక్ర
గాఢజేయబడినది; 2. చక్కజేయబడినది;
3. అలంకరింపబడినది; 4. వ్యాకరణశీతమై
నది; 5. పక్వముచేయబడినది; 6. శ్రేష్ఠమైనది.
సంస్త్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చక్కజేయుట;
2. (శవమును) దహనముచేయుట.
సంస్థరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిగుళ్లులానగువాని
చేత నేర్పఱుపబడినపదక; 2. యజ్ఞము.
సంస్థవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిచయము; 2. చేక్క
నిస్తుతి.
సంస్తాపము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞములయందు బ్రా
హ్మణులు వేదముక్కులు చెప్పెడుచోటు. యజ్ఞ
ములయందు బ్రాహ్మణులు వేదముక్కులను
చెప్పుట. (అని కొందఱు.)
సంస్తాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు; 2. సన్ని
వేశము; 3. విరివి; 4. సమాహము.
సంస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. మేర; 3. నాశ
ము; 4. సామ్యము.
సంస్థాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చక్కగా నిలు
చుండువాఁడు.
సంస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. సన్నివేశము; 2. చతు
ష్పథము; 3. మృత్యువు; 4. అకృతి.
సంస్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చచ్చినది;
2. చక్కగా ఉండినది.
సంస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చోవు; 2. చేక్కని
యొనికి.
సంస్పర్శ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొరింద? అ. పుం. ము.
చక్కనిస్పర్శము.
సంస్పృటము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.
సంహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేక్కగాఢ
జేరినది; 2. దృఢసంయోగముగలది.
సంహతలము. సం. వి. అ. పుం. మొక్కుటకు వ్రేళ్లు
ధాఁచిపూర్చిన చేదోయి.

సంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమాహము.
సంహననము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.
సంహరణము. సం. వి. అ. న. సంహరించుట, చంపుట.
సంహరించు. సం. స. క్రి. సంహరణముచేయు, చంపు.
సంహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) సంహరించు
వాఁడు.
సంహరకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—వై.—
సంహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంహరణము; 2. నర
కభేదము.
సంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వర్ణసంయోగము;
2. వేదమునందు కొంతభాగము; 3. కాస్తము.
విణ. సంధింపబడినది.
సంహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనేకులుచేరి పిలిచిన
పిలుపు.
సంహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంహరింపబ
డినది.
సంహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంహరణము, సంహరము.
సకలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సర్వము; 2. కల
తోఁగూడినది.
సకళాతు. దే. వి. మేలైన కంబళిదినసు. “నీ. విరహు
లనైదాడి వెడలుచుమరుఁడిముకొలిపినసకళాతు
గొల్లెననఁగ.” రసి. ర. ఆ. (రూ. సకళాతు.)
సక్తి. వై. వి. 1. చెలికత్తె; (చూ. తలిదండ్రు.) 2. ఆఁ
డుది*. (చూ. కొండంట్రికము.)
సక్తి. వై. వి. 1. కృత్రిమపక్షి*; “చ. చిక్కిలిపసిండి
వ్రాతనునుచెందెకపన్నియ మేలుకట్టునం, జక
చకపర్వఁ గ్రొవ్విరులు చంపకముల్ సవి దేంట్లు
మూతిము, ట్టకనవకంపుఁగెంపు మొగడల్ గనిరాఁ
చెలిముత్తయంపుబల్, సక్తిసలహాఁలంగిలకిలన్న
గుమోహనశయ్యనున్నెడకా.” వసు. ౬, ఆ.—
2. కీఁచుకీఁచుమనుష్యుని*; “ఎ. కీ. ఈఁగవ్రాలిన
నందందయెలుగులాసఁగు, నట్టిసక్తిసలమంచము
లాదిగాఁగ.” స్వా. ౬, ఆ.—౩. కీఁచుబిల్ల; విక్ర.
౭, ఆ.—4. బొమ్మ*. “తే. సంజవెద చల్లుచెంగవి
సాలువులను, మత్తగజగామినులుతడియొత్తరపుడు,
చాలఁజూపట్టెనాపూర్ణచంద్రనదన, జాజాచేసిన
జాకువాసక్తిసవోలె.” భాను. ర. ఆ.
సక్తిసంపుఁబులుఁగు. ద్వ. వి. (సక్తిసము+పులుఁగు.) సక్తి
సముచెప్పెడుపక్షివిశేషము, (చూ.) వైదికంట్టి.
సక్తిసము. వై. వి. 1. శుభసూచకనిమిత్తము; 2. శుభా
శుభసూచకవాక్కు*.

సకినలమంచేము. ద్వ. వి. కీచుకీచుమని ప్రాగడు మంచేము, రవమంచము. (చూ. సకిన రెండవ యర్థము.)

సకియ. వై. వి. 1. చెలికత్తై. “క. సకియగనుమొ అగిమధుకర, చికురనిజారామవాటిఁజేరిప్రసూ శాం, బకధాటికుకఘాటి, నికరాటికనము మన మునివైజపటపక్ష.” ఎను. 3, ఆ. — 2. ఆడుది*.

“క. సకియమగపాడి కొలకె, న్నికగాఁబగతుని నడంచిననుఁ జెఱలొఁజి, క్కకయుండునట్టా నన్నితి, నికనీమదివచ్చుచోటికీకనుమనెమ్మిక్.”

అచ్చ. యు. కాం.

సకిలింజ్. దే. ఆ. క్రి. గుజ్జముకూయు, పేషించు.

సకిలింత. దే. వి. గుజ్జపుకూఁత, పేష.

సకుడు. వై. వి. చెలికాడు, స్నేహితుడు.

సక్కుత్త్రుజము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకి, వాయసము.

సక్తము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) ఒకటరగినిది. (మనను.)

సక్తఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెమ్మి.

సక్తవు. సం. వి. ఉ. పుం. పేలపిండి.

సక్కి. సం. వి. ఇ. న. తొడ, ఊరువు.

సఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెలికత్తై. న్. పుం. 1. స్నేహితుడు; 2. సహాయుడు.

సఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. స్నేహితుడు; 2. సహాయుడు.

సఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. స్నేహము, చెలిమి.

సగంధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. స్నేహితుడు. వి. గ.

గంధముతో కూడినవాడు.

సగటు. వై. వి. చేదంగమునందు శకటము.

సగటుమూరు. గ్రా. అవ్య. సరాసరి, రమారమి.

సగతు. దే. వి. గుజ్జపుపల్లముమీఁద కెంపులు చిగుల్లను, పచ్చలు ఆకులను, రవలు పూవులునుగా సుతరించి యేర్పడిన బంగారుతీగవాడిపని. (చూ. ఉల్లాదు.) “నీ. ఉదిరిబంగరువ్రాఁతపాద నితూపనిచొక్క-సగతుల పొంబట్టు మొగలిపల్లము.” చంద్రా. 2, ఆ.

సగము. వై. వి. అర్థము. (దీనికి పృథ్వియందు హల్లు పరమగుచో వికల్పముగ నంత్యపల్లగోపము. “తమసగపాలుగోలువడి.” భార. ఉద్యో. 9, ఆ.)

సగర్బుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకతల్లికడుపునఁ బుట్టిన తోఁబుట్టువు.

వై. వి. సకినయొక్కరూపాంతరము. (చూ.)

క. ౮, ఆ.

సకిలింజ్. దే. ఆ. క్రి. సకిలింజయొక్కరూపాంతరము.

సకిలింత. దే. వి. సకిలింతయొక్కరూపాంతరము.

సగుటు. దే. వి. సరాసరి. (వానికి సగుటుమోఱాలి బంటి.)

సగోత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జ్ఞాతి, వాయ.

సగ్గారి. వై. వి. వక్క. “క. ఆసగ్గారియుఁబుణ్య, స్త్రీసంభాషణముదనకుఁజెందినకతనం, జేసివివేక జ్ఞానవి, కాసంబునముల్లనీల్లికాననఘామిక్.” వి, పు. ౪, ఆ.

సగ్గిసముగ్గిసలు. దే. వి. బ. ఉద్దుగుడుపు. “ఉ. సిగ్గన కుంగకావికలు చిత్తసమున్నతిపేరివార్తకుక్, గగ్గులకాడు శంకలకుగన్నని యెగుకుఁబట్టు డల్లకుక్, సగ్గిసముగ్గిసల్ నిలుపునైరణకుక్ గననీని యెత్తికో, శ్లగ్గజయానకుంబలికినయ్యె యథేష్టర హాప్రసంగముల్.” కవిక. ౪, ఆ.

సగ్గ. దే. ఆ. క్రి. 1. అడగు; 2. తగ్గు.

సగ్గబియ్యము. దే. వి. ఒకవిధమైన కృత్రిమధాన్యము.

సగ్గడ. దే. వి. చెంబు. “ద్వి. బానిసచేతగల్లు, ఎల సెప్పఁడెప్పించివాఁడునిచ్చలను, జలములుగ్గోరెడు సగ్గడనించి.” నవ.

సగ్గి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బంతికుడుపు, (చూ.) సజగ్గి. సచివుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంత్రి; 2. స్నేహితుడు; 3. సహాయుడు. (శృంగారనాయకునకు సచివుల నలుగురు. — వీరమర్దనుడు, విలుడు, చేలుడు, విదూషకుడు.)

సజ్జేము. దే. వి. చిల్లరొక్కమప్పు. (చూ. వైజాతి తొండ.)

సజ్జే. దే. ఆ. క్రి. చచ్చేయొక్క రూపాంతరము. (చూ. సంపు.)

సచ్చార్దుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తగిన మంచియూచారముగల కూర్దుడు.

సజగ్గి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పదిమందిచేరి యొకటిగా భుజించుట, బంతికుడుపు.

సజావు. హిం. వి. గ. సప్తమైన, క్రమమైన.

సజ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కవచము; 2. అలంకరణము.

సజ్జక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పడకల్లు, వాసగ్గుహము.

సజ్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అయితమనెయుంటై యేనుఁగుమొడనుగట్టెడు నిడుత్రాడు. అ. న. మ. 1. చిత్తములవారుసందడిలేక తొలగించుట; కిదిరక్షణ

మూలములకు జాబ్బులెట్టి న వెలుగులో నగునది.
(అని కొందఱు.) 2. రేపు.

సజ్జనుడు. సం. వి. అ. పుం. మంచి కులమునందుఁ
బుట్టినవాడు.

సజ్జరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కవచము తొడిగి
నది; 2. అలంకరింపబడినవాడు.

సజ్జనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కవచము తొడి
గినవాడు; 2. అలంకరింపబడినవాడు.

సజ్జ. యు. దే. వి. బుట్టు. (చూ. ఎఱుక మూడవయర్థము.) వై. 1. సస్యవిశేషము, గంఠై; "సజ్జగోయ
సుమారించుచు." రా. వి. 1. అ. (బ. ధాన్యవిశే
షము.) 2. కిక్కిరింపము; "ఉప్పరిగల్ సజ్జలు
చప్పరాలుచవికల్ వైఁజూడలేకక్కి." రామా.

అ. అ. - 3. నూతికాగ్నహము*. "అ. పుట్టినపు
డసజ్జమట్టును బెలువారి, జననియదిగాఁగనకల
జనులు, తొలఁగియుండినన్మఁదొలఁతఁజూడఁగ
నిచ్చి, నుతునిబిడవమీరుమాడుఁడనుము." భా.

అ. అ. - విణ. ఆయితము. "క. ఈ నెలఁతఁగన్న
మన్నభుక్, దైవఁజగురుగోడుగుపువ్వులములపాదు
లుక, లోనుగ సజ్జలు సేయక, దానియమింపం
దెవిరహతాపము పేర్కె." భార. విరా. 1. అ.

సజ్జకము. దే. విణ. మనోజ్ఞము. "కొలఁతులపజ్జస
జ్జక పుగొజ్జగెప్పుబొదరిండ్ల." వసు. 1. అ.

సజ్జకట్టు. ద్వ. విణ. ఆయితము. అం. భా.

సజ్జనకొల. ద్వ. వి. (సజ్జ + కొల.) బెత్తము. "ఎ, గీ.
వేయి సజ్జనకొలలు విఱిచివైతు." హంస. 3. అ.
(సంధిని వర్ణాధిక్యము.)

సజ్జరసము. వై. వి. ధూపవ్రస్యవిశేషము.

సజ్జాకారము. వై. వి. సర్వకృత్యమున నెత్తెడియుప్పు.

సజ్జారము. వై. వి. ఏనుఁగునకట్టుచోటు.

సట. ఉభ. వై. వి. కవలము, మాసము*. "సటలిట
మానురొరి." పా. 3. అ. - సం. అ. స్త్రీ. 1. సన్యా
కులజడ; 2. జోలు. (చూ. జాలు మొదటియ
ర్థము.)

సడ. దే. వి. దట్టుమగు నాణువరుస, తనీ.

సడపు. దే. స. శ్రీ. అపహరించు. "ఎ, గీ. సామాజి
కులుతమసామ్యులెల్ల, కొనఁగులుగ వైవసడపుచు
కొప్పమీఁత, రుక్మిణీనుతుఁడు మాయానిరూఢి
మొనీ." ప్రభా. ౪. అ.

సడలు. వై. అ. శ్రీ. 1. ఊడు; 2. జోలు; 3. వదలు.
వి. 1. ఊడులు; 2. జాలులు; 3. వదలులు. (ఇది

సడిలు అని ఇకారమధ్యముగా వ్రాఁతపుస్తకము
లయందు కొన్నిచోట్ల కానంబడుచున్నది.)

సడలుచే. వై. శ్రీ. సడలుజేయు. (చూ. సడలు.)

సడలువడు. వై. అ. శ్రీ. (సడలు + వడు.) సడలు.

"సడలువడనికడింది." అచ్చ. బాల. కాం. (శ్రీ.
సడలువఱుచు. "ఎ, గీ. అనేకవదన, సదనసంచా
రభేదంబు సడలువఱిచి, భారతీవీనిజవ్వఁబా
దుకొనియె." కా. ౧. అ.)

సడవ. దే. వి. త్రోవ, మార్గము. అం. భా.

సడి. దే. వి. 1. అవక్షి; (చూ. అడికొలు.) 2. నిండు;

"క. వారలతోరఘువరుడనుఁ, జారుల వాక్య
ములుచెప్పి సడిఁబొందెనీ, తారమణిలోకమున
దు, హ్నురుషుచే నిందఁబొందు శ్రుతియుంబో
లెక." జై. ౬. అ. (సడిసన్న అనఁగా సడిచ
నినయని భారతప్రయోగములవలన నేర్పడుచు
న్నది. దానంతేని యిది వేఱుపదముగా ఎత్తఁబ
డలేదు. "సడిసన్న వాడు." భార. విరా. 3. అ.

"సడిసన్నయెడై." విరా. ౪. అ. "సడిసన్న
యాప్తయోధుల." కాం. 1. అ. - 3. జోడ.

సడించే. దే. స. శ్రీ. గుంచే.

సడింపులు. దే. వి. బ. ఎసటిపోతలుగాదంచిన

బియ్యము. "సడింపుఁబ్రాలు." ఆము. ౬. అ.

(వృత్తియందేకవచనాంతము. (చూ.) అణు

పుట్టు)

సడికియ. దే. వి. సడికకు మొదటిరూపము. అం. భా.

సడికుడక. దే. వి. భక్త్యవిశేషము. హంస. ౧. అ.

సడిక. దే. వి. కుక్కపెడత్రాడు. (సడికియయొ

క్కరూపాంతరము.) ద్వ. భాగ. ౫. స్కం.

సడుగులు. దే. వి. బ. 1. వంకరమాటలు; 2. కటి

ప్రదేశమునందలి కీర్తు.

సడ్డ. వై. వి. 1. అక్కఱ; 2. లక్ష్యము*. (చూ.

ఎడ్డమి.)

సడ్డనుడు. వై. వి. తోడియల్లుడు.

సడ్డనేయు. వై. స. శ్రీ. (సడ్డ + చేయు.) లక్ష్య

వెట్టు. "తే. సడ్డనేయునుముమ్ముజ్జగమువారి."

హంస. 2. అ.

సఱుగు. దే. వి. బాధ. "తే. దనుజకులవైరికొరినంద

నులునట్ల, రక్తములుమనవారువారలకు మనకుఁ,

బొనుగు నేనడ్డఁబెట్టినపూరిగాలు, నేలచిత్త రేఖా

మదినింతసఱుగు." ఉ. హరి. ౫. అ.

నక. వై. స. ఏడు, సప్తకము. "సతగిబ్బర్." నీలా. ౨, ఆ.

సతతము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. ఎల్లవ్వడు. విణ. ఎడతెగనిది.

సతనాల్లజేజే. ద్వ. వి. అగ్ని. ఆచ్చ. బాల, కాం. (చూ. సప్తజహ్యుడు.)

సతము. వై. వి. కాశ్యపము*. "కలిమియులేమియుకా సతముగావు." భార. ఆర. 2, ఆ.

సతాయించు. హిం. క్రి. హింసించు, బాధించు.

సతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత; 2. పార్వతి.

సతినకము. సం. వి. ఆ. పుం. ధాన్యవిశేషము, లంకలు.

సతీర్థ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కూడచదువువాడు, సహపాతి.

సత్కరించే. సం. స. క్రి. సప్రసానించు.

సత్కారము. సం. వి. ఆ. పుం. సప్రసానము.

సత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. —వై. —

సత్కృతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సత్కరింపఁ బడినవాడు.

సత్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సత్కారము.

సత్త. ఉభ. వై. వి. సత్తువ. ఆం. భా. —సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. మంచితనము.

సత్తుముడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. అందఱకంటె మంచివాడు; 2. అందఱకంటె పూజ్యుడు; 3. శ్రేష్ఠుడు.

సత్తరపు. వై. వి. అన్నప్రదానగృహము, సత్రము. "క. చలిపందిరులును సత్తర, పులునూతులుబావు లుంబువుందోటలుచె, రవ్వలునల్లిండ్లును మొదలు గ, నిలిపియమీఞ్ఘానుండసమునించెంబుడమికా." య. ౧, ఆ.

సత్తా. వై. స. ఏడు. "క. అత్తివం చిత్తిగ దుగ, సత్తా దచ్చాకవంప చావం చీరై, దిత్తిగయద్దుగ బద్ర లు, చిత్తిబునదలచినట్లుచేతికడెమ్మికా." ఉ. హరి. 3, ఆ. (బద్రకడనుండు పద్మము నిట్లు దిద్దు కొని యక్కడ కుండలీకరణములోపల వ్రాసి యుండుదానిఁ బరిహరింపవలయును.)

సత్తి. వై. వి. 1. ఆయుధవిశేషము; "శే. మున్ను నెత్త మ్మిచాలిచేఁగొన్న యట్టి, సత్తియనుకూపునిగిడిం ప." అద్వ. యు. కాం.—2. కాలి; 3. బలిమి; "ఎగ్గి. హత్తి మిత్తివందంబునహత్తి వెడడ, కత్తిఁ గుత్తిక మలిహాన గత్తిరించి, సత్తిమత్తిల్ల బలిచేసె సత్తిహా క్క, డవనిపతియచ్చ మెలుమెలమ మెచ్చ." సత్తి. సం. వి. క. పుం. ఎడతెగకదానము చేయువాడు.

చంద్రా. ౨, ఆ. (ఇది వెనుకటి రెండర్థములకు నుదాహరణము.)—4. పార్వతి; "అ. మత్రిగిల్లుసత్తు గిత్తరత్తడినెక్కి, మిత్తిమొత్తిసత్తివత్తిబత్తి, బత్తిరిడి నముత్తిబుత్తులు రెండును, నొత్తిగుత్తగట్టుచుండు తొడ." నీలా. ౧, ఆ. —5. వసిష్ఠునికొడుకు. "ఆ. అప్పుడడను చెయ్యలలరించిసత్తియ, బ్బయ్య." ఆ చ్చ. ఆ. కాం. (ఇక్కడ శక్తియని యుండవచ్చును గాని కవివచనభంగిజూడ వైకృతము గానే యుం డునని తోచెడి.)

సత్తితాలుపు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి, శక్తిధరుడు.

సత్తు. ఉభ. దే. వి. సీసము. వై. 1. సత్తము; (చూ. సత్తి నాలుగవయర్థము.)—2. సత్తము. "ఉ. ఒత్తు గమాంసముకా మడుగుటోగిరముకా మ్మత్తరక్క రాదులుకా, గుత్తుక బంటి మేసికడుగొప్పిన్విసధూ రతితంత్రలీలకా, మత్తిరిదేహముకా ముజుచిమా టికిబొంకునుపృపాలకొటికికా, సత్తుదలంపనెక్క డిదిసంయుమి నీకిటుపల్లఁబాడియే." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—సం. త్. న. నత్తత్రము. విణ. 1. ఉన్నది; 2. చదువరి; 3. పూజ్యము; 4. శ్రేష్ఠము; 5. సత్య ము; 6. సాధువు.

సత్తువ. వై. వి. దేహమునందలిబలము, శక్తి.

సత్తెనంగ. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. సత్తెనంగబె డంగసత్తయ్యె." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

సత్తభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మంచిత్రోవ; 2. నత్తత్రమార్గము.

సత్త్యంకారము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రయవిక్రయ ములగట్టిమాట.

సత్త్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. నిజము; 2. ఒట్టు; 3. కృతయుగము. పుం. ఒకలోకము. (చూ. లో కము.) విణ. నిజమయినది.

సత్త్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్యాసునితల్లి; 2. నా రదుని పెండ్లాము; 3. సోమేదకుర. విణ. సత్య ముగది.

సత్త్యాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) సత్త్యంకారము.

సత్త్యాసృతము. సం. వి. ఆ. న. వర్తకము, వాణిజ్యము.

సత్త్యాపనము. సం. వి. ఆ. న. (చూ.) సత్త్యంకారము.

సత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. అన్నప్రదానగృహము;

2. యజ్ఞవిశేషము; 3. ఎడతెగనియూది; 4. అడవి;

5. కపటము. విణ. మంచివారిని కాపాడునది.

సత్రి. సం. వి. క. పుం. ఎడతెగకదానము చేయువాడు.

సత్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. సత్య; 2. దేహబలము; 3. ఒకగుణము; (చూ. గుణము.) 4. స్వభావము; 5. మనస్సు; 6. ప్రయత్నము; 7. ప్రాణము; 8. వృద్ధివ్యాధిద్రవ్యము; (చూ. ద్రవ్యము.) 9. పికాచాది. పుం. న. జంతువు.

సత్వరము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. త్వరితము. విణ. వడిగలది.

సద. వై. వి. అకుమిందినాంగు*. ఆం, భా.

సదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. గృహము; 2. జలము.

సదమదమగు. దే. ఆ. క్రి. (సదమదము+అగు.) నలఁ గు. "క. ఇదిరేయిదివగలనుచుకొ, మదిసేజుగ కచాలబొదలుమరుపోలుములకొ, సదమదమ గుమండిరియ, ముదిరియురాఁతుడులగార్చియుం చుకొనంగకొ." య. ౫, ఆ.

సదమదము. దే. విణ. నలఁగినది. "వ. మదనకదనంబు నసదమదంబులగునంగంబులు." వసు. ౮, ఆ.

సదమదముసేయు. ద్వి. సం. క్రి. (సదమదము+సేయు.) 1. నలఁపు; 2. చంపు. (ఇట్లు సదమదమొనరించు.)

సదము. సరి. వి. న. క్రి. సదస్సుయొక్క రూపాంతరము.

సదరహి. హిం. విణ. వైసచెప్పిన, ఆ. (రూ. సదరు.) సదరుబోయలు. దే. వి. బోయలలో నొకజాతి.

సదసద. దే. విణ. సదమదము. (చూ. కక్కసము. వి. మొదటియర్థము.)

సదస్సు. సం. వి. న. క్రి. 1. సభ; 2. రాజసభ. (రూ. సదసు.)

సదస్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యజ్ఞవిధిపరీక్షాధికారి; 2. సభికుడు.

సదా. సం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు. "సదానానకొ."

సదాగతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వాయువు; 2. మోక్షము; 3. నూర్యుడు; 4. సర్వేశ్వరుడు.

సదాటు. దే. విణ. దృఢము. "నీ. గాటంపువీరకస దాటైనమేనునెలుమట్టినిగనిగలే పారుపుమిట."

కాం. ౧, ఆ.

సదాతనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు. విణ. కాశ్యకుడు.

సదానీర. సం. వి. ఆ. క్రి. (చూ.) కరలోయ.

సదావ. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు.

సదాము. వై. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు. హంస. ౮, ఆ.

సదావృత్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. తైరాగులులోనగువారికిచ్చుడు వంటపాడుగ్రి.

సదాశివుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి. సద్యక్షము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సరి, సమానము. సద్యశము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. సమానము; 2. తగినది.

సదేశము. సం. వి. ఆ. న. సమీపము. విణ. సమీపమైనది.

సద్దు. వై. వి. చప్పుడు, మ్రోత, రవలి, ధ్వని.

సద్దము. సం. వి. క్. న. 1. గృహము; 2. జలము.

సద్యము. సం. న్. అవ్య. అప్పుడు. క. "అద్యంతం బునునీయన, వద్యకథవిసంగగనినవారికై బాయుకొ, సద్యంబ బ్రహ్మపాత్యా, వద్యముమొదలైనపాపవర్గంబెల్లకొ." భార. స్వ. ౧, ఆ.

సద్ధర్మము. సం. విణ. (న్.) 1. సమానము; 2. ధర్మముతోఁగూడినది.

సద్ధ్యంతరుడు. సం. విణ. (న్. ఈ. చ్.) కూడఁబోవువాడు.

సనగ. వై. వి. 1. సస్యవిశేషము; "ద్వి. సనగసాంపు జాడింగెసముసెబ్బరలు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ. (సెనగకు మొదటిరూపము.) 2. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. అదరు.)

సనత్కుమారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైద్యశాస్త్రకర్తయగు దేవర్షి.

సనాతనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుడు. విణ. కాశ్యకుడు.

సనాథము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కూడుకొన్నది.

సనాథి. సం. వి. ఇ. పుం. జ్ఞాతి. విణ. సమానుడు.

సని. ఉభ. వై. వి. శని. సం. ఇ. క్రి. (చూ.) అధ్యేషణ.

సనీడము. సం. వి. ఆ. న. సమీపము. విణ. 1. సమీపమైనది; 2. నీడముతోఁగూడినది.

సను. దే. ఆ. క్రి. చనుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. చలువు.)

సనె. దే. వి. సన్నయొక్కరూపాంతరము.

సనెకలు. దే. వి. సన్నకల్లుయొక్కరూపాంతరము. (అంత్యోకారంబునకు వికల్పముగలోపంబగు.

"సనెకలోదాచినఁబెండ్లిమనునొకొ." కాశీ. ౫, ఆ.)

సన్న. వై. వి. హస్తాదులచేత చేసెడుసంజ్ఞ. (కను సన్న. మొ.) (సన్నక సన్నయనుచో బాడబాడగా

ననియర్థము. అర్థానుకూలముగా సన్నకుకొ, అ, సన్నయని పదములను భాగించుకొనవలెను.)

సన్నకర్తృత్వ. సం. వి. ఉ. పుం. మొరటికి.

సన్న గాడు. దే. వి. (సన్నము + కాడు.) చీమ. విణ.
అల్పము. “ఎ, గీ. సన్న గాండ్రనుబోదోలిసరగ
వారి, నెలపురెల్లనుగైకొని చెలఁగుచుండు, తులు
వవిసదారిరాకూటువులకు నెందుఁ, దలఁపనొక్కిం
చుకయునుంచితనముగలదె.” అచ్చ. బాల, కాం.
(ఇది రెండ్రములకు నుదాహరణము.)

సన్న గాలి. దే. వి. (సన్నము + గాలి.) మందమారుత
ము. “తే. ఏలక్రైదుతేటియింతేటికలుగ, సం
క్రితలసన్న గాలియొసన్న గాలి.” రామా. ౬, అ.
సన్న గాఠే. ద్య. వి. (సన్నము + కాఠే.) వాద్యవిశే
షము, తిరుదిన్నము.

సన్న గిల్లు. దే. ఆ. క్రి. సన్నముగు. (యా. సన్న గిలు.)
సన్నదు. హిం. వి. యోగ్యతాపత్రిక, ఆజ్ఞాపత్రిక.
సన్నన. దే. వి. సన్నదనము. (విశేషణమునచో
“సన్ననిగాలి.” వై. 3, అ.) (యా. అలకన.)

సన్న పిల్లి. ద్య. వి. సారపురుగు.
సన్న పువాడు. దే. విణ. (సన్నము + వాడు.) అల్పఁ
డు. “సన్నంపువారితో జగడమేల.” రా. యు,
కాం.

సన్న మండగలు. ద్య. వి. బ. (సన్నము + మండగలు.)
కాలిధాన్యవిశేషము. హంస. ౪, అ.

సన్నము. ఉభ. దే. వి. సూక్ష్మత్వము. “కాక సన్న
ము మోముగోము మెయిజానునబూని.” అచ్చ.
ఆర, కాం.—విణ. సూక్ష్మము. (వృత్తియందంత్యప
ర్వము వికల్పముగ లోపించును. సన్న గాలి. మొ.)
—సం. ఆ. న. అల్పము. విణ. కృశించినది.

సన్న యము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్నదండు;
2. సమవాయము; 3. సమాహము.

సన్నయేలకి. ద్య. వి. (సన్నము + ఏలకి.) చిట్టేలకి.
సన్న రాష్ట్రము. ద్య. వి. రాష్ట్ర.
సన్న వాణు. దే. ఆ. క్రి. (సన్నము + వాణు.) సన్న

గిల్లు. “వ. కృష్ణండునుగులంబులోనంగలహంబు
పుట్టుననితలంచితానుకత్తండయ్యనుగొననొల్లక
యయ్యై ప్రసంగంబులంగొగ్గిసన్న వాణంబలుకు
చుండ.” వారి. పూ. 3, అ.

సన్నన. వై. విణ. (సన్న + సన్న.) నులభము.
(యా. నిట్టు రెండవయర్థము.)

సన్ననానము. సం. వి. అ. న. 1. కవచము; 2. ప్ర
యత్నము.

సన్నిహితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రయత్నిం
చబడినది.

సన్నాయి. దే. వి. నాగసురము.

సన్నాసి. వై. వి. సన్యాసి.

సన్నాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కవచము; 2. ప్ర
యత్నము.

సన్నాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకుఁ
దగిన యేనుఁగు.

సన్ని. దే. వి. సన్నియొక్కరూపాంతరము.

సన్నికర్షణము. సం. వి. అ. న. సమీపించుట.

సన్నికర్షము. సం. వి. అ. పుం. సమీపము, చేరువ.

సన్నికృప్తము. సం. వి. అ. న. సమీపము. విణ. సమీ
పించినది.

సన్నద్ధుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కవచముదొ
డిగినవాడు; 2. ప్రయత్నపడినవాడు.

సన్నిధానము. సం. వి. అ. న. 1. సమీపము; 2. ఆశ్ర
యము.

సన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సమీపము, చేరువ.

సన్నిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. జేన్ని; 2. కలయిక.

సన్నిభము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సమానము.

సన్నివిష్టుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. సమీపిం
చినవాడు; 2. కూర్చున్నవాడు.

సన్నివేశము. సం. వి. అ. పుం. పట్టణములోనగువాని
చుట్టువాతినబయలు. గృహధర్మవర్ణభాగము.
(అని కొందఱు.)

సన్నిహితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సమీపించినది.

సన్నీ. దే. వి. తుపాకికొననుచెక్కియుండెడు బాగు
వంటికత్తి.

సన్నుతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేక్కగాస్తోత్ర
ముచేయబడినది.

సన్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చేక్కనిస్తోత్రము.

సన్నుతింజే. సం. స. క్రి. చేక్కగాస్తోత్రముచేయు.

సన్నే. దే. వి. సన్నేకల్లు. (యా. చిలుబంతిపనుపు.)

సన్నేకల్లు. దే. వి. సూతంబుతాయి, పట్టుము.

సన్నానము. సం. వి. అ. న. గౌరవించుట. “క. దా
సూపవాసములస, న్నానితగతిలేదుకూడునకు
యతిదెసస, న్నానమునదత్కూజా, ధీనరతింగా
నియెన్ని దెరువులఁజూడక.” భార. అను. 3, అ.

సన్నానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము. (యా. సన్నా
నము.)

సన్నానింజే. సం. స. క్రి. గౌరవించు, సత్కూనించు.

సన్నానితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గౌరవంపఁ
బడినది; 2. సమర్పించబడినది.

సన్యసింజే. సం. స. శ్రీ. కామ్యకర్తములను విడువ. సన్యస్తము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. సన్యసింపఁ బడినది; 2. సమర్పింపఁబడినది.

సన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కామ్యకర్తముల విడుపు; 2. ఒక ఆశ్రమము. (చూ. ఆశ్రమము.) సన్యాసి. సం. వి. వ. పుం. సన్యాసాశ్రమముకల వాడు.

సవత్తి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. (చూ.) సవతి.

సవత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాడు, శత్రువు.

సవర్య. సం. వి. అ. శ్రీ. పూజ, నమస్య.

సపాట. దే. వి. మట్టము. “క. పడిదేజిదోలిరాజు, ర్నడిడొంకిసపాటగానురప్పలియపుడా, పిడికిటి గొరకకావేయక, బిడికిటిబిట్టగసిబిల్లిటినవబ డియెక.” సా. ౧, ఆ. (రూ. సపాటము. “ప. కుంభ సంభవుడవునవలంకాంచి కాంచనశిరశ్శృంగ శృంగుటకంబులంగమలభవాండకలాహంబులు ధ్వాటించుతనమేనిపాడువు నేలసపాటంబుగావంచ వివింధ్యాచలంబవ్వుహానభావు నెదుర్చునియె.” కాశీ. ౨, అ.)

సపిండికరణము. సం. వి. అ. న. చచ్చినపండ్రిండవ దినమునందుచేసెడు సంవత్సరాంతశ్రాద్ధము.

సపిండుడు. సం. వి. అ. పుం. ఏడుతరములలోపలి జ్ఞాతి.

సపితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. పదిమందిచేరి యొకటిగాత్రా గుట, సహపానము.

సప్త. సం. వి. అ. శ్రీ. ఏడుతంతులుగల పిణ, పరివాదని.

సప్తకము. సం. స. అ. న. ఏడు. విణ. ఏడవది.

సప్తకి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఏడుపేటలుగల ఆడుదాని మొలనూలు.

సప్తజిహ్వడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. సతనాల్కలతేజే. (సప్తజిహ్వలు.—కాలి, కరాలి, విశ్నులింగిని, ధూత్రునర్మ, విశ్వరుచి, లోహిత, సూర్యజన.)

సప్తతంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. యజ్ఞము, జెన్నము.

సప్తతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. డెబ్బది.

సప్తపది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. సప్తపదులసమాహారము.

సప్తవర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏడాతులరటి; 2. ఏడాతులపాన్న.

సప్తము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) ఏడవది.

సప్తమి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పక్షమునందు ఏడవతిథి. విణ. ఏడవది.

సప్తల. సం. వి. అ. శ్రీ. 1. విరజోజి; 2. కలిగాట్టు; 3. గురిజో; 4. సంబరేణి.

సప్తహస్తుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, ఏడుచేతుల తేలువు.

సప్తార్పి. సం. వి. వ. పుం. అగ్ని. విణ. త్రూరదృష్టి గలవాడు.

సప్తాశ్వుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్వుడు.

సప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. నుజ్జము, అశ్వము, హయము.

సప్తపుణ్యేశ్క. వై. వి. అశ్వేషానత్తత్రము.

సప్తము. వై. వి. పాము. “సప్తంబుపడగనీడను.”

సఫలము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఫలముతోఁగూడినది, సార్థకము.

సఫేదు. హిం. వి. తెల్లని. వి. తెల్లవర్ణము.

సబబు. హిం. వి. కారణము.

సబము. వై. వి. పీనుగు. “అ. అంటరానిదాని నంత్య జాఁబలితు స, బంబుఁ బేడినన్నుఁ బరవహాప, రాయణుని నధర్మరతు మృతదారకుఁ, జూచినీ యవలయునాచమనము.” మార్క. 3, అ.

సబళము. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, అత్తలము, ప్రాసము. “సబళముఁడద్రాత్రముకాకనేనెక్కాత్రు తపోముండల్కతోడక.” సం. “ప్రాసేనవిధ్యా ద్రాణింతుశ్రుతసోమః ప్రతాపనాక.” భార. సా. ౧, అ.

సబాము. వై. వి. స్వభావము. “తే. పాలుకడుఁడెళ్ళ దానిసబాములెస్స.” భార. ఆను. ౨, అ.

సబిడి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. “సబిడిలవంతులజము దాళులను.” అచ్చ. యు, కాం.

సబురు. హిం. వి. ఓడప్రయాణము.

సబ్బుండు. దే. వి. అనేకభేదములుగలది, ఉచ్చావచము.

సబ్బు. దే. వి. జిడ్డునుపోగొట్టెడు ఒకవిధమైన కారము.

సబ్రవ్రచారి. సం. వి. వ. పుం. 1. వేదాధ్యయనము నందు సహపాతి; 2. సహపాతి.

సభ. సం. వి. అ. శ్రీ. 1. కొలువుకూటము; 2. గృహము; 3. సమాహము; 4. జూదము.

సభర్తృక. సం. వి. అ. శ్రీ. మగనాలు, పతిపత్ని.

సభాజనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుములలోనగునారి నారిగనాదులచేత సంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందు బంధువులులోనగునారి యుజ్జ్వలదయట. (అని కొందఱు.)

సభాసభాదు. సం. వి. ద్. పుం. సభయందుండు ధర్మ

జ్ఞాదు.

సభాస్థానాదు. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

సభికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సభయందుండు ధర్మ

జ్ఞాదు; 2. జాదమాడించువాడు; 3. న్యాయ

వాది.

సభ్యము. సం. వి. అ. పుం. హామరహితాన్ని.

సభ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సభయందుం

డువాడు; 2. మంచీవాడు.

సమ. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము. వి. 1. సమా

నము; 2. సమస్తము; 3. సాధువు.

సమంగ. సం. వి. అ. పుం. 1. మంజిటి; 2. మడు

గుదామర.

సమంజసము. సం. వి. అ. న. న్యాయము. వి. న్యాయ

ముతోఁగూడినది.

సమంతదుర్గ. సం. వి. అ. పుం. జేమడు.

సమంతభద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధజేవుడు.

సమకట్టు. ద్వ. అ. పుం. యత్నించు. “క. అమరాను

రవిరులుము, న్నమలపయోరాశి ద్రచ్చియమృత

మువడయో,” సమకట్టి.” భార. ఆది. ౨, ఆ—

స. పుం. 1. సిద్ధపఱుచు; “కడకతోనంజాల్గు

డుగంగసమకట్టిజలమపేక్షించుడు.” భార. ఆర.

౨, ఆ.—2. సేకరించు; “సంభారసముదయము

సమకట్టుము.” భార. ఆర. 3, ఆ.—3. ఏర్పఱు

చు; “పేరోజనుదాత్తయజ్ఞగృహయూపరతుల స

మకట్టుంపు.” భార. ఆర. ౬, ఆ.—4. చేయు. “అ.

రంధ్రీనిపునాకుదయతోడనిచ్చిన, వరముచ్చిగిం

చివలయులెఱుగు, సమయసమచితముగ సమ

కట్టుమయ్య.” భార. విరా. ౧, ఆ.—వి. కవచము.

“క. అట్లునీచ్చెంబచ్చల, పల్లకియును దమ్మికిం

పుఁబరకపుజోడుకొ, జల్లులసమకట్టులకొ,

బల్లించినవారువమునుబంగరుగొడుగుకొ.” య.

౪, ఆ.

సమకులు. ద్వ. అ. పుం. సమకూరుయొక్కరూపాం

తరము. “మేలుసమకులునచటకొ.” భాగ. ౪,

స్కం. (చూ. చేమలు.)

సమకూడు. ద్వ. అ. పుం. 1. లభించు; 2. సిద్ధించు.

సమకూరు. ద్వ. అ. పుం. సమకూడుయొక్కరూపాం

తరము.

సమకూరు. ద్వ. పుం. సమకూరుచేయు. (రూ. సమ

కూర్చు.)

సమకొను. ద్వ. అ. పుం. 1. లభించు; “క. సమకాల

ముననుసరిత్రు, యనునట్టిసమకాలమును నొక

టొకటి, సమకొనినంకల్పితము, త్రములగున

తుచ్చునీడ్చిదములగుడలఁపకొ.” వా. ౪, ఆ.—

2. సిద్ధించు. “ద్వ. అమంగం సిద్ధించునభిలకార్యము

లు, సమకొనునంచితస్వర్థభోగములు.” రా. బాల,

కాం. (ప్రే. సమకొల్పు. 1. లభింపజేయు;

2. సిద్ధింపజేయు; 3. సిద్ధపఱుచు: “వి. మఱియును

రులుజివురుగండెలు మారమ్ములు మొదలగు మృగ

యాసాధనమ్ములు సమకొల్పుమదలించుచ్చియు.”

చంద్రా. ౨, ఆ.—4. వహించు. “సమకొల్పు

ధృతికొ.” రా. ఆ, కాం.

సమకొలు. ద్వ. వి. (సమకొనుట.) 1. లభించుట;

2. సిద్ధించుట.

సమక్షము. సం. వి. అ. పుం. నయనేంద్రియ

గోచరమైనది.

సమగ్రము. సం. వి. అ. పుం. సమస్తము.

సమగ్రిము. సం. వి. అ. పుం. సమగ్రత. (రూ.

సమగ్రిము.)

సమజము. సం. వి. అ. న. అడవి. పుం. పశుసమూ

హము.

సమజ్ఞ. సం. వి. అ. పుం. యశము. (రూ. సమజ్ఞ.)

సమజ్య. సం. వి. అ. పుం. 1. సభ; 2. క్షి

సమక. సం. వి. అ. పుం. 1. కావ్యగుణములలో

నొకటి; 2. సమర్థము.

సమదర్శి. సం. వి. అ. పుం. 1. సర్వభూతము

లను సమముగాఁజూచువాడు.

సమదృష్టి. సం. వి. పుం. సర్వభూతములను సమము

గాఁజూచుమాపు.

సమధికము. సం. వి. అ. పుం. విక్లిలీ యధిక

మైనది. (ఇది సమ అను ఉపసర్గముతోఁజూడిన

రూపము. ఇట్లు ఉపసర్గముతోఁజూడినపదములు

కొన్నిమాత్రము వ్రాయఁబడునుగాని అన్ని వ్రా

యఁబడవు. వ్రాయఁబడనివి కొన్నియొదిగన

వ్రాయఁబడుచున్నవి. — సమారూఢము, సమా

లోకించు, సమాప్తితము, సమాశ్రయము, సమా

శ్రితము, సమాసాదనము, సమాసాదితము, సమా

సాద్యము, సమచితము, సమత్థితము, సమత్ప

న్నము, సమత్సృకము, సమదితము, సమద్ద

మము, సమద్విగ్ధము, సమద్దతము, సమద్దరణము,

సమద్భృతము, సమద్భవించు, సమద్భృతము,

సమద్యోతము, సమద్యోత్రము, సమస్తతము, ఇత్యాదులు.) (తక్కినవాని నిట్లుపాించుకొనవలయును.

సమధిగము. సం. వి. పుం. పొందుట.

సమను. అం. వి. విచారణకై న్యాయాధికారులవలనఁ బిలువఁబడుట.

సమన్వితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) కూడుకొన్నది.

సమపదము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు రెండు కాళ్లతో సమముగానిలుచుట. (చూ. స్థానము.)

సమభివారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెప్పినది త్రిప్పి చెప్పట; 2. అత్యంతము.

సమయపడు. మి. అ. క్రి. సంకేతమును. "సమయపడి వనవాసంబుచేయవచ్చితిమి." భార. ఆర. ౧, ఆ.

సమయము. సం. వి. అ. పుం. 1. శపథము; 2. ఆచారము; 3. కాలము; 4. సిద్ధాంతము; 5. బుద్ధి;

6. సంకేతము; 7. ప్రతిజ్ఞ; 8. ఆజ్ఞ; 9. ఆన. సమయము. వై. అ. క్రి. 1. చేయ్; 2. నశించు. "సమ నెనెకారవేశ్యరునిసంపద." భార. శ్రో. ౧, ఆ.

సమరత. వై. వి. సమర్థ. "క. అ. పృష్టవ్యంబోడికిచాల్యము, జవ్వాడితోలంగెనంత సమరతపాడమెక్క." కుక. ౧, ఆ. (సమర్థము మొదటిరూపము.)

సమరతి. సం. వి. ఇ. క్రి. ఉపరతికివ్యతిరేకమైనది.

సమరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక విలుకానితో సరిగానిలివి పోరడి యోధుఁడు.

సమరము. సం. వి. అ. పుం. న. యుద్ధము, పోరు.

సమరసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమానరాగము; 2. అభేదము.

సమర్థ. వై. వి. క్రి. ప్రథమబుతువు, సమరత.

సమర్థుఁడు. కే. అ. క్రి. (సమర్థ + అడు.) బుతు మతియగు.

సమర్థనము. సం. వి. అ. న. పట్టినదితగినట్లునెఱవేర్చుట.

సమర్థము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. అన్వయయోగ్యమైన యర్థముగలది; 2. హితమయినది.

సమర్థించు. సం. స. క్రి. పట్టినదితగినట్లునెఱవేర్చు.

సమర్థుఁడు. సం. విణ. గట్టివాఁడు, శేర్పరి.

సమర్థుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వరమునిచ్చువాఁడు.

సమర్యాదము. సం. వి. అ. న. సమీపము. విణ. 1. సమీపమైనది; 2. మర్యాదతోఁగూడినది.

సమస్త. సం. వి. క్. పుం. యమఁడు. విణ. అంతట సమముగా వర్తించువాఁడు.

సమవాకారము. సం. వి. అ. పుం. వాటకభేదము. (చూ. వాటకము.)

సమవాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. కూడినసంబంధము.

సమవేతము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) కూడినసంబంధమునొందినది.

సమష్టి. సం. వి. ఇ. క్రి. సమస్తము, మొత్తము. విణ. కలిసియుండు.

సమష్టిల. సం. వి. అ. క్రి. 1. ఏఱువంగి; 2. తురుజోకి.

సమసకము. వై. వి. (చూ.) సమాసకము.

సమసనము. సం. వి. అ. న. సంక్షేపము.

సమసీసము. ద్వ. మి. మల్లబంధవిశేషము.

సమస్తము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) సర్వము, అంతయు.

సమస్త్య. సం. వి. అ. క్రి. (చూ.) కైపదము.

సమాంసమీన. సం. వి. అ. క్రి. ఏఁటెటనీనెడియావు.

సమాకర్షి. సం. విణ. (కే. ఈ. క్.) దూరము వ్యాపించునట్టిది. (వరిమళము.)

సమాఖ్య. సం. వి. అ. క్రి. 1. యశము; 2. బండుకట్టు.

సమాగతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చేక్కగా వచ్చినది; 2. పొందినది.

సమాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కనిరాక; 2. పొందిక.

సమాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. వధము.

సమాచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కగా నడపుట; 2. వృత్తాంతము.

సమాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులకంటె నితరమైన మనుష్యాదిసమూహము; 2. ఏమగు.

సమాధానపడు. మి. అ. క్రి. (సమాధానము + పడు.) సమృతిపడు. (ప్రే. సమాధానపఱుచు.)

సమాధానము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగా ఉంచుట; 2. అంగీకారము; 3. యూపప్రసంభయముకై మధ్యభాగము.

సమాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోలయము; (ఇది యోగాహ్లాంకములలోనొకటి.) (చూ. అంగము.)

2. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.)

3. కావ్యగుణములలోనొకటి; (చూ. గుణము.)

4. సమర్థనము; 5. నియమము; 6. అశ్లోకార్థ హేతుజనాదరము.

సమానము. ఉదృ. వై. వి. సమృతి. "చ. మనమునఁజీంత నొందక సమానముగాఁ జనుతారనీవునీ, వనితలును." రా. కిష్కిం. కాం.—సం. అ. పుం. నాల్గి

యందలివాయువు. (చూ. వాయువు.) విణ.

1. తుల్యము; 2. ఒకటి; 3. సాధువు.

సమానోదయ్యడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకతల్లికడుపు నలుట్టిన తోబుట్టువు.

సమావేశము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ముగించునది; 2. చంపునది.

సమావసము. సం. వి. అ. న. 1. ముగించుట; 2. చంపుట.

సమాప్తము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ముగిసినది; 2. చచ్చినది.

సమాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముగియక; 2. చావు.

సమాప్తియే. సం. స. క్రి. 1. ముగించు; 2. చంపు.

సమాప్త్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ముగియదగినది; 2. చావదగినది.

సమాసంభము. సం. వి. అ. పుం. చందనములోనగు వానిపూత. నలుగురపెట్టుట. (అని కొందఱు.)

సమావృత్త్యడు. సం. వి. అ. పుం. వేదాధ్యయనానంతరము ఇతఁ గృహస్థుడవు కప్పనిగురువుచే ననుజ్ఞపొందినవాడు.

సమావేశము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒకచోటకూడ నుండుట; 2. ప్రవేశము.

సమావేశితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ఒకచోట కూడనుండినది; 2. ప్రవేశించినది.

సమాసంజనము. సం. వి. అ. న. తగులము.

సమాసంజితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) తగిలినది.

“వ. పురోవర్తి కాఖాసమాసంజిత సమంజసరత్న పంజరంబుననున్న నన్నుంజూచి.” కకా. ౫, ఆ.

సమాసకము. సం. వి. అ. పుం. శుద్ధాంధ్రపదముల సమాసము.

సమాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమర్థములగు పదముల యేకీభావము; 2. సంక్షేపము.

సమాసార్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) సమస్య.

సమావారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరినవి ఒకటిగా ప్రాగుచేయుట; 2. సంక్షేపము. (రూ. సమావారము.)

సమాహితండు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. చేక్కగా ఉంచబడినవాడు; 2. అంగీకరించబడినవాడు; 3. సమాధియందున్నవాడు.

సమాహృతము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) సంక్షేపించబడినది.

సమాహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంక్షిప్తగ్రంథము; 2. సంక్షేపము.

సమాహృతము. సం. వి. అ. పుం. 1. నానుధేయము; 2. ప్రాణిదూర్తము; 3. యుద్ధము.

సమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమాహము; 2. యుద్ధము; 3. సంగమము.

సమిత్తు. సం. వి. త. స్త్రీ. యుద్ధము, పోరు.

సమిధ. సం. వి. ధ. స్త్రీ. 1. చిడుగు; 2. వంటచెట్టు.

సమికము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము, పోరు.

సమికరణము. సం. వి. అ. న. ఒకటిగాజేయుట.

సమికృతము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) ఒకటిగాజేయబడినది.

సమీక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగాచూచుట;

2. వెదకుట.

సమీక్ష్యకారి. సం. విణ. (స్. ఈ. క్) ఏపనియేని యుజక్కుగా యోచించి చేయువాడు.

సమీచీనము. సం. వి. అ. న. సత్యము. విణ. 1. సత్యమైనది; 2. పరిశుద్ధమైనది; 3. తగినది.

సమీపము. సం. వి. అ. న. చేరువ, విణ. చేరువైనది.

సమీపించే. సం. అ. క్రి. చేరువయ్యెను.

సమీరణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగా పోవుట;

2. పాటజేయుట. పుం. మరుసముగి. డు. 1. వాయువు; 2. బాలసారి.

సమీరితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. చేక్కగా పోయినది; 2. పాటజేయబడినది.

సమీరుండు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, అనిలుండు.

సమీహితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) కొరబడినది.

సముందనము. సం. వి. అ. న. తడియుట, లేమము.

సముఖము. సం. వి. అ. న. ఎదురు. “కనికొనిపోయి

తండ్రి సముఖులునఁబెట్టిన.” కై. ౮, ఆ.—విణ.

మాటలమారి.

సముచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరినవాని సొక

టిగా ప్రాగుచేయుట; 2. ఒక అర్థాలంకారము.

(చూ. అలంకారము.)

సముచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలి పొడుగు; 2. విరోధము. (రూ. సముచ్చయము.)

సముచ్చితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) మిక్కిలి పొడుగైనది.

సముద్భవము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) విడువబడినది.

(చూ. ఉద్భవము.)

సమురు. డి. వి. 1. కట్టుపాటు; 2. అ. అ.—2. తాలా

కాలా శాకభాగము.

సమాధానము. ద్వ. అ. శ్రీ. పట్టువడు. (శ్రీ. పట్టు
వడుచు. “శ్రీ. మధుకముదువ్వి పలుమాలు గుప్త
రించి, సమరసముచూపి మెల్లనే సమతుపజిచి,
వాగిగిరియించిత్తిమిమూల్యగెసడలి, పన్నెసోఁ
కినముందఱఁబలువడయ్యె.” చంద్రా. 3, ఆ.)
సమత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయత్నము; 2. వ్యా
ధినిర్ణయము.
సమత్పింజము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కలఁతపా
జిన నేనలొనగునది, పింజలము.
సమదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కనియుదయ
ము; 2. సమాహము; 3. యుద్ధము.
సమదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాహము;
2. యుద్ధము.
సమదాయించు. దే. శ్రీ. ఓదార్పు.
సముద్ధకము. సం. వి. అ. పుం. బరణి, సంపుటము.
సమద్దారు. హిం. వి. సముతుకు అధికారి.
సమద్ధతుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గురువుచే శిక్షిం
పఁబడనివాఁడు.
సమద్ధాళింకే. సం. స. శ్రీ. (విబూది) పూనిశాన.
“నీ. భూతి సర్వాంగీణముగ సమద్ధాళించు ధరి
యించురు ద్రాక్షదామకములు.” కాశీ. 2, ఆ.
సమద్భాషింకే. సం. స. శ్రీ. స్తుతింపు. “మ. శిల
నకొముందఱ నిద్ధకింపురుఘులకొగిర్వాణులుకా
వాగసా, ధ్యులు విద్యాధరకిన్న రేంద్రులు సము
ద్భాషింప.” భీ. ౫, ఆ.
సమద్రవనితము. సం. వి. అ. న. చంద్రుఁడు, పాల
కడలి వెన్న.
సమద్రము. సం. వి. అ. పుం. సాగరము, కడలి. (సప్త
సమద్రములు. —లవణసమద్రము, ఇథుసమద్ర
ము, నురాసమద్రము, సర్విస్సమద్రము, దధిస
మద్రము, క్షీరసమద్రము, జలసమద్రము)
సమద్రాంత. సం. వి. అ. శ్రీ. 1. తీరకనీందరి;
2. వీళ్ళి; 3. ప్రత్తిచెట్టు.
సమద్రయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సమద్రముది.
సమన్వద్ధుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. గర్వించిన
వాఁడు; 2. చదువని తన్ను చదువరిగా నెంచు
కొనువాఁడు; 3. పుట్టినవాఁడు.
సమన్నము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) రడినీనది, ఆర్ద్రము.
సమన్నయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్న దం
డు; 2. సమవాయము.

సమాధము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రాగుచేయు
బడినది; 2. అప్పుడుపుట్టినది; 3. వంగినది.
సమారువు. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లనిజాలును లావు
మెడయును మెఱుంగిక్కిన నున్నని కెంద్రుక
లునుగలిగి గోధూమవర్ణముగా నైనను కృష్ణవర్ణ
ముగానైనను ఉండెడు మృగవిశేషము. (దీని
తోలును జనులుపయోగపఱుచుకొందురు.)
సమాహము. సం. వి. అ. పుం. గుంపు, గుమి.
సమాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియం
దుపయోగింపఁదగిన పేరు, ఉపచార్యము.
సమృద్ధి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. మిక్కిలి సంపద, నింపు.
సమృద్ధుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి సంపద
గలవాఁడు, నింపుగలవాఁడు.
సమేతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.
సమేలము. వై. వి. 1. ఒద్దిక; “నీ. అలవోకగావచ్చి
యప్పటప్పటికి సమేలంపుమాటల మేలమాడు.”
వి, పు. ౫, ఆ. — 2. చేరిక.
సమృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సమృతియైనది.
సమృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. 1. అంగీకారము; 2. అనుజ్ఞ;
3. ఇచ్చు.
సమృతింకే. సం. ఆ. శ్రీ. అంగీకరించు. (రూ. సమృ
తిల్లు.)
సమృదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంతసము.
సమృద్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాయడి; 2. యుద్ధము.
సమ్రాననము. సం. వి. అ. న. గౌరవించుట.
సమ్రానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము.
సమ్రానింకే. సం. స. శ్రీ. గౌరవించు.
సమ్రానితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గౌరవించఁ
బడినది.
సమ్రాణనము. సం. వి. అ. న. శోధనము.
సమ్రాణని. సం. వి. ఈ శ్రీ. చీఁపురుకట్ట, శోధని.
సమ్రాళిగల వై. వి. బ. సంభాళిగలయొక్కరూపాం
తరము. (పావలకు. — “నీ. అట్టిటుదొడిగినయంగ
ఘ్రులరత్నంపు సమ్రాళిగల సారెజాణుమండ.”
(సంభాళిగలు అని పాతాంతరము.) కా. ౧, ఆ.)
సమృతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. సమానమైన పరి
మితిగలది; 2. సమానము.
సమృయ. వై. వి. (చూ.) సమృ.
సమృదము. సం. వి. ద్. శ్రీ. మిక్కిలి సంతోషము.
“సమృదము మనంబునంబెరయ ముత్తులకలతకు
వల్లినది.” వి, పు. ౬, ఆ.

సత్కార్యము, సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి యార్థ
బొందుట; 2. అంతట వ్యాపించుట.

సప్తస్వయం. సం. వి. (అ. ఆ అ.) శోధింపబడినది.
సప్త. వై. వి. కట్టుపాలు. (సప్తజ్ఞానం.) (సప్తయ
యొక్కరూపాంతరము.)

సమైట. యు. డి. వి. పెద్దనుత్తె, ముద్దరము. (చూ.
దాయి.) వై. కళ. (చూ. చేతుకోల.)

సమ్రాట్టు. సం. వి. జో. వుం. తనయాజ్ఞచే రాజులను
శిక్షించి రాజనూరుయగముచేసిన మండలేశ్వ
రుడు.

సయ్యాల. ద్వ. వి (సము+అట.) 1. సహక్రీడ; "నీ ఆమునితోడి సయ్యాల కైయిచ్చి కరుగు దెంచి నకాసనీయనంగ." య. 3, ఆ.—2. లీల; 3. స్త్రీ పురుషుల పరిహాసము. (యా. సయ్యాలము. సహక్రీడకు. —"క. శయ్యకుఁదార్చియనంగని, సయ్యాల పుణ్యట్టికంపుఁడగురులకపుడా. యయ్యవొర కొని." రామా. ౪, ఆ.—లీలకు. —"క. ఆయ్యంగ పేటికినే, నయ్యెడని దెరున్న దాన నివ్వభుడు ననుక, నెయ్యమున దెచ్చెన్టిక, సయ్యాల పుమాయ నెదురుచను దెంచి వెనక." పర. ౪, ఆ.—స్త్రీ పురుషుల పరిహాసమునకు. — (యా. కీలు మొదటియరము.)

సయ్యాటింఁచు. ద్వ. స. శ్రీ. పరిహసింఁచు. “కా. ఆ
మంఠోద్భవభీతపండరుచిసయ్యాటింఁచుమకా
మక్షికా, స్తోమంబాతరపక్షమచ్చమగుమకా దో
లేరఁగా.” పాండు. ౪, ఆ.

సయ్యోద్ధ. ద్వ. వి. (సయి+బద్ధ.) చేరిక. (వారు మి
క్కిలి సయ్యోద్ధగానున్నారు.) (ఇది సయ్యోద్ధ
అని వాడబడుచున్నది.)

సరంగు. డి. వి. ఓడమాలిమికాడు, నావికుడు.

సరంజాం. హిం. వి. సరకులు, సామాను.

సరంబీ. అన్య. వి. బల్లకూర్పు.

సరకట్టు. ద్వ. వి. (సరము + కట్టు.) వీణె మెట్టు. “నీ.
తమణాంగురీచ్ఛాయ దఃతపుసరకట్టులింగిరికపు
వింతరంగురీన.” సా. ౧, ౨.

సరకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కల్లు; 2. కల్లుత్రాగుట; 3. కల్లుత్రాగఁడుగిన్నె; 4. కల్లునుచుట్టుకొనుట.

సరకు. దే. వి. 1. ఆహ్వాదగినవస్తువు; 2. వస్తువు, "క.
సరకులు భారవమాలకును, భరియింపఁగఁగోఁబడి
దొనిభంగినికావుల, నెరవుపడఁగట్టుదుచె, చెప్ప
రకకటములాయితములు నేయఁడుమిరర." భా

ర.మో.గి, ఆ.-3. అత్యము. “మానవులూక సరళ
నాకు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. “చ. అమరపదంబు
మెచ్చ రమరాధిపులీగణింపఁజేయియెడ, గమల
భవత్వముతో సరకుగాఁగొనరాకులితార్థధర్మ మా,
క్షముల తెఱింగుచీరిగి నైకొన రమ్యరీతిదాస్యపు
త్తిమై, నమిరకుఖానుభూతిసమృత్తాంబుధిఁజేసి
చునుండునాత్మికత్.” అట్టి. ౫, ఆ.

సరకుగొను. దే. స. క్రి. (సరకు+గొను.) లక్ష్యపెట్టు.

“సరకుగొందునెద్రోలునిఁ దోడియోధులకా.”

ਭਾਰ. (ਵੀ). ੨. ੮.

సరకు సేయు. ద్వ. స. క్రి. (సరకు + చేయు.) — పై. —

“సీ.నాదురూపంబు మనంబుఁ జిక్కిన దరుణి

తక్కువ నేల సరకునేయు.” భార.విరా. ౨, ౪.

సరగ. వై. క్రి. విణ. శీఘ్రముగ. “సరగవీవుమరలిర
ము.” భార. ఆను. ౨, ఆ.

సరగు. వై. వి. వేగము. (చూ. సంధ్యుడు.)

సరళు. సం. వి. అ. నీ. మధుమక్షిక, తే నెటింగ.

సరటము. సం. వి. అ. పుం. తొండ, కృకలాసము.

సరదు, వై. వి. స్త్రీలు మెడనుధరించేదు బంగారల్లిక
తీయ.

సరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. తో; 2. వరుస.

సరదారు. వె. వి. 1. శూరుడు; 2. రాతు*, "నీ. వారు

లుప్తుగ్గినదిగ్గియునివీలుసరదార్లు సరదార్లువడిన
నోసరిలుహరులు." చంద్ర.

సరదు. డి. స. క్రి. సమభాగముగావించు, "తే. చలి

దియతఁడందఱకునిట్లుసరదిపెట్టి, నదితలాయొక

యొకముద్దాడారగించి." పర. ౪, ఆ. (మా.

సరసు.)

సరఫరా. హిం. వి. కావలయువాటిని సంపాదించుట.

పరబడి. ద్వ. వి. ద్వారము. "సీ. గోటలు గొమ్మలు గ్రాత

డంబులు పెద్దగవతులు సర బట్టగట్టివడిచి." అచ్చ.

యు, కాం. “ఇనవంశ మణియొద్ద నెవ్వారి సరబడిఁ

గొలుపుపట్టితివి.” రామా. ౩, ఆ. “ఎ, గీ. తలచి

తన సరబడి నిల్లదీ ముగూర్చు." పంచ. వా. ౧, ఆ.

యమ. ఉభ. బ్ర. వి. శ్రమము. (చూ. సరమగొను.)

సం. ఆ. ప్ర. 1. పరిషత్తుని పండ్లము; 2. ఆడు
కుక్క; 3. కేలుకుక్క.

రమణోను రసి ॥ १ (రమణ + రసి) ॥ १ ముద్ర

“ప. పరమమూర్తి పరమపరమమౌనం జనకజంకరాణి

భయనివారణంబు సేయుచు.” కామా. ౩. ఆ.

సరము. ఉభ. తై. వి. 1. ముక్కుగారి; (చూ. కొ. సరు.

స. క్రి.) 2. వడ్డాది. (చూ. సరకట్టు.) సం. ఆ.

పుం. 1. వారము; 2. మీడి పెరుగు; 3. గమనము.

సరవడి. దే. వి. (చూ.) ఈడిక.

సరవి. దే. వి. క్రమము. “వానలు సరవిలో వర్షించె.”

స్వా. 2. ఆ.

సర వెండ. దే. వి. పెర వెండ, తీక్షణంధి.

సరస. ఉభ. దే. వి. సమీపము. “కా. నాచిత్రంబున

నితైఅంగవోడమేక నాగారిమున్నె చనకా, బ్రా

చీదిబ్బులుండైన నాకుసరసక బ్రదుక్కుముడుక

నీవుపా, లాచాళి పటక వలపటక

లావైపచారింపదా

పురారింజేరలేడె

సం. ఆ. స్త్రీ. తెల్లతెగడగి. విణ. రముతోగూ

డినది.

సరసర. తై. క్రి. విణ. (సరక+సరక.) మిక్కిలిశీఘ్ర

ముగ. “ద్వి. సరసరగొనవచ్చి.” భాగ. ర. స్కం.

సరసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సరస్సు, కొలను, గుంట.

సరసిజనాభుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, పద్మనా

భుడు.

సరసిజభవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

సరసిజము. సం. వి. ఆ. న. కమలము, పద్మము, తామర.

సరసీరువాము. సం. వి. ఆ. న. ———— పై. ————

సరసు. దే. స. క్రి. (చూ.) సరదు. “తే. జంతయిలు

లల్లియుండరాజంతనచట, సరసిచెంతినిసాగ్రం

బుసరసికొంత, మగనికందిచ్చుకోకిప్రేమగనిత

నదు, దుండియొడదగులెంచియందుండియవు

డు.” సా. 2. ఆ.

సరస్వంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. సముద్రము;

2. ఒకానొకనదము.

సరస్వంతుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. కుచేరుడు;

2. రసికుడు; 3. తెలిసినవాడు.

సరస్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకుతెలి; 2. పలుకు;

3. నది; 4. నదీవిశేషము; 5. ఆవు; 6. స్త్రీలలో

శ్రేష్ఠురాలు; 7. మనువు పెండ్లాను.

సరస్సు. సం. వి. స్. న. 1. కొలను; 2. జలము.

సరళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లతెగడగి. ఆ. పుం. ము.

1. గకారాదివర్ణతీయవర్ణము; 2. ఒకానొకచె

ట్టు. విణ. 1. ఔదార్యముగలది; 2. వంకరకానిది.

సరళద్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) పృథ్వీ

వము.

సరాగము. ఉభ. దే. వి. ఒడ్దిక. “అన్నదమ్మలసరా

గమువారలచేసుమి.” విణ. ౧, ఆ. “క. రాగము

చిగురాకునకను, రాగముబొజాగులకుఘనపరా

గమువనికొక, రాగముమధుకరములకుస, రాగము

గృహలకునుగ దైరహిన వ్యోగ్.” రసి. 2, ఆ. —

సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రాగముతోగూడినది.

సరాతి. దే. వి. గోడపలె గుడారముచుట్టు నేర్పడిన

తెర. “నీ. పాథోధిసుతమీడుపట్టుచొక్కపుగుడా

రంపుహొంబట్టు సరాతియనగ.” ఉ. రా. ౧, ఆ.

సరాసరి. ద్వ. వి. (సరసిన+సరి.) సరసిచూడగానైన

సమత్వము. (ఈ కంపులన్ని సరాసరికి ఏమివేల.)

సరాళము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సరళముయొక్క

రూపాంతరము. “నీ. కల్లోలడోలాసముల్లోల

లీలాసరాళమరాళవాచాలర్పురము.” రామా.

౫, ఆ.

సరి. యు. దే. వి. సరియ. “నీ. ఘనభోగభాగ్యసంగ

తులైనముంత్రికే సరులేడసరులేడజంద్రవదన.”

కా. ౫, ఆ. — పై. హరము. “విసరికొప్పునందు

శిమి.” రస. 3, గుచ్చము. — విణ. ఏ. 1. సముము;

“అవి దీనికి సరిగావు.” భార. సభా. ౧, ఆ. (ఇది

ఒకానొకచోబహువచనాంతముగాగానబడు

చున్నది. “తే. ఇరులుగలిచినయంతాపుతేందుము

ఖుల, కురులుమరుడనువేలకాడురులుసేసి, మ

రులుగొలువంగ లేడయ్యెమునుజవిభుని, సరులు

లేనిదృష్టజనకాబకముల.” పై. 3, ఆ. — 2. యు

క్తము* (అది సరికానిపని.) 3. సమాప్తము*.

(ఈ యుక్త్యము నేటితోసరి.) 4. ఋజువు*.

“చనుచెంచెయోధ్యునండి సరియిందులకుకా.”

భార. ఆర. 2, ఆ. — క్రి. విణ. పూర్ణముగా*.

“ప్రభుడుర్వియ్యెల్లసరిపదునొకండువేలేడులేలి

చనియె.” భార. ఆర. 3, ఆ. — అవ్య. అంగీకా

రార్థకము*.

సరియే. సం. ఆ. క్రి. పోవు. “సరించె వెంబడికా.”

పై. 3, ఆ.

సరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూలుపేటలహరము.

సరికట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. సరిదాకు, సరిపడు.

సరికడచు. ద్వ. ఆ. క్రి. 1. ముందుమించు; “వ. త్రిభు

వనానంద మాకందనాటికావసంతలైన యావు

త్రాంతంబు సరికడచె.” పై. 2, ఆ. — 2. మీలు.

“తే. మోసముగునప్పత్తిరకమున్నెయొక్క, గడి

యతడవైనమితిసరికడచెనేని, కీ. తితలేత్వరసిన్ను,

బొంబాయిబాని, కంకణముగట్టుకొన్నాడుగా
ధివట్టి." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

సరిగ. వై. వి. 1. హరిమ; "జడలగ్నోన్నెలమెడల
బాచసరిగ." ఉ. హరి. ౨, ఆ. -2. జలతారక.
"సరిగంతుకోక."

సరిగత్తు (మహర్గత్తు.) హిం. వి. ఉరేగింపు.

సరిగోను. ద్వ. స. శ్రీ. (సరి+గోను.) చంపు, రూపు
మాపు. "క. భూరిశ్రవుండుసచ్చట, సైరింపక
నూతనుతుండుసత్వకితోడక, బోరందొడంగ
మనమువి, చారింపకయెయిదవలయుసరిగోనకుం
డక." భార. ద్రో. ౪, ఆ. "నీ. సరియన్నవిరి
పొన్నసరిగొన్నగరిమచే గంభీరమగువాళిగాం
చుదాని." శకాం. ౪, ఆ.

సరిచేయు. వై. స. శ్రీ. పాశముచేయు. "చేరువ
చెట్టురెల్లసరిచేసి." ఉ. రా. 2, ఆ.

సరిచూచు. వై. స. శ్రీ. సంప్రతించు.

సరితరము. దే. వి. భూమిని సారమునుబట్టి తరగతు
లుగా శేర్పఱచుట.

సరితూగు. ద్వ. అ. శ్రీ. సమానము. "నాతోసరి
తూగురమ్మ." రా. వి. 3, ఆ.

సరిత్తు. సం. వి. త. శ్రీ. నది, తడిని, ధని, ఏలు.

సరిత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రుడు, ఏటితీడు.

సరిదాచు. ద్వ. అ. శ్రీ. (సరి+తాచు.) సరికట్టు, దృ
ష్టాంకము. "మునుచెప్పినట్టికరలుకొదలపోయ
యథార్థముల్ మనంబునసరిదాకెనాకు." కళా.
౨, ఆ.

సరిపడు. వై. అ. శ్రీ. 1. అనుకూలముగు; 2. యుక్త
ముగు; 3. సమానముగు. (ఒకానొకచోట సరిబడు
అవి ప్రయోగము కానబడుచున్నది. "ఉ. చే
వడినీజెమిలుటయుఁ జిక్కెడలింపుటయుకొ
సరింబడక." అము. ౧, ఆ.)

సరిపటి. ద్వ. వి. సరితెగయొక్క మూలురూపము.
"ఎ, గీ. పచ్చలకడెంబులునుసరిపణులుపూని."
కవి. 3, ఆ. "ఎ, గీ. భ్రమరపత్తులుపై సరిపణులు
గాయ." రాఘ. ౨, ఆ. (రూ. సరిపటి. "హరు
మంజములైంపుసరిపటిలు." చంద్రా. ౨, ఆ.)

సరిపట్టు. ద్వ. స. శ్రీ. 1. సరిచేయు; 2. చంపు.

సరిపె. ద్వ. వి. (సరి+పెన.) బంగారులోనగువాని
గొలుగు. "నీ. అనిలనట్టకనాట్యక్రిడదగుల
తాదినబోత్తులకుసరిపెలాసంగ." అని. ౨, ఆ.
(సంధిని వర్ణనకారము.)

సరిపోవు. ద్వ. అ. శ్రీ. 1. సమానముగు; "ప. పెద్దలం
జెనకెయొడిసరియైనదియు, సరిపోయిజయించి
తిననియునబద్ధంబులాడి." అము. ౨, ఆ. -2. స
మాధానముగు; "చ. మనమునకొండురెండుమఱి
మంత్రిములకొ సరిపోవకెప్పినక." అము. ౪,
ఆ. -3. అయిపోవు; "మ. తెరవట్టించిన వేళచేతి
విలసద్దివ్య ప్రసూనాస్త్రముల్, సరిపోశే సరితీ
తుండు" కవిక. 3, ఆ. -4. నశించు. "ఉ. ఈ
తడంపద్వతీర్థమునకేగియొకానొక నాడుతర్ప
యొ, ధారనిజాంగుండై చనుకరంబున విప్రపథా
దిపాతక, ప్రాతముదొంటిపుట్టువులబ్రాప్తము
లైన యగుంబులుకొమరు, ధూతకు నాగునానగు
లతో సరియైనసరిపోయెనన్నియుకొ." పాండు.
౫, ఆ. (వై. సరిపుచ్చు.)

సరిప్రాద్దు. వై. వి. సగమురాతిరి. "ప. నృత్తికితవా
ద్యంబులుచు వర్తిల్లసరిప్రాద్దుపోవునందాకజాగ
రంబుచేసి." కాశీ. ౪, ఆ.

సరిబిత్తరము. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

సరిచేసులు. ద్వ. వి. బ. బాలశ్రీదావిశేషము. (చూ.
తలకూతలు.)

సరియ. దే. వి. 1. పగుళ్లువాతినసండు; "కొండసరి
య." భల్లూ. 3, ఆ. "క. హరిపదపీఠసరిగల,
సరియనుజిల్లెలుకదాకె." పాండు. ౪, ఆ. -
2. సందు. "పండ్లసరియ." న్యా. ౪, ఆ.

సరియగు. ద్వ. అ. శ్రీ. (సరి+అగు) నశించు. (చూ.
దినసరి.)

సరియించే. దే. స. శ్రీ. అఖండమునకు నూనెనీర్ధము
చేయు.

సరిహద్దు. దే. వి. పాలిమేఱ.

సరిస్సపము. సం. వి. అ. పుం. పాము, సర్పము.

సరుగు. దే. అ. శ్రీ. పెరుగు, వర్ధిల్లు. రగడ. "సరిగవా
నాలతాజాలములంసాలములు." రాఘ. ౨, ఆ.

సరుడు. వై. వి. 1. బాణము; "ఎ, గీ. పురుడునాకు
వ్యగారానిసరుడువాని." చంద్రా. ౧, ఆ. -
2. గతిలేనిబాణము. నురుగు. (అని కొండలు.)

సరుడు. దే. వి. 1. ఎల్ల, మేర, నీమము. (దీనిశే సరి
హద్దు అని వాడెదరు.) 2. వరద.

సరువు. హిం. వి. ఒక విడేశపుచెట్టు.

సరేను. దే. వి. ఒకదినుగుబంక. (దీనిని వజ్రమండరు.)

సరోజము. సంధి. అ. న. తామర, కమలము, పద్మము.

సరోజిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. తామర; 2. తామరకొలను.

సరోరుహము. సం. వి. అ. న. తామర, అరవిందము.
 సర్కారు. హిం. వి. త్రుభుత్వమువారు.
 సర్కారులు. అం. వి. దేశసంచారము.
 సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆధ్యాత్మము; 2. విసర్జనము; 3. నిశ్చయము; 4. ఉత్సాహము; 5. మోహము; 6. స్వభావము; 7. సృష్టి. [ఇది నవవిధము. — మహాత్మ్యము, అహంకారసర్గము, భూతసర్గము, ఇంద్రియసర్గము, దేవసర్గము, (ఇది యష్టవిధము.) తమస్సర్గము, (ఇది యాఱు ప్రాకృతములు.) వనస్పత్యాదిసర్గము, (ఇది షడ్విధము.) తిర్యక్సర్గము, (ఇది యష్టావింశతివిధము.) మనుష్యసర్గము, (ఇది మూడు వైకృతములు.) కుమారసర్గంబని యొకటిగలదు. అది తదంతర్యూతంబు. భిన్నంబుగాఁ గైకొన్న యేద దశవిధసర్గంబగు.] (ఇది పురాణలక్షణములలో నొకటి.) (చూ. లక్షణము.)
 సర్జకము. సం. వి. అ. పుం. 1. శీవకమున గంధర్వము; 2. కేగినీ.
 సర్జము. సం. వి. అ. పుం. మద్ది.
 సర్జరసము. సం. వి. అ. పుం. 1. యక్షధూపము; 2. వాద్యభాండవిశేషము.
 సర్జికార్తము. సం. వి. అ. పుం. సర్జకారము.
 సర్పము. సం. వి. అ. పుం. పాము, అపి, భుజంగము.
 సర్పరాజో. సం. వి. అ. పుం. సర్పములలో ముఖ్యమయినది, వాసుకీ.
 సర్పశీరము. సం. వి. న. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.
 సర్పి. సం. వి. న. న. 1. నేయి; 2. జలము.
 సర్పి. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాలెంతకిచ్చెడుమందు, కాయము.
 సర్పంసహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. భూమి, పుడమి.
 సర్పజనీనము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. సమస్తజనులకు సంబంధమైనది; 2. సమస్తజనులకు హితవైనది.
 సర్పజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
 సర్పజ్ఞుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధజేవుడు; 2. శివుడు. వి. సమస్తము నెఱిగినవాడు.
 సర్పతోభద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుమ్మడు? అ. పుం. ము. 1. శబ్దాలంకారవిశేషము; 2. నాలుగుదిక్కులవాకిండ్లుగల రాజగృహము; 3. కేము.
 సర్పతోముఖము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. జలము. పుం. దు. 1. ఆర్ద్ర; 2. బ్రహ్మ; 3. శివుడు.

సర్వత్ర. సం. అవ్య. అంతట. “క. ధాత్రీశులకర్ణునస, ర్యత్రజయముఁబుత్రుచేబరాభవముగనం, బాత్రము.” కై. 2, అ.
 సర్వదా. సం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు. “క. ఒకవర్షకతంబున సెం, డొకతీర్థమునందుగల ప్రయోజనలాభం, బొకదివసంబున నానం, దకాననమునందు సర్వదా సిద్ధించుకొ.” కాశీ. 2, అ.
 సర్వదుంబాలా. హిం. వి. పన్ను లేనిమాన్యము.
 సర్వధారి. సం. వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
 సర్వధురీణము. సం. వి. అ. పుం. అన్ని బరువులను మోసెడియెద్దు.
 సర్వభక్షకుడు. సం. వి. అ. పుం. అన్ని విధ. అన్ని జీని భక్షించువాడు.
 సర్వమంగళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్టామాలి.
 సర్వము. సం. స. (అ. అ. అ.) సమస్తము, అంతయు.
 సర్వరసము. సం. వి. అ. పుం. సర్జరసము యొక్కరూపాంతరము.
 సర్వల. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిల్లకోల, తోమరము. (చూ. శర్వల.)
 సర్వలింగి. సం. వి. న్. పుం. వేదబాహ్యుడు, పాపండుడు.
 సర్వవేడుడు. సం. వి. న్. పుం. సమస్తదనమును దక్షిణగానిచ్చి విశ్వజిదాదియజ్ఞమును చేసినవాడు.
 సర్వాంగిణము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. ఎల్లయవయవముల సంబంధముతో గూడినది; 2. ఎల్లయవయవములయందు వ్యాపించినది.
 సర్వానుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ.
 సర్వాన్నీనడు. సం. వి. అ. అ. అ. 1. అందఱి యన్నమును భుజించువాడు; 2. అన్ని విధములైన యన్నమును భుజించువాడు.
 సర్వాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకు సమస్తబలము నాయిత్రవడుట.
 సర్వాధిపీధుడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధజేవుడు.
 సర్వీ. అం. వి. పాలములను కొలచుట మొదలగు పనులు.
 సర్వేశ్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశ్వరుడు; 2. సార్వభౌముడు.
 సర్వాఘము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) సర్వాభిసారము.
 సర్వము. సం. వి. అ. పుం. అనాదు.

సట్టు. డి. వి. గుక్కుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

“వెలుగులతేనిలే వెలుగువేడిమిసట్టునగుక్కు..” చంద్రా. ౨, ఆ.

సల. డి. వి. ఏటికాలువలోనగువాని నీళ్లు ఆవలికిఁ బోవుటకు నడుమ నడ్డముగానిలిపెడు జల్లిరీడిక.

సలక. డి. వి. 1. చిన్నగోనె; (చూ. అడిగము.)

2. రెండున్నరతూము.

సలగ. డి. వి. సలగపాతి, పాతిచిప్ప.

సలగము. వై. వి. విష్ణు, మలము.

సలవ. డి. వి. సలగయొక్కరూపాంతరము.

సలసల. డి. వి. క్రాగులుయందును తెల్లటయందును నగు ధ్వన్యనుకరణము. “నీ. పన్నీరనుచునన్ను బ్రమయించి యక్కటా సలసలగ్రాగుకొం జమురుచల్లి.” చంద్ర. “సరసీపైనిరు సలసలఁ డెరలె.” పాండు. ౧, ఆ.

సలహా. హిం. వి. ఆలోచన, సమృతి.

సలక. వై. వి. బంగారులోనగువానికమ్మి. “ఆ.కంపు జాలనడుమసాంపారుపసిడిన. లాకవోలెనీరల లిడనచ్చి.” అచ్చ. యు. కాం.

సలవము. డి. వి. సముద్రములో ముత్యాలచిప్ప తేలుట.

సలము. హిం. వి. నమస్కారము. “సలమునీకు సముదండజరాజవిరాజమానవేదండ.” రా. వి. ౪, ఆ.

సలి. డి. వి. సందడి. “క. సలిచప్పుదులేకమైయి, దొలఁగినవైన్యంబు.” ఉ. హరి. 3, ఆ.

సలింఁ. వై. ఆ. క్రి. చలిం. “చ. చఱచిపోక చాలింపకసలింపక.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.

సలికము. డి. వి. అల్పము. (చూ. నేలతాలుపు రెండవయర్థము.)

సలిగ. డి. వి. ప్రాపు, ఆశ్రయము. (నీకు వాని సలిగ యుండఁగా భయమేమి.)

సలితము. డి. వి. కొలువుడుకానిని కొలువునుండి ప్రోయట. (కొలువునుండుఁజేర్చుకొనుట లావణము.)

సలిలము. సం. వి. ఆ. న. ఉదకము, జలము, నీరు.

సలిను. హిం. వి. గులభమయిన.

సలుగ. డి. వి. 1. ధాన్యముకొలుచునపుడు నిర్జీతసంఖ్యముగిననతోడనే గుఱుకుకైదోసిటితోనెత్తి పోనెడు ధాన్యపుకుప్ప; 2. కొలుచువానికి పుట్టిరింతయనియచ్చెడు పెచ్చుధాన్యము; 3. పెచ్చు;

4. రూపాయలులోనగునవి యెంచునపుడు నిర్జీత సంఖ్య మగిననతోడనే గుఱుకుకైయెత్తియంచెడు రూపాయలోనగునది. (చూ. సలువ.) (దీనినే సలగయని వాడెదరు.)

సలుగు. వై. వి. ఏడుపంది.

సలుపు. డి. వై. చేలుపుయొక్కరూపాంతరము.

సలువ. డి. వి. సలుగయొక్కరూపాంతరము. (పెచ్చునకు. — “వ. ఋణశుద్ధిగావలసినవాడునుంబోలె మననిలవసలువమునకుం బ్రవేశించినట్లయై యుండవాయవన్నించెంగావలయు.” పర. ౪ ఆ.)

సలుపు. వై. వి. సలుగుయొక్కరూపాంతరము.

సల్లకి. సం. వి. ఈ. క్రి. అందుగునీ.

సల్లపనము. సం. వి. ఆ. న. సల్లపము. “వాక్యవిస్తరచతురత్వమేర్పడఁగ సల్లపనంబొనించు.” భార. విరా. ౧, ఆ.

సల్లపము. సం. వి. ఆ. పుం. పరస్పరసంభాషణము.

సల్లపించు. సం. వి. ఆ. పుం పరస్పరముసంభాషించు.

సవ. డి. వి. జోడ. “ఎ. ఆపురిముఖంబు సవపట్టుకొని పోయి.” కాశీ. ౪, ఆ (ఆమ్రేడితమునందు సవసవ. “ఎ. ఆదౌష్ట్యంబుసవసవగాఁడలిసి.” స్వా. ౫, ఆ.)

సవడి. డి. వి. సవడియొక్కరూపాంతరము.

సవతాల. ద్వ. వి. (సవతి+తాల.) సవతి. “తే. దాసి యైసవతాలికిఁదల్లిపనులు, చేసిమెలఁగంగ.” భార. ఆను. ౧, ఆ.

సవతి. వై. వి. తోడిపెండ్లాము, సవత్తి.

సవతిరల్లి. ద్వ. వి. మాటురల్లి, విమత

సవతు. వై. వి. ఏ. సామ్యము*. “సవతులేనియభినవాకారంబుతోడ.” భో. 3, ఆ.—వి. సమానము*. “క. సురదైత్యయక్షరాక్షస, నరభేచరనీధ్యనునిగొప్పవరులభా, సురతపములవాదగుడు, మృరఘోరతపంబుసవతుకావమరేంద్రా.” భార. ఆది. 3, ఆ.

సవదండవల. ద్వ. వి. ఒకదీనువల. (చూ. వల.) సవదరింఁ. వై. సం. క్రి. పహించు, తాల్చు “నీ. సవదరించుటయొట్టుజఠగోళమునందునవమహసావసానంబుదాడ.” కాశీ. ౪, ఆ

సవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. యజ్ఞము; 2. స్నానము;

3. సోమపానము.

సవము. ఉ. భ. వై. వి. సగముయొక్కరూపాంతరము.

(పుత్రియందు హల్లుపరమగుచో వికల్పముగ నం

త్యవర్ణలోపము. “నీ. సంధిప్రాద్ధుననుండిసవశ
యగడిచినసమ్మఖమ్మనఁగొల్పిసంపదించు.” పాం
డు. ౫, ఆ.) — సం. ఆ. పుం. 1. యజ్ఞము;
2. కల్లుతేలు.

సవయస్కుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీహీతుఁడు.
విణ. సమానపత్యస్కులవాఁడు.

సవర. డే. విణ. 1. చక్కనైనది; “క. శివునికి నెఱ
పీతంబును. వివరించగనితర మైనవేల్పులకల్లకా,
గవగొన నరపీతంబులు, సవరగనిరింపఁబ్రతియె
శాస్త్రములందుకా.” భట్టా. ౨, ఆ.—2 చదునైనది.

సవరచేయు. ద్వ. స. క్రి. చక్కఁజేయు; “నీ. చేదో
యియొత్తునఁజేసి నెత్తురులైనయవయవంబు నోర
సవర చేయు.” వై. ౨, ఆ.—2. చదునుచేయు.

“ఆ. విమమకతినన్ను వీధివీటంకంబు, నంతరాంత
రములనరసియరసి, యత్తుకర్తవమునయత్తేత్యరా
దులు, సవరచేసీరధికసంభ్రమమున,” భీమ. ౫, ఆ.

సవరణ. డే. వి. 1. వాహనాద్యలంకరణము; “నీ. రథ
గజహతుంబులసవరణులనపూర్వభంగి. మెప్పియ
రిభీషణులులైయుండవలయు.” భార. శాం. ౨,
ఆ.—2. పరికరము; “వి. ఈశ్వరాదిదేవతలసమక
ట్టిన సవరణలయర్థునుచేత నిర్దింపబడిన యు
త్సృష్టజాతుల నేమలకలుగుట యెఱుంగుదురు
కాద.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. నేప; “క.
అపుచేహరముగృహియుకా, సవరణయనుబడు
లసాంపుసరి.” భార. శాం. ౨, ఆ.—4. సౌమ్యము.
(చూ. ఎత్తువోపు రెండవయర్థము.) (రూ. సవ
రణము.)

సవరణసేయు. ద్వ. స. క్రి. (సవరణఁచేయు.) వాహ
నాదులనలంకరించు. “క. ఇభములాదిగవా, హన
ములసవరణసేయకా.” భార. మా. ౧, ఆ.

సవరణింతు. డే. స. క్రి. —వై. — “నీ. విఖ్యాతి
కల్గినవెలిమాపుసాటిగా నైంధవంబుల నెల్లసవరి
ణించు.” కా. ౪, ఆ.

సవరన. డే. వి. 1. చక్కన; 2. చదును. “ద్వ. అవయ
వంబులగంటులన్నియునునీ, సవరనైతొల్లిటిజా
డనియందె.” నవ. 3, భా. (విశేషణమైనచో
“సవరనివీణె.” వై. ౧, ఆ.) (చూ. అలకన.)

సవరపుమెకము. వై. వి. జల్లిమెకము, చమరమ్మగము.
సవరము. వై. వి. చమరమ్మగముతోకా.

సవరలు. డే. వి. చెంచు, ఏనాదిజాతులఁబోలిన
యడవిజనులు,

సవరింతు. డే. ప్రే. (సవరిల్లఁజేయు.) 1. అలంకరిం
చు; “ప్రియాగమవేశగృహముఁడనువు సవరించు
నింతివాసకసజ్జ.” కా. ౨, ఆ.—2. చక్కఁబఱచు;
“న. ప్రిదిలిసనీవిఁగేలసవరించుతలోదరిమొర్తుఁ
గాంచి.” వై. 3, ఆ.—3. కూర్చు; “దానికిబహు
సాధనంబులు సవరించుకొని.” భార. శాం. 3, ఆ.
“అహవోర్ధ్ధితమతినొందునారినవరించి.” వై. ౫,
ఆ.—4. తాల్చు; “వ. ఏయాయధంబునీకుంబరిచ
యంతైయుండునదిసవరించుకొనినాతోడందలప
డుదుగానిరమ్మనియె.” భా. ౫, ఆ.—5. చేయు.
“నీ. సవరించునొకవేశజలవిహారముచాలఁబ్రేమ
భీమరక్షగీరవారి.” పాండు. ౪, ఆ.

సవరింత. డే. వి. సవరించుట. (చూ. సవరింతసేయు.)
సవరింతసేయు. ద్వ. స. క్రి. (సవరింతఁచేయు.) సవ
రించు, చక్కఁబఱచు. “చ. హరువుగఁగాంచికా
గుణమెయారముగా సవరింతియునా, వెరవునఁ
గేలఁబోకెముడివీడిచె.” రస. 3, గుచ్చము.

సవరిల్లు. డే. క్రి. అందమగు, ఒప్పు. “నీ. సవరిల్లునే
చోటజరడగఁగనీక సంతతియొనసొప్పంబు.”
కాశీ. ౨, ఆ.

సవరుమే. డే. ప్రే. (సవరించుయొక్కరూపాంతరము.)
చిత్రించు. “క. జనకుఁడు భువిగలప్రాయపు,
జనవతులంబటమునందు సవరిచియనుఁగం, దన
యకడకనుపనితరము గననొల్లుదునీపదంబెకాని
మురారీ.” భద్రా. ౨, ఆ. (ఈ రూపమిగ్రం
థమునందొకచోటనే కనబడుచున్నది.)

సవాయి. డే. వి. 1. మేహతోగవిశేషము; 2. పడవ
పెద్దమోతు.

సవారి. హిం. వి. పల్లకి, గుఱ్ఱమునెక్కిపోవుట.

సవాలి. హిం. వి. ప్రశ్న, విచారణ.

సవి. డే. అవ్య. అని. “ఎ. గీ. నాకునిచ్చియున్న నా
మెడహారంబు, నిజనఖాంతురములనిగిడికొనుచు,
సరభసముగఁజనియెనువిరాత్రి నేగల, కంటినపు
డమేలుకంటిననఘ.” లక్ష్మీ. 3, ఆ.

సవిత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. నూర్యుఁడు; 2. తండ్రి.
(రూ. సవిత్యుఁడు.)

సవిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. ఆవు.

సవిధము. సం. వి. అ. న. సమాపము. విణ. సమాపమై
నది.

సవేశము. సం. వి. అ. న. విణ. —వై. —

సవ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. ఎడమ; 2. కుడి; 3. ప్రతికూలము.

సవ్యేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. క్. పుం. సారథి. (రూ. సవ్యేష్ఠ. ఋ. పుం.)

సవ్యడి. దే. 2. (సవ+వడి.) జాడ. (స్వార్థమున వడి.) సవి. యు. దే. వి. 1. బాగు; (ససిగలరూపము.)

2. ఆరోగ్యము; (ఒళ్లు ససితప్పినది.) 3. నిర్గు. వి. 1. బాగైనది; 2. ఆరోగ్యముగలది; (ఒళ్లు ససిగా లేదు.) 3. నిర్గుగలది. “వ. ససి మెఱుంగు మొత్తంబులు.” స్వా. 3. అ. — 2. వి. పైరు. “ససి నెల్ల మేయుచు.” నీలా. 2. అ. (వైకృతార్థమున సన్నెముయొక్కరూపాంతరము.)

సమపు. దే. వి. సాధువు. (చూ. కసిమసగు. స. క్రి. రెండవయర్థము.)

సస్కాని. దే. వి. రెండుడబ్బులనాణెము.

సస్యము. సం. వి. అ. న. 1. పైరు; 2. వృక్షాదిఫలము. (రూ. శ స్యము.)

సస్యసంవరము. సం. వి. అ. పుం. ముద్ది.

సస్యము. వై. వి. పైరు, సస్యము.

సహ. సం. వి. అ. క్రి. 1. చేయంతి; 2. పిన్న గోరంటి. (అని కొందరు.) 2. పిల్లపెసర; 3. భూమి. అ. పుం, న. న. న. ము. బలిమి. న. న. 1. వెలుగు; 2. తేగము. అ. పుం. ఓర్పు. న. పుం. 1. మార్గ కిర్నమాసము; 2. హేమంతములుతువు.

సహకారము. సం. వి. అ. పుం. తియ్యకూమిడిచెట్టు.

సహకారి. సం. వి. (క్. ఈ. న.) సహాయుడు.

సహకమనము. సం. వి. అ. న. 1. కూడబోవుట; 2. భార్యభర్తతోగూడ చితిబొచ్చుట. (దీనిని సాగుమానమునుదురు.)

సహచరి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. స్నేహితురాలు; 2. భార్య. ఈ. క్రి. అ. పుం. ము. పచ్చపువ్వుల ములుగోరంటి. వి. కూడబిరుగునది.

సహచరుడు. సం. వి. అ. పుం. స్నేహితుడు. వి. కూడబిరుగునవాడు.

సహజ. సం. వి. అ. క్రి. తోడబుట్టినది. అ. పుం. దు. తోడబుట్టినవాడు.

సహజము. సం. వి. అ. పుం. స్వభావము, వి. కూడబుట్టినది.

సహస్రజి. సం. వి. ఈ. క్రి. అగ్ని సాక్షికముగా పెండ్లాడిన పెండ్లాడు.

సహాయము. సం. వి. అ. న. ఓర్పు. వి. ఓర్పునది.

సహపాతి. సం. వి. క్. పుం. కూడబడువువాడు. సహవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూడనుండుట; 2. స్నేహము.

సహస్యము. సం. వి. అ. పుం. పువ్యమాసము.

సహస్రదంష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. వేయికొలు గలచేప, పాతినము.

సహస్రపత్రము. సం. వి. అ. న. తామర, కమలము.

సహస్రపాదుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. నూర్పుడు.

సహస్రము. సం. స. అ. న. పదిమాటులు, వేయి.

సహస్రవీర్య. సం. వి. అ. క్రి. గణిక.

సహస్రవేది. సం. వి. ఇ. క్. న. ఇంగువ. క్. పుం. పుల్లి ప్రబ్బి. వి. వేయిటిని వేదించునది.

సహస్రాంశువు. సం. వి. ఈ. పుం. నూర్పుడు, వే వెలుగు.

సహస్రాక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు, వేగంటి.

సహధ్యాయుడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) సహపాతి.

సహాయత. సం. వి. అ. క్రి. సహాయల సమూహము.

సహాయుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడైనవాడు; 2. స్నేహితుడు.

సహరువు. దే. వి. జూడమునందలి పరిభాష. (చూ.) ఈ. హరి. 3. అ.

సహింతు. సం. స. క్రి. ఓర్పు, పైచు.

సహితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) కూడుకొన్నది. అవ్య. (తెనుగున) సహర్థకము. (ఈశ్వరుడు సహితము నిర్దోషుడుగాడు.) (రూ. సైతము.)

సహిష్టువు. సం. వి. (ఈ.) ఓర్పువాడు, సహనుడు.

సహృదయుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) మంచిమనసు గలవాడు.

సహృదరుడు. సం. వి. అ. పుం. తోడబుట్టినవాడు.

సహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరోగ్యము; 2. సౌఖ్యము. పుం. 2. కానొకకొండ. వి. సహించదగినది.

సలింతు. దే. అ. క్రి. దుఃఖించు. “క. లేమానీ వెతమా నువ, లేమామెహెటమునసలింపగనివుదే, లే మాటునూలు యొసగుము.” నీలా. 2. అ.

సళుపరింతు. దే. అ. క్రి. వ్రణములోనగునదిపోలెత్తు.

సళుపరింత. దే. వి. సళుపరించుట, సళువు.

సళువు. దే. అ. క్రి. వ్రణములోనగునదిపోలెత్తు. వి. వ్రణములోనగుదానిపోలు.

సళువు. దే. వి. భారమైనది.

సల్లు. వై. అ. క్రి. పడలుయొక్కరూపాంతరము.

సా.

సా. వై. విణ. వృత్తియందు సాముశబ్దమునకు అంత్య
వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (సాఁబా
లు, సామేను, మొ.)

సాంకవము. సం. వి. అ. పుం. సంకుమదము, జేవాది.
సాంకాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రతిదినమునిచ్చెడువడ్డి.
సాంకేతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంకేతమువలన
నేర్పడినది.

సాంఖ్యము. సం. వి. అ. న. యోగవిశేషము.

సాంగత్యము. సం. వి. అ. న. కూడిక, చేరిక.

సాంతవసము. సం. వి. అ. న. మూడుదినములు పగ
ల్లను మూడుదినములు రాత్రులును భోజనముచేసి
మూడుదినములు అయాచితపదార్థములను భుజించి
పిమ్మట మూడుదినములు నిత్యపాసముండెడువ్ర
తము. పంచగవ్యమును కుశోదకమును పుచ్చకొని
ఒకరాత్రియవపాసముండుట. (అనికొందఱు.)

సాంత్యసము. సం. వి. అ. న. ఓదార్పుట, అనునయము.

సాంత్యము. సం. వి. అ. న. 1. సామోపాయము;

2. దాక్షిణ్యము. విణ. మిక్కిలి మధురమైనది.
(వాక్కు.)

సాంధ్యస్థికము. సం. వి. అ. న. అప్పుడుగలిగెడుఫలము.

సాంద్రము. సం. వి. అ. న. అడవి. విణ. 1. దట్ట
మైనది; 2. మెత్తనైనది.

సాంధ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సంద్యాసంబంధ
మైనది.

సాంపరాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము;
2. ఆపద; 3. రాగలకాలము. (రూ. సంపరా
యము.)

సాంపరాయికము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము. (రూ.
సంపరాయికము.)

సాంప్రతము. సం. అవ్య. 1. యుక్తము; 2. ఇప్పుడు.

సాంప్రాణి. యు. ద్వ. వి. సంబంధముచేట్టువలనగలి
గెడు ధూపద్రవ్యవిశేషము. వై. ఉత్తరూశ్యము*.

“తే. పనీడిపక్కరతేజసాంప్రాణిసక్తి.” రా
మా. ౪, అ.

సాంప్రాణివత్తి. ద్వ. వి. ఊడువత్తి.

సాంయాత్రికుడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడవర్తకుడు.

సాంయాగీనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) యుద్ధము
నందు నేర్పుగలవాడు.

సాంవత్సరికము. సం. వి. అ. న. ఆర్థికము. విణ. సంవ
త్సరాంతమున జరగనది.

సాంవత్సరుడు. సం. వి. అ. పుం. వోన్యూడు.

సాంకయితుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంకయము
నొందిన మనసుగలవాడు.

సాఁకు. దే. స. క్రి. 1. కాపాడు; 2. పెంచు.

సాఁగఁదీయు. దే. స. క్రి. (సాఁగఁ+తీయు.) ప్రా
ర్థించు. (ఎంతసాఁగఁదీసినను వాడువచ్చువాడు
కాఁడు.)

సాఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దీర్ఘనుగు; 2. దండాకారముగ
నేలకువ్రాలు. (చాఁగుయొక్కరూపాంతరము.)

వి. అడుగునంద్రాడుగట్టినకటారియలుగువంటి
యాయుధవిశేషము, విడిచివారుగుదీయ, భిండి
వాలము.

సాఁడు. దే. వి. రేతస్సు.

సాఁరు. దే. వి. గోనెలు నేయువారిజాతి.

సాకతము. దే. వి. 1. ఊడింపు; “క. కైకానమర్చ
నమనవుడు, వాకోమలితేలిసియర్చ్యమందుకొని
యెను, శ్లోగుడగునమ్మనిశ్యరు, సాకతమునశోక
పన్నీకాంతతఃజాందక.” నిర్వ. ౯, అ. — 2. అ
నుగ్రహము. “నేడిచటికిందనదివ్యరథంబుతోడ
సాకతమునబంబంబెంతపనికల్గెనొగాక.” విక్ర.
౨, అ.

సాకము. దే. వి. 1. ఉత్సవము; 2. వ్యాజము. అం. భా.

సాకల్యము. సం. వి. అ. న. సకలత్వము.

సాకిరి. వై. వి. ఏ. సాక్షి. “ఈనిమిత్తములెసాకిరి
గావె.” ఉ. రా. ౩, అ.

సాకు. దే. వి. వ్యాజము. “అడవించినను సాకదియే
మాసూయని.” త్కేత్రయ.

సాక్షాత్కరించే. సం. అ. క్రి. ప్రత్యక్షముగు.

సాక్షాత్కారము. సం. వి. అ. పుం. సాక్షాత్కరిం
చుట.

సాక్షాత్కృతుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సాక్షాత్క
రించినవాడు.

సాక్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఏదేనియొకకార్య
మునుకనిగానివినిగాని తెలిసినవాడు. (సాక్షులు
పడుకొక్కండు, అందుకృతసాక్షులేవురు, అకృ
తసాక్షులారురు. కృతసాక్షులు. — లిఖితుడు,
స్థాపితుడు, యద్యచ్ఛాఖిక్షాడు, గూఢుడు, ఉక్తి
రుడు, అకృతసాక్షులు. — గ్రామస్థులు, ప్రాచ్య
వాకలేఖకస్థులు, రాజో, కార్యాధికారి, వాది
చేబంపబడినవాడు, కులభివాదములయందు)
కులమువారు. కృతసాక్షులు అనగా నిర్ణయించు

కొనబడిన సాక్షులు, అత్యంతసాక్షులనఁగా నిర్ణయించుకొనబడని సాక్షులు.)

సాక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1. సాక్షికనివిని తెలిసి చెప్పినమాట; 2. ఏకాదశాశాస్త్రము. (చూ. శాస్త్రము.)

సాగనంపు. డి. స. క్రి. (సాగణ + అంపు.) (ప్రయాణమైపోవువారిని) కొంతదూరము తీసికొనిపోయి విడుచు. (వానిని సాగనంపించుచున్నది.)

సాగరము. ఉభ. డి. వి. నెయ్యి నూనె మొదలగునవి నింపిన నీర్దలతోడు. సం. అ. పుం. 1. సముద్రము; 2. ఏనుగుచేవియందలి మదము.

సాగవేయు. డి. స. క్రి. పుచ్చు, పంపు. (ఆ సామంతయు నింటికి సాగవేసివారు.)

సాగు. డి. అ. క్రి. 1. పోవు; 2. ప్రవర్తిల్లు; 3. యత్నించు; 4. జరగు. (వాగుయొక్క రూపాంతరము.) వి. కృషి, వ్యవసాయము.

సాగుపాలు. ద్వ. వి. జరగుపాలు.

సాగుబడి. డి. వి. 1. వైరుపట్టుట, కృషి; 2. సాగు పాలు.

సాదివ్యము. సం. వి. అ. న. సచివత్వము.

సాతాత్మ్యము. సం. వి. అ. న. సజాతిత్వము.

సాశము. వై. వి. సహజము. (చూ. దొన రెండవ యర్థము.)

సాట. డి. వి. వర్తకులు ఒకవస్తువునిచ్చి మఱియొక వస్తువును మార్చుకొనుట, పరివర్తనము.

సాటా. డి. వి. సాటయొక్క రూపాంతరము.

సాటాకోటి. డి. వి. సాటాచేరము.

సాటి. డి. వి. ఏ. సమానము. “ఎ, గీ. ఆపురూపుఁ డాద్రులూజయంతుఁ, డాపులస్త్వనిమనుమఁడీ యధిపుతోడ, సాటియగుదురె.” వై. ౩, అ.

సాటిక. డి. వి. ఏ. సాటియొక్క రూపాంతరము. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.) అం. భా.

సాతల. సం. వి. అ. క్రి. సంబరము.

సాతాన. అన్య. వి. సైతానము రూపాంతరము.

సాతి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. ఆనసనము; 2. దానము; 3. దుహాలము.

సాతు. వై. వి. 1. వర్తకజనసమూహము; “ఆ సాతు లోనికుటిజనములనువద్ద, లీలశీలబెట్టికాలజ మరఁ, జొచ్చుటయును.” భార. కాం. 3, అ. — 2. పథికజనసమూహము* (చూ. విజువిజ్ఞు.)

సాత్వతి. సం. వి. ఈ. క్రి. 1. కావ్యపుత్రులలోనొకటి; (చూ. పృథ్వి.) 2. శకుపాలునికల్లి.

సాత్వికము. సం. వి. అ. పుం. శోమాంచాదికము. విణ. సత్వగుణములనఁ గలిగినది.

సాదన. వై. వి. 1. ఆభ్యాసము; (చూ. గరిడి మొదటి యర్థము.) 2. శరాభ్యాసము*. (చూ. బోదన.)

సాదనకాడు. ద్వ. వి. మల్లుడు. కళా. ౮, అ.

సాదనజోడు. వై. వి. — వై. — (చూ. టోకు.)

సాదనము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు. “మృత్యుసాదనము నకుకా.” భార. ఆర. ౧, అ. (సదనముయొక్క రూపాంతరము.)

సాదము. ఉభ. డి. వి. అన్నము. సం. అ. పుం. 1. వైర్వల్యము; 2. వివాదము; 3. శరణము; 4. గతి.

సాదా. హిం. విణ. కలుపులేని, అలంకారములేని.

సాది. సం. వి. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱపురొత్తు; 2. మావ టీడు; 3. సారథి.

సాదు. వై. వి. సాధువైన గోమహిషాధికము. (చూ. తలపాలము.) విణ. మంచిది, మంచివాడు. “ఎ. గీ. దుర్జనులఁగూడి పేదసాదులనుగొట్టు.” భల్లా. 3, అ. (చూ. కందము. వై.)

సాద్యశ్యము. సం. వి. అ. న. సామ్యము, పోలిక.

సాధకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సాధించునది.

సాధనము. సం. వి. అ. న. 1. సాధించుట; 2. ఉపకరణము; 3. ఉపాయము; 4. ధనము; 5. పద్ధతి; 6. మృతసంస్కారము; 7. గమనము; 8. అనుగమనము; 9. బుణ్ణదానము; 10. నివర్తనము; 11. నైవేద్యము; 12. మగగుడి.

సాధనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సాధింపఁదగినది.

సాధర్మ్యము. సం. వి. అ. న. సామ్యము, పోలిక.

సాధారణ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. 1. సామాన్యము; 2. సమానము.

సాధారణ్యము. సం. వి. అ. న. సాధారణత్వము.

సాధింకే. సం. స. క్రి. నెఱవేర్చు, సమకూర్చు.

సాధితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దండుగవుచ్చు కొనబడినవాడు; 2. సాధింపఁబడినవాడు.

సాధిన్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. మిక్కిలి పదిలము; 2. మిక్కిలి మంచిది.

సాధీయనుడు. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. మిక్కిలి పిలుపుగలవాడు; 2. మిక్కిలి మంచివాడు.

సాధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బుద్ధదేవుడు; 2. మునీశ్వరుడు. విణ. 1. మంచినాడు; 2. కేక్కునివాడు; 3. వడ్డికిచ్చిబ్రదుకువాడు.

సాధ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.) విణ. సాధింపదగినది.

సాధ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గణదేవతావిశేషము. (విరు పన్నిద్దఱు. — మనువు, హనుమంతుడు, విష్ణువు, ధర్మడు, నారాయణుడు మొదలగు వారు.) విణ. సాధింపదగినవాడు.

సాధ్యసము. సం. వి. ఆ. న. భయము, భీతి, వెఱపు.

సాధ్యి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతివ్రత, క్రొత్తడి.

సాన. వై. వి. 1. మణులమొక్కలు పోతాచెడుతాయి; 2. కత్తులులోనగునవి నూతనములు; 3. గండముతీసేడుతాయి*.

సానకత్తి. వై. వి. (సాదన+కత్తి.) సాదనచేయుకత్తి. ఆం. భా.

సాని. వై. వి. 1. ఆధిపురాలు; “నీ. ఆయుర్దక్షిణుగృష్టనట్టిప్పందొడ్డినిచనియొక్కమురుసలిసానికపుడీ, మ్రొక్కియక్కనన్యమ్రొక్కించి.” భార. ఆది. 2, ఆ. — 2. వేశ్య* ; (చూ. సందుకొను. స. క్రి. రెండవయ్యర్థము.) 3. ఉత్తరపదముగచో భార్య* . (మేదరసాని, దొరసాని. మొ.)

సానిక. దే. వి. మట్టికంచము, మట్ల.

సానుమంతము. సం. వి. క్. పుం. కొండ, పర్వతము.

సానువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. 1. కొండనెత్తము; 2. కొన; 3. అడవి; 4. నుడిగాలి; 5. వ్రోవ.

సాన్నాయము. సం. వి. ఆ. న. హవిస్సు. దధిపయోరూపమైన హవిస్సు. (అని కొండఱు.)

సాన్నిధ్యము. సం. వి. ఆ. న. సామీప్యము.

సాపడు. దే. స. క్రి. సాపాలుచేయు, భుజించు.

సాపత్త్యము. సం. వి. ఆ. న. సపత్నీత్వము.

సాపాలు. దే. వి. సాపడులు, భోజనము.

సాప్రపదీనము. సం. వి. ఆ. న. స్నేహము, చెలిమి.

సాఫల్యము. స. వి. ఆ. న. సఫలత, సఫలత్వము.

సాఫు. హిం. విణ. తేలు, కుర్చుమైన, నంకరలేని.

సామంజస్యము. సం. వి. ఆ. న. సమంజసత్వము.

సామంతరాగోల. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. “ద్వి. సామంతరాగోలసాచివేసినను.”

సామంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదేశమునెల్లకు చేరినవన్నరాజు.

సామగ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సమగ్రత; 2. ఉపకరణము.

సామజము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు. విణ. సామజేదమువలనబుట్టినది.

సామము. సం. వి. క్. న. 1. ఒకవేదము; (చూ. వేదము.) 2. మంచుమాట; 3. అనుకూలప్రవర్తనరూపమైన యొక యుపాయము. (ఇది పంచవిధము. — పరస్పరోపకారము కనిపింపజేయుట, మంచితనముచేయుట, గుణములను కొనియాడుట, చుట్టటికమును తెలుపుట, నేను నీవాడనని మంచుమాటలాడుట.) (చూ. ఉపాయము.)

సామరస్యము. సం. వి. ఆ. న. సమరసత్వము.

సామరి. ద్వ. విణ. (సామ+రి.) సామ సేర్పినవాడు.

“సంపెగ మొగ్గముల్గడసామరి.” విజ. ౧, ఆ.

సామర్థ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. సేర్ప; 2. యోగ్యత.

సామాజికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సభయందుండువాడు.

సామాను. హిం. వి. సామగ్రి, వస్తువులు.

సామాన్య. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్వసాధారణమాయిక. ఆ. న. ము. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. సామన్యము. విణ. సాధారణము.

సామి. వై. వి. 1. రాజు; “ఓసామియపుడేమిసేయుదుము.” ఉ. రా. ౧, ఆ. — 2. పెనిమిటి; “ఎ, గీ. సామిననుగొచ్చినీతోడనేమిపలిక.” అచ్చ.

ముం. కాం. — 3. కుమారస్వామి.

సామిధేని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (చూ.) ధాయ్య;

2. సమిధ.

సామిమల. వై. వి. కుమారస్వామి వనీయించియుండు సెకాసెక పర్వతము. “సామిమలకుంజని.” కాశీ. ౪, ఆ.

సామీప్యము. సం. వి. ఆ. న. సమీపత్వము.

సామిరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హనుమంతుడు; 2. భీముడు. (సమీరునికొడుకు. చూ. సమీరుడు.)

సాము. వై. వి. 1. సగము; 2. వ్యాయామము*. “ఆ. చదువుసాముగలిగిత్తయియల్ సుపూర్ణ, విద్యులనగపిటవినుతికక్కి, సాధులనుబరిచ్యుతాధులజేయంగగ, బాలకుండుడురెప్రశంసనయ.” కవి. ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

సాముకంటిచేక్క. ద్వ. వి. (సాముకన్ను+చేక్క.) పూర్వస్థునినత్వము.

సామద్రము. సం. వి. అ. న. భాగ్యనూచకదేహ
లక్షణము. విణ. సముద్రమునబుట్టినది.

సామద్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. భాగ్య
నూచకదేహలక్షణమును తెలుపునది; (కాస్త్రము.)

2. సముద్రసంబంధమయినది.

సామెత. వై. వి. లోకాక్షి*.

సామ్యము. సం. వి. అ. న. సమత్వము, పోలిక.

సామ్రాజ్యము. సం. వి. అ. న. సమ్రాట్టవత్తము.

సామ్రాజీ. వై. వి. ఉత్తమాశ్రయము. “క. తామ్రధ్వ
జభూవరుడా, తామ్రయనుడగుడుగ ననలితం
త్రాధిపునీ, సామ్రాజ్యవిరిదనవిని, సమ్రాజ్యగుడు
లిలగదలినకులధ్వజాడుకా.” జై. 2, ఆ. (సాం
ప్రజీయొక్కరూసాంతరము.)

సాయంకాలము. సం. వి. అ. పుం. మునిమాపు.

సాయంతనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాయంకాల
సంబంధమైనది.

సాయకము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. కత్తి.

సాయము. ఉభ. వై. వి. సహాయము. సం. అ. పుం.

1. సాయంకాలము; 2. బాణము.

సాయరు. హిం. వి. నుంకము.

సాయిలు. దే. వి. డుబుడక్కనాడు.

సాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. సహయోగము.

సారంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇట్టి; 2. ఏనుగు;

3. తుమ్మెద; 4. వానకోయిలు. విణ. చిత్రపర్ణము
గలది.

సారంగి. దే. వి. వాద్యవిశేషము.

సారథుము. సం. వి. అ. న. నేయిపండివర్ణముగలతేనె.

సారటు. అం. వి. రథము, గుఱ్ఱపుబండి.

సారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గొంతెమగోరు?

సారణము. ఉభ. దే. వి. శ్వేనవిశేషము. “ద్వి. సాకు
వంబులమేటిజలకట్టియలన, బెడ్డసారణములబె
ట్టుగావిడిచి.” హరిశ్చ. ౧, భా.—సం. అ. పుం.
అతిసారణోగము. డు. ఒక రాక్షసుడు.

సారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాలవ; 2. గొంతెమ
గోరు? 3. వడ్డస్వరముబలికడితలి.

సారథి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. తేరుగడపువాడు, నియంత.

సారము. సం. వి. అ. న. 1. జలము; 2. ధనము;

3. న్యాయము. పుం. 1. బలిమి; 2. చేప;

3. మూలగ. విణ. శ్రేష్ఠము.

సారము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క, కునకము.

సారవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సరయూనది
సంబంధమయినది.

సారసము. సం. వి. అ. న. 1. మూడుపేటలుగల
ఆడుదాని మొలనూలు; 2. కవచముదొడిగినవాని
నడికట్టు.

సారసము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. బెడ్డరుపక్షి.

సారస్యము. సం. వి. అ. న. సరసత్వము.

సారస్వతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సరస్వతీసం
బంధమైనది.

సారాయి. వై. వి. మద్యము, మదిర, మధువు, కల్లు.

సారి. యు. దే. వి. తడవ. వై. యుద్ధయాత్ర*. అం. భా.

సారింజ్. సం. న. స్త్రీ. 1. చాచు; “గదసారించి.”—

2. తెలచు; “వాకిలిసారించి.”—3. విసరు; “కుం
చెసారించి.”—4. సరిదీయు. “సారిసారించి.”

సారు. దే. వి. నాట్యగతిశ్చేదము. అం. భా.

సారువ. దే. వి. 1. ఎక్కుటకును బరువెక్కించుటకును

పొడుగుగా కట్టవలెనేయించెడి యినుకలోనగు

వానిదిబ్బ; “ఎ. గి. ఆదిలతాంత, రజనుసారువయి

దికప్పురంపుటనఁటి, చప్పురంబు.” ఎస్. అ. అ.

“ఎ. తేరులగములచేరువలసారువలుగట్టువారువం

బులపక్కెరలవై.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. కట్టు.

“క. ఆరితినేనపోరగ. హీరాశిపురక్రనదములి

దగరామిణ, సారువగట్టెకావినహత, వైరిమహీ

భృత్కబంధవారముచేతక.” చంద్ర.

సారువా. దే. వి. వర్షాకాలమునందు నీరాసరాసు

పండిడువల్లువువంట.

సారూప్యము. సం. వి. అ. న. సమానరూపత్వము.

సారె. యు. దే. వి. 1. మాతకునల్లగారింటికిబంపున

పుడుపంపెడువరుస; 2. కుమ్మరవానిచక్రము; “క

డవకుసారెపైనవరమృత్తికయిడునపుడు.” భార.

స్త్రీ ౧, అ.—3. బ. విశేషమిట్లు. “కుతిగిల్గానసా

రెలుచక్కసొత్తి.” పాండు. 3, ఆ.—ద్ర. మాటి

మాటికి. “మ. త్రిపురస్త్రీలబతిప్రతామబులసా

రెంబుంశ్చలీనరసం, బువడేశంబొనరించి తేల్చు

తీచి.” పా. 3, ఆ.—వై. 1. పగడసాలకాయ;

2. గోరువంక; “క. సారెయిడెపొడుపుమనియొక,

సారెయొకతెయత్తశిసయంబునని, చ్చార్లరి

నొకతెయత్తెప్పిన, సారెనకనంబరమునసాధ్వస

మండె.” (ఇది రెండర్థములకునుదాహరణము.)

వై. 3, ఆ.—3. పాదిక*. “క. వినుమేముకల్ల

సారెలు, గౌరవకరమగు నెత్తమాడుకులకలగాడు.”
 భార. శబ్ద. ౨, ఆ.
 సారకు. దే. ద్ర. మాటిమాటికి. “సారకుమదిజాలి
 వొందియొకరితీదలంకెడు.” పా. ౧, ఆ. (ఆ.మే
 డితమగునో సారసారకు.)
 సారెసత్తు. దే. వి. భక్త్యవిశేషము, జంతిక, సంయా
 వము.
 సార్వంటు. ఆం. వి. భటులమీద అధికారి.
 సార్దము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) తడిసినది, ఆద్రము.
 సార్థకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) సఫలము.
 సార్థము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జంతుసమూహము;
 2. వర్తకజనసమూహము. విణ. ఆర్థముతోఁగూ
 డినది.
 సార్థవాహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వర్తకుడు. విణ.
 ముఖ్యుడు. “స్థో. కురుమామంబకృతార్థసార్థ
 వాహమ్.” (మేదిసీతోశములోనగు నిష్పంటువుల
 యందు సార్థశబ్దమిట్లు భకారాంతపదముధ్యము
 నందుఁ బఠింపఁబడియున్నది.)
 సార్థా. దే. విణ. అనుకూలము, సఫలము.
 సార్వభౌమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉత్తరపుదిక్కునం
 దుండెడి యేనుగు.
 సార్వభౌమడు. సం. వి. ఆ. పుం. సమస్తభూమిని
 నేలురాజు, చక్రవర్తి.
 సాల. వై. వి. 1. ఇల్లు; “నాటకసాల,” “పురిటి
 సాల.”—2. చావడి. “కొలుపుసాల.”
 సాలగ్రామము. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణుమూర్తి చిహ్న
 తళిలావిశేషము.
 సాలపల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మయ్యాకుపాన్న. (రూ.
 కాలపల్లి.)
 సాలభంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వస్త్రదంతకాష్ఠాదుల
 చేత చేయఁబడినబొప్ప, పుత్రలిక.
 సాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పుత్రము; 2. ప్రాకా
 రము; 3. మద్ది.
 సాలామిశ్రి. దే. వి. ఒక మందుదినుగు.
 సాలాపుకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కుక్క; 2. తోఁతి;
 3. తోఁడేలు; 4. నక్క.
 సాలీడు. ద్వ. వి. (సాలె+ఈడు.) 1. సాలెవాడు;
 “తే. తొడరిసాలీగుసతిచేతహరికయును.” పంచ.
 వా. ౧, ఆ.—2. సాలెపురుగు. “నీ. మైనిండు
 సాలీగుమగ్గువుఁ జకచకల్ బూదిపూతకు రెట్టి
 పుట్టినయ్య.” చంద్రా. 3, ఆ.

సాలీయానా. హిం. విణ. సంవత్సరపు. (రూ. సా
 ల్యానా.)
 సాలు. దే. వి. 1. (చూ.) రాంకవము; 2. సన్న
 వస్త్రము. (చూ. మెట్ట మూడవయర్థము.)
 సాలు. హిం. వి. సంవత్సరము.
 సాలుపు. దే. వి. సాలుయొక్కరూపాంతరము. (సన్న
 వస్త్రమునకు.—“ఎ. గీ. పొనుగొగఁజెప్పె సాలు
 వుముగుండు వెట్టి.” శకాం. ౪, ఆ. (చూ. సకిన
 నాలుగవయర్థము.)
 సాలె. వై. వి. సాలెవానికులము*.
 సాలెపట్టు. ద్వ. వి. సాలెపురుగు నేసిన నేత, ఆకా
 బంధము.
 సాలెపురుగు. వై. వి. బొడ్డునందలి నూలువిడిచి నేత
 నేసెడి యొక పురుగు, తంతువాయము.
 సాలెవాడు. ద్వ. వి. నేత నేయువాడు, తంతువా
 యుడు.
 సాలోక్యము. సం. వి. ఆ. న. సమానలోకత్వము.
 సాల్యడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (సాలు+పడు.) 1. నిస్సారముగు;
 “మ. విన్వీధినిశీప్తవ, త్తతివాతాహతిదూలితూ
 లశకలాకారంబులైవారిద, ప్రతకుల్ సాల్యడిన
 ల్లడంజెదరఁగాఁజూతొమనోవేగుడై, పతకం
 ద్రుండు.” భార. ఆది. ౨, ఆ. (చూ. ప్రే.)—
 2. ఒలగు. “ఉ. మహామారుతమపువీచెను. . . ధరి,
 శ్రీరుహాఖలుల్ విటిగి త్రైల్లంగల్లలతాలి సా
 ల్యడన్.” భార. ఆర. 3, ఆ.—(ప్రే. సాల్య
 యును. “చ. ప్రతిబలవాధివాడబముభంగిదహిం
 చునురాయపొలికొ, శివశరధారసాల్యయను.”
 విక్ర. ౬, ఆ.)
 సావలి. దే. వి. దుబుడక్కవాడు.
 సావలిడు. దే. వి.—వై.—(సావ్యమున ఈడు.)
 సావాసము. వై. వి. సహవాసము, పొత్తు.
 సావాసి. వై. వి. (సావాసము+ఇ.) సావిదల్లుడు.
 “తే. సాత్యకియనీరపాకియుసంధ్రమించి, తమ
 కుఁజెప్పినవారునుదాముగూడి, పెద్దలైనసావా
 గులుఁబిలిపించి, రంతిపురుగులోనారి నెత్తమాడు
 నెడను.” (చూ. ముందు వెనుకలు.) ఉ. హరి. 3, ఆ.
 సావి. దే. వి. కాలము. “నీ. వానకాలమువచ్చెనర్థం
 బులందందు జడివట్టికురిసెనాసావియుండు.” కా
 శీ. 2, ఆ.—అవ్య. సవియొక్కరూపాంతరము.
 “ఉ. నిక్కపురుగుతసావిధరడిపతిముందట నేవి

యంటి నో, పెక్కులుమాటలేననుచు భీమతనూ
భవసైన్యనంబునకాన్తుక్కుచునుండె.” నై. ర, ఆ.
సావిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంత్రసాని.

సావిత్రి. సం. వి. ఆ. పుం. దినముయొక్క విదవ
భాగము. (చూ. దినము.)

సావిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి; 2. పార్వతి;
3. సత్యవంతునిభార్య.

సావిత్రిడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకవసువు; (చూ.
వసువు.) 2. శివుడు.

సావు. దే. వి. చావుయొక్కరూపాంతరము.

సానువులు. దే. వి. బ. ఆవాలు. హంస. ౨, ఆ.

సాన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) గంగడోలు.

సాహసము. సం. వి. ఆ. న. 1. తెగువ; 2. దండోపా
యము.

సాహసింజు. సం. ఆ. క్రి. సాహసముచేయు, తెగించు.

సాహసికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సాహసముకల
వాడు.

సాహస్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. సహస్రముల సమూ
హము.

సాహస్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సహస్రబలమునకధి
కారి.

సాహాయ్యము. సం. వి. ఆ. న. సహాయత్వము, తోడు
పాటు.

సాహిణము. దే. వి. గుఱ్ఱపుకాల. (చూ. ఎకరా.)

సాహిణి. దే. వి. (సాహిణము + ఇ.) గుఱ్ఱపువాడు.

(చూ. తలాటము.) (చూ. సాహిణి. — “సాహిణి

లహవులబఱపంగ.” అము. 3, ఆ.) (దీనికి గ్రం

థాంతరములయందు ప్రయోగము మృగ్యము.)

సాహితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాహిత్యముయొక్కరూ
పాంతరము.

సాహిత్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. అర్థజ్ఞానము; 2. కూడిక.

సాహు. హిం. వి. సాహుకారి, వర్తకుడు, కొలిదా

రుడు. (చూ. మిండకడమిండవడ్డి.)

సాహేబు. హిం. వి. ప్రభువు. “సాహేబునగరు.”

రా. వి. ౫, ఆ. (రూ. సాయబు.)

సాహె. హిం. అవ్య. కటికవారుచేసెడు హెచ్చరిక.

“ఎ, గి. స్వామిసాహెబురూప హెచ్చరికయను

చు, తేత్రహస్తబలముబానిసవింప.” అని.

ర, ఆ.

సాళగము. సం. వి. ఆ. న. తిలకండులవ్యాయముననై

నరాగమేళనము. “ఎ, గి. కుద్దసాళగసంక్లిష్టభౌ

తముల, క్రతులుచెడకుండ.” వి. పు. 2, ఆ.

సాళగింజు. సం. ఆ. క్రి. మిళితము. “ఉ. పాడిరం

గనల్, దేవివిధంబుమార్గములేటయునుక్కట

సాళగింపఁగాక.” నై. ౨, ఆ. “వ. ఏలకులసౌర

భంబులతో సాళగింపుకాలగురుకురంగనాభిక

ర్పారంగదసారసీవారవాపూరంబులవలపును.”

కాశి. 2, ఆ.

సాళగింపు. సం. వి. మేళనము. “కేరడంబులు సాళగిం

పులు.” పాండు. 3, ఆ. (సాళగజబ్బము సంస్కృత

ముగానుండుటవలన దీనిని తత్సమమనియే చెప్ప

వలెను. తత్సమక్రియ ఇంప్రసరముగానుండుట

యపూర్వము.)

సాళువము. దే. వి. శ్వేనవిశేషము. (చూ. అణుజు.)

సాళ్యుడు. దే. వి. సాళ్యమునుడేగవలెపాటి వేటాడు

టచే కుక్కకియ్యబడినపేరు. (చూ. గట్టి.)

సాళ్యము. దే. వి. సాళువముయొక్కరూపాంతరము.

సి.

సింగడు. వై. వి. 1. నృసింహుడు; 2. ఎఱుకువా

డు*. “క. మాసింగడల్లరిగొండతీక్, దలమో

చితెచ్చినవియివి.” కుక. ౧, ఆ. — విణ. శోపించిన

వాడు*. (చూ. బూరడు.)

సింగపుణిట. వై. వి. (సింగము + పీట.) సింహాసన

ము. “తప్పిపూసింగపుణిట.” పాంచా. ౧, ఆ.

సింగము. వై. వి. సింహము. (చూ. పురుడించు. స. క్రి.)

సింగళము. వై. వి. సింహశబ్దము.

సింగాణి. వై. వి. 1. ఒక దినుసువిల్లు; 2. విల్లు; 3. కుక్క

పేరు*. (చూ. జిగురు రెండవయ్యము.)

సింగారపుణిట. ద్వై. వి. (సింగారము + పీట.)

ఉద్యానవనము. య. 3, ఆ.

సింగరము. వై. వి. ఆలంకారము, శృంగారము.

సింగారి. వై. వి. శృంగారపతియగు ఆడుది.

సింగారింజు. వై. స. క్రి. ఆలంకరించు.

సింగి. వై. వి. ఎఱుకుడి*.

సింగిణి. వై. వి. సింగాణియొక్కరూపాంతరము.

“కుసుమాత్తునిసింగిణివిండ్లు.” రుక్. ర, ఆ. (రూ.

సింగిణి. — “తే. వింతయగుసింగిణివిండ్లువీనిబొమ్

లు.” రాజ. ౨, ఆ.)

సింగినాదము. వై. వి. పొడదుప్పికొప్పుతో చేయబడిన యోగులనుపిరవాద్యవిశేషము. (చూ. నాగలైత్తుము.) (స్వర్ణసంభాషణ కీమాట వాడుదురు.) సింగిలీకము. డే. వి. పెద్దనల్లగోటి. “ద్వి. శిరములు దిగిపడుసింగిలీకములు.” నళ. 3, భా.

సింగోట. డే. వి. (చూ.) దివిదారికొప్పు. ఆం. భా. సిందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. వావిలి, సిందువారము? సిందురము. వై. వి. 1. సిందూరము; ‘క. పగడమునుం తెనవిరియును, జిగురాకునుదొండపండు సిందురమునసాం, పగులమ్మకొంపుగుంపును, ముగుదని గారంపుడొగరు మోవికిదొరయే.” నీలా. ౨, ఆ.—2, సిందువారప్పయ్యను. “రగడ. చెలువచెలువపుదావియూరుపు సిందుసిందురమింపుమీఱగ.” పను. 3, ఆ.

సిందువారము. సం. వి. ఆ. పుం. వావిలి? (దీనికి దోపాడక్రియ ముఖానిలము.)

సిందూరము. సం. వి. ఆ. న. చెందిరము. పుం. సిందువారము?

సింధురము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, గజము.

సింధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఒకానొకయేలు. పుం.

1. సముద్రము; 2. ఏనుగు; 3. పడమరగాఢా అడియేలు; 4. ఒకదేశము.

సింహద్వారము. సం. వి. ఆ. న. తలవాకిలి.

సింహనాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగులు మొదలై

నవి భయపడుటకై పిరులుచేసిదున్నవి, బొబ్బ.

సింహపుచ్చి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్కతోకపాన్న?.

సింహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సింగము; 2. ఒకరాకి.

(చూ. రాకి.) 3. (ఉత్తరపడమైనచో) శ్రేష్ఠము.

సింహసంహననుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. సర్వాం గనుందరుడు.

సింహసలొకనము. సం. వి. ఆ. న. శబ్దాలంకారవిశేషము. “క. మనవేటికినూతనమా, తనమాయెడఁద్రేమతనకుదక్కిలిననుమా, ననుమానకదయదనరం, దనరంతులుమానినరసభవురమ్మనవే.” కా. ౪, ఆ.

సింహసనము. సం. వి. ఆ. న. సింహముఖ మేర్పఱచిన స్వర్ణమయమైన యున్నతశీతము.

సింహస్యము. సం. వి. ఆ. పుం. అడ్డసరము?

సింహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడ్డసరము?; 2. ములక?.

సింహుండము. సం. వి. ఆ. పుం. కెముడు?

సిక. వై. వి. సిగ, బాట్టు. “నీ. జక్కలకొలములోఁ జిక్కొక్కపు దొరలికిరముల్ గొనుమిను సికవలంతి.” అచ్చ. బాల, కాం.

సికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇనుకనేల; 2. మొరపనేల; 3. ఒకవ్యాధి; 4. ఇనుక; 2. మొరము.

సికతలము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. ఇనుకగలది. (నేల.)

సికస్తు. హిం. వి. శిథిలమయిన.

సికా. వై. వి. ముద్ద. (చూ. సికాయుంగరము.)

సికాయుంగరము. ద్వ. వి. (సికా + ఊంగరము.)

ముద్దుటుంగరము, మొహరుగల ఊంగరము.

సిక్తము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. తడిసినది.

సిక్తము. సం. వి. ఆ. న. మైనము. పుం. మెతుకు.

సిక్తము. సం. వి. ఆ. న. ఏనుగుయొక్క స్తనాగ్రము నందలిమదము.

సిగ. వై. వి. సిక్యొక్కరూపాంతరము.

సిగబంతి. ద్వ. వి. సిగదండ, శేఖరమ్మ. “ఎ. గీ. ఆమ్మ

గొడవేలయలగవయ్యులకును, ఖడ్గమంకింపఁగా

నేలఖడ్గములకు, భల్లమదియేలనాయభభల్లములకు,

నయ్యయ్యాబంతిసిగబంతియయ్యేనేని.” చంద్రా.

౨, ఆ.

సిగము. డే. వి. సేవమునకు మొదటిరూపము.

సిగర. వై. వి. సిగయొక్కరూపాంతరము. (చూ. వహి. మూడవయర్థము.)

సిగరము. వై. వి. శిఖరము. ఆం. భా.

సిగరి. వై. వి. కొన్ని సుబాంతులుచేర్చి పక్యముచేసిన మజ్జిగ. (చూ. దుంబాడి.)

సిగ్గరి. డే. వి. (సిగ్గ+ఆరి.) లజ్జగలవాడు, లజ్జగలది.

సిగ్గరికత్తియ. ద్వ. వి. లజ్జగలది. “వ. ఎట్టశేలకుంజి

ట్టకాలకుంజెవియొగ్గినసిగ్గరికత్తియలు.” పను. ౪,

ఆ. (రూ. సిగ్గరికత్తె.) (పార్వరమున కత్తియ.)

సిగ్గలు. డే. ఆ. క్రి. (సిగ్గ+అలు.) సిగ్గచెడు. “నీ. సిగ్గటి

తుదినిట్లుపాటుటిదికర్తెమె.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.

సిగ్గిడి. డే. వి. (సిగ్గ+ఇడి.) లజ్జచెడినవాడు, లజ్జ

చెడినది.

సిగ్గ. డే. వి. స్తుత్యాదులచే గలిగిడు మనస్సంకో

చము, లజ్జ.

సిగ్గపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సిగ్గఁజెందు, లజ్జించు.

సిగ్గపాటు. ద్వ. వి. సిగ్గపడుట. “నీ. వంచనమైదాఁ

గివర్తించుటిదియేమిప్రాభవంబనిసిగ్గపాటుమొం

దు.” వై. 3, ఆ.

సిగ్గువోవు. డే. ఆ. క్రి. (సిగ్గు+పోవు.) సిగ్గుపడు. లజ్జించు. “ఎ, గీ. అమరచిత్తంబుగానంగనలవిగాక, సిగ్గువోయిరియచ్చరచెలవలెల్ల.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ. సివయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వస్త్రము; 2. తీర్ణవస్త్రము. సిడము. డే. వి. 1. ధ్యజము; “సిడముకామనూడువడఁకడి.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. “నీ. వట్టిమూడులు చివుర్యట్టఁజేయుసఖుండుభువనాంతరక్రీడఁబొడముసిడము.” రుక్మి. 3, ఆ.—2. ధ్యజస్తంభము. (చూ. పడగ. మొదటియర్థము.)

సిడి. డే. వి. 1. ఏతపువ్రాసు, “క. ఏతపుసిడిదావంగినఁ, బాతాళపుసిరుదెప్పు.” — 2. సీమలజాతరకునాటివస్తంభముమీది యడ్డుమ్రాసు. “వీ. ఆంభోధరముక్తిందసీయాడునైరావతియుఁబోలెసిడిత్రేలఁడెబవయోర్దు.” పాండు. 3, ఆ. (ఇదిగంపసిడి, గాలపుసిడి అని ద్వివిధము.) బ. (చూ.) సిట్లు. సిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చక్క. అ. న. ము. తెల్లపులుము. పుం. తెలుపు. వి. 1. తెల్లనిది; 2. కట్టఁబడినది; 3. ముగిసినది.

సితచ్చత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాపఁగి. సితపిర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీలంగుగి. సితశివము. సం. వి. ఆ. న. ఇందువృత్తి, శివశివము. సితాభము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్పూరము, ఘనసారము. సితార్థము. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. — సితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శుక్ర. డు. వి. తెల్లనివాడు. సిద్ధాయము. వై. వి. వెచ్చపుసామునందు కూడఁబెట్టినధనము*.

సిద్ధి. హిం. వి. సిగ్గజాతివాడు. సిద్ధ. డే. వి. బుంగవలె తోలుతోకుట్టినపాత్రము. (మొదటిరూపము సిద్ధియ.)

సిద్ధము. సం. వి. ఆ. పుం. 2. క్రవాతయోగము. (చూ. యోగము.) వి. 1. ఆయుర్మయైనది; 2. ఈడేటినది; 3. ఎడతెగనిది; 4. వండఁబడినది.

సిద్ధాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. స్థిరమైనపక్షము; 2. నవవిధశాస్త్రవిగ్రంధములు.

సిద్ధాంతి. సం. వి. న్. పుం. 1. నవవిధశాస్త్రవిగ్రంధములకు తెలిసినవాడు; 2. తత్వశాస్త్రమును తెలిసినవాడు.

సిద్ధాంతిగింజు. సం. న. క్రి. సిద్ధాంతముచేయు.

సిద్ధాయము. సం. వి. ఆ. పుం. అరి, కప్పుము.

సిద్ధాత్తుము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లములు.

సిద్ధాధి. సం. వి. న్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

సిద్ధాధ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాకత్యబుద్ధదేవుడు. సిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఈడేటులు; 2. ఋద్ధియనుగంధద్రవ్యము; 3. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.)

సిద్ధింజు. సం. ఆ. క్రి. ఈడేటు, సమకూడు. సిద్ధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దేవయోనినిశేవము; 2. వ్యాసాది.

సిద్ధము. సం. వి. న్. న. సిద్ధము. వి. సిద్ధముగలది. సిద్ధల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉప్పుడేవ. వి. సిద్ధముగలది. సిద్ధ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. పువ్యసత్కృతము. సినీవాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళకానవచ్చెడియమావాస్య; 2. పార్వతి.

సిఫాయి. హిం. వి. కాలిబంబు. సిఫారసు. హిం. వి. యోగ్యతాపత్రిక, యోగ్యతావచనము.

సిబ్బంది. హిం. వి. బంక్రతులు.

సిబ్బి. డే. వి. ఇత్తడిమూతుడు.

సిబ్బితి. డే. వి. సిగ్గు. “ఉ. సిబ్బితిపేరువోడుడిచి సీధుమదంబపుడన్నుకొల్పునుకా, బ్రబ్బుగ.” కళా. ౭, ఆ.

సిబ్బితకత్తె. ద్వ. వి. సిగ్గుగల ఆడుది.

సిబ్బితకాడు. డే. వి. సిగ్గుగలవాడు. “క. కాంతుఁడుచిత్రజ్ఞఁడైనను, గాంతకుసిగ్గువడఁజెల్లుఁగాకకటకటా, కాంతుఁడుసిబ్బితకాడయి, కాంతయునట్లయిన సెల్లుకాఁపురమింకకా.” కళా. ౪, ఆ.

సిబ్బెము. వై. వి. దేహమునందుగలిగిడి యొకదినను పొడ. (మొదటిరూపము సిబ్బియము.)

సిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాడి; 2. ఈన.

సిరంగడు. వై. వి. శ్రీరంగవాడు. “ఉ. నింగిజారలక వేరజమునింగిసిరంగనిసేవచేసీయా, పొంగలియడ్డు మ్రింగి విధపుష్పిణిజలమానిమానితో, త్తుంగతరూత్తమావపనిడూటిసి రంగములోననున్నవాఁ, దుంగనునాటిటంకు టకటాంకుపురంబులకాఁపురంబునకా.” పాంచా. ౧, ఆ.

సిరంగము. వై. వి. శ్రీరంగక్షేత్రము. (చూ. సిరంగడు.)

సిరము. ఉద్ధ. వై. వి. తల. “రగడ. గాసిగాసిరమంబె నలవకకప్పుకప్పురమేలరంతులు.” పను. 3, ఆ.—

విణ. చల్లనిది. “నీ. నీరమైనచప్పుకప్పురముగండ
ముతోడఁగలపిసాలిండ్లపైనలదియలది.” విక్ర.
ర, ఆ. — సం. వి. ఆ. పుం. పిప్పలికట్టె.
నీరస్తాదారు. హిం. వి. రెక్కలుచూచువారికి వైయు
దోగ్గకట్టుడు.
నీరా. హిం. వి. వ్రాయుటకు వినియోగించు ద్రవము.
నీరాజి. దే. వి. దేశవిశేషము. (చూ. నారాజి.)
(చూ. నీరాజి. “దాకలంకుననీరాజీకరాచర
కత్తి.” స్వా. ర, ఆ.)
నీరాణము. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. “వ. పట్టెంబు
నీరాణంబు చక్కలు మొదలగుకైదువులు.” ఉ.
హరి. ర, ఆ.
నీరి. వై. వి. 1. లత్తి; 2. సంపద; 3. శోభ. “అత్తులు
నీరులురానగంటఁగనుగొనె.” ఆము. ౫, ఆ.
నీరిగండము. వై. వి. 1. శ్రీచందనము*; (చూ. చిల
చిల.) 2. శ్రీచందనపుత్తము*. “రగడ. ఆలసియ
లనీరిగండముడరెడు నాడ నాడభుజంగివగుదువె.”
వసు. 3, ఆ.
నీరిగట్టు. వై. వి. ఒకపర్వతము, శ్రీశైలము.
నీరిమోలి. ద్వ. వి. మువ్వకుడు, శ్రీపుత్రుడు.
నీరిమంతుడు. వై. విణ. శ్రీమంతుడు. నీలా. ౧, ఆ.
నీరిసింగజావత్తి. ద్వ. వి. బాలశ్రీదావిశేషము. (చూ.
కుండనగుడి.) (చూ. నీరిసింగజావత్తి.)
నీలాశిర్వు. వై. వి. అంగడిమందుదినుసు.
నీలుగు. దే. వి. ఉపద్రవము. “క. ముచ్చులబారులఁ
బొరిబొరి, జిచ్చులఁజవులను రాచ నీలుగులఁ
జెడియున్, జచ్చియుఁ బ్రజకొంచెముగా, నె
చ్చుటులుఁ బాడగునుమహితల మెల్లన్.” హరి.
ఉ. ౯, ఆ. “ఏనీలుగునఁబడక తొలఁగుమీవు.”
హరి. ఉ. ౮, ఆ.
నీలువ. దే. వి. శ్రీస్తును బంధించి వధించినకొట్టు.
నీల్ము. సం. వి. ఆ. పుం. ధూపద్రవ్యవిశేషము, చిల్ల
మట్టి.
నీవగి. దే. వి. 1. నివ్వగియొక్కరూపాంతరము;
“వలకావట్టి నీవగులబండ్లును.” రుక్మాం. 3,
ఆ. — 2. నీవగివలెనుండుటచే కుక్కకీయ్యబడిన
పేరు. (చూ. గట్టి.) (చూ. నివ్వగి.) (చూ. చివగి.)
నీవము. దే. వి. దేవతావేశము. “క. ఈతెలుగుననా
కామిని, చేతోటారత్రయ్యుచ్చెట్లు వెలయన్,
భూతముపొడినరీరిని, గోటికినివ మెత్తినట్లుకొం
తనటించెన్.” బ్ర. 3, ఆ.

నీవాయి. హిం. అవ్య. తన్ను, కాక.
నీవారు. హిం. విణ. గ్రామమునకు చేరియుండు.
నీవిలు. ఆం. విణ. అస్తివిషయమైన.
నివ్వగి. దే. వి. ఒకానొకమృగము, తరతువు. “గాట
పుబోమలుంజగురుగండెలునివ్వగిబండ్లు.” ఉ.
రా. 2, ఆ.
నిపల్. హిం. విణ. నిర్ధారణమైన.
నినువు. వై. వి. పసిబిడ్డ, శిశువు.
నిస్సత్తు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. సృజింపనిచ్చు.
నిస్సత్తువు. సం. విణ. (ఉ.) సృజింపనిచ్చుగలవాడు.
నిస్సత్తు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పోపనిచ్చు.
నిస్సత్తువు. సం. విణ. (ఉ.) పోపనిచ్చుగలవాడు.
నిస్సు. దే. విణ. 1. అందము; “నీ. కన్మరికాచర్చనిస్సు
గాదనినీటుగాఁదావికుంకుము గందములది.” ఉ.
రా. ర, ఆ. — 2. వి. వస్తు.
నిట్ల. దే. వి. బ. (ఏనుగును పొడిచెడు) బరిగోల. “వ.
పామవత్పాదవనాంత కేలిరత్తిమై నేపారిజోపారు
ణ, క్రమసేత్రాంచలమై పుభూతమదరేఖులైన
గంధద్విపేం. ద్రముదాయంజనినిట్లచూపుటగు
మిధర్మత్వనత్తుగ్గవి, క్రముఁగొంతేయవర్ణము
నీవుదొడరంగఁజూచుటూహింపఁగన్.” సం.
“దండీవయూధానవసేధ సేత్వమ్.” భార. ఆర.
౬, ఆ. (మొదటిరూపము నీడులు.)

నీ.

నీ. వై. వి. శ్రీ. “నీరామసేనవాలు మెకంబుల్.”
స్వా. ర, ఆ.
నీకాయ. దే. వి. నూనెబిడ్డనుపొంగొట్టెడి యొకా
నొకకాయ.
నీకారి. వై. వి. పాటపాడువాడు, గాయకుడు*.
(చూ. వానె.)
నీకు. ఆం. విణ. ఆరోగ్యములేని.
నీత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. 1. శ్రీరామనిభార్య; 2. నాఁ
గటిచాలు; 3. గంగ.
నీతభేది. దే. వి. అమచిరేదనము.
నీతాజోకచిలక. దే. వి. చిత్రవర్ణముగలిగి చేటలవరి
నుండు పెద్దతెక్కలుగల యొకపురుగు.
నీతాఫలము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొకవండు.
నీతాభోగములు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. కాలిధాన్య
విశేషము.

నీతు. వై. వి. 1. చరి; "నీతునసకలాంగకంబులుబ్ర
కున్నుమలయ్యెడు." భార. ౯౦. ౩. ఆ.-2. చరి

కాలము. (చూ. వాన రెండవయ్యము.)

నీతువు. వై. వి. నీతుయొక్కరూపాంతరము.

నీత్కారము. సం. వి. ఆ. న. చరిలోనగువానివలని

బాధచేగలిగెడు ద్వనివిశేషము.

నీత్యము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ.) ఒకసారిదున్నినది.

(నేల.)

నీదరము. యు. దే. వి. దారిద్ర్యము. వై. 1. సర్వము;

(చూ. నీద్రము.) 2. సర్వకంచుకము*. "నీ. అన

యంబునడకతప్పని గోత్రపతులెప్పుడును నీదర

ములేనియనకుభోగలు." వసు. ౧. ఆ. (ఇది దా

రిద్ర్యమునకును సర్వకంచుకమునకును మదాహర

ణము.)

నీద్రము. యు. వి. నీదరముయొక్కరూపాంతరము.

(సర్వమునకు.-"నీ. తరిత్రాడునీద్రంబుపారలం

టిగాలిచే జదియుచందముననంచలుభ్రమింప." పాండు. ౨. ఆ.)

నీమ. ఉభ. దే. వి. 1. దేశము; "నీమలుగానినీమలకు,"

౪౯౦. ౨. ఆ.-2. ప్రదేశము; "నీ. ఒకచెంతని

గమాంతయుఃసంతతచింత లాక నీమసురధామ

యోగ్యులలు." హన. 3. ఆ.-3. రాజ్యము. "ఉ.

ఈముదిమర్కటంబునకు నేటికి నీకపిరాజ్యమం

చును, ద్వామపటుప్రతాపబలదర్పమునకొ పెడ

లంగడోలివకా, నీమకుబానియొక్కరుడుసిగ్గ

సగకాబలివద్దండేగ." వంప. నా. ౪. ఆ.-సం.

ఆ. క. స్త్రీ. 1. ఎల్ల; [దేశనీమ, గ్రామనీమ,

క్షేత్రనీమ, గృహనీమ అని నీమచతుర్విధము. అది

అయిదువిధములైన చిహ్నములుగలది. అవి-౧.

ధ్వజిని, (పుక్షములోనగునది చిహ్నముగాగల

ది.) ౨. మత్స్యిని, (తటాకాదిజలస్థానము చిహ్న

ముగాగలది.) 3. వైధాని, (కుషాంగారాదినిధా

నముచిహ్నముగాగలది.) ౪. భయవర్జిత, (అభి

క్షానముతోఅనుభవ్యపత్యధ్యర్థలైషచినచిహ్నము

గలది.) ౫. రాజాసననీత. (రాజాసేవ్యచేవిధిం

చినచిహ్నముగలది.) అని 2. పెడతల; 3. పరిమడి.

నీమంతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాపము; 2. నీమం

తోన్నయనము.

నీమంతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుది, ఇంతి, పనిత.

నీమాటి. వై. వి. భాగ్యకాలినియైనయోడుది. "ను. చె

లులందిట్టుచునంతలేరెనటకానీమాటి నీమాటి

కికావలదన్నకావినలేలనేరెదను." చంద్రా. 3. ఆ.

నీరపాటి. సం. వి. ఇ. పుం. బలరాముడు, నాగటి

తోడు.

నీరము. సం. వి. ఆ. పుం. నాగలి, హలము.

నీరి. సం. వి. క్. పుం. బలరాముడు, నాగటితోడు.

నీల. దే. వి. చీలయొక్కరూపాంతరము.

నీలమండ. దే. వి. చీలమండయొక్కరూపాంతరము.

నీవనము. సం. వి. ఆ. న. (బట్ట) కుట్టుట.

నీవిరి. దే. వి. 1. వింజామరము; "నీవిరుల్కవలిడకా."

(ఇది వ్రాతప్రతులయందలి పాఠము.) భార.

౯౦. ౧, ఆ.-2. ఆలవట్టుము. "తే. కడలుకొనఁ

జాట్టుపట్టెడు గొడుగులెవ్వి, యొసకమెనంగంగ

నీవిరులేలవట్టును." సం. "కృతేతదమలంఘత్రం

వ్యజనంక్యపపార్థివ." (ఇక్కడవ్యజనశబ్దమునకు

ఆలవట్టుమర్థము.) భార. ౪ల్య. ౨, ఆ.

నీసకము. ఉభ. దే. వి. 1. కిరీటుము; "నీ, సకమెడలిం

చినెత్తిలెలుచకొగడవేయుదు దాఁటె." రా.

యు. ౯౦. -2. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కుది

కిలు.) సం. ఆ. న. నీసము.

నీసము. ఉభ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "నీసానఁ

బట్టియునుప్పిందిపోవనిచ్చు." భార. విరా. ౨,

ఆ.-సం. ఆ. న. సత్తు.

నీసా. హిం. వి. బుడ్డి.

ను.

ను. సం. (ఉపసర్గము.) మంచి, మిక్కిలి అనుసర్గము

లను తెలుపునది. (ఉదా. కుసుమము, కుసాయా

సము. మొ.)

నుంకము. వై. వి. 1. కొన్ని అప్పుడుసరకులకుఁగాను

దొరతనము వారికిచ్చెడువస్తు; (పుత్రియందు

వికల్పముగ అంత్యవర్ణలోపము. ఉదా. నుంకసర

కు.)-2. ప్రతిబంధము*. "చ. అతఁడుతదల్పపా

వఫలముండుట నుంకముదీటిపోయిత, చృతదశప

త్ర శ్రేత్రునకుఁజాగిరియొక్కి." అము. ౬, ఆ.

నుంకరి. ద్వ. వి. (నుంకము+కరి.) నుంకము తీయు

వాడు.

నుంకరీడు. ద్వ. వి. (నుంకరి+కరీడు.)-వై.-

"క. అదిగిడఁబలితోనిట్లనుఁ, దడవాయెనునుంక

రీడుతనులెక్కలై, పడియున్నాఁడితకనుమని,

పడఁడియతనిఁజూపఁజూచిభయముపొంగఁగా.”

హంస. ౪, ఆ. (సావ్యమున ఈడు.)

సుంకిడు. ద్వ. వి. (సుంకము+ఈడు.)—వై.—

సుంకు. యు. దే. వి. 1. తొన్నలోనగునానికంకిమిఁ

దిపూత; 2. పెండ్లియందు పల్లెరమునఁబోసి వధూ

వరులమీఁద చెరుగు వియ్యము. “ఎ, గీ. ఆచరల

కర్తమనఁబ్రహ్మస్థాదివీర, పరిణయముగల్గఁదద్య

ధూవరులమీఁద, సోలయవీనుల బలధూళి సుంకు

చెరుగు, సుగ్రకరిఁద్రోలియూపాక్షుఁడవడిం

చె.” రామా. ౮, ఆ.—వై. ప్రతిబంధము.

“నీ. మీలనుబుట్టించిమెఱుఁగులబుట్టించి పుత్త

లబుట్టించి సుంకడంగి.” కవిక. ౨, ఆ.

సుంకేసలము. దే. వి. పుత్రవిశేషము.

సుంత. దే. వి. ఇంచుక. “సుంతనీపుదానిఁజూడకుం

డఁగలేవు.” తే. త్రయ. (ఇసుమంతయొక్కమాఱు

రూపము.)

సుందరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చక్కనియాడుది;

2. ఆడుది.

సుందరుడు. సం. వి. (ఆ, ఆ, ఈ, ఆ.) చక్కని

వాడు.

సుకందకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నీరుల్లికి; 2. మట్టు

కాఁకరకి.

సుకత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాధువుకానియాపు, ఒట్టియ.

సుకము. వై. వి. సౌఖ్యము, భోగము.

సుకర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాధువైనయాపు. వి. వి. సుల

భము.

సుకర్తము. సం. వి. న. న. మంచివని. పుం. ఒక గ్రహ

యోగము. (చూ. యోగము.)

సుకలుడు. సం. వి. (ఆ, ఆ, ఆ.) దాతయుభోక్త

యునైనవాడు.

సుకవాసి. వై. వి. కష్టపడక సుఖముగనుండువాడు.

సుకారి. దే. వి. ఎద్దులమీఁదసరకత్తించుకొని యూ

రూరుతిరిగి వర్తకముచేసేడి యొక నీచజాతి. “నీ.

ఆడుదిష్ట సుకారి యల్లుడు పెంజారి మఱుదలఁ

గోడల మారువాడి.”... శతకము.

సుకిని. వై. వి. సుఖవతి ఆం, భా.

సుకియ. దే. వి. భక్త్యవిశేషము. (చూ. కౌఁగు.)

సుకుమారము. సం. వి. ఆ. ౧౦. పుత్ర. వి. వి.

కొమలము.

సుకృతము. సం. వి. ఆ. న. 1. పుణ్యము; 2. కుభము.

వి. వి. భక్త్యాఁగతేయబడినది.

సుకృతి. సం. వి. (క. ఈ. న.) 1. పుణ్యమంతుడు;

2. భాగ్యమంతుడు.

సుక్కురుడు. వై. వి. కుత్తడు. ఆచ్చ. యు. కాం.

సుఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వరుణునిపట్టణము. ఆ. న. ము.

1. సౌఖ్యము; 2. స్వర్గము. వి. వి. సౌఖ్యముగలది.

సుఖవర్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. సజ్జాకారము.

సుఖవాసి. సం. వి. న. పుం. కారుబుడమి. వి. వి.

సుకవాసి.

సుఖి. సం. వి. న. పుం. యతి. వి. వి. సుఖముగలవాడు.

సుఖింఁ. సం. ఆ. క్రి. సుఖపడు.

సుగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. నూగుదోసకి. వి. వి. ఇంచిన

వాసనగలది.

సుగంధిమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మావలి.

సుగతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బుద్ధజీవుడు.

సుగము. వై. వి. సుకముయొక్కరూపాంతరము.

సుగుడి. దే. వి. సరసుడు. “క. ముసలికపియించె

నవుడ, య్యసితాష్టేక్షులరాజయత్తఁగోభం, బెసఁ

గనకొంపనగున, దైసఁబాఱుఁడు సుగుడిగామి

తెల్లమియకదా.” స్వా. ౪, ఆ. “నీ. త్రిజగతిమా

తవాద్దేవిభండారంబుమాఱగాఁగొనుటయే సుగు

డితనము.” కా. ౫, ఆ. “తే. వలచిపట్టినదారి

మినదలకిప్పు, డెన్నిచెప్పెదరుగవుచివేళనము,

మొనసి యూరకరతిరంగమునకురాని, నుద్దులచి

యేలచాలింపు సుగుడివోడు.” సా. ౨, ఆ.

సుగ్గడితము. దే. వి. తఱచునేతగలది. (వస్త్రము.)

“సుగ్గడితపుణీబునేత్రము.” వసు. ౫, ఆ. “సుగ్గ

డితంపుబుద్ధుడ.” హంస. ౫, ఆ.

సుగ్రీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక వానరుడు. వి. వి.

మంచిమెడగలవాడు.

సుచకము. సం. వి. ఆ. పుం. మొఱిగడికుక్క.

సుచరిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతివ్రత, త్రిత్రడి.

సుచేలకము. సం. వి. ఆ. పుం. సన్నకోక, పలిపము.

వి. వి. మంచివస్త్రముకలది.

సుజనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇంద్రునిసారథి;

2. మంచిమనుష్యుడు.

సుదాలము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వధారావిశేషము.

(చూ. మురళి రెండవయర్థము.)

సుడి. దే. వి. 1. జలావర్తము; 2. కోమావర్తము; 3. అ

నిలావర్తము. “అనువగుసుగ్గోహవ్యమలయానిఁ

వాహమునెక్కి.” స్వా. ౩, ఆ.

మడిబడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (మడి + పడు.) మడి
వడుముక్కరాహితరము. “గర్వాలునుడైసు
డింబడకు.” డా. ౧౧, ఆ.

మడిగట్టు. ద్వ. వి. చక్రవాళపర్వతము. “నీ. తన
లేనామడిగట్టు పెనుకచీకటిసెల్ల విరియించుత
మ్మలవిందుగాఁగ.” య. ౧, ఆ.

మడిగాలి. దే. బి. మడియుగాలి, వాత్స.

మడిగొట్టు. దే. వి. గాలి, వాయువు.

మడిగొను. దే. స. శ్రీ. (మడి + కొను.) చుట్టుకొను.

“ద్వి. చూచెడువారిని మడిగొనఁగలదు.” సా.

2, భా. (ప్రే. మడిగొలుపు.) (ఆప్రేడితమగు
చో మడిమడిగొను = మిక్కిలి మడిగొను.)

(చూ. లోక.)

మడిగోరు. ద్వ. వి. తంతిమీటుటకు బంగారులోనగు
వానితోచేసి వేలికి వేసికొనెడుగోరు. “శ్రుతి
గూడదంత్రులు మడిగోళ్లమీటుచు.” హరిశ్చ.
౨, ఆ.

మడియ. దే. బి. తములపాకులబరువునందు సగము.
విణ. తులవ.

మడియు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. చుట్టిచుట్టిచు; “వి. వా
యువులుగంధబంధురంబులై మడిచెన్.” మార్క.
౨, ఆ.—2. చుట్టుకొను. “క. నీకోడలుకొడు
కునలై, కోకంబుడిగింపలేక మడిసినయది.”

హరి. ఉ. ౮, ఆ.

మడివడు. ద్వ. ఆ. శ్రీ (మడి + పడు.) 1. చుట్టుకొను;
“వ. వలిమించుకొమ్మంచులైదులీడియాడివడి
సడలి మడివడుచు మెడలోను సోమరిగాలియల
వోకసోచులకు.” స్వా. 3, ఆ.—2. కలఁతపడు;
“నీరునైస్యమల్ మడివడి భీష్మదాతులయు.”
భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—3. చలించు. “క. వేణీభరకు
చకుంభ, శ్రోణీభరములనుగొను మడివడఁగ.”
రామా. 3, ఆ.

మడివాల. ద్వ. వి. చక్రాయుధము. “నీ. మడి
వాలసింధంబునడరబూనినవాని జిలఁగుబసిం
డిదువ్వలవవాని.” ఆచ్చ. బాల. కాం. (ఇట్లు
మడికయిదువు. మొ.)

మడితోపు. దే. ఆ. శ్రీ. (మడి + పోపు.) వర్షధమగు.
మడుచు. దే. వి. నూలుగొట్టెలగుంపు. కంటకాది
భారము. (ఆని కొండబం.)

మత. ఉభ. దే. ఆవ్య. ప్రభృత్యర్థకము, మొదలుకొని.
(ఆదిమత, వాటిమత. మొ.)—సం. వి. ఆ. శ్రీ.
కూతురు.

మతనువు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. 1. కోమలమైన దేహము
గల ఆడుది; 2. ఆడుది.

మతరాం. గ్రా. ఆవ్య. బొత్తుగా, ఎంతమాత్రము.
(చూ. మతలాం.)

మతశ్రేణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఎలుకచేవి, చూపగపర్తి.

మతి. వై. వి. 1. పడ్డాదిస్వరారంభకావయవమైనప్రా
ప్రమాత్రక శబ్దవిశేషము; 2. కంఠస్వరాదులకు
సహాయమగు తంత్రిలోనగువానిధ్వని*.

మతికాడు. ద్వ. వి. మతిపోయువాడు.

మతుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొడుకు; 2. రాజు.

మత్తె. దే. వి. దాగలిమీద బంగారులోనగువానినుం
చిసాఁగొట్టెడు కానువులసాధనవిశేషము, తా
డను. “నీ. మత్తెవాటులఁగారుడెత్తనిసాముసాం
పలరించెనెవ్వఁడాకాంబరునకు.” రా. వి. ౧, ఆ.
(మొదటిరూపము మత్తియ.)

మత్త్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. సోమలతనుకొట్టిసిడుచు
ట; సోమపానము. (ఆనికొండబం.) 2. స్నానము.

మత్తాయుండు. సం. వి. వీ. పుం. ఇంద్రుండు.

మత్త్యుండు. సం. వి. వీ. పుం. యజ్ఞమునందు సోమల
తను కొట్టిసిడిచినవాడు.

మధ. దే. వి. తుద, కొన, కడ. “క. మదనునివిలుగొ
నవచ్చుకొ, మదతీమణికన్ను బొమలమదతీరం
చకొ.” విజ. ౧, ఆ.

మదతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. చక్కని పలువరుసగల
ఆడుది; 2. ఆడుది.

మదర్పనము. సం. వి. ఆ. న. అమరావతీపట్టణము. పుం.
1. విష్ణుచక్రము; 2. మేరుపర్వతమునందలిశీతకు*.
మదాయము. సం. వి. ఆ. పుం. పెండ్లియందు ఆల్లునికి
ఆడుబిడ్డకునిచ్చెడి అరణము.

మదూరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) మిక్కిలిదవ్వు,
ఎడగవ్వు.

మద్ద. వై. వి. తెల్లమున్ను, శ్వేతమృత్తిక*.

మద్దగించే. వై. స. శ్రీ. బంగారులోనగువానిని మత్తె
తోమిట్టచల్లములలేక మద్దపఱచు. “చ. కరఁగను
బోతపోయఁగను గ్రాచికదించను గమ్మిడియఁ
గా, నొరయఁగ వన్నియల్ మిగులనుండఁగఁజూ
పఁగ బూదగట్టతే, కరయఁగఁదీర్చు తెగ్గఁ
బడియచ్చున వేయఁగ మద్దగింపఁగా, పొరిదినిజ

త్రచిత్రముగసాములునేయనతిండు నేరుచుకా.”
సంస. ౨, ఆ.

సుద్దము. వై. వి. నిర్దోషము. “సుద్దంపుటద్దంపునిద్దం
పుఁజెక్కిలి.” కళాం. ౧, ఆ.

సుద్ది. వై. వి. 1. వృత్తాంతము; “ద్వి. సాంపేదిరాముని
సుద్దిచెప్పచును.” రా. ఆ, కాం. — 2. పరిశుద్ది;
3. మాట. “ద్వి. సుధలొల్పితియ్యని సుద్దుల
వాని.” రా. ఆ, కాం.

సుద్దిగాడు. ద్వ. వి. (సుద్ది + కాడు.) పరిశుద్ధుడు. “అ
టువంటి సుద్దిగాడు కాడటందువు.” కుక. ౧, ఆ.

సుద్దిచేయు. వై. స. క్రి. శుద్ధిపఱచు.
సుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమృతము; 2. పాలు;
3. సున్నము; 4. జెముడు; 5. చాగి; 6. ఇటిక.

సుధర్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్. పుం. దేవసభ.
సుధాంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుడు.

సుధాకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

సుధి. సం. వి. ఈ. పుం. విద్వాంసుడు. చదువరి.

సునాభము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లగినియి.

సునాయాసము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మిక్కిలి సులభము.

సునానీరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.

సునామణి. హిం. వి. చదివి వినిపించుట.

సునివణ్ణకము. సం. వి. ఆ. న. నీరు చెంచేలి.

సున్న. వై. వి. 1. అనుస్వారము; 2. అభావము, 3. మ
ణిదోషవిశేషము*.

సున్నగిల్లు. వై. ఆ. క్రి. గుండ్రమగు. (రూ. సున్న
గిలు.) చమ. ౧, ఆ.

సున్నతి. హిం. వి. శిశ్నము కొనతోలును ఛేదించుట.
ఇది మహాపుడియుల, యెహూదీయుల యాచా
రము.

సున్నపుఁగాయ. ద్వ. వి. (సున్నము + కాయ.) సున్న
ముంచుకొనెడు కరండము.

సున్నము. వై. వి. తెల్లనియొకదినను కారపువస్త్రపు.
(ఒకదినను రాతినిగాని, శంఖమునుగాని, నీటి
గుల్లనుగాని, ముత్యపుచిప్పనుగాని, ముత్యమును
గాని కార్చి దీనిని చేయుదురు.)

సున్ని. వై. వి. నలుగునకై పచ్చిపెసలులోనగువాని
విసరిచేసినపొడి.

సున్నితము. వై. వి. కచ్చితము*.

సుపథము. సం. వి. క్. పుం. సత్పథము, మంచిత్రోవ.

సుపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గరుత్మంతునితల్లి; 2. తా
మరతిగ. ఆ. పుం. ము. 1. పాలపిట్ట. 2. తేలగి.

సుపర్ణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గరుత్మంతుడు, గరుడుడు.
సుపర్ణుడు. సం. వి. క్. పుం. వేలుపు, దేవత.

సుపాణి. వై. వి. 1. (ముత్యమునందలి) శుభ్రమైన
నీరు*; “ముత్యముల సుపాణి.” పాండు. 3, ఆ. —
2. శుభ్రమైన నీరుగలముత్యము*. “తే. ఈసుపా
ణిరదశ్రేణీయే సుపాణి.” విజ. ౧, ఆ. (సుపా
ణియొక్కరూపాంతరము.)

సుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిద్ర; 2. నిద్రయందలి
వధము; 3. తిప్పిరి.

సుప్తడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. నిద్రించినవాడు.

సుప్పాణి. వై. వి. (సుప్ప + పాణి.) (చూ.) సుపాణి.

సుప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక ఛందస్సు. (చూ.
ఛందస్సు.)

సుప్రతికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఈశాన్యపుదిక్కునం
దలి యేనుగు. వి. మంచి యవయవములుగలది.

సుప్రలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. మంచిమాట.

సుబా. హిం. వి. రాజ్యమునందొక గొప్పభాగము.

సుబాణము. దే. వి. ఒకదినను పిరంగి. అం, భా.

సుబ్బు. దే. ఆ. క్రి. బహులువడు. “క. అచిత్రఫల
కమెవ్వరు, చూచినవెలివిసరియపుడనుబ్బెడునది
నీ, వేచూచుటేనుజూచుట, యౌచంచలనయన
యింతయు నెఱుంగుదువే.” వ్ర. భా. ౧, ఆ.

సుబేదారు. హిం. వి. 1. సుబాకుప్రభువు; 2. సేన
లో నొక యధికారి.

సుబ్రహ్మణ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమారస్వామి.

సుభగ. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. మనోహరురాలు;
2. భాగ్యవతురాలు.

సుభిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అర్జునునిభార్య; 2. గు
ప్తుడి. ఆ. పుం. ము. స్వరగా మనామవిశేషము.
సుభిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆరిపువ్వు. వి. ము. సులభ
భిక్షముకలది. (దుర్భిక్షములేనిదినునట.)

సుమంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మత్తయిదువ, సువాసిని.

సుమనము. సం. వి. ఆ. పుం. గోదుమలు.

సుమస్సు. సం. వి. న్. స్త్రీ. 1. పువ్వు; 2. జాజి.

పుం. 1. వేలుపు; 2. విద్వాంసుడు.

సుమసూరజము. సం. వి. న్. న. పుష్పాడి.

సుమము. సం. వి. ఆ. న. కుసుమము, పువ్వు.

సుమారు. హిం. వి. కొంచెమెక్కుతగ్గు.

సుమాళము. దే. వి. సంతోషాదులవలనగలిగెడు
పారవశ్యము, ఆవేశము. “పుష్పాసపబుగ్రోలిన
సుమాళము.” రామా. ౨, ఆ.

నుమాళి. దే. వి. (నుమాళము+ఇ.) నుమాళముగ
లవాడు. (మా. తనకలి. వి. రెండవయ్యర్థము.)
నుమాళింజే. దే. అ. క్రి. నుమాళమునాండు. “ఎ,
గీ. తన్నుగనిసుమాళించుచుదవునిన్నదయ, నవ
మయూరముచెలరేగినాట్యమాడె.” కళా. 2, ఆ.
నుముఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గరుత్తంతునికొ
డుకు; 2. ఒక నాగకుమారుడు; 3. విఘ్నేశ్వరు
డు; 4. విద్వాంసుడు. వి. చక్కని ముఖము
గలవాడు.

నుమేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. మేరుపర్వతము.

సుర. ఉభ. దే. వి. 1. గాలిసుడి; (మా. సురగాలి,
అవచాటము.) 2. గాలి. (మా. సురటి, సుర
మాలి.) వి. పెద్ద. (మా. సురమాయి.)—సం.

ఆ. స్త్రీ. 1. మద్యము; 2. మద్యపానముచేసెడు
గిన్నె. ఆ. పుం. బ. వేలుపులు.

సురంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. ము సారంగము.

ఆ. పుం. ఒకదినసు పూజెట్టు.

సురటి. దే. వి. (సుర+అంటు.) పట్టువనసకట్ట.

“ద్వి. మరువంపుగొనలనమల్చినయట్టి, సురటి
పట్టువగాలిసుడియంగడిపూ, తనమంత్రివరు
మొముతప్పకచూచి.” హరిశ్చ. 9, భా. “క. అన
వినియాసతియంతయు, వినిపించెదవినుడటంచు
విభునకులిలక, దనచేతిసురటివిసరుచు, వినయ
మగురఫణితిట్టువినిపించెదగక.” కళా. 9,

ఆ. “చ. అలరుసురటిగూండ్ల మనుపంతటంబె
ట్టిబొందుమలై మొ, గలగమిగాలిగ్రుడ్లు.” చం

ద్రా. 2, ఆ. (కొందలు చామరుము అని వ్రాసి
యున్నారు. అదికాదు. “సీ. సురటిచేకొనిభ
ద్రశుశూచిగానివనిచామరులుమిత్రవిందయ
డగ.” పుభా. 2 ఆ. —కొందలు కుంచె అని

వ్రాసియున్నారు. అదికాదు. “సీ. కప్రంపుటరి
గయొక్కలొసినవిహింపఁ జిగురాకుగొడుగొక్క

మగువపూస, నకరుకుంచయొక్కయలివేడిధ
రియవ నలరుపావడయొక్కచెలవవైన, దమ్మిక్కొ

వ్విగిండిగొమ్మయొక్కతెత్తులగులవకాళింజ
యొక్కరైదేర, మొగలితొకడవమొక్క గురుప్పని

ధరింపఁ గురుతేరుసురటియొక్కరితయూన.”
చంద్ర. (రూ. సురటి. “పువ్వుసురటినివిస
రుచు.” కళాం. 3, ఆ. “కపురంపులేబారసురం

టిగాడ్చుదీమంబు.” చంద్ర.)

సురకాని. ద్వ. వి. కానిలో నాలనభాగము. “క. హం
యత్తరభాగంబునఁ, బురుషుడుదాబాపమైనఁ
బుణ్యంబైనక, సురకానియొక్కచేసినఁ, బరిణతి
మైమేరుకుధరభారముఁజూపుక.” పాండు. 8,
ఆ. (ఇక్కడ సురకబ్రమునకు వ్యతిరేకతయగుచే
చిన్నయని యర్థము.)

సురకొలి. దే. వి. ఒకదినసు పిరంగి. ఆం. భా.
సురగవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కామధేనువు, వేల్పుటావు.
సురగాలి. దే. వి. సుడిగాలి. (మా. చొరుగు.) (ఇట్లు
సురకరువలి.)
సురశ్రేష్ఠుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, వేల్పుపుండ్ర.
సురటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాగవిశేషము.
సురతము. సం. వి. ఆ. న. స్త్రీ పురుషులకలయిక.
సురతాణి. వై. వి. 1. ఇంద్రుడు; “క. ఈరితింగంద
లిరుల, కోరిసురతాణికాళగూర్చుచకొరి, కారి
కీరిమత్తము, యూరీరవములకు నలికియుగ్మలిమది
లోక.” చంద్ర.—2. ఇంద్రాణి. “ఎ, గీ. మేటి
రతులకుసురతాణిమించుబోణి.” కళాం. 8, ఆ.

సురతుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. (అ. అ.) దయగలవాడు.
సురదీర్ఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, వేల్పుటేలు.
సురద్విషుడు. సం. వి. ఓ. పుం. ఆసురుడు, వేల్పు
దాయ. (ఇట్లు సురారి. మొ.)

సురనిమ్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, వేల్పు
టేలు.

సురపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుడు, వేల్పుటేడు.
సురపాది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, కాకాంగము.
సురపున్నాగము. సం. వి. ఆ. పుం. సురపాన్న. 1.
సురపాన్న. వై. వి. ఒకదినసుపాన్న. 1.

సురభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కామధేనువు; 2. అవు;
3. అందుగ; 4. మరయనెడు గంధద్రవ్యము.
న. 1. బంగారు; 2. వాసనగలకలవ. పుం. 1. వసం
తముతువు; 2. చైత్రమాసము; 3. సంపెంగ; 4.
జోజికాయ. వి. 1. మంచివాసనగలది;
2. మసూజ్జమయినది.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభికరింజే. సం. స. క్రి. వాసనగలదానిగాజేయు.
“మిక్కుటంబైనగంధముదిక్కులో సురభికరింప.”
హరి. పూ. 2, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభికరింజే. సం. స. క్రి. వాసనగలదానిగాజేయు.
“మిక్కుటంబైనగంధముదిక్కులో సురభికరింప.”
హరి. పూ. 2, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురభిశము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. మంచివాసనగ
లది. “సీ. నిశ్వాససురభిశానిలములసంపద సరస
వసంతర్దుసరజీతేయ.” కవి. 3, ఆ.

సురమాంబు. దే. విగ. మిక్కిలి నల్లనిది. "నీ. పడగలక
డబడబడదోడరుభోగులగల్పి సురమాంబుజల్లలసా
బగుగాంచె." భాను. ౪, ఆ. (దీనికి పుత్రియందు
వికల్పముగా అంత్యవర్ణలోపము. "చ. చటులతఁ
తాంధులం గెలువఁ జాలినకంబర దైత్యధేనికీకా,
బటువగుతొక్క జోడుసురమాంబుజల్లలమేటిరా
తులం, ట్టటెకలకంకముల్ మదకుకావళిపచ్చని
దాలువాపురా, లపివనవాటిలోన జలహాసయే
గతిదాగవచ్చితే." భాను. ౩, ఆ.

సురమాలి. దే. విగ. గాలించినది. (చూ. బాలీసు.)

సురర్షి. సం. వి. ఇ. పుం. నారదాదేవముషి.

సురలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వర్గము, వేల్పుబ్రోలు.

సురవర్ణము. సం. వి. వే. న. ఆకాశము, వేల్పుదెరువు.

సురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాగమాత; 2. సర్పాక్షి.

ఆ. న. ము. నల్లగగ్గరి. విగ. తియ్యనిది.

సురాచార్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పు
టాణ్ణె.

సురామండము. సం. వి. ఆ. న. కల్లుతేట, కల్లుమీఁ
గడ. (అని కొందఱు.)

సురాలయము. సం. వి. ఆ. పుం. మేరుపర్వతము.

సురాష్ట్రజము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తొగరి; 2. తొగ

రిమున్ను; ౩. అడవితొగరితొగ.

సురాళము. దే. వి. 1. భూతాద్యావేశజనితశిరోధ్ర
ముము; 2. శోపావేశము.

సురాళిండు. దే. స. స్త్రీ. (ద్రుప్తిదోషపరిహారము.)

దిగఁడుడు. "ఎ, గీ. కడమపూదండల్లెనొక్క
టిగఁబట్టి, బాలకపుడు సురాళించి పాఱవైచె."

కళా. ౭, ఆ.

సురిగ. దే. వి. చిన్నకొత్త, ఉపకాళి.

సురిగి. దే. వి. ఒకానుకచెట్టు.

సురియ. వై. వి. చురకత్తి. "ఎ, గీ. సారస్వతప్రాధి
మాధి, యీసురియచేతనాలుకఁగోసికొనియు."

కళా. ౩, ఆ.

సురియాళు. ద్వ. వి. (సురియ+ఆళు.) మాలవాడు.

"ఎ, గీ. వచ్చునేవింప సురియాళు వైష్ణవుండు."

అము. ౭, ఆ. (ఇందు ఉత్తరపదము అరవము.)

సురుగు. దే. ఆ. స్త్రీ. 1. అదృశ్యమగు; "పరాహుక
డంకనదర్శితమయ్యెనయ్యెడక, పందిసుంగిపో
యిననృపాలతనూజుఁడనిచ్చివోయి." విక్ర. ౩,
ఆ. - 2. పాటు; "చ. నాడలహూపయాత్రలోఁ,

గురుపతిడించి శ్రీడిక్కుపకుం దగుపాత్రముచేసి
యొక్కడకా, సురిగితి." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. -
౩. జోడగాఁబోవు; "నీ. ఆచయెవ్వోపిలిచెద
రునన్నే మొక యరసెచ్చెదనను సురిగొనొక
తె." కళా. ౭, ఆ. - 4. చలిండు. "సుడిగాలిత్రి
ప్పలసురుగదేయాతని." (చూ. ఉత్తరార్ధము.)
హన. ౩, ఆ. (చూ. ప్రబు.)

సురుగుడు. దే. వి. ఒకానుక యెఱ్ఱచాయచెక్కచెట్టు.

సురుడు. దే. వి. దివటీకిమాటుగా కాలిపట్టుకొనెడు
వెలుతురుకట్టెలకట్ట. ఆం. భా.

సురుమా. హిం. వి. ఒకవిధమైన కాటుక, అంజనము.

సురుము. దే. వి. పొడి, మార్గము. ఆం. భా.

సురూపుఁడు. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. చక్కనివా
డు; 2. విద్యాంసుఁడు.

సురె. వై. వి. సుర్యయొక్కరూపాంతరము. "నీ.
అందమైమరుసురచందమై శోభిల్లునారీలలామ
నూఁగారుసాబగు." పర. ౩, ఆ.

సురయాళు. ద్వ. వి. సురియాళయొక్కరూపాం
తరము.

సురేకారము. ద్వ. వి. ఒకదినుసు ఉప్పు.

సురోదము. సం. వి. ఆ. పుం. కల్లునముద్రము.

సుఱుసుఱ. దే. వి. సుక్ష్మటయందగుద్వంద్వశక్తకరణము.

"వానిమై సుఱుసుఱ సుక్క-సెక్కి." నిర్వ. ౭, ఆ.

సులభము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సుఖముగా లభిం
చునది. (సులభముకానిది దుర్లభము.)

సులువు. వై. విగ. మేలకనైన.

సులోచనము. సం. వి. ఆ. న. ముక్కద్దము.

సుల్లాను. హిం. వి. తురుష్కప్రభువు.

సువర్చల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నింగిమిరి.

సువర్ణకము. సం. వి. ఆ. పుం. తేల, కృతమాలము.

సువర్ణము. సం. వి. ఆ. న. 1. బంగారు; 2. మాడ;

౩. ధనము; 4. ఒకపువ్వు; 5. నల్ల అగలు. విగ.

మంచి వర్ణముగలది.

సువల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చే.

సువహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందుగు; 2. కారే

లకి; ౩. చెప్పకట్టి; 4. నల్లవానిలి; 5. సర్పా

క్షి; 6. వీణె. విగ. సుఖముగ మోవదగినది.

సువారము. వై. వి. పెంట. "చ. పొడిమియంబు

గా వెడలిపోయెడుకొండలనున్నచేసియొక్కడు

జలజంతులంబొలనుకూరలఁగడివెడదచిప్పలం.

దుడుకఁగఁబెట్టిముత్తయపుటోగిరముల్ గడుగు

ప్రసంగే, యోగదర్శనసూత్రములెక్కడనే
రౌ సువారపుంబనో." రామా. 2, ఆ.

సువార. ద్వ. వి. సువారయొక్కరూపాంతరము.

(చూ. అల్లానేరెడు మూడవయ్యము.)

సువాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పేరంటాలు.

సువ్రత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సులభముగా పిడుకదగిన
యావు. వి. మంచివ్రతముగలది.

సువ్యల. ద్వ. వి. (సువ్య + ఆలతి + ఆలతి.) సువ్యల.

సువ్యల. ద్వ. వి. (సువ్య + ఆలతి.) అడువారు

పెండ్లిండ్లయందు సువ్యయన పదముతో ఆలాప
ముచేసి పాడెడుపాట. "క. ఆలపనామణికాగ,
యాగ్నియొకానొక్కవేళనక్కఱతోను, వ్యాల
లుసోబానలుగవ, లాలుకొ మొదలైనపాటలాదట
నేర్చుకొ." కుక. ౧, ఆ.

సువ్య. దే. వి. దంచుటయందగు ద్వ్యవ్యవహారము.

సువము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలిశోభ. వి. రా.

1. సువోజ్ఞమైనది; 2. సరికమానమైనది.

సువవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాకరి; 2. కలకట్ట;

3. నల్లకలకట్ట. (రూ. సుకవి.)

సువి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బెజ్జము, రంగ్రము.

సువిమము. సం. వి. ఆ. న. చల్లన. వి. చల్లనిది.

(రూ. సుకము.)

సువీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుప్తగుత్తిక. ఆ. న. ము.

1. బెజ్జము; 2. పిల్లంగ్రోవిలోనగువాడయ్య.

పుం. కిక్కస. వి. బెజ్జముగలది.

సుపుత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక్కొక్కనిద్ర. (ఇది

త్ర్యవస్థలో నొకటి. చూ. అవస్థ.)

సుపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకనాడి. (చూ. నాడి.)

సుపేణము. సం. వి. ఆ. పుం. కలివి.

సుపేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లకెగడ.

సుప్తి. హిం. వి. సోమంతనము.

సువ్యుడుడు. సం. వి. ద్. పుం. చెలికాడు.

సుకుపు. వై. వి. సులభము. (రూ. సులుపు.)

సుక్లమారి. దే. వి. 1. సుదులుగలవాడు; 2. చుట్ట

బెట్టువాడు. "క. అనిలుడు సుక్లమారికమలారి

నిశాచరుడు." శృ. ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థము

లకు నుదాహరణము.)

సూ.

సూకరము. సం. వి. ఆ. పుం. పంది, వరాహము.

సూత్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. అధ్యక్షము; 2. కప

టము. పుం. అనువు. వి. సన్నము.

సూచకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూది; 2. నక్క;

3. మక్క; 4. కాకి; 5. పిల్లి.

సూచకుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. కొండెము

చెప్పవాడు; 2. బోధచేయువాడు.

సూచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాడ; 2. గ్రుచ్చుట;

3. తెలుపుట; 4. చూపు

సూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నూది; 2. అభినయహస్త

విశేషము. (చూ. సూచీముఖము.)

సూచింజే. సం. స. క్రి. 1. జోడగా తెలియజేయు;

2. తెలియజేయు.

సూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూది. వి. తెలియ

జేయునది.

సూచితము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. జోడగా తెలు

పఱచినది; 2. తెలుపఱచినది.

సూచీముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అభినయహస్త

విశేషము; (తక్కిన వ్రేళ్లు ముడుపఱచి ముక్కు

మోపి నిలుపుగా చాచఱచిన చూపుడువ్రేలు

గలది.) 2. బాణము; 3. పక్షివిశేషము.

సూచి. దే. వి. 1. నుటి; "తే. చెలగుమావంటినేర్చు

నకేతిసూటి, నీవు చూచినజాలు." రామా. ౨,

ఆ.-2. విధము. "ఎ, గీ. సుఖముసాంపునొక్క

సూటిననడవంగ." నిర్వ. ౮, ఆ.

సూటికాడు. దే. వి. 1. నుటికాడు; 2. అంద

గాడు.

సూటిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. సరికాడు. "అవంచనాయ

తియాద్యచ్చికసూటిసూటిపడ." పను. ౨, ఆ.

సూడింజే. దే. ఆ. క్రి. పగగొను. "క. చేడియచూ

పులుదమలో నూడించె." విక్ర. ౮, ఆ.

సూడిగములు. దే. వి. బ. 1. అడుదాని చేతిగాజేలు;

"తే. కంకణంబులతోనూడిగములురాయ." కాశి.

౫, ఆ.-2. చేతికడియములు. "క. కనువీనులరాచ

నూడిగంబులతోదా." అచ్చ. సుం. కాం.

సూడిద. దే. వి. కానుక. "నీ. తరుణియొక్కతె పూపు

దండనూడిదపెట్టి పాలాపరిరంభమిచ్చరించె."

జై. 3, ఆ.

సూడు. దే. వి. 1. పగ; "క. నూడొక్కటియునుమ

ఱిదా, గీడొక్కటియునుజగంబు క్రిందుటకై."

ఉ. హరిశ్చ. ౪, ఆ.-2. పగవాడు. "జక్కపగ

మిసూడు చక్కని పగకాడు." శకాం. ౧, ఆ.

నూడుకాడు. దే. వి. పగవాడు, శత్రువు. అం. భా.

నూడుకొను. దే. అ. క్రి. పగగొను. “ఎ, గీ. ఇరుగు
పొరుగులవారి నింటింటివారి, నూడుకొనఁ దిట్టి
మఱికొనికూడు గుడువదు.” భో. 3, ఆ.
నూడుపట్టు. దే. స. క్రి. విరోధిము. “తే. చూడ
తేటికినిదువాయిసోగమిల, నూడుపట్టగఁజాలె
దుమాపుఁగొనల.” వై. ౮, ఆ.
నూతకము. సం. వి. అ. న. 1. జాతాశౌచము;
2. మృతాశౌచము. పుం. న. పాదరసము.
నూతము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము, నూతకము.
నూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కుట్టు; 2. ప్రసవము.
నూతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బారెంతరాలు.
నూతిని. దే. వి. దేశవిశేషము. (చూ. బాలీసు.)
నూతుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరుగడపువాడు;
2. బట్టువాడు; 3. వడ్లంగి.
నూత్తునుడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.
నూత్తరారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆటాడించు
వాడు; 2. నడపించువాడు; 3. వడ్లంగి;
4. వేల్పుతొడు.
నూత్తపడు. మి. అ. క్రి. శతపడు. “క. తే. త్రంబు
పురుషకారము, ధాత్రిశ్చరబీజమరయ దైవము
రెండుకా, నూత్తపడఁగూడెనేనిం, బాత్తమ
గుంగర్తకరుడు ఫలమునకెందుకా.”
నూత్తము. సం. వి. అ. న. 1. నూలిపోగు; 2. కాస్త్రాది
నూచనాగ్రంథము; 3. జనినదము; 4. ఏర్పాటు.
నూత్రించు. సం. క్రి. నూత్రిపఱచు. “స్థోకంబుల్
శతశోటికాండుములుగానూత్రించి.” నిర్వ. ౧, ఆ.
నూదంటుతాయి. ద్వ. వి. (నూది+అంటుతాయి.)
అయస్కాంతము.
నూదనము. సం. వి. అ. న. చంపుట. విణ. చంపునది.
నూదము. సం. వి. అ. పుం. వండినపప్పు.
నూది. వై. వి. గుడ్డలుకుట్టుపాదనము.
నూదిగొంటు. వై. వి. ఒకదినుసుపోక, లతాపూగము.
నూదితము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) చంపఁబడినది.
నూదిమల్లె. వై. వి. ఒకదినుసుమల్లె.
నూదిరాయి. ద్వ. వి. నూదంటుతాయి.
నూడుడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) వంటవాడు.
నూన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కూతురు; 2. కొండవా
లుక; 3. వధస్థానము. [ఇది అయిదు.—కండని,
(తోలు), పేపరి, (సన్నెకల్లు), చుల్లి, (ప్రా
య్యి), ఉడకంఠి, (సిగ్గకడవ), కూర్చని, (పొరక.)

ఇట్లు.] అ. న. ము. 1. ప్రసవము; 2. పున్నము.
విణ. కూనన్యము.
నూనగాడు. మి. గ్రా. విణ. (నూన + కాడు.)
చేపువాడు. (చూ. గొడగరి.)
నూనరి. మి. గ్రా. విణ. (నూన + అరి.) 1. తేంపు
వాడు; “సాలయకనిత్యమొక్కొకనినూనరినో
రెవధించి.” భార. సభా. ౧, ఆ.—2. పూవులము
వాడు. “నూనరియన్నంబుజూదరియన్నంబు.”
నూనుడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కొడుకు; 2. తమ్ము
డు; 3. నూర్యుడు. (స్త్రీలింగమైనచో. పు. కూ
తురు.)
నూన్యతము. సం. వి. అ. న. శుభము. విణ. ప్రియ
మును సత్కమునైనది. (నూట.)
నూపకారుడు. సం. వి. అ. పుం. వంటవాడు.
నూపము. సం. వి. అ. పుం. వండినపప్పు. దు. వంట
వాడు.
నూయాణము. వై. వి. శత్రుభయంకరమైనదండయా
త్ర. “నీ. తగువాజనూయాణముగనొనరించెమం
చిగ నేలనాలుగు నెఱుగులకును.” భార. విరా. ౫, ఆ.
నూరణము. సం. వి. అ. పుం. కండగడ్డ.
నూరనూతుడు. సం. వి. అ. పుం. అనూరుడు.
నూరి. సం. వి. ఇ. పుం. నూర్యుడు. ఇ. న్. పుం.
పండితుడు.
నూరుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్యుడు.
నూరెగిల్లు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొడుగు. “మ. అను
రాధీశ తనూజాకోల్లలకు గాకత్యంతభీతిగలం,
గిసురానీకము నూరెగిల్లిన.” నిర్వ. ౨, ఆ. (చూ.
నూరెగిలు. “నీ. కమనీయబహుచిత్తగతులనేపా
రుచోసురవిమానంబులునూరెగిలగ.” భో. 2, ఆ.)
నూరెపాను. దే. వి. అలవట్టము. “రగడ. చికిలిపుత్ర
డిక్రిత్రహరువులఁజెందునివిగో నూరెపానులు,
ఒకటంగస్తురిమెకములుండులొప్పు నీదంతంపు
బోనులు.” శుక. ౧, ఆ.
నూరెపుటము. వై. వి. (చూ.) నూర్యపుటము.
“రగడ. మొకమాలులును నూరెపుటములుబహు
తులును.” హంస. ౫, ఆ.
నూరెలు. దే. వి. బ. పార్శ్వము. “క. నూరెలును
వందిజనులిం, పారంగనుతియింప.” భార. స్త్రీ.
౨, ఆ. “అతనిఁగొనిపోయి వారితలిదండ్రుల
నూరెలనిల్పి.” రామా. ౨, ఆ.

సూర్య. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. లోపాశ్రుతమి. (రూ. కూర్చి.)

సూర్యకాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యరక్షితగులు
టచే నివృత్తలిగెడు ఒకదినునటాయ.

సూర్యతనయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యమునానది, కాలింది.
సూర్యవటము. సం. వి. ఆ. పుం. మేలతరపు మొక
మారు. “ఎ, గీ. చాయసూర్యవటంపుఁగల్గెయ
పొసఁగ.” చంద్రా. ౨, ఆ.

సూర్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వెలుగుతేడు.
సూర్యానువృత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రాద్దుతిరుగుడు?.
సూల. వై. వి. రోగవిశేషము. “చ. కడుపునసూలయెత్తి
వడిగానీలిప్రాణములేగునట్లయ్యె.” హంస. ౧, ఆ.
సూలచేకట్టు. దే. వి. కంకణవిశేషము. “సూలచేకట్టు
లోక్కమూలవైచి.”

సూసకము. దే. వి. స్త్రీలు తలనుధరించెడు తిరుగుడు
బిల్ల. “నీ. చెంగల్వపూదండేజేర్చి పెండులుముపై
ఘనసారమున సూసకము ఘటించి.” చంద్రా
౨, ఆ.

మాసరి. దే. వి. కున్న ముత్రాయువాడు, లేపకుడు.

సృ.

సృక్వము. సం. వి. న. న. పెదవిమూల, సెలవి.

సృక్తి. సం. వి. ఇ. న — వై. —

సృగము. సం. వి. ఆ. పుం. సాగు, భిండివాలము.

సృగాలము. సం. వి. ఆ. పుం. నక్క, జంబుకము.

సృజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సృష్టి. (చూ. విశ్వసృజాడు.)

సృజంతు. సం. స. క్రి. సృష్టిచేయు.

సృజ్యము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. సృజంపదగినది

సృజీ. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. అంకుశము.

సృజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చొంగ. (రూ. సృజిక.)

సృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ; 2. పోక.

సృమరము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దచమరమృగము.

సృప్తము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. సృజంపదబడి

నది; 2. విడువబడినది; 3. నిశ్చయింపబడినది;

4. అధికమైనది.

సృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సృజించుట; 2. సృజాపము.

సె.

సెంటెన్సు. ఆం. వి. శిక్షావిధి.

సెక. వై. వి. 1. న్యాయ; 2. కాపము*. “మత్తకోకిల.

సెకలుచుట్టునిలేత యొండలచేత తడుక నయిగా,

నకటసాటియెకాలములో శరదాగమయనకయ్యె
డక.” రుక్మాం. ౪, ఆ.

సెకకంటి. ద్వ. వి. (సెక+కన్ను.) శివుడు. (చూ.
పొందు. విణ.)

సెక వెలుగు. ద్వ. వి. సూర్యుడు, ఉష్ణరక్తి. “క. అద
రుంగ, ఘనసెడమకన్ను సెక వెలుగు, గునకుకా.”
య. ౧, ఆ.

సెగ. వై. వి. సెకయొక్కరూపాంతరము.

సెగతేడు. ద్వ. వి. అగ్ని, శిఖావంతుడు. “సెగతే
నిచానగొజ్జెగలబంతి.” య. ౧, ఆ.

సెగ్గము. దే. వి. రోగత. “క. సెగ్గంబులదెసబోవక,
నీర్దులుగైకొనకమాననీమఁ జనకపే, రగ్గలికరం
డుమనములు, దగ్గటి చూపుబడి నుత్పంబుగఁ
గలసెకా.” వారి. ఉ. 2 ఆ. — (చూ. సెగ్గింపు.)
విణ. నింద్యము. “కలసెవ్వెడుదగ్గతె నేనిసెగ్గ
మే.” ఉ. వారి. ౫, ఆ. (చూ. అలి.)

సెగ్గింతు. దే. స. క్రి. రోయు. “నీ. కడునశక్తుడు
ప్రానగాఢాలడితడని సెగ్గింతురర్థిగృహీమలం
డు, బదుగుసుసలెద్దులోనీనపగిది.” భాగ. 3, స్కం.

సెగ్గింపు. దే. వి. రోగత. (చూ. అరగింపు.)

సెగ్గు. దే. వి. సెగ్గముయొక్కరూపాంతరము.

సెజ్జె. వై. వి. శయ్య. “నీ. ఈమట్టియాకొకొయేకార్ణ
వమునాడు శేషహితాయికి సెజ్జయయ్యె.” భో.
౨, ఆ.

సెట్టి. వై. వి. 1. కోమట్లులోనగువారి పట్టుపుంచేరు;
2. వర్తకుడు*. “వ. వారింగొన్నట్టిసెట్టి.” కళా.
౨, ఆ.

సెపియించు వై. స. క్రి. శపియించు. “క. నృపనీవును
దీయంబగు, జపముఫలంబడిగీతను సప్తుతినీగా,
విపరీతఫణితులాడిన. సెపియించుకామియెఱుం
గఁజెప్పితినికుకా.” భార. కాం. (రూ. సెపించు.)
సెబానుహించు. అన్య. బలి. “సెబానురయోరిజయంత.”
ఉ. రా. ౪, ఆ. (చూ. సేబాను.)

సెబ్బర. దే. వి. చెడుగు. (మంచిసెబ్బరలు.) విణ.
చెడ్డది. (చూ. సెబ్బ.)

సెబ్బ. దే. వి. సెబ్బరయొక్కరూపాంతరము. (చెడ్డది
అనుటకు. — “గుణమాసెబ్బ.” హంస. ౫, ఆ. “ఎ,
గీ. సెబ్బచెందడమాబ్రాహ్మణులువుడు.” పాం
డు. ౪, ఆ.)

సెప్పె. వై. వి. దీపస్తంభము*.

సెల. డి. వి. శేత్రమునందలి శేఖ. "శే. శేచిహూర్పుండిక
లయంగఁజూచియెట్లు, సెలకాంతియుదంతరుచి
యును బెరయు, టలిమ సూహారముగఁదనసుతుని
లోడ, మనుజనాయకకుళల మేయనుడునరేడు."

భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

సెలగు. డి. వి. అపద. "క. ధరణీసురవరులకుఁగడు,
సెలగైయుండు నెడ నెడయుఁ జేయుదురెమహా,
పురుషులనినరుఁడువిలుగొని, యరిగెనుమృచ్చుల
పిలుందనవ్యపుసగి." భార. ఆది. ౨, ఆ.

సెల. వై. వి. 1. సెలయేఱు; (చూ. జెల జెలకడ ప్రసహం
చుటయుండు అనునర్థము.) 2. బాణపుములికి;
"ద్రోణునంప సెలవియుటయు." భార. ఆది. ౩, ఆ.

ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. ఏరుపందిముల్లు; 4. ముని
కోల మొదలగునాని చివరయందలి యినుపముల్లు;
5. బాణము*; "సీ. సెలవాఱ సెలనామసీలవైచి
శరభంబుఁబరిమార్చుకున్న నీబంటఁగాను," వంచ.
వేం. 3, ఆ.—6. ప్రణమునందు చీమవ్యాపించెడి
రంధ్రము*. "వ. ఎఱకలువిఱుగనఱకినయెడల
సెలకునిడినజలగఁబాలుపున." పా. ౨, ఆ.

సెలకట్టె. వై. వి. 1. బాణము; 2. బాణమువలె వేగ
ముగాఁబాటునట్టి శ్రేణిని శీషము. "క. మొలదట్టి
చెఱుంగఁజెక్కుచు, బలుదిట్టకిరాత్తుఁడొకఁడుప
టునగుముప్పి, సెలకట్టెఁబట్టివేటొక, సెలక
ట్టెఁగొట్టివైచెఁజెమరుంగాక." స్వా. ౪, ఆ.
(కొండఱు అధునికకవులుజలకట్టెయని ప్రయో
గించినారు. ఆపత్తమున నది యపుర్రుత్తున్న పదము
గుటమాత్రముగాక యీ యుదాహరణమునందలి
వేటొకయను విశేషణమునకు ప్రయోజనమును
లేక పోవుచున్నది.) (మెఁదటిరూపము సెలక
ట్టియ.)

సెలగ. డి. వి. 1. ఉపకాళి; అం. భా. 2. దోసెడుగింజలు.

సెలగత్తి. ద్వ. వి. (సెలగు+కత్తి.) కల్లుగింజువానికత్తి.

"సీ. అడిద, ములబల్లెములనీటియల సెలగత్తులగుది

యలదూపులగొడ్డలగును." అచ్చ. యు. కాం.

సెలగు. డి. స. క్రి. ఖండించు. "చెండాడెగొండ

గొడ్డగొలగ సెలగులగ." య. ౨, ఆ. (సెల

గుయొక్కరూపాంతరము.) (చూ. సెలపు.)

సెలగొత్తు. డి. వి. (సెలగ+కొత్తు.) ఉపకాళి. "వ.

చెలంగి సెలగొత్తులెక్కివ్రలుచు." భా. ౪, ఆ.

సెలగోల. ద్వ. వి. (సెల+కోల.) గొల్లవాఁడుపసులమే

సెడుకోల. "శే. చిఱుకతూకట్టుదూఁగాడఁజేరి

చల్లి, చిక్కములు సెలగోలలుఁ జెలుపుమిగుల."

హరి. పూ. ౫, ఆ.

సెలపంది. ద్వ. వి. ఏరుపంది, ముండ్లపంది.

సెలపుండు. ద్వ. వి. నారికుఱుపు, నాడీవుణము.

సెలయు. డి. ఆ. క్రి. విజృంభించు. "ఆమేటిదొరసె

లసీతానలమన్నతి." (హరిశ్చంద్రకథయుండు ఆమే

టిదొరసెలసీతనియు, నలకథయుండు ఆమేటిదొర

సెలసీతానలమన్నతి అనియుఁచేదములు.) హన. ౨,

ఆ.—స. క్రి. చిమ్ము. "సీ. అలవోకఁగనకాద్రి సెల

యువోవిరిసినహరివరాహముదంష్ట్రనవతరించె,"

పాండు. ౧, ఆ. (సెలయుయొక్కరూపాంతరము.)

సెలయూట. ద్వ. వి. (సెల+ఊట.) కొండయూట,

ప్రప్రవణము.

సెలయేఱు. ద్వ. వి. (సెల+ఏఱు.) సెర్పతమునుండి

పాఱెడునది, నిర్జరము.

సెలపడు. వై. ఆ. క్రి. (సెల+పడు.) సెలవాఱు. (చూ.

పులిసీరు.)

సెలవాఱు. ద్వ. ఆ. క్రి. (సెల+పాఱు.) సెలవేయు.

"శే. త్రిపురసంహారమొనరించునపుడుహరుఁడు,

బండికల్లుగనీ మేనుగండిచేసె, నదియు సెలవాఱె

గటాఱవైచిచంద్ర, యకటహోపాణివలనివధ్యము

నఁజేసి," స్వా. 3, ఆ.

సెలవి. వై. వి. పెదవిముల. "సీ. సెలపులవనదంక

ములముగాఁగెఱువెల్లొల్లులల్ పొదరిండ్లగు

ఱకలిడఁగ." స్వా. ౨, ఆ.

సెలవిచ్చె. డి. స. క్రి. (సెలపు+ఇచ్చె.) ఆజ్ఞాపించు.

"క. తనవరి, వారము సెలవిచ్చెవారు వెంబులఁబ

ట్టె." వై. ౨, ఆ.

సెలవిల్లు. డి. వి. సెలగువిల్లుయొక్కరూపాంతరము.

"క. సెలవిండులెక్కువెట్టుచు, సెలవిండువృపా

లయనుచుఁజేరికిరాకుల్, నలకేల మ్రొక్కిచూడు

ము, వలకేల మెకాలఁదోలవలెమేమనికె." పా.

౧, ఆ.

సెలపు. డి. స. క్రి. సెలగుయొక్కరూపాంతరము.

"సీ. ఈనగాగ్రంబుననీనగాఁడినయంతశిలనైనమి

న్నేఱు సెలవకున్నె." ఉ. హరి. ౨, ఆ.—వి.

1. ఆజ్ఞ; 2. ఉపయోగము. (చూ. శ్రేంఖణము

మొదటియర్థము నుదాహరణము.)

సెలగు. డి. వి. ఒకానొక చెట్టు. "సీ. కలుగొట్టుమో

దుగుకానుగువాచిచెలిమేడివేరేడు సెలగుబలు

ను," వంచ. వేం. ౪, ఆ. (చెలిమేడి-ఇదిసందిగ్ధము.)

సెలనువిల్లు. డి. వి. సెలనుబద్ధలతో చేసినవిల్లు. (చూ. విల్లు.) “సీ. తుదిసెప్పిపుటం చెతూర్చికట్టినగంట గలిగినదిడుదలల్ సెలనువిల్లు.” చంద్రా. ౨, ఆ. సెల్లా. వై. వి. అంచుకప్పులులేని తెల్లవస్త్రము*. “ఉ. తూనినభీమబుల్ కునుమపూజగిపావడగీలుకొల్పియుం, పైనమీటారిబల్పిఱుదునందుకుటించిన జిల్లుచల్వసె, ల్లా సెటిమించెఁ జెంగలువలంగలపు చ్చాడిగప్పకొన్నబాం, బూనదనైకతంబుపయిఁ బున్నమవెన్నెలగాయువైవడిక.” భాను. ౪, ఆ. సెల్లుడు. వై. వి. శల్యుడు. “ఆ. సెల్లుడట్లు నేలఁ దెలి చెచ్చెరలేచి, యొడలుదుడిచిశానును నొయ్యన రిగె.” (అచ్చుపుస్తకమునందు “శల్యుడట్లు” అని యున్నది. అచ్చుడు ఛందోలక్షణమునకు దోషము.) భార. ఆది. 2, ఆ.

సెవ. వై. వి. సెగయొక్కరూపాంతరము.

సే.

సేకము. ఉభ. వై. వి. సెగ*. “ఎ, గీ. కుములుకుంపటి సేకముల్ గోరువారు.” పంచ. వేం. ౧, ఆ. (ఇది విచార్యము.)—సం. ఆ. పుం. 1. చేట్టుట; 2. తడుపుట.

సేకరము. వై. వి. సంగ్రహము.

సేకరించే. యు. డి. ఆ. క్రి. తెప్పిటిల్లు. “వ. మడమ లందాంచినఘోటకంబువెగ్గలంబునఁ మ్రొగ్గియు నగ్గిలిక చెడక హెఁకరించుకొని కొన్ని యడుగులు చనిసేకరించుకొనికంచుమించుగాఁ బఱచుటగగ నచరులవెఱుగువఱిచె.” స్వా. ౪, ఆ.—వై. స. క్రి. సంగ్రహించు.

సేగి. డి. వి. 1. నట్టి; “క. మీసేగులెల్లవచ్చెద, వేసఱకుడు.” హరి. పూ. ౫, ఆ. “క. వెలగొనియ మ్మనబండము, విలిచినతరికినివాడువేగమెదానం, గలలాభముఁదానిదగుఁ, గలసేగియునెఱిగియఱువఁ గాదగుఁబిదపకా.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—2. ఆవడ, కీడు. “తే. అలవృపాలకబాలకుడల్ల నల్ల, నడుగువెట్టుంగడగిననడుగువట్టి, రఘిల దైత్యులు నాటనయ్యాదిచేపు, నడుగువట్టినగలదె నేడ కటసేగి.” రామా. 3, ఆ.

సేచకము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము. విరా. 1. చల్లువది; 2. తడుపునది.

సేచనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చల్లుట; 2. తడుపుట; 3. ఓడలోఁజొచ్చిన నీళ్లువెలికి బాఱుచున్నట్లు.

సేడుకట్ట. డి. వి. సాలెవాని సాధనవిశేషము.

సేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీటికట్ట; 2. ఉలిమిరి. సేద. వై. వి. శ్రమము, బడలిక*. “క. వలసినఫలమూలాదులు, నలువునఁజేర్చిములుదనియనములుఁడుమధురా, మలజలములు ద్రావుడు నే, దలవాఁడగన నుడుఁబవనతనయుఁడునతితోకా.” రా. కీష్కిం, కాం.

సేదగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (సేద+కొను.) బడలు, శ్రమమునొందు. “క. చిత్తరువిలుకాని చెయ్యలసేదగొన్న, యన్నుమిన్నల.” అచ్చ. ఆ. కాం.

సేద్యము. వై. వి. పయరుపెట్టుట, కృషి*.

సేద్యకాడు. ద్వ. వి. సేద్యముచేయువాడు, కృషీవలుడు.

సేన. ఉభ. డి. విరా. బహువు. (వాడువచ్చి సేనసేవనది.) సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దండు, వైస్యము.

సేనము. డి. వి. చిన్నయ్యలి, బంగారునఱకడియాలి. (అని కొందఱు.) (ఇది సానము అని కొన్నిచోట్ల వ్రాయఁబడియున్నది.)

సేనాంగము. సం. వి. ఆ. న. రథగజతురగపదాతిచతుష్టయము.

సేనాని. సం. వి. ఈ. పుం. 1. కుమారస్వామి; 2. సేనాధిపతి.

సేనాముఖము. సం. వి. ఆ. న. 1. సేనయొక్క అగ్రభాగము; 2. మూడురథములు మూడేనుగులు తొప్పిదిగుట్టములు పరుసేపురుకాల్యురును గల సేన.

సేపు. డి. వి. కాలము. (“ఇంచుకసేపు.” మొ.)

సేబాసు. డి. అవ్య. సెబాసుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. బసేవి.)

సేమంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేమంతి? “క. సేమంతికాసంగంచిత, సేమంతపతికువోష్ణజిత శిశిభయ, శ్రీమంతంబైగొబ్బున, సేమంతము వోచెమద నుడేచెవిరహులకా.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (మొదటిరూపము సేమంతి. ఈ. స్త్రీ.)

సేమము. వై. వి. 1. ఉన్నదిచేడకుండుట; 2. గుభము.

సేరి. డి. విరా. ఈనామకానిచాలము.

సేరు. డి. వి. 1. అఱువదిసాలగుడబ్బులయొక్కపట్టెడు మానవిశేషము; 2. ఇరువదిదబ్బులయొక్క; 3. ఇరువదిసాలగు కులములయొక్క.

నీల, వై. వి. వృక్షము. “నీ. మొనసినతమిఁదోడము
డిదివ్వలెనఁగఁగాఁజినిగిననునువల్పు నీలతోడ.”

య. ౨, ఆ.

నీలు. దే. వి. పాలుయొక్కరూపాంతరము. (అప్ర.)

సేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శుశ్రూష, కొలువు.

సేవకము. సం. వి. ఆ. పుం. వీణకరివె, ప్ర సేవకము.

సేవకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కొలువుడుకాఁడు. విణ.
కొలుచువాఁడు.

సేవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కొలువు; 2. కుట్టు.

సేవి. సం. వి. వ. పుం. సేవకుడు, కొలువుడుకాఁడు.

సేవింఁడు. సం. స. స్త్రీ. కొలువఁ. (సంసేవింఁడు. అనియు.)

సేవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సేవియ. “నీ. గోధూమసే
వికాగుచ్చంబులల్లార్చి ఖండశర్కరలతోఁగలపిక
లవి.” వై. ౭, ఆ.

సేవితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సేవింపఁబడినవాఁడు.

సేవియ. వై. వి. గోదుమనూకతో సన్న గాతాలికలు
చేసిపాలుపోసివంఁడెడు భక్ష్యవిశేషము. “నీ. తె
గినజంఁదములేలతెచ్చెదరనఁగావువినుఁ డివిసన్న
సేవియలుగాని.” వై. ౮, ఆ.

సేవె. వై. వి. సేవియయొక్కరూపాంతరము. “నీ. అను
కువెన్నెలదాల్చితునిచి సేవెలచేసివెన్నెలపాల
నుజాన్తునర్చి.” య. ౨, ఆ.

సేవ్యము. ఉభ. దే. వి. దున్నిసీధముచేసిన పాలము.
సం. వి. ఆ. న. 1. వట్టిచేరు; 2. నీటివట్టిచేరు.
విణ. సేవింపఁదగినది.

సేస. వై. వి. 1. అక్షత; “నీ. మందారనుమకాయ
మానముల్ పవమానశీర్ణకేసరములసేసవల్ల.” వసు.
౭, ఆ.—2. సేసఁబ్రాలు; “అతివసతికరోన్నమి
తయైవిభునాదలసేసవల్లె.” వసు. ౭, ఆ. —
3. పాపట.”

సేసఁబ్రాలు. ద్వ. వి. బ. తలఁబ్రాలు. “లీలకాబా
ర్పణసేసఁబ్రాలుళిపుమాళికాబోసె.” వీర. 3, ఆ.
సేసకొప్పు. ద్వ. వి. కొండెసిగ. (చూ. మక్కలిండు.)
సేళము. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, కారంభ.

సై.

సై. వై. ఉప. సహకర్తార్థము. (సైదోడు, మొ.)
(మొదటిరూపము సంయ.)

సైంధవము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఇందుప్పు. పుం.
గుట్టుము. విణ. సింధువునఁబడినది.

సైంహికేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రామగ్రహము.
సైఁఁ. వై. అ. స్త్రీ. 1. ఓర్పుకొను; 2. రుచించు*.

(నాకడిపైఁచదు.) స. స్త్రీ. ఓర్పు. (మొదటిరూప
ము సంయఁ. ఓర్పుకొనుటకు.—“ద్వి. ఇంచుక
సేపు సంయించునీవింక.” భాగ. 3, స్కం.)

సైఁదము. దే. వి. గోదుమపిండి. “సీ. పాయసంబులు
సపూపములు సైఁదపుఁబిండివంటలు పప్పును వల
యునట్టి ఫలకాకములునుండఁబంపుఁడు.” భాగ.
౧౦, స్కం. పూ.

సైఁపు. వై. వి. ఓర్పు. “ద్రుపదాత్తజనాసభనట్లుచేసి
నకొదానికిసైఁపలెస్సయని.” భార. ఉద్యో.
3, ఆ. (మొదటిరూపము సంయపు.)

సైఁపుడు. వై. వి. —సై. — (మొదటిరూపము
సంయపుడు.)

సైకతము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఇనుకడిబ్బ; 2. ఇనుక
నీల.

సైకము. దే. వి. నూత్నత్యము. “ఎ, గీ. కలహశీలరా
క్షసీసయికంబులేదు.” భార. ఆను. ౫, ఆ.—విణ.
నూత్నము. “క. నడుమెంతసైకమాహూ, పిడికి
టిలోనడఁగు.” విజ. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము
సంయకము.)

సైగ. వై. వి. హస్తాదులసంజ్ఞ. (మొదటిరూపము
సంయగ.)

సైడ్డు. ఆం. వి. ప్రక్క, పుట.

సైతము. వై. అన్య. కూడ. “ఉ. మేముసైతముకా, వాఁ
చినవారియట్లగరుంబునఁ గన్గొనుచుంటిమివి
భుకా.” వి. పు. ౭, ఆ. (మొదటిరూపము సంయ
తము.)

సైతవాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బాహుదయనెడునది.

సైతాను. హిం. వి. పితాచములయధిపతి.

సైదోడు. ద్వ. వి. (సై+తోడు.) తోఁబుట్టువు. (చూ.
పొందు. విణ.)

సైద్ధాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) సిద్ధాంతము
తెలిసినవాఁడు.

సైనికుడు. సం. వి. ఆ. న. సేనాధిపతి. విణ. సేనతో
జేరినవాఁడు.

సైన్యము. సం. వి. ఆ. న. సేన. పుం. కృష్ణునితేరి
గుట్టుములలోనొకటి. (చూ. రథ్యము.) విణ.
సేనతోఁగూడినది.

సైరంధ్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (చూ.) గట్టువాలు;
2. అంతఃపురపుకావలికత్తె; 3. సంకరజాతిస్త్రీ.

నైరణ. వై. వి. సహనము. (మొదటిరూపము సయిరణ.)
నైరింతు. వై. ఆ. శ్రీ. నైరణచేయు. “ఎ, గీ. నేచి
యావరమునకని వేడ్చుకనియు, నభిలషివులవిట్లు
నిత్యంబుసమయఁ, జేయునివముననిపునీర్ధఁడైన,
నితఁడునైరించు నేలొకహితవిచార.” నిర్వ్య. 3, ఆ.
(మొదటిరూపము సయిరించు.)

నైరికము. సం. వి. ఆ. పుం. దున్నెడియొద్దు. విణ.
నీరసంబుధమయినది. (నీరము=నాగలి.)

నైరికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దున్నెడువాఁడు, హళి
కుఁడు.

నైరిభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కారెనుపోతు; 2. స్వర్గము.

నైరయకము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లగోరంట, ములు
గోరంట. (అని కొందఱు.)

నైలరు. ఆం. వి. ఓడలమీఁద పనిచేయువాఁడు.

సా.

సాంటి. వై. వి. పక్షముచేసియొండఁబెట్టిన అల్లము.

సాంటు. వై. వి. తప్ప, దోషము*. “తే. వెంటనరు
దెంచుతననుచ్చేకంటితరు, సాంటుసోదింపఁగడ
కంటఁజూచుకొనుచు.” కుక. ౨, ఆ.

సాంతము. వై. విణ. స్వకీయము. (ఈ యిల్లు నాకు
సాంతము.) (పుత్రియుండు వికల్పముగ అంత్య
వర్ణలోపము. సాంతపని.)

సాంపిల్లు. దే. ఆ. శ్రీ. సాంపగు. (చూ. సాంపిలు.)

సాంపు. దే. వి. 1. సమ్మద్ది; “క. భూసురవరులకుర
త్నని, వాసాలంకారభేదమనుధాదాన, శ్రీసాం
పునసంపన్నులఁ, జేవెగరంధముఁడుప్రీతిచిత్తుం
డగుచుకా.” మార్క. ౮, ఆ. “చోళమండలము
సాంపులాత్రిమెచ్చుచు.” పర. ౨, ఆ.—2. సం
తోషము; “ఉ. తాపసాశ్రమసరపేరు పెంపునెఱిఁ
గింపుముసాంపుజనింపనాపుడుకా.” రామా. ౪,
ఆ.—3. ప్రసన్నత; “సాంపుననుజుదురుఁడు.”
య. ౧, ఆ.—4. నుఖము; “ఉ. అచ్చోనినునిచ్చ
నిచ్చలునుసాంపులముంపుదురమ్మవెంబడికా.”
రామా. ౫, ఆ.—5. సౌందర్యము. “నీ. కొలుపు
నేయఁగవచ్చుకొదనుపాయపువారసుందరుల
నృపు సాంపుమాచిమాచి.” పు. ౧, ఆ.

సాగటాలు. ద్వ. వి. బ. (సాగపు+అటలు.) పగడ
సాలాట. “క. జిగిగలకెత్తావులజఱు, నగవుల
నిగనిగలుజేఱునవ్యధ్యనితోఁ, దగనందటొక్క
మొగియై, సాగటాలాడుదనుటంచునుదతులు

చల్చుకా.” చమ. ౧, ఆ. (సంధిని వర్ణలోపవర్ణ
వికారములు.) (పుత్రియుండేకవచనాంతము.
“సాగటాలాటలు.” కవిక. 3, ఆ.

సాగటు. దే. వి. వాడు. “నీ. పగలింటిపెగలచేసాగ
టొందుపూడేగవడుపున మేమేనాడుజేతె.”
అని. 3, ఆ.

సాగపు. వై. వి. చొక్క, పారవశ్యము. “చ. సాగ
పునరాజనందనునిచూపులునిల్చుదందంతరంబు
లకా.” వై. 3, ఆ. “క. విడువకమీగాననుసాగ,
పిడుటయునుటిపాడుఁడనుటయొగ్గేపాపెం, బడి
గినవారలుబీదలె, కొడిమెలుగట్టుకుడెయతనిఁగొ
నఁబనియేలా.” ఆము. ౫, ఆ.

సాగయిక. వై. వి. సాగపు, చొక్క, పారవశ్యము.
సాగయు. వై. ఆ. శ్రీ. 1. చొక్క, పరవశ్యము
మొందు*; “క. నెత్తురువడిసినమూర్ఖు, యత్తుం
డైసాగయుటయును.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—
2. మూర్ఖిల్లు*. “తే. వైపుటయురక్కనుఁడు
నేలవ్రాలిసాగనె.” (చూ. వెనుకటిభాగము.)
మార్క. ౬, ఆ.

సాగసు. వై. వి. 1. అందము*; (దీనిఁ జూచువారు
సాగయుదురని పుష్పత్తి.)
సాగనుకత్తె. వై. వి. విటకత్తె. (చూ. సాగనుకా
డు.) విణ. అందగత్తె.

సాగనుకాడు. ద్వ. వి. విటకాడు. “చ. వన్నెకాఁ
డవై, కలచుమెలంగుబరసాగనుకానికెత్తులు
వెట్టలేముజా, ఇలకడకేగుమలచువిటునపుదుర
ప్పరిఁబుప్పలావికల్.” చంద్రా. ౧, ఆ.—విణ.
అందగాఁడు.

సాగియింతు. వై. ఆ. శ్రీ. నుభించు. “ఉ. చందన
చారుపత్రకముసంస్తుతకాస్తుభ కన్తికంబున, స్వం
దితలాంచన భ్రమరసంగమనోజ్ఞమువైనయట్టిగో,
విందుమరస్థనిలంబయరవిందముగాసాగియించి
యున్నయ, య్యిందరచూచుఁగాతఁగృపనింపగు
చూపులభ్రకసంతతికా.” లక్ష్మీ. ౧, ఆ.

సాగియు. వై. ఆ. శ్రీ. ఇంపగు*. (చూ. సారదోఁటి.)
సాచ్చెము. వై. వి. పెచ్చు, అధికము*. “ఉ. ధనేకు
నిధులతమయప్పవడ్డీకికా, వచ్చిన సాచ్చెమొంత
నుచునపుదురప్పరిలోని కోములల్.” కళాం.
౨, ఆ.

సాక్షి. దే. వి. వియ్యమువేచి వండినయన్నము.

సాక్షిబార. ద్వ. వి. భక్త్యవిశేషము. "సీ. పాంగరంబులు సాక్షిబారెఱంగులు నేలెక్కిరలటి నెలుచక్కిలములు." కళా. 2, ఆ.

సాటసాట. దే. వి. కార్యము.

సాటసాటవోవు. దే. ఆ. క్రి. (సాటసాట+వోవు.) కృశించు. "క. దిటచెడకదిగులుగొని సాట, సాటవోవక వెనుకముందుచూడక." హంస. ౫, ఆ. (రూ. సాటసాటలువోవు. "సీ. ఈతూండ్లుభుజియించుబాతియంచలు సాటసాటలు వోవన్నవాళోభవాంగి." విజ. 3, ఆ.) (ఈ యర్థమునందు సాటసాటలాడు అనురూపము మిక్కిలి వాడుకలో నున్నది.)

సాట్ట. దే. వి. చొట్టయొక్కరూపాంతరము.

సాడ్డు. దే. వి. న్యాయత, శోణితే. "చ. వం. గడమున కెల్ల సాడ్డనినగాదలు నేనలపిన్న నాడేవే, ర్నడి తినటన్నఁబోవునె." సా. ౨, ఆ.

సాత్తు. వై. వి. సామ్మ*.

సాద. వై. వి. పీనుఁగును గాల్పుటకుఁబేర్చిన కట్టెలు లోనగువానిప్రగు.

సాన. దే. వి. 1. గుడ్డులోనికెన; 2. బెండలోనగు వానిమీఁదిమాగు; "సీ. సానదేటిపాటమరించి నెఱువానినయట్టి యాకురాలుపుగండ్లయందుఁ దొరిగి." స్వా. 2, ఆ.—3. ఊటకాలువ.

సానచిక్కుడు. దే. వి. ఉలపకాయపంటికాయలుగల ఒకానొకచెట్టు.

సాన్నము. వై. వి. 1. బంగారు; "సాన్నపునన్న నేలకటిఁబాట్టి." విజ. ౨, ఆ.—2. మాడ. "తే. శోటి సాన్నాలుదశశతభూటకములు." వై. ౮, ఆ. (వృత్తియందు మువ్వలోపమును అంత్యవర్ణమునకు దీర్చుబునగు. "సాన్నాటంకము.")

సాన్నారి. ద్వ. వి. (సాన్నము + అరి.) అగసారెవాడు. (చూ. కవుటము.)

సాబగు. వై. వి. చక్కఁదనము, సౌందర్యము*.

సాబగుడు. వై. వి. చక్కనివాడు. "క. వామాక్షిని కుఁ గుళలమె, నీమనసెవ్వారియందు నిత్యప్రేమం, బ్రేమెయెనట్టి సాబగులు, నీమగలేవురకు నివుడు నెప్పుదియొమడిక." భార. ఆర. 2, ఆ.—వి. విలుడు*. "బలియుండాసాబగుండుభావభవ దర్శుల్రాంతుఁడైవచ్చి." భార. విరా. ౨, ఆ.

సాబడ్డు. దే. వి. బడబచాలు. ఆం, భా.

సాత్తు. వై. వి. మూర్ఖ*. "సాత్తురెలిసి." అచ్చ. యు, కాం.

సాత్తుగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (సాత్తు + కొను.) సాత్తునీల్లు. "క. నొప్పిబడివాఁడుతర్దయు, నుప్పర ముద్రువంగవార్పియొకవాలందూ, పప్పొలము ద్రిప్పురిపయిం, గుప్పననడరింపసాత్తుగొనియొండు నెడక." అచ్చ. యు, కాం.

సాత్తువోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (సాత్తు+వోవు.) సాత్తునీల్లు. "తే. సాత్తువోయి, పడియెనాతఁడుమావఱుభయమునొంద." హరి. పూ. 2, ఆ. (రూ. సాత్తులువోవు. "చ. సాలినియతందుతేరివయిసాత్తులు వోయెనచేతనస్థితిక." ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

సాత్తునీల్లు. వై. ఆ. క్రి. మూర్ఖిల్లు. (రూ. సాత్తునీలు. "క. అనియొకగుహకుంజని తె, చ్చినసాత్తులుగాంచిసాత్తునీలితేలిసి." రామా. ౫, ఆ.)

సామ్మ. వై. వి. 1. ధనము; "ఎక్కుడుసామ్మగలవాఁడ నెంతమర్థంబైనయిచ్చినన్పు విలిచెద." మార్క. ౧, ఆ.—2. ఆభరణము*; 3. గోధనము*; "సీ. దొడ్డి పట్టులగవ్వదొరసానులయొడళ్ల సామ్మలుసామ్మలుసొంపు నెఱవ." అచ్చ. బాల, కాం. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.) — 4. అధీనవస్తువు*. "ఉ. చక్రముశంఖముకొగదయుకాడ్లముఖద్దము విసుర్నవనక, విక్రముఁడైనదేవుఁడుత్రివిక్రము సామ్మలు." హరి. ఉ. 2, ఆ.

సారంగము. వై. వి. గుహవలెతొలివిసరంగ్రము.

సారగు. దే. ఆ. క్రి. లీనమగు. "సీ. వెలయునీవెన్నెల తెలుపునఁజామలచూపుచీకటిచొచ్చిసారగున్న." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

సారదోడి. దే. వి. దురాచారుడు. "సీ. వర్ణసంకరమునువాపులతెచ్చిబ్బుసారదోడితనమును సాగియదందు." భట్టా. ౧, ఆ.

సారపు. దే. వి. కృశము. (చూ. పారపు. వి. వి.)

సారము. వై. వి. 1. కంఠధ్వని; 2. వడ్డది.

సారిది. దే. వి. 1. వరుసు; 2. క్రమము.

సారుగు. దే. ఆ. క్రి. మూర్ఖిల్లు. "క. అల్లలనయతని వచనము, తెల్లకా విని మెదలననఱక నిండుకవడిలోఁ, బ్రెల్లడికడలికవలెహ, తల్లియనితెట్టుసారి గిధరవైబడియొక." ఉ. రా. 2, ఆ.—వి. మూర్ఖ. "చ. వై. బెరుగుసారుగునకాధరంబడిపారలి." సా. 3, ఆ.

సాహ. డే. వి. తుంటి? (దీనికేదము చేతిసాహ.)
(చూ. సాహ.)

సాహ. డే. వి. సాహకు మొదటిరూపము. “చివికికంప
లగాచినవెట్టి సాహితీపలు.” పంచ. వేం. ౧, ఆ.

సాలపు. డే. వి. 1. పారవశ్యము; “జలిలితిముద్దుఁ
బల్కుల సాలపలరాచె.” రసి. ౫, ఆ.—2. వైము
ఖ్యము. “ఎ, గీ. నాతిరాయంచగుమిఁగూడినడ
చుమునుపు, చెలలగెలవంగఁజను నాటి సాలపున
లపు.” విజ. 3, ఆ.

సాలయిక. డే. వి. వైముఖ్యము. “వ. ఆలయికసాల
యికల సొకవింతయొద్దగంబుజూపుచూపుల
పసుంజూపోపక.” కళా. ౬, ఆ.

సాలయు. డే. ఆ. క్రి. 1. మార్పుపోవు; “తే. ఆవుగధప
తియు, సాలసివేగయాలనన తెలిసినిలిచి.” హరి.
ఉ. ౧, ఆ.—2. వెనుదీయు; “క. బాణా, సురున
కుదోడుపడవచ్చిసాలయుటవినరే.” సాంబోపా
ఖ్యానము.—3. వైముఖ్యమునొందు; “నీ. మామ
కునత్తకుమార్పల్ల దేవపిత్రతిథి పూజనములయం
డుసాలయ.” భార. ఆను. ౪, ఆ.—4. వైరస్యము
నొందు. “నీ. బాములన్ని యుఁబడినామిఁడసాల
యకయున్న వేల్పులతెలియొప్పఁబొగడ.” లక్ష్మి.
౫, ఆ.

సాలిమిడి. డే. వి. సాపు, మార్పు. ఆం, భా.

సావ. డే. వి. సవయొక్కరూపాంతరము. (ఆమ్రేడి
తమగునో సావసావ. “తే. ఇరుగుపొరుగులదం
బకులేపురేగి, సంగమక్రీడసౌలాడి సరసమా
డు, సావసావలు విన్నమాత్రనుస్సురుమటంచు,
మన్నభునిబారిగొట్టెయై మగువతలకు.” హంస.
౫, ఆ.)

సాసాయిండు. డే. క్రి. మందలిండు, హెచ్చరించు.

సో.

సోఁకు. డే. ఆ. క్రి. 1. తగులు; 2. గ్రహమావేశించు.

వి. 1. స్పర్శము; “చ. సోఁకునెఱుంగు శక్తిచర్చ
మునకుం బ్రభవంపడు.” భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ.—

2. రాక్షసుఁడు. “క. అసోఁకు జోదుఁడైకొని,
కోసంబున వింటినారిప్రాయించికడుకొ, వాసి
లకోరులబడిబడి, నేసికలంచుటయనవాడు హె
చ్చినకినుకకొ.” అచ్చ. యు. కాం.

సోఁకుఁజొక్క. ద్వ. వి. (సోఁకు+చుక్క.) మూలా
నక్షత్రము.

సోఁకుటాజ్ఞే. ద్వ. వి. (సోఁకు+జ్ఞే.) కుక్కుఁడు,
దైత్యగురువు.

సోఁకుడు. డే. వి. 1. స్పర్శము; “దయ్యముపేరుపేరి
కుచితంబగుసోఁకుడు.” చంద్ర.—2. గ్రహావేశ
ము; “తే. కాఁగియున్నదిమిగులనంగంబుచూడఁ,
గలవరించుచున్నది కలదోయేమొ, సోఁకుడల్లస
న్యాసికేమాపవలయు, భామననిపల్కినానత్తి
భామనగుచు.” విజ. 3, ఆ.—3. వికాచము; “నీ.
ఈపికింబులఁ జూచియిందీవరేక్షణ చెడుగుసోఁ
కుఁడులంచుచుడిసే నేమొ.” రసి. ౪, ఆ.—4. రాక్ష
సుఁడు. “ఉ. బల్లిదురై జగంబునునువొక జెఱువం
గలయట్టివారియట్లులయనందు సోఁకుడులనొం
డొకకొండఁగఁజూచిచెల్లఁబో, యిల్లొకపట్టునం
గడచియొగఁగఁజేరించుచుఁగుజ్జనికొ, మొల్లపుఁ
గాఱు గానలకుమున్నరకంగొనిపోవఁజూతురే,”
అచ్చ. బాల. కాం.

సోఁకుడుముడుంగు. డే. వి. ఓపధివికేమము.

సోఁకుదయ్యము. ద్వ. వి. వాయువు, స్పర్శము. దుక్తి.
3, ఆ.

సోఁకులఁజేఱు. డే. వి. వైర్యతి, మూలఁజేఱు.

సోఁగు. వై. వి. సరము. “నీ. ఒకచోఁబునర్వసుపూఁ
గవుత్తుఁ గొప్పునుడిపడ్డమత్యల సోఁగుఁబో
రె.” కాశీ. ౧, ఆ.

సోఁపు. డే. వి. ఒకానొక సంబారపుదినుగు.

సోఁపుణిండి. ద్వ. వి. చగళపిష్టము, చమనీ.

సోగ. డే. వి. దైర్ఘ్యము. “నీ. కేరిమైనొక్కటలీలఁ
గ్రేట్లటికడువాలగసోగలమేలుడించి.” భార.
విరా. ౨, ఆ.—విణ. దీర్ఘము. “సోగమెడ.” భల్లా.
౪, ఆ.

సోజరు. ఆం. వి. వైనికఁడు.

సోడు. డే. వి. మాడపట్టు, బ్రహ్మరంధ్రము. “క. నీదగు
తనువునదివ్యా, మోదముసాంద్రమయిసోడుము
ట్టెడు.” భార. ఆమ. ౨, ఆ.

సోఁ. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఓపువాడు;
2. ఓర్పువాడు.

సోఁఁము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఓర్వఁబడినది. (ఆప
రాధములోనగునది.)

సోఁణము. డే. వి. నాసామూలము. “కా. ముకొ, రా
ట్కంఠీరపమై యొనర్చెనదిసోఁణాలంబు. భూవా
చ్చిదకొ.” ఆము. ౫, ఆ.

సోద. డే. వి. గజ్జె, గార.

సోదన. వై. వి. 1. శోధనము; 2. శకునార్థము రా
మాయము మొదలైన గ్రంథములయందు దారము
తేసి శోధించుట. “సీ. పతిసన్నుతనపునఁ బాలిం
చునాయని ధైర్యంబు వదలి సోదనలుచూచి.”
రుక్మాం. 3, ఆ.

సోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది.
సోదరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తోడఁబుట్టినవాడు.
సోదర్యండు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

సోదిండు. వై. స. క్రి. శోధనచేయు. (చూ. సొంటు.)

సోద. వై. వి. రాగలమేలకీడులనుగూర్చిచేయు
ప్రశ్నము. “తే. పనితయిలుచుచ్చినీవునీవలయు
సోద, గొనుము.” ప్రభా. ౫. ఆ. (మొదటిరూ
పము సోదియ.)

సోదకత్తె. వై. వి. సోదచెప్పనది, దైవజ్ఞ. (మొదటి
రూపము సోదకత్తియ.)

సోదము. వై. వి. సోదైమయొక్క రూపాంతరము.
“ఎ, గీ. సోదమాసామి వేటూడి చూడరాదె.”
ఉ. రా. 2, ఆ.

సోదైము. వై. వి. ఆశ్చర్యము. విణ. ఆశ్చర్యకరమైనది.
సోధకము. సం. వి. ఆ. పుం. బిల్లి.

సోన. దే. వి. 1. అల్పవర్ణము; “క. కురిసెవిరిసోనవా
నలు.” రామా. ౪, ఆ.—2. వర్ణము. “చ. మెఱుఁ
గులుగర్జితంబులును మిక్కిలి సోనయుఁగల్గుమే
ళుమూర్, గిటికొనసొప్పునాకసములీల రణక్షితి
చూడసొప్పునక, దలుచుగభూషణదుర్మతివి
తొనముపర్వ గజవ్రజంబుపె, ట్లాఱలుచునెత్తు
రుఁదొరుగుచుండసొగింబడియున్నినత్తటికె.”
భార. ద్రో. ౧, ఆ.

సోనంగి. వి. కునకజాతి. (రూ. ఖోనంగి.)
సోపనము. ప. వి. మెట్టు. “ఆ. నేతికుండమోచియే
తెఱుగునసెర, నాలువ్రాకునైపుణంబుగలుగు.”
భార. కాం. ఆ.

సోపనపుడు. సం. ఆ. పుం. రాహువుచేపట్టబడిన
వాడు. (చంద్రుడు, లేక నూర్పుడు.)

సోపానము. సం. వి. ఆ. మెట్టు, ఆరోహణము.
(రూ. సోపానము.)

సోబ. వై. వి. వ్యాధివిశేషముగభ.
సోబకు. హిం. వి. తోడు, సూచనము.

సోబనము. వై. వి. మంగళము. “క. పరిధిపనెడను
లేడిక, నువిదకు సోబనపుజలక” ఛరింపంగా,
జగరాండ్రబనుపుము.” య. ౪,
గీ.గీ

సోబాన. వై. వి. ఒకదినము పెండ్లిపాట. (చూ
నువ్వాల.)

సోబె. వై. వి. నీబ్బెము. (మొదటిరూపము సోబియ.)

సోమ. వై. వి. 1. శ్రమము; “ద్వి. ఇకఁడు, సోమశో
ర్వఁగలేడునుకుమరమూర్తి.” హరిశ్చ. ౧, భా.—
2. పరాక్రమము. “ద్వి. ఉరుముదీధంబులు
నుత్తమాశ్వములు, నరిదిరథంబులు నలరుకాల్చుల
ము, సోమమైవనంబుచుట్టునుగాచి.” రా. యు,
కాం. (చూ. సోమము.)

సోమకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరపుచ్చే.

సోమధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ.

సోమపీఠి. సం. వి. వ. పుం. యజ్ఞమునందు సోమపా
నము చేయువాడు. (రూ. సోమపీఠి.)

సోమపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. — వై. —

సోమము. ఉభ. వై. వి. పరాక్రమము. “క. ఆమి
షమనిదానింగనఁ, గామదిసమకట్టియొక్కఁఖగ
మాఖగముక, సోమమునదాఁకదివిసం, గ్రామం
బారంటికయ్యెఁగడురథసమునక.” భార. ఆది.
3, ఆ. (సోమయొక్కరూపాంతరము.)—సం. ఆ.
పుం. 1. తిప్పతీగ; 2. జలము; 3. కర్పూరము;
4. దినమయొక్క పదునొకండవభాగము. (చూ.
దినము.)

సోమయాజి. సం. వి. వ. పుం. యజ్ఞముచేసినవాడు.

సోమరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చే.

సోమరి. ద్వ. విణ. (సోమ+అరి.) అలనుడు, మం
దుడు. (“సోమరిగాలి.” స్వా. 3, ఆ.

సోమవల్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెలిచండ్ర; 2. తేకు.

సోమవల్కలము. సం. వి. ఆ. పుం. వెలిచండ్ర.

సోమవల్లిరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమెడకూర.

సోమవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీగ.

సోమవారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకవారము. (ఇట్లు
ఇందువారము. మొ.) (చూ. వారము.)

సోమనూత్రము. సం. వి. ఆ. స. 1. పానవట్టుమునుండి
నీళ్లుపోవుదారి; 2. సోమనూత్రమునంటి ముఖ
భాగముగలిగిన లోహపాత్రవిశేషము.

సోమాసి. వై. వి. సోమయాజి.

సోమింకే. వై. ఆ. క్రి. 1. సరిపాట; “క. ఆమని
ములుమోడుగుతో, సోమించి మురాంతకాను
జాడు.” ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. పరాక్రమించు;
“ద్వి. సోమించి నిజబల న్దురణంబుచూచి. రా

ముఠాభార్గవరాముభంగించె." రా.య.కాం.—
3. విభుంభించు* ; "ద్వి. రాముండుభునుడనిర
మణి నీవేపుడు, సోమించి యాడెడు స్రుక్కకిం
తెన." రా. కుం, కాం.—4. వ్యాపించు* . "క.
శేమమునఖిలదించి, త్రిస్సముంబుననాత్తవగుచు
సోమించుటచే, శేమయివరులయిసర్వము, నైమె
అనెదనీవొకండవంబుజనాభా." కవిక. ౬, ఆ.

సోమిద. వై. వి. తిప్పరీగి?

సోమిదము. దే. వి. శణవర్ణికి.

సోమిదమ్మ. వై. వి. (సోమిద+అమ్మ.) సోమయాజి
భార్య.

సోమిసాని. వై. వి. (సోమిద+సాని.)—వై.—

సోము. వై. వి. కుఖము. విణ. ఆసక్తము* . "చూపులు
విష్ణుమూర్తులకుసోమగ." భో. ౨, ఆ.

సోమడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చంద్రుడు; 2. శివుడు;
3. కుచేరుడు; 4. వాయువు; 5. పితృదేవత;
6. ఒకవసువు; (చూ.వసువు.) 7. ఒక వానరుడు.

సోమెద. వై. వి. ఒకదినుకుమారాకు, సోమవల్లరి.

సోమోద్ధవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నరదానది.

సోయగము. దే. వి. అందము, చక్కదనము. "నీ.
అణిమత్తమ్మ సోయగముమించినవ్రాలు వరుస
తోనిరుగేలవ్రాయశేర్పు." విక్ర. ౧, ఆ.

సోరంగి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

సోరణగండ్లు. దే. వి. బ. (సోరణము+గండ్లు.) గవా
క్షము. "ఎ, గీ. మలయమూతమేతెంచు తలిరు
టాకు, గములసందులసోరణగండ్లుగాగ." భా
ను. ౨, ఆ. (పుత్రియందేకవచనాంతము. "వి.
మొలుంగు కంఠతా సోరణగండి చిలుతతె మైర
సోకున." ఉ. రా. ౬, ఆ. చూ. అణువుల్లు.)

సోరణము. దే. వి. గవాక్షము. (చూ. పట్టియ మూడ
వయర్థము.)

సోరు. దే. వి. సోరువృ, పెట్టువృ.

సోరువా. హిం. వి. మాంసపుచారు.

సోర్ణగండ్లు. దే. వి. బ. సోరణగండ్లుయొక్కరూపాం
తరము. "ఎ, గీ. తెల్లవాణుచున్నదియిల్లార్పు
చు, సోర్ణగండ్లుయందుఁబొచ్చినుదిసి, తిరిగి నేను
బోకతె మైరలెడిగ, కొనబంకలొత్తుననలఁ
బ్రోచు." భార. ఉద్యోగ. ౨, ఆ.

సోల. దే. వి. పదునాణెదబ్బలయొక్క పన్నుపువ్వుడు
జూపిశేషము, నికుందశము.

సోలము. దే. వి. 1. మత్స్య; "ఎ, గీ. ఒండొరులచిత్తము
లునాటి యెలయుచున్న. చొక్కలెక్కడునే
యంగసోలముడరి." నిర్వ. ౧, ఆ. "నీ. అలరులేని
యగ్రోలియెలయుసోలంబునమరియులేటుల
నునుమ్రోతయింపు." భార. ఆను. ౧, ఆ.—
2. చొక్క. "నీ. పొలఁకులనునుండిపుంబుకుల
యింపునవల్లంబుసోలంబుమొందుననుట." లక్ష్మీ.
౨, ఆ. "నీ. చూపులనిగురొత్తు సోలంబుతోడన
సోలంబుతనవునమేకవింప." విక్ర. ౧, ఆ.

సోలింత. దే. వి. వివశత్వమునొందివ్రాలుట. (చూ.
పారపు. విణ.)

సోలు. దే. ఆ. క్రి. వివశత్వమునొందివ్రాలు.

సోళాదొప్పి. దే. వి. దూర్భతవిశేషము. "కా. సోళా
దొప్పియునెత్తముకా మొదలుగాజాగంబునీవా
డునవ్వేకా." తై. 3, ఆ. (కొన్నిచోట్ల సోళాం
దొప్పి అని కనబడుచున్నది.)

సా.

సౌందర్యము. సం. వి. ఆ. న. చక్కదనము.

సౌకర్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. అనాయాసము;
2. నూకరభావము.

సౌకుమార్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుకుమారత్వము;

2. కావ్యగుణములలోనొకటి. (చూ. గుణము)

సౌఖాయనికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాజులను శ్రద్ధ
మేలుకొలుపువాఁడు. విణ. కుఖనిద్రయాయని
ప్రశ్నముచేయువాఁడు.

సౌఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. కుఖము.

సౌగంధికము. సం. వి. ఆ. న. 1. చెంగళప; 2. కా
మంచిగి. పుం. 1. మాణిక్యవిశేషము (ఇదిఅంద్ర
మునందువుట్టినది, అశోకపుష్పి దాకుగలది,
మధ్యమకాతిరత్నము. చూ. పుణిక్యము.) 2. గం
ధకము. డు. కుగంధవస్తువునొకపాఠముచేయు
వాఁడు.

సౌగంధ్యము. సం. వి. ఆ. న. వాసన.

సౌదికుడు. సం. వి. పుం. కుట్రపువాడు.

సౌజన్యము. సం. వి. న. కుజనత్వము, మంచితనము.

సౌదాగరు. హిం. పుం. వర్తకుడు, న్యాయులచేరగాడు.

సౌదామన్య. ది. ఈ. స్త్రీ. 1. మొలపు; 2. ఒక
దినుకపు; 3. ఒక అప్పురస్త్రీ. (చూ. సౌదా
మి)

సాదాయకము. సం. వి. అ. న. తల్లిదండ్రులచేతనేనియు
అన్నదమ్ములచేతనేనియు నియ్యబడు స్త్రీధనము.

సాధము. సం. వి. అ. వుం. న. రాజగృహము, నగరు.

సానికుడు. సం. వి. అ. వుం. మృగపక్ష్యులనుజంపి
విక్రయించి జీవించువాడు.

సాత్వికము. సం. వి. అ. న. 1. నిద్రించుటలోనగుసమ
యములందు శత్రువులపైబడించుపుట; 2. మహా
భారతమునందలి యొకపర్వము.

సాభాగి నేయు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాగ్యవతికూతురు.

సాభాగి నేయుడు. సం. వి. అ. వుం. భాగ్యవతికొ
డుకు.

సాభాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుభగత్వము; 2. ఒక
గ్రహయోగము. (యా. యోగము.)

సాభాత్రము. సం. వి. అ. న. మంచితోడబుట్టు
దనము.

సామనస్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుమనోభావము;
2. శ్రద్ధమునందుపిండవాచానంతరము బ్రాప్తా
వాప్తమునందిచ్చెడు పుష్పదానమంత్రము.

సామ్య. సం. వి. అ. వుం. ఒక సంవత్సరము. (యా. సం
వత్సరము.)

సామ్యుడు. సం. వి. అ. వుం. బుధగ్రహము. విణ.
1. తిన్ననివాడు; 2. ఒప్పినవాడు; 3. సోముడు
జీవతగాఁగలవాడు.

సారథము. సం. వి. అ. న. 1. వాసన; 2. కుంకుమము;
3. బోళము. వుం. ఎద్దు.

సాధేయము. సం. వి. అ. వుం. ఎద్దు, బలివర్ణము.

సారాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు, గోవు.

సారభ్యము. సం. వి. అ. న. 1. వాసన; 2. ఒప్పదము;
3. సాగారము.

సారము. సం. వి. అ. న. ఒకమతము. (యా. మతము.)

సారాష్ట్రము. సం. వి. అ. న. కంచు. వుం. 1. ఒకదేశ
ము; 2. రాష్ట్రము.

సారాష్ట్రము. సం. వి. అ. వుం. వివధేదము. విణ.

సారాష్ట్రదేశసంధ్యమేనది.

సారి. సం. వి. ఇ. వుం. సైన్యము; 2. యముడు.

సారికుడు. సం. వి. అ. వుం. కల్లువాడు, కబ్బిలి.

సారు. జే. వి. 1. అందము; 2. ము. (యా. గర్భలకా
డు.) విణ. మనోజ్ఞము.

సారు. జే. వి. 1. అందము; 2. ము. (యా. గర్భలకా
డు.) విణ. మనోజ్ఞము.

సారు. జే. వి. 1. అందము; 2. ము. (యా. గర్భలకా
డు.) విణ. మనోజ్ఞము.

సారు. జే. వి. 1. అందము; 2. ము. (యా. గర్భలకా
డు.) విణ. మనోజ్ఞము.

సారు. జే. వి. 1. అందము; 2. ము. (యా. గర్భలకా
డు.) విణ. మనోజ్ఞము.

సారు. జే. వి. 1. అందము; 2. ము. (యా. గర్భలకా
డు.) విణ. మనోజ్ఞము.

సావర్ణకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. (ఓ
తోచేసిన తక్కినమూడు. — విశిష్టకరణి, సుంధ
కరణి, సంతిపకరణి.)

సావిదల్లుడు. సం. వి. అ. వుం. అంతఃపురపు కావ
వాడు.

సావిరుడు. సం. వి. అ. వుం. — పై. —

సావీరము. సం. వి. అ. న. 1. పులియబెట్టిన కడుగు
నీళ్లు; 2. నీలాంజనము; 3. రేగుబండు. వుం
ఒకానొక దేశము.

సాశీల్యము. సం. వి. అ. న. సుశీలత్వము.

సాష్టవము. సం. వి. అ. న. 1. సుష్టుభావము; 2. నా
ట్యాంగవిశేషము.

సాహార్దము. సం. వి. అ. న. సుహృద్భావము, స్నేహము.

సాహిత్యము. సం. వి. అ. న. తృప్తి, తనవి.

సాహృద్యము. సం. వి. అ. న. (యా.) సాహృద్యము.

సాహృద్యము. సం. వి. అ. న. — పై. —

స్కం.

స్కండుడు. సం. వి. అ. వుం. కుమారస్వామి.

స్కంధము. సం. వి. అ. వుం. 1. మూపు; 2. చెట్టు
బోదె; 3. యుద్ధము; 4. సమాహము; 5. శరీరము.

డు. దశార్ణదేశపురాణే. (స్కంధత్రయము. — అ
దానము, నిదానము, చికిత్స. (ఇవి వైద్యశాస్త్రము
నందలివి.) స్కంధపంచకము. — రూప, వేదనా,
విజ్ఞాన, సంజ్ఞా, సంస్కారములు. (ఇవి వైద్యశా
స్త్రోక్తములు.)

స్కంధపట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తలుపునకమచ్చెడు
గందపట్టె.

స్కంధకాఘ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మ్రానిమొదటికొమ్మ.

స్కంధావారము. సం. వి. అ. వుం. 1. దండువిడిసిన
చోటు; 2. దండు.

స్కంత్వము. సం. వి. అ. అ. అ. జాతినది.

స్థ.

స్థలము. సం. వి. అ. న. 1. జోటుపాటు; 2. తొట్టు
పాటు.

స్థలిమే. సం. అ. స్త్రీ. 1. జోటు; 2. తొట్టునడు.

స్థలితము. సం. వి. అ. అ. అ. 1. జోటీనది;

2. తొట్టునదినది.

స్థా.

స్థాలిత్యము. సం. వి. అ. న. స్థలితభావము, పొరపాటు.

ప్రా.

ప్రాంతు. అం. వి. బిల్ల, ముద్ర, ముద్ర కేసినకాగితము.

ప్రీ.

ప్రీమరు. అం. వి. పాగయోడ.

ప్రే.

ప్రేవక. అం. వి. ఉండుతాపు, (పోలీసుప్రేవక, రైలుప్రేవక. మొ.)

ప్ర.

ప్రంబకరి. సం. వి. ఇ. పుం. ధాన్యము.
ప్రంబఘనము. సం. వి. ఆ. పుం. వరిపైరు మొదలగు
వానితోపాడు కొడవెలిలోనగునది.

ప్రంబఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. — పై. —

ప్రంబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వరిలోనగువానిగంటు;

2. బోదలేని చిన్న చెట్టు.

ప్రంబేరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు, గజము.

ప్రంభనము. సం. వి. ఆ. న. 1. మ్రానుపడజేయుట;

2. మంత్రిశక్తిచేత అగ్నిలోనగువానిశక్తి నణగఁజేయుట. (ఇది వడ్డిద్యలలోకొకటి. చూ. విద్య.)

ప్రంభలి. సం. వి. ఇ. పుం. (చూ.) కంబలలి.

ప్రంభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కంబము; (గృహ

మధ్యప్రంభము కవారము.) 2. మ్రానుపాటు.

ప్రంభయిత. సం. వి. ఇ. పుం. (బు. ఈ. బు.) ప్రంభించు
వాడు.

ప్రంభింకే. సం. ఆ. క్రి. మ్రానుపడు. అం, ప్రే.

మ్రానుపడజేయు. “భుజప్రంభముకా ప్రంభించి.”

భార. ఆర. 3, ఆ. (సంప్రంభించు అనియు.)

ప్రసంధయ. సం. వి. ఆ. క్రి. పాలు ద్రాగెడు ఆడు
బిడ్డ, చంటిపాప.

ప్రసంధయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాలు ద్రాగెడు
మగబిడ్డ, చంటిపాప.

ప్రసము. సం. వి. ఆ. పుం. కుచము, చను.

ప్రసంకున్నపు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మబ్బు; 2. ఉలుము.

ప్రసితము. సం. వి. ఆ. న. ఉలుము, గర్జితము.

ప్రసయము. సం. వి. ఆ. న. చనుపాలు.

ప్రసకము. సం. వి. ఆ. పుం. పూగుత్తి, గుచ్చకము.

ప్రస్తుము. సం. వి. ఇ. పుం. (ఆ. ఆ. అ.) 1. అణగినది;

2. ముడిగినది.

ప్రసాదము. సం. వి. క్రి. పుం. పండి, వరాహము.

ప్రమితము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. అ.) రడిసినది.

ప్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాక్రము, పాగడిక.

ప్రీ.

ప్రీమితము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. కదలనిది;
2. రడిసినది.

ప్ర.

ప్రమము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. అ.) ప్రాక్రముచేయఁ
బడినది.

ప్రతి. సం. వి. ఇ. క్రి. ప్రాక్రము, పాగడిక.

ప్రతింకే. సం. స. క్రి. ప్రాక్రముచేయు, పాగడు.

ప్రతిపాతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బట్టువాడు.

ప్రత్యము. సం. వి. ఇ. (ఆ. ఆ. అ.) ప్రాక్రముచేయఁ
దగినది.

ప్ర.

ప్రూపము. సం. వి. ఆ. పుం. మట్టి మొదలగువానిదిట్టు.

ప్రే.

ప్రేమడు. సం. వి. ఆ. పుం. దొంగ, చోరుడు.

ప్రేమము. సం. వి. ఆ. పుం. రడియుట, సముదనము.

ప్రేయము. సం. వి. ఆ. న. దొంగతనము, చార్యము.

ప్రేయి. సం. వి. క్రి. పుం. దొంగ, చోరుడు.

ప్రే.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. న. దొంగతనము, చార్యము.

ప్ర.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. న. దొంగతనము, చార్యము.

ప్ర.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. చాతకపక్షి, వాకోయిల.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. న. నీటిబొట్టు, పుం. వాన

కోయిల. వి. ఇ. అల్పము.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. న. కుత్తిపాగడిక.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మూహము; 2. ప్రా

క్రము; 3. యజ్ఞము.

ప్ర.

ప్రే. సం. వి. ఈ. క్రి. ఆడుది. (స్త్రీబాకులు వాలు

గు.—వడ్డిని, క్రి. పొత్తిని, కంభిని.)

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. కేళము, ప్రభాతము.

ప్రేయ్యము. సం. వి. ఆ. న. అధ్యక్షి కృతాదిస్త్రీత్రస్య

ని. (ఇది వడ్డిద్యము.—అధ్యక్షి కృతము,

అధ్యాపననికము, స్త్రీతిదత్తము, బ్రాత్యసాదా
యికము, మాత్యసాదాయికము, పితృసాదాయ
కము.)

స్త్రీధర్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋతుమతి, ముట్టుది.
స్త్రీధూషణము. సం. వి. ఆ. న. మొగలి?.

స్త్రీ.

స్త్రీము. సం. వి. ఆ. న. స్త్రీస్వభావము. విణ. స్త్రీ
సంబంధముయినది.

స్థ.

స్థంధిలము. సం. వి. ఆ. న. ప్రతముపూనినవాడు
పండుకొనుటకు దర్శనదులచేసంస్కరింపబడిన
భూమి. ఆగ్నిహోత్రమునుంచుటకై సంస్క
రించిన స్థానము, (అని కొందఱు.)

స్థగనము. సం. వి. ఆ. న. కవ్య, అచ్చాదనము.

స్థగితము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) కప్పబడినది, అచ్చా
దితము.

స్థపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కిల్పివిశేషము; 2. బృహస్ప
తిసవనముచేత యజించినవాడు; 3. అంతఃపురపు
కావలివాడు. విణ. శ్రేష్ఠుడు.

స్థపుటము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మధ్యానరము
పాశ్చాత్యుత్తమునైనది.

స్థపద్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టతామర?.

స్థలము. సం. వి. ఆ. న. మెట్టనీల.

స్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —వై.—

స్థవిరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ముసలివాడు.

స్థవిష్ణుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి స్థూలము.

స్థవీయము. సం. విణ. (న. ఈ. న.) రెంటికంటె
మిక్కిలి స్థూలము.

స్థా.

స్థాండీయడు. సం. వి. ఆ. పుం. స్థంధిలభూమియందు
శయించెడు వ్రతి, స్థంధిలకాయ.

స్థానపు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. మేకు; 2. కిప్పుడు.
పుం. న. కొమ్ములలేనిచెట్టు, మ్రోడు. విణ. స్థిర
మయినది.

స్థాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉండువాడు.

స్థాతవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉండదగినది.

స్థానము. సం. వి. ఆ. న. 1. చోటు; 2. ఉనికి; 3. తి
వర్ణమనందొకటి; (అనగా కృష్ణాద్యవర్ణము

నందు క్రతువుతో సమముగానుండుట. చూ. వర్ణ
ము.) 4. విలుకానియుద్ధముప్పటినిలుపు; (ఇది వం
చవిధము. — ప్రత్యాల్లిషము, అల్లిషము, సమవద
ము, విశాఖము, మండలము.) 5. పోలిక.

స్థానాపతి. సం. వి. ఆ. పుం. మధ్యవర్తి.

స్థాని. సం. విణ. (న. ఈ. న.) స్థానముకలది.

స్థానికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. స్థానమునకధ్య
క్షుడు; 2. గుడిపారుపత్తెకాడు.

స్థానీయము. సం. వి. ఆ. న. పట్టణము, ప్రాం.

స్థాపకుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) స్థాపించువాడు.

స్థాపత్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంతఃపురపు కావలి
వాడు, మోగడి.

స్థాపనము. సం. వి. ఆ. న. 1. స్థాపించుట; 2. సమాధి;
3. పుంసవనము.

స్థాపని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిఱుబొడ్డి?.

స్థాపింఁ. సం. న. స్త్రీ. స్థాపనముచేయు, నిలుపు.

స్థాపితము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. నిలుపబడినది;
2. నిశ్చయింపబడినది.

స్థామము. సం. వి. న. న. శరీరబలము.

స్థాయి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ఉండునది.

స్థాయిభావము. సం. వి. ఆ. పుం. రసనీతస్యాదుత.

స్థాయుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక గ్రామమున
కధికారి.

స్థాలము. సం. వి. ఆ. న. భోజనపాత్రము, కంచేము.

స్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పంటనుండ, లావి; 2. కలి
గొట్టు?.

స్థాలీపులాకన్యాయము. సం. వి. ఆ. పుం. కుండెడు
అన్నమునకు ఒక మెతుకునుపట్టిచూచుట అనెడు
న్యాయము.

స్థావరము. సం. వి. ఆ. న. వింటినారి. పుం. కొండ.
విణ. కదలనిది.

స్థావరము. సం. వి. ఆ. న. వృద్ధత్వము, ముదిమి.

స్థానకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చేతనీడినకుంకుము
లోనగునది; కుంకుములోనగునానిపూత. (అని
కొందఱు.) 2. నీరులోనగునానియందలిబుగ్గ.

స్థాస్నువు. సం. విణ. (ఉ.) బహుకాలము ఉండునది.

స్థి.

స్థితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఉన్నది; 2. నిలు
చున్నది; 3. నిశ్చయింపబడినది; 4. ప్రతిజ్ఞ చే
యబడినది.

స్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. కూర్చుండుట; 3. నిలకడ; 4. మేర.

స్థిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ముయ్యకపువ్వు; 3. అ. పుం. మ. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. మోటుముడు. శని. విణ. నిలకడైనది.

స్థిరవారము. సం. వి. ఆ. పుం. శనివారము. (ఇట్లు మండవారము.) (చూ. వారము.)

స్థిరాయువు. సం. వి. న. పుం. బూరుగు.

స్థూ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. స్తంభము; 2. ఇనుపప్రతిమ.

స్థూరి. సం. వి. న. పుం. బరువు మోసేడుగుట్టము. స్థూలవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. పంది, సూకరము. స్థూలపుష్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. మాడన.

స్థూలము. సం. వి. ఆ. న. గుడారము. విణ. 1. బలిపి నది; 2. బుద్ధిలేనిది.

స్థూలలక్షణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి యావికాడు; 2. మిక్కిలి వెచ్చకాడు.

స్థూలోచ్ఛయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పెద్దతాయి; 2. బోటిమ; 3. ఏనుగు నడితరపునడ; 4. అసాకల్యము.

స్థే. సం. వి. క. న. శరీరబలము. స్థేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పురోహితుడు; 2. తీర్వరి. విణ. మిక్కిలి స్థిరుడు.

స్థై. సం. వి. ఆ. న. స్థిరత్వము. పుం. జోషతి.

స్థా. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గండివనము; 2. మాచి.

స్థారము. సం. వి. ఆ. న. గుట్టమువీపున మోసేడుబరువు. స్థారి. సం. వి. క. పుం. బరువు మోసేడుగుట్టము. స్థాలము. సం. వి. ఆ. న. స్థూలభావము.

స్థా. సం. వి. ఆ. న. స్థానము, మునుక. స్థాపితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్థానము చేసినది. స్థాపకము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రమామ, కాటుక. స్థాప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నపునరము.

స్నా.

స్నాతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. స్నాతశీలవ్రతుడు. (చూ. వ్రతి.)

స్నాతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్నానము చేసినవాడు.

స్నానము. సం. వి. ఆ. న. 1. మునుక; 2. నలుగుపిండి. స్నానీయము. సం. వి. ఆ. న. నలుగుపిండి. స్నాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. సన్నపునరము.

స్నీ.

స్నీగము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. స్నేహముగలది; 2. నునుపుగలది; 3. చిక్కనగలది. స్నీగము. సం. వి. ఆ. పుం. స్నేహితుడు.

స్ను.

స్నుక్కు. సం. వి. హ. స్త్రీ. కెముడు. స్నుతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాతినది, రీణము. స్నుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కొండనెత్తము.

స్నువ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోడలు. స్నుహి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కెముడు.

స్నే.

స్నేహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెలిమి; 2. కేమురు. స్నేహిం. సం. ఆ. స్త్రీ. స్నేహముచేయు. స్నేహితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చెలికాడు. విణ. చెలిమిగలవాడు.

స్నే.

స్నేగ్యము. సం. వి. ఆ. న. స్నేగ్యభావము, స్నేహము.

స్ప.

స్పందము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంచుకకంపము. స్పర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోటి; 2. పోలిక; 3. క్రమసమున్నతి.

స్పర్ధాకువు. సం. విణ. (ఉ.) స్పర్ధగలవాడు. స్పర్ధనము. సం. వి. ఆ. న. 1. తాడుడు; 2. ఈవి. పుం. వాయువు.

స్పర్శము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తాడుడు; 2. తాడునది; 3. ఈవి; 4. వ్యాధి.

స్పర్శవేది. సం. వి. క. పుం. (చూ.) భరుసవేది. స్పృశము. సం. వి. ఆ. పుం. యాదము, పోత.

స్వరూడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కేసులవాడు;
2. పులితోడను ఏనుగుతోడను పోట్లాడెడు
వాడు.

స్వర్ణము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) వెల్లడియైనది.

స్వ.

స్వర్ణక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్క.

స్వర్ణము. సం. వి. క. స్త్రీ. స్వర్ణము.

స్వర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాడుడు.

స్వర్ణింజ. సం. స. క్రి. తాడు. (సంస్కృతము
అనియు.)

స్వర్ణశ్రము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) స్వర్ణశంపదగినది.

స్వర్ణప్రకాండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆయుధమును
ధరించి జీవించువాడు.

స్వర్ణము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) స్వర్ణశంపద
నది. (ఉపస్వర్ణము అనియు.)

స్వర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తాడుడు.

స్వర్ణా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చు, కోరిక.

స్వర్ణాణియము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) కోరదగినది.

స్వర్ణానము. సం. వి. ఆ. పుం. మాదిఫలము. విరా.
కోరదగినది.

స్వ.

స్వప్ర. సం. వి. ఋ. పుం. తపింపజేయురోగము.

స్వ.

స్వట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. పుం. మ. పాముయొక్కపడగ.

స్వటి. సం. వి. క. పుం. పాము. "స్వటిరాడాదివరా
హాక్షితబలం." బ్ర. ౧. ఆ.

స్వటికము. సం. వి. ఆ. పుం. పటికపుణాయి.

స్వా.

స్వాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వృద్ధి.

స్వారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చలనము; 2. బంగా
రులోనగువానిచీలిక. విరా. అధికమయినది.

స్వి.

స్విక్కు. సం. వి. చ. క. స్త్రీ. పిఱుదులయున్నది.

స్విరము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) అధికమైనది.

స్వి.

స్వికము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) అధికమైనది.

స్ఫ.

స్ఫుటనము. సం. వి. ఆ. న. భేదించుట.

స్ఫుటము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) 1. స్పష్టమయినది;
2. వికసించినది.

స్ఫురణము. సం. వి. ఆ. న. 1. అదురుట; 2. తోఁచుట.

స్ఫురింజ. సం. ఆ. క్రి. 1. అదురు; 2. తోఁచు.

స్ఫురితము. సం. వి. ఆ. న. 1. చుంబనవిశేషము; 2. రతి

బంధవిశేషము. విరా. 1. అదిరినది; 2. తోచినది.

స్ఫులింగము. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్నికణము, మిడు
గులు.

స్ఫా.

స్ఫార్జకము. సం. వి. ఆ. పుం. తుమ్మిక.

స్ఫార్జద్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. ఇత్రధ్వని.

స్ఫార్జి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అదురుట; 2. తోఁచుట.

స్ఫే.

స్ఫేష్టము. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి అధిక
మయినది.

స్ఫే.

స్ఫేటికము. సం. వి. ఆ. పుం. బొబ్బలుపొక్కెడు
రోగవిశేషము.

స్ఫేటము. సం. వి. ఆ. పుం. భేదించుట.

స్ఫ.

స్ఫయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గర్వము; 2. ఆశ్చర్యము.

స్ఫరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. తలపు; 2. జ్ఞప్తి.

స్ఫరహరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

స్ఫరాంకుశము. సం. వి. ఆ. పుం. పెంచిదిద్దినగోరు.

స్ఫరింజ. సం. స. క్రి. స్ఫరణముచేయు, తలచు.

స్ఫరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్నుడు, మరుడు.

స్ఫర్త. సం. విరా. (ఋ. ఈ. ఋ.) స్ఫరించువాడు.

స్థా.

స్థాతి. సం. విరా. (అ. ఆ. ఆ.) తలపుపాకిరి.

(చూ. స్థాతి.)

స్థార్తము. సం. వి. ఆ. న. స్పృహకర్తృము. విరా.

స్థృతిసంబంధమైనది.

స్థి.

స్థితము. సం. వి. అ. న. అధరమునందుమాత్రము ప్రకాశించెడు చిహ్నమవు. (ఇది యుక్తము. చూ. హాసము.)

స్థితి. సం. వి. ఇ. స్థి. స్థితము, చిహ్నమగు.

స్థృతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) తలఁపఁబడినది.

స్థృతి. సం. వి. ఇ. స్థి. 1. తలఁపు; 2. ధర్మకాస్త్రము; 3. బుద్ధి; 4. 2క యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

స్థే.

స్థేరము. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. కొంచెము నవునది; 2. వికసించినది.

స్థ్య.

స్థ్యందనము. సం. వి. అ. న. 1. కాటుట; 2. జలము. పుం. తివాసము? పుం. న. రథము.

స్థ్యందము. సం. వి. అ. పుం. ప్రవాణము, కాటుట.

స్థ్యంది. సం. వి. (న. ఈ. న.) ప్రవించునది.

స్థ్యందిని. సం. వి. ఈ. స్థి. హోంక, లాల.

స్థ్యదము. సం. వి. అ. పుం. వేగము, వడి.

స్థ్యన్నము. సం. వి. (అ. అ. అ.) కాఁచినది, స్మృతము.

స్థ్యా.

స్థ్యాళిక. సం. వి. అ. స్థి. భార్యతోడఁబుట్టినది. (రూ. క్యాళిక.)

స్థ్యాలుడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యతోడఁబుట్టినవాడు. (రూ. క్యాలుడు.)

స్థ్యా.

స్థ్యాతము. సం. వి. అ. పుం పల్లిక, దాఁగర. వి. కుట్టఁబడినది.

స్థ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్థి. 1. కుట్టు; 2. సంతతి.

స్థ్యానము. సం. వి. అ. పుం. దాఁగర, స్థ్యాతము.

స్థ్ర.

స్థ్రంసనము. సం. వి. అ. న. క్రిందపడుట.

స్థ్రంకి. సం. వి. న. హోంక. పుం. గొనుగు? వి. క్రిందపడునది.

స్థ్రు. డే. అ. క్రి. సభనకు చెందటిరూపము.

స్రగ్వి. సం. వి. (న. ఈ. న.) పూలదండగలవాడు.

స్రజము. సం. వి. క్. స్థి. పూలదండ, హోమము.

స్రవ. సం. వి. అ. స్థి. హోంక. అ. పుం. మ. కాటుట.

స్రవంతి. సం. వి. ఈ. స్థి. నది, తరంగిణి, ఏలు.

స్రవణము. సం. వి. అ. న. ప్రవాణము, కాటుట.

స్రవంజే. సం. అ. క్రి. కాటు. (ప్రవియించునదియు.)

స్రప్త. సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మ, ధాత, నలువ.

స్రస్తము. సం. వి. (అ. అ. అ.) జోఁచినది, చ్యుతము.

స్రా.

స్రావకము. సం. వి. (అ. అ. అ.) కాటునది.

స్రావణము. డే. వి. అగసారెనిగొఱముట్టు.

స్రానిము. సం. వి. అ. పుం. ప్రవాణము, కాటుట.

స్రావి. డే. వి. సరవియొక్కమాటరూపము.

స్రు.

స్రుక్కబడు. ద్వ. అ. క్రి. (స్రుక్క + పడు.)

స్రుక్కు. దుఃఖించు. "అవమతి తన్నొందిన

స్రుక్కబడక." భార. విరా. ౧, అ. (సాన్ధి మున పడు.)

స్రుక్కు. ఉభ. డే. అ. క్రి. 1. వెనుదీయు; "ఉ. పాప

పుత్రికా. స్రుక్కుకవైరమెత్తికడుఁగ్రూరుడవై

యిటునేఁగిమాడఁగా, దిక్కులుగెల్వఁగాదుననుఁ

దైక్కినఁబోయితిగానియిచ్చెయి." నిర్వ. ౫, అ.—2. భయపడు; "స్రుక్కుముచావునకాత్రనే

మియుక." భార. అర. ౪, అ. "తే. రక్కునుల

తేడనేడిటుస్రుక్కునేల, దురమాలోపల మా

రురఁదొడరిగెంచు, జాడలెన్నెనగలవెదజంకు

మాని, చెలువుదొడరనినేలిమిచేయుమొకటి." అచ్చ. య. కాం.—3. ముడుగు; "క. జక్కవల

లరఁజక్కరము, లుక్కఱగమలములు విరియసె

గిఁగిరపమల్, స్రుక్కుపమస్తజనంబులు, మొ

క్కదిశలువెఁగఁభాస్సురుడలపొడతెంచెక." భో. ౧, అ.—4. ముడుతపడు; "తే. కలయనరసె

వెండుకలుస్రుక్కుజర్దంబు, వీఁపువంగిబొమ

లువైలఁబడియె, గన్ను లనువుదప్పెఁగదలెదం

తంబులు, కణఁకలడఁగెఱిరమువఱఁగదొడఁగ." భో. ౨, అ.—5. తగ్గు; (చూ. మునుగురెందప యర్థము.)—6. దుఃఖించు; "ఉ. సత్కయింతకుక, స్రుక్కుకయన్నె నీమహిమనూచినబోటులు వి

తనాభవశెప్పనంబునకొనుక్కుచు నుండెనెవ
ధుడునుంగడుఁజింతవహించె." వై. ౪, ఆ.-
౪. మాస్మిన్లు; "తే. కంకటముదూఱియంగంబుగాఁ
డిపోవఁ, గూరవారావమేసిననుక్కునతఁడు." భార. త్రో. ౨, ఆ.-9. సంకోచించు; "తావిసిత
యైనుక్కుచునీచభామినులవొప్పునఁ బల్కి
డు." భార. విరా. ౧, ఆ.-10. వాడు; "తే. కఱ
కుటెండదాఁగిన తొగకామధంగిఁ, బాచుటేని
మే నెంతయుబలముదఱిగి నుక్కు." హరి. పూ.
2, ఆ.-11. తేట్లుకొను. ఆము. ౫, ఆ.-వి.
1. చిక్కు; "నీ. చూడ్దాలకంబులనుక్కుచక్కఁగఁ
దీర్చినలుపు శెప్పనములో మొలవఁబెట్టు." వై. 2,
ఆ.-2. దుఃఖము; "భోగంబులకొ మిచ్చుకొను
క్కునులేకయుండు." భార. కాం. ౨, ఆ.-
3. శోకము; "నీ. సౌఖ్యంబుదుఃఖంబు సంప్రాప్త
మైనచో నుబ్బునుక్కులు లేకయుం డె నేని." పు.
౧, ఆ.-4. బ. కడుపుమీఁదిముడుతలం. "నీ. నగ
వులునుగువులు నడలురాయంచలు నుక్కులుత
రఁగల పొక్కిలినుడి." నీలా. ౨, ఆ.-సం. ౯.
స్త్రీ. మిల్లివంటియట్టోపకరణవిశేషము.

స్మరిము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) కాఱినది.
స్మరి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాలుట.
స్మవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందునుగి; 2. చాఁగి.
ఆ. పుం. ము. స్మగ్ధము.
స్మవాపుక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ములువెలఁగి.
(యా. స్మచాపుక్షము.)

స్తో.

స్తోత్రస్థిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, నిమ్మగ, ఏలు.
స్తోత్రస్థు. సం. వి. న. న. 1. ప్రవాహము; 2. ఏలు;
3. నీరువచ్చెడితరము; 4. ఇంద్రియము; 5. తొం
డముచివర.

స్తోతోంజనము. సం. వి. ఆ. న. నీలాంజనము.

స్తే.

స్తేటు. ఆం. వి. రాతిపలక.

స్వ.

స్వకము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్వకీయము.
స్వకీయము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) తనది.
స్వచ్ఛందము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్వతంత్రము.
స్వచ్ఛము. సం. వి. ఆ. పుం. తెలుపు. వి. తెల్లనిది.

స్వజనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సగోత్రుడు, క్షాత్రి.
స్వతంత్రము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) సాంతము.
స్వతంత్రంజే. సం. ఆ. స్త్రీ. ఒకరియనుమతిలేక తా
నుగా ఏర్పడు.

స్వధితి. సం. వి. ఇ. పుం. గండగొడ్డలి, పరకుపు.
స్వనము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాతః, శబ్దము, ధ్వని.
స్వనితము. సం. వి. ఆ. న. ఉఱుము. వి. ప్రాసినది.
స్వప్నక్కు. సం. వి. (క.) నిదురపోతు.
స్వప్నము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కల; 2. నిదుర; 3. చూపు.
స్వభాను. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (యా.
సంవత్సరము.)

స్వభావము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వధర్మము.
స్వభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు.
స్వము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ధనము; 2. తాను. వి. తనది.

స్వయంభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు;
3. శివుడు; 4. మన్మథుడు.

స్వయంచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తనంతట మగనివరించు
సట్టి యాఁడుది.

స్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆకారాది; 2. ఉదా
తాది; (ఉదాతము, అనుదాతము, స్వరితము.)
3. వక్షాది; (స, రి, గ, మ, వ, ధ, ని.) 4. ముక్కు
గాలి; 5. కంఠధ్వని.

స్వరాట్టు. సం. వి. క్. పుం. 1. బ్రహ్మము; 2. ఇం
ద్రుడు. (యా. స్వరాటు.)

స్వరితము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వరవిశేషము. (యా.
స్వరము.)

స్వరపు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వస్త్రాయుధము;
2. యూవస్తంభముయొక్క తునుక; 3. బాణము;
4. యజ్ఞము. వి. స్వరంత్రము.

స్వయాపము. సం. వి. ఆ. న. స్వభావము.
స్వర్గము. సం. వి. ఆ. పుం. దేవలోకము; వేల్పుఁద్రోల.
స్వర్గకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగసాలెవాడు.
స్వర్గజీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెడ్డివానివానఁద్రాలుని.
స్వర్గది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, వేల్పుటెలు.
స్వర్గప్రారేపతము. సం. వి. ఆ. న. పెద్దయాడ.
స్వర్గము. సం. వి. ఆ. న. బంగారు. పుం. ఎట్టెటెం
కాయచెట్టు.

స్వర్గానువు. సం. వి. ఉ. పుం. రాచువు
స్వల్పము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి అల్ప
మయినది.

స్వహానిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పేరంటాలు; 2. పుట్టి నింటనుంచెడి యాడుది.

స్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోడబుట్టినది.
స్వస్త్రీ. సం. ఇ. అన్య. కుభము. "స్వస్త్రీయగుగాక." హరి. పూ. 3, ఆ.

స్వస్త్రీకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తూర్పువాకిలిగల రాజగృహము; 2. కేదము; 3. భుజబంధవిశేషము; 4. మంగళవస్తువు; 5. ముగ్ధస్త్రీసాస్త్రవిద్యా సవిశేషము; 6. అభినయసాస్త్రవిశేషము; (వేళ్లు చాచుచుండిన చేతులను మనికట్టయందుగూర్చి తెలియఁజేయుగా నెడమప్రక్క పట్టినది.) 7. పాముయొక్క పడగమీది వంపయిన మొనలుగల యర్ధచంద్రాకారపు నల్లనిరేఖ.

స్వస్త్రీముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. జోలు.
స్వస్త్రీముఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బ్రహ్మబుడు; 2. బట్టువాడు.

స్వస్త్రము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) నెమ్మదిగానుండునది.
స్వస్త్రీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనకోడలు. ఆ. పుం. డు. మేనల్లుడు.

స్వా.

స్వాంతము. సం. వి. ఆ. న. 1. మనస్సు; 2. గుహ. స్వాగతము. సం. వి. ఆ. న. 1. కుశలప్రశ్నము; 2. సుఖముతోడిరాక; 3. పుత్రవిశేషము.

స్వాచ్ఛము. సం. వి. ఆ. న. స్వచ్ఛత.
స్వాతంత్ర్యము. సం. వి. ఆ. న. స్వతంత్రభావము. స్వతంత్రత.

స్వాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంజ్ఞాదేవి. ఇ. పుం. స్త్రీ. ఈ. స్త్రీ. నత్తత్రవిశేషము. (చూ. నత్తత్రము.)

స్వాదనము. సం. వి. ఆ. న. పానము.
స్వాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రుచి; 2. రుచిచూచుట.
స్వాదితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) పానముచేయఁబడినది.

స్వాడుకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పల్లెరు; 2. ములతెలగి.

స్వాడుధన్యుడు. సం. వి. న. పుం. తియ్యవిలుకాడు, మువ్వఁగుడు.

స్వాదురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కారుగొలిమిడికి; 2. చాక్షి.

స్వాదుత. సం. వి. (ఈ.) 1. ఇంపయినది; 2. గరగరిజుది; 3. తియ్యనిది.

స్వాహాదము. సం. వి. ఆ. పుం. మందిసిగ్గ సముద్రము.

స్వాద్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చాక్షి.
స్వాధీనపతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వాధీనుడైన పెనిమిటిగలనాయిక. (చూ. నాయిక.)

స్వాధీనుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) తనకు లోయైనవాడు.
స్వాధ్యాయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కేదాధ్యయనము; 2. కేదము; 3. జవము.

స్వాధ్యాయి. సం. వి. న. పుం. 1. కేదాధ్యయనము చేయువాడు; 2. పట్టణమునందలి వర్తకుడు.

స్వానము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వనము, ద్వని, ప్రాంత. స్వాపతేయము. సం. వి. ఆ. న. ధనము, విడిముడి.

స్వాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నిద్ర; 2. శయనము; 3. అజ్ఞానము; 4. తిమ్మిరి.

స్వాభావికము. సం. వి. (ఆ. ఈ. ఆ.) స్వభావము చేతగలిగినది.
స్వామి. సం. వి. న. పుం. 1. ఒడయడు; 2. కుమారస్వామి. వి. అధికారి.

స్వామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒడయరాలి.
స్వామ్యము. సం. వి. ఆ. న. సాంతము. (అష్టస్వామ్యములు.—విక్రయ, దాన, వినిమయ, జల, తరు, పాపాల, నిధి, నిక్షేపములు.)

స్వారాజ్యము. సం. వి. ఆ. న. స్వర్ణలోకపువారసము.
స్వారాట్టు. సం. వి. న. పుం. స్వర్ణలోకాధిపతి, ఇంద్రుడు.

స్వారి. కే. వి. పాహ్యరి, విహారము. "ఎ, గీ. శివుడు మంధానగిరికుంగళ్యంగవిధి, కెలుపుమీఱంగ స్వారివేంచేయనపుడు." ఈ. రా. ౧, ఆ.

స్వాస్థ్యము. సం. వి. ఆ. న. స్వస్థత, నెమ్మది.
స్వాహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిభార్య.

స్వీ.

స్వీన్నము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) స్వేదముతోగూడినది.

స్వీ.

స్వీకరింకే. సం. స. స్త్రీ. అంగీకరించు.
స్వీకర్త. సం. వి. (ఋ. ఈ. ఋ.) స్వీకరించువాడు.
స్వీకారము. సం. వి. ఆ. పుం. అంగీకారము.

స్వీకృతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) అంగీకరింపఁబడినది.

స్వీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతియందుమాత్రము అను
రాగముగలశాంక. (చూ. నాయక.) విరా. రసది.

స్వ.

స్వేదజము. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెమటవలన
బుట్టినది. (పురుగులోనగునది.)

స్వేదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెనము, కండువు.

స్వేదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చెమట; 2. చెమట
పోయింట్లు.

స్వై.

స్వైరి. సం. విరా. (క. ఈ. న.) స్వతంత్రుడు.

స్వైరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాయి, జారిణి.

స్వైరిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యశోచ్ఛర.

స్వైరుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. స్వతంత్రుడు;
2. సోమరి.

హ.

హ. ఒకయత్నము.

హంకరించే. వై. ఆ. క్రి. ఆహంకరించు.

హంకారము. వై. వి. అభిమానము, ఆహంకారము.

“తనపుమూలము దుఃఖములకు దేహముకర్తవ్య
ననుబుట్టు హంకారమునుగల్గినచేన.” అధ్యా.
కిష్కిం, కాం. “నీ. తగుకొందు నెఱతనంబులు
పుట్టుపుట్టిల్లు హంకారములకెల్ల నాటపట్టు.”
చంద్రా. ౨, ఆ.

హంగామా. హిం. విరా. కొంతకాలము ఉండు.

హండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెడల్పు సూరుగల పెద్దమృ
త్పాత్రము. (వాడుకయందు వెడల్పు నోరుగల
లోహపాత్రముగానున్నది. మఱియు నిది దీర్ఘాం
తముగానే వాడుకలోఁ గనబడుచున్నది.)
(చూ. హండి. ఈ. స్త్రీ.)

హంత. సం. విరా. (బు. ఈ. బు.) హింసించువాడు.

హంథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోధస్యిని.

హంబీరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రుతియుడు. విరా.

కూరుడు. “నమరహంబీరుడు.” శకాం. ౫, ఆ.

హంస. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అంచే; 2. యోగివిశేష
ము; 3. పరమాత్మ; 4. తెల్లగుట్టము; 5. మంత్రవి
శేషము; 6. శరీరవాయువిశేషము; 7. మాత్సర్య
ము; 8. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము. (రాజ
హంస.) (చూ. హంసము.)

హంసకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాలియందె.

హంసపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశే
షము.

హంసపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. (చూ.) అంచ
పదము.

హంసవాహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, అం
చరపురు.

హంసాయి. హిం. వి. ఇరుగుపొరుగువాడు.

హంసాస్యము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశే
షము.

హంసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుహంస. (చూ. హం
సిక. ఆ. స్త్రీ.)

హంసుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నూర్యుడు; 2. జీవుఁ
డు; 3. విష్ణువు; 4. శివుడు; 5. లోభగుణములేని
రాజా.

హక్కున్ను. హిం. వి. పగ.

హక్కు. హిం. వి. బాధ్యత.

హక్కుదారు. హిం. వి. బాధ్యతగలవాడు. అన్తికర్త.

హజరతు. హిం. వి. గౌరవార్థపదము.

హజోరము. దే. వి. అజోరమునకు మొదటిరూపము.

(ఆస్థానమండపమునకు. — “కొలుపుహజారమై.”
రామా. ౧, ఆ.)

హజోరు. దే. వి. అస్థానము. “క. వచ్చినమంతిరిన్నవ
తివి, యచ్చరనాయకుననుజ్ఞనవసరసచివుల్, చె
చ్చెరహజారునకుఁబిలువ, వచ్చినదిగ్గునరంగునవడి
డిగిరిగణ.” రా. వి. ౫, ఆ. (హజారముయొక్క
మాటురూపము.)

హజ్జే. దే. వి. పాదము. (అజ్జేకు మొదటిరూపము.)

హట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. అంగడివీధి.

హట్టవిలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సఖిమనెడు గంధ
ద్రవ్యము.

హతిము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పట్టు; 2. బలాత్కా
రము; 3. యోగవిశేషము.

హతవాది. సం. విరా. (క. ఈ. న.) పట్టుపట్టి సాధిం
చువాడు.

హడపము. దే. వి. అడపమునకు మొదటిరూపము.

హతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొట్టు, దెబ్బ. (ఉపహతి
అనియు.)

హతుడు. సం. విరా. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కొట్టుబడిన
వాడు; 2. మనసుచెడినవాడు.

హత్తి. వై. వి. ఏనుగు, గజము. (చూ. కత్తిరించు.)

వాక్య. దే. ఆ. క్రి. అత్తునకు మొదటిరూపము. (కలుగుటకు. — “ఆచంద్రాననపొందునాకలువలెకావత్తిం చెదో.” రసి. 3, ఆ.)

వాక్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చంపుట, హననము.

హదను. దే. వి. అదనునకు మొదటిరూపము. “అహదనంజెలంగుజనము.” అము. ౪, ఆ.

హద్దు. దే. వి. మేర, ఆజ్ఞ.

హననము. సం. వి. ఆ. న. హత్య, చంపుట.

హనుమ. వై. వి. హనుమంతుడు. “హనుమక నిలజాడనియెకా.” భార. ఆర. 3, ఆ.

హనుమంతుడు. సం. వి. త్. పుం. ఆంజనేయుడు.

హనుమడు. వై. వి. అనుమడునకు మొదటిరూపము.

హనుమానుడు. సం. వి. త్. పుం. హనుమంతుడు.

హనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. నఖమనెడు గంధర్వవ్యము; 2. చావు; 3. ఆయుధము; 4. వ్యాధి. పుం. స్త్రీ. చెక్కిలిమిదిభాగము.

హన్ముడు. సం. వి. వి. (అ. అ. అ.) విష్టించినవాడు. (హన్ము అని చెప్పి విష్టంపఁబడినది. అని కొందఱు.)

హహంబావతు. హిం. వి. మొత్తము.

హమేషా. హిం. అన్య. ఎల్లప్పుడు, అవశ్యముగా.

హయగ్రీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువితర విశేషము; 2. దైత్యవిశేషము.

హయపుచ్చి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుమినుము?

హయహరికము. సం. వి. ఆ. పుం. గన్నేరు?

హయము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వము, గుఱ్ఱము.

హయము. హిం. వి. కాలము, నిలఁబడి.

హరికత్తు. హిం. వి. అటంకము.

హరిణము. సం. వి. ఆ. న. 1. హరించుట; 2. (చూ.) అరణ్యము; 3. భాగవతము.

హరిచ్చి. దే. వి. 1. దేశవిశేషము; 2. అదేశపుగుఱ్ఱము.

హరి. సం. వి. ఇ. న. ఒకవర్షము. (చూ. వర్షము.) పుం.

1. విల్లుపు; 2. ఇంద్రుడు; 3. మారుగడు; 4. చంద్రుడు; 5. యముడు; 6. సింహము; 7. గుఱ్ఱము; 8. కోతి; 9. పాము; 10. గాలి; 11. కిరణము; 12. కప్ప; 13. చిలుక. వి. 1. పచ్చేనిది; 2. బంగారువర్ణముగలది.

హరింజే. సం. ఆ. క్రి. అడఁగు. “క. ఏతపములనే జపముల, నేతీర్థవిలోకనములనే క్రతువులనీ, జ్ఞాతివధంబొనరించిన, పాతికము హరించుననదప స్వీయతనితోకా.” కై. ౧, ఆ. — అంగ్రప్రే. అడఁచు.

హరిగో. దే. వి. కేడెను. “చ. దురమునలత్తలుండుని హతుండెనునంగుతుడచ్చలంబునకా, హరిగయు వాలుఁగైకొని.” కై. ౬, ఆ. (అరిగకు మొదటి రూపము.)

హరిగోలు. దే. వి. అరిగోలునకు మొదటిరూపము.

హరిచందనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చెందిరము;

2. వెన్నెల. పుం. న. 1. పసుపువన్నెగల చందనము; 2. ఒక కల్పవృక్షము. (చూ. కల్పవృక్షము.)

హరిణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జింక; 2. తెలపు.

విణ. తెల్లనిది.

హరిణక్రీడనము. సం. వి. ఆ. న. బాలక్రీడావిశేషము. “ఎ. అందఱుహరిణక్రీడనంబనునాటకుం దొడంగి.” హరి. పూ. 2, ఆ.

హరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడుజింక; 2. ఒక యుప్పురస్త్రీ; 3. బంగారుపురిము; 4. వృత్తవిశేషము; 5. అడవి మొల్లి. వి. ఆకుపచ్చవర్ణముగలది.

హరిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గతీక. ఆ. పుం. ము.

1. ఆకుపచ్చవర్ణము; 2. పచ్చగుఱ్ఱము; 3. పచ్చపీట్ట; (ఇదే గీతగాడు.) 4. పచ్చపెసరికి; 5. సింహము. వి. ఆకుపచ్చనిది.

హరితకము. సం. వి. ఆ. న. కూర, కాకము.

హరితపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చాకు చెట్టు.

హరితాళము. సం. వి. ఆ. న. హరిదళము.

హరిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. దిక్కు. పుం. 1. ఆకుపచ్చవర్ణము; 2. పచ్చగుఱ్ఱము; 3. సింహము. పుం. న. గతీక. వి. ఆకుపచ్చనిది.

హరిదళము. వై. వి. అరిదళమునకు మొదటిరూపము.

“నీ. నిద్ర మేల్కొంచిన నెత్తెచ్చి మొగడలపరుంపు పుచ్చార్జునహరిదళముగ.” కాశీ. ౧, ఆ.

హరిదశ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మారుగడు.

హరిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసుపు, నిరావ్వ.

హరిద్రాభము. సం. వి. ఆ. పుం. పసుపువర్ణము. వి. పసుపువర్ణముగలది.

హరిద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. త్రానిపసుపు.

హరివ్రణి. సం. వి. ఇ. పుం. పచ్చే, మరకతము.

హరిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. భూమి; 3. తోళిసి; 4. ఏకాదశి.

హరిబువ్వము. దే. వి. వివాహమునందు నాలవనాటి రాత్రి బంధువులైన మగవారు అడువారు అందఱును ఒకటిగావూడి నేడుకగా భుజించుట.

హరిమంథకము. సం. వి. ఆ. పుం. పెసగలు.

హరివాణము. సం. వి. ఆ. పుం. తట్ట.

హరివాళకము. సం. వి. ఆ. న. నూగుదోస, కూఁ
తురుబుడమి.

హరివాసరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏకాదశి.

హరిహయ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుడు.

హరితకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరకశి.

హరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు, మిక్కింటి.

హరువు. దే. వి. 1. మనోజ్ఞుఁడు. "ఆ. పాండురంగను
కవిపద్యంబుహరువును." పాంచా. ౧, ఆ.—

2. నాశైవైనవని. "క. వెరవరులహరువులకీ, గురు
కుచలనితలచి." రామా. ౨, ఆ.—విణ. 1. మనో
జ్ఞము; "ఎ, గీ. మెఱుంగుబంగరపుహరువుఁ బను
లనలరొందుగొనబలుపురంగయఁడు." అచ్చ.

ఆ. కాం.—2. నాశైవు. "క. హరువుగొనమ్ముల
తిట్టా." అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

హరుసము. వై. వి. ఆరుసమునకు మొదటిరూపము.

"చ. పరహితుడైనవానికిశుభంబులంభించిన నెల్ల
వారులొ. హరుసమెక్కందు." ఉ. రా. ౨, ఆ.

హరుసింహు. వై. ఆ. క్రి. సంతోషించు. "ద్వి. హరు
సింహివీరేశుకర్పించుకొఱు." భట్టా. ౧, భా.

హరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. రేణుకయను గంధ
ద్రవ్యము. పుం. లంకలు.

హర్కారా. హిం. వి. వార్తాహరుడు.

హర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) హరించువాడు.

హర్త్యము. సం. వి. ఆ. న. మిద్దెటిల్లు.

హర్త్యము. సం. వి. ఆ. పుం. సింహము, పచ్చ
కన్నులమొకము.

హర్త్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుచేరుడు.

హర్షకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంతోషించు
జేయువాడు.

హర్షణము. సం. వి. ఆ. న. సంతోషించుట. పుం.

1. ఒక గ్రహయోగము; (యా.యోగము.) 2. నే
త్రలోగవిశేషము. విణ. సంతోషించువాడు.

హర్షహణుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) సంతోషము
సొందిన మనసుగలవాడు.

హర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. సంతోషము, హరుసము.

హర్ష. సం. విణ. (న. ఈ. న.) సంతోషముగలవాడు.

హర్షింహు. సం. ఆ. క్రి. సంతోషించు, హరుసింహు.

హళము. సం. వి. ఆ. న. నాగలి. (బలరామునిహలము
సంవర్తకము.)

హళహళము. సం. వి. ఆ. పుం. హళహళమనువివము.

హలాయుధుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బలరాముడు;

2. మడకదున్నువాడు.

హలహలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. హళహలమను
వివము; 2. బల్లి; 3. నలికీచు.

హలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నాగలి. న. పుం. 1. బల
రాముడు; 2. మడకదున్నువాడు.

హలికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మడకదున్నువాడు.

హలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తటిగొట్టి.

హలిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కల్లు. ఆ. పుం. ము. కడపి.

హల్కా. హిం. విణ. అల్పమైన, నీచమైన.

హల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగళ్లసమాహము. విణ.

ఒకతూరి దున్నినది. (హలము.)

హల్లకము. సం. వి. ఆ. న. చెంగలప.

హల్లకల్లాలము. దే. విణ. అల్లకల్లాలమునకు మొద
టిరూపము. "నీ. కలగుండుపడిహల్లకల్లాలమై

చాలగలగెనాహినులు భంగములతోడ." శై.

౨, ఆ.

హల్లీసకము. సం. వి. ఆ. న. స్త్రీలు పెక్కుండుచేరి
మండలాకారముగా తీసుగుమజేయు నృత్యము.

హల్లు. సం. వి. కకారాదియక్షరములలో నొకటి.

హవణింహు. దే. ప్రే. 1. ఆలంకరించు; "నీ. అవ

నీవధూమణిహవణించుకాంచియై నుభోధియైం

దాకనలరుచుండు." శకాం. ౧, ఆ.—2. ధరించు;

"పయ్యెడఁజెంగావి హవడహవణించి." శకాం.

౪, ఆ.—3. చక్కఁబఱచు; "ఇంటిజగడమింటిలో

నెహవణింపక." శై. ౬, ఆ.—4. ఉంచు. "పక్క

లోపవరించి పదముపైహవణించి." సత్య. 3, ఆ.

హవణింపు. దే. వి. ఆలంకరిణము. "ఆహవణింపు

సొంపులు." శకాం. ౨, ఆ. (యా. ఆరగింపు.)

హవణిక. దే. వి. ఆలంకారము. "ఆరుదాహవిడుదు

లున్న హవణికపొలుపు." విజ. 3, ఆ.

హవణిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; "నీ. తనమ

ఱుంగనదురంతిప్రతాప స్ఫూర్తిహవణిల్లునిమఁ

డునునడఁగియుండ." పంచ. వేం. ౧, ఆ.—

2. విజృంభించు. "ద్వి. చెవులదోష్పిదితెక్క

శ్రీలనుద్రొక్క, హవణిల్లు నలచక్కనయ్యచే

డక్క." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

హవణు. దే. వి. ఒప్పినము. "నీ. ధనశంబువినిచొక్క

హవణుదెర్పెడులీల హళిఁ గోయిలపల్కు లాల

కించి." విజ. ౧, ఆ.

హవనము. సం. వి. ఆ. న. హామము.

హావనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హామను
చేయఁదగినది.

హావిము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. పిలుపు;
3. యజ్ఞము.

హావాలా. హిం. వి. అధీనము, పరము.

హావివ్యము. సం. వి. అ. న. 1. హనిస్సు; 2. నెయ్యి.

హావిస్సు. సం. వి. న. 1. అగ్ని హోత్రమునందు
వేల్పుటకు ఇపురఁజెట్టినయన్నము; 2. నెయ్యి.
(రూ. హావి.)

హావేలి. హిం. వి. నగరు, రాజాకుచెందినది.

హావ్యము. సం. వి. అ. న. దేవతలకేదగినయన్నము.

హావ్యవాహుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని హో
త్రుడు. (రూ. హావ్యవాహుడు.)

హాసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి; 2. మల్లె; 3. శాకినీభేదము.

హాసదు. దే. విణ. వౌడ్డవాడు. (అప్ర.)

హాసనము. సం. వి. అ. న. 1. హాస్యము; 2. హాస్య
రసము.

హాసని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంపటి. (హాసంతియొక్క
రూపాంతరము.)

హాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. హాస్యము; 2. హాస్య
రసము.

హాసాదు. దే. అన్య. గొప్పవారియాజ్ఞను విధేయులు
మంచినది మంగీకరించుటయందునచ్చునది. “అ
తఁడుహాసాదటంచరియంబునలంకకుఁబోయి.”
ఉ. రా. 2. ఆ. (ఇది అసాదునకు మొదటిరూప
ము. దీని కాయర్థమునును దానికీయర్థమునును
చెప్పవచ్చును.)

హాసీంహే. సం. అ. క్రి. హాసముచేయు, నవ్వు.

హాసితము. సం. వి. అ. న. పండ్లు తేలియన వ్వేడున
వ్వు. (ఇది యుష్ణితమువలె నుత్తమము. చూ. హాస
ము.) విణ. 1. విశింఛినది; 2. నవ్వినది.

హస్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. 2. క నక్షత్రము. (చూ. నక్ష
త్రము.) అ. పుం. ము. 1. చేయి; 2. తొండము;
3. మూర; 4. (కేశపర్యాయములకు వెనుకవచ్చిన
ప్పుడు) వానిసమూహము. (కేశహస్తము. మొ.)

హస్తపారాము. సం. వి. అ. న. 1. చేతితో అడ్డగిం
చుట; 2. చంపవచ్చినవాని నడ్డగించుట.

హస్తీ. సం. వి. క్. పుం. ఏనుగు, గజము, దంతావళిము.

హస్తీపథము. సం. వి. అ. పుం. గవనివాకిటవాటము
గావేర్పఱచిన మట్టిదిబ్బ.

హస్తీని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడు ఏనుగు; 2. హస్తీ
నాపురము; 3. స్త్రీజాతివిశేషము. (చూ. జాతి.)

హస్తీపతుడు. సం. వి. అ. పుం. మావటివాడు.

హాళది. వై. వి. అళదికి మొదటి రూపము. (చూ.
తలాడ.)

హాళహరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్వర. “చ. హాళహరినప్పు
లిచ్చిన క్రియకావిరితేనియలను తేలులుకా.”

ఉ. రా. 2. ఆ. (రూ. హాళహరిక. అ. స్త్రీ. “సము
చితహాళహరికలతో రాయంచలుమ్రోయకా.”

కళా. 2. ఆ.)

హాళహరి. ఉభ. దే. వి. కలకలదస్వని. “నీ. తులవ
రాచిలుక మూఁకలహాళహరికుల బాఁపమేపు
డుబుల్లుబారుకొదకు.” నీలా. 3. ఆ.—సం. ఈ.

స్త్రీ. 1. త్వర; “ఉ. చెప్పెడిదేమివావలపుచేసిన
చేతలుకొల్పలోనని, న్నెప్పడుగంటినప్పుడె

వయింబడనీడివినిల్వబడ్డపా, టప్పుడదెంతయై
నఁగలదటి హాళహరికింతసేపునీ, వొప్పెడుదాఁ

కదాకుటకయో మది మెచ్చదుగాన్పిపాలకా.”

విజ. ౧. ఆ.—2. శౌర్యము. “ఉ. విరవర్జుని
మీఁద నేనీదుశౌర్యముల్, భావజయీహాళహ

రిగపాలికుండఁజూపలేవుగా.” సా. 2. ఆ.

హా.

హా. సం. అన్య. 1. అశ్చర్యమును దెలుపునది;
2. దుఃఖమును దెలుపునది.

హాకిము. హిం. వి. యజమాని, వైద్యుడు.

హాజరు. హిం. విణ. వచ్చియున్న.

హాజారము. దే. వి. హజారముయొక్కరూపాంత
రము. (కొలుపుకూటమునకు.—క. యోజంపు

మనుమఁబనిచిన. హాజారంబునకువచ్చియత్తుం
చుండు.” రామా. 2. ఆ.

హాటకగర్భుడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) హిరణ్య
గర్భుడు.

హాటకము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. ఉమ్మెరికి.

హాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తక్కువగుట; 2. కీడు.

హామిక. వై. వి. అమికకు మొదటిరూపము*. “ద్వి.
పాయంపుహామిక.” నిష్ఠ. ఉ. ౪. ఆ.

హాయనము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. సందర్శనము;
2. కిరణము. పుం. ధాన్యవిశేషము.

హాయి. దే. వి. కుఱము, సౌఖ్యము.

హారకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగ; 2. జూదగి.
విణ. దోయకొనువాడు.
హారతి. వై. వి. ఆరతికి మొదటిరూపము. “నత్తత్ర పు
హారతి.” బ్ర. 3, ఆ.
హారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నూటయొనిమిదిపేటల
ముత్యాలపేరు; 2. యుద్ధము. విణ. హారసంబంధ
మయినది.
హారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పథికజనసమూహము. విణ.
మనోజ్ఞమైనది. (క. ఈ. న్.) 1. హరించువాడు;
2. హరముగలవాడు.
హారీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడపకీ; 2. పసుపు
వర్ణము. విణ. పసుపువర్ణముగలది.
హారీతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పచ్చపిట్ట; 2. కప
టము. దు. మునివిశేషము.
హారువు. దే. వి. జూదమునందలిపరిభాష. ఉ. హరి. 3, ఆ.
హర్దము. సం. వి. అ. న. స్నేహము.
హర్ద్యము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్ర. విణ. హరించు
దగినది.
హల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సారాయి. అ. పుం. ము. నా
గలు.
హలహలము. సం. వి. అ. పుం. న. హలహలముయొ
క్కరూపాంతరము.
హలాహలము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లకండ్లపాము;
2. బల్లి. పుం. న. విషభేదము.
హలికుడు. సం. వి. అ. పుం. హలికుడుయొక్కరూ
పాంతరము.
హలుసాలు. హిం. వి. నడచుసంవత్సరము.
హవడి. దే. వి. ఉపద్రవము. “కా. వర్షింపు నెవ్వకొ
రుజక. హవర్షకొదిగునవ్యభూప్రజలరాజాయా
యికాత్యచిత్క. బ్రోవంగాదిగు.” అము. ర,
ఆ. (అవడికి మొదటిరూపము.)
హవము. సం. వి. అ. పుం. భూనేత్రాదివికారము
లచేత కొంచెము తెలియదగిన ముసూవికారము.
హవరి. దే. వి. హవడియొక్కరూపాంతరము. “సహివ
దేశములో హవరి బోవకుండ.” వి. పు. 2, ఆ.
“లోకానిహవరిగను.” ఉ. రా. ౫, ఆ.
హసము. సం. వి. అ. పుం. 1. హాస్యము; (ఇది స్త్రీతము.
హసితము, విహసితము, ప్రహసితము, అపహస
ితము, అతిహసితము అని యాఱువిధములుగలది.)
2. హాస్యరసము.

హసింజే. సం. అ. స్త్రీ. నవ్వు. “పకపకహసింజు.”
చంద్రా. ౧, ఆ.
హస్తికము. సం. వి. అ. న. హస్తిసమూహము.
హాస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నవ్వు; 2. ఒకరసము.
(చూ. రసము.)
హాస్యీలు. హిం. వి. పన్ను.
హాహా. సం. అన్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలుపునది;
2. దుఃఖమును తెలుపునది.
హాహుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేవగాయ
కుడు.
హాళి. దే. వి. అన్య. “ఎందుమీదిహాళియునులేక.” ఉ.
రా. ౪, ఆ. “క. హాళింగొనియాడెదగు. హాళి
బ్రహ్మదయకాద్రయముధుపాళిక. శేళి
సంకీర్తితకం. కేళిగుళుచ్చస్వరూపఘృణిరింధో
ళిక.” రామా. ౧, ఆ.

హి.

హింగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంగుదియొక్కరూపాం
తరము.
హింగునిర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగువరస
ము; 2. వేపచెట్టు.
హింగువు. సం. వి. ఉ. న. ఇంగువ.
హింగుళము. సం. వి. అ. పుం. న. రాగద్రవ్యవిశే
షము, ఇంగిళిక్కుము.
హింగుళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములకకీ.
హింజనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాప్తి; 2. భ్రమ
ణము; 3. మరతము.
హిండితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యాపించినది.
హింతాలము. సం. వి. అ. పుం. గిఱకతాడుకీ.
హింహళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకరంగము.
(దీనిని శిశిరవసంతయుతువులసంధినిపాడుదురు.)
హింస. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చంపుట; 2. దొంగత
నము; 3. బాధించుట.
హింసకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హింసించు
వాడు.
హింసనము. సం. వి. అ. న. హింసించుట.
హింసింజే. సం. స. స్త్రీ. 1. చంపు; 2. బాధించు.
హింస. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లయుష్మి. విణ. చేం
పునది.
హిక్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఎక్కిలి; 2. పైడికంటి
యనుపక్షి.

హిందూ. దే. వి. కాలికోడిగొనుచట్ట. “వనిడి
పట్టుహిందూ.” కుక. గ. ఆ. (ఇజారునకు మొదటి
రూపము.)

హిందూ. హి. వి. మహమ్మదీయశకము.

హిందూ. స. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరు.

హిందూ. స. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. వెనుకటికి మేలు
చేయునది; 2. ధరింపబడినది; 3. పోయినది.

హిందూ. వై. వి. (హిందూ+అరి.) ఇరవీకి మొదటి
రూపము. (స్వార్థమున అరి.)

హిందూ. వై. వి. ఇరవీనకు మొదటిరూపము.

హిందూ. స. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) హిందూచెప్పవారు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. పాలకూర. ఆ. న. ము.

1. మంచు; 2. చందము. వి. చల్లనిది.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. చంద్రుడు, చేరి
వెలుగు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. — వై. —

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. హిందూవర్తకము,
మంచుకొండ.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. కర్పూరము.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. పన్నీరు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. చంద్రుడు, చేరి
వెలుగు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. మంచుకొండ. (ఇట్లు
హిందూ. మొ.)

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. హిందూసమాహము.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. మంచుకొండ.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. రెడ్డివారివానలబ్రాలు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. హిందూ, మంచు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. ఒకవర్షము. (మా. వర్ష
ము.) వి. బంగారుమయము.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. బ్రహ్మ.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. 1. బంగారు; 2. మాడ;

3. ధనము; 4. గవ్వ; 5. రేతస్సు.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. 1. అగ్ని;

2. సూర్యుడు. (మా. హిందూ రేతుడు.)

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. శోణనదము.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. చిలకకూర.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. దేవము మధురము

కొన్న పిల్లి.

హిందూ. దే. అగ్ని. ఇ. హిందూయిరుండు.” ఉ.

రా. 3, ఆ. (ఇహిందూయిరుండు.)

హి.

హిందూ. స. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. తక్కువైనది;

2. దూరదగినది; 3. విడువబడినది.

హిందూ. స. వి. ఆ. పు. 1. చీమ; 2. అట్టి. ఆ. పుం.

ము. వజ్రము.

హు.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. హుందూ ధ్వనిండు.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. హుందూ ధ్వనించుట.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. హుందూచేయు.

“ధరాచక్రంబు ఘోరిల్లగా హుందూచిన.”

వీర. ర. ఆ.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. హుందూ.

హుందూ. హి. వి. సామ్యము కాల్పాపత్రిక.

హుందూ. హి. వి. అట్టి.

హుందూ. హి. వి. సమఖము, సమఖము.

హుందూ. దే. వి. గమనవేగము. “క. నడచు

హుందూబాడిచి, విడిచెప్పుచిలమునా

క్రమిగడియబాడి.” రామా. రా. ఆ. — వి. వేగ

వంతము. “హుందూబాడినడల.” స్వా. గ. ఆ.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. ఆ. పుం. ము. ఉడుక.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. అగ్ని హుందూ.

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. — వై. —

హుందూ. స. వి. ఆ. పు. — వై. —

(మా. హుందూ.)

హుందూ. దే. వి. హుందూయొక్కరూపాంతరము.

“క. గిరిహుందూనెక్కి హుందూగరదుతీడా.”

నీలా. 3, ఆ.

హుందూ. దే. వి. గుడ్డు. (మా. జోక చేయు రం

డెయర్లు.)

హుందూ. దే. వి. గొప్ప, పెద్ద. “నీ. ఒక్కనిబ్బ

రముగా హుందూ పరువెత్తు సల్లిండుకల్లెయి

గల్లెయి.” కృష్ణ. గ. ఆ. (మా. హుందూ.)

హుందూ. దే. వి. దేశవిశేషము. “వరహుందూ

జనుహిళకుండు.” భా. ర. ఆ. “ఉ. ము

క్కరిబెట్టిగట్టి హుందూచి చొకారపు ముత్తి

యెంబుచే, దుక్కయిచ్చి.” పాంచా. 2, ఆ.

(మా. హుందూ. “ము. చెలవంబెకలెకలె

లంగుహుందూచి దేశపుకాముత్తియం, బులె

గూర్చినచేయుచుక్క.” అని. ౫, ఆ.)

హుర్. దే. వి. హురుమత్తుయొక్క రూపాంతరము. "హుర్మత్తుగోచెమింట నెదురొద్దిజరా కొకడుద్దరికొ." చంద్రా. 3, ఆ.

హుర్మంజి. దే. వి. హురుమంజియొక్క రూపాంతరము. "సీ. తోకెంచెకొమ్మగూక పుష్పములననా సహుర్మంజి ముత్తములవన." పాండు. ౪, ఆ. హుసారు. హిం. వి. జాగ్రత్తి. (మా. కైజో.) (రూ. హుహరు.)

హులికి. దే. వి. హులిక్కియొక్క రూపాంతరము. "అప్తాది తోవణమా దబ్బుల సత్తమా హులికి." హంస. ౫, ఆ. హులిక్కి. దే. వి. అభావము. "లేదరదంబు తత్తడిహులిక్కి." స్వా. ౪, ఆ.

హూ.

హూ. దే. వి. అపులింతుటమందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. ఒదిగెలికనువిచ్చి హూయని బిట్టాపులించి కొండొక దేటిలేచినిల్చి కలయజూచుటయును." భార. ఆర. 2, ఆ.

హూణము. సం. వి. ఆ. పుం. దేశవిశేషము. (అదేశ ఖలు హూణులు.)

హూతము. సం. వి. (ఆ.ఆ.ఆ.) పిలువబడినది. (అహూతము అనియు.)

హూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పిలుపు. (అహూతి అనియు.) హూహువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొక దేవగాయకుడు.

హూహూ. దే. వి. చలియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. జనులుహూహూయనుచలివేళగుత్తుకబంటితోయములలోపలవనింది." భాగ. ౪, స్కం.

హృ.

హృతము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) హరింపబడినది. (అహృతము అనియు.)

హృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. హరణము. (అహృతి అనియు.) హృదయంగమము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మనసుకింపైనది. (హుట.)

హృదయము. సం. వి. ఆ. న. 1. మనస్సు; 2. గుండెకాయ; 3. తొమ్మ.

హృదయాశ్రుతు. సం. వి. (ఉ.) మంచునగుగలవాడు.

హృది. సం. వి. ద్. న. 1. మనస్సు; 2. గుండెకాయ; 3. తొమ్మ.

హృద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఋద్ధియనెడి యోషధి.

ఆ. పుం. ము. వశికరణవేదమంత్రము. వి. 1. మనసుకింపైనది; 2. మనసుకు హితవైనది; 3. మనసునందుబుట్టినది.

హృషీకము. సం. వి. ఆ. న. ఇంద్రియము.

హృషీకేతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుడు.

హృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంతోషము.

హృష్టుడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) సంతోషించినవాడు.

హె.

హెగ్గడి. వై. వి. 1. అంతఃపురపు కావలివాడు; "సీ. అవిముక్తు రాజెట్టినట్టివో టరయించితాన కవచ్చి హెగ్గట్టుచెప్ప." పర. 3, ఆ.-2. అంతఃపురపు కావలికత్తె.

హెగ్గడికత్తె. వై. వి. అంతఃపురపు కావలికత్తె. "ఉ. సభి, వారముతోరమారమణివచ్చెను హెగ్గడికత్తె లెందతో, గోరిభజంప." కళా. 1, ఆ. (స్వర్ణమున కత్తె.)

హెగ్గడికాడు. ద్వ. వి. అంతఃపురపు కావలివాడు. (స్వార్థమున కాడు.)

హెగ్గడిడు. ద్వ. వి. (హెగ్గడి+ఈడు.) హెగ్గడికాడు. "తే. అతడుతెచ్చినరత్న భూషాంబరాలు, లందుకొన హెగ్గడితో నానతిమ్ము." సత్త. ౪, ఆ. (స్వార్థమున ఈడు.)

హెచ్చేరింతు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించునకు మొదటిరూపము.

హెచ్చేరిక. దే. వి. ఎచ్చరికకు మొదటిరూపము. (మా. సాహూ.)

హెచ్చేరింతు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరికించునకు మొదటిరూపము.

హెచ్చిరిల్లు. దే. ఆ. క్రి. ఎచ్చిరిల్లునకు మొదటిరూపము. (రూ. హెచ్చిరిలు.)

హెచ్చిల్లు. దే. ఆ. క్రి. వర్షిల్లు. (రూ. హెచ్చిలు.) "వినీతి హెచ్చిల నెదురేగి," ఉ. రా. ౨, ఆ.

హెచ్చే. దే. ఆ. క్రి. వి. ఎచ్చనకు మొదటిరూపము.

హెడ్డు. అం. వి. పయనండు. (హెడ్డుగుహస్తా, హెడ్డుమేష్టరు. మొ.)

హే.

హేళిలు. దే. వి. మంత్రి. రా. వి. ౫, ఆ.

హేడుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అంతఃపురపుకావలి
వాడు. విగ. మూర్ఖుడు.

హేలి. ఇ. స్త్రీ. 1. అగ్నిశిఖ; 2. మంట; 3. నూర్య
కిరణము; 4. ఆయుధము.

హేనువు. సం. వి. ఉ. పుం. కారణము, కఠము.

హేమంతము. సం. వి. ఆ. పుం. మంచుకాలము.

(చూ. ఋతువు.)

హేమకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగపాలెవాడు.

హేమదుగ్ధకము. సం. వి. ఆ. పుం. మేడి.

హేమపుష్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సంపెంగి;

2. లొద్దుగు.

హేమపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చేపూమొల్ల.

హేమము. సం. వి. ఆ. న. 1. బంగారు; 2. ఉమ్మెత్తి.

హేమాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. బంగరుకొండ.

హేమాహేమిలు. దే. విగ. బ. అధికులు.

హేమింజే. సం. ఆ. క్రి. బంగారు.

హేయము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విడువదగినది.

హేరంబుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పిల్లారి; 2. కొర్య
ముచే గర్వించినవాడు.

హేరవలి. దే. వి. పాడవన్నెకోక.

హేరామి. దే. వి. హింసించుట, ఉపద్రవపెట్టుట.

“ఉ. రాముడెనంగఁజెప్పముధరానురూఁడొస
మదగ్నిపుత్రుడై, సోమకీరీటికొళరణువొచ్చి
గుహండునుదానుగూడిపో, రాములతోడనుం
బరతురాముడెనకొ విలువిద్య నేర్చి హే, రాము
లందఱి నాటిరిపులందునుమాడిన యట్టిరాముఁ
డో.” భట్ట. ౨, ఆ.

హేరావలి. దే. వి. హేరవలియొక్కరూపాంతరము.

హేరాళము. సం. విగ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అధికము. ..క.

సారమతిదత్తవాటిక, తూరుపుకవనికొ బ్రసిద్ధి
తోవనియించుకొ, హేరాళకీడాసం, చారిణి
నూకాంబభక్తజనరక్షణయై.” భీ. ౧, ఆ.

హేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూనేత్రాదివికారముల
చేత చక్కగా తెలియదగిన మమోవికారము;
2. నదీవిశేషము; 3. తిరస్కారము.

హేవాకము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాధిమ్య; 3. తెలివి.

హేవిశంబి. సం. వి. క్. పుం. ఒకసంవత్సరము.
(చూ. సంవత్సరము.)

హేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱముయొక్క సలింత.

హేపింజే. సం. ఆ. క్రి. గుఱ్ఱముసలింతు.

హేపితము. సం. వి. ఆ. న. గుఱ్ఱముయొక్క సలింత.

హేళనము. సం. వి. ఆ. న. తిరస్కరించుట.

హేలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నూర్యుడు; 2. ఆలింగ
నము.

హై.

హైన్యము. సం. వి. ఆ. న. హీనత్వము, హీనత.

హైమనము. సం. వి. ఆ. పుం. మార్గశిర్షమాసము. విగ.

1. మంచుచేతకలిగినది; 2. బంగారుచేతకలిగినది.

హైమము. సం. వి. ఆ. న. వేకువను మంచువలనగలి
గిన జలము. విగ. 1. మంచుచేతకలిగినది; 2. బం
గారుచేతకలిగినది.

హైమవతి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. ఆకాశ
గంగ; 3. కరక; 4. తెల్లనని; 5. రెడ్డివారిసా
నలబ్రాలు.

హైయంపినము. సం. వి. ఆ. న. 1. తొలినాడు
చిలికియైత్తిన ఆవువెన్న; 2. తొలినాడు చిలికి
యైత్తిన ఆవువెన్న కాంచినవెయ్యి.

హైరాను. హిం. విగ. ఎటుతోచని, తొందరపడిన.

హా.

హా. దే. విగ. వృత్తియంగు హాన్తుశబ్దమునకు
మీఁదివర్ణములోపించగా మిగిలినరూపము. (దీ
నికి పరువుసరళములు పరములగునపుడు నమూనా
మంబగు. ఉదా. హాంగా, హాంబట్టు. మొ.)

హాంత. దే. వి. పశ్చిమము. “తే. హాంతఃశా
డుటవనవిహారోత్సవంబు, సలుపుటయు.” అని.
౨, ఆ.

హాంతకాడు. దే. వి. జెట్టివాడు. (చూ. సంగ
డము. దే.)

హాంతకారి. దే. వి. —పై. —భార. విరా. ౧, ఆ.
హాన్నిర్మి. ద్వ. వి. (హాన్తు + ఇర్మి.) ఇర్మిలో
భేదము.

హాన్తు. దే. వి. పాన్తు, బంగారు, స్వర్ణము. (ఇ
యన్యదేశము.) (వృత్తియం దంత్యవర్ణలోపము.
చూ. హా.)

హాన్పు. దే. విగ. ఒప్పునకు మొదటిరూపము.

హాయలు. దే. వి. విలాసము. “అవ్వరిలోనబొం
గుమిన్నరెల్లపుడునాంత కేళలహాయలో మొ
యకొవిహరింతురు.” రసీ. ౧, ఆ

హాయలుబండి. దే. వి. గాడి.

హాఠంగు. దే. వి. విలాసము. "సోయగవు మేని
హాఠంగుతులంకరింపగా." రసి. ౫, ఆ.

హాఠా.

హాఠా. యు. దే.వి. పిలుచుటయందగుద్యవ్యనుకర
ణము. "హానిలుము." భో. ౪, ఆ. — వై. అవ్య.
అశ్చర్యమునందువచ్చును. "హాయని... పు
ష్పపుష్టిగురియించిరి." భార. ఆర. ౭, ఆ.

హాడము. సం. వి. అ. పుం. ఓడ, నావ, తరణి.

హాత. సం. వి. ఋ. పుం. ఋగ్వేదము తెలిసిన ఋ
త్విక్కు.

హాత్రి. సం. వి. క్. పుం. — వై. —

హానా. హిం. వి. ఉద్యోగము.

హాముము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశ్యదేవము;
2. దేవయజ్ఞము.

హామ్యము. సం. వి. ఆ. న. నెయ్యి. విణ. హామ
ముచేయదగినది.

హార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆహారాత్తము;
2. రాశ్యధము; 3. లగ్న భేదము; 4. కాస్త్రవిశే
షము; 5. రేఖాభేదము.

హారాట. దే. వి. అటోపము. "హారాటమై నేల
యెత్తికొనంగాబవరంబులం గెలువగా." భార.
ఉద్యో. ౧, ఆ.

హారాహారి. దే. క్రి. విణ. అవిరామము. "చవిగా
నియిందులకు హారాహారిగా బోరియేలా
వాలాయునునేయగా." స్వా. 3, ఆ.

హారు. గ్రా. వి. ద్యవ్యనుకరణము. (హారుగాలి.)

హారి. దే. వి. కామునిపండుగ కడపటిసాదు తగు
లఁబెట్టుట. కై పొగుచేసెడుగడ్డికంప. (ఇది యన్య
దేశ్యము.)

హారిగ. కన్త. వి. భక్త్యవిశేషము.

హారిపండుగ. ద్య. వి. కామునిపండుగ.

హా.

హాదా. హిం. వి. ఏనుగుమీఁది అంతాఱ.

హాను. దే. వి. 1. సాగము; 2. బయ్యారము. (మొద
టిరూపము హవును.)

హానుకాడు. దే. విణ. 1. సాగనుకాడు; 2. బయ్య
రకాడు. (మొదటిరూపము హవునుకాడు.)

హా.

హాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏటిసడుము లోతుగల
చోటు; 2. లోతుగల నిడుపాటి నీటిపల్లము.

హాస్తివ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రాప్య
మైనది.

హాస్యగవేధక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీజి.

హాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కుటుచ;
2. పాట్టి.

హాస్వాంగము. సం. వి. అ. పుం. జీవమును గంధర్వ
వ్యము.

హా.

హాదిన. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వజ్రాయుధము; 2. ఏఱు;
(రూ. హాదిన.) 3. మెఱపు; 4. అందుగు.

హా.

హాణియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సిగ్గు; 2. రోత.

హా.

హా. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సిగ్గు, లజ్జ, వ్రేడ, త్రప.
హాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిగ్గునొందినది.

హాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) — వై. —

హాతేము. సం. వి. అ. న. కురువేరు.

హా.

హాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హానయెక్కురూపాంతరము.

హా.

హాదనము. సం. వి. అ. న. 1. సంతోషించుట;
2. సంతోషము.

శబ్దరత్నాకరము సంపూర్ణము.

